BIBL. NAZ.
Vitt. Emanuele III
165
H
23
NAPOLI

114 f 77

Inter libros
Josephi Mariae Parascandolo
Antecessoris Regii
A L X

Digitized by Google

Digitized by Google

COLLEGIUM
UNIVERSI JURIS
CANONICI
P. LUDOVICI ENGEL.

Digitized by Google

Digitized by Google

Y ——— III. n. 2.

COLLEGIUM UNIVERSI JURIS CANONICI,

ANTEHAC

JUXTA TRIPLEX JURIS OBIECTUM PARTITUM.

NUNC VERO

Servato ordine Decretalium accuratius tranſlatum, & Indice copioſo locupletatum.

Omnibus tam in Foro, quàm in Scholis apprimè utile ac neceſſarium.

AUTHORE

P. LUDOVICO ENGEL,
Ex Monaſterio Exempto Mellicenſi Ord. S. P. BENEDICTI Inſcr. Auſtriæ,
J. U. D. Eminentiſſimi Celſiſſimi ac Reverendiſs. Principis & Archi-Epiſcopi Salisburgenſis Conſiliario Eccleſiaſtico, & in Alma Univerſitate Salisburgenſi Procancellario ac SS. Canonum Profeſſore Ordinario.

EDITIO QUARTA.

Cui acceſsit Ejuſdem Authoris Tractatus

DE PRIVILEGIIS MONASTERIORUM.

VENETIIS, M DC XCIII.
Apud Jo: Jacobum Hertz.
SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIO.

Reverendiſsimo & Ampliſsimo Patri

D. IOSEPHO MARIÆ BARBERIO

ABBATI S. MARIÆ DE PRATALEA,

Congregationis Caſsinenſis Definitori, &c.

QVòd *ingraveſcentibus morbis laborante tota humani corporis œconomia ſua collegia inſtituant medici; benè de ſanitate conſultum eſt*, REVERENDISSIME PATER *Coeunt ſpeculatores multi, quorum hic ſanguinis circuitum, ille affectæ partis ſymptomata, alius ſigna, aut aliorum membrorum conſenſum attentiùs inquirendo; tandem collectis obſervationibus, adverſus morbum potentiora definiunt remedia. Ita multorum conſilia per univerſæ Artis præcepta vagantia, ad unum ægrum relevandum conſpirant; & multiplicium rationum momenta ad unicam illam ſanitatem recipiendam referuntur. En & Canonum Iura ſua ineunt Collegia; ut hierarchicum Eccleſiæ corpus à peccantium iniquis humoribus illæſum ſervetur. Collegium hoc unico medico contentum, eoque doctiſsimo* P. LUDOVICO ENGEL; *cujus cura non unicum ægrotum tractat, ſed hominum ordines cunctos; & ſalubria medicamina conſcientiis omnibus impartitur. Prodiit hic Sapientiſsimus Doctor*, REVERENDISSIME PATER *ex Alma tua Caſsinenſium Congregatione, unde innumera Sanctitatis, & Doctrinæ ſpecimina, toto orbi præfulgentia promanarunt. Profeſſor Sacrorum Canonum in Celebri Salisburgenſi Academia quum eſſet Author noſter, magna animi contentione, doctiſque vigiliis opus hoc planè aureum meditatus eſt. Non alio charactere bonitatis præſignitur volumen iſtud, niſi quod magnum ſuæ doctrinæ laticem tota ferme potavit Europa; neque hactenus ſitim explevit; fontis etenim limpidiſsimi, & illimis,*

Quò plus ſunt potæ, plus ſitiuntur aquæ.

Adeo autem denſa ſunt in hoc opere concluſa Vniverſi Iuris Eccleſiaſtici fluenta ; ut qui ea iugi ſtudio , & ſedula diligentia attingat , novas ſemper rationes , alia ex aliis argumenta copiosè deducere valebit : In hoc ſaltem ſitim ſedare licet , quòd hoc opere inſtructus cæterorum voluminibus non indigebit . Renaſcitur è meo prælo doctum hoc Engelii opus , iſque dies ejus natalis quartus eſt , totidem editionibus exaratis . Ortus poeticus , ſive mavis Myſticus Phœnicis , huic noſtro non æquiparandus ; ille ſiquidem , ſcribunt , quinto ſæculo ſemel ; at liber hic duobus luſtris quater in ſuis veluti cineribus reviviſcit . Ipſe autem ſplendidiſsimus Benedictinorum Ordo , in quo Author nomen ſuum profeſſus eſt , non me diù hæſitantem ſinit ; cuinam opus hoc inſcribam . Occurrit ſtatim ſuaviſſima Imago tua REVERENDISSIME PATER ; *cui poſt tot ſcientiarum ſtadia dimenſa , reſerata patent ſublimioris Theologiæ penetralia , & integra jurium Pontificiorum doctrina . Altum ſanè commercium in mente tua eſt divinorum eloquiorum cum ſacris legibus , theorematum ſublimiorum , cum problematis operabilium.*

Profunditas autem ſacræ Doctrinæ eo nexu in Te artibus regiminis ſociatur ; ut nec ſpeculabilia practicas tuas virtutes obtundant ; nec actio contemplationem detardet . Vtroque uſque experimento probatus es , Scientiæ in cathedris , Prudentiæ in regimine ; ſed utraque ea morum ſuavitate , & candore , ea innocenti comitate referta eſt ; ut te ſuſpirans diſcedentem viderit Cœnobium Patavinum , lætum detineat Pratenſe . Hac & ipſe fretus aptum cedro librum , Tibi REVERENDISSIME PATER *dico . Electionis mihi jus non tollitur . Vel in hoc me laudabunt alii ; quòd digno immortali vita operi immortali dignum laude Te Patronum conquiſierim. Vale.*

Paternitatis Tuæ Reverendiſſimæ.

Addictiſs. Servus Obſequentiſs.
Andreas Poleti.

BENEVOLO LECTORI
SALUTEM.

QUarta vice ex prælo tibi produco *Collegium Iuris Canonici* Admodum Reverendi, Clariſſimi & Conſultiſſimi D. P. LUDOVICI ENGEL p. m. poſtquàm trium Editionum Exemplaria pleraque jam diſtracta ſunt. Merebatur Operis dignitas, quod omnium ferè manibus cum laude teritur, & à multis adhuc deſideratur, repetitam editionem. Verùm quædam in iſta obſerves velim. Prodijt primò ex Auctoris diſpoſitione non ſecundùm Ordinem Titulorum Juris Canonici in Decretalibus comprehenſum, ſed ſingulari & artificioſo Ordine ſecundùm tria Juris objecta *Perſonarum*, *Rerum*, *&* *Actionum* diſtributum. Deinde maxima Pars libri II. Decretal. *de Matrimonio* tractans in priori prælo prætermiſſa eſt, indice tantùm quodam inſerto, quo in Manuali Parochorum priùs edito quæri & reperiri poſſent. Idem in aliis quibuſdam Titulis, ut de *Sepulturis*, *Decimis &c.* factum erat, ne ſcilicet antea jam dicta & tractata repeterentur. In tertia verò, & præſenti inprimis omnes Tituli in Ordinem in Corpore Juris Canonici ſervatum tranſlati & regeſti ſunt, inſuper omnes prædicti Tituli, qui ibi deſiderabantur, & ex aliis Authoris Tractatibus petendi erant, pro levando ſtudioſi Lectoris labore in locum ſuum reſtituti ſunt. Nec putes, hac ratione corrigere in animo fuiſſe Sapientiſſimi Auctoris Judicium: quaſi ille minùs rectè primum Ordinem diſpoſuerit. Fatendum eſt, illum, ſi Doctrinæ modum, & rerum tractandarum ordinationem ſpectemus, pulcherrimum eſſe & utiliſſimum, verbo, Auctore ſuo dignum. Quia tamen facilior modus pleriſque videtur, ſi Titulos hujus Collegij cum Titulis Decretalium in ſitu & loco ſuo congruentes cernere, & Jura ipſa cum Commentario ſuo, ſine frequentiori quærendi labore, comparare poſſint, communi Genio & Voluntati obſequi placuit. Nam non tantùm in Cibis, ſed & Libris varij guſtus ſunt, & quanquam ſingulis ſatis fieri non poſſit, tamen pluribus ſerviendum. Præterea ad calcem acceſſit Tractatus Eiuſdem Authoris *de Privilegijs Monaſteriorum*, & proximè etiam ſubſequetur *Manuale Parochorum*. Accipe proinde, Candide Lector, iteratum Magni Viri Partum, & ex ejus frequenti & diligenti ſtudio guſtum & fructum cape: imò ad Juriſprudentiæ Canonicæ Apices enitere. Vale.

APPROBATIO FACVLTATIS THEOLOGICÆ SALISBVRGENSIS.

PRodit iterum COLLEGIUM Adm. R. Clariſs. P. LUDOVICI ENGEL, quod antea per *Partes*; nunc totum, plena facie *Collegialiter* collectum, unum *Corpus*, *Corpori* Juris conformatum, in lucem venit. Quanquam autem jam trinis priùs Approbationibus Theologicis; imò communi Doctorum expectatione, calculo, plauſu, receptum, probatum, in ſchola, foro, libris allegatum, approbatione non egebat: tamen, quod in *majori forma* prodit; etiam in *majori & meliori* forma, in *Folio* nempe (quidni & ex folio Sybillæ?) commendari debuit. Ego uno verbo abſolvo. *Angelicum* ab *Auctore*, doctrina, puritate, & claritate, ~~ſive *Corpus*~~ (ſi ſic loqui liceat) ſive *Collegium*, dico. Dignum ~~non~~ tertio tantùm, ſed centeſimo prælo. Sic ſentio: ſic, quod bis olim probavi, approbo & judico. Salisburgi 1. Januarij. 1681.

In vicem ſpectabilis D. DECANI Facultatis.

P. JOSEPHUS MEZGER, Ord. S. Benedicti ad S. Petrum Salisb. Profeſſus & Prior, SS. Theol. & J. U. D. in Univerſit. Salisb. Procancellarius & S. Scripturæ Profeſſor Ordinarius.

APPROBATIO FACVLTATIS JURIDICÆ SALISBURGENSIS.

PRæſens Liber nunc ſecundùm ordinem Decretalium diſtributus commendatione non indiget, quia ipſum Excellentia Authoris *Angeli* abundè commendat, qui magnum Univerſitatis hujus lumen, & ingens Facultatis noſtræ decus extit, jure proinde optimo Opus hoc *Angelicum* toties deſideratum & publicè utile publicam lucem meretur. Ita cenſet

Salisb. 14. *Ianuarij*. *Anno* 1681.

JOANNES BAPTISTA MOSER, J. U. Doct. Pandectarum Profeſſor Ordinarius, & p. t. Facult. Jurid. Decanus.

SE-

Digitized by Google

SERIES TITULORVM
IN LIBRIS DECRETALIVM
GREGORII IX.

LIBER I. DECRETALIUM.

Tit. 1. DE Summa Trinitate & Fide Catholica. pag. 7
2. De Conſtitutionibus. 8
3. De Reſcriptis. 24
4. De Conſuetudine. 29
5. De poſtulatione Prælatorum. 32
6. De Electione, & Electi Poteſtate. 34
7. De Tranſlatione Epiſcopi. 48
8. De Authoritate & Uſu Pallij. ibid.
9. De Renuntiatione. 49
10. De Supplenda Negligentia prælatorum. 52
11. De Temporibus Ordinationum, & Qualitate Ordinandorum. 53
12. De Scrutinio in Ordine faciendo. 60
13. De Ordinatis ab Epiſcopo, qui renuntiavit Epiſcopatui, vel ab Excommunicato. 61
14. De Ætate & qualitate & ordine præficiendorum. 62
15. De Sacra Unctione. 67
16. De Sacramentis non iterandis. 68
17. De Filijs Presbyterorum Ordinandis vel non. 69
18. De Servis non ordinandis, & eorum Manumiſſione. 71
19. De Obligatis ad Ratiocinia ordinandis vel non. 72
20. De Corpore vitiatis ordinandis vel non. ibid.
21. De Bigamis non ordinandis. 74
22. De Clericis peregrinis. 76
23. De officio Archidiaconi. 77
24. De Officio Archipresbyteri. 78
25. 26. 27. De officio Primicerij, Sacriſtæ, & Cuſtodis. ibid.
28. De Officio Vicarij. 79
29. De Officio & poteſtate Judicis Delegati. 81
30. De Officio Legati. 84
31. De Officio Judis Ordinarij. 86
32. De Officio Judicis. 88
33. De Majoritate & Obedientia. 94
34. De Treuga & Pace. 107
35. De Pactis. 109
36. De Tranſactionibus. 121
37. De Poſtulando. 123
38. De Procuratoribus. 124
39. De Syndieo. 127
40. De hisquæ vi metusve cauſa fiunt. ibid.
41. De In integrum reſtitutione. 129
42. De Alienatione Judicij mutandi cauſa facta. 133
43. De Arbitris. ibid.

LIBER II. DECRETALIUM.

Tit. 1. DE Judicijs. 137
2. De Foro competenti 139
3. De Libelli Oblatione. 152
4. De Mutuis Petitionibus. 154
5. De Litis Conteſtatione. 155
6. Ut Lite non conteſtata non procedatur ad teſtium receptionem vel ad ſententiam definitivam. 155
7. De Juramento Calumniæ. 156
8. De Dilationibus. 157
Tit. 9. De Ferijs. pag. 157
10. De Ordine Cognitionum. 159
11. De Plus petitionibus. ibid.
12. De Cauſa Poſſeſſionis & Proprietatis. 160
13. De Reſtitutione Spoliatorum. 162
14. De Dolo & Contumacia. 164
15. De eo, qui mittitur in poſſeſſionem rei ſervandæ cauſa. 165
16. Ut lite pendente nihil innovetur. 166
17. De Sequeſtratione Poſſeſſionis & Fructuum. 167
18. De Confeſſis. ibid.
19. De Probationibus. 170
20. De Teſtibus & Atteſtationibus. 172
21. De Teſtibus Cogendis. 172
22. De Fide Inſtrumentorum. 179
23. De Præſumptionibus. 187
24. De Jurejurando. 188
25. De Exceptionibus. 194
26. De Præſcriptionibus. 195
27. De Sententia & Re judicata. 205
28. De Appellationibus, Recuſationibus, & Relationibus. 209
29. De Clericis Peregrinantibus. 215
30. De Confirmatione utili vel inutili. ibid.

LIBER III. DECRETALIUM.

Tit. 1. DE Vita & Honeſtate Clericorum. 217
2. De Cohabitatione Clericorum & Mulierum. 219
3. De Clericis Conjugatis. 221
4. De Clericis non Reſidentibus in Eccleſia vel Præbenda. 223
5. De Præbendis & Dignitatibus. 229
6. De Clerico Ægrotante vel Debilitato. 251
7. De Inſtitutionibus. 253
8. De Conceſſione Præbendæ, & Eccleſiæ non vocantis. 255
9. Ne Sede vacante aliquid innovetur. ibid.
10. De His, quæ fiunt à Prælatis ſine conſenſu Capituli. 258
11. De His, quæ fiunt à majore parte Capituli. 259
12. Ut Eccleſiaſtica Beneficia ſine Diminutione conferantur. 261
13. De Rebus Eccleſiæ non alienandis. 264
14. De Precarijs. 269
15. De Commodato. 270
16. De Depoſito. 272
17. De Emptione & Venditione. 274
18. De Locato & Conducto. 279
19. De Rerum Permutatione. 287
20. De Feudis. 288
21. De Pignoribus & alijs Cautionibus. 298
22. De Fidejuſſoribus. 300
23. De Solutionibus. 304
24. De Donationibus. 308
25. De Peculio Clericorum. 313
26. De Teſtamentis & Ultimis Voluntatibus. 315
27. De Succeſſionibus ab inteſtato. 325
28. De Sepulturis. 332
29. De Parochijs & Alienis Parochianis. 336
30. De Decimis, Primitiis, & oblationibus. 340

31.

Digitized by Google

Tit. 31. De regularibus & Tranſeuntibus ad Religionem. pag. 352
32. De Converſione Conjugatorum. 367
33. De Converſione Infidelium. 370
34. De Voto & Voti Redemptione. ibid.
35. De Statu Monachorum & Canonicorum Regularium. 377
36. De Religioſis Domibus, ut Epiſcopo ſint ſubjectæ. 380
37. De Capellis Monachorum & aliorum Religioſorum. 382
38. De Jure Patronatus. 386
39. De Cenſibus, Exactionibus, & Procurationibus. 392
40. De Conſecratione Eccleſiæ, vel Altaris. 395
41. De Celebratione Miſſarum, & Sacramento Euchariſtiæ, & aliis divinis Officijs. 400
42. De Baptiſmo, & ejus Effectu. 403
43. De Presbytero non Baptizato. 407
44. De Cuſtodia Euchariſtiæ, Chriſmatis & aliorum Sacramentorum. 407
45. De Reliquiis, & Veneratione Sanctorum. 408
46. De Obſervatione Jejuniorum. ibid.
47. De Purificatione poſt Partum. 409
48. De Eccleſiis Ædificandis, vel reparandis. ibid.
49. De Immunitate Eccleſiarum, Cœmeterij, & Rerum ad eas pertinentium. 411
50. Ne Clerici vel Monachi Sæcularibus negotiis ſe immiſceant. 420

LIBER IV. DECRETALIUM.

Tit. 1. De Sponſalibus & Matrimoniis. 421
2. De Deſponſatione Impuberum. 430
3. De Clandeſt. Deſponſatione. 432
4. De Sponſa Duorum. 436
5. De Conditionibus appoſitis in deſponſatione vel aliis contractibus. 437
6. Qui Clerici vel voventes Matrimonium contrahere poſſunt. 439
7. De eo, qui duxit in Matrimonium, quam polluit per adulterium. 440
8. De Conjugio Leproſorum. 441
9. De Conjugio Servorum. 442
10. De Natis ex libero ventre. 443
11. De Cognatione ſpirituali. ibid.
12. De Cognatione Legali. 444
13. De Eo, qui cognovit conſanguineam uxoris ſuæ vel ſponſæ. 445
14. De Conſanguinitate, & Affinitate. ibid.
15. De Frigidis & Maleficiatis, & Impotentia coeundi. 449
16. De Matrimonio contracto contra Interdictum Eccleſiæ. 451
17. Qui filij ſint legitimi. 452
18. Qui Matrimonium accuſare poſſunt, vel contra illud teſtificari. pag. 454
19. De Divortijs. 462
20. De Donationibus inter virum & uxorem, & de dote poſt divortium reſtituenda. 464
21. De Secundis nuptiis. 467

LIBER V. DECRETALIUM.

Tit. 1. De Accuſationibus, Inquiſitionibus, & Denuntiationibus. 473
2. De Calumniatoribus. 476
3. De Simonia, & ne aliquid pro ſpiritualibus exigatur, aut promittatur. 477
4. Ne Prælati vices ſuas, vel Eccleſias ſub annuo cenſu concedant. 482
5. De Magiſtris, & ne aliquid exigatur pro licentia docendi. ibid.
6. De Judæis, Saracenis, & eorum ſervis. 483
7. De Hæreticis. 485
8. De Schiſmaticis, & Ordinatis ab eo. 487
9. De Apoſtatis, & reiterantibus baptiſma. 488
10. De his, qui filios occiderunt. 489
11. De Infantibus & Languidis expoſitis. ibid.
12. De Homicidio volunt, & caſuali. 490
13. De Torneamentis. 498
14. De Clericis pugnantibus in duello. ibid.
15. De Sagittariis. 499
16. De Adulteriis & ſtupro. 500
17. De Raptoribus, Incendiariis, & Violatoribus Eccleſiarum. 505
18. De Furtis. 507
19. De Uſuris. 508
20. De Crimine Falſi. 518
21. De Sortilegiis. 520
22. De Colluſione detegenda. 523
23. De Delictis Puerorum. ibid.
24. De Clerico Venatore. ibid.
25. De Clerico Percuſſore. ibid.
26. De Maledicis. ibid.
27. De Clerico excommunicato, depoſito vel interdicto miniſtrante. 524
28. De Clerico non ordinato miniſtrante. ibid.
29. De Clerico per ſaltum promoto. 525
30. De Eo, qui furtivè ordinem ſuſcepit. ibid.
31. De Exceſſibus Prælatorum & Subditorum. ibid.
32. De Novi Operis Nunciatione. 526
33. De Privilegiis & Exceſſibus privilegiatorum. 527
34. De Purgatione Canonica. } 534
35. De Purgatione Vulgari. }
36. De Injuris & Damno dato. 535
37. De Pœnis. 541
38. De Pœnitentiis & Remiſſionibus. 543
39. De Sententia Excommunicationis, Suſpenſionis, & Interdicti. 546
40. De Verborum ſignificatione. 566
41. De Regulis Juris. 567

IN-

Digitized by Google

I N D E X
RUBRICARUM DECRETALIUM,
SEU TITULORUM,
In his quinque Decretalium Libris contentorum Ordine Alphabetico congeſtus.

A.

De Accuſationibus, Inquiſitionibus & Denunciationibus, l. 5. tit. 1. 477
Adulteriis & ſtupro, l. 5. tit. 10. 500
Ætate & Qualitate & Ordine præficiendorum, l. 1. tit. 14. 62
De Alienatione Judicij mutandi cauſa facta, l. 1. tit. 42. 133
Appellationibus, Recuſationibus, & Relationibus, l. 2. tit. 28. 209
Apoſtatis & reiterantibus baptiſma, l. 5. tit. 9. 488
De Arbitris, l. 1. tit. 43. 133
Authoritate & Uſu Pallij, l. 1. tit. 8. 48

B.

De Baptiſmo & ejus effectu, l. 3. tit. 42. 405
Bigamis non ordinandis, l. 1. tit. 21. 74

C.

Calumniatoribus, l. 5. tit. 2. 436
Capellis Monachorum & aliorum Religioſorum, l. 3. tit. 37. 382
Cauſa poſſeſſionis & propriet. l. 2. tit. 12. 160
Celebratione Miſſarum, & Sacramento Euchariſtiæ & divinis officijs, l. 2. tit. 41. 40
Cenſibus Exactionibus & Procurationibus, l. 3. tit. 39. 392
Clandeſtina deſponſatione, l. 4. tit. 3. 432
Clericis peregrinis, l. 1. tit. 22. 76
Clericis peregrinantibus, l. 2. tit. 29. 215
Clericis conjugatis, l. 3. tit. 3. 221
Clericis non reſidentibus in Eccleſia vel præbenda, l. 3. tit. 4. 203
Clericis pugnantibus in duello, l. 5. tit. 14. 498
Clerico ægrotante vel debilitato, l. 3. tit. 6. 151
Clerico venatore, l. 5. tit. 24. 523
Clerico percuſſore, l. 5. tit. 25. ibid.
Clerico excommunicato, depoſito vel interdicto miniſtrante, l. 5. tit. 27. 524
Clerico non ordinato miniſtrante, l. 5. tit. 28. ibid.
Clerico per ſaltum promoto, l. 5. tit. 29. 525
Cognatione ſpirituali, l. 4. tit. 11. 443
Cognatione legali, l. 4 tit. 12. 444
Cohabitatione Clericorum & Mulierum, l. 3. tit. 2. 219
Colluſione detegenda, l. 5. tit. 22. 523
Commodato, l. 3. tit. 15. 270
Conceſſione præbendæ & Eccleſiæ non vacantis, l. 3. tit. 8. 255
Conditionibus appoſitis deſponſationibus, vel in aliis contractibus, l. 4. tit. 5. 437
Confeſſis, l. 2. tit. 18. 167
Confirmatione utili vel inutili, l. 2. tit. 30. 237
De Conjugio leproſorum, l. 4. tit. 8. 441
Conjugio ſervorum, l. 4. tit. 9. ibid.
Conſanguinitate & affinitate, l. 4. tit. 14. 445
Conſecratione Eccleſiæ vel altaris, l. 3. tit. 40. 395
Conſtitutionibus, l. 1. tit. 2. 8
Conſuetudine, l. 1. tit. 4. 29
Converſione conjugatorum, l. 3. tit. 32. 367
Converſione infidelium, l. 3. tit. 33. 370
Corpore vitiatis ordinandis vel non, l. 1. tit. 20. 72
Crimine Falſi, l. 5. tit. 20. 518
Cuſtodia Euchariſtiæ, Chriſmatis, & aliorum Sacramentorum, l. 3. tit. 44. 407

D.

Decimis, primitijs, & oblationibus, l. 3. t. 30. 340
Delictis Puerorum, l. 5. tit. 23. 523
Depoſito, l. 3. tit. 16. 272
Deſponſatione Impuberum, l. 4. tit. 2. 430
Dilationibus, l. 2. tit. 8. 157
Divortiis, l. 4. tit. 19. 456
Dolo & Contumacia, l. 2. tit. 14. 164
Donationibus, l. 3. tit. 24. 308
Donationibus inter virum & uxorem, & de dote poſt divortium reſtituenda, l. 4. tit. 20. 464

E.

Eccleſiis ædificandis vel reparandis, l. 3. t. 48. 409
Electione & electi poteſtate, l. 1. t. 6. 34
Emptione & Venditione, l. 3. tit. 17. 274
Eo, qui mittitur in poſſeſſionem cauſa rei ſervandæ, l. 2. tit. 15. 165
Eo qui duxit in matrimonium, quam polluit per adulterium, l. 4. tit. 7. 440
Eo qui cognovit conſanguineam uxoris ſuæ vel ſponſæ, l. 4. tit. 13. 444
Eo qui ordinem furtivè ſuſcepit, l. 5. t. 30. 525
Exceptionibus, l. 2. tit. 25. 194
Exceſſibus Prælatorum & ſubditorum, l. 5. t. 31. ibid.

F.

De Ferijs, l. 2. tit. 9. 157
Feudis, l. 3. tit. 20. 287
Fide inſtrumentorum, l. 2. t. 22. 179
Fidejuſſoribus, l. 3. tit. 22. 300
Filijs Presbyterorum ordinandis vel non, l. 1. t. 17. 69
Foro competenti, l. 2. tit. 2. 179
Frigidis & maleficiatis & impotentia coeundi, lib. 4. tit. 15. 449
Furtis, l. 5. tit. 18. 507

H.

Hæreticis, l. 5. tit. 17. 485
His quæ vi metusve cauſa fiunt, l. 1. tit. 40. 127
His quæ fiunt à Prælato ſine conſenſu capituli, lib. 3. tit. 10. 258
His quæ fiunt à majori parte capituli, l. 3. t. 11. 559
His qui filios occiderunt, l. 5. tit. 10. 489
Homicidio voluntario vel caſuali, l. 5. tit. 2. 490

I.

Immunitate Eccleſiarum, cœmeterij, & rerum ad eas pertinentium, l. 3. tit 49. 411
Infantibus & languidis expoſitis, l. 5. tit. 11. 489
In integrum reſtitutione, l. 1. tit. 12. 129
Injuriis & damno dato, l. 5. tit. 36. 535

Inſti-

Inſtitutionibus, l. 3. tit. 7. 253
Judæis & Saracenis & eorum ſervis, l. 5. tit. 6. 484
Judiciis, l. 2. tit. 1. 137
Juramento calumniæ, l. 2. tit. 7. 156
Jurejurando, l. 2. tit. 24. 189
Jure Patronatus, l. 3. tit. 38. 386

L.

LIbelli oblatione, l. 2. tit. 3. 152
Litis conteſtatione, l. 2. tit. 5. 155
Locato & conducto, l. 3. tit. 18. 279

M.

MAgiſtris, & ne aliquid exigatur pto licentia docendi, l. 5. tit. 5. 482
De Majoritate & Obedientia, l. 1. tit. 33. 94
Maledicis, l. 5. tit. 26. 523
Matrimonio contracto contra interdictum Eccleſiæ, l. 3. tit. 16. 451
Mutuis Petitionibus, l. 2 t. 4. 184

N.

NAtis ex libero ventre, l. 4. tit. 10. 443
Ne Clerici vel Monachi ſecularibus negotiis ſe immiſceant, l. 3. tit. 50. 420
Ne Prælati vices ſuas vel Eccleſias ſub annuo cenſu concedant, l. 5. tit. 4. 482
Ne ſede vacante aliquid innovetur, l. 3. tit. 9. 255
Novi operis nuntiatione, l. 5. tit. 32. 526

O.

OBligatis ad ratiocinia ordinandis vel non, lib. 1. tit. 19. 71
Obſervatione jejuniorum, l. 3. tit. 46. 408
Officio Archidiaconi, l. 1. tit. 23. 177
Officio Archipresbyteri, l. 1. tit. 24. 178
Officio Primicerij, l. 1. tit. 25.
Officio Sacriſtæ, l. 1. tit. 26.) ibid.
Officio Cuſtodis, l. 1. tit. 27.
Officio Vicarij, l. 1. tit. 28. 179
Officio & Poteſtate Judicis delegati, l. 1. t. 29. 81
Officio Legati, l. 1. tit. 30. 84
Officio Judicis ordinarij, l. 1. tit. 31. 86
Officio Judicis, l. 1. tit. 32. 88
Ordinatis ab Epiſcopo, qui renuntiavit Epiſcopatui, l. 1. tit. 13. 81
Ordine cognitionum, l. 2. tit. 10. 159

P.

PActis, l. 1. tit. 35. 109
Parochijs & alienis Parochianis, l. 3. tit. 29. 230
Peculio Clericorum, l. 3. tit. 25. 313
Pignoribus & aliis cautionibus, l. 3. t. 21. 298
Plus Petitionibus, l. 2. tit. 11. 159
Pœnis, l. 5. tit. 17. 541
Pœnitentiis & Remiſſionibus, l. 5. t. 38. 543
Poſtulando, l. 1. tit. 37. 114
Poſtulatione Prælatorum, l. 1. tit. 5. 32
Præbendis & Dignit. l. 3. tit. 5. 229
De Precarijs, l. 3. tit. 14. 269
Presbytero non baptizato, l. 3. tit. 43. 407
Præſcriptionibus, l. 2. tit. 26. 195
Præſumptionibus, l. 2. tit. 23. 187
Privilegijs & Exceſſibus Privilegiatorum, l. 5. t. 33. 527
Probationibus, l. 2. tit. 19. 170
Procuratoribus, l. 2. tit. 38. 114
Purgatione Canonica, l. 5. tit. 34. 534
Purgatione vulgari, l. 5. tit. 35. ibid.
Purificatione poſt partum, l. 3. tit. 47. 409

Q.

QUi Clerici vel voventes matrimonium contrahere poſſunt, l. 4. tit. 6. 439
Qui Matrimonium accuſare poſſunt, vel contra illud teſtificari, l. 4. tit. 18. 459
Qui Filij ſint legitimi, l. 4. tit. 17. 452

R.

RAptoribus, incendiatijs & violatoribus Eccleſiarum, l. 5. tit. 17. 505
Rebus Eccleſiæ alienandis vel non, l. 3. tit. 13. 264
Regularibus, & tranſeuntibus ad Religionem, l. 3. tit. 31. 352
Regulis Juris, l. 5. tit. 41. 567
Religioſis dnmibus, ut Epiſcopis ſint ſubjectæ, lib. 3. tit. 36. 380
Reliquijs & veneratione Sanctorum, l. 4. tit. 45. 408
Renuntiatione, l. 1. tit. 9. 49
Rerum permuntatione, l. 3. tit. 19. 286
Reſcriptis, l. 1. tit. 3. 23
Reſtitutione ſpoliatorum, l. 2. tit. 13. 162

S.

SAcramentis nnn itetandis, l. 1. tit. 16. 68
Sacra Unctione, l. 1. tit. 15. 67
Sagittarijs, l. 5. tit. 15. 499
Schiſmaticis, l. 5. tit. 8. 487
Scrutinio in ordine faciendo, l. 1. tit. 12. 6n
Secundis Nuptijs, l. 4. tit. 2. 467
Sententia & re judicata, l. 2. tit. 27. 205
Sententia Excommunic. l. 5. tit. 39. 546
De Sepulturis, l. 3. tit. 28. 332
Sequeſtratione poſſeſſionnm & fructuum, l. 2. t. 17. 167
Servis non ordinandis & eorum manumiſſione, lib. 1. tit. 18. 71
Simonia, & ne aliquid pro ſpiritualibus exigatur, vel promittatur, l. 5. tit. 3. 477
Solutionibus, l. 3. tit. 23. 304
Sortilegijs, l. 5. tit. 21. 520
Sponſalibus & Matrimoniis, l. 4. tit. 1. 421
Sponſa duorum, l. 4. tit. 4. 436
Statu Monachotum, & Canonicorum regularium, l. 3. tit. 35. 377
Succeſſionibus ab inteſtato, l. 5. tit. 27. 325
Summa Trinitate & fide Catholica, l. 1. t. 1. 7
Supplenda negligentia Prælatorum, l. 1. t. 10. 52
Syndico & actnre, l. 1. tit. 39. 127

T.

TEmporibus ordinationum, & qualitate ordinandorum, l. 1. tit. 11. 53
Teſtamentis & ultimis voluntatibus, l. 3. t. 26. 315
Teſtibus & atteſtationibus, l. 2. t. 20. 171
Teſtibus cogendis, vel non, l. 2. tit. 21. ibid.
Torneamentis, l. 5. tit. 13. 498
Tranſactionibus, l. 1. tit. 36. 121
Translatione Epiſcopi, l. 1. tit. 7. 47
Treuga & pace, l. 1. tit. 34. 107

V.

VErborum ſignificatione, l. 5. tit. 40. 566
Vita & honeſtate Clericorum, libr. 3. tit. 1. 217
Voto & voti Redemptione, l. 3. tit. 34. 370
Vſuris, l. 5. tit. 19. 508
Vt Eccleſiaſtica beneficia ſine diminutione conferantur, l. 3. tit. 12. 261
Vt lite non conteſtata non procedatur ad teſtium receptionem, vel ad ſententiam definitivam, lib. 2. tit. 6. 155
Vt lite pendente nihil innovetur, libr. 2. tit. 16. 166

I N-

I N D E X
RERVM ET VERBORVM
L O C V P L E T I S S I M V S

Prior numerus Librum , alter Titulum , tertius Numerum marginalem denotat.

A.

Abbas.

Eligi non poteſt , qui ordinem non eſt profeſſus , I. 6. n. 19. Quomodo & quando benedicendus , ibid. n. 58. & 59. Cui & quibus poſſit conſerre Ordines minores , I. 10. n. 11. Ex alio Monaſterio aſſumptus efficitur Monachus illius Monaſterii , cui præficitur , III. 31. 20. Quando poſſit ferre cenſuras , V. 39. 13

Abbatiſſa.

An poſſit eligi Monialis bigama , Vidua aut corrupta , I. 6. 23. Quot annos ætatis & Religionis habere debeat , ibid. n. 28. An poſſit dare licentiam intrandi Monaſterij clanſuram . III. 35. 10. An poſſit ferre cenſuras , V. 39. 15.

Abrogatio.

Quid ſit , I. 2. 70. & IV. 16. 1.

Abſens .

An & qualiter eligere poſſit I. 6. 10. Quando & ex quibus cauſis habeatur pro præſente , I. 2. 30. & III. 4. 25. & 28. Abſens Canonicus quibus in caſibus lucretur etiam diſtributiones . III. 4. 30. & 32.

Abſolutio à cenſura v. Cenſura.

Abſtemius.

An poſſint ordinari , I. 20. 17.

Academia v. Univerſitas.

Accuſatio.

Matrimonium accuſare qui poſſint , IV. 18. 5. Accuſatio quid & quomodo inſtituatur , V. 1. 1. & 3. Accuſare qui poſſint , vel non , ibid. n. 5. & ſeq. Qui accuſari non poſſit , ibid. n. 14. & ſeq.

Actio iniuriarium.

Quomodo civiliter aut criminaliter proponatur , V. 36. 10. Quando tollatur , ibid. n. 12. De Actione recantatoria , ibid. n. 11.

Actio Legis Aquiliæ.

Qualiter detur , V. 36. 25. Quomodo pœnalis ſit , ibid. n. 30. An obliget in conſcientia , ibid. n. 48.

Actio redhibitoria & quanti minoris.

Quando detur , III. 17. 19.

Actor.

Quid , II. 1. 2. Agere qui poſſint vel non , ibid. num. 3. 4. & 5.

Actus.

Illicitus non ſemper eſt Invalidus , I. 2. n. 49. Quomodo lex actum cenſeatur invalidaſſe , ibid. num 51. Quid ad actus valorem requiratur , ibid. n. 56. Solennitates actuum non fundantur in præſumptione , ibid. n. 61. Actum invalidare & denegare actionem , quomodo differant , ibid. Actus meræ voluntatis non inducunt conſuetudinem vel præſcriptionem , I. 4. n. 9.

Adoptio.

Quid & quotuplex , IV. 12. 1. Eius requiſita , ibid. n. 6.

Adulterium.

Conjunctum cum promiſſione Matrimonij , vel machinatione in mortem coniugis , cauſat impedimentum , IV. 7. per tot. Inducit divortium quo ad thorum , IV. 18. 11. & 12. Niſi uterque Coniux adulteretur , ibid. n. 15. vel Maritus cauſam dederit adulterii , ibid. n. 16. Adulterium , quid , & quomodo in hoc differat Jus Canon. à Civili , V. 16. n. 2. Quæ pœnæ adulterii , IV. 20. 15. & V. 16. 4. 5. & 6.

Advocatus.

Qui Clerici in Advocatos recipi poſſint , I. 3. à nu. 4. Advocati debent abſtinere ab iniuriis , ibid. num. 9. probibetur eis paciſci de quota litis : non de ſalario , ibid. *vide Poſtulare. Procurator.*

Advocati Eccleſiarum.

Qui dicantur , & quomodo à patronis differant . III. 38. n. 28.

Ædificare.

Quatenus liceat in fundo ſuo , V. 32. 6.

Æquitas.

Rigori Juris præferenda , I. 2. n. 77.

Ætas.

Requiſita in Ordinandis , I. 14. à nu. 1. uſque ad 10. in præficiendis beneficiis & dignitatibus Eccleſiaſticis , ibid. n. 18. & ſeqq.

Affinitas.

Quid , & quomodo contrahatur IV. 14. 1. eſt triplex , ibid. n. 6. quomodo conſtituat impedimentum affinitatis ibid. n. 7. quouſque extendatur , ibid. n. 9. ad quotum gradum affinitas dirimat Matrimonium? IV. 16. n. 5.

Alchimichum aurum.

Fieri & expendi prohibetur , III. 1. n. 15. Pœna Alchimiſtarum de Jure Canonico , V. 20. n. 15.

Alienatio Feudi v. Feudum.

Alienatio Iudicii mutandi cauſa.

Eſt inter cauſas reſtitutionis in integrum , I. 42. 1. quæ actio propterea competat , ibid. n. 2. Rei litigioſæ alienatio , quia per ſe nulla eſt , non indiget hoc remedio , ibid. n. 3.

Alienatio Rerum Eccleſiaſticarum.

Prohibentur alienari immobilia & mobilia pretioſa , & quænam accenſeantur immobilibus , III. 13. 1. Res ſervando non ſervabiles poteſt Prælatus alienare , ibid. n. 2. item res immobiles exiguas , ibid. n. 3. Similiter res ab antiquo alienari ſolitas , ibid. n. 4. ad valorem alienationis requiritur copulativè cauſa & ſolemnitas , ibid. n. 15. quales contractus veniant nomine alienationis , ibid. n. 11. quæ alienatio rei Eccleſiaſticæ ſit nulla , ibid. n. 16. Pœnæ malè alienantium , ibid. n. 18. An ſit reſtituendi obligatio in conſcientia , ibid. n. 19. & I. 2. n. 58. quomodo res malè alienata repeti poſſit , III. 13. n. 21. quid poſſit conſuetudo in ſua materia , ibid. n. 24. quomodo pretium debeat reſtitui , ibid. n. 25. Abbates poſſunt dare conſenſum in alienatione rerum ad ſuas Parochias pertinentium , III. 30. n. 15.

Allo-

Digitized by Google

Allodia.

Seu allodialia bonà quæ dicantur, III. 20. n. 12.

Altare.

Specialis conſecratio Altaribus impendenda eſt, III. 40. 3. Quid ſit altare portatile & fixum, & quibus caſibus reſecrentur, ibid. n. 4.

Anathema.

Et excommunicatio quomodo differant, V. 41. n. 28.

Annatæ.

De Beneficiis qualiter ſolvendæ, III. 5. n. 53. qualiter ab Epiſcopo peti puſſint, V. 5. n. 17.

Antichriſis.

Quid ſit, & an ſit licita, V. 19. 17.

Aperire Litteras.

Aperiens an falſum committat, V. 20. 11. quando aperire liceat, ibid. n. 12

Apoſtaſia.

Eſt triplex, V. 9. 1. quomodo differat ibid. n. 2. pœna Apoſtatæ ibid. n. 5. qui dicantur apoſtaſiam committere, ibid. n. 7.

Apoſtoli v. Appellatio.

Appellatio.

Quid & quotuplex, II. 28. 9. quæ differentia inter judicialem & extrajudicialem, ibid. n. 10. & à ſententia definitiva & iterlocutoria, ibid. n. 11. quales effectus harum appellarionum, ibid. n. 11. quomodo & à quali interlocutoria de Jure Tridentini appellari poſſit, ibid. n. 15. Appellatio eſt ſpecies defenſionis omnibus conceſſa, ibid. n. 16. quomndn tertius appellare poſſit, ibid. n. 17. à quibus appellatio non detur, ibid. & n. 24. aliud eſt appellatin, aliud ſententiam nullam dicere, II. 28. 1. poteſt tamen agi de nullitate, aut ſupplicari vel reviſio peti, ibid. n. 3. quod tempus ſupplicationi præfixum, & quando ſupplicationi lncus nnn ſit, ibid. n. 23. & 24. quomodo fiat reviſio, ibid. n. 25. qualiter detur vel non detur appellatio in cauſa ſanguinis, ibid. n. 26. quando in cauſis correctionis vel viſitationis, ab executione, à facta tranſactione, item contumaci condemnato, & infra certam ſummam non detur appellatio, ibid. n. 28. & ſeqq. nec effectum ſuſpenſivum habeat, ibid. n. 34. In notoriis & in poſſeſſorio ſummariſſimo non admittitur appellatio, ibid. n. 37. & 38. à correctione & viſitatione quando detur, I. 33. 42. Fatalia interponendæ appellationis ſunt 10 dies, II. 18. 39. quando & qunmodo currat hoc decendium, ibid. & n. ſeqq. quomodo dominn per procuratorem præjudicari poſſit, ibid. n. 43. Quid ſint Apoſtoli & quotuplices, ibid. n. 44. Tempus introducendæ appellationis à quo determinetur, ibid. n. 47. quando cenſeatur appellatio deſerta, & quid deinde fiat, ibid. n. 49. & 50. *vide Recuſatio.*

Approbatio Religionis.

Ad quem ſpectet. III. 30. 13.

Arbiter.

Quid ſit? I. 43. 1. quid ſi plures arbitri, & diſſentiant? ibid. n. 2. Ex quibus arbitris uno abſente, an reliqui procedere poſſint, ibid. n. 3. Super quibus fieri poſſit compromiſſum, ibid. n. 4. Differentia inter arbitrum & arbitratorem, ibid. n. 5. Qui prohibeantur ſuſcipere arbitrum, ibid. n. 6. Quomodo ſententiæ arbitri ſtare oporteat, ibid. n. 7. Quomndn Arbitratoris ſententia reduci poſſit, ibid. n. 9. Quale tempus reductionis ſtatutum ſit, ibid. n. 8. Teſtes & Confeſſio coram arbitratore qunmodo faciant fidem, ibid. n. 9. à ſententia reductionis non datur appellatio, ibid. n. 10. qualem pœnam committant contravenientes ſententiæ reductionis, ibid. n. 11. an reductioni poſſit renuntiari, ibid. num. 13. *vide Compromiſſum.*

Arbor.

Conſanguinitatis, IV. 14. 4.

Archivum v. Inſtrumenta.

Archidiaconus.

Quis quod ejus officium, & quæ ejus poteſtas, I. 23.

Archiepiſcopus.

Quis quæ ejus ſuperioritas & poteſtas, I. 33. 25. & 26. Quæ juriſdictio in ſuffraganeos, eorumque ſubditos ibid. n. 27. & ſeqq. quomodo pontificalia exercere poſſit in loco exempto, ibid. n. 9.

Archibreſbyter.

Quis ſit? cui ſubſit? & qualem habeat Juriſdictionem, I. 34. n. 1. 2. 3. Archidiaconus & Archipresbyter debent ſuſcipere ordinem ſuo nomini congruentem, ibid. n. 4.

Arctati v. Ordinandorum Qualitas.

Arrhæ.

Vel pœnæ an ſponſalibus addi poſſint, IV. 1. n. 7.

Arrogatio.

Inducit impedimentum matrimonii, & inter quos IV. 12. n. 3. 4. & 5.

Aſcendentes.

Qualiter ab inteſtato ſuccedant. III. 27. 10. *vide Teſtamentum.*

Aſſeſſores.

Qui ſint aſſeſſores, & quinam Judices eos habere poſſint, II. 1. 8. non habent Juriſdictionem, ibid. n. 9.

Auditores.

Quid ſint? II. 1. 10.

Advocare, Advocatio cauſæ, v. Forum competens.

B.

Bannitus.

Quomodo Bannitum licet occidere, V. 12. 4.

Baptiſmus.

Infans debet baptizari III. 42. 1. quis miniſter ſolemnis & non ſolemnis, ibid. n. 2. præſente digniore non debet baptizare inferior, ibid. n. 3. quando licet uti materia dubia, item abluere partem baptizandi non principalem, ibid. quando debeat repeti Baptiſmus ſub conditione, ibid. n. 5. & 6. Non baptizatus poteſt ſalvari per Baptiſmum Flaminis, ibid. n. 9. Monſtra quomodo baptizanda, ibid. n. 10. ubi debet baptiſma conferri, ibid. n. 11. Baptizando detur nomen alicujus Sancti, ibid. n. 14. Baptiſma eſt janua ad Eccleſiaſtica Sacramenta, III. 43. 1.

Bellum.

Ad bellum requiritur duplex Juſtitia, I. 32. 4. Bellum per ſe licitum, poteſt per accidens fieri illicitum, ibid. n. 5. An S. Pontifex poſſit vel debeat bellantes ad pacem compellere, ibid. n. 6. Ex cauſa magnæ utilitatis licet in die feſto bellare, ibid. n. 7. Quomodo Principi Chriſtiano liceat infideles in auxilium vocare, ibid. n. 8. Quomodo innocentes occidere liceat in bello, vel eorum bona diripere ibid. n. 9. qualiter obſides occidi non poſſint, ibid. n. 10. qualiter oblata ſatisfactione Princeps à bello teneatur deſiſtere, ibid. n. 11. *vide Pax.*

Benedictio Abbatum.

Quid, & in quo conveniat & differat à Conſecratione, I. 6. n. 58. quo die fieri debeat, ibid. n. 59. Abbates benedicti qualiter pontificalia exercere, ordinare, paramenta benedicere &c. poſſint, ibid. n. 60.

Beneficium.

Beneficium quid, III. 5. 1. & quotuplex ibid. n. 4. 5. & 6. Differentia inter penſiones & beneficia, ibid. n. 2. Beneficium nnn poteſt conferri à Laico, ibid. n. 3. Beneficia qui conferant & de beneficiorum reſervationibus ibid. à n. 7. uſque ad n. 61. Beneficiorum quinam incapaces exiſtant, III. 5. 62. Benefic. invalidè

lidè adeptus, an poſſit rata conſcientia retinere, ibid. n. 63. Beneficia intra quantum tempus conferenda, ibid. n. 64. An plura beneficia uni conferri poſſint ibid. n. 68. Beneficiatus ægrotus non cogitur beneficium dimittere, ibid. 6. n. 1. Beneficium quot modis vacare dicatur, ibid. 8. n. 2. Beneficium de jure vacans & ab alio poſſeſſum impetrans, debet facere hujus poſſeſſionis mentionem, ibid. n. 3. Beneficii vacaturi promiſſio non valet, ibid. n. 4. quomodo beneficium diminuatur ibid. 12. n. 1. Beneficio non poteſt imponi novum onus, ibid. n. 2. Fructus beneficii vacantis ad quem pertineant, ibid. n. 3. Beneficii diviſio quando fiat, ibid. n. 4. diſmembratio & ſuppreſſio quid & quando fieri poſſit, ibid. n. 5. & 6. Unio beneficij, quæ dicatur, ibid. n. 9. quis unire poſſit, ibid. n. 10. & quid requiratur ad unionem, ibid. n. 11. Beneficium curatum & Eccleſia parochialis non eſt ibid. 29. Quædam beneficia ſunt actu curata, quædam habitu, ibid. n. 8. alia ſæcularia alia regularia ibid. 37. 1. an in dubio omnia beneficia præſumantur ſæcularia, ibid. n. 2. Beneficium ſæculare qualiter in Monaſterio fundari poſſit, ibid. n. 3. circa beneficia Eccleſiaſtica contractus oneroſi ſunt ſimoniaci, V. 5. 26. qualiter reſignatio beneficii ſimoniaca eſſe poteſt vel non, ibid. nu. 28 & ſeq. in cauſis beneficialibus quomodo reprobentur & admittantur ſortilegia, ibid. 21. n. 5. Beneficiis præficiendi quas debeant habere qualitates, I. 14. & III. 29.

Beneficiatus.

Etiam curatus omittens Horas Canonicas tenetur ad reſtitutionem, III. 41. n. 1. in primis ſex menſibus non tenetur, ibid. n. 5.

Beneficiis præficiendi, v. ætas præficiendorum.

Bigamia. Bigamus. Bigami.

Bigamia quid & cur inducant irregularitatem, I. 21. 1. & 2. quomodo contrahatur, ibid. num. 2. Cum vidua nulliter contrahens an efficiatur bigamus, ibid. n. 4. Bigamia in infidelitate contracta an noceat poſt converſionem ibid. num. 8. In bigamia quis diſpenſet, ibid. n. 11.

Blaſphemia.

Quid & quotuplex, V. 26. 1. Pœna blaſphemiæ, ibid. n. 3.

Bona Clericorum.

Patrimonialia quæ dicantur, III. 25. 2. quæ induſtrialia, ibid. n. 4. quæ proſpectu Eccleſiæ acquiſita ibid. n. 5. quæ parſimonialia, ibid. n. 7.

Breviarium.

Qualis attentio requiratur in recitando Breviario, III. 41. 6.

Bullarium.

Et ejus Authoritas, Procem. n. 13.

Bullæ.

Pontificiæ extravagantes qualem authoritatem habeant, Procem. n. 11.

C.

Cadaver.

Cur in locis ſacris ſepeliatur, olim non licebat, III. 28. n. 1.

Calices & Patenæ.

Specialiter conſecrari, & ex certa materia confici debent, III. 40. n. 5. quando conſecratio repetenda, ibid. n. 6.

Calumniari.

Quid ſit, V. 2. n. 1. Præſumptio calumniæ quomodo tollatur, ibid. n. 3.

Cambium.

Quid ſit & an licitum, V. 19. 24.

Campanæ Eccleſiarum.

Quare benedicantur, & Chryſmate inungantur, III. 40. 7.

Canones.

De Canonum contrarietate, Procem. n. 18. Aliqui antiquiores Gratiano Canonum collectores, ibid. n. 7.

Canonica Purgatio v. Purgatio.

Canonicatus.

Quam ætatem requirat, I. 14. 34. Doctoribus vel Licentiatis in Theologia aut Jure Can. conferendus, ibid. n. 38.

Canonicus.

An aliquis poſſit eſſe in duobus locis ſine diſpenſatione & qualiter teneatur reſidere, II. 4. 15. Canonici abſentes quomodo lucrentur diſtributiones, ibid. nu. 16. Canonicus Parochus quando cenſeatur præſens, ibid. num. 17. Canonicus legens Miſſam tempore Horarum Can. an percipiat diſtributiones, ibid. n. 18. Canonicus abſens 3. Menſibus an etiam lucretur, ibid. n. 19. vide *Diſtributiones.*

Capellani Parochorum.

Non tenentur ad reſtitutionem ſi Breviarium omittant, III. 41. 21.

Capitulum.

An & qualia ſtatuta facere poſſit, I. 2. 21. III. 11. 11. Capituli conſenſus quibus caſibus requiratur, III. 10. 2. 3. 4. & 5. Capitulum convocare quis poſſit, III. 11. 1. Capitulares abſentes quando vocandi, quot præſentes eſſe debeant ibid. n. 2. & 3. Unus vocandus non vocatus poteſt irritare actum, ibid. n. 4. Capitulum ut dicatur aliquid feciſſe, requiritur Capitularis tractatus, ibid. n. 5. Capitulares debent eſſe in majoribus Ordinibus, & an etiam in Monaſteriis, ibid. n. 6. & 7. Major pars trahit ad ſe minorem, & an ſufficiat majoritas reſpectiva, ibid. n. 8. & 9. Capitularium major & ſanior pars debet conſentire, ibid. num. 10. An pars major prævaleat, quando agitur de Jure ſingulorum, ibid. num. 13. Subſcriptio Capitularium qualiter facienda, ibid. n. 14. Capitulum Cathedralis Eccleſiæ qualem habet præcedentiam. I. 33. 61.

Cardinales.

Unde dicti & quando inceperint, I. 33. 15. Cardinales creat ſolus Papa, ibid. n. 16. cur utantur rubro colore, ibid. n. 17. Præcedunt omnes alias dignitates Eccleſiaſtica, ibid. n. 18. Eorum poteſtas, ibid. n. 19. Hodie ſoli Cardinales eligunt Papam, ibid. num. 20.

Caſtratio.

An ſit licita ad tuendam caſtitatem, vel ſervandam vocem, I. 20. 8. & 12. An caſtratus propter vocem ſit irregularis, ibid. n. 11.

Caſus vide Contractus.

Catechiſmus.

Quomodo ſit impedimentum, IV. 16. 5.

Cathedraticum.

Quid, III. 39. 5. An poſſit tolli præſcriptione, ibid. num. 7.

Catholica Fides, v. Fides.

Cauſa.

Connexa non dividenda, II. 3. 77. 79. & 80. qualiter & quando ſit cauſa connexa, ibid. n. 78. 80. & 82. de cauſa connexa oportet excipere ante litem conteſtatam, ibid. n. 83.

Cauſa Eccleſiaſtica.

Quænam dicatur, II. 2. n. 62. quando cauſa ſæcularis trahatur ad forum Eccleſiaſticum, ibid. n. 63. & 64.

propter

propter denegatam juſtitiam in foro Eccleſiaſtico non ſit recurſus ad ſæculare, ibid. n. 65. Epiſcopus an ſit Judex in cauſa ſuæ Eccleſiæ, ibid. n. 66.

Cauſa feudalis.

In cauſa feudali quis ſit Judex competens, II. 2. n. 84. & ſeqq.

Cauſæ mixti fori.

Quæ dicantur, II. 2. n. 67. & ſeqq.

Cauſa poſſeſſionis & proprietatis.

Quid ſit, II. 12. 1. datur etiam in corporalibus, ibid. n. 2. quotuplicia ſint remedia poſſeſſoria, ibid. n. 5. quomodo procedendum, & quis præferatur in poſſeſſorio, ibid. n. 6. & 7. an & quomodo cauſæ poſſeſſionis & proprietatis poſſint cumulari, ibid. n. 9. De peritorio poteſt actor tranſire ad poſſeſſorium, ibid. n. 10. quando cauſa proprietatis conſultò non intentetur, ibid. n. 11.

Cenſura.

Quid, V. 39. 1. & 2. Quotuplex ibid. n. 18. 20. 26. Ferri poteſt ſolum in Chriſtianos viatores, ibid. n. 3. 4. & 5. & non niſi pro delicto externo & mortali, ibid. n. 6. Qualis contumacia & monitio ad inferendam cenſuram requiratur, ibid. n. 7. & 11. quomodo ipſo Jure inferri poſſit, ibid. n. 8. Quando citatio prærequiratur, ibid n. 9. qualis ignorantia excuſet à cenſura, ibid. quæ differentia inter alias pœnas & cenſuram, ibid. n. 10. Quibus competat ferendi cenſuras, ibid. n. 12. 13. 14. & 15. quomodo cenſuræ privent bonis Eccleſiaſticis, ibid n. 16. quando cenſura tollatur, ibid. n. 17. qualiter cenſuræ generaliter vel in ſpecie fieri poſſint, ibid. n. 20. quales cenſuræ prohibitæ, ibid. n. 21. Cenſuræ generales quomodo fieri debeant, ibid. n. 22. in cenſura celebrans vel miniſtrans, fit irregularis, ibid. n. 65. Quando cenſura, & quotupliciter ſit nulla, ibid. n. 103. & 104. appellatio poſt cenſuram latam non habet effectum ſuſpenſivum, ibid. n. 105 quomodo cenſura ſit valida, ſi lata ſit in innocentem, ibid n. 106. poteſt in foro externo valere, etſi non valeat in interno, ibid. n. 107. in foro externo invalida eſt etiam invalida in foro interno ibid. n. 108. Quomodo & qualiter cenſura per modum ſtatuti quis obligari poſſit, ibid. n. 109. quando cenſura lata omninò nulla, ibid. n. 110. qualiter Cenſuræ invalidæ eſſe poſſint, ibid. n. 112. Epiſcopi quomodo non incurrant, ibid. n. 113. Quis à cenſura hominis abſolvat, ibid. à n. 114. uſque ad n. 119. Cenſura Juris alia reſervata, alia non ibid. n. 119. in articulo mortis nulla reſervata eſt, ibid. n. 115. Privilegium Epiſcoporum & Regularium abſolvendi & diſpenſandi circa caſus reſervatos, ibid. n. 120. Quænam cenſuræ reſervatæ, ibid. 121. Quid faciendum, ſi quis dubitet an cenſura ſit reſervata? ibid. n. 123. à quibus cenſuris quivis Epiſcopus vel Confeſſarius abſolvere poſſit, ibid. n. 124.

Cenſura Can. Si quis ſuadente.

Qui Clerici Privilegio Canonis gaudeant, ibid. n. 126. Quid de Clericis conjugatis, ibid. n. 128. Quid de Eremitis, ibid. n. 129. Regulares omnes omninò gaudent ibid. n. 130. in hoc Canone Maſculinum etiam comprehendit femininum, ib. n. 131. Clerici etiam ſe ipſos percutientes incidunt in Cenſuram Canonis, ibid. n. 133. qualis injuria requiratur ad dictam Cenſuram incurrendam, ibid. n. 135. quid nomine manus violentæ injectionis intelligatur, ibid. n. 136. 137. quid excuſet à cenſura Canonis, ibid. 138. 139. qualiter ab hac Cenſura Legatus à latere & Nuntius Apoſtolicus abſolvere poſſint, ibid. n. 143. Quid de potentibus, ibid. n. 145. à percuſſione levi indifferenter abſolvere poteſt Epiſcopus, ibid. n. 146. quomodo in dubio percuſſio judicanda ſit, ib n. 147. Privilegium Epiſcopale abſolvendi à Cenſura Canonis extenditur ad alios Juriſdictionem Epiſcopalem vel quaſi habentes, ibid. n. 148. Conſuetudine poteſt obtineri, ut abſolutio in foro conſcientiæ impenſa, etiam in foro externo acceptetur, ibid. n. 149.

Cenſus.

Quid & quotuplex, III. 29. 2. an novus cenſus imponi poſſit Eccleſiis poſt fundationem, ibid. n. Emptio cenſus an ſit uſuraria, V. 19. 23.

Ceſſatio à Divinis.

Quid ſit, & quomodo differat ab interdicto, V. 29. n. 101. quis ceſſationem poſſit indicere, ibid. n. 102. Non prohibetur per eam ſepultura Eccleſiaſtica, ibid. n. 101.

Charitativum ſubſidium.

Quid, III. 39. 8. quando & à quibus exigi poſſit, ibid. à n. 9. uſque ad n. 11. quomodo Monaſteria ſint libera, ibid. n. 12.

Chiromantia.

Quædam datur, quæ non eſt prohibita, V. 21. n. 14.

Chriſma, v. Confirmatio.

Citatio.

Quid ſit, & quotuplex, II. 3. n. 9. quid ſi citatus domi non ſit, ibid. n. 11. qualiter de citatione facta nuntio aſſerenti credatur, ibid. n. 12. qualiter & quando realis citatio locum habeat, ibid. n. 13. Edictalis citatio quid ſit, & quando fiat, ibid. n. 15.

Clandeſtinum Matrimonium.

Tridentinum invalidat, IV. 3. 20.

Clauſura.

Quid de ea Trid. ſtatuerit, III. 35. 9.

Clementinæ.

Et extravagantes quid ſint. Procem. n. 10.

Clerici.

Unde dicti, III. 1. 1. Clericorum appellatione an veniant omnes Eccleſiaſtici, ibid. n. 2. Clericatus qualiter probetur, ibid. n. 3. Differentia inter Clericatum primitivæ Eccleſiæ, & hodiernum ibid. n. 4. Clericos decet vitæ honeſtas & probitas, & in quibus ea conſiſtat, ibid. n. 5. & ſeqq. Clericis interdicta habitatio cum mulieribus, III. 2. n. 1. & 2. Clericorum concubinariorum pœnæ, ibid. n. 2. & ſeqq. Clerici quale privilegium habeant circa ſolutiones debitorum, ibid. 23. n. 1. Debent negotia ſæcularia generaliter vitare, ibid. 49. n. 1. Sanguinis effuſio qualiſcunque prohibetur Clericis, ibid. n. 2. Poſſunt eſſe Tutores & Procuratores perſonarum miſerabilium, ibid. n. 3. qualiter officia ſæcularia non ſint prohibita Clericis, ibid. n. 4. qualiter ad ſtudia Legum admittantur, & ad officium Notarii, ibid. n. 5. & 6. Non poſſunt accuſare in cauſa ſanguinis, V. 1. 6. Quomodo prohibentur venari, & arma geſtare, ibid. 24. n. 1. 2. non debent eſſe percuſſores, ibid. 25.

Clerici pugnantes in Duello, v. Duellum.

Clerici conjugati.

Clerici in minoribus conſtituti poſſunt matrimonium contrahere, III. 3. n. 1. An Clerici matrimonium contrahentes beneficia vacent ipſo Jure, ibid. n. 2. quid Juris ſi uxor ante conſummationem matrimonii fuerit mortua, vel Religionem ingreſſa, vel matrimonium nullum, ib. n. 3. Sponſalia de futuro non inducunt amiſſionem beneficii, ibid. n. 4. Clerici conjugati quando admittendi ad divinum miniſterium ibid. nu. 5. quando & quomodo gaudeant Canonis & fori privilegio, ibid. n. 6. Quare Clericis in majoribus conſtitutis interdicatur matrimonium ibid. n. 9. & ſeq. vide *Continentia*.

Clericus per ſaltum promotus.

Quis dicatur, & quæ ejus pœna, V. 29.

Clericus Ordinem furtivè ſuſcipiens.

Quis dicatur, pœna hujus delicti, V. 30.

Clerici peregrini.

Sine teſtimonio Epiſcoporum de ſua ordinatione non ſunt admittendi ad Sacra ſaltem publicè, I. 22. nu.

1. in

1. in defectu teſtimoniorum qualiter probentur ordines, ibid. n. 2. Cognitio de ordinibus circa Clericum peregrinum pertinet privativè ad Epiſcopum, ibid. num. 3.

Clerici non Reſidentes v. Reſidentia.

Clericorum Exemptio.

Exemptio Clericorum eſt de Jure Divino. II. 2. n. 38. Clericus non poteſt renuntiare privilegio fori, ibid. num. 39. quomodo ligentur legibus Laicorum I. 2. n. 35. non agunt pœnitentiam ſolennem niſi depoſiti, V. 38. num. 2. Quomodo Clericus conveniri debeat, & quomodo agere poſſit, II. 2. num. 40. & 41. Clerici minores & conjugati quomodo privilegio fori gaudeant, ibid. num. 42. Quis ſit Judex, ſi de ſtatu Clericali dubitetur, ibid. num. 43. Familia Clericorum an habeat privilegium fori, ibid. num. 44. Clericus in cauſa evictionis defendit ſuum emptorem coram Laico, ibid. n. 45. Clerici qualiter teſtimonium dicant in cauſis laicorum, ibid. n. 46. Clericus & Laicus correi ubi judicentur, ibid. n. 47. An privilegio conſuetudine, vel præſcriptione Laici acquirant jus in Clericos, ibid. num. 49. vide *præventio* Item *Cauſa Eccleſiaſtica.*

Coadjutor.

Coadjutorem dare Epiſcopis vel aliis ad quem pertineat III. 6. n. 2. Coadjutor onde alendus, ibid. n. 3. ejus poteſtas, ibid. num. 4. An debeatur ipſi illa præcedentia, quæ principali, ibid. n. 5. an teneatur deſervire in divinis, ibid. n. 6. cum futura ſucceſſione datur tantùm a S. Pontif. ibid. n. 7. An detur ei ſucceſſio, ſi priusquam officium geſſerit, principalis mortuus fuerit, ibid. n. 8. quando finiatur ejus officium, ibid. n. 9.

Cœmeterium.

Ab Epiſcopo non poteſt profanari. III. 48. n. 11.

Cognatio.

Cognationum gradus quomodo computentur utroque jure. IV. 14. n. 7.

Cognatio legalis.

Quid & quotuplex & inter quos inducant Impedimentum matrimonii, IV. 12. n. 1. & 2.

Cognatio ſpiritualis.

Quid ſit & inter quos contrahatur. IV. n. 2. & 2.

Cohabitatio Clericorum & Mulierum.

vide Clericatus.

Collaterales.

Quomodo ſuccedant III. 27. n. 11. & ſeqq.

Collatio.

Collatio S. Pontificis motu proprio, qualiter differat ab ea, quæ fit ad ſupplicationem III. 5. n. 55. Mandati Apoſt. termini ſtrictè obſervandi, ibid. n. 58. Legati Sedi Apoſt. qualem poteſtatem babeant conferrendi beneficia, ibid. n. 60. Collatores ordinarii, qui cenſeantur, ibid. n. 61. Canonicatus Eccleſiarum cathedralium quis conferat, ibid. n. 66. Parochiales Eccleſiæ quomodo conferendæ per concurſum, ibid. n. 67. plura beneficia an poſſint uni conferri, ibid. n. 68.

Colluſio detegenda V. 22. per tot.

Commodatum.

Quid, & quomodo differat à mutuo, III. 15. r. 3. An etiam detur in rebus immobilibus, ibid. n. 1. An in commodato detur compenſatio, ibid. n. 4. in commodato res perit commodanti, ibid. n. 5. & præſtatur leviſſima culpa, ibid. n. 6. Commodatarius quando caſum præſter, ibid. n. 8. Commodata res æſtimata tradita, an transferat periculum, ibid n. 9. Mora quando faciat præſtare caſum, & ibi ſi res fuiſſet etiam apud dantem peritura, ibid. n. 10. An leviſſima culpa præſtanda in conſcientiæ, ibid. n. 11.

Commenda.

Quis commendam beneficii concedere poſſit, III. 5. num. 14.

Engel in Decret. Lib. I.

Commodatum v. etiam Contractus.

Communicatio Privilegiorum v. Privilegium.

Comparatio Litterarum.

Per teſtes probari poteſt, II. 59. probationem ſemiplenam hode facit, ibid. num. 60.

Compenſatio.

Quid & quando locum babeat, III. 23. 15. quo modo compenſatio tacita admittatur, ibid. n. 16. An compenſatio detor in commodato, III. 15. 4.

Competens Forum v. Forum competens.

Compromiſſum.

Quomodo fiat I. 6. 41. & ſeqq. Super quibus fieri poſſit compromiſſum? ibid. 43. n. 4. qualiter finiatur, ibid. n. 14. qualiter agatur ex compromiſſo, ibid. n. 15. Inter quantum tempus propter omiſſam ſolutionem committatur pœna, ibid. num. 16. vide. *Arbitri eligere, Electi.*

Concilium.

Qualiter Concilia generalia convocentur I. 33. num 43. Concilium non eſt ſupra Papam, nec à Concilio dependet, ibid. n. 44. Conſtitutioni Conciliari non derogatur ſine ſpeciali mentione, ibid. n. 45. Concilia provincialia convocat Archiepiſcopus, quando & qualiter, ibid. num. 46. Concilium diœceſanum qualiter convocet Epiſcopus, ibid. n. 47.

Concilium Tridentinum.

Sub Tribus Pontificibus celebrarum an obliget ubique Prœm. n. 12.

Concordata Germaniæ.

A Nicolao V. per Bullam confirmata III. 5. n. 47. An & qua ratione ſint perpetua, ibid. n. 48. qualiter concordata reſtituunt jus electionis, ibid. n. 50. Concordata dant alternativam menſium, ibid. n. 51. An derogent. c. ſtatutum. h. t. in 6. & an Extravag. 1. b. t. ibid. n. 52. Concordatis an Papa, præſcriptio, vel conſuetudo derogare poſſit, ibid. n. 54.

Concubinatus.

Quid ſit de Jure Civil. & Canonico V. 16. num. 21. hodie in utroque iure punitur, ibid. n. 22. pœnæ Concubinariis & concubinis à Trid. ſtatutæ, ibid. num. 23. ſpecialis pœna contra Clericos concubinarios, ibid. num. 25.

Concludere Concluſio cauſæ, vide Sententia.

Concurſus v. Collatio.

Conditio.

Quid ſit, & differentia Modi & Conditionis IV. 5. n. 2. 3. & 4 quando Conditio vel modus matrimonium annullent, ibid. n. 7. quando non habeantur pro adjectis, ibid. num. 8. & ſeq. quando non invalident matrimonium, ibid. n. 14.

Conductum, Conductor.

Conductori ædium an remitti debeat penſio, ſi nequeat inhabitari, III. 18. n. 5. De incendio orto in domo conducta cujus ſit damnum, & cui incumbat probatio culpæ, ibid. n. 7. Conductio qualiter finiatur, ibid. n. 9. conductor an poſſit deducere expenſas in rem conductam factas, ibid. n. 10.

Confeſſi.

Propria Confeſſio optima probatio, eſtque inſtar ſententiæ & rei judicatæ, II. 18. n. 1. Confeſſio extra judicialis quantæ authoritatis, ibid. n. 2. & quando plenè probet, ibid. num. 3. Poſitiones pro confeſſione facienda adverſario porrigi ſolent, ibid. num. 5. quando articuli pro confeſſatis habeantur, ibid. n. 7. articuli debeant eſſe revelantes, ibid. n. 8. porrigens articulos debet præſtare juramentum dandorum, ibid. num. 9. ad quales articulos reus non teneatur reſpondere, ibid. n. 10. quomodo articuli eſſe debeant, ibid. num. 11. confeſſio judicialis abſente adverſario plene probat de Jure Can. ibid. num. 12. & quæ Confeſſio dicatur judicialis, ibid. num. 13. & ſeq. & quæ extrajudicia-

Digitized by Google

dicialis, ibid. n. 14. quomodo Confeſſio revocari poſſit, ibid. n. 16. Confeſſio per tormenta extorta quid & quomodo operetur, ibid. n. 17. Confeſſionem Procuratoris vel advocati principalis revocare poteſt, ibid. n. 18. Confeſſio prælati, Adminiſtratoris &c. an noceat Eccleſiæ, num. 19. An reus de crimine interrogatus à Judice teneatur illud confiteri, ibid. num. 20. de uno crimine infamatus non debet interrogari de aliis, nec regulariter de ſociis criminis ibid. num. 21. Quid ſi reus ultrò ſocios indicet, ibid. num. 22. Confeſſio illicita ſub ſpe impunitatis non eſt ſufficiens ad condemnationem, ibid n. 23. Sacramentalis in judicio fori externi nihil probat, ibid. num. 24.

Confeſſio Sacramentalis.

Quando facienda, & quid ſi omittatur. V. 38. n. 9. quæ obligatio Medicis circa egros ipſos admonendi de Confeſſione facienda, ibid. n. 10.

Confirmatio.

Hoc Sacramentum poteſt aliquando dari alieno ſubdito. I. 6. n. 22. Chriſma an ſit de ſubſtantia Confirmationis, ibid. 16. n. 4. ſi in Confirmatione pro Chriſmate oleum fuerit adhibiditum, qualiter debeat hic defectus ſuppleri, ibid. n. 5. Sine Confirmatione validè recipiuntur Ordines III. 43. n. 1.

Confirmatio Electionis.

Quando & qualiter petenda, & ad quem ſpectet, I. 6. 4. n. 4. vide etiam verb. *Eligere, Electio*, &c.

Confirmatio utilis vel inutilis.

Quæ dicatur, II. 30. 1. & quis effectus, ibid. n. 2. præſtatur cauſa confirmationis, ibid. n. 3. Confimatio ex certa ſcientia novum Jus tribuit, ibid. n. 5. de effectibus hujus clauſulæ, ibid. num 6.

Conjugium.

Quid ſit, IV. 1. 7.

Conjugium leproſorum.

Quando & qualiter ſubſiſtat. IV. 8. per tot.

Conjuges.

Quomodo invicem ſuccedant, III. 27. n. 15.

Conjuncti.

In aliquo conſortio vel Collegio ſibi ſuccedunt, III. 27. num. 16.

Conſanguinitas.

Quid ſit, IV. 14. 1. & 2. Explicantur nomina Conſanguinitatem exprimentia, ibid. n. 3. Regulæ pro conſanguinitate, ibid. num. 7. Arbor conſanguinitatis, ibid. n. 4.

Conſecratio.

Quomodo & quando Eccleſiæ ſint conſecrandæ, II. 40. 1. ſpecialis etiam conſecratio Altaribus imponenda, ibid. n. 3. quibus caſibus reiterentur, ibid. n. 4. quibus competat conſecrare & benedicere Altaria Calices &c. ibid. num. 9.

Conſecratio Electi.

Quando & à quo petenda & qualiter peragenda. I. 1. 6. §. 4. n. 56. vide *Benedictio Abbatum*.

Conſenſus Conſilium.

Conſenſum vel Conſilium requirere quomodo in effectu differant, III. 10. 1. Conſenſus vel conſilium Capituli quibus caſibus requiratur, ibid. n. 5.

Conſtantini Donatio.

An facta ſit & valeat, I. 33. à n. 11.

Conſtitutio, vide Lex.

Conſuetudo.

Eſt jus non ſcriptum I. 4. 1. Traditio & conſuetudo qualiter differat, ibid. num. 2. Conſuetudo & Præſcriptio, qualiter differant, ibid. num. 5. Conſuetudo quotuplex, ibid. num. 6. valet etiam contra legem, ibid. num. 7. Ad conſuetudinem requiritur actuum frequentia, ibid. num. 8. Actus meræ voluntatis non inducunt conſuetudinem, ibid. n. 9. Conſuetudo debet eſſe rationabilis, ibid. n. 11. Parochi ſecundum conſuetudinem ab inferioribus Prælatis expoſiti an validè adminiſtrent, ibid. n. 13 Quantum temporis requiratur ad conſuetudinem introducendam, ibid. num. 14. Conſuetudo dicitur tantùm impropriè præſcripta, nec in ea Titulus aut bona fides requiritur, ibid. num. 15. Fallit in legibus obligantibus ſub peccato, ibid. num. 16. Lex mixta poteſt per conſuetudinem fieri meræ pœnalis, & econtra, ibid. num. 17. In Sacramentalibus & impedimentis matrimonii dirimentibus, qualiter admittatur conſuetudo ibid. num. 18. Conſenſus ſuperioris in ipſa lege vel Canone datus, an ſufficiat ad Conſuetudinem, ibid. num. 19. Conſuetudo non debuit fuiſſe interrupta, ibid. num. 20. debet eſſe circa talia, quæ poſſunt præſcribi, ibid. num. 21. Lex generalis tollit conſuetudinem generalem contrariam, ſed non particularem, ibid. num. 22. Clauſula: NVLLA OBSTANTE CONSVETVDINE: intelligitur de præſenti, non de futuro, ibid. n. 23.

Continentia Clericorum.

An ſit ex Jure divino. III. 3. num. 11. Quid ſi ordinatus ignoraverit, vel contrariam intentionem habuerit, ibid. num. 12.

Contractus.

Alii nominati. I. 35. §. 2. n. 11. In contractibus innominatis quando liceat pœnitere, ibid. n. 12. An etiam de Jure Canonico, ibid. num. 13. Contractum ſubſtantialia, ſolennia, & accidentalia quæ dicantur, ibid. §. 4. num. 14. Contractus bonæ fidei & ſtricti Juris qui dicantur, ibid. §. 5. num. 18. Dolus dans cauſam contractui bonæ fidei annullat illum ſecus in ſtricti Juris, ibid. num. 19. An Contractus de Jure Can. ſint omnes bonæ fidei, ibid. num. 20. Dolus in omni contractu præſtandus, ibid. §. 7. num. 22. Culpa quotuplex, ibid. n. 23. De Culpæ præſtatione generalis regula, ibid. num. 24. Mora nonnunquam excuſationem admittit, ibid. num. 26. Caſus an præſtetur in Commodato, ibid. num. 27. Culpa in Contractu allegata, cui incumbat probatio, ibid. n. 28. Contrahere regulariter omnes poſſunt, niſi ſpecialiter in jure prohibiri, ibid. §. 8. n. 29. Pupillus ſine Tutore & minorennis ſine Curatore contrahens qualiter obligantur, ibid. n. 30. 31. & 32. In Contractibus ſit interpretatio contra eum, qui legem potuit apertius dicere, V. 40. 4.

Contumacia.

Quid ſit; II. 14. n. 2. quomodo Judex in Civilibus procedere poſſit in contumaciam, ibid. nu. 3. quomodo contra actorem contumacem, ibid. num. 5. quomodo contra reum contumacem, ibid. n. 8. Et ſi actor eligerit procedere in cauſa contra reum contumacem, poterit tamen variando aliam viam eligere, ibid. num. 12. Quis pro vero contumaci haberi poſſit, ibid. num. 14. quando actor contumax non audiendus ſit, ibid. num. 15.

Converſio Conjugatorum v. Ingreſſus in Religionem.

Converſio Infidelium.

An & quando converſus poſſit repellere alterum conjugem non converſum, III. 33. n. 2.

Copula.

Antecedens Matrimonium non operatur, ut dicatur ex ea matrimonium conſummatum. III. 32. n. 7.

Corpore vitiati.

Prohibentur ordinari & ſunt alij debilitati, alij mutilati, alij notabiliter deformes. I. 20. num. 1. 2. Claudicans an prohibeatur, ibid. 3. Quanta debeat eſſe debilitas vel deformitas, in arbitrio eſt Epiſcopi, ibid. n. 4. Carens uno tantum oculo an ſit irregularis, ibid. n. 5. Luſci aut oculum fictitium habentes an prohibeantur, ibid. n. 6. Mutilantes ſeipſos, aut mutilationem ſine cauſa juſta procurantes ſunt irregulares, ibid.

ibid. n. 7. Mutilatus ex juſta cauſa morbi aut invitus alieno facto non eſt irregularis, ſi membrum non ſit ad executionem Ordinis neceſſarium, vel exinde reſultet deformitas, ibid. num. 9. An caſtratus propter vocem ſit irregularis, ibid. num. 11. Vitiatus poſt ſuſceptos ordines quando debeat prohiberi à miniſterio ibid. num. 15. quid de Epilepticis & Energumenis, ibid. num. 16. Quis diſpenſet cum mutilatis, ibid. num. 19.

Corpus Iuris Canonici.

Habet. VI. Partes Proœm. n. 3. de Confœderatione & contrarietate Juris Canonici & Civilis, ibid. n. 19.

Correctio Iuris.

Eſt ſtrictè interpretanda I. 2. n. 81. ex paritate rationis poteſt aliquando fieri extenſi Juris ibid. n. 82.

Crimen.

Quid nomine Criminis intelligatur IV. 7. n. 1. Sola promiſſio non conſtituit impedimentum, ibid. n. 2. quando & quæ machinatio conſtituat impedimentum, ibid. n. 4. & ſeq.

Crimen falſi.

Quid ſit & quomodo committatur V. 20. n. 1. qua pœna afficiantur falſi teſtes, ibid. n. 2. Falſum teſtem Judex punire poteſt, etſi non ſit de ejus juriſdictione, ibid. n. 3. Falſi crimen ſuo modo committit, qui accepta pecunia falſum dicit, ibid. n. 4. quomodo puniatur teſtis, qui aliud extra, aliud in judicio dicit, ibid. quomodo ſcripto falſum committatur, ibid. n. 6. Falſatores litt. Apoſt. qualem excommunicationem incurrant, ibid. n. 9. quomodo falſitas bullarum Pontif. agnoſci poſſit, ibid. n. 10. Aperiens litteras alterius an falſum committat, ibid. n. 11. quomodo ſine injuria aperiri poſſint, ibid. n. 12. Mutatione nominis committitur etiam falſum, ibid. n. 13. quibus modis facto committatur falſum, ibid. n. 14. Varii modo falſandi monetam & quæ pœnæ conſtitutæ ibid. n. 15. uſu falſæ monetæ falſum committitur, & quomodo puniatur, ibid. n. 17. Monitum de expenſione falſæ Monetæ, ibid. n. 18.

Culpa.

Quid & quotuplex. I. 35. 23. quando in contractibus præſtanda, ibid. num. 24. An culpa juridica præſtanda in conſcientia. III. 15. n. 11. culpa in contractu allegata cui incumbat probatio I. 35. n. 28. III. 18. n. 7. Multa fiunt ſine culpa vera, quæ non fiunt ſine culpa præſumpta. III. 28. 24. Quid ſi culpa omnino vix ſit æſtimabilis, aut culpa tantùm judica, V. 36. n. 49. vid. *Contractus.*

Cura Animarum.

Penes quem ſit, III. 37. n. 8.

Curia Romana.

Quid & ubi, & quid Curialis III. 5. n. 11.

Cuſtos.

Quid ſit & ejus officium I. 27.

D.

Damnum datum.

Quomodo damnum accipiatur V. 36. n. 23. Differentia inter actionem de damno lucroſo furti &c. & damni dati ex Lege Aquilia, ibid. n. 24. Contra damnum vi datum qualis actio competat, ib. n. 27. quando damnum dolo datum in quadruplum actionem habeat, ibid. num. 28. Contra ejicientes vel effundentes competit actio in duplum, ibid. num. 29. Quale remedium ſi alterius animal damnum dederit, ibid. num. 34. & quomodo dominus illius liberetur, ibid. num. 35. pro dejecto vel effuſo ex domo ipſe principalis domus illius tenetur, ibid. num. 36. Item exercitor navis, cauponæ &c. de damno à ſuis dato, ibid. n. 37. quibus caſibus conſilium dans teneatur de damno ſecuto, ibid. n. 41. Qui non impedivit, etiam de damno tenetur, ibid. n. 42. ſi plures concurrunt ad damnum quid faciendum, ibid. n. 43. quando non eſt obligatio ad reſtituendum damnum, ibid. num. 44. & ſeqq. quomodo aliquis contractu interveniente pro damno dato teneatur, ibid. num. 51. quando oriatur obligatio reſtituendi, ibid. n. 52.

Decimæ.

Quid & quotuplices ſint & quatenus ſint Juris divini, III. 30. 1. & 2. pro decimis eſt fundata intentio in Jure, ibid. n. 3. Cui Parocho ſolvendæ ſint decimæ, ibid. n. 6. cui debeantur decimæ Novalium, ibid. num. 7. Laici habentes jus decimandi non poſſunt exigere decimas novalium. ibid. n. 8. Idem de Religioſis, qui jus decimandi à Laicis acceperunt, ibid. n. 9. quid ſi ex privilegio Religioſi jus decimandi habeant, ibid. num. 10. Parochus poteſt prohibere, ne Decimæ ſeparentur ſe vel ſuo nuntio abſente, ibid. num. 12. an in ſolutione decimarum admittenda ſit impenſarum deductio, ibid. num. 13. de Jure Decimæ ſumptibus Parochianorum devehendæ ſunt in horrea Parochorum, ibid. num. 14. Moram committenti nocet interitus decimarum, ibid. n. 15. Decimæ non ſolutæ an ſequantur poſſeſſorem prædii, ibid. n. 16. qui Decimas acquirere poſſint, ibid. n. 21. & ſeqq. quid requiratur ad Decimarum præſcriptionem, ibid. num. 24. Laici multi habent Decimas cum periculo animarum ſuarum, ibid. num. 25. quomodo ſit præſumptio pro Decimis Laicorum, ibid. num. 26. qualiter detur immunitas à ſolvendis Decimis, ibid. n. 42. & ſeqq. an à reſtitutione Decimarum conſumptio excuſet, ibid. num. 50. qualiter Eccleſia habeat dominium in Decimis, ibid. n. 51. Pauperes an ſint immunes à ſolvendis decimis, ibid. n. 58. Quis in cauſa decimarum ſit Judex competens, ibid. n. 59. Differentia inter Decimas, Primitias & Oblationes, ibid. n. 60. quomodo decimæ in contractum temporalem poſſit deduci. V. 5. n. 22. quomodo commutari poſſint. V. 5. n. 23.

Declarationes Cardinalium.

Quid ſint; & quæ requiſita habere debeant, ut obligent Proœm. n. 15.

Decretales.

Gregorii IX. earumque diviſio, materia, & obligatio, Proœm. n. 8. Sextus Decretalium, ibid. n. 9. Septimus Decretalium, & quænam ejus authoritas, ibid. num. 11.

Decretum Gratiani.

Quid & qualem authoritatem habeat, Proœm. num. 4. & 5.

Deflorator, deflorata, vide ſtuprum.

Degradatus.

Qualiter Curiæ ſæculari tradatur, V. 37. 14. An Judex ſæcularis novum proceſſum formare poſſit, ibid. n. 15. quando in caſibus à jure non expreſſis ad degradationem veniri poſſit, ibid. n. 16. Neque ſemper degradatus traditur curiæ ſæculari, ibid. n. 17.

Delegatus v. Iudex delegatus.

Delicta.

Sunt quædam mixti fori I. 2. 13. Delictum quando cenſeatur occultum, I. 33. 51. quando dicatur deductum ad forum contentioſum, ibid. n. 52. Quare ex delicto detur forum. II. 2. 25. Reus delicti capitur ubi reperitur, ibid. n. 27. de remiſſione rei ad locum delicti, ibid. n. 28. Quid Juris ſi delictum ſit in confinio commiſſum, ibid. n. 32. quomodo & qualiter forum delicti obtineat in Eccleſiaſticis, ibid. n. 33. Abſens à loco delicti à quo & qualiter citari poſſit, ibid. n. 37. vide *Forum competens*. In delicto lata culpa non æquiparatur dolo ut in contractibus, V. 12. 26.

Demonſtratio.

Quin ſit, IV. 5. 1.

Denuntiationes, v. Matrimonii Solennitas.

Denuntiatio.

Quid ſit & quare introducta, V. 1. 28. alia Evangelica, alia

ca, alia Canonica, alia Civilis, ibid. num. 29. quatenus in denunciatione Civili credatur miniſtris publicis, ibid. n. 31.

Depoſitum,

Quando in depoſitarium tranſeat uſus rei, III. 16. 1. quale privilegium habeat deponens, ibid. n. 2. in depoſito an dolus tantùm vel lata culpa præſtetur, ibid. n. 3. Depoſitarius ad qualem cuſtodiam obligetur, ibid. num. 7. & ſeqq. depoſitum poteſt pro arbitrio deponentis revocari, ibid. num. 5. in depoſito non admittitur compenſatio, ibid. n. 6. An depoſitarius orto v. g. incendio teneatur res depoſitas ſuis præferre, ibid. n. 8. ex depoſito facto apud Prælatum quando teneatur Eccleſia, ibid. n. 9.

Deſponſatio.

An parentes poſſit deſpondere liberos. IV. 2. num. 11. quando & qualiter illa deſponſatio obliget, ibid. num. 12.

Diffamatio.

Quando locus ſit diſpoſitionis legis diffamari. C. de Ingen. &c. II. 2. n. 56. quis Judex competens hic ſit, ibid. n. 57. quid ſi diffamans ſit diverſæ Juriſdictionis, ibid. num. 58. diffamatio quomodo debeat probari, ibid. num. 59. & ſeqq.

Dilatio.

Eſt quatruplex, & cui detur, II. 18. n. 1. qualis concedatur Reo, ibid. n. 3. Probatoria eſt trium menſium, & executoria quatuor menſium, ibid. n. 3. & 4.

Dimiſſoria, v. Ordinandorum Qualitas.

Diſparitas cultus.

Quid ſit IV. 16. n. 6. & ſeq.

Diſpenſatio.

Quid ſit, I. 2. num. 85. ſuper impedimenta matrimonii, quomodo & qualiter fieri poſſit, IV. 16. num. 13. & ſeq. ſuper natalibus, vide *Illegitimi*. Diſpenſare contra Canones regulariter non competit Epiſcopo I. 18. num. 48. quando poſſit Epiſcopus diſpenſare, ibid. num. 49. quomodo delictum occultum eſſe debeat, ut diſpenſare poſſit, ibid. num. 51. Diſpenſatio an competat Epiſcopo, quando eſt dubium, an res egeat diſpenſatione, ibid. n. 54. An ſecum ipſo poſſit diſpenſare, ibid. num. 55.

Diſtributiones Canonicorum.

Quomodo & qualiter abſentes lucrari poſſint. II. 4. n. 16. & ſeqq. diſtributiones Canonicis abſentibus non perceptæ quorſum applicentur, ibid. n. 20. Fructus groſſi an accenſeantur fructibus annuis, vel diſtributionibus quotidianis, ibid. n. 21.

Diviniatio.

Quid ſit, V. 21. n. 9. fit dupliciter, ibid. num. 10. divinationes damnantur, ibid. n. 13. divinatoriæ ſortes omnino illicitæ, ibid. n. 7.

Divortium.

Matrimonium dupliciter diſſolvi poteſt. IV. 19. 7. quomodo & ob quas cauſas in perpetuum diſſolvi poſſit, ibid. a n. 8. uſque ad n. 14. quales probationes requirantur ad divortium, ibid. n. 15. Ob paritatem delicti denegatur divortium, ibid. quid excuſat à divortio, ibid. n. 17. quibus modis divortium condonari cenſeatur, ibid. n. 18. 19. Cur hæreſis ſit cauſa divortii. ibid. num. 20. Et ob periculum peccati divortium fieri poteſt, ibid. n. 22. demum etiam ob ſævitiam, ibid. num. 23.

Dolus.

Dolus in omni contractu præſtatur. I. 35. n. 21. Non præſumitur dolus ſi quis occiderit aliquem armis ad mortem non uſitatis, V. 12. 27.

Domicilium.

Quid & quotuplex ſit domicilium, II. 2. 5. Domicilium habitationis perpetuæ qualiter conſtituatur, ibid. n. 7. quaſi domicilium quid tribuat, ibid. num. 8. filius non ſequitur domicilium patris, ibid. n. 12. Vagi propriè dicti poſſunt ubique in jus trahi, ibid. n. 11. ubi ſtudioſi conveniri debeant, ibid. n. 9. 13. In loco domicilij poteſt quia conveniri ſuper re alibi geſta, ibid. n. 14. vide *Forum competens*.

Donatio

Quid III. 24. 1. de donatione facta per pollicitationem, ibid. num. 2. ex donatione datur actio, ibid. n. 3. quale beneficium donator habeat, ibid. n. 4. Donatio an ſit ſtricti Juris vel bonæ fidei, ibid. n. 5. Donatio inter vivos & donatio mortis cauſa qualiter differant, ibid num. 6. Donatio ultra 500. ſolidos quando valeat ibid. num. 7. Donatio omnium bonorum valeat ſaltem ad pias cauſas, ibid. n. 8. Quinam donare poſſint, vel non, ibid. n. 9. 10. & 11. de donatione inter virum & uxorem, ibid. n. 12. inter patrem & filium, ibid. n. 13. an mater liberis donare poſſit, ibid. n. 14. Donationem à parentibus factam an teneatur filius conferre, ibid. n. 15. Donatio inofficioſa quæ dicatur, ibid. n. 16. quando donatio revocetur, ibid. n. 17. & ſeqq. quando non, ibid. n. 19.

Donatio inter virum & Uxorem.

Regulariter prohibita, IV. 20. 1. quomodo ſi facta eſt, confirmetur, ibid. n. 2. poteſt in vita revocari, ibid. n. 3. de donatione inter ſponſos, ibid. n. 4. donatio propter nuptias, vide *Dos*.

Dos, dotare.

Qualiter pater tenetur dotare filiam, IV. 20. 6. quomodo maritus eſt dominus dotis, & quando valeat rem dotalem alienare, ibid. n. 7. & 8. quomodo pro dote non præſtetur cautio nec detur repetitio, ibid. n. 9. quæ culpa & quando in dote interitus præſtetur, ibid. n. 11. uxori datur actio hypothecaria pro dote, ibid. num. 12 a cui competat beneficium competentiæ, ibid. n. 13. de amiſſione dotis propter adulterium, ibid. n. 15.

Duellum.

Quid ſit, & quomodo committatur, V. 14. 1. ſevera conſtitutio Trid. contra duellantes, ibid. n. 2. aliæ etiam Conſtitut. à S. Pontif. ibid. n. 3. Clerici hodie duellantes quales cenſuras incurrant, ibid. n. 4. An excommunicatio contra duellantes in Germania recepta, ibid. n. 5. in quibus duellis pœnæ duellantium habeant locum, ibid. n. 7. Qualiter ſpectantes pœnam incurrant, ibid. n. 8. quomodo duellum reddatur licitum, ibid. n. 10. quomodo provocatus aliis mediis quàm duello honorem tueri poſſit, ibid. n. 11.

E.

Ebrietas.

Quomodo excuſet à Cenſura? V. 39. 142.

Eccleſia.

Quid, III 48. 1. Variæ Eccleſiarum appellationes, ibid. num. 2. Epiſcopus in ædificatione debet ponere primum lapidem, ibid. num. 3. ad ædificandam Eccleſiam requiritur Epiſcopi conſenſus, ibid. n. 4. Etiam dos congrua, ibid. n. 5. de forma Eccleſiarum, & reparatione, ibid. n. 6. & ſeq. Materialia deſtructa Eccleſiæ poſſunt in profanos uſus converti, ibid. n. 9. Deſtructa Eccleſia non amittuntur privilegia, ibid. n. 11. Eccleſia non debet in præjudicium alterius Eccleſiæ ædificari, V. 32. 1. Eccleſia quando & quibus modis polluatur, III. 4 n. 10. & ſeqq. qui ſint effectus pollutionis, ibid. n. 22. quid faciendum Sacerdoti, ſi durante Miſſa polluatur, ibid. n. 23. an per ſolam miſſam reconcilietur Eccleſia, ibid. n. 24. an poſſit diſpenſari ut ante reconciliationem legantur Miſſæ, ibid. n. 25. An inferior Epiſcopo poſſit reconcilare, ibid. n. 26.

Egreſſus ex Religione & Tranſitus ab una Religione ad aliam, v. Regulares.

Ejecti ex Monaſterio, v. Regulares.

Ejicientes vel effundentes in plateam publicam, v. damnum datum.

Eligere, Electio, Electi poteſtas.

Quid & quotuplex ſit electio, I. 6. num. 1. & 2. Quibus compe-

Digitized by Google

competat jus eligendi, ibid. §. 1. per tot. Qui & quales eligendi, ibid. §. 2. per tot. Ad electionem quomodo & quando procedendum, ibid. n. 31. & 32. Forma Electionis triplex, per inſpirationem, ſcrutinium, compromiſſum, ibid. n. 32. Inſpiratio vel & quaſi quomodo fiat, ibid. n. 33. Scrutinij forma, ibid. n. 34. Vota qualiter ab eligentibus exquirenda, ibid. n. 35. De publicatione electionis, & mutatione voti & collatione votorum, ibid. n. 36. Pluralitas votorum debet eſſe abſoluta non reſpectiva, ibid. n. 37. Electionis communis decretum qualiter formandum, ibid. n. 39. Vota debent eſſe majora & ſaniora copulativè, & ibi de pluralitate votorum in Electione Abbatiſſarum. Item de acceſſu poſt publicatum ſcrutinium, ibid. n. 40. Compromiſſi forma: & an valeat in Electionibus Regularium, ibid. num. 41. Compromiſſarij poſſunt unum ex ſe ipſis eligere, & hic acceptando poteſt facere majora, ibid. n. 42. Compromiſſum quibus modis finiatur, ibid. num. 43. Electus debet electioni conſentire intra menſem; & quid de Religioſo electo ad aliud monaſterium, ibid. n. 44. Electus habens occultum impedimentum Canonicum, an poſſit conſentire electioni, ibid. num. 45. Recuſare electionem quilibet poteſt, ibid. num. 46. Electio digni præ digniore an valeat, ibid. num. 47. Electio renuntiante aut moriente, vel electione ob occultum vitium irritata, datur novum electionis tempus, ibid. num. 48. Confirmatio electionis quando, & qualiter petenda, & ad quem ſpectet, ibid. num. 49. 50. ante confirmationem an & quando electus poſſit adminiſtrare, ibid. num. 51. ante confirmationem quæ præmittenda, ibid. num. 52. Si ſcrutatores aſſerant majora vota pro electo, eligentes verò negent, quibus credendum, ibid. num. 53. Confirmantis indignum pœna, confirmatione autem irritata, non irritatur electio, ibid. num. 54. Confirmatus ante conſecrationem non poteſt ea quæ ſunt ordinis, poteſt tamen delegare, ibid. num. 55. Beneficia electi vel tranſlati quando vacent, & quis conferat, ibid. n. 57.

Emphyteuſis

Quid III. 18. num. 11. qualiter differat ab emptione, locatione, uſufructu & feudo, ibid. num. 12. an requirat ſcripturam, ibid. num. 13. Emphyteuſis Eccleſiaſtica an in perpetuum poſſit conſtitui, ibid. n. 14. & quales requirantur ſolennitates, ibid. num. 15. an à Prælato poſſit dari ſuis conſanguineis, ibid. num. 16. ad Dominum reverſa an debeat dari cognatis ultimi Emphyteutæ, ibid. n. 17. quando amittatur ob non ſolutum Canonem, ibid. n. 18. quando ob deteriorationem, ibid. n. 19. & quando propter alienationem, ibid. n. 20.

Emptio & venditio.

Emptio eſt contractus bonæ fidei III. 17. n. 1. ſolo conſenſu initus, ibid. n. 2. Quarum rerum emptio valeat, ibid. n. 3. pretium debet eſſe nummarium, certum & juſtum, ibid. n. 4. quomodo emptione perfecta periculum & commodum pertinet ad emptorem, ibid. n. 69. ad Emptionis ſubſtantiam non eſt neceſſaria ſcriptura, ibid. n. 10. quomodo & quando reſcindi poſſit, ibid. num. 11. 13. Theſaurus in re empta inventus ad quem ſpectet, ibid. num. 14. emptione reſciſſa ad quem pertineat fructus, ibid. n. 17. de emptione nominum & actionum, ibid. num. 18. & V. 19. n. 21. An rectè ematur cenſus. V. 19. n. 23. vide *Venditio*, Actio redhibitoria & quanti minoris quomodo dentur III. 17. num. 19.

EpiKia

Seu Interpretatio ex bono & æquo cui competat I. 2. 76. non admittitur circa ſolennitates ſubſtantiales actuum, ibid. n. 78.

Epiſcopus

Unde dictus. I. 33. num. 33. Ejus poteſtas à Chriſto & à Papa, & eſt alia Ordinis, alia Juriſdictionis, ibid. n. 34. & 36. quando non eſt conſecratus, poteſt ea, quæ ſunt Ordinis, delegare, ibid. 38. Circa Jura Epiſcopalia habet fundatam intentionem in Jure, ibid. n. 39. Diœceſium limites, determinare tantùm poteſt Papa, ibid. num. 40. Qualiter Epiſcopus teneatur viſitare diœceſin, ibid. num. 42. Diſpenſare quando poſſit Epiſcopus, ibid. num. 49. Epiſcopus aliquando diſpenſat per Epikiam, ibid. num. 53. Et præcedit omnes ſæculares dignitates, ibid. num. 56. Epiſcopus habet fundatam Jurisdictionem ſupra omnia loca Religioſa ſuæ Diœceſis. III. 36. 8. quatenus Jurisdictio Epiſcopi in loca religioſa ſe extendat, ibid. num. 9. Ejus poteſtas dividitur in legem Jurisdictionis, & legem diœceſanam, ibid. 39. 1. quando & ſub qua verborum forma habeat Jurisdictionem in exemptos ibid. 9. n. 2. an id poſſit in ſua diœceſi, quod Papa in Eccleſia. I. 2. 18. vid. *Statutum*. Epiſcopus non poteſt eximere inferioribus Prælatis ſubjectas Eccleſias V. 31. 2. nec dividere Epiſcopatum vel unire, ibid. bene tamen Eccleſias inferiores, ibid. inferiores Epiſcopo non poſſunt cognoſcere in cauſa matrimoniali & ſimilibus, ibid. num. 3. prohibentur Epiſcopis gravamina Religioſorum, ibid. num. 6. Epiſcopus qualiter Pontificalia exercere poſſit in loco exempto, & quid ſi exempti reſiſtant. I. 8. 9. Epiſcopus qui renuntiavit &c. vide *Ordinati ab Epiſcopo qui renuntiavit &c.* Epiſcòpus in hæreſin lapſus, excommunicatus, vide *Ordinati ab Epiſcopo &c.*

Error

Alius in perſona, alius in qualitate IV. 1. 1. quando error in qualitate cauſet impedimentum, ibid. num. 2. quando dicatur redundare in errorem perſonæ, ibid. n. 3. Error communis Jus facit I. 4. n. 13.

Eucbariſtia

Decenter aſſervanda, & quomodo à monialibus III. 44. n. 1. quomodo à Parochis, ibid. n. 2. Injuria huic SS. Sacramento illata, eſt pœna ignis expianda V. 17. n. 14. danda eſt quoties rationabiliter petitur etſi cæteris paribus quotidie petatur III. 41. n. 12. quandocunque petitur ad ægrorum reverenter deferenda eſt, ibid. n. 15 Ad ſumptionem Euchariſtiæ requiritur diſpoſitio animæ corporis & qualis, ibid. n. 16. & ſeqq. Extra tempus paſchale quilibet ſacerdos poteſt quoſcunque communicare, ibid. n. 23.

Exceptiones

Quid ſint? ſunt aliæ dilatoriæ, aliæ peremptoriæ II. 25. 1. quando dilatoriæ, & quando fori declinatoriæ appetendæ, ibid. n. 2. Exceptiones quæ acta annullant, ſemper poſſunt opponi, ibid. num 4. quomodo in probatione Exceptionis deficiens condemnetur, ibid n. 6. Exceptionem ſequuntur replicatio duplicatio &c. ibid. n. 7. vide *Recuſatio*.

Exceptiones contra teſtes, v. Teſtis.

Exceſſus Prælatorum.

Prælatis prohibentur Exactione iniquæ, V. 31. 1. prohibentur Epiſcopis gravamina Religioſorum, ibid. num. 6.

Executio ſententiæ, v. Sententia.

Exemptio Exemptus

Quid & quotuplex V. 33. 22. Eximere quis poſſit, ibid. n. 25. Exemptio acquiritur præſcriptione, ibid. n. 26. quibus verbis probetur, ibid. n. 28. Epiſcopus habet fundatam optionem contra exemptos, ibid. n. 27. in loco exēpto quid Epiſcopus poſſit, ib. n. 29. quomodo contra exemptos procedat, ibid. n. 31. Regularem exemptum delinquentem quis puniat, ibid. n. 33. ab Epiſcopo procedente contra exemptos, qualiter appelletur, ibid. n. 34. an & quando exempti renuntiare poſ-

ſint ſuæ exemptionem, ibid. 32. n. 18. quomodo poſſint lucrari Indulgentias, ibid. 38. n. 18.

Excommunicatio, Excommunicatus.

Excommunicatio quid ſit, V. 39. 27. quomodo differat, ab anathemate, ibid. n. 28. dividitur in majorem & minorem, & quando intelligatur major, ibid. n. 29. forma & requiſita excommunicationis, ibid. n. 30. quando poſſit ligare ſubditum extra teritorium, ibid. n. 32. Excommuuicatio major, quas habeat effectus, & quas privationes importet, ibid. à n. 38. uſque ad n. 67. Minor excommunicatio tantum privat uſu paſſivo Sacramentorum, ibid. n. 68. reddit tamen inhabilem ad dignitatem vel præbendam, ibid. n. 70. quando hodie incurratur, ibid. n. 71. ab ea quis abſolvat, ibid. n. 72. monaſteriis excommunicati per Abbatem, ab ipſo abſolutionem obtinere debent, ibid. n. 118. Excommunicati an poſſint eligere, I. 6. 7. an poſſint eligi, ibid. n. 23.

Exheredatio.

An filij nubentes invitis parentibus exhæredari poſſint, IV. 2. 7.

Expoſiti vide illegitimi.

Extravagantes, vide Clementinæ.

Extrema unctio, vide unctio ſacra.

F.

Falſum, falſarius, falſi teſtes v. Crimen falſi.

Fama

Quid ſit, & quomodo differat à rumore, II. 19. 13. quomodo allegans famam probare debeat, ac qualiter poſſit, ibid. n. 14. quomodo fama probet, & qualem faciat probationem, ibid. n. 18. quid operetur fama impedimenti, ibid. n. 20. & quid poſſit ſi fama ſit de morte conjugis alterius diu abſentis, ibid. n. 21. Conjunctio probationum ſemiplenarum ubi locum habeat, ibid. n. 22. Crudelis eſt qui famam ſuam negligit, V. 36. 17.

Famoſi Libelli, v. Injuria.

Fatalia appellationis v. Appellatis.

Felonia. v. Feudum.

Feriæ.

Judiciales aliæ ordinariæ, aliæ extraordinariæ, II. 9. n. 1. quales actus Juriſdictionis in feriis exerceri poſſint, ibid. n. 2. 3. Citatio poteſt inſinuari die feriato, ibid. n. 4. quid ſi dies termini citati datus ſit feſtivus in loco citati non verò judicis, ibid. n. 5. qualiter Epiſcopus feſtivos dies inſtituere poſſit, ibid. n. 6. qualiter quomodo & à quibus feſta ab Epiſcopo inſtituta obſervari debeant, ibid. n. 8. qualia opera in diebus feſtivis prohibita, ibid. n. 12. & 13. quomodo dies feſtivi computantur, ibid. n. 14. quid excuſet ab audienda miſſa, ibid. n. 15.

Feudum.

Feudorum origo, libri definitio, III. 30. 1. & 2. Feudi variæ diviſiones, ibid. à n. 9. uſque ad n. 11. Juramentum fidelitatis qualiter præſtetur, & obligatorium ſit, ibid. n. 4. Vaſallus ad qualia ſeruitia teneatur, ibid. n. 5. feudum quot modis acquiratur, ibid. n. 13. qualis ſit contractus, ibid. n. 14. de ſub infeudatione, & inveſtitura feudali, ibid. n. 15. & 16. feudum qualiter præſcriptione acquiratur, ibid. n. 17. quomodo ſucceſſione, & quinam in feudo ſuccedant, ibid. à n. 18. uſque ad n. 33. quibus ex cauſis feudum amittatur, ibid. à n. 34. uſque ad n. 50. De judicio cauſarum feudalium, ubi de paribus curiæ, ibid. n. 51. vide etiam *cauſa feudalis.*

Fictio juris, v. Præſumptio juris.

Fidejuſſor

Quis? III. 22. n. 1. Fidejuſſio quomodo fiat, ibid. n. 2. qui non poſſint fidejubere, ibid. n. 3. & ſeqq. vide *Velleianum.* Fidejuſſionem quæ cauſæ recipiant, & quæ non, ibid. n. 9. de fidejuſſorum quadruplici beneficio, ſcil. ordinis, ibid. n. 10. diviſionis, ibid. n. 11. cedendarum actionum, ibid. n. 12. liberationis, ibid. n. 13.

Fides

Fides Catholica quæ? I. n. 6. Ad profeſſionem fidei qui teneatur, ibid. n. 9. De obligatione cujuslibet hominis circa internam vel externam fidei confeſſionem, ibid. n. 10.

Filij

Quare puniantur in hæreſis & læſæ majeſtatis crimine. I. 12. n. 4. Filij Presbyterorum. v. *Illegitimi.*

Filiusfamilias

An poſſit ſine licentia patris ordinari. I. 18. 7. filiifamilias bona poſt Clericatum acquiſita cenſentur eſſe quaſi caſtrenſia, ibid. n. 8. filiusfamilias poteſt habere quatruplex peculium, ibid. 35. 33. an ex contractu obligetur, ibid. n. 34. filiusfam. impubes cur minus authore etiam patre obligari poſſit, quàm pupillos authoritate tutoris, ibid. n. 35. vide *Senatusconſul. Macedonianum.*

Fiſcus

Quid ſit, III 27. n. 17.

Fornicatio

Quomodo differat à ſtupro V. 16. n. 17. eſt peccaminoſa, ibid. n. 18. quæ ejus pœna, ibid. n. 19. fornicator tenetur alere prolem, non dotare, vel ducere uxorem: & quomodo probari poſſit eſſe patrem prolis, ibid. num. 20.

Forum competens

Quis pluribus modis ſortitur; videlicet domicilio, II. 2. n. 5. & ſeqq. ratione rei ſitæ, ibid. n. 15. & ſeqq. ratione contractus, ibid. n. 19. & ſeqq. ratione delicti, ibid. n. 25. & ſeqq. Forum Clericorum vide *Clericus.* Quilibet Judex de fori ſui competentia poteſt cognoſcere, ibid. n. 96. limitatur, ibid. n. 97. quid agendum, ſi Judex contra jus commune, vel privilegium patris Juriſdictionem exerceat, ibid. n. 98.

Fratres & Filij

Qui appellentur à Papa I. 2. n. 14.

Fundationes

Religioſorum locorum à quo & qualiter commutanda III. 26. n. 11.

Furtum

Quid & quomodo à rapina & aliis viſitationibus differat, V. 18. n. 1. quid de furto in extrema neceſſitate commiſſo, ibid. n. 3. qualis actio olim dabatur pro furto, ibid. num. 5. hodie de Jure Civili pœna criminalis & mortis infertur, & quare, ibid. num. 6. & 7. de Jure Canonico quæ pœna furti, ibid. num. 8. quomodo Clericus pro furto puniatur, ibid. numer. 9. & 10.

G.

Gentiles, vide infideles.

Gradus Academici.

Quomodo aliquid liceat exigere pro iſtis. V. 5. 10.

H.

Hæreſis

Quid ſit. V. 7. n. 1. quid ad hæreſin requiratur, ibid. n. 2. 3. & 4. Pœnæ Hæreticorum excommunicatio, ibid. n. 5. & ſeqq. irregularitas, infamia, inteſtabilitas, bonorum confiſcatio, ibid. n. 13. 14. ultimum ſupplicium, ibid. n. 15. & 16. Ab Hæreſi quis abſolvere poſſit, ibid. n. 11. & 12.

Heres

Non conficiens inventarium, an in conſcientia teneatur ultra vires hereditatis, I. 2. 37. quando teneatur ad damna ea delicto defuncti. V. 17. n. 9.

Hermaphroditus

An poſſit ordinari: I. 20. n. 18. an & quando poſſit contrahere matrimonium. IV. 15. n. 5.

Homicidium

Quotuplex V. 12. n. 1. Maleficis rectè infertur mors, ibid. num. 2. in ſervos jus necis non amplius conceſſum, ibid. num. 3. quando & quomodo bannitum liceat occidere, quando proſcriptum, ibid. num. 4. 5. & 6. occidens ſe ipſum qualiter peccet & puniatur, ibid.

ibid. num. 9. Ex ſpeciali Dei inſpiratione aliquando ſui ipſins occiſio permiſſa, ibid. num. 12. Indirecta ſui occiſio vel permiſſio occiſionis licita eſſe, poteſt, ibid. n. 13. quid requiratur, nt occiſio alterius licita eſſe poſſit, ibid. n. 14. & ſecus quomodo liceat & oporteat proximum ab interitn liberare, ibid. n. 18. quomodo filii erga parentes teneantur; & quid de ſervis, ib. quando liceat occidere aggreſſorem, ib. n. 19. Quæ pœna homicidii, ibid. nnm. 23. quomodo & qualiter Ebrietas excuſet, ibid. n. 28. & 29. quid ſi plures ad aliquem occidendum intervenerint, ibid. nnm. 30. quid ſi non ſtatim moriatur, ibid. n. 31. qnalis ſatisfactio facienda, ibid. n. 36. 37. 38. ſi reus ultimo ſupplicio afficiatur, an nihilominus ſatisfactio facianda ibid. n. 39. quæ pœna in foro pœnitentiali homicidæ imponatur, ibid. n. 41. occidens non ſervato moderamine ad qualem ſatisfactionem teneatur, & quid de duellante provocato, ibid. num. 43. de Irregnlarirate quæ contrahitur ex homicidio vel mutilatione, vide *Irregularitas*.

Honeſtas publica

Quid ſit & quomodo differat ab Affinitate, IV. 1. §. 6. n. 1. Differentia Juris antiqui & hodierni circa honeſtatem publicam, ibid. n. 2. Hoc impedimentum non maner ſponſalibus mutuo conſenſu diſſoluris, ibid. n. 3. manet tamen, ſi ſolvantur ex qualibet alia cauſa, ibid. n. 4. Ex matrimonio in forma Tridentini non contracto, non oritur hoc impedimentum, ibid. n. 5. Quid ſi quis cum duabus ſororibus ſucceſſivè contrahar ſponſalia, ibid. n. 6. An & quando boc impedimentum oriatur ex ſponſalibus conditionatis ibid. n. 7. An conſurgat hoc impedimentum ex matrimonio vel ſponſalibus à parentibus pro liberis contracto, ihid. n. 8.

Horæ Canonicæ.

Beneficatns eriam curatns omittens Horas Canonicas tenetur ad reſtitutionem, III. 41. §. 3. 22. an Parocbus ad omnes ſructus reſtituendos reneatur ex omiſſione Breviarii, ibid. num. 23. & 24. Beneficiatus in primis ſex menſibus omittens Horas non tenetur ad reſtitutionem ſecus tamen videtur, ſi obligatio ordinandi incumbat ex ſundatione, ibid. n. 26. Qualis attentio requiratur in ordinando Breviario & an ſine attentione interna reeitans teneatur ad reſtitutionem, ibid. n. 27. & 28. Interrumptio borarum, & officij mutatio an licita, ibid. n. 29. & 30. Capellani non renentur ad reſtitutionem, ſi Breviarium omittant, ibid. n. 31. Parochus regularis quando teneatur ad reſtitutionem, ibid. n. 32. Quid de Vicariis perpetnis dicendum, ibid. n. 33. Quid veniat nomine pauperum & ſabricæ Eccleſiæ, qnibns facienda eſt reſtitutio, ibid. num. 34. Cauſæ excuſantes ab oratione, ibid. n. 35. Quandonam is, qui poteſt partem orare, ſed non totum, teneatnr ad partem orandam, ibid. n. 36.

Hypotheca

Tacita quibus caſibus conſtituere. III. 21. n. 3. Hypotheca mericum ceſſat poſt venditionem earum, ibid. n. 4. Hypothecarii creditores præferuntur chyrograpbariis, ibid. n. 7. de Prælatione Eccleſiæ in bonis debitoris ſui, ibid. n. 8. vide *Pignus*.

I.

Jejunium.

Tranſiens per loca hæreticorum cum periculo, an poſſit in die Jejunii veſci carnibus I. 1. n. 11. Hiſpanus an extra ſuam patriam poſſit diebus Sabbathinis edere inteſtina animalium, ibid. n. 29. Jejunium incidens in Bacchanalia poteſt anticipari, III. 46. n. 1. quales cibi interdicti in jejunio, ibid. n. 2. de refectione, ibid. n. 3. cauſæ excuſantes a jeiunio, ibid. n. 5. Hæreticorum fides ex contemptu jejunii ſuſpecta, ibid. n. 6.

Illegitimi.

Filius Presbyteri etiam legitimus vel legitimatus non poteſt ſuccedere in beneficio patris. I. 17. n. 1. Illegitimi quamvis ad Ordines diſpenſati non poſſunt habere etiam diſſimile beneficium in eadem Eccleſia, ubi parer habuit, nec quovis modo miniſtrare, ibid. n. 2. an ſucceſſio in beneficio etiam reſpectu patris, collateralium & nepotum interdicta ſit, & quid ſpeciale in reſignatione ex Bulla Pij V. ibid. n. 3. Nepotes ex filijs illegitimis Presbyt. an eodem jure cenſeantur quo filij, ibid. n. 4. Expoſiti poſſunt admitti ad Ordines, ibid. n. 5. Quis poſſit cum illegitimis diſpenſare ad ordines & beneficia, ibid. n. 6. Diſpenſatio ſuper natalibus & beneficijs, per illegitimum obtinendis eſt ſtrictæ interpretationis, ibid. n. 7. Illegitimus diſpenſatus ad Ordines, an cenſeatur diſpenſatus ad beneficium, ibid. n. 8. Cum illegitimis an diſpenſare poſſit Epiſcopus, quando eſt illegitimitas occulta, ibid. n. 9. Legitimati an ſint ad Ordines admittendi, ibid. nnm. 10. illegitimi ſnnt in multis deterioris conditionis, quàm legitimi, IV. 17. n. 1. quando præſumatur quis legirimus, ibid. n. 2. vide *Legitimi*.

Illegitimitas.

Occulta impedit in conſcientia à dignitate, I. 2. 57.

Immemorialitas

Eſt quando non conſtat de initio poſſeſſionis, licet conſtet de contrario III. 30. 11. An tempus immemoriale debeat 100. annos excedere, ibid. n. 12. Ex immemorialiter non oritur præſumptio Juris & de Jure, ibid. num. 10.

Immunitas.

Munus & Immunitas quid ſignificent, III. 49. 1. Immunitas Eccleſiarum & Eccleſiaſtica differunt, ibid. n. 2. immunitas localis quæ protegat vel non, ibid. n. 3. excludit actiones profanas, ibid. quales actus in Eccleſia tolerentur, ibid. n. 5. Immunitas localis an ſit Juris divini, ibid. n. 7. quibus locis competat, ibid. n. 10. an poſſit derogare conſuetudo, ibid. n. 9. confugiens ad Sacerdotem deferentem SS. Euchariſtiam an reperiat immunitatem, ibid. n. 11. qni immunitate non gaudeant, ibid. à nnm. 13. uſque ad num. 19. qualiter fiat immunitatis executio erga reum confugientem ad Eccleſiam, ibid. n. 20. immunitatem violantium pœna, ibid. n. 21. Immunitas rerum & perſonarum Eccleſiaſticarum in quo conſiſtat, III. 49. 22. Iſta ſitne juris divini vel humani, ibid. n. 23. an detur bonis patrimonialibus Clericorum, ibid. n. 24. qualiter onera antiqua rebus impoſita tranſeunt etiam ad Clericos, ibid. n. 25. quando etiam Eccleſiis & Clericis poſſint collectæ imponi, ibid. n. 27. Clerici an teneantur ad defendendam civitatem, ibid. n. 29. ad vectigalia vel gabellas, ibid. n. 29. utrum conſuetudine tolli poſſit hæc immnnitas, ibid. n. 30. Legibus & ſtatutis laicorum, item juriſdictione fori ſæcularis quando conſtringantur Clerici, I. 2. 35.

Impedimenta Matrimonij Impedientia

Quid & quotuplicia ſint IV. 16. 1. & ſeqq.

Impedimenta dirimentia

Sunt error circa perſonam, de quo IV. §. 4. Vis & metus ibid. §. 5. Honeſtas publica, ibid. §. 6. impubertas. IV. 2. 8. & 9. Clandeſtinitas, IV. tit. 3. Ligamen, IV. tit. 4. Ordo & votum, IV. tit. 6. Crimen adulterij & uxoricidij IV. tit. 7. Conditio ſervilis, IV. tit. 9. Cognatio ſpiritnalis, IV. tit. 11. & Legalis, IV. tit. 12. Conſanguinitas & affinitas, IV. tit. 14. Impotentia, IV. tit 15. Diſparitas cultus. IV. 16. §. 2. De diſpenſatione ſuper impedimentis, ibid. §. 3.

Imperator.

Ejus electio & unctio, I. 15. 4. & ſeqq.

Imperium Romanum.

Quomodo ad Romanos tranſlatum, I. 15. 5. de Electione Imperatoris, ibid.

Imperium

Dividitur in merum & mixtum, & quid ſit merum Imperium I. 32. 16. tres gradus meri Imperij ib. n. 17. de iure canonico datur etiam merum imperium, ibid. n. 18. quid ſi mixtum imperium, ibid. n. 19. Juriſdictio ſimplex in quo conſiſtat, ibid. n. 20. quibus modis acquiratur Imperium & juriſdictio, ibid. n. 22. poſſunt præſcriptione acquiri & qualiter ibid. n. 23. & 24. An conceſſo caſtro ſimpliciter cenſeatur etiam conceſſum merum & mixtum imperium, ibid. n. 26. quomodo merum imperium delegari poſſit, ibid. n. 27. & quomodo mixtum imperium, ibid. n. 28. Num academiis competat merum imperium, & quid de noſtra Salisburgenſi, ibid. n. 29.

Impotentia

Quæ requirantur, ut impotentia dirimat matrimonium, IV. 15. n. 2. quomodo probetur an impotentia ſit perpetua vel temporalis, ibid. n. 6. quid juris ſi diſſoluto primo ceſſet impotentia in ſecundo matrimonio, ibid. n. 7. an ſeparari poſſint, qui ſcienter impotentes contraxerunt, ibid. n. 8. an impotentia ſuperveniens matrimonio rato illud dirimat, ibid. n. 9.

Incarceratio.

Quomodo pœna ſit. V. 1. 22. Incarceratus etiam juſtè an poſſit fugere, I. 2. 45.

Incendiarij

Qualem pœnam habeant, V. 17. 7. & qualem ſatisfactionem debeant præſtare, ibid. n. 9.

Inceſtus

Quid ſit, IV. 13. 1. & V. 16. 29. quæ ejus pœna. V. 16. 32. Et quando perdatur Jus exigendi debitum, IV. 13. 2. quomodo pœnæ inceſtus extendantur, ibid. n. 3. ut inceſtus mereatur pœnas, copula debet eſſe perfecta, ibid. n. 7. confeſſarius non tenetur inceſtuoſum in vincibiliter ignorantem monere ſuæ obligationis, ibid. n. 9.

Incorporatio Parochiæ, v. Parochia.

Indulgentiæ.

Quid ſit remiſſio & indulgentiæ, V. 38. 11. quotuplices ſint ibid. n. 13. Clauſula de Pœnitentiis injunctis &c. quid ſignificet ibid. n. 14. quàm utile ſit lucrari indulgentias, ibid. n. 15. ad S. Pontificem principaliter pertinet indulgentias concedere, ibid. n. 16. qualiter etiam ad Epiſcopum, ibid. n. 19. Remiſſio eſt actus Juriſdictionis, & quomodo poſſit extendi ad non ſubditos, ibid. n. 17. animabus in purgatorio conceduntur Indulgentiæ per modum ſuffragii. V. 39. n. 5.

Infamis

Quid ſint infames infamia Juris, & qui infamia facti, II. 20. n. 14. 15.

Infideles

Quinam intelligantur nomine infidelium, III. 33. 3. & IV. 16. 6. Contrahentes in infidelitate cum impedimento an ſint ſeparandi poſt converſionem amborum III. 33. 2. quando liceat converſo repellere alterum conjugem non converſum, ibid. n. 2. Qualis converſatio cum infidelibus licita V. 5. 7. quale commercium, ibid. an liceat illis propter infidelitatem bellum inferre, ibid. n. 9. non poſſunt directè ad fidem cogi, ibid. n. 9. invitis parentibus eorum filij non ſunt baptizandi, ibid. n. 11. ſervi & filijfam. ex infidelibus & gentilibus converſi liberantur à poteſtate eorum, ibid. n. 13.

Ingreſſus in Religionem.

Quomodo per ingreſſum in Religionem ſolvatur matrimonium ratum, & quomodo conſummatum III. 32. 1. an Pontifex juſtè conceſſerit hoc privilegium, ibid. n. 3. an copula vi extorta impediat ingreſſum, ibid. n. 8. vide *Profeſſio*, Item *matrimonium*. Beneficia ingredientis in Religionem, quando vacent. I. 9. n. 5. vide *Regulares Tranſeuntes ad Religionem.*

In integrum Reſtitutio, v. Reſtitutio in integrum.

Iniuria.

Quid ſit & quomodo fiat. V. 36. 1. In dubio animus injurandi præſumitur, & quomodo animum iniurandi defuiſſe probetur, ibid. n. 2. etiam ex virtuali propoſito iniurandi naſcitur injuria, ibid. n. 3. quotuplex ſit injuria, ibid. n. 4. quid ſint famoſi libelli, & eorum pœna, ibid. n. 5. Injuriam quis non tantùm in ſemet ipſo, ſed etiam in perſonis ſibi ſubiectis pati poteſt, ibid. n. 7. quando ſuperiori pro injuria ſubdito illata actio competat, ibid. n. 8. Novitio injuriato cui actio competat, ibid. quomodo actio injuriæ proponatur, ibid. n. 9 de actione recantatoria, ſeu ad palinodiam, ibid. n. 11. quomodo tollatur actio injuriarum, ibid. num. 12. quis injuriam remittere non poſſit, ibid. n. 23. modus tollendi injuriam verbalem, ibid. n. 15. quomodo aliquis in conſcientia non teneatur remittere actionem injuriarum, ibid. n. 16. Injuria levis & non ſcandaloſa rectius negligitur, quam vindicatur, ibid. n. 18. ad quid injurians teneatur, ibid. n. 19.

Inquiſitio

Quid ſit & quotuplex V. 1. 23. quid inquiſitionem præcedere deceat, ibid. n. 24. puncta inquiſitionis recommunicanda, ibid. n. 25. in inquiſitione contra regulares non publicantur nomina teſtium, ibid. n. 27. vide *Denuntiatio.*

Inſpiratio, vel quaſi

Quomodo fiat? 1. 6. n. 3.

Inſtitutio

Quid, III. 6. n. 1. ad quem pertineat, ibid. n. 3. alia quoad titulum alia quoad poſſeſſionem, ibid. n. 4. præſentatus ante inſtitutionem occupans beneficium perdit jus ſuum, ibid. n. 2. inſtitutio authorizabilis eſt datio curæ animarum, omnibus Presbyteris neceſſaria, ibid. n. 7.

Inſtrumenta

Quid ſint? ſunt alia publica, alia privata, II. 22. 1. authentica & publica in effectu ſunt idem, ibid. n. 2. vide *verbo Notarius*, qua authoritate ſolennitates Inſtrumenti introductæ ſunt, ibid. n. 15. quando inſtrumentis publicis accenſentur acta Judicialia ſeu protochollum Item ſcripturæ ſigillo authentico munitæ, & quæ ſint ſigilla authentica, ibid. n. 16. 17. Quid requiratur ut ſigilla fidem faciant, ibid. n. 18. Scripturæ in archivo publico repertæ ſunt inſtrumenta publica, ibid. n. 19. Quinam Jus archivi habeant, & quid ad Archivum requiratur, ibid. n. 20. Quid de ſcripturis in Archivo Civitatum, Monaſteriorum &c. ibid. n. 21. Scripturæ privatæ trium teſtium ſubſcriptione munitæ, publicis annumerantur, ibid. n. 22. ſi inſtrumentum plures articulos continet, tantùm ij, qui ad cauſam faciunt, edendi adverſario, ſed Judici totum editur, ibid. 35. Actor ad probandum ipſe inſtrumenta offerre debet, non à reo petere, ibid. n. 36. Reus econtra ab actore petere poteſt inſtrumenta, ibid. num. 37. Excipiuntur Inſtrumenta communia, ibid. n. 38. Item ſi originalia communia deperditæ ſint, & copiæ penes reum ſint, ibid. n. 40. qualiter etiam Fiſco edenda ſunt inſtrumenta, ibid. n. 41. Uſurarii tenentur ſuas rationes & inſtrumenta edere, ibid. n. 43. quomodo tertius cogi poſſit ad edendum inſtrumentum, ibid. n. 44. quamdiu editio inſtrumentorum fieri debeat, ibid. num. 45. poſt concluſ. in cauſa produci poſſunt allegationes Juris, Conſilia Doctorum &c. ibid. n. 47. quę Exceptiones contra Inſtrumenta opponi, ibid. n. 48. Judicio regulariter produci debet Originalia, ibid. n. 49. Copiæ vidimatæ quantum probent, ibid. n. 50. 51. quomodo per teſtes tenor amiſſi inſtrumenti probari poſſit, ibid. n. 52. & quid operetur ibid. n. 53. Solo Juramento probatur valor inſtrumenti, quando dolo adverſarii periit, ibid. num. 54. Inſtrumenta in ſpeciem contraria quantum fieri poteſt reconciliari debent, ibid. num. 55. Inter inſtrumenta contraria creditur digniori, ſi ſint æqualia reprobatur

utrunque, ibid. 56. quando teſtamentum corruat, ibid. n. 57. & quando reprobari poſſit, ibid. n. 58. Raſura reddit inſtrumentum ſuſpectum, ibid. n. 61. Comparatio litterarum facit ſemiplenam probationem, ibid. n. 60.

Interdictum Eccleſiaſticum

Quid ſit, & quomodo differat ab Excommunicatione V. 39. 81. aliud locale, aliud perſonale, & iterum aliud generale, aliud ſpeciale, ibid. n. 83. quomodo interdictum locale contineat in ſe perſonale, ibid. n. 84. Interdicto populo, non eſt interdictus Clerus, vel econtra; & interdicto Clero, non ſunt interdicti Religioſi, ibid. quomodo in interdicto locali poſſint comprehendi innocentes, ibid. n. 85. 86. & 87. quare magis ſubinde interdictum feratur contra omnes, quam excommunicatio contra ſingulos, ibid. n. 88. in quibus caſibus fieri ſoleat interdictum, ibid. quomodo ipſo Jure incurratur interdictum, ibid. n. 89. in cauſa debiti qualiter interdictum fieri non poſſit, n. 91. tempore interdicti quomodo officia divina celebrantur, ibid. n. 92. quorum Sacramentorum adminiſtratio tempore interdicti permiſſa, ibid. n. 93. Matrimonium non cenſetur prohibitum, ibid. n. 94. quinam priventur ſepultura Eccleſiaſtica tempore interdicti, ibid. n. 95. Interdicti ſi in loco ſacro illicitè ſepeliantur, exhumari tamen non debent, ſecus eſt de excommunicatis, ibid. n. 96. Religioſi ex ſpeciali privilegio etiam in loco interdicto ſepeliri poſſunt, ibid. n. 97. quæ pœna Clericorum interdictum violantium, ibid. n. 98. quid ſit interdictum ingreſſus in Eccleſiam, & quis ejus effectus, ibid. num. 99. Pœna ſæcularium interdictum violantium, ibid. num. 100.

Interrogatoria Teſtium, v. Teſtes.

Interſtitia

Quomodo in ordinibus obſeruanda, & quis in illis diſpenſare valeat. I. 11. 20.

Intruſi

Qui dicantur. III. 5. 40.

Inveſtitura

In beneficii, ſicut in feudis uſitata, & quotuplex, III. 5. n. 5. ad quem ſpectet & qualiter fiat ibid. n. 6. de inveſtitura feudali. III. 20. n. 16.

Irregularitas

Quid ſit & unde rigorem habeat, V. 12. n. 44. 45. 46. Quando & quomodo incurratur, ibid. n. 47. & ſeqq. quando Epiſcopi diſpenſare poſſint, ibid. n. 46. Cauſæ excuſantes ab irregularitate, ibid. 27. n. 3. Peccans cum corrupta vel cum pluribus non eſt irregularis, I. 21. n. 6. neque ducens à ſe prius corruptam, ibid. n. 7. vide verbo *Bigamia*.

Iubilæum.

Quid ſit. V. 38. n. 20.

Iudæi

Cur tolerentur à DEO. I. 4. 4. Licitum eſt tolerare Judæos & cur magis tolerentur quàm hæretici V. 6. 2. non permittuntur tamen novas Synagogas ædificare, ibid. n. 3. debent uti diſtincto habitu à Chriſtianis, ibid. n. 5. qualis converſatio cum ipſis ſit licita, ibid. n. 7. prohibitum eſt ipſis tribuere officium vel Juriſdictionem, ibid. n. 8. non poſſunt directè ad fidem cogi ibid. n. 10. Invitis parentibus eorum filij non ſunt baptizandi, ibid. n. 11. ſervi & filiifamilias ex Judæis converſi liberantur à poteſtate eorum, ibid. n. 13.

Iudex

Quid ſit, I. 32. 1. Judices quinam eſſe poſſint, qui non, ibid. n. 2. & ſeq. Judex quomodo debeat eſſe vir bonus & an in favorem amici poſſit judicare, ibid. n. 7. & 8. Inter duas æqualiter probabiles ſententias eligere poteſt Judex, ibid. n. 9. debet à muneribus abſtinere, ibid. n. 10. 11. 12. & 13. Cur Medicos malè curans, & Advocatus malè conſulens ex imperitia, teneatur ex vero delicto, non autem Judex malè judicans per imperitiam. I. 32. 15. Poteſtas Judicis dividitur in Imperium & Juriſdictionem, ibid. n. 16. quæ differentia inter officium Judicis nobile, & mercenarium, ibid. n. 21. Judex poteſt punire iniuriam ſibi tanquam Judicei illatam, ibid. 33. 32.

Iudex ordinarius

Quis dicatur, I. 31. 1. Mandata Juriſdictio an ſit ordinaria vel delegata, ibid. n. 2. 3. Vicarius Epiſcopi non tantùm generalis, ſed etiam foraneus eſt ordinarius ibid. n. 4. Quid interſit, an quis ſit ordinarius vel delegatus, ibid. n. 5.

Iudex Delegatus

Quis ſit, I. 29. 1. Delegati alij ad univerſitatem cauſarum alij ad particularem cauſam, ibid. n. 2. Quæ differentia, inter mandatam & delegatam Jurisdictionem, ibid. n. 3. alij delegati à Jure alij ab homine, ibid. n. 4. Quatuor modis tribuitur Epiſcopo ſpecialis Juriſdictio, ibid. n. 5. Delegatus ab homine debet edere ſuam commiſſionem, ibid. n. 6. qui poſſint delegare, ibid. n. 7. An delegatus Principis poſſit ſubdelegare, ibid. n. 8. quorſum appellandum ſit, ibid. n. 9. Delegatus non debet excedere fines ſuæ commiſſionis, poteſt tamen prorogationem facere, ibid. n. 10. Delegatus Papæ debet eſſe in ſtatu digniori, quam inferiorum delegati, ibid. n. 11. Omnes delegati habent aliquam coercitionem contra contumaces, ibid. n. 13. quando delegatus Papæ non poſſit ſubdelegare, ibid. n. 14. Quilibet delegans poteſt dare poteſtatem ſubdelegandi, & quilibet delegatus unum cauſæ articulum ſubdelegare poteſt, ibid. n. 15. Quid ſi delegatio unius cauſæ ſit facta pluribus, ibid. n. 16. quomodo finiatur delegatio & quomodo in cauſa ſuſpecti Judicis procedatur, ibid. n. 17. 18.

Iudicium

Quid ſit, II. 1. 1. & quotuplex, ibid. n. 11. & ſeqq.

Iuramentum

Quid & quomodo fiat. II. 24. 1. Poteſt fieri non tantum verbis, ſed etiam ſignis, ibid. n. 2. Interpoſitio fidei non habet ſimpliciter vim juramenti, ibid. n. 3. quando acceptetur loco Juramenti, ib. n. 4. Juramentum debet habere tres comites, ibid. n. 5. qualis veritas in juramento promiſſorio requiratur, ibid. n. 6. Pueri ante annos diſcretionis juramentum præſtare nequeunt, ibid. n. 7. Juramentum non debet eſſe vinculum iniquitatis, ibid. n. 8. contra Jus publicum factum non valet, ibid. n. 9. non debet eſſe in præjudicium tertij, ibid. n. 10. Juſtitia in juramento promiſſorio præcipuè attenditur, ibid. n. 11. an contractus de jure invalidus juramento confirmetur, ibid. n. 12. quomodo juramento confirmetur, ibid. n. 13. Aſſertorium juramentum potiſſimum in judiciis uſui eſt, ibid. n. 14. juramentum quod ſine peccato veniali ſervari non poteſt, ipſo jure nullum eſt, ibid. n. 15. Quando peti debeat abſolutio à juramento ad cautelam, ibid. n. 16. Juramentum promiſſorium validum quomodo relaxari poſſit, ibid. n. 17. Quando pro ſatisdatione judiciali cautio juratoria admittatur, ibid. n. 18. Inter juramenta cauſæ deciſoria aliud voluntarium, aliud judiciale, aliud neceſſarium, ibid. n. 19. quid ſit juramentum voluntarium, ibid. n. 20. Juramentum judiciale, in quibus differat à voluntario, ibid. n. 21. Juramentum judiciale aut ſubeundum, aut referendum eſt adverſario, ibid. n. 22. quando refertur, neceſſariò ab ipſo præſtandum eſt, ibid. n. 24. Quando juſta cauſa ſit recuſandi juramentum, ibid. n. 25. Etſi actor nihil probaverit, tamen reo iuramentum deferre poteſt, ibid. n. 26. Quando Reus non poſſit recuſare juramentum, ibid. n. 29. Juramentum neceſſarium propter perjurium retractari poteſt, ibid. n. 31. idem probabilius dicitur de juramento judiciali & voluntario, ibid. n. 32. Juramentum judiciale deferri non debet, antequam exigatur jura-

Digitized by Google

mentum calumniæ, ibid. n. 33. Quid ſit juramentum neceſſarium, ibid. n. 34. Juramentum ſuppletorium in cauſis criminalibus non defertur, bene tamen purgatorium, ibid. n. 35. Suppletorium in cauſis arduis locum non habet, ibid. n. 36. Illi defertur, qui ſemiplenè probavit, ibid. n. 37. Quid ſit & quando deferatur Juramentum in litem, ibid. n. 38.

Iuramentum Calumniæ.

Quid ſit, & quæ contineat, & quis præſtare debeat, II. 7. 1. & 2. tacitè poteſt remitti, non expreſsè, ibid. n. 3. præſtatur etiam in cauſis ſpiritualibus, ibid. n. 5. quomodo differat à Juramento malitiæ, & de veritate dicenda ibid. n. 6. hoc Juramentum quando ſoleat præſtari, ibid. n. 7.

Iuramentum metu extortum, v. Metus

Iuramentum Teſtium, v. Teſtes.

Iura

Juribus concordanda I. 2. 84.

Ius Canonicum

Quid ſit, quæ ejus origo? & quot partes & auctoritas. Procem. à n. 1. uſque ad 18.

Ius Divinum.

Non omnia Apoſtolorum dicta faciunt Jus divinum, I. 21. 12.

Ius Naturæ, Ius Gentium.

Quid & quotuplex Jus Naturæ, I. 2. 1. Quid & quotuplex Jus Gentium, ibid. n. 2.

Iuſtitia

Denegata & protracta differunt. I. 50. 5. & ſeq.

L.

Læſio, Læſus, vide Reſtitutio in integrum.

Legatus

Quis dicatur? I. 30. 1. Legati Sedis Apoſtolicæ triplices; eorum officium & poteſtas ibid. n. 2. 3. Nuntii Apoſtolici poteſtas, ibid. n. 6. Legatum ſe dicens debet probare, niſi ſit Cardinalis ibid. n. 8. Nuntii Apoſtolici ambientes recommendatitias à Principibus excommunicantur, ibid. n. 9. legati nati poteſtas, ibid. n. 10. legati in prima inſtantia non debent impedire ordinarios ibid. n. 11. Exempti poſſunt prorogare juriſdictionem legati nati, ibid. n. 52. qualiter Legati officium finiatur, ibid. n. 53.

Legitimus.

Quando & quomodo quis cenſeatur legitimus. IV. 17. 4. 5. & 6. cenſetur etiam legitimus ad initium ſeptimi menſis natus. I. 14. 4. de legitimatione per ſubſequens matrimanium. IV. 17. 8. filii adulterini & inceſtuoſi non legitimantur ibid. n. 11. filij Clerici in minoribus conſtituti an legitimentur per ſubſequens matrimonium ibid. n. 53. de legitimatione per reſcriptum, ibid. n. 54.

Lex, legiſlator.

Quid lex poſitiva. I. 2. n. 3. de lege divina, ibid. n. 4. Leges veteris teſtamenti quales, & an etiam hodie obligent, ibid. n. 5. De lege divina novi teſtamenti, & Epiſtolis Apoſtolorum, ibid. n. 6. Qui lex humana poſitiva, & quotuplex, ibid. n. 7. De conditionibus & cauſis legum humanarum, ibid. n. 8. Quales actus virtutum per legem poſſint præcipi, ibid. n. 9. Qui poſſint prohiberi, ibid. n. 10. Permittuntur quandoque injuſta ibid. n. 11. Lex prohibitoria habet ſaltem pœnam arbitrariam, ibid. n. 12. Actus interni & occulti qualiter poſſint eſſe materia legum, ibid. n. 14. leges Eccleſiaſticas condere quis poſſit, ibid. à n. 15. uſque ad n. 25. Quinam legibus obligētur, ibid. à n. 26. uſque ad n. 35. Lex humana quatenus obliget in conſcientia ibid. n. 36. de lege fundata in præſumptione, ibid. n. 37. & ſeqq. De lege pœnali quando obliget in conſcientia, ibid. n. 42. & ſeqq. Leges infirmantes actus inter vivos aut ultimarum voluntatum, quando procedant in foro interno, ibid. n. 47. & ſeqq. Scriptura non eſt de ſubſtantia legis, ibid. n. 63. Publicatio legum qualiter fiat, ibid. n. 64. Scientes legem non obligantur ante lapſum duorum menſium, ibid. n. 65. Conſtitutiones inferiorum ligant etiam ante duos menſes, ibid. n. 66. Leges Pontificiæ Romæ tantùm promulgatæ quo ſenſu de ſtylo ligant ubique, ibid. n. 67. Legis effectus an dependeat à populi acceptatione, ibid. n. 68. contra legem diſſimulante lagislatore non acceptatam currit conſuetudo, ibid. n. 69. Legem abrogare quis poſſit, ibid. n. 70. Derogatio legis quid ſit, ibid. n. 72. Declarare legem quis poſſit, ibid. n. 73. Regulæ quædam utiles circa declarationem & interpretationem legum, ibid. n. 74. & ſeqq. Lex mixta poteſt per conſuetudinem fieri merè pœnalis, ibid. 4. n. 17. Lex generalis tollit conſuetudinem generalem contrariã, ſed non particularem. ib. n. 22. v *ſtatuta.*

Libellus, libelli oblatio.

Libellus quid ſit, & quibus partibus conſtet. II. 3. 1. medium petendi duplex, & quando cauſa proxima vel remota expſimenda ſit, ibid. n. 2. |3. differentia ratione concluſionis inter actionem criminalem & civilem, ibid. n. 5. quid operetur clauſula Saluo Iure &c. ibid. n. 7 poſt litem conteſtatam libellus mutari non poteſt, ibid n. 8.

Libri

Non imprimendi ſine nomine authoris, & licentia ordinarii. Procem. n. 13. qualea habeantur in Germania pro probibitis, V. 7. 10. aduertenda circa Indicem librorum prohibitorum, ibid. n. 9.

Lis pendens

Quando lis pendere dicatur, II. 16. 1. lite pendente poſſeſſor non debet privati commodo poſſeſſioni, ibid. n. 2. quid de reſcriptis & privilegiis lite pendente impetratis cenſendum, ibid. n. 3. quomodo alienationes lite pendente factæ ſint nullæ, ibid. n. 4. quid ante litem motam cum actionibus liqnidis & dubiis fieri poſſit, ibid. n. 5. omnia innovata lite pendente ſunt in priſtinum ſtatum reuocanda, ibid. n. 6.

Litis conteſtatio

Quid ſit & quando fiat, II. 5. 1. hac omiſſa qualiter proceſtus non valet, ibid. n. 4. & qualiter inducat contractum inter litigantes, ibid. n. 5. Perpetuat actiones &c. ibid. n. 6. qualiter lite non conteſtata non procedatur ad teſtium receptionem, vel ad ſententiam definitivam, ibid. 6. n. 1. 2. 3. & 4. quando in criminalibus non recipiantur teſtes, ibid. n. 5. receptio teſtium ad perpetuam rei memoria quare concedatur, & quid requiratur in tali, ibid. n. 7.

Litteræ Apoſtolicæ.

De earum ſignatura, data ac expeditione, III. 5. 59.

Litteræ Credentiales

In quantum obligent ſcribentem, I. 38. 15.

Litterarum obligatio.

An procedat in conſcientia, II. 2. 39.

Lucrari, Luſus.

Ludens cum pupillo an poſſit ab eo lucrari, I. 35. 31.

M.

Magia

Quomodo à divinatione differat & quæ pœna Magiæ & Magorum, V. 21. n 17. 28.

Magiſtri.

Quid nomine Magiſtri intelligatur, V. 5. 1. quales Magiſtri in Eccleſiis conſtituendi, ibid. n. 3. quomodo Magiſtri Theologiæ, gaudeant fructibus ibid. n. 3. & quid de aliarum Facultatum Magiſtris, ibid. n. 4.

Maledici, vide Blaſphemi.

Mandatum

Et proviſio quid & quomodo differant III 5. 57. mandati Apoſtolici termini ſtrictè obſervandi ibid. n. 58.

Maritus

Quomodo ſit Dominus dotis, IV. 20. 8. vide *Dos Donatio.*

Mathematici.

Quinam Mathematicorum nomine damnentur in jure, V. 21. 11.

Matri-

Digitized by Google

Matrimonium.

Quid & quntuplex? IV. 1. 3. & 4. Contra interdictnm Eccleſiæ contractum eſt illicitum, ſed non invalidum, ibid. §. 3. n. 4. An valeat matrimoninm in articulo mnrtis contractum cum concubina, IV. 15. 4. Qualiter matrimonium nullum ex defectu conſenſus vel alterius impedimenti reconvalidetur, IV. 19. 3. 4. & 5. Quid & quotuplicia impedimenta matrimonij, v. *Impedimenta*, an Confeſſarius teneatur mnnere habentes impedimenta. IV. 19. 6. In Matrimonio ſæpè aliquis cogitur continere ſine culpa, ſed non ſine cauſa, III. 32. n. 6.

Matrimonij Solemnitas.

Duplex eſt, IV. 3. 1. Quntuplex ſolennitas extrinſeca, ibid. n. 2. Pœnæ Sacerdotis omittentis denuntiationes, ibid. n. 3. quibus diebus poſſint fieri denuntiationes ibid. n. 4. quando & cur omitti poſſint? ibid. de benedictione ſecundarum nuptiarum, ibid. n. 5. 6. Intrinſeca Solennitas matrimonij, ibid. n. 9. Tridentinum per ſolennitatem intrinſecam invalidavit matrimonia clandeſtina, ibid. n. 11. Reſolvitur hæseticorum argumentnm pro matrimonio clandeſtino, ibid. n. 11. Quis ſit proprius parochus contrahentium? ibid. n. 12. Qnis Parochns vagotum? ibid. n. 13. Parochus non nt miniſter, ſed ut teſtis excellens aſſiſtit, ibid. n. 14. An validè aſſiſtat alienus Parochua ex præſumpta licentia vel rarihabitione, ibid. n. 15. In matrimnnlo quales teſtes ſufficiant? ibid. n. 18. de matrimonio contracto in loco, vel ab incolis non recepti Concilij, ibid. n. 20. An ad reconvalidationem matrimnnij debeant etiam repeti ſolennitates, IV. 19. 5.

Matrimonij Diſſolutio & Separatio.

Quomodo diſſnlvatur Matrimonium pev ingreſſum in religinnem, non verò ſuſceptionem Ordinnm, IV. 6. §. 2. n. 3. Ad matrimonium contractum diſſolvendum requiruntur plenæ probationes, IV. 18. 7. Magis interdum congruum eſt, impedimentnm quovis modo tollere, quàm conjuges invitos ab invicem ſeperare, IV. 19. 2. Matrimonium dupliciter diſſolvi poteſt, vel qnoad vinculum, vel quoad thnrum, ibid. n. 7. Matrimnnium ratnm duobus tantùm caſibus: Conſummatum verò nunqnam, excepta mnrte, quoad vinculum diſſolvi poteſt, ibid. n. 8. Occurritur objectioni Hæreticorum contendentium ſaltem ob adulterium matrimnnium conſummatum etiam qunad vinculum ſolubile eſſe ibid. n. 9. Matrimoninm conſummatum ſex de cauſis qnoad thorum in perpetuum diſſolvitur, IV. 19. n. 10. & ſeqq. V. *adulterium*, *divortium*.

Matrimonialium Cauſarum Iudicium.

Omnes cauſæ matrimoniales coram ſolo Judice Eccleſiaſtico tractari debent, IV. 18. 1. Cauſæ matrimoniales de Jure tantùm ad Epiſcopos eorumque Vicarios pertinent, ibid. n. 2. Conjux propria authoritate conpartem dimittens tenetur iterum recipere, non obſtante quocunque impedimento, ibid. n. 3. An poſt receptionem non obſtante impedimento licitus ſit conjugii uſus, ideſt ibid. n. 4. Non tantùm conjuges, ſed quicunque notitiam habent impedimenti, matrimonium accuſare poſſunt, ibid. n. 5. Conjugibus impedimentum nltra confitentibus non ſtatim credi debet, ibid. n. 6. Conſanguinei circa impedimentum conſanguinitatis prn teſtibus accipiendi ſunt, ibid. n. 8. In dubio pro favore matrimonii judicari debet ibid. n. 9. Cauſæ matrimnniales breviſſimè tractari debent, ibid. n. 10. Sententia lata in cauſa matrimoniali non tranſit in rem judicatam, ibid. n. 11. Accnſatio matrimonii etiam poſt lapſum longiſſimi temporis inſtitui poteſt ibid. n. 12. Quando agitur de impedimento Canonico nunquam tranſactin locum babere poteſt, ibid. n. 13.

Mendicantes.

Qualiter poſsint tranſire ad aliam Religionem. III. 35. 11.

Merum & mixtum Imperium, *v. Imperium.*

Metus.

Quid vis & metus I. 40. n. 1. IV. 1. §. 5. n. 1. Acta ex metn reſcindnntur, non ſunt tamen ipſo jure nulla, ibid. I. 40. n. 2. exceptn matrimonio ibid. n. 6. & IV. 1. §. 5. n. 2. Quæ differentia inter metum & dolum in contractibus bonæ fidei I. 40. n. 3. Juramentum metu extortum valet, ſed ab eo petitur abſnlutio, ibid. n. 4. nnn tamen confirmat contractus aliàs invalidos, ibid. n. 5. Actio metus cauſa contra quos detur, ibid. n. 8. etiam per levem metum extorta, in judicio animæ ſunt reſtituenda, ibid. n. 9. Quædam ex metu geſta reſcindi non poſſunt, ibid. n. 10. Metus ut pariat actionem qualis requiratur, ibid. n. 11. & ſeqq. ob metum non licet facere peccatum mortale imò nec veniale, ibid. n. 13. Leges humanæ in gravi metu per ſe non nbligant; ſecus eſt, ſi in contemptum Eccleſiæ incutiantur, ibid. n. 14. Metus Reverentialis per ſe non eſt juſtus metus ibid. n. 15. Remedium Juris contra minas, eſt cautio de non offendendn ibid. n. 17.

Miniſter Ordinis, *v. Ordinis Miniſter.*

Miniſtrans.

Non nrdinatus quando fiat irregnlaris, V. 28. 1. hodie traditur curiæ ſæculari pœnitendus, ibid. n. 2.

Minor.

An poſsit eſſe jndex I. 32. n. 4. Quibus caſibus in integrum reſtitnatur I. 41. n. 3. Quæ diffeſentia inter reſtitutionem minnrum & majorum, ibid. n. 4. minor perſonam ſtandi in judicin non habet II. 1. n. 3.

Miſſa.

Ante Miſſam debet præmitti Matutinnm cum Laudibus III. 41. 1. Quando teneatur Parochus Miſſam legere ibid. n. 2. Quid faciendum ſi populus ita numeroſus, ut ad unam Miſſam convenire non poſsit, ibid. n. 3. quando alteram Miſſam eodem din celebrare liceat, ibid. n. 4. Particulæ cnnſecratæ repertæ poſt ablurinnem poſſunt ſumi, ibid. n. 7. an liceat aliquando ſine paramentis celebrare, ibid. n. 8. qualiter Parochus Miſſam offerre teneatur ibid. n. 9. & quomodn ſtipendium accipere poſſit, ibid. Parochus ex fundatione obligatus ad plutes Miſſas in hebdomade dicendas, ſi impeditus fuerit modico tempore nnn tenetur illas Miſſas perſolvere, ibid. n. 10. Neque Vicario tantùm dare pro miſsis legendis, quantum ipſe percipit, ibid. n. 11.

Miſſio in poſſeſſionem.

Qnomodo fiat in actione reali, II. 15. 1. qnomodo poſt annum acquirat veram poſſeſsionem, ibid. n. 2. quomodn fiat miſsin in actione perſonali, ibid. n. 3.

Monachorum.

Appellatinne qui veniant. III. 31. 15.

Monaſteriorum.

Erectin vel translatio qnid reqnirant? III. 31. n. 14. Qualiter Monaſteria ſunt libera à lege Diœceſana & à charitativo ſubſidio, ibid. 39. n. 12. Monaſterium ſine Epiſcopi Conſenſu ædificatum an poſsit deſtrui, ibid. 36. 2. ædificandi licentia à quo petenda, ibid. n. 3. Monaſteriorum ædificatione quæ obſervare debear Epiſcopus, ibid. n. 4. quid circà Mnnaſteria Mnnialium, ibid. n. 5. Monaſteria dupla, ſcil. virorum & mulierum prohibita, ibid. n. 6.

Monaſterium vacans, *v. Sedes vacant.*

Moniales.

An poſsint tranſire ad aliam Religinnem. III. 31. n. 10.

Monetæ adulteratio, *v. Crimen Falſi.*

Mora.

Quando faciat præſtare caſum, I. 35. 25. & 26. III. 15.

Digitized by Google

10. v. *Contractus*. Moræ præſtaiio intelligitur de mora culpabili, III. 23. 14.

Mulieres.

Ingredientes Monaſteria Virorum poſſunt probabiliter à Cenſuris excuſari, III. 35. 13.

Mutilatio membri Proprij.

Licita ad conſervationem vitæ: non autem caſtitatis, V. 12. 10. in materia irregularitatis debet ſtrictè accipi ibid. n. 51. an poſsint ordinari, v. *Corpore vitiati*.

Mutuæ petitiones, v. Reconventio.

Mutuum.

Eccleſia vel Civitas quando teneatur ex mutuo, per Prælatum vel adminiſtratores contracto, I. 35. 43. Quid ſi conſenſus Senatus vel Capituli acceſſerit, ibid. n. 44.

N.

Narrativæ & Narrata, v. Reſcriptum.

Nati ex libero ventre, IV. 10. per tot.

Negligentia Prælatorum.

Negligentia qualiter ſuppleatur in collatione beneficiorum, I. 10. 1. Negligentiam exemptorum aliquando ſupplet Epiſcopus: item & Delegati Papales, ibid. n. 2. Negligentiam Epiſcopi ſupplet Archiepiſcopus ibid. n. 3. An etiam citra viam appellationis, ibid. n. 4.

Negotia ſæcularia.

Generaliter vitare debent Clerici, III. 50. 1. officia ſæcularia non videntur prohibita Clericis, ibid. n. 4.

Notarius.

Notarios creare poſſunt præter ſummos Principes & Comites palatinos, etiam Principes inferiores, & Epiſcopi, II. 22. 3. Notarij publici Inſtrumentum ubique eſt publicum & authenticum, ibid. n. 4. & quales notarij ubique poſsint inſtrumenta conficere, ibid. n. 5. quomodo conficiat legitimè inſtrumentum. ibid. n. 7. & quæ ſint requiſita, ibid. vide verbo *Inſtrumentum*, Notarij officium qualiter probibitum Clericis, III. 50. 5.

Novi operis Nuntiatio.

Quando & contra quem detur, V. 32. 2. quis ejus effectus, ibid. n. 3. quale remedium datur contra nuntiantem, ibid. n. 4.

Novitius, Novitiatus.

Quis poſsit admittere ad Novitiatum. III. 31. 23. egrediens an teneatur ſolvere expenſas, ibid. n. 51. vide *Regulares & Tranſeuntes ad Religionem.*

Nuntius Apoſtolicus, v. Legatus.

Nuptiæ.

Quid ſint, IV. 1. 8. Nuptiæ ſecundæ & ulteriores ſunt licitæ, ibid. 21. n. 1. Pœnæ ſecundò nubentium an hodie obtineant, ibid. Nuptiæ non reiterandæ niſi conſtet de morte prioris Conjugis, IV. 4. 3. & ſeqq.

O.

Obedientia.

Debetur Superiori, etiam cùm dubitatur de juſto mandato, non tamen ſi conſtet eſſe iniuſtam, I. 33. 66. nec ſuperiori ultra terminos ſuæ juriſdictionis præcipientis, ibid. n. 69. Obedire qualiter debeat, qui plures habeat ſuperiores ſimul præcipientes, ib. n. 70.

Oblationes.

Faciendi non eſt præceptum, III. 30. 63. ex quo fundamento procedat conſuetudo oblationum, ibid. n. 65. non facientibus oblationes Sacramenta non deneganda, ibid. n. 67. ad quem pertineant oblationes, ibid. n. 9. 10.

Obligati ad Ratiocinia.

Qui, & cur ab ordinibus probibeantur, I. 19. 1. Sponſalia an impediant ordinationem, ibid. n. 4.

Odia.

Reſtringenda, favores ampliandi, I. 2. 80.

Ordo Cognitionum.

Illa quæſtio in Judicio prius dicenda, à qua altera dependet, II. 10. 1. quid agendum, ſi quæſtio incidens ſit ſpiritualis? ibid. n. 2. Quomodo ſpoliatus ſpoliatori teneatur reſpondere, ibid. n. 3

Ordinis Sacramentum.

Ordo eſt Sacramentum verum, imprimens characterem, I. 11. 2. Ordines alij maiores, alij minores, ibid. n. 3. Epiſcopatus an diſtinctus Ordo à Sacerdotio ibid. n. 4. Subdiaconatus hodie etiam ordo ſacer. ibid. n. 5. Prima tonſura an ſit ordo, ibid. n. 6. Minores Ordines cur dicantur non ſacri, & an cum iis matrimonium conſiſtere poſſit, ibid. n. 7. Minores Ordines etiam ſunt Sacramentum, ibid. n. 8. De materia & forma ſingulorum Ordinum, ibid. n. 9. an requiratur contractus phyſicus materiæ, ibid. n. 10. Manuum impoſitio in ordinatione Presbyteri omiſſa, qualiter ſupplenda, ibid. 16. n. 6. Poteſtas Ordinis an ſuppleatur per communem errorem, V. 28. 3.

Ordinis Miniſter & tempora Ordinationum.

Miniſter Ordinis Epiſcopus, an etiam aliquando inferiores Prælati, I. 10. 11. Privilegium conferendi majores Ordines datum non Epiſcopo, an validum? ibid. n. 12. Epiſcopus non poteſt ordinare extra ſuam Diœceſin, ibid. n. 13. Tempora Ordinationem quæ? ibid. n. 14. Ordinatorum extra tempora pœna, ibid. n. 15. Ordinans non incurrit ſuſpenſionem ipſo jure, ibid. n. 16. Ordinatum extra tempora à ſuſpenſione quis abſolvat, ibid. n. 17. Privilegiatus ut poſſit ordinari in quolibet die feſto, poteſt etiam quando ſolum eſt feſtum Chori ibid. n. 18. Uno die non licet plures Ordines ſuſcipere, ibid. n. 19. de interſtitiis in ordinationibus obſervandis, & quis in illis diſpenſare valeat, ibid. n. 20. vide *Miniſtrans non ordinatus*.

Ordinandorum Ætas.

Ætas quæ requiratur in Minoribus I. 14. 1. Quæ in majoribus, ibid. n. 2. annus ultimus ſufficit inchoatus, ibid. n. 3. quid de defectu unius diei, vel horæ, vel biſſextilis ibid. n. 5. ordinatus ante legitimam ætatem recipit characterem ſed non executionem, ibid. n. 6. quid ſi fuerit in bona fide, vel etiam abſolutus à ſuſpenſione ante legitimam ætatem celebraverit, ibid. n. 7. Ordinatus Sacerdos ante legitimam ætatem etiam mala fide, an hoc ipſo efficiatur irregularis, quod Epiſcopo ordinanti concelebret, ibid. n. 10.

Ordinandorum qualitas.

Ordinandus debet eſſe baptizatus & confirmatus, I. 11. 21. debet eſſe mas non fœmina, ibid. n. 23. Infanti validè confertur ordo ſed non licitè, ibid. n. 24. Ordinandus debet eſſe ſubditus Ordinantis, vel ratione Originis, ibid. n. 25. & 26. vel ratione domicilij ibid. n 27. vel ratione beneficij, ibid. n. 28. vel ratione triennalis familiaritatis, ibid. n. 29. ubi ordinandus, qui nullam ex prædictis cauſam habet? ibid. 6. n. 30. In recipiendis ordinibus an liceat variare Epiſcopus, ibid. n. 31. Ordinatus à Papa ab alio ſine ejus licentia ordinari non poteſt ibid. n. 32. exempti à quo ordinandi, ibid. n. 33. Novitii ubi ordinandi, ibid. n. 34. ſponſalia an impediant ordinationem, ibid. 19. n. 4. ordinantis alienum ſubditum pœna, ibid 6. n. 35. Dimiſſorias quis concedat, ibid. n. 36. arctati qui dicantur, ibid. n. 37. dimiſſoriæ non expirant morte concedentis; ibid. n. 38. dimittendus prius examinandus ſit præſens ſit, ibid. n. 39. v. *Corpore vitiati, Filiusfamilias, Illegitimi, Obligati ad ratiocinia; item Scrutinium in ordine faciendum.*

Ordinandorum Titulus.

Quid, cur, & ad quos ordines requiratur, I. n. 14. 11. ſublatis titulis antiquorum Canon. hodie de Conc. Trid. ordinandus debet beneficium pacifice poſſidere, ib. n. 12. non requiritur ut beneficiatus tempore collationis habeat ordinem beneficio annexum, ibid. n. 13. de titulo menſæ, ibid. n. 14 an debeatur illi qui non poteſt acquirere beneficium, ibid. n. 15. Pereunte titulo unde alendus clericus, ibid. n. 16. Ti-

tulus

Digitized by Google

tulus menſæ non poteſt conſtitui ſuper ſola obligatione perſonali, ſed reali, ibid. n. 17. In Eccleſiis collegiatis & monaſterijs requiritur conſenſus capituli, ibid. n. 18. titulus menſæ an poſſit conſtitui à civitatibus & oppidis, ibid. n. 19. Clericus ſuſpenſus vel depoſitus an gaudeat titulo, ibid. n. 20. Ad titulum patrimonij quando quis ordinari valeat, ibid. n. 21. quantum debeat eſſe patrimonium, ibid. n. 22. filius an poſſit ordinari ad hæreditatem patris viventis, ibid. n. 23. ſicut pater tenetur dare donationem propter nuptias, ita tenetur aliquid aſſignare filio ordinando, ibid. n. 24. Religioſi non habentes vota perpetua tenentur habere titulum ibid. n. 25. quid ſpeciale in SOCIETATE, ibid. n. 26. Quales pœnæ ſint tum de jure antiquo tum hodierno Concilij Trid. circa ordinationes ſine titulo, ibid. n. 27.

Ordinati ab Epiſcopo, qui renunciavit &c.

Epiſcopus renuntiare poteſt vel loco vel dignitati, I. 13. 1. loco tantum renuntians retinet poteſtatem ordinandi, ſi ab alio invitetur, ibid. n. 2. Qui de facto tantùm loco pulſus eſt, nihil juris amittit, ibid. n. 3. renuntians dignitati licitè ordinare non poteſt, exceptis minoribus ordinibus, ſi fuerit invitatus, ibid. n. 4. Ordinatus ab excommunicato recipit quidem characterem, ſed non executionem, & quis poſſit abſolvere, ibid. n. 5. Epiſcopus in hæreſim lapſus & necdum denuntiatus an retineat exercitium ſuæ poteſtatis, ibid. n. 8.

Ordines.

Sacri dirimunt matrimonium, IV. 6. 6. 2. n. 1. quæ pœna contrahentium in ordinibus, ibid. n. 2. in minoribus contrahens eſt ipſo jure beneficio privatus, ibid. n. 5.

P.

Pacta.

Pactum quid, & quomodo differat à Pollicitatione, I. 35. 1. pactum nudum & veſtitum quid? ibid. n. 7. Pacta qualiter veſtiantur, ibid. n. 8. pacta nuda obligant in conſcientia ibid. 2. n. 48. dant exceptionem, non verò actionem, ibid. 35. n. 9. quid de Jure Canonico, n. 10. obligatio nata ex pacto vel naturalis tantùm, vel civilis tantùm, vel naturalis & civilis ſimul, ibid. n. 21. de pactis filiorum familias, vide *Filiusfamilias*. Item v. *Mutuum*. Pacta tranſactiones obligant ſucceſſores hereditarios; ſecus eſt in aliis, ibid. 36. n. 17. pactum nomine dignitatis initum obligat ſucceſſorem, ibid. n. 18.

Paleæ.

Quid ſint. Proœm. n. 6.

Pallium.

Quid ſit, I. 8. 1. quibus competat, ibid. n. 3. Archiepiſcopus quæ poſſit vel non poſſit ſine pallio ibid. n. 5. Pallio quando uti liceat, ibid. n. 6. Pallij uſus ubi concedatur, & an etiam in loco exempto, ib. n. 7. 8. Archiepiſcopus & Epiſcopus quomodo poſſint Pontificalia exercere in loco exempto, & quid ſi exempti reſiſtant ibid. n. 9. Pallium cohæret perſonæ, & loco, ibid. n. 10.

Papa, Papatus.

Papatus eſt de Jure divino inſtitutus, I. 33. 2. Papa quis & quantus, ibid. n. 3. & quatenus major Imperatore, ibid. n. 4. an habeat juriſdictionem ſuper omnes mundi principes, ibid. n. 5. Papa à nemine judicatur & eſt ſupra Concilium, ibid. n. 6. eſt jure poſitivo ſolutus ib. n. 7. an diſpenſet in jure divino, ibid. n. 8. Papæ poteſtas alia eſt ordinaria, alia abſoluta, ibid. n. 9. non adſtringitur conſenſui vel Conſilio Cardinalium, ibid. n. 10. Soli Cardinales hodie eligunt Papam, ibid. n. 20. Papalis electionis ſpecialia, ibid. n. 21.

Parentes.

Qualiter Parantes poſsint deſpondere liberos, IV. 2. 6. 2. n. 1. 2. qui nomine parentum & liberorum intelligantur, ibid. n. 4. parentes liberorum matrimonia ſine cauſa impedire non poſſunt, ibid. n. 50. quando parentum aſſenſus ſolvat ſponſalia, ibid. n. 11. an poſſint liberos offerre monaſterio, & quid operetur hæc oblatio, III. 31. 18.

Parochia.

Quid, III. 29. 1. Eius deſignatio ad quem pertineat ibid. n. 2. & ſeqq. Quæ ſint iura Parochialia, ibid. n. 5. Quæ requirantur ad probandam Parochiam ibid. n. 6. & 7. Parochia quando dicatur incorporata, III. 37. n. 4. & ſeq. Hodie Parochiales Eccleſiæ prohibentur uniri, III. 12. 15.

Parochiani.

Qui dicantur, III. 29. 22. 23. & 24. tenentur Sacramenta accipere in propria Parochia, ibid. n. 25. item miſſam audire, ibid. n. 26. & 27.

Parochus.

Unus tantùm in una Eccleſia eſſe poteſt, III. 29. 11 & 12. Quæ Parochi requiſita, ibid. n. 13. & ſeq. Quod ejus officium ibid. n. 18. Quatenus Parochus teneatur ad reſidentiam, ibid. n. 20. & III. 4. §. 2. Qualem iuriſdictionem habeat, ibid. 29. n. 21. Parochiani pro aſſumenda in parochum certa perſona vel contra eam poſſunt ſupplicare, ibid. n. 28. Quis ſit proprius Parochus ut matrimonio aſſiſtere valeat, IV. 3. 12. & ſeqq.

Parricidium.

Quid ſit, & eius pœna, V. 10. 1. 2. Pœnæ fœminarum partum necantium, ibid. n. 3. Pœna parentum, qui infantes in lecto opprimunt, ibid. n. 4.

Patria Poteſtas.

Quomobo per ingreſſum religionis ſolvatur, III. 31. 41

Patrinus.

Tantum debet eſſe unus, vel ad ſummum unus & una III. 42. 12. IV. 10. 3. qualiter & quando contrahat cognationem ſpiritualem, ibid. 50. n. 10.

Patriarcha.

Quis & quot? I. 33. 22. eorum poteſtas ibid. n. 24.

Patronatus. Ius Patronatus.

Quid, & quis eius effectus, III. 38. à n. 1. uſque ad n. 7. Quotuplex, ibid. n. 8. 9. 15. 16. & 17. Poteſt competere omni etiam laico, ibid. n. 10. Acquiritur fundatione, conſtructione aut dotatione, ibid n. 18. 19. & 21. An etiam quis ſpeciali conſenſu Epiſcopi, ibid. n. 20. Qualiter ab uno in alio transferatur, ibid. n. 22. & ſeqq. Qualiter amittatur, ibid. n. 26. An extinctum poſſit Epiſcopus de novo donare, ibid. n. 27. vide *Præſentatio*
An ius Patronatus poſsit deduci in contractũ, V. 3. 24.

Pauperes.

Ex divitiis Eccleſiæ alendi, III. 5. 14.

Pax.

Quid Pax & Treuga, I. 34. 1. treuga eſt alia Conventionalis, alia canonica, ibid. n. 2. Treuga canonica uſu abrogata, ibid. n. 3. qualiter in tractatu pacis poſsit Princeps damna ſubditis illata remittere, ibid. n. 12. damna Eccleſiaſticis illata, ſine conſenſu Eccleſiaſticorum ſuperiorum à Laico Principe non poſſunt remitti, ibid. n. 13. Pax ex nova belli cauſa tollitur, ſecus eſt in treguis, ibid. n. 14.

Peculium Clericorum.

Quid ſit? III. 25. 1. Bona patrimonialia, quæ, ibid. n. 2. quæ bona induſtrialia, ibid. n. 4. quæ bona proſpectu Eccleſiæ acquiſita, ibid. n. 5. an eorum dominium habeant Clerici, ib. n. 6. de bonis patrimonialibus, ib. n. 7.

Penſiones.

Quis poſsit conſtituere in beneficiis, III. 5. 69.

Peregrini.

Et viatores an & quatenus teneantur legibus loci, I. 2. 28. & II. 2. 36. probabiliter non obligantur particularibus ſtatutis, ibid. n. 31. an teneantur alibi legibus domeſticis, ibid. n. 34. vide *Lex*.

Permutatio.

Quid? III. 19. 1. quomodo differat à Contractibus innominatis, ibid. n. 2. quæ res permutari poſsint, ibid.

ibid. n. 3. quid in permutatione beneficiorum, ibid. n. 4. qualiter facienda, ibid. n. 5. poteſt aliquando ab Epiſcopis juberi, ibid. n. 6.

Pignus.

Quid, & quomodo differat ab Hyporheca, III. 21. 1. quotuplex ibid. n. 2. Super quibus rebus conſtitui poſſit, ib. n. 5. ex pignore qualis detur actio, ib. n. 6. Pignoris diſtractio, quando & qualiter liceat creditori, ib. n. 9. quando pignoris fructus debeat Creditor in ſortem imputare, ibid. n. 10. vide *Hypotheca*.

Plus-petitiones.

Plus debito petens in judicio punitur, II. 11. 1. quatuor modi plus petendi, & quæ pęnæ pluspetentium, ibid. n. 2. 3. quando ceſſet hæc pœna, ibid. n. 4.

Pœna.

Ad pœnam incurrendam quando requiratur ſententia judicis declaratoria, & quid interſit inter ſententiã judicis condemnatoriã & declaratoriam, I. 2. 43. Pœnæ corporales quatenus obligent, ib. n. 44. vide *Lex*. Pœnæ Conventionales qualiter opponantur contractibus, V. 36. 1. Pœnæ delictorum aliquando à Jure ſunt determinatæ, aliquando arbitrariæ, ib. n. 2. determinatæ quando mutari poſſint à Judice inferiori, ibid. n. 3. quomodo pœnæ augeri vel minui debeant, ibid. n. 4. rigoroſæ pœnæ antiquorum Canonum pleræque abierunt in deſuetudinem, ibid. n. 5. variæ pœnæ Juris Can. præter Cenſuras uſitatæ, ibid. n. 6. Pœna carceris quomodo uſurpanda & de pœna intruſionis in Monaſterium, ibid. n. 8. quando ad pœnam ipſo Jure illatam ante ſententiam aliquis non teneatur, ibid. n. 9. quomodo pœna exilij poſſit imponi, ibid. n. 10. in legibus pœnalibus in dubio mitior interpretatio facienda, ibid. n. 18. Circa malefactores quomodo Judex eſſe debeat, ibid. n. 19.

Pœnitentia.

Quotuplex ſit, V. 38. 1. ſolemnis non imponitur Clericis, ibid. n. 2. Quibus publica pœnitentia imponenda, ibid. n. 3. quare à rigoribus olim uſitatis pœnitentijs receſſum, ibid. n. 4. de Inſtitutione Sacramenti Pœnitentiæ, ibid. n. 5. de materia & forma hujus Sacramenti, ibid. n. 6. per litteras aut internuntium an liceat confiteri, ibid. n. 7. Præceptum annuæ Confeſſionis & Communionis, quando fieri debeat, ejuſque omiſſæ pœnæ, ibid. n. 8. 9. qualis obligatio Medicis circa ægros à Jure impoſita admonendi de Confeſſione, ib. n. 10. Quid ſit Remiſſio & Indulgentia, ib. n. 11.

Pollicitatio.

Quomodo differat à pacto, I. 35. 1. abſenti facta, & ei notificata per tertium ſine mandato non obligat, ibid. n. 2. ante acceptationem alterius etiam jure Canonico revocari poteſt, ibid. n. 3. exceptis piis & favorabilibus cauſis, ibid. n. 4. An pollicente ante alterius acceptationem mortuo obligetur ejus heres, ibid. n. 5. Quid in caſu converſo, ibid. n. 6.

Portio Canonica.

Quid? III. 39. 18. qualiter exigatur de relictis ad pias cauſas, ibid. n. 19.

Polygamia.

Damnata in fide orthodoxa, IV. 4. 1. Cur & quomodo in veteri teſtamento plures uxores conceſſæ, ibid. n. 2.

Poſſeſſio.

Quid & quotuplex, II. 26. 26. quæ poſſeſſio requiratur ad præſcriptionem, ibid. n. 27. de continuatione Poſſeſſionis ibid. poſt n. 34. v. *Cauſa poſſeſſionis*.

Poſtulare, Poſtulantes.

Quid ſit poſtulare, I. 37. 1. Poſtulantes alieno nomine ſunt Advocati, ibid. n. 2. Qui poſtulare non poſſint, ibid. n. 4. Clerici poſtulare prohibentur in Judicio ſæculari, & Religioſi abſolutè, niſi de licentia ſpeciali ſui Prælati, ibid. n. 5. Quænam ſunt perſonę coniunctæ, pro quibus Clerici poſtulare poſſint, ibid. n. 6. Clerici quibuſcunque dare poſſunt, Conſilia, ibid. n. 7. In Advocatos non paſſim recipiuntur, niſi in Jure verſati & graduati, ibid. n. 8. v. *Advocatus*.

Poſtulatio Prælatorum.

Poſtulatio quid, I. 5. 1. qualiter differat ab Electione, ibid. n. 2. Poſtulato non acquritur jus, ibid. n. 3. nec poteſt ſimpliciter conſentire, ibid. Poſtulatio poteſt revocari nondum præſentata Superiori, ibid. n. 4. Expenſæ intuitu poſtulationis vel electionis factæ an & quando repetantur, ibid. n. 5. Poſtulatus quot vota habere debeat, & quid ſi poſtulatio concurrat cum electione, ibid. n. 6. Votum confundens electionem cum poſtulatione quando reprobetur, ibid. n. 7. Poſtulatio quotuplex, & ad quem ſpectet ejus admiſſio, ibid. n. 8. in poſtulatione non requiritur accurata obſervatio c. quia propter de elect. ibid. n. 9. Poſtulantes indignum privantur jure eligendi pro ea vice, ibid. n. 10. Poſtulatio vel electio authoritate Papæ caſſata inducit reſervationem beneficij ibid. n. 11.

Præbendæ.

Non vacantes non conferendæ, III. 8. 1. Expectativæ gratiæ hodie per Conc. Trid. ſublatæ, ibid. n. 5.

Præcedentiæ, Prærogativæ.

Abbatum, Præpoſitorum, & Decanorum, I. 33. 62. Protonotariorum ibid. n. 57. Vicarij Capituli Cathedralis Eccleſiæ, ibid. n. 60. 61. Clericorum Inferiorum prærogativę inter ſe, ibid. n. 63. Ordinum Regularium inter ſe prærogativæ, ib. n. 64. Præcedentiarũ lites inter perſonas Eccleſiaſticas componit Epiſcopus, ib. n. 65.

Prælatus.

Non poteſt vices ſuas concedere ſub annuo cenſu, V. 4. per tot. prohibetur facere exactiones iniquas, ib. 31. 1.

Præſcriptio.

Quid & quomodo differat ab uſucapione, II. 26. 1. cur, & quomodo potuerit introduci, ibid. n. 2. quomodo præſcriptione acquiratur dominium, ibid. n. 3 an præſcriptio habeat effectum in conſcientia, ibid. n. 4. quæ ſint requiſita præſcriptionis, ibid. n. 5. quæ res non præſcribi poſſint, ibid. à n. 6. uſque ad n. 12. in quibus actibus præſcriptio procedat, ibid. num. 9. dubitans præſcribat? ibid. num. 14. an in Jure errans? ibid. n. 15. Mala fides an obſtet præſcriptioni, ibid. n. 18. Bona fides & præſcriptio quomodo poſſit ſæpè accidere ibid. n. 19. an & quomodo cum mala fide poſſit præſcribi? ibid. n. 20. Quo tempore præſcribentur res tam mobiles, quam immobiles, ibid. n. 28. 29. & 30. Eccleſia Romana gaudet centenaria præſcriptione, ibid. n. 32. Monaſteria quædam ſunt circa tempus præſcriptionis privilegiata, ibid. n. 33. Immemorialis præſcriptio quæ dicatur, ibid. n. 34. Præſcriptio non procedit contra prohibitionem Juris publici, III. 30. 21. an & quomodo præſcribi poſſit contra Decimas, ibid. n. 23. & & ſeq. v. *Bona Fides, Poſſeſſio, Titulus*.

Præſentatio, Præſentatus.

Intra quod tempus facienda, III. 38. n. 11. An tempus præſentandi Patronis ignorantibus impeditis &c. ibid. n. 13. Patronus poſſeſſor an præſentare poſſit, alio de proprietate contendente, ibid. n. 14. Patronus an poſſit ſe vẽl Conſanguineos ſuos præſentare, ibid. n. 3. Præſentatus ante inſtitutionem occupans beneficium perdit jus ſuum, III. 7. n. 2.

Præſumptio.

Quid & quotuplex II. 23. 1. Præſumptiones hominis non plenè probant, niſi ſint violentæ, ibid. n. 2 An ex vehementibus præſumptionibus quis condemnari poſſit, ibid. n. 3. & ſeqq. Quando admittat probationem in contrarium, ibid. n. 8 Qualiter præſumptio differat à fictione, ibid. n. 14. & 15.

Prævaricari.

Quid ſit & quæ pœna iſtius, V. 2. 4.

Præventio.

Quid & quotuplex ſit, II. 2. 51. quomodo inducatur? ibid. n. 52. Quid Juris ſi Clericus ſit Heres Laici, ibid. n. 55.

Digitized by Google

Precariæ, Precarium.

Quid, III. 14.1. an neceſſariò dentur cauſa remunerationis ibid. n.2. earum conceſsio requirit alienationis ſolennitatem, ibid. n. 3. quando poſsint revocari, ibid. cur renovatio quinquennalis ſtatuta, ibid. n. 6. qualis detur actio ex precariis, ibid n.7. differentia inter precarias & precarium, ibid. n.2. cur in precario tantùm præſtetur lata culpa, ibid. 15. n.7.

Præſbyter.

Non baptizatus an validè conferat Sacramenta, III. 43. 3. debet baptizari, & denuò ordinari, ibid. n. 2.

Primates.

Qui ſint, I. 33. 23.

Primæ Preces.

De primis precibus Imperatoris, III. 5.70. de primarum precum conditionibus & effectu, ibid. n. 71.

Primicerius.

Quis ſit, & ejus officium, I. 25. per tot.

Primitiæ.

Quomodo differant à decimis & oblationibus III. 30.60. quid debeatur nomine Primitiatum, & quomodo poſsint abrogari ibid. n.61.62.

Princeps.

Tenetur ſtare ſuo pacto I. 2. 27. an teneatur ſuis legibus ibid. n. 26.

Prior.

Ex alio Monaſterio aſſumptus cui acquirat, III. 31. n.70.

Privilegium.

Quid V. 33. n.1. & quotoplex ibid. n. 2. 3. 4. & 5. ad Privilegii conceſsionem an requiratur ſcriptura, ibid. n. 8. quis poſsit privilegia concedere, ibid. n. 9. quæ privilegia nequeant revocari ibid. n. 10. de communicatione privilegiorum, ibid. n.11. privilegium an proſità tempore datæ, vel notitiæ ibid. n. 12. acquiritur etiam conſuetudine & præſcriptione, ibid. n. 13. qualiter & quomodo amittatur, ibid. n. 14. & ſeqq. vide etiam *Exemptio.*

Probatio.

Quid ſit II. 19.1. cui incumbat, ibid. n.2. quis relevetur ab onere probationis, ibid. n. 5. quando negativa probari debeat, & quomodo probari poſsit, ibid. n. 6. quotuplex ſit probatio, ibid. n.7. quæ ſint pleniſsimæ, aut plenæ, aut ſemiplenæ, ib n. 8. 9. quid ſit inſpectio ocularis, & quando neceſſaria ibid. n. 10. 11. & quid requiratur ad eam, ibid. n. 12. vide *Fama.*

Procuratio.

Quid, III. 39.13. quomodo poſsit ſolvi, ibid. n. 14. valet conſuetudo non ſolvendi, ibid. n. 15. præter procurationem non debet quid aliud à viſitatoribus exigi, ib. n. 16. nec debetur à ſingulis Eccleſiis, ibid. n. 17.

Procurator.

Quis ſit & quotuplex, I. 38. n. 1. 2. & 3. Procuratorem quinam conſtituere poſsint, ibid. n. 4. 5. 9. Qui conſtitui? ibid. n. 6. 7. 8. Procurator non conſtituitur ſine mandato, ibid. n. 11. & ſeqq. Quomodo ceſſet officium Procuratoris ibid. n. 18. & ſeqq.

Prorogatio Iuriſdictionis.

Quid ſit & quot modis fiat, I. 31. 30. 31. ubi & apud quem locum habet, ibid. n. 32. Non poteſt fieri à ſtudioſis ad declinandum Juriſdictionem Rectoris, ib. n. 33. Prorogatio neceſſaria eſt reconventio, ibid. n. 35.

Protbonotarii.

Qui, & quæ participantium Prerogativa I. 33. 57. Prothonotarii titulares, ibid. n. 58. Prothonotariorum beneficia ſintne reſervata, ibid. n. 59.

Proviſio.

Quid & quomodo differat à mandato, III. 5. 57.

Profeſſio.

Quis poſsit admittere ad profeſsionem, III. 31. num. 23. de requiſitis validæ profeſsionis, ibid. n. 24. De profeſſione tacita, ibid. n. 25. Profeſsio an invalida ratificari poſsit, ib. n. 26. an & qualis profeſsio nulla dici poſſit, ibid. n. 52. quinquenium datum ad reclamandum contra profeſsionem, non currit impedito vel ignoranti ibid. n. 53. & 54. & 55. quando & quomodo profeſsio ſine licentia alterius conjugis valeat, III. .2. 9. & ſeqq. vide *Regulares & Tranſeuntes ad Religionem.*

Profeſſio Fidei, v. Fides.

Pueri.

Pueris & quandoque etiam minorennibus mitigatur pœna delicti V. 23. 1. quibus concurrentibus minnorennibus pœnæ mitigentur, ibid. n. 2.

Purgatio.

Alia Canonica, alia Regularis, V. 34. n. 1. Canonica quando indicatur & qua ſolennitate fiat, ibid. n. 2. & ſeqq. Vulgaris eſt reprobata ibid. n. 6.

R.

Rapina, Raptores.

Qui dicantur, & quæ ipſorum pœna, V. 17. 1. 2. Rapinæ quomodo differant à furto ibid. n. 3. quomodo civiliter agatur pro rapina, ibid. n. 4. quæ pœna criminalis pro rapina, ibid. n. 5.

Raptus.

Quomodo committatur, & ejus pœna V. 16. 34. quomodo Inter Raptorem & raptam non poſsit eſſe matrimonium, ibid. n. 35.

Raſura.

Reddit inſtrumentum ſuſpectum, II. 22. 6. v. *Reſcriptum.*

Rebaptizantes & Rebaptizati.

Fiunt irregulares, V. 9. 8.

Reconciliatio Eccleſiæ pollutæ, v. Eccl. polluta.

Reconventio.

Coram eodem Judice quare introducta II. 4. 1. quando non detur, ib. n. 2. 3. 4. & 5. an Clericus agens contra Laicum in foro ſæculari poſsit reconveniri, ibid. n. 6. qualiter cauſæ conventionis reconventionis ſimul & tractandæ terminandę ibid. n. 8.

Recuſatio.

Quid ſit, & quomodo Judex recuſari poſsit, II. 28. n. 51. recuſatur Jure Canonico Judex etiam ordinarius, ibid. n. 52. recuſatio Judicis ſuſpecti quando proponenda ibid. n. 53. Geſta à Judice recuſato qualem effectum habeant, ibid. n. 56.

Reformatio.

An ab omnibus Profeſsis acceptanda I. 2. 24.

Regulares & Tranſeuntes ad Religionem.

Conſenſus parentum non requiritur ad ingreſſum Religionis, III. 21. n. 16. 17. Cogentes vel impedientes fœminam circa ingreſſum excommunicantur, ibid. n. 19. 20. & 21. vovens ingredi religionem ſi non ſuſcipiatur in uno monaſterio an teneatur aliud ingredi: item an obligetur ad perſeverantiam ibid. n. 22. quis poſsit admittere ad novitiatum & Profeſsionem, ib. n. 23. Ingrediens ad religionem qualiter poſsit diſponere de rebus ſuis, ibid. n. 27. 28. 29. & 30. executio diſpoſitionis ab ingrediente facta quando aſſumenda ibid. n. 31. novitius an teneatur adhibere in ſua diſpoſitione ſolennitates Juris Civilis, ibid. n. 32. ingredientem ſine diſpoſitione ſequuntur res ſuę ib. n. 35. novitii diſpoſitio ante profeſsionē mortui an valeat, ibid. 39. novitio ſine diſpoſitione mortuo quis ſuccedat, ib. n. 40. Patria poteſtas quomodo per ingreſſum religionis ſolvatur ib. n. 41. Pater ingrediens an amittat uſumfructum in adventitiis filii, ib. n. 42. filio ingrediente an pater uſumfructum retineat, ib. n. 43. legitima an debeatur filio profeſſo in vita parentis ibid. n. 44. quid ècontra ſi pater fuerit profeſſus, an ſtatim legitima debeatur filiis in ſeculo relictis, ib. n. 45. Pater ſine diſpoſitione profeſſus an & qualiter adhuc poſt profeſsionem inter liberos diſponere poſsit, ib. n. 46. & 47. diſponens ante ingreſſum an teneatur monaſterio relinquere legitimam, ib. n. 48. profeſſus quia acquirit omnia monaſterio, & quatenus teneatur

Digitized by Google

tur monaſterium ex ejus contractu vel delicto ibid. n. 49. fidejuſſor religioſi illicitè contrahentis an obligetur, ibid. n. 50. novitius egrediens an teneatur ſolvere expenſas, ibid. n. 51. Tranſire ex uno monaſterio ad alium quibus conditionibus liceat, ibid. nu. 59. moniales an poſſint tranſire ibid. nu. 60. mendicantes quando & quibus conditionibus tranſire poſſint ibid. n. 61. & 62. tranſeundi ad ordinem æqualem vel laxiorem quis poſſit dare licentiam, ibid. n. 63. tranſiens debet facere novitiatum, & regrediens ante novitiatum in priori monaſterio recipi Ibid. n. 64. tranſeuntium bona cui monaſterio cedant, ibid. n. 65. Religioſus factus Epiſcopus manet religioſus, & obligatur votis ſubſtantialibus, aliis vero particularibus obſervationibus Religionis tantùm ex honeſtate, ib. n. 66. Talis Epiſcopus cur acquirat, ibid. n. 67. Religioſus promotus ad aliquod beneficium vel parochiam cui acquirat, ibid. n. 69. v. *Religioſus.*

Regulæ Cancellariæ.

Quid ſint, Procem. n. 14. & III. 5. n. 19. Qualis earum obligatio ibid. Quot ſint, & qua de re agant ſingulæ, ibid à n. 20. uſque ad n. 46.

Relatio.

Quid & an hodie permiſſa ſit? II. 28. n. 58.

Regulæ Iuris.

Authores de Reg. Juris ſcribentes V. 41. 1. utilitas regularum Juris, ibid. n. 2. non ex regulis jus, ſed ex jure regula deſumpta eſt, ibid. n. 3.

Religio.

Quid? III. 31. n. 1. & 2. cur diverſæ religiones in Eccleſia, ibid. n. 3. de origine religionum ibid. n. 4 laus vitæ monachalis à Juſtiniano Imp. ibid. n. 5. tria vota ſubſtantialia religionis, & cur magis iſta quàm alia, ibid. n. 6. non habentes omnia tria vota non ſunt veri religioſi, & poſſunt tranſire ad veram religionem, ibid. n. 7. ordines militares an ſint veri religioſi, ibid. n. 8. in profeſſione religioſa non requiritur ſpecifica trium votorum expreſſio ibid. n. 9. ſolennitas votorum conſiſtit in actuali ſui traditione, ibid. n. 10. in Societate emittentes vota ſimplicia cenſentur religioſi, ibid. n. 11. ſolennitas votorum eſt tantùm Juris poſitivi, ibid. n. 12. Approbatio Religionis ad quem pertineat, ibid. n. 13.

Religioſus.

Non cenſetur propriè civiliter mortuus, neque ſervus, III. 31. n. 33. & 34. non poteſt habere proprium peculium III. 35. 1. prælatus poteſt religioſo concedere aliquod peculium, ibid. n. 2. Legatum factum religioſo, ut ad eum ſolum pertineat, an valeat, ibid. n. 3. tacita ſeu etiam præſumpta licentia excuſat, à vitio proprietaris ibid. n. 4. Religioſus proprietarius quas pœnas incurrat, ibid n. 5. Religioſus peccans contra caſtitatem contrahit duplicem malitiam, ibid. n. 7. votum obedientiæ in quantum obliget religioſum, ibid. n. 8. v. *Regulares.*

Religioſa loca.

Quæ dicantur, III. 36. 1. Eorum fundationes à quo & qualiter commutandæ, ibid. n. 11.

Reliquiæ Sanctorum, v. Sanctus.

Remiſſio, v. Indulgentiæ.

Renuntiatio, Reſignatio.

Renuntiatio quid, I. 9. 1. & qualis tacita, & qualis expreſſa ibid. n. 2. 3. quando fieri poſſit ſine ſuperioris authoritate, ibid. n. 4. beneficia ingredientis religionem quando vacent ibid. n. 5. debet fieri ex cauſa & quali, ibid. n. 6. vide *ordinati ab Epiſcopo qui renuntiavit &c.* Epiſcopus vovens ingredi religionem an teneatur reſignare Epiſcopatum, & ingredi, ibid. n. 7. de reſignatione conditionali in favorem alterius, & coram quo fieri poſſit, ibid. n. 8. reſignatio facta coram Epiſcopo in favorem tertii cum clauſula NON ALITER &c. an poſſit acceptari rejectis conditionibus ibid. n. 9. reſignans an poſſit ibi reſervare fructus vel penſionem ex beneficio ibid. n. 10. renuntiatio permutationis cauſa qualiter facienda, ibid. n. 11. & III. 19. 5. Reſignans beneficium an & quando poſsit pœnitere, ibid. n. 12. de reſignatione facta per procuratorem, & qualiter ejus mandatum revocetur, ibid. n. 13. regula Cancellariæ de infirmis reſignatibus, & de publicatione reſignationum, ibid. n. 14. & III. 5. n. 17. & n. 29. & ſeqq. Reſignatorum beneficiorum fructus ad quem pertineant, ibid. n. 15.

Reſignatio beneficiorum v. Renuntiatio.

Repreſalia.

Pignorationes, quæ repreſſalia dicuntur, utroque jure reprobantur, V. 36. 20. nec conſuetudine inter privatos introduci poſſunt, ibid. n. 21. jure belli licita poſſunt eſſe, ibid. n. 22.

Res conſecratæ.

An & quomodo vendi poſsint, V. 5. 17. illicitum eſt uſum rei conſecratæ locare pro pretio, ibid. n. 18.

Reſcriptum.

Quid ſit I. 2. 1. Eſt aliud gratiæ, aliud juſtitiæ, ibid. n. 2. Differentia inter reſcripta, Privilegia, Mandata, ibid. n. 3. Excommunicatus an & quale reſcriptum impetrare poſsit, ibid. n. 5. reſcripta conſtant naratione, ſupplicatione, & concluſione, ibid. n 6. reſcripta Pontificia habent tacitam conditionem, SI PRECES VERITATE NITANTVR, ibid. n. 7. Narrativa & narrata qualiter & quando probanda, ibid. n. 8. 9. 10. Reſcripta obreptitia, vel ſubreptitia quæ dicantur & quomodo vicientur ibid. n. 11. & 12. Error latinitatis quando vitiet reſcriptum, ibid. n. 13. Raſura quando vitiet reſcriptum, ibid. n. 15. Reſcripta non valent in præjudicium Reip. vel tertij, ibid. n. 16. In reſcriptis gratiæ attenditur tempus DATÆ; in juſtitiæ, PRÆSENTATÆ, ibid. n. 18. reſcripta juſtitiæ fiunt inter partes communia. ibid. n. 19. reſcripta non expirant morte concedentis, ibid. n. 20. reſcripta quatenus tranſeant in ſucceſſorem, ibid. n. 21. reſcriptum poſterius non faciens mentionem de priori, quando validum, ibid. n. 22. Reſcripta juſtitiæ & gratiæ quando de jure communi & ex concord. Germ. præſentaods, ibid. n. 23. Reſcriptum etiam ac perinde valere, III. 5. 56. Reſcripta pendente lite impetrata non valent, II. 16. 3.

Reſervatio.

Beneficiorum clauſa in corpore Juris, III. 5. 10. reſervatio extravag. execrabilis Joann. XXII. ibid n. 13. reſervatio extravag. ad regimen, ibid. n. 15. reſervationes per varias bullas, ibid. n. 17. reſervationes per bullas poſt concordata Germaniæ emanentes an præjudicent Germaniæ, ibid. n. 18.

Reſidentia Prælatorum, & Epiſcoporum, item Parochorum, Canonicorum.

Epiſcopi cum qua licentia & quamdiu abeſſe Poſsint III. 4. 1. 2. & 3. Epiſcopotum illicitè abſentium pœnæ ibid. n. 4. quamdiu Prælati abeſſe poſsint, ibid. n. 5. 6. de reſidentia parochorum, ibid. §. 2. per tot. quomodo in beneficio ſimplici quis reſidere teneatur, ibid. n. 22. Canonici cathedralium Eccleſiarum tenentur etiam ad reſidentiam, ibid. n. 23. Quando abſentes pro præſentibus habeantur, ibid. n. 25. 26. 28. 30. 31. 32. 33. quis pro reſidente habeatur, ibid. n. 27. vid. *Canonicus.*

Res Iudicata, v. Sententia.

Reſtitutio in integrum.

Eſt remedium extraordinarium I. 41. 1. & quando hoc eſt pinguius, datur etiam exiſtente ordinario, ibid. n. 2. datur hoc remedium Minoribus, Eccleſiæ, piis locis, Reipub. & Civitati, ibid. n. 3. Mulieribus, Ruſticis, & Militibus; Heredibus Minorum &c. ib. n. 5. Minor etiam contra minorem & Eccleſia contra Eccleſiam reſtituitur, ibid. n. 6. Poteſt peti coram Judice Ordinario rei habente adminiſtrationem, ib. n. 7.

Digitized by Google

n. 7. Qui Judices dicantur habere adminiſtrationem, ibid. n. 8. Quando reſtitutio dicatur peti incidenter, ibid. n. 9 Reſtitutione petita ordinariè ſuſpenditur executio, ib. n. 10. Quadriennium reſtitutioni petendæ præfixum currit à die ſcientiæ de læſione ibid. nu 11. quadraginta tamen annorum lapſu præſcribitur huic beneficio, ibid. n. 12. Qui reſtitutionem petit, probare debet, ſe læſum eſſe, ibid. n. 13. Reſtitutio minoris vel Eccleſiæ prodeſt majori ſeu Laico, ſi cauſa ſit individua, aliàs non, ibid. n. 14. læſio ut cauſet reſtitutionem, non debet eſſe fortuita, ibid. n. 15. Quomodo procurator reſtitutionem petere poſſit, ib. n. 16. Quomodo Tutores, Curatores, Oeconomi, Prælati, ibid. n. 17. Reſtitutione imperata, cum te etiam fructus ſuot reſtituendi, ibid. n. 18. Clericus minoreonis io reſignatione beneficij læſus, poteſt reſtitutionem petere ibid. n 21 22. quomodo in ſpiritualibus non detur reſtitutio, ibid. n. 23. quomodo regularis reſtitui poſſit, ibid. quomodo in contractibus Juratis reſtitutio dari poſſit, ibid. n. 24. quomodo minor reſtituatur, ibid. n. 26. vide *alienatio Iudicii mutandæ cauſa*.

Reſtitutio ſpoliatorum.

Debet fieri ante omnia, II. 13. 1. quomodo ſpoliato detur Juramentum in litem, ibid. n. 2. qui fructus ſint reſtituendi, & quid ſine periculo animæ reſtitutio fieri non poſſit, ibid. n. 3. 5. quando mulier non reſtituatur ob nimiam viri ſævitiam, ibid. n. 8. & quando fugienti mulieri alimenta præſtanda, ib. n. 9. quomodo propter adulterium impediatur reſtitutio, ibid. n. 10. qualiter reſtitutio detur contra ſpoliatum, & quis poſſit impedire reſtitutionem, ibid. n. 11. 12. quomodo ſpolium in re privata factum obſtet reſtitutioni, ib. n. 13. de beneficijs violenter occupatis, ibid. n. 15. an detur reſtitutio, ſi præſumptio Juris ſit contra poſſidentem, ibid. 17. contra tertium bonæ fidei poſſeſſorem an fiat reſtitutio ante omnia, ibid. n. 18.

Retractus.

De Jure retractus ſeu prothymiſeos, ejuſque conditionibus & requiſitis, III. 17. 24.

Reus.

Qui poſſint eſſe rei, II. 1. 5. & 6.

Rota Romana.

Et ejus authoritas. Proœm. n. 17.

S.

Sacramenta.

Quæ iterari nequeant, I. 16. 1. Character quid, ibid. n. 2. Irregularitas quæ contrahitur ex rebaptizatione, an etiam ex iterata confirmatione? ib. n. 3. vide *Chriſma, Confirmatio, Ordinis Sacramentum.*

Sacramentum Adminiſtratio.

Non poteſt denegari à Parocho, ob denegatam conſuetam pecuniam, V. 5. 14. quomodo aliquid licitè poſſit exigi, ib. n. 13. & quomodo poſſit admitti, ibid. n. 16.

Sacrificium.

Unde ſit & ejus Miniſter, I. 14. 1.

Sacrilegium.

Quid & quomodo committatur, ejuſque pœna, V. 16. 39. & ſeqq. Injuria SS. Sacramento Euchariſtiæ illata eſt graviſſimum & ejus pœna, V. 17. 14. & ſeqq.

Sacriſta.

Quis ſit, & ejus officium, I. 25. per tot.

Sagitarij.

Prohibitio ſagittariorum qualiter extendatur, V. 15. 1.

Sanctus.

Papa ſolus approbat & canonizat Sanctos, III. 45. 1. abuſus in Sanctorum, Reliquiarum & imaginum venerationes tollendi, ibid. n. 2. Quid poſſit Epiſcopus in recognitione miraculorum & reliquiarum, ibid. n. 3. qualiter liceat hominem fama ſanctitatis defunctum colere, ibid. n. 4.

Saraceni.

Quid ſint, & unde dicantur, V. 6. 1. debent uti diſtincto habitu à Chriſtianis, ibid. n. 5.

Schiſma.

Quid ſit & quomodo differat ab Hæreſi, V. 8. 1. & 2. Ejus pœna, ibid. n. 3. & ſeqq.

S. Scriptura.

Verba Sacræ Scripturæ, non applicanda ad vana, ſcurrilia, & impia, I. 1. 7.

Scripturæ authenticæ, v. Inſtrumenta.

Scripturæ privatæ.

Quæ ſint, II. 22. 24 plenè probant contra ſcribentem, ib. n. 25. alicubi habent etiam paratam executionem, ib. n. 26. Charta biancha quid & quomodo probet, ibid. n. 29. Scriptura pro ſcribente nil probat, ibid. n. 30. limitatur hæc regula, ibid. Epiſtola acceptata ab eo ad quem ſcripta eſt, probat pro ſcribente, ibid. n. 31. quomodo liberi mercatorum probent, ibid. n. 32. 34.

Scrutinium.

In electione quomodo fiat, I. 6. 34. & ſeqq. Quid ſit ſcrutinium in Ordine faciendum & quotuplex, I. 12. 1. Quæ in eod. examinanda, ibid. n. 2. & ſeq.

Secundæ Nuptiæ, v. Nuptiæ.

Sede vacante.

Nihil eſſe innovandum, qualiter intelligi debeat. III. 9. 1. Capitulum poteſt vac. Sede præſentatos inſtituere, & electos confirmare ibid. n. 6. nihil verò alienare quod ſervari poteſt, ibid. n. 7. Monaſterio vacante ad quem devolvatur Prælati Juriſdictio, ibid. n. 16. an conventus poſſit litem ſuper Juribus Monaſterij inſtituere, ibid. n. 17.

Seminarium.

Clericorum in qualibet Eccleſia Cathedrali erigendum III. 39. 4.

Senatus-Conſultum Macedonianum.

Quid ſit, & quibus caſibus locum non habeat, I. 35. 36. 37. an procedat ſi pecunia à filiofam. mutuo accepta poſt mortem patris adhuc extet, & filius exinde locupletior factus ibid. n. 39. Contra exceptionem Senatus-C. Macedon. an detur replicatio de ignorantia ejus, ib. n. 40. S. Conſulto Maced. an poſſit filiusfam. renuntiare, ibid. n. 41. quid ſi jurato renuntiarit? ibid. n 42. ex Sc. C. Valleiano & Macedoniano non eſt obligatio in conſcientia, I. 2. 53.

Senatus-Conſultum Valleianum.

Quid ſit & quibus caſibus locum non habeat, III. 22. n. 7. & 8.

Sententia & res judicata.

Quomodo fiat concluſio in cauſa, II. 27. 1. quomodo terminus ad concludendum à Judice præfigi poſſit, ibid. n. 2. Sententia alia definitiva, alia interlocutoria, & quæ differentia n. 3. 4. & 5. quæ ſolennitates ad ſententiam de Jure requirantur, ibid. n. 6. ſententia debet eſſe conformis libello, & non incerta, ibid. n. 7. 8. & 9. nec conditionata ibid. n. 10. Quomodo Judex in ſententia debet habere rationem fructuum & expenſarum, ibid. n. 11 12. & 13. qualiter ſententia non tantùm juri communi, ſed etiam particularibus ſtatutis & conſuetudinibus debet eſſe conformis, ibid. n. 14. & ſeqq. Judex non debet à communi opinione recedere, ibid. n. 19. debet judicare ſecundùm allegata & probata, ibid. n. 20. & 21. quando ſententia in rem judicatam tranſeat, ibid. & quando non ibid. n. 22. & ſeqq. Quando & quomodo fiat executio ibid. n. 27. & ſeqq. vide, *appellatio*, quæ ſententia ſit nulla, & quis reformare poſſit, II. 28. 2. 3. Quomodo nullitas apud ſuperiorem intentari poſſit ibid. n. 5. & quomodo cum appellatione cumuletur, ibid. n. 6. quamdiu agi poſſit de nullitate, ibid. n. 7. quando ſuſpendatur executio ratione nullitatis ibid. n. 8. vide *Recuſatio*. Sententia cum executione quomodo fieri poſſit extra territorium, V. 41. 33.

Sepul-

Digitized by Google

Sepulturæ.

Cur cadavera in locis ſacris ſepeliantur III. a8. n.1. & a. Jus funerandi computatur intra jura Parochialia, ib. n. 3. Quilibet debet ſepeliri in parochiali Eccleſia, niſi habeat ſepulturam electam, vel Majorum, ibid. n.4. Uxor ſepeliri debet cum Marito, ibid. n. 5. Quid ſi ſepulturæ majorum ſint in diverſis Eccleſiis? ibid. n.6. Ad electionem ſepulturæ qualis ſolennitas vel probatio requiratur? ibid. n. 7. Non licet Religioſis alienum fundum ingredi ad tollendum funus ibid. n. 8. videtur congruum, ut maritus poſt uxorem defunctus ſepeliatur cum eadem, ibid. n. 9. Prælatus regularis poteſt ſibi eligere ſepulturam, ibid. n.10. Religioſus decedens in loco remoto extra Monaſterium poteſt ſibi eligere ſepulturam ibid. n. 11. Novitius in Monaſterio ſepeliri debet, ibid. n.12. Cùm Parochianus alibi eligit ſepulturam, debetur Parocho portio Canonica, & quid veniat hoc nomine, ibid.n.13. qualiter prohibitum ſit aliquem inducere ad ſepulturam eligendam ib. n. 14. Tituli ex quibus aliquid accipi poteſt in ſepultura ib.n.15.& V.3.n.16. Non licet propter mortuaria non ſoluta corpus inhumatum relinquere, ib.n.16. Qui non gaudeant ſepultura Eccleſiaſtica? ib. n. 17. & ſeqq.

Sequeſtratio Poſſeſſionis & Fructuum.

Alia eſt voluntaria alia neceſſaria, II. 17. 1. regulariter eſt prohibita ib.n.2. Quomodo ſequeſtratio fieri poſſit, ib.n.3.4.5. poteſt evitari oblata cautione, ib. n. 7.

Servi.

Qui dicantur, I. 18. 1. & IV. 9. 1. qualiter inter Chriſtianos amplius non ſint I. 18. 5.6. IV. 9. 2. qui Homines proprij, adſcriptitij original. I. 18. 6. dominis Jus & vitæ necis in ſervos hodie non amplius conceſſum IV. 12. 3. Servi an & qualiter poſsint matrimonium contrahere, IV. 9.4. Servo ordinato quid Juris I. 18. 2. quid ſi religionē ingrediatur ib.n.3. vide *Filiusfam.*

Simonia.

Unde dicatur, V. 3.n.1. Quid ſit & quotuplex, ibid. n. 3. & 4. ut committatur, requiritur pactum quo alter obligatur ad tradendam rem ſpiritualem pro temporali ibid. 4.7.& ſeqq. Pretium Simoniacum eſt res temporalis cùm datur pro ſpirituali n. 10. & ſeqq. Quæ ſit materia Simoniæ ibid. n. 5.13. & ſeqq. Quæ pœnæ ſimoniacorum ibid. n. 33. & ſeqq.

Societas.

Omnium bonorum an ipſo Jure contrahatur inter conjuges IV. 20. n. 14.

Sodomia.

Quid ſit, ejus pœna V. 16. n. 26. 27. & 28.

Solennitas Matrimonii, vide Matrimonii Solennitas.

Solennitas votorum, v. Religio

Solidus.

Solidi olim quantus valor, III. 39. 6.

Solutio.

Clerici quale privilgium habeant circa ſolutiones debitorum, III. 2. 1. Solvi poteſt etiam invito creditori ib. n. 2. Solutio facta pupillo vel minori quando liberet, ibid. n. 3. Solutionem particularem non tenetur creditor acceptare, ibid.n.4. Solutio facta ab eo, qui ex diverſis cauſis debet, qualiter imputanda ibid. n. 5. Solutio quando fieri poſsit ante diem adjectum, ibid. n.6. de ſolutione in certum locum deſtinata, ibid. n. 7. Solvere poteſt etiam alius pro ipſo debitore, & ita eum in actione famoſa liberare, ibid. n. 8. de ſolutione, quæ fit rerum alienarum adminiſtrationibus, ibid. n.9. Solutam pecuniam transferendam recipiens, ſi cum eo aufugiat, cujus ſit damnum ibid. n. 10. Solutio poteſt fieri in alia ſpecie monetæ, niſi ſecus conventum ibid. n. 11. Solvi non poteſt pro pecunia accepta corpus ſeu ſpecies, ibid. n. 12. Solutio qualiter facienda in caſibus mutatæ monetæ, ibid. n. 13. quomodo compenſatio tacita admittatur ibid. n. 16. de alijs Solutionis ſpecibus, ibid. Eccleſiæ Succeſſor in beneficio vel civitas, quando teneatur ſolvere debita ab anteceſſoribus contracta, ibid. n. 18.

Somnia.

Quænam obſervationes Somniorum ſint licitæ, vel non, V. 21. 15.

Sortilegia.

Quid ſint propriè V. 21. 1. Sortes quotuplices & quæ licitæ, quæ illicitæ, ibid. n. 2. 3. quando uſurpandæ licitæ ſortes, ibid. n.4. in cauſis beneficialibus ſpecialiter reprobantur, ibid. n. 5. in lite beneficiali admitti aliquando poſſunt, ibid. n.6. divinatoriæ omninò illicitæ ibid. n. 7.

Spoliator, Spoliatus.

Quomodo Spoliatus Spoliatori teneatur reſpondere II. 10.3. vide *Reſtitutio Spoliatorum.*

Sponſalia.

Quid & quotuplex ſint, IV. 1.§.1.n.1. de quibuſdam verbis an importent ſponſalia vel matrimonium, ibid. n. 2. definitio ſponſalium, ibid. §.2.n.1. quid requiratur ad contrahenda ſponſalia ibid. n. 2. 3. qualiter poſſint contrahi inter abſentes, ibid. n. 4. & 5. An Parochus ſit de ſubſtantia Sponſalium, ibid. n.6. Arrhæ vel pœnæ an Sponſalibus addi poſſint, ibid. n. 7. Circumſtantiæ indicant an taciturnitas vel ſimplex acceptatio conſtituat Sponſalia, ibid. n. 8. Simplex promiſſio ſemper valet ante revocationem, ibid. n. 9. Verba, nullam aliam ducam, niſi te, quid faciant, ibid. n. 11. promittens amicis quando obligetur ibid. n. 10. Partem reſilientem poteſt compellere Eccleſia ibid. n. 12. Virginem ficta promiſſione ſeducens tenetur eam ducere ibid. n. 13. & 14. Sponſalia Metu contracta v. *Metus.* Quomodo Sponſalia diſſolventur, ibid. §. 3. per totquæ ætas requiratur ad ſponſalia contrahenda, IV. 2. 2. quando Sponſalia Impuberum obligent, ibid. n. 2. ex talibus Sponſalibus naſcitur impedimentum publicæ honeſtatis, ibid. n. 5. quando ſola taciturnitas venientium ad pubertatem ratificat eorum Sponſalia priora, ibid. n. 6. quomodo parentes poſſint deſpondere liberos, ibid. §. 2. n. 1 2. quando parentum diſſenſus ſolvat Sponſalia, ibid. n. 11. quid de Conditionibus Sponſalibus adjectis, vide *Conditio*, Item *Cauſa & Demonſtratio.* Sponſi utentes copula non videntur recedere à conditione appoſita, ibid. 5.19. An Sponſalia impediant ordinationem, I. 19. 4.

Statutum, Statuta.

Quare non detur Epiſcopis poteſtas ſtatuendi contra jus commune Eccleſiaſticum, & tamen valeat conſuetudo I. 2. 19. De Legatorum ſtatutis ibid. n.20. De ſtatutis Capitulorum Sede vacante eorumque revocatione, ibid. n 21. De ſtatutis Capituli cum Juramento, ibid. n. 22. De ſtatutis Ordinum Regularium, ibid. n. 23. Conventus & Capitula inferiorum Eccleſiarum an habeant poteſtatem ſtatuendi, ibid. n. 25.

Stipulatio.

Tertio facta de Jure Civili eſt inutilis I. 35. 15. quid de Jure Canonico, ibid. n.16. Stipulari tertio cur non liceat, ibid. 17.

Studioſi.

Ubi conveniri debeant, II. 13. & 29. Studiorum cauſa abſentes gaudent fructibus ſuorum beneficiorum, V. 5. 3. & ſeqq.

Stuprum.

Qoid ſit, & quæ ejus pœnæ V. 16. 10. quomodo ſtuprator teneatur, ibid. n. 11. quomodo ſtuprum violentum puniri debeat, ibid. n. 17.

Subdiaconatus, v. Ordinis Sacramentum.

Succeſſio ab inteſtato.

Ab inteſtato ſucceditur etiam facto codicillo, III. 27. 1.

libe-

liberorum prima ſucceſſio, & quotuplices ſint, liberi, ibid.n.4 ſtatutum vel conſuetudo ne filia una cum filiis in bonis maternis æqualiter ſuccedat, an valeat ibid.n.5. Succeſſio in ſtirpes & Jure repræſentationis quando fiat, ibid. n.6. Naturales filij qui dicantur, & qualiter ſuccedant: item de Spurijs & natis ex damnato coitu ibid. n. 7. De legitimatorum ſucceſſione, n. 8. de ſucceſſione aſcendentium, ibid.n.10. de Collateralium ſucceſſione ib. n. 11. fratre conſanguineo & uterino ſimul ſuccedente, an debeat fieri diſtinctio bonorum ibid.n.12. de fratrum legitimorum tantùm, & naturalium tantùm ſucceſſione, ibid n.13. Collaterales ſuccedunt in infinitum, ibid.n.14. de conjugum ſucceſſione, ibid.n.15. Conjuncti in aliquo conſortio vel collegio etiam ſibi ſuccedunt, ibid. n.16. Fiſcus quando ſuccedat, ibid. n.17. Peregrinorum defunctorum bona qualiter diſtribuenda, ib. n.18. Fiſco quando deferantur bona damnatorum, ibid.n.19. Clericia qualiter ſuccedatnt in bonis patrimonialibus, ib.n.20. in bonis proſpectu Eccleſiæ acquiſitis, ibid.n.23. Gradus ſucceſſionis qualiter computentur, ib. n.21. Quid ſi Clericus conſanguineos non habeat, ibid. n. 22.

Superſtitio.

Quid & quomodo committatur, V. 21. 8.

Suſpenſio.

Quid ſit, V. 39.73. ejus diviſio, ibid. n. 74. Suſpenſio ab officio per ſe non continet ſuſpenſionem à beneficio, & econtra, ibid.n.75. Nec ſuſpenſus ab ordine eſt ſuſpenſus à Juriſdictione, ibid.n.76. Suſpenſus ſimpliciter ab officio, ab ordine, & Juriſdictione ſuſpenſus cenſetur, ibid. n. 77. Supenſus à beneficio percipiendo fructus, non fit irregularis, ſed tamen perdit beneficium, ibid. n.78. Etſi in dubio Epiſcopus ſuſpendens à beneficio, cenſeatur ſuſpendere à beneficijs ſuæ Diœceſis, poteſt tamen ſuſpendere etiam à beneficijs alibi obtentis, ib.n.79. Clericus ab ordine vel officio ſuſpenſus ubique pro tali eſt habendus, ib.n.80.

Syndicus.

Univerſitates loco procuratoris conſtituunt Syndicum, I. 39.1. quomodo differat Syndicus ab adminiſtratore, vel Oeconomo, aut auctore Univerſitaris, ib.n.2. Regulares nõ poſſunt eſſe Syndici, ib.n.3. quomodo conſtituatur Syndicus & quomodo revocetur, ib. n. 4. & 5.

T.

Tergiverſator.

Quis dicatur & qualiter puniatur, V. 2. 5.

Teſtamentum.

Quid ſit, III.26.1. aliud in ſcriptis, aliud nuncupativum, & quomodo differat à Codicillo, ibid.n.2. Teſtari de J. Can. qui ſpecialiter probibeantur, ibid.n.3. Teſtati ad pias cauſas an poſſint Prohibiti de Jure Civ. ibid. n.4.6. Teſtamenti ſactio an ſit Juris Gentium ibid. n. 5. filiusfam. an in teſtamentis ad pias cauſas teneatur habere conſenſum patris, ibid. n.7. Teſtandi licentia Clericis à quo concedatur, ibid. n.9. Teſtamentum Clericis ſecundùm Jus Can. factum valet ubique, ib. n.10. Teſtamenti ſolennitates, quæ ſint de Jure Can. & an per eas tollantur ſolennitates Juris Civil. ibid.n. 11.12. Teſtamentum in neceſſitare & extremis an requirat ſolennitates, ibid. n.13. Teſtamentum de Jure Can. an requirat parochum & teſtes de ſubſtantia, vel tantùm de probatione ibid. n. 14. Ultima voluntas an poſſit Jure Can. in alterius arbitrium conferri, ibid.n.15. Legatum rei alienæ an valeat de Jure Can. ibid. n. 16. filius gravatus an poſſit duas quartas detrahere, ibid.n.17. Teſtamentum ad pias cauſas an requirat duos teſtes, ibid.n.18. in teſtamento ad pias cauſas an poſſint inferi legata profana, ibid. n.19. Teſtamento profano corruente an debeantur legata pia, ibid.n.20. Falcida vel Trebellianica an detrahatur de relictis pijs, ibid. n.21. Heredis incerti inſtitutio an valeat in pijs cauſis, ibid.n.22. de commutatione ultimarum voluntatum, ibid.23. In teſtamentis pijs, quis ſit judex & executor, ibid.n.24. filij ingratitudo purgatur per religionem, ibid.n.25. Relictum in teſtamento non ſolenni an poſſit retineri uſque ad condemnationem judicis I. 2. 60.

Teſtes.

Quomodo & quando producendi, II. 20. 1. & ſeqq. Qui ad teſtificandum ſint babiles vel inhabiles, ibid. à n. 10. uſque ad n.40. Teſtes aliàs idonei, ſi contra producentem deponant, repelli ab eo non poſſunt, ibid. n. 41. de Jure omnes teſtes ante depoſitionem jurare debent, ibid.n.42. de Conſuetudine illuſtres, & in dignitate conſtitutæ perſonæ non jurant, ibid. n.43. Reprobatur conſuetudo, qua univerſim teſtibus ſine Juramento crederetur, ibid.n.44. Teſtes qualiter examinandi, ibid.n.45. & 46. poſſunt plures productiones teſtium ante publicationem fieri, ibid.n.47. quomodo fiat publicatio teſtium, & eius effectus, ibid.n. 48. & ſeqq. Teſtes quales probent, ibid. n. 53. & ſeqq. Quibus caſibus uni teſti credatur, ibid. n. 58.

Titulus falſi, v. Crimen falſi.

Titulus ad præſcriptionem Requiſitus.

Quid & quotuplex, II. 26. 22. Tituli generales an & quando ſufficiant, ibid.n.23. Titulus pro hærede an ſufficiat, ibid. n.24. Titulus putativus aliquando eſt juſtus, ibid.n.25.

Titulus Ordinandorum, v. Ordinandorum Titulus.

Torneamenta.

Quid & unde dicta, V. 13.1. Prohibitio & pœnæ earundem, & earum revocatio, ibid.n.2. quomodo prohibeantur agitationes beſtiarum, ibid. n.3.4.

Tradere & Dare.

In ſenſu Juris differunt, III. 17. 5.

Traditio.

Et conſuetudo qualiter differant I 4. 2. Traditiones in Eccleſia magnæ authoritatis ad probandam fidem, ibid. n. 3.

Tranſactio.

Eſt pactio de re dubia I.35.1. poſt latam ſententiam non valet tranſactio, niſi ab ea ſit appellatum, ibid.n.2. debet eſſe de aliquo dato, aliquo retento, ibid.n.3. de ſpiritualibus non poteſt fieri, ibid. n.4.5. quomodo fieri poſſit circa bona Eccleſiaſtica temporalia, ibid. n. 6. ſuper matrimonio non admittitur tranſactio ſed bene ſuper ſponſalibus, ibid.n.7. quomodo ſuper relictis in teſtamento tranſigatur n. 8. quomodo ſuper alimentis, ibid.n.9. de crimine capitali tranſigi poteſt, ſecus in aliis criminibus publicis, ibid.n.10. Tranſactiones non debent regulariter reſcindi & contra tranſactionem juratam veniens fit infamis ibid. n. 11. an idem ſit in fide interpoſita, ibid. n. 12. Tranſactio etiam ob cauſam gravis læſionis non reſcinditur, niſi dolus intervenerit, ibid.n.13. quid de læſione ultra dimidium, ibid. n. 14. quando Judex partes ad tranſigendum cogere poſſit ibid.n.15. qualiter Tutores, adminiſtratores aut Prælati Eccleſiarum tranſigere poſſint, ibid.n. 16. Pacta & tranſactiones ligant ſuceſſores hæreditarios, ſecus eſt in aliis, ibid. n. 17.

Translatio Epiſcopi.

Quid ſit, & quis poſſit transferre, I.7.1. Indulta transferendi ad alium Epiſcopatum, vel etiam retinendi priorem ſimul cum altero quid operentur ibid. n.2. Transferri an poſſit invitus, n.3. Translationis cauſa, ibid. n.4. Translati prior Eccleſia, & alia beneficia à quo tempore vacare incipiant, ibid.n.5.

Treuga v. Pax.

Tributum, Vectigal.

Ad Tributa & Vectigalia an quis teneatur in conſcientia I. 2. 46.

SS. Trinitas.

Authoritas S. Scripturæ, & ſenſus Eccleſiæ de SS. Trinitate I. 1. n. 1. & ſeqq.

Vaca-

V.

Vacatio apud Sedem.

Vel in Curia quæ dicatur, III. 5. 9.

Vagi, v. Domicilium.

Vaſallus.

Habet dominium utile III. 20: 3. ad qualia ſervilia teneatur, ibid. n. 5.

Vectigal, v. Tributum.

Venditio, Res vendita.

Qualium rerum venditio valeat, III. 17.3. quæ venditio reſcindi poſſit, ibid. n. 11.12. Venditor an teneatur aperire vitium occultum rei, ibid. n. 20. Venditio rei alienæ valet, ibid. num. 21. de evictione rei venditæ, ibid. n. 22. pecunia aliena in ſolutum data, & à venditore ſuæ commixta, an poſſit vindicari, ibid. n. 23. Venditor an teneatur præciſè tradere, ſi malit intereſſe præſtare, ibid. n. 25. Venditione duobus facta, uter præferatur, ibid. n. 26.

Veneratio Sanctorum, v. Sanctus.

Verborum ſignificatio.

Verba in propria ſignificatione accipienda, I. 2. 87. V. 40. 1. ſunt intelligenda cum effectu, ibid. n. 2. ſecundum ſubjectam materiam, & naturam actus, ibid. n. 5. debet potiſſimum attendi mens & intentio diſponentium, ibid. n 3. In contractibus ſit interpretatio contra eum, qui legem potuit apertius dicere ib. n. 4. Auctores qui de Verb. ſign. ſcripſerunt, ib. n. 6.

Vicarius.

Alius natus, alius datus I. 28. 1. alius generalis alius foraneus, ib. n. 2. Generalis poteſt eſſe tantùm in ſpiritualibus ib. n. 3. Foraneus quis? ib. n. 4. Generalis & foraneus in pluribus differunt ib. n. 5. Excommunicato Epiſcopo an ſuſpendatur Juriſdictio Vicarii ib. n. 8. Vicarium an teneatur habere Epiſcopus, & an poſſit eſſe Religioſus vel Laicus ibid. n. 9. Vicariis in quibus debeat habere ſpeciale mandatum ib. n. 10. Vicarii officium qualiter finiatur, ib. n. 11. de Præcedentia Vicarii I. 33. 60.

Violatores.

Eccleſiarum, qui dicantur V. 17. 10. Furtum ſeu rapina rei ſacræ è loco ſacra eſt ſacrilegium, ibid. n. 11. pœna hujus delicti ibid. n. 12.13. Injuria SS. Sacramento illata pœna ignis expianda, ibid. n. 14. etiam violantes Crucifixum & ſacras imagines pœna mortis afficiuntur ibid. n. 16.

Vis v. Metus.

Vitiati Corpore, v. Corpore vitiati.

Ultima voluntas, v. Teſtamentum.

Unctio ſacra.

Unctio ſacra quando adhibeatur, I. 15. 1. Oleum ſimplex & Chriſma cur ab Eccleſia conſecrentur ibid. n. 2. Unctio Sacerdotum non eſt de ſubſtantia Ordinis, ibid. n. 3. Unctio Imperatoris & Regum hodie fit in brachio, ibid. n. 4.

Unio.

Beneficii quæ dicatur III. 12. 9. unire quis poſſit, ibid. n. 12. quid requiratur ad unionem beneficii ibid. n. 11. Uniones factæ poſſunt ab Epiſcopo revideri ibid. n. 12. Beneficia diverſarum diœceſium non poſſunt uniri ibid. n. 13. qualiter beneficia reſervata uniri poſſint, ibid. n. 15.

Univerſitas.

Privilegia Univerſitatis Salisburgenſis II. 2. 30. Qualem Juriſdictionem habeant Academiæ ib. n. 31. Studioſi an remittendi ad locum delicti, ibid. n. 29.

Votum.

Quid & quomodo differat à propoſito? III. 34. n. 1. ſi dubitatur fueritne Votum vel propoſitum, præſumitur non fuiſſe votum, ibid. n. 2. Votum aliud explicitum aliud implicitum n. 3. voto obligatur etiam qui non habuit animum ſervandi, ſecus, ſi ſe non obligandi ibid. n. 4. Quanta deliberatio requiratur in voto, & quid, ſi dubitetur, an fuerit ſufficiens deliberatio? ibid. n. 5. Qualis error tollat obligationem Voti? ibid. n. 6. Difficultates novæ emergentes, vel non prævisæ cur potius tollant obligationem Voti quàm contractuum ibid. n. 7. Votum debet fieri Deo, ſaltem mediatè, ut ſi fiat Sanctis ibid. n. 8. Votum debet eſſe de meliori bono, & ibid. an res indifferentes, vel res bonæ ob malum finem voveri poſſint? ib. n. 9. An & quando valeat Votum contrahendi matrimonium? ibid. n. 10. voveri poſſunt ea, quæ aliàs ſunt de præcepto ibid. n. 11. Quanta ſit Voti obligatio, & an detur parvitas materiæ ibid. n. 12. Quamdiu executio Voti differri poſſit, & an prævidens impedimentum teneatur prævenire? ibid. n. 13. Quid ſi Votum partim de re poſſibili, partim impoſſibili ibid. n. 14. An Votum poſſit per alium impleri, ibid. n. 15. & 16. Vota quatenus obligent ſucceſſores ibid. 17. Votum tollitur quatuor modis, I. ſi materia deficit ibid. n. 18. & 19. ſi à ſuperiore irritetur, ibid. n. 20. & ſeqq. ſi commutetur, ibid. n. 26. ſi diſpenſetur ibid. n. 27. & ſeq.

Uſura.

Quid ſit? V. 19. 1. Committitur propriè tantùm in mutuo, ſi pro eo aliquid temporale pretio æſtimabile exigatur ibid. n. 2. Uſura requirit pactum ſed id aliquando eſt implicitum ibid. n. 3. Uſuræ quædam licitæ, ſeu compenſatoriæ lucri ceſſantis, aut damni emergentis ibid. n 4. Uſuræ jure divino, naturali & humano prohibitæ ibid. n. 5.6.7. & 8. Sub nomine mutui poteſt aliquando latere alius contractus licitus ibid. n. 9. Uſuræ non poſſunt aliqua lege permitti, ib. n. 10. Peccant graviter contra juſtitiam, qui Judæis vel alijs exercitium uſurarum concedunt ibid. n. 11. An peccet debitor ſolvendo uſuras ibid. n. 12. An oporteat intereſſe in pactum deducere? ibid. n. 13. propter periculum aliquando poteſt aliquid exigi ultra ſortem? ibid. n. 14. Montes pietatis an uſurarii ib. n. 16. Diſputatio de pacto antichreſeos ibid. n. 17 Pactum de retrovendendo an licitum, ibid. n. 18. Olla Fortunæ excuſatur ab uſura, & ab iniquitate non tamen expedit Reipubl. ibid. n. 19. Venditor ob dilatam ſolutionem an poſſit pretium augere? ibid. n. 20. Sitne licitum emere chirographa debitorum pro minori pecunia? ibid. n. 21. examinatur prolixè contractus cenſualis ibid. 10. 11. De Cambio & ejus lucro ibid. n. 24. Obligatio Reſtitutionis incumbit Uſurariis etiam mentalibus ibid. §. 3. n. 1. & 2. Jure Canon. etiam heredes tenentur reſtituere, ibid. 3. & 4. Res empta ex pecunia uſuraria, non eſt reſtitutioni obnoxia, niſi deficientibus aliis mediis, ibid. n. 5. Contra tertium poſſeſſorem non datur actio ibid. n. 30. Aliæ pœnæ Uſurariorum, ibid. n. 31. Parochi ſine judicio Ordinarii non debent aliquem Uſurarium condemnare, ibid. n. 32. Oblationes quando recipiendæ ab uſurarijs Ad ſepulturam non admittuntur, niſi præſtita ſatisfactione vel cautione, ibid. n. 33. 34 Nec teſtamenta eorum valent, ibid. n. 35. Jurium imperiti, qui juxta communem modum ſub nomine mutui accipiunt aliquid ultra ſortem, qualiter frequenter ab uſura excuſari poſſint? ibid. n. 36.

Vulnera.

An pro vulneribus vel cicatrice fieri debeat ſatisfactio, V. 12. 40. 42.

Uxor.

Sequitur forum Mariti, III 3. 8.

F I N I S.

Digitized by Google

PROOEMIUM.

De Juris Canonici Origine, Diviſione & Authoritate.

SUMMARIA.

1. JUS *Canonicum quid?*
2. *Quæ ejus origo?*
3. *Corpus Iuris Canon. habet VI. partes.*
4. *De Decreto Gratiani.*
5. *Qualem authoritatem habeat, diſcutitur late.*
6. *De Paleis.*
7. *Alij antiquiores Gratiano SS. Canon. Collectores.*
8. *Decretales Greg. IX. earumque diviſio, materia, & obligatio.*
9. *Sextus Decretalium.*
10. *Clementinæ & Extravagantes.*
11. *Septimus Decretalium, & quænam ejus authoritas?*
12. *De Concilio Trid. & an obliget, ubi non receptum?*
13. *Bullarium & ejus authoritas.*
14. *Regulæ Cancellariæ.*
15. *Declarationes Cardinalium.*
16. *Debent habere III. requiſita, ut obligent.*
17. *Rota Romana, & ejus authoritas.*
18. *De Canonum contrarietate.*
19. *De confœderatione & contrarietate Iuris Canonici & Civilis.*

ELeganter monet JC. Cajus *in L. 1. ff. de Orig. Iur.* inconveniens eſſe interpretationem promittentibus, omiſſis initijs, atque origine non repetita, & illotis, ut ita dixerim, manibus protinus materiam interpretationis tractare, cùm præfationes libentiùs nos ad lectionem propoſitæ materiæ inducant, & cùm eò ventum eſt, evidentiorem præſtent intellectum. Hujus celeberrimi Juriſperiti conſilium ſequentes, antequam ad ſpecificas Juris Canonici materias deſcendamus, priùs quædam ſcitu neceſſaria de Jure Canonico in genere, ejuſque Origine, Diviſione, & Authoritate præmittemus.

JURI operam daturum inquit Ulp. *in L. 1. ff. de Iuſt. & Iure, priùs noſſe oportet, unde nomen* JURIS *deſcendat. Eſt autem à juſtitia appellatum, & eſt ars æqui & boni. Juſtitiam namque colimus,* pergit Ulp. *æquum ab iniquo ſeparantes; licitum ab illicito diſcernentes; bonos non ſolùm metu pœnarum, verùm etiam præmiorum quoque exhortatione efficere cupientes: veram, niſi fallor, Philoſophiam, non ſimulatam affectantes.* Unde & *Juſtitiam* definit Imp. *in princ. Inſt. de I. & I.* quòd ſit *conſtans & perpetua voluntas jus ſuum cuique tribuendi.* Et mox *in §. 1.* deſcribit *Iuriſprudentiam*, quòd ſit, *divinarum atque humanarum rerum notitia, juſti atque injuſti ſcientia.* Circa quas definitiones ſeu deſcriptiones plures ſpeculativas quæſtiones paſſim accumulant Interpretes, quibus, utpote non multum utilitatis habentibus, ſuperſedemus. Illud verò ſe ipſum inſinuat, quòd *Ius* aliquando accipiatur pro ipſis legibus ſeu conſtitutionibus, aliquando pro legum notitia & ſcientia, & aliquando pro materia & objecto legum, ut in illis verbis: *Ius ſuum cuique tribuendi.* JURIS, quatenus pro lege ſeu conſtitutione accipitur, varias diviſiones in ſequentibus trademus; ad propoſitum verò, & quatenus ſive pro legibus, ſive pro legum ſcientia ſumitur, nota & vulgaris eſt diviſio in Jus *Canonicum & Civile*: iſtud in *Corpore Iuris Civilis* ſedem habens ſuis Expoſitoribus relinquimus; illud, quantum cum DEO poterimus, fundamentali brevitate explicaturi.

Engel in Decret. Proœm.

IGitur Jus CANONICUM, ſi nominis Etymon 1
ſpectes, à græca voce *Canon*, quæ regulam ſignificat, denominatum eſt, *cap. 1. diſt. 3.* Unde definiri ſolet Jus Canonicum, quòd ſit jus ex ſacris Canonibus, id eſt, regulis Eccleſiaſticis collectum, & ad rectè vivendum æternamque ſalutem acquirendam inſtitutum.

Porrò prima origo Juris Canonici non ineptè à 2
DEO deſumi poſſe videtur, qui primus præcepta Decalogi, aliaſque rectè vivendi regulas hominibus præſcripſit; quas deinde ſummi Pontifices in ſuis Canonibus circa ſingulos caſus & hypotheſes latiùs expoſuerunt. V.G. præceptum divinum eſt, *non occidere, non furari, uſuras non exercere,* &c. ſed quando, & qualiter in ſingulis factis contra hæc præcepta peccetur, & peccatum puniendum ſit, Canones declarant, ut propterea non immeritò ſtudium Juris Canonici *ſtudium divini Iuris* appelletur *in cap. 2. de Privilegijs. in 6.* Canones autem iſti jus Divinum declarantes, & reliqua ad gubernationem Chriſtiani populi pertinentia ſtatuentes in nova lege primùm ab Apoſtolis introducti, & à Clemente I. Romano Pontifice (qui ſedit circa annum Domini nonageſimum primum) in unum congeſti, ac Canones Apoſtolorum nuncupati ſunt, ijque in Decreto Gratiani ad finem ponuntur. Poſtea Succeſſores Apoſtolorum SS. Pontifices alias & alias conſtitutiones, & ſanctiones Canonicas addiderunt, ex quibus Corpus noſtrum *Iuris Canonici* compoſitum eſt, cui noviſſimè Concilium Tridentinum & Bullarium acceſſit.

Ad *Corpus Iuris Canonici* quod attinet, facilè patebit inſpicienti, illud dividi in VI. partes: videlicet 3
in *Decretum Gratiani, Decretales Gregorij IX. Sextum Decretalium Bonifacij VIII. Clementinas Clementis V. Extravagantes Ioannis XXII. & demum Extravagantes Communes.*

DECRETUM GRATIANI à ſuo Authore Gratiano Ordinis S. P. Benedicti ex Monaſterio S. Fe- 4
licis Bononienſis nomen traxit, qui anno 1150. tempore Eugenij III. hoc opus ex diverſis ſummorum Pontificum & Conciliorum decretis, SS. Patrum ſcriptis, Imperatorum etiam legibus & ſanctionibus compilavit, ac *Concordiam diſcordantium Canonum* appellavit. Solet Gratianus in hoc ſuo opere dubias quæſtiones ab

Digitized by Google

initio proponere, & pro utraque contradictionis parte diverſas authoritates adducere, atque in fine conciliare, ut cautè advertendum ſit legenti, ne indifferenter deciſionem firmam ex primis occurrentibus Capitulis deſumat, ſed etiam reliqua diligenter perluſtret.

Conſtat GRATIANI DECRETUM ex IV. partibus. *Prima pars* habet 101. *Diſtinctiones* diviſas in *Canones* ſive *Capitula*: Ex qua parte ſic allegari ſolet. *cap. omnes leges. diſt.* 1. *Secunda pars* continet 36. *Cauſas* (id eſt caſus & controverſias juridicas) diviſas in *Quæſtiones*, ſubdiviſas in *Capitula*. Ubi citandi modus talis eſt: *c. Si quis ſuadente. cauſa* (quod vocabulum tamen plerumque omitti & ſubintelligi ſolet) 17. *quæſt.* 4. *Tertia pars* eſt Tractatus *de Pœnitentia*, qui includitur in *Cauſa* 33. *q.* 3. & habet 7. *Diſtinctiones*, diviſas in *Capitula*. Ex quo loco talis eſt citatio, *c. Cogitationes. diſt.* 1. *de Pœnitentia*, quæ ultima verba ad differentiam primæ & ultimæ partis etiam in *Diſtinctiones* diviſæ adduntur. *Quarta* denique *pars* Decreti tractat *de Conſecratione*, & continet 5. *Diſtinctiones*, diviſas in *Capitula*. citatio fit hoc modo: *c. Solemnitates. diſt.* 1. *de Conſecratione*.

5 Circa hanc primam Juris Canonici partem non levis eſt inter DD. altercatio, qualem in ſcholis & utroque foro authoritatem habere debeat? Quidam exiſtimant, cùm hoc opus à privato Doctore privata tantùm induſtria compoſitum ſit, non majorem habere authoritatem, quàm cujuscunque alterius Doctoris nominati, ſcilicet *probabilem* tantùm, cui Magiſter in ſchola, vel Judex in foro ſive interno ſive externo inhærere neceſſariò non teneatur, ſi putet pro ſua ſententia in contrarium meliores eſſe rationes, & juris fundamenta: nec allegationes Canonum Pontificalium in eo eſſe infallibiles, niſi quatenus cum originali, unde deſumptæ ſunt, correſpondeant, ſiquidem plurimos errores in hoc Gratiani volumine præter Felinum *in cap.* 2. *de Reſcriptis. num.* 43. alii paſſim adverterint.

Neque obſtat huic primæ opinioni, quòd *Decretales Gregorii IX.* à Raymundo ejuſdem Pontificis Capellano & Pœnitentiario; IV. *Libri inſtitutionum Imperalium* à Triboniano & Dorotheo Magiſtris & DD: (ut notat Gothofredus *in proœmio Inſtitutionum*. §. 3. *verbo Antecesſoribus*) compoſiti ſint, qui tamen libri indubitanter legis obtinent authoritatem: etenim iſti libri non ab his privatis compilatoribus, ſed à Pontifice & Imperatore, quorum juſſu & mandato compoſiti ſunt, (ut *ex proœmiis Decretalium & Inſtitutionum* apparet,) ſuam authoritatem deſumunt, qualem authoritatem Gratiano in componendo ſuo libro non conſtat datam fuiſſe. Ita etiam antiquitùs certi Juriſperiti & DD. fuerunt, quibus ab Imperatore authoritas *de Jure reſpondendi*, & dubias quæſtiones decidendi dabatur, eorumque deciſiones *Reſponſa Prudentum* dicebantur, & pro Lege cuſtodiebantur. §. 8. *Inſt. de Jure Nat. Gent. & Civ.* quibus *Prudentum Reſponſis* L. Digeſtorum libri repleti ſunt. Cæteri verò DD. qui talem poteſtatem à ſummo Principe non habent, per ſuas reſponſiones jus aliquod facere non poſſunt, ſed tantùm præexiſtens allegare, & probabilibus rationibus confirmare.

Alii directè contrarium ſentiunt exiſtimantes, totum hoc *Gratiani Decretum* eſſe authenticum, & vim legis obtinere, idque non tantùm uſu ſcholarum & judiciorum, ſed etiam ab ipſis ſummis Pontificibus, qui illud in ſuis poſterioribus Conſtitutionibus allegarunt, pro tali habitum eſſe, *arg. c. Cum apoſtolica. 7. de his, quæ fiunt à Prælatis. c. Per tuas. 40. de Sent. excom. Clem. unica. ibi: Secundùm formam in decretis* &c. *de juraſurando*.

Et quòd *Decretum Gratiani* antehac multis erroribus depravatum opera Cardinalium & aliorum doctiſſimorum Virorum à Sede Apoſtolica ad id deputatorum vetuſtiſſimis Codicibus undique conquiſitis, authoribusque ipſis, quorum teſtimoniis uſus erat Gratianus, perlectis, emendatum & perfectum redditum ac diligentiſſimè retineri juſſum ſit, extant Literæ Papales Gregorij XIII. hodie ad principium Decreti impreſſæ.

Sed communiùs receptum eſt, quòd cum pluribus citatis tradit Barboſa in *Collect. DD. ad proœmium Decreti nu.* 6. *& ſeq.* ut hæ duæ inter ſe pugnantes ſententiæ per tertiam mediam aliqualiter concilientur, & dicatur, non conſtare quidem, quòd *Decreto Gratiani* univerſim authoritas legis attributa ſit; propter emendationem tamen & approbationem Pontificis Gregorii XIII. mereri fidem, quòd Canones ibidem allegati cum ſuis originalibus ſine errore aut falſitate correſpondeant: de reliquo autem eos Canones *revocari ad primævam authoritatem*, ideſt, illam, quam à ſuis Conditoribus acceperunt.

Quare ſi Gratianus referat *ſummorum Pontificum*, *vel Conciliorum generalium Conſtitutiones*, illæ habent authoritatem legis, ſeu *deciſivam*; ſi referat *Leges civiles* & conſtitutiones Imperatorum, illæ eatenus in foro Eccleſiaſtico obſervandæ erunt, quatenus ſupplent defectum juris Canonici, & non contrariantur immunitati Eccleſiaſticæ; ſi *propriam ſententiam* ponat Gratianus, ea probabilis ſolummodo habebitur; ſi *dicta SS. Patrum* v. gr. Ambroſij, Hieronymi, Auguſtini adducat, magnæ quidem authoritatis, non tamen abſolutè infallibilia & deciſiva cenſebuntur, niſi quatenus à SS. Pontificibus recepta & approbata ſunt: cùm in materiis diſputabilibus & judicialibus ſancti Patres plerumque ut privati DD. locuti, & ſæpius ſibi invicem contradicentes fuerint, ut *ex c.* 1. *&* 2. *diſt.* 26. ac pluribus aliis locis apparet.

Speciale dubium eſt, quid ſtatuendum de illis Canonibus Decreti, qui *Palea* inſcribuntur? Quid denotetur per hoc vocabulum *Palea*, & qualem hi Canones nullius certi Authoris poteſtatem habeant? Diverſi diverſa ſentiunt. Quidam hoc nomine res viles & inanes; alii ex Græco *Ta Palaja*, id eſt, *antiqua*; alii *additiones* à græco adverbio *palin*, quod *rurſum* ſignificat, denominari putarunt; alii à ſuo authore quem ajunt *Protopaleam* Cardinalem dictum fuiſſe, qui hos Canones Decreto Gratiani adſcripſerit, derivant. Sed hac in re obſervandum eſt, quod traditur in *Præfatione* ad Decretum Gratiani circa finem, has *Paleas* in quibusdam vetuſtiſſimis Decreti exemplaribus non extare, ex eoque colligi poſſe, eſſe *additiones* non eodem tempore factas, ſed ad primam collectionem Gratiani in margine primùm adſcriptas, ac nonnullas fortaſſis ab ipſomet Gratiano, quas deinde librariorum quidam omiſerint, quidam in contextu poſuerint, interdum conjunctas cum prioribus capitibus, interdum ſeparatas. Falſam verò eſſe illorum opinionem, qui has *Paleas* tanquam res leves contemnendas putant, ex eo conſtat, inquit citata *Præfatio*, quòd multæ in Decretalibus & apud vetuſtiores Gratiano Collectores habeantur. Ut propterea non incongruè utraque ſuprapoſita Græca derivatione & ſignificatione retenta *Paleæ rerum antiquiorum additiones* dici poſſe videantur. Quòd item *Paleæ* de rebus levibus non ſint, legenti facilè patebit, prout in ſpecie *Palea*, quæ eſt *in c.* 13. *&* 14. *diſt.* 96. totum Regnum Romani Pontificis Sylveſtro Papæ à Conſtantino Imperatore donatum concernit.

Dixi, ſæpe memoratas *Paleas* apud *antiquiores* Gra- 7

Digitized by Google

Gratiano Collectores haberi: etiam hic obiter adnotandum, multis temporibus ante Gratianum fuiſſe aliquem Codicem Canonum, de quo fit mentio *in c. 1. diſt. 19.* & alias Papalium Conſtitutionum collectiones factas ab Iſidoro, Burchardo Vormatienſi, Ivone Carnotenſi Epiſcopo, Anſelmo & aliis; ſed iſti præcipuè in colligendis Decretis & Conſtitutionibus laborarunt. Gratianus verò deinde præter collectionem Canonum in conciliandas diſſenſiones operam impendit, ut *in tit. præf.* habetur.

Secunda pars Corporis Canonici ſunt DECRETALES juſſu Gregorii IX. à Raymundo ejuſdem Pontificis Capellano & Pœnitentiario (quem ex Ordine Prædicatorum poſt obitum à Clemente VIII. in Sanctorum numerum relatum fuiſſe refert Barboſa *ad Proœmium Decretalium n. 4.*) conſcripti. Iſti Decretales libri à *decernendo* ſive ſtatuendo ſic dicti conſtant potiſſimùm ex *Decretalibus epiſtolis*, quas diverſi ſummi Pontifices in dubiis quæſtionibus juris interrogati ſe conſulentibus reſcripſerunt, quæ jam in Corpus juris relatæ authoritatem publicæ & univerſalis legis obtinent, ad eum modum, quo Codex Juſtinianæus in Corpore Juris Civilis majori ſua parte ex diverſorum Imperatorum ad dubios Juris articulos reſcriptis compilatus eſt.

Dividuntur autem *Decretales in V. Libros*, libri in *Titulos*, & tituli in *Capitula*. In citatione initium, vel numerus *Capituli & Titulus* allegatur, ex. g. *c. Venerabilem. de Electione*. Qui titulus, in quo libro, & quoto ejus libri numero ſit poſitus, in proprio *Indice titulorum*, qui ad principium Decretalium habetur, inquirendus eſt.

Antiquitùs, quando ſoli erant *Decretales* Gregorii IX. iique ſeparatim, & *extra Decretum* Gratiani, ſemper ad allegationem tituli ſolebat addi hæc particula *extra* V. g. *in c. 1. extra de Electione*: & in typo denotari hoc ſigno X. quæ particula etiamnum hodie, quando in uno Corpore Juris ſunt *Decretum & Decretales*, nonnunquam uſitari ſolet, & propriè *Decretales* Gregorii IX. ad diſtinctionem aliarum partium indicare; quod obſervandum, ne quis exiſtimet, per illam particulam *extra* Extravagantes ſignificari.

Materiam *Decretalium* Gloſſa proœmialis memoriæ cauſa ſequentibus verſiculis comprehendit.

Pars prior Officia parat, Eccleſiæque Miniſtros:
Altera dat Teſtes, & cætera Judiciorum:
Tertia de Rebus, & Vita Presbyterorum:
Quarta docet, quales ſint Nexus Conjugiorum:
Quintaque de Vitiis, & Pœnis tractat eorum.

Et breviùs hoc verſiculo.

Judex, Judicium, Clerus, Sponſalia, Crimen.

Etenim in libro primo *Decretalium*, poſtquam S. Pontifex de *Conſtitutionibus, Reſcriptis, & Conſuetudine*, adeoque in genere de obligatione Juris ſcripti, & non ſcripti, ſive conſuetudinarii præmiſit, mox tractat *de Electione Prælatorum, Ordinatione Clericorum, Poteſtate & Iuriſdictione Iudicum Ordinariorum, Delegatorum & Arbitrorum, item de Pactis, Tranſactionibus & Reſtitutionibus Iudicialibus*. In ſecundo libro totus *Proceſſus iudiciarius* in I. & II. inſtantia traditur, qui propter bonum ordinem & æquitatem in utroque foro, tam Sæculari, quàm Eccleſiaſtico obſervatur. In lib. III. agitur *de Vita Clericorum, de Beneficiis Eccleſiaſticis, de Feudis, & pleriſque Contractibus, tam ſuper rebus Eccleſiaſticis, quàm profanis & laicalibus; item de Decimis, Sepulturis, aliiſque Juribus & Immunitatibus Eccleſiarum*. In quarto Cauſæ & Quæſtiones *Matrimoniales* deciduntur. In quinto denique diverſa *Delicta* cum modo *accuſandi, inquirendi, & puniendi* recenſentur. Quæ omnia in utroque foro verſantibus ſcitu utiliſſima & neceſſaria ſunt.

9 *Tertia pars* inſcribitur SEXTUS DECRETALIUM, quòd poſt V. libros *Decretalium* Gregorii IX. in lucem editus ſit à Bonifacio VIII. ſummo Pontifice. Subdividitur etiam in V. libros, quorum tituli habent eaſdem rubricas & materias, quas *Decretales* Gregorii IX. id quod etiam in ſequentibus, ſcilicet *Clementinis & Extravagantibus* obſervatum eſt. Citatio ex hac parte fit, ut citetur initium vel numerus *Capituli & Titulus* cum addito *in 6.* ex. g. *c. Ut animarum. de Conſtitutionibus in 6.*

10 *Quarta pars* ſunt CLEMENTINÆ, ſic dictæ à ſuo Authore *Clemente V.* hujus nominis Pontifice, qui multas Conſtitutiones tum in Concilio Viennenſi in Gallia, tum etiam ante & poſt illud Concilium à ſe editas in unum congeſſit Volumen, quod tamen morte præventus in lucem edere non poterat. Quare Joannes XXII. ejus ſucceſſor dictas Clementinas evulgavit, & Apoſtolica authoritate pro judiciis & ſcholis roboravit, ut patet ex *Proœmio Clementinarum*. Continentur autem *Clementinæ* in V. libris diviſis in *Titulos & Capitula*: ad differentiam priorum additur citationi *in Clementinis*, vel loco Capituli ponitur *Clementina*. v. g. *Clementina. Romani. de Jurejurando*.

Quinta & ſexta pars Corporis Canonici ſunt EXTRAVAGANTES JOANNIS XXII. & EXTRAVAGANTES COMMUNES, ſic dictæ, quòd antehac *extra* Corpus Juris incerta quaſi ſede *vagarentur*, & licet poſtea juxta ordinem Librorum & Titulorum, qui habetur in *Decretalibus* Gregorii IX. in Corpus Juris redactæ ſint, priſtinum tamen nomen retinuerunt. Citandi modus rurſus talis eſt, qui in *Clementinis*, ut vel addatur *in Extravagantibus Joannis XXII.* aut *inter Communes*, vel loco Capituli ponatur *Extravagante*, cum addito, *Joannis XXII.* vel *inter Communes*. Iſtæ *Extravagantes*, quamvis non ſatis conſtet, an alicujus ſummi Pontificis decreto publicatæ & in Corpore Juris circumferri mandatæ ſint; quia tamen ſunt deciſiones diverſorum ſummorum Pontificum, famoſorum Juris conſultorum Romanorum gloſſis & notis illuſtratæ, & à multis temporibus poſſeſſionem in Corpore juris acceperunt, paſſim apud DD. pro authenticis habentur.

11 Noviſſimè in lucem prodiit, & in recentioribus exemplaribus Corporis Canonici annexus eſt *Septimus Decretalium*, opera (ut teſtatur ejuſdem libri præfatio) Petri Matthei Juriſconſulti Lugdunenſis, qui varias Bullas Conſtitutiones Pontificias congeſſit, & ſecundùm formam Decretalium in *Libros* ac *Titulos* digeſſit. Porro hoc opus etſi meras Conſtitutiones Pontificias contineat, quia tamen ſine mandato, aut approbatione alicujus ſummi Pontificis privata tantùm induſtria non ita pridem editum eſt, non cenſetur ex omni parte *authenticum*. Nam hujuſmodi *Extravagantes bullæ*, quas non conſtat debitò modò promulgatas, vel in uſum deductas fuiſſe, vel an cum ſuis originalibus in omnibus & per omnia (una enim aliquando particula omiſſa maximæ conſiderationis eſſe poteſt) correſpondeant; in rigore non obligant, niſi producantur in forma autentica cum plumbo & ſubſcriptione, per ea, quæ notantur *in proœmio Clementinarum ad finem*, & tradit Franciſcus de Pavinis *in Præludio ad Extravagantes Ioannis XXII. verſiculo Debent autem.*

Extra Corpus Juris plures alii libri ſanctiones Canonicas habentes extant: ſcilicet *Concilium Tridentinum*; *Bullarium*, *Regulæ Cancellariæ*, *Declarationes Cardinalium*, & *Deciſiones Rotæ Romanæ*: de quorum ſingulorum authoritate breviter etiam aliqua dicemus.

12 CONCILIUM TRIDENTINUM ſub tribus ſummis Pontificibus, ſcilicet Paulo III. Julio III. & Pio IV. in Spiritu S. legitimè congregatum de anno 1546. uſque in annum 1564. continuatum plurimas Eccleſiæ Catholicæ, & toti Chriſtianitati ſaluberrimas ac maxima maturitate deliberatas Conſtitutiones tùm Articulos fidei, tum morum reformationes concernentes complectitur; & propterea non eſt dubium, quin legis univerſalis authoritatem obtineat: & cùm omnia exemplaria Concilii ubilibet impreſſa ſint uniformia, meritò eis fides tribuitur.

Quòd verò dici ſolet, Decreta *Concilii*, quæ non ſunt *Dogmatica*, & fidem concernentia, non eſſe ubiquè *recepta*; id quidem de facto verum eſt, an autem etiam de jure procedat, dependet ab eo, an in tali loco, ubi non receptum dicitur Concilium, fuerit illud debitè aliquando promulgatum; an juſta cauſa non recipiendi, an conſuetudo in contrarium non ſit potiùs corruptela, & ad malos mores inducens? quâ de re inferiùs *in tit. de Conſtitutionibus & Conſuetudine*, ubi de promulgatione, receptione, & abrogatione legum tractabitur. Sanè nonnulli frequenter in materia ſibi favorabili, & aliorum præjudicium in jure ex privilegio vel præſcriptione quæſito concernente aliis ſerio Concilium Tridentinum inculcant, & ſi ipſimet ex eodem Concilio Tridentino ſuper aliis cauſis redarguantur, mox id non eſſe receptum, ac ſtylum & praxim curiæ ſuæ in contrarium reponunt. Sed hi meliùs obſervare deberent illud juris axioma, quod habetur *in lib. 2. ff. Tit. 2. Quod quiſque juris in alterum ſtatuit, ut eodem ipſe utatur*, neque enim Legislator cenſendus eſt, unum potiùs quàm alterum obligare voluiſſe.

13 BULLARIUM ROMANUM ſeriem omnium ſummorum Pontificum, eorumque diverſas Bullas & Conſtitutiones complectitur, primùm opera Laertij Cherubini Juriſconſulti Romani compilatum, deinde ab Angelo MARIA Cherubino ejus filio Monaco Caſſinenſi tempore Urbani VIII. cum noviſſimis Bullis denuo editum. Eſt quidem hoc opus Urbano VIII. dedicatum, ut in præfatione ad Lectorem refertur, & quòd ductu & auſpicio Sixti V. Laertius Cherubinus id primùm evulgarit; ſed nulla apparet expreſſa & authentica alicujus ſummi Pontificis approbatio, vel de eo recipiendo decretum, niſi in principio libri ſolùm privilegium Urbani VIII. conceſſum Bibliopolæ, ne hoc opus aliquis ſine ejus licentia imprimat aut vendat, quod utique nullam ſpecialem authoritatem libro tribuit; aliàs enim etiam *Praxis Criminalis Proſperi Farinacii*, de qua idem privilegium loquitur, authoritatem conſequeretur, & omnes libri, qui Romano Pontifici dedicantur, vel ejus hortatu in lucem educuntur, aut ſimile privilegium typographicum ab Imperatore vel Pontifice habent, inter Canonicos & legales libros numerandi forent, quod haud dubiè nemo concedet. Quare ego exiſtimo, Bullis in *Bullario* contentis poſſe quidem in ſcholis probabilem fidem adhiberi, cæterùm autem cenſeri nomine *Extravagantium*, quæ in judiciis, ubi de rebus magni momenti, & præjudicii ageretur, non aliter facerent plenam probationem, quàm ſi ab allegante in authentica forma producerentur, per ea, quæ ſuperiùs de authoritate *Septimi Decretalium* diximus.

REGULÆ CANCELARIÆ ſunt certæ quædam Conſtitutiones Pontificiæ majori ex parte

14 cauſas beneficiales concernentes, quas primus omnium Joannes XXII. edidiſſe, & hoc nomine appellaſſe dicitur. Eaſdem deinde Succeſſores Pontifices auxerunt, & declararunt. Harum natura eſt, ut cum morte ſummi Pontificis exſpirent, & nullam vim habeant Sede Papali vacante (quod ſecùs eſt in aliis Legibus & Canonibus, qui etiam poſt mortem Legislatoris durant) ſed à quolibet novo Pontifice reaſſumuntur, & renovantur.

DECLARATIONES CARDINA- 15
LIUM à S. Congregatione Cardinalium Concilii Tridentini Interpretum proficiſcuntur. Cùm enim experientia doceat, per diverſas Gloſſas textum frequenter confundi, & contra mentem Legislatoris explicari, S. Pontifex Pius IV. in Bulla confirmatoria Concilii Trid. graviter ſub cenſuris, Prælatis quidem ſub pœna interdicti ingreſſus in Eccleſiam, aliis verò quibuscunque ſub pœna excommunicationis latæ ſententiæ prohibuit, ne quis ſine authoritate & licentia S. Pontificis audeat ullos commentarios, gloſſas, annotationes, vel quodcunque interpretationis genus in dictum Concilium Trid. edere; ſtatuit verò, ut controverſiæ & dubia inde oriunda ad Sedem Apoſtolicam pro declaratione & deciſione deferantur, ad quam declarationem faciendam poſtea Congregatio Cardinalium erecta eſt.

De iſtarum porrò *Declarationum* authoritate 16
graves DD. inter ſe diſſentiunt: quidam *probabilem* tantùm & *doctrinalem* aſſerunt, atque ad ſummum habere vim *deciſivam* in caſu illo particulari, qui fuit ſacræ Congregationi propoſitus, & reſpectu illarum perſonarum tantùm, quæ propoſuerunt. Alii rectiùs *Declarationibus Cardinalium* authoritatem *legis univerſalis* adſcribunt, & *Reſponſis prudentum* comparant, quibus olim à Principe dubias juris quæſtiones decidendi poteſtas data fuit §. 8, *I. de I. N. G. & C.* Non enim credibile eſt, quòd ſummus Pontifex non majorem poteſtatem dederit Cardinalibus quàm illam, quam habent privati Claſſici DD. qui per ſuam doctrinam poſſunt ſententiam probabilem conſtituere; neque opus fuiſſet Collegium Cardinalium inſtituere, Gloſſas & Commentarios in Concilium Tridentinum prohibere, ſi relicta declaratione Cardinalium tanquam ſolùm *probabili*, non *neceſſaria* liceret cuilibet privato Doctori aliam confingere.

Interim tamen, ut hæ *Declarationes Cardinalium* vim legis obtineant, tres potiſſimùm conditiones concurrere debent. *Prima* eſt, ut fiant conſulto S. Pontifice: quia Sixtus V. in facultate interpretandi Concilium Congregationi Cardinalium conceſſa expreſsè addit clauſulam: *Nobis tamen conſultis &c.*

Secunda, ut Cardinales ſolùm *declarent*, & interpretentur, non verò diſpenſent, aut ultra verborum proprietatem legem augeant, niſi deſuper habito ſpeciali mandato S. Pontificis; cujus ſpecialis mandati etiam in declaratione mentio inferatur, ſicut hanc formam Pius V. & Greg. XIII. in ſuis Bullis Congregationi præſcripſerunt.

Tertia, ut appareant *in authentica forma* cum ſolito ſigillo & ſubſcriptione Cardinalis Præfecti ac Secretarii ejuſdem Congregationis. Nam quia compertum eſt, plurimas falſas *Declarationes*, & nonnunquam in eadem quæſtione ſibi contrarias circumferri, mandavit Urbanus VIII. ne *Declarationibus Cardinalium* ſive impreſſis ſive manuſcriptis fides adhibeatur in judicio vel extra, niſi ut præmiſſum in authentica forma appareant. Qua de re videri poterit Barb. *Iuris Eccleſ. univerſ. lib. 2. cap. 4. num. 81. & ſeqq.* & alii apud eundem citati. Quòd ſi *Declarationes* omnia prædicta requiſita habeant, licet ad inſtantiam particularium perſonarum emanarint, nihilominus pro lege communi aut declaratione legis obſervandas eſſe, ſicut alias ſummorum Principum in cauſis particularibus controverſis deciſiones, rectè docet Garc. *de Beneficiis in proœmio*. Et probant textus notabiles *in cap.*

In

Digitized by Google

In cauſis. 19. de Sententia & re judicata. & in L. ultima. in principio C. de Legibus.

17 ROTA ROMANA eſt ſummi Pontificis in cauſis litigioſis tribunal ſive judicium. *Rotæ deciſionibus* nonnulli authoritatem legis communis adſcribunt, & textus in *cit. c. in cauſis*, *& in L. ult.* non tantùm de deciſione ipſius Principis, ſed etiam Senatus ejus accipiunt. Barb. *in eodem c. in cauſis. num 3.* Gutyrez *pract. quæſt. lib. 3. q. 16. num. 74.* & alii. Verùm extra ſtatum & territorium ſummi Pontificis, quamvis magna authoritas tribuatur deciſionibus Rotæ Romanæ, potiùs tamen receptum eſt, quod docet Franciſcus de Pavinis *in præludio Extravagantium Ioann. XXII. verſ. deciſiones* quòd *Deciſiones Rotæ Romanæ* faciant quidem jus inter ipſas partes litigantes, ſed non jus univerſale; nec alii Judices præcisè ſecundùm eas teneantur judicare, niſi quatenus meliora juris fundamenta aliunde adduci non poſſunt, ſed habeantur pro deciſionibus magiſtralibus, imò ipſa Rota ſæpiùs contra eas judicet teſte Cardinale *in cap. paſtoralis. 8. de Fide inſtrum. in ultima q.* quia præcitati juris textus *in cap. in cauſis*, *& in L. ult.* de ipſius Principis non Senatus ejus, vel Vicarii Judicis deciſione loquuntur. Subinde tamen ſi ſuper eadem juris quæſtione uniformes, & ſæpius repetitæ ſint *Rotæ* deciſiones, faciunt conſuetudinem, & ſtylum in curia Romana. *L. ſi de interpretatione. 37. ff. LL.* quod verò in fine *citati præludii* additur, tales uniformes Rotæ deciſiones extra curiam Romanam haberi pro *Reſponſis Prudentum*, haud facilè concederem: quia non conſtat in forma authentica, quòd ſummus Pontifex judicibus *Rotæ* dederit poteſtatem, jus aliquod novum condendi, qualis olim *Prudentibus* à Principe data fuit. Prout in ſimili de deciſionibus Cameræ Imperialis Spyrenſis communiter ſentiunt DD. quòd Aſſeſſoribus Cameræ ab Imperatore fuerit data poteſtas *ſecundùm leges* judicandi, non verò novas faciendi. Interim niſi Judex conſideratis particularibus circumſtantiis cauſæ coram ſe agitatæ habeat valde urgentes rationes, & aliorum DD. authoritatem in contrarium, non deberet facilè à deciſione & præjudiciis tantorum tribunalium recedere.

18 Hactenus de libris Canonicis, eorumque authoritate dictum. Quod ſi in recenſitis juris Canonici partibus conſtitutionum *antynomia* ſive contrarietas reperiatur, eàque ſit in unius Pontificis ſeu Authoris compilatione, v. g. ſi uterque contradicens Canon ſit in *Decretalibus*, vel in *Sexto*, aut *Clementinis*, per congruam interpretationem conciliatio facienda eſt, quia in una eademque legum compilatione non debet eſſe contrarietas, *L. 2. §. contrarium 15. C. de Vet. iure enucl.* & notat Gloſſa *in proœmio Decret. verbo Contrarietatem*. Niſi Canon expreſsè terminos correctorios alterius Canonis habeat, ſicut in *cap. 2. & 3 de Cenſibus in 6.* Si verò inter priores & poſteriores ſit contrarietas v. g. inter *Decretales & Sextum & Clementinas*, *&c.* eaque manifeſta ſit, ſtabitur poſteriori deciſioni, quia jus poſterius derogat priori, *cap. ult. in prin. de Sent. excom. in 6.* Si dubia ſit contrarietas, quæ commoda aliqua interpretatione ſalva verborum proprietate ac ratione recti ſermonis conciliari poſſit, expedit jura juribus concordare, ut evitetur jurium correctio, & contrarietas, *cap. cùm expediat. 29. de Election. in 6.*

19 Præterea cùm inter jus Canonicum & Civile quandoque confœderatio, quandoque pugna ſit, pro ejus rei notitia ſequentes regulæ communiter à DD. traduntur.

Prima Quoties caſus aliquis dubius eſt in jure Civili, jure autem Canonico clarè deciſus, hæc Pontificii juris deciſio etiam in foro Civili obſervanda eſt.

Secunda è converſo, ſi quid jure Canonico dubium & obſcurum (ſicut præſertim circa contractus & pacta perpaucæ ſunt in Canonibus deciſiones) Jure autem Civili clarum, ejusque materia ſit profana, non ſpiritualis, in foro Eccleſiaſtico etiam Juri Civili locus eſt. Utraque hæc regula confirmatur *ex cap. 1. & 2. de Novi operis nunciat.* Ubi ſummus Pontifex ait: *ſicut leges non dedignantur ſacros Canones imitari: ita & ſacrorum Canonum ſtatuta Principum conſtitutionibus adjuvantur.* Imò quandoque etiam in materia ſpirituali leges in foro Canonico procedunt, non tamen aliter, quam ſi expreſsè à SS. Canonibus recipiantur, ſicut infra in Lib. IV. *Tit. 12. de Cognatione Legali*, quæ oritur ex adoptione, & conſtituit impedimentum dirimens matrimonium, pluribus explicatum.

Si ergò tanta ſit inter Jus Canonicum & Civile confœderatio, mirabitur fortaſsè nonnemo, cur *in cap. ult. ne Clerici vel Monachi*, *&c.* ſub pœna excommunicationis interdicatur perſonis Eccleſiaſticis ſtudium Juris Civilis? R. Id intelligi de tali ſtudio, quod abſtrahit à vita Eccleſiaſtica, & ſit intentione ſubeundi munera & officia ſæcularium Advocatorum, vel Judicum, non autem quod ſit in ordine ad perfectam Juris Canonici intelligentiam, Joan. Hon. *in dicto t. ne Clerici vel Monachi. num.* 10. Ad majorem tamen cautelam Univerſitates ſolent à S. Pontifice expreſſum privilegium admittendi Clericos ad publicas legum civilium lectiones impetrare, quale etiam huic noſtræ Univerſitati conceſſum eſt.

Tertia regula eſt, ſi inter jus Canonicum & civile ſit pugna & contrarietas, vel diverſitas, eaque ſit de re profana, nec attingat conſcientiam, vel peccatum, ut circa ſolemnitates teſtamentorum, judiciorum, contractuum, aliorumque ſimilium actuum, *quodlibet jus in ſuo foro ſervandum eſt*, nimirum in terris ſummo Pontifici ſubjectis Jus Canonicum, in terris Imperii ſæcularis Jus Civile, *cap. Cùm ad verùm. 6. diſt. 96.* In cauſis tamen Clericorum etiam temporalibus & extra territorium Romani Pontificis Juri Canonico eſt inſiſtendum, *cap. quod Clerici. 9. de Foro compet.* Sed hic textus juxta ſingularem interpretationem Barboſæ *in eodem cap. 9. num. 5.* non procedit eo caſu, quo Clericus actor convenit Laicum coram judice ſæculari, quo caſu, ſicut Clericus actor forum rei Laici, ita etiam ejusdem fori leges ſequi debet, ut proinde illa verba *in cap. 9.* poſita, *ſi Clerici contra aliquos, vel aliqui contra ipſos cauſas habuerint. &c.* intelligantur in eum ſenſum, ſi Clerici Pariſienſes (de quibus illud cap. inſcriptum eſt) contra aliquos alios Clericos coram Judice tamen Eccleſiaſtico actionem inſtituant.

Quarta regula eſt, ubi *de re conſcientiæ, & materia peccati* agitur, ſi inter Jus Canonicum & Civile differentia ſit, *tenendum eſt Ius Canonicum etiam in terris Imperii.* quidquid enim ſit de illa quæſtione, an S. Pontifex abſolutè ſit major & ſuperior Imperatore, quam tractant Interpretes *ad cap. ſolitæ. 6. de Majorit. & obed.* certè univerſi Catholici DD. fatentur ſaltem in ſpiritualibus, & ubi de ſalute animæ agitur, S. Pontificis Jurisdictionem tanquam Chriſti Vicarii, & communis animarum paſtoris etiam in terras Imperii & totum mundum extendi. Text. *ind. cap. ſolitæ, verſ. quod autem. & in cap. novit. 13. de Iudiciis. Extravag. Unam ſanctam, de Majorit. & obed.* Exemplum ad hanc regulam eſt *in cap. ult. de Præſcript.* ubi corrigitur Jus Civile permittens præſcriptionem longiſſimi temporis cum mala fide. *In cap. ult. de Sepult.* & in *cap. in literis.*

5. de Raptoribus. ubi ſtatuitur, hæredes defuncti, qui aliis in vitam damnum intulit, ad exonerandam conſcientiam ejus, (neque enim dimittitur peccatum niſi reſtituatur ablatum, *cap. peccatum 4. de Reg. juris in 6.*) teneri juxta vires hæreditatis ad ſe devolutæ illud damnum reſarcire, contra leges civiles, quæ non obligant hæredem ad damnum à defuncto datum, niſi in quantum ex tali damno v. g. furto, aut rapina ad eum pervenit, vel lis cum defuncto jam conteſtata fuerit, *L. unica. c. Ex delictis defuncti &c.* Denique ut plurima alia exempla, quæ in diverſis titulis occurrunt, prætereamus, leges Civiles permittentes impunè concubinatum, *in t. t. ff. & C. de Concubinis, & in Nov. 18. cap. 5.* per SS. Canones abrogatæ ſunt. *cap. audite. 6. diſt. 34.* & qualiter adverſus concubinarios locorum Ordinarii per cenſuras & invocationem brachii ſæcularis procedere debeant, traditur in Concilio Trid. *Seſſ. 24. de Reform. Matrim. cap. 8. & Seſſ. 25. cap. 14.* Non obſtat *c. is qui 4. & c. Chriſtiano. 5. d. 34.* ubi ex ſententia antiquorum Patrum Chriſtiano una tantùm aut uxor aut concubina permittitur; quia ibi nomine *concubinæ* non intelligitur ſcortum (quod Sancti Patres contra prohibitiones Juris divini permittere utique non potuiſſent) ſed uxor ducta quidem per verum conſenſum matrimonialem (qui ante Concilium Tridentinum absque alia ſolemnitate ſufficiebat ad valorem matrimonii, *cap. is qui 30. de Sponſalibus*) at clandeſtinè ſine dotalibus inſtrumentis, qualis uxor in foro externo, ubi de matrimoniali conſenſu legitimè non conſtabat, concubina præſumebatur, *arg. c. aliter, 1. cauſa 30, quæſt. 5.* & dicebatur: uti in annotatione *in dicto c. is qui, diſt. 34.* rectè exponitur.

Quinta regula eſt, *in materia Spirituali & Sacramentorum* neglecta diſpoſitione Juris Civilis *univerſim ad Ius Canonicum recurrendum eſt*: hæc enim tractare & definire non ad ſæcularem ſed Spiritualem & Eccleſiaſticam poteſtatem pertinet, *c. decernimus 2. de Iudiciis.*

Quare licet jure civili invalidum ſit matrimonium, quod filii familias contrahunt ſine conſenſu parentum, in quorum poteſtate exiſtunt. *L. nuptiæ. 2. & 18. ff. de Ritu nuptiarum.* Jure tamen Canonico, & Concilii Trident. *Seſſ. 24. de Reform. matrim. cap. 1.* ſi non ſimpliciter licitum, ſaltem validum pronunciatur, prout infra in lib. IV. ad Tit. *de Deſponſatione impuberum. §. 2.* expoſitum.

Sexta regula eſt, quòd *leges Civiles diſponentes de perſonis & rebus Eccleſiaſticis ex defectu jurisdictionis invalidæ reputentur*, tametſi favorem Eccleſiarum vel Eccleſiaſticarum perſonarum concernant, *c. denique 5. cum ſeq. diſt. 96. c. Eccleſia. 10. de Conſtit.* etenim perſonas Eccleſiaſticas & res earum Jure Divino à ſæcularium dominorum poteſtate exemptas eſſe, apertè à ſummis Pontificibus, & Conciliis Univerſalibus (quibus utique competit de jure Divino cognoſcere) declaratum eſt *in c. nimis. 30. de Iureiurando. c. quamquàm. 4. de Cenſibus. in 6.* & in Concil. Trid. *ſeſſ. 25. de Reform. cap. 20.* quod prolixè tractat Martha *de Iurisdictione parte 2. cap. 6.*

Dixi tametſi leges civiles Eccleſiis *favorabiles* ſint, ne prætextu favorabilis conſtitutionis Principes & poteſtates ſeculares Jurisdictionem in Eccleſiaſticos uſurpent, *d. c. Eccleſia*. Sed hoc ita accipiendum eſt, ſi lex *favorabilis* contineat aliquam obligationem, ſive mandatum & jurisdictionis ſpeciem, prout *in l. jubemus. 14. C. de SS. Eccl.* de alienatione bonorum Eccleſiaſticorum; in *l. ſacris. 47. C. de Epiſcopis & Cler.* de electione Abbatum ſtatuitur, & forma præſcribitur, quæ leges non aliter vim habent, quàm quatenus à SS. Canonibus receptæ ſunt. At verò ſi leges nullam habeant annexam obligationem, ſed ſint merè favorabiles, & pura privilegia, non eſt dubium, quin valeant & ſubſiſtant, ne quod in favorem Eccleſiarum eſt introductum, quòd legibus ſæcularium non ſubjaceant, in earum odium retorqueatur, ſi nullo ſæcularium Principum privilegio affici poſſent, contra *c. quod ob gratiam. de Reg. iuris in 6.* Tale privileginm eſt *in auth. quas actiones. C. de SS. Eccleſiis.* ubi contra Eccleſiam Romanam tantùm *centenaria*, contra alias *quadragenaria* præſcriptio admittitur. In *auth. item nulla communitas. C. de Epiſc. & Cler.* ubi Eccleſiæ & perſonæ Eccleſiaſticæ ab exactionibus & oneribus realibus per ſæculares Magiſtratus imponendis liberæ pronunciantur. In *Nov. 5. cap. 5.* quod bona ingredientium monaſteria ſine prævia diſpoſitione Monaſteriis acquirantur. Plura alia ſimilia in primis titulis Cod. & Novell. paſſim occurrunt.

Digitized by Google

LIBER I.
DECRETALIUM.
TITULUS I.
De Summa Trinitate & Fide Catholica.

SUMMARIA.

1. *Authoritas S. Scripturæ & ſenſus Eccleſiæ de SS. Trinitate.*
2. *Pater cur prima perſona?*
3. *Filii Generatio duplex.*
4. *Filius quo ſenſu alibi à Spiritu Sancto, & alibi à tota Trinitate incarnatus dicatur?*
5. *Spiritus Sanctus vivificans, & ex Patre Filioque procedens.*
6. *Fides Catholica, quæ?*
7. *Verba Sacræ Scripturæ non applicanda ad vana, ſcurrilia & impia.*
8. *Libri non imprimendi ſine nomine authoris, & licentia Ordinarii.*
9. *Ad Profeſſionem Fidei qui teneantur.*
10. *De obligatione cujuslibet hominis circa internam vel externam fidei confeſſionem remiſſivè.*
11. *Tranſiens per loca hæreticorum cum periculo an poſſit in die jejunii veſci carnibus?*

A Sanctiſſima TRINITATE Fonte & origine omnis ſapientiæ & juſtitiæ ſcientiam Juris Canonici & titulos auſpicamur, atque à cujus diviniſſima gratia accepimus, ad Ejusdem honorem, & gloriam referimus, illius humilimè imploramus auxilium, illi conſecramus labores.

Porrò Myſterium Sanctiſſimę Trinitatis prolixiùs tradere ad Theologiam ſpeculativam pertinet; Ejus immenſitatem capere, ſupra humani intellectûs caliginem, & anguſtias eſt, neque in *ullius rei quàm hujus omninò altiſſimæ, ac difficillimæ notitia ac explicatione* (ait Cathec. Roman. Pij V. c. 3.) *aut periculoſiùs verſari, aut graviùs errare poſſumus*: qui enim *ſcrutator eſt Majeſtatis, opprimetur à gloria. Proverb.* 25. ℣. 27. Captivemus igitur intellectum noſtrum in obſequium fidei, & credamus, Trinitatem unius & individuæ ſubſtantiæ eſſe;
5 idque ex Divino Evangelij Oraculo Matth. 28. *Ite, docete omnes gentes baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti.* Joan. 10. *Ego & Pater unum ſumus*, juncto cap. 16. *Omnia quæcunque habet Pater, mea ſunt; propterea dixi vobis, quia Spiritus veritatis de meo accipiet & annuntiabit vobis.* Item Epiſtola 1. Joan. *cap.* 5. *Tres ſunt, qui teſtimonium dant in Cœlo, Pater, Verbum, & Spiritus Sanctus, & hi tres unum ſunt.* Credamus, quòd ſancta Mater Eccleſia à Sancto Spiritu omnem veritatem edocta in Conc. Lateran. quod habetur in *c.* 1. *hoc tit.* confitetur, & declarat, hanc ſanctiſſimam Trinitatem ſecundùm communem eſſentiam individuam, & ſecundùm perſonalitates proprias diſtinctam eſſe. PATREM à nullo; FILIUM à PATRE genitum, & SPIRITUM SANCTUM ab utroque procedentem, conſubſtantiales, coæquales, coomnipotentes, & coæternos, unum univerſorum viſibilium, & inviſibilium, corporalium, & ſpiritualium principium.

PATER *prima perſona* dicitur, non quòd in 2
TRINITATE aliquid majus aut minus, prius aut poſterius tempore ſit, ſed quòd ipſe ſit principium ſine principio, FILIUM ab æterno generans.

FILII nativitas, ſeu generatio duplex eſt, una 3
(circa quam nihil terrenum aut mortale cogitandum) ſecundùm *Deitatem*, qua ab æterno, & ante omnia ſæcula Deus de Deo ex PATRE natus eſt ejusdem naturæ, poteſtatis & ſapientiæ cum PATRE. Nativitatem iſtam licet potiùs ſancta fide credere quàm perfectè intelligere valeamus, *generationem enim ejus quis enarrabit? Eſaiæ* 53. pro humana tamen capacitate aliqualiter adumbrare poſſumus per illam ſimilitudinem, quę ab animi noſtri cogitatione ſumitur; ut enim mens noſtra ſe ipſam quodammodo intelligens ſui effingit imaginem, quam Theologi *verbum mentis* appellant, ita Deus (quantùm tamen divina humanis conferri poſſunt) ſe ipſum intelligens *Verbum æternum* generat, & inde in Evangelio *Joan.* 1. *Verbum fuiſſe apud Deum, & Deus Verbum, & Verbum Incarnatum*, dicitur. Altera præterea Nativitas FILII eſt, qua propter noſtram ſalutem de cœlo deſcendens, divinam ac humanam naturam conjungens *incarnatus de Spiritu Sancto, & homo factus eſt.* Cùm enim homines omnes in prævaricatione Adæ innocentiam perdidiſſent, facti ut Apoſtolus *ad Ephes.* 2. ℣. 3. inquit, *natura Filii iræ*, ſub poteſtate diaboli, & mortis, miſit cœleſtis Pater miſericordiarum Filium ſuum multis ante temporibus ſanctis Patribus in veteri Teſtamento promiſſum ad hominum redemptionem, & viam vitæ æternæ demonſtrandam.

Quod verò FILIUS in ſymbolo fideì tantùm *à* 4
Spiritu Sancto, & in dicto *c.* 1. *hoc tit.* communiter *à tota Trinitate* incarnatus dicatur, ita intelligendum eſt, quòd licet omnes Divino TRINITATIS Perſonæ concurrerint ſecundùm Chriſtianæ fidei regulam: *quòd omnia, quæ Deus extra ſe in rebus creatis agit, tribus perſonis communia ſint, neque una magis, quàm alia, aut una ſine alia agat*; ſacræ tamen literæ earum rerum, quæ omnibus tribus perſonis communes ſunt, aliam alijs tribuere ſoleant, ut rerum omnium poteſtatem PATRI, ſapientiam FILIO, amorem SPIRITUI SANCTO, & ideò cùm Divinæ Incarna-

Digitized by Google

tionis Myſterium immenſum Dei erga nos amorem oſtendat, hoc opus cooperante tota TRINITATE factum, peculiaris amoris conſideratione SPIRITUI SANCTO adſcribatur.

5 Tertia ergo in Trinitate Perſona eſt SPIRITUS SANCTUS ab inſpirando, vel quòd Spiritualem vitam (unde in ſymbolo fidei *vivificans* dicitur) in nos infundat, ſic appellatus. Huuc DEUM eſſe atque unius cum PATRE & FILIO ſubſtantiæ, præter loca ſcripturæ ſuperiùs allegata apertè probat illud *Act. 5. ℣. 3. Cur tentavit Satanas cor tuum, mentiri te SPIRITUI SANCTO? non es mentitus hominibus, ſed Deo.* Item 1. *ad Corinth. 12. ℣. 6.* ubi Apoſtolus *diviſiones*, inquit, *operationum ſunt, idem verò Deus, qui operatur*; & mox ℣. 11. ſubiungit; *hæc autem omnia operatur unus atque idem* SPIRITUS. Præterea in Symbolo fidei SPIRITUM SANCTUM à PATRE & FILIO procedentem credimus, quod iterum ex Sacris literis manifeſtum redditur, in quibus SPIRITUS SANCTUS interdum *Spiritus Patris* vocatur, interdum *Spiritus Chriſti*, & modò à PATRE, modo à FILIO mitti dicitur *ad Galat. 4. juncto cap.* Matth. 10. *& cap.* 15. Joan.

6 Circa alteram partem Rubricæ, quæ *de Fide Catholica* inſcribitur, breviter adnotandum eſt, quòd *Fides Catholica* dicatur, quam Eccleſia Catholica (id eſt univerſalis) Romana, cujus caput eſt Romanus Pontifex, Vicarius Chriſti, & D. Petri ſucceſſor nobis proponit, eſtque teſte D. Paulo *ad Hebr. 11. ℣. 1. ſperandarum ſubſtantia rerum, argumentum non apparentium.* Hæc continetur partim in Sacris Scripturis ſive libris Biblicis, partim in Traditione & definitione Eccleſiæ; quænam verò Scripturæ & libri Biblici haberi debeant pro Sacris, Canonicis & Authenticis, declaravit Concilium Tridentinum *ſeſſ. 4. de Canon. Script.* ubi etiam *in ead. ſeſſ. in Decret. de edit. & uſu Sac. lib.* ſeverè prohibet ſub pœnis juris & arbitrarijs per Ordinarios infligendis, ne quis publicè aut privatim Sa-
7 cram Scripturam contra communem Eccleſiæ ſenſum interpretari audeat, aut verba Sacræ Scripturæ ad ſcurrilia, fabuloſa, vana, adulationes, detractiones, ſuperſtitiones, impias & diabolicas incantationes, divinationes, ſortes libellos famoſos &c. applicare vel uſurpare præſumat.

8 Item ne quicunque libri ſine nomine Authoris, atque approbatione Ordinarij, quæ in ſcriptis & gratis detur; in Principio vel fine libri apponenda imprimantur; Regulares verò ultra approbationem Ordinarij etiam licentiam ſuorum Superiorum impetrare teneantur.

Præterea ex Conc. Trid. *ſeſſ. 24. de Ref. c. 1.* pro-
9 feſſionem *fidei Catholicæ* facere reneantur promoti ad Epiſcopatum. Atque *in ead. ſeſſ. 24. de Ref. cap. 12.* ſtatuitur, *ut proviſi de beneficijs quibuscunque curam animarum habentibus à die adeptæ poſſeſſionis ad minus intra duos menſes in manibus Epiſcopi, vel eo impedito coram Generali eius vicario ſeu Officiali orthodoxæ ſuæ fidei publicam faciant profeſſionem, & in Romanæ Eccl. obedientia ſe permanſuros ſpondeant ac jurent. Proviſi autem de Canonicatibus & Dignitatibus in Eccleſijs Cathedralibus, non ſolùm coram Epiſcopo, ſeu ejus Officiali, ſed etiam in Capitulo idem facere teneantur: alioquin prædicti omnes proviſi fructus non faciant ſuos, nec illis poſſeſſio ſuffragetur.*

Quibus Concilij Conſtitutionibus Pius IV. in bulla: *In iunctum.* & Pius V. in bulla: *In ſacroſancta.* addidere, ut eadem *fidei profeſſio* etiam fieret ab illis, qui de Monaſterijs, Conventibus, domibus & alijs quibuscunque bonis Regularibus, quorumcunque Ordinum etiam militarium, quocunque nomine vel titulo providerentur. Item ut ad hanc fidei profeſſionem teneantur omnes Doctores, Magiſtri, Regentes & alij cujuscunque artis & facultatis Profeſſores ſive Clerici ſive Laici, vel cujuscunque ordinis Regulares ſint, qui docere vel promoveri voluerint, *Declarat. Card. ad d. ſeſſ. 25. Trid. c. 1.* Zyp. *in Anal. h. t. n. 1.*

Qualiter verò & quando quilibet homo vel Chri- 10
ſtianus obligetur ad internam vel externam fidei confeſſionem vid. D. Th. 2. 2. *q. 1. & ſeqq.* Sanchez *lib. 2. Mor. c. 3. & ſeq.* Paul. Laym. *in Theol. Mor. lib. 2. tract. 1. c. 9. & ſeqq.* ubi etiam *cap. 11.* docet, quòd quamvis nullo caſu licitum ſit, externa voce, aliove ſigno veram fidem negare, aut falſam profiteri juxta illud Matth. 10. ℣. 33. *Qui negaverit me coram hominibus, negabo & ego eum coram Patre meo*; præceptum tamen de facienda poſitiva externa fidei confeſſione eſſe ex præceptis *affirmativis*, quæ regulariter obligant quidem *ſemper*, ſed non *ad ſemper*: ideoque ex gravi cauſa & imminenti periculo, ac ubi ex fidei profeſſione nulla ſperatur ſecutura utilitas, ſed magis perturbatio, licitum eſſe quandoque fidem tacere & diſſimulare. Atque *n. 5.* inter alia exempla ponit de tranſeunte cum
periculo loca hæreticorum & de veſcente carnibus in 11
die jejunij, ſi talis comeſtio ab ipſo non petatur expreſsè in contemptum fidei: aliàs enim comedere carnes actus indifferens eſt, & præceptum Eccleſiaſticum abſtinendi in die jejunij tanquam humanum non obligat cum tanto periculo. Cætera quoque, quæ ad fidem Catholicam, & authoritatem Univerſalis Eccleſiæ, Romanique Pontificis ſpectant, ad Theologiam & Controverſias fidei, item ad alios Titulos Juris Canonici, ubi de adminiſtratione Sacramentorum, de Majoritate & Obedientia, de Hæreticis &c. agemus, remittimus.

TITULUS II.

De Conſtitutionibus.

§. I.

Quid & quotuplex ſit conſtitutio ac quænam ejus cauſa?

SUMMARIA.

1. *Quid & quotuplex Ius naturæ?*
2. *Quid & quotuplex jus gentium?*
3. *Quid Lex poſitiva?*
4. *De Lege Divina.*
5. *Leges Veteris Teſtamenti quales, & an etiam hodie obligent?*
6. *De Lege Divina Novi Teſtamenti, & Epiſtolis Apoſtolorum.*
7. *Quid Lex humana poſitiva & quotuplex?*
8. *De conditionibus & cauſis legum humanarum.*

COnſtitutio à conſtituendo ſive ſtatuendo dicta in ſenſu ordinario ſolùm legem poſitivam & ſcriptam denotat, & non niſi valdè impropriè *Ius naturæ* vel *Conſuetudo* conſtitutio diceretur. Eſt enim *Ius natu-* 1
ræ, inquit Iſid. in c. 7. diſt. 1. *commune omnium nationum, ex inſtinctu naturæ, non conſtitutione aliqua procedens.* Et Conſuetudo, quæ non de ſtatuto, *ſed moribus ſolùm tracta eſt*, *c. 4. e. diſt. 1.* Quia verò in conſtitutionibus frequens *Iuris naturalis* mentio fit, & pleræque leges ac conſtitutiones in Jure naturæ fundamentum aliquod habent, ideo prænotare oportet, hoc *Ius Naturæ* dividi ſolere in *Primævum* & *Secundarium*. *Primævum* ſive *materialiter ſumptum* eſt, quod natura omnia

Digitized by Google

nia etiam bruta animantia docuit, ut maris & fœminæ conjunctionem, prolis educationem, contra violentiam defenſionem &c. *Secundarium* autem, quod à ratione dependet, & hominibus proprium eſt, uti ſunt liberorum hereditaria ſaltem in legitima ſucceſſio, pactorum & contractuum obſervatio, alieni injuſti damni evitatio. Unde non ineptè Gratianus: *in princ. diſt.* 1. ſummam juris naturalis in illo Evangelij præcepto *Matth. 7. V. 12.* contineri aſſerit, quo *quisque jubetur alii facere, quod ſibi vult fieri, & prohibetur alii inferre, quod ſibi nolit fieri*. Dummodo ea interpretatio adhibeatur, ut illa voluntas, qua ſibi quis vult aliquid fieri, vel non fieri, ſit ſecundùm rectam rationem, & circa talem rem, in qua quis, ſi caſum in propria ſua perſona fingeret, debitum juſtitiæ agnoſceret; non verò ex inordinato affectu vel habendi cupiditate. E. g. debeo Titio centum ex mutuo, quod ille, quia nullum habet à me chyrographum, probare non poteſt, cogito, an tenear ſolvere? Invertam caſum & ponam Titium mihi debere mutuum, quod probare nequeam, mox dictabit naturæ inſtinctus; quid vellem mihi fieri, quod juſtum & æquum ſit, ergo idem in eodem caſu & ijsdem circumſtantijs faciam alteri &c. Aliud eſt, ſi cuperem à Titio mihi donari centum, non ego propterea teneor Titio donari centum, quia hæc voluntas circa alterius bona cum damno ejus vel non eſt ſecundùm rectam rationem, vel per ſe clarè conſtat, quòd non habeat materiam debiti & obligationis. Unde etiam Lex naturalis apud Theologos *recta hominis conſcientia & participatio quædam Legis æternæ in creatura rationali* convenienter appellatur.

Porro Jus naturale *ſecundarium* etiam *Ius gentium* vocatur, quòd omnibus gentibus inditum ſit, Hinc in Jure obligationes ex contractibus, item modi acquirendi, qui habentur *in lib. 2. Inſt. tit. 1.* promiſcuè & Juris naturalis & gentium dicuntur. Sed & *Ius gentium* dividi ſolet, quòd aliud ſit *Primævum*, aliud *Secundarium*, ſive aliud *rationis*, & aliud *ratiocinationis*. Jus gentium *Primævum & rationis* eſt ipſum Jus *naturale ſecundarium*, ſive illa ratio æquum ab iniquo dijudicans à natura, ſive Deo Authore naturæ hominibus infuſa. Jus verò gentium *Secundarium* eſt, quod ex ratione non ſimplici, ſed *ratiocinata*, & per diſcurſum practicum neceſſitate hominum ita exigente introductum eſt. Quo pertinere videntur ea, quæ referuntur *in c. Ius gentium 9. diſt. 1.* nimirùm *ſedium occupatio, munitio, bella, captivitates, poſtliminia, Legatorum non violandorum Religio* &c. Similiter quæ ponit JC. *in l. ex hoc jure 5. ff. de I. & I. Ex hoc jure gentium*, inquit; *introducta bella, diſcretæ gentes; regna condita, dominia diſtincta; agris termini poſiti, ædificia collocata; commercium, emptiones, venditiones, locationes, conductiones, obligationes inſtitutæ; exceptis quibusdam, quæ à jure Civili introductæ ſunt*: Unde conſenſum & obligationem ex contractu Jure *naturæ & gentium primario* ſtringere, modum autem contrahendi *Iure gentium ſecundario* introductum, ſtipulationem verò, & literarum obligationem, item & præſcriptionem juris Civilis inventum eſſe dicimus. Et hoc jus gentium non tam conſtitutionibus, quàm conſuetudini & mori, ſive uſui hominum annumerandum eſt: niſi quòd multa, quæ juris naturæ & gentium ſunt, lege etiam poſitiva & conſtitutione Imperatoria vel Pontificia confirmentur.

Plurimùm autem intereſt, ſitne aliquid præcisè Juris poſitivi humani, vel etiam Juris naturalis. Nam quæ juris naturæ ſunt, contraria inſtitutione vel conſuetudine abrogari nequeunt, *§. ſed naturalia 11. I. de I. & I. N. G. & C. c. ult. de Conſuet.* Secùs vero illa, quæ Juris tantùm humani ſunt, *c. 1. hoc tit. in 6.* Quod verò Ulp. *in l. Ius Civile 6. ff. de I. & I.* dicit, juri naturali à jure Civili addi & demi poſſe: non intelligendum eſt eo ſenſu, quòd pro arbitrio jus naturale abrogari valeat, ſed quòd Legislatores propter certas circumſtantias in materia vel objecto poſſint declarare hunc vel illum caſum ſub præcepto juris naturalis non comprehendi: v. g. præſcriptionem ſub illo præcepto, *ne quis cum damno alterius locupletetur*; eò quòd hoc præceptum tantùm intelligatur *de iniuſta locupletatione*, præſcriptio autem propter publicam utilitatem, & ad incertitudinem dominiorum, ac copiam litium evitandam non ſit *iniuſta*. Item quæ Juris naturæ ſunt, ſemper in conſcientia ſtringunt, *d. c. ult. de Conſuet.* Leges verò humanæ quandoque ſolùm in foro externo, non interno obligant, ut ſi merè pœnales, ſi in falſa præſumptione fundatæ ſint &c. qua de re inferiùs *in §. 3.* plura tractabimus.

Lex *poſitiva* eſt conſtitutio ſcripta, ait Iſidorus *in c. 3. diſt. 1.* unde & ſecundùm aliquos Lex *à legendo*, cùm *inſcriptis* proponantur; vel ſecundùm alios *à ligando*, quòd populos *liget*; aut ab *eligendo*, quò ſit electa vivendi norma, denominatur. Nam cùm effrænata hominum cupiditas in vitia & jurgia prona ſit, ideò legem dare neceſſe fuit, ait Pontifex *in proem. Decret.* ut appetitus noxius ſub Juris regula limitetur, per quam genus humanum, ut *honeſtè vivat, alterum non lædat, jus ſuum cuique tribuat*, informetur. 3

Eſt autem conſtitutio *poſitiva* duplex, *Divina & Humana*: Divina, quæ à DEO lata eſt; & hæc rurſus ſubdividitur, quòd alia ſit Veteris, alia Novi Teſtamenti. Inter Leges veteris Teſtamenti denuò diſcrimen eſt conſtituendum: aliæ enim ſunt *Cæremoniales*, aliæ *Iudiciales*, & aliæ *Morales*. *Cæremoniales* ſunt, quæ ad cultum Divinum & ritus ſacrificiorum Judaicorum pertinent: *Iudiciales* quæ circa cauſas judiciales & debitum ordinem ac æquitatem in populo Judaico ſervandam præſcriptæ erant: *Morales*, quæ ex dictamine & inſtinctu naturæ procedunt, uti ſunt Decalogi præcepta. 4

Leges *Cæremoniales & Iudiciales*, quia vel ſpecialiter pro gente Judaica eorumque moribus latæ, vel præfigurativæ Chriſti, & *umbra futuri luminis* erant, per Adventum Chriſti & veri luminis diſparuerunt; & vim obligandi amiſerunt, ut ex D. Paulo *ad Gal. 3. & 4.* ſatis probatur, & docent Interp. communiter *ad cap. un. de Purif. poſt partum*. Imo *Cæremonialium* legum obſervatio non tantùm mortua, ſed etiam mortifera & interdicta eſt Chriſtianis: *Iudiciales* verò licèt ex ſe non obligent tempore gratiæ, propter moralem æquitatem tamen vel honeſtatem poſſunt etiamnum hodie vel conſtitutione vel conſuetudine introduci *c. 1. de Homicidio. c. 1. & ſeqq. de Injuriis*. Illæ quoque leges *Cæremoniales*, quæ non tam myſteria naſcituri Chriſti præfigurabant, uti ſunt immolatio Agni, circumciſio &c. quàm potiùs ad devotionem & cultum Dei decenter peragendum pertinebant, veluti veſtes Sacerdotales &c. etiam in nova lege per Eccleſiam repeti poſſunt, ita tamen ut non ex Lege Divina, ſed Eccleſiaſtica obligent. *Moralia* præcepta veteris Teſtamenti adhuc vim habent, & perpetuò habebunt, non tam ex auctoritate veteris Legis, quàm ex eo, quòd ſint à natura ipſa inſtituta & à Chriſto in Evangelio paſſim præcepta & *mandata ſervare* jubente repetita. Demum aliquæ ſunt leges *Mixtæ*, quæ partim ſunt *Cæremoniales* vel *Iudiciales*, & partim *Morales*, cujusmodi ſunt *Decimæ*, quæ quo ad quantitatem, ſcilicet decimam partem, legibus *Iudicialibus*, quo ad congruam ſuſtentationem miniſtrorum Eccleſiæ *Moralibus* rectè annumerantur, ut infra *ad Tit. de Decimis nu. 2.* dicetur. Item *Sabbathi ſanctificatio*, quæ quo ad diem Sabbathinum *Cæremonialis*, quo ad cultum Divinum, qui aliquibus ſaltem diebus ſoli Deo debetur, *moralis* eſt. Iſtæ legis *Mixtæ* non obligant quidem hodie ex Jure Divino, in quantum ſunt *Cæremoniales* vel *Iudiciales*, ſed in quantùm ſunt *Morales*, qua de re videri poterit Cov. *Variar. reſolut. l. 1. c. 17.* 5

Le-

6 Leges Divinæ novi Teſtamenti ſunt, quæ à Chriſto Domino circa Fidem, Sacramenta, & Sacrificium conſtitutæ ſunt, atque ab ipſo, vel ab Apoſtolis promulgatæ. Circa epiſtolas & ſcripta Apoſtolorum advertendum eſt, quòd illa tantùm ibi contenta ſint Juris Divini, quæ talia eſſe ex verbis Apoſtolorum ſufficienter colligi poteſt, v. g. ſi Apoſtolus dicat. *Ego accepi à Domino Dominus ordinavit &c.* Cæterùm verò ipſi Apoſtoli tanquam ſuo tempore Primates & Antiſtites Eccleſiæ multa ſeparatim à præceptis Divinis pro rationabili fidelium directione, ſicuti hodie ſolet SS. Pontifex & Epiſcopi, ſtatuerunt. Ita præter Canones Apoſtolorum exemplum eſt in Epiſtola 1. Pauli *ad Tim. c. 3. & ad Tit. c. 1.* ubi Apoſtolus prohibuit ordinari Epiſcopum, vel Presbyterum, qui ſit *Bigamus, criminoſus, percuſſor*, & tamen id ſolùm pro lege Eccleſiaſtica agnoſcitur, & ideò in bigamia ſummus Pontifex, in criminibus non valde enormibus poſt peractam pœnitentiam aliquando Epiſcopus diſpenſare poteſt, *c. & ſi Clerici. 4. §. de adulteriis. de Iudiciis.* Hen. Zoeſ. *ad tit. de Bigamis non ordinand. n. 14.*

7 Lex *humana poſitiva* deſcribi poteſt, quòd ſit, *recta agendorum ratio à publica poteſtate communitati denunciata cum voluntate eam perpetuò obligandi.* Dividitur in *Eccleſiaſticam* & *Sæcularem*, illa à poteſtate Eccleſiaſtica, hæc à Magiſtratu ſæculari deſcendit. Utraque ſubdividitur in *Generalem* & *Particularem*; *Generalis*, quæ ordinario nomine Legis vel Canonis appellatur, eſt illa, quæ à ſummo Pontifice vel Principe Eccleſiaſtici vel ſæcularis ſtatus lata univerſim in tota Eccleſia Catholica, vel toto Imperio obligat: *Particularis* verò, quæ communiter *ſtatutum* vocari ſolet, ab inferioribus Epiſcopis aut Prælatis vel Principibus ſuperiorem recognoſcentibus promanat.

8 Dixi I. Legem eſſe; *rectam agendorum rationem*; quibus verbis cauſa *materialis* & *finalis* legum inſinuatur, *Erit enim Lex*, ait iterum Iſidorus *in cap. 2. diſt. 4. honeſta, juſta, poſſibilis, ſecundùm naturam, ſecundùm patriæ conſuetudinem, loco temporique conveniens, neceſſaria, utilis; nullo privato commodo, ſed pro communi civium utilitate conſcripta.* In dubio autem, ſi de manifeſta legis injuſtitia non conſtet; ſicut aliàs mandatum ſuperioris præſumitur juſtum, ita etiam à ſubditis lex juſta cenſeri debet, licet fortaſſis aliquæ rationes in contrarium opponi poſſent: cogitandum enim, à prudente Legiſlatore inter diverſa rationum momenta ad tollendam ambiguitatem & diſputationis materiam illa selecta fuiſſe, quæ pro Republica utiliora viſa ſunt: *Cor enim Regis in manu Dei eſt*, & per *ſapientiam Divinam Reges regnant, & legum Conditiones juſta decernunt. Prov. 8.* Unde & D. Auguſt. *in c. in iſtis 3. diſt. 4. In iſtis temporalibus legibus*, inquit, *quamquam de his homines judicent, cùm eas inſtituunt, cùm tamen fuerint inſtitutæ, non licebit Iudici de ipſis judicare, ſed ſecundùm ipſas.* adde textum *in L. non omnium. 20. cum L. ſeq. ff. de Legibus.*

Dixi II. à *publica poteſtate*: ex quo cauſa *efficiens* legum colligitur; nam in ſtatu Eccleſiaſtico, & circa ſpiritualia, ac eccleſiaſtica negotia nunquam poteſtas legem ferendi penes privatos & populum fuit: in ſtatu autem ſæculari & veteri Imperio Romano populus quidem auctoritatem leges & plebiſcita faciendi habebat, *c. 1. & 2. diſt. 2. L. de quibus. 32. ff. de LL.* poſtquam verò populus ſibi Reges, & Imperatores conſtituit, omnem illam auctoritatem à ſe abdicavit & Lege Regia in Principes ſuos tranſtulit. *L. 1. ff. de Conſtit. Principum.*

Dixi III. *cum voluntate eos obligandi*: quibus verbis *forma* & *effectus* legum denotatur: ad formam enim legis pertinet, ut Legiſlator per apta verba declaret mentem ſuam, quòd non tantùm conſulendo, vel ſuadendo aliquid dicat (quale conſilium neceſſariam obligationem non habet, nec tranſgreſſores ejus regulariter peccatum vel pœnam incurrunt) ſed jubendo & præcipiendo, & ita quidem clarè, ne Lex per obſcuritatem captionem aliquam contineat, *d. c. 2. diſt. 4.* Cùm autem circa cauſas præſertim *materialem & efficientem* plura adhuc notatu digna occurrant, ſit

---

§. II.

De Cauſa materiali & efficiente Legum.

SUMMARIA.

9. *Quales actus virtutum poſſint per legem præcipi?*
10. *Quæ poſſint prohiberi?*
11. *Permittuntur quandoque injuſta,*
12. *Lex prohibitoria habet ſaltem pœnam arbitrariam*
13. *Delicta quædam mixti fori.*
14. *Actus interni & occulti qualiter poſſint eſſe materia legum.*
15. *De cauſa efficiente legum.*
16. *S. Pontifex circa ſalutem animarum Legiſlator univerſalis, & quid circa Iudæos, Gentiles, & hæreticos?*
17. *Concilia quotuplicia, & de eorum poteſtate legiſlativa.*
18. *Epiſcopus in ſua diœceſi an poſſit id, quod Papa in Eccleſia?*
19. *Quare non detur poteſtas Epiſcopis ſtatuendi contra jus commune Eccleſ. & tamen valeat conſuetudo?*
20. *De Legatorum ſtatutis.*
21. *De ſtatutis Capitulorum ſede vacante, eorumque revocatione*
22. *De ſtatutis Capituli cum juramento.*
23. *De ſtatutis Ordinum Regularium.*
24. *Reformatio Ordinis an ab omnibus profeſſis acceptanda?*
25. *Conventus & Capitula inferiorum Eccleſiarum an habeant poteſtatem ſtatuendi? alia Summaria ſub §. 3.*

CUm legis virtus ſit *imperare, vetare, permittere & punire*, teſte Juriſconſult. *in l. 7. ff. de LL.* ideò legum debet eſſe *materia*, quæ juſtè *imperetur, prohibeatur, vel permittatur.*

Poſſunt igitur imprimis præter actus juſtitiæ, & 9
ut ſuum cuique reddatur, etiam opera aliarum virtutum, ut Temperantiæ, Continentiæ, Religionis &c. & quæ ad has virtutes conſequendas tanquam media ſunt, ut certarum dierum jejunium, decens in veſtitu inceſſus, concionum & Miſſarum frequentatio, *imperari & præcipi*, dummodo virtutes non ſint tales, quarum ſectatio populo ſit nimis ardua, & difficilis, prout forent actus conſiliorum Evangelicorum, nimirum paupertas, cælibatus &c. hæc enim, licet ex poſt factò rectè præcipiantur illis, qui ad eorum obſervationem ſe priùs per votum, aut per profeſſionem religioſam voluntariè obligarunt, univerſaliter tamen & ante ſpontaneam obligationem rationabiliter præcipi non poſſent.

Ex adverſo *prohibitoriæ* legis materia ſunt omnia 10
illa, quæ juſtitiæ aliiſque Virtutibus, quarum obſervatio Reipublicæ utilis & facilis eſt, contrariantur. Nec intereſt, an jam priùs lege Divina, aut Naturali ſimiles actus præcepti vel prohibiti exiſtant: nihil enim impedit, quin idem actus pro meliori Juris Divini aut Naturalis obſervatione, vel declaratione, jure inſuper humano contineatur.

Permitti per leges poſſunt ea, quæ juſta, quæ ho- 11
neſta ſunt. Imò etiam aliquando injuſta & inhoneſta ad evitationem majoris mali, ſi utrumque in Republica poſt omnem poſſibilem diligentiam nequeat evitari, non quidem approbando minus malum tanquam lici-

Digitized by Google

licitum, ſed diſſimulando ejus pœnam. Ita multi exiſtimant *Deut.* 23. conceſſum ſuiſſe Judæis exercere uſuras cum extraneis, ne cum ſuis fratribus exercerent: ita ad præcavenda majora & atrociora carnis delicta apud quaſdam calidiores nationes minora, ut fornicatioues tolerantur, & exempla ſunt *Geneſ.* 19. ℣. 8. & *Iudicum*. 19. ℣. 24. Textus quoque notabiles *in cap.* 1. & 2. *diſt.* 13. *cap.* 12. 32. *quæſt.* 7.

Puniunt demùm leges malefactores in Repu-
12 blica. Et ſi lex ſimpliciter aliquid prohibeat, quamvis pœnam determinatam non addat, ejus tamen violator Judicis prudentis arbitrio punietur: fruſtra enim leges prohibitoriæ ederentur, niſi malefactores formidine pœnæ coercerentur. Julius Clarus *lib.* 5. *ſen. quæſt.* 83. & *ibi additio prima*. Menocb. *de Arbitrar. lib.* 2. *caſ.* 365. *num.* 2.

Sunt autem quædam delicta *mixti fori*, quibus
13 tam à Jure Canonico, quàm Civili certæ vel arbitrariæ pœnæ præſtitutæ ſunt. Et in bis inter Judicem Eccleſiaſticum & ſæcularem locus eſt præventioni: ita tamen ut in majoribus criminibus, in quibus jure Canonico pœna plerumque potiùs *medicinalis*, quàm *vindicativa* infligitur, punitus in foro Eccleſiaſtico adhuc ad terrorem malis hominibus incutiendum in foro ſæculari puniri poſſit. *cap.* 2. *de Maledicis*. *cap. felicis*. 5. *verſ. per boc quoque*, *de Pœnis in* 6. *l. placeat*. 5. *C. de SS. Eccl.* De conſuetudine in enormibus criminibus circa Laicos Eccleſia ordinariè totam punitionem Judici ſæculari relinquit. Plura de punitione delictorum in lib. V. Decretalium, atque in Tit. *de Pœnis* traduntur.

Difficilis eſt quæſtio, an & qualirer actus *inter-*
14 *ni* vel *occulti* hominis materia legum humanarum eſſe poſſint? Etenim *in l.* 18. *ff. de Pœnis. in c. cogitationis*. 14. *de Pœnit. diſt.* 1. dicitur, quòd *cogitationis pœnam* (intellige in foro externo) *nemo patiatur*. In *c. ſicut.* 6. *c. tua nos.* 34. *de Simonia*, in Trident. *Seſſ.* 24. *de Refor. matr. c.* 1. habetur, quòd *Eccleſia de occultis non judicet*. Item *in lib. V. Decretalium* docebimus, ſimoniacum, hæreticum, vel uſurarium *purè mentalem* pœnas juris non incurrere. Econtra in *c. dolentes.* 9. *de Celeb. Miſſ.* præcipit Pontifex, ut officium Divinum à Clericis *devotè* recitetur; *devotio* autem & *elevatio mentis* ad Deum actus utiquè *internus* eſt? Similiter in *Clem.* 1. §. *verùm. de Hæret.* excommunicatio ſtatuitur in eus, qui ex odio, gratia, vel avaritia omittunt inquiſitionem contra hæreticos, cùm tamen odium, gratia, vel avaritia actus plerumque *interni* & *occulti* ſint. Item in Concilio Trid. *ſeſſ.* 24. *de Reform. c.* 6. privilegium datur Epiſcopis, ut poſſint abſolvere à cenſuris & irregularitatibus ex delictis *occultis* provenientibus. Demùm quis neget, peccaturum contra præceptum Eccleſiæ, qui diebus jejunii clam & nemine vidente comederet carnes, Clericum, qui occultè omitteret recitare Divinum officium, &c. aliàs haud dubiè futurum, ut ſubditi obedirent ſuis Superioribus ad oculos, & privatim omnia mandata eccleſiaſtica & ſæcularia violarent.

In bac celebri quæſtione urendum eſt diſtinctione. Nam alii ſunt actus *merè interni* & *per ſe* occulti, qui in ſolo animo & cogitatione mentis conſiſtunt; atque bi ordinariè ſoli Deo ſubjecti ſunt, humanum autem judicium eos cognoſcere non poteſt, & conſequenter nec præcipere, nec punire. Quo faciunt exempla de ſimoniacis, hæreticis, & uſurarijs purè mentalibus. Alij ſunt *externi*, qui præter animi cogitationem etiam ad opus vel actum externum proceſſerunt; & hi licet ſint *per accidens* occulti, quia ſecretò facti, teſtibus vel aliis documentis probari non poſſunt, ſubjacent tamen juriſdictioni & poteſtati legislativæ, quamvis ex defectu probationis aliquando per accidens judicium humanum effugiant. Sic ſi Epiſcopus cenſuram ferat, ut *quiſquis furtum ſacrilegum fecerit*, *excommunicationem incurrat*, in banc cenſuram incidet, qui etiam nemine vidente furatus fuerit. Pariter qui libros hæreticos clam legerit, excommunicationem Bullæ Cœnæ (ſuppoſito quòd ea Bulla in illo loco recepta ſit, de quo dubitari poteſt in Germania. vid. quæ dixi *in Man. Paroch. part.* 3. *cap.* 2. *circa* I. *caſum Bullæ*) incurret: tametſi interim tales in judicio externo ob defectum probationis puniri non poſſint, quod per accidens contingit. Alii denique ſunt actus *mixti*, partim *externi*, partim *interni*, in quibus præter actum externum etiam interna animi præparatio ſive intentio concurrit, & ad operis externi moralem perfectionem, & ſubſtantiam neceſſaria eſt, ut in Sacramentorum adminiſtratione, perceptione, & celebratione Divini officii &c. Propterea ſi Eccleſia præcipere poteſt opus externum v. g. celebrationem Miſſæ, Sacramentorum adminiſtrationem & perceptionem &c. poteſt etiam ſaltem *indirectè* præcipere id, quod eſt neceſſariò connexum, & ſine quo opus externum *validè* & *rectè* non perficitur, ut devotionem, intentionem conſecrandi, contritionem &c. *de connexis enim idem eſt iudicium*, & homo non tantùm quoad directionem corporalium & materialium externarum actionum, ſed etiam quo ad directionem animæ Superioribus ſubjectus eſt juxta illud Apoſtoli *ad Rom.* 13. ℣. 1. *Omnis anima ſublimioribus poteſtatibus ſubdita ſit*, & paulò poſt, *ideo neceſſitate ſubditi eſtote, non ſolùm propter iram* (ſcilicet Judicis externi) *ſed etiam propter conſcientiam* &c. & *ad Hebr.* 13. ℣. 17. *Ipſi* Superiores *pervigilant*, *quaſi rationem pro animabus veſtris reddituri*. Prætereà ſicut lex præcipere poteſt actum internum concomitanter cum externo, ita etiam actum malum internum punire valet, quatenus operi externo connexus eſt; quo ſenſu interpretandus eſt textus *In dicta Clement.* 1. §. *verum*, *de Hæreticis*. Et exemplum in Jure Civili eſt ex tit. *de Injuriis*, ubi tunc demùm injuria ponitur, ſi ex *animo* & *intentione iniuriandi* proceſſerit. *l. ſi non convitii*. 5. *C. de Iniuriis*.

Cauſa *efficiens* legum humanarum, ut jam in 15
priori §. inſinuatum, publica poteſtas eſt, quæ in ſtatu Eccleſiaſtico penes ſummum Pontificem, & reliquos Prælatos, in ſtatu ſæculari penes Imperatorem & alios Principes ac Dominos reſidet; ita tamen, ut quilibet Legislator pro modo tantùm & termino ſuæ juriſdictionis legem ferre poſſit, *extra territorium enim* & *ſupra juriſdictionem ſuam jus dicenti impunè non paretur*, *l. ultima ff. de Iuriſdictione*.

Summus Pontifex in materia ſpirituali & concernente ſalutem animæ, ac rectam Eccleſiæ gubernationem in toto orbe Chriſtiano legem ferre poteſt: quia ipſi omnium ſuarum ovium curam in Beato Petro Chriſtus commiſit, *Matth.* 16. Porrò etiam Hæretici, quàmvis de facto reſiſtant, de jure tamen lege Pontificia obligantur; non item Judæi & Gentiles, niſi quatenus illa lex jus Divinum vel Naturale contineret, ex ea differentiæ ratione, quòd Hæretici per Baptiſmum in Eccleſiam ingreſſi, ejus ſubditi, licet rebelles, effecti ſint. Unde etiam DD. inferunt, quòd ad fidem Eccleſiæ Catholicæ ſuſcipiendam, ſicuti rebelles ſubditi ad obedientiam, compelli poſſint; ſecus verò Judæi & Gentiles, quibus nunquam per Januam Baptiſmi in Eccleſiam ingreſſis rectè accommodatur illud Apoſtoli 1. *ad Corinth.* 5. *Quid mihi de iis*, *qui foris ſunt* (id eſt extra Eccleſiam) *judicare*, *nam eos Deus judicabit* &c. Quid verò de hæreticorum matrimoniis, vel quæ in locis hæreticorum à Catholicis contrahuntur, dicendum,

trade-

Digitized by Google

trademus in *Lib. IV. ad Tit. de Clandeſtina deſponſatione n.20.* Plura item de S. Pontificis authoritate inferius hoc libro in tit. *de Majoritate & obedientia.* explicabuntur.

17 Cæterùm quòd de ſummo Pontifice, etiam de *Conciliis generalibus Oecumenicis* ſentiendum eſt: nam & his juriſdictio in totam Eccleſiam & omnes Chriſtianos competit, neque aliter legitima ſunt, quàm ſi authoritate Romani Pontificis congregentur & confirmentur. *c. ſignificaſti. 4. de Elect.* Alia ſunt Concilia *Provincialia*, quæ Archiepiſcopi una cum ſuis Suffraganeis in ſuis Provinciis inſtituunt. Alia *Diœceſana* vel *Synodalia*, quæ Epiſcopi celebrant in ſuis Diœceſibus. Et hæc quidem poteſtatem leges & ſtatuta condendi habent, ſicut ipſi Archiepiſcopi, & Epiſcopi, ſed ita, ut eorum jus & obligatio ultra terminos Provinciæ, aut Diœceſis non extendatur: adeò ut tametſi in Decreto Gratiani quidam Canones ex aliquo Concilio Provinciali vel Diœceſano allegentur, eos tamen non eſſe univerſaliter obligatorios, omnes illi adnotarint, qui nobiſcum docent, Decretum Gratiani ad primævam ſuam authoritatem revocari. Deinde etiam advertendum eſt, quòd inferiores Prælati, nec ſoli, nec in Conciliis ſine licentia ſummi Pontificis aliquid ſtatuere valeant contra jus commune Canonicum. Inferior enim legem Superioris abrogare non poteſt; & condere ac tollere legem ab eadem poteſtate procedunt, *Clement. Ne Romani. 2. in princ. de Electione*. Circa ea proinde ſolùm leges ferre poſſunt, quæ ad reformationem morum, vel cultum divinum pertinent, aut quæ jure communi apertè deciſa non ſunt.

18 Non obſtat vulgare dictum, quòd Epiſcopus in ſua Diœceſi poſſit ea, quæ Pontifex in tota Eccleſia: quia id univerſaliter concedendum non eſt, ſed cum dependentia & ſubordinatione ad Papam tanquam Superiorem, & ſalvis illis, quæ ſummo Pontifici ſpecialiter reſervata ſunt: nam Eccleſia Romana, quæ prima eſt, & Diœceſes ac Epiſcopatus inferiores diviſit, ita reliquis Eccleſiis, earumque Prælatis vices ſuas largita eſt, ut in partem vocaret ſollicitudinis, non in plenitudinem poteſtatis. *cap. qui ſe. 12. cauſa 2. quæſt. 6.*

19 Quærit ad propoſitum hujus loci Panormi: *in c. ult. de Conſuet. num. 9.* quare Imperator potiùs Principibus ſæcularibus concedere ſoleat, ut in ſuis terris poſſint facere ſtatuta contra jus commune Civile, quàm Pontifex Epiſcopis? Item quare in aliqua Diœceſi poſſit introduci conſuetudo contra jus commune Canonicum, & non etiam ſtatutum? Reſponderi poteſt ad primum, quia majus eſt periculum in abrogatione Juris Communis Eccleſiaſtici: hoc enim cùm principaliter ordinetur ad finem ſalutis æternæ, timendum foret, ne forſan eum periculo animarum erraret Epiſcopus, dum contra S. Pontificis Chriſti Vicarii & Paſtoris univerſalis judicium & legem ſuo arbitrio ſtatuere permitteretur. Jus autem ſæculare ordinatur principaliter ad ſtatum externum politicum, quem inferiores Principes poſſunt ſecundùm naturam & mores ſingularum nationum ſine gravi periculo faciliùs dirigere. Quod ſi etiam lex communis Eccleſiaſtica non poſſit certo populo cum fructu accommodari, S. Pontifex ea de re informandus eſt, atque ejus deſuper cognitio, & mutatio vel remiſſio legis exſpectanda. Reſponderi poteſt ad ſecundum cum eod. Panorm. quòd conſuetudo, ſi ſit tamen rationabilis, habeat tacitum conſenſum ſummi Pontificis, rationabiles enim conſuetudines tolerantur *ex tot. tit. de Conſuet.* quem conſenſum S. Pontifex potiùs (ſaltem per modum diſſimulationis) factis rationabilibus hominum impendit, quàm ſtatutis Epiſcoporum, eò quòd uti poteſtate legislativa contra Papalia decreta etiam ex cauſa rationabili videatur ſapere aliquam ambitionem, quæ ſucceſſivè aperit viam ad plures inobedientias. Addi etiam poteſt, quòd plerumque difficilius ſit impedire conſuetudinem, quæ ex diuturno tempore & inveteratis moribus proceſſit, quàm ſtatutum vel legem particularem.

Legati Sedis Apoſtolicæ etiam ſtatuta facere poſſunt in provinciis & locis ſuæ legationis, quæ durant etiam poſt officium eorum finitum, *c. ult. de Officio Legati*. 20

Capitula Cathedralium Eccleſiarum, ſede Epiſcopali vacante, etiam ſtatuta & conſtitutiones facere poſſunt, quia ſuccedunt in juriſdictionem Epiſcopi, ex qua dimanat poteſtas ſtatuendi. Et illa ſtatuta etiam durant in tempus futuri Epiſcopi: quamvis enim jurisdictio Capituli ſit tantùm temporalis, quàmdiu ſedes vacat, quod tamen ex ea rectè geſtum eſt, perpetuum haberi debet, *arg. c. fi. de Officio Legati. & c. factum legitimè. 73. de R. I. in 6.* Sed Capitulum ſede vacante poteſt quidem ſtatuere circa ea, in quibus tunc habet juriſdictionem, ut circa negotia ipſum Capitulum concernentia, circa reformationem morum, cauſas judiciales &c. non verò circa talia, per quæ præjudicetur juri, authoritati, vel reditibus ſucceſſuri Epiſcopi, ut ſi vellet ſtatuere, quòd *Charitativum* ſubſidium totum, vel pro parte minueretur, quòd reditus Epiſcopales eſſent inter Capitulares diſtribuendi &c. nam in perſonam Epiſcopi ejusque jura & reditus Capitulum nullam habet juriſdictionem, conſequenter in iis ſtatuere nihil poteſt. Epiſcopus quoque ſucceſſor poteſt ex cauſa rationabili ſtatuta à Capitulo ſede vacante facta revocare, non ſecùs ac alia ſtatuta ſuorum Anteceſſorum, quia Capitulum vel Anteceſſor non poteſt Epiſcopo ſucceſſori legem perpetuam præfigere, *cùm par in parem non habeat imperium* aut juriſdictionem, *c. innotuit. 20. de Electione*. Videatur Quarant. *in ſumma bull. verbo, Capitulum ſede vacante*. Frid. *de ſen. conſ. 16.* & Pavin. *in ſpeciali tractatu, de Poteſtate Capituli ſede vacante*. 21

Aliquando autem Capitulares ſede vacante, ſpeciali pacto aut juramento ſe obligant, ut quisquis in Epiſcopum eligendus fuerit, certa ſtatuta inviolabiliter obſervare debeat: quæ pacta aut juramenta obligant novum Epiſcopum ad præſtationem fidei interpoſitæ, niſi forent manifeſtè in præjudicium Canonum, vel Eccleſiæ, vel animarum, vel dignitatis Epiſcopalis, *c. ult. de Pactis.* textus ad propoſitum notabilis, ubi Panormi. & Barb. *in c. ſicut noſtris. 27. de Iureiurando.* 22

Ordines etiam Religioſi, eorumque *Prælati* leges & ſtatuta facere poſſunt juxta conſuetudines ſuas, privilegia & modum ſuæ Regulæ. Utrùm autem Religioſi teneantur ſemper acceptare nova ſtatuta Reformatoria? Reſpondeo eſſe diſtinguendum, ac tales reformationes ſint contra pravas conſuetudines, quæ tendunt ad diſſolutionem diſciplinæ monaſticæ, violationem votorum, & ſcandalum aliorum hominum? & haud dubiè dicendum eſt, Religioſos teneri, ac compelli poſſe ad neceſſarias iſtas reformationes acceptandas, quæ tamen primam Regulam duriorem non conſtituant, *c. relatum. 7. & ibi Gloſſ. ne Clerici vel Monachi. c. unico. de Statu Regular. in 6.* An verò reformationes fiant contra conſuetudines, & mitigationes rationabiles, quæ primævum Regulæ rigorem juxta patriæ & hominum naturam citra animarum periculum temperarunt, v. g. quòd matutinum oretur de mane, quòd liceat carnibus veſci &c.? & probabiliùs videtur, quòd Religioſi ſimilem reformationem acceptare non teneantur: quamvis enim ſim- 23 24

plicirer

pliciter profeſſionem fecerint ſecundùm Regulam, tamen nec in novitiatu experientia, nec in profeſſione intentio fuit aliter ſe obligandi, quàm ad Regulam juxta præſentem uſum rationabiliter mitigatam; neque enim perfectio religioſi hominis in maximo rigore & vitæ auſteritate conſiſtit, quam multi ſine corporis & etiam frequenter animæ ac deſperationis periculo ferre non poſſent, ſed in perfectione amoris Dei, & in *declinando à malo*, ac *faciendo bonum*, ad quod aſſequendum etiam in ordine mitigatione ſufficientiſſima media ſunt, & conſiderandum, quòd ſæpè primi Regulæ Fundatores certæ nationi & terræ, ubi vixerunt, regularia ſtatuta accommodarint, quæ alibi ob diverſam terræ & hominum naturam utiliter obſervari non poſſunt. Si quis verò aliter, quàm per auſteritatem ſe minimè perfectionem conſecuturum credat, is vel rigoroſas ſui mortificationes voluntarie & privatim ſuſcipere, vel ſecundùm *c. licet. 18. de Regularibus* etiam poſt profeſſionem ad alium ſtrictiorem Ordinem tranſire valebit.

25 *Conventibus & Capitulis Regularium, ac Collegiatarum Eccleſiarum ſede vacante* juriſdictionem (ex qua poteſtas ſtatuendi deducitur) aliqui negant, aliqui tribuunt, ut inferiùs in Tit. *Ne ſede vacante &c. lib. 3.* dicemus, ideò conſuetudo locorum præcipuè attendenda erit. Cæterùm ſi quid ab his ſtatueretur, vel mediante pacto aut juramento firmaretur circa ſucceſſorem prælatum, ejusque revocandi poteſtatem, illa huc accommodari poſſunt, quæ ſuperiùs de ſtatutis *Capituli Cathedralis Eccleſiæ ſede vacante* tradita ſunt.

---

§. III.

De Obligatione Legum in utroque foro.

SUMMARIA.

26. *An Legislator teneatur ſuis legibus?*
27. *Princeps tenetur ſtare ſuo pacto.*
28. *An & quatenus peregrini & viatores teneantur legibus loci?*
29. *Hiſpanus an extra ſuam Patriam poſſit diebus Sabbathinis edere inteſtina animalium?*
30. *Abſens modico tempore quando habeatur pro præſente?*
31. *Peregrini probabiliter non obligantur particularibus ſtatutis.*
32. *Excipiuntur caſus aliquot.*
33. *Reſpondetur ad contraria.*
34. *An peregrini teneantur alibi legibus domeſticis?*
35. *Clerici quatenus ligentur legibus laicorum?*
36. *Lex humana quatenus obliget in conſcientia?*
37. *De Lege fundata in præſumptione.*
38. *Hæres non conficiens inventarium, an in conſcientia teneatur ultra vires hæreditatis?*
39. *Literarum obligatio, de qua in tit.* Inſt. de Litt. oblig. *an procedat in conſcientia?*
40. *Leges in præſumptione fundatæ qua ratione ſint juſtæ in foro interno?*
41. Fictio & præſumptio *juris differunt, illa etiam in Conſcientia locum habet.*
42. *De Lege pœnali, quando obliget in conſcientia.*
43. *Ad pœnam incurrendam quando requiratur ſententia judicis declaratoria, & quid interſit inter ſententiam judicis condemnatoriam & declaratoriam?*
44. *Pœnæ corporales quatenus obligent.*
45. *Incarceratus etiam juſtè an poſſit fugere?*
46. *Ad tributa & vectigalia an quis teneatur in conſcientia?*
47. *Leges infirmantes actus inter vivos aut ultimarum voluntatum quando procedant in foro interno.*
48. *Pacta nuda obligant in conſcientia.*
49. *Actus illicitus non ſemper eſt invalidus.*
50. *Si lex actum prohibeat, an in dubio cenſeatur etiam invalidaſſe?*
51. *Actus aliquando invalidatur civiliter tantum.*
52. *Lex poteſt actum invalidare civiliter & naturaliter, & ibi exempla.*
53. *Ex S. C. Vell. & Maced. non eſt obligatio in conſcientia.*
54. *Potiſſima difficultas, quando irritatio fit propter omiſſas ſolemnitates juris.*
55. *Lex eſt domina rerum.*
56. *Ad actus valorem requiritur voluntas & potentia agentis.*
57. *Illegitimitas occulta impedit in conſcientia à dignitate.*
58. *Prohibitio de rebus Eccleſiæ non alienandis etiam in conſcientia ſtringit.*
59. *Legum Civilium, quæ relicta in teſtamento non ſolenni & ſoluta repeti negant, vel ſolvi jubent, ſingularis interpretatio.*
60. *Relictum in teſtamento non ſolenni an poſſit retineri uſque ad condemnationem judicis?*
61. *Solennitates actuum non fundantur in præſumptione.*
62. *Actum invalidare, & denegare actionem differunt.* *Alia Summaria ſub. §. 4.*

QUæritur I. utrum Princeps vel Legiſlator ipſemet ſua lege obligetur? Pro negativa eſt textus in *l. Princeps. 31. ff. De Legibus* ubi dicitur, *Principem legibus ſolutum eſſe*. Et facit ratio, quòd leges ferantur & dirigantur in ſubditos, non in Legiſlatorem: *ſibi enim imperare nemo poteſt*, teſte J. C. *in l. penult. ff. de Recept. qui arbitr. &c.* & ſicut aliàs *nec par in parem*, ita nec quisquam *in ſe ipſum* habere juriſdictionem videtur. Econtra pro affirmativa adducitur *l. digna vox 4. C. de LL.* ubi Imperatores reſcripſerunt, *dignam eſſe vocem Majeſtate regnantis, legibus alligatum ſe Principem profiteri, & majus imperio eſſe, ſubmittere legibus principatum*, Iſidorus quoque *in c. juſtum 2. diſt. 9. juſtum eſt*, inquit, *Principem legibus obtemperare ſuis, tunc enim jura ſua ab omnibus cuſtodienda exiſtimet, quando & ipſe eis reverentiam præbet*. & in *l. ex imperfecto teſtamento 23. ff. de Legat. 3:* ait Paulus J. C. *ex imperfecto teſtamento legata Imperatorem vindicare inverecundum eſt; decet enim tantam majeſtatem eas ſervare leges, quibus ipſe ſolutus eſſe videtur.* 26

In hac q. reſpondeo & dico I. Princeps & Legiſlator ſimpliciter obligatur iſtis legibus, quæ continent jus *Divinum* aut *Naturale*, quia hæc jura, cùm à Deo Authore naturæ procedant, ſupra Principem ſunt, quamvis ab eo populo propoſita & declarata. Unde quin Princeps ſuo contractui vel pacto ſtare debeat, non eximitur per plenitudinem poteſtatis ſuæ propter conſenſum præſtitum, qui jure naturæ ſervandus eſt *l. 1. ff. de Pactis* And. Gail. *Pract. obſer. lib. 2. obſervat. 15. num. 3.* 27

Dico II. in legibus verò *poſitivis* humanis, ſive Civilibus, ſive Eccleſiaſticis, quædam ſunt, quæ propriè tantùm ad populum feruntur, & Principis ſive Legiſlatoris perſonam propter ejus eminentiam, aut aliam ſpecialem rationem non concernunt. Et hæ ſine dubio Principem non obligant; ut ſi prohibeatur populo armorum aut veſtium nimis pretioſarum geſtatio &c. & exemplum eſſe poteſt *in l. ſancimus. 34. C. de Donationibus* ubi prohibetur donatio ultra

Digitized by Google

ultra *quingentos ſolidos*, ſive aureos ſine inſinuatione apud Magiſtratum; excipitur autem ibidem donatio à Principe facta.

Dico III. in legibus merè poſitivis; quarum obſervatio æquè Principem decet ac populum; uti eſt frumenti & aliarum mercium taxatio, ſolennitates actuum inter vivos & ultimarum voluntatum, jejunium Eccleſiaſticum, confeſſio annua &c. communis eſt DD. diſtinctio inter vim *coactivam* & *directivam*, ita ut Princeps vel alius Legiſlator *vi coactiva* non teneatur ſtare ſuis legibus: cum nemo ſit, qui eum cogat, & is poteſtatem mutandi, vel abrogandi legem habeat; teneatur autem (niſi habeat rationabilem cauſam excuſantem) *vi directiva*, hoc eſt, non ex vi juriſdictionis propriè dictæ, quam in ſe ipſum nemo propriè exercet, ſed ex dictamine & directione rectæ rationis, qua ſe Princeps tanquam caput & membrum principale toti corpori communitatis conformat: nam teſte Auguſt. *in c. quæ contra 3. diſt. 8. turpis eſt omnis pars ſuo univerſo non congruens*; & ne etiam à populo facilè violentur leges, ſi ipſe Legiſlator omnium primus in eaſdem committat. Minor tamen culpa eſt, & ſæpe ceſſante ſcandalo tantùm venialis, ſi legiſlator contra ſuam legem veniat, quàm ſi populus; quia ille tantùm ex congruentia, hic autem etiam ex obedientia ad ſervandas leges obligatur.

28 Quæritur II. utrum Peregrini & Viatores obligentur legibus illius loci, per quem tranſeunt, ſi non ibidem intendant habitare? Si de legibus *juris divini aut Naturæ* loquamur, res dubio caret: quia iſtæ leges ubique terrarum obligant. Idem eſt, ſi loquamur de *legibus humanis* Juris communis; nam & his Peregrini in omnibus locis obligantur, in quibus iſtæ leges vigent & obſervantur, quia iſtarum legum communium ſubditi ſunt: Imò ſi ponamus, aliquam legem Juris Communis in Patria non obſervari, ſed obſervari in loco peregrinationis, per quem aliquis tranſit, tenebitur Peregrinus ad hujus legis obſervationem: quia conſuetudo contra jus commune, cùm ſit odioſa, reſtringitur ad locum, & extra eum non extenditur; ſicut ſtatutum vel aliud privilegium locale. arg. *c. 2. hoc tit. in 6.* Un-

29 de licet in Hiſpania moris ſit, diebus ſabbathinis comedere inteſtina animalium, ſi tamen Hiſpanus per alias Regiones tranſeat, eum ad abſtinentiam à jure communi Eccleſiaſtico præſcriptam ſub peccato teneri cum pleriſque DD. docet Navar. *in Man. Confeſſ. c. 23. num.* 100. & Paulus Layman. *de legibus c. 12. num.* 3.

30 Non obſtat, quòd abſens modico tempore fictione juris reputari ſoleat pro præſenti in illo loco, à quo abeſt, & conſequenter etiam illius loci privilegiis & conſuetudinibus gaudere poſſit, ſicut in contrarium argumentatur Sanch. *de Matrimonio libro 3. diſp. 18. q. 1. num.* 7. quia illa fictio juris non procedit in omnibus, ſed in certis tantùm caſibus in jure expreſſis, ut ſi Canonici vel Beneficiati à reſidentia fructuum Beneficiorum modico tempore abſint juxta Trid. *ſeſſ. 23. de Refor. c.* 1. aliàs etiam procederet in caſu dicti *c. 2.* & excommunicatione per ſtatutum Epiſcopi lata teneretur, qui extra Diœceſim ejus modico tempore exiſtens delinqueret: item à ſæcularibus Judicibus capi non poſſet maleſactor, ſi extra Eccleſiam immunitate locali gauderet, mox reverſurus extitet, quod certè contra communem doctrinam & praxim eſt. Interim licet hæc ſententia, Navarri, & aliorum ordinariè, maximè ad evitationem ſcandali tutior ſit; propter authoritatem tamen Sanch. & aliorum virorum DD. qui eum ſequuntur, non auderem ſemper alicujus gravis peccati damnare eum, qui contrariam teneret, præſertim rationabili aliqua cauſa, v. g. conſervandæ valetudinis accedente, & remoto ſcandalo, ut ſi Germanus tempore quadrageſimæ in Italia privatim comederet ova, caſeum, & alia lacticinia, quæ prohibentur *in c. denique 6. Verſ. par autem. diſt.* 4.

31 Potiſſima igitur difficultas quæſtionis noſtræ eſt de legibus & ſtatutis particularibus locorum. Reſpondeo, probabiliorem eſſe ſententiam, quam præ cæteris diligenter examinat, & ſequitur Sanch. *d. diſp. 18. qu.* 1. Peregrinos & Forenſes non obligari particularibus ſtatutis, vel conſuetudinibus loci, in quo per modum hoſpitum reperiuntur. Ratio eſt: ubi deficit ordinaria juriſdictio, deficit legum obligatio, quæ juriſdictionem ſupponit, ſed in peregrinos ob brevem hoſpitij moram deficit ordinaria juriſdictio *arg. l. hæres abſens* 19. *§. 2. ff. de Iudiciis*: ergo &c.

32 Attamen hæc regulariter procedunt: nam ab hac regula aliquot caſus excipiuntur, ut I. ſi ex tranſgreſſione legum loci aliis detur ſcandalum; quod tamen ſcandalum plerumque evitari poteſt, inquit Sanch. *c. l.* vel tranſgrediendo occultè, vel admonendo adſtantes, ſe legibus loci ex communiori DD. ſententia adſtrictum non eſſe.

II. Si mora in aliquo loco ſit longior, uſus communis docet, tales Peregrinos debere ſe accommodare legibus & conſuetudinibus loci, præſertim in rebus ſpiritualibus, ut obſervatione feſtorum, jejuniorum &c. tum quòd id exigat quies Reipublicæ, quæ aliàs ex diverſis hominum moribus perturbatur; tum quòd habitatores ad tempus longius in aliquo loco ibidem quaſi domicilium & forum competens ſortiantur.

Quantum autem tempus requiratur ad hanc obligationem inducendam, DD. inter ſe non conveniunt; mihi videtur probabilius maximè circa leges Eccleſiaſticas, quod cum Navar. *in Tract. de Iubil. not. 34. num.* 43. docet Laym. *d. l. num.* 1. ſufficere, quòd aliquis non merè tanquam Viator mox pertranſiens in loco ſit, ſed ibidem certo permanendi propoſito etiam ad breve tempus, aliquot v. g. ſeptimanarum aut menſium alicujus negotiationis cauſa habitationem aliquam fixerit vel conduxerit *d. l. heres abſens. §. proinde 2. ff. de Iudiciis*, & tunc ſtatim prima die, qua cum hoc propoſito habitationem ſibi conſtituit, tenebitur: nam ſicut ad *verum*, ita etiam ad *quaſi* domicilium conſtituendum, & ſequentem obligationem ac fori competentiam inducendam nullius certi temporis lapſus, ſed *animus* tantùm habitandi & *factum* ipſum habitationis inchoatæ requiritur, ut ex *l. domicilium 20. ff. ad municipalem*, in *Tit. de Foro compet.* videmus.

III. Contractuum, aliorumque actuum ſolennitates etiam à Forenſibus inſtituendæ regulantur ſecundùm leges loci, ubi celebrantur *l. ſi fundus. 6. ff. de Evictionibus l. 1. C. de Emancip. liber.*

IV. Ob bonum publicum & ad evitandum damnum poſſunt Viatores certis legibus conſtringi v. g. ut ſolvant vectigalia, ne frumentum aut arma vel armorum materiam extrahant, ne ultra triduum in loco commorentur, &c. Hæc exceptio paſſim quidem à DD. traditur, ſed quare vel quomodo in hoc caſu juriſdictio in Viatores detur, non aſſignant. Forſan iſta ratio non incongruè ſtatui poteſt, quòd jure naturæ & gentium teneatur aliquis evitare alterius damnum; & qui ſentit commodum tranſitus, ſentire etiam debet onus legum pro bono publico introductarum. Item quia tranſitus non aliter à Magiſtratu conceditur, quàm ſub conditione obſer-

Digitized by Google

obſervandarum talium legum, hinc qui tranſire volunt, ipſo facto in ſe prorogant, & agnoſcunt Magiſtratus juriſdictionem *arg. l. 1. ff. de Iudiciis*. Accedit etiam conſuetudo locorum, quæ dare poteſt in multis caſibus juriſdictionem *c. dilecti. 4. de Arbitris*.

Quintam exceptionem aliqui addunt in *vagis hominibus* nullum certum domicilium habentibus. Sed hos non improbabiliter excuſat Leſſ. *Lib. 4. c. 2. num. 49.* ex eadem ratione, qua alios Peregrinos, quòd ſcilicet non ſint propriè ſubditi illius loci, quem tranſeunt, & non ſit in eos juriſdictio niſi ex cauſa *delicti* vel *debiti*, propter quod ubique in jus trahi poſſunt ob publicam utilitatem, ne à delicto impunes, vel à ſolutione immunes evadant.

Porrò contra datam reſponſionem ad principa-
33 lem quæſtionem contrariæ ſententiæ Authores, quibus abſolutè placet, Peregrinos omnibus legibus loci adſtringi, plura argumenta opponunt, quæ Sanch. *diſp. 18. num. 4.* adducit & *num. 16.* reſolvit, ex quibus duo tantùm principaliora referam.

Primum eſt ex *c. illa 11. diſt. 12.* ibi *cùm Romam venio jejuno Sabbatho: cùm Mediolani ſum, non jejuno. Sic & tu ad quamcunque Eccleſiam veneris, ejus morem ſerva.* Reſpondetur hunc textum in primis eſſe SS. Patrum Auguſtini & Ambroſii, quorum authoritas magna quidem eſt, ſed non ſemper *deciſiva*, ut dixi *in Proœmio*, & textus eſt notabilis *in c. 5. diſt. 9.*; vel poſſe explicari, ut contineat conſilium, non præceptum, quatenus ſcilicet utiliter tanquam opus bonum ſuaderi poteſt hominibus, ut ſecundùm particulares loci uſus feſtum aut jejunium obſervent, non imperari; vel intelligi de caſu conjuncto cum ſcandalo, vel quo aliquis moram longiorem in aliquo loco trahit.

Secundum argumentum ſumitur ab inſtantia, quòd nimirum peregrinus Sacerdos, ſi veniat ad locum interdictum, non poſſit ibidem Divina celebrare, aut mortuus ſepeliri; ergo ſequitur; quòd leges loci obligent etiam Peregrinos. Reſpondeo negando conſequens, quia antecedens non provenit ex directa obligatione interdicti reſpectu Peregrinorum, ſed ex incapacitate ipſius loci, qui tali interdicto directè affectus eſt, qua de cauſa ne quidem infantes vel amentes (qui tamen interdicti & cenſuræ incapaces ſunt) in loco interdicto ſepeliri poſſunt, teſte Cov. *in c. Alma mater. de Sent. excommun. in 6. part. 2. §. 4. num. 6.* Reliqua argumenta pleraque diſſolvuntur per exceptiones ſupra poſitas, ut de illis caſibus exceptis explicentur.

Quæritur III. an peregrini teneantur legibus
34 domeſticis ſuæ Patriæ, quamdiu in externis locis verſantur? Reſpondeo negativè, quia ſtatuta particularia etiam reſpectu ſubditorum non extenduntur ultra territorium ſtatuentis *c. 2. hoc tit. in 6. l. fin. ff. de Iuriſd.* Quare non peccabit, qui feſtum aut jejunium in ſua Patria ab Epiſcopo ſtatutum alibi non ſervat, ubi feſtum aut jejunium ſecundùm jus commune non eſt; nec incurret cenſuram Epiſcopi per ſtatutum latam, qui extra Diœceſim delinquit. Dico ſi cenſura *per ſtatutum* lata ſit: nam ſpecialiter *per ſententiam* in perſonam lata ſubditum etiam extra territorium ſtringit, ut *in Titulo de Sententia excommunicationis* explicavi. Exceptio eſt, niſi ſtatuti tranſgreſſio vergat in detrimentum vel injuriam loci; v. g. Si ſtatutum ſit, ne quis verba injurioſa contra Principem vel Magiſtratum ſub certa pœna loquatur &c. *arg. l. ult. ff. de Decret. ab ord. faciend.* Qua ratione etiam ſtatutum, quod Clerici abſentes certo anni tempore ad ſynodum vel Eccleſiam comparere debeant, ſuſtinetur *c. ex tuæ 11. de Clericis non reſid.* cùm enim quilibet civis & incola naturali quadam æquitate teneatur defendere commodum ſuæ Patriæ, honorem ſui Magiſtratus, hinc eſt, quòd ad eum finem legibus rectè conſtringi valeat, tametſi extra Patriam exiſtat.

Sed quid ſi Jus Commune in Patria obſervetur, in loco autem tranſitus contraria conſuetudine abrogatum ſit? etiam hoc caſu Peregrinum, quamdiu in tali loco vivit; non teneri ad obſervationem juris, cum aliis tradit Sanch. *ub. diſp. 18. num. 18. & ſeq.* & Suar. *Lib. 2. de Leg. c. 14. in fine*; eo quòd hoc ſit quaſi privilegium *locale*, quo gaudent etiam Advenæ & Peregrini, & quilibet poſſit (quamvis non ſemper teneatur) ſe conſuetudini locorum accommodare. Unde inferunt, Germanum v. g. tranſeuntem per Hiſpaniam poſſe die ſabbathi inteſtina comedere.

Quærient IV. an & quatenus Clerici legibus 35
vel ſtatutis ſæcularium Magiſtratuum obligentur? Reſpondeo regulare eſſe, quòd ſæculares Magiſtratus ſuis legibus directè obligandi Clericos & perſonas Eccleſiaſticas, vel ipſas Eccleſias poteſtatem non habeant: *cap. Eccleſia. 10. hoc tit.* propter defectum juriſdictionis, à qua Clericos jure Divino exemptos eſſe ſæpiùs alibi probavimus. *c. nimis. 30. de Iureiur. cap. quamquam. 14. de Cenſibus in 6.* præſertim ſi in ſpecie & nominatim de Clericis diſponant, quamvis in eorum favorem v. g. ne alienatio rerum Eccleſiaſticarum valeat &c. *d. c. Eccleſia* niſi diſpoſitio eſſet in *merum* favorem vel privilegium ſine omni obligationis aut præcepti onere annexo v. g. ut Eccleſiæ gaudeant quadragenaria præſcriptione, vel alia immunitate &c. Idque ex veriori DD. ſententia extenditur, ut ne quidem circa bona patrimonialia *allodialia* (ſecus eſt de *feudalibus*, quæ non abſolutè, ſed ſub certis reſervationibus & ſalvo jure feudali in Clericos tranſeunt *cap. ex tranſmiſſa 6. de Foro comp.*) ſtatutis Laicorum Clerici ſubjaceant; tum quòd exemplo & argumento ducto à Levitis Veteris Teſtamenti Clerici non tantùm in perſonis, ſed etiam rebus ſuis exempti ſint, *d. c. quamquam & c.* [illegible] *ubi Gloſſ. notabilis in Verbo. ſuis ſæcularibus. de Vita & honeſt. Cleric.* tum etiam quòd lex civilis non poſſit aliquid ſtatuere in bona, niſi obligando ſimul perſonas ad ejuſmodi ſtatuti obſervationem, ſed perſonæ Clericorum à ſæcularibus obligari non poſſunt, ergo nec bona. Quæ ampliùs confirmatur ex vulgatis juris regulis, quòd *acceſſorium ſequatur ſuum principale*; quòd *qui Religioſis adhærent, religioſa conſequuntur*; quòd *de connexis idem ſit judicium* &c.

Non obſtat, quòd alia ſint privilegia Eccleſiarum & Eccleſiaſticorum bonorum, quæ bonis patrimonialibus Clericorum non competunt, ut quadragenaria præſcriptio, reſtitutio in integrum, & ſimilia: non enim eſt bona conſequentia, ſi privilegium unum ſcilicet exemtionis eſt communicatum bonis patrimonialibus Clericorum, ergò omnia debent eſſe communicata: aut econtra, ſi aliqua non ſunt communicata, ergò nullum eſt communicatum: à particularibus namque ad univerſale regulariter non eſt bona illatio. Sanè licet Clerici quoad ſuas perſonas indubiè exemti ſint, ſicut Eccleſiæ, non tamen ſequitur, quòd Eccleſiarum inſtar habeant Privilegium immunitatis localis, ut maleficos ad ſe confugientes ſemper protegere poſſint; quòd majorennes in judicio, vel contractu læſi in integrum reſtituantur.

Dixi autem Clericos regulariter & *directè* non obligari ſæcularibus legibus: obligantur tamen *indirectè* communibus legibus Reipublicæ, in qua ipſi etiam tanquam membra & concives cenſentur,

in

Digitized by Google

in quantum tales leges non repugnant SS. Canonibus, aut immunitati Eccleſiaſticæ, quales ſunt leges contractuum, taxatio mercium, reſtitutio ex cauſa læſionis ſive delicti &c. eſt tamen hæc obligatio non ex radice ſæcularis jurisdictionis, ſed ſolùm ſecundùm vim directivam, quatenus tales leges in æquitate naturali fundatæ ſunt, & congruentia eſt, ut ad communem pacem in Republica ſervandam omnes inibi degentes communibus legibus utantur; item quia leges & conſtitutiones Principum ſæcularium in defectu canonum generaliter à ſummis Pontificibus recipiuntur in *cap. 1. de Novi oper. nunciat.* Unde etiam ſecundùm vim *coactivam* Clerici à Magiſtratibus ſæcularibus ad obſervationem legum ſæcularium conſtringi, aut ob transgreſſionem puniri non poſſunt; hoc enim eſſet in eos directam jurisdictionem exercere. Imò etiam leges, quæ pœnam aliquam continent, & irritant teſtamenta, contractus, vel reddunt homines inhabiles ad contrahendum vel teſtandum ob admiſſum crimen, non obligare Clericos, eo quòd contineant vim *coactivam*, cum communi docet Navar. *de Conſtitut. conſilio* 43. *num.* 5. niſi à jure Can. receptæ ſint.

36. Quæritur V. An & quando leges humanæ ſive Eccleſiaſticæ ſive Civiles obligent in conſcientia? Reſpondeo ſicut ſubditi tenentur in conſcientia obedire ſuis ſuperioribus & Magiſtratibus tam ſæcularibus, quàm Eccleſiaſticis juſta præcipientibus, ita etiam leges Eccleſiaſticæ & ſæculares, ſi ſint juſtæ in foro externo, regulariter ſunt etiam juſtæ in foro interno ſive conſcientiæ. *Omnis anima*, inquit Paulus *ad Rom. 13. v. 1. ſublimioribus poteſtatibus ſubdita ſit; non eſt enim poteſtas niſi à* DEO; *itaque qui reſiſtit poteſtati, Dei ordinationi reſiſtit; qui autem reſiſtunt, ipſi ſibi damnationem acquirunt.* Et paulò inferiùs: *Judex Dei Miniſter eſt, vindex in iram ei, qui malè agit, ideò neceſſitate ſubditi eſtote, non ſolùm propter iram, ſed etiam propter conſcientiam.* Et S. Petrus *in Epiſtola 1. cap. 2. v. 13. Subjecti igitur eſtote*, ait, *ſive Regi, quaſi præcellenti; ſive ducibus, tanquam ab eo miſſis ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum, quia ſic eſt voluntas Dei, &c.*

Videtur quidem circa leges civiles in contrarium obſtare, quòd leges ſicut alii actus non agant ultra Legislatorum & agentium intentionem, arg. *cap. ult. de Præbendis. & l. non omnis 19. ff. de Rebus creditis*; ſæcularium autem Legislatorum intentio non ſit, ferre leges in ordine ad Conſcientiam, ſed tantùm ad externum ſtatum politicum.

Reſponderi tamen poteſt, licèt leges ſæculares non ſemper obligent ex intentione Legislatoris ſecundi in conſcientia, qui eſt Magiſtratus ſæcularis, obligent tamen ex intentione & voluntate Legislatoris primi, qui eſt Deus, ſecundùm allegata Scripturæ loca; hinc S. Thomas 1. 2. *quæſt.* 96. *art.* 4 ait: leges hominum juſtas habere vim obligandi in conſcientia à lege æterna DEI, à qua mediatè derivantur.

37 Verùm ab hac recepta ſententia, quòd leges juſtæ in foro externo ſint etiam juſtæ in foro interno *duæ* communiter ſtatuuntur *exceptiones*. Prima eſt, *ſi lex ſit fundata in præſumptione*: tunc enim non aliter obligat in conſcientia, quàm ſi id, quod lex præſumit, in rei veritate ſubſit v. g. *in Novel. 1. cap. 2.*
38 heres non conficiens inventarium tenetur creditoribus ultra vires hæreditatis etiam emergentia debita ſolvere, quamvis tot & tanta bona in hæreditate non invenerit, quia præſumptio juris eſt, quòd cùm non confecerit inventarium, clam aliqua bona de hæreditate ſubtraxerit, ut ex textu *dicti cap.* 2. non obſcurè colligitur, ibi in principio: *& non per ea, quæ forte ſurripiunt, aut malignantur &c.* item in §. 2. *dabit eis pœnam, exactio ſuæ malignitatis &c.* propterea ſi reverà heres non conficiens inventarium nihil in hereditate *ſurripuerit aut malignatus* fuerit, ex communiori DD. ſententia ultra vires hereditatis in conſcientia non obligabitur. Licet verò aliqui exiſtiment conſtitutionem Novelæ fundari potius *in quaſi contractu* aditæ hereditatis, quòd heres adeundo hereditatem cenſeatur tacitè promittere creditoribus omnibus ſatisfactionem, & conſequenter ex hac promiſſione in conſcientia obligetur, prius tamen, quod de præſumptione fraudis dictum, probabilius videtur, eo quòd omnis *quaſi contractus* ſupponat intentionem ſe obligandi ad naturalem æquitatem: nemo autem in dubio cenſeri poſſit ſe velle obligare cum tam gravi ſuo damno, nec æquitas naturalis id ſuadeat, creditores quoque multùm conqueri haud poſſunt, quia ſi confectum fuiſſet inventarium, ipſi non plus, quàm in hereditate repertum, accepiſſent. Similiter, ut innumera alia prætereamus, quorum aliqua *ex libro II. Decretal. ex titulo de Præſump.* deſumi poſſunt, familiare exemplum eſt ex *Inſtit. de Liter. oblig.* ubi
relinquens chirographum ſuum, in quo ſe debitorem 39
fatetur, per integrum biennium apud creditorem non accepta pecunia, poſteà in foro externo ſimpliciter ad ſolvendum condemnatur, nec ampliùs eum exceptione *non numeratæ pecuniæ* auditur: Quia tamen hæc obligatio, quæ ex *ſolemnitate literarum* oritur, non habet æquitatem naturalem nec conſenſum, niſi ſub tacita conditione: ſi pecunia numerata fuerit, & in foro externo præſumptio ſit, numeratam fuiſſe, quòd aliàs tanto tempore debitor literas ſuas apud creditorem non reliquiſſet, ideò ſi veritas hujus præſumptionis à parte rei non ſubſit, & debitor nihil acceperit, in conſcientia quoque ad nihil reſtituendum tenebitur.

Non tamen idcirco ejusmodi leges in præſum- 40
ptione fundatæ in foro externo tanquam iniquæ reprobandæ ſunt: quia licet in uno vel altero particulari caſu ob defectum veritatis præſumptæ materialiter injuſtæ eſſe poſſint, formaliter tamen, & in genere regulariter juſtæ ſunt: nam ad tollendum aliquod malum, vel procurandum bonum in Republica (v. g. ne in exemplis propoſitis heredibus malignandi & debitoribus debita injuſtè negandi occaſio ſubtrahatur) leges rectè ob defectum vel difficultatem aliarum probationum in præſumptione ſe fundare poſſunt: quia & præſumptio probationis ſpecies eſt.

Præterea etiam hic, advertendum, quòd ea, 41
quæ de *præſumptione* juris dicimus, non ſint pariter de *fictione juris* accipienda: nam *præſumptio* ſupponit veritatem, *fictio* autem etiam cognita falſitate aliquid certum ſtatuit, ut propterea lex *in fictione* fundata, ſi de cætero manifeſtè injuſta non ſit, etiam in conſcientia locum habeat. Ita Canonicus & alius Clericus de jure communi ex legitima cauſa à ſuo beneficio abſens, qui fictione Juris pro præſente habetur, optimâ conſcientia tanquam præſens fructus ſui beneficii lucratur; ita ratihabitio etiam quoad effectus fori interni *fictione Juris* retrotrahitur, & mandato æquiparatur, *cap. 10. de Regulis juris in 6.* ſi v. g. procurator Titii ſine mandato ejus fundum aliquem vendiderit, quam venditionem Titius primùm poſt annum vel biennium ratam habeat, emptor non tantùm à die ratihabitionis, ſed primæ emptionis fructus ex tali fundo perceptos in conſcientia etiam ſuos faciet.

Altera exceptio eſt, quòd *lex merè pœnalis* ante 42
Judicis ſententiam non obliget in conſcientia, poſt ſententiam verò latam obliget ad non reſiſtendum, & ſuſcipiendam pœnam: cùm enim lex debeat moribus & naturæ hominum eſſe congrua, plerumque non foret rationabile, ut Legislator aliquem obliga-

ret, ut

Digitized by Google

ret, ut ſui ipſius eſſet accuſator, reus, Judex & executor, quod naturæ admodum grave, & contrarium exiſteret.

Sed ad hujus exeptionis plenum intellectum ſciendum eſt, leges pœnales alias eſſe *merè & purè* pœnales, alias verò *mixtas*. *Lex purè pœnalis* eſt, quando Legiſlator non intendit ad culpam vel reatum in conſcientia obligare, ſed tantùm ad pœnam: quod ordinariè contingit circa tales actus, qui abſolutè non contrariantur Juri Divino aut naturali, ſunt tamen contra bonos mores politicos, & eorum intermiſſio confert ad Reipublicæ ſtatum tranquillum & pacatum conſervandum. v. g. ne quis noctu ſine lumine ambulet, certum veſtium ornatum portet, &c. ſicut etiam in Religioſorum Ordinum ſtatutis quædam cenſentur *merè pœnalia*, quæ ad peccatum grave non obligant (neque enim conſultum, imò nec ſemper juſtum aut validum eſt, ut in materia leviori Prælati conſcientias ſuorum ſub gravi culpa onerent) ſed tantùm ad pœnam ob meliorem diſciplinæ monaſticæ conſervationem v. g. ne Religioſi certo tempore loquantur, opus quamvis honeſtum, ſibi tamen eo tempore non conceſſum faciant &c. Dices, quomodo in hujusmodi actibus vel legibus poteſt ſtatui pœna, ſi nulla ſit culpa aut peccatum: cùm tamen pœna deſcribatur eſſe noxæ, delictorum & peccatorum vindicta, ac coercitio, *in l. aliud. 131. in principio & §. 1. ff. de Verb. ſignif.* Reſpondetur, hìc quidem non intervenire culpam vel peccatum, quod ſignificet defectum coram Deo culpabilem, intervenire tamen, culpam & peccatum ſignificans defectum in genere moris, & contra laudabilem Reipublicæ ordinationem. Aliquando verò etiam accidere poteſt, ut transgreſſio legis pœnalis inducat verum peccatum coram Deo, ſi ſcilicet fiat ex contumacia & contemto Magiſtratus cum aliorum ſcandalo vel perturbatione in Republica.

Aliæ ſunt leges *pœnales mixtæ*, quando aliquid prohibetur ſub culpa, & pæna; quod ut plurimum accidit in illis delictis, quæ juri divino aut naturali adverſantur, ut in furto, homicidio, & ſimilibus. In his porrò duplex eſt obligatio, una ad culpam etiam in conſcientia, altera ad pænam, quæ regulariter ante Judicis & Juris ſententiam non obligat in conſcientia, neque tenetur aliquis ſui ipſius eſſe accuſator, Judex & executor. Dico autem *regulariter*: nam aliquæ pœnæ ſunt, quæ ipſo jure, & ipſo facto admiſſi criminis incurruntur; & iſtæ, ſi aliam executionem externam non requirant, ſtatim ut factum illud, cui talis pæna ipſo Jure annexa eſt, committitur, in conſcientia locum habent, uti ſunt cenſuræ & irregularitates, quæ ipſo facto incurruntur, inhabilitas vel impedimentum ad electionem activam vel paſſivam, ad contrahendum
43 matrimonium &c. Si verò pœnæ ipſo Jure illatæ etiam externam aliquam executionem requirant, veluti amiſſio dominii, confiſcatio bonorum juxta *cap. cum ſecundùm leges. 19. de Hæret. in 6.* privatio beneficii aut fructuum beneficialium &c. tunc ad obligationem in conſcientia producendam ſententia Judicis *declaratoria* requiritur, ut rectè docet Sanch. *Lib. 2. Moralium. c. 6. num. 11.* niſi lex in ſpecie addat clauſulam: *alia etiam declaratione non ſecuta*, ut in Concilio Trid. *Seſſ. 23. c. 1. verſiculo, ſi quis autem*: ibi *eum* (ſcilicet Epiſcopum vel curatum non reſidentem legitimo tempore.) *pro rata temporis abſentiæ fructus ſuos non facere, nec tuta conſcientia, alia etiam declaratione non ſecuta illos ſibi detinere poſſe*. Ex quo textu bonum argumentum deſumitur, quod ſicut aliàs *exceptio firmat regulam in caſibus non exceptis*, ita etiam hic exceptio ſpecialis & inſolita clauſula, *alia declaratione non ſecuta*, circa hunc caſum arguit & confirmat, quòd aliàs ad pænas etiam ipſo jure inflictas in conſcientia præſtandas ſententia *declaratoria* requiratur.

Si quæras, quæ ſit ergo in effectu differentia, an per ſententiam Judicis *condemnatoriam*, vel an *per declaratoriam* inferatur pæna, ne gratis alia pæna per Judicem, alia per ipſam legem imponatur? ℟. hanc eſſe differentiam, quòd pœna illata per ſententiam Judicis debeatur primùm à die ſententiæ, pæna autem illata à Jure & poſtea per ſententiam declarata debeatur non tantùm à die declarationis, ſed retrò a die commiſſi criminis ipſo jure pænam annexam habentis. Sed ais, ergo ſaltem fruſtraneum eſt illud jus retinendi pænam v. g. fructus beneficiales ipſo iure amiſſos in conſcientia, ſi poſt declarationem omnes etiam retrò percepti reſtitui debent? ℟. quòd illud ius retinendi in conſcientia hoc operetur, quòd res aut fructus ipſo iure amiſſi non extantes, ſed interim conſumpti, ſive eorum æſtimatio aut pretium, ſi exinde poſſeſſor tempore declarationis non ſit locupletior effectus, in reſtitutionem non veniant, ſicut de confiſcatione bonorum ipſo iure ſtatuta ob crimen hæreſis vel aliud tradit Syl. *verbo Hæreſis 1. q. 8. ℣. Probis*.

Quod ſi pæna mortis, aut mutilationis, vel alia 44
corporis afflictiva ſtatuta ſit, non poteſt quidem Reus obligari, ut directè tales pænas exequatur, v. g. ut venenum bibat, famis inedia ſe ipſum conficiat &c. quia talis obligatio, utpote naturæ ſui conſervativæ valde contraria, cenſeretur moraliter impoſſibilis; tenetur tamen poſt ſententiam non reſiſtere executioni, & debet etiam indirectè cooperari, quatenus eſt neceſſarium ad executionem faciendam v. g. ſcalas aſcendere, collum præbere &c. Non eſſet tamen gravis peccati arguendus, qui potiùs naturali mortis aut ſupplicii horrore, quàm ex contemtu Magiſtratus executioni minùs promptè obſequeretur.

Imò etiam fugientem ex carcere declinandi gravis 45
ſupplicii cauſa, quamvis juſtè incarceratum, quàm plurimi DD. à peccato excuſant. nimis enim durum videtur obligare homines in conſcientia, ut media ſalvandi vitam ſuam, quæ iuri divino non repugnant; licet per accidens cuſtodes carcerum damnificarentur; tum quòd id eorum culpa eveniret; tum etiam quòd utens iure ſuo non cenſeatur alicui injuriam vel injuſtitiam facere. *l. nullus videtur. 55. ff. de Regulis juris*, qua de re videri poterit Paulus Lay. *de Legibus. c. 15. n. 7.* & alii apud eum citati.

Quæritur VI. an leges tributorum & vectigalium, 46
quæ à Dominis Territoriorum imponuntur, obligent in conſcientia? Non deſunt apud Cov. *in Relect. c. peccatum. de Regulis juris in 6 p. 2. §. 5.* qui ſimpliciter negant, tales leges in conſcientia obligare, adeoque vectigalium & tributorum deſraudatores in foro interno tutos eſſe, & tantùm in foro externo, ſi deprehendantur, pæna commiſſi vel confiſcationis mulctari poſſe. Fundamentum eorum eſt, quòd omnes leges humanæ habentes aliquam pænam annexam non obligent in conſcientia: cùm Legiſlator annectens pænam videatur non intendere ad culpam & reatum conſcientiæ obligare, ſed ſola pæna contentus eſſe. Verùm contraria ſententia, quam tenet Cov. *c. l. n. 5.* & P. Lay. in Theol. mor. *l. 3. tract. 3. p. 1. c. 3. nu. 5.* & alii communiter, probabilior & tutior eſt, quòd nimirum leges tributorum & vectigalium, ſi juſtæ ſint, hoc eſt, ſi latæ ab habente authoritatem, ſi ex juſta cauſa, & ſecundùm quantitatem communem non iniquam, obligent in conſcientia non tantùm ad ſolvendum, ſed etiam ad non ſolutum ſeu deſraudatum reſtituendum. Ratio eſt: quia lex vectigalium & tributorum fundatur in juſtitia commutativa, ex qua Principi vel Magiſtratui pro ſua ſuſtentatione debetur compenſatio, & reditus annuus propter onera publica & curam regiminis publici ab iis, quorum gratia ſuſtinetur. Id quod valde efficaciter confirmatur ex ſententia Chriſti de tributo à Judæis interrogati *Matth. 22. ℣. 21.* *Reddite, quæ ſunt Cæſaris,*

Digitized by Google

Cæſari. Item ex verbis Apoſtoli *ad Rom.13.V. 5. Neceſſitate ſubditi eſtote etiam propter conſcientiam : ideò enim* (nota connexionem cum eo, quod dixit de conſcientia) *& tributa præſtatis, Miniſtri enim Dei ſunt in hoc ipſum ſervientes; reddite ergo omnibus debita : cui tributum tributum : cui vectigal vectigal, &c.* Non obſtat ratio in contrarium allata : quia illud fundamentum ita generaliter poſitum communiter à DD. reijcitur, præſertim circa leges, quæ ex æquitate naturali aut juſtitia commutativa procedunt ; cùm in ſimilibus additio pœnæ principalem obligationem & præceptum non infirmet, ſed potiùs ejus gravitatem arguat, & declaret, mentem Legislatoris fuiſſe ſub gravi culpa adſtringere. Licet interim ipſa pœna in conſcientia ante Judicis ſententiam non obliget, & quamvis in conſcientia ſit obligatio ſolvendi tributum, non tamen tenetur defraudans, antequam condemnetur, bona ſua proprio motu in commiſſum dare, vel pœnam ſtatutam exſolvere.

Addunt verò præcitati DD & cum illis Syl. *verbo Gabella. 3. n. 17.* ſi vectigal vel tributum communi fama vel perſuaſione populi reputetur iniquum, aut ſub prætextu ſuſtentationis congruæ, vel alterius neceſſitatis impoſitum in vſus non neceſſarios ad nutriendam pompam ſuperfluam vel avaritiam cederet, non oriri conſcientiæ obligationem. Quòd ſi conſideratis omnibus dubitetur de juſtitia tributi aut vectigalis, maximè ſi fuerit noviter impoſitum, & non antiqua conſuetudine introductum, monet Syl. *d. l. n.29.* Mol. *Tom.3.diſp.674.n.7.& 9.* ut confeſſarii ante factum inclinent Populum ad ſolutionem faciendam, ne ſe periculo injuſtitiæ erga Principem exponant, ſicut & alias in dubio ad obedientiam & reverentiam Principi præſtandam inducendus eſt populus : poſt factum autem nec ſemper gravis peccati arguant, nec cogant reſtituere, quia in dubio melior eſſe poteſt poſſidentis conditio. Minor plerumque videtur difficultas facienda cum forenſibus & externis, quibus ob ſolum tranſitum per aliquem locum vectigalia ac pedagia imponuntur : hi enim minor eſt obligatio conſervandi alienum Principem, quàm ſubditis ſuum propium, niſi in quantum cura alieni Principis etiam in iſtorum commodum redundat, videlicet ex reparatione viarum, pontium, ſecuritate itinerum, vel quòd in tali loco tutò merces emi & evehi poſſint, Syl. *d. l. n.* 18. Ubi etiam *n. ſeq.* reſolvit, eos, qui exigunt vectigalia à tranſeuntibus teneri ad ſatisfactionem, ſi per ſuam negligentiam itinera & loca ſui Territorii minùs tuta conſervarint, & exinde tranſeuntibus damnum evenerit. Et generaliter communis eſt ſententia imponentem nova atque iniuſta tributa ac vectigalia ad reſtitutionem, vel aliam æquivalentem compenſationem teneri. Qua de re plura apud prænominatos authores videri poterunt.

47 Quæritur VII. an leges infirmantes contractus vel teſtamenta, aut alias defunctorum ultimas voluntates propter omiſſam ſolennitatem, vel aliam cauſam, etiam locum habeant in foro interno, ut ex tali contractu vel teſtamento infirmato nihil in conſcientia debeatur, aut retineri poſſit?

In celebri hac controverſia DD. tam Theologi, quàm Juriſperiti in diverſas ſententias abierunt. Oportet autem prænotare, in quo conveniant, & in quo diſſentiant, ut ſtatus quæſtionis & difficultas accuratius percipiatur.

48 Conveniunt igitur I. ſi contractus vel alius actus jure naturæ aut gentium valeat, eundem verò lex civilis ſeu poſitiva non approbet quidem, ſed nec improbet, quòd tunc non detur actio in foro externo ad multitudinem litium evitandam; ſit tamen naturalis obligatio etiam in conſcientia ſtringens, & in foro externo exceptionem pariens, eò quòd jure naturæ talis actus vel pactum ſubſiſtat, prout circa pacta nuda concorditer tradunt Interpretes : *Inſtit. ad tit. de Obligationibus, & ad tit. Decret. de Pactis.*

Conveniunt II. quòd aliquando lex expreſsè probibeat contractum, vel alium actum, celebratum tamen non irritet, & annullet, adeòque faciat quidem *illicitum*, ſed non *invalidum*, cujus propterea obſervatio etiam in conſcientia obliget, quod patet ex *c. ad Apoſtolicam 16. de Regularibus*, ubi dicitur, *quòd multa fieri probibeantur, quæ ſi facta fuerint, obtinent roboris firmitatem*; ſicut ibidem deciditur, quod profeſſio religioſa non debeat fieri ante annum probationis expletum, facta tamen valeat, & ſuſtineatur. Quod ante Concilium Trid. ita obtinuit; in eodem verò Concilio *ſeſſ. 25. de Regular. c. 15.* omnis profeſſio facta ante annum 16. ætatis, vel unum probationis expletum non tantùm probibita, ſed etiam annullata eſt. Sic matrimonium contractum non præmiſſis in Eccleſia denuntiationibus, vel in fraudem priorum ſponſalium de futuro, vel cum voto ſimplici caſtitatis, aut alio impedimento impediente, illicitum eſt & peccaminoſum, non verò invalidum, prout *in Lib. IV. Tit. de Matr. contrah. contra interdict. Eccl. §. I.* explicatur. 49

Imò communiter receptum eſt, quòd in dubio, quando ex verbis aut circumſtantijs aliter de mente Legislatoris non apparet, leges *probibitoriæ* ita exponi poſſint, ut actum ſolummodo, *probibeant*, non *invalidum* reddant, ſi de cætero juri naturæ, aut bonis moribus non repugnet, teſte Suar. *libr. 5. de Legibus cap.25. & 29. per notata marginalia ad Gloſſ. in l. 6. C. de Pactis num. 2.* tum argumento *d. c. ad Apoſtolicam*; tum etiam ob vulgata juris axiomata, quòd abrogatio Juris communis & præſertim naturalis ſit ſtrictè interpretanda, neque in dubio inducenda; quòd infirmatio contractus ſit odioſa, & præjudicans : in ſimilibus autem, ubi jura non ſunt clara, quod *minimum*, hoc eſt, *minoris præiudicij, vel minoris, pœnæ*, ſit tenendum *per regulam 30. & 49. de Regulis iuris in 6.* Verùm huic ſententiæ obſtat textus valde clarus *in l. non dubium 5. C. de Legibus*. Ubi Imperator expreſsè reſcribit : ea, quæ *lege fieri probibentur, ſi fuerint facta, non ſolum inutilia, ſed pro infectis etiam haberi, licet Legislator fieri probibuerit tantùm nec ſpecialiter dixerit, inutile eſſe debere, quod factum eſt*. Idque confirmatur *ex l. 6. C. de Pactis. ex cap. imperiali 13. Cauſa 25. quæſt. 2. ex cap. quæ contra 64. de Regulis iuris in 6.* in quibus locis ſimpliciter aſſeritur : *quæ contra legis probibitionem fiunt, inutilia, infecta, & ſine viribus æſtimanda eſſe*. Quare ego magis credo juri conformem doctrinam Gloſſ. & Henr. Can. *in dicto cap. quæ contra. 64. de Reg. iur. in 6.* quòd regulariter actus contra juris prohibitionem celebratus etiam invalidus ſit, niſi ſpeciali aliquo jure ſuſtineatur, vel ex circumſtantiis, alijsve conjecturis colligi poſſit, mentem Legislatoris fuiſſe, actum ſolummodo probibere, non irritare, ut in exemplis ſuperius adductis. Ad rationes in contrarium faciliùs eſt reſpondere, quàm ad textus iuris claros pro hac parte allegatos ; nam quod dicitur *in cap. ad Apoſtolicam. 16. de Regularib.* obtinet in caſibus, in quibus habetur iuris deciſio, vel de mente Legislatoris præſumptio. Alia verò iuris axiomata poſſunt intelligi, quando dubitatur, an certus aliquis contractus propter particulares circumſtantias in ſpecie cadat ſub iuris probibitionem, ſi autem conſtet, eſſe probibitum, iam propter *cit. L. non dubium. cum concordantibus*. non videtur ampliùs eſſe dubitandum de ejus invaliditate. 5

Conveniunt III. quòd lex humana poſſit invalidare actum *civiliter* tantùm, denegando actionem, vel concedendo reſciſſionem ejus per officium Judicis manente interim *naturali obligatione*, uſque dum actus in foro externo reſcindatur : veluti ſi minor tutore authore hereditatem lucroſam repudiarit, aut damnoſam 51

Digitized by Google

ſam adierit; & poſtea reſtitutionem in integrum poſtulet. *l. 1. & ſeq. C. Si tutor vel curat. interven.* ſi v. g. prohibeatur ſub certa pœna venditio frumenti aut aliarum mercium extra territorium &c. in ſimilibus caſibus is, qui accepit rem alienam; retinere poteſt uſque dum à Judice revocetur; dummodo contra juſtitiam commutativam ob defraudationem juſti pretij, vel metum illatum nihil peccatum ſit: tunc enim in foro interno etiam ante ſententiam judicis reſtitutio facienda eſt, & quidem ex ſententia Sanch. *de Matrim. lib. 4. diſp. 9. num. 4.* tametſi metus fuerit levior, qui in foro externo non meretur reſtitutionem, modò fuerit cauſa, *ſine qua non* fuiſſet contractum. Ille verò, qui promiſit, & necdum tradidit, nec in foro externo, nec in interno obligatur; eſt enim illa naturalis obligatio propter juſtam prohibitionem fori externi inefficax, & etiam in foro externo parti juſtam exceptionem contra adverſarij petitionem, ſicut regulariter, cui competit actio ad dati repetitionem, vel contractus reſciſſionem, eidem multò magis datur exceptio ad retinendum. *l. nihil intereſt. 112. & l. invitus 156. §. 1. ff. de Regulis juris*, & dolo petitur, quod mox reſtitui debet. *l. dolo. 8. ff. de Doli mali & metus exceptione.*

Conveniunt IV. quòd lex humana poſſit actum ali-
52 quem jure naturæ, vel gentium ſubſiſtentem ita annullare, ut nulla prorſus nec naturalis, nec civilis, ſive in foro externo ſive interno obligatio inde naſcatur; imò nec tuta conſcientia in tali actu perſiſti, aut aliquid exinde retineri poſſit. Ita Concilium Tridentinum annullavit contractum matrimonij ſine Parocho & teſtibus celebratum. Ita lex civilis irritat contractum à pupillo infantiæ proximo ſine authoritate Tutoris initum, *l. quod pupillus. 41. ff. de Condict. indeb. l. pupillus. 59. & ibi Gothof. ff. de oblig. & act.* etenim jus naturæ in genere quidem producit obligationem ex conſenſu, non ſimpliciter, ſed quatenus conſenſus eſt *juſtus*: in quibus autem particularibus caſibus conſenſus juſtus, vel iniuſtus ſit, lex humana declarare & decidere poteſt. * Hucque referri poteſt privile-
53 gium *S. C. Vellejani* fœminis conceſſum, ne pro aliis efficaciter intercedere ſeu fideiubere valeant. Item conſtitutio *S. C. Macedoniani*, ex qua filiusfam. non tenetur reddere Mutuum acceptum, niſi cum conſenſu patris acceptum, vel in rem ſeu utilitatem eius, aut ſumptus aliàs à patre ſuppeditandos verſum ſit. Molina *de I. & I. tom. 2. diſp. 30. num. 2.* Leſſ. *l. 2. c. 20.*

54 Sed jam in *quinto* magna eſt diſſenſio, quando lex humana præſcribit certam formam actui v. g. electioni, alienationi rei Eccleſiaſticæ, teſtamentis, aut codicillis &c. qua forma non ſervata actus in foro externo invalidus reputatur, utrum in tali caſu ob omiſſam formam actus non tantùm *civiliter*, ſed etiam *naturaliter* annullatus ſit, ut nec in foro interno ullum effectum habeat, ut qui v. g. ex non ſolemni electione dignitatem, ex mala alienatione rem Eccleſiaſticam, ex imperfecto teſtamento hæreditatem, vel legatum conſecutus eſt, ne quidem in conſcientia retinere poſſit?

Sanè Fachin. *L. 4. Controv. cap. 5.* acriter contendit, ſolemnitates teſtamentorum nullam vim habere in foro interno, ſi conſtet de voluntate defuncti, adeoque inſtitutum vel legatarium in teſtamento non ſolemni in conſcientia tutum eſſe, imò hæredem ab inteſtato in conſcientia obligari, ut ſequatur voluntatem defuncti, quamvis deficiat iuris poſitivi ſolemnitas. Argumentum eſt, quòd ex voluntate defuncti etiam *non ſolemni*, dummodo ex ſana & deliberata mente procedat jure naturæ, & ex naturali obligatione debeatur id, quod defunctus voluit, licet in foro externo pro eo conſequendo actio non detur: id quod non leviter hoc modo probatur. Ubi ſolutum repeti non poteſt, ibi ſaltem naturalis eſt obligatio, ubi enim nulla prorſus ſolvendi eſt obligatio, quocunque errore ſolutum repeti poteſt. *l. quod indebit. 7. & l. quod pupillus 41. ff. de Condict. indeb.* ſed relicta in teſtamento non ſolemni, & ſoluta repeti non poſſunt. *l. 2. C. de Fideicommiſſis. l. non dubium. 16. C. de Teſtamentis.* ergo naturali obligatione debentur. Eandem opinionem alio fundamento adjuvat Panor. *in cap. cum eſſes. 10. de Teſtamentis. & in c. quia plerique 8. de Immunit. Eccleſ.* quòd ſolemnitates actuum, & teſtamentorum à jure civili ex præſumptione & evitatione fraudis, quæ circa talia committi ſolet, inductæ ſint; leges autem fundatæ in præſumptione locum non habeant in conſcientia, quando de veritate & enixa voluntate defuncti conſtat *per tex. notab. in l. fin. C. de Fideicom.*

His tamen non obſtantibus probabilius videtur, quod docet Covar. *in dicto c. cum eſſes. de Teſtam. num. 12. & ſeq.* ſolemnitates teſtamentorum (idem eſt de aliorum actuum vel contractuum ſubſtantialibus ſolemnitatibus, quibus non obſervatis in foro externo annullantur) etiam in foro animæ vim & effectum ſuum habere, neque retineri poſſe in conſcientia, quod ex contractu vel teſtamento nullo (citra ſpontaneam agnitionem hæredis, de qua infra) acceptum eſt; è contra tutum eſſe hæredem ab inteſtato, ſi teſtamentum defuncti nullum expugnaverit, utcunque de voluntate ejus conſtiterit.

Ratio eſt I. quòd leges & præcepta Legiſlatorum atque etiam judicum juſta in foro externo, etiam ſint juſta in foro interno, ut ſuperius *in quæſt. 5.* probavimus; neque eſſet conveniens ut Judex alicui in foro externo juſtè adjudicaret hæreditatem contra voluntatem defuncti in teſtamento non ſolemni expreſſam, & tamen in conſcientia accipiens tutus non eſſet. 55

II. Lex eſt domina rerum, & poteſt ex cauſa uni dominium auferre, & contra voluntatem ejus in alium transferre, ut accipiens etiam in conſcientia tutus ſit, ſicut in jure *præſcriptionis*, & *uſucapionis* manifeſtum eſt. Ergo multò magis ex defectu ſolennitatum ob publicam utilitatem introductarum poterit impedire dominij translationem contra voluntatem transferre volentis, & aliis, ſcilicet legitimis hæredibus, & præſertim filiis (quibus jure naturæ & gentium potiùs, quàm extraneis debetur, *l. cum ratio. ff. 7. de Bon. dam.*) adjudicare: cùm minus præjudicij ſit non acquirere, quàm acquiſitum perdere.

III. Ad valorem cujusque actus etiam in foro in- 56
terno duo requiruntur, ſcilicet *voluntas & potentia* per tex. *in cap. cum ſuper. 23. de Offic. Deleg.* prout in Phyſicis non movetur ex mea *voluntate* lapis, ſi pondus virium *poteſtati* reſiſtat. Quidquid ergo teſtator in teſtamento non ſolemni *voluerit*, effectum non habebit, ſi *poteſtas* id faciendi jure prohibente non fuit. *l. hac conſultiſſima. 21. §. 1. Cod. de Teſtamentis.* ibi: *ex imperfecto teſtamento voluntatem teneri defuncti non volumus, &c.*

IV. In *c. innotuit. 20. de Electione.* non obſcurè col- 57
ligitur, quòd illegitimè natus abſque diſpenſatione electus non poſſit ſalva conſcientia dignitatem acceptare, licet hoc impedimentum illegitimæ nativitatis jure tantùm humano ſtatutum ſit.

V. In *extravag. ambitioſæ. de Rebus Eccleſiæ non* 58
alien. non tantum alienans res Eccleſiaſticas ſine ſolennitate, ſed etiam malè alienatas recipiens excommunicationem incurrit, quod fieri non poſſet ſi accipiens in conſcientia non peccaret; ſiquidem excommunicatio non niſi ob peccatum mortale incurratur. Quæ duæ poſtremæ rationes valdè obſtant illis, qui putant, electionem vel alienationem rei eccleſiaſticæ contra jus tantùm humanum celebratam in conſcientia obſervari poſſe.

Ad primum & potiſſimum argumentum in contrarium reſpondet Cov. non eſſe *naturalem* ſed *moralem*

tantùm & *honeſtatis* obligationem : Mihi ſalvo meliori judicio videtur etiam dici poſſe, non probari abſolutè in allegatis legibus, nec *in l.ult. C. de Fideicommiſſ.* quòd relicta in teſtamento non ſolenni & per errorem ſoluta repeti nequeant : cùm regulare ſit, quòd ex omnibus cauſis, quæ jure non valuerunt, vel non habuerunt effectum, ſoluta per errorem repeti poſſint. *l. ex his omnibus 54. ff. de Condict. in deb.* * Sed hoc, quòd hæ-
59 res, de cujus principali præjudicio agitur, poſſit ſuo juri, quod haberet contra teſtamentum non ſolenne, renunciare, & *agnoſcere* (quod verbum in ſenſu juris ſignificat *acceptationem*, *conſenſum &c.* prout DD. *agnoſcere & acceptare* Legatum in teſtamento relictum pro ſynonymis accipiunt. Harp. *ad §. 2. I. de Legatis. num. 14.*) voluntatem defuncti, idque juris interpretatione cenſeatur facere ſolvendo minus ſolenniter relicta, poſt quam agnitionem non ſit amplius locus pœnitentiæ *juxta reg. 21. in 6. quod ſemel placuit, ampliùs diſplicere non poteſt*. Ita non obſcurè colligitur ex ipſis textibus allegatis, *in d. l. non dubium. 16. C. de Teſtament. ibi : Et ſi voluntas defuncti circa legata, & fideicommiſſa legibus ſubnixa non ſit, tamen ſi hæres ſua ſponte agnoverit, implendi eam neceſſitatem habeat*. Similis textus eſt *in l. 2. C. de Fideicommiſſ.* ubi heres comperiens voluntatem defuncti non ſolennem, & tamen ſolvens, juris interpretatione cenſetur eandem approbare. Denique *in l. fin. C. eod.* quæ clariùs repetitur *in §. fin. I. de Fideicommiſſ. hæred.* dicitur, quòd teſtator *fidem hæredis elegerit, &c.* ideòque ſupponendum, quòd hæres de præſtando fideicommiſſo fidem ſuam interpoſuerit, aliàs enim, ſi contradixiſſet, non potuiſſet teſtator *ejus fidem elegiſſe*. Et hoc, ſi de foro *externo* loquatur.

Quantùm ad forum *internum* quæſtio eò recidit, an dicta *juris interpretatio*, ex qua ſolvens inutile relictum cenſetur approbare voluntatem defuncti, in effectu ſit *præſumptio*, aut potiùs *fictio*, juxta tradita ſuperius *quæſt. 5.* quod cùm dependeat à voluntate legiſlatoris, quæ diverſimodè à DD. explicatur, ideo non eſt facilè certum aliquid ſtatuere. Ferme mihi videtur, dictam interpretationem in effectu *fictioni* comparari, quia leges citatæ ſimpliciter volunt, ut defuncti voluntas ſemel agnita firma maneat, ex aliquali obligatione inde exorta. Nolim tamen contrarium erroris damnare : nam illa verba *in l. 2. C. de Fideicommiſſ. cùm non ex ea ſola ſcriptura, ſed ex conſcientia relicti fideicommiſſi defuncti voluntati ſatisfactum eſſe videatur*, valde etiam probabiliter de *præſumptione*, quod ſcilicet hæres ſponte renunciaverit juri ſuo voluntatem defuncti ſequendo, & fideicommiſſum inutiliter relictum præſtando, intelligi poſſunt; qualis *præſumptio* in foro quidem externo foret *juris & de jure* non admittens probationem in contrarium per text. *in d. l. 2. ibi : fruſtra ab hæredibus ea de re* (ſcilicet de præſtito fideicommiſſo inutiliter relicto) *tibi quæſtio movetur*; in foro autem interno cederet veritati, ſi tale fideicommiſſum hæres non cum animo renunciandi juri ſuo, ſed merè ex errore juris ſolviſſet.

Cæterùm verò ſi ponatur caſus, quòd hæres non habuerit certam ſcientiam voluntatis defuncti, ſed ſolummodo confiſus ſcripturæ, aut depoſitionis teſtium (quæ à parte rei potuit eſſe falſa, ſubornata, contra vel præter mentem defuncti) non ſolenniter relicta per errorem juris ſolverit; an tunc repetitionem non habeat? id in dictis legibus non deciditur; neque etiam, an ex ſola conſcientia voluntatis defuncti, qui necdum ſolvit, ad ſolvendum teneatur? licet enim ex voluntate defuncti ſive naturalis ſive moralis obligatio naſcatur, ea tamen (*ſine ſpontanea agnitione hæredis d. l. non dubium. 16. Cod. de Teſtam.*) inefficax eſt, ſicut obli-
60 gatio pupilli ſine tutoris authoritate. * Quod autem quidam ajunt, hanc obligationem operari retentionem per remedia juris etiam in conſcientia avocabilem, puto ita intelligendum, quòd rem ex teſtamento non ſolenni ſine vi aut fraude obtentam liceat quidem retinere, quamdiu dubium aliquod de valore teſtamenti, vel an hæres ab inteſtato ſecuturus ſit, & agniturus voluntatem defuncti, ſupereſſe poteſt, non autem, ſi manifeſtè conſtet de invaliditate teſtamenti, & ſimul de facto hæres ab inteſtato declaravit voluntatem ſuam, quòd jure ex lege ſibi competente contra voluntatem defuncti uti velit, tametſi decretum Judicis non intervenerit; cùm enim ſciam me perditurum cauſam in judicio, planè æquitas naturalis non admittit, adverſarium juſtam cauſam foventem per moleſtam litem cum jactura temporis, expenſarum, amicitiæ, & animi pacationis vexare.

Ad alterum reſpondetur negando, quòd leges præ- 61
ſcribentes actibus formas ſubſtantiales fundentur in præſumptione, licet motivum condendæ legis fuerit evitatio fraudis. Neque ceſſante ratione legis in particulari caſu ceſſat lex generalis formam actui ſtatuens, niſi ratio generaliter ceſſet, ſicut ſi matrimonium hodie poſt Concilium Tridentinum coram centum teſtibus abſque Parocho contraheretur, non ideò valeret, tametſi in hoc caſu periculum abnegandi matrimonium ceſ-
ſaret. * Alias inſtantias, quas adducit Facb. *l. cit.* quòd 62
multa negantur in foro externo, quæ non obligant in foro interno, ſicut exempla ponit de denegata actione ob læſionem infra dimidium juſti pretii, de actione *quanti minoris*, vel *redhibitoria* ultra annum vel medium non extenſa, facilè eſt reſolvere ex ſuperiùs dictis, quòd nempe aliud ſit ad minuendas lites actionem in foro externo denegare, & aliud ipſum actum eiusque obligationem annullare.

---

§. IV.

De promulgatione, acceptatione, & abrogatione Legum.

S U M M A R I A.

63. *Scriptura non eſt de Subſtantia legis.*
64. *Publicatio legum qualiter fiat.*
65. *Scientes legem non obligantur ante lapſum 2. menſium.*
66. *Conſtitutiones inferiorum ligant etiam ante duos menſes.*
67. *Leges Pontificiæ Romæ tantùm promulgatæ quo ſenſu de Stylo ligent ubique?*
68. *Legis effectus an dependeat à populi acceptatione.*
69. *Contra legem diſſimulante legiſlatore non acceptatam currit conſuetudo.*
70. *Legem abrogare quis poſſit?*
71. *Statuta inferiorum à S. Pontifice confirmata quis poſſit abrogare?*
72. *Derogatio legis quid ſit?*
73. *Declarare legem quis poſſit?*
74. *Regulæ quædam utiles circa declarationem & interpretationem legum.*
75. *Mens legis præferenda eſt verbis.*
76. *EpiKia ſeu interpretatio ex bono & æquo cui competat?*
77. *Æquitas rigori iuris præferenda.*
78. *EpiKia non admittitur circa ſolennitates ſubſtantiales actuum.*
79. *Ceſſante ratione legis, quando ceſſet ipſa lex?*
80. *Odia reſtringenda, favores ampliandi.*
81. *Correctio juris ſtrictè accipienda.*
82. *Ex paritate rationis poteſt aliquando fieri extenſio juris.*

83. *Ver-*

Digitized by Google

83. *Verba legis non facilè impropriandа.*
84. *Iura juribus concordanda.*
85. *Diſpenſatio quid?*

63 QUamvis abſolutè ad ſubſtantiam legis non deſideretur, ut in ſcripturam redigatur, & lex vel conſtitutio poſitiva tantùm accidentali & extrinſeca denominatione. *Ius ſcriptum* dicatur ad diſtinctionem juris conſnetudinarii, quod abſque conſtitutione per mores hominum inducitur, ſicut cum communi tradit Harp. *ad §. 9. Inſt. de I. N. G. & C.* * requiritur
64 ramen, ut ſive per ſcripruram publico loco affixam, ſive per præconis proclamationem ita publicetur, ut in hominum ex lege obligandorum notitiam devenire poſſit; *cur enim culpabimus eos*, inquit Imperator *in Nov. 66. cap. 1. qui poſitas ignoraverint conſtitutiones.* Porrò de ptomulgarione legum Imperialium habetur *in d. 66. Nov.* quòd non obligent, niſi poſtquam fuerint promulgatæ in cujusque Provinciæ Metropoli, & inſuper duo menſes elapſi, ut intra hoc temporis ſpatium ſufficiens notiria haberi poſſit.

65 Quare tametſi aliquis priùs in notitiam talis legis devenerit, tamen ante lapſum duorum menſium ad ejus obſervationem non adſtringetur. Quod generaliter obtinet, quoties Legislator ad obligationem ſuæ legis vel longiorem vel breviorem terminum non præſcripſit, prout in Concilio Trident. *Seſſ. 24. de Refor. Matr. cap. 1. in fine* ſtatuitur, quod irritatio matrimonii clandeſtini primùm poſt 30. dies à die promulgationis vim habeat.

Non ignoro, quòd multi DD. contrarium doceant apud Barb. *in cap. 2. hoc tit. num. 6.* exiſtimantes, quòd lex ſive imperialis; ſive alia habens certum tempus annexum obliget eos, qui ante finitum illud temporis ſpatium notitiam legis acquiſiverunt per textum *in cap. 1. de Poſtulat. Præl.* ibi: *ſufficit, ut ad conſtitutionis obſervantiam teneatur, qui noverit eam ſolemniter editam, aut publicè promulgatam &c.* cui addi poteſt *regula 31. iuris in 6. quòd certus certiorari ulteriùs non debeat.* Sed recto juris & verborum ſenſui magis conſona eſt noſtra ſententia, quam præter alios etiam docet Nav. *de Conſtitutionibus conſ. 1. num.* 8. Menoch. *de Arbitrariis Iudicum lib. 2. caſu 185. num. 7.* etenim *in cit. Nov. 66.* dicitur, leges primum *poſt duos menſes valere*: in citato loco Concilii, quòd decretum de reformatione matrimonii primum *poſt* 30. *dies robur habere incipiat*: in bulla Pii IV. ſuper declaratione temporis ad obſervanda decreta Concilii Trid. *iure communi ſancitum eſt*, air Pontifex, *ut conſtitutiones novæ vim non niſi poſt certum tempus obtineant &c.* quæ ſanè verba in propria ſignificarione ſatis indicant, quòd tempus legi adjectum univerſim ſine diſtinctione tam reſpectu ſcientium, quàm ignorantium obligationem ſuſpendat. Accedit, quòd mens Legislatoris tempus legi adiicientis fuerit, rollere conſuſionem in populo, ne aliqui propter ſcientiam priùs, aliqui propter ignorantiam ſeriùs obligentur; quæ conſuſio minimè tolletur, ſi tempus adjectum reſpectu ſcientium obligationem legis non remoretur.

Ad Contraria reſpondetur, ea procedere ex ſuppoſito jam negato, quòd lex ante lapſum temporis obligare inceperit: neque enim *in cap. 1.* propoſitum fuit ſummo Pontifici noſtram quæſtionem decidere, ſed aliam: nimirùm, quòd ad obligationem legis ſufficiat promulgatio in communi, & non requiratur, ut ſingulis per mandatum ſpeciale inſinuetur.

66 Deinde *illud cap.* loquitur de conſtitutione alicujus Cardinalis; quà in re eſt advertenda communis doctrina tradita à Panor. *in cap. 2. hoc tit. num. 7.* quòd in conſtitutionibus Legislatorum inferiorum à ſummo Principe non babeat locum illa *Novell. 66.* ſed ſi tempus certum expreſſum non habeant, obligent ſcientes ſtarim, ignorantes verò poſt tempus arbitrarium, quo rationabiliter poteſt præſumi de ipſorum notitia, & poſt quod tempus non debuiſſent conſtitutionem ignorare ſicut dicitur *in cap. 1. de Conceſſ. præbend. in 6.*

Speciale eſt de ſtylo Curiæ Romanæ circa Bullas 67
ſummi Pontificis, quòd vim babeant obligandi, quàm primùm in eadem Curia Romana publicantur, & in *arce campi Floræ*, ac ad valvas Baſilicæ Apoſtolorum affixæ ſunt, & in Cancellaria Apoſtolica pro publicatis habentur, teſte Barb. *d. l. num. 9. cum citatis ibidem.* Artamen hic ſtylus limitandus eſt, ut in primis potiſſimum procedat circa cauſas beneficiales & ſimiles, in quibus S. Pontifex liberam poteſtatem habet, non autem circa ea, quæ proximè conſcientiam tangunt, ut circa cenſuras Eccleſiaſticas, jurisdictionem Confeſſariorum in foro pœnitentiali, &c. nam ſimilia debent etiam in partibus innoteſcere & publicari, ne ignorantes peccati arguantur, vel periculum animarum incurrant. *arg. cap. cum infirmitas. 13. de Pænit.* Præterea ſi v. g. circa beneficiales cauſas aliquid novi Romæ conſtituatur, habebit quidem effectum, ſi cauſa ex partibus Romam perveniat, ſi verò in partibus præſertim ultromontanis agitetur, ſecundùm jus ordinarium & conſuetudines ibi vigentes judicabitur, ſi talis bulla ibidem publicata, & recepta non ſit: nam ſtylus Curiæ non in omnibus extenditur extra Curiam, maximè cùm naturali æquitati ſit conveniens, ut leges non publicatæ, adeòque ignoratæ, non ligent, & Pontifex per generales leges non intendit ſemper particularibus locorum ſtatutis, & conſuetudinibus derogare, niſi exprimat. *cap. 1. hoc tit. in 6.*

De *acceptatione* legum quotidiana quæſtio & con- 68
troverſia eſt, an legis effectus & obligatio à populi acceptatione dependeat, & qualiter illud accipiendum ſit, quod vulgò circumfertur, legem non acceptatam non obligare? Enimverò aliqui cum Nav. *hoc tit. conſilio 1. qu. 5.* ſimpliciter aſſerunr, vim & ſubſtantiam legis à populi acceptatione pendere, & omnes leges habere racitam conditionem, *ſi acceptentur*; pro quibus facit textus *in cap. in iſtis. 3. in §. leges. diſt. 4.* ibi. *leges inſtituuntur, cùm promulgantur, firmantur, cùm moribus utentium comprobantur.* Irem *in l. de quibus. 32. ff. de Legibus*, *iſtæ leges*, ait J C. *nulla ex cauſa nos tenent, quàm quòd iudicio populi receptæ ſint.*

Verùm rationi magis conſentaneum eſt, quòd, cùm populus in omnibus juſtis præceptis obedientiam Legislatori ram in foro interno, quàm externo debeat, ut in priore §. demonſtratum, non ſit in poteſtate populi, an legem acceptare vel reiicere velit: non acceptari autem aliquando legem poſſe vel ex ignorantia, quia v. g. Romæ tantùm lata per Ordinarios locorum in partibus nunquam promulgata fuit; vel ex cauſa, quia continet aliquod notabile gravamen, propter quod utiliter in ſingulis locis obſervari non poteſt, & inſuper Legislator, qui non ignorat, vel facilè ſcire poteſt neglectum ſuæ legis, ſaltem tacitè connivendo acquieſcit. Vid. etiam text. *in cap. ſi quando. 5. de Reſcriptis.* ubi declarat S. Pontifex, quòd juſtè ſuſpendatur executio Mandati Apoſtolici, ſi videarur continere aliquod notabile gravamen, uſque dum S. Pontifex ea de re certioratus obligationem aut remittat, aut repetat. Similes textus ſunt *in c. paſtoralis. 8. de Fide inſtrum. c. cum teneamur. 6. de Præb.*

Non obſtant, quæ in contrarium alata ſunt, nam ille textus *in d. §. leges* in primis eſt Gratiani, cujus authoritas non eſt deciſiva. Deinde explicari poteſt de confirmatione legum *extrinſeca* & accidentali, non *intrinſeca* & ſubſtantiali, quatenùs ſcilicet leges moribus utentium receptæ extrinſecam ſuam perfectionem, & vigorem conſecutæ ſunt, non verò quòd ante hanc receptionem vim propriam obligandi ex ſe non habuerint. Alter textus *in l. de quibus. 32. ff. de L.* pro-

Digitized by Google

cedit de illo antiquo tempore, quando poteſtas leges
ferendi, & magna pars imperii penes populum Roma-
num fuit; poſtea verò, quando populus *lege Regia* po-
teſtatem ſuam in Principem transtulit *juxta l. 1. ff. de
Conſtitut.* nulla fuit relicta populo authoritas legem aut
ferendi, aut approbandi. Maximè autem in cauſis
Eccleſiaſticis & ſpiritualibus *dicta lex* 32. locum non
habet: quia in iſtis poteſtas ferendi legem immediatè
à Chriſto Apoſtolis, eorumque Succeſſoribus data eſt,
& nunquam penes populum fuit.

69 Illud quoque circa acceptationem legum adver-
tendum eſt, quòd ſi lex diſſimulante Legislatore non
obſervata ſit, lapſu 10. annorum aboleatur: ſed hoc, ſi
nunquam recepta ſit; ſi verò aliquando recepta, & po-
ſtea per contrarium uſum intermiſſa, ad eam tollen-
dam, *ſi eccleſiaſtica* ſit, 40. annorum ſpacium requiri-
tur. Laym. *in Theol. mor. tract. 4. cap. 3. num.* 4 Garc. *de
Benef. p. 7. cap. 1. num* 137. Qua de re inferiùs *in Titulo
de conſuetudine* plura dicemus. Sin autem Legislator
inſtet & urgeat, legem ſuam recipi, non obſtante gra-
vamine à populo propoſito, nec iniquitas legis mani-
feſta ſit, ſecundùm obedientiam ei debitam paren
dum erit: ſæpe enim homines veteres corruptelas &
malas conſuetudines difficulter relinquunt, non ta-
men propterea ſemper eis indulgendum, ſi aliud pro
Reipublicæ utilitate expedire Principi videatur.

Inter *Abrogationem, Derogationem, Declarationem
legis & Diſpenſationem in lege* differentia facienda eſt.
Nam *abrogatio* ſignificat totalem caſſationem & ſub-
lationem legis. * Fit autem *abrogatio* aliquando per
70 conſuetudinem contrariam, de qua inferiùs: aliquan-
do per ipſum Legislatorem, vel ſucceſſorem ejus ob
mutatas circumſtantias temporum, rerum & cauſa-
rum: *nonnumquam enim*, ait Joannes XXII. *in extra-
vag. 2. de Verb. ſignif. quod coniectura profuturum credi-
dit, ſequens experientia nocivum oſtendit, ideò non de-
bet reprehenſibile iudicari, ſi Canonum Conditor Canones à
ſe, vel ſuis Prædeceſſoribus editos revocare ſtudeat, ſi
obeſſe potiùs viderit, quàm prodeſſe*. Dico etiam per
ſucceſſorem poſſe revocari conſtitutionem anteceſ-
ſoris: idque tametſi haberet clauſulam, *hac immu-
tabili & in perpetuum valitura lege ſancimus &c.* cùm
enim par in parem, aut anteceſſor in ſucceſſorem
æqualis dignitatis non habeat imperium vel juriſdictio-
nem, ideò etiam lex aliqua ſucceſſori ab anteceſſore
præſcribi non poteſt, à qua ei recedere non liceat. *cap.
innotuit. 20. de Elect.*

Et hoc non tantùm de conſtitutionibus impera-
toriis, aut pontificiis, ſed etiam inferiorum Princi-
pum & Legislatorum accipiendum eſt, prout ſuperiùs
diximus, ſtatutum prædeceſſoris Epiſcopi vel Capitu-
li ſede vacante poſſe à ſucceſſore Epiſcopo revocari.

71 Sed quid, ſi talia ſtatuta inferiorum Legislato-
rum à ſummo Pontifice vel Imperatore confirmata
ſint, anne nihilominus ab inferibus revocari poterunt?
Diſtinguendum putat Decius *in cap. cum acceſſiſſent. 8.
hoc tit. num.* 18. an ſtatuta Inferiorum ſint ita *contra ius
commune*, in quibus propterea ex defectu poteſtatis ſta-
tuendi confirmatio ſuperioris fuit neceſſaria; vel an
ſtatutum fuerit *præter ius*, & per ſe validum, ac con-
firmatio ſuperioris tantùm accidentalis & corroborati-
va? illo caſu cenſet, ſtatutum ab inferiore ampliùs re-
vocari non poſſe, cùm per confirmationem, à qua to-
tam ſubſtantiam accepit, facta ſit lex ſuperioris, cui
inferior derogare non poteſt. *Clement. ne Romani. 2. in
princip. de Elect.* ſecus verò in caſu poſteriori, in quo
ſtatutum ſubſtantialiter eſt inferioris. Sed quia huic
diſtinctioni obſtat textus in eodem *cap. acceſſiſſent.* ubi
ſuppreſſio *Primiceriatus* in Eccleſia Cathedrali, & ejus
fructuum inter Canonicos diſtributio fuit ſtatutum
Capituli *contra ius commune* teſte Gloſſ. *ibidem in V. con-
firmatum*: cùm jure communi non liceat Capitulo præ-
bendam canonicalem, præſertim verò dignitatem ſup-
primere, & tamen hoc ſtatutum, licet à Summo Pon-
tifice neceſſariò confirmatum, potuit à Capitulo ipſo
facto contraveniendo revocari: ideo circa primum di-
ſtinctionis à Decio aſſignatæ membrum alia diſtinctio-
ne utitur Abbas *in dicto cap. cum acceſſiſſent. num.* 2. quam
etiam probat Fag. *in eodem cap. num.* 12. nimirùm, ſi
ſtatutum confirmatum à ſuperiore concernat favorem
publicum, vel aliorum, quàm ſtatuentium, non poſ-
ſit revocari ab inferiore: poſſit autem, ſi concernat
principaliter favorem ipſorum ſtatuentium, *ut in d. cap.
cum acceſſiſſent.* ubi reditus dignitatis ſuppreſſæ accre-
verunt reliquis Capitularibus: eo enim caſu fit revoca-
tio ad illum modum, quo quilibet poteſt favori, aut
privilegio ſuo renunciare.

Derogatio ſignificat particularem legis imminutio- 72
nem, quæ ſe habet vel ex parte ipſius legis, quando
Legislator unum legis articulum mutat, vel à genera-
li conſtitutione certos caſus ſpeciales excipit; vel ex
parte ſubditi, quando eidem Legislator reſcriptum,
privilegium, aut diſpenſationem contra legem con-
cedit.

Declaratio eſt vera legis interpretatio ſecundùm 73
mentem Legislatoris. Hæc etiam aliquando inferiori-
bus in lege ſuperioris competit. Sic Summus Ponti-
fex, quamvis inferior ſit jure divino & naturali, & il-
lud abrogare, vel in eo diſpenſare nequeat, declarare
tamen poteſt, & verum ejus ſenſum exponere. Licet
verò etiam alii viri docti poſſint interpretationes legum
Divinarum & humanarum facere, eæ tamen probabi-
les ſolummodo ſunt, non authoritativæ & deciſivæ,
ſicut Summi Pontificis.

Cæterùm circa hanc privatam interpretationem, 74
quam faciunt privati DD. aliquot utiles regulæ tradun-
tur, quæ tum in judiciis, tum in ſcholis frequentiſſimè
adduci ſolent. Ut I quòd *interpretatio* legum potiùs
menti, quàm verbis Legislatoris convenire debeat,
non enim *debet intentio verbis, ſed verba intentioni de-
ſervire. cap. ſecundò requiris. 41. de Appell.* Et *ſcire le-
ges non eſt verba callere, ſed vim & poteſtatem. l. ſcire.
17. ff. de Legibus*. Textus notabilis *in l. ſcire. 13. §. 2.
ff. de Excuſ. tutorum*: ibi * *ſed etſi maximè verba Legis* 75
*hunc habeant intellectum, tamen mens Legislatoris aliud
vult.* Unde *in l. contra legem. 29. ff. de Legibus* in frau-
dem legis facere dicitur, qui *ſalvis verbis legis mentem
eius circumvenit*; ut in vulgari exemplo, ſi prohibitus
noctu ambulare ſine lumine, lumen quidem deferat,
ſed ita abſconditum, ut à nemine agnoſcatur, &c. &
in *cap. ult. de R. I. in 6. certum eſt*, ait Pontifex, *quòd is
committat in legem, qui legis verba complectens contra legis
nititur voluntatem*.

II. Juxta veroſimilem mentem Legislatoris le-
ges univerſales, vel admodùm rigoroſæ nonnunquàm
benigna aliqua interpretatione ſecundùm *bonum &
æquum* * explicandæ ſunt, & ab his aliqui caſus in ſpecie 76
excipiendi ob rationabiles conſiderationes, de quibus ſi
Legislator interrogatus fuiſſet, ipſemet excepiſſet, non
enim poſſunt omnes caſus legibus comprehendi, ſed il-
li qui plerumque & ordinariè accidunt, *l. non poſſunt. 12.
l. nam ad ea. 5. ff. de Legibus*; atque iſta interpretatio ſe-
cundùm *bonum & æquum, EpicKia*, aut præſumpta mens
Legislatoris vocatur.

Huc etiam pertinet textus in *l. placuit. 8. C. de Iudi-
ciis*, ubi Imperator reſcripſit, * quòd *in omnibus cauſis po-* 77
tior eſſe debeat æquitatis, quàm ſtricti iuris ratio. Verùm
quia in *l. 1. C. de Legib.* idem Imperator interpretationem
inter æquitatem & ius ſtrictam ſibi reſervavit; & in *l. proſpe-
xit. 12. in fin. ff. Qui & à quibus manumiſſi I. C.* vult legem
etiam *duram* obſervandam eſſe, ſi *ita ſcripta* ſit; & Aug. *in
c. 3. diſt. 4.* ait: *non de legibus, ſed ſecundùm leges iudicandum
eſſe*, ideò Fach. *lib. 1. Cont. cap.* 3. ſequenti diſtinctione
rem componit; vel enim verba legis, ejusque mens
adeò

Digitized by Google

adeò clara ſunt, ut ſalva ratione recti ſermonis non poſſint aliam interpretationem habere? & ſervanda eſt lex *quamvis dura*; vel verba legis ſunt generalia, quæ in particularibus caſibus ſalva verborum generalitate & ratione recti ſermonis poſſunt habere interpretationem ex bono & æquo? & procedit *d. l. placuit*: vel denique dubitatur, quid juſtum, quid æquum ſit? & juxta *d. l. 1. C. d. LL.* Princeps conſulendus eſt.

78 Præterea in legibus; quæ formas ſubſtantiales actibus præſcribunt, ex communiori DD. ſententia Epiekia, aut interpretatio contra verba & formam legis admittenda non eſt: quia rigor talium legum bonum publicum concernit, niſi aliter mens legislatoris colligi poſſit. Ita docent non valere matrimonium etiam quacunque urgente neceſſitate ſine Parocho & teſtibus contractum, Barb. *ad Concil. Trid. ſeſſ.* 24. *cap.* 1. *num.* 160. Sanch. *de Matr. lib.* 3. *diſp.* 17.

79 III. Similiter ob ceſſantem rationem legis rectè nonnunquàm fit interpretatio ex mente legislatoris ceſſare ipſam legem, *cap. cùm ceſſante.* 60. *de Appell. l. adigere.* 6. *ff. de Iure patronatus.* Quod tamen ita intelligendum eſt, ut ſi totalis & adæquata (non particularis aut impulſiva ſolùm) legis ratio generaliter ceſſet, tunc etiam lex generaliter ceſſare dici poſſit; ſi verò ratio in particulari tantùm caſu ceſſet, frequens eſt, ut præſertim in legibus formas ſubſtantiales præſcribentibus, vel aliàs conformitatem publicam reſpicientibus obligatio legis adhuc etiam in illo particulari caſu perſeveret. Si verò ex non obſervatione legis, cujus ratio in particulari ceſſat, nullum oriatur in communi ſcandalum, ut maximè accidit in legibus in falſa præſumptione fundatis, dicendum etiam eſt, talem legem in particulari caſu, præſertim verò in conſcientia non obligare.

80 IV. Leges pœnales, odioſæ, aut magnum præjudicium afferentes ſunt ſtrictæ interpretationis, & non ulteriùs, quàm ſecundùm verborum ſtrictam proprietatem ſonant, etiam ex paritate rationis extendendæ: è contra leges favorabiles ampliori interpretatione adjuvandæ. *cap. in pœnis.* 49. *cap. odia.* 15. *de Regul. iur. in* 6.

81 V. Etiam leges exorbitantes à Iure communi, & aliarum legum correctoriæ ſtrictè interpretandæ ſunt, neque regulariter cenſetur plus de priore lege mutatum, quàm expreſſum. *l. præcipimus.* 32. *C. de Appell.* & ſi ex pluribus prioris legis articulis unus ſolus mutatus, aut una ſola exceptio addita, in reliquis lex immutata manet juxta dictum Gloſſ. communiter receptum in *l. in his.* 15. *ff. de Legibus: quòd exceptio firmet regulam in caſibus non exceptis.*

82 VI. Ex paritate rationis, rerum, perſonarum & aliarum circumſtantiarum, quod deciſum eſt in uno caſu, per interpretationem etiam ad alios caſus dubios & non deciſos extendere oportet juxta vulgare, quòd ubi eadem eſt ratio (adæquata ſcilicet ſine apparente diſparitate) eadem ſit juris conſtitutio. *l. non poſſunt.* 12. *cum l. ſeq. & l. ideo.* 27. *ff. de LL.*

83 VII. Verba legis accipienda ſunt ſecundùm propriam ſignificationem & non impropria[n]da, niſi aliter conſtet de mente Legislatoris, *l. non aliter.* 69. *ff. de Legatis* 3. In dubia autem & ambigua ſignificatione verbi præferenda eſt, quæ communi hominum acceptioni, vel menti legis aut æquitati magis correſpondet, vel ad pœnas & odia minuenda, favores autem ampliandos magis convenit.

84 VIII. Correctio jurium non facilè admittenda, ſed ſi Canones aut leges inter ſe diſcrepantes proferantur, nec ex contextu de manifeſta correctione appareat (ſolet enim quandoque jus poſterius derogare priori) de aliqua conciliatione ſeu concordia cogitandum, *cap. cum expediat.* 29. *de Elect. in* 6. Quid autem, ſi inter jus Canon. & Civile diſcrepantia ſit? ſuperiùs in prœmio *ſub num:* 19. dictum eſt.

Demùm conſuetudo, præſertim ſecundùm quàm jam aliquando in contradictorio judicio judicatum eſt, optima legum interpres cenſetur, *l. ſi de interpretatione.* 37. *ff. de Legibus.*

Diſpenſatio eſt relaxatio legis in aliquo ſpeciali caſu, vel particularibus perſonis publica authoritate facta. Hæc regulariter illi tantùm competit, qui ſupra legem eſt, ſcilicet Legislatori vel ſucceſſori ejus; inferioribus tamen etiam nonnunquam vel ex ſpeciali privilegio, aut conſuetudine, aut ex præſumpta mente ſuperioris ob magnam cauſam & data morali impoſſibilitate ſuperiorem adeundi conceditur. Qua de re inferiùs hoc eodem libro in Tit. *de Maioritate & obedientia.* plura dicemus, præſertim in §. 4. ubi de poteſtate diſpenſandi, quæ competit Epiſcopis, agemus. De diſpenſatione etiam circa impedimenta Matrimonii dicemus in Lib. IV. Tit. XVI. *de Matrim. contract. contra interdict.* §. 3. *num.* 11. Et ad diſpenſationes pertinent multa, quæ paulò poſt in ſeq. titulo. *de Reſcriptis.* & infra Lib. V. *de Privilegiis.* trademus. In aliis quoque ſpecialibus titulis de particularibus diſpenſationum caſibus tractandi occaſio ſe offert. 85

Si denique caſus aliquis in materia diſpenſationis difficilior emerſerit, videri poterit Thomas Sanchez *de Matrim. toto lib.* 8. Suarez *de Legibus lib.* 6. Paulus Layman. *in Theol. Moral. lib.* 1. *tract.* 4. *cap.* 22.

TITULUS III.

De Reſcriptis.

SUMMARIA.

1. *Reſcriptum quid?*
2. *Reſcriptum aliud Gratiæ, aliud Iuſtitiæ.*
3. *Differentia inter Reſcripta, Privilegia, & Mandata.*
4. *In quibus conveniant reſcripta gratiæ & juſtitiæ.*
5. *Excommunicatus an & quale reſcriptum impetrare poſſit?*
6. *Reſcripta conſtant narratione, ſupplicatione, & concluſione.*
7. *Reſcripta Pontificia habent tacitam conditionem, ſi* preces veritate nitantur.
8. *Narrativæ qualiter probandæ, & ibi quòd narrata a Papa non probent, ſi deſuper non fundetur, principalis intentio ejus.*
9. *Narrata, ſuper quibus fundatur intentio Papæ, qualiter probanda.*
10. *Narratorum probatiò quando non requiratur, & ibi de clauſula:* ſi eſt idoneus.
11. *Exponitur text. in c.* ſuper literis h. *t.*
12. *An etiam conveniat reſcriptis gratiæ?*
13. *Error latinitatis quando vitiet reſcriptum.*
14. *Fratres & Filii qui appellentur à Papa.*
15. *Raſura quando vitiet reſcriptum.*
16. *Reſcripta non valent in præiudicium reip. vel tertii.*
17. *Reſcripta gratiæ & Iuſtitiæ in quibus differant.*
18. *In Reſcriptis gratiæ attenditur tempus datæ, in iuſtitiæ,* præſentatæ.
19. *Reſcripta Iuſtitiæ ſunt inter partes communia.*
20. *Reſcripta gratiæ non exſpirant morte concedentis.*
21. *Reſcripta quatenus tranſeant in Succeſſorem.*

22. *Reſcriptum poſterius non faciens mentionem de priori quando validum.*
23. *Reſcripta juſtitiæ & gratiæ quando, de Iure communi & ex concordatis German. præſentanda.*

RESCRIPTUM in genere deſcribi poteſt cum Ho-
1 ſtienſi *in Summa. hoc tit.* quòd ſit illud, quod à Papa vel Principe reſcribitur ad conſultationem, relationem, vel ſupplicationem alterius. Sunt enim reſcripta directè in favorem tantùm privatorum, qui ea à Principe impetrant, ordinata: quædam tamen etiam in conſequentiam jus commune faciunt, quando nimirum Princeps ſuper dubio aliquo juris articulo à privatis conſultus ſuam ſententiam edicit, *cap. in cauſis. 19. de Sent. & re jud. l. ult. in princ. C. de LL.* ex quibus Reſcriptis Decretales Pontificiæ, & Codex Juſtinianeus majori ex parte compoſiti ſunt. At in præſenti titulo de illis potiſſimùm reſcriptis negotium eſt, quæ ad ſupplicationem pro impetrando beneficio, vel alia gratia, aut pro obtinenda cauſæ judicialis delegatione conceduntur.

2 Hinc reſcripta communiter per Interpretes in duas claſſes diſtinguuntur, quòd ſcilicet alia ſint *reſcripta gratiæ*, quæ dantur ad beneficia, & ſimiles gratias; ac alia *reſcripta Iuſtitiæ*: quæ dantur ad lites & deciſionem, vel delegationem cauſarum. Fa-
3 ciunt quidem Doctores in rigore differentiam inter *reſcripta*, *privilegia*, & *mandata*, quòd *reſcriptum* propriè ſit ad juris obſervantiam, quo præſcribitur forma, cauſam ſecundùm jus dicendi: *privilegium* verò contra jus, & *mandatum*, quo jubet Pontifex alicui provideri de beneficio vel præbenda, ſicut pluribus explicat Petrus Rebuffus *in Praxi beneficiorum tit. Differentiæ inter privilegium, reſcriptum & mandatum*: ſed rectè etiam iſta communi *reſcriptorum* appellatione veniunt, & ad prædictas duas ſpecies, reſcripta nimirum *juſtitiæ* & *gratiæ* reducuntur, ut per eundem Rebuffum in tit. *Diviſio reſcriptorum* apparet. Si utriuſque reſcripti, gratiæ ſcilicet & juſtitiæ convenientias ac differentias enarravero, totam reſcriptorum materiam complexus ero.

Conveniunt igitur *reſcripta juſtitiæ & gratiæ* I.
4 quòd ea impetrare poſſit omnis, qui jure prohibitus non eſt, ſive ſit ſui, ſive alieni juris, liber, vel ſub poteſtate dominica, patria aut Prælati conſtitutus; non reperitur autem facilè aliqua prohibitio teſte Sylveſt. *in verbo reſcriptum. n. 2.* niſi circa hæreticos, *l. 2. in princ. C. de Summa Trinitate*, & excommunicatos, *c. dilectus. 26. hoc tit. c. ult. de Procuratoribus.* & reſcriptum im-
5 petratum ab excommunicato ſuper alio, quàm excommunicationis, vel appellationis pro ſui defenſione articulo, ſicut & proceſſus, & quidquid indè ſecutum eſt, ipſo jure nullum, & invalidum habetur. *c. 1. hoc tit. in 6.* Quod etiam in excommunicatis non denuntiatis poſt Concilium Conſtantienſe procedere dicendum eſt, quia in eodem Concilio ipſis excommunicatis nulla gratia facta eſt, ut in *Tit. de Sententia excommunicationis* explicabimus. Sed hodie de ſtylo Curiæ Romanæ plerìſque reſcriptis ſolet inſeri abſolutio à cenſuris quoad effectum illius reſcripti duntaxat conſequendum. Videatur Barb. *in eod. c. 1. hoc tit. in 6.*

6 Conveniunt II. quòd utrumque reſcriptum tribus partibus conſtet; *narratione*, *ſupplicatione*, & *concluſione*. Priores duæ partes ſupplicantem reſpiciunt; *concluſio* verò ad ipſum reſcribentem ſive concedentem refertur, quam ultimam partem Practici vocant *diſpoſitivam* eo quòd ibi reſcribens faciat diſpoſitionem cum clauſulis ſibi placitis.

Conveniunt III. in *narrativa*, & ejus probatio-
7 ne: nam reſcripta pleraque pontificia diriguntur ad Ordinarios locorum, vel ſi ſint reſcripta juſtitiæ, ad ipſos judices delegatos, ut ſuper veritate narratorum cognoſcant: etenim reſcripta pontificia, etſi non ſemper expreſſè, ſemper tamen tacitè annexam habent clauſulam, *ſi preces veritate nitantur. c. 2. hoc tit.* reſcripta verò Cæſarea (ſi de jure communi loquamur) non aliter valent, quàm ſi hanc clauſulam expreſſam habeant. *L. fin. in princ. C. de Diverſ. reſcriptis.* Quando ergo & qualiter reſcriptum impetrans narrata in eo probare debeat, videamus.

Sciendum inprimis, quòd narrativa alia ſit Sum- 8
mi Pontificis, ſeu reſcribentis, & alia ipſius ſupplicantis. Quantum ad narrativam reſcribentis habetur *in Clem. un. de Probat.* narrata etiam Summi Pontificis nihil probare, ſi ſuper iis non fundetur intentio, hoc eſt, ſi incidenter tantùm quædam narraverit, nec propter talia narrata reſcriptum dederit. Sic ſi quem ſub titulo cujusvis dignitatis honoret, ſeu quovis modo tractet, per hoc in dignitate illa ipſum approbare non intelligitur, aut quicquam ei tribuere novi juris, *Clem. ſi ſummus. 4. de Sententia excomm.* Similiter ſi Papa in aliquo privilegio, vel ſcriptura non facta principaliter ſuper exemptionis cauſa, aliquam Eccleſiam ad jus, & proprietatem Romanæ Eccleſiæ pertinere dicat; non propterea illius Eccleſiæ exemptio eſt probata, niſi aliter demonſtretur. *c. ſi Papa, 10. de Privilegiis. in 6.* quia hujusmodi qualitates præſumuntur reſcribenti in ſupplicatione ſuggeſtæ; neque etiam ab ipſo ſupplicante probanda erunt, ſi ad cauſam principalem reſcripti vel litis non faciant.

Quòd ſi verò ſuper narratis fundetur intentio Pa- 9
pæ, ſive Reſcribentis, tria membra diſtinguenda ſunt: vel enim reſcribens narrat de illis, quæ propriè ad ſuam ſcientiam pertinent, vel de facto alieno, motu tamen proprio, vel de facto ad inſtantiam & præviam narrationem ſupplicantis. Primo caſu, ſi v. g. narret de facto proprio, aut alieno ſecum geſto, vel de facto ſui anteceſſoris, vel de jure, quod totum in ſcrinio pectoris habere cenſetur, *c. 1. de Conſtitut. in 6.* hæc narrativa alia probatione non indiget; imò regulariter probationem in contrarium propter authoritatem narrantis non admittit, niſi probatio ſit talis, quæ non impugnet narrationem, ſed tantùm doceat de jure probantis. v. g. ſi Papa beneficium conferat, quod narrat per reſignationem ſibi factam vacare; non prohibeor probare, quòd hoc beneficium ad me, & non ad reſignantem pertineat.

Secundo caſu, quando Papa vel alius reſcribens motu proprio narrat de facto alieno, fidem facit præſumptivè, ita tamen, ut probatio in contrarium admittatur, quæ incumbet illi, qui tale reſcriptum impugnare contendit, quia pro impetrante eſt præſumptio ex authoritate narrantis. Gloſſ. *in Clem. unica. in v. fecuiſſe narramus. de Præbutionibus.* Mynſing. *Cent. 5. obſerv. 34. n. 10.*

Tertio caſu, quando narratio reſcribentis proceſſit ad præviam inſinuationem vel ſuggeſtionem ſupplicantis (quod in dubio præſumitur, & arguunt illa verba de ſtylo Curiæ in literis Apoſtolicis poni ſolita: *ut aſſeritur*) ex ſe nihil probat, ſed probanda eſt à ſupplicante. Si tamen ex narratione reſcribentis appareret, narrata non ſimpliciter ab ipſo impetrante aſſerta eſſe, ſed eum ſolummodo retuliſſe, ita ab aliis aſſeri, ſufficeret aſſertionem communem, ſive famam licet de veritate dubiam probare.

Hæc porrò narratio in hoc ultimo caſu comprehenſa etiam *narrativa ſupplicantis* dici poteſt; eaque, ut dictum, regulariter ab ipſo ſupplicante ad conſequendum effectum reſcripti probanda eſt, prout exemplum habetur *in cap. Suſcepium. 6. hoc tit. in 6.* ubi ſi Pontifex provideri mandet de beneficio, quod impetrans narrat per mortem vacare, & alius ſuper eodem beneficio poſterius impetret reſcriptum, narrando illud vacare per reſignationem, & non per mortem prio-

Digitized by Google

ris beneficiati, poſterior impetrans & narratum probans præ altero priore aſſequetur.

10 Sunt tamen caſus, in quibus probatio narrativæ non requiritur, ut *primò*, ſi ſupplicans narraverit ſe idoneum ad beneficium, & impetraverit beneficium cum clauſula: *ſi fueris idoneus*: præſumetur idoneus, niſi aliud in contrarium oſtendatur *cap. dudum fin. de Præſumptionibus*. Sed hoc Doctores intelligunt de idoneitate intrinſeca, quæ conſiſtit in diſpoſitione animi & devotione, non autem ſi beneficium quaſdam qualitates extrinſecas, certam nimirum literarum ſcientiam vel gradum requireret, circa quæ alia probatio neceſſaria foret. Barb. *in eodem cap. fin. num. 2.*

Secundò, ſi ſupplicans duo narraverit, v. g. dicendo eum, cujus beneficium petit, eſſe illegitimum, & beneficium ipſum violenter occupaſſe, & Pontifex utrumque narrationis punctum ſub alternatione repetat, ſcilicet ſi poſſeſſor ſit illegitimus, vel beneficium violenter occupaverit, ſufficiet per impetrantem alterutrum probari, quamvis in probatione unius defecerit. *c. inter cæteras. 4. hoc tit.*

Tertiò in remedio recuperandæ poſſeſſionis, etſi ſpoliatus narraverit rei ſpoliatæ dominium, vel jus in beneficio violenter ablato pertinere ad ſe, ſufficiet probare ſpolium, ſine probatione dominii, aut juris, propter privilegium ſpoliati, nec audietur pars adverſa ante reſtitutionem, volens probare liberam ceſſionem juris poſt ſpoliationem factam, quia non eſt veriſimile, quòd liberè renuntiet, qui renuntiat ſpoliatus. *c. 2. de Reſtit. ſpoliat.* vid. Joan. Hon. *h. t. n. 8. & ſeqq.* ubi multa allegat.

11 Conveniunt IV. in diſpoſitione *capituli ſuper literis 20. hoc tit.* ubi deciditur quæſtio non tantum in jure Canonico, ſed etiam Civili *ex l. 2. & 5. C. ſi contra jus, vel utilitatem publicam*, moveri ſolita, quid ſentiendum ſit de reſcriptis *obreptitiè* vel *ſubreptitiè* impetratis? Hæc autem verba quamvis promiſcuè à Doctoribus accipiantur, magis tamen communiter *obreptitiè* impetratum dicitur, quod eſt impetratum per falſa narrata, *ſubreptitiè* verò, quod eſt impetratum per tacitam ſive occultatam veritatem, circumſtantiarum, aut qualitatem, quæ reſcribenti exprimi debuiſſet. Barb. *in eodem c. ſuper literis n. 3.*

In hac igitur quæſtione ex ſententia Pontificis (quæ etiam ad Jus Civile accommodari poterit, cum ibidem tam clara deciſio non habeatur) diſtinctio facienda eſt, utrùm narrata falſitas, vel occultata veritas fuerit per malitiam & doluta, vel utrùm per ignorantiam aut ſimplicitatem? priori caſu mendax precator, ait Pontifex, & Imperator *in d. l. 5.* carere debet penitus impetratis, & nullum commodum ex talibus literis conſequi. Quod Doctores communiter intelligunt, ut licet reſcriptum habuiſſet plura capitula ſeparata, & doloſa *ob* vel *ſubreptitio* fuiſſet cauſa tantùm partis reſcripti, ſive unius, aut alterius capituli, nihilominus in pœnam mendacii in totùm vitietur, & corruat reſcriptum, propter illa verba generalia: *penitus & nullum commodum &c.* quæ exceptio propterea etiam ſpecialis eſſe poteſt ab illa regula, quòd in his, quæ ſeparantur, utile per inutile non vitietur, Panorm. *in eodem c. ſuper literis. n. 2.* Barb. *ibidem n. 4.* Imò aliquando non tantùm effectu ſuæ petitionis carere debet mendax precator, ſed etiam, ſi nimia inveniatur mentientis improbitas, arbitrio Judicis condigna pœna mulctari *in d. l. 5.* ab Imperatore jubetur.

Altero caſu, quando falſitas expreſſa, aut veritas occultata fuerit per ignorantiam vel ſimplicitatem, rurſus ſubdiſtinguendum eſt, an talis fuerit ſuggeſta falſitas, aut veritas occultata, quæ etſi fuiſſet tacita vel narrata, nihilominus reſcriptum taliter in forma communi conceſſum fuiſſet; & tunc Judex in tali reſcripto datus non ſequens formam in literis appoſitam ſecundùm ordinem juris communis in cauſa procedere debet: veluti ſi quis per ignorantiam, vel ſimplicitatem narraſſet Papæ, quòd in ſua patria omnes cauſæ ſummariter expediantur, & ideò Papa delegaſſet cauſam cum clauſula: *proceſſus ſummarii, & appellatione remota &c.* ſi illa narratio falſa eſſet, tunc à delegato non forma hujus reſcripti, ſed ordinarius proceſſus juris obſervandus foret. Si verò cognita: *ob*: aut *ſubreptione* nullas reſcribens literas dediſſet (ut ſi quis poſt deſertam appellationem, aut tranſactionem interpoſitam literas, & delegationem cauſæ impetret, nulla deſertionis, vel tranſactionis facta mentione) Judex in reſcripto datus non debet ulteriùs procedere, quàm ut partibus ad ſuam præſentiam convocatis de precum qualitate & veritate cognoſcat, ac ſi falſas noverit, reſcriptum invalidum declaret, nec ſe ampliùs in cauſa intromittat.

Hæc porrò deciſio propriè quidem tantùm de 12 reſcriptis *juſtitiæ* loquitur, & ideò non deſunt, qui velint aliud in reſcriptis *Gratiæ*, & privilegiis obtinere, ut in his quæcunque *ob*: vel *ſubreptio* etiam per ſimplicitatem aut ignorantiam facta reſcriptum vitiet, & inutile reddat. *argum. cap. non poteſt 21. &c. ſi metu 23. de Præbendis in 6.* ubi reſcriptum gratiæ ad beneficium obtinendum irritum declaratur, ſi impetrans quantumcunque modicum beneficium prius habitum reticeat, licet ſummus Pontifex illis, qui modicum beneficium habent, aliud ſuperaddere ſoleat; neque ibi diſtinguitur, an per ignorantiam, vel malitiam hæc reticentia contigerit. Ita docet Gloſſ. *in eodem cap. ſi metu. in verbo taceatur.*

Sed probabilius videtur cum Joan. Honorio *hoc tit. n. 8.* Proſpero Fagnano *in d. c. ſuper literis num. 54.* quòd prædicta deciſio literis quoque gratioſis conveniat, eatenus ſaltem, ut gratia per ignorantiam, aut ſimplicitatem ſubreptitiè obtenta non vitietur, ſi reſcribens aliàs non obſtante ſubreptione conceſſiſſet. Idque ex diverſis juris Canonici textibus non obſcurè colligitur, nimirùm ex *cap. dudum 24. verſ. conſiderantes, de Præbendis in 6.* ubi valere dicitur reſcriptum Papale ſuper beneficio, licet taceatur, quòd ſit de collatione Epiſcopi, vel alterius habentis privilegium conferendi illud; quod tamen hodie in Germania non procederet propter Concordata, in quibus S. Pontifex pollicetur, quòd non velit turbare ordinariam collationem, qua de re plura inferiùs in *Tit. de Præbend.* ubi ex inſtituto de Concordatis Germaniæ. Deinde in *c. ſi pro Clericis. eodem tit.* tacitus defectus Ordinum neceſſariorum ad beneficium non vitiat reſcriptum, ſi impetrans intra tempora à jure ſtatuta poteſt ordinari. Item in *cap. gratia. 7. hoc tit. in 6.* dicuntur valere literæ à Papa impetratæ ſuper beneficio licet mentionem non fecerint de alio beneficio, quod impetranti abſenti, & ignoranti interim per Epiſcopum collatum eſt.

Ad textus contrarios reſponderi poteſt dupliciter; vel quòd procedant, ſi non ex ignorantia, ſed ex propoſito & dolo *ob*; vel *ſubreptio* contigerit, *arg. à contrario, in d. cap. gratia.* vel quòd procedant in illis circumſtantiis & qualitatibus, quæ de jure, conſuetudine, aut ſtylo Curiæ Romanæ, vel Imperatoriæ ſpecialiter exprimendæ ſunt, prout in lib. IV. Decretal. *de Matrim. contracto contra interdict. Eccl. §. 3. n. 10.* diximus, circa diſpenſationes in impedimentis Matrimonii certas circumſtantias eſſe S. Pontifici explicandas, quibus tacitis diſpenſatio invalida cenſetur; ſicut latè tractat Sanch. *de Matrim. lib. 8 diſp. 21. & ſeqq.*

Cæterùm licèt aliqui inter cauſas beneficiales, & privilegia differentiam facere velint, ut privilegia etiam non doloſa ſubreptione obtenta indiſtinctè invalida ſint rectiùs tamen hanc differentiam reprobat Fagnanus *cit. l. num. 79.* eò quòd in materia ſubreptionis beneficia, & privilegia parificentur, & utraque ad reſcri-

pta

pta gratiæ pertineant teſte Innoc. *in cap. cum dilecta.* 22. *hoc tit. num.* 3.

Demùm & illud adhuc obſervandum eſt, quòd ſi falſa narratio, ſive ex propoſito, ſive ex ignorantia facta nec directè nec indirectè concernat materiam in reſcripto contentam, aut ejus cauſam, ut ſi impetrans reſcriptum juſtitiæ falsò dixerit, ſe nobilem, graduatum &c. non vitietur reſcriptum. Innoc. & Hoſt. in *cap. ex literis.* 6. *de Tranſactionibus.*

13 Conveniunt V. RESCRIPTA *gratiæ* & *juſtitiæ*, quòd vitientur vel ſaltem falſificata cenſeantur propter manifeſtum latinitatis errorem: cùm enim multorum Officialium manus tranſeant; non eſt veriſimile, eos patentem errorem incorrectum reliquiſſe. *cap. ad audientiam.* 11. *& ibi Gloſſ. & DD. hoc tit.* Quod ex eadem ratione etiam de reſcriptis ſecularium Principum intelligunt Panorm. & Barb. *in eod. cap. in fin.* Non obeſt. *L. qui habebat.* 54. *ff. de Manumiſſis teſtamento. l. ſi in nomine.* 4. *& l. errore.* 7. *C. de Teſtamentis.* ubi error ſcribentis non præjudicat reliquæ diſpoſitioni, quando de voluntate diſponentis appàret; quia hoc procedit in teſtamentis, vel aliis inſtrumentis contractuum, quæ alicui tabellioni vel privato ſine antecedente reviſione aliorum Officialium ſcribenda committuntur, in quibus propterea facilè aliquis error intervenire poteſt.

Deindè licet multi Doctores cum Gloſſ. *in d. cap.* 11. & Romano *Conſilio* 376. *n.* 21. teneant, ex manifeſto latinitatis errore reſultare de falſificatione literarum præſumptionem *iuris, & de iure*, contra quam non admittatur probatio propter illa verba generalia *in cit. cap.* poſita: *fidem te nolumus habere;* videtur tamen ſatis probabilis & æqua ſententia Laurentii, quem allegat Gloſſ. *cit. l.* hanc præſumptionem eſſe *iuris tantùm*, & illa verba: *fidem te nolumus habere*: intelligi, quamdiu aliunde de veritate literarum non apparet. Cur enim non evenire poſſit, ut quod in Curia Romana ab uno privato ſcribitur, quamvis aliorum manus pertranſeat, non ita tamen accuratè quoad ſingula verba, ob multitudinem rerum, & occupationum obſervetur, & ſupponatur ſecundùm ſolitam formam ſcriptum eſſe, quo ſenſu etiam accipi poſſunt leges præallegatæ, & facit textus *in l. illicitas.* 6. *§. veritas. ff. de Officio Præſidis.* quòd *veritas rerum geſtarum erroribus vitiari non debeat.* Præterea, ſi latinitas in reſcripto ſit minùs elegans, vel dubia, & excuſabilis, vel apud alios authores & ſcriptores ita nonnunquam, quamvis barbarè, uſitati ſolita, aut ſit defectus unius literæ, vel ſyllabæ, non ideo reſcripto fidea derogandа eſt. *c. indignum*, 13. *diſt.* 38. *c. ex parte.* 11. *de Fide inſtrumentorum. d. l. qui habebat* 54. *ff. de Manumiſſis teſtamento.*

14 Conveniunt VI. quòd, cùm Apoſtolica ſedes in ſuis literis conſuetudinem hanc teneat, ut Patriarchas, Archiepiſcopos, & Epiſcopos *Fratres*, cæteros autem Reges, Principes, vel alios cujuſvis ordinis *Filios* appellet; & cùm uni tantum perſonæ literæ ſcribuntur, nunquam ſit uſus pluralis numeri, ideò ſi in aliquibus reſcriptis hæc obſervata non fuerint; & inferior Epiſcopo, vel ſecularis Princeps *Frater* appelletur, aut ſingulari perſonæ *vos* ſive *veſter* ſcribatur, tale reſcriptum ſive *gratiæ* ſive *juſtitiæ* falſum reputabitur. *c. quàm gravi.* 6. *de Crimine falſi.* ubi Summus Pontifex in fine monet, literas Apoſtolicas diligenter inſpiciendas eſſe, tam in bulla, filo & charta, quàm in ſtylo, ſeu modo dictaminis à curia uſurpato, ne falſa pro veris admittantur: uti etiam *in c. licet ad regimen. c. eodem tit.* pleroſque modos, quibus literæ, & bullæ falſificari poſſunt, enarrat.

15 Conveniunt VII. in illa quotidiana & practica quæſtione, an & quando raſura, vel deletio literarum in reſcripto inventa illud vitiet, vel ſaltem de falſitate ſuſpectum reddat? Cujus quæſtionis deciſio non tantùm reſcriptis, ſed aliis etiam ſcripturis, & inſtrumentis accommodari poterit. Dicendum proinde, quòd regulariter quidem ex raſura vel deletione literarum oriatur falſitatis præſumptio. *d. c. licet. ad regimen.* 5. *de Crimine falſi. c. cum olim.* 12. *in fine de Privilegiis. c. cum venerabilis.* 7. *de Religioſis domibus. lib.* 3. *& ibi DD. O. de Edicto D. Adriani tollendo.*

Sed ab hac regula aliquot ſunt exceptiones; ut I. ſi reſcriptum fuerit clauſum, & ſignatum coram Ordinario exhibitum, tunc enim potiùs præſumetur raſura in Cancellaria; quàm ab impetrante facta fuiſſe. Ita Joann. Honorius *hoc tit. num.* 20.

II. Si raſura non ſit in loco ſubſtantiali, hoc eſt, in tali reſcripti vel inſtrumenti articulo, unde potiſſima quæſtio dependet quod plerumque accidit, ſi raſura ſit in parte narrativa facti; non in diſpoſitiva juris, & reſcribentis. *c. ex literis.* 3. *de Fide inſtrumentorum.*

III. Si raſura ſit modica paucarum literarum, quæ non mutet ordinem ſive ordinarium ſenſum.

IV. Si ex antecedentibus & conſequentibus, vel aliis conſimilibus inſtrumentis ſatis conſtet, raſuram ſuſpectam non eſſe, neque aliter ſcribi debuiſſe.

V. Si reſcriptum vel inſtrumentum reperiatur penes adverſarium litis, raſura vel deletio in dubio dolo ejus cenſetur contigiſſe. Baldus *in l.* 1. *C. de Fide inſtrumentorum.* Joan. Honorius *cit. l.*

VI. Si ſcriptura abraſa in parte ſubſtantiali per manum cognitam ejuſdem Notarii vel ſcriptoris, qui primum reſcriptum vel inſtrumentum conſcripſit, reſtituta ſit. Sed quia non pauci dexterè aliorum manus in aliquibus præſertim verbis imitari noverunt (quæ cauſa etiam fuit, quòd hodie *comparatio literarum* ſemiplenam tantum probationem in judicio faciat, *authent. ut ſi contractus. C. de Fide inſtrumentorum*) ideò Panorm. *in c. cum venerabilis.* 7. *de Religioſis domibus. n.* 8. putat, hanc cautelam eſſe adhibendam, ut Notarius vel ſcriptor in eadem charta atteſtetur, raſuram, & ſcripturæ repoſitionem ſua manu factam eſſe, circa quam Panorm. cautelam accuratè obſervat Maſcardus *de Probat. vol.* 3. *concluſ.* 1251. quòd ſaltem in inſtrumentis publicis ſuper contractibus & ſimilibus negotiis confectis debuerit illa raſura, reparatio Scripturæ, & cautela fuiſſe de corpore inſtrumenti, id eſt, facta in continuo, antequam teſtes, & partes inſtrumento præſentes diſcederent, & aliis ſolennitatibus inſtrumentum expeditum eſſet: nam, quod ex poſt facto per ſolum Notarium adſcribitur, non ſtatim publicam fidem meretur, quæ potiſſimùm præter perſonam Notarii aliis etiam ſolennitatibus ad publicum inſtrumentum requiſitis tribuitur.

Conveniunt VIII. RESCRIPTUM quodcunque *gratiæ* aut *juſtitiæ* invalidum cenſeri, ſi in præjudicium vel Reipubl. vel alicujus tertii non facta ſpeciali de illo præjudicio mentione impetratum ſit. Ita *in l. fin. C. Si contra ius &c.* monentur Judices, ut nullum reſcriptum, quod generali juri vel utilitati publicæ adverſum videatur, proferri patiantur. Ita *in cap. cum ordinem.* 6. *loc. cit.* dicitur, quòd Ciſtercienſes Religioſi (idem eſt de aliis) non teneantur reſpondere reſcriptis Apoſtolicis contra ſua privilegia impetratis, ſi eorum privilegiorum mentionem non faciant. Ita denique reſcripta inutilia cenſentur, quæ contra tranſactiones, vel appellationes deſertas, vel lite pendente; niſi circumſtantiis omnibus expreſſis, & per viam reſtitutionis in integrum impetrantur. *l. cauſas.* 16. *C. de Tranſactionibus. l.* 1. 2. *&* 3. *C. Ut lite pendente.* 16

Verùm RESCRIPTA *gratiæ* & *juſtitiæ* ut in multis conveniunt, ita in multis quoque diſcrepant, ac inter plurimas differentias, quas colligit Petrus Rebuffus *in Praxi Beneficiorum in tit. Differentiæ inter reſcripta gratiæ & juſtitiæ*, notabiliores ſunt ſequentes. 17

I. Quòd

I. Quòd diſcrepent ratione formæ extrinſecæ, quòd reſcriptis *gratiæ* apponatur filum ſericum, literis verò *iuſtitiæ* filum canabis, in quo plumbum pendet. Unde *in d.c.quam gravi. 6. de Crimine falſi*, dicitur, ad deprehenſionem falſi *filum* Bullarum diligenter inſpiciendum eſſe.

II. RESCRIPTA *iuſtitiæ* tantùm ab ipſo Domino ſeu Principali in negotio, ſuper quo reſcriptum deſideratur, vel ſaltem mandato ejus, aut per conjunctam perſonam; item & ſuperiorem Prælatum valent impetrari, *c.nonnulli* 28. *§.fin.hoc tit.Clem.* 1. *Eodem*; in reſcriptis verò *gratiæ* ad beneficia vel priuilegia pro alio obtinendis mandatum non exigitur. Gloſſ. *fin.in d. c. nonnulli*.

III. RESCRIPTA *gratiæ* per ſub, aut obreptionem obtenta ſunt nulla ipſo jure; reſcripta verò *iuſtitiæ* tantùm ope exceptionis, & ſi aduerſarius contra ea non exceperit, cenſebitur in eadem conſenſiſſe. Rebuſſus *d. l. num.* 1. *&* 12.

IV. In RESCRIPTIS *gratiæ* attenditur
18 tempus *datæ*, hoc eſt, quòd effectus earum dependeat ab eo tempore, quo tales literæ *datæ* ſunt. Sicut exemplum habetur *in c. ſi eo tempore. 9. hoc tit. in 6. Si eo tempore*, inquit Pontifex *quo tibi de beneficio cum cura, vel ſine cura prouideri mandauimus, ad obtinendum curatum beneficium idoneam non habebas ætatem* (ſcilicet 25. annorum) *tibi, licet nunc legitimæ effectus ſis ætatis, authoritate literarum huiuſmodi, (cùm tempore datæ ipſarum adhuc non eſſes idoneus) de beneficio curam animarum habente, nequaquam poterit prouideri, beneficium autem ſine cura, (cùm ad ipſum tunc ſufficientem ætatem haberes,) per eas licitè poteris obtinere.* Simile exemplum eſt *in cap. eam te. 7. hoc tit.* ubi reſcriptum gratiæ ad beneficium pro executione directum ad vnum ex Canonicis, ad quem collatio illius beneficij pertinebat, debet per illum executioni mandari, etiamſi tempore, quo ipſi reſcriptum offertur, ſit factus Epiſcopus, ſi tempore *datæ* fuerit adbuc Canonicus.

Secùs eſt in reſcriptis *iuſtitiæ*, in quibus tempus *præſentatæ* inſpicitur. *c.vt debitus* 59. *& ibi DD. de Appellat.* ubi ordinarius Judex non tenetur ſuperſedere proceſſu, licet pars coram eo conuenta dicat, ſe reſcriptum juſtitiæ, ſive delegationem cauſæ ad alium Judicem à ſuperiore impetraſſe, antequam literæ fuerint actualiter delegato Judici præſentatæ. Item ponamus in reſcripto *iuſtitiæ* fuiſſe delegatum conſtitutum à S. Pontifice quemdam Prælatum Eccleſiaſticum, eum verò ſuæ prælaturæ ante *præſentatas* literas renunciaſſe, vel illa privatum fuiſſe, ulterius officium delegationis ſuſcipere non poterit; quia tempore *præſentatæ* dignitate excidit, officium autem delegationis alijs committi, vel ab alijs recipi non poteſt, quam in dignitate, perſonatu, ſeu Cathedralis Eccleſiæ canonicatu conſtitutis, *c. ſtatutum* 11. *hoc tit. in* 6.

V. RESCRIPTA *juſtitiæ* ſingulare habent,
59 quod reſcriptis *gratiæ* non æquè ſemper accommodari poteſt, quòd Judici præſentata & citato aduerſario ad reſpondendum contra ea, fiant inter partes communia, ita quidem, ut impetrans reo inuito non poſſit illis ampliùs renunciare, aut declarando reſtringere: ſed ſi reſcriptum habeat plures articulos, poterit adverſarius illo reſcripto in alijs articulis etiam contra impetrantem uti. *cap.* 1. *&* 2. *de mutuis petit.* Joann. Honor *hoc tit. num.* 14.

VI. RESCRIPTA *gratiæ* perpetua ſunt, ad-
20 eò ut nec ipſa gratia, nec poteſtas data gratiæ executoribus morte concedentis etiam re integra, ſive antequam gratia executioni mandari cœperit, exſpiret. *c. ſi cui nulla* 36. *de præbendis in* 6. *cap. decet.* 16. *de R. I. in* 6. *cap. ſi ſuper.* 9. *de Officio Delegati in* 6. Gonzal. *ad Reg.* 8. *Cancell. Gloſſ.* 12. *num.* 44. Gutier. *pp. l.* 1. *q.* 64. quod tam in beneficiis, quàm priuilegijs, diſpenſationibus aut alijs gratioſis licentijs, & facultatibus valdè notandum eſt. Et dicam inferiùs *in Lib. V. in Tit. de Priuilegiis. §.* 3.

RESCRIPTA verò *juſtitiæ* intra annum præſentanda ſunt, poſtquam copiam Judicum habuerit impetrans. *cap. ſi autem.* 9. *cap. plerumque.* 23. *hoc tit.* & re integra morte concedentis expirant. *cap. gratum.* 20. *cap. licet* 30. *de Officio delegati* ne tamen ex hac extinctione partes detrimentum patiantur, facta eſt regula Cancell. 12. *De Reualidatione literarum, &c.* in qua novus Pontifex *revalidat literas gratiæ & iuſtitiæ per prædeceſſorem intra annum ante diem obitus conceſſas, & debitis temporibus earum executoribus non præſentatas, ut per executores prædictos, vel ab eis ſubdelegatos perinde ad ipſarum executionem procedi poſſit, ac debeat, ac ſi executio huiuſmodi temporibus prædictis inchoata fuiſſet.*

Quare ex hac regula executor literarum *gratiæ* (intellige ſi gratia ſit nondum *facta* ſed *facienda*, ut mox dicam) & *iuſtitiæ* non poteſt quidem ſede Papali vacante procedere, quia literæ expirarunt, poterit tamen novo Pontifice electo inchoare ſuum officium ſine aliarum literarum impetratione, tunc enim reviviſcunt regulæ Cancell. & cum regulis literæ. Gloſſa Alphonſi *ad d. c. reg.* 12. *apud* Joan. à ChoKier.

Sed circa id, quod dictum eſt, delegatam *gratiæ* executionem non expirare etiam re integra morte concedentis, videtur eſſe quædam aperta contradictio inter *d. c. ſi ſuper* 9. *de Officis delegati in* 6. *& cap. ſi cui nulla* 36. *verſ. secùs. de Præbend. in* 6. Placet breuiter conciliatio Gloſſ. *in eod. cap. ſi cui nulla. in v. moriatur.* quòd *d. cap. ſi ſuper.* procedat, ſi gratia & beneficium certum de facto conferatur certæ perſonæ per ſuperiorem aut Summum Pontificem, & tantùm ejus executio alteri, committatur, quo caſu gratiato eſt jus ad illud beneficium quæſitum; ſecus verò juxta *d. c. ſi cui nulla*. ſi per Summum Pontificem nulla adhuc ſit facta actualis gratia, & proviſio de certo beneficio, ſed tantùm datum mandatum de providendo & *facienda gratia*, ubi ſe facultas obtulerit; quo caſu, quia gratiato nullum jus ad certum beneficium quæſitum eſt, talis executor comparabitur aliis delegatis, quorum officium re integra morte concedentis exſpirat; niſi delegatio favorem actualem ipſius delegati concernat, ut ſi ipſi in genere detur jus conferendi beneficia ad Sedem Apoſtolicam devoluta vel reſervata talibus perſonis, quas ipſe dignas judicaverit, ſicut *in ſæpè d. c. ſi cui nulla*. habetur.

VII. RESCRIPTA *gratiæ* ad beneficia 21
Eccleſiaſtica ſucceſſori, vel hæredi non proſunt: nam in beneficiis non datur hæreditaria ſucceſſio. *cap. ex tranſmiſſa.* 7. *de Filijs Presbyterorum.* neque beneficium aliter quàm per canonicam inſtitutionem obtineri poteſt. *cap.* 1. *de R. I. in* 6. Dico *ad beneficia Eccleſiaſtica*: reſcripta verò privilegiorum (ſi privilegia aliàs realia & non merè perſonalia ſint, de qua diſtinctione in tit. *de Privilegijs*. dicetur) ad ſucceſſores tranſeunt, niſi privilegiatus tempore dati privilegii jam fuiſſet mortuus, tunc enim hæredi non prodeſſet. *L. Neratius.* 191. *ff. de R. I. non enim videtur Princeps*, inquit ibidem I. C. *beneficium, ſive privilegium, quod ei, quem vivere exiſtimabat, conceſſit, defuncto conceſſiſſe*: hoc eſt, quatenus illud ad hæredes ſit extendendum, ut explicat Gottofr. & tradit Panorm. *in cap. ſignificavit.* 36. *hoc tit. num.* 7.

Verùm reſcripta *juſtitiæ* ſaltem re non amplius integra, & quando in judicio producta ſunt, eorumque authoritate citatus adverſarius fuit, tranſeunt in & contra ſucceſſorem univerſalem ſive hæredem. *arg. à contrario in*

rio in d. c. ſignificavit. Si verò res adhuc integra ſit, non tranſeunt in ſucceſſorem, niſi fuerint impetrata ſub nomine dignitatis, vel contra dignitatem in re vel cauſa non tam perſonam, quàm v. g. Epiſcopatum, Prælaturam, Principatum concernente. *c. dilecti* 17. *de Foro comp.* ſicut clarè docet Innoc. *in cap. gratum.* 20. *de Officio Delegati*. Videatur etiam Panorm. *in d. c. ſignificavit*.

22 VIII. RESCRIPTUM *juſtitiæ* ab adverſario ſecundò impetratum, ſi non faciat mentionem de priori, & inſuper de notabilioribus ejusdem clauſulis, eſt nullum, & invalidum quidem. *c. cæterum*. 3. *hoc tit.* ſed ex probabiliori ſententia tantùm *ope exceptionis*, & ſi primus impetrans contra exceperit: ſi enim primus impetrans ſuo reſcripto uti intra annum neglexerit, ſecundum valebit, etſi de primo mentionem non faciat. *c. ſi autem* 9. *c. plerumque*. 23. *hoc tit.* quod fieri non poſſet, ſi reſcriptum ſecundum ipſo jure nullum eſſet, juxta vulgatam regulam, *quod ab initio non valet, tractu temporis convaleſcere non poteſt*. *cap. non firmatur*. 18. *de R. I. in 6.*

RESCRIPTUM autem *gratiæ* ab adverſario ſecundò impetratum contra id, quod priùs obtinui, ſi non faciat de meo priori mentionem, cenſebitur ſubreptitiè obtentum, & ſicut alia reſcripta *gratiæ* ſubreptitia, ipſo jure nullum, *c. conſtitutus*. 19. *hoc tit. c. cum olim.* 12. *de Sent. & re iud.* Proſper Fagnanus *in d. c. cæterùm*. *num.* 5. neque reſcribens cenſetur derogare juri, aut privilegio alterius jam priùs quæſito, niſi id in ſpecie exprimat; vel niſi prior gratia ſit generalis & ſecunda ſpecialis, cùm in toto jure generi per ſpeciem derogetur. *c. 1. hoc tit.* ut ſi uni ſit data facultas conferendi omnia beneficia certi loci, & alteri perpetua collatio ſpecialis unius vel alterius beneficii illius loci ſit conceſſa. Prædictis non obſtat. *cap. tibi*. 12. *in fine hoc tit. in 6.* ubi etiam poſterior impetrans reſcriptum gratiæ ſine mentione prioris, poteſt eo uti, quando prior in utendo ſuo reſcripto fuit negligens: quia in facti ſpecie illius *cap.* reſcripta duobus conceſſa, ut uterque in aliqua Eccleſia reciperetur in Canonicum, non videntur contraria; quando Eccleſia plures Canonicos admittere poteſt, licet circa præventionem lis ſuboriatur.

IX. Hinc DD. inſuper differentiam inter reſcri-
23 pta juſtitiæ & gratiæ addunt: quòd reſcripta *juſtitiæ* juxta dicta præſentanda ſint intra annum: Reſcriptis verò *gratiæ* non ſit certum tempus ad præſentandum aſſignatum. *cap. ſi autem*. 9. *& ibi DD. h. t.* Fatentur tamen, etiam reſcripta *gratiæ* aliquando vim ſuam amittere, & poſteriorem impetrantem beneficium præferri, ſi prior ſuo reſcripto per negligentiam aut malitiam uti longiùs poſtpoſuerit. *arg. c. ſi Clericus*. 11. *de Præbend. in 6.* tempus autem præſentationis eſſe ſuperiori arbitrarium, concludunt. Gloſſ. *in d. c. ſi Clericus*. 11. *in v. negligentiam*. Panorm. *in d. c. ſi autem. n.* 4. Staphil. *de Literis gratiæ. tit. quibus modis exſpirent*.

In Concordatis Germaniæ. *§. de Cætero*. habetur: quòd ſi beneficium vacaverit in menſe Papali, & intra tres menſes à die notæ vacationis in loco beneficii non apparuerit, quòd alicui de illo Apoſtolica authoritate proviſum ſit, ex tunc, & non antea Ordinarius, vel alius, ad quem illius diſpoſitio pertinet, providere poſſit.

Quia verò circa illa verba: *ſi non apparuerit intra tres menſes à die notæ vacationis in loco beneficii, &c.* frequens dubium occurrebat, & ordinarii Collatores illa in præjudicium collationis Papalis interpretabantur, ideò Gregorius XIII. in bulla: *Quæ in Eccleſiam &c.* 41. ſuper iiſdem verbis declarationem edidit bis formalibus: *Nos indignum rati, quòd temporis mora, quod ad perſcrutandum accuratiùs talium* (ſcilicet providendorum) *probitatem, induſtriam, & alia requiſita intercedere pro utilitate Eccleſiæ neceſſe eſt, locum iniuriis aperiat, attendentesque verba: prædicta:* IN LOCO BENEFICII *cum verbis:* NOTÆ VACATIONIS, *quæ protinus antecedunt, conjungi, & ad illa duntaxat referri, ac voluntatem concedentis, ſenſumque conceſſionis, & literarum prædictarum ſic eſſe: ut diſpoſitio beneficii intra tres menſes à die notæ* VACATIONIS IN LOCO BENEFICII, *à Sede prædicta fieri, neque gratia facta alicubi apparere debeat, quemadmodum re inter Iuris utriusque Interpretes jam pridem controverſa ſumma ratione iudicatum apparet. Vix enim eſt, ut itineribus non modo infeſtis, aut probibitis, quod ferè ſemper aliquo modo contingit, ſed etiam expeditis quis ex tam longinquis Regionibus ad dictam ſedem profectus, & in ea ad expediendum negotium vel pauliſper moratus in eaſdem ſe recipere tanta temporis anguſtia poſſit. Quocirca æquitate & juſtitia ſuadentibus præſentium authoritate declaramus, conceſſionem Nicolai Papæ* (qui erexit concordata Germaniæ) *& literas prædictas locum omninò non habere, quòd Ordinarii, aut alii Collatores prædicti poſt lapſum trium menſium ex die notæ vacationis in loco beneficii diſponere poſſint de ullis beneficiis prædictis, aliàs ſub conceſſione & literis prædictis comprehenſis extra Rom. Curiam in menſibus prædictis quoquo modo vacantibus vel vacaturis, de quibus intra dictum tempus trium menſium per Romanum Pontificem ac dictam Sedem qualiſcunque gratia, vel diſpoſitio aut conceſſio facta fuerit. Ne tamen cuiquam licitum ſit, factam à Sede prædicta diſpoſitionem in longum obtegere, illi, quibus deinceps gratiæ bujusmodi concedentur, etiam conceſſionum fidem & teſtimonium intra tres menſes à die notæ vacationis in loco beneficii huiusmodi vel dictis collatoribus ſignificare, vel in ipſo beneficii loco publicare quoquo modo teneantur.*

Sed quomodo dicit Pontifex, quòd propter difficultatem itineris, diſtantiam loci &c. multoties contingat, ut in tanta temporis anguſtia (videl. 3. menſium computandorum à die notæ vacationis in loco beneficii) impetrans ad Sedem profectus ex longinquis regionibus, & ibidem ad expediendum negotium vel pauliſper moratus ad eaſdem ſe recipere non poſſit; & tamen mox ſubjungit, quòd intra tres menſes à die notæ vacationis in loco beneficii ordinario Collatori ſignificare collationem, vel in ipſo beneficii loco publicare quoquo modo teneatur. Doctores, quos videre potui, ita declarationem explicant, quòd valeat collatio Pontificia, dummodo intra tres menſes à die notæ vacationis in loco beneficii ſit facta, & proviſus teneatur intra eoſdem tres menſes proviſionem Ordinario ſignificare, aut publicare in loco beneficii, ſi commodè poſſit, & temporis anguſtia non coarctetur. Georg. Branden. *ſuper Concord. German. poſt quæſt.* 12. *notab.* 1. *num.* 6. *& notab.* 2. *num.* 4. Paulus Laym. *Theol. Mor. lib.* 4. *tract.* 2. *cap.* 10. *num.* 3. Henricus VVagnereck *in Exegeſi Tit. de Præbendis. ſuper §.* 5. *Concord. pag.* 120.

Forſan etiam inſinuare voluit Gregor. non eſſe captandum ab Ordinariis illud verbum: *ſi non apparuerit &c.* quaſi requiratur perſonalis apparitio proviſi coram Ordinario intra tres menſes, ſed ſufficere, ut ſignificationem vel publicationem *quoquo modo*, id eſt, prout commodiùs poteſt, etiam per litteras exequatur.

An autem omittens ſignificationem vel publicationem proviſionis coram Ordinario intra tres menſes cadat propterea jure ſuo? non eſt ſatis, in d. Bulla Gregoriana expreſſum, nec invenimus hactenus auctorem, qui id aſſirmaret, benè autem qui neget, Branden. *d. Notab.* 2. *num.* 5. ubi expreſsè ſentit, propter omiſſam publicationem intra tres menſes non eſſe proviſionem à Gregorio annullatam: quod confirmari poteſt ex eo, quòd reſcripta gratiæ ex ſua natura ſint perpetua, cùm deceat conceſſum à Principe beneficium

Digitized by Google

cium eſſe manſurum . *c. decet. 16. de R. I. in 6.* Joan. Honor. *ad hunc tit. num. 11.*

Et ſi conſentientibus DD. reſcripta gratiæ longè ſunt favorabiliora reſcriptis juſtitiæ ſeu ad lites, inconveniens videretur, ut reſcripta juſtitiæ retinerent effectum ſuum per annum. *c. ſi autem. 9. c. plerumque. 23. h. tit.* reſcripta autem gratiæ intra tres menſes amitterent.

Adde ; quòd ex communi ſententia non niſi ex cauſis à jure expreſſis privatio beneficii obtenti inducatur. Garc. *de Benef. p. 11. cap. 10. in princ.* Honor. *ad tit. de Præbend. p. 3. num. 1.*

Dices, ſi proviſus poteſt impunè negligere publicationem intra tres menſes , ergo ille terminus gratis fuit poſitus in Bulla Gregoriana , cùm tamen verba Papæ aliquid operari debeant. *c. ſi Papa. 10. de Privileg. in 6.*

Reſponderi poteſt 1. cùm hæc conſtitutio provideat utilitati Eccleſiarum , quæ nonnunquam ex diuturniori vacatione damnum accipiunt , *c. ne pro defectu. 41. de Elect. cap. quam ſit. 6. Eodem tit. in 6.* & ideò æquitati naturali ſit conſona , obſtringet proviſos etiam in foro interno , ut ſi commodè poſſint, proviſionem intra tres menſes Ordinario notificent , juxta receptam doctrinam, quòd lex juſta in foro externo obliget etiam in interno. DD. communiter cum D. Thoma. 1. 2. *quæſt. 96. art. 4.*

2. Quòd negligenti publicationem poſſit etiam in foro externo pœna arbitraria dictari , juxta receptam pariter doctrinam , quòd ubi lex prohibet actum ſine determinatione pœnæ, pœna ſit Judici & Superiori arbitraria ; Julius Clarus *Lib. 5. Sentent. q. 83. & ibi additio prima.* Menoch. *de Arbitr. c. 381.*

3. Quòd culpari graviter non poſſet ordinarius Collator, ſi elapſis tribus menſibus & nulla ſibi de proviſione Papali facta notitia beneficium conferret , præſumendo , vel proviſum aliquem non eſſe, vel ſaltem non intra tempus legitimum , quamvis ad hoc præceps & feſtinus eſſe non debeat, ne litem ſeminet inter eum, cui ipſe contulit, & proviſum Apoſtolicum , qui ſi ex poſt facto apparuerit, & cauſas rationabiles non factæ publicationis celeris attulerit , haud dubiè illo , qui collationem ab ordinario accepit , potior erit dummodo intra legitimum tempus Romæ proviſus fuerit . Si verò juſtam cauſam non habuerit , ſed ex negligentia vel malitia publicationem longiùs diſtulerit , erit in ſuperioris arbitrio uter in beneficio præferendus, juxta dicta in principio hujus quæſtionis . Nec videtur multùm obſtare , quòd in d. Bulla Gregor. XIII. *Quæ in Eccleſiam in princ.* redarguantur Ordinarii , qui elapſis tribus menſibus mox beneficia non apparentibus proviſis Apoſtolicis conferre contendebant ; quia ex contextu ſequenti colligi poteſt , quòd Ordinarii non tantùm conferebant , ſed nullum prorſus Apoſtolicæ proviſioni poſt trimeſtre tempus ſibi oblatæ , & quacunque de cauſa eouſque dilatæ locum faciebant. Conſultiùs tamen fuerit ; ut jam præmonitum , ordinarium collatorem poſt lapſum trium menſium non illicò ad collationem procedere propter multa inconvenientia, quæ inde ſequi poſſunt ; ſed potiùs adhuc per tempus Vicarium in beneficio deputare.

Demùm an iſte terminus trium menſium computandus à die notæ vacationis in loco beneficii pro exhibitione proviſionis Apoſtolicæ præfixus, habeat etiam locum circa proviſionem aliorum beneficiorum non ſolùm in menſibus, ſed quomodocunque reſervatorum ? ex ſæpè dicta Bulla Gregor. ſatis decidi non poteſt ; quia contextus eſt ſolùm de beneficiis vacantibus in menſibus Papalibus . Interim quia ratio Bullæ eſt generalis: ne cuiquam licitum ſit factam à ſede diſpoſitionem in longum obtegere ; & tendit in utilitatem Eccleſiarum , quibus citiùs de Rectoribus providetur , tollit incertitudinem Juris conferendi , & nihil diſponit contra jus commune , profectò erroris damnari non poſſet , qui id ipſum probabiliter affirmaret , ex vulgato juris axiomate : ubi eadem eſt ratio, eadem eſt juris diſpoſitio ; & quoties aliquid lege introductum eſt , bona occaſio eſt cætera , quæ tendunt ad eandem utilitatem , vel interpretatione , vel juriſdictione ſupplere . *Text. in l. non poſſunt. 12. & l. nam ut ait. 13. ff. de LL.*

TITULUS IV.

De Conſuetudine.

SUMMARIA.

1. *Conſuetudo jus non ſcriptum.*
2. *Traditio & conſuetudo qualiter differant.*
3. *Traditiones in Eccleſia magnæ authoritatis ad probandam fidem.*
4. *Judæi cur tolerentur à Deo?*
5. *Conſuetudo & Præſcriptio qualiter differant.*
6. *Conſuetudo quotuplex.*
7. *Conſuetudo valet etiam contra legem.*
8. *Ad Conſuetudinem requiritur actuum frequentia.*
9. *Actus meræ facultatis non inducunt conſuetudinem vel præſcriptionem.*
10. *Actus an debeant eſſe in contradictorio judicio obtenti?*
11. *Conſuetudo debet eſſe rationabilis.*
12. C. fin. h. t. *explicatur.*
13. *Parochi ſine approbatione Epiſcopi ſecundùm conſuetudinem ſaltem facti ab inferioribus Prælatis expoſiti, an validè adminiſtrent?*
    Communis error jus facit. *ibid.*
14. *Quantum tempus requiratur ad conſuetudinem inducendam.*
15. *Conſuetudo dicitur tantùm impropriè præſcripta , nec in ea Titulus aut bona fides requiritur.*
16. *Fallit in Legibus obligantibus ſub peccato.*
17. *Lex mixta poteſt per conſuetudinem fieri merè pœnalis, & è contra.*
18. *In Sacramentalibus , & impedimentis matrimonii dirimentibus qualiter admittatur conſuetudo? remiſſivè.*
19. *Conſenſus ſuperioris in ipſa lege vel Canone datus an ſufficiat ad Conſuetudinem?*
20. *Conſuetudo non debuit fuiſſe interrupta.*
21. *Conſuetudo debet eſſe circa talia , quæ poſſunt præſcribi.*
22. *Lex generalis tollit Conſuetudinem generalem contrariam , ſed non particularem , niſi exprimat.*
23. *Clauſula:* nulla obſtante Conſuetudine *intelligitur de præſenti, non de futura.*

POſtquam hactenus *de jure ſcripto* multa explicavimus, ſupereſt , ut etiam quædam ſcitu neceſſaria 1
de jure non ſcripto ſeu *conſuetudine* adjungamus.

Diuturna conſuetudo , ait Juris Conſ. *in l. 33. ff. de LL. pro jure & lege in his, quæ non ex ſcripto deſcendunt, obſervari ſolet.* & Iſidorus *in cap. 5. diſt. 1. conſuetudo*, inquit, *eſt jus quoddam moribus inſtitutum , quod pro lege ſuſcipitur.* Eſt igitur conſuetudo jus non ſcriptum de moribus hominum tractum . Non tamen repugnat conſuetudini , ſi ex poſt facto in ſcripturam redigatur , prout *jus feudale* adhuc hodie conſuetudinarium dicitur , & illi *Libri feudorum* , qui in Corpore juris Civilis habentur *conſuetudines feudales* appellantur: ſuffi-

Digitized by Google

ſufficit enim, quòd tale jus in primo ſui initio non ex ſcripto, ſive præcepto alicujus legiſlatoris, ſed ex uſu, & moribus deſcenderit neque poſtea tanquam nova lex per aliquem legiſlatorem præceptum ſit.

2 Differt CONSUETUDO à *traditione*, quòd illa regulariter introducat & conſtituat novum jus, hæc verò ſupponat jus antiquum, & potius vices promulgationis ſubeat: cujuſmodi ſunt illa, quæ circa jus Divinum & ſacras leges ab Apoſtolis & Eccleſia accepimus. *Tenete traditiones*, ait Apoſtolus. 2. * *ad*
3 *Theſſalon. c. 2. v. 14. quas didiciſtis, ſive per ſermonem, ſive per Epiſtolam noſtram*. Unde graviter errant hæretici, qui *traditiones* Eccleſiæ contemnunt; ſine his enim difficulter ſanè ſacra Biblia eſſe ſacram Scripturam à DEO deſcendentem probare poſſent. In ipſa quidem ſacra Scriptura ſæpiùs ita legitur; *hæc dicit Dominus, verbum Domini ſtat in æternum &c.* ſi quis tamen (quod abſit) de his ipſis verbis dubitaret, profectò præter aliqua motiva credibilitatis intrinſeca maxima probatio ex authoritate Eccleſiæ, ejuſque traditione petenda foret, nam utique hæretici ex ore Dei ea non audiverunt. Zoeſ. *h. t. n.* 15. ubi *n.* 18. allegat dictum Tertull. *lib. 2. de Corona militis. ſi legem poſtulas, Scripturam nullam* (intellige originalem immediatè à DEO ſcriptam & noſtris temporibus extantem) *invenies, traditio tibi prætenditur auctrix, conſuetudo confirmatrix, & fides obſervatrix*. & S. Auguſt. *Evangelio*, inquit, *non crederem, niſi me Eccleſiæ Catholicæ moveret authoritas*.
4 Vid. Bellarm. *Controv. tom. 1. de Verbo Dei lib.* 4. * Hinc etiam planè credibile eſt, quòd Deus gentem Judaicam non penitùs deleri, ſed toto orbe diſpergi voluerit, cùm ritus Judaici Evangelicam veritatem adumbrent, & gens Judaica, quæ ita conſtanter ſuam progeniem, & traditiones ſuas à Moyſe & Patriarchis derivat, teſtimonium aſſiduum præbeat S. Scripturæ, ne ab atheis hominibus tanquam figmentum explodatur. *Quid eſt aliud hodie gens iſta*, ait D. Auguſt. contra Fauſt. *cap.* 23. *niſi quædam ſcriniaria, bajulans legem & Prophetas ad teſtimonium aſſertionis Eccleſiæ, ut nos honoremus per Sacramentum, quod nuncias per litteram*.

5 Differt quoque CONSUETUDO *à præſcriptione*, quòd hæc ſit inter privatas particulares perſonas, cum unius damno alterius lucro, illa verò ſit uſus & obſervatio totius populi vel communitatis cum æquali omnium damno vel lucro, licet interim etiam conſuetudo alicubi dicatur *præſcripta*, de quo tamen inferiùs dicemus.

6 Eſt autem conſuetudo triplex, una *ſecundùm legem*, qua lex ſuperioris in uſum deducitur. *c. in iſtis.* 3. *§. leges. diſt.* 4. vel inter diverſas Interpretationes, quæ ad illam legem adferri poſſent, ad certum modum obſervatur, in qua locum habet, quod dicitur, conſuetudinem eſſe optimam legum interpretem. *l. ſi de interpretatione.* 37. *cum l. ſeq. ff. de Legib.* Altera *præter legem*, procedens in illis caſibus, qui à jure ſcripto deciſi non ſunt. * Tertia *contra legem*; qua lex ſcripta
7 vel uſu non recipitur, vel recepta denuò abrogatur & tollitur, quæ & *deſuetudo* appellari ſolet. Non obſtat *cap. 2. & 4. diſt. 11. lex 2. C. Quæ ſit longa conſuet.* in quibus conſuetudo legi repugnans reprobari videtur: nam interpretatio iſtorum textuum poteſt ſumi ex *cap. cum tantò.* 11. *hoc tit. Conſuetudo longæva*, inquit ibidem Pontifex, *licet non ſit vilis authoritatis, non tamen eſt uſque adeo valitura, ut juri poſitivo debeat præjudicium generare, niſi* (hic notetur interpretatio) *fuerit rationabilis, vel legitimè præſcripta*.

8 Porrò ad conſuetudinem *præter & contra* legem (nam de illa, quæ *ſecundùm legem* eſt, parum difficultatis eſſe poteſt) ſequentes conditiones requiruntur, * I. quòd actus ex quibus inducitur conſuetudo, fuerint ſæpiùs frequentati; & ita notorii, ut in majoris partis populi notitiam devenerint. *l. 1. C. Quæ ſit longa conſuetud.* Panorm. *in cap. ult. h. t.*

Quotnam autem actus ad inducendam conſuetudinem deſiderentur, non eſt una omnium ſententia. Pleriq; cùm lex actuum pluralitatem requirat *in dicta l.* 1. pluralis autem locutio in dubio ad duo reſtringatur. *c. pluralis.* 40. *de R. J. in* 6. duos ſaltem actus neceſſarios ſtatuunt. Sed rectiùs id arbitrio Judicis relinquitur, qui cùm de conſuetudine quæſtio movetur, ex qualitate actuum judicare debet, an majori parti populi innotuerint, & ita quidem, ut non tantùm aliqui, vel ſinguli actum reſeverint, ſed ut etiam alii de populo aliis non contradicentibus eundem actum imitati fuerint. Quod ſatis colligitur ex dicta *l. 1. ibi: probatis his, quæ frequenter ſervata ſunt, cauſa cognitâ ſtatuet &c.* Menoch. *de Arbitr. lib. 2. caſ.* 81. Mynſing. *Cent.* 6. *obſervat.* 41. *n.* 7. Notat quoque Abb. *in cap. ult. h. t. numer.* 17. & 19. ſi actus perpetuitatem habeat, unicum ſufficere poſſe; veluti cùm pons publico loco ædificatus à populo toleretur.

Debent tamen tales actus fieri cum animo obliga- 9
tionis, aliàs enim locum habebit, quod dici ſolet; *in actibus meræ & liberæ facultatis non induci conſuetudinem vel præſcriptionem arg. l. 2. ff. de Via publica. &c. Abbate.* 25. *de V. S.* Gloſſ. & Abb. *in d. c. fin. h. t.* Suarez. *de Leg. lib. 7. cap. 14. num.* 5. Laym. *Lib. 1. tract. 4. cap.* 24. *ſub num.* 2. Arnold. Rath. *in tr. de Uſucap. cap. 4. aſſert.* 5. Cenſentur autem *actus meræ facultatis*, qui nullam juris ne putativam quidem obligationam aut neceſſitatem habent, ſed pro cujuslibet arbitrio fieri vel omitti poſſunt v. g. auditio Miſſæ die non feſtivo, peregrinatio ad loca ſancta &c. qua de re etiam inferiùs in tit. *de Præſcipt.* dicendi occaſio recurret.

Item quæritur, an tales actus debeant eſſe *in con-* 10
tradictorio judicio obtenti. Rationem dubitandi facit *l. cum de conſuetudine* 34. *ff. de LL. Cùm de conſuetudine*, ait ibidem Juris Conſ. *confidere quis videtur, illud explorandum arbitror, an etiam contradicto aliquando judicio firmata ſit*. Nihilominus veriùs eſt *extrajudiciales actus ſufficere*, quia etiam in eis conſenſus & uſus populi verificatur. Dicta autem *lex* 34. loquitur de *confirmatione*, non de *introductione* conſuetudinis, id eſt, quòd allegans conſuetudinem, quam aliàs tanquam *rem facti* per teſtes probare deberet, relevetur ab onere probandi, ſi talis conſuetudo jam aliquando in judicio recepta, & pro ea judicatum ſit. Imò ſi indifferenter actus judiciales ad introducendam conſuetudinem requirerentur, tunc jure Civili lapſu 10. annorum conſuetudo contra legem introduci non poſſet, quia ſententiæ judiciales contra legem latæ ſunt ipſo jure nullæ, & poſſunt uſque ad 30. annos nullitatis argui.

II. Requiritur ad introducendam conſuetudi- 11
nem, ut ſit *rationabilis*: nam *& conſuetudo præcedens, & ratio, quæ illam ſuaſit, cuſtodienda eſt*, reſcribit Imperator in *ſæpe dicta l. 1. C. Quæ ſit longa conſuet.* & textus ſunt *in l. quod non ratione.* 39. *ff. de LL. cap. ult. hoc tit. c. 2. eodem in* 6. Ea autem conſuetudo *rationabilis* non eſt, quæ vel juri naturali, aut divino adverſatur, adeoque periculum ſalutis inducit. *d. c. ult. hoc tit. c. fin. de Præſcript.* vel jure Canonico reprobatur, prout in Sacris Canonibus ſæpiùs hæc vel ſimilia verba leguntur: *nulla obſtante conſuetudine, quæ potius corruptela eſt dicenda. c. cum Venerabilis.* 7. *hoc tit. c. 1. eodem in* 6. vel ad peccandum occaſionem & viam aperit. *cap. ex parte.* 10. *cum ſuo ſummario. hoc tit. c. finali. de Præſcript.* vel denique Eccleſiis aut aliàs communi Reipubl. utilitati pernicioſa eſt. *c. 1. hoc tit.*

Dices, omnem conſuetudinem contra legem introductam eſſe *irrationabilem*, hoc ipſo, quòd lex debeat eſſe *rationabilis*, & proinde, quod contra legem rationabilem inducitur, irrationabile cenſeri debeat. R. hoc argumentum ſolvendum eſſe ex iis, quæ ſuperiùs in *Tit. de Conſtitution.* de *abrogatione* legum diximus,

quòd

Digitized by Google

quòd nimirum omnis lex debeat eſſe rationabilis ſecundùm conſiderationes & circumſtantias ejus temporis, quo fertur, & ſecundùm mores certi ſaltem populi, non autem quòd debeat eſſe rationabilis ſecundùm omnes conſiderationes & circumſtantias etiam in futurum emergentes, vel ſecundùm omnes populos. Videatur *textus in cap. alma mater*. 24. *de Sentent. excom. in 6. in Extravag. un. Ioan. XXII. de Torneamentis*, *& in Extravag. 2. & 3. de Verb. ſignif.* Imo faciliùs tolli, quàm introduci poſſe legem, notavit Suarez *de Legibus*. *lib. 7. c. 18. num.* 9. quòd ad introductionem requiratur poſitivè, ut ad publicam utilitatem conferat, ad ejuſdem verò abrogationem ſufficiat, ut publicæ utilitati non adverſetur.

12 Dices iterum, *in c. fin. hoc tit.* ait Gregorius Papa, quòd *conſuetudinis non ſit vilis authoritas*, *non tamen valitura contra legem*, *niſi ſit rationabilis &c.* ſi conſuetudo *rationabilis* non eſt, inquies, *authoritatem* aliquam habere non poteſt; ſi ſit *rationabilis*, hoc ipſo etiam *contra legem valebit*, conſequenter vel priora vel poſteriora verba *citati c.* gratis & ſuperfluè ponuntur. Diverſas ſolutiones ad hanc objectionem adfert Gloſſa *in dict. c. fin. in V. vilis authoritas*. & Panorm. *in eodem c. fin. n.* 4. Mihi videtur fuiſſe ſenſus ſummi Pontificis, conſuetudinem aliam *facti*, aliam *juris* adſtruere, ideoque conſuetudinem in prioribus verbis ſumere latiùs pro quolibet uſu longævo, qui ante cognitionem ſuperioris habeat *authoritatem de facto* apud eos, apud quos viget, non autem *de jure*, niſi ſit *rationabilis*. Unde etiam propter illam authoritatem *facti*, quam habet conſuetudo contra legem (dummodo ejus irrationabilitas, & peccatum manifeſtum ac notorium non ſit) excuſantur legis humanæ transgreſſores à pœna fori externi, & plerumque etiam à reatu conſcientiæ, ſi communem obſervantiam & uſum bona fide imitentur uſque dum conſuetudo (*de facto* nimirum talis) à ſuperiore tanquam irrationabilis tollatur.

13 Non malè quoque dici poteſt, tali conſuetudini *de facto* addi nonnunquam per accidens aliquem legis effectum propter communem hominum utilitatem; velut ſi confeſſarii ſine approbatione Epiſcopi exponantur ab inferioribus Prælatis ſecundùm conſuetudinem loci, validè abſolvent, etſi ſupponeretur illa conſuetudo eſſe tantùm *de facto* talis, dummodo illius validitatem populus bona fide crederet, nec eſſet à ſuperiore cauſa cognita ſublata, communis enim error jus facit. *arg. l. Barbarius*. 3. *ff. de Offic. Praet.* quando enim Prælati ſunt in longiſſimi & multò magis, ſi in immemorialis temporis poſſeſſione exponendi Parochos & Vicarios ad Parochias ſuis Eccleſijs unitas, tales expoſiti habent titulum non tantùm coloratum, ſed etiam verum adminiſtrandi Parochialia, & communi hominum exiſtimatione (ut ſuppono) habentur pro legitimis Parochis aut Vicariis; licet verò approbatio Epiſcopi ex Concilio Trident. requiſita deficiat, quia tamen iſte defectus juris naturalis aut divini non eſt; ſed Eccleſiaſtici, per ea quæ docet Chaſſaing. *de Privil. Regular. tract. 3. cap. 2. propoſ.* 1. Imò jus approbandi ad curam animarum etiam inferioribus Prælatis ex Privilegio vel præſcriptione competere poteſt, teſte Panorm. *in cap. cum non liceat*. 12. *circa fin. de Præſcript.* Barb. *de Offic. Epiſc. alleg. 72. num.* 185. *& alleg.* 127. *num.* 12. lex Eccleſiaſtica propter communem hominum utilitatem & ſalutem animarum, ſuppleret juriſdictionem, itaut etiam ſecuta ſententia Judicis, qui approbationem deinceps ab Epiſcopo peti juberet, priores tamen abſolutiones, & alia actitata Parochialia retractari non deberent. Vid. Laym. *in Theol. mor. lib. 1. tract. 4. cap. 22. num.* 9. Tanner. *de Pœnit. diſp. 6. quæſt. 9. dub. 3. ſub num.* 53. Trulench. *in Praxi ſeſ. Sacram. lib. 4. cap. 9. dub. 5. num.* 23 ideò ante ſententiam non ſunt Parochianis periculoſi ſcrupuli iniiciendi, & pendente lite nemo eſt commodo ſuæ poſſeſſionis privandus. *cap. 1. & 2. Ut lite pendente.*

Requiritur III. ad conſuetudinem conſtituendam diuturnitas temporis, quo aliquid obſervatum vel practicatum eſt * Sed circa hoc requiſitum diſtinguere 14
oportet inter ſtatum *Popularem & Monarchicum*. In ſtatu *Populari*, ubi ſumma Imperii & poteſtas leges ferendi eſt penes populum, certum tempus non requiritur, ſed ſufficit populi conſenſus. *l. de quibus* 32. *ff. de Legibus*. In *Monarchico* autem ſtatu, ubi ſuperior populi eſt Princeps & Legiſlator, plerique Recentiores fatentur, non eſſe jure determinatum certum tempus, & ideò Judicis arbitrio relinquendum cenſet Menoch. *de Arbitr. lib. 2. caſ. 83. num.* 6. qui juxta levitatem vel parvitatem materiæ, ſuper qua conſuetudo introducta prætenditur, etiam contra Eccleſias aliquandò decem, aliquando 40. & aliquando tempus immemoriale determinare debeat: Interim juxta communem de jure *Civili* ſive præter, ſive contra legem introducatur conſuetudo, *decennium* requiritur: hoc enim jure conſuetudo *longa* dicitur *C. Quæ ſit longa conſuetudo*. longum autem tempus 10. annorum cenſetur. *C. de Longi temp. præſcript.* Neque hic diſtinguendum eſt inter *præſentes* & *abſentes*, ſicut in præſcriptione, cùm populus vel civitas nunquam dici poſſit *abeſſe*. De jure *Canonico*, ſi *præter jus* introducenda ſit conſuetudo, *decem anni* deſiderantur, ſi *contra* jus, *quadraginta*, ſicut contra alia jura Eccleſiaſtica, Gloſſ. *in cap. fin. h. t.* Quòd ſi lex nunquam ab initio uſu recepta ſit, eam tam jure Canonum, quàm Civili aboleri lapſu decennii tradunt Garc. *de Beneſ. p. 7. cap. 1. num* 137. Navar. *in Man. confeſſ. cap. 23. num.* 40. *&* 41. Laym. *in Theol. mor. lib. 1. tract. 4. cap. 3. num.* 4. Zoeſ. *h. t. num.* 14. Eraſ. Chokier *de Iuriſd. Ordin. in exempt. p. 1. quæſt. 30. num.* 26.

Conſuetudo autem *interpretativa* legis nec jure Canonico, nec Civili certi temporis lapſum requirit, ſed ſufficit actuum frequentia ſecundùm certam interpretationem practicata; veluti ſi dubitetur, in quibus conſenſus vel conſilium Capituli ab Epiſcopo requiri debeat, quod in jure non ſatis clarè expreſſum eſt. Menoch. *d. l. num.* 10. Panorm. *in c. cum dilectus*. 8. *hoc tit. num.* 7.

Cæterùm conſuetudo licet jure Canonum dicatur 15
præſcripta *in d. cap. ult. hoc tit. & c. 3. eodem in 6.* id tamen in rigore accipiendum non eſt, ſed potiùs latè & impropriè, ſicut de jure Civili potiùs conſuetudo *longa* & *longæva* vel *diuturna*, quàm *præſcripta* dicitur: etenim in præſcriptione longi temporis ordinariè *titulus* requiritur, & etiam in præſcriptione longiſſimi temporis, ſi jus reſiſtat præſcribenti. *cap. 1. de Præſcript. in 6.* in conſuetudine verò conſenſus populi & rationabilitas conſuetudinis ſive præter ſive contra legem introducatur loco *tituli* eſt: quia illi tituli *empti*, *donati privilegii &c.* ordinariè inter privatos tantùm procedunt, toti autem populo haud facilè accommodari poſſunt.

Imò tametſi lex haberet aliquam clauſulam conſuetudini adverſantem v. g. *nulla impoſterum valitura conſuetudine &c.* tamen ex nova rationabili cauſa à Legiſlatore veriſimiliter non prævisa contraria conſuetudo introduci poſſet; quia hæc ipſa clauſula juris tantùm humani & poſitivi eſt, univerſim autem contra legem humanam conſuetudo rationabilis admittitur *in ſæpe dicto c. ult. hoc tit.* Panorm. *ibidem num.* 20. *&* 24.

Deinde etiam in præſcriptione *bona fides* requiritur, & nulla valet quantacunque temporis abſque bona fide præſcriptio, *cap. ult. de Præſcript.* ſed cùm *bona fides* nihil ſit aliud, quàm *ignorantia probabilis iuris alieni*, conſuetudo autem contra jus & legem ſuperioris etiam ex certa ſcientia illius juris cæteris paribus introduci poſſit, Gloſſ. *in dicto cap. ult. in verbo præſcripta. hoc tit.* ideò bona fides ordinariè non requiritur, ſed iterum

Digitized by Google

16 iterum ſupplet cauſæ rationabilitas. Illæ tamen leges, quæ ſub peccato obligant, uti ſunt leges feſtorum, decimatum, jejuniorum &c. eatenus *bonam fidem* requirunt, ut transgreſſores talium legum à peccato excuſentur, aliàs ex actibus illorum peccaminoſis nulla induceretur conſuetudo. Unde in talibus vix aliter quàm tempore immemoriali conſuetudo introduci poteſt, attendendo ſcilicet non actus priuiorum, qui legem fortaſſis culpabiliter non ſervarunt, ſed ſequentium, qui bona fide imitati ſunt exemplum ſuorum majorum, ſupponentes, ſuos anteceſſores legitimam cauſam vel remiſſionem ad non ſervandam legem habuiſſe. Syl. *verbo Conſuetudo num.* 12. & Panorm. *in cap.* 1. *de Treuga & pace. num.* 4.

17 Adnotavit etiam Suarez. *de LL. d. L.* 7. *cap.* 19. *num.* 11. & ex eo Laym. *in Theol. mor. d. tract.* 4. *cap.* 24. *ſub num.* 12. quòd per deſuetudinem ex lege humana mixta poſſit fieri purè pœnalis, & ceſſante reatu conſcientiæ manere ſola pœna fori externi, *& ſic fortaſſe*, inquit Suar. *multæ leges Civiles imponentes exactiones, vel prohibentes venari, ligna ſcindere vel aliquid ex regno extrahere, licet in principio directivæ fuerint, potuerunt uſu fieri merè pœnales, & quaſi naturam mutare, quia non aliter ſunt obſervatæ.* & vice verſa etiam abrogata pœna v. g. Cenſura ipſo jure annexa, poterit manere ſola obligatio quoad culpam, vel neutrum.

18 Demùm etiam in Sacramentalibus & aliis ad Sacramentorum ſubſtantiam non pertinentibus conſuetudinem etiam contra jus commune induci poſſe, v. g. ut ſecundæ nuptiæ benedicantur &c. tradit Laym. *d. n.* 12. *cum citatis ibidem. arg. c. de trina.* 80. *diſt.* 4. *de Conſecr. & cap.* 2. *de Temp. ordin.* An autem impedimentum dirimens matrimonii conſuetudine introduci, vel tolli poſſit? vid. Laym. *d. l. num.* 13. Sanch. *de Matrim. lib.* 7. *diſp.* 14. ubi plures utriuſque ſententiæ authores referuntur.

19 IV. Extra ſtatum popularem requiritur conſenſus ſuperioris; cùm enim conſuetudo ſit lex, aliter quàm cum authoritate ejus, qui habet poteſtatem legis condendæ, introduci non poteſt. Sed hic quæritur, an in ſingulis particularibus caſibus requiratur ſcientia & tolerantia ſuperioris, vel utrùm ſufficiat conſenſus ille generalis, qui in utroque jure in ipſo titulo *de Conſuetudine* omnibus conſuetudinibus rationabilibus datus eſt? Verius & communiùs receptum eſt, hunc generalem conſenſum ſufficere, & conſuetudinem etiam ignorante ſuperiore introduci poſſe: tum quòd *in cap. fin. hoc tit.* ſolùm requiratur, ut conſuetudo ſit *rationabilis & præſcripta*, *præſcriptio* autem etiam contra ignorantem procedat: tum etiam ex textu *cap.* 1. *de Conſtitut. in* 6. ubi dicitur, quòd Papa plerumque ignoret ſtatuta & conſuetudines locorum. Panorm. *in eodem cap. fin. num.* 13. Putant quidem aliqui, quòd ſi ſciente & patiente legiſlatore actus contra legem fiant, tunc minus ſpacium ad introducendam conſuetudinem requiratur: ſed id de lege aliquando *recepta* non admittit Panorm. *c. l. num.* 14. eo quòd lex recepta debeat per præſcriptionem aboleri, ſcientia autem ejus, contra quem præſcribitur, de jure non minuat præſcriptionis tempus; quo facit etiam textus *in cap. cùm jam dudum.* 18. *de Præbendis.* quòd *multa per patientiam tolerentur, quæ in judicium deducta tolerari non debebunt*; admittit verò *in cap.* 1. *de Treuga & pace. num.* 4. *verſ. Ego ſic diſtinguerem &c.* in lege *recipienda*, ita ut tunc non requiratur certum tempus, ſed ſufficiat binus aut trinus actus publicus in contrarium ſciente & non contradicente legiſlatore factus, quòd hoc caſu non agatur de tollenda (ubi præſcriptione opus eſt) ſed impedienda obligatione legis, quam legiſlator tolerans actus contrarios remiſiſſe præſumi poteſt, præſertim lapſu longi temporis ſcil. 10. annorum accedente, ut ſuperius dictum.

V. Requiritur, ut conſuetudo ante completum 20
præſcriptionis tempus, vel per ipſum populum, exercendo actum contrarium etiam unicum; vel per ſuperiorem, puniendo transgreſſores legis, non ſit interrupta; aliàs enim poſt talem interruptionem denuò inchoanda foret. Si verò tempus conſuetudinis jam eſſet completum, unus actus in contrarium non noceret, ſed deberet conſuetudo tolli eo modo, quo mox dicemus. Abbas *in dicto c. final. num.* 19. Paulus Laym. *de Legibus. cap. ult. num.* 14.

VI. Demùm requiritur, quòd conſuetudo ſit 21
circa talia, quæ præſcribi poſſunt ſicut ergo Laici ſpiritualia jura præſcriptione ex defectu poſſeſſionis acquirere non poſſunt, ita nec conſuetudine etiam immemoriali. Quare illa regula, quæ traditur à Gloſſ. & DD. *in cap. ſuper quibusdam* 36. *de Verb. ſignif.* quòd *acquiſibile per Privilegium poſſit etiam acquiri per conſuetudinem vel præſcriptionem temporis immemorialis*, tantùm procedit in iis, in quibus non datur incapacitas poſſeſſionis. Plerumque etiam concurrit ad impediendam tali caſu conſuetudinem, quòd ea rationabilis non ſit, vel in detrimentum Eccleſiarum tendat. Gloſſ. & Panor. *num.* 15. *in d. c. fin. hoc tit.*

Tollitur conſuetudo ſemel legitimè conſtituta & introducta non per unum ſolum actum contrarium, ſed per conſuetudinem aut legem contrariam. * & 22
quidem lex *generalis* tollit conſuetudinem *generalem* contrariam, ſed non *particularem*, quæ in uno vel altero particulari loco viget, niſi id ipſum exprimat. *per textum not. in c.* 1. *de Conſtitutionibus. in* 6. Probabiliter autem cenſetur ſatis exprimere per clauſulam illam generalem: *nulla obſtante conſuetudine &c.* ut enim iſta clauſula habeat aliquem effectum, debet poſſe intelligi non de conſuetudine generali, utpote quæ etiam ſine hac clauſula per legem generalem abrogatur; ſed etiam de particulari, cùm omnis conſuetudinis ſit derogativa, ſicut aliàs dicere ſolemus, qui omne dicit; nihil excludit &c. quod tunc minus dubii habere videtur, ſi lex addat *nulla obſtante conſuetudine, privilegio vel ſtatuto &c.* tunc enim cùm Statuti & Privilegii (quæ particulares & privatæ leges ſunt) quoque meminerit, etiam conſuetudinem particularem intel- 23
lexit. * Cæterùm hanc clauſulam, *nulla obſtante conſuetudine*, magis communiter DD. cum Gloſſ. *in Clem. ſtatutum.* 7. *de Elect. in verb. Conſuetudine.* accipiunt de conſuetudine præſente, quæ viget tempore novæ legis conditæ, non autem de conſuetudine impoſterum inducenda. Gloſſ. *in d. Clem. ſtatutum. v. Conſuetudine. de Elect.* Laym. *d. cap.* 24. *num.* 7. *verſ. Tunc verò.* Si tamen lex conſuetudinem improbaret tanquam prorſus irrationabilem & *corruptelam*, tunc ex defectu rationabilitatis contraria conſuetudo, niſi ex nova cauſa, introduci non poſſet, ut pauló ſuperiùs *in* 2. *&* 3. *requiſito* dictum.

TITULUS V.

De Poſtulatione Prælatorum.

SUMMARIA.

1. *Poſtulatio quid?*
2. *Qualiter differat ab electione.*
3. *Poſtulato non acquiritur jus, nec poteſt ſimpliciter conſentire.*
4. *Poſtulatio poteſt revocari nondum præſentata ſuperiori;*

Digitized by Google

ri; & quid ſi præſentata poſtulato, iſque conſenſerit.

5. *Expenſæ intuitu poſtulationis vel electionis factæ an & quando repetantur?*
6. *Poſtulatus quot vota habere debeat, & ibi, quid ſi poſtulatio concurrat cum electione?*
7. *Votum confundens electionem cum poſtulatione quando reprobetur?*
8. *Poſtulatio quotuplex, & ad quem ſpectet ejus admiſſio?*
9. *In poſtulatione non requiritur accurata obſervatio* c. quia propter de Elect.
10. *Poſtulantes indignum privantur jure eligendi pro ea vice.*
11. *Poſtulatio vel electio authoritate Papæ caſſata inducit reſervationem beneficii.*

IN 4. Titulis præcedentibus quædam veluti Prolegomena de Jure Divino, naturali & humano præmiſſa ſunt. Nunc Compilator tranſeundo ad magis particularia incipit agere de Jure perſonarum Eccleſiaſticarum, ſcilicet de earum conſtitutione & obligatione. Quia verò in Hierarchia Eccleſiæ militantis alii ſunt ſubditi, alii Prælati, qui aliis & dignitate & poteſtate præeminent, primò de Prælatorum creatione, quæ vel per Poſtulationem, vel Electionem vel etiam Tranſlationem fieri ſolet, tractatur.

Eſt igitur poſtulatio alicujus perſonæ ad Præla-
1 turam ſive dignitatem erga ſuperiorem deſtinata petitio, ut eam diſpenſativè admittere velit; per quæ ultima verba principalis differentia inter electionem & poſtulationem denotatur. * Nam electio eſt perſonæ
2 habilis ad dignitatem: poſtulatio verò eſt perſonæ aliquo impedimento laborantis, & propterea diſpenſatione opus habentis. Ex quo mox altera differentia conſequitur, quòd electus electionem de cætero Canonicam ſimpliciter acceptare valeat, atque inde jus acquirat, ut ei confirmatio à ſuperiore ex juſtitia debita ſit; * poſtulatus verò non niſi ſub conditione di-
3 ſpenſationis obtinendæ in poſtulationem conſentire poſſit. Paſſer. *in Tract. de Elect. cap.* 24. *quæſt.* 8. *num.* 13. *quæſt.* 14. *num.* 30. & ipſam quoque poſtulationem à ſuperiore admitti res gratiæ potiùs, quàm juſtitiæ ſit, nec injuria fiat poſtulato, ſi etiam non vocatus rejiciatur, cùm denegare gratiam in poteſtate ſuperioris ſit. *cap.* 3. *& penult. h. tit.* unde & in terminis juris poſtulatio *admitti*, electio *confirmari* dicitur: quod enim *confirmatur*, jus aliquod præexiſtens ſupponit; habet tamen ea admiſſio vim electionis & confirmationis. Paſſer. *d. l. q.* 3.

Aliquando tamen, ſicut ob juſtam, & præſertim publicam cauſam diſpenſatio in votis, irregularitatibus & ſimilibus nonnunquam ex officio debita eſſe poteſt, ut in Libro III. in Tit. *Ne ſede vacante.* dicemus; ita etiam admiſſio poſtulationis, ſi ea ſecundùm formam juris concorditer facta ſit, vel neceſſitas & utilitas Eccleſiæ exigat. Quamvis etiam hoc caſu poſtulantibus, vel poſtulato non tam propria actio contra denegantem admiſſionem, quàm imploratio officii apud ſuperiorem Judicem competere videatur. Panor. *in cap. bonæ.* 3. *h. tit. num.* 14. Laym. *in qq. Can. de Præl. Eccl. Dilingæ diſp. q.* 8. Gloſſa *in d. c. bonæ. V. gratia.*

4 Eſt & tertia differentia inter poſtulationem, & electionem, quòd electio poſt publicatum ſcrutinium ab eligentibus revocari, vel mutari non poſſit. *c. publicatio.* 58. *de Elect.* & dicetur *Tit. ſeq.* poſtulatio autem utcunque fuerit publicata, vel etiam ad ſuperiorem deſtinata, dummodo actualiter ſuperiori præſentata non ſit, revocari poſſit: quia, ut dictum, per eam nullum jus acquiritur poſtulato, & gratiam petere nemo cogitur. Si verò actu ſuperiori præſentata foret poſtulatio, non aliter quàm cum conſenſu ejus revocari poſſet. Hoſt. *h. tit. num.* 12. Joann. And. & Panorm. *in cap. bonæ* 4. *h. t.* Paſſerin. *d. cap.* 24. *q.* 9. ubi *num.* 17. quærit, an revocari poſſit, ſi poſtulatio ſaltem ipſi poſtulato præſentata, ab eoque conſenſus illi conditionatus deſuper præſtitus fuit? Ratio dubitandi eſt, quòd illa præſentatio, & conſenſus videatur habere naturam pacti irrevocabilis. Sed quia DD. generaliter admittentes revocationem hanc exceptionem non ſtatuunt, nullum ſe legiſſe teſtatur Paſſer. *d. l.* qui hoc dubium tractaret, ideò videntur hìc affirmativam ſupponere. Neque conſenſus poſtulati requiritur per modum pacti, ſed tanquam conditio, ſine qua non poteſt poſtulatio ſuperiori præſentari. Planè idem ſenſiſſe Panorm. *in d. cap.* 4. *h. t. num.* 5
11. ſatis colligitur, dum ibidem docet cùm Innoc. & alijs, quòd ſi poſtulatus feciſſet aliquas expenſas intuitu poſtulationis, licet cum conſenſu & præſcitu poſtulantium, non poſſit eas à poſtulantibus, vel Eccleſia propter revocationem & variationem poſtulationis repetere: tum quòd ſuum, non Eccleſiæ negotium, & quidem ſatis ambitioſum contendendo ad dignitatem ſibi non debitam geſſerit: tum quòd ſibi imputare debeat expenſas factas, cùm nullum jus ex poſtulatione ſe habere, ac poſtulantes variare poſſe ſciverit aut ſcire debuerit. Ergo ſupponit Panorm. quòd etiam poſt conſenſum poſtulati detur variatio: quis enim faciat expenſas ad proſequendam poſtulationem, niſi priùs, imò hoc ipſo facto in eam conſenſerit? Quamvis circa hoc punctum expenſarum cum conſenſu poſtulantium factarum æquiùs cenſeat Paſſer. *d. q.* 9. *num.* 20. cum Sylv. & aliis earum refuſionem Poſtulantibus incumbere; tùm quòd earum cauſa fuerint: tum quòd poſtulatus cum conſenſu poſtulantium faciens ſumptus in proſecutione poſtulationis, ipſorum quoque poſtulantium negotium geſſerit, nec propterea de ambitione notandus ſit. Quandonam autem univerſim proſequentes, vel impugnantes electionem aut poſtulationem valeant expenſas repetere, videatur Gloſſ. fin. *in c. cupientes.* 16. *in V. judicabit. de Elect. in* 6. Breviter dicendum, quòd illi tantùm ordinariè conſequantur expenſas, qui obtinent contra electionem minùs Canonicam vel damnoſam Eccleſiæ: quia iſti cenſentur utile negotium Eccleſiæ gerere. Cæterùm verò qui ſuccumbunt in impugnatione, vel electionem aut poſtulationem propriam proſequuntur, regulariter non repetunt: quia vel negotium Eccleſiæ non utiliter, vel ſuum tantùm negotium geſſiſſe cenſentur, niſi Regularis ſit, cui, cùm bona propria non habeat, ne jura ſua aut Eccleſiæ pereant, ex bonis Eccleſiæ ſuccurrendum eſt. *arg. c. ex parte.* 11. *de Accuſat.* Item ſi electio & poſtulatio in concordia facta ſit, poſſunt ipſi eligentes & poſtulantes ſumptibus Eccleſiæ petere confirmationem electionis, & admiſſionem poſtulationis.

Quarta quoque differentia eſt circa numerum ſuſ- 6
fragiorum: etenim in electione ſemper ſufficit, ut major pars Capitularium in electum conſentiat *c. quia propter.* 42. *de Elect.* poſtulatio verò, ſi concurrat cum electione, & aliqui ex Capitularibus poſtulent, aliqui eligant, hoc habet ſpeciale, ut non ſufficiat, quòd major pars poſtulaverit, ſed requiritur, ut poſtulantium numerus ſit duplo major, quàm eligentium, & ita duæ tertiæ Capitularium v. g. ex 30. 20. ſtent pro poſtulato, aliàs rejecto poſtulato electio etiam à minori parte Capituli (dummodo illa ſuperet unam tertiam) confirmabitur, *c. ſcriptum* 40. *& ibi* Gloſſ. & Panorm. *de Elect.* Sentiunt tamen DD. quod *de c. ſcriptum.* admittens electionem minoris partis, quando pars major non elegit, nec poſtulavit indignum, ſit quædam ſpecialis deciſio contra communes juris in materia electionis regulas, fundeturque potiſſimum in conſenſu Capitularium, qui ſimul poſtulationem & electionem ſuperiori

Digitized by Google

præſentarunt, atque eo ipſo conſentire cenſentur, ut vel poſtulatio ipſorum admittatur, vel aliorum electio confirmetur; ut proinde in arbitrio Confirmatoris poſitum videatur, ut conſideratis circumſtantiis & qualitatibus perſonarum vel poſtulationem admittat, vel electionem confirmet, vel utramque rejiciat, adeò ut ne electo quidem in caſu iſto jus aliquod ante acquiratur, quàm confirmationis aſſenſus acceſſerit. Ita Laym. *in qq. Can. de Præl. Eccl. Dilingæ. diſp. q. 7.* & notat in Gloſſ. *in d. c. ſcriptum V. Confirmes.* Paſſer. *d. c. 24. q. 15. num. 61. & ſeqq.* arg. tex. *in d. c. ſcriptum.* ibi: *& ſi partes conſenſerint procedas hoc modo.* Si verò poſtulatio cum electione non concurrat (quòd tunc evenire poteſt, ſi omnes Capitulares poſtulationem, ſed circa diverſas perſonas inſtituant) prævalebit pars major Capituli, quamvis ex duabus tertiis non conſtet: quia regula eſt generalis, quòd major pars Capituli totum Capitulum repræſentet, à qua regula tantùm excipitur hic caſus ſpecialis, ſi poſtulatio cum electione concurrat, proinde in aliis regula firma manet.

7 Poteſt hic adnotari, quòd *in c. un. h. tit. in 6* reprobentur tales eligendi aut poſtulandi formæ, & actus inde ſecuti annullentur: *eligo poſtulando, & poſtulo eligendo*: aut *eligo poſtulandum, ſive poſtulo eligendum*; eò quòd contineant verborum contrarietatem; ſicut & aliàs ſi poſtulandus eligatur, electio canonica non eſt, utpote facta de perſona ob defectum canonicum indigna. *c. cùm VVimonenſis. 25. c. congregato. 53. de Elect.* Item *in eodem cap. un.* etiam hæc forma reiicitur: *eligo & poſtulo, prout de jure meliùs fieri poteſt*; niſi quando probabiliter dubitaretur, utrum quis ſit eligendus, vel poſtulandus: cùm forſan de defectu ejus aliquæ conjecturæ, ſed non veritas habetur; quo caſu ſic poſtulatus vel electus antequam conſenſum ſuum præſtet, alterutram viam poſtulationis vel electionis amplecti debet, neque una vià electa ad aliam redeundi poteſtatem habet. Utrùm autem econtrà, quando certò eligibilis poſtulatur, actus ſit nullus, non ſecùs ac ſi poſtulandus eligatur? pro utraque ſententia allegat Paſſer. *d. cap. 24. quæſt. 12. num. 24.* & ipſe arbitrio confirmatoris remittit. Poſſet addi ratio differentiæ, quòd ſi poſtulandus eligatur, injuria fiat Eccleſiæ, dum eligentes volunt inhabili jus ad Prælaturam tribuere: in altero autem caſu injuria, ſi qua eſt, potiùs perſonam poſtulati, quàm Eccleſiam reſpiciat.

Poſtulatio ſolet à DD. dividi in *ſolennem & non*
8 *ſolennem*. Solennis eſt, quæ dirigitur ad eum, qui poteſt in impedimento poſtulati diſpenſare. Hinc eſt, quòd licet confirmatio electionis de jure ad proximum ſuperiorem pertineat (niſi quòd hodie in Concordatis Germaniæ confirmationes Epiſcoporum ſint S. Pontifici reſervatæ) admiſſio tamen poſtulationis etiam ipſo jure plerumque ad S. Pontificem ſpectet, cùm ipſi regulariter ſoli (niſi inferior ſpeciali privilegio vel conſuetudine munitus ſit) diſpenſandi poteſtas competat.

Et huic *ſolenni* poſtulationi propriè conveniunt
9 ea, quæ hactenus dicta ſunt. Cumque ejus admiſſio pendeat merè ex gratia ſuperioris, ut ſæpius repetitum, ideò neque formam *cap. quia propter. de Elect.* accuratè per omnia obſervare eſſe de neceſſitate, quamvis tutius fateatur, docet Paſſer. *d. cap. 24 quæſt. 5.* niſi ut in poſtulationibus Regularium vota ſecreta dentur: quia Concilium Trident. *Seſſ. 25. de Reg. cap. 6.* ex identitate rationis etiam de poſtulatione S. Congregatio interpretata eſt.

Poſtulatio *non ſolennis* eſt, in qua non petitur diſpenſatio contra jus, & relaxatio legis, ſed licentia ſolùm & conſenſus ſuperioris, veluti ſi Abbas vel Præpoſitus aut privatus Religioſus in Epiſcopum, vel in alterius, quàm ſui proprii Monaſterii Prælatum aſſumatur cum licentia illius ſuperioris, cui immediatè ſubeſt; & propterea talis poſtulatio non eſt tam poſtulatio quàm electio, & nihil intereſt, an Capitulares electionis vel poſtulationis vocabulo utantur: nam ſacri Canones omnibus Regularibus concedunt, ut non tantùm ad alia Monaſteria quàm propria, ſed etiam ad Epiſcopatus Eccleſiarum Cathedralium, quamvis ſæcularium, eligi vel aſſumi liberè & licitè poſſint, dummodò ex poſt facto conſenſus ſuperioris accedat. Et quidem ſi privatus Religioſus ſit, qui eligitur, conſenſus ſui Abbatis (ſine quo Religioſo conſentiente irritatur electio, non tamen requiritur conſenſus Capituli) ſi Abbas, conſenſus Epiſcopi, vel ſi exemptus fuerit, conſenſus S. Pontificis, vel Legati ejus de latere requiritur, *cap. Religioſus. 27. cap. ſi Abbatem 36. de Elect. in 6. Clem. 1. eodem tit.* Aliud eſt, ſi Epiſcopus unius diœceſis eligatur in alterius diœceſis Epiſcopum, vel Archiepiſcopum: talis enim à vinculo ſpiritualis conjugii, quo adſtrictus eſt ſuæ Eccleſiæ Cathedrali (quod vinculum non eſt propriè inter Abbatem & Monaſterium) tantùm à S. Pontifice abſolvi, & proinde ſolenniter poſtulari debet. *cap. ult. h. tit. c. inter corporalia. 2. Verſ. ſicut autem. de Tranſlatione Epiſc.*

Demum quia poſtulantes indignum privantur pro 10
ea vice poteſtate poſtulandi & eligendi, ut cum Innoc. *in cap. 1.* & Panorm. *in cap. ult. h. t.* notant communiter DD. omnis autem poſtulatus defectu canonico laborans videatur indignus, ideò hac in re tres regulæ traduntur: *Prima* eſt, quòd ſi poſtulatus ſit indignus indignitate indiſpenſabili, ut quia criminoſus, impœnitens, hæreticus, infamis, omnino illiteratus &c. tunc privatio electionis & poſtulationis pro ea vice ipſo jure inducatur. *Secunda* eſt, ſi indignitas ſit quidem diſpenſabilis, attamen non ſoleat diſpenſari, (quòd ex ſtylo Curiæ deſumendum eſt) tunc poſtulatio non eſt ipſo jure nulla, ſed per ſententiam annullanda, neque pœna privationis ipſo jure incurritur, niſi quòd in *Extravag. ad Regim. 13. de Præbendis inter*
Com. & Concord. German. §. 2. dignitates illæ in quibus 11
poſtulationes, vel electiones factæ tanquam minùs canonicæ authoritate Papæ, ad quem ſpectat earum admiſſio vel confirmatio, reiiciuntur, Sedi Apoſtolicæ reſerventur. *Tertia* denique regula ex præcedentibus infertur, quòd illi proinde poſtulabiles cenſeantur, qui tali defectu canonico laborant, in quo poſſit & ſoleat diſpenſari: uti eſt vinculum alterius Eccleſiæ, Ordinum, vel ætatis defectus &c. Panorm. *in d. cap. fin. num. 8.* Barb. *Iur. Eccleſ. univerſ. cap. 19. num. 6.* Laym. *d. loco. quæſt. 2.* Paſſer. *d. cap. 24. quæſt. 12. num. 28. & ſeqq.*

TITULUS VI.

De Electione & Electi Poteſtate.

SUMMARIA.

1. *Quid ſit Electio?*
2. *Alia eſt activa, alia Paſſiva.*

POſtulatio, de qua dictum, eſt modus extraordinarius creandi Prælatos, qui innititur gratiæ; ſubſequitur ordinarius, qui Juri innititur, nempe Electio. Et quia hæc Jus tribuit electo, etiam de electi poteſtate agitur.

Electio deſcribi poteſt, quòd ſit *Perſonæ idoneæ* 1
ad Eccleſiam vacantem per vota Capitularium, ſeu eligentium Canonica vocatio. Dico *perſonæ idoneæ*: ut differat

Digitized by Google

ferat electio à *poſtulatione*, quæ eſt de perſona impedimento canonico laborante, ut *præcedenti tit.* diximus. Dico, *per vota Capitularium*, ut differat electio à collatione, inſtitutione, commenda, præſentatione, & aliis ſimilibus modis acquirendi beneficium: qui in *Lib. III.* tractantur; quare potiſſima vis & ratio electionis in votis Capitularium ſeu eligentium conſi-
2 ſtit. Et hæc ſunt duplicia: * alia *activa*, ſcilicet illorum, qui eligere poſſunt; & alia *paſſiva*, illorum, qui poſſunt eligi, & dignitatis electivæ capaces ſunt, velut in Trident. *Seſſ.* 25. *de Regul. cap.* 2. ſtatuitur: ut Religioſus contra voluntatem ſuperioris proprietarius biennio activa & paſſiva voce carere debeat, quod de voce in Capitulo intelligendum eſt. Si verò aliquis ſimpliciter tantùm per Canones voce privetur, id in dubio de activa tantùm, quæ propriè vox eſt, non etiam de paſſiva accipitur: ſicut exemplum habetur in eodem Trident. *Seſſ.* 22. *de Reform. cap.* 4. & ibi tradit Barb. *num.* 14. de illis, qui in Subdiaconatus ſaltem Ordine conſtituti non ſunt, ut vocem in Capitulo non habeant. Videamus igitur de *voce activa & paſſiva* eligentium, de *modo & forma* electionis, ac demùm de illis, quæ ad electionem factam conſequuntur.

---

§. I.

Quinam vocem activam in Electione habeant?

SUMMARIA.

1. *Ius eligendi competit propriè illis, qui ſunt de Collegio, & quibus modis poſſit acquiri extraneis?*
2. *Qualiter acquiratur conſuetudine, vel præſcriptione.*
3. *Qui ſunt in quaſi poſſeſſione juris eligendi, debent admitti ad electionem; & quot actibus acquiratur quaſi poſſeſſio?*
4. *Laici ſunt incapaces juris eligendi, & admiſſi faciunt electionem nullam, niſi habilitentur ex privilegio Papæ.*
5. *Novitii & Converſi nequeunt eligere, niſi Monaſterium conſtaret ex Converſis.*
6. *Qui non eſt ſaltem Subdiaconus, hodie eligere non poteſt, & an id quoque procedat in Monaſteriis?*
7. *Cenſuris Eccleſiaſticis irretiti, an & quando eligere poſſint; & quid hodie poſt Concilium Conſtant.*
8. *Religioſi proprietarii nequeunt per biennium eligere.*
9. *Indignum eligentes quo ſenſu* pro ea vice *jure eligendi priventur.*
10. *Abſentes an & qualiter per Procuratorem, vel per literas eligere valeant.*
11. *Abſentes qui vocandi ad electionem, & vel unus vocandus non vocatus poteſt irritare electionem.*
12. *Unus reſiduus de Collegio retinet jus eligendi, & qualiter poſſit electionem inſtituere.*
13. *Ius eligendi amittitur lapſo tempore à jure præfinito; & quod ſit illud, ac qualiter computetur.*
14. *Electio facta poſt terminum an ſubſiſtat; & an Epiſcopus poſſit prolongare vel reſtringere terminum juris?*
15. *Epiſcopo non utente jure electionis ad ſe devoluto, id non devolvitur ad Capitulum ſed ad ſuperiorem.*

1 DE jure communi illi ſolùm eligere poſſunt, & vocem activam habent, qui ſunt membra illius Collegii, cui jus eligendi competit, *cap. ult.* 16. *quæſt.* 7. *cap.* 1. *h. t. c. cùm Eccleſia.* 3. *de Cauſa poſſ. & propriet.* Engel *In Decret. Lib. I.*

Alii verò extranei non niſi ſpeciali jure hanc eligendi poteſtatem conſequuntur.

Et quidem perſonæ Eccleſiaſticæ, quæ de corpore vel gremio Collegii non ſunt, poſſunt acquirere jus eligendi. I. Ex privilegio S. Pontificis, qui pro pleniſſima ſua in omnibus Eccleſiis & beneficiis poteſtate eligendi jus concedit, & aufert, ut ex diverſis juris Canonici locis, præſertim verò ex Regulis Cancellariæ docemur.

II. Ipſi eligentes poſſent in aliquem extraneum v. g. Epiſcopum compromittere, & totum jus ſuum eligendi ſaltem pro una vice in eum conferre, ut ille ſolus valeat eligere, & conſtituere Prælatum in Eccleſia vacante, *cap. cauſam.* 8. *h. t.* Univerſim autem & in perpetuum jus electionis Capitulares à ſe abdicare, & in alium transferre non poſſunt: quia jus electionis non tam favore eligentium, quàm ipſius Eccleſiæ, cui meliùs per electionem, quàm aliam proviſionem conſultum eſt, conceditur.

III. Ex unanimi conſenſu poſſunt eligentes etiam extraneum Clericum ſecum ad Capitulum & electionem admittere. *c. ſcriptum.* 40. *h. t.*

IV. Patronus Eccleſiaſticus poteſt ſibi in fundatione Eccleſiæ Collegiatæ jus eligendi reſervare: quia in fundationibus Eccleſiarum honeſtæ conditiones admittuntur, ut major ſit hominum ad Eccleſias fundandas promptitudo, *c. prætereà.* 23. *de Iure patron. cap.* 4. *de Condit. appoſ.* Si in fundatione nihil reſervatum ſit, vel ſi ex Eccleſia ſimplici patronata facta ſit Eccleſia Collegiata, tunc patroni conſenſus non in ipſa electione, ſed primùm poſt illam, & quidem magis de honeſtate quàm neceſſitate requiretur. Text. & DD. *c. nobis.* 25. *de Iure patron.*

V. Conſuetudine vel præſcriptione etiam jus eli- 2
gendi acquiritur. *c. cùm Eccleſia.* 3. *de Cauſa poſſ. & propriet.* ſpatio ſcilicet 40. annorum: quia præſcriptio & conſuetudo contra Eccleſiam & Canones eſt. Atque præſcribens jus *eligendi* etiam jus *poſtulandi* præſcripſiſſe cenſetur, quamvis intra tempus præſcriptionis nunquam ſe caſus poſtulationis obtulerit, ex generali regula, quòd illi, qui eligere etiam poſtulare valeant. *cap.* 4. *de Poſtul. Prælat.* Non obeſt, quòd præſcriptio ſit ſtrictæ interpretationis; non extendatur de caſu ad caſum; nec cenſeatur plùs præſcriptum, quàm poſſeſſum &c. nam iſta locum non habent in his, quæ connexa ſunt, & ad unum finem tendentia, de connexis enim idem eſt judicium; unde & qui in quaſi poſſeſſione juris eligendi eſt, per conſequens etiam & connexionem jus poſtulandi poſſidere intelligitur.

Sed utrùm ad præſcriptionem iſtam juris eligendi titulus requiratur, dubitari ſolet? Quidam affirmant, eò quòd præſumptio juris ſit contra præſcribentem, quo caſu aut tempus immemoriale, aut titulus requiritur. *cap.* 1. *de Præſcript. in* 6. Probabiliùs tamen videtur cum Panor. *in d. cap. cùm Eccleſia num.* 3. ſolùm exercitium eligendi cum lapſu temporis quadragenarii abſque alio titulo ſufficere; tum quòd in eodem *c. cùm Eccleſia* præter tempus & poſſeſſionem nullius tituli mentio fiat, cùm tamen ibidem tam ſuper petitorio (in quo regulariter neceſſe eſt monſtrare titulum) quàm poſſeſſorio actum fuerit: tum quòd in *incorporalibus juribus* plerumque ſcientia & patientia adverſarii loco tituli habeatur. *L. ſi quis diuturno.* 10. *ff. Si ſervitus vendic. L. ſi ego.* 11. *ff. de Publiciana in rem act.* Citatum verò *cap.* 1. *de Præſcript. in* 6. accipiendum eſt non de ſimplici ſolùm præſumptione, quæ eſt contra præſcribentem, ſed de præſumptione cum forti reſiſtentia propter grave præjudicium, vel inconvenientiam ex præſcriptione emanantem, ut ſi contra Parochum decimæ præſcribantur, ſicut explicat Covar. *Var. Reſol. cap.* 17. *num.* 7.

Digitized by Google

3 Cæterùm eriam ante completum præſcriptionis tempus illi, qui in pacifica poſſeſſione juris eligendi ſunr, ad electionem admitti debent: quia pendente lite non debet aliquis commodo ſuæ poſſeſſionis privari. *dict. c. cùm Eccleſia. &c. 1. & 2. Ut lite pendente &c.* Putat quoque Gloſſ. *in ſæpe d. c. cùm Eccleſia. in V. trium Epiſcoporum*, quaſi poſſeſſionem juris eligendi per unum etiam actum acquiri, adeò ut accedente lapſu 40. annorum, quibus ſortè electus vixit, ipſum jus præſcriptum cenſeatur, niſi ex adverſa parte probari poſſit, illum primum actum vi aut precariò exercitum fuiſſe, ad exemplum ſervitutis ruſticæ ducendi aquam per fundum alienum, cujus poſſeſſio uno actu acquiritur. *L. 1. §. quæſitum. ff. de Aqua quotid. & æſtiva.* qnod ſanè non eſt abſque difficultate, cùm jus eligendi magis aſſimilari videatur ſervitutibus diſcontinuis, itineri, actui & ſimilibus, in quibus frequentia actuum ad acquirendam poſſeſſionem requiritur. *L. 1. §. hoc interdicto. ff. de Itinere, actuque privato.* & maximè ſi de conſuetudine loquamur, ſatis receptum eſt, ad eam introducendam actunm pluralitatem deſiderari, & colligitur ex *d. c. cùm Eccleſia*, ubi prætendentes præſcriptionem juris eligendi tres actus poſſeſſorios allegarunt. Similes textus ſunt *in c. cùm olim. 7. de Cauſa poſſ.* ibi: *duobus Archidiaconis*. & *in cap. querelam. 24. in fine h. t.* ibi: *penſio annuatim per multa tempora perſoluta &c.* Et ideò ad acquirendam quaſi poſſeſſionem eligendi, præſentandi, conferendi &c. duos ſaltem actus deſiderat Roman. *Conſil. 70. num. 13.* & Flores de Mena *Quæſt. var. quæſt. 2. num. 25.* citati apud Barb. *in Collect. ad d. c. cum Eccleſia num.* 10. ipſe tamen Barboſa *d. l.* cum pluribus, quos allegat, &, ut aſſerit, communiori ſententia, cenſet ex unico etiam actu quaſi poſſeſſionem juris eligendi & præſenrandi & ſimilium jurium incorporalium acquiri; quod Innoc. *in eod. c. cum Eccleſia. num. 5.* & Panorm. ibidem. *num.* 22. intelligunt circa incorporalia jura, quæ non ſolent alicui facilè concedi, niſi quaſi ex debito, quod ut plurimum judici arbitrarium exiſtimant. Verùm ad complendam præſcriptionem juris eligendi ſatis apertè conſentit Barbota *d. l. num. 11. verſ. tertio reſponderi*. plures actus poſſeſſorios debuiſſe juxta textus præallegatos interveniſſe: non enim videtur ſatis continuata poſſeſſio, quæ non niſi ſemel exercita fuit, & tamen ex ipſa rei natura importat actus reiterabiles; neque ſatis poteſt argui patientia adverſarii, quando occaſio impediendi non fuit, dum ſcilicet electus, in cujus electione prima vice poſſeſſio cœpta eſt, 40. annis vixit, & intereà nullus alius caſus electionis evenit.

Notanter autem hactenus de extraneis *Clericis* locutus ſum, quatenùs illi jus eligendi acquirere poſſunt. *Laici* verò juris eligendi, ſicut & aliorum jurium ſpiritualium regulariter incapaces ſunt. *c. decernimus 2. de Iudiciis*. ideoque inprimis ex conventione vel pacto Capitularium admitti nequeunt: imò qui laicales perſonas, ſive abuſum ſæculatis poteſtatis ad eligendum admiſerint, faciunt electionem nullam, per triennium ab officio, & beneficio, conſequenter etiam à jure eligendi ſuſpenduntur, *c. quiſquis 43. c. Maſſana. 56. h. tit.* quam tamen ſuſpenſionem non eſſe latæ, ſed ferendæ ſententiæ putat Joan. Andreas *in eodem c. 43. in fine* & ibi etiam Gl. & Innoc. *in V. ſuſpendantur*.

Licèt verò ſæcularis poteſtas quandoque electionibus rectè & laudabiliter aſſiſtat contra alios, qui eorum electionem turbare nitunrur; præſentiam tamen phyſicam in ipſo actu & loco electionis, licet citra votationem, exhibere non debet, aliàs ex multorum ſententia, quam pluribus propugnat, & à S. Congregatione confirmatam refert Fagnan. *in c. quis quis num. 32. & ſeq.* electio invalida reddetur. Ratio eſt, quòd ſola etiam præſentia Principis, vel ſæcularis poteſtatis, vel nunc, vel ſucceſſu temporis eligentibus formidinem incutere, & libertatem eligendi forſan contra intentionem Principis tollere valeat, nec ſit conveniens cotam ſæculari Principe tractatum, & ſcrutinium babere de meritis & defectibus eligendorum. Si autem perſona Laici intervenientis non eſſet formidabilis, ſed neceſſaria pro teſte, vel Notario, magis communiter receptum eſt, admitti poſſe. Fagnan. *d. l. num.* 20. Si per violentiam ſe intruſerit ſæcularis poteſtas, non obſtabit electioni, præſertim ſi proteſtatio aliqua à Capitularibus interponatur.

Deinde nec conſuetudine, nec præſcriptione etiam temporis immemorialis jus eligendi ſæculares acquirunr, quia poſſeſſionis incapaces ſunt, ſine qua non currit præſcriptio, ſicuti in ſimili alibi diximus de præſcriptione jurisdictionis Eccleſiaſticæ, juris conferendi beneficia, juris decimandi & ſimilium. Illa tamen conſuetudo non eſt prorſus improbanda, quòd mors Prælati nunciari debeat Principi, aut Patrono ſæculari, ejusque conſenſus aut potiùs patrocinium, ac defenſio peti ad novam electionem inſtituendam. Item ut electio facta Patrono aut Principi inſinuetur, ejusque conſenſus deſuper requiratur, qnem tamen negare non poteſt, niſi ob Canonicum impedimentum electi. Hoſtien. *h. tit. §. quis poſſit eligere*. Text. *in c. cùm inter. 18. juncta Gl. in V. vice Regia. &c. ſacroſancta. 51. h. t.* Innoc. *in c. quod ſicut. 28. eodem*.

4 Ex privilegio etiam S. Pontificis ſæcularibus jus eligendi competere poteſt, quia non excedit poteſtatem S. Pontificis Laicos ſecundùm quid Clericis æquiparare, & ad jura ſpiritualia habilitare, prout de facto ad jus patronatus (quod ſpirituale eſt, & abſque ſimonia vendi non poteſt. *c. de jure. 16. de Iure patronatus*) omnes ſæculares habilitati ſunt. Difficiliùs autem jus eligendi, quàm præſentandi conceditur: quia jus eligendi eſt potentius, & majus jus tribuit electo, ac plerumque eſt circa Prælatos Eccleſiaſticos, quorum authoritas in ſpiritualibus non debet à ſæcularibus dependere.

5 Porrò etiam inter eos, qui de corpore & Collegio Eccleſiæ vacantis, ſunt, qni vocem activam in electione non babenr, ut I. Novitii, licet quoad privilegium Canonis, & fori accenſeantur corpori Monaſterii, jus tamen eligendi non habenr, antequam tacitam vel expreſſam profeſſionem emiſerint. *c. ex eo 32. in Eccleſiis. h. tit. in 6.*

II. Converſi Laici, qui Ordines Clericales non habent, una cum Clericis Religioſis ad electionem admitti non debent. *d. §. in Eccleſiis*: ubi Gl. *in V. cum Clericis*. notat, ſi in aliquo Ordine vel Hoſpitali ſoli eſſent Laici converſi, illis non denegandum fore jus eligendi ſibi ſuperiorem.

6 III. Nec ipſi Clerici eligere poſſunt, niſi ad minùs in ſacro Subdiaconatus Ordine conſtituti ſint, ut enim tantò majus ad ſuſcipiendos Ordines ſacros incitamentum ſit, & præcludatur via poſt plurium annorum fructus Eccleſiaſticos perceptos deſerendi ſtatum Clericalem, ſtatuitur *in Clem. 2. de Ætate & qualit. &c.* & in Trident. *ſeſſ. 22. de Reform. cap. 4.* ut nullus in Cathedrali, Collegiata, ſæculari, vel Regulari Eccleſia vocem in Capitulo habeat, qui ſaltem in ſubdiaconatus Ordine conſtitutus non ſit. Exiſtimant quidem aliqui has conſtitutiones non procedere circa illas Regulares Eccleſias, in quibus vi Regulæ Ordinis omnes omninò Religioſi, etiamſi in ſacris Ordinibus non ſint, ad Capitulares actus, & electionem admittuntur, eò quòd lex generalis non tollat ſtatuta particularia, niſi in quantùm exprimit. *cap. 1. de Conſtit. in 6.* Sed vereor, ne contrarium communiùs tam inter DD. quàm uſu (in illis ſaltem locis, ubi Tridentinum obſervatur) receptum ſit, & generaliter de electione Abbatum tradit Tambur. *de Iure Abbatum tom. 1. diſp. 5.*

Digitized by Google

diſp. 5. quæſt. 8. num. 8. quia ſtatutum illud Regulæ nihil continet ſpeciale, ſed ante Tridentinum & Clementinas fuit juri communi conforme. *c. Abbatem 3. cum ſeq. cauſa. 18. q. 2.* ergò per contrarium jus commune ſublatum intelligitur. Nihil tamen obeſt, quin conſuetudine alicujus loci adhuc jus antiqunm in Monaſteriis præſertim retineri valeat ſecundùm ea, quæ de authoritate conſuetudinis tradidimus: quia potiſſima intentio Concilii fuit, providere Cathedralibus, & Collegiatis Eccleſiis ſæcularibus, ut Canonici ſacros ordines ſuſciperent, quò minùs poſt plurium annorum perceptos fructus beneficio & Clericatui renunciare valerent. Nec eſt irrationabile, etiam juniorum vota audire, quibus teſte S. Patre Benedicto Deus ſæpiùs ſuam mentem revelat.

7 IV. Eligere non poſſunt, qni cenſura excommunicationis, ſuſpenſionis, interdicti, aut irregularitatis notati ſunt. *c. un. Ne ſede vac. in 6. c. cùm dilectus. 8. verſ. quia nobis. de Conſuetud. c. cùm inter. 16. h. t. c. is qui. 18. §. is verò de Sent. excomm. in 6.* Verùm hic aliqua advertenda ſunt, & imprimis, quòd *excommunicatio* tantùm *maior* privet electione, *minor* autem privet voce paſſiva tantùm, non activa *c. ult. de Clerico. excom.* Cui non reſiſtit. *cap. illa. 39. h. tit.* ubi dicit Innocentius III. Se ex plenitudine poteſtatis ſupplere defectum, ſi quis eſſet, quod electio ab excommunicato minore excommunicatione celebrata fuiſſet: nam communis eſt DD. interpretatio cum Gl. *in eodem c. in V. ſupplentes.* quòd hæc ſuppletio defectus non fuerit ſimpliciter neceſſaria, ſed ſuperabundans ad omnem dubitationis ſcrupulum tollendum, & quòd tempore Innoc. III. non fuit ſatis in jure expreſſum, id Greg. IX. *in d. c. ult.* apertiùs declaravit.

Deinde *ſuſpenſio à beneficio* non impedit jus eligendi: quia eligere propriè loquendo non eſt effectus beneficij, ſed potiùs actus officij, aut juriſdictionis. *Suſpenſio* autem *ab officio* propriè impedimentum electionis ponit, & quò minùs actus officii rectè exerceri valeant. Gl. *in c. cum Vvintouenſis. 25. V. admiſerunt, & ibidem* Panorm. *num. 10. h. tit.*

Interdictum quoque *locale* non videtur obſtare electioni, quia importat ſolùm adminiſtrationem prohibitam quorundam Sacramentorum, & ſepulturæ Eccleſiaſticæ, de quibus non eſt electio, ſed *interdictum perſonale*, quod importat ſuſpenſionem. *arg. c cum inter. 16. h. tit.* qui verò violat interdictum locale in loco interdicto ſine ſpeciali privilegio celebrando, efficitur irregularis, & ab electione tam activa quàm paſſiva removetur. *cap. is qui 18. §. is verò, de Sent. excomm. in 6.*

Demùm hodie poſt Concilium Conſtantienſe, & Extravag. Martini *V. Ad evitanda.* (de qna in *Lib. V. de Sent. excomm.* pluribus agemns) excnmmunicati, ſuſpenſi, & interdicti, niſi ſint denuntiati, aut notorii Clericorum percuſſores, ſicut ab aliis fidelibus requiſiti officium ſuum etiam in ſpiritualibus exercere, & cum eis communicare poſſunt, ita pariter ad electionem activam non improbabiliter admitti poſſe videntur. Nec obſtat, quòd in d. Concil. Conſtantienſi ipſis cenſuratis nulla gratia ſit facta: quia electio activa non tam gratiam & favorem eligentis; quàm principaliter favorem electi & Eccleſiæ concernit. Zoeſ. *h. tit. num. 10.*

8 V. Eligere per biennium nequeunt Religioſi proprietarii, ſive qui votum paupertatis violaſſe, retinendo aliqua bona contra voluntatem ſuperiorum expreſſam, vel ſaltem rationabiliter præſumptam convincuntur. Trident. *Seſſ. 25. de Regul. cap. 2.* qua de re infra *in Lib. III. in Tit. de Statu Monachorum.* tractabimus.

IV. Qui indignum ſcienter elegerunt, perdunt pro ea vice ius eligendi: & ſi electio in Cathedrali Eccleſia celebrata ſit, inſuper à beneficiis, quæ in eadem Eccleſia obtinent, per triennium ipſo iure ſuſpenſi ſunt. *c. cùm in cunctis 7. §. Clerici. h. tit. c. ſi compromiſſarius. 37. eodem in 6.*

Quod autem dicitur eligentes indignum *pro ea vice* inre eligendi privatos eſſe, hanc interpretationem habet, quòd *illa vice*, qua hic & nunc electio de indigno à majori parte Capituli celebrata, publicata, ac inſuper publicæ ſeu communis electionis decretum (de quo in §. 3. *num. 39.*) deſuper formatum eſt (tunc enim propriè perfecta eſt, & dicitur electio. *c. Perpetuò. 7. h. tit. in 6.*) tota poteſtas Capitularis in minore parte eligentium reſideat, ita ut hi, ſi concordes fuerint, ſuam electionem renovare & publicare, vel novo ſcrutinio in aliquem dignum convenire valeant. Videatur text. Gl. Panorm. *in c. congregato 53. h. tit.* Si verò contingeret, hunc à minore parte electum non acceptare, mori vel occulto impedimento laborare, & ita nova electio formanda eſſet, iam alii Capitulares, qui priùs indignum elegerunt, excludi ampliùs non poſſent. Gl. *in c. cum Vvintoneuſis. 25. V. tertia h. tit. & in c. ſi electio. 26. V. integrum. eodem in 6.* Laym. *in qq. can. Diling. diſp. de Præl. Eccleſ. quæſt. 64.* Si denique omnes omnino Capitulares in indignum ſcienter conſenſerint, jus eligendi pro ea vice ad ſuperiorem devolvitur, *c. bonæ. 23. h. tit.* Panorm. *in d. c. cùm Vvintonenſis 25. num. 6. h. tit.* Eſt tamen hic notabile, quod cum aliis contra alios docet Paſſerinus *in Tract. de elect. cap. 29. num. 94. ſeqq. & cap. 31. num. 25.* quòd hæc pœna privationis ob electionem indigni tantùm habeat locum in electione ad Epiſcopatum, non verò ad inferiores dignitates, præſertim Regularium, ſed tales eligentes puniendi ſint alia pœna arbitraria. *arg. c. ſi compromiſſarius 37. h. tit. in 6.* Item *d. c. 29. num. 97.* tradit Paſſerinus, quòd pœna eligentium indignum duntaxat intelligatur de indigno ex his 3. cauſis, ſcil. ob defectum *Natalium, ſcientiæ, & morum*, ſecùs vero ſi fuerit indignus, vel ineligibilis ex alia cauſa, v. g. quia eſt corpore vitiatus, neophytus, bigamus, vel aliàs irregularis abſque delicto, &c.

VII. Eligere non poſſunt *abſentes*, qui perſonaliter in loco electionis non comparent, ſi juſtum aliquod veniendi impedimentum non habeant: ſi verò juſto aliquo impedimento detenti ſint, Procuratorem ad dandum votum conſtituere poſſunt. Et hic Procurator regulariter debet eſſe unus de Collegio, ſive Capitulo, ac petentibus reliquis Capitularibus in animam principalis jurare, quòd is perſonaliter accedere non valeat. *c. quia propter. 42. §. illud autem. h. tit.* Dico, *petentibus reliquis*: quia Capitulares, ſi velint, poſſunt acceptare Procuratorem etiam à non impedito, & etiam aliquem extraneum Clericum, qui non ſit de Capitulo, cùm hæc diſpoſitio iuris ſit in ipſorum favorem, cui propterea renunciare non prohibentur. Panorm. *in d. §. illud autem. c. ſi quis juſto. 46. §. abſens. h. tit. in 6.* 10

Porrò Procurator ſimpliciter conſtitutus non poteſt alium ſuo, & alium principalis nomine eligere, eadem enim conſcientia, qua tenetur *digniorem* ſuo nomine, tenetur etiam eligere nomine principalis, niſi habuerit mandatum ſpeciale de certa perſona eligenda: quia tunc non tenetur ſuum judicinm conformare judicio principalis. *d. c. ſi quis juſto. §. porrò, & ibi Gl. in V. nihil agit. h. tit. in 6.*

Per litteras autem abſens ſuum votum dare non poteſt, quamvis nullus ſit è Capitulo, qui Procuratoris officium ſubire velit, & Capitulum nolit extraneum admittere: quia de forma ſcrutinii eſt, ut vota dentur ſigillatim & ſecretò in ipſo ſcrutinio; tales autem literæ deberent imprimis legi, & tanquam propria mano ſcriptæ cognoſci à Capitulo; & deinde votum ſuum in literis exprimens ipſum ſcrutinium præveniret *d. c. ſi quis*

juſto. 46. *§. abſens.* Docet tamen Laym. *in Quæſt. Canonicis. de Prælat. Eccleſiaſt. quæſt.* 44. in electionibus Regularium, in quibus forma ſcrutinii exactè non ſervatur, ſed ſchedulæ obſignatæ in unam urnam conjiciuntur, nihil obſtare, ſuffragium ita ſcriptum ab abſente, vel infirmo ad Capitulum mitti.

Sed & illud obſervatione dignum eſt, quòd à S. Congregatione deciſum referunt Garc. *de Benef. p.* 5. *cap.* 4. *num.* 200. & ex eo Barb. *ad Trident. Seſſ.* 25. *de Regul. cap.* 6. quòd in electionibus Regularium (in quibus per *d. cap.* 6. Trid. ſub pœna nullitatis ſtatuitur, ut fiant *per vota ſecreta*, quæ cum nominibus eligentium nunquam publicentur) non poſſit conſtitui procurator de conventu *cum ſpeciali mandato* de certa perſona eligenda, ſed benè cum mandato *generali* de perſona incerta, quæ ipſi Procuratori digna viſa fuerit.

11 Cæterùm ad electionem vocandi ſunt omnes Capitulares etiam abſentes, qui *debent vocari*, *& volunt*, *ac commode poſſunt intereſſe*, *d. c. quia propter* 42. *h. tit.* niſi eſſent valdè remoti. *c. cùm inter.* 18. *h. tit.* quandonam autem dicantur *valdè remoti*, ex conſuetudine locorum deſumendum erit; quæ aliquando habet, ut omnes, qui in eadem Provincia, imò in eodem Regno ſunt, vocentur; aliàs ex eo, an commodè ob diſtantiam loci in termino electionis comparere valeant. *Gl. in d. cap.* 18. *in V. remoti &c. in Geneſi* 55. *h. tit.* Quòd ſi vel unus, qui de jure aut conſuetudine vocari debuiſſet, vocatus non ſit, poteſt agere de contemptu, & irritare electionem, niſi ob bonum pacis velit expreſſè, aut tacitè renunciare juri ſuo, & electioni conſentire. *c. quod ſicut.* 28. *c. bonæ* 36. *h. t.* Abbas *in d. c. quod ſicut. num.* 10. Zoeſ. *h. t. num.* 56. *& ſeq.*

12 Si verò aliqui vocati nolint intereſſe, aut ob impedimentum non poſſint, tunc totum jus eligendi apud reſiduos præſentes eſt, idque etiam apud unicum, ſicut alia Collegii aut Univerſitatis alicujus jura etiam in uno conſervantur, *arg. l. ſicut.* 7. *§.* 2. *ff. Quod cujuſcumque Univerſit. nom.* hic autem unicus, licet ſeipſum ob notam ambitionis eligere nequeat, poteſt tamen alium idoneum ex ſuo vel alio Capitulo nominare, & ſuperiori præſentare ad confirmationem, vel certè in ſuperiorem ipſum, aliumve Clericum unum vel plures compromittere, ac jus eligendi conſerre, à quibus deinde etiam ipſe, ſi idoneus fuerit, eligi poterit. Laym. *de Prælatis Eccleſ. quæſt.* 36. cum Panorm. & Innoc. *in c. cum nobis.* 19. *h. t.*

13 VIII. Demùm eligere nequeunt Capitulares, ſi tempus electioni à jure præſcriptum per negligentiam elabi patiantur: ne enim ex defectu Prælati damnum temporale aut ſpirituale Eccleſiis eveniat, ſtatutum eſt *in c. ne pro defectu.* 41. *h. tit.* ut in Eccleſiis Cathedralibus & Regularibus intra tres menſes nova electio inſtituatur. Porrò cùm ibidem tantùm *de Cathedralibus & Regularibus Eccleſiis* mentio fiat, communis eſt DD. ſententia, quòd electio in *Eccleſiis Collegiatis*, in quibus ſæculares Presbyteri degunt, ſicut aliorum beneficiorum etiam dignitatum in Eccleſiis Cathedralibus exiſtentium electio vel collatio, terminum ſex menſium habeat. *cap.* 2 *de Conceſ. Præbendæ* ex ea etiam ſpecialitatis ratione, quòd in Eccleſiis Collegiatis ſede quoque completa potiſſima juriſdictio in Clericos ſæculares competat Epiſcopo, ut proindè ejus ſedis vacatio non tam periculoſa ſit Eccleſiæ, quàm in Eccleſiis Cathedralibus & Regularibus. Notat tamen Panorm. *in d. c. ne pro defectu.* 41. *num.* 5. quòd ſi Prælatus alicujus Eccleſiæ Collegiatæ etiam ſæcularis haberet ex jure ſpeciali juriſdictionem generalem ſicut Abbas, tunc in tali Eccleſia ex identitate rationis deberet obſervari trimeſtre. Si ergo prædictum trimeſtre, aut ſemeſtre Capitulares negligenter elabi permittant, privantur pro ea vice jure eligendi, quòd ad ſuperiorem, ad quem aliàs electionis confirmatio pertinet, devolvitur, *qui Deum præ oculis habens*, ait Pontifex *in d. c. ne pro defectu non debet differre ultra tres menſes cum conſilio Capituli ſui, & aliorum virorum prudentium viduatæ Eccleſiæ de perſona idonea, ipſius quidem Eccleſiæ, vel alterius, ſi digna non reperiatur in illa, canonicè providere, ſi canonicam voluerit evadere ultionem.* Atque hæc electio competit Epiſcopo ſeu ſuperiori jure devoluto, confirmatio autem jure proprio. Sed an uno actu vel diverſis electio devoluta & confirmatio electi expedienda? diverſæ ſunt DD. opiniones apud Panor. *in d. cap. ne pro defectu.* 41. *num.* 4. quia tamen ante confirmationem Prælatorum ſolent præmitti certa examina, edictalis citatio contradictorum, ſi qui fuerint, ideò vix commodè uno actu res expediri poſſe videtur, quin potiùs priùs facienda electio, & poſteà præmiſſis præmittendis confirmatio.

Dixi: ſi *per negligentiam* tempus elapſum ſit; aliud eſt, ſi ob juſtum impedimentum. v. g. belli, peſtis &c. electio retardata fuerit. *d. c. ne pro defectu. ubi Gl. in V. juſto impedimento.* Imò tametſi ex propria Capitularium culpa tale impedimentum provenerit, ut quia ſuſpenſionis, vel aliam cenſuram contraxerunt, à qua abſolutionem intra trimeſtre obtinere non potuerunt, tempus electionis ſtante tali impedimento non computatur. *c. quia diverſitatem.* 5. *de Conceſſ. Præb.*

Currit etiam terminus electionis non præciſè à die *vacationis*, quo Prælatus mortuus eſt, ſed à die *ſcientiæ*, quo mors ejus (qui fortè in remotis agebat) Capitulo per certum nuntium innotuit, *d. c. quia diverſitatem. in fine.* Sed & ſi electio effectum non habuerit, ut quia electus acceptare noluit, vel ante confirmationem mortuus eſt, aut renuntiavit, vel occultus ejus defectus Canonicus obſtans electioni proditus eſt, conceditur Capitularibus à die renunciationis, mortis, vel detecti impedimenti integrum tempus ad novam electionem faciendam, dummodò nihil fraudulenter egerint in præmiſſis. *c. ſi electio* 26. *h. t. in* 6. ubi Gl. *in V. fraudulenter.* ponit exemplum, ſi v. g. ultima die trium menſium Capitulares, qui hactenus convenire non potuerant, ſtudio eligant talem, quem ſciunt diſſenſurum, & non accepturum electionem, ut tempus tantùm electionis renovetur, quæ fraus ipſis patrocinari non debet, ſed potiùs devolutio electionis ad ſuperiorem fieri, ita tamen ſi fraus & dolus contra Capitulares perſpicuè probatus fuerit, in dubio autem dolus non præſumitur. *L. dolum.* 6. *C. de Dolo.*

Qui autem dicendum, ſi Capitulares poſt lapſum terminum de facto aliquem elegerint, annè hæc electio prorsùs nulla à ſuperiore declarari debeat? ℟. de rigore juris eſſe invalidam, utpotè factam eo tempore, quo jus eligendi à Capitularibus ablatum ipſo jure ad ſuperiorem devolutum eſt. *c. licet.* 3. *de Suppl. negl. Prælat.* de æquitate tamen ſuſtineri poſſe à ſuperiore, ſi nemo ſe opponat electioni, & electus aliàs idoneus ſit. *c. literas.* 4. *de Suppl. negl. Prælat.* Cùm ergò Epiſcopus vel alius Superior jus cofirmandi habens poſſit tollerare electum poſt terminum elapſum, non videtur improbabile, quin eodem modo poſſit jus ad ſe devolutum Capitularibus cedere, illiſque tempus ſibi competens ad eligendum aſſignare, ut non tam jure proprio, quàm ſuperioris nomine eligant. Reſtringere autem terminum electionis à jure Capitularibus indultum inferior S. Pontifice, niſi ex publica cauſa, & ob moram Eccleſiæ valdè damnoſam non poſſet, quia jus commune tollere, & juris beneficio aliquem privare, ad ſolum Legiſlatorem ordinariè ſpectat. 14

Quòd ſi Epiſcopus jure electionis ad ſe devoluto non utatur intra trimeſtre *juxta c. ne pro defectu.* 41. *h. tit.* devolutio ulterior non fiet ad Capitulum ejus ſed ad proximum ſuperiorem, ſcilicet Archiepiſcopum, 15

vel

Digitized by Google

vel alium, ſi Epiſcopus ſub Archiepiſcopo non ſit: quamvis aliter ſe res habeat in aliis beneficiis non devolutis, ſed immediatè ad collationem Epiſcopi pertinentibus, ut docet Panorm *in c. cum in cunctis. 7. §. Clerici. & in d. c. ne pro defectu. 41. num. 6. h. tit.*

§. II.

De Electione paſſiva, & quinam ad dignitates Eccleſiaſticas eligi poſſint, vel non.

SUMMARIA.

16. *Laicus eligi non poteſt.*
17. *Eligendus quos ordines habere debeat.*
18. *Electus poſt electionem contrahens impedimentum, quo minus debito tempore ordinari poſſit, an confirmandus?*
19. *Eligendus in Abbatem debet eſſe expreſsè vel tacitè profeſſus; niſi Eccleſia ſit ſimul Cathedralis.*
20. *Eligi poteſt etiam ex alieno gremio, idque conſuetudine introduci.*
21. *Electionem faciendam ex alieno gremio an poſſit Epiſcopus ſtatuere, vel jubere?*
22. *Eligendus debet eſſe ejuſdem Ordinis.*
23. *Cenſurati, irregulares, & infames non poſſunt eligi, & ibi, an monialis bigama, vel vidua, aut corrupta poſſit eligi in Abbatiſſam?*
24. *Illegitimè nati ſunt ineligibiles, & quid de legitimatis?*
25. *Quid de hæreticis, eorumque fautoribus & deſcendentibus; item ſchiſmaticis, & ordinatis ab iis.*
26. *Neophyti non poſſunt eligi.*
27. *Nec Simoniaci.*
28. *Ætas quæ requiratur in eligendo?*
29. *Scientia quæ?*
30. *Epiſcopus unius Eccleſiæ non poteſt eligi ad aliam, ſed poſtulari, ſicùt in Abbate ejuſdem Ordinis.*

PLures ſunt, qui à ſacris Canonibus electionis paſſivæ, & ad dignitates electivas inhabiles declarantur, quos per ordinem enumerabimus.

16 I. Sicut aliorum beneficiorum nullus Laicus, qui tonſuram aut clericales Ordines non habet, capax eſt, ita & multò minùs ad Prælaturam ſive dignitatem Eccleſiaſticam eligi valet; & licet in quibuſdam Epiſcopatibus Germaniæ Laici, & Acatholici Epiſcopatus teneant, id tamen de facto ſolùm, ac per potentiam, & intruſionem hæreticorum, non de jure contingit. Item non excedit poteſtatem S. Pontificis, quam habet in omnibus beneficiis, alicui Principi, vel alteri Laico domino fructus de Epiſcopatu vel Prælatura aliqua ad tempus vitæ concedere, qui tamen propterea non erit propriè Prælatus illius Eccleſiæ dicendus. Sed & Commendatarii Epiſcopi vel Abbates, qui plerumquè Principes vel magni domini ſunt & quidem ſæculares; tonſuram ſaltem Clericalem aut Minores Ordines accipere debent.

17 II. Eligendus ad Cathedralem Eccleſiam, vel Epiſcopatum non ſufficit, quòd Clericus ſit in Minoribus, ſed ex Trident. *Seſſ. 22. de Reform. cap. 2.* debet in ſacro Ordine Subdiaconatus ſaltem ſex menſibus priùs fuiſſe. Imò juxta Bullam Gregorii XIV. quæ incipit: *Onus Apoſtolicæ ſervitutis &c.* ajunt ob pluralem Ordinum mentionem ibi factam requiri, ut priùs conſtitutus fuerit 6. menſibus in omnibus Ordinibus, ſicut refert Barb. *in Collect. ad d. cap. 2. Trident. num. 2.* Loquor de eligendo ad Epiſcopatum, aliud eſt, ſi per diſpenſationem alicui in Commendam concedatur, ut dictum.

Circa Abbatias, vel Regulares dignitates non habetur in jure expreſſum, quòd eligendus ad eaſdem debeat eſſe in majoribus Ordinibus, ſed ſufficit, ſi ſit annorum 25. inchoatorum, & ut primo anno numerando à die adeptæ poſſeſſionis, vel quo adipiſci potuit, ſacerdotium ſuſcipiat. *ex c. 2. de Ætate & qualit. c. cùm in cunctis. 7. §. inferiora. h. tit. cap. licet Canon. 14. c. commiſſa. 35. eodem in 6.* Eſt tamen hic annus non continuus, ſed utilis, qui non currit juſtè impedito. Si verò ceſſante impedimento elapſus fuerit, ipſo jure privatio dignitatis inducitur; nec ita privatus per novam electionem aſſumi poteſt, ne conſtitutio juris eludatur. *d. c. commiſſa.*

18 Sed quid, ſi electus poſt electionem in tale impedimentum incidat, quod ultra annum & diutiùs duraturum ſit, an ne dignitate privandus erit? R. ſi impedimentum tantum ſit, ut phyſica vel morali certitudine ſit perpetuum, vel plures annos ſine certo fine duraturum, privari poſſe electum. *d. c. 2. de Ætate & qualit.* in caſu tamen neceſſitatis, quo aliquis æquè idoneus haberi non poſſet, diſpenſativè admitti valeret in Abbatem etiam non ſacerdos, *c. tuam. 10. d. tit. de Ætate & qualit.* & quia hoc ita jure communi decretum eſt, ideo in tali caſu diſpenſationem competere Epiſcopo cum Hoſtien. tenet. Panor. *in d. c. tuam. in fin.* Extra caſum neceſſitatis autem ſolùm S. Pontifex, qui ſupra Canones eſt, diſpenſare deberet. Si verò impedimentum ſit phyſica vel morali certitudine tantùm temporale, licet ultra annum extendatur, dummodo non ad multos annos, non erit electus dignitate privandus, *arg. d. c. commiſſa. h. t. in 6. & Clem. 2. de Ætate & qualit.* Alia autem diſtinctione utitur Gl. *in d. cap. 1. de Ætate & qualit. in V. imminent.* & ibidem Fagn. *num. 54.* cum Innoc. Hoſtien. & aliis. An nimirum poſt electionem aliquis propria culpa inciderit in impedimentum, ut quis fortaſſis pugnando manum amiſſit, vel an ſine culpa ſua? ita ut priori caſu privandus ſit dignitate, non autem poſteriore, ne afflicto addatur afflictio; *arg. cap. 1. de Cler. ægrot.* Hæc diſtinctio rectè teneri poteſt, ſi ponamus, quòd aliquis non ſolùm electus, ſed etiam confirmatus ſit, & ita jus plenum in beneficio acquiſierit; ſi verò electus tantùm eſſet, non videtur ob impedimentum ſacerdotii perpetuum, tametſi ſine culpa contractum, Eccleſiæ expedire, ut confirmatio impendatur: beneficium enim datur propter officium, officium autem Prælati conſiſtit non tantùm in œconomica adminiſtratione, ſed etiam divinorum officiorum digna celebratione. Quòd ſi impedimentum tantùm temporale, & brevi duraturum eſſet, non putarem diſtinguendum, ſua vel aliena culpa electus in id incidiſſet; qui non agitur de notabili damno Eccleſiæ, & non eſt abſolutum officii, ergo nec beneficii impedimentum, ſicut etiam docet, & priorem diſtinctionem noſtram veram aſſerit Lagun. *de Prælatis Eccleſiaſticis. queſt. 186.*

19 III. In Eccleſiis Regularibus ad Abbatias eligi non poſſunt, qui Ordinem profeſſi non ſunt, *cùm in Magiſtrum aſſumi non debeat, qui formam diſcipuli non aſſumpſit, nec ſit præficiendus, qui ſubeſſe non novit,* ut dicitur *in cap. cùm in magiſtrum. 49. h. tit.* Neque ſufficit tacita profeſſio, ſed expreſſa requiritur *in cap. nullus 28. & ibi Gl. in V. expreſsè. h. tit. in 6.* Trid. *Seſſ. 25. de Regul. cap. 21.* niſi Eccleſia illa Regularis eſſet ſimul Cathedralis, ita ut eligendus quis foret ad Epiſcopatum: tunc enim ad talem Eccleſiam etiam novitius eligi valeret, *d. c. nullus: in fin.* Cæterùm non ſufficit ſimul profiteri, & in Abbatem eligi, eò quòd talis potiùs amore dignitatis, quàm Religionis & vitæ converſionis profeſſionem facere cenſeatur, cùm nullam

ſpem, vel promiſſionem habens, ut Abbas fiat, monachari debeat, ait Pontifex, *in c. cum ad noſtram. 23. h. tit.* Imò etiam plerumque requiritur, ut notabile aliquod tempus poſt profeſſionem in Religione tranſactum ſit, *arg. d. c. cùm in Magiſtrum.* quia teſte D. Hieron. multo tempore diſcendum eſt, quod poſtmodum doceatur, *c. ſic vive. 26. cauſ. 16. quæſt. 1.* qua tamen in re plurimum ſuperioris confirmantis arbitrio tribuendum eſt, qui admittere poterit electum non ita pridem profeſſum, ſi utilitas, aut neceſſitas Eccleſiæ id exigere videatur.

20 IV. Eligi non poſſunt, qui ex gremio Eccleſiæ, de cujus Capitis electione agitur, non ſunt, *c. nullus invitis. 13. diſt. 61.* ſed hoc potiùs in favorem Capitularium, & de decentia, ne invitis extraneus obtrudatur, quàm de abſoluta neceſſitate conſtitutum eſt. Quare non prohibentur Capitulares huic favori renunciare, & aliquem extraneum eligere, *c. cùm nobis. 19. c. cùm inter 22. h. tit.*

Conſuetudine quoque & præſcriptione introduci poſſe, ut una Eccleſia teneatur ſibi eligere Abbatem, vel Prælatum de gremio alterius Eccleſiæ, textus ſunt, *in c. cùm dilectus. 8. de Conſuet. c. ad Abbat. 25. de V. S.* quæ tamen in re attendenda ſunt ea, quæ circa præſcriptionē in actibus meræ facultatis in tit. *de Præſcript.* traduntur.

21 Licèt verò quidam cum Innoc. *in eodem c. cùm dilectus, num. 2.* exiſtiment, etiam Epiſcopum cum conſenſu Capituli poſſe ſtatuere, ut Religioſi Monaſterii teneantur eligere Abbatem de alio Monaſterio, eò quòd hoc ipſum præſcribi poſſit, & non ſit contra; ſed præter jus; nihilominus id rectiùs cum Gl. *in d. c. cùm dilectus, in V. conſuetam,* negatur: quia ex ſacris Canonibus Religioſis eſt jus quæſitum, ut de ſuo gremio poſſint aliquem eligere; ergo ne quidem ex cauſa poteſt ipſis hoc jus ab alio auferri, quàm ab eò, qui ſupra jus eſt. Non obſtat, quòd præſcriptio auferri poſſit: quia præſcriptio authoritate juris communis, & S. Pontificis conceſſa eſt. Certè, ſi mihi à S. Pontifice privilegium conceſſum, vel quidpiam donatum ſit, id præſcriptione amittere poſſum, non tamen propterea Epiſcopus etiam ex cauſa auferre valet; non enim ſola cauſa ſufficit, ſed & poteſtas diſponendi contra jus ſuperioris requiritur; & ſi in *d. cap. 13. diſt. 61.* generaliter ſtatuitur, ne invitis Capitularibus Prælatus ex aliena Eccleſia obtrudatur, non video, quomodo non ſit contra jus, ſi Epiſcopus per ſtatutum Religioſis neceſſitatem imponat extraneum eligendi.

22 Quod ſi Religioſi ex alio monaſterio ſponte Abbatem elegerint, neceſſe eſt, ut ſit ejuſdem Ordinis, & Religionis; non enim convenit, ut homines diſparis profeſſionis vel habitus in iiſdem Monaſteriis ſocientur, ut dicitur *in Clem. 1. h. tit.* S. Pontifex, qui ſupra Canones eſt, poteſt quidem de abſoluta ſua potentia etiam alicui Clerico ſæculari Monaſterium in commendam dare, ſed id in primis adverſatur Trident. *Seſſ. 25. de Regul. cap. 21.* & inſuper concordatis Germaniæ, ex quibus, ut in Tit. *de Præbendis* dicetur, monaſteriis liberum Jus eligendi in Germania relictum eſt; nec dictis Concordatis ſine conſenſu Nationis Germanicæ extra generale Concilium derogatur, ut in Bulla Concordatorum Nicolai V. habetur.

23 V. Eligi nequeunt, qui ſunt irretiti cenſuris Eccleſiaſticis, ſcilicet *excommunicatione* ſive majore ſive minore *c. 7. & cap. ult. de Cler. excom.* Item *ſuſpenſione* ſive ab officio: *Gl. in d. c.* ſive à beneficio *Gl. in c. cùm ſecundum. 16. §. 1. ut autem in V. beneficiis. h. tit. in 6.* ne ſuſpenſio reddatur eluſoria, ſi privatus officio, aut beneficio id per electionem denuo conſequeretur. *Interdicto perſonali,* qualiter interdicti ſimples ſunt ſuſpenſis ab officio. Nec intereſt circa electionem paſſivam (quamvis aliud ſit circa activam, ut dictum) an prædicti cenſurati denunciati ſint; quia electio paſſiva tendit in electi magnum favorem, conſtitutio autem Concilii Conſtantienſis, & extravag. Martini V. *Ad evitanda ſcandala,* non vult cenſuratis aliquem favorem præſtare.

Cenſuratis etiam quoad hunc effectum annumerandi ſunt *irregulares*; beneficium enim datur propter officium, irregularis autem cùm inhabilis ſit ad officium, à beneficio quoque excluditur, Covar. *in c. Alma mater. p. 1. §. 7. num. 2.* prout in ſpecie de irregularitate contracta ob violationem interdicti localis, aut perſonalis ſtatutum eſt. *in c. is qui. 18. §. is verò de ſent. excom. in 6.*

Quæri poſſet hoc loco, an Monialis bigama ſit eligibilis in abbatiſſam, ſi aut *veram bigamiam* contraxit nubendo pluribus maritis, aut *interpretativam* nubendo viduo, aut *ſimilitudinariam*, poſt profeſſionem nuptias attentando? Reſpondetur, ratione bigamiæ præciſè non prohiberi: quia in fœminas non cadit irregularitas, quæ tantùm reſpicit Ordines Clericales, quorum incapaces ſunt.

Verùm an Monialis intra vel extra Matrimonium corrupta, adeoque etiam vidua monogama poſſit in Abbatiſſam eligi, ſaltem ubi Abbatiſſæ non datur ſpecialis benedictio virginum, major eſt inter DD. concertatio? Id quidem aliquot graves DD. affirmant, eò quòd in jure non habeatur expreſſa prohibitiò, niſi *in cap. juvenculas. 12. cauſa 20. quæſt. 1.* cujus intentio videtur fuiſſe ſolùm juvenculas prohibere, non viduas honeſtas, *arg. cap. fin. ead. quæſt. 1.* Attamen plures numero DD. ſuffulti declarationibus Cardinalium negativam ſequuntur, cùm ob honorem virginitatis, & prærogativam, præter alias etiam conſiderationes, non deceat, ut virginibus corrupta præponatur. Limitant verò non pauci, ut procedat in ea, quæ eſt notoriè corrupta, vel ſaltem pro tali habetur, non verò in ea, quæ eſt corrupta occultè, & publicè creditur virgo, præſertim ſi citra periculum diffamationis Abbatiam recuſare nequeat: cùm hoc impedimentum non ſit de jure Divino, & ſanctitas vitæ, ac prudentia in regendo ſupplere poſſit virginitatis defectum, nullumque adſit ſcandalum in foro externo. Vid. Paſq. *ad Laur. de Franch. p. 1. num. 690. & ſeqq.* Paſſer. *in Tract. de Elect. cap. 40. num. 49. & ſeqq.* Adde hic, quæ tradit Paul. Laym. *in Theol. Moral. lib. 4. ſect. 4. num. 9.* ubi tractat, quando occultè corrupta poſſit ut virgo conſecrari. Sed & *infames* irregularibus accenſentur, idque non ſolùm de infamibus *infamia juris*, ſed etiam *infamia facti* accipiendum eſt; neque enim famoſis & notatis, *& quos ſcelus, aut vitæ turpitudo inquinat, & quos infamia ab honeſtorum cœtu ſegregat, dignitatis portæ patebunt,* ait Imperator, *in L. 2. C. de dignit.* cui per ſimilia verba conſentit Pontifex *in cap. inter dilectos. 11. de Exceſſ. Prælat. & in Reg. 87. juris in 6.* Quænam autem dicatur infamia *juris* & *facti*, tractant Interpp. *ad tit. ff. De his, qui notantur infamia,* & alibi etiam in Tit. *de Teſtibus* dicemus.

VI. Electionem nullam reddit natalium defectus, *c. cùm in cunctis. 7. junct. c. innotuit. 20. h. tit.* Licèt verò illegitimitas tollatur per ingreſſum in Religionem ad ſacros Ordines ſuſcipiendos, non tamen ad prælaturas & dignitates. *cap. 1. & ibi DD. de Filiis Presbyt.* Item licet Epiſcopus ad minores Ordines, & ſimplex beneficium cum illegitimo diſpenſare valeat; ad majores tamen Ordines & beneficia curata, ac dignitates tantùm Sum. Pontifex diſpenſat. *cap. 1. eod. d. tit. in 6. & d. cap. innotuit.* 24

Præterea *legitimati per reſcriptum Principis ſæcularis* ex communiori ſententia ad dignitates Eccleſiaſticas promoveri nequeunt citra Pontificis diſpenſationem, teſte Covar. *in Tract. de Sponſal. & Matrim.*

p. 2.

Digitized by Google

p. 2. *cap.* 8. §. 8. *num.* 47. cum Gloſſ. *in c.* 1. *in V. diviſis.* *diſt.* 10. *& in c. ſi officia* 2. *diſt.* 59. Legitimati autem per ſubſequens matrimonium quoad omnia, etiam honores & dignitates (excepta Cardinalitia dignitate ex conſtitutione Sixti V. quæ incipit *Poſtquam &c.*) legitimè natis æquiparantur *c. tanta* 6. *& ibi* Barb. *num.* 24. *Qui filii ſint legit.*

25 VII. Dignitatis Eccleſiaſticæ, ſicut & cujusvis beneficii incapaces ſunt, qui ex genere maculato ſunt circa fidem, hoc eſt, non tantùm Hæretici, ſed etiam *ex Hæreticis*, eorumque *receptatoribus, defenſoribus & fautoribus* deſcendentes, qui uſque *ad ſecundam generationem ex linea paterna*, & uſque *ad primam ex linea materna* ad nullum beneficium Eccleſiaſticum promoveri poſſunt, niſi parentes eorum ante mortem pœnituerint, & Eccleſiæ Catholicæ reincorporati fuerint. *c. ſtatutum.* 15. *de Hæret. in* 6. In Germania tamen, ac aliis partibus, ubi hæreſis liberiùs graſſatur, hæc conſtitutio circa hæreticorum liberos, ſi ipſi boni Catholici ſint, & nihil aliud eis obſiſtat, non videtur recepta. *Schiſmatici* quoque eligi prohibentur; poſtquam tamen ad Eccleſiæ unitatem redierint, electio diſpenſativè confirmari permittitur in *c. quia* 5. *h. tit.* Sed propter illud verbum *diſpenſativè*, in *cap.* 5. poſitum plures cenſent, quòd diſpenſatio S. Pontificis requiratur; magis autem placet doctrina Abbatis *in eodem cap.* 5. & Garc. *de Benefic. p.* 11. *cap.* 1. §. 1. *num.* 164. quæ in aliis quoque materiis communiter à DD. recipitur, quòd, ubi diſpenſatio in aliquo Canone permittitur, cùm ea non poſſit rationabiliter intelligi data S. Pontifici, cui aliàs competit, cenſeatur data & permiſſa etiam inferioribus Epiſcopalem juriſdictionem habentibus.

Ordinatus à Schiſmatico denunciato, cùm hoc ipſo ſuſpenſus ſit, *cap.* 1. *& 2. de Schiſmat.* eligi non poteſt.

26 VIII. Eligi non debent *Neophyti*, qui primùm ad fidem Chriſtianam & Catholicam converſi ſunt. Ratio ſumitur tum ex S. Paulo 1. *ad Timoth.* 3. *Oportet*, inquit, *Epiſcopum non eſſe Neophytum, ne in ſuperbiam elatus in judicium incidat diaboli*: tum ex eo, quòd non expediat fieri Doctorem vitæ Chriſtianæ, qui primùm diſcipulus eſſe cœpit. *arg. cap. cùm in magiſtrum* 49. *h. tit.* Quantum autem tempus ſufficiat exegiſſe in fide Catholica, ut Converſus eligi poſſit, ſuperioris arbitrio conſideratis perſonæ qualitatibus, meritis, & circumſtantiis relinquendum erit.

27 IX. Invalida eſt electio ejus, qui mediante pecunia aut alia re temporali *ſimoniacè* vota conſecutus eſt; licèt eo ignorante ab amicis ejus pecunia data ſit, adeò quidem ut nec per novam electionem immediatè ſequentem poſſit aſſumi, niſi perſona media intervenerit, quæ electa renuntiaverit, aut mortua ſit. Item niſi ab aliis pro eligendo in fraudem ejus data ſit pecunia, tantùm ut electio annulletur, vel certè ſi ab amicis quidem, ſed electo expreſsè in contrarium proteſtante *c. penult. h. tit. cap. nobis* 27. *cap. ſicut* 33. *de Simonia*. Circa hoc punctum autem videri debent ea, quæ in Tit. *de Simonia* traduntur.

28 X. Eligi non poſſunt, qui requiſitam *ætatem* non habent. In Epiſcopo requiritur, quòd *trigeſimum annum* exegerit; in inferioribus dignitatibus *viginti quinque anni*, ſaltem inchoati ex communiori ſententia ſufficiunt *c. cùm in cunctis* 7. *& ibi Gloſſ. & DD. h. tit.*

Circa Abbatiſſas conſtitutum habetur in Trident. *Seſſ.* 25. *de Regul. cap.* 7. ut nulla eligatur, quæ ſit minor *quadraginta annis*, & non ſaltem poſt expreſſam profeſſionem *octo annis* in Monaſterio laudabiliter vixerit. Si nulla ſit in eodem Monaſterio illis qualitatibus prædita, alia ejuſdem Ordinis accipienda erit. Si & hoc incommodum ſuperiori, qui electioni præeſt, videatur, concedit Concilium; ut ex eodem Monaſterio eligatur una, quæ *annum trigeſimum* exceſſerit, & *quinque* ſaltem *annis* in Monaſterio laudabiliter vixerit.

XI. Ineligibiles ſunt, qui requiſitam *ſcientiam* non habent. *c. cùm in cunctis* 7. *h. tit.* requiritur autem in Tridem. *Seſſ.* 22. *de Reformat. cap.* 2. ut eligendus ad Cathedralem Eccleſiam ante in univerſitate Studiorum Magiſter ſive Doctor, aut Licentiatus in Theologia, vel Jure Canonico meritò ſit promotus, aut ſaltem publico alicujus Academiæ teſtimonio idoneus ad alios docendos oſtendatur. Hæc verò conſtitutio cùm tantùm de eligendis ad Epiſcopatus loquatur, non eſt extendenda ad Abbatias, & inferiores Prælaturas, in quibus propter minorem gubernationem non requiritur tam eminens doctrina, ſed magis prudentia & induſtria, qua electus ſuis præeſſe poſſit, conſideratur. 29

XII. Demum impedit electionem *vinculum alterius Eccleſiæ*; nam Epiſcopus unius Eccleſiæ non poteſt eligi in Epiſcopum alterius Eccleſiæ, ſed poſtulari debet, & prius per diſpenſationem S. Pontificis obtinere abſolutionem à vinculo, quo priori Eccleſiæ tanquam ſpirituali ſponſæ ſuæ adſtrictus erat. Quo ſenſu etiam à quibuſdam accipi ſolet dictum Apoſtoli 1. *ad Tim.* 3. quòd Epiſcopum oportet eſſe *unius uxoris virum*, *ſicut in Tit. ſequenti* videmus. 30

Inter Abbates verò, aliosque inferiores Prælatos, ac monaſteria & Eccleſias ſuas non eſt propriè ſpirituale, ac indiſſolubile conjugium, quod per conſecrationem imprimentem Characterem Ordinis Epiſcopalis propriè contrahitur, & conſummatur; ideoque Abbas unius monaſterii, rectè ad aliud ejuſdem Ordinis eligi poterit: licentiam tamen tranſeundi petere debet, non quidem à S. Pontifice per viam diſpenſationis, ſed ab immediato ſuo ſuperiore, Epiſcopo ſcilicet, niſi exemptus ſit, qui tamen hanc licentiam ſine urgenti & gravi cauſa denegare non poteſt. Gl. communiter recepta in *cap. ſi abbatem* 36. *h. tit. in* 6.

---

§. III.

De Ordine & forma Electionis.

S U M M A R I A.

31. *Electio non inſtituenda ante tertiam depoſitionis diem & exequias defuncti Prælati, valet tamen inſtituta.*
32. *Quænam alia præmittenda ante actum electionis.*
33. Inſpiratio vel quaſi, quomodo fiat.
34. Scrutinii forma.
35. *Vota qualiter ab eligentibus exquirenda.*
36. *De publicatione electionis, & unitatione votorum, & collatione votorum.*
37. *Pluralitas votorum debet eſſe abſoluta, non reſpectiva.*
38. *Conſuetudo qualiter probanda.*
39. *Electionis communis decretum qualiter formandum.*
40. *Vota debent eſſe majora & ſaniora capitulariter, & ibi de pluralitate votorum in Electione Abbatiſſarum. Item de acceſſu poſt publicatum ſcrutinium.*

41. Com-

Digitized by Google

41. Compromiſſi forma; & an valeat in electionibus Regularium?
42. Compromiſſarii poſſunt unum ex ſe ipſis eligere, & hic acceptando poteſt facere majora.
43. Compromiſſum quibus modis finiatur.

POſtquam vidimus de eligentibus, & eligendis, nunc ad ipſum electionis proceſſum deveniendum eſt. Ante actualem igitur electionem quædam præmitti ſolent;

31 I. Exequiæ defuncti Prælati. Neque enim ante tertium depoſitionis diem electio inſtituenda eſt. c. nullus, 7. diſt. 63. c. bonæ memoriæ. 36. V. electionem. h. tit. Communiter tamen DD. ſentiunt, valere electionem etiam ante ſepulturam defuncti Prælati inſtitutam, præſertim juſta aliqua cauſa accelerationis accedente; & quòd Pontifex in d. cap. 36. pro cauſa irritatæ electionis adduxerit præproperam electionem ante ſepulturam inſtitutam, non fuiſſe cauſam principalem, ut ex contextu liquet, ſed fuiſſe contemptum alicujus, qui electioni intereſſe debuiſſet, nec tamen citatus fuit. Gl. ibidem in V. tractatum, & Barb. num. 2.

32 II. In ipſo die electionis (qui ab Ordinatio Superiore cum conſenſu Principis terræ aſſignari ſolet) celebratur miſſa de ſpiritu S. ſub qua omnes eligentes, etſi presbyteri ſint, ſacram Communionem accipiunt, eaque finita ad locum electionis hymnum de S. Spiritu clara voce recitant.

III. Qui præeſt electioni, nomine totius Capituli proteſtatur, nolle ſe quemquam ad electionem admittere, qui de jure eligere non poſſit. An autem aliquando Capitulares poſſint abſque præſide eligere, vide Pafferinum, in Tract. de Elect. cap. 11. num. 69.

IV. Si Legatus Apoſtolicus, vel Ordinarius Epiſcopus interſit electioni, ſolet præmittere abſolutionem Capitularium à cenſuris Eccleſiaſticis, quatenus illæ poſſent Canonicam electionem impedire.

V. Vel tunc, vel priùs Capitulariter deliberatur, quàm eligendi formam & modum eligentes obſervare velint. Forma autem electionis triplex traditur in c. quia propter. 42. h. tit. ſcilicet Inſpiratio vel quaſi, Scrutinium, & Compromiſſum.

33 De Inſpiratione, vel quaſi ſciendum eſt, quod electio aliquando fiat per veram inſpirationem, aut veram revelationem Spiritus S. qua certa perſona à DEO electa deſignatur, ut fuit electio S. Matthiæ in Apoſtolatum, S. Nicolai in Epiſcopatum, &c. & hæc legi humanæ non ſubjacet, nec confirmationem requirit. Alia eſt autem, quæ dicitur quaſi inſpiratio, quando nimirum nullo præcedente tractatu vel nominatione ſuper ſpeciali perſona eligenda omnes Capitulares nullo excepto in unum conclamant & conſentiunt, ob quam ſingularem concordiam talis quaſi per inſpirationem Sancti Spiritus electus creditur. Requiritur tamen ſuperioris cognitio, an ſine fraude vel ſimonia, & liberè omnibus ac ſingulis conſentientibus talis electio facta ſit. Item & confirmatio requiritur: quia hæc forma non eſt ſimpliciter à DEO, ſed quaſi, id eſt, creditur & præſumitur eſſe à DEO. Panor. in d. c. quia propter. 42. verſ. niſi num. 1. & ſeqq. Hoſten. ibidem num. 31. Ait quoque Proſper Fagn. in eodem c. quia propter. num. 23. in electionibus Regularium, in quibus juxta conſtitutionem Trident. Seſſ. 25. de Regul. cap. 6. electio debet fieri per vota ſecreta & eligentium nomina nunquam publicari, non habere ampliùs locum hanc eligendi formam per quaſi inſpirationem, & conſentit Barb. in Collect. ad d. cap. 6. Trident. nu. 15. cum aliis ibidem cit. ubi referunt ita à Cong. Cardinalium declaratum fuiſſe. Diſſentit tamen Laymàn in qq. Canon. de Prælat. Eccleſ. Diling. diſp. quæſt. 230. cujus ſententia (abſtrahendo à declaratione Cardinalium) facilè defendi poſſet; tùm, quòd abrogatio juris veteris non præſumatur, niſi quatenus exprimitur, & Concilium Trident. ſtatuens vota ſecreta & omiſſionem publicationis explicari poſſit de forma ſcrutinii; tum quòd in electione per quaſi inſpirationem videatur ceſſare ratio occultandorum votorum; quià vix poteſt eſſe anſa inimicitiarum, quando omnes unanimi conſenſu in unum conclamarunt. Si verò dicta declaratio Card. in forma authentica appareat, eidem acquieſcendum eſt.

De Scrutinio.

AD electionem per ſcrutinium requiritur, ut præſentibus omnibus, qui volunt, debent, & poſſunt intereſſe, eligantur tres de Capitulo fide digni, qui ſecretò, ſigillatim, ordinatè ac diligenter exquirant vota cunctorum, & inſcriptis redacta mox publicent in communi; nullo prorſus appellationis obſtaculo interjecto, ut is Collatione habita eligatur in quem major & Sanior pars Capituli conſenſerit. Ita d. c. quia propter. 42. h. tit. 34

Dicitur I. præſentibus omnibus &c. quia vel unus etiam non vocatus, qui de jure aut conſuetudine vocari debuiſſet, poteſt agere de contemptu, & irritare electionem, niſi malit pro bono pacis eam ratam habere: c. bonæ memoriæ. 36. h. tit. & dictum eſt ſuperiùs in §. 1. num. 21.

Dicitur II. eligantur tres de Capitulo; invaluit tamen conſuetudo, quòd vel ex communi conſenſu Capituli, vel ordinatione Superioris alii viri idonei, ut in electione Regularium alii Prælati, vel Conſiliarii Epiſcopi ſcrutatores deputentur, quam conſuetudinem etiam probat Panorm. in d. c. quia propter. num. 11. In quibuſdam etiam locis & Eccleſiis uſu receptum eſt, ut ſcrutatores ante omnia juramentum præſtent, quòd fideliter agere & ſecretum, ubi opus fuerit, ſervare velint.

Dicitur III. ſecretò eſſe exquirenda vota cunctorum, ut quiſque liberiùs dicat, quod in conſcientia ſentit; idque dupliciter fieri poteſt, vel ut eligens accedat, & viva voce ſcrutatoribus eligendum nominet, vel ut nomen ejus in ſcheda deſcriptum offerat. 35

Additur quoque: ordinatè ac diligenter: ita nimirum, ut ſcrutatores de Capitulo aſſumpti omnium primò à ſe invicem vota exquirant, & duo ſuſcipiant votum tertii, ne ſi poſt omnium aliorum Capitularium excepta vota ipſi ſcrutatores ſua addant, alicujus electionem pro arbitrio, per additionem aut denegationem votorum ſuorum confirmare, vel infirmare poſſint. Diligenter etiam exquirenda ſunt vota, quia non ſufficit ſolùm nomen electi accipere, ſed inſuper rationem indagare neceſſe eſt, quare eligens hunc potiùs, quàm alium electum velit, ex quo deinde collatio Zeli ad Zelum, meriti ad meritum habeatur, & non tantùm major, ſed & ſanior pars appareat.

Attamen in electionibus Regularium, in quibus ex d. c. 6. Trident. Seſſ. 25. vota omnia ſecreta eſſe, & eligentium nomina nunquam publicari debent (quia hæc publicatio in Congregationibus propter neceſſitatem ſimul vivendi nonnunquam periculoſa foret) iſta forma non ita rigidè obſervatur, ſicut docet Fagn. in eodem c. quia propter. num. 23. & Laym. de Prælatis Eccleſiaſticis quæſt. 73. ſed potiùs receptum eſt, ut electores ſinguli nomen eligendi in ſcheda ſcribant, eamque clauſam in urnam vel calicem conjiciant, ita quidem, ut nec ſcrutatori-

toribus innoteſcat, cui ſinguli ſua vota dederint. Collatio verò *Zeli ad Zelum* ſuppletur tum ex præſumptione, quòd Regulares propter incapacitatem proprietatis non facilè obnoxii ſimoniæ aliquem bono Zelo elegerint; tum ex prævia viſitatione monaſterii, vel inquiſitione ſuper perſona electi, ejusque ſcientia & meritis poſtmodum inſtituenda.

36 Dicitur IV. *vota ſingulorum in ſcriptura redigenda* (quod per ſcrutatores, aut tabellionem faciendum eſt,) & ſic redacta mox *in communi publicanda eſſe*, hoc eſt, ut ſcrutatores palam coram Capitulo electum, vel ſi plures fuerint, electos, antequam ad alium actum procedant, nominent & pronuntient. Hujus publicationis iſte eſt effectus primarius, quòd eligentes cenſeantur functi ſuo officio, & votum datum ampliùs mutare non poſſint; priùs verò antequam publicatio fiat, locus eſt pœnitentiæ & mutationi, *c. publicato. 58. h. tit.* De *acceſſu* autem minoris partis ad majorem, vel æqualis ad alteram mox inferiùs *ſub num. 40. verſ. illud etiam.* dicetur. In poſtulatione verò etiam publicato ſcrutinio variare licet, uſque dum ſuperiori poſtulario præſentetur; quia in poſtulatione nullum jus acquiritur poſtulato, ſicut ex receptiori ſententia tradit Barb. *in Collect. ad d. c. publicato. num. 3.*

Dicitur V. ut *collatione habita is eligatur, in quem major & ſanior pars conſenſerit.* Igitur poſt publicationem, ſi plures electi ſint, & vota eligentium in plures diviſa, collatio eſt inſtituenda à ſcrutatoribus, & hæc eſt triplex. * *numeri ad nume-*
37 *rum, Zeli ad Zelum, meriti ad meritum.* Numeri ad numerum, ut inde reſultet majoritas votorum; ubi de jure non ſufficit habere majora vota comparatione partis minoris, & coelectorum, ſed requiruntur majora vota reſpectu totius Capituli, ut ſi v. g. ſint 20. eligentes, electus debeat habere ad minus 11. vota, aliàs non poteſt dici major pars Capituli, quia Capitulum ex ſuppoſito conſiſtit in 20. & ſi v. g. tres eſſent electi, & unus haberet 8. alius 7. alius 5. vota, nullius electio valeret. *c. Cumana. 50. c. Eccleſia 48. cap. in Geneſi. 55. h. tit. cap. ſi cui 23. Eod. in 6.* Aſſerit quidem Zypæus *in Analitica jur. Pont. lib. 3. in tit. De his quæ fiunt à majori parte Capit.* quòd paſſim in Eccleſiis ſeu Capitulis non ſervetur iſte rigor Juris Canonici, ſed ſufficiat habere majora vota comparatione partium minorum; at conſuetudo contra jus, licèt cæteris paribus valere poſſit, non tamen ita facilè probatur. * cùm *in facto* conſi-
38 ſtat, & ſecundùm veriorem ſententiam per Doctorem etiam eximium de conſuetudine atteſtantem non cenſetur ſatis probata conſuetudo, quæ cùm ſit facti, una cum ſuis qualitatibus probanda eſt, an habuerit actuum frequentiam, an tempus legitimum, an cauſam rationabilem, an nunquam per contrarios actus interrupta ſit? ſicut docet Jaſon *in L. de quibus. ff. de LL.* & Mynſ. *Cent. 6. obſerv. 66.* de quibus conditionibus ſuperiùs in tit. *de Conſuetudine* dictum.

Iſtud etiam adnotandum eſt, quòd vota alternativa: v. g. *eligo Petrum vel Paulum, mihi perinde eſt*; conditionata: *eligo Petrum ſi illum Paulus, vel potior pars Capituli elegerit*; incerta: *illum eligo, quem Paulus eligit.* pro non datis habeantur, & ſi poſt factam electionem inſtituatur collatio numeri ad numerum, talia vota non computentur. *cap. 2. h. tit. in 6.*

Zeli ad Zelum collatio facienda, quòd *in d. c. quia propter. & paſſim alibi* copulativè requiratur, ut *major & ſanior pars* conſenſerit, ut ſcilicet electus aliquis ſit ab illis, qui ſunt prudentia & pietate magis conſpicui, &c. *Meriti ad meritum* collatio ipſos electos concernit, uter nimirum majoribus
meritis, ſcientia, aliiſque virtutibus præpolleat. 39
Collatione ita peracta debet formari communis electio nomine totius Capituli, & per unum ex ſcrutatoribus, vel alium ad hoc deputatum pronunciari, qui ſolus pro electo excluſis aliis habendus ſit, *c. ſicut. 21. h. tit. in 6.* Formam hujus communis electionis brevem & uſitatam ponit Laym. *de Prælat. Eccleſ. quæſt. 77.* videlicet: *ego Nomine meo, & eligentium, mihique conſentientium invocata gratia Sancti Spiritus in Epiſcopum vel Abbatem hujus Eccleſiæ eligo, & electum coram vobis pronuntio N. in nomine Patris, &c.*

Quòd ſi collatione habita vota reperiantur ita diſperſa, ut nullus majora reſpectu totius Capituli habeat, aut duo ſint in votis æquales, decretum electionis, ſive communis electio formari non poteſt, ſed nova electio inſtituenda erit: quia prior in effectu non fuit electio Capituli, cùm nullus ex ſuppoſito à majore parte Capituli electus fuerit, quare quod *in c. publicato. 58. h. tit.* dicitur, poſt publicationem non licere vota mutare, intelligendum eſt, ſi ex priori ſcrutinio cum effectu ſecuta ſit electio; niſi tamen jam trimeſtre elapſum eſſet, tunc enim devolutio ad ſuperiorem fieret. Cautos ergo oportet eſſe Capitulares, ne electionem ad finem trimeſtris differant, ne fortaſſis ob emergentes electionis diſcordias tempus deficiat.

Demum licèt *in ſæpe. d. c. quia propter. 42.* co- 40
pulativè requiratur, ut aliquis electus ſit à *majori & saniori* parte Capituli, ac ſi unus majora, alter ſaniora habeat, neutrius electio valeat. *c. Eccleſia. 57. h. tit.* ſi tamen majora in duplum ſuperent, alia collatio Zeli ad Zelum non inſtituitur, ſed hoc modo per majora electus ſimpliciter confirmatur. *c. ſi quando. 9. h. tit. in 6.*

Specialis dubitatio eſt circa electionem Abbatiſſæ ex *c. indemnitatibus. 43. §. ſanè. h. tit. in 6.* an ad ejus valorem præcisè requiratur, ut duæ partes Monialium conſentiant, vel ſufficiat habere majora vota? Sed ſi textus rectè expendatur, id ſolùm dicit, quòd electa à duabus partibus debeat ſtatim confirmari nulla admiſſa contradictione ante confirmationem, ita tamen ut poſt confirmationem & benedictionem adhuc ſalva maneat accuſatio, & denunciatio, ſi qua ſit, contra eandem: at verò ſi aliqua tantùm habuerit majora vota, & ſint opponentes contra illam, debebunt audiri ſummariter ſine ſtrepitu judicii ante confirmationem, Paſqual. *ad Laur. de Franch. p. 1. num. 685.* Paſſer. *Tract. de Elect. c. 40. num. 35.*

Illud etiam admodum notabile eſt, quòd licèt in electionibus virorum non haberet locum *acceſſus* poſt publicatum ſcrutinium, quia tunc vota mutare non licèt, ut putat Paſſer. *d. cap. 40. num. 38. arg. cap. publicato. 58. h. tit.* locum tamen habere in electione Abbatiſſæ ſeu Monialium, & per eum conſtitui poſſe duas partes ad effectum, de quo ſupra, ſtatuitur *in d. c. indemnitatibus. 43. §. ſanè. h. tit. in 7.* Imò Panorm. *in d. c. publicato. num. 7.* generaliter docet in electionibus poſt publicatum ſcrutinium poſſe fieri *acceſſum* à minori parte ad majorem; vel ſi vota ſint æqualia, ab una ad alteram: ideòque text. *in d. c. publicato.* intelligi tantùm de variatione in præjudicium electi jus ex datis votis habentis.

Quid autem ſpeciale ſit in electione S. Pontificis, vide infra in tit. *de Major. & Obed. §. 2.*

Digitized by Google

De Compromiſſo.

41 Electio per *compromiſſum* fit, quando Capitulares facultatem aligendi in unum, v. g. Epiſcopum, vel plures idoneos viros conferunt. Nec intereſt, an compromiſſarii de Capitulo ſint, nec ne, *c. cauſam*. 8. *hoc tit.* dummodo Clerici & Viri prudentes ſint, qui poſſint utiliter Eccleſiæ proſpicere. Quòd ſi Capitulum in eligendis compromiſſariis difficulter conveniat, poteſt aliquos eligere, per quos ipſi compromiſſarii eligantur, Paſſerin. *Tract. de Elect. cap.* 22. *num.* 3. In Laicos verò, quibus negotium electionis tractare non convenit, haud rectè compromittetur. *arg. cap.* 2. *de Judic.* Debet autem hæc poteſtas eligendi committi de unanimi totius Capituli conſenſu nemine prorſus diſcrepante: unius enim contradictio poteſt impedire compromiſſum, cùm hic de jure ſingulorum agatur, ne quis invitus ſua voce Capitulari in electione privetur, Panorm. *in c. ſcriptum.* 40. *num.* 3. *& in c. quia propter*, 42. *§. vel ſaltem. num.* 2. *h. tit.* Joann. Honor. *h. tit. num.* 7. Paſſerin. *in Tract. de Elect. c.* 21. *num.* 19. ubi tamen apud eum aliqui exceptionem ſtatuunt in compromiſſo *limitato*, de quo mox; cùm in iſto non fiat ſingulis tantum præjudicium, ideoque ſufficiet in hoc compromiſſum à majori parte conſentiri.

Compromiſſum duplex eſt, abſolutum & limitatum. Abſolutum eſt, quando generaliter omnis eligendi poteſtas compromiſſariis conceditur, ſive eligendus de gremio ſit, ſive non. Limitatum verò communiter DD. aſſerunt, ſi ſub hac forma compromittatur, ut Compromiſſarius exquiſitis ſecretò ſingulorum votis illum eligere debeat, quem invenerit à majori parte Capituli nominatum, *c. cùm dilectus*. 32. *h. tit. & c. cùm expediat*. 29. *Eod. in* 6. Non valeret autem compromiſſum iſtud, ut is eligeretur, quem pars major non reſpectu totius Capituli, ſed comparatione partium minorum nominaſſet. *c. ſi cui*. 23. *h. tit. in* 6. Unde hanc formam eſſe mixtam ex ſcrutinio & compromiſſo, in eoque formam ſcrutinii à Compromiſſario obſervandam eſſe, cum Gl. *in d. c. cùm expediat*. & aliis tradit Paſſer. *d. Tract. de Elect. c.* 22. *num.* 6. Ita ut parum vel nihil à ſcrutinio differat. Sed Laym. *in qq. Can. de Prælat. Eccleſ. quæſt.* 85. alias etiam conditiones in compromiſſo limitato admittit, v. g. ut unus ex Capitularibus eligatur, aut unus eligatur, qui non ſit ex compromiſſariis.

Utrum autem vigore Concilii Trident. *Seſſ.* 25. *de Regul. cap.* 6. in electionibus Regularium forma *compromiſſi* ſublata ſit, dubitatur? Et pro affirmativa allegantur declarationes Cardinalium à Paſſer. *d. Tract. cap.* 5. *num.* 159. quæ ſi appareant in forma authentica cæteris paribus, utique iis parendum eſt juxta dicta in *Proœmio num.* 55. Aliàs verò negativa non improbabiliter teneri poteſt cùm Miranda. *in Man. tom* 2. *quæſt.* 23. *art.* 3. *concl.* 2. Paſchal. *in Addit. ad Lauret. de Franch. p.* 1. *num.* 33. & pluribus aliis, quos etiam refert Paſſer. *d. cap.* 5. *num.* 55. abrogatio enim juris non cenſetur niſi expreſſa; & mens Concilii tantùm videtur fuiſſe ut in caſu, quo Capitulares dant vota, illa nunquam publicentur propter occaſionem inimicitiarum inter confratres, quæ occaſio hoc ipſo ceſſat per compromiſſum ab omnibus approbatum, ſaltem in extraneos compromiſſarios factum.

Compromiſſarii, quibus ſimpliciter jus eligendi conceſſum eſt, etiam *poſtulationem* facere poſſunt, ſi ita videatur Eccleſiæ expedire; cui enim datur jus eligendi, eidem etiam jus poſtulandi conceſſum intelligitur. *cap. in cauſis*, 30. *ubi Gl. & Innoc. h. tit.*

Sed & juxta probabiliorem ſententiam relatam à Panorm. *in c. cùm in jure*. 33. *h. tit.* ex ſeipſis compromiſſarii aliquem eligere poſſunt, ne eis officium ſuum damnoſum ſit.

Quòd ſi diſparia fuerint vota compromiſſariorum, poteſt nonnunquam accidere, ut ille ex compromiſſariis, in quem aliqua vota directa ſunt, acceptando talem electionem hoc ipſo majora efficiat. v. g. ſi tres ſint compromiſſarii, unus nominet ſuum coelectorem, & alter extraneum; ille coelector ab uno nominatus acceptando hanc nominationem in effectu cenſetur habere duo vota, & prævalebit extraneo unicum tantùm votum habenti. *d. c. cùm in jure*. 33. *h. tit.* 42

Non obeſt, quòd eligentes ſeipſos reputentur ambitioſi, & vel ideò ineligibiles. *c. in ſcripturis*. 9. *Cauſ.* 8. *quæſt.* 1. R. enim quòd talis acceptatio non ſit directa ſui electio, ſed conſenſus in electionem aliorum jam priùs de ſe factam, qualem conſenſum etiam alii electi præſtare poſſunt. Ante electionem autem aliorum nullus compromiſſarius citra notam ambitionis ſeipſum nominare valet; aut ſi unus ſolus ſit compromiſſarius ſub quacunque forma, ut quemlibet idoneum eligere poſſit conſtitutus, ſibi tamen votum directè non rectè attribuit, ſicut nemo à ſe ipſo oriri poteſt, & nemo ſibi ipſi ſumit honorem, niſi qui vocatur à DEO, ſicut Aaron teſte Apoſtolo *ad Hebr.*

In forma quoque *Scrutinii* hæc res locum habere vix poteſt, licèt fortè unus ex coelectis medietatem votorum Capitularium pro ſe habeat, & unum tantùm deficiat ad majorem Capituli partem conſtituendam; neque enim propterea talis acceptando hanc electionem majora efficere poteſt, cùm ante publicationem Scrutinii incognitus ſit numerus votorum, & electio de ipſius perſona; poſt publicationem autem non admittatur ſine novo Scrutinio votorum commutatio, ut ſupra dictum, niſi forſan unus ex ſcrutatoribus fuiſſet coelectus, qui ante publicationem ſcire poſſet ſui electionem & mutando votum ſuum acceptaret; quem caſum relinquo conſiderandum, quia non habeo in terminis alium ejus authorem; ducor tamen argumento à ſimili, quod docet Paſſerin. *d. Tract. cap.* 22. *num.* 42. poſſe dari caſum etiam in *ſcrutinio*, ſi forma *d. cap. quia propter*. non exactè obſervanda foret, & vota darentur vel publicè, vel etiam ſecretò, ſed poſt publicationem liceret mutare votum per acceſſum, tunc enim electus à medietate poſſet mutando votum acceptare.

Expirat compromiſſum non tantùm per electionem factam, ſed etiam aliis modis, ut I. ſi tempus ad finiendam electionem à Capitulo Compromiſſariis præfixum elapſum, ut *in c. cùm veteri*. 52. *h. tit.* II. Poſſunt Capitulares mandatum eligendi compromiſſariis datum re integra, antequam ſubſtantialia, ſcilicet tractatus & nominatio de aliqua perſona eligenda intervenerit, revocare; dummodo revocetur à majore parte Capituli: quia licèt unus poſſit ab initio impedire compromiſſum, revocare tamen non poteſt: conſenſum enim ſemel præſtitum aliquis tam facilè mutare non poteſt in præjudicium majoris partis Capituli, *c. in cauſis*. 30. *& ibi Gl. h. tit.* III. Expirat compromiſſum, ſi electio compromiſſariorum non habuerit effectum, ut ſi electus noluerit acceptare, vel mortuus ſit, aut à compromiſſariis poſtulatio inſtituta, eaque ante præſentationem ſuperiori factam revocata: his enim caſibus cenſentur Compromiſſarii functi ſuo officio, ut 43

illud

Digitized by Google

illud ſine nova commiſſione ſaltem tacita, quæ reſultat ex tolerantia Capitnli, reaſſumere non poſſint. IV. Si tempus juris videlicet trimeſtre Compromiſſarii ſine electione elabi permiſerint, expirat compromiſſum, & jus eligendi ad ſuperiorem devolvitur; quia ſibi imputare debent Capitulares, quòd in negligentes compromiſerint, aut citiùs mandatum non urſerint, aut revocaverint, *c. ſi Compromiſſarius . 37. h. tit. in 6.* V. Si compromiſſarii elegerint indignum, ſive ſcienter, ſive ignoranter, functi ſunt ſuo officio, & finitur compromiſſum, ſed jus eligendi redit ad Capitulum, niſi ipſum quoque electionem de indigno ratam habuerit, *d. c. ſi Compromiſſarius.*

---

§. IV.

De Conſenſu, Confirmatione, & Conſecratione Electi.

S U M M A R I A.

44. *Electus debet electioni conſentire intra menſem, & quid de Religioſo electo ad aliud Monaſterium?*
45. *Electus habens occultum impedimentum canonicum an poſſit conſentire electioni?*
46. *Recuſare electionem quilibet poteſt.*
47. *Electio digni præ digniore an valeat?*
48. *Electo renuntiante aut moriente vel electione ob occultum vitium irritata datur novum electionis tempus.*
49. *Confirmatio electionis quando, & qualiter petenda?*
50. *Confirmatio ad quem ſpectet?*
51. *Ante confirmationem an & quando poſſit electus adminiſtrare?*
52. *Ante confirmationem quæ præmittenda?*
53. *Si ſcrutatores aſſerant majora vota pro electo, eligentes verò negent, quibus credendum.*
54. *Confirmantis indignum pœna: confirmatione autem irritata non ideo etiam irritatur electio.*
55. *Confirmatus ante conſecrationem non poteſt ea, quæ ſunt Ordinis. poteſt tamen delegare.*
56. *Conſecratio quando & à quo petenda, & qualiter peragenda?*
57. *Beneficia electi vel tranſlati quando vacent, & quis conferat.*
58. *Benedictio Abbatum quid, & in quo conveniat & differat à conſecratione.*
59. *Benedictio Abbatum quo die fieri poſſit.*
60. *Abbates Benedicti qualiter Pontificalia exercere, ordinare, paramenta benedicere, &c. poſſint? remiſſivè.*

44 POſt electionem factam incumbit eligentibus, ut quàm citiùs commodè poterunt, electionem electo præſentent, & conſenſum ejus deſuper requirant, quem electus *intra menſem* præſtare tenetur, aliàs jure ex electione quæſito hoc ipſo privatus erit, niſi fortè ea ſit electi conditio, ut ſine ſuperioris licentia conſentire nequeat; quo caſu idem electus, ſeu eligentes loco ipſius conſentiendi licentiam ab ejus ſuperiore cum illa celeritate, quam ſuperioris præſentia vel abſentia permiſerit, impetrare debebunt *cap. quam ſit. 6. h. tit. in 6.*

Et quidem ſi Religioſus electioni in alio monaſterio de ſe factæ conſenſum ante Abbatis ſui impetratam licentiam (quam Abbas etiam irrequiſito conventu dare poteſt) præſtiterit, in pœnam electio eo ipſo viribus evacuatur, *c. ſi Religioſus. 27. h. tit. 6.* Licentiam quoque generalem à ſuperiore conceſſam Religioſo, ut electioni vel proviſioni cuilibet de ſe faciendæ ſuum poſſit impendere aſſenſum, cùm ambitionis vitio viam paret, reprobat, & invalidam declarat Pontifex. *in Clem. ult. h. tit.*

Porrò quia *in d. c. 6. h. tit. in 6.* cuilibet electo 45
menſis deliberatorius conceſſus eſt, quo citra ambitionis notam uti non poſſunt, quorum conſenſus à ſuperioris licentia dependet, ideo iſtis prædictus menſis tunc primùm currere incipit, quando ſuperioris licentiam impetrarunt. Joann. Honor. *h. tit. num. 15.*

Quid autem ſi electus occultum aliquod impedimentum habeat, v. g. irregularis, vel illegitimus ſit, &c. poteſtne ſalva conſcientia dignitatem oblatam acceptare, abſque eo quòd tale impedimentum manifeſtet? Ratio dubitandi eſt, quòd regulariter nemo ad ſui diffamationem & honoris in communi hominum æſtimatione habiti jacturam faciendam obligetur, ut per Gl. *in cap. 2. de Confeſſis in 6.* Item quòd conſtitutio Eccleſiaſtica ad occulta non porrigatur, nec Eccleſia de occultis judicet.

℞. Ordinariè non poſſe acceptari dignitatem, antequam ſuper occulto impedimento diſpenſatio impetrata ſit, ut probatur *ex c. innotuit. 20. h. tit.* ubi ponitur caſus de quodam occultè illegitimo electo, & dicit ibidem Pontifex, quòd ſpontè ac humiliter ſuum maluerit confiteri reatum, & impetrare diſpenſationem, *quàm læſa conſcientia thronum conſcendere paſtoralem*: Canones enim conſtituentes impedimenta electionis juſti ſunt in foro externo, conſequenter etiam in interno. Et licèt ſubinde pœnales ſint, tamen pœna ipſo jure illata, quæ aliam exteriorem executionem non requirit, ut cenſura, inhabilitas, etiam in conſcientia locum habet, ut ſuperiùs in Tit. *de Conſtitutionibus* explicavimus.

Non obeſt allata dubitandi ratio: quia infamia evitari poteſt dignitatem recuſando ſine expreſſione occulti impedimenti. Si tamen poneretur caſus in quo vel propter inſtantem metum, vel propter publicam Eccleſiæ utilitatem non poſſet facilè recuſari dignitas, excuſaretur à culpa, qui diſſimulato impedimento acceptaret dignitatem, & clam impetraret diſpenſationem, & reconvalidaret titulum. Innoc. *in d. cap. innotuit. num. 1.* Lex enim humana conſtituens impedimentum non obligat in caſu tam extraordinario, & cum ſui gravi detrimento. Ad alteram rationem dicitur, quòd Eccleſiaſtica conſtitutio non porrigatur ad occulta per ſe, quæ ſunt merè interna in cogitatione perſiſtentia, benè autem ad occulta per accidens ex defectu probationis, de quibus quidem Eccleſia non judicat in foro externo, quamdiu occulta ſunt, valet tamen Conſtitutio, aut pœna deſuper lata, quatenus in actum externum prodierunt; quæ reſponſio declarari poteſt ex illis, quæ in eodem *Tit. de Conſtit.* de *materia Legum* diximus.

Cæterùm ſicut beneficium invito non datur, 46
& quilibet juri ſuo renunciare, ita quilibet electionem oblatam recuſare poteſt, adeo ut ne quidem Religioſus à ſuperiore ad ei aſſentiendum cogi valeat cùm jure ſuo, quod in Monaſterio per profeſſionem quæſitum habeat privari non debeat niſi quòd ſubinde lex charitatis obliget ad acceptandam electionem, ſi ita exigat Eccl. utilitas, & alius æquè idoneus non adſit juxta illud Chriſti: *Petre ſi diligis me, paſce oves meas, &c.* Imò licèt alius æquè idoneus adſit, rectè tamen faciet electus aſſentiendo, quòd præ altero vocationem divinam habere cenſeatur.

Sed quid, ſi *dignus* electus ſit omiſſo *digniore*, 47
vale-

valebitne, & aeceptari poterit electio? ℟. Licèt Sacri Canones deſiderent, ut digniſſimus eligatur, non tamen irritant electionem de *digno* ſactam, ideòque & talis electio acceptari poterit, *arg. c. cùm nobis*, 19. *verſ. illius. h. tit.* plerumque tamen eligentes peccant, præſertim ſi odio aut ſavore perſonam digníoris prætereant. *Dignioritatem* autem non præcisè ex doctrina, nec probitate, ſed etiam ex prudentia & aptitudine ad regendum æſtimare debemus. Videatur Zoeſ. *h. tit. num.* 45. *& ſeqq.* prolixè Paſſerinus *in tract. de elect. cap.* 30. Tambur. *de Iure Abb. tom.* 1. *diſput.* 5. *quæſt.* 13.

48 Demum adnotandum, quòd ſi electus recuſet, vel poſt conſenſum præſtitum juri ſuo renunciet, aut moriatur, vel electio propter ejus occultum vitium irritetur, eligentes habeant à diſſenſu, renunciatione, morte, aut irritatione tempus trimeſtre integrum ad aliam electionem faciendam. *c. ſi electio.* 26. *hoc tit. in* 6.

De Confirmatione.

49 POſt conſenſum electioni præſtitum debet electus confirmationem *intra tres menſes* à die conſenſus numerandos petere; quòd ſi juſto impedimento ceſſante intra hoc tempus petere omiſerit, tacitè juri ſuo renuntiaſſe cenſetur, & electio eo ipſo viribus evacuatur. *c. quàm ſit.* 6. *in fin. & ibi Gl. h. tit. in* 6.

Speciale eſt circa electos in Cathedrali, vel Regulari Eccleſia, quorum confirmatio ſpectat ad Sedem Apoſtolicam, ut intra unum menſem à præſtito conſenſu ad ipſam ſedem (etiam cum vacat. *Clem. ne Romani* 2. *§. fin. h. tit.*) iter arripiant, & ad conficiendum tantùm temporis ſumant, quantum neceſſe erit pro locorum diſtantia, aut certè, ſi ex juxta cauſa perſonaliter comparere nequeant, procuratorem de omnibus ſufficienter inſtructum mittant. *c. cupientes.* 16. *& c. ſi poſtquam* 33. *h. tit. in* 6. Uſu receptum eſt, ut ſuper electione facta conficiatur inſtrumentum publicum à Capitularibus, vel Scrutatoribus ſubſcriptum vel ſubſignatum, ex quo S. Pontifex de valore electionis informetur.

50 Debet autem confirmatio peti à ſuperiore, & quidem de jure communi gradatim per modum appellationis à proximo ſuperiore, ut confirmatio Abbatis ab Epiſcopo, vel ſede vacante à Capitulo, Epiſcopi ab Archiepiſcopo. *c. mos antiquus.* 6. *diſt.* 65. *c. cùm dilectus.* 32. *h. tit. c. cum olim* 14. *de Maior. & obed.* Barb. *de Offic. Epiſc. p.* 1. *tit.* 1. *cap.* 4. *num.* 5. hodie verò per *Reg.* 3. *Cancell. & Concordata* Germaniæ confirmatio Epiſcoporum indiſtinctè S. Pontifici reſervatur. Utrum autem per iſta Concordata ſublatum ſit privilegium Legatorum *de Latere*, quod habetur *in c. ſi Abbatem.* 36. *h. t. in* 6. ubi iiſdem conceditur omnium Epiſcoporum & exemptorum electiones confirmare, ſtylus & uſus Curiæ Romanæ conſulendus eſt.

51 Antequam confirmatio impetretur, electus ſe nullatenus immiſcere debet adminiſtrationi; quòd ſi fecerit ſub quocunque prætextu, etiam nomine œconomi, ipſo jure eſt privatus jure ex electione quæſito, redditurque impoſterum ineligibilis. *c. qualiter.* 17. *h.* 8. *c. avaritiæ. eodem in* 6. *Extravag.* 1. *h. tit. inter Com.*

Dicitur autem electus ſe immiſcere adminiſtrationi, recipiendo à Clericis & Laicis Juramenta, & homagia, cenſus & debita, excommunicando, abſolvendo, judicando, &c. non autem ſi tantùm præparatoria facit ad futuram adminiſtrationem: quia verba maximè legum pœnalium accipienda ſunt cum effectu, Gloſſa *in d. c. avaritiæ. h. tit. in* 6. Aliquando tamen licita eſt adminiſtratio ante confirmationem, ut I. ſi fiat de licentia Confirmatoris. Gloſſa *in d. c. avaritiæ.* II. Si ex privilegio vel conſuetudine competat. III. Omnibus electis in concordia extra Italiam, quorum confirmatio ad Sedem Apoſtolicam ſpectat, conceditur interim adminiſtratio in ſpiritualibus & temporalibus, ita tamen ut nihil de rebus Eccleſiaſticis alienent. *c. nihil.* 44. *& ibi* Joann. And. *h. t.* Sylveſt. *v. confirmatio. num.* 2. Joann. Honor. *h. tit. num.* 19. Layman. *in qq. Can. de Prælat. Eccleſ. quæſt.* 112. Quod tamen ad poſtulatos, quibus per poſtulationem ante ſuperioris admiſſionem nullum jus acquiritur, non videtur extendendum. Joann. And. & Panorm. *in c. quanto.* 3. *de Translatione Epiſcopi.* Imò etiam circa electos, an *d. c.* 44. adhuc in vigore ſit, dubium mihi movet, quòd audierim Epiſcopos Germaniæ etiam in concordia electos ab adminiſtratione abſtinuiſſe, antequam cum *placet* (ut vocant) licentiam adminiſtrandi Roma acceperint. Imò Paſſerinus *in Tract. de Elect. cap.* 33. *num.* 35. docet, per *extravag. iniunctæ.* 1. *h. tit. inter Com.* hodie ſublatum eſſe illud indultum *ex d. c. nihil.* 44. ut electi ſine licentia S. Pontificis, vel *abſque literis eorum promotionem, confirmationem, conſecrationem ſeu benedictionem continentibus*, (ſi hæc ad Sedem Apoſtolicam pertineant) *ad Eccleſias*, ad quas promoti ſunt, *accedere*, vel *adminiſtrationem accipere* non poſſint; quam conſtitutionem ait Paſſer. *d. l.* etiam de remotiſſimis Prælatis intelligendam, quòd tamen ibidem non ſatis exprimi videtur & aliàs de jure veteri non cenſetur plus correctum, quàm expreſſum. *l. præcipimus.* 32. *in fine. C. de Appell.* Neque illa *Extravag.* eſt valde nova conſtitutio, ſed Bonifacii VIII. qui eſt Autbor Sexti Decretalium, ideoque contrariis DD. non incognita. Defendit verò Paſſer. *d. l. num.* 36. valere conſuetudinem adminiſtrandi ante confirmationem. Vid. etiam Panorm. *in d. c. nihil. num.* 10. ubi defendit, valere poſſe conſuetudinem, ut electio ſine omni confirmatione plenum jus tribuat; ſed loquitur de inferioribus Dignitatibus & beneficiis: nam in maioribus Prælaturis, ubi majus eſt periculum, ne indignus vel ſimoniacus cum damno & ſcandalo Eccleſiæ eligatur, non putarem talem conſuetudinem fore rationabilem.

52 Confirmanti porrò incumbit, ut perſonam, qualitates & mores electi, actumque ſive proceſſum electionis diligenter exploret; quòd ſi electus coelectum, aut alium electionis ſuæ adverſarium habeat, is ante confirmationem in ſpecie citandus erit; alias generale & peremptorium edictum in Eccleſia, in qua electio celebrata; eſt proponendum, quo contradictores, ſi qui ſint, moneantur, & evocentur, eaque obſervatione omiſſa confirmatio irrita cenſeri debet. *cap. ult. h. tit. in* 6.

53 Sed quid dicendum, ſi major pars Capitularium contradicat, ſe in electum minimè conſenſiſſe, ſed in alium ſua vota direxiſſe, Scrutatoribus contrarium affirmantibus, anne Capitularibus, vel Scrutatoribus magis credendum? ℟. Scrutatoribus, ſi duo ſaltem ex illis juratò depoſuerint pro præſente electo, eò quòd ſcrutatores ſint conteſtes, capitulares verò, à quibus vota ſecretò exquiruntur, & alter alterius votum ignorat, ſint teſtes ſingulares, quorum etiam Centum regulariter non faciunt plenam probationem; nec admittuntur, ſi ex adverſo probatio magis juridica per conteſtes haberi poſſit. *c. cùm dilectus.* 32. *& ibi* Gloſſa *in verſ. Et ſi tres, & in v. Probatio. Et* Panorm. *num.* 12. *h. t.* Innoc. *ibidem. num.* 7. ubi notat, quòd iſti ſcrutatores non ſint teſtes in cauſa propria, ſed in facto coram ſe acto in cauſa aliena, cui teſti creditur. Cenſet tamen Panorm. *d. n.* 12. in rigore non eſſe omni

omni exceptione majores , cùm ob contradictionem eligentium & ſuſpicionem falſi agatur de bonore & infamia ſcrutatorum , non autem ſit teſtis idoneus , ad quem ex teſtimonio laus aut vituperium redundat , ideoque potiſſimùm ob difficultatem probationum admitti . Conſentit quoque Gloſſa & Innoc. *d. l.*

Præterea confirmatio contradictore non apparente eſt voluntariæ jurisdictionis , & extra diœceſim quoque , ac territorium confirmantis fieri poteſt . *arg. L. 2. ff. de Offic. Proconſ.* Joann. Honor. *h. tit. num.* 25. Tempus autem ad dandam confirmationem in jure determinatum non repetitur teſte Panorm. *in c. 3. h. tit. num.* 8. ſed ſi nimis diu protrahatur , vel injuſtè denegetur , ad ſuperiorem confirmantis appellatio dabitur.

54 Pœna Confirmantis indignum eſt , ut confirmatione caſſata ipſo jure privatus ſit poteſtate confirmandi proximum ſucceſſorem , & à beneficio per ſententiam ſuſpendatur , pœna graviori arbitrio ſuperioris mulctandus , ſi non ex negligentia , ſed malitia id fecerit . *d. c. nihil. 44. & ibi Gl. h. tit.* Quòd ſi contingat , confirmationem caſſari ob non ſervatum juris ordinem , non propterea caſſabitur electio , niſi & in hac , vel ob perſonam electi , vel proceſſum electionis vitium appareat . *c. ſi confirmationem 39. h. tit. in 6.*

De Conſecratione & Benedictione.

55 Confirmatio quamvis tribuat jus in beneficio , ita ut confirmatus adminiſtrare , & ea , quæ jurisdictionis ſunt exercere valeat , quæ tamen ad poteſtatem Ordinis ſpectant , exercere non poteſt , antequam Ordinem Epiſcopalem & conſecrationem acceperit . *c. tranſmiſſam 15. c. quod ſicut 28. §. ſuper eo. h. tit.* Interim ante conſecrationem ſimilia delegare , & alteri Epiſcopo licentiam dare in ſua Eccleſia Pontificalia exercendi , non prohibetur , quia delegare eſt actus jurisdictionis.

56 Electi igitur ad Cathedrales Eccleſias ſive Epiſcopatus neceſſe habent ſuſcipere conſecrationem , & ſi *intra tres menſes* non ſuſceperint , tenentur ad reſtitutionem fructuum , & intra 6. (numerandos à die confirmationis) ſunt ipſo jure privati dignitate , niſi juſto & rationabili impedimento excuſentur , Trid. *ſeſſ. 23. de Reform. c. 2.*

Epiſcopus de jure communi ab Archiepiſcopo , vel cui Archiepiſcopus commiſerit , conſecrandus eſt ; Archiepiſcopus verò ab omnibus ſuis ſuffraganeis *cap. ſi Archiepiſcopus . 6. & c. ſeq. de Tem. Ordin.* Hodie verò Confirmatio & Conſecratio Epiſcoporum S. Pontifici eſt reſervata , quæ in partibus ſolet delegari . Ante conſecrationem fit certa quædam inquiſitio & examen ſuper perſona conſecranda , & exiguntur ab ea articulatæ promiſſiones de bona adminiſtratione , & paſtoralis officii executione , de quibus videri poteſt Barb. *de Offic. & poteſt. Epiſc. p. 1. tit. 1. cap. 5.*

Debet autem fieri conſecratio de jure in die Dominica , & quando cantatur Hora Tertia in choro , *c. 1. in princ. diſt. 75.* & à tribus ſaltem Epiſcopis , *c. porrò . 2. diſt. 66. d. c. ſi Archiepiſcopus* . adeò ut conſecratio à minore numero Epiſcoporum facta invalida cenſeatur , *c. Archiepiſcopus . 1. diſt. 66.* Barb. *d. l. ſub num. 5.* apud quem tamen tradunt DD. quòd hic numerus Epiſcoporum non ſit à Chriſto , ſed ab Apoſtolis determinatus , ideoque ex cauſa diſpenſare poſſit S. Pontifex , ut conſecratio vel ab uno Epiſcopo ſolo , vel cum aſſiſtentia Abbatum , aut aliorum in dignitate Eccleſiaſtica conſtitutorum peragatur . Ordinariè quoque conſecratio , ſi extra Curiam Romanam fiat , in illa Eccleſia , ad quam aliquis promovetur , inſtituenda eſt , ſi commodè fieri poſſit , aut ſaltem in provincia . Trident. *Seſſ. 23. de Reform. cap. 2.* Cætera , quæ ad ritum conſecrationis pertinent , ex Pontificali Romano legi poſſunt.

57 Poſt conſecrationem , vel tempus conſecrationis præfixum elapſum (quod etiam in tranſlato jam conſecrato procedit , Barb. *de Offic. Epiſc. alleg. 57. num. 67.*) beneficia priùs obtenta vacant ipſo jure , ut collator ea liberè conferre poſſit . *c. cùm in cunctis 7. §. cùm verò & ibi Gloſ. & DD. h. tit.* De ſtylo autem Curiæ ajunt beneficia ſtatim vacare tempore promotionis ſeu tranſlationis , ſi tamen Papa in promotione vel tranſlatione conſiſtorialiter decernat beneficia ſtatim tunc vacare , aliàs inhærendum juri communi . Vid. Garc. *de Benefic. part. 11. c. 6. num. 5. 7. & 14.* Barb. *in Collect. ad d. §. cùm verò . num. 29.* Paris. *de Reſign. benefic. lib. 3. quæſt. 1. num. 76.* Sunt autem Beneficia , quæ promoti per S. Pontificem ad Epiſcopatus tempore promotionis obtinent , reſervata in *Extravag. ad regimen. 13. de Præb.* innovata in Regulis Cancellariæ & Concordatis Germaniæ , ut *in Lib. III. in Tit. de Præbendis* . dicemus.

58 Ad ſimilitudinem *Conſecrationis* inſtituta eſt *Benedictio* Abbatum , quæ etiam aliquando , ſed minùs propriè conſecratio dicitur , ut *in cap. alienationes . 37. cauſa 12. quæſt. 2.* Hæc propterea Abbatibus impenditur , quòd in honore proximè ad Epiſcopos accedant , & quædam etiam de Epiſcopalibus inſignibus , & officiis participent.

Differt tamen *Benedictio à Conſecratione* , quòd *Benedictio* non imprimat characterem ordinis , ſed ſit tantùm deprecatoria manuum impoſitio , *c. 1. diſt. 69. cap. manus . 74. cauſa 1. quæſt 1.* quare etiam Abbatiſſæ dari poteſt , *c. meminimus . 13. de Accuſat. Clem. attendentes . 2. §. ſtatuimus . de Statu monach.* nec fiat benedictio cum aſſiſtentia duorum Epiſcoporum , ſed duorum Abbatum , nec ad executionem officii Abbatialis ſit ſubſtantialis , ſed tantùm accidentalis . Unde ſi Epiſcopus tertiò cum humilitate rogatus benedictionem ſine rationabili cauſa dare recuſet , vel ſi abſens & brevi tempore rediturus non ſit , Abbas interim ritè electus & confirmatus omnia ad ſuum officium pertinentia exercere poteſt . *cap. cùm contingat 11. & ibi Gl. de Ætat. & qualit. cap. 1. de Suppl. negl. Prælat.* Neque omnes Abbates vel Abbatiſſæ benedicuntur , ſed ubi moris eſt . Colligitur *ex d. c. alienationes . 37. & ex Clem. cit.* In eo tamen convenit Benedictio cum conſecratione , quòd reiterari non debeat , ſi Abbas de uno Monaſterio ad aliud eligatur adinſtar benedictionum nuptialium , quæ non repetuntur in ſecundis nuptiis , *cap. 1. & 3. de Secund. nupt.* Barb. *de Offic. Epiſc. pag. 2. alleg. 17. num. 51.*

59 An autem ſicut Conſecratio ita etiam Benedictio tantùm die Dominica facienda ſit , non habetur ita in Jure declaratum , ideò communiùs ſentiunt DD. apud Barb. *d. l.* quòd etiam alio die feſto rectè inſtituatur ; & Gl. *in de Clem. attendentes . in V. Benedici* . aſſerit , illis quoque diebus fieri poſſe , in quibus Ordines conferuntur , & Benedictionem Abbatiſſæ , cùm nullam ſpecialem poteſtatem tribuat , & ideo potiùs rationem ſimplicis benedictionis habeat , quolibet die rectè dari. Vid. Tamb. *de Iure Abb. 1. tom. diſp. 11.*

60 Porrò de exercitio Pontificalium , benedictionibus & conſecrationibus paramentorum & vaſorum

Digitized by Google

rum ad Sacrificium Miſſæ pertinentium , collatione item minorum Ordinum , an & quatenus Abbates Presbyteri & benedicti facere poſſint & ſoleant, aliqua dixi in Libello de *Privileg. Monaſt. privil.* 49. ſed copioſiſſimè & utiliſſimè videri poterit Tamburinus *de Iure Abbatum tom.* 1. *diſp.* 21. 22. *&* 23. & circa poteſtatem ordinandi idem Tamb. *tom.* 2. *diſp.* 2. cujus materiæ ſedes in Decretalibus eſſe poteſt partim in hoc *Lib. I. in Tit. de Temp. Ord.* partim in *Lib. III. in Tit. de Conſecratione Eccleſiæ vel Altaris.* Item in Tit. *de Celebratione Miſſarum* , ſi cui tractare placuerit.

T I T U L U S VII.

De Tranſlatione Epiſcopi.

S U M M A R I A.

1. *Tranſlatio quid , & quis poſſit transferre?*
2. *Indulta tranſeundi ad alium Epiſcopatum , vel etiam retinendi priorem ſimul cum altero quid operentur?*
3. *Transferri an poſſit invitus?*
4. *Tranſlationis cauſæ.*
5. *Tranſlati prior Eccleſia , & alia beneficia à quo tempore vacare incipiant?*

1 TRanſlatio hoc loco eſt *de ſede in ſedem Authoritate ſuperioris facta commutatio ex cauſa juſta & legitima* , ſi nimirùm Epiſcopus de uno Epiſcopatu ad alium poſtuletur , & tranſeundi licentiam obtineat.

Dico I. Ad hanc tranſlationem requiri *Superioris Authoritatem* : quod ita accipiendum eſt , ut in Epiſcopis transferendis ipſius Papæ conſenſus requiratur , qui eos à vinculo ſpiritualis matrimonii , quo priori Eccleſiæ adſtricti erant , abſolvat . Imò etſi aliquo caſu confirmatio Epiſcopi ad Archiepiſcopum pertineat , tamen is à vinculo abſolvere talem Epiſcopum non valeret , *c* 1. *hoc tit.* ſicut nec Legatus *de Latere* , quamvis aliàs in multis Sedis Apoſtolicæ poteſtate utatur , quia hoc ſpecialiter ſummo Pontifici reſervatum eſt . *cap.* 3. *&* 4. *de Officio Legati* .

Et hoc non tantùm procedit , ſi Epiſcopus in priori Eccleſia conſecratus ſit , ſed etiam ſi electus tantùm & confirmatus , *cap. inter corporalia* . 2. *h. tit.* Quòd ſi quis propria authoritate ad aliam Eccleſiam tranſierit , utraque privandus erit. *cap. quanto* . 3. *h. tit.*

2 Sed quid operatur indultum , quod aliqui Epiſcopi , quia in aliis Eccleſiis ſimul ſunt Canonici , impetrant à ſummo Pontifice , ut ſi ad alium vocentur Epiſcopatum , aut dignitatem , eandem valeant aſſumere , vel ad illam tranſire , vel cum priori retinere ? R. Pleroſque Doctores cum Innoc. *in cap. ult h. tit. per textum ibidem* velle , quòd talis nihilominus ſaltem pro tutiori *poſtulandus & non eligendus* ſit ; tum quòd poſt tale indultum adhuc remaneat Epiſcopus indigens abſolutione à vinculo Eccleſiæ ; tum quòd examinatio poſtulationis ejuſmodi ad Sedem Apoſtolicam pertineat . Joann. Honorius *h. tit. num.* 5. In eo tamen melioris conditionis eſt , qui ſimile indultum habet, quàm alii poſtulati , quòd poſtulationem de ſe factam ſimpliciter acceptare poſſit , atque inde ei jus ad confirmationem quæratur , cùm tamen alii poſtulati ante ſuperioris diſpenſationem nullum jus habeant , & ſine injuria rejici poſſint , imò priùs ſimpliciter in poſtulationem conſentientes hoc ipſo tanquam ambitioſos in Curia repelli , cum Hoſtien. & Joann. Andrea atteſtatur Fagnanus in *cap. ult. de Poſtulatione Prælatorum* . Imò ſi indultum ipſum utatur verbo *electionis* , ut nimirum Epiſcopus liberè poſſit *eligi* ad aliam Eccleſiam , non ſunt reprehendendi Capitulares , ſi in ſcrutinio etiam verbum electionis aſſumant.

Eſt autem tale indultum , utpote contra jus ſtrictæ interpretationis , ideoque diſpenſatus , ut poſſit tranſire ad majorem dignitatem , non poteſt tranſire ad parem , quia ad parem , ſive æqualem dignitatem tranſitus non ita facilè conceditur , *d. c. ult. & ibi Gl. h. tit.*

Invitus autem Epiſcopus regulariter transferri non debet , niſi id exigeret ingens Eccleſiæ utilitas, vel neceſſitas , cùm jus ſuum nemini ſine culpa , aut cauſa publica auferendum ſit . Privatos tamen Clericos , qui tantam cum ſuis præbendis conjunctionem non habent , nec inter eos aliquod ſpirituale Matrimonium contrahitur , ex faciliori cauſa poſſunt per Epiſcopum etiam inviti de uno loco in alium transferri , ut qui uni loco minùs ſunt utiles , alibi ſe valeant utiliùs exercere . *cap. quæſitum* . 5. *& ibi* Panorm. *de Rerum permut.* Abbates quoque & inferiores Prælati , ſi de una dignitate ad aliam eligantur , cum conſenſu ſolius Epiſcopi vel immediati ſui Superioris tranſire poſſunt , ut in *præcedente Tit. num.* 30. dictum eſt. 3

Dico II. translationem debere fieri *ex juſta cauſa* : ſicut enim Matrimonium carnale abſque cauſa diſſolvi nequit , ita neque ſpirituale inter Epiſcopum , & Eccleſiam , *c. ſicut vir.* 11. *cauſa* 7. *quæſt.* 1. *d. c. inter corporalia* . 2. *hoc tit.* Referuntur autem juſtæ cauſæ ad duo capita , ſcilicet *utilitatis* , ſi ex tranſlatione vel univerſali vel particulari Eccleſiæ major fructus eveniat : & *neceſſitatis* , ſi v. g. ex perſecutione hoſtili , vel alia ſimili cauſa aliquis in propria Eccleſia commorari tutò non poſſit. 4

Quando autem vacet prior Epiſcopatus , à quo quis transfertur , videatur Barb. *in Collect. ad c.* 1. *h. tit. num.* 5. ubi dicit , quòd licèt olim dubia fuerit quæſtio , hodie tamen extet declaratio Cardinalium, quòd vacet ab eo tempore , quo Epiſcopus ab illius vinculo abſolvitur in Conſiſtorio Sanctitatis ſuæ , etiam ante expeditionem literarum Apoſtolicarum vel adeptam poſſeſſionem ſecundæ Eccleſiæ : & poſteaquam hujus abſolutionis notitiam Epiſcopus habuerit etiam ex teſtimonio ſeu documento Secretarii Collegii Cardinalium , illicò teneri eum abſtinere ab exercitio Ordinariæ Juriſdictionis , eamque tranſire in Capitulum tanquam ſede vacante , &c. niſi forſan S. Pontifex aliter diſpoſuerit. De aliis beneficiis tranſlati quando vacent , dictum eſt *in Tit. præced. num.* 57. 5

T I T U L U S VIII.

De Authoritate & Uſu Pallij.

S U M M A R I A.

1. *Pallium quid?*
2. *Cur dicatùr de Corpore D. Petri?*
3. *Quibus competat?*
4. *Quid denotet?*
5. *Archiepiſcopus quæ poſſit vel non ſine pallio?*
6. *Pallio quando uti liceat?*
7. *Pallii uſus ubi concedatur?*

1 *An*

Digitized by Google

8. *An etiam in loco exempto?*
9. *Archiepiſcopus & Epiſcopus qualiter poſſiat Pontificalia exercere in loco exempto, & quid, ſi exempti reſiſtant?*
10. *Pallium cohæret Perſonæ, & loco.*

1 P*Allium* eſt *ſingulare ornamentum deſumptum ex Corpore D. Petri, & à ſummo Pontifice Archiepiſcopis datum, deſignans plenitudinem paſtoralis & Archiepiſcopalis officii, quo Archiepiſcopus certis ſolùm diebus, & intra Eccleſiam uti poteſt.*

2 Dicitur I. Pallium eſſe *de Corpore D. Petri*, *cap. ſignificaſti. 4. de Electione.* vel quòd conſecratum deferatur ad altare D.Petri in memoriam Corporis ejus, & inde tradatur Archiepiſcopis, aut Procuratoribus eorum, ut exiſtimat Gloſſa & Barb. *in d.cap.ſignificaſti*, vel quòd indicet veluti partem Eccleſiaſticæ poteſtatis, quæ de Corpore D.Petri, hoc eſt, de univerſali regimine Eccleſiæ Archiepiſcopis conceditur, ſicut putat Hoſtienſis, *in cap. ad honorem. 4. h. tit. num. 3.*

Dicitur II. *Pallium dari Archiepiſcopis*: & inpri-
3 mis quidem Summo Pontifici competit, quia ipſe Archiepiſcopus Romanus, id eſt, Princeps & Epiſcopus Epiſcoporum omnium habetur; deinde Patriarchis & Archiepiſcopis inferioribus; aliquando etiam ex ſpeciali gratia & privilegio quibusdam Epiſcopis datur.

Hæc Porrò conceſſio Pallii impediri non poteſt per criminis aut defectus objectionem, niſi obiiciens intra bimeſtre tempus probationes paratas exhibeat. *Extravag.un.h.tit. inter Com.*

4 Dicitur III. per Pallium *plenitudinem Paſtoralis* (qua de cauſa ex *ovium lana* conficitur) & *Archiepiſcopalis officii deſignari*: etenim electus ad Archiepiſcopatum, tametſi confirmatus vel conſecratus ſit, Archiepiſcopum tamen ſe nominare non poteſt ante acceptum Pallium, nec ea, quæ Archiepiſcopalis officii
5 ſunt, exercere, *cap.3.h.tit.* licèt verò per conſecrationem acceperit poteſtatem & characterem Ordinis Epiſcopalis, nihilominus hanc Ordinis poteſtatem, quæ inter Miſſarum ſolennia, vel in Pontificalibus ornamentis peragitur, ut conficere chriſma, conſecrare Eccleſias, ordinare Clericos, ante acceptum pallium exercere non debet, cùm id non tantùm ſimplex Epiſcopus, ſed ut Archiepiſcopus facere videatur, *cap. quod ſicut. 28. verſ. præterea. de Electione.* Actus verò juriſdictionis, ut audire cauſas, delegare, cenſurare, &c. exceptis illis, qui Archiepiſcopo ſunt proprii, ut viſitare Provinciam, vel Concilium provinciale congregare, poſt obtentam confirmationem facere non prohibetur. Extra provinciam quoque ſuam, ab alieno Epiſcopo invitatus ibidem actus Ordinis exercere poteſt, quia cùm extra provinciam Pallio uti nequeat, ut mox dicemus, cenſebitur tales actus facere, ut quilibet alius ſimplex Epiſcopus. Ea etiam, quæ ſine miſſa, & in Stola tantùm ab Epiſcopis fieri ſolent, ut ſacra vaſa, aut paramenta, vel cæmeteria benedicere, Baptizatos confirmare, &c. ante acceptum Pallium exerceri poſſe, præſertim conſuetudine accedente, putat Hoſtienſis *hoc loco ſub num.1.* & quòd generaliter Archiepiſcopus actus Ordinis, quos ante acceptum *pallium* ipſe facere nequit, alteri Epiſcopo delegare & committere valeat, cùm delegatio ſit actus juriſdictionis, non Ordinis, ſatis colligitur ex *c.ſuffraganeis.11. de Electione.*

6 Dicitur IV. uſum *Pallii* tantùm *certis diebus licitum eſſe*: quamvis enim ſolus Papa inter Miſſarum ſolennia ſemper, & ubique utatur *Pallio*, cùm ipſe ſolus vocatus ſit in plenitudinem paſtoralis officii reſpectu univerſalis Eccleſiæ, inferiores autem Epiſcopi, qui in *partem tantùm ſolicitudinis*, reſpectu particularium Eccleſiarum vocati ſunt, ſtatutis ſolùm diebus juxta tenorem privilegiorum ſuorum, & conſuetudines locorum in feſtis

principalioribus Eccleſiæ uniuerſalis, vel ſuæ particularis (quæ in Calendario Eccleſiaſtico ſpecialiter annotari ſolent) item & in Anniverſario Conſecrationis ſuæ, ac in Ordinarionibus Clericorum, Conſecrationibus Eccleſiarum *Pallio* utuntur. *c.4. & ult. cùm Gl. ibidem h. tit.*

Dicitur V. geſtationem *Pallii* tantùm *intra Eccleſiam ſuam* Archiepiſcopo permiſſam eſſe; nomine autem Eccleſiæ tota ipſius provincia intelligitur. *c. 1. h. tit.* Privilegio tamen Apoſtolico etiam acquiri poteſt jus extra provinciam *Pallio* utendi, dummodo licentia Epiſcopi, cujus eſt diæceſis aliena in ordine ad Pontificalia exercenda, & conſenſus Archiepiſcopi, cujus eſt Provincia in Ordine ad uſum *Pallii* accedat. Conſuetudo verò utendi *Pallio* extra Provinciam invalida & corruptela declaratur. *in cap. ex tuarum 5. h. tit.* niſi fortè juſto titulo, aut fama ſaltem privilegii adjuvetur. 7

An autem ſi Archiepiſcopus in loco exempto ſuæ Provinciæ divina officia in pontificalibus celebret, ſicut ei permittitur *in Clem. 2. de Privilegiis.* licitè utatur Pallio? quæri poſſet. R. cùm Gloſſa ibidem affirmativè, tum quòd in dicta *Clem.* generaliter concedatur celebratio in Pontificalibus ſine exceptione *Pallii*, tum quòd locus exemptus (qui ſpeciale Territorium non habet, & *nullius diæceſis* non eſt) reputetur *in diæceſi & Provincia*, quàmvis non *de diæceſi & Privilegia*, ut infra *Lib.V.Tit.XXXIII.de Privilegiis §. ult.* explicabimus. 8

Hoc loco obiter adnotandum eſt, quòd Archiepiſcopus poſſit quidem propria Authoritate in loco exempto Miſſam ſolemniter celebrare, vel coram ſe ab alio, ſine Pontificalibus tamen, facere celebrari, qui actus honoris cenſetur, non tamen poſſit ſine licentia exemptorum ea, quæ ſunt officii, & juriſdictionis, ut ordinare, judicare &c. Item ſi exempti indebitè reſiſtant Epiſcopo volenti celebrare in eorum Eccleſiis, nón poterunt propterea ab eodem Epiſcopo puniri, ſed à legitimo ſuo ſuperiore. Fagnan. *in cap. 1. h. tit. num. 18. & 19.* ubi in fine dicit, ſic omnes DD. tenere. 9

Cæterùm Pallium ita cohæret perſonæ, ut alteri cedi vel commodari nequeat, ſed cum eo quiſque ſepeliendus ſit, *cap.2.h.tit.* Quòd ſi contingat, aliquem de uno Archiepiſcopatu ad alium transferri, novum Pallium impetrare debet retento etiam veteri, quo quidem ampliùs non utitur, cùm ſit ſpecialiter pro priori tantùm Eccleſia datum, in ſepultura tamen ipſi adjungitur. *cap. bonæ. 4. in fin.* & ibi Gl. *in v. Pallium. de Poſtulat. Prælat.* Innoc. & Panorm. *in d. cap. 2. h. t.* 10

TITULUS IX.

De Renuntiatione.

SUMMARIA.

1. *Renuntiatio quid?*
2. *Renuntiatio tacita quæ?*
3. *Renuntiatio expreſſa.*
4. *Renuntiatio quando fieri poſſit ſine ſuperioris authoritate?*
5. *Beneficia ingredientis religionem quando vacent?*
6. *Renuntiatio debet fieri ex cauſa, & quali?*
7. *Epiſcopus vovens ingredi religionem an teneatur reſignare Epiſcopatum & ingredi?*
8. *De reſignatione conditionali in favorem alterius; & coram quo fieri poſſit?*
9. *Reſignatio facta coram Epiſcopo in favorem tertii cum*

Digitized by Google

clauſula non aliter &c. *an poſſit acceptari rejecta conditione?*

10. *Reſignans an poſſit ſibi reſervare fructus vel penſionem ex beneficio?*

11. *De renuntiatione permutationis cauſa remiſſivè.*

12. *Reſignans beneficium an & quando poſſit pœnitere?*

13. *De reſignatione facta per Procuratorem, & qualiter ejus mandatum revocetur?*

14. *Regula Cancel. de Infirmis reſignantibus; ubi & de reſignatione beneficiorum facta ante promotionem. Item de publicatione reſignationum, remiſſivè.*

15. *Reſignatorum beneficiorum fructus ad quem pertineant?*

1 RENuntiatio unius plerumque facit locum promotioni alterius: ipſique Prælati promoti, ad novam dignitatem, priora beneficia dimittere debent, ut ſupra vidimus. Hinc ſubjungitur in præſenti, de renuntiatione, ſeu ut vulgò appellatur, reſignatione dignitatis vel beneficii.

Renuntiatio, ſeu *reſignatio* eſt *ſpontanea beneficii dimiſſio*. Dicitur, *ſpontanea*, ut excludatur legitima privatio; niſi quòd ſubinde ad honoris conſervationem beneficio vel dignitate privandus ad liberam reſignationem ex gratia Epiſcopi admittatur. Item etiam dolus & metus in reſignatione abeſſe debet, aliàs reſignatio irritanda, & reſignans ad beneficium reſtituendus erit. *cap. 3. & 4. De his, quæ vi metusve &c.*

2 Renuntiatio duplex eſt, tacita & expreſſa. *Tacita*, quæ fit facto aliquo reſignationem ſignificante, vel ex diſpoſitione juris importante, ut ſi Clericus in minoribus conſtitutus matrimonium contrahat *cap. 1. & paſſim de Clericis conjugatis*. Si quis alterum beneficium cum priore incompatibile ſuſcipiat, *cap. de multa 28. de Præbendis. & extravag. execrabilis. 22. eodem.* Item exemplum habetur *in cap. ex ore 3. De his, quæ fiunt à majore parte capit*: ubi habetur jus ex literis Apoſtolicis ad quandam præpoſituram, dicitur juri ſuo renuntiaſſe, quòd illi, qui à Capitulo in Præpoſitum electus fuit, reverentiam Præpoſito debitam exhibuerit. Quando autem aliquis habens literas pro beneficio ad collationem Capituli pertinente ſubmittit ſe gratiæ Capituli, per hoc non videtur renuntiaſſe juri literarum ſuarum, ut notant Doctores communiter *in cap. veniens. 13. hoc tit.* quando enim adverſarius eſt potens, videntur hæc verba eſſe potiùs urbanitatis, & habere in ſe tacitam proteſtationem ut ſi non gratiæ, tunc juri locus eſſe debeat. Panorm. *in d. cap. veniens. num. 5.*

3 *Expreſſa* renuntiatio eſt, quæ fit verbis expreſſis coram legitimo ſuperiore eam acceptante; igitur regulariter beneficium ſine ſuperioris conſenſu dimitti non debet, & dimittens per cenſuras ad reaſſumendum (niſi ſuperior malit renuntiationem ratam habere, quia renuntiatio valet in præjudicium renuntiantis, non ſuperioris) compelli poteſt, & alia pœna arbitraria puniri. *c. admonet. 4. & ibi gloſſ. & DD. hoc tit.* adeò ut conſuetudo contraria invalida, & corruptela cenſenda ſit, *c. cum venerabilis 7. de Conſuetudine.* Et quidem conſenſus immediati ſuperioris Eccleſiaſtici requiritur, quo nomine etiam inferior Epiſcopo venit, ſi ad eum jure ſpeciali inſtitutio & deſtinatio in beneficio pertineat. Panorm. *in c. quod in dubiis. 8. hoc tit. num. 6.* In manibus autem laici licèt is Notarius Curiæ Eccleſiaſticæ ſit, vel Patronus beneficii, renuntiatio fieri non poteſt: & ſic renuncians in pœnam eſt beneficio privandus. *dicto cap. quod in dubiis. & ibi* Barb. *num. 3. hoc tit.*

4 Dico *regulariter* ad renuntiationem requiri ſuperioris authoritatem. Excipitur I. Summus Pontifex, qui cùm ſuperiorem in terris non habeat propria authoritate renuntiare poteſt. *cap. 1. hoc tit. in 6.* II. Excipiuntur, qui plenum jus in beneficio non habent, ut ſunt electi tantùm, & necdum confirmati, vel habentes literas Apoſtolicas ad beneficium vacans vel vacaturum. III. Qui habent jus litigioſum, poſſunt recedere à lite, & dimittere jus ſuum, ſi priùs non fuerunt in pacifica poſſeſſione, non autem propterea beneficium ſic dimiſſum acquiretur litis adverſario, niſi probet juſtum titulum: quia beneficium per tranſactionem, vel compoſitionem abſque canonica inſtitutione obtineri non poteſt. *cap. 1. de R. I. in 6.* in curia tamen ſi unus ex collitigantibus cedat, vel decedat lite pendente, tunc ad ſuccidendas lites ſolet alter collitigans potiùs, quàm extraneus in beneficio ſurrogari juxta Reg. Cancel. *de Surrogandis collitigantibus*. IV. inferiores beneficiati (ſecus eſt de Epiſcopus *c. niſi. 10. hoc tit.*) ad religionem petita tantùm licèt non obtenta licentia ſui Ordinarii tranſire poſſunt. *arg. cap. licèt. 18. de Regularibus. cap. duæ ſunt. 2. cauſa 19. quæſt. 2.* Gloſſ. *in d. cap. admonet. 4. v. inconſultò. hoc tit.* beneficia tamen ipſorum non vacant, niſi ſecuta profeſſione, quod multi Doctores volunt procedere, tametſi priùs intuitu ingreſsus in religionem ea reſignarint, ne à licito regreſſu impediantur. Videatur text. in Concilium Trident. *Seſſ. 25. de Regularib. c. 16.* & DD. ibid. cit. apud Barb. *num. 13. &c.*

Porrò reſignatio coram ſuperiore ex legitima & gravi cauſa fieri debet, quæ cauſæ recenſentur in *c. niſi. 10. hoc tit.* juncta Bulla Pij V. *Quanta Eccleſiæ*, & ob faciliorem memoriam per Interpretes ſequentibus verſiculis comprehenduntur.

Debilis, ignarus, malè conſcius, irregularis:
Quem mala plebs odit, dans ſcandala, cedere poſſit.

Eſt autem harum cauſarum cognitio facienda, talis enim *debilitas* ob ſenium, vel morbum eſſe debet, quæ impotentem reddat ad officium paſtorale; aliàs locum habebit, quod dicit Pontifex *in cap. 1. h. t.* quòd *vergente deorſum conditione corporea, fervor ſpiritus in ſublime conſcendat.* Deinde talis *ignorantia* intelligitur, qua cum ipſam Eccleſiam utiliter regere nequeat; cæteroquin competens ſcientia toleratur, & *imperfectum ſcientiæ* inquit Innoc. III. *in d. c. niſi. poteſt ſupplere perfectio charitatis*. Item talis conſcientia *criminis* facultatem reſignandi præbet, propter quod ipſius officii executio etiam poſt peractam pœnitentiam ſuſpenditur, uti crimen homicidii, ſimoniæ & alia crimina probata in judicio, ex quibus ſequitur infamia, arg *cap. fin. de Temp. ord.* Gloſſ. *in d. c. niſi. in V. ſed duntaxat.* Illa quoque *irregularitas* ſolùm cauſa renuntiationis eſt, in qua non ſolet facilè diſpenſari ut in bigamia, homicidio voluntario, &c. Secus in illegitima nativitate, ſi ea ſit occulta, & aliquis non ſit imitator paternæ incontinentiæ, *d. c. niſi.* Iſtæ verò cauſæ tam ponderantes, *in ſup. d. cap. niſi.* principaliter circa Epiſcopos (quorum reſignationem tantum Summus Pontifex recipere poteſt ob vinculum ſpiritualis matrimonii) requiritur. Sed Pius V in Bulla quæ incipit: *Quanta Eccleſiæ Dei.* idipſum ad reſignationes quorumlibet beneficiatorum extendiſſe videtur, adeo ut reſignationes ſine juſtis cauſis in *d. Bulla* expreſſis ab Ordinariis receptæ nullæ & invalidæ ſint; attamen hanc Bullam non eſſe ubique uſu receptam teſtatur Zypæus *in Analyſi Iur. Pont. hoc tit. ſub num. 1.* Præſertim cùm hodie non ſit Clericorum penuria, & jure communi non videatur in inferioribus beneficiatis ſpecialis aliqua cauſa ad reſignationem deſiderata, ideò conſuetudo obtinuit, ut etiam ſine graviori cauſa ex libera voluntate reſignationes admittantur. 6

De Epiſcopo vovente Religionem hoc loco ſolet moveri quæſtio, an teneatur reſignare Epiſcopatum, & implere votum? Ratio dubitandi eſt, quòd tale votum ſit in præjudicium melioris boni, cùm paſtorale officium videatur opus magis meritorium, quàm vita 7

con-

contemplativa Religioſorum, ut colligitur ex textu *d. cap. niſi* 10. *hoc tit.* Tale votum valere quidem, ſed habere in ſe conditionem affirmativam, ſi Papa conſenſerit, & ideò teneri voventem, quantùm in ſe eſt, hunc conſenſum petere, cum pluribus alijs docet Barb. *in Collect. ad c. pen. de Voto. ſub num.* 5. Ad rationem dubitandi poteſt dici, ex judicio Summi Pontificis pendere, quinam ſingulis caſibus, conſideratis perſonæ qualitatibus, & circumſtantiis ſit ſtatus melior, & ad æternam ſalutem ſecurior, magisque meritorius. Quod verò dicitur, Epiſcopatum eſſe ſtatum perfectiorem, id DD. intelligunt de perfectione activa, quatenus Epiſcopo iucumbit per rectam gubernationem ſibi ſubditos ad perfectionem vitæ Chriſtianæ deducere: non autem de perfectione paſſiva, quæ eſt in ipſa Epiſcopi perſona, quæ potiùs ſupponitur, quàm quòd Epiſcopatus ad eam directè promoveat, ut ait Paul. Laym. *in Theol. mor. lib.* 4. *tract.* 4. *cap.* 2. *num.* 14. *in fin.*

8 Renuntiatio expreſſa ſubdividitur in *puram & conditionalem*: *pura* eſt, quæ fit ſimpliciter ſine reſervatione aut reſtrictione aliqua: *conditionalis* verò, quæ fit ſub certo modo aut conditione. Talis reſignatio *conditionalis* eſt I. quæ fit in perſonæ certæ ſavorem, ut illi, & non alteri conferatur beneficium renuntiatum. Hæc renuntiatio coram Epiſcopo, vel alio Ordinario, excepto Summo Pontifice, fieri nequit, ne reſignationes beneficiorum ſpeciem quamdam hereditariæ ſucceſſionis, quam Sacri canones ſemper deteſtantur, volentes beneficia ſecundùm merita perſonarum diſtribui, acquirant. Pariſius *de Reſignat. benefic. lib.* 1. *quæſt.* 3. *num.* 1. ubi dicit, hanc ſententiam eſſe communem omnium doctrinam & in praxi obſervatam.

Quod ſi quis ſimpliciter reſignaverit, & per modum recommendationis potiùs, quàm rigoroſæ obligationis Epiſcopo certam aliquam perſonam nominaverit, non eſſe jure prohibitum, quin Epiſcopus poſſit perſonæ commendatæ, ſi idonea fuerit, illud beneficium conferre, docet Zoeſius *ad tit. Decretal. de Simonia num.* 72. Covar. *Var. Reſol. lib.* 1. *cap* 5. *n.* 5. neceſſitate autem aliqua non obſtringetur Epiſcopus, nec injuriam faciet nominato, ſi alteri conferat: cùm enim reſignatio in ſavorem tertij ſit prohibita, non potuit illi nominato jus aliquod ex hac nominatione acquiſitum fuiſſe, & conſequenter nec injuria per denegatam collationem irrogari. Ad Bullam Pij V. quæ incipit: *Quanta Eccleſiæ*, & prohibet omnem ſucceſſoris in beneficio deſignationem, reſpondet Zoeſius *d. loco* eam explicari poſſe de ipſis collatoribus, ut nulli firmam aliquam promiſſionem vel obligationem de ſuccedendo in beneficio faciant. Item quòd ex eadem Bulla Pii V. juxta declarationem Cardinal. apud Garc. *de Benef. p.* 9. *cap.* 2. *num.* 21. *& p.* 11. *cap.* 3. *num.* 266. beneficia reſignata non poſſint conferri vel admittentium reſignationem, vel reſignantium conſanguineis, vide, quæ dicemus infra *ad T. de Filiis Presbyterorum ſub numer.* 3.

9 Quid autem ſi reſignans addiderit clauſulam, quòd *non aliter intendat reſignare, quàm in favorem tertij*, anne Epiſcopus poterit talem reſignationem acceptare, & rejecta conditione ſive clauſula, alteri quàm deſignato conferre? Ita exiſtimat Covar. *d. loc.* eò quòd Epiſcopus talem conditionem utpote contra jura non teneatur obſervare. Verùm probabilius cenſeo cum Zoeſio. *l. cit. num.* 73. talem reſignationem ab Epiſcopo acceptari, vel acceptari & conditionem reijci non poſſe. Ratio prioris eſt, quia juxta dicta reſignatio in favorem tertij cum aliqua obligatione coram Epiſcopo fieri non poteſt. Ratio autem poſterioris datur à Zoeſio, quòd actus conditionatus, cùm ſuſpendat voluntatem, debeat vel totus ut ponitur acceptari, vel totus reijci. Videtur mihi addenda & alia ratio, quòd *conditiones impoſſibiles* (quales etiam ſunt, quæ contra jura ponuntur ut hic, *l. filius* 6. *ff. de condition.* 15. *Inſtitutionum*) vitient, & irritos reddant regulariter (excepto matrimonio *cap. ult. de conditionibus appoſ.*) omnes contractus, & actus inter vivos, quamvis in ultimis voluntatibus, quibus quantùm ad favorem quoad hoc annumeratur matrimonium, vitientur & reijciantur, *§. ſi impoſſibilis.* 11. *Inſtit. de Inutilibus ſtipulationibus. l. non ſolùm.* 31. *ff. de oblig. & act.*

II. Fit reſignatio *conditionalis*, ſi reſignans reſervet ſibi fructus aut penſionem ex beneficio reſignato, vel expenſas in obtentione aut lite circa beneficium factas. Hæc reſignatio etiam coram Epiſcopo, vel alio collatore, quàm Summo Pontifice, regulariter fieri non poteſt, idque ex duplici capite; tùm quòd beneficia Eccleſiaſtica debeant *ſine diminutione*, hoc eſt, ſine cujuslibet novi oneris impoſitione conferri, ut dicemus infra *Lib. III. in Tit. Ut Eccleſiaſt. benef. ſine dimin. confer.* tum, quòd talis reſignatio in effectu ſit permutatio beneficij pro parte fructuum, & redituum, fructus autem & reditus à beneficio ſeparati, cùm ſint res temporales, eſſet permutatio rei ſpiritualis pro temporali, conſequenter ſimoniaca. Interim tamen quia præter Summum Pontificem etiam certis caſibus Epiſcopus poteſt penſiones in beneficiis conſtituere, ut ſi ætate decrepitus aut infirmus, vel habens beneficium litigioſum, pro bono pacis reſignare velit, reſte Barb. *de Officio Epiſc. allegat* 85. *ſub num.* 11. ideo nihil obſtabit, quin Epiſcopus poſſit ſimpliciter & purè reſignanti talem penſionem ex cauſa conſtituere, vel ipſe reſignaturus, ut ſecurior ſit, eam ob rem ante reſignationem ſupplicare Epiſcopo. Quod ſi penſio ſit erecta vel erigenda in titulum cum obligatione aliqua Divini officij v. g. certarum miſſarum, Breviarij, Horarum, B. Virg. &c. tunc ſicut talis penſio beneficii nomine cenſetur, ita etiam beneficium reſignatum rectè pro ea commutari poteſt. Videatur Suarez. *de Simonia lib.* 4. *cap.* 35. *num.* 21. *& ſeqq.* Layman. *in Theol. moral. lib.* 4. *tract.* 10. *cap. ult* §. 5. *num.* 52. *& ſeq.* 10

III. Renuntiatio *conditionalis* eſt ex cauſa permutationis; quando enim Clerici ſua inter ſe beneficia permutare volunt, neceſſe habent, ut ea priùs in manus Ordinarij ſui reſignent exprimentes, quòd hæc reſignatio non ſit abſoluta, ſed ſub conditione permutationis, qua de re inferiùs in Lib. III. in Tit. *de Rerum permutatione* tractabimus. 11

Porrò renuntiatione facta, & à ſuperiore admiſſa non eſt ampliùs locus pœnitentiæ, ſed reſignans etiam invitus compelli poteſt ad dimittendam beneficij poſſeſſionem, *cap.* 3. *cap.* 6. *&* 12. *h. tit.* Dico *renuntiatione admiſſa*: antequam enim ſuperior acceptarit, & res integra eſſe deſierit, poteſt reſignans pœnitere. *cap. lectæ.* 14. *h. tit.* 12

Si procuratorem aliquis miſerit ad reſignandum poteſt quidem etiam re integra pœnitere, & mandatum procuratoris revocare, ita tamen ut hæc revocatio Procuratori intimetur, aliàs validè procedet ad reſignationem, licèt in abſentia ejus mandatum revocatum ſit. *Clem. un. hoc tit.* quamvis ſecus ſit in matrimonio, ad quod contrahendum miſſus procurator, etiam in abſentia & inſcius revocari poteſt ob favorem libertatis matrimonialis, *c. fin. de Procurat. in* 6. In alijs autem contractibus non ita ſe habet. *l. ſi præcedente.* 58. *ff. Mandati*, & mandatum Procuratoris non interna ſolùm, ſed etiam externa voluntate principalis, & quidem ipſi Procuratori innoteſcente revocari debet, ne aliàs principales allegando internum vel occultum diſſenſum quosvis ſuorum procuratorum contractus 13

Digitized by Google

facilè impugnare, & evertete cum magno aliorum præjudicio valeant.

Morte principalis quoque revocatur mandatum Procuratoris § *item*, 10. *Inſt. de Mandato*. *Clem. fin. de Procurat.* quod quidem dubium non habet, ſi res adhuc integra ſit, & Procurator nihil circa renuntiationem egerit; quòd ſi verò jam libellum renuntiationis ſuperioti porrexerit, adeoque in negotio proceſſerit, inſinuat quidem textus *d. Clem. fin. ibi*: *etiam quoad negotia jam incœpta*. mandatum Procuratoris nihilominus exſpirare. Contrarium tamen obſervari in Curia ex deciſionibus Rotæ, & quibuſdam extravag. Alexandri VI. & Leonis X. tradit Patiſius *de Reſignatione beneficiorum lib. 9. cap. 24. num. 14. & ſeq.* Sed quid ſi principalis mortuus fuerit re integra, & Procurator hujus mortis ignarus proceſſerit? Videbitur forte validè proceſſiſſe ad reſignationem, ut beneficium non per mortem ſed per reſignationem, ponamus in favorem tertii, vacare intelligatur: tum argumento à revocatione non intimata, de qua paulo ante dictum; tum quòd ita jure civili *dicto* §. 10. conſtitutum ſit, & procedenti detur mandati actio. Nihilominus invalidam eſſe reſignationem communiùs receptum eſt, teſte Pariſio *dicto l. num.* 3. quia poſt mortem principalis nihil ampliùs eſt in ejus vel hæredum poteſtate, quod reſignari poſſit, cùm beneficium vacans ſtatim devolvatur ad ordinarii collatoris poteſtatem. Non obſtat paritas ducta à revocatione non intimata: nam quando vivo beneficiato mandatum procuratoris revocatur, beneficium eſt adhuc penes principalem, ergo nihil obeſt, quin à Procuratore jure ſic permittente *in Clem. fin. hoc tit.* reſignari poſſit. Jus civile verò *in dicto* §. 10. accipiendum eſt de aliis rebus noſtri patrimonii, quæ ad ipſos hæredes tranſeunt.

14 Speciale eſt circa reſignationes beneficiorum ex regula Cancellariæ: *De viginti*, ſive *De infirmis reſignantibus*. quòd ſi quis infirmus reſignet beneficium, & intra 20. dies moriatur, beneficium vacet non per reſignationem, ſed per mortem: quod propterea ſic ſtatutum eſt, ne infirmi in præjudicium Ordinariorum, vel habentium gratias exſpectativas poſſint per reſignationem talia beneficia in tertium fraude plerumque interveniente transferre; de qua regula videatur prolixè Pariſius *lib. 12. per totum*. & quæ dicemus inferiùs in Lib. III. in Tit. *de Præbend.* §. 3. *num.* 29. *& ſeq.* Item de reſignatione beneficiorum, quæ fiunt ante promotion m. *d.* §. 3. *num.* 36. Item & de publicatione reſignationis facienda per eum, cui beneficium reſignatum eollatum, vid. in dict. tit. *de Præbendis ſub num. 17. verſ. octavo*.

16 Fructus beneficiorum poſt reſignationem vel mortem beneficiati ad quem pertineant, tradit Joann. Honorius *hoc. tit. ſub num.* 14. *verſ. fructus* cum cit. ibidem, nimirum quòd fructus naturales, & induſtriales à ſolo ſeparati uſque ad diem admiſſæ reſignationis debeantur reſignanti, etiam ſi prædia frugifera eſſent locata, & dies ſolutionis nondum adveniſſet, quia ſufficit, quòd fructus, quorum cauſa ſolutio facienda eſt, tempore prædicto eſſent collecti; fructus verò civiles, qui proveniunt ex re non producente naturaliter fructus, ut ex locatione ædium, quorum dies ſolutionis tempore acceptatæ reſignationis nondum advenit, ſicut & fructus naturales pendentes, qui cenſentur pars fundi, debeantur ſucceſſori. Vid. Hon. *d. l.* & citati apud eundem.

TITULUS X.

De Supplenda Negligentia Prælatorum.

SUMMARIA.

1. *Negligentia qualiter ſuppleatur in collatione beneficiorum?*
2. *Negligentiam exemptorum aliquando ſupplet Epiſcopus: item & delegati Papalis.*
3. *Negligentiam Epiſcopi ſupplet Archiepiſcopus.*
4. *An etiam citra viam appellationis?*
5. *Juſtitia denegata & protracta differunt.*
6. *& 7. Explicatur text. in* c. 1. h. t. in 6.
8. *Explicatur tex.* in c. nullus 17. de jure Patronatus.

NE per negligentiam, & incuriam Prælatorum 1
Eccleſiis aut ſubditis temporale aut ſpirituale damnum eveniat, rectè tum hic in præſenti tit. tum ſæpiùs alibi jure conſtitutum eſt, ut officium, poteſtas, & jurisdictio inferiorum Prælatorum in illo caſu, in quo ſunt negligentes, ad Superiorem devolvatur.

Porrò capitula potiora in hoc tit. poſita loquuntur de ſupplenda negligentia, quæ in collatione beneficiorum committitur; etenim ex Concilio Lateranenſi beneficia intra 6. menſes computandos à die innoteſcentis vacationis conferenda ſunt, quo termino elapſo ab inferiore Prælato v. g. Abbate, Præpoſito, cui jus conferendi ex privilegio, vel præſcriptione competit ad Epiſcopum, ab Epiſcopo ad Capitulum, à Capitulo ad Archiepiſcopum, ab hoc denique ad Summum Pontificem devolutio fiet, ut traditur *in Lib. III. Decretalium. in Tit. de Præbendis*.

Prætereà Epiſcopi in pluribus aliis cauſis præter 2
beneficiorum collationem inferiorum Prælat rum negligentiam ſupplere poſſunt, & debent, & frequenter etiam *Exemptorum* tanquam *Sedis Apoſtolicæ delegati*, quæ cauſæ in aliis titulis pro exigentia materiæ enarrantur, & ſummatim tradit Barb. *de Officio Epiſcopi. p. 2. in princ. à num.* 85. ubi. *num.* 102. addit, quòd Epiſcopus negligentiam. De legati Papalis authoritate ordinaria ſupplere poſſit juxta caſum notabilem *in cap. ſignificavit. 6. de Officii Ordinarii*. ubi cauſa ſuper inceſtu duorum ab Epiſcopo excommunicatione punita, & propter appellationem excommunicatorum à Summo Pontifice delegata rediit ad Epiſcopum, quòd delegatus in adminiſtranda Juſtitia negligens fuerit.

Sed & Archiepiſcopus Epiſcopi non exempti ne- 3
gligentiam ſupplet, ejusque jurisdictionem ad ſe devolutam exercet, ut ſi teſtes ſuæ Jurisdictioni ſubjectos in judicio coram Archiepiſcopo ventilato neceſſarios ad requiſitionem debitam non exhibuerit; ſi præſentatos à Patronis non inſtituerit; ſi crimina ſuorum Diœceſanorum notoria non emendaverit; ſi ultimas voluntates defunctorum executus non fuerit; ſi diſpenſationem aut abſolutionem debitam negarit &c. Barb. *de Officio Epiſcopi p. 1. tit. 4. num.* 19. Quòd ſi Epiſcopus excommunicatus aut ab hoſtibus captus vel mortuus fuerit, non propterea Jurisdictio ejus ad Archiepiſcopum, ſed Capitulum devolvitur. *cap. 1. & 3. hoc tit. in 6.*

Controverſia eſt inter Doctores, utrum Jurisdictio 4
con-

Digitized by Google

contentioſa Epiſcopi ob cauſam negligentiæ citra appellationem devolvatur ad Archiepiſcopum, ita ut omiſſis appellationibus ſive appellationis ſolennitatibus, mox per viam ſimplicis quærelæ, vel denegatæ, aut protractæ Juſtitiæ adiri poſſit? Extra caſus ſpecialiter in jure expreſſus non devolvi Juriſdictionem ad Archiepiſcopum cujuscunque negligentiæ prætextu citra viam appellationis concludit Barb. *de Officio Epiſcopi p. 3. alleg.* 126. *num.* 6. eò quòd generaliter Archiepiſcopus careat Juriſdictione in ſubditos ſuffraganeorum, niſi quatenus ei expreſſo jure conceditur; quod confirmat textus *in cap.* 1. *hoc tit. in* 6. ibi: *cùm id non inveniatur à jure conceſſum &c.* Alij è contra apud eundem Barb. *num.* 10. docent, univerſim ex negligentia Epiſcopi ad Archiepiſcopum ipſo jure devolvi juriſdictionem. Verùm hac in re videtur mihi valde rationabilis diſtinctio, quam ex praxi Cameræ Imperialis tradit Andreas Gaill. *Lib.* 1. *obſ.* 28. an nimirùm cauſa coram Superiore judice cœpta, & pendens ſit, vel an res adue ſit integra: Priore caſu appellatione opus erit. arg. *cap. ex parte.* 67. *de Appellat.* quia prima inſtantia ſemel occupata per litis conteſtationem non eſt tranſitus ad ſuperiorem judicem, niſi per ſecundam inſtantiam, adeoque per appellationem. Altero verò caſu, ſi judex inferior, ſive Epiſcopus debitè ſaltem ſemel requiſitus Juſtitiam denegarit, generaliter devolvetur Juriſdictio primæ inſtantiæ ad Superiorem, ut etiam per viam ſimplicis querelæ adiri poſſit. Textus *in novell.* 17. *c.* 3. ubi enim prima inſtantia ab inferiore denegatur, neceſſario debet apud Superiorem quæri, & quidem ſub ratione primæ, quia non eſt ſecunda ſine prima. Quamvis autem aliàs in decernendis proceſſibus ſive admiſſione litis regulariter credatur ſoli relationi ſupplicantis, & actoris, exceptio tamen eſt in cauſa *denegatæ Juſtitiæ*, ut de denegatione debeat priùs per publicum inſtrumentum, vel alias legitimas probationes conſtare.

5 Differentia quoque notanda eſt inter *denegatam*, & *protractam juſtitiam*, quòd, poſtquàm Judex inferior verbis aut factis apertè denegavit Juſtitiam, ſtatim ſuſcipiatur cauſa in ſuperiori tribunali; poſtquàm verò acceptavit quidem cauſam, ſed *protraxit*, & neglexit finire, priùs decernantur à ſuperiore judice *promotoriales*, ut Practici appellant, in quibus aſſignatur terminus, & certum tempus inferiori judici pro juſtitia adminiſtranda, & poſt illum terminum primùm Juriſdictio devoluta cenſetur. Gaill. *d. l. num.* 7. Mynſ. *Cent.* 2. *obſ.* 24.

6 Cæterùm ex allegato textu *in d. c.* 1. *hoc tit. in* 6. exiſtimat quidem Barboſ. *d. l.* cum aliis ibidem cit. quòd nec ex rei natura aut rationis paritate & pondere circa actus tam contentioſæ, quàm voluntariæ Juriſdictionis ob negligentiam Epiſcopi fiat devolutio ad Archiepiſcopum, niſi quatenus ſpecialiter in jure conceſſum eſt. Magis tamen placet aliorum ſententia, qui generaliter ex negligentia Epiſcopi devolutionem concedunt cum Gloſſa *in d. cap.* 1. *in v. culpis*. Hoſtienſi *in Summa in tit. de Officio Ordinarii. poſt. num.* 7. Azorio *Inſt. moral. parte* 2. *lib.* 3. *cap.* 34. *quæſt.* 10. Ratio eſt: I. quia Rubrica hujus tit. eſt generalis, & quæ ſub eà ponuntur exempla, ſunt declarantia, non reſtringentia. II. Ratio legis eſt generalis, ut nimirùm univerſim utilitati Eccleſiarum & ſubditorum proſpiciatur, ne ex negligentia Epiſcopi damnum accipiant, ergò etiam Lex generalis. Optimè ad propoſitum J. C. *in leg.* 13. *ff. de Legibus. Quoties*, inquit, *unum vel alterum Lege introductum eſt, bona occaſio eſt, cætera, quæ tendunt ad eandem utilitatem, vel juriſdictione vel interpretatione ſupplere.* In Legibus quidem merè pœnalibus non ſolemus argumentari à paritate rationis, at verò Lex *de ſupplenda Prælatorum negligentia* pœnam præcisè non continet, ſed utilitatem publicam reſpicit. III. Quia textus allegatus non loquitur de Epiſcopo negligente, ſed delinquente, & cenſuris innodato, ut ſenſus ſit; quamvis ex negligentia Epiſcopi devolutio fiat ad Archiepiſcopum (aliàs enim inconvenienter illud capitulum fuiſſet ſub Rubrica hujus tit. poſitum) non tamen ex culpa Epiſcopi, cùm hoc non ſit in jure expreſſum, &c. Ex quo apparet, quòd interpretatio Adverſariorum, quaſi nunquam ex negligentia Epiſcopi devolvatur Juriſdictio ad Archiepiſcopum niſi in caſibus expreſſis, ſit contra verba & mentem capituli, contra generalitatem Rubricæ, contra *d. l.* 13. *ff. de Legibus*, & demum contra utilitatem publicam. Si tamen de negligentia Epiſcopi ſufficienter non conſtaret, & protracta potiùs, quàm denegata Juſtitia foret, monitio & aſſignatio termini præcedere deberet, antequam ipſa cauſa principalis ab Archiepiſcopo ſuſciperetur.

8 Specialis dubitatio movetur ex *cap. nullus.* 17. *de Iure Patronatus*: an ſi Laicus velit donare decimas juſtè poſſeſſas alicui loco Religioſo, & Epiſcopus nolit dare conſenſum, poſſitne hoc Epiſcopi officium Archiepiſcopus, vel tantùm Summus Pontifex ſupplere? Pro Summo Pontifice eſt textus *in d. cap. nullus.* & tradit Panorm. *ibidem num.* 23. Barb. *d. loc. num.* 23. ſed rectè videtur dici poſſe cum Calderino apud Panorm. *d. loco.* non propterea, quòd textus loquatur de Summo Pontifice, excluſum fuiſſe Archiepiſcopum, quia textus non utitur particula aliqua excluſiva, *tantùm*, vel *duntaxat*, *&c.* aliunde autem oſtendimus, quòd regulariter negligentia inferioris per proximum ſuperiorem ſuppleatur. Præterea cùm in *d. cap. nullus.* non fuerit principaliter quæſtio mota, quis debeat in propoſito alterius negligentiam ſupplere, ſed tantùm, quòd Laicus ſpiritualia jura ſine conſenſu Epiſcopi loco etiam Religioſo donare nequeat, ideo illud *cap.* in genere de Epiſcopis (inter quos etiam Archiepiſcopi in ſuis Diœceſibus numerantur) loquitur, ut illis negligentibus ad S. Pontificem recuratur, ſine aperta deciſione, an in hoc recurſu non debeat regularis Ordo de Epiſcopo ad Archiepiſcopum ſervari.

TITULUS XI.

De Temporibus Ordinationum, & Qualitate Ordinandorum.

CUm Prælatorum Eccleſiæ ſit Ordines Clericales conferre & officia Clericorum ordinare: poſt præcedentia hic tam de Ordinationibus, quàm ordinationum requiſitis vel impedimentis in hoc & ſeqq. Tit. ſubjungitur.

§. I.

Generalia de Sacramento Ordinis.

S U M A R I A.

1. *Vnde Sacrificium & ejus Miniſtri?*
2. *Ordo eſt verum Sacramentum imprimens Characterem.*
3. *Ordines alii majores, alii minores.*
4. *Epiſcopatus an diſtinctus Ordo à Sacerdotio?*
5. *Subdiaconatus hodie etiam Ordo ſacer.*
6. *Prima tonſura an ſit ordo?*
7. *Minores Ordines cur dicantur non ſacri, & an cum iis matrimonium conſiſtere poſſit?*
8. *Minores Ordines etiam ſunt Sacramentum.*
9. *De Materia & forma ſingulorum Ordinum.*
10. *An requiratur contactus Phyſicus materiæ.*

1 DEo Creatori & Conſervatori omnium debitum eſſe aliquod Sacrificium tum pro invocatione ſancti Nominis ejus, tum pro grata recognitione acceptorum, tum etiam pro criminum expiatione, Lex *naturæ* primos parentes docuit, *Lex Veteris Teſtamenti* Judæos inſtituit, & Lex *gratiæ* cum traditione ſacræ Euchariſtiæ confirmavit. Ubi autem Sacrificium eſt, ibi & certos Sacrificii Miniſtros, qui certo ordine ſuis officiis fungantur, eſſe oportet; quam Miniſtrorum creationem *ordinationem*, & miniſterii poteſtatem *Ordinem* in Eccleſia appellamus.

2 Docet prætereа Eccleſia Catholica in Concil. Trident. *Seſſ. 23. de Sacramento Ordinis. cap. 3. & 4.* Ordinem eſſe verum Sacramentum novæ legis à Chriſto inſtitutum; quòd inſuper ſicut in Baptiſmo & Confirmatione imprimat *Characterem*, hoc eſt, ſignum aliquod inviſibile, & indelebile in anima ſuſcipientis, propter quod iterari non poſſit: ubi enim eſt externum ſymbolum cum promiſſione gratiæ, eſt Sacramentum, ſed in ordinatione eſt externum ſymbolum, videlicet manuum impoſitio, aliæque ceremoniæ, & promiſſio gratiæ juxta illud Apoſtoli; *ad Timotheum 4. ℣. 14. Noli negligere gratiam, quæ in te eſt, cum impoſitione manuum Presbyterii. & 2. ad Timoth. 1. ℣. 6. Admoneo te, ut reſuſcites gratiam Dei, quæ eſt in te per impoſitionem manuum mearum.* ergò eſt verum Sacramentum.

Ex quo damnatur Hæreticorum error, qui ſicut gens temporalibus tantùm cupiditatibus immerſa, ſine ſacrificio, & reverenti DEI cultu ſunt, ita etiam negant Ordinis Sacramentum, aſſerentes, Novi Teſtamenti Sacerdotes temporariam tantùm poteſtatem habere, iterum Laicos effici poſſe, ſi verbi Dei miniſterium non exerceant.

Similiter damnantur, qui omnes Chriſtianos promiſcuè Novi Teſtamenti Sacerdotes eſſe, aut omnes pari inter ſe poteſtate ſpirituali præditos affirmant contra doctrinam Apoſtoli. 1. *ad Corinth.* 12. & *ad Epheſ.* 4. cùm in corpore Chriſti, ſeu Eccleſia, ſicut in Corpore phyſico certa debeat eſſe membrorum, & operationum Spiritus Sancti diſtinctio, & Chriſtus *alios dederit Apoſtolos, alios Evangeliſtas, alios Paſtores & Doctores in opus miniſterii, in ædificationem corporis Chriſti.*

Quoniam igitur in Novo Teſtamento ſacræ Euchariſtiæ ſacrificium viſibile Eccleſia accepit, fateri etiam debemus, in ea novum eſſe viſibile ſacerdotium, in quod Veteris Teſtamenti ſacerdotium translatum ſit; hoc autem Novum Sacerdotium à Chriſto inſtitutum eſſe, atque ab Apoſtolis, eorumque Succeſſoribus in Sacerdotio poteſtatem traditam conſecrandi, offerendi & miniſtrandi Corpus & Sanguinem Chriſti, nec non & peccata dimittendi, ſacræ litteræ *Matth.* 26. & *Ioann.* 20. oſtendunt, ac Eccleſiæ Catholicæ traditio ſemper docuit.

Quia verò divina res eſt tam ſancti Sacerdotii miniſterium, conſentaneum fuit, inquit Conc. Trid. *d. Seſſ.* 23. *c.* 2. quo digniùs & eum majori veneratione exerceri poſſet, ut in Eccleſiæ ordinatiſſima diſpoſitione plures, & diverſi eſſent miniſtrorum ordines, qui ſacerdoti ex officio deſervirent.

Porrò prima Ordinum diſpoſitio & diviſio eſt in *majores & ſacros*, ac in *minores & non ſacros*. *Majores* ordines ſunt Epiſcopatus, Presbyteratus, Diaconatus, & Subdiaconatus. 3

De Epiſcopatu quidem diſcrepantia eſt inter Doctores, an ſeparatum & à Presbyterio diſtinctum ordinem conſtituat? Alii affirmant, eo quòd Epiſcopi habeant quaſdam functiones ſpeciales, ut ordinandi Clericos, conſecrandi Eccleſias, quæ Presbyteris non competunt, ſicut in eodem Conc. Trid. *d. l. Can.* 7. anathema dicitur illis, qui aſſerunt, Epiſcopos non eſſe Presbyteris ſuperiores, vel eam quam habent poteſtatem eſſe cum Presbyteris communem. Alii negant, eo quòd ordo Epiſcopalis eſſentialiter includat ordinem Presbyterii; nec conſecrari poſſit Epiſcopus, qui Presbyter non ſit, & minor cenſeatur poteſtas ordinandi Clericos, & conſecrandi Eccleſias, quàm Corpus & Sanguinem Domini, & propterea illæ functiones Epiſcopales accidentales tantùm ordini Presbyterali exiſtimari debeant. Unde ulteriùs docent, quòd conſecratio Epiſcopi ſit quidem ſacramentalis, non tamen diſtinctum Sacramentum à Presbyterio, neque diſtinctum Characterem imprimat, ſed impreſſum augeat, perficiat, & conſummet. In hac controverſia, quæ ad effectus juris non multùm confert, teneri poteſt conciliatio utriusque diſcrepantis ſententiæ, quòd nimirum Epiſcopatus completè ſumptus, prout ſupponit, & includit ordinem Presbyterii, atque conſideratur ad principale Sacrificium Euchariſticum, non ſit diſtinctus ordo à Presbyterio, ſecus autem, ſi ſumatur incompletè, quo ad particulares functiones Epiſcopis proprias ordinandi, conſecrandi, & in Ordine ad Hierarchiam Eccleſiaſticam, juxta quam Epiſcopi majores & ſuperiores Presbyteris exiſtunt. 4

Subdiaconatus, quamvìs primis temporibus inter ſacros Ordines numeratus non fuerit, poſtea tamen etiam his acceſſit. *cap. à multis. 9. de Ætate & qualitate. cap. miramur. 7. de Servis non ordinandis.* Dicuntur autem Ordines ſacri, quibus votum continentiæ ex inſtitutione Eccleſiæ annexum eſt, per quod ordinati ita DEO & Eccleſiæ conſecrantur, ut matrimonium & ſtatum Laicalem in perpetuum evitare teneantur. 5

Minores Ordines habet *Oſtiarius*, *Lector*, *Exorciſta & Acolytus*. Aliqui minoribus ordinibus addunt etiam *primam tonſuram*; arg. textus *in cap. cùm contingat.* 11. *de Ætate & qualitate.* Sed cùm prima tonſura non conferat per ſe ſpeciale miniſterium, potiùs verò initium, & habilitatio ſit ad Ordines & Clericatum, ideò minùs propriè ordo nuncupari poterit. Idque colligitur ex Concilio Tridentino *Seſſ.* 23. *de Reform. c.* 6. ibi: *nullus prima tonſura initiatus, aut etiam in minoribus conſtitutus. &c.* nec non *in cap.* 10. *eadem Seſſ.* in illis verbis; *tonſuram vel minores Ordines conferre.* ut ſatis appareat Concilium inter *tonſuram* & *minores Ordines* differentiam facere. 6

Dicuntur autem minores Ordines non ſacri; tum quòd non ita proximè ad Euchariſtiæ miniſterium accedant; tum quòd votum caſtitatis annexum non habeant, & cum illis matrimonium conſiſtere poſſit, prout in eodem Trident. *Seſſ.* 23. *de Reform. cap.* 17. ſtatuitur, ne minores Ordines ab hæreticis tanquam 7

otioſi

otioſi tradncantur, ut qnantùm fieri poteſt, miniſteria Eccleſiaſtica quatuor minorum Ordinum per conſtitutos in illis Ordinibus exerceantur, & ſi Clerici cælibes præſtò non ſinr, aſſumi poſſint etiam conjugati, dummodo non bigami, & qui tonſuram habitumque Clericalem in Eccleſia geſtent. Aliàs verò Clericus in minoribus contrahens matrimonium eo ipſo privatur beneficio, ſi quod habuit. *cap. 1. & paſſim. de Clericis conjugatis*. Quodnam autem ſit officium ſingulorum Ordinum, inferiùs in tit. *de Scrutinio in Ordine faciendo*. trademus.

8 Cæterùm non tantùm Otdines *majores*, ſed etiam *minores* eſſe Sacramentum, & imprimere characterem, atque conferre gratiam tanquam veriorem ſententiam (contra illos, qui tenent, quatuor minores non eſſe Sacramentum, ſed ſacramentale) amplectitur Barb. *de Officio Epiſcopi part. 3. alleg. 3. num.* 21. cum pluribus ibidem cit. eò quòd Florent. & Trident. Concilium indefinita propoſitione concludant: *Ordinem eſſe Sacramentum*, & Tridentinum poſtquam *Seſſ. 23. de Sacramento Ordinis, cap.* 2. recenſuit nomina ſingulorum Ordinum, etiam *minorum*, ſtatim in *cap.* 3. abſolutè pronunciat: *Ordinem eſſe Sacramentum*. Neque propterea plura, quàm unum Ordinis Sacramentum eſt: licèt enim ſinguli Ordines per ſe ſint Sacramentum, cenſetur tamen nnum Sacramentum in unitate generis proximi, & quia ad unum finem principalem, ſcilicet confectionem Corporis Chriſti omnia referuntur.

9 Solet etiam hic à Doctoribus, & in examine Ordinandorum communiter inquiri de materia, & forma Ordinum, & quidem, neſcio ex qna jam inveterata corruptela, ita anxiè & ſcrupuloſè, nr quidam examinatores rei ſummam in his ſcholaſticis quæſtiunculis ponentes, nihil prorſus inveſtigent de aliis qualiratibus in ordinando requiſitis (de quibus inferiùs in Tit. *de Scrutinio in Ordine faciendo)* præſertim de vitæ & morum teſtimonio, unde fit, ut qui *de materia, & forma* benè reſpondenr, nonnunquam tamen materialiter & formaliter informes fiant Clerici.

Ut breviter dicamus: in genere *materia cuiuſque Ordinationis eſt ſignum aliquod viſibile*; *forma autem verba ab Ordinatore prolata*. Sic materia *Subdiaconatus* eſt, *traditio calicis vacui cum patena ſuperpoſita*: forma autem ſunt illa verba Epiſcopi: *videte, cujuſmodi miniſterium vobis traditur, &c.*

Diaconatus materia eſt *impoſitio manuum Epiſcopalium cum traditione alicuius rei viſibilis, quam Eccleſia determinavit ad librum Evangeliorum*: forma illa verba: *Accipe Spiritum Sanctum, &c.*

Sacerdotium ſicut duplicem poteſtatem confert, nimirum *in Corpus Chriſti verum*, quæ eſt poteſtas *conſecrandi*, & in *Corpus Chriſti myſticum*, ſcilicet in populum fidelem, cujus tanqnam membrorum Chriſtus Caput eſt, quæ eſt poteſtas *abſolvendi*, & *ligandi*, ita etiam per duas particulares ordinationes perficitur. Prioris ordinationis materia eſt, *traditio calicis cum vino, & patenæ cum pane*; forma verò: *Accipite poteſtatem offerendi ſacrificium*. Poſterioris autem ordinationis materia eſt *impoſitio manuum Epiſcopalium*; forma illa verba: *Accipite Spiritum Sanctum, quorum remiſeritis peccata, &c.*

Ordinis Epiſcopalis materia eſt *impoſitio manuum*, & forma in illis verbis: *Accipite Spiritum Sanctum, &c.*

50 In dubium etiam movetur, an rectè ordinatus ſit, qni fortaſſis per incuriam aut diſtractionem materiam Ordinationis v.g. calicem aut librum realirer & phyſicè non attigis? Quidam negant, eò quòd verbum *accipe*, prolatum ab Epiſcopo in traditione materiæ ſignificet juſſum capiendi, tangendi, &c. Verùm quamvis curandum ſit, ut juxta ritum Eccleſiæ materia contingatur, ſi tamen contacta non fuerit, dummodo per Epiſcopum exhibita, probabiliùs videtur, quod docet Laym. *in Theol. mor. de ſacramento Ordinis, cap. 5. num.* 4. Ordinem nihilominùs rectè collatum eſſe, quia nec ex divina, nec ex humana lege habetur, contactum phyſicum ad ſubſtantiam Ordinis requiri. Illud verbum, *accipe*, poteſt & debet intelligi in ſenſu juris de acceptione poteſtatis miniſtrandi. Ita in ſimili traditio dominij, quod venditor habuit in domo vendita, poteſt fieri oſtenſa ſolùm domo, & data licenria capiendi poſſeſſionem. *L. clavibus. 74. & ibi DD. ff. de Contrab. empt.*

§. II.

De Miniſtro Ordinis & temporibus Ordinationum.

S U M M A R I A.

51 *Miniſter Ordinis Epiſcopus. An etiam aliquando inferiores Prælati?*

52. *Privilegium conferendi majores Ordines datum non Epiſcopo, an validum?*

13. *Epiſcopus non poteſt ordinare extra ſuam Diæceſim.*

14. *Tempora ordinationum quæ?*

35. *Ordinatorum extra tempora pœna.*

16. *Ordinans non incurrit ſuſpenſionem ipſo Iure.*

17. *Ordinatum extra tempora à ſuſpenſione quis abſolvat?*

18. *Privilegiatus ut poſſit ordinari in quolibet die Feſto, poteſt etiam quando ſolùm eſt feſtum Chori.*

59. *Vno die non licet plures Ordines ſuſcipere.*

20. *De interſtitiis in ordinationibus obſervandis, & quis in illis diſpenſare valeat?*

M*iniſtrum ſacri Ordinis* eſſe *Epiſcopum*, definitum eſt in Trident. *Seſſ. 23. de Sacramento Ordinis Can. 7. Tonſuram* verò, & *minores Ordines* ab Abbatibus quoque Presbyteris & benedictis uſum mitræ, & Baculi habentibus Regularibus ſuis etiam noviriis, & alienis ſubditis cum licentia proptiorum Prælatotum conſerri poſſe, tradidi *de Privilegiis Monaſteriorum. Privileg.* 49. 55

De *majoribus Ordinibus* controvertitur, an eorum collatio ex commiſſione vel privilegio Summi Pontificis alicui Abbati, aut Sacerdoti non Epiſcopo competere valeat? Negat eum pluribus Zoeſius *hoc tit. num. 7.* ex eo, qnòd *majorum Ordinum* collatio ſir proprius actus Ordinis Epiſcopalis: Item, quòd in Tridentino ſtatuatur, ut quilibet *à proprio Epiſcopo* ordinetur. Sed qnia apud Roderiq. *Tom. Regular. quæſt. 18. art.* 2. referuntur talia privilegia Abbatibus Ordinis Ciſtercienſis, &c. conceſſa conferendi Ordinem etiam Diaconarus, & ipſe ſcio quædam Monaſteria Ordinis S. Benedicti ſimilia habere, non audeo S. Pontificem erroris arguere, cùm ſententiam affirmativam docear Gloſſ. & Panorm. *num. 9. in cap. 4. de Conſuetudine*, & ſaltem quoad Subdiaconatum, & Diaconatum (de Presbyteratu autem communior ſententia refragatur, nec exemplum aliquod habetur) tanquam probabile admittit Barb. *in eodem cap. 4. ſub num.* 5. ſi enim poteſt ſummus Pontifex Abbatem vel Sacerdotem habilitare ad conſecrationes Eccleſiarum, Altarium, confirmationes Baptizatorum, ut ſimilia exempla in confeſſo, & frequentia ſunt, cur non etiam ad ordinationes? ſiquidem tam illi, quàm iſti ſint actus Ordini Epiſcopali reſervati; nam licèt ſimiles actus ſint reſervati Epiſc. non tamen reperiuntur jure divino ita reſervati, quin ex 52

Digitized by Google

poteſtate Papali poſſint etiam Ordini Sacerdotali (à quo ſubſtantialiter ooo differt Ordo Epiſcopalis, ut dictum) committi. Concilium autem Trideotinum iotelligendum eſt, quòd ordioario jure ad Epiſcopos ſacerotum Ordinum collatio pertineat.

Porrò non quilibet Epiſcopus, ſed proprius tantùm, cui Ordioandus ſubditus eſt, Ordines conſerre poteſt. Quot modis autem quis ſubditus efficiatur in *§. ſeq.* trademus.

13 In propria qnoqne ſolùm Diœceſi Epiſcopus Ordines conſerre debet: qnamvis enim ordinatio ſit *voluntariæ* jurisdictionis, quæ regulariter etiam extra territorium rectè exercetur, ut notatur *in l.a. ff. de Officio Proconſulis.* ſpecialiter tamen ad conſervandos Diœceſinm limites, & propriam cujusque Epiſcopi authoritatem, ſtatutum eſt in Tridentino *Seſſ. 6. de Reform.cap.* 5. ut nulli Epiſcopo cujusvis privilegii prætextu liceat pontificalia in alterios Diæceſi exercere, oiſi de Ordinarii loci expreſsa liceotia; aliàs Epiſcopus ab exercitio Pontificalium, & ordinati ab executione Ordinum ſint ipſo jure ſuſpenſi.

14 Ad tempora ordinationum quod attinet, ſciendum eſt, *quatuor minores Ordines* quolibet die Domioico, aut feſto cooferri poſſe *cap. 3. hoc tit.*

Majores Ordines tantùm Sabbatis quatuor temporum, irem Sabbato Paſſionis & Sabbato ſancto conferuntur. *d. c. 3. cap. fin. & ibi Gloſſ. diſt.* 75. ob cauſam tamen rationabilem, v. g. ob multitudinem ordinandotum, infirmitatem ordinantis vel ordinaodi &c. non eſt prohibitum ordinationem in diem Dominicam differre, vel continuare, ſi jejunium in Sabbato eouſque fuerit extenſum, quia tunc veſpera Sabbati, & matutinum Dominicæ in ſtatu Eccleſiaſtico reputantur pro una die, *arg. cap. literas.* 13. *& ibi Gloſſ. hoc tit.* Cur autem potiùs prædictis temporibus, quàm quolibet alio die utcunque feſtivo ſacra ordinatio conecdatur? ratio eſt, ut ſolennibus illis jejuniis, quæ prædictis temporibus inſtituta ſunt, adiuvantibus etiam fidelium precibus major à DEO gratia ordinandis impetretur, & exemplum Apoſtolorum, qui cùm Paulum & Barnabam ex præcepto Spiritus ſaocti ad prædicandum gentibus mitterent, priùs jejunantes, & orantes impoſuerunt eis maous. *cap. qu d die. 5. diſt.* 75. Quod autem in Sabbato inſtituatur ordinatio, rationem congruentiæ aſſignant Barb. *de Offic. Epiſc. part. 2. alleg.* 17. *num.* 3. quòd Sabbatum ſignificet requiem & DEI cultum, requies verò à laboribus & negotiis ſæcularibus, atque DEI adoratio Clericis maximè conveniat.

15 Tempus ordinationis à jure præſcriptum, quamvis non ſit de ſubſtantia Ordinis, & etiam ordinatus extra tempora recipiat characterem, non tamen recipit executionem, & incurrit ſuſpenſionem, niſi privilegium aliquod Pontificium ei ſuffragetur. Et quidem ex Bulla Pii II. quæ incipit: *Cum ex ſacrorum:* talis ſuſpenſio ipſo jure incurritur, utut de jure communi probabiliter teneri poſſet, hanc ſuſpenſionem non eſſe *latæ*, ſed *ferendæ* ſententiæ. *arg. cap. cum quidam.* 8. *& cap. conſultationi. 16. h. tit.**

16 Contra ordinatorem verò nec jure communi, nec in d. Bulla Pii reperitur cenſura ipſo jure ſtatuta, ſed per ſententiam inſerenda. *c. 2. & d. c. cum quidam. h. tit.* Neque Epiſcopi aliquam de jure generaliter ſtatutam cenſuram incurrunt, oiſi ſpecialis illorum mentio fiat. *c. 4. de Sententia excom. in 6.* Videbitur forſan prima fronte in contrarium facere *c.* 8. Trid. *Seſſ.* 23. *de Reform.* ubi ſuſpenſio per annum ordinatori infligitur; ſed cùm leges pœnales ſtrictè ſint interpretandæ, & dictum *caput* 8. habeat duas diverſas diſpoſitiones, ideò dicendum, prædicta verba in fine poſita ad poſteriorem tantùm diſpoſitionem *de ordinatione alieni ſubditi* ſpectare. Habetur etiam conſtitutio Sixti V. iocipiens: *Sanctum & ſalutare:* per quam ipſi quoque ordinatores ſuſpeoſionem incurrunt; ea tamen per aliam Conſtitutionem Clem. VIII. quæ iocipit: *Romanum Pontificem.* revocata eſt. Zyp. *in Anal. Iuris Pont. tit. de Temporibus ordin.*

De abſolutione à ſuſpenſione ordinatorum extra tempora dubitatur, ad quem pertineat? Tantùm ad Summum Pontificem pertinere arguit textus *in d. c. cùm quidam. h. tit.* & docet Barb. *d. l. num.* 15. ex ea ratione, quòd iſta ſuſpenſio iodefinitè prolata ſit perpetua, & cooſequeoter *irregularitas*, à qua (oiſi caſus fuerit occultus juxta Trideotinum *Seſſ.* 24. *de Reform. cap.* 6.) nemo præter Summum Pontificem abſolvit. Verùm magis mihi placet, quod docet Inooc. *in d. cap. cum quidam.* ab hac ſuſpenſione etiam abſolvere poſſe Archiepiſcopum, quaſi ab ipſo jure ad haoc abſolutionem Summi Pootificis delegatum conſtitutum, authoritate *cap. conſultationi.* 16. *& ibidem etiam* Inooc. *h. tit.* idque ooo parum confirmat, qnòd io Bulla Pii II. nullo verbo ſuſpenſio Sedi Apoſtolicæ reſervetur. Quòd verò dicitur ſuſpenſionem ſioe præfixo tempore prolatam, eſſe irregularitatem, haud facilè concederem, oeque id aliquo jure probatur; oec eſt ſecundùm regulas Logicæ bona converſio, omnis irregularitas eſt ſuſpeoſio ſine præfixo tempore, ergo omnis ſuſpenſio indererminata eſt irregularitas: rectè enim negatur cooſequentia, cùm poſſit eſſe, & plerumque ſit ſuſpenſio indetermioata, ad beneplacitum & arbitrium ſuperioris abſolventis. Imò de natura cenſuræ propriè dictæ tanquam pœnæ medicinalis eſt, ut ſine præfixo tempore feratur, ſicut in tit. *de Sententia excomm. §.* 1. tradidimus, & in eodem tit. ex Suarezio docet Zoeſius *num.* 156. 17

Circa privilegia, quæ ſubinde vel ipſis ordinatoribus vel ordinatis conceduntur, ad Ordines etiam extra rempora diebus Dominicis, vel aliis feſtivis conferendos aut recipiendos, ootandum eſt, quòd nomine diei feſtivi ex probabili ſeotentia, quam eum aliis teoet Barb. *d. alleg.* 17. *num.* 7. etiam veniat feſtum chori, quòd ſub ritu duplicis eelebratur, licèt non ſit feſtum fori, quo populus à laboribus ceſſat. 18

Sub pœna etiam ſuſpenſionis prohibitum eſt, ne plures ſacri Ordines, vel etiam minores cum Subdiaconatu eodem die recipiantur. *cap. literas.* 13. *& cap. dilectus.* 15. *h. tit. cap.* 2. *&* 3. *De eo, qui furti. Ordinem ſuſc.* Trident. *Seſſ.* 23. *de Reform. cap.* 13. *in fine.* Eſtque hæc ſuſpeoſio per dictum *cap.* 13. *&* 15. reſervata Pontifici, ſicut docent citati apud Barb. *in Collect. ad cap.* 13. *Trident.* Videtur tamen probabiliter teneri poſſe cum Gloſſ. *in d. cap. dilectus in fine, & in cap. conſultationi. eodem tit.* quòd ex commiſſione & authoritate juris etiam Archiepiſcopo abſolutio concedatur. Gloſſa quidem de Epiſcopo loquitur, ſed debet intelligi de illo Epiſcopo, eui dictum *cap. conſulationi.* inſeribitur, quem fuiſſe Archiepiſcopum inſpicienti inſcriptionem patebit. Epiſcopus enim ordinans cùm ſit author delicti, non convenit, ut in eodem delicto Judex conſtituatur. *cap. diverſis.* 5. *in fine. de Clericis Coniug.* Cætera etiam, quæ in *lib. V. in Tit. de Sententia excomm.* ad iocurrendam cenſuram requiruntur, hic attendi debent. 19

Cooſuetudinem quoque in quibuſdam locis practicatam, ut eodem die, vel eadem ordinatione alicui *quatuor minores*, & *ſubdiaconatus* conſerantur, non eſſe contrariam Trideotino, quod tantùm de duobus *ſacris Ordinibus* loquitur, quamvis ſit contraria juri commuoi, & propterea excuſare à cenſura cum Navarro *in Manuali Confeſſ. cap.* 25. *num.* 71. communiter admittuot Doctores.

Præterea de jure Coocilii Tridentini *d. Seſſ.* 23. *cap.* 13. *&* 14. cooſtitutum eſt, ut io Ordinibus conſerendis certa *temporum interſtitia* ſerventur, neque 20

que Diaconus ordiuetur, qui non priùs per annum in ſubdiaconatu, neque Presbyter, qui non ſimiliter per annum in diaconatu verſatus fuerit. Miuures etiam Ordines nnn omnes eodem die, ſed per temporum interſtitia (ſaltem arbitrio Epiſcopi, cùm determinata non ſint) conſerri mandavit Tridentinum *d. loco cap.* 11. Poteſt tamen Epiſcopus, ſi ita Eccleſiæ expedire viderit, hæc interſtitia tam *majorum* quàm *minorum* Ordinum remittere & eirca minores Ordines conſuetudo paſſim obtinnit, ut nulla interſtitia ſerventur, ſed ſimul eadem die conſerantur, quod etiam ante Tridentinum licuiſſe, & practicatum fuiſſe docet Gloſſa *in cap.* 3. *in V. ad minores. hoc tit.* Vallenſis *eodem tit. num.* 7. Quæ quidem conſuetudo in minoribus Ordiuibus tollerari poteſt; ſed quòd etiam in pleriſque Diœceſibus ad *majores Ordines* trahatur, & paſſim ſine delectu perſouarum, ac neceſſitate Eccleſiæ ne dum intra annum, ſed etiam intra uuam quadrageſimam omnes *ſacri Ordines* alicui conſerantur, & in Sacerdutem, ac Magiſtrum vitæ ſpiritualis prnmuveatur, qui vix diſcipulus eſſe cæpit, nec mundanos mnres depoſuit, plurimùm videtur repugnare debitæ diſpoſitioni ad Sacerdotale officium, & ſalubri, utique ex malis effectibus ob tam properam ordiuationem natis prnvenieuti conſtitutioni Concilii Tridentini ac conſequenter vix rationabile cenſeri poteſt.

Præter Epiſcopum etiam Vicarius generalis, & Capitulum ſede vacante illis ſaltem caſibus, quibus literas dimiſſorias, vel alieno Epiſcopo licentiam ordinandi dare poſſunt (quod *in ſequenti* §. trademus) ex cauſa iu interſtitiis diſpenſant.

Abbates, quamvis cum ſuis Religioſis ſuper interſtitiis diſpenſare nequeant (exceptis iuterſtitiis minorum Ordinum) ſed id ad Epiſcopum pertineat, debet tamen Epiſcopus quoad cauſam diſpenſationis formare judicium ſuum ex atteſtatione ipſnrum Abbatum, quia ad hos primò ſpectat judicare de Religiuſis ſuis, & utilitate Eccleſiarū ſuarū. Bar. *de Offic. Epiſ. alleg.* 18. *n.* 6. *&* 10.

Quòd ſi ex aliena Diœceſi aliquis cum literis dimiſſuriis adveniat, in quibus non eſt diſpenſatum ſuper interſtitiis, non poteſt de jure Epiſcopus ordinans diſpenſare ſine proprii Epiſcopi conſenſu; tum quòd diſpenſatio ſit actus jurisdictionis, qui in proprios tantùm, non alienos ſubditos rectè exercetur; tum etiam, quòd ad proprium Epiſcopum pertineat judicare, an diſpenſatio ſuæ Eccleſiæ vel ſaluti ordinandi conducat, atque ita communiter ſervari, & à ſacra Cnng. Cardinalium deciſum reſert Piaſezius. *in Praxi Epiſc. parte* 1. *cap.* 1. *num.* 11. Undè & ſtilus eſt, ut dimiſſorialibus inſeratur clauſula: *etiam non ſervatis interſtitiis, ſuper quibus tecum diſpenſamus.* Non obſtat, quòd ordinandus *in ſe proroget* jurisdictionem ordiuautis: quia *prorogata juriſdictio* ſine conſenſu proprii Judicis non habet locum, ubi agitur de jure ſuperioris, & in cauſis ſpiritualibus, vel cauſa Eccleſiæ aut animæ. *arg. cap. ſi diligenti.* 12. *de Foro comp.* Zerola *in Praxi Epiſc. V. Vicarius. in dub.* 5. *circa finem.*

Sed quid, ſi de conſuetudine univerſim in illa Diœceſi, ex qua ordinandus advenit, non ſerventur interſtitia? ℞. per ſuperiùs dicta, talem conſuetudinem potiùs eſſe corruptelam, & reprobandam quàm obſervandam. Iuterim non videtur prorſus improbabile, quin ſaltem ex tali conſuetudine poſſit præſumi de conſenſu proprii Epiſcopi, & per aliquam *Epycheiam* dari diſpenſatio, ſi ordinandus legitimas cauſas haberet, ob quas per interſtitia expectare non poſſet: quando enim conienſus non eſt de forma ſubſtantiali actus (ſicut ex communi eſt conſenſus proprii Parochi, ſi alienus Sacerdos velit matrimonio aſſiſtere) tunc ordinariè etiam conſenſus rationabiliter præſumptus ſufficit.

Demùm circa interſtitia notandum, quòd annus interſtitialis non debear mathemaricè computari, ut præcisè contineat 365. dies, ſed Eccleſiaſticè v. g. de prima ordinatione Quadrageſimæ ad eandem ordinationem anni ſequentis, licèt anno ſequenti Quadrageſima citiùs veniat. Riccius *in Praxi aurea. p.* 4. *reſol.* 213.

---

§. III.

De Qualitate Ordinandorum.

S U M M A R I A.

21. *Ordinandus debet eſſe baptizatus & confirmatus.*
22. *Confirmationis Sacram. poteſt aliquando dari alieno ſubdito.*
23. *Ordinandus debet eſſe mas non fæmina, & ibi, quid olim Presbyteræ, Diaconiſſæ, &c.*
24. *Infanti validè confertur ordo, ſed non licitè.*
25. *Ordinandus debet eſſe ſubditus ordinantis, & quot modis aliquis dicatur ſubditus?*
26. *Ratione* Originis *ubi ſuſcipiantur Ordines?*
27. *Ubi ratione* dnmicilii.
28. *Ubi ratione beneficii?*
29. *Ratione triennalis familiaritatis ſeu commenſalitatis qualiter quis ordinari poſſit?*
30. *Ubi ordinandus, qui nullam ex prædictis cauſam habet?*
31. *In recipiendis Ordinibus an liceat variare Epiſcopos?*
32. *Ordinatus à Papa ab alio ſine ejus licentia ordinari non poteſt.*
33. *Exempti à quo ordinandi?*
34. *Novitii ubi ordinandi?*
35. *Ordinantis alienum ſubditum pæna.*
36. *Dimiſſorias quis concedat?*
37. *Arctati qui dicantur?*
38. *Dimiſſoriæ non exſpirant morte concedentis.*
39. *Dimittendus prius examinandus, ſi præſens ſit.*

PLures qualitates in ordinandis deſiderautur. I. Ut 21
ſit *baptizatus*, qui Ordines ſuſcipere cupit, eſt enim Baptiſmus janua ad Eccleſiam, & Eccleſiaſtica Sacramenta, quæ ſine eo nec licitè, nec validè ſuſcipiuntur, *toto tit.* & ibi Interpretes, *de Presbytero non baptizato.*

II. Ut ſit *confirmatus*. Tridentinum *Seſſ.* 23. *de* 22
Reform. cap. 4. omiſſa tamen cnnfirmatio non vitiat Ordinem, quia non eſt ſubſtantialis; & poteſt aliquando conſerri alieno ſubdito ab ordinante ex præſumpta licentia proprii Epiſcopi, veluti ſi quis cum dimiſſoriis veniat ad ordinationem, qui non ſit confirmatus. Laym. *in Theol. mor. de Sacramento confirm. cap.* 6. *num.* 2.

III. Ut ſit mas non fæmina: Clerieatus enim 23
quædam dignitas, & præeminentia eſt inter cæteros fideles non conveniens mulieribus, quæ teſte Apoſtolo. 1. *ad Corinth.* 14. debenr eſſe *viris ſubditæ, & turpe eſt eis in Eccleſia loqui &c.* multò proindè magis indecens, viris divina miniſtrare. Hinc eſt, quòd licèt beatiſſima Virgn quantùm ad Sanctitatem fuerit excellentior omnibus Apoſtnlis, non tamen illi, ſed iſtis claves Eccleſiæ à Chriſto commiſſæ ſint, ſicut dicitur *in cap. novæ.* 10. *de Pœnit. & remiſſ.* Imò adeò mulieribus interdictum eſt Eccleſiaſticis miniſteriis, ut de jure intra Caucellos altaris couſiſtere, aur Presbytero miniſtrare, vel ſacra vaſa contingere non audeanr, licèt Sanctimoniales ſint. *cap.* 1. *in fine. de Cohabitat. Clericorum,*

Digitized by Google

corum, *& mulierum*. *cap. ſacratas*. 25. *diſt.* 23. *cap. in Sancta*. 51. *cap. veſtimenta*. 52. *diſt.* 1. *de Conſecrat.* Frequens quidem in ſtatu primitivæ Eccleſiæ mentio eſt, *Præsbyterarum*, *& Diaconiſſarum*, attamen hæc appellatio non ab Ordine aliquo proveniebat, ſed quòd eſſent uxores Presbyterorum, vel Diaconorum ante Ordinationem ductæ, quæ poſtea cum ſuis viris in perpetua continentia vivebant, *cap. Præsbyter.* 18. *diſt.* 32. Item & viduæ ſeniores perpetuis orationibus deputatæ Presbyteræ olim dicebantur. *cap. ult. diſt.* 32. Diaconiſſarum quoque nulla fuit olim ordinatio, ſed ob majorem decentiam, & honeſtatem præerant foribus Eccleſiæ, per quas ingrediebantur mulieres, & fœmellas in Baptiſmo ſuſtentabant videatur Bellarm. *de Pontificatu Romano*. *lib.* 3. *cap.* 24.

24 IV. Ut ſit capax rationis & non minor ſeptennio infanti enim quamvis validè conſeratur ordo, ut ex Divo Thom. cum communi tradit Sylveſt. *verbo. Ordo.* 4. *ſub num.* 1. non tamen licitè. *cap. nullus Epiſcopus*. 4. *& ibi Gloſſ. hoc tit. in* 6. quænam verò ſit legitima ætas ad ſingulos Ordines, inferiùs in Tit. *de Ætate & qualitate &c.* dicemus.

25 V. Ut non ſit illegitimè natus, obligatus, corpore vitiatus, Infamis, vel alio modo irregularis, de quibus in ſeqq tit. agemus.

VI. Ut ſit ſubditus Epiſcopi ordinantis & de hoc requiſito cum compilatore in hoc §. tractandum. Quilibet igitur à proprio ſuo Epiſcopo ordinandus eſt, aliàs Epiſcopus alienum ſubditum ſine literis dimiſſoriis ſcienter vel affectata ignorantia ordinare præſumens à collatione Ordinum per annum, & ſic ordinatus ab executione Ordinum ſuſceptorum, quamdiu proprio ordinario videbitur, ipſo jure ſuſpenſus eſt. Licentia etiam datur omnibus ſubditis talis Epiſcopi ſuſpenſi, ut ſuſpenſione ejus manifeſtata, & durante, liberè à vicinis Epiſcopis ſine literis etiam dimiſſoriis valeant Ordines accipere. *c.* 2. *hoc tit. in* 6. Trident. *Seſſ.* 23. *de Reform. cap.* 8. Bulla Pii II. *Cum ex ſacrorum &c.*

Sunt autem de jure quatuor modi proditi, ex quibus aliquis ſubditus Epiſcopi quantùm ad Ordines recipiendos cenſetur. nimirum. I. ratione *Originis*. II. ratione *Domicilii*. III. ratione *Beneficii*. & IV. ratione *trienalis familiaritatis*, ſeu *commenſalitatis* cum Epiſcopo. *cap.* 1. *&* 3. *hoc tit. in* 6. Tridentinum *d. Seſſ.* 23. *cap.* 9.

26 Ratione *Originis* poteſt quiſque ordinari in loco ubi natus eſt, licèt alibi domicilium, aut beneficium poſſideat. *d. cap.* 3. dummodo ſit natus ex conſtituto ibidem parentum domicilio; qui verò in aliquo loco naſcitur in tranſitu, & peregrinatione parentum, non ibi ſed in loco domicilii, vel beneficii, aut etiam in loco paternæ originis ordinari debet, vel in loco originis maternæ, ſi fuerit naturalis tantùm, ſive illegitimus, caſu quo ad Ordines legitimaretur. *L.* 1. §. 2. *L. ejus*. 9. *ff. Ad municipalem*. quia filius naturalis non paternam, ſed maternam originem ſequitur. Riccius *in Praxi aurea*. *parte* 1. *reſol.* 269. Præterea quia textus *in dicto capit.* 3. non præcisè dicit, aliquem in Diœceſi debere eſſe *ortum*, ſed *oriundum*, ideo Doctores communiter cum Riccio *d. loc. num.* 4. docent ordinari filium poſſe in loco paternæ originis, licèt ipſe alibi natus ſit. *Arg. L. aſſumptio.* 6. §. 1. *ff. Ad municipalem*. addunt tamen exceptionem, ſi modò filius non fuerit conceptus, atque natus poſtquam pater ejus locum originis deſeruit, domicilium aliò transferendo: ob quam exceptionem vix aut rarò poteſt dari alius caſus, quàm ille, quem mox de filio nato in tranſitu poſuimus, ut conſideranti patebit.

27 Ratione *domicilii* recipiuntur Ordines ab Epiſcopo, in cujus Diœceſi ordinandus habitationem perpetuam conſtituit: dico, *perpetuam*: nam aliud eſt *quaſi domicilium*, ſive habitatio tantùm temporalis ad plures annos, vel etiam ſaltem ad majorem anni partem, v. g. certi negotii expediendi cauſa, quod licèt ad percipienda alia Sacramenta ſufficiat, ad Sacramentum tamen Ordinis ex concordi Doctorum ſententia verum domicilium requiritur.

Conſtituitur autem verum Domicilium *animo & facto*; animo nimirum perpetuò permanendi in loco (perpetuitate ſaltem propoſiti, quamvis ex poſt facto hoc propoſitum ſicut & domicilium mutari poſſit) & facto, ſcilicet capiendò poſſeſſionem, transferendo res ſuas *L. Domicilium* 20. *ff. Ad municipalem*. *L. cives*. 7. *C. de Incolis*. Neque hic certi alicujus temporis lapſus ad conſtituendum domicilium requiritur, ſed prima etiam die conſtitutum conſetur, quo quis in locum animo perpetuò habitandi advenit. Panorm. *in cap. fin. de Parochiis*. Sanch. *de Matrim. lib.* 3. *diſp.* 23. *num.* 2. & communiter alii. Quod verò Imperator *in l.* 2. *cap. de Incolis*. ſcribit, eos, qui ſtudiorum cauſa in aliquo loco morantur, domicilium ibi non habere, niſi 10. annis transactis eo loco ſedes ſibi conſtituerint; non eſt intelligendum, quòd ad conſtituendum domicilium requiratur *decennium*, vel ex decennali habitatione conſtitutum cenſeatur, ſed quòd ex lapſu tanti temporis præſumptio juris de conſtituto domicilio oriatur, niſi aliunde appareat de animo, v. g. poſt abſoluta ſtudia diſcedendi, quem textum cum Gloſſ. *in d. l.* 2. ita interpretatur Sanch. *d. l. num.* 1. conſiſtentia enim quanticunque temporis in loco non facit verum domicilium, ſi animus perpetuò habitandi abſit, teſte Barb. *de Offic. Epiſc. alleg.* 4. *num.* 25.

Ratione *beneficii* ordinari quis poteſt ab Epiſcopo, 28
in cujus Diœceſi beneficium poſſidet. *cap. cum nullus*. 3. *hoc tit. in* 6. Porrò cùm textus non diſtinguat inter qualitates beneficii, exiſtimant Doctores, nec nos diſtinguere debere, *arg. L. de pretio*. 8. *ff. de Publiciana*. & ideò probabiliter docent, obtinentem beneficium, quod certum tantùm ordinem, fortè ſubdiaconatum requirat, licèt perſonalem reſidentiam non habeat, vel tenue & modicum ſit, in loco illius beneficii ordinari poſſe. Quia beneficium quodcunque tribuit Epiſcopo juriſdictionem in beneficiatum, & locum facere videtur. *d. cap. cum nullus*. generaliter & ſine diſtinctione loquendi, præſertim in materia tali, quæ ordinanti & ordinato eſt favorabilis. Riccius *in Praxi aurea*. *parte* 1. *reſol.* 27. *&* 272. Barb. *ad Concilium Tridentinum Seſſ.* 23. *cap.* 8. *num.* 22. *cum pluribus ibidem cit.*

Ratione demum *Triennalis familiaritatis* poteſt 29
Epiſcopus ordinare ſibi aliàs non ſubditum, qui per triennium in ipſius familia, ſive ſervitio ejus ſumptibus vixit, & ita quaſi commenſalis fuit. Trident. *Seſſ.* 23. *de Reform. cap.* 9. quia tamen Concil. mandat, ut Epiſcopus tali familiari ordinato quàm primùm beneficium conferat, ideò Epiſcopus *Titularis*, & qui nullam Diœceſin actu habet, prætextu triennalis commenſalitatis neminem ordinare poteſt, cùm ipſi beneficium aliquod nequeat conferre, & generaliter omnis ordinatio alicui ſubdito ſine licentia proprii Prælati his Epiſcopis *titularibus* interdicta eſt in eodem Concil. Trident. *Seſſ.* 14. *de Reform. cap.* 2.

Cæterùm quamvis requiratur, quòd hoc triennium continuò cum Epiſcopo transactum ſit, nec ſufficiat ſi familiaris in alio loco (niſi forſan modico tempore) ſumptibus Epiſcopi vixerit, cùm aliàs Epiſcopo non poſſint eſſe ſatis cogniti mores ordinandi, ob quam rationem Concil. ordinationem familiaris potiſſimùm indulſit: non tamen requiritur, quòd illud triennium cum Epiſcopo, ut Epiſcopo, transactum ſit; ſufficiet, ſi inceptum ſit ante Epiſcopatum, dum Epiſcopus adhuc Canonicus erat. Riccius *in Praxi aurea*. *p.* 1. *reſol.* 276.

Digitized by Google

276. & 278. Illud quoque communiter notant Doctores, quòd Epiſcopus cum familiari ſuo aliàs non ſubdito in interſtitiis vel aliis impedimentis Canonicis nequeat diſpenſare, niſi priùs aliquod ei beneficium conferat, ex quo tanquam in ſubditum Eccleſiaſticam veram jurisdictionem conſequatur. Riccius *d. l.* Barb. *de Offici. Epiſcop. 2. alleg. 5. num. 14.*

30 Quid, ſi quis nec domicilium originis (paternæ vel avitæ quia & pater & avus vagi fuerunt) nec proprium, nec beneficium, nec triennalem familiaritatem cum Epiſcopo habeat? ℞. Talem probabiliter ordinari poſſe in illa Diœceſi, in qua invenitur, quia non eſt magis ſubjectus uni, quàm alteri Epiſcopo. Tiberius *in Inſtruct. ordin. cap. 7. quæſt. 46.* natus verò vel habitans in loco nullius Diœceſis à viciniori Epiſcopo ordinandus. Tiberius *dict. l.* Piasezius *in Praxi Epiſc. p. 2. cap. 1. num. 10.*

31 Diſputant etiam Doctores, an ſi Clericus v. g. Subdiaconatum receperit ab Epiſcopo originis, liceat ipſi variare, & reliquos ordines ab Epiſcopo domicilii vel beneficii recipere? pro negativa, quam tuetur Riccius *d. l. reſol. 275.* facit, quòd regulariter conceſſa electione, & re non ampliùs integra denegetur variatio; veluti contractus ab initio omnes ſunt liberæ voluntatis & electionis, poſtquam autem contractum eſt, fiunt neceſſitatis, & non datur variatio. *L. ſicut. 5. C. de Obligat. & act.* Reſignatio beneficii libera eſt, facta autem invariabilis, ut in tit. *de Renunciatione* traditur. Nihilominus cùm hic ſimus in materia favorabili, ubi de extenſione poteſtatis Epiſcopalis, & excuſatione à cenſuris malæ ordinationis agitur, contrarium ſatis probabiliter teneri poteſt cum Franciſco Zypeo *in Conſult. Canon. Tit. de Ætate & qualitate ordinand. Conſult. 3.* Zoeſio *hoc tit. num. 26.* eò quòd in jure talis variatio circa Ordines prohibita non inveniatur & textus ſine diſtinctione ex allegatis quatuor cauſis ordinationem concedat. Quòd verò opponitur, electione permiſſa variationem eſſe prohibitam: intelligendum eſt, circa eandem materiam & ſubjectum, non circa diverſa; ordo ab ordine verò numero & ſpecie diſtinguitur. In ſimili, qui Titium convenit in loco contractus ob debitum, non prohibetur utique eundem convenire in loco rei ſitæ, vel domicilii ob prædium &c.

32 Speciale eſt in ordinato à Summo Pontifice, quòd ab alio ſine ejus licentia ordinari non poſſit: ſicut traditur *in cap. in diſtribuendis. 12. hoc tit.* idque ob ſpecialem reverentiam ordinantis; unde & tali ordinato, quamvis non ſit à jurisdictione Epiſcopi exemptus, debetur tamen, inter cæteros Clericos major honor. *cap. per tuas. 7. de Majoritate & obedientia.*

33 Regulares etiam Ordinum exemptorum debent recipere Ordines ab Epiſcopo Diœceſis, in qua illud Monaſterium eſt ſitum, vel à viciniori, ſi locus ſit nullius Diœceſis; ſi verò Epiſcopus Diœceſanus non habeat Ordinationes, licet Abbati vel ſuperiori Regulari dare dimiſſorias ad quemcunque alium Epiſcopum. Ita in hac Diœceſi ſervatur, & demandato, Clementis VIII. à ſacra Cong. declaratum refert Tamburinus *de Iure Abbatum. tom. 2. diſp. 2. quæſt. 25. numer. 3.* Barb. *ad Conc. Trident. Seſſ. 23. de Reform. cap. 10. num. 11.* In quibusdam tamen locis hæc declaratio circa monaſteria exempta non eſt uſu recepta, & practicatur ſententia Navarri *hoc tit. Conſilio 36.* quòd *dimiſſorias* concedere ſimpliciter ad Abbatem exemptum pertineat; tum quòd ſuperior exemptus ſit propriè ordinarius habens Jurisdictionem quaſi Epiſcopalem in ſubditos Regulares; tum etiam quòd in Trident. *d. cap. 10.* tantùm prohibeatur Abbatibus exemptis, ne dimiſſorias *ſubditis Sæcularibus* concedant: unde à contrario rectè inferri videtur, quòd *Regularibus ſubditis* concedere valeant. Non obſtat illa clauſula conſilio Navarri in fine ab aliquo extraneo (ut diverſitas characteris arguit) annexa, quòd hoc ſit intelligendum, ſi Prælatus habet privilegium, nam rationes Navarri non loquuntur de privilegio, ſed de jure communi, & ſuppoſito privilegio nulla eſt dubitandi ratio.

Novitios Monaſteriorum poſſe ordinari in illa 34
Diœceſi, in qua novitiatum agunt, licèt alibi ſint nati, valde probabiliter cum Riccio, & aliis docet Barb. *de Officio Epiſcopi. p. 2. alleg. 4. num. 36.* quis ingrediens Monaſterium animo faciendi profeſſionem, & perpetuò ibi manendi ſatis convenienter dici poteſt ibidem domicilium conſtituiſſe, undè & quoad *competentiam fori*, privilegium *Canonis*, alioſque juris effectus ordinariè de corpore Monaſterii cenſetur. Nec refert, quòd Novitius poſſit redire ad ſæculum, debet enim attendi principalis intentio faciendi profeſſionem, prout non ideò minus verum Domicilium eſt, quod ex poſt facto contra primam intentionem mutari poteſt.

Porrò Epiſcopus alienum Diœceſanum, qui ex 35
quatuor recenſitis modis ſibi ſubjectus non eſt, abſque literis dimiſſoriis ordinare non poteſt licitè (quamvis validè) aliàs pœnam ſuſpenſionis à collatione ordinum incurrit, niſi ignorantia probabili (v. g. ex aſſertione aliorum credendo ordinandum eſſe de ſua Diœceſi) vel bona fide & præſumpta ratihabitione proprii Prælati excuſetur; rectè tamen moneat Barb. *de Officio Epiſcopi parte 2. alleg. 8. num. 4.* non eſſe facilè aliquem extraneum ordinandum ſub ſpe ratihabitionis, quia in his, quæ tangunt alterius jurisdictionem, non eſt facilè præſumenda ratihabitio, & ne ſub hoc colore paſſim alieni ſubditi ordinentur.

Dimiſſorias concedere poteſt omnis Epiſcopus, qui 36
ex quatuor cauſis allegatis poteſt ordinare, juxta regulam, *quòd quis per alium facit &c.* niſi fuerit excommunicatus, tunc enim dimiſſoriæ ejus non valent, ſed ſubditi ſine his ab alio Epiſcopo ordinari poſſunt. *cap. 2. hoc tit. in 6.*

Vicarius Epiſcopi ſine ſpeciali mandato dimiſſorias concedere nequit, niſi Epiſcopus *in remotis* agat. *cap. cum nullus 3. hoc tit. in 6.* ubi Gloſſ. dicit, Epiſcopum *in remotis* cenſeri, ſi ſit extra provinciam, vel ultra duas dietas à loco reſidentiæ. Sede vacante Capitulum, vel is ad quem tunc temporis pertinet Spiritualium adminiſtratio, dimiſſorias concedit. *d. c. 3.* ſed hodie Concil. Trident. *Seſſ. 7. de Reform. cap. 10.* conſtituit, ut cujusvis privilegii, aut conſuetudinis vigore non liceat Capitulis infra annum à die vacationis dimiſſorias concedere, niſi *arctatis beneficii recepti, aut recipiendi cauſa*; quando nimirum beneficium certum 37
Ordinem requirit, cujus ſuſceptio ultra annum differri non poteſt. Huic conſtitutioni Capitulum contraveniens ſubjacet Eccleſiaſtico interdicto, & ordinatus, ſi in minoribus eſt, non gaudet privilegio Clericali; ſi in majoribus, eſt ipſo jure ſuſpenſus ad beneplacitum futuri Prælati.

Memini perſæpè quæſitum, an *arctatus* dici poſſit, qui licèt non ſperet beneficium, expectat tamen certò aliam conditionem ad honeſtam ſui ſuſtentationem, quam non niſi habitis ordinibus obtinere poteſt? putarem affirmativam ex paritate rationis in theoria valdè probabiliter ſuſtineri poſſe. *arg. l. 12. & 13 ff. de LL.* maximè in Germania, ubi raro ad beneficia, potiùs verò *ad titulos menſæ* (ut vocant) ordinantur Clerici, & aliundè ſibi de neceſſariis providere debent. Præterea hic agitur de modico præjudicio futuri Epiſcopi, è contra de magno commodo & neceſſitate ordinandi, ac amplianda poteſtate Capituli, quid ergo prohibet, interpretationem favorabiliorem facere *c. odia 15. de Reg. 1. in 6.* ut beneficii nomine largiùs ſumpto & per EpiKiam ſeu benignam interpretationem ex bono & æquo, quæ rigori eſt præferenda, *l. placuit. 8. C. de Iudiciis.* intelligatur etiam alia gratia, vel conditio, ſuſten-

ſuſtentatio, aut alimentatio benevolè oblata, quæ in effectu & ratione finis (qui eſt ſervitium in divinis, & alimentatio Clerici) beneficio comparari poteſt; quemadmodum idem Concilium Trident. *Seſſ.* 21. *de Reform. cap.* 2. conſtituit, ne quis ſine *beneficio pacificè poſſeſſo* & ad victum honeſtum ſufficienti ordinetur, & tamen paſſim in Germania ad ſolum *titulum menſæ* (qui utique beneficium propriè non eſt, ut *in lib.* 3. *tit. de præbend.* videbimus) Clerici ordinantur. Idem putarem de privilegiis ordinandi extra tempora, quæ reſpectu *arctatorum* conceduntur, quia tamen hujus ſententiæ authorem hactenus ad manus non habeo, Ordinariorum judicio relinquo, quid in praxi tenendum arbitrentur.

38 Literæ *dimiſſoriæ* ab Epiſcopo Vicario vel Capitulo ſemel conceſſæ non expirant, licèt per mortem vel alium caſum beneficium concedentis ceſſet, niſi expreſsè per ſucceſſorem revocentur, ſunt enim gratia & privilegium, quod non expirat morte concedentis. Zabarella communiter receptus *in Clem. fin. de Elect. p ſt num.* 9. *quæſt.* 5. Gonzal. *ad Reg.* 8. *Cancell. Gloſſ.* 12. *num.* 36.

39 Demùm licèt ex Trident. *Seſſ.* 14. *de Reform. cap.* 3. *&* *Seſſ.* 23. *cap.* 3. Epiſcopus ipſe qui dimiſſorias concedit, dimittendum priùs examinare & approbare debeat, hoc tamen intelligendum videtur, ſi dimittendus aliàs in loco conſiſtat, & dimittatur, quia Epiſcopus impeditur ordinationes habere; ſi verò dimittendus abſens ſit, nec facilè ad ſuum Epiſcopum accedere valeat, uſus obtinuit, ut Examen committatur Epiſcopo ordinanti, ejusque deſuper conſcientia oneretur.

TITULUS XII.

De Scrutinio in Ordine Faciendo.

SUMMARIA.

1. *Scrutinium quid & quotuplex?*
2. *In Scrutinio quæ examinanda?*
3. *Ab hæreticis eorumque fautoribus deſcendentes ordinari prohibentur.*
4. *Filii quare puniantur, in hæreſis & læſæ majeſtatis crimine?*
5. *Judæi & gentilium liberi cur non probibeantur ordinari?*
6. *Ordinandus quæ ſcire debeat?*
7. *Neophytus quando ordinari poſſit?*
8. *Tertium ſcrutinium quale?*

1 SCrutinium à ſcrutando, ſive interrogando dicitur examen ordinandorum, itque triplex eſt, primum & ſecundum quod ante ordinationem, & tertium quod in ipſa ordinatione peragitur. Primum habetur ex decreto Concil. Trident. *Seſſ.* 23. *de Reform. cap.* 5. ubi ſtatuitur ut hi *qui ad ſingulos majores Ordines ſunt aſſumendi per menſem ante ordinationem Epiſcopum adeant, qui Parocho aut alteri, cui magis expedire videbitur, committat, ut nominibus ac deſiderio eorum publicè in Eccleſia propoſitis, de ipſorum ordinandorum natalibus, Ætate, moribus, & vita à fide dignis diligenter inquirat, & teſtimonium inquiſitionis mox ad Epiſcopum tranſmittat*, quod licèt uſus in Germania non receperit, expediret tamen tam ſalubrem conſtitutionem obſervare, ut ſecundùm præceptum Apoſtoli *nemini citò manus imponatur*, priusquam de ipſius ſtatu, vita & moribus ſufficiens informatio habeatur.

Alterum ſcrutinium eſt, quod Epiſcopo ſe-
cundùm ſtatuta antiquorum Canonum *diſt.* 24.
& Trident. *d. Seſſ.* 23. *cap.* 7. incumbit, ut om-
nes ad ordinem accedere volentes *feria quar-
ta ante ipſam ordinationem, vel quando Epiſcopo vi-* 2
*debitur, ad civitatem evocentur. Epiſcopus autem
Sacerdotibus aliisque peritis viris ſibi adjunctis ordi-
nandorum genus, perſonam, ætatem, inſtitutionem,
mores, doctrinam, & fidem diligenter inveſtiget, &
examinet*. Singula, quæ SS. Canones & Trident.
examinari volunt, breviter percurramus.

Itaque ad examen *generis* pertinet inquirere, 3
an ordinandus ſit ex genere maculato circa fidem;
quia ſacri Canones ab ordinibus excludunt deſcen-
dentes ab hæreticis, ac fautoribus, & defenſori-
bus eorundem, uſque ad ſecundùm gradum per li-
neam maſculinam, & uſque ad primum per fœ-
mininam, niſi eorum parentes ante mortem pœni-
tuerint, & Eccleſiæ reincorporati fuerint. Barb. 4.
in collect. ad Trident. d. cap. 7. *num.* 5. & hæc hæ-
reſis pœna eſt, quæ ad inſtar criminis læſæ maje-
ſtatis etiam in filiis punitur. *cap. vergentis.* 10. *de
Hæret. L. quisquis.* 5. *Cod. Ad L. Juliam Majeſt.*
tum ad execrationem ſceleris, ut parentes ſaltem
in pœna filiorum terreantur; tum etiam, quòd fi-
lii interdum hæredes non tantùm bonorum, ſed
etiam vitiorum paternorum præſumantur, ideòque
puniantur ſine culpa ſua quidem; ſed non ſine
cauſa. In Germania tamen ubi hæreſis licentioſiùs
graſſatur, non eſt tam accurata hujus pœnæ ob-
ſervatio, dummodo deſcendentes ex hæreticis ipſi
probi Catholici reperiantur.

Judæi autem & gentiles per januam Baptiſmi 5
nunquam in Eccleſiam ingreſſi, ſicut extra juriſdictionem Eccleſiæ conſtituti ob infidelitatem puniri nequeunt, ita etiam eorum liberi à ſacris Ordinibus non prohibentur.

In *perſona* examinatur ordinandus, ſitne ſervus, obligatus, bigamus, legitimus, aut corpore vitiatus, ut in ſequentibus tit. videbimus. Item de ætate ordinandi & inſtitutione. (id eſt titulo, Gloſſ. *in cap. quando. diſt.* 24.) in Tit. *de Ætate & qual.* tractabimus.

Mores probare debet ordinandus per teſtimonium Parochi & Magiſtri ſcholæ, juxta Trident. *Seſſ.* 23. *cap.* 5. Unde infamia Juris aut facti laborantes, & publicè pœnitentes ordinari prohibentur. *cap. fin. de Tempor. ordinandorum. cap. ex pœnitentibus.* 55. *diſt.* 50.

Doctrina requiſita excludit illiteratos. *cap. fin.* 6
de Ætate & qualitate. cap. illiteratos. 1. *diſt.* 36. ad primam tonſuram ſufficit, ſi ordinandus fidei rudimenta, item legere & ſcribere (quod de materna tantùm lingua, cùm Concilium aliam non expreſſerit, Doctores intelligunt) ſciat.

Ad alios minores Ordines promovendi præter latinam linguam (quam in ſpecie requirit Trident. *Seſſ.* 23. *cap.* 11.) etiam quæ ſui ſunt Officij noſſe debent, nimirùm quod ad oſtiarium ſpectet Eccleſiam cuſtodire, dignos admittere, indignos excludere: ad Lectorem ſacra lectione fidelium animos ad pietatem excitare: ad Exorciſtam ſuper energumenos, & cathecumenos invocare: ad Acolythum lumina, vinum & aquam ad ſacrificium deferre.

Ad ſacros Ordines aſſumendi ſcire debent ea, quæ exercendo eorum Ordini conveniunt, ut quòd

Sub-

Digitized by Google

Subdiaconus in ſolenni officio calicem ad altare deferre, Epiſtolam canere, & juxta ritum Eccleſiæ medianre Diacono in altari miniſtrare, præterea etiam ad deferendum babitum, & tonſuram Clericalem, recitandum Breviarium, & ſervandam caſtitatem ex voto ſacris Ordinibus annexo obligatus eſſet debeat. Quòd ad Diaconum ſpectat, Sacerdoti ſolenniter celebranti immediatè in omnibus miniſtrare, Evangelium canere, populo prædicare, aliquando etiam ex commiſſione Sacerdotis inſtante cauſa neceſſitatis, ubi Sacerdos præſens non eſt, baptizare, etiam ſolenniter. Ad Presbyteratum denique talis ſcientia requiratur, ut ordinatus Sacramenta adminiſtrare & populum in his, quæ ad ſalutem ſcitu neceſſaria ſunt, inſtruere valeat. Trident. *d. l. cap.* 13. *&* 14.

7 Circa *vitam* requiritur, ut ordinandus non tantùm alienus ab Eccleſia Catholica, ſed etiam *neophytus*, hoc eſt recenter converſus non ſit, erit tamen penes arbitrium Epiſcopi, conjicere ex moribus, & pietate converſi, intra quantum tempus noviter converſus inter veteranos Chriſti milites, & ad Ordines dignus cenſeri poſſit, teſte Covar. *in relect. Clem. ſi. furioſus parte* 2. §. 2. *n.* 7. *verſ. tertia concluſio.*

8 Tertiùm demum ſcrutinium, quod fit in ipſa ordinatione, & de quo loquitur. *cap. un. hoc tit.* illud eſt, quando Epiſcopus in actu ordinationis quærit, utrum ordinandi digni ſint, ut ad Ordines aſſumantur? cui quæſtioni olim quidem reſpondebat Archidiaconus (ad cujus officium ſpectabar ordinandos examinare, & ad Ordines Epiſcopo præſentare) quòd *quantum humana fragilitas noſſe ſinit, ſciat & teſtificetur illos dignos eſſe.* Verùm id ipſum hodiè in deſuetudinem abiit, & uſus obtinuit, ut Capellanus vel Diaconus Epiſcopo ordinanti miniſtrans loco Archidiaconi per illa verba reſpondeat.

TITULUS XIII.

De Ordinatis ab Epiſcopo, qui Renunciavit Epiſcopatui, vel ab Excommunicato.

SUMMARIA.

1. *Epiſcopus renunciare poteſt vel loco, vel dignitati.*
2. *Loco tantùm renuncians, retinet poteſtatem ordinandi, ſi ab alio invitetur.*
3. *Qui de facto tantùm loco pulſus eſt, nihil juris amittit.*
4. *Renuncians dignitati, licitè ordinare non poteſt exceptis minoribus Ordinibus, ſi fuerit invitatus.*
5. *Ordinatus ab excommunicato recipit quidem Characterem, ſed non executionem, & quis poſſit abſolvere.*
6. C. 1. 2. & 3. cauſ. 9. q. 1. *explicantur.*
7. *Defenditur Gratiani interpretatio.*
8. *Epiſcopus in hæreſin lapſus & necdum denunciatus an retineat exercitium poteſtatis ſuæ?*

1 Circa materiam hujus tit. prænotandum eſt, quòd duobus modis Epiſcopus ſuo Epiſcopatui renuntiare poſſit, nimirum *loco* vel *dignitati*. Loco, ſi v. g. ob hoſtilitatem aut aeris intemperiem Diœceſin renuntiando dimittat, retineat tamen Epiſcopalem titulum, & authoritatem. *Dignitati* verò, ſi forſan ob zelum ingrediendæ Religionis, vel ut præveniat depoſitionem promeritam, ipſum Epiſcopale officium, nomen ac dignitatem reſignet.

Quòd ſi igitur Epiſcopus *loco* tantùm ceſſerit, ab alio Epiſcopo invitatus quoſcunque Ordines legitimè conferet, nimirum ſubditis Epiſcopi invitantis, proprios enim quos babuerat per renuntiationem à ſua juriſdictione dimiſit. 2

Contingit tamen aliquando, quòd Epiſcopus citra renuntiationem, de facto tantùm ob metum hoſtium, vel recuperandam ſanitatem extra Diœceſin moretur, quo caſu nihil juris in ſuos ſubditos amittit, ſed eos etiam in aliena diœceſi cum licentia Diœceſani Epiſcopi (quæ ſemper ad exercenda Pontificalia in aliena diœceſi requiritur) rectè ordinat. 3

Si *dignitati* quoque renuntiavit Epiſcopus, Characterem quidem Ordinis Epiſcopalis indelebilem à ſe abdicare non potuit, & inde de facto ordinans validè ordinat; ſed quia executionem Ordinis ipſe ampliùs non habuit, aliis dare etiam de licentia proprii Epiſcopi haud potuit; ideò ſi ab eodem ſacros Ordines ſcienter quis receperit citra ſummi Pontificis diſpenſationem, non habebit ſui officii executionem; ſi ignoranter, poterit quidem Epiſcopus proprius diſpenſare, niſi craſſa & ſupina ignorantia fuerit. Minorum tamen Ordinum collatio, quæ aliquando non Epiſcopis, veluti Abbatibus competit, cum licentia propriorum Prælatorum tali Epiſcopo renuntianti non denegatur. *cap.* 1. *hoc tit. & ibi* Panorm. aliique Doctores. 4

Similiter etiam dicendum circa ordinatos ab Epiſcopo *excommunicato*, qui characterem quidem, ſed non executionem recipiunt, & ideò ſi per ignorantiam fuerint à tali Epiſcopo ordinati, poterit cum eis per ſuos Epiſcopos diſpenſari: ſi ſcienter aut ex craſſa ignorantia, diſpenſatio ad Summum Pontificem pertinebit; niſi religionem ingrediatur ordinatus, quo caſu proprius Prælatus Ordinis diſpenſare poterit. *cap.* 2. *& ibi* Barb. *num.* 2. *hoc tit.* 5

Quòd ſi Epiſcopus excommunicatus proprium ſubditum hujus excommunicationis ignarum ordinaverit, tunc diſpenſatio, inquit Vallenſis *hoc tit.* ad ſummum Pontificem pertinebit, ne Epiſcopus videatur diſpenſare ſuper proprio defectu; ſed non eſt improbabile, quod docet Panorm. *in cap.* 2. *hoc tit. num.* 5. quòd vel ſucceſſor Epiſcopus, vel etiam ipſe Epiſcopus ordinans poſt abſolutionem cenſuræ obtentam id poſſit, ſicut Sacerdos poteſt abſolvere peccatum ſuo mandato commiſſum. Hodie poſt Concilium Conſtantienſe obſervanda eſt Extravagans Martini V. *Ad evitanda ſcandala &c.* ex qua Conſtitutione excommunicatus *non denuntiatus*, niſi fuerit notorius percuſſor Clerici, etiam in divinis vitandus non eſt, ſicut hac de re prolixiùs in *lib. V. in tit. de Sententia excommunicationis* dicemus.

Præmiſſis de ordinatione ab Excommunicato facta, quòd imprimat Characterem, videntur obſtare difficiles textus *in cap.* 1. 2. *&* 3. *cauſa*. 9. *quæſt.* 1. ubi talis ordinatio omninò nulla & invalida declaratur: ſed dicendum eſt cum Gloſſ. & Gratiano ibidem, quòd hæc capitula non loquantur de quibuscunque excommunicatis, ſed tantùm de hæreticis illis, qui nunquam Catholici fuerunt, adeoque poteſtatem ordinandi non acceperunt; vel certè, ſi de omnibus excommunicatis, aut prolapſis in hæreſin loquantur, tunc hæc fuerit quorundam antiquorum Patrum, & Doctorum opinio poſteriori Pontificum & Doctorum cenſura correcta. Circa hanc quidem interpretationem erroris arguit Gratianum Layman. *in Theol. morali. de Sacram. Ordinis. cap.* 9. *n.* 5. eo quòd ſimilia capitula poſſint facilius 6 7

eiliùs explicari, quòd ordinatio ſit iovalida ſolùm quoad effectum executionis, non quoad impreſſionem Characteris: attamen non poſſum adſtipulari viro cætero quio doctiſſimo, quia in allegatis capitulis expreſsè dicitur, quòd talis ordinatio tanquam à non habentibus poteſtatem *facta pro infecta habenda ſit, & per manus impoſitionem potiùs vulnus inflictum cenſeatur: unde & iterari neceſſe ſit, quod minimè probatur eſſe collatum &c.* Si ordinans poteſtatem non habuit, ſi reiterari debet talis ordinatio, & habetur tanquam non facta, & vulnus infligens, ergo non impreſſit Characterem: indubitatum enim eſt, quòd actus Sacrameotalis utcumque illicitè factus imprimens Characterem reitarari nullo modo poſſit, ut inferiùs in Tit. *de Sacramentis non iterandis*. trademus.

8 Cæterùm Epiſcopus ritè in Eccleſia conſecratus retinet Characterem Ordinis Epiſcopalis, licèt in hæreſin labatur, & ideò aliquem ſaltem validè ordinare poteſt, etſi non licitè, nec executionem dare. Sed utrum ei ſuffragetur Extravagans. *Ad evitanda*. ſi denuntiatus oon ſit, dubitatur? Affirmat Navarrus *conſ. 10. de Hæreticis*. quòd non fiat exeeptio *in d. Extravagante*. In contrarium inclinat Zoeſius *hoc tit. num. 4.* eò quòd hæreticus amittat juriſdictionem ex duplici cauſa, ſeilicet propter hæreſin, & propter excommunicationem; unde licèt retioeat tantiſper ob excommunieationem oon denuntiatam, noo tamen ob hæreſin. Hæc poſterior ſententia eſt tutior, & ante factum tenenda, poſt factum tamen videtur ordinatus ſecundùm authoritatem Navarri tolerari poſſe in Ordine ſuſcepto.

TITULUS XIV.

De Ætate, & Qualitate, & Ordine præficiendorum.

§. I.

De Ætate & Titulo Ordinandi.

SUMARIA.

1. *Ætas quæ requiratur in Minoribus?*
2. *Quæ in majoribus?*
3. *Annus ultimus ſufficit inchoatus.*
4. *Natus ad initium ſeptimi menſis cenſetur legitimus.*
5. *Quid de defectu unius diei, vel horæ, vel biſſextilis.*
6. *Ordinatus ante legitimam ætatem recipit characterem, ſed non executionem.*
7. *Quid ſi fuerit in bona fide, vel etiam abſolutus à ſuſpenſione ante legitimam ætatem celebraverit?*
8. *Bullæ Extravagantis eſt tolerabilis ignorantia.*
9. *Ordinatus bona fide ab excommunicato non incurrit ſuſpenſionem, quæ ſit cenſura.*
10. *Ordinatus Sacerdos ante legitimam ætatem etiam mala fide, an hoc ipſo efficiatur irregularis, quòd Epiſcopo ordinanti concelebret? Alia Summaria poſt num. 10.*

TRactat quidem compilator in hoc tit. principaliter de *ætate, qualitate & ordine* eorum, qui dignitatibus præficiuntur, ut tameo in materia ordinationis pergamus, priùs de *ætate & titulo* ſive beneficio ordinandi videbimus.

Ætas alia in *majoribus*, alia in *minoribus* ordinibus requiritur. Ad *minores* quod attinet, communior eſt Doctorum ſententia apud Barb. *de Officio Epiſcopi, parte 2. Alleg. 11. num. 1.* quòd prima tonſura, Lectoratus, Oſtiariatus, & exorciſtatus *ſeptem*, Acolythatus autem *duodecim* annos completos requirat, ſicut colligitur ex textu & Gloſſ. *in cap. de iis. 5. diſt. 28. & cap. in ſingulis. 2. diſt. 77.* Si qui autem Canones majorem ætatem in his ordinibus præſcribant, ut *in cap. nemo. 2. diſt. 78.* illi explicandi ſunt, ut loquantur non de receptione, ſed de exercitio Ordinum, ut ſcilicet oullus aſſumatur ad exercendos illos Ordines, niſi ſaltem arbitrio Epiſcopi fuerit in ætate idooea conſtitutus. 1

Subdiaconatus olim aonos *octodecim*, & Diaconatus *viginti* requirebat. *Clem. ult. hoc tit.* hodie autem ex Trident. *Seſſ. 23. de Reformat. cap. 12.* nullus poteſt promoveri ad *ſubdiaconatum* ante annum ætatis *vigeſimum ſecundum*, & ad *Diaconatum* ante anoum *vigeſimum tertium*. Sacerdotium olim, ſicut & Epiſcopatus *triginta* annos deſiderabat. *cap. 1. 2. & 4. diſt. 78.* Exemplo Chriſti, ut exiſtimant Doctores, qui teſte Luca, *cap. 3. triginta* annorum eùm eſſet, incepit prædicare, & docere, Poſteà verò hæc ætas licèt fuerit in Epiſcopis retenta, in Sacerdotibus tamen ad 25. annos reſtricta eſt *d. Clem. ult. hoc tit. &* Trident. *d. cap. 12.* 2

Eſt autem inter Doctores & in praxi receptum cum Gloſſ. *in d. Clem. ult.* quòd iſti anni in majoribus Ordinibus non requiraotur completi, ſed ſufficiant incepti: quia enim Canones oon determioant, utrum anni cæpti, vel completi eſſe debeant, in dubio quod favorabilius, & quod minimum eſt, ſequimur, *juxta Regulam 30. juris in 6.* Barb. *in Collect. ad d. cap. 12. Trident. num. 2.* & cum hac ſententia rectè conſiſtunt verba Concilii Trident. quia non ordinatur v. g. *ante vigeſimum ſecundum ætatis annum*, qui eundem agere inceperit, prout de jure Civili *ſeptimo* menſe natus legitimus partus habetur. *L. ſeptimo. 12. ff. de ſtatu hom.* tametſi 182. die & ita (computando juxta morem Græcorum 30. dies pro uno menſe) ad initium ſeptimi menſis natus fuerit. *l. 3. §. 12. & ibi nota Godofredi. ff. de Suis & legit. hæred.* 3 4

Addit etiam Barb. *c. l. num. 3.* quòd licèt ſi in ætate ad Ordines requiſita unus dies aut una hora deſideretur, quo minus penultimus anous completus & ultimus ioehoatus ſit, Ordioes licitè conferri nequeunt, dies tameo *biſſextilis* non computetur. 5

Cæterum ordinatus ante legitimam ætatem recipit quidem Ordinis Characterem, ſed ex Bulla Pii II. quæ incipit; *Cùm ex ſacrorum*, eſt ipſo jure ſuſpenſus, & ſi in tali ſuſpenſione miniſtraverit, irregularis efficitur. Porrò licèt hæc ſuſpenſio probabiliùs reſervata noo ſit, ſed ab ea etiam privatus Sacerdos abſolvere poſſit, ut docet Cardioal. de Lugo. *in Reſponſis Moralibus. Dubio 10. in fine.* quamdiu tamen ordinatus ad Legitimam ætatem non perveoit, nec quidem cum licentia Epiſcopi mioiſtrare valet; eſſet enim talis licentia diſpenſatio ſuper ætate cootra Canones, quæ regulariter tantùm S. Pontifici competit; atque ita à S. Congr. declaratum refert Garcias *de Beneficiis, parte. 3. cap. 9. num. 51.* 6

Sed quid, ſi de facto celebraret, vel miniſtraret, ounquid irregularis efficeretur? Ex ea dubitandi ratione, quòd uſque ad legitimam ætatem fuerit à miniſterio altaris ſuſpenſus, adeoque in ſuſpenſione miniſtraverit. *cap. 1. de Sentent. & re jud. in 6.* Nihilominùs oegativè reſpoodendum eſt, ſi vel ob bonam fidem, qua credidit ſe tempore ordioationis in legitima ætate conſtitutum nullam cenſuram incurrerit, vel certè, ſi quam ob malam fidem incurrerit, ab ea abſolutus fuerit: nam quòd de cætero ante legitimam ætatem prohibeatur 7

beatur miniſtrare, non eſt cenſura propriè dicta, quæ ob contemptum & contumaciam infligitur, ſed impedimentum tantùm, & obſtaculum Canonicum, conſequenter ſi nullæ cenſura contempta, nulla etiam irregularitas introducta fuit. Covar. *in Relect. Clem. ſi furioſus. parte* 1. §. 1. *num.* 4. Barb. *de officio Epiſcopi. parte* 2. *Allegat.* 16. *num.* 22.

Notandum prætereà, quod jam inſinuavi, nimirum ordinatum bona fide, & qui poſt diligentem inquiſitionem credidit, ſe ætatem legitimam, habere, non incurrere ſuſpenſionem; loquitur enim conſtitutio Pij II. de illis, *qui præſumunt* ante legitimam ætatem ordinari, id eſt, qui doloſè, & ex contemptu Canonum agunt. Navar. *in Manuali. cap.* 27. *num.*
8 155. Zypæus *in Analyſi Iuris Pont. tit. de ordinandis. num.* 8. Imò & ſi quis mala fide & ſcienter ante legitimam ætatem ordinatus ſit, ſi tamen ex ignorantia tolerabili dictæ Bullæ miniſtraverit, probabile eſt, eum nec cenſuram nec irregularitatem incuriſſe ex iis, quæ in tit. *de Sententia excom.* traduntur, quòd ignorantia cenſuræ excuſet à cenſura, & in hac ſpecifica materia docet Navar. *d. loco* Covar. *in Relectione Clem. ſi furioſus. d. parte* 1. §. 1. *num.* 4. Accedit, quòd ignorantia Bullæ Extravagantis, ſicut eſt dicta conſtitutio Pii II. cenſeatur tolerabilis, excuſet à peccato, & conſequenter à cenſura. Navar. *de Officio delegat. conſilio* 4. *num.* 2. Huc etiam transferantur, quæ ſuperiùs in *Proœmio Decret.* dicta ſunt de obligatione, & authoritate Bullarum Extravagantium, etſi in Bullario habeantur, & præſertim Bullæ continentes cenſuras non videntur obligare, niſi vel uſu receptæ, vel à locorum Ordinariis promulgatæ ſint argum. *cap. cum infirmitas.* 13. *de Pænit. & Remiſſ.*

Dices I. non tantùm in Bulla Extravag. ſed etiam jure communi prohibitam eſſe ordinationem ante legitimam ætatem. ℞. de jure communi magis docere Interpretes, ob ordinationem ante tempus non incurri cenſuram ipſo facto, ſed per ſententiam Judicis.

9 Dices II. ſi ignorantia probabilis excuſat a cenſura, quomodo ergo ordinatus ignoranter ab excommunicato incurrit nihilominùs ſuſpenſionem, ut in tit. *præced. de Ordinatis ab Epiſcopo, qui renunc.* diximus. ℞. quòd illa ſuſpenſio ordinati ignoranter ab excommunicato non ſit propriè cenſura, quæ requirit contumaciam: qualis non ponitur in ignorante. *L. ſi ignorans.* 30. *ff. Locati.* ſed tantùm defectus in dante, ſive ordinante, qui id, quod ipſe non habuit, ſcilicet executionem Ordinis, dare haud potuit. *L. nemo plus iuris* 54. *ff. de R. I.*

10 Demùm quòd aliqui docent cum Barb. *de Officio Epiſc. parte* 2. *Alleg.* 16. *num.* 16. Presbyterum ordinatum mala fide ante legitimam ætatem in ipſa ordinationis miſſa vigore d. Bullæ Pii II. effici ſuſpenſum, & irregularem, eò quòd jam tunc Epiſcopo celebranti concelebrarit, non putamus recipiendum; quia Eccleſia illam Miſſam, in qua Presbyteri ordinantur, reſpectu illorum non habet pro actu celebrationis, ſed pro actu ordinationis, ne unus idemque actus duplici pœna ſuſpenſionis, & irregularitatis puniatur. facit textus *in cap. Et ſi Clerici.* 4. §. *de Adulteriis. de Iudiciis.* Et ſi in pœnalibus termini ſunt ſtrictè & propriiſſimè accipiendi, certè non dicitur propriè celebrare, aut legere Miſſam, qui tantùm concelebrat, ad altare non accedit, corpus Domini non pertractat, nec ſe ipſum ſub utraque ſpecie communicat. Uſus quoque Eccleſiæ id confirmat, ubi prima Miſſa Presbyteri dicitur non illa, in qua quis ordinatus eſt, & in qua principalis celebrans eſt Epiſcopus, ſed quam deindè per ſe ſolus & immediatè celebrat. Hanc ſententiam ſuſtinet Zypæus. *d. l. num.* 8. Quaranta *in Summa Bullarii. V. Ordo. verſ. ampliatio illa.* & alii quamplurimi apud Barb. *d. num.* 15. *citati.*

De Titulo.

SUMMARIA.

11. *Titulus quid, cur, & ad quos Ordines requiratur?*
12. *Sublatis titulis antiquorum Canon. hodie de Concil. Trident. ordinandus debet beneficium pacificè poſſidere.*
13. *Non requiritur, ut beneficiatus tempore collationis habeat Ordinem beneficio annexum.*
14. *De titulo menſæ.*
15. *Titulus menſæ an debeatur illi, qui non poteſt acquirere beneficium?*
16. *Pereunte titulo unde alendus Clericus.*
17. *Titulus menſæ non poteſt conſtitui ſuper ſola obligatione perſonali, ſed reali.*
18. *In Eccleſiis collegiatis & monaſteriis requiritur conſenſus Capituli.*
19. *Titulus menſæ an poſſit conſtitui à Civitatibus & oppidis?*
20. *Clericus ſuſpenſus vel depoſitus an gaudeat titulo?*
21. *Ad titulum Patrimonii quando quis ordinari valeat?*
22. *Quantum debeat eſſe Patrimonium?*
23. *Filius an poſſit ordinari ad hæreditatem Patris viventis?*
24. *Sicut pater tenetur dare donationem propter nuptias, ita tenetur aliquid aſſignare filio ordinando.*
25. *Religioſi non habentes vota perpetua tenentur habere titulum, item & invalidè profeſſi.*
26. *Quid ſpecialem in* Societate?
27. *Quales pœnæ ſint tum de Iure antiquo, tum hodierno Concilii Trident. circa ordinationes ſine titulo?*

CUm non deceat eos, qui divino miniſterio ad- 11
ſcripti ſunt, ut cum Ordinis dedecore mendicent, aut ſordidum aliquem quæſtum exerceant, ideò de jure nemo ad ſacros Ordines admittendus eſt, niſi titulum ſeu cauſam & medium ſe honeſtè alendi, oſtendere poſſit. *cap. neminem.* 1. *cap. ſanctorum.* 2. *diſt.* 70. *cap. accepimus.* 13. *hoc tit. cap. cum ſecundùm.* 4. & *cap. tuis.* 23. *de Præbendis*, Dico *ad ſacros Ordines*: ad *minores* enim ex communi ſententia, & uſu receptum eſt, contra Gloſſ. *in d. cap. neminem*, non requiri titulum, quia Clerici in minoribus, ſi ſe clericaliter ſuſtentare nequeant, liberè poſſunt à ſtatu Clericali recedere, & alia negotia exercere; proptereà & conſtitutio Tridentina (de qua mox dicemus) de *ſacris* tantùm Ordinibus loquitur. Joan. Honorius *de Temporibus ordin. num.* 11. Garc. *Benef. parte* 2. *num.* 5.

Quamvis autem de jure antiquo ad diverſos titu- 12
los aliquis ordinari potuerit, veluti ad titulum beneficii, patrimonii, hæreditatis paternæ, ſtipendii ab Epiſcopo ſibi aſſignandi ſuper fructibus ſuæ menſæ. Item & ad titulum penſionis, vel ſtipendii à Laico aſſignandi ſuper bonis ſuis, ut notatur in allegatis Capitulis: hodiè verò conſtituit Concil. Trident. *Seſſ.* 21. *de Reform. cap.* 2. *Ne quis deinceps Clericus ſæcularis, quamvis aliàs ſit idoneus moribus, ſcientia, & ætate, ad ſacros Ordines promoveatur, niſi priùs legitimè conſtet eum beneficium Eccleſiaſticum, quod ſibi ad victum honeſtum ſufficiat, pacificè poſſidere; id verò beneficium reſignare nequeat, niſi facta mentione, quòd ad illius beneficii titulum ſit promotus; neque ea reſignatio admitti validè poſſit, niſi conſtiterit, quòd reſignans aliunde habeat, unde commodè vivat.*

Poſſet quidem alicui mirum videri, quommodo 13
præcisè

Digitized by Google

præciſè ad titulum beneficij pacificè poſſeſſi volue-
rit Conc. aliquem ordinari, cùm tamen ante ſuſce-
ptos Ordines Laicus beneficium Eccleſiaſticum poſ-
ſidere non poſſit? Sed ſciendum eſt, quòd minores
Ordines rectè ſuſcipiantur abſque titulo, ut dictum,
in minoribus autem regulariter quilibet beneficij Ec-
cleſiaſtici capax ſit, etſi illud beneficium Ordinem Sa-
cerdotalem requirat; dummodo intra annum benefi-
ciatus ad Ordinem requiſitum promoveri valeat,
vel etiam poſt annum, ſi juſto impedimento retar-
detur *cap. licèt*, 14. *de Elect. in 6. cap. 2. de Inſtitut. in 6.*
& cap. ſi pro Clericis. 8. ubi Gloſſ. de Præbend. in 6.

14 In Germania quidem, ubi præſertim in Paro-
chiis opus eſt pluribus Cooperatoribus, nec benefi-
cia ſimplicia adeò frequentia ſunt, uſus obtinuit, ut
ad ſolùm *titulum menſæ* abque alio beneficio Clerici
ordinentur; qui uſus poſſet exigente ſic neceſſitate
tolerari, niſi inde abuſus ſubintraret, ut non tan-
tùm Clerici, penes quos ſpes bona promotionis eſt,
ſed ſine delectu quicunque abſque beneficio & ſpe be-
neficii ordinarentur, qui deinde, cùm ante defectum
ultium ad *titulum* non recipiantur, miſeram plerum-
que & ſcandaloſam vitam agunt.

15 Porrò de iſto *titulo menſæ* vix eſt aliquid apud
Authores reperire, & tamen nonnunquam gravis
quæſtio incidit; veluti. I. an Clericus ordinatus,
ſi beneficium acquirere non poſſit, debeat intereà ex
titulo alimentari, tametſi infirmus vel ætate decrepitus
non ſit? ℞. Si Clericus valeat ſe Miſſarum lectione, vel
quocunque alio honeſto negotio, & ſtatum Clerica-
lem non dedecente alere, non debet neceſſariò ali ex
titulo, quemadmodum nec pater tenetur filio præ-
ſtare alimenta, qui ſe ipſum alere poteſt. *L. ſi quis.*
5. §. ſed ſi filius. 7. ff. de Agnoſcendis & alendis liberis.
Quòd ſi autem Clerico reverà omnia media ſe
alendi deſint, & *titulus menſæ* ſit in terminis gene-
ralibus conceptus, tunc Clerico ex *titulo* alimenta
in ſubſidium præſtanda ſunt, ne in opprobrium Or-
dinis Clericalis mendicare cogatur. Si verò *titulus*
ſit ſpecialiter limitatus, & reſtrictus in caſum tan-
tummodò infirmitatis, vel ſenectutis, nec conce-
dens *titulum* facilè perſuaderi poſſit, ut ex miſeri-
cordia talem recipiat, tunc quia verba non obligant
ultra intentionem proferentis, & aliàs limitata cau-
ſa limitatum producit effectum, videtur planè Epi-
ſcopo ordinanti, vel ſucceſſori ejus ſaltem de bo-
nis Eccleſiarum onus alendi incumbere, uſque dum
Clerico de beneficio provideatur. Etenim ad Epi-
ſcopum pertinet conſulere honori Ordinis Clerica-
lis, ſibique imputare debet, quòd ordinarit illum, qui
per ſufficientem titulum in omnem caſum proviſus de
alimentis non fuit argum. *cap. 2. 4. 16. de Præb.* Undè
fiet, ut Epiſcopi reddantur cautiores, ne quoſcunque
tam facilè ad Clericatum recipiant, & ne uni plura be-
neficia, quàm honeſta ejus ſuſtentatio requirat, con-
ferant.

16 II. Quæritur, quis debeat alere Clericum, ſi ob
interitum bonorum, ſuper quibus titulus fundatus
eſt, vel ob bellum aut peſtem titulo frui nequeat? ℞.
ſimiliter ab Eccleſia alendum eſſe, ſi enim Eccleſia in
neceſſitate debet alere pauperes etiam Laicos, multò
magis Clericos tanquam propriè ad ſuam curam perti-
nentes: *aurum Eccleſia habet*, ait D. Ambroſius *in cap.*
aurum. 70. cauſa. 12. quæſt. 2. non ut ſervet, ſed ut
eroget & ſubveniat in neceſſitatibus.

17 III. Quæritur, à quibus & ſuper quibus rebus
titulus menſæ concedi debeat? ℞. *titulum* quidem æquè
à perſonis Laicis, quàm Eccleſiaſticis conſtitui poſſe,
non tamen ſuper ſola obligatione perſonali, quia mor-
tua perſona concedentis, & forſan hæreditate nulla,
aut tenui relicta Clerico deperiret *titulus*. Debet ergo
titulus aſſignari cum obligatione reali, & hypotheca
bonorum tot & tantorum, ut ex eorum reditibus Cle-
rico poſſit eſſe ſufficienter proviſum, quod ex pruden-
ti arbitrio Epiſcopi dependet; qui & illud diligenter
advertere debet, ne hujuſmodi bona ſint priùs ære
alieno gravata. Cæterum titulus ſuper bonis ita fun-
datus eſt onus reale, & tranſit ad quemcunque poſ-
ſeſſorem jure ordinario hypothecæ.

Quod ſi à Monaſterijs vel Eccleſijs collegiatis 18
concedatur *titulus*, non requiritur quidem hypotheca,
quia bona Eccleſiarum non poterunt regulariter alie-
nari; requiritur tamen conſenſus Capituli, aliàs enim
ſucceſſor in dignitate non tenetur ſtare obligationi ſui
anteceſſoris ſine utilitate vel neceſſitate Eccleſiæ con-
tractæ, per ea quæ traduntur *in cap. pen. de Fideiuſſor.*
& cap. 1. de Solut.

De Civitatibus & Oppidis non videtur ſatis ſecu- 19
rè acceptari titulus à ſolo Magiſtratu, & Senatu civi-
co ſubſcriptus, niſi vel is in cujus dominio eſt locus,
vel major pars Civitatis convocatæ conſenſerit, vel
ſtatutum aut conſuetudo ſit in loco, ut ſolus Magi-
ſtratus poſſit Civitatem vel Oppidum obligare, aut
certè magiſtratus ſe ſuoſque hæredes, & bona in ſub-
ſidium obligarit: regulariter enim Civitas ex contractu
quorundam non obligatur, niſi in dictis circumſtantijs,
vel ſicut in mutuo probetur verſum in ejus utilitatem,
aliàs verò non civitas, ſed illi, qui contraxerunt, te-
nentur. *L. Civitas*, 27. *ff. de Rebus creditis.* Rheyger
in Theſauro juris. Verbo, Civitas. num. 6.

Quæritur IV. an Clericus, qui ob delictum ſuſpen- 20
ſus vel privatus eſt beneficijs, aut depoſitus verbaliter,
debeat ali ex *Titulo?* ℞. Eſſe diſparitatem, an perſiſtat
in contumacia ad petendam abſolutionem, vel diſ-
penſationem, aut non? Si priùs, non debent ipſi da-
ri alimenta, ne non curet abſolutionem, cùm poſſit
per eam ſibi proſpicere. Si poſterius, docent commu-
niter cum Gloſſ. *fin. in cap. ſtud. 39. diſt.* 50. & Panorm.
in cap. paſtoralis. 53. §. verùm de Appellat. num. 16. quòd
ne cogatur mendicare, debeant ipſi ex beneficio, à
quo ſuſpenſus vel privatus eſt, relinqui alimenta, ſi
non integra, ſaltem in ſupplementum, in quantum
ea ex lectione Miſſarum, vel alio honeſto labore ha-
bere non poteſt, ſicut in ſimili tradit Godofred. *ad d.*
L. 5. §. 7. ff. de Agnoſcendis liberis. quòd ſi filius poſſit
ſe ex ſuo opificio ſaltem pro parte alere, non teneatur
pater integra alimenta præſtare.

Sed quid, ſi ſuſpenſus ab officio vel depoſitus nul-
lum priùs habuerit beneficium præter *titulum menſæ*?
Puto inprimis repetendam eſſe modo datam diſtin-
ctionem, an ſit in contumacia nec ne? ſi illud, per
denegationem alimentorum urgeri debet ad reſipiſcen-
tiam, & petendam abſolutionem; ſi iſtud, quia ob de-
lictum Clericus non debet fieri mendicus ob honorem
Ordinis Clericalis, planè exiſtimo, eſſe huc accom-
modanda, quæ ſuperiùs in prima & ſecunda quæſtio-
ne dicta ſunt.

Prætereà quia nonnunquam contingit ordinari, 21
qui ex proprio *patrimonio*, penſione vel ſtipendio vi-
vere poſſunt, ideò de his rurſus ſtatuit Trident. *d. Seſſ.*
21. *cap. 2. ut patrimonium vel penſionem obtinentes ordina-*
ri poſt hac non poſſint, niſi illi, quos Epiſcopus judicaverit
aſſumendos pro neceſſitate vel commoditate Eccleſiarum ſua-
rum; eò quoque priùs perſpecto, patrimonium illud, vel
penſionem verè ab illis obtineri, quæque à ſe alienare, vel
abdicare non valeant, niſi aliunde oſtendant, ſe habere,
unde vivere poſſint, &c. Debet autem *patrimonium* fundari
ſuper rebus immobilibus, vel talibus, quæ immobilibus
comparantur, uti ſunt cenſus & annui reditus. Si con-
tingat neceſſitatis, vel utilitatis cauſa bonum patrimo-
nii vendi, aut cenſum redimi, id non aliter, quàm cum
licentia Epiſcopi fieri poterit, qui & curabit, ut pecu-
nia rurſus vel in immobilia, vel alios cenſus collocetur.

Ipſa verò quantitas patrimonij determinata in 22
ſpecie

ſpecie non eſt, ſed in genere, ut ſit tanta, quæ ad victum honeſtum ſufficiat. Uſu apud nos teceptum eſt, quòd capitale *mille* imperialium reputetur ſufficiens patrimonium; & nomine *patrimonii* intelligitur non tantùm, quòd filius ex hæreditate paterna, ſed ex quocunque alio titulo ceu ſuum, & proprium poſſidet, vel etiam in uſumfructum ad vitam habet. Videatur Barb. *in Collect. DD. ad cap. 2. Trident. Seſſ. 25. num. 36. & ſeqq.*

De filio eſt quæſtio, an ad futuræ hæreditatis paternæ titulum ordinari valeat, ſi de facto nulla alia bona habeat? Ratio affirmandi videtur, quòd filius ſit hæres certus & neceſſarius, ac jam in vita patentis *quaſi Dominus* bonorum paternorum fictione juris habeatur. *§. ſui autem 2. Inſtit. de Hæredum qualit. & diff.* Item quòd patri incumbat onus alendi filium. Nihilominùs negativa tenenda eſt cum Ugolino *de Epiſcopi officio. c. 29. § 9. n. 3.* Garcia *de Benefic. par. 2. c. 5. n. 9a.* quia Trid. vult ab ordinandis *patrimonium verè*, & non fictè obtineri; bona enim paterna incerta ſunt poteſt enim pater in vita dilapidare, totus obæratus decedere, filium ex cauſa ſuperveniente exhæredare. Alimenta quidem debentur filio à patre, quamdiu pater vivit, ſi præmoriatur, facilè venire poteſt, ut ob æs alianum, vel juſtam exhæreditationem filius ſine alimentis ſit.

24 Docent tamen Authores, quòd ſicut pater tenetur filio aut filiæ profanas nuptias habituris ſubſtantiam de bonis ſuis *in donationem propter nuptias*, aut *dotem* aſſignare. *L. fin. Cod. de Dotis promiſſione.* ita ſimiliter quid teneatur facere, ſi filius aut filia ſpirituales nuptias per ſuſceptionem ſacrorum ordinum, aut ingreſſum religionis celebrare intendant. Barb. *de Officio Epiſcopi parte 1. Alleg. 99. num. 63.* Sanch. *de Matrim. lib. 4. diſput. 26. num. 7.*

25 Licet porrò allegata Concilii conſtitutio tantùm de Clericis ſæcularibus loquatur, & non de Religioſis, qui per profeſſionem in Monaſterio hoc ipſo jus ad alimenta perpetua acquirunt, declaravit tamen Pius V. in Bulla, quæ incipit: *Romanus Pontifex.* eadem conſtitutione etiam comprehendi cujuscunque Ordinis Clericos Religioſos, ſive ſæculares modo Religioſorum in communi viventes, qui profeſſionem, ſtabilitatem perpetuam in Ordine non faciunt, ita ut ſine ſpeciali titulo ordinati ſuſpenſionem incurrant. Inſuper ſacra Cong. Card. interpretata eſt, hanc Pii conſtitutionem habere locum in illis, qui in quacunque Religione profeſſionem invalidam ſcienter, & mala fide emittunt.

26 Patribus *Societatis* à Gregorio XIII. in Bulla: *Aſcendente Domino* conceſſum eſt, ut tametſi vota tantùm ſimplicia emittant, nec ſtabilem faciant ab initio ante quartum votum profeſſionem, nihilominùs ſine alio *Titulo* ordinari poſſint. Sed quia frequenter contingit ordinatos è Societate dimitti, tunc Prælatos ejuſdem Societatis teneri, dimiſſo da victu honeſto providere, uſque dum ſufficiens beneficium aſſequatur, ax Declarationa Sixti V. tradit Barb. *in Collect. ad dictum cap. 2. Trident. Seſſ. 21. num. 6. & de Officio Epiſcopi parte 2. Alleg. 19. num. 7.*

27 Poſtremò Concil. Trid. *ſæpè d. cap. 2.* contra promotos ſine Titulo innovat pœnas antiquorum Canonum. Et quidem de jure communi ordinator tenetur alere ordinatum ſine titulo, uſque dum beneficium conſequatur. *cap. 2. 4. & cap. cum ſecundùm Apoſtolum 16. de Præbendis.* & ſi fecerit cum eo pactum de non petendo aliquid, ſuſpenditur per triennium à collatione Ordinum *cap. ſi quis ordinaverit. 45. de Simonia.* ordinatus verò ſine titulo incurrit ſuſpenſionem ab officio. *cap. neminem. 5. cap. Sanctorum. 2. diſt. 70.*

Sed controverſia eſt inter Doctores, an omnes hæ pœnæ ſint per Conc. innovatæ? Una eſt opinio affirmantium, eò quòd Concilium loquatur generaliter *de*

Engel in Decret. Lib. I.

pœnis antiquorum Canonum, & ne aliàs ordinans val ordinatus impunis eſſet, cùm tamen uterque delinquat. Rectè verò huic ſententiæ additur limitatio, niſi alteruter culpa vacaret, ut ſi ordinans ab ordinato per exhibitionam falſi tituli fuiſſet deceptus, aut ordinatus ſub promiſſione beneficii, aut alimentationis ad ſuſcipiendos Ordines inductus, tunc enim is, qui ſine culpa eſſet, pœna afficiendus non foret.

Altera eſt opinio aſſerentium, ſolummodo pœnam *d. cap. cum ſecundùm. de Præbendis, & cap. ſi quis. de Simonia.* eſſe innovatam, neque ordinatum ſine titulo regulariter ſuſpenſionem incurrere, utpote, quæ ab antiquioribus quidem Canonibus lata, in *d. cap. cum ſecundùm.* jam ſublata fuit, ut ex textu patebit. Et hanc partem DD. magno numero citati apud Barb. *d. parte 2. Alleg. 20. num. 27.* tuentur, & à Sac. Cong. ita deciſum referunt. Puto igitur & ipſe, hanc poſteriorem ſententiam ob authorithatem Doctorum ſatis tutè teneri poſſe, eamque hac ratione adjuvari exiſtimo, quòd pœna debeat tendere ad conſervandum, non ad avertendum finem legis, ſed ſi ordinatus *ſine titulo* ſuſpenderetur ab officio, ſæpè everteretur finis legis, qui eſt, ne Clericus mendicet, ſi enim Epiſcopus eſſet deceptus, ſi difficilis conventionis, Clericus ſuſpenſus, non poſſet obtinere alimenta, aut ex celebratione Miſſarum ſuſtantationem habere, adeoque mendicare deberet; meliùs igitur videtur, ut relicto ei officio ſuo, ſi quid in ordinatione ſine titulo deliquit, alio modo juxta arbitrium Ordinarii ſui puniatur. Conſtitutionem Sixti V. *Sanctum & ſalutare.* in qua contra ordinatorem, & ordinatum pœna ſuſpenſionis reſervatæ lata eſt, Clem. VIII. in Bulla: *Romanum Pontificem.* ad terminos juris communis revocavit.

---

§. II.

De Ætate, Qualitatæ, & Ordine præficiendorum Beneficiis Eccleſiaſticis.

S U M M A R I A.

28. *Quæ ætas requiratur ad beneficia ſimplicia?*
29. *Fundationi non cenſetur derogatum per Trid.*
30. *Epiſcopus an poſſit diſpenſare circa ætatem?*
31. *Ad penſionem probabiliter ſufficit ſeptennium.*
32. *Beneficia curata requirunt ætatem 25. annorum inchoatorum.*
33. *Cæteræ dignitates vel perſonatus incurati 22. annos.*
34. *Ad Canonicatus Cathedral. Eccleſ. qualis ætas requiratur.*
35. *Hodie ex Trid. ſingulis Canonicatibus debet eſſe ſacer Ordo annexus.*
36. *Ob neglectam ordinationem intra annum non inducitur privatio Canonicatus ipſo jure.*
37. *Reſignans Canonicatum non recepto Ordine an teneatur ad reſtitutionem fructuum perceptorum.*
38. *Doctoribus vel Licentiatis in Theologia, aut Iure Canon. hortatur Concilium Trid. conferri Canonicatus.*

CUm ordinati vel ante ordinationem, vel poſtea de beneficiis Eccleſiaſticis ſibi providere debeant, ex quibus ſua alimenta percipiant, & in quibus officia ſacrorum Ordinum exerceant, ideò in hoc tit. cum Compilatore breviter aliquid de ætate & qualitate requiſita ad beneficia dicendum erit, cætera *ex Lib. III. ex tit. de Præbendis* ſumenda.

Notandum igitur I. licèt de jure antiquo dubium fuerit, quænam ætas ad beneficia ſimplicia require- 28

E retur,

retur, & etiam infra pubertatis annos præbeodas, imò & Canonicatus tunc obtineri potuiſſe docuerit Gloſſ. *in cap. Ex eo. 32 de Electione. in 6.* hodie tamen apertiùs ſtatuit Conc. Trident. *Seſſ.* 23. *de Reform. c. 6.* ut nullus prima tonſura ioitiatus, ant etiam in Minoribus conſtitutus *ante decimum quartum ætatis annum* beneficium poſſit obtinere. Hunc autem annum non requiri completuoi, ſed inceptum ſufficere à ſacra Coog. deciſum referunt citati apud Barb. *ad dictum cap. 6. num.* 2.

29 Notandum II. Si in fundatione beneficii cautum ſit, ut etiam impuberi rectè conferri poſſit, tali fundationi non cenſebitur derogatum per præſentem Concilii conſtitutionem, quia non exprimitur, & aliàs fundationnm abrogatio ſine gravi cauſa fieri nec poteſt, oec ſolet. Gonzalez. *ad Regulam 8. Cancell. Gloſſ. 5. num.* 91.

30 Notaodum III. Epiſcopum non poſſe diſpenſare, ot minor annis 14. habeat beneficium, quia diſpenſatio contra Canones & Conc. tegulariter taotùm ſummo Pontifici, qui ſupra leges eſt, competit. Azor. *Inſtit. Moral. p.* 2. *lib. 6. c. 5. quæſt.* 9.

31 Ad penſiooem tamen non pauci exiſtimant ſufficere ætatem *ſeptem annorum*, oec in ea procedete diſpoſitionem Concilii, eo quòd penſio mious propriè ſit beneficium, & diſpoſitiones odioſæ, præſertim juris antiqui correctoriæ, io propriiſſimis terminis ſiot accipiendæ.

32 Nota IV. Nemioem ad digoitates quaſcunque, quibus aoimarum cura ſub eſt (quod etiam de cura juriſdictionali, & fori externi rectè intelligit Navar. *hoc tit. Conſilio 4. num. 2.*) promovendum eſſe, qui ſaltem *vigeſimum quintum ſuæ ætatis* annum noo attigerit, & in Clericali Ordine verſatus doctrina ad ſuum munus oeceſſaria, ae morum integritate commendetur. *cap. cum in cunctis. 7. de Electione.* Trideot. *Seſſ. 24. de Reformat. cap.* 12.

33 Nota V. ad cæteras dignitates (impropriè ſeu nomine tenus tantùm tales) vel perſonatus, qnibus cura animarum nulla ſubeſt, Clericos alioquin idoneos, & viginti duobus annis non minores aſſumendos eſſe. Trident. *d. cap.* 12. Diſpeoſare tameo poſſe Epiſcopum cum eo, qui vigeſimum annum compleverit ad dignitatem, vel perſonatnm ſine cura valdè probabiliter docet Zoeſius *hoc tit. num.* 2. eo quòd id olim licuerit *ex cap. Unico. Eodem in 6.* cui coocilium expreſsè noo derogavit, jus autem novom ooo plus cenſetur de priori tollete, quàm exprimat. *l. Præcipimus. 32. in fine. Cod. de Appellat.*

34 Not. VI. non ſatis expeditam quæſtionem eſſe, qualis ætas requiratur *ad Canonicatus Cathedralium Eccleſiarum?* Quam quidem quæſtionem tractat Barb. *de Offic. Epiſc. p. 3. alleg. 60. num.* 70. ubi cenſet, oiſi Canooicatui ſit ſaltem Ordo ſubdiaconatus annexus, non reperiri, quòd aliquid ſit per Trideot. circa Canooicatus mutatum, quo minus 14. aoni ſufficiant. Eteoim *in Seſſ.* 24. *de Reform. cap.* 12. tantùm ad *dignitates*, & *perſonatus*, quibus cura aoimarum nulla ſubeſt; ætas *viginti duorum annorum* ſtatnitur: *Perſonatum* autem & *Canonicatum ſimplicem* (præſertim in materia juris veteris correctoria, ubi termini ſuot propriè & ſtrictè accipieodi ad correctionem jurium evitandam. *c. cum expediat. 29. de Elect. in 6.*) eſſe diverſa paſſim, apud DD. legitur, nam *dignitas & perſonatus* ſigoificant ſpecialem præcedentiam & eminentiam præ teliquis Canonicis, Barb. *in Collect. od d. cap. 12. Trident. num.* 11. Tamb. *de Iure Abbat. tom. 5. diſp. 1. quæſt. 2. num.* 3. Attamen idem Barb. *d. alleg. 60. num.* 70. aliquot declarationes Cardinalium adſert, per quas ætas 22. anoorum ad Canonicatus deſideratur, addit verò io fine: oiſi illas declarationes iotelligamus, ubi Canooicatus ſolent eſſe ſacris Ordinibus aonexi aote factam illorum diſtributionem.

Nota. VII. quòd Concilium Trident. *in eodem cap.* 35
12. ſtatuerit, *ut nemo ad dignitatem, Canonicatum aut portionem recipiatur, niſi qui eo Ordine ſacro aut ſit initiatus, quem illa dignitas, vel præbenda requirit, aut ſaltem intra annum initiari valeat.* Item, *ut in Eccleſiis omnibus Cathedralibus omnes Canonicatus ac portiones habeant annexum Ordinem Presbyterii, Diaconatus, vel Subdiaconatus. Epiſcopus autem cum conſilio Capituli deſignet, ac diſtribuat, quibus quiſque Ordo ex ſacris annexus impoſterum eſſe debeat, ita tamen, ut dimidia ſaltem pars Presbyteri ſint, cæteri verò Diaconi, aut Subdiaconi. Ubi autem conſuetudo laudabilior habet, ut plures vel omnes ex Canonicis ſint Presbyteri, ea omninò obſervetur.*

Notandum VIII. Licèt in beneficiis curatis ſtatu- 36
tum ſit, ut qui intra annum ad Ordinem Sacerdotii ceſſante juſto impedimento promotus noo fuerit, elapſo anoo ipſo jure beneficio privatus ſit. *cap. licèt. Can. 54. & cap. commiſſa. 35. de Elect. in 6.* attamen io Canonicatibus ſimplicibus non inducitur propterea ipſo jure privatio, ſed Canonico noo ſuſcipienti Ordinem requiſitum ſubtrahenda erit dimidia pars diſtributiooum quotidianarum, & creſcente contumacia per ſententiam demùm privari poterit. *Clem. 2. hoc tit.* Barb. *in Tractatu de Canonicis, & dignitatibus. cap. 16. num. 10. & 20.*

Quæſtionem hoc loco movent Doctores, an ac- 37
cipiens Canonicatum ſine intentione ſuſcipiendi illnm Ordinem, qui Canonicatui annexus, peccet, & teneatur ad reſtirutionem fructuum, ſi v. g. poſteà Caoonicatom reſignet oon ſuſcepto Ordine? Aliqni ſimpliciter utrumque affirmant, propter textum *in d. c. commiſſa. §. cæterum, de Electione in 6.* qui licet de Parochiali Eccleſia loquatur, eadem tamen eſt ratio de Canonicatu, agitur enim contra mentem fundationis, & collationis beneficii, ideoque non tam ex pœna, quàm ex defectu juſti tituli videtur talis Canooicus privari fructibus.

Alii è contra ſentiunt, peccatum quidem mortale tali caſu committi, ſed non eſſe obligationem reſtituendi, ſecundùm receptum Juriſtarum axioma, quòd lex pœnalis non extendatnr oltra caſus expreſſos. Utramque ſenteotiam diſtinctionis fœdere conciliat Barb. *d. cap. 16. num.* 22. ut prior procedat, ſi quis ab ioitio poſitivam & fraudnlentam intentionem habeat, vel habuerit non ſuſcipiendi Ordines, ſed perceptis fructibus poſt aliquod tempus à Canonicatu recedendi. Facit textus *in d. c. commiſſa*, ibi: *cum eo receperis fraudulenter.* Altera verò ſententia obtineat, ſi quis non habuerit ſimpliciter intentionem non ſuſcipiendi, ſed tantùm differendi uſquedum per ſoperiorem cogeretur.

Deniqoe in *ſæpè dicto cap.* 12. Trident. hortatur 38
S. Synodus, ut in Provinciis, nbi id commodè fieri poteſt, dignitates omnes, vel ſaltem dimidia pars Canonicatuum in Cathedralibus, & Collegiatis inſignibus conferantur tantùm Magiſtris & Doctoribus, aut etiam Licentiatis in Theologia, vel jure Canonico.

TITU-

TITULUS XV.

De Sacra Unctione.

SUMMARIA.

1 *Unctio ſacra quando adhibeatur, & de antiquiſſima ejus traditione.*

2 *Oleum ſimplex & Chryſma cur ab Eccleſia conſecrentur?*

3 *Unctio Sacerdotum non eſt de ſubſtantia Ordinis.*

4 *Unctio Imperatoris & Regum hodie fit in brachio.*

5 *Imperium Romanum quomodo ad Germanos translatum?*

6 *De Electione Imperatoris.*

QUia Presbyteri in ſua Ordinatione Chryſmate unguntur, propterea in tractatu de Ordinibus intromiſcetur hic tit. in quo de diverſis ſacris unctionibus in Eccleſia Catholica fieri ſolitis tractatur.

1 Impenduntur hujuſmodi unctiones in Baptiſmo, Confirmatione, Conſecratione Epiſcopi, Ordinatione Sacerdotum, in Coronatione Imperatoris, & Regum, in extrema Unctione, conſecrationibus Eccleſiarum, Altarium, & vaſorum ſacrorum. De ſingulis his unctionibus licèt textus apertos ſacræ Scripturæ non habeamus, antiquiſſima tamen, & ab Apoſtolis continuata ejus rei Eccleſiæ Catholicæ eſt traditio, ut dubitare fas non ſit, quin ex inſtituto Chriſti, vel ex inſtinctu Spiritus Sancti per Apoſtolos in Eccleſiam introductæ ſint; non enim omnia quæ fecit Chriſtus, ſcripta ſunt in lib. Evangeliorum, teſte Joanne Evangel. *cap. Ultimo v.25.* quemadmodum & plures fidei articulos, imò & ipſam ſacram Scripturam, quòd talis ſit, ex traditione & authoritate Eccleſiæ magna ex parte probare debemus, uti ſupra *in Tit. 4. de Conſuetudine: in princ.* diximus. Sanè oleum ſacrum fuiſſe in Eccleſia tempore Apoſtolorum, probatur luculenter ex Epiſtola S. Jacobi *cap. 5. v. 14.* ibi: *Infirmatur quis ex vobis inducat Presbyteros Eccleſiæ, & orent ſuper eum, ungentes eum oleo in nomine Domini, &c.*

2 Conſecratur autem per Eccleſiam in primis *Oleum Olivarum ſimplex*, quod *oleum Cathecumenorum, & infirmorum* appellatur, quia per id baptizandi, & infirmi agonizantes unguntur Deinde conficitur *Chryſma* ex *oleo*, & *balſamo*, quod etiam adhibetur in Baptiſmo, Confirmatione, Conſecratione Epiſcopi, Eccleſiæ, Altarium. Habent iſtæ unctionum materiæ ſuas myſticas ſignificationes, nam per *oleum* nitor bonæ conſcientiæ ſignificatur, juxta illud Evangelij: *prudentes Virgines acceperunt oleum cum lampadibus.* Item & promptitudo ad pugnandum pro fide Catholica, & contra inimicos inviſibiles, prout olim ad luctam inungebantur Athletæ: per *balſamum* verò odor bonæ famæ intelligitur, ſecundùm illud Apoſtoli. *Chriſti bonus odor ſumus. & Eccleſ. 24. v. 20. Sicut balſamum aromatizans odorem dedi, &c.*

Solennitates porrò & modos unctionum ex Pontificali & Paſtorali libro deſumere oportet; & myſticam ratione ac internam, & Spirituales unctionum operationes diſertè deſcribit Pontifex *in cap. unico hoc tit.* Omiſſis aliis unctionibus ad alios titulos pertinentibus, hic de unctione Sacerdotum, ac Imperatoris, & Regum breviter aliquid dicemus.

3 Ad unctionem Sacerdotum in manibus eorum per Epiſcopum fieri ſolitam, ſciendum eſt, non eſſe de ſubſtantia Sacramenti Ordinis Sacerdotalis, ſed eſſe tantùm de neceſſitate præcepti, & Eccleſiæ Cæremoniam: poteſtatem autem Sacerdotalem per aliam materiam & formam conferri: nimirùm *poteſtatem conſecrandi* per traditionem calicis cum pana, & illa verba: *Accipite poteſtatem offerendi Sacrificium Deo*; & poteſtatem *remittendi peccata*, per impoſitionem manuum cum illis verbis: *Accipe Spiritum Sanctum, quorum remiſeris peccata, &c.* quare ſi contingeret, per infirmitatem ordinati, vel ordinantis impediri unctionem, non propterea tota ordinatio nulla, & reiteranda eſſet, ſed illa tantùm Cæremonia unctionis ſupplenda foret, ut *in titulo ſequenti* explicabimus.

4 Circa unctionem Imperatoris & Regum (propter quam Imperator *Sacratiſſimus* dicitur) notandum eſt in primis, in Veteri quidem Teſtamento Reges unctos fuiſſe in capite, hodiè verò poſt Adventum Chriſti, qui Caput eſt Eccleſiæ, cujusque perſonam Pontifices repræſentant, tantùm Pontifices & Epiſcopos ungi *in capite*, Principis autem unctionem *ad brachium* eſſe translatam, per *brachium* enim Principatus, & Regimen congruè denotatur, prout Samuel poni fecit armum in convivio ante Saul, quem unxit in Regem, 1. *Reg.* 9. Ungitur autem Imperator à S. Pontifice, vel cui is commiſerit. *cap. venerabilem.* 34. *de Elect.* Reges verò à ſuis Metropolitanis. Sicut refert Hoſtienſis *in Summa hoc tit. num.* 8. quòd olim Reges Germaniæ unxerit Archiepiſcopus Colonienſis, Reges Angliæ Cantuarienſis.

5 Sciendum quoque *ex d. c. venerabilem.* quòd Imperium Rom. per Leonem III. ſummum Pontificem à Græcis ad Germanos in Perſonam Caroli Magni translatum fuerit: nam quia tunc temporis Græci Imperatores Eccleſiam Romanam in Occidente à Longobardis, alijſque hoſtibus infeſtatam partim non potuerunt, partim Hæretici noluerunt defendere, neceſſe fuit alium Eccleſiæ defenſorem, & patronum inquirere, quam defenſionem victorioſè præſtitit Carolus Magnus origine & ſanguine Francus propè Moguntiam natus, ideòque Romæ à Leone III. in die Natalis Domini Anno Chriſti DCCC. Imperator declaratus, ſalutatus, & coronatus eſt. Annal. Eccleſ. Cæſ. Baron. *anno Chriſti* 800. Gloſſ. *in d. c. venerabilem.* Bellarm. *de Transl. Imper. lib.* 1. Quòd autem ſummus Pontifex habeat jus in mundo ſupra Imperatorem, & ſit *conſtitutus ſuper gentes, & regna, ut evellat, & diſſipet, & ædificet, & plantet*, quatenus agitur de ſalute animarum & recta Eccleſiæ gubernatione, in Titulo *de Maioritate & Obedientia* traditur. Hinc etiam eſt, quòd *Sacrum Imperium Romanum* dicatur, non ſolùm quòd per ſucceſſionem à Romanis Imperatoribus Julio Auguſto, & cæteris acceptum ſit, ſed etiam quòd Imperator ſpeciali obligatione, & juramento Eccleſiæ Romanæ Advocatus & Patronus habeatur. *Clem. Romani. de Iureiurando. d. c. venerabilem.* Eòque ſenſu *in c. in die* 15. *de Conſecratione, diſt.* 5. & in Gloſſ. *in d. c. venerabilem. in V. tranſtulit.* Teutonici dicuntur habere *Regimen Eccleſiæ Romanæ*, ſcilicet in temporalibus.

6 Prætereà ſummus Pontifex jus eligendi Romanorum Regem & Imperatorem (qui ſit unus ex Germanorum gente, & familia, neque hæreticus, aut excommunicatus vel aliàs ad regendum inhabilis, Text. & Abb. *in ſæpe d. c. venerabilem)* Principibus Germaniæ conceſſit, fuitque hoc jus Electionis ab initio penes omnes Principes, deinde ſucceſſu temporum ob difficultatem conventionis ex Principum conſenſu ad VII. Electores reſtrictum eſt. Videatur Baron. *in Annal. Eccleſiaſt. Anno Chriſti* 996. ſibi verò Pontifex examen, confirmationem, coronationem, & unctionem Electi Imperatoris reſervavit: item etiam, ut ſi Electio de duo-

bus in diſcordia contigerit, & Electores admoniti præfixo termino non convenerint, litem dirimere, & alterutri Electo favere poſſit. Non tamen videtur ob Electionem indigni, v. g. excommunicati, aut aliàs inhabilis jus eligendi pro ea vice amiſſum, & ad Papam pertinere, ſicut in Electione Prælatorum Eccleſiaſticorum: nam hoc in Electione Imperatoris non reperitur ſtatutum, nec in pœnalibus debet fieri extenſio, niſi Electores moniti nollent aut diu different alium eligere. Plura in hac materia ex jure publico, & Aurea Bulla Caroli IV. deſumenda ſunt.

TITULUS XVI.

De Sacramentis non iterandis.

SUMMARIA.

1. *Quæ Sacramenta nequeant iterari?*
2. *Character quid?*
3. *Irregularitas quæ contrahitur ex rebaptizatione, an etiam ex iterata Confirmatione?*
4. *Chryſma an ſit de ſubſtantia Confirmationis?*
5. *Si in confirmatione pro Chryſmate oleum fuerit adhibitum, qualiter debeat hic defectus ſuppleri?*
6. *Manuum impoſitio in ordinatione Presbyteris omiſſa, qualiter ſupplenda?*
7. *Conciliatur* c. 1. h. t. *cum* c. Subdiaconus. diſt. 23.

1 TRia ſunt ex Sacramentis, quæ *Characterem* inviſibilem in anima ſuſcipientis imprimunt, nimirum *Baptiſmus*, *Confirmatio*, & *Ordo*, ac propterea ſine ſacrilegio reiterari non poſſunt, Trid. *Seſſ. 7. Can. 9.* Quòd ſi verò in eorum collatione aliqua cæremonia, quæ non eſt de ſubſtantialibus, omiſſa ſit, illa proximo tempore ſuplenda erit.

2 Eſt autem Character, quem dicta Sacramenta imprimunt, *ſignum Spirituale, & indelebile animæ impreſſum, quo ſuſcipiens Chriſto duci Principi, ſummoque Sacerdoti unitur & in illius Servum, Militem, Miniſtrum ad divinum cultum deputatur, & conſignatur*: *Baptiſmo* namque conſignatur in ſervum Chriſti, & domeſticum Dei: *Confirmatione* in militem, ad confirmandam, tuendamque illius fidem: *Ordine* deputatur in diſpenſatorem myſteriorum Dei; cujus rei teſtimonium habemus apud Apoſtolum 2. *ad Corinth. 1. v. 22.* ibi. *Qui unxit nos Deus & ſignavit nos, & dedit pignus Spiritus in cordibus noſtris.* & ad *Epheſ. 4. v. 30. Nolite contriſtare Spiritum Sanctum, in quo ſignati eſtis in diem Redemptionis.* Ubi per *ſignationem*, de qua loquitur Apoſtolus, SS Patres & Eccleſiæ Doctores unanimiter *Characteris impreſſionem* intelligunt.

Cætera Sacramenta, nimirum *Pœnitentiæ, Euchariſtiæ, Matrimonii, & Extremæ unctionis* reiterabilia ſunt; tum quia Characterem non imprimunt; tum quia propter fragilitatem humanam illis ſæpiùs indigemus.

3 Dubitatur I. Utrùm ſicut ex reiteratione Baptiſmi baptizans, & baptizatus fiunt irregulares, quo minus ad Ordines promoveri poſſint, *c. 2. de Apoſtatis. c. qui in qualibet.* 10. *cauſ. 1. quæſt. 7. cap. eos quos.* 118. *de Conſecr. diſt. 4* ita etiam ex reiteratione *Confirmationis* (ut ſæpè apud plebejos contingit) vel *Ordinis*? Affirmativè ex paritate rationis quidam reſpondent cum Navar. *in Manuali cap. 27. n. 247.* Negativa tamen fermè communior eſt, quia irregularitas non ex paritate rationis tanquam pœnalis, ſed ex textu expreſſo deſumenda eſt. *cap. is qui. 18. de Sententia excom. in 6.* Covar. *in Relect. Clem. ſi furioſus. in princ. primæ partis, num. 8. de Homicid.*

Utrum autem irregularitas ex Baptiſmo reiterato, etiam ab ignorantibus contrahatur? videantur pro utraque ſententia Navar. & Covar. *cit. locis.* & Layman in Theol. mor. *de irregularitate cap. 2. num. 2.* ut propterea in caſu contingente ad cautelam Epiſcopus tanquam in jure dubio diſpenſatione, vel declaratione uti poſſit, per ea, quæ tradit Garcias *de Beneficiis parte 7. cap. 2. num. 10.*

Dubitatur II. Utrum *Confirmatio* reiterari debeat, ſi Epiſcopus per errorem non *Chryſmate* ſed *oleo benedicto* confirmandum unxerit? Nihil tali caſu eſſe iterandum, ſed cautè ſupplendum, quod incautè fuit omiſſum, expreſsè reſpondit Pontifex, *in cap. 5. hoc tit.* Unde plerique Canoniſtæ inferunt, non eſſe de eſſentia Sacramenti Confirmationis, ſed tantùm de neceſſitate præcepti, quòd confirmandus præcisè *Chryſmate* & non *Oleo* ungatur, aliàs propter omiſſionem *Chryſmatis Confirmatio* nulla, & omninò reiteranda foret. Navar. *in Manuali. cap. 22. n. 8.* Covar. *Variar. Reſolut. l. 1. cap. 50. n. 4.* Sed inquies, ſuppletio in hoc caſu ſolo *balſamo* fieri non poteſt, quia hoc eſſet contra morem Eccleſiæ, ut quis ſolo *balſamo* ungatur, & balſamum non commixtum oleo non eſt Chryſma, & conſequenter primùm *oleo*, & deindè *balſamo* ſeparatim unctus, necdum dicetur *Chryſmate* unctus; ſi verò *Chryſma* denuò adhibeatur, erit utique reiteratio Sacramenti? ℞. hanc ſuppletionem faciendam eſſe per inunctionem Chryſmatis, ſed verba *Confirmationis* vel adhibenda non eſſe, ſicut videtur tenere Covar. *cit. loco.* vel adhibenda eſſe ſine intentione tamen reiterandi Sacramentum, & ſolummodò cum intentione *ſupplendi defectum*, uti docet Navar. *hoc tit. Conſilio primo. in fine.* 4 5

Dubitatur III. quomodo intelligendum ſit, quòd *in c. fin. hoc tit.* dicitur, ſi in ordinatione Presbyteri *manus impoſitio* omiſſa ſit, nihil innovandum, ſed illa tantùm ſupplendam eſſe, cùm tamen *manus impoſitio* non ſit mera cæremonia, ſed materia & ſubſtantiale quid illius ordinationis, qua Sacerdoti datur poteſtas remittendi peccata? Duæ reſponſiones adferuntur: primò quòd non ſit reiterandum totum Sacramentum Ordinis, ſed ſupplenda illa tantùm *manuum impoſitio* omiſſa, quia Sacerdotium ex duabus partialibus ordinationibus perficitur; per primam *cum traditione Calicis, & patenæ* datur poteſtas in *Corpus Chriſti verum*, ſcilicet conſecrandi illud: per alteram *cum impoſitionem manuum* datur poteſtas in *Corpus Chriſti myſticum*, ſcilicet *ligandi & ſolvendi &c.* Hæc poſterior poteſtas quamvis ſine illa conſiſtere nequeat, ſed eam neceſſariò præſupponat illa tamen poteſtas conſecrandi poteſt ſtare ſine hac poſteriori, prout Chriſtus utramque poteſtatem diverſis temporibus contulit, illam in *Cæna*, iſtam poſt reſurrectionem ſuam. *Joan. 20.* 6

Altera reſponſio eſt, quòd *cap. fin. hoc tit.* loquatur de manuum impoſitione, quæ in prima particulari ordinatione ante traditionem calicis & patenæ adhibetur, quæ tantùm cæremonia eſt, & nihil ſubſtantiale.

Dubitatur IV. quomodo *in cap. Subdiaconus. 55. diſt. 23.* dicatur, Subdiaconum non accipere manus impoſitionem, cùm tamen contrarium aſſeratur *in cap. 1. hoc tit.* ℞. quòd Subdiaconus non accipiat manus impoſitionem conſecratoriam, ſeu per quam ipſe Ordo conferatur, ſed benedictoriam. Gloſſ. & Panor. *in d. cap. 1 hoc tit.* Alii putant errore Typographorum *in eodem cap. 1.* pro Diaconatus ſcriptum eſſe Subdiaconatus, & ita ex quibuſdam Exemplaribus demonſtrari poſſe. Barb. *ibidem ſub num. 1.*

TITU-

TITULUS XVII.

De filiis Presbyterorum ordinandis vel non.

SUMMARIA.

1. *Filius Presbyteri etiam legitimus vel legitimatus non poteſt ſuccedere in beneficio patris.*
2. *Illegitimi quamvis ad Ordines diſpenſati, non poſſunt habere etiam diſſimile beneficium, in eadem Eccleſia, ubi Pater habuit, nec quovis modo miniſtrare.*
3. *An ſucceſſio in beneficio etiam reſpectu Patris, collateralium & nepotum interdicta ſit? & quid ſpeciale in reſignatione ex Bulla Pii V.*
4. *Nepotes ex filiis illegitimis Presbyt. an eodem jure cenſeantur, quo filii?*
5. *Expoſiti poſſintne admitti ad Ordines?*
6. *Quis poſſit cum illegitimis diſpenſare ad Ordines & beneficia.*
7. *Diſpenſatio ſuper Natalibus & beneficiis per illegitimum obtinendis eſt ſtrictæ interpretationis.*
8. *Illegitimus diſpenſatus ad Ordines, an cenſeatur diſpenſatus ad beneficium?*
9. *Cum illegitimis an diſpenſare poſſit Epiſcopus, quando illegitimitas eſt occulta?*
10. *Legitimati an ſint ad Ordines admittendi?*

AGitur in hoc tit. generaliter de *Illegitimis*, quatenus irregulares, & ad ſacros Ordines inhabiles ſint, tùm quòd reputentur perſonæ viles, quibus indignum eſt conferri Clericalem, & ſacerdotalem dignitatem; tum ad execrationem paterni delicti, cujus memoriam continuò per liberos in Eccleſia repræſentari indecens eſt; tum denique quòd paternæ incontinentiæ imitatores exiſtimentur. Syl. *Verbo Illegitimus. num* 1. Materiam iſtam totam aliquot quæſtionibus magis practicis explicabimus.

1 Quæritur I. quare hic titulus *de filiis Presbyterorum* inſcribatur, cùm tamen non ſolùm iſti, ſed alii quicunque illegitimi à ſacris Ordinibus excludantur? ℞. quòd in *Capitulis* ſub hac Rubrica poſitis potiſſimùm agatur de filiis Presbyterorum, non tantùm quatenus illegitimi & inhabiles ſunt ad Ordines, ſed etiam quatenus legitimi (puta ante Clericatum ex uxore legitima nati) legitimati vel diſpenſati non poſſunt obtinere beneficium, quod pater eorum immediatè ante (ſecus ſi media aliqua perſona extranea interceſſerit. *c. 7. hoc tit.*) habuit, ne ſucceſſio quaſi hæreditaria in beneficiis introducatur, cùm impiorum illa vox ſit; *hæreditate poſſideamus Sanctuarium Dei Pſalm.* 82. *v.* 13. *c. ad extirpandas.* 11. *& paſſim. hoc. tit.*

2 Specialiter, ut paternæ incontinentiæ memoria à locis ſacris, quæ maxima puritas ſanctitaſque decet, arceatur, circa filios Clericorum illegitimos, quamvis ad Ordines diſpenſatos, conſtitutum eſt, ut in Eccleſia, ubi eorum patres beneficium aliquod Eccleſiaſticum habent aut habuerunt, quodcunque etiam diſſimile beneficium obtinere, aut in dictis Eccleſiis quoquo modo miniſtrare (ne quidem ut muſici ſimplices. Card. declaratio apud Garciam *de Beneficiis. p. 7. cap. 3. n.* 68.) nec penſiones ſuper fructibus beneficiorum, quæ parentes eorum obtinent, vel aliàs obtinuerunt, habere valeant. *c. 2. c. cum decorem.* 15. *c. ad abolendam.* 16. *hoc tit.* Tridentin. *Seſſ.* 25. *de Reformat. capit.* 15.

Quæritur II. an à ſucceſſione in beneficio non tantùm filius, ſed etiam pater, frater vel nepos prioris beneficiati excludatur? Ratio dubitandi eſt, quòd etiam his competat hæreditaria ſuceſſio *juxta Nov.* 118. & de patre, fratre, aliove collaterali communiùs receptum eſſe, non excludi, eo quòd jura de his non loquantur, & aliàs odioſa, & reſtringenda ſint. Neque jus ſucceſſionis ita propriè in aſcendentibus, & collateralibus ſicut in deſcendentibus (quos ipſa naturalis ratio ad ſucceſſionem vocat. *L. cum ratio. 7. ff. de Bonis damnatorum.*) eſſe intelligatur Barb. *in Collect. ad d. cap. 15. Trident. num. 7. &* 8. De nepote eſt aliqua diſtinctio facienda, nimirùm, ut non poſſit ei beneficium conferri, ſi ſuo patre mortuo immediatus hæres Avi ſit tunc enim propriè jure hæreditario veniret, & haberet locum, quod dicitur: appellatione filiorum etiam nepotes contineri; poſſit autem conferri, ſi beneficium avi petat, patre ſuo vivente: quia tunc in gradu remotior id jure hæreditario petere non cenſeretur. Innoc. *in cap. ad extirpand. h. tit.* Zoeſ. *eod. tit. num.* 10. 3

Quid verò ſpeciale ſit, circa beneficia reſignata, ut ea non poſſint conſanguineis admittentium conferri, videatur Bulla Pii V. *Quanta*. Et licèt Bulla tantùm utatur termino *admittentium*, admittere autem reſignationem, & reſignare, utique diverſa ſint, præſertim in materia odioſa & juris communis ac Ordinariorum reſtrictoria, poſſitque ſpecialis ratio eſſe circa admittentium conſanguineos, ne in favorem illorum directè vel indirectè adigatur quis ab ipſis admittentibus ad reſignandum; nihilominùs apud Garc. *de benef. p. 9. cap.* 2. *num.* 211. *& p. 11. cap. 3. num.* 266. refertur declaratio Cardinalium, in qua pro termino *admittentium* ponitur, *vel ſuit vel reſignantium conſanguineis &c.* quia verò illa Bulla habet plura alia Capitula, nimirùm ut reſignationes beneficiorum non niſi ex cauſis ibi expreſſis admittantur: item ne vel ſigno aut notu ſucceſſor in beneficio reſignato denotetur &c. quæ non ubique practicantur, hinc eam non ubique receptam eſſe tanquam Ordinariorum facultates multùm reſtringentem teſtatur Zypæus in *Annal. Iur. Pont. Tit. de Renuntiatione. ſub num.* 1. & ſupponit Paulus Layman. *in Theol. mor. de benefic. Eccleſ. cap. 17. ſub num.* 6. qua de re videri poterunt, quæ ſuperiùs *in Proœmio, & in Tit. de Conſtitut.* de authoritate ac receptione Bullarum extravagantium, & declarationum Card. dicta ſunt.

Quæritur III. quid de nepotibus ex filiis illegitimis Presbyterorum dicendum, anne idem, quod de filiis eorum mox dictum eſt? Conſtitutionem Concilii Trid. *d. cap.* 15. non comprehendere nepotes Presbyterorum ex filio illegitimo, docent quamplurimi apud Barb. *in Collect. ibidem num. 6. citati*, eo quòd in materia pœnali appellatione liberorum non veniant nepotes, ſed ſolùm in materia favorabili, ex doctrina Bartholi *in L. liberorum.* 220. *ff. de Verborum ſignific.* Alii è contra apud eundem Barb. contrarium tenent putantes, nepotes quoſcunque etiam legitimos (id eſt à filio illegitimo ex legitimo matrimonio natos) comprehendi. Et hæc ſententia videtur mihi menti legis conformior; ſaltem eo caſu, quo avus adhuc viveret, in eadem Eccleſia beneficium aliquod obtineret; vigeret enim tunc ratio Concilii *ut paternæ incontinentiæ memoria, quàm longiſſimè arceatur.* Ad rationem prioris ſententiæ dici poteſt, conſtitutionem Concilii non eſſe tam in pœna, quàm in decentia & honeſtate congruente locis ſacris fundatam. Videatur Garcias *de Beneficiis. p. 7. cap. 3. num.* 21. 4

Quæritur IV. Utrum *expoſiti* ſeu in plateis aliisve locis reperti, quorum parentes ignorantur, ſint legitimi, & habiles ad Ordines ſuſcipiendos cenſendi? 5
Quidam affirmant cum Felino *in cap. cùm deputati.* 16.

Digitized by Google

de Iudiciis num. 8. Paleoto. *in Tractatu de filiis nothis. cap.* 63. Piaſezio *in Praxi Epiſcoporum parte* 1. *cap* 1. *num.* 17. tum argument. *d. cap. cum deputati*. tum quòd in dubio pro legitimitate filii tanquam pro parte favorabiliori præſumatur. Verùm negativa probabilior videtur, eo quòd præſumptio in dubio deſumatur ex illis, quæ communiter, & quaſi certò accidunt; communiter autem, & ordinariè quotidiana experientia teſte accidit, ut illi tantùm exponantur, qui ex illegitimis congreſſibus nati ſunt. Nec obeſt *d. c. cum deputati*, quia loquitur de toto alio caſu, & ubi agitur non tam de quæſtione natalium legitimorum, quàm de patria & ætate, ut ex Gloſſ. *ibidem*, *in V. nationis*. apparet. Ad rationem allegatam ℞. eam imprimis abſolutè veram non eſſe teſte Alziato. *in Regula* 3. *de Præſump. num.* 12. & deinde unam præſumptionem per aliam fortiorem elidi. *cap.* 4. *de Procurat. l. divus*. 7. *ff. De in integrum. reſt.* Pro hac opinione videatur Covar. *in Relect. Clem. ſi furioſus. de homic. p.* 1. *in princip. n.* 9. Garc. *d. parte* 7. *cap.* 2. *num.* 8. Fatetur quoque Piaſezius. *d. loco in fine*. hanc poſteriorem ſententiam eſſe communem, & ſe vidiſſe in curia pro expoſitis diſpenſationes ad Ordines expediri. Covar. tamen *cit. loco*. putat, propter authoritatem DD. prioris ſententiæ, expoſitum aliquem de facto promotum in Ordinibus adminiſtrandis tolerari poſſe.

6 Quæritur V. Quis poſſit cum illegitimis diſpenſare? ℞. cùm irregularitas hæc humani potiùs, quàm naturalis juris ſit, aut divini, ideò dubitandum non eſt, quin S. Pontifex circa eam diſpenſare poſſit, & ſoleat. *cap. innotuit.* 20. *de Elect.* & quidem ad *ſacros Ordines*, & majora ſive curata beneficia regulariter nulli alii diſpenſatio competit, quàm Papæ, & cui is ſpeciali privilegio conceſſerit, ſicut Nuntiis ſuis, & Legatis concedere ſolet. Ad *minores* autem Ordines, & beneficium ſimplex etiam Epiſcopus diſpenſare poteſt, *cap.* 1. *hoc. tit. in* 6. & ſede vacante etiam Capitulum, quod in juriſdictionem Epiſcopi ſuccedit. Navar. *Conſilio* 7. *hoc tit.* Declarant verò Doctores *d. c.* 1. *h. t. in* 6. tantùm procedere in beneficiis ſimplicibus minoribus, non autem majoribus, ſcilicet dignitatibus, perſonatibus, & ſimilibus, licèt curam animarum actu non habentibus. Imò nec in Canonicatibus Cathedralium Eccleſiarum plerique admittunt, qui propter ſpecialem prærogativam majoribus beneficiis accenſentur, *arg. c. quamvis*. 4. *de Præbendis in* 6. *cap. ſtatutum*. 11. *de Reſcriptis. in* 6. præſertim hodie poſt Trid. ubi Canonicatus Cathedralium Eccleſiarum requirunt ſacrum Ordinem, ad quem Epiſcopus cum illegitimis diſpenſare non poteſt. Barb. *de Officio Epiſcopi*. *p.* 2. *Alleg.* 46. *num.* 19.

7 Quæritur VI. An diſpenſatio Pontificia cum illegitimis ſit latæ vel ſtrictæ interpretationis? ℞. ex communi ſententia eſſe ſtrictæ; quia relaxat juris vinculum, quod optimis rationibus in principio hujus tit. adductis illegitimos ordinari prohibuit; ideoque diſpenſatio ſimpliciter ad beneficia non intelligitur de beneficiis curatis vel dignitatibus, & probabiliter nec etiam de Canonicatibus, niſi quatenus ſpecialiter fuerit expreſſum; & diſpenſatio ſimpliciter prolata ſuper curatis non intelligitur de dignitatibus, vel etiam Canonicatibus Cathedralium Eccleſiarum. Barb. *d. loco num.* 7. *& ſeq.* eſt enim circa hæc beneficia ſpecialis ratio indecentiæ, quòd in dignitate aut curam animarum ſit, cui macula illegitimæ nativitatis, & præſumptio incontinentiæ adhæret.

8 Utrum autem diſpenſatio ſimpliciter ad ſacros Ordines, extendatur ſaltem etiam ad beneficia? diverſæ ſunt opiniones. Negativa multis placet. *arg. c.* 2. *hoc tit.* & quòd in his, quæ ſeparabilia ſunt diſpenſatio non trahatur de uno ad alterum. Garcias *de Beneficiis parte* 1. *cap.* 6. *num* 70. Affirmativa tamen videtur mihi probabilior cum Abbate *in c. ult. hoc tit. num.* 2. quia diſpenſatio licèt ſit ſtrictæ interpretationis, debet tamen explicari ſecundùm veriſimilem mentem diſpenſantis; verba enim debent intentioni deſervire. *c. Secundò requiris*. 41. *de Appellat.* qui ergo vult poſſe aliquem ſuſcipere ſacros Ordines, vult etiam poſſe habere beneficium, ne cogatur mendicare. Et ſi Epiſcopus poteſt conferre illegitimo beneficium, qui eſt in minoribus, juxta *c.* 1. *hoc tit. in* 6. ergo multò magis poterit, ſi ſit in majoribus, quia iſte pro ſuſtentando ſtatu Clericali, à quo amplius recedere non poteſt, magis indiget. Non obeſt *d. c.* 2. nam fundatur in doloſa ſubreptione, ex qua literæ ſubreptitiè impetratæ carent omni effectu. *c. ſuper literis* 20. *de Reſcriptis.* Rationi adjunctæ dicitur, quòd Ordo & beneficium ſint quidem ſeparabilia, *phyſicè* loquendo, non autem *canonicè*, cùm de Jure Canonico nullus ſine beneficio ordinari debeat. Trident. *Seſſ.* 21. *de Reform. c.* 2.

Quæritur VII. An ſaltem eo caſu, quo illegitima nativitas eſt occulta, poſſit Epiſcopus ad ſacros Ordines diſpenſare vigore Concilii Trident. *Seſſ.* 24. *de Reform. cap.* 6. ubi Epiſcopis datur poteſtas diſpenſandi in omnibus cenſuris, & irregularitatibus ex delicto *occulto* (excepto homicidio voluntario) provenientibus? 9
Quidam negant cum Navar. *in Manuali cap.* 27. *numer.* 194. & Piaſezio *in Praxi Epiſc. part.* 1. *cap.* 1. *num.* 56. eo quòd irrigularitas iſta non proveniat ex delicto ipſorum illegitimorum, ſed aliis cauſis, ut dictum. Nihilominus affirmativa ſatis probabiliter ſuſtineri poteſt cum Barb. *Iur. Eccleſ. univ. lib.* 1. *cap.* 11. *num.* 156. cùm hæc irregularitas proveniat ſaltem mediatè ex delicto parentum illegitimi, & illa diſpoſitio Concilii ſit aliquod privilegium Epiſcopo conceſſum nemini præjudicans, adeoque latiùs interpretandum. *cap.* 4. *de Præbendis in* 6. *c. odia*. 15. *de R. I. in* 6. Non obſtat, quòd diſpenſatio cum illegitimis ſit ſtrictæ interpretationis, ut præcedente quæſtione explicatum; quia aliud eſt diſpenſatio, aliud privilegium diſpenſandi: nam poteſtas diſpenſandi conceſſa Epiſcopo concernit plurimum favorem, quorum intereſt, ne cogantur cum magnis impenſis & moleſtiis Romanam curiam accedere pro diſpenſatione obtinenda. Videantur etiam ea, quæ in *Tit. de Major. & Obed.* §. 4. de diſpenſatione Epiſcoporum *ex d. cap.* 6. *Trident.* competente dicentur.

Quæritur VIII. An illegitimè nati *legitimati* habiles ſint ad Ordines ſuſcipiendos? ℞. I. Legitimatos per 10
reſcriptum Principis, vel *Comitem Palatinum* non poſſe abſque diſpenſatione ſacros Ordines ſuſcipere. Panorm. *in cap. venerabilem*. 13. *Qui filii ſint legitimi. num.* 29. *Imperiali enim judicio non poſſunt Eccleſiaſtica jura* (prohibentia illegitimos ab Ordinibus) *diſſolvi*, *cap.* 1. *diſt.* 10. & legitimatio per unum Principem facta non prodeſt quoad effectus, qui pertinent ad juriſdictionem alterius Principis, ſicut in propoſito ad cognitionem & juriſdictionem Eccleſiaſticam. Fachin. *Lib.* 3. *Controver. c.* 58.

Dices: ſicut Dominus per manumiſſionem ſervi tollit impedimentum ejus, & facit habilem ad Ordines, ut ſequenti tit. dicemus, ita etiam Imperator legitimando illegitimum.

Reſp. I. Irregularitatem ſervi non eſſe abſolutam, ſed tantùm reſpectu Domini ob præjudicium & intereſſe illius, ſecus irregularitas illegitimitatis; quæ ſe tenet abſolutè ex parte perſonæ illegitimæ, & provenit ex aliis cauſis in principio tituli allegatis, quas dijudicare, an & quatenus obſtent Ordinibus, vel num in tali perſona attendendæ non ſint, non eſt in poteſtate Imperatoris, vel Comitis Palatini, ſed ſuperioris Eccleſiaſtici.

℞. II. Ad principalem quæſtionem, *legitimatos*

per

Digitized by Google

per ſubſequens matrimonium comparari legitimè natis, etiam quo ad Ordines, & dignitates. *c. tanta. 6. Qui filii ſint legitimi*. Gloſſ & Panorm. *in c. innotuit. 20. de Elect.* ſed de hac materia videri debent tradita *in lib. IV. Decret. in d. tit. Qui filii ſint legitimi*.

TITULUS XVIII.

De Servis non ordinandis, & eorum manumiſſionem.

SUMMARIA.

1. *Servi qui dicantur?*
2. *Servo ordinato quid juris?*
3. *Quid ſi Religionem ingrediatur?*
4. *Regula*, quod ſemel DEO dicatum, &c. *qualiter intelligatur?*
5. *Servitus qualiter hodie ſublata?*
6. *Adſcriptii, Originarii, & homines proprii, qui dicantur?*
7. *Filiusfam. an poſſit ſine licentia Patris ordinari?*
8. *Filiusfam. bona poſt Clericatum acquiſita cenſentur eſſe quaſi Caſtrenſia.*

1 SErvi in jure dicuntur, non famuli, qui nobis pro annua mercede ſerviunt, & in ſenſu ac uſu juris verè liberi ſunt; ſed qui jure gentium, contra naturalem libertatem dominio noſtro ſubiiciuntur, cujusmodi erant, qui olim in bello capti, aut ex matre ſerva nati fuerant, ſicut tradunt Doctores *ad tit. Inſtit. de Iure perſonarum*.

2 Servorum igitur Ordinatio prohibetur ob præjudicium & injuriam Domini; propterea ſi contingat, ſervum de facto ordinari, diſtinguendum inprimis eſt, an ſciente vel ignorante Domino id factum ſit? ſi *ſciente* & non *contradicente*, ſervus ordinatus ſtatim liber efficitur; ſi *contradicente*, deponitur, & Domino reſtituitur, niſi jam in presbyterum ſit promotus, tunc enim propter dignitatem Ordinis Sacerdotalis liberatur à ſervili conditione, & ſerviet domino in divinis tantùm officiis, miſſas v. g. legendo &c.

Si ignorante Domino ſervus ordinatus ſit ad minores Ordines, in ſervitutem revocatur: ſi ad majores, ſubdiſtinguitur, an Epiſcopus ſciverit, ſervum eſſe, vel non? ſi ſcivit, ſtatim fit liber, in officio permanet, & Epiſcopus tenetur Domino dare duos ſervos æquè bonos, vel eorum æſtimationem; ſi ignoravit Epiſcopus, tunc Subdiaconus, & Diaconus ordinatus vicarium (id eſt alium ſervum) ſui loco Domino præſtat, vel pretium, aut in horum defectu in ſervitutem revocatur. Sacerdos autem ſtatim liber fit, ſed peculium, ſi quod habet, amittit, idque Domino cedit; ſi peculium non habeat, ſerviet Domino in divinis. Perimitur autem hæc actio, quæ Domino datur ad repetendum ſervum poſt annum lapſum à die, quo ſcivit ordinationem factam. Videantur *textus hujus tit. & in tota diſt. 54.*

3 Quid verò juris, ſi ſervus Religionem inſcio Domino ingrediatur? Et quod intra triennium repeti poſſit manente nihilominus ſervo votis obligato (niſi Monaſterii culpa ſcientis ſervitutem vel negligentis inquirere admiſſus fuerit ſervus ad profeſſionem, quo caſu non repetetur ſervus, ſed præſtabitur à Monaſterio æſtimatio ejus arbitrio boni viri) tradit Gloſſ. & Barb. *in c. 2. h tit.* Miranda *in Man. Prælat. tom. 1. quæſt. 17. artic. 2.*

Prædictis non obſtat, quòd ſemel Deo dicatum 4
non debeat amplius ad profanos uſus transferri, *c. ſemel. 51. de R. I. in 6.* cui objectioni reſpondetur apud Barb. *in d. c. 2. num. 5.* quòd tantùm procedat in inanimatis conſecratis, in quibus conſideratur conſecratio in ſuperficie, ut à Laicis contingi non debeant. Sed meliùs mihi videtur dici poſſe, quòd regula procedat in illis, quæ pleno jure Deo dicata, ab eoque acceptata fuerunt; conſecrationem autem, votum, & oblationem perſonæ in alterius dominio conſtitutæ, cenſetur quidem Deus acceptare, in quantùm perſona ſibimet præjudicare poteſt, non autem in præjudicium alterius ſive Domini.

Porrò licèt hodiernis Chriſtianorum moribus ſer- 5
vitus uſitata non ſit, niſi circa eos, qui ex Barbaris, aut infidelibus capiuntur, qui quidem à nobis, & noſtri apud ipſos capti pro ſervis ab ipſis habentur, noſtros autem ab infidelibus captos à nobis quoque quoad effectum juris v. g. amiſſionem teſtamenti factionis, patriæ poteſtatis &c. de conſuetudine pro ſervis haberi non crediderim, ob dignitatem Chriſtiani nominis, & ne ipſi videamur tyrannidi infidelium ſubſcribere, quidquid olim de jure Romano receptum fuerit.

Extenditur tamen hæc juris Canonici diſpoſitio 6
ſecundùm terminos habiles, & quantùm fieri poteſt ſaltem ad intereſſe Domini reſarciendum etiam ad *adſcriptitios*, qui alicui fundo colendo in perpetuum adſcripti ſunt, & *originarios*, qui ex talibus adſcriptitiis nati ſunt (de quibus *in tit. Cod. de Agricolis, Cenſitis, & Colonis*) omnesque illos, qui alicui conditioni perpetuó obligantur, *c. quis aut leges. 11. c. generalis. 12. c. admittuntur. 21. c. fin. & ibi Gloſſ. d. diſt. 54.*

Præſertim verò videtur comprehendi illud genus ſervorum, quod in quibusdam Germaniæ partibus reperitur, quos proprios homines vel mancipia, *Leibeigene* vocamus. Plerique enim iſtos homines *adſcriptitios*, vel *originarios*, aut ſaltem de eorum natura participantes exiſtimant teſte Gail. *Lib. ſingul. de Pignoras. obſervat. 8. num. 1.* unde & praxis eſt, ut tales homines conſenſum ſuorum Dominorum, vel aliquam manumiſſionem, id eſt liberationem in ſcriptis Epiſcopo exhibere debeant.

Quid demùm de filiofamilias dicendum, an is ſi- 7
ne licentia patris ad ſacros Ordines promoveri valeat? ℞. utique valdè decens eſſe, ut filius conſenſum patris requirat; interim tamen patrem impedire non poſſe, quin filius ordinetur, quia hoc in jure Canonico ſtatutum non reperitur, neque etiam de jure Civili tanta eſt patri conceſſa poteſtas; imò ſi conceſſa foret, tanquam diſponens de re Eccleſiaſtica, attendi non deberet. Et probat ſimile, quòd Religioſus ſine patris ſui ſpiritualis, Abbatis ſcilicet, obtenta venia poſſit zelo Religionis ad ſtrictiorem Ordinem tranſire. *c. licet. 18. de Regular.*

Illud quoque obſervatione dignum eſt, quòd ex 8
ſpeciali privilegio à Juſtiniano Imperatore Clericis indulto omnia bona poſt Clericatum à filiofamilias acquiſita in numerum *quaſi Caſtrenſis peculii* redacta ſint, ita ut de his liberè diſponere & teſtari valeant. *auth. Presbyteros. C. de Epiſcopis & Clericis.* quamvis de cætero, & quoad bona prius acquiſita, Clericatus (excepta dignitate Epiſcopali) à patria poteſtate non liberet. *L. Sacroſanctæ. 34. cum auth. ſeq. C. de Epiſc. & Cler.*

TITULUS XIX.

De obligatis ad ratiocinia ordinandis vel non.

SUMMARIA.

1. *Obligati ad ratiocinia qui, & cur ab Ordinibus prohibeantur?*
2. *Clerici poſſunt eſſe tutores & curatores miſerabilium perſonarum.*
3. *Satisfactio tollit impedimentum obligationis.*
4 *Sponſalia an impediant Ordinationem?*

1 OBligati ad Ratiocinia dicuntur, qui generalem aliquam adminiſtrationem habent, vel habuerunt, & inde principalibus ſuis ad reddendas rationes tenentur, quales ſunt Procuratores, actores, executores, tutores & ſimiles, qui omnes ante redditas rationes, & plenam liberationem à ſuis principalibus obtentam ordinari prohibentur; partim quòd magis intentione fugiendi ratiocinia, & ſorum Civile, quàm amore religionis ad clericatum tranſire præſumantur; partim etiam quòd infamaretur Eccleſia, & exoſa fieret, ſi tales in ſuum gremium cum principalium damno reciperet, qui eſſent ære alieno, & magnis litibus obnoxii,
2 Clerici enim facti ad ſorum civile ampliùs trahi, & plena executio contra eos fieri non poſſet, ſed *beneficium competentiæ*, & congrua ſuſtentatio eis relinqui deberet. *cap. 3. de Solution. c. unico. hoc tit.* Curam tamen gerentes miſerabilium, aut Eccleſiaſticarum perſonarum etiam in officio perſeverantes rectè ordinantur: quia Clerici tutelam miſerabilium perſonarum ſuſcipere, & gerere poſſunt. *c. pervenit. 26. diſt. 86. c. in nova. 22. cauſ. 16. quæſt. 7.*

3 Illi quoque ad ratiocinia obligati ab Ordinibus prohiberi non debent, qui principalibus ſuis idoneè caverunt, ſe ſatisfacturos, *vice enim ſolutionis eſt*, inquit Ulpianus *in l. reſcripto. 6. §. 1. ff. de Muner. & honor. ut quis aut pignoribus, aut fideiuſſoribus idoneè caveat.*

4 De eo controvertitur, qui alicui fœminæ ſponſalibus ſeu promiſſione matrimonii obligatus eſt, an illa invita poſſit ad Ordines admitti? Negativa probabilior eſt, quam tenet Sanch. *de Matrim. lib. 1. diſp. 47. num.* 3. Ratio eſt, ex generalitate regulæ *in hoc tit.* traditæ, ut nemo cum gravi alterius præjudicio ordinetur; & ſpeciale Religionis (utpote quæ morti naturali omnia ſolventi magis aſſimilatur) privilegium eſt, ut per ingreſſum ejus ſponſalia & matrimonium ratum, etiam invita altera parte diſſolvantur, quod non eſt Clericatui ſæculari conceſſum. *Extrav. Antiquæ. de Voto & voti redempt.*

Dices, ſicut votum non obligat in præjudicium melioris boni, ita nec ſponſalia in præjudicium ſtatus
5 melioris, ſcilicet ſacerdotalis. ℞. eſſe diſparitatem: quia votum ſit directè Deo, à quo non cenſetur acceptari in melioris boni præjudicium; ſponſalia autem fiunt homini, à quo ſimpliciter acceptantur, & exinde ſimpliciter naſcitur obligatio. Dices iterum, ſponſalia habere tacitam conditionem, *rebus ſic ſtantibus, & niſi notabilis mutatio interveniat. c. quemadmodum. 25. de Iureiurando*, & ſicut per votum ſimplex poſtea emiſſum ex ſententia multorum Doctorum ſponſalia ſolvenda ſunt, ita etiam ex ſuſceptione ſacrorum Ordinum. ℞. dictam conditionem tacitam eſſe intelligendam tantùm de mutatione caſuali, non voluntaria, quam regulariter nemo poteſt ponere in alieni juris præjudicium. Unde etiam verius eſt, ne quidem votum caſtitatis ſimplex in præjudicium ſponſæ valere, ſicut docet Sanch. *d. l. diſp. 46 num. 7.* non enim licèt vovere ea, quæ in voventis poteſtate non ſunt. Eſt tamen contraria ſententia etiam non omninò improbabilis propter authores à Sanch. *dictis locis* allegatos.

TITULUS XX.

De corpore vitiatis ordinandis vel non.

SUMMARIA.

1. *Corpore vitiati qui dicantur?*
2. *Debiles & deformes etiam aliena culpa ita facti prohibentur.*
3. *Claudicans an prohibeatur ordinari?*
4. *Quanta debeat eſſe debilitas vel deformitas in arbitrio eſt Epiſcopi.*
5. *Carens uno tantùm oculo an ſit irregularis?*
6. *Luſci aut oculum fictitium habentes an prohibeantur ab Ordinibus?*
7. *Mutilantes ſe ipſos, aut mutilationem ſine cauſa iuſta procurantes in quacunque parte corporis ſunt irregulares.*
8. *Non eſt licita caſtratio ad tuendam caſtitatem.*
9. *Mutilatus ex iuſta cauſa morbi, aut invitus alieno facto non eſt irregularis, ſi membrum non ſit ad executionem Ordinis neceſſarium, vel inde reſultet deformitas.*
10. *Caſtratus non tenetur partem abſciſſam in collo portare.*
11. *Inſignis diſputatio, an caſtratus propter vocem ſit irregularis?*
12. *Caſtrationem propter vocem qui doceant eſſe licitam?*
13. *Contrarium probabilius.*
14. *Uſufructuarius qualiter poſſit rem uſufructuariam meliorare.*
15. *Vitiatus poſt ſuſceptos Ordines quando debeat prohiberi a Miniſterio.*
16. *Quid de Epilepticis & Energumenis?*
17. *Quid de Abſtemio?*
18. *Quid de Hermaphrodito?*
19. *Cum mutilatis quis diſpenſet?*

COrpore vitiati regulariter ad Ordines admittendi non ſunt. *diſt. 55. per totam. & X. hoc tit.* Sunt autem corpore vitiati in triplici differentia: alii enim ſunt *debilitati*, alii *mutilati*, alii *notabiliter deformes*. 1

Debilitati dicuntur, qui membrum aliquod ad ſacrum Miniſterium neceſſarium inutile habent, aut qui continuò, & gravi aliquo morbo laborant. *Mutilati* dicuntur, qui aliquo membro carent. *Deformes* denique, qui enorme habent vitium, defectum vel maculam in exterioribus membris, unde ſine notabili horrore, irriſione, vel ſcandalo conſpicii nequeunt.

Debiles & deformes, ſive ſua, ſive aliena culpa 2
debilitati aut deformati ſint, non debent ad Ordines promoveri, ut ſatis probatur, *ex c. fin. diſt. 55.* ubi Pontifex *Illi*, inquit, *cui erutus eſt oculus, non poſſunt ſecundùm Canones Sacerdotii jura concedi, neque enim aliquid ei prodeſt, quòd oculum invitus amiſerit, &c.*

Claudicatio tamen licèt videatur eſſe deformitas, 3
non

Digitized by Google

non tamen impedit ab Ordinibus, dummodo claudicans ad ſolennia Miſſarum baculo non indigeat. *c. ſi quis. 10. diſt. 55 juncto c. nullus Epiſcopus. 57. diſt. 1. de Conſecrat.*

4 Generaliter autem quanta debeat eſſe deſormitas, vel debilitas, ut in caſibus in jure non expreſſis cauſet irregularitatem, arbitrio Epiſcopi relinquitur. Innoc. & DD. communiter *in cap. 1. & 2. hoc tit. c. communiter. 3. diſt. 33.* Piaſezius *in Praxi Epiſc. part. 1. cap. 1. num. 36.*

5 Circa defectum oculorum adhuc quæritur, ſitne diſtinguendum, an quis dextro vel ſiniſtro oculo careat? Item an alteruter oculus planè erutus, an verò pupilla integra tantùm virtus viſiva in illo deſtructa ſit? R. I. quia oculus erutus præter defectum viſus cauſat ſimul deformitatem, ideò de jure ſive dexter ſive ſiniſter ſit, irregularitatem inducit, *neque enim Canones aliquem caſum in amiſſione oculi, qui ad Sacerdotium adipiſcendum non impediret, ſuis expreſſiſſe regulis invenimus*, ait Pontifex. *in d. c. fin. d. 55.*

Interim tamen ſi quis oculum ſiniſtrum ſalvum & integrum haberet, (qui de ſtylo curiæ ſolet *oculus Canonis* appellari, quòd per illum Canon Miſſæ legi debeat) faciliùs à ſummo Pontifice diſpenſationem impetraret. Zoeſius *hoc tit. n. 2.*

℞. II. Qui oculum ſiniſtrum bonum & videntem, dextrum autem integrum quidem, ſed virtute viſiva deſtitutum haberet, ex communi Doctorum opinione irregularis non eſſet. Imò id ipſum non improbabiliter procederet, ſi in ſolo oculo dextro videns ſine indecora faciei ad populum converſione *Canonem Miſſæ* legere valeret. Barb. *Iuris Eccleſ. univ. lib. 1. cap. 33. num. 140.* Navar. *in Manuali cap. 27. num. 199.*

6 Quid de luſcis, aut tortos ſeu obliquatos oculos habentibus ſentiendum? ℞. deformitatem iſtam arbitrio Epiſcopi conſiderandam eſſe, ita ut tales, ſi immodicam corporis inclinationem ad legendum requirerent, vel populo riſum, aut illuſionem cauſarent, admittendi non ſint. Zoeſius *hoc tit. num. 10.*

Quid de habente oculum fictitium, vitreum, lapidem? Putarem ſine diſpenſatione facilè ordinandum non eſſe; quia reverà oculus naturalis eſt erutus, & in Canonibus non ponitur hæc exceptio ob reſtitutionem oculi ficti; & deinde ille oculus artificialis facilè poteſt adverti, excidere, aut perire, & deficere occaſio reparandi, ut appareat deformitas.

7 Inter *mutilatos* diſtinctio eſt facienda, an ſe ipſos mutilarint, vel mutilationem ſine cauſa procurarint; an verò ab aliis caſu aut ex cauſa neceſſitatis, infirmitatis, vel perſecutionis ſint mutilati? Priore caſu, quando quis mutilationem fecit ſine cauſa, ſive in magno, ſive parvo membro etiam in parte cujuslibet digiti, ab Ordinibus arceri debet: neque enim in eo tam conſideratur defectus, quàm ſævitia, & mala voluntas auſa ſibi ferrum iniicere. *c. qui partem. 6. diſt. 55.* ſicut de illis frequentia etiam ponunt exempla Canones, qui non per diſciplinam Religionis, & abſtinentiam, ſed per abſciſſionem Plaſmati à Deo corporis exiſtimantes, poſſe à ſe carnales concupiſcentias amputari, caſtraverunt ſe, qui ſui homicidæ, & Dei conditionis inimici vocantur. *c. ſi quis. 4. c. 5. & 9. diſt. 55. c. ſignificavit. 4. hoc tit.*

Poſteriore caſu, quando nimirum quis ex juſta cauſa, vel certè alieno facto non affectato mutilatus eſt in tali membro, quod ad exercitium Ordinum neceſſariò requiritur, vel ejus defectus notabilem deformitatem inducit, ut amputatio manus, naſi &c. tali caſu ordinari non debet, *c. expoſuiſti 6. hoc tit.* Si verò membrum ſine culpa amputatum non impediat uſum divini Miniſterii, tunc nec etiam ſuſceptionem Ordinum impediet; ſicut exemplum habetur *in c. Thomas. 7. hoc tit.* ubi inſtrumentum ferreum alicui ſuper dextræ pollicem fortuito cadens ab eo ungulam, ſeu priorem articulum avulſit: & deciditur ibidem, non eſſe impedimentum Canonicum, ſi mutilatus in reliqua parte pollicis ſufficientem habeat ad frangendam hoſtiam fortitudinem.

Similiter, qui à Medicis propter ægritudi- 9
nem, vel à Barbaris, aut Dominis ſuis inviti caſtrati fuerunt, aut Eunuchi nati ſunt, ad Clericatus officium admittuntur. *c. Si quis. 7. cum ſeqq.* 10
diſt. 55. c. ex parte. 3. X. hoc tit. Vulgi autem error eſt, quòd caſtratus, ſi vel de jure, vel ex diſpenſatione ad ſacros Ordines admittatur, debeat partem exſectam in pulveres redactam in collo portare, quia non ideò minus foret integritate corporis, & virilitate deſtitutus, ut advertit Gloſſ. *in c. Eunuchus. 8. diſt. 55.* Covar. *in Relect. Clem. Si furioſus. de Homicid. part. 1. c. 1. n. 5.*

De eo dubitari poſſet, qui propter ſolam vocem muſicam caſtratus eſt, an irregularis cenſeri debeat? vel an licita ſit talis propter vocem caſtratio?

Et quidem quod attinet ad irregularitatem, ſi 11
puer in cunis, vel ante ſeptennium, & uſum rationis, aut invitus per violentiam, aut dolum potu ſomnifero ſopitus ſectus eſſet, res minoris difficultatis foret, nam contra voluntatem ſecti non efficiuntur irregulares. At verò ſi ſciens, volensque caſtratus aliquis fuerit, non ſatis conſtat, quid de jure reſpondendum ſit, & tamen frequenter apud aulas Principum hæc quæſtio movetur. Ferdinandus de Caſtropalao *in Opere ſuo morali, parte 6. puncto 12. num. 4.* ſummariter inſinuat, non videri improbabile, vocis retinendæ cauſa caſtratum irregularem non eſſe, eo quòd hæc irregularitas in jure ſtatuta non legatur, aliunde autem conſtet, irregularitatem ſine textu expreſſo induci non debere. *c. Is qui. 18. de Sentent. excomm. in 6.*

Item addi poſſe videtur alia ratio, quòd ex ſen- 12
tentia Paſqualigi, & Salonii, quos refert, & ſequitur Caramuel *in Theologia fundam. fundamento. 45. §. 19.* caſtratio propter vocem licita aſſeratur; tùm quòd ſuavis vox, maximè ad divinum cultum ordinata, ſit perfectio corporalis, quæ pluribus membris, præſertim habita ſtatus conſideratione minus neceſſariis præſtat; tum quòd homo, licèt non ſit *dominus* membrorum ſuorum. *L. liber homo. 13. ff. Ad l. Aquil.* ſit tamen *uſufructuarius*, qui poteſt rem *uſufructuariam* meliorem facere. v. g. inutiles arbores excidendo, meliores inſerendo, &c. *L. ſi cujus rei. 13. §. fructuar. 4. ff. de Uſufructu* tum denique, quòd talis caſtratio magnam utilitatem importet, promerendo Principum gratiam, & ſtipendia cantoribus præſtari ſolita. Demum etiam juvat, quòd in caſtratis per ſe non videatur conſiderari aliquis defectus virilis formæ, aliàs nec invitè, vel ex cauſa ægritudinis inciſi ordinari poſſent.

Verùm licèt diffiteri nequeam, hujusmodi ca- 13
ſtratum de facto ordinatum probabiliter tolerari, & ordinantem excuſari ob adductas rationes poſſe, cùm & nonnunquam Epiſcopus in dubio jure diſpenſare valeat, ut alibi diximus: magis tamen exiſtimo, in hoc caſu ſimpliciter irregularitatem ſtatuendam eſſe, ut etiam inſinuat Salonius, apud Caramuelem *d. l.* Bonac. *de Cenſuris diſput. 7. quæſt. 2. num. 34.* Si enim volun-

Digitized by Google

voluntariè procurans inciſionem propter caſtitatem ſervandam, & ſic propter finem ſupernaturalem eſt irregularis, vt dictum; ergo multò magis propter utilitatem humanam, & finem minùs excellentem.

Deinde mutilatio ſui illicita cauſat irregularitatem, ſed mutilatio ob vocem ſervandam ex magis communi frequentiori Doctorum ſententia eſt illicita, ergo: hæc minor propoſitio probatur authoritate Divi Thom. 2. 2. *quæſt.* 65. *art.* 1. Dianæ *parte* 3. *Tract.* 5. *Reſolut.* 38. *&* *part.* 6. *Tract.* 8. *Reſolut.* 36. Bonac. *d. l.* & aliorum plurium apud bos & Caramuelem *l. cit.* Item *in Novell.* 142. generaliter ſub pœna talionis, & bonorum confiſcationis prohibuit Imperator bominum caſtrationem ſine cauſa neceſſitatis inrentatem. Adde *L.* 4. *§.* 2. *ff. ad L. Corn. de Sicariis*. Ratio eſt, quòd cùm nemo ſit membrorum ſuorum dominus, nemo poteſt in eorum abſciſſionem conſentire, niſi quatenus id exigit conſervatio totius corporis, vel membri principalis, & quia caſtratio importat præſens vitæ periculum, *ut in d. Novell.* dicitur, nemo poteſt ſe vitæ periculo ſine cauſa neceſſitatis, aut Reipublicæ exponere. Aliæ rationes in reſolutione contrariorum patebunt.

Igitur ad primùm argumentum contrarium reſpondetur, ſuavitatem vocis muliebris neutiquam eſſe perfectionem corporis virilis, & evirationem plerumque apud bomines rideri, & probro duci; quamvis autem ſuavitas vocis applicetur ad cultum divinum, non eſt tamen cultui divino neceſſaria; ut nibil dicamus, quód fermè frequentius extra Eccleſiam, aut nonnunquam etiam intra ad laſciviam deſerviat.

14 Ad alterum argumentum dicitur, de jure uſufructuarium rem meliorem facere poſſe, ſi id faciat ſine mutatione prioris ſtatus, non autem poſſe, auferendo rem etiam minus utilem (quæ ſimpliciter & abſoluté inutilis non ſit, ut arbor arida,) & reponendo meliorem, quàm quatenus id gratum ſit domino. *Textus apertus in corpore Gotbofredi in l. 7. in fine. cum l. ſeq. & l. 12. ff. de Vſufructu.* ſed non videtur gratum Deo, qui eſt Dominus noſtri corporis, ſine cauſa neceſſitatis mutilare partem corporis à ſe plaſmati, cùm tales abſciſſores *Dei conditionis inimici* dicantur, *in ſæpè d. diſt.* 55. ergo.

Ad tertium reponitur, ex cauſa utilitatis temporalis, & lucri pecuniarii non licere amputare membrum, tum quód nemo ſit dominus membrorum ſuorum, quæ pro ſuo arbitrio pro lucro computare valeat; tum etiam quòd corpus liberi bominis non recipiat æſtimationem. *L. 3. ff. Si quadrupes pauperiem. l. 1. §. 5. & l. alt. ff. de bis qui effuderint, vel deiecerint.*

15 Cæterùm ſi quis poſt ſuſceptos Ordines vitiatus fuerit, ſua culpa, aut facto proprio, ab Altaris Miniſterio debet removeri. *c. ſignificavit. 4. boc tit.* ſi verò non ſua culpa, ſed alieno facto mutilatus, debilitatus aut deformatus quis fuerit, in illis poterit officiis miniſtrare, ad quæ propter talem vitiationem non eſt inhabilitatus. *c. Presbyterum. 2. de Clerico egrot.* Garcias *de Beneficiis, p. 7. c. 12. nu.* 101.

16 De *Epilepticis & Energumenis*, ſive à Dæmonibus obſeſſis ſtatutum eſt, ut tamdiu cenſeantur ab officio ſuſpenſi, uſque dum unius anni ſpatio per diſcretionem Epiſcopi à malo ſuo inveniantur liberati. *c. communiter 3. diſt. 33. c. 2. 7. q. 2*

17 Abſtemius licèt ad Presbyterium aſcendere nequeat, ex probabiliori tamen ſententia ad Subdiaconatum vel Diaconatum reputandus non eſt inhabilis, quia inferiores Ordines dantur quidem in ordine ad miniſterium Sacerdotij, ſed non ad neceſſarium aſcenſum ad Sacerdotium. Ita plures ſunt tituli Cardinalium, & plures præbendæ in Eccleſiis Cathedralibus, in quibus ſolùm Ordo Subdiaconatus ſufficit. Zypæus *in Analyſi Iuris Pont. tit. de Ordinandis in num.* 11. Navar. *in Man. c. 27. num.* 204.

Hermapbroditus, licèt, ſi in eo ſexus virilis 18
prævaleat, viris annumeretur, *L. quæritur. 10. ff. de Statu bominum.* non tamen videtur ad Ordines admittendus propter moralem indecentiam & monſtroſitatem, cùm non ſit vir ſimpliciter, ſed naturam fœminæ participet. Navarr. *dicto loco num.* 203. Videatur etiam Zoeſius, *boc tit. num.* 12.

Poſtremò *in boc tit.* ſciendum eſt, quòd cum mu- 19
tilatis vel deformatis irregularibus ordinariè tantùm S. Pontifex diſpenſet. Covar. *in Relect. Clem. ſi furioſus de* Homic. *p. 1. in princ. nu.* 7. poſſit tamen Epiſcopus inprimis declarare, an defectus ſit talis, & tantus, qui indigeat diſpenſatione. Deinde poſſit Epiſcopus ſubinde deformato, qui in publico honeſte apparere nequit, dare licentiam celebrandi in privatis Cappellis teſte Innoc. *c. 1. boc tit.* quod intelligendum, ſi poſt Ordines ſuſceptos aliquis deformetur, priùs enim deformatus admitti non deberet. Denique, ſi irregularitas proveniat ex mutilatione illicita occulta, poterit Epiſcopus diſpenſare authoritate Conc. Trident. *Seſſ. 24. de Reform. c. 6.*

Quandonam autem mutilationi vel occiſioni alienæ cauſam præbentes fiant irregulares. *in Lib. V. Tit. de Homicidio*, tractatur.

TITULUS XXI.

De Bigamis non ordinandis.

SUMARIA.

1 *Bigamia quid, & cur inducat irregularitatem?*
2 *Bigamia vera quid?*
3 *Quid interpretativa, & quibus caſibus contrahatur?*
4 *Cum vidua nulliter contrabens an afficiatur bigamus?*
5 *Quid ſi matrimonium fuerit nullum ex defectu conſenſus?*
6 *Peccans cum corrupta, vel cum pluribus non eſt irregularis.*
7 *Ducens à ſe prius corruptam non eſt irregularis.*
8 *Bigamia in infidelitate contracta an noceat poſt converſionem?*
9 *Bigamia ſimilitudinaria quid?*
10 *Explicatur* c. un. h. t. in 6.
11 *In bigamia quis diſpenſet?*
12 *Apoſtolorum dicta non omnia faciunt jus divinum.*

B*Igamia* nihil eſt aliud, quàm Matrimonij reiteratio; & quamvis mortua prima uxore licitum ſit ad aliàs nuptias tranſire (non verò plures uxores ſimul retinere, quod peccatum *Polygamia* dicitur, ut *in Lib. IV. tit. ult.* traditur) cauſat tamen bigamia irregularitatem, quòd Apoſtolus. 1. *ad Timotb.* 3. *v.* 2. Epiſcopum jubeat, *unius uxoris virum eſſe*. Licet autem Apoſtolus de Epiſcopo loquatur nihilominùs eodem vocabulo etiam Presbyteros intellexiſſe communis ſanctorum Patrum ſententia eſt, & Concilium Nizænum addidit, nec ad quemcunque Ordinem Clericalem bigamum promovendum eſſe. *c. cognoſcamus. 14. diſ. 34.* Ratio eſt non ſolùm ex eo, quòd in primitiva Eccleſia etiam Presbyteri Epiſcopi nomine fuerint quandoque compellati. *c. 1. diſt. 21. c. legimus. 24. diſt.* 93.

Digitized by Google

diſt. 93. ſed etiam, quòd generaliter à ſacris Canonibus inconveniens exiſtimetur, ut quis ad Sacramenta fidelibus miniſtranda ordinetur poſt conjugium prius habitum, ſi ipſe in Sacramento Matrimonii defectum paſſus ſit. Patitur autem *bigamus* defectum in Sacramento Matrimonii quoad ejus ſignificationem; nam Sacramentum hoc ſignificat conjunctionem Chriſti cum Eccleſia, teſte Apoſtolo. *ad Epheſ. cap.* 5. Chriſtus autem uni tantùm ſe conjunxit ſponſæ Eccleſiæ, bigamus verò duabus &c. *c. debitum*. 5. *hoc tit.* Propterea bigamia communiter à Doctoribus dividitur in *veram*,
2 *interpretativam & ſimilitudinariam*.

Vera bigamia uno modo contrahitur, quando ſcilicet quis ſucceſſivè duas legitimas uxores habuit, & ambas cognovit. Text. Gloſſ. & Interpp. paſſim *in diſt.* 26. *&* 34. *& tit. toto præſenti*.

3 *Bigamia interpretativa* tribus caſibus committitur: I. quando Matrimonium celebratur cum corrupta, ſive jam illa vidua ſit, *c. ſi quis viduam*. 13. *diſt.* 34. *c. de bigamis*, 3. *& c. debitum*. 5. *hoc tit.* ſive per copulam fornicariam deflorata. *cap. curandum*. 9. *c. præcipimus*. 10. *diſt.* 34. etenim licèt Matrimonium contractum cum corrupta verum ſit Sacramentum, repræſentans per mutuum conſenſum conjunctionem Chriſti, & animæ juſtæ, non eſt tamen quoad ſignificationem omninò perfectum Sacramentum, quippe quòd minimè ſignificet conjunctionem Chriſti cum unica & immaculata Sponſa Eccleſia, ſive ut loquitur Summus Pontifex *in d. cap. debitum*. *hoc tit.* corrupta in uxorem ducta non eſt unica unici. Si verò primum Matrimonium, quod vidua contraxit, conſummatum non fuiſſet, nec illa aliàs virginitatem amiſiſſet, absque bigamiæ irregularitate poſſet in uxorem duci. *d. c. debitum*. *in fine*.

II. *Interpretativè* bigamia contrahitur, quando maritus reddit debitum conjugi adulteræ, etiamſi ignoret illam adulteram eſſe, aut debitum pendente lite ad præceptum Eccleſiæ reddat. *c. ſi cujus*. 11. *& ſeq. diſt.* 34. Zoeſius *hoc tit. num.* 6. *& alii paſſim*. neque enim neceſſe eſt, ut quis bigamus dicatur, quòd ſcienter contraxerit bigamiam, quia bigamia non in pœnam contrahentis, (ubi ſine dubio propoſitum & ſcientia deſideraretur) ſed propter defectum Sacramenti, quem etiam ignorans patitur, impedimentum facit ordinando, ut bene notat Joann. Honorius *hoc tit. nu.* 3. Patitur autem defectum in Sacramento is, qui conjugem ſuam adulteram cognoſcit, quòd ipſius Matrimonium ceſſet ſignificare conjunctionem Chriſti cum Eccleſia unica unici.

III. *Interpretativè* bigamus efficitur, qui in figura & ſpecie Matrimonii viduam, vel plures mulieres tanquam uxores ſuas cognovit, quamvis à parte rei propter impedimentum aliquod dirimens uxores legitimæ non fuerint, tales enim bigami cenſentur, non quidem propter defectum ſignificationis Sacramentalis, cùm ex ſuppoſito nullum Matrimonium, aut Sacramentum fuerit, *ſed propter affectum intentionis*, *cum opere ſubſecuto*, quia quantùm in ipſis fuit, ſecundas mulieres matrimonialiter ſibi junxerunt. *c. nuper* 4. *& c. fin. hoc tit.* Unde hæc eſt ſpecialis exceptio ab illa regula, quòd *non præſtat impedimentum*, *quod de jure non ſortitur effectum*, omnes enim regulæ generales procedunt regulariter, & cedunt conſtitutionibus ſpecialibus. Requiritur autem in omni caſu bigamiæ perfecta copula, & non ſufficit nudus contractus Matrimonii.

4 De eo, qui cum vidua nulliter contraxit, putat Navar. *in Manual. cap.* 27. *num.* 195. probabiliter dici poſſe, non contraxiſſe irregularitatem, quòd *cap. fin. hoc tit.* tantùm de Clerico loquatur, de Laico autem ſic contrahente nulla juris diſpoſitio habeatur. Nihilominus probabilius videtur, non eſſe hac in parte inter Clericum & Laicum differentiam faciendam, quia ratio conſtitutionis, ſcilicet intentio ſive affectus Matrimonialis cum opere ſubſecuto in utroque locum habeat; ubi autem eſt eadem ratio, eadem debet eſſe juris conſtitutio. Zoeſius *hoc tit. num.* 12. Covar. *in Relect. Clem. ſi furioſus*. *de homicid. par.* 1. *§.* 1. *num.* 2.

Quid autem ſi Matrimonium cum corrupta 5
fuerit nullum, non tantùm ob impedimentum conſanguinitatis, aut aliud dirimens, ſed ex defectu conſenſus, cùm ille, qui contraxit, tantùm ad habendam mulierem ſimulavit Matrimonium? Etiam hoc caſu contrahi irregularitatem, cenſet Zoeſius *hoc tit. num.* 11. eo quòd Eccleſia attendat exteriorem conſenſum, qui ponit indecentiam, & arguitur *ex cap.* 4. *hoc tit.* quod loquitur de Sacerdote contrahente, qui utique non poteſt habere verum conſenſum in Matrimonium. Libenter quidem ſubſcribo huic opinioni eo caſu, quo conſtat, aliquem de facto contraxiſſe cum corrupta, & non ſatis conſtat de defectu intentionis, quæ cum ſit de internis, facilè apparere non poteſt. Attamen ceſſante ſcandalo, & caſu occulto poſito, ubi v. g aliquis cum corrupta contraxiſſet, quæ tamen publicè Virgo credebatur, putarem, valde probabiliter talem ab irregularitate excuſari: quia Canones non quamcunque conjunctionem, ſed cum intentione maritali requirunt, & cùm aliàs irregularitas ſit ſtrictæ interpretationis, *c. is qui*. 18. *de Sententia excomm. in* 6. non videtur ultra verborum proprietatem extendenda. Neque hic in foro externo poneretur indecentia aut ſcandalum, cùm ſuppoſita virginitatis exiſtimatione nulla crederetur inducta irregularitas. Inſtantia etiam de Sacerdote allata non convincit, licèt etiam Sacerdos, de quo *in cap.* 4. *hoc tit.* non potuerit habere intentionem contrahendi Matrimonium Canonicam & juris, potuit tamen habere intentionem naturalem & facti.

Hinc etiam eſt, quòd ex defectu conſenſus 6
Matrimonialis, & ſacramenti bigamus reputandus non ſit, qui extra Matrimonium cum corrupta peccavit, vel plures concubinas habuit. *cap. quia circa* 6. *hoc tit.* Sed cur magis ſit irregularis ducens corruptam, quam corruptus ipſe, rationem aſſignant, quod ſicut motus ſpecificatur à terminis, ita etiam actus contrahendi matrimonium & vitium corruptionis non cadat ſupra ſe ipſum, ſed ſupra alterum conjugem, & conſequenter, ſi etiam mulier eſſet capax Ordinis, ducendo corruptum efficeretur irregularis. Hanc rationem à Divo Thoma aſſignatam communi conſenſu approbari teſtatur Covar. *d. l. ſub num.* 3. Aliæ rationes videantur apud Gloſſ. *in c. debitum*. 5. *hoc tit.*

Quod ſi quis à ſe tantùm prius corruptam in uxorem duxerit, verius eſt cum Gloſſ. fin. *in d. c. debitum*. & Covar. *cit. l.* non cenſendum irregularem, quia talis adhuc eſt *unica unici*, & Matrimonium ſubſequens quo ad forum externum tollit præcedentem maculam, ac fictione juris habetur perinde, ac ſi copula in Matrimonio contigiſſet. *DD. in c. tanta*. 6. *Qui filii ſint legitimi*.

De infidelibus ad fidem converſis dubitatur, an ſi priùs in infidelitate corruptam duxerint, vel plures uxores habuerint, hæc polygamia cauſet irregularitatem? In hac quæſtione SS. PP. Hieronymus, & Auguſtinus olim in diverſas ſententias abierunt, ut videre eſt *in cap.* 1. *& ſeqq. diſt.* 26. magis tamen recepta eſt ſententia affirmativa, quæ fuit S. Auguſtini, Ambroſii, & Innoc. eo quòd hæc

Digitized by Google

hæc irregularitas non fundetur in aliqua culpa , quæ per baptiſmum tolli poſſit , ſed in ratione & defectu ſignificationis Sacramenti Matrimonialis ſæpius inſinuata. Nec etiam obeſt , quòd jus Pontificium non liget infideles , quia ſaltem ligat poſt converſionem, quando ratio irregularitatis ex actibus in infidelitate factis adhuc perdurat . Covar. *in Relect. Clem. ſi furioſus . parte* 1. §. 2. *numer.* 5. *de Homic.*

Similitudinariam demum bigamiam contrahit , qui priùs per votum ſolenne Religionis , aut ſacris Ordinibus annexum ſpirituale matrimonium cum Deo vel Eccleſia contraxit, & poſtea Matrimonium carnale de facto attentare præſumpſit. Dicta eſt hæc *ſimilitudinaria* bigamia à ſimilitudine, quam inter ſe habet ſpirituale & carnale conjugium. *cap. quæ Chriſto* 10. *cauſ.* 27. *quæſt.* 1. *cap.* 1. *&* *cap.* 2. *Qui Clerici vel voventes. cap. fin. hoc tit.*

10 Dubitari etiam poſſet, quomodo intelligendum ſit *cap. unicum. hoc tit. in* 6. ubi declarat Pontifex, bigamos omni privilegio clericali eſſe nudatos, & jurisdictioni ſori ſæcularis eſſe addictos, prohibitos quoque ſub anathemate deſerre habitum , & tonſuram clericalem? ℟. interpretationem eſſe deſumendam ex *cap. unico. de Clericis coniugatis in* 6. ubi Clericus in minoribus conſtitutus, ſi cum unica & uirgine contraxerit, dicitur gaudere omni privilegio clericali, & Trident. *Seſſ.* 23. *de Reform. cap.* 17. voluit ſi deficiant clerici cælibes pro exercitio minorum Ordinum, Clericos conjugatos ſaltem in Eccleſia habitum clericalem geſtantes conſtitui. Quòd ſi ergo Clericus in minoribus conſtitutus bigamiam contraxerit, ipſo jure perdit clericalia privilegia; in ſacris autem Ordinibus conſtitutus non perdit privilegium clericale , ſed ſi ante Ordines ſuſceptos contraxerit bigamiam , manet irregularis , & ſuſpenſus uſque dum diſpenſationem impetrarit : ſi poſtea de facto attentarit Matrimonium , & ſic *bigamiam ſimilitudinariam* incurrerit, poterit ab Epiſcopo dimiſſa uxore abſolutione obtenta, & peracta longiori arbitrio Epiſcopi infligenda pœnitentia, certaque emendatione apparente officio ſuo reſtitui, & etiam ad ulteriores Ordines promoveri. *cap. ſane* 4. *& ibi* Gloſſ. *de Clericis coniug.* dummodo non cum vidua, vel corrupta, aut pluribus uxoribus contraxerit. *cap. nuper* 4. *& cap. fin. hoc tit.* Barb. *in d. cap.* 4. *num.* 2.

Sciendum ultimò, quòd hæc irregularitas ex
11 communi Doctorum ſententia tantùm juris poſitivi ſit, & conſequenter in ea ſummus Pontifex diſpenſare valeat, non obſtante, quòd *in cap.* 2. *& ſeq. hoc tit.* dicatur, *doctrinam Apoſtoli eſſe , ne bigamus ordinetur , & ideò in bigamia diſpenſare non licere* : quia Doctores hæc verba de difficultate diſpenſationis, & præſertim non ſuppoſita ſatis juſta cauſa intelligunt. Cæterum autem non omnia, quæ Apoſto-
12 li conſtituerunt, juris divini ſunt, niſi aut ſubiecta materia, aut verba Apoſtoli inſinuent, quòd ex DEO acceperint , quia & ipſi Apoſtoli tanquam ſuo tempore Primates & Antiſtites Eccleſiæ multa ſeparatim à præceptis divinis pro rationabili fidelium directione, ſicut hodie ſolet ſummus Pontifex, & Epiſcopi, ſtatuerunt ; prout Apoſtolus in eodem contextu. 1. *ad Timith.* 3. ubi de *bigamo* loquitur, etiam prohibuit, ne percuſſor, vel criminoſus ordinetur , & tamen *in cap. & ſi Clerici.* 4. §. *de Adulteriis . de Iudiciis.* conceditur Epiſcopo, poſt peractam pœnitentiam in adulteriis, & alijs minoribus delictis diſpenſare , & optimè confirmant verba Apoſtoli 1. *ad Corinth.* 7. *v.* 12. *cæteris ego dico , non Dominus , &c.*

Epiſcopo autem non niſi in ſimilitudinaria bigamia diſpenſare conceditur , vel ſi caſus neceſſitatis ob penuriam Clericorum & difficilem acceſſum ad ſummum Pontificem daretur ; & ex jure noviſſimo Conc. Trident. *Seſſ.* 24. *de Reform. cap.* 6. ſi bigamia ſit occultè, & ſimul ex delicto contracta , uti eſt illa, quæ oritur ex duplici Matrimonio, utroque vel ſaltem alterutro invalido. Barb. *de Officio Epiſcopi part.* 2. *Allegat.* 49. *num.* 25. Vide tamen, quæ dicam inferiùs *in Tit. de Maior. & obed.* §. 4. ubi conabor probare idem eſſe , de qualibet bigamia occulta etiam ſine delicto contracta.

Superiores Regularium habentes jurisdictionem quaſi Epiſcopalem poſſunt in illis caſibus diſpenſare cum ſuis Regularibus, in quibus Epiſcopi ; per ſolùm autem ingreſſum in Religionem non tolli hanc irregularitatem , neque diſpenſari poſſe à Prælato non exempto carente Epiſcopali jurisdictione , fermè communiùs receptum eſt , quòd id in jure ſtatutum non ſit. Vid. Barb. *d. l.*

TITULUS XXII.

De Clericis Peregrinis.

S U M M A R I A.

1 *Clerici peregrini ſine teſtimonio Epiſcoporum de ſua ordinatione non ſunt admittendi ad ſacra ſaltem publicè.*

2 *In defectu teſtimoniorum qualiter probentur Ordines?*

3 *Cognitio de Ordinibus circa Clericum peregrinum pertinet privativè ad Epiſcopum.*

Contingit non rarò , ut ſe divinis miniſterijs ingerant, qui aut ritè ordinati non ſunt, aut certè aliqua cenſura eccleſiaſtica excommunicationis , ſuſpenſionis , interdicti, vel irregularitate affecti exiſtunt, ideò hic & ſequentes tituli materiæ ordinationis annectuntur.

In hoc itaque tit. prohibetur Epiſcopis , ne 1
Clericos peregrinos , ideſt incognitos & alienigenas publicè in Ordinibus miniſtrare permittant, vel ad altiores Ordines promoveant, etiamſi juramento aſſererent ſe ritè ordinatos , & ab omni cenſura liberos eſſe, niſi idipſum per ſuorum Epiſcoporum ſcriptum teſtimonium, aut teſtes fide dignos oſtendant , præſertim antequam per aliquod tempus ipſorum vita & boni mores approbati fuerint. *cap.* 1. *&* 2. *hoc tit.* faciliùs tamen in privata Capella ex devotione Sacerdos peregrinus celebrare permitti poteſt , ſi de illo nulla alia gravis ſuſpicio habeatur . *cap.* 3. *hoc tit.* Quòd ſi de facto Clericus peregrinus ſine licentia Epiſcopi celebraverit, nullam ſuſpenſionem aut irregularitatem ex hoc incurret , cùm id jure expreſſum non ſit . Barb. *in Collect. DD. ad d. cap.* 3. *num.* 4.

Quid autem ſi Clericus per injuriam belli ex- 2
ul, nec inſtrumenta , nec teſtes de ſua ordinatione producere poſſit ? Item quid , ſi ſuas literas aliquo caſu perdiderit , nunquid ſufficiet , ſi juramento ſe ordinatum probaverit ? ℟. quamvis in *cap.* 2. *h. t.* dicatur, non eſſe credendum Clerico juranti ſe ordinatum, niſi aliundè probet, id tamen intelligendum de eo, qui omiſſa petitione literarum à ſuo Epiſcopo , quas facile habere potuiſſet, diſceſſit,

Digitized by Google

ſit, cujus fides plurimum ſuſpecta redditur, ſi ſe tam facilè ad juramentum offerat, ad inſtar teſtis, qui non requiſitus pronus eſt ad deponendum Panorm. *in d. cap.* 2. *num.* 2. Verùm ſi Clericus peregrinus juſtas cauſas probaverit, ob quas legitimum teſtimonium de ſua ordinatione producere nequeat, tali caſu, quia de nullius gravi præjudicio agitur, etiam per famam, bonam converſationem, item quòd communiter reputetur pro Clerico, & alia indicia, ac inſuper per juramentum ab Epiſcopo delatum Clericatus aut Sacerdotium probari rectè poterit. Panorm. *d. l.* Garc. *de Benef. part.* 7. *cap.* 1. *num.* 138. Quid juris autem ſit circa fori competentiam, quando captus à Laico judice ſe Clericum eſſe prætendit, vid. text. *in c. ſi judex Laicus*. 12. *de Sentent. excomm. in* 6. & trademus ad Tit. *de Foro compet.*

2 Notat quoque Panorm. *in cap.* 4. *hoc tit. num.* 5. Joann. Honor. *eod. tit. num.* 6. ex text. *c. fin. hoc tit.* quòd inferiores Prælati habentes jus inſtituendi in quibusdam Parochiis vel Beneficiis non debeant Clericum peregrinum inſtituere, antequàm coram Diœceſano Epiſcopo exhibuerit ſuas dimiſſorias, aut probaverit ſe Sacerdotem, quòd hæc cognitio privativè ad Epiſcopum de jure pertineat.

TITULUS XXIII.

De Officio Archidiaconi.

SUMMARIA.

1. *Archidiaconus quis, & quod ejus officium?*
2. *Archidiaconus de quibus cauſis judicare non poſſit?*
3. *Explicatur* c. referente 7. de Præbendis.
4. *Archidiaconis ſolet in hac Diœceſi major jurisdictio demandari.*
5. *Archidiaconus quæ prohibetur facere?*
6. *Archidiaconus non habet jurisdictionem in Monaſteriis.*
7. *Archidiaconus an poſſit excommunicare?*

1 ARchidiaconus græca ſignificatione *primus*, ſeu *Princeps miniſtrorum* dicitur, *archos* enim *primum*, & Diaconus *miniſtrum* denotat. *cap.* 1 *Diſt.* 21. Unde de jure antiquorum Canonum Archidiaconatus prima dignitas erat poſt Epiſcopum, ſicut probat Barb. *Iur. Eccleſ. univ. lib.* 1. *cap.* 24. *num.* 2. & 3. hodie tamen uſus primum Miniſterium *Vicario generali* attribuit, ut dicetur ad *Tit. de Officio Vicarii num.* 2.

Officium Archidiaconi de jure eſt I. Clericis & miniſtris Eccleſiæ, quæ facienda ſunt, præcipere, Eccleſiaſticum & divinum officium diſponere, lectiones aſſignare, Acolythos conſtituere. *cap.* 1. & 2. *hoc tit.* II. Primariam ſacrorum vaſorum & Eccleſiæ cuſtodiam habere. *cap. ea quæſt.* 3. *hoc tit.* III. Loco Epiſcopi per Epiſcopatum proſpiciens corrigere debet, quæ corrigenda ſunt, niſi adeò fuerint ardua negotia, quæ abſque Epiſcopi præſentia nequeant terminari, unde & *oculus Epiſcopi* dicitur *c. Ad hæc.* 7. *hoc tit.* & *in* Trident. *Seſſ.* 24. *de Reform. cap.* 12. in quo Trident. *l.* etiam requiritur, ut Archidiaconus ſi fieri poſſit, Magiſter in Theologia, aut Doctor vel Licentiatus in Jure Canonico exiſtat. IV. De tertio in tertium annum, ſi Epiſcopus non poſſit, diœceſin viſitet. *cap.* 1. *hoc tit.* quæ tamen hodie viſitatio ſingulis annis per Epiſcopum ipſum, aut eo impedito, per Vicarium generalem fieri deberet, & intra annum, vel ſaltem, ſi nimis ampla ſit diœceſis, intra biennium compleri. Trident. *Seſſ.* 24. *de Reform. cap.* 3. V. Eccleſias ſui Archidiaconatus ſemel in anno viſitare, nec ſæpius, niſi ex cauſa neceſſitatis. *cap. mandamus.* 6. *hoc tit.* Addit quoque Conc. Trident. *d. c.* 3. quòd Archidiaconi, Decani, & alii inferiores in Eccleſiis, ubi hactenus viſitationem exercere legitimè conſueverunt, debeant aſſumpto Notario, de conſenſu Epiſcopi deinceps per ſe ipſos tantùm ibidem viſitare, ac viſitationis factæ infra menſem rationem reddere, & depoſitiones teſtium ac integra acta eidem Epiſcopo exhibere, non obſtantibus quacunque conſuetudine, exemptione, vel privilegio.
V I. Demum cauſæ Eccleſiaſticæ coram Archidiaco- 2
no ventilantur. *d. c. Ad hæc.* 7. Concilium tamen
Trident. *Seſſ.* 24. *de Reform. cap.* 20. excepit cauſas
matrimoniales, & *criminales*, majores ſcilicet, ſed
& cauſæ *beneficiales*, aliæque *altioris indaginis* viden-
tur eſſe ſupra jurisdictionem Archidiaconi, per text.
in d. cap. 20. Trident. & quæ ibi notat Barb. *in Col-
lect. num.* 6. nam & de jure communi tantùm de mo-
dicis jurgiis, & cauſis Clericorum, præſertim pecu-
niariis competere Archidiacono cognitionem nota-
vit Gloſſ. *in d. c. Ad hæc. in v. jurgia*, & textum
in c. referente. 7. *de Præbend.* ubi Archidiaconus
Clericum beneficio privavit, & in eo alium inſti- 3
tuit de jure ſpeciali ſcilicet conſuetudine, vel pri-
vilegio, ex quo illud beneficium pleno jure ad Ar-
chidiaconum pertinuit, interpretatur Panorm. *ibi-
dem num.* 2. vel quòd id factum ſit authoritate Epiſ-
copi cenſet Barb. *d. cap.* 24. *num.* 28.

Verùm in quibusdam Diœceſibus, ut in hac 4
Salisburgenſi, Archidiaconis, etiam de matrimonialibus, & aliis cauſis in prima inſtantia judicare conceſſum, ex ſpeciali commiſſione Epiſcoporum, quam jam longior conſuetudo confirmavit. Quare in ſimilibus cauſis, quæ Archidiaconis non competunt vi ſui officii, & ex jure communi, ſed ex ſpeciali commiſſione non tam Archidiaconi, quàm *Vicarii foranei* (de quibus inferiùs in tit. *de Vicario* dicemus) cenſendi ſunt.

Diximus hactenus, quæ Archidiaconus vi ſui 5
officii facere poteſt, & debet ex præſcripto juris; nunc ſubſequenter videamus, quæ facere prohibeatur. Et quidem I. ſine mandato Epiſcopi alicui curam animarum committere non poteſt, & ſic non habet inſtitutionem, quam vocant *Authorizabilem*. *c. cùm ſatis*. 4. *hoc tit.* Inſtitutio tamen *corporalis*, ſive actualis beneficiati in poſſeſſionem introductio ad eum pertinet. *d. c. Ad hæc*. 7. *hoc tit.* ſicut & actualis Abbatum, & Abbatiſſarum in ſedem collocatio. *c. Ut noſtrum*. 9. *hoc tit.* Non obſtat *c. Licèt Epiſcopus.* 28. *de Præbendis in* 6. ubi reſponſum eſt, miſſionem in poſſeſſionem beneficiorum ad Epiſcopum pertinere: quia poteſt intelligi de ſententia ſeu decreto judiciali, non verò de ipſa executione, ſeu, ut vulgò loquimur, inſtallatione. II. Archidiaconus ſine licentia Epiſcopi *dimiſſorias* dare nequit ordinandis. *c. Significaſti*. 8. *hoc tit.* III. Multò minùs ex defectu Ordinis Epiſcopalis Ordines conferre poteſt; examinare tamen debet ordinandos, & Epiſcopo præſentare *d. c. Ut noſtrum*. 9. quæ tamen hodie præſertim poſt Trident. ubi examinato-
res ab Epiſcopo deputantur, aliter uſu obſervan- 6
tur. IV. In Monaſteria jurisdictionem non habet,
niſi quantum tribuit ei generalis vel ſpecialis con-
ſuetudo. *cap. Dilecto*. 10. *hoc tit.* V. Excommuni- 7
care

Digitized by Google

care non poteſt . *c. Archidiacono . 5. hoc tit.* Niſi & hoc ipſum habeat vel ex authoritate Epiſcopi , vel ex conſuetudine , quo ſenſu intelligitur . *d. cap referente . 7. de Præbendis . & cap. 1. de eo qui furtivè ordinem ſuſcepit* . Nec movet , quòd Archidiaconus ſit judex ordinarius , quilibet autem ordinarius ipſo jure poteſtatem excommunicandi habeat , ſicut videtur tenere Innoc. *in d. c. Archidiacono . arg. cap. 3. de Officio jud. ordin.* nam poteſt reſponderi , excommunicationem eſſe actum majoris Jurisdictionis , & quæ non niſi in gravioribus cauſis ferri ſolet . Archidiacono autem tantùm competere minorem jurisdictionem in levioribus cauſis , ut dictum , ſicut ergo in ſtatu ſæculari poteſt dari jurisdictio ordinaria minor (quam Practici *baſſam* vocant) ſine jure gladii temporalis , ita etiam in ſtatu Eccleſiaſtico poteſt eſſe jurisdictio quædam inferior ordinaria ſine jure gladii ſpiritualis . Denique in variis Diœceſibus circa Archidiaconos plurima in deſuetudinem abierunt , vel certè per Vicarium , aut alios Miniſtros expediuntur.

TITULUS XXIV.

De Officio Archipresbyteri .

SUMMARIA.

1. *Archipresbyter quis? Et ſubeſt Archidiacono .*
2. *Archipresbyter urbanus & ruralis .*
3. *Archipresbyter an habeat jurisdictionem .*
4. *Archidiaconus & Archipresbyter debent ſuſcipere Ordinem ſuo nomini congruentem .*

1 ARchipresbyter , quaſi primus Presbyterorum , dicitur ille , qui præeſt Presbyteris & Presbyteralibus officiis . *cap. 1. hoc tit.* alioque nomine etiam Decanus quandoque vocari ſolet *c. Ad hæc 7. de Officio Archidiaconi* . Subeſt Archidiacono *cap. 1. hoc tit.* licet enim ſit ordine major tanquam Sacerdos , cùm non requiratur , ut Archidiaconus ſit Presbyter ; eſt tamen inferior jurisdictione , quia ad Archidiaconum totius Diœceſis ſollicitudo de jure antiquorum Canonum pertinet , unde & *Vicarius natus* à Doctoribus appellatur , de qua præcedentia inter Archidiaconum & Archipresbyterum videri poteſt Barb. *Iuris Eccleſ. univ. lib. 1. cap. 24. & ſeq.*

2 Sunt autem Archipresbyteri alii *urbani* , ſeu *civitatenſes* , alii *plebani* , ſive *rurales* . *Urbani* ſunt , qui in Eccleſia Cathedrali horis Canonicis præſunt, & Epiſcopi vicem in divino ſupplent officio . *Rurales* , qui curam animarum in plebe exercent, & ſuper alios Parochos , ac Presbyteratos , qui per minores titulos habitant , inſpectionem gerunt , circa quos inferiores Clericos ea quidem , quæ minora ſunt absque figura judicii diſponere & componere poſſunt , majora verò omnia , & ea, quæ ſine judicii figura expediri nequeunt , ad Epiſcopum referre debent . Imò nec inobedientes , &
3 negligentes vel deliquentes ſine authoritate Epiſcopi punire valent *c. officium 3. c. fin. ubi* Gloſſa . *in v. referant* . & Abbas *hoc tit.* Riccius *in Praxi aurea . parte 2. Reſo. 93.* Barb. *Iur. Eccleſ. univ. lib. 1. cap. 25. num. 32. & ſeqq.* Hinc eſt quòd Archipresbyter non habeat propriè dictam jurisdictionem , & nec propriè ſit judex ordinarius . Contrarium quidem inſinuat Innoc. *in c. Archidiacono . 5. de Officio Archidiaconi* . eò quòd in *cap. 3. de Officio Iud. Ord.* ſupponatur , Archipresbyterum poſſe ſententiam excommunicationis ferre ; verior tamen eſt interpretatio Gloſſ. & Barb. *in eodem cap. 3.* quòd plebanus , de quo ſit mentio in illo *cap. 3.* ex conſuetudine (quæ aliquando dat jurisdictionem . *c. dilecti . 4. de Arbitris*) vel alio ſpeciali jure , aut privilegio habuerit majorem poteſtatem , quàm aliàs de iure communi Archipresbyteris competit.

Porrò Archidiaconi , & Archipresbyteri admonendi ſunt , ne ſolum nomen , ſed etiam ordinem nomini congruentem ſuſcipiant ; unde niſi Archidiaconus intra annum à die ſuſcepti officii ordinem Diaconatus , & Archipresbyter Presbyteratus conſequantur , amittunt officium . *cap. 1. diſt. 60. cap. 1. X. & Clem. 2. de Ætate & qualitate .* 4

TITULUS XXV. XXVI. XXVII.

De Officio Primicerij , Sacriſtæ & Cuſtodis.

PRimicerius dicitur , quaſi primus in choro & primus ratione cantus , atque alio nomine *Præcentor* vocatur ſecundùm Hoſtien. *in Summa hoc tit.* Officium enim cantandi , & pſallendi , atque alios in eadem re inſtruendi illi principaliter de iure incumbit , & inferioribus Clericis lectiones ad matutinum , & modum cantandi aſſignare debet . *cap. 1. §. ad primicerium . diſt. 25. cap. unico hoc tit.*

Sacriſta dicitur , ad quem propriè ſacrorum vaſorum , & theſauri Eccleſiaſtici cura ſpectat , unde etiam *Theſaurarius* vocatur *d. diſt. 25. cap. 1. in fine* .

Cuſtos eſt quaſi Miniſter Sacriſtæ Gloſſ. & Panorm *ad Rubric. t. de Officio Cuſtodis* . Ad eius officium pertinet iuſſu Archidiaconi ad horas canonicas pulſare , pallia & linteamina altaris & reliqua utenſilia Eccleſiæ diligenter cuſtodire , & quæ ad Sacrificium Miſſæ neceſſaria ſunt , parata habere . *cap 1. & 2. de Officio cuſtodis* .

Iſtæ quidem officiorum diſtinctiones , & ſubalternationes de iure traduntur ; hodie verò in diverſis Eccleſiis diverſi mores , ac ritus reperiuntur , ita ut titulum , vel præbendam talium officiorum Canonici obtineant , ipſius verò officii executio per Vicarios , etiam Laicos , & Eccleſiarum famulos expediatur .

Præterea olim in Eccleſiis Cathedralibus unus conſtituebatur , qui Clericos inferiores latinum ſermonem , cantum , & alias artes , ac diſciplinas docebat , atque inde *Scholaſticus* dicebatur, de quo etiam ſtatuit Trident. *ſeſſ. 23. de Reform. cap. 18.* ut Doctor vel Licentiatus Theologiæ , aut Juris Can. eſſe debeat , qui valeat per ſe ipſum id Scholaſticæ munus implere . Sed & hoc officium hodie non exercetur , dum Clerici in Gymnaſiis & Univerſitatibus artes liberales & ſcientias addiſcunt, nomen tamen adhuc retinetur in Eccleſiis Cathedralibus , & ſibi appropriat , qui *Scholaſticus* appellatur .

TITU-

Digitized by Google

TITULUS XXVIII.

De Officio Vicarij.

SUMMARIA.

1. *Vicarius alius natus , alius datus.*
2. *Vicarius alius generalis , alius foraneus.*
3. *Vicarius Generalis poteſt eſſe tantùm in Spiritualibus.*
4. *Vicarius foraneus quis?*
5. *Vicarius Generalis & foraneus in pluribus differunt.*
6. *A Vicario Generali non appellatur ad Epiſcopum.*
7. *Ponitur exceptio.*
8. *Excommunicato Epiſcopo an ſuſpendatur Iurisdictio Vicarii.*
9. *Vicarium an teneatur babere Epiſcopus , & an poſſit eſſe Religioſus , vel Laicus?*
10. *Vicarius in quibus debeat habere ſpeciale mandatum, latiùs expenditur.*
11. *Vicarii officium qualiter finiatur?*

QUamvis Arcbidiaconus & Archipresbyter Vicarii Epiſcoporum dicantur ; *cap. 1. de Offic. Arcbidiac.* tum qnia in divinis officiis vices Epiſcopi ; tum in inſpectione Diœceſis curam gerunt: quia tamen iſti in minoribus tantùm cauſis poteſtatem babenr , ideò inre & moribus receptum eſt , quòd Epiſcopus ſoleat alium *Vicarium* deputare , qni in eius tribunali univerſim ius & iuſtitiam adminiſtret , atque principalis Epiſcopi Mi-
1 niſter exiſtat . Unde & Barb. *de Offic. Epiſ. alleg. 54. num. 16.* Archidiaconos & Archipresbyteros vocat *Vicarios natos* , quibus ipſo iure, & unacum officio Archidiaconali vicariatus quaſi agnaſcitur , & alios *vicarios datos* , qui ab Epiſcopo creantur : ſicut infra dicetur alium eſſe *legatum natum* , alinm *miſſum* ; & de iure civili tutor alius *legitimus* , alius *dativus* , iuxta text. & Interp. *in tit. Inſt. de Legitima agn. tut. & Tit. de Atil. tutore.*

Vicarius Epiſcopi vel *generalis* eſt , vel *fora-*
2 *neus* : generalis qui & *Officialis* Epiſcopi dicitur , eſt ille , qui generale mandatum habet ad totam Epiſcopi Jurisdictionem (ſpecialibus tantùm quibusdam exceptis) in civitate , & tribunali ipſius Epiſcopi exercendam , adeoque & propter præeminentiam ſui officii in dignitate conſtiturus eſſe cenſetur , *Clem. 2. de Reſcriptis* , *cap. ſtatutum. 11. de Reſcriptis in 6.* eumque principalem Epiſcopi miniſtrum appellat , & præ omnibus aliis Canonicis , & Clericis ſaltem abſente Epiſcopo habere præcedentiam dicit Riccius *in Praxi aurea parte 4. reſolut. 391.* in qua tamen præcedentiarum materia ad conſuetudines locorum potiſſimùm attendendum eſt.

Dubitant Doctores , an ut aliquis dicatur Vicarius Generalis , debeat nnn tantùm babere adminiſtrationem in *ſpiritualibus* , puta circa Clericos , beneficia , curam animarum , aliaſque ſpirituales cauſas , ſed eriam in *temporalibus* , nimirùm circa bonorum temporalium alienationem , elocationem , redituum collectionem ? Utramque adminiſtratinnem requirit Rebuffus *in Praxi beneficiorum , in Tit. Forma vicariatus , num. 16.* & Azor. *parte 2. lib. 3. cap. 43. quæſt. 7.* Contraria tamen opinio , & qnòd ſola adminiſtratio *ſpiritualium* ſufficiat , prnbabilior , & receptior eſt . arg. text. in Trident. *ſeſſ. 13. de Reform. cap.* 2. ibi : *ſeu illius etiam vicario in Spiritualibus generali* , & *in cap. cum nullus 3 de Temporibus ordinat. in 6.* ibi : *ipſius in ſpiritualibus Vicarius Generalis &c.* Garc. *de Benef. parte 5. cap. 8. num.* 122. Barb. *de Officio Epiſcopi parte 3. Alleg. 54. num.* 57. Ulteriùs hæc poſterior opinio non parùm confirmatur ex Trident. *ſeſſ. 24. de Reform. cap. 16.* ubi ſtatuitur , ut Capitulum ſede vacante infra 8. dies poſt mortem Epiſcopi Vicarium (utique *generalem* , quia ad totam Capituli iurisdictinnem exercendam deputatur) conſtituat , vel exiſtentem confirmet ; & præter iſtum Vicarinm voluit tamen etiam deputari *œconomum* , qui fructus & reditus Eccleſiæ colligat , uterque autem futuro Epiſcopo rarionem reddat , ille de iuſtitiæ , bic de temporalium adminiſtratinne facta ſede Epiſcopali vacante . Ex quo ſatis clarè colligitur adminiſtratinnem temporalium ad officium *Vicarii Generalis* ipſo jure non pertinere.

Vicarius *foraneus* eſt , quem Epiſcopus habens 4
amplam diœceſin in certa aliqua ejus parte conſtituit . *Foraneus* dicitur , qnòd *foris* extra civitatem Epiſcopi Conſtitutus ſit . Glnſſ. *in cap. Romana . 1. in v. foraneus . de Officio Ordinarii . in 6.* Concludit quoque Barb. *d. loco . num. 126.* quod Epiſcopus quidem in civitate , ubi ipſe reſidet , poſſit duos *Vicarios generales* creare , ut canſarum expeditioni faciliùs conſulatur , non autem in diverſis locis , & extra civitatem ſuam , ita quidem , ut etſi Epiſcopus haberet duas diœceſes æquè principaliter unitas (idem videtur , ſi una diœceſis extendatur in duas diverſas Provincias) non tamen poſſet duos *Vicarios generales* conſtituere , ſed ille qui foret in civitate , ubi Epiſcopus reſidet , eſſet *generalis* , alter *foraneus* . Verùm hæc ſententia apud nos recepta non videtur , ſolent enim Epiſcopi babentes amplas diœceſes ad diverſas Provincias extenſas plures *Vicarios generales* conſtituere. Hæc quidem propoſitio in jure fundata eſt : *Omnis Vicarius foraneus conſtituitur extra civitatem Epiſcopi* ; at fnrſan non iſta univerſalis converſio : *ergo omnis , qui extra civitatem Epiſcopi conſtituitur , eſt foraneus* . Erit tamen talis Vicarius non generalis ſimpliciter , ſed cum addito , *in tali Provincia vel diſtrictu* ; & ſi ab ipſo ad Epiſcopum appellatio concederetur , tunc in effectu parùm differret à foraneo , & erit potiùs Vicarius *generalis titularis* .

Intereſt autem in effectu , an quis ſit Vicarius *ge-* 5
neralis vel *forneus* . I Si in jure vel reſcripto Apoſtolico aliquid *Vicariis generalibus* committatur , ad *foraneum* non pertinebet . I I. *Vicarius generalis* eſt in dignitate , & propterea habilis , ut ſir delegatus , vel executor cauſarum Papalium , nnn verò Vicarius *foraneus Clem. 2. de Reſcript. juncto cap. ſtatutum . 11. eod. tit. in 6.* Eſt enim dignitas adminiſtratio cum jurisdictione , & præcedenria , qualis præcedentia ſingularis de jure Vicario *foraneo* non competit , adeò , ut nec Præpoſitos Collegiatarum Eccleſiarum præcedar ; & propterea magis nfficium quàm dignitatem habere cenſeatur , teſte Barb. *d. loc. num.* 140. niſi conſuetudine fortè Vicariatus *fo-*
raneus pro dignitate baberetur . III. Vicarii *gene-* 6
ralis tribunal eſt ipſum tribunal Epiſcopi ; ideò à Vicarin *generali* non ad Epiſcopum , ſed Archiepiſcopum appellarur , ne ab eodem ad eundem appelletur *cap. 2. de Conſuet. in 6. cap. Romana . 3. de Appellat. in 6.* At verò à Vicarin *foraneo* , qui ſeparatum tribunal habet , ad Epiſcopum appellari poſſe , probabilius eſt , cum Gloſſ. *in d. cap. Romana , in princ. in explicatione §. fin.* & *in d. Clement. 2. in v. foraneo* . idque etiam

apud

apud nos uſu receptum, ubi Archidiaconis (quos habere cognitionem cauſarum matrimonialium, & criminalium de jure communi præſertim Concil. Trident. eis non competentem & ideò rectè Vicarijs *foraneis* annumerari, ſuperiùs dictum eſt) ad Epiſcopum appellatio interponitur.

7 Interim circa Vicarium *generalem* non pauci Doctores concludunt, quòd licèt à ſententia *definitiva* Vicarij generalis ad Epiſcopum non appelletur, appellari tamen poſſit ab *interlocutoria*, item etiam de nullitate ſententiæ coram Epiſcopo agi. Zerola *in Praxi Epiſcoporum. v. Vicarius*. Joan. Honorius. *hoc tit. num.* 23. *& alij ibidem cit.* Ratio eſſe poteſt, quòd Vicarius interloquens, aut ſententiam de jure *nullam* proſerens officio ſuo planè functus non ſit, ac conſequenter jurisdictionem Epiſcopi necdum exercuerit per totius cauſæ definitionem, ut propterea nihil obſtet, quin in eadem cauſa ab Epiſcopo exerceri valeat.

Sed & ſi ab Epiſcopo una ſpecialis cauſa, quæ ordinario jure & ex generali mandato (de quo mox dicemus) Vicario non competit, eidem delegatur, ab eo ad Epiſcopum appellandum erit, ceu à delegato ad delegantem. *L. unica. Cod. Qui pro ſua jurisdictione*. Si tamen detur poteſtas Vicario talem cauſam quandocunque emergentem ſemper impoſterum tractandi, non erit Vicarius ſimpliciter delegatus, ſed *delegatus ad univerſitatem cauſarum*, & coadunabitur hæc poteſtas acceſſoria cum poteſtate ordinaria in ordinario tribunali Epiſcopi exerceri ſolita, juxta *c. acceſſorium*. 42. *de R. I. in 6.* & non ampliùs ad Epiſcopum, ſed ejus ſuperiorem appellatio dabitur.

8 Præterea etiam videtur probabiliter dici poſſe, quòd excommunicato Epiſcopo non ſuſpendatur jurisdictio Vicarii *foranei*: nam Gloſſ. & Doctores *cap.* 1. *hoc tit. in* 6. de Vicario *generali* accipiunt, & quidem ex hac cauſali, quòd idem cum Epiſcopo tribunal habeat, quæ ratio deficit in Vicario *foraneo*, uti etiam in delegato notavit Gloſſ. *in eodem cap.* 1. *in v. ipſius*.

9 Quæritur etiam, an Epiſcopus teneatur creare Vicarium, & an poſſit Laicum vel Religioſum Vicarium conſtituere?

℞. I. ſi Epiſcopus velit, & ſufficiat cauſas per ſe tractare, non poſſe cogi ad Vicarium conſtituendum, quia ipſi Epiſcopo principaliter competit jurisdictio, & exercitium ejus; ſecus verò ſi ob amplitudinem Diœceſis, aliaſque occupationes ſive difficultates id facere nequeat; tunc enim ratio naturalis id exigit, ut juſtitiæ, litigantibus, & ſtatui Eccleſiaſtico per deputationem Vicarij conſulatur; quo modo conciliari poſſe videntur diverſæ de hac quæſtione Doctorum opiniones relatæ à Barb. *d. Alleg.* 54. *num.* 122.

℞. II. de Religioſo communiter affirmari cum Navar. *in Commentario* 2. *de Regularibus. num.* 68. Azor. *parte* 2. *lib.* 3. *cap.* 43. *quæſt.* 10. quòd cum licentia ſui Abbatis poſſit eſſe Vicarius Epiſcopi. Excipiunt tamen Religioſum de *Ordine mendicantium* propter text. *in Clem. §. ad Prioratus de Regularibus*. Item & Religioſum illegitimè natum, qui licèt per ingreſſum in Religionem legitimetur quoad Ordines, non eſt tamen capax dignitatum. Majolus *de Irregularitate. lib.* 1. *cap.* 3. *num.* 10.

℞. III. de Laico communiter negari, quòd Vicarius Epiſcopi eſſe valeat, quia utique inconveniens eſt, ut Laicus perſonam Epiſcopi repræſentet, in ejus tribunali præſideat, & omnem ſpiritualem jurisdictionem exerceat, contra *cap.* 2. *de Iudicijs*. Unam tamen vel alteram cauſam pecuniariam, & civilem Laico delegari poſſe ab Epiſcopo, non improbabiliter docet Gloſſa *in d. cap.* 2. *in v. non præſumant.* Panorm. *ibidem num.* 9. *&* 13. Aſſeſſorem quoque ſive Conſiliarium Epiſcopi in cauſis Eccleſiaſticis poſſe eſſe Laicum non tantùm inter Doctores, ſed etiam in praxi receptum eſt. Vicarium etiam Epiſcopi in *temporalibus* tantùm, nimirum ad colligendos ejus reditus (qui potiùs œconomi officium habet) Laicus eſſe non prohibetur.

Cæterum Vicarius *generalis* licèt habeat genera- 10
le mandatum, non tamen poteſt omnia facere, quæ Epiſcopus: ſunt enim multa, quæ *ſpeciale mandatum* requirunt. Imo etſi Epiſcopus conſtituendo Vicarium diceret: *do tibi poteſtatem, omnia meo nomine exercendi, etiam quæ ſpeciale mandatum requirunt*: adhuc tamen talis clauſula in jure pro non ſufficiente, & nimis generali haberetur, adeòque adhuc procederet regula 81. *juris in* 6. quòd *in generali conceſſione non veniant ea, quæ quis veriſimiliter non eſſet in ſpecie conceſſurus*. Ut ergo Epiſcopus cum effectu poſſit conſtituere Vicarium etiamſi *ad ſpecialia*, debet aliqua *ſpecialia* nominatim exprimere addita dicta clauſula & *omnia alia &c.* & tunc quidem Vicarius poterit omnia *minora* expreſſis, non autem majora: ita enim in mandato Procuratoris (à quo bonum eſt argumentum ad mandatum Vicarij, qui quodammodo eſt Procurator Epiſcopi) ſatis apertè patet *ex cap. qui ad agendum.* 4. *de Procuratoribus in* 6. *juncta Clem.* 2. *eod. tit.* Garc. *de Beneficijs part.* 5. *cap.* 8. *num.* 68. & communiter alii.

Verùm quænam ſint illa omnia, quæ ſpeciale mandatum requirunt, difficile eſt, aliqua generali regula complecti propter diverſas Doctorum ſententias & opiniones. Unam regulam ponit Garc. *d. l. num.* 46. *&* 63. quòd ea quidem, quæ ſunt *de juſtitia* neceſſariò adminiſtranda, ut deciſiones cauſarum litigioſarum, inſtitutio præſentatorum, &c. regulariter poſſit Vicarius, non verò ea, quæ ſunt *meræ gratiæ*, ut diſpenſare, conferre beneficia &c. niſi utrobique ſpeciali iure exceptio ponatur.

Attamen etiam hæc regula non eſt infallibilis, vel apud omnes recepta. Etenim circa *actus juſtitiæ*, ut plura alia omittamus, docet Rebuffus *in Praxi beneficiorum in tit. Forma Vicariatus. n.* 126. quòd Vicarius præſentatos à patronis ſine ſpeciali mandato inſtituere non poſſit. Item *num.* 155. quòd cauſas matrimoniales tractare nequeat, licèt interim in utroque puncto communior opinio ſit in contrarium apud Barb. *d. Alleg.* 54. *num.* 70. *&* 74. Circa actus etiam *gratiæ*, ut diſpenſationes, remiſſiones denuntiationum matrimonialium, & ſimiles, plures contrarium ſentiunt apud eundem Garc. *d. l. num.* 54. *cit.* Quare potiùs videtur dicendum cum Sanch. *de Matrim. l.* 3. *diſp.* 39. *quæſt.* 2. *nu.* 1. *& ſeq.* quòd, cùm Vicarius utatur iuriſdictione, & tribunali Epiſcopi, regulariter, quæ conceduntur Epiſcopo, etiam ipſi conceſſa intelligantur, niſi fuerint ſpecialiter in iure excepta, vel res arduæ, & magni præiudicii, quæ veriſimiliter Epiſcopus nollet ſine ſuo præſcitu expediri.

Excipitur autem ſpecialiter in Jure, I. Quòd licèt in Vicarium ex generali mandato transferatur cauſarum cognitio, id tamen potiùs *de civilibus*, quàm *criminalibus* intelligendum ſit, adeòque ſine ſpeciali mandato Vicarius non habeat poteſtatem inquirendi, puniendi, beneficiis, officiis vel adminiſtrationibus privandi *cap.* 2. *hoc tit. in* 6.

Excipitur II. collatio beneficiorum, quæ eſt ſpecies donationis: donationes enim rei alienæ adminiſtrator facere nequit, etiamſi illi libera adminiſtratio conceſſa ſit, *cap.* 3. *eod. tit. in* 6. Quod tamen, ut dictum, communiùs de *collatione libera*, non de *inſtitutione* accipiunt: nam *inſtitutio* propterea non habet ſpeciem donationis, cùm præſupponat ius petendi in præſentato, cui ex præſen-

Digitized by Google

ſentatione Patroni jus acquiſitum fuit.

III. Vicarius Epiſcopi non poteſt ſine ſpeciali mandato date *dimiſſorias literas*, niſi Epiſcopo in remotis agente. *cap. cum nullus*. 3. *de Temporibus ordinat. in* 6. Unde & ſtylus eſt, quod Vicarij dantes *dimiſſorias* inſerant nominatim clauſulam, *ex ſpeciali mandato*, *&c.* Quandonam autem Epiſcopus dicatur in remotis agere, tractat ibidem Gloſſa, *in v. remotis*, ubi poſtquàm diverſas ſententias retulit, nimirùm quòd aliqui cenſeant, ſi abſit extra Provinciam, *arg. L. ult. Cod. de Præſcript. long. temp.* vel ſi vltra duas dietas à ſua Civitate, *arg. cap nonnulli*. 28. *de Reſcriptis*. denique concludit, hoc eſſe arbitrarium, ſcilicet pro majori, vel minori difficultate conveniendi Epiſcopum.

IV. Licèt Epiſcopus in omnibus irregularitatibus & cenſuris ex delicto occulto provenientibus (excepta ea, quæ oritur ex homicidio voluntario & exceptis aliis deductis ad forum contentioſum) diſpenſare poſſit, juxta Trident. *Seſſ*.24. *de Reform. cap.* 6. id tamen Vicario abſque *ſpeciali mandato* non conceditur, ut apparet ex illis verbis *in cit. loc.* Trident. poſitis: *per ſe aut Vicarium ad id ſpecialiter deputandum*, *&c.* in hæreſis autem crimine Conc. *d. loco* Epiſcopis tantùm, non eorum Vicariis abſolutionem concedit. Non deſunt tamen Interpretes, quorum meminit Sanch. *de Matrimonio*, *lib.*2. *diſp.* 40. *num.* 17. qui putant, etiam caſum hæreſis poſſe ſpecialiter Vicario delegari, dummodo illa delegatio non ſit perpetua, ſed ad unum, vel alterum præſentem caſum reſtricta: durum enim videtur, ut Epiſcopis delegandi poteſtas à communi jure conceſſa univerſim adimatur, adeòque benigniori interpretatione opus eſt.

V. Non poteſt Vicarins ſine ſpeciali mandato abſolvere à caſibus Epiſcopo reſervatis. *cap.* 2. *de Pœnitent. & remiſſ. in* 6.

VI. Vicarins ſine licentia Epiſcopi alium Vicarium ſubſtituere nequit: nam is tantùm mandare juriſdictionem poteſt, qui eam ſuo jure, non alieno beneficio habet. *L. more maiorum*. 5. *ff. de Iuriſdictione*, mandatam autem juriſdictionem ipſemet habens, ſicut Vicarius, caret propria juriſdictione, & aliena utitur, ſcilicet ipſius Epiſcopi. *l.* 1. *ff. de Officio eius*, *cui mandata eſt*. conſequenter alteri mandare non poteſt. Eſt autem *mandare iuriſdictionem*, univerſitatem cauſarum alicui committere, ut *in ſequenti titulo* explicabimus. Unam verò vel alteram particularem cauſam Vicarius Epiſcopi, & quicunque *mandatam* juriſdictionem habet, etiam ſine mandato ſpeciali delegare non prohibetur. *L. cùm Prætor*. 12. §. 1. *ff. de Iudiciis*. Gloſſ. *in cap.* 1. *in v. ipſius*. *hoc tit. in* 6.

VII. Sine ſpeciali commiſſione Diœceſim viſitare non poteſt Vicarius: hoc enim onus principaliter Epiſcopo incumbit, niſi juſto aliquo impedimento detineatur. *c. ſi Epiſcopus*. 6. *& ibi*. Gloſſ. *in V. permittitur*. *de Officio Ordinarii in* 6. Et hæc ſunt quæ textibus clarioribus innituntur. Multa verò alia refert Barb. *de Officio Epiſcopi. Alleg.* 54. quæ Vicario prohibita ſunt, in quibus tamen ſæpè reperiuntur diſcordes opiniones Doctorum, & alia regula dari vix poteſt, quàm ex arbitrio prudentis viri, an nimirum caſus emergens ſit ſimilis, vel maior illis, qui in jure expreſſi ſunt, & qnem Epiſcopus veriſimiliter nolit ſine ſuo præſcitu expediri: e. g. authoritatem, in alienatione rerum Eccleſiaſticarum maioris momenti interponere, reſignationes beneficiorum recipere, penſionibus vel collectis, aut charitativo ſubſidio onerare beneficia & Clericos, concedere alieno Epiſcopo licentiam actus Otdinis in Diœceſi exercendi, relaxare cenſuras ab Epiſcopo latas, & ſimilia. In praxi rariùs eſt difficultas, quia ſi Epiſcopus ſit præſens, negotia magis ardua ad ipſum referuntur; ſi ſit abſens, ſolet dare plenius mandatum etiam *ad ſpecialia* ipſi Vicario; & deinde conſuetudo & ſtylus judicii plerumque declarat, in quibus Vicarius Epiſcopi ſine *ſpeciali mandato* procedere valeat.

Finitur officium Vicarii revocatione Epiſcopi. 11
Item morte vel excommunicatione, ſicut in Epiſcopo tollitur juriſdictio, ita etiam in Vicario, qui non cenſetur habere propriam, ſed mandatam & Epiſcopi iuriſdictionem *cap.* 1. *hoc tit. in* 6. Zoes. *hoc tit. num.* 12.

TITULUS XXIX.

De Officio & Poteſtate Judicis Delegati.

SUMMARIA.

1. *Iudex delegatus quis?*
2. *Delegati alii ad univerſitatem cauſarum, qui propriè dicuntur habere mandatam Iuriſdictionem: alii ad particularem cauſam, qui propriè delegati ſunt.*
3. *Inter mandatam & delegatam Iuriſdictionem, quæ ſint differentiæ.*
4. *Alii delegati à Iure, alii ab homine.*
5. *Quatuor modis Epiſcopo tribuitur ſpecialis Iuriſdictio & poteſtas.*
6. *Delegatus ab homine debet edere ſuam commiſſionem.*
7. *Qui poſſint delegare: & quid de minoribus Iudicibus?*
8. *Examinatur exactiùs illa quæſtio, an delegatus Principis poſſit ſubdelegare, etſi impeditus non ſit?*
9. *An à ſubdelegato ad delegatum vel primum delegantem appelletur? diſtinguitur.*
10. *Delegatus non debet excedere fines ſuæ commiſſionis, poteſt tamen prorogationem quandam facere ex conſenſu partium, & cauſa exigente.*
11. *Delegatus Papæ debet eſſe in ſtatu digniori quàm inferiorum delegati.*
12. *Item poteſt exequi ſuam ſententiam, non delegati inferioris.*
13. *Omne delegati habent aliquam coecitionem contrà contumaces: Delegatus autem Papæ ampliorem.*
14. *Quando delegatus Papæ non poſſit ſubdelegare?*
15. *Quilibet delegans poteſt dare poteſtatem ſublegandi ſuo nomine & aliàs quivis delegatus unum cauſæ articulum ſubdelegare poteſt.*
16. *Quid Iuris ſi delegatio unius cauſæ ſit facta pluribus?*
17. *Quomodo finiatur delegatio?*
18. *Qualiter in cauſa ſuſpecti Iudicis procedatur?*

POſt Vicarios, qui generaliter vices alienas gerunt,
rectè agitur de delegatis, qui in iudiciis in una 1
vel certis cauſis vices alterius ſubeunt. Eſt igitur Judex *delegatus*, qui in legibus *Iudex datus* appellatur, ille, qui ex commiſſione alterius cauſæ alicuius iudicialem cognitionem conſequitur. Spec. *in princ. huius tit.* creatur enim *delegatus*, quando Judex, coram quo aliàs ordinario iure partes inſtare deberent, vel non vult, vel impeditus non poteſt cauſam per ſe tractare, quam propterea alteri tractandam committit. Unde & Practici tales delegatos *commiſſarios* appellant; & de illis ſpecialem tractatum edidit Rutgerus Rulandus.

Digitized by Google

2 Sunt autem delegati varii. Quibuſdam delegatur in univerſum juriſdictio, ut de Jure Can. *Generali-Vicario* Epiſcopi; de jure Civili olim *Legato Proconſulis. L. 4. §. 6. & L. Legati. 13. ff. de Officio Proconſ.* hodie Præfectis caſtrorum, & oppidorum ad dominos temporales pertinentium; vel certum ſaltem genus cauſarum, v. g. matrimonialium, aut criminalium, ut *Vicario foraneo*. Tales vocantur *delegati ad univerſitatem cauſarum*, & ſecundùm proprios juris terminos dicuntur habere *mandatam juriſdictionem*. Quibuſdam verò committitur una tantùm, vel altera particularis cauſa hic & nunc emergens cognoſcenda, aut terminanda, & iſti propriè, & ſimpliciter *delegati* ſunt, de quibus potiſſima *capitula hujus tituli* loquuntur.

3 Quæ differentia inter *mandatam & delegatam* juriſdictionem ad intellectum jurium diligenter eſt advertenda. Mandatam enim juriſdictionem habentes magis ordinariis judicibus comparantur, ut dicemus infra *in Tit. de Officio Iudicis ordin. n. 3.* Deinde alii effectus *mandatæ*, alii *delegatæ* juriſdictioni attribuuntur, prout *in L. fin. ff. de Officio ejus, cui mandata eſt juriſdictio & in L. more majorum 5. ff. de Iuriſdictione* dicitur, quòd mandare juriſdictionem nequeat, qui ipſe tantum *mandatam* habet, ſed in *L. cùm Prætor. 12. §. 1. ff. de judiciis* conceditur poteſtas *dandi judicem* (id eſt *delegandi* ad particularem cauſam) etiam ei, qui *mandatam* juriſdictionem habet. In *L. 1. ff. quis, à quo appelletur*, non rectè ab habente mandatam ad mandantem appellatur, ſed ejus ſuperiorem. At verò in *L. unica. Cod. Qui pro ſua juriſdictione* admittitur appellatio à delegato ad delegantem. Videatur Fachinæus *Lib. 1. Controv. c. 28. & lib. 12. cap. 89* Interim circa punctum appellationis videtur probabiliter textus accipiendus de *mandata* juriſdictione *univerſali*, quæ exercetur in tribunali mandantis, ſicut habet Vicarius *generalis*, ne ab eodem tribunali ad idem appelletur, non autem de *particulari* in ſeparato tribunali exerceri ſolita, prout de Vicario *foraneo* dictum.

4 Rurſus alij ſunt *delegati ab ipſo jure, alii ab homine* conſtituti. *Ab ipſo jure* conſtituti delegati cenſentur Epiſcopi, quibus jus in certis caſibus contra exemptos privilegiatos ad conſervandam diſciplinam Eccleſiaſticam juriſdictionem delegatam delegatione *clauſa in corpore iuris* conceſſit, cujus rei exempla plura ſunt tum de jure antiquo *in cap. irrefragabili. 13. §. cæterum de Officio Ordinarii. Clem. unica. de Suppl. negl. Prælatorum & ſæpius alibi*, tum in Concil. Trident. *Seſſ. 5. de Reform. c. 2. ſeſſ. 6. de Reform. cap. 2. & ſeq. & paſſim in aliis ſeſſionibus*. qui caſus à nobis juxta materiæ qualitatem
5 in propriis titulis traditi ſunt, & congeſti videri poterunt apud Azor. *Inſt. moral. part. 2. lib. 3. cap. 54.* Eſt autem hoc loco advertendum, Epiſcopo tribui ſpecialem juriſdictionem, & poteſtatem à jure quatuor fermè modis:

I. Simpliciter cum clauſula: *authoritate Apoſtolica*, vel *tanquam Sedis Apoſtolicæ delegato, &c.* Et hoc caſu Epiſcopus erit delegatus, ab eoque ad delegantem Pontificem appellabitur.

II. Clauſulæ additur particula *etiam*, v. g. ut procedere poſſit *etiam tanquam Sedis Apoſtolicæ delegatus*, ut in Trid. *ſeſſ. 6. de Ref. c. 4. & ſeſſ. 22. c.* 10. cujus particulæ is eſt effectus, ut Epiſcopo cenſeatur data utraque poteſtas, ordinaria, & delegata, quà maluerit uti. Volunt autem Doctores, quòd in dubio potiùs cenſeatur uti delegata, cùm propter appellationem ad ſummum Pontificem ſit ei magis honorifica, & rariùs contingat appellari.

III. In conceſſione juriſdictionis quandoque ſolum removentur obſtacula ordinariæ juriſdictionis, puta, cùm dicitur, *non obſtantibus privilegiis*, ut in *ſeſſ. 5. d. cap. 2. verſ. quæſtores. ſeſſ. 7. cap. 5. & 7. Clem. unica. de Teſtamentis*. & tali caſu non cenſebitur facta delegatio, ſed revocata privilegia, & excitata juriſdictio ordinaria.

IV. Denique aliquando Epiſcopis datur ſpecialis poteſtas v. g. abſolvendi, diſpenſandi, &c. ſine ullius clauſulæ adjectione, vt in Trid. ſeſſ. 24. *de Reform. cap. 6.* & tunc cenſebitur talis poteſtas eis data ſpeciali jure ordinario. Videatur Barb. *de Officio Epiſc. parte 3. alleg. 92.* Sanchez in Decalogo *tom. 2. lib. 7. cap. 29. n. 181.*

Ab homine conſtituti delegati ſunt, quibus à ſummo Pontifice, Imperatore, vel aliis inferioribus Prælatis, & Principibus, vel Judicibus cauſæ committuntur, quorum Juriſdictio, cùm non ſit in jure fundata, ſed per ſpecialem delegationem data, non priùs arctat citatum, quàm ſi Judex delegatus citans copiam ſaltem authenticam ſuæ commiſſionis citato tranſmiſerit, & comparenti, ac petenti originale exhibuerit: nam aliquem delegatum eſſe quid facti eſt, facta autem non præſumuntur, niſi probentur. Gaill. *l. 1. obſervat.* 48. *num. 17.* Mynſ. *Centur. 3. obſerv. 1.* quamvis ab ordinariis magiſtratibus, item & delegatis à jure conſtitutis, quorum juriſdictio in jure fundata eſt, citatus ſimpliciter comparere debeat, & exceptionem declinatoriam fori, ſi quam habet, proponere. *L. ſi quis ex aliena. 5. ff. de Iudiciis*. niſi hæc ipſa exceptio in jure communi fundata ſit, uti eſt exceptio Clericorum reſpectu ſæcularis Judicis; Studioſorum reſpectu alterius magiſtratus, quàm Academici; quo caſu etiam ab ordinario magiſtratu alieno citatus comparere non tenetur, non enim debet Judex ius certum & regulare ignorare. 6

Delegare cauſas poſſunt magiſtratus ordinariam, aut etiam mandatam iuriſdictionem habentes. *L. unica. Cod. Qui pro ſua iuriſd. d. l. cùm prætor. 12. §. 1. ff. de Iudiciis*. Minores tamen iudices v. g. municipales, qui tantùm de cauſis levioribus iudicare valent, an delegare poſſint, controverſia eſt inter DD. Negativa tamen ſententia cum Fachinæo *L. 12. Controv. cap.* 29. videtur uſui, & iuri magis conformis; quia textus in *L. eum qui 13 ff. de Iuriſd. & in d. L. cùm prætor 12. §. 1 ff. de Iudic.* maioribus tantùm magiſtratibus imperium & poteſtatem (quæ in iure ſunt quaſi ſynonima *L. poteſtatis. 215. ff. de Verb. ſignif.*) habentibus delegationem concedunt. Non obſtat *Lex 1. & 3. ff. de Iuriſd.* ad concordantiam enim iurium debent explicari non de qualibet iuriſdictione, ſed de iuriſdictione maiore coniuncta cum imperio; minores autem magiſtratus imperium non habent, *L. nec magiſtratib. 32. ff. de Iniuriis*. 7

Ipſe quoque Judex delegatus alium delegare poteſt, ſi tamen fuerit delegatus ſummi Principis, Pontificis, vel Imperatoris, *l. unica. C. Qui pro ſua iuriſd. c. paſtoralis 28. hoc tit.* qua de re in Diſputatione *de Foro competenti*: ubi etiam ex Pan. *in d. cap. paſtoralis num. 6.* docetur, delegatum principis poſſe ſubdelegare, etiamſi impeditus non ſit per ſe tractare cauſam, eo quòd in *d. l. unica*. generaliter & ſine mentione iuſtæ cauſæ dicitur, delegatum Principis ſubdelegare poſſe. Et in *d. cap. paſtoralis*. tantùm excipitur caſus, ſi delegatus ſubdelegando *malitioſè exonerare ſe vellet*, quæ verba intelligit Panorm. *d. loco*, ſi ſubdelegatio tendat in fraudem ſubdelegati, & eum exponat inimicitiarum vel alterius mali periculo, hac ergò fraude abſente videtur libera eſſe ſubdelegandi poteſtas. Unde re denuo conſiderata hanc ſententiam ob authoritatem Panorm. ſatis quidem probabilem, contrariam tamen iuri, & rationi fermè magis conformem exiſtimo: etenim *in cap. ſi pro debilitate. 3. hoc tit.* text. Gloſſ. Barb. & Interpretes communiter ſupponunt, ad ſubdelegationem cauſam impedimenti, vel aliam iuſtam requiri, quo minus primus delegatus poſſit cauſam per ſe tractare; ſi enim ſuo arbitrio delegatus ſubdelegare poſſet, 8

non

Digitized by Google

non fuiſſet dubitandi, vel decidendi ratio *in d. cap. 3.* quòd *ex cauſa* poſſet ſubdelegare, & fruſtra S. Pontifex *gravis cauſæ* mentionem feciſſet; debent autem leges accipi de caſibus dubitatis. Item *in L. 2. juncto ſummario, & Gloſſ. C. de Pedaneis Iudicibus*, reſcripſit Imperator præſidibus Provinciarum (qui tamen magiſtratum, & ordinariam majorem juriſdictionem habent) non licere cauſas niſi ſoltùm minimas citra juſtum impedimentum delegare; cùm ergò jura juribus concordare, textum minus explicitùm per alium clariorem explicare conveniat, ut evitetur jurium correctio: *cap. cùm expediat. 29. de Electione in 6.* rectè d. Lex *unica* & *cap. paſtoralis.* juxta *dictum cap. 3. & L. 2.* ſuam interpretationem recipient, ut & hoc ipſo ſe *malitioſè exonerare* cenſeatur, qui ſine cauſa ſubdelegat, ſicut alii apud Panorm. citati exponunt.

Neque ideo minus differentia erit inter delegationem Principis, & inferioris Judicis, quia delegatus inferioris nequidem ex cauſa ſubdelegare permittitur, licet ſit delegatus Legati Sedis Apoſtolicæ. Zoeſius *hoc tit. num. 6.*

Ratio verò hujus poſterioris ſententiæ eſt, quòd non videatur conveniens ſine cauſa munus à Principe delatum recuſare. *Toto tit. ff. de Muner. & honor.* Eſt autem *judicandi neceſſitas* inter *munera perſonalia* computanda. *L. munerum. 18. §. judicandi. 24. ff. iam dicto tit.* & cùm delegatus poſſit cogi ad ſuſcipiendum judicium *d. cap. paſtoralis.* vix apparet, cûr non etiam primus delegatus, ſi juſtam cauſam excuſationis non habeat, in dubio tamen creditur, & præſumitur, quòd ſubdelegans juſtam habuerit ſubdelegandi cauſam, niſi contrarium doceatur. Barb. *in d. cap. 3. & in d. cap. paſtoralis. num. 5. hoc tit.*

9 A ſubdelegato, an ad delegatum, vel primum delegantem appelletur, diſtinctio eſt facienda juxta *cap. ſuper queſt. 27. §. Porrò. hoc tit.* nempe, ut ſi delegatus à Papa totam cauſam ſubdelegarit, nihil ſibi reſervando, tunc ad Papam; ſi verò aliquid ſibi reſervarit, certi v. g. articuli cognitionem, tunc ad ipſum ſubdelegantem appelletur; cùm enim delegatus non habeat aliam in cauſa, quam delegatam juriſdictionem, ſi eandem per ſubdelegationem totam à ſe abdicet, non erit, quo jure recipiat appellationem.

10 Fines porrò ſui mandati, ſeu commiſſionis diligenter cuſtodire debet delegatus, nec prorogare juriſdictionem ad alias perſonas in literis commiſſionis non comprehenſas *cap. 40. h. t.* poteſt tamen prorogare ex conſenſu partium de tempore ad tempus, de re ad rem, de loco ad locum; item etiam de connexis, & ſine quibus cauſa principalis terminari non poteſt, jus dicere valet, & cogere partes parere ſuis mandatis per cenſuras Eccleſiaſticas, vel alia media compulſorialia, invocationem brachii &c. etſi literæ id non exprimant. Si dubitet delegatus, an actus aliquis ſuæ poteſtatis ſit, *ſecundam juſſionem* (ut practici appellant) à delegante impetrare debet.

11 Inter delegatum S. Pontificis, vel alterius ſummi Principis, & inter Delegatum inferiorum judicum notabiles ſunt differentiæ. Nam I. S. Pontifex nunquam ſolet (quamvis utique poſſit) cauſas aliis perſonis delegare, quàm in dignitate Eccleſiaſtica aut perſonatu conſtitutis, & etiam Cathedralium Eccleſiarum Canonicis; Unde Reſcriptum, in quo aliis quàm hujuſmodi perſonis delegatio facta eſt, de falſitate ſuſpectum cenſetur *cap. ſtatutum. 11. de Reſcript. in 6.* Epiſcopus verò, & alii Judices inferiores (excepto Legato Pontificis *d. cap. ſtatutum*) cuique Clerico aut Viro docto cauſas delegare poſſunt, quia illi meliùs norunt qualitates privatorum Clericorum, quàm S. Pontifex, & propter authoritatem delegantis major ſtatus eminentia in Delegato Pontificis, quà inferioris deſideratur.

12 II. Delegatus inferioris Judicis ſententiam quidem ferre poteſt (niſi eandem ſibi delegans reſervaverit) ejus tamen executionem deleganti remittere debet. *L. à Divo Pio 15. in pr. ff. de Re Iud.* Delegatus autem Papæ quamvis poſſit executionem Ordinario demandare, *cap. ſignificaſti. 7. & cap. paſtoralis. 28. §. quia verò. hoc tit.* eandem tamen ipſemet rectè facit, atque poteſtas ejus circa executionem faciendam non ad tempus quadimeſtre reſtringitur, ſed ad annum integrum extenditur. *c. quærenti. 26. h. t.* An verò poſſit alicui etiam ab inferiore Judice executio, *merum* aut *mixtum Imperium* delegari, ſuo loco dicetur.

13 Licet autem communiter, ut ante inſinuatum, conceſſa juriſdictione illa quo conceſſa intelliguntur, ſine quibus juriſdictio expediri non poteſt. *L. 2. ff. de Iuriſdict. L. fin. ff. de Offic. eius &c.* ſpecialiter tamen circa delegatum Pontificis ſtatutum eſt, quòd omnes juriſdictionem ſuam impedientes, vel in judicium venire detrectantes, Eccleſiaſtica diſtrictione coercere poſſit, etiamſi literæ commiſſionis id non contineant, vel perſona coercenda Epiſcopus ſit, aut in ſua dignitate major delegato: nam cùm Delegatus vicès Papæ agat, meritò in illa cauſa ſuperior omnibus aliis cenſeri debet, & major illis, quorum cauſam ſuſcepit terminandam; ita ut Epiſcopo reſiſtenti vel ingreſſum Eccleſiæ, vel ſacerdotale officium interdicere, aut etiam pro gravitate contumaciæ terram illius interdicto ſupponere valeat *cap. præterea 5. hoc tit. cap. ſane. 11. cap. paſtoralis. 28. &c. ex literis. 29. hoc tit.*

14 III. Delegatus à Papa, ſicut de Jure Civili Delegatus à ſummo Principe poteſt cauſam *ſubdelegare*, ſaltem ex cauſa, ut ſupra dictum eſt. Quòd ſi tamen à S. Pontifice alicui non juriſdictio ſuper tota cauſa, ſed certum tantummodo miniſterium delegatum eſſet; v. g. prædicare crucem, excommunicare, abſolvere, diſpenſare, injungere pœnitentias &c. ad tale miniſterium delegatus, qui non foret ſimul Legatus Sedis Ap. ſubdelegare non poſſet. Sicut & tunc delegato ſubdelegatio negatur, quando ei inquiſitio in crimina, vel ut Eccleſiæ de Prælato aut Miniſtris provideat, vel alia gravis cauſa, quæ ſine ipſo commodè tractari non poteſt, committatur, quòd tali caſu induſtria perſonæ delegatæ electa cenſeatur *cap. fin. §. is autem. h. t.* Delegatus verò ab Epiſcopo aliiſque inferioribus Judicibus (imò etiam ab ipſo Legato Sed. Apoſt. Zoeſ. *h. t. n. 6.*) alium ſubdelegare non poteſt, cùm id ſoli Delegato Principis conceſſum ſit, *cap. cum cauſam 62. in fin. de Appell. L. à Iudice 5. C. de Iudic.* poteſt tamen delegans dare delegato poteſtatem, ut ipſius delegantis nomine 15 ſubdeleget, quaſi tunc cenſeatur ipſe delegans noviter delegare, juxta regulam, *quòd quis per alium &c.* Felin. *in cap. ſuper queſt. 27. §. Porrò num. 18. h. t.* Sanch. *de Matrim. lib. 3. d. 31. n. 6. & 8.* Deinde unum cauſæ articulum, v. g. examen teſtium, poſſe à Delegato inferioris Judicis ſubdelegari, veriùs cenſeo cum Barch. *in L. more 5. ff. de Iuriſdict. om. iud.* contra Fachin. *1. controv. cap. 46.* quia tali caſu magis intelligitur dare auditorem, quàm Judicem. *arg. d. c. ſuper queſt. §. verùm.*

16 Cæterùm delegatio fieri poteſt, non tantùm uni, ſed etiam pluribus, cùm magis integrum ſit judicium, quod plurimorum ſententiis confirmatur, *cap. prudentiam 21. h. t.* Verùm delegatione pluribus facta nunquid omnes delegati ſimul adeſſe & judicare debebunt? R. Attendendum eſſe, cum qua clauſula delegatio facta ſit. Quandoque enim delegatur cauſa pluribus *ſimpliciter* ſine omni clauſula, & tunc niſi ſimul omnes delegati adfuerint, vel abſentes vices ſuas aliis, vel ipſis conjudicibus ſubdelegarint, proceſſus validus non erit, *c. cauſam. 16. hoc tit. L. duo. 39. ff. de Re Iud.* Quandoque autem adjicitur *clauſula*,

Digitized by Google

& hæc eſt in duplici differentia. Prima *clauſula* eſt concepta his vel ſimilibus verbis: *quod ſi omnes intereſſe nequiverint, reliqui exequantur*; & hoc caſu valebit id, quod ab aliquibus ex condelegatis geſtum eſt, qui etiam cogi non poterunt admittere abſentium ſubdelegatos, dummodo conſtet de impedimento abſentium. Iſta porrò conditio: *ſi nequiverint*, involvit etiam conditionem: *ſi noluerint*, adeòque condelegatis *nolentibus* intereſſe, reliqui procedere poterunt, *d. cap. prudentiam* §. *adiicimus*. Altera *clauſula* ſingulos Delegatos *in ſolidum* conſtituit, ſi nimirum ſcribatur, *ut omnes Condelegati*, vel *duo*, aut *unus exequatur*. Ideò ſi vel unus ſolus hoc caſu negotium irrequiſitis aliis tractare cœperit, is ſolus exequetur, nec alii ſe ulterius intromittent, niſi infirmitate, vel alia iuſta de cauſa illum, qui negotium inchoàvit, impediri, vel ſponte cedere contigerit, *cap. cum plures* 8. *ind. Gl. in verbo* (?) *hoc tit. in* 6. Iſtud quoque hic notabile eſt, quòd ſi duo Condelegati diverſas ſententias proferant, utraque in pendenti futura ſit, donec delegans alterutram confirmet: *cap. fin. de Sentent. & re iud. l. duo iudices*. 28. *ff. de re iud.* Quamvis in Judicibus ordinariis diverſas ſententias proferentibus prævaleat, quæ eſt pro reo vel cauſa favorabili: *d. cap. fin. l. inter pares*, 38. *ff. de re iud.*

17 Demum ſciendum, quòd Delegatio expiret.

I. Revocatione, aut morte delegantis vel ſubdelegantis re integra ante citationem *cap. gratum*. 20. *hoc tit. iuncto cap. fin. de Officio Legati*, *cap. ſi* (?) 6. *& 30. hoc tit. in* 6.

II. Morte Delegati, neque tranſit ad ſucceſſores, niſi facta ſit delegatio non ſub nomine proprio, ſed ſub nomine dignitatis v. g. tibi Abbas, tibi Epiſcope delegamus, &c. *cap. quoniam*. 14. *hoc tit.* *Engel. eod. num.* 33.

III. Si Delegatus pronunciaverit ſibi iurisdictionem non competere propter delegationem invalidam, *cap. ſignificantibus*. 38. *hoc tit.*

IV. Lapſu temporis ad delegationem expediendam præfiniti, niſi conſenſu partium prorogetur: *cap. 4. ubi Gl. c. conſuluit*. 24. *hoc tit. l. 2. §. 2. ff. de iudic.*

V. Poſtquam iudex delegatus per ſe vel per alium ſententiam executioni mandaverit, aut mandari præceperit, *cap. in literis*. 9. *hoc tit.*

18 Ult. Denique recuſatione ſuſpecti: *cap. cauſam* 19. *& cap. inſinuante*. 25. *hoc tit.* Recuſationis autem cauſa ita tractatur: ſi Delegatus Papalis ſit, qui ſuſpectus dicitur, & is condelegatum habeat cum clauſula: *quod ſi non omnes &c.* cauſa ſuſpicionis ab hoc condelegato cognoſcatur. Sin minus, Arbitri communiter eligentur, qui cognoſcere & pronunciari debebunt, utrùm ſit & legitima cauſa ſuſpicionis; *cap. ſuſpicionis*. 39. *& ibi DD. hoc tit.* ita ut ſi pronunciaverint iuſtam, expiret delegatio, ſi iniuſtam, delegatus valeat ut priùs procedere, *cap. ſecundò*. 41. §. 1. *de Appellat. & cap. legitima* 2. *eod. in* 6. poterit quoque Delegatus, antequam ſuſpicio contra ipſum proponatur, cauſam ſubdelegare; poſtquam verò ſuſpicio propoſita eſt, non aliter valebit ſubdelegatio, quàm cum conſenſu recuſatoris. Imò ſi iam pronunciatum ſit, veram eſſe cauſam ſuſpicionis, tunc ne quidem cum conſenſu recuſatoris ſubdelegatio fieri poterit; quia per talem ſententiam proſus deſiit delegati (non ordinarii, ut ſuo loco dicetur) iuriſdictio, *cap. iudex*. 9. *hoc tit. in* 6. Et hæc ita ſe habent, ſi Delegatus Papalis ſit. Si verò Delegatus ſit vel Officialis Epiſcopi, qui ut ſuſpectus recuſatur, huius recuſationis cognitio ad Epiſcopum pertinebit, *cap. ſi contra*. 4. *hoc. tit. in* 6. De hoc plura infra in *Tit. de Appellat. Lib.* 2.

TITULUS XXX.

De Officio Legati.

SUMMARIA.

1. *Legati qui dicantur?*
2. *Legati Sedis Apoſt. triplices.*
3. *Legatorum officium.*
4. *Legati de Latere poteſtas.*
5. *Legatorum de latere circa beneficia poteſtas in Germania.*
6. *Nuntij Apoſtolici poteſtas.*
7. *Nuncius cum poteſtate Legati de latere miſſus quid poſſit?*
8. *Legatum ſe dicens debet probare, niſi fuerit Cardinalis.*
9. *Nuntii Apoſtolici ambientes literas recommendatitias à Principibus excommunicantur.*
10. *Legati nati poteſtas.*
11. *Legati hodie in prima inſtantia non debent impedire Ordinarios.*
12. *Exempti poſſunt prorogare juriſdictionem Legati nati.*
13. *Legati officium qualiter finiatur?*

LEgatus aliter in Jure Civili, aliter in Jure noſtro Canonico accipitur. Etenim in Jure Civili Legati dicuntur non tantùm miſſi ad pacem vel aliud arduum negotium inter Principes tractandum (quorum violatio juri gentium adverſatur, *cap. jus gentium*, 9. *diſt.* 1.) ſed etiam vicarij præſidum & proconſulum, quibus ab ipſis præſidibus & proconſulibus juriſdictio mandata fuerat: *l. ſi* (?) 13. *ff. de Legation. & tot. tit. ff. de Legato proconſ.* Verùm in Jure Canonico Legati S. Pontificis non tantùm *mandatam* & vicariam, ſed ordinariam juriſdictionem habent, & ipſis præſidibus & proconſulibus, qui olim apud Romanos ad regendas provincias deputati fuerant, comparantur, *cap.* 2. *hoc tit. in* 6. quorum Auditores, quos tales Legati conſtituere ſolent in provincijs ſibi commiſſis, potiùs *legatis proconſulum* accenſeri poſſunt. 1

Sunt autem *Legati Apoſtolici* in triplici differentia; quando enim Papa unum ex Collegio Cardinalium ſuorum quaſi *à latere ſuo* (cui Cardinales ſemper aſſiſtunt) ad aliquam provinciam dimittit, dicitur *Legatus de latere*: quando alium Clericum, Epiſcopum, vel Prælatum non Cardinalem dimittit, dicitur *Nuntius Apoſtolicus*, vel *Legatus miſſus*: quando denique titulus legati alicui Archiepiſcopatui vel alteri Eccleſiæ annexus eſt, dicitur *Legatus natus*, circa hos igitur. 2

Quæritur I. quodnam ſit Legatorum officium? 3
R. Officium omnium Legatorum eſſe, in ſpiritualibus, & Eccleſiaſticis negotijs ſupremam in provincijs Eccleſiæ catholicæ gubernationem, & inſpectionem habere, Principes, & populos in fide, & affectione erga Sedem Apoſtolicam conſervare, Conſtitutiones Pontificias

cias in uſum deducere, aut quo minùs juxta ſtatum provinciarum deduci poſſint, ſummum Pontificem informare, aliaque, quæ pro utilitate Eccleſiæ expedire viderint, ad ipſum referre, & ideo Præſidibus & Proconſulibus comparantur, quibus olim Imperatores provincias regendas diſtribuebant, ut tantò faciliùs univerſum populum Romanum in obedientia continerent.

4 Quæritur II. qualis poteſtas competat *Legato de latere?* ℞. Eum dignitate & poteſtate cæteros legatos longè antecellere, *cap. 1. hoc tit. in* 6. nam inprimis præſente *Legato de latere* alii legati non debent uti inſignibus, aut officio ſuæ legationis, propter reverentiam enim majoris judicis ſuſpenditur juriſdictio minoris, textus & Gloſſ. *in cap. volentes*. 8. *hoc tit.*

II. Legatus *de latere* ipſo jure poteſtatem habet judicandi exemptos, & Abbatum exemptorum electiones confirmandi. *cap. ſi Abbatem*. 36. *§. 1. de Electione in* 6. Gloſſ. *in cap. 1. v. univerſas. hoc tit.*

III. Abſolvere poteſt percuſſores clericorum undecunque advenientes à cenſura reſervata. *cap. ad eminentiam* 20. *de Sententia excom. cap.* 4. *& penult. ubi* Gloſſ. *in v. mittu-tur. hoc tit.*

IV. Circa diſpenſationes, abſolutiones, matrimonii ſolennizationes habet concurrentem juriſdictionem cum quolibet Ordinario ſuæ provinciæ. Barb. *Iuris Eccleſiaſt. univerſ. lib. 1. cap. 3. num.* 72.

V. Poteſt in provincia ſua concedere indulgentias *centum dierum*, quæ etiam durant finito officio legationis. Barb. *d. loco num.* 5.

VI. Poteſt facere ſtatuta obligantia provinciam circa negotia ſpiritualia & eccleſiaſtica, quæ durant in perpetuum etiam poſt deceſſum ſuum, uſque dum ab alio majore, vel ſimili poteſtate prædito revocentur, quæ tamen poteſtas generaliter Legatis, adeoque etiam aliis, quàm *de latere* attributa eſt. *cap. fin. hoc tit. cap. 2. eodem in* 6.

VII. In conferendis beneficiis *Legato de latere* ampla poteſtas conceſſa eſt, nimirum conferendi quælibet etiam ad Sedem devoluta beneficia ſuæ provinciæ, ita ut inter ipſum & ordinarium Collatorem locus ſit præventioni, ſed & vacatura ſuæ collationi reſervandi, dummodo non reſervet pro ſpeciali perſona (ob periculum ſcilicet captandæ mortis) vel eundem collatorem bina reſervatione non impediat, aut gravet, *cap. 1. 3. & 4. hoc tit. in 6. cap. 2. de Præbendis in* 6. Item dummòdo non ſint dignitates, vel beneficia electiva. *d. cap.* 4. aut de jure patronatus laicorum competente ex fundatione, conſtructione, vel dotatione, cui nec ipſe Pontifex ſolet derogare. Barb. *d. loco num.* 46. In uniendis quoque Epiſcopatibus, vel transferendis Epiſcopis, eximendis Eccleſiis, & aliis, quæ in ſignum præeminentiæ ſunt reſervata Sedi Apoſtolicæ, Legatus poteſtatem non habet. *cap. 3. & 4. x. hoc tit.*

5 Quæritur autem III. an etiam in Germania talis poteſtas conferendi beneficia *Legatis* competat? ℞. quia in *Concordatis Germaniæ* inter Nicolaum V. Pontificem, & Fridericum Imperatorem, alioſque Principes & Prælatos Germaniæ initis disertè promittit ſummus Pontifex, quòd in menſibus Ordinariorum & beneficiis non reſervatis nolit eorundem Ordinariorum collationem impedire, ideo Legatus Pontificis id facere nullatenus poteſt, cùm non ſit ſupra jus, neque aliquid valeat, quod juri deroget, præſertim pactis, & contractibus, teſte Barb. *d. cap. 5. num.* 10. Ad ſummum igitur Legatis in Germania jus remanet conferendi beneficia ex negligentia inferiorum ad Sedem Apoſtolicam devoluta; non item beneficia reſervata, niſi ex ſpeciali privilegio. Gloſſ. *in cap. 1. in v. ampliori hoc in* 6. Imò ſi beneficium ex negligentia Abbatis exempti eſſet ad Epiſcopum, ceu Sedis Apoſtolicæ delegatum devolutum; *iuxta Clem. unicam. de Sup. negl. Prælatorum*, communiter ſentiunt Authores teſte Eraſmo à ChoKier. *de Iuriſdictione Ordinarii in exemptos parte 2. quæſt. 2. num. 18. & ſeq* quòd Legatus *de Latere* in hoc caſu Epiſcopi collationem impedire non poſſit, quia Legatus habet Privilegium conferendi beneficia generale, Epiſcopus verò hoc caſu ſpeciale, in omni autem jure generi per ſpeciem derogatur. *cap. 2. hoc tit. cap. generi. 34. de Reg. Iuris in 6. Leg. in toto. 80. ff. eodem tit.*

Quæritur IV. qualem poteſtatem habeat *Nuntius Apoſtolicus?* ℞. totam poteſtatem *Nuncii Apoſtolici* eſſe potiſſimùm deſumendam ex ejuſdem commiſſione vel privilegio. Etenim de jure communi neque in beneficiis *cap. 1. hoc tit. in* 6. neque in cauſis exemptorum, *cap. ſi Abbatem. 36. verſ. huiuſmodi. de Electione in* 6. vel in aliis ſingularis poteſtas ipſi tributa reperitur, niſi quòd *in cap. penult. hoc tit.* abſolutio à percuſſione Clerici, circa ſubditos tamen ſolummodo ſuæ provinciæ, concedatur, & *in cap. fin. hoc tit. & cap. 2. eodem in* 6. Judex *ordinarius* pronuntietur. Specialiter verò. 6

Quæritur V. quid cenſendum de *Nuntiis*, qui ad Imperatorem, alioſque Reges mittuntur cum Titulo: *Nuntius Apoſtolicus cum poteſtate Legati de latere*, quæ clauſula de ſtylo curiæ Romanæ ſolet addi Legatis, quibus S. Pontifex viva voce legationem demandavit, teſte Hoſtienſi *in princ. hoc tit.* Nihil intereſſe, an quis Legatus *de Latere* ſit, vel *cum poteſtate Legati de latere* mittatur, docet Zoeſius *hoc tit. num.* 15. Garc. *de Beneficiis. parte 5. cap. 3. num. 82. arg. legis 1. ff. de Tutoribus datis* ubi Proconſul, & *proconſulari poteſtate præditus* æquiparari videntur. 7

Verùm mihi ſemper probabilius viſum eſt, tantùm intereſſe inter verùm Legatum *de Latere*, & Nuntium miſſum *cum poteſtate Legati de Latere*, quantùm intereſt, an quis habeat juriſdictionem ordinariam à lege, vel tantùm ſpecialiter demandatam; an quis ſit Epiſcopus, vel tantùm Vicarius Epiſcopi; Cardinalis, vel vices gerens, Dominus, vel tantùm Procurator cum generali mandato. Etenim hic Titulus cùm ſit de jure ſcripto incognitus, & tantùm de ſtylo Curiæ uſitatus, ideo etiam de jure nulla ſpecialis poteſtas ipſi adſcripta eſt, & ſicut Vicarius Epiſcopi cum generali mandato ut poſſit omnia, quæ Epiſcopus, Procurator ut poſſit omnia, quæ Dominus, non poteſt quædam majoris præjudicii, quæ Epiſcopus, vel Dominus non ſuiſſet veriſimiliter in ſpecie conceſſurus, *cap qui ad agendum. 4. de Procuratoribus in* 6. ſic nec *Nuntius*, cui data eſt poteſtas omnia faciendi, quæ Legatus *de latere*. Ità ſanè Piaſecius *in praxi Epiſcop. parte 2. c. 5. num.* 9. expreſsè docet, quòd *Nuntius cum poteſtate Legati de Latere* miſſus beneficia conferre nequeat, niſi ex ſpeciali privilegio, & rectè allegat textum *in cap. 1. hoc tit. in* 6. ubi legato, qui Cardinalis non ſit, denegatur poteſtas conferendi beneficia, *quantumcùnque*, ait ibidem Pontifex, *plenam legationem obtineat*. Ipſi quoque prioris ſententiæ Authores, Garcias *d. cap. 6. num.* 53. de ſtylo Curiæ magnam differentiam inter Legatos *veros de latere* & *Nuntios* cum ſimili poteſtate miſſos admittere debent, quod illi regulariter omnia beneficia, iſti verò tantùm ſimplicia, quæ valorem 24. Ducatorum non excedunt, conferre permittantur. Ex quo etiam à minori ad majus inferre licebit, quòd ſimilea *Nuncii* neque in Exemptos habeant juriſdictionem ſine ſpeciali mandato; nam beneficia tantùm de Epiſcopi, Exemptorum autem cauſæ de præjudicio Papæ ſunt. Sed nec Legatus *natus* præſente tali Nuntio veriſimiliter ſua inſignia, purpura ſcilicet & alia, quæ enumerat Barb. *d. loco nu.* 22. deponeret. Non obeſt *d. L. 1. ff. de Tutoribus datis.*

Quia ibi non dicitur, quod Vices Proconſulis aut Præſidis gerens omnia poſſit, quæ Præſes, vel Proconſul, ſed tantùm agitur de datione Tutoris; à particulari autem ad univerſale non eſt bona illatio, eadem enim datio tutoris *in d.l.2.§.1.* etiam Legato Proconſulis permittitur, qui tamen utique poteſtate minor eſt Proconſule. Item non obſtat *cap ſi Papa*. 10. *de Privilegiis. in 6.* ubi dicitur, quòd verba Papæ aliquid operari debeant, nihil autem operarentur, ſi Nuntius *cum poteſtate Legati de latere* miſſus non haberet majorem poteſtatem quàm alius Nuntius. ℟. enim talia verba operari relativè, quia ſe referunt ad mandatum Pontificium, & privilegium, quod in ampliori forma datur talibus Legatis, quàm aliis; & ut compendio dicam, poteſtas iſtorum Legatorum non ex Titulo ſeu clauſula, ſed Titulus ex poteſtate in literis commiſſionis inſeria deſumitur.

8 Quæritur VI. an aſſerenti ſe Legatum à ſummo Pontifice miſſum, credi debeat citra exhibitionem mandati Apoſtolici? ℟. eſſe diſtinguendum inter Legatum Cardinalem, & Nuntium Apoſtolicum: Cardinali enim aſſerenti ſe Legatum (dummodo noſcatur eſſe Cardinalis) creditur ſine alia probatione, eò quod Cardinales non ſoleant à Curia abeſſe ſine officio Legationis, niſi tamen aliqua à jure communi ſibi non conceſſa prætenderet, qualia non præſumerentur aliter, quàm ex mandato Apoſtolico probata. Inferiori autem Clerico vel Prælato aſſerenti ſe Nuntium Apoſtolicum non habetur fides, niſi oſtenſis literis Papalibus. Textus & Gloſſ. *in cap. fin. diſt. 97. c. cum in iure. 31. de Officio delegati.* Azor. *Inſtitut. moral. parte 2. lib. 5. cap. 27. quæſt. penult.* Idemque dicendum, tametſi aſſerat ſe Nuntium *cum poteſtate Legati de latere*: adhuc enim Cardinalis non eſt, & conſequenter illam præſuntionem pro Cardinalibus militantem non habet, generaliter autem Nuntium eſſe, vel cum ſimili poteſtate miſſum quid facti eſt, facta autem non præſumuntur, ſed probari debent. arg. *L. 2. ff. de Iuris & facti ignor.* Incidenter hic adnotari poteſt in Bulla Pij

9 IV. quæ incipit: *Et ſi Romanorum, &c.* excommunicationem eſſe latam contra quemcunque Nuntium Apoſtolicum, qui à Principibus, ad quos mittitur, dignitatis, aut gradus v.g. Cardinalatus alteriuſque officij, vel beneficij in curia obtinendi cauſa literas commendatitias quovis modo ambierit, ſive eorum ſtudio, & favore pro ſe aut conſanguineis ſuis uſus fuerit; non tamen additur in d. Bulla hanc cenſuram eſſe reſervatam.

10 Quæritur VII. quam poteſtatem habeat Legatus *natus*? ℟. de jure communi nec circa collationem beneficiorum, nec circa abſolutionem à violenta manuum injectione in Clericum Legato *nato* quatenus tali competere facultatem. *cap. penult. x. &c. 1. hoc tit. in 6.* neque juriſdictionem in exemptos, ſed totam ejus poteſtatem ex forma Privilegij, in quo talis legatio conceſſa fuit, vel aliis ſubſequentibus dependere, teſte Gloſſ. *in cap. 1. v. univerſas. x. hoc tit.* Prout & Celſiſſ. noſtro Archiepiſcopo Salisburgienſi varia conceſſa ſunt privilegia, abſolvendi ab hæreſi, conferendi beneficia in menſibus Papalibus, ordinandi extra tempora, diſpenſandi in tertio & quarto gradu ad Matrimonium cum illis, qui labore manuum victum quærunt &c.

Quæritur VIII. quomodo intelligendum ſit, *d. cap. 1. hoc tit.* ubi dicitur, quòd Archiepiſcopus, qui ſimul eſt Legatus, à ſubditis Suffraganeorum poſſit ſive per appellationem, ſive per querimoniam adiri? ℟. Legatos quoſque de jure habere concurrentem juriſdictionem cum Ordinariis ſuæ provinciæ, etiam in cauſis fori contentioſi, ita ut licet Archiepiſcopus aliàs regulariter non habeat juriſdictionem in ſubditos ſui Suffraganei Epiſcopi extra cauſam viſitationis, appellationis vel negligentiæ, ſi tamen ſit Legatus poſſit mox in prima inſtantia à ſubdito Suffraganei adiri.

Verùm hodie in Trident. *Seſſ. 24. de Reform. cap.* 11
20. ſtatutum eſt, ut cauſæ omnes ad forum Eccleſiaſticum quomodolibet pertinentes in prima inſtantia coram locorum Ordinarijs duntaxat cognoſcantur, neque Legati etiam *de latere*, Nuntii, Gubernatores, aut alii quarumcunque facultatum vigore Epiſcopos in prædictis cauſis impedire, aut aliquo modo eorum iuriſdictionem præripere, aut turbare præſumant, vel contra laicos, aliaſque perſonas Eccleſiaſticas, niſi Epiſcopo priùs requiſito, eòque negligente procedant.

Exempti quamvis iuriſdictionem alterius iudicis 12
in præjudicium S. Pontificis prorogare nequeant, Legati tamen nati juriſdictionem eos poſſe prorogare, inſinuat Gloſſa *in d. cap. 1.*

Quæritur denique qualiter finiatur officium Le- 13
gati? ℟. finiri I. tranſlatione negotii ad Papam per relationem vel appellationem, *cap. licet. 5. hoc t. l. 1. C. de Relat. l. ex illo, 13. C. de Appellat.*

II. Revocatione Legati per Papam, poſtquàm hæc revocatio Legato innotuit; aliàs geſta per ipſum valent, uſquedum habeat revocationis ſcientiam: imò revocatus non videtur amittere iuriſdictionem, priuſquàm actualiter provinciam exceſſerit *arg. L. 3. ff. de Officio Præſidis.*

III. Per mortem Legati, ſi legatio perſonæ, ſecùs ſi dignitati annexa ſit. Per mortem autem S. Pontificis non extinguitur officium Legati, quia Legatus eſt Judex Ordinarius. *c. Legatos. 2. h. t. in 6.*

TITULUS XXXI.

De Officio Judicis Ordinarij.

SUMMARIA.

1. *Quis dicatur Ordinarius?*
2. *Mandata Iuriſdictio an ſit ordinaria, vel delegata?*
3. *Referenda eſt ad ordinariam, non tamen in rigore.*
4. *Vicarius Epiſcopi non tantùm generalis, ſed etiam foraneus eſt ordinarius.*
5. *Quid interſit in effectu, an quis ſit ordinarius vel delegatus.*

IUdicem ordinarium appellamus eum, qui *ordinariè* 1
in cauſis controverſis adiri & iudicare poteſt. Hæc enim eſt differentia inter *Delegatum* & *Ordinarium*, quòd Juriſdictio Delegati ſit reſtricta ad particularem cauſam v.g. quæ hic & nunc vertitur inter Titium & Sempronium, & regulariter data non habenti de cætero iuriſdictionem; Ordinarii verò iuriſdictio competat *iure Magiſtratus*, quando nimirum aliquis à Principe, Rep. Univerſitate aut Collegio honeſto tale officium conſecutus eſt, cui de Jure ſcripto vel de conſuetudine aliqua iuriſdictio generalis eſt annexa, ex qua talis Judex in omnibus controverſiis, vel certo ſaltem cauſarum genere iudicare valeat.

Sed quid *de mandata iuriſdictione* dicemus; anne 2
ordinariam vel delegatam appellabimus? Sanè inter *mandatam iuriſdictionem, & delegatam*, neceſſariò differentiam eſſe conſtituendam, diverſa Juris loca evincunt, quæ ſinè manifeſta contradictione cætero quin conciliari vix poſſent. Etenim *in l. fin. ff. de Off. eius cui mand. &c.* negat I.C. quòd mandatam Juriſdictionem habens eam alteri demandare poſſit. Econtra *l. cùm Prætor.*

12. §.

12. §. 1. *ff. de Iud.* dicitur, etiam eum, cui mandata eſt juriſdictio, Judicem dare poſſe. Item *ind. 1. ff. Quis à quo appell.* dicitur, quod ab eo, cui mandata eſt Juriſdictio non detur appellatio ad mandantem, ſed ad mandantis ſuperiorem, è contra *in l. unica. C. Qui pro ſua juriſdictione.* reſcribit Imperator à Delegato rectè appellationem ad Delegantem interponi. Quam ob rem rectiſſimè præ ter alios notavit Fach. 1. *Contr. c. 78. & lib. 13. c. 89.* Georg. Obrecht. *de Iuriſd. lib. 4. c. 3. nu. 7.* quod mandatam Juriſdictionem & delegare plurimùm inter ſe differant; nam in propriis terminis tunc dicitur *juriſdictio mandata*, quando ea in *univerſum ad omnes generaliter*, vel *ſaltem ad omnes unius generis cauſas* committitur, puta quando quis ad totam mandantis Juriſdictionem ejus nomine exercendam, vel ſaltem in omnibus cauſis Civilibus tantùm, aut Criminalibus tantùm Judex creatur. *l. ſolet. 16. cum l. ſeq. ff. de Iuriſdict.* Cujuſmodi mandatam juriſdictionem de Jure Canonico habet Vicarius Epiſcopi, de Jure Civili Legatus Proconſulis, *l. 4. §. 6. & l. legati. 13. ff. de Off. Proconſulis.* Delegatum verò propriè accipimus, qui ad unam tantùm particularem cauſam terminandam Judex conſtituitur, iſque in Jure Civili quandoque *Iudex datus*, quandoque Delegatus appellatur, *d. l. ſolet. ff. Præſes. ff. & l. à judice C. de Iudic.*

3 Igitur cùm ex iſtis liquidò appareat mandatam juriſdictionem non eſſe delegatam, niſi habentem mandatam juriſdictionem *Delegatum ad univerſitatem cauſarum* dicere velimus; ideo mandatam juriſdictionem ad ordinariam referendam eſſe putamus; tum quod mandatam habens *ordinariè* tanquam Judex adiri poſſit; tùm quod mandata juriſdictio cenſeatur propria ipſius mandantis, non mandatarii *ex l. 1. §. 1. ff. de Off. ejus &c.* & conſequenter ordinaria, cùm non niſi ordinariam juriſdictionem habens eam alteri demandare poſſit, *l. more majorum 5. ff. de Iuriſd.* tum denique quòd illa, quæ de Judice Ordinario ad differentiam Delegati dicuntur, etiam habenti mandatam juriſdictionem rectè conveniant. Gail. *lib. 1. obſ. 97. num. 12.* Quamvis interim libenter concedamus, eum, qui mandatam juriſdictionem habet, non eſſe ordinarium, ſi propriiſſimè, & in rigore loquamur; quia eam non habet jure proprio, & à lege, ſed alieno beneficio, nec eam demandare poteſt, atque per mortem mandantis revocatur; quæ omnia aliter ſe habent in ordinario propriiſſimè dicto.

4 Hinc inferimus non tantùm Vicarium Epiſcopi Generalem Ordinarii nomine venire, ut cum Gl. *in c. Romana. 3. in v. generaliter. de Appell. in 6.* docent Garc. *de Benef. parte 5. c. 8. num. 21.* Zoeſ. *de Off. ord. nu. 11.* & communiter alii: Sed etiam Vicarium Epiſcopi *Foraneum*, qui in certa tantùm parte Diœceſis conſtitutus eſt. Sylv. V. *Vicarius. q. 4.* quidquid doceat Molina *de I. & I. tract. 5. diſp. 10. num. 4. & 6.* Sanch. *de Matrim. lib. 8. diſp. 29. num. 10.* Singularis quidem eſt controverſia, an Vicarius etiam in iis, quæ ipſi per ſpeciale mandatum committuntur, ſit Ordinarius? In qua, omiſſis aliorum opinionibus, quas videre est apud Sanch. *d. l. num. 6.* nos convenienter noſtris fundamentis ſemel poſitis, ita diſtinguimus: ſi Vicario per ſpecialem commiſſionem data ſit poteſtas illa ſpecialis ſemper impoſterum exercendi, tali caſu Vicarius ex doctrina ſupra poſita erit *Delegatus ad univerſitatem cauſarum*, & conſequenter ordinarius, & conduuabitur hæc commiſſio ſpecialis cum prima generali *juxta cap. acceſſorium 42. de R. I. in 6.* Si verò per ſpeciale mandatum detur ſolummodo poteſtas limitata, hic & nunc unum ſpeciale emergens peragendi, cenſemus Vicarium in tali caſu eſſe ſimpliciter delegatum, & proinde ab ipſo ad Epiſcopum rectè appellari; cum utique non ſit ordinarius; qui non poteſt ordinariè in ſimilibus cauſis adiri, Lapus, Ancharanus & Dominicus apud Sanch. pro noſtra ſententia *d. num. 6.*

Porrò an quis ſit Ordinarius vel delegatus, non eſt tantùm quæſtio de nomine, verùm in re ipſa plurimùm intereſt. 5

Nam I. Delegatus, qui non ſit ſummi Principis, cauſam ſibi commiſſam alteri delegare non poteſt, Ordinarius verò regulariter jus delegandi habet.

II. Judex Ordinarius, quamvis ut ſuſpectus ſaltem de Jure Canonico *c. ſi quis. 4. de For. comp. & c. ut debitus. 59. de Appell.* recuſari poſſit, tamen illæ cauſæ, ex quibus poſſet recuſari Delegatus, non ſemper ſufficiunt ad recuſandum ordinarium, ſed debent eſſe de cauſis gravioribus Vid. Hoſt. *in Summa in tit. de Off. Iud. Delegati ſub rubr. de recuſ. jud. deleg. & in Tit. de Appell. ſub rubr. de recuſ.*

III. Delegatus ab alio quàm à ſummo Principe, non poteſt exequi ſuam ſententiam, ſed debet executionem Deleganti remittere. *ut ex d. cap. ſi quis. 4. de For. Comp. & l. à D. Pio. 15. in princ. ff. de Re jud.* communiter traditur, quod ſecus eſt in Judice Ordinario, qui ſi mixtum habeat imperium, ſententiam ſuam executioni mandare poteſt, & debet. Valleſ. *de Off. Iud. deleg. §. 3. num. 7.*

IV. Citatus ab ordinario, ſi dubitet de Jure citantis, venire debet & exceptionem ſuam proponere *l. ſi quis ex aliena 5. ff. de Iud.* citatus verò à Delegato comparere non tenetur, niſi ſibi de delegatione prius fides fiat. Gail. 1. *obſ. 48. num. 17.* Minſ. *Cent. 3. obſerv. 1.*

V. Quando jura aliquid committunt Ordinariis locorum, tunc appellatione Ordinariorum veniunt omnes habentes ordinariam juriſdictionem, niſi ex ſubjecta materia appareat tantùm Epiſcopos intellectos fuiſſe, vel niſi expreſſè nomen Epiſcopi, vel Diœceſani appoſitum fuerit, Gl. *in c. Ordinarii. 3. de Off. Ord. in 6.* Joan. Honor. *eod. tit. num. 1.* Notanter dico: niſi ex *ſubjecta materia* aliud appareat, unde quamvis licentiam matrimonium contrahendi vagis juxta Trid. *ſ. 24. de Ref. matr. c. 7.* præter Epiſcopum etiam Vicarius concedere poſſit, Sanch. *de Matr. lib. 3. diſp. 25. num. 10.* Archidiacono tamen hæc poteſtas non videtur concedenda, cùm ad eum cognitio cauſarum matrimonialium non pertineat: Trident. *ſ. 24. de Ref. c. 20.* Concederem tamen, ſi hæc ei cognitio in prima inſtantia per Epiſcopum demandata eſſet, tunc enim tanquam mandatam juriſdictionem habens in cauſis matrimonii Ordinarii nomine veniret.

VI. Denique Delegatio expirat, ſi Delegans re integra moriatur, non verò officium Judicis Ordinarii, etiamſi Princeps, qui ipſum Ordinarium conſtituit, moriatur *c. 2. de Off. Leg. in 6.* Quod tamen patitur limitationem in Vicario Epiſcopi & omnibus illis, qui mandatam juriſdictionem habent, ex ſpeciali ratione, quòd illa juriſdictio ſit propria ipſius mandantis, & conſequenter una cum ipſo etiam extinguatur. *l. & quia 6. ff. de Iuriſd.* Sanch. *de Matrim. lib. 3. diſp. 30. num. 7.* Quæ de judicibus Ordinariis in ſpecie hic ſubjecti ſolent, dicemus infra in *Tit. de Majorit. & Obedient.*

Digitized by Google

TITULUS XXXII.

De Officio Judicis.

SUMMARIA.

1 *Quid ſit Iudex?*
2 *Servi prohibentur eſſe Judices: communis tamen error in hoc & aliis caſibus iuriſdictionem tribuit, ita ut acta valeant.*
3 *Fœminæ regulariter non debent eſſe judices: fallit in illuſtribus quibuſdam & in Abbatiſſis.*
4 *Minores quatenus poſſint vel non poſſint eſſe judices.*
5 *Infames quoque prohibentur, item excommunicati, ſuſpenſi, hæretici & ſchiſmatici, & num. 6.*
7 *Iudex quomodo debeat eſſe vir bonus?*
8 *An Iudex in favorem amici poſſit judicare.*
9 *Inter duas æqualiter probabiles ſententias eligere poteſt Iudex, quod juxta arbitrium boni viri videbitur.*
10 *Iudex à muneribus abſtinere debet.*
11 *Eſculenta & poculenta Iudex poteſt recipere à partibus: conſultius tamen eſt abſtinere.*
12 *Quid de ſportulis?*
13 *Quæ ſit differentia inter ſportulas & munera?*
14 *Iudex an poſſit eſſe, qui Iuriſperitus non eſt?*
15 *Cur medicus malè curans, & advocatus malè conſulens ex imperitia teneatur ex vero delicto, non autem Iudex malè judicans per imperitiam.*
16 *Poteſtas Iudicis dividitur in Imperium & Iuriſdictionem. Item Imperium in merum, & mixtum: & quid ſit merum Imperium?*
17 *Tres gradus meri Imperii.*
18 *De Iure Canonico datur etiam merum Imperium?*
19 *Quid ſit mixtum Imperium?*
20 *Iuriſdictio ſimplex, in quo conſiſtat, & quomodo penes Iudices delegatos ſit?*
21 *Quæ differentia inter officium Iudicis nobile & mercenarium?*
22 *Quibus modis acquiratur Imperium & Iuriſdictio, eſque alia ordinaria, alia delegata.*
23 *Merum & mixtum Imperium ac Iuriſdictio præſcriptione acquiri poſſunt.*
24 *Quantum temporis ad talem præſcriptionem requiratur?*
25 *An præſcriptio immemorialis circa res & iura ad ſummum Principem pertinentia requiratur, remiſſivè.*
26 *An conceſſo caſtro ſimpliciter, cenſeatur per hoc conceſſum merum ac mixtum Imperium?*
27 *De Iure Civili merum Imperium delegari non poterat, ſecus de hodierna conſuetudine: & quid de Iure Canonico?*
28 *An mixtum Imperium poſſit delegari? Regulariter affirmatur.*
29 *Num Academiis competat merum Imperium: & quid de noſtra Salisburgenſi?*
30 *Prorogatio iuriſdictionis quid ſit & quot modis fiat?*
31 *Qualiter fiat de perſona ad perſonam?*
32 *Non habet locum in Iudice delegato, in Clerico reſpectu Laici, nec in foro pœnitentiali, nec ad declinandam iuriſdictionem alicuius patrimonialem.*
33 *Non poteſt fieri à ſtudioſis ad declinandam iuriſdictionem Rectoris.*
34 *Qualiter fiat prorogatio de re ad rem, de loco ad locum, & de tempore ad tempus.*
35 *Prorogatio neceſſaria eſt reconventio.*

Poſtquam de Delegatis & Ordinariis Judicibus dictum eſt, etiam de ipſo Judicis officio in communi meritò hic ſubnectitur. Et quidem Judex quaſi jus dicens appellatur, & deſcribi poteſt, quod ſit *perſona legitima, & vir bonus, juris & æqui peritus, de negotiis, ſive controverſiis litigatorum cognoſcendi, pronuntiandique jus habens, cap. forus 10. de verbo. ſignif.* Harp. *ad tit. Inſt. de Officio judicis.* 1

Dico I. *Judicem* debere eſſe *perſonam legitimam*, quæ ſcilicet à lege non ſit prohibita officium Judicis ſuſcipere.

Probibentur autem I. Servi. *L. cum prætor. 12. §. 2. ff. de Iudiciis. l. ſervitutem. 209. ff. de Reg. Iur.* ſi tamen ſervus communi hominum opinione pro libero habitus Judicis munere fungatur, ejus acta ob utilitatem publicam hominum, qui non debent in rebus magni momenti decipi, ſuſtinentur, ut eſt notabilis textus *in l. Barbarius. 3. ff. de Officio Prætorum.* Licet autem hodiè ſublata ſervitute inter Chriſtianos hic caſus ſit rarus, nihilominus dictum textum Doctores communiter extendunt ad alios etiam profanos, & eccleſiaſticos, ubi Judex ſive fori externi, ſive interni ex cauſa aliqua illegitimus pro legitimo habitus fuit, & pro axiomate dicere ſolent: *communis error jus facit.* Videatur Thomas Sanchez *de Matrim. lib. 3. diſp. 22. num. 49.* 2

II. Prohibentur Fœminæ, quæ partim ob verecundiam ſexus, partim ob inconſtantiam, & imbecillitatem judicii à publicis muneribus arcentur. *Cum mulierem, 17. cauſ. 33. quæſt. 5. l. Fœminæ. 2. ff. de Reg. Iur. l. alienam. 18. Cod. de Procurat.* Toleratur tamen conſuetudo Regni, in quo Fœminæ majoris dignitatis juriſdictionem habent, præſertim ſi talis juriſdictio administrationi Bonorum, ſeu Caſtrorum, in quæ Fœminæ jure hæreditario, vel etiam feudali, deficientibus maſculis, ſi feudum fœmininum ſit, vel mixtum, ſuccedunt, cohæreat. *cap. dilecti. 4. de Arbitris.* Item & Abbatiſſis ratione dignitatis aliquam juriſdictionem concedunt Doctores. Panorm. Barb. & Gloſ. per textum *in cap. dilecta. 12. de Majoritate & obedientia.* Ita tamen, ut quod ibidem dicitur, Abbatiſſam poſſe ſuas Canonicas & Clericos ſuæ juriſdictioni ſubjectos ab *Officio, beneficioque ſuſpendere*, non ſit accipiendum de ſuſpenſione propriè dicta, quæ ſit cenſura, & cujus tranſgreſſio irregularitatem inducat, cum fœminis non ſint conceſſæ claves eccleſiæ, *cap. nova, 10. de Pœnitentiis & remiſſ.* ſed de ſimplici prohibitione celebrandi divina, & fructuum ſubtractione. Deinde notat Panorm. *in cap. dilecti 4. de Arbitr. num. 1.* quòd fœmina ex privilegio, vel conſuetudine habens juriſdictionem poſſit eam per ſe exercere, & ſententiam ferre. Ita Angelus *in leg. cum Prætor. 12. ff. de Iudiciis* dicitur, ſe vidiſſe Joannam Reginam Neapolis ſedentem in ſolio regio, & ferentem ſententiam capitalem. Ita Debora Propheteſſa judicavit populum Iſraeliticum *Iudic. 4.* Interim ut fœminæ juriſdictionem habentes paſſim per ſe ſolas judicent ſine conſilio virorum prudentum, non putarem aliqua conſuetudine introduci poſſe, & facit textus *in d. cap. dilecti.* non enim foret conſuetudo rationabilis, quia adverſaretur verecundiæ, & honeſtati ſexus muliebris, & traheret ſecum quotidianum periculum multorum errorum cum gravi partium damno ex infirmo fœminarum judicio, multis inſuper paſſionibus (utpote plerumque amore, aut odio infectarum) obnoxio. Illa propterea omnium receptiſſima eſt conſuetudo, ut fœminæ juriſdictionem ſuam Juriſperitis delegent, quos præfectos ſuos, Adminiſtratores & Judices conſtituunt. 3

III. Natura (ſcilicet ex defectu naturalis judicii) prohibentur eſſe Judices ſurdi, muti, furioſi, & impuberes 4

puberes ait JC. *in d. l. cum Prætor.* §. 2. Sed quid de Minore 25. annis dicendum? R. de Jure Can. Judicem dari poſſe, qui 20. annum complevit; infra annum autem 20. non poſſe dari Judicem, niſi à Principe, aut certè ex conſenſu partium eum, qui ſaltem 18. annos compleverit. *cap. cum vigeſimum. 41. de Officio delegati.* De Jure Civili *in l. quidam conſulebant, 57. in princ. ff. de re judicata.* generaliter dicitur, eum qui complevit 18. annum Judicem eſſe poſſe, & notat Gloſſ. *in d. l. cum Prætor. V. impubes.* Si jure hæreditario, aut feudali competat juriſdictio cohærens Bonis (ſicut competit Principibus, aliiſque Dominis temporalibus) ea etiam in pupillum, & alios utcunque naturâ prohibitos tranſit, ſed per Tutores, Curatores, vel Adminiſtratores exercetur, Schraderus *de Feudis. parte* 10. *Sect.* 4. *n.* 34.

5 IV. Prohibentur eſſe Judices infamia juris notati *d. l. cum Prætor. & ibi Interpretes.*

6 V. Excommunicati, Suſpenſi, Hæretici, & Schiſmatici; *cap. quod ſedem. 9. de Officio Jud. Ordin. cap. audivimus. 4. cauſa. 24. quæſt. 1. cap. excommunicamus. 13. §. credentes. de Hæreticis.* Excommunicatio enim ſuſpendit quamcunque juriſdictionem, ita ut nec delegari poſſit; quia & delegatio actus juriſdictionis eſt, *cap. 1. de Officio Vicarii, in 6.* Qua de re videantur tradita *in Tit. de Sentent. excomm.* ubi habetur, quòd hodie poſt Concilium Conſtantienſe excommunicatus non amittat juriſdictionem, niſi fuerit per Epiſcopum denuntiatus, vel notorius percuſſor Clerici, Covar. *in Relectione cap. alma mater. de Sentent. excomm. in 6. parte* 1. *§. 7. num.* 9. Item etiam, quòd abſolutio à cenſura, quam tribuunt Confeſſarii privilegiati vel alii, regulariter tantùm proſit quoad forum internum, nimirùm recuperationem ſacramentorum, & ſuffragiorum Eccleſiæ, non verò quoad recuperationem communicationis fori externi, & juriſdictionis externæ, niſi conſuetudo habeat, ut talis abſolutio etiam pro foro externo acceptetur, vel in foro externo abſolutio data ſit ab Eccleſiaſtico Judice.

7 Dico II. *Judicem* debere eſſe *virum bonum*, id eſt incorruptum, prudentem & conſtantem. Unde inprimis vitabit, ne in judicando reſpectum perſonarum habeat, aut effectum privatum ſequatur; nam *quicumque aut conſanguinitate, aut amicitia, vel è contrario hoſtili odio in judicando ducitur, pervertit Judicium Chriſti, qui eſt Juſtitia, & fructum illius vertit in damnationis amaritudinem.* ait divus Auguſtinus *in cap. quicumque. 79. cauſa 11. quæſt. 3.* Neque etiam *quid durius, aut remiſſius conſtituere debet, quam cauſa depoſcat; ne aut ſeveritatis, aut clementiæ gloriam affectare videatur, ſed perpenſo judicio, prout quæque res poſtulat, ſtatuet. l. proſpiciendum 11. ff. de Pœnis.* Item *in cognoſcendo neque excandeſcere adverſus eos debet, quos malos putat, neque precibus calamitoſorum illacrimare, id enim non eſt conſtantis, & recti Judicis, cujus animi motum vultus detegit,* ait JC. *in l. obſervandum. 19. §. 1. ff. de Officio præſidis.* Notanter autem dicit JC. *in cognoſcendo* non debere Judicem *excandeſcere*: nam ubi delictum probatum eſt, & de ejus correctione agitur, ſtylus Judiciorum eſt, ut nonnunquam in delictis minoribus loco pœnæ exprobratio gravior & invectio Judicis in delinquentem, vulgò *ein Berweiß*, ſtatuatur, & notatur *in l. interlocutio. 13. Cod. Ex quibus cauſis infamia irrogatur.*

8 Quærunt Doctores: An Judex ita debeat affectum privatum ſeponere, ut nullo caſu poſſit in favorem amici judicare?

Non dubito, quin Judex certum jus, aut ſaltem probabiliorem opinionem derelinquere, & injuſtam ſententiam, vel minùs probabilem pro favore amici ferre non poſſit. Item non dubito, aliquando pro favore certæ perſonæ poſſe judicium ferri, ſi ille favor non ſit privatus, ſed juris; ita enim in dubio jure pro reo potiùs, quàm pro actore, pro cauſa pia, pro perſona miſerabili, pro poſſeſſore, pro agente ad valorem matrimonii judicandum eſſe, vulgò innotuit. *cap. fin. de Sentent. & re jud. cum concord.*

Tota igitur eſt difficultas, quid ſi controverſia aliqua ita ſit apud Doctores diſputata, ut reverà utraque contradictionis pars fermè æquali probabilitate nitatur, ſicut multæ ſunt controverſiæ, quæ Principis deciſione indigerent; an in quam tali caſu liceat Judici pro favore amici, quam maluerit ſententiam ſequi, licèt is de cætero nullum ſpecialem favorem in jure mereatur?

Non poſſe Judicem data utrinque æquali probabilitate cauſæ alterutri pro ſuo arbitrio, & multò minus propter reſpectum amicitiæ adjudicare, cenſet Laym. *lib. 1. tract. 1. cap. 5. ſub num.* 16. *contra* Valent. Sayr. & Sanchez. *ibidem cit.* ſed ſi poſt accuratam diſcuſſionem neutra pars ſuperare videatur, debere vel cauſam ad ſuperiorem remittere, vel arbitros partium conſenſu ſtatuere, vel compoſitionem aut tranſactionem ſuadere, vel imperare, vel demùm rem inter litigantes dividere, *arg. cap. adferte. 2. de Præſumpt.*

Verùm ego quidem conſentio, nihil omninò tribuendum eſſe privato affectui, induendoque perſonam Judicis, exuendam eſſe perſonam amici; neque in judiciis acceptionem perſonarum habendam, *juxta Regulam* 12. *Juris, in* 6. cæterùm au- 9
tem planè opinor inter duas æquales probabilitates poſſe Judicem alterutram ſeligere, juxta boni viri arbitrium, licèt iſta electio per conſequens cedat in utilitatem amici, dummodo amicitia ad hoc modo eligendum principaliter non moveat; imò ſi de facto ex reſpectu amicitiæ moveretur, crederem quidem peccaturum peccato acceptionis perſonarum ob inordinatum affectum, non verò contra juſtitiam, eo quòd ſuppoſita æquali probabilitate eligendo alterutram partem nihil contra Jura agit: ita ſanè habet praxis omnium penè Dicaſteriorum, ut in quæſtionibus maximè controverſis alterutram ſententiam pro ſuo arbitrio teneant. Idque confirmatur ex Novell. 125. ubi Imperator jubet, ut cauſis quantumcunque difficiles non ampliùs judices ad Imperatorem referant, ſed ipſimet, prout eis juſtum legitimumque videbitur, decernant, reſervato parti, quæ ſe gravatam putabat, appellationis remedio. Quod verò Layman putet deductis utrinque æqualiter probationibus juris vel facti, aut tranſactionem partibus imperandam eſſe, aut rem dividendam; prius quidem ex ſententia Panorm. *in cap. cum inter R. 16. de Elect. num.* 9. Barb. *de Officio Epiſcopi alleg.* 79. *num.* 9. aliquando fieri poteſt, diſſentiente tamen Baldo *in l. ex ſtipulatione. 7. Cod. de Sententiis, & interloc.* Suttingero *in Proceſſu Judiciario. Obſerv.* 47. contractus enim ab initio ſunt liberi, *l. ſicut. 5. C. de Oblig. & act. l. invitum. 11. Cod. de Contrahend. empt.* ſed non eſt neceſſarium; imò nonnunquam minùs Judici honorificum; quaſi videatur neſcire in cauſa difficili ſententiam ferre. Alterum verò, ſcilicet neceſſitas *dividendi*, non habet ſolidum in jure fundamentum; vel enim probationes *juris*, id eſt, allegationes legum & Authorum ſunt æquales, vel probationes *facti*, id eſt, productiones teſtium & inſtrumentorum? Si priùs, Judex poteſt alterutram ſententiam eligere, ut præmiſſum; & cum ſententia Judicis debeat eſſe *conformis libello*, ſatis videtur incongruum, ut is, qui totum petit, & probationes reſpectu totius in judicio produxit,

duxit, tantùm partem ferat. Neque aliquid evincitur ex *d. c. afferte. de Præſumptionibus*; quia ibi non dicitur, litigioſam rem eſſe inter partes dividendam, ſed ſolùm refertur exemplum Salomonis *ex lib. 3. Regum, cap. 3.* inter duas mulieres ſuper uno infante litigantes judicium facientis, ubi tantùm ſimulabat diviſionem infantis, ut ex affectu compaſſionis ſuper filio occidendo veram matrem agnoſceret. Si poſterius; & probationes *facti* ſint omninò & per omnia æquales (quod tamen vix unquam contingit, ut non ſit ex una parte plenior probatio, & teſtes producti numero plures, opinione integriores, præſumptionibus majoribus adjuti, *juxta cap. in noſtra. 32. de Teſtibus*) tunc probationes probationibus enervantur, & in pari cauſa pro reo, vel pro poſſeſſore erit pronunciandum *juxta Regulam 11. & 56. Juris in 6.* Si uterque litigans perſonam rei, vel poſſeſſoris ſuſtineat. e. g. ſi duo vicini ſuper jure venandi, piſcandi, aut paſcendi litigent, & uterque de poſſeſſione docuerit, præfertur is, cujus poſſeſſio eſt antiquior, vel titulo munita; quod ſi utrobique ſit paritas, cuilibet poſſeſſio pro indiviſo, & communiter adjudicanda erit, ſervando formam Interdicti, *uti poſſidetis; ita poſſideatis*; quod ſi uterque ſine periculo armorum poſſeſſionem communem ita à Judice aſſignatam continuare nolit, ſequeſtranda erit poſſeſſio; uſque dum alteruter dimiſſo poſſeſſorio petitorium inſtituat, & ibidem de juſto titulo privativè quoad alterum doceat; vel ſuccumbat, aut certè inter ſe amicabiliter componant; prout hac de re agunt prolixè Interpretes *in Tit. de Cauſa poſſeſſionis & proprietatis, & in cap. licet cauſam, 9. de Probat.*

10 Præterea ad *bonitatem* Judicis pertinet, ut ab *acceptione munerum* abſtineat; *munera enim excæcant prudentes, & ſubvertunt verba juſtorum, Exod. 23. v. 8. & Deuter. 16. v. 19.* Atque Judicem accipientem munera ad reſtitutionem teneri, & graviter pro delicti circumſtantia puniendum eſſe, textus ſunt *in tit. ff. & Cod. ad L. Juliam repetundarum* 1. nam opera juſtitiæ venalia non ſint, nec juſtitia eſt materia vendibilis. *Qui rectè judicat*, ait Divus Gregorius *in cap. non licet. 66. cauſa. 11. quæſt. 3. & præmium remunerationis expectat, fraudem Deo facit; quia juſtitiam, quam gratis impartiri debuit, vendidit.* Unde & JC. *in l. 2. §. 2. ff. de Condictione ob turpem cauſ.* reſpondit; crimen eſſe, ſi detur Judici, ut etiam in bona cauſa ſecundùm dantem ſententiam ferret, & propterea de rigore juris eum, qui dedit, cauſam perdere; tum quòd, ut dictum, juſtitia venalis non ſit; tum quòd hæc datio ex præſumptione juris tendat in corruptionem Judicis, qui ob reſpectum muneris libertatem cognoſcendi de veritate cauſæ amittit: neque enim ſemper cauſa illa juſta eſt, quam pars litigans talem eſſe aſſerit.

Ex quo ulteriùs regulam conſtituunt Doctores, quòd datum ob cauſam neceſſariam, ad quam aliàs ex præcepto juſtitiæ tenetur recipiens, ſit omninò reſtituendum, & quidem damni, niſi & is propter aliquam admixtam dationi turpitudinem (nimirùm ſi in ſpecie ad corrumpendum Judicem dederit, quo caſu fiſcus vindicabit datum, vel in cauſis Eccleſiaſticis, ſuperior Judex jubebit applicari pauperibus, vel Eccleſiæ) lege humana jure repetendi privetur. Videatur Covar. *in Relect. cap. peccatum. de Reg. Juris in 6. parte 1. §. 3.*

11 Eſculenta tamen & poculenta ſine ulla exactione à partibus oblata Judex acceptare non prohibetur, quia ex his minutis non præſumitur inflecti animus boni viri. *cap. ſtatutum. 11. §. inſuper. de Reſcriptis, in 6. l. plebiſcito. 18. ff. de Officio Præſidis l. ſolent. 6. §. 3. ff. de Officio Proconſulis.* Sed & hic ad cavillationes, detractiones, & ſuſpiciones partium litigantium, quæ non ſemper cum ſententia Judicis quamvis æquiſſima contentæ ſunt, evitandas longè meliùs facit Judex etiam à ſimilibus abſtinendo, monente Iſa. *cap. 33. v. 15. excutere manus ab omni munere*: & Apoſtolo, quòd *multa licent, quæ non expediunt.*

Nunquid autem ſaltem pro ſuo labore Judex ab utraque parte ſportulas, ſeu certam quotam pecuniæ exigere poteſt. 12

R. Eſſe differentiam faciendam inter Jus Can. & Civile, etenim de Jure Can. nec Ordinarius, nec Delegatus ſportulas exigere poteſt; quia regulariter ſolet eſſe perſona Eccleſiaſtica, quæ ſufficientem ſuſtentationem ex ſuis beneficiis habere præſumitur, ut proptereà gravari non debeat juſtitiam adminiſtrare gratis, expenſis tamen exceptis, quas delegatus petere poteſt, ſi fortè ad alium locum in cauſa partium & ad expediendam commiſſionem ſuam proficiſci debeat; modò partes pauperes non ſint, quia tunc nec has rectè peteret. Item pro ſuo Aſſeſſore, ſi eo indigeat delegatus, quòd ipſemet ſufficientem juriſperitiam non habeat, moderatas ſportulas à partibus ditioribus exigere valet. Text. & Gloſſ. *in cap. cum ab omni. 10. de Vita, & honeſt. clericorum, & c. ſtatutum. §. inſuper & ſeq. de Reſcript. in 6.* De Jure ſimiliter Civili *Ordinarius*, qui plerumque aliunde; ſcilicet à Principe, Republica, vel Domino ipſum conſtituente ſalarium habet, ſportulas accipere non poteſt; *Delegatus* autem poteſt, ſi ſumma pro qua litigatur 100. aureos excedat, ita tamen, ut in principio litis tantùm duos, & in fine etiam duos accipiat. *Novel. 82. cap. 9. & ibi Gothofredus, Sylv. Verbo. Judex. quæſt. 13. num. 13.*

An autem conſuetudine poſſit introduci, ut vel de Jure Civili liceat *Ordinario*, vel de Jure Can. *Ordinario & Delegato*, ſportulas exigere, dubitat Sylv. *d. loc.* & negativè concludit. Sed cùm conſuetudo rationabilis habeat vim legis, *l. diuturna. 33. ff. de Legibus*, non video, quare jus merè poſitivum circa ſportulas per conſuetudinem immutari cæteris paribus non poſſit. Neque enim eſt irrationabile, ut Judex, qui maximam quandoque moleſtiam habet, in audiendis partium altercationibus, legendis libellis, diuturnis ſeſſionibus, evolvendis legibus, & Authoribus, pro tanto labore moderatum quid à partibus exigat, *arg. l. 4. §. in judicio. ff. Finium reg.* Covar. *d. part. 2. cap. 3. ſub num. 2.* maximè ſi Clericus beneficiatus, qui Judex eſt, jam propter beneficium alia onera ſcilicet exercendi curam, legendi miſſas &c. impoſita habeat, vel Judex civilis non ſatis magnum ſtipendium à conſtituente percipiat.

Dices; ſi licet Judici accipere ſportulas pro labore, quem ſubit judicando, licebit ei etiam ſub hoc prætextu accipere munera? R. Inter ſportulas, & munera magnam eſſe diſparitatem; nam inprimis munera ex intentione dantium non ſolent dari pro labore, ſed pro ſententia favorabili, quam proinde quaſi venalem faciunt. Deinde munera, cùm proveniant ex liberalitate dantis, trahunt ſecum aliquam antidoralem gratitudinis obligationem, quæ judicem plùs æquò inclinat erga dantem; ſportulæ verò exiguntur ab utraque parte æqualiter, & quidem ex debito, & ſic earum datio non inclinat, vel obligat Judicem ad ſpecialem favorem dantibus præſtandum. 13

Dico III. *Judicem* debere eſſe *juris & æqui peritum*: oportet enim ut ſecundùm Baldum *in l. 2. C.* 14

de

de Sententiis ex breviculo recitandis habeat duplicem ſalem in mente ſua; ſcientiæ ſcilicet & conſcientiæ, ne ſine ſcientia ſit inſipidus, & ſine conſcientia diabolicus. Sed hinc.

Quæritur: An Judex eſſe poſſit, qui juris & legum ignarus eſt? ℟. Regulariter quidem non debere alium Judicem, ſi haberi poſſit, conſtitui, niſi inſignem juris peritiam habeat *juxta Nov. 82. & princ. Inſt. de Officio Iudicis.* attamen abſolutè loquendo iſta Juris peritia de eſſentia non requiritur, dummodo cæteroquin vir prudens ſit, & ſaltem juris conſuetudinarii vel ſtatutarii, aut eorum negotiorum, ſupra quæ Judex conſtitutus eſt, notitiam habeat; & in rebus arduis maximè ex jure ſcripto dependentibus aſſeſſorum, vel prudentiorum conſilio utatur; ſicut videmus in perſonis Illuſtribus, & Prælatis Eccleſiaſticis, quibus hodie juriſdictio una cum dignitate & hereditaria ſucceſſione agnaſcitur; item in Judicibus militaribus, Judicibus mercatorum, & ſimilibus, qui rarò juris peritiam habent; *L. certi Iuris. 17. Cod. de Iudiciis. L. ult. Cod. de Iuriſdict.* Hottomannus *Illuſtrium quæſtionum, quæſt.* 38. *&* Matthæus Stephani *de Officio Iudicis. lib. 1. cap. 5. num. 20. & ſeq.*

Ex quo etiam reſolvitur illa quæſtio, cur Me-
15 dicus malè curans, vel Advocatus malè conſulens ex imperitia teneatur actione *legis Aquiliæ* ex vero delicto in ſolidum. Textus & Doctores *in §. 6. & 7. Inſt. de Lege Aquilia.* Judex verò per imperitiam malè judicans teneatur tantùm *ex quaſi delicto*, nec in ſolidum, ſed quantum ſuperiori æquum videbitur; *juxta princ. Inſt. de Obligat. quæ ex quaſi delicto*: Nam reſpondetur, ideò Medicum vel Advocatum teneri ex vero delicto, quòd imperitia culpæ annumeretur in iis, qui artem aliquam profitentur, maximè ſi ſponte ſua ſerviant, & pro mercede operas ſuas elocent; at verò Judex nec artem juris neceſſariò profitetur, ut dictum, nec ſponte ſua, ſed ſuperioris plerumque Imperio jus dicit. Harp. *in d. principio Inſt. de Oblig. quæ ex quaſi delicto num.* 8. Revideantur etiam tradita *in Tit. de iniuriis, & damno dato.* ubi dicimus, Medicum vel Advocatum nonnunquam à reſtitutione excuſari, ſi in caſibus controverſis probabilem Doctorum opinionem ſequendo conſilium dederit, quod præter intentionem ipſius malum eventum habuit.

Dico IV. *Iudicem debere habere poteſtatem cognoſcendi & pronuntiandi de controverſiis litigantium.* Hæc porrò *poteſtas* dividitur in *Imperium* & *iuriſdictionem*.

16 *Imperium* pro juſſu, coercitione, & executione accipitur, atque ſubdividitur in *Imperium merum, & mixtum.* Imperium merum vocat Ulpianus *in l. 3. ff. de Iuriſdictione* habere *ius gladii ad animadvertendum in facinoroſos.* Aliter *merum* imperium deſcribit Gloſſ. *in prolocutione ad tit. ff. de Iuriſdictione*; quòd nimirum ſit *poteſtas, quæ officio Iudicis nobili per accuſationem exercetur publicam utilitatem reſpiciens.* Dicitur *merum* imperium, quòd ibi potiſſimum & principale officium Judicis in juſſione, coercitione, & executione conſiſtat, lege ipſa dictante pœnam, & quaſi exercente juriſdictionem, præmiſſa tamen cognitione ſuper facto, ut poteſtas Judicis ab executione miniſtrorum ejus diſtinguatur. Rem declarat J.C. *in l. 1. §. 4. ff. ad Senatus Conſ. Turpilian. Si Iudex*, inquit, *contra calumniatorem in iudicio pronuntiaverit, calumniatus es, condemnavit eum; & quamvis nihil de pæna ſubiecerit, tamen legis poteſtas adverſus eum exercebitur: nam facti quidem quæſtio in arbitrio iudicantis eſt, pænæ verò perſecutio non eius voluntati mandatur, ſed legis authoritati reſervatur.* Unde fit, quòd de jure communi civili nullus Iudex inferior ſummo Principe poſſit pœnam ordinariam legis remittere, niſi id jure regalium, ſeu privilegio aut conſuetudine habeat, vel lex ipſa ex circumſtantiis ætatis, imprudentiæ, aliiſque ſimilibus remiſſionem concedat, ut *in tit. de Pænis* dicetur.

Porrò tres gradus *meri imperii* tradit Matthias 17
Stephani. *de Officio iudicis lib. 1. cap. 7. num. 46. Primus* continet pœnam mortis naturalis. *Secundus* pœnam mortis civilis, qua nimirum alicui jus civitatis Romanæ & vita civilis aufertur, ut ſi deportetur in metallum, ad perpetuos carceres damnetur &c. *Tertius* gradus eſt pœnarum non capitalium, uti ſunt mutilatio membri, fuſtigatio, relegatio, bonorum publicatio, aliave pœna pecuniaria.

De Iure Canonico nullum eſſe *merum imperium* 18
putat Zoeſius *ad tit. de Officio iudicis delegati. num.* 18. eo quòd hoc Iure pœna gladii, & ſanguinis nulli irrogetur, ſed in delictis atrocioribus traditio fiat per Eccleſiam judicio ſeculari cum intercesſione tamen pro vita & membris rei traditi. *cap. cum non ab homine. 10. de iudiciis c. novimus. 27. de Verborum ſignif.* & licet Epiſcopi, ac Prælati habeant etiam ſua judicia ſanguinis, ea tamen non habent iure Canonico, vel quatenus Eccleſiaſtici, ſed iure feudali; quatenus Domini & Principes territoriorum, atque vaſalli Imperii. Andreas Gail. *Practicarum obſervat. 30 num.* 4. Verùm hoc Zoeſii dictum non eſt ita generaliter, ut ponitur, admittendum, quia de particulari infert ad univerſale. Mala haud dubiè conſequentia eſt, de Iure Canonico primus gradus meri Imperii, vel aliqua ſpecies tertii gradus ſcilicet pœna ſanguinis non eſt, ergo nullum merum Imperium eſt. Sanè ſicut de Iure Civili exercitatio *gladii temporalibus* eſt, ita de Iure Canonico *gladii ſpiritualis*, excommunicationis ſcilicet, quæ pœnis capitalibus comparatur, quia vitam ſpiritualem hominis tollit; item & poteſtas degradandi, confiſcandi, corporaliter caſtigandi, perpetuis carceribus mancipandi &c. Rectè proinde etiam hoc iure *merum imperium* ſtatuendum eſt cum Gloſſ. *in cap. quod ſedem. 10. de Off. Ordinarii.* & utique etiam in foro Eccleſiaſtico officium Iudicis nobile ad publicam utilitatem per accuſationem, vel inquiſitionem exercetur, quod proprium eſt *meri* Imperii. Sed & de Iure Civili *merum* Imperium quandoque alicui confertur non ſecundùm omnem latitudinem, ſed ſecundùm gradus tantùm inferiores, & pœnas non capitales, ſicut habent Nobiles in ſuis caſtris, vel pagis ius puniendi minora delicta, quam Practici *iuriſdictionem baſſam* appellant, quæ iuriſdictio, non utique ſimplex, ſed ad Imperium idque merum referenda eſt, ut ex dictis, & dicendis apparebit.

Mixtum imperium dicit J.C. in *leg. 3. ff. de iu-* 19
riſdictione. eſſe illud, cui ineſt iuriſdictio, *mixtum* quaſi & compoſitum ex *iuriſdictione*, & *imperio* & Gloſſ. Civilis *dict. loc.* deſcribit *mixtum imperium*, quòd ſit *poteſtas, quæ à nobili officio iudicis exercetur privatam reſpiciens utilitatem*. Eſt enim *mixtum* Imperium circa cauſas civiles, vel criminales civiliter intentatas, ac ſicut in *mero* Imperio principale eſt ipſa executio, & ius inferendi pœnam, ut publicæ quieti, & utilitati conſulatur, acceſſorium autem cognitio facti, ita econtra in *mixto* Imperio principale eſt iuris redditio & definitio controverſiæ; executio verò partibus ipſis principaliter incumbit & iniungitur, Judici autem tantùm in defectum & acceſſoriè, ubi partes non paruerint.

Iuriſdictio ſimplex in cognoſcendo, pronuntian- 20
doque conſiſtit abſque iure exequendi, prout habere ſo-

Digitized by Google

re ſolet Judex Delegatus, cui datur quidem poteſtas ſententiam ferendi, ſed executio Deleganti reſervatur, *cap. quisquis. 19. cauſa 2. quæſt. 6. l. à divo Pio. 15. in princip. ff. de re judicata*, niſi fuerit Delegatus ſummi Principis. *cap. quærenti. 26. de Officio Delegati*. Interim cùm quilibet Iudex etiam Delegatus modica coercitione uti poſſit contra non obtemperantes mandatis ſuis, dum eos ad iudicium vocat &c. cùm enim iuriſdictio datur, ea quoque conceſſa intelliguntur, ſine quibus iuriſdictio expediri non poteſt, *l. 2. ff. de iuriſdictione. l. fin. ff. de Officio eius &c.* ideo ordinariè *ſimplex* etiam *iuriſdictio* aliquid ſaltem *mixti imperii* annexum habet, & ſecundùm actum cognoſcandi, pronuntiandique dicetur *iuriſdictio*, ſecundùm actum verò coercendi dicetur *imperium*. Matthias Stephani. *d. c. 7. n.* 3. Hic iterum Gloſſ. Civilis *ad dictum tit. de iuriſdictione* deſcribit *iuriſdictionem ſimplicem*, quòd ſit illa poteſtas, quæ ab officio iudicis *mercenario* expeditur privatam reſpiciens utilitatem.

21 Eſt autem inter officium iudicis *nobile* & *mercenarium*, cuius hactenus mentionem fecimus, ea differentia, quòd *nobile* illud dicatur, quòd Iudex quaſi motu proprio præter actionem inſtitutam, &, ut ſolemus loqui, *ex Officio*, iure aut æquitate ita ſuadente, exequi ſolet. Ita in cauſis criminalibus accuſator non debet in libello concludere ad pœnam, ſed Iudex *ex officio* eam inſeret à lege determinatam. Ita Iudex *ex officio* inquirere poteſt in delinquentes, *cap. qualiter, & quando. 17. de Accuſ. l. 3. ff. de Off. Præſidis*. In civilibus quandoque *ex Officio* Iudex deputat parti pauperi Advocatum, qui gratis ſerviat; iudicat de expenſis litis, aut fructibus rei reſtituendæ; ſupplet ea, quæ ab Advocatis ex iure minùs deducta ſunt, iuxta *l. unicam Cod. ut quæ deſunt Advocatis &c.* ſed & iuſſus, executio, miſſio in bonorum poſſeſſionem ad hoc officium pertinet, quia ab Imperio dependet. *Mercenarium* autem officium dicitur, quod ordinariè actioni inſtitutæ inhæret, quando nimirùm Iudex actione propoſita conſideratis circumſtantiis, cauſæque meritis ſtatuit, & iudicat præcisè, prout ius illius actionis, & merita cauſæ allegata poſtularint. Unde ſi actor in libello fructus, & expenſas non petierit, non tenebitur Iudex ex officio *mercenario* de his pronuntiare, niſi *nobile* eius officium per generalem libellorum clauſulam imploratum ſit.

22 Acquiritur Imperium & Iuriſdictio ex conceſſione Principis, Legis, Conſuetudinis, vel etiam ex Delegatione: eſt enim Iuriſdictio alia *Ordinaria*, alia *Delegata*; *Ordinaria* dicitur, quæ iure magiſtratus, & publico iudicandi officio competit, & *Ordinarius iudex* eſt, qui ordinariè in cauſis controverſis adiri poteſt; *Delegata* verò, quæ ex ſpeciali commiſſione Ordinarii ad ſingulares & particulares cauſas conceditur. Sed circa hæc ulteriùs.

23 Quæritur I. An *merum* & *mixtum* Imperium, item & *iuriſdictio* præſcriptione acquiri poſſint.

℞. Affirmativam eſſe communem, & inter Doctores receptam teſte Covar. *in Relectione cap. poſſeſſor. de Reg. iur. in 6. parte 2. §. 3. arg. cap. irrefragabili. 13. in princip. Verſ. exceſſus. de Officio Ordinarii. cap. cum contingat. 13. de Foro comp. l. viros. 8. Cod. de Diverſis Officiis*. Licet verò iſti, & ſimiles textus tantùm de conſuetudine loquantur, inter conſuetudinem autem & præſcriptionem ſit differentia, nihilominus, quando per conſuetudinem ius alicui particulari, vel privato acquiritur, potiùs præſcriptio quàm conſuetudo (utpotè quę propriè accepta commune omnium commodum vel damnum concernit, eſt enim quaſi lex communis) cenſeri debet.

Si etiam ex communi Doctorum ſententia *in cap. ſuper quibuſdam. 36. de Verb. ſignif.* cum Panorm. *in d. c. cum contingat. & c. cum vobis. 14. de Præſcript.* Covar. *d. parte 2. §. 2. num.* 12. alia regalia Principis (quę ei non competunt in ſignum ſupremę eminentiæ, uti eſt ſuprema appellatio, vis condendi legem univerſalem, &c. ſed tantùm ejus dignitati ſunt reſervata) e. g. collectarum, aut vectigalium exactio, tabellionum inſtitutio, jus monetam cudendi, & alia, quæ enumerantur *in tit. feudorum: Quæ ſint regalia*, & ibi notat Godofredus, præſcribi poſſunt, non apparet, cur non etiam *merum* ac *mixtum Imperium*, & quævis Juriſdictio.

Quæritur autem II. quantum temporis ſpatium ad iſtam præſcriptionem requiratur? 24

℞. Eſſe diſtinguendum, an præſcriptio fiat contra ipſum Principem vel contra alium privatum qui, priùs ſimilia jura obtinebat? In primo caſu tempus immemoriale vel quadraginta annorum cum titulo requirit Covar. *d. parte 2. §. 3. num.* 4. quòd præſumptio juris ſit contra præſcribentem ea, quæ dignitati Principis ſunt reſervata, ideoque procedat diſpoſitio *cap. 1. de Præſcript. in 6.* Altero autem caſu cenſet Covar. ordinarium tempus ad præſcribenda jura incorporalia ſufficere, additque jurisdictionem annumerari ſervitutibus habentibus cauſam continuam: quia radicatur principaliter in perſona, cujus animo retinetur continua poſſeſſio, quamvis facti exercitium non ſit continuum. Qualiter verò præſcriptione acquirantur ſervitutes videri poterit apud Harprecht. *ad tit. Inſt. de Servitutibus prædiorum. §. ult. num. 6. & 10.* quòd ſcilicet nullo perſonalium, realium, continuarum vel diſcontinuarum ſervitutum diſcrimine habito longo tempore, nimirum 10. annorum inter præſentes, & 20. inter abſentes præſcribi poſſint. *l. ult. in fine Cod. de Præſcr. longi temporis*.

Non obeſt difficilis textus in *l. ſervitutes. 14. ff. de Servitutibus*. ubi dicitur, quòd ſervitus v. g. itineris, quæ non habet continuam poſſeſſionem, cùm nemo continuo ire poſſit, non præſcribatur longo tempore. Ex quo multi Doctores tenuerunt cum Gloſſ. *in eadem l. 14.* ad præſcriptionem ſervitutum diſcontinuarum tempus immemoriale requiri. Reſpondetur enim, quòd procedat de jure antiquo, & lege Scribonia, quæ uſucapionem ſervitutum, & jurium incorporalium, cùm propriè poſſideri non poſſent, ſuſtulerat. *l. 4. §. ult. l. 10. §. 1. ff. de Uſurpat. & uſuc.* quod deinde per poſteriores leges immutatum eſt. *ut ex d. l. fin.* de uſufructu cauſam etiam diſcontinuam habente apparet: nam licet quædam ſervitutes naturaliter continuò poſſideri nequeant, poſſunt tamen civiliter, ut dictum. Id verò advertendum, quòd in præſcriptione longi temporis requiratur titulus, vel (quæ in incorporalibus loco tituli cenſetur, Harp. *d. l. num. 15.*) ſcientia & patientia adverſarii; ſine his verò tempus longiſſimum ſcilicet 30. annorum requiratur. *L. ſicut. 3. L. omnes. 4. Cod. de Præſcript. 30. annor.*

Verùm quamvis hoc ſecundùm diſtinctionis 25 membrum ita expeditum ſit, circa primum tamen non eſt levis difficultas; cùm enim *dictum cap. 1. de Præſcript. in 6.* cui principaliter innititur Covar. ſententia, tantùm de rebus Eccleſiaſtici loquatur, ingens dubium relinquitur, quid de rebus, & juribus ad Principem ſæcularem ſcilicet Imperatorem, vel alium ſuperiorem non recognoſcentem pertinentibus dicendum ſit? Quod quia latiorem indaginem requirit, ad ſuum proprium *titulum de Præſcript. in lib. 2.* remittimus. Videri etiam poterit. Covar. *ſæpe d. part. 2. §. 2. num. 7.* ubi hanc quæſtionem

Digitized by Google

ſtionem ſpecialiter examinat, item & Fachinæus *lib. 8. Controv. cap. 25.* Interim cùm hodie uſu præſertim Germaniæ *merum Imperium & Juriſdictio* caſtris ipſis inhæreat, & quaſi pars illorum in quoſvis poſſeſſores tranſiens cenſeatur, neque ut olim ſingulari privilegio eligendo perſonæ induſtriam conferatur, putarem ad quartam ſpeciem bonorum Principis à Covar. *ſub num. 14.* relatam annumerandum eſſe, ita ut illud etiam ſine titulo 40. annorum ſpatio ex ſententia ejuſdem Covar. præſcribatur.

26 Quæritur III. An conceſſo alicui caſtro ſimpliciter hoc ipſo cenſeatur etiam *merum*, ac *mixtum* Imperium conceſſum? Ratio dubitandi eſt, quòd in generali conceſſione non veniant ea, quæ ſpeciali commiſſione dari ſolent. *c. qui ad agendum. 4. de Procurat. in 6.* merum autem imperium ſolet dari per ſpecialem commiſſionem eligendo perſonæ induſtriam. *L. 1. ff. de Officio ejus.* Ergo

R. Eſſe diſtinguendum. Si juriſdictio adhæreat caſtro, ita ut ſemper antehac poſſeſſores talis caſtri jure proprio exercuerint jus gladii, & reliquam juriſdictionem? hoc caſu una cum caſtro cenſebitur etiam *merum*, ac *mixtum* Imperium tranſire, tanquam acceſſorium, *vulg. c. acceſſorium. 42. de Regul. Juris. in 6.* & Princeps judicans perſonam habilem ad poſſidendum caſtrum, judicat etiam habilem ad exercendum merum imperium; vel ſi perpetuò annexuit imperium caſtro, non videtur ad perſonæ induſtriam reſpexiſſe. Si verò in caſtro conceſſo priùs Princeps quà Princeps, & non quà poſſeſſor exercebat juriſdictionem, vel merum Imperium, principaliter conſideranda erunt verba conceſſionis, ut ſi dixerit *concedimus caſtrum cum omni vel totali juriſdictione*, aut ſimilia ampla verba adjecerit, cenſebitur etiam *merum* imperium tranſlatum. Gloſſ. *notabilis in Clem. unica in V. omnimodam. de Foro compet.* Imò Covar. *Pract. quæſt. cap. 3. ſub num. 10. circa finem*, univerſim docet conceſſionem juriſdictionis eſſe favorabilem, & latioris interpretationis, ita ut in genere conceſſa Juriſdictione etiam merum ac mixtum Imperium conceſſum intelligatur, niſi præjudicium aliorum (qui forſan priùs in tali loco merum imperium exercuerint) interveniat, vel ex circumſtantiis, & ſubjecta materia colligi poſſit, mentem concedentis tantùm de ſimplici juriſdictione, vel ad ſummum de mixto imperio fuiſſe, quod in praxi ex modo, & literis conceſſionis, ac re conceſſa non difficulter apparebit.

27 Quæritur IV. An & qualiter *merum*, ac *mixtum* Imperium delegari poſſit?

In hac quæſtione juris Civilis & Can. Interpretes non ſatis conveniunt. Etenim de jure Civili res in confeſſo eſt, quòd merum Imperium, in cujus conceſſione induſtria perſonæ olim eligebatur, & tantùm Præſidibus, Proconſulibus, & majoribus officialibus dabatur, nequeat de Jure ſcripto Juſtinianæo delegari, niſi aliquando ex juſta cauſa abſentiæ *L. ſolent. 6. ff. de Officio Proconſulis. L. 1. ff. de Officio ejus, cui mandata eſt juriſdictio.* Hodie tamen merum Imperium ipſis bonis, & caſtris frequenter annexum eſt, & ideò cùm perſonæ induſtria electa non ſit, Domini caſtrorum, & territoriorum ſuis Præfectis id rectè delegant.

De Jure Canonico in primis merum Imperium ſive jus gladii temporalis, ſi Prælatis Eccleſiaſticis tanquam Dominis temporalibus, & vaſſalis Imperatoris competat, ab ipſis Prælatis delegari poteſt ſecularibus Judicibus, non enim convenit, ut perſonæ Eccleſiaſticæ cauſas ſanguinis pertractent. *cap. ult. Ne Clerici vel Monachi in 6.* ſed hoc merum Imperium non eſt propriè Juris Can. ut ſupra dictum.

De eo igitur mero Imperio, quod propriè ad Jus Canonicum pertinet, tota difficultas eſt; ſcilicet de poteſtate cenſurandi, deponendi, degradandi, &c.

Univerſim neutro iure merum imperium eſſe delegabile cenſet Fachinæus *lib. 9. Controv. cap. 99.* quia ſine textu aperto talis differentia concedenda non eſt, cùm expediat iura iuribus concordare. *cap. cum expediat. 29. de Elect. in 6.*

Verùm puto eſſe diſtinguendum inter merum Imperium, quod iure ordinario magiſtratus competit Epiſcopo, & illud, quod ex ſpeciali privilegio, commiſſione, vel delegatione datur Vicario Epiſcopi, vel alteri inferiori Prælato; caſu priori, cenſeo, id merum Imperium delegari poſſe cum multis citatis à Covar. *Varia reſolut. lib. 3. cap. 20. num. 2.* & præ cæteris videtur mihi probare textus *in cap. licèt. 2. de Officio Vicarii in 6.* ubi indiſtinctè permittitur Epiſcopo cognitionem & punitionem cauſarum criminalium delegare: & ita etiam conſuetudo, optima Legum interpres, declarat, quòd Epiſcopi etiam ſine gravi cauſa negotia utcunque ardua ſuis Vicariis committant. Reſpondet quidem Fachinæus, propterea Vicario delegari poſſe cauſas criminales, quòd is ſit Ordinarius. Sed non rectè: ſive enim Vicarius ſit Ordinarius, ſive delegatus, ſaltem Epiſcopus non per ſe ipſum exercet merum Imperium, & ſic evertitur finis legis, quæ prohibet merum Imperium delegari. Quemadmodum de Jure Civili Legatus Proconſulis habet mandatam & ordinariam iuriſdictionem, ſicut Vicarius Epiſcopi, tamen J C. *in L. ſolent. 6. ff. de Officio Proconſulis* apertè dicit, ordinariè & regulariter non poſſe Legato ea, quæ ſunt *meri imperii* delegari. Deinde ſi, quod frequenter contingit, Epiſcopus unam excommunicationem, depoſitionem, incarcerationem in ſingulari caſu deleget Vicario, non poterit is ſanè in hac cauſa dici Ordinarius, cùm ordinario iure ad ipſum hæc non pertineant, & non ſit Ordinarius, cui particularis tantùm cauſa committitur.

Altero autem caſu, quando Epiſcopus ſuo Vicario demandat merum Imperium, vel ſummus Pontifex ex privilegio concedit, id alteri delegari non poterit, quia non iure ordinario magiſtratus, ſed ſpeciali commiſſione competit, & circa Vicarium induſtria perſonæ electa cenſetur.

De *mixto Imperio* eſt controverſia inter Doctores, an delegari poſſit? Negativam de Jure Civili certiorem ſupponit Covar. *dicto loco num. 2.* cum Barth. *in L. 1. ff. de Officio eius.* Fundamentum eſt *in L. 2. ff. iam d. t.* ubi decreti interpoſitionem ad vendendas res pupillares Prætor mandare non poteſt. Item *L. nec quicquam. 9. §. 1. ff. de Officio Proconſulis L. omnia. 71. ff. de Reg. Juris.* ex quibus legibus nequeunt delegari, quæ plenam cauſæ cognitionem deſiderant. 28

Nihilominus iuri, & praxi magis conforme eſt utroque iure *mixtum Imperium* delegari poſſe, ſi caſus ſpecialiter exceptus non ſit: Iuri quidem, propter textus ſatis claros *in L. 1. §. ult. & L. ult. ff. de Officio eius* &c. ubi J C. dicit, *imperium, quod non eſt merum mandari poſſe;* quod *non eſt merum*, utique *mixtum* eſt, & *in L. 4. §. 5. ff. eodem.* mandari poſſe dicitur immiſſionem, quam tamen conſtat ad *mixtum imperium* pertinere. *L. 3. ff. de Juriſdictione.* Fachinæus *d. l. 9. cap. 28.* Praxi autem conformis eſt hæc ſententia, cùm quotidiana experientia doceamur, quòd Epiſcopi ſuis Vicariis, aut aliis etiam Clericis à ſe delegatis; Domini & Judices ſeculares ſuis Commiſſariis cauſarum civilium etiam arduarum cognitionem ſimul, & executionem (in quibus mixtum Imperium per dicta conſiſtit) committant.

Ad rationes in contrarium reſpondetur, quòd interpoſitio decreti in alienatione rerum pupillarium ſit caſus ſpecialiter à lege ipſis Præſidibus & Prætoribus reſervatus, de cætero autem exceptio iſta firmet regulam in caſibus non exceptis. Ad dictam *l. nec quicquam & l.*

omnia

Digitized by Google

omnia negatur; quòd ſit mens legis, negotia requirentia plenam cognitionem delegari non poſſe; ſed tantùm dicitur ea per libellum non poſſe expediri, hoc eſt, non ſufficere, ſolam partium ſupplicationem (ſi v. g. decreto in alienatione opus ſit juxta *l. 6. C. de Præd. minor.*) ſed alias probationes & cognitiones adhibendas eſſe.

29 Cæterùm inſignis & famoſa eſt quæſtio, utrùm Academiæ, vigore auth. *habita C. Ne filius pro Patre*, merum Imperium & *Ius gladii* prætendere poſſint?

Sanè cùm per *d. auth.* in quocunque *negotio* (quo nomine etiam cauſas criminales denotari palam eſt. *l. in criminali negotio. 5. C. de Iuriſdictione*) & propter *cujuſcunque provinciæ delictum vel debitum* Studioſi coram Magiſtratu Academico conveniri jubeantur, ideò Matth. Steph. *de Iuriſdictione lib. 3. parte 2. cap. 12. & Joan Jacob. Friſch in ſua ſpeciali Reſolut. iuriſd. huius quæſt.* Academiis merum imperium competere egregiè defendunt niſi in fundatione aliter cautum ſit. De noſtra Univerſitate Salisburgenſi res dubio caret, quia in ſtatutis & privilegiis ejuſdem §. *de Iudicialibus*. apertè proviſum eſt, ut de cauſa *criminali capitali* loco Magnif. Rectoris, utpote Clerici, Decanus Facultatis Juridicæ; vel ſi ipſe quoque Clericus ſit, ejus immediatus Anteceſſor cognoſcere debeat. An verò Studioſus alibi delinquens ad Rectorem, vel ab hoc ad locum delicti remittendus ſit, *in Tit. de Foro competenti* dicetur.

30 Denique præter ſupradictos modos acquiritur Juriſdictio per prorogationem. Eſt autem *prorogatio Iuriſdictionis* nihil aliud, quàm extenſio ejus de conſenſu partium ultra limites, intra quos coercita eſt. Et fit hæc extenſio 4. modis, videl. *de perſona ad perſonam, de re ad rem, de loco ad locum, de tempore ad tempus.*

31 *De perſona ad perſonam* fit prorogatio, quando litigantes libero ſuo conſenſu ſe ſubiiciunt Judici de cætero in ſe juriſdictionem non habenti *l. ſi convenerit. 18. ff. de Iuriſdictione & l. ſi quis in conſcribendo. 51. C. de Epiſc. & Cler. l. pen. C. de Pact.* Nec opus eſt, ut ille conſenſus partium verbis expreſſus ſit; ſed ſufficit, ſi ipſo facto declaretur, quando nimirum partes *ſcienter* (non ex errore) Judicem incompetentem adeunt omiſſa fori præſcriptione. *l. 1. & 2. ff. de Iudic.* Sed ad hanc prorogationem duo principaliter requiruntur. I. ex parte *Iudicis*, ut is jam ante præſit juriſdictioni, nam alias privatorum conſenſus judicem facere non poteſt. *l. 3. C. de Iuriſdictione* &

32 quidem *ordinariæ* non *delegatæ*; quia *delegata* juriſdictio ultra perſonas in reſcripto comprehenſas non extenditur. *cap. P. & G. 40. in fin. ubi Gl. de Officio Deleg.* II. Ex parte *prorogantium* requiritur, ut non ſint à jure impediti ſeu prohibiti, quin prorogare poſſint. Etenim *Clerici* juriſdictionem Judicis laici in ſe nunquam, Judicis autem *Eccleſiaſtici* incompetentis non aliter, quàm cum conſenſu proprii Ordinarii prorogare poſſunt. *cap. ſi diligenti. 12. & c. ſignificaſti. 18. de Foro comp.* Similiter in *foro Pœnitentiali* nulli conceditur in competentis Confeſſarii juriſdictionem prorogare ſine licentia proprii paſtoris ſaltem certis caſibus rationabiliter præſumpta, quia ubi de ſalute animæ agitur, proprius Paſtor eſt adeundus, qui primariò pro ea eſt rationem redditurus. Barb. *in d. cap. ſignificaſti. ſub num. 8.*

Imò hodie generaliter etiam in foro ſeculari rarò, aut non niſi cum conſenſu propriorum Dominorum prorogationem admitti, ex Joanne Monach. in *Tract. de Prorogat. juriſd. cap. 2. num. 6.* tradit Matth. Steph. *de Officio jud. parte 1. lib. 1. cap. 7. num. 63.* eo quòd Dominis territoriorum hodie pleniori iure, quàm olim, ſcilicet *patrimoniali aut feudali* competat juriſdictio, quàm per factum ſubditorum interturbari non ſinunt.

Quid de *Studioſis* dicendum, anne alterius, quàm Judicis *Academici* juriſdictionem in ſe prorogare poterunt? Putamus id negandum cum Vult. *in tit. C. de juriſd. num. 168.* Matth. Steph. *de iuriſd. Lib. 3. parte 2. cap. 12. num. 31.* quòd competentia fori apud Rectorem Academiæ non tam favore privato Studioſi, quàm favore Corporis & Univerſitatis Academicæ publico introducta ſit. Unde & cauſam etiam de facto coram alio Judice pendentem à Magiſtratu Academico avocari poſſe, tradunt DD. *cit.* 33

De re ad rem fit prorogatio, quando Judex certarum cauſarum juriſdictionem habens ex conſenſu partium de aliis quoque cauſis Iudicium aſſumit, ſive deinde Ordinarius ſit, ſive Delegatus. *cap. cum olim. 32. ubi Gl. in V. procurator. de Offic. de leg. l. de qua re. 74. §. 1. ff. de Iudic.* Debent tamen huiusmodi res ſive cauſæ habere aliquam ſimilitudinem in ſuo genere: nam de criminalibus ad civiles, vel econtra prorogatio non admittitur: ubi enim ſpecialis juriſdictio requiritur, & illa deficit, extendi utique non poteſt. *l. ſolemus 61. in fin. ff. de Iudiciis.* Gail. *de Pace publ. lib. 2. cap. 12. num. 11.* 34

De loco ad locum prorogatur juriſdictio, ſi Judex Delegatus, cùm non debeat extra civitatem vel Diœceſim, in quibus deputatus eſt, partes citare, de conſenſu partium alibi ius dicat. *cap. ſtatutum. 11. §. in nullo. de Reſcript. in 6.*

Denique *de tempore ad tempus* dicitur fieri prorogatio; cùm partes tempus illud, quod Judici pro ferenda ſententia aſſignatum eſt, ulterius extendunt. Sed debet hæc extenſio fieri antequam tempus actu elapſum ſit, nam elapſo tempore expirat juriſdictio, & conſequenter extendi non poteſt. *cap. de cauſis. 4. de Officio Deleg. l. 2. §. 2. ff. de Iudiciis.*

Porrò hæc *Prorogatio*, de qua hactenus diximus, *voluntaria* eſt, ex conſenſu partium dependens. Alia autem eſt prorogatio *neceſſaria*, quæ fit ex authoritate & neceſſitate legis, cogens aliquem etiam invitum coram Judice non ſuo reſpondere, & proprio nomine *Reconventio* appellatur, de qua infra *Lib. II. in Tit. de Mut. petit.*

TITULUS XXXIII.

De Majoritate & Obedientia.

§. I.

SUMMARIA.

1. *In Eccleſia triumphante & militante eſt certa Hyerarchia.*
2. *Papatum eſſe de jure Divino inſtitutum probatur.*
3. *Papa quis & quantus?*
4. *Papa quatenus major Imperatore.*
5. *Papa an in temporalibus habeat juriſdictionem ſuper omnes Mundi Principes?*
6. *Papa à nemine judicatur.*
7. *Papa tanquam ſummus Princeps eſt jure poſitivo ſolutus.*

8. *Papa*

Digitized by Google

8. *Papa an diſpenſet in jure divino?*
9. *Papæ poteſtas alia ordinaria, alia abſoluta ſeu plenitudo poteſtatis.*
10. *Papa etiam in arduis non adſtringitur conſenſui vel conſilio Cardinalium.*
11. *De Conſtantini donatione facta Sylveſtro.*
12. *Probatur donaſſe.*
13. *Potuiſſe donare.*
14. *Rectè donaſſe.*

Alia Summaria poſt. §. 2.

1 MAioritas hoc loco dicitur prærogativa, qua præſtat major minori, ex qua etiam naſcitur *Obedientiæ*, quæ majoribus debetur. Etenim ſicut in illa felici Eccleſia cœleſti *triumphante* eſt certa Angelorum Hyerarchia, Principes, Poteſtates &c. ita iſthæc *militans* tanquam *acies ordinata* ſuam habet Prælatorum Hyerarchiam, ſive ſubordinationem, ut juxta dictum Apoſtoli *ad Rom.* 13. *v.* 1. *Omnis anima ſublimioribus poteſtatibus ſubdita ſit; & qui poteſtati reſiſtit, Dei Ordinationi reſiſtat.* Poſtquam igitur de Prælatorum Electinne & creatione in Præcedentibus egimus, nunc de eorum in Eccleſia Majoritate, Officio, & Jurisdictione dicemus.

Licèt verò huc ſpectent plerique Tituli præcedentes hujus Libri, quia tamen in ſpecialibus Rubricis eos jam tractavimus, placuit in præſenti de illis præcipuè Prælatis tractare, de quibus alibi ſpeciales Tituli & Rubricæ non extant. Incipiamus ergo à Capite.

---

§. I.

De Summo Pontifice.

2 DE fide Catholica credimus, Papatum jure divino in D. Petrum & Succeſſores ejus à Chriſto fuiſſe inſtitutum; quamvis enim quo ad ordinariam baptizandi, prædicandi, ſolvendi, ligandique poteſtatem Epiſcopi, & Sacerdotes in Apoſtolorum locum ſucceſſerint. *cap. in novo.* 2. *diſt.* 21. *cap. quorum vices*. 6. *diſt.* 68. & omnium Apoſtolorum quo ad hoc par fuerit poteſtas, quo ad poteſtatem tamen extraordinariam, & majoritatem, ac Primatum Petrus cæteris Apoſtolis fuit ſemper prælatus ſecundùm apertiſſimos Evangelii textus *Ioan.* 21. ubi ter geminata vice curam ſuarum ovium ſpecialiter Petro Chriſtus commendavit, & *Matth.* 16. *Super hanc Petram ædificavit Eccleſiam ſuam*. Enimverò caput viſibile in Eccleſia eſſe debere conſtanter hactenus obtinuit: ita enim fuit in Synagoga Judaica (quæ erat Figura Eccleſiæ) ſummus Sacerdos: ita ante Aſcenſionem Chriſti ipſe Chriſtus, poſtea Petrus & Succeſſores ejus, ut quidquid in contrarium pugnarint hæretici, tamen revera *nec portæ inferi* juxta Chriſti promiſſionem. *d. cap.* 16. *Matth. potuerint prævalere*. Quis namque doceat oves errantes? quis interpretetur genuinum Scripturæ ſenſum ab Hæreticis toties diſcerptum, & perverſè expoſitum? quis reparet lapſos, ſi Paſtor viſibilis non eſt? Hinc fit quòd Hæretici poteſtati Eccleſiæ, & Dei ordinationi reſiſtentes in infinitas ſectas, & errores abeant, & quisque ſibi fingat fidem, & doctrinam ſecundùm peſſimam proprii cordis concupiſcentiam. Sed hæc ad controverſias fidei remittimus.

Ad noſtrum propoſitum nullum eſt dubium, 3
quin Papa (ſic dictus à Græca voce, *papos*, id eſt: *pater patrum*. Gloſſ. *in præmio Clem. V. Papæ*) tanquam caput omnes Dignitates & Ordines Hyerarchiæ Eccleſiaſticæ præcedat; unde & Ordinarius Ordinariorum dicitur, ac cum quolibet Ordinario aut Prelato inferiori concurrentem jurisdictionem habet, ita ut quilibet omiſſo ſuo Ordinario poſſit immediatè Romæ apud ſummum Pontificem agere, *cap. cuncta per mundum*. 17. *cap. per principalem*. 21. *cauſ.* 9. *quæſt.* 3. Gonzalez *ad Regulam*. 8. *Cancellariæ in præmio* §. 1. *num.* 8.

Sed hic ingens diſputatio inter Politicos & 4
Eccleſiaſticos movetur, numquid Papa etiam major ſit Imperatore tam dignitate, quàm jurisdictione?

Si de ſola præeminentia dignitatis loquamur, ſatis declaratum eſt. *in cap. duo ſunt*. 10. *diſt.* 96. *in cap. ſolitæ*. 6. *hoc tit.* dignitatem Pontificiam præſtare Imperatoriæ ſicut ſolem lunæ. *Noſſe debueras*, reſcripſit Innocentius III. Imperatori Conſtantinopolitano *in d. cap. ſolitæ. quòd fecit Deus duo magna luminaria in firmamento cœli: luminare majus, ut præeſſet diei; & luminare minus, ut præeſſet nocti; utrumque magnum ſed alterum maius. Ad firmamentum igitur cœli, hoc eſt, univerſalis Eccleſiæ fecit Deus duo magna luminaria, id eſt, duas inſtituit dignitates, quæ ſunt Pontificalis Authoritas, & Regalis poteſtas, ſed illa, quæ præeſt diebus, id eſt, ſpiritualibus, maior eſt; quæ verò carnalibus, minor, ut quanta eſt inter Solem, & Lunam, tanta inter Pontifices & Reges differentia cognoſcatur.*

Et quid mirum ſi in Chriſtianitate Caput & Chriſtum repręſentans ejus Vicarius in maiore pre reliquis omnibus dignitate cenſeatur.

Verùm nodus eſt intricatior, utrum maioritas Pontificis eo uſque protendatur, ut ipſius iurisdictioni Imperator, non tantùm in ſpiritualibus, ſed etiam in temporalibus ſubiectus ſit? Tres ſunt in hac materia diverſe Doctorum opiniones. *Prima* eſt abſolutè negantium, & fundatur *in cap. ſuſcipitis*. 6. *cap. quoniam*. 8. *diſt.* 10. *cap. cum ad verum*. 6. *diſt.* 96. *cap. convenior*. 21. *cauſ.* 23. *quæſt.* 8. in quibus locis videtur Imperatori propria, & Pape non ſubiecta poteſtas aſſignari; ita in *d. cap. cùm ad verum Chriſtum ventum eſt, nec Imperatores iura Pontificis arripuiſſe, nec Pontifices iura Imperatorum uſurpaſſe*, quamvis priùs Romani Imperatores & Pontifices maximos ſeſe intitularent.

Altera ſententia affirmat, Papam habere etiam temporalem, & laicam ſuperioritatem in toto mundo maiorem, quàm habeat Imperator, & etiam in ipſum Imperatorem ſaltem *habitu*, quamvis *actu* non ſemper exerceat, pro qua opinione allegant *extravag. unam Sanctam. hoc tit.* ubi dicitur: *omnem humanam creaturam ſummo Pontifici ſubeſſe, & Petro utrumque gladium ſpiritualem & temporalem conceſſum, & oportere gladium ſub gladio eſſe, & temporalem Authoritatem ſpirituali ſub iici poteſtati*. Atque hinc factum aiunt, quòd authoritate Pape Imperium à Grecis ad Germanos in perſonam Caroli magni circa annum ſalutis 776. translatum ſit ſecundùm text. & Gloſſ. *in cap. venerabilem*. 34. *de Electione*. Item hinc fieri, quòd Papa Imperatorem electum confirmet, confirmatum coronet, & coronatum rurſus ex juſta cauſa deponat; ſicut *in cap. ad Apoſtolicæ*. 2. *de Sententia & re iudicata*. *in* 6. habetur ſententia, qua Innocentius III. Fridericum II. Imperatorem depoſuit. Pluribus argumentis hanc ſententiam propugnat Azorius. *Inſt. moral. p.* 2. *l.* 10. *cap.* 6.

Tertia ſententia utramque præcedentem non nihil

Digitized by Google

hil conciliat, ex qua conceditur ſummo Pontifici gladius & jurisdictio etiam *temporalis* ſuper omnes mundi Principes, non tamen abſolutè, ſed in ſuſſragium ſolummodo *ſpiritualis*, quatenus ſcilicet ea jurisdictio eſt neceſſaria, vel ſaltem utilis ad rectam Eccleſiæ & animarum gubernationem. Proinde quia plurimùm Eccleſiæ intereſt habere bonos Imperatores, non tyrannos, non hæreticos, non aliis flagitiis immerſos, ne ad exemplum Regis totus orbis corrumpatur, ideo ajunt, rectè convenit, Papam habere poteſtatem approbandi Imperatorem, confirmandi, imò & ex juſta cauſa deponendi. Cæterùm autem, ſi prædictus finis de Eccleſiaſtica indemnitate ſervanda non ſubſit, Papam nec poſſe, nec velle jura Imperatoria extra ſuum Romanum Territorium ſibi arrogare (niſi fortè tantùm caſualiter, quando aliquis Princeps abſolutus ipſius jurisdictione, ſe ultrò ſubiicere vellet) colligitur *ex c. per venerabilem. 13. Qui filii ſint legitimi. ex c. novit. 13. de Iudiciis.* & notanter *ex c. ſi duobus. 7. de Appell.* in quo dicitur, appellationem de rigore juris non valere, quæ à Judice ſæculari ad Papam interponitur; cùm tamen valere deberet, ſi Papa etiam abſolutè laicalem ſuperioritatem obtineret. Videatur latè Martinus Nav. *in Relectione. d. c. novit. in tertio notabili.* Martha. *de Iurisdict. parte 1. c. 16.* & Covar. *in Relectione. cap. peccatum. de Reg. Iuris. in 6. parte 2. §. 9. num. 7.* Humilius agnoſco judicium meum, quàm ut ſummorum Principum poteſtati limites ponere auſim. Sufficiat proinde ad præſens inſtitutum meis Studioſis aliorum DD. opiniones & ſententias prælegiſſe.

6 Prætereà ſummus Pontifex à nemine judicatur, ſed tota ipſius cauſa Dei judicio reſervatur. Unde in Judiciis, nec ut ſuſpectus recuſari, nec ab eo appellari poteſt, quia Papa Vicarius Chriſti in terris idem cum Chriſto in terris tribunal babere ereditur, ideoque ab eo ad Chriſtum appellari non poteſt, ſicut nec à Vicario Epiſcopi ad Epiſcopum. *cap. ſi Papa. 6. diſt. 40. cap. aliorum. 14. cauſ. 9. quæſt. 3.* Barboſa. *Iuris Eccleſ. lib. 1. cap. 2. num. 86. & 92.* Item à ſententia Papæ ad Concilium Generale appellantes incidunt in *Bullam Cænæ*, & excommunicationem ibidem Papæ reſervatam incurrunt: eſt enim Authoritas ſummi Pontificis ſupra Concilium, & in omnibus Conciliis excepta intelligitur: *cap. ſignificaſti. 4. de Elect.* Opponitur autem hoc loco textus in *cap. nos ſi incompetenter. 41. cauſ. 2. quæſt. 7.* ubi Leo Papa in querelis contra ſe propoſitis ſubjecit ſe judicio Imperatoris Ludovici, & Legatorum ejus. Sed Reſpondendum eſt, quòd illa ſubjectio non fuerit ex neceſſitate juris, ſed virtute humilitatis; nec tam Imperatori fuerit data juriſdictio in Pontificem, quàm potiùs Pontifex ad tollendum ſcandalum diffamationis ſuam coram eo innocentiam demonſtrare voluerit, ut propterea ille terminus *iudicium* in *d. c.* poſitus, non ſit accipiendus de judicio propriè dicto.

7 Eſt quoque ſummus Pontifex in ſtatu Eccleſiaſtico ſummus Princeps, & jure poſitivo ſolutus. *L. Princeps. 31. ff. de Legibus.* ita ut vi *coactiva* non teneatur, cum nullum habeat ſuperiorem humanum Legislatorem, cui obedientiam debeat, & cum quo non eadem vel majori poteſtate fungatur. *cap. innotuit. 20. de Electione.* Quamvis interim quo ad vim *directivam* & ſecundùm dictamen naturalis rationis, ut *quod quisquis iuris in alterum ſtatuit, ipſe eodem utatur*, etiam ſummus Pontifex legibus poſitivis morem gerere debeat, quatenus cauſa legis in ipſo eſt. Hinc ſummus Pontifex poteſt in omnibus canonibus juris poſitivi diſpenſare, licèt illi canones à Concilio generali conditi eſſent, quia eſt ſupra Concilium *d. cap. ſignificaſti. 4. & cap. innotuit. 20. de Electione.* Trident. *Seſſ. 25. de Reform. cap. ult.*

8 Quid autem dicendum de *Iure Divino*, anne etiam in iſto diſpenſare poteſt Pontifex? Diſtinguendum imprimis inter jus Divinum abſolutè, & de ſe omnes obligans, & inter jus Divinum, quod obligat tantùm ex præſuppoſito voluntate humana, ut in voto, & iuramento. Quando igitur Papa in voto aut iuramento diſpenſat, non eſt propriè diſpenſatio in iure Divino, ſed tantùm relaxatio ipſius voti & iuramenti, quo ſublato hoc ipſo ceſſat obligatio juris divini; ius enim divinum in hoc caſu tam diu obligat voventem, quàmdiu votum durat, ceſſante ergo vel ſublato voto ceſſat etiam iuris Divini obligatio. Quòd autem ſummus Pontifex ex rationabili cauſa poſſit votum tollere, non eſt aliquid exorbitans, aut inſolitum: quia etiam ſine authoritate Pontificis aliis pluribus caſibus voti obligatio ceſſare poteſt, puta ſi votum uxoris, filii familias, aut Religioſi, à marito, patre vel Abbate irritetur; aut ſi materia voti ex poſtfacto deficiat, majus bonum impediat &c.

Verùm circa ius Divinum abſolutè, & per ſe omnes obligans, diverſæ ſunt Doctorum opiniones. Nam aliqui, quos refert, & ſequitur Sanchez *de Matrim. lib. 8. diſp. 6. num. 5.* affirmant, poſſe ſummum Pontificem ius Divinum non tantùm declarare, ſed etiam ex gravi cauſa in eo diſpenſare; quam diſpenſandi poteſtatem ex commiſſione Dei eidem datam exiſtimant: quemadmodum, inquiunt, recta Eccleſiæ gubernatio petit, ut Prælatis inferioribus commiſſa ſit facultas verè ac propriè diſpenſandi in legibus Pontificiis in caſu aliquo particulari, quando neceſſitas occurrit, nec poteſt commodè adiri S. Pontifex, ita eadem recta gubernatio deſiderat, commiſſum eſſe Pontifici, ut in lege aliqua Divina verè diſpenſare poſſit ob neceſſitatem occurrentem, idque eò magis, quòd in priori caſu poſſit adiri Papa, quamvis non ita commodè, at in poſteriori non poſſit adiri Deus pro diſpenſatione.

Alii econtra communiùs docent, ſummum Pontificem in iure Divino propriè diſpenſare non poſſe, nam diſpenſatio cùm ſit actus iurisdictionis, requirit, ut diſpenſans ſit ſuperior lege, in qua diſpenſat. *Clem. ne Romani. 2. in princ. de Electione.* Papa autem non eſt ſupra legem Divinam. Item ille tantùm poteſt tollere legem, qui tulit, ſed Papa legem Divinam non tulit, ergo &c. Videatur Barboſa *Iuris Eccl. lib. 1. cap. 2. num. 120.*

Si Sanchez, & eius aſſeclæ admittant, ſicut admittere debent, eſſe quædam præcepta iuris Divini ita univerſaliter & rigoroſè obligantia, ut nulla poſſit dati ſufficiens cauſa, quæ tollat turpitudinem orientem ex transgreſſione illorum præceptorum, cuiusmodi præceptum eſt, *honorare parentes &c.* in aliis autem præceptis Divinis non niſi diſpenſationem ex gravi cauſa concedant, ſanè mihi videtur hæc quæſtio ut plurimùm eſſe de nomine. Sufficit, ſi Pontifex me poſſit eximere ob iuſtam cauſam ab obligatione legis Divinæ (v. g. à reſidentia in beneficio curato, quæ in Trident. *Seſſ. 23. de Reform. cap. 1.* dicitur iure Divino præcepta) ſive deinde per iſtam exemptionem dicatur diſpenſaſſe, ſive declaraſſe ius Divinum in tali circumſtantia locum non habere: & ideo ne etiam poteſtatem ſummi Pontificis in tam accuratam quæſtionem vocem, cuilibet liberum relinquo, quid hac in parte ſentire velit. Si cui verò placuerit ulteriùs diſputare contra Sanchez, legat Barb. *d. l.* ubi fundamento Adverſariorum reſpondet, quòd propterea in iure poſitivo aliquando liceat Inferiori diſpenſare

penſare in Lege Superioris, quia Legiſlator humanus non poteſt omnes caſus prævidere. *L. 10. cum ſeq. ff. de Legibus*: quod de Deo non videtur congruè dici poſſe, tanquam de perfectiſſimo rerum omnium proviſore, & præviſore.

9 Cæterùm poteſtas ſummi Pontificis communiter diſtinguitur in *ordinariam* & *abſolutam*. *Ordinaria* dicitur, quando Papa juxta vim *directivam* incedens ſtatutis Canonicis morem gerit, & vel ſecundùm ea diſponit, vel contra ea quidem, ſed non niſi ex urgente cauſa diſpenſat. *Abſoluta* verò poteſtas, quæ & alio nomine *plenitudo poteſtatis* appellatur, eſt, quando Papa juxta ſummam authoritatem, quam ſupra Canones habet contra eos pro ſuo arbitrio diſponit, aut diſpenſat. Porrò ſi ſummus Pontifex abſoluta poteſtate utatur, & nulla prorſus ſubſit juſta ratio, valet quidem actus ita factus, quia Papa abſolutè ſupra Canones eſt, ſed tamen ita indifferenter uti plenitudine poteſtatis non licèt: imò non deſunt, qui ipſum tali caſu peccati mortalis reum arguunt, quamvis alii benigniùs ſentiant, & ſecluſo ſcandalo, ac gravi alterius damno tantùm venialiter peccare judicent. Laym. *Lib. 1. tr. 4. c. 22. nu. 13.* Illa præterea dicitur *plenitudo poteſtatis* & clauſula *ex plenitudine poteſtatis* uti ſolet ſummus Pontifex, quando ex juſta cauſa diſpenſat, ſed in caſibus extraordinariis, in quibus aliàs non ſolet facilè diſpenſatio concedi, ut in ſecundo gradu conſanguinitatis, ad plures cathedrales Eccleſias, &c.

10 Ulteriùs licèt Papa ſoleat ardua expedire cum conſilio Cardinalium, in alienatione bonorum adhibere ſubſcriptionem, & conſenſum eorum, tamen abſolutè non obligatur; imò nec conſuetudine introduci poſſe, quod Papa ſolus nequeat ardua facere, tenent Allegati apud Tuſchum *litera S. concluſ. 5. num. 12.* non enim eſſet rationabile, ut Papa ſubjaceret inferiori, & hoc ipſo ſubjectus legi foret quo ad vim *coactivam*, quia ſub pœna nullitatis cogeretur adhibere ſolemnitates &c.

11 Pro coronide hujus §. breviter aliquid dicendum de illa quæſtione, quam quidam Doctores præſertim hæretici movent Romano Pontifici; utrùm donatio Territorii Romani Sylveſtro Papæ à Conſtantino Imperatore facta, ut refertur *in c. Conſtantinus. 13. diſt. 96.* ſit vera, & valida?

Ratio Negantium eſt, quòd cùm Hiſtorici, qui res geſtas Conſtantini Imperatoris accuratè ſcripſerunt, hujus donationis minimè faciant mentionem, ſed potiùs, quòd idem Imperator teſtamento facto hanc partem Italiæ, quam Pontifices poſſident, inter filios diſtribuerit; ideo dictum *cap. 13.* præſertim cùm ſit *palea*, & incerti authoris, de falſitate ſuſpectum videatur. Deinde non potuiſſe, exiſtimant, Conſtantinum Imperatorem tantam Imperii partem abalienare. Addunt Hæretici Chriſtum non elegiſſe ſibi Vicarium potentem dominum; ſed Piſcatorem pauperem, &c.

Verùm hæc tanti non ſunt, ut valeant jus Romani Pontificis evertere. Tria ergo probabimus contra Adverſarios I. Quòd *Imperator Conſtantinus territorium Romanum donaverit Papæ*. II. Quòd *potuerit donare*; & III. quòd *rectè donaverit*.

12 Quòd attinet ad primum punctum, probatur hæc donatio non tantùm ex *d. c. 13.* Gratiani, ſed etiam ex Decreto Conſtantini, quòd integrè traditur primo Conciliorum Tom. ab Ivone Carnot. *L. 4. tit. de Dignitate Rom. Eccl.* ab Iſyd. *in Tract. de Synodo. tit. de Nicæna Synodo* Caſtald. *in Tract. de Imperio. quæſt. 52.* ubi teſtatur, quòd hoc Decretum græcè & latinè fuerit repertum in Bibliotheca Conſtantinopolitana, Palatina, & Vaticana Romana, & plures alii ex antiquis Scriptoribus hujus Decreti teſtes ſunt apud Covar. *Variar. Reſol. lib. 4. cap. 16. ſub num. 8.* & Barb. *in Collect. ad dict. cap. 13. num. 5.* & qualiter Carolus Magnus, aliique ejus ſucceſſores hanc donationem expreſsè & ſolenniter confirmarint, habetur *in Clem. unica circa fin. de Jurejur. & in c. Ego Ludovicus, 30. diſt. 63.* Videant Acatholici in Chronico hoc noſtro ſeculo à Joan. Lud. Gottfrid cum figuris Matthæi Meriani Francofurti Germanico idiomate à ſuiſmet fauctoribus editum, ubi in ſecunda parte Monarchiæ Romanæ inter geſta Pipini & Caroli Magni diſſertè refertur, qualiter iidem Principes S. Pontificem defenderint, & ditiones ac territoria Romanæ Eccleſiæ à Longobardis violenter occupata militari manu recuperarint, ac eidem Eccleſiæ reſtituerint. Quare præfata teſtimonia de donatione Conſtantini etiam confirmat antiquiſſima & inconcuſſa Romanorum Pontificum poſſeſſio; quòd autem pro poſſeſſore ſit juris præſumptio, rem quam poſſidet eſſe ipſius, uſquedum Adverſarius contrarium oſtendat, notorii juris eſt, & poſſeſſio relevat, ab onere probandi, transferetque in Adverſarium. Imò tot ſeculorum poſſeſſio non tantùm *præſumptionem*, ſed pleniſſimam *præſcriptionem* & ſecuritatem meritò operata fuiſſet.

Non obſtat, quòd Hiſtorici dicti non meminerint hujus donationis (quod forſitan exinde provenit, quòd hæc donatio longiùs in effectum deducta non fuerit, neque commodè deduci potuerit ob potentiam adhuc Gentilium, & Hæreticorum, Gothorum item & Barbarorum in Italia graſſationem) eam tamen etiam non negant, & ex ſola omiſſione non infertur, quòd facta non fuerit. Licèt verò aliqua conjectura ex hac omiſſione oriatur, teſtimonium tamen tot aliorum Scriptorum accedente tanti temporis poſſeſſione iſtam conjecturam prorſus enervat, prout aliàs præſumptiones præſumptionibus eliduntur. *L. Divus. 7. ff. de in integrum reſtit.* & in antiquis ob difficultatem probandi etiam imperfectas probationes admitti, ſæpius alibi traditum eſt. De teſtamento Conſtantini æquè non conſtat authenticè, imò potiùs & magis ſpecificè de donatione, cujus verba formalia apud Authores habentur. Poſito etiam, quòd tale teſtamentum factum eſſet, adhuc incertum fuiſſet, an per id Imperator donationem ſemel legitimè factam revocare potuiſſet.

Alterum membrum, quòd Imperator *potuerit donare* territorium Romanum Pontifici, exinde probatur, quòd Imperium Orientale fuerit vera Monarchia, ubi populus omnem ſuam poteſtatem in Principem tranſtulit. *L. 1. ff. de Conſtitutionibus Principum*. Et Imperator fuerit ſupremus terrarum ſui imperii Dominus, adeóque potuerit etiam de re ſua pro arbitrio diſponere; prout Adverſarii concedere debent, qui teſtamentum Conſtantini aſſerunt, & propugnant. Neque tunc fuerunt tales Imperii Principes, quorum conſilio, & conſenſui Imperator ſtdiſſet alligatus, ſed tantùm Adminiſtratores, & Præſides Provinciarum. Imo ut nihil deeſſe videretur; Conſtantinus hanc donationem fecit cum omnibus Satrapis, & univerſo Senatu, Optimatibuſque ſuis, & cuncto populo Romano, qui omnes eam donationem utilem judicarunt; ſicut *in d. cap. 13.* ubi verba Conſtantini referuntur, expreſsè habetur. Deinde hodierni Imperatores Germani non tantùm hactenus, ſaltem plerique de hac donatione conqueſti non ſunt, ſed inſuper eandem verbis & factis abundè confirmarunt, ut etiam ſuperiùs allegatum, utique conſiderantes, quòd & ipſi Imperium ſuum Occidentale mediante Pontifice Rom. acceperint, juxta textum & Interpretes in *c. venerabilem. 34. de Electione*. & ſicut ipſi potuerunt Epiſcopis, & Archiepiſcopis territoria donare, aut ſaltem in feudum concedere; ita etiam Conſtan- 13

Engel in Decret. Lib. I.

timus Papæ. Prætereà per donationem Eccleſiæ factam non eſt conſiderandum Imperii temporalis præjudicium, ſed potiùs utilitas, cùm, quæ Eccleſiæ donantur, Deo donari cenſeantur, ex quo gratia major ad reportandos triumphos de devictis hoſtibus Imperatori accreſcit; Videatur textus elegans. *in d. c. Conſtantinus.*

14 Quòd autem 3. Imperator *rectè donavit* Sylveſtro Papæ territorium Romanum, monſtratur, tum ex hac laudabili in Deum pietate, juxta illud 1. *Paralipom. c. ult. v. 14. Tua ſunt omnia Domine, & quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi*; tum quia id factum eſt pro exaltatione Eccleſiæ Catholicæ, munitione contra Hæreticorum invaleſcentiam, & libertate in conſulendo ac proſpiciendo communibus Eccleſiæ neceſſitatibus remoto ſæcularis poteſtatis metu & impedimento meliùs tuenda. *cap. fundamenta, 17. de Elect. in 6.* tum denique quòd ita merebatur ingens beneficium Conſtantino Imperatori à Sylveſtro Papa in curanda ejus lepra, converſione ad fidem Catholicam, & ſacro Baptiſmo præſtitum, de quo videatur Covar. *d. loco.*

Nihil verò movere debet inane Hæreticorum argumentum, quòd Petrus fuerit pauper piſcator &c. quia id Chriſtus fecit, ut oſtenderet ſuam divinam virtutem non inniti humanæ ſapientiæ, juxta illud Pſalm. *Ex ore infantium perfeciſti laudem tuam.* & illud Pauli 1. *ad Corinth. 1. v. 27. Stulta mundi elegit Deus, ut confundat ſapientes*; poſtea verò ex hoc ipſo enituit divina virtus, quòd Eccleſia tam tenuibus initiis cœpta, tanta & tam crebra tyrannide impugnata, in tantùm excreverit, ut quaſi medullam humanæ poteſtatis, ſcilicet Romanum Imperium poſſideret, etiam *portis inferi non prævalentibus*, & verè impletum ſit illud Iſaiæ. *c. 61. v. 6. Vos ſacerdotes Domini vocabimini: miniſtri Dei noſtri dicetur vobis: fortitudinem gentium comedetis* (fuit autem omnibus Hiſtoricis teſtibus Urbs Romana verè *fortitudo gentium*) *& in gloria earum ſuperbietis*; quod ultimum verbum non de *ſuperbia* peccaminoſa, ſed exaltatione glorioſa intelligendum. Prolixiùs de hac quæſtione & materia etiam videri poterit Martha. *de Juriſd. p. 1. cap. 30. & ſeq.* De poteſtate autem S. Pontificis congregandi Concilium Generale & authoritate vid. infer. *in §. num. 43.*

---

§. II.

De Cardinalibus Romanæ Eccleſiæ.

SUMMARIA.

15. *Cardinales unde dicti, & quando inceperint.*
16. *Cardinales creat ſolus Papa, aliquando tamen ad nominationem Regum, ex omni Natione.*
17. *Cardinales cur utantur colore rubro?*
18. *Cardinales præcedunt omnes alias dignitates Eccleſiaſticas.*
19. *Cardinalium poteſtas enumeratur.*
20. *Cardinales ſoli hodie eligunt Papam, & ibi refertur c.* Hadrianus. *diſt. 63.*
21. *Papaliſia Electionis ſpecialia.*

Alia Summaria poſt §. 4.

15 Cardinales dicti ſunt, quaſi Romanæ Eccleſiæ, in quibus volvatur & regatur, *Cardines*; ſeu quia Sedi Apoſtolicæ, quæ axis eſt, & cardo aliarum Eccleſiarum, inſerviunt. Gloſſ. *in Extravag. execrabilis. 4. in v. Cardinalibus. de Præbendis.* Originem videntur habere Cardinales *figuraliter* quidem à Sacerdotibus Levitici generis, qui in veteri Teſtamento ſummo Sacerdoti miniſtrabant; *exemplariter* verò ab Apoſtolis, qui Chriſto Domino ſummo novi Teſtamenti Sacerdoti ſemper adfuerunt. Quamvis autem credibile ſit, ſemper ab exordio Eccleſiæ penes ſummos Pontifices fuiſſe quoſdam de Clero, qui ipſi ope & conſilio in rebus arduis ſuccurrerent, Cardinalis tamen nomen ante tempora Sylveſtri Papæ extitiſſe non conſtat; unde & ab ipſo creditur inventum; qui in ſexta Synodo Romana, quam poſt Conſtantini Imperatoris converſionem celebravit, ita legitur ſtatuiſſe: *à Subdiacono uſque ad Lectorem omnes ſubditi ſint Diacono Cardinali.*

16 Cardinales creare ad ſolum Romanum Pontificem pertinet, ita tamen, ut & Imperatori, & aliis Regibus jus nominandi certas qualificatas perſonas ipſi Pontifici competat; quibus deinde Pontifex, ſi dignas compererit, Cardinalitiam dignitatem conferat, ad ſimilitudinem juris nominandi, præſentandi, inſtituendi, quod in inferioribus Beneficiis locum habet.

Sunt autem Cardinales ex omni natione viri ſelectiſſimi aſſumendi, ut unaquæque natio ſuum habeat in curia Romana Patrem tutelarem & Patronum.

17 Utuntur Cardinales galero & veſtitu rubro, quo deſignatur, quòd uſque ad mortem & ſanguinis effuſionem pro exaltatione ſanctæ fidei, & ſtatu Eccleſiæ Romanæ ſe intrepidos exhibere debeant, uti habetur ex formula illius Cæremoniæ, cum qua Cardinali galerus rubeus datur.

18 Præterea licet Cardinales non ſint omnes Epiſcopi, ſed quidam *in ſuis Titulis* tantùm Cardinales Presbyteri, Diaconi, aut Subdiaconi, nihilominus ſunt Epiſcopis, Archiepiſcopis & Patriarchis propter officium digniores: quia iſti unius privatæ patriæ, illi totius populi Chriſtiani utilitati præſunt, prout declaravit Eugenius IV. in ſua *Bulla*, quæ incipit: *Non mediocri*. Neque inconveniens eſt, quòd Cardinales quantùm ad officium præponantur Epiſcopis, quamvis Ordine ſint inferiores: nam & Archidiaconus ratione ſui officii præponitur Archipresbytero, licet ille tantùm Diaconus, hic Presbyter ſit. *cap. 1. de Offic. Archipresb.*

19 Cæterum circa poteſtatem, & prærogativam Cardinalium multa ſcripſit Barboſa *Juris Eccleſ. Univerſ. lib. 1. cap. 3. & 4.* inter quæ hæc ſunt præcipua.

I. Quòd Cardinales in Eccleſiis, quarum ſunt Titulares, & aliis eorum Titulis ſubjectis habeant juriſdictionem Epiſcopalem. *cap. his quæ 11. h. tit.*

II. Ex communi opinione Cardinales, etſi non ſint Epiſcopi, poſſunt conferre minores Ordines in propriis Titulis ſuis ſubditis, ac familiaribus. Tamburin. *de Jure Abbatum. tomo 1. diſput. 11. quæſt. 4. num. 4.*

III. Privilegium ex conſuetudine introductum habere dicuntur, quòd ad ſupplicium ductum poſſint veſſe, aut pileo tegendo liberare. Plures cit. apud Barb. *d. c. 4. nu. 61.*

IV. A ſententia ex voto Cardinalium & conſenſu lata non datur appellatio.

V. Cardinales orto ſchiſmate Concilium congregare poſſunt, ut ita Eccleſiæ pax reſtituatur, quamvis aliàs ſine Authoritate Papæ Concilia generalia convocare non liceat, ut inferiùs *in §. 4.* dicemus. Non tamen poteſt Collegium Cardinalium Sede Apoſtolica vacante quidquam poteſtatis vel juriſdictionis ad Papam pertinentis exercere, niſi aliquod tam grande vel evidens immineret periculum, ut omnibus & ſingulis Cardinalibus præſentibus videretur leviter occurrendum. *Clem. Ne Romani 2. de Electione.* & *Bulla* Pii IV. quæ incipit: *In eligendo.*

VI. Car-

VI. Cardinalibus data eſt poteſtas interpretandi Tridentinum Concilium de quibus Declarationibus *in Proœmio*.

20 VII. Jus eligendi Romanum Pontificem hodie penes ſolum Collegium Cardinalium eſt quamvis olim pro diverſitare tempotum ad electionem Pontificis quandoqne totus Clerus, & populus Romanus adhibitus ſuerit. *cap. 5. 7. quæſt.* 1. id tamen poſteà immutatnm eſt, ut dicemus. Imperatori quoque Carolo Magno ob inſignia ejus in Eccleſiam merita datum eſſe privilegium, ut poſſet eligere Romanum Pontificem, traditur *in c. Adrianus.* 22. *diſt.* 63. neque enim excedit vires Pontificis Laicum ad jus Spirituale per privilegium habilitare, prout ad jus patronatus omnes Laici habilitati ſunt. Non deſunt tamen Doctores, qui cum Azor. *Inſt. Moral. parte* 2. *lib.* 4. *cap.* 2. *quæſt.* 3. & Baronio *in Annalibus Eccleſiaſticis Anno Chriſti.* 774. *num.* 10. cenſeant, hoc privilegium vel commentitium, vel eo Imperatores non uſos fuiſſe; ſed fermè probabiliùs eſt, quòd Pontifices non toleraſſent in Decreto. Gratiani præſertim jam juſſu Greg. XIII. emendato & correcto illud *Cap. Adrianus.* niſi dictum privilegium Imperatori revera datum fuiſſet. Demum autem cùm experientia doceret, ex tanta multitudine eligentium, item & Imperatorum nimia poteſtate turbatam ſæpe potius quàm expeditam ſummi Pontificis electionem, ea per poſteriores Pontifices, & Concilia generalia ſolis Cardinalibus conceſſa eſt: privilegium enim propter abuſum & publicam utilitatem revocari poſſe, traditur *in Titulo de Privilegiis*.

21 Porrò electio ſummi Pontificis habet iſta ſpecialia.

I. Quòd non vocentur abſentes Cardinales, ſed tantùm expectentur per 10. dies computatos à morte Pontificis.

II. Quòd Cardinales eligentes, & præſentes à dictis decem diebus includantur *in Conclave*, ſinguli per ſingulas cellas, & cubilia.

III. Niſi intra tres dies, poſtquam *Conclave* ingreſſi ſunt, elegerint Pontificem, tunc per ſpatium quinque dierum ſequentium tam in prandio, quàm in cœna uno ſolo ferculo, & poſt hos dies ſine electione etiam elapſos, ſolo pane, vino & aqua debeant eſſe contenti.

IV. Licèt in aliis electionibus ſufficiat, ut *major & ſanior pars Capituli* in electum conſentiat, in electione tamen Pontificia *duæ tertiæ* Cardinalium, ſeu duæ partes, ſi totum Collegium in partes tres dividatur, requiruntur.

V. Ut iſta fideliter à Cardinalibus obſerventur, executores, & compulſores à jure, & aut oritate pontificia conſtituti ſunt præcipui Magiſtratus, & Domini loci illius, ſive Romæ ſive alibi, ubi electio Pontificis celebratur, prout iſta habentur *in c. licet. 6. de Electione. cap. 3. eodem tit. in* 6. tradit etiam Barb. *Iuris Eccleſ. lib.* 1. *cap.* 1. *num.* 39. ubi *num.* 58. exemplis, & ratione comprobat, quòd non requiratur, ut eligendus in Pontificem ſit de numero Cardinalium, ſed poſſit eſſe quicunque extraneus idoneus: quia *in d. cap. licet.* dicitur, quòd nulla exceptio opponi poſſit ei, qui à duabus partibus Cardinalium electus eſt.

Solennitatem autem, quæ fit Romæ cum noviter electo S. Pontifice, ex Authore SS. Cœremoniarum prolixè refert Majolus *in diebus Canic. tom.* 2. *colloq.* 6.

§. III.

De Legatis Sedis Apoſtolicæ.

QUia de Legatis Sedis Apoſtolicæ ſupra ſpeciali Titulo *de Officio Legati* actum eſt, eò me remitto.

§. IV.

De Patriarchis, Primatibus, & Archiepiſcopis.

SUMMARIA.

22. *Patriarchæ qui, & quot?*
23. *Primates qui?*
24. *Patriarcharum Poteſtas.*
25. *Archiepiſcopus quis?*
26. *Archiepiſcopi ſuperioritas & poteſtas.*
27. *Archiepiſcopi jurisdictio in ſuffraganeos an ſit tantùm in caſibus ſpecialiter à jure permiſſis?*
28. *Archiepiſcopus poſt Concil. Trid. qualem habeat jurisdictionem in criminalibus & civilibus Suffraganeorum cauſis.*
29. *Archiepiſcopus poteſt cenſuras ferre in Suffraganeos per ſe, non per Vicarium.*
30. *Archiepiſcopus in ſubditos Suffraganeorum regulariter jurisdictionem non habet.*
31. *Fallit caſibus hic expreſſis.*
32. *Iudex poteſt punire injuriam ſibi tanquam iudici illatam.*

QUamvis olim poſt Summum Pontificem ante Cardinales primum locum obtinuerint *Patriarchæ*, hodie tamen Cardinales de conſuetudine, & juris ratione præſunt Patriarchis tanquam unum Corpus conſtituentes cum ſummo Pontifice, & primarii Eccleſiæ Catholicæ Directores.

Patriarcha græcè *Summus*, ſeu *Princeps patrum* appellatur teſte Iſydoro *in c. Cleros. 1. verſ. Patriarcha. diſt.* 22
21. ſunt autem Patriarchæ alii principales, alii minùs principales. Principales in Eccleſia ſunt quatuor, nimirùm Conſtantinopolitanus, Alexandrinus, Antiochenus, Hyeroſolimitanus; quorum tres poſteriores tempore quidem priores ſunt, ſed Conſtantinopolitanus primus nominatur propter reſidentiam Imperatorum Græcorum in urbe Conſtantinopolitana. Minùs principales Patriarchæ dicuntur, qui inter Latinos Romani Pontificis indulgentia, vel ex inveterata conſuetudine Patriarchale nomen ſibi vendicant. Ejuſmodi ſunt Patriarcha Aquileienſis, Venetus, Æthiopiæ, & Indiarum.

Primates, qui à nonnullis Patriarchæ ſubinde di- 23
cuntur, ſunt quidam Archiepiſcopi potentiores, & majores Metropoles regentes, ut in Hiſpania Toletanus, in Germania olim Magdeburgenſis, hodie verò Celſiſſimus noſter Salisburgenſis. Sed quòd aliquis *Patriarcha minor* vel *Primas* appelletur, nihil in effectu tribuere, ſed tantùm augere titulum, quæ verò aliàs in jure de Patriarchis leguntur, de quatuor principalibus intelligi debere, notavit Barb. *d. tr. c. 6. n.* 10. & 49.

Porrò poteſtas Patriarcharum maximè in eo con- 24
ſiſtit, quòd Ordinarii habeantur omnium Archiepiſcoporum & Epiſcoporum ſui districtus, atq; ab his appel-

lationes jure recipiant, & crucem non tantùm in ſuo
Patriarchatu (ſicut Archiepiſcopi in ſua Provincia) ſed
ubique extra præſentiam ſummi Pontificis, vel Le-
gati ejuſdem *de latere* præſeferre poſſint. *cap. antiqua*.
23. *& Clem. Archiepiſcopo*. 2. *de Privilegiis* Barb. *d.*
cap. 6. Verùm quia hodie juxta Prophetiam. *Pſal.*
78 *Venerunt gentes in hereditatem Domini*, & primi qua-
tuor Patriarchatus Græci non ampliùs in poteſtate
Chriſtianorum ſunt, ideò qualem jurisdictionem, &
authoritatem noſtri Patriarchæ Latini habeant, ex
ſpecialibus eorum privilegiis, & conſuetudine ſingu-
lorum locorum petendum erit.

25 Archiepiſcopus Princeps Epiſcoporum dicitur:
Archos enim græcè *primum* vel *Principem* ſonat. *Metro-*
politanus quoque à menſura, ſive multitudine civita-
tum (dicitur autem *civitas* frequenter in Canonibus
Diœceſis Epiſcopalis, ſumendo partem pro toto, ſive
reſidentiam Epiſcopi pro toto ejus diſtrictu) ſuæ pro-
vinciæ nuncupatur *cap.* 1. *diſt.* 21. & quamvis textus *in*
d. cap. 1. videatur aliquam differentiam habere inter
Archiepiſcopum & Metropolitanum, tamen com-
munis eſt opinio, nullam eſſe, niſi fortè alicubi re-
periatur Archiepiſcopus, qui nullum ſub ſe Epiſco-
pum ſuffraganeum habeat: hic enim Archiepiſcopus,
non verò Metropolitanus, & Archiepiſcopus potiùs
titularis, quàm verus dicendus eſſet.

26 Obtinet autem Archiepiſcopus duplicem ſupe-
rioritatem.

I. Reſpectu ſuæ immediatæ Diœceſis, in qua ha-
bet illa jura, quæ cuivis alteri Epiſcopo competunt.

II. Reſpectu ſui Archiepiſcopatus, ſive *Provin-*
ciæ; & dicitur *Provincia* collectio omnium diœceſium
inferiorum Epiſcoporum Archiepiſcopo ſubjectorum,
qui & Epiſcopi Suffraganei dicuntur, quòd ſuffragen-
tur Archiepiſcopo in officio Epiſcopali, in conſecratio-
nibus, conciliis, aliiſque negotiis ipſum adjuvent.

Circa iſtam ſuperioritatem Archiepiſcopi reſpe-
ctu Provinciæ notanda ſunt ſequentia.

I. Quòd præſtantia Archiepiſcopi non ſit in
ſacro Ordine, ſeu in charactere ſpirituali, ſed in di-
gnitate majoris officii; hoc tamen officium quatenus
complectitur jura præcisè Archiepiſcopalia exercere
non poteſt ante ſuſceptum Pallium, ſicut ſupra in tit. *de*
Authoritate, & uſu Pallii: diximus.

27 II. Archiepiſcopus eſt Ordinarius omnium Epiſ-
coporum ſuæ Provinciæ. Non deſunt autem, qui do-
ceant, Archiepiſcopum in Epiſcopos nullam habere
poteſtatem, niſi in caſibus à jure nominatim expreſſis,
per textum in *cap.* 2. *§. ſed neque de Translatione Epiſcopi*,
ibi: *quia nonnumquam intelligitur prohibitum, quòd non*
invenitur conceſſum. Ita Hoſtienſis & alii citati à Qua-
ranta *in Summa Bullarii. Verbo Archiepiſcopi Authoritas*.
num. 10. Sed non video quomodo hoc jure defenda-
tur: ſi enim Archiepiſcopus Ordinarius dicitur Suf-
fraganeorum, teſte ipſo Quaranta. *d. loco. arg. cap.*
cognovimus. 6. *cauſa* 10. *quæſt.* 3. *cap. quia paſtoralis*.
11. *in princ. ubi* Abbas *n.* 2. & Barboſa *in Collect. num.* 4.
De Officio Ordinarii. cap. 1. *Eodem in* 6. quomodo non
habet fundatam intentionem in jure, ſicut quilibet
ordinarius Judex, qui regulariter poteſt omnia, quæ
ad jurisdictionem ordinariam pertinent, niſi ſpecia-
liter reperiantur excepta? Quòd ſi tantùm poſſet
ſpecialiter permiſſa, potiùs delegatus à jure, quàm
Ordinarius dicendus eſſet, Textus verò *in d. cap.* 2. nihil
probat: quia ibidem Pontifex non facit enunciatio-
nem univerſalem, ſed dicit *nonnumquam*, id eſt,
aliquando, & in materiis ſpecialiter ſummo Ponti-
fici reſervatis, ſicut ibi de translatione Epiſcopo-
rum ſermo eſt, intelligi prohibitum, quod non
invenitur conceſſum.

Hodie tamen noviter conſtitutum eſt per Tri-
dent. *Seſſ.* 24. *de Reform. cap.* 5. quòd cauſæ crimi-
nales Epiſcoporum graviores tantùm à ſummo Pon-
tifice, minores verò tantùm à Concilio provincia-
li, vel ab illo deputandis terminentur.

Hanc Trident. conſtitutionem à S. Congr. Card. 28
etiam ad cauſas *civiles* extenſam refert Barb. *d. lib.* 1.
cap. 7. *ſub num.* 46. & *in Collect. ad Trid. d. c.* 5. *num.* 7. Sed
antequam dicta Card. declaratio in forma authentica
exhibeatur, non poſſum adduci, ut credam Concilii
Congregationem hoc ſtatuiſſe, idque ex ſequentibus.
Enimverò ante Concilium indubitatum & apud Do-
ctores receptum fuit, Archiepiſcopum tanquam Judi-
cem ordinarium poſſe cognoſcere de cauſis civilibus
ſuffraganeorum. Abb. & Barb. *in d. c. paſtoralis*. 11.
de Officio Ordinarii. Scaccia *de Appell. quæſt.* 8. *num.*
98. Concilium autem Trident. nec verbo cauſarum
civilium exceptionem fecit; cùm ergo tantùm cauſa-
rum criminalium meminerit, potiùs infertur, quòd
exceptio de cauſis criminalibus firmet regulam in
cauſis civilibus non exceptis: neque enim plus de
jure veteri cenſetur correctum, quàm expreſſum. *L.*
præcipimus. 32. *in fine. Cod. de Appellat.* & quòd
Cardinales poſſint quidem Concilium declarare,
non verò ultra proprietatem verborum extendere,
in Proœmio Decretalium dictum eſt. Præſertim verò
hæc Cardinalium declaratio in iſtis locis, ubi rariſ-
ſima ſunt Concilia provincialia practicari non poſſet,
& per quam difficile foret in quacunque cauſa Roma-
num Pontificem accedere, partes ſumptibus gravare,
& jus Metropolitani intervertere.

III. In caſibus ad jurisdictionem Archiepiſcopi 29
pertinentibus, cùm rationabilis cauſa fuerit in ſuos ſuf-
fraganeos cenſuras ferre poteſt, ita tamen, ut non ſta-
tim ad excommunicationem deveniat, ſed priùs in-
greſſum in Eccleſiam interdicat, ne per excommuni-
cationem Epiſcopi mox ſua jurisdictione cum Eccle-
ſiæ diſpendio privetur. Item ut per ſe Archiepiſcopus
cenſuras ferat, non per Vicarium: quia Vicarius in
Epiſcopos Suffraganeos cenſuras ferre prohibetur pro-
pter reverentiam Pontificalis officii, niſi Archiepiſco-
pus in remotis exiſtat. *c.* 1. *de Officio Ord. in* 6.

IV. In ſubditos Suffraganeorum Archiepiſcopus 30
regulariter nullam jurisdictionem habet. *c. paſtoralis*.
11. *de Officio Ordinarii. cap. venerabilibus*. 7. *de Senten-*
tia excomm. in 6. Quare nec eos in prima inſtantia judi-
care poteſt. *cap. duo ſimul.* 9. *de Officio Ordinarii*; Et cen-
ſet Panorm. *in d. c. paſtoralis. num.* 2. ſi Epiſcopus contra
ſuum ſubditum litem habeat, quòd non debeat eum
convenire coram Archiepiſcopo, qui non eſt iu-
dex immediatus illius ſubditi; neque tamen etiam
ipſe Epiſcopus debeat eſſe Judex in cauſa propria,
ſed coram arbitris electis res expedienda ſit; à quibus
tanquam arbitris iuris & neceſſariis dabitur ad Ar-
chiepiſcopum appellatio. arg. *cap. ab arbitris*. 11. *de*
Officio Deleg. in 6. Inſuper non poteſt Archiepiſcopus
compellere ſubditum ſui ſuffraganei, ut teſtimonium
coram ſe dicat, ſed debet id facere per literas requi-
ſitorias, ſeu *mutui compaſſus*, quia teſtis non poteſt
compelli, niſi à ſuo immediato Judice. *cap.* 1. *§. neque de*
Foro competenti in 6. Quaranta *d. loco n.* 12. Verùm hæc re-
gula huius notandi quarti habet aliquas exceptiones.

Nam V. in appellatione propter effectum noto- 31
rium devolutivum & in viſitatione Provinciæ Archie-
piſcopus acquirit iurisdictionem in ſubditos ſuffraga-
neorum. *c. Romana*. 3. *de Appell. in* 6. *c. fin. de Cenſibus in* 6.
ubi dicitur, quòd Archiepiſcopus, dum viſitat Pro-
vinciam, poſſit confeſſiones ſubditorum Suffraganeo-
rum audire, & abſolvere à caſibus ſuo Epiſcopo reſer-
vatis, & à cenſuris.

VI. In Vicarium Epiſcopi Suffraganei Archie-
piſcopus etiam iurisdictionem habet, ſi delinquat in of-
ficio ſibi commiſſo, ſi impediat cauſam appellationis
delatam ad Archiepiſcopum, ſi utatur iurisdictione

ſui

ſui Epiſcopi excommunicati, ſi non ſervet privilegia Sedis Apoſtolicæ. *cap.5. & ibi Gloſſ. in v. rationabili. de Officio Vicarii. in 6.*

VII. Crimina notoria, quæ commiſerunt ſubditi Suffraganeorum, Archiepiſcopus punire poteſt etiam extra viſitationem, & appellationem *cap. 1. §. ſanè de Cenſibus in 6.* quod tamen Sylveſter *V. Archiepiſcopus*. rectè putat procedere, ſi Suffraganeus in puniendis illis criminibus ſuerit negligens; videtur proinde monitio Archiepiſcopi præcedere debere.

VIII. Poteſt punire ſubditos Suffraganeorum, qui ſibi, nuntiis, aut familiæ ſuæ in exercitio juriſdi-
32 ctionis injuriam intulerunt. *cap. 1. de Pœnis in 6.* Quaranta. *d. loco n. 23.* ſicut Judex quilibet poteſt punire injuriam ſibi illatam propter reverentiam Judicis, ne cogatur coram alio Judice litigare *L. nullum. 14. Cod. de Teſtibus* Gail. *lib. 1. Obſerv. 39.*

IX. Archiepiſcopus poteſt præcipere Suffraganeis, ut per ſuas diœceſes ſerventea, quæ ipſe ſervat in ſua, modò ſint ſundata in jure communi, vel ſtatuta in Concilio provinciali; unde & poteſt pravam conſuetudinem tollere, & contravenientes ſuo mandato punire, quia ad ipſum ſollicitudo totius Provinciæ pertinet. *cap. Deilectus. 30. de Simonia, &* Quaranta. *d. n. 23.*

X. Poteſt alicui prædicationis officium in tota ſua Provincia, adeòque etiam in diœceſibus Suffraganeorum interdicere, & maleſactorum promeritum extra totam ſuam provinciam relegare *cap. Tuarum. 11. de Privileg. cap. 2. & ibi.* Barb *num. 4. de Arbitris.*

XI. Supplet negligentiam, vel Juriſdictionem, ſi Epiſcopus Suffraganeus ſubdito denegat abſolutionem, diſpenſationem juxta circumſtantias rei, & perſonæ de æquitate debitam, executionem ultimæ voluntatis, inſtitutionem ad præſentationem Patroni &c.

XII. Poteſt concedere indulgentias, nimirum in dedicatione Eccleſiæ cujuslibet annum unum, in anniverſario dedicationis 40. dies, quæ proſint etiam ſubditis Suffraganeorum ad eas lucrandas advenientibus, *juxta cap. cum ex eo. 14. & c. ſeq. de Pænitentia & remiſſ.*

Demum ratione rei ſitæ, contractus ac delicti non eſt dubitandum, quin ſubditus Suffraganei coram Archiepiſcopo rectè conveniatur, ſi in ejus diœceſi contraxerit, deliquerit &c. *c. fin. de Foro competenti.* quando verò Archiepiſcopus Concilium Provinciale convocare, aut Provinciam viſitare debeat, §. *ſequenti* dicemus.

---

§. V.

De Epiſcopis, eorum Officio, & Poteſtate.

SUMMARIA.

33. *Epiſcopus unde dictus?*
34. *Epiſcopi poteſtas diverſo reſpectu à Chriſto & à Papa.*
35. *Epiſcopus poteſt in ſua diœceſi, quod Papa in Eccleſia, qualiter intelligendum;*
36. *Epiſcopi poteſtas alia Ordinis, alia juriſdictionis.*
37. *Lex iuriſdictionis, & lex diœceſana.*
38. *Epiſcopus non conſecratus poteſt ea, quæ ſunt Ordinis delegare.*
39. *Epiſcopus circa iura Epiſcopalia habet fundatam intentionem in iure.*
40. *Diœceſium limites determinare tantùm poteſt Papa & ibi caſus notabilis.*
41. *Epiſcopus qualiter teneatur viſitare Diœceſes.*

Engel in Decret. Lib. I.

42. *Appellatio à viſitatione & correctione quando detur.*
43. *Concilia generalia convocat Papa & qualiter?*
44. *Concilium non eſt ſupra Papam, nec à Concilio dependet.*
45. *Conſtitutioni Conciliari non derogatur ſine ſpeciali mentione.*
46. *Concilia Provincialia convocat Archiepiſcopus, quando & qualiter?*
47. *Concilium diœceſanum quando & qualiter convocet Epiſcopus?*
48. *Diſpenſare contra Canones regulariter non competit Epiſcopo.*
49. *Diſpenſare quando poſſit Epiſcopus?*
50. Trident. ſeſſ. 24. de ref. cap. 6. *explicatur contra communem aliorum, quoad verba,* ex delicto.
51. *Irregularitas vel delictum quatenus debeat eſſe occultum, ut vigore Trident. diſpenſari poſſit?*
52. *Delictum quando dicatur deductum ad forum contentioſum.*
53. *Epiſcopus aliquando diſpenſat per EpiKiam in re levi, & ubi periculum eſt in mora?*
54. *Diſpenſatio an competat Epiſcopo, quando eſt dubium an res egeat diſpenſatione?*
55. *Diſpenſari an poſſit Epiſcopus ſecum ipſo?*
56. *Epiſcopus præcedit omnes ſæculares dignitates.*

Alia Summaria poſt. §. 6.

QUamvis nomen *Epiſcopi* antiquiſſimum ſit, non 33
ſolùm in veteri Teſtamento (juxta illud *Pſalm. 108. Epiſcopatum ejus accipiat alter*) ſed etiam apud Ethnicos Juriſconſultos uſitatum, *L. munerum. 18. §. 7. ff. de Muneribus & honoribus*, hodie tamen proprium factum eſt Chriſtianæ Religionis, veteri nihilominus ſenſu ſervato, ut adhuc ſignificet præcedentiam & præfecturam, quà Epiſcopus Clero ac populo præeſt. Unde Epiſcopi alio nomine etiam Speculatores, *in cap. 1. diſt. 21.* & Superintendentes, *in c. qui Epiſcopatum 11. cauſ. 8. quæſt. 1.* appellantur: *Epi.* enim Græcè *ſuper*, & *ſcopus* idem, quod *intentio* ſignificat.

Credit porrò Eccleſia Catholica juxta ſuperiùs dicta ad principium hujus tituli, eſſe quandam Hierarchiam Eccleſiaſticam, in eaque Epiſcopos ſuo loco divinitus à Chriſto inſtitutos, & majores tum ordine, tum jurisdictione eſſe Presbyteris, & ſicut in Evangelio legitur, Chriſtum alios Apoſtolos, alios Diſcipulos elegiſſe. *Luc. 6. & 10.* ita in locum Apoſtolorum Epiſcopos, & Diſcipulorum Presbyteros, aliosque Eccleſiæ Miniſtros ſucceſſiſſe. *cap. in novo. 2. diſt. 21. cap. quorum vices. 6. diſt. 68.* licet interim in primitiva Eccleſia, ubi fides Chriſtiana nec dum erat in multas orbis partes diffuſa, Epiſcopalis dignitas non ita enituerit, & Epiſcopi tunc Presbyterorum officio functi Presbyteris è contra poteſtas Epiſcopalis communicata, & propterea ſrequenter Presbyteri Epiſcoporum nomine appellati ſuerint.

Quare ulteriùs, ſi poteſtatem Epiſcopi in ſe con- 34
ſideremus, ea à Chriſto data eſt; ſi verò ſpectemus quo ad certas Diœceſes, & diſtrictus ac populos Epiſcopis ſubjectos, à ſummo Pontifice deſcendit, ad quem pertinet limites Diœceſium aſſignare, & populo de idoneis paſtoribus providere: quia ipſe eſt Paſtor univerſalis vocatus in plenitudinem poteſtatis, Epiſcopi verò tantùm in partem ſollicitudinis. *cap. qui ſe 12. cauſ. 2. q. 6. c. ad honorem. 4. de Authoritate & uſu Pallii.*

Unde quod communiter Doctores ſolent dicere cum Abbate *in c. etſi Clerici. 4. §. de adulteriis. de Iudiciis.* quòd Epiſcopus poſſit in ſua Diœceſi, quæ S. Pontifex in tota Eccleſia, niſi reperiantur ſpecialiter excepta, intelligendum eſt cum debita ſubordinatione ad ſummum Pontificem, & ſalvis legibus, ac conſtitutionibus Papalibus, quibus Epiſcopus ſubeſſe debet. *d. c. quiſe & ſeq. & Clem. ne Romani 2. de Elect.*

35 Dividitur autem *poteſtas* Epiſcopi in poteſtatem *Ordinis*, & poteſtatem *Iurisdictionis*; Poteſtas *Ordinis* dependet ab Ordine & charactere Epiſcopali, hic verò à Sacerdotio, & conſecratione. Et hæc poteſtas conſiſtit potiſſimùm in tribus, ſcilicet in confirmando, ordinando, & conſecrando, ſoletque exerceri in veſtibus & ornamentis pontificalibus.

36 Poteſtas *jurisdictionis* eſt, per quam Epiſcopus conſtituitur Judex, & Paſtor Eccleſiæ ſuæ, ut poſſit decidere lites, conferre beneficia, viſitare, corrigere &c. & datur hæc Poteſtas per Canonicam electionem ſecuta confirmatione.

37 Aliquando tamen hoc vocabulum *jurisdictionis* latiùs accipitur, ut etiam ea, quæ Ordinis ſunt, comprehendat, quatenus nimirùm Epiſcopus non alienis, ſed ſuis tantùm ſubditis, regulariter actus Ordinis impertiri valet. Hinc *in cap. dilectus*. 18. *de Officio Ordinarii* poteſtas Epiſcopi dividitur *in Legem Iurisdictionis*, & *Legem Diæceſanam*, & teſte Gloſſ. ibidem per Legem *Iurisdictionis* intelliguntur omnia ea, quæ *in dando* conſiſtunt, ſive deinde ex *Ordine*, ſive ex *Iurisdictione* Epiſcopi procedant, ut dare Ordines, confirmationem, conſecrationem, beneficia, ſententias & ſimilia. *Ad legem Diæceſanam* autem referuntur, quæ conſiſtunt *in recipiendo*, id eſt, quæ Epiſcopus à ſuis ſubditis exigere & recipere poteſt, ut cathedraticum, charitativum ſubſidium & portionem canonicam &c. Ita etiam intelligendum eſt, quod dici ſolet, omnia Monaſteria regulariter eſſe exempta *à Lege Diæceſana Epiſcopi*, excepta procuratione viſitationis. *cap. venerabili.* 24. *de Cenſibus.* & portione canonica, *cap. requiſiviſti*. 15. *verſ. ſecus autem. de Teſtamentis*. non verò *à Lege Iurisdictionis*, niſi ſpeciali privilegio vel præſcriptione munita ſint Qua de re dixi *de Privilegiis Monaſteriorum. Privilegio*. 3.

38 Licèt Porrò Epiſcopus non conſecratus ea, quæ ſunt *Ordinis*,, per ſe exercere nequeat, poteſt tamen alteri Epiſcopo delegare ſeu licentiam concedere, ut loco ſui ordinationes, conſecrationes, aliaque quæ Ordinis Epiſcopalis ſunt, peragat. Textus & Interpretes *in cap. ſuffraganeis*. 11. *de Electione*: eſt enim delegatio actus jurisdictionis, quam Epiſcopus per canonicam electionem, inſtitutionem, & confirmationem citra etiam conſecrationem conſequitur. Non obſtant regulæ juris, quod quis per ſe non poteſt, id etiam non poteſt per alium; Item nemo poteſt plus juris in alium transferre, quàm ipſe habeat. *L. nemo plus juris.* 54. *ff. de R. I.* Nam ℞. cum Panor. *in c.* 1. *de Translatione Epiſcopi num.* 10. has regulas procedere, ſi delegatus id, quod facit, ex mero jure delegantis facere debeat, ut ſi alicui de cætero nullam jurisdictionem habenti Epiſcopus cauſam judicialem committat; ſecus verò, ſi Delegatus habeat priùs propriam poteſtatem & habilitatem ad actum exercendum, & tantùm deſit ipſi licentia reſpectu loci.

39 Quod ſi Epiſcopo ab alio æquali vel inferiori Prælato intra fines ſuæ Diœceſis ſuper illis, quæ ad ordinem vel jurisdictionem Epiſcopalem pertinent, lis moveatur prætendendo aliqua Epiſcopalia jura, vel exemptionem à jurisdictione Epiſcopi, onus probandi non incumbet Epiſcopo, quamvis actor ſit, ſed alteri adverſario ſuo, quia Epiſcopus habet fundatam præſumptionem in jure pro ſe, quòd omnia iſta ad ipſum pertineant, niſi contrarium oſtendatur. *cap. Conquerente.* 16. *de Officio Ordinarii. cap. cum non liceat.* 12. *cap. cum olim.* 18. *de Præſcript. cap. cum perſonæ.* 7. *de Privilegiis in* 6.

40 Limites autem & fines Diœceſium aſſignare, reſtringere, vel extendere nec ad Epiſcopum, nec Archiepiſcopum, ſed ad Summum Pontificem pertinet. Ideo notabilem deciſionem ponit Aloyſius Riccius *in Praxi fori Eccleſiaſtici. deciſ.* 542. *in veteri editione*, quòd Archiepiſcopus Neapolitanus non potuerit concedere domui Epiſcopo Averſano in Civitate Neapolitana, eamque efficere Diæceſis Averſanæ, ut Epiſcopus Averſanus in tali domo Neapoli ob majorem ſuam commoditatem habitando diceretur reſidere in loco ſuæ Diæceſis ad evitandas pænas juris præſertim Concilii Trident. *Seſſ.* 23. *de Reform. cap.* 1. contra non reſidentes Epiſcopos latas.

Præterea cùm Epiſcopi & Eccleſiarum Prælati per ſanctum Spiritum conſtituti ſint, ut evellant & diſſipent vitia ſubditorum, econtra ædificent, & plantent virtutem, & religionem Chriſtianam, ideò de jure incumbit Epiſcopo, ut propriam Diæceſin per ſeipſum, aut ſi legitimè impeditus fuerit, per ſuum generalem Vicarium ſingulis annis viſitet, & ſi quot annis totam propter ejus latitudinem viſitare nequeat, ſaltem majorem ejus partem viſitare non prætermittat, ut tota viſitatio biennio compleatur. Trident. *Seſſ.* 24. *de Reform. cap.* 3. Sed quia hoc decretum licèt ſaluberrimum Ordinariis ſatis moleſtum, & Eccleſiis ob procurationem, ſeu ſumptus viſitantibus præſtandos nonnihil grave videtur, propterеà hæc Diæceſis in plurimos Archidiaconatus & Decanatus diſtributa eſt, in quibus Archidiaconi, & Decani certis temporibus debent ſynodos & viſitationes peragere, ac omnia acta, & qualiter cura animarum ubique adminiſtretur ad Conſiſtorium tranſmittere, quo remedio adhibito poſſunt Ordinarii excuſari rariùs generales viſitationes inſtituendo, dummodo non prorſus tollantur. 41

A Metropolitanis verò etiam poſt plenam, & totaliter viſitatam propriam Diæceſin non debent viſitari Cathedrales Eccleſiæ, neque Diæceſes ſuorum ſuffraganeorum, ſeu Comprovincialium, niſi ex cauſa, quæ in Concilio Provinciali prius cognita & approbata fuerit. Trident. *d. cap.* 3.

Cæterum quia ſæpe fit, ut rei criminum ad evitandas pænas & Epiſcoporum ſubterfugienda judicia querelas & gravamina ſimulent, ac per appellationem ad ſuperiorem Epiſcopi proceſſum impedire nitantur, ne remedio ad innocentiæ præſidium inſtituto ad iniquitatis defenſionem abutantur, conſtituit idem Conc. Trid. *Seſſ.* 13. *de Reform. cap.* 1. ut cauſas viſitationum, correctionum morum, aliaſque criminales ante definitivam ſententiam nulla appellatio impediat, vel ſuſpendat, niſi tale gravamen alicui inferatur, quod per definitivam nequeat reparari. 42

Item etiam, ſi Epiſcopus procedat contra exemptos, alioſque privilegiatos in caſibus à jure non permiſſis, dari, & admitti debere appellationem refert Barb. *in Collect. ad d. c.* 1. *n.* 1. Videatur quoque elegans textus & adhortatio ad Epiſcopos in *eodem c.* 1. qualiter in correctione juxta monitum Apoſtoli debeant potius eſſe paſtores, quam percuſſores, arguere, obſecrare, increpare in omni bonitate, & patientia, niſi quatenus delicti gravitas, vel delinquentis contumacia ad aliorum terrorem acriorem ſubinde caſtigationem requirit. Alia de viſitationum materia *in Tit. de Cenſibus* traduntur.

Ulteriùs ad officium Epiſcopi pertinet Synodum, ſeu Concilium convocare. Sunt autem Concilia alia *Generalia*, ſive *Oecumenica* totius Eccleſiæ, alia *Provincialia*, & alia *Diæceſana*. Concilia *generalia* Authoritate ſummi Pontificis legitimè congregantur, quibus extra urbem non ſolet per ſe, ſed per Legatos ſuos intereſſe; aliter verò congregata Concilia illegitima & nullius authoritatis habenda ſunt. Legitur quidem aliquando ab Imperatoribus congregata fuiſſe Concilia, id tamen vel de facto attentatum fuit, vel Eccleſia præcipiente, rogante, vel approbante, ut patet *ex diſt.* 17. *per totam*, ut nimirum Imperatores ſua potentia, & brachio ſæculari Concilii libertatem & authoritatem manutenerent ac defenderent. 43

Si contingeret, quòd abſit, Papam de hæreſi diffa-

Digitized by Google

diffamatum vel *ſuſpectum* eſſe, nolleque Concilium generale convocare, vel ſchiſma in Eccleſia oriri, tunc Concilium per Cardinales, vel ſaltem duas eorum partes, illiſque negligentibus vel recuſantibus per Patriarchas, & his etiam nollentibus per Imperatorem, & alios Prælatos Eccleſiaſticos convocari poſſe tradit Sylveſt. V. *Concilium n. 6. & 7.* ubi etiam dicit, videri quidem eſſe in arbitrio Papæ, quos & quot velit ad Concilium vocare, nec eſſe curandum de diminuto numero propter illud Chriſti: *Matth. 18. v. 20. ubi ſunt duo, vel tres in nomine meo congregati, ibi ſum ego, &c.* ſi tamen cauſa fidei ad extirpandas hæreſes, & ſchiſmata tractetur, omnes tunc Catholicos Epiſcopos vocari debere ait, cùm omnes tangat & concernat.

44 Cæterùm verò Concilium non eſt ſupra Papam, ſed ab eius Authoritate & approbatione dependet, nec ei poteſt legem præfigere, nec appellationem ab eo recipere. *cap. 4. de Elect. junct. Bulla: Cœnæ Domini*, nec etiam abſolutè loquendo in definitione Articulorum fidei neceſſariò à Concilio dependet, ut tradunt communiter Doctores apud Caietanum *Opuſculo de Authoritate Papæ.* quia Chriſtus, dum *Matth. 16. v. 18.* promiſit *Eccleſiam ſuam fundare ſupra Petrum, contra quem Portæ inferi*, & conſequenter errores, *non prævalerent*, non reſtrinxit poteſtatem Petri, & ſucceſſorum eius ad generale Concilium; ſolent tamen Pontifices pro maiori populi Chriſtiani ædificatione, & fiducia Conciliorum ſententiæ plurimum tribuere, nec facilè ab ea recedere, neque eorum decretis ſine ſpe-
45 ciali clauſula, & mentione derogare. Unde communiter etiam dicunt Doctores, quòd conſtitutioni vel Canoni in aliquo Concilio generali edito non cenſeatur per reſcriptum Pontificium contrarium derogatum, niſi quatenus de eo mentionem facit. Colligitur *ex cap. nonnulli. 28 ubi* Felinus *num. 3. de Reſcriptis.* Sanch. *de Matrim lib. 3. diſp. 26. num. 7.*

46 Concilia provincialia convocat Metropolitanus per ſe ipſum, aut eo legitimè impedito, ſuffraganeus antiquior ſingulis trienniis poſt octavam Paſchæ, aut alio commodiore tempore pro more cuiuslibet Provinciæ.

Ad hoc Conſilium vocandi ſunt omnes Suffraganei Archiepiſcopi. Item Epiſcopi nulli Archiepiſcopo ſubiecti aliquem vicinum Metropolitanum ſemel eligere, in eiuſque Synodo Provinciali cum aliis intereſſe, & quæ ibi ordinata fuerint, obſervare debent. Tridentinum *Seſſ. 24. de Refor. c. 2.* Præterea etiam vocandi ſunt alii omnes, quibus de iure vel conſuetudine competit ut interſint, Trid. *d. l.* competit autem Cathedralium Eccleſiarum Capitulis, maximè circa illa negotia, quæ ipſa Capitula principaliter concernunt, *c. fin. de his, quæ fiunt à Prælatis.* Ne tamen Eccleſiæ divino officio deſtituantur, ſi omnes Canonici ad ſynodum Provincialem abirent, ideo ſufficit nomine Capituli mittere Procuratorem *d. c. fin. ubi* Pan. *n. 4.* hunc vero Procuratorem non habere in Concilio vocem *deciſivam*, quæ tantùm Prælatis competit, ſed *conſultivam* cum pluribus tenet Quaranta *in Summa Bullarii. v. Concilium Provinciale v. quarto.* Abbates ad Concilium Provinciale regulariter quidem cogi non debent, *cap. Epiſcopus. 11. diſt. 18* ſed pertinent ad ſynodum Diœceſanam; expedit tamen eis ut veniant propter ſtatuta, quæ ibidem fiunt quandoque in eorum præiudicium, quæ præſentes tunc faciliùs impedire, quàm ex poſt facto in Synodo diœceſana reclamare poſſunt. Joan. Honorius *in Tit. de Conſtitut. n. 6.* Illi vero Abbates, qui habent populum, & territorium proprium, & iuriſdictionem quaſi Epiſcopalem intra ambitum alicuius Provinciæ, etiam ad Concilium Provinciale comparere debent, ita intelligendus eſt textus *in c. ut Apoſtolica. 6. de Privilegiis. in 6.* Quaranta. *d. loco verſ. quæro tertio.*

Concilium Diœceſanum celebrare debet Epiſcopus in ſua diœceſi, in primis ad recipienda Concilij Provincialis decreta intra ſex menſes, poſtquam Synodus Provincialis abſoluta fuit, & deinde ſingulis annis. Trid. *d. loco. c. fin. diſt. 18.* Ad hanc Synodum tenentur accedere omnes Abbates, qui nec populum, nec jurisdictionem quaſi Epiſcopalem habent, propter quæ ad Provincialem vocentur. Imò etiam Abbates exempti, ſi membra habeant, id eſt, capellas, vel Parochias non exemptas, eorum membrorum intuitu ad Synodum Diœceſanam accedere, & Epiſcopo pro non exemptis membris reverentiam & obſequium exhibere tenentur, honore tamen ſibi præ aliis Abbatibus ſervato, ut primum poſt Epiſcopum locum obtineant. *cap. ex ore. 17. de Privilegiis.* Porrò materia in his Conciliis tractanda eſt reformatio, vel conſervatio ſtatus Eccleſiaſtici, & rectæ adminiſtrationis curæ animarum, ut morum fiat moderatio, exceſſus corrigantur, controverſiæ componantur, & Eccleſiarum indemnitati conſilio ſalubri provideatur. Ritus autem & cœremoniæ faciendi Synodum diverſæ ſunt pro locorum diverſitate, & videri poterunt apud Barb. *de Officio Epiſcopi. parte 3. alleg 93.* Quaranta. *V. Concilium provinciale, & Verbo. Synodus Diœceſana.* 47

Pertinet etiam ad officium, & poteſtatem Epiſcopi quandoque in jure diſpenſare, circa quam poteſtatem aliqua notanda ſunt. 48

I. Quàmvis nonnulli cum Gloſſ. *in c. etſi clerici. 4. §. de Adulteriis. de Iudic.* & Piaſecio *in praxi Epiſcoporum parte 1. cap. 1. ſub num.* 60. cenſeant, Epiſcopum poſſe diſpenſare in omnibus caſibus, in quibus non eſt ei expreſsè prohibitum, probabilius tamen eſt, & receptius, Epiſcopum in Jure communi diſpenſare non poſſe citra juris permiſſionem, privilegium, vel conſuetudinem: ſi enim juxta notam juris regulam, *res eo modo diſſolvi debet, quo colligata eſt, l. nihil tam naturale. 35. ff. de R. I.* ſanè quia Epiſcopus legem Canonicam non tulit, eam diſſolvere non poterit; nec congruit, ut inferior ſubditus Legiſlatori, & qui ejuſmodi legi obedire tenetur, pro ſuo arbitrio in lege diſpenſet. *c. cum inferior. 16. hoc tit. c. dilectus. 15. de Temporibus ordinat. Clem. ne Romani. 2. in princ. de Electione.* Illud quoque dictum inter Doctores vulgare, quòd Epiſcopus in ſua Diœceſi poſſit ea, quæ S. Pontifex in tota Eccleſia, intelligendum eſt cum debita ſubordinatione, ut jam ſuperiùs explicatum eſt.

II. Tunc igitur regulariter, & ſepoſitis ſpecialibus privilegiis & conſuetudinibus diſpenſatio competit Epiſcopo, quando ei à lege ſivè Canone *expreſsè*, vel *tacitè* permittitur. *Expreſſæ* permiſſionis exempla habentur *in c. 1. de Filiis Presbyterorum in 6. c. ſane 2. de Cler. conjug. cap. & ſi clerici 4 §. de adulteriis de Iudic.* in Trid. *ſeſſ. 24. de refor. c. 6.* & pluribus alijs locis. Ex quo ipſo argumentum ſatis luculentum pro priori aſſertione deſumitur; fruſtra enim canones in certis caſibus expreſsè diſpenſationem concederent, ſi aliàs de jure Epiſcopo competeret. *Tacitè* permiſſam diſpenſationem Epiſcopo cenſent Doctores, quando textus Canonis *imperſonaliter* loquitur v. g. *diſpenſetur, diſpenſatio, poſſit diſpenſari &c.* non adijciendo per Sedem Apoſtolicam, vel Romanum Pontificem, ut in *c. præterea, 5. de Ætate & qualitate. c. veniens 2. De eo, qui cognovit. & cap. poſtulaſtis 7.* ubi Gloſſ. & Doctores *de Clerico excommunicato*: tunc enim, quia gratis concederetur diſpenſatio Papæ, cui aliàs competit, & leges accipi debent de caſibus dubitatis. *L. 2. ff. Ad municipalem.* cenſetur propterea illa facultas diſpenſandi data inferioribus Prælatis, quibus de jure non competeret. Panorm. *in cap. ultimo. de Poſtul. Prælat.* Barboſ. *de officio Epiſcopi. parte 2. allegat. 34. n. 21.* 49

Digitized by Google

50 In allegato porrò *c.6. Trid.* ubi notabilis & ampla poteſtas diſpenſandi *in omnibus cenſuris & irregularitatibus ex delicto occulto provenientibus, excepto occulto homicidio voluntario, & aliis deductis ad forum contentioſum*, conceditur Epiſcopo, advartendum eſt, quòd ad hanc facultatem tria concurrere debeant.

I. Ut irregularitas ſit ex delicto, ideoque ex communi interpretatione apud Barb. *in Collect. ad idem caput 6. n.24.* Epiſcopus diſpenſare non poterit, ſi aliunde proveniat v. g. ex bigamia, ex iudicio ſanguinis iuſto, ex illegitimis natalibus. Nomine quoque delicti etiam leviſſima culpa intelligitur tanquam in ordine ad diſpenſationem & materiam ſavorabilem. *L. in lege. 44. ff. ad L. Aquiliam.* Sed planè exiſtimo, aliquem erroris damnari non poſſe, qui generaliter doceret, Epiſcopum in quacunque *irregularitate occulta* rectè diſpenſare; cum enim hæc facultas diſpenſandi ſit privilegium nemini præiudicans, Epiſcopis & diſpenſandis ſavorabile, latiùs interpretari convenit, ut *delicti* nomine non tantùm veniat peccatum in genere moris, vel contra præceptum, ſed etiam defectus in virtute, perfectione, lenitate, & ſimilibus, ut in Bigamo, Judica ſanguinis &c. & delictum non tantùm ipſius irregularis ſed etiam alterius, qui irregularitati cauſam dedit, ſicut de diſpenſatione ſuper illegitimis natalibus ſuperiùs concluſimus. Aliàs manifeſtè ſequeretur aliquod iuris inconveniens, quòd nimirum delinquens ex delicto commodum reportaret, & eſſet melioris conditionis, quàm irregularis non delinquens. e. g. qui ſemel tantùm ceu aſſeſſor in Iudicio ſæculari votum iuſtum in cauſa ſanguinis dediſſet ad ſummum Pontificem, ille verò, qui aliquem, non quidem voluntariè ſed culpa ſaltem levi occidiſſet, ad Epiſcopum pro diſpenſatione mittendus foret; ſimiliter qui duas uxores legitimas duxiſſet, non poſſet diſpenſari ab Epiſcopo ad ordines ſuſcipiendos, & tamen poſſet, qui unam legitimam, & alteram de facto duxiſſet per polygamiam.

Dices, ſi hoc voluiſſet Concilium, non feciſſet *delicti* mentionem, ſed generaliter dixiſſet Epiſcopum in irregularitatibus diſpenſare poſſe. R. mihi videri id maximè ex ea cauſa factum eſſe, quòd Trid. ibidem non tantùm de *irregularitatibus*, ſed ſimul *cenſuris* Papalibus loquatur, quæ *ſine delicto* & quidem mortali non incurruntur, ut propterea vocabulum *delictum* cenſuras maximè reſpiciat.

51 II Requiritur ut irregularitas ſit *occulta*. ubi licet Garcias *de Benef. parte 7. cap. 11. num. 46.* & alii cenſeant, *delictum occultum* in præſenti materia dici, quod non poteſt probari iuridicè per teſtes duos; benignior tamen, & magis communis eſt ſententia eum Nav. *in Manu. cap. 27. ſub num.* 254. Piaſecio *d. n. 56.* hoc loco dici *occultum*, quod arbitrio prudentis Viri non eſt notorium apud pleroſque & divulgatum, licet poſſit probari per aliquot teſtes, & ſufficit tergiverſatione aliqua celari poſſe. *arg. cap. fin. de Cohab. Cleric.* Item *radicem delicti* eſſe attendendam, & ideò Epiſcopum diſpenſare poſſe in irregularitate, quam contrahit excommunicatus celebrans, quando excommunicatio eſt occulta, licet celebratio ſit manifeſta, cum communi docent Nav *Conſ. 2. de Clerico non ordinato miniſtrante.* & Piaſecius *d. loco*:

Quod ſi delictum ſit publicum in loco, ubi commiſſum, ſed occultum in loco, ubi diſpenſatio petitur, an tunc Epiſcopus diſpenſare poſſit, diverſæ ſunt Doctorum opiniones apud Barb. *in Collect. ad dictum c. 6. Trid. n.26.* Putarem ad mentem veroſimiliorem Concilii has diſcordantias in hunc ſerè modum componi poſſe, ut ſi diſpenſandus regreſſurus ſit ad locum delicti, & ibi victurus, obtineat ſententia *negativa*: foret enim non nibil ſcandaloſum, publicè ibidem ſcire delictum, & irregularitatem, & non ſcire canonicam diſpenſationem; *affirmativa* verò, ſi vel in loco diſpenſationis, vel alibi in divinis miniſtraturus ſit, ubi arbitrio Epiſcopi non eſſet proximum divulgationis periculum, aut delictum valde grave & enorme.

Tertium requiſitum eſt, *ne delictum ſit deductum ad forum contentioſum*, id eſt, quòd irregularis non ſit conventus in iudicio, vel criminaliter, vel civiliter; ſubeſt namque periculum, ne reus condemnetur, & ita delictum eius fiat notorium notorietare iuris. Dubitant quidem boc loco Doctores, an ut dicatur delictum ad iudicium deductum, debeat non tantùm citatio, ſed etiam litis conteſtatio interveniſſe? Mihi tamen probabilius videtur, ſolam citationem ſufficere; tum quod regulariter per citationem dicatur iudicium cæptum *cap. relatum. 19. c. gratum. 20. de Officio Deleg. juncto c. fin. de Officio Legati.* tum quòd utique periculum divulgationis apertè ſubſit, quando quis ex cauſa delicti in iudicium vocatur. Verùm hic notandum eſt, ad Epiſcopum redire ius diſpenſandi, ſi iudicium quoquo modo progreſſum non habeat actore fortè ab agendo deſiſtente, vel reo ex defectu probationum abſoluto, eo quòd tali caſu nulla ſubſecuta ſententia delictum occultum maneat. Riccius *in Praxi fori Eccleſiaſtici. part. 1. Reſolut. 459.* 52

III. Per quandam *EpycKiam*, ſeu benignam interpretationem, & tacitum ſive præſumptum conſenſum Pontificis diſpenſare poteſt Epiſcopus, tametſi nec expreſsè nec imperſonaliter concedatur, quando materia & negotium, de quo quæritur, eſſet leve, & parvi momenti; & quando, ſi expectandus foret Papalis conſenſus, magnum timeri poſſet ſcandalum, vel animarum periculum, vel aliàs urgens neceſſitas, difficilis ad Papam aditus, vel notoria ſupplicantis paupertas ſubeſſet. Nav. *in Manuali, cap. 22. num. 85.* Zerola. *in Praxi Epiſcoporum. Verbo. diſpenſatio. quæſt. 5.* prout in impedimentis matrimonii, poſtquam bona fide *contractum eſt*; vel ubi periculum in mora, diſpenſare poſſe Epiſcopum *in Lib. IV. in tit. 16.* trademus. Imò etiam ad Matrimonium *contrahendum* ex his principiis diſpenſare poſſe Epiſcopum docet Sanch. *de Matrimonio. lib. 2. diſp. 40. num. 7.* ſaltem in caſu maximæ neceſſitatis, ubi v. g. ex imperitia mulieris impedimentum criminis, aut affinitatis ex copula fornicaria hactenus diſſimulatum circa diem nuptiarum omnibus jam paratis Confeſſario detegeretur, nec poſſent nuptiæ ſine infamia differri, aut alius modus evadendi arbitrio prudentis viri inveniri. 53

IV. Quando dubium eſt juris aut facti, an res egeat diſpenſatione militantibus in utramque partem probabilibus rationibus, licere Epiſcopo diſpenſare ſecundùm [illegible] lem quorumdam ſententiam tradit Eman. Saa. *verbo Diſpenſatio num. 1.* ſed nullam in boc caſu propriè dictam diſpenſationem, tanquam à legibus non conceſſam, ſolam verò declarationem ad evitandum ſcandalum & meliorem cautelam admittit Sanch. *de Matrim. lib. 8. diſp. 6. n. 18.* qui duas limitationes potiſſimum circa dubium facti apponit: nimirum *primò*, ut ſi majores præſumptiones ſint pro impedimento, non poſſit Epiſcopus declarare; v. g. ſi aliqui teſtes deponant, nullam eſſe inter contrahentes conſanguinitatem, alii verò plures numero, opinione integriores & pluribus indiciis adjuti affirment conſanguinitatem. *Secundò*, ut etiam ſemel data declaratione nullum eſſe impedimentum, ſi ex poſtfacto appareat, revera ſubeſſe impedimentum, debeat de novo diſpenſatio impetrari ab eo, qui diſpenſandi poteſtatem habet. Poſſet tamen pro priori ſententia dici, diſpenſationem in materia dubia concedi Epiſcopo per quandam Epykiam & præſumptam men- 54

Digitized by Google

mentem S. Pontificis ob communem hominum utilitatem: ſi enim in dubio conceditur Epiſcopo declaratio, nimis grave & cum frequenti ſcandalo conjunctum videtur, ut apparente ex poſt facto certitudine omnes illi actus ad talem declarationem præviam bona fide celebrati invalidi proclamentur.

55 Sed quid Epiſcopus ipſemet contrahat irregularitatem, cenſuram, vel caſum occultum indigentem diſpenſatione, & in quo cum ſubdito diſpenſare poſſet, annè etiam ſecum ipſo diſpenſare poterit?

Ratio dubitandi eſt, quòd nemo regulariter poſſit juriſdictionem in ſe ipſum exercere, ſicut nec ſibi ipſi beneficium conferre *cap. fin. de Inſtitutionibus*.

Nihilominus dicendum eſt, Epiſcopum in tali caſu non habere neceſſe, ut in ſe ipſum propriè juriſdictionem exerceat, ſed poſſe declarare per quandam præſumptionem & benignam Canonum interpretationem, quòd non ſit obligatus illa lege, a qua poſſet hic & nunc ſubditum immunem pronunciare: ne ſit deterioris conditionis, quàm ſubditus, qui tali caſu non teneretur Romæ diſpenſationem impetrare; ſecuriùs autem erit, ſi Epiſcopus ſuo Confeſſario poteſtatem ſe abſolvendi dederit: quamvis enim nemo poſſit in ſe juriſdictionem exercere, alteri tamen poteſtatem in ſe exercendi dare poteſt, ſicut idem facit S. Pontifex, cùm non habeat in terris ſuperiorem, cujus juriſdictioni ſubſit, dat ſuo Confeſſario in ſe juriſdictionem. Videatur Laym. *in Tract. Legum c. 22. num. 30. & ſeq.*

56 Epiſcopos cæterùm in ſuis Diœceſibus honorare & revereri ut Patres & Paſtores debent non tantùm Principum miniſtri, ſed & ipſi Principes quicunque ſeculares. Prout Concilium quoque Trid. *ſeſſ. 25. de Ref. cap. 17.* mandat, ut Epiſcopi hunc ſuum honorem & prærogativam omni meliori modo conſervare ſtudeant, ne quid Epiſcopali dignitati decedat.

---

§. VI.

De Prothonotariis Apoſtolicis & aliis inferioribus Prælatis & Clericis.

S U M M A R I A.

57. *Protonotarii qui & quæ participantium prærogativa?*
58. *Prothonotarii Titulares*
59. *Prothonotariorum beneficia ſint ne reſervata?*
60. *De Vicario, ejuſque præcedentia.*
61. *Capituli Cathedralis Eccleſiæ præcedentia.*
62. *Abbatum prærogativa, & ibi de Præpoſitis, & Decanis.*
63. *Clericorum inferiorum prærogativa inter ſe.*
64. *Ordinum Regularium inter ſe prærogativa.*
65. *Præcedentiarum lites inter perſonas Eccleſiaſticas componit Epiſcopus.*

57 POſt Epiſcopos in Curia Romana dignitati proximi ſunt *Prothonotarii Apoſtolici participantes*, *à proto* græcè: id eſt, *primus* latinè. Undè & S. Stephanus Protho-Martyr dicitur. Creduntur primitus à Clemente I. ad conſcribenda SS. Martyrum geſta inſtituti.

Dico autem *participantes* in iſto gradu conſtitutos, qui ſcilicet actu ſerviunt, & Romæ expediunt Bullas Eccleſiarum ac Monaſteriorum. Horum Collegium olim ex 7. conſtiterat, hodiè verò per Sixtum V. in Bulla. *Romanus Pontifex.* ad 12. ampliatum eſt. Idemque Pontifex in alia Bulla, quæ incipit: *Laudabilis*. diverſis privilegiis hos Prothonotarios honoravit, ut privilegio creandi Doctores, & Notarios publicos, legitimandi ſpurios, teſtandi de bonis Eccleſiaſticis, exemptionis, plenæ præcedentiæ, & pluribus aliis.

Alii autem ſunt *Prothonotarii non participantes*, 58
ſive honorarii, & titulares, quibus non competit tanta prærogativa ante alios Prælatos; præferuntur tamen Clericis inferioribus ſpecialem prælaturam vel dignitatem non habentibus. Conceditur quoque ipſis facultas deferendi aliquem habitum Prælatorum, geſtandi rochetum & mantelletum tam nigri coloris, quàm violacei, utendi pileo ſuper ſuis inſigniis gentilitiis; & cenſentur etiam in aliqua dignitate, ita ut *iux. c. ſtatutum. 11. de Reſcriptis in 6.* cauſæ Papales iis delegari poſſint. Subſunt tamen juriſdictioni Epiſcopi, ſaltem Sedis Apoſtolicæ Delegati. Trid. *ſeſſ. 24. de Reform. cap. 11.* Neque etiam poſſunt uti annulo in miſſa; nec paramenta ſumere de altari, ſed in ſacriſtia; nec benedictiones paramentorum facere, vel aliis ceremoniis Abbatum & Prælatorum propriis uti. Videatur Caſſaneus *in Cathalogo gloriæ mundi part. 4. conſideratione* 29. Barb. *Iur. Eccleſ. univ. lib. 1. cap. 23.* ubi *num. 37.* docet Prothono- 59
tariorum beneficia, etiamſi illi non ſint de numero participantium, ſed ad inſtar; vel à Legatis creati, eſſe reſervata per Extravag. *ad Regimen. 13. de Præbend. & dignitat. inter Comm.* & *Reg. 1. Cancell.* firmatque ex variis Rotæ deciſionibus. Verùm licet d. Extravag. generaliter nominet *Notarios Sedis Apoſtolicæ*? Quia tamen verba ſumenda ſunt cum effectu. *c. relatum. 4. de Cler. non reſid.* & in propria ſignificatione, preſertim in tali materia, quæ facultates Ordinariorum circa collationem beneficorum reſtringit; Prothonotarii autem titulares non participantes non videantur Prothonotarii cum effectu, cùm officium non gerant, dubito, utrum tam larga d. Extrav. interpretatio ubique recepta ſit. Uſus locorum hac in re attendendus erit.

De Vicario Epiſcopi.

VIcario Epiſcopi tanquam principali ejuſdem mi- 60
niſtro de jure deberi præcedentiam ante omnes alios Canonicos & Clericos etiam in dignitate conſtitutos, notat Nav. *Conſilio 1. h. tit.* Conſuetudo tamen in variis locis invaluit, ut Canonici Cathedralis Eccleſiæ Vicarium præcedant; vel certè, ſi ipſe quoque Canonicus ſit, propter hoc officium ſpecialem præcedentiam non habeat, eamque conſuetudinem valere defendit Navar. *d. l.* conſequenter etiam dicendum, quòd Abbates in his locis & caſibus, in quibus juxta mox dicenda præcedunt Canonicos, præcedant quoque Vicarium, ſecundùm vulgatum axioma: *ſi vinco vincentem te, multò magis vinco te.* præſertim verò Vicarius foraneus non poteſt talem præcedentiam prætendere, cùm non dicatur propriè in dignitate conſtitutus *Clem. 2. de Reſcriptis*.

Cæterea, quæ ad officium Vicarii pertinent, ſupra ſpeciali *Titulo* 28. tradita ſunt.

De Capitulo Cathedralis Eccleſiæ.

CApitulum Cathedralis Eccleſiæ, quia unum cor- 61
pus cum Epiſcopo conſtituit, eoque mortuo in Epiſcopalem juriſdictionem ſuccedit, reliquis Ordinibus & ſtatibus Eccleſiaſticis inferioribus ſupereminet, niſi quidam inferiores Prælati ex privilegio vel præſcriptione anteponantur; ſed hoc ſi Capitulum ſit collegia-

Digitized by Google

gialiter congregatum: ſingulis verò & ſeparatis Canonicis ratione dignitatis & muneris paſtoralis præferuntur Abbates & Præpoſiti, ut mox dicam. Alia quæ ad poteſtatem & jura Capitulorum pertinent in *Lib. III. tit. 9. & 2. ſeqq.* explicabuntur.

De Abbatibus, Præpoſitis, & Decanis.

62 ABbates propter juriſdictionem ordinariam, quam habent in ſuos ſubditos, & uſum Pontificalium, cùm multùm eleventur ſuper cæteros Presbyteros & Clericos, & valde prope ad Epiſcopos accedant, præferuntur cæteris Clericis etiam in dignitatibus ſæcularibus inferioribus ab Epiſcopo conſtitutis, & ipſis quoque Cathedralium Eccleſiarum Canonicis, *ſi ſingulariter* & non, ut paulò ante dictum, *collegialiter* ſive *capitulariter* incedant, Pan. & Dec. *in c. decernimus 2. de Iud*, Caſſan. *in Cathal. gloriæ mundi. p. 4. conſid.* 32. Nav. *hoc tit. Conſ.* 4. *num.* 4. Inter ipſos autem Abbates præferuntur Exempti non exemptis & habentes inſignia pontificalia mitram & baculum illa non habentibus *ex orc. c 17. de Privilegiis*.

Inter pares præcedunt priùs ad Abbatias promoti, ſicut inter pares Epiſcopos de jure (niſi conſuetudo aliud introduxerit) præcedere debet, qui priùs in Epiſcopum ordinatus eſt tametſi Eccleſia poſtea promoti dignior ſit Barb. *ad Conc. Trid. ſeſſ. 25. de Regularibus. c. 13. num.* 2. Huc pertinent ea, quæ de juriſdictione aliiſque Abbatum juribus tradidi in Libello *de Privilegio Monaſteriorum*; Interim ubi caſus evenerit recurrendum erit ad Tamburinum, qui inſignea Tractatus *de Iure Abbatum*, & *Abbatiſſarum* conſcripſit.

Porrò quod de Abbatibus dicitur, etiam intelligendum eſt de *Præpoſitis* Regularium Eccleſiarum, qui Abbatum loco habentur.

Præpoſiti quoque Eccleſiarum ſæcularium & Collegiatarum habent dignitatem & juriſdictionem in illos, qui ſunt de illa Eccleſia. Barb. *Iur. Eccleſ. univ. Lib. 1. cap. 28. num.* 19. docet tamen Panorm. *in c. ſi quis contra. 4. in 2. repet. num. 30. de Foro comp. poſt. Innoc. in cap. 3. num. 5. & cap. 7. num. 2. de Offic. Ord.* quòd cum Prælatis ſæcularium Eccleſiarum concurrentem Juriſdictionem habeat Epiſcopus, niſi jure ſpeciali vel conſuetudine talis Prelatus haberet Juriſdictionem generalem ſicut Abbas. Pan. *in c. nec pro defectu. 41. ſub num. 5. de Elect.*

De Decania vid. Barb. *d. l. c.* 26. ubi dicit eos de jure communi non habere propriè dictam juriſdictionem, ſed ſæpiùs ex conſuetudine locorum. Videantur etiam, quæ dicuntur ad Tit. *de Offic. Archipresb.*

De Inferioribus Clericis & Religioſis.

63 INter Clericos ſæculares, qui ſunt inferioris gradus illi præferuntur, qui vel dignitate & officio, aut ſacro ordine reliquis majores ſunt idem judicium eſto de Regularibus Ordines Clericales habentibus. Imò dignitas ordinantis aliquando honorem præ cæteris confert ordinato, ut *in c. per tuas. 7. b. t.* dicitur, decens eſſe, ut Epiſcopus illis Clericis inter alios ſuos ſubditos honorem deferat, quos ipſe S. Pontifex collatione ordinis honoravit. Canonici quoque Cathedralium Eccleſiarum, non tantùm ſi Collegiati Capitulum conſtituant, ſed etiam ut ſinguli reliquis Clericis anteponuntur, & in ſpeciali honore ſunt, ita ut eis cauſæ per ſedem Apoſtolicam delegari poſſint, quod non ſit inferioribus Clericis. *c. ſtatutum. 11. de Reſcriptis. in 6.* de quibus plura *in L. III. in Tit. de Clericis non reſid.*

64 Circa præcedentiam Ordinibus Regularium competentem plures obſervationes ponuntur à Doctoribus, ita ut una Religio dicatur excellentior & dignior altera ratione finis, ſecundùm quem multorum judicio præſtantior habetur Religio, quæ ordinatur ad prædicandum & docendum, quàm quæ in ſola contemplatione quieſcit: quia quamvis prædicare & docere ſit actus vitæ activæ, procedit tamen ex plenitudine contemplationis. Et facit illud Evangelii: *qui fecerit & docuerit, magnus vocabitur*. Item excellentia Religionis aliquando judicatur à dignitate ejus, qui inſtituit, & etiam à pluralitate Religioſorum, qui ſub aliqua Regula, vel in aliquo Monaſterio vivunt. Maximè autem in ordine ad præcedentiam conſideratur Religionis antiquitas, & prior à ſede Apoſtolica approbatio, ut videre eſt apud Caſſaneum. *ſæpè d. p. 4. conſideratione. 52. & ſequenti*: Mendicantes quoque debere dare præcedentiam Ordinibus non mendicantibus, ex deciſione Congregationis Rituum refert Barb. *de Offic. Epiſcopi alleg. 78. num. 37. in fine*. Specialiter circa præcedentiam Ordinum mendicantium inter ſe, & etiam Confraternitatum Laicorum in proceſſionibus extat declaratio Greg. XIII. quam refert Quaranta: *in Summa Bullarii. in verbo. Præcedentia*. quòd videlicet illi præcedere debeant, qui ſunt in quaſi poſſeſſione juris præcedendi, (poſſeſſio enim & conſuetudo in materia præcedentiarum plurimùm attenditur) quòd ſi nulla poſſeſſio probari poſſit, tunc ex Ordinibus mendicantium prærogativam habent, qui priùs in illo loco monaſterium obtinuerunt: ex Confraternibus verò præcedunt illæ, quę priùs ſacris uſæ ſunt, vel in loco erectæ.

65 Ex conſtitutione Concil. Trid. *ſeſſ. 25. de Regularibus cap.* 13. Epiſcopus, poteſt & debet controverſias omnes, quæ ſępè oriuntur, cum ſcandalo inter Eccleſiaſticas perſonas tam Sęculares, quam Regulares, tam in proceſſionibus publicis, quam in aliis actibus amota omni appellatione & non obſtantibus quibuſque componere. Videatur Barb. *d. alleg. 78. n. 27.*

---

§. VII.

De Obedientia.

SUMMARIA.

66. *Obedientia debetur Superiori, etiam cum dubitatur de iuſto mandato.*
67. *Non autem, ſi conſtet eſſe iniuſtum.*
68. *Obedientiam in dubio præſtandam eſſe limitatur.*
69. *Obedientia non debetur Superiori ultra terminos ſuæ iuriſdictionis præcipienti.*
70. *Obedire qualiter debeat, qui plures habet Superiores ſimul præcipientes.*

PRo coronide hujus tituli, qui *de Maioritate Obedientia* inſcribitur, breviter aliquid notandum eſt circa obedientiam, quam inferiores debent majoribus, quibus ſubjecti ſunt.

66 Generaliter itaque dicendum, quòd ſubditus teneatur obedire ſuo Superiori non tantùm cum juſta pręcipit, quod certum, ſed etiam cùm dubium, quia in dubio præſumi debet pro ſuperiore, qui eſt in poſſeſſione imperandi & præcipiendi. Et quamvis nemo cum

dubio

dubio practico agere poſſit, tenetur tamen ſubditus tale dubium practicum in materia obedientiæ deponere, ita docent Molina *de Iuſtitia & iure. Tom. 1. tract. 2. d.* 113. quòd ſubditi & milites conducti dubitantes de juſtitia belli, ad quod ex præcepto domini & ducis vocantur, poſſint ſumere arma, & pugnare.

67 Verùm ſi certò conſtaret, injuſtum eſſe, vel peccatum etiam tantùm veniale, vel in damnum proximi injuſtum ceſſurum, quod mandat ſuperior, ipſi obediendum haud foret: tunc enim haberet locum illud *Actorum. 5. verſ. 29. obedire oportet Deo magis, quàm*
68 *hominibus*, & *cap. inquiſitioni. 44. de Sententia excommunicationis*. Deinde quoque aliis modis prædictum aſſertum, quod generaliter & in dubio obediendum ſit, limitat Leſſius: I. ſi ſubditus non tantùm dubitet de materia præcepti, an juſta ſit, ſed de poteſtate præcipientis, an ſit legitimus ſuperior, niſi fuerit in poſſeſſione ſuperioritatis & communi exiſtimatione pro tali habitus. *arg. l. ſi quis ex aliena. 5. ff. de Iudiciis*. Aliàs melior erit ſubditi ſuam libertatem poſſidentis conditio. II. Si ex præcepto, de quo dubitatur, an ſit juſtum, alteri, vel ſubdito grave immineat damnum, ex non obedientia autem nihil mali ſequatur. Sed hæc poſterior limitatio in materia executionis judiciariæ exaudienda non erit ſecundùm ea, quæ traduntur per textum difficilem & Interpretes in *cap. paſtoralis* 28. §. *quia verò. de Officio Deleg.*

69 Advertendum prætereà inferiorem in iis tantùm teneri obedire ſuo ſuperiori, in quibus illi ſubeſt ut ſervus Domino in ſervilibus, filius Patri in rebus domeſticis; miles Duci in rebus bellicis: & ideo, qui plures habet ſuperiores, cuilibet eorum obedire debet pro modo ſuæ ſuperioritatis, ſive in quantum habet poteſtatem imperandi. Unde quia Papa habet concurrentem & ſimul ſuperiorem poteſtatem cum & præ omnibus inferioribus Prælatis, illi etiam præ omnibus aliis obtemperandum eſt.

Archiepiſcopus verò, quia tantùm certis caſibus habet juriſdictionem in ſubditos Suffraganeorum, iſti non aliter ejus mandatis obedire tenentur, quàm ſi in caſu ſibi permiſſo præceperit. Similiter Regularis expoſitus ad parochiam Epiſcopo ſubditam, tenetur Epiſcopo obedire circa curæ animarum adminiſtrationem; circa obſervantiam autem regularem Abbatis mandatum ſuſcipere, & deliquens extra curam animarum non ab Epiſcopo, ſed ab Abbate (niſi Abbas punitionem negligenter omiſerit) corrigendus & puniendus eſt.

70 Notabile denique eſt, quod ex Hoſtienſi docet Sylveſt. V. *Obedientia num.* 10. Si Clericus duobus Epiſcopis ratione Beneficii vel alio reſpectu promiſerit obedientiam, & ſimul & ſemel utrique obedire nequeat, poſſit obedire ei, cui primò promiſit obedientiam, vel illi in cujus Diæceſi percipit majus & utilius Beneficium. *arg. cap. cum in officiis 7. de Teſtamentis*; quod ſi omnia ſint paria, locus erit electioni, ſive gratificationi, cui obedire maluerit. *L. ſi quis in gravi* 3. §. *ſi cum omnes. 4. ff. ad S. C. Syllan.* Volunt etiam DD. inter pares poteſtate Superiores ei obediendum eſſe, qui præcipit ad nobiliorem finem; ſic ſi pro eodem tempore pater præcipiat filio circa rem domeſticam, & dux, ut pro Republica pugnet, magis Duci, quàm Patri obedire tenetur: quia publicum privato præferendum eſt.

TITULUS XXXIV.

De Treuga & Pace.

SUMMARIA.

1. *Quid Pax & Treuga?*
2. *Treuga alia conventionalis, alia Canonica.*
3. *Treugæ Canonicæ uſu abrogatæ.*
4. *Ad bellum requiritur duplex juſtitia in genere belli, & in genere cauſæ.*
5. *Bellum per ſe licitum, per accidens poteſt fieri illicitum.*
6. *An ſummus Pontifex poſſit, vel debeat bellantes ad pacem compellere?*
7. *Ex cauſa magnæ utilitatis licet in die feſto bellare.*
8. *Quomodo Principi Chriſtiano liceat infideles in auxilium vocare, vel eos bello juvare?*
9. *Quatenus innocentes occidere liceat in bello, aut bona eorum diripere?*
10. *Obſides occidi non poſſunt, etiam fide à dantibus non ſervata; niſi & ipſi nocentes ſint.*
11. *An & quando oblata ſatisfactione juſta Princeps teneatur à bello deſiſtere?*
12. *An & quomodo in tractatu pacis poſſit Princeps damna ſubditis illata remittere?*
13. *Damna Eccleſiis illata ſine ſuperiorum Eccleſiaſticorum conſenſu à Principe Laico remitti non poſſunt.*
14. *Pax ex nova belli cauſa tollitur: ſecus eſt in treugis.*

Hic titulus ea occaſione ſubnecti hic videtur, quod 1
Prælatorum munus ſit, diſcordantes ad pacem, & concordiam reducere, & ad pacem ſervandam auxilium præſtare *cap. 1. verſ. quoniam hoc ſit.* Eſt autem Pax totalis & perpetua diſcordiæ peremptio voluntariè inter litigantes facta; Treuga verò eſt tantùm temporalis ceſſatio à lite vel bello, quàm aliàs armiſtitium vel inducias appellant.

Porrò Treuga alia eſt Conventionalis, ex libera 2
voluntate litigantium inita, & alia Canonica. Iſta authoritate *cap. 1. h. t.* à quarta feria poſt occaſum ſolis uſque ad ſecundam feriam in ortum ſolis, & ab adventu Domini uſque ad octavam Epiphaniæ, & à Septuageſima uſque poſt octavam Paſchæ ſub pœna excommunicationis ab Epiſcopo poſt tertiam monitionem infligendæ, atque ab omnibus debet inviolabiliter ob- 3
ſervari. Verùm hoc *cap. 1.* ſicut & ſequens, quod ſtatuit, ut tempore belli perſonæ Eccleſiaſticæ & ruſtici, eorumque animalia, quibus arant, plena gaudeant ſecuritate, uſu non eſſe receptum, Gloſſ. & Panorm. ibidem affirmant: quis enim hoſti nec Pontificia, nec Cæſarea ſtatuta curanti legem præfigat? quando inter arma ſilere leges ſatis experientia teſtatur. In *cap. 2. h. t.* ſtatuitur, quòd Epiſcopi ſub pœna amotionis propriæ dignitatis teneantur ſibi mutuum conſilium & auxilium impendere, ut inter diſſidentes tam Clericos, quàm Laicos pax firma efficiatur & cuſtodiatur. Cæterùm hujus tituli occaſione de materia belli aliquæ notabiles quæſtiones occurrunt.

Quæritur itaque I. quandonam dicatur bellum ju- 4
ſtum, ut illud ſuſcipere, & in eo pugnare liceat? R. ad bellum duplicem juſtitiam requiri, ut illud ſuſcipere liceat, vel in eo fiant capta capientium, nimirum juſti-

Digitized by Google

juſtitiam in genere belli & in genere cauſæ. In genere belli juſtum eſt, quod geritur à Principibus ſuperiorem non recognoſcentibus: inferiores enim ſine conſenſu ſupremi Principis bellum gerrere non poſſunt, niſi contra ſubditos rebelles, & defenſivum ab aliis invaſi. Ita Molina de *I. & I. tract.* 2. *diſp.* 10. In genere cauſæ juſtum eſt, quod fit ex cauſa legitima pro perſecutione juris vel injuriæ: quod enim inter privatos iudex, hoc inter Principes eſt gladius. Poteſt tamen aliquan-
5 do bellum licitum per ſe fieri illicitum per accidens, ſi facilè prævideantur damna eventura, quæ longè pluris ſint, quàm æſtimatio rei debitę. Boni etiam Principes, quamvis ſuperiorem non habeant, ſolent tamen magis iudicem compromiſſarium, ſive arbitrum aliquem potentem principem vel plures aſſumere, quàm cruento bello ius ſuum vindicare.

6 Quæritur II. An Papa poſſit, aut debeat Principibus bellantibus pacem imperare, & cauſam diſcordiæ ſua ſententia terminare, atque renitentem cenſuris compeſcere? ℞. quamvis ſummus Pontifex per ea, quę *Tit. præced.* diximus, habeat poteſtatem cauſas inter ſummos Principes vertentes ſua ſententia terminandi, ſi ita expediat, vel neceſſarium ſit Eccleſię ad evitanda maxima damna, quæ ex litigio & bello in fideles & Eccleſiam redundant, tamen ut id faciat, non tenetur Pontifex, imò plerumque ne faciat, conſultius eſt, teſte Molina *d. l. diſp.* 103. *num.* 12. quoniam id occaſio eſſe poſſet multorum malorum, cùm qui damnaretur, facilè in periculoſum odium S. Pontificis, & Eccleſiæ Romanæ exardeſceret; potiùs proinde expedit, ut tanquam pater & mediator amicabilem pacem & compoſitionem procurare ſtudeat.

7 Q. III. An Catholicis licitum ſit, in die feſto bellare non tantùm ex cauſa neceſſitatis, juxta. *cap. ſi nulla* 15. *cauſa*. 23. *q.* 8. ſed etiam commoditatis? ℞. Affirmativè: quia lex Eccleſiaſtica de ſervando feſto non tantùm non obligat ob magnum damnum emergens, ſed etiam magnum lucrum ceſſans, *arg. cap. licèt* 3. *de Feriis*. ubi permittitur in die feſto captura piſcium, qui non niſi certo tempore anni capiuntur.

8 Q. IV. An liceat Principi Chriſtiano infideles in auxilium invocare, vel eos in bello juvare? ℞. Si bellum geratur contra alios infideles, communiter conveniunt DD. quòd liceat auxilio infidelium uti, aut iiſdem ſubminiſtrare, dummodo tale auxilium Chriſtianis per accidens ob perverſionem, vel alias circumſtantias periculoſum non ſit, & magna ſubſit cauſa, ex qua lex Canonica prohibens converſationem cum infidelibus *cap.* 5. *de Iudæis & Saracenis*, ceſſet tantiſper obligare. Sed quid ſi Princeps Chriſtianus bellum gerat contra alium Principem Chriſtianum? Generaliter id licitum eſſe per ſe ſpectando advocare infideles in ſubſidium, ſicut licitum eſt conducere milites pro defenſione ſui ac rerum ſuarum, & ſic quaſi inſtrumento iuſtæ defenſionis eorum opera uti, docet Molina *d. loco diſp.* 103. dummodo malæ & periculoſæ circumſtantiæ abſint, ſcilicet corruptio morum, aut fidei chriſtianæ, vel abductio Chriſtianorum in captivitatem infidelium.

9 Q. V. An in bello iuſto liceat occidere, vel ſpoliare innocentes? ℞. I. Innocentes per ſe & directè occidere nunquam licèt, quia intrinſecè malum eſt, juxta illud *Exod.* 23. *v.* 7. *iuſtum non occidens*, indirectè verò, & per accidens quandoque licet, quatenus victoria aliter obtineri non poteſt, quàm v. g. per ſubverſionem civitatis, aut ſubmerſionem navis, in qua nocentes cum innocentibus pereunt, conceſſo enim fine principali, conceduntur omnia ad illum finem obtinendum neceſſaria. Cæterùm verò, ſi innocentes non dantes cauſam belli veluti infantes, fæminæ, Eccleſiaſtici ſervari poſſint citra victorię diſpendium, nequeunt ſalva iuſtitia occidi.

℞. II. Idem, quod de vita, fermè eſſe indicium de bonis innocentium, ut devaſtari vel diripi poſſint ſecundùm belli indigentiam, & ne hoſtibus proſint ad impugnationem, vel iniuſtam defenſionem; item etiam ſi innocentes ſint partes & membra Reipublicę, cui pro debito bellum infertur, eorum bona capi poſſunt iuxta quantitatem debiti.

℞. III. Obſides dati, ſi fides ex parte dantis non 10
fuerit ſervata, occidi non poſſunt, ſi ſint innocentes in cauſa belli, ſed captivari tantùm, & (ſi fuerint infideles) ſervituti ſubiici, ſecus verò ſi fuerint & ipſi nocentes, & culpa morte digna extiterit. Covar. *in Relectione cap. pactum*. §. 3. *parte* 2. ubi adnotari poteſt, promiſſiones & pacta etiam hoſti ſervanda, quia iure naturę & gentium obligant.

Q. VI. An Princeps teneatur deſiſtere à bello, & 11
acceptare juſtam ſatisfactionem, ſi ea ab Adverſariis offeratur? Multi Doctores diſtingunt, an oblatio talis ſatisfactionis fiat ante vel poſt bellum inceptum; ſi ante, plerisque placet, teneri Principem ad acceptationem, dummodo non ſit periculum, ne hoſtis fraudulenter id faciat, & ex poſt facto accepta meliori occaſione perturbet pacem. Quòd ſi verò poſt bellum jam inceptum ſatisfactio offeratur, non eſt eadem omnium ſententia, an acceptanda ſit nec ne? Cajetanus *in verbo bellum* putat non eſſe neceſſariò acceptandam ſatisfactionem, eo quòd Princeps bellum gerens fungatur vice judicis injuriam ulciſcentis, judex autem non teneatur cæpta cauſa deſiſtere à punitione rei, quamvis ſatisfactionem offerat pro delicto. Contrarium tamen probabilius tenet Molina *dicto loc. diſp.* 103. *num.* 33. ſi modo digna ſatisfactio offeratur: quia per dignam ſatisfactionem tollitur injuria & actio, juxta *princip. Inſtitut. Quibus modis tollitur obligatio*. ſublata autem injuria & actione non eſt amplius belli cauſa. Inſtantia quoque de judice non eſt certa; & deinde longe diverſa eſt ratio inter punitionem unius particularis perſonę, & illationem belli: quia in priori caſu ſolus patitur reus ſine præjudicio punientium, ſed quando infertur bellum, non tantùm patiuntur hoſtes, ſed etiam illi, qui contra eos bellum gerunt. Unde Princeps ſaltem propter ſuos, ſi non propter hoſtes ſatisfactionem debet acceptare. Si verò injuria ſit tam atrox, ut adverſarius, vel ſaltem plures de ipſius ſubditis fuerint mortem promeriti, quia forſan Principem, patrem, fratrem, aliumve propinquum contra jus faſque occiderunt, eo caſu putant Doctores, non teneri offenſum deſiſtere à bello, niſi ſatisfactio illa offeratur, quæ de ſummo juſtitiæ rigore debetur, ut ſcilicet præter compenſationem intereſſe totius, etiam tradito ad mortem fiat nocentium. Verùm & hoc punctum ex æquitate, & pio arbitrio boni Principis temperandum eſt & habenda ratio maximorum damnorum ex bello provenientium, & ne contra admonitionem S. Auguſtini, *can. quid culpatur*. 4. *cauſ.* 23. *q.* 1. in bello nimia ulciſcendi cupiditas, & animus implacabilis interveniat.

Q. VII. An in tractatu pacis princeps remittere 12
poſſit damna ſubditis illata ſine ipſorum conſenſu? Reſp. ſatis convenire Doctores, quòd inprimis, ſi Princeps contra voluntatem ſuorum ſubditorum bellum injuſtum inchoaverit, teneatur ſubditis propter damna illata etiam de ſuo ſatisfacere; ſi autem bellum juſtum fuerit, debeat quidem omni modo laborare, ut damna ſubditis compenſentur (nomine autem damnorum tantùm intellige devaſtationes, non verò impenſas) ſi tamen pax aliter haberi non poſſit, quàm remiſſis damnis, & Reipublicæ multùm intereſſet, pacem iniri, poterit Princeps etiam invitis ſubditis eam remiſſionem facere; partim quòd Princeps cenſeatur utile negotium ſubditorum gerere, ut ab ulterioribus belli gravaminibus ſubleventur, partim etiam, quòd Prin-

Digitized by Google

Princeps habeat jus in bona ſubditorum, quoties id publica utilitas, quæ privatę anteponenda eſt, poſtulabit. Eandem verò remiſſionem quoad Eccleſias, & damna illis illata ſine Superiorum Eccleſiaſticorum conſenſu fieri non poſſe, utpote de quibus Princeps laicus diſponere nequit, docet Mynſ. *Singular. obſervat. cent. 4. obſ. 9.*

13 Quæritur ultimò: An non minùs treuga, quàm pax ex nova cauſa violari poſſit? Indubitatum eſt apud omnes, pacem ex nova belli cauſa tolli, & novum bellum indicere licere: quia omnis promiſſio intelligitur facta rebus ſic ſtantibus & permanentibus, aliàs per pacificationem daretur alteri libertas novas offenſiones impunè inferendi. Inter cauſas verò novi belli præcipuè numeratur, ſi pax priùs ab Adverſario violata ſit: nam frangenti fidem fides in eadem re frangitur. Quamvis autem Gail. *de Pace pub. l. 1. cap. 4. num. 46.* idem putet in treugis obtinere, ut & iſtæ ex nova cauſa rumpi poſſint; Mynſingerus tamen *Singul. obſ. cent. 4. obſ. 7.* dicit, contrarium in Camera & conſuetudine receptum eſſe, ex ea differentię ratione, quòd in treugis lapſus temporis præfixi expectari poſſit, ſitque convenientiùs, ut expectetur, ut omnis violati fœderis indecentia apud violatorem ſit: quòd utique intelligendum eſt, ſi periculum non ſit tantùm, quin moram patiatur. Hactenus de Jure & officio Prælatorum & Judicum Eccleſiaſticorum actum eſt. Ab his antequam ad ipſa judicia fiat tranſitus, præparatoria judicii premittentur, qualia ſunt Pacta, Transactiones & Arbitria; nec non perſonæ in judiciis intervenientes, ſcilicet Advocati, Procuratores, & Syndici, aliaque, quæ ad finem uſque hujus libri traduntur.

TITULUS XXXV.

De Pactis.

§. I.

De Pacto, & Pollicitatione, utriuſque differentia & Obligatione.

S U M M A R I A.

1. *Pactum quid, & qualiter differat à pollicitatione?*
2. *Pollicitatio abſenti facta ei notificata per tertium ſine mandato non obligat.*
3. *Pollicitatio etiam jure Canon. ante alterius acceptationem revocari poteſt.*
4. *Excipiuntur piæ & favorabiles cauſæ.*
5. *An pollicente ante alterius acceptationem mortuo obligetur heres ejus?*
6. *Quid in caſu converſo? ſi is, cui facta eſt pollicitatio præmoriatur, an poſſit hæres ejus acceptare invito promiſſore?*

1 PActum definit J C. *in l. 1. ff. h. t.* quòd ſit *duorum vel plurimum in idem placitum vel conſenſus*. Per hæc definitionis verba notatur differentia inter *pactum* & *pollicitationem*, quòd pactum ſit duorum in idem conſenſus, pollicitatio autem *ſolius offerentis promiſſio. l. 3. ff. de Pollicitationibus.* In effectu quoque non parum intereſt: quia pactum ſimul ac perfectum eſt, ſtatim Jure naturæ obligat, *nihil enim tam fidei humanæ congruit*, ait J C. *cit. l. quàm ea, quæ inter eos placuerunt, ſervare*; Pollicitatio verò non priùs obligat promittentem, quàm ſi ab altera parte fuerit acceptata, ideoque promittenti ante acceptationem pœnitere, & pollicitationem revocare licebit. *l. 2. §. ſed quis donaturus. 6. & l. abſenti 10. ff. de Donat. l. nuda pollicitatione. 5. C. de Contrahenda ſtipulatione.*

Prætereà ut pollicitatio abſenti facta irrevocabiliter obliget, non ſufficit, quòd alius quiſcunque audiens abſenti notificaverit, iſque acceptaverit, ſed requiritur, ut ipſe promittens per nuntium à ſe deſtinatum, vel epiſtolam promiſſionem abſenti inſinuarit; ut enim pollicitatio obliget irrevocabiliter, debet induere formam pacti, quæ fit per voluntatum unionem; non uniuntur autem perfectè duorum voluntates, niſi promittens ipſe per ſe, vel per alium à ſe deſtinatum ſuam voluntatem alteri notificet. Sanch. *de Matrim. lib. 1. diſp. 6. num. 3.* Julius Clarus §. *donatio. quæſt. 12. num. 2.* 2

Videtur quidem Panorm. *in cap. 3. h. t.* velle univerſim de jure Canonico non procedere poteſtatem revocandi pollicitationem propter textum *in eodem cap. 3.* ubi omne promiſſum jubetur impleri. Sed veriùs eſt, nihil hac in parte de Jure Canonico mutatum fuiſſe, & ad concordationem Jurium *dictum cap. 3.* accipi debere de promiſſione completa, & acceptata, ſicut regulariter verba legum accipienda ſunt cum effectu. *L. 1. §. hæc autem verba. ff. Quod quiſque juris &c.* Nec fuiſſet ſufficiens ratio à Jure Canonico contrarium ſtatuendi: quia æquitas, quam Jus Canonicum conſiderare potuiſſet, ideò non ſubeſt, quòd pollicitatio ex ſe non producat naturalem obligationem, quę tantùm ex conſenſu duorum oritur, aliàs ne quidem de Jure Civili potuiſſet pollicitationis revocatio concedi, ſicut non fuit conceſſa in pacto nudo; & rectè dicit Layman *in Theol. mor. lib. 3. Tract. 4. c. 1.* omnem promiſſionem eſſe reſpectivam, ejuſque vim & obligationem ab alterius partis acceptatione tanquam à forma procedere. 3

Specialis autem & notabilis limitatio eſt apud DD. ut pollicitatio (quæ tamen ſit vera promiſſio, non ſolùm propoſitum aliquid dandi vel faciendi, & ſimul etiam fiat ob DEI honorem & ſalutem animæ, quod in dubio præſumitur) facta Eccleſiæ, pauperibus, vel piæ cauſæ ſtatim obliget etiam nemine acceptante: quia cenſetur principaliter fieri Deo, à quo, ſi ſit bona, adinſtar voti ſtatim acceptatur. Et ſi de Jure Civili pollicitatio facta civitati vel Reipublicæ ex aliqua cauſa, puta ad reparationem incendii, aut ruinæ, vel gratitudine ob honorem ſibi decretum, aut decernendum, ſtatim irrevocabiliter obligat. *l. 1. & paſſim. ff. de Pollicitationibus*; planè ſimile erit judicium de pollicitatione facta Eccleſiæ, aut alteri piæ cauſæ ex cauſa ſalutis acquirendæ, vel in illius piæ cauſæ ſubſidium & emolumentum; cùm à Republica, & Civitate ad Eccleſias & pias cauſas bona ſit argumentatio in favorabilibus ſecundùm Jaſonem & Doctores *in l. pen. C. de SS. Eccleſ.* Felinus *in cap. 1. h. t.* Barboſa *Iur. Eccleſ. univ. lib. 2. cap. 13. num. 29.* 4

Quid dicendum, ſi pollicitationem abſenti per nuntium faciens moriatur, antequam abſens de ea certioretur & acceptet; anne eam nihilominùs poſt mortem promittentis acceptare poterit? Si quis Procuratori mandarit, ut abſenti Principalis nomine donaret, omnes facilè conveniunt, poſt mortem donari, vel acceptari non poſſe; quia mandatum morte mandantis re integra regulariter expirat, *l. ſiquidem. 8. C. de Obligationibus. l. mandatum. 15. C. Mandati.* Excipiuntur tamen piæ cauſæ iterum, in quarum favorem mandatum etiam poſt mortem mandantis ſuſtinetur, argumento ducto à dote & libertate *l. ſi ego 9. §. 1. ff. de Iure dot.* 5

dot. l. ſi Pater. 4. ff. de Manu. miſſ. vind. Covar. *Var. Reſol. lib. 1. cap. 14. num. 16.* Item ſi quis tantùm voluntatem ſuam declararit, nullum verò adhuc nuntium ad inſinuandum miſerit, poſt mortem ejus ab alio inſinuari vel acceptari non poteſt per ea, quæ ſuperiùs dicta ſunt.

Tota igitur & difficilis controverſia eſt, ſi quis actualem promiſſionem, ſeu circa donationem, venditionem, locationem, feudum aliumve contractum per literas aut nuntium abſenti inſinuari defacto curarit, ſed antequam acceptarit abſens, promiſſor mortuus fuerit? Nihilominus acceptari promiſſionem, nec ab herede promittentis revocari poſſe docet Sanch. *d. diſp. 6. ſub num 5.* eò quòd hæc promiſſio vel donatio ex parte promittentis jam fuerit in vita perfecta, *arg. l. nec ambigi. 6. C. de Donationibus*, ejuſque voluntas in literis & nuntio etiam poſt mortem perduret, ut acceptari rectè valeat, ad eum modum, quo gratiæ morte concedentis non exſpirant. *cap. ſi ſuper gratia 9. de Offic. Delegati in 6.*

Verùm hanc ſententiam licet ob authoritatem & rationes Sanch. exiſtimem valdè probabilem, contrariam tamen cenſeo in theoria probabiliorem, & textibus Juris ac rationi magis conformem, quam tenet Andr. de Iſernia, Tyraquellus, Decius, Caſſanæus, & alii apud Sanch. *d. l.* citati. Paulus Layman *in Theol. mor. de Pactis & Contractibus c. 1. num. 5.* ubi dicit magis communem. Textus inprimis *in l. 2. §. ſi quis donaturus. 6. ff. de Donationibus*. qui non loquitur de mandato donandi, ſed perferendi ad abſentem; & quamvis J C. utatur verbo futuri temporis, *ſi quis donaturus*, id tamen accipiendum, vel ut donatio ſumatur pro traditione rei donatæ, vel ut ſignificetur, donationem ante alterius acceptationem perfectam non eſſe. Deinde etiam optimè confirmat textus *in l. ſi ego 9. ff. de Iure dotium*. ubi tantùm fit exceptio ſavore dotis, conſequenter exceptio iſta firmat regulam in caſibus non exceptis. *l. qui teſtamento. 20. §. mulier 6. ff. Qui teſtamenta facere poſſ.* In qua *l. ſi ego.* etiam pulchra ratio aſſignatur: quia in vita promittentis promiſſio non fuit perfecta, utpote pro forma & ſub tacita conditione alterius acceptationem requirens; poſt mortem autem promittentis dominium rei promiſſæ aut donatæ ſtatim tranſit ad promittentis heredem, *à quo invito diſcedere non poſſe fatendum eſt*, ait ibid. J C. Accedit alia ratio, quòd regulariter circa actus inter vivos, qui in conſervari dependent à voluntatis continuatione, per mortem interrumpatur voluntas. *cap. ſi gratioſè. 5. de Reſcriptis. in 6. l. 4. ff. Locati.* & proinde poſt mortem promittentis duorum voluntates ampliùs non uniantur, debet enim unus in ſua voluntate continuare & perdurare, uſquedum etiam alter conſentiat.

Non obſtat dicta *l. nec ambigi. C. de Donationibus*: quia ibi non dicitur, donationem eſſe perfectam ante alterius acceptationem, ſed inter abſentes fieri poſſe.

Nec etiam obſtat *dict. cap. ſi ſuper gratia*: quia accipi debet de privilegio aut gratia Principis, quæ non tranſit propriè in naturam pacti vel contractus. Denique non obſtat, quòd heres repræſentet perſonam defuncti, ejuſque factum præſtare debeat: nam id regulariter de actibus & obligationibus in vita defuncti perfectis & completis procedit.

6 E converſo ſi donatarius, vel is, cui pollicitatio facta eſt, ante acceptationem moriatur, num heres ejus acceptare poſſit, iterum diverſæ ſunt Doctorum opiniones apud Sanch. *cit. loc. num. 6.* ubi ipſe affirmativam amplectitur: quòd heres defuncti perſonam repræſentet. Nihilominus negativa mihi probabilior videtur; quòd heres invito promiſſore pollicitationem acceptare nequeat; deficit enim unio perfecta & directa voluntatum inter principales perſonas, & cùm in vita defuncti ante certiorationem & acceptationem nullum fuerit ei jus quæſitum, nullum etiam potuit in heredem transferre, neque promiſſor ejus ſemper animi eſt, ut quod defuncto, idem heredi offerre vellet, cujus perſonam fortè exoſam habet. Quando verò obligatio jam in vita defuncti completa fuit, heres non immediatè à promiſſore, ſed à defuncto acquirit. Ad rationem in contrarium, & qualiter heres defuncti perſonam repræſentet, paulò ante reſponſum.

---

§. II.

De Pacto nudo, & veſtito.

S U M M A R I A.

7. *Pactum nudum & veſtitum quid?*
8. *Pacta qualiter veſtiantur?*
9. *Pacta nuda dant exceptionem, non verò actionem.*
10. *Quid de jure Canonico?*

REdeundo ad Rubricam noſtri Tituli, ſciendum 7
eſt, pactum in genere ſignificare omnem conventionem duorum, & dividi in pactum *nudum & veſtitum*. Pactum *nudum* dicitur, quod non habet proprium Juris nomen, & obligationis cauſam præter ſolam conventionem, ita ut, ſi quis interrogetur, quid ſit inter partes actum, nihil aliud poſſit dicere ſpecialiùs, quàm pactionem & conventionem eſſe factam, ut deſcribit Duarenus *in l. 7. §. 4. ff. hoc tit.* Pacti *veſtiti* in Jure quidem mentio non fit; ſed quia in *d. l. 7.* nudam pactionem vocat J C. quæ cauſam non habet, ideò Interpretes ad diſtinctionem pactum cum cauſa *veſtitum* appellant, idque magis proprio nomine *Synallagma*, vel *Contractus* dicitur *d. l. 7. §. 1.*

Veſtiuntur autem pacta ab auctoritate Juris pa- 8
ctum approbantis, ex eoque actionem concedentis, quod aliquando *rei*, de qua pactum eſt, *actualem interventionem* tanquam cauſam reſpicit: ut in Mutuo, Commodato, Depoſito, & Pignore, & in Contractibus innominatis. (Dico *actualem interventionem*; unde pactum de mutuando vel commodando ante rei traditionem eſt tantùm pactum nudum.) Aliquando *ſolennitatem verborum*, ut in Stipulatione; aliquando nihil præter *conſenſum*, ut in Emptione, Locatione, Societate & Mandato, item & Donatione, quæ hodiè quoque actionem parit *ex l. ſi quis argentum. 35. C. de Donationibus*; aliquando *adhærentiam cum pacto veſtita*, ſicut omnia pacta nuda, quæ in continenti apponuntur contractibus bonæ fidei, cenſentur ijs contractibus ineſſe, & producunt actionem *dict. l. 7. §. 5. l. in bonæ fidei. 13. C. eod.* quòd etiam obtinere in contractibus ſtricti Juris *ex l. lecta 40. ff. de Rebus creditis.* defendit Fachin. 2. *Controverſ. c. 99.* & demùm per *juramentum* veſtiri pactum, & parere actionem probat Covar. *in Relect. cap. quamvis. de Pact. in 6. parte 1. §. 2. num. 3. & 4.* Molina *de I. & I. tract. 2. diſp. 256.* præſertim ſecundùm Jus Canonicum, quod omne juramentum non vi, aut fraude extortum, & quod ſine diſpendio ſalutis ſervari poteſt, in utroque foro ſervari jubet. *cap. cùm contingat. 28. de Iureiurando.* Qualiter verò vocetur hæc actio vide infra *in Lib. III. in Tit. de Precarijs num. 7.*

Pacta autem *nuda* Jura non approbant, nec ijs 9
actionem accommodant, ne cùm ſint frequentiſſima, occa-

occaſione illorum tribunalia litibus abundent; quia tamen etiam non reprobant, idcircò ex pacto *nudo* non quidem actio, ſed naturalis obligatio propter conſenſum mutuum Jure naturæ & gentium etiam in foro interno ſtringentem, & inde exceptio naſcitur. *l. 7. §. 4. ff. hoc tit.* impedit ſoluti repetitionem. *l. ex quibus. 51. l. ſi quid Dominus. 64. ff. de Condictione indebiti.* admittit compenſationem, *l. 6. ff. de Compenſationibus.* Fideiuſſores etiam & pignora accedere poſſunt, contra quos, & pro quibus dein actio vera competit. *§ 1. Inſt. de Fideiuſſoribus, l. quæſitum. 14. in fin. ff. de Pignoribus & hypoth.*

10 Vulgaris eſt diſputatio, an *pacta nuda* de Jure Canon. producant actionem? Negativam tuetur Fachin. *Lib. 2. Controverſ. cap. 100.* eo quòd ſine textu expreſſo inter Jus Canon. & Civile non ſit differentia ſtatuenda, *cap. 1. de Novi op. nunc.* & ratio minuendarum litium utroque Jure ſubſit, *arg. cap. finem litibus. 5. de Dolo & contum.* affirmativa ſententia magis inter Canoniſtas recepta eſt, eamque docent Gloſſ. Panorm. Felinus & alii *in c. hoc tit.* Covar. *d. l. p. 2. & §. 4. num. 14.* Molina *d. Tract. 2. diſp. 257. n. 2.* Ratio eſt, quòd in *cap. 1. & 2. h. t.* omnia pacta ſervari jubeantur, & conſequenter, approbentur, & veſtiantur. Sed quia hæc ratio planè convincens non eſt, cùm in Jure Civili *in l. 1. ff. eod.* pacta generaliter ſervari jubeantur, & tamen ex pacto nudo denegetur actio, ideò additur alia ratio magis urgens, quòd nimirùm pactum nudum circa materiam gravem & notabilem obliget in conſcientia ſub peccato propter conſenſum Jure naturæ obſtringentem, Eccleſia autem & Jus Canonicum ſalutem civium principaliter pro fine habens de peccato judicium ſuum interponit, *cap. novit. 13. de Judiciis*, & conſequenter actionem pro tali judicio exercendo concedit. Advertunt tamen citati Doctores, ut quis ex pacto nudo agere poſſit, non ſufficere ſimpliciter allegare certæ rei promiſſionem, ſed inſuper cauſam ejus ſaltem donationis & liberalitatis exprimendam, & probandam eſſe *arg. cap. ſi cautio. 14. de Fide inſtrumentorum. l. cùm de indebito. 25. §. ult. ff. de Probat. l. generaliter. 13. C. de non numerata pecunia.* Si dicis pactum cum cauſa vocari *ſynallagma & contractum*, atque ex ſe producere actionem, ut præmiſſum: Reſpondeo, id de cauſa intelligi actualiter executioni mandata, ut in mutuo per numerationem pecuniæ, vel alias habente Juris aſſiſtentiam.

Ad rationes Fachinei reponi poteſt, & quidem ad primam, quòd differentia inter Jus utrumque circa judicium ex cauſa obligatæ conſcientiæ diverſis textibus juris Canon. probetur, ut *in d. cap. novit. 13. de Judic. cap. ult. de Sepult. c. in literis. 5. de Raptor.* Ad alteram, quòd Jus Canon. non tam ſtudeat alicui actionem & jus ſuum adimere, quam litium ambages, protractiones & ſuperfluas ſolennitates amputare, ſicut probat text. *in d. c. finem litibus, & Clem. 2. de Judic. Clem. ſæpè. 2. de V. S.*

§. III.

De Contractibus nominatis, & innominatis.

SUMMARIA.

11. *Contractus alij nominati, alij innominati.*
12. *In contractibus innominatis quando liceat pœnitere?*
13. *An etiam huic pœnitentiæ ſit locus de Iure Canonico?*

POrrò pacta *veſtita*, ſive Contractus dividuntur in Contractus *nominatos & innominatos*. *Nominati* ſunt, qui ſpeciale nomen à Jure ſortiuntur, ut Emptio, Locatio & ſimiles. *Innominati*, quos Jus non ſpeciali ſed generali tantùm nomine ob nimiam negotiorum multitudinem, & varietatem notavit, & ad quatuor claſſes revocavit: ſcilicet *Do ut des, Facio ut facias, Do ut facias, Facio ut des.* 11

His contractibus hoc tribuitur de Jure Civili ſingulare, quòd re integra pœnitere & à contractu diſcedere liceat; imò etiam re non integra illi, qui contractum ex ſua parte implevit, antequàm alter impleat. e. g. ſi dedero alicui 100. ut pro me Romam iret, poſſum pœnitere, antequam iverit refuſis tamen expenſis, ſi quas intuitu hujus itineris fecerit, *l. ſi pecuniam 5. ff. de Condictione cauſa data. l. ex placito. 3. C. de Rer. permut.* 12

In contractibus autem *nominatis* regulariter pœnitentiæ locus non eſt, & ab initio quidem ſunt voluntatis, poſteà verò ſiunt neceſſitatis *l. ſicut. 5. C. de Oblig. & act.* excepto Mandato, Depoſito, & Precario, de quibus ſuis locis.

Sed & in contractibus *innominatis* aliquas exceptiones ponunt Doctores Ut I. quòd re ex parte unius non ampliùs integra, ei tantùm, qui dedit, non autem qui accepit, pœnitere liceat: quia huic non fuit æquè favendum, cùm rem ſemel acceptarit ab altero, ideoque actione *præſcriptis verbis* cogi poſſit ad contractum implendum. Textus *in dict. l. ſi pecuniam & ibi Gloſſa in Verbo. ſed cum liceat pœnitere.* Petrus Vvadingus *in Tractatu de Contractibus diſp. 6. dub. 1. §. 2. num. 2.* II. Favore piæ cauſæ multorum eſt ſententia apud Tyraquellum *de privilegiis piæ cauſæ privilegio 134.* non concedi pœnitentiam, ſicut nec favore dotis, vel libertatis, & ſequitur etiam Gottofredus *in Notis ad d. l. ſi pecuniam.* III. Si contractus fuerit juratus; vel aliàs pœnitentiæ renuntiatum. IV. Si contractus innominatus fuerit tranſactio ſuper lite dubia: expedit enim lites finiri. Vvadingus *dicta loc. cum* Iaſone *ad d. l. ſi pecuniam num. 2. limit. 12.* apud quem plures aliæ limitationes videri poterunt, ſicut & apud Gottofredum & Jaſonem.

Movetur hic iterum non levis difficultas, an ſicut de Jure Civili, ita etiam de Jure Canonico & in foro conſcientiæ, in contractibus innominatis pœnitere liceat? Negativè concludit Molina *dict. tract. 2. d. 285. num. 8.* eò quòd contractus innominatus ante impletionem utriuſque ſaltem ſit pactum nudum, quod obligat in conſcientia, & de Jure Canonico producit actionem. 13

Felinus *in cap. 1. hoc tit. ſub num. 13.* exiſtimat, tunc eſſe licitam pœnitentiam de Jure Canonico, ſi pars altera nolit fidem ſervare; ſed hoc nihil eſſet ſpeciale in contractibus innominatis, quia generaliter omnes contractus mutuo diſſenſu diſſolvi poſſunt, nihil enim tam naturale, quam ut res eo modo diſſolvatur, quo colligata eſt, *§. fin. Inſtit. Quibus modis tollitur obligatio. l. nihil tam naturale. 35. ff. de Regulis Juris.*

Valdè probabiliter docent alij apud Felinum *dict. l.* Gottofredus, *ubi ſupra*, Vvadingus *dict. dubio. 1. § 3. num. 2.* non eſſe in hoc puncto differentiam inter Jus Canonicum & Civile conſtituendam, ſed Contractus innominatos ex ſua natura, & Juris diſpoſitione habere tacitam conditionem, niſi ante implementum contractus intervenerit pœnitentia. Idque mihi videtur ex eo plurimùm colligi, quòd Jura concedant in contractibus innominatis repetitionem rei jam traditæ *d. l. ſi pecuniam.* Si enim voluiſſent ſimpliciter contractus innominatos regulariter obligare ſicut pacta nuda, tunc accipiens, quamvis non habuiſſet actionem,

tamen

tamen contra repetentem habuiſſet retentionis exceptionem, *juxta l. 7. §. 4. ff. hoc tit.*

---

§. IV.

De ſubſtantialibus, Naturalibus, Solennibus, & Accidentalibus Contractum, Item de Stipulatione tertio facta.

S U M M A R I A.

14. *Contractuum ſubſtantialia, naturalia, ſolemnia, & accidentalia quæ dicantur.*
15. *Stipulatio tertio facta de jure civili eſt inutilis.*
16. *Quid de jure Canonico?*
17. *Stipulari tertio cur non liceat, cùm tamen liceat tertii conditionem meliorem facere?*

14 Dictum eſt *in præcedenti* §. pœnitentiam eſſe *de natura* contractuum innominatorum: Pro cujus meliori intelligentia advertendum eſt, quòd in contractibus quædam vocentur à Doctoribus *ſubſtantialia*, quædam *naturalia*, quædam *ſolemnia*. & quædam *accidentalia*. *Subſtantialia* ſunt, quæ formam & eſſentiam conſtituunt, ſine quibus contractus ſubſiſtere non poteſt, neque ea ex voluntate partium mutabilia ſunt. Ita in contractibus & pactis eſt conſenſus utriuſque; in ſtipulatione interrogatio unius, & reſponſio alterius in continenti ſubſequens.

Naturalia contractuum dicuntur, quæ contractui tacitè inſunt, licet expreſſa non ſint; & hæc poſſunt pacto convenientium removeri valido nihilominus manente contractu. Ita venditor ex natura venditionis tenetur emptori de evictione, ſi res ab aliquo tertio vindicata fuerit. *l. ex empto*. 11. §. 1. & 2. *ff. de Actionibus empti*, & tamen partes conventione obligationem evictionis tollere poſſunt. *d. l. ex empto*, §. *qui autem* 18. In contractu depoſiti lata, in locato levis, & in commodato leviſſima culpa præſtatur, & tamen conveniri poteſt ut major vel minor culpa præſtetur. *cap. un. de Commodato. l. 1. §. ſi convenit* 6. *ff. Depoſiti*: atque hoc ſenſu procedit illud axioma Juris, quòd *contractus ex conventione legem accipiant*: *cap. contractus* 85. *de R. I. in* 6. & hoc modo intelligendum eſt, quod ſuperius diximus, contractibus innominatis ex ſua natura ineſſe jus pœnitentiæ.

Solemnia contractuum vocantur, quæ de jure requiruntur, ut legitimus contractus cenſeatur; & ex his aliquæ *ſolemnitates* ſunt *ſubſtantiales*, ſive *intrinſecæ*, ſine quibus contractus validus non eſt veluti conſenſus Capituli & Superioris in alienatione rei Eccleſiaſticæ immobilis; præſentia Parochi, & teſtium in matrimonio &c. Aliæ *extrinſecæ*, ſine quibus actus quidem non *licitè*, ſed tamen *validè* celebratur, ut trina denuntiatio ante contractum matrimonialem, benedictio nubentium in templo ſuſcipienda.

Accidentalia demùm nuncupantur, quæ pactis contrahentium præter ordinariam eorum naturam adjiciuntur, quomodo ſuperiùs dictum, pacta contractibus bonæ fidei adjecta veſtiri, & actionem producere.

15 Inter *Subſtantialia* ſtipulationis requiſita (quæ ſit interrogatione præcedente, eamque reſponſione congrua in continenti ſubſequenti, qua reſpondens interroganti ad aliquid dandum vel faciendum obligatur v. g. promittiſne mihi 10. altero reſpondente promitto. *DD. ad Tit. Inſtit. de Verb. oblig.*) etiam de Jure Civili numeratur, ut ſuum quiſque ex ea commodum, non alicujus tertii quærat: alteri enim ſtipulari nemo poteſt, inquit Imperator *in §. alteri* 19. *I. de Inutil. ſtipul.* inventæ enim ſunt hujuſmodi ſtipulationes ad hoc, ut quis acquirat ſibi, quòd ſua intereſt. Licet igitur dicam ad Cajum, promittiſne Titio, vel amico meo 100. & ille reſpondeat, promitto; non erit utilis ſtipulatio. Excipitur tamen niſi ſtipulator alterius Juri ſubjectus ſit, ut filius vel ſervus; vel ſpeciale mandatum ſtipulandi à tertio habeat; aut aliter ipſius ſtipulantis intereſſe concurrat; aut generalis rei alienæ adminiſtrator exiſtat, veluti Tutor, Curator, Prælatus vel denique perſona ſtipulantis ſit publica, puta Judex, vel Notarius. DD. in §. *ſi quis alii*. 4. *I. de Inutil. ſtipulat. l.* 1. §. *exigere*. 15. *ff. de Magiſtratibus conveniendis*. Vid. Sanch. *de Matrim. lib.* 1. *diſp.* 7. *num.* 4. *& ſeq.* Laym. *in Theol. mor. lib.* 3. *tract.* 4. *cap.* 1. *num.* 4. Imò nec Pater filio aliter ſtipulando acquirere poteſt, quàm in iis, quæ juris ſunt, & mediante filio patri acquiruntur; factum autem & quæ præcisè perſonam filii concernunt, v. g. ut filio rem tenere, ire, agere liceat, inutiliter ſtipulari, textus eſt *in l. quod dicitur*, 130. *ff. de Verb. obligat.*

Ex quo denuò diſputant Doctores, an quæ hucuſque circa ſtipulationem de Iure Civili dicta ſunt, ſimiliter de Jure Canonico procedant, ut etiam hoc Jure alicui tertio ſtipulari præter caſus exceptos permiſſum non ſit? Differentiam inter Jus Canonicum & Civile circa hanc materiam admittunt plures apud Covar. *in Relectione c. quamvis de Pactis in* 6. *parte* 2. §. 4. *n.* 2. quòd ex ſententia Gloſſæ & Bartholi *in l.* 1. *ff. hoc tit.* ſtipulatio tertio facta ſit pactum nudum, nudum autem pactum de Jure Canonico producere actionem, & ſtringere in conſcientia, jam explicatum eſt. 16

Nulla eſſe differentiam veriùs cenſet Panorm. *in cap. ſi cautio*. 14. *de Fide inſtrum.* Jaſon *in l. ſtipulatio iſta* 38. §. *alteri* 17. *ff. de Verb. obl.* eamque ſententiam magis communem teſtatur Covar. *d.* §. 4. *n.* 5. *verſ. hanc opinionem*: quamvis ipſe *num.* 13. contrariam teneat. Harp. *ad d.* §. *ſi quis alii*. 4. *de Inutil. ſtipul. num.* 5. Sanch. *d. l.* 1. *diſp.* 7. *num.* 20.

Ratio eſt, tum quòd ſine textu ſufficienti non ſit inter jus utrumque diſſiduum introducendum, *vulg. c.* 1. *de Novi operis nunciat.* tum quòd *in c.* 2. *Uſuris in* 6. ſatis hæc ſententia confirmetur, ubi reſtitutionem uſurarum à moribundo uſurario ad obtinendam ſepulturam Eccleſiaſticam abſentibus debitoribus per uſuras læſis, vel eorum heredibus tantùm perſonæ publicæ veluti Ordinarius, Parochus cum teſtibus, Notarius ſtipulari poſſe dicuntur. Ad rationem in contrarium reſponderi poteſt per ſuperiùs dicta, pactum nudum & obligationem naturalem non niſi ex conſenſu duorum principalium oriri: principalis autem dicitur is, qui obligat, & alter, cui obligatur, non autem ſi tertius, cujus non intereſt, nec à principali mandatum habet, conſentiat & abſentis nomine acceptet. Interim non eſt improbabile, talem ſtipulationem valere ſaltem ut pollicitationem tertio vel abſenti factam, adhuc eſſectum, ut eam ille tertius, cui promiſſio facta eſt præſens vel abſens ab ipſo pollicente vel de ipſius voluntate certioratus acceptare poſſit, vel piæ cauſæ facta revocari nequeat: Sanch. *de Matrim. d. l.* 1. *d.* 7. *n.* 10. per regulam, *ſi actus non valet, ut ago, valet omni meliori modo, & utile per inutile non vitiatur*, *arg.* §. *fin. Inſtitut. de Adoptionib.* ubi adoptio ſervi valet in vim manumiſſionis. Ideoque quod de Jure Civili dicitur, ſtipulationem alteri per alterum factam non valere; intelligendum, non valere ut ſtipulationem ſtatim irrevocabilem, ex qua tertio directa actio quæratur.

Si circa pias cauſas inſtes, *in d. cap.* 2. *de Uſuris in* 6.

agi

agi de pia canſa, videlicet de obtinenda ſepultura, & exoneranda conſcientia uſurarii, & tamen ibi requiri acceptationem, vel per ipſos debitores, vel perſonas publicas. ℞. *in eod. c. 2.* ſtipulationem quidem fieri ex cauſa pia, ſed non cauſæ piæ, cujus loco Deus acceptet, ut ſuperiùs dictum de ipſis debitoribus, eorumque heredibus, qui profani ſunt, vel ſupponuntur.

Ex quibus principiis etiam dependet illa quæſtio, de qua dicetur in *Lib. IV. Tit. 2. §. 2.* an valeant ſponſalia, quæ cognati vel amici pro abſente ſine ejus mandato contrahunt? Et regulariter non valere reſpondetur.

Illud etiam hic advertendum, cùm dicimus ſtipulantis debere proprium intereſſe in ſtipulatione verſari, non intelligi de intereſſe affectionis, qua erga tertium ducitur, vel quòd viciſſim ab eo ſperet beneficium, ſed de intereſſe præſenti pecuniario, ut quia creditori meo ſtipulor ſolutionem, vel etiam ſi in ſtipulatione tertio facta pœnam mihi ſolvendam adiiciam, niſi promiſſum ſervetur. Harp. *ad d. §. 4. I. de Inutil. ſtip. n. 12.*

17 Attamen difficilis adhuc reſtat objectio, cur de jure concedatur alterius etiam ignorantis conditionem meliorem facere, licèt mea non interſit, pro altero etiam invito ſolvere, eique acquirere liberationem. *l. ſolvendo. 39. ff. de Negotiis geſtis*, poſſeſſionem alterius nomine ingredi vel accipere, & ita poſſeſſionem atque etiam dominium alteri acquirere, *l. 1. C. Per quas perſonas nobis acquiratur*, & cur non ſimiliter per ſtipulationem? ℞. Jura quidem concedere alterius conditionem meliorem facere, quatenus id fieri poſſit ſine onere, aut præjudicio tertii, ut verò obligatione nova onerem promiſſorem ob commodum alterius, cum mea nihil interſit, jura non ſatis æquitati conſentaneum reputarunt, & contra humanæ ſocietatis officium, ex qua ita debemus unius commodum deſiderare, ne tamen quæramus alterius damnum & diminutionem. Si pro alio ſolvam, non officio, ſed proficio Creditori, qui ſuum exinde conſequitur; ſi poſſeſſionem alterius nomine ingrediar vel accipiam, ſupponitur, rem vel non eſſe in dominio prioris poſſeſſoris, vel jam priùs ex alia cauſa alteri ad tradendam obligatam. Videatur de tota hac materia ſtipulationis tertio factæ inſigniter eam tractans Hugo Donellus *in Commentario ad l. ſtipulatio iſta. 38. §. alteri. 17. ff. de Verborum obligat.*

---

§. V.

De contractibus bonæ Fidei & ſtricti Juris.

SUMMARIA.

18. *Contractus bonæ fidei & ſtricti juris qui dicantur, & quid in effectu interſit?*
19. *Dolus dans cauſam contractui bonæ fidei annulat illum, ſecus in ſtricti juris.*
20. *An contractus de Iure Canonico ſint omnes bonæ fidei?*

18 DE hac contractuum diviſione prolixè & ex inſtituto agunt Interpretes *ad §. actionum. 28. Inſtit. de actionibus.* in quo §. omnes contractus & actiones *bonæ fidei* enumeratæ, & quæ ibi poſitæ non ſunt *ſtricti Iuris* cenſentur, veluti Mutuum, & Stipulatio &c. & hic *bona fides* non accipitur prout opponitur *malæ fidei* cùm nullus contractus debeat eſſe malæ fidei, & fraus ac dolus pactis & conventionibus, quàm maximè adverſentur, *l. 1. & t. t. ff. de Dolo malo*, ſed prout opponitur *ſtricto Iuri.*

Enimverò in *bonæ fidei* contractibus, ſi lis oriatur, judicium fertur ex *bona fide*, id eſt ad ſenſum hujus loci, *ex bono & æquo*, etiam ultra id quod in contractu nominatim à partibus expreſſum eſt. Dummodo tale ſit, quod ſi contrahentibus in mentem veniſſet, utique expreſſiſſent. *§. conductor. 5. Inſtitut. de Locat. & conduct. §. 3. Inſtit. de Obligationibus ex conſenſu.* In *ſtricti Iuris* autem contractibus contractibus judicatur præcisè de ijs, quæ nominatim in contractu expreſſa ſunt. *Leg. quia tantundem. 7. ff. de Negotiis geſtis.*

Et ad hanc differentiam generalem videntur aliquo modo reduci poſſe plures aliæ, quas DD accumulant. Ut quòd in *bonæ fidei* judicia veniant fructus, uſuræ, & acceſſiones à tempore moræ: in *ſtricti Iuris* autem ſolùm à tempore litis conteſtatæ. Quòd ſtipulans fundum non conſequatur fructus pendentes, niſi eorum mentionem fecerit in ſtipulatione: ſecus autem ſi emerit fundum, cui hoc ipſo etiam fructus pendentes cedunt. *l. 3. §. 1. & l. Iulianus. 13. §. ſi fructibus. 10. ff. de Actionibus empti.* Item quòd in *bonæ fidei* judicia veniant etiam ea, quæ ſunt moris & conſuetudinis in loco, licet à partibus non ſint in contractu expreſſa, ſecùs in contractibus *ſtricti Iuris*, de quibus differentiis videri poterit Mynſingerus, Harprechtus, Hottomanus, & alii paſſim *ad dict. §. actionum.*

Inter cæteras differentias illa eſt etiam ſpecialiter notanda, quòd in contractibus *bonæ fidei* dolus dans cauſam contractui *bonæ fidei* (id eſt, ſi quis aliquem doloſa perſuaſione induxerit ad contrahendum aliàs non contracturum) faciat contractum nullum; *per text. & Interp. in l. & eleganter 7. ff. de Dolo.* niſi tamen dolo inductus ultro Juri ſuo renuntiare, dolum remittere, & contractum ratum habere velit. *arg. l. 4. Cod. de his, quæ vi, metuſve cauſa geſta ſunt.* Secus autem eſt in contractibus *ſtricti Iuris*, ubi ſolùm de dolo temporalis prætoria datur actio. Dixi, *ſi dolus det cauſam contractui*: nam ſi quis non inductus, ſed aliàs contracturus dolum patiatur (qui *dolus incidens* dicitur) ut quia v. g. rem vitioſam emit &c. habebit quidem etiam actionem ad reſcindendum contractum ex Ædilitio edicto, ut inferiùs dicemus, ſed etiam ſolùm temporalem intra ſex menſes exercendam, dum ècontra, ſi contractus ſit ipſo Jure nullus, civilis & perpetua, ſcilicet 30. annorum actio competat. 19

Utrum autem de Jure Can. etiam differentia inter contractus *bonæ fidei* & *ſtricti Iuris* conſtituenda ſit? diverſæ ſunt DD. opiniones. Ratio dubitandi eſt, quòd hoc Jure non attentis juris Civilis ſubtilitatibus ſolùm ex bono & æquo procedatur. arg. textus *in cap. ſæpe. 18. de Reſtitutione ſpoliat.* Quòd autem aliqui contractus dicantur bonæ fidei, & alii ſtricti Juris, ſit ſolùm Juris Civilis ſubtilitas: eo quòd Prætores, qui ob multitudinem cauſarum non poterant omnia per ſe expedire, ſuis Pedaneis judicibus ſive delegatis certam formam procedendi, ſeu pronunciandi præſcripſerint, & in quibuſdam contractibus uſu humano frequentioribus, & in quibus ſolent plerumque multa concurrere, vel ex poſtfacto evenire, quæ ab initio prævideri, & una oratione ſeu conventione expediri non poſſunt, demandarint liberiorem ex bono & æquo arbitrio cognoſcendi, pronunciandique facultatem, in aliis verò ſtrictiorem, præcisè ſecundùm ea, quæ nominatim in contractum deducta eſſent, teſtatur Covar. *in Relectione capituli. Poſſeſſor. de Reg. Iur. in 6. p. 2. §. 6. n. 4.* In cujus rei confirmationem eſt, quòd donatio, quæ jure Civili ſtricti Juris cenſetur. *L. eum qui. 22. ff. de Donation.* jure tamen Can. aliquando accipiat largam interpretationem. *c. cum dilecti. 6. X. de Donationibus.* 20

Unde de Jure Canonico omnes contractus eſſe *bonæ fidei*, docuit Baldus *in cap. 1. in fin. de Plus peti-*

Digitized by Google

petitionibus. Jaſon. *in §. actionum. Inſtitutis de Actionibus num.* 4.

Alii èeontra fermè communiùs ſuſtinent, nullam inter Jus utrumque ſine textu expreſſo eſſe differentiam faciendam, *arg. c. 1. de Novi operis nunciatione*. imò in ipſis SS. Canonibus non obſcurè diſtinctionem inter contractus bonæ fidei, & ſtricti juris inſinuari, ut *in c. cum venerabilis. 6. verſic. ad hæc de Exceptionibus. c. fin. de Depoſito*. Item etiam Jure Civ. ajunt, æquitatem rigori eſſe præferendam *l. placuit. 8. Cod. de Iudiciis*. non tamen inde ſequitur, contractus bonæ fidei & ſtricti juris confuſos. Atque hanc ſententiam videntur ſupponere Gloſſ. *in d. c. cùm venerabilis. verbo. bonæ fidei: & ibidem*. Panorm. *num* 15. & expreſsè. tenet Covar. *d. §. 6. num.* 5. Harprecht. *in d. §. actionum. num.* 54. fatetur tamen Covar. *in fine n.* 8. in foro conſcientiæ ad hanc differentiam & ſubtilitatem Juris Civil. non æquè attendendum eſſe.

Huic poſteriori ſententiæ ipſe magis accedo, ut credam, inter contractus & actiones *bonæ fidei* ac *ſtricti juris* differentiam non eſſe de Jure Canonico totaliter ſublatam. Etenim conſentio quidem, contractus *ſtricti juris* innotuiſſe per illam formulam à Prætore Judicibus Pedaneis præſcriptam; non tamen credo, quòd Prætor ſolam aliquam ſubtilitatem attenderit; ſed potiùs æquitatem etiam hujuſmodi contractibus cohærentem, propter quam *ſtricti juris*, ſeu *ſtrictæ interpretationis* ſint, quia in jis largior interpretatio plerumque ſine damno alterius fieri non poſſet: v. g. ſi Judex in mutuo uſuras non promiſſas adjudicaret; ſi in donatione pateretur alicui ſuam liberalitatem eſſe damnoſam; aut in ſtipulatione aliquem verborum facilitate plus æquò damnificari. Proinde etiam hoc reſpectu diſtinctioni inter contractus bonæ fidei, & ſtricti Juris de Jure Canonico locum eſſe exiſtimo. Nec moveor textu *d. c. cùm dilecti. X. de Donat.* quia ibidem caſus ponitur de donatione facta ad pias cauſas à viro quodam Nobili, ubi quis præſumitur vel eſſe verus benefactor, & non *parcè ſeminare* pro fructu animæ ſuæ, præſertim conſiderato honore dignitatis, & ſtatus ſui, ſicut & beneficia Principum (ipſorum tantùm, & non tertii præjudicium concernentia) ſunt latiſſimæ interpretationis. *c. olim 16. de Verb. ſig. l. 3. ff. de Conſt. Princ.* At verò textus Juris Civ. *in d. l. 22. ff. de Donat.* intelligitur de donationibus profanis inter privatos. Gottuſ. *ibid.* quæ non cadunt ſub illam Regulam, quòd *in beneficiis ſit pleniſſima interpretatio facienda*, quia in rigoroſa & communi ſignificatione *beneficia* vocantur à majoribus Dominis conceſſa, ut beneficia feudalia, Eccleſiaſtica, privilegia &c.

Cæterùm verò, ut in contractibus *ſtricti Iuris* prorſus ligatæ debeant eſſe manus Judicis, & omnis interpretatio ex bono & æquo excludi, puto Jure Civili potiſſimùm in Pedaneis Judicibus, quorum delegata, ideoque intra certos mandati fines reſtricta erat poteſtas, proceſſiſſe, reſpectu autem ipſius Prætoris & cujuſcunque Ordinarii Judicis locum habere debere, quòd generaliter reſcripſit Imperator *in d. l. placuit. 8. Cod. de Iudiciis. in omnibus rebus præcipuam eſſe Iuſtitiæ, æquitatiſve quàm Iuris ſtricti rationem*. Et quòd in ſtipulatione (quæ tamen inter contractus *ſtricti Iuris* fermè præcipuo loco numeratur) non ita rigidè ſecundùm externum verborum ſonum, quàm etiam ſecundùm ſenſum æquitati, & intentioni contrahentium magis conformem judicandum ſit, probant textus, *in l. quæro. 54. §. 1. ff. Locati. l. quoties. 80. & l. continuus. 137. §. 2. ff. de Verb. oblig. l. rogaſti. 11. §. 1. ff. de rebus creditis*. idque tanto magis de jure Canonico obtinebit, quia hoc jure æquitas præ ſubtilitate & forum conſcientiæ, (in quo circa cotractus ſtrictum Jus, juxta ſubtilitates Juris Civ. ex doctrina Covar. *cit. l.* non attenditur) præ foro externo magis conſideratur.

---

§. VI.

Quotuplex Obligatio oriatur ex Pacto.

S U M M A R I A.

1. *Obligatio nata ex pacto eſt vel naturalis tantùm, vel civilis tantùm, vel naturalis & civilis ſimul.*

PRæterea ſæpiùs hactenus inſinuatum eſt, ex pacto oriri obligationem, quæ deſcribitur, quòd ſit *juris vinculum, quo neceſſitate adſtringimur alicuius rei ſolvendæ*. Hæc obligatio pro diverſitate pactorum aliquando eſt *naturalis* tantùm, aliquando *civilis*, aliquando *naturalis & civilis ſimul*: vel enim pactum habet pro fundamento obligationis ſolum conſenſum, cui lex nec aſſiſtat, nec reſiſtat; & producit obligationem *naturalem tantùm*, ſive ex ſolo jure naturæ, & gentium, jubente pacta ſervari, ſicut de pactis nudis dictum: vel pactum agnoſcit lex, eique aſſiſtit, ut in contractibus & pactis veſtitis; & oritur obligatio *efficax, ſive naturalis & civilis ſimul*: vel lex expreſsè reſiſtit pacto tanquam rei turpis, vel contra bonos mores, ut *in cap. fin. h. t.* & tunc ex illo nec *naturalis* nec *civilis* oritur obligatio: quòd ſi lex ſolam ſolennitatem juris conſideret, nulla ſubſiſtente naturali æquitate, dicitur obligatio *civilis tantùm*, quæ quidem actionem parit, ſed non exactionem, ſive executionem, veluti ſi alicui dedero chyrographum, in quo confitear, me accepiſſe mutuum, per hanc ſolennitatem literarum obligor ad reddendum mutuum, etiamſi non acceperim, ſed civiliter tantùm, proinde quamvis eo nomine contra me actio intentetur, illius tamen actionem per exceptionem *non numeratæ pecuniæ* impediam, ſicut *in Tit. Inſtit. de Literar. oblig.* traditur. Similiter ſi alicui obligatus ſim ex ſolenni ſtipulatione vel alio contractu, iſque mihi fecerit *pactum nudum de non petendo*, tollitur quidem per tale pactum *naturalis* obligatio, ſed non *civilis*, quæ per actum contrarium à jure civili approbatum (qualis non eſt pactum nudum) perimi debet, nimirum per ſolutionem, vel acceptilationem. *Inſtitut. Quibus modis tollitur obligatio*. manet propterea etiam actio, quæ juris Civilis eſt, ſed quia pactum nudum ſaltem exceptionem parit, per hanc tolletur exactio, ſive actionis executio. Quæ circa *civilem* obligationem ita potiſſimùm advertenda ad intelligendos diverſos juris Civilis textus, quamvis hujuſmodi ſubtilitates in Canonibus non æquè attendantur, ubi ſicut pactum nudum producit actionem, ita etiam videtur dici poſſe, perimere omnem obligationem.

§. VII.

De Præſtatione Doli, Culpæ, & Caſus in Contractibus.

S U M M A R I A.

22. *Dolus in omni contractu præſtandus.*
23. *Culpa quotuplex.*
24. *De culpæ præſtatione generalis regula.*
25. *Caſus quando præſtandus.*
26. *Mora nonnunquam excuſationem admittit.*
27. *Caſus an præſtetur in commodato.*
28. *Culpa in Contractu allegata cui incumbat probatio.*

22 SI res, quæ in obligationem deducta eſt, ante traditionem vel poſtea deterior fiat, vel omninò intereat, videndum eſt, quis teneatur damnum lucro & ſentire? Diſtinguendum, an res *dolo*, *culpa* vel *caſu* deterioretur, aut pereat? *Si dolo*, non eſt dubium, quin is debeat præſtare damnum, qui dolo fecit: factum enim cuique ſuum, non alteri nocere debet; neque alteri per alterum iniqua conditio inferenda, ſecundùm vulgatas Juris regulas. Dicitur autem hoc loco *dolus* non tantùm callida machinatio & circumventio, ſicut deſcribitur in *L.1.§.2.ff.de Dolo.* ſed omnis voluntaria læſio, ſive deinde fiat per tectam fraudem, vel per apertam vindictam, vel per petulantiam, &c.

23 *Culpa* eſt negligentia in cuſtodienda vel conſervanda re aliena commiſſa. Et hæc eſt triplex, *lata*, *levis*, & *leviſſima*. *Lata* culpa dicitur, quando quis non adhibet eam diligentiam in rebus alienis, quam communiter homines ejuſdem conditionis, profeſſionis & ætatis ſolent adhibere in ſuis propriis, ut ſi res facilè auferenda in loco, quo paſſim hominibus etiam ignotis patet acceſſus, relinquatur. *Levis*, quando non adhibetur diligentia, quam boni & ſolertes ejuſdem conditionis homines adhibere ſolent, qui non tantùm rem in domo ſua diligenter conſervant, ſed ubi opus fuerit, etiam oſtia claudunt, & obſervant. *Leviſſima*, quando omittitur diligentia, quam ſolent adhibere ſolertiſſimi; ut ſi januam quidem clauſiſti, ſed non iteratò tentaſti, an ſera bene obfirmata fuerit &c. quæ tamen omnia in ſingulis factis arbitrio prudentis viri, aut Judicis juxta circumſtantiarum qualitatem conſideranda ſunt, quià utique in re pretioſa major diligentia requiritur, quàm in re vili, item in loco, ubi v. g. milites graſſantur, quàm ubi quieta & ſecura ſunt omnia.

Caſum denique vocamus rei inopinatæ eventum, & qui ſine omni noſtra culpa accidit, ut ſi domus conducta fulmine tacta conflagret.

24 Circa præſtationem culpæ generalis regula traditur, quòd ſi contractus cedat *in utilitatem ſolius dantis*, ut in Depoſito, præſtetur tantùm *dolus* & *lata culpa*, quæ in contractibus dolo comparatur *l. quod Nerva. 32. ff. Depoſiti*. Si in *utilitatem ſolius accipientis*, ut in Commodato, præſtetur *leviſſima culpa* (excepto *Precario*, de quo ſuo loco) *Si in gratiam utriuſque*, ut in locato & conducto, *levis* tantùm culpa, non *leviſſima* præſtanda, ſicut inferiùs circa ſingulos contractus in ſpecie pluribus trademus, & text. eſt in *l. ſi ut certo. 5. §. 2. ff. Commod.*

25 *Caſus* verò regulariter non præſtatur; excipitur tamen I. Niſi aliquis fuerit debitor *generis* (quod Logici *ſpeciem*, hoc Juriſtæ *genus*, quod illi *individuum*, hoc iſti *ſpeciem* appellant) *genus* enim perire non poteſt. Ita quocunque caſu pecuniæ mutuatæ apud mutuarium pereant, tenetur ad reſtitutionem; tum quòd poſt mutui acceptionem fuerit factus illius pecuniæ Dominus, & res ſoleat perire ſuo Domino; tum quòd non ſit debitor illius pecuniæ in ſpecie ſive individuo, quam mutuò accepit, ſed alterius in genere in eadem quantitate. *§. item is. 2. Inſt. Quibus modis re contrahitur obligatio.* Si verò Promiſſor vel contrahens debitor fuerit certæ ſpeciei, v. g. hujus equi bucephali, tunc interitu ejuſdem caſu contingente liberatur, nec tenetur rem aliam loco intereuntis tradere. *l. id quod. 7. ff. de Periculo & commodo rei venditæ.* II. Excipitur niſi aliter conventum ſit, & debitor periculum rei perituræ in ſe ſuſceperit: pacta enim ex conventione legem accipiunt. *cap. un. de Commodato. & l. 1. §. ſi convenit. 6. ff. Depoſiti.* III. Si culpa caſum præceſſerit, ut quia commodatarius cum equo meo relicta via tutiore ivit per viam ob inſidias latronum magis periculoſam. IV. ſi debitor legitimè interpellatus, ut rem debitam traderet, vel ſolveret, fuerit in mora tradendi, vel ſolvendi, hæc mora & interitus rei poſt moram contingens ipſi nocet juxta *cap. mora. 25. de Reg. Juris in 6.*

26 Traduntur tamen à Doctoribus præſertim Theologis, hujus quartæ exceptionis ex bono & æquo duæ limitationes. Prima, ut exceptio procedat, ſi mora fuerit culpabilis, ſecùs ſi traditio conſtituto tempore phyſicè vel moraliter impoſſibilis; & debitor legitimè impeditus, quo minùs traderet, prout *ex Regula. 66. Juris in 6.* conditio habetur pro impleta, quando non ſtat per obligatum, quo minùs impleretur. Text. & Gloſſ. *in l. quod te. 3. ff. de Reb. cred.* Gloſſ. *in d. cap. mora.* Covar *in Relect. cap. quamvis. de Pact. in 6. part. 2. §. 5. num. 4.* Molina *de J. & J. tom. 2. diſp. 315.* Andr. Gail. *1. Obſ. 142. num. 4.* Altera, ſi res poſt moram fuiſſet æquè apud creditorem peritura, puta ob generale civitatis incendium, ruinam aut incurſum hoſtilem: tunc enim non videtur æquum, debitorem ad præſtandum caſum obligare, cùm ex mora vel culpa ipſius revera Creditori damnum non acciderit, cùm periculum evadere minimè potuiſſet, tametſi rem ipſemet habiturus fuiſſet. Sylv. *V. Mora. q. 4.* Navar. *in Manuali cap. 17. num. 80.*

27 Sed numquid è converſo in omni interitu caſuali penes commodatarium contingente conquereturforſan commodans, niſi equum commodaſſem non periiſſet domi; officium igitur meum non debet mihi eſſe damnoſum, & potiùs ille debet ſentire damnum, qui inde utilitatem percepit. Hæc querela poſſet videri primâ fronte ſatis æqua, & movere, ut diceremus, tunc caſum fortuitum in commodato præſtandum, ſi res non fuiſſet æquè apud commodantem peritura. Nihilominùs video Doctores eſſe valdè concordes, ut etiam in commodato generaliter doceant, non præſtari caſum fortuitum, ſine diſtinctione, an res apud commodantem fuiſſet æquè peritura. Barboſ. *in Collectaneis ad dict. cap. un. de Commodato. n. 6. & 7.* quam diſtinctionem tunc tantùm adhibent, quando Commodatarius fuit in mora reſtituendi, vel re commodata aliter, aut aliorſum uſus eſt, quàm ſibi conceſſum. Molin. *diſp. tomo. 2. d. 259. num. 3. & 4.* Quare reſponderi poterit Commodanti, ut Juris deciſione ſit contentus, quod ita voluit alterum alterius Officio juvari, ne Commodatarius exinde nimiùm gravaretur, ſi v. g. propter uſum equi ad unum diem ſibi conceſſum mox deberet totum equum ſine culpa ſua pereuntem ſolvere, quod damnum non eſſet utilitati ex equo perceptæ proportionatum. Et ſicut hæc Juris conſtitutio in uno caſu gravis videtur commodanti, ita vice verſa in alio caſu, ubi ipſe ab altero commodatum accipiet, idque caſu peribit, admodùm grata & utilis eveniet, prout in ſimili de jure præſcriptionis dicere ſolemus, ut quamvis habeat gravamen in uno caſu, quo contra me præſcribitur, contineat tamen utilita-

Digitized by Google

tem in alio, quo ego contra alium præſcripſeram:

28 Cui verò incumbat onus probandi, ſi Commodans, Locator, Emptor, & cæteri dicant, damnum accidiſſe culpâ, econtra Commodatarius, conductor aut Venditor caſu, vel tali ex culpa, ad quam præſtandam jure contractûs non tenetur? videatur Maſcard. *de Probationibus. vol. 1. concluſ.* 468. Breviter dicendum, ſi damnum ſit tale, quod plerumque ſine culpa utentis accidit, ut ſi equus ex interno morbo, aut vitio, domus aut murus vetuſtate & imbecillitate corruat, non præſumi culpam, niſi ab allegante probetur; ſi verò damnum tale, quod ordinariè ex negligentia, vel culpa utentis accidere ſolet; veluti incendium aut furtum, præſumi culpam utentis, niſi ſuam diligentiam in cuſtodiendo per contrarias probationes, aut præſumptiones, quales ſaltem in tam difficili probatione habere poterit, oſtenderit *l. 3. §. 1. ff. de Offic. præfecti vigilum l. cum duobus. 52. §. damna. 3. ff. Pro ſocio* Fachin. *l. Contr. cap.* 87. quâ de re dicemus inferiùs in *Tit. de Locato & Conduct.* Demum quando de culpa loquimur, non eſſe intelligendam ſemper culpam Theologicam, quæ conſtituat peccatum coram Deo, ſed civilem ſufficere, quæ ex quacunque omiſſione v. g. propter oblivionem coram Deo non peccaminoſa oritur, notavit Layman. *Libr. 3. tract. 4. capite 7. ſub num.* 2.

Sanè in eo ſatis conveniunt Doctores, quòd Pupillus infans, vel infantiæ proximus *§. ſed quod diximus. 10. Inſt. de Inutil. ſtipul.* qui necdum implevit annum decimum cum dimidio (primum ſeptennium infantia cenſetur, alterum dividitur, & medietas ad infantiam, altera ad pubertatem accedit) item etiam qui cum ipſo Tutore contrahit, nec quidem naturaliter obligetur, niſi alterius contutoris, vel judicis auctoritate interveniente; leges enim tali contractui reſiſtunt. *l. 1. & l. pupillus. 5. ff. de Author. Tut. l. non licet. 46. ff. de Contrahenda emptione*; ſicut & tunc, ſi ſuper bonis ſuis immobilibus, aut mobilibus, quæ ſervando ſervari poſſunt, alienandis ſine tutore & judice Pupillus vel Minor contraxerit; *tot. tit. Cod. de Prædiis & aliis rebus minor.* Econtra quoque conveniunt, quòd Pupillus obligetur, quatenus ex contractu factus eſt locupletior, & pecunia, v. g. mutuò accepta adhuc penes eum extat, vel in res ejus verſa eſt. *d. l. pupillus. 5. §. pupillus. 1. ff. de Author. Tut.* De dolo etiam quandoque conveniri poteſt, ut ſi doli capax rem ſine Tutore in depoſitum acceperit, eámque dolo perdiderit; ſicut univerſim Pupillus rationis, etiam peccati capax eſſe cenſetur. *l. 13. §. 1. in pupillum. 15. ff. de Depoſiti* [illegible]

Tota igitur quæſtio eſt de Pupillo proximo pubertati; ſolvam, aut res ſervando non ſervabiles promittente, nec inde locupletato? cujus reſolutio potiſſimùm in conciliatione ſuprà allegatarum legum Civilium conſiſtit. Sunt enim non pauci Doctores, qui Pupillum in his circumſtantiis, ſi verè conſenſerit, nihilominus naturaliter & in conſcientia obligari volunt; Sanch. *de Matrimonio l. 6. d.* 38. & alii Azor. *p. 3. lib. 6. cap. 14. q.* 1. Molina *d. tom. 2. diſp.* 224. Negat autem naturalem & conſcientiæ obligationem, niſi in quantum Pupillus locupletior factus fuerit, Cov. *ad dict. c. quamvis de Pactis in 6. §. 4. n.* 10. Cujac. *ad l.* 127. *ff. de V. O.* Petrus Vvedingus *de Contract. diſp. 2. dub. 4. num.* 3. & alii ibidem citati, ideoque contrariantes leges civiles per diſtinctionem, ſitne pupillus ex contractu locupletatus nec ne, conciliandas exiſtimant.

Inclino quidem etiam magis in hanc ſententiam: irritatio enim contractuum regulariter de foro quoque interno intelligitur, niſi aliter conſtet de mente Legiſlatoris & fruſtra propter bonum publicum plerumque eſſet irritatio contractuum in foro externo tantùm; ſi bonus Chriſtianus eos in conſcientia ſervare teneretur; ſed quia dictæ conciliationi apertè obſtat textus *in l. cùm illud. 25. §. 1. ff. Quando dies legati*; ideò de alia conciliatione cogitandum; nam poſtquam J C. *in c. l.* dixit, legatum ejus rei, quam pupillus ſine tutoris auctoritate debet, *nec inde locupletior factus eſt*, nullius eſſe momenti, quia pupillus nihil debet, ſubjunxit, ſi vero teſtator naturalem pupilli obligationem & futuram ſolutionem cogitatis, legatum habere tacitam conditionem; ſi pupillus ſolverit; ex quo apertè videtur inferri pupillum etiam non locupletiorem factum naturaliter obligari. Minimè verò ſatisfaciet reſponſio aliquorum dicentium, mendam irrepſiſſe in hunc textum, & in Florentinis Exemplaribus omiſſa particula: *Nec legis, & locupletior factus eſt &c.* Nam ſi hæc reſponſio valeret, malè dixiſſet J C., quòd pupillus ex contractu locupletior factus nihil debeat, & inutile ejus rei legatum ſit, ſicut vel parum conſideranti textum patebit. Quare magis mihi placet alia conciliatio, quam tradit Layman *d. L. 3. tract. 4. cap. 9. ſub num.* 8. quòd pupillus obligetur quidem naturaliter propter leges id ipſum affirmantes; ſed hujus obligationis effectum & executionem leges negantes etiam in foro conſcientiæ, & circa pupillum proximum pubertati impediant, niſi pupillus ſui juris factus ultrò huic ſuo favori renuntiare, & quaſi ex debito honeſtatis ſolvere velit, qui ſenſus

§. VIII.

De Perſonis, quæ paciſci poſſunt, vel non poſſunt, & inprimis de Pupillis & Minoribus.

SUMMARIA.

29. *Contrahere regulariter omnes poſſunt, niſi ſpecialiter in jure prohibiti.*
30. *Pupillus ſine tutore contrahens, an obligetur naturaliter, ſaltem ſi conſenſerit?*
31. *Eudem cum pupillo non poſſe ab eo lucrari?*
32. *Minorennes ſine Curatore qualiter obligentur?*

29 PErſonæ, quæ contractus & Pacta inire poſſunt, ſunt regulariter omnes uſu rationis præditi, & liberam ſuorum bonorum adminiſtrationem habentes, adeò ut nec excommunicati; nec deportati excludantur, quia hi non amittunt ea, quæ ſunt Juris naturalis & gentium, ſicuti pacta & contractus, licèt pro his actionem formalem inſtituere non poſſint, quæ eſt Juris civilis, poſſunt tamen implorare officium Judicis, & conveniri, ac uti exceptione, ut in materia Judiciorum dicemus; ratione autem ſufficienti, & adminiſtratione deſtituti, ut Pupilli, Minorennes, Amentes, Prodigi quibus bonis interdictum eſt aliter quàm interveniente authoritate ſuorum Tutorum aut Curatorum contrahere non poſſunt, quâ de re agunt Interpretes Juris Civilis in materia Tutelarum & in *Tit. Inſtit. Quibus alienare licet.*

30 Juris Canonici & etiam Theologiæ Doctores ſpecialiter inquirere ſolent, an Pupillus vel Minorennis, aut Prodigus ſine Tutore aut Curatore contrahens ſaltem naturaliter, ſeu in conſcientia obligetur, ita ut talem contractum majorennis factus implere teneatur? Circa naturalem Pupilli ſine tutore contrahentis obligationem conſtat, eſſe difficilem legum antinomiam: quod enim *in l. pupillus. 59. ff. de Obligat. & act. & in l. quod pupillus. 41. ff. de Condictione indebiti*: negatur pupillum naturaliter obligari, id affirmatur *in l. 1. §. 1. ff. de Novationibus. l. Marcellus. 25. ff. de Fidejuſſ.*

ſenſus optimè accommodari poteſt *dicta l. cùm illud* 25.

Dices, qualis eſt obligatio, ſi nullum habet effectum? Reſpondeo, habere quod alios ſuum effectum, nimirùm ut cum majorenne inita ex parte majorennis teneat. *l. obligari. 9. ff. & princ. Inſt. de Authoritate Tutorum*. Item ut fidejuſſor pro pupillo accedere poſſit. *d. l. Marcellus. 25. ff. de Fidejuſſoribus*. quòd verò in perſona pupilli effectum non habeat, & executionem, non propterea nullo modo dici poteſt obligatio; ſicut obligatio merè civilis obligatio dicitur, & tamen effectum non habet, ut ſuperiùs præmiſſum.

31 Ulteriùs illud notabile eſt, quod ponit Vvadingus *dicto loco num. 5.* ludentem cum pupillo & lucrantem ab eo ſummam notabilem (quæ ipſi ex conſenſu Tutoris ſaltem tacito ad ludendum, & honeſtam recreationem pro conditione perſonæ non eſt conceſſa) non poſſe in conſcientia illam retinere, ſaltem ſi ſciat, pupillum velle eam recipere, quia pupillus ſine tutore non poteſt dominium rei ſuæ transferre, vel efficaciter obligari. §. 1. & ibi Doctores. *Inſt. Quibus modis re contrahitur obligatio*.

Sed & prioris ſententiæ Auctores, qui obligationem naturalem & in conſcientia ex contractu pupilli ſine tutore admittunt, concedunt tamen, hanc obligationem remedio extraordinario *reſtitutionis in integrum*, vel irritatione & revocatione tutoris poſſe annihilari. Quid autem cenſendum ſit de ſponſalibus & matrimoniis, quæ impuberes contrahunt, traditur *in Libro IV. Decretal. in tit. de Deſponſatione impuberum*.

32 Alia nonnihil ratio eſt circa *Minorennes*, qui quidem annos pupillares exceſſerunt, ſed infra 25. ætatis annum conſtituti ſunt: hi enim quamvis nullum contractum, etiam quoad forum internum, ſive efficacem obligationem validè inire poſſint ſine authoritate Curatoris, qui tendat in alienationem bonorum. Textus & Doctores. *in l. ſi curatorem. 3. Cod. de in integrum reſtitutione Minor. & tit. Cod. de Prædiis minor*. poſſunt tamen ſe obligare in his, quæ præcisè ſuam perſonam concernunt, e. g. ſi minor artiſex, vel opifex ſit, & operas ſuas alteri locarit; ſicut ita textum in *l. puberes. 101. ff. de Verborum obligationibus* exponit Fachin. *Lib. 3. Controv. cap. 9.* & Matrimonium contractum ſine curatore valet *l. ſciendum. 20. ff. de Ritu nupt.* Curator enim magis bonis, quam perſonæ datur.

Minoribus quoque aſſimilantur prodigi, poſtquam ipſis à Magiſtratu bonis interdictum eſt, & curatores bonorum dati ſunt. Interim negandum non eſt, quin minor contra ſuum contractum, ſi læſus videatur, reſtitutionem in integrum petere poſſit ex *tot. tit. ff. de Minoribus*. eaque tanquam juſto juris privilegio etiam in conſcientia rectè utatur. in Matrimonialibus tamen non dari reſtitutionem in integrum, docet Sanch. *de Matrimonio. lib. 7. diſp. 37. num. 21. & ſeq.* de quo alibi dicemus.

Si curatorem non habuerit minorennis, nihilominus prohibetur ipſi bonorum immobilium alienatio ſine decreto Judicis, tametſi veniam ætatis impetrarit à Principe, ut pro majorenne haberetur. *l. non ſolùm. 4. l. minorum. 6. Cod. de Prædiis minorum l. 2. C. De bis qui veniam ætatis impetr.* Vid. Fachin. *d. l.* ubi contra quoſdam idem cenſet de mobilibus pretioſis, & quæ ſervando ſervari poſſunt.

In teſtamento autem, item ante Profeſſionem in Religione non prohibetur minor de omnibus bonis ſuis etiam ſine curatoris auctoritate diſponere: tunc enim ceſſat ratio legis, cùm ob vitæ vel ſtatus mutationem iis non ampliùs uti concedatur, ideoque exinde non damnificetur. Cujac. *in Comment. ad d. l. puberes. 101. ff. de Verb. obl.* Panorm. *in cap. in præſentia. 8. de Probat.* Addit etiam Leſſius *dict. dub. 8. ſub num. 62.* minoribus ſub curatore conſtitutis in bonis *Caſtrenſibus, vel quaſi* liberam eſſe adminiſtrationem, & ſe obligandi poteſtatem, ſalvo tamen in caſu læſionis reſtitutionis beneficio.

---

§. IX.

De Pactis Filiorumfamilias ubi de S. Conſulto Macedoniano.

SUMMARIA.

33. *Filiusfam. poteſt habere quadruplex peculium.*
34. *Filiusfam. an ex contractu obligetur?*
35. *Filiusfam. impubes cur minùs authorem etiam patre obligari poſſit, quàm pupillus authore tutore?*
36. *De S. Conſulto Macedoniano.*
37. *Quibus caſibus locum non habeat?*
38. *S. C. Maced. an obtineat etiam in foro interno?*
39. *S. C. Maced. an procedat, ſi pecunia à filiofam. mutuo accepta poſt mortem patris adhuc extet, & inde filius locupletior factus ſit?*
40. *Contra exceptionem S. C. Maced. an detur replicatio de ignorantia ejus?*
41. *S. C. Maced. an poſſit filiusfam. renuntiare?*
42. *Quid, ſi jurato renuntiaris?*

QUid autem de *Filiisfamilias* ſive liberis in poteſtate Patris conſtitutis dicendum? Suppoſita diſtinctione quadruplicis peculii ſcilicet *Profectitii*, quod ex re & bonis patris provenit, & totum patris eſt; *Adventitii*, quod filius aliunde, quàm ex re patris, nimirùm ex hereditate materna vel aliorum, opificio aut negotiatione; quoad proprietatem ſibi, quoad uſumfructum patri acquirit; & *Caſtrenſis*, quod intuitu militiæ armatæ, & *quaſi Caſtrenſis*, quod ex militia togata, ſive publico munere, videlicet Judicis, Advocati, Profeſſoris Academici, Tabellionis &c. adipiſcitur, idque pleno Jure quoad dominium, uſumfructum, & adminiſtrationem filii eſſe cenſetur. Suppoſita inquam hac diſtinctione, quàm prolixiùs exponunt Doctores ad *Tit. Inſtit. de Patria poteſtate* & ad Tit. *Per quas perſonas nobis acquiritur*. 33

Generaliter imprimis tenendum eſt, Filiumfamilias puberem eatenus ex ſuis contractibus ſine authoritate patris obligari, quatenùs poteſtati patriæ & juri, quod pater in ipſum, & bona ſive peculium ejus habet, non præjudicat: *§. item inutilis. 6. Inſt. de Inutil. ſtipul. l. Filiusfamilias. 39. ff. de Obligat. & act.* 34

Dico I. De filiofamilias *pubere*: nam *impubes* ne quidem authore patre obligari poteſt. *§. ſed quod diximus. 10. Inſtit. de Inutilibus ſtipulat.* Rationem diſparitatis, cur pupillus authore Tutore poſſit efficaciter obligari, & non item Filiusfamilias impubes authore Patre diverſiſſimè aſſignant DD. vel enim hoc ideo conſtitutum eſt, quòd pupillo ex contractu damnificato detur adversùs tutorem actio *l. 1. ff. de Tutela & rat. diſtrah. & tit. Cod. ſi Tutor vel Curator interven.* non item filio adverſus patrem. *l. 4. ff. de Iudic. l. ult. §. ſin. autem æs alienum 4. in fine. Cod. de Bonis quæ liberis*: vel quia aliàs pupillis eſſet omni commercio interdictum, niſi ſaltem authore tutore obligari poſſent. Filiusfamilias autem, cùm contrahendo patri acquirat, & econtra pater filio, *§. ſi quis alii 4. Inſt. de Inutil. ſtipulat. d. L. ult. §. ubi autem pueriis. 6. C. de Bonis quæ liberis*, poteſt pater ſine filio contrahere. 35

Dico II. *Filiumfamilias* puberem eatenùs obligari, quatenùs non præjudicat patri: unde vota realia

ſine conſenſu patris eum emittere non poſſe, ut infra *in Tit. de Voto & voti redempt.* dicetur. Item adventitia, quorum uſusfructus apud patrem eſt, alienare prohibetur. *d. l. ult. §. Filius autem fam.*

36 Præterea in contractu mutui circa filiumfamilias ſpecialis exceptio de Jure Civili ponitur, quæ dicitur exceptio *Senatusconſulti Macedoniani*, prout habetur *in t. t. ff. & C. ad Senat. C. Maced.* Contigit enim aliquando Romæ, quòd quidam Macedo uſurarius filiisfamilias copiosè pecuniam mutuam dederit, qui poſtea abutentes pecuniis non tantùm corruptos mores induebant, ſed etiam ære alieno oppreſſi vitæ parentum inſidiabantur, ut ex hereditate paterna poſſent debita ſolvere. Quare Senatusconſulto cautum fuit, ut ſi quis filiosfamilias mutuam pecuniam dediſſet, ei non daretur actio, vel repetitio, ne quidem poſt mortem patris, ejusdemque Senatusconſulti exceptio etiam filiabusfamilias, & parentibus, & heredibus, & fidejuſſoribus filiorum prodeſſet. *l. 1. 7. 9. §. 4. ff. ad S. C. Maced.*

37 Sunt tamen caſus, in quibus non habet locum Senatusconſultum. ut I. Si filio ſint bona caſtrenſia vel quaſi. *l. fin. § 1. C. d. Tit.* II. Si communi errore credebatur non eſſe filiusfamilias, ſed ſui juris: tunc enim nihil eſt, quod Creditori imputetur. *l. ſi quis 3. ff. & l. 1. Cod. eod.* III. Si mutuum non conſtiterit in pecunia numerata, ſed in re alia fungibili, ut in vino, frumento, vel ſimilibus; vel fuerit debita ex alio contractu, puta emptionia, ſtipulationis aut ſimili: quia præcipuè pecunia periculoſa parentibus viſa eſt, utpote, quam filius perdat, aut malè impendat faciliùs, niſi res aliæ in fraudem legis filio datæ ſint, ut is rebus venditis pretium haberet in mutui vicem. *l. ſi filiusfamilias. 4. §. is autem ſolus 3. ff. d. tit.* IV. ſi ſciente, mandante, aut ratum habente patre pecunia mutuata ſit, *l. ſi tantùm. 12. & l. ſi filiusfam. 16. ff. & l. fin. C. ad S. C. Maced.* V. Si in rem vel utilitatem patris pecunia verſa, aut ſtudiorum cauſa in probabiles expenſas filio data ſit, quas patris pietas rationabiliter recuſare non potuiſſet. *l. item ſi filiusfam. 7. §. quod dicitur. 13. ff. d. t. l. 5. C. eod.* VI. Limitatio poteſt addi ex Moliná *de Juſt. & Iure. t. 2. d. 301. num. 2.* ſi filius vel filia juxta conſuetudinem terræ, (ſicut in Hiſpania & in plerisque partibus Germaniæ) per nuptias ſoleant liberari ex patria poteſtate, ut mutuum, quod poſt contractas nuptias accipiunt, ad inſtar aliorum hominum ſui juris reddere teneantur. Et hæc in foro externo ita indubitatè procedunt.

38 Sed an idem obtineat in foro animæ, ut filiusfamilias ne quidem in conſcientia (extra caſus jam enumeratos) mutuum acceptum reddere teneatur, celebris eſt inter DD. controverſia? Non eſſe huic S. Conſulto locum in conſcientia exiſtimat Fach. *Lib. 2. Controv. cap. 62. in fin.* cum Covar. *in Relectione cap. quamvis. de Pactis in 6. part. 2. §. 3. num. 4.* eò quòd filiusfamilias ſaltem naturaliter obligetur; tum ob text. expreſſum *in l. quia naturalis. 10. ff. SC. ad Maced.* tum quia filiusfamilias, quod omiſſa Senatusconſulti exceptione ſolvit, repetere non poteſt. *l. ſed ſi paterfamilias. 9. §. 5. cum l. ſeq. ff. eod.* cùm aliàs quod nec civiliter, nec naturaliter eſt debitum, quocunque errore ſolutum rectè repetatur. *l. quod indebitum. 7. & l. quod pupillus. 41. ff. de Condict. indeb.* aliam rationem addit Fach. quòd nimirùm æquitati non conveniat, filiumfamilias cum alterius damno locupletari.

Verùm altera ſententia, quæ docet, filiumfamilias exceptione Senatusconſulti etiam in conſcientia tutum eſſe videtur ab authoritate & ratione magis probari. Ab *authoritate* quidem Innoc. *in cap. quia plerique. 8. de Immun. Eccleſ.* Panorm. *in cap. fin. de Præſcript. num. 27. & 29.* Antonii Gomez *Var. Reſolut. Tit. de Contractibus. cap. 6. num. 2.* Molina *d. diſp. 301. num. 2.* Leſſij *de I. & Iuſtit. l. 2. cap. 20. dub. 2. verſ. notandum 2.* Vvading *de Contract. diſp. 6. dub. 4. §. 1.* eamque communem dicit Layman *in Theol. moral. de Pact. cap. 15. num. 5.* *A ratione* verò, quia utique lex & poteſtas publica ex juſta & publica cauſa poteſt contractum irritare, actionem denegare, dominium de uno in alterum transferre, ſicut ex præſcriptionis lege, jure confiſcationis, irritatione teſtamenti non ſolemnis, contractus pupillaris &c. aliisque exemplis probari poteſt: quæ irritatio & conſtitutio, ſi fuerit juſta in foro externo, meritò etiam ad forum conſcientiæ porrigitur, uti ſupra in *Tit. de Conſtitut. §. 3. à num. 36.* pluribus declaratum eſt: modicum enim aliàs haberent tales leges inter Chriſtianos effectùm, & parùm conſultum foret Reipubl. per rationabilia ſtatuta, ſi, quos lex civilis ab obligatione abſolvit, lex conſcientiæ ſub ſalutis periculo conſtringeret.

Ad primum A. A. argumentum reſponderi poteſt: Filium accipiendo mutuum contrahere quidem naturalem obligationem, ſed hujus obligationis effectum à lege quoad utrumque forum impediri: quamvis enim lex humana non poſſit in theſi jus naturale mutare totam præceptionem ejus abrogando. *§. ſed naturalia. 11. Inſtit. de Iure Nat. Gent. & Civili.* poteſt tamen in hypotheſi, ſive in particularibus caſibus & circumſtantiis declarare, an & qualiter locum habeat. Deinde, quod de ſoluti denegata repetitione dictum, poſſumus ad id reſpondere: nil eſſe inconveniens, ſi lex aliquos obligationis effectus tollat, aliquos toleret, ſicut paulò ante de obligatione naturali pupilli dictum, quòd certos habeat effectus: periculum enim, quod Senatusconſultum conſideravit, tunc potiſſimum ſubeſt, ſi filiusfamilias mutuum recipiat, & cogatur ad ſolvendum, non autem ſi ſpontè ſolutum repetere nequeat.

Alterum argumentum Fachin. novam movet difficultatem, an, ſi filiusfamilias pecuniam mutuatam non inutiliter perdiderit, vel expenderit, ſed poſt mortem patris adhuc penes ſe habeat, vel in alias res commutarit, adeoque exinde locupletior factus ſit nihilominus exceptione Senatusconſulti quoad forum internum præcipuè ſe tueri valeat? Etenim de Jure Civili res ſatis eſt expedita *in l. ſed ſi. 9. §. 2. ff. ad S. C. Maced.* ubi J. Conſultus affirmat, dari exceptionem Senatusconſulti, licèt filiafamilias ex pecunia mutuata ornamenta compararit, aut apud filium in peculio exiſtat. Ratio etiam ſuperiùs aſſignata, quòd lex ſit Domina rerum, & authoritas publica ſupremi Legiſlatoris dominium ex cauſa publica uni aufferre & alteri adjudicare poſſit, etiam huic Juris Civilis deciſioni non incongruè accomodatur. 39

In foro tamen conſcientiæ quid dicendum, plerique DD. prætereunt: apud Layman verò *cit. cap. 15. ſub num. 3. v. Cæterum non dubito &c.* invenio, quòd is (nullum quidem alium Doctorem allegans) indubitanter teneat, (quidquid de Jure Civili ſit diſpoſitum) filium vel patrem ex mutuo locupletatum naturali jure, conſequenter in conſciantia ad reſtitutionem obligatum eſſe. Quam ſententiam opinior practicè magis tutam & tenendam eſſe, ac naturali æquitati, quæ neminem vult cum alterius jactura locupletari, *juxta regulam 48. Iuris in 6.* conformiorem: in tali namque caſu poteſt dici tantò magis naturalem obligationem filiifamilias habere ſuum ordinarium effectum, quo magis ceſſat ratio Senatusconſulti: ſi enim pecunia adhuc extet, vel locupletior inde filius factus ſit, ſanè nil cauſæ ſubeſt, cur propter ſolutionem debeat vitæ parentis inſidiari, neque malis moribus corruptus eſt,

eſt, qui pecuniam ſervavit, aut utiliter & fructuosè impendit.

Non obſtat, quòd lex alicui poſſit dominium auferre, & alteri adjudicare: quia procedit, ſi apertè conſtet de voluntate legis, ſicut in præſcriptione; in propoſito autem caſu locupletationis dubium eſt, an lex voluerit irrevocabile dominium pecuniæ mutuatæ filiofamilias concedere, vel au tantùm mutuanti denegare actionem in foro externo, relicta interim naturali obligatione: in dubio autem ordinariè melior ſolet eſſe conditio ejus, qui certat de damno vitando, quàm qui de lucro captando.

40 Rurſus quæſtio eſt, quid ſi is, qui pecuniam mutuam dedit, bona fide egerit, ignorans Senatusconſulti Macedoniani conſtitutionem? Neque Doctores obvii ſunt etiam in hac quæſtione, licet in praxi frequentiſſima. Cenſeo plerumque ceſſare Senatusconſultum, præſertim ſi perſona ſit talis, quæ Juris ignorantia excuſetur, ut minorennes ante 25. ætatis annum, de quibus quoad hoc Senatusconſultum eſt textus ſpecialis. *l. verùm. 11. §. planè 1 ff. de Minoribus. & in l. Regula. 9. ff. de Iur. & facti ignor.*

Item mulieres, milites, ruſtici, aliique forenſium rerum inexpertes, & ſimplices ac plebei homines. *l. cùm de indebito 25. §. 1. ff. de Probat.* Generaliter quoque traditur *in l. 7. & 8. ff. de Iuris & facti ignorantia.* quòd error Juris non proſit quidem in lucro, ſeu acquirere volentibus (v.g. ſi quis putaret ex errore Juris, poſſeſſionem longi temporis ſine bona fide aut titulo ſufficere ad præſcriptionem) excuſet tamen à pœna, & non noceat in damnis amittendæ rei ſuæ.

Dices: ſi per errorem Juris omnes æqualiter in damnis & pœnis excuſantur, ergò non fuiſſet opus in allegatis LL. à Senatusconſulto ſingulariter minorennem ob Juris ignorantiam excipere. Sed ℞. duas eſſe differentias circa ignorantiam juris inter minores (quibus aſſimilantur etiam mulieres, milites, cæterique enumerati) & inter viros majorennes prudentes. *Inprimis* quòd minorennes non obligentur ad ſcientiam Juris & legum, majorennes verò ad omnium conſtitutionum ſcientiam adſtringantur. *in l. penult. C. de Iuris & facti ignorantia.* Ideòque niſi eorum ignorantia tolerabilis fuerit, (puta quia conſtitutio aliqua parùm obſervatur, eſt obſcura, anceps, controverſa, vel à pauciſſimis ſcitur in loco, ubi degunt) ſed craſſa & ſupina, ne quidem in pœnalibus excuſantur. *arg. cap. 2. de conſtit. in 6. & l. 1. ff. de LL. Secundò* quòd in minoribus, mulieribus, militibus, ruſticis aliiſque rudioribus præſumatur Juris ignorantia. *d. l. cùm de indebito.* in majorennibus verò præſumatur ſcientia, niſi ab ipſis probetur tolerabilis ignorantia: non enim foret rationabile, ut Jura in eo ignorantiam præſumerent, & tolerarent, quem ipſum ad ſcientiam obligant & adſtringunt. Illa verò Juris *Regula 47. in 6.* quòd *præſumatur ignorantia, ubi non probatur ſcientia*, de ignorantia facti, non juris accipienda eſt.

Quod ſi mutuans occaſionem mali filiofamilias dederit, ejusque peccato cooperatus fuerit, non ignorans eum pecunia abuſurum, quamvis ignorarit Senatusconſultum, non putarem, ei contra Senatusconſulti conſtitutionem ſubveniendum: quia ſcivit rem eſſe malam, & contra Jus naturæ dare filio occaſionem mali: licèt verò ignorarit pœnam Senatusconſulti, tamen quia malitiam peccati novit, ex ſola ignorantia pœnæ non ſolet à pœna (excepta cenſura, de qua alibi) excuſari, per tradita Molinæ *de Iuſtitia & Iure Tract. 6. d. 71. num. 9.* & videtur etiam inſinuare JC. *in d. l. regula.* per illa verba: *mulieribus ſuccurritur, ſicubi non eſt delictum, ſed Iuris ignorantia.* atque à ſimili non parum probatur *ex l. 2. Cod. De in jus vocando.* ubi libertus, qui patronum ſine venia in jus vocavit, punitur pœna Edicti, ſcilicet 50. ſolidorum, nec excuſatur ob ruſticitatem ſive Juris ignorantiam. Ad quem text. dicit Gloſſ. *in l. error. 9. in verb. nocet. ff. de Iuris & facti ignorantia.* quòd ſufficiebat liberto ſcire, hoc eſſe contra naturalem æquitatem, licèt prohibitionem Juris cùm pœna ignorarit.

Oppones, ſi conſtitutio Senatusconſulti eſt pœnalis, ergò filiusfamilias ſe eadem tueri in conſcientia non poterit ante ſententiam judicis ſaltem declaratoriam, cum pœna non priùs obliget alterum ad amiſſionem rei ſuæ, per ea, quæ *in Tit. de Conſtit.* §. 3. dicta ſunt. Reſpondetur, quòd hæc pœna ſit de illis, quæ ad ſui executionem nullum externum factum hominis requirunt, hoc ipſo, quòd per contractum mutui dominium & poſſeſſio pecuniæ mutuatæ jam ſit in filiumfamilias translata, cujus tantùm repetitionem leges denegant, quales pœnæ ipſo jure & facto illatæ non requirunt aliam Judicis ſententiam, ut etiam *in d. §. 3. ſub n. 42.* tradidimus.

Demum quæritur, nunquid filiusfamilias Senatusconſulto vel ſimpliciter, vel ſaltem juramento renuntiare poſſit? 45

De ſimplici renuntiatione unanimis eſt DD. opinio, eam nullatenus ſubſiſtere: quia hoc Senatusconſultum non tam in favorem filii, quàm parentum & publicæ utilitatis ad evitanda multa mala in Republica atque in odium Creditorum eſt introductum. Nec obſtat, quòd filius ipſo facto poſſit renuntiare, nimirum ſolvendo, quod accepit. *l. ſed ſi. 9. §. penult. ff. SC. Maced.* nam periculum, quod ſubeſt in obligatione, ceſſat in ſolutione, ut paulò ante declaratum eſt.

De renuntiatione *jurata* diſſenſio eſt, quidam enim affirmant valere, ut filius ſaltem poſt mortem patris ſolvere teneatur, propter vulgatam regulam. *cap. cum contingat. 28. de Iurejurando.* quòd omne juramentum nec vi, nec fraude extortum ſervandum ſit, ſi citra diſpendium ſaluti ſervari poſſit. Covar. *in d. Relect. cap. quamvis. hoc tit. in 6. parte* 2. §. 3. Leſſ. *d. lib. 2. cap. 20. dub. 2. num. 9.* quæ ſententia propter reverentiam juramenti eſt tuta & probabilis. 42

Altera ſententia eſt negantium, tale juramentum valere, inter quos eſt Panorm. *in cap. cùm contingat. 28. de Iurejurando. num. 23.* Vvading. *de Contract. diſp. 6. dub. 4. §. 1. num. 3.* cùm enim tale juramentum ad omnia pericula & incommoda inducat, quæ evitare voluit Senatusconſultum, videntur habere locum aliæ regulæ: quòd *juramentum non debeat eſſe vinculum iniquitatis, nec ſit obligatorium, quod contra bonos mores, vel in præjudicium tertii*, ſcilicet parentis *præſtitum eſt cap. veniens. 56. de Iurejur. cap. non eſt obligatorium. 58. de Reg. in 6.* Neque difficile eſt diſparitatem aliquam aſſignare inter pacta ſucceſſoria, quæ juramento confirmantur. *cap. quamvis. 2. de Pact. in 6.* & mutuum filiifamilias: quia in iis potiſſima prohibitionis cauſa eſt, ſola mortis captatio, cujus periculum inter Chriſtianos præſertim Germanos minus eſt, & vel ideò minùs, quia non habet cauſam niſi appetitum lucri: at verò in mutuo inprimis inſtans & urgens creditor curſusque uſurarium filiumfamilias faciliùs ad malum adigere poſſent: & deinde præter periculum captandæ mortis etiam ſubeſt periculum corrumpendorum morum &c. Quapropter hæc ſententia ſua non caret probabilitate, & poſſet fortè deſervire, ut Judex Eccleſiaſticus aliis præſertim circumſtantiis concurrentibus tantò faciliùs juramentum relaxare valeret, ut docet Leſſ. *d. loc.*

Mihi videtur ad conciliationem utriusque ſententiæ quoddam medium amplectendum, ut ſiquidem periculum mali tantùm in genere ſub fuerit, in ſpecie autem circa hunc filium jurantem nullum, tunc procedat prior opinio & regula. *dict. cap. cùm contingat.* ſi verò in ſpecie etiam filius ob renuntiationem juratam inclinaretur ad malum, puta, quia inſtante creditore cogeretur

retur quærere media etiam illicita ſolutionis, quia mutuum, quod de facto ad malos uſus applicuit, aliter à creditore obtinere non potuit, quàm per juratam renuntiationem, tunc debeat altera ſententia prævalere: quamvis enim lex poſſit ex certa cauſa actum irritare & annullare, nec illicò ceſſet lex, licèt ceſſet ratio legis in particulari (niſi fuerit lex in mera præſumptione fundata) dummodò non ceſſet univerſim; prout non ideò valet teſtamentum ſine ſeptem teſtibus, quamvis nullus in eo dolus commiſſus ſit, matrimonium ſine parocho & teſtibus, eſto nunquam abnegandum, ſed id potiſſimùm in legibus certas formas ſubſtantiales præſcribentibus procedit, in aliis verò legibus, quæ ſimpliciter actum prohibent, vel aliud diſponunt, obtinet nonnunquam etiam in particulari caſu illud axioma, quòd ceſſante ratione legis ceſſet ipſa lex. *cap. cum ceſſante*. 60. *de Appellat. & l. adigere*. 6. *ff. de Iure patron*. ita quoque propter religionem juramenti, & ne Deus temerè in teſtem vocatus ſit, ſervandum, quod promiſſum eſt, ſi hic & nunc nullum peccatum involvat, tametſi lex communis, quæ periculum mali in genere conſideravit, adverſetur. *d. cap. cum contingat*. 28. & *cap. quamvis*. 2. *h. t. in* 6.

§. X.

De Pactis, quæ ineunt generales rerum Adminiſtratores.

S U M M A R I A.

43. *Eccleſia vel Civitas quando teneatur ex mutuo per Prælatum vel adminiſtratores contracto?*
44. *Quid ſi conſenſus Senatus, vel Capituli acceſſerit?*

GEnerales rerum alienarum Adminiſtratores hoc loco vocamus Prælatos & Rectores Eccleſiarum, Magiſtratus & Syndicos Civitatum vel aliarum communitatum, Procuratores cum generali mandato, Tutores & Curatores &c. Porrò circa Prælatos & Rectores Eccleſiarum videri debent ea, quæ in Tit. *de Peculio Clericor*. & in Tit. *de Reb. Eccleſiæ non alien*. & in Tit. *de Donation*. dicentur.

Specialiter hic circa contractum mutui etiam val-
43 de notabile eſt, quòd Civitas, Eccleſiæ, Monaſteria, aliave pia loca ex mutuo, quòd eorum Rectores & Adminiſtratores ſuſceperunt, tunc ſolum obligentur, ſi Creditor probarit, pecuniam in Civitatis aut piorum locorum utilitatem converſam fuiſſe, aliàs ſoli Adminiſtratores conveniri poterunt. *l. civitas* 27. *ff. de Rebus creditis. auth. hoc jus porrectum. C. de SS. Eccleſ. cap. hoc jus*. 2. *cauſa* 10. *quæſt*. 2. *c. pen. de Fidejuſſ. cap*. 1. *de Solut*. Quare pro cautela duo conſulerem; *Primò* ut chyrographo expreſsè & in præſentia teſtium curaret inſeri cauſam, in quam mutuum impenſum ſit. *Secundò*, ut non eſſet contentus ſolo chyrographo, neque etiam pigniore, (utpotè quòd in præjudicium horum locorum à ſolis Adminiſtratoribus ſine debitis Juris ſolennitatibus conſtitui nequit) ſed requireret ſibi dari Fidejuſſores idoneos, qui nominatim pro ipſo Adminiſtratore pecuniam mutuante in omnem caſum fidejuberent.

Interim tamen etiam æquum videtur non requiri exactiſſimam probationem Creditoris, quòd pecunia in utilitatem Civitatis vel Eccleſiæ ſit verſa, quæ plerumque foret nimis difficilis: quis enim ſemper inveſtigare poſſet, an & qualiter Adminiſtrator has vel aliàs pecunias impenderit? ſufficiet proinde etiam mi-
nùs perfecta probatio ex conjecturis & circ
arbitrio Judicis ponderanda, nimirùm quòd
poris Eccleſia aliis mediis deſtituta ædificari
emerit, & alia ſimilia. Reduamus *de Reb.*
alien. quæſt. 56. Tenebitur quoque Eccleſia,
tus vel Rector Eccleſiæ contraxit debita pro f
tatione, vel infirmitate: quia pro neceſſitate
videtur contraxiſſe, cùm Eccleſia teneatur i
re. Barb. *in Collect. ad cap*. 1. *de Solution. num*. 3
res allegat.

Quòd ſi pecunia mutuò accepta penes
ſtratorem caſu v. g. incendio aut furto perierit
eſt Eccleſiam vel Civitatem nihilominùs ad
terius cujuscunque mutuatarii (cui pecunia
tanquam Domino perit) teneri ad ſolutionem
modò ab initio ſaltem pecuniam ex cauſa legi
miniſtrator ſuſceperit: ita enim de ſervo & p
re, qui in rem domini pecuniam mutuam
eamque caſu fortuito perdidit, ut ad tale mu
minus teneatur, reſponſum eſt *In l. ſervus* 17.
rem verſo. Jura enim præcipuè voluerunt E
Civitatibus contra malitiam Adminiſtratoru
verò adverſus caſus fortuitos providere. Iter
contractibus, qui fiunt in utilitatem utriuſqu
in Locatione, Venditione & ſimilibus non h
cum hanc conſtitutionem, ut v. g. in ordin
nendum pretium probet venditor mercem v
in utilitatem civium vel Religioſorum perven
dunt DD. Innoc. & Pan. *in c*. 1. *de Depoſ*. Jaſ. *in*
vitas, num. 14.

An autem teneatur Civitas vel Eccleſia
miniſtrator cum conſenſu Senatus, aut civiu
latus cum conſenſu Capituli mutuum ac
abſque ulteriore probatione Creditoris rem in
tem loci converſam eſſe difficilis quæſtio eſt
vitate communiùs affirmant cùm Barth. *In d. l.*
Molina *Tom*. 2. *diſp*. 300. Si modò Civitas in
ſtratione & alienatione rerum ſuarum non dep
aliquo alio ſuperiore Domino.

Circa Eccleſiam diſtinguit Panor. *in c. p*
Fidejuſſoribus. an ſolutio poſſit fieri per res
vel an debeat fieri per res immobiles, aut mol
tioſas alienari prohibitas? Priori caſu affirmat
nem: poſteriori negat, eò quòd alienatio re
bilis aut mobilis prætioſæ ſine evidenti utilitate
ceſſitate Eccleſiæ non concedatur, non eſt au
litas vel neceſſitas Eccleſiæ, ſi pecunia in rem
verſa non ſit.

Sine diſtinctione iſta ſimpliciter debere
ab Eccleſia reſtituti, docet Facb. *lib*. 2. *Contr*
argum. à contrario ſenſu *in d. c. penult. ubi* Gloſ
in utilitatem de Fidejuſſ. & ad rationem Panorm
ſpondet, ipſam ex ſolutionem æris alieni eſſe
cauſam rerum immobilium alienandarum. *Ca*
2. *in princ. ibi*: *excipitur ſi debitum urget. cauſa*

Verùm ſi res accuratè ponderetur, *d. c.*
Fidejuſſoribus. loquitur de mutuo à Religioſo
contracto; adeoque veriſimiliter non in ſpec
quantitatis, ut propterea neceſſe ſit, res imm
Eccleſiæ alienare. Quòd autem dicitur ipſam
tionem æris alieni eſſe juſtam alienationis cauſ
telligitur de debito, ad quod Eccleſia indubit
netur, quale an ſit, quando non probatur pecu
ſa in utilitatem, adhuc in quæſtione & cont
eſt. Accedit, quòd minor reſtituatur in integ
pecunia mutuò accepta in ejus utilitatem verſa
l. 1. & 2. *Cod. Si adverſus creditorem*, licèt auct
tore contraxerit. *l*. 3. *Cod. Si tutor vel curator in*
rit. Eccleſiam verò uti jure minoris conſtat. *ex*
in integrum reſtitutione. Interim inficiari non poſ
tentiam Fach. habere plurimùm æquitatis, ne
damnandum Judicem, qui eam ſequeretur, æq

Digitized by Google

rigori præferendo juxta *l. placuit. 8. Cod. de Iud.* plerumque enim creditor extraneus poſt longum tempus probare non poteſt, quorſum pecuniæ mutuatæ impenſæ ſint, præſertim ſi mutuum non ipſe, ſed ejus Majores & anteceſſores dediſſent. Magis etiam & rationabiliùs eſſe videtur, ut Conventus vel Capitulum (cum cujus conſenſu mutuum acceptum eſt) attendat adminiſtrationi ſui Prælati, quàm alius extraneus. Redundaret quoque in non leve præiudicium Eccleſiæ, cui nemo facilè dare vellet mutuum, ſi ad recuperandam pecuniam tam grave onus probandi mutuanti incumberet. Ad reſtitutionem in integrum, quod attinet, imprimis requiritur ut minor vel Eccleſia probet læſionem. *l. verùm. 11. §. ſciendum. 3. ff. de Mnoribus. textus in d. l. 3. Cod. ſi tutor vel curator &c. ibi quæ tutores malè geſſiſſe probari poſſunt*. Deinde reſtitutio eſt ex cauſa æquitatis, arbitrabitur proinde judex circumſtantiis omnibus attentis, an major æquitas pro Eccleſia, an pro creditore militet. Vid. etiam Covar. *Var. Reſol. lib. 2. cap. 17. n. 3.* Maſcard. *de Probat. concl. 1165. à num. 17.*

Qualiter verò iſti rerum alienarum Adminiſtratores tranſigere poſſint, tum qualiter pacta & tranſactiones obligent Succeſſores, dicemus *in Tit. ſequenti.* Vide etiam in Lib. III. *Tit. de Solutionibus in fine*.

TITULUS XXXVI.

De Tranſactionibus.

SUMMARIA.

1. *Tranſactio eſt pactio de re dubia.*
2. *Poſt latam ſententiam non valet tranſactio, niſi ab ea ſit appellatum.*
3. *Tranſactio debet eſſe aliquo dato, aliquo retento.*
4. *De ſpiritualibus non poteſt fieri tranſactio, quod limitatur num. 5.*
6. *Circa bona Eccleſiaſtica temporalia poteſt fieri tranſactio, adhibitis tamen, ubi opus, ſolemnitatibus ad alienationem requiſitis.*
7. *Super matrimonio non admittitur tranſactio: ſed benè ſuper ſponſalibus.*
8. *Super relictis in teſtamento non tranſigitur, niſi tabulis inſpectis, & quare?*
9. *Quomodo ſuper alimentis poſſit tranſigi?*
10. *De crimine capitali tranſigi poteſt: ſecus in aliis criminibus publicis pœnam ſanguinis non inferentibus.*
11. *Tranſactiones non debent regulariter reſcindi: & contra tranſactionem juratam veniens ſit infamie.*
12. *An idem ſit in fide interpoſita?*
13. *Tranſactio etiam ob cauſam gravis læſionis non reſcinditur, niſi dolus intervenerit.*
14. *Reſolvitur celebris controverſia de reſcidenda tranſactione, ſi læſio ſit ultra dimidium.*
15. *Quando Iudex partes cogere poſſit ad tranſigendum?*
16. *Tutores, Adminiſtratores, aut Prælati Eccleſiarum qualiter poſſint tranſigere?*
17. *Pacta & tranſactiones obligant ſucceſſores hæreditarios. Secus de aliis ſucceſſoribus in officio vel beneficio, ſi pactum ſit ſucceſſivum.*
18. *Pactum nomine dignitatis initum obligat ſucceſſorem.*

TRanſactio communiter deſcribitur, quòd ſit *de re dubia determinanda pactio non gratuita.*
Dico I. eſſe pactionem *de re dubia*: ſi enim 1
fiat conventio circa rem non dubiam, vel non litigioſam, erit tantùm pactio in genere, vel permutatio, aut contractus innominatus, *facio ut facias, do ut des &c.* non verò tranſactio in ſpecie, & conſequenter jura de tranſactione loquentia in tali pacto non obtinebunt per text: & DD. *in l. 1. ff. h. t.* Imò tametſi ſuper re aliqua lis Adverſario mota fuerit, & tranſactio ſecuta, ſi tamen ex poſt facto appareat litem tantùm fuiſſe calumnioſâ ſine juſta litigandi cauſa intentatam, tranſactio nulla cenſebitur, & ſi quid eo nomine datum ſit, repetetur, *l. in ſumma. 65. §. 1. ff. de Condictione indebiti*. Similiter ſi tranſigatur poſt latam ſententiam 2
parte victrice ignorante ſe ſententiam obtinuiſſe (puta quia abſentes Principales per procuratores litigarunt) parte verò victa id ſciente, tranſactio non valebit, ſed ad inſtantiam victoris proceditur ad executionem ſententiæ. Mynſing. *Cent 4. obſerv. 47.* Sed hoc, quod poſt ſententiam tranſigi non poteſt, videtur potiſſimum intelligendum, ſi ea ob neglectam vel denegatam ulteriorem appellationem in rem judicatam tranſierit: facit enim res judicata cauſam certam inter partes. Text. *in l. poſt rem judicatam. 11. ff. h. t.* ſecùs, ſi per appellationem legitimè interpoſitam continuanda ſit controverſia, vel ratione etiam executionis litigium aliquod movendum.

Dico II. in definitione tranſactionis, quòd ſit 3
pactio non gratuita: quia ad ſubſtantiam tranſactionis pertinet, ut fiat aliquo dato atque retento, *l. tranſactio. 38. Cod. eod.* Unde diſtinguitur à compoſitione propriè dicta, quòd per hanc gratis & amicabiliter diſcedatur à lite; quamvis compoſitio in latiori ſignificatione etiam pro tranſactione accipiatur.

Porrò tranſactio licèt regulariter de omni re litigioſa fieri poſſit, excipiuntur tamen certæ materiæ, tum de jure Can. tum Civili. De *Iure Can.* quidem 4
tranſactio ſuper re ſpirituali ſine labe Simoniæ fieri nequit: ſed tantùm gratuita & amicabilis compoſitio,
cap. ſuper eo. 7. h. t. Verùm idipſum DD. communiter 5
limitant, ut procedat, ſi per viam tranſactionis aliquid temporale detur vel retineatur pro re ſpirituali, valere autem tranſactionem & nullam fieri ſeu committi ſimoniam ſentiunt, ſi res ſpiritualis compenſetur largitione vel ceſſione alterius rei aut juris proportionati, v. g. ſi inter litigantes decimæ controverſæ pro medietate dividantur; ſi Religioſi pro jure decimandi ſe obligent ad faciendas conciones vel adminiſtranda Sa-
cramenta in certa Eccleſia. DD. *ad dict. cap. ſuper eo.* 6
Circa bona autem Eccleſiaſtica temporalia valet quidem tranſactio, ſed ita, ut ſi propter eam debeat deveniri ad alienationem alicujus rei immobilis aut mobilis pretioſæ, ſolennitates ad alienationem requiſitæ neceſſariò adhibendæ ſint; juxta eam tamen moderationem, quæ traditur *in Lib. III. in tit. de Rebus*
Eccl. alienandis. In cauſa etiam matrimoniali, ſi de 7
nullitate matrimonii agatur, nulla admittitur tranſactio, ſed expectanda eſt Judicis Eccleſiaſtici ſententia; cùm non ſit in poteſtate partium in matrimonio nullo perſeverare, vel ab eo recedere. *cap. ult. h. tit.* Aliud eſt in ſponſalibus de futuro, quando ab una parte negantur, ab altera aſſeruntur: tunc enim ſuper illis valet tranſactio, per quam vel ratificentur ſponſalia, vel ab illis diſcedatur, cùm ex libero conſenſu aut diſſenſu partium dependeat, ſuppoſito quòd de cætero nullum ſubexiſtat matrimonii impedimentum.

De *Iure Civili* imprimis ſuper re teſtamento re- 8
licta aliter tranſigi non poteſt, quàm inſpectis cognitiſque teſtamenti tabulis, eò quòd ejuſmodi tranſ-
actiones

Digitized by Google

actiones ſint captioſæ, & facilè aliquis inducatur,
ut modico præſente contentus magna relicta ſive
legata, utpote alieno labore parta & inexpectatò
advenientia facilè repudiet. *l. cùm hi 8. ff. hoc tit.* Ac-
cedit, quòd publicè privatimque interſit, ne ultimæ
voluntates teſtantium depereant, ſed quoad fieri po-
9 teſt, conſerventur, *l. 1. Cod. de SS. Eccleſiis*. Quare
ſpecialiter etiam circa alimenta in teſtamento relicta
ſtatutum eſt in *d. l. 8.* ut de iis ſine authoritate præto-
ris tranſigi non poſſit. Quia tamen in alimentis ſpecia-
liter conſideratur eorum favor & grave damnum,
quod imminere poſſet alimentando ex eorum ſubtra-
ctione, ideò prædicta conſtitutio tantùm intelligitur,
ut ſuper alimentis in futurum tranſigi non poſſit;
poſſit autem ſuper præteritis, quòd hæc non ampliùs
veniant nomine alimentorum: cùm is, cui relicta ſunt,
hactenus aliunde alitus ſupponatur, ſed cedunt in
purum & ſimplex debitum, *l. de alimentis. 8. Cod.
h. t.* Item & de alimentis, quæ aliquis ſibi inter vivos
conſtituit, rectè tranſigitur: ceſſat enim tunc favor
teſtamentorum & præſumptio captationis, cenſetur
enim aliquis æquè bene ſibi in tranſactione quàm acqui-
ſitione proſpecturus. *d. l. cùm hi. ff. eod.*

10 Præterea de eodem Jure civili tranſigere qui-
dem de crimine capitali permiſſum eſt: quia licèt
unicuique proprium ſanguinem quovis modo redi-
mere. Et tranſigens magis ob declinandum graviſ-
ſimum periculum, quod ipſi etiam innocenti ex fal-
ſis & ſubornatis probationibus, carcere, tormentis,
&c. imminere poteſt) quàm conſcientia facinoris
tranſigere cenſetur, *l. tranſigere. 18. Cod. h. t.* In aliis
tamen criminibus publicis pœnam ſanguinis non irro-
gantibus tranſactio non conceditur. *d. l. tranſigere*. Et
quidem etiam in ipſis delictis capitalibus tranſactio
quoad unum accuſatorem prodeſt, quoad alios non
prodeſt, quò minùs novam accuſationem inſtitue-
re poſſint. Imò tacente omni accuſatore, ſi indicia
appareant, Judex ex officio ſuper commiſſo crimine
inquirere poterit. *l. 2. Cod. de Abolitionib.* Fach. *Lib. 1.
Controv. cap. 9. circa fin.* Quòd ſi quis in aliquo ju-
dicio famoſo etiam ex privato delicto, v. g. furti, in-
juriarum, deſcendente tranſigat poſt litem conte-
ſtatam, cenſetur confiteri crimen, & notatur infa-
mia *l. 4. §. fin. cum l. ſeq. ff. De his, qui notantur infamia*.
ſecùs, ſi ante litem conteſtatam: tunc enim creditur
magis facere ad vexam litis redimendam, quàm ex
proprii delicti confeſſione. Is quoque infamiam non
incurrit, qui tranſigit in actione quidem famoſa, ſed
quæ ex contractu v. g. depoſiti, tutelæ, mandati vel
pro ſocio oritur: quia in his tranſactio ſuper con-
tractu principaliter fieri intelligitur, quamvis Reus
conventus de dolo commiſſo arguatur: *§. penult. Inſtit.
de Pœna temerè litigantium l. in actionibus. 7. ff. De his qui
notantur infamia.*

11 Cæterùm ſi tranſactio omnibus requiſitis con-
currentibus perfecta ſit, ſemper quàm firmiſſimè
eſt obſervanda: quia valde curandum, ne lites
tranſactione ſopitæ reſuſcitentur. Quare tranſactio
non minorem vim quàm res judicata habere, nec Im-
periali reſcripto aut alio prætextu reſcindi debere
dicitur *in l. cauſas. 16. in L. non minorem. 20. & l. ſub præ-
textu. 19. Cod. h. t.* Id quod adhuc magis procedit, ſi
tranſactioni juramentum acceſſerit: notabilis enim
eſt conſtitutio *in l. ſi quis maior. 41. Cod. eod.* quòd ma-
jor 25. annis veniens contra tranſactionem juratam
Judicem interpellando vel ſupplicando Principi, vel
non implendo promiſſa per talem conventionem red-
datur infamis, & privetur rerum ex tranſactione
acceptarum proprietate, quæ parti adverſæ tranſ-
actionem ſervanti applicatur. Eandem conſtitutio-
12 nem non tantùm in juramento propriè dicto, ſed etiam
in ſola fide interpoſita (ſicut in Germania præſer-

tim à perſonis illuſtribus fieri ſolet, ut per f
ſuæ nobilitatis promittant.) procedere ſentir
ſa fin. *in cap. provenit. 2. de Fidejuſſoribus*, eò
juramentum, & fides interpoſita maximè à p
nis illuſtribus æquiparentur. Quam ſententia
Cameta receptam eſſe teſtatur Andr. Gail. *L.
Pract. Obſerv. 59.* Alii tamen fermè probabiliùs
Covar. *de Pactis parte 1. §. 2. num. 3.* fidem inter
tam & juramentum diſtinguunt, negantes in
nalibus (quæ ſunt ſtrictæ interpretationis nec
caſus expreſſos extendenda, vulgato *c. odia.*
Reg. Iur. in 6.) de uno ad alterum fieri argument
nem & concluſionem. Imò non deſunt, qui
tent, hanc legem utpote valde ſeveram in p
maximè in foro Can. non eſſe receptam.

Quæres I. An contra tranſactionem ſalte
cauſam gravis læſionis venire liceat? Inter o
convenit, quòd propter læſionem etiam grav
ſed quæ non ſit ultra dimidiam partem juſtæ
mationis, nec dolo formali facta, in nullo co
ctu, minùs in tranſactione, quantùm ad foru
ternum (in interno enim quævis læſio debet
penſari) detur actio, ne quotidie novæ lites o
tur, & omnes contractus paſſim impugnentur.
co propter læſionem ſine dolo formali factam
dari actionem, propter læſionem etiam grav
quæ præter propoſitum contrahentium re ipſa
currit. Sin autem dolus formalis ſive ex prop
interveniat, puta ſi Adverſarius meus inſtrum
quibus cauſam probare potuiſſem, mihi clam
traxerit, & ita me ad tranſigendum coegerit
dolo actio competet. *L. ſub prætextu. 19. Cod. h.*

Celebris autem eſt controverſia, an ſi ſin
lo in tranſactione læſio ultra dimidium inter
rit, ea perinde reſcindi poſſit, quàm venditi
qua venditor ultra dimidiam partem juſti
deceptus eſt, juxta *L. 2. Cod. de Reſcindenda vend*
negativa fortiſſimè ſtringit text. *in L. Lucius.*
ult. ff. ad S. C. Trebellianum, ubi negatur reſciſſio t
actionis ſuper fideicommiſſo factæ, etiamſi e
ſtrumentis poſtea appareat quadruplo plus in
ditate fuiſſe, cui adſtipulatur. *d. L. ſub præt
19. & 29. Cod. h. tit. L. à divo Pio. 15. §. pignora. 3.
re judicata.* & plures aliæ, quas refert Fachi
lib. 2. Controverſ. cap. 6. Econtra pro affirmativa
dicta *l. in ſumma. 65. §. 1. ff. de Condictione ind*
ubi propter immodicam læſionem aut evide
calumniam permittitur quis adverſus tranſacti
venire.

Sententia negativa fermè pluribus juris
bus & DD. calculis munita eſt. Nihilominus
cum Fach. *d. loc.* ſententia affirmativa videtur ma
nenda: quia æquitati naturali, ne quis cum al
jactura locupletur, & juſtitiæ commutativæ
æqualitatem inter contrahentes deſiderat, eſt c
mior, præſertim ſi de Jure Can. loquamur, quo
que maximè circa forum internum æquitatem atte
& etiam de Jure Civili in omnibus rebus præcipua
ſe debere juſtitiæ & æquitatis, quàm ſtricti Juris
nem, ſtatuerunt Imperatores *in l. placuit. 8. Cod.
dictis.* Interim tamen notandum eſt, in æſtima
læſionis debere haberi conſiderationem dubi
eventus; unde rariſſimè continget, ut pars,
ſe prætendit læſam ex tranſactione, poſſit pr
læſionem ultra dimidium, quia cùm tranſacti
beat fieri ſuper re dubia & litigioſa, propt
certitudinem victoriæ potuiſſet forſan in J
minùs vel etiam nihil conſequi, ut monet
cit. loc. Ad LL. contrarias ſuperiùs allegatas
poteſt, eas non loqui expreſſè, nec etiam
de caſu læſionis ultra dimidium, ideòque n
luc extendendas; & in *L. Lucius*, quæ m

Digitized by Google

pro altera ſententia ſtringit, ponit quidem JC. caſum, quo quadruplo ampliùs in hæreditate fuit, quàm ab initio expreſſum; ſed non explicat, quòd nomine tranſactionis datum vel retentum ſit, quàm dubius tunc temporis fuerit illius litis eventus. Quòd verò dicitur tranſactionem habere vim juramenti, ſententiæ, vel rei judicatæ, contra quod non eſt remedium, ut argumentatur Gail. *Lib. 2. pract. obſerv. 50.* Reſponderi poteſt, retorquendo argumentum, quòd contra hæc omnia ſit ex cauſa magnæ iniquitatis remedium, ergo etiam contra tranſactionem. Contra juramentum quidem, quod quia non debet eſſe vinculum iniquitatis, & non extenditur ad non præviſa ſeu præcogitata, retractatur ex cauſa perjurii. Contra ſententiam eſt notum remedium appellationis. Contra rem judicatam exceptio, ſi modus in exequendo excedatur. Item ſi ſententia dicatur nulla ob cauſam manifeſti erroris aut aliam. Si tamen læſionis probatio in continenti fieri non poſſet, ſed requireret altiorem & longiorem indaginem, non malè faceret Judex priorem ſententiam amplectendo, ne lis ex lite cum magno damno & ſumptu ſuſcitaretur.

15 Q. II. An & quando judex cogere vel inducere poſſit partes litigantes ad tranſactionem.

℞. Satis receptum eſſe, quòd ad officium quidem Judicis pertineat adlaborare, ut partes inter ſe tranſigant, aut amicabiliter componant, ne lites cum maximis earum expenſis atque offenſionibus protelentur, abſolutè tamen ad tranſactionem cogere non poſſit, ſicut regulariter nemo invitus contrahere aut jure ſuo privari poteſt, *L. invitum. 11. Cod. de Contrahenda emptione. L. id quod noſtrum. 11. ff. de Reg. Iur.* Sunt tamen DD. qui in cauſa valde intricata & diu durante volunt, Judicem per media compulſorialia poſſe partes adigere ad tranſactionem *arg. cap. placuit. 9. diſt. 90.* Panorm. *in Cap. cùm inter. 16. de Elect. num. 9.* Barb. *de Officio Epiſcopi. parte. 3. alleg. 79. num. 9.* qua tamen in re repetenda ſunt ea, quæ *ſupra in tit. de Officio Iudicis* tradidimus. Sed nunquid poterit judex ſuadere tranſactionem, ſi alterutrius partis Jura ſint clara?

℞. Negativè, ne videatur de jure unius dare alteri ſine cauſa; cùm cuique dare debeat, quod ſuum eſt. Limitatur, niſi aliæ circumſtantiæ aliud ſuadentes concurrerent: ut ſi partis condemnatæ appellatio ſumptuoſa (quamvis fortè frivola) vel novæ lites aut difficultates circa executionem ſententiæ timerentur. Panorm. *in cap. fin. hoc tit. num. 7.*

16 Q. III. An & qualiter Tutores, Curatores, Eccleſiarum, vel aliorum locorum Adminiſtratores, aut Prælati in rebus alienis ſuæ curæ commiſſis tranſigere valeant?

℞. Cùm tranſactio ſit ſpecies alienationis, qua vel jus vel rem nobis competentem, aut quam credimus competere, dimittimus. *arg. L. 1. §. utrum 6. juncto §. 9. ff. Si quid in fraudem.* Ideoque hæc quæſtio ab ea dependet, an & qualem perſonæ enumeratæ in rerum ſuæ curæ commiſſarum alienationibus poteſtatem habeant? Et ſicut Tutores ac Curatores bona immobilia & alia ſervando ſervabilia ſuorum pupillorum ſine decreto Magiſtratus alienare non poſſunt, nec Prælati bona immobilia aut mobilia pretioſa ſuarum Eccleſiarum ſine debitis ſolennitatibus, ita nec ſuper his tranſigere. Videatur Gail. *Lib. 2. obſerv. 72.*

17 Q. IV. An pacta & tranſactiones obligent etiam ſucceſſores?

℞. Diſtinguendo inter ſucceſſorem hæreditarium & ſucceſſorem ex officio: nam ille, qui jure hæreditario ſuccedit, dubio procul contra factum defuncti cæteroquin validum venire & pactum vel tranſactionem tollere non poteſt, quia hæres ſuccedit in omnia jura defuncti tam activa, quàm paſſiva. Succeſſor autem in dignitate vel officio regulariter non aliter tenebitur ſtare pacto vel tranſactioni ſui anteceſſoris, quando exinde ſibi vel Eccleſiæ præiudicium generatur, quàm ſi pactum illud cum authoritate ſuperioris factum ſit: res enim inter alios acta aliis obeſſe non debet. Neque hic ſucceſſor habet cauſam vel titulum à ſuo anteceſſore, ſicut hæres, ſed à collatione aut inſtitutione collatoris ſeu ſuperioris. Unde ſi v. g. Beneficiatus alteri cenſum annuum in ſuo beneficio ſine conſenſu Epiſcopi conſtituat, ipſe quidem in vita ſua obligabitur, non verò etiam ſucceſſor ejus. *Cap. de cætero. 5. hoc tit.* Item ſi cum parocho ſuper decimis fiat aliqua compoſitio ſine authoritate Epiſcopi, ea perſonalis tantùm; non realis nec in ſucceſſorem tranſitoria cenſebitur. *Cap. veniens. 8. eod. tit.* locationem quoque à prædeceſſore factam à ſucceſſore, etiam nondum elapſo locationis tempore revocare poſſe, docet Covarr. *Var. Reſol. lib. 2. cap. 15. num. 6.* Sed hoc intelligendum videtur, ſi ſit pactum ſucceſſivum, quod etiam ſucceſſorem ad aliquid de facto præſtandum vel tolerandum oneraret: ſecus, ſi ſimul & ſemel expeditum, ſicut in alienatione rei, quę poteſt ſine ſolemnitate alienari: nam tunc ſtatim transfertur dominium & ſuccedit regula, *quod noſtrum eſt, amplius ſine facto noſtro nobis auferri non poteſt.* Item quòd Princeps, qui ſuperiorem non recognoſcit, ſi nomine dignitatis faciat pactum, id etiam ſucceſſorem obliget, tradit Panorm. *in cap. 1. de Probat. num. 1.* Barb. *ibid. num. 7.*

TITULUS XXXVII.

De Poſtulando.

SUMMARIA.

1. *Quid ſit poſtulare?*
2. *Poſtulantes alieno nomine ſunt Advocati.*
3. *Advocatus debet aliquando gratis advocare.*
4. *Qui poſtulare non poſſint?*
5. *Clerici poſtulare prohibentur in judicio ſæculari: & Religioſi abſolutè niſi de licentia ſpeciali ſui Prælati.*
6. *Quænam ſint perſonæ conjunctæ, pro quibus Clerici poſtulare poſſunt?*
7. *Clerici quibuscunque dare poſſint conſilia.*
8. *In advocatos non paſſim recipiuntur, niſi in Iure verſati & graduati.*
9. *Advocati ab injuriis debent abſtinere.*
10. *Prohibetur eis paciſci de quota litis; non de ſolario: & quæ ratio differentiæ?*
11. *Exponitur text.* in L. per diverſas. C. Mandati *circa redemptiones alienarum litium.*

IN hoc titulo notandum eſt I. quòd *poſtulare* ſit deſiderium ſuum vel ſui amici, eujus negotium geritur, in judicio exponere, vel alterius deſiderio contradicere, nam & qui contradicit, poſtulat aliquid, nimirum ut à petitione, quam Adverſarius inten- 1

7. *De Iure Canon. infames Procuratores eſſe non poſſunt, etſi ſecus ſit de Iure Civili.*
8. *Nec Religioſi ſine licentia Prælati, nec minores 25. annis.*
9. *Procurator ad litem poſt litem conteſtatam, & Procurator ad negotia quandocunque alium ſibi poteſt ſubſtituere, extra cauſam matrimonii contrahendi.*
10. *Idem quod in matrimonio, in aliis gravioribus cauſis obtinet.*
11. *Procurator in judicio debet exhibere mandatum à ſuo principali, exceptis quibuſdam caſibus.*
12. *Procurator, ſeu defenſor rei, quomodo ſine mandato admittitur?*
13. *In quibuſdam cauſis & articulis non ſufficit generale ſimulatum.*
14. *Limitatur, quando datum eſt mandatum cum libera.*
15. *Literæ Credentiales in quantum diligenter ſcribentem.*
16. *Geſta per falſum Procuratorem ſunt irrita, niſi ante ſententiam ratificentur.*
17. *Negligentia Procuratoris nocet Domino, ita tamen ut Procurator maneat obligatus Domino ad intereſſe.*
18. *Quomodo ceſſet officium Procuratoris per revocationem.*
19. *Morte mandantis finitur mandatum re integra: ſecus re non integra.*
20. *Fallit tamen hæc regula certis in caſibus hic enumeratis: & in ſpecie in mandato ad lites cauſas, de num. 21.*
21. *Per mortem Procuratoris etiam expirat mandatum, item per ejus renunciationem.*

1 PRocurator eſt, qui aliena negotia mandato Domini adminiſtrat, eſtque alius Procurator *extrajudicialis*, qui Procurator ad negotia, & alius *judicialis*, qui Procurator ad lites dicitur. Differt autem *procurator ad lites* à *Poſtulante* ſive *Advocato*, quod Advocatus ſolummodo jus & cauſæ merita allegat, Procurator verò perſonam Principalis actoris, vel rei ſubeat, ſumptus litis ſuppeditet, pro Principali in judicio compareat, ſententiam excipiat, & reliqua, quæ ad inſtructionem ſeu proſecutionem cauſæ maximè ex facto pertinent, ipſe peragat.
2 Hodie tamen plerumque Advocati ſolent ſimul conſtitui Procuratores, quia facilius eſt partibus, tum ad ſumptus, tum ad alias incommoditates evitandas eundem habere Procuratorem & Advocatum, ſicut in Camera Spirenſi receptum eſſe teſtatur Gaillius *Lib. 1. Obſerv. 44. num. 8.*

3 Porrò ex Procuratoribus aliqui dicuntur *in rem ſuam conſtituti*, quo nomine intelliguntur illi, qui aliquam obligationem, debitum, aut actionem liquidam, non litigioſam, niſi fortè ex diviſione hæreditatis, vel immiſſione in poſſeſſionem bonorum ſibi obtingentem *l. per diverſas 22. Cod. Mandati* remotum, aut quocunque modo ſibi comparatum. Cùm enim per ceſſionem tantùm utiles actiones tranſeant, directæ verò penes cedentem maneant, talis ceſſionari non propriè Dominus dici poteſt, ſed Procurator, cum additio tamen, *in rem ſuam* (quod enim obtinuerit, ipſi acquiritur) appellatur. Circa Procuratores tam *judiciales*, quàm *extrajudiciales* aliqua pro uſu quotidiano breviter notanda ſunt.

4 Not. igitur I. Quod dare Procuratores omnes poſſint, qui Domini ſunt rei, de qua alias agitur, & aliàs facultatem habent illam adminiſtrandi. Unde è contrario Syndici univerſitatis, Tutores & Curatores non Procuratorem judicialem, ſed actorem & Advocatum tantùm conſtituere debent uſque poſt litem conteſtatam: tunc autem utpote Domini litis effecti ad exemplum aliorum Procuratorum alium procuratorem rectè ſubſtituere poſſunt. *l. neque tutores* §. 11. *C. hoc tit.* Item Pupilli, Minores, Furioſi, 5
mente capti & ſimiles, licet Domini ſint, quia tamen rectam ſuarum adminiſtrationem non habent, procuratorem conſtituere non poſſunt. Excommunicatus etiam, quia agere non poteſt, Procuratorem ad agendum non rectè conſtituit, *cap. fin. hoc tit.* cùm tamen conventus ab alio defendere ſe poſſit *cap. dilecti* §. *de Except.* ideò Procuratorem ad defendendum non prohibetur. Quod ſi univerſitatis alicujus, civitatis, vel collegii Rectores vel Jurati ſint excommunicati, nihilominus poterunt reliqui de univerſitate ipſius univerſitatis nomine dare procuratorem, dummodo ipſi excommunicati in literis procuratoriis expreſſi non ſint, vel ipſorum authoritate inſtitutio non fiat. *d. cap. fin. hoc tit.*

Not. II. Quod dari Procuratores *ad negotia* generaliter poſſint omnes, qui ſunt capaces illius negotii exequendi. Ad *lites* autem aliqui ſpecialiter prohibentur, ut

I. De Jure Civili mulieres, quæ propter beneficium Senatus Conſulti Velleiani pro aliis efficaciter intercedere non poſſunt. *l. alienam. 18. C. hoc tit.* 6

II. Milites, ne à caſtris abſtrahantur, *l. 7. Codic. eod.*

III. Potentiores, qui propter ſuam potentiam formidoloſi ſunt Adverſario, *l. 1. Cod. Ne potentiores.*

IV. Redemptores alienarum litium, *l. 15. Cod. hoc tit.* Non tamen infames, eſto poſtulare non poſſint, quia poſtulatio eſt dignitas quædam, procuratio autem vilius officium. §. *fin. Inſtit. de Exceptionibus* de Jure Can. tamen infamis pro clerico non poteſt dari procurator, ſed pro laicis. Panor. *in cap. imperatorum 4. num. 9. de Juramento calumniæ cap. 1. Cau. 3. cauſa 3. quæſt. 7.* 7

V. De Jure Can. Religioſis ſine licentia Prælati non poteſt dari Procurator, nequidem pro Religioſo ſui, vel alterius monaſterii, niſi pro ſuo in eadem lite conſorte. Unde tametſi, qui Religioſum Procuratorem conſtituit, eidem det licentiam vel per ſe tractandi, vel alium ſubſtituendi, nihilominus Religioſus ſine licentia Prælati tale mandatum ſuſcipere non poteſt, *Clem. 1. hoc tit.* 8

VI. Quidquid ſit de Jure Civili, an major 17. annis poſſit dari procurator ad lites, prout diſputant Interpretes ad §. *eadem lege. 4. Inſtitut. Quibus ex cauſis manumittere non licet.* de Jure Can. eſt certum, quòd minor 25. annis procurator non poſſit dari, *cap. qui generaliter* §. *in fin. hoc tit. in 6.* ne ſcilicet propter beneficium reſtitutionis in integrum eluſorium reddatur judicium. *l. minor. ff. eod. tit.* Cæterùm illud de eodem jure Can. expreſſum eſt, quod Procurator generaliter datus ad negotia etiam in judicio agere poſſit. Exceptis iis, quæ ſpeciale mandatum requirunt, *d. cap. qui generaliter.*

Not. III. quòd quamvis procurator *judicialis*, antequam per litis conteſtationem fiat Dominus litis, alium ſubſtituere non poſſit, niſi ſit Procurator *in rem ſuam*, vel à Domino ſubſtituendi poteſtatem acceperit, procuratores tamen ad negotia poſſint liberè quandocunque alium ſubſtituere. *cap. 1. §. licet. hoc tit. in 6.* Excipitur tamen procurator ad matrimonium contrahendum, qui propter magnum matrimonii præjudicium ſine ſpeciali mandato Principalis ſui alium ſubſtituere non poteſt. *cap. fin. eod. tit. in 6.* Licet verò in hoc *c. fin.* tantùm cauſa matrimonialis excipiatur, paritas tamen & æquitas rationis idem ſuadere videtur in aliis quoque negotiis 9 10
magni

Digitized by Google

magni momenti, & ubi de gravi præjudicio agitur, tunc enim cenſebitur in procuratore electa induſtria perſonæ, & proinde ſubſtitutioni locus haud erit, ut dicit Menoch. *de Præſumpt. præſ. 38.*

11 Not. IV. quòd Procurator *Judicialis*, antequam admittatur ad agendum, debeat ſuum mandatum, per quod conſtitutus procurator ſit, exhibere. Sunt tamen certi caſus, in quibus mandatum præſumitur, ſaltem catenus, ut ſufficiat, ſi procurator cautionem de rato præſtet, hoc eſt, aſſecurationem faciat, Principalem totum, quod gerendum eſt, ratum habiturum, idque tunc maxima procedit, ſi Principalis longè ſit abſens, & negotium celerem expeditionem deſideret. Caſus autem tales ſunt. I. In quo præſumitur mandatum ex conjunctione ſanguinis. *l. ſed, & hæ. 35. ff. hoc tit.* II. ſi conſtet Dominum eſſe præſentem neque contradicere procuratoris, *l. qui patitur. 18. ff. mandati.* III. in marito agente in rebus uxoris *l. maritus. 21. C. h. t.* IV. ſi quis inſtrumenta habeat ad cauſam pertinen- 12 tia, V. Etiam Procurator Rei ſive Defenſor etiam ſine mandato admittitur, dummodò præter cautionem de rato inſuper caveat *judicatum ſolvi*, id eſt, promittat per fidejuſſores vel pignora ſe ſoluturum in caſum condemnationis, quod per ſententiam pronunciatum fuerit: quia faciliùs admittitur procurator ad defendendum, quàm agendum, cùm defendere ſit neceſſitatis, agere voluntatis *arg. l. ſer-* 13 *vum, 33. §. 2. ff. h. t.* Verùm in certis negotiis & cauſæ articulis, majoris momenti & præjudicii ut in delatione juramenti, item in juramento in animam Domini præſtando, in petitione reſtitutionis in integrum, in tranſactione & ſimilibus) non ſufficit aliquem generaliter eſſe conſtitutum procuratorem, & multò minùs in iſtis mandatum præſumitur, quantumvis perſona conjuncta ſit. Imò tametſi dixerit Principalis: *Conſtituo te Procuratorem etiam in iis, quæ ſpeciale mandatum requirunt*, nihilominus hæc clauſula adhuc minus generalis eſt, & procedit regula, quòd *in generali conceſſione non veniunt ea, quæ quis veriſimiliter non fuiſſet in ſpecie conceſſurus*. Quòd ſi autem inſuper quædam in ſpecie expreſſerit, tunc procurator minora quidem poterit, majora verò non poterit, *cap. qui ad agendum 4. hoc tit. in 6.* Limi- 14 tatio tamen communis ponitur, niſi mandatum generale ſiat cum poteſtate plena ac libera, quale mandatum ſic clauſulatum habens Procurator *cum libera* vocatur, atque ea etiam, quæ aliàs ſpeciale mandatum requirunt, regulariter facere poteſt, niſi valdè ardui præjudicii ſint, de quibus probabiliter non fuit cogitatum tempore mandati; ſicut etiam talis procurator donare res principalis non poteſt. *d. cap. qui ad agendum in fin. l. filius famil. 7. in pr. ff. de Donat.* Tex. & DD. *in l. procurator cui generaliter. 58. ff. hoc tit.* Garc. *de Benef. p. 5. cap. 8. num. 54.* Huc ap- 15 poni poteſt, quod in ſimili docet Bartol. *in l. Lucius. ff. de Fidejuſſoribus*; quod literæ credentiales (quæ dari ſolent Legatis & etiam Procuratoribus à magnis Dominis miſſis) in quibus generatim continetur, ut offerenti eas plena fides habeatur, non obligent in omnibus, & per omnia ipſum ſcribentem, ſi Procurator vel Legatus aliqua præter vel contra mandatum dixerit aut egerit; ſecus verò ſi fides literis habenda magis ſpecificata ſit, v. g. *Latori hùic plenè à me informato habebis omnem fidem, vel fidem ei habebis in omnibus meo periculo, &c.*

16 Not. V. quamvis geſta in Judicio per falſum Procuratorem, id eſt, non habentem legitimum mandatum, vel non legitimè conſtitutum, ipſo jure irrita ſint. *l. licet. 24. Cod. hoc tit. cap. in noſtra. 4. eod.* ſi tamen ante ſententiam definitivam dominus ea rata habuerit, retrotrahetur hæc ratihabitio, & fictione juris cenſebuntur omnia ab initio valuiſſe: ratihabitio enim mandato comparatur.

Not. VI. quòd negligentia Procuratoris noceat 17 Domino: ſibi enim imputare debet, qui negligentem procuratorem conſtituit; ſed id verum eſt quoad adverſarium, ut cauſa per negligentiam procuratoris perdita maneat perdita, non verò quoad ipſum procuratorem, à quo per actionem mandati Dominus ſua conſequi poteſt. Si autem procurator ſolvendo non ſit, tunc ex æquitate Domino petenti in integrum reſtitutio conceditur, ſi nulla ei culpa poſſit imputari, quòd negligenti procuratori non meliùs invigilarit, idque ex generali clauſula Prætoris, ut docet Gail. *Lib. 1. Obſerv. 45.* Circa Advocatos conſtitutum eſt, quòd illorum error non noceat parti principali, niſi præſens fuerit & intra triduum non contradixerit, vel debito tempore non appellaverit. *tot. tit. C. de Errore advoc.*

Not. VII. quòd officium Procuratoris exſpiret 18 imprimis per revocationem principalis factam re integra; & quidem ante litis conteſtationem dominus procuratorem etiam ſine cauſa, poſt litem verò conteſtatam non aliter, quàm ex legitima cauſa revocare poteſt. *cap. 2. hoc tit. in 6. l. poſt litem. 17. cum ſeqq. ff. hoc tit.* Unde ſi poſt litis conteſtationem fiat revocatio, neceſſe eſt, ut judex de cauſa cognoſcat, & procuratorem revocandum citet & audiat, num fortè ipſius interſit non revocari mandatum. Poteſt autem intereſſe procuratoris propter expenſas in litem factas, quas ei Principalis refundere tenetur, tametſi cauſa, ſine culpa tamen procuratoris, malum exitum ſortita ſit, Barb. & DD. *in cap. cum pro cauſa. 6. hoc tit.* vel quia ipſi tota aut pars actionis ceſſa eſt; vel quia ob revocationem periculum famæ patietur; propter ſalarium autem regulariter intereſſe non poteſt: quia mandatum de ſua natura eſt contractus gratuitus, niſi Dominus velit remunerationem voluntariam facere. Si fiat pactio de mercede vel ſalario, poteſt quidem intereſſe, ſed tunc magis erit operarum locatio, quàm ſimplex mandatum procuratorium, *§. fin. Inſtit. de Mandato. l. 6. in princ. ff. eod.* Cauſa verò revocationis potiſſima eſt ſuſpicio colluſionis, v. g. propter affinitatem, vel ſingularem amicitiam cum adverſario ſupervenientem, aut negligens vel moroſa proſecutio. Imò cùm mandatum de ſua naturâ potiùs oneroſum, quàm lucroſum ſit, hoc ipſo ſuſpicio contra procuratorem oritur, ſi id deponere poſt revocationem ſine legitima cauſa renuat. *l. quæ omnia. 25. ff. h. t.* Gloſſ. *in cap. mandato. 13. Verbo revocato. eod.*

Quòd ſi procurator, dum negotium Principalis ageret, caſu fortuito veluti per latrones, res ſuas amiſerit, Dominum non teneri, docet Panorm. *in cap. cum pro cauſa. 6. h. t.* Sylveſt. *Verb. Procurat. verſ. ſed nota,* Text. *in L. inter cauſas. 26. §. non omnia. 6. ff. Mandati.* Non obſtat regula: *quòd officium ſuum nemini debeat eſſe damnoſum*: quia intelligitur quoad damnum directè ex officio, non ab extrinſeco provenient; prout in ſimili, quamvis res commodata non fuiſſet peritura caſu fortuito apud commodantem, niſi eam commodaſſet, non tamen proptereà commodatarius ad reſtitutionem hujus damni obligatur. Præterea hic ſubnotandum, quod procurator, qui ignorat revocationem factam (forſan quia literas revocatorias non accepit) validè procedat in negotio (excepto matrimonio) *c. auditis. 8. h. t. c. fin. eod. in 6.* Imò tenet judicium actum cum procuratore revocato, ſi revocatio ſoli quidem procuratori, non etiam Judici vel adverſario innotuerit; ſibique imputabit Principalis, quòd de revocatione Judicem vel Adverſarium non certioraverit. *cap. mandato. 13. hoc tit.* Gloſſ. *ibid. in verb. revocato, & in cap. quamvis 2. verb. revocâri eod. in 6.*

Not.

Digitized by Google

19 **Not. VIII.** mandatum etiam morte mandantis ſolvi re integra, antequàm negotium inchoatum, vel lis conteſtata ſit. Unde heredes mandantis non tenentur de actu procuratoris, quem is geſſit poſt mortem mandantis, dummodò mors iſta procuratori cognita fuerit; *d. l. inter cauſas 26. in princ. & l. ſi præcedente. 38. ff. Mandati.* poſt litem autem conteſtatam, ſi mors principalis evenerit, procurator ad lites, utpotè jam Dominus litis effectus, rectè procedere poteſt. *l. nulla dubitatio. 23. C. h. t.* Verùm hæc regula, quod morte mandantis revocetur officium procuratoris, ſi res ſit integra, (ſecus ſi non fuerit integra)
20 fallit *primò* in procuratore Prælati vel Clerici cujuſcunque in cauſa Eccleſiæ vel beneficio conſtituto: nam is per mortem Prælati aut Clerici cenſetur revocatus etiam quoad negotia jam cœpta, & actiones, quibus lis fuerat per ipſum procuratorem ante mortem ſui principalis conteſtata, *Clem. ult. hoc tit.* ſuccedit enim tunc alius in dignitate vel beneficio, qui non tenetur factum vel contractum ſui anteceſſoris præſtare: quód non tantùm de morte naturali, ſed etiam civili, depoſitione ſcilicet Prælati intellexit Rota Romana *deciſ. 28. Secundò*, ex probabili ſententia non revoca-
21 tur mandatum morte mandantis, ſi factum ſit ad pias cauſas: puta, ſi quis pecuniam alicui dediſſet pauperibus deſtribuendam, & ante diſtributionem mortuus eſſet. Iſte mandatarius deberet pecuniam etiam poſt mortem dantis in pauperes diſtribuere, argumento ducto ab aliis favorabilibus cauſis, in quibus mandatum morte mandantis non finitur, velut ſi quis juſſerit puellæ dotem dare, aut ſervo libertatem. *l. ſi ego. 9. ff. de Iure dot. l. ſi pater. 4. ff. de Manumiſſis vindicta.* Covar. *Var. Reſolut. lib. 3. cap. 14. Tertiam*, fallentiam ponit Mynſ. *Cent. 2. obſerv. 84.* ſi Dominus ſatiſdedit de judicatum ſolvendo procuratore conſentiente, ubi præterea ex Bartolo *in l. ſi defunctus, 15. ff. h. t.* dicit, quód mors Principalis hodie ferè nunquam procuratorem revocari faciat, propter clauſulam ſatisdationis, quæ inſtrumentis procuratorijs ſemper ſolet adjici.

Not. ultimó, quód per procuratoris mortem
22 mandatum quoque expiret, cùm induſtria perſonæ electa cenſeatur, ideoque heres ejus ſine nova voluntate principalis in officium procuratoris non ſuccedit. *l. ſi quis. 27. §. morte. 3. ff. Mandati.* Vallenſ. *hoc tit. §. 7. num. 5.* Et denique procurator adhuc in vivis exiſtens mandatum ſuum Domino renuntiare poteſt, dummodò tempeſtivè renuntiet, ut Domino adhuc integrum ſit ſine ſuo damno alium procuratorem conſtituere: ſi veró procurator poſt moram longiorem illam renuntiationem facere vellet, non aliter audiendus foret, quàm ſi legitimam cauſam v. g. adverſam valetudinem, inimicitiam novam cum Principali allegare poſſet. *l. ſi mandavero. 22. §. finali, cum l. ſeq. ff. Mandati.*

TITULUS XXXIX.

De Syndico.

SUMMARIA.

1. *Univerſitates loco procuratoris conſtituunt Syndicum: & quid ſit hic Univerſitas?*
2. *Quomodo hic differat ab adminiſtratore vel Oeconomo, aut actore univerſitatis.*
3. *Regulares non poſſunt eſſe Syndici.*
4. *Quomodo conſtituatur Syndicus?*
5. *Syndicum ab univerſitate conſtitutum ſolus etiam Prælatus revocare poteſt.*

UNiverſitas (quo nomine qualibet collectio hominum unum morale corpus conſtituens, ut Civitas, Oppidum, Monaſterium, Collegium Studioſorum, Civium aut Opificum intelligitur) nec agere nec utiliter conveniri poteſt, niſi communi nomine unam certam perſonam pro ſe conſtituat. Unde ſicut is, qui ad negotia vel litem alicujus privati gerendam conſtitutus eſt, Procurator dicitur, ita deputatus ab aliqua Univerſitate *Syndicus* appellatur. Differt 2
autem *Syndicus* ab Adminiſtratore vel Oeconomo, quód hic in adminiſtratione pecuniæ aliorumque negotiorum extrajudicialium, ille in litibus proſequendis verſetur. Differt etiam ab *Actore* univerſitatis, quod *Actor* ad certam tantùm, *Syndicus* ad omnes cauſas detur. Sed tamen actor & ſyndicus inter ſe frequenter in Canonibus & legibus confunduntur. In 3
Regularibus eſt ſpeciale, quód quidem Actores ſeu Procuratores in aliqua particulari cauſa cum licentia Prælati eſſe poſſint, non veró Syudici etiam proprij Monaſterij, ſed Prælatus debeat aliquem extraneum conſtituere, ne per forenſes lites nimium abſtrahantur. *Cap. un. hoc t.* Porrò an in inſtrumento, in quo 4
conſtituitur Syndicus, debeant ſingulorum nomina, qui ſunt de univerſitate, inſcribi, & quid circa ſubſcriptionem nominum generaliter dicendum in omni inſtrumento nomine Univerſitatis confecto, variè ſentitur. Alii cum Bart *in l. 1. ff. de Albo ſcribendo.* diſtinguunt inter alienationem factam ab Univerſitate, & alios actus. In alienatione ſingulorum nomina requirunt: in alijs actibus ſubdiſtinguunt, an Univerſitas ſit parva vel populoſa? Si parva, etiam ſingulorum nomina petunt, non veró ſi populoſa. Solam quoque ſigilli appreſſionem ſine ſubſcriptione ſufficere docet Panorm. *hoc tit. num. 9.* & Conſilium ſive Senatum alicujus Univerſitatis poſſe conſtituere Syndicum, quia repræſentat ipſam univerſitatem, tradit Caſtrenſ. *in l. nulli. 3. ff. Quod cujuſque univerſitatis nomine.* Qua tamen in re potiſſimùm ad conſuetudinem locorum attendendum eſt, quæ plerumque habet, ut præcipui alicujus Univerſitatis Officiales ſive in alienatione ſive aliis negotijs ſubſcribant, aliàs enim ſigillum ſine ſubſcriptione ſolet dici teſtis mutus, qui nihil loquitur, & experientia conſtat, ſigilla aliorum facilè ab aliis poſſe ſubduci, aut effingi.

Notat demum Panorm. *h. t. n. 6.* quòd Syndi- 5
cum cum conſenſu Abbatis & Capituli conſtitutum poſſit ſolus Abbas revocare: cum enim ipſe ſolus poſſit agere in cauſis ſui Monaſterii. *c. edoceri. 21. de Reſcript.* poteſt etiam ſolus revocare Syndicum & in ſe aſſumere actionem.

TITULUS XL.

De his, quæ Vi, Metuſve cauſa fiunt?

SUMMARIA.

1. *Quid vis ſit & metus?*
2. *Acta ex metu reſcinduntur, non autē ſunt ipſo Iure nulla.*
3. *Quæ differentia inter metum & dolum in contractibus bonæ fidei.*
4. *Iuramentum metu extortum valet, ſed ab eo petitur abſolutio.*
5. *Non tamen confirmat contractus aliàs invalidos.*
6. *Matrimonium ex metu gravi contractum eſt nullum: & idem eſt de ſponſalibus, & in quibuſdam aliis caſibus ut num. 7.*

8 *Actio*

8. *Actio metus cauſa datur, non tantùm contra metum inferentem, ſed etiam contra tertium poſſeſſorem.*
9. *Etiam per levem metum extorta, in judicio animæ ſunt reſtituenda.*
10. *Quædam ex metu geſta reſcindi non poſſunt.*
11. *Metus ut actionem pariat, debet eſſe cadens in conſtantem virum.*
12. *Quis metus dicatur juſtus?*
13. *Ob metum non licet facere peccatum mortale, imò nec veniale.*
14. *Leges humanæ in gravi metu per ſe non obligant: ſecus eſt, ſi in contemptum Eccleſiæ incutiantur.*
15. *Metus reverentialis per ſe non eſt juſtus metus.*
16. *Quomodò metus debeat eſſe præſens?*
17. *Remedium Iuris contra minas eſt cautio de non offendendo.*
18. *Metus debet eſſe ab extrinſeco, non ab ipſo metum paſſo proveniens.*
19. *Et debet eſſe pro obligatione elicienda incuſſus.*

INter cauſas, quæ homines ad judicia trahunt, non infrequens eſt vis, vel metus alicui illatus, de quibus propterea poſt liberas actiones pacti, tranſactionis, aut mandati hic agitur. Quamvis autem omnia, quæ ex *violentia* alicui illata fiunt, *metu* quoque facta cenſeantur, non tamen ècontra, quæ *metu* fiunt, etiam *vi* facta intelliguntur. *cap. ſacris. 5. hoc tit.*

1 Eſt igitur *vis* majoris rei impetus, qui repelli non poteſt. *L. 2. ff. Quod metus cauſa*. Et diſtinguitur à DD. *in vim veram & modificatam*. Vis *vera* eſt corporalis quædam coactio ad faciendum id, quod jubetur: puta, ut ſi juſſo flectere ante Idolum, per violentiam incurventur genua, adeoque merè ſe habet in externa actione. Vis *modificata* dicitur à particula *modali*: *ut*, quando videlicet externa violentia adhibetur, ut voluntas, quæ propriè cogi non poteſt, cùm ſit intrinſeca, ad aliquid conſentiendum eliciatur.

Metus dicitur *mentis trepidatio* inſtantis vel futuri periculi cauſa, quæ trepidatio non tantùm propter violentiam de facto illatam, ſed etiam inſe-
2 rendam contingere poteſt. Porrò quæ fiunt *vi metuve cauſa*, dicit Prætor *l. 1. ff. Quod metus cauſa*, *ſe rata non habiturum*. Unde communis eſt Interpretum ſententia, quòd geſta ex metu ipſo jure valeant, ſed tantùm per ſententiam Judicis reſcindantur: habent enim cauſam obligationis, nimirum conſenſum (niſi propter vim veram ſine omni conſenſu aliquid actum eſſet) cùm etiam voluntas coacta ſit voluntas. *Si metu coactus adii hæreditatem*, inquit JC. *in l. ſi mulier. 21. §. penult. ff. Quod metus cauſa, puta me hæredem effici, quia quamvis, ſi liberum eſſet, noluiſſem, tamen coactus volui; ſed per prætorem reſtituendus ſum.*

Dices *in l. qui in carcerem. 22. ff. eod. tit.* ſimpliciter dicitur, obligationem metu extortam *nullius eſſe momenti*, ergo non indiget reſciſſione Judicis. ℞. Illa verba, *nullius eſſe momenti*, debere intelligi, non quòd ipſo Jure ſit nulla obligatio, ſed quoad futurum reſciſſionis effectum. Ut enim leges legibus concordentur, quandoque verbum aliquod in diverſo ſenſu, & non ita rigidè accipiendum eſt *l. 2. §. contrarium. 15. C. de Veteri Iure enucl.*

3 Dices iterum: contractus *bonæ fidei* metu initi ſunt ipſo jure nulli, quia *dolus* dans cauſam contractui *bonæ fidei* facit contractum nullum, ut notant communiter DD *ad l. 7. ff. de Dolo*. at verò, qui metu facit, etiam dolo feciſſe intelligitur. *l. item. 14. §. cum. 13. ff. hoc tit.*

℞. circa metum non fieri diſtinctionem in
tractus *bonæ fidei & ſtricti Iuris*, neque inter met
dentem in contractum, & *dantem cauſam* con
teſte Henr. Zoeſ. *h. t. n. 3.* Non obſtat, quòd
dolus inſit; quia hoc procedit, quatenus d
genere ſignificat omnem malignam alterius *l*
non autem quatenus magis propriè & ſpecifi
ficat callidam *machinationem & circumven*
quæ circumventio propterea magis poteſt a
contractum; quia occultando objectum tol
ſenſum: cùm enim in contractibus bonæ fi
ſenſus habeat implicitam conditionem, *ſi*
ut dicis, ergò ſi res per dolum aliter ſit,
conditio & conſequenter etiam conſenſus, i
autem objectum conſenſus plene ponitur, v. g. u
teneatur certam ſummam pecuniæ numerare, v
quid facere, & tantùm coactio ad conſentiend
hibetur, quæ coactio cauſat ſolùm involunta
cundùm quid, non ſimpliciter.

Hinc etiam Juramentum graviſſimo met
tum validum dicitur *in cap. ſi verò. 8. de Iureju*
dummodò aliàs *ſine peccato* obſervari poſſit
vergat *in damnum animæ*, vel proximi; po
men ab eo peti abſolutio, quo ſenſu etiam int
dum eſt *cap. cum contingat. 28. eod. tit.* ubi dici
ramentum vi extortum non eſſe ſervandum,
mediante abſolutione. Advertendum auten
quòd tale juramentum metu extortum non co
contractum *aliàs invalidum*; quia unum juram
non poteſt ſanare (ut DD. loquuntur, *duplex*
ſcilicet vitium *involuntarii & nullitatis contractu*
que ita intelligi debet *cap. quamvis. 2. de Pa*
Sanch. *de Matr. l. 4. diſp. 20. num. 3. & ſeqq.*

Communis autem eſt exceptio in matri
ob cujus favorabilem libertatem non qualiſcun
luntas ſufficit, ſed omnino libera requiritur, id
tu initum ipſo jure nullum eſt. Tex. & P
in cap. de muliere. 6. & cap. cùm locum. 14. de
& Matrim. quòd idem etiam ad ſponſalia e
Sanch. *d. loc. diſp. 19.* Intereſt verò in ſponſalib
ipſo jure valeant, vel irrita ſint propter impe
tum publicæ honeſtatis, quod non oritur e
ſalibus ipſo jure nullis, Trid. *ſeſſ. 24. de*
matr. cap. 3.

Plures etiam alios caſus, ut circa vota,
nes, dotis promiſſionem, authoritatis tutoria
Juriſdictionis expreſſionem ſeu extorſionem,
bus ex multorum ſententia nullitas obligatio
pter metum conſurgit, tradunt DD. *citati*
& Gloſſa *in cap. 2.*

Porrò actio ad repetendum id, quod me
ſa datum eſt, non tantùm competit contra eu
vim intulit, ſed etiam contra quemcunque poſſe
qui eam rem detinet. *d. l. item 14. §. in hac. 3. ſ*
metus cauſa. Si promiſſum tantùm ſit &
datum, exceptio datur metum paſſo, ne
teneatur petenti. *tot. T. ff. de Doli mali, & m*
cept. Docet idem Sanch. *d. l. 4. diſp. 9. n. 4.* eti
levem metum extorta in animæ judicio reſtitue
ſe, ſi ille metus fuerit cauſa, ſine qua non fui
tracta obligatio, quamvis in foro externo ad min
lites ob ſimilem metum actio non concedatur: ſ
in deceptione infra dimidium juſti pretii; non
exinde tollitur injuſtitia contractus.

Quædam verò ſunt, quæ metu inita reſci
poſſunt, ut baptiſmus & ordo: cùm enim me
tollat voluntatem, ut dictum, non impedi
indelebilem characteris impreſſionem. Vol
men DD. quòd ordinatus per juſtum metum no
tur ad cælibatum ex voto (utpote quod metu
tum non valet) ſed tantùm ex præcepto Eccleſ
Henr. Zoeſ. *hoc tit. num. 20.*

Digitized by Google

Cæterùm ut ea, quæ de metu in jure dicuntur, locum habeant, quatuor potiſſimum concurrere de-
11 bent. I. Ut ſit metus juſtus. II. Præſens. III. Ab extrinſeca violentia. IV. Ad aliciendam obligationem directè incuſſus. De ſingulis his requiſitis breviter videamus. I. Igitur juſtus metus non eſt timor meticuloſi hominis, ſed qui in virum conſtantem cadit. *Cap. ad audientiam. 4. h. t. 6. Cod. eodem.* cujus metus plura paſſim in Jure enumerantur exempla: videlicet carceris, ſervitutis, mortis &c. Licet autem jura loquantur de metu in virum cadente; nihilominus conditio perſonarum attendenda erit, ita ut levior metus in fœmina vel puero, quàm viro ſufficiat, & ideo ex parte mulieris v. g. requiretur metus, qui cadat in conſtantem mulierem teſte Panorm. *in dict. c. cùm locum. 14. de*
12 *Sponſal. n. 6.* Deinde nomine juſti metùs is intelligitur, qui contra bonos mores irrogatur, non quem Judex aut Magiſtratus pro ſua Jurisdictione facit, ut ſi aliàs obligatum, convictum, condemnatum ad ſolutionem & executionem rei judicatæ per media violenta compellat. Quod ſi tamen per Injuriam aliquid fecerit Magiſtratus, puta ſi mortis aut verberum timore vel terrore pecuniam alicui contra jus extorſerit, non minùs, quàm in privatis edicto prætorio locus erit, *l. 3. §. 1. ff. eod.* Nec intereſt, an ſibi vel liberis ſuis metus inferatur, cùm pro affectu paterno in liberos magis in eorum quàm propria perſona parentes terreri ſolent. Idem ad uxorem, parentes & conſanguineos extenditur. Innoc. *in d. c. cùm locum. 14. de Sponſal. n. 1.* Felinus *in cap. Eccleſia. 10. de Conſtit. n. 99. Zoeſ. h. t. n. 16.* Notabilem denique ponit doctrinam Barb. *ad dict. cap. ſacris. 5. h. t. num. 9. verſ. pro reſolutione*; quòd ille dicatur juſtus metus, per quem aliquis eligit minus malum ad vitandum majus malum, idque forſan inſinuavit. J. C. *in l. metum. 5 ff. h. t. Metum*, inquit *accipere debemus non quemlibet, ſed majoris mali.*

13 Eſt tamen notandum, quod prohibetur *in d. cap. ſacris 5. h. t.* quòd ob nullum metum liceat peccatum mortale committere, etſi videatur majus malum, aut mors propterea ſubeunda foret: præſtat enim hanc eligere, quàm DEUM offendere, idemque de peccato veniali tradunt cit. apud Sanch. *d. l. 4. diſp. 3. num. 2.*
14 Text. eſt *in cap. ſi quis. 17. cauſa 22. q. 2.* Sed hoc, ſi tranſgreſſio ex metu deberet fieri contra legem Divinam, ſecus ſi contra legem humanam Eccleſiaſticam, quæ in caſu tam extraordinario & cum magno alicujus damno non cenſetur obligare, ideoque nec peccatum tranſgrediendo committi, arg. *c. 1. diſt. 4. & l. nam ad ea. 5. ff. de LL.* niſi tranſgreſſio legis petatur in contemptum Eccleſiæ: quo ſenſu accipiendum eſt *dict. cap. ſacris.* ubi dicitur, quòd propter nullum metum liceat communicare cum excommunicato, cùm tamen communio iſta tantùm lege Eccleſiaſtica prohibita ſit; nam cooperari ad formalem contemptum Eccleſiæ utique etiam Juri divino repugnat juxta illud Chriſti *Matth. 18. v. 17. Si quis Eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut Ethnicus, &c.*

15 De metu reverentiali etiam hic diſputant DD. de quo dicemus in Lib. IV. *Tit. 1. §. 5. num. 4.* quòd ſola reverentia Parentibus vel Dominis debita non ſit juſtus metus ad irritandos contractus, niſi concurrentibus alijs adminiculis: ut ſunt minæ atroces, importunæ perſuaſiones.

II. Præſens metus requiritur & non ſufficit ali-
16 qua tantùm ſuſpicio futuri ſeu inferendi metus. *l. metum. 9. ff. h. t.* Quare ſi quis propter ſolas minas & in futurum imminens malum aliquid dederit aut fecerit, reſtitutionem ex cauſa metus non habebit, niſi minæ factæ fuiſſent ab eo, qui frequenter ſolet eas exequi, vel propter temeritatem minantis morale vel præſens fuerit periculum. *l. ſi donationis. 7. & l. metum. 9. C. eod.*
17 Aliàs contra minitationes notum eſt remedium, requirere Judicem, ut minantem citet, eique ſeverè inhibeat, ne quid violentiæ aut injuriæ attentare auſit, nec diſcedere patiatur, antequam verbis vel juramento, aut etiam pignoribus (prout qualitas perſonæ exegerit) Adverſario ſecuritatem promittat, quæ vulgò *cautio de non offendendo* dicitur. Treutler. *Volum. 1. diſp. 11. Theſ. 4.* Neque etiam præteritus metus ſufficit: pone enim, quòd ad obligandum te metu coactus ſis, ſi tamen poſtea ſponte ſine ulla coactione ſolveris, metum illum præteritum ad impetrandam repetitionem ſoluti ampliùs allegare non vales, pro voluntariam enim ſolutionem exceptioni metus ipſo facto renuntiaſti. *l. cùm te. 2. C. h. t.*

III. Metus debet eſſe *ab extrinſeco*, ſive ab ex- 18
trinſeca violentia illatus. Unde in caſu mulieris, quæ contra Patronum ſuum ingrata facta ei aliquid dedit, ne in ſervitutem revocaretur, reſpondit J. C. *in l. ſi mulier. 21. ff. h. t.* non eſſe locum repetitioni, *eò quòd mulier hunc metum ſibi ipſa intulerit.* Similiter ſua bona vendens propter timorem, ne ad civitatis officia vel munera nominaretur, dicta bona repetere volens non auditur *in l. cum te. 8. C. eod.*

IV. Denique metus ad *eliciendam obligationem*, & 19
quidem ab eo, vel alio ejus nomine, cui obligatio facta eſt, incuſſus eſſe debet. Unde ſi captum à Latronibus liberem, qui mihi pro hoc obſequio promittat aliquid, non ſe, quo minùs id præſtet, per metum excuſare poterit: quia ego cauſa hujus metùs non fui, ſed operæ meæ, quam in liberando præſtiti, mercedem accepi, *l. metum. 9. §. 1. ff. h. t.* Similiter etiam vota in periculo mortis emiſſa ex omnium DD. ſententia firmiter obligant, quamvis metu mortis emiſſa ſint.

TITULUS XLI.

De in integrum Reſtitutione.

SUMMARIA.

1. *Reſtitutio in integrum eſt remedium extraordinarium.*
2. *Remedium Juris extraordinarium, quando eſt pinguius, datur etiam exiſtente ordinario.*
3. *Remedium reſtitutionis datur Minoribus, Eccleſiæ, piis locis, Reipublicæ & Civitati.*
4. *Quæ differentia inter Reſtitutionem Majorum, & Minorum?*
5. *Mulieribus quoque, Ruſticis, & Militibus datur reſtitutio. Item Hæredibus minorum, & aliorum, quibus hoc beneficium aliàs competit.*
6. *Minor etiam contra minorem, & Eccleſia contra Eccleſiam reſtituitur: & quomodo privilegiatus utatur privilegio contra privilegiatum?*
7. *Reſtitutio coram Judice ordinario rei habente adminiſtrationem peti debet.*
8. *Qui Judices dicantur habere adminiſtrationem?*
9. *Quando Reſtitutio dicatur peti incidenter.*
10. *Reſtitutione petita ordinariè ſuſpenditur executio; niſi præſumptio malitiæ ſit contra petentem.*
11. *Quadriennium Reſtitutioni petendæ præfixum currit à die ſcientiæ de læſione.*
12. *Quadraginta tamen annorum lapſu præſcribitur huic beneficio.*
13. *Qui reſtitutionem petit, probare debet, ſe læſum eſſe.*
14. *Reſtitutio minoris vel Eccleſiæ prodeſt majori, ſeu Lai-*

Digitized by Google

ſeo, ſi cauſa ſit individua, aliàs non.

15. *Læſio, ut cauſet reſtitutionem, non debet eſſe fortuita.*

16. *Procurator, ut ſit cum libera, aut mandatum ſpeciale habeat reſtitutionem principaliter petere non poteſt, benè tamen incidenter.*

17. *Tutores, Curatores, Oeconomi, Prælati, & ſimiles habentes adminiſtrationem, mandato non indigent.*

18. *Reſtitutione impetrata, cum re etiam fructus ſunt reſtituendi.*

19. *Exponitur textus in* c. ad noſtram. de Reb. Eccleſ. non alien.

20. *Qui ſcit Reſtitutionem peti poſſe, an habeatur malæ fidei poſſeſſore?*

21. *Clericus minorennis in reſignatione beneficii læſus poteſt reſtitutionem petere.*

22. *Idem obtinet, etſi beneficium reſignatum alteri jam de facto ſit collatum.*

23. *In ſpiritualibus ſcilicet Matrimonio aut profeſſione religioſa quoad ſubſtantialia non datur reſtitutio.*

24. *Regularis contra quinquennium ad proponendas cauſas nullitatis à Concil. Trid. præfinitum, ex cauſa poteſt reſtitui.*

25. *In Contractibus juratis poteſt etiam dari reſtitutio ex cauſa emergente.*

26. *Minor contra confeſſionem ſuam, quomodò reſtituatur?*

1 Sicut ex cauſa metus, ſic etiam ex aliis remedium ſæpè à Judice petendum eſt, quod *Reſtitutio in integrum* appellatur. Hæc eſt remedium juris extraordinarium, quo læſi in eum ſtatum, in quo ante læſionem fuerunt, per officium Judicis reducuntur. Dico eſſe remedium *extraordinarium*: quia tunc primùm datur, quando ei, qui ſe læſum dicit, nulla ordinaria actio
2 ſupereſt. *l. in cauſa. 16. ff. de Minoribus*. Verùm hanc regulam, quòd remedium extraordinarium non detur, niſi ordinario deficiente, limitant DD. niſi extraordinarium ſit pinguius, unde ſubſequenter inferunt, quòd Minor vel Eccleſia ultra dimidium læſa poſſit omiſſo remedio ordinario ex *L. 2. Cod. de Reſcindenda vend.* reſtitutionem in integrum petere: cùm hoc ſit pinguius remedium; partim, quia in petita reſtitutione in integrum non eſt neceſſe probare læſionem ultra dimidium, quæ eſt difficilis probationis, cùm pretia rerum habeant diverſos æſtimatores, ſed ſufficit probare gravem læſionem; partim etiam, quia ſi emptor ex *d. l. 2.* conveniatur, erit in ipſius arbitrio, an rem redhibere, vel juſtum pretium ſupplere velit. Si verò reſtitutio in integrum contra ipſum poſtuletur, poterit præcisè ad reſtitutionem rei emptæ compelli.

3 *Reſtitutio in integrum* pluribus datur, qui ſe in judicio vel extra illud læſos fuiſſe affirmant. Et primò quidem datur de Jur. Civ. hujus reſtitutionis remedium Minoribus 25. annis non tantùm, dum in minori ætate conſtituti ſunt, ſed etiam per quadriennium, poſtquàm majorennes eſſe cœperunt; non quidem reſpectu actuum in majorennitate geſtorum; ſed quos priùs in minorenni ætate cum ſuo damno vel detrimento inierunt. Deinde exemplo Minorum etiam Eccleſia utitur jure minoris *c. 1. h. t.* nomine autem Eccleſiæ etiam Capitulum alicujus Eccleſiæ Cathedralis vel Collegiatæ intelligitur, ſi læſio toti Capitulo, & non uni vel alteri particulari de Capitulo evenerit. Innoc. *in c. niſi 21. de Præb.* Præterea etiam datur Hoſpitalibus & aliis piis locis. Valenſ. *h. t. ſ. 1. n. 8.* Item Reipubl. & Civitati hujus reſtitutionis beneficium datur. *L. 4. C. Quib. ex cauſis maj.* Quod nonnulli etiam ad Caſtra habentia ſubditos & jus territorii extendunt, ut & hæc jure Reipublicæ gaudeant. Gail. *L. 2. obſ. 62. num. 3.* Majores quoque 25. annis quandoque in integrum reſtituuntur, quia Prætor in *L. 1. in fin. ff. Ex quibus cauſis majores* generaliter dicit: *ſi qua mihi juſta cauſa videbitur, in integrum reſtituam.* ad quam clauſulam Prætoris toties veniendum eſſe, quoties æquitas reſtitutionem ſuggerit, notanter monet Ulpian. *in l. ſed etſi. 26. §. fin. ff. eod.* Ea tamen in reſtitutione Majorum & Minorum 4
ſubeſt differentia, quòd in majoribus non ſufficiat læſio, ſed etiam requiratur probatio juſtæ cauſæ arbitrio Judicis ponderandæ, ob quam iis læſio minùs imputari debeat. v. g. ſi propter Rempub. aut captivitatem abſentes erant; & interea alii ipſorum bona poſſederint, atque uſuceperint *toto tit. ff. Ex quibus cauſ. majores*. In minoribus autem ſufficit probare minorem ætatem & læſionem. Panorm. *in c. ex literis. 4. h. t. num. 5.* Sed & illa eſt differentia, quòd Minores reſtituantur, quamvis tutore vel curatore interveniente læſi ſint, habeantque electionem, an magis tutelæ actione contra tutorem expediri, vel contra lædentem *reſtitutionem in integrum* petere velint. *L. 1. & 2. C. Si tutor, vel curator interven.* Majores verò abſentes, ſi procuratores ad ſua negotia vel lites dimiſerint, non habeant reſtitutionis beneficium, ſed contra procuratorem agere debeant. *l. fin. ff. h. t.* aliquando tamen procuratore non exiſtente ſolvendo ex cauſa æquitatis Domino per *reſtitutionem in integrum* ſuccurri, traditum eſt ſuperiùs in tit. *de Procurator*. Mulieres quoque,
Ruſtici, Milites &c. qui juris ignorantia excuſantur, 5
reſtituuntur, ſi peritiores conſulere non potuerunt. Maranta *de Appellat. p. 6. num. 89.* per notata *in l. juris ignorantiam. 6. Cod. Qui admitti ad bon. poſſeſſ. &c. & in l. ubi. 8. ff. de Edendo*. Denique non tantùm ipſis principalibus læſis hoc beneficium competit, ſed etiam eorum hæredibus & ſucceſſoribus univerſalibus, ſi modò defunctus in ea conditione fuerit, ut, ſi adhuc ſuperſtes eſſet, reſtitui deberet. *L. non ſolùm. 6. ff. h. t. l. minor. 18. §. fin. ff. de Minor.*

Sed quid ſi Minor contra Minorem, Eccleſia 6
contra Eccleſiam reſtitutionem petat, an audiri debet, vel potiùs obſtabit, quòd *privilegiatus contra privilegiatum non utatur privilegio*, ſed jure communi? Reſpondendum eſt, *reſtitutionem in integrum* locum habere propter textus Juris claros *in cap. auditis. 3. h. t. l. verum. 11. §. penult. ff. de Minoribus*. Quòd verò dicitur privilegiatum non uti privilegio contra pariter privilegiatum, id procedit, ſi utriuſque par ſit cauſa; ſecùs autem ſi alter certet de lucro captando, & alter de damno vitando: tunc enim is, qui cupit indemnis eſſe, meritò prævalere debet illi, qui ex re aliena lucrum quærit. Panorm. *in d. c. auditis. num. 8.* nam beneficium reſtitutionis non datur Minoribus vel Eccleſiis lædentibus, ſed læſis, ideoque Minor, vel Eccleſia lædens non eſt privilegiata, conſequenter ſi res accuratè expendatur, non concurrit privilegiatus cum privilegiato. Aliud foret, ſi utraque pars certaret de damno vitando & læſionem allegare poſſet, ſicut exemplum ponitur in *d. l. verùm. §. penult.* ſi minor ſolviſſet alteri minori, & iſte perdidiſſet, non reſtitueretur minor ſolvens contra minorem perdentem.

Reſtitutio petenda eſt coram Judice illius, contra 7
quem petitur, ex generali regula, *quòd actor forum rei ſequatur. l. 2. Cod. Ubi & apud quem cognit. in integr. reſtit. agitanda*. Et hodie Ordinarius adminiſtrationem habens, vel Delegatus ab eo, ſive ſit ſpecialiter ad id delegatus, ſive quæſtio reſtitutionis incidat in cauſa generaliter commiſſa, reſtitutionem concedere poteſt; Ordinarius verò adminiſtrationem non habens, vel Delegatus ab eo reſtituere non poteſt, niſi petatur *incidenter* non *principaliter*. Ita expreſsè deciditur *in cap. cauſa. 9. h. t.* cui conſonat *l. fin. Cod. ubi apud quem &c.* Noti etiam Juris eſſe dicit Gail. *Lib. 1. obſ.*

Digitized by Google

obſ. 114. n. 3. quòd reſtitutio quoque adverſus ſententiam definitivam ab eodem Judice, qui eam tulit, fieri poſſit.

Porrò duo ſunt *in d. c. cauſa.* non ſatis clara. *Primùm* quænam ſit differentia inter Judicem adminiſtrationem habentem, & eam non habentem. *Deinde* quando dicatur *reſtitutio in integrum* tantùm *incidenter* poſtulari. Utrumque explicat Panormit. *in d. cap.*
8 *cauſa. in principio n. 3.* quòd nimirùm Judices adminiſtrationem habentes dicantur illi, qui habent certum territorium ſeu diſtrictum, in quo Juriſdictionem exerceant, uti Epiſcopi & alii terrarum Principes: adminiſtrationem verò non habentes illi ſint, quorum juriſdictio eſt fundata tantùm in perſonis, ſicut exemplum ponit in Doctoribus profitentibus, qui habent juriſdictionem in ſcholares, ſine adminiſtratione territorii; item exemplum eſſe poteſt *ex L. fin. Cod. de Juriſdictione omnium Judicum.* in Præpoſitis & Superioribus Collegiorum Communitatum, qui in illos, qui de vel communitate ſunt, juriſdictionem exercent. Al-
9 terum etiam exponit Panorm. quòd ſcilicet tunc dicatur *incidenter peti reſtitutio*, quando petitur ante definitivam ſuper certo tantùm cauſæ articulo, puta, ad exceptionem vel probationem omiſſam proponendam, vel contra interlocutoriam, per quam minor vel Eccleſia ſe gravatam dicit. Imò ex multorum ſententia dicitur incidenter peti reſtitutio non tantùm, quando ante definitivam petitur, ſed etiam quando in continenti poſt definitivam poſtulatur intra decendium, antequam ſententia tranſierit in rem *judicatam*. per Gloſſ. *in c. ſuſcitata. 6. in verbo. poſtulavit. h. t.* Cui videtur adſtipulari Panorm. *ibid. num. 5. & 6.* quamvis fateatur, rem apud DD. eſſe dubiam.

10 Sed hic quæſtio eſt, an ſententia in judicio lata debeat interim executioni mandari, dum cauſa *reſtitutionis* pendet? Nam pro affirmativa facit tex. *in d. c. ſuſcitata. h. t.* ubi coram S. Pontifice agebatur pro *in integrum reſtitutione*, & ibi voluit Pontifex, ut ad executionem ſententiæ ante omnia procederetur. E contrà *in l. un. Cod. in integrum reſtitut. poſtulata ne quid novi fiat* reſcribit Imperator, quòd reſtitutione poſtulata omnia in ſuo ſtatu manere debeant, & nil circa executionem attentandum ſit.

In hac controverſia, quæ in foro ſæpiſſimè movetur, dicendum eſt, quòd reſtitutio regulariter ſuſpendat executionem, ſecundùm text. *in d. l. unica.* niſi foret altioris indaginis, & ex conjecturis præſumi poſſet, quòd ea tantùm ad protelationem litis peteretur: tunc enim executio ſuſpendenda non foret; ita tamen ut victor idoneam cautionem præſtaret quòd univerſa, quæ occaſione ſententiæ percepiſſet, reſtituturus eſſet Adverſario ſi in cauſa reſtitutionis prævaluerit. Ita textus ipſe in *dict. c. ſuſcitata* non obſcurè inſinuat. Mynſ. *Cent. 1. obſerv. 48.* Maranta *de Appell. c. part. 6. n. 108.*

11 Datur autem beneficium *reſtitutionis in integrum* cum quibuſdam conditionibus. I. Ut petatur intra quadriennium, quod Eccleſiæ currit à die læſionis. *Clem. in hoc t.* Minori verò à principio anni 26. ſuæ ætatis, quando ſcilicet factus eſt *majorennis*, circa actus illos in minorennitate geſtos. *L. fi. Cod. de Temporibus in integrum reſtitutionis.* Sed hic eſt quæſtio, an quadriennium petendæ *reſtitutioni* præfixum currat immediatè à die præfatæ læſionis, vel potiùs à die ſcientiæ, quo reſtituendum in læſionis cognitionem devenit? Probabiliùs eſt præfatum quadriennium à tempore ſcientiæ computandum: aliàs enim non ſatis proſpectum eſſet indemnitati Eccleſiarum & Minorum, ſi contra occultas ſuas læſiones nullum haberent remedium. Unde *in cap. 1. & 2. h. t. in 6.* dicitur, quòd poſt quadriennium Eccleſia reſtituenda non ſit, ſi *negligenter* intra illud tempus *reſtitutionem* non petierit. Ergo à contrario ſenſu, ſi non ex negligentia, ſed propter ignorantiam læſionis id factum ſit, etiam poſt quadriennium reſtituenda erit, quia ex rationabili cauſa generaliter poſt quadriennium Eccleſiam reſtitui expreſſè *in d. cap. 1.* dicitur. Licet quoque aliàs, qui inſtrumenta ad cauſam pertinentia penes ſe habet, non videatur poſſe juſtam ignorantiæ cauſam allegare: propter continuam tamen Officialium & Adminiſtratorum in Monaſteriis & Eccleſiis mutationem, æqui- 12
tas aliud meritò ſuadet, cum ex tali mutatione inſtrumentorum deperditio, ſepoſitio, & conſequenter ignorantia facilè evenire poſſit.

Non obſtat etiam *Clement. un. h. t.* in qua dies læſionis pro initio quadriennii aſſignatur; nam explicari debet, ſi dies læſionis & ſcientiæ coincidant, ut ita pro favore Eccleſiarum & minorum jura juribus concordentur. Arnoldus Rath *in Tract. de Uſucapionibus, c. 5. aſſert. 45.* Ubi dicit, hanc ſententiam communi DD. calculo & in praxi receptam eſſe; cum hac tamen moderatione, ut ſi poſt tempus læſionis 40. inſuper anni elapſi fuerint, tunc ſicut tanto tempore regulariter omnis actio extinguitur, ita etiam *reſtitutio in integrum*, ne aliàs ſequatur inconveniens, quòd contra Eccleſiam nunquam cum effectu procederet præſcriptio, utpote quæ ſemper per *reſtitutionem* poſſet in irritum revocari, & ſic nullum eſſet ſpeciale Eccleſiæ Romanæ 100. annorum præſcriptione gaudentis privilegium.

II. Qui reſtitutionem poſtulat, debet proba- 13
re, ſe *læſum eſſe. cap. cum veniſſent. 2. cap. conſtitutus. 8. h. t. l. ait prætor. 7. §. 3. l. verùm. 11. §. ſciendum. 3. & paſſim alibi ff. de Minoribus.* In Camera tamen practicatum eſſe dicit Mynſing. *Cent. 4. obſerv. 17.* ut Minores, qui appellationem omiſerunt, reſtituantur ad appellandum ſine alicujus læſionis probatione, eò quòd ipſa appellationis omiſſio ſatis probabilis ſit læſio.

Incidit & hic non ommittenda notabilis quæ- 14
ſtio, quid ſtatuendum, ſi cum minore in eadem lite vel negotio tanquam conſors aut correus majorennis verſetur, vel cum Eccleſia Laicus, an privilegium reſtitutionis in integrum etiam majorenni vel Laico profuturum ſit?

Reſpondeo eſſe diſtinguendum, an cauſa, ſuper qua reſtitutio poſtulatur, ſit dividua vel non? Si diviſionem recipiat (cujuſmodi ſunt regulariter obligationes illæ, quæ in dando conſiſtunt; poteſt enim utique ſumma v. g. 100. florenorum toti vel pro parte ſolvi. Joann. Honorius *ad tit. de Rer. permut. num. 36.*) reſtitutio Minoris non prodeſt Majori; ſecus verò, ſi cauſa ſit individua, ut ſi duo ſe obligarint ad opus faciendum, & neuter ſine altero facere poſſit, vel ſi duo communem domum, aut rem alienam vendiderint, quam emptor per partes emere nolit, aut non poſſit, tunc enim reſtitutio unius etiam alteri proderit. *L. tutor. 47. §. 1. ff. de Minor. l. un. Cod. Si in comm. eademque cauſa &c.*

III. Non ſufficit, ut læſio quoquo modo conti- 15
gerit, ſed requiritur, ut vel dolo adverſarii, vel inconſulta facilitate læſi, vel ex negligentia adminiſtratoris evenerit; nam ſi caſu fortuito damnum cauſatum ſit, puta, res empta perierit, ſi poſt aditam hæreditatem per bellorum incurſus bona devaſtata ſint, reſtitutioni locus haud erit, aliàs qui cum minore vel Eccleſia ageret, quantamcunque bonam fidem adhiberet, nunquam de damno ſecurus eſſet. *d. l. 11. §. 4. & ſeq. ff. de Minor.*

IV. Denique, qui alieno nomine *reſtitutionem* 16
petit, is vel procurator *cum libera* eſſe, vel mandatum ad id ſpeciale habere debet, per text. & DD. *in cap. coram. 9. h. t. & in l. illud. 25. §. 1. ff. de*

Minoribus: ita ut ſine tali mandato nullus conſanguineus præter patrem admittatur. *l. Patri. 27. ff. de Minoribus*; In iis enim, quæ requirunt ſpeciale mandatum, non ſufficit allegare præſumptionem mandati ex conſanguinitate, ſicut ex probabiliori & communiori ſententia defendit Covar. *Var. Reſol. lib. 1. cap. 6. num. 5. cum Gloſſ. in L. exigendi. 12. C. de Procuratoribus*: Si tamen non *principaliter*; ſed juxta ſuperiùs dicta *incidenter* tantùm peteretur reſtitutio, ſufficeret generale mandatum ad totam cauſam. Eſt & notabile, quòd Tutores, 17
Curatores, Oeconomi, Prælati, & reliqui habentes adminiſtrationem alieni patrimonii ſine mandato ſpeciali *reſtitutionem in integrum* poſtulare poſſint. Ita Abbas, & communiter Interp. *in cap. ſuſcitata; 6. hoc tit.* Mynſing. *Centur. 2. Obſerv. 26. num. 7.*

18 Cæterùm impetrata *reſtitutione* res unà cum fructibus ſaltem extantibus reſtituenda eſt. *L. quod ſi minor, 24. §. reſtitutio. 4. l. patri. 27. §. ſi peculium. 1. ff. de Minor. l. ſi prædium, 16. Cod. de Prædiis minorum*. Non obſtat, quòd fructus ſint percepti jure dominii: quia ante reſtitutionem res ſupponitur fuiſſe in dominio poſſeſſoris; & conſequenter videantur reſtitui non debere. Nam reſp. quòd iſtud dominium tantùm fuerit revocabile, non ſimplex & abſolutum.

19 Item opponitur difficilis textus in *cap. ad noſtram. 11. de Rebus Eccleſiæ non alienandis*. Ubi Eccleſia rem cum ſuo damno in feudum datam per reſtitutionem in integrum recuperavit quidem; fructus autem inde percepti non Eccleſiæ, ſed poſſeſſori feudi adjudicati ſunt. Reſpondet imprimis nonnemo apud Barb. *in d. cap. ad noſtram. num. 2.* ſpeciale eſſe in feudo, ut tametſi id per reſtitutionem in integrum à Vaſallo repetatur, nihilominus fructus percepti apud eundem permaneant, utpote debiti in recompenſationem ſervitiorum & aliorum onerum feudalium præſtitorum, arg. *cap. 1. in fin. In quibus cauſis feudum amittatur. in Uſib. feudor. & cap. 1. ext. de Feud.* id quod textus ipſe *in d. cap. ad noſtram;* non obſcurè inſinuare videtur per illa verba: *cùm ſibi fructus percepti ſufficere debeant pro labore*. Si quis verò contendere velit non eſſe veriſimile, quòd in illa facti ſpecie vaſallus multa ſervitia amplis feudi reditibus æquivalentia Eccleſiæ præſtiterit, adferri poterunt aliæ expoſitiones; nimirùm, quòd textus ille loquatur vel de fructibus, qui impenſas in eorum collectione, vel in rem ipſam factas non excedunt; vel de fructibus bona fide conſumptis, non verò extantibus. Videatur Covar. *Var. Reſol. l. 1. c. 3.*

20 Quæres, an is, qui non ignorat rem poſſe à ſe per reſtitutionem in integrum avocari, debeat malæ fidei Poſſeſſor cenſeri, & conſequenter omnes fructus non tantùm extantes, ſed etiam conſumptos reſtituere, juxta *L. certum. 22. Cod. de Rei vindicatione*.

Reſpondet Covar. *diſt. loc. num. 5.* quòd in ordine ad lucrandos fructus debeat cenſeri bonæ fidei poſſeſſor. Fundamentaliter autem dependet hæc quæſtio ab ea, utrùm qui cum minore vel Eccleſia contraxit, unde Minor vel Eccleſia damnum accepit, teneatur in conſcientia rem reſtituere, antequam per reſtitutionis judicium in foro externo repetatur, ſuppoſito quòd contractus cæteróquin omnes legitimas conditiones habuerit, & ipſo jure validus fuerit. Innocentius *in cap. quæ plerique. 8. de Immunitate Eccleſiarum*. & *ibid.* etiam Panorm. *num. 28.* diſtinguunt, an cum vel ſine dolo læſio contigerit? Si ſine dolo, negant reſtitutionem debere fieri ante ſententiam Judicis: ſi cum dolo, concedunt. Quod tamen poſterioris diſtinctionis membrum ſic opinor eſſe declarandum, ut ſiquidem dolus dederit cauſam contractui, ita ut niſi doloſa illa perſuaſio intervenisſet, Eccleſia non fuiſſet contractura, res omnino non expectata Judicis ſententia reſtituenda ſit: dolus enim *dans cauſam contractui* ſaltem bonæ fidei facit contractum nullum. Ita DD. *ad l. 7. ff. de Dolo*. & proinde nemo ex tali contractu teneri poteſt. Si verò dolus tantùm inciderit in contractum, puta, quia in pretio defraudatio facta eſt, cenſeo quidem in animæ judicio faciendam eſſe reſtitutionem juſti pretii, ſeu læſionis contingentis, ſicut fieri deberet, tametſi ſine omni dolo læſio facta fuiſſet; non tamen debere rem ipſam reſtitui ante judicialem *reſtitutionis* ſententiam: nam læſio per ſe non facit contractum invalidum & conſequenter non impedit quò minùs res, ejuſque dominium ex contractu acquiſitum fuerit.

Diſputant DD. an Clericus minorennis, qui inconſulto & cum ſuo damno beneficium reſignavit, poſſit petere in integrum reſtitutionem? 21

Negativam tenent Accurſius *in L. ait prætor 7. ff. de Minoribus*. & Cardinalis *in cap. ex parte; 14. de Reſtit. ſpoliat.* Pro quibus facit text. *in c. fin. de Judiciis in 6.* ex quo probatur, quòd minor in cauſis beneficialibus habeatur pro majorenni, unde & in iis procuratorem conſtituere, & ipſemet in judicio agere ac ſe defendere poſſit. Verùm contraria ſententia probabilior eſt: nam nullo jure minor in renuntiatione beneficii excipitur, quò minùs, ſi inde læſus ſit, in integrum reſtituatur. Nihil quoque evincit argumentum *ex d. cap. fin.* allatum: quod enim minor in beneficialibus tanquam majorennis in judicio ſtare poſſit, in ſpecialem ipſius favorem eſt introductum. Ergo non debet in ipſius odium retorqueri, ut propterea privilegio reſtitutionis in integrum carere debeat. Gloſſ. *in d. cap. ex parte.* Covar. *Var. Reſol. lib. 1. cap. 5. num. 3.* Zoeſ. *hoc tit. num. 4.*

Sed difficilior eſt quæſtio, an reſtitutio locum habeat, ſi beneficium reſignatum de facto jam alteri collatum ſit? Pro negativa adduci poteſt textus *L. quod ſi minor, 24. §. 2. ff. de Minoribus*, ubi dicitur, minorem reſtituendum non eſſe, ſi res non ſit ampliùs integra, ſi videlicet hæreditas, quam minor repudiavit, jam diſtracta & vendita ſit. Nihilominus affirmativa in puncto Juris verior videtur, ſi arbitrio Epiſcopi minor per reſignationem beneficii, quam fortè ſub ſpe alterius beneficii vel melioris conditionis acquirendæ facit, eaque fruſtratus eſt, grave damnum incurrerit: nam ſi res cum minoris læſione vendita ruſſus in tertium alienata ſit, & minor plurimùm ſua intereſſe probet, rem potiùs, quàm ejus æſtimationem à primo emptore conſequi; reſtituetur in integrum etiam adverſus tertium poſſeſſorem, contra quem utilis rei vindicatio minori dabitur, reſciſſa nimirùm priùs alienatione prima per in integrum reſtitutionem, prout hac de re textus eſt *in L. ſi ex cauſa. 9 in princip. & l. in cauſæ. 13. §. tuendum. ff. de Minor.* Quod verò *ex d. L. 24. §. 2.* in contrarium allatum eſt, id locum duntaxat obtinet, ſi minor rem illam, quàm nunquàm habuit; adeóque merum tantummodò lucrum quærat, ſicut exemplum de repudiata hæreditate ibid. ſatis declarat. Secus autem eſt, ſi minor rem illam ſemel pleno jure poſſeſſam ſibi reſtitui, & ſic damnum actu datum reparari deſiderat. Covar. & Zoeſ. *loc. cit.* 22

Rurſus quæritur an in ſpiritualibus, nimirùm matrimonio, aut profeſſione religioſi locum habeat *in integrum reſtitutio*? ℞. Negativè: quia hæc ex ſua natura propter ſpiritualem vel etiam ſacramentalem rationem ſunt indiſſolubilia. Sed hoc intelligitur circa ſubſtantialia religionis vel matrimonii; non verò circa accidentalia, veluti promiſſionem dotis, probationem omiſſam in lite matrimoniali. Covar. *Var. Reſol. lib. 1, cap. 5. num. 8.* Item quando ſumus in caſu, quo matrimonium vel profeſſio ab initio valuerunt, ſecus quando allegatur eorum nullitas. Unde Religioſus; qui 23
ex Concil. Trid. *Seſſ. 25. de Regularibus, cap. 19.* intra primum quinquennium poteſt reclamare contra profeſſionem, ſi eam ob vim aut metum, defe- 24

ctum

Digitized by Google

ctum ætatis, conſenſus, vel aliam juſtam cauſam invalidam afferat, reſtituetur in integrum ad allegandas cauſas nullitatis, ſi ex ignorantia vel alio impedimento per quinquennium tacuerit, ut probat Sanch. *de*
25 *Matrim, l. 7. d. 34. num. 22.* In contractibus quoque juratis, licet regulariter non detur in integrum reſtitutio. *L. 1. cum ſua auth. Cod. Si adverſus venditionem*, datur tamen nonnunquam ex cauſa nova, vel noviter emergente, quæ tempore præſtitit juramenti non fuit præviſa, nec veriſimilis intentio jurantis erat, ad talem cauſam ſe obligare, ut *in cap. quemadmodum. 25. de Iurejurando* dicitur, quòd ſponſalia etiam jurata ob mutationem notabilem ſupervenientem, v. g. quia ſponſa deformata aut fornicata fuit, diſſolvi poſſint.

26 Utrum autem minor reſtituatur adverſus ſuam confeſſionem, ſi v. g. ſponſalia, matrimonium, delictum aut debitum, antequàm hæc contra eum legitimè probarentur, ultrò confeſſus ſit, diverſæ ſunt DD. ſententiæ, ut videre eſt apud Sanch. *d. lib. 7. diſp. 152. num. 17.* Fach. *Lib. 1. Controv. cap. 72.* Affirmantium fundamentum eſt *in L. certum. 6. §. penult. ff. de Confeſſis*, ubi dicitur, minorem à confeſſione ſua reſtituendum. Mihi magis placet, minorem non aliter reſtitui, quàm ſi priùs docuerit ſaltem ex præſumptionibus urgentibus confeſſionem ex errore proceſſiſſe, aut ex metu vel alio gravi reſpectu aut præcipitantia juvenili falſum dixiſſe, atque ita intelligo text. *in d. §. penult.* Ratio mihi videtur: quia minoribus non ſubvenitur ex eò præcisè quòd læſi ſint, aliàs deberet eis ſubveniri, tametſi per legitimas probationes convicti vel ob caſum fortuitum damnum acciperent, ſed ſi contra Juſtitiam læſi ſint. *L. verùm. 11. §. 4. ff. de Minoribus*: non læditur autem contra Juſtitiam, qui verum, quod in conſcientia tenebatur dicere, edixit. Deinde minorem adverſus confeſſionem veritatis reſtituere, eſſet nihil aliud, quàm ei dare mentiendi & Litem protelandi occaſionem, quòd utique rationi & æquitati non correſpondet.

TITULUS XLII.

De alienatione Judicij mutandi cauſa facta.

SUMMARIA.

1. *Inter cauſas reſtitutionis in integrum eſt alienatio judicij mutandi cauſa.*
2. *Quæ actio propterea competat.*
3. *Rei litigioſæ alienatio, quia per ſe nulla eſt, non indiget hoc remedio.*
4. *Notabilia in hac materia de Iure canonico.*

1 INter cauſas reſtitutionis in integrum etiam hæc eſt: ſi adverſarius rem, ſuper qua conveniri poſſet, ante acceptum judicium dolo malo alienarit in perſonam potentiorem, vel quæ ſit alterius fori, ut actori duriorem litem conſtitueret. Propterea ſicut in *ff. & Cod.* poſt Tit. *De in integrum reſtitutione* hæc rubrica ponitur: ita etiam fecit Decretalium Compilator. Et meritò ante initium proceſſus judiciarii ponitur: quia, ut dictum, ante acceptum judicium plerunque hæ alienationes in fraudem fiunt, cui ſpeciali Juris remedio occurri, æquum fuit.

2 Si igitur pro re alienata *perſonalis* actio competat. v. g. ex empto, donato, locato, &c. tunc quia actio perſonalis contra tertium poſſeſſorem, cum quo nihil contractum eſt, non datur, Prætor æquitate motus conceſſit actionem *in factum* contra alienantem ad conſequendum id, quòd ſua intereſt, rem alienatam non fuiſſe *l. 1. & paſſim ff. eod.* *Si realis* fuerit actio rei vindicatoria, liberum eſt actori, an eam contra poſſeſſorem, vel contra alienantem, qui dolo deſiit poſſidere, & ideo fictione juris pro poſſeſſore habetur, intentare velit, *l. un. Cod. eod.* Nihil quoque impediet actionem *realem* contra poſſeſſorem, & *perſonalem* in factum contra alienantem inſtituere: quia tendunt ad diverſos fines, illa ad rem recuperandam, iſta ad obtinendum id, quod actoris propter majores expenſas & incommoda intereſt, cum alio potentiori Adverſario, vel in alieno foro litigare.

Dixi autem conſtitutionem hujus tituli procedere, ſi ante *Iudicium acceptum*, & *cauſa futuri Iudicii* res alienata ſit: nam ſi alienatio facta ſit, poſtquam alienans in litem vocatus eſt, vel preces principi oblatæ & alienanti cognitæ ſunt, *Auth. litigioſa. C. de Litigioſis*, actio in factum, vel vindicatio contra novum poſſeſſorem neceſſaria non eſt, ſed cum alienante perinde agi poterit, ac ſi alienatio facta minimè fuiſſet: talis enim alienatio rei *litigioſæ* ipſo jure nulla eſt; & ſiquidem emptor ſciverit rem eſſe *litigioſam*, carebit pretio, idque fiſco inferetur, ſi verò ignorans deceptus ſit, pretium integrum & inſuper tertiam partem ejus ab alienante recipiet *l. fin. C. d. t.* 3

De Jure Canon. in hoc tit. duo notabilia proponuntur. *Primum* eſt, quòd etſi reſcripta Juſtitiæ non extendantur ad perſonas in ijs non comprehenſas, ſi tamen ad eluſionem reſcripti Apoſtolici res, de qua movetur controverſia, in extraneum alienata ſit, poterit hic extraneus etiam vi illius reſcripti coram delegato judice in eo reſcripto dato conveniri. 4

Alterum eſt, quòd approbentur leges Civiles, quæ prohibent alienas lites redimi (de qua redemptione etiam ſuperiùs in titulo *de Procuratoribus* aliquid diximus) & maximè Clericis ſub cenſuris inhibendum dicitur, ne emant, vel ſibi cedi faciant res litigioſas & cauſas ſæculares, ut laicos actores in ſuum forum Eccleſiaſticum trahant. Vide text. *cap. 1. & 2. hoc tit.*

TITULUS XLIII.

De Arbitris.

SUMMARIA.

1. *Arbiter quid ſit?*
2. *Quid ſi plures ſint Arbitri, & diſſentiant, cujus iudicio ſtetur?*
3. *Ex pluribus arbitris uno abſente, an reliqui procedere poſſint? Differentia inter Ius Canonicum & Civile.*
4. *Super quibus fieri poſſit compromiſſum: & an ſuper rebus Eccleſiæ vel Pupillorum?*
5. *Differentia inter arbitrum & arbitratorem.*
6. *Qui prohibeantur ſuſcipere arbitrium? & ibi an Iudex ordinarius poſſit eſſe arbiter vel arbitrator?*
7. *Sententiæ arbitri etiam iniquæ (modò non notoriè) ſtare oportet: arbitratoris autem reduci poteſt ad arbitrium boni viri. Ab arbitro Iuris datur appellatio.*
8. *Tempus petendi reductionem probabiliter docendum ſtatuitur.*
9. *Teſtes & confeſſio coram arbitratore an faciant fidem coram Iudice reductionis?*

Digitized by Google

10. *A ſententia reductionis non datur appellatio.*
11. *Contravenientes ſententiæ reductionis committunt pœnam compromiſſo adjectam.*
12. *An petens reductionem incidat in eandem pœnam?*
13. *Reductioni an poſſit renunciari?*
14. *Quando finiatur compromiſſum?*
15. *Qualiter agatur ex compromiſſo?*
16. *Intra quantum tempus propter omiſſam ſolutionem committatur pœna?*
17. *An contraveniens uni capitulo committat totam pœnam?*

Hic titulus in *ff.* inſcribitur *de Receptis, qui arbitrium receperunt, in Cod. de Receptis arbitris*, quare ſi in hac materia dictum fuerit *ff.* vel *Cod. eod. tit.* in indice ad eas Rubricas erit recurrendum.

1 *Arbitri* dicuntur ab arbitrando, ſeu æſtimando: eſt enim *arbiter* vir bonus ad aliquod negotium æſtimandum & terminandum electus. Horum uſus propter utilitatem inventus eſt: nam ita lites faciliùs expediuntur, ſi extra tribunal ordinarium per aliquot viros bonos, in quos partes compromittunt, quòd eorum ſententiæ & arbitrio ſeu judicio ſtare velint, componuntur. Si eligendi ſint plures arbitri, expedit eos eſſe in impari numero ut eò faciliùs majoritas votorum haberi poſſit. *L. item ſi unus.* 17. §. 6 *ff. hoc tit.* quippe ſi in duos compromiſſum ſit, frequenter ſine exitu futura eſt, ób naturalem hominum ad diſſentiendum facilitatem.

2 Quòd ſi plures arbitri electi in decernenda aliqua quantitate pecuniaria diſcordent, ea ſententia obtinebit, in quam major pars convenerit. Si verò unus v. g. 15. alter 10. tertius 5. pronunciet, prævalebit minima quantitas pronunciata: cùm enim minor ſumma continentur in majori, pronunciantes majorem implicitè etiam cenſentur in minorem conſenſiſſe. *cap. 1. hoc tit. in 6. L. diem proferre.* 27. §. *ff. eod.* Verùm non malè advertit Covar. cum aliis, hanc deciſionem cautè ad praxin eſſe deducendam, quia non ſatis firma ratione ſtabilitur: major enim ſumma continet quidem minorem ut ſuam partem, non autem ut formaliter ſeu ſeparatim ſpectatam, e. g. ſi equum volo vendere 30. fl. volo quidem etiam vendere 20. ſed quatenus iſti viginti includuntur in iis triginta; minimè verò quatenus ſpecialem ſummam faciunt. Deinde quis non videt maximas poſſe committi iniquitates, ſi unus arbiter condemnaret debitorem meum in ſummam minimam v. g. 2. aut 3. florenorum, quem alii decuplo majoris ſummæ debitorem agnoſcerent. Minùs placet, quod cum Gloſſ. *fin. in d. c.* 1. *hoc tit. in* 6. & aliis pluribus, docet ibid. Barboſ. *num.* 3. deciſionem hujus textus habere locum, quamvis arbiter, qui majorem ſummam pronunciavit, proteſtetur, quòd nolit conſentire in minorem, eò quòd conſenſus in minorem ſummam ſit ex diſpoſitione juris introductus, & ideo proteſtatio in contrarium nihil operetur. Non placet (inquam) hæc ſententia: quia nec rationi, nec æquitati benè convenit, ut oſtenſum. Scire autem leges non eſt verba callere, ſed vim ac poteſtatem, id eſt, mentem legiſlatoris, æquitati conformem. *L. ſcire leges.* 17. *ff. de Leg.* Unde ipſe exiſtimo dictam deciſionem JC. & Pontificis tunc demum procedere, ſi minor ſumma ſit intra terminos æquitatis, & qui majorem ſummam pronunciat, poſſit rationabiliter præſumi non eſſe invitus contra ſummam minorem tanquam injuſtam, quemadmodum juſtum rei pretium non eſt indiviſibile, quin ſecundùm diverſorum judicium pluris aut minoris æſtimetur.

3 Circa plures arbitros electos, quorum aliqui tempore ferendi judicii ſe abſentant, differentia inter Jus Civile & Can. reperitur. Nam de jure civili non valet proceſſus niſi omnibus præſentibus, *d. l. item ſi unus.* 17. §. *fin. cum l. ſequenti ff. hoc tit.* de Jure autem Can. ſufficit adeſſe majorem partem, v. g. duos ex tribus. Dico majorem partem: non enim ſufficeret è duobus unum, è quatuor duos adeſſe, *cap.* 2. *& ibi* Gloſſ. *in Verbo. pro præſente. hoc tit. in* 6. In cauſis profanis quodlibet ius in ſuo foro obſervandum. In cauſis autem Eccleſiaſticis aut Clericorum prævalet Jus Can. *cap. quod Clerici.* 9. *de Foro compet.*

Porrò compromiſſum ordinariè tantùm admittitur in cauſis bona & patrimonium noſtrum concernentibus; in aliis verò, quæ non ſunt in noſtro arbitrio, & diſpoſitione, ſed cognitionem maiorum Judicum requirunt, compromiſſum fieri non poteſt. Uti ſunt cauſæ *matrimoniales*, & *criminales*, *cap. pen. De in integ. reſt.* niſi *civiliter* ageretur de crimine, *L. quid ergo.* 13. §. *ex compromiſſo.* 5. *ff. de his qui not. infam.* Cauſæ *exemptionum*, ubi de præjudicio Papæ agitur. *c.* 5. *h. tit.* Item & *beneficiales*: quia ad Ordinarium ſpectat cognoſcere de titulo canonico, & idoneitate beneficiati, Spec. *hoc tit.* §. 3. Quid de cauſis Eccleſiarum vel Pupillaribus dicendum, anne ſuper iis à Prælatis aut Tutoribus compromitti poterit abſque decreto Superioris vel Judicis? Quod affirmamus, *arg. L. Præſes.* 52. *C. de Tranſact.* ita tamen, ut ſi arbitrium vel arbitramentum tendat ad alienationem rei non alienabilis, ejus executio ſine decreto & ordinaria ſolennitate juris fieri non poſſit. Lanfranc. de Orian. *Tract. de Arbit. ſect.* 3. *num.* 4 4

Sed advertere oportet, complures eſſe differentias inter *Arbitrum* & *Arbitratorem*, quas enumerat Panorm. *in cap. Quintavallis.* 23. *de Iurejur.* Nam I. *Arbiter* procedit juris ordine ſervato; *Arbitrator* verò merè extrajudicialiter procedit, & ex bono & æquo controverſiam componit, poteſtque de Jure unius dare alteri: Text. & Gloſſ. *in cap. niſi.* 21. *de Præbend.* Unde an aliquis arbiter vel abitrator ſit, non tam attendendum erit, quo nomine eum partes compellaverint, quàm qualem procedendi formam eidem præſcripſerint. Gail. *Lib.* 1. *Obſerv.* 150. *num.* 4. Quòd ſi in aliquem compromiſſum ſit tanquam in *Arbitrum* & *Arbitratorem*, utramque viam tenere poterit; in dubio autem, ut valeat proceſſus, cenſebitur proceſſiſſe ut *Arbitrator*. Panorm *d. l. num.* 42. 5

II. *Arbitratores* ſemper ex libera voluntate partium aſſumuntur, *Arbitri* verò aliquando ſunt *Iuris* & *Neceſſarii*, ut in cauſa ſuſpecti Judicis, *cap. ſuſpicionis.* 39. *de Offic. Deleg. L. apertiſſimi.* 16. *C. de Iudiciis.*

III. Propter ſolennitatem Judiciariam (quæ ab Arbitris obſervatur, *L.* 1. *ff. hoc tit.*) non poſſunt eſſe *Arbitri* fœminæ, *L. fin. C. hoc tit.* niſi forſan aliquæ in majore dignitate poſitæ ex conſuetudine loci juriſdictionem habeant. *c. Dilecti.* 4. *hoc tit.* Privati Religioſi abſque utilitate Monaſterii, & conſenſu Prælati. *cap. Monachi.* 35. *cauſa* 16. *quæſt.* 1. Spec. *d. l.* §. *ſequuntur. num.* 29. Laici in ſpiritualibus, niſi conjunctim cum Clericis, & ex authoritate Judicis Eccleſiaſtici, *cap. contingit.* 8. *& c. per tuas.* 9. *hoc tit.* Verùm officium *Arbitratoris* (penes quem mera eſt extrajudicialis compoſitio, Innoc. & Panorm. *in d. cap. Quintavallis.*) regulariter omnes ſuſcipere poſſunt. In Judicem quoque Ordinarium tanquam in *Arbitratorem* rectè compromittitur, *Auth. ſi verò contigerit. C. de Iud.* Spec. *d. l.* §. 2. *n.* 6. An etiam tanquam in *Arbitrum* ad effectum non appellandi, & petendi *pœnam*? De jure Canon. quidem id videtur affirmari poſſe *c. cum tempore.* 5. *ubi* Gloſſ. *lit. B. hoc tit.* ſecus de jure Civili. *l. ſed ſi.* 9. §. 2. *ff. hoc tit.* Nos id utroque iure negamus; & quia in iure Canon. *Arbitratores* & *Arbitri* plerumque inter ſe confunduntur. *arg. cap. niſi* 21. *de Præb.* ideo dubios textus 6

Juris

Digitized by Google

Juris Can. ex clariori Juris Civilis interpretamur cum Gloſſ. *in d. l. 9. §. 2.*

IV. *Arbiter* debet unicuique parti reddere, quod ſuum eſt, quia aſſumit partes Judicis, *l. Pomponius. 53. §. recepiſſe. ff. eod. Arbitrator* verò, cùm ſit mediator & tranſigens, poteſt per modum transactionis de jure unius alteri dare pro bono concordiæ. text. & Gloſs. *in d. c. niſi. de Præb.* Gloſs. *in l. ſed ſi ſervum. 9. §. ſi quis Iudex, ff. hoc tit.*

7 V. Denique (ut plures alias differentias minùs conſiderabiles prætercam, quas vide apud Panorm. *in d. c. Quintavallis. de I. I*) ſententiæ *Arbitri* ſtari oportet, ſive æqua, ſive iniqua ſit. *l. diem proferre. 27. §. ſtari. ff. eod.* niſi Arbiter Juris & Neceſſarius fuerit, à quo datur appellatio, *cap. ab Arbitris 51. de Offic. Deleg. in 6. l. 9. ff. Qui ſatisd. cog.* Mynſ. *Cent. 4. Obſ. 68.* Item ſi iniquitas ſit notoria & manifeſta, non tantùm poterit ex officio Judicis revocari, ſed etiam contra executionem dabitur exceptio *doli*: quia omnis iniquitas notoria habet dolum præſumptum, ut not. *in cap. 2. de Præſumpt. l. 3. Cod. h. t.* Abbas *in c. 2. h. t. n. 14. & 15.* Sententia autem *Arbitratoris* propter quamcunque gravem læſionem, quàm pars parata eſt probare, reduci poteſt ad arbitrium *boni viri*, quo nomine ex recepta magis opinione intelligitur Judex ille, qui aliàs in cauſa ordinarius & competens eſſet. Text. & Barth. *in l. ſocietatem. 76. §. arbitrorum. cum ll. ſeqq. ff. pro ſocio.* Gail. 1. *Obſ.* 149. Ratio hujus differentiæ forſan hæc eſt, quòd licèt utrobique partes non videantur conqueri contra iniquitatem Judicis, quem ipſemet elegerunt, magis tamen ſuccurrendum fuit in *arbitramento*, ubi ſine ordine judiciario faciliùs iniquitas committitur, & *Arbitrator* non tam ſecundùm jus, quàm *ſuo arbitratu* pronunciat. Panorm. *in d. c. Quintavallis. num.* 30. Sed circa hanc *Reductionem*.

8 Quær. I. Quanto tempore peti poſſit? Varij varia aſſignant tempora. Quidam 30. annos cum Gail. 1. *Obſ.* 150. Quidam unum annum cum Barth. *in d. §. arbitrorum.* ubi cenſet hanc quæſtionem Principis deciſione indigere. Nos ſolummodo 10. dies ſtatuimus cum Panorm. *in d. c. Quintavallis ſub num. 56. arg. l. pen. C. hoc t.*

9 Quær. II. Utrum teſtes apud *Arbitratorem* producti, vel *Confeſſio* apud eundem emanata faciant fidem coram Judice *Reductionis*? ℞. Circa teſtes peti poſſe, ut in iudicio *Reductionis* de novo ſub iuramento examinetur, quia cum coram arbitratore nec ſit judicium, nec quaſi judicium tales teſtes non ſunt recepti in forma iudicii, & perinde eſt, ac ſi fuiſſent recepti coram honeſtis perſonis carentibus iurisdictione, qui fidem non faciunt, ut notant Gottofr. & DD. *in l. 3. §. Gabinio. 4. ff. de Teſt.* Si tamen in compromiſſo dictum fuiſſet, ut ad abbreviandam litem Reductio petatur ex iiſdem probationibus & actis coram Arbitratore factis, tunc teſtes reproduci in iudicio non poſſent: quia fides teſtium ex pacto & acceptatione partium roboratur. Text. *in l. fin. C. de Teſt.* Ad *Confeſſionem* quod attinet, quamvis coram *Arbitratore* facta iudicialis non ſit, ſi tamen præſente Adverſario emanarit, ex hoc capite etiam in iudicio reductionis plenè probabit per ea, quæ docet Maſc. *de Probat. concl.* 346.

10 Quær. III. An detur appellatio à ſententia Judicis, qui *arbitramentum* tanquam *bonus vir* reduxit? Affirmat Covar. *Lib. 2. Var. Reſ. c.* 52. *n.* 4. Gail. 1. *Obſ.* 149. *n.* 5. Nos negamus cum Barth. *in l. 1. ff. de Leg. 2. n.* 18. Panorm. *d. l. ſub. n.* 40. ne detur reductionis reductio & lis ex lite oriatur. Neque verum eſt, quòd Judex abſolutè procedat ut ordinarius, & conſequenter ab eo rectè appelletur, quin potius officium Judicis eſt mixtum partim Ordinarii, partim Arbitratoris; imò prævalet officium Arbitratoris (à quo non datur appellatio) unde nec rigorem aut proceſſum iuris ordinarium in omnibus obſervare tenebitur, ſed ea debebit uti æquitate, qua uſurus eſſet juxta compromiſſi formam ipſe Arbitrator, ſicut fatetur etiam Covar. *d. l. n. 5. verſ. ſecundo.*

Quær. IV. An pars contraveniens ſententiæ Ju- 11
dicis reducentis committat *pœnam* compromiſſo adjectam? Negat. Barth. *in l. multa. 6. ff. de Condit. & demonſt.* cùm in pœnalibus non fiat extenſio de perſona in perſonam. Nos affirmamus cum Bald. *in l. fin. C. de Contrah. empt.* Lanfranc. *de Arbit. diviſ. 7. n. 60.* quia compromiſſum ex intentione partium habet iſtum ſenſum, ut ſub pœna ſolvatur, quidquid vel bonus vir *electus*, vel bonus vir *Legatis*, id eſt, Judex pronunciarit.

Quær. V. Utrum is, qui petit reductionem, in- 12
cidat in pœnam, quaſi contraveniens *arbitramento*? Pro affirmativa faciunt duo tex. difficiles *in l. qui Romæ.* 122. *§. fin. & l. quidam cum filium. 132. ff. de V. O.* Verùm nos diſtinguimus, an petens reductionem habuerit probabilem cauſam ſuæ petitionis, vel non? priori caſu negamus, poſteriori affirmamus *arg. d. l. 132. & l. quæro. 54. §. 5. ff. Locati.* Lanfr. *d. l. n.* 62.

Quær. VI. An *Reductioni* renuntiari poſſit in 13
compromiſſo? ℞. affirmativè, ita tamen, ut talis renunciatio non extendatur ad eum caſum, quo una pars vel dolo arbitratoris, vel aliàs enormiter & ultra dimidium læſa eſt, quòd dolo futuro renunciari non poſſit. *l. ſi unus. 27. §. 3. ff. de Pact.* tum etiam, quòd renunciatio ex mente partium non intelligatur de læſione enormi, arg. *cap. veniens. 16. de Iurejur.*

Finitur compromiſſum I. Morte arbitri. *l. 45.* 14
ff. h. t. II. Morte unius ex compromittentibus ante ſententiam, niſi in compromiſſo heredum mentio facta ſit. Text. & Pan. *in c. fin. h. t. l. ſed & 49. in fin. ff. eod.* III. Recuſatione arbitri ſuſpecti. *l. 9. §. 3. l. non diſtinguemus. 32. §. cùm quidam 14. ff. d. t.* IV. Ubi dies ſententiæ dicendæ præfixa elapſa eſt. *l. 1. C. hoc tit.* niſi in compromiſſo dictum fuiſſet, ut Arbiter diem proferre poſſet. *l. Arbiter intra. 42. ff. h. t.* V. Poſtquam ſententiam Arbiter præſentibus litigatoribus dixerit. *l. diem proferre. 27. §. ſi quis. 4. ff. eodem.* Ad ſententiam autem dicendam, ubi ſemel compromiſſum receperit, Arbiter per Judicem ſuum cogi poterit. *l. 3. §. 1. & tot. t. ff. hoc t.* Dictam verò ſententiam revocare aut mutare non poteſt: quia exſpiravit eius officium *l. qualem. 19. §. 2. cum ll. ſeqq. ff. d. t.*

Demùm executio compromiſſi per ordinarium 15
Judicem fieri debet, non per Arbitrum, qui *juriſdictionem* propriè non habet, ſed tantùm aliquam *notionem. l. 3. C. de Iuriſdict.* Aliter autem jus agendi ex compromiſſo datur ex Legibus antiquis & aliter ex novis. Etenim de iure veteri, ſi *pœna* fuiſſet adiecta (puta is, qui compromiſſo non pareret, 100. ſolveret) agebatur ad *pœnam*; ſi minùs, non dabatur actio ad id, quod Arbiter pronunciavit *l. 2. ff. h. t.* niſi ſtipulatione interveniente ad intereſſe. *l. diem proferre. 27. §. ult. ubi* Gottofr. *ff. h. t. c. per tuas. 9. eod.* Nomine autem *intereſſe* non ipſa res, quæ petitur, ſed expenſæ factæ, vel in nova lite faciendæ communiter intelliguntur: Panormit. *in d. c. per tuas. num.* 17. Hodie verò, licet *pœna* vel *ſtipulatio* compromiſſo adjecta non ſit, ſi tamen ſententia ſive laudum *expreſſè* per ſubſcriptionem partium, vel *tacitè* per lapſum 10. dierum *homologatum*, id eſt, confirmatum ſit, dabitur actio *in factum*, ut vocat Juſtin. vel *condictio ex lege* coram ordinario Judice ad arbitrii executionem. *l. pen. Cod. h. tit.* Illud præterea advertendum eſt, quòd ſi *pœna* ſit compromiſſo adjecta, tunc compromiſſum fiat conditionatum, ſeu alternativum, ut ſcilic. ſtetur compromiſſo, vel ſolvatur

pœna, utrum condemnatus elegerit; niſi *pœnæ* ſuperaddita ſit clauſula: *rato manente pacto*: tunc enim ad *pœnam* & ad rem ipſam agi poteſt, ejuſdemque clauſulæ vim & effectum habere juramen-
16 tum, tradit Panorm. *in d. cap. per tuas. n.* 13. Sed intra quantum tempus committetur *pœna*, ſi non detur id, quod Arbiter dari juſſerit? Reſp. eſſe diſtinguendum, utrum certa dies ſit ſolutioni adjecta, vel non? Priori caſu committetur pœna, ſi ceſſante legitimo impedimento intra diem præfixum ſolutio facta non ſit. Si tamen etiam poſt terminum ſolutio ab altera parte acceptata ſit, petitioni pœnæ renunciatum cenſetur. *l. Celſus.* 23. *in pr. ff. h. t.* Altero autem caſu modicum tempus d boni viri commodum ad ſolvendum co quod ſi præterierit, pœna quidem ſtatim teſt, ſi tamen debitor ante judicium acce verit, *pœna* liberabitur. *l. quid tamen.* 21. §. *sit.* Lanfr. *in d.* 7. *diviſ. num.* 20.

Quid autem, ſi arbitramentum habe capitula, & pars contraveniat in uno, an tetur tota pœna, vel tantùm pro rata, ſe parte? Hoc poſterius æquitati conformi mus, niſi aliter expreſsè conventum ſit, *l.* 9. §. 1. *ff. Si quis cautionibus, &c. l. ſi procu ff. Rem ratam haberi.*

FINIS PRIMI LIBRI.

Digitized by Google

LIBER II.
DECRETALIUM.

TITULUS I.

De Judicijs.

SUMMARIA.

1. *Quid ſit judicium?*
2. *In judicio tres ſunt perſonæ principales , Iudex actor & reus.*
3. *Agere prohibentur minorennes ſine auctoritate tutorum vel curatorum , & filiiſamilias ſine conſenſu parentum exceptis cauſis beneficialibus & ſpiritualibus.*
4. *Religioſi agere non poſſunt ſine licentia Abbatis : niſi degant extra Monaſterium.*
5. *Prælatus poteſt agere ſine conſenſu Capituli , niſi cauſa ſit valdè ardua.*
6. *Qui poſſunt eſſe Rei?*
7. *Quidam poſſunt eſſe rei , qui non poſſunt eſſe actores.*
8. *Quid ſint Aſſeſſores , & quinam Iudices eos habere poſſint?*
9. *Aſſeſſores non habent Iurisdictionem.*
10. *Auditores quid ſint?*
11. *Iudicium aliud ſæculare , aliud Eccleſiaſticum.*
12. *Aliud ordinarium , aliud ſummarium : quod in certis cauſis Eccleſiaſticis ſervandum : item , in cauſis miſerabilium perſonarum & ſimilibus.*
13. *Quomodo in judicio ſummario procedatur?*
14. *Iudicium aliud criminale , aliud civile.*
15. *Civile aliud petitorium , aliud poſſeſſorium.*
16. *Monitum utile & Chriſtianum de non temerè inſtituendis litibus.*

AB hoc titulo incipit hic Liber ſecundus Decretalium materias judiciales complectens, qualiter judicia inſtituenda, tractanda & finienda ſint . Idcirco Compilator tit. de *Iudiciis* in genere præmittit , ubi Interpretes de variis judiciorum diviſionibus agunt , quos etiam ut imitemur , aliquot ejuſmodi diviſiones aſſignabimus . Priùs tamen de perſonis judicialibus nonnulla præmittemus . Excuſatus autem ſim, ſi in hac practica materia proceſſus judiciarii aſſumptam methodum certa ab incertis ſeparandi non æquè obſervavero , nam propter diverſiſſimos judiciorum ſtylos & varias DD. interpretationes (quibus quiſque ſtylum curiæ ſuæ defendere nititur) res plurimùm confuſa eſt , ita ut vix aliquid certi ſtatni poſſit. Dicam proinde, quæ magis ſunt ſundamentalia , & magis inter AA. recepta , reliqua uſus & practica forenſis docebit.

Judicium nihil eſt aliud , quàm legitima con- 1
troverſiæ , quæ eſt inter actorem & reum , apud
Judicem diſceptatio , & dijudicatio . Hæc judicio-
rum obſervatio neceſſariò conſtituta fuit , ne quis
propria authoritate , ſed per Judicem injuriam di-
vertat , ſunmque repoſcat , & ita plurima mala &
perturbationes in republica evitentur . Dixi , quod
judicinm ſit diſceptatio inter actorem & reum apud
judicem : tres enim ſunt perſonæ principales , ex
quibus judicium conſtituitur , videlicet *Iudex* , *Actor* , 2
& *Reus* . *Iudex* quis ſit , & quod ejus officium ,
ſupra in *T. de Officio Iudicis* tractavimus , & infra
etiam *in Tit. de ſentent. & re judicata* aliqua addemus.

Actor ab agendo dictus , eſt is , qui actionem
intendit , ſive in judicio quid à parte adverſa pe-
tit , & conſequenter agere pro ſe ex jure compe-
tente poſſunt omnes , qui non prohibentur . Pro- 3
hibentur autem Minorennes ſine authoritate tuto-
rum vel curatorum ; Filiiſamilias ſine conſenſu
parentum ; & cæteri de quibus *in tit. Cod. Qui legitimam perſonam ſtandi in judicio habeant* . De jure tamen Canonico in beneficialibus & ſpiritualibus cauſis , atque dependentibus ab iis , major 14. annis , & etiam filiiſamilias ſine conſenſu parentum ad agendum & defendendum admittuntur. *cap. fin, hoc tit. in 6.*

Religioſi quoque ſine licentia Abbatis agere
non poſſunt , niſi de ejuſdem Abbatis licentia ex- 4
tra Monaſterium degant ; nam ex quo habent licentiam commorandi extra Monaſterium (*e. g.* in ſtudiis aut Parochiis) per conſequens cenſentur habere licentiam faciendi ea , ſine quibus ibi eſſe non poſſunt , ait Speculator *in tit. de Actor. num. 5. arg. l. ſi longius . 18. §. 1. ff. h. t.*

De Prælato dubitatur , an ſine conſenſu Ca-
pituli agere valeat ? Reſp. Communior eſt ſenten- 5
tia contra Gloſſ. *in cap. 1. de Procurat.* quòd ſive bona Capituli & Prælati ſint diſtincta , ſive communia , dummodo Prælatus generalem deſuper adminiſtrationem habeat , poſſit irrequiſito Capitulo in judicio agere & conveniri , niſi arbitrio judicis

cauſa

Digitized by Google

cauſa eſſet valde ardua ; unde generalem ponunt doctrinam , quòd perſonæ quæcunque legitimam & univerſalem adminiſtrationem habentes poſſint ſiue conſenſu alterius actionem inſtituere & excipere , Innoc. Fel. Barb. & communiter alii in *cap. edoceri . 21. de Reſcriptis* . Facit *cap. quis generaliter . 5. de Procurat. in 6. l. fin. ff. Quod cuiuſque Univerſitatis nomine*.

6 *Reus* à re ratione cuius convenitur , appellatur , eſtque is , contra quem in iudicio agitur . Rei fieri omnes poſſunt, ita tamen ut quidam non propria , ſed aliena authoritate defendantur , cuiuſmodi ſunt pupilli , minorennes , & uſu rationis deſtituti . Item ſi contra Monaſterium detur actio , non Conventus , ſed Abbas conveniendus erit . Innoc. *in d. cap. edoceri . num.* 30. Imò ſunt

7 nonnulli , qui licet agere prohibeantur , tamen rei perſonam iure ſuſtinent , ut ſunt excommunicati , *cap. cum inter . 5. de Except.* quibus annumerantur deportati ex generali ratione , quòd per excommunicationem aut deportationem adimatur quidem actio , quæ eſt iuris civilis , non verò defenſio , quæ eſt iuris naturalis : & deinde excommunicatio vel deportatio cederet in commodum excommunicatorum vel deportatorum , ècontra verò in damnum aliorum , qui res ſuas ab iis petere non poſſent.

Præter iſtas tres perſonas principales Judicem, Actorem & Reum , aliæ inſuper adhibentur in iudicio , ut id faciliùs & rectiùs expediatur , nimirum *Aſſeſſores* , *Auditores* , *Scribæ* & *Viatores*.

8 *Aſſeſſores* ſunt , qui iudici aſſident , eumque ſuo conſilio in iudicando adiuvant , unde & *Conſiliarii* dicuntur , *l. penult. ff. de Officio aſſeſſ. & in l. conſiliarios . 3. C. de Aſſeſſo* . Aſſeſſores habere poſſunt iudex tam Ordinarius , quàm Delegatus ; qui ſi propter ſuam inſufficientiam revera indigeat aſſeſſore , poteſt illum aſſumere , & partes litigantes debebunt illi ſportulas , ſeu ſalarium præſtare , quamvis delegatus ipſe gratis iuſtitiam adminiſtrare debeat , *cap. ſtatutum . 11. §. aſſeſſorem . de Reſcriptis in 6.* Ordinarius autem , ſi velit habere aſſeſſorem , debet ipſi de ſuo dare ſalarium , ſi de foro Eccleſiaſtico loquamur , ubi iudex ipſe , qui in ordinarium conſtitutus eſt , debet ſcire Canones *cap. 1. de Conſanguinitate & affinitate* . ſed in foro ſæculari , in quo iudex non tenetur ſcire leges , ſed tantùm habere experientiam de cauſis , *l. certi iuris . 17. C. h. t.* non eſt improbabile , quòd aſſeſſorem ex ſumptibus litigantium habere

9 poſſit , Sylveſt. *verb. Iudex § 1. num.* 15. Porro aſſeſſores nullam iuriſdictionem habent , unde abſente iudice ſine eiuſdem commiſſione ſtatuere nihil poſſunt , *l. nunquam . 13. C. de Aſſeſſoribus*. ſed nec Judex ipſorum conſilium neceſſariò ſequi tenetur , aliud eſt enim requirere alicuius conſilium , aliud ſequi conſilium ; prius facit Judex , non poſterius , *arg. cap. cum olim . 7. de Arbitris*. Speculator *in Tit. de requiſitione conſilii num.* 10. *& in Tit. de ſent. §. 8. num.* 3.

10 *Auditores* , qui præſertim in curia Romana & apud Legatos Sedis Apoſtolicæ uſitati ſunt , illi dicuntur , quibus vel tota cauſa vel certus cauſæ articulus examinandus committitur , eo fine ut poſt factum diligens examen rem omnem iudici exponant , eiuſque deciſioni relinquant. Hi Auditores habent quidem iuriſdictionem in cognoſcendo , ita ut partes ad audientiam citare , teſtes , & probationes admittere poſſint &c. in decidendo autem ſeu ſententiando iuriſdictionem non habent , niſi hoc ipſis ſpecialiter à principali delegetur , Sylveſt. *verbo Auditor*. Speculator & Bal. *in Tit. de Audit.* De

Scribis , qui alio nomine *Notarii* aut *Secre*
de *Viatoribus* , qui vulgò *Pedelli* , *Curſores*
cusores appellantur , dicemus , cùm de ſi
mentorum , citatione & executione re
tractabimus . Modò ad iudiciorum diviſic
ſcamus.

Iudicium imprimis aliud eſt *Seculare* ,
Laicus , vel etiam Clericus ratione patrim
ritorii , alteriusve poteſtatis ſecularis , in
inter Laicos & Laicos agitatæ deciduntur .
cleſiaſticum , cui præeſt Clericus poteſta
eleſia ſibi facta , in quo cauſæ eccleſiaſticæ
Clericos controverſæ dirimuntur , *c. decer*
hoc tit.

Rursùm *Iudicium* aliud eſt *Ordinarium* ,
dex cum ordinaria figura & ſtrepitu judicii j
criptum juris procedit. Aliud eſt *Summarium*
judex omiſſis ambagibus & ordinariis judic
lennitatibus ſummatim de cauſa cognoſcit .
marium judicium eſt neceſſarium in cauſi
num , proviſionum , matrimonii , uſurai
milibus , ubi periculum aliquod in mor
eſt , veluti eſt in electionibus & proviſior
Eccleſiæ detrimentum patiantur defectu a
toris . In matrimoniis eſt periculum
nentiæ , in uſuris periculum damnificandi
bus reſtitutio fieri debet . Ex eadem ratioi
conſtitutis tribunalibus ſummariter tractar
pauperum , alimentorum , carceratorum
depoſiti , pupillorum , viduarum , merced
ſium ſeu peregrinorum , & rerum levis mor
ting. *in Proceſſu judiciario obſerv.* 3. Proinde in
tis cauſis judex etiam tempore feriarum ob
neceſſitates indultarum cognoſcet , & dilat
putando , exceptiones & appellationes fruſt
pellendo , litem , quantum poterit , faci
rem , *Clement. 2. h. t. & Clement. ſæpè . 2. de V*
Interim tamen probationes neceſſariæ , de
legitimæ , citationes , præſtatio juramen
niæ & malitię etiam in proceſſu ſummai
non debent . Vallenſ *h. t. §. 6.* Quod ſi
multis litibus occupatum fuerit , & cauſa
ter tractanda incidat , quæ non poſſit ita
expediri , rectè faciet iudex , ſi quoſdam
ſeſſoribus ad illam cauſam terminandam
ſeu Commiſſarios conſtituerit . Suting. *d. c*
num. 5.

Præterea *Iudicium* aliquando ſumitur
actione , quæ inſtituitur , & ſic iudicium
Criminale , aliud *Civile* . Criminale eſt , quai
de crimine ad vindictam publicam ; Civile
do non agitur ſuper crimine , ſed ſuper re
iure debito , vel ſi quidem agatur ſuper crim
tamen ad vindictam publicam , ſed ad inter
tum ; ita ſi iniuriatus agat ad recompenſation
vel pœnam pecuniariam ſibi applicandam ,
viliter agere , *§. 10. & ibi DD. Inſtit. de Iniuri*
ritus propter adulterium uxoris agens ad div
lucrum dotis etiam civiliter agit . *c. tuæ . 5. de*

Judicium civile ſubdividitur , quòd ali
torium , aliud *Poſſeſſorium* . *Petitorium* eſt iu q
prietate rei aut iuris agimus ; *Poſſeſſorium* verò
omiſſa quæſtione proprietatis tantùm litigatu
tempore ſolà rei poſſeſſio adiudicanda ſit . C
duo iudicia infra *in Tit. de Cauſa poſſeſſionis &*
tis plura dicentur .

Antequam verò ad ulteriorem iudicii p
progrediamur , non poſſum non monere, cau
ſcientiosè , non temerariè & contra Chriſtia
ritatem actionem inſtitui debere , atque ill
proverbium benè obſervandum eſſe , quò
tranſactio plerumque præſtet pingui ſentent

Digitized by Google

expertus quidam pro poſterorum cautela rectiſſimè „ ſcriptum reliquit , in cauſarum controverſiis capitales inimicitias oriri ; fieri amiſſionem expenſarum , laborem animi exerceri , corpus quotidie „ defatigari , multa & inhoneſta crimina inde conſequi , bona & utilia opera poſtponi , & qui ſæpè credunt obtinere , ſuccumbere , & ſi obtinent, „ computatis laboribus & expenſis, nihil acquirere.

TITULUS II.

De Foro competenti.

SUMMARIA.

1. *Fori competentia ex tribus principiis inducitur.*
2. *Quid ſit avocatio cauſæ , qua etiam fori competentia inducitur.*
3. *Quinam cauſas avocare poſſint?*
4. *Aliud genus avocationis quando ſuperior ſubditum incompetenter litigantem ad ſe avocat.*

1 FOri competentia deducitur ex tribus potiſſimum principiis ; videlicet I. ex perſona *Iudicis eiuſque Iurisdictione* . II. ex perſona *Rei conventi* . III. ex *qualitate cauſæ*.

Ex perſona *Iudicis* competit forum , quia eſt *Ordinarius* , vel *Delegatus* , vel *Compromiſſarius* , vel quia *prorogata eſt eius jurisdictio* , aut quia *merum vel mixtum Imperium habet*. Ex perſona *Rei* , cujus forum actor ſequitur , datur fori competentia ubi reus habet *domicilium* , aut *res* , quæ petitur , *ſita eſt*, vel ubi *contraxit* , aut *deliquit* : Item quia *Clericus & Eccleſiaſticus* eſt : vel *quia præventus eſt* . Ex qualitate denique *cauſæ* competens eſt forum , ſi cauſa ſit *Eccleſiaſtica* vel *ſæcularis* , ſi *mixta* , ſi *connexa* , ſi *feudalis* . Verùm de Judice *Ordinario* , *Delegato* , & *Compromiſſario* , eorumque jurisdictione & jurisdictionis *prorogatione* iam in ſuperiori Libro competentibus Titulis dictum eſt , quos hic circa *competentiam fori* ex perſona *Iudicis* ſupponimus. Solùm breviter adnotandum eſt , aliquando dari *competentiam fori* apud Judicem ſuperiorem , quia is cauſam ab inferiore Judice avocavit . Eſt igitur *avocatio* vel
2 *evocatio* nihil aliud , quàm litis pendentis coram inferiore ad ſuperiorem , à quo poteſtatem iudicandi accepit , citra appellationem facta translatio in eo ſtatu , in quo apud inferiorem reperitur . Textus & DD. *in cap ut noſtrum . 56. de Appell. l. judicium ſol-*
3 *vitur . 58. ff. de Iudic.* Cujuſmodi *Superior* eſt S.Pontifex reſpectu inferiorum Prælatorum ; quilibet Imperii Status in ſuo territorio , Vult. *ad tit. C. de Iurisd. num.* 173. Epiſcopus reſpectu vicarii , Cov. *pp. qq. cap. 9. num. 1.* Ordinarius quilibet reſpectu delegati , *d. l. 58. ubi* Gloſſ. Covar. *d. num.* 5. Non autem *Subdelegans* reſpectu *Subdelegati* , niſi re integra ante citationem revocaverit , quia per ſubdelegationem, qua jam uſus eſt ſubdelegatus , ceſſat jurisdictio in delegato . *cap. 6. & 7. de Offic. Deleg. in 6.* Nec Archiepiſcopus reſpectu Epiſcopi ſuffraganei, quia non eſt Judex competens in cauſis ſubditorum ſui ſuffraganei extra Appellationem . Covar. *d. l. num.* 2. nec Legatus Sedis Apoſt. reſpectu Epiſcopi . Trident. *Seſſ. 24. de Reform. cap.* 20. Ipſe quoque Imperator , propter ſpecialia pacta cum Statibus Imperii inita , cauſas ab iiſdem avocare non poteſt ; imò nec à Camera Spirenſi , quamvis ipſius ſit judicium . *Ord. Cam. p. 2. t. 26.* Gail. 1. *O. 41.* Harp. *in Theſ. ſeu concluſ. de Iurisd. num.* 78.

Alia autem *Avocatio* , quando nimirum unus 4
Judex ab alio pari vel ſuperiori ſubditum ſuum incompetenter litigantem avocat , ut cùm jurisdictio illius Judicis prorogari non potuit (de quo ſupra *in Tit. de Officio Iudic. num.* 30. *& ſeqq.* dictum) non eſt propriè *avocatio* , ſed potiùs *exceptio declinatoria fori* , quæ ſi non admittatur , dabitur appellatio : nam *avocatio* non poteſt fieri à pari vel ſuperiore , ſed tantùm ab inferiore , cujus jurisdictio aliquo modo ab avocante dependet , Gail. *d. O. 41. num. 7. & ſeqq.* Vult. *d. l. num.* 574. His ita præmiſſis de *competentia fori* ex perſona *Rei* & ex *qualitate cauſæ* exactiùs agetur.

PARS PRIMA.

De competentia Fori ex parte Rei conventi.

CUm generalis regula ſit , quòd Actor forum Rei ſequatur , *cap. 5. & 8. hoc tit.* videamus, ex quibus cauſis Reus forum competens ſortiatur . Id verò variis modis fieri poteſt : nempe ratione *Domicilii* , *Rei petitæ* , *Contractus* , *Delicti*, *Præventionis* , *Privilegii* maximè Clericalis . Quibus ſpecialiter aliqua ademus de foro *Legis diffamari . C. de Ingen. & manumiſſ.*

§. I.

De Foro Domicilij.

SUMMARIA.

5. *Quid & quotuplex ſit Domicilium?*
6. *Non eſt in uſu , ut aliquis in loco originis conveniatur.*
7. *Domicilium habitationis perpetuæ facit forum competens , & qualiter conſtituatur?*
8. *Quaſi Domicilium tribuit forum pœnitentiale.*
9. *Studioſi ubi conveniantur.*
10. *Quaſi Domicilium an fundet jurisdictionem fori externi?*
11. *Vagi propriè dicti poſſunt ubique in jus trahi.*
12. *Filius non ſequitur Domicilium Patris.*
13. *Studioſi etiam de geſtis alibi in loco ſtudiorum conveniri debent.*
14. *In loco Domicilii poteſt quis conveniri ſuper re alibi ſita , aut geſta.*

DOmicilium in genere dici poteſt locus habitationis , dividiturque communiter à DD. in Domicilium *naturale ſeu originis* , in Domicilium *accidentale ſeu habitationis perpetuæ* , & in *quaſi domicilium ſeu habitationis temporalis*. 5

Domicilium *originis* illud appellatur , ubi quis 6
natus eſt . Et ſiquidem Reus tempore actionis inſtitutæ ibidem habitet , non eſt dubium , quin eo loco rectè conveniatur . Sin autem habitationem ſuam aliò tranſtulerit , tunc jus conveniendi aliquem in loco originis ab uſu receſſiſſe tradit Coler. *in Tract. de Proceſs. exec. p. 2. cap. 2. num.* 57. Matth. Steph. *de Offic. Iud. p. 1. lib. 1. cap. 8. num.* 28.

Domi-

Digitized by Google

7 Domicilium *habitationis perpetuæ*, quod propriè forum competens facit, dicitur ille locus, ubi quis bona & res ſuas collocavit, animo ibi perpetuò commorandi; ille verò, qui ad locum aliquem ſe confert etiam ad longius tempus, ſed non perpetuò ibi manſurus, is in tali loco neutiquam Domiciliarius & incola, ſed hoſpes tantùm & peregrinus habebitur. *l. cives. 7. C. de Incolis*. Menoch. *de Arbit. jud. lib. 2. cent. 1. caſ. 86. num. 7.* Proinde conſtituitur Domicilium *animo* (ſcilicet perpetuò habitandi in loco) & *facto* (ſcilicet transferendo poſſeſſiones & actualem habitationem) nec ſolo *animo*, nec ſolo *facto*. *l. Domicilium. 20. ff. Ad munic. junct. d. l. 7. C. de Incol.* Quod tamen non eo ſenſu accipiendum eſt, quaſi nunquam ampliùs liceat de loco domicilii recedere: etenim ad rationem domicilii ſufficit perpetuitas *propoſita*, quamvis hoc *propoſitum* ſimul & *domicilium* ex poſtfacto mutetur; quemadmodum nuptiæ de jure Civ. dicuntur *omnis vitæ* conſortium, *l. 1. ff. de Ritu nupt.* non obſtante, quòd de illo jure poſt contractas nuptias frequentiſſima fuerint divortia, quæ vera divortia non habebantur, niſi facta fuiſſent animo conſtituendi *perpetuam* diſſenſionem. *l. 3. ff. de Divort.* Præterea notandum eſt, quòd ad conſtituendum domicilium nullus certi temporis lapſus requitatur, ſed conſtitutum cenſeatur, ſimul ac quis re ipſa & facto declararit, ſe animo perpetuò hic habitandi adveniſſe; niſi quòd aliquando in dubio, quando non conſtat de mente adventantis, ex diuturnitate temporis, videl. 10. annorum, præſumatur domicilium conſtitutum. *l. 2. C. de Incolis*. quæ tamen præſumptio probationem in contrarium admittit Menoch. *de Arbit. d. c. 86.* Sanch. *de Matrim. lib. 3. diſp. 23. num. 2.*

8. *Quaſi Domicilium* dicitur locus, ubi quis per longius tempus moram trahit, abſque tamen animo ibi perpetuò conſiſtendi. Iſtud *quaſi Domicilium* ex recepta DD. ſententia ſundat jurisdictionem *fori pœnitentialis*, & facit, ut proprius Parochus dicatur ille circa adminiſtrationem Sacramentorum, in cujus Parochia aliquis per longius tempus (v. g. per majorem anni partem) habitat, vel habitare intendit, ut latè probat Sanch. *d. diſput. 23. num. 12.* Circa jurisdictionem *fori externi* non eſt imprimis dubitandum, quin aliquis in loco *quaſi domicilii* conveniri poſſit de actibus ibidem geſtis, ſcilicet contractibus ibidem initis, vel delictis commiſſis; quo mo-
9 do Studioſi in loco, ubi ſtudiorum cauſa temporaliter morantur, coram Rectore, vel optione ipſis Scholaribus data coram Epiſcopo Civitatis (quam tamen *optionem* conſuetudine Academiarum ſublatam ait Beſ. *de Iure Acad. cap. 6. num. 2.*) conveniuntur. *auth. habita. C. Ne filius pro patre &c.*

10 Verùm tota difficultas eſt, an aliquis in loco *quaſi domicilii* conveniri poſſit de iis, quæ alibi geſſit, v. g. ſi alibi contraxerit, vel deliquerit? Nos diſtinctionem adhibemus, an habens *quaſi domicilium* in uno loco, alibi habeat *verum* domicilium, vel non? Priori caſu putamus juri conformius cum Barth. *in l. heres abſens, 19. ff. de Iudic. num. 6.* quòd aliquis in *vero* domicilio conveniendus ſit; eo quòd appellatione domicilii, non veniat *quaſi domicilium*. *d. l. 7. C. de Incol.* Si tamen verum domicilium nimis remotum eſſet, quo actor ſine magnis ſumptibus & incommoditatibus pervenire non poſſet, æquitas ſuadere videtur, ut vox *Domicilium* paulò latiùs accepta etiam ad *quaſi domicilium* porrigatur. *arg. l. placuit. 8. C. de Iudic.* Qua ratione conſuetudo paſſim invaluit, ut forenſes & peregrini propter debita alibi contracta in loco, ubi reperiuntur, vel moram trahunt, arreſtentur, uſque dum ſolvant, aut datis pignoribus vel fidejuſſoribus idoneè caveant. Gail. 2. *Obſ. 44. n. 20.* Vid. Pekium *tot. Tract. de Iure ſiſtendi ſive arreſti*. Poſteriori autem caſu, quando nimirum deficit *verum* domicilium, libenter amplectimur ſententiam Panorm. *in cap. quod Clericis. 9. num. 5. hoc tit.* ut aliquis in loco *quaſi domicilii* rectè conveniatur.

Dices, nihil ſpeciale hac in parte tribui *quaſi* 11
domicilio, cùm omnium *vagorum*, qui nullum verum domicilium habent, ea ſit conditio, ut, ubicunque deprehenduntur, conveniri poſſint. Matth. Steph. *de Offic. jud. p. 1. cap. 8. num. 31.* Gail. *d. Obſ. 44. num. 12.*

R. *Vagos* alios eſſe propriè dictos, qui nullibi nec verum, nec quaſi domicilium habent, & de his procedit, quòd ubivis in jus trahi poſſint. Alii verò ſunt impropriè *vagi*, qui ſaltem *quaſi domicilium* habent, ut Studioſi, Famuli mercenarii &c. Panorm. *in cap. fin. hoc tit. num. 14.* & iſti quamdiu retinent *quaſi domicilium*, non poſſunt alibi conveniri, niſi ex cauſa rei ſitæ, contractus, vel delicti.

Quid autem, ſi pater alibi habeat *verum domi-* 12
cilium, nunquid filius, qui in alio loco habet *quaſi domicilium*, in domicilio patris conveniri poterit? Putamus id negandum, ſi filius non ſoleat ordinariè cum patre habitare *per l. 3. & 4. l. aſſumptio. 6. §. 1. ubi* Gloſſ. *notab. & l. libertus. 17. §. 11. ff. Ad Municipal.*

Ad *Studioſos* quod attinet, videtur indiſtinctè 13
tenendum, ut de rebus alibi geſtis in loco ſtudiorum coram Rectore non tantùm poſſint conveniri, ſed debeant, ne à ſtudiis ſuis, quibus *totus illuminatur orbis*, abſtrahantur. Text. *in d. auth. habita. Cod. Ne filius pro patre*, præſertim ibi: *nec ob alterius cuiuscunque provinciæ delictum vel debitum.* Qua de re inferiùs *in §. 4.* ampliùs dicemus.

Demùm huic §. addendum eſt, quòd Reus in 14
loco *domicilii* conveniri poſſit, non tantùm ſuper re ibidem ſita, vel contractu aut delicto ibidem facto (quia aliàs forum *domicilii* nihil ſpeciale haberet) ſed etiam ſuper re alibi conſtituta & geſta, Panorm. *in cap. fin. num. 38. hoc tit.* ſive in loco domicilii reperiatur, ſive non; cùm enim domicilium efficiat quem eſſe ſubditum illius loci, ideo ſubiacet eius iurisdictioni, licèt alibi exiſtat, dummodo domicilium non mutaverit, *cap. fin. De eo, qui mittitur.* Gail. 2. *Obſ. 36. num. 12.*

---

§. II.

De Foro rei petitæ.

SUMMARIA.

15. *Qualiter & quare in loco rei ſitæ detur fori competentia?*
16. *Nominando auctorem non evitatur realis actio.*
17. *Actio realis pro re mobili an poſſit inſtitui in loco, ubi res eſt?*
18. *Hereditatis petitio ubi inſtituatur?*

RAtione *rei petitæ* ſortitur forum is, contra 15
quem *actio realis* inſtituitur, in loco, ubi res, quæ in ſpecie tanquam actoris propria, vel ſaltem reali onere affecta petitur & vindicatur, conſtituta eſt, & ita quidem, ut etiam abſens ad eum locum citari & vocari poſſit. *l. 2. & l. fin. C. Ubi in rem actio.* idque propterea ſic introductum eſt, quòd in loco *rei ſitæ* faciliores probationes tam circa poſſeſſionem, quàm

Digitized by Google

quàm proprietatem rei, & promptior in re ipſa executio haberi poſſit.

15 Nihil verò relevat poſſeſſorem actione reali conventum, licèt nominet ſuum auctorem, à quo rem emit: non enim ideo minus ipſe ſe defendere debebit; ita tamen, ut poſſit authorem ſive venditorem ſuum laudare & ad ſe defendendum in cauſa *evictionis* citare, atque re evicta eundem ad intereſſe convenire. *l. 1. C. Ubi in rem actio.* Ubi & hoc ſpeciale eſt, quòd venditor teneatur emptorem defendere in eodem iudicio, in quo ei lis mota eſt, quamvis ipſe alterius fori ſit: *l. venditor. 49. ff. de Iudic.* Sed iſta de vero poſſeſſore accipienda ſunt; qui loco domini habetur; at ſi quis tantùm detineat rem alienam ſicut incola, commodatarius, aut conductor, &c. poterit iudicium evitare, ſi dominum nominet, eique litem motam denunciet. Gloſſ. & Barth. *in l. Officium. 9. ff. de Rei vind. l. 2. C. Ubi in rem actio.*

16 Porrò quia text. *in d. l. fin.* generaliter loquitur, ideò communiter DD. inferunt, quòd aliquis in loco *rei ſitæ* conveniri poſſit, quæcunque actio realis inſtituta ſit, ſive de rebus corporalibus ſive incorporalibus, ſive de hypotheca poſſeſſione, aut proprietate. *Novel. 69. cap. 1.*

17 De actione tamen, quæ competit in rem *mobilem*, dubitant DD. an ſemper in loco, ubi res deprehenditur, inſtitui poſſit? Non eſt improbabilis diſtinctio Panorm. *in cap. fin. hoc tit. num.* 43. an res in loco permanere ſoleat, vel an tranſitoria ſit, veluti ſi quis cum meo equo per civitatem iter faciat? Illo caſu affirmatur quæſtio: *arg. text. generalis in d. l. fin. & l. legatum. 38. in fin. & l. ſed & ſi ſuſceperit. 32. §. 3. ff. de Iudic.* Iſto verò poſteriori caſu videtur neganda; quia non cenſetur res *conſiſtens* in loco, quæ tranſit. arg. *l. generali 32. §. uxori. 2. ff. de Uſu & uſufruct. legat. l. quæſitum. 78. §. fin. & l. ſi ita. 86. ff. de Legat. 3. & arg. l. heres abſens. 19. §. 2. ff. de Iudic.* Interim tamen res *mobilis* etiam *tranſitoria* poterit in loco, per quem tranſit, ſequeſtrari, ſeu (ut conſuetudo vocabulo utamur) arreſtari, niſi poſſeſſor idoneè caverit de iudicio ſiſti, & de re, ubi opus fuerit, exhibenda (*Das der arreſtatus Der ordentlichen Rechtenſein wolle.* in loco aliàs competenti. Verba Beſoldi *in Theſaur. pract. in Arreſt. verſ. ſolvitur arreſtum.*) vel niſi poſſeſſor immobilium fuerit, cuiusmodi poſſeſſores aliàs à ſatisdatione relevantur. *l. ſciendum. 15. ff. Qui ſatisd. cog.* Panorm. *d. l. num.* 44. Bald. *in l. fin. C. Ubi in rem actio.*

18 *Hereditatis petitio*, cùm etiam *in rem* ſit actio; *l. ſed & ſi. 25. §. petitio. 18. ff. de Hered. petit.* ibi inſtitui poteſt, ubi bona hereditaria ſita ſunt, maximè ſi interdicto *adipiſcendæ*, ſeu pro immiſſione in poſſeſſionem agatur: Quòd ſi bona hereditaria in diverſis locis ſita ſint & tota hereditas petatur, in domicilio eius, qui convenitur, vel ſi nemo poſſideat, ubi maior pars hereditatis ſita eſt, agendum erit: Text. Gloſſ. & Caſtr. *in l. un. C. Ubi de hereditate agi oport.* Vveſenb. *in Paratit. de Petit. hereditatis num. 91. in fin.*

---

§. III.

De Foro Contractus.

S U M M A R I A.

19. *In loco, ubi aliquis contraxit, vel ſe ſoluturum promiſit, conveniri poteſt.*
20. *Fallit in exactione dotis.*
21. *In legatis.*
22. *In eo, qui contraxit ut viator, quod tamen certis modis limitatur.*
23. *Contrahens non ſortitur forum, niſi in loco contractus reperiatur; Excipiuntur tamen certi caſus.*
24. *Quis ſit intellectus* cap. Romana. §. contrahentes. hoc tit. in 6. *& ibi ſingularis noſtra interpretatio.*

19 Contractus quilibet, vel etiam quaſi Contractus facit forum competens in loco, in quo initus eſt: *cap. fin. hoc tit. l. heres abſens. 19. §. 1. ff. de Iudic.* Item ſi quis in aliquo loco non quidem contraxerit, ſed ibidem ſe ſoluturum promiſerit, rectè quoque eo loci convenietur. *d. l. 19. §. fin. cum l. ſeq. & l. 1. ff. De eo, quod certo loco.* Quia unusquiſque intelligitur in eo contraxiſſe loco, in quem, ut ſolveret, ſe obligavit. *l. contraxiſſe. 21. ff. de O. & A. l. quæro. 100. ff. de Solut.*

20 Verùm hæc aſſertio patitur ſuas exceptiones. Nam I. Dos ſoluto matrimonio non in loco, ubi pacta dotalia confecta ſunt, ſed in domicilio mariti exigitur. *l. exigere. 65. ff. de Iudic.*

21 II. Legati, qui ad eum locum, ubi aliquando contraxerunt, mittuntur, ibi durante ſuo officio reſpondere ſuper contractu non coguntur, ſed habent exceptionem *revocandi domum*, ne ab officio legationis abſtrahantur: niſi tamen durante legatione contraxerint: ne detur ipſis poteſtas alienas res domum auferendi. *l. 2. §. 3. & ſeqq. l. non alias. 24. & ſeq. ff. de Iudic.* Alii verò, qui ex cauſa judicandi, teſtimonium ferendi, appellationis aut alia neceſſaria cauſa Romam veniſſent, vel ibi tranſitum feciſſent, non poterant quidem ibidem ratione *communis patriæ* ſuper aliis negotiis conveniri: ſi tamen ibidem etiam antea contraxiſſent, in hac actione ex contractu reſpondere tenebantur. *d. l. 2. §. 3. & 4.*

22 III. Excipitur, qui tanquam *advena* & *viator* in aliquo loco contraxit, mox inde receſſurus, abſque eo, quod ibi pergulam, tabernam, aut armarium pro diſtrahendis mercibus habuerit: quia *clariſſimum eſt*, inquit I. C. *in l. 19. §. 2. ff. de Iudic. quot locis quis navigans vel iter faciens delatus eſt, tot locis ſe defendi*: fortaſſis ne à ſuſcepto itinere & negotio cum ſuo damno impediatur. Sed iſtud Juris-Conſ. reſponſum ſtatuens exceptionem à communibus legibus, quæ ſine diſtinctione forum in *loco contractus* aſſignant; *l. 2. §. 4. d. l. 19. §. 1. l. argentarium. 45. ff. de Iudic. cap. fin. hoc tit.* limitant DD. I. Si quis cum *viatore* contraxerit, ignorans eum *viatorem* eſſe *arg. à contrario in d. l. 19. §. 2.* ibi: *quem ſcit inde confeſtim profecturum.* ignoranti enim imputari non poteſt, quòd cum *viatore* contraxerit. II. Si quis ea intentione ad locum aliquem ſe contulit, ut ibi contraheret. *d. §. 2. verſ. at ſi quis ab eo.* III. Id quod JC. de *viatore* dicit, obtinet in iis, quæ ex intervallo & in conſequentiam contractus veniunt, atque indaginem altiorem requirunt, veluti ſi de evictione, quanti minoris, redhibitoria, de dolo vel ſimili actione agatur. At verò ſi de iis agatur, quæ in ipſo contractu mox implenda ſunt, ut ſi accepto pretio equum tradere nolit, rectè ibidem per Judicem loci contractus compelletur, ne rem alienam auferat. Barth. & Bald. *in d. l. heres. 19. §. 2.* Panorm. *in cap. fin. num. 25. hoc tit.* IV. Si *viator* homo vagus vel de fuga aut mutatione domicilii ſuſpectus ſit, contra eum in illo loco, ubi contraxit, procedetur, etiam per viam *arreſti*, ut vel ibidem reſpondeat, vel idoneè caveat de *judicio ſiſti* coram ſuo competente Judice,

Digitized by Google

dice, ſi alium habeat. *l. 2. §. ſed ſi. 6. ff. de Iudic.* Gloſſ. *in d. l. heres. 19. §. proinde. v. Domicilium*. V. Si is, qui tanquam viator contraxit, ex poſtfacto iterum ad locum contractus revertatur, ibidemque moram trahat, puto eundem in eo loco rectè conveniri, quia tunc non ampliùs eſt viator, nec à ſuſcepto itinere impeditur; aliunde autem regula eſt generalis, quòd aliquis in loco contractus conveniri valeat.

53 IV. In loco contractus quis non aliter conveniri poteſt, quàm ſi ibidem reperiatur, ſicut ſatis declaratum eſt per jus Canon. *in cap. Romana. 1. §. contrahentes. hoc tit. in 6.* Interim etiam hodie nonnulli caſus enumerantur, in quibus abſens ad locum contractus citari poſſit. I. Si quis adminiſtrationem in aliquo loco geſſit, in eo ad reddendas rationes conveniri, & etiam abſens vocari poteſt. *l. 1. & ibi DD. C. Ubi de rat. agi oport.* II. Si contrahens ſe omnino ſubmiſerit judicio loci contractus vel deſtinatæ ſolutionis, renunciando ſimul foro proprii domicilii, quam tamen renunciationem expreſsè requirit Covar. *pp. qq. cap.* 10. *num.* 6. neque ex eo ſolo induci ait, quòd aliquis promiſerit ſe reſponſurum in loco contractus, niſi alia verba addiderit, ex quibus appareat, quòd etiam in caſu abſentiæ ſe obligare voluerit ad comparendum in eodem loco. III. Si quis promiſerit ſolvere pecuniam non tantùm in *certo loco*, ſed etiam in *certo tempore* v. g. Lincii in nundinis Paſchalibus, poterit ibidem conveniri & etiam abſens eò vocari. *Cov. d. cap.* 10. *num. 6. verſ. decimo tertio.* IV. ex text. *d. §. contrahentes*. Panorm. Barth. Covar. *cc. ll.* & alii communiter concludunt, quòd abſens quidem ad locum contractus invitus trahi non poſſit, niſi tamen comparuerit citatus, & ibidem vel alibi bona habuerit, operabitur citatio hunc effectum, ut actor poſſit mitti in poſſeſſionem bonorum ex primo decreto, & quidem, ſi bona in loco contractus ſint, à Judice ipſius loci contractus, ſi verò ſita ſint alibi, à Judice loci, ubi ſita ſunt. Verùm hæc interpretatio, quamvis verbis *d. §. contrahentes*, apprimè correſpondeat, non tamen videtur intentioni Legiſlatoris ſatis convenire: quomodo enim Pontifex *in princ. d. §.* diceret contrahentes abſentes non poſſe invitos vocari ad locum contractus, ità ut ſecundùm Panor. *d. cap. fin. num.* 36. nec directè nec indirectè poſſint cogi ad comparendum, & nihilominus ſubjungat, quòd ſi citati comparere *contemnant*, miſſio in bona ipſorum fieri poſſit. Sanè *miſſio in bona* eſt pœna contumaciæ, ut aliquis tædio poſſeſſionis emotus compareat. *cap. contingit. 9. in princ. de Dolo & contum.* Sed quomodo contumax eſt, qui comparere non tenetur? vel quomodo *contemnit* comparere, qui legitimè evocari non potuit? cùm utatur jure ſuo. *l. nullus videtur. 55. ff. de R. I. l. 3. ff. de Iudic.* quomodo non cogitur indirectè ad comparendum, cujus bona poſſidentur? Quare *cùm non intentio verbis, ſed verba intentioni deſervire debeant. cap. ſecundò. 41. de Appellat.* & *ſcire leges non ſit verba callere, ſed vim ac poteſtatem. l. ſcire leges. 17. ff. de LL.* ideo (ſalvo meliori judicio) exiſtimo, textum *in d. §. contrahentes* quoad aliam partem, ubi loquitur de *miſſione in poſſeſſionem bonorum*, explicandum eſſe de illo caſu, in quo aliquis à judice loci contractus legitimè citari potuit, & comparere tenebatur, quod fit in caſibus paulò ante enumeratis. Item ſi quis ſemel in loco contractus comparuerit, ibique citatus vel inſuper litem conteſtatus fuerit, poſtea verò inde receſſerit volens in loco domicilii copiam ſui facere; arg. *cap. fin. De eo, qui mittitur in poſſ. & l. ubi acceptum 30. ff. de Iudic.*

§ IV.

De Foro Delicti.

SUMMARIA.

25. *Quare ex delicto detur forum?*
26. *Teſtis falſus punitur à Iudice, coram quo depoſuit.*
27. *Reus delicti capitur, ubi reperitur.*
28. *De remiſſione rei ad locum delicti.*
29. *Studioſi an remittendi?*
30. *Privilegia noſtræ Univerſitatis.*
31. *Qualem executionem habeant Academiæ?*
32. *Quid juris, ſi delictum ſit in confinio commiſſum?*
33. *Forum delicti etiam obtinet in Eccleſiaſticis.*
34. *Clericus delinquens in Monaſterio punitur ab Epiſcopo.*
35. *Locus delicti non dat forum pœnitentiale.*
36. *Peregrini an obligentur legibus loci, ubi reperiuntur, vel legibus domeſticis?*
37. *Abſens à loco delicti, à quo, & qualiter citari poſſit?*

EX *delicto* ſive parvo, ſive magno quilibet ſortitur forum in eo loco, in quo deliquit: tum ut purgetur ſcandalum, & alii exemplo pœnæ à ſimili delicto arceantur: tum ut vindicta tribuatur loco, qui per delictum offenſus & injuria affectus eſt; tum denique, quòd in re præſenti facilior cognitio haberi poſſit. *l. 1. & ibi DD. & auth. qua in provincia. C. Ubi de crimin. agi oport. l. capitalium. 28. §. famoſos. 15. ff. de Pœnis.* Hinc quoque ſtatutum eſt, ut Judici teſtem coram ſe falſum deponentem punire liceat, quamvis de cætero alienæ ſit jurisdictionis. *l. nullum. 24. C. de Teſtib. l. pen. C. de Probat.* 25 26

Imò cùm Reipublicæ interſit, ne delicta maneant impunita, non tantùm in loco *delicti*, ſed etiam ubicunque delinquens reperitur, ibi capi & puniri poteſt. *d. l. 1. ibi: vel ubi reperiuntur, C. Ubi de crimin. agi oport.* 27

Verùm quia ex ſupradictis rationibus videtur congruentius, ut reus gravis criminis in loco, ubi id commiſit, puniatur, ideò jure conſtitutum eſt, ut reus alibi degens aut captus, ad requiſitionem Judicis loci delicti, ad eundem locum remittatur. *l. ſi cui. 7. §. fin. ff. de Accuſat. l. ſolent. 7. ff. de Cuſtod. & exhib. reor. Nov. 134. cap. 5.* Sed ut hæc *remiſſio* detur, quinque conditiones requirunt DD. I. Ut remiſſio petatur à Judice per literas *requiſitorias*. II. Ut delictum ſit grave & enorme. III. Ut literis inſeratur quædam ſummaria criminis probatio. IV. Ut res adhuc ſit integra, nec à Judice capiente tractari cœpta. V. Denique ut uterque Judex tam requirens, quàm requiſitus ſint ſub eodem Principe, à quo requiſitus cogi poſſit. Latè Covar. *pp. qq. cap. 11. num. 5. & ſeqq.* Ex quo poſtremo requiſito illud notandum eſt, quòd licèt olim, quando omnes ditiones & provinciæ erant ſub uno Principe & Imperatore, frequentes fuerint *remiſſiones*, hodie tamen multorum locorum conſuetudine ab hoc Jure *remiſſionis* receſſum ſit, eo quòd diſtinctis jam principatibus, quilibet Dominus ſuam jurisdictionem omni meliori modo manutenere, & ampliare conetur. Quandoque tamen etiam hodie in Germania & aliis locis, in delictis atrocioribus pro exem- 28

Digitized by Google

exemplo aliorum ſit remiſſio precaria ſub antigrapho ſive literis *reverſalibus*, *auff einen Seders oder Segen Beſtandnuß*, quod hæc *remiſſio* non ſit præjudicatura juriſdictioni remittentis, atque Judex requirens in ſimili idem facturus ſit. Gail. *Lib. 1. de Pace publ. cap. 16. num. 3. & ſeqq.* Cujus autem expenſis fiat remiſſio, vid. Covat. *d. l. num. 11.*

29 De Studioſis hic iterum egregia movetur diſputatio, utrùm ſi alibi delinquant, & in loco ſtudiorum reperiantur, ad locum delicti remittendi ſint? vel econtra, ſi in loco delicti capti aut arreſtati ſint; Academiæ ad ejus inſtantiam traſmitti debeant? ꝶ. tantùm abeſſe, ut ſtudioſus ad locum delicti remittendus ſit, quod vix Doctorum aliquis aſſeruerit, ut etiam in ipſo loco delicti captum ad Magiſtratum Academicum remittendum eſſe, argumenta ſatis urgentia convincant. Partim ex text. *ſæpe d. auth. habita C. Ne filius pro patre*, ubi prohibetur, ne Studioſi *propter cujuſcunque provinciæ delictum* alibi damnum patiantur, ſed in omnibus negotiis Magiſtratum Academicum Judicem habeant. Partim exemplum militum, qui alibi delinquentes ad ſuum Judicem remittuntur, *l. de militibus. 9. ff. de Cuſtod. & exhib. reor.* niſi deſertores militiæ, ſint, *l. deſertorem. 3. ff. de Re milit.* Gottof. *in d. l. lit. C.* Frid. Martini *in Theorem. juriſd. de Foro comp. theſ. 28.* Faciunt ea, quæ tradit Covat. *d. cap. 11. num. 5.* Quidquid ſit in puncto juris; ſanè in Germania quaſdam Academias hoc jus petendi remiſſionem habere per expreſſum privilegium (quo forsaſſis jus communo declaratum eſt) teſtatur Hunnius *in Comment. ad eand. auth. habita. cap. 2. quæſt. 7. in fin.* Cùm autem noſtra Univerſitas Salisburgenſis ejuſdemque Studioſi, & promoti Magiſtri ſive Doctores ex Bulla Urbani
30 VIII. & diplomate Ferdinandi II. ampliſſimam habeant communicationem *cum omnibus & ſingulis aliarum quarumcunque Academiarum Italiæ, Galliæ, Germaniæ, ac aliorum ſtudiorum generalium Univerſitatum privilegiis, Exemptionibus, libertatibus, immunitatibus & indultis, non ſolùm ad eorum inſtar, ſed pariformiter & æquè principaliter, perinde ac ſi illa Univerſitati huic & illius Rectori, Doctoribus, Scholaribus & perſonis in ea promotis nominatim conceſſa forent &c.* idcireò ex tam amplis privilegii verbis vix relinquitur dubio locus, quin etiam in propoſito eadem noſtra Univerſitas aliarum indultum & jus participet, cùm privilegia Studioſorum admodum favorabilia, adeoque latè interpretanda, Fridericus Imperat. *in d. auth.*
31 *habita* eleganter declaratit. Sed quam executionem faciet Academia in gravi delecto alicujus Studioſi, cum lictores & carnifices non habeat? ꝶ. Magiſtratum illius loci, in quo Academia ſita eſt, teneri auxiliares manus & media executorialia præbere; quod niſi fecerit, per Superiorem ſuum graviter puniri debebit. Hunnius *d. l. cap. 2. quæſt. 7. l. Epiſcopale. 8. C. de Epiſcop. aud. arg. nov. 134. cap. 5.*

32 Quid autem dicendum, ſi delictum in confinio duorum Territoriorum, *auff der Grans*, commiſſum ſit? an ibi cognoſcendum de crimine, ubi delictum inchoatum eſt, vel ubi conſummatum? an ubi caput, vel pedes occiſi jacent? Nos nec faciliorem, nec meliorem reſponſionem dari poſſe credimus, quàm ut dicamus, in caſu, quo in uno territorio delictum *inchoatum*, in altero *conſummatum* eſt, (v. g. ſi exiſtens in territorio Salisburgenſi globo trajiciat aliquem in Bavarico) vel ſi neſciatur, ubi inchoatum, vel conſummatum ſit, ut ſi cadaver in ipſo *termino* reperiatur, utriuſque territorii Judici competere juriſdictionem, eſſeque inter eos locum præventioni. Text. *in d. l. 1. Cod. Ubi de crimin.* Panorm. *in cap. fin. de For. comp. num. 25.* Martini *d. l. theor. 19.*

33 Præterea hæc fori competentia ex cauſa *delicti* non tantùm in foro ſeculari, ſed etiam Eccleſiaſtico & circa perſonas Eccleſiaſticas procedit *per text. & DD. in cap. poſtulaſti. 14. hoc tit.* ubi etiam illa notabilis deciſio habetur, quod Judex loci delicti poſſit ferre ſententiam, & Clericum in ſua Diæceſi delinquentem, ſi ita gravitas delicti poſtulet, beneficiis etiam alibi obtentis privare, ita tamen ut executio hujus ſententiæ pertineat ad Epiſcopum illum, in cujus Diæceſi beneficia ſita ſunt.

Illud verò hic adjicimus ex Panorm. *in cap. 3. de Offic. ord. num. 11.* quod Clericus delinquens in 34
Monaſterio non habente juriſdictionem quaſi Epiſcopalem ratione delicti non ſubjiciatur Abbati, ſed Epiſcopo: quia Abbas habet tantùm juriſdictionem in perſonas regulares, non autem habet territorium, quod pertinet ad Epiſcopum. Interim non videtur negandum, quin Abbas poſſit Clericum in Monaſterio graviter delinquentem & præſertim de fuga ſuſpectum capere cum intentione eundem ſuo Ordinario præſentandi, cùm ex multorum ſententia id etiam Judici Laico conceſſum ſit. Abb. *in cap. cum non ab homine. 10. de Judic. num. 12. & in cap. ut famæ. 35. de Sentent. excomm.* Sylv. *V. Excommunicatio. quæſt. 6. num. 14.*

An autem ex cauſa delicti ſubjiciatur quis foro 35
pœnitentiali illius loci, ubi deliquit, ut ibidem confiteri & abſolvi poſſit, dubitatur? Negativa ſententia communiter recepta eſt: præterquam enim quòd intereſſit proprii paſtoris cognoſcere conſcientiam ſuarum ovium, pro quibus eſt rationem redditurus, ceſſant etiam rationes ſupra in principio allatæ, ex quibus forum competens in loco delicti tribuitur, & cum rarò aliquis unum ſolùm peccatum confiteatur, per partes autem confiteri non liceat, plerumque in loco delicti confeſſio integra non fieret, quia de aliis alibi commiſſis non eſſet ibi forum competens. Panorm. *in cap. cùm contingat. 13. hoc tit. num. 29.* Covar. *pp. qq. cap. 11. num. 4.*

De *Peregrinis* & *Forenſibus* non eſt omittenda 36
quæſtio, an particularibus ſtatutis (quin enim legibus communibus, maximè divinis & naturalibus ubique teneantur, non eſt dubitandum) ejus loci, in quo tanquam peregrini degunt, obligentur, ita ut ſi contra faciant tanquam ibidem delinquentes puniri poſſint? Vel è converſo, an ſi in externis locis contra ſtatuta domeſtica committant, poſſit in eos revertentes Judex domicilii animadvertere?

ꝶ. I. Peregrinos regulariter non obligari legibus loci, ubi tanquam peregrini verſantur, adeoque nec tranſgredientes puniri poſſe. Dico autem *regulariter*. Nam fallit I. Si ex tali violatione oriatur ſcandalum. II. Si tranſgreſſio cedat in damnum illius loci, ut ſi prohibita ſit extractio frumenti, vel venditio mercium. III. Si leges ſpecialiter vel expreſsè etiam de viatoribus pro bono publico loci latæ ſint: cujuſmodi ſunt leges vectigalium pro reparatione pontium, viarum &c. IV. Si aliquis non merè ut *viator* in loco ſit, ſed *quaſi domicilium* ibidem figat, & notabili tempore commorari intendat. Quæ exceptio in foro interno tutior eſt circa leges Eccleſiaſticas obligantes ſub peccato, ut in obſervatione jejunii & feſtorum, quia quaſi domicilium fundat juriſdictionem fori *interni*; quamvis in aliis legibus pœnalibus videatur negari poſſe cum Gloſſ. *in cap. quæ contra. 2. in V. peregrini diſt. 8.* dummodo peregrinus alibi verum domicilium habeat, argumento eorum, quæ ſup. *in §. 1. num. 8. & 10.* diximus. Vid. Sanch. *de Matrim. lib. 3. d. 18. num. 3. & ſeqq.* Laym. *Lib. 1. tract. 4. cap. 12.*

ꝶ. II. Particularibus ſtatutis domicilii non obligatur peregrinus, quamdiu in externis locis degit; unde non peccabit, ſi feſtum aut jejunium domeſticum alibi non ſervet, *quia extra territorium jus dicenti impunè*

non

non paretur. *cap.* 2. *de Conſtit. in* 6. *l. fin. ff. de Iuriſd.* niſi actus extra territorium geſtus cedat in ejus damnum vel injuriam, arg. *l. fin. ff. de Decret. ab ord. fac.* Licet autem excommunicatio per modum ſtatuti lata extra territorium non obliget, *d. cap.* 2. ſententia tamen excommunicationis per Judicem Eccleſiaſticum in contumacem extra Diœceſim abſentem lata tenebit, per tradita Panorm. *in cap. fin. hoc tit. num.* 42: quia ſtatutum cohæret loco, ſententia vero ſtringit perſonam ſubditi, quatenus etiam extra territorium ſubditus eſt, *cap. ex tuæ*. 11. §. *contra eos de Cler. non reſid.*

37 Ultimò breviter inveſtigandum eſt; à quonam Judice & qualiter in jus vocari debeat delinquens, ſi à loco delicti receſſerit? ℞. De jure communi poſſe Judicem loci delicti litteras mittere ad Judicem illius loci, in quo Reus degit, ut eundem apprehenſum ad locum delicti tranſmittat. *Nov.* 134. *cap.* 5. Quòd ſi fugitivus ſit Reus, domicilium tamen ſaltem per ſuos domeſticos retinuerit, tunc à Judice *domicilii*, ſi verò domicilium deſeruerit, & *vagus* ſit, à Judice *loci delicti* edicto publico citabitur, & niſi compareat, fiet proceſſus in contumaciam, & etiam abſens condemnari, infamia notari, & excommunicari valebit. Verùm hodie, quando à jure *remiſſionum* receſſum eſt, Judex *loci delicti* non aliter citare poterit reum abſentem, quàm ſi vagus ſit, vel ſi in territorio ſuo reperiatur. *Clem. paſtoralis*. 2. *verſ. quod ſi punitio. de Sentent. & re jud.* Niſi citatio jam ipſum Reum intra territorium apprehenderit, quia tunc, tanquam *præventus* ibidem, etiam alibi exiſtens rectè citabitur, & contumax condemnabitur. Vid. Panorm. *in cap. fin. hoc tit. num.* 6. & 7. Gail. 1. *Obſ.* 56. & 57. Cæterùm in cauſis criminalibus regulariter quidem fieri poteſt *realis* citatio & *initium à captura*, non tamen in levioribus, ubi pœna eſt pecuniaria, neque reus ſuſpectus de fuga. Text. *not. in lib.* 1. *ff. de Cuſtod. reor.* Mynſ. *Cent.* 5. *Obſ.* 69.

---

§. V.

De Foro Clericorum.

SUMMARIA.

38. *Exemptio Clericorum eſt de jure divino.*
39. *Clericus non poteſt renuntiare privilegio fori; & ibi pœnæ Clericorum & Iudicum.*
40. *Actione reali non poteſt Clericus conveniri coram Laico.*
41. *Clericus contra Laicum agit in foro ſæculari.*
42. *Clerici in minoribus, item & conjugati eorumque uxores an & quando gaudeant privilegio fori?*
43. *Quis ſit Iudex, ſi de ipſo ſtatu Clericali dubitetur?*
44. *Familia Clericorum an habeat fori privilegium?*
45. *In cauſa evictionis Clericus defendit ſuum emptorem coram Laico.*
46. *Clerici qualiter teſtimonium dicant in cauſis Laicorum?*
47. *Clericus & Laicus correi ubi judicentur?*
48. *Clericus delinquens an aliquando poſſit capi per Laicum?*
49. *An privilegio, conſuetudine, vel præſcriptione Laici acquirant jus in Clericos?*
50. *In avocatione cauſarum à Iudice incompetente maius ius habet Eccleſia, quàm alii.*

Exemptionem Clericorum à juriſdicti
rum nemo eſt, qui ignoret, eamqu
ſic ordinatam eſſe Pontifex & Patres (quo
eſt de *jure divino* cognoſcere) in Concil.
nimis. 30. *de Iurejur.* & Concil. Trident.
Reform. cap. 20. Bonifac. VIII. *in cap. quan*
Cenſ. in 6. apertè pronunciarunt; quos ſeq
Martha *de Iuriſd. p.* 2. *cap.* 6. non curant
contrarium afferuntur à Covar. *pp. qq.*
aliis DD. ibidem cc.

Igitur *perſonæ Eccleſiaſticæ* coram nu
dice, quàm Eccleſiaſtico conveniri poſſun
neficium, cùm non ſit *perſonale*, ſed pro hono
dinis Eccleſiaſtici indultum, Clerici etia
mento, ac in cauſa quoque *merè temporali*
nunciare non poſſunt. Adeoque tametſi
coram Judice Laico litigare, nihilominu
inde ſecutus nullus erit, & in cauſa *crimi*
cium, *in civili* totum id, quod eis adjudi
rit, amittent, vel alias pœnas luent. *cap.*
12. *hoc tit.* Et Judices ſæculares, qui Cler
ſibus non permiſſis ad ſuum forum trahun
municationem incurrunt. *cap.* 2. *hoc tit. in*
Immunit. Eccleſ. in 6. Bulla Cœnæ. *Caſ.* 15
hæc materia multas involvat difficultates,
cipales earum per ſingulas quæſtiones b
vemus.

Quær. I. Utrum ex cauſis ſupradictis,
micilio, *Re ſita*, *Contractu*, & *Delicto* eti
forum ſortiantur? ℞. Affirmativè *cap. poſ*
& c. fin. hoc tit. cap. 1. *de Privil. in* 6. Ita tam
ejuſmodi cauſis ad forum ſæculare non tra
ſed coram Eccleſiaſtico illius loci, ubi
runt, deliquerunt, &c. ſcilicet Archidiac
cario, vel Epiſcopo conveniantur. Cov. *Pr.*
11. num. 5. Et quamvis in *actione reali*, ad
tione *rei ſitæ* velint aliqui Clericum coram
co conveniri poſſe; idque conſuetudine ſe
tur Gail. 1. *Obſ.* 37. Mynſ. *Cent.* 1. *Obſ.*
minus opinionem contrariam juri magis
credimus, cùm bona Clericorum particip
privilegium, arg. *cap. ſi Clericus*. 5. *ub.*
num. 3. *hoc tit.* Martha *de Iuriſd. p.* 4. *cap.*

Quær. II. An ſaltèm Clericus actor c
eum coram judice ſæculari litigare debeat?
firmamus, niſi cauſa ſit Sacrilegii veri vel
aut alia *mixti fori*, de quibus infra dicemus
conſuetudo ſit in contrarium *d. l. ſi Clericus*. 5.
8. *h. t.* Expenſæ tamen contra temerè litigan
cum de rigore juris coram Eccleſiaſtico Jud
dæ ſunt. Martha *d. p.* 4. *c.* 136. *num.* 10.

Quær. III. Utrùm Clericus etiam *in*
conſtitutus gaudeat *fori* privilegio? ℞. Affi
unam ex 4. conditionibus habeat: videl. I.
ficium Eccleſiaſticum ſaltem modicum obti
II. quòd habitum & tonſuram deferens alic
de mandato Epiſcopali inſerviat. Vel III.
caliter incedens in aliquo Seminario de lic
copi degat. Vel IV. quòd in habitu & ton
dens in aliqua Schola vel Univerſitate de lic
copi verſetur. Trid. *ſeſſ.* 23. *de Reform. cap.*
in hoc poſteriori caſu Clericus coram Re
Clericus ſit, ſin minus, coram aliis Profeſſ
ricis ſuum forum habere ſoleat. Vid. Pan
ſi diligenti. 12. *num.* 52. *& ſeqq. hoc tit.* Circa
niugatos. exſtat conſtitutio Bonifacii V
un. de Cler. Coniug. in 6. quòd tunc habeant
fori, ſi contraxerint *cum unica & virgine*, a
& habitum Clericalem deferant. Cui c
addidit Concil. Trid. *d. cap.* 6. quòd inſuper
ab Epiſcopo deputati ad alicujus Eccleſiæ

Uxores quoque talium Clericorum participare forum eorundem probabilius eſt *arg. l. fin. C. de Incol. l. feminæ 8. ff. de Senator. l. 2. §. 1. C. de Epiſc. & Cler. l. cùm quædam puella, 29. ff. de Jurisd.*

43 Quær. IV. Quis ſit Judex competens, ſi de ipſo ſtatu clericali dubitetur, ſi delinquens ſe Clericum eſſe prætendat? ℟. Si captus ante capturam communiter ut clericus incedere ſolitus fuerit, incunctanter Judici Eccleſiaſtico reſtituendus erit, eò quòd talis præſumatur, qualis invenitur. Quòd ſi verò antecedenter ſemper conſueverit ut Laicus incedere, ſed immediatè ante capturam inceſſerit clericaliter, & multò magis, ſi nec dum in habitu Clericali repertus ſit, talis propter præſumptionem fraudis non priùs reſtituetur, quam ſi Judici Eccleſiaſtico de ſtatu Clericali fidem fecerit. Interea autem præter ſolam detentionem omnis ulterior proceſſus Laici Judicis conquieſcet, & deciſio hujus quæſtionis ad Eccleſiaſticum pertinebit, *cap. ſi Judex. 12. de Sent. excommun. in 6.*

44 Quær. V. An etiam familia Clericorum ſequatur forum Eccleſiaſticum? Conveniunt DD. I. Quòd ſervi propriè dicti ſive mancipia ſint de foro Eccleſiaſtico, *c. Eccleſiarum ſervos. 69. ubi* Gloſſ. *12. qu. 2.* II. Quòd famuli *conductitii*, qui dicuntur vel modico tempore ſerviunt, non eximantur à judicio ſeculari. Barb. *in cap. 2. hoc tit. num. 10.* III. Quòd familiæ Epiſcopi competat forum Eccleſiaſticum, plerique DD. notant. *in cap. fin. de Offic. Archidiac.* Panorm. *in d. c. 2. num. 6.* Sed in IV. diſſentiunt, an famuli privatorum Clericorum, qui ad tempus conducuntur, aut gratis ſerviunt, fori incertum, vel certè ad longius tempus Clericalis privilegio gaudeant? Affirmativam putamus in jure probabiliter defendi poſſe cum Martha *de Juriſd. p. 4. cap. 111.* Quòd ſi ex conſuetudine contrarium obſervetur, & familia Clericorum conveniatur coram Judice ſeculari, non licebit tamen Judici vel ejus miniſtris per vim invadere domum Clerici, (in quam juriſdictionem non habet) & inde famulum delinquentem extrahere ſine licentia Clerici, vel Judicis Eccleſiaſtici. Laym. *in Theolog. mor. lib. 4. tract. 9. cap. 4. num. 10. Arg. §. ſed & ſi ex. 8. Inſtit. de Injur.*

45 Quær. VI. Utrùm in cauſa *evictionis* teneatur Clericus ſuum emptorem Laicum coram Judice ſeculari defendere, juxta *l. venditor. 49. ff. de judiciis*? Affirmamus, quòd Clericus tali caſu non ſit reus principalis, ſed rei defenſor. Covar. *Pract. qq. cap. 8. num. 2.* Gail. *1. O. 67. num. 9.*

46 Quær. VII. An Clericus à Judice Laico vocari poſſit ad teſtimonium dicendum? ℟. Negativè, quia teſtis alienæ juriſdictionis à proprio Judice ad teſtimonium dicendum adigi debet. Proinde, ſi Clericus neceſſarius ſit pro teſte, tunc ad requiſitionem Judicis ſecularis vel à ſuo Ordinario examinandus eſt, ejusque depoſitiones clauſæ tranſmittendæ, vel cum licentia ſui Ordinarii etiam in ſeculari tribunali deponet. Gail. *1. O. 103. num. 16.* Falſum autem deponens coram Judice ſeculari, ab eodem puniri, non poterit, ſed ab Eccleſiaſtico. Martha *d. p. 4. c. 128.*

47 Quær. VIII. Clericus & Laicus correi in cauſa civili, vel ejuſdem criminis ſocii coram quo Judice conveniri debeant? Reſp. I. Circa correos in cauſa civili eſſe diſtinguendum, an res in obligationem deducta ſit *dividua*, ita ut quilibet ex correis *pro rata* conveniri poſſit, cujusmodi obligationes regulariter ſunt, quæ in danda quantitate conſiſtunt? vel an ſit *individua*, ut ſi factum promiſſum ſit, v. g. ædificare domum, aut traditio certæ ſpeciei, v. g. equi, fundi &c. Priori caſu cujuſque correi proprius Judex eſt adeundus. Poſteriori autem Clericus trahet ſecum Laicum ad Judicem Eccleſiaſticum, tanquam digniorem, Martha. *d. p. 4. cap. 218.*

Reſp. II. Quamvis multi DD. ſentiant Clericum & Laicum ſocios criminis ab eodem Judice, & quidem Eccleſiaſtico, tanquam digniore, Judicari debere. *arg. l. nulli. 10. C. de Judic.* Verùm quia hodierna conſuetudine rarò aut nunquam ferè in gravibus delictis etiam *mixti fori* Eccleſia procedit contra Laicos, ideò praxi conformius eſt, ut Clericus ad Eccleſiaſticum, Laicus ad ſecularem Judicem mittatur, Teſte Menoch. *de Arbitrar. caſ. 371. num. 12.* Covar. *Pract. qq. c. 34. num. 1.*

Quær. IX. An Clericus dimiſſo habitu delinquens poſſit à Judice Laico puniri, vel ſaltem apprehendi, & ſuo Judici tradi, ſi in flagranti crimine, etiam retento habitu, deprehenſus, & de fuga ſuſpectus ſit? 48

Reſp. Clericum dimittentem habitum non amittere privilegium clericale, niſi tertiò ab Epiſcopo monitus non reſipuerit. *c. in audientia 25. cap. contingit 45. de Sentent. excommun. c. fin. de Vita & honeſt. Cler.* Interim tamen ſi Clericus in flagranti & gravi crimine deprehenſus, & de fuga ſuſpectus ſit, vel ab ulteriori delicto aliter compeſci non poſſit, non eſt improbabile, quòd à Judice Laico capi & ad proprium Judicem perduci poſſit, dummodò major violentia non adhibeatur, quàm Clerici reſiſtentia requirat. Abb. *in c. cùm non ab homine. 10. de Judic. num. 12. & in c. ut famæ 35. de Sent. excom.* Laym. *Lib. 4. tract. 9. c. 4. n. 6.* Sylv. *V. Excom. 6. num. 74.*

Quær. X. An privilegio, conſuetudine, vel præſcriptione Laicis juriſdictio in Clericos acquiri poſſit? 49

Reſp. Poſſe acquiri privilegio Pontificis ſaltem quoad certas perſonas, vel cauſas. Card. *in c. perpendimus 23. de Sentent. excommunic. in §. oppoſ. apud* Covar. *pp. qq. cap. 31. num. 4.* non autem conſuetudine vel præſcriptione, etiam immemoriali, *arg. cap. cauſam 7. de Præſcr.* niſi in caſibus, in quibus valdè dubium & controverſum eſt, an ſoli Judici Eccleſiaſtico juriſdictio competat, *arg. l. ſi de interpretatione. 37. ff. de LL.* Quid verò efficere poſſit conſuetudo circa excommunicationem latam in Judices ſeculares uſurpantes juriſdictionem in Eccleſiaſticos, alibi tradidimus. Quamvis autem aliquando cenſura *ipſo jure* illata conſuetudine recepta non ſit, interim non obſtante tali conſuetudine, poterit Judex Eccleſiaſticus Judicem Laicum contra jus detinentem Clericum *per ſententiam* excommunicare *cap. 2. hoc tit. in 6.* quia conſuetudine non poteſt tolli Eccleſiæ jus ferendi cenſuras, pro neceſſaria ſuæ immunitatis & juriſdictionis defenſione, ac alienorum exceſſuum correctione. Quare in *avocatione cauſarum* à Judice incompetente majus jus habet 50 Eccleſia, quàm alii Judices; illa enim reſiſtentem Judicem ſecularem cenſuris compeſcere poteſt *d. c. 2.* iſti verò per *appellationem* tantùm ad ſuperiorem ſibi conſulere debent, ut ſuperiùs dictum.

§. VI.

De Reo Prævento.

SUMMARIA.

51. *Quid & quotuplex ſit præventio?*
52. *Præventio inducitur ex ſola citatione, ſi certa requiſita concurrant.*
53. *An Clericus de rebus geſtis ante Clericatum poſſit in Judicio ſeculari præveniri?*

Digitized by Google

54. *Singularis noſtra diſtinctio in cauſa civili inter actionem realem & perſonalem.*
55. *Quid juris, ſi Clericus ſit hæres Laici.*

51 REus præveniri dicitur, quando jurisdictio in eum ita ab uno Judice præoccupatur, ut alteri in eadem cauſa ampliùs non competat. Eſt autem *præventio* alia, quæ utimur in cauſis *mixti fori* & illis, quarum cognitio diverſis judicibus *concurrenter* competit, ita ut judex *præventus* ſe ampliùs intromittere non poſſit: & alia, quâ reus uni judicio eatenus adſtringitur, ut licèt ex poſtfacto forum mutet, nihilominùs cauſam in priori foro & judicio cœptam ad finem perducere cogatur, v. g. Civis Salisburgenſis hic Salisburgi conventus, litem proſequi debebit, licet durante lite domicilium transferat. *c. propoſuiſti. 19. hoc tit. l. cum quædam puella. 19. ff. de Iurisd. l. ubi acceptum. 30. ff. de Iudic.*

52 Inducitur *præventio* ex communi & recepta DD. ſententia per ſolam citationem. Text. & Gl. *ind. c. propoſuiſti. & l. ſi quis poſteaquam. 7. ff. de Iudic.* Et ſufficit una citatio ſcil. prima, quamvis non fuerit *peremptoria*. Requiritur tamen I. ut citatio fiat ad inſtantiam partis & authoritate judicis: non enim ſat eſt, ſi pars parti extrajudicialiter litem denunciet, vel judex proprio motu partem vocaverit, niſi in judicio *inquiſitionis*, ubi *ex officio* proceditur. Panorm. *ind. c. propoſuiſti.*

II. Ut citatio ſit valida, non facta à judice incompetente. *l. pen. C. Ne de ſtatu defunctor.* vel ad diem feriatum, &c. Convaleſcit tamen citatio invalida per comparitionem citati & perſeverantiam in judicio. Gloſſ. & Barth. *in l. 1. §. 1. ff. de Feriis.*

III. Ut citatio pervenerit ad notitiam citati, vel ipſe fecerit, quò minùs perveniret. Solum autem decretum citatorium à judice emanatum, antequam executioni mandatum ſit, licet in delegato perpetuet jurisdictionem, ut tanquam *re non ampliùs integra* morte delegantis non revocetur Abb. *in c. gratum. 20. de offic. deleg.* non tamen ſufficit ad præventionem. Martha. *de juriſd. p. 4. cap. 3. num. 14.* Quòd ſi diverſi judices in citando concurrant, qui prior tempore, potior eſt jure, juxta *Reg. 54. Iur. in 6.* ita ut licet aliàs *realis* citatio concurrens cum *verbali* fortior ſit, & prævaleat, debeat tamen cedere *verbali*, quæ præceſſit & actu executioni mandata eſt; quia per eam præventa eſt jurisdictio, & conſequenter alteri judici non ampliùs competit jus *realiter* citandi. Marth. *d. c. 3. n. 19.*

53 Anxia difficultas eſt, an Clericus in cauſa *criminali* vel *civili* circa res ante clericatum geſtas in foro ſæculari ut Laicus præveniri poſſit, ibidemque deinde etiam ut Clericus reſpondere teneatur? Satis quidem conveniunt DD. quòd ſi *res adhuc ſit integra*, non debeat Clericus ſuper rebus in ſtatu laicali geſtis coram alio, quàm Eccleſiaſtico judice conveniri. Sed ſi Clericus de facto ante ſtatum clericalem aſſumptum in foro ſæculari *præventus* ſit; diverſæ ſunt DD. opiniones quas refert Panorm. *in c. 1. de Oblig. ad ratioc. non ord. num. 4.*

R. I. Clericum præventum in foro ſæculari ſuper *crimine* ante clericatum commiſſo non tantùm in perſona puniri non poſſe, quod plerique fatentur, ſed nec in bonis (utpote quæ conditionem perſonæ ſequuntur) tametſi in fraudem tranſiverit ad Religionem, vel ſtatum clericalem aſſumpſerit; niſi tale delictum fuiſſet priùs commiſſum, propter quod ipſius bona fuiſſent *ipſo jure* confiſcata. Hæc ſententia eſt contra communem apud Paſqual. *in addit. ad Laurer. de Franch. p. 2. q. 46. num. 8.* defenditur tamen à Marthâ *de Iurisd. p. 4. caſ. 121. nu. 27.* Eſt porrò hic adnotandum, quòd Sixtus Quintus in ſua Bulla: *Ad Romanum ſpectat.* ſtatuerit criminoſos, contra quos inſtituta eſt accuſatio vel inquiſitio, nullitèr recipi ad profeſſionem, juſſeritque, eos habitu exui & expelli: attamen Clemens VIII. in ſua diſpoſitione, quæ incipit: *In ſuprema Eccleſiæ &c.* dictam Bullam Sixti V. ad terminos Juris communis revocarit. Paſqual. *d. n. 8.*

R. II. In *cauſa civili* eſſe diſtinguendum inter actionem *realem & perſonalem*, ita ut clericus in foro ſæculari præventus actione *reali* debeat ibi judicium continuare, non autem præventus actione *perſonali*. Nova hæc diſtinctio videbitur & apud Authores inſolita: vere 54 tamen apparebit ſubtiliùs expendenti. Ratio autem differentiæ eſt: quia res, in quam actio *realis* ante clericatum inſtituta eſt, nunquam cum effectu *clericalis* facta cenſetur, ut clericale privilegium participare poſſit: non enim quoad *dominium*: quia ſupponimus rem evincendam; & ſi dubium foret de evictione, adhuc *melior eſſet* ſuam jurisdictionem in rem illam *poſſidentis* judicis Laici conditio: nec quoad *quaſi dominium* ſeu *pacificam poſſeſſionem*: quia per litem in Judicio ſæculari cœptam conſtitutus eſt poſſeſſor in facto mala fide: At verò ſi Clericus actione *perſonali* in Judicio ſæculari præventus ſit, hæc *præventio* non præjudicat Jurisdictioni Eccleſiaſticæ ſupervenienti, quia in actione *perſonali* ipſa perſona principaliter convenitur, & res quæ petitur, eſt in dominio vel quaſi ipſius clerici; adeoque per ſententiam Laici condemnari, eaque privari non poteſt.

Simili modo diſcurrimus in ea quæſtione, quæ 55 quæritur, an clericus heres Laici poſſit coram Judice ſæculari conveniri? Ubi breviter præſupponendum, quòd hæres regulariter in illo loco conveniri poſſit, in quo defunctus, ſi viveret conveniri potuiſſet. *l. hæres abſens. 19. ff. de Iudic.* Si tamen Clericus ſit hæres laici, & res adhuc integra; poterit quidem conveniri *in foro defuncti*, ſed tantùm coram Judice Eccleſiaſtico illius loci. Joan. Honor. *in hoc tit. n. 27.* Verùm tota difficultas eſt, quid dicendum, ſi lis olim defuncto jam in ſæculari Judicio cœpta ſit? Tali caſu inſtantiam ſæcularis judicii tranſire in heredem Clericum, aliqui affirmant, aliqui negant apud Covar. *pp. c. 8. n. 3.* Nos diſtinctionem in priori quæſtione datam inter actionem *realem & perſonalem* etiam ad iſtum caſum transferimus, ut in actione *reali* contra defunctum in foro ſæculari inſtitutâ etiam heres Clericus ſuccedat, non autem in perſonali.

---

§ VII.

De Foro Leg. diffamari. 5. C. de Ingenuis Manumiſſ.

S U M M A R I A.

56. *Quando locus ſit diſpoſitioni* L. diffamari.
57. *Quis Iudex ſit competens in hoc iudicio?*
58. *Quid ſi diffamans ſit diverſæ Iurisdictionis?*
59. *Diffamatio debet probari.*
60. *Praxis circa eam procedendi in Camera: & quid de Iure Communi.*

TUm ex verbis, tum ex mente hujus legis 56 per conſuetudinem & ſtilum Judiciorum ac unanimem conſenſum DD. interpretatæ, receptum eſt, ut ſi quis alterum in quacunque cauſa (quæ tamen ſit majoris momenti, & non de levioribus) ſive in *petitorio*, ſive *poſſeſſorio* apud alios *diffamarit*, tanquam ſibi obligatum, & de-

& debitorem, vel iniquum rei ſuæ poſſeſſorem traduxerit, talis *diffamatus* authoritate. *l. diffamari.* poſſit implorare Officium Judicis, ut *diffamanti* certum terminum præfigat, intra quem contra *diffamatum* agere, & cauſam ſuam deducere debeat, alioqnin, ſi non ſufficienter deduxerit, aut *peremptoriè* citatus non comparuerit, *perpetuum* el *ſilentium* imponat. Unde licèt aliàs regula ſit, neminem compellendum eſſe ad actionem inſtituendam. *l. un. C. Ut nemo invitus ag. cog.* eam tamen noluerunt Leges data *diffamatione* procedere, ut bonorum virorum *famam*, contra malignorum obtrectationes ſartam tectam, & poſſeſſiones rerum pacificas conſervarent. Facit etiam *l. cum Titia. 18. ff. de Accuſ.*

57 Sed quis erit *Iudex competens*, cujus officium implorari debeat, ſi ponamus *diffamatum* eſſe diverſæ Iurisdictionis? R. Cùm finis hujus remedij *l. diffamari.* ſit, ut diffamans tanquam *actor* contra *diffamatum* agat, & ſuas prætenſiones probet, vel ut ipſi *perpetuum ſilentium* imponatur, & præſertim in caſu contumaciæ, *contumacia. 53. ff. de re jud.* & poſtquam ſententia in rem judicatam tranſijt, omnis *ulterior audientia* denegetur, Oldrad. *ad d. l. diffamari. n. 13.* planè non videtur dubitandum, quin totum hoc negotium apud judicem *diffamati* expediendum ſit, cùm Actor forum Rei ſequatur, & *udientia* in cauſa utique ab alio quàm cauſæ judice denegari non poſſit. Gail. *1. Obſ. 9.* Mynſ. *Cent. 6. O. 90.* Blaterus *in ſpeciali tract. ad d. l. diffamari. cap. 4. num. 2.* Mundius *in ſimili tract. in proœm. n. 35.*
58 & alij plerique. Interim quia citatio extra territorium & non ſubditi ordinariè vires non habet, *l. fin. ff. de Iuriſd.* ideò ſi citandus ſit *diffamans* alienæ jurisdictionis, proprius ejus Judex à Judice *diffamati* pro executione citationis requirendus erit, & ut eidem comparationem, ac cœtera, quæ ad proceſſum *d. l. diffamari*, pertinent, injungat, prout hujus *Requiſitionis* formam præſcribit Mundius *l. c. d. §. 3. n. 235.*
59 Antequam autem citatio decernatur, requiritur, ut priùs *diffamatus* aliquam & talem *diffamationis* probationem exhibeat, cui probabiliter in judicio credi poſſit, quod in hac materia ſpecialiter in Camera uſitatum refert Gail. *1. Obſ. 10 n. 7. & 8.* Quamvis aliàs ad fundandam juriſdictionem Judicis regulariter nudis narratis ſupplicantis fides adhibeatur.

60 Quòd verò Gail. *d. 1. L. Obſ. 12.* diſtinguat inter judicium Actionis *L. diffamari. &* inter judicium actionis *principalis*, ita, ut ſi *diffamans* compareat, & de diffamatione convictus vel confeſſus ſit, tunc primùm ei Judex terminum ſtatuere debeat ad agendum in cauſa *principali* coram *competente Iudice*, credimus forſan eſſe praxin Cameræ, cujus juriſdictio quandoque ſolùm ſuper ipſa *diffamatione* (tanquam in cauſa *fractæ pacis* valdè affini) fundata eſt, & non in cauſa principali, quæ frequenter ſolet ad proprios judices pertinere. Idem Gail. *1. Obſ. 9. junct. Obſ. 12. verſ. ſecundus caſus.* Cæterùm de Jure communi cùm *diffamans* citetur ad Judicem ipſius cauſæ principalis, præmiſſa jam aliqua cognitione ſuper *diffamatione*, ſtatim tunc terminus ad agendum aſſignatur. Expendatur textus *ind. l. diffamari. & l. cum Titia. 18. ff. de Accuſ.* licèt interim diffamator comparens diffamationem per modum *declinatoriæ exceptionis* utique negare poſſit, atque de ea per partem citantem convinci debeat. Imò tametſi *diffamatus* plures Judices habeat, ut ratione *domicilii*, *rei ſitæ &c.* adhuc inter eos locum eſſe *præventioni* exiſtimamus, atque perdita libertate agendi, perdi quoque libertatem eligendi Judicem, ne remedium *l. diffamari.* eludatur. Plura circa hanc legem videantur apud Blar. & Mund. *cc. ll.* ubi inter alia etiam tradunt, per remedium *l. diffamari.* non excludi actionem *iniuriarum*, quod probabiliter defendi poteſt.

PARS II.

De Competentia fori ex qualitate Cauſa.

§. I.

De cauſa Eccleſiaſtica & ſæculari.

SUMMARIA.

61. *Iudici Laico immiſcenti ſe in cauſis Eccleſiaſticis fit inhibitio ſub cenſuris.*
62. *Quænam dicantur cauſæ Eccleſiaſticæ?*
63. *Ratione peccati cauſa ſæcularis trahitur ad forum Eccleſiaſticum.*
64. *Hæres delinquentis compelli poteſt per Iudicem Eccleſiaſticum ad reparationem damni.*
65. *Propter denegatam juſtitiam in foro Eccleſiaſtico non fit recurſus ad ſæculare.*
66. *Epiſcopus an ſit Iudex in cauſa ſuæ Eccleſiæ.*

CErti Juris eſt, quòd *cauſæ Eccleſiaſticæ* ſive jam 61
inter perſonas *Eccleſiaſticas*, ſive *Laicales* agitatæ ad tribunal Eccleſiaſticum pertineant, ita ut, ſi Judex ſæcularis de facto ſe immiſcuerit, poſſit ipſi per Eccleſiaſticum fieri *inhibitio* ſub cenſuris, *c. 2. & 3. de Iudic.* Martha *de Iuriſd. p. 2. c. 42.*

Sunt autem hujuſmodi *cauſæ Eccleſiaſticæ*, in qui- 62
bus de rebus *ſpiritualibus* vel *ſpiritualibus annexis* agitur, & quæ *Eccleſias* reſpiciunt, puta, ſi quæratur de valore profeſſionis religioſæ, de obligatione voti aut juramenti, de beneficiis Eccleſiaſticis, de electionibus canonicis, de Jure patronatus, ſepulturæ, aut decimarum, de Matrimonio & ſponſalibus. Trid. *ſeſſ. 24. de Sacram. Matrim. can. 12.* & aliis ſimilibus.

Sed hoc ſi *de Iure directo* iſtarum cauſarum, & principaliter agatur; in iis verò, quæ exinde deſcendunt & merè temporalia ſunt, vel in conſequentiam tantùm veniunt, quandoque Judex laicus cognoſcit. Ut ſi fructus *beneficii* vel *decimarum* locati aut venditi ſint laico, & is penſionem vel pretium ſolvere nolit: ſi *decimæ* in perpetuum jus utile laicorum tranſierint, ita ut ab iis liberè poſſideantur & in quosvis ſucceſſores alienentur, atque inter ipſos laicos deſuper diſceptetur: ſi *Ius-Patronatus* acceſſoriè cum univerſitate bonorum in controverſiam veniat, &c. dummodo hoc poſteriori caſu *Iuris Patronatus* in ſpecie, nec in libello nec in ſententia mentio fiat. Martha *d. p. 2. c. 41. n. 12.*

Aliquando etiam cauſa cœteroquin profana ad 63
forum Eccleſiaſticum trahi poteſt, ſi nimirum de *peccato* & obligatione conſcientiæ agatur, nec in foro civili audientia concedatur: nam Judex Eccleſiaſticus de quovis *peccato mortali* judicat. Text. & DD. *in cap. novit. 13. de Iudic.* Unde quamvis de Jure Civili læſo ex contractu regulariter non detur actio, niſi læſio ſit *ultra dimidium* juſti pretii, *l. 2. Cod. de Reſcind. vend.* vel niſi læſio reſultet ex vitio aut defectu rei occulto, *tot. t. ff. de Ædil. Edict.* communiter tamen DD. ſentiunt, quòd propter quamcunque gravem læſionem Judex Eccleſiaſticus adiri poſſit, cùm in *foro conſcientiæ* quævis notabilis inæqualitas ſeu læſio compenſari & ad æqualitatem reduci debeat.

Fachin. 2. *Controv. c. 25. verſ. Eſt etiam controverſia*. Interim ſi læſio non ſit valde exceſſiva ; vel ſit altioris indaginis , vel timeantur aliæ incommodationes , ut quia contemnentur cenſuræ , dabitur anſa infinitis litibus & cavillandi quoſcunque contractus, &c. propter has & ſimiles conſiderationes poſſe aliquando à Iudice Eccleſiaſtico partes repelli exiſtimamus , *non* enim *quidquid Iudicis poteſtati permittitur , Iuris neceſſitati ſubiicitur* ; *l. non quidquid*. 40. *ff. de Iudic.* & ratio publicæ utilitatis , quæ in amputatione litium conſiſtit , privato alicujus commodo eſt anteponenda.

64 Similiter licet in foro civili actiones *ex delicto* regulariter non tranſeant contra hæredem delinquentis , niſi inde locupletior factus , vel lis cum defuncto conteſtata ſit ; *l. un. Cod. ex delictis defunct. in quantum hæred.* Attamen ad exonerandam conſcientiam defuncti poterit Epiſcopus per cenſuras Eccleſiaſticas compellere hæredes , ut *pro viribus hæreditariis* ſatisfaciant illis , quibus defunctus aliquod damnum intulit . *c. fin. de Sepult. c. in litteris. 5. de Raptoribus*.

Sed nunquid etiam è converſo *cauſa Eccleſiaſtica* aliquando trahi poterit ad *forum ſæculare* , ſi Iudex Eccleſiaſticus juſtitiam non adminiſtravit?

65 ℞. Negativè *per text. in cap. qualiter quando*. 17. *de Iudic.* nam Laicis abſolutè omnis poteſtas judicandi Eccleſiaſtica adempta eſt . *cap. 2. de Iudic.* cum eos obſequendi maneat neceſſitas , non authoritas imperandi ; *c. Eccleſia . 10. de Conſtitut.* Deinde ſi unus Iudex Eccleſiaſticus ſit negligens , dabitur recurſus ad alium Superiorem , & ita gradatim uſque ad Papam , qui ulterius à nemine judicari poteſt , ſed tota ipſius cauſa DEI Iudicio reſervatur . *cap. ſi Papa . 6. diſt.* 40. at verò ſi Iudices *Laici* etiam incluſivè cum Imperatore iuſtitiam non adminiſtrarint , adhuc penes Eccleſiam ratione iniquitatis & *peccati* eſt iuriſdictio . *dict. cap. novit . 13. de Iudic.* Unde de iure communi & ſecluſis ſpecialibus privilegiis non poteſt probari praxis illa , quam refert Covar. *Pract. qq. cap.* 35. *num.* 3. quòd is , qui ſibi videtur oppreſſus à iudice Eccleſiaſtico , poſſit ſimplicem querelam deferre ad *tribunal Regium* , cui deinde competat cauſam examinare , & ſi iniuſtam reperit , Iudicem Eccleſiaſticum ad actorum reſciſſionem compellere. Vid. Panorm. *in d. c. qualiter & quando* , *num.* 7. Laym. *Lib.* 4. *tract.* 9. *c.* 4. *num.* 4.

66 Annectimus huic §. breviter illam quæſtionem , an Epiſcopus vel eius ſuperior ſit Iudex , ſi cauſa Eccleſiaſtica ipſam Eccleſiam Cathedralem concernat ? Tali caſu ipſum Epiſcopum eſſe Iudicem , qui nomine Eccleſiæ conſtituat actorem ſeu procuratorem coràm ſe defenſurum Eccleſiam, magni nominis DD. tradiderunt . Gloſſ. *in c. ſiquis erga. 16. in V. privetur . 2. qu.* 7. Barth. & Bald. *in l. un. C. Ne quis in ſua cauſ.* Zerole . *in Praxi Epiſcop. V. Epiſcopus . verſ.* 34. Barboſ. *in c. 1. de Rescr. in 6. num. 4. per text. in d. c. ſiquis erga*. Quorum ſententia , an etiam in cauſa magni præiudicii , ut *exemptionis* aut ſimili procedat , nolumus definire . Videatur textus *in c. placuit . 2. cauſ.* 16. *qu.* 6. Panorm. *in c. ſuper literis . 20. num. 10. de Reſcript.*

§. II.

De Cauſis Mixti Fori.

S U M M A R I A.

67. *Cauſæ mixti fori , quæ dicantur?*
68. *Contractus jurati quoàd executionem ſunt*
69. *Similiter legata pia.*
70. *Poſſeſſorium cauſarum Eccleſiaſt. eſt mixti*
71. *Eccleſia reſtituitur in integrum coram*
dice.
72. *Quando actio à Clerico intentata contra*
mixti fori.
73. *Cauſæ miſerabilium perſonarum quando*
fori?
74. *Iudex quando dicatur eſſe negligens in a*
da iuſtitia.
75. *Hodie pleraque crimina ſunt mixti fori ,*
conſuetudine.
76. *Crimen punitum in foro Eccleſiaſtico an*
huc puniri in ſæcularib.

CAuſæ *mixti fori* dicuntur , quæ in
ro tam *Eccleſiaſtico* , quàm *ſæcula*
poſſunt , unde & inter utrumque Iudic
eſt *præventioni* . Sunt autem cauſæ iſtæ
les , aliæ *Criminales* .

Cauſæ *Civiles mixti fori* perhibentur
dem originaliter ſunt *ſæculares* , propt
tamen qualitatem *ſpiritualem* habent reſp
forum *Eccleſiaſticum* ; vel quæ originaliter
cleſiaſtica , propter qualitatem tamen *tem*
junctam etiam forum *ſæculare* reſpiciunt
ra magis exemplis , quàm certa definitio
ſtrari poteſt.

Ita *Contractus* inter Laicos initi o
quidem ſunt de foro ſæculari , ſin auten
tum acceſſerit , propter iſtam qualitaten
lem *iuramenti* ſiunt *mixtæ* iuriſdictionis ,
quoad executionem contractus iurati ; n
valore iuramenti quæratur , cognitio *pri*
Eccleſiaſticum iudicium pertinebit . *c. lic.*
2. de Iureiur. in 6. c. novit . 13. de I
hoc tit. in 6. c. quamvis . 2. de Pact. in 6.

Ita *Teſtamenta* Laicorum etiam orig
forum ſæculare ſpectant , ſi tamen legata a
ſas inſerta ſint , quantum ad iſta legata ,
executionem efficiuntur *mixti fori* . Trid.
Reform. c. 8. junct. Nov. 131. c. 10. l. hæred
ff. de Hæredit. petit. Gutierrez *Can. qq. li*
44. *num.* 3.

Ita cauſæ *Decimarum* , *Iuris Patronatu*
ginaliter Eccleſiaſticæ ſunt , ſi tamen in
cauſis ſuper nuda poſſeſſione & inſiſtent
cleſiaſtici agatur , & quæratur , quis in
ne *Decimarum* vel *Iuris Patronatus* ſit , ſi
cimas ſolvere recuſet , &c. abſtrahendo
& quæſtione *proprietatis* , tunc etiam e
ni ſententia , maximè de conſuetudine,
cularis cognoſcere poterit : quia poſſeſſi
inſiſtentia , cùm ſit facti , temporalis c
teſt , dummodo actio contra Laicum in
nam Clericus etiam in poſſeſſorio coram
ſtico Iudice conveniendus erit . Fachin.
15. Bocer. *de Iuriſd. c. 3. num.* 29.

Digitized by Google

71 Poſtulationem quoque *Reſtitutionis in integrum*, ſi ab Eccleſia fiat contra Laicum , eſſe *mixti fori* , & etiam à Judice Eccleſiaſtico peti poſſe, multi DD. affirmant , eò quòd Eccleſia agens Jure & privilegio ſpeciali , illud deducere poſſit coram proprio Judice etiam contra Laicum , *arg. c. 1. De integr. reſt. & in c. pen. de Reb. Eccleſ. non alien.* Gutier. *Can. qq. lib. 1. c. 34. nu. 20.*

72 Quòd ſi non per viam *Reſtitutionis*, ſed per viam *actionis* Laicus ſuper re Clerici vel Eccleſiæ conveniatur, & dicat ſibi eſſe propriam , debet (niſi conſuetudo ſit in contrarium) de rigore Juris coram Judice ſeculari conveniri: quia actor forum rei ſequitur , *c. ſi Clericus . 5. hoc tit.* At verò ſi Laicus fateatur rem eſſe Clerici vel Eccleſiæ, alleget autem jus retentionis in ea , vel ſi *notoriè* conſtet rem ad Eccleſiam vel Clericum pertinere (quia *notorium* non inficitur ex ſola negatione . Panorm. *ubi infra n. 4.*) cauſa efficietur *mixti fori*, arg. à contrario *in d. c. Clericus. 5.* Barth. *in l. ſi quis ex aliena . num. 140. ff. de Iudic.* Rationem aſſignat Panorm. *in d. c. 5. n. 2.* quòd tali caſu Laicus detinens rem Eccleſiæ, præſumatur in mala fide & in aliqua ſpecie *Sacrilegii* , cùm regulariter res Eccleſiæ ad manus Laicorum devenire non poſſint , crimen autem *Sacrilegii* maximè contra perſonas Eccleſiaſticas commiſſum eſſe *mixti fori* , apertè deciditur *in c. cum ſit generale. 8. hoc tit.*

De *Miſerabilibus Perſonis* dubitatur an cauſæ il-
73 larum ſint mixti fori? Dicuntur autem *miſerabiles perſonæ* , quæ aliqua commiſeratione dignæ ſunt , ut viduæ, pupilli, peregrini, pauperes , captivi , oppreſſi & ſimiles. Sanè pro affirmativa ſine diſtinctione tenenda faciunt diverſi Juris Canonici textus , qui pro hac ſententia videntur ſatis apertè loqui *in c. ex parte . 15 hoc tit. c. nuper. 6. de Don. inter vir. & ux. c. ſuper quibuſdam , 26. in fine . de V. S.* Felin. *in c. cæterum . de Iudic.* Verùm Conſuetudini & ſtilo Judiciorum teſte Covar. *Pract. qq. cap. 6. num. 1.* conformior eſt illa opinio, quòd tunc demum cauſæ *miſerabilium perſonarum* ad forum *Eccleſiaſticum* ſpectent, ſi Judex ſecularis in adminiſtranda juſtitia negligens fuerit , *c. ex tenore . 11. hoc tit. c. novit. 13. de Iudic.* Sed cùm hoc modo nullum eſſet ſpeciale privilegium *miſerabilium perſonarum* (quas tamen Jura ſpecialiter privilegiatas voluerunt , ut ex ſupracitatis textibus apparet) eo quòd etiam reliquæ perſonæ propter denegatam juſtitiam in foro ſeculari poſſint Eccleſiaſticum adire juxta ea , quæ in *præcedenti* §. dicta ſunt: ideò putamus hanc eſſe differentiam conſtituendam inter perſonas miſerabiles & alias, quòd iſtæ non priùs habeant facultatem adeundi Judicem Eccleſiaſticum , quàm ſi nec in *prima*, nec in *ſecunda* inſtantia audiantur: illæ verò in *prima* inſtantia neglectæ mox omiſſa *ſecunda* (niſi fortaſſis ſit in eodem loco & civitate) valeant ad auxilium fori Eccleſiaſtici provocare , cùm ipſis , utpotè *perſonis miſerabilibus* , diſpendioſum & grave foret cum multis
74 ſumptibus tot judicia requirere . *arg. l. un. C. Quando Imper. inter pupill. vel viduas &c.* Quando autem dicetur Judex ſecularis *negligens* , ut devolutio fiat ad Eccleſiaſticum ? Reſpondet Bald. *in c. 1. S. de inveſtit. inter Dom. & Vaſall.* ſi Judex ter ex intervallo fuerit requiſitus , ut juſtitiam faceret , & tamen non fecerit , prout univerſim *negligentiam* Judicis inferioris commiſſam , & propterea ſuperiorem adiri poſſe, ſi Judex per ſpatium *unius menſis* juſtitiam facere diſtulerit (id eſt nunquam manum appoſuerit; aliàs enim vel *lapſus inſtantiæ* expectandus, vel *appellatio* interponenda eſt) ex ordinat. Cameræ tradit Matth. Steph. *de Offic. Iud. p. 2. c. 8. n. 69.* Myuſ. *Cent. 5. O. 82.* Prætereà cùm optima ſit praxis, ut cauſæ *miſerabilium perſonarum* & aliæ , quæ celeritatem deſiderant , *ſummariter* , & ſi fieri poſſit, per *commiſſiones ſeu Iudices delegatos* expediantur , Suttinger. *in Proceſſ. Iudic. infer. Auſtr. Obſ. 3. num. 5.* ideò ſi *perſona miſerabilis* petierit cognitionem *ſummariam* , vel *Commiſſionem* , eaque injuſtè denegata fuerit , meritò Judicis ſecularis *negligentia* commiſſa dicetur , ut inſinuat Martha *de Iuriſd. p. 4. Caſ. 146. num. 22.*

Engel in Decretal. Lib. II.

Ad Cauſas *Criminales mixti fori* quod attinet , illæ 75 dicuntur tales , quæ ſunt circa crimina , quorum pœnæ ab utroque jure , tam Canonico , quàm Civili ſtatuuntur. Et quia ad Eccleſiam ſpectat , de quovis peccato cognoſcere , illudque punire , cùm Epiſcopi per Spiritum S. conſtituti ſint , ut *evellant & diſſipent* , *& ædificent , & plantent* , prout in *lib. V. Decretal.* de variis criminibus per Eccleſiam puniendis tractatur & etiam hodie jura *Imperialia* , ſcilicet *Receſſus Imperii* & Conſtitutiones pœnales *Carolinæ* pleraque crimina puniant, licet ea in jure antiquo non ita punita fuerint, ut crimen *Uſurarum & Concubinatus* ; Idcircò videtur dicendum , ſi non omnia, ſaltem pleraq; crimina *de jure* (ſecùs de *Conſuetudine* , de qua Eccleſia ordinariè punitionem criminum inter Laicos commiſſorum relinquit Judici ſeculari) quoad pœnam irrogandam eſſe *mixti fori* . Dico quoad pœnam irrogandam : nam in crimine *hæreſis* & *uſurarum* poteſt quidem etiam pœna à Judice ſeculari ſtatui , ſi crimen notorium ſit , ſi verò quæratur , an articulus , quem aliquis tenet , ſit *hæreticus* , vel an contractus ſit *uſurarius* , hujus rei cognitio *privativè* ad Judicem Eccleſiaſticum pertinebit.

Sed Controverſia eſt , utrum delictum in foro 76 *Eccleſiaſtico* punitum, poſſit iterum puniri in foro *ſeculari?* Utraque ſententia multis DD. calculis ſtabilitur apud Barb. *in c. felicis . 5. de Pœn. in 6. num. 27. & ſeqq.* Nos affirmativam præferimus in delictis atrocioribus , ubi in foro Eccleſiaſtico ſolùm *Excommunicatio* (quæ pœna potiùs *medicinalis* eſt , quàm *vindicativa* , *c. 1. de Sentent. excommun. in 6.*) vel ſimilis nimis levis ad vindictam tanto ſceleri debitam , & terrorem malis hominibus incutiendum imponitur . *c. 2. de Malef. c. felicis . 5. verſ. per hoc quoque . de Pœn. in 6. l. placet . 5. de C. de SS. Eccleſ.* Panorm. *in c. Tuæ . 5. de Procurat. num. 5.* Plura de his cauſis *mixti fori* videri poſſunt apud Martham de *Iuriſd. p. 2.*

---

§. III.

De Cauſa connexa.

S U M M A R I A.

77. *Cauſa connexa non dividenda.*
78. *Qualiter ſit cauſa connexa ratione perſonarum?*
79. *Si plures diverſæ juriſdictionis conveniantur , non eſt opus adire omnium Superiorem.*
80. *Ratione rei quando ſit connexa cauſa?*
81. *Incidens ſpirituale in Cauſa profana debet remitti ad Eccleſiaſticum.*
82. *Ratione generalis actionis qualiter connexa Cauſa ſit?*
83. *De cauſa connexa oportet excipere ante litem conteſtatam.*

VUlgare & receptum eſt Juris brocardicum : 77 *Cauſæ continentiam dividi non debere* , id eſt , *Cauſas connexas* ab uno eodemque Judice ſive ordinario , ſive delegato, Gail. *1. O. 70. n. 3.* cognoſcendas eſſe. *l. nulli . 10. & ibi DD. C. de Iudic.* Habent autem cauſæ inter ſe *connexionem* vel ratione *perſonarum* ,

quæ conveniuntur, vel ratione *rei*, de qua agitur, vel denique ratione *generalis actionis*, quæ intentatur.

78 Ratione *perſonarum* connexum eſt negotium, & apud eundem Judicem expeditur, ſi v. g. inter plures cohæredes vel ſocios actio *familiæ herciſcundæ*, vel *communi dividundo* inſtituatur: ſi plures Correi in obligatione aliqua *individua* conveniantur: ſi ex pluribus tutoribus contra unum, tanquam reliquis non exiſtentibus ſolvendo, agatur, qui petat etiam reliquos conveniri, omnes Contutoras ad eundem Judicem

79 mittendi erunt. *l. 1. & 2. ff. De quibus rebus ad eund. Iudic. eatur*. Ajunt autem Gail. 1. O. 32. n. 3. & Mynſ. *Cent. 1. O. 4.* tali caſu illum Judicem eſſe adeundum, qui reſpectu omnium correorum ſuperior eſt, v. g. Cameram aut Imperatorem. Sed fortaſſis hæc praxis eſt Cameræ, aliàs in Jure communi non fit diſtinctio inter Iudicem ſuperiorem & æqualem, quin potiùs ibi lis terminari debet, ubi vel contra unum ex correis præoccupata eſt. Barth. *in l. præcipimus. 32. C. de appellat.* Schrader. *de feud. p. 10. ſect. 4. num. 75. & 76.*

80 Ratione *rei*, de qua agitur, connexa cauſa eſt, ſi circa eandem rem, de qua litigatur, diverſæ quæſtiones, vel principaliter, vel incidenter moveantur. Ita connexæ ſunt cauſa *poſſeſſionis & proprietatis*, ut coram quo Iudice inſtitutum eſt; *poſſeſſorium*, coram eodem etiam ventilari debeat *petitorium*, *d. l. nulli. C. de Iud. c. 1. de Cauſ. Poſſeſſ. & Prop.* Ita Iudex Eccleſiaſticus, qui judicavit de divortio ex cauſa adulterii; judicare etiam poteſt de reſtitutione & amiſſione dotis, *c. 3. de Donat. inter. vir. & ux.* Similiter qui judicavit de Sponſalibus, eorumque diſſolutione, judicabit etiam de reſtitutione arrarum & donativorum, ac alio *intereſſe* partis.

Verùm hic ſingulariter eſt advertendum, ſi *inci-*

81 *dens* vel *connexum* ſit *ſpirituale*, & cauſa principalis vertatur apud Iudicem *Laicum*, tunc is in cauſa *principali* ſuperſedare debebit, & illud *incidens* ad Iudicem *Eccleſiaſticum* remittere; ut ſi quæratur de hæreditate, & matrimonium, ex quo actor ſe aſſerit filium, negetur ab altera parte fuiſſe *validè* contractum, *c. tuam. 3. de Ord. cognit. c. lator. 5. & c. cauſam quæ. 7. Qui filii ſint legit.* Atque ita etiam in Camera practicari teſtatur Mynſ. *Cent. 2. obſerv. 100.* Si tamen quæſtio *incidens* eſſet *meri facti*, ut ſi petenti hæreditatem opponatur, quòd ſit natus ex concubinatu, vel actori obiiciatur excommunicatio, vel contractus dicatur fuiſſe juratus, his & ſimilibus caſibus etiam Iudex laicus cognoſcere poterit, an matrimonium, inter parentes actoris contractum, excommunicatio lata, aut juratum ſit, abſtrahendo, an *valuerit* matrimonium, excommunicatio, vel juramentum. Bocer. *de Iuriſdict. c. 3. num. 51.*

Ratione *generalis actionis* datur cauſæ continentia,

82 ſi diverſæ res vel cauſæ contineantur omnes ſub una actione generali; puta ſub actione *tutelæ*, *negotiorum geſtorum*, vel *hæreditatis petitione*. Quare *Negotiorum geſtor* conventus ſuper negotio, quod geſſit in hoc loco, debet ibidem etiam reſpondere ſuper eo, quod geſſit in alio: ſic Iudex aditus *per hæreditatis petitionem* in loco, ubi major pars bonorum ſita eſt, cognoſcit etiam de bonis alibi exiſtentibus & ad eandem hæreditatem pertinentibus. Gail. 1. O. 32. n. 5. Menoch. *de Arbit. lib. 2. caſ. 372. num. 10.*

Demùm hic adnotandum eſt, quòd exceptio

83 *cauſæ connexæ non dividendæ* ad inſtar aliarum exceptionum *declinatoriarum* ante *litis conteſtationem* opponi debeat, aliàs ſi omiſſa ſit, valebit proceſſus coram diverſis Iudicibus factus. Gail. *d. l. num. 13.* Mynſ. *Cent. 1. O. 97. V. Illud quoque.*

---

§. IV.

De Cauſa Feudali.

S U M M A R I

84. *Lite orta inter convaſallos Iudex eſt domi-*
ſallus ſit Clericus.
85. *Fallit, ſi non agatur ex lege feudali.*
86. *Dominus & pares poſſunt ut ſuſpecti rec-*
quòd hodie non ſit in uſu Ordinar-
ri adjunctum.
87. *Quis ſit Iudex, ſi unus vaſallus conv-*
ſtu plurium feudorum?
88. *Dominus eſt Iudex, etiamſi neuter e-*
aliud, quàm controverſum feudu-
habeat.
89. *In lite inter dominum & extraneum, vel -*
extraneum judicat Ordinarius.
90. *Item ſi diſputetur, feudum novum ſit, a-*
91. *Sine conſenſu domini non poteſt comp-*
bitros.
92. *In lite inter dominum & vaſallum judican-*
93. *Niſi aliter introductum ſit.*
94. *Dominus & Pares poſſunt cauſas delega-*
95. *Appellatio qualiter in cauſis Feudal-*
patur?

JUdices competentes in cauſis *feudalib-*
Dominus feudi, vel *Ordinarius*, vel *p-*
vel etiam *arbitri*. Quandonam autem ſi-
judicare valeant, commodiſſimè per tr-
ſeu caſus explicari poteſt. Vel enim o-
ter convaſallos ejuſdem Domini; vel int-
& extraneum, ſive Dominum & extra-
donique inter Dominum & vaſallum. P-
verò circa dicenda potiſſimum ad locorum
dinem eſſe attendendum, quia jus feudal
circa *fori competentiam* varium eſt & uſib-
regitur. *arg. text. in pr. & §. 1. de Le-*
dicemus tamen, quæ magis inter D-
ſunt.

Igitur I. ſi lis oriatur *inter duos va-*
dem Domini, ut ſi alter partem feudi p-
alter poſſidet, tunc *Dominus* Judex erit
præterea ſi inter duos de Prohibita feudi alie-
Vid. Bocer. *de Iuriſdict. cap. 3. n. 66.* Etia-
hibitis paribus Curiæ. *Zaſ. de Feud. p. 11.*
Et ſi dominus infans, impubes, furioſus
te captus ſit, de cauſis feudalibus, ſicut
cognitionem ejus ſpectantibus, Tutores
res cognoſcent. Oldrad. *Conſil. 52.* Schra-
p. 10. ſect. 4. num. 54. Neque diſtinguitu-
num vaſallus *Clericus* ſit aut laicus: quia in
dalibus etiam Clericus coram domino feu
laicus ſit, reſpondere debet. *c. verùm.*
tranſmiſſa. 6. h. t.

Sed hæc ita, ſi de *cauſa feudali* ſeu e-
agatur, ſi nimirum de feudi conſtitutione,
tione, vel privatione quæratur, nam
agatur *de re feudali*, ſed *cauſa feudalis* no-
ex lege feudi ut puta, ſi agatur *depoſiti*,
alia ſimili actione, *Ordinarius* rei conve-
erit, ſicut poſt Innoc. *in c. cæterum. 5. de I-*
tradit Vult. *de Feudis. lib. 2. cap. 2. num.*
ibidem &c.

86 Quòd ſi dominus debitè requiſitus juſtitiam adminiſtrare negligat, vel ſuſpectus ſit, ad dominum ſuperiorem feudi, vel ſi non ſit reſpectu ejuſdem feudi ſuperior, ad ordinarium devolutio fiet: Licet enim quidam exiſtiment, dominum & pares Curiæ tanquam ordinarios Judices in cauſis feudalibus recuſari non poſſe, ſed tantùm adjunctos eis dandos eſſe. *arg. auth. ſi vero. C. de Iudic.* nihilominus hac in parte potiùs æquitas Juris Canonici recepta eſt (quæ plerumque in feudis obſervatur, Schrader. *d. ſect. 4. num. 52.*) de quo Jure tam Ordinarius, quàm delegatus poteſt ut ſuſpectus recuſari. *c. cum ſpeciali 61. & ibi DD. de Appell.* Bald. *in c. 1. de Inveſt. in marit. facta*. Schrad. *d. p. 10. ſect. 1. num. 63.* Sicut etiam Beſold. *in Delib. ff. de Iudic. num. 14. & 16. in fin.* teſtatur, hodierna praxi inauditum eſſe, ut ſuſpecto ordinario detur adjunctus, ſed adiri debere ſuperiorem.

87 Quis autem erit Judex, ſi unus vaſallos conveniatur reſpectu plurium feudorum, quæ à diverſis dominis recognoſcit. v. g. alius Agnatus contendat, ſe eſſe defuncto proximiorem, ac ſibi competere ſucceſſionem in iſtis pluribus feudis? Cùm diverſa feuda à diverſis dominis obtenta ſint materia *dividua*, nec una aliqua *generali*, ſed diverſis *particularibus* actionibus petantur, ideò ſingulos dominos iſtorum feudorum

88 adeundos eſſe, docet Schrader. *d. ſect. 4. num. 69.* Illud quoque hic addendum ex eodem Schrad. *d. p. 10. ſect. 2. num 8.* quòd licet multi teneant, non ad dominum ſed ordinarium Jurisdictionem pertinere, ſi uterque ex litigantibus non habeat aliud feudum ſub domino, quàm de quo eſt controverſia: veriùs tamen ſit propter generalitatem text. in *c. 1. §. præterea. ſi inter duos. de Prohib. feud. alien. per. Frid.* quòd indiſtinctè domino Jurisdictio competat, ſive unus tantùm, ſive neuter ex litigantibus aliud feudum, quàm controverſum ſub Domino poſſideat.

89 II. Si lis oriatur *inter vaſallum & extraneum*, vel etiam *inter Dominum & extraneum*, ut quia *extraneus* aut dominium abſolutum, aut ſervitutem, aut aliquid ſimile prætendit, tunc cognitio ad *ordinarium Iudicem* ſpectat. *c. un. de Controv. inter vaſal. & alium.* Quòd ſi ipſe Dominus ſimul ſit ordinarius loci, tunc quia Judex in propria cauſa eſſe non poteſt, ſuperior ejuſdem adiri debebit. Pariter, ſi de re feudali *tanquam feudali* controverſia incidat, *novumne* ſit feudum, an *antiquum*? v. g. ſi dominus feudum tanquam ſibi apertum alteri *de novo* contulerit, & tertius id feudum *antiquum* afferat, ac *jure agnationis* ad ſe pertinere contendat, Judicis *ordinarii* hac de re cognitio erit; vertitur enim hic intereſſe domini, qui non facilè contra *novam inveſtituram* pronunciabit. *c. 1. de inveſt. marit. fact. c. 1. An apud. Iud.*

90 Utrùm autem in jam dictis caſibus, quando ſcilicet *inter convaſallos* vel *inter vaſallos & extraneos* lis oritur, poſſit deſuper in arbitros compromitti, (quod non pauci affirmant apud Schrad. *d. p. 10. ſect. 1. ſub. num. 168.*) ignorante vel etiam invito domino? Negamus cum eodem Schrad. *d. l. n. 166.* Bald. *in c. 1. de his qui feud. dare poſſ.* Roſenth. *de feud. c. 9. memb. 1. concl. 22. num. 9.*

91 III. Demùm ſi controverſia naſcatur *inter dominum & vaſallum*, ſubdiſtinguendum eſt, an agatur ſuper ipſa rei feudalis *proprietate*, ut quia vaſallus negat rem eſſe *feudalem*: vel an agatur ſuper *Iure aliquo accidentali*, ut quia vaſallus negat domino *ſervitia*; vel aliam litem *quatenus* vaſallus inſtituit, ut ſi contra dominum agat *de evictione* feudi, neget ob *feloniam* feudum eſſe commiſſum, &c. *Priori* caſu *Ordinarius* judicabit; *poſteriori* verò *pares curiæ*. Vid. Joan. Koppen *Iuris feud. O. 10.* Vult. *d. c. 2. n. 24.* Dicuntur autem *pares curiæ* reliqui vaſalli, qui ab eodem Domino Feuda tenent, iique juramentum *de rectè judicando* præſtabunt, niſi

Engel in Decretal. Lib. II.

idipſum juramentum ab initio una cum juramento *fidelitatis* præſtiterint. Vult. *d. l. n. 22.*

Quòd ſi *pares Curiæ* Dominus non habeat, tunc vel apud Judicem *Ordinarium*, vel apud *arbitros* communiter electos res terminabitur. Item etiam actio illa *perſonalis*, qua agitur ex *ſtipulatu* de feudo quidem promiſſo, ſed nondum tradito, coram *Ordinario* ventilanda erit: quia ante *Inveſtituram* actor necdum vaſallus dicendus eſt, adeoque *pares Curiæ* non habere cenſetur. *Gl. in d. c. 1. de inveſt. in marit. fact.* Bocer. *d. c. 3. nu. 58.* Vult. *d. l. num. 36.* 92

Non tamen requiritur, ut omnes *pares curiæ* ſimul judicent, ſed ii, quos dominus & vaſallus ad judicandum elegerint, nam dominus quoſdam eliget, & vaſallus quoſdam. *c. un. de Controv. feudi apud pares term.* Neque etiam requiritur, ut *pares* judicaturi ſint eiuſdem qualitatis cum vaſallo litigante, ſcil. ut Comitem tantùm alii comites judicent, ſed etiam inferioris conditionis admittuntur: quia hac in parte Jura feudalia nullam faciunt diſtinctionem. Innoc. & Panorm. *& alii in c. cæterum. 5. de Iudic.*

Conſuetudine verò, pacto inveſtituræ, vel Statuto particulari introduci poſſe, ut in controverſiis feudalibus non *pares Curiæ*, ſed *Ordinarius* vel alius judicet, vix eſt dubitandum. Zaſ. *p. 11. n. 10.* Schrad. *d. p. 10. ſect. 2. n. 44.* atque ita inter Electorem Moguntinum & vaſallum cognoſcere Curiam provincialem Moguntinenſem, refert Vult. *d. c. 2. n. 41.* 93

Præterea notabile eſt, quòd *Dominus & pares Curiæ* ſint *Iudices ordinarii*, ac proinde cauſas feudales delegare poſſint. Imò etiam *Dominus* ad cauſas omnes feudales in ſua Curia emergentes *Vicarium* rectè conſtituit, quod in principatibus Germaniæ uſitatum eſt, ut Conſiliarii principum, tanquam eorundem *Vicarii*, tam in *allodialibus*, quàm *feudalibus* Judicium exerceant, prout hæc ad longum proſequitur Schrad. *d. p. 10. ſect. 4.* 94

Appellatio denique in cauſis feudalibus rectè interponitur gradatim *ad Superiorem feudi dominum*, vel ſi nullus ſit alius eiuſdem feudi Dominus, *ad Ordinarium. §. Sancimus. & ibi DD. Quo temp. miles.* Ita ſi Epiſcopus vel alius Prælatus Eccleſiæ de terris, quas ab imperio in feudum tenet, alium ſubinfeudaverit, ab eo in controverſia feudali ad Imperatorem, tanquam *ſuperiorem feudi dominum* appellabitur, Vult. *d. lib. 2. c. 3. n. 4. & 5. Mynſ. Cent. 5. O. 5.* Martha. *de Iuriſd. p. 4. Caſ. 198.* 95

---

§. V.

Quis ſit Judex, ſi de ipſa fori competentia quæratur.

SUMMARIA.

96. *Quilibet Iudex de fori ſui competentia poteſt cognoſcere.*
97. *Limitatur ſi agatur etiam de Intereſſe pecuniario Iudicis.*
98. *Quid agendum, ſi Iudex contra Ius commune, vel privilegium partis Iuriſdictionem exerceat?*

PRo Regula paſſim tradunt DD. quòd quilibet Judex ſive ordinarius ſive delegatus cognoſcere poſſit, *an ſua ſit Iuriſdictio, l. ſi quis ex aliena. 5. ff. de Iudic. l. 2. ff. Si quis in jus voc. & c. ſuper literis. 20. de Reſcript.* & ſi cognoverit *ſuam* eſſe, eandem valeat mandatis pœnalibus contra non obtemperantes de- 96

ſendere . *d. l. 2. & l. unica ff. Si quis Ius dic. non obtemp.* Idque non tantùm ſi *ad inſtantiam partis*, ſed etiam *ex officio* procedatur . Panorm. *in d. c. ſuper literis ſub num.* 10. *V nunquid Iudex* . Hinc eſt , quòd *in cap. de Pœnis. in 6.* concedatur Archi-Epiſcopis exercentibus Juriſdictionem in provinciis ſuis , ut poſſint injurias notorias ſibi aut Nuntiis ſuir illatas ipſi punire , idemque extendit Gail. 1. O. 39. ad quemlibet Judicem , ut punire poſſit injuriam *notoriam* ſibi tanquam Judici illatam.

Verùm cùm ex adverſo ſit Regula , *neminem in propria cauſa eſſe Iudicem* , *l. un. C. ne quis in ſua cauſ. iudic.* ideò neceſſe eſt , priorem Regulam declarare , ut tantummodo locum habeat circa Juriſdictionem in cauſis particularibus , in quibus cognoſcendis plus oneris , quàm commodi percipi-
97 tur . Si verò agatur de alio *pecuniario intereſſe* Judicis , vel *de totali fundamento Iuriſdictionis* , ut ſi quæratur , an certum territorium , vel diſtrictus ad Juriſdictionem Judicis pertineat ? (Quid ſit de controverſia *Exemptionis* , vid. Panorm. *d. num.* 10. *& in cap. venerabili . 24. in 3. & 4. de cenſ.* Chokier. *de Iuriſdict. Ord. in Exempt. part. 2. quæſt.* 12. text. & DD. *in cap. cum perſonæ . 7. de Privil. in 6.*) præſertim ſi inter duos Judices litigium ſit , & ita uterque non tam *Iudicis* , quam *partis* vices obeat : item ſi de magno honore Judicis agatur , ut quia dicitur excommunicatus , infamis , vel aliàs ſuſpectus &c. nec injuria *notoria* ſit ; his & ſimilibus caſibus , in quibus magna affectio Judicis eſt erga cauſam , procedet poſterior *Regula* : *neminem eſſe Iudicem in cauſa propria* . Vid. Panorm. *d. l.* Martha *part. 2. cap. 4.*

98 Sed quid remedii , ſi Judex vel contra Jus commune , vel Privilegium partis Juritdictionem exerceat ? ℞. Si exercitium Iuriſdictionis vel citatio facta ſi contra jur commune *notorium & regulare* , vel contra Privilegium *clauſum in iure* (quale eſt Clericorum *cap. ſi diligenti 12. hoc tit.* & Studioſorum , *auth. habit. C. Ne filius pro Patre.*) non teneri citatum obtemperare vel comparere . *l. fin. ff. de Iuriſd.* Si verò citatio facta ſit adverſus Privilegium ſpecialiter impetratum , vel exceptionem partis , quæ in *iure dubio* , vel *in facto* conſiſtat (ut ſi negetur *contractus* in loco actionis inſtitutæ initùs eſſe , &c.) econtra autem Iuriſdictio Iudicir erga citatum in Iure communi fundetur , tenebitur citatus eatenus comparere , ut privilegium ſuum exhibeat , & exceptionem *declinatoriam feri* proponat , *d. cap. cum perſonæ . de Priv. in 6. l. ſi quis ex aliena . 5. ff. de Iudic.* Quòd ſi Iudex nolit acquieſcere (ut quia exceptionem reputat inſufficientem , vel ipſe in poſſeſſione Iuriſdictionis eſt) pars autem æſtimet ſe gravatam , dabitur recurſur ad proprium Iudicem , ut ſuam Iuriſdictionem adverſus alterum incompetentem defendat , vel *dabitur provocatio* ad Superiorem , & nonnunquam etiam (maximè in priori caſu) actio *iniuriarum* contra turbantem alienam Iuriſdictionem , vel illegitimè incarcerantem . *l. nec Magiſtratibus . 32. ff. de Injuriis*, *c.* Bocer *de Iuriſd. cap. 10. num. 5.* Mynſ. *Cent. 5. O. 69. in fin.*

TITULUS II

De Libelli oblatione

SUMMARIA

1. *Libellus quid ſit , & quibus partibus c*
2. *Medium petendi duplex , ſcilicet cauſa remota.*
3. *In actione perſonali non ſufficit exprimere ximam ; benè tamen remotam : in r exprimere proximam.*
4. *Nomen actionis non eſt neceſſariò expri*
5. *Differentia ratione concluſionis inter a lem criminalem.*
6. *Clauſula concluſioni libelli civilis adiici* per his omnibus peto , &c. *eiuſq*
7. *Quid operetur clauſula* : Salvo Iure &c.
8. *Poſt litem conteſtatam libellus mutari n*
9. *Citatio quid ſit : Dividitur in verbale lem.*
10. *An cum citatione libellus actoris reo ſ tendus?*
11. *Quid ſi citatus domi non ſit.*
12. *De citatione facta nuncio aſſerenti cre citatus ſit perſona , valde fide dign iuramento neget.*
13. *Realis citatio regulariter in criminalibus do etiam in civilibus locum habet.*
14. *In criminalibus quoque capturam debet cauſæ quædam cognitio.*
15. *Edictalis citatio quid ſit , & quando*

POſtquam actor ſatis perſpectum habe quo judice cum adverſatio ſuo litiga cogitare debet , qua rationn actionem ſua re & proponere velit . Neceſſe proinde bellum ſeu ſcripturam conficiat , cui ſuam inſerat , ut Judex & Reus de qua ſe informentur . Quia autem poſt libelli c ſtatim ſequitur citatio Rei , ſolet etiam h citatione tractari . Quare & nos eandem duobus §. expſicabimus.

---

§. I.

De Libello ejuſque requiſit

LIbellus , ut jam inſinuavi , nihil eſt ali ſcriptura actoris petitionem eiuſque c tinens. Conſtruitur ex tribus partibus , vi ratione facti , medio concludendi , & ipſa ne . Inprimis igitur ponatur in præfatione n cis, & eius titulus competens , poſtea narre cum circumſtantiis neceſſariis , ut tam quàm cauſa petendi ſeu medium conclud & ſufficienter colligi poſſint , & tanden concluſio , per quam rogetur iudex , ut re quod petitur , condemnet . Porrò *medium* ſeu *cauſæ petendi* in omni actione eſt du *xima* & *remota* . In actione perſonali *proxi* gatio , *remota* contractus , ex quo illa obligat in actione autem reali *cauſa petendi prox* minium , remota ille titulus vel modus , dominium tranſlatum eſt . In actione

Digitized by Google

ſufficit exprimere cauſam remotam, nimirùm contra-
ctum, & hoc ipſo ſatis exprimitur de obligatione, e.
g. dicendo: *peto à Titio centum, quos mihi debet ex con-
tractu mutui &c.* non tamen ſufficeret exprimere ſolam
cauſam proximam, e. g. *peto à Titio centum ad quos mi-
hi obligatus eſt*, nam hoc modo libellus eſſet nimis ge-
neralis & incertus, nec reus deliberare poſſet, an ce-
dere vel contendere vellet. In actione autem reali ſe-
cundùm communem opinionem ſufficit allegare cau-
ſam proximam videlicet dominium, e. g. *peto domum
4 mihi reſtitui, quæ mea eſt jure dominii*. Gloſſ. *in cap. 2.
h. t. & in l. 1. in verbo, ut proinde ff. de Edendo*. Nomen
verò *actionis* in ſpecie, quam actor inſtituit, exprimen-
dum non eſſe præſertim de Jure Canonico, magis re-
ceptum eſt, dummodo aliàs ſatis appareat, quidnam
peratur. Textus & Pan. *in c. dilecti. 6. de Iudiciis*. And.
Gail. *Lib. 1. obſerv. 61.*

5 Circa concluſionem diſtinguendum inter libel-
lum civilem & criminalem; etenim ſi inſtituatur actio
civilis, omnino in concluſione deſignari debet, quid
& quantum actor petat, ſi autem inſtituatur actio vel
accuſatio criminalis ad vindictam publicam, nulla ſit
in libello concluſio, ſed ſola tantùm facti ſpecies nar-
ratur, eò quòd in criminalibus lex ipſa concludat, quæ
certam delictis pœnam determinavit, nec ſit in po-
teſtate accuſatoris aliquid de illa pœna remittere.

6 Concluſioni libelli civilis plerumque clauſula ſa-
lutaris (ut vocant) ſolet adiici ſub hac vel ſimili for-
ma: *Super his omnibus peto mihi jus & juſtitiam adminiſtra-
ri omni meliori modo & forma, qua de jure, ſtatuto, vel
conſuetudine fieri poteſt*. Hujus clauſulæ eum eſſe effe-
ctum communiter ſentiunt, quòd per illam actor cen-
ſeatur omne ſuum jus in judicium deduxiſſe, etſi de
omnibus & ſingulis non fecerit expreſſam mentionem.
Quare ſi actor rem ſimpliciter ſibi petierit reſtitui, ni-
hil dicendo de fructibus & expenſis, judex ſecundùm
multorum ſententiam non tenetur reum in reſtitutio-
nem fructuum & expenſarum condemnare; tenebitur
tamen ſi per aliquam clauſulam ſalutarem ſuper omni-
bus aliis ipſius officium ſit imploratum. Gail. *dict. loco.
7 num. 12.* Item ſoletà nonnullis etiam hæc clauſula ap-
poni; *ſalvo jure addendi, minuendi, corrigendi &c.* Ve-
rùm ea ultra jus commune nihil videtur operari; nam
illa, quæ in libello propoſita ſunt, etiam ſine hac clau-
ſula vel penitus tolli vel mutari poſſunt ante litis conte-
ſtationem, refuſis tamen expenſis, ſi quas intuitu hu-
8 jus mutationis reus feciſſe comprobetur. *l. 3. C. de
Edendo. §. fin. minus. 34. Inſtit. de Actionibus*. Sed poſt
litem conteſtatam etiam conſentiente reo nihil amplius
mutari poteſt, ut ſi actor vellet genus actionis mutare,
qui v. g. priùs egit quanti minoris, jam vellet agere
redhibitoria, ne aliàs ſolemnitas judiciorum potiùs ar-
bitrio partium, quàm publica authoritate conſtare dici
debeat. *l. non poteſt. 23. ff. de Iudiciis*. Gloſs. *in c. de
cauſis. 4. in conſenſu. de Officio delegati*. Vid. text. &
DD. *in l. edita. 3. C. de Edend.*

---

§. II.

De Citatione.

9 Libellus juxta dictam informationem compoſitus ab
actore vel ejus Advocato aut ejus Procuratore Ju-
dici offerendus eſt, qui cùm viderit eſſe aptum, & con-
tinere juſtam petitionis cauſam, ſtatim citationem rei
conventi decernit. *Citatio* autem eſt actus legitimus,
quo quis mandato judicis juris experiundi cauſam in ju-
dicium vocatur.

Dividitur in *verbalem, realem & edictalem*. *Ver-
balis* citatio dicitur, quando judex apparitorem, nun-
tium vel pedellum ad reum mittit, eique oretenus in
ſcriptis ſignificari facit, ut ad certum diem in judicio
comparear. Diſputant quidem DD. an una cum cita-
tione debeat judex libellum actoris reo tranſmittere, 10
vel an ſufficiat, tantùm ipſam cauſam litis in genere
citationi inſerere? Plerique ſolius cauſæ expreſſionem
ſufficere cenſent cum Panorm. *in c. præterea. 2. de Di-
lat.* & Bartol. *in auth. offeratur. C. de Litis conteſtatione,
num. 3*: Sed rectiùs cujuſcunque curiæ ſtylus attenden-
dus erit, imò providè & circumſpectè facturum judi-
cem opinor, qui una cum citatione libellum tranſmi-
ſerit; nam hæc erit acceleratio litis, cùm tali caſu in-
duciæ deliberatoriæ non ſint reo ulteriùs concedendæ,
ſed comparens ſtatim reſpondere debeat, per text. *in
d. c. præterea*, & deinde inducetur litis pendentia, quę
operabitur effectum, ut lite pendente nihil innovan-
dum ſit, de quo effectui infra ſpeciali tit. plura dice-
mus. Gloſs. *in Clement. 2. in Verbo. plend. Ut lite pen- 11
dente &c.*

Cæterùm hæc citatio fieri ſolet ad domum ſolitæ
habitationis ipſius Rei, & ſi citatus ſe occultet, vel
certè ipſe, aut ejus familia citationem recipere nolit,
poterit nuntius citationem vel portæ domus affigere,
vel in ipſa domo quoquo modo deponere, & talis cita-
tio arctabit perinde citatum ac ſi propriis manibus acce-
ptaſſet, quia affectata ignorantia habetur pro ſcientia,
Clem. 1. de Iudiciis. l. 4. §. totius. 6. ff. de Damno infecto. 12
Nuntio autem vel viatori dicenti ſe citationem feciſſe,
creditur propter juramentum, quo circa fidelem exe-
cutionem ſui officii judicio adſtringitur. Notat tamen
Abbas *in c. cum parati. 19. de Appellat.* quòd ſi citatus
etiam perſona ſpectabilis & fide digna eſſet, juramen-
toque aſſereret, nunquam ſibi citationem factam eſſe
illi magis, quàm nuntio credendum foret.

Realis citatio eſt, qua perſonæ propter delictum, 13
æs, alienum, aut aliam juſtam cauſam apprehendun-
tur & arreſtantur. Hæc citatio quamvis regulariter in
criminalibus procedat, tamen quandoque in civilibus
etiam locum habet, ſi vel reus in comparendo nimis
contumax, vel de fuga ſuſpectus ſit, nam debitorem
de fuga ſuſpectum poſſe etiam per ipſum creditorem
apprehendi ex judici tradi, textus eſt *in l. ait prætor. 10.
§. ſi debitorem. 16. ff. Quæ in fraudem creditorum*. Dum-
modò creditum liquidum & contractum eo tempore,
quo debitor adhuc ſit locuples & integræ fidei, ne ali-
quid poſſit imputari creditori, quòd cum minus ido-
neo contraxit. Videatur Gail. *Lib. 2. obſerv. 44.*

Huc pertinet utilis quæſtio, utrum judex in cau-
ſis criminalibus indiſtinctè poſſit reum ſtatim citare rea-
liter, & ita incipere à captura? ℞. Ex Mynſing. *Cent.
5. obſerv. 6.* magis eſſe receptam ſententiam capturam 14
ſeu incarcerationem non niſi præmiſſa cauſę cognitio-
ne faciendam eſſe, in qua judex conſiderare debet, an
crimen tam atrox ſit, ut probabiliter dubitetur, ne
reus metu pœnæ auffugiat; item an perſonæ dignitas
non obſtet reali citationi, an pœna tantùm pecuniaria
ſit, ad quam ſolvendam reus ſufficientes habeat facul-
tates, per text. notab. *in l. 1. ff. de Cuſtodia & exhibitione
reorum*.

Edictalis citatio dicitur, quæ ſit per publicum edi- 15
ctum in aliquo loco publico affixum, quæ tamen non
indiſtinctè pro libitu Judicis, ſed certis tantùm caſibus
fieri permittitur, qui ſub hac generali regula compre-
henduntur; *quando reus aliter citari non poteſt*. Unde ſi
reus latitet, ſi vagabundus, ſi contradictores ſint incer-
ti, ut in ſubhaſtatione vel inventatione bonorum
defuncti, ad hunc citandi modum deveniendum
erit.

Sed

Sed quanto tempore tale edictum affixum eſſe debebit? ℞. Hoc pendere ex arbitrio judicis, quia æſtimabit, utrùm hęc publica citatio veriſimiliter in citati notitiam perveoerit, quare ut faciliùs divulgetur, & io notitiam veniat, noo in uno loco tantùm, ſed ad minùs duobus vel tribus locis edictum affigeodum erit.

TITULUS IV.

De Mutuis petitionibus.

SUMMARIA.

1. *Reconventio coram eodem iudice quare introducta? & eius effectus.*
2. *In cauſis criminalibus & executivis non datur reconventio.*
3. *Nec in cauſa appellationis, vel ſpolii.*
4. *Excommunicatus reconvenire non poteſt.*
5. *Reconventio non datur, ſi cauſa ſit talis, in qua iudex non poteſt cognoſcere.*
6. *An clericus agens contra Laicum in foro ſæculari poſſit reconveniri?*
7. *Reconventio durante eadem lite ſemper proponi poteſt.*
8. *Cauſa conventionis & reconventionis ſimul tractandæ & terminandæ ſunt, niſi de una priùs liqueat, quàm de altera.*

CONtingit aliquando, quòd reus citans io judicio compareat, & ipſe quoque actionem aliquam viciſſim contra actorem & libellum proponat, eundemque ſuper alia cauſa conveniat, ideò poſt ſuperiorem titulum de *Libelli oblatione* ſequitur iſte de *Mutuis petitonibus*, ſive quod idem eſt, de mutuis Reconventio-
1 nibus. Reconventio tam coram Ordinario, quàm Delegato judice propooi debet, & quidem lite pendeote prohibetur reus actorem coram alio judice convenire, ne coram diverſis judicibus eodem tempore agatur. *cap. fin. X. & c. diſpendia 3. de Reſcriptis in 6. l. ſi idem 11. §. ſedet ſi mutuæ 1. ff. de Iurisd.* Quòd ſi verò actor nolit reſpondere libello rei in cauſa reconventionis, oon tenebitur reus etiam, actori ipſi in ſua cauſa reſpondere. *c. 1. & 2. h. t.* Non tamen in omnibus cauſis admit-
2 titur reconventio, ſunt enim quædam exceptæ. Ut I. non habet locum reconventio in cauſa criminali, quia non relatione criminum ſed ionocentia reus purgari debet. *c. 1. & 2. cauſa 3. q. 11. l. is, qui 4. ff. de Iudiciis publicis*. II. in cauſis executivis, quæ ſcilicet habent paratam executionem, ut in debitis confeſſionatis &
3 depoſito. *l. penult. Cod. Depoſiti*. III. io cauſa appellationis, *l. 1. ff. Eum qui appellaverit in Provincia defendi.* IV. in cauſa ſpolii propter privilegium ſpoliati, ex quo ante omnia reſtituendus eſt, *c. ſuper ſpoliatione 4. de Ordin. cognition.* V. Excommuoicatus quamvis conveniri
4 poſſit, ipſe tamen actorem reconvenire non poteſt; quia reconventio non defenſio, ſed oova actio & impugnatio eſt, *c. cum inter 5. de Except.* VI. Denique non
5 admittitur reconventio, ſi judex ſuper cauſa reconventioois cognoſcere non poſſit, quia fortè eſt ſpiritualis, aut indeclinabiliter ad aliud forum pertineos. Honor. *h. t.*
6 Inſignis eſt controverſia, an Clericus agens contra Laicum in foro ſæculari, poſſit à Laico in eodem foro ſaltem in cauſis civilibus reconveniri? Pro oegativa facit, quòd reconventio ſit ſecunda con
cut ergo Clericus non poteſt conveoiri co
Laico, ita nec reconveniri. Deinde quòd
ventione fiat Judex competens, qui cætero
ctu actoris competens oon eſſet, ſit ex jure
nis, eò quòd propter ſuum commodum cen
in ipſum conſentire; ut duæ actiones coram
dice & eadem facilitate, ac iiſdem propè e
pediantur; hæc autem ratio in Clerico ha
non poteſt, quia Clericus iurisdictionem J
in ſe prorogare nullatenus valet. *c. ſi dilige
Foro compet.* Econtra pro affirmativa adduc
generalis, quòd actor nulla incompetentis
tione ſe tueri poſſit, quò minùs coram eod
in cauſa reconveotioois reſpondere debeat.
*pinianus. 14. Cod. de Sent. omnium iudicum.
non cogitur. 22. ff. Iudiciis*, à qua regula Cle
re Canonico exceptus non reperitur. Hæc
ferè ab una quàm altera parte habet Patrono
cius in *capit. etſi Clerici. 4. num. 155.*
cenſeat indigere Pontificis deciſiooe. E
ante omnia puto, ad conſuetudinem lo
tendendum eſſe cum Panorm. *in capit.*
Decio *dict. l. num. 156.* Ubi verò aliq
tudo probari non poſſet, exiſtimo ſent
firmativam eſſe receptiorem, ooo obſtat
rio argumento, quò Clericus jurisdictio
cis Laici prorogare oon valeat; oam hæ
tio non eſt voluntaria & deſcendens
pacto Clerici, ſed eſt neceſſaria & pro
authoritate legis, quæ Judici in cauſa
tionis tribuit jurisdictionem in actorem,
ſan aliàs non haberet. Illa etiam ratio
conveotio ſit ſecunda conventio & prop
non conveniri, nec reconveniri poſſit,
rum probat: nam exinde ſequeretur,
verſaliter actor, qui eſſet alterius fori n
illo judicio, quod inchoavit, reconveni
quod falſum eſſe nemo dubitat. Videat
t. §. 1. num. 3. Zoeſ. *eod. tit. num. 4.* M
Iurisd. p. 4. cent. 2. caſu 107.

Reconventio non tantùm ante vel
poſt litem conteſtatam, ſed etiam ex p
ſenteotia quandocuoque, durante eode
ſcilicet ante ſententiam proponi poteſt
cap. ſtipendia 5. reus quoque de Reſcript. in
liter dicitur, dari recooventionem dura
judicio, & in *Novel. 96. C. illud 2.* dicitu
mum reconventionem moveri poſſe coram a
ſiprior lis finem acceperit. Vall. *d. l. h. tit. §.*
tor *de Reconvent. 5.* Cæterùm cauſæ conven
conventionis & ſimul tractaodæ una ſente
nandæ ſunt, cum prærogativa tamen a
cauſæ conventionis. *cap. 1. h. t. l. 1. C
tar.* Quod eſt verum, ſi de utraque ca
liqueat; ſi autem priùs liqueat de un
altera, judex poterit pronuntiare, de
qua liquet & ſi ab ea contigerit appella
rit interim procedere in altera, quia ſu
cauſæ. Joann. Honor. *h. t. n. 5.*

TITULUS V.

De Litis Conteſtatione.

SUMMARIA.

1. *Quid ſit & quomodò fiat litis conteſtatio?*
2. *Non fit litis conteſtatio, ſi proteſtatio in contrarium addatur: quod limitatur in n. 3.*
3. *Omiſſa litis conteſtatione proceſſus non valeat niſi in judicio ſummario.*
4. *Litis conteſtatio inducit quaſi contractum inter litigantes.*
5. *Item perpetuat actiones, interrumpit præſcriptionem &c.*

1 L*itis conteſtatio* nihil eſt aliud, quàm declaratio voluntatis litigantium, qua declarant & profitentur, ſe ſuper cauſa controverſa utrumque in judicio litigare velle. Vel brevius ita deſcribi poteſt, quòd ſit, judicii conſtitutio facta affirmatione unius & contradictione alterius.

Litem conteſtari dicitur tam actor, quàm reus; actor quidem affirmativè, proponendo ſuam petitionem, reus verò negativè eidam contradicendo, Gail. *lib. 1. Obſ. 73. num. 1. & 2.* Quod ſi reus affirmativè reſpondeat & fateatur ſe debere, quod petit actor, nulla eſt litis conteſtatio; vel enim perſeverat in illa confeſſione, & nulla eſt lis inter conſentientes, ac conſequenter etiam nulla eſt litis conteſtatio; vel opponit aliquam exceptionem, e. g. dicendo centum, quos petis ex cauſa mutui accepi quidem, ſed jam ſolvi, vel reciprocè debes mihi ex alia cauſa centum, & tali caſu tantùm fiet litis conteſtatio, ſi actor ſolutionem, vel reciprocum debitum negaverit, unde per talem exceptionem affirmativam quodammodo fit actor; quia ipſi incumbit onus probandi ſuam exceptionem.

2 Sed quid ſi reus proteſtetur, quòd per ſuam reſponſionem nolit litem conteſtari, an ſi ſimpliciter neget intentionem actoris, nihilominus cenſeatur lis eſſe conteſtata? R. quamvis aliàs proteſtatio actui contraria non relevet, tamen communis eſt ſententia, quòd in hoc caſu conſervet jus proteſtantis, & impediat litis conteſtationem. Hujus ratio reddi poteſt, ne tam prompti ſimus ad litem inſtaurandam; idque tunc ſaltem procedet, ſi reus adferat rationabilem aliquam cauſam, cur hic & nunc litem conteſtari nolit, ut quia licet forſan certus non ſit de indebito, eſt tamen in firma opinione, &c. cupit tamen adhuc apud ſe & alios de veritate, & ſcripturis probatoriis indagare.

3 Sin autem appareret, quòd reus per ſuas inutiles proteſtatione tantùm tergiverſaretur, poſſet illum judex rejectis proteſtationibus ad litem conteſtandam cogere. Mynſing. *Cent. 3. Obſ. 39.* Bal. *in L. 1. C. h. t.*

4 Porrò *litis conteſtatio* primum fundamentum & angularis lapis dicitur judicii, ita ut ea omiſſa de rigore Juris vitietur proceſſus & ſententia ſecuta. *c. an. h. t. L. 1. & auth. offeratur, C. eod.* attamen iſtum rigorem non attendi in ſummariis judiciis, dummodo aliunde de meritis cauſæ conſtet, textus eſt *in Clement. 2. de Verborum ſignif.*

5 Effectus litis conteſtatæ, quin in aliis juris locis ſparſim referuntur, & fuſiùs explicantur, breviter ſunt iſti.

I. Quòd per litis conteſtationem cenſeatur aliquis quaſi contractus initus inter litigantes, ita ut non ſolùm inducatur obligatio de *judicio ſiſti & judicatum ſolvendo*, ſed etiam, ut tametſi actor forenſis ſeu alienigena ſit, nihilominus ſeſe accomodare debeat ſecundùm ſtatuta illius loci, in quo litigat: quia propter quaſi contractum litis conteſtatæ cenſetur aliquo modo eſſe de illius loci foro & juriſdictione. II. *Litis conteſta-* 6
tio actiones temporales facit perpetuas, & durare uſque ad 40. annos. *L. fin. C. de Præſcript. 30. annor.* III. Actiones pœnales ſeu ex delicto competentes facit tranſire contra heredes delinquentis, utpote qui poſt litem conteſtatam non tam ex delicto defuncti, quàm ex qua- 4
ſi contractu litis conteſtatæ conveniri intelliguntur. §. 1. *Inſtit. de Perpet. & temp. action.* IV. Conſtituit adverſarium in mala fide, atque interrumpit præſcriptionem. V. Facit procuratorem dominum litis & ſine cauſæ cognitione non revocabilem. IV. I. Denique per ſupradicta impedit libelli mutationem.

TITULUS VI.

Ut lite non conteſtata non procedatur ad teſtium receptionem, vel ad Sententiam definitivam.

SUMMARIA.

1. *Limitatur regula hujus Tit. in cauſa contumaciæ.*
2. *Item in cauſis electionum, proviſionum, & matrimonii, ac proceſſus inquiſitionis.*
3. *Similiter quando eſt periculum, ne teſtimonii facultas pereat: & infra num. 6.*
4. *Quid ſi teſtes antea examinati adhuc ſuper ſint poſt litem conteſtatam?*
5. *In criminalibus non recipiuntur teſtes ante judicium, niſi ad probandam rei innocentiam.*
6. *Receptio teſtium ad perpetuam rei memoriam quare concedatur reo magis, quàm actori?*
7. *Quid requiratur in tali receptione teſtium?*

P**Er hanc Rubricam firmatur, quòd in præcedenti** 1
tit. diximus, litis conteſtationem eſſe principium & fundamentum judicii, quo omiſſo reliqui actus judiciales non rectè celebrantur, & præterea traditur regula, ut ante litis conteſtationem non fiat receptio aut examinatio teſtium; & multò magis, ne ſententia feratur.

Verùm ſicut nulla regula eſt ſine exceptione, ita etiam iſta plures notabiles habet limitationes: nam fallit I. ſi reus fuerit contumax & legitimè citatus comparere nolit; tunc enim ante litem conteſtatam excommunicari, vel immiſſio in ejus bona fieri poterit, prout in *Tit. de Dolo & contumacia* magis explicatur.

Fallit II. ſi agatur de valore electionis, vel provi- 2
ſionis, aut matrimonii carnalis, & reus contumax ſit: nam tunc non tantùm cenſura in ipſum ferri poteſt, ſed etiam teſtes recipi, & ſi de cauſa liqueat, ad ſententiam definitivam procedi; quia propter diſpendium Eccleſiarum & periculum incontinentiæ in ſimilibus caſibus grave eſt judicium proferre. *cap. quoniam. 5. §. porrò h. t.*

III. In proceſſu inquiſitionis recipiuntur teſtes & exa-

Digitized by Google

examinantur nulla attenta litis conteſtatione. *d. c. quo-*
3 *niam §. ſunt & alii.* IV. ſi actor timeat, ne inter moras judicii probationis copia ſibi ſubtrahatur, puta quia teſtes ſunt ſenes, valetudinarii, aut in alias fortè Provincias profecturi, &c. poterit petere ut tales teſtes etiam ante litem conteſtatam, imò antè actionem inſtitutam à Judice, vel ejus Commiſſario examinentur; ſed neceſſe habebit, ut receptis ita teſtibus vel intra annum actionem inſtituat, vel reo factam receptionem denuntiet, ne ipſi reo facultas opponendi contra teſtes adimatur, alioquin receptio teſtium facta nihil valebit. *d. c. quoniam in Princip.*

4 Quid autem dicendum, ſi teſtes examinati adhuc vivant eo tempore, quo deberent adhuc actualiter in judicio produci, an requiratur perſonalis eorum productio vel ſufficiat exhibere eorum depoſitiones ante factas? Requiri perſonalem productionem, ſi reus deſideret, docet Zoeſ. *h. t. num. 4. per c. præſentata. 50. de Teſtib. & l. fin. C. eod. tit.* Ubi teſtes per arbitrium recepti de novo ſunt examinandi.

5 Cæterùm prædicta locum habent in Civilibus cauſis, non verò in criminalibus criminaliter intentatis, in quibus non recipiuntur teſtes pro futura accuſatione, niſi ſolùm ex perſona rei ad probandam ipſius innocentiam: nam in criminalibus requiruntur probationes liquidæ, præſentes & ſtrictæ juxta *L. fin. C. de Probat.* & melius eſt nocentem dimittere, quàm innocentem punire. *L. abſentem. 5. ff. de Pœnis.* Gloſſ. & Panorm. *in c.*
6 *veritatis. 8. de Dolo & Contumacia.* V. Is quoque, qui timet litem ſibi movendam, adeóque futurus reus, poteſt curare examinari teſtes *ad perpetuam rei memoriam*, & futuram ſui defenſionem non tantùm illos, in quibus eſt periculum mortis aut abſentiæ, ſed etiam quoſcunque, & in hoc plus eſt conceſſum reo, quàm actori; quia non eſt in rei poteſtate, quando conveniatur, ſicut eſt in actoris, quando agere velit. Quod ſi
7 autem reus hoc modo cupiat teſtes recipi debet id denunciare iis, quos putat aliquam prætenſionem habituros, ut videant teſtes jurare, & poſſint proponere ſua interrogatoria, ſi velint; demum poterit petere, ut ſuper dictis teſtium ad perpetuam rei memoriam publicum inſtrumentum per Notarium conficiatur, quod ſuo tempore in judicio proferri valeat, ſicut text. eſt, & ibi latè agunt Interpretes *in cap. ſignificavit. 41. de Teſtibus.* Videatur Mynſing. *Cent. 4. Obſ. 71. & ſeq.*

TITULUS VII.

De Juramento Calumniæ.

SUMMARIA.

1. *Quid ſit & quæ contineat hoc juramentum?*
2. *Tam actor quàm reus id præſtare debent, etiam Procurator. Et quid ſi recuſent?*
3. *Iuramentum Calumniæ tacitè remitti poteſt, non expreſsè: & quæ ratio differentiæ?*
4. *Etiam Clerici ad id tenentur.*
5. *Hodie præſtatur etiam in cauſis ſpiritualibus.*
6. *Quomodò differat à juramento malitiæ & de veritate dicenda.*
7. *Iuramentum de veritate dicenda quando ſoleat præſtari?*

Poſt litem conteſtatam ſolent partes *iuramentum Calumniæ* à ſe invicem exigere; & dicitur il- 1
lud, quo jurant, quòd ſine animo calumniandi credentes ſe habere juſtam cauſam litigare velint.

Continet hoc juramentum tres principales ar- 2
ticulos: I. quòd litem movendi aut contradicendi juſtam cauſam ſe habere putent litigantes. II. quòd nullam exigant probationem calumnioſam protrahendæ litis ergo. III. quòd nihil promiſerint, dederint, daturi vel promiſſuri ſint per ſe aut per alios ad corrumpendum judicem. *auth. principales C. de Iureiurando propt. Calum.* Zoeſ. *eodem tit. nu.* 6. Igitur hoc juramentum præſtare debet tam actor, quàm reus, & quidem ſi actor recuſarit, cadet jure ſuo; ſi reus, habebitur pro confeſſo, *l. 2. §. 6. & 7. C. d. t.* ſin autem per Procuratorem agatur, is duplex quodammodo juramentum deponere debet. *Primò*, in animam ſui principalis. *Secundò*, in animam propriam, quòd nimirum nec ipſe credat ſe fovere injuſtam cauſam: non eſt enim infrequens, quòd Procurator majorem habeat cauſæ notitiam, quàm principalis. *d. l. 2. & c. 2. h. t. in 6.*

Sed quæ pœna erit, ſi Procurator in animam 3
propriam jurare noluerit? Quamvis plures cenſeant hanc contumaciam procuratoris nocere domino & perinde haberi, ac ſi ipſe dominus jurare noluiſſet. Nihilominus verior videtur opinio Salicetі *in l. eum qui. 3. C. de Procurat.* quòd odio & delicto Procuratoris non debeat dominus tam facilè prægravari, ſed ſufficiat, ſi procuratori nolenti jurare de calumnia, audientia denegetur, arg. *L. ſancimus. 15. & l. rem non novam. 14. C. de Iudic.* Poſſe tamen eiuſmodi Procuratorem pœna aliqua pecuniaria mulctari tanquam qui temere litem conſtatus ſit, tenet Gail. *Lib. 1. obſerv. 89. num. 4.*

Iuramentum Calumniæ expreſsè remitti non poteſt, 4
poteſt autem tacitè nonexigendo. Ratio diverſitatis eſt, quòd expreſſa remiſſio daret occaſionem calumniationibus; ſi verò ab initio tantùm exactum non fuerit, ſemper timere debent partes, ne in judicio durante exigatur, quia omiſſum in exordio in qualibet parte litis peti poteſt, prout judici videbitur, *c. 1. h. t. in 6.* Neque etiam Clerici immunes ſunt, quo minùs ad iuramentum calumniæ ſubeundum teneantur; ſed ita, ut ad id perſonaliter præſtandum cogi non poſſint, ſed valeant procuratorem deputare, imò perſonaliter præſtare inconſulto ſuo Prælato non debeant. *c. 5. & 7. h. t.*

Porrò licèt in cauſis ſpiritualibus de jure an- 5
tiquorum Canonum non fuerit præſtitum juramentum calumniæ. *c. 2. h. t.* id tamen correctum eſt per Bonif. *in cap. 1. eodem tit. in 6.* eò quòd experientia doceat, etiam in his cauſis *frequenter* calumnias intervenire.

Demùm differt *Calumniæ juramentum* ab aliis 6
duobus, quorum unum dicitur *juramentum malitiæ*, alterum *juramentum de veritate dicenda*: quòd juramentum *Calumniæ* ab initio præſtetur ſuper tota cauſa, juramentum verò *malitiæ* poſſit ante & poſt litem conteſtatam ſuper ſingularibus quibuſdam articulis, exceptionibus aut petitionibus, peti toties quoties judici videbitur talis exceptio aut petitio de malitia ſuſpecta. *c. 2. §. fin. h. t. in 6.* à juramento denique *de veritate dicenda* differt, quòd hoc ſit de *veritate*; juramentum autem *calumniæ* de *credulitate*:

Digitized by Google

dulitate: nam per juramentum *de veritate dicenda*
7 juratur, quòd verum dicatur: per juramentum autem *calumniæ*, quòd cauſa credatur juſta. Juramentum *de veritate dicenda* vidi præſtari, quando actor ante probationem redigit libellum ſuum in certos articulos & petit, ut reus ad ſingulos prævio juramento prædicto reſpondeat in eum finem, ut ſciat actor, quid negetur, quid ſibi concedatur, & quid ſibi probandum ſit.

TITULUS VIII.

De Dilationibus.

SUMMARIA.

1. *Quid ſit dilatio & quotuplex?*
2. *Vocato in judicium datur dilatio citatoria.*
3. *Reo comparenti conceditur dilatio deliberatoria.*
4. *Probatoria dilatio eſt ordinariè 3. menſium.*
5. *Executoria dilatio quatuor menſium tantùm habet locum in civilibus.*

1 Dilatio eſt juſtum temporis intervallum, quod ad aliquem actum judicialem commodiùs expediendum actori vel reo conceditur. Dilationes ſunt quadruplices, nimirum *dilatio citatoria*, *deliberatoria*, *probatoria*, & *executoria*.

2 *Citatoria* dilatio eſt illa, quæ citato ſeu in judicium vocato datur: neque enim in civilibus, (niſi ex gravi cauſa fortè propter periculum in mora vel fugæ ſuſpicionem) ſic citari poteſt reus, ut ſtatim relictis omnibus ſuis negotiis comparere debeat. Imo ſi ſemel vocatus non compareat, vocandus eſt ſecundò & tertiò, atque ſingulis citationibus terminum ſaltem 10. dierum aſſignare oportet. *l. ad peremptorium* 68. *& ſeqq. ff. de Iudiciis*. *l. properandum* 13. §. 2. *C. eodem tit.* Quòd ſi aliquando ex rationabili cauſa arbitrio judicis ponderanda reus per unicam citationem peremptoriè citandus ſit; puta ſi propter diſtantiam locorum aut viarum pericula difficilè ſit plures citationes exequi, non tamen propterea terminus coarctari debet, ſed ad minus 30. dierum concedi, eò quòd talis citatio peremptoria æquivaleat tribus ſimplicibus. Text. *in l. nonnunquam*. 72. *ff. de Iudiciis*; *& l. conſentaneum*. 8. *C. quomodo & quando judex &c.*

3 *Deliberatoria* dilatio eſt & datur reo, ut viſo libello actoris ſecum deliberare poſſit, an litigare velit an cedere; habetque pro termino 20. dies, niſi ut ſupra *de Libelli oblatione in §. 2. de Citat.* dictum, ipſi una cum citatione libellus actoris tranſmiſſus ſit; nam tunc in judicio comparens ſine ulteriori dilatione ſtatim reſpondere debet: quia per libellum de actione ſufficienter informatus intra terminum citatorium deliberare poterit.

4 *Probatoria* dilatio eſt, quæ lite conteſtata & juramento calumniæ præſtito actori ad ſuam intentionem & reo ad exceptionem ſuam probandam conceditur. Habet pro termino ordinariè tres menſes, aliquando tamen etiam ſex, ſi ex aliena Provincia probationes adducendæ ſint. Ex juſta cauſa, e. g. propter impedimentum incidens vel novam probationem emergentem, ſolet judex non quidem priorem terminum prolongare, ſed novam dilationem concedere. *c. 1. h. t. l. 1. C. eodem*. *l. 7. ff. de Feriis*.

5 *Executoria* dilatio datur condemnato per ſententiam ad ſatisfaciendum intra quatuor menſes. *l. 2. & 3. C. de Uſuris rei judicatæ*. Sed hæc dilatio non habet locum in actionibus realibus & criminalibus, in quibus executio non differtur, niſi fortè ex ſpeciali aliqua cauſa. Videatur Hoſtienſ. *in Summa de Officio delegati*, *§. quæ juriſdictio*. Huic titulo adnotandum eſt, quòd ex communi ſententia de Jure Canonico & generali conſuetudine omnes dilationes ſint arbitrariæ, & judicis arbitrio relictæ, qui conſideratis circumſtantiis quandoque terminum ampliare, quandoque reſtringere poterit. Val. *h. t. §. 1. n. 6. & 4.*

TITULUS IX.

De Feriis.

SUMMARIA.

1. *Feriæ judiciales aliæ ſunt ordinariæ, aliæ extraordinariæ.*
2. *Actus Iuriſdictionis contentioſæ in feriis exerceri non poſſunt; bene autem voluntariæ: ut & tranſactiones.*
3. *Excipitur cauſa pietatis, neceſſitatis, & ſi renuntiatio fiat; quæ tamen locum tantùm habet in feriis ad privatam utilitatem inſtitutis.*
4. *Citatio poteſt inſinuari die feriato.*
5. *Quid ſi dies termini citato datus ſit feſtivus in loco citati, non verò judicis?*
6. *Epiſcopus poteſt inſtituere dies feſtivos: de conſuetudine etiam ſine populi conſenſu.*
7. *Poteſt inſtitui feſtum etiam pro media tantùm die.*
8. *Feſta ab Epiſcopis inſtituta etiam à Regularibus exemptis in diœceſi ſitis ſunt ſervanda:*
9. *Obſervatio feſti duplex continet præceptum, negativum & affirmativum.*
10. *Præcepto negativo tantùm opera ſervilia prohibentur: & quænam illa ſint?*
11. *Quid circa mercatum?*
12. *Quomodo ex cauſa pietatis vel neceſſitatis opera ſervilia diebus feſtivis ſint licita.*
13. *Si opus ſimile ſit publicum, tali caſu conſenſus Epiſcopi requiritur: aliquando Parochi licentia ſufficit*
14. *Dies feſtivi de conſuetudine computantur de media nocte in mediam noctem, etſi aliud ſit Iure.*
15. *Ab audiendæ miſſæ præcepto excuſat non tantùm phyſica, ſed etiam moralis impotentia.*

§. I.

Quæ ratio habenda sit feriarum in processu judiciario.

1 FEriæ in materia judiciali dicuntur dies seu tempora, in quibus forensis strepitus & contentiosæ jurisdictionis exercitia planè conquiescere jubentur. *l. 5. ff. h. t.* Sunt autem *feriæ* aliæ *solennes* seu ordinariæ, aliæ *repentinæ* seu *extraordinariæ*.

Ordinariæ appellantur, quæ certis anni temporibus indicuntur. *Extraordinariæ* verò, quæ non certa & stabili lege, sed propter extraordinarium aliquem eventum à Principe vel Magistratibus dantur, e. g. propter victoriam à Principe partam, aut si ei filius nascatur. Rursus feriæ *ordinariæ* aliæ sunt institutæ ad divinum cultum, uti sunt festa solemnia Calendarii; aliæ sunt institutæ propter majorem utilitatem hominum, veluti feriæ messium & vindemiarum.

2 Actus contentiosæ jurisdictionis in feriis celebrati regulariter ipso jure nulli sunt, neque aliquis eo tempore in ius vocari potest. *c. fin. h. t. l. 2. C. eodem.* Sed notanter dico *actus contentiosæ iurisdictionis* in feriis celebratos non valere; aliud verò est de actibus, qui sunt *voluntariæ iurisdictionis*, qui scilicet sine contentione & dissensu partium tantùm in volentes exercentur, uti sunt emancipationes, dispensationes, privilegiorum concessiones & similes: nam tales actus in diebus feriatis rectè expediuntur. Transactio quoque die feriato celebrata non tantùm de iure pro valida habetur, sed insuper monet Imperator. *in l. fin. C. h. t.* ut illis diebus ad sese simul veniant adversarii, eorum animos subeat mutua reconciliatio, pacta & transactiones loquantur, &c.

3 Dico deinde, *actus iudiciales* in feriis peractos regulariter esse *nullos*. Fallit autem hæc regula ex triplici capite videlicet ex causa *pietatis*, *necessitatis*, & *renunciationis*.

Ex causa *pietatis* tempore feriarum etiam sacrarum institui possunt processus summarii alimentorum, carceratorum, pupillorum, viduarum & aliarum miserabilium personarum.

Ex causa *necessitatis* rectè proceditur, si periculum sit in mora, propter quod negotium differri non possit, puta: si res vel actio inter tempus feriarum fortè sit peritura, si contra latrones aliosque de fuga suspectos procedendum, *l. 1. §. 2. & l. 2. ff. eodem.*

Ex causa *renunciationis* sustinetur processus die feriato factus, si partes feriis renuntiarint, quod non quidem in feriis ad honorem Dei, sed in feriis vindemiarum, messium, & aliis ad privatam utilitatem institutis facere possunt, cùm quilibet favori pro se introducto renuntiare valeat. *l. penult. Cod. de Pactis, cap. fin. hoc tit.*

4 Quæres, nunquid saltem citatio insinuari potest reo die feriato, ut compareat die non feriato, seu judiciali? ℞. Affirmativam esse communiter receptam ex eo, quòd executio citationis sit actus merè extraiudicialis, neque possit conqueri reus, quòd in iure feriarum sibi præiudicetur, cùm ex supposito non ipso die, quo citationem recipit, sed alio non feriato comparere iubeatur. Bald. *in l. fin. C. h. t.* Rota Romana *decisione 1. num. 1. de Feriis in novis decisionibus.* Sed quid si dies, qui pro termino comparitionis assignatur, sit festivus in loco, ubi citatus habitat, non verò in loco judicii, an contra citationem excipere poterit, ne eo die in jus vocetur? Negativam esse communiorem respondet Panorm. *in c. fin. h. t. num. 23.* quia in ordinatione judicii constitutio loci, ubi judicium exercetur, non ubi litigantes habitant, attenditur.

§. II.

De observatione feriarum in ordine ad cultum divinum.

5 SUmmus Pontifex in hoc titulo non tantùm de feriis in ordine ad judicium, sed etiam ad cultum divinum observandis pertractat. Quia verò Theologi in tertio præcepto Decalogi ex instituto hac de re agunt; ideò pauca tantùm notandam subiicio.

6 Notandum est I. Festa instituere non tantùm posse summum Pontificem, sed etiam Episcopos in suis Diœcesibus. Quamvis autem, si Episcopus Festum instituere velit, videatur de jure requiri Cleri & populi consensus, ut ex textu *c. ult. hoc tit.* advertunt DD. ne populus Festorum multitudine gravetur, & à laboribus impediatur: de consuetudine tamen ubique ferè receptum est, ut populi consensus non requiratur. Azorius. *Tom. 2. lib. 1. cap. 26. q. 1.*

7 Notandum est II. Quòd Episcopus possit Festa instituere, vel à se aut suis Antecessoribus instituta ita moderari, ut tantùm observentur die media, id est ante prandium, post meridiem autem liceat operari. Azorius *dict. loc. q. 5.* Idque tunc plurimùm rationabile censeo, si aliàs Festa valdè multa sint, vel experientia constet, tempus pomeridianum tantùm per luxum & compotationes transigi.

8 Notandum est III. Quòd ex constitutione Concilii Tridentini *Sess. 25. de Regul. c. 12.* dies Festi ab Episcopis instituti, ab exemptis omnibus in illa Diœcesi sitis etiam Regularibus servari debeant.

9 Notandum est IV. Præceptum de festi observatione esse duplex: unum negativum, alterum affirmativum. Negativum præceptum est, quod prohibet, ne die festo opera servilia exerceantur. Affirmativum, ut omnes Fideles usum rationis habentes in Festis Missam audiant. *cap. 1. hoc tit. cap. omnes Fideles. 62. & c. Missas. 64. dist. 1. de Consecratione.*

10 Notandum est V. Ex præcepto negativo tantùm opera servilia esse prohibita; quamvis enim in veteri testamento omne opus in Sabbatho interdictum fuerit Judæis; *Exod. 20. & Deut. 5.* quia tamen illud præceptum partim fuit morale, partim ceremoniale: Cæremonialia autem veteris Testamenti per adventum Christi expirarint, *cap. un. de Purif. post partum*, ideò per Ecclesiam ad sola opera servilia mitigatum & restrictum fuit Laym. *in Theolog. mor. lib. 4. tract. 7. c. 1. nu. 2. & c. 2. n. 2.* Dicuntur autem opera *servilia*, quæ corporis commoditatibus inserviunt & per servos ac famulos exerceri solent, ut sunt opera rustica & mechanica. Econtra opera *liberalia* dicuntur illa, quæ sunt libero homine digna & magis ad excolendum & oblectandum animum faciunt, atque hæc sub præceptum illud negativum non cadunt: tum quòd ipsum præceptum limitetur ad opera servilia; tum quòd ista sine ignobiliora & minùs dignè cum cultu Dei conjungantur. Unde licebit in die festo studere, docere, scribere, musicam exercere; item recreationis causa pingere, venari, piscari, saltem si sine multis operis ac labore talis piscatio vel venatio fiat. Navarr. *in Manuali. c. 13. num. 11.*

11 Mercatus autem, seu nundinatio quamvis non sit

opus

Digitized by Google

opus ſervile, tamen prohibetur *in c. hoc tit.* Sed conſuetudine paſſim contrarium obtentum eſt, ut in certis Feſtis, præſertim in Anniverſario Dedicationis Eccleſiæ nundinæ habeantur; quæ conſuetudo ita moderanda erit, ut negotiationes non inſtituantur ante rem divinam peractam. Præterea iter facere pedibus, curru, equo vel navi nec opus ſervile, nec propriè liberale eſt, ſed potiùs naturale & medium: quare & id in die feſto licebit plauſtra verò aut jumenta mercibus onerare & agere ſervile opus cenſetur, nec in die feſto inchoare licebit; inchoatum tamen continuare, ſi commodè abrumpi non poſſit, conceditur. Declaratio Cardinal. quam refert Barb. *de Officio Epiſc. alleg. 365. nu. 40.*

13 Notandum eſt VI. Ex causâ pietatis vel neceſſitatis licere etiam diebus feſtivis opera ſervilia peragere. Ex cauſa pietatis: ſi v. g. altaria ornanda vel alia ad feſtivitatem paranda ſint. Ex cauſa neceſſitatis, ſi res ad vitam neceſſaria vel tempore peritura ſit; qua ratione excuſantur pauperes, qui ſi in multis feſtis à labore abſtineant, ſe ſuamque familiam ſuſtentare non poſſint; item agricolæ cùm ob pluviam ſuperventuram ſegetes aut fœnum congregant, vel ob aliud grave damnum vitandum ſuri laborant; ſimiliter ſi pauperes famuli & ancillæ diebus feſtis ſuas veſtes reficiant, &c. Eſt quandoque & neceſſitas publica v. g. reficiendi fontes, pontes, piſcandi certum piſcium genus, quod non niſi certis anni temporibus capitur, juxta *cap. licet 3. hoc tit.* ſi paranda ſunt aliqua ad communem populi feſtivitatem v. g. in adventu Principis.

Notandum autem eſt VII. Quod, præter cauſam pietatis vel neceſſitatis inſuper requiri debeat conſenſus Epiſcopi, præſertim ſi opus ſervile in publico faciendum, & per longius tempus duraturum ſit; ne paulatim prætextu neceſſitatis liberè contra Feſtorum obligationem peccetur. Declaratio Cardinal. apud Barboſ. *all. n. 40.* Sin autem periculum in mora ſit; vel Epiſcopus propter diſtantiam commodè adiri non poſſit, ſolam juſtitiam cauſæ, vel ad ſummum, ſi cauſa aliquo modo videatur dubia, licentiam Parochi ſufficere, communis eſt ſententia.

14 Notandum eſt VIII. Quamvis in *c. 1. hoc tit.* dicatur, quod dies Dominica à Veſpera in Veſperam cum omni veneratione obſervanda ſit; nihilominus in Europa eſſe receptum, quòd Feſta quantum ad abſtinentiam à ſervilibus operibus computentur à media nocte uſque ad alteram mediam noctem, teſtatur Panorm. *in cap. 1. hoc tit.* Covar. *Var. Reſolut. lib. 4. cap. 19 num. 9.* talem autem conſuetudinem valere & attendendam eſſe, textus eſt *in c. 2. eodem tit.*

15 Notandum eſt poſtremò: quod alterum præceptum de audienda Miſſa tanquam humanum & poſitivum non obliget cum tanto rigore, ut nullo modo quis ab eo excuſetur. Etenim non tantum impotentia phyſica (qualis eſt in mari navigantium, incarceratorum, lecto affixorum & ſimilium) ſed etiam moralis, ſi arbitrio prudentis viri ſit gravis, excuſat ab audienda Miſſa. Dicitur autem moralis impotentia, quando licet non ſubſit abſoluta impoſſibilitas, ſubeſt tamen difficultas propter periculum amittendæ valetudinis aut rei domeſticæ. Unde excuſantur qui infirmi ſunt, aut infirmis ſerviunt; qui tempore peſtis ſe domi continent, item matres & ancillæ, quæ infantibus aſſiſtunt, qui propter diſtantiam templi domum periculosè deſerunt &c. pudor quoque, ſi gravis ſit, ſecundum communem ſententiam ab audienda Miſſa excuſat: puta, ſi mulier honeſta cum dedecore ſui ſtatus non honeſtè veſtita ſit, vel ſi aliqua cæteroquin bonæ exiſtimationis ex delicto prægnans appareat; &c. Conſuetudo etiam quandoque excuſat, ſi v. g. in aliquibus locis vidua vel puerpera per aliquod tempus templum ingredi non ſoleat; de quibus omnibus videri poſſunt DD. antea citati.

TITULUS X.

De Ordine Cognitionum.

SUMMARIA.

1. *Illa quæſtio in judicio priùs decidenda eſt, à qua altera dependet.*
2. *Si quæſtio incidens ſit ſpiritualis, remittenda eſt ad forum Eccleſiaſticum, & Iudex ſecularis ſuper quæſtione principali debet interim ſuperſedere.*
3. *Spoliatus ſpoliatori ſuper alia cauſa non tenetur reſpondere ante reſtitutionem ſpolij.*

NOn raro evenit, quòd in judicio præter quæſtionem principalem aliæ incidentes emergant & 1
proponantur, quæ non minùs ac principalis ſuam diſcuſſionem requirunt; quo igitur ordine illæ tractandæ ſint, hic agitur. Breviter dicendum, quotieſcunque una quæſtio dependet ab altera, illa, priùs, à qua altera dependet, judicanda eſt. Sic ſi aliqua fœmina petat virum tanquam ſponſum vel maritum ſuum, econtra vir dicat, fœminam eſſe ſuam conſanguineam, priùs de conſanguinitate, quàm de contractu ſponſalium diſcutiendum erit: quia valor ſponſalium dependet à quæſtione conſanguinitatis, & fruſtra probarentur ſponſalia, ſi tota illa probatio ex poſt facto concideret propter probatam conſanguinitatem *cap. 3. h. t.* Eodem modo, ſi petat filius hæreditatem paternam, & alii filii vel conſanguinei defuncti negent, ipſum eſſe filium, vel ſi negent eſſe legitimum, omnium primò quæſtio filiationis, vel legitimationis diſcutienda erit. Et quidem ſi cauſæ hæreditatis dependeat à valore matrimonii, aut ejus effectu, e. g. ſi dicatur: *matrimonium*, ex quo filius petens hæreditatem natus eſt propter certum impedimentum Canonicum *non valuiſſe*, remittenda erit ad Judicem Eccleſiaſticum, & interim Judex ſecularis in cauſa principali ſuperſedebis, *c. tuam. 3. h. t.* Porro ſpeciale privilegium habet is, qui ab alio bonis ſuis ſpoliatus eſt, ita ut, ſi à ſpoliatore ſuper alia cauſa convenìatur, & ipſe excipiat de ſpolio ſibi facto, cauſa ſpolii primitùs tractanda ſit: quia ſpoliatus ante omnia eſt reſtituendus, nec tenetur priùs in alia cauſa reſpondere ſpoliatori, ſicut hac de re infr. in Tit. *de Reſtitutione ſpoliatorum* pluribus dicetur.

(margin numbers: 2 beside "cutiendi erit", 3 beside "perſedebis")

TITULUS XI.

De Plus Petitionibus.

SUMMARIA.

1. *Plus debito petens in judicio punitur.*
2. *Quatuor modi plus petendi, re, tempore, loco, cauſa.*
3. *Pœna plus petentium quæ?*
4. *Ceſſat hæc pœna, ſi probatum fuerit, non malitiosè plus petitum eſſe.*

Inter

1 INter incidentes quæſtiones quandoque movetur, quòd actor plus petat, quàm ſibi debeatur, id cùm iniquum ſit impunè non permittendum; qualiter verò hæc actio iniqua actoris puniatur h. t. tractatur.

2 Dicitur actor plus petere quatuor modis, ſcil. *re, loco, tempore, vel cauſa.*

Re plus petitur, ſi cùm actori debeantur 10. petat 20. vel cùm res ſit ejus tantùm pro dimidia parte, petat totam. *Tempore* plus petitur, qui petit ante diem, vel exiſtentem conditionem pactioni ſeu obligationi adjectam. *Loco* plus petit, qui rem in alio loco petit, quàm ubi conventum eſt, ut ſolvatur. *Cauſa* denique plus petitur, cùm aliquid in genere vel alternativè debetur, & res in ſpecie, vel unum præcisè petitur, prout fusiùs explicatur Interp. *ad §. ſi quis agens. 33. ∫. plus autem. Inſtit. de Action.*

3 Pœna plus petentis eſt, ut ſi re vel *cauſa* plus petatur, condemnetur in expenſas, quas Reus in illo judicio facit; imò ſi *cauſa* plus petatur, Reus omnino ab inſtantia abſolvitur, & Actor debet novam actionem ſecundùm naturam obligationis inſtituere, quia ex priore actione Reus non erat obligatus. Quod ſi *loco* plus petatur, proceditur quidem ad ſententiam, ſed Actor condemnatur in id, quod intereſt Rei rem debito loco non fuiſſe petitam. Si denique *tempore* plus petatur, Actor condemnatur in expenſas, & Reo duplicantur induciæ ad ſolvendum; ita ut ſi e. g. prius fuiſſet obligatus intra annum ſolvere, jam non teneatur niſi poſt biennium. Videatur text. & quæ ibi notat

4 Panorm. *in c. un. h. t.* Verùm notandum eſt, quòd hæ pœnæ locum non habeant, ſi actor probarit, ſe non malitiosè, ſed juſto errore ductum plus petiiſſe, e. g. ſi quis totum legatum petierit, & ex poſt facto proferatur alia teſtatoris ſcriptura, ſeu Codicillus legatario planè incognitus, in quo dimidia pars legati ei adempta & alteri data eſt. Nam error facti præſtat excuſationem, cùm prudentiſſimos & optimos quoſque fallere poſſit. *§. ſi quis agens. 33. Inſt. de Act.* Et *in l. 1. in fin. Cod. h. t.* requiritur, ut plus petens convictus ſit per avaritiam id feciſſe.

TITULUS XII.

De Cauſa poſſeſſionis & proprietatis.

SUMMARIA.

1. *Quid ſit cauſa poſſeſſionis & proprietatis?*
2. *Cauſa poſſeſſionis datur etiam in incorporalibus, in quibus datur quaſi poſſeſſio.*
3. *Judicium poſſeſſorium aliud eſt ordinarium, aliud ſummarium, ſummariſſimum, ſeu momentaneum.*
4. *Ubi periculum armorum circa litigioſam poſſeſſionem intervenit, ſequeſtrari poteſt poſſeſſio.*
5. *Remedia poſſeſſoria alia ſunt adipiſcendæ, alia retinendæ alia recuperandæ poſſeſſionis.*
6. *Quomodo procedendum à Judice in remedio retinendæ poſſeſſionis?*
7. *Qui titulum probat in poſſeſſorio, præfertur illi, qui nudam poſſeſſionem probat.*
8. *Quid agendum, ſi in poſſeſſorio uterque æqualiter probaverit?*
9. *An & quomodo cauſa poſſeſſionis & proprietatis poſſint cumulari?*
10. *De petitorio poteſt actor tranſire ad poſſeſſorium.*
11. *Cauſa proprietatis conſultò non intentatur, quando ſuppetit remedium poſſeſſorium.*

SIcut ſupra *in tit. 5. hujus Lib.* diximus, judicium aliud eſſe *petitorium* aliud *poſſeſſorium*, ita hic dicimus, cauſam aliam eſſe poſſeſſionis, aliam proprietatis, ſuper quibus judicia illa agitantur. Omiſſis aliis poſſeſſionis definitionibus, quæ magis ad *tit. de Præſcriptionibus* explicandum neceſſariæ ſunt, in præſenti materia.

Nota I. Cauſam *Poſſeſſionis* appellari, quando actor principaliter petit per Judicem declarari, quòd *Poſſeſſio* ſeu inſiſtentia & detentio rei ad ſe pertineat, quisquis interim dominus ſit: Cauſa verò *proprietatis* illa dicitur, in qua actor poſtulat per Judicem pronunciari ipſum dominium rei & proprietatem ſibi competere. 1

Nota II. Quod cauſa *Poſſeſſionis* & *Proprietatis* non tantùm ventiletur circa res corporales, quæ ſcilicet tangi & videri poſſunt, ſed etiam circa incorporales, nimirùm circa jura & juriſdictionalia, quamvis interim in rebus incorporalibus non dicatur eſſe vera, ſed tantùm, *quaſi Poſſeſſio*, eo quod vera *Poſſeſſio* ex ſua natura requirat apprehenſionem, quæ fit per ſenſum aliquem corporeum. Hinc qui e. g. ſæpiùs Clericum præſentavit ad beneficium vacans, qui ſæpiùs decimas in aliquo loco percepit, aut juriſdictionalia exercuit, dicitur eſſe in *quaſi Poſſeſſione* juris præſentandi, decimandi, &c. Quod ſi ex poſt facto aliquis ipſum in hac poſſeſſione impediat, poterit vel *poſſeſſorium*, vel *petitorium* inſtituere. *Poſſeſſorium* tunc inſtituere cenſebitur, ſi præcisè ſe fundet in actibus illis poſſeſſoriis priùs exercitis. *Petitorium* verò tunc, ſi allegarit & probarit aliquem juſtum titulum, ex quo dicat non tantùm poſſeſſionem, ſed etiam proprietatem, & dominium juris ad ſe ſpectare, e. g. in jure præſentandi alleget fundationem ac dotationem beneficii à ſe vel ſuis majoribus factam eſſe, vel ſi in jure decimandi privilegium Apoſtolicum producat. 2

Nota III. Judicium *poſſeſſorium* aliud eſſe *ordinarium*, aliud *ſummarium*, quod alio nomine etiam *ſummariſſimum* vel *momentaneum* appellatur. *Ordinarium* eſt, in quo ordinarius proceſſus juris obſervatur. *Summarium* verò, ubi partes jubentur ſummariſſima ſua documenta & probationes producere. Hoc *ſummarium* tunc locum habet, ſi periculum ſubſit, ne lite pendente partes adverſus ſe invicem in arma prorumpant, dum alter alterum in exercitio poſſeſſionis impedire nititur: nam tunc expedit, ut Judex illi, qui in continenti meliùs probarit poſſeſſionem, eandem interim adjudicet. Dico *interim*, uſque dum ſcilicet in ordinario judicio poſſeſſorio vel petitorio plenè de veritate conſtet; unde & hoc judicium *momentaneum* dicitur, quod brevis temporis & exigui momenti præjudicium inferat, nepotè quòd per aliud ordinarium judicium ſtatim poſſit reparari. 3

Nota IV. Si poſſeſſio ita ſit litigioſa & dubia, ut etiam pendente lite, vel expedito *ſummario* periculum armorum & cædium ſit, poterit interea judex poſſeſſionem ſequeſtrare, & utrique adimere, uſque dum alteruter in ordinario poſſeſſorio vel petitorio vicerit. *l. ſi cujus. 13. §. ſed ſi inter duos. 3. ff. de Uſufr. c. cùm veniſſent. 6. de Inſtit.* Covar. *Pract.* 99. *c.* 17. Verùm hæc poſſeſſionis ſequeſtratio tantùm locum habet, ſi jus poſſeſſionis, ut ſuppono, dubium ſit; nam ſi conſtat alteram partem verè poſſidere, & alteram tantùm de facto poſſidentem turbare, non rectè jubebit judex fieri ſequeſtrationem, quia juſtè poſſidentem injuſtè commodo ſuæ poſſeſſionis propter alterius iniquam contradictionem privaret, ſed potiùs debebit mandatis pœnalibus turbantem coërcere, per text. *in l. 1. §. eſt igitur ff. Uti poſſidetis.* Gail. *Lib.* 20. *num.* 5. 4

Nota

Nota V. In cauſa *poſſeſſionis* varias actiones eſſe proditas, quæ in jure civili *remedia poſſeſſoria* vel *interdicta* vocantur, eaque ad tria capita reducuntur, quòd alia remedia ſint *adipiſcendæ*, alia *retinendæ*, & alia denique *recuperandæ poſſeſſionis*. Remedia *adipiſcendæ* dicuntur, quibus agimus, ut poſſeſſionem, quam nunquam habuimus, acquiramus; e. g. ſi is, cui collatum eſt beneficium, petat ſe mitti in illius poſſeſſionem, ſi hæres inſtitutus proferat teſtamentum nullo manifeſto defectu laborans, & petat ſe mitti in poſſeſſionem bonorum hæreditariorum. *l. fin. C. de Edicto D. Adriani tollendo*. Remedia *retinendæ* dicuntur, quæ competunt contra eos, qui nos in poſſeſſione jam acquiſita turbare conantur; ejuſmodi ſunt interdicta *uti poſſidetis*, *& utrubi*. Remedia denique *recuperandæ* dicuntur, quibus poſſeſſionem, qua injuſtè per ſpoliationem aut aliam cauſam excidimus; iterum recuperamus. Sed de his videri debent, quæ fusè traduntur *in Inſtit. de Interdictis*, & quæ doctè congeſſit Menoch. *ſpeciali tract. de Remediis poſſeſſoriis*.

6 Nota VI. Quòd circa remedium *retinendæ poſſeſſionis* plerumque maximæ difficultates oriantur, quando nimirum utraque pars probat, ſe actus poſſeſſorios exercuiſſe, ita ut planè perplexum reddant Judicem utri poſſeſſionem adjudicare debeat; e. g. ſi utraque pars probat, ſe in flumine vel ſylva litigioſa piſcationes & venationes exercuiſſe. Hæc difficultas, quæ in foro quotidiana eſt rectè meo Judicio ſequentibus diſtinctionibus expediri poteſt.

I. Si alter litigantium in probatione defecerit, res clara eſt, tunc locum habere vulgatam juris regulam, quòd actore non probante reus abſolvatur. *l. 4. Cod. de Edendo*.

II. Sin autem uterque probarit ſe Juſtè nec vi, nec clam, nec precariò poſſidere, is obtinebit, qui probavit poſſeſſionem antiquiorem: poſſeſſio autem recentior propterea hoc caſu præſumitur eſſe vitioſa, quòd duo eandem rem & eodem modo nequeant poſſidere. *c. licet cauſam. 9. V. ex præmiſſis de Probat.*

7 III. Si neuter probavit poſſeſſionem antiquiorem ſed uterque parem in tempore, tunc præferendus eſt, cujus poſſeſſio titulo munita eſt: licet enim in poſſeſſorio retinendæ non ſit neceſſe titulum probare, imò nec quidem allegare, eò quòd teſte J. C. *in l. 2. ff. Uti poſſidetis*; quilibet poſſeſſor hoc ipſo, quia poſſeſſor eſt, plus juris habeat, quàm ille, qui non poſſidet: nihilominus tamen, ſi quis titulum probavit, utique in pari cauſa prævalere debet illi, qui tantùm probavit poſſeſſionem. *d. c. licet cauſam*. Ibi *maximè quòd juſtum poſſeſſionis titulum non oſtendat*.

IV. Si in titulo fuerit paritas, is obtinebit, qui produxit teſtes numero plures, opinione integriores, & depoſitione probabiliores juxta reg. *c. in noſtra. 32. de Teſtibus dict. cap. licet cauſam. V. quamquam & V. ex præmiſſis*.

8 V. Tandem ſi utrinque omnia ſupponantur eſſe æqualia (quod quidem in praxi rarò accidit.) ſunt qui exiſtimant, tali caſu potiùs pro reo, quàm actore reſpondendum, juxta vulgatam regulam, *quòd in dubio favorabiliores ſint partes rei, quàm actoris*. Sed quia in poſſeſſorio *retinendæ* uterque eſt actor & reus, quia uterque contra alterum habet æquales querelas, ideo illum cenſens actorem, qui priùs ad judicium provocarit: quod ſi uterque eodem tempore ad Judicium provocarit, putant poſſeſſionem eſſe dividendam, & cuilibet mediam partem adjudicandam. Verùm quamvis non ignorem regulam eſſe, quòd in dubio potiùs favendum ſit reo, quàm actori; tamen ſi talis ſit cauſa, in qua non poſſit rectè inter actorem & reum diſtingui, haud video, cur unius potiùs, quàm alterius ratio habenda ſit, ſi uterque æqualiter de actibus ſuis poſſeſſoriis docuerit: illa autem prior ad judicium provocatiò nihil conſiderationis mereretur: quia plerumque ex nimia adverſarii importunitate & violentia, cui quis ampliùs reſiſtere vel non vult, vel non poteſt, eò aliquis adigitur, ut cogatur ad judicium provocare: anne propterea deterioris conditionis erit, quòd maluerit judicio, quàm armis violentia uti? Quantùm ad diviſionem poſſeſſionis, illa ſententia non ſatis aliquo jure probatur (ſicuti alibi pluribus explicatum) ideoque probabiliùs cenſeo, judicem in noſtro propoſito, ſi cauſa poſſeſſionis utrinque ſit omninò æqualiter probata, debere pronuntiare ſecundùm formam interdicti: *uti poſſidetis ita poſſideatis*, nimirum, ut uterque poſſideat communiter & pro diviſo. *arg. c. licet cauſam 9. V. cùm ergo de Probat.* ita enim fiet ut quiſque tantùm obtineat, quantùm probavit, juxta *l. 3. in princ. ff. Uti poſſidetis*. Neque hoc rarum eſt, quòd pluribus jus venandi in aliqua ſylva, vel piſcandi in flumine commune ſit, idque priùs exercere poſſit is, qui prior ad locum pervenerit, ſi uterque ſimul pervenerit, vel inter ſe amicabiliter componant, vel communi opera venentur, aut piſcentur. Sed quid ſi partes etiam poſt talem ſententiam à litibus & violentiis privatis non abſtineant? Eo caſu poſſeſſionem ſequeſtrabit judex, uſque dum vel perpetuam inter ſe tranſactionem ineant, vel petitorium inſtituant, ex quo appareat, ad quem jure proprietatis poſſeſſio pertineat. Videatur Menoch. *de Remed. retinendæ poſſeſſ. Remed. 3. q. 84.*

Nota VII. Cauſam poſſeſſionis & proprietatis non tantùm poſſe cumulari in eodem libello, ut judex de utraque in eodem judicio cognoſcere, & eadem ſententia pronunciare debeat, *cap. 2. & c. 3. c. cum dilectus 6. hoc tit.* ſed etiam, ſi quis egerit ſuper ſola poſſeſſione & in progreſſu appareat, illum etiam rei proprietatem probare, poterit judex præter poſſeſſionem ipſam quoque proprietatem ei adjudicare *c. cum Eccleſia. 3. & c. cum ſuper. 4. h. t. DD. in l. naturaliter. 12. §. nihil commune. ff. de Acquir. & amitt. poſſeſſ.* Quòd an æquè de jure Civ. procedat, dubium eſt. Propter text. in *l. ordinarii. 13. C. de Rei vind. & in l. incerti. 3. C. de Interd.* aliqui hic differentiam inter jus utrumque ſtatuunt; ſed quia Pont. *c. 2. h. t.* videtur inſinuare, idem eſſe de Jure Civ. alii conciliare nituntur, ut quidem poſſeſſio prior ſit in cognitione & pronunciatione, ſed petitorium in executione, juxta text. *in d. c. cùm dilectus*. Quia tamen plus adhuc indicant textus Juris Civ. alii tertiò probabiliùs dicunt, tunc tantùm procedere Juris Civilis diſpoſitionem, ut priùs cognoſci debeat de cauſa poſſeſſionis, quando uterque contendit ſe eſſe poſſeſſorem & dominum; nullus tamen onus probationis in ſe vult recipere, ut in *l. 1. ff. Uti poſſidetis*. Extra hunc caſum etiam poſſeſſorium *retinendæ* cum petitorio cumulari poſſe ſaltem in incorporabilibus & beneficiabilibus. Menoch. *loc. cit. numer. 539.* Vid. Pachinæ. *Contr. libr. 8. cap. 6.* 9

Nota VIII. Quamvis ab initio actor intentaverit cauſam proprietatis, ſi tamen lite pendente timeat, ſe in probatione dominii defecturum, poterit adhuc ante concluſionem in cauſa, & niſi expreſsè renunciarit, remedium poſſeſſorium intentare, *d. l. naturaliter. 12. §. nihil commune. ff. de Acquir. poſſeſſ.* Imò etiam poſt concluſionem in cauſa poterit Judex actorem ad poſſeſſorium admittere, ſi hoc ipſe viderit ex juſta cauſa expedire, puta cùm ex perſpicuis indiciis facilè arguitur iniquitas alterius poſſeſſoris, vel actori cauſa aut ex malitia facultas probandi dominium ſubtracta ſit. *cap. paſtoralis. 5. extra & Clement. un. hoc t.*

Non eſt quidem ſine controverſia, utrum hæc conſtitutio in omni remedio *poſſeſſorio* locum habeat, eò

eò quòd Pontifex in *d. c. paſtoralis*; tantùm loquatur de remedio *adipiſcendæ*, & *recuperandæ*. non verò de remedio *retinendæ*. Sed rectè reſpondet Zoeſ. *hoc t. in fin.* non ideò excludi remedium *retinendæ*: quia de aliis tantum remediis fuit conſultus Pontifex, idem reſponſurus, ſi etiam de hoc interrogatus, fuiſſet.

11 Nota ultimo, non eſſe conſultum, ut actor cauſam proprietatis intentet, quamdiu poteſt remedio aliquo poſſeſſorio agere, quia dominium & proprietas difficillimè probantur: non enim ſtatim ſequitur emi prædium, ergo eſt meum: nam ſi venditor dominus non fuerit, neque me dominum facere poterit, cùm nullus plus juris in alium transferre poſſit, quam quod ipſe habeat. *vulg. L. nemo. 54. ff. de R. I.* Unde in caſu, quo aliquis poſſeſſionem amiſit, & veretur contra novum poſſeſſorem petitorium inſtituere, utile remedium de jure prætorio eſt proditum, videlicet actio Publiciana, in qua non eſt neceſſe probare dominium, ſed ſufficit, ſi actor probet, ſe rem acquiſiviſſe bona fide, ſibique traditam eſſe ex juſto titulo, prout hac de re extat tit. *in ff. de Publiciana in rem actione*, & explicant Interpretes *ad §. 3. & 4. Inſtit. de Action.*

TITULUS XIII.

De Reſtitutione ſpoliatorum.

SUMMARIA.

1. *Reſtitutio ſpoliati debet fieri ante omnia.*
2. *In defectum probationis rerum particularium ablatarum datur ſpoliato Juramentum in litem.*
3. *Qui fructus ſint ſpoliato reſtituendi?*
4. *Non poſſidenti antea non datur hæc reſtitutio.*
5. *Ubi ſine periculo animæ fieri non poteſt reſtitutio, quid agendum?*
6. *Cenſuræ Eccleſiaſticæ in falſa præſumptione fundatæ non ligant in foro interno.*
7. *In dubio, an matrimonium valeat, quid ſit faciendum?*
8. *Propter nimiam viri ſævitiam mulier non reſtituitur, antequam is ſufficienter caveat.*
9. *Uxori propter ſævitiam à ſe fugienti maritus tenetur alimenta præſtare.*
10. *Propter adulterium ab altero commiſſum in cauſa matrimoniali etiam impeditur reſtitutio.*
11. *Reſtitutio tantùm datur contra ſpoliatum: & de Iure Can. contra tertium ſcienter detinentem.*
12. *Tertius interveniens poteſt impedire reſtitutionem.*
13. *Spolium in re privata factum non obſtat reſtitutioni ſpoliati in re Eccleſiaſtica.*
14. *Conſtitutio* l. ſi quis in tantam, C. Unde vi. *locum habet etiam de Iure Canonico.*
15. *Specialia in beneficiis violenter occupatis.*
16. *Conſtitutio* l. ſi quis in tantam, *in cauſa videtur hodie recepta.*
17. *Exponitur textus difficilis in* c. 2. h. t. in 6. *ubi: an detur reſtitutio, ſi præſumptio juris ſit contra poſſidentem?*
18. *Contra tertium bonæ fidei poſſeſſorem an ſit reſtitutio ante omnia?*
19. *Communis ſententia affirmativa aliquando æquitate ſuadente practicari poteſt.*

FRequenter contingit, quòd duo inter ſe de re aliqua contendentes, antequam in judicio litigare incipiant, prius violentia privata contra ſe invicem utantur, & alter alterum per vim de poſſeſſione rerum ſuarum dejiciat, exturbet, & ſpoliet; quo caſu ſpoliato contra ſpoliatorem remedium *recuperandæ poſſeſſionis* competit, quo poſtulat interverſam poſſeſſionem rerum ſibi reſtitui. Hæc *ſpoliati reſtitutio* ante omnia 1
fieri debet *c. Epiſcopis. 1. & c. redintegranda. 3. & 4. cauſ. 3. q. 1.* Nec cogi poteſt ſpoliatus ad alios cauſæ articulos procedere, quàm *reſtitutio* ſibi plenè facta ſit. Dico *plenè*: nam præter reſtitutionem ſingularum rerum ablatarum & fructuum & totum intereſſe ſpoliato præſtandum eſt. Quod ſi ſpoliator neget, ſe res aliquas parti- 2
culares abſtuliſſe quas ſpoliatus prætendit, dabitur ſpoliato in defectum aliarum probationum *juramentum in litem*, hoc modo, ut æſtimet, ſeu pronuntiet valorem, ac intereſſe rerum ablatarum, quam æſtimationem ſi judex crediderit eſſe nimiam, ad minorem ſummam moderabitur, & iſta taxatione facta ſpoliatum jurare jubebit, *ſe non minus perdidiſſe, quàm taxatum eſt*, ultra taxationem verò jurare non licebit. *l. ſi quando. 9. Cod. Unde vi.*

Fructus porro non tantùm illi, qui à die ſpoliatio- 3
nis percepti ſunt, ſed etiam qui interea à ſpoliato percipi potuiſſent, reſtitui debent per ſpoliatorem, *c. gravis. 11. h. t. L. 4. Cod. Unde vi.* Videatur Honor. *h. t. num. 20. & ſeqq.*

Verùm hæc regula, quò ſpoliatus ante omnia reſtituendus ſit, habet ſequentes limitationes. I. *Ex parte ſpoliati* requiritur, quòd antea poſſederit, & poſſeſ- 4
ſionis capax fuerit, *c. ex parte 14. h. t.* Quare non reſtituitur laicus jure decimandi à beneficiato eccleſiaſtico ſpoliatus, priuſquam de legitimo titulo probarit: quia talia jura ſpiritualia regulariter poſſidere non poteſt. *c. cauſam 7. de Præſcript.*

II. Requiritur, quòd reſtitutio fieri poſſit *ſine periculo animæ*: unde ſi mulier abſque judicio Eccleſiæ à 5
viro ſuo receſſerit, & contra virum reſtitutionem petentem alleget conſanguinitatem, propter quam matrimonium ſit nullum, eoque ſine inceſtu uti non poſſit, tunc ſi mulier dicat, ſe habere probationes paratas ad conſanguinitatem demonſtrandam, & priùs ſuper hoc articulo præſtiterit juramentum malitiæ, reſtituetur quidem viro, ſed tantùm quoad rem domeſticam gerendam, non verò quoad thorum: ſi autem probationes non ſint in continenti paratæ, ſed primùm ſperat mulier data ſibi longiore dilatione probationes acquirere, interim reſtituetur quoad omnia, quia præſumitur contra eam, quæ ſine judicio Eccleſiæ à viro ſuo receſſit; ita tamen, ut ſi mulier certò ſciat conſanguinitatem, quamvis tam citò probare nequeat, non debeat viro ſuo carnaliter commiſceri, ſed potiùs cenſuras eccleſiaſticas (quæ in hoc caſu tantùm in foro
externo, non item in interno ligant, cùm fundentur 6
in falſa præſumptione) humiliter tolerare, quàm per commixtionem carnalem mortaliter peccare. *c. litteras. 13. h. t.*

Quid autem, ſi mulier non quidem certò ſciat conſanguinitatem, ſed tantùm credat ex aliquibus conjecturis, vel propter quorundam aſſertionem? Diſtin-
guendum eſt, an mulier ex levibus tantùm argumen- 7
tis id credat, vel utrum ex probabilibus & gravibus? Si ex levibus; poterit totum illud dubium ex Conſilio Epiſcopi vel Confeſſarii deponere, & licitè reddere ac exigere debitum conjugale: ſi ex probabilibus & gravibus, poteſt quidem reddere debitum, ne maritum in bona fide & poſſeſſione matrimonii exſtentem jure ſuo privet, ſed non poteſt exigere: quia cum dubio practico agere non licet, & in eo tutior pars eſt eligenda. *c. inquiſitioni. 44. de Sent. excom.*

III. In cauſa matrimoniali non reſtituetur mu- 8
lier.

lier à marito auſugiens , ſi nimiam viri ſævitiem pro-
baverit , antequam maritus per juramentum, pignora ,
aut fidejuſſores (prout judici videbitur) caverit , quòd
uxorem honeſtè tractare velit ; ſi verò tantùm ſit viri
odium & auſteritas, ut meliori non poſſit ſatis cautum
eſſe, non debebit reſtitui, ſed uſque ad ſeriam viri emen-
dationem apud parentes vel cognatos, aut in alio hone-
ſto loco ſequeſtrari . *d. c. litteras.* 13. *in f.* & *c. ex trans-*
9 *miſſa* . 8. *hoc tit.* Hic adnotandum , quòd ex com-
muni & in praxi recepta ſententia teneatur maritus
uxori propter ſævitiam à ſe fugienti alimenta præſta-
re. Barb. *in d. c. litteras. num.* 9. Guttierez. *Canonic.*
qq. lib. 1. *c.* 24.
10 IV. In eadem cauſa matrimoniali impeditur *re-*
ſtitutio , ſi is, qui eam petit , adulterium commiſerit, de
quo tempore petitæ *reſtitutionis* notoriè conſtat per evi-
dentiam rei, ſententiam aut confeſſionem judicialem .
c. ſignificaſti . 4. *de Divortiis* . Quod tamen aliqui in-
telligunt , ſi poſt ſpoliationem factum ſit adulterium:
nam ſi id commiſſum ſit , antequam maritus e. g. ex-
pulerit , vel uxor ſponte deſeruerit , ſentiunt non
poſſe ad impediendam reſtitotionem allegari ; pro-
pter textum *in d. c. ſignificaſti* . quod videtur principa-
liter loqui de adulterio poſt commiſſo . Honor. *hoc*
tit. num. 15. Illud autem certum eſt , quod excipiens
de adulterio contra *reſtitutionem* non audiatur , ſi
ipſe quoque adulterium commiſerit , quia paria de-
licta mutua compenſatione tolluntur . *d. c. ſignifica-*
ſti . de quo infra in Lib. IV. in Tit. *de Divortiis* .
plura dicentur.
11 V. *Reſtitutio* ex cauſa ſpoliationis non datur niſi
contra eum, qui ſpoliavit, aut ſpolium ſuo nomine fa-
ctum ratum habuit, non verò contra tertium poſſeſſo-
rem, qui rem à ſpoliatore comparavit . *L. cum à te.* 7. *ff.*
de Vi & vi armata . Sed hoc ita de jure civili obtinet .
Attamen de jure Canonico ſpeciale privilegium datur
ſpoliato . *in cap. ſæpè contingit* . 18. *h. t.* ex quo etiam
contra tertium poſſeſſorem , qui rem à ſpoliatore ſcien-
ter ex quocunque titulo accepit , reſtitutionem poſtu-
lare poteſt , quamvis non probet , ſe rei dominum eſ-
ſe: *eò quòd non multùm interſit quoad periculum animæ* ,
inquit ſummus Pontifex , *injuſtè detinere* , *aut invade-*
re alienum .
12 VI. Tertius aliquis interveniens pro ſuo intereſ-
ſe poteſt impedire reſtitutionem , ſi ſpoliatus agit con-
tra ſpoliatorem pro recuperanda poſſeſſione ; & pen-
dente quæſtione ſpolii aliquis tertius intervenit , qui
rem nec ſpoliati nec ſpoliatoris , ſed ſuam eſſe , vel ſal-
tem jus aliquod , v. g. uſumfructus ſibi in ea competere
aſſerit, antè reſtitutionem , uſumfructus ſibi in ea com-
petere aſſerit, audiendus erit . text. in *l. ſæpè.* 63. *ff. de Re*
judic. & *c. cùm ſuper.* 17. *de Sentent. & re judic.* Ita di-
rectus Dominus in fundo emphyteutico oppignorato,
quilibet creditor in re oppignorata , ſi ſuum jus vindi-
cet , Dominus vel Epiſcopus pro ſuo ſubdito , Præ-
latus ratione ſuæ Eccleſiæ interveniens , repelli non
poteſt . *d. c. cum ſuper* . Cùm enim pœna tantùm ſuos
authores tenere debeat , reſpectu hujus tertii ceſſat
odium ſpoliationis ; & conſequenter ceſſat illa conſti-
tutio, quòd ſpoliatus ante omnia reſtitui debeat ,
Mynſ. *Cent. O.* 1.
13 VII. Si Clericus vel Parochus aliquem in re pri-
vata ſpoliarit , deinde agat contra ipſum ſuper rebus
Eccleſiaſticis , non obſtabit ei ſpolium in re privata fa-
ctum , ſed id à ſpoliato particulari actione petendum
erit. *c. 1. in fin. h. t. in 6.* Videtur quidem in contrarium
eſſe *c. 2. de Ordine cognitionum* . ubi admiſſa fuit ex-
ceptio ſpolii contra Abbatem , qui cùm nobiles ſu-
per cauſis Eccleſiaſticis conveniret , dicebatur caſtro
ſpoliaſſe . Verùm reſponderi poteſt, vel quod *c. 2.* cor-
rectionem accipiat à *c. 1.* tanquam poſteriore conſtitu-
tione; vel quòd ibi utrinque agebatur de rebus Eccle-
ſiaſticis , cùm caſtrum illud probabiliter , ſaltem quan-
tum ad jus directi dominii pertinuerit ad monaſte-
rium, & tantùm in feudum vel emphyteuſim fuerit
nobilibus conceſſum. Videatur Barb. *in eodem. c. 1. n. 12.*
Circa præmiſſa.
Dubitatur I. utrum *Lex* , *ſi quis in tantam.* 7. *Cod.* 14
Unde vi . etiam de jure Canonico locum habeat? Per
hanc leg. ſtatuitur , quòd is qui propria authoritate
poſſeſſionem alterius invadit , poſſeſſionem ante om-
nia reſtituere , & inſuper æſtimationem rei ſolvere te-
neatur , ſiquidem non fuerit dominus . Sin autem do-
minus ſit , etiam dominium amittat . R. pœnam *d. l. ſi*
quis in tantam . de jure canonico non reperiri immuta-
tam , adeoque etiam de illo procedere . arg. *l. ſanci-*
mus . 27. *Cod. de Teſtamentis* . & *c.* 1. *de Novi operis*
nuntiatione . Imò non obſcurè recepta videtur eadem
pœna *in c. placuit* . 2. *cauſa* 16. *qu.* 6. In cauſis autem 15
beneficialibus duo ſpecialia ſunt . *Primò* quòd is , qui
perſonatum vel dignitatem , vel beneficium Eccle-
ſiaſticum quodcunque violenter occupaverit , ipſo
facto perdat omne jus , quod forte priùs in tali benefi-
cio habebat . *cap. eum qui* . 18. *§. fin. de Præbendis in 6.*
cùm tamen ex profanis cauſis primùm per ſenten-
tiam judicis amittatur dominium . Menoch. *de Remed.*
recuperand. poſſeſſ. remed. 8. *de Recuperationibus pro-*
fanis . *num.* 50. *Secundò* in profanis cauſis dominium
propter violentiam perditum acquiritur ſpoliato ; in
beneficialibus verò beneficium per vim occupatum ,
quamvis auferatur ab occupante , non tamen pleno
jure acquiritur ei , qui poſſidebat , niſi aliunde titu-
lum habeat , ne detur vitioſus ingreſſus ad benefi-
cia , cùm ſine inſtitutione canonica (quæ inſpectis
priùs inſtituendi qualitatibus fieri debet) beneficium
obtineri non poſſit . *c.* 1. *d. R. I. in 6.* Verùm puto con- 16
ſtitutionem *d. l. ſi quis in tantam* . paucis in locis eſſe
uſu receptam , quantum ad illam pœnam amiſſionis do-
minii vel præſtandæ æſtimationis , ſed potiùs in uſu
eſſe credo pœnam arbitrariam , ſeu mulctam pecunia-
riam à judice infligendam . Suting. *in Proceſſu judiciali*
inferioris Auſtriæ . *obſerv.* 134.
Dubitatur II. quomodo intelligendum ſit *c.* 2. *h.* 17
tit. in 6. ubi Pontifex dicit Canonicos à Parocho deci-
mis intra fines ſuæ Parochiæ perceptis ſpoliatos reſti-
tuendos non eſſe , antequam de juſto titulo docuerit ,
cùm tamen in *c. in literis.* 5. *X. h. t.* etiam prædo (qui
utique juſtum titulum non habet , aliàs non futurus
prædo) de rigore juris reſtituendus eſſe dicatur? Qui-
dam dicunt *d. c.* 2. procedere in cauſis beneficialibus ,
ne detur vitioſus ingreſſus . Sed non rectè , quia *d. c.*
in literis . expreſsè loquitur de cauſa beneficiali . Alii
ponunt Regulam generalem , quòd toties denegetur
reſtitutio ante oſtenſum titulum , quoties præſumptio
eſt pro ſpoliatore & contra ſpoliatum ſeu poſſeſſorem,
ſicut in materia decimarum , quæ de jure communi
cenſentur ad Parochum pertinere . Sed etiam huic
interpretationi obſtat *c. cum Eccleſia* . 3. *de Cauſa poſ-*
ſeſſ. & propr. ubi Clerici poſſeſſione juris eligendi
per Canonicos ſpoliati in eandem reducuntur, quam-
vis Canonici habuerint præſumptionem pro ſe, quòd
jus eligendi Epiſcopum non ad extraneos , ſed ca-
pitulares pertineat . Quare meliùs reſpondet Barb.
in d. cap. n. 8. Panorm. & alii deciſionem ejuſdem *c.*
2. procedere , ſi propter *modicitatem temporis* præ-
ſumptio ſit contra ipſam *poſſeſſionem* , & ex adverſo
propter aſſiſtentiam juris communis pro ſpoliatore .
Id quod ex ipſo textu ſatis colligitur , dum dicitur,
aliquamdiu (id eſt modico tempore) poſſeſſas eſſe,
at in facti ſpecie , quæ refertur in *c.* 3. *de Cauſa*
poſſeſſ. & propr. Clerici erant longo tempore in
quaſi poſſeſſione juris eligendi , ac trium Epiſcoporum
electioni interfuerunt.
Dubitatur III. utrum tertius , qui rem bona fide 18

Digitized by Google

emit à ſpoliatore, ignorans, ipſum eſſe ſpoliatorem, teneatur eam ante omnia reſtituere ſpoliato, ſi ab ipſo conveniatur, licet ſpoliatus non probet, ſe rei dominum eſſe? Multorum eſt ſententia contra tertium ſpolii poſſeſſorem duo remedia eſſe prodita unum ex ſæpe *d. c. ſæpe contigit*. 18. *X. hoc tit.* ſi fuerit malæ fidei poſſeſſor, & rem ſcienter emerit à ſpoliatore. Alterum ex *c. Epiſcopi*. 2. *&c. redintegranda*. 3. *cauſa* 3. *q.* 1. quòd ajunt contra quemlibet etiam bonæ fidei poſſeſſorem locum habere, à quibuſcunque res ſpolio ablatæ detineantur. Verùm hæc opinio quamvis communis, nihilominus ſatis dura, ut bonæ fidei poſſeſſor, qui juſtum inſuper titulum habet, ſtatim ad reſtitutionem obligetur, cùm fortè ſpoliator & verus dominus, & ſpoliatus tantùm iniquus poſſeſſor fuerit: quia agitur in *d. c. ſæpe contigit*: ſolius malæ fidei poſſeſſoris mentio ſit, ut is non ſecus ac ſpoliator ipſe ad reſtitutionem cogi poſſit, eo quòd parùm interſit, quantum ad periculum animæ, invadere aut detinere alienum, proinde rectè infertur à contrario ſenſu aliud de bonæ fidei poſſeſſore dicendum eſſe, cùm unius expreſſio ſit alterius excluſio. *c. nonne. c.* 5. *de Præſumpt.* ac propterea per *d. c. ſæpe contigit*, declarari videtur generalitas locutionis,
19 quæ in *c. Epiſcopi. & c. redintegranda*; ponitur. Zoeſ. *h. t. n.* 5. Interim tamen non inique facturum Judicem arbitror, qui eo caſu priorem ſententiam ſequatur, quando ſpoliatus ſummariter de bono jure ſuo docuerit, & iniquam ſpoliationem ſaltem ſummariter oſtenderit. Tum quia illa ſententia valdè communis eſt, teſte Mynſ. *Cent.* 3. *O.* 85. tum etiam, quia in tali caſu magnam habet æquitatem, ne ſpoliator per ſuam nequiſitioſam ſpoliationem & alienationem nimis gravet ſpoliatum; ſi non niſi per dominii probationem rem à tertio repetere poſſet.

TITULUS XIV.

De Dolo & Contumacia.

SUMMARIA.

1. *Dolus hic accipitur, prout adhæret contumaciæ.*
2. *Quid ſit contumacia?*
3. *In civilibus Iudex non poteſt procedere in contumaciam, niſi ad inſtantiam adverſarii.*
4. *Poteſt tamen ex officio eum punire.*
5. *Quomodo procedatur contra actorem contumacem?*
6. *Stylus curiæ in hac parte attendendus.*
7. *Quomodo contra communem regulam, actor invitus agere compellatur?*
8. *Quæ remedia Iuris contra reum contumacem lite jam conteſtata.*
9. *Excommunicatio non uſurpanda ex Conſtitut. Concil. Trident. exiſtentibus aliis remediis.*
10. *Lite conteſtata contra reum contumacem etiam in cauſa principali procedi poteſt.*
11. *Quare contra actorem contumacem, lite non conteſtata poſſit in cauſa procedi, non contra reum?*
12. *Si actor elegerit procedere in cauſa contra reum contumacem, poterit tamen variando aliam viam eligere.*
13. *Etſi quis ſe non compariturum dixerit, ſi tamen poſtea compareat, pro verè contumace non habetur.*
14. *Quid ſi talis etiam non compareat, an ſine alia citatione mox contra eum in contumaciam poſſit procedi?*
15. *Actor contumax poſt annum veniens etiam refuſis expenſis non eſt audiendus.*

QUamvis *dolus* in genere ſit omnis calliditas, fallacia, aut machinatio ad circumveniendum ſeu decipiendum alterum adhibita. *l.* 1. *§.* 2. *ff. De Dolo*; hic tamen in præſenti tit. magis ſpecialiter ſumitur, quatenus contumaciæ adhæret, & quatenus *in dolo* eſſe cenſetur, qui in judicio comparere recuſat. 1

Eſt autem *contumacia* erga judicem commiſſa inobedientia; unde & contumax litigator dicitur, qui tribus edictis vel uno peremptorio citatus & nulla juſta cauſa impeditus non comparet, vel ſi comparet, judicis juſſui obtemperare renuit, vel ſine judicis licentia recedit. *c. cauſam.* 3. *h. t. l. contumacia.* 53. *§.* 1. *ff. de Re judicat. l. un. ff. Si quis jus dicenti non obtemp.* Pœnæ quibus coercetur contumacia, aliæ ſunt in perſona actoris, aliæ in perſona rei conſtitutæ. Prius autem notandum judicem in Civilibus cauſis (ſecus eſt in criminalibus, in quibus Judex ex officio inquirit, & manualiter comprehendi facit reum reluctantem) non poſſe adverſus peremptoriè citatum & non comparentem in contumaciam procedere, niſi ad inſtantiam & petitionem adverſarii. *l. properandum.* 13. *§.* 2. *ibi: ex una parte actoris abſentiam incuſante. Cod. de Iudiciis.* Poterit tamen judex illum contemptum ſibi tanquam judici illatum ex officio coercere, non tantùm ſi poſt tertiam citationem ſed etiam poſt primam citatus ſine juſta cauſa non comparuerit, quia talis inobedientia utique impunis eſſe non debet. 2 3 4

Itaque, ſi actor in die emiſſæ citationis non comparuerit; & libellus quidem exhibitus, lis verò necdum conteſtata ſit, evocabitur ad rei inſtantiam tribus edictis. Et ſi non comparuerit, anni ſpatium ei relinquitur, quo finito, ſi in contumacia perſtiterit, erit in arbitrio rei, an velit petere ſe ab inſtantia abſolvi cum refuſione expenſarum & damnorum, vel negativè litem conteſtari, atque onus probandi in ſe ſuſcipere, & ita uſque ad ſententiam definitivam etiam abſente actore procedere. Idem obtinet, ſi poſt litem conteſtatam actor contumax fiat, ita tamen ut anno non expectato judex poſt citationem mox procedat in cauſa principali uſque ad ſententiam, & actorem contumacem in expenſas condemnet. *l. properandum. §.* 2. *Cod. de Iudiciis. Novell.* 112. *c.* 3. Moneo autem DD. noſtros circa modum procedendi in contumaciam actoris multùm intricatè loqui, neque per omnia convenire, ita ut hac in parte ſtylus ſingulorum judiciorum quàm maximè attendendus ſit. Sed inquies, quomodò procedi poterit contra actorem in contumaciam, cùm tamen ſit regula Juris, quòd nemo invitus agere compellatur. *l. un. Cod. Ut nemo invitus &c.* R. Illam regulam procedere, ſi quis nunquam agere inceperit, actio verò ſemel inſtituta perſequenda, & ad finem perducenda eſt, ne reus inaniter vexetur; ita *novel. cit. c.* 3. Imò ad agendum quis cogi poteſt, non tantùm ſi ſemel inceperit agere, ſed etiam ſi extrajudicialiter aliquem diffamarit, puta ſi tanquam ſuum debitorem traduxerit, aut quaslibet prætenſiones ſe contra eum habere jactaverit. Text. & Gottof. *in l. diffamari.* 5. *C. de Ingenuis manumiſſ. l. cùm Titio.* 18. *ff. de Accuſat.* De quo ſuperius in Tit. *de Foro compet.* pluribus dictum eſt. 5 6 7

Si, quod frequentiùs contingit, reus ſit contumax, diſtinguendum eſt, ſitne lis conteſtata, an non? ante *litem conteſtatam* poterit actor petere immiſſionem in bona rei ex primo decreto (de qua immiſſione *Tit. ſeq.* dicemus) vel ſi bona non habeat, ut citetur realiter, arreſtetur, vel excommunicetur. *c.* 1. *Ut lite non conteſt. l. conſentaneum.* 8. *Cod. Quomodo & quan-* 8

Digitized by Google

9 *& quando Iudex*. Ad excommunicationem quidem quod attinet, hodie ſervanda eſt conſtitutio Concil. Trid. *ſeſſ. 25. de Reform. c.* 3. ut ſcilicet tunc demum ad eam deveniatur, ſi aliis remediis locus eſſe nequeat, cùm experientia doceat, ſi temerè incutiatur, magis contemni, quàm formidari.

10 Poſt *litem* autem *conteſtatam*, ſi reus contumax fuerit, datur electio actori, an aliquo ex iam recenſitis remediis uti velit, vel potiùs cauſæ ſuæ confidens, malit in ipſo negotio principali procedere, teſtes aut inſtrumenta producere. Quod ſi hoc poſterius elegerit, iudex eius electionem ſequi debet, & ſi viderit cauſam ſatis per ipſum eſſe probatam, poterit pro ipſo actore ſententiam definitivam ferre: & econtra etiam pro reo, licet contumace, ſi cauſam eius meliorem eſſe perſpexerit, eò quòd rei abſentiam *divina præſentia* (quam Iudex ob oculos habere debet) *ſupplere cenſeatur*, *d. l. properandum.* §. 4. *C. de Iudiciis.*

11 Quare autem actore ante litem conteſtatam contumace poſſit in cauſa principali procedi, ut ſupradictum & non ſimiliter reo contumace? rationem diſparitatis aſſignant, quòd gravior ſit contumacia actoris, quàm rei, ut propterea etiam duriùs in eam procedatur: nam reo magis ignoſcendum eſt, ſi timeat litem ſuſcipere, quàm actori, ſi deſiſtat eam proſequi, cùm in actoris poteſtate fuerit litem inchoare, vel intermittere. Zoeſ. *hoc tit. num.* 4. Sed hinc

12 Dubitatur I. Utrùm ſi actor ſemel elegerit in cauſa principali procedere, poſſit variare, & immiſſionem bonorum vel realem citationem petere?

℞. Licet Sichard. *in d. l. conſentaneum. Cod. Quomodo & quando index.* cenſeat variationi locum non eſſe: Affirmativam tamen eſſe probabiliorem & in Camerâ Imperiali receptam teſtatur Gail. *Lib.* 1. *Ob.* 60. *num.* 4. Non tantùm ſi res adhuc integra, ſed etiam ſi iam in negotio proceſſum ſit: eo quòd hæc remedia ſub alternatione dentur, & ita variationi locus eſſe poſſit, per notata Bart. & aliorum. *in d. l. conſentaneum.* 8. *& in l. edita.* 3. *Cod. de Edendo.* Eandem ſententiam hoc inſuper argumento confirmo, quòd ex notoria iuris diſpoſitione (de qua ſupra in *Tit. de Cauſa poſſeſſionis* dictum) actor, qui ſemel intentavit *petitorium*, poſſit variare, & omiſſa quæſtione proprietatis *poſſeſſorium* inſtituere, ergò multò magis, omiſſa quæſtione principali, poterit immiſſionem in bona petere, aut realem citationem, vel excommunicationem; tum quòd immiſſio in bona ſuo modo ſit *poſſeſſorium*, iuxta rubricam *tit. ſeq. De eo, qui mittitur in poſſeſſionem*; tum quòd per talem petitionem non omnino intermittat actor principalem quæſtionem, ſed præſente reo eam proſequi velit. Id ſanè tunc maximè locum habebit, ſi propter abſentiam rei, & quòd eius reſponſiones deſiderentur, de cauſa principali ſatis liquere non poſſit.

13 Dubitatur II. an contra eum, qui in prima citatione in faciem citanti dixit, ſe non compariturum, poſſit ſtatim nullo termino exſpectato in contumaciam procedi?

℞. Exſpectandum eſſe terminum citationis: nam ſi in eo citatus mutata voluntate comparuerit, propter ſolam illam locutionem reſpectu cauſæ non eſt contumax cenſendus, quamvis iudici aliquem contemptum fecerit, per ipſum iudicem pœna aliqua extraordinaria punibilem; actor verò tunc primùm de contumacia rei conqueri poteſt, ſi in termino citationis non comparuit. arg. *l. Fulcinius.* 7. §. *fin. ff. Quibus ex cauſis in poſſeſſion. eatur.*

14 Dubitatur III. Quid ſi citatus non tantùm dixerit, ſe non compariturum, ſed etiam in termino non comparuerit, an ſine omni alia citatione mox contra eum in contumaciam procedi poſſit.

℞. Diſtinguendo, an quis extra iudicium nuntio citanti, vel in iudicio ipſi iudici dixerit, ſe non compariturum. Si extra iudicium, benignior eſt ſententia, non hunc habendum eſſe pro vero contumace, cùm iura expreſſè requirant trinam citationem, vel unam peremptoriam, antequam in contumaciam procedi poſſit. *l. 7. & 9. Cod. Quomodo & quando iudex.* Si verò in iudicio; ſatis conſtat ex *c. venerabilibus.* 7. §. *porro. de Sentent. excommunicat. in 6. & cap.* 2. *hoc tit. eodem lib.* contra talem ſine alia citatione rectè in contumaciam procedi, ſicut & aliàs plus nocet confeſſio iudicialis, quàm extraiudicialis. Gloſſ. *in d.* §. *porrò. in V. in iudicio.* Quo ſenſu etiam accipi poſſunt text. *in d. l. Fulcinius.* 7. §. *fin. & in l.* 2. *Cod. Quomodo & quando iudex.*

Dubitatur IV. Utrum eo caſu, quo reus propter contumaciam actoris poſt annum petit ſe ab inſtantia abſolvi, audiendus ſit actor poſt annum veniens, ſi refuſis expenſis velit iterum litem proſequi? 15

℞. Quamvis Zoeſ. *hoc tit. num.* 5. videatur affirmativam tenere: ego tamen negativam iudico probabiliorem: quia aliàs fruſtrà anni ſpatium concederetur actori contumaci ad redeundum, ſi etiam poſt illum quandoque redire poſſet. Deinde talis citatio actoris eſt in effectu proceſſus, ex *l. diffamari.* 5. *Cod. de Ingenuis manumiſſis.* Ubi DD. omnes conveniunt, quod actori ex illa lege peremptoriè citato, & ſine iuſta cauſa non comparenti perpetuum ſilentium imponatur.

Non obſtat *c. 1. hoc t. in 6.* per quod inſinuatur actorem contumacem ex poſt facto comparentem audiendum eſſe, ſi priùs expenſas, quas reus propter ſuam contumaciam fecit, perſolverit, & inſuper idoneè caverit, quòd imposterùm in iudicio perſiſtere velit. Non obſtat inquam hic textus: nam apertè loquitur de actore, qui in primo termino ad quem reum citari curavit, non comparuit, non verò de eo, qui etiam tribus edictis evocatus etiam poſt anni dilationem ſibi datam emanſit.

TITULUS XV.

De Eo, qui mittitur in Poſſeſſionem cauſa rei ſervandæ.

SUMMARIA.

1. *Quomodo fiat miſſio in poſſeſſionem in actione reali?*
2. *Miſſus poſt annum ſine ulteriori decreto iudicis acquirit veram poſſeſſionem.*
3. *Quomodo fiat miſſio in actione perſonali?*
4. *Quare in hac requiratur ſecundum decretum, non in reali actione?*
5. *De immiſſione in actione reali diſſentiunt à Canoniſtis Civiliſtæ.*

QUòd *Miſſio in poſſeſſionem bonorum* ſit remedium contra contumacem, *priori Tit.* dixi, quid verò Juris ex hac *miſſione* quis conſequatur, hic traditur. 1 Principaliter diſtinguendum eſt, an actor agat actione perſonali, vel reali? Si reali, mittitur ex *primo decreto*, ſeu primo *in poſſeſſionem* rei, quam vindicat. Sed hæc poſſeſſio non eſt propriè poſſeſſio, *l. ſi finita.* 15. §. *ſi quis autem.* 20. *& ſeqq. ff. de Dam. infect.* ſed tantùm cuſtodia, ne res per reum conventum in fraudem deteriores fiant, vel fructus ejus malè alienentur; quare nec eiicie-

tur poſſeſſor contumax de poſſeſſione, ſed uterque erit in poſſeſſione diverſo reſpectu, nimirum alter tanquam inſpector & cuſtos, ut propter inſpectionem tædio affectus, in judicio compareat, & reſpondeat actori. Poſſeſſor *miſſionem* paſſus colet agrum, & fructus colligeat: actor verò *miſſus* eos cuſtodiet. Si Poſſeſſor colere nolit, actor colet, & fructus colliget, ſervabit, vel non ſervabiles vendet, & pretium cuſtodiet. *l. ſi, cui. 5. §. qui legatorum. 22. & 2. ſeqq. ff. Ut in poſſeſſ. legatorum.*

2 Quòd ſi reus intra annum redierit in judicium, & expenſas & cautionem de *judicio ſiſti*, & *judicatum ſolvendo* præſtiterit, ſalvam ſuam poſſeſſionem & fructus recipiet: ſin minùs, actor poſt elapſum annum abſque alio Judicis decreto verus efficietur poſſeſſor, alterum de poſſeſſione ſaltem cum aſſiſtentia judicis ejicere poterit, fructus lucrabitur, & reo ſola quæſtio proprietatis reſervabitur. Imò actor ex ipſa poſſeſſione cæteris requiſitis concurrentibus ipſam quoque proprietatem contra reum vel quemcunque alium præſcribere poterit. *l. Prætoris 5. ff. de Dam. infecto*. Suppoſito, quòd quidem bona fide crediderit, rem ad ſe pertinere, reipſa autem fuerit aliena.

3 In actione perſonali, ſi reus fuerit contumax, mittitur actor cuſtodiæ cauſa ex *primo decreto* in poſſeſſionem rerum mobilium, aut etiam immobilium, ſi mobilia vel nulla, vel non ſufficientia adſint. Quod ſi reus in contumacia perſtiterit, tunc arbitrio Judicis (qui plerumque ſolet interſtitium unius anni obſervare) fiet miſſio ex *ſecundo decreto*, ex quo actori vera poſſeſſio, vel quandoque etiam licentia res mobiles alienandi & de pretio ſibi ſatisfaciendi conceditur: dummodo actor debitum ſufficienter liquidaverit. *l. Fulcinius 7. §. 1. ff. Quibus ex cauſis in poſſeſſionem eatur. & L. cum propones 9. juncta auth. & qui jurat. Cod. de Bonis authoritate judicis poſſidend.*

4 Quæres cur, non ſimiliter ſecundùm decretum in actione reali interponatur?

℞. Rationem differentiæ eſſe, quòd in actione reali actor dicat rem ſuam eſſe, idque propter contumaciam rei verum eſſe præſumatur. At in actione perſonali tantùm debitum allegat actor & nullum Jus circa poſſeſſionem rei; unde opus eſt ſecundo decreto, quo ipſi hæc poſſeſſio rei alienæ, quæ ſibi nunquam com-
5 petiit, adjudicetur. Et hæc ipſa apud Canoniſtas recepta ſunt propter textus ſatis claros in *c. 1. & 2. h. t.* & præſertim in *c. fin. §. in aliis*. ubi latè Pan. *Ut lite non conteſtata*, attamen Civiliſtæ plerumque circa actionem realem aliter docent; ita ut ibi ex *primo decreto* cenſeant veram *poſſeſſionem* acquiri, ſed per comparitionem rei commutabilem, ac ex *ſecundo decreto* immiſſum dominum declarari, authoritate text. & Gloſſ. in *l. Prætoris. 5. & l. ſi finita. 15. §. Julianus. 16. ff. de Damno infecto. l. 3. §. fin. ff. de Acquirenda poſſeſſione*. Ultra verò ſententia an Canoniſtarum an Legis peritorum in praxi recepta ſit, ex ſtylo curiarum petendum erit.

TITULUS XVI.

Ut Lite pendente nihil innovetur.

SUMMARIA.

1. *Quando lis pendere dicatur?*
2. *Lite pendente poſſeſſor non debet privari commodo poſſeſſionis.*
3. *Reſcripta vel privilegia lite pendente impetrata non expreſſa mentione litis pendentis ſunt ſubreptitia.*
4. *Alienationes lite pendente factæ ſunt nullæ: & ſcienter emens perdit pretium.*
5. *Ante litem motam actiones liquidæ donari & vendi poſſunt, dubiæ vendi (non donari) prohibentur: præſertim potentioribus.*
6. *Omnia innovata lite pendente ſunt in priſtinum ſtatum revocanda.*

PRænotandum, quòd lis *pendere* dicatur ex parte *actoris* per judiciariam conventionem, ſeu libelli 1
oblationem; ex parte autem *rei*, poſtquam citatio à Judice competente emanavit, & legitimè pervenit ad ipſum, vel per eum ſtetit quo minùs perveniret, dummodo una cum citatione libellus tranſmiſſus, aut in ipſa citatione intentio actoris ſit ſatis expreſſa. *c. 1. & ibi Gloſſ. in V. indiſtinctè. de Sequeſtrat. poſſeſſ. Clement. fin. h. t. auth. litigioſa. Cod. de Litigioſis*. Porrò hæc regula, quòd *lite pendente nihil innovari debeat*, quatuor notabiles habet effectus.

I. *Lite pendente* non debet poſſeſſor commodo ſuæ poſſeſſionis privari, ſed æquò durante lite, quàm priùs 2
fructus ex re poſſeſſa colligere poterit. Unde in *c. 1. h. t.* declaratur, Archiepiſcopum, cui ſuper jure præferendæ crucis mota erat lis, poſſe durante lite facere ante ſe crucem deferri, uſque dum cauſa per ſententiam terminetur. Similiter in *c. 2. eodem tit.* dicitur, quòd ſi matrimonium alicujus accuſetur tanquam invalidum; vel tanquam ſeparandum quoad thorum & cohabitationem propter adulterium commiſſum, pendente hac accuſatione non debeat conjux accuſatus privari poſſeſſione carnalis commercii: Quod eſt intelligendum, modò matrimonium jam *conſummatum* ſit: nam ante conſumationem non fuit in illius commercii poſſeſſione, ergo nec lite pendente ea uti poteſt, vel hoc ipſo, quòd lite pendente omnia in ſuo ſtatu manere debeant, ſicut ante litem fuere. Vid. Sanch. *de Matrim. lib. 2. diſp. 41. num. 50.*

II. Reſcripta aut privilegia *lite pendente* in præjudicium alterius impetrata, non expreſſa mentione *litis pendentis*, cenſentur eſſe *ſubreptitia*: quia in dubio 3
Princeps non intelligitur velle alterius juri præjudicare, vel ſtatum litis immutare *cap. 1. & cap. fin. h. t.*

III. Tertio actionum & rerum litigioſarum alienatio pendente lite eſt prohibita & ipſo jure irrita; imò 4
is, qui receperit, non tantùm cogitur eam rem alienanti reddere, ſed etiam, ſi ſciens rem litigioſam emerit, pretium amittet, quod fiſco acquiritur; ſi ignarus fecit, pretium ejuſdem vel veram æſtimationem, ubi pretium non fuit, una cum alia tertia parte pretii vel æſtimationis ab alienante propter dolum ejus & ſui deceptionem recuperabit. *c. 3. & 4. h. t. fin. cum ſua auth. Cod. de Litigioſis*. ſed

Quæres, utrùm ante litem inchoatam actio indiſtinctè in alium cedi ſeu alienari poſſit? ℞. Diſtinguendo inter actionem dubiam ſive diſputabilem. Actio li- 5
quida quovis titulo in alium transferri poteſt, prout text. ſunt *in ff. & Cod. de Hæreditate vel actione vendita*, actionem autem controverſam donare quidem licet, ſed non vendere; imò ſi de facto pro modico pretio (ſicut fieri ſolet) vendatur & contingat illa actione ceſſa conventum condemnari, non tenebitur plus reſtituere emptori, quàm pro illa actione expoſuit, idque ne facile alienæ lites redimantur, & fortè dudum ſopitæ ſuſcitentur. *l. per diverſas. 22. & l. ſeq. Cod. Mandati*. Quòd ſi actio ejuſmodi vendatur alicui potentiori, qui ratione officii vel dignitatis poteſt reum opprimere, non valebit talis venditio, ſed venditor amiſſione juris ſui puniri debet. *l. 2. C. ne liceat poten-*

Digitized by Google

potentioribus. Videatur Panorm. *in c. ex parte*, 2. *de Alienatione judicii mut. cauſa*. n. 4.

6 Quartus demum effectus, quòd attentata ſeu innovata lite pendente ante omnia debeant in priſtinum ſtatum revocari, & antequam revocentur, parte opponente impediatur proceſſus ad ulteriora, Lancelot. *de Attentatis parte* 3. *c.* 29.

TITULUS XVII.

De Sequeſtratione Poſſeſſionis & Fructuum.

SUMMARIA.

1. *Quid ſit ſequeſtratio? Eſtque alia voluntaria, alia neceſſaria.*
2. *Sequeſtratio neceſſaria regulariter eſt prohibita.*
3. *Sequeſtratio fieri poteſt, ſi poſſeſſio ſit valdè litigioſa; aut reus reſiſtat miſſo in poſſeſſionem.*
4. *Item in cauſa beneficiali, in qua non datur miſſio.*
5. *Item ſi reus de dilapidatione ſit ſuſpectus.*
6. *Aut ſi periculum ſit interitus vel deteriorationis.*
7. *Sequeſtratio oblata cautione de rebus ſervandis poteſt evitari.*
8. *Requiſita, ut poſſit fieri ſequeſtratio.*

1 S*Equeſtratio* nihil eſt aliud, quàm rei litigioſæ apud tertium (qui propterea *ſequeſter* dicitur) *depoſitio*. Eſtque alia *voluntaria*, quæ ex mutuo conſenſu partium fit. Alia *neceſſaria*, quæ fit Judice imperante, & altera parte invita. Sequeſtratio neceſſaria regulariter eſt
2 prohibita; tum quòd non oporteat incipere ab executione, antequam reus de debito convincatur, *l. un. C. de Prohibita ſequeſtrat. pecun.* tum etiam, quòd, ut alibi ſuo loco dictum, reus non debeat commodo poſſeſſionis privari. Verùm ſunt certi caſus, in quibus æquitas ſuadet fieri *ſequeſtrationem*, ut I. ſi poſſeſſio ſit val-
3 dè litigioſa, vel reus contumax reſiſtat miſſo in poſſeſſionem, ita ut periculum armorum & cædium ſit, poterit Judex poſſeſſionem ſequeſtrare. II. Quia in cauſa
4 *beneficiali*, ſi reus contumax ſit, non fit miſſio, ne detur *vitioſus ingreſſus in beneficium*. *c.* 1. *De eo qui miſſ. in* 6. ideò locum habebit ſequeſtratio beneficii. *c.* 1. *h. t.* III.
5 Res aut fructus rectè ſequeſtrantur, ſi reus ſuſpectus ſit de dilapidatione. Tria autem potiſſimùm ſunt, quæ ſuſpectum reddunt nimirum paupertas, mali mores, & facta præcedentia. Gloſ. *in l. ſi fideiuſſor.* 7. §. *fin. qui ſatisdare cogantur*. IV. ſi periculum ſit, ne res inter
6 moras judicii intereat, vel ſaltem deterior fiat, poterit judicis implorato officio vendi, & pretium loco rei ſequeſtrari, *l. litibus*. 20. §. 2. *C. de Agricolis & cenſitis*;
7 Hic tamen adnota, quòd in his poſterioribus caſibus ſequeſtratio evitari poſſit, ſi reus afferat idoneam cautionem de rebus ſervandis. *l. fin. Cod. de Ordine cognitionum*. Imò juratoria cautione ſequeſtrum tolli, ſi perſona jurans ſit honeſta, & idoneas facultates habeat, vel jam priùs de *iudicatum ſolvendo* ſatisdederit, tenent DD. communiter per text. *in c. penult. de Donat. inter vir & uxor*. Panor. *in c.* 2. *h. t.*

Verum monet Mynſing. *Cent.* 2. *O.* 11. *ad ſequeſtra-*
8 *tionem* rectè faciendam præter cauſas modò enumeratas adhuc requiri primò, ut Judici ſaltem ſummariè conſtet de jure petentis *ſequeſtrum*; deinde ut vocetur is, in cujus præjudicium petitur *ſequeſtrum*; & denique ut ſollicitans *ſequeſtrum*, id ad ſui iuris vel debiti conſervationem faciat, & non cauſa calumniæ, atque ob eam rem juramentum *malitiæ* præmittat.

TITULUS XVIII.

De Confeſſis.

SUMMARIA.

1. *Propria Ceſſeſſio optima probatio: eſtque inſtar ſententiæ & rei judicatæ.*
2. *Confeſſio extrajudicialis non eſt tantæ authoritatis, ut judicialis.*
3. *Si tamen præſente adverſario fiat, plenè probat.*
4. *Idem eſt, ſi loco principalis adverſarii, nuntius vel negotiorum geſtor eam acceptaverit.*
5. *Poſitiones pro confeſſione elicienda adverſario porrigi ſolent.*
6. *Differentia inter poſitiones & articulos in praxi parùm attenditur.*
7. *Si reus contumaciter ad articulos reſpondere nolit, habentur pro confeſſatis.*
8. *Articuli tamen debent eſſe relevantes.*
9. *Porrigens atiçulos debet præſtare iuramentum dandorum.*
10. *Ad articulos crimen occultum attingentes, non tenetur reus reſpondere.*
11. *Debent articuli eſſe de facto proprio rei non autem Iuris.*
12. *Confeſſio inirialis abſente adverſario de Iure Canonico plenè probat.*
13. *Qualis Confeſſio dicatur verè iudicialis?*
14. *Confeſſio coram Iudice incompetente facta eſt extraiudicialis: & quid circa eam Iudex competens facere poſſit?*
15. *Confeſſio in iudicio facta iuris ordine circa alia non ſervato tamen eſt iudicialis, uti & illa, quæ ante litem conteſtatam facta eſt.*
16. *Confeſſionem revocans propter errorem ex intervallo debet iſtum probare; ſecus ſi revocet in continenti.*
17. *Confeſſio per tormenta extorta ut probet, quæ requirantur?*
18. *Procuratoris vel advocati confeſſionem principalis poteſt revocare.*
19. *Confeſſio Prælati Adminiſtratoris &c. an noceat Eccleſiæ, vel iis, qui ſub tali adminiſtratore ſunt?*
20. *An reus de crimine interrogatus à Iudice, teneatur illud confiteri? diſtinguuntur* 3. *Caſus.*
21. *Reus infamatus de uno crimine non debet interrogari de aliis, de quibus non eſt infamatus: nec regulariter de ſociis criminis.*
22. *Quid ſi reus ultrò ſocios indicet?*
23. *Confeſſio illicita ſub ſpe impunitatis non eſt ſufficiens ad condemnationem.*
24. *Confeſſio Sacramentalis in iudicio fori externi nihil probat.*

ANtequam ad probationes deveniatur, priùs videndum eſt, an non adverſarius illum articulum, 1
qui probatione indiget, ſua ſponte confiteatur; nam propria *confeſſio* non tantùm vim optimę probationis habet, & actorem ab onere probandi relevat, verùm etiam, ſi in iudicio facta ſit, inſtar ſententiæ & rei indicatæ cenſetur, *l.* 1. *ff. h. t.* adeo ut iudex non habeat neceſſe ſententiam ferre, ſed tantùm terminum ſolutioni & ſatisfactioni præfigere, aut damnum æſtimare, *l. proinde*. 25. §. 2. *ff. Ad legem Aquil.* Quòd tamen intel-

Digitized by Google

intelligendum eſt de cauſis civilibus in criminalibus
verò etiam poſt confeſſionem rei requiri ſententiam
cum communi docet Barth. *in l. ſi confeſſus. 5. ff. de
Cuſtodia reorum*. Imò hodie uſum magis eſſe, ut etiam
in civilibus cauſis confeſſio potius vim probationis
habeat, & ideò ſententia opus ſit, tradit Vallens.
hoc tit. num. 10.

Eſt autem confeſſio alia *judicialis* alia *extrajudi-
cialis*, illa fit in iudicio, hæc extra; ambæ in effectu pluri-
mùm inter ſe differunt; nam confeſſio extraiudicialia
2 non eſt tantæ efficaciæ ſicut judicialis; ee vim ſenten-
tiæ aut rei iudicatæ habet, quia extra iudicium ſæpe
aliquis in concedendo facilis eſt, & incautus, non item
in iudicio, ubi adverſarium præſentem & omnem no-
cendi occaſionem captantem videt. Unde ſolent DD.
diſtinguere inter confeſſionem extraiudicialem, quæ
fit abſente, & eam, quæ fit præſente adverſario; illam
cenſent ad ſummum ſemiplenè tantùm probare, imò
nihil probare, ſi genericè ſine expreſſione cauſæ facta
ſit, e. g. ſi dicam me Titio debere centum, & non addo
ex quo contractu. *cap. ſi cautio. 14. de Fide inſtrum. & l.
cum de indebito. 25. §. fin. ff. de Probat.* Confeſſionem
3 extraiudicialem factam præſente adverſario ſi cum ex-
preſſione cauſæ fiat, communiter concludunt, non
quidem habere vim rei iudicatæ; ſed tamen plenè pro-
bare: non enim tolerari debet, ut qui præſente adver-
ſario ſemel tam deliberatè, licèt extra iudicium, ali-
quid confeſſus eſt, poſtea in iudicio neget, vel alias
probationes poſtulet. *d. l. cum de indebito. §. fin. & l. ge-
neraliter 13. in fine Cod. De non numer. pecun. c. per tuas.
10. de probat.* Si tamen ex circumſtantiis appareret, ali-
quid tantùm calore iracundiæ dictum eſſe, pro confeſſo
acceptari non poſſet, niſi daretur perſeverantia, nulla
ſequeretur revocatio: *l. quidquid calore. 4. ff. de R. J.* Vi-
4 deatur Maſcard. *de Probat. vol. 1. conclus. 364.* ubi *q. 3.*
notabilem doctrinam ponit, videlicet ſi nuntius vel ne-
gotiorum geſtor confeſſionem coram ſe factam accep-
tavit, perinde haberi, ac ſi præſente principali adver-
ſario facta fuiſſet.

Ad eliciendam confeſſionem judicialem omnium
5 ferè tribunalium conſuetudine receptum, & à Jure Ca-
nonico approbatum eſt, *in c. 1. & 2. hoc tit. in 6.* quòd
adverſario certæ quædam *poſitiones* ex libello extractæ
porrigantur, iſque deſuper prævio iuramento *de veri-
tate dicenda* (quod Practici iuramentum *reſpondendo-
rum* vocant) reſpondere iubeatur. Quamvis autem DD.
6 communiter differentiam conſtituant inter poſitiones
& articulos, præcipuè in eo, quod articulans non fa-
teatur articulos, nec affirmet eos veros, ſed tantùm,
quòd credat eos probari poſſe: è contra poſitiones fiant
per verba affirmativa, e. g. *dico*, vel *pono eſſe verùm*,
quòd tibi dederim mutuò centum florenos, ità ut po-
nens priùs cenſeatur fateri, nec revocare poſſit, ſi po-
ſtea adverſarius una vel altera propoſitione contra ip-
ſum tanquam propria confeſſione uti velit. Nihilomi-
nus hanc differentiam in praxi non attendi; ſed poſi-
tiones & articulos plerumque inter ſe confundi, teſtis
eſt Gail. *Lib. 1. Obſ. 79.* nam in praxi omnes ferè *poſitio-
nes*, *articuli* per modum interrogationis, non verò per
modum ſimplicis affirmationis concipiuntur, e. g.
nunquid verum, quòd reus tali vel tali die ad me vene-
rit petens mutuò centum? nunquid verum, quòd mu-
tuum petitum actu numeraverim?

7 Cæterùm ſi reus ſuper poſitionibus vel articulis
contumaciter reſpondere recuſet, eius pœna eſt, quòd
articuli pro confeſſatis acceptentur, *d. c. 2. hoc tit. in 6.*
8 Sed ut pœna hæc locum habeat, requiritur. I. Quòd
articuli ſint relevantes, ſeu ad cauſam ſaltem indirectè
pertinentes, aliàs ex officio judicis reiiciendi erunt:
in dubio autem an ſint relevantes nec ne, eos iudex
admittere debet: quia ſecurius eſt ſuperfluum admit-
tere, quàm neceſſarium omittere. Speculator *in tit. de
Poſit. §. 7. num. 8.* II. Porrigens articulos iuramen- 9
tum præſtare debet, quod iuramentum *dandorum* ap-
pellant, quod ſcilicet nihil calumnioſè poſuerit. III. 10
Si actor inter poſitiones vel articulos attingat aliquod
crimen occultum rei, etſi id ad rem faceret, tamen
non tenetur reus ſe ipſum prodere & infamare, ſed
poteſt denegare reſponſionem, Gloſſ. *in c. cùm cau-
ſam. 37. V. de cauſis X. de Teſtibus.* IV. Requiritur,
ut poſitiones fiant de facto & quidem proprio ipſius rei; 11
non autem de iure, aliàs reſpondere non tenetur:
quia quæſtiones iuris judici relinquuntur. Videatur
Gail. *d. Obſ. 79. & ſeq.* Porrò circa confeſſionem tam
iudicialem; quàm extraiudicialem.

Quær. I. Utrùm confeſſio iudicialis abſente ad-
verſario plenè probet? De puncto juris civilis negati-
va videtur verior, propter textus in *l. certum. 6. §. ſi* 12
quis ff. hoc tit. & in l. fin. ff. 3. de Interrog. in jure fac. &c.
Verùm de æquitate Canonica hujuſmodi confeſſionem
etiam in abſentia partis factam plenè probare docue-
runt Joan. And. *apud* Panorm. *in c. fin. hoc tit. num. 16.*
Joan. Hon *eodem cit. num. 10. cum pluribus aliis. ibid.
cit.* Quamvis enim, inquiunt, ad hoc ut alicui ex con-
feſſione alterius obligatio, vel liberatio quæratur,
ejus præſentia accedere debeat; quia tunc confeſſio eſt
implicitum pactum & tacita promiſſio; aliud tamen
eſt, ſi præcisè de probatione per confeſſionem agatur,
tunc enim ſane iniquum videtur, quòd confeſſio judici
ſcienter & deliberatè facta ex hoc ſolo capite, quòd ad-
verſarius præſens non fuerit, revocetur de eo præſen-
te contra conſcientiam contrarium dicatur. Quòd ſi
reus non tantùm oretenus, ſed in aliqua ſcriptura fa-
teatur, vel ut fieri ſolet, patiatur ſuam confeſſionem
Protocollo inſeri, cujus tenor deinde adverſario com-
municetur, tunc talis confeſſio indubitatè etiam de
jure civili plenè probabit: cùm enim ſcriptura ſemper
quaſi loquatur, non tantùm judici, ſed etiam adver-
ſario confeſſio facta eſſe cenſebitur. Panorm. *in c. ex
parte 3. hoc tit. num. 15.*

Quær. II. Utrùm omnis confeſſio, quæ fit coram 13
judice vel in judicio, ſit habenda pro judiciali?

℟. Principale requiſitum ad confeſſionem judi-
cialem eſſe, ut fiat in figura judicii. Unde confeſſio
facta in judicio coram Notario tantùm, vel extra
judicium coram judice non ſedente pro tribunali, tan-
tùm in vim confeſſionis extrajudicialis ſuſtinebitur.
Maſcar. *de Probat. vol. 1. Concluſ. 348. num. 28. &
32.*

Quær. III. Quid dicendum de confeſſione fa- 14
cta coram judice non competente, vel competente
quidem, ſed ſi ex poſt facto caſſata ſint acta propter non
ſervatum ordinarium proceſſum?

℟. Confeſſionem, quam quis facit coram non ſuo
judice, e. g. Clericus coram judice Laico, neutiquam
haberi pro judiciali, *c. etſi Clerici. 4. de Judiciis.* ha-
beri autem pro extrajudiciali: quia licet judex incom-
petens tali confeſſioni nullam vim addat, tamen etiam
nullam adimit, nec eſt ratio, cur minus valere de-
beat, quàm ſi omnino extra judicium, & nullo judi-
ce præſente facta eſſet. Imò communiter ſentiunt DD.
quòd iudex competens poſſit cogere confeſſum co-
ram iudice incompetente, ut vel perſiſtat in confeſ-
ſione, vel doceat de errore & cauſa variandi. Abbas
& Fel. *in d. c. & ſi Clerici.* Boerius *deciſ. 90. num. 9.*
Quòd ſi autem confeſſio facta ſit coram iudice com- 15
petente, quanquam in aliis ordo iuris ſervatus, &
judicium validum non fuerit; nihilominus pro iudi-
ciali habebitur; nam confeſſio etiam ante litem con-
teſtatam in iudicio facta iudicialis cenſetur, ac conſe-
quenter talis confeſſio facta in iudicio propter non ſer-
vatam proceſſum illa ſaltem haberi debet tanquam fa-
cta ante litem conteſtatam ſeu inchoatam. Barth. *in l.
ſi confeſſus 5. ff. de Cuſtodia reorum.*

Quær.

Digitized by Google

Quær. IV. An ſi confeſſio propter errorem revocetur, ſemper ſit neceſſe probare errorem?

℞. Diſtinguendo, an quis ex intervallo confeſſionem revocare velit, an verò in continenti: ſi ex intervallo, neceſſaria erit erroris probatio; imò ex communi ſententia non ſufficiet errorem ſimpliciter probare, ſed inſuper requiritur, quòd is error ſine lata culpa contigerit; ita ut nimirum in jure claro vel facto proprio recenti aut evidenti non erraverit. Sin autem confeſſio in continenti revocetur, non eſt opus probare errorem: & dicitur in continenti revocaſſe, antequam redigatur in ſcripturam, vel antequam narratio penitus concludatur, aut etiam à judice recedatur, *arg. c. præterea. 7. de Teſtibus cogendis*. Videatur Panor. *in c.3. n.20. & ſeq. hoc tit.*

Quær. V. Quid requiratur ut confeſſio per metum ſeu tormenta extorta aliquid probet?

℞. Tria potiſſimùm requiri. I. Quòd conſtet de *corpore delicti*, id eſt, quòd revera illud delictum, de quo aliquis arguitur, factum ſit. Unde ſi reus in tormentis fateatur; ſe alibi, e. g. homicidium aut furtum commiſiſſe, in eo loco inquiri debet an aliquando tale homicidium aut furtum ab aliquo factum ſit. II. Quòd præcedant contra torquendum gravia indicia. III. Denique, quòd tortus ſeu metu & in conſpectu tormentorum confeſſus perſiſtat in confeſſione. Dicitur autem perſiſtere in confeſſione; non ſi ſtatim poſt tormenta idem fateatur, ſed ſi ſaltem poſt ſpatium unius diei & noctis ad *bancbum juris*, ut vocant, ductus, & extra tormentorum conſpectum poſitus confeſſionem ſuam repetat. *l. 2. Cod. de Cuſtodia reorum.* Qua de re fuſiùs videri poterit Farin. *Operum criminalium. q. 1. in tit. de Judiciis, & Tortura.* & alii ex inſtituto de proceſſu criminali tractantes.

18 Quær. VI. Utrùm confeſſio Procuratoris vel Advocati noceat Principali?

℞. Confeſſio Procnratoris vel Advocati, niſi ad hoc ſpeciale mandatum habeat, ſemper revocari poteſt à principali, tametſi non probarit errorem aut falſitatem, quia ſemper major fides adhibetur atteſtanti de facto proprio, quàm de alieno, & ita magis creditur Principali factum proprium neganti, quàm Procuratori factum alienum (quod ignorari poteſt) confitenti. *l. 6. §. 4. ff. h. tit. L. 9. §. ſi defenſor. 4. ff. de Interrogat. in iure fac.* accedit; quòd non debeat *alteri per alterum iniqua conditio inferri, & factum cuique ſuum non alteri nocere* debeat, juxta vulgatas juris regulas.

Quær. VII. An idem dicendum ſit de generalibus rei alienæ adminiſtratoribus, nimirum Prælatis Eccleſiaſticis, œconomis, tutoribus vel curatoribus, ut nec horum confeſſio Eccleſiæ, pupillis, aut minoribus præju-
19 dicet? Diſtinguit Pan. *in c. ex p. 3. n. 10. h. t.* utrum confeſſio adminiſtratoris vel Prælati ſponte extra judicium emanarit, vel utrum in judicio per viam contentioſæ juriſdictionis. Primo caſu cenſet non præjudicare, ſecus in poſteriori: ex ea differentiæ ratione, quòd ſponte facta confeſſio ſit aliqua donatio, quæ rei alienæ adminiſtratoribus utique prohibita eſt. In ſpecie autem de Confeſſione Prælati etiam in judicio facta, quòd duplici via revocari poſſit, cum communi docet Pan. *in eodem cap. 3. num. 4.* ſcilicet vel de jure communi; ſi Prælatus ſit paratus docere errorem; vel per viam reſtitutionis in integrum; ubi non requiritur probatio erroris, ſed tantùm læſionis, quòd ſcilicet Eccleſia ex tali confeſſione damnum acceperit.

20 Quær. VIII. An reus de crimine interrogatus à Judice, teneatur illud confiteri?

℞. Diſtinguendos eſſe 3. caſus: *Primus* eſt, quando Judex non habet jus interrogandi; ſi nimirùm reus nec infamatus, nec aliis indiciis ad ſemiplenam probationem gravatus ſit: & tunc non tenetur confiteri, etſi exinde Judici vel accuſatori calumnia imputetur: quia utitur Jure ſuo, ex lege tamen charitatis debet, ſi poteſt, conſulere famæ iſtorum, v. g. dicendo, eos fuiſſe deceptos ex probabili errore &c. *Secundus*, quando Judex habet Jus interrogandi quo caſu duæ ſunt ſententiæ: una affirmat teneri confiteri; quia iſta ſunt correlativa, ſi Judex habet Jus interrogandi, ergo alter tenetur dicere veritatem: item quia Reipubl. intereſt, ne crimina maneant impunita. *c. ut famæ 35. de Sent. excommunicat.* Hæc eſt S. Thom. & Cajetani *2. 2. q. 69. a. 1. & plurimorum aliorum*. Altera negat, ſaltem ſi agatur in cauſa capitali, de damno vitæ: quia præceptum humanum, quale eſt Judicis, non ſolet obligare cum tanto damno. Item argumento à minori ad majus: nam ſi quis de jure non poteſt cogi, ut veritatem dicat contra ſuum conſanguineum. *l. 4. ff. de Teſt. & l. 6. C. eod.* ergo nec contra ſeipſum. Ita præter alios docuit Innocent. *in c. dudum. 54. de Elect.* apud Panorm. *in c. 2. hoc t. num. 28.* Quæ ſententia poteſt deſervire Confeſſario, quando reus perſuaderi non poteſt, ut crimen ultrò confiteatur. Vid. Ignat. Lopez. *in pract. criminali Canon. cap. 129.* *Tertius* caſus eſt in dubio, an Judex legitimè interroget: & tunc non tenetur confiteri, quia in dubio melior eſt poſſidentis conditio. Et licèt aliàs præſumatur, ſupetiotis mandatum eſſe juſtum, non tamen in hoc ſpeciali caſu, ubi eſt coninnctum cum graviſſimo damno.

Cæterùm hoc etiam obſervandum reum infa- 21
matum de uno crimine non poſſe interrogari de aliis, etiam in eodem genere, niſi de frequentia ſit diffamatus, ut famoſus latro, vel fur, quia non poteſt interrogari, niſi præcedentibus indiciis. Similiter nec de ſociis criminis interrogari poteſt. *l. ult. C. de Accuſat. c. 1. hoc tit.* niſi tale ſit crimen, quòd neceſſariò ſocium requirit, ut delictum carnis, vel quod cum ſociis factum dicitur, vel niſi crimen exceptum ſit; in publicam perniciem tendens, ut hæreſis, proditio,
falſatio monetæ, læſæ majeſtatis. Quid autem ſi reus 22
ultrò indicet ſocios? ℞. Si perſona vilis, non facit ſemiplenam probationem, ſed tantùm dat anſam ad inquiſitionem, niſi alia adminicula concurrant, & plures rei de eadem perſona confiteantur, & in circumſtantiis conveniant. Plura vid. apud Farinac. *tit. de Indic. & Tortur. vol. 1. q. 43.*

Quær. IX. An confeſſio à Judice elicita ſub ſpe 23
& promiſſione impunitatis ſufficiat ad condemnandum. ℞. Niſi reus intellecta falſitate perſiſtat in confeſſione, non ſufficere: poteſt enim revocare & dicere ſe ſpe impunitatis confeſſum fuiſſe. Imo Judex tenetur fidem datam ſervare. Jul. Clarus *in pract. criminali q. 55. n. 7. & ſeqq.* Unde non videntur admittendæ fictæ ſeu æquivocæ illæ promiſſiones, v. g. ſi confeſſus fueris, habebis ſufficientia alimenta ad tempus vitæ; vel hoc tibi conducet ad vitæ obtentionem, ſubintelligendo, *æternæ* &c.

Quær. X. & ultimò: An confeſſio ſacramentalis, ſi quocunque modo ſive per ſacerdotem, ſive per au-
ſcultantes reveletur, aliquid probet in judicio contra 24
confitentem? Negativa ſine dubio tenenda: quia talis confeſſio non fit homini, ſed Deo. Et quamvis in confeſſione ſacramentali aliquis cenſeatur dicere veritatem, tamen hæc veritatis probatione fori externi acceptari non poteſt: aliàs plerique pœnitentes formidarent ſua peccata gravia ſincerè exponere. Nec eſt bona conſequentia, præſumitur dicere veritatem, ergo eſt legitima probatio: quia etiam is, qui extra judicium vel coram judice competente in re gravi aliquid contra ſe fateatur, præſumitur dicere veritatem, non eſt tamen propterea legitimè ſtatim convictus. *c. 4. ſi Clerici de Judiciis.* Latiùs Covar. *de Matrim. par. 2. c. 8. §. 12. à n. 22.*

TITU-

TITULUS XIX.

De Probationibus.

SUMMARIA.

1. *Quid ſit probatio?*
2. *Actori regulariter incumbit onus probationis.*
3. *Reus excipiendo fit actor: & affirmanti incumbit probatio,*
4. *In duplicibus Judicijs utrique litiganti incumbit probatio.*
5. *Ubi præſumptio Iuris eſt pro aliquo, is revelatur ab onere probandi,*
6. *Negativa etiam probari debet, ſi eſt fundamentum intentionis: & quomodo probari poſſit.*

§. I.

Quid ſit & cui incumbat Probatio.

1 PRobatio in h. t. nihil eſt aliud, quam *judici* rei dubiæ apud eum controverſæ per legitimos modos facta *oſtenſio*. Dico *judici*: quia probatio fit principaliter ad ipſum judicem, non verò ad adverſarium inſtruendum. Porrò per quem hæc demonſtratio facienda ſit, an per actorem, vel per reum, nonnunquam
2 multùm diſputatur. Ad cujus dubij reſolutionem notandæ ſunt ſequentes regulæ. I. Actori regulariter incumbit onus probandi ſuam intentionem, & quidem niſi eam legitimè probarit, reus tametſi nihil in contrarium attulerit, abſolvi debet. *l. 8. & 23. Cod. h. t.*
3 II. Etiam reo quandoque injungitur probatio, ſi videlicet excipiendo aliquid affirmet, quod deinde in replicatione ab actore negatur: hic namque ſolemus dicere, quod reus *excipiendo* actor fiat. E. g. ſi me convenias in judicio, ut tibi centum reſtituam, quos mihi mutuos dediſti, ego verò excipiendo dicam, me illos centum jam pridem tibi ſolviſſe, quod tu negas; ſanè hujus ſolutionis factæ probatio mihi, qui eam affirmo, incumbet, quia vulgatum juris axioma eſt, quòd affirmanti incumbat probatio, ex *L. 2. l. in exce-*
4 *ptionibus. 19. ff. in eodem tit.* III. In duplicibus judicijs, nimirùm *finium regundorum*, interdicto *uti poſſidetis* & ſimilibus uterque litigans probare debet, & meliùs probanti adjudicatur poſſeſſio, quia uterque eſt actor & reus. *§. retinendæ. 4. Inſtit. de Interd. c. ex literis. 3. h. t.* & ſatis inſinuavi ſuperiùs in tit. *de cauſa poſſeſſionis*
5 *& proprietatis*. IV. Si præſumptio juris ſtat pro agente vel excipiente, relevabitur is ab onere probandi; nam præſumptio juris transfert onus probandi in adverſarium. Hinc ſi Parochus petat decimas intra fines ſuæ Parochiæ exiſtentes, nihil probare tenetur: quia dicitur habere fundatam intentionem in jure, quòd decimæ ad Parochum pertinere præſumantur, niſi contrarium oſtendatur. *c. de Reſtitut. ſpoliatorum in 6.* Item ſi aliquis dicatur non potuiſſe teſtamentum facere, eſſe Procurator, aut contrahere, iſte, qui talia negat aliquem poſſe, hanc ſuam negativam probare debet, quia hæc ſunt *iuris prohibitoris*, quæ quilibet præſumitur poſſe, niſi oſtendatur eſſe prohibitum. V. Quamvis *negativa* videatur probari non poſſe, cùm non entis nullæ ſint qualitates; nihilominùs ſi aliquis fundamentum ſuæ intentionis in *negativa* ponat, eam probare debet. Hinc ſi volo prohibere vicinum, ne domum ſuam altius ædificet, debeo probare, quòd non habeat jus altiùs ædificandi, quia in dubio quilibet præſumitur poſſe in re ſua ædificare pro ſuo placito. *l. altiùs. 8. Cod. de Servit. & aqua.* Item ſi pecuniam per errorem alicui ſolverim, quam ei non debui, & deinde velim illam pecuniam repetere per conditionem indebiti, neceſſe habeo probare pecuniam debitam non fuiſſe. *l. cùm indebito. 25. ff. h. t.* Sed inquies, ſi quandoque probari debet *negativa*, quomodo ergò vulgò dicitur, quòd *negativæ* per rerum naturam nulla ſit probatio, *ex L. actor. 23. Cod. eod. tit.* R. Multiplices eſſe *negationes*, quarum aliquæ probari poſſunt, aliquæ probari non poſſunt. Nam inprimis alia eſt *negotio iuris*, e. g. tu non potes eſſe Procurator, non potes fieri Clericus, & hæc negatio utique probari poteſt adducendo illum locum juris, in quo fundata eſt. Alia eſt *negotio qualitatis*, ut tu non es ſolvendo, non habes ſufficientem ætatem ad teſtandum, vel contrahendum, & hæc quoque probari poteſt, ſicut & generaliter omnes *negativæ*, quæ habent incluſam in ſe *affirmativam*; qui enim negat habere aliquem ætatem ad teſtamenti confectionem, affirmat ipſum eſſe impuberem, qui repetit beneficium renunciatum, & negat ſe ſponte renunciaſſe, implicitè affirmat coactionem & violentiam ſibi factam. Alia tandem eſt *negativa facti*, quando aliquod factum purè negatur, & hæc *negativa* ab ipſo negante directè probari non poteſt, poteſt tamen indirectè quandoque, ſi ſit determinata ad certas circumſtantias, puta aliquis arguit me de homicidio in certo loco ac die facto, non poſſum quidem directè probare me homicidium non feciſſe: poſſum autem ad oſtendendam meam innocentiam probare, me in die allegato nunquam in loco commiſſi homicidii fuiſſe, vel poſſum oſtendere alium, qui illud homicidium perpetravit, & ſic hanc negativam, quòd homicidium non fecerim, indirectè probabo.

§. II.

Quotuplex ſit Probatio?

SUMMARIA.

7. *Enumerantur varia genera probationum.*
8. *Quæ probationes ſint pleniſſimæ, aut plenæ?*
9. *Quæ ſint tantùm ſemiplenæ.*

PRobationes in genere quot ſint ſpecies, non conveniunt DD. omnes tamen videntur commodè ad novem præcipuas reduci poſſe. Nam I. probari aliquid 7
poteſt per *Evidentiam rei*, quando ſcilicet res ita palam eſt, ut nulla tergiverſatione vel negatione celari valeat. II. Per *Confeſſionem propriam*. III. Per *Ocularem inſpectionem*. IV. Per *Teſtes*. V. Per *Inſtrumenta*. VI. Per *Iuramentum*. VII. Per *Præſumptionem*. VIII. Per *Famam*. IX. Denique per *Libros antiquos & ſcripturas antiquas* in lapidibus marmoreis poſitas.

Porrò ex probationibus aliæ dicuntur *plenæ*, aliæ 8
ſemiplenæ. *Plenæ* dicuntur, quæ judici plenam fidem faciunt; tales cenſentur, quæ fiunt per duos teſtes omni exceptione maiores, per inſtrumenta authentica, per confeſſionem propriam, de quibus *in tit. ſeqq.* videbimus.

Sed hic Nota, quòd aliquæ probationes ſint *pleniſſimæ*, &, ut dicere ſolemus, luce clariores, quales requiruntur in cri-

in criminalibus cauſis, per *l. fin. Cod. hoc tit.* ſæpè enim aliqua probatio in cauſis civilibus ſufficiens eſt ad ferendam ſententiam, quæ tamen in criminalibus nullo modo ſufficit. Sic probatio per unum teſtem una cum juramento ſuppletorio, item probatio per plures concurrentes præſumptiones & famam quandoque ſufficienter probaret in cauſa civili, non verò in criminali.

9 *Semiplenæ* probationes dicuntur, quæ minùs perfectæ ſunt, nec omnimodam fidem merentur. Communiter inter *ſemiplenas* probationes numerantur *unius teſtis depoſitio*, *extrajudicialis confeſſio*, *inſtrumentum privatum*, ſeu annotationes & rationes in privatis libris conſcriptæ (Chyrographum autem debiti cauſam continens & adverſario traditum plenè probat) *literarum probatio*, *fama* denique & *fuga*. Verùm enumeratas hactenus probationum ſpecies *in ſeqq. tit.* exactiùs tradam. Circa inſtrumenta privata, item ſcripturas antiquas in *tit. de Fide inſtrument.* & circa comparationem literarum ac fugam *in tit. de Præſumpt.* plura dicendi locus eſt. Quia verò ocularis inſpectio & fama non poteſt congruè ad alium titulum referri, hìc de utraque breviter aliquid ſubjungam.

§. III.

De Probatione, quæ fit per ocularem inſpectionem.

S U M M A R I A.

10. *Quid ſit inſpectio ocularis.*
11. *Ea neceſſaria eſt in novi operis nuntiatione, pro cautione damni infecti, controverſia limitum, caſu vulnerationis, allegata impotentia &c.*
12. *Quid ad inſpectionem ocularem requiratur.*

10 OCularis *inſpectio* eſt, quando iudex rem, de qua controverſia eſt, vel per ſe ipſum inſpicit, vel Commiſſarios aut alias perſonas ad eam inſpiciendam deputat. Huic *inſpectioni oculari* locus eſt in omnibus cauſis & negotiis, quæ aliter nequeunt, vel ſaltem non ita facilè expediri. Pro maiori intelligentia aliquot exempla propono. Ita I. quæſtio *de novi operis*
11 *nunciatione* vix poteſt abſque *inſpectione oculari* decidi: nam ſi adverſarius neget, ſe priorem faciem operis immutaſſe, vel in præiudicium actoris ædificaſſe, ad eruendam veritatem non poteſt efficacius remedium inveniri, quàm *ocularis inſpectio*. II. Si timeam, ne ædes mei vicini, quas ruinoſas eſſe conſpicio, meis ædibus per ruinam damnum inferant, & propterea peto cautionem *damni infecti*, ut ſcilicet idoneè caveat, quòd omnem damnum ex ruina ſuarum ædium mihi inferendum reſarcire velit, ſanè ſi vicinus neget, domum ſuam eſſe ruinoſam, ad *ocularem inſpectionem* ante omnia deveniendum erit. III. Quotieſcunque controverſia oritur circa *terminos* ſeu *limites agrorum*, vel *iuriſdictionis*, ipſi termini oculariter inſpiciendi ſunt. *l. de modo. 7. & paſſim. ff. finium regund.* VI. Quando aliquis accuſatur de lethali vulnere actori inflicto, iudici quàm maximè incumbit, ut vulnus tempeſtive per plures Medicos & Chyrurgos inſpici curet: quià frequenter accidit, quòd vulnus ab initio lethale non fuerit, ſed deinde primùm per imperitiam aut negligentiam medicorum factum ſit, qua de re videatur And. Gail. *lib. 2. obſerv. 111.* V. Denique, ut plura alia prætermittamus, quotieſcunque agitur de matrimonio propter alterius conjugis impotentiam diſtrahendo, hæc inſpectio adhibenda erit, in viro quidem per medicos, in fæmina per obſtetrices, quemadmodum textus ſunt & ibi Interpretes *in c. 4. & c. penult. hoc tit. & in c. fraternitatis. 6. de frigid. & maleficiat.*

Cæterùm ad *inſpectionem ocularem* regulariter requiritur utriuſque partis citatio, niſi fortè judex ex 12
officio clam ad ſuam tantùm informationem *inſpectionem ocularem* ſuſcipere voluerit. Ratio eſt quia quilibet vocari debet ad illum actum, de quo vertitur eius præjudicium, & ubi opus eſt defenſione.

Deinde ad *inſpectionem ocularem* ducendi ſunt teſtes ab alterutro litigantium producti: quia in re præſenti ſe meliùs explicare & judicem informare poſſunt. Tandem quando *inſpectio ocularis* fieri debet, per eiuſmodi artis peritos, e. g agri menſores, architectos, medicos, chyrurgos, obſtetrices & ſimiles, eis juramentum deferri debet (niſi in ſuſceptione ſui officii jurarint, ſeu, ut ſolemus dicere, jurati Magiſtri ſint) quòd in neutrius partis gratiam, ſed quidquid revera in ſua conſcientia deprehenderint, edicere velint. Plura *de inſpectione oculari* videantur apud Roland. *in Tract. de Commiſſariis, lib. 3.*

§. IV.

De Fama.

S U M M A R I A.

13. *Quid ſit fama & quomodo differat à rumore.*
14. *Allegans famam debet probare: & probatur per teſtes etiam ſingulares.*
15. *Qui tamen reddant rationem ſui dicti; ſed hoc in factis antiquis non requiritur.*
16. *Debent deponere, dici à maiore parte populi ſaltem in negotiis gravioribus.*
17. *Fama, ut aliquid probet, debet eſſe conſtans & uniformis.*
18. *Fama facit ſemiplenam probationem in civilibus, non criminalibus.*
19. *In factis antiquis etiam plenam probationem poteſt facere.*
20. *Ad impediendum matrimonium futurum ſola fama impedimenti ſufficit.*
21. *Poteſt etiam eſſe loco certi nuntii de morte coniugis alterius diu abſentis.*
22. *Conjunctio probationum ſemiplenarum ad faciendam unam plenam, locum habet in civilibus, non criminalibus.*

APpellatione *famæ* in propoſito non honoris exiſtimatio, ſed communis hominum de re aliqua ſermo & opinatio denotatur, differt autem à 13
rumore, quòd *fama* ſit inter homines etiam graves & ex veriſimilibus indiciis; *rumor* autem ſit tantùm inanis & temeraria Vulgi vox & ſuſpicio, carens certo authore aut fundamento, quæ teſte Minſing. *ad rubric. text.* potiùs pœnis compeſcenda, quàm in jure & judicio ſequenda eſt. Quare

Nota I. Quòd is, qui pro ſe allegat *famam*, 14
in iudicio illam probare debeat: & quamvis DD. varient, per quot teſtes *fama* probetur, tamen receptior videtur ſententia, quòd duo teſtes ſufficiant, juxta doctrinam Barthol. *in l. de minore. 10. §. plurimùm.*

Digitized by Google

rimdm, *num.* 19. *ff. de Quæſt.* Imò non requiritur, ut illi teſtes deponant, ſe audiviſſe in eodem loco, & ab iiſdem perſonis, ſed etiam admittuntur, tametſi in ſua depoſitione ſint ſingulares, videlicet quòd unus nominaret alios, à quibus audivit, & alius alios, vel unus nominaret talem diem & locum, & alter alium, docet idem Barth. *in d.* §. *plurimùm. n.* 4.

15 Nota II. Quod teſtes de *fama* deponentes nihil probent, niſi rationem ſui dicti, ſeu depoſitionis reddiderint: dicuntur autem *rationem ſui dicti* tunc reddidiſſe, ſi cauſas ſeu indicia & conjecturas, ex quibus *fama* ſuam originem traxit, nominatim & ſpecificè expreſſerint: Famæ enim regulariter nihil tribuendum eſt, niſi conſtiterit de authoribus eius & fundamento radicato in cauſis & iudiciis, ex quibus prudentes plerique permoti ſunt, ut ſibi hoc vel illud certò perſuaderent, & poſtea ſucceſſu temporis communi omnium exiſtimatione aſſeveraretur. Maſcard. *de Probat. vol.* 2. *concluſ.* 730. *n.* 11. Attamen in factis antiquis quæ hominum ætatem & memoriam excedunt, non adſtringentur teſtes, ut rationem ſui dicti reddant, ſed ſufficit, ut ſint omni exceptione majores, & aſſerant, ſe ita à ſuis majoribus intellexiſſe, quia in factis antiquis & ultra hominum ætatem remotis non poteſt ſemper de fundamento conſtare.

16 Nota III. Quò ex communi DD. ſententia requiratur, ut teſtes deponant, aliquid dici non tantùm à multis, ſed à maiore parte populi, & inſuper aliquot viros ſpectatæ opinionis nominent, à quibus ſe audiviſſe affirmant. Quod tamen DD. limitant tantùm in negotiis arduis, ſeu magni momenti, in negotiis verò parvis cenſent famam viciniæ ſeu plurium hominum, quamvis illi non conſtituant majorem partem populi in aliqua civitate, ſufficere. Maſcard. *d. loc. n.* 6. *&* 9.

17 Nota IV. Ut *fama* poſſit pro probatione adduci, debet eſſe conſtans, & uniformis, non varia & contraria. Unde ſi id, de quo eſt controverſia alii negent, alii affirment, neque his, neque illis credendum eſt, ſed ſicut aliàs probationes probationibus, præſumptiones præſumptionibus eliduntur, ita duæ famæ inter ſe contrariæ ſeſe invicem quantum ad effectum probationis penitus extinguunt. Quòd ſi tamen in illo loco, ubi res, de qua quæritur, ſita eſt, vel ubi delictum commiſſum eſt, *fama conſtans* haberetur, & in alio loco contraria vigeret, utique prior tanquam magis veriſimilis attendenda foret.

18 Nota V. Quòd *fama* in civilibus cauſis regulariter tantùm ſemiplenè probet, *arg. l.* 3. §. *ejuſdem quoque*. & ibi Gottofred. & DD. communiter. *ff. de Teſtibus*. nam ibidem dicitur, quòd fama conſentiens rei geſtæ fidem nonnunquam confirmet. Quæ verba ad ſummum ſemiplenæ probationi congruunt, cùm diverſa ſint fidem facere & confirmare. Confirmatio enim aliquid præſupponit, quod confirmandum eſt, & habet ſe per modum acceſſorii. Dixi autem in *civilibus cauſis*: etenim in criminalibus, ubi de gravi pœna infligenda agitur, plerùmque *famæ* ne quidem ſemiplenam probationem, imò nec indicium ad torturam facit, ſed tantùm movere debet judicem;
19 ut ſuper crimine diligenter inquirat, per text. *in c. qualiter & quando.* 24. *de Accuſ.* Dixi ſecundò *regulariter*: nam DD. communiter excipiunt facta antiqua, quæ hominum ætatem excedunt, in quibus exiſtimant famam propter difficultatem, & ob defectum aliarum probationum plenè probare, & pro fama ſententiam ferri poſſe, ut videre eſt apud Maſcard. *d. loco vol.* 2. *concl. ſ.* 54. *n.* 8.

20 Specialiter de jure Canonico ad diſſolvenda ſponſalia de futuro & impediendum matrimonium ſola *fama* de affinitate & conſanguinitate deſponſata-
rum ſufficit; partim propter pericul
trimonium nulliter contrahatur, & illi
cubitus; partim etiam, quòd ſcandalo
perſonas conjungi, quæ publicè exiſtin
vel conſanguinei reputantur, per te
Conſanguinis. & affinit. Item quamvis c
diuturnam abſentiam alterius conjugis
ri licentia alias nuptias contrahendi, niſ
tium de morte ipſius conjugis habeat,
c. in præſentia. 19. *de Sponſalibus*. Nihil
ne certi nuntii etiam famam comprehen
nis, & in cauſa probabili (e. g. prop
abſentiam, ſenectutem, aut mortem,
cula &c.) fundata ſit, docet Gloſſ. *in ca*
porro. verſ. ſi autem. Ut lite non conteſtat
eod. verſ. ſi autem.

Pro coronide hujus tituli reſolven
lis quæſtio, utrum probationes *ſemiple*
neris conjungantur ad conſtituendam
tionem, e. g. unus teſtis & fama, extraj
feſſio & unus teſtis?

℟. Breviter, in criminalibus cauſis
mittendam commixtionem probationum
probationem *pleniſſimam* in eodem g
tionis, nimirum vel per teſtes, inſt.
confeſſionem in judicio: in civilibus
ſemiplenas probationes etiam diverſi ge
plenam conſtiendam ſufficere. Gom. *V.*
tom. 3. *c.* 12.

TITULUS
& XXI.

De Teſtibus, & Atteſtat
& de Teſtibus cogen

Titulus XX. inſcribitur *de Teſtibus &*
bus: & XXI. *de Teſtibus cogendis*,
ca uſitatiſſimam in judiciis probatione
connexa ſint, hos titulos in unum con

SUMMARI

1. *Nomina teſtium à producente Judici*
   tur: à quo deinde citantur.
2. *Quid agendum, ſi teſtes Iurisdictioni*
   ſubſunt.
3. *Teſtis ad comparendum cogi poteſt,*
   ſe nolle teſtificari.
4. *Si quis notitiam rei ſub ſecreto accepis*
   turiam, non poteſt cogi ad teſtifican
5. *Non tenetur quis teſtificari, ſi ei i*
   grave damnum, aut crimen ſit occul
   ctiam pœna non dignum.
6. *Perſonæ conjunctæ regulariter contra*
   ſtificari non coguntur.
7. *Senes valetudinarii longè diſtantes, i*
   teſtimonium ferendum non evocantur
8. *Viaticum & alimenta teſtibus ſupped*
   producens.
9. *Ad productionem & iuramentum teſt*
   rius citandus eſt.

Digitized by Google

§. I.

De Productione & coactione teſtium.

1 QUando actori ſuam intentionem, vel reo ſuam exceptionem probandi onus imponitur, idque actor vel reus per teſtes exequi cogitat, conſultum eſt, quod nomina teſtium judici offerantur, ab eoque petatur, ut terminum ad producendos teſtes præfigat. Non eſt quidem una omnium ſententia, an teſtes à judice, vel à producente in Judicium vocandi ſint, propter textum in *l. 3. §. fin. ff. de Teſtibus*. Sed praxis judiciorum paſſim obtinuit, quòd teſtes citari ſoleant à judice ad inſtantiam producentis, maximè tunc, ſi ad ſolas preces producentis nolint com-
2 parere. Quid autem faciendum, ſi teſtis non ſit de jurisdictione illius judicis, apud quem teſtimonium diceret? ℟. Quia citatio non ſubditi nullius eſt momenti. *l. fin. ff. de Iurisdictione*, ideò res expediri debet per literas, quas vulgò *mutui compaſsus* appellant, in quibus requiritur judex competens, ut teſtes ſuæ jurisdictioni ſubditos mittat ad locum judicii, in quo eorum teſtimonium deſideratur, vel ſi propterea, quòd teſtis ſit Clericus, valetudinarius, in dignitate conſtitutus, aut iter nimis remotum ſit, &c. remiſſioni locum non eſſe reperiat, ipſe examen in ſe ſuſcipiat; illudque ſecundùm ordinem Juris inſtituat, ac depoſitionem teſtis in ſcriptis tranſmittat. Quòd ſi teſtis ad judicis præceptum comparere recuſet, mandatis pænalibus cogendus erit, cùm publicè interſit, ut lites finiantur, & ne veritas occultetur, de qua coactione agitur in tit. *de Teſtibus cogend.* & *in l. ſi quando. 19. juncta auth. Cod. de Teſtibus*.

3 Imò teſtem cogi poſſe, etſi jurarit, ſe nolle teſtimonium ferre, textus eſt, & ibi tradunt Interpretes, *in c. pervenit. 4. de Teſtibus cogend.* nunquam enim hoc juramentum tanquam contra bonos mores præſtitum obligatorium eſt, ſed potiùs impium & temerarium; Utpote per quod veritas publicè requiſita cum gravi alterius præjudicio celatur. Videatur Gail. *Lib. 1. obſerv.* 100. Sed juxta æquiorem interpretationem hoc intelligitur, ſi quis juraſſet non revelare, qui per ſuum juramentum non potuit Reip. habenti jus exigendi teſtimonium præjudicare, ſecus ſi notitiam accepit ſub ſigillo & confidentia ſecreti, veluti Medicus, obſtetrix, &c. tunc enim Respub. nullum ius habet, cui ſine tali revelatione dictum non fuiſſet cognitum: & pactum tale, ſicut depoſitum, iure naturali iuſtum eſt, præſertim ſi ex celatione non immineat grave periculum Reipub. impoſterum.
4 Item ſi quis notitiam delicti, vel alterius ſecreti per iniuriam acceperit, v. g. literas aperiendo, vel hominem per vim cogendo, non tenetur ad teſtificandum, quia non minùs ex delicto, quàm ex pacto obligatio iuſtitiæ naſcitur ad damnum non extendendum, ſed potiùs reſarciendum.

5 Addunt etiam DD. ſi teſti, vel ſuis damnum grave ex teſtimonio immineat, ſi crimen occultum ſit, & nulla publica indicia adſint, licèt fortè uni vel alteri cognitum fuerit, non teneri aliquem de eo teſtificari, niſi crimen adhuc perniciosum ſit. Et denique, qui ſcit factum eſſe à pœna alienum, quia putans feram traiecit hominem, non tenetur fateri vel teſtari, ſed poteſt ſimpliciter negare ſe ſcire delictum. Vid. Paul. Laym. *in Theol. Mor. lib. 4. Tract. 6. c. 4. num. 9.*

6 Verùm ſunt nonnulli, qui inviti ad teſtimonium ferendum contra certas perſonas non coguntur, qui referuntur *in c. ſi teſtes. 3. §. item. l. ſi tia. cauſa 4. quæſt.* 3. tales ſunt agnati & cognati, item affines, qui ſibi ad inſtar parentum & liberorum ſunt, ut ſocer & ſocrus, gener, nurus, vitricus, noverca & ſimiles. Nam grave eſt, ut aliquis contra ſuum ſanguine aut affinitate coniunctum cogatur teſtimonium dicere. Interim tamen ſi aliunde veritas haberi non poſſit, etiam hæ perſonæ utilitatis publicæ cauſa, quæ privato affectui præferenda eſt, ad teſtimonium ferendum cogi poſſent. Val. *d. t. de Teſtibus cogend. num. 6. & ſeq.* cum Panorm. *in c. 1. eodem tit.*

Porro teſtes ſenes, valetudinarii, aut longè
diſtantes, tametſi ſint intra territorium iudicis ſub 7
quo cauſa agitur, non ſunt evocandi ad locum iudicii, ſed domi ſuæ examinandi, vel per ipſum iudicem, aut, quod eſt frequentius, per aliquem Commiſſarium vel Notarium ſpecialiter ad hoc deputatum, *c. ſi qui. 8. de Teſtibus. l. 3. §. fin. & l. 8. ff. eod.* Imò quidquid ſit de iure communi hodie in multis locis conſuetudine receptum eſt, quòd perſonæ egregiæ & Illuſtres ad teſtimonium ferendum non vocentur ad judicium, ſed depoſitiones ſuas ſcriptis conſignent, & clauſas poſtea ad locum iudicii mittant.

Cæterùm teſtes producendi ſunt ſumptibus ip- 8
ſius producentis, qui eis tenetur viaticum & alimenta pro conditione & dignitate eorundem ſubminiſtrare, nulla habita ratione ſumptuum, quos aliàs domi feciſſent. *c. ſtatutum. §. pro ferendo. & c. inſuper de Reſcriptis in 6.* & quamvis quilibet veritatem gratis dicere debeat, neque æſtimari poſſit tempus vel labor, quem quis ferendi teſtimonii cauſa ſuſtinuit, ſi tamen aliquis e. g. mercenarius, qui ex operis diurnis ſe, uxorem & liberos alit ad teſtimonium ferendum peregrè evocetur, ac interea ſuis operis careat, ſanè æquiſſimum eſt, ut præter expenſas itineris etiam intermiſſarum operarum aliquam æſtimationem conſequatur. Nam licet teſtimonium non debeat teſti eſſe lucro, non tamen debet ipſi eſſe nocumentum contra regulam iuris, quòd *officium ſuum nemini debeat eſſe damnoſum*. Andr. Gail. *d. Lib. 1. obſerv. 99.*

Demum ſciendum eſt, quòd ad productio- 9
nem teſtium citandus ſit adverſarius, non quidem ut examini interſit (hoc enim ſine præſentia partium inſtituendum eſt) ſed ut videat teſtes produci, ab iiſque iuramentum præſtari, & ut ſuas exceptiones contra perſonas earum proponere, valeat quare ſit.

§. II.

De Exceptionibus, quæ contra perſonas teſtium objici poſſunt.

PLures ſunt exceptiones, quæ aliquem à teſtimonio ferendo repellunt, vel ſaltem fidem eius minuunt: Hæ exceptiones poſſunt ad tres claſſes reduci: quædam enim teſtem, omnino inhabilem ad teſtandum declarant, quædam tantùm reſpectu certarum perſonarum, & quædam reſpectu cauſarum certarum.

C L A S S I S I.

Exceptiones, quæ teſtem omnino inhabilem declarant.

10. *Servi ad teſtificandum ſunt inhabiles.*
11. *Religioſi ad teſtificandum non ſunt inhabiles, etſi ſine licentia Prælati non debeant dicere teſtimonium in judicio.*
12. *Similitudo inter ſervum & Monachum claudicat.*
13. *Impubes non poteſt ferre teſtimonium: poſt pubertatem tamen poteſt etiam de iis, quæ in impuberi ætate vidit, vel audivit, teſtari ſed non erit teſtis omni exceptione major.*
14. *Infames teſtificari nequeunt: & qui ſint infames infamia Iuris.*
15. *Quinam reddantur infames infamia facti.*
16. *Infames infamia facti in cauſis criminalibus à teſtimonio excluduntur: non in civilibus.*
17. *Homines viles non ſunt teſtes idonei, niſi aliunde de eorum fide ſatis conſtet.*

10 PRima talis exceptio eſt, quòd teſtis non ſit liber, ſed *Servus*; cùm enim ſervus in Jure pro nullo reputetur, nimis indignum videtur lites & controverſias inter homines liberos & ingenuos exortas ſervorum teſtimoniis terminari. *l. 7. ff. h. t.* Quare olim ſi ſervi quandoque in ſubſidium pro teſtibus adducebantur, priùs ad eruendam veritatem tormentis ſubiiciebantur. *l. 9. ff. de Quæſt.* Verùm cùm hodie ſervitus propriè dicta inter Chriſtianos ſublata ſit, non eſt operæ pretium hæc copioſiùs tractare.

11 Quærunt autem hoc loco DD. utrum Religioſi & Monachi, cùm ex aliquorum ſententia ſervis æquiparentur, poſſint eſſe teſtes idonei in judicio? Negant nonnulli apud Maſchard. *de Probat. vol. 1. concluſ. 260. n. 1.* Sed affirmativa procul dubio veriſſima eſt: etenim teſtimonium dicere *juris* eſt *prohibitorii*, & omnibus naturali Jure conceſſum, quibus non eſt ſpecialiter Jure poſitivo prohibitum, nullus autem eſt locus, in quo id Religioſis reperiatur prohibitum, ergo. Imò *in c. nuper. 51. h. t. in c. veritatis. 8. de Dolo & contumacia, & in c. etſi Chriſtus. 26. de Iurejurando*, & pluribus aliis locis, Religioſi in teſtes admiſſi ſunt: quamvis interim Religioſus ſine prævio Prælati conſenſu teſtimonium dicere utique non debeat, ſi tamen de facto ſine Abbatis licentia dixiſſet, valere tale teſtimonium, utpote nullibi prohibitum, cenſet Panor. *in c. cùm nuncius. 12. h. t. n. 4.* & Maſcard. *d. loco n. 13.*

12 Cæterùm quod attinet ad ſimilitudinem inter Monachum & ſervum, illa nimis claudicat & Acatholicorum potiſſimùm Iuriſconſultorum eſt, non ſatis intelligentium Canones. Nam ſervus nullo reſpectu quid proprium habet, ſed quidquid acquirit, Domino acquirit etiam ignoranti & invito; Monachus quamvis ex ſua particulari perſona nihil proprium habeat, ea tamen, quæ toti Monaſterio, etiam ipſi jure identitatis, quatenus in corpore Monaſterii eſſe habet, ſunt propria. Servus ne quidem cum conſenſu Domini poteſt munera publica vel judicialia obire; Religioſus autem cum conſenſu ſui Prælati poteſt eſſe Procurator in judicio, Advocatus imò & Judex, ut ſuperiùs Lib. I. tit. *de Officio Vicarii.* & in tit. *de poſtulando, & de Procuratoribus* dictum, plures ejuſmodi diſparitates vel parùm cogitanti occurrunt.

Secunda exceptio eſt, quæ opponitur *pupi* ſeu *impuberibus*, quòd ob lubricitatem ingenii ſtimonium ferre nequeant. *l. 3. §. lege Iulia. 5. ff. h* Sed nunquid ſaltem poſt pubertatem teſtari poteru de iis, quæ in impubertate viderunt, vel audiverun R. Cùm experientia conſtet, puberes eorum omnin optimè reminiſci, quæ poſt infantiam audiverun vel viderunt, nimirùm quæ ipſis præſentibus poſt ptimum ſuæ ætatis annum facta ſunt, etiamſi tu fortè non intellexerint, quid reverà inter alios age tur, ideò non eſt inconveniens, ut de iis rebus p pubertatem teſtari permittantur. Quia tamen eti econtra facilè contingere potuit, quòd impul propter ſuam inadvertentiam rem non rectè perce rit, propterea ſi de illa poſt pubertatem deponat, dicis arbitrio relinquendum cenſeo, quantam fide ejus depoſitio mereatur: quod inde judicabitur, veriſimilia dicat, an omnium circumſtantiarùm p fectè meminerit, an ad interrogatoria adverſa congruè reſpondeat. Videatur Farin. *de Teſtib. q.* *n. 53. & ſeqq.*

Tertiò teſtes idonei non ſunt *infames*. *d. l. 3. §* *ff. h. t.* Sunt autem alii infames *infamia juris*, quos ipſum infames eſſe decernit, & declarat, iique ipſo facto infamiam incurrunt, vel primùm per ſe tentiam Judicis. Ipſo facto infamiam incurrun exercentes lenocinia, hiſtriones, qui quæſtus ca in ſcenam prodeunt &c. (niſi minorennes ſiu *L. ſi fratres. 21. Cod. ex quib. cauſ. infamia irrogatur* deprehenſi in adulterio, contrahentes inceſtuo nuptias, polygami, violatores ſepulchrorum, olim etiam nubens intra annum luctùs: quòd tam de Jure Canonico correctum eſt juxta commune ſententiam in *c. penult. & fin. extra. de Secund. nu* Per ſententiam Judicis infames fiunt, damnati blico judicio, e. g. læſæ Majeſtatis, de raptu, de ad rerio, de homicid, &c. & etiam damnatus furt injuriarum, & doli, item damnatus ex actione *de ſiti, mandati, pro ſocio & tutelæ*, modò propter d lum condemnatio fiat, prout hac de re videri pote totus tit. *ff. de his, qui notantur infamia.* & tit. *Cod.* *quib. cauſ. infamia irrogatur.*

Alii ſunt infames *infamia facti*, & dicuntur ill qui quidem ab ipſo jure expreſsè nulla infamia nota tur, ſed tamen aliquid tale perpetrarunt, prop quod eorum opinio & exiſtimatio apud probos & h neſtos viros gravatur. Unde is, in quem Judex interlocutoriam graviter vinctus fuerit, vel filiu quem pater in teſtamento tanquam malum incre verit, infamia facti notatur. *l. ob hæc verba. 20. ff.* *l. ea, quæ. 13. & l. interlocutio. 19. Cod. iam d. tit.* ni fallor, omnia illa delicta, ex quibus per ſente tiam irrogatur infamia Juris, ante ſententiam faciu delinquentem infamem *infamia facti*: quia non pot contingere, ut aliquis per ſententiam fiat infamis *famia juris*, quin ante ſententiam, ſi de delicto co ſtet, ejus opinio apud honeſtos viros gravetur.

Porro hîc controvertunt, an etiam infames in mia facti à dicendo teſtimonio repellantur? Proba lior mihi videtur illorum ſententia, qui infames i famia facti in criminalibus cauſis excludunt, in civi bus autem admittunt, ita enim non obſcurè colligit ex *c. teſtimonium. 54. h. t.* & tenet Panorm. *ibid. n. 6.*

Quartò denique non ſunt teſtes idonei, vel ſalte omni exceptione majores homines inopes, mendici, qui aliàs ſunt vilis, & abjectæ conditionis, propter pe culum, ut mihi videtur, corruptionis, & ſubornati nis, quia ejuſmodi perſonę pro pecunia facilè ſuam co ſcientiam venalem exponunt; attamen hæc præſump & ſuſpicio per contrarias præſumptiones elidi pote proinde, ſi judex perſpexerit hominem non ſatis loc pletem, cætero quin eſſe bonę & integræ exiſtimation

ex ſo-

Digitized by Google

ex ſolo capite inopiæ eum reiicere non debet: ſicut & generaliter, quinam dicantur teſtes viles, arbitrio Judicis relinquitur, ut cenſet Julius Clarus *L. 5. ſentent. qu. 25. num. 23.*

CLASSIS II.

Quæ teſtem repellant reſpectu certarum perſonarum.

SUMMARIA.

18. *Inimicus contra inimicum teſtificari non poteſt.*
19. *Nec libertus contra patronum.*
20. *Nec Judæi, pagani, hæretici contra fideles.*
21. *Forma jurandi Judæis teſtificantibus præſcripta.*
22. *Advocati, Tutores, Curatores contra ſuos clientes teſtificari prohibentur.*
23. *Item conjuges contra ſe invicem, & parentes contra liberos.*
24. *Parentes & liberi pro ſe invicem teſtificari nequeunt.*
25. *Ut & alii conſanguinei vel affines: qui tamen non ex toto repelluntur.*
26. *Præſertim autem in cauſa matrimoniali parentes & conſanguinei admittuntur.*
27. *Et in cauſa defenſionis: ubi tamen non ſunt teſtes omni exceptione majores.*
28. *Teſtimonium domeſticum quomodo prohibeatur.*
29. *Subditi quomodo pro domino poſſint ferre teſtimonium.*
30. *Teſtes domeſtici ſunt idonei, quando agitur de rebus domeſticis, de quibus alii non habent notitiam.*
31. *Amicus pro amico teſtis idoneus non eſt: erit tamen in arbitrio Judicis eum admittere.*

18 QUidam teſtes repelluntur, quod contra: & quidam quod pro certis perſonis teſtimonium ferre nequeant. In priori numero refertur I. inimicus, quod contra ſuum inimicum, teſtimonium dicere non poſſit, *l. 3. in princ. ff. hoc tit.* Non tamen quævis inimicitia levis, aut ſuſpicio inimicitiæ ſufficit; ſed debet eſſe inimicitia gravis, ut prudenter timeri
19 poſſit, ne talis teſtis poſtpoſita religione juramenti ex appetitu vindictæ falſum dicat. Quænam verò dicatur gravis inimicitia, Judex arbitrari debet ex cauſa & circumſtantiis perſonæ.

II. Libertus prohibetur teſtimonium dicere contra patronum, *d. l. 3. §. 5. leg. Julia. §. in princip.* Quod DD. extendunt à paritate rationis, ut nec
20 Vaſallus contra dominum feudi, nec ſubditus contra dominum; niſi vel dominis conſentientibus, vel Judice propter defectum aliarum probationum cogente, pro teſtimonio adduci poſſit. Videatur Far. *de Teſtib. q. 55. n. 281.*

III. Judæi, pagani, hæretici non ſunt teſtes idonei contra Chriſtianos & Orthodoxos, *c. non poteſt. 24. & c. pagani. 25. cauſa 2. quæſt. 7. l. quoniam 21. Cod. de Hæret.* Quod tamen DD. intelligunt, ſi Judæus contra Chriſtianum litem habeat, & pro ſe vellet adducere alium Judæum, ſi verò Chriſtianus contra Chriſtianum litiget, & unus vellet Judæum in teſtem adhibere, admittendum eſſe cenſent, quia in tali caſu ratio odii reſpectu utriuſque litigantis æqualiter militat. Val. *hoc tit. § 3. num. 17.* Sed ego puto, Judæum rariſſimè eſſe teſtem idoneum, etiamſi lis inter Chriſtianum & Chriſtianum verſetur; cùm plerumque ſint homines viles, perfidi, pecuniis avidiſſimè inhiantes, & conſequenter tales, qui facillimo negotio corrumpi poſſunt. Nul- 21
lo modo autem creditur Judæo, niſi priùs juramentum ſecundùm ſuam Religionem præſtiterit, ſicut videri poteſt Ordinatio Cameræ Imperialis *anno 1538.* ubi forma & modus jurandi Judæis præſcribitur.

IV. Ex multorum ſententia teſtimonium dicere 22
prohibentur patroni cauſarum ſeu Advocati contra ſuos clientes per text. *in l. fin. ff. de Teſtib.* cùm enim quilibet cliens patrono ſuo litis ſuæ ſecreta communicet, videtur indignum, & rationi minùs conſentaneum, ut patronus in eadem cauſa contra fidem priùs datam adverſus ſuum clientem teſtificetur. Ex eadem ratione etiam tutorem vel curatorem contra ſuum pupillum, vel minorem cenſent ad teſtimonium admitti non debere, ſi controverſia dependeat ex illis rebus, quarum notitiam tutor, quatenus tutor, acquiſivit, *d. l. fin.* Cùm enim in favorem pupillorum introductum ſit, ut res eorum per tutores diligentiùs inſpiciantur, ſanè id non debet in ipſorum odium retorqueri.

V. Conjuges adverſus ſe invicem teſtari per- 23
mittendi non ſunt, ne concordia conjugalis lædatur, & inde plurima mala in matrimonio ſequantur. Farin. *de Teſtib. qu. 54. num. 219.*

VI. Demùm neque parentes admittendi ſunt, ut contra liberos ſuos teſtentur, tametſi cauſa inter ipſos liberos ſuos verſetur, ne liberi in odium parentum excitentur; ſi intelligant ex parentum depoſitione ſe cauſa cecidiſſe. Proinde ſi lis fuerit inter liberos, officium parentum eſt, eos vel ſua authoritate compeſcere, vel inter ſe amicabiliter componere. *l. parentes 6. Cod. hoc tit.*

Hactenus de iis actum eſt, qui contra certas perſonas teſtificari non poſſunt: inter eos, qui pro 24
certis perſonis teſtificari non poſſunt, ſunt parentes, & liberi, qui pro ſe invicem teſtimonium ferre non poſſunt propter nimiam affectionem, quæ inter eos præſumitur, unde eorum teſtatio ſuſpecta redditur.

II. Propter eandem cauſam affectionis non ſunt 25
teſtes idonei reliqui conſanguinei, & affines *l. 3. ff. hoc tit. & c. conſanguinei* [illegible]

Verùm communiter docent Interpretes, quod conſanguineus vel affinis non ſit ex toto repellendus, ſed audiendus, & Judicis arbitrio relinquendum, quantam fidem ejus depoſitio mereatur. Etenim ſi cauſa non ſit nimis ardua, & teſtis alioquin ſit integræ opinionis, non eſt veriſimile, quod propter ſolam affectionem erga conſanguineum velit perjurium committere. Deinde ſi aliqua controverſia plura capitula contineat, & conſanguineus vel affinis non dubitet circa unum capitulum contra conſanguineum deponere, teſtimonium ipſius videtur minùs ſuſpectum, etiamſi in alio capitulo depoſuerit pro conſanguineo.

Item in cauſa matrimoniali, ſi quæritur de con- 26
ſanguinitate deſponſatorum vel conjugum, ſuper hoc articulo rectè parentes, vel alii conſanguinei teſtari poſſunt, quia ipſi cenſentur habere optimam notitiam ſuæ genealogiæ, neque eſt veriſimile, ipſos inceſtas nuptias in ſua familia toleraturos; *& ſuper 3. hoc tit. & c. videtur* [illegible] *22. Qui matrim. accuſare poſſunt.* Rurſus non repellitur conſanguineus, ſi non producatur in præjudicium alterius, ſed tantùm ad defenſionem & probationem innocentiæ, e. g. ſi homicida vellet probare per conſanguineos, homicidium cauſa defenſionis factum eſſe: nam favore defenſionis qualeſcunque teſtes admittuntur teſte Julio Claro *Lib. 5. ſentent. qu. 24. num. 20.* In Judicis tamen erit arbitrio diſcernere, quanta fides talibus

Digitized by Google

libus teſtimoniis extraordinariis ſit habenda. Tandem licet conſanguinei non ſint teſtes omni exceptione majores, nihilominùs, quod ipſis deeſt, per alia adminicula ſuppleri poteſt, e. g. Si unus teſtis extraneus & duo conſanguinei pro eodem deponant; ſi fama vel aliæ graves conjecturæ concurrant, arg. text. *in ſæpe d. l. 3. §. 2. ff. de Teſtibus*.

28 III. Nemo poteſt pro ſe teſtes domeſticoa, ſeu ex ſua domo producere, *l. penult. ff. h. t. & l. 3. Cod. eod.* Et quidem ſi tales ſint domeſtici, quibus imperari poteſt, ut teſtes fiant, nimirum filij vel ſervi, illi omninò admittendi non ſunt: ſin autem ſint quidem de domo producentis, ſed non ejus poteſtati ſubjecti, tunc licet reſpectum aliquem ad ipſum habeant, ut Inquilini, Coloni, Mercenarij & ſimiles, ſunt tamen ad teſtimonium ferendum admittendi, ſaltem ut teſtes non omni exceptione majores, ſicut mox de conſanguineis diximus. Panorm. *in c. in literis. 24. hoc tit.*
29 *num. 5.* Imò communis, & in praxi recepta eſt ſententia, quòd ſubditi alicujus domini poſſint pro ipſo teſtimonium dicere, modo duo concurrant: nimirùm ut priùs ipſis per dominum relaxetur juramentum ſubjectionis quoad præſentem actum; & quòd non agatur de particulari & proprio commodo ſubditorum, quia multæ cauſæ poſſunt emergere circa juriſdictionalia & alia, in quibus domini alios quàm ſubdi-
30 tos producere non poſſunt: ſicut ita etiam generaliter teſtes domeſtici idonei ſunt, quando agitur de iis rebus, quæ in domo geſtæ dicuntur, & quæ in aliorum notitiam non devenerunt Menoch. *de Arbitrar. Iud. lib. 1. q. 73.*

31 IV. Amicus pro amico regulariter teſtimonium idoneum ferre non poteſt. *d. l. 3. ff. de Teſtib.* etenim humanum judicium non minùs amore, quàm odio pervertitur, teſte S. Gregor. *in c. quatuor. 78. cauſa 11. q. 3.* Et judicia hominum ita paſſim corrupta ſunt, ut ſibi perſuadeant, hoc demum amicitiæ proprium eſſe, ut amicis ſuis in qualibet re etiam cum injuria alterius gratificentur: cùm tamen teſte Cicerone *prima ſit Lex amicitiæ, ut quid turpe rogemus, vel rogati perpetremus.* Attamen non ſtatim ex ſolo prætextu amicitiæ teſtis rejiciendus erit, ſed etiam hic Judex per ſuam cognitionem explorabit, quanta fides pro majore vel minore amicitia, & perſonæ qualitate eidem adhibenda ſit: nam ſi teſtis ſit homo plebejus, vel in depoſitione pro ſuo amico nimis verboſus & fervidus, vel ſi interrogatus reſpondeat? ſe malle victoriam producenti, quàm adverſario optare, utique ipſius teſtimonium ſuſpectum, vel etiam planè inutile redditur. Maſcard. *de Probat. vol. 1. concluſ.* [illegible]

C L A S S I S III.

Exceptiones contra teſtes reſpectu certarum cauſarum.

32. *In cauſis ſanguinis Clerici & Religioſi teſtificari non poſſunt contra reum, ſed bene pro reo.*
33. *Laicus contra Clericum in cauſa criminali Eccleſiaſtica non admittitur: niſi fortè alii teſtes haberi non poſſint.*
34. *In cauſa criminali minor 20. annis non eſt teſtis idoneus.*
35. *Nec fœminæ in tali cauſa: ſecus eſt in cauſa civili. Quæ diſtinctio etiam de Iure Civili procedit.*
36. *Nemo poteſt eſſe teſtis in cauſa propria: bene tamen de facto proprio.*
37. *An aliquis de Collegio vel Univerſitate in cauſa iſtius teſtis eſſe poſſit?*
38. *Clerici & Religioſi in cauſa ſuæ Eccleſiæ teſtes eſſe poſſunt, etſi commodum in ſingulos redundet.*
39. *Sed hoc procedit deficientibus aliis teſtibus.*
40. *Cur teſtes de Univerſitate pro cauſa communi admittantur?*
41. *Teſtes aliàs minùs idonei, ſi contra producentem deponant, repelli ab eo non poſſunt.*

I. IN cauſa criminali Cletjci & Religioſi non ſunt 32
teſtes idonei, ſi agatur de pœna ſanguinis irroganda; nam Eccleſiaſtici propter irregularitatem non debent ſe in cauſis ſanguinis immiſcere. Verùm hoc intelligendum eſt, ſi Clerici teſtimonium contra reum dicere vellent. Pro reo autem ad oſtendendam ejus innocentiam non eſt dubium, quin teſtes, ſint omni exceptione majores; imò opus pium & Clerico dignum eſt, ſi per veritatem poſſit inſontem à ſupplicio liberare. Farin. *de Teſtib. q. 61. n. 52.*

II. Laicus contra Clericum in cauſa criminali 33
criminaliter intentata teſtis eſſe nequit. *c. de cætero 14. h. t.* quòd intelligitur, ſi agatur de pœna criminali Eccleſiaſtica. Secus eſt, ubi traditio fit Judici ſæculari. Dixi autem, *criminaliter intentata*: ut procedat, ſi actio per modum accuſationis criminaliter ad vindictam publicam intentetur. Secus autem erit, ſi tantùm ex crimine agatur civiliter ad damnum reſarciendum. *c. tam ex literis. 33. h. t.*

Deinde procedit hæc concluſio in caſu, quo Clerici haberi poſſunt, qui facti notitiam habent; quòd ſi autem e. g. Parochus ſolitariè in villa habitans delinquat, etiam Laicos admittendos eſſe in teſtes, ne delicta maneant impunita, docet Abbas *in d. c. de cætero. num. 3.*

III. In eadem cauſa criminali minor viginti an- 34
nis non poteſt in teſtem adhiberi. *l. in teſtimonium. 20. ff. h. t.* idque nonnulli exiſtimant, etiam extendendum eſſe ad cauſas civiles valde magni momenti, quæ propter gravitatem in multis æquiparantur criminalibus.

IV. Fœminæ in cauſis criminalibus criminaliter ad 35
vindictam publicam intentatis non poſſunt eſſe teſtes: quia varium & mutabile teſtimonium fœminæ producere ſolent, ut text. eſt *in c. forus. 10. de Verb. ſignificat.* Imò non deſunt, qui de Jure Canonico cenſeant, fœminam non tantùm in criminalibus, ſed etiam civilibus cauſis excludendam eſſe, propter generalitatem textus *in c. mulierem. 17. cauſa 33. q. 5.* attamen quia *in c. 3. h. t.* & alibi ſæpiùs fœmina pro teſte admittitur, ad conciliandos textus rectiùs inter cauſas criminales & civiles diſtinguendum erit cum Panorm. *in d. c. 3. num. 3.* Rurſus quamvis aliqui ſentiant, de jure civili mulierem in quibuſcunque cauſis (excepto teſtamento) poſſe teſtem eſſe: eò quòd *in l. ex eo. 18 ff. eod. tit.* abſolutè dicatur mulierem teſtimonium dicendi jus habere: mihi tamen probabilius videtur, quod hac in parte Jus Civile per Canonicum declaretur, atque etiam de Jure Civili fœmina in cauſa criminali, ubi probationes perfectiſſimæ requiruntur, non ſit teſtis omni exceptione major, hoc ipſo, quòd experientia conſtet, & Ius Canonicum apertè exprimat, & præſumat mulieris teſtimonium eſſe varium & inconſtans.

V. Nemo eſt teſtis idoneus in cauſa propria. 36
l. nullus. 10. ff. h. t. Dicitur aliquis teſtari in cauſa propria, ſi ex victoria producentis ſive ex ſua depoſitione utilitatem quandam conſequatur, etiam ſecundariò tantùm & in conſequentiam. *c. ſtatutum. 38. cauſa. 2. q. 6.* Panorm. *in c. 1. Ut Eccleſiaſtica beneficia ſine diminut. confer.* De facto autem proprio ad

Digitized by Google

ad utilitatem tertii ſine intereſſe proptio non tantùm deponere licet, verùm etiam unus talis teſtis de facto pruptio deponens ordinariè plenam fidem facit, e. g. ſi tutor ad evitandas pœnas nnn confecti inventatii producat notatium, qui teſtetut ſe ipſum ad inſtantiam tutoris inventarium feciſſe. Imò licet teſtis aliàs ſit perſona vilis, cui de cætero nulla fides haberetur, ſi tamen de facto pruprio deponat, & non agatar de illius commodo, ſaltem ſemiplenè probabit, atg *l. quæra. 58 §. fin. ff. de Ædilit. edicto*. Menoch. *de Arbitr. iudic. lib. 2. caſ. 99. n. 8.*

37 Celebris eſt controverſia, an ſi lis ſit intet aliqnod Collegium vel Univerſitatem & aliquem extraneum ſupet re ad Univerſitatem pertinente; poſſit Univetſitas teſtes pro ſe ex ſuo corpore producere? Pto negativa ſacit, quòd talea teſtes videantur in cauſa propria ptocedete & deponere, eùm ea, quæ ad Univetſitatem, ſuo modo etiam ad illos, qui ſunt de Univerſi-
38 tate pertineant. Econtra pro affirmativa addnci poteſt. *c. inſuper. 6. & c. cùm nuntius. 52. b. t. & c. etſi Chriſtus. 26. in fine. de Iurejurando*; in quibus apertè declararur, quòd Clerici & Religioſi in cauſis ſuæ Eccleſiæ vel Monaſterii poſſint teſtimonium ferre, iis tantummodo exceptis, qui in tali caſu tanquam Procuratores ad agendum vel reſpondendum deſtinantur. In hac difficultate communis eſt diſtinctio, an omnes, qui ſunt de Univerſitate directè ſentiant aliquod commodum ex cauſa Univerſitatis (ſicut fit, quando agitut de communibus paſcuis Univerſitatis, in quibus poſſunt ſinguli ſua armenta paſcere) vel an indirectè tantùm & in conſequentiam ſingulis de Univerſitate aliquod eommodum indiviſim obveniat, ut ſi agatut de Jurisdictione Univerſitatis? Prioti caſu cenſenete teſtes de Univerſitate non eſſe admittendos, quia viderentur in cauſa proptia teſtari. In altero caſu ſtatuunt, teſtes de Univerſitate andiri debere, quia talis canſa minùs ad ſingulos pertinete intelligitur: ſed tamen pro qualitate cauſæ & perſonarum Judicis arbittio relinquendum, quantam fidem mereantur. Vid. Panorm. *in d. c. inſuper. n. 2. & ſeqq.* Verùm ego credo Clericos & Religioſos poſſe teſtari in canſa ſnæ Eccleſiæ, quamvis inde ſinguli aliquod commodum ſentiant; tum ptopter ſtatum Religinnis, quem non præſumunt ita facilè perjurio violare; tum ne inopia probationis damnificentur Eccleſiæ, quarum bonis plurimi inſidiantnr; tum denique quia non potuit Papam latere, quòd victoria in cauſis Eeeleſiæ redundet in Clericos & Religioſos, qni ex bonis Eccleſiæ aluntur, & nihilnminùs decrevit eos non eſſe à teſtimonio tepellendos.

39 Sed nunquid Clerici tantùm in defectum aliorum tæſtium indifferentes admittendi erunt? Probabilius mihi videbitut cum Speculatore, *b. t.* §. 1. contra Panorm. *in d. c. inſuper*, tantùm deficientibus aliis teſtibus Clericos & Religioſos eſſe admittendos, ne defectu probationum ſupprimantur, ſicut id apertè probat text. *in cap. etſi Chriſtus. 26. in fine de Iurejurando*: cui ſanè abſque divinatione reſponderi non pareſt. Enim-
40 verò, quòd teſtes de Univerſitate admittantut in cauſa Univerſitatis contra generalem regulam, *ut nemo in canſa propria teſtetur*, illa potiſſimum eſt ratio, quòd plerumque homines extranei tetum ad Univerſitatem pertinentium notitiam non habeant: quæ ratio ceſſat, ſi tales extranei certam notitiam habentes adeſſe ſupponantur.

41 Poſtremò ad hunc §. adnota, quòd ſi aliquis teſtes minùs idoneos pro ſe prodnxerit, & illi ptæter ſpem contra ipſum producentem depoſuerint, vel in alia eauſa aut atriculo ab adverſatin contta ipſum produci ſuetint, non potetunt à primo producente ampliùs repelli, utpotè à quo pet ſuam productionem probati cenſentur. Audietur tamen ptimus producens ſi vellet talem exceptionem allegare, quam dicat ex poſt facto primùm ſibi innotuiſſe. Item ſi velit non contta perſonas, ſed contra dicta teſtium (e. g. quod abſque ratione ſcientiæ, extra articulum, vel ſibi contratia depoſuetint) excipere. *l. ſi quis. 17. Cod. b. t.* Myuſtng. *Cent. obſerv. 3.*

§. III.

De Iuramento, Interrogatoriis, & Examine Teſtium.

42. *De Iure omnes teſtes ante depoſitionem iurare debent: poteſt tamen à partibus iuramentum remitti.*
43. *De conſuetudine Illuſtres & in dignitate conſtitutæ perſonæ non iurant.*
44. *Reprobatur conſuetudo, qua univerſim teſtibns ſine iuramento crederetur.*
45. *Interrogatoria quænam generalia teſtium, quæ ſpecialia?*
46. *Quomodo inſtituendum ſit examen teſtium.*

SI de puncto juris loquamur, intet omnes convenit, 42
teſtem anteqnam deponat, debere præſtare juramentum de veritate dicenda; quòd in Cancellatiis ſub certa forma habetut, & *iuramentum teſtium* dicitut, neque aliàs, cujuscunque authoritatis ſit, fidem habendam eſſe. *c. quoties. 5. & c. licet. 47. V. teſtes. b. t. l. iurisiurandi. 9. C. eod.* Interim tamen hoc iutamentum etiam de jute à partibus teſti præſertim egregio, Illuſtri, ant Religioſo remitti poterit, quia ipſarum partium favotem principalitet reſpicit, pet text. in *cap. tuis quæſt. 39. & ibi Gloſ. in V. remittatur. b. t.*

Imò multarum Provinciarum uſu & conſuetudi-
ne introductum eſt, ut perſonæ illuſtres, & indignita- 43
te conſtitutæ ſine juramento ſolum ſub fide nobilitatis, vel ſtatus ſui deponant, & depoſitionem in ſctiptis clauſam, ſuoque ſigillo munitam Judiei transmittant, teſte Andrea Gail. *Lib. 1. Obſerv. 17. num.* 14. ubi *nu.* 13. docet, teprobandam eſſe conſuetudinem, de qua om-
nibus teſtibus indifferentet ſine juramento creditur: 44
quia talis conſuetudo eſſet ittationabilis & multia calumniationibus, ac corruptionibus teſtium anſam prebeset.

Quando teſtes producens ſuos articulos judici obtulit, ſuper qnibus eos audiri rogat, nſus judiciorum obtinuit, ut illi ipſi articuli parti adverſæ communicentur, quæ ſuper ſingulis certa interrogatotia per ſe, aut advocatum ſuum conficere debet, ad eum finem, ut appareat, an teſtis legitimus ſit, & an vetam rei notitiam habeat; ſunt verò *interrogatoria* alia generalia, alia ſpecialia. Generalia ſunt. I. teſtis quo nomi-
ne vocetur? II. cujus ſit ætatis? III. cujus conditio- 45
nis? IV. an conjunctus producenti? V. an inimicus parti adverſæ? VI. an non ſubotnatns aut inſtructus? VII. an in cauſa controverſa aliquod inteteſſe habeat? VIII. an non teſtes convenerint inter ſe, quid dicere velint? IX. utri parti optet victuriam? Specialia *interrogatoria* ſunt, quæ ex facto controverſo ejuſque circumſtantiis deſumuntur, ita enim intetrogatut teſtis de cauſa ſcientiæ, de tempore, viſu, auditu, credulitare & ſimilibus. Text. & Gloſſ. *in c. cùm cauſam.* 37. *b. t.* De quibus §. *ſeq.* plura dicemus.

Examen teſtium tegulariter in loco judieii per 46
ipſum jndicem, aut pet ipſius Commiſſatinm die non feriato inſtituendum eſt, & niſi neceſſitas aliud expoſcat, ante prandium, dum teſtes adhuc moraliter jeju-

Digitized by Google

ni & meliùs ſibi præſentes ſunt. Suting. *obſ. 54. & ſeqq.*
In ipſo examine teſtis ſuper ſingulis *articulis & interro-
gatoriis* examinari, ejuſque dicta, quantùm etiam ad
verba ſormalia fieri poteſt, protocollari debent. Quòd
ſi pars neglexerit *interrogatoria* ponere, ipſe judex vel
examinator quædam magis neceſſaria præſertim gene-
ralia, & cauſam concernentia faciet. Poſt finitum
examen teſti ſilentium imponitur, ne cuiquam ſuam
depoſitionem revelet. Imò in quibuſdam locis id ipſum
in forma juramenti continetur ad evitandum pericu-
lum, ne teſtes inter ſe colludant, & pariſormiter om-
nes deponant. Quandoque etiam teſtis, antequam
egrediatur locum examinis, petit, ut ſibi ſua dicta per
notarium prælegantur, partim ut vidaat, an rectè in-
tellectus ſit, partim etiam', ut poſſit ſe corrigere, ſi
fortè ſuper aliquod *articulo* aut *interrogatorio* præcipitan-
tiùs aut minùs conſideratè reſponderit, quòd licere ei
text. eſt in *c. præterea. 7. de Teſtibus cogend.* & tenet Ro-
ta Romana apud Farin. *in deciſion. crimin. & teſtium
deciſ. 41.*

§. IV.

De Publicatione Atteſtationum & Exce-ptionibus contra dicta teſtium.

47. *Poſſunt plures productiones teſtium ante publicationem fieri.*
48. *Quomodo fiat publicatio teſtium: ejuſque effectus eſt, quòd non detur ulterior productio ſuper iiſdem vel contrariis articulis.*
49. *De Iure Canonico neque in ſecunda inſtantia.*
50. *Ex juſtis cauſis, & in cauſis, quæ non tranſeunt in rem iudicatam, poſt publicationem teſtes repeti poſſunt.*
51. *Poſt publicationem regulariter de jure non admittuntur exceptiones contra perſonas teſtium: niſi expreſsè ſint reſervatæ.*
52. *Admittuntur autem exceptiones contra dicta teſtium, & quænam illæ ſint?*
53. *Teſtis de credulitate deponens quando probet.*
54. *Teſtis de auditu alieno non probat regulariter, niſi in factis antiquis, & in matrimonio ex cauſa conſan-guinitatis ſeparando.*
55. *Teſtibus in veriſimilia deponentibus, variantibus, con-trariantibus ſibi non creditur.*
56. *Quid ſi teſtis depoſitionem iudicialem poſtea ex interval-lo revocet?*
57. *Teſtes ſingulares plenè non probant.*
58. *Quibus caſibus uni teſti credatur.*

POſtquam examen ſingulorum teſtium abſolutum
eſt, id de jure partibus judex ſignificat, interro-
gando, an ulteriùs alios teſtes producere cogitent, vel
47 *publicationem* petant: nam petenti ſecunda & tertia
productio teſtium ante ſactam publicationem conce-
denda eſt, imò & quarta, ſi velit *juramentum* præſta-
re, quòd non animo calumniandi quartam productio-
nem teſtium petat, nec didicerit, quid priores teſtes
depoſuerint. *cap. ultra tertiam. 55. h. t.* Si verò partes
ulteriori teſtium productioni renuntient, *publicatio* at-
48 teſtationum à productis teſtibus factarum hoc modo
fiet, ut utrique parti in ſcriptis communicetur, quid
ſinguli teſtes ad ſingula puncta reſponderint. Hujus
verò *publicationis* potiſſimus effectus eſt, quòd ampliùs
non liceat alios, vel eoſdem teſtes producere ſuper
iiſdem, vel contrariis articulis: tum quòd partes ulte-
riori productioni per admiſſam *publicationem* renunciaſ-
sè cenſeantur: tùm propter periculum, ne aliqui teſtes
ſubornentur, ſi partes ex publicatione intelligant,
priores non ſecundùm expectationem ſuam depoſuiſſe.
cap. Fraternitatis. 17. & ibi DD. h. t. Et quamvis de ju-
re civili ſecundùm communem opinionem ſaltem in 49
cauſa appellationis admittantur novi teſtes, per *L. eos
qui. 6. §. 1. & 2. Cod. de Appellationibus*, de jure tamen
Canonico neque in ſecunda inſtantia admitti debere,
eò quod & ibi periculum ſubornationis ſit conſtitutum
eſt in *Clement. a. h. t.*

Verùm poteſt quandoque juſta aliqua cauſa inter- 50
venire, ut etiam publicatis atteſtationibus iidem, vel
alii teſtes de novo examinentur, nimirùm ſi propter
negligentiam judicis vel Commiſſarli, ſive interroga-
toris, vel aliunde non ſufficienter teſtes ſint examina-
ti, vel eorum depoſitiones ſint amiſſæ, aut judex ex
officio pro meliori ſua informatione eos repetere velit.
Item probabiliter in cauſis matrimonialibus, & aliis,
quæ non tranſeunt in rem judicatam, ſicut in cauſis cri-
minalibus ad defendendam rei innocentiam licet de
novo teſtes etiam poſt *publicationem* factam producere.
Videatur Panorm. *in d. c. Fraternitatis, num. 4.*

Præterea poſt publicationem factam non licet am- 51
plius de jure contra perſonas teſtium excipere, niſi ali-
qua exceptio primùm poſt *publicationem* innoteſcat, vel
excipiens præmiſſo *iuramento malitiæ* poſſit aliquam ra-
tionabilem cauſam allegare, quare priùs contra perſo-
nas non exceperit, vel denique niſi ſibi exceptiones
contra perſonas teſtium ab initio ſtatim per proteſta-
tionem uſque poſt publicationem reſervaſſet. *c. præ-
ſentium. 31. h. t.*

Ratio autem, quòd regulariter poſt *publicationem*
non liceat ampliùs contrà perſonam teſtis excipere,
eſt, quia timetur, ne is contra quem teſtis depoſuit,
hoc ipſo irritatus, malitioſè fingat cauſam ſuſpicionis,
aut exceptionis contra teſtem, & quia teſtis per admiſ-
ſionem ad examen & petitam publicationem videtur
eſſe jam ſemel quoad ſuam perſonam approbatus. Igi- 52
tur poſt *publicationem* ſolæ exceptiones contra dicta te-
ſtium proponendæ ſunt: cujusmodi exceptio eſt. I.
Quòd teſtis deponat abſque *ratione ſcientiæ*: non enim
ſufficit, quòd teſtis aliquid ſimpliciter dicat, vel affir-
mativè vel negativè, ſed inſuper addere debet, unde
hoc ſciat, quod dicit, aliàs fidem non habebit. II.
Quòd teſtis ſit nimis verboſus, & deponat extra arti-
culum: nam nimia verboſitas facit teſtem ſuſpectum
de ſubornatione, vel magna affectione erga producen-
tem, & cùm teſtes tantùm jurare ſoleant de *veritate di-
cenda* ſuper *articulis* & *interrogatoriis*, ideò ſi aliqua in
iis non comprehenſa dixerint, nullam fidem meren-
tur tanquam circa illa non jurati. III. Quòd teſtis non 53
habeat ſcientiam, ſed tantùm *credulitatem articuli*.
Quamvis autem ſola credulitas teſtis ſine certa ſcientia
ordinariè nihil probet, ſi tamen teſtis graves ſuæ cre-
dulitatis cauſas allegare poſſit, facit ſaltem urgentes
præſumptiones, quæ currentibus aliis adminiculis &
probationibus in cauſa civili quandoque plenè probent.
Abbas *in c. quoties. 5. h. t. nu. 6.* Item valet depoſitio ex
credulitate, ſi artifex deponat ex peritia artis ſuæ,
e. g. ſi chirurgus dicat, credo vel non credo vulnus eſ-
ſe lethale, IV. Quòd teſtis tantùm deponat *de auditu*.
Enimverò niſi actus ſit talis, qui per auditum rectè per- 54
cipi poſſet, e. g. ſi quæratur quibus verbis formalibus
duo inter ſe contraxerint, vel qua verbali injuria ali-
quis affectus ſit, de cætero non probat teſtis, ſi tantùm
de auditu alieno deponat; quòd ſcilicet ab aliis ita au-
diverit, niſi fortè articulus nominatim de fama publi-
ca fuerit conceptus. Verùm ab hac ragula communi-
ter excipiuntur facta antiqua, & ultra hominum æta-
tem remota, in quibus plerique cenſent etiam teſtes *de
auditu*

Digitized by Google

auditu plenè probare, per text. *L. ſi arbiter. 28. ff. de Probat. & L. in ſumma 2. §. idem Labeo. 8. ff. de aqua pluvia. arcenda.* Id quod etiam procedit, ſi de matrimonio propter conſanguinitatem ſeparando agatur, & teſtes producantur, qui dicunt, ſe à ſuis majoribus audiviſſe, illas perſonas, quæ de facto matrimonialiter contraxerunt, ex eodem ſanguine deſcendere. Attamen in hoc caſu intervenire debent omnia illa, quæ requirit *cap. licet ex quadam. 47. h. t.*

55 V. Quòd teſtis dicat *in veriſimilia*, id eſt talia, quæ vel ſe ita habere, vel teſtis ſcire moraliter vix poteſt. v. g. ſi homicidium in tenebris factum ſit, & teſtis dicat, quod ex viſu homicidiam optimè agnoverit. Quando autem in ſingulis factis teſtes cenſeantur *in veriſimilia* deponere, judex ex particularibus circumſtantiis pro ſua prudentia æſtimare debebit.

VI. Quòd teſtis vacillet, & variet, videlicet quòd factum jam hoc, jam alio modo, jam cum his, jam cum aliis circumſtantiis narret, & tali teſti varianti habetur etiam fides arbitrio judicis pro maiore vel minore variatione. VII. Quòd teſtis ſit ſibi contrarius. Dicitur autem ſibi eſſe contrarius, ſi id, quod in una reſponſione affirmavit, in alia ſine revocatione expreſſa & probabilis erroris allegatione neget: ut ſi in principio dixerit, ſe vidiſſe actum, de quo quæritur, & deinde per aliud interrogatorium quæſitus dicat, ſe tantùm audiviſſe ab aliis. Quòd ſi verò teſtis aliud dicat extra judicium, & aliud in judicio, utique propter juramentum & authoritatem iudicis prævalebit depoſi-
56 tio judicialis. Sed quid ſi teſtis ipſam depoſitionem judicialem poſt intervallum expreſsè revocet, & fateatur, ſe falſum dixiſſe aut ſubornatum fuiſſe? ℞. Licet prima depoſitio per ſecundam non juratam & à teſte perjuro factam totaliter revocari non poſſit, neque probari ſubornatio & corruptio per ipſum teſtem, qui dicit ſe corruptum depoſuiſſe, cùm oſtendat ſe eſſe perjurum & falſarium, cui credi non debet. *c. ſicut nobis. 9. h. t.* juncto *c. teſtimonium. 54. eodem tit.* interim tamen prima depoſitio per ſecundam redditur plurimùm ſuſpecta, & judex ex circumſtantiis, aliiſque indiciis diſcernere debebit, an primæ vel ſecundæ depoſitioni major fides adhibenda ſit. Rota *apud Farin. in Deciſ. criminum & teſtium deciſione* 119. & 163. Fach. *Controverſ. lib. 9. c. 84. & ſeq.*

VIII. Demum quòd teſtis ſit *ſingularis*; dicitur
57 autem teſtis ſingularis, ſi non habeat alium *conteſtem* circa illud ipſum numero factum, de quo deponit. Etenim unius teſtis depoſitio, cujuſcunque authoritatis ſit ille, regulariter tantùm ſemiplenam probationem facit, neque in ordine ad plenam probationem conſtituendam admitti debet. *l. 9. §. 5. C. h. t.* & quamvis *in c. 4. h. t.* videatur dici, quòd principalis perſona, quæ aliquid affirmat, ſi habeat unum teſtem, plenè probet: id tamen rectè cum Gloſſ. DD. intelligunt procedere in cauſa denuntiationis, quæ fit ad correctionem alicujus delinquentis, ubi ipſius denuntiantis nullum intereſſe vel commodum verſatur. Dico autem *regulariter unum teſtem* non facere plenam probationem.
58 Cæterum ab hac regula dantur aliquot exceptiones. I. Si agatur de nullius præjudicio, e. g. ſi promovendus ad ſacros Ordines non poſſit aliter ſuam ætatem probare, quàm per unum teſtem. II. Unus teſtis matrimonium necdum contractum, ſed primùm contrahendum impedire poteſt, ſi deponat, deſponſatos eſſe conſanguineos, vel aliud impedimentum Canonicum habere. *c. ſuper eo. 22. h. t.* cùm enim res per depoſitionem unius teſtis reddatur dubia, in tali dubio tutiùs eſt abſtinere à matrimonio, quàm ut illud fortè nulliter contrahatur, ex poſt facto ſeparetur & contrahentes periculo peccandi exponantur. III. Creditur artifici in ſua arte judicium & cenſuram ferenti, ſiquidem in eo loco plures haberi non poſſint. IV. Creditur interpreti, qui inter duos diverſæ linguæ homines negotium expedit, aut contractum facit. Text. & Gloſſ. *in l. 1. §. fin. ff. de Verb. obligat.* V. Creditur Nuntio aut Officiali jurato in his, quæ pertinent ad ſuum officium. VI. Denique, ſi quis ab aliqua civitate vel communitate electus ſit ad ponderandum vel menſurandum, ei ſoli circa iuſtam ponderationem & menſurationem credendum eſt. *l. 2. Cod. de Ponderat.*

TITULUS XXII.

De Fide Inſtrumentorum.

SUMMARIA.

1. *Inſtrumenta quid ſint? ſuntque alia publica, alia privata.*
2. *Inſtrumenta authentica & publica in effectu ſunt idem.*
3. *Notarios creare poſſunt, præter ſummos Principes, & Comites Palatinos, etiam Principes, inferiores & Epiſcopi.*
4. *Notarii publici Inſtrumentum ubique eſt publicum & authenticum.*
5. *Notarii ſummorum Principum auctoritate creati ubique poſſunt inſtrumenta conficere: ſecus de creatis ab inferioribus Principibus.*
6. *Creatus ab Epiſcopo non poteſt inſtrumenta conficere in temporalibus: & econtra.*
7. *Notarius ut legitimè conficiat inſtrumentum, debet eſſe rogatus, & notitiam rei habere per ſe.*
8. *Res de qua conficitur, debet eſſe in libera diſpoſitione partium & dependens à voluntate humana.*
9. *Debitæ circumſtantiæ negotii ſunt in inſtrumento exprimendæ.*
10. *Imperfecta inſtrumenti narratio non facit id ipſo Iure nullum.*
11. *Pretium contractus non eſt neceſſe ſpecificè in inſtrumento exprimere.*
12. *Item in antiquis ſolennitates præſumuntur interveniſſe: ſed contra hanc præſumptionem admittitur probatio.*
13. *Enumerantur ſolennitates ad formam Inſtrumenti requiſitæ.*
14. *Teſtes inſtrumenti non eſt neceſſe eſſe omni exceptione maiores.*
15. *Qua auctoritate ſolennitates inſtrumenti introductæ ſint.*
16. *Inſtrumentis publicis accenſentur acta Iudicialia, ſeu Protocollum, ſi habeant debita requiſita.*
17. *Et ſcripturæ ſigillo authentico munitæ, & quæ ſigilla ſint authentica?*
18. *Quid requiratur, ut ſigilla fidem faciant?*
19. *Scripturæ in archivo publico repertæ ſunt inſtrumenta publica.*
20. *Quinam Ius archivi habeant, & quid ad archivum requiratur?*
21. *Quid ſit de ſcripturis in Archivo Civitatum, Monaſteriorum, Dominorum Iura Regalium non habentium repertis.*
22. *Scripturæ privatæ trium teſtium ſubſcriptione munitæ publicis annumerantur.*
23. *Diſpoſitio* L. Scripturas. C. Qui pot. in pign. *fundatur in præſumptione, & admittit probationem in contrarium.*

1 INſtrumenta nihil aliud ſunt, quàm illæ ſcripturæ, quæ ad cauſam inſtruendam & probandam à partibus adferuntur. Sunt autem *inſtrumenta* alia *publica*, alia *privata*; *publica* ſunt, quæ authoritate publica confecta publicam fidem merentur, *privata* verò, quæ à privatis perſonis ſcripta plerumque tantùm contra ſcribente rariùs pro ipſo probationem faciunt.

---

§. I.

De Inſtrumentis publicis.

2 INterpretes in hac materia communiter quidem differentiam conſtituunt inter *inſtrumenta publica* & *inſtrumenta authentica*. *Publica* appellant, quæ confecta ſunt per manum Tabellionis ſeu *Notarii* publici, cujus perſona eſt publica, eique confectio inſtrumentorum ex officio incumbit. *Authentica* verò, quæ ex ſola appenſione ſigilli alicujus Magiſtratus, vel perſonæ in dignitate conſtitutæ authoritatem habent, juxta text. & Gloſ. *in c.* 2. *h. t.* in effectu tamen parùm intereſt, ſed omnia illa *inſtrumenta* in genere *publica* cenſeri poſſunt, quorum ea eſt authoritas, ut propter modum, quò ſecundùm leges & conſuetudines facta ſunt, *publicam*, adeoque fidem omnium mereantur, teſte Mynſing. *in* ¶. 1. *h. t. num.* 2. Ut autem de ſingulis ſpeciebus inſtrumentorum publicorum breviter aliquid dicam, ſic hujus §.

SECTIO I.

De Inſtrumentis per Notarium publicum confectis.

3 CIrca perſonam *Notarii* prænotandum, quòd is debeat eſſe legitimè, id eſt, ab aliquo habente poteſtatem creatus & conſtitutus. Habet autem hanc poteſtatem creandi *Notarios* in primis ſummus Pontifex & Imperator, & qui ab illis eam poteſtatem per ſpeciale privilegium acceperunt, uti ſunt, qui *Comites Palatini* vocantur. Deinde etiam inferiores Principes jus creandi Notarios habent. Imò etiam Epiſcopi & alii domini Territororium, ſaltem in iis, quæ pertinent ad ſuam jurisdictionem, *Notarios* facere poſſunt. Speculator *in tit. de Inſtrum. editione*, §. *reſtat.* 8, *nu.* 22. & *ibi notata per Ioan. Andr.*

4 Quæſtio eſt multùm agitata, utrùm *Notarius* in uno loco creatus poſſit ubique terrarum *inſtrumenta* conficere. Vix poteſt eſſe dubium, quin *inſtrumentum* à *Notario* in uno loco confectum ubique publicum & authenticum haberi debeat, quemadmodùm contractus ſecundùm particulares Leges & conſuetudines unius loci celebratus ubique legitimus reputatur; ſed difficultas in eo eſt, an ſi e. g. *Notarius* in terris Imperii creatus veniat ad terras Pontificias, vel èccontra, poſſit ibidem facere inſtrumentum authenticum? Diver-
5 ſas DD. opiniones refert Speculator. *d. loco à nu.* 23. Ex quibus illorum videtur communior, qui diſtinguunt, inter ſummos & inferiores Principes. *Notarios* à ſummis Pontificibus creatos cenſent poſſe ubique inſtrumenta conficere, non verò creatos ab inferioribus; cùm inferiorum principum poteſtas magis reſtricta ſit ſecundùm terras & jurisdictiones. Verùm in hac quæſtione ad conſuetudinem locorum attendendum eſſe monet Boetius *deciſ.* 242. *num.* 3. & in Camera Spirenſi etiam *Notarios* Cæſareos recipi non debere, niſi priùs fuerint probati, & in matriculam illius Conſiſtorii relati, ſtatuitur in *Ordinatione Cameræ p.* 1. *t.* 39. Illud
quoque eſt notabile, quod Speculator. *l. c. n.* 26. & *ſeq.* 6
docet. videl. *Notarium* ab Epiſcopo in ſpiritualibus creatum non poſſe conficere *inſtrumenta* in temporalibus, neque creatum à domino ſæculari in temporalibus, poſſe conficere in ſpiritualibus.

Rurſus ad *inſtrumenti* valorem ex perſona *Notarii* 7
requiritur, ut ſit rogatus à partibus ſecundùm Bald. *in rub. Cod. de Fide inſtrument.* & Barth. *in auth. ſi quis in aliquo*, *n.* 8. *Cod. de Edendo*, ideo ſtylus *Notariorum* eſt, ut in principio vel ſubſcriptione *inſtrumenti* exprimant ſe fuiſſe rogatos. Deinde etiam requiritur, ut *Notarius* illius negotii, de quo *inſtrumentum* conficit, habeat ſcientiam & cognitionem per ſe, nec aliud debet ſcribere, quàm quod ipſe vidit, vel audivit. Proinde etſi unus tantùm ex contrahentibus, vel tertius pro ſuo intereſſe, vel hæres aut Legatarius ex poſt facto vellet curare *inſtrumentum* confici ſuper contractu aut teſtimonio jam priùs facto & *Notario* per teſtes, vel alias probationes ſufficienter conſtaret, verum eſſe, quod dicitur, e. g. matrimonium eſſe contractum, teſtimonium hoc vel illo modo factum eſſe, non tamen valeret *inſtrumentum* deſuper confectum, quia *Notarius* debet per ſe ſcire, & interfuiſſe actui, de quo teſtatur *Novell.* 44. *c.* 1. & *ibi Gottof. littera A.* Quodſi verò non una tantùm, ſed utraque perſona principalis ſuum contractum, vel ipſe teſtator ſuum teſtamentum coram *Notario* quaſi de novo repeteret, utique perinde haberi deberet, ac ſi *Notarius* tunc temporis interfuiſſet, quando contractus vel teſtamentum primitus factum eſt.

Ex parte materiæ ad valorem *inſtrumenti* deſi- 8
deratur, ut fiat ſuper tali actu, qui dependeat à voluntate humana, id eſt, à libera diſpoſitione eorum qui, *inſtrumentum* petunt, & nullam requirunt cauſæ cognitionem. Unde non valebit, ſi de eo *Notarius* ad meam petitionem atteſtetur, quòd res mihi commodata ſine mea culpa perierit, quia cognitionem cauſæ interpo-
nere non ad *Notarium*, ſed ad judicem ſpectat. Præ- 9
terea ipſe contractus, vel negotium, ſuper quo *inſtrumentum* conficitur, debet clarè & exactè cum debitis circumſtantiis & cauſis à *Notario* deſcribi, neque enim creditur, ſi in *inſtrumento* aſſeratur aliquod factum, niſi illa etiam obſervata dicantur, ſine quibus rectè fieri non potuit, e. g. in emptione juſtum pretium interveniſſe, in tranſactione aliquid datum, aliquid retentum eſſe; ſicut nec teſti creditur, niſi rationem ſui dicti reddere, & rem debitis circumſtantiis narrare poſſit, id quod tunc maximè locum habet, ſi de actuali numeratione pretii vel traditione rei in contractum deductæ quæratur, quæ per *inſtrumentum* minimè probantur, ſi tantùm in genere mentionem faciat, venditionem, vel tranſactionem inter partes celebratam eſſe: nam tales ſolennitates extrinſecæ, & quaſi ab ipſo contractu ſeparatæ cùm merè in facto conſiſtant, non præſumuntur, juxta communem DD,
in l. ſciendum, 30. *ff. de Verb. oblig.* Attamen circa 10
hoc punctum tres notabiles limitationes ponit Andr. Gail. *Lib.* 2. *obſerv.* 13. & 71. I. dicit, *inſtrumentum* propter imperfectam narrationem non corruere ipſo jure, ſed parte excipiente, adeoque niſi pars contra tale *inſtrumentum* exceperit, videtur approbare & agnoſcere ea, quæ inibi ſcripta ſunt. II. ex generali conſuetudine Germaniæ, ait, ſatis probari numerationem pretii, ſi in genere de ſolutione vel ſatisfactione in *inſtrumento* mentio fiat, quamvis determinata quantitas in ſpecie non exprimatur. Imò ipſi contrahentes quâ-

doque

doque certis de cauſis nolunt, ut alii reſciant, pro quanto pretio inter ſe convenerint, propterea tantùm curant in *inſtrumento* ſcribi, quòd pro aliqua ſumma pecuniæ alter alteri domum, e. g. vendiderit, eamque pecuniam venditor plenè ſuſceperit. III. *Inſtrumento* an-
12 tiquo credendum cenſet etiam quoad alias neceſſarias ſolennitates, quamvis tantùm ipſe contractus in genere exprimatur, cùm propter antiquitatem temporis & difficultatem probationis omnia præſumantur legitimè acta eſſe. Ita in ſpecie docet, ſi in *inſtrumento* ſolùm dicatur, rem ab Eccleſia eſſe venditam, ſeu alienatam, tunc poſt lapſum 30. annorum etiam præſumi conſenſum Capituli interveniſſe, neque enim eſt veriſimile Capitulum tanto tempore alienationem diſſimulaturum fuiſſe, niſi ſuum conſenſum adhibuiſſet. Interim hanc præſumptionem ex diuturnitate temporis non eſſe *Iuris & de Iure*, ſed probationem admittere in contrarium ſi capitulum paratum ſit demonſtrare, nunquam ſuum conſenſum interveniſſe, rectè monet idem Gail. *d. obſer. 71. n. 12.*

13 Quod attinet ad formam ſeu ſolennitatem *inſtrumentorum publicorum* ſciendum eſt, requiri I. Ut præmittatur invocatio Divini Nominis his vel ſimilibus verbis: *In nomine Domini. Amen. In nomine SS. Trinitatis &c.* II. Præmittere oportet nomen Imperatoris vel etiam Pontificis, aut alterius Principis, ſi in eorum territoriis *inſtrumentum* conficiatur. III. *Inſtrumento* inſertus eſſe debet annus, indictio, menſis, & dies, item etiam locus, non tantùm generalis, e. g. civitatis, ſed inſuper particularis, nimirùm domus ipſa, in quà actus eſt celebratus, quæ ſolennitates ea de cauſa ita fortè introductæ ſunt, ut, ſi quando contingeret falſum *inſtrumentum* confici, fraus & dolus tantò facilius detegeretur, ſi is cujus intereſt, probare poſſet, ſe nunquam in tali die & loco coram *Notario* comparuiſſe, vel abſolutè nullum *inſtrumentum* in tali die vel loco factum eſſe. IV. Cuilibet *inſtrumento publico* intereſſe debent ad minimum duo teſtes, non tamen requiritur, ut ſint rogati, vel manu propria ſe ſubſcribant, dum-
14 modò eorum nomina per *Notarium* exprimantur; nec etiam requiritur, ut ſint teſtes omni exceptione majores, quia teſtes per ſe inhabile habilitantur ex ipſa acceptatione partium inter quas inſtrumentum conficitur, ſicut ordinariè in poteſtate partium eſt (niſi ſpecialiter de jure teſtes omni exceptione majores requirantur, ut in teſtamentis ſolennibus) teſtem minùs idoneum recipere & approbare, ut *in tit. præced.* ſæpiùs inſinuatum. Ultimò *Notarius* ſe manu propria ſubſcribere debet: addendo, qua authoritate, an Cæſarea vel Pontificia ſit *Notarius*; deinde etiam ſignum ſui Notariatus apponet, puta certam aliquam imaginem vel figuram calamo depictam, aut per modum typi impreſſam. Et quamvis hoc ſignum non eſſet de ſubſtantia inſtrumenti, ut docet Abbas in *c. 1. h. t. n. 3.* nihilominùs conſuetudo ita paſſim invaluit, ut *inſtrumentum* illo ſigno carens de falſitate ſuſpectum habeatur.

15 Cæterùm licèt ſolennitates hucuſque recenſitæ partim deſumptæ ſint ex jure communi, præſertim *Novel. 73.* partim verò ex communi uſu curiarum, extat tamen Conſtitutio Maximiliani I. Imperatoris *in Comitiis Colonienſibus an. 1512.* promulgata, in qua prædictæ ſolennitates in neceſſitatem legis traductæ videntur.

S E C T I O II.

De aliis Inſtrumentis authenticis.

INter *inſtrumenta publica*, quæ publicam & omnium 16
fidem merentur, adhuc quatuor inſtrumentorum ſpecies referuntur. I. *Acta judicialia*, ſeu *Protocollum*, & liber ille atque ſcripturæ exinde deſumptæ, ubi actiones, exceptiones, confeſſiones, probationes, appellationes partium litigantium, item depoſitiones teſtium, interlocutiones & ſententiæ Judicis conſcriptæ ſunt. *l. fin. Cod. de re iudicato*. Verùm ut his actibus judicialibus plena fides habeatur, ſtatutum eſt in *c. quoniam contra. 11. de Probat.* ut tam in *ordinario* judicio, quàm in *extraordinario*, ſive *delegato* Judex ſemper adhibeat *Notarium* publicum, aut ejus loco duos viros idoneos, qui fideliter univerſa judicii acta conſcribant.

II. *Inſtrumentis publicis* à plerisque adnumerantur 17
ſcripturæ, quando pro ſui confirmatione *ſigillum authenticum* habent appreſſum, quamvis cæteroquin nulli teſtes ſubſcripti ſint, nec aliquis *Notarius* tales ſcripturas confecerit, per text. *in c. 2. h. t.* Communiter autem illa dicuntur ſigilla authentica, quæ à perſonis in dignitate conſtitutis & magiſtratum habentibus apprimuntur. Non tamen ſufficit, ut nudum ſigillum 18
alicui ſcripturæ apponatur, ſed appones debet ſe ſubſcribere, vel in literis exprimere, ſe appoſuiſſe: nam ſigillum ſine ſubſcriptione videtur eſſe teſtis mutus, qui in judicio productus nihil loquitur, & ſi ſoli ſigillo plena fides haberetur, facilè dolus committi poſſet, ſi ſigillum aliis literis malitiosè detractum aliis affigeretur. Præterea ut ſigillum aliquid probet, debet eſſe integrum & notum, non corruptum aut incognitum, *c. inter dilectos 6. h. t.* Quòd ſi tamen de nullius præjudicio ageretur, etiam ſigilla incognita fidem facere, rectè docet Card. Tuſcus *litera S. concluſ. 240. num. 13.* e. g. ſatis probabit Clericus peregrinus ſuos ordines, ſi ſua formata exhibeat, licet ſigillum illis appreſſum parùm cognoſcatur.

III Inter *inſtrumenta publica* referuntur ſcripturæ 19
à quibuſcunque demum confectæ ex *archivo publico* deſumptæ *auth. ad hæc Cod. h. t.* Appellatur autem *archivum* locus, in quo reconditæ ſunt omnis generis ſcripturæ, quæ ſi poſtea producantur, fidem faciunt, non tam ratione loci, quàm reſpectu ejus, cujus authoritate ſcripturæ in *archivum* relatæ ſunt. Eſt enim com- 20
munis DD. ſententia jus *archivi* tantummodò competere Prælatis Eccleſiaſticis majoribus, videlicet Epiſcopis, eorumque Superioribus atque dominis temporalibus illis, qui in ſuis territoriis exercent jura Imperii & Regalium. Specialiter autem requiritur, ut tale *archivum* ſit ſub cuſtodia cujuſdam officialis, quem antiqui *commentarienſem* nos *Cancellarium* appellamus, qui ſimul in productione ſcripturæ atteſtari debet, quod ſcriptura producta in *Archivo* ſeu *Cancellaria* inter alia *inſtrumenta authentica* reperta & fideliter aſſervata fuerit, ſicut hac de re plura videri poterunt apud Cardin. Tuſcum *in lit. A. concluſ. 486.* & Carolum Molinæum *in conſuetud. Pariſ. §. 8. n. 56. & ſeqq.*

Difficilis eſt quæſtio, quid ſit cenſendum de *Ar-*
chivis Monaſteriorum, Civitatum & perſonarum illu- 21
ſtrium, quibus nec Cancellarius, nec jura Regalium ſuffragantur? Hanc difficultatem longe utiliſſimam

reſolvit quondam Reverendiſſimus & Ampliſſimus D. Gregorius Schyrenſis Abbas, priùs in hac Cathedra Profeſſor meus &c. Primò, inquit, quamvis ſcripturæ ex *archivis* inferiorum dominorum depromptæ ex titulo *archivi* nullam authoritatem participent, nihilominùs libris Civitatum, Monaſteriorum, Nobilium, &c. quibus reditus, prædia, jura, aut fines territorii deſcripti ſunt, creditur in rebus alienis, quando ſcilicet unus ſubditus tales libros allegat & producit contra alterum, vel etiam contra ipſum dominum. Jaſon *in l. admonendi. 31. ff. de Iureiurando. num. 137. per l. cenſus. 10. ff. de Probat.* Quòd ſi verò Monaſterium, vel domus territorialis vellet producere tales libros à ſe vel majoribus ſuis conſcriptos pro ſe & ad probanda ſua jura, regulariter talibus libris non crederetur per DD modo citatos & textum generalem in *l. 7. Cod. de Probat.* ubi dicitur, *exemplo perniciosum eſſe, ut illi ſcripturæ credatur, qua aliquis ſibi ipſi debitorem conſtituit. unde neque fiſcum, neque alium quemlibet ex ſuis annotationibus debitum probare poſſe.* Quod maximè verum eſt, ſi talis civitas, vel Dominus contra homines non ſubditos & extra territorium ſuum exiſtentes talibus ſcripturis uti velit, ſecundùm Bald. *in d. l. 7 num. 1.* quia reſpectu extranei civitas vel reſpublica cenſetur jure privatorum, & conſequenter ejuſmodi ſcripturæ tanquam merè privatæ. Contra ſubditum autem duobus ſaltem caſibus fidem facient, videlicet ſi tales libri communiter pro authenticis habeantur, & in dubiis paſſim ad illos recurratur ab ipſis ſubditis, item in factis antiquis & hominum memoriam excedentibus, teſte Vveſemb. *d. l.* & Bald. *ibidem. num.* 3. quia priore caſu conſuetudo dat authoritatem ſcripturæ, & in antiquis in univerſum propter difficultatem probationis leviores probationes acceptantur.

22 IV. Demùm etiam iſtæ ſcripturæ, quæ inter privatos fiunt ſuper contractibus; ſeu quacunque cauſa, modò præter principales etiam tres integræ opinionis teſtes ſe ſubſcribant, plenam fidem faciunt, & quaſi publicæ habentur. Imò quantum ad hypothecam talibus ſcripturis ſpeciale privilegium eſt conceſſum, ut is qui per ſcripturam trium teſtium ſubſcriptione munitam ſibi hypothecam conſtituit, præferatur illi qui tantùm in ſimplici chirographo id ipſum fecit, quamvis hic prior tempore, ille poſterior ſit. Text. & DD. *in l. ſcri-*
23 *pturas. 11. Cod. Qui potiores in pign.* Quà tamen in re notandum, quòd ex communi ſententia conſtitutio hujus *l. ſcripturas*; quantum ad probationes hypothecæ fundetur in præſumptione, quòd nimirùm is, qui in ſimplici tantùm chirographo abſque teſtibus ſibi hypothecam conſtituit, potuerit facilè per fraudem ſeu colluſionem prioritatem temporis adſcribere. Quia verò hæc præſumptio non eſt *Iuris & de Iure*, ſed *Iuris tantùm*, ideò locus erit probationi in contrarium, & priorem hypothecam in ſimplici chirographo conſtituens manutenebitur in ſua proprietate, ſi probare valeat, ſe nihil dolo malo egiſſe. Ita tenet Rota apud Farin. *in Decis. crimin. & teſt. deciſ.* 28. & 120.

§. II.

De Inſtrumentis privatis.

24. *Scripturæ privatæ quæ ſint?*
25. *Scripturæ privatæ plenè probant contra ſcribentem.*
26. *Alicubi etiam habent paratam executionem.*
27. *Contra chirographum mutui & dotis, & quittantiam datur exceptio non numeratæ pecuniæ vel dotis.*
28. *Cur brevius tempus talis exceptionis datum creditoribus, quam debitoribus.*
29. *Charta bianca quid & quomodo probet.*
30. *Scriptura privata pro ſcribente nil probat. Fallit hæc regula in rationibus tutorum, procuratorum &c.*
31. *Epiſtola acceptata ab eo, ad quem ſcripta eſt, probat pro ſcribente.*
32. *Libri mercatorum an pro ipſis probent?*
33. *Differentia inter rationes nummulariorum vel argentariorum, & rationes mercatorum.*
34. *Ex æquitate & conſuetudine libri mercatorum probant ſaltem ſemiplenè, & plenè cum juramento ſuppletorio; poſitis tamen quibuſdam conditionibus.*

I*Nſtrumenta privata* dicuntur illæ ſcripturæ, quæ nec manu *Notarii*, nec aliis priùs recenſitis ſolem- 24
nitatibus accedentibus confectæ ſunt, cujuſmodi cenſentur privata chirographa, quibus creditum nos accepiſſe, vel apochæ, quibus debitum nobis ſolutum eſſe fatemur; item epiſtolæ, regiſtra, rationes, ſchedulæ, aliæque annotationes privatæ, de quibus omnibus.

Nota I. quòd *Scripturæ privatæ* regulariter contra 25
ipſum ſcribentem plenè probent, niſi aliis argumentis & probationibus probari poſſit, erroneum aut falſum eſſe, quod ſcripſit. Et quamvis confeſſio extrajudicialis abſente adverſario facta ſemiplenam tantùm probationem conſtituat, ut ſuperiùs *in tit. de Confeſſis.* dictum, nihilominus alia ratio habenda eſt de confeſſione ſeu aſſertione ſcripta, quàm de oretenus tantùm probata & prolata; partim quòd ſcriptura ſemper loqui cenſeatur, & conſequenter etiam in præſentia adverſarii, ſi ad ejus manus deveniat; partim verò quòd cum majori deliberatione & cautela ſoleamus rem ſcribere, quàm loqui, *l. publica 26. §. fin. ff. Depoſiti, l. generaliter. 13. Cod. de non numerata pecun.* Panorm. *in c. 2. h. t. n.* 10. Imò etiam in quibuſdam locis, ſicut in Au- 26
ſtria receptum eſt, quòd chirographa privata, in quibus aliquis confitetur ſe accepiſſe mutuum, ita efficaciter probent contra ſcribentem, ut ſtatim *paratam executionem* habeant, id eſt, debitori ſeu ſcribenti per judicem injungatur ſolutio, nec audiatur ante ſolutionem factam, quamvis velit alias exceptiones (altioris indaginis nec in continenti probabiles) contra creditorem proponere, quod ita conſuetudine introductum credi poteſt, ut fides inter homines tantò accuratiùs ſervetur & cuſtodiatur. Suting. *in Proceſſu judiciario obſerv. 11. & obſerv. 104. n.* 2. His tamen addendum eſt, quòd chirographum vel alia *ſcriptura privata* non aliter plenè fidem faciat contra ſcribentem, quàm ſi non tantùm ſimpliciter confeſſionem debiti, ſed inſuper cauſam obligationis contineat, juxta text. & DD. *in c. ſi cautio. 14. h. t.*

Nota II. ſi aliquis fateatur in chirographo pri- 27
vato,

vato, ſe accepiſſe pecuniam mutuam, quam revera
non accepit, competere ipſi aliquod juris beneficium,
quod dicitur exceptio *non numeratæ pecuniæ*, quàm ex-
ceptionem, ſi intra biennium à die dati chirographi
oppoſuerit, omne onus probandi, numerationem pe-
cuniæ factam eſſe, in adverſarium transfert. In *dote*
ſimiliter conſtitutum eſt, ut marito intra biennium
concedatur exceptio *non numeratæ dotis*, ſi confeſſus ſit,
ſe accepiſſe dotem, quam non accepit, quia Sponſus
propter affectionem erga Sponſam ſæpiùs adducitur, ut
ante dotis traditionem ſe eandem accepiſſe confiteatur.
Videatur text. *in l. in contractibus*. 14. *in fine Cod. de non
numerata pecun.* Item quia nonnunquam contingit,
quòd etiam creditores citiùs tradant *apocham* ſeu *quit-
tantiam*, quàm debiti ſolutionem receperint, ideò Ju-
ra etiam illis exceptionem *non numeratæ pecuniæ* dede-
re, ut debitor non obſtante confeſſione creditoris te-
neatur probare ſolutionem à ſe factam eſſe. Verùm mi-
28 nori tempore datur hæc exceptiò creditoribus, quàm
debitoribus: his enim per biennium competit, ut di-
ctum, illis autem non niſi per 30 dies. Diverſitatis ra-
tio hæc aſſignatur, quòd debitor, ſi velit habere pe-
cuniam mutuam, debeat ad petitionem creditoris
priùs dare chirographum, creditor autem per media
judicialia poſſit debitorem etiam invitum compellere
ad ſolvendum, magis proinde videbatur ſuccurren-
dum debitori, qui citiùs porrexit chirographum quàm
creditori. Fuſiùs de hac materia agunt DD. *in Tit. In-
ſtit. de Literarum obligatione*.

29 Nota III. quamvis communis praxis ſit, quòd de-
bitor creditori, vel Dominus Procuratori ſoleat dare
chartam vacuam (quæ vulgò *charta bianca* dicitur) ſuo
nomine & ſigillo inferiori parte ſignatam, ut inibi cre-
ditor obligationem debitoris vel Procurator mandatum
domini, prout ſibi viſum fuerit, ipſemet deſcribat!
nihilominùs niſi debitor, vel dominus ex poſt facto ta-
lem ſcripturam legerit, & ratam habuerit, parùm
contra ipſum probabit, ſi exceperit ibidem aliqua præ-
ter ſuam intentionem aut obligationem ſcripta eſſe:
qui enim non vidit, nec relegit ſcripturam à creditore
vel procuratore confectam, ignorat, quid in ea conti-
neatur: ignorans autem conſentire non intelligitur.
l. nec ignorans. 10. *Cod. de Donat.* Panorm. *in c. 2. h. t.
num* 18

30 Nota IV. quòd ſcriptura privata pro ipſo ſcriben-
te regulariter nihil probet: quia aliàs utique periculum
foret, ne aliquis plurima in ſui favorem & aliorum
præjudicium ſcriberet vel annotaret. *l. exemplo* 7. *Cod.
de Probat.* Dico, *regulariter*: nam

Nota V. quòd Regiſtris & Rationibus tutorum,
negotiorum geſtorum, procuratorum, & ſimilium,
ſaltem accedente juramento, credatur, licet aliqua in
illis rationibus etiam in commodum prædictarum per-
ſonarum admixta ſint: cum enim vix poſſibile ſit, om-
nia & ſingula accepta & expoſita ſpecialibus demon-
ſtrare probationibus, ideò in defectu aliarum talis,
qualis haberi poteſt, probatio admittitur. Jaſon *in l.
admonendi*. 31. *ff. de Iureiurando n.* 125.

31 Nota VI. quòd epiſtola ab eo, ad quem ſcribitur,
acceptata probet contra eum pro ſcribente, & hoc ipſo
debitum aut obligationem in illa expreſſam fateri cen-
ſeatur, quòd epiſtolam acceperit, nec cùm potuerit,
contradixerit. *Clement. 1. de Procurat. l. ſi filius*. 7. *Cod.
ad Senatus Conſult. Maced.* Jaſon. *d. loc. n.* 142.

32 Nota VII. magnam eſſe diſſenſionem, utrum li-
bri Mercatorum, in quibus res ad ſua commercia per-
tinentes conſcribunt, pro ipſis mercatoribus aliquid
probent? Negativam de rigore juris cum Bald. & Ja-
ſone *in d. l. admonendi*. non pauci amplectuntur propter
generalitatem text. *in l. rationes*. 6. *& l. exemplo*. 7. *Cod.
de Probation.* in quibus LL. univerſim declaratur, non
eſſe idoneam probationem, quam aliquis ex ſuis ratio-
nibus & annotationibus pro ſe adducit. Et quamvis *in
l. quædam* 9. *§. numularios*. *ff. de Edendo*. videatur dici,
quòd rationes numulariorum & argentariorum pro ipſis 33
ſufficienter probent. Nihilominùs inter rationes nu-
mulariorum, & argentariorum, & rationes mercatorum
facilè eſt diſparitatem aſſignare; quia olim numularii
& argentarii publica authoritate conſtituebantur, ut
pecunias hominum ad depoſitum, uſuras vel permu-
tationem reciperent, & in ſuſceptione ſui officii jura-
mentum præſtabant, ac ferè Notariorum poteſtatem
obtinebant, quæ omnia in mercatoribus deficiunt, ut
propterea plus rationibus argentariorum, quàm mer-
catorum meritò tribuendum ſit. Videatur Calv. *in Le-
xico Iuris. V. argentarius*. & Gloſs. *in d. §. numularios,
in V. decurrerit*.

Verùm de æquitate (quæ rigori juris præfertur. *l.* 34
placuit. 8. *Cod. de Iudiciis*.) & conſuetudine optimâ le-
gum interprete. *l. ſi de interpretatione* 37. *ff. de Legibus*.
magis recepta eſt ſententia And. Gail. *Lib. 2. obſerv* 20.
quòd libri mercatorum ſemiplenè probent pro merca-
toribus; ut eis in ſupplementum probationis juramen-
tum deferri poſſit, ità tamen, ut quatuor conditiones
concurrant. I. Quòd mercator ſit aliàs bonæ vitæ &
famæ. II. Quòd rationes propriâ manu conſcripſerit,
juxta text. *in l. generaliter*. 13. *Cod. De non numerata pecu-
nia*. III. Quòd cauſa debiti ſit expreſſa & IV. quòd
ejuſmodi liber contineat data & accepta. *l. Publia*. *§.
fin. ff. Depoſiti*. Eandem ſententiam ſequitur, & pul-
chra ratione confirmat Suting. *in ſuo proceſſu judiciario
obſerv.* 73. quòd nimirùm in foro mercatorum non ſe-
cundùm apices juris, ſed ex æquo & bono judicetur,
& mercatores quibuſvis ſuarum mercium emptoribus
fidem ſine chirographo habere ſoleant, ut tantò æquius
ſit, ex adverſo etiam plus fidei illorum libris ad-
ſcribi.

---

§. III.

De Productione & Impugnatione Inſtrumentorum.

35. *Si Inſtrumentum plures articulos continet, tantùm ij, qui ad cauſam faciunt, ſunt edendi adverſario: ſed judici totum editur.*
36. *Actor ad probandum ipſe inſtrumenta afferre debet, non à reo petere.*
37. *Reus econtra ab actore petere poteſt inſtrumenta: & quæ ratio diſparitatis.*
38. *Excipiuntur inſtrumenta communia, quæ etiam à reo edi debent.*
39. *Ad quæſtionem incidentem & replicam probandam actor à Reo inſtrumenta edi petere poteſt.*
40. *Item ſi originalia communia ſint deperdita & copiæ penes reum ſint.*
41. *Fiſco etiam edenda ſunt inſtrumenta; quod extenditur etiam ad cauſas Eccleſiaſticas, pauperum, matrimoniales &c.*
42. *Requiruntur tamen duæ conditiones.*
43. *Uſurarii tenentur ſuas rationes & inſtrumenta edere.*
44. *Tertius poteſt cogi ad edendum inſtrumentum, quod edi litigantis alterius intereſt.*
45. *Poſt litem conteſtatam uſque ad concluſionem in cauſa; non autem poſt hanc editio inſtrumentorum fieri debet.*
46. *Quibuſdam caſibus hic enumeratis etiam poſt con-*

cluſionem in cauſa inſtrumenta edi poſſunt.

47. *Poſt concluſionem in cauſa produci poſſunt allegationes Iuris; Conſilia Doctorum &c.*

48. *Quæ exceptiones contra inſtrumenta opponi poſſint.*

49. *In judicio regulariter produci debent originalia, non Copiæ, niſi originalia haberi vel exhiberi non poſſint.*

50. *Copiæ vidimatæ à Notariis quantùm probent?*

51. *Conſuetudine introduci poteſt, ut hujuſmodi Copiis plenè credatur.*

52. *An & quatenus per teſtes tenor inſtrumenti amiſſi probari poſſit.*

53. *Probato tenore inſtrumenti, non tamen eo ipſo probata eſt cauſa, quaſi exhibito inſtrumento.*

54. *Solo juramento probatur valor inſtrumenti, quando dolo adverſarii periit.*

55. *Inſtrumenta in ſpeciem contraria, quantùm fieri poteſt, conciliari debent.*

56. *Inter inſtrumenta contraria creditur digniori: & ſi ſint æqualia, reprobatur utrumque.*

57. *Si teſtes inſtrumento inſcripti negent ſe interfuiſſe, corruit inſtrumentum, niſi teſtis negans ſit ſupernumerarius.*

58. *Si teſtes & Notarius inſtrumento inſcripti eidem non aſſiſtant, inſtrumentum per duos teſtes reprobari poteſt.*

59. *Scripturam alicujus eſſe, probari poteſt per teſtes & per comparationem ſcripturarum.*

60. *Comparatio literarum hodie tantùm facit ſemiplenam probationem.*

61. *Raſura reddit inſtrumentum ſuſpectum.*

35 INſtrumenta in judicio poſt litem conteſtatam & parte adverſa citata edi ſeu produci debere, extra controverſiam eſt. Equidem ſi aliquod *inſtrumentum* plures articulos contineat, lis autem tantùm ſuper uno vel altero articulo movetur, non eſt neceſſe parti adverſæ totum *inſtrumentum*, ſed tantùm illum articulum, qui ad cauſam facit, exhibere, ne pars adverſa, quæ quandoque omnem occaſionem cavillandi quærit, ex aliis articulis novas quæſtiones & lites ſuſcitet *c. contingit 5. h. t.* judici tamen totum inſtrumentum edendum eſſe, ex communi praxi docet Gail. *Lib. 1. obſerv. 106. n. 10.* ut is cognoſcere poſſit, an reverà articulus, quemadmodum pars allegat, in inſtrumento contineatur, atque facultatem ejus articuli deſcribendi & parti adverſæ tradendi concedat.

36 Porro ſi actor cogitet intentionem *per inſtrumenta* probare, oportet, ut ipſemet *inſtrumenta* in promptu habeat, nec audiendus eſt, ſi ab adverſario petat, e. g. meritò repelletur actor, qui in domo mea jus vel ſervitutem prætendit, & ad intentum ſuum probandum petit, ut ipſi exhibeam literas ſeu *inſtrumenta*, quæ ſuper emptione domus inter me & venditorem confecta ſunt: nam neque juris, neque æquitatis ratio patitur ex domo adverſarii probationes, & arma ad ipſum conficiendum deſumere. *c. 1. de Probat. l. qui accuſare. 4. Cod. de Edendo*. Aliud conſtitutum eſt in reo, ut licet is excipiendo actor fiat *l. in exceptionibus 19. ff. de Probat.* nihilominùs ab actore rationes & inſtrumenta petere

37 poſſit. *l. non eſt novum 5. & l. fin. Cod. de Edendo*. ratio diverſitatis eſt; tùm quòd generaliter favorabiliores ſint partes rei, quàm actoris; tum etiam potiſſimùm, quòd indecens ſit actorem ſine fundamento litem inchoare, & cauſam ſuam ſuper alienis documentis fundare; è contra æquiſſimum ſit, quòd reus à quo aliquid petitur, ſibi rationes adverſarii, quibus ſe inſtruat, & juſtam cauſam petendi cognoſcat, promi deſideret, ſicut inconveniens eſt, quòd invaſor arma nocendi ab ipſo invaſo petat, æquiſſimum autem provocato arma ſe defendendi vel etiam ab ipſo ſe provocante concedi. Videatur text. *in d. l. fin.*

38 Verùm hæc regula, quòd reus actori ſua *inſtrumenta* edere non teneatur, patitur exceptionem in illis *inſtrumentis*, quæ utrique parti ſunt communia. Dicuntur autem *inſtrumenta* utrique parti *communia*, quæ vel ratione materiæ, quam continent, vel ratione proprietatis, vel quia communi ſumptu & ſollicitudine confecta, inter partes litigantes communia ſunt. Ita teſtamentum defuncti omnibus in eo nominatis, & intereſſe habentibus commune eſt. Item *inſtrumenta* cujuslibet defuncti inter heredes communia ſunt. Item *inſtrumenta* inter ipſos contrahentes ſuper contractibus confecta, ſicut & acta judicialia inter partes litigantes communia cenſentur. Val. *h. t. §. 4. num. 4.* Deinde ſi actor ex aliis probationibus ſuam in- 39
tentionem principalem fundaverit, & tantùm circa quæſtionem incidentem, vel ad probandam replicationem aut quantitatem debiti petat rei inſtrumenta, judex ipſius petitioni annuere, & reum ad exhibenda inſtrumenta cogere debebit. *l. Titius heres, 48. & l. creditor. 52. in princip. ff. de Action. empti*. Bart. & Bal. *in l. 1. §. editiones. ff. de Edendo*. Item ſi originalia *in-* 40
ſtrumenta communia ſint deperdita & exempla ſive copiæ extent penes reum, licet illa ſint ipſius rei propria, quia propriis pecuniis redemit, & deſcribi curavit, nihilominùs quia contenta in eis communia ſunt, & originalia, quæ potuiſſet actor producere, ſunt deperdita, ideò judex ex officio reum tales copias edere jubebit. Innoc. & Panorm. *in c. 1. de Probat.* Pro quibus facit text. *in l. 1. Cod. De Edendo* ubi aliquando ex cauſa ad officium judicis pertinere dicitur, ut reus ſua inſtrumenta edere teneatur.

Fiſcum quoque communiter excipiunt, quòd 41
is in cauſis civilibus (non verò criminalibus) ſtatim etiam à principio ratione & *inſtrumenta* rei petere poſſit ad ſuam intentionem fundandam. *l. 3. ff. de Edendo. l. 2. §. 1. & 2. ff. de Iure fiſci*. Eundem fiſci favorem Joan. And. *in Annotat. ad Speculatorem in tit. de Edit. inſtrument. §. videndum*, & poſt illum Panorm. *in d. c. 1. num. 19.* extendunt ad alias quoque cauſas in jure favorabiles, uti ſunt cauſæ eccleſiaſticæ, pauperum & matrimoniales, ita ut in talibus cauſis actor poſſit ad fundandam ſuam intentionem *inſtrumenta* rei poſtulare, maximè ſi ad evitandum grave peccatum agatur, prout exemplum ponit Joan. And. *cit. loco*, ubi ait, diſputando fuiſſe terminatum, ſi e. g. contraxi cum illa, quæ dicitur habere alium virum, & propterea ago contra eam ad divortium, poſſum petere, ut exhibeat inſtrumenta primi contractus, vel inſtrumenta dotalia, quæ ſcitur vel veriſimiliter præ-
ſumitur habere. Verùm ego exiſtimo, ut hæc 42
doctrina Joan. And. & Panorm. locum habeat, duo debere concurrere; *primum*, quod etiam Panorm. advertit, eſt defectus probationis, ut ſcilicet cauſa favorabilis aliis probationibus planè deſtituta ſit. *Alterum*, ut cauſa favorabilis ſaltem aliquas conjecturas pro ſe habeat, ſicut idipſum ſatis inſinuat Joan. And. in exemplo propoſito, dum ibidem ſupponit ex fama & aliis præſumptionibus mulierem ſuſpectam eſſe debere, quòd alium maritum, & inſtrumenta maritalia habeat, antequam ad illa inſtrumenta edenda compelli poſſit, quòd ſanè multùm rationabile eſt, ne conjux conjugi, vel piarum cauſarum Adminiſtratores & Procuratores aliqui facilè lites ſine ſufficienti fundamento movere audeant.

Demum uſurarii, ſi vel à judice ex officio, vel à 43
debitore ad reſtitutionem uſurarum conveniantur, ipſi verò negent, ſe uſuras exercere, vel exercuiſſe, aut ſibi ſolutas eſſe, cenſura eccleſiaſtica compelli poterunt, ut codicem ſuarum rationum exhibeant. *Clem. unica §. cæterùm, de Uſuris*.

Sed quid dicendum, ſi ab aliquo tertio, qui non 44
ſit unus de collitigantibus petatur editio cujuſdam *inſtrumenti*

Digitized by Google

ſtrumenti apud eum exiſtentis, nunquid ad edendum compelli poterit? Reſp. Si editionem petens ſummariter ſaltem per præſumptiones, aut ſemiplenas probationes docere poſſit, ſua intereſſe, ut illud *inſtrumentum* edatur, debere judicem mandatum ad edendum decernere. Ratio eſt, quia *inſtrumentum* eſt pars probationis, & quemadmodum teſtis cogi poteſt, ut teſtimonium pro tertio dicat, ita etiam omnino convenit, ut pro tertio inſtrumentum tanquam teſtimonium ſcriptum exhibeat, Gail. *d. loco Obſ.* 106. *num.* 2.

45 Præterea *inſtrumenta* poſt litem conteſtatam uſque ad conclusionem in cauſa produci poſſunt; & licet poſt publicatas atteſtationes non liceat alios teſtes producere, ut ſuperiùs in *tit. de Teſtib.* dictum, licebit tamen producere *inſtrumenta*, quia in his ceſſat periculum ſubordinationis, quod ſubeſt in productione teſtium. *c. cùm dilectus*. 9. *hoc tit.* Poſt concluſionem autem in cauſa partes ad producenda *inſtrumenta* regulariter non admittuntur: nam concluſio in cauſa eſt terminus excluſivus omnium probationum, cum facta concluſione jam de cauſa liquere dicatur. *d. c. cùm dilectus*, *juncta Gloſſ. in c. ſignificaverunt. V. liquere, de Teſtibus*. Sed notanter dixi, *regulariter* non eſſe locum productioni *inſtrumentorum* poſt concluſionem in cauſa: etenim aliquos caſus enumerant DD. in quibus hæc regula non procedit.
46 I. Si producens juramento firmare poſſet, *inſtrumenta* primùm poſt concluſionem in cauſa à ſe reperta. *c. paſtoralis*. 4. *de Except.* II. In cauſa matrimoniali, quando agitur de nullitate matrimonii, non tantùm poſt concluſionem in cauſa, ſed etiam poſt ſententiam *inſtrumenta* produci poſſunt; quia ſententia maximè contra matrimonium lata nunquam tranſit in rem judicatam, & proinde ſemper locus eſt novis probationibus *c. Lator.* 7. *& ibi* Gloſſ. *de Sentent. & re judicata*. III. Eadem eſt ratio in cauſis criminalibus, quia nec iſtæ in rem judicatam tranſeunt, ſed ad defendendam rei accuſati innocentiam ſemper aliæ probationes, & *inſtrumenta* admittuntur. *l. unius* 18. §. *pen. ff. de Quæſt.* Abbas. *in d. c. cùm dilectus*. *num.* 3. IV. Quando inſtrumentum non ad probandum, ſed priores probationes declarandas profertur: nam qui prohibetur novas probationes producere, non prohibetur priores factas declarare. V. Si concluſio in cauſa facta ſit à partibus cum proteſtatione & reſervatione juris producendi alia *inſtrumenta*. VI. Poſt concluſionem
47 in cauſa non poſſunt quidem produci probationes facti, quæ ſcilicet ipſum factum principaliter in judicio controverſum probent, poſſunt autem probationes ſeu allegationes juris, conſilia DD. reſponſa facultatum &c. produci, dummodo ad tales allegationes non petatur nova dilatio. VII. Denique ipſi judici nunquam concluditur in cauſa, quo minùs eandem concluſionem à partibus factam reſcindere, & ulteriorem probationem exigere valet *c. cùm Io.* 10. *& ibi Gloſſ. hoc tit.* Videatur Val. *eodem tit.* §. 3. *num.* 3.

48 Quod attinet ad *inſtrumentorum* impugnationem variæ ſunt exceptiones, quæ contra *inſtrumentum* opponuntur. *Prima* exceptio eſt, quòd non habeat illas ſolemnitates, quas ſuperiùs per ordinem recenſuimus. *Secunda*, quod inſtrumenta non exhibeantur in originali; etenim in *c. 1. hoc tit. & in l. 2. ff. eod.* apertè ſtatuitur, *inſtrumenta* originalia, non verò *copias* ſeu *exempla* in judicio producenda eſſe. Ali-
49 quando tamen ipſis quoque exemplis fides non minùs, quàm originalibus adhibetur, quando ſcilicet ipſa originalia haberi non poſſunt (ut cum ſunt perdita, aut allegantur inſtrumenta aliena, libri judiciales &c.) vel ſine periculo amiſſionis aut corruptionis ad locum judicii longè diſtantem difficulter mittuntur. Verùm ut talia exempla in talibus vel ſimilibus caſibus legitimè probent, requiritur, ut originale priùs coram judice exhibitum, & cum ejus licentia poſt præmiſſam diligentem inſpectionem deſcriptum ſit. *c. fin. & ibid. DD. h. t.* Imò plerique præter inſpectionem & licentiam judicis etiam requirunt, ut ſubſit cauſa rationabilis, cur petatur deſcriptio, & ut ad inſpectionem citetur adverſarius, de cujus præjudicio agitur, ſi citari poſſit, nec periculum in mora ſit nam hic actus deſcriptionis eſt inſtar examinationis teſtium *ad perpetuam rei memoriam*, quæ ſine rationabili cauſa & prævia adverſarii citatione non conceditur; quod ſi hoc admittere recuſet, qui deſcriptionem inſtrumenti petit, ſanè plurimùm ſuſpectus eſt, quòd propter malam conſcientiam falſationis timeat *inſtrumenta* in originali exhibere adverſario, & propterea copias authenticas procurare velit. *c. contingit*. 5. *hoc tit.* Panorm. & Innoc. *in c. fin. eod. tit.*

Sed quid dicendum de illis *copiis*, quæ per ſo- 50 ſum Notarium publicum ſine præſentia judicis celebratæ ſunt, ab eoque atteſtationem habent, quòd cum originali concordent. R. Si contra tales copias adverſarius exceperit, non facient plenam fidem, ſed neceſſe erit ipſum originale producere: quia non ad officium Notarii, ſed Judicis ſpectat cognoſcere de *inſtrumentis*, utrùm ſine raſura, falſatione, aut defectu ſint. Neque Notarius *inſtrumentum* conficere vel atteſtari poteſt, niſi de iis, quæ ex arbitrio rogantium dependent? quemadmodum ſuperiùs §. 1. diximus, non poſſe Notarium per *inſtrumentum* publicum, cui publica fides habeatur, atteſtari, quòd equus mihi commodatus ſine mea culpa perierit, Panorm. *d. loco.* Speculator *in tit. de Inſtrumenti editione* §. 4. *num.* 9. Interim licet tales per Notarium vidimatæ copiæ non faciant plenam fidem, faciunt tamen magnam præſumptionem, ita ut adverſario non excipiente, vel originalibus deperditis, ſi alia adminicula concurrant; aut ſtatus cauſæ propter antiquitatem, vel aliam rationem minùs perfectas probationes admittat, etiam talibus copiis fides haberi poſſit. Farin. *in Deciſionibus criminal. lib.* 2. *deciſ.* 368. Speculator *d.* §. 4.

Nunquid autem conſuetudine introduci poteſt, 51 ut prædictis copiis plenè credatur? Affirmativa mihi videtur ſatis probabilis; quid enim impedit, quo minùs Notarii ex generali conſuetudine alicujus loci poſſint conſequi juriſdictionem ad inſpicienda originalia & facienda authenticas copias, cùm per conſuetudinem dari juriſdictionem receptum ſit, *ex c. dilecti*. 4. *de Arbitr. & c. cum contingat*, 3. *de Foro compet.* ac in ſpecie, quòd per conſuetudinem *inſtrumentum* habeatur pro authentico, quod alias fortè authenticum non eſſet, textus eſt in *c. cum dilectus* 9. *& ibi notabile Gloſſ. & DD. h. t.*

Et quid demum juris, ſi actor dicat ſe *inſtrumen-* 52 *tum* perdidiſſe, producat autem teſtes, qui de tenore *inſtrumenti* atteſtentur, nunquid audiendus erit, ac perindè probabit, quàm ſi ipſum *inſtrumentum* exhiberet? R. Non eſſe dubium, ſi teſtes producti non ſolùm de tenore *inſtrumenti*, ſed etiam de ipſo facto & contractu coram ſe geſto ſub juramento deponant, quin ipſis plena fides adhibenda ſit: quia duobus teſtibus omni exceptione majoribus, qui de ſenſu proprio atteſtantur, peræquè creditur, ac inſtrumento. Idque tunc adhuc minus dubium eſt, ſi una cum teſtibus Notarius ipſe, qui *inſtrumentum* confecit, de eiſdem contentis deponat: nam probatio *inſtrumenti* non in charta aut membrana, ſed in fide Notarii & teſtium conſiſtit. Tota autem difficultas eſt, ſi *inſtrumentum* ſit antiquius, nec teſtes inſcripti,

nec

Digitized by Google

nec Notarius ſuperſtes exiſtant, ſed tantùm producantur teſtes, qui aſſerunt, ſe tenorem *inſtrumenti* legiſſe, eumque talem vel talem fuiſſe. In hac igitur practica difficultate Panorm. *in c. cum olim*, 12. *de Privileg.* & *ibidem* Alex. *in addit. ad Panor.* Maſcard. *de Probat. vol. 2. concluſ.* 909. cùm Barth. Fel. & aliis ſentiunt, ut tenor *inſtrumenti* amiſſi, & exinde intentio actoris plenè probetur, duo præcipuè debere concurrere. Primò ut probetur amiſſio, quam deficiente alia probatione etiam per iuramentum amittentis, ſaltem aliis indiciis accedentibus, probari, tradit Maſcard. *d. loco concluſ.* 910. Secundò quòd teſtes ſint periti, & præterquam quòd conveniant in enumerando tenorem *inſtrumenti*, poſſint inſuper atteſtari, *inſtrumentum* fuiſſe ſine vitio aut ſuſpicione falſitatis: aliàs facilè per fraudem poſſet dici deperditum, cuius falſitas ex oculari iudicis inſpectione deprehenſa fuiſſet. His concurrentibus etiam per duos teſtes tenorem *inſtrumenti* ſatis probari teneur allegati *cit. loco*.

53 Verùm ego quidem non dubito, quin prædictis conditionibus intervenientibus contenta in *inſtrumento* ſatis probentur, ſed non credo, quòd propterea ipſa cauſa perinde probata ſit, ac ſi *inſtrumentum* ipſum fuiſſet exhibitum: aliud enim eſt dicere, *ita fuit inſtrumentum*, & aliud, ita *contigit. ſicut ſcriptum eſt*, ſive ita ſine falſitate fuit ſcriptum &c. & minimè apparet, quare in iſto caſu teſtibus de integritate & tenore inſtrumenti atteſtantibus plena fides haberi debeat, & non etiam exemplis ſeu tranſumptis, in quibus Notarius & alii viri boni atteſtantur, quòd omnia cum originali non vitioſo correſpondeant. Quare cum ex ſuperiùs dictis cognitio de *inſtrumenti* integritate ad ſolum iudicem pertineat, probabilius mihi videtur, quod ſentit Gloſſ. *in l. ſicut.* 5. *C. h. t.* nimirùm dicta teſtium circa amiſſum *inſtrumentum* facere vehementem præſumptionem, ita ut parti iuramentum ſuppletorium deferri valeat.

54 Illud verò eſt notabile, quòd per ſolum iuramentum probentur contenta & valor *inſtrumenti*, ſi adverſarius dolo malo *inſtrumentum* ſubtraxerit, corrumperit, vel laceràrit. *l. ſi de poſſeſſione*. 20. & *ibi DD. Cod. de Probat.* Maſcard. *d. concluſ.* 909.

55 *Tertiò* excipitur contra *inſtrumentum* per aliud *inſtrumentum* contrarium. Ubi quidem ante omnia videndum eſt, ut talia *inſtrumenta* contraria aliqua ratione inter ſe conciliari poſſint, intelligendo ea de diverſis temporibus, vel contractibus, ut ſi E. g. in uno *inſtrumento* dicatur, emptionem fuiſſe puram, in altero conditionatam, præſumendum ſit duas diverſis temporibus celebratas fuiſſe. Barb. *in c. cum Ioan.* 10.
56 *h. t. n.* 24. Quòd ſi repugnante tenore, *inſtrumenta* ex rei natura conciliari nequeant, diſtinguitur, an ex duobus *inſtrumentis* contrariis unum ſit productum ab actore & alterum à reo, vel an ab uno utrumque productum ſit? Priori caſu ſtabitur digniori, aut veriſimiliori, reiecto altero; E. g. ſi unum ſit publicum, alterum privatum, ſi unum à Notario melioris notæ & exiſtimationis confectum ſit, arg. *c. in noſtra* . 32. *de Teſtibus*. & *l. ob carmen*. 21. *§. 3. ff. eodem tit.* Si verò neutrum habeat aliquam prerogativam, neutri credendum eſt. Gloſſ. *in l. optimam*. 14. *in V. melius C. de Contrahenda ſtipulatione*. Altero caſu, duo inſtrumenta fidem ſibi invicem derogantia ab uno eodemque prolata *nihil firmitatis habebunt*, inquit Imperator *in l. ſcripturæ*. 14. *Cod. h. t.* Sed Gloſſ. non improbabiliter in iſto caſu conſiderationem dignioris & veriſimilioris inſtrumenti habendam cenſet, quia non eſt facilè inter hunc & priorem caſum rationem diſparitatis aſſignare. Nec Imperator dicit, duo *inſtrumenta* qualitercunque contraria ab uno prolata nihil firmitatis habere, ſed ſi ſint talia, *quæ ſibi invicem fidem derogant*; quando autem cenſenda ſint ſibi invicem fidem derogare, utique ex arbitrio & cognitione iudicis dependet.

Quartò contra *inſtrumentum* quandoque producuntur teſtes, & quidem, ſi ipſi teſtes in *inſtrumenta* 57
deſcripti ambo vel unus tantùm negent ſe interfuiſſe actui & *inſtrumenti* confectioni, totum *inſtrumentum* defectu ſubſtantialis requiſiti corruet. Si tamen dicant, ſe quidem fuiſſe præſentes, non recordari autem quid inter partes actum ſit, ſuſtinebitur *inſtrumentum*: cùm teſtes dubitantes nihil probent. Neque ſequitur, non recordantur teſtes, ergo non eſt actum. Similiter ſi teſtis aliquis ſupernumerarius adſcriptus negaret ſe interfuiſſe, non expugnabit *inſtrumentum*, ſi duo teſtes ſubſtantiales ſe interfuiſſe affirmant, niſi ille ſupernumerarius non tantùm ſimpliciter negaret, ſed inſuper ſuam negationem probaret demonſtrando e. g. quòd illo die, quo *inſtrumentum* confectum eſt, abſens fuerit, quia in una parte falſum totum ſuſpectum redditur. Videatur Sichard. *in l. in exercendis*. 15. *Cod. h. t.* Nicolaus Everhard *con-*
ſilio 116. Quòd ſi verò teſtes extranei contra *inſtrumen-* 58
tum producantur, diſtinguendum eſt, an notarius & teſtes in *inſtrumento* deſcripti adhuc vivant, & conſtanter pro *inſtrumento* deponant, vel an iis mortuis ſolum *inſtrumentum* proferatur? Priori caſu ad expugnandum *inſtrumentum* tot perſonæ omni exceptione maiores (*d. l. optimam*. 14. *Cod. de contrab. ſtipulat.*) requiruntur, & uno ſaltem plures, quot pro inſtrumento deponunt. Poſteriori autem caſu communiter receptum eſt, quòd per duos teſtes idoneos *inſtrumentum* expugnari valeat: quamvis enim *in l. in exercendis*. 15. *Cod. h. t.* probatio per *inſtrumentum*, & probatio per duos teſtes æquiparentur, ac propterea videatur ſaltem tres teſtes eſſe producendos contra fidem inſtrumenti; nihilominus ille textus accipiendus eſt prout ſonat, nimirùm quòd actor non minùs ſuam intentionem per *inſtrumentum*, quàm teſtes probare poſſit. Utrum autem, ſi contra *inſtrumentum* duo teſtes producantur, plus credendum ſit teſtibus, vel *inſtrumento*, ibidem non deciditur, ſed aliunde petendum eſt, ſcilicet ex illa generali & recepta doctrina, quæ traditur *in c. in noſtra*. 32. *de Teſtibus*. quòd in concurſu duarum plenarum probationum illa præferatur, quæ eſt plenior & perfectior, clarum autem & perſpicuum eſſe videtur, quòd duo teſtes omni exceptione maiores & præſtito iuramento deponentes pleniùs & perfectiùs probent, quàm ſola aliqua charta, in qua quidem teſtes ſubſcripti ſunt, ſed qui (utpote ex ſuppoſito mortui) ſub iuramento examinari non poſſunt; an interfuerint, vel an omnia rectè peracta ſint. Panorm. & Barb. *in d. c. cùm Ioannes*. 10. *h. t.* Covar. *Lib.* 2. *Variarum Reſolut. c.* 23. *num.* 11.

Quintò in privatis *inſtrumentis* perſæpe contingit, 59
quòd adverſarius neget talia *inſtrumenta* à ſe vel ſuo mandato ſcripta eſſe. Sed contra hanc exceptionem probatur contrarium in primis per teſtes, qui dicunt ſe interfuiſſe & vidiſſe *inſtrumentum* ab adverſario confici. Quamvis autem Bart. *in l. admonendi*. 31. *ff. de Iureiurando*. *n.* 25. exiſtimet, tales teſtes tantùm ſemiplenè probare, eo quòd vix ſcire poſſint hanc numero ſcripturam in ſua præſentia confectam eſſe, nihilominus ſi teſtes non tantùm de externo actu confectionis ſcripturæ; ſed inſuper de eius tenore & aliis circumſtantiis atteſtentur, veriùs eſt, plenam fidem mereri, per text. *in auth. ſi quis*. *Cod. Qui potiores in pignore*; Faeh. *Lib.* 11. *Controverſ. cap.* 3. Deinde adverſarius negans ſuam eſſe ſcripturam arguitur per comparationem literarum, quando ſcilicet alia ipſius ſcriptura adfertur, quæ in formatione literarum cum altera planè correſpondeat.

Verùm hæc probatio licet olim ſufficiens reputata 60
fuerit.

fuerit juxta *l. comparationes*. 20. *Cod. h. t.* hodie tamen ex jure *novellarum* tantùm ſemiplenè probat, *auth. at ſi contractus*. *Cod. eod. tit.* quia comparatio literarum valdè fallibilis eſt, cùm experientia conſtet, plures eſſe, qui alterius manum ita exactè imitari poſſint, ut etiam à perſpicaciſſimis ſcriptura nequeat dignoſci. Non deſunt quidem ex DD. exiſtimantes correctionem dictæ *authenticæ* tantùm procedere de *publicis inſtrumentis*, de quibus loquitur, in *privatis* autem comparationem litterarum adhuc plenè probare, eò quòd lex correctoria ſit ſtrictè interpretanda. *l. præcipimus*. 32. *in fine Cod. de Appellat.* Sed contrarium probabilius eſt, cùm enim utrobique eadem ſit ratio, & æquitas ſuffragetur, ne tam facilè aliquis per alterius dolum condemnetur, vel damnum incurrat, utrobique etiam idem jus ſtatuendum eſſe. Fach. *d. lib.* 11. *c.* 15.

61 *Sextò* demum raſura in parte aliqua ſubſtantiali inſtrumenti, quæ non cognoſcatur eſſe facta per manum Notarii, vel de qua Notarius tanquam a ſe facta non atteſtetur, reddit *inſtrumentum* ſuſpectum. De hac autem materia, quando inſtrumenta, Bullæ, reſcripta & privilegia de falſitate ſuſpecta ſint, traditur *in Lib. I. de Reſcriptis*. & infra *in tit. de Crimine falſi*.

TITULUS XXIII.

De Præſumptionibus.

SUMMARIA.

1. *Quid ſit præſumptio, & quotuplex?*
2. *Præſumptiones hominis non plenè probant, niſi ſint violentæ.*
3. *An ex vehementibus præſumptionibus in cauſa criminali quis condemnari poſſit, variæ auctorum ſententiæ.*
4. *Sententia auctoris negativa.*
5. *Solvuntur argumenta aliarum ſententiarum.*
6. *Ob majorem vel minorem probationem non debet quis majore, vel minore pœna affici.*
7. *Si indicia per ſe mala ſunt, cauſam præbent pœnæ extraordinariæ.*
8. *Quæ differentia inter præſumptiones Iuris & de Iure, ac præſumptiones Iuris tantùm.*
9. *Contra præſumptiones Iuris & de Iure nulla probatio admittitur excepta confeſſione propria.*
10. *Contra præſumptiones Iuris tantùm etiam aliæ præſumptiones admittuntur.*
11. *Exempla præſumptionum Iuris & de Iure, in ſpecie ex* c. is qui fidem. de Sponſal.
12. *Poſt Concilium Trident. hæc præſumptio locum non ampliùs habet.*
13. *Exempla præſumptionum Iuris tantùm.*
14. *Præſumptio Iuris & fictio Iuris quomodo differant.*
15. *Fictio Iuris habet locum in conſcientia, non præſumptio, ſi veritas non ſubſit.*

1 P*Ræſumptio* rectè deſcribi poteſt, quòd ſit rei dubiæ ſeu controverſæ *ex aliis poſitis* deſumpta probatio. Dico, *ex aliis poſitis*: nam *præſumptio* non ita immediatè & directè probat intentionem ejus, pro quo adducitur, ſicut inſtrumenta & teſtes, ſed tantùm indirectè, ſeu potiùs in conſequentiam, ut ex his, quæ modò ſequentur, apparebit.

Præſumptiones communiter in duas claſſes diſtinguuntur, ut ſcilicet aliæ dicantur *præſumptiones hominis*, & aliæ *juris*; ſed *præſumptiones juris* ſubdividuntur, quòd aliæ ſint *juris tantùm*, aliæ *juris & de jure*.

Quod attinet ad priorem claſſem, videlicet *præſumptiones hominis*, ſciendum eſt, quòd illæ propterea dicantur *præſumptiones hominis*, id eſt judicis, quod nullo jure conſignatæ ſint, ſed propter rerum & perſonarum varietatem ex ſingulis factis arbitrio & prudentia judicis deſumantur; ita E. g. præſumitur feciſſe homicidium, qui ſtricto gladio viſus eſt egredi è domo occiſi. Porrò quamvis *præſumptiones hominis* regulariter plenam fidem non faciant, niſi aliis adminiculis e. g. fama, unius teſtis depoſitione, & ſimilibus adjuventur, poſſunt tamen eſſe *præſumptiones* ita *violentæ*, ſeu vehementes, ut ſufficientem probationem conſtituant, ex qua judex poſſit ſententiam definitivam proferre, exemplo Salomonis, qui inter duas mulieres de eodem partu contendentes ex ſola præſumptione judicavit, prout eſt videre in *lib.* 3. *Regum. c.* 3. & in *c. a. h. t.* 2

Verùm hoc ita procedit in cauſis civilibus non nimis arduis, an verò in cauſis criminalibus (quibus 3 æquiparantur cauſæ civiles arduæ, & valde magni momenti) reus ex præſumptionibus etiam violentis condemnari poſſit, multùm variant Interpretes. Aliqui negant, eò quòd in criminalibus requirantur probationes luce meridiana clariores, & præſtet nocentem dimittere, quàm innocentem punire. *l. fin. Cod. de Probat. l. abſentem.* 5. *ff. de Pœnis*. Et ſi in civilibus cauſis regulariter favorabiliores ſunt partes rei, quàm actoris, & proniores debemus eſſe ad abſolvendum quàm condemnandum. *l. Arianus*. 47. *ff. de Obligat. & action.* multò magis id obtinebit in criminalibus, cùm utique plus ſit alicui vitam & ſanguinem, quàm pecunias & modica temporalia eripere.

Alii econtra affirmant ex indiciis ſeu præſumptionibus violentis & quæ moralem certitudinem inducunt, aliquem etiam in cauſa criminali, de cætero nec confeſſum nec convictum condemnari poſſe. Fundamentum ponunt in ipſa *l. fin. Cod. de Probat.* ubi ad condemnationem in cauſis criminalibus etiam indicia ſufficere ſtatuitur. Deinde ſi quis alterum occiderit, vel ei convitium dixerit, malignus occidendi & conviciandi animus eo ipſo præſumitur, & niſi reus contrarium probarit, ex hac ſola præſumptione condemnabitur, per text. & DD. *in l.* 1. *Cod. ad legem Cornel. de ſicariis*. & *l.* 5. *Cod. de Injuriis*. Item in *l. ſi quis adulterii*. 34. *Cod. Ad Legem Iul. de adulter.* aliquis ex hac præſumptione damnatur adulterii, quòd matrimonium ex poſtfacto contraxerit cum illa, quam priùs, dum de adulterio eum eadem perpetrato argueretur, ad elidendam ſuſpicionem & accuſationem dixerat eſſe conſanguineam.

Alii tandem media via ingrediuntur, cenſentes condemnari quidem reum poſſe ex præſumptionibus, ſed pœna mitiore ſeu extraordinaria. Probatur hæc ſententia ex *c. literas*. 14. *h. t.* ubi alicui de hæreſi graviter ſuſpecto non tamen convicto extraordinaria pœna injungitur. Similiter in *l. vim paſſam*. 39. §. *mulierem*. 4. *ff. ad l. Iul. de adult.* mulier ex ſocietate latronum ſuſpecta erat de adulterio: quia verò convinci non potuit, pœna extraordinaria exilii punita eſt.

In hac igitur quæſtione ſentio cum Fach. *Lib.* 1. 4 *Controverſ. c.* 29. neminem in cauſa criminali ex præſumptionibus etiam vehementibus condemnandum eſſe, per argumenta ſuperiùs pro prima ſententia allata, quibus accedit textus in *d. c. literas*. *h. t.* ibid. *propter ſolam ſuſpicionem quamvis vehementem, nolumus illum de tam gravi crimine condemnari &c.* proinde ſi vehementes præſumptiones urgeant contra reum, is in foro civili ad extorquendam confeſſionem, vel præſumptiones illas purgandas & diluendas tormentis ſubiicietur, ſicut clari textus ſunt in *l. milites*. 8. §.

oportet.

Digitized by Google

oportet. Cod. de Quæſtion. & in l. unius. 18. *§. reus. ff. eo-
dem tit.* Quòd ſi perſona ſit immunis à tortura, potiùs
ex defectu probationum abſolvi, quàm condemnari
debebit. In foro autem Canonico illi, qui gravibus
ſuſpicionibus oneratus & publica infamia reſperſus
eſt, purgatio canonica indicitur, per quam juret de
ſua innocentia, & inſuper alios teſtes adhibeat, qui
jurent ſe credere ipſum eſſe innocentem, in qua pur-
gatione fide fecerit, tunc demum tanquam legitimè
convictus condemnabitur, prout hac de re extat totus
tit. in *Lib. V. Decretal. de Purgat. canon.* & text. ſunt in
c. accedens. 23. *de Accuſat.* in *cap. de hoc autem.* 11. *de
Simonia.* & alibi.

Porro ad argumenta aliarum ſententiarum non
5 eſt difficile reſpondere: nam I. textus in *l. fin. C. de Pro-
bat.* non loquitur de quibuſcunque indiciis, ſed ex-
preſsè tantùm de Indiciis indubitatis & luce clariori-
bus, videlicet talibus, quæ evidentiam rei indu-
cunt. E. g. ſi marito per annum abſente, interim
uxor prægnans inveniatur, ſi vir cum fæmina in eo-
dem lecto deprehendatur, maximè enim in delictis
carnis tam clara indicia ſufficientem probationem con-
ſtituere, præſertim ſi ad divortium ex cauſa adulterii
agatur, textus apertus eſt, & ibi tradunt DD. *in c.
literis.* 12. *h. t.* II. in *l.* 1. *Cod. ad L. Cornel. de ſicar. &
in l.* 5. *Cod. de Injur.* occidens vel injurians damnatur
ex ipſo facto homicidii vel injuriæ, quod ſupponitur
eſſe notorium; & quia excipiens ſibi non fuiſſe ani-
mum occidendi vel injuriandi, id probare neceſſe ha-
bet, planè ſi in probatione deficiat de crimine convi-
ctus cenſebitur. III. circa *l. ſi qui adulteris.* 34. *Cod.
ad L. Jul. de adult.* omiſſis aliorum expoſitionibus, di-
co, eam legem accipiendam eſſe, prout in fine ſo-
nat, videlicet accuſatos de adulterio punitos eſſe ex
propria confeſſione, non quidem verbis, ſed facto
ipſo prodita: quia enim argumenta accuſatoris per
ſolam objectam proximitatem ſeu conſanguinitatem
refutabant, & teſtes inveriſimilia deponere excipie-
bant, ergo nullitate proximitatis contrario facto de-
clarata, & ceſſante fundamento refutationis confeſſi
ſunt, ſe ab accuſatore de adulterio convictos eſſe.

IV. Circa tertiam ſententiam ſuperiùs relatam
rectè obſervat Franciſc. Sarmient. *Select. Interpretat.*
6 *lib.* 1. *cap.* 1. nimis eſſe inconveniens, quòd aliquis
majore vel minore pœna afficiatur, eò quòd delictum
minùs vel magis probatum ſit, cùm probatio non au-
geat, nec minuat malitiam delinquentis, & tam in
criminalibus, quàm civilibus ſæpe aliquis ex defectu
probationum abſolvatur, qui tamen reveta nocens &
reus eſt. *d. l. abſentem.* 5. *ff. de Pœn. l.* 4. *C. de Eden-
7 da. l. fin. Cod. de Rei vindicat.* Quod verò attinet ad tex-
tus juris, qui pro hac ſententia citantur, illi acci-
piendi ſunt de talibus caſibus, in quibus ipſa indicia
per ſe mala, ſcandaloſa, & conſequenter pœna ſal-
tem arbitraria digna ſunt. Ita qui e. g. deprehenditur
familiaritatem habere cum hæreticis, eorum libros
penes ſe detinere, quamvis abſolutè de hæreſi con-
victus non ſit, quia tamen aliis ſcandalo fuit, & con-
tra prohibitionem juris de vitandis hæreticis & eorum
libris egit, meritò pœnitentiam ſubire cogitur in *d. c.
literas.* 14. *h. t.* Similiter etiam rectè punita fuit mulier
in *d. l.* 39. *§.* 4. *ff. ad L. Jul. de adulter.* quòd peſſimæ
ſocietati latronum ſeſe immiſcuerit, quamvis de adul-
terio convicta non ſit, quia ſæpius in jure non tantùm
Authores ſcelerum, ſed etiam concomitantes, &
fautores delinquentium graviter puniuntur. *c. ſicut
dignum.* 6. *§. illi etiam. §. hi quoque & § fin. de Ho-
micidio.*

8 Circa ſecundam claſſem *præſumptionum*, videli-
cet *præſumptiones juris*, quæ aliæ ſunt *Juris & de Ju-
re*, aliæ verò tantùm *Juris*, ſciendum eſt, quòd il-
læ dicantur præſumptiones *Juris & de Jure*, quibus
Jus ita fortiter innitur, ut planè pro veritare haben-
das decernat; *Juris* verò tantùm illæ præſumptiones
cenſeantur, quibus Jus tamdiu innititur, donec ad-
verſarius contrarium oſtendat. Licet autem in præ-
ſumptionibus *Juris & de Jure* nulla probatio in contra- 9
rium regulariter admittatur, excepta confeſſione pro-
pria adverſarii, ſi nimirum ſponte confiteatur id, quod
jus in ſui favorem præſumit, à parte rei non eſſe ve-
rum: in præſumptionibus tamen *Juris* tantùm contra-
riis probationibus locus eſt, & non tantùm inſtru- 10
mentis & teſtibus, ſed etiam aliis præſumptionibus
fortioribus.

Porro præfata diſtinctio inter præſumptiones *Juris
& de Jure*, ac præſumptiones *Juris* tantùm nullibi qui-
dem in claris terminis reperitur, eam tamen varia
exempla in SS. Canonibus & legibus extantia ſufficien-
ter evincunt. Proinde ut ex pluribus exemplis unum
tantùm vel alterum pro utraque præſumptionum claſſe
adducamus, ſit primum præſumptionis *Juris & de Ju- 11
re*, quod habetur in *cap. is, qui fidem.* 30. *de Spon-
ſalibus.* ubi deciditur, quòd ſponſalia de futuro per
ſubſequentem copulam tranſeant in verum matrimo-
nium: quia ſponſus non præſumitur alio, quàm affe-
ctu maritali ſponſam cognoſcere, & contra *hanc præ-
ſumptionem*, inquit ſummus Pontifex, *non eſt probatio
admittenda.* Sed hoc de jure antiquorum Canonum
ita obtinuit, quando ſolus conſenſus, ſive verbo ſi-
ve facto declaratus ſufficiebat ad valorem matrimonii,
hodie verò poſt Concilium Trident. *ſeſſ.* 24. *de Reform.
matrimonii. c.* 1. non eſt ampliùs locus huic præſum-
ptioni: quia hodie, ubi Concilium receptum eſt, 12
nullum matrimonium validè contrahitur ſine præſen-
tia Parochi ac ſaltem duorum teſtium.

Non deſunt tamen, qui exiſtiment, etiam poſt
Concilium dictam præſumptionem habere ſuum effe-
ctum in ſponſalibus de futuro ſub conditione (E. g. ſi
conſanguinei conſenſerint) contractis, ut per copu-
lam ſubſequentem præſumptione *Juris & de Jure* cen-
ſeatur à conditione receſſum, & novus abſolutus
conſenſus poſitus, Zypæus *Conſultat. Canon. lib.* 4.
conſult. 1. qua de re *in Lib. IV. Tit.* 5. *n.* 19. dicetur.

Alterum Exemplum ex Jure civili peti poteſt, ni-
mirum ex *l. fin. §. Cod. Ad ſenatus conſult. Macedon.*
Notum eſt per Senatus conſultum Macedonianum
prohiberi, ne filiis familiâ ſine conſenſu patris mutua
pecunia detur, atque ex eodem ſenatus conſulto ex-
ceptionem obſtare mutuanti, ut pecuniam filiofami-
lias creditam repetere non poſſit. Quòd ſi verò filius-
familias miles mutuum acceperit, reſpondit Impera-
tor *in d. §. fin.* contractum mutui ſubſiſtere, nulla
differentia introducenda, ob quam cauſam pecuniæ
creditæ, vel ubi conſumptæ ſint, eò quòd filiusfa-
milias in cauſis caſtrenſibus homini ſui juris æquipare-
tur, & ex præſumptione miles non cenſeatur in aliàs,
quàm caſtrenſes cauſas pecunias expendere. Plura ſi-
milia exempla videantur in *l. ſi mulier.* 22. *Cod. Ad ſe-
natus conſult. Velley. l. in contractibus* 14. *Cod. De non nu-
mer. pecun. l. à D. Pio.* 15. *§. ſi pignora.* 3. *ff. de Re
judicata.*

Præſumptiones juris tantùm ubique extant quam- 13
plurimæ. In *c.* 2. *de Reſtitut. ſpoliat. in* 6. omnes deci-
mæ ad Parochum ſpectare præſumuntur, quamdiu is,
qui contra Parochum jus decimandi prætendit, aliud
oſtendere non poteſt, de quo *capitulo ſuprà in tit. de
Reſtit. ſpoliat.* aliquid amplius dictum eſt. In *c.* 1. *de
Peculio Clericor.* bona Clerici in dubio præſumuntur
proſpectu Eccleſiæ acquiſita, niſi conſtet, ipſum bo-
na patrimonialia habuiſſe, quando ad Clericatum
promotus eſt. In *l. ſi defunctus.* 10. *Cod. arbitrium
tutelæ.* tutor, qui erat pauper tempore ſuſcepti officii,
ſi durante eo dives evadat, præſumitur potiùs ex ſua
induſtria, quàm ex bonis pupilli locupletus, uſque-
dum

Digitized by Google

dum contrarium probatur. Deinde, ut innumera alia exempla omittam, quæ paſſim in variis titulis occurſunt, in *l. miles*. 11. §. *defuncto*. 8. *ff. Ad l. Iul. de adult.* quilibet conſtante matrimonio natus præſumitur eſſe legitimus, quamvis mater ſæpius adulterium commiſerit; contra hanc tamen præſumptionem admittitur probatio, ſi nimirùm demonſtretur, maritum intra annum uxori non cohabitaſſe, vel gravi infirmitate detentum eſſe. *l. filium*. 6. *ff. De his qui ſui, vel alieni juris ſunt*.

Unum ſupereſt in hoc titulo valdè notandum,
14 videlicet quòd *præſumptio juris*, *& fictio Iuris* maximè inter ſe differant: nam *præſumptio* ex hactenus dictis nihil aliud eſt, quàm probatio, quam Jus in re aliqua dubia ex quibuſdam indiciis deſumit: *fictio* verò non eſt rei dubiæ, ſed certæ falſitatis pro veritate aſſumptio ex certa cauſa & ad inducendum aliquem juris effectum: contra quam proinde *fictionem* nulla prorſus oppoſitio ſeu probatio in contrarium admittitur. Ita Canonici legitimè abſentes finguntur quaſi in loco reſidentiæ præſentes eſſent, ut cum actu præſentibus fructus ſui Canonicatus lucrari poſſint, ſicut in tit. *de Clerico non reſidente* traditus. Ita hæres fingitur eadem perſona cum defuncto, ut propterea in omnia ipſius jura tam activa, quàm paſſiva ſuccedat. *l. hæreditas*, 62. *ff. de R. I. vid. l.* 11. *Cod. de Acquirenda poſſeſſ.* Ita, ſi contractus ſub conditione fiat, eveniente conditione retrotrahitur conditio, & fictione juris cenſetur ab initio purè contractum. *l. potior*. 11. §. 1. *ff. Qui potiores in pignore*. Præterea *præſumptio*, licet ſit
15 *juris & de jure*, non aliter habet locum in conſcientia, quàm ſi veritas ſubſit; *fictio* autem quamvis ſit rei falſæ, tamen in conſcientia quoque cæteris paribus obtinet. Ratio differentiæ eſt, quòd in illis cauſis, in quibus non poteſt apparere de veritate, lex quidem ſubinde aliquid præſumat, & pro veritate habeat, interim tamen non intendat aliquid ſtatuere, vel obligare contra ipſam naturalem & genuinam veritatem; in fictione autem lex præcognoſcit falſitatem, & nihilominus certè & enixè juſta de cauſa aliquid ſtatuit & determinat. Unde de Jure antiquo, ſi quis peregiſſet copulam cum ſponſa, in foro externo fuiſſet quidem præſumptum matrimonium; in foro tamen interno non fuiſſet aliter obligatus, quàm ſi verum conſenſum ad matrimonium habuiſſet. Econtra Canonicus legitimè abſens, tametſi revera non reſideat in ſuo Canonicatu, quia tamen de Jure fingitur eſſe reſidens, optima conſcientia fructus lucrabitur.

TITULUS XXIV.

De Jurejurando.

SUMMARIA.

1. *Iuramentum quid ſit & quomodo fiat?*
2. *Poteſt fieri non tantùm verbis, ſed etiam ſignis.*
3. *Interpoſitio fidei non habet ſimpliciter vim juramenti.*
4. *Loco tamen juramenti in foro externo acceptatur ſaltem in cauſis minoribus.*
5. *Iuramentum debet habere tres comites, veritatem, judicium, & juſtitiam.*
5. *In juramento promiſſorio duplex veritas requiritur, intentionis & executionis.*
7. *Pueri ante annos diſcretionis juramentum præſtare nequeunt.*
8. *Iuramentum non debet eſſe vinculum iniquitatis.*
9. *Iuramentum contra jus publicum factum non valet, ubi directè intenditur utilitas publica: ſecus ſi directè tantùm intendatur utilitas privata.*
10. *Iuramentum non debet eſſe in præjudicium tertii.*
11. *Iuſtitia in juramento promiſſorio præcipuè attenditur.*
12. *An contractus de Iure invalidus iuramento confirmetur.*
13. *Quando contractus eſt invalidus tantùm in favorem debitoris, probabilius iuramento confirmatur.*
14. *Aſſertorium iuramentum potiſſimùm in iudiciis uſui eſt.*
15. *Iuramentum, quod ſine peccato etiam veniali ſervari non poteſt, ipſo iure nullum eſt.*
16. *Quando peti debeat abſolutio à iuramento ad cautelam.*
17. *Iuramentum promiſſorium validum ordinariè per eum, in cuius favorem factum, aliquando ex cauſa etiam per ſuperiorem indirectè relaxari poteſt.*

§ I.

De Juramento in genere, ejuſque requiſitis & diviſionibus.

JUramentum rectè definitur, quòd ſit invocatio Divini teſtimonii ad fidem dictis faciendam & promiſſionem firmandam. Fit autem hæc invocatio non 1
tantùm per verba conteſtatoria, ſeu ſimpliciter invocatoria: *ut teſtis eſt mihi DEUS, quàm verè DEUS vivit, &c.* ſed etiam per verba execratoria, e. g. *Deus me puniat: ſic me Deus adiuvet*, & ſimilia: nam parum intereſt quomodò petatur, ut Deus teſtimonium ſuum declaret. Suarez *de Relig. lib.* 1. *cap.* 12. *num.* 8. Neque tamen requiritur, quòd aliquis explicitè Deum in teſtem adducat, ſed ad valorem *iuramenti* ſufficiet, ſi implicitè id fiat, ut ſi quis juret per animam ſuam: quia continet implicitam execrationem, ut Deus animam puniat, niſi verùm ſit, quod dicitur. Similiter ſi aliquis ſimpliciter dicat: *iuro*, *vel per meum iuſiurandum hoc affirmo*, tacitè Deum in teſtem vocare videtur, quia hoc ipſum nomen & natura jurisjurandi importat. Ubi tamen bene monet Suarez *dict. lib.* 1. *c.* 13. *n.* 4. cùm hoc verbum, *Iuro*, in morali acceptione ſit indifferens ad verum vel fictum *iuramentum*, & plerumque, qui talia verba profert, necdum intentionem habeat actu jurandi, ſed tantùm paratum ſe eſſe ad jurandum demonſtret, ideò attendendas eſſe circumſtantias, ex quibus deſumi poſſit, quo ſenſu illa verba prolata ſint, & ſufficienter cenſebuntur actu juratoria, ſi per antecedentem ſermonem *iuramentum* petitum ſit, vel ſi negotium, quod tractatur, *iuramentum* poſtulet.

Item non tantùm verbis, ſed & ſignis *iuramentum* 2
præſtatur; quod quidem ſatis certum eſt circa eos, qui loqui non poſſunt, verùm etiam probabiliùs affirmatur circa eos, qui loqui poſſunt, cum Covar. *in Relect. c. quamvis. de Pactis. in princip. n.* 5. dummodò talia ſigna ſint, quæ in communi acceptione declarent animum jurandi; ut ſi ab aliquo *iuramentum* petatur, & is ſecundùm conſuetudinem loci capite annuat, digitos erigat, vel evangeliorum librum tangat. Ita quoque ſi à ſubditis *iuramentum* fidelitatis & obedientiæ exigatur,

exigatur, uſu receptum eſt, ut ſinguli per manus por-
tectionem ſimul id ſe præſtare oſtendant.

3 Quærunt hoc loco DD. an *iuramentum* cenſeri de-
beat, ſi quis per fidem ſuam, aut honorem ſacerdo-
talem, vel nobilitatis aliquid affirmet, vel promit-
tat? Hujuſmodi interpoſitionem fidei habere vim
iuramenti, tenuerunt Felinus & Abbas *in c. querelam.*
10. *h. t. arg. cap. ad aures*. 3. *De his quæ vi metusve
cauſ. fiunt*. ubi habetur, quòd renunciatio ob laico-
rum terrorem facta irrita cenſeri debeat, niſi *iura-
mento* vel *fide interpoſita* confirmata ſit: & in caſu
c. pervenit. 2. *in fine*. *de Fideiuſſorib.* æquè puni-
untur clerici, qui promiſſionem ſub religione fi-
dei, quàm *iuramenti* violarunt. Sed dicendum eſt
cum Leſſio *de Iuſt. & iure lib.* 2. *c.* 42. *num.* 4. Covar.
in Relect. c. quamvis. de Pactis. p. 1. *§.* 2. *n.* 3. prædi-
cta verba non continere juramentum propriè dictum,
quia per illa Deus non vocatur in teſtimonium, ſed
proferens tantùm indicat, ſe omnino deliberatum ac
memorem fidei, conſcientiæ, & ſtatus ſui loqui.
Quod ſi tamen aliquis per fidem Chriſtianam, aut Ca-
tholicam, aut per Evangelium rem promitteret, aut
affirmaret, pro jurante haberi deberet: quia cenſe-
4 tur authorem fidei in teſtem ſtatuere. Leſſius & Co-
var. *dict. loc.* Interim, ſicut ex capitulis pro contraria
ſententia citatis ſatis apparet, talis interpoſitio fidei,
quam faciunt Eccleſiaſtici ſub honore ſacerdotali aut
Religionis; item perſonæ illuſtres ſub honore ſuæ di-
gnitatis, in foro externo *iuramenti* loco acceptatur,
maximè in cauſis minoribus, in quibus non decet Ec-
cleſiaſticos facilè jurare. *cap. ſi quis Presbyter.* 4. *cauſa.*
2. *quæſt.* 4. Videatur Gail. *Lib.* 2. *obſerv.* 59. Mynſing.
5 *Centur.* 1. *obſerv.* 17.

Porrò *iuramentum*, ut ſit licitum & obligatorium,
debet habere tres comites, nimirum *veritatem*, *iudi-
cium*, atque *iuſtitiam*. *c. animadvertendum*. 2. *cauſa*.
22. *q.* 2. Quod ad *veritatem* attinet; illa utique in om-
ni *iuramento* ſubeſſe debet, ne Deus in falſitatis teſtem
6 invocetur; & quidem in *iuramento* promiſſorio duplex
veritas interveniat, neceſſe eſt, una *intentionis*, ſeu
veritas dicti, & altera *executionis*, ſeu veritas facti:
etenim perjurium committitur non tantùm, ſi non
ſerves, quod promittis, ſed etiam; ſi ab initio ſer-
vandi intentionem non habueris; quamvis ex poſt fa-
cto ſerves.; quia ejus rei, quæ ſecundùm tuam inten-
tionem falſa fuit, Deum teſtem adduxiſti. *Iudicium*
quoque in *iuramento* requiritur, id eſt, debita adver-
tentia & deliberatio: unde fortaſſis nonnunquam à
perjurio excuſantur, qui malam conſuetudinem ju-
randi habent, & quandoque præcipitanter aliquid
falſum ſub *iuramento* affirmant. Pueri etiam ante an-
nos diſcretionis ex defectu judicii validum *iuramentum*
præſtare nequeunt; poſt annos autem diſcretionis va-
lidum quidem *iuramentum* præſtare poſſunt, arg. *cap.*
5. *de Delect. puer.* in judicio tamen propter ſolemnita-
tem Judiciorum ante annos pubertatis ad jurandum
8 adigendi non ſunt, *cap. pueri.* 15. *cauſa* 22. *quæſt.* 5.

Iuſtitia denique *iuramentum* comitari debet: quia
iuramentum non debet eſſe vinculum iniquitatis. *cap.
quanto. h. t.* Undè inprimis quotieſcunque aliquid ſub
juramento promittitur, quod intrinſecè malum eſt,
& ſine peccato fieri nequit, non obligat *iuramentum*.
v. g. ſi quis juret, ulciſci injuriam, vel occidere ho-
minem. Idem eſt ſi abjuretur aliquod bonum & vir-
tuoſum, ſicut exemplum ponitur in *c. cùm quidam*, 12.
§. illi verò h. t. de illis, qui iurarunt, non loqui pa-
rentibus, fratribus vel ſororibus, aut eis humanita-
tis ſubſidium exhibere. Qua de cauſa etiam *iuramen-
tum* de non mutuando vel fideiubendo tanquam repu-
gnans charitati proximo debitæ non eſſe obligatorium
9 docet Abbas in *cap. ſi verò* 8. *h. t.* Præterea ex defectu
iuſtitiæ non obligat *iuramentum* factum contra Jus pu-
blicum, quod ad publicam utilitatem principaliter
introductum eſt, v. g. ſi Judex iuret, crimen etiam
manifeſtum ſine accuſatore non punire. *cap. ad no-
ſtram*. 21. *h. t.* vel Clericus iuret, quod coram Judi-
ce Laico litigare velit. *c. ſi diligenti*. 12. *de Foro
compet.*

Notanter autem dico, *ſi Ius publicum* directè
tendat ad *utilitatem publicam*: ſi enim directè reſpiciat
utilitatem privatorum, & tantùm in conſequentiam
publicam, valebit *iuramentum* in contrarium præſti-
tum, ſic pro utilitate mulierum conſtitutum eſt, do-
tes ſuas alienari non poſſe etiamſi ipſæ conſentiant,
ſervandum tamen erit Juramentum, ſi mulieres iura-
verint, non revocare alienationem rei dotalis. *c. cùm
contingat*. 28. *h. t.* Item quamvis futuræ hereditati re-
nuntiari non poſſit, valebit tamen renuntiatio, qua
filia accepta dote hæreditati paternæ ſub *iuramento* re-
nuntiat. *c.* 2. *de Pactis. in* 6. quia regulariter omne *iura-
mentum*, quod ſine diſpendio ſalutis ſervari poteſt, ſer-
vandum eſt, *dict. cap. cùm contingat* Hinc etiam qui
promiſit uſuras ſolvere, debet ſervare ſuum *iuramen-
tum*; quia verò alter ſine peccato accipere non poteſt,
ideò ſolvens poſt impletum *iuramentum* eas denuò repe-
tere valebit *c. debitores*. 6. *h. t.* Videatur Zoeſius *h. t. n.* 51.

Tandem ad *iuſtitiam iuramenti* requiritur, ne ſit
in præiudicium tertii: nam res inter alios acta aliis ob- 10
eſſe non debet. Ita invalidè iurat Prælatus, quod
non velit repetere bona Eccleſiæ ablata, vel quodcun-
que aliud contra utilitatem Eccleſiæ facere. *c.* 2. *& c.
ſicut*. 27. *h. t.* Sed hæc, quæ de iuſtitia *iuramenti* dicun-
tur, in *iuramento promiſſorio* locum habent, in *iura- 11
mento* autem *aſſertorio* non eſt neceſſarium, ut mate-
ria ſit honeſta & iuſta, neque per ſe indecens eſt, ad-
ferre Deum in teſtem facti turpis, ſi ita utilitas publi-
ca, vel magna cauſa requirat: ſicut teſtes ſuper adul-
terio aut homicidio producti licitè iurant, quamvis
de re turpi teſtimonium præbeant. Obſervat tamen
Suarez *de Relig. tom.* 2. *tract. de Iuram. l.* 2. *c.* 3 *n.* 6.
etiam in *iuramento aſſertorio* poſſe iniuſtitiam commit-
ti, illudque fieri illicitum, ſi nimirùm aliquis ſecre-
tum proximi, ad quod celandum tenebatur ſub *iura-
mento*, iniuſtè prodat.

Quæſtio eſt non levis momenti, utrum pactum 12
vel contractus de iure nullus confirmetur per *iuramen-
tum*, vel utrùm ipſum tantùm *iuramentum* ſervandum
ſit? Si enim dicatur, ſolum *iuramentum* ſervandum
eſſe abſque eò, quòd contractus confirmetur, tunc
ſi is, qui iuravit, *iuramentum* in vita non implevit,
hæres eius ad implendum non tenebitur, quia ut rectè
docet Suarez, *dict. tract. de Iuramento lib.* 2 *c.* 31. *n.*
56. Juramentum quidem obligat etiam hæredes & ſuc-
ceſſores eius, cui iuratur, ſed non obligat hæredem
eius, qui iurat: nam iuramentum eſt perſonale, &
animam iurantis non egreditur.

Reſp. in hac quæſtione eſſe diſtinguendum, an
contractus ſit invalidus in odium creditoris, ita ut is
ſine peccato etiam veniali ex tali contractu aliquid ac-
quirere non poſſit, prout fit in contractu uſurario,
aut metu vel dolo inito? Vel an contractus tantùm
invalidetur in favorem debitoris, ſicut invalidatur
alienatio rei dotalis, rei ad minorennem pertinentis,
& ſimiles? Priori caſu non confirmabitur contractus,
ſed ipſum tantummodo *iuramentum* ſervandum erit,
vel eius relaxatio petenda, ne Deus vanè & temerè in
teſtem vocatus ſit, imò poſt impletum *iuramentum* re-
petitio eius, quod ex tali *iuramento* præſtitum eſt, con-
ceditur. *dict. c. debitores*. 6. *h. t. c. ad audientiam*. 4.
De his, quæ vi metusve cauſa fiunt. Altero caſu mihi
videtur probabilius, ipſum contractum *iuramento* fir- 13
mari, ut ex text. *c. quamvis*. 2. *de Pactis in* 6. ſatis
apparet: ubi pactum, quo filia hæreditati paternæ
renuntiavit, dicitur *iuramento firmatum*. Et in *l.* 1.

Cod.

Cod. Si adverſus venditionem. dicit Imperator, iuniorem, qui adverſus venditionem rei ſuæ juratam venit, non tantùm perjurium, ſed etiam perfidiam committere: ſi perfidiam, ergo ſupponitur non tantùm juramentum, ſed etiam fidem datam & pactum valere.

14 Quod attinet ad diviſionem juramenti, frequenter hactenus inſinuatum eſt, juramentum dividi in *promiſſorium* & *aſſertorium*. *Promiſſorium* dicitur, quod ad confirmationem promiſſionis, pollicitationis, ſeu quorumcunque contractuum & pactorum adiicitur: *aſſertorium* verò, quo ſimpliciter ſine promiſſione aliquid affirmamus, vel negamus; & de hoc *iuramento aſſertorio* in proceſſu noſtro judiciario potiſſimùm nobis negotium eſt, idque ſubdividitur in *iuramentum voluntarium*, *iudiciale*, & *ſuppletorium*, ſeu *neceſſarium*. Antequam verò ad hujus *iuramenti aſſertorii* tractatum progrediar, breviter aliquid de relaxatione *iuramenti*, (cujus paulò ante mentionem feci, & præcipuè ad *iuramentum promiſſorium* pertinet) ſubjungam.

15 Notandum eſt igitur, ſi *iuramentum* ſit apertè nullum, ut quia ex parte *iurantis* ſine peccato, quamvis veniali tantùm, obſervari non poteſt; vel quia directè præjudicium tertii ſpectat, non indigebit abſolutione, ſed jurans propria authoritate contravenire poterit: quia quod nullum inducit vinculum, nullam requirit ſolutionem. Gloſſa *in cap. 2. in V. abſolvimus. & in cap. cùm quidam. 12. § ult. ibidemque* Panormit. & Innocent. *hoc tit.* Facit textus in *cap. quanto*, 18. & *cap. ſi verò*, 8. *eod. tit.* Licet autem in *dict. cap. 2. & cap. cùm quidam*, jurantes etiam in ſimilibus juramentis juſſi fuerint abſolvi: illam tamen abſolutionem non fuiſſe propriè dictam, ſed tantùm declaratoriam nullitatis, cùm Gloſſ. *in eod. cap. 2.* tradit Zoeſius *hoc tit. num.* 47.

16 Cæterùm, ſi *iuramentum* ex parte jurantis ſine peccato obſervari poſſit, ſed tantùm ſit illicitum ex parte creditoris: vel ſit dubium, utrum propter certas circumſtantias, vel ſupervenientes cauſas aliquis ad *iuramentum* teneatur: his caſibus abſolutio ſaltem ad *cautelam* peti debet, eamque ſuperiores Eccleſiaſtici ſuis ſubditis, in quos juriſdictionem Epiſcopalem, vel quaſi habent, concedere poſſunt.

17 *Iuramentum* autem validum & obligatorium ille ſolus remittere poteſt, in cujus favorem factum, & cui ex eo jus quæſitum eſt. Cenſent tamen Doctores, aliquando etiam *iuramentum* validum per poteſtates eccleſiaſticas & temporales remitti poſſe, ſaltem indirectè, ſubtrahendo ſcilicet materiam, idque tunc, quando alicui ex cauſa jus ſuum auferre poſſunt. Sicut ita in *cap. excommunicamus. 13. §. moneantur. de Hæret.* Princeps per cenſuras cogi poteſt, ut expellat hæreticos de ſuo territorio, & ſi propter negligentiam in expellendo excommunicatus fuerit, nec intra annum ſatisfecerit, Vaſalli & ſubditi ejus per Papam à fidelitatis juramento abſolvuntur, & terra ejus Catholicis exponitur occupanda. Plura de *Iuramento* in genere, maximè verò de juramento promiſſorio videantur apud Suarez. *d. Tr. de Iuramento*, & Covar. *in Relect. c. quamvis. de Pactis in 6.*

§. II.

De Juramentis, quæ in proceſſu judiciario interveniunt.

18. *Quando pro ſatisdatione judiciali cautio juratoria admittatur.*
19. *Inter juramenta cauſæ deciſoria, aliud voluntarium, aliud judiciale, aliud neceſſarium.*
20. *Voluntarium juramentum eſt, quod defertur ad controverſiæ deciſionem extra judicium.*
21. *Iuramentum judiciale in quibus differat à voluntario.*
22. *Iuramentum judiciale aut ſubeundum, aut referendum eſt adverſario.*
23. *Aliquando, juſtitia exigente, ab ipſo iudice imponitur.*
24. *Iuramentum iudiciale ſi referatur in adverſarium, neceſſariò ab ipſo præſtandum eſt, ſi facti notitiam habeat.*
25. *Ignorantia facti eſt iuſta cauſa recuſandi iuramentum delatum.*
26. *Etſi actor nihil probaverit, tamen iuramentum reo deferre poteſt, & is iurare tenetur.*
27. *An iuramentum recuſari poſſit ab eo, qui ad alias probationes ſe offert.*
28. *Res iſta pendet ex arbitrio Iudicis.*
29. *Reus non poteſt recuſare iuramentum delatum ex eo ſolo capite, quòd referre in alterum non poſſit.*
30. *Iuramentum recuſari poteſt, ubicunque deferenti actio non competit; item ſi ſemel fuerit à deferente revocatum.*
31. *Iuramentum neceſſarium propter periurium retractari poteſt.*
32. *Idem probabiliùs dicitur de iuramento iudiciali & voluntario, quando periurium in continenti probari poteſt.*
33. *Iuramentum iudiciale deferri non debet, antequam exigatur iuramentum calumniæ.*

NOn repetimus hic ea, quæ ſuperiùs *in tit. 7. huius lib.* de *Iuramento calumniæ, malitiæ, & veritate dicenda*. Item *tit.* 20. de *iuramento teſtium* explicata ſunt, ſed de illis tantùm *iuramentis* agemus, quæ partibus vel à ſe invicem, vel à Judice deferuntur, & ipſam cauſæ deciſionem proximè reſpiciunt. Supereſt tamen juramentum unum, quod non ad cauſæ deciſionem, ſed tantùm ad præparatoria pertinet, cujus non recordor, me in prioribus Titulis feciſſe mentionem, eſtque ſpecies juramenti promiſſorii, quæ *cautio iuratoria* appellari conſuevit.

Etenim jure & ſtylo tribunalium receptum eſt, 18
quòd partes ad initium litis ſoleant à ſe invicem *cautionem*, ſeu ſatisdationem exigere, quòd ſcilicet in judicio uſque ad finem perſiſtere & judicatum ſolvere, ſeu ſententiæ parere velint, ne judicium eluſorium reddatur. Porrò hæc ſatisdatio, de qua totus titulus extat *in ff.* qui inſcribitur *de Satisdatione*, ordinariè per fidejuſſores quidem fieri debet, niſi aliquis bona immobilia poſſideret, quem ſufficit ſimplici promiſſione cavere; ſi tamen pars litigans nec fidejuſſores reperire poſſet, nec bona immobilia haberet, idque probaret ſaltem *iuramento*, tunc ad *cautionem iuratoriam* admitteretur. *Novell.* 112. *c.* 2. Quod ſi verò reus de fuga ſuſpectus eſſet, communis eſt practica, ut ſola *cautio iuratoria* non admittatur, ſed pro majori ſecuritate *arreſtum* decernatur. Videatur Gail.

Lib. 2.

Google

Lib. 2. obſerv. 44. & lib. ſing. de Arreſtis : Treutler. *Vol. 1. diſ. 5. theſi 2*

19 Circa illa *iuramenta*, quæ ad cauſæ deciſionem pertinent, hic rurſus commemorandum eſt, quòd DD. quidam tres ſpecies eorum conſtituant, videlicet, ut aliud ſit *Iuramentum voluntarium*, aliud *iudiciale*, & aliud *neceſſarium* ſeu *ſuppletorium*, juxta Rub. hujus tit. quæ *in ff.* Inſcribitur *de Iureiurando, ſive voluntario, ſive neceſſario, ſive iudiciali*. Alii tamen exiſtimant poſſe commodè ad duas ſpecies reduci, ita ut aliud ſit juramentum *voluntarium*, aliud *neceſſarium*, eò quòd etiam juramentum *iudiciale* ſit juramentum voluntarium. Sed ego puto à communi opinione non eſſe recedendum, licet enim juramentum *voluntarium* & *iudiciale* in genere conveniant, quod utrumque ſit voluntarium, in ſpecie tamen habent aliquot notabiles differentias; quare commodioris explicationis gratia ſit hujus §.

S E C T I O I.

De Juramento voluntario & judiciali.

20 V*Oluntarium iuramentum* propriè dictum eſt id, quod pars parti extra judicium defert ſub ea conditione; ut ſi jurare auſit, abſque alio proceſſu victoriam obtineat. Enimverò frequenter contingit, quòd litigantes aliis probationibus deſtituantur, vel metu expenſarum ad finem controverſiæ ſponte properent, quibus optimè ſuccurritur per delationem *iuramenti*, quod maximum expediendarum litium remedium eſſe, ait JCtus in *l. 1. ff. h. t.* E. g. ego dico, quòd parens meus defunctus mutuaverit Titio 1000. florenos, quos ajo Titium necdum reſtituiſſe quòd ſi Titius abſolutè neget, ſe accepiſſe mutuum, & ego probare non poſſim, aut quia nullum extat chyrographum, aut teſtes, qui interfuerunt, jam mortui ſunt, deſero Titio *iuramentum, ut iuret, ſe mutuum non accepiſſe*; ſi jam Titius juraverit, deinde non ampliùs quæritur de debito, ſed tantùm de *iuramento*, an ſcilicet præſtitum fuerit ſub ea lege & conditione, qua delatum eſt. *l. non erit. 5. §. 2. ff. eod. tit.*

Notanter autem dico, *ſi abſolutè negarit mutuum*, nam ſi confiteatur, ſe accepiſſe, ſed excipiendo dicat, ſe jam ſolviſſe, non debeo incautus eſſe, & ipſi deferre *iuramentum*: quia hujus exceptionis affirmativa, ſcilicet ſolutionis factæ probatio non mihi, ſed ipſi incumbit, ut ſuperius in *tit. de Probat. §. 1. reg. 2.* dictum.

21 *Iuramentum judiciale* eodem modo à parte parti in defectu aliarum probationum defertur, atque ad diſtinctionem *iuramenti neceſſarii* (de quo infra) etiam *voluntarium* dici poteſt: tum quòd non niſi à parte volente deferatur; tum etiam quòd is, cui defertur electionem habeat, an præſtare, vel adverſario referre velit. Differt tamen à juramento voluntario proprio & in ſpecie ſumpto, I. quòd *iuramentum voluntarium* à partibus ſibi invicem deferatur extra judicium, *iudiciale* autem *iuramentum* in ipſo iudicio, arg. *l. Iusju-*
22 *randum. 17. ff. h. t.* II. quòd pars, cui delatum eſt *iuramentum voluntarium*, non habeat neceſſe *iuramentum* ſubire, ſi malit per viam juris procedere, & in judicio litigare. Gloſſ. & DD. *in d. l. iusiurandum*. is verò, cui *iuramentum iudiciale* defertur, illud vel ſubire debet, vel adverſario referre, ut ipſe juret, quòd e. g. mutuum dederit: nam manifeſtæ turpitudinis atque confeſſionis eſſe dicitur in *l. manifeſtæ. 38. ff. h. t.* nolle nec jurare, nec *iuramentum* referre. Quamvis autem Gloſſ. in eadem *l. manifeſtæ 38.* exiſtimet; de jure novo liberum eſſe parti recuſare *iuramentum* etiam judiciale per tex. in *l. generaliter. 12. Cod. de Rebus creditis*: veriùs tamen eſt, quod notat Barth. Alex. Jaſon & alii, illum textum tantùm procedere, ſi juſtæ recuſationis cauſa ſubſit, de quibus cauſis mox aliquid ampliùs dicam; id verò ſuperadditum per illam legem, quòd hodie non teneatur pars ſubire *iuramentum* delatum, niſi priùs à Judice approbatum fuerit: quia Imperator in eadem *l. generaliter. in fin.* expreſsè dicit, ſe nihil derogare antiquioribus legibus, ſed tantùm ſupplere, quod eis deeſſe videtur. III. Differentia jam inſinuata eſt, quòd ſcilicet in *iuramento iudiciali* authoritas & approbatio judicis intervenire debeat. Imò Judex aliquando, ſi *iuramentum iudiciale* juſtum eſſe perſpexerit, jubere poteſt, ut præſtetur.
d. l. generaliter. §. 2. quæ omnia aliter ſe habent in ju- 23.
ramento voluntario, quod ex utriuſque partis libera voluntate dependet. IV. Denique is, qui *iuramen-*
tum iudiciale adverſariò detulit, ſi rectè id ipſum refe- 24
ratur, omninò præſtare cogitur, dummodo facti notitiam habeat. Quod ſi recuſarit, tanquam convictus condemnabitur, nulloque appellationis remedio ſe tueri poterit: quis enim ferendus eſt Inquit Imperator *in d. l. generaliter. §. 1.* ad appellationis veniens auxilium in his, quæ ipſe facienda procuravit? *At iuramentum voluntarium*, cùm ex utraque parte planè liberum & voluntarium ſit, non poteſt referri cum hoc effectu, ut deferens illud ſubire, vel cauſa cadere debeat. *L. Iusjurandum. 17. ff. hoc tit.* Quod attinet ad alias cauſas, ex quibus *iuramentum* delatum recuſari poteſt omnes quidem conveniunt, & per ſe ſatis
notum eſt, quod recuſationis cauſa ſit *ignorantia facti*, 25
ſuper quo *iuramentum* defertur: quis enim de ea re, quam ignorat, *iuramentum* veritatis præſtare valeat? ita ſi e. g. dicam me apud Cajum defunctum catenam auream depoſuiſſe, & propterea ipſius hæredem actione depoſiti conveniam, is verò neget, ſe quidquam de depoſito ſcire, ſanè vel liti cedere, vel aliis probationibus meam cauſam inſtruere debeo, quam per ſolam *iuramenti* delationem: quia hæres in factis ſui defuncti juſtam habet ignorantiam, teſte JCto in *l. qui in alterius. 42. ff. de R. I.* Cæterùm nonnullæ ſunt circa iſtas cauſas recuſandi *iuramenti* difficultates. Etenim.

Dubitatur I. an reus cogatur *iuramentum* ſubire, ſi actor ſtatim in principio litis nulla alia probatione inſtructus ipſi deferat? Negativè reſpondet Panorm. *in c. fin. h. t.* eò quòd actore non probante reus, etſi nihil præſtiterit, abſolvendus ſit. *d. c. fin. §. ſanè. & l. 4. Cod. de Edendo.* Sed.

Affirmativa rectiùs defenditur cum Fach. *L. 1.*
Controverſ. cap. 19. arg. *l. tutor. 35. ff. hoc tit.* ubi dici- 26
tur, tutorem pupilli, omnibus aliis probationibus deficientibus iusiurandum deferentem eſſe audiendum; & in *l. manifeſtæ. 38. ff. eodem: & l. generaliter. 12. Cod. de Rebus credit.* non diſtinguitur utrum deferens aliquid probarit nec ne. ergò nec nos diſtinguere debemus vulgata *l. de pretio. 8. ff. de Publiciana*. Ad argumentum contrarium Reſp. illud axioma, quòd *actore non probante reus abſolvendus ſit &c.* eſſe verum eo ſenſu, quòd arma non debeant ſumi ex domo ipſius rei; adeoque quòd ipſe reus nihil probare teneatur, non tamen eximitur, quin *iuramentum* delatum præſtare debeat vel referre; aut enim habet malam cauſam, aut bonam? ſi malam, iniquè petit abſolvi: ſi bonam, non eſt quòd *iuramentum* recuſet, quando per id in propria cauſa quodammodo *teſtis* & *iudex* conſtituitur.

Dubitatur II. an reus poſſit *iuramentum* delatum
recuſare, ſi dicat, ſe paratum aliis probationibus 27
juſtitiam cauſæ ſuæ demonſtrare. Negat Franc. Duarenus

Digitized by Google

renus *ad tit. de Iuramento. cap. 6.* tùm quòd jure indifferenter cautum ſit, ut juretur, vel *iuramentum* oblatum referatur: tum quia æquitas ſuadet, & publicè intereſt, ut omiſſis aliis probationibus potiùs ad *juramentum* recurratur, & ita lites citiùs & in ipſo limine finiantur. Sed pro affirmativa, quàm allegat Jaſon *in §. ſi quis. Inſtit. de Action. num. 26.* Antonius Fab. *de Error. pragmaticorum. decade. 19. errore 9.* adducitur text. *in cap. 2. de Prob.* ubi dicitur ad *iuramentum* tunc recurrendum eſſe, cùm aliæ legitimæ probationes defecerint. Ergò ſi reus paratus ſit probationes legitimas exhibere, non cogetur *iuramentum* ſubire, maximè cum alicujus honori
28 magis conſulatur, ſi aliis probationibus utatur, quàm ſi poſt juramentum forſan ab adverſario paſſim traducatur, tamquam pejeraverit. Mihi videtur hæc quæſtio ex arbitrio judicis dependere: quia juxta text. *in d. l. generaliter.* Judex in *juramento voluntario judiciali* priùs ſuam cognitionem interponere debet, an ſcilicet juſtè deferatur vel recuſetur; itaque ſi viderit Judex illum, qui recuſat *iuramentum*, & paratus eſt alias probationes exhibere, eſſe virum honeſtum, bonæ conſcientiæ & famæ, poterit hanc poſteriorem ſententiam amplecti: priorem verò tunc, ſi ex conjecturis & circumſtantiis appareat, *iuramentum* tantùm ad protrahendam litem recuſari, & aliàs probationes ad palliandam falſitatem exhiberi.

29 Dubitatur III. utrùm reus teneatur præſtare *iuramentum* delatum, ſi adverſario propterea referre non poſſit, quòd is veritatis & rei geſtæ ignarus ſit? Reſp. eſſe probabilius *iuramentum* recuſari non poſſe arg. *l. iusiurandum. 34. §. non ſemper. 8. ff. h. t. & l. Marcellus. 11. §. 1. ff. de Act. rerum amotarum.* Enimverò etiam in hoc caſu viget ratio æquitatis, ut lites citiùs expediantur; & turpiter quis recuſare videtur *iuramentum* in cauſa propria, atque fateri ſe malam cauſam habere, cùm jurare non audeat. Fach. *L. 2. Controv. c. 21.*

30 Plures alias cauſas brevitatis cauſa omitto, quæ apud DD. in materia *iuramenti* paſſim leguntur. Adnotari tamen poteſt, quòd *iuramentum* recuſari valeat ſi deferenti vel ob fori incompetentiam, vel ex alia cauſa actio non competat. *l. tutor. 35. §. fin. ff. h. t.* Ita etiam in *l. in contractibus. 14. §. illo. 3. Cod. de non numer. pecun.* ſtatuit Imperator, quòd poſt exactum biennium nec exceptio non *numeratæ pecuniæ* opponi, nec *iuramentum* deferri poſſit. Deinde etiam juſta recuſandi cauſa eſt, ſi is, qui *iuramentum* detulit, id revocarit, ac rurſus deferre velit, talis enim variatio non eſt admittenda. *l. ſi quis. 11. Cod. de Reb. credit.*

31 Quæſtio eſt plurimum utilis, quam ſilentio præterire nolo, an *iuramentum* judiciale propter perjurium retractari poſſit? quòd *iuramentum neceſſarium* retractari poſſit, ſi is, contra quem juratum eſt, per inſtrumenta noviter reperta, vel alias probationes paratus ſit demonſtrare jurantem perjurium commiſiſſe, textus eſt apertus in *l. admonendi. 31. ff. h. t.* juramentum autem *voluntarium*, & *judiciale* non aliter ob perjurium retractari poſſe, quàm ſi ſub ea conditione & lege delatum ſit, ut detecto periurio retractaretur, conſtitutum videtur in *l. 1. C. de Rebus credit. l. non erit. 5. §. 2. & d. l. admonendi. ff. h. t.* eò quòd *iuramentum iudiciale* contineat ſpeciem tranſactionis, & ſibi imputare debeat, qui adverſarium in propria cauſa teſtem & Judicem conſtituit. Verùm mihi ſemper probabilius & æquius viſum eſt, ſi aliquis poſſet per probationes in continenti paratas, quæ non requirunt altiorem indaginem, vel longiorem dilationem, *iuramenti iudicialis* falſitatem demonſtrare, ipſum audiendum eſſe, authoritate *l. fin. Cod. de Rebus credit.* quæ eſt una ex novis conſtitutionibus Juſtiniani *poſt conſulatum Lampadii & Oreſtis* promulgata, ubi generaliter ſtatuit Imperator, quidquid antiqui de ea re dixerint, ex ſua conſtitutione neminem poſſe ex periurio etiam in *iuramento iudiciali* commiſſo lucrum captare, *ne cui*, inquit, *ex delicto impium ſibi lucrum afferre noſtris legibus concedatur.* Quæ ratio, cùm ſit univerſalis, ap- 32
paret, Imperatorem non tantùm in fideicommiſſis & legatis, de quibus loquitur, ſed generaliter in omnibus ſimilibus caſibus, in quibus *iuramentum iudiciale* intervenit, diſpoſuiſſe. Huc quoque accommodari poteſt, quod Fach. *Lib. 2. Controv. cap. 26.* docet, videlicet etiam tranſactionem propter immodicam læſionem reſcindi poſſe.

Poſtremò pro cautela tenendum eſt, ne aliquis præceps ſit in *iuramento* deferendo, niſi priùs exegerit 33
ab adverſario *iuramentum calumniæ*, ut ſcilicet iuret, quòd non per calumniam litem ſuſcipiat: nam licet adverſarius iurando de *calumnia* fortaſsè periurium committat, nihil tamen propterea præiudicabitur actori, quin aliis adhuc probationibus (licet altiorem indaginem & longiorem dilationem requirentibus) uti, vel in earum defectu ipſum quoque *iuramentum iudiciale* deferre poſſit.

SECTIO II.

De Juramento neceſſario.

34. *Quid ſit iuramentum neceſſarium?*
35. *Iuramentum ſuppletorium in cauſis criminalibus non defertur, benè tamen purgatorium.*
36. *Suppletorium in cauſis etiam arduis locum non habet, aut ſi is, cui defertur, de propria ſcientia iurare non poteſt, aut eſt perſona ſuſpecta.*
37. *Illi defertur iuramentum ſuppletorium, qui ſemiplenè probavit.*
38. *Quid ſit & quando deferatur iuramentum in litem?*

J*Uramentum neceſſarium* eſt, quod à iudice alterutri parti in ſupplementum probationis defertur. 34
d. l. admonendi. 31. hoc tit. & l. 3. Cod. de Rebus credit. Dicitur *neceſſarium*, quòd non ex voluntate partium, ſed à iudice defertur, & quidem ex officio ad indagandam veritatem. Abbas *in cap. fin. hoc tit.* Gail. *Lib. 1. obſerv. 198. num. 7.* Imò etiam poſt concluſionem in cauſa locum habebit, ut iudex, cui in cauſa non concluditur, ex officio *iuramentum* iſtud deferre poſſit. Dico: *ex officio*; quia à partibus, quæ per concluſionem aliis probationibus renunciarunt, id non rectè peteretur. Gail. *d. l.* Fach. *Lib. 1. Controverſ. c. 17.*

Sunt autem aliquæ cauſæ, in quibus *iuramentum ſuppletorium* excluditur, inter quas numerao- 35
tur I. cauſæ criminales, in quibus, cum probationes clariſſimæ requirantur, præſtat in defectu probationum reum abſolvere, quàm ad eundem condemnandum actori *iuramentum* deferre. Ipſi tamen reo ad oſtendendam ſuam innocentiam *iuramentum purgatorium* deferri, maximè de iure Canonico indubitatum eſt. Sichar. *in l. 3. Cod. de Rebus creditis.* II. Cauſis criminalibus æquiparantur cauſæ 36
civiles valdè arduæ, ubi de magna quantitate agitur, quia timendum eſt, ne homines lucri cupiditate excæcati facilè periurium committant. III. Non habet locum hoc *iuramentum*, quando pars, cui defertur, non poteſt teſtari de ſenſu proprio, quòd ſcilicet per ſe interſuerit actui, de quo eſt controverſia: nam *hoc iuramentum* eſt veritatis, non credulitatis. IV. Non defertur parti infami, ſuſpectæ de periurio, vel aliàs modicæ fidei, quod iudicis arbitrio relinquendum eſt.

37 Quæres, cui parti deferendum ſit: an actori, an reo? Varii variè ſentiunt. Breviter puto hoc *iuramentum* illi deferri debere, qui ſemiplenè probavit: quia ut ex *cap.* 2. *de Probat.* & *d. l.* 3. *Cod. de Reb. credit.* ſatis apparet, in ſupplementum probationis deferendum eſt, & conſequenter illi, cui probatio incumbit. Quòd ſi pars illa, quæ probare debebat, mioùs quàm ſemiplenè probaſſet, & ita tantùm aliquam præſumptionem feciſſet, tunc regulariter (niſi judex inſpectia cauſarum & perſonæ & cauſæ circumſtantiis aliud ſtatuerit) parti adverſę ad oſtendendam ſuam innocentiam deferendum foret. *cap. fin. hoc tit.* Fach. *d. lib.* 1. *c.* 18.

38 Demum ad *iuramentum neceſſarium* referri poteſt *iuramentum in litem*, quo non quidem ipſa cauſa, ſed quantitas rei, vel ęſtimatio in judicium deducta probatur, ut conſtat ex toto *tit. ff. De in litem iuranda.* Defertur hoc *iuramentum* potiſſimùm propter dolum adverſarii, qui res alterius rapuit vel perdidit, & ex poſtfacto conſtare non poteſt, in qua quantitate vel qualitate fuerint. Modus autem præſtandi hoc *iuramentum* traditur *in l. ſi quando.* 9. *Cod. Vnde vi*, ut ſcilicet actor in ſpecie coram judice deſignet res ſibi ablatas vel dolo perditas, aut earum prætium, & intereſſe exprimat, quàm expreſſionem, ſi judex crediderit eſſe exorbitantem, ad veriſimilem ſummam moderabitur. Poſthanc deinde moderationem actorem jurare jubebit, quòd non minùs perdiderit: ultra verò taxationem judicis jurare non licebit: ſed ſolùm remedium appellationis ſupererit, ſi judex iniquè taxaverit. De hoc *iuramento* videantur plura apud Interpretes in *d. tit. De in litem jurando.*

TITULUS XXV.

De Exceptionibus.

SUMMARIA.

1. *Exceptiones quid ſint? & ſunt aliæ dilatoriæ aliæ peremptoriæ.*
2. *Exceptiones dilatoriæ regulariter ante litem conteſtatam ſunt opponendæ: & fori declinatoriæ ante omnem actum iudicialem.*
3. *Exceptio excommunicationis & aliæ, quæ acta annullant, ſemper poſſunt opponi.*
4. *Exceptiones peremptoriæ ante & poſt litem conteſtatam opponi poſſunt: non autem poſt ſententiam.*
5. *Exceptiones, quæ principaliter executionem reſpiciunt, etiam poſt ſententiam proponi poſſunt.*
6. *An in probatione exceptionis deficiens condemnetur tanquam confeſſus.*
7. *Exceptiones ſequuntur replicatio, duplicatio, &c. & quid in praxi?*

1 EXceptio nihil eſt aliud, quàm defenſio rei, qua intentionem actoris elidere conatur. *l.* 2. *in princ. ff. hoc tit.* Exceptiones aliæ ſunt *dilatoriæ*, aliæ *peremptoriæ*. *Dilatoriæ* dicuntur quæ principale negotium, ejuſque cognitionem & judicium ad tempus differunt, non tamen omnino actionem excludunt; ut ſi judex dicatur incompetens, vel ſuſpectus; ſi Procurator negetur habere mandatum; ſi reus conqueratur ſe eſſe ſpoliatum ab actore, vel necdum elapſum eſſe terminum ſolutionis, &c. Exceptiones *peremptoriæ* vocantur, quæ jus actoris perimunt, & ſemper agentibus obſtant, ut exceptio contractus invalidi, pacti de non petendo, tranſactionis, ſolutionis, jurisjurandi, rei judicatæ, præſcriptionis, & ſimiles.

2 Porro exceptiones *dilatoriæ* regulariter ante *litem conteſtatam* proponendæ: & quidem, ſi ejuſmodi exceptiones reſpiciant perſonam judicis, & ſint *fori declinatoriæ*, quia ſcil. judex dicitur ſuſpectus vel incompetens, ante omnem actum judicialem opponi debent, ne aliàs reus in judicem ſuſpectum conſentire, vel incompetentis jurisdictionem prorogare videatur. Val. *h. t. n.* 7. 3 niſi tamen primùm ex poſtfacto talis exceptio exorta fuerit, vel in rei notitiam devenerit, quia generaliter audiri debet reus etiam poſt litem conteſtatam ſi ſaltem probare poſſit, exceptionem aliquam dilatoriam tunc primum ſibi innotuiſſe. *c. paſtoralis* 4. *hoc tit. l. de ætate* 11. *§. ex cauſa.* 8. *ff. de Interrogationibus in iure fac.* Item exceptio excommunicationis, quamvis ſit dilatoria, nihilominùs etiam ſcienter omiſſa in quacunque parte judicii opponi poteſt contra actorem. *c. exceptionem.* 12. *hoc tit.* Sicut & illæ exceptiones dilatoriæ, quæ judicium & retroacta annullant; ut ſi excipiatur, quòd judex in hac cauſa jurisdictionem non habuerit, neque ea prorogari potuerit. e. g. ſi ſæcularis judex judicarit de cauſa Eccleſiaſtica; vel ſi Procurator ſine mandato egerit, neque dominus ratum habere velit: quia ſimilium exceptionum omiſſio etiam ſcienter facta, non poteſt judicium convalidare. Text. & DD. *c. in noſtra.* 4. *de Procuratoribus.*

4 Exceptiones peremptoriæ regulariter tam ante, quàm poſt litem conteſtatam proponuntur. *l. præſcriptionem.* 8. *C. h. t. & l.* 2. *C. Sententiam reſciadi non poſſe.* Poſt ſententiam autem non rectè opponuntur, ſed ad appellationis beneficium convolandum; vel ſi minorennis ſit condemnatus, reſtitutio in integrum ad exceptionem proponendam poſtulanda eſt. *d. l.* 2. 5 Sunt tamen quædam exceptiones, quæ etiam poſt ſententiam opponi poſſunt, illæ nimirum, quæ principaliter executionem reſpiciunt, cujuſmodi ſunt exceptio Senatus Conſulti Velleiani & Macedoniani. *l. tamen.* 11. *ff. ad S. C. Maced.* Item exceptio competentiæ, quæ datur donatori contra donatarium, ſocio contra ſocium, Clerico obærato & aliis, ne in plus executio fiat, quàm ſervata congrua ſuſtentatione facere poſſunt. Zoeſ. *hoc tit. num* 6.

6 Quæritur, an ſi reus exceptionem peremptoriam opponat, e. g. ſolutionis, aut præſcriptionis, & in ejuſdem probatione deficiat, propterea actor, licèt nihil aliud probet, obtenturus ſit cauſam? Pro affirmativa facit, quòd reus fortè conventus ex mutuo, qui excipiendo dicit, ſe jam ſolviſſe, hoc ipſo mutuum confeſſus videatur, & conſequenter niſi ſolutionem probaverit, cauſam ex propria confeſſione perdere debeat. Econtra pro negativa adducitur nota juris regula, qua dicitur, quòd ille, qui excepit, per hoc non cenſeatur fateri intentionem adverſarii. *l. non utique.* 9. *ff. hoc tit. c. exceptionem.* 63. *de R. I. in* 6.

℞. eſſe diſtinguendum, utrum reus deficiens in exceptione ſuæ probationia velit ex poſtfacto negare intentionem actoris vel quoad jus, vel quoad factum? Si quoad jus, e. g. dicendo: fecimus quidem contractum, ſed nego illum contractum valuiſſe; audiendus erit; quòd ſi verò ipſum factum negare velit, quod jam per exceptionem confeſſus eſt, non aliter audiendum puto, quàm ſi de errore docuerit, ut in tit. *de Confeſſis* de revocatione confeſſionis diximus. Ita docet Panor. *in c. cum venerabilis.* 6. *hoc tit. n.* 26.

7 Exceptioni contraria eſt replicatio, qua actor elidit, vel negat exceptionem rei, ſed contra replicationem conceditur reo alia reſponſio, quæ vocatur duplicatio;

Digitized by Google

eatio; cui rurſus reſpondet actor per triplicationem; & triplicationi reus opponit quadruplicarionem. Ultra quadruplicationem in pleriſque tribunalibus partes niſi ex magnis motivis non audiuntur, ſed in cauſa concludere debent. Imò praxis multorum locorum eſt, quòd in verbalibus audientiis & cauſis ſummariis cauſa per duplicationem concludatur.

TITULUS XXVI.

De Præſcriptionibus.

SUMMARIA.

1. *Præſcriptio quid, & quomodo differat ab uſucapione?*
2. *Præſcriptio cur introducta, & an potuerit introduci?*
3. *Præſcriprione acquiritur dominium, & an errore juris præſcripta reſtituta vindicari poſſit?*
4. *Præſcriptio an habeat effectam in foro conſcientiæ?*

Alia Summaria poſt §. II.

§. I.

De Præſcriptione in genere, ejus definitione, differentia & effectu.

1 PRæſcriptionis vocabulo veteres Juriſconſulti generaliter exceptionem intelligebant, ut patet ex *Rubr. & l. 10. ss. 23. ff. de Exceptionibus, præſcriptionibus.* in ſenſu autem magis ſpecifico & proprio hujus Tituli, *præſcriptio* eſt *illa exceptio, quæ opponitur domino, rem ſuam ab alio per tempus à lege definitum, & conditionibus ad id requiſitis poſſeſſam vindicanti.* ſive ut definit JC. *in l. 3. ff. de Uſurpationibus & Uſucap.* eſt *adjectio dominii* (poſſet addi) *vel alieni juris peremptio* (dum ſcil. actioni perſonali, vel pœnali præſcribitur) *per continuationem poſſeſſionis temporis à lege definiti* (ſubjunge) *aliiſque jurium requiſitis intervenientibus.*

Licet porrò inter *præſcriptionem & uſucapionem* varias differentias aſſignare ſoleant LL. Civ. Interpretes, præſertim jure antiquiori inſpecto, hodie tamen ex recepto loquendi more poſterioribus legibus & maximè SS. Canonibus conformi plerumque inter ſe confunduntur, niſi quòd *uſucapio* propriè tantùm *rebus corporalibus*, at verò *præſcriptio* generaliori ſignificatione tam *rebus corporalibus*, quàm *incorporalibus* conveniat. Ubi & illi ſunt termini artis notandi, quòd ſi per præſcriptionem alterius jus extinctum ſive peremptum ſit, ſoleamus loqui in Dativo ſcil. *præſcriptum eſt obligationi, juri, vel actioni*; ſin autem de acquiſitione ſermo ſit, nominativo, vel accuſativo utimur, v. g. *præſcripta eſt ſervitus*, vel *præſcripſi rem, juriſdictionem &c.* Alii etiam differentiam inter uſucapionem & prçſcriptionem ſtatuũt cum Accurſ. Mynſing. Scheidevvin. *ad princ. Inſtit. de Uſucap.* quòd illa ſit rerum mobilium, hæc immobilium. Sed iſta doctrina non benè cum LL. ſubſiſtit, in quibus æque rerum immobilium, quàm mobilium uſucapio conceditur. *l. ſequitur. 4. §. ſi tu. 22. l. ei à quo. 21. ff. de Uſurp. & uſucap. l. un. C. de Uſucap. transform.* Covar. *ad c. poſſeſſor. de R. I. in 6. p. 1. §. un n 3.*

2 Introductum eſt hoc jus præſcriptionis ob publicam utilitatem, ne incerta ſemper eſſent rerum dominia, & infinitæ lites circa rerum proprietates, *l. 1. ff. de Uſurp. & uſucap.* neque enim ſequitur, rem habeo ex empto, donato, legato &c. ergo eſt mea jure dominii; nam ſi is, qui mihi tradidit, dominus non fuit, me quoque dominum facere non potuit, cùm nemo plus juris in alium transferre valeat, quàm ipſe habeat. *l. nemo. 54 ff. de R. I.* niſi proinde lex ob diuturnam poſſeſſionem bona fide & juſto titulo comparatam illius rei dominium expreſsè mihi adſcriberet, nunquam de eo ſecurus forem; & eſto fortaſſis unus actor in judicio ex probarionum defectu me non vinceret ſemper tamen alias & alios ſuperventuros timerem.

Videtur quidem præſcriptioni obſtare juris naturalis præceptum: *ne quis cum alterius iactura locupletetur.* Sed hoc præceptum intelligendum eſt de locupletatione injuſta, non autem de ea, quæ fit legis autharitate ex juſta & publica cauſa, ob quam lex, cum ſit domina rerum, poteſt uni dominium adimere, & in alterum transferre, ſicut etiam contingit jure alluvionis, jure belli &c. *l. adeo. 7 §. 1. l. ergo. 30. §. penult. ff. de Acquiſ. rer. dom.* & lex humana, quamvis Jus naturale in theſi mutare nequeat, totam ejus prçceptionem abrogando, in hypoteſi tamen & particularibus caſibus reſtringere & declarare poteſt. Unde illa regula: *neminem eſſe locupletandum cum alterius jactura*, potiſſimum in contractibus & commercio privatorum ad obſervandam juſtitiam commutativam, vel etiam in delictis furti, rapinæ &c. procedit, non autem in conſtitutione legis publica authoritate & ex juſta cauſa prolatæ, per quam omnium utilitati conſulitur, ita ut qui forſan in una re paſſus præſcriptionem, is proximè in alia contra alterum eodem præſcriptionis jure utatur.

Effectus præſcriptionis conſtat ex definirione, 3
quòd ſcilicer ſit acquiſitio dominii in re poſſeſſa, ita ut ſaltem hodie jure Juſtinianeo ex prçſcriptione non tantùm exceptio contra vindicantem priorem dominum, vel quemcunque alium petitorem, ſed etiam pro re prçſcripta amiſſa concedatur actio & vindicatio. *l. ſi quis emptionis. 8. in princ. Cod. de Præſcript. 30. annorum.* Arnold. Rath. Celeberr. Ingolſtad. & meus olim Colendiſſ. Profeſſor. *in tract. de Uſucap. cap. 1. Aſſert. 2. n. 4. & 5.* Advertere tamen oportet, in practica non eſſe illicò ad vindicationem proſiliendum, utpote in qua difficiles probationes incumbunt Actori, & Adverſarius facilè defectum circa requiſita ad legitimam præſcriptionem inveniri; magis autem expedire, primitus aliquod remedium poſſeſſorium *retinendæ* vel *recuperandæ* poſſeſſionis, aut *actionem publicianam*, ubi tantùm poſſeſſio cum titulo probanda eſt, licet tempora præſcriptionis elapſa non ſint, intentare de quibus prolixè agunt Interpp. *ad Tit. Inſt. de Interdictis ad §. namque. 4. Inſt. de act. & t. s. ff. de Publiciana in rem actione* Menoch. *in Tract. de Remediis poſſeſſoriis.* Illud etiam notabile, quod cum Gloſſ. & Barthol. *in l. fin. ff. Rem ratam haberi.* Bald. *de Præſcript. p. 1. q. 6.* contra Tholoſ. *lib. 40. Syntagm. & cap. 10. nu. 2.* docet Laym. *in Theol. Moral. lib. 3. Tract. 1. cap. 8. n. 23.* rem uſucaptam propter acquiſitum eius dominium, etiam per errorem juris priori domino reſtitutam vindicari poſſe.

De eo inter DD. controvertitur, an effectus præ- 4
ſcriptionis etiam in foro interno locum habeat, ut ſalva conſcientia res illa, quam poſt completam præſcriptionem præſcribens agnoſcit fuiſſe alienam, retineri poſſit? Etenim pro negativa facit, quòd præſcriptio fundetur potiſſimum in pœna negligentium proſequi res ſuas, atque huius negligentiæ præſumptione; qui proinde ſi revera non fuerint in negligentia culpabili, ſed potiùs ignorantia, non procedet hæc lex pœnalis & in præſumptione fundata contra eos in foro interno, quidquid in foro externo ad amputandas lites ſtatuatur, quemadmodum non datur actio læſis infra dimidium juſti pretii, & tamen in foro interno debet fieri reſtitutio. Alciat. *ad l. quinque pedum. C. Finium regund.* Adrian. *in 4. de Reſt. ubi de præſcript. §. mihi autem.* Medina *de Reſt. qu. 18.* Adde, quòd

Juſtin. Imper. *in Nov. 9.* præſcriptionem *impium præſidium*, *improbam temporis allegationem* dicat. Alii diſtinguunt inter titulum lucrativum, & oneroſum, ut cum iſto res retineri poſſit, non cum illo, ſicut refert Gloſſ. *in c. vigilanti. 5. v. noverit X. h. t.*

Verùm ſententia affirmativa communior eſt; quia lex dicitur domina rerum, quas poteſt ex publica cauſa & authoritate uni adimere & in alterum transferre, ſicut poſſunt privati in privatos per pactiones & diſpoſitiones, *cap. 1. diſt. 8. l. 1. ff. de Conſtit. princ. l. Lucius 11. ff. de Evict. l. bene à Zenone. 3. Cod. de Quadr. præſcript.* lex autem juſta in foro externo eſt etiam juſta in foro interno, ut in *lib. 1. Tit. 2. de Conſtit. §. 3. num. 36.* dictum. Nec eſt veriſimile, quòd SS. Canones, qui principaliter ſalutem animarum conſiderant, *cap. novit. 13. de Iudic. cap. ut animarum. 2. de Conſtit. 6.* præſcriptionis jura approbaſſent, ſi effectus eorum conſcientiæ repugnaret. Imò hoc ipſo, quòd *in cap. fin. h. t.* tantùm præſcriptionem cum mala fide ratione peccati excludunt, utique ſupponunt præſcriptionem cum bona fide à peccato, & conſequenter à reſtitutione immunem eſſe. Neque demum ſatis proviſum foret fini præſcriptionis, ſi quod Canon & lex circa dominii acquiſitionem approbat, confeſſarius reprobaret.

Non obſtant contraria, quia lex præſcriptionis neque in pœna, neque in præſumptione negligentiæ principaliter fundatur, ſed in quiete publica &, ut homines de ſuis poſſeſſionibus ſecuros reddat. Non etiam eſt paritas, quando lex actionem læſis infra dimidium denegat, & quando præſcriptionem concedit; ibi enim tantùm negativè ſe habet non aſſiſtendo in judicio externo, hic autem in præſcriptione poſitivè approbat, dominium adiicit, & poſſeſſorem ſecurum reddit. Quòd verò Imper. *in d. Nov. 9.* præſcriptionem *impium præſidium* vocet, id eo ſenſu intelligendum eſt, quantenus improbi homines, & malæ fidei poſſeſſores præſcriptionis remedio contra Eccleſias abutuntur. Atque hanc poſteriorem ſententiam tenent Gloſſ. Panorm. Barb. *in Collect. ad cap. vigilanti. 5. h. t.* Covar. *ad c. poſſeſſor. de R. I. in 6. p. 3. §. 2. num. 1.* Paulus Laym. *in Theol. Moral. lib. 3. Tract. 1. cap 8. num. 4.* Fachin. *lib. 1. Controv. cap. 64.* Arnold. Rath. *d. cap. 1. aſſert. 10.* ubi plures alios allegant, & atteſtantur de communi.

---

§. II.

De Requiſitis ad præſcriptionem in ſpecie, & de habilitate rei ad præſcribendum.

SUMMARIA.

5. *Præſcriptionis quot & qualia ſint requiſita?*
6. *Præſcribi nequeunt res, quæ non ſunt in commercio, neque ſpiritualia à laicis.*
7. *Præſcribi an poſſit contra obedientiam, viſitationem, & procurationem?*
8. *Præſcribi an poſſint limites.*
9. *Præſcriptio non procedit in actibus meræ facultatis; & ibi de pacto retrovendendi, item jure luendi pignus.*
10. *Præſcribi non poſſunt res alienari prohibitæ, veluti pupillares, dotales, fideicommiſſo ſubiectæ.*
11. *Neque res furtivæ, aut vi poſſeſſæ.*

Alia Summaria poſt §. 3.

5 PRæſcriptio, ut procedat, & effectum ſortiatur, 4. conditiones requiruntur. I. Ut res ſit apta præſcribi. II. Bona fides. III. Juſtus titulus, & IV. poſſeſſio legitimo tempore continuata. Quintum requiſitum addunt aliqui, traditionem; ſed rectiùs dicitur, traditionem non eſſe per ſe neceſſariam ad præſcriptionem, ſolum verò ex conſequenti: quia juſta poſſeſſio, vel bona fides, vel titulus abſque ea deficit. Arnold. Rath. *in Tract. de Vſucap. c. 5. aſſert. 1.*

Solent DD. hæc requiſita per vulgatos hos verſiculos memoriæ commendare.

Non uſucapies, niſi ſint tibi talia quinque;
Bona fides, juſtus titulus, res non vitioſa,
Vt res tradatur, tempus quoque continuetur

Sed quia traditionem excluſimus, & de re non vitioſa, ſeu habili & apta ad præſcribendum primò loco tractare conſtituimus, cùm, ut ait J. C. *in l. ubi lex. 24. ff. de Vſurp. & uſucap.* bona fides poſſidenti nihil proſit, ubi lex inhibet præſcriptionem. Et aliàs de materia cuiuslibet rei, eiuſque apitudine præmitti ſoleat, ideo cui placet, poterit in locum priorum ſequentes verſiculos ſubſtituere:

Sit res apta, fides bona, ſit titulus quoque iuſtus.
Poſſideas juſtè; completo tempora legis.

6 *Primùm* igitur requiſitum eſt, ut res ſit *apta præſcribi*, id eſt, talis, in qua jura non prohibeant præſcriptionem. Etenim I. res commercio hominum exempta, & quæ poſſideri nequeunt, aut in patrimonio & bonis noſtris eſſe, præſcribi non valent, uti res ſacræ, religioſæ, homines liberi; item res publicis uſibus deputatæ, forum; theatra, via publica &c. *l. uſucapionem 9. ff. de Vſurp. & uſucap.* Quibus etiam ex Jure Can. rectè annumerantur jura ſpiritualia, & jus decimandi, conferendi beneficia &c. ut hæc à laicis poſſideri & præſcribi non poſſint, *c. cauſam. 7. h. t.* Qua de re copioſè dicemus inferiùs in *Lib. III. tit. XXX. de Decimis. §. 2. & §. 3. à nu. 5.* An verò alia bona & prædia Eccleſiarum poſſint præſcribi? agimus in eod. *Lib. III. tit. XIII. de Rebus Eccleſiæ non alienandis.*

7 II. In *c. cum non liceat. 12. c. cum ex officii. 16. h. t.* non admittitur præſcriptio contra obedientiam, viſitationem & procurationem. Verùm hoc ita intelligendum eſt, quòd obedientia & viſitatio *extinctivè* præſcribi non poſſit, ita ſcil. ut nulli debeatur obedientia & nulli competat viſitatio ne dentur acephali ſine capite ſicut locuſtæ; poteſt autem præſcribi obedientia & viſitatio *tranſlativè*, nimirum ut alteri quàm Epiſcopo, videl. aut immediatè S. Pontifici, aut circa particulares Eccleſias inferiori Prælato obedientia exhibeatur, & viſitatio competat. Barboſa. *de Offic. Epiſc. p. 3. alleg. 128. n. 3. & 129. n. 9.* ſicut & exemptionem, *c. 2. de Capell. Mon. cap. cum olim. 14. verſ. quia verò evidenter. de Privil. c. cum perſonæ. 7. de Privileg. in 6.* & jura Epiſcopalia etiam ab inferioribus Prælatis præſcribi poſſe, ſatis inter DD. convenit. *c. audi ts. 15. ubi Gloſ. in v. Ius Epiſcopale* & Barboſa *in Collect. DD. & c. cum olim. 18. hoc tit.* Panorm. *in c. cum non liceat. 12. eod. tit. num. 57.* Barb. *de Offic. Epiſc. p. 3. allegat. 127. per tot.*

8 III. Limites ſeu termini & fines diœceſium & Parochiarum præſcribi non poſſunt, ne confuſio inter Prælatos & ſubditos oriatur. *c. ſuper eo. 4. de Parochiis.* atque idem de limitibus provinciarum & terrarum, qui publica authoritate conſtituuntur, ſentit Hoſt. apud Panorm. *in d. c. ſuper eo. num. 7.* & Barb. *ibidem in Collect. num. 3. & de Offic. Epiſc. p. 3. alleg. 131.* Secus de limitibus Prædiorum, qui privata authoritate, & conventione ordinantur, *cap. quia indicante. 9. h. t.* Item ſecus ſi de liminum certa conſtitutione non appareret, ſed illi dubii forent, tunc enim melior judicaretur poſſidentis conditio. Panorm. & Barboſ. *dd. ll.* Nihil quoque obſtat, quo minus aliquis

Digitized by Google

aliquis illam terram, ubi limes poſitus eſt, quoad proprietatem præſcribere valeat, ſi adhuc limes maneat in ſua ratione limitandi, & nihilominus finem Epiſcopatus vel Parochiæ deſignet. Barb. *in d. cap. ſuper eo num.* 4. Similiter non impeditur præſcriptio decimarum in aliena Parochia, ſi fiat ſalvis de cætero limitibus, *cap. ad aures. 6. h. t.* Panorm. *in d. cap. ſuper eo. num.* 6. Barb. *d. alleg.* 131. *num.* 6.

9 IV. In rebus & actibus *meræ facultatis* non procedit præſcriptio, niſi prohibitioni interpoſitæ is, qui meram facultatem habet, cum patientia acquieverit, & hunc prohibentem in quaſi poſſeſſione, & ſe in putativa obligatione conſtituerit. *DD. ad l. 2. ff. de Via publica & itinere publ.* & hanc eſſe receptam apud JC. regulam, teſtatur Paulus Laym. *in Theol. moral. lib. 3. tract. 1. num.* 8. Dicuntur autem res *meræ facultatis*, quæ homines citra ullam conventionem & obligationem jure naturæ vel gentium pro ſuo arbitrio ſolent facere & omittere. Unde licet v. g. quis domum ſuam hactenus nunquam altiùs ædificaverit, non tamen erit contra ipſum præſcriptum, quin imposterum ædificare valeat, niſi aliquando ædificare volentem vicinus prohibuerit, & is de hac ædificatione ceſſarit &c.

Aliquando etiam per pactum res efficitur liberæ facultatis, veluti in pacto *de retrovendendo, ſeu redimendo quandocunque placuerit &c.* ubi propterea juxta veriorem (aliis quidem non paucis diſſentientibus) & in Camera receptam ſententiam non admitti præſcriptionem præſertim jure can. inſpecto, cùm hic ſcientia & mala fides præſcribere volentis concurrat, tradunt Andr. Gail. *Lib. 2. obſ.* 18. *num.* 4. Mynſing. *Cent. 1. obſ.* 16. Fach. *Lib. 2. Controv.* 13. Harp. *ad princ. Inſt. de Uſucap. à num.* 197. Vid. etiam Covar. *Var. Reſol. lib. 1. cap.* 9.

Idem cenſent de jure *luendi pignus*, quòd videl. debitor nulla præſcriptione excludatur, quin oblata pecunia debita poſſit à creditore pignus repetere; ubi ſpecialiter etiam illa ratio accedit, quòd actioni nondum natæ non præſcribatur, ſicut non eſt privatio ſine habitu. *l. 1. §. ad hæc. 2. C. de Annal. except. l. ſicut.* 3. *Cod. de Præſcript.* 30. *ann. ibi. ex quo competere cœperunt.* actio autem pignoratitia ad repetendum pignus non naſcitur ante ſolutionem. *l. ſi rem alienam.* 9. §. 3. *ff. de Pignor. act.* Item hæc præſcriptio nullam haberet effectum: nam cum creditor non poſſederit rem oppignoratam tanquam ſuam, & jure dominii, ſed tantùm jure obligationis & pro ipſo debitore ita quidem, ut creditoris poſſeſſio ad uſucapionem proſit debitori, ejus quoque dominium non uſucepit, *l. pignori.* 13. *ff. de Uſurp. & uſucap.* ſi dominium non uſucepit, quidquid opponeret contra actionem pignoratitiam, daretur contra eum rei vindicatio, aut publiciana. Arnold. Rath. *in Tract. de Uſucap. c. 4. aſſert.* 6. Andr. Gail. *d. O.* 18. Harp. *ad tit. Inſt. de Uſucap. in princ. à num.* 183. Aliud eſt circa jus offerendi competens poſteriori creditori, ut offerendo debitum priori, poſſit in ejus locum ſuccedere, & ſibi cauſam pignoris confirmare, *junct. l. 1. l. prior. 5. & l. diverſis. 8. C. Qui pot. in pign.* quia hoc jus offerendi competens per modum actionis, beneficii vel privilegii juris lapſu 30. annorum perimitur *l. cum notiſſimi. 7. §. eod. juncto 3. C. de Præſcript. 30. an.* Gail. *d. l. num.* 21. & Harp. *d. l. num.* 193. Neque hic videtur ſcientia prioris creditoris malam fidem hujus præſcriptionis impeditivam conſtituere, utpote qui nihil cum ſecundo creditore contraxit, & ita non tam poſitiva ante actionem inſtitutam, quàm paſſiva tantum ejus eſt obligatio; veluti dum alterius privilegio præſcribitur, cui privilegiatus non utendo renunciare cenſetur, & tantiſper optima fide præſumi poteſt.

10 V. Res, quæ alienari, regulariter etiam uſucapi prohibentur. *arg. l. alienationis* 28. *ff. de Verb. ſign.* deficit enim in his plerumque juſtus titulus ex defectu juſtæ alienationis, concurritque error juris, qui non prodeſt ad uſucapionem, *l. nunquam* 31. *ff. de Uſurp. & uſucap. cap. 2. de Reb. Eccl. non alien. in* 6.

Engel in Decretal. Lib. II.

Huc pertinent in primis *res pupillorum & minorennium*, quæ longo tempore uſucapi & præſcribi non poſſunt, *l. 3. Cod. Quib. non obj. long. temp. præſc. l. fin. Cod. In quib. cauſ. reſt. in integ. non neceſſ.* ſecus in longiſſimi temporis præſcriptione. *d. l. fin.* ubi tamen etiam in hac tricennali præſcriptione reſtitutio in integrum ſaltem ex æquitate, & practica, præſertim curatoribus non exiſtentibus ſolvendo, minoribus reſervatur, qua de re prolixè & ſuo modo accuratè agit. D. Arnold. Rath. *d. Tract. de Uſucap. cap. 4. ab aſſert.* 14. *uſque ad* 18. *incluſivè.*

Similiter etiam *res dotales* uſucapi, quia alienari, prohibentur, niſi præſcriptio, antequam res dotalis efficeretur, inchoata fuerit, *l. ſi fundum* 16. *ff. de Fundo dotali.*

Item & *res fideicommiſſo ſubjectæ*, ſeu teſtamento alienari prohibitæ, *l. fin. §. 3. verſ. ſin autem avaritiæ. Cod. Communia de legatis.* quia tamen Imper. ibidem tantum de longi temporis præſcriptione loquitur, cenſent DD. longiſſimi temporis non excludi, *arg. l. ſicut. 3. l. omnes 4. Cod. de Præſcript. 30. annor.* Utrum verò in fideicommiſſo familiæ, vel in feudo præſcriptio contra proximum agnatum completa, obſtet etiam remotioribus in gradu, quo minùs poſt mortem proximioris fideicommiſſum, aut feudum tanquam ad ſe devolutum petere poſſint? vid. Fach. *Lib. 7. Controv. cap.* 12. Roſenthal. *de Feud. cap. 9. memb. 2. concl.* 83. *n. 12. & concl. ſeq. num.* 4. Rath. *de Uſucap. cap 4. aſſert. 12. & ſeq.* Feuda an & quando præſcriptione acquiri, vel allodialia effici poſſint, dicitur inferiùs in tit. *de Feudis.*

VI. Res *furtivæ, vel vi poſſeſſæ* uſucapi non poſſunt, non tantum à fure ipſo, qui malæ fidei eſt; ſed nec à quocunque bonæ fidei poſſeſſore, qui forte illas à fure vel à tertio emit, niſi hoc vitio furti aut violentiæ purgatæ fuerint. Purgantur autem dupliciter, vel *per lapſum 30. annorum*, vel ſi *denuò in manus domini reverſæ fuerint*. Et hic appellatione domini etiam venit ille, qui priùs talem rem bona fide poſſedit. Unde præſcriptio triennalis rerum mobilium raró procedit; quia plerumque, qui primus rem vendidit, cùm dominus non fuerit, furtum commiſit, niſi in caſu, ubi v. g. hæres depoſitas, commodatas vel locatas res apud defunctum apprehenderit, & bona fide credens fuiſſe defuncti vendiderit. Vid. Tex. & Interpret. *in §. furtivæ. 2. cum ſeq. Inſtit. de Uſucap.* 11

---

§. III.

De Bona Fide.

SUMMARIA.

12. *Bona fides quid? & circa eam differentia inter jus civile & canonicum.*
13. *Mala fides reſpectu unius an noceat reſpectu omnium?*
14. *Dubitans an præſcribat?*
15. *Errans in jure an præſcribat?*
16. *Mala fides anteceſſoris an & quando noceat ſucceſſori?*
17. *Mala fides Procuratoris vel Tutoris an noceat principali?*
18. *Mala fides an obſtet præſcriptioni contra actiones, & obligationes? Tractatur prolixè.*

19. *Bona fides & præſcriptio in quibus actionibus poſſit ſæpè accidere?*
20. *Cum mala fide an præſcribi poſſit actioni hypothecariæ à tertio poſſeſſore?*
21. *Mala fides an obſtet hæredi volenti præſcribere rem legatam?*

Alia Summaria poſt §. IV.

12 ALterum requiſitum ad præſcriptionem eſt *bona fides*, quæ eſt *ſincera rei alienæ ignorantia*, dum nimirum poſſeſſor probabili aliqua de cauſa credit, rem ad ſe pertinere.

Quamvis autem de jure civili bona fides tantùm ab initio requiratur, neque mala fides ſuperveniens impediat uſucapionem, imò in præſcriptione longiſſimi temporis planè de bona fide non quæratur, SS. tamen canones ſalutem animarum attendentes, & conſiderantes omne, quod non eſt ex fide, eſſe peccatum, remque alienam cum mala fide ſine peccato detineri non poſſe, ac inconveniens & iniquum eſſe, ut quis ex ſuo delicto cum alterius jactura commodum & lucrum reportet, prædictæ iuris civilis conſtitutioni derogarunt, ita ut nulla hodie procedat cum mala fide ſive ab initio, ſive ex poſtfacto interveniente, quanticunque temporis præſcriptio, *cap. vigilanti. 5. cap. ſi diligenti 17. & cap. fin. X. h. t.* Atque hæc correctio non tantùm in terris Pontificiis, ſed etiam in terris Imperii obſervari debet, quia generaliter in materia peccati non ad jus civ. ſed Canonicum in toto orbe Chriſtiano reſpiciendum eſt. Text. & DD. *in c. noviſ. 13. de Iud.* Covar. *in Relect. c. poſſeſſor. de R. I. in 6. p. 2. §. 10. num. 4.* Barb. *in Collect. ad d. c. fin. h. t. num. 5.* Id quod etiam in Camera Imperiali receptum teſtantur Harpr. *ad tit. Inſt. de Uſucap. in princ. num. 79. & ſeq.* Myſing. *Cent. 4. obſerv. 6.* Andr. Gail. *Lib. 2. obſerv. 18. num. 7.*

Porrò circa materiam huius ſecundi requiſiti aliquas magis notabiles quæſtiones breviter reſolvemus.

13 Q. Itaque I. An mala fides reſpectu unius impediat præſcriptionem reſpectu omnium aliorum, etiam erga quos eſt bona fides, velut ſi credam rem eſſe Titii, quæ tamen ſit Sempronii, nunquid ſaltem quoad Sempronium uſucapiam? Pro uſucapione citantur plures apud Covar. *in d. c. poſſeſſor. p. 2. §. 8. num. 7.* à quibus rectè diſſentit Panorm. *in cap. illud. 8. h. t. 9.* Covar. *d. n. 7.* Rath. *in Tract. de Uſucap. c. 2. aſſert. 2.* & alii; eo quod tali caſu revera ſubſit mala fides & peccaminoſa conſcientia, qua cum præſcriptio ſaltem jure canonum procedere non poteſt. Limitant, niſi bona fides & præſcriptio fuerit reſpectu diverſorum jurium, v. g. ſi ſciam quidem rem alienam, ſed ignorem alteri in ea competere uſumfructum, hypothecam, aut ſimile jus aliquod, tunc enim quoad iſta jura, quæ bona fide ignoro, non impeditur præſcriptio, qua limitatione cenſet Covar. *d. n. 7.* Bartholum *in l. naturaliter. §. de Uſurp. & Uſucap. num. 11.* & quoſdam ex diſſentientibus conciliari poſſe.

14 Q. II. An in mala fide reputari debeat, qui dubitando, ſitne res ſua, vel alterius, poſſidere pergit? Quidam diſtinguunt inter dubium *ſpeculativum & practicum*, ita ut iſtud etiam poſſeſſioni ſuperveniens interrumpat eam, non illud, niſi ab initio, ubi captio poſſeſſionis cum poſitiva bona fide requiritur, quam non habet dubitans, cum dubium ſit medium inter bonam & malam fidem. Dicitur autem ſecundùm eos *ſpeculativè* dubitare, qui quaſi in theſi dubitat, ac quamvis hic & nunc credat rem ſe licitè habere, interim tamen etiam conſiderat, vix in rariſſimis caſibus certò ſcire poſſe, an tradens fuerit dominus nec ne, & ſic ipſum quoque accipientem rerum dominum fecerit. *Practicè* verò dubitare cenſetur, qui dubitat in hypotheſi, & non tantùm de vero domino ipſius rei, ſed in eo quoque hæret, an tuta conſcientia retinere poſſit, qualis dubitans propterea, inquiunt, non præſcribit, quod hoc modo dubitando, nec tamen teſtituendo peccaverit, cùm non liceat agere cum dubio practico, in quo niſi tutior via eligatur, agens exponit ſe peccati periculo, & hoc ipſo peccat, cum peccato autem nulla præſcriptio admittitur. Vid. Covar. *in d. c. poſſeſſor. §. 7. ſub n. 4. verſ. Antonius autem.* Rath. *de Uſucap. cap. 2. aſſert. 36. & ſeq.*

Alii magis de plano procedunt, & ſimpliciter diſtinguunt, an dubium adfuerit ab initio, vel an poſſeſſioni bona fide cœptæ ſupervenerit? Priori caſu cenſent inchoari non poſſe præſcriptionem: cum jura ab initio poſitivam bonam fidem requirant, & ante poſſeſſionem cœptam non benè applicetur regula, *quòd in dubio melior ſit poſſidentis conditio.* In poſteriori autem putant, quòd præſcriptio non interrumpatur, modò interim poſſeſſor moralem diligentiam adhibeat veritatis cognoſcendæ; tum quòd hic locum habeat jam dicta regula: tum quòd in *cap. fin. h. t.* illa verba; *in nulla temporis parte rei habeat conſcientiam alienæ*, propriè loquendo tantùm poſitivam malam fidem excludant, neque enim dubitans *conſcientiam rei alienæ habere*, dici poteſt: Idque confirmat D. Auguſtinus *in cap. ſi virgo 5. cauſa 34. quæſt. 1. in jure prædiorum*, ait, *tamdiu unuſquiſque bonæ fidei poſſeſſor rectiſſimè dicitur, quamdiu poſſidere ſe ignorat alienum: cum verò ſciverit, nec ab aliena poſſeſſione receſſerit, tunc malæ fidei perhibebitur; tunc juſtè injuſtus vocabitur.* Ita cum Gloſſ. *in c. fin. h. t. v. nulla temporis*, & Panorm. *ibidem. num. 39.* docet Paulus Laymann. *in Theol. Moral. lib. 3. tract. 1. cap. 8. num. 10. verſ. tametſi verò.* & quos allegat Covar. *dicto §. 7. num. 3.*

Ex hac poſteriori ſententia duo quidem rectè inferuntur: nimirum *primò*, quòd cum dubio practico præſcriptionem inchoare non concedatur; *ſecundò*, quòd dubium practicum poſſeſſioni ſuperveniens poſſit deponi, & poſſeſſor pro ſua poſſeſſione præſumere, eique inſiſtere, juxta vulgata brocardica, quòd *in dubio præſumptio ſtet pro poſſeſſore, & melior ſit poſſidentis conditio, cap. in pari. 65. de R. I. in 6. l. nemo. 126. §. 2. & l. in pari. 128. ff. de R. I.* Et ſi poſſeſſor, qui etiam poſſidendi juſtam cauſam nullam habet, non tenetur actori rem reſtituere, niſi jus ſuum legitimè probaverit, cùm poſſet ea res non ad hunc actorem, ſed ad alium ſpectare, cui per talem reſtitutionem forſan magis, quàm retinendo præjudicaretur, *tex. not. in l. fin. Cod. de Rei vind.* multò minus tenebitur poſſeſſionem dimittere ob ſuperveniens dubium, qui bona fide, & conſequenter ex juſta cauſa, poſſidere cœpit. Attamen necdum ſatis videntur huius ſententiæ Authores explicaſſe quid dicendum, ſi poſſeſſio cum dubio merè ſpeculativo initium acceperit; Item quid, ſi poſſeſſor dubium practicum ſuperveniens non depoſuerit, ſed dubitando poſſidere perrexerit?

Sanè ſi licet mihi ſalvo meliori judicio exponere, quod ſentio, opinor dubium merè ſpeculativum & in theſi conſiſtens etiam ab initio non impedire præſcriptionem: quia alias vix unquam procederet præſcriptio, cùm nemo prudens poſſit infallibiliter credere, minùs ſcire (niſi in rariſſimis caſibus) an res quoad verum dominium ſit tradentis, alioquin fruſtra exigerentur cautiones de evictione, ſi nulla foret ambigendi ratio, ſi ut argumentatur Vaſq. *illuſtr. controverſ. lib. 1. cap. 77.* quòd verò accipiens hic & nunc credat eſſe tradentis, per id tantùm excluditur dubium practicum, non ſpeculativum.

Quoad alterum maior eſt difficultas, & quia præſcriptiones in præjudicium domini cedentes non ſunt omni ex parte favorabiles, fateor ſententiam D. Arnoldi Rath. *d. cap. 2. aſſert. 37.* eſſe in conſcientia magis tutam, interim conſiderandum relinquo, an non

Digitized by Google

non contratia, ſaltem in caſu, quo poſt moralem diligentiam de cognoſcenda vetitate adhibitam adbuc poſſeſſor in dubio remanet, theoricè probabiliter defendi poſſit. Enimverò quod dicitur, agentem cum dubio practico peccare, id quidem verum eſſe poteſt quoad Deum & ſe, exponendo ſe periculo vel potins in boc caſu, quantum in ſe eſt, volendo ſe exponere &c. non autem peccato injuſtitiæ contra proximum, cui in dubio nullam facit iniuriam, vel iniquitatem non reſtituendo juxta paulò ante dicta, & *d. l. fin. Cod. de Rei vind.* præſcriptio autem non cuirit quidem cum peccato, ſi ſit peccatum contra juſtitiam proximo debitam, & ubi reſtitutio ex obligatione juris alicui determinato facienda eſt, ſecùs ſi fuerit peccatum alterius generis, veluti ſi quis cùm animo avaro, ſuperbo, &c. poſſideret, non utique propterea minùs ptæſcriberet. Hinc forſan DD. ſupra citati nullam diſtinctionem fecerunt, an poſſeſſor dubium depoſuerit, vel non; & plerumque dubitans & non dimittens poſſeſſionem ptacticè ſe reſolvit ſolo dubio ſpeculativo retento.

Q. III. Utrum errans in jure debeat bonæ vel ma-
15 læ fidei poſſeſſor judicari, & an cum errore juris procedat præſcriptio? Conveniunt imprimis DD. quòd errans in jure claro & notorio, cenſeatur juris interpretatione non eſſe in bona fide, ſed potiùs in ficta mala fide, neque præſcribat præſcriptione *longi temporis*, prout id apertis textibus deciditur *in l. juris. 4. & 7. ff. de Iur. & facti ignor. l. nunquam. 31. ff. de Uſurp & uſucap. l. 2. ff. Pro emptore l. quemadmodum. 7. C. de Agric. & cenſit.* adeo nt talis errans utcunque phyſicè in bona fide fuerit, ne quidem in conſcientia præſcriptionis jure uti poſſit, quia bæ leges non fundantur in præſumptione veræ malæ fidei, ſed errantem in ficta mala fide conſtitunnt, & nolunt ut ertor juris ad lucrum & commodum præſcriptionis prodeſſe valeat, ubi autem lex inhibet præſcriptionem, bona fides nibil operatur. *l. ubi lex 24. ff. de Uſurp. & uſuc.* Laym. *in Theol. mor. l. 3. tract. 1. c. 8. num. 11.* Rath. *d. c. 3. aſſert. 44.* Covar. *in Relict. c. poſſeſſor. de R. I. in 6. p. 2. §. 7. nu. 6. & 11.* & atteſtantur de communi. Deinde ſatis etiam conveninnt, quòd error juris dubii & multipliciter intelligibilis ſecundùm diverſas probabiles DD inrerpretationes, non impediat præſcriptionem, Panotm. *in cap. de quarta. 4. h. t. num. 12.* Laym. *d. nu. 11.* Rath. *d. c. 2. aſſert. 46.*

Verùm in eo diſſentiunt, an pariter in ptæſcriptione longiſſimi temporis, quæ titulum non requirit, ac tempore digeſtorum erat incognita, error juris attendi debeat? Aliqui ſimpliciter affirmant; alii negant; alii diſtinguunt, an jus reſiſtat præſcribenti, vel an nec reſiſtat, nec aſſiſtat? ut priori caſu non procedat præſcriptio cum errore juris, quia data reſiſtentia requiritur titulus, *cap. 1. h. t. in 6.* qui non eſt juſtus cum errore juris; & qui contra jura mercatur, dicitur eſſe in mala fide *d. l. quemadmodum. 7. Cod. de Agric. & cenſ.* ſecus verò in poſteriori. Vid. Facb. *Lib. 8. Contr. cap.* 28. Covar. *d. §. 7.* Alii dèmum alia diſtinctione ntuntur, an errot juris culpahilis exiſtar, an non? Ita nt cum culpa ſeu peccato ſaltem de jure canonico non procedat præſcriptio, ſecus ubi error inculpatus & invincibilis eſt. Arnold. Rath. *d. cap. 2. aſſert. 43.* Ita quoque notat Laym. *d. num. 11. verſ. ſed limitanda.* quòd in illis perſonis, in quibus ignorantia juris inculpabilis eſt, ſcilicet in milire, minore, muliere, agricola non habente peritiorum copiam (qui ennmerantur *in l. cum de indebito. 25. §. 1. ff. de Prob.* non impediatur ex tali errore præſcriptio. Facir etiam *l. regula. 9. §. 3 ff. de Iur. & facti ignor.*

Quænam verò ex his ſenrentiis verior exiſtat, cùm omnes ptobabilibus rationibus & gravibus authoritatibus nitantur, aliis judicium relinquo. Ego in ſchola (pro qua ſecundùm repetitas proteſtationes meas, non pro tribunalibus ſcribo) facillimè crederem defendi poſſe ſententiam Facb. *d. c.* 28. omnem præſcriptionem cum errore juris elari negantem. Hæc enim fuit expreſſa juris antiqui deciſio, quæ jure novo non reperitur correcta, quòd error juris juxta LL. ſuperiùs citatas ſimpliciter uſucapiònem impediat, & ne quidem fœminis (penes quas tamen eſt inculpatus, *d. l. 25. §. 1.*) in compendiis ſeu acquirendo proſit, licet in damnis rerum amittendarum non noceat, *l. error. 8. ff. de Iuris & facti ignorant. l. quamvis. 11. Cod. eodem titulo.* Et ratio videtur eſſe non ſolùm ex eo, quòd ignorantia juris, quæ in plerisque culpa eſt, præmio & lucro indigna ſit, ſed etiam quòd præſcribens non tantùm juri privato, ſed etiam communi præjudicaret, eique derogaret, quod præſcriptioni particulari non tribuitur, ſed tantùm legi communi, vel conſuetudini. Non obſtat *d. l. Regula. 9. §. 3.* nam quòd ibidem Paulus JC. ex ſenrentia Labeonis retulit, mox ſubjungit, *rarò* (id eſt, nonniſi in caſibus à jure expreſſis) *accipiendum eſſe*, neque de præſcriptione loquitur, utpore quæ ex reſponſo JC. *in l. 31. ff. de Uſurp. & Uſucap.* cum errore juris *nunquam* procedit. Similiter quod *in d. l. quamvis. 11. C. de Iur. ignor.* de imperfecta ætate excipitur, id forſan inrelligitur in ordine ad beneficium reſtitutionis in integrum, v. g. ad acquirendam hæreditatem ex errore juris omiſſam *l. 2. C. Si minor ab hæred. ſe abſtineat. & l. 1. C. Si ut omiſſam hæreditatem, &c.*

Q. IV. An & quando mala fides Anteceſſoris 16
noceat ſucceſſori in bona fide exiſtenti? Diſtinguendum eſt inter ſucceſſorem ſingularem, qui ex titulo ſingulari, puta emptionis, donationis legati, &c. rem ab altero conſequitur, & inter ſucceſſorem univerſalem, ſcil. hæredem, qui defuncti perſonam repræſentat, & in univerſum jus eins ſuccedit *l. hæreditas. 62. ff. de R. I.*

Succeſſori ſingulari, licet jure antiquo non nocuerit mala fides anteceſſoris, ſi hujus acceſſione uſus non fuiſſet, ſed præſcriptionem à ſua poſſeſſione inchoaſſet. *l. an vitium. 5. ff. de Divers. temporal præſcript.* Hodie tamen jure Novellarum *in auth. malæ fidei. Cod. de Præſcript. longi temp. deſumpta ex Nov. 119. cap. 7.* ſucceſſori etiam ſingulari nocet mala fides anteceſſoris in præſcriptione longi temporis, niſi res ſciente domino, ſive eo, qui rem ad ſe pertinere condendit, alienata ſuerit, iſque per totum illud tempus novum poſſeſſorem non convenerit. Quod inſuper limitant DD. ut hæc Auth. correctoria & conſequenter ſtrictæ interpretationis non procedat, ſi anteceſſor non fuir in vera, ſed tantùm ficta mala fide. V. g. hæres, qui res à defuncto mala fide poſſeſſas ipſe bona fide apprehendit, & rurſus in alium bonæ fidei poſſeſſorem alienavit. Barth. *in l. Pomponius. 13. §. cum quis. ff. de Acquir. poſſ.* Nic. Everhard. *Volum. 2. conſ. 117. & ſeq.* Item quia *d. Auth.* rantùm de præſcriptione dominii loquitur, ajunt, non obtinere in præſcriptione contra hypothecam, ideoque *l. 1. & 2. C. Si adverſus Creditorem præſcript. oppon.* per *d. auth.* non eſſe ſublatam. Neguz. *de Pignor. 2. memb. ſent. princ. num. 21.* Imò quorundam locorum ſtatutis & provincialibus legibus ne quidem in præſcriptione dominii *d. auth. malæ fidei* recepta eſt, ſicut de Gallia, & Bavaria reſert Arnold. Rath. *in Tract. de Uſucap. cap. 2. aſſert. 53.*

Dixi etiam, in præſcriptione *longi temporis* malam fidem anteceſſoris obeſſe ſucceſſori ſingulari: ſecùs eſt in præſcriptione tricennali, ſeu longiſſimi temporis, quæ in ipſa auth. nominatim excipitur.

Succeſſori verò univerſali videl. bonorum poſſeſſori, hæredi ſive ex teſtamento ſive ab inteſtato ſuccedenti etiam antiquo jure inſpecto nocet mala fides defuncti niſi ſpeciali & alio, quàm hæreditatis vel à defuncto accepto titulo foret munitus. *l. ſequitur. 4. §.*

hæres 15. *ff. de Uſurp. & uſucap. l. cùm hæres* , 11. *ff. de Divers. tempor. præſcript. l. fin. C. Commun. de uſucap. l. vitia* , 11. *C. de Acquir. poſſeſſ.* Idque etiam eo caſu procedet , quo hæres vellet præſcriptionem à ſua poſſeſſione inchoare , & pariter in præſcriptione longiſſimi temporis , contra Vaſq. *Illuſtr. Controv. lib.* 2. *c.* 73. & alios apud Covar. *in Relect. c. poſſeſſor. de R.I. in* 6. *p.* 2. §. 9. *n.* 5. defendit Fach. *Lib.* 8. *Controv. cap.* 27. & *lib.* 1. *conſil.* 28. *n.* 45. *& ſeqq.* Rath. *d. cap.* 2. *aſſert.* 58. & citati apud Barb. *in c. fin. h. t. nu.* 10. tum quòd hæres teneatur ad exonerandam conſcientiam defuncti , *c. fin. de Sepult. c. in literis . 5. de Raptor.* quod fiet rem ab eo mala fide poſſeſſam domino reſtituendo , ut argumentatur Fachin. *Lib.* 1. *Controv. c.* 66. & Panorm. *in c.* 2. *h. t. n.* 8. tum quòd poſſeſſio defuncti & hæredis propter repræſentationem eiuſdem perſonæ cenſeatur eadem poſſeſſio , *d. l. vitia* . & propterea ſicut de Jure Civ. hæres non præſcribit longo tempore , ſi defunctus fuit in mala fide , quia ab initio requiritur bona fides , *d. l. cum heres* . 11. *ff. de Divers. tempor. præſcript.* Ideò ſaltem de Jure Canonico nec præſcribet longiſſimo tempore , cum etiam in hac præſcriptione & hoc jure ab inito bona fides requiratur.

Putant tamen aliqui magni nominis DD. id ſolùm accipiendum eſſe de primo hærede , hæredis autem hæredi , ſi uterque in bona fide fuit, præſcriptionem concedunt : cùm enim primus hæres fuerit tantùm in ficta mala fide , & ſecundus hæres per aliam fictionem eius perſonam repræſentet , non debet duplex fictio in eandem perſonam cadere . Covar. *d.* §. 9. *n.* 7. & videtur admittere Fachin. *d. c.* 27 *verſ. Nec obſtat.* licet olim aliter conſuluerit Inclyta Facultas Juridica Ingolſtad. teſte Rath. *d. cap.* 2. *aſſert.* 58. *num.* 5.

Præterea etiam notabile eſt , quòd Prælato , vel ſucceſſori in beneficio non noceat mala fides ſui anteceſſoris , ſi ipſe in bona fide ſit : quia non habet cauſam à ſuo anteceſſore , ſicut hæres , ſed ab electione, confirmatione , ſeu collatione ſuperioris . Panorm. *in c.* 2. *h. t. n.* 8. *& in c.* 4. *eod. t. n.* 8. Joan. Honor. *eod. tit. n.* 24. Henr. Zoeſius *eod. tit. n.* 14.

Utrùm autem civitas vel univerſitas præſcribere poſſit , ſi primis civibus in mala fide exiſtentibus emortuis , novi & in bona fide ſuccedant , vid. Fachin. *Lib.* 8. *Controv. c.* 25.

17 Q. V. An etiam mala fides Procuratoris , vel tutoris , noceat domino , vel pupillo , ſuppoſito , quòd dominus , & pupillus , bonam fidem habuerint ? Negativa communiùs inter DD. recepta eſt , dummodo res ipſa non ſit aliquo reali vitio , v. g. furti affecta , *l. quod vulgo* , 11. *ff. Pro emptore . l. iniquiſſimum* . 5. *ff. de Iuris & facti ignor. l. neque interdicto* . 198. *ff. de R. I.* Rath. *d. c.* 2. *aſſert* 63. *& ſeqq. ubi aſſert.* 66. etiam tradit , quòd Eccleſiæ non noceat mala fides Prælati , ſi Capitulum habeat bonam fidem . An autem & qualiter Prælatus talis ad purgandam conſcientiam ſuam teneatur dimittere rem mala fide poſſeſſam , tractat Panorm. *in c. fin. h. t. à n.* 41. *poſt Gloſſ. fin. ibidem* .

18 Q. VI. Utrum & quando actionibus & obligationibus cum mala fide , ſive ſcientia alieni juris præſcribi poſſit ? Hanc quæſtionem non minùs utilem , quàm difficilem accuratè tractat Panorm. *in c. fin. h. t. à num.* 8. Covar. *in c. poſſeſſor. de R. I. in* 6. *p.* 2. §. 11. Arnold. Rath. *in Tr. de Uſucap. c.* 2. *ab aſſert.* 12. *uſque* 35. Placet compendioſa reſolutio , quam ponit Paulus Layman *in Theol. Moral. lib.* 3. *tract.* 1. *cap.* 8. *num.* 12. Obligationes , inquit , duplicis generis ſunt ; quædam enim ſuapte natura tendunt ad agendum , vel non agendum , v. g. qui rem alienam poſſidet , obligatur ad eandem ſuo domino reddendam : & qui ex mutuo , empto , aliave pactione debitor eſt , obligatur ad rem debitam alteri ſolvendam . Item in ſervitutibus urbanis obligatur aliquis v. g. ad ædificium altiùs non tollendum , feneſtram in alterius hortum non aperiendam . Quibus omnibus hoc commune eſt, ut nulla præſcriptione tolli poſſint , quamdiu earum ſcientia adeſt . Aliæ verò obligationes ſunt , quæ ſuapte natura duntaxat referuntur ad patiendum, vel onus ſubeundum , ſi ab altero agatur , petatur , eiuſmodi obligationes præſcriptione extinguuntur , ob ſolam negligentiam ſive ceſſationem , actoris ſeu exactoris , etſi obligatus ſuæ interim obligationis probè conſcius ſit . Exempla ſubiungit in legibus pœnalibus non obligantibus reum ad ſolvendam pœnam ante judicis ſententiam . In actionibus , quæ jure civili inventæ , certoque temporis ſpatio definitæ ſunt , v. g. actio *redhibitoria* , *quanti minoris* , *&c.* Item in ſervitutibus ruſticis , quæ extinguuntur per ſolum non uſum tempore legibus definito , etſi is , qui præſcribit , ſciat alteri tale jus competere , e. g. itineris vel actus per alienum fundum.

Hæc quidem reſolutio Pauli Layman quoad hanc poſteriorem partem circa obligationes , quæ in non faciendo ſeu in mera patientia conſiſtunt , communiter à DD. approbatur ; & videantur , quæ circa actionem *pœnalem* dicemus in *Lib. III. in Tit. V. de Præbendis* , *ſub num.* 39. *verſ. ſed nunquid*. Et circa actionem *redhibitoriam* , *& quanti minoris* , in eodem *lib. Tit. de Empt. & Vend.* §. 2. *ſub n.* 19.

Verùm circa priorem partem & præſcriptionem actionum perſonalium , tametſi in materia faciendi ſint , non omnes DD. conveniunt : etenim his quoque cum mala fide præſcribi poſſe tradit Panorm. *in cap. fin. h. t. num* 13. *&* 21. Vaſq. *Illuſtr. Controv. lib.* 2. *cap.* 76. *num.* 3. *verſ. contrariam tamen partem* . & alii . Ratio illorum eſt , quòd ibi ſolùm præſcriptionibus cum mala fide , ſeu ſcientia juris alieni per SS. Canones derogetur , ubi hæc ſcientia conſtituit peccatum , dum poſſeſſor ſcienter contra voluntatem domini retinet rem alienam , quam eidem reſtituere deberet ; at vero in actionibus perſonalibus , tametſi debitor ſciat ſe debere , non tamen peccat non ſolvendo, quamdiu creditor non exigit , ut ex communi praxi notum eſt, ergo &c.

Deinde ſicut actioni pœnali , ſervituti ruſticæ , actioni quanti minoris, redhibitoriæ, &c. propterea etiam ſcienter præſcribitur, quia certo temporis ſpatio circumſcriptæ, eo elapſo ipſo jure interire , atque extingui cenſentur, at pariter lex voluit omnem actionem ſaltem lapſu 30. annorum ipſo jure extingui. Tex. *in l. ſicut* 3. ibi : *actiones* 30. *annorum jugi ſilentio vivendi ulterius non habeant facultatem* . item *in l. omnes* . 4. ibi . *nullum jus privatum vel publicum in quacunque perſona , quod prædictorum* 40. *annorum extinctum eſt jugi ſilentio , moveatur . C. de Præſcript.* 30. *annorum*.

Accedit ratio publicæ utilitatis & quietis , quæ generaliter præſcriptionum jura ſuaſit : nam niſi actionum aliquis finis & terminus conſtituatur , nemo à conventionibus & contentionibus judicialibus unquam ſecurus erit , peribitque lapſu temporis defenſionis copia , emorientur teſtes , injuria vel edacitate temporis amittentur , aut conſumentur apochæ & alia literaria documenta , quibus ſolutio , tranſactio , compenſatio , &c. probari potuiſſet . Quo ſpectat Bulla Pii V. quam allegat Barboſ. *in cap. fin. hoc tit. num.* 8. item conſtitutiones Regis Hiſpaniarum , & Galliarum relatæ à Covar. *in c. poſſeſſor. de R. I. in* 6. *p.* 2. §. 11. *num.* 3. ubi Dominus contra mercedem famulorum aut ſervientium biennio vel triennio præſcribere poteſt , niſi famuli probent , ſe intra illud tempus mercedem petiiſſe, aut per ſcriptam obligationem debitum probare valeant , cùm tamen Dominus utique non ignoret ſervientibus debitam mercedem.

Nihilominus contraria ſententia non ſolùm in con-

Digitized by Google

conſcientia tutior eſt , ſed eam præjudiciis Cameræ Imper. Spirenſ. receptiorem teſtatur Mynſ *Cent.* 4. *obſ.* 6. Andr. Gail. *Lib.* 2. *obſ.* 18. *num.* 7. atque præter Layman . *d. c.* 8. *num.* 12. amplectitur Covar. *d.* §. 11. *num.* 5. & 6. Arnold. Rath. *d. cap.* 2. *aſſert.* 28. Barboſa *in Collect. DD. ad c. fin. hoc tit. num.* 7. cum pluribus citatis ibidem.

Ratio legalis eſt , quia *d. c. fin. h. t.* tollitur omnis præſcriptio , quæ eſt *cum conſcientia rei alienæ* . Ratio verò rationis eſt , quia actiones perſonales v. g. ex mutuo, exempto &c. competentes jure naturali inſpecto ſemper durant, niſi ſolutio, aut remiſſio debiti interveniat , non minùs , quàm eodem Jure naturali in realibus , & poſſeſſione rei alienæ perpetua eſt reſtituendi obligatio , ergò hæc obligatio ſalva æquitate Juris naturalis tolli non poteſt , niſi per aliquem modum eidem juri naturali conformem , cùm omnis res eo modo diſſolvi debeat , quo colligata eſt , *cap.* 1. *X. de Reg. Iuris . l. nihil tam naturale* . 35. *ff. de Reg. Iur.* non eſt autem iuri naturali conforme , ut is , qui ſcienter debitum non ſolvit , quod omni iure ſolvere tenebatur , ex hoc ſolo liberationem conſequatur : licet enim creditor (quod plerumque ex civilitate contingit) non petierit , ipſe tamen debitor ſuam obligationem per ſe ſatisfaciendi ſcivit , & moroſi tantùm ac tergiverſatores debitores ſolent importunas exactiones expectare .

Præterea vel debitor habuit animum ſolvendi , vel non ? Si habuit animum ſolvendi , non fuit in quaſi poſſeſſione liberationis , ſed creditori ſuam obligationis activæ poſſeſſionem integram reliquit , conſequenter non fuit in conditione præſcribendi , cùm ſine poſſeſſione non currat præſcriptio . *cap.* 3. *de R. I. in* 6. *l. ſine poſſeſſione* . 25. *ff. de Vſurp. & uſucap.* Si non habuit animum ſolvendi , non egit ex bona fide , *omne* autem , *quod non eſt ex bona fide , peccatum eſt* , nec cum eo præſcriptio ſubſiſtit , ut ait Pontif. *in dicto cap. fin. hoc tit.*

Addit Joan. Dicaſtillo *Lib.* 2. *tract.* 1. *diſp.* 1. *dub.* 12. *num.* 185. quòd exactio debiti ex parte creditoris habeat ſpeciem actus meræ facultatis , qui poteſt ac ſolet fieri & non fieri , in quali actu non induci præſcriptionem , ſuperius in §. II. dictum . Quæ ratio ſaltem in aliquibus actionibus rectè procedit , ubi ex natura contractus debitori datur dilatio voluntaria ad ſolvendum , ut in mutuo &c. non autem in aliis ubi res confeſtim eſt reſtituenda , & creditor vel dominus , quamvis poſſit , tamen non ſolet differre actionem , aliàs ex hac ratione ſequeretur , quòd vix ulla obtineret præſcriptio : quia ſemper dominus vindicans rem ſuam ab alio poſſeſſam contra oppoſitam præſcriptionem replicaret , quòd priùs non vindicaverit , meri ſui arbitrii & facultatis fuiſſe .

Videamus nunc , quid argumentis pro priori ſententia allatis reſponderi poſſit , quæ non levis ponderis eſſe baud diffiteor .

Ad *primum* igitur dicendum , ſcientiam iuris alieni etiam in actionibus perſonalibus conſtituere peccatum , ſi debitor animum non ſolvendi , & ſolutionem quoquo modo ſubterfugiendi habuerit , ſi verò talis animus abſuerit , præſcriptio ceſſabit , non quidem tam ratione peccati , quàm ex defectu poſſeſſionis , & qualitate meræ facultatis, ut præmiſſum , quemadmodum commodatarius & depoſitarius minimè præſcribunt rem commodatam aut depoſitam , licet ſine peccato eam teneant .

Ad *alterum* , & quòd leges civiles omnes actiones lapſu 30. annorum *extinxerint* , reſpondet Covar. *d.* §. 11. *num.* 6. *verſ. primum leges* . eas eſſe Jure Pontificio antiquitas & correctas: ſi nimirum loquamur de talibus actionibus , quæ naſcuntur ex obligationibus faciendi , & quarum debitores non ſunt ignari ; quod autem contra quaſdam actiones poſſit liberatio bona fide poſſideri & præſcribi , *in quæſt. ſequent.* dicemus .

Circa inſtantias adjunctas ſciendum eſt , quòd *actioni pœnali* propterea etiam ſcienter præſcribatur , quia ante ſententiam Judicis nulla eſt in conſcientia pœnæ obligatio .

In *ſervitute ruſtica* non eſt aliqua faciendi , ſed merè patiendi obligatio , & per longum tempus non utens ſervitute , cenſetur eam pro derelicta habuiſſe , neque hic tam vera præſcriptio concurrit , quam extinctio ipſo jure inducta ; ſicut idem quoque de privilegiis per non uſum amiſſis communiter tradunt DD. Actioni *quanti minoris , & redhibitoriæ* , licet intra tempus annale vel ſemeſtre præſcribi DD. concedant , addunt tamen , id ſolùm obtinere in foro externo ad amputandas lites , non autem in foro interno, de quo reputatur iniquum , ut obligatio compenſandi damnum , quod ſæpè grave eſſe poteſt , ex injuſta læſione & inæqualitate contractus , mercis ac pretii contra juſtitiam commutativam illatum , tam brevi tempore præſertim cum mala fide tollatur .

Tertium argumentum quoſdam eximios DD. perſuaſit , ut leges civiles ſaltem in foro externo admiſerint , quatenus illius fori Judex non teneatur poſt lapſum longiſſimi temporis , 30. ſcilicet aut 40. annorum actionem aliquam ſive realem , ſive perſonalem audire ; interim tamen ex declaratione Juris Canon. *in d. c. fin. hoc tit.* debitor probè ſciens & agnoſcens debitum, maneat in conſcientia ad ſolvendum obligatus nulla præſcriptione ſive à SS. Canonibus , ſive à legibus civilibus introducta juvandus , veluti in aliis pluribus caſibus , videl. pacto nudo , læſione infra dimidium &c. Jura denegant actionem ad multitudinem litium evitandam , manente naturali & conſcientiæ obligatione . Imò cenſent creditori contra talem debitorem per denunciationem Evangelicam in foro Eccleſiaſtico ſuccurri , ut docet Baldus *in c. un.* §. *ſi quis per triginta . Si de Feudo fuerit controverſia* . Hadrian. *Quodl.* 6. *art.* 3. Panorm. *in d. c. fin nu.* 22. *& ſeq.* & ſaltem circa præſcriptiones contra mercedes famulorum & ſervientium legibus Hiſpanicis & Gallicis ſupra relatis inductas admittit Arnold. Rath. *d. cap.* 2. *aſſert.* 32. & confirmat exemplo exceptionis *non numeratæ pecuniæ* , quæ poſt biennium opponi nequit , ſicut traditur in *Tit. Inſtit. de Literar. obligat.* Addi poſſunt inſtantiæ , de præſcriptione contra *actionem quanti minoris redhibitoriam* , aliaſque ſimiles temporales à Jure Civili inventas , in quibus teſte Layman. *d. libr.* 3. *tract.* 1. *capit.* 8. *numer.* 12. cum Covar. *d.* §. 11. *num.* 7. & communi aliorum toleratur præſcriptio cùm mala fide in foro externo etiam ſtante Jure Canonico , cùm tamen in his ſit obligatio faciendi ex Jure & æquitate naturali procedens , atque in iis tam grave damnum poſſit actori imminere , & tanti intereſſe , quanti in actione perpetua v. g. in mutuo aliquot florenorum &c. Quibus tamen ſe opponit Covar. *d.* §. 11. *n.* 6. aſſerens , in utroque foro leges civiles per canonicas eſſe ſublatas ; illam verò *eod. nu.* 6. *verſ. ſextò* : limitationem ſubiungit, quòd leges civiles poſſint habere locum circa paratam & ſummariam executionem , quæ vel de Jure communi , vel ex ſtatuto aut conſuetudine (ſicut in Auſtria ad Chyrographum nota manu ſubſcriptum & ſignatum vulgò *auffbetandtliche Handſchrifft vnd Petſchafft*) ad certas obligationes conceditur : quia hic non ipſa actio tollitur , ſed tantùm executio differtur , durum enim foret poſt longiſſimum tempus , ubi interim ſtatus rei variè potuit mutari & confundi , neque omnium ſtatim præſens eſt ampliùs memoria , mox ſine longiore cauſæ cognitione executioni annuere .

Et

Digitized by Google

Et facit pro ſententia Covar. quam ſequitur, ac præjudiciis Cameræ approbatam refert Rath. *d. cap.* 2. *aſſert.* 26. text. *in cap. fin. h. t.* ibi. *nulla valeat absque bona fide præſcriptio tam canonica, quàm civilis.* ubi, aiunt, illud verbum *civilis*, de foro externo civili intelligendum eſſe: cum S. Pontifex in materia peccati habeat poteſtatem etiam in foro civili diſponendi. *c. novit.* 13. *de Judiciis*. atque ex textu noſtro voluiſſe colligitur.

Relinquo utriuſque partis rationes ponderandas Lectori ſtudioſo. Sufficit interim nobis, etiam ex priorum DD. ſententia legibus civilibus admittentibus præſcriptionem cum mala fide in conſcientia & foro canonico locum non eſſe. Illud tamen crederem ex æquitate Juris in priori ſententia addendum, ut ſi per agentem poſt longiſſimum tempus aliqua juſta cauſa proponeretur, ob quam actio tamdiu dilata fuerit, v. g. propter varias ſucceſſiones & rerum mutationes, ei tantò facilius ex generali clauſula Prætoris *in l. 1. in fine. ff. Ex quibus cauſis maiores.* per reſtitutionem in integrum ſuccurendum forè, cùm ſuppoſita mala fide ex parte rei conventi non poſſit opponi vera præſcriptio, ſed tantùm quaſi præſcriptio, quæ non tendit ad acquiſitionem vel peremptionem Juris alieni, ſed ſolùm actionis denegationem.

19 Q. VII. An, cùm ex hactenus dictis rara ſit in actionibus perſonalibus præſcriptio, vel ob propriam, vel ob defuncti malam fidem, ſaltem ſint aliquæ actiones perſonales, in quibus frequenter poſſit intervenire bona fides & præſcriptio? Affirmant inprimis de actionibus noxalibus, & reliquis ex facto alieno competentibus: quales ſunt illæ, quæ dantur contra inhabitatorem domùs propter effuſionem vel dejectionem domeſticorum §. 1. *Inſt. de Oblig. quæ ex quaſi delicto & t. tit. ff. de his, qui effuderint*: ubi dominus vel inhabitator poteſt habere juſtam ignorantiam. Sed videtur poſſe non improbabiliter dici, in his actionibus ne quidem malam fidem obeſſe ipſi domino vel inhabitatori, *ſi propriæ culpæ reus non ſit*; cùm tales actiones, hoc ipſo, quia *ex quaſi delicto*, ac ex aliena culpa naſcuntur, & ad cautiores reddendos homines introductæ ſunt, nec contra hæredem dantur, pœnalibus, quarum non eſt obligatio in conſcientia ante ſententiam Judicis, accenſeat Laym. *in Theol. mor. lib. 3. tract. 3. p. 1. cap. 6. num.* 2. cum Petr. Navar *de Reſtit. lib. 2. cap. 1. nu.* 35. & Molina *diſp.* 713.

In *condictionem* autem *indebiti*, licet in ea civilis & naturalis obligatio ſit reſtituendi, quòd indebitè acceptum eſt, poteſt tamen ſæpè dari præſcriptio ex Titulo *Soluti*, accedente bona fide illius, qui accepit. Rath. *d. Tract. de Uſucap. cap.* 2. *aſſert.* 61.

20 Quær. VIII. An contra actionem hypothecariam à tertio poſſeſſore præſcribi poſſit, licet per decurſum poſſeſſionis ſciverit rem alteri hypothecatam? Diverſæ ſunt DD. opiniones; exiſtimat enim Paulus Layman. *in Theol. moral. l. 3. tract. 1. cap. 8. num. 12. verſ. eadem ratione* & poſt eum Dicaſtillo, *lib. 2. tract. 1. diſp. 1. dub. 12. num.* 211. id probabiliter affirmari poſſe, dummodo in illum poſſeſſorem ſaltem ab initio res bona fide, & ſine fraude tranſlata ſit, eo quòd hic tertius poſſeſſor ex ſua perſona non teneatur ad aliquid faciendum, ſeu præſtandum creditori, ſed tantùm ad patiendum, ſi res ab ipſo fuerit per hypotecariam actionem avocata. Verùm hæc ſententia diſplicet D. Arnold. Rath. *d. cap.* 2. *aſſert.* 16. rationem aſſignat tum ex generali Canonum conſtitutione non tantùm ab initio, ſed omni tempore bonam fidem requirentium, *cap. fin. h. t.* tum quòd ex contraria ſententia ſequeretur ipſum etiam debitorem principalem, licet non poſſet ob malam fidem quoad actionem perſonalem, poſſe tamen quoad actionem hypothecariam præſcribere, cùm quoad onus hypothecæ omnium poſſeſſorum par ſit onus & conditio. Addit quoque ſtatutis Bavaricis cautum eſſe, ut vel ficta mala fides ex perſona defuncti noceat hæredi in præſcriptione hypotecæ. Aliam demum *num.* 10. inſinuat rationem, quòd cùm tertius poſſeſſor nequeat conveniri non excuſſo priùs principali debitore, *auth. hoc ita ſi debitor. C. de Pignoribus.* ideo non videatur contra creditorem non valentem agere, pignioris præſcriptio currere.

Utram ex his ſententiis quiſque in praxi amplecti velit, non renitor, poſterior videbitur forſan tutior Interim argumenta ejus in theoria abſtrahendo à ſtatutis locorum, non convincunt priorem improbabilitatis. Etenim ad *primum*, & quænam mala fides impediat præſcriptionem, jam in præcedentibus dictum eſt, videlicet illa, quæ propter obligationem faciendi inducit peccatum, non quæ in ſola patientia conſiſtit. Quòd autem Paulus Layman. in præſcriptione hypothecæ ſaltem ab initio requiſierit bonam fidem, & abſentiam fraudis, opinor illum ſenſum habere, ne poſſeſſor utendo fraude, & volendo induſtriè creditorem privare jure hypothecæ reddat ſe ex proprio facto & poſitivæ reſtituendi obligationi obnoxium, hinc non ſolùm bonæ fidei, quæ eſt ignorantia juris alieni, & fraudis ſcilicet poſitivæ fecit mentionem. Ad *alterum* reſponderi poteſt negando paritatem inter tertium poſſeſſorem & principalem debitorem: quia ille nihil contraxit cum creditore, ſe ad aliquid præſtandum obligando; at iſte poſitivè ſe obligavit, quòd vel debitum ſolvere, vel rem hypothecatam in ſolutum cedere velit, proinde hujus obligatio etiam reſpectu hypothecæ in faciendo conſiſtit.

Tertium argumentum, quòd *non valenti agere non currat præſcriptio*, credo vix bene accommodari poſſe creditori, ſi debitum purè contractum ſit; cùm enim tunc ſtatim ceſſerit & venerit dies ſolutionis, ac proinde in ipſius arbitrio ſit agere contra principalem, eoque excuſſo convenire poſſeſſores hypothecarum, plane videtur de eo congruè haud dici, quòd *agere non valeat*. Accedit ſaltem circa res generaliter hypothecatas ratio publicæ utilitatis aliàs præſcriptionum perſuaſoria; nam cum ejuſmodi generales hypothecæ ſoleant eſſe frequentes, & multas res complecti, ſæpe numero emptores in poſſeſſionibus ſuis etiam poſt longiſſimum tempus tuti non forent.

Quær. IX. An contra actionem pro legato in teſtamento alicui relicto poſſit ab hærede ſcientiam ejus habente præſcribi, ſi legatarius intra legitimum tempus rem legatam petere neglexerit? Rurſus gravis eſt inter DD. controverſia. Affirmativam ſententiam communem teſtatur Arnold. Rath. *d. cap.* 2. *aſſert.* 21. cum 21
Anchar. *in cap. ſine poſſeſſione. 3. de R. I. in 6. oppoſ.* 11. Bald. *de Præſcript. 2. part. 3. princ. q. 13. num. 9.* & aliis, quam & ipſe recipit, non ſolùm ubi legato hæc conditio: *ſi legatarius volet*, adſcripta, ſed etiam, ſi legatum purè relictum ſit, eo quòd propter conditionem ſive expreſſam, ſive tacitam, quæ ex ſua natura legato ineſt, ante acceptationem legatarii non ſit ei jus quæſitum, ſed id in ſuſpenſo maneat. *l. quædam ſunt. 15. ff. de Rebus dubiis.* proinde nihil videtur interim peccare hæres legatum non præſtando, ſed merè paſſivè ad avocationem legati ſe habendo. Imo cenſet propter eaſdem rationes & aliorum Interpretum authoritatem non eſſe improbabile, ut idem dicatur, licet legatarius ignoravit legatum ſibi relictum; ait tamen, rem in conſcientia non carere ſcrupulo, an hæres ignorantem legatarium non teneatur legati certiorem facere.

Contrariæ ſententiæ potiùs adſtipulatur Covar. *Var. Reſ. lib. 1. cap. 9. ſub num. 5. verſ. illud profectò*; licet legatarius poſſit legatum purè relictum repudiare, quamdiu tamen non repudiat, cenſetur illius eſſe, & acceptatum cenſetur ab initio tempore mortis teſtatoris ſtatim illius fuiſſe. *l. legatum. 80. ff. de Legatis* 2. Pro

qua

Digitized by Google

qua ſententia adhuc eſt tex. notab. *in L. magis puto. 5. §. fundum 8. ff. de Rebus eorum qui ſub tut. fundum legatum*, ait JC. *repudiare pupillus ſine prætoris auctoritate non poteſt: eſſe enim & hanc alienationem, cùm res ſit pupilli, nemo dubitat*. ergo legatum ante repudiationem eſt in dominio legatarii. Mediam viam amplectitur Decius *in c. Eccleſia S. Mariæ. 10. de Conſtit. num. 26.* ut priorem ſententiam putet admitti poſſe in legato, cui expreſſa conditio, *ſi legatarius volet*, eſt à teſtatore annexa *arg. l. ſi ita legatum, 65. §. illi ſi volet. ff. de Legat. 1.* ſecùs in legato puro.

Plæ è quid ex his tenendum, ſubſiſto, ſingulis non deſunt ſuæ authoritates & rationes, ob quas in theoria probabiliter defendi poſſe videantur. In praxi autem putarem opinionem Covar. eſſe tutiorem, præſertim ſi legatarius legatum ſibi relictum ignoraverit: quomodo enim hæres bona fide præſumet, legatarium quaſi renunciando non petere, quod ignorat?

§. IV.

De Juſto Titulo.

S U M M A R I A.

22. *Titulus quid & quotuplex?*
23. *Tituli generales an & quando ſufficiant?*
24. *Titulus pro herede an ſufficiat?*
25. *Titulus putativus aliquando eſt juſtus.*

Alia Summaria poſt §. V.

22 Titulus, qui ad præſcriptionem requiritur, eſt *cauſa habilis ad transferendum dominium, vel uſucapiendi conditionem*, veluti donatio, emptio, permutatio, legatum & ſimiles, quibus, ſiquidem tradens ſit dominus, transfert dominium, ſi non ſit dominus, ſaltem uſucapiendi conditionem præſtat. Unde alii tituli, qui ex natura ſua non tendunt ad dominii translationem, ſicut commodatum, depoſitum, &c. etiam ad uſucapionem inhabiles ſunt.

Eſt autem titulus alius *generalis*, alius *ſpecialis*; generalis eſt titulus *pro ſuo*, & *pro ſoluto*: ſpecialis, donatio, emptio, &c. Dicuntur illi generales tituli, quòd cum his ſpecialibus concurrant, quicunque enim pro emptore vel donato poſſidet, etiam pro ſuo & pro ſoluto poſſidet.

23 Porrò tituli generales, cùm ſint incerti, ſoli ordinariè non rectè allegantur ad præſcriptionem ſine ſuis ſpecialibus, è quibus ortum habent. Sunt tamen caſus in quibus aliquis etiam ex ſolo titulo *pro ſuo*, vel *pro ſoluto* præſcribere poteſt, idque tunc, ſi omnibus aliis titulis deficientibus, nihilominus poſſidens juſtam cauſam credendi habet rem ſuam eſſe, & in primis ex modis acquirendi de jure gentium, de quibus in tit. Inſt. *de Rerum diviſione & acquir. ear. dom.* velut qui feram alterius cicurem pro ſylveſtri ceperit: qui pecuniam ſecuritatis cauſa in terra defoſſam bona fide tanquam theſaurum apprehenderit, &c. Item qui rem ſuam ab alio præſcriptam caſu aliquo, & illius præſcriptionis ignarus rurſus receperit. Succeſſor quoque Prælatus res, & jura ab Anteceſſore relicta ex titulo *pro ſuo* præſcribere poteſt, *arg. l. fin. §. 1. ff. Pro ſuo*. Gloſſ. *in cap. de quarta. 4. Verb. ib. t.*

Similiter evenire poteſt, ut aliquis ex ſolo titulo *pro ſoluto* præſcribat, ſi v. g. debitor rem alienam perſolvat, & cauſam obligationis non exprimat, ſed ſimpliciter v. g. dicat, quia patri tuo hanc rem certa de cauſa debui; ideò tibi eandem exſolvo. Vid. Arnold. Rath. *d. tract. de Uſucap. c. 3. aſſert. 4. 5. & 9.*

Circa titulum, *pro hærede*, docet quoque Arnold. Rath. *d. c. 3. aſſert. 23. & ſeq.* quòd licet videatur aut inutilis, ſi defunctus in mala fide fuit, quæ & ipſa heredi nocet; vel ſuperfluus, ſi defunctus rem bona fide & titulo poſſedit, cùm ex hoc ipſo res præſcribatur, procedat tamen in dubio, ſi de mala fide defuncti non conſtet. Non verò admitti præſcriptionem ex hoc titulo *pro hærede*, ſi rem defuncto commodatam, aut apud eum depoſitam, hæres bona fide jure hæreditario tanquam propriam poſſederit, cum hæres in omne jus defuncti ſuccedens cenſeatur tenere rem eo modo, quo defunctus tenuit; *l. cum hæres. 11. ff. de Divers. temp. præſcr.* ſolo animo autem nullus poſſit ſibi cauſam poſſeſſionis mutare. *l. cum nemo. 5. C. de Acquir. poſſ.* niſi aliquo facto intervertat domino poſſeſſionem, ei repoſcenti rem denegando. Text. *in d. l. cum hæres. 11. & in §. ſed tamen 4. Inſtit. hoc tit.* 24

Cæterùm non tantùm Titulus, qui revera intervenit, parit uſucapionem, ſed etiam aliquando Titulus putativus, qui juſto errore putatur interveniſſe, quamvis non intervenerit: talis enim Titulus licet ex ſe, utpote nullus, nihil operari poſſit, quia tamen inducit juſtam cauſam credendi rem ſuam eſſe; ideò Titulum *pro ſuo*, aut *pro ſoluto* ſubſtituit. Juſtus autem error eſt, qui cauſatur ex facto alieno, ſcil. ex perſuaſione ejus, qui rem mihi tradidit v. g. ſervi, vel Procuratoris aſſerentis, ſe eam rem emiſſe. *l. quod vulgò. 11. ff. Pro emptore, l. fin. §. 1. ff. Pro ſuo. l. fin. ff. Pro legato.* Non obſtat, quòd error falſæ cauſæ uſucapionem non pariat, ut dicitur *in §. error. 11. Inſtit. hoc tit.* quia intelligitur de errore in facto proprio, adeoque injuſto, vel quando traditio non eſt ſecuta, cum non ſufficiat opinari, rem ad ſe pertinere, niſi traditio aliquem poſſeſſorem conſtituat. Harp. *in d. §. error. num. 8.* Quandonam autem & in quibus præſcriptionibus titulus requiratur, *§. ſeq.* explicabimus. 25

§. V.

De poſſeſſione legitimo tempore continuata.

S U M M A R I A.

26. *Poſſeſſio quid & quotuplex?*
27. *Quæ poſſeſſio requiratur?*
28. *Res mobiles quo tempore præſcribantur, & quid, ſi ſint Eccleſiaſticæ?*
29. *Res immobiles quo tempore præſcibantur?*
30. *Res immobiles Eccleſiæ quando præſcribantur, & an requiratur titulus?*
31. *Quid ſi res privati tranſeat ad Eccleſiam?*
32. *Eccleſia Romana gaudet centenaria præſcriptione.*
33. *Monaſteria quædam ſunt circa tempus præſcriptionis privilegiata.*
34. *Immemorialis præſcriptio quæ dicatur?*

Sub hac Rubrica 3. continentur, ſcil. poſſeſſio, tempus legitimum, & poſſeſſionis continuatio, de quibus breviter magis præcipua referemus.

De Poſſeſſione.

Poſſeſſio eſt *detentio rei vacuæ in commercio exiſtentis cum animo eam ſibi habendi*. Is ergo, qui rem detinet 26

Digitized by Google

net tanquam ſuam, vel jure aliquo utitur tanquam ſibi competente, poſſidere dicitur; circa jura tamen incorporalia, quæ ſub ſenſum corporeum non cadunt, ſed tantùm juris intellectum habent, *quaſi poſſeſſio* vocatur. Eſt autem poſſeſſio alia *naturalis*, alia *civilis*. *Naturalis* eſt ipſa actualis rei inſiſtentia, ſeu detentio. *Civilis* verò eſt ille animus rem poſſidendi tanquam ſuam. *l. quæcunque.* 13. *§. 1. ff. de Publ. in rem act. & l. ſi ſervus.* 22. *§. 1. ff. de Noxal. act.*

Porrò recepta eſt juris Regula, *ſine poſſeſſione non currere præſcriptione.* *c. 3. de R. I. in 6. l. ſine poſſeſſione.* 25. *ff. de Uſurp. & uſucap.*

27 Et quidem ad inchoandam præſcriptionem utraque poſſeſſio concurrere debet; ſed ad complendam etiam Civilis ſufficit, licet poſſeſſor naturali exciderit, vel eam ex cauſa abſentiæ reliquerit *l. 1. §. per ſervum*, 14. *l. 6. § 1. l. ſi id* 25. *§. 2. ff. de Acq. poſſ.* cenſetur tamen etiam amiſſa Civilis poſſeſſio, ſi naturali a tertio occupata prior poſſeſſor ſciens & potens præparatoria recuperationis non fecerit, aut vacuam reaſſumere neglexerit. Vid. Covar. in *Relect. c. poſſeſſor. § 9. num. 4. de R. I. in 6.* Arn. Rath. *in Tract. de Uſucap. c. 5. aſſert. 7. & 8.*

Neque opus eſt, ut res à præſcribente ſemper perſonaliter poſſideatur; quia poſſeſſio etiam per alium retinetur, qui principalis nomine rem habet, ut per Procuratorem, filium, ſervum, conductorem, uſufructuarium, &c. *l. 1. §. 5. cum ſeq. ff. de Acq. poſſ.* Plura de poſſeſſione ejusque acquiſitione, & amiſſione vid. per text. & Interp. in tit. *ff. & Cod. de Acquir. poſſeſſ.*

De Tempore legitimo.

TEmpus ad præſcriptionem requiſitum eſt varium pro diverſitate rerum & cauſarum.

Diſtinguendum imprimis inter res *mobiles* ac *immobiles*, atque inter poſſeſſorem cum titulo & ſine titulo.

28 *Res mobiles* cum titulo triennio præſcribuntur. *princip. Inſt. de Uſucap. l. un. C. de Uſucap. transf.* An etiam, ſi ad Eccleſiam ſpectent? Ita traditur *in auth. quas actiones C. de SS. Eccleſ.* & tradunt communiter DD. teſte Rath. *d. c. 5. aſſert.* 14. Laym. *in Theol. mor. lib. 3. tract. 1. cap. 8. nu.* 13. Interim Panor. & Hoſt. *in cap. 1. De in integr. reſt.* putant æquiùs eſſe, ut ſicut text. Jur. Can. inter res mobiles & immobiles non diſtinguit, *c. illud. 8. h. t.* ita nec nos diſtinguere debeamus *l. de pretio 8. ff. de Publ. in rem act.* non attendendo *d. auth. quas actiones*, cum ſit conſtitutio Civilis circa Eccleſias inefficax *c. Eccleſia. 10. de Conſt.* Quorum ſententia ſaltem circa mobilia pretioſa abſque ſolennitate alienari prohibita videtur valde probabilis; nam & præſcriptio alienationis ſpecies eſt. *l. alienationis. 28. ff. de V. S.* ergo ſicut in alienatione mobilia pretioſa comparantur immobilibus, ita etiam in præſcriptione. Addi etiam poteſt, quòd authenticæ in Cod. poſitæ tantùm probent, quantùm Novellis correſpondent, ex quibus deſumptæ ſunt, at verò *d. auth.* habet plura admixta, quàm *Nov.* 131. *c.* 6. unde deſumpta eſt, nec ibi Imper. circa triennii præſcriptionem aut mobilia pretioſa meminit.

Sine titulo res mobiles 30. ann. ſpatio præſcribi docet Vallenſ. *h. t. §. 6. n. 3.* Laym. *d. n.* 13.

29 Res *immobiles* (quibus accenſentur jura incorporalia) ſi ad privatum pertineant, cum titulo præſcribuntur 10. annis inter præſentes, & 20. inter abſentes, *t. t. Cod. de præſ. longi temp.* & hæc dicitur *longi temporis præſcriptio.* Dicuntur autem præſentes, qui in eadem Provincia habitant: abſentes, qui in diverſis, ſive deinde res in eadem Provincia ſita ſit, ſive alibi; quod ſi quis partim abſens fuerit, partim præſens, ſemper tempus abſentiæ duplicari debet. Ita ſi v. g. præſentia fuerit 8. ann. & abſentia 2. ad complendam præſcriptionem præter illos 8. adhuc 4. anni requirentur. *l. cum longi 12. §. ſancimus, & auth. quod ſi quis. Cod. de Præſcript. longi temp.*

Sine titulo res immobiles 30. annorum ſpatio præſcribuntur, nec adhibetur diſtinctio inter præſentes & abſentes, *l. 3. C. de Præſcript. 30. an.*

Et hæc circa res privatorum ita ſe habent. At ſi res 30 immobilis vel jus aliquod ad Eccleſiam pertineat, olim quidem 30. ann. ſpatium aliquando ſufficiebat, *per text. & gl. in cap. Sanctorum. 3. h. t.* hodie verò, 40. anni requiruntur. *cap. de quarta. 4. c. illud. 8. & paſſim. h. t. cap. 2. eod. in 6. Nov. 111. c. 1. auth. quas actiones. C. de SS. Eccleſ.* idemque locum habet in legatis aut donatis ad alias pias cauſas. *d. Nov. 111. c. 1. & Nov. 131. cap. 6.* Pan. *in c. 2. h. t. n.* 10.

Titulus tamen in hac præſcriptione non aliter requiritur, quàm ſi præſcribenti ſit *Ius commune contrarium, vel contra eum præſumptio habeatur*, ut dicitur *in d. cap. 1. h. tit. in 6.* Quæ verba non de quavis contrarietate vel præſumptione intelligit Covar. *Variar. Reſol. lib. 1. cap. 17. num.* 7. ſed de præſumptione cum forti reſiſtentia propter graves quaſdam inconvenientias ex contrario ſecuturas, veluti ſi intra alienam Parochiam præſcribantur decimæ, &c. ut dictum eſt *in Lib. 1. Tit. de Elect. §. 1. n.* 2. Et circa præſcriptionem rerum Eccleſiaſticarum malè alienatarum videantur tradita inferiùs in Tit. *de Rebus Eccleſ. non alien. num.* 22.

Sed quid, ſi res alicujus privati poſtmodum ad Eccleſiam ſpectare incipiat, & contra illum privatum jam 5. anni elapſi ſint, quantum adhuc tempus requiretur, ut hæc præſcriptio contra Eccleſiam compleatur? Videtur ſaltem ſpatium 35. ann. requiri, ut ita conjunctim cum illis 5. qui contra privatum lapſi ſunt, 40. fiant. Sed veriùs eſt tantùm 20. annos deſiderari, cùm media ſolùm præſcriptio abſit, & media jam contra privatum completa ſit Sylv. *V. Præſcrip. q.* 7. Molina *de I. & I. Tract. 2. d. p.* 72. 31

Contra Eccleſiam Romanam nonniſi centenaria præſcriptio admittitur. *c. ad audientiam. 13. cap. ſi diligenti. 17. in fine h. t. c. 2. Eod. in 6. d. auth. quas actiones.* Sed quid de Eccleſiis exemptis, & rebus earum? Diſtinguunt DD. an de Jure exemptionis agatur, vel de rebus ad Eccleſiam exemptam ſpectantibus, ita ut priore caſu tangente principaliter Jus Romanæ Eccleſiæ nonniſi centenaria præſcriptio admittatur arg. text *in c. cum dilecti. 4. de Confirm. utili; & d. c. ad audientiam.* Rath *d. Tract. de Uſucap. c. 5. aſſert.* 28. ChoKier *de Juriſd. Ord. in exempt. p. 1. q. 33. num. 5. & p. 3. q. 12. num. 4. & ſeqq.* poſteriore autem etiam quadragenaria ſufficiat. Rath. *d. l.* Covar. *in Relect. d. c. Poſſeſſor. p. 2. §. 2. num.* 6. 32

Refert etiam Rath. *d. c. 5. aſſert.* 35. Monaſteria quædam & Ordines ſpecialiter eſſe privilegiatos, ut majori, quàm 40. ann. præſcriptione gaudeant, & ita Monaſteriis Benedictinorum ab Eugenio IV. *ſexagenariam*, Ordinibus mendicantium, & Ordini Ciſtercienſium primùm in Hiſpania, & deinde per communicationem in ſuperiori Germania *centenariam* præſcriptionem à diverſis Pontificibus eſſe conceſſam. Adde etiam Molin. *d. diſp.* 72. Leſſ. *Lib. 2. de I. & I. cap. 4. dub. 8. num.* 25. 33

Immemorialis præſcriptio dicitur illa, quando poſſeſſio tamdiu duravit, ut initium ejus hominum memoriam exceſſerit *c. ſuper quibuſdam. 26. de V. S. l. 3. §. ductus aquæ. 4. ff. de Aq. quotidiana* Et tunc potiſſimùm requiritur, quando reſiſtentia Juris eſt contra præſcribentem, neque is titulum habet. *c. 1. h. t. in 6.* eſtque in Jure maximæ Authoritatis, & vim privilegii (in ſubjecto tamen capaci poſſeſſionis) habere aſſeritur, Gloſſ. *in d. c. ſuper quibuſdam.* neque comprehendi ſtatuto aut lege, generalibus tantùm verbis excludente præſcriptionem per clauſulam: *non obſtante præſcriptione &c.* Laym. *d. c. 8. n.* 15. Advertunt Practici eam probari per 34

teſtes,

teſtes, qui ſaltem per 40. annos teſtantur de viſu vel ſenſu proprio, & de cætero etiam à ſuis majoribus ſemper audierint rei ſtatum ſic fuiſſe. Cravetta *de Antiq. temp. p. 4. ſect. abſolutis differentiis*. Mynſ. *Cent.* 5. *obſ.* 30. de qua præſcriptione plura dicemus in tit. *de Decimis* §. 2.

Contra fiſcum aliquando locum habet præſcriptio longiſſimi temporis, ut in bonis ei incorporatis, §. *res fiſci*. 9. *ubi Gloſſ.* & DD. *Inſt. de Uſucap.* Aliquando quadriennis, ut in bonis ſine hærede legitimo vacantibus & fiſco denunciatis *l. 1. C. de Quadrien. præſcript.* Aliquando qoinquennii, ut in bonis ob delictum commiſſis, *l. 2. C. de Vectigal.* Barth. *in l. 2. C. de Apoſtatis*. Circa fiſcum tamen Eccleſiaſticum & bona propter crimen hæreſis confiſcanda vid. *cap. 2. h. t. in 6.*

Contra delicta regulariter præſcribitur 20. annis, non tantùm quoad accuſationem, ſed etiam ex communiori quoad inquiſitionem, teſte Claro *lib. 5. ſent. §. fin. quæſt.* 51. *num.* 2. Farin. *in Praxi Crim. de Inquiſit. lib.* 1. *tit.* 1. *quæſt.* 10. *num.* 3. imo contra adulterium & delicta carnis, niſi ſpecialiter excepta, quinquennio, *l. quinquennium*. 31. *ff. ad l. Iuliam de adult. l. adulter.* 5. *C. eod.* Rath. *d. cap.* 5. *aſſert.* 21. Laym. *d. cap.* 8. *num.* 56. *verſ. dico. VIII.*

De Continuatione Poſſeſſionis.

PRæter tempus legitimum requiritur inſuper, quòd poſſeſſio fuerit continua, id eſt, nunquam interrupta. Ubi ante omnia notandum differentiam inter *dormitionem & interruptionem* eſſe: ſi enim dormiat præſcriptio, tunc illud ſolùm tempus, quo dormivit, ſubducitur, & prius cum poſtremo conjungitur: ſi verò interrupatur, impoſterum de novo inchoanda erit.

Dormit autem præſcriptio tempore vacantis Eccleſiæ, quæ mortuo Prælato, vel eo in ſchiſma vel hæreſin lapſo cenſetur carere legitimo defenſore, *cap. de quarta* 4. *& cap. auditis*. 15. *h. t. cap.* 2. *& ult. Ne ſede vacante*. Item peſtis graſſantis tempore vel ſævientis belli, modo ex his cauſis homines latere & tribunalia clauſa eſſe ſoleant: quia generaliter non valenti agere non currit præſcriptio, *c. prima actione*. 13. *cauſ.* 16. *qu.* 3. *c. cum per bellicam*. 1. *cauſ.* 34. *q.* 1. Panorm. *in c. illud*. 8. *n.* 5. *& c. ex transmiſſa*. 10. *n.* 4. *h. t.*

Interrumpitur autem præſcriptio *naturaliter* aut *civiliter*. Naturaliter tunc, quoties unum ex ſubſtantialibus eiuſdem requiſitis ex poſtfacto & verè deficit, ſi ſcilicet ex poſt facto poſſeſſor, qui hactenus putavit ſe habere titulum, cognoſcat ſe eum minimè habere: vel aliunde in notitiam juris alieni perveniat: vel poſſeſſionem naturalem & civilem etiam per injuriam alterius amittat Civiliter verò tunc interrumpitur, cùm nullum quidem ejus requiſitum verè & à parte rei deficit, juris tamen ſubtilitate & fictione cenſetur deficere, idque ex communiori ſententia non tantùm per litis conteſtationem, ſed etiam per libelli oblationem & citationem *per textum in l. 2. & l. fin. Cod. de Annali exceptione* Rath. *d. cap.* 5. *aſſert.* 78. Extrajudicialis autem denuntiatio ordinariè præſcriptionem non interrumpit: quia hunc effectum à jure non habet, & non tenetur poſſeſſor alteri ſtatim credere, qui dicit rem ad ſe pertinere, niſi tam evidentia documenta exhibeat, ex quibus nemo vir prudens de jure ipſius dubitare poſſet, tunc enim induceret veram malam fidem, & non tantùm civiliter, ſed etiam naturaliter interrumperet præſcriptionem.

Porrò naturalis & civilis interruptio quantùm ad effectum duas notabiles habent differentias. *Prima* eſt, quòd naturalis interruptio ſe habeat reſpectu omnium adverſariorum, & abſolutè præſcriptionem interrumpat. Text. & Inter. *p. in l. naturaliter.* 5. *ff. de Uſurp. uſucap.* Civilis verò interruptio tantùm ſe habet reſpectu illius, qui litem movit. Unde ſi & is non fuerit verus dominus, & interim contra verum dominum tempus elapſum ſit, erit præſcriptio completa, quamvis ille, qui dominus non erat, circa eam rem litem inſtituerit. *l. 2. Cod. Quibus res judicata non noceat*.

Altera differentia eſt, quòd poſſeſſio & præſcriptio naturaliter interrupta de novo inchoanda ſit: è contra civiliter interrupta tunc demum interrupta maneat, ſi ſententia condemnatoria contra poſſeſſorem ſequatur, ſi verò poſſeſſor victoriam obtinuerit, vel per pactum aut tranſactionem à lite receſſum ſit, perinde tunc poſſeſſionis continuatio habetur, ac ſi lis mota nunquam fuiſſet. Rath. *dicto cap.* 5. *aſſert.* 80. *&* 81. Felin. *in cap. illud*. 8. *colum.* 6. *h. t.* Layman. *d. c.* 8. *num.* 19. Quod ſi actor ſponte litem intermiſerit, & inſtantia per lapſum triennii perempta ſit; interrumptionis civilis is erit effectus, quòd actio ad 40. annos perpetuetur, *l. fin. Cod. de Præſcript.* 30. *ann.*

Notandum tandem non requiri, ut una eademque perſona continuet poſſeſſionem, ſed jure ita conſtitutum eſſe, quòd poſſeſſio de perſona in perſonam continuari poſſit, à donatore in donatarium, à teſtatore in hæredem vel legatarium, à venditore in emptorem, aut ex alio juſto titulo ſucceſſorem. Idque intelligitur non tantùm de primo ſucceſſore, ſed etiam de remotioribus, ut etiam in 3. 4. & 5. poſſeſſio continuetur, modò apud nullum medium interrupta fuerit. *l. pen. §. 1. ff. de Diverſ. temp. præſcript.* Demùm adnotandum, quòd probatis extremis poſſeſſionis ſcil. initio ejus & tempore litis, vel præſcriptionis finitæ præſumi mediam, ſive medii temporis poſſeſſionem, niſi adverſarius contrarium oſtendat, doceat Covar *d. c. poſſeſſor. p. 2. §. 1. num. 1. de R. I. in 6.* Rath. *ad cap. 5. aſſert.* 57. apud quem hæc materia prolixiùs videatur.

TITULUS XXVII.

De Sententia & re judicata.

SUMMARIA.

1. *Quomodò fiat concluſio in cauſa?*
2. *Si altera pars cauſa concludere nolit præfixo à Iudice termino, eoque elapſo cauſa pro concluſa habetur.*

POſt probationes & exceptiones abſolutas, demum
ad ſententiam & terminationem litis devenitur:
ita tamen, ſi priùs à partibus in cauſa concluſum fue-
rit. Porro hæc *concluſio in cauſa* tam *oretenus*, quàm ſcri- 1
pto fieri poteſt: nec enim alia ſolemnitas requiritur,
quàm ut mens concludere, & ulteriori probationi re-
nuntiare volentis, verbis, literis, aut quocunque
modo declaretur. Unde non tantùm expreſsè, ſed
etiam tacitè in cauſa concludi poteſt, ſi nimirùm par-
tes nulla facta formali renunciatione ſimpliciter à pro-
bationibus deſiſtant, & à Judice ſententiam poſtu-
lent.

Vulgatis concludendi formula eſt, quòd partes in ultima ſua ſcriptura adjungant, quòd hic: *in cauſa concludere* & ſe ad ſententiam ſubmittere velint. Deinde etiam *concluſio in cauſa* poteſt fieri *purè* & *ſub conditione*. Sub *conditione* tunc concluditur, ſi is, qui prior conclu-

concludit, adiiciat hanc proteſtationem: quòd *non aliter* concludere intendat, quàm ſi etiam adverſarius concluſerit, & in ſua ſcriptura nihil novi poſuerit; item aliquando concluſioni adiicitur conditio, niſi *novæ*
2 *probationes* vel *nova inſtrumenta* reperta fuerint. Sed quid ſi una pars in cauſa concluſerit, & altera concludere nolit? ℞. Judicem debere certum terminum præfigere, intra quem pars altera concludat, & niſi concluſerit, tunc cauſa pro concluſa habebitur Prædictus autem terminus licet olim fuerit determinatus, ut eſſet unius vel alterius menſis (tamen hodie ſicut omnes aliæ *dilationes*) eſt arbitrarius. Speculator *in tit. de renunt. & concluſ. num.* 1. Plura de hac concluſione in cauſa eiusque effectu videantur tradita à me ſuperiùs in *tit. de Fide inſtrum.* §. 3

---

§. I.

De Sententia eiuſque requiſitis.

3. *Sententia eſt alia definitiva, alia eſt interlocutoria, & earum differentia.*
4. *Quare ſententiam interlocutoriam judex revocare poſſit, non autem definitivam?*
5. *Sententia definitiva, ſi ipſo jure nulla ſit, aut ex falſis inſtrumentis, aut corruptis teſtibus lata ſit, ab eodem Iudice retractari poteſt.*
6. *Quæ ſolemnitates ad ſententiam de Iure requirantur?*
7. *Sententia debet eſſe conformis libello: niſi ubi cauſa & res aliud exigit.*
8. *Sententia non debet eſſe incerta.*
9. *In condemnatione ad fructus vel expenſas non requiritur expreſſio quantitatis.*
10. *Sententia non debet eſſe conditionata: & quid circa hoc in praxi ſervetur?*
11. *In ſententia Iudex debet habere rationem fructuum & expenſarum.*
12. *Quid ſi fructus petiti non ſint, diſtinguitur inter perceptos ante judicium, & inter perceptos durante judicio.*
13. *In expenſas temerè litigantem judex condemnare debet, etſi id petitum non ſit.*
14. *Sententia non tantùm juri communi, ſed etiam particularibus ſtatutis vel conſuetudinibus debet eſſe conformis.*
15. *Sententia dupliciter poteſt eſſe contra jus: conſtitutionis ſcilicet, vel litigantis.*
16. *Sententia contra ius conſtitutionis lata eſt nulla, niſi jus ſit obſcurum, vel Bulla extravagans.*
17. *Quid de ſtylo Curiæ Romanæ ſervetur circa ſententias contra Bullam extravag. latas.*
18. *Si verba legis patiantur, æquitas potiùs, quàm ſtrictum jus eſt ſequendum à iudice.*
19. *Iudex in iudicando non debet à communi opinione recedere.*
50. *Iudex debet iudicare ſecundùm allegata & probata, non ſecundùm privatam ſcientiam.*
21. *Quid agendum iudici, ſi ſibi aliud privatim conſtet, quàm in iudicio appareat.*

3 SEntentia eſt duplex, una, quæ dicitur *definitiva*, & altera, quæ dicitur *interlocutoria*. *Definitiva* eſt illa, qua judex cauſam principalem definit, & toti controverſiæ finem imponit. *Interlocutoria* verò, quæ inter principium & finem cauſæ non ſuper quæſtione principali, ſed tantùm ſuper aliquo incidenti, vel emergenti profertur, e.g. ſi iudex alterutri onus probandi imponat, procuratorem non eſſe idoneum pronuntiet, & Differunt hæ duæ ſententiæ inter ſe potiſſimum in quatuor.

I. Quòd *definitiva* cauſam terminet, non verò *in-* 4
terlocutoria. II. Quòd *interlocutoriam* judex revocare poſſit, non verò *definitivam*. Declarare tamen poteſt *definitivam*, & ſaltem eodem die ſupplere, ſi aliqua omiſit, quæ in conſequentiam rei & condemnationis principalis veniunt, e.g. ſi omiſerit imponere reſtitutionem fructuum, vel expenſarum. *L. Paulus*. 42. *ff. de Re iud.* Ratio huius differentiæ eſt, quòd per *definitivam* judex ſit functus ſuo officio, & in cauſa principali deſinat eſſe iudex, non verò per *interlocutoriam*. *L. iu-*
dex. 55. *ff. de Re iud.* Sed hæc procedunt, ſi iudex *ſen-* 5
tentiam tulerit, quæ ipſo iure teneat, licet interim fortè iniqua ſit.

Quod ſi autem *ſententia* ipſo iure *nulla* ſit (quod in ſequentibus magis explicabitur) poterit eam iudex revocare, & corrigere, quia *nullam ſententiam* proferendo, nec dum eſt functus ſuo officio, *l. 4. Cod. de Accuſat. l. ſi ut proponis. 5. Cod. Quomodo & quando iud.* Idem etiam eſt, ſi ſententia ſit lata ex falſis inſtrumentis, aut propter corruptos teſtes, ut comperta veritate revocari poſſit Gloſſ. *in l. quia arbiter*. 20. *ff. de Receptis qui arbitrium* per text. *in l. divus. 33. ff. de Re iud.* III. differunt quòd *ſententia interlocutoria* poſſit ferri *ſub conditione*, non autem *definitiva*. IV. denique quòd à *definitiva* regulariter detur appellatio; non autem ab *interlocutoria*, niſi habeat *vim definitivæ*, aut contineat damnum irreparabile. Sed de his poſterioribus differentiis paulò *infra & tit. ſeq.* plura dicenda.

Requiſita *ſententiæ* alia ſunt, quæ ſolemnitatem iudi-
cialem reſpiciunt, alia, quæ ipſam ordinatam cauſæ de- 6
ciſionem. Prioris generis ſunt, quòd ſententia debeat in ſcriptis concipi, & per ipſum iudicem recitari. *L. 11. Cod. de Sententiis ex periculo recitandis.* (Excepto Epiſcopo & perſonis illuſtribus, quibus conceditur, quòd per alium recitare poſſint ſententiam, *c. fin. h. tit. in 6.*) quòd à iudice pro tribunali ſedente & non ſtante. *d. c. fin.* quòd de die & non de nocte. *c. conſuluit.* 24. *de Officio delegati*. quòd in ordinario loco iudicii. *l. 5. C. Quomodo & quando iudex*. quòd die non feriato. *tot. tit. de Feriis*. denique quòd partibus citatis, niſi contumaciter ſe abſentarent. *l. 7. Cod. Quomodo & quando iudex*. Verùm licet hæc ſolemnia ita de iure requirantur, ut iis non obſervatis *ſententia* reddatur ipſo iure nulla, prout ex locis allegatis legenti patebit. Nihilominus hodie magis ad ſingulorum tribunalium & locorum ſtylum & rationabiles conſuetudines attendendum erit.

Poſterioris generis requiſita, quæ ſcilicet ipſam 7
ordinatam cauſæ deciſionem reſpiciunt, ſunt I. Quòd ſententia debeat eſſe *libello conformis*: Unde Imperator *in l. fin. Cod. de Fideicommiſſariis libertat.* Judicem ſtultum appellat, qui cùm res in libello petitur, & præſtari poteſt, reum in æſtimationem condemnat. Interim nihil obſtat, quin iudex aliquando minùs vel plùs in ſententia determinare poſſit, quàm in libello petitum ſit, quoties id neceſſitas exigit, vel æquitas ſuadet. Ita licet res ipſa petita ſit, ſi tamen illa culpa vel dolo adverſarii perierit, poterit iubere æſtimationem præſtari. Ita ſi intentans ſolum poſſeſſorium etiam per decurſum de proprietate docet, poterit eum iudex non tantùm poſſeſſorem, ſed etiam dominum pronuntiare. *cap. cùm Eccleſia*. 3. *& cap. cum ſuper*. 4. *de Cauſa poſſeſſion. & proprietat.* Ita, ut plura ſpecialia omittam, in cauſis matrimonialibus & cæteris omnibus, in quibus animæ periculum verſatur, debet iudex pronuntiare, prout iure cautum eſt, quidquid actor in libello petierit.

II. Requiritur ad *ſententiam*, ut non ſit *incerta*, 8
ſed

Digitized by Google

ſed per eam res vel quantitas determinetur, neque enim ſuſficit dicere: *ſolve, quod debes*. ſed ipſa res debita ſimul exprimenda eſt. *§. curare. 32. Inſtit. de Action. toto tit. Cod. de Sentent. quæ ſine certa quantit. profertur*. Attamen non requiritur, ut determinatio rei, vel quantitatis ſit ſpecifica, ſed ſatis eſt, ſi ſit relativa ad aliud, ex quo ejus certitudo haberi poteſt: veluti ſi judex jubet ſummam ab actore petitam vel legata in teſtamento relicta ex-
10 ſolvi. Item in condemnatione ſructuum & expenſarum receptum eſt, ut judex generaliter tantùm reum vel ad *fructus*, vel *expenſas* reſtituendas condemnet, quia ab actore tantùm in genere petuntur, & deinde primùm in executione ſpecificatio & taxatio ſit.

III. *Sententia* non debet ferri *ſub conditione*. E. g. condemno te, ſi actor probarit, ſed debet continere puram abſolutionem vel condemnationem. *l. 1. §. biduum. ff. Quando appellandum ſit*. Quid ergo dicendum de illa forma ſententiæ, quæ in multorum locorum tribunalibus uſitata eſt, ut reus abſolvatur à petitione actoris addita clauſula his vel ſimilibus verbis concepta: *niſi poſſit actor intentionem ſuam meliùs, quàm in actibus præcedentibus factum eſt probare, idque niſi intra unum vel alterum menſem præſtiterit, fiet tunc quod juris eſt &c.* ℞. Non poſſe negari, quin hæc *ſententia* ſit conditionata. Præterea dicendum erit eam robur & firmitatem accipere ex locorum conſuetudine, quæ conſuetudo vel exinde non videtur eſſe irrationabilis, quòd frequenter liberet partes ab onere appellationis, quando poſt talem *ſententiam* novas probationes & exceptiones repertas coram eodem judice primæ inſtantiæ proponere poſſunt, ubi aliàs ſuperiorem de rigore juris cum magno incommodo adire deberent juxta *l. 1. Cod. Sententiam reſcindi non poſſe*.

11 IV. In proferenda *ſententia* judex etiam rationem habere debet *fructuum & expenſarum*, *toto tit. Cod. de Fructibus & litium expenſis*. Sed quid ſi judex in libello requiſitus non ſit, an nihilominus
12 *fructuum & expenſarum* rationem habere tenebitur? ex ea dubitandi ratione, quòd judex non teneatur alicui ſuum officium impertiri, niſi imploratus. Quantum ad *fructus* diſtinguendum eſt inter illos *fructus*, qui percepti ſunt poſt judicium inchoatum, & illos, qui ante judicium. In prioribus judex debet pronuntiare, licet eo nomine imploratus non ſit, quia etiam illi cum re principali, à qua ampliùs poſt litem conteſtatam ſeparari non potuerunt, in judicium deducti videntur. *l. ædiles. 25. §. item ſciendum. 8. ff. de Ædilitio edicto. §. illud. 40. in princip. ff. de Heredit. petit.* *Fructus* autem ante litem perceptos poteſt quidem judex in ſententia attendere, Mynſing. *Cent. 4. obſerv. 55.* ſed ut id faciat, non tenetur (niſi per *ſalutarem clauſulam* officium judicis ſuper his imploratum ſit, de qua clauſula ſuperiùs in tit. *de Libelli oblatione* dictum) ſibi enim imputet actor, quòd in libello *fructus* non poſtulaverit. *d. §. Item ſciendum*. Ad expenſas quod
13 attinet, communiter ſentiunt DD. & in praxi receptum eſſe teſtatur Mynſing. *d. loco* Sixting. *Obſerv. 133. num. 3.* quòd judex temerè litigantem etiam non imploratus ex officio ad eas reſtituendas condemnare poſſit. *Temerè litigantem*, dico: nam ex recepta ſententia illa Juris regula, quòd victus victori in expenſas litis condemnandus ſit, non procedit, ſi aliquis probabilem litigandi cauſam habuerit, tunc enim expenſæ compenſantur & mutuò tolluntur. *Novel. 82. c. 10. l. qui ſolidum. 78. §. etiam. ff. de Legat. 2.* Cæterùm ſi alteruter litigantium in *expenſas* condemnatus ſit, victor poſt *ſententiam* debet eaſdem deſcriptas judici exhibere & adverſario poſtulante liquidare, quas deinde judex taxare ſolet, & tantùm neceſſarias adjudicare, non verò immodicas, aut voluptarias, de quibus videatur And. Gail. *Lib. 1. obſer. 151.*

V. demum requiritur, ut *ſententia* ſit *juri con-* 14
formis: id eſt, non tantùm juri communi, ſed etiam particularibus locorum ſtatutis & conſuetudinibus: nam Imperator *in princip. Inſtitut. de Officio iudicis* ait, ad officium judicis pertinere, ne aliter judicare præſumat, quàm *legibus & inſtitutionibus*, vel etiam *moribus* receptū
eſt. Eſt autem hìc advertendum, quòd *ſententia* dupliciter dicitur eſſe *contra Ius*, nimirùm vel contra *ius conſtitutionis*, vel contra *ius litigātis*. Contra *ius conſtitutionis* tunc eſſe dicitur, quando judex non tantùm reum ſeu partem, ſed quaſi *legem ipſam* condemnat, aliter ſcilicet judicando quàm lege definitum, vel moribus receptum eſt. Contra *Ius litigantis* verò tunc, quando judex malè negat per ſententiam, quòd litigans ſuum jus ſatis probarit aut deduxerit, e. g. Aliquis petit hereditatem ex teſtamento; adverſarius opponit, quòd teſtator non fuerit 14. annorum, & conſequenter non habuerit jus teſtandi; ſi jam judex pronuntiet, impuberem poſſe teſtari, hæc ſententia erit contra *ius conſtitutionis*: ſi verò pronuntiet teſtatorem fuiſſe puberem, ſeu 14. annorum, idque ex ſuppoſito falſum ſit, dicetur hæc ſententia eſſe
contra *Ius litigantis* vel litigatoris. Porro in effectu hoc 16
intereſt, quòd ſententia contra jus conſtitutionis lata ſit *ipſo iure nulla* & poſſit uſque ad 30. annos etiam ſine appellatione impugnari: ſententia verò contra *jus litigatoris* dicatur tantùm iniqua & ipſo jure ſuſtineatur, ac niſi condemnatus intra 10 dies appellet, tranſitura eſt *in rem judicatam*. *l. 1. §. 2. ff. Quæ ſententiæ ſine appellatione reſcindantur*.

Ulteriùs circa hoc ultimum requiſitum nota. I. Quòd *ſententia* contra legem obſcuram lata non ſit ipſo jure *nulla*, ſicut nec tunc, ſi ſit lata contra legem aut Bullam *extravagantem* & corpori juris non inſertam, de qua dubium eſt, an uſu recepta ſit. Barth. *in l. cum prolatis. 32. ff. de Re iud. num. 1.* Quòd autem *ſententia* con-
tra Bullam *extravagantem* etiam Romę tantùm promul- 17
gatam habeatur de ſtylo Curiæ Romanæ pro nulla, ſi res per appellationem eò devolvatur, teſtatur Chokier *de Iuriſdictione ordinar. in exempt. part. 1. quæſt. 50. à num. 5.*

Nota II. Quòd ſi verba legis ſint valde generalia, 18
ita ut ſalva ratione recti ſermonis poſſint recipere interpretationem ex bono & æquo, tunc judex debebit ęquitatem rigori juris præferre *l. placuit. 8. Cod. de Iudic.* ſi verò fuerint verba omninò clara, ſecundùm ea judicandum erit, quamvis videantur rigoroſa, niſi conſuetudo in contrarium ſit. *c. 3. diſt. 4. l. proſpexit. 12. §. 1. ff. Qui & à quibus manumiſſi &c.* Videatur Fach. *1. controverſ. c. 3.*

Nota III. Quòd judex in judicando non debeat di-
ſcedere ab opinione communi, quæ ſcilicet à pluribus, 19
gravibus, & eruditis viris tenetur, quia communiter etiam pars major meliùs inveſtigat veritatem, & rarò ille ſolus ſapit, cui omnes alii deſipiunt. arg. text. *in c. novimus. de Verbor. ſignificat. & l. 1. §. ſane crebrior. ff. de Officio Quæſtoris* Si tamen communis opinio etiam evidenter eſſet erronea & claris argumentis convincibilis, rectè ab ea judex recederet, per text. *in c. 4. de Feriis, & l. 1. §. ſed neque 6. Cod. de Veteri iure enucleando* ubi dicit Imperator, *non ex multitudine Authorem, ſed quod melius eſt, judicandum eſſe*. Quid autem ſi neſciatur, quænam ſit communior opinio, & plurimi pro utraque parte reperiantur? ℞. Tali caſu, eam ſententiam judicem amplecti poſſe, quæ ſibi videbitur probabilior. Videatur Sylv. V. *Opinio*, & Panorm. *in c. 1. de Conſtit. num. 15.*

Nota IV. Si judex habeat privatam & extrajudi- 20
cialem ſcientiam ejus rei, quæ controvertitur, non

poſſe

Digitized by Google

poſſe eum ut judicem ſecundùm ſuam ſcientiam privatam pronuntiare, ex communi DD. ſententia, ſi ex adverſo aliæ & in foro externo ſufficientes probationes allatæ ſint: tum quòd judex debeat judicare ſecundùm *allegata & probata*. *c. judicet*. 4. *cauſa*. 3. *quæſt*. 7. *l. illicitas 6. §. veritas ff. de Officio Præſidis*. tum quòd interſit Reipublicæ, ne judices corrupti ſæpiùs dicere poſſint, ſe ex privata ſcientia judicare.

21 Debet tamen judex omni modo adlaborare, ut veritatem publicè notificet, nimirùm ut partes faciat in arbitros compromittere, vel ſi delegatus ſit, delegationem ſuperiori renuntiet, & ipſe perſonam teſtis agat, per text. notabilem *in c. dilecto* 40. *de Teſtibus*. nunquam enim, vel pene nunquam continget, ut nullæ prorſus ſint conjecturæ pro ipſo reo, quæ una cum atteſtatione judicis non faciant plenam probationem, vel ſaltem locum juramento *ſuppletorio*, vel quòd falſitas teſtium, & calumnia actoris per ſcientiam certam judicis detegi non poſſit: in cauſa autem criminali, ubi per arbitros decidi non poteſt, cauſa ad Principem referenda erit, & ab illo vel delegatio vel deciſio petenda, judice perſonam teſtis interim ſubeunte. Plura hac de re videantur apud Laym. *Lib* 7. *tract*. 6. *cap*. 2. *nu*. 8. Covar. *Lib*. 1. *Variarum reſolut. c*. 1.

§. II.

De Re judicata, & Executione ſententiæ.

22. *Sententia, à qua non eſt appellatum, poſt decem dies tranſit in rem judicatam.*
23. *Enumerantur caſus, in quibus ſententia non tranſit in rem iudicatam, ſpecialiter in cauſa matrimonii, & criminalis* ut n. 24. & 25.
26. *In ſententia civili non eſt conſultum cauſam exprimere, ne exponatur periculo nullitatis.*
27. *In actione reali poſtquam ſententia tranſit in rem iudicatam, ſtatim fit executio: ſecus in perſonali.*
28. *Quis modus in executione ſit ſervandus, quando actione perſonali actum eſt.*
29. *Quando bona in quibus fieri debet executio, ſub alterius iuriſdictione ſita ſunt, in auxilium vocari & ſuccurrere debet Iudex territorii.*
30. *Ab Eccleſiaſtico Iudice, quando ipſe ad exequendum non ſufficit, fit invocatio brachiis ſæcularis; & compelli poteſt iſte Iudex etiam per cenſuras.*
31. *Si ſententia ſit manifeſtè nulla, aut pendeat appellatio, non tenetur parere Iudex pro executione invocatus.*
32. *Quomodo differat accommodatio familiæ à præſtatione brachii.*
33. *Executor non poteſt cognoſcere de meritis cauſæ.*

22 SEntentia, à qua per condemnatum non appellatur, poſt decem dies tranſit in *rem iudicatam*, & impoſterum habet pro ſe præſumptionem *iuris & de iure*, contra quam alia probatio non admittitur, quòd ſit ju- 23 ſta, parſque condemnata in eam conſenſerit, & jure executioni mandari debeat. *c. ſuborta*. 21. *h. t.* & *l. poſt rem*. 56. *ff. de Re iud.* Sunt tamen aliqui caſus, & cauſæ, in quibus *ſententia* in *rem iudicatam* non tranſit: ut I. Si fuerit lata contra jus conſtitutionis, & ita ipſo jure *nulla*. II. In *cauſa matrimoniali*, in qua licet propter al- 24 legatam conſanguinitatem, impotentiam, vel aliud impedimentum iudex pronuntiarit, matrimonium contractum non valere, & ſeparandum eſſe, nihilominus ſi ex poſtfacto quandocunque conſtiterit nullum ſubfuiſſe impedimentum, matrimonium reintegrari debet; quia illa præſumptio *iuris & de iure* in materia ſacramentali debet cedere veritati: matrimonium enim legitimè contractum per ſententiam nulla ratione diſſolvi poteſt. Neque hìc poteſt aliquid operari conſenſus partium ex non appellatione præſumptus, cum non ſit in ipſarum partium poteſtate matrimonium diſſolvere, ſicut tamen in aliis cauſis quilibet poteſt cedere iuri ſuo. *c. lator*. 7. *& c. conſanguinei*. 11. *h. t.* III. In cauſis criminalibus quandocunque poteſt rei innocentia demonſtrari. *l. unius*. 18. *§. penult. ff. de Quæſtionibus*. IV. 25 Sententiæ pretio emptæ, ſeu à iudice corrupto latæ in *rem iudicatam* non tranſeunt. *l. venales*. 7. *Cod. Quando provocare non eſt neceſſe*. V. Nec *ſententia* lata ex iuramento ſuppletorio, text. & DD. *in l. admonendi* 31. *ff. de Iureiurando*. VI. Idem eſt de *ſententia*, lata ex falſis inſtrumentis vel teſtibus *toto tit. Cod. ſi ex falſis inſtrumentis iudicatum ſit & c. ſicut 9. de Teſtibus*. VII. Denique ſi iudex ex errore aut falſa cauſa, vel præſumptione proceſſerit, eumque errorem, vel præſumptionem in *ſententia* expreſſerit, talis *ſententia* non tranſit *in rem iudicatam*, ſed ſemper detecta veritate revocari poteſt, per text. & quæ ibi notant Interpretes *in l*. 1. *§*. 1. *ff. Quæ ſententiæ ſine appellatione reſcindantur*. Unde non eſt 26 conſultum cauſam, quæ iudicem movit, in *ſententia* exprimere (exceptis cauſis criminalibus, in quibus requiritur cauſæ expreſſio) partim ne iudex *ſententiam* ſuam periculo nullitatis exponat, ſi cauſa falſa eſſe probetur; partim etiam ne condemnatus ad appellandum incitetur, ſi intelligat cauſam *ſententiæ*, eamque non ſatis firmam exiſtimet.

Poſtquam igitur *ſententia* in *rem iudicatam* tranſiit, iudex invocatur, ut eam exequatur, & condemnato ſatisfactionem iniungat. In primis autem diſtinguen- 27 dum eſt inter actionem realem & perſonalem; nam in actione reali ſtatim debet fieri reſtitutio, quia quam primùm definitur, rem non eſſe poſſeſſoris, utique eam ulteriùs in vito domino retinere non poteſt; & ſi reſtituere nolit, reali executioni locus fiet, & manus militaris adhibebitur, *l. qui reſtituere*. 68. *ff. de Rei vindicat.* In actione verò perſonali datur condemnato ad ſolvendum de iure ſpatium *quatuor menſium*, quia is, qui certam quantitatem præſtare cogitur, non ſemper habet parata media ſolvendi. *l*. 2. & 3. *C. de Uſuris rei iudicatæ*. ſed tamen iſte terminus per iudicem ex cauſa coarctari vel prolongari poterit, ſicut generaliter ſuperiùs in *Tit. de Dilationibus*. diximus.

28 Cæterùm ſi reus vel in ſatisfaciendo contumax ſit, vel paratam pecuniam non habeat, modus executionis hic eſt obſervandus, ut quantum fieri poteſt cum minimo damno condemnati procedatur. Nam primò bona mobilia pignori capienda & diſtrahenda, vel ſi emptor non inveniatur, ipſi creditori pro rata ſui debiti adjudicanda ſunt. Deinde ſi hæc non ſufficiant, etiam ad immobilia & tandem ad incorporalia, ſcilicet iura & nomina perveniendum eſt, *l. à Divo Pio*. 15. *§*. 2. *ff. de Re iud.* Singulariter autem prohibetur executio fieri (niſi in defectu omnis alterius medii) in ſtipendia, arma & equos militum. *l. ſtipendia*. 4. *C. de Executione rei iudicatæ*. Item in boves aratorios, aratra & alia inſtrumenta ad agriculturam neceſſaria. *l. executores*. 7. *Cod. Quæ res pign. obligari poſſ.* quod DD. etiam ad libros ſtudioſorum extendunt.

29 Quòd ſi bona condemnati, in quibus executio facienda eſt, in alterius territorio, vel ſub alterius iuriſdictione exiſtant, is per literas requirendus erit à iudice ſententiam ferente, ut eandem ſententiam in ſuo territorio exequatur; & recuſare non poterit, niſi velit à parte læſa ad intereſſe conveniri. Barth. *in d. l. à divo Pio* 15. *§. ſententiam*. *n*. 3. Prout etiam eo caſu, quando iudex eccleſiaſticus non habet milites vel miniſtros, per

Digitized by Google

per quos ſententiam exequatur, vel aliàs ab executione impeditur, neque gladio ſuo ſpirituali aliquid proficit, poteſt implorare officium judicis ſæcularis, qui ei ſimiliter manum porrigere, eiuſque ſententiam exequi debet, quæ imploratio alſo nomine *invocatio braebii ſæcularis* appellatur, atque ad eius præſtationem judex ſæcularis etiam per cenſuras cogi poteſt. *c. 1. de Officio ordinarii. l. Epiſcopale. 8. Cod. de Epiſcopali audientia.* Econtra quoqne judex Laicus auxilinm judicis eccleſiaſtici, videlicet eius cenſuras, implorare poteſt, quandu fortè propter potentiam rei non habet efficacem executionem. Panorm. Innoc. Huſt. *in d. c. 1. de Officio*
31 *ordinarii*. Sed quid ſi ſententia ipſo jure ſit nulla, vel petatur auxilium, & executio pendente appellatione, nunquid judex ſæcularis parere tenebitur? Negativam cum communi renet Gail. *Lib. 1. obſ. 115. num.* 4. & Riceius *in Praxi invocationis ſæcularis. deciſ.* 324. dummodò ſententia ſit evidenter nulla, vel per appellationem ſuſpenſa: quia quod eſt nullum, nullam meretur executionem. *l. 4. condemnatum. 6. ff. de Re Iud.* in dubio autem pro ſententia præſumendum & parendum eſt.
32 Advertit quoque Rice. *deciſ.* 329. minùs eſſe accommodationem, quàm præſtationem brachii, & propterea ſi tantùm petatur accommodatio familiæ (quæ in lictoribus aut militibus conſiſtit) non poſſe judicem prætendere excuſationem aliquam, ex ea differentiæ ratione, quòd in accommodatione familiæ judex, qui eam ſibi accommodari petit, ſententiam exequatur, in præſtatione verò brachii alter, qui imploratur, exequi debeat. Plura de executione ſententiæ videantur apud
33 Gail. *d. loco obſerv.* 113. ubi *num.* 8. docet, quòd quamvis nudus executor non habeat juriſdictionem circa cauſam, quam exequitur, ſed ſimpliciter eam exequi debeat, *l. ſi ut proponis 6. & l. executorem. 8. Cod. de Executione rei iudicat.* nihilominùs præter exceptionem nullitatis (de qua paulò antè dictum eſt) etiam exceptiones, quæ non reſpiciunt merita cauſæ, ſed ipſam tantummodo executionem, uti ſunt exceptio *competentiæ*, in quantum quis facere poteſt, *compenſationis*, & ſimiles poſſit cognoſcere & definire.

TITULUS XXVIII.

De appellationibus, recuſationibus, & relationibus.

SUMMARIA.

1. *Aliud eſt appellare, aliud ſententiam nullam dicere.*
2. *Quæ ſententia ſit nulla?*
3. *De nullitate tam coram eodem Iudice, quàm ſuperiore agi poteſt.*
4. *Delegatus judex ſententiam ſuam nullam reformare non poteſt.*
5. *Nullitas poteſt apud ſuperiorem intentari vel principaliter, vel incidenter: & quid differant?*
6. *Nullitas quomodo cum appellatione cumuletur: & quis effectus?*
7. *De nullitate ad 30. annos agi poteſt.*
8. *Si de nullitate conſtet, aut in continenti probari poſſit, ſuſpenditur executio, alias non.*

Dictum eſt hactenus, qualiter in prima inſtantia lites deducantur, ac definiantur. Quia verò partes in prima inſtantia nonnnnquam per ſententias judicum ſe gravatas conqueruntur, ideo jura noſtra dederunt ſecundam inſtantiam, id eſt, remedium appellationis ad judicem ſuperiurem, per quem iniquitas prioris ſententiæ corrigatur ac reformetur. Eſt autem
prænotandum aliud eſſe appellare, & aliud ſenrentiam 1
nullam dicere, ut priori *tit.* §. 1. *requiſito* 5. inſinuavi. Quare ſit.

§. I.

De Nullitate Sententiæ.

Sententia dicitur nulla in primis, quando non ha- 2
buit illa requiſita, quæ *in Tit. præced. in* §. 1. recenſuimus. Deinde ſi ſit lata *ab incompetente iudice*; ſi poſt *lapſum inſtantiæ*; ſi poſt *recuſationem iudicis ſuſpecti*; ſi ſi ad inſtantiam *falſi procuratoris*; contra *reum indefenſum*; ſi lata poſt *terminum* delegationi præfixum; ſi contra priorem *ſententiam*, quæ tranſivit *in rem iudicatam*. De quibus cauſis nullitatis fuſiùs
videatur Ferar. *in Forma ſententiæ definit. n. 7. & ſeq.* De 3
nullitate opponi poteſt, vel coram eodem Judice, qui ſententiam tulit. *l. 1. §. 1. ff. Quæ ſentent. ſine appellatione reſcindantur.* vel coram judice ſuperiore ſeu *appellationis*, qui tunc potiſſimùm adiri ſolet, quando nullitas pro venit non ex errore, ſed ex malitia inferioris judicis; quia tunc erit non facilè reformaturus ſuam malitiam, & aliàs gravatus ad gravantem iudicem remitti non debet. *l. eos. 6. Cod. de Appellationibus.*

In delegato judice hoc eſt ſpeciale, quòd is ſen- 4
tentiam ſuam nulliter prolatam reformare non poſſit, ſed delegans adeundus ſit, quia delegatus, poſtquam pronunciavit ſive benè ſive malè, functus eſt officio, & eius juriſdictio finita eſt, *c. in literis 13. & c. quærenti 26.* ubi Panorm. *de Officio delegati.*

Ex cauſa nullitatis aliquando *principaliter* ad ſupe- 5
riorem recurritur, aliquando *incidenter*. *Principaliter* tunc, ſi provocans dicat ſententiam vel actum eſſe nullum, eiuſque reſciſſionem petat abſque eo, quòd de *appellatione* mentionem faciat: *incidenter* verò, ſi principaliter appelletur, eiuſque petitio non tam ſententiam, quàm merita cauſæ reſpiciat, petendo ſcilicet cauſam per ſuperiorem judicem meliùs cognnſci & examinari: nam appellatio partis ſemper incidenter cauſam nullitatis involvit, quamvis mentio nullitatis expreſsè non fiat, ita ut judex eam ex officio attendere debeat, teſte Mynſing. *Cent. 1. obſerv.* 20. Sed quid intereſt, an nullitas *principaliter* vel *incidenter* tantùm in judicium deducatur? ℞. Potiſſimum *intereſſe* in eo verſari, quòd ſi nullitas *principaliter* in judicium deducta ſit, in eiusque probatione actor ſuccubuerit, non poſſit ampliùs ad remedium *appellationis* convolare, ſed condemnetur in expenſas, & ad priorem iudicem pro executione remittatur. Mynſing. *Cent. 5. obſerv. 91. nu.* 4. ſin autem *incidenter* tantùm de *nullitate* agatur, quamvis appellans in cauſa appellationis ſuccubuerit, nihilominùs adhuc ſententiam nullam dicere poterit. Item ſi nullitas cum appellatione cumulata ſit, deficiente nullitate poteſt pronunciari ſuper iniquitate. Mynſ. *Cent. obſ.* 64. Id quod
etiam procedet, ſi pars hoc modo ad ſnperiorem provo- 6
carit: *Dico ſententiam nullam, & ſi quæ eſt, appello.* Licet enim inter DD. controvertatur, an talis provocatio *nullitatem principaliter* vel *incidenter* tantùm in judlcium deducat, ut videre eſt apud Covar. *Pract. quæſt. cap.* 24. *n.* 7. tamen ſatis conveniunt, habere illam vim, ut poſt victoriam deperditam in cauſa iniquitatis, ſeu appellationis adhuc *de nullitate* queri poſſit, vel vice

Digitized by Google

verſa quia utraque expreſsè in judicium deducta eſt, Cæterùm ſive nullitas *principaliter* ſive *incidenter* in judicium deducta eſt, *appellatione* deſerta nihilominùs poterit de *nullitate* opponi; ſi enim *principaliter* ſit deducta, & *appellatio deſeratur*, res eò recidit, ac ſi appellatum non eſſet; ſi appellatum non ſit, certum eſt
7 adhuc de *nullitate* agi poſſe, cùm ſententia nulla *in rem judicatam* non tranſeant, ſed eius oppoſitio uſque ad 30. annos duret. Si *incidenter* deducta ſit, tunc ideò de novo intentari poterit, quia deciſio in cauſa principali non præjudicat incidenti, quæ necdum ſufficienter examinata eſt, *arg. l. à divo Pio. 15. §. 4. ff. de Re jud.* Co-
8 var. *d. loco verſ. quod ſi deſerta*. Utrum autem *nullitate* principaliter in judicium deducta inhiberi poſſit, impediaturque executio, atque attentata revocentur, ſicut fit pendente *appellatione*, à plerisque in dubium vocatur. Recepta videtur dinſtinctio, quam ex Barth. *in l. 4. §. condemnatum. 5. ff. de Re iud.* Mynſig. tradit *Cent. 4. obſerv. 64.* quòd ſi ex actis conſtet notoriè de nullitate vel ſaltem in continenti probari poſſit, debeat ſuſpendi executio & attentata revocari; ſecus verò, ſi quæſtio nullitatis requirat altiorem indaginem.

---

§. II.

Quid & quotuplex ſit Appellatio?

SUMMARIA.

9. *Quid ſit appellatio? eſtque duplex; judicialis & extraiudicialis.*
10. *Quæ ſit differentia inter appellationem judicialem & extrajudicialem?*
11. *Differentiæ appellationum à ſententia definitiva & interlocutoria.*
12. *Appellatio à definitiva habet duos effectus principales, ſuſpenſivum & devolutivum.*
13. *Quomodo appellatio ab interlocutoria habeat effectum ſuſpenſivum?*
14. *Appellatio ab interlocutoria etiam aliquanda cauſam principalem devolvit ad ſuperiorem.*
15. *Etſi de Iure Canonico à quavis interlocutoria appellari poſſit: tamen de Iure Tridentini tantùm ab ea, quæ vim definitivæ habet, aut gravamen irreparabile infert, appellari poteſt.*

9 *APpellatio* eſt ab inferiori ad ſuperiorem judicem *provocatio*, ratione gravaminis illati vel inferendi. Eſtque duplex, *judicialis & extraiudicialis*. *Iudicialis* fit à ſententia, *extraiudicialis* vero ab externo gravamine, quod à judice inferiori, vel de facto appellanti illatum eſt, vel inferri timetur, ut ſi quis iniquè captus & incarceratus ſit. Item *extraiudicialis* appellatio dicitur, quæ fit contra electiones, collationes & proviſiones per text. *in c. concertationi. 8. h. t. in 6.* Sed hic nota, quòd contra eiuſmodi gravamen, e. g. electionis aut collationis poſſit dupliciter opponi ab eo, qui intereſſe habet, ne ad ulteriora procedatur, vel per viam *appellationis*, vel per viam legitimæ contradictionis ſeu *accuſationis*, qua eiuſmodi actus tanquam non canonicè factus impugnatur; priore caſu debet hæc *appellatio*, non minùs quàm *judicialis*, proponi intra decendium, & intra annum finiri. *d. c. concertationi* & *Clement. 3. h. t.* Altero autem caſu etiam poſt decendium locus eſt impugnationi, *d. cap. concertationi. & cap.*
10 *conſtitutis 46. extra h. t.* Non neſcio, quòd multi DD. cum Val. *h. t. §. 1. n. 3.* ſentiant per *appellationem extraiudicialem* non ſuſpendi executionem, nec ea pendente attentata revocari; ſed ego exiſtimo, hanc eſſe inter appellationem *judicialem & extraiudialem* differentiam, quòd illa etiam malè & ſimpliciter propoſita ſuſpendat executionem, & faciat paſſim attentata revocari; in hac verò neceſſe ſit rationabiles cauſas exprimere, quæ ſi fuerint per ſuperiorem admiſſæ, tunc primùm attentata medio tempore revocentur, ut in *c. conſtitutus. 45. h. t.* & in *c. conſideravimus. 10. & c. cum inter. 16. de Electione*, ſatis inſinuatur.

Appellatio *judicialis* dividitur in eam, quæ fit ab 11
interlocutoria, & eam, quæ fit à *definitiva*: quarum differentia in quatuor præcipuè conſiſtit. I. quòd *appellatio à definitiva* in continenti fieri poſſit viva voce per verbum *Appello*, vel æquipollens; *appellatio* autem ab *interlocutoria* fieri debeat in ſcriptis. *c. 1. h. t. in 6.* ſi quis tamen ex intervallo, e. g. poſt unum vel alterum diem à ſententia definitiva appellaret, eandem appellationem in ſcriptis quoque proponere deberet juxta communem Interpretum in *l. ſi quis. 28. Cod. h. t.* II. In *appellatione à definitiva* (niſi appellatio à lege vel homine, id eſt, ſuperiore ſit prohibita) non eſt neceſſe cauſas gravaminis in ſpecie exprimere, ſed ſufficit in genere dicere: *Appello. l. 2. ff. h. t.* Contra verò *appellatio* ab *interlocutoria* non aliter valebit, niſi cauſa gravaminis exprimatur. *d. c. 1. h. t. in 6.* III. *Appellatio* à *definitiva* ex novis probationibus & cauſis juſtificari poteſt, habetque ibi locum beneficium juris: *non deducta deducam, non probata probabo. l. per hanc 4.* & ibi Barth. *Cod. de Temporibus appellation.* *Appellatio* autem ab *interlocutoria* non niſi ex iiſdem cauſis antiquis, & in *appellatione* expreſſis juſtificatur. *Clement. appellanti 5. h. t.*

IV. *Appellatio* à *definitiva* habet duos principales 12
effectus; nimirùm *ſuſpenſionem & devolutionem*. nam per effectum *ſuſpenſivum* ſtatim ligat manus judicis *à quo*, & eius jurisdictionem ſuſpendit, ut ad executionem procedere non poſſit, *l. un. ff. Nihil innovari appellatione interpoſita*. Deinde per effectum *devolutivum* tota cauſa ad ſuperiorem judicem devolvitur, ita ut is non tantùm in cauſa principali, ſed etiam in acceſſoriis & incidentibus (*c. dilectis. 55. h. t.*) pronuntiare & novam, ſi opus fuerit, ſententiam concipere poſſit. *cap. Raynaldus. 18. de Teſtamentis*. At verò *appellatio ab interlo-* 13
cutoria habet quidem in primis etiam effectum ſuſpenſivum; ſed attentata medio tempore non aliter revocantur, nec priùs inhibitio concedenda, quàm ſi appellans cauſam gravaminis in *appellatione* expreſſam probarit, *cap. non ſolùm 7. h. t. in 6.* Imò quoad hunc effectum ſuſpenſivum in eo quoque eſt notabilis differentia, quòd etiam poteſt *appellationem* interpoſitam à ſententia *interlocutoria* judex *à quo* poſſit eandem ſententiam revocare vel emendare, quo facto etiã impedietur Judex *ad quem* ulteriùs in cauſa procedere, quia gravamen ſublatum eſt. *c. cum ceſſante, 60. h. t.* *Definitiva* autem ſententia revocari non poteſt, ut ſuperiù explicatum.

Circa effectum *devolutivum* notat Mynſing. *Cent.* 14
4. obſerv. 46. & Gail. *Lib. 1. obſerv. 131.* quòd *appellatio* ab *interlocutoria* etiam ipſam materiam principalem aliquando ad ſuperiorem devolvat, videlicet tunc, ſi conſtiterit benè appellatum eſſe, ne gravatus ad gravantem remittatur. *c. ut debitus. 59. in fin. h. t.* juncta *l. eos. 6. Cod. eodem*. Si verò conſtiterit malè appellatum eſſe, tunc cauſa principalis eò tantùm caſu devolvetur, quo judex inferior *appellationi* detulerit, quia per eam delationem jurisdictionem à ſe abdicavit, juxta text. *in cap. cum appellationibus 5. h. t. in 6.* Præterea hic advertendum eſt, quòd licet olim de jure Canonico à qualibet interlocutoria, & quovis gravamine appellare licitum fuerit, *c. de appellationibus. 11. & c. ſuper eo. 52. h. t.* id tamen hodie per Concilium Trident. *Seſſ. 13. de Reform. c. 1. & Seſſ. 24. de Reform. c. 20.* correctum eſt, ita ut hodie ſicut de Jure Civili (text. & DD. *in l. penult.*

Cod.

Digitized by Google

Cod. quorum appellat. non recipiuntur)ab *interlocutoria* non poſſit appellari, niſi vim *definitivæ* habeat, vel eius gravamen per *appellationem* à *definitiva* reparari nequeat: veluti ſi judex decernat reum eſſe torquendum, aut incarcerandum, quia gravamen torturæ vel incarcerationis non poteſt ampliùs reparari. Similiter ſi judex reiiciat teſtes vel probationes, ſi periculum ſit, ne durante proceſſu eiuſmodi probationes pereant, & in cauſa *appellationis* produci non poſſint. Quin imo generaliter ab interlocutoria appellari poterit, licet gravamen ſit reparabile, ſi non ſit reparabile ex toto, vel non niſi cum magna difficultate, aut præjudicio partis, Barboſa *in Collectaneis DD. addit. c. 20. Trident. n. 21. & ſeqq.* Ricc. *in Praxi fori eccleſiaſt. part. 1. reſol. 415.*

---

§. III.

Quando concedenda, & quando deneganda ſit appellatio.

16. *Appellatio eſt ſpecies defenſionis omnibus conceſſæ.*
17. *Etiam tertius, cuius intereſt pro alio appellare poteſt.*
18. *Vxor pro viro regulariter appellare non poteſt.*
19. *A ſummis principibus & eorum Conſiliis appellari non poteſt.*
20. *Appellare à Papa ad futurum Concilium eſt caſus reſerv. in Bulla Cœnæ.*
21. *A ſententia Præfecti Prætorii olim: hodie à Regibus Imperio ſubditis, & S. R. I. Electoribus non datur appellatio.*
22. *Poteſt tamen agi de nullitate contra tales ſententias: aut ſupplicari vel peti reviſio.*
23. *Quod tempus ſupplicationi ſit præfixum.*
24. *Supplicationi locus non eſt, ſi appellatio denegetur ob aliam cauſam, quàm propter excellentiam Iudicis.*
25. *Quomodo fiat Reviſio?*
26. *De conſuetudine Germaniæ in cauſa ſanguinis non datur appellatio: ſecus de Iure communi.*
27. *Poteſt tamen in cauſa criminali Proceſſus nullitatis argui.*
28. *In cauſis correctionis & viſitationis appellari non poteſt.*
29. *Niſi modus excedatur, aut viſitatio intentetur exemptis.*
30. *Ab executione non datur appellatio, niſi excedatur modus, aut cognitio quædam ab executore interponatur.*
31. *Facta tranſactione, delato juramento voluntario in judicio, vel ab arbitru appellari nequit.*
32. *Contumaci condemnato negatur appellatio.*
33. *In Camera Imperiali non admittitur appellatio infra certam ſummam: ſecus de Iure Canonico.*
34. *Appellatio quoad effectum ſuſpenſivum locum non habet ubi res non patitur moram.*
35. *Quando delegatio ſit cum clauſ.* appellatione remota, *non tantùm frivolæ ſed etiam aliæ appellationes prohibentur.*
36. *Vt appellatio tali caſu admittatur, debet juſta cauſa exprimi.*
37. *In notoriis appellatio non admittitur.*
38. *In poſſeſſorio ſummariſſimo non admittitur appellatio: benè in ordinario.*

REgulariter judex tenetur omni *appellationi* defer- 16
re, niſi fuerit manifeſtè frivola. *c. cum appellationibus. 5. h. t. in 6.* vel à jure prohibita, ita ut in dubio
potiùs appellatio admitti, quàm reiici debeat. Eſt
enim *appellatio* ſpecies defenſionis ab ipſo jure naturæ
omnibus conceſſæ. Vall. *h. t. num.* 7. Poteſt autem ap- 17
pellare non tantùm ille, qui condemnatus, vel per
ſententiam judicis gravatus eſt, ſed etiam tertius aliquis, ſi probet ſua ſaltem in conſequentiam intereſſe.
Sic dominus pro ſubdito, Epiſcopus pro Clerico, Abbas pro Monacho admittitur. Gail. *Lib. 1. obſerv. 125.*
num. 7. Similiter & marito in bonis uxoris appellare licet: in *receptitiis* quidem cum cautione de *ratum habendo*, in *dotalibus* verò & *paraphernalibus* ſine mandato
& cautione. *l. maritus. 21.* & ibi Bart. & Bal. *C. de Procu-* 18
rat. Viciſſim autem uxor pro marito agere vel appellare
non poteſt, niſi pro eiuſdem libertate, ſi fortè in carcere detineatur. Gail. *Lib. 1. obſerv. 133. nu.* 8. quia uxores per viros, non viros per uxores defendi oportet.
l. 4. C. de Procurat. Filius etiam pro patre, & èontra
pater & mater pro filio ex officio pietatis ad appellandum admittuntur. *l. 2. §. ſi is qui ff. Quando appellandum*
l. 1. §. 1. ff. de Appellat. recipiendis. l. exigendi. 12. C. de
Procurat. Verùm quamvis *appellatio* ordinariè omnibus
concedenda ſit; quia tamen experientia docet, litigantes hoc beneficio ad dilatandas lites frequenter abuſos fuiſſe, ideò ne præſidium innocentiæ ſit iniquitatis
defenſio, jura in certis caſibus *appellationem* denegarunt,
qui memoriæ per ſequentes verſus mandari poſſunt.

Sublimis judex, delictum, exactio, pactum,
Contemptus, & res minima, dilatio nulla,
Clauſula, quæ removet, res quæ notoria conſtat.
Et textus juris clarus, poſſeſſio, factum.

IGitur *ſublimitas judicis* prohibet appellatione: nam 19
inprimis à ſummis Principibus, qui ſuperiorem non
recognoſcunt, vel hoc ipſo appellatio dari non poteſt,
cùm ea ſemper ad ſuperiorem interponatur. Eadem eſt
ratio de ſupremis Principum Conſiliis, quorum ſententiæ, quia nomine & authoritate ipſius ſummi Principis promulgantur, appellationem non admittunt. Imò
In Bulla Cœnæ Domini caſu 2. excommunicantur omnes,
qui à ſententia Papæ ad futurum generale Concilium 20
appellant, quia Concilium non eſt ſupra Pontificem,
ſed infra: cùm omnia Concilia eius authoritate congregentur, & robur habeant *c. 4. de Elect.*

Præterea non tantùm ſummis, ſed etiam quibuſdam inferioribus Principibus conceſſum eſt hoc privilegium, quòd ab eorum ſententiis non appelletur. Ita
olim non licebat appellare à ſententia præfecti prætorii.
l. un. C. de Sentent. præfect. prætor. Quod privilegium
hodie adſcribitur Regibus, licet Romano Imperio ſub- 21
diti ſint, ſecundùm Bald. in *l. unica. ff. de Officio præfecti prætorii.* Et Electoribus S. R. I. juxta Auream Bullam Caroli V. tit. *von der Churfurſten Freyheit.*

Verùm licet ob excellentiam judicis *appellatio* non 22
concedatur, poteſt tamen ſententia *nullitatis* argui, ſi
ordo juris obſervatus non ſit, vel (ſi ſententia ipſo jure
ſubſiſtat) per *ſupplicationem* & *reviſionem* impugnari. De 23
ſupplicatione extat *titulus C. de precibus Imperatori offerendis.* *Reviſio* verò uſu ſummorum tribunalium & fortè in
locum *ſupplicationis*, æquitate ita ſuadente introducta
eſt. Sciendum verò, quòd non tantùm intra decem
dies, ſed etiam integro biennio ſupplicare licitum
ſit, cum ea tamen differentia, quòd ſi intra decendium ſupplicetur, ſententia prior non mandetur executioni, niſi pars victrix ſufficientem cautionem præſtet, quòd in caſu, quo ſententiam ad ſupplicationem condemnati retractari contigerit, omnia
reſtituere velit elapſo autem decendio tametſi ſupplicetur, nihilominùs ſententia executioni ſine

cautione aliqua mandabitur, *auth. quæ ſupplicatio. Cod.
de Precibus Imperat. offerend.* Sed hæc *ſupplicatio* tantùm
24 conceditur, quando propter ſublimitatem judicis *ap-
pellatio* denegatur. Cæterùm ſi appellatio ſit prohibi-
ta ex aliis cauſis, ut quia in contumacem ſententia lata
eſt, cauſa per juramentum voluntarium deciſa &c.
etiam ſupplicare non licebit. Jaſon. *in d. auth.* per text.
in l. fin Cod. jam d. tit.

Porro quia uſus ſupplicandi videtur ab aula receſ-
ſiſſe, ideo hodie illi Principes, à quibus appellatio non
25 conceditur, habent Commiſſarios deputatos, quos
Reviſores vocant, ad acta priora revidenda, & ad ſen-
tentiam, ſi opus ſit, reformandam. In hac verò *Revi-
ſione* tantùm unico ſcripto cauſæ gravaminis exprimen-
dæ ſunt, neque aliquid novi ponendum: quia in eo
non habet locum beneficium *appellationis*, ut non de-
ducta deducere, non probata probare liceat. Is quo-
que, qui *Reviſionem* petit, certam ſummam pecuniæ
deponere debet, quam amittit, ſi cauſam in *Reviſione*
perdiderit; recipit verò, ſi ibidem obtinuerit. Illud
etiam *Reviſio* ampliùs habet præ *ſupplicatione*, quòd *ſup-
plicatio* præſtita cautione victoris non ſuſpendat execu-
tionem, ut ſupradictum; ſuſpendat autem *Reviſio*, ne
repetita executio præſertim inter ſtatus Imperii novas
turbas & lites excitet. Videatur *Ordinatio Cameræ parte
3. tit. 53.*

26 II. Propter *delictum* appellare non poſſunt dam-
nati in cauſa criminali, cujus pœna eſt corporis affli-
ctiva, ex generali & inveterata totius Germaniæ con-
ſuetudine, de qua teſtatur Mynſ. *Cent. 4. obſerv.* 41.
Wveſemb. *h. t. num.* 3. Dico *de conſuetudine*: nam de jure
communi non tantùm ipſe damnatus ad ultimum ſup-
plicium, ſed etiam ex ratione humanitatis & pietatis
quilibet alius pro ipſo condemnato etiam invito appel-
lare poteſt *l. non ſolum. 6. ff. h. t.* (exceptis quibusdam
criminibus atrocioribus, ut læſæ Majeſtatis, falſæ
monetæ, inſignis latrocinii &c. in quibus appellatio
denegatur. *l. conſtitutiones. 16. ff. eodem.*) quia verò
compertum fuit, reos ordinariè tantùm ad differendum
ſupplicium appellaſſe, & plurima crimina manſiſſe
impunita, ideo huic conſtitutioni rectè derogari po-
tuit. Interim per hanc conſuetudinem non impediri,
quò minùs reus principaliter *nullitatem* proceſſus alle-
27 gans (ut quia non citatus, & indefenſus ſit condemna-
tus) audiri debeat, teſtatur Harp. *de Appel. concl.* 33.
28 Mynſ. *d. loco obſer.* 42. Religioſus quoque delinquens
non poteſt appellare à pœna infligenda ſecundùm regu-
lam vel ſtatuta ſui Monaſterii, ſed etſi de facto ad Epi-
ſcopum, vel alium ſuperiorem appellet, tamen Ab-
bas in corrigendo & puniendo ſecundùm regulam per-
gere poteſt. *c. 3. h. t. Et in c. reprehenſibilis. 26. eod. tit.*
non tantùm Religioſis, ſed univerſim inhibetur, ne
ſubditi contra diſciplinam eccleſiaſticam in vocem ap-
pellationis erumpant. Et generaliter in Concilio Tri-
dent. *ſeſſ. 24 de Refor. c.* 10. ſtatuitur, quòd viſitatio-
nem & morum correctionem nulla inhibitio, appella-
29 tio, ſeu querela impedire aut ſuſpendere poſſit. Hæc
tamen fallunt, ſi modus in corrigendo excedatur,
non obſervando regulas & ſtatuta ordinaria; ſicut &
tunc, ſi non tantùm de morum correctione agatur,
ſed inſuper de privatione adminiſtrationis vel benefi-
cii: item ſi viſitatio intentetur in exemptos, ſeu alios
privilegiatos contra eorum privilegia: his enim caſi-
bus appellatio quoad effectum *devolutivum* & *ſuſpenſi-
vum* conceditur. Barb. *in Collectaneis DD. ad Concil. Trid.
ſeſſ. 13. de Reform. c. 1. in 5. & ſeqq.*

30 III. Ab *executione* ſententiæ, quæ in rem judica-
tam tranſivit, appellari non poteſt. *l. 4. ff. h. t. l. ab exe-
cutione. 5. C. Quorum appellation. non recipiuntur.* Eſt ta-
men diſtinguendum inter executorem merum, qui
ſimpliciter ſine ulla cognitione præmiſſa executionem
aggreditur, & inter executorem mixtum, qui de ex-
ceptionibus, quæ contra executionem opponuntur (ut
exceptio *competentiæ compenſationis*, & ſimiles) cogno-
ſcere & pronunciare poteſt: nam ab ipſo executore
mixto datur *appellatio*, quia fert ſententiam, ſcilicet
exceptionem competere, vel non competere; non au-
tem ab illo, qui merus eſt executor, & nullam pro-
fert ſententiam, niſi modum exceſſerit in exequendo.
Et dicitur modum excedere, ſi e. g. priùs in immobi-
libus quàm mobilibus, vel ante terminum legiti-
mum executionem facere velit. Fach. *L. 1. Controverſ.
cap.* 74.

IV. Propter *pactum* appellare nequeunt, qui in
judicio tranſegerunt; item qui cauſam per delationem 31
juramenti voluntarii terminarunt, vel qui neglecto ju-
dice ordinario in arbitrum compromiſerunt (niſi fuerit
arbiter *juris*, ſeu neceſſarius, de quo ſuperiùs in tit.
de Arbitris dictum) quia iſti de iniquitate judicis con-
queri non poſſunt, ſed omnia ſuis pactionibus imputa-
re debent. *l. cauſas. 16. & l. non minorem. 20. Cod. de
Tranſactionibus. l. non erit. 5. §. 2. ff. de Iureiurando. l.
diem proferre. 27. §. ſtari. ff. de Receptis, qui arbi-
trium, &c.*

V. *Contemptus* judicis, qui fit à vero contumace,
impedit, quò minùs à ſententia *in contumacem* lata ap- 32
pellari poſſit: quia appellatio tantum datur gravato &
oppreſſo, non verò rebelli & contumaci, ne ſit ini-
quitatis defenſio. *l. 1. Cod. Quor. appellat. non recip. l. ex
conſenſu. 23. §. fin. ff. h. t.*

VI. *Res minimæ*, quæ ſcilicet ſunt exigui momen-
ti, non merentur appellationem & protractionem li- 33
tis: unde in Camera Imperiali non recipiuntur appel-
lationes, niſi ſumma, de qua agitur, ſit ad minus 100.
Imperialium, teſte Gail. *Lib. 1. obſerv.* 123. Quod ta-
men aliter ſe habet de puncto juris Canonici, ubi etiam
pro rebus minimis appellatio conceditur. *c. de appella-
tionibus 11. h. t.*

VII. Si res *dilationem* non patiatur, etiam appel-
latio permiſſa non eſt, ſaltem quoad effectum ſuſpen- 34
ſivum, ut ſi agatur ſuper futuris alimentis: ſi jubeatur
teſtamentum aperiri: ſi hæres in poſſeſſionem mitta-
tur: ſi frumentum in uſum militum contrahatur. *l. ſi
res 7. ff. de Appellat. recipiend.* Fach. *Lib. 1 Controverſ. c.
76. & ſeq.*

VIII. Aliquando delegatur cauſa alicui cum clau-
ſula: *appellatione remota*, qui modus delegandi tantùm 35
ſummis principibus competit; nam illi ſoli contra le-
ges permittentes appellationem reſcribere poſſunt. Sed
quæritur, an hæc clauſula de omnibus, vel tantùm de
frivolis *appellationibus* intelligatur? Hac de re extat
textus *in c. paſtoralis. h. t.* quòd per illam clauſulam
omnis *appellatio* prohibeatur, quæ à jure non indulge-
tur expreſſè: quia appellationibus frivolis etiam ſine il-
la clauſula deferendum non eſt. Sed quid ſi appellans
habeat juſtas cauſas gravaminis, quæ tamen in jure ex-
preſſæ non ſint, ſicut valde paucæ expreſſæ habentur,
nunquid æquitate ſuadente, & non obſtante illa clau-
ſula audiendus erit? ℞. Affirmativam eſſe probabilio-
rem, quia *appellatio* eſt ſpecies defenſionis, conſequen- 36
ter juris naturalis, quod Principes tollere nequeunt,
vel ſaltem non intendunt. Neque propterea hæc clau-
ſula eſſet ſine omni effectu: habet enim hunc effectum,
quòd appellatio etiam juſta non admittatur, niſi cauſæ
gravaminis exprimantur, cùm tamen aliàs, ubi appel-
latio abſolutè permiſſa eſt, non ſit neceſſe cauſas gra-
vaminis exprimere. Præterea remota appellatione non
tollitur nullitas vel reviſio, quia ſunt ſeparata, & clau-
ſula eſt odioſa, adeoque ſtrictè interpretanda. Gail.
Lib. 1. obſ. 135.

IX. In *Notoriis* non admittitur *appellatio*, quia ſi
res ſit notoria, tunc appellatio tantùm ad differendam 37
litem interponitur. *c. cum ſit. 5. in fine. & c. pervenit.
13. c. conſuluit. 14. h. t.* Dicitur autem hoc caſu
noto-

Digitized by Google

notorium, quod eſt notorium per evidentiam rei, quæ nulla poteſt tergiverſatione celari, vel per confeſſionem propriam factam in judicio liberè, ſine vi tormentorum, & quæ non poſſit per allegationem iuſti erroris revocari. Text. & Panor. *in c. cum ſpeciali*. 61. *h. t.* & *c. Romana*. 3. §. *ſi autem. eod. in 6.*

X. Similiter cenſebitur *appellatio* frivola, ſi interponatur ab eo, quod iudex ſecundùm clarum iuris textum decrevit & definivit. *d. l. ſi res.* 7. §. 1. *ff. de Appellat. recipiendis*. *c. conſuluit*. 29. *h. t.* e. g. ſi Epiſcopus iuſſerit clericum in ſuo beneficio reſidere. *c. relatum*. 4. *de Clericis non reſident.*

38 XI. A ſententia, quæ fertur in *poſſeſſorio*, non rectè appellatur. Sed hoc accipiendum eſt de poſſeſſorio *momentaneo*, ſeu *ſummariſſimo*; iuxta text. *in l. un. C. ſi de momentanea poſſeſſ. fuerit appellat.* non verò de poſſeſſorio *ordinario*, in quo appellatio locum habet. arg. *c. cum ad ſedem*. 15. *de Reſtitutione ſpoliat.* & *Clement. unica. de cauſa poſſeſſ. & propriet.* Ratio differentiæ eſt, quod in poſſeſſorio *momentaneo* ſupervacanea ſit appellatio, cùm eius præiudicium & gravamen per iudicium ordinarium reparari poſſit, ut ſuperiùs in Tit. *de Cauſa poſſeſſionis & proprietatis* dictum Harp. *de Appellat. concluſ.* 43.

XII. Demum *fatalia* ſeu tempora *appellationi* præfixa, ſi elapſa fuerint, tollunt appellationis beneficium, de quibus ſit.

---

§. IV.

De Fatalibus Appellationis.

39. *Fatalia interponendæ appellationis hodie ſunt* 10. *dies computandi ab hora latæ ſententiæ.*
40. *Hoc decendium ab initio eſt utile & ignoranti non currit; poſtea eſt continuum.*
41. *Si gravamen à iudice illatum ſit continuum, non currit decendium.*
42. *Quid agendum, ſi non detur copia Iudicis inferioris: aut Dominus abſens per Procuratorem egerit.*
43. *Si Procurator intra decendium nec appellaverit, nec Dominum certioraverit, quoad appellationem præiudicat Domino.*
44. *Quid ſint Apoſtoli & quotuplices?*
45. *Iudex à quo appellationem reiiciens ad executionem tamen non poteſt procedere.*
46. *Apoſtolorum petitio in Camera Imper. & aliis tribunalibus non eſt in uſu: & quid illius loco fiat.*
47. *Tempus introducendæ appellationis non eſt de Iure determinatum, ſed determinatur à Iudice, & quid in Camera Spirenſi?*
48. *Fatale finiendæ appellationis eſt annus, vel ex cauſa biennium à die, quo interpoſita eſt.*
49. *Appellatio cenſetur deſerta elapſis fatalibus, aut actu aliquo appellationi contrario?*
50. *Appellatione deſerta quid fiat.*

F*Atalia* ſeu *tempora appellationis* ſunt quadruplicia ſcil. *interponendæ* appellationis, *petendi Apoſtolos*, *proſequendæ* & *finiendæ* appellationis. *Fatalia interponendæ* appellationis olim erant duo dies, *l. ſiquidem*. 1. §.
39 *biduum*. 5. & §. *in propria*. *ff. Quando appellandum*. Hodie verò ex conſtitutione Juſtiniani poteſt appellatio coram iudice *à quo* intra 10. dies interponi, ſive à *definitiva*, ſive *interlocutoria* appelletur. *auth. hodie. Cod. h. t. c. quod ad conſultationem*. 15. *de Sent. & re jud.* Engel *in Decretal. Lib. II.*

Computatur autem hoc decendium ab hora latæ ſententiæ, vel ſi condemnatus ignoravit ſententiam latam, à tempore ſcientiæ. Eſt enim decendium ab ini- 40
tio *utile* & ignoranti non currit, ex poſt facto autem *continuum*. *c. concertationi* 8. *ubi Gloſſ. in Verbo: poſtquam ſciverit. h. t. in 6.* Curritque de momento in momentum, & ſic dies termini ſine dubio in termino computatur, neque prorogari poteſt compromiſſo partium, aut iudicis permiſſione. Gail. *Lib.* 1. *obſer.* 139. *num.* 6. Neque purgatio moræ conceditur, cum per hunc terminum peremptorium parti ius quæratur.

Sed hoc decendium non obſervatur, ſi gravamen 41
à iudice illatum cauſam continuam, tractumque temporis ſucceſſivum haberet, tunc enim ab eo tanquam præſenti ſemper appellari poſſet. Huiuſmodi gravamina ſunt, incarceratio, cenſura Eccleſiaſtica, item ſi aliquis ad locum non tutum citetur, quia quoties de novo citatur, toties de novo gravatur. *c. ex parte*. 47.
h. t. Val. *eodem tit.* §. 7. *n.* 6. Quòd ſi copia iudicis non ſit, 42
vel periculum capturæ immineat, poterit appellans immediatè adire ſuperiorem iudicem, vel coram notario, & honeſtis viris ſuam appellationem cum proteſtatione proponere. *c. fin. h. t. l. cum quidam.* 7. *ff. eodem*. Quid autem ſi Dominus abſens per Procuratorem egerit, iſque condemnatus ſit, nunquid prorogari debet tempus decendii, uſque dum voluntas domini requiratur, an appellare velit? ℞. Procuratorem poſſe vel certiorare dominum de ſententia lata, & ipſi domino deinde incipiet currere decendium à tempore huius ſcientiæ, cùm ab initio ſit utile, ut dictum; vel poſſe irrequiſito domino appellare iuxta text. & Bart. *in l. invitus*. 17. *Cod. de Procurat.* quia per talem appellationem nullum præiudicium infert Domino, qui poteſt ex poſt facto appellationem, ſi diſplicear, intermittere
vel revocare, per *l. ſi quis libellos* 28. *ubi Gloſſ. & Salicet.* 43
C. h. t. Si verò Procurator intra decendium nec appellaverit, nec dominum certiorarit, ſententia tranſit in rem iudicatam, & negligentia Procuratoris nocet Domino, qui regreſſum ſolummodò contra Procuratorem habet. Quòd ſi tamen Procurator ſolvendo non eſſet, ex æquitate Domino in integrum reſtitutio conceditur ad novam appellationem proponendam. Gail. *Lib.* 1. *obſerv.* 139. *num.* 9.

Apoſtoli ſunt libelli dati ab inferiore iudice ad ſu- 44
periorem, in quibus & appellantis dimiſſio & dimiſſionis cauſa continetur. Sunt autem triplices frequentiori uſu: nimirum *dimiſſorii*, *reverentiales*, & *refutatorii*. Aliqui addunt *conventionales*, & *teſtimoniales*. Illi ſunt ex conventione partium etiam invito iudice, iſti quando appellatio eſt propoſita coram honeſtis viris copia Judicis non exiſtente. *Dimiſſorii* ſunt literæ ad iudicem ſuperiorem directæ teſtificantes de appellatione interpoſita & admiſſa. *Reverentiales* ſunt, quando non ob cauſæ iuſtitiam, ſed ſolùm ob reverentiam Judicis ſuperioris appellatio admittitur. *Refutatorii* denique, quibus iudex *à quo* ſignificat iudici *ad quem*, ſe non admiſiſſe appellationem; debet autem iudex, qui non recepit appellationem, cauſam reiectionis exprimere, eiuſque exemplum appellanti edere. *c.* 1. *h. t. in* 6. *l. penult. ff. de Appell. recipiend.*

Quæres, an ſi appellatio per inferiorem iudicem non admittatur, poſſit is hoc ipſo ad executionem ſen-
tentiæ procedere? ℞. Negativè per textum clarum *in* 45
d. l. penult. & *in l. un. in princ. ff. Nihil innovari appellatione interpoſita*, ne interea, cùm per ſuperiorem deliberatur, an recipienda ſit appellatio, per inferioris executionem appellanti præiudicium fiat.

Tempus pro petendis *Apoſtolis* ſunt 30. dies, qui probabilius currunt à die latæ ſententiæ, modò illius notitiam appellans habuerit, iique petendi ſunt ſæpiùs, ſaltem uno contextu, *inſtanter*, *inſtantiùs*, *inſtantiſſimè*. *l. un.* §. 2. *ff. de Libellis dimiſſoriis*.

Digitized by Google

Clement. 2. *h. t.* Hodie in Camera Imperiali, aliiſque tribunalibus hæc *Apoſtolorum* petitio in uſu non
46 eſt, ſed quando condemnatus ſuam appellationem per libellum judici *à quo* proponit, Judex curat deſuper ſcribi per notarium appellationem admitti vel non admitti: & ſiquidem admittatur appellatio, petuntur acta primæ inſtantiæ, quæ ad ſuperiorem judicem deferuntur: in quorum petitione etiam tempus 30. dierum obſervatur. Si ad-
47 miſſa non fuerit appellatio, neque appellans acquieſcere velit, ſimpliciter adit ſuperiorem, & coram eo per libellum conqueritur, appellationem non eſſe admiſſam: Judex deinde ſuperior petit ab inferiore informationem ſcriptam, quare appellationem non admiſerit, & ſimul inhibet, ne ſententiam exequatur.

Tertium *fatale* eſt *proſequendæ* ſeu præſentandæ appellationis coram judice *ad quem*: quod qui-
48 dem tempus non eſt de jure communi ſaltem Canonico (quidquid olim fuerit de Jure civili. *in l. 2. & fin. C. de Temporib appellat.*) determinatum, teſte Hoſtienſ. *in Summa h. t.* ſed judex *à quo* terminum præfigere debet, intra quem ſuperiori appellatio præſentetur, vel niſi præſentata fuerit appellatio, habeatur pro deſerta. *c. cùm ſit*. 5. *& c. ad aures*. 33. *h. t. Clement. quamdiu*. 4. *eod. tit.* In Camera tamen Spirenſi ſex menſes à die interpoſitæ appellationis numerandi præfiguntur, juxta Ordinationem Cameræ *part.* 2. *tit.* 30.

49 Quartum & ultimum *fatale* eſt *finiendæ appellationis*: debet enim appellatio finiri intra annum, ex communiori ſententia numerandum à die, quo interpoſita eſt, vel ex cauſa intra biennium., ſi nimirùm appellans primo anno legitimè impeditus fuerit. *auth. ei qui appellat. Cod. de Temporibus appellat. Clement.* 3. *h. t.* Hæc tempora hodie non attenduntur in majoribus tribunalibus, ubi propter multitudinem cauſarum appellatio plerumque per multos annos pendet. Adnotandum, quòd appellatio non tantùm habeatur pró *deſerta* & ſententia tranſeat in *rem judicatam*, ſi appellans prædicta *fatalia* non obſervatit, ſed etiam ſi actum aliquem appellationi contrarium egerit, e. g. appellatum pendente appellatione ſpoliarit. Quaranta *h. t. nu.* 422. vel coram inferiori judice actum aliquem ipſam cauſam concernentem, & appellationi contrarium egerit, petendo ſe ab ipſius excommunicatione abſolvi, aut deferendo parti adverſæ juramentum, &c. tametſi proteſtaretur, ſe non facere animo deſerendi appellationem, quia talis proteſtatio eſſet actui contraria & nihil relevaret, *c. ſollicitudinem*. 54. *h. t.*

50 Porro ſi appellatio ſuperiori jam præſentata ſit, nec tamen continuata, eam deſertam eſſe ſuperior pronuntiabit; ſi verò necdum præſentata ſit, judicium deſertionis ad inferiorem judicem pertinet: quia verò ex communiori doctrina à ſententia, appellationem eſſe deſertam, datur nova appellatio, ideò conſultius acturum judicem inferiorem, ſi abſque ſententia ſtatim ad executionem progrediatur, monet Maranta, *h. t. num.* 200. *& ſeq.* Appellatione deſerta non poteſt judex *ad quem* etiam partium accedente conſenſu in cauſa procedere, quia juriſdictio & executio revertitur ad judicem *à quo. Clem. ſi appellationem*. 6. *h. t.* Gail. *l.* 1. *obſerv.* 147.

---

§. V.

De Recuſationibus, & Relationibus.

S U M M A R I A.

51. *Quid ſit recuſatio?*
52. *De Iure Canonico iudex tam ordinarius, quàm delegatus recuſari poteſt, quod de Iure Civili quoad ordinarium ſecus eſt.*
53. *Exceptio Iudicis ſuſpecti ante omnia eſt proponenda.*
54. *Articulus ſuſpicionis debet per arbitros Iuris terminari, à quibus datur appellatio.*
55. *A quo tali caſu cauſa principalis cognoſcatur?*
56. *Geſta à iudice recuſato pendente quæſtione recuſationis quoad valorem pendent ab eventu admiſſæ vel non admiſſæ recuſationis.*
57. *Relationes cauſarum ad Principem hodie prohibitæ; poteſt tamen apud eum conſultari de dubio Iuris.*

RUbrica hujus tit. inſcribitur de *Appellationibus*, *Recuſationibus & Relationibus*. De *Appellationibus* dictum eſt hactenus, nunc de *Recuſationibus & Relationibus* breviter.

Nota I. *Recuſationem* nihil eſſe aliud, quàm allegationem ſuſpicionis contra judicem, quòd nimirùm 51
is aut nimia affectione erga partem adverſam, aut odio contra recuſantem ducatur: ut quia conſanguineus vel affinis eſt partis adverſæ; vel quia ipſemet proprium intereſſe in cauſa habet. Et generaliter quænam in ſpecie ſint juſtæ ſuſpicionis cauſæ, arbitrio prudentis viri relinquendum cenſet Panorm. *in c. cum ſpeciali*. 61. *num.* 7. *h. t.*

Nota II. De Jure Civili judicem delegatum qui- 52
dem recuſari poſſe. *L. apertiſſimi*. 16. *Cod. de Iudic.* ordinarium verò (utpote de cujus integritate propter publicam & ordinariam adminiſtrationem magis præſumitur) abſolutè recuſari non poſſe, ſed ſi juſta ſuſpicionis cauſa contra eum allegetur, Epiſcopum loci pro con judice habere debere. *auth. ſi verò*. *Cod. de Iud.* Aliud eſt de æquitate Juris Canonici, ex qua tam ordinarius, quàm delegatus recuſari poteſt. *c. ſi quis* 4. *de Foro competenti*. *d. c. cum ſpeciali*. 61. *h. t.*

Nota III. Quod jam ſuperiùs in tit. *de Exceptioni-* 53
bus. diximus, exceptionem ſuſpicionis proponendam eſſe ante omnem actum judicialem, niſi primùm ex poſt facto innotuiſſet, idque juramento probaretur.

Nota IV. Quòd articulus ſuſpicionis ſit per arbi- 54
tros communiter à partibus electos terminandus, quibus per ipſum judicem recuſatum tempus ad finiendum illum articulum præfigitur, iique in cauſa diſcordiæ compelluntur per eundem judicem, ut novum arbitrum ſecum aſſumant, qui poſſit majora vota facere, aliàs tempore præfixo elapſo ipſe judex recuſatus in cauſa procedere poterit. *c. legitima*. 2. *h. t. in* 6.

Nota V. Quòd ab iſtis arbitris (ſi fortè pronuntia- 55
rint judicem non eſſe ſuſpectum) detur appellatio ad ordinarium ſuperiorem judicem judicis recuſati, quia non poteſt partibus imputari, quòd in iſtos arbitros compromiſerint, cùm non ſint arbitri voluntarii, ſed arbitri *Iuris* & neceſſarii. *c. ab arbitris*. 11. *& ibi Gloſſ. fin. de Officio delegati in* 6.

Nota VI. Quòd arbitri tantùm poſſint definire articulum

ticulum ſuſpicionis, an ſcilicet judex ſuſpectus ſit, nec ne. *d. c. legitima*. Circa cauſam verò principalem
56 diſtinguendum eſt: utrum arbitri pronuntiarint judicem eſſe ſuſpectum, vel pronuntiarint non eſſe ſuſpectum? Priore caſu, niſi partes velint de novo in arbitros volunrarios compromittere, cauſa ad ſuperiorem ipſius recuſati deferenda erit, vel cum conſenſu ipſius recuſatoris per ipſum recuſatum alteri deleganda. *c. cum ſpeciali*. 61. *verſ. cauſa. ubi* Gloſſ. & Panorm. Judex tamen delegatus ſolummodo ante pronunciationem cum conſenſu recuſatoris, non verò poſt pronunciationem cauſam ſubdelegare poteſt, quia per recuſationem admiſſam tota eius jurisdictio expirat. *c. iudex*. 5. *de Officio delegati in* 6. Altero aurem caſu, ſi arbitri pronuntiarint judicem non eſſe ſuſpectum, ad eundem judicem deciſio cauſæ principalis pertinebit. *d. c. cum ſpeciali*. & *c. ſecundo requiris*. 41. *in fine eod. tit.*

57 Nota VII. Quòd per *recuſationem* propoſitam (niſi fuerit manifeſtè frivola) ſuſpendatur jurisdictio recuſati. Sed an geſta à recuſato poſt recuſationem propoſitam ſint ipſo jure nulla, & citra appellationem etiam ſtatim revocabilia, non conveniunt Interpretes. Communior eſt ſententia cum Gloſſ. *in c. quoties*. 16. *cauſa* 2. *quæſt*. 6. quòd ſint nulla ipſo jure. Mihi magis placet opinio, quam ex Lapo refert Panorm. *in ſæpe dicto cap. cum ſpeciali. num.* 12. valorem eiuſmodi geſtorum pendere ex futuro eventu admiſſæ vel non admiſſæ recuſationis: quemadmodum diximus de attentatis, quæ fiunt poſt appellationem ab *interlocutoria*, vel extraiudiciali gravamine juxta text. *in c. non ſolùm. h. t. in* 6. quia non videtur poſſe ſufficiens diſparitatis ratio aſſignari.

58 Nota ultimò, quòd *relatio* ſit conſultatio ad Principem facta à Judice dubitante, quid in cauſa ſtatuere debeat, cujuſmodi conſultationes olim erant frequentes, ut conſtat ex *tot. tit. Cod. de Relat.* ſed quia compertum fuit, lites nimium protrahi, ſi poſt longam diſceptationem inſuper pro deciſione ad Principem recurratur, & ad eum omnia acta in genere referantur: ideò Imperator *in Novel.* 125. ſtatuit, ut Judices, omiſſis relationibus, in cauſis controverſis decernant, quod eis juſtum & legitimum videbitur: partes verò quæ ſe per ſententias gravatas exiſtimant, ad beneficium *appellationis* convolent. Interim tamen non probibetur, quominùs ſuper aliquo dubio Juris Princeps interrogari poſſit, dummodo tota cauſa quoad ea, quæ in facto conſiſtunt, ad eum non referatur, ut rectè obſervat Val. *h. t.* §. 20. *num* 7.

TITULUS XXIX.

De Clericis Peregrinantibus.

IN hoc Tit. nihil aliud traditur, quàm quòd peregrinatio, ſeu arreptio itineris ad Sedem Apoſtolicam, ſi intra decendium fiat, habeat vim appellationis ad Papam, conſequenter ſicut poſt interpoſitam appellationem omnia in ſuo ſtatu manere debent, ita etiam poſt arreptionem talis itineris. Unde quidquid poſt hoc iter ſuſceptum peregrinanti per Judicem ablatum, vel in eius præjudicium mutatum fuerit, tanquam contra juſtitiam attentatum reſtitui & revocari debebit. *c. un. h. t.*

TITULUS XXX.

De Confirmatione utili vel inutili.

SUMMARIA.

1. *Quæ confirmatio dicatur utilis, vel inutilis?*
2. *Effectus confirmationis utilis eſt, quòd lite ex poſt facto deſuper orta pertineat cognitio ad confirmantem: quod tamen limitatur.*
3. *Item quòd præſtetur cauſa præſcriptionis.*
4. *Innovatio extrinſeca inſtrumenti vel privilegii nullum novum jus tribuit, ſecus eſt de intrinſeca.*
5. *Confirmatio ex certa ſcientia novum jus tribuit.*
6. *De effectibus huius Clauſulæ remiſſivè.*

SOlent aliquando partes ſuperiorem adire, ab eoque contractuum, collationum beneficialium,
ſententiarum, aut privilegiorum confirmationem
impetrare. Quòd ſi igitur impetrans omnia & ſin-
gula ritè & rectè narraverit, atque ſuperior confir- 1
mationem conceſſerit, dicetur *confirmatio utilis*: ſi
verò per falſa narrata, vel celatam veritatem, e. g.
confirmatio rei litigioſæ aut alterius, quæ ordina-
riè concedi non ſolet, expracticata ſit, dicetur
confirmatio inutilis. *cap.* 1. & *ſeq. h. t.* Porro effe- 2
ctus *confirmationis* is eſt præcipuus, quòd ſi jus ali-
cujus pacificè poſſeſſum utiliter ſit confirmatum, &
ex poſt facto deſuper lis oriatur, cognitio huius
cauſæ ad nullum alium præter ipſum confirman-
rem vel delegatum ab eo pertineat. *cap.* 1. & 2.
h. t. niſi confirmatio fuerit ſubreptitia, vel novum
ſuperiori in contrarium mandatum proponatur, vel
lis ſuper novo emergente, quod ab actu confir-
mato ſeparatum ſit, moveatur, v. g. ſi poſſeſſor
beneficii confirmati novum crimen committat, ſu-
per quo coram ordinario accuſetur, &c. Et licet
aliqui ſentiant. *d. c.* 1. & 2. tantùm procedere in
confirmatione *ex certa ſcientia* & non in forma
communi, de utraque tamen intelligit Barb. *in
Collect. ad d. c.* 1. *num.* 1. *cum cit. ibidem*. Adde, 3
quod ex *confirmatione* præſtetur etiam cauſa præſcri-
ptionis. arg. *c. dudum*. 31. *ad fin. de Decim.* Innoc.
in c. 1. *eod. tit.* Molina *de Primogen. lib.* 2. *c.* 7. *num.*
11. Interim tamen *confirmatio* etiam *utilis* nullum
novum jus tribuit, ſed tantùm antiquum, quod
fuit, confirmat. Imo ſola innovatio alicuius in- 4
ſtrumenti antiqui continentis privilegium ne qui-
dem *confirmationem* inducit, ſed tantum conſervat
privilegium, ſi quod competebat. *c. cum dilecta*.
4. *h. t.* quod intellige, ſi petatur innovatio ſolius
chartæ ſive inſtrumenti vetuſtate conſumpti, adeo-
que merè extrinſeca ipſius continentis. Si verò con-
cedatur *ex certa ſcientia* innovatiò intrinſeca con-
tenti, ſive ipſius gratiæ aut materiæ, tunc etiam
novum jus tribuitur. Barb. *in c. cum dilecta*. 4.
h. t. num. 25. & *ſeq.* Unde confirmationes habere
annexas clauſulas vel expreſſas, vel ſubintellectas,
quòd concedantur *ſine præiudicio tertii*, item quatenus
privilegiati ſint in pacifica poſſeſſione, tradit Gail. *Lib.*
1. *obſerv.* 1. *n.* 14. & *ſeq.* Aliquando tamen etiam confir- 5

matio novum jus tribuit, ſi nimirùm actus, qui erat nullus ex defectu ſolemnitatis juris poſitivi, per ſuperiorem ex *certa ſcientia*, maximè cum clauſula: *ſupplentes omnem defectum &c.* confirmetur, Gail. *d. l. à nu.* 16. Quando autem dicatur confirmatio *ex certa ſcientia*, & an ſufficiat ſola hæc clauſula, vel inſuper requiratur, ut totus tenor inſtrumenti confirmationi inſeratur, diverſas DD. opiniones refert Barb. *in d. c.* 4. *num.* 17. Garc. *de Benef. p.* 3. *c.* 2. *num.* 23. ubi conciliant, an agatur ad tollendam nullitatem actus, & ſufficit ſola clauſula, ſi nullitatem ſcivit veriſimiliter Princeps: vel agatur ad excludendum vitium ſubreptionis, aut defectum intentionis, & requiritur inſertio tenoris. Item de effectibus hujus clauſulæ, & quòd importet plenitudinem poteſtatis, atque eorum 6
effectum pluribus limitationibus vid. eund. Barb. *in c. venerabilis*. 8. *h. t. à num.* 7. Plura, quæ ad hanc materiam pertinent *ex tit. de Reſcriptis* & *Privilegiis* petenda ſunt. Nos hiſce libro huic ſecundo finem imponimus.

FINIS II. LIBRI.

LIBER

Digitized by Google

LIBER III. DECRETALIUM.

TITULUS I.

De Vita & Honeſtate Clericorum.

POſtquam præcedenti Libro de Actionibus & Judiciis Canonicis tractatum eſt, nunc procedendo ad res Clericorum & Eccleſiarum, meritò præmittitur *Titulus de Vita & Honeſtate Clericorum*, in quo diſquirendum erit, quid nomen Clericale importet, & quam vivendi rationem exigat; de quo etiam in *tribus ſequentibus Titulis* nonnulla particulariùs tradentur.

SUMMARIA.

1. *Clerici unde dicti?*
2. *Clericorum appellatione an veniant omnes Eccleſiaſtici?*
3. *Clericatus qualiter probetur?*
4. *Differentia inter Clericatum primitivæ Eccleſiæ & hodiernum.*
5. *Monitum Concilii Trid. circa vitam & honeſtatem Clericorum.*
6. *De Tonſura & Corona Clericali.*
7. *De habitu & veſtimentis Clericorum.*
8. *Clerici in minoribus an & quando teneantur habitum & tonſuram deferre, ſi beneficium aut penſionem habeant?*
9. *Et quid, ſi non habeant beneficium?*
10. *Clerici debent abſtinere à crapula & tabernis publicis.*
11. *Non debent intereſſe obſcœnis comœdiis, Saltatores, Hiſtriones, aut perſonati eſſe.*
12. *Non debent eſſe Aleatores.*
13. *Arma quæ prohibeantur Clericis?*
14. *Clericus non debet eſſe avarus.*
15. *Pauperes ex divitiis Eccleſiæ alendi.*
16. *Alchimicum aurum fieri & expendi prohibetur.*
17. *Clerici debent continenter & caſtè vivere.*

1 BEatus Iſidorus relatus *in c. 1. diſt. 21. Clericos*, inquit, *hinc appellatos credimus, quia Matthias ſorte electus eſt, quem primum per Apoſtolos legimus ordinatum; Cleros enim Græcè Sors, Latinè verò hereditas dicitur. Propterea ergò dicti ſunt Clerici, quia de ſorte Domini ſunt, vel quia Domini partem habent; generaliter autem Clerici nuncupantur, qui in Eccleſia Dei deſerviunt*. Hæc Iſidorus.

Porrò ex his ultimis Iſidori verbis quærit Panormitanus in *Præfat. ad Rubr. huius tit.* Sylveſt. *V. Clericus nu.* 2. utrùm in quavis materia vel Conſtitutione *Clericorum* appellatione omnes omninò *Eccleſiaſtici* comprehendantur, adeoque etiam Prælati, Canonici & Regulares? Reſpondet: ſi ex ſubjecta materia, aliiſve circumſtantiis de mente Legiſlatoris conſtare non poſſit, tunc in dubio eſſe diſtinguendum inter materias favorabiles & odioſas: in materia *favorabili* (V. g. ſi Princeps exemptionem à vectigalibus, aut aliis tributis & oneribus Clericis concedat) cenſet *Clericorum* appellatione omnes *Eccleſiaſticos* comprehendi; in materia verò *odioſa* tantùm inferiores Clericos ſæculares, *juxta vulg. c. odia. 15. de R. I. in 6.* Ita *in c. quia periculoſum. 4. de Sentent. excomm. in 6.* declaratur, quòd nulla cenſura etiam contra Eccleſiaſticos lata liget Epiſcopos, niſi ſpecialis eorum mentio fiat. Et interdicto in Clerum lato non cenſeri comprehenſos Religioſos, niſi aut verba, aut cauſa interdicti aliud innuerent, rectè docet Sylveſt. *V. interdictum. num. 17.* & Armilla *eodem verbo. num. 10.* 2

3 Interim tamen ea, quæ in hoc & ſimilibus titulis *de Vita & honeſtate Clericorum* dicuntur, ex naturali ratione non tantùm de inferioribus Clericis, ſed etiam quibuslibet aliis, maximè in dignitate conſtitutis, ſervata proportione intelligenda ſunt, utpote qui monente Apoſtolo 1. *ad Tim.* 3. & *ad Titum* 1. debent eſſe *irreprehenſibiles, & in omnibus ſe ipſos præbere exemplum bonorum operum*, ne, ut loquitur Concil. Trid. *ſeſſ. 24. de Reform. cap. 1. totius familiæ Domini Status & Ordo mutare incipiat, ſi, quod requiritur in corpore, non inveniatur in capite.*

Cæterùm de diverſis gradibus, dignitatibus, officiis, & prærogativis Clericorum in *tit. de Majoritate & obed. & ſequentibus* inferiùs hoc eodem lib. prolixiùs tractabimus.

Item qualiter probetur Clericatus, ſi quis ignotus ſe clericum, aut ſacerdotem aſſerat: traditur *in Tit. de Clericis peregrinis*. & videri etiam poterit Joan. Honorius *hoc tit. num. 2.* Si captus à Judice Laico ſe clericum eſſe prætendat, iſque ſemper anteà clericaliter incedere ſolitus fuerit, incunctanter judici Eccleſiaſtico reſtituendus erit. Si verò mox ante capturam induerit veſtes clericales, vel ne tunc quidem, manebit in captura judicis laici,

ſed

Digitized by Google

ſed cognitio ſuper ſtatu clericali ad Eccleſiaſticum judicem pertinebit. *c. ſi judex Laicus*, 12. *de Sentent. excommun. in 6.* Plura de privilegio *Canonis & Fori* Clericis competente explicantur in Lib II. *Decretalium Tit. de Foro compet.* in Lib. III. *Tit. de Immunitate Eccleſiaſtica*, & Lib. V. *Tit. de Sent. excomman.* In hoc igitur titulo ſolùm regulæ ad vitam clericalem rectè inſtituendam præſcribuntur.

4 Advertere autem oportet rationem vivendi, & inſtitutum clericorum non idem eſſe noſtris temporibus, quod fuit in primitiva Eccleſia: etenim tunc juxta ſacræ Scripturæ & SS. Patrum teſtimonium omnes Apoſtoli, eorumque diſcipuli vivebant in communi unanimes in oratione, & nullus eorum proprium poſſidebat, ſicut *in Actibus Apoſtolorum 4. cap.* legitur. Hinc S. Hieron. *in c. duo ſunt*, 7 *cauſ.* 12. *quæſt.* 1. de Clericis ſui temporis dicit, *quòd victu & veſtitu contenti nullam inter ſe proprietatem tenentes habuerint omnia communia*. Et confirmatur *in c. quia tua*. 8. *c. ſcimus*. 9. *cauſa* 12. *quæſt.* 1. Eadem habet divus Auguſtin. *in ſermone de communi vita Cleric.* cujus fragmenta referuntur *in c. nolo*. 10. *& c. non dicatis* 11. *d. cauſa* 12. *quæſt.* 1. Et S. Chryſoſt. *in lib.* 3. *contra Monaſt. vitæ vituper.* dicit: Eccleſiam Dei fuiſſe in initio velut *Monachalem Religionem*. Imò non pauci docent apud Tambur. *de Iure Abbatum tom.* 1. *dub.* 2. *quæſt.* 3. *&* 4. Apoſtolos, ſi non omnia, ſaltem aliqua religionis, Conſiliorumve Evangelicorum vota emiſiſſe.

Verùm dilatata Eccleſia alius ſucceſſit ſtatus Clericorum, quibus conceſſum eſt, & ſeparatim vivere, & proprium poſſidere, dummodo ea obſervent, quæ ad clericalis vitæ honeſtatem à ſacris Canonibus præſcripta, & per Concilium Trident. *ſeſſ.* 22. *de Reform. cap.* 1. innovata ſunt.

5 Inprimis ergo & generaliter hortatur Concilium Trident. *d. loco* nihil eſſe, *quòd alios magis ad pietatem & Dei cultum aſſiduè inſtruat, quàm eorum vita & exemplum, qui ſe divino miniſterio dedicarunt, cùm enim à rebus ſæculi in altiorem ſublati locum conſpiciantur, in eos tanquam ſpeculum reliqui oculos conjiciunt, ex iiſque ſumunt, quòd imitentur. Quapropter*, pergit Concilium, *ſic decet omnino Clericos in ſortem Domini vocatos, vitam moresque ſuos omnes componere, ut habitu, geſtu, inceſſu, ſermone, aliiſque omnibus rebus nihil niſi grave, moderatum, ac religione plenum præſeferant, ut eorum actiones cunctis adferant venerationem*. Sed ut ea, quæ in ſpecie Clericis vitanda ſint, meliùs cognoſcantur.

6 Not. I. Clericos debere tonſuram clericalem in capillis deferre, & quidem hæc tonſura olim erat per totum caput ſola corona in medio relicta, ut ex *c. duo ſunt*. 7. *cauſ.* 12. *quæſt.* 1. *& c. prohibete*. 21. *diſt.* 23. colligit Barb. *Iuris Eccleſ. univ. lib.* 1. *cap.* 11. *nu.* 7. de qua corona S. Hieron. *in ſæpè dict. cap. duo ſunt. hanc coronam*, ait, *habent Clerici ab inſtitutione Romanæ Eccleſiæ in ſignum regni, quod in Chriſto expectatur, raſio verò capitis eſt temporalium depoſitio*. Hodie autem uſu paſſim introductum eſt, ut Clerici ſæculares modicum tantùm circulum abraſum in ſuperiore parte capitis deferant. Sed licet per conſuetudinem totalis capillorum abraſio ſublata ſit, non tamen propterea permiſſum eſt Clericis comam modo laſcivo & muliebri laxare, juxta illud Apoſtoli. 1. *ad Corinth.* 11. *ỳ.* 14. *vir ſi comam nutrit, ignominia eſt ei*, & in *c.* 4. *&* 7. *hoc tit.* omnis talis comæ & barbæ relaxatio ſeverè prohibetur.

7 Not. II. quòd Clerici præter tonſuram debeant etiam habitum clericalem, id eſt, veſtimentorum decentem modum, & ſuo ſtatui congruentem obſervare, non colore viridi, aut rubeo uti, non corrigiis auri vel argenti ornatum, aut aliam ſuperfluitatem habentibus, neque annulis in digitis, niſi quibus ob dignitatem, vel Gradum Doctoratus competit, *cap. penult. hoc tit. Clement.* 2. *eodem*. De reliquo autem certa forma togæ clericalis in jure ſtatuta non reperitur, niſi quòd in *d. cap. penult. hoc tit.* nimia brevitas vel longitudo, aut ornatus ſuperfluitas reprobetur, & in *c. penult. diſt.* 23. veſtis *talaris*, id eſt, quæ ad talos protendatur, Clericis convenire dicatur. Quare illæ veſtes decent Clericos, quæ à communi uſu proborum virorum, & conſuetudine rationabili provinciæ, in qua commorantur, reperiuntur admiſſæ, ut externus inceſſus magis modeſtiam & ſpiritualem vitam, quàm pompam ſæculi cum fidelium ſcandalo ſapiat. Covar. *Pract. quæſt. cap.* 32. *ſub nu.* 7.

Quæres, an etiam Clerici in minoribus Ordinibus conſtituti teneantur habitum & tonſuram deferre? ℞. 8 diſtinguendum eſſe, an tales Clerici beneficium Eccleſiaſticum habeant, vel non? De iis, qui beneficium habent, ſtatuit Concilium Trident. *ſeſſ.* 14. *de Reform. cap.* 6. quòd ſi, poſtquam ab Epiſcopo ſuo moniti fuerint, honeſtum habitum clericalem non detulerint, per ſuſpenſionem ab Ordinibus, ac officio & beneficio, nec non, ſi ſemel correcti denuò in hoc deliquerint, etiam per privationem officiorum & beneficiorum poſſint coerceri.

Imò Sixtus V. in Bulla: *Cum Sacroſancta*, voluit, omnes Clericos beneficiatos & penſionarios, etiamſi necdum jus *in beneficio*, ſed tantùm *ad beneficium* haberent, non deferentes habitum clericalem eſſe ipſo jure ſuis beneficiis privatos, ſicut refert Quar. *in ſum. Bull. V. habitus Clericalis*. Verùm hanc Bullam non eſſe uſu receptam, ſaltem quoad hoc, ut non deferens habitum ſine ulteriore monitione Epiſcopi mox ſit ipſo jure beneficio privatus, credit Garc. *de Benef. part.* 1. *cap.* 1. *num.* 23. & ipſe Sixtus V. paulò poſt aliam Bullam edidit, quæ incipit: *Paſtoralis &c.* in qua obligationem deferendi habitum remiſit *penſionariis*, quorum penſiones non excedunt annuatim ſummam 60. ducatorum auri de Camera, vel ſi excedant, necdum cum effectu exigi potuerint. Ubi advertendum, quòd Pontifex in hac poſteriori Bulla loquatur ſolùm de illis, quibus penſiones vel fructus, aut prædia Eccleſiaſtica in uſum reſervata ſunt, qui non ſunt propriè beneficiati, neque enim penſio, aut temporalis fructuum reſervatio propriè beneficium vocari poteſt ut infra ad tit. *de Præbendis*, dicemus, ideoque non videtur omninò ſuſtuliſſe vigorem prioris Bullæ, ex qua etiam tantùm jus *ad beneficium* habens (qui utique nullos adhuc fructus percipit, ut etiam notavit Brandenus *in quæſtion. ſuper Concordatis Germaniæ quæſt.* 5. *num.* 32.) tenetur ad habitum deferendum. Interim ſi ita alicubi conſtans & multi temporis uſus ſit, ut in minoribus conſtituti, ſi Canonicatus v. g. obtinuerint, in quibus vel inveſtiti adhuc non ſunt, vel reſidentiam non fecerunt, nec fructus percipiunt, habitum Clericalem non geſtent, poterunt excuſari ob non receptam Bullam; honeſtiùs tamen procul dubio facerent, clericaliter incedendo.

Porrò Clerici in minoribus conſtituti, ſi benefi- 9 cium Eccleſiaſticum non habeant, ad deferendum habitum & tonſuram quidem non tenentur, ſed privilegio fori, quòd ſcilicet coram judice ſæculari conveniri nequeant, non gaudebunt. Trident. *ſeſſ.* 23. *de Reform. cap.* 6. Et licet Concilium tantùm de privilegio *fori* loquatur, idem tamen de privilegio *Canonis* ſenſiſſe, multi DD. affirmant apud Paul. Laym. *in Theol. moral. de Excommun. cap.* 5. *ſub num.* 3. ut percutiens talem Clericum in excommunicationem non incidat, niſi Clericus habeat conditiones, quæ in Concilio ad privilegium fori requiruntur, eò quòd faciliùs amittatur privile-

Digitized by Google

vilegium *Canonis*, quàm *fori*, cùm hoc juris divini ſit, illud tantùm poſitivi. Prætereà à delatione habitus & tonſuræ excuſare poſſet imminens grave periculum, ob quod neceſſe foret habitum transformari, vel nimia paupertas, aut adverſa valetudo, quæ capitis raſuram non toleraret. Quar. *d. loc. in additione*. Zypæus *in Analyſi juris Pontificii. h. tit. nu. 7.*

10 Not. III. Quòd, *cùm habitus & tonſura non faciant Monachum, aut Clericum, ſed bona & religioſa converſatio*, ideòque ad honeſtatem vitæ Clericalis plurimùm ſpectet, ut omnes Clerici & Eccleſiaſtici *à crapula & ebrietate* abſtineant: nam *ebrietas mentis inducit exilium, & libidinis provocat incentivum*. uti dicitur in *c. à crapula. 14. hoc tit.* Unde non debent tabernas publicas, niſi ex cauſa itineris frequentare. *c. non oportet. 2. c. Clerici 4. diſt.* 44. convivia quoque ea tantùm Clericis ſacri Canones permittunt, quæ magis charitatis & amicitiæ honeſtæ, quàm commeſſationis & ingurgitationis gratia fiunt. *cap. convivia. 6. diſt. diſt.* 44. & S. Hieron. *in Epiſt. ad Nepotianum de vita Clericorum cap.* 12. hortatur Clericos, ut, ni velin contemni, potiùs ſint conſolatores Chriſtianorum in mœroribus, quàm convivæ in proſperis.

11 Not. IV. Quòd Clerici non debeant intendere mimis, hiſtrionibus, choreis, comœdiis obſcœnis, & ſimilibus. *cap. penult. hoc tit. cap. Presbyteri. 19. diſt. 34. & cap. 2. diſt.* 37. multò minùs debent ipſi Clerici hiſtriones agere, larvati incedere, aut perſonatum habitum induere. *c. cùm decorem. 12. hoc tit.* hinc in *cap. un. eodem tit. in 6.* Clerici per annum artem hiſtrionicam exercentes, ipſo jure privantur omni privilegio Clericali.

12 Not. V. Quòd Clericis inhibeatur, ne ad aleas, & taxillos ludant. *c. inter dilectos. 11. de Exceſſibus Prælat. c. 1. diſt.* 35. alearum autem nomine omnis luſus prohibetur, qui fortuna potiùs, quàm arte regitur, unde ſecundùm Panorm. *in cap. Clerici. 15. hoc tit. num.* 15. non cenſetur prohibitus luſus conorum, ſchachorum, & ſimilium. Et generaliter etiam ludum alearum & chartarum tunc eſſe graviter prohibitum, ſi non tam cauſa recreationis, quàm lucri, & frequenter ac immodicè, cum periculo ſcandali, vel amiſſione temporis utiliùs in ſtudia vel pietatem, vel Divinum officium impendendi, aut pro pecunia proſpectu Eccleſiæ acquiſita, & in pauperes diſtribuenda ludatur, cenſet Sylveſter *V. ludus. num.* 11. Leſſ. *de Juſt. & Jure. lib. 2. c. 29. num. 5.*

13 Not. VI. Quòd Clerici non debeant arma geſtare *c. 2. hoc tit.* Sed hoc de armis proditoriis, & offenſivis, atque ſi Clerici vellent paſſim ſicut laici & milites armati incedere, ſentiunt Interpretes cum Gloſſa *in d. c.* 2. Indeque concedunt Clericis itinerantibus per loca periculoſa ad terrorem hoſtium vel latronum & defenſionem proprii corporis arma portare, quamvis interim haud dubiè ſanctius & laudabilius ſit, in Deo confidere, & obſervare dictum S. Ambr. in *c. 3. cauſa 23. quæſt. 8. dolor inquit, fletus, orationes, lachrymæ fuerunt mihi arma adverſus milites, talia enim munimenta ſunt ſacerdotis: ſervum Chriſti non cuſtodia corporalis, ſed Domini providentia ſepire conſuevit.*

14 Not. VII. Quòd monet Henr. Zoeſ. *hoc tit. n.* 7. ſtatum Clericalem plurimùm infamari ab *avaritia*, dum vel ſibi aut ſuis heredibus (plerumque ingratis & prodigis, apud quos bona Clericorum paſſùm fructificant) vel etiam Eccleſiæ cum nimia ſolicitudine, exigua verò in Deum confidentia & largitate in egenos omnia conquirunt: neque enim probandi ſunt miniſtri, ait Zoeſ. *d. loc.* qui ut magis fideles videantur, & in aram Eccleſiæ quid inferant, cuncta extorquent, & corradunt, ſacrificium per hoc ſe Deo facere putantes, minùs ei gratum, quia *odio habet rapinam in holocauſto*. Videantur etiam tex. *in Can. quod autem 3. cauſa 23. quæſt. 7. Can. res Eccleſiæ. 26. cum duobus ſeqq. cauſa. 12. quæſt.* 1. & præ cæteris inſignia monita D. Ambr. & 15
Hieron. *in c. aurum. 70. & cap. gloria. 71. cauſa 12. quæſt.* 2. ubi per plura elegantia verba concludunt, minimè Deo acceptum eſſe, vel ipſas etiam Eccleſias ſplendidiùs ornare (quæ ornamenta multoties ſacrilega hoſtium manus invadit) ſi interim pauperes, egentes, & captivi apud hoſtes in duriſſima ſervitute conſtituti negligantur, qui pecunia Eccleſiæ juvari potuiſſent: tantùm abeſt, ut privatis & propriis divitiis ſtudere conceſſerint, quod Sacerdoti ignominioſum D. Hieron. *in d. c. gloria.* pronunciat. Et qualiter Clerici teneantur ſuperfluos reditus proſpectu Eccleſiæ acquiſitos in pios uſus convertere, & univerſim de poteſtate diſponendi circa Clericorum bona & reditus, traditur infra *in Tit. de Peculio Clericorum* & ſeqq. & explicavi in *Man. Paroch. parte. 4. c. 4.*

Præterea ad avaritiæ prohibitionem etiam referri poteſt, quòd Joan. XXII. *in Extravag. ſpondeat. de Crimine falſi inter Com.* generaliter quidem omnibus, in ſpecie verò Clericis ſub pœna privationis beneficiorum, & inhabilitationis ad ea impoſterùm obtinenda interdixerit, ne aurum vel argentum alchymicum, quod plerumque falſum eſt, & veri auri vel argenti in ſe ſubſtantiam non habet, faciant, aut fieri procurent, vel facto in exſolutione debitorum utantur: nam præter fraudem in damnum proximi cedentem per talem Chymicorum laborem fit jactura temporis & pecuniarum, nec prodiguntur tantùm opes, ſed & exinaniuntur, & in fumum abeunt cum gravi reipublicæ, & plarum cauſarum, ac pauperum præjudicio. Quamvis de cætero ars Chymica, quæ naturæ principia & qualitates pulchrè demonſtrat, & plurima ſalubria medicamenta parat, meritò commendanda ſit. 16

TITULUS II.

De Cohabitatione Clericorum & mulierum.

SUMMARIA.

1. *Clerici debeat continenter & caſte vivere.*
2. *Quæ mulieres permittantur cum Clericis habitare?*
3. *Ob periculum perjurii non ſunt cogendi Clerici, ut concubinas abjurent.*
4. *Pœnæ Concilii habent locum etiam in ſuſpectis ſine qualitate concubinatus.*
5. *Ad eas incurrendas in foro conſcientiæ requiritur ſententia declaratoria.*
6. *Actualis lapſus carnis qualiter puniendus?*
7. *Concubinarius non eſt ſuſpenſus ſuſpenſione propriè dicta.*
8. *An & quando in Divinis vitandus?*

Nimis longum eſſet referre omnes ſacros Canones, qui incontinentiam Clericorum deteſtati 1
ſunt. Videri poterunt *in diſt.* 81. & *in Decretalibus, hoc tit.* Præ cæteris, verò notanda & obſervanda

vanda ſunt verba Concilii Trident. *ſeſſ. 25. de Reform. cap. 14. quàm turpè*, inquit Concilium, *ac Clericorum nomine, qui ſe divino cultui addixerunt, ſit indignum in impudicitiæ ſordibus, immundoque concubinatu verſari, ſatis res ipſa communi omnium fidelium offenſione; ſummoque Clericalis militiæ dedecore teſtatur. Ut igitur ad eam, quam decet, continentiam, ac vitæ integritatem miniſtri Eccleſiæ revocentur, populuſque hinc eos magis diſcat revereri, quo vita honeſtiores cognoverit, prohibet S. Synodus quibuſcunque Clericis, ne concubinas, aut alias mulieres, de quibus poſſit haberi ſuſpicio, in domo vel extra detinere, aut cum iis ullam conſuetudinem habere audeant, alioquin pœnis à ſacris Canonibus, vel ſtatutis Eccleſiarum impoſitis puniantur, &c.*

2 Fœminæ quidem ob ætatem, vel primi aut ſecundi gradus conſanguinitatem tolerantur. *c. cum omnibus. 27. d. 81. & c. pen. hoc tit.* Si tamen etiam iſtæ vel propter ſe, vel pediſſequas earum ſuſpectæ forent, protinùs removendæ eſſent, quia etiam in his ſcelus contigiſſe compertum eſt. *c. 1. eod. c. legitur. 25. d. 81.* Addit quoque Concilium ipſum pœnas & certum modum procedendi contra hujuſmodi concubinarios, ac inter alia ſtatuit, ut ſi à Superioribus moniti à fœminis ſuſpectis ſe non abſtinuerint, tertia parte fructuum beneficiorum ſuorum quorumque ſint *ipſo facto* privati: ſin autem in delicto eodem perſeverantes ſecundæ monitioni adhuc non paruerint, fructus omnes ac proventus ſuorum beneficiorum *eo ipſo* amittant &c. † Non verò cogen-

3 di ſunt Clerici, ut conſortium fœminarum abjurent, ne inſtigante diabolo in idem peccatum redeuntes perjurii reatum incurrant. *c. 3. hoc tit.*

4 Cæterùm licèt aliqui apud Barb. *in Collect. ad d. c. 14. Trid. num. 26.* teneant, has pœnas Conciliares tantùm habere locum in ſuſpectis de concubinatu, ſcilicet cùm fœmina domi retenta; nihilominùs ex textu Concilii magis apparet, quòd etiam aliis delictis carnis ſine qualitate concubinatus (ut ſi extra domum frequententur ſuſpecta conſortia) procedant. Navar. *Conſil. 1. hoc tit.*

5 Sed hic quæri poſſet, an hæ pœnæ Concilii, quæ ipſo facto incurruntur, ſtatim in conſcientia locum habeant, ita ut Parochus fructus ita amiſſos ſine alia condemnatione ultrò reſtituere teneatur? ℞. Benigniorem eſſe ſententiam, quòd pœnæ, quæ etiam ipſo jure irrogantur, non aliter obligent in conſcientia, quàm ſi *ſententia declaratoria* ſequatur, per quam Judex declaret tales pœnas ſolvendas eſſe, per ea quæ docet Covar. *de Matrim. p. 2. c. 6. §. 8. num. 10. arg. c. cùm ſecundùm. 19. de Hæret. in 6.* ubi videtur ſupponi regulariter ad pœnas ipſo jure irrogatas debere accedere ſententiam declaratoriam, niſi ſpecialiter ob gravitatem criminis aliud ſtatuatur. Maximè verò in noſtro propoſito hanc *ſententiam declaratoriam* requiri, non obſcurè ex ipſo Concil. Trident. *d. ſeſſ. 25. c. 14.* colligitur: dum ibi fructus à Clerico concubinario *ipſo jure* amiſſi non per ipſum Clericum, ſed *arbitrio Epiſcopi* fabricæ Eccleſiæ, aut alteri pio loco jubentur applicari.

6 Dices, ſi pœnæ Concilii tantùm poſt præmiſſam monitionem locum habent, ergò antè monitionem Clericus impunè peccabit? ℞. Quòd pœnæ Concilii eum potiſſimùm caſum reſpiciant, ſi Clerici de incontinentia ſuſpecti nolint conſortium fœminarum divitare. Si verò Clericus de actuali lapſu carnis ſive ante, ſive poſt monitionem convictus fuerit, variæ contra ipſum pœnæ in jure dictantur, ſcilicet ſuſpenſionis ab officio & beneficio, incarcerationis, nonnunquam etiam depoſitionis. *cap. Maximianus. 6. & ibi Gloſſ. d. 81.* quales pœnæ arbitrio judicis Eccleſiaſtici pro circumſtantia facti temperari vel aggravari poſſunt. Panorm. *in cap. at ſi Clerici. 4. de Judic. num. 33.* Farin. *de Delict. carn. quæſt. 137. num. 17.* Illum verò abuſum reprehendit Garc. *de Benef. part. 11. cap. 10. num. 188.* quòd quidam Judices Eccleſiaſtici ex delictis quodammodò quæſtum faciunt, & mulctas pecuniarias ſibi applicant, quam pœnam divites parùm pertimeſcunt. *cap. 3. de Pœnis.* regulariter enim mulctæ pecuniariæ piis cauſis applicandæ ſunt, ne videatur punitio ex radice avaritiæ procedere. Trident. *c. 3. verſ. in cauſis ſeſſ. 25. de Reform.*

Alia eſt diſputatio, utrum ſacerdos concubinarius incurrat ipſo jure ſuſpenſionem propriè dictam 7
jux. c. præter. 6. diſt. 32. ita ut, ſi celebret ante abſolutionem, fiat irregularis, cum quo tantùm per S. Pontificem diſpenſari poſſit. *c. 1. de Sentent. & re jud. in 6.* De concubinario occulto ſatis conveniunt DD. quòd non ſit ſuſpenſus propriè, ſed tantùm eo modo ſuſpenſus, quo quilibet in peccato mortali exiſtens, uſquedum pœniteat. *c. fin. hoc tit.* At verò de concubinario notorio (qui ſcilicet talis eſt per confeſſionem factam in judicio, ſententiam, aut evidentiam rei, quæ nulla poteſt tergiverſatione celari. *d. c. fin.*) magna eſt diſſenſio apud Garc. *de Benef. par. 7. c. 14. num. 11. & ſeqq.* Sanè conſuetudine, quæ eſt optima legum interpres, *l. ſi de interpretatione. 37. ff. de LL.* videtur recepta ſententia Covar. *in relect. Clem. ſi furioſus. par. 1. §. 1. num. 5. de Homicid.* Innoc. Spec. & aliorum, quòd Canones, qui de ſuſpenſione concubinarii notorii loquuntur, ſint intelligendi de ſuſpenſione impropria, ſeu *de ſimplici prohibitione* celebrandi divina, non autem de ea, quæ ſit *cenſura*, & cuius tranſgreſſio irregularitatem inducat: quia nec antiqui Canones, nec Concilium Trident. unquam de tali irregularitate mentionem faciunt, quamvis, dum talibus Clericis celebrationem interdicunt, ſupponant eos ſæpiùs celebrare multò minùs in praxi videmus, quòd Clerici concubinarii poſt pœnitentiam diſpenſationem ſuper irregularitate à S. Pontifice petant. Imò *in c. ſi qui ſunt. 3. diſt. 81. & c. fin. hoc tit.* ſatis inſinuatur, quòd poſt pœnitentiam & concubinæ expulſionem hoc ipſo alicui jus celebrandi reſtituatur, neque ibi diſpenſatio ſuper irregularitate requiritur. Porrò non eſt inſolidum in noſtro jure, ut ſuſpenſio non ſemper ſit *cenſura*, ſed aliquando tantùm de *ſimplici prohibitione* celebrandi accipiatur: ita enim *in c. dilecta. 12. de Major. & obed.* dicitur, quòd Abbatiſſa poſſit ſuos Clericos *ab officio beneficioque ſuſpendere*, quod profectò *de cenſura* intelligi non poteſt, cùm ea pertineat ad claves Eccleſiæ, quæ fœminis traditæ non ſunt, ſicut nec B. Virgini, licet eſſet dignior omnibus Apoſtolis, *c. nova. 10. de Pœnit. & remiſſ.* Gloſſ. *in d. c. dilecta.*

Præterea ſtatuitur in SS. Canonibus, quòd Clericus notoriè concubinarius in divinis officiis evitandus ſit, neque licitè ab eo ſacra audiantur. *c. nullus. 5. & ſeq. d. 32.* non quidem, quòd ab eo Sacramenta non rectè conficiantur, *cùm quantumcunque pollutus divina polluere non poſſit, quæ purgatoria cunctarum contagionum exiſtunt. cap. veſtra. 7. hoc tit.* ſed ut per populi contemptum ad pœnitentiam trahatur, & aliis peccandi licentia auferatur. Attamen etiam hic cum pluribus cenſet Barb. *Jur. Eccleſ. Un. lib. 1. cap. 40. num. 44* Extrav. Martin. V. *Ad evitanda.* prodeſſa fidelibus, ut non teneantur evitare concubinarium notorium ante denuntiationem vel actualem ſuſpenſionem Epiſcopi.

TITU-

Digitized by Google

TITULUS III.

De Clericis conjugatis.

SUMMARIA.

1. *Clerici in minoribus poſſunt Matrimonium contrahere.*
2. *Clerici contrahentis Matrimonium beneficia an vacent ipſo jure?*
3. *Quid juris, ſi uxor ante conſummationem Matrimonii fuerit mortua, vel Religionem ingreſſa, aut Matrimonium nullum?*
4. *Sponſalia de futuro non inducunt amiſſionem beneficii.*
5. *Clerici conjugati quando admittendi ad divinum Miniſterium.*
6. *Quando gaudeant Canonis & fori privilegio?*
7. *Et an æquè in Civilibus, quàm Criminalibus?*
8. *Vxor ſequitur forum Mariti.*
9. *Clericis in maioribus ſub gravibus pœnis interdicitur Matrimonium.*
10. *Rationes, cur Clericis prohibeantur Matrimonia.*
11. *Continentia Clericorum an ſit ex jure divino?*
12. *Quid, ſi ordinatus ignoravis hanc obligationem, vel habuit intentionem contrariam, aut fuit invalidè ordinatus?*

NOn tantùm inhoneſta cum fœminis cohabitatio Clericis interdicta eſt, ſed etiam matrimonialis, quia *ſimul voluptatibus, & carnalibus deſideriis, ac divinis Eccleſiaſticis obſequiis vacare non valent*, ait Pontifex, *in cap. 3. hoc tit.* & ſi Apoſtolus 1. *ad Corinth. cap. 7.* voluit Laicos conjugatos *abſtinere ad tempus, ut vacent orationi*: ergo Sacerdotes, quibus orandi & ſacrificandi juge officium eſt, ſemper debebunt à conjugali conſortio abſtinere.

1 Verùm differentia notanda eſt inter Clericos in minoribus & majoribus Ordinibus conſtitutos: Clerici in minoribus Ordinibus matrimonium quidem contrahere poſſunt, ſed ſi contrahant, hoc ipſo ſtatui Clericali renuntiaſſe cenſentur, & omnibus beneficiis Eccleſiaſticis privantur. *cap. 1. hoc tit.* Sanch. *de Matrim. lib. 7. diſp.* 42. Diſputant autem Interpretes, an beneficia talis Clerici contrahentis matrimonium *ipſo jure* vacent, vel per ſententiam judicis? Plurimùm enim in effectu intereſt: nam ſi beneficia vacent ipſo jure, Clericus ab illo tempore, quo matrimonium contraxit, fructus beneficiales amplius non lucratur, & tale beneficium tanquam vacans poteſt ab alio impetrari; ſi verò beneficia vacent per ſententiam judicis, Clericus lucrabitur fructus uſque dum judex ſententiam privationis protulerit, neque priùs cenſebitur vacans, aut impetrabile. Reſp. Commu-
2 niùs receptum eſſe, quòd beneficia per matrimonium vacent *ipſo jure*, ſicut colligitur *ex cap. 1. hoc tit.* ubi mandat ſummus Pontifex, ut Epiſcopus Clericos conjugatos ad relinquenda beneficia compellat, conſequenter, dum dicit *relinquenda eſſe beneficia*, ſupponit, quòd non ſit opus nova ſententia privatoria. Gloſſ. *in eodem c. in V. relinquenda*. Ratio autem fundamentalis eſt, quòd matrimonium & beneficium ſint duæ res incompatibiles, *per text. in d. cap. 3. & 5. hoc tit.* ac proptereà altero acceptato, alteri hoc ipſo renuntiatum cenſeatur. Item quòd omnis collatio beneficii habeat eam conditionem ſaltem ſubintellectam ex Eccleſiæ conſuetudine, ſi Clericus in eodem ſtatu permanſerit &c. Atque hanc ſententiam certiſſimam eſſe dicit Henr. Zoeſ. *hoc tit. num. 15.* eamque quàm plurimis authoritatibus confirmat Barboſ. *in Collectan. DD. ad cap. 1. hoc tit. num. 2.*

Non obſtat, quòd pœnæ in conſcientia non obligent ante ſententiam judicis; etenim quòd Clerici conjugati beneficia vacent, non ex pœna, ſed ex incompatibilitate ſtatus provenit, ut dictum: haud enim eſt pœna dignus Clericus in minoribus, qui matrimonium contrahendo jure ſuo utitur, & actum facit à ſacris Canonibus non prohibitum.

Pariter non obſtat, quòd in *cap. 3. & 5. hoc tit.* videatur Pontifex jubere, ut Clerici conjugati per Epiſcopum adeoque per ſententiam priventur ſuis beneficiis: quia id rectè intelligit Gloſſ. *in dict. cap. 1.* de privatione facti ſeu poſſeſſionis, quæ fit per actualem expulſionem beneficiati, non verò de privatione juris ſeu tituli, quem Clericus habebat in beneficio, utpote quo jam ante per Canones privatus ſupponitur. *arg. cap. cum noſtris. 6. & cap. literas. 9. de Conceſſ. præbendæ.*

Sed quid dicendum, ſi uxor Clerici ante 3
conſummationem matrimonii mortua, religionem ingreſſa, vel ipſum matrimonium propter aliquod impedimentum dirimens ex poſt facto nullum declaratum fuerit? Reſp. Communiùs doceri, etiam his caſibus inductam eſſe privationem beneficii: quia ex intentione Clerici ſtatus incompatibilis aſſumptus eſt, & conſequenter juris interpretatione ipſo facto renuntiatum beneficio intelligitur, & ſæpe non tam attenditur, quid aliquis potuerit, quàm quid per actum ipſum voluerit facere. *arg. cap. 4. de Bigamis non ordin.* Zoeſ. *hoc tit. num. 16. & ſeqq.* Vid. Barboſ. *in Collect. ad dict. cap. 1. hoc tit.* ubi *num. 10.* limitationem ponit, niſi matrimonium ſit nullum ex defectu conſenſus in Clerico: tunc enim ceſſat ratio tacitæ renuntiationis.

Ad hanc autem privationem beneficiorum non 4
ſufficiunt ſola ſponſalia *de futuro* contracta: quia per ea necdum actu ſtatus Ordini Clericali contrarius ſuſceptus eſt. Sanch. *de Matrim. lib. 7. diſp. 46. num. 23.*

Verùm aliquando etiam Clerici conjugati ad 5
divini officii miniſterium, & reditus beneficiales percipiendos admittuntur, ſi nimitùm cum unica & virgine contraxerint, atque ab Epiſcopo ad ſervitium alicuius Eccleſiæ deputati fuerint. Decernit enim Concilium Trident. *ſeſſ. 23. de Reform. c. 17.* ut in omnibus Eccleſiis, in quibus commodè fieri poteſt, exercitia minorum Ordinum reſtituantur, ne illi Ordines tanquam otioſi ab hæreticis traducantur: & ſi Clerici cælibes pro illo miniſterio haberi non poſſint, mandat Concilium aſſumi Clericos conjugatos probatæ vitæ, dummodò non bigamos, qui tonſuram & habitum clericalem ſaltem in Eccleſia geſtare teneantur.

Porrò circa Clericos conjugatos extat conſtitu- 6
tio Bonifacii VIII. *in c. un. h. tit. in 6.* quod tunc habeant privilegium *Canonis & fori*, ſi contraxerint cum *unica & Virgine*, ac tonſuram & habitum Clericalem continuò deferant. Cui conſtitutioni addidit Concilium Trid. *dict. ſeſſ. 23. c. 6.* quòd inſuper debeant ab Epiſcopo eſſe deputati ad alicuius Eccleſiæ miniſterium.

Dubi-

Dubitant tamen DD. an tales Clerici tam in civilibus, quàm criminalibus cauſis gaudeant fori privilegio? Potior fermè pars in eam inclinat ſententiam, ut rantùm *in Criminalibus* velint Clericos conjugatos à judicio ſæculari exemptos, propter text. *in dict. c. un.* qui tantùm criminalium cauſarum mentionem facit, & in cæteris non vult eos gaudere privilegio Clericali, ſicut pro utraque ſententia videri poſſunt Authores copiosè relati à Barb. *in Collectan. ad dict. c. un. n. 6. & 9.* Ego ſanè exiſtimo ante Concilium Trid. ex verbis dictæ Conſtitutionis Clericos conjugatos veriſimiliter ſolùm in criminalibus cauſis habuiſſe fori privilegium, in aliis autem civilibus cauſis, oneribus & tributis fuiſſe ſubjectos poteſtati Laicali, ut etiam notavit Gloſſ. *in dict. c. un. in V. cæteris* niſi forſan & tunc ex mandato Epiſcopi actualiter in Eccleſia miniſtri fuerint.

Verùm cùm ex Concilio Trident. generaliter imperetur, ut Clerici conjugati ſervitio Eccleſiæ ab Epiſcopo deputentur, crederem eos ſic deputatos tam *in civilibus*, quàm *criminalibus* cauſis fori privilegio gaudere; nam & familiæ Epiſcopi, Eccleſiæ, imò & privatorum Clericorum privilegium tale competere de *Foro competenti* tradidimus, & probat Martha *de Iurisd. p. 4. C C XI.* tantò magis id procedet in hujuſmodi Clericis conjugatis, cùm utique plus ſit eſſe Miniſtrum Eccleſiæ, & quidem Clericalibus Ordinibus inſignitum, quàm famulum Epiſcopi &c.

8 Uxores quoque talium Clericorum participare forum eorundem, probabilius eſt ex communi regula, quòd uxor ſequatur forum ſui mariti. *L. fæminæ 8. ff. de Senator. L. fin. C. de Incolis, L. 2. C. de Epiſc. & Cler.*

9 Quod attinet ad Clericos in *Ordinibus majoribus* conſtitutos, illi matrimonium contrahere nullatenus poſſunt propter votum ſolemne caſtitatis, quod ſacris Ordinibus annexum eſt, & in quod ſuſcipiendo ſacrum Ordinem hoc ipſo conſentire cenſentur, quamvis aliis verbis non exprimant. *c. un. de Voto in 6.* Si de facto contrahere præſumpſerint, ad dimittendas mulieres, & agendam pænitentiam per ſuſpenſionis & excommunicationis cenſuram compellendi ſunt. *cap. 1. hoc tit.* Imò *ex Clement. un. de Conſang. & Affinit.* ipſo facto excommunicationem incurrunt, fiuntque irregulares, ita ut nec in ſuſceptis Ordinibus miniſtrare, nec ad altiores valeant promoveri; in qua tamen irregularitate poſt peractam pænitentiam Epiſcopo diſpenſare conceſſum eſt, dummodo cum vidua contractum non ſit. *cap. 1. & 2. Qui Clerici vel voventes cap. 4. hoc tit cap. fin. de Bigam. non ordin.* amittuntque beneficia ſaltem (ut aliqui DD. contendunt) per ſententiam. Barboſ. *in Collect. ad cap. 1. hoc tit. num. 7.*

10 Quinque autem potiſſimum rationes aſſignantur, ob quas oporteat Clericos cælibes vivere. I. Et principaliter, ut tantò digniùs Deo puriſſimo miniſtrent: etenim ſi in veteri teſtamento Sacerdotes miniſtrantes Domino in Sacrificiis tantùm Judaicis, & manducantes Panes Propoſitionis debebant eo tempore abſtinere à mulieribus, quæ tamen omnia erant tantùm umbra & præfiguratio Chriſti, quantò magis miniſtrantes Domino in ſacrificio verò, & manducantes verum immaculatum corpus Chriſti. II. Integrè magis Deo ſervire poſſunt, ſi ab uxoribus liberi ſint: quia ut Apoſtolus 1. *ad Corinth. 7.* dicit: *qui ſine uxore eſt, ſollicitus eſt, quæ Domini ſunt, quomodo placeat Deo, qui autem cum uxore eſt, ſollicitus eſt, quæ ſunt mundi, quomodo placeat uxori, & diviſus eſt &c.* & *nemo militans Deo implicat ſe negotiis ſæcularibus.* 2. *ad Timoth.* 2. III. Ut majori reverentia habeantur apud populum, quo vita ſunt ſanctiores & perfectiores. IV. ut ſine liberis & uxoribus conſtituti hoſpitalitatem erga pauperes & peregrinos tantò magis exercere poſſint. V. denique, ne reditus Eccleſiaſtici in uſus pios deſtinati in uxores & liberos, aliaſque profanas cauſas expendantur.

Quærunt DD. an cælibatus Clericorum ſit ex jure divino, vel tantùm humano Eccleſiaſtico conſtitutus? Non eſt quidem dubitandum, quin votum caſtitatis annexum ſacris Ordinibus obliget ex jure divino, juxta illud *Deuteron. 23. v. 21. cùm votum voveris Domino, non tardabis reddere: quia requiret illud Dominus Deus tuus.* Sed hoc ipſum in quæſtione eſt, an iſtud votum ſit ſacris Ordinibus annexum ex præcepto divino, vel ſolùm Eccleſiaſtico, adeoque juſtis de cauſis denuò per Eccleſiam tolli poſſet? 11

Reſp. Quamvis non deſint apud Sanch. *de Matrim. lib. 7. d. 27. num. 4.* qui ob ſupra allegatas quinque rationes & alias ſimiles exiſtiment, jure divino Clericis continentiam injunctam, ejuſque rei non leve eſſe argumentum, quòd à tempore Apoſtolorum non extet exemplum, vel conſtitutio, ex qua permiſſum fuerit Clericis, poſt Clericatum uxores ducere, licet quandoque in Eccleſia Græca toleratum, ut uxoribus ante Clericatum ductis uterentur. *cap. cum olim 6. hoc tit.* Verùm communiùs receptum eſt cum D. Thoma, Cajet. Abulenſi, aliiſque quamplurimis gravibus Authoribus apud Sanch. *dict. loc. num. 5. cit.* ſtatum matrimonialem nec ex jure naturali, neque divino eſſe incompatibilem cum ſtatu Clericali, excepto tempore miniſterii divini, neque per aliquem textum legis divinæ eſſe Clericis prohibitum; aliàs nec potuiſſet Græcis concedi uſus Matrimonii etiam priùs contracti, nec Apoſtolus 1. *ad Timot.* 3. Epiſcopum *uxoris unius virum* toleraſſet; vel Dyoniſium Areopagitam, (quem conjugatum fuiſſe conſtat ex Actibus Apoſtolorum *cap.* 17.) in Athenienſium Epiſcopum creaſſet, ut in ejus vita legitur. Argumenta in contrarium id ſolùm evincunt, potuiſſe ab Eccleſia decentiſſimè Clericis cælibatum & votum caſtitatis injungi, non autem quòd neceſſariò à divino præcepto injunctum fuerit. Videatur latiùs de continentia Clericorum, Bellar. *tom. 1. controverſ. de Clericis lib. 1. cap. 18. & ſeqq.* 12

Illud etiam hic addi poteſt, quod ſi quis in Ordinatione ignoraret invincibiliter votum caſtitatis annexum, vel haberet intentionem contrariam non ſervandi, talis quidem non teneretur abſtinere à conjugio ex voto, ſed ex lege Eccleſiaſtica; & quamvis in hoc poſteriori caſu eliciendo talem contrariam intentionem graviter peccaret, decipiendo Eccleſiam, non tamen eſſet invalidè Ordinatus.

Econtra qui invalidè ordinatus eſſet (ut quia ſe finxit Epiſcopum, qui non erat, aut ordinatus baptizatus non fuit) quamvis habuerit intentionem vovendi caſtitatem, probabiliter tamen non obligabitur, niſi denuò ordinetur: quia non aliter quàm concomitanter cum Clericatu cenſetur voviſſe, pereunte ergò principali, perit & acceſſorium. Videatur Sanch. *d. loc. num. 11. & ſeqq.* Zoeſ. *hoc tit. nu. 7. & ſeqq.*

TITU-

Digitized by Google

TITULUS IV.

De Clericis non reſidentibus in Eccleſia vel Præbenda.

§. I.

De Reſidentia Prælatorum.

SUMMARIA.

De Reſidentia Prælatorum monitum Concilii Tridentini.
2. *Epiſcopi cum qua licentia abeſſe poſſint?*
3. *Epiſcopus quamdiu poſſit abeſſe ſine licentia?*
4. *Epiſcoporum illicitè abſentium pœnæ, an debeantur in conſcientia ante ſententiam Iudicis?*
5. *Reſidere tenentur etiam Prælati Epiſcopis inferiores.*
6. *An poſſint abeſſe per 2. vel 3. menſes ſicut Epiſcopi?*

Alia Summaria poſt §. 2.

1 OMnes Prælatos Eccleſiaſticos præſertim Epiſcopos, eorumque Superiores ad reſidendum in loco ſuæ Prælaturæ monet Concilium Trid. *ſeſſ. 6. de Reform. c. 1.* his Apoſtolis verbis: *ut attendentis ſibi & univerſo gregi, in quo Spiritus S. poſuit eos regere Eccleſiam Dei, quam acquiſivit ſanguine ſuo, vigilent, in omnibus laborent, & miniſterium ſuum impleant; implere autem illud ſe nequaquam poſſe ſciant, ſi greges ſibi commiſſos mercenariorum more deſerant, atque animarum ſuarum, quarum ſanguis de eorum eſt manibus à ſupremo Iudice requirendus, cuſtodiæ minimè incumbant, cùm, certiſſimum ſit, non admitti paſtoris excuſationem, ſi lupus oves devoravit, & paſtor neſcit.* hæc Trid. Quapropter ex eod. Concilio *d. ſeſſ. 6. cap. 1. & ſeſſ. 23. de Reform. cap. 1.*

2 Not. I. Quòd Epiſcopus, qui ex cauſa magnæ neceſſitatis aut utilitatis longiori tempore abeſſe cupit, debeat cauſam abſentiæ S. Pontifici, vel Archi-Epiſcopo, aut Archi-Epiſcopo abſente ſeniori Suffraganeo (qui idem Metropolitani abſentiam probare debebit) ſignificare, & approbationem in ſcriptis obtinere, niſi tamen periculum in mora fuerit, vel abſentia inciderit propter aliquod munus & Reipublicæ officium Epiſcopatibus adjunctum, cujus cauſæ ſint notoriæ. Ex quibus verbis Trid. videtur, quòd Epiſcopus, qui ſimul eſt Princeps Imperii, ſi ad Comitia vocatus compareat, non teneatur licentiam impetrare, ſi cauſa notoria ſubſit, vel aliàs ſemper ſolitus ſit perſonaliter comparere, ſicut Archi-Epiſcopi, Electores Romani Imperii, & ſimiles, ſaltem ſi abſentia non fuerit plus æquo diuturna, & Eccleſiæ periculoſa. Qua tamen in re ad uſum hactenùs practicatum in ſimilibus Epiſcopatibus præcipuè attendendum.

3 Not. II. Quòd Epiſcopus poſſit ſine graviori cauſa *ex æqua tamen & ſine detrimento ſui gregis, quod ejus conſcientiæ relinquitur*, toto anno per duos vel ad ſummum tres menſes nulla petita licentia à ſua Diœceſi abeſſe: quia qui aliquantiſper tantùm abeſt, juris interpretatione non videtur abeſſe; dummodò in Feſtis ſolemnioribus Nativitatis ſcilicet, Quadrageſimæ, Paſchatis, Pentecoſtes, & Corporis Chriſti, quibus reſici maximè & in Domino gaudere Paſtoris præſentia oves debeant, illam abſentiam non inſtituat. Trident. *dict. ſeſſ. 23. cap. 1. verſ. quoniam autem.*

Not. III. Si Epiſcopus ultra tres menſes ſine petita licentia, & rationabili cauſa abſuerit, eum præter reatum peccati mortalis fructus ſui Epiſcopatus pro rata temporis abſentiæ ſuos non facere, ſed in conſcientia ad fabricam Eccleſiæ, vel pauperibus erogare debere, quamvis alia ſententia declaratoria non ſequatur. *d. ſeſſ. 23. cap. 1. verſ. ſi quis autem.* 4

Notand. IV. Quòd ſi abſentia Epiſcopi vel Archi-Epiſcopi ſine licentia extenſa fuerit ultra ſex menſes, tunc quartam partem redituum unius anni eo ipſo amittat, qui ad fabricam Eccleſiæ vel pauperibus illius loci per Superiorem Eccleſiaſticum applicabuntur. Si per alios ſex menſes in tali abſentia perſeveraverit, rurſus alteram quartam ipſo jure amittet, creſcente verò contumacia, ſummus Pontifex hac de re intra tres menſes per Archi-Epiſcopum, vel ſi ipſe Archi-Epiſcopus abſuerit, per ſeniorem Suffraganeum certiorari debebit, ſub pœna interdicti ingreſſus in Eccleſiam eo ipſo incurrenda. Trid. *d. ſeſſ. 6. cap. 1.* Pœnas bujus *c.* 5. quia idem Concil. *d. ſeſſ. 23. c. 1. verſ. ſi quis autem* confirmat, & inſuper addit, ut abſens pro rata temporis abſentiæ fructus ſuos non faciat, videntur ad concordiam illæ quartæ de fructibus jam perceptis intelligendæ; qui ſenſus, ſi ſit verus, putarem illam ſaltem moderationem adhibendam, ut iſtæ quartæ in conſcientia ante ſententiam Judicis declaratoriam non debeantur: quia in hoc loco iſta ſententia non excluditur, & quoad fructus jam perceptos Conſtitutio eſt verè pœnalis, ſecus quoad illos, qui cedunt tempore abſentiæ, hi enim potiùs cauſa deficiente non acquiruntur, quàm omnimodè ex pœna amittuntur. 5

Not. V. Quòd etiam Abbates, aliique Prælati Epiſcopo inferiores ad Reſidentiam in ſuis Eccleſiis teneantur, ita ut ſine licentia ab Epiſcopo, vel Superiore, cui immediatè ſubſunt, obtenta ad longius tempus diſcedere non poſſint. Quamvis enim Concilium de illis ſpecialem mentionem non faciat, non tamen eſt dubitandum, quin & ipſi nomine Paſtorum Eccleſiaſticorum, & Curatorum Epiſcopis inferiorum (de quibus Concil. Trid. *d. ſeſſ. 23. cap. 1. verſ. eadem omnino.* loquitur) comprehendantur, teſte Tambur. *de Iure Abbatum. tom. 1. diſp. 14. quæſt. 1. num. 4. & q. 2. n. 2.* At verò pœnæ illæ circa amiſſionem fructuum in Abbatibus non reſidentibus, propterea locum habere non poſſunt, quia illi propter votum Religioſæ paupertatis proprios reditus non habent, ſed omnia Monaſterio acquirunt, quòd ex Abbatis culpa damnificari non debet. *c. delictum. 76. de R. I. in 6. cap. ſi Epiſcopum. 3. cauſa 16. quæſt. 6.* unde per alia media Eccleſiaſtica contra contumaces procedi poſſet.

Utrùm autem tales inferiores Prælati ſaltem per tres menſes ſine licentia ſui Superioris ex rationabili cauſa abeſſe poſſint, ſicut Epiſcopi? vid. Tambur. *d. diſp. 14. quæſt. 5.* ubi inprimis de Abbatibus & Prælatis exemptis Epiſcopali Juriſdictione utentibus, affirmativè concludit, de aliis verò Epiſcopo ſubditis negativè propter textum Concilii *d. ſeſſ. 23. cap. 1. verſ. eadem omninò*, ubi generaliter *ſtatuitur de curatis* Epiſcopo *inferioribus, & aliis quibuscunque, qui beneficium aliquod Eccleſiaſticum curam animarum habens obtinent, ut quandocunque eos cauſa priùs per Epiſcopum cognita, & probata abeſſe contigerit, diſcedendi licentiam in ſcriptis, gratiſque concedendam ultra bimeſtre tempus niſi ex gravi cauſa non obtineant.* Interim non paucos DD. refert Barb. *in Collect. Concil. ibidem num. 67.* qui contra alios docent, per hæc verba Trid. etiam in Paro- 6

Parochis non excludi primum bimeſtre , quo poſſint ex juſta cauſa ſine licentia abeſſe (qua de re §. *ſeq.*) id utique multò magis dicturi de Prælatis , quorum dignitas major , & abſentia non tam periculoſa , ſicut Parochorum , quibus quotidie incumbit obligatio , Sacramenta petentibus & indigentibus adminiſtrandi.

Alii licet curatis inferioribus non concedant bimeſtre ſine licentia propter allegatum Concilii textum , præſertim ibi : *quandocunque eos abeſſe contigerit &c*, ajunt tamen , textum non eſſe ita amarè accipiendum , quaſi curatus ſemper debeat eſſe in compedibus , quin ei concedatur ad aliquot dies, imò ad unam alteramve hebdomadem ex rationabili cauſa ſine alia licentia diſcedere , dummodò in abſentia domeſticis negotiis bene provideatur . Barboſ. *de Offic. Epiſc. par.* 3. *alleg.* 53. *n.* 92. cum citatis ibidem.

Exiſtimo hac in re utpote dubia conſuetudini locorum aliquid tribuendum , *juxta vulg. l. ſi de interpretatione* . 37. *ff. de L. L.* quamvis enim reſidentia omnium curatorum ſit juris divini , ut ſatis inſinuatur *in ſæpe d. cap.* 1. *ſeſſ.* 23. *in princ.* ita ut curatus ſuas oves ſine juſta cauſa derelinquere non poſſit , & conſequenter hoc per conſuetudinem immutari nequeat , quæ contra jus divinum nihil operatur : Verùm id in Theſi ſeu generaliter intelligendum eſt , in ſpecie autem ſeu hypotheſi , quòd v. g. hic vel ille Prælatus juſtam cauſam habens ſine licentia Superioris ad breve tempus à ſuo Monaſterio abeſſe non poſſit , neutiquam eſt Juris divini , ſed humani Pontificii , aliàs nec Epiſcopus, nec ſummus Pontifex illam licentiam concedere valeret , Inter juſtas autem abſentiæ cauſas præcipuè numerari poteſt illa , quæ ſit Prælaturæ conjuncta & notoria , ut quia tanquam ſtatus aut deputatus Provinciæ in cauſis Reipublicæ , aliisve publicis negotiis occupatus eſt . Quòd ſi alia conſuetudo in Diœceſi fuerit circa requiſitionem licentiæ Epiſcopalis , ea quoque obſervabitur.

---

§. II.

De Reſidentia Parochorum aliorumque Curatorum.

S U M M A R I A.

7. *Ad reſidentiam de jure divino obligantur habentes curam animarum.*
8. *Sine licentia Epiſcopi & relicto Vicario ab Epiſcopo approbato Parochi abeſſe non poſſunt , ſecus facientes perdunt fructus.*
9. *Controverſia , an Parochus per duos menſes abeſſe ſine licentia poſſit.*
10. *Negativa verior.*
11. *Hodie non poteſt amplius Epiſcopus dare licentiam, ut Parochus abſit ſtudiorum cauſa.*
12. *Conſuetudo , ut Parochus notabili tempore ultra duos menſes abſit , eſt corruptela.*
13. *Quid poſſit conſuetudo circa reſidentiam Parochorum.*
14. *In neceſſitate repentina quid faciendum Parocho.*
15. *Non ſufficit Parochum eſſe præſentem ſi nunquam per ſe ipſum Sacramenta & curam adminiſtret.*
16. *Parochus , qui totam curam per ſuos Cooperatores exercet , tenetur ad reſtitutionem fructuum, arbitrio tamen boni viri.*
17. *Peſtis non excuſat à reſidentia.*
18. *Excuſat tamen ab adminiſtratione Sacramentorum, ſi idoneus Vicarius ſubſtituatur.*
19. *Regulæ quædam notabiles obſervandæ ab adminiſtrantibus Sacramenta peſtiferis.*
20. *Qualiter reſidere teneatur , qui Canonicatum cum Parochia habet.*
21. *Quis poſſit remittere obligationem reſidentiæ?*

OMnium illorum , qui curam animarum gerunt , reſidentiam inſtantiſſimè urget Concil. 7
Trident. *ſeſſ.* 6. *de Reform. cap.* 1. & 2. & *ſeſſ.* 23. *cap.* 1. *Præcepto enim divino mandatum eſt omnibus , quibus animarum cura commiſſa eſt* (verbis utor Concil. *d. ſeſſ.* 23.) *oves ſuas agnoſcere , pro his ſacrificium offerre , verbique divini prædicatione Sacramentorum adminiſtratione , ac bonorum operum exemplo paſcere , pauperum aliarumque miſerabilium perſonarum curam paternam gerere , & in cætera munita paſtoralia incumbere , quæ omnia nequaquam ab iis præſtari & impleri poſſunt , qui gregi ſuo non invigilant , neque aſſiſtunt , ſed more mercenariorum deſerunt , &c.*

In ſpecie autem de Parochis ſeu curatis infe- 8
rioribus ſtatuit Concil. *d. ſeſſ.* 23. *cap.* 1. §. *eadem omninò , ut quandocunque eos cauſa priùs per Epiſcopum cognita & probata abeſſe contigerit , Vicarium idoneum ab ipſo Ordinario approbandum cum debita mercedis aſſignatione relinquant , diſcedendi autem licentiam in ſcriptis , gratisque concedendam ultra bimeſtre tempus , niſi ex gravi cauſa non obtineant* . Pœna quoque , quàm idem Concil. *in d. cap.* 1. §. *ſi quis autem* . contra Epiſcopos non obſervantes illud decretum conſtituit , ſtatim in ſeq. §. *eadem omninò* . ad curatos inferiores extendit , ita ut & iſti *præter mortalis peccati reatum , pro rata temporis abſentia fructus ſuos non faciant , nec tuta conſcientia , alia etiam declaratione non ſecuta , illos ſibi retinere poſſint , ſed teneantur fabricæ Eccleſiarum aut pauperibus loci erogare , &c.* quòd ſi major fuerit contumacia, liberum erit Epiſcopo per cenſuras , aut ſubtractionem fructuum etiam uſque ad privationem procedere , *d. ſeſſ.* 23. *cap.* 1. Porrò ex allegatis Concilii textibus.

Quær. I. Utrum Parochus ſaltem per duos 9
menſes in anno poſſit abeſſe ſine licentia Superioris , ſicut conceſſum eſt Epiſcopis & Canonicis *in eadem ſeſſ.* 23. *cap.* 1. Non eſt paucorum ſententia cum Nav. *in Man. cap.* 25. *ſub. num.* 121. conſtitutionem Concilii ita intelligendam eſſe , quòd Parochus ſi ultra duos menſes abeſſe velit licentiam Superioris impetrare debeat ; cæterùm per duos menſes ſingulis annis ex aliqua cauſa , quæ ipſi Parocho bona fide juſta videtur, ſine licentia abeſſe poſſit . Tum quòd Concil. *d. l. in* §. *eadem omninò* . inter obligationem reſidendi , quæ eſt in Parochis, comparationem faciat , tum etiam quòd id de jure antiquo licuerit . *ex cap. præſentium* . 7. *quæſt.* 1.

Alii econtra cenſentes illam comparationem in- 10
ter reſidentiam Epiſcoporum & Curatorum tantùm quoad *pœnas* factam negant , Parochum unquam ſine licentia diſcedere poſſe , pro quibus meliùs facit tex. Concilii , qui vult à Parochis licentiam exigi , *quandocunque eos abeſſe contigerit* , & mox ſubjungit, quòd nec cum licentia Epiſcopi debeant ultra duos menſes , niſi ex gravi cauſa abeſſe ; atque hanc poſteriorem ſententiam confirmavit declaratio Card. apud Garc. *de Beneſ. par.* 3. *cap.* 2. *num.* 23. & quidem ſub eo rigore , ut nec per hebdomadem liceat Parocho ſine obtenta licentia abeſſe . Quod verò

authori-

authoritate d. cap. præſentium. dicitur, de jure antiquo licitam fuiſſe abſentiam duorum menſium ſine licentia Epiſcopi, rectè negari poteſt *ex cap. ſi quis in Clerico 7. quæſt. 1. & cap. relatum. 4. hoc tit.* Unde in *d. cap. præſentium*. nil aliud diſponitur, quàm quòd ob abſentiam duorum menſium ſubexiſtente cauſa ægritudinis aliquis beneficio privari non debeat: nihil autem ibidem dicitur, quòd Parochus ſine licentia ad duos menſes diſcedere poſſit. Videatur Garc. *d. cap. 2. num. 19. & ſeqq.* Barb. *de Offic. Par. p. 1. cap. 8. num. 58. & ſeqq.*

11 Prætereà quamvis olim Parochi cum licentia Epiſcopi potuerint ſtudiorum cauſa etiam per ſeptem annos abeſſe. *cap. cùm ex eo. 34. de Elect. in 6.* hodie tamen poſt dict. decretum Concil. Trid. id non ampliùs per Epiſcopum rectè concedi à S. Congregatione Card. deciſum refert Gonzal. *ad Reg. 8. Cancell. Gloſſ. 6. num. 351.* Barb. *in collect. ad d. cap. 1.* Trid. *ſeſſ. 23. num. 55.*

12 Quær. II. Utrum conſuetudo alicujus loci valeat reſidentiam Parochorum immutare? ℞. Circa reſidentiam duo conſideranda eſſe, nimirùm I. Obligationem *reſidendi*, & II. Obligationem *petendi licentiam*: ſi juſta cauſa abſentiæ ſubſit. Obligatio *reſidendi* in genere, penes eos qui curam animarum gerunt, nulla conſuetudine tolli poteſt, cùm ſit jure divino præcepta Trid. *ſeſſ. 23. de Reform. cap. 1.* contra quod jus conſuetudo nihil operatur. At verò obligatio *petendi licentiam diſcedendi* ſuppoſita juſta cauſa diſceſſus, cùm ſit mero jure humano Pontificio introducta, abſolutè quidem loquendo per contrariam conſuetudinem tolli poteſt; ſi tamen ex tali conſuetudine liceret Parocho notabili tempore ultra duos menſes abeſſe ſine licentia Superioris, illa (*juxt. text.* in Concil. Trid. *d. c. 1. §. eadem omninò.*) *corruptela* & conſequenter invalida foret propter multa inconvenientia, quæ inde naſcerentur. Nam Parochi nulla petita licentia ab Epiſcopo nullum etiam ab eodem ſui loco peterent Vicarium, & ſic perſæpè cuicunque obvio curam animarum per longius tempus cum multis periculis committerent. Deinde ſucceſſu temporis eò res deveniret, ut Parochi non tantùm ſine licentia, ſed multoties etiam ſine juſta cauſa oves ſuas desererent & mercenariis committerent.

13 Sed ut conſuetudine licitum ſit Parochis per unam vel alteram hebdomadem ex juſta & rationabili cauſa & ſine periculo damnificandi gregem ſubſtituto interea idoneo Vicario abeſſe, non improbare audeo, maximè ſi propter diſtantiam loci difficilis ad Epiſcopum aditus pro obtinenda licentia habeatur; & ad modicum tempus 6. vel 7. dierum ſubſtitui poſſe Vicarium pro ſuo arbitrio etiam ſine præſcitu Epiſcopi, vel vicinum Parochum, ex recepta conſuetudine tradit Barb. *de Parocho par. 1. cap. 8. num. 52.* Imò ampliùs dico, ſi de conſuetudine in aliquo loco Parochi etiam per duos menſes continuò abeſſent ex juſta tamen cauſa, poſſet ſatis tolerari: quia per talem conſuetudinem videretur declarata illa controverſia, quam in priori quæſtione tradidi. Conſtat enim, quòd in dubio jure optima legum interpres ſit conſuetudo *l. ſi de interpretatione. 37. ff. de LL.* conſentit. Laym. *in Theol. mor. lib. 4. tract. 2. cap. 6. num. 7.*

14 Quær. III. Quid faciendum Parocho, ſi neceſſitas tam repentina ſit, ut pro obtinenda licentia Epiſcopum nequeat adire? † ℞. Parochum debere poſt diſceſſum ſuum, quàm primum poteſt, Epiſcopum de cauſa abſentiæ certiorare, ut is de juſtitia cauſæ cognoſcere, & tempus revertendi determinare poſſit, Garc. *de Benef. par. 3. cap. 2. num. 34.*

15 Quær. IV. An Parochus ſatisfaciat ſuæ obligationi, ſiquidem in parochia præſens, ſed omnia per ſuos Capellanos exerceat? ℞. Parochum teneri ſaltem aliquoties, & maximè, ſi Parochiani ipſum in ſpecie petierint, per ſemetipſum curam & Sacramenta adminiſtrare. *cap. relatum. 4. hoc tit. cap. extirpandæ 30. §. quia verò. de Præb.* Cùm enim Parochus pro animabus ſibi commiſſis rationem reddere teneatur, ſanè ipſemet experiri debet, qualiter in via ſalutis inſtructæ ſint. Unde notanter Jo. Sanch. *in Sel. diſp. 47. num. 7.* hinc inferes, proh dolor! inquit, quàm malè aliqui Parochi ſe gerant, Sacramenta nunquam, aut fermè nunquam adminiſtrantes, & ſuarum ovium curam mercenariis committentes, qui cùm ut plurimùm Sacerdotes inopes & egentes ſint, timeri non imprudenter, potiùs rationem habituros quærendi ab ovibus victum, quàm curam medendi infirmitatibus animæ, complacere eis ſtudentes, quando reſpuendæ & reprehenſionis gladio feriendæ &c.

Quær. V. An Parochus ad reſtitutionem teneatur, ſi totam curam per Cooperatores exerceat? † Negativè reſpondet Garc. *de Benef. par. 2. cap. 2. num 53.* eò quòd in jure cautum non reperiatur, pœnalia verò extendenda non ſint. Contrarium tenet Sylv. *v. Reſidentia, num. 1. & 6.* Jo. Sanch. *d. l. num. 6.* Jac. de Graf. *in deciſ. aur. l. 2. cap. 92. num. 57.* nam ex horum doctrina non intelligitur reſidere, niſi qui Sacramenta adminiſtrat, cùm verba accipienda ſint cum effectu. Ego hanc poſteriorem ſententiam judico verbis (*cap. 4. hoc tit.* & Concilio Trident. *ſeſſ. 23. cap. 1.*) menti ac rationi legis eſſe conſormiorem & propterea amplectendam, ſub hac tamen moderatione: ut ex ſola reſidentia perſonali, præciſa ab adminiſtratione, credam Parochum ſaltem medietatem fructuum lucrari: quia experientia conſtat, quòd Parochiani ex ſola etiam præſentia perſonali magnam utilitatem percipiant; dum in quacunque neceſſitate recurſum ad Parochum habent, & Sacramenta per Capellanos præſente Parocho ipſis diligentius adminiſtrantur. Prætereà in illa parte fructuum, quæ reſtituenda eſt, judico intervenire debere arbitrium boni viri, ut plùs vel minùs pro qualitate & gravitate negligentiæ reſtituatur. Imò non dubitaverim, quandoque Parochum etiam rariùs per ſe adminiſtrantem Sacramenta, ad nullam reſtitutionem teneri, ſi reverà comperiat ſuos Parochianos ſufficienter, & fortè meliùs per Capellanos, quàm per ſe ipſum inſtrui. 16

Quær. VI. An cauſa graſſantis contagionis excuſet Parochum à reſidentia? † Negativè fuiſſe deciſum inſtante S. Carolo Borr. licèt Parochus peſtem fugiens alios idoneos Miniſtros ſui loco ſubſtituere vellet, ex Selva refert Barb. *in d. cap. 1.* Trid. *ſeſſ. 23. num. 60.* quia utique in calamitoſo illo ſtatu Parochiani ex præſentia proprii Parochi magnam conſolationem habent; is enim cùm optimè noſcat conditionem ſuorum ſubditorum, ſine dubio in quotidianis occurrentiis tum circa Sacramentorum adminiſtrationem, tum circà aliàs neceſſitates repentinas meliùs per ſe vel per alium diſponenda diſponere poterit, quàm ſi ipſo abſente novus Vicarius ad tam quotidiana pericula conſtitueretur. † Il- 18
lud nimis durum eſſet dicere, quòd Parochus euſque obligetur, ut etiam per ſe ipſum Sacramenta tempore peſtis adminiſtrare teneatur, ſi idoneum Vicarium vel aliquos viros Religioſos habere poſſit. Non enim videtur mens fuiſſe Concilii, ut Parochus, qui fortè multùm eſt utilis Parochiæ, cogatur ſine neceſſitate præſentiſſimum vitæ periculum ſubire. Dico, ſine neceſſitate, nam ſi Parochus alios per quos adminiſtret, habere non poſſit, tenebitur tanquam bonus paſtor vitam ſuam corporalem, pro vita ſpirituali ovium ſibi commiſſarum exponere. 17

Sed advertendum eſt Parocho, ut tempore peſtis in adminiſtrandis Sacramentis cautè ſe gerat, ne ex ipſius præmaturo obitu plures alii ſpirituale damnum

patiantur. Quare in eum finem aliquas bonas regulas ex Conciliis Medicorum & Theologorum collectas Parochis & Confeſſariis peſtiferorum tradidit Hen. Manigart. *in ſui floribus ſelectis ad fin.* quarum potiores pro utilitate aliquorum, quibus is libellus forſan incognitus eſt, hic ſubnotare volui.

19 I. Curandum ut ex præſcripto Medici bona præſervativa ad manum habeantur.

II. Tempore peſtis non utendum longa veſte, quæ protendatur infra genua, nec quæ ſit ex materia piloſa, ad quam venenum faciliùs recipitur.

III. Non viſitentur ægroti manè, vel ſaltem nonniſi ſumpto jentaculo. Si neceſſitas urgeat jejuno ſtomacho ægrum adire (quia is morbus dilationem non patitur, nocet parvula mora) apponatur ad nares patum Theriacæ, ſtrophiolum aceto tinctum, vel aliud præſervativum applicetur.

IV. Cauterium à chyrurgo factum & Medici experientia, optimum eſſe præſervativum docent.

V. Confeſſarius audiat ægrum à longè, & ſi fieri poteſt, curet, ut accedat ad feneſtram, vel ad portam, aut ad hortum, & ſemper ſtet ab illa parte, ubi ventus flat verſus ægrum.

VI. Si æger non poſſit ſe movere & paſtor ſeu Confeſſarius domum ingredi cogatur, ſtet quinque aut ſex pedibus à lecto ægri retrò caput ipſius, jubeat ut æger vertat faciem verſus aliàm partem: nec moveantur tegumenta lecti: curet ſuper lateres vel lapides accenſos igne in medio cubiculo poſitos infundi acetum ad fumandum, & inter ipſum & ægrotum ſit aliquis ignis vel carbones accenſi; caveat autem ut nunquam ſtet inter ignem & ægrotum.

VII. Si æger non poſſit altè loqui, ſed Confeſſarius debeat propè accedere, & ita ſe majori periculo exponere, non erit neceſſe, ut omnia peccata audiat, ſed poteſt rogare ægrum, ut ſtatim de uno vel altero peccato in particulari & de omnibus aliis in genere ſe accuſet, quia in tanto periculo non requiritur confeſſio materialiter integra.

VIII. Si plures jaceant in eodem cubiculo ægroti, qui propter inſtans mortis periculum ſinguli ſeparatim confiteri non poſſint, debebunt omnes ſimul abſolvi (ſicut etiam fit in conflictu vel naufragio) forma plurali: *Ego vos abſolvo &c.* dummodo ſinguli unum vel alterum peccatum palam confiteantur, quod ſine ſcandalo vel notabili ſui infamia confiteri poſſunt, vel ſi nullum in ſpecie exprimere valeant, generalem Confeſſionem faciant aut ſigna pœnitentiæ edant.

IX. Confeſſarius recedens à peſtiferis purget ſe & veſtimenta ſua, Albam quoque & Stolam & corporale per ignem & fumum aliquem, vel per aſperſionem & lotionem aquæ frigidæ, quæ veneno plurimum inimica dicitur.

X. Pro cautela Parochorum placuit adſcribere verba Pauli Laym *lib. 2. tract. 3 cap. 3. num. 3.* quæ etiam habentur apud Joan. Major. *in 4. diſt. 23. qu. 1.* Barboſ. *de*
„ *Paroch. par. 2. cap. 17. num. 15.* Cavere, inquiunt, debet
„ Parochus, ne dum peſtis tempore unius non gravi-
„ ter indigentis ſpirituali utilitati conſulere intendit,
„ plures alii ex ipſius occubitu graviorem jacturam ſpi-
„ ritualem patiantur. Quare *ſi ſolus ſit*, non facilè de-
„ bet cum vitæ ſuæ periculo Sacramenta, quæ non
„ admodum neceſſaria ſunt, vel ſecundùm ſe, ut ex-
„ trema unctio (quæ qualiter tempore peſtis conſe-
„ renda ſit dictum & *in Man. Paroch. par. 2. c. 4. n. 4.*) vel
„ reſpectu perſonarum, quarum bonum ſtatum Con-
„ feſſarius probabiliter cognitum habet, quia nuper
„ earum confeſſiones exceperat. Denique quotieſ-
„ cunque ab aliqua perſona, quam veriſimilibus co-
„ njecturis Sacerdos credit non habere conſcientiam
„ peccati mortalis, vel per contritionem rectè ad mo-
„ riendum diſpoſitam eſſe, *probabiliſſimè* timetur
„ periculum contagionis, in tali caſu majus bo-
„ num publicæ neceſſitatis præferendum privatæ ali-
„ cujus utilitati.

Quær. VII. Qualiter reſidere teneatur, qui 20
præter canonicatum Cathedralis Eccleſiæ etiam Parochiam obtinet? Reſp. Niſi ſimul legitimè obtentum ſit, ut in Parochia per Vicarium deſerviatur, perſonalis reſidentia facienda erit in Parochia ob favorem curæ animarum. *Conſtit. Pii V. cupientes*: & Canonicus taliter curam exercens, habebitur pro præſente etiam quoad diſtributiones quotidianas, Trid. *ſeſſ. 22. de Reform. cap. 3.* ſi tamen Parochia fuerit Canonicatui unita; ſi autem ex diſpenſatione (quæ utpote contra jus eſt ſtrictioris interpretationis) acquiſita, habebitur Canonicus curam exercens ſolùm pro præſente quoad fructus annuos, non diſtributiones. *d. Bulla. cupientes.* Barb. *de Offic. Epiſc. alleg. 53. num. 127.* Garc. *de Benef. par. 3. cap. 2. num. 179.*

Quær. VIII. Cùm reſidentia curatorum de ju- 21
re divino ſit, quomodo relaxari valeat? ℞. Eſſe tantùm juris divini in theſi & regulariter, in hypotheſi verò & ſingulis circumſtantiis frequenter dari ab hac regula exceptionem, ſi modo per idoneum Vicarium curæ provideatur, & quidem circa abſentiam perpetuam vel diuturnam, exceptionem legitimam declarare ad S. Pontif. pertinet, circa brevem v. g. aliquot menſium, etiam ad Epiſcopum. Vide Laym. *in Theol. mor. lib. 4. tr. 2. cap. 6.*

---

§. III.

De Reſidentia obtinentium ſimplex beneficium, & Canonicorum Cathedralium Eccleſiarum.

SUMMARIA.

22. *Reſidere tenetur quis etiam in beneficio ſimplici de Iure, ſecus de conſuetudine.*
23. *Canonici Cathedralium Eccleſiarum tenentur ad Reſidentiam.*
24. *Canonicatuum fructus quotuplices?*
25. *Canonici abſentes aliquando fictione Iuris habentur pro præſentibus.*
26. *Canonicis conceditur abſentia 3. Menſium etiam abſque cauſa.*
27. *Reſidens non habetur, qui non frequentat Eccleſiam.*
28. *Canonici abſentes ex quibus cauſis habeantur pro præſentibus?*
29. *Canonicus aliquis eſſe an poſſit in 2. locis ſine diſpenſatione, & qualiter teneatur reſidere.*
30. *Canonici abſentes, quibus in caſibus lucrentur etiam diſtributiones, & num. 32.*
31. *Canonicus Parochus quando cenſeatur præeſſe in Choro.*
33. *Canonicus legens miſſam tempore horarum Canc. an percipiat diſtributiones?*
34. *Canonicus abſens 3. menſibus an lucretur diſtributiones.*
35. *Diſtributiones à Canonicis abſentibus non perceptæ quorſum applicentur?*
36. *Fructus groſſi an accenſeantur fructibus annuis, vel diſtributionibus quotidianis?*

QUamvis de Jure omnia beneficia etiam ſimplicia, 22
& quæ curam animarum nullam habent, requirant perſonalem reſidentiam. *c. fin. de Reſcriptis in 6.*

in 6. de conſuetudine tamen univerſali introductum eſſe, quòd in beneficiis ſimplicibus non ſit neceſsè perſonaliter reſidere, ſed beneficiatus poſſit etiam per ſubſtitutum deſervire, cum pluribus aliis teſtatur Garc. *de Benefic.p.3.cap.2.n.3.* Vallen. *h.t.n.3. & 4.* unde qui Capellaniam obtinet, ratione cujus tenetur in certa Capella vel Altari miſſas dicere, poterit ad iſtas miſſas legendas alium conſtituere, dummodò in ipſa fundatione ſpecialiter cautum & expreſſum non ſit, quòd ipſemet beneficiatus per ſe miſſas legere debeat: tunc enim non excuſabitur, niſi propter juſtum & legitimum impedimentum, &c.

23 Canonici Cathedralium Eccleſiarum, licet curam animarum non habeant, nihilominùs ex natura ſui beneficii ad reſidendum in loco ſui canonicatus tenentur, ita ut ultrà 3. menſes à ſuis canonicatibus abeſſe non poſſint, & contra facientes præterquam, quòd fructus pro rata temporis abſentiæ ſuos non faciant, inſuper primo anno media parte, ſecundo anno omnibus fructibus, etiam quos cauſa reſidentiæ jam fecerunt ſuos, eo ipſo privantur. Trid. *ſeſſ.24. de Ref. c. 12.*

Porro circa reſidentiam Canonicorum plures non inutiles, & quotidianæ difficultates occurrunt, quas antequam reſolvam, ad meliorem intelligentiam duo prænotanda ſunt.

24 Unum eſt, quòd reditus Canonicatuum ſint in duplici differentia: alii enim ſunt *fructus annui*, qui dantur propter annuam reſidentiam in loco canonicatus; alii verò ſunt, qui dicuntur *diſtributiones quotidianæ* ſeu *præſentiæ*, & dantur propter ſingulas præſentias in choro & divino officio, inde in Concil. Trident. *ſeſſ.21. de Reform. cap.3. & ſeſſ.22. de Reform. cap.3.* ſtatuitur, ut in Eccleſiis tam Cathedralibus, quàm Collegiatis, in quibus nullæ ſunt diſtributiones quotidianæ, vel ita tenues, ut veriſimiliter negligantur, tertia pars fructuum & quorumcunque proventuum tam dignitatum, quàm canonicatuum ſeparari debeat, & in diſtributiones quotidianas converti, ac inter illos, qui divino officio interſunt, dividi juxta proportionem ab Epiſcopo (etiam tanquam Sedis Apoſtolicæ delegato, caſu quo capitulum vel aliqui Canonici forent exempti) faciendam.

25 Alterum prænotandum eſt, quòd Canonici ſæpè juſtam cauſam habeant, ob quam in loco Canonicatus adeſſe non poſſint, nihilominùs fictione juris præſentes eſſe cenſeantur; imò aliquando iſtæ cauſæ ſint ſpecialiter in jure expreſſæ, & privilegiatæ, ut ex illis abſens Canonicus non tantùm pro præſente in urbe, ſed etiam pro intereſſente, ut loquuntur, divinis officiis habeatur, & conſequenter præter fructus annuos etiam in abſentia diſtributiones quotidianas lucretur. His ita prænotatis.

26 Quær. I. An aliqua juſta cauſa requiratur, ut Canonicus poſſit tribus menſibus per annum à ſua reſidentia abeſſe, ſicut ſuperiùs de abſentia Epiſcopi dictum? Reſp. Magis communiter receptum eſſe, hoc trimeſtre eſſe Canonicis à jure conceſſum, quaſi pro aliqua animi relaxatione & ne reſidentia ſemper in uno eodemque loco nimis gravis fiat, ideòque ad hanc abſentiam neque juſtam cauſam, neque licentiam Epiſcopi deſiderari; pertinebit tamen ad Epiſcopum providere, ut Canonici ſuam abſentiam ita moderatè inſtituant, ne ſimul & ſemel major pars Canonicorum in feſtis ſolemnioribus abſit, & ita Eccleſia divino officio privetur. Zerolla *in Praxi Epiſcop. part. 1. V. privatio. verſ. quartum dubium.* Non obſtat, quòd Epiſcopus ne quidem duobus menſibus ſine rationabili cauſa poſſit abeſſe, per textum in Concil. Trid. *d. ſeſſ. 23. de Reform. cap. 1. verſ. quoniam autem* ibi: *ut id ex æqua cauſa fiat, & abſque ullo gregis detrimento, quod abſcedentium conſcientiæ relinquit*; quia Epiſcopi abſentia propter officium paſtorale, & adminiſtrationem univerſalem magis neceſſaria eſt, quàm Canonicorum.

27 Quær. II. Utrum pro Reſidente haberi debeat, qui quidem in civitate præſens eſt, ſed nunquam Eccleſiam frequentat? ℞. De Jure Concilii Trident. ad reſidentiam Canonicorum requiri non tantùm, ut in civitate præſentes ſint, ſed etiam ut divina officia & quidem per ſe, non per ſubſtitutos peragant, ſicut habetur in ſæpe *dict. cap. 12. ſeſſ. 24. de Reform.* attamen quoad illud punctum, quòd Canonici per ſe debeant in Choro pſallere & cantare, contrariam conſuetudinem non eſſe irrationabilem cenſet Zypæus *in Annal. juris Pontif. hoc tit. ſub. n.* 28. ut decantatio & pſalmodia tantò peritiùs inſtituatur.

28 Quær. III. Utrùm ex qualibet gravi cauſa abſens Canonicus ultra tres menſes debeat haberi pro reſidente? ℞. Diſtinguendum eſſe inter cauſam *neceſſitatis*, & *utilitatis*. Si cauſa ſit *neceſſitatis*, propter quam reſidentia moraliter ſit impoſſibilis, vel ſaltem admodùm periculoſa, v. g. propter infirmitatem, inſidias hoſtiles, peſtem &c. ſatis eſt expeditum, quòd ob tales cauſas abſens Canonicus fictione Juris pro reſidente habeatur, & ad minus fructus annuos lucretur.

Sin autem ex cauſa *utilitatis* aliquis abſit, ſubdiſtinguendum eſt, an ſit utilitas privata, vel an utilitas Eccleſiæ? Abſens *ex utilitate privata* ad promovendum ſuum privatum commodum, inſtituendam œconomiam in bonis ſuis &c. non habebitur pro reſidente, licet diſpenſationem de non reſidendo à ſummo Pontifice obtinuerit, niſi ſpecialiter etiam ſuper perceptione fructuum fuerit cum eo diſpenſatum; aliàs enim talis diſpenſatio ſolùm operabitur, ut abſens Canonicus ad reſidentiam urgeri, vel ſuo beneficio privari non poſſit. Pet. Rebuf. *in Praxi benefic. tit. diſpenſ. de non reſidendo. num.60.* Gloſſ. *in cap. relatum. 4. in V. Prælatorum. h. t.* Unde & Canonicum ingredientem religionem non lucrari fructus annuos, qui cedunt tempore Novitiatus, neque à Monaſterio poſt Profeſſionem, vel ab ipſo Canonico poſt regreſſum ex Monaſterio peti poſſe, docet Garc. *de Benef. p. 3. cap. 2. num. 341.*

Habebitur autem pro reſidente, qui abeſt *pro utilitate ſui Canonicatus, vel Eccleſiæ Cathedralis* ad tuenda, vel proſequenda Jura ejus. *cap. ex parte. 13. hoc tit.*

Item quia Epiſcopus poteſt habere ſecum duos Canonicos, qui ipſi in gubernanda Diœceſi collaborent, qui Canonici, quamvis nunquam Chorum frequentent, habebuntur tamen pro reſidentibus ſaltem ad lucrandos fructus annuos. *cap. de cætero. 7. cap. ad audientiam. 15. hoc tit.*

Similiter etiam pro reſidente habebitur, qui in aliquo Gymnaſio, Univerſitate (non autem in villa, vel loco privato, ubi nullum vel modicum eſt literarum exercitium) cum licentia Epiſcopi ſtuduerit, vel docuerit. *cap. relatum. 4. & cap. tuæ fraternitatis. 12. hoc tit. cap. fin. de Magiſtris.* Imò licentiam Epiſcopi potiùs de honeſtate, quàm neceſſitate petendam eſſe, atque idem obtinere in omnibus caſibus, in quibus jus ipſum reputat legitimam cauſam abſentiæ, docet Garc. *d. c. 2. num. 94. & ſeqq.*

29 Quær. IV. Quanto tempore teneatur ad reſidendum, qui in duabus Eccleſiis Cathedralibus Canonicatus habet, cùm utique non poſſit uno anno in utroque Canonicatu 9. menſibus reſidere? ℞. Suppoſito, quòd conformiter Concil. Trid. *ſeſſ. 7. cap. 4. ſeſſ. 24. de Ref. cap. 17.* & per ea, quæ tradit Fagn. *in cap. cum jam dudum. 18. de Præbendis. nu.13. & ſeqq.* Gonzal. *ad Reg. 8. Cancell. Gloſſ. 15. n. 15.* cujus dicta inferiùs in Tit. *de Præbend. ſub num. 68.* referemus, duo Canonicatus propter perſonalem reſidentiam novem menſium ſint incompatibilia beneficia, eos abſque

diſpenſatione Apoſtolica habere non licebit. Vid. tamen Gonz. *c. l.*

Si igitur aliqnis diſpenſationem ad duos Canonicatus impetraverit,& ea talis ſit,ex qua diſpenſatus poſſit uno anno utriuſque Canonicatus ſructibus gaudere (quæ clauſula in reſcripto exprimi debet, aliàs diſpenſatio hæc contra jura illam non includet, ſed tantùm operabitur, ut diſpenſatus gaudere poſſit ſructibus illius Canonicatus, in quo maluerit 9. menſibus reſidere. Vid. Rebuſ. *in d.t. diſpenſatio de non reſidendo*) tunc attendendum erit ad particularia locorum ſtatuta & conſuetudines. In quibuſdam enim Cathedralibus Eccleſiis quatuor, in quibuſdam quinque, vel ſex menſes pro reſidentia aſſignantur. Similia itaque ſtatuta & conſuetudines, ex quihus minori tempore, quàm 9. menſibus reſidetur, intelligi debent de illo caſu, quo qnis ex diſpenſatione habet duos Canonicatus, aliàs autem Conc. Trid. *d.ſeſſ.*24. *c.*12. omnibus ſtatutis & conſuetudinibus derogavit, quæ minorem, quàm 9. menſium reſidentiam exigunt. Docent quidem nonnulli cum Zypæo *in Annal. Iur. Pontif. hoc tit. num.* 13. reſidentiam Canonicorum poſt Concilinm per contrariam conſuetudinem immutari poſſe, eò quòd non ſit juris divini, ſicut reſidentia Prælatornm: neque obſter illa clauſula Trident. omnis conſuetudinis derogatoria; cùm DD. ſimiles clauſulas interpretari ſoleant de conſuetudine præterita, ante legem contrariam exiſtente, non de ea, quæ poſtmodum de novo introducta, aut confirmata eſt, vel quæ non eſt generalis, ſed particularis alicujus loci: *arg. cap.* 1. *de Conſtit. in* 6. & huic ipſi derogationi tanqnam ex mero jure poſitivo provenienti per novam conſuetudinem derogari valeat; ſed quia nulla conſuetudo ſubſiſtit, niſi ſit rationabilis. *cap. fin. de Conſuetud.* ideò ad diuturniorem Canonicorum abſentiam aliquam rationabilem cauſam requirit Covar. *Lib.* 3. *Var. Reſ. cap.* 13. *num.* 9. ne talis conſuetudo piæ Fundatorum intentioni nimis controveniat.

Aliud judicium eſt, ſi propter merita præcedentia quis à reſidendo excuſetur: illam enim conſuetudinem vel ſtatutum admiſit Congregatio Cardinalium Concil. Trident. Interpretum, vi cujus conceditur alicui Canonico, vel beneficiato, qui per quadraginta annos ſemper diligenter interfuit divinis, ut is impoſterùm tanquam emeritus ad nullam ampliùs præſentiam obligetur, & tamen ſructus annuos ac diſtributiones quotidianas lucretur Garc. *de Benef. c.* 2. *p.* 1. *num.* 344.

30 Quær. V. Quandonam abſentes non tantùm pro *reſidentibus*, ſed inſuper pro *intereſſentibus* divino officio habeantur, & diſtributiones quotidianas lucrentur? ℞. Si abſens à Choro ſaltem in urbe præſens ſit, habebitur pro intereſſente, quoties ex juſta cauſa neceſſitatis vel utilitatis abfuerit, dummodò utilitas merè privata non ſit, ſed Eccleſiæ. Unde omnes, quos infirmitas, ſenium, injuſta captivitas, aut injuſta excommunicatio, vel alia corporalis neceſſitas impedit, ſi in urbe præſentes ſint, etiam præſentes in Choro reputabuntur. *cap. un. hoc tit. in* 6. dummodò aliàs ſoliti fuerint Chorum frequentare: quia ſi ſani non frequentaſſent, non cenſeretur infirmitas dare cauſam abſentiæ.

Quod ſi autem Canonici non tantùm à Choro, ſed etiam à civitate abſint, quamvis juſtam abſentiæ cauſam allegare valeant, niſi tamen illa cauſa ſpecialiter de jure vel conſuetudine ad percipiendas diſtributiones quotidianas privilegiata fuerit, habebuntur quidem pro reſidentibus, ſed non pro præſentibus in Choro, ſicut diſtinguit Covar. *Var. Reſol. lib.* 3. *cap.* 13. *num.* 8. Garc. *d. loc. d. num.* 349.

31 Ideò ex tali cauſa ſpecialiter privilegiata pro intereſſentibus habebuntur omnes Canonici, qui parochias ſuis canonicatibus incorporatas poſſident, & ibidem curam animarum per ſe ipſos exercent. Trident. *ſeſſ.* 22. *de Reform. cap.* 3. Dico, ſi parochia Canonicatui *incorporata* ſit: nam ſi Canonicus *ex diſpenſatione* præter Canonicatum habuerit parochiam, & in ea parochum egerit, lucrabitur quidem ſructus annuos ſui Canonicatus, ſed non diſtributiones: quia diſpenſatio ſuper duobus beneficiis incompatibilibus eſt contra jus, & conſequenter ſtrictæ interpretationis. Barb. *de Offic. & poteſt. Epiſc. alleg.* 30. *num.* 127.

32 Pro præſentibus in Choro etiam habentur comparentes ad generale Concilium, ut ex Concil. Conſtanr. *ſeſſ.* 14. tradit *Rebuſ. loc. ſupra cit. num.* 34. quod privilegium alii communiter etiam ad eos, qui Synodo Provinciali vel Diœceſanæ interſunt, extendunt apud Barb. *d. loc.* Item ſpeciali privilegio pro intereſſentibus haberi Inquiſitores hæreticæ pravitatis, Pænitentiarios in Eccleſiis Cathedralibus conſtitutos, cùm publicas confeſſiones audiunt, & Auditores Rotæ Romanæ refert Ricc. *in Praxi aurea. par.* 3. *reſolut.* 390. *& ſeq.*

33 Quær. VI. Utrùm diſtributiones lucretur, qui eo tempore, quo in Choro officium peragitur, vel Horæ cantantur, ipſe Miſſam legit? Negativè declaratum eſſe à Cardinalibus, atteſtatur Garc. *d. l. n.* 398. niſi ex juſſu Superioris Miſſa celebrata ſit. Interim tamen in multis locis ex conſuetudine contrarium practicari refert idem Garc. & Zypæus in *Anal. hoc tit. n.* 31. Declaratio Cardinalium videtur potiſſimùm fundari in ipſo text. Concil. Trid. *ſeſſ.* 24. *de Reform. cap.* 12. ex quo Canonici jubentur per ſe, & non per ſubſtitutos divina peragere; hoc autem rigore per conſuetudinem mitigato (ut ſupra *in quæſt.* 2. dictum) etiam hæc conſuetudo, de qua in præſenti quæſtio, non eſt intolerabilis.

34 Quær. VII. An Canonici abſentes 3. menſibus ſibi à jure conceſſis ſicut, nihilominùs lucrantur fructus totius anni, ita etiam lucrentur diſtributiones quotidianas? Negativè à ſacra Congregatione Cardinalium deciſum eſſe ait Zerolla *d. l. V. primum dubium.* nam licet abſentia 3. menſium ſit inculpabilis, & à jure permiſſa, non tamen eſt ſpecialiter ad lucrandas diſtributiones privilegiata.

35 Quær. VIII. Quorſum applicanda ſit illa portio diſtributionum, quam abſentes Canonici non percipiunt, an in fabricam Eccleſiæ impendi, vel pauperibus diſtribui, aut præſentibus Canonicis accreſcere debeat? Concil. Trident. *ſeſſ.* 22. *cap.* 3. voluit, tales diſtributiones vacantes fabricæ Eccleſiæ, vel alteri pio loco arbitrio Ordinarii applicari; ſed quia Concil. ibi loquitur de illis diſtributionibus, quæ noviter ex tertia parte ſructuum deductæ ſunt, plerique DD. exiſtimant, aliud obtinere in diſtributionibus antiquis, quæ ex fundatione debentur Canonicis, ut hæ, ſi ab aliquibus abſentibus neglectæ fuerint, debeant præſentibus accreſcere juxta Gloſſ. *in Clement.* 2. *in V. pars dimidia. de Ætate & qualitate &c.* Aliter verò diſtinguit. Garc. *in d. c.* 2. *n.* 444. quòd nimirùm attendendum ſit, an certa & determinata portio cuilibet Canonico in Choro præſenti aſſignata ſit, e.g. pro miſſa medius florenus, pro ſingulis horis Canonicis aliquot groſſi &c. vel an in genere aliqua maſſa ſeu quantitas inter præſentes Canonicos diſtribuenda ſit? Priori caſu cenſet portionem abſentium apud Eccleſiam remanere, vel alteri pio loco applicandam eſſe: poſteriori verò præſentibus accreſcere. Sanè quantùm inveſtigare potui, neutra ex iſtis ſententiis habet ſingularia fundamenta, ex quibus impugnari vel probari poſſit, ſed utraque eſt plurimùm divinatoria, & ex veroſimili æquitate ac conjectura voluntatis Conc. Trid. deſumpta, quapropter opinor deficiente clara juris deciſione conſuetudinem ſingulorum locorum attendendam eſſe.

Quær.

Digitized by Google

Quær. ultimò. An illi fructus, qui alicubi fru-
36 ctus groſſi, alicubi victualis vocantur, & de frumento, vino, piſcibus, aut ſimilibus rebus certis anni temporibus inter Canonicos dividuntur, ſint annumerandi fructibus annuis, vel diſtributionibus quotidianis? ℞. Quamvis *in c.un. h. t. in 6.* diſtributiones quotidianæ victualia appellentur, *& in cap. de cætero. 7. hoc tit.* victualia illis denegentur, qui actu divinis non interſunt; nihilominùs ſi ita uſu in aliquo loco receptum ſit, ut prædicti fructus æqualiter inter reſidentes Canonicos ſine reſpectu ad ſingulas in Choro præſentias diſtribuantur, potiùs fructibus annuis, quàm diſtributionibus accenſendi erunt, & conſequenter qui fructus annuos, etiam iſtos lucrabitur Gloſſ. *in Extravag. un. Ne ſede vac.* Quar. *ſumma Bull. V. Reſidentia.*

TITULUS V.

De Præbendis & Dignitatibus.

MAteria de Præbendis, quæ Eccleſiarum miniſtris debentur, ampliſſimam hìc aggredimur, non quidem eam ſecundùm omnem ſuam latitudinem & dignitatem tractaturi, ſed quantum ſcholæ ſatis videtur. Plura inveſtigari poterunt apud Authores, qui hac de re plenos libros ſcripſerunt, inter quos eſt Nicolaus Garcias *in Tract. de Beneficiis*. Gonzalez. *ad Reg. 8. Cancell.* Rebuffus *in Praxi beneficiorum.* Flam. Pariſius *De Reſignatione beneficiorum*, & alii per decurſum citandi.

Omnis quidem perceptio redituum Eccleſiaſticorum in genere *Præbenda* dici poteſt à præbendo, ſeu tribuendo, tametſi talis perceptio laico competat propter ſervitium etiam temporale, & ad certum tempus, ut advocato Eccleſiæ, vel alteri officiali ſæculari. Barb. *in Collect. DD. ad Rubr. hujus tit. num. 3. & ſeqq.* Vallen. *hoc tit.* §. 1. *num.* 1. at verò in propria & ſtricta ſignificatione *Præbenda* ſolùm pro beneficio Eccleſiaſtico accipitur. Sit proinde.

§. I.

Quid & quotuplex ſit beneficium?

1. *Beneficium quid? & explicantur ſingulæ definitionis particulæ.*
2. *Differentia inter penſiones & beneficia.*
3. *Beneficium non poteſt conferri à laico, ne quidem ex præſcriptione.*
4. *Dignitas, Perſonatus, Officium quid?*
5. *Beneficia alia curata, alia ſimplicia.*
6. *Beneficia collativa, patronata, electiva, ſæcularia, regularia.*

1 B*Eneficium Eccleſiaſticum* congruè deſcribi poteſt, quòd ſit *jus perpetuum ad percipiendos reditus Eccleſiaſticos ratione ſpiritualis officii Eccleſiaſtica authoritate inſtitutum, & perſonæ Eccleſiaſticæ ab Eccleſiaſtica collatum.*

Dico I. beneficium eſſe *jus ad percipiendos reditus Eccleſiaſticos*: ut diſtinguatur à *Canonia*, quæ ſimpliciter ſic dicta tantùm eſt *jus habendi ſedem in Choro, & vocem in Capitulo*: nam ſi quis ſimpliciter in Canonicum recipiatur, antequam ei reditus canonicales aſſignentur, dicitur habere *Canoniam*, ſed non beneficium, ſeu præbendam; debet tamen ipſi, primùm ac ſe facultas obtulerit, præbenda conferri. *cap. dilectus. 27. & cap. relatum. 9. hoc tit.* Gloſſ. *in cap. 2. de Conceſſ. præb.* Ipſa quoque vox in capitulo ex uſu plurium Eccleſiarum Cathedralium, non ad ſolam conceſſionem Canoniæ, ſed tunc primum concedi ſolet, ubi quis reſidentiam primi anni abſolvit, & juxta Concilium Trid. majoribus ordinibus inſignitus eſt. Trid. *ſeſſ. 22. de Reform. cap. 4.*

Dico II. Beneficium eſſe *jus perpetuum*: eſt enim de natura beneficii, ut inſtitutum perpetuò duret, & non conferatur ad certum tempus, ſed regulariter ad totam vitam beneficiati, in eoque beneficiatus intituletur, ſeu, ut Practici vocant, *inveſtiatur*, per text. *in Can. Sanctorum. 2. diſt. 70.* Barboſ. *Iur. Eccleſ. un. lib. 3. cap. 4. num. 11.* Nec obſtat, quòd Parochiæ Monaſteriis, & aliis locis pleno jure incorporatæ ſint vera beneficia, & tamen nulli conferantur in perpetuum, ſed tantùm Vicariis, qui ad nutum ſuperioris amoveri poſſunt, juxta Gloſſ. receptam *in Clementina. 1. de Exceſſ. Prælat.* nam ℞. quòd illa incorporatio ſit loco collationis perpetuæ, & Abbas Monaſterii ſit principalis Rector & beneficiatus talis Parochiæ; illi verò, qui ab eo exponuntur, ſunt tantùm Vicarii temporales, & dicuntur habere beneficia manualia. Gloſſ. *in Clement. quia regulares. de Supplenda negligentia Prælatorum.* Joan. Honor. *hoc tit. p. 4. num. 60.* Quòd ſi autem aliquis Vicarius perpetuus, ſeu ut loquuntur, *inveſtitus* conſtitueretur, talis verum beneficium habere cenſeretur, quia Vicaria perpetua venit nomine beneficii. *cap. poſtulaſti. 27. de Reſcriptis.*

Dico III. *ratione ſpiritualis officii*: quia beneficium datur propter officium, idque ſpirituale. *cap. fin. de Reſcript. in 6.* unde perceptio redituum, quæ miniſtris ſæcularibus Eccleſiæ datur, beneficium propriè dici non poteſt. Garc. *de Benefic. p. 1. c. 2. n. 7.*

Dico. IV. Beneficium debere eſſe inſtitutum *Eccleſiaſtica authoritate*: quare tametſi aliquis certas miſſas vel anniverſarium etiam in perpetuum fundarit, niſi tamen Epiſcopi approbatio accedat, non erit beneficium, ſed tantùm pia donatio, vel pium legatum; neque appellatione beneficii veniet, quoties in jure vel literis Papalibus de beneficio mentio fit. Barb. *Iuris Eccleſ. lib. 3. cap. 4. num. 15.*

Dico V. beneficium debere conferri *perſonæ Eccleſiaſticæ*; quia laicus eſt incapax beneficii tanquam rei ſpiritualis vel ſaltem Spirituali annexæ, & propter ſpirituale miniſterium competentis. *arg. cap. cauſam. 7. de Præſcriptionibus.* Gonzal. *ad Reg. 8. Cancell. gloſſ. 2. num. 60. & ſeqq.* ubi *num. 63.* refert, quòd neque ad horam poſſit laicus beneficium Eccleſiaſticum habere.

Hinc etiam eſt, quòd penſiones, quæ ex reditibus beneficiorum in favorem alicuius ſeparantur, non dicantur propriè beneficia, per text. & Gloſſ. *in c. 4. h. t. in 6.* Zoeſ. *h. t. n. 2.* tum quòd in penſione aliquis non intituletur, ſeu inveſtiatur (ſecùs, ſi quis verè penſionem in titulum acciperet. Vid. Barb. *Iur. Eccleſ. univ. lib. 3. cap. 11. num. 8. & 15 ac ſeqq.*) tùm quòd ex ſe non dentur propter Spirituale officium (niſi quòd noviſſimè Pius V. penſionariis impoſuerit recitationem officii Beatæ Virginis. Zoeſ. *dict. n. 2.*) tum denique quòd penſio poſſit laico concedi. Huc pertinent ea, quæ ſuperiùs in Tit. I. *de Vita & honeſt. Cler. n. 8.* de obligatione geſtandi habitum clericalem Beneficiatis & Penſionariis ex Bulla Sixti V. incumbente diximus. 2

Dico VI. quòd beneficium conferri debeat *à perſona Eccleſiaſtica*, nimirùm ſummo Pontifice, Epiſcopo vel alio Prælato, non autem à laico. *c. 3. de Inſtitu-*

tion. Garc. *de Benef par.* 1 *cap.* 2. *num.* 35. Quare ſi aliquis in certo altari, vel Capella miſſas legendas ita fundarit, ut hæres, vel alius laicus ſine inſtitutione Epiſcopi poſſit Sacerdotem conſtituere, qui illas Miſſas perſolvat, talis fundatio non erit beneficium dicendum, neque in impetratione alterius veri beneficii hujus erit mentio facienda, ſicut *in cap. ſi motu.* 23. *h. tit in* 6. requiritur, ut in impetratione novi beneficii fiat mentio priùs habiti, quamvis exigui; ſolùm ergò jus patronatus competit laico, qui Eccleſiam vel beneficium aliquod fundavit, exſtruxit, aut dotavit, ut ſcilicet beneficiandum poſſit Epiſcopo præſentare, ab eoque, ſi dignus ſit, inſtitui debeat, ſecundùm ea, quæ inferiùs ſpeciali in Titulo *de Iure patronatus* tractantur.

Sed neque præſcriptione laicus videtur acquirere poſſe jus conferendi, cùm id utpotè jus Spirituale poſſidere nequeat, ſine poſſeſſione autem nulla, ne quidem Immemorialis (quæ tantùm in ſubjecto capaci poſſeſſionis procedit, & vim privilegii obtinet) currat præſcriptio, *cap. cauſam.* 7. *& ibi DD. de Præſcript.* Barb. *in Collect. DD. ad c. dilectus* 34. *hoc tit nu.* 2. Pan. *ibid. ſub. num.* 6. & quamvis in poſſeſſione decimarum laicus ex ſolam immemorialitate temporis præſumptionem pro ſe habere poſſit, & relinquendus ſit in earum detentione, uſque dum de vitioſo initio convincatur, per ea, quæ docet Gilkenius *de Præſcript. par.* 3. *cap.* 8. *num.* 23. & dicam infra in *Tit. de Decimis D. §.* 2. *num.* 7. Diverſa tamen eſt ratio inter jus decimandi, & conferendi beneficia; quia jus decimandi tum ex privilegio Papali; tum ante Concilium Lateranenſe per Epiſcopos ſæpe laicis conceſſum fuit; jus autem conferendi beneficia concedi laicis prorſus inſolitum eſt: hinc eſt, quòd faciliùs in jure decimandi ex immemorialitate temporis præſumatur bonus titulus, quàm in jure conferendi beneficia. Quòd autem privilegio Apoſtolico poſſit laicus ad conferenda beneficia habilitari, tradit Barb. *in d. c. dilectus. num.* 2. Imò de facto aliquibus Regibus & Principibus conceſſum refert Zoeſ. *hoc tit. num.* 7. *per text. in eod. cap. dilectus. & in cap. dilecto.* 40. *de Teſtibus. & cap. ult. de Conceſſ. præbendæ.* ait tamen veriſimile eſſe in hiſce verbum *donatio*, intelligi de jure patronatus, Gloſſ. *in d. cap. dilectus. V. ex donatione.*

Beneficia inprimis dividuntur, quòd alia ſint majora, alia minora. Majora ſubdividuntur, quòd alia *dignitatem* annexam habeant, alia *perſonatum*, & alia *officium*.

4 *Dignitas* eſt *præcedentia cum juriſdictione*, qualem habent Epiſcopi, & alii inferiores Prælati. Volunt tamen etiam in dignitate conſtitutum cenſeri, penes quem unum ſaltem ex his tribus requiſitis inveniatur, 1. adminiſtratio rerum Eccleſiaſticarum cum juriſdictione. 2. Nomen dignitatis & ſimul prærogativæ in Eccleſia tam in choro quàm in capitulo, licet non adeſſet vera adminiſtratio vel juriſdictio. 3. Conſuetudo Eccleſiæ, quòd quis reputetur in dignitate. Tambur. *de Iure Abbat. tom.* 1 *diſp.* 1. *quæſt.* 2. *num.* 3. *&* 9.

Perſonatus eſt *præcedentia ſine juriſdictione*, quem habere cenſetur Senior in Capitulo Eccleſiæ Cathedralis, vel alius, qui locum magis honorificum in Choro aut Proceſſionibus obtinet.

Officium denique dicitur adminiſtratio ſine ſpeciali præcedentia, aut juriſdictione, prout talem adminiſtrationem habent Sacriſta, Cuſtos, Theſaurarius & ſimiles. Vallenſ. *hoc tit. §.* 2. *num.* 4.

5 Deinde beneficia alia ſunt *curata*, alia *ſimplicia*. Curata iterum ſubdividuntur, quòd alia ſint propriè curata, quæ ſcilicet curam animarum reſpectu fori interni & Sacramentorum habent. Alia autem minùs propriè, quibus juriſdictio ſpiritualis quoad forum externum incumbit, ex qua beneficiatus poſſit cauſas Eccleſiaſticas tractare, inquirere, corrigere, cenſuras ferre, & abſolvere &c. *Simplicia* verò beneficia dicuntur, quæ curam animarum annexam non habent, uti ſunt capellaniæ, vel alia ſimilia beneficia habentia obligationem ſolummodo horas canonicas perſolvendi, miſſas legendi &c. Canonicatus quoque in Eccleſiis Cathedralibus cùm curam animarum adjunctam non habeant, rectè quidem beneficiis ſimplicibus accenſeri poſſunt, quia tamen perſonalem reſidentiam requirunt, & Canonici majorem præ reliquis Clericis præcedentiam habent, *cap. ſtatutum.* 11. *de Reſcriptis in* 6. ideò plerumque nomine ſimplicium beneficiorum non canonicatus Eccleſiarum Cathedralium, ſed minora beneficia ſimplicia intelliguntur, *arg. cap. quamvis.* 4. *hoc tit. in* 6.

Prætereà beneficia alia ſunt *collativa*, quæ ſcilicet per collationem Epiſcopi, vel alterius obtinentur; alia *patronata*, quæ ad præſentationem patroni dantur; alia *electiva*, ad quæ aliquis per viam electionis aſſumitur, uti ſunt Epiſcopatus, Abbatiæ, Præpoſituræ, & ſimilia. 6

Demum ut plures alias diviſiones omittam, quæ videri poterunt apud Vallenſ. *dic. loc.* beneficia alia ſunt *ſæcularia*, quæ ex fundatione, vel ſuccedente præſcriptione tantùm ſæcularibus Clericis conferri debent; alia ſunt *regularia*, quæ pariter vel ex fundatione, præſcriptione, aut alia Summi Pontificis diſpoſitione tantùm Regularibus conferenda ſunt, *cap. cùm de beneficio.* 5. *hoc tit. in* 6. *cap. inter quatuor. de Religioſis domibus*, de qua beneficiorum diſtinctione in Tit. *de Capellis Monachorum* agitur.

---

§. II.

De Collatione beneficiorum, quæ fit per Summum Pontificem, & beneficiorum reſervationibus.

S U M M A R I A.

7. *Papa habet liberam poteſtatem in beneficiis.*
8. *Beneficii reſervati collatio ab inferiore facta eſt nulla. Reſervatio non afficit beneficia patronata nec manualia.*
7. *Vacatio* apud Sedem *vel* in *curia*, *quæ dicatur.*
10. *De reſervatione beneficiorum* clauſa in Corpore Juris.
11. *Curia Romana quid & ubi, & quid Curiales?*
12. *Beneficia in quibus tantum fuit jus ad rem, non ſunt reſervata, nec beneficia de jure patronatus laicorum.*
13. *Reſervatio* Extravag. Execrabilis. Joann. XXII. hoc tit.
14. *Commendam beneficii quis concedere poſſit, & an per eam tollatur reſervatio?*
15. *Reſervatio* Extravag. ad Regimen. inter Commen. h. t.
16. *Beneficia promotorum per Papam, reſervantur. Et quid, ſi conceſſa retentio, & quando vacare incipiant? Et quid de promotione, quæ fit per Archip. Saliſb. ad 4. Epiſcopatus.*
17. *Reſervationes per varias Bullas, & ibi de publicatione reſignationis.*
18. *Reſervationes per Bullas poſt Concordata Germaniæ emanatas, an præjudicent Germanis?*

Diſ-

7 Difficilis & diffuſa hæc materia eſt, innumeris Pontificiis conſtirutionibus, Curialiſtarum pragmaticis, Rotæ Deciſionibus, Doctorum Gloſſis & Commentariis partim explicata, plurimùm intricata. Nolim, ut quis piam in caſibus emergentibus meis tantummodò dictis acquieſcat, ſed veritatem ex fonte haurire non poſtponat, authoritates allegatas inſpiciendo, rationes expendendo, peritus & practicos in Curia conſulendo, non enim ſemper eadem ſententia Theoriæ & Curiæ, ſtyli & ſcholæ.

Ad rem ipſam igitur quod attiner præſupponendum, quòd Summus Pontifex poteſtatem habeat de jure omnia totius mundi beneficia conſerendi, *c. 2. h. tit. in 6. cap. ſi Papa. 1 n. §. ſi autem. de Privilegiis in 6. Clement. 1. in fine. Ut lite pendente &c.* Quia ipſe eſt Ordinarius Ordinariorum habens concurrentem juriſdictionem cum omnibus Eccleſiæ Prælatis, atque ab ipſo omnis beneficiorum diviſio & collatin nriginem haber, *c. un. 13. quæſt. 1.* & primitus omnia beneficia ſolus Papa cnnſerebat, poſtea verò dilatata Eccleſia in partem ſollicitudinis vocavit Epiſcopos, iiſque poteſtatem cnnſerendi beneficia ſuarum diœceſium communicavit, ſub ea tamen moderatione, ut ſempet penes ipſum Papam majot & ſuperior poteſtas remaneret. *c. dudum. 14. §. nos igitur. h. tit. in 6. d. c. 2. & d. c. ſi Papa* Pariſ. *de Reſig. benef. lib. 1. quæſt. 10. à nu. 47.* Gonzal. *ad Reg. 8. Cancell. §. 1. proœm. an. 1.* Er hæc communicatio ipſis etiam Eccleſiis admodum utilis & neceſſaria fuir: quia ob varias & diverſas Nationes ad Romanam Curiam confluentas, qualis idoneitas ſit in perſona impetrantis beneficium multnties ſciri non poteſt, ſed ex aliorum relationibus interdum prnh dolor! indignus indebitè commendatur, & digniori præponitur, verba ſunt Barb. *in Collect. ad extravag. execrabilis. h. t. n. 3.* ut vel hinc pateat, reſetvationes parum favorabiles eſſe.

Unde de Jure communi, ſi duo concurrant, & unus oſtendat collationem à Papa, alter ab Epiſcopo ſibi factam, attendetur in primis ptioritas temporis, ut ille potior ſit jure, qui ab alterutro collarore beneficium priùs obtinuit; in dubio præferetur, qui fuerit in poſſeſſione; ſi neutet poſſederit, prævalebit is, cui Papa vel Legatus ejus contulir, propter prærogativam & dignitatem couſerentia. *cap. ſi à ſede. 31. h. t. in 6.* Barboſ. *de Offic. Epiſc. alleg. 57. num. 12.*

Nntandum eſt I. Quod licet antiquiori jure tum
8 S. Pnntifex, rum Ordinarii confusè, & modo præventionis contulerint quælibet beneficia, nec eo jure fuerit reſervatio teſte Pariſ. *d. l. num. 53.* Poſtea tamen ad tollendas confuſiones, quæ oriebantur inde, quòd impetrantes apud Papam non erant ſecuri, an non fuiſſent præventi apud Ordinarium, apud quos etiam Collationes ſine delectu perſonarum præcipitabantur, plnrima beneficia rum per Canones in Corpore Juris exiſtentes, tum etiam per Bullas extraordinarias, Regulas Cancellariæ, & Concordata Germaniæ collationi ſuæ ſpecialiter Summus Pontifex reſervarit, ita ut ea nullus inferior Prælatus Eccleſiaſticus ſine ſpeciali privilegio, vel commiſſione Papali conferre valeat, adeòquidem, ut tametſi ex ignorantia juris, aut facti Epiſcopus vel alius inferior collator beneficium reſervatum, vel in quo Papa de facto manus appoſuit, & alicui gratiam fecit, licet aliàs in jure reſervatum non fuerit, contulerit, nihilominùs irrita ſit talis collatio, ita tamen, nt ſi beneficiatus aliquod Beneficium præbabitnm intuitu hujus collationis reſignavit, ad illud liberè poſſit reverti, dummodo in dimittendo altero, quod ab Epiſcopo invalidè accepit, difficilem ſe non exhibuerit; imò quamvis etiam beneficium reſignatnm fuerit jam in alias petſonas collatum, omnia tamen in priſtinum ſtatum reponi debent. *c. ſi poſtquam. 13. & c. ſi beneficia. 20. hoc tit. in 6.*

Quid verò circa beneficia non reſervata in Germania vacantia ſpeciale ſit, item quid, ſi beneficium reſervatum Papa per longius tempus conſerre diſtulerit? paulò inferiùs tractabimus.

Eſt verò circa reſervationes generaliter advertendum, quòd iis quibuslibet non comprehendantur beneficia, quæ ſunt de jure patronatus laicorum vel mixto, dummodo laici id habeant ex fundatione, dntatione, vel conſtructione Eccleſiæ, cui Juri S. Pontifex non intendit derogare, ne laici à fundationibus abſterreantur. Secus eſt de jure patronarus Eccleſiaſtico, vel etiam laicali competente tantùm ex privilegio vel præſcriptione. Covar. *pp. qq. cap. 36.* Gonz. *ad Reg. 8. Cancell. gloſſ. 18. num. 18.* Joann. à Chokier. *ad eandem Reg. 8. gl. 1. num. 3. & gloſſ. 8. num. 1.* Vid. etiam Pariſ. *de Reſign. benef. lib. 2. quæſt. 4.* & Garc. *de Benef. par. 5. cap. 1. §. 2. à num. 531.* Er buc pertinet Regula Cancell. *de Derogatione Iuris Patronatus*, quæ apud Joan. Chokier eſt Pauli V. XLII.

Beneficia quoque *Manualia* ſive ſæcularia ſive Regularia ex quibus poſſeſſnr ad arbitrium ſuperioris amoveri poteſt, non cadunt ſub reſervationem; tùm quòd in rigore non ſint prnpriè dicta beneficia, quia non perpetua; tum quod hoc ipſo elnderetur reſervatio, ſi ſupetior amoveret. Calder. *conſil. 26. num. 5. de præb.* Joan. à Chokiet. *ad Reg. 8. Cancell. Gloſſ. 1. num. 15.*

Not. II. Quòd ex beneficiis reſervatis aliqua dicantur vacare *apud Sedem Apoſtolicam*, & *in Curia*, eaque firmiùs ac efficaciùs cæteris reſervata ſint, ita ur quodlibet indultum vel commiſſin inferioribus Prælatis data ad conferenda beneficia non comprehendat beneficia *apud Sedem* vel *in Curia* vacantia, niſi ſpecialis eorum mentio fiat. *c. 2. h. t. in 6.* 9

Verùm hic difficilem diſputationem ordiuntur DD. an idem ſit beneficium *apud Sedem* & idem *in Curia* vacare; & quando dicatur beneficium *apud Sedem* aut *in Curia* vacare? Antiquiores DD. plerique cum Gloſſ. *in cap. ſtatutum. 3. in V. in curia hoc tit. in 6.* idem eſſe beneficium vacare *apud Sedem*, & *in Curia* videnrur aſſeruiſſe, ptopter rext. *in dict. cap. 2. hoc tit. in 6.* ubi cum priùs dixiſſet ſummus Pontifex, nemini licere beneficia *apud Sedem* vacantia conferre, mox ſubjungir, *niſi ei ſuper conferendis iiſdem in Curia Romana vacantibus ſpecialis authoritas ab ipſo Pontifice ſit attributa.*

Attamen Recentiores volunt, plurimùm inter ſe differre, ſi beneficium vacet *apud Sedem & in Curia*, & omnia quidem beneficia vacantia *apud Sedem*, vacare etiam *in Curia*, non autem vice verſa vacantia *in Curia*, ſemper dici vacare *apud Sedem*, niſi latè & imptopriè. Propriè igitur vacantia *apud Sedem & in Curia* cenſeri, quorum vacatio eſt clauſa in Corpore Juris, & per obitum beneficiati in Curia Romana inducitut, *jux. c. 2. h. t. in 6.* alia verò beneficia per Extravagantes & Bullas reſervata, & quorum vacatio de facto extra Curiam & in partibus contingit, latè tantùm & minus propriè dici *in Curia* vacare. Quod eſt advertendum circa indulta conferendi beneficia reſervata, quibus ſolet inſeri clauſula: *Extra Curiam vacantia*, quam clauſulam tantùm excludare vacationem *per d. c. 2.* teſtatur Gonz. *ad Reg. 8. Cancell. gl. 13. n. 60. & 61. & n. 79. verſ. neque obſtat.* Rebuſ. *in Prax. benef. ver. extra Romanam Curiam.* Barb. *de Offic. Epiſc. p. 3. alleg. 57. n. 24. in fin.* Alii cenſenr etiam reſervationem eſſe *in Curia* ſeu *apud Sedem*, quando vacatio beneficii Romæ inducitut, aur ibi, ubi Papa vel Curia moratur, ſeu deinde per mortem, ſeu pet reſignationem aut privationem ibidem factam. Ubi & illud eſt advertendum, quòd ex communi DD. ſententia reſignatio aut privatio cenſeatur, ibi fieri, ubi actus celebratur, licet reſignans vel privatus longè abiit, & tantùm per procuratorem Romæ agat, Gonzal. *dict. loc. num. 42.*

Garc. *loc. cit. num.* 79. & econtra ſi reſignans conſtitutus Romæ reſignationem per procuratorem curet fieri in partibus, ſeu extra Italiam aut Curiam Romanam, non cenſebitur vacatio *in Curia* introducta. Pariſius *de Reſignat. benefic. lib.* 9. *qu.* 14.

De Reſervatione juris communis.

10 Not. III. Quòd per Canones ordinarios in corpore Juris clauſos, nimirum per *cap. licet.* 2. *cap. ſtatutum* 3. *cap. præſenti.* 34. *hoc tit. in* 6. *& Clement.* 1. *Ut lite pendente &c.* reſerventur & *apud Sedem* vacare dicantur, beneficia eorum, qui in Curia Romana propter quodcunque negotium verſantur, & ibidem vel à Curia recedentes in loco aliquo vicino intra duas dietas legales moriuntur. Dicuntur autem *dietæ legales* iter duorum dierum computatis 20. milliaribus Italicis, quæ faciunt 4. vel ad ſummum 5. Germanica pro una dieta. Gloſſ. *in d. cap. præſenti. in V. legales. L. Vicenna millia* 1. *ff. Si quis cautionibus &c.* Quòd ſi Curiam de loco ad locum transferri contingat, & Curiales eam ſequentes in itinere vel in loco, unde Curia recedit ipſi remanentes forſitan infirmi moriantur, præmiſſa reſervatio ad illorum beneficia ſe extendit, quantumcunque locus, ubi decedunt, à Curia diſtet.

Excipiuntur tamen ab hoc ſtatuto illi, qui in loco, ubi Curia moratur domicilium ſuum ordinarium habent, niſi ſimul actu ſint Curiales, aut ratione Curiæ ibidem degant. Item excipiuntur, qui à curia recedunt ad ſua domicilia intra duas dietas diſſita, ut in textu *d. cap. præſenti.* habetur.

Si duo in Curia Romana ſuper beneficio litigent, & uterque ibi moriatur, ad Papam pertinet collatio, ad ordinarinm autem, ſi extra curiam decedant. Si unus tantùm in Curia, alter extra decedat, tunc ſi poſſeſſor beneficii deceſſerit in Curia, rurſus Papæ erit collatio; Ordinarii verò, ſi is, qui non poſſedit; ſi neuter in poſſeſſione fuerit, dennò propter authoritatem majorem ad Papam pertinebit. Si unus tantùm moriatur, & alter, vel tertius pro ſuo intereſſe litem proſequatur, exſpectandus erit finis litis: ſi enim deciſum fuerit, beneficium pertinuiſſe ad defunctum, collatio ſpectabit ad Papam, ſi in Curia, ad Ordinarium verò ſi extra deceſſerit; ſi ad nullum ex litigantibus pertinuit beneficium, Ordinarii quoque erit collatio, niſi ex alia cauſa reſervetur. *d. Clement.* 1. *Ut lite pendente.*

11 Porrò Curia Romana ibi eſſe cenſetur, ubi eſt Papa cum Cancellaria, & tribunalibus, ac Officialibus ſuis, quos ad regimen Eccleſiæ adhibet, ut notat Covar. *Pract qq. cap.* 4. *num.* 10. ubi ita intelligit dictum Innocentii, & Panormit. *in cap.* 4. *de Iurejur.* quòd *ubi Papa eſt, ibi Roma & Curia ſit*, ſi nimirum ibi ſit Papa cum ſuis auditoriis &c. & poſſe eſſe Curiam, ubi Papa non eſt, & vice verſa Papam ſine curia tradit Navar. *in tract. de datis & promiſſis. notab.* 17. *num.* 29. Veluti Camera Spirenſis eſt Curia Imperatoris, licèt Imperator Spiræ habitare non ſoleat, & facit text. *in Clement. ne Romani.* 2. §. *ſanè. de Electione.* Unde quidam inferunt, ſi Papa ex Urbe Romana aliorſum ultrà duas dietas diſceſſerit relicta Romæ Cancellaria, officiis, ac Auditoribus, tunc illorum beneficia, qui ſequentes vel accedentes Summum Pontificem ibidem moriuntur, non cenſeri reſervata. Alii tamen aiunt Paulum III. cum ad colloquium cum Carolo V. Imperarore & Franciſco Rege Galliæ proficiſceretur, declaraſſe, eorum qui ſuam Sanctitatem ſequerentur, & eorum, qui in urbe remanerent, unam tantùm Romanam Curiam, & non duas exiſtere, hic ſcilicet, ubi eſt Papa, cenſeri Curiam in capite, & ibi in corpore, quæ conſtitutio in Bullario refertur inter ejuſdem Pauli III. conſtitutiones 36. Qua in re, ſicut generaliter circa beneficia ad collationem Papalem pertinentia, ſtilus & uſus Curiæ ac Cancellariæ Romanæ (qui pro diverſitate temporum nonnunquam variari ſolet) potiſſimùm attendendus erit.

Curiales autem hoc loco dicuntur illi, qui Papæ, aut Cardinalibus ſeu Officialibus Romanæ Curiæ & officiis inſerviunt, aut aliàs occaſione Curiæ in urbe morantur. Non tamen ſufficit in ordine ad reſervationem prædictam, quòd quis ſemel fuerit Curialis, niſi etiam curialitas continuata ſit uſque ad mortem; præſumitur verò continuata, niſi mutata probetur, ad quam probationem leviora etiam argumenta per alias præſumptiones & conjecturas admittuntur. Mandoſius. *ad Regulam* 5. *Cancellariæ. quæſt.* 1. *num.* 18. Barboſ. *in Collect. DD. ad d. cap. præſenti.* 34. *hoc tit. in* 6. *num.* 84. *verſic. curialis.*

Illud quoque prætereundum non eſt, quod beneficia, in quibus aliquis ſolùm habuit jus *ad rem*, & 12
non *in re*, v. g. ex collatione nondum acceptata, probabilius non cadant ſub hanc reſervationem, loquitur enim textus de beneficiis Curialium, qui genitivus ſolet denotare dominium, & jus in re, *lib.* 2. §. 1. *ff. de Religioſ. & ſumpt. fun.* non eſt autem beneficium alicuius ante acceptationem. *cap. ſi tibi abſenti.* 17. *hoc tit. in* 6. Mandoſ. *dict. loc. qu.* 5. *nu.* 3.

Item prout & ſuperiùs *num.* 8. annotatum, nec hac nec alia reſervatione regulariter comprehenduntur beneficia, quæ ſunt de jure patronatus laicorum, cui S. Pontifex ſine expreſſa mentione nunquam cenſetur derogare, *iux. Reg. Canc.* 42. *rec. de Derogatione iuris patronatus*, dummodo laici ad jus habeant ex fundatione, dotatione, vel conſtructione Eccleſiæ. Ratio eſt recognitio, ſeu quædam remuneratio beneficentiæ erga Eccleſiam à laico præſtitæ, & ne laici à fundationibus abſtrahantur. Secus igitur eſt, ſi tantùm habeant jus præſentandi ex privilegio, vel præſcriptione, ceſſat enim tunc dicta ratio.

Beneficia autem Juris patronatus Clericorum comprehenduntur ſub reſervationibus, ſi illud jus Clerici habeant ratione ſuarum Eccleſiarum, quibus præſunt, vel etiam ex fundatione, de bonis proſpectu Eccleſiæ acquiſitis, non patrimonialibus. Si mixtum ſit jus patronatus, id eſt, laico & Clerico ſimul competens, ob favorem laici non cenſebitur beneficium reſervatum. Videatur Mandoſius *ad regulam* 1. *Cancell. quæſt.* 8. Barb. *de officio Epiſc. allegat.* 59. *num.* 26.

De Reſervatione Extravag. Execrabilis. Joann. XXII. h. t.

Not. IV. Quòd per Extravagantes, & varias
Bullas Pontificias extra Corpus Juris reſerventur 13
quoque diverſa beneficia. Et I. *In extravag. Execrabilis. Ioann. XXII. h. t.* poſtquam ſummus Pontifex generaliter inhibuit beneficiorum pluralitatem, & ſtatuit, ut qui tunc temporis habuerunt plura incompatibilia beneficia etiam ex diſpenſatione, tenerentur uno eſſe contenti, & reliqua dimittere, ſubjungit: *Qui verò deinceps receperint dignitatem, ſeu perſonatum, ſeu officium, aut aliud beneficium animarum curam habens annexam, ſi antea ſimile beneficium obtinebant, illud (quo ipſo jure, poſtquam ſecundi poſſeſſionem habuerint, vel per eos omni dolo & fraude ceſſantibus, quo minus habeant, ſteterit, privati noſcuntur) abſque moræ diſpendio in Ordinariorum manibus dimittere debeant; alioquin ex tunc ſint ipſo jure ſecundo privati, & ne dum ad ſacros ſuſcipiendos ordines, quin etiam ad habendum quodcunque beneficium Eccleſiaſticum inhabiles reputentur. Quæ omnia & ſingula beneficia vacatura, vel dimiſſa noſtræ & Sedis Apoſtolicæ diſpoſitioni reſervamus, &c.*

Requi-

Digitized by Google

Requiritur tamen, ut adeptio poſſeſſionis in ſecundo beneficio ſit pacifica, non litigioſa, & inſuper, ut ſit cum perceptione fructuum, ſecùs ſi fructus ejuſdem fuerint ad tempus alteri reſervati. *c. ſi tibi conceſſo, 26. h. tit. in 6.* Videantur Joan. Honor. *h. tit. p. 2. nu. 19.* Gonzal. *ad Reg. 8. Cancel. Gloſſ. 15. à n. 9.* Barb. *in Collect. DD. ad eand. Extravag. execrabilis*, ubi plura circa hanc materiam congeſſerunt, & quæ ſuo loco dicentur.

Utrum autem per hanc *Extravag.* non tantùm ſecundum beneficium ſit reſervatum, ſed etiam primum, dubitatur? Quidam utrumque reſervatum affirmant, Joann. à Chokier *ad Reg. 2. Cancell. num. 23. verſ. 8. caſus* Vvagnerek *in Noviſſ. Comment. Exeg. Iur. Can. ad eandem Extravag. execrabilis. not. 4.* quibus faciunt illa verba: *Omnia & ſingula beneficia vacatura vel dimiſſa &c.* Alii reſervationem tantùm ad poſteriora beneficia reſtingunt; quia non tantùm olim *juxt. cap. de multa. 28. hoc tit.* non erat primi reſervatio, ſed etiam poſt Joann. XXII. conſtituit Bonif. VIII. *in cap. licet Epiſcopus. 28. hoc tit. in 6.* ut Epiſcopus poſſet beneficium primum per adeptionem ſecundi vacans conferre, & non obſcurè innuunt ipſa quoque verba Extravag. ibi: *in manibus Ordinariorum dimittere debeant*; atque ita in praxi ſervari teſtantur plures citati apud Barboſ. *in Collect. ad d. Extravag. execrabilis. num.* 10. Conciliationem ſuggerit Gonzal. *ad Reg. 8 Cancell. Gloſſ. 51. num.* 38. ut prior ſententia procedat, quando ſecundum beneficium incompatibile à Sede Apoſt. impetratum fuit. *Text. in Extravag. ad regimen. 13. verſ. nec non etiam quæ per aſſecutionem. hoc tit. inter Communes, & in nova Reg. 111. Canc.* Altera verò, quando ſecundum beneficium ab Ordinario collatum eſt. Idem Gonz. *Gloſſ. 15. §. 2, num. 14. & Gloſſ. 51. num. 36.*

14 Diſpenſatio ſuper pluralitate beneficiorum regulariter tantùm ad Summum Pontificem pertinet, qui ſupra Canones eſt. Et licet olim frequenter practicatum fuerit, ut per viam *unionis ad vitam*, vel *commendam perpetuam* ſecundum beneficium incompatibile cum primo retineretur, id tamen abrogavit Conc. Trid. *ſeſſ. 7. de Reform. cap. 4. & ſeq. & ſeſſ. 24. cap. 17.* Non autem prohibetur Epiſcopus propter neceſſitatem, vel utilitatem Eccleſiæ, penuriam Clericorum &c. alicui alterum beneficium curarum in commendam temporalem, ſeu, ut vocant, *proviſorio modo* concedere, dummodò utrique propter loci viciniam ſatisfacere poſſit; quia tunc non habebit propriè duo beneficia, cùm alterum commendatum non habeat ſub ratione beneficii, ſeu in titulum aut uſum perpetuum. *Gl. in c. nemo deinceps. 15. de Elect. in 6. in V. unam.* neque adeò conſtringi Epiſcopum, ut non niſi per ſex menſes commendam concedat, ſicut ſtatuitur *in d. cap. 15.* ſi commenda non fiat in favorem perſonæ, ſed Eccleſiæ, cujus evidens utilitas, vel neceſſitas longius tempus expoſcat, admittit Gloſſ. *cit. loc. in V. durare.* Joann. Honor. *dict. loco num. 26.*

Poteſt hic adnotari, quòd ſi S. Pontifex alicui beneficium reſervatum in commendam concedat, tunc ceſſante commenda beneficium dicatur vacare, ſicut priùs, nec extingui reſervationem usque dum Papa plenè de tali beneficio providerit, ſeu abſolutam collationem fecerit: imò per ipſam manus appoſitionem in conceſſione commendæ factam induci beneficii affectionem uſque ad plenam ejus proviſionem, ſicut docet Garc. *de Benefic. par. 4. c. 4. n. 64. & 68.* id tamen aliqui negant in commenda perpetua, quæ vero beneficio æquiparatur. Citati apud Garc. *d. l. num.* 60. disertè Mandoſ. *in annot. ad Rom. conſil. 350. V. affecta.*

De Reſervatione Extravag. Ad regimen. inter Com. h. t.

II. Ampla & notabilis reſervatio eſt in Extravag. *ad* 15
regimen. 13. h. t. inter Comm. quæ etiam in Regulis Cancellariæ, & Concordatis Germaniæ renovatur. In ea reſervat ſibi Summus Pontifex beneficia quæcunque vacantia per *depoſitionem*, *privationem*, *ſeu translationem*, *aut muneris conſecrationis ſuſpenſionem* (meliùs *ſuſceptionem* legit Gonzal. *ad reg. 8. Cancellariæ Gl. 51. num.* 32. Barb. *de Offic. Epiſc. alleg. 57. num. 65*) per *electionis aut poſtulationis caſſationem*, *vel renuntiationem admiſſam*: intellige, ſi iſta Romæ, vel alibi authoritate tamen Pontificia fiant.

Item reſevat ſibi omnia beneficia vacantia per obitum Cardinalium, Legatorum ſeu Nuntiorum Sedis Apoſtolicæ & aliorum ejuſdem Sedis Officialium, qui enumerantur *in d. Extravag. ad regimen.*

Repetit etiam reſervationem, quam ſuperiùs *ex c. præſenti. 34. h. t. in 6.* recenſuimus, videlicet circa beneficia eorum, qui accedentes ad Romanam curiam, vel recedentes ab ea ibidem, vel intra duas dietas moriuntur.

Demùm reſervat ſibi omnia beneficia ſæcularia & regularia, etiam electiva priùs obtenta & poſſeſſa eorum, qui authoritate Pontificia promoventur ad majores dignitates, nimirum Patriarchalem, Archiepiſcopalem, Epiſcopalem, Monaſteriorum regimina, dignitates, denique perſonatus, officia, canonicatus, aliaque beneficia cum prioribus incompatibilia, poſtquam beneficii illius, quod noviter per Sedem Apoſtolicam acceperunt, pacificam poſſeſſionem fuerint adepti.

Unde Epiſcoporum titularium tantùm, qui à ſummo Pontifice creantur plerùmque pro Suffraganeis aliorum Epiſcoporum, iiſque pro titulo diœceſis in terris infidelium olim ad Romanam Eccleſiam pertinens aſſignatur, ex qua nullos fructus percipiunt, beneficia non vacant, nec tunc ſtatim ad collationem Papalem pertinent; & quamvis aliàs collatio beneficii facta Epiſcopo non valeat, niſi ex diſpenſatione Papæ, vel juſta & neceſſaria cauſa, ut quia non habet ſufficientia alimenta, aut cogitur exulare &c. *c. cum noſtris.* Et ibi Abbas, & DD. *de Conceſſione præbendæ*, valet tamen præſertim de beneficiis ſimplicibus facta Epiſcopo titulari. Garc. *de Benef. p. 11. c. 6. n. 24. & 44.*

Notat verò Barb. *d. allegat. 57. num. 76.* & videtur conſentire Garc. *dict. c. 5. n.* 30. quòd etſi quis promoveatur ad Epiſcopatum cum retentione beneficiorum, illa tamen beneficia, quæ tempore promotionis obtinebat, ſint jam reſervatione affecta, quandocunque impoſterum ea v. g. per mortem vacare contigerit. Sed ſi hæc ſententia in ſtylo & praxi Curiæ Romanæ fundata non ſit, in theoria haud difficulter expugnari poſſet, utpote nullo expreſſo juris textu ſtabilita, cùm Extravag. *ad regimen.* tantùm reſervet beneficia vacantia per promotionem *iux. cap. cum in cunctis. 7. §. cùm verò ubi Gl. & DD. X. de Elect.* talia autem beneficia retenta mortuo Epiſcopo, ſeu promoto non ampliùs vacent per promotionem, ſed per obitum, Caſtro Palao *Mor. tom. 2. tract. 14. de benef. diſp. 2. punct. 17. num 3. §. 5. reſerv. verſ. quod ſi alicui* Rota Recent. *p. 4. tom. 1. deciſ.* 202. *num. 5. & 6.* Nec obſtat illa generalitas verborum: *quæ obtinebant tempore promotionum nunc vacantia & in ante vacatura &c.* quia ſenſus iſtorum ſolùm eſt ille, quòd vacantia tempore Extravag. datæ, & in futuris promotionum per Bened. XII. faciendarum caſibus vacatura ſint reſervata, ſicut leges ordinariè ſolent præſentibus & futuris caſibus proſpicere, ſubintelligendo ſemper, ſi vacatura ſint *ex vi promotionis*, ne reſervatio, quæ ſecundùm Garc. *de Benef. p. 5. cap. 1. n. 67. & cit. ibidem.* ſtrictæ interpretationis eſt, nimium extendatur.

Digitized by Google

datur. Neque videtur conceſſa retentio ſola tam eſſe quædam appoſitio manus, quàm actualis collatio reſervationis conſummativa: Quid enim intereſt; an S. Pontifex beneficium ſuæ diſpoſitioni per promotionem delatum, alteri vel eidem concedat? De paribus autem idem debet eſſe judicium. *l. & ideo* 11. *l. nam ut ait*. 13. *ff. de LL. cum vulg.* poſſeque talia retenta reſignari docet Pariſ. *de Reſign. lib.* 3. *q.* 1. *n.* 86.

Cæterùm eorum, qui ad veros & effectivos Epiſcopatus promoventur, beneficia vacant poſt adeptam poſſeſſionem Epiſcopatus, & ſimul conſecrationem, vel loco conſecrationis (ſi Epiſcopus conſecrationem petere neglexerit, aut jam priùs conſecratus de uno Epiſcopatu ad alium translatus ſit) ſpatium trium menſium. *d. c. cùm in cunctis*. 7. *§. cùm verò. de Electione.* Aliquando tamen ſuper his ſtylus Curiæ variatur, ut promotorum per Papam ad Epiſcopatus beneficia mox poſt promotionem, vel confirmationem conferantur, ſi tamen Papa ita expreſsè decreverit, ut beneficia ſtatim tunc vacarent; aliàs ſine hoc decreto ſtatur Juri communi. Garc. *d. cap.* 6. *num.* 5. *& ſeq.* Barb. *d. nu.* 69. Pariſ. *de Reſignat. beneſic. lib.* 3. *q.* 1. *num.* 76.

Illud circa hanc Extravag. *ad Regimen.* legenti advertendum eſt, quòd licèt ſecundùm text. ſit tantùm temporalis, & ad vitam Benedicti XII. lata, ibi: *donec miſerationis divinæ clementia Nos univerſalis Eccleſiæ regimini præſidere conceſſerit &c.* quia verò poſtea ſinguli Pontifices in Regulis Cancellariæ eandem Extravagantem renovarunt, & Concordatis Germaniæ inſerta eſt, cenſeri debet perpetua. Garc. *d. p.* 11. *cap.* 6. *n.* 31.

16 Non poſſum præterire huic Archiepiſcopatui Saliſb. deſervientem notabilem quæſtionem, quæ vix apud alios Authores reperietur, quibus hoc ſpeciale & inſolitum Archiepiſcopi jus utique incognitum fuit: An beneficia illorum, qui promoventur ad quatuor Epiſcopatus, quos Celſiſſimus Princeps & Archiepiſcopus Saliſb. conferre poteſt, ſint juxta Extravag. *ad Regimen.* Sedi Apoſt. reſervata? Mihi (ſalvo meliori) negativa in theoria videtur certa; quia Extravag. tantùm loquitur de Epiſcopatibus quorum proviſio, ſeu electionis confirmatio immediatè ad Sedem Apoſt. ſpectat ibi: *per nos ſeu authoritate noſtra promoti*. Idem in Bulla Concordatorum Germaniæ, quibus d. Extravag. eſt inſerta, *per nos ſeu authoritate noſtrarum literarum immediatè collatorum*. Nec poteſt Extravag. habere illum ſenſum, quòd ſufficiat, quomodocunque aliquis remotè & ex fundationis privilegio authoritate Sedis Apoſt. promoveatur: etenim manifeſtè repugnant verba Extrav. ubi S. Pont. Benedictus XII. expreſsè & reſtrictivè tantùm loquitur de promotis per ſuum immediatum Anteceſſorem Joan. XXII. & de promotis vel promovendis per ſe ipſum, & quidem duntaxat intra tempus ſui Pontificatus. Conſtat autem quòd iſti duo Pontifices vixerint poſt Annum 1300. ècontra verò illi Epiſcopatus plus quàm centenis annis ante vitam iſtorum pontificum fuerint erecti, in iiſque jus collationis Archi-Epiſcopo Saliſb. conceſſum. Licet verò hodie ſinguli Pontifices ſoleant illam Extravag. renovare in Regulis Cancellariæ, & ſit relata in Concordata Germaniæ, tamen intelligitur relata ſecundùm illum ſenſum, quem habuit ab initio, ut ſcil. ſenſus ſit *de immediata* S. Pontificis collatione, unde hæc particula *immediatè*, ut paulò antè citatum, in Concordatis ad majorem declarationem inſerta eſt. Cujus ſententiæ fuit indubiè Gonzal. *ad Reg.* 8. *Cancell. gloſſ.* 15. *§.* 2. *nu.* 14. *& gloſſ.* 51. *num.* 36. ubi expreſsè docet, quò d. Extravag. *ad Regimen.* item Extrav. *ex debito*. 4. *§. hujuſmodi. de Elect. inter. com.* non habeat locum, quando proviſio de ſecunda dignitate vel beneficio fit ab Ordinario, & non à S. Pont. loquitur autem *d. §. hujuſmodi* de ſede quoque Epiſcopali, ad quam aſſumendus beneficia priùs obtenta retinere non poteſt. Vid. etiam Burat. *Deciſ.* 242. *num.* 3. *& ſeqq.* Neque demum jus Archi-Epiſcopi everti credo, ſi quandoque beneficia iſtorum promotorum fuerint à Sede Apoſt. impetrata: cùm S. Pontifex utendo ſua concurrente jurisdictione non cenſeatur tollere impoſterum jus inferioris collatoris. *c. dudum*. 14. *§. nos igitur. hoc tit. in* 6.

De Reſervatione aliarum Bullarum.

III. Ex Bulla Pij V. quæ incipit; *Ex Apoſtolatus officio &c.* reſervantur omnia beneficia illorum, qui in hæreſin lapſi ſunt.

IV. ex Bulla ejuſdem Pii V. quæ incipit: *Romanum Pontificem*, reſervantur beneficia recepta *in Simoniacam confidentiam*; de qua confidentia agitur in tit. *de Simonia*.

V. Rurſus ex Bulla Pii V. *In conferendis &c.* reſervantur Parochiæ non collatæ *per concurſum*, juxta formam Concil. Trident. *ſeſſ.* 24. *de Reformat. cap.* 18.

VI. Ex alia Bulla Pii V. quæ incipit: *Sanctiſſimus in Chriſto &c.* reſervantur omnia beneficia vacantia, ſede Epiſcopali vacante.

VII. Ex Bulla Alexandri VI. quæ incipit: *In eminentia &c.* vacant & reſervantur beneficia eorum, qui offendunt litigantes in Curia Romana, eorum judices, Advocatos, Teſtes, Procuratores, & Notarios.

VIII. Ex Bulla Gregorii XIII. quæ incipit: *Huma-* 17
no vix judicio &c. reſervantur beneficia reſignata, quorum reſignatio non eſt publicata juxta formam in dicta Bulla præſcriptam: etenim ad evitanda mala, quæ ex clandeſtinis reſignationibus proveniunt, dum reſignantes poſt admiſſam reſignationem fructus exigunt, & ſolventes novis Beneficiatis denuò ſolvere coguntur; jurisdictionem ſpiritualem, quâ jam carent, cum animarum periculo exercent &c. conſtitutum eſt, primitus à Sixto IV. in Reg. Cancell. & poſtea à diverſis Pontificibus, noviſſimè à Gregorio XIII. ut proviſi de reſignatis beneficiis teneantur publicationem facere in Eccleſia beneficii, & Cathedrali præſente populo. Et quidem ſi reſignatio ſit facta in Curia de beneficio citra montes, hoc eſt, Italiam, *intra ſex menſes* à die conceſſæ gratiæ, publicatio facienda eſt. Si verò reſignatio fiat coram Ordinariis extra Curiam, teneatur Ordinarius *intra menſem* admittere, vel rejicere reſignationem, & beneficium reſignatum conferre, proviſus verò *intra tres menſes* publicare, poſſeſſionem beneficii accipere, alioquin nulla erit proviſio & beneficium vacabit, ac reſervatum erit. Videatur Pariſ. *de Reſig. beneſic. lib.* 11. *per totum*. Formam autem publicationis, ut die feſtivo in templo & coram populo fiat, non ubique in Germania ſervari, ſed ſufficere qualem publicationem, ex qua poſſit haberi notitia, teſtatur Zypæus *in Annal. Iur Pont. tit. de Renunciat. ſub num.* 2.

Verùm hic inſignis movetur quæſtio, an hu- 18
juſmodi novæ Bullæ, quæ primùm poſt *Concordata Germaniæ* datæ ſunt, neque de *Concordatis* ſpecialem mentionem faciunt, obligent etiam in Germania, & impediant Ordinariorum collationes, ſi v. g. beneficium in menſe Ordinarii vacet propter hæreſin, ſimoniam, & ſede Epiſcopali vacante, &c. Branden. *ſuper Concordatis Germ. quæſt.* 10. *nu.* 8. concludit, per has Bullas etiam Germaniæ collatoribus præjudicari, Concordatis nec quidquam obſtantibus. Argumenta pro confirmatione adducit ſequentia. I. Quòd Pontifex concordando cum Germanis ſibi nec voluit, nec potuit ligare manus ad decernendas pœnas in delinquentes quoscunque; ſi ergò poſt ea Papæ viſum fuit, hæreticos v. g. eſſe puniendos privatione beneficiorum, & reſervatione, non eſt ratio, cur ab hac pœna exclu-

excludamus Germanos in hæreſin tam proclives. II. Quòd iſte ſit ſtylus Curiæ, qui jus facit, & nunquam auditum ſit in Germania contuliſſe Ordinarium vacans beneficium ob non publicatam reſignationem, ſed Papa tam contra Germanos, quàm alios ſignet paſſim ſupplicationes ob dictam publicationem omiſſam. III. Quòd Sixtus Quintus in Bulla: *Paſtoralis*. 61. ſpecialiter conceſſerit Ordinariis Galliæ (qui etiam concordata cum Sede habent, & longè ampliora Germanis) dixeritque ſe relaxare conſtitutiones, ſuorum Anteceſſorum reſervatorias, ut poſſint beneficia per *confidentiam Simoniacam* vacantia conferre: quæ ſpecialis conceſſio minimè fuiſſet neceſſaria, nec dicenda relaxatio, ſi aliàs ex vi Concordatorum Galliæ Ordinarii ſimilia beneficia conferre potuiſſent. IV. Denique quòd in ipſis etiam Germaniæ Concordatis per Extrav. *ad Regimen.* ibidem Inſertam ſint reſervata beneficia, quorum privatio Romæ inducitur, ſed ſi lex ſit Romæ lata habens pœnam privationis annexam, cenſetur eſſe privatio Romæ inducta, ut docet Pariſ. *de Reſig. benef. lib.* 11. *q.* 8. ergò &c.

Attamen de veritate hujus ſententiæ meritò dubitat Granutius apud Branden. *d q.* 10. *n.* 1. *cit.* Adde Rebuſ. ad *Reg. XXVI.* & Pariſ. *lib.* 3. *q.* 6. *num.* 92. uti infra dicitur *ſub nu.* 36. quibuſcum contrarium teneri poteſt, & puto in pluribus Germaniæ Diœceſibus practicari. Quidquid enim ſit, an S. Pontifex ex plenitudine poteſtatis poſſit derogare Concordatis Germaniæ, illud tamen univerſi fatentur, quod non cenſeatur derogare, niſi expreſsè Concordatorum mentionem faciat, ſicut nulla lex generalis tollit particularia ſtatura, aut privilegia, niſi quatenus ſpecialiter exprimit. *Text. & DD. in c. cùm ordinem 6. de Reſcriptis. c.* 1. *de Conſt.* in 6. Ipſe quoque S. Pontifex Nicol. V. in Concordatis §. 4. diſertè promiſit, quòd extra caſus ibidem expreſſos in menſibus Ordinariorum collationem impedire minimè velit, *reſervatione*, inquit, *alive quavis diſpoſitione authoritate noſtra factis vel faciendis non obſtantibus quibuscunque*. Et in fine ejuſdem §. dicit: *hanc conſtitutionem ita duraturam, uſque dum in futuro Concilio de conſenſu Nationis Germanicæ aliter fuerit ordinatum*; quòd ſanè circa jam dictas bullas haud quaquam factum fuiſſe conſtat.

Ad argumenta Brandeni: ℞. Ad I. non eſſe hic tam quæſtionem de poteſtate reſervandi beneficia Germaniæ, quàm de voluntate S. Pontificis, eamque etiam eſſe circa beneficia Germaniæ ſine ſpeciali expreſſione negamus. Libenter quoque concedimus, à S. Pontifice poſſe puniri delinquentes & hæreticos per privationem beneficiorum, at verò reſervatio beneficii non punit delinquentem, ſed potiùs intervertit jus ordinarii collatoris, quòd non cenſetur Pontifex velle in Germania, niſi exprimat. Ad II. dico: ſtylum curiæ eſſe aliquid facti, quod probari debet: Neque ſatis inter DD. convenit, an & quando ſtylus curiæ ubique jus faciat. Profectò in his partibus contra ſtylum Curiæ Romanæ plurima eſſe recepta vel parùm in foro Eccleſiaſtico verſanti conſtabit. Ipſa quoque publicatio reſignationum, & ob eam omiſſam inducta vacatio & reſervatio beneficii an ubique in Germania practicetur, valdè dubito, neque poſſem teſtari de exemplo. Ad III reſponderi poteſt, Bullam Sixti V. in effectu eſſe declaratoriam, quòd circa Ordinarios Galliæ reſervatio propter Simoniam locum non habeat, ſicut nonnunquam in ſacris canonibus jubetur irritari, quod ipſo jure eſt irritum, vel privari beneficio, qui ipſo jure eſt privatus. Gloſſ. *in c.* 1. *in V. relinquenda. & in c.* 3. *de Cler. coniug.* aut abſolvi à juramento, qui ipſo jure non eſt obligatus, Gloſ. *in c.* 2. *V. abſolvimus X. de Iurejur.* Zoeſ. *ad Tit. Decr. de Iurejur. n* 47. ita in præſenti quoque terminis juxta materiæ exigentiam pauló impropriatis dicitur *relaxari*, quod non obligavit antea, ſeu relaxatum declaratur: Ad correctionem enim Jurium, & multó magis privilegiorum & concordatorum (quibus difficiliùs derogatur. *arg. c.* 1. *de Conſtit. in 6. c. cum ordinem 6. de Reſcript.*) evitandam, verba nonnunquam impropriandа ſunt, ut cum Abb. Guttier. & Sanch. tradit Laym. *in Theolog. moral. de Legibus. cap.* 18. *num.* 6. Ad IV. nunquam concederem, quòd ad effectum reſervationis, de qua in Extravag. *ad Regimen.* cenſeatur eſſe ſemper privatio in Curia, quando eſt lata per generalem legem, vel canonem, ſed planè opinor ſenſum Extravagantis eſſe, ſi privatio in particulari caſu circa determinatam perſonam in Curia ſtatuatur. Quis enim neſciat in multis caſibus per ſacros Canones Romæ latos ſtatui vacationem & privationem beneficiorum ipſo jure, quæ tamen reſervata non ſunt. *cap.* 1. *&* 3. *& ibi DD. de Cler. coniug. c. licet Canon.* 14. *de Elect. in 6. c in quibuſdam.* 12. *de Pœnis Extravag. ambitioſæ in fine. de Rebus Eccleſiæ non alien.* Huc etiam pertinent, quæ de extincta obligatione bullarum non receptarum in Lib. I. in Titulo *de Conſtitutionibus* §. 4. dicta ſunt.

Not. V. Quòd per *Regulas Cancellariæ* diverſæ etiam reſervationes tum confirmatæ, tum introductæ ſint. Et quia cognitio iſtarum Regularum in materia beneficiali eſt neceſſaria, nec apud quosvis authores obvia, ideò aliqua magis præcipua hic apponam.

---

§. III.

De Regulis Cancellariæ.

UMMARIA.

19. Regulæ Cancellariæ *quid, & qualis earum obligatia?*
20. *Regula* 1. *Canc. innovans Extravag.* ad Regimen, *& Extrav.* Execrabilis.
21. *Regula* 2. *reſervans beneficia electiva.*
22. *Reg.* 3. *extendens Extravag.* Execrabilis.
23. *Reg.* 4. *reſervans primam dignitatem poſt Pontificalem, & primam in Collegiatis & beneficia familiarium Cardinalium.*
24. *Reg.* 5. 6. *&* 7. *reſervans beneficia Officialium Cameræ Apoſt.*
25 *Reg.* 8. *reſervans beneficia Eccleſiæ Lateran. &c.*
26. *Regula* 9. *diſponens de vacatione in menſibus, & ibi aliqua notabilia ad intellectum Regulæ.*
27. *Reg.* 15. *revocatoria Indultorum conferendi reſervata, & de quibus Indultis intelligatur.*
28. *Regula* 17. De concurrentibus in data.
29. *Regula* 19. De infirmis reſignantibus.
30. *De quibus infirmis intelligenda.*
31. *Quid ſignificent illa verba*: vigore ſupplicationis dum eſſet ſanus ſignatæ.
32. *Reſignante coram S. Pontif. intra* 20. *dies mortuo, an beneficium ſit reſervatum.*
33. *Reg. de infirmis, an procedat extra curiam.*
34. *Reg.* 20. De Idiomate.
35. *Reg.* 21. de non impetrando beneficio per obitum viventis.
Item Reg. 30. De vero ſimili notitia.
36. *Reg.* 26. De beneficiis vacaturis per promotionem.
37. *An habeat locum in Germania conſideratis Concordatis.*
38. *An habeat locum circa illos, quos Archiepiſcopus Salisb.*

Saliſb. promoves ad Epiſcopatus.
Reg. 29. De ſurrogandis collitigantibus.
Reg. 35. De annali poſſeſſore.
39. *Reg.* 36. De triannali, *& an ſuffragetur in petitorio? & an aliquando cum mala fide?*
40. Intruſi, *qui dicantur.*
41. *Reg.* 51. *ut nulli ſuffregetur diſpenſatio literis non expeditis.*
42. *Reg.* 55. De exprimendo valore beneficiorum.
43. *Reg.* 57. De expreſſione qualitatum beneficiorum.
44. *Reg.* 66. De generali abſolutione à cenſuris ad affectum literarum Apoſtolicarum.
45. *Reg.* 68. *Reſervant beneficia alias reſervata, quæ ſede Papali vacante per Ordinarios non fuerunt collata.*
46. *Reg.* 70. *&* 71. *Quòd Cardinales non comprehendantur ſub Regulis, aut Conſtitutionibus, nec Regulis derogetur ſine ſpeciali mentione.*

19 R*Egulæ Cancellariæ Apoſtolicæ* ſunt certæ conſtitutiones, quas ſinguli Pontifices in ingreſſu ſui regiminis circa beneficiales & judiciales cauſas facere ſolent, vel à Prædeceſſoribus factas renovare, augere, vel minuere. Eſt enim hæc natura Regularum Cancellariæ, ut tantùm ad vitam Summi Pontificis durent, & cum ipſius morte expirent, atque Sede Papali vacante nullam obligandi vim retineant, per text. in *proœm. Regul.* ibi: *quas etiam ex tunc ſuo tempore*, id eſt, tempore Pontificatus ſui, *obſervari voluit*. Gonzal. *ad Reg. 8. Cancell. §. 5. Proœm. n. 2. & ſeqq.* & hanc eſſe communem opinionem in praxi receptam, teſtatur Flam. Par. *de Reſignat. lib.* 11. *p.* 2. *n.* 32. ac proinde ſede vacante ceſſet regulariter beneficiorum reſervatio in ſolis Regulis fundata, ſicut reſervatio menſium &c. ut infra videbimus. In quo differunt Regulæ ab aliis legibus & canonibus, quorum obligatio eſt perpetua etiam poſt mortem legislatoris, uſque dum à ſucceſſore revocetur, vel contraria conſuetudine aboleatur, *c. fin. X. de Officio Legati.*

Illud quoque præ aliis legibus ſpeciale habent Regulæ Cancellariæ, quòd ligent ſtatim à tempore, quo à novo Pontifice reſſumuntur, & confirmantur etiam nondum publicatæ, ut ex *Proœmium Regularum* colligitur; nimirum quoad effectum nullitatis actus in contrarium geſti, non vero quoad culpam vel pœnam, niſi poſt publicationem. Æneas de Falchonibus *in Tract. de Reſervatione. p. 4. n.* 21. *& ſeq.* Gonzal. *d. §. 5. n.* 54. qua tamen in re non omnes DD. concordes ſunt: alii enim exiſtimant ligare primùm poſt publicationem. Zerola *in Praxi Epiſc. V. Regulæ Cancellariæ.* Joan. Chokier. *in Comment. Proœm. ad Reg. Cancell. num.* 20. Extenditur verò obligatio Regularum iſtarum etiam extra Curiam in alias mundi partes per modum generalis legis, ut cum communi docet Gomezius *ad Regulas Cancellariæ quæſt.* 2. Sarnenſ. *in Proœm. Reg. Cancell. q.* 2.

Hæ porrò Regulæ Corpori Juris inſertæ non ſunt, ſed ſub ſingulis Potificibus noviter imprimuntur. Refert illas Quaranta *in Summa Bullarii. V. Regulæ Cancellariæ*, & Commentarios deſuper ediderunt Alphonſus Soto, Sarnenſis, Mandoſius, Joann. à Cokier, & alii. Sed quidam non omnes regulas (ſunt enim multæ, & 68. numerat Quar. *dict. loc.* Joan. à Chokier 70. Alex. PP. VII. 72. poſuit) at quaſdam tantùm primarias, & celebriores complectuntur. Referam & ego aliquot, præſertim ad præſentem matetiam ſpectantes, & fermè per illa verba formalia, prout apud DD. reperiuntur, qui plerique concordant, niſi quòd ſubinde in recentioribus Regulis aliquæ novæ diſpoſitiones & clauſulæ addantur.

20 In prima igitur Regula ſummus Pontifex *facit reſervationes ſimiles illis, quæ habentur* in Extravag. ad regimen, *ac locum habere vult etiam in beneficiis, quæ Officiales Sedis Apoſtolicæ ibi expreſſi, licet ante obitum officiales eſſe deſierint, dum officiales erant, obtinebant.* Reſervat deinde etiam *beneficia per* Extravag. execrabilis *vacantia, aut vacatura; eamque reſervationem extendit ad beneficia tam obtenta, quàm obtinenda, de quibus Ordinarii, aliique Collatores contra decreta & formam Concilii* Trid. *diſpoſuerint.*

In II. Regula reſervavit generaliter *omnes Eccleſias Patriarchales, Primitiales, Archiepiſcopales, Epiſcopales, nec non omnia Monaſteria virorum, valorem annuum ducentorum florenorum auri communi æſtimatione excedentia, & voluit, ut exceſſus huiusmodi in literis exprimatur. Ac etiam reſervavit dignitates & beneficia omnia ad quorumcunque Collatorum ſæcularium & regularium (non tamen ad collationem cum alio vel aliis, aut etiam ad alterius præſentationem vel electionem quomodolibet pertinentia) quæ vacant ſede iſtorum collatorum vacante.* Sed iſta Regula in Germania propter Concordata locum non habet, ut inferius dicemus. 21

In III. Regula quæ inter recentiores ponitur, prohibetur, ne proviſi vel providendi per ſedem Apoſtolicam de ſecundo beneficio incompatibili cum priori valeant prius beneficium in fraudem Apoſtolicæ reſervationis nulla facta de eo expreſſa mentione coram Papa vel alio reſignare, aliàs utrumque beneficium vacare & reſervatum cenſeatur; ſalvis tamen juribus alterius partis, ad cujus favorem facta eſſet reſignatio ſummariè exercendis. Vid. tex. Regulæ; & quæ ſuperiùs ad Extravag. *execrabilis*; dicta ſunt. Videtur hæc regula ſimilis XXVI. *de Beneficiis vacaturis per promotionem.* de qua inſeriùs. *n.* 36. 22

In IV. Regula (quæ inter antiquiores eſt tertia) reſervavit generaliter diſpoſitioni ſuæ *dignitates majores poſt Pontificales in Cathedralibus, Metropolitanis, Patriarchalibus, nec non principales in Collegiatis Eccleſiis* (quæ verba intelligenda ſunt in ſenſu diſtributivo, ut non omnes dignitates, ſed in ſingulis Eccleſiis una, quæ eſt reliquis major & prima. Gonz. *gl.* 9. §. 4. *num.* 11.) *valorem decem florenorum auri communi æſtimatione excedentes; nec non Prioratus, Præpoſituras, & alias dignitates conventuales, ac præceptorias generales Ordinum, non tamen militarium.* Denique *quæcunque beneficia, quæ ſui, dum Cardinalis eſſet, aut aliorum Cardinalium nunc viventium familiares & continui commenſales obtinent, & impoſterum obtinebunt eorum familiaritate durante, & in quibus ſeu ad quæ eis ius competit, niſi per obitum Cardinalium, vel aliàs ab ipſa familiaritate receſſerint.* 23

In V. VI. VII. reſervat beneficia Collectorum, & Subcollectorum, fructuum Cameræ Apoſtolicæ. Item Curialium, qui dum curia de loco ad locum transfertur, eam comitantes decedunt in loco quantumvis remoto. Item beneficia Cubiculariorum & Curſorum Summi Pontificis. 24

In VIII. reſervat beneficia & Canonicatus Eccleſiarum Sancti Joannis Lateranenſis, & Sancti Petri, ac Beatæ Mariæ Majoris in Urbe Romana. Item etiam beneficia quæcunque ad diſpoſitionem Cardinalium à Romana Curia abſentium (niſi abfuerint ob ſervitium Sedis Apoſtolicæ cum licentia Sanctitatis ſuæ, vel apud eorum Eccleſias reſederint) ſpectantia, ſi durante abſentia vacarint. 25

In IX. Regula (quæ olim erat octava, & ſuper ea integrum tractatum ſcripſit Gonzalez & plures gloſſas collegit Chokier, *ad eandem Reg.* 8.) reſervavit ſibi *omnia beneficia qualitercunque qualificata, in Ianuario, Februario, Aprili, Maio, Iulio, Auguſto, Octobri, & Novembri extra Curiam, aliter quàm per reſignationem, qualitercunque vacatura, ad quorumcunque diſpoſitionem (non tamen Cardinalium aut aliorum ſub certis Concordatis comprehenſorum) pertinentia; & voluit in iſtorum conceſſione* 26

Digitized by Google

ne etiam de motu proprio menſis, in quo vacaverint, fieri mentionem, alioquin gratiam vel conceſſionem nullam eſſe. Conſuetudines verò & privilegia optandi ſeu eligendi pinguiores præbendas quibuſcunque quomodolibet conceſſas, nullatenus vult huic reſervationi obſtare. Epiſcopis autem perſonaliter in ſuis Eccleſiis reſidentibus alternativam 6. Menſium ad beneficia conferenda conceſſit. Hæc autem *alternativa* univerſim Epiſcopis & collatoribus Germaniæ per Concordata conceſſa eſt.

Hæc Regula ex communi DD. non habet effectum Sede Papali vacante, ubi Regulis cum vita S. Pontificis ſublatis omnes menſes Ordinariorum ſunt. Gonz. §. 5. *proœm. n.* 46. *&* 53. ſi nimirum beneficium vacare inceperit Sede Apoſtolica vacante; ſecùs ſi vacatio contigerit vivo adhuc Pontifice, tunc enim beneficium jam fuit reſervatione affectum. Sicut ex Regula 10. Canc. tradit Gonz. *d. §. 5. num.* 84. Utrùm autem è converſo, ſi Epiſcopus beneficium vacans Sede Apoſtolica vacante tunc non contulerit, poſſit etiam poſt aſſumptionem novi Pontificis conferre? in utramque partem diſputat Gonz. *d. l. d. num.* 60. & tandem *num.* 71. in affirmativam magis propendet. Videtur tamen hodie obſtare Regula 68. Cancellariæ, de qua infra *num.* 45.

Cæterùm menſis incipit à media nocte ultimi diei, & ibidem terminatur. *l. more Romano. 8. ff. de Feriis. c. conſuluit. 24. de Offic. Iud. deleg.* Si dubitetur, an beneficiatus ante vel poſt mediam noctem ultimi diei menſis obierit? pro menſe Epiſcopali, & favore Ordinarii præſumendum docet Garc. *de Benef. p. 5. cap. 1. num.* 528. eò quòd reſervationes ſint odioſæ, & minus præjudicetur Papæ, qui ſemper habet concurrentem collationem.

Illud quoque advertendum eſt, quòd Epiſcopus non amittat jus conferendi beneficium in ſuo menſe vacans, licet eodem menſe non contulerit, ſed ſi vacatio duret in menſem Papalem, poterit etiam ipſo menſe Papali conferre, quia tantùm attenditur initium vacationis, & Epiſcopo conceditur terminus 6. menſium ad collationem beneficiorum. *cap. 2. de Conceſſ. præb.* quo jure privari non debet, atque ita ſine dubio tenendum, ait Garc. *d. c. 1. n.* 536.

In his novem Regulis reſervationes beneficiorum continentur, ſubſequentes promiſcuè alias materias complectuntur, ſeligam adhuc quaſdam circa praxim beneficialem ſcitu utiliſſimas.

27 In Regula XV. (olim 14. *revocat* Summus Pontifex *facultates & literas, per quas quicunque Prædeceſſores ſui quibuſcunque Collatoribus (non tamen Cardinalatus dignitate fulgentibus) etiam motu proprio conceſſerunt, ut beneficiis generaliter Papæ reſervatis diſponere valerent, &c.* Ex hac Regula inferunt aliqui, quòd illa antiqua privilegia quibuſdam Capitulis Eccleſiarum Cathedralium à Pontificibus conceſſa, ut ad majores dignitates poſt Pontificales (quæ juxta Regulam IV. Cancellariæ & Concordata Germaniæ ſunt reſervatæ) poſſint ex ſuo gremio perſonam idoneam eligere, ſint revocata, niſi eorum renovatio à ſingulis Pontificibus impetretur. Audivi tamen id apud nonnulla Germaniæ Capitula ſic privilegiata receptum non eſſe, eaque ſuis antiquis privilegiis inſiſtere. Licet verò ſinguli Pontifices hanc Regulam, ut novam legem generalem innovent, poteſt tamen pro Capitulis allegari textus *in c. 1. de Conſtitut. in 6.* quòd per legem generalem non derogetur particulari conſuetudini, niſi quatenùs ſpecialiter in illa lege expreſſum habetur. Præſertim ſi talia Indulta in ipſa erectione vel fundatione Eccleſiæ conceſſa, vel à pluribus Pontificibus confirmata ſint, aut finis conceſſionis fuit favor Religionis & publica Eccleſiæ utilitas, dum nimirum per electionem facilius de paſtore idoneis qualitatibus prædito providetur Eccleſiæ, quàm per collationem Pontificiam, cui perſonæ plerumque ignotæ ſunt, & faciliùs ſub- aut obreptio fieri poteſt. Gonz. *ad Reg. 8. Cancell. gloſſ. 9. §. 2. num. 20. verſ. & multò minus, & num. 48. gloſſ. 36. num.* 71. Garc. *de Benef. c. 7. num. 680. verſ. rectè tamen. Rab. ſign. Rot. tom. 2. clauſ. 496. num. 75. & num. 89. & 91.* Barb. *clauſ. 83. num. 20. & ſeq.* Et ſanè, ſi verba in d. Reg. 14. conſiderentur, videntur tantùm loqui de Indultis temporalibus ad vitam alicujus, vel aliud tempus conceſſis, non verò de Indultis perpetuis ibi: *ut quamdiu viverent, vel ſuis Eccleſiis, aut monaſteriis præeſſent, aut ad aliud tempus de beneficiis reſervatis diſponere valerent, &c.*

In Regula XVII. quæ inſcribitur: *De concurrentibus in data* (habent enim iſtæ Regulæ ſuas ſuperſcriptiones quaſi titulos) ordinavit Summus Pontifex, quòd ſi plures fuerint in Curia Romana ſupplicantes pro eodem beneficio, & duobus v. g. ſit facta gratia de eodem beneficio, & ſub data einſdem diei, *illi, quibus motu proprio conceduntur gratiæ, cæteris ſimili modo gratias non habentibus, aliàs graduati non graduatis, aut inter graduatos magis graduati, ac inter æqualiter graduatos priùs graduati, nec non colorato ſaltem titulo poſſidentes non poſſidentibus, ac inter perſonas aliàs in curia præſentes abſentibus ab ea, ac inter præſentes non beneficiati beneficiatis, & ſimiliter inter abſentes cæteris paribus oriundus non oriundo, & diœceſanus non diœceſano, in reliquis verò ſinguli, qui priùs Apoſtolicas literas ſuper beneficio earum executoribus præſentarint, aliis in aſſecutione beneficii præferantur.* 28

Regula XIX. celebris eſt & famoſa, quæ apud quoſdam intitulatur Regula: *de viginti*, apud alios Regula: *de infirmis reſignantibus.* Verba Regulæ ſunt iſta: 26 *Item voluit, quòd ſi quis in infirmitate conſtitutus reſignaverit aliquod beneficium ſive ſimpliciter, ſive ex cauſa permutationis, vel alias dimiſerit, aut illius commendæ ceſſerit, ſive ipſius beneficii unionis diſſolutioni conſenſerit, etiam vigore ſupplicationis, dum eſſet ſanus, ſignatæ, & poſtea infra 20. dies à die per ipſum reſignantem præſtandi conſenſus computandos de ipſa infirmitate deceſſerit, & ipſum beneficium quavis authoritate conferatur per reſignationem ſic factam, collatio hujuſmodi ſit nulla, ipſum beneficium nihilominùs per obitum cenſeatur vacare.* Ratio huius Regulæ eſt, ut excludantur reſignationes ab infirmis factæ ad favorem certarum perſonarum in fraudem ordinariorum Collatorum, quibus inde tollitur libera collatio, vel fraudem habentium à S. Pontifice gratias exſpectativas ſuper beneficio proximè vacaturo. Item ne infirmi diſponant de beneficiis, ſicut de bonis hereditariis in favorem conſanguineorum. Porro circa hanc Regulam plures quæſtiones cumulat Mandoſius *in Commentario ad eandem.* & Pariſius *de Reſig. benefic. lib. 12. per totum*; aliique Regularum Cancellariæ Interpretes communiter, ex quibus pauculas ad intellectum Regulæ magis neceſſarias breviter ſubnectam.

Quær. I. De quibus infirmis accipienda ſit Regula? 30 ℞. Quamvis conſiderando verba, mentem, & rationem Regulæ videatur eſſe debere talis infirmitas, ex qua reſignans moriatur (quòd non obſcurè innuunt illa verba: *ſi de ipſa infirmitate deceſſerit &c.*) vel ſaltem timeat ſe moriturum, aliàs probabiliter non facturus reſignationem: nihilominùs Pariſius *d. lib. 12. qu. 6 num. 6. 8. & n. 12.* cum aliis ibidem citatis tradit, non diſtingui, an infirmitas fuerit gravis vel levis, dummodo intra 20. dies poſt reſignationem mors ſequatur, adeò ut etiam leviter febricitans, podagricus, mutus, ſurdus, & ſimiles infirmorum nomine veniant, præſertim propter illa verba recenter Regulæ ſupperaddita: *etiam vigore ſupplicationis, dum eſſet ſanus, ſignatæ.*

Sed niſi hæc doctrina praxi Curiæ Romanæ recepta ſit, difficulter cum verbis Regulæ conſiſtere poteſt. Si enim hoc voluiſſent Pontifices, nullam in recentiori Regula *de infirmis reſignantibus, & in ipſa infirmitate*

dece-

decedentibus, ſed ſolùm de morte intra 20. dies poſt reſignatiouem contingente mentionem ſacere debuiſſent; nec in reſignantibus extra timorem mortis conſtitutis locum habent rationes Regulæ ſuperiùs aſſignatæ, & aliàs correctio juris veteris non cenſetur in plus facta, quàm expreſſa. *l. præcipimus in fine. C. de Appellation.*

31 Quær. II. Quid ergò propriè ſignificent illa verba: *Vigore ſupplicationis, dum eſſet ſanus, ſignatæ?* ℞. Hæc verba habere interpretationem ex ſtylo Curiæ Romanæ, ubi is eſt reſignationis modus, ut reſignans porrigat ſupplicationem, quæ ſi placet Summo Pontifici, ſignatur ſeu ſubſcribitur per eum: *fiat ut petitur*: necdum tamen perfecta eſt reſignatio, ſed inſuper poſt ſignationem ſupplicationis debet reſignans in Camera vel Cancellaria per ſe aut Procuratorem iterum in reſignationem expreſsè conſentire, & juramentum addere, quòd omnia ſine fraude acta ſint, ut prolixiùs tradit Pariſ. *de ſignat. benefic. lib. 8. q. 8.* Ad noſtrum itaque propoſitum vult dicere ſummus Pontifex in Regula *de infirmis reſignantibus*; quòd infirmitas & lapſus 20. dierum non debeant computari à die porrectæ aut ſignatæ ſupplicationis, ſed à die præſtiti conſenſus. Ex quo, ni fallor, ſatis luculenter apparet, per verba allegata, & à recentioribus Pontificibus Regulæ inſerta nihil eſſe de veteri Regula circa qualitatem infirmitatis in reſignante requiſitam abrogatum, ſed tantùm declaratum, à quo tempore 20. dierum dinumeratio facienda ſit. Ratio autem hujus clauſulæ noviter inſerendæ fuit, quòd aliàs beneficiati reſignaturi potuerint facilè regulam eludere, ſi nimirum ſani porrexiſſent reſignationis ſupplicationem, deinde verò conſenſum ſuum præſtandnm uſque ad tempus periculoſæ infirmitatis diſtuliſſent, ne dici potuiſſet, reſignationem primitus ab infirmo factam fuiſſe, ut advertit Mandoſ. *ad hanc Reg. q. 9. in fin.* Pariſ. *d. lib. 12. q. 6. n. 6.*

32 Quær. III. Cùm vigore hujus Regulæ, & per verba ejuſdem finialia reſignatio, & quæcunque ſecuta collatio beneficii ſit nulla & invalida, ſi reſignans intra 20. dies moriatur, an ex ſuppoſito quòd reſignatio facta fuerit coram ſummo Pontifice (ſicut reſignationes conditionatæ in favorem certæ perſonæ tantùm coram eo fieri poſſunt, ut in lib. I. in Tit. *de Renuntiatione*; dicitur) beneficium nihilominùs maneat Pontifici reſervatum, vel poſſit per Ordinarinm loci conferri, ſi in ejus menſe mors extra Curiam acciderit? Hanc quæſtionem tractat Pariſ. *d. lib. 12. q. 10.* ubi ait, ſententiam affirmantium reſervationem eſſe veriorem & communem, eò quòd per reſignationem factam in curia, ibi dicatur vacare beneficinm, & conſequenter eſſe reſervatum. Item quòd jure & uſu receptum ſit, ut ſi Papa *manus apponat* in aliquo beneficio, faciendo de eo diſpoſitionem quamcunque, hoc ipſo afficiatur, & reſervetur beneficium *DD. ad c. ut noſtrum. 56. de Appellation. c. inter dilectos. 11. de Exceſſ. Prælator.*

Contrarium tamen docet Garc. *de Benefic. p. 5. c. 1. n. 160.* cujus opinio mihi videtur ſaltem ab intrinſeco magis probabilis. Principalis enim ratio Regulæ eſt, ne fraudentur Ordinarii ſuo jure conferendi, & ut aboleantur ſucceſſiones quaſi hereditariæ in beneficiis, nt notant communiter Interpretes ad hanc regulam, & Mandoſius *ſuper ead. q. 16. n. 10.* quæ ratio tunc ſuum pleniùs conſequetur effectum, cùm jus conferendi beneficium ad liberum Ordinarii arbitrium redierit. Ad argumenta prioris ſententiæ reſponderi poteſt, per reſignationem factam in Curia induci vacationem in Curia, ſi reſignatio plenum effectum ſortita ſit ſecùs autem, ſi propter mortem intra 20. dies fuerit annullata, tunc enim beneficium non vacat *per reſignationem*, ſed *per obitum*, ut expreſsè in regula habetur: ergo extra Curiam, ſi obitus extra Curiam evenerit. Quòd verò *de manuum appoſitione* dicitur, id poteſt intelligi regulariter extra caſum ſpecialem hujus noſtræ regulæ, vel alios ſimiles, ubi ex ratione, quæ eſt anima legis, colligi poteſt, non fuiſſe Papæ intentionem per manus appoſitionem Ordinariis præjudicare. Imò Garc. *d. loc. n. 154.* generaliter docet, *manus appoſitionem* ſuper beneficio reſignato non afficere, ſeu reſervare beneficium, ſi reſignatione quavis de cauſa irritata beneficium poſteà vacet per obitum. Poteſtque hic duci argumentum à majore ad minus: ſi enim Summus Pontifex actualem collationem feciſſet, ea in hoc caſu per regulam iſtam non ſubſiſteret, ergo minùs ſubſiſtet manuum appoſitio, quæ tantùm pars & initium collationis eſt.

33 Quær. IV. Utrùm hæc Regula etiam procedât *extra Curiam*, hoc eſt, an locum habeat in reſignationibus, quæ fiunt extra Romanam Curiam in aliis mundi partibus coram Epiſcopis & locorum Ordinariis, ut ſi reſignans intra 20. dies moriatur, ut collatio beneficii reſignati interim facta nulla, & cuilibet alteri de novo fieri poſſit? In hac quæſtione diverſas DD. opiniones refert Pariſ. *d. lib. 12. q. 5.* & cùm ea aliquando in Rota Romana tractaretur Cōſiliarios fuiſſe diſcordes, ex Caſſiodoro narrat Mandoſ. *d. q. 16. n. 1.* tandem autem affirmativam per majora vota prævaluiſſe, cui etiam ſubſcribit Pariſ. *d. loc. num. 8.* cum aliis DD. & deciſionibus Rotæ ibidem citatis.

Pro negativa, in quam inclinat, & conſiderandam relinquit Mandoſius *loc. cit. n. 2.* & pro ea allegatur Decius *conſilio 224. nu. 4.* plura argumenta adducuntur, quæ tamen poſſunt ſummatim ad duo capita reduci. Inprimis quòd plura verba ponantur in hac regula, quæ tantùm conveniunt reſignationibus factis in Curia Romana, neque extra eam uſitata ſunt, veluti *commendæ ceſſerit, diſſolutioni unionis conſenſerit, vigore ſupplicationis ſignatæ, à die præſtandi conſenſus.* Deinde quòd ratio Regulæ potiſſimum ſit circa *reſignationes conditionatas in favorem tertii*, quales non poſſunt fieri cum effectu extra curiam: ceſſante igitur ratione, videtur ipſa lex ceſſare. *c. cum ceſſante 60. de Appellat. l. adigere 6. ff. de Iure patronatus.*

Verùm pro affirmativa dicitur, quòd Regulæ Cancellariæ etiam extra Curiam obligent, niſi manifeſtè appareat, materiam non eſſe practicabilem extra Curiam. Sarnenſis *ad Regulas Cancellariæ. q. 2. Proœmiali.* Item quòd in fine Regulæ addatur, collationem *quavis authoritate factam* eſſe invalidam; ergò ſupponitur, reſignationem & collationem etiam alia authoritate, quàm Pontificia, & Curiali fieri poſſe, atque hanc Regulam deſuper procedere. Ad priora argumenta in contrarium allata reſponderi poteſt. 1. Ex particulari non inferri ad univerſale, nec ſequi, hæc vel illa particula Regulæ non convenit reſignationibus extra Curiam, ergò nulla: loquitur enim Regula de qualibet reſignatione cujuſcunque beneficii, & ſupradicta verba tantùm cauſa declarationis ſubiicit, ut legenti patebit. 2. Quòd ratio Regulæ non omninò excludatur in reſignationibus extra Curiam: licet enim coram Ordinariis non poſſint fieri reſignationes conditionatæ in favorem tertii, quæ ab eiſdem Ordinariis ut conditionatæ acceptari valeant, plerumque tamen infirmi reſignantes aliis verborum ambagibus & precibus, ac reccommendatione certæ perſonæ idem obtinent. Ad cujus rei pleniorem intellectum videri debent tradita in Tit. *de Renunt.* Poteſt addi etiam illud juris fundamentum, quòd ceſſante ratione legis publico ſtatui & utilitati conformis in particulari aliquo caſu, non ſemper ceſſet ipſa lex ſaltem in foro exteriori, quando ratio à potiori ſubeſt, ut dictum in Lib. I. Tit. *de Conſtitut.* §. 4. Conſuetudinem quoque locorum hac in re & dubio jure aliquid operari poſſe, & attendendam eſſe, non diffiteor.

34 Regula XX. eſt *de Idiomate*, in quo voluit Pontifex,

Google

ſex, quòd ſi contingat, tam in Curia, quàm extra illam alicui de Parochia, vel alio curato beneficio provideri, proviſus autem non intelligat, neque loqui ſciat idioma loci, ubi beneficium ejuſmodi conſiſtit, proviſionem ſeu mandatum deſuper quoad tale beneficium eſſe invalidum. Quanta autem idiomatis vel linguæ experientia deſideretur, Ordinario loci arbitrarium erit.

35 In Regula XXI. *De non impetrando beneficio per obitum viventis* ſtatuitur, quòd gratia Papalis ſuper beneficio ſit invalida, ſi impetrans in ſupplicatione falsò narraverit, illud beneficium tempore ſupplicationis vacare per obitum prioris beneficiati, nec convalidetur gratia, licet poſtea beneficium ita revera vacare inceperit.

Imò in Regula XXX. *de veroſimili notitia* requiritur, ut ſi beneficium dicatur per mortem vacare, poſt mortem beneficiati, & ante datam gratiæ tantùm temporis interceſſerit, quo vacatio de loco, in quo beneficiatus mortuus fuit, ad notitiam Papæ veriſimiliter potuerit pervenire, aliàs gratia ſeu conceſſio beneficii nullius ſit momenti.

36 In Regula XXVI. *de beneficiis vacaturis per promotionem* (quæ apud antiquiores eſt XXIV. apud alios XXV.) duo ſtatuuntur. I. Quòd non valeat impetratio beneficii vacaturi per promotionem cujuſcunque ad Eccleſiæ vel Monaſterii regimen, ſi conceſſio beneficii diem promotionis præceſſerit, etſi fuerit facta motu proprio & cum derogatione hujus conſtitutionis. Cujus rationem aſſignat Gloſſator Alphonſus & cum eo Joan. à Chokier. *num. 1. & 9.* quòd Papa nimis properè fuerit importunatus pro talibus beneficiis vacaturis. Forſan aliqui etiam electiones ſeu promotiones illorum, quorum beneficia ſperabant, per fas & nefas procurare ſtuduerunt. II. In hac eadem Reg. conſtitutum habetur, quòd *quæcunque collationes & proviſiones beneficiorum, quæ per promovendos, vel aſſumendos ad quaſcunque Prælaturas inter illarum vacationis, & hujuſmodi promotionis vel aſſumptionis tempora ſimpliciter, vel ex cauſa permutationis, ubicunque reſignari, vel aliàs dimitti contigerit, cum inde ſecutis pro tempore ſint caſſæ & irritæ.* Ratio Regulæ eſt ſecundùm omnes, ne per talem reſignationem aut dimiſſionem beneficiorum ante actualem promotionem præjudicetur collationi Papæ, cui per Extravag. *ad regimen.* omnia beneficia promotorum reſervantur. Circa quam Reg. plura congeſſit Flam. Pariſ. *de Reſign. benef. lib. 3. q. 6.* ubi etiam *num. 54.* docet, non procedere contra eum, qui bonâ fide reſignavit ex alia cauſa, ignorans ſe promovendum, licet reſignarit poſtquam Prælatura actu vacavit.

37 Præterea hanc Regulam non habere locum, ubi Concordata vigent (ſicut in Germania) quia reſervatio beneficii reſignati ante promotionem non eſt comprehenſa in Concordatis, juxta ea, quæ ſuperiùs *num. 18.* diſputavimus, ſentit Rebuſ. *in Annotat. ad hanc Reg.* Ejuſque dictum refert & inſuper Deciſione Rotali *in una Baderbon. Præpoſitura.* confirmat Flam. Pariſ. *d. q. 6. num. 92.* Cui contradicit Branden. *in Tract. ſuper Concord. Germ. q. 9.* & ex eo Joan. à Chokier. *in Comment. ad noſtram Reg. num. 19.* aſſerens illam Deciſionem fuiſſe per aliam revocatam. Sed magnifacio authoritatem Flam. Pariſij, Celeberr. Romani Doctoris & publici Juris Can. Profeſſoris, & præterquam quòd una deciſio Rotalis, ſi qua etiam in præſenti ſupponeretur, non induceret mox legis neceſſitatem, uti ſæpiùs dictum: deinde in illa revocatoria deciſione, quam adfert Branden., fuit habita ſpecialis conſideratio, quòd Præpoſitura Baderborn. eſſet prima dignitas poſt Pontificalem, adeoque per ſe reſervata, niſi adſint ſpecialia electionis liberæ Indulta, unde non poteſt argumentum ad alia beneficia deſumi.

Nec videtur obſtare, ſi quis objecerit, Regulam noſtram non continere novam reſervationem, ſed eſſe tantùm declaratoriam reſervationis, quæ habetur in Extravag. *ad regimen.* ne fraus fiat collationi Papali: Quia ſi S. Pontifex voluiſſet præcisè declarare reſignationes ante promotionem in fraudem Extravag. fieri, tunc debuiſſet ipſas reſignationes invalidas pronunciaſſe, quod enim in fraudem legis agitur, invalidum eſt & nullum. *c. 64. De R. I. in 6. l. non dubium. 5. C. de LL.* at verò in noſtra Regula non ſunt irritatæ reſignationes, ſed collationes & proviſiones, quæ ab inferioribus Collatoribus ſuper beneficiis ita reſignatis fiunt ergo ipſa beneficia ſic reſignata S. Pontifex de novo ſuæ collationi reſervavit.

Videndum quoque, an hæc Regula ſit in Germania in uſu, quia contra eam olim admiſſa fuit exceptio de non uſu. Sicut aliquando fuerunt in Rota examinati plures Officiales, qui atteſtati ſunt, ſub pluribus Pontificibus & in tota Hiſpania hanc Regulam non fuiſſe uſu receptam, & reſignationes ſimpliciter admiſſas abſque derogatione hujus regulæ (quod ſanè fieri non potuiſſet, ſi tales reſignationes abſolutè in fraudem legis & inde nullæ cenſerentur) prout refert Pariſ. *d. qu. 6. num. 27.*

Demùm planè iterùm cenſeo, hac regula non comprehendi illos, qui per Celſiſſ. Principem & Archiepiſcopum Salisb. promoventur ad unum ex quatuor ſuis Epiſcopatibus, quos conferre poteſt; cùm enim hìc nulla ſit promotio per S. Pontificem, nulla eſt promoti beneficiorum reſervatio, juxta dicta ſuperiùs ad Extrav. *ad regimen ſub num. 16. v. non poſſum præterire;* ubi nulla eſt reſervatio, nulla poſſunt dici beneficia per reſignationem collationi Papali ſubtracta &c. & obtinet vulgatum juris axioma, quòd ceſſante ratione legis ceſſet ipſa lex. *c. cum ceſſante. 60. de Appell. l. adigere. 6. ff. de Iure Patron.* 38

In Regula XXIX. *de ſurrogandis collitigantibus* hoc ſubſtantialiter continetur, quòd ſi duo ſuper beneficio litigent, & alter ex lite receſſerit, forſan propter mortem, aut matrimonii contractum, vel ingreſſum in Religionem &c. tunc ad ſuccidendam litem datur alteri collitiganti unus menſis, intra quem poteſt petere *ſurrogationem* ſeu ſubſtitutionem in jure vel ad jus, quod adverſario competiit (dummodo collitigans petens ſurrogationem in dicto beneficio intruſus non fuerit, aut fraudulenter egerit impetrando beneficium ſenis, aut periculosè ægrotantis, eique litem movendo intentione ſurrogationis conſequendæ, neque adverſarius pacificè illud per triennium poſſederit) & intra hunc menſem non valet gratia, vel conceſſio ſuper beneficio litigioſo alteri, quàm collitiganti facta. Videatur Mandoſ. *ad hanc Regul. q. 2.*

In Regula XXXV. *de annali poſſeſſore.* ſtatuit Pontifex, quòd quicunque beneficium Eccleſiaſticum tunc per annum præcedentem ab alio pacificè poſſeſſum, quod certo modo de jure vacare, & injuſtè ab alio poſſideri prætenditur, deinceps impetraverit, nomen, gradum, & nobilitatem poſſeſſoris, & quot annis in poſſeſſione fuerit, ac ſpecificam cauſam, ex qua clarè conſtet, nullum dicto poſſeſſori jus competere, exprimere, & intra 6. menſes eundem ad judicium evocare, cauſamque ex tunc infra annum uſque ad ſententiam definitivam incluſivè proſequi teneatur; alioquin impetrans de damnis propterea contingentibus poſſeſſori ſatisfaciat, & ſi frivolè eundem moleſtarit, 50. florenos auri Cameræ Apoſtolicæ perſolvat.

Regula XXXVI. quæ inſcribitur. *de triennali poſſeſſore;* plurimùm etiam notabilis & utilis eſt. In ea ſtatuit Pontifex, quòd *ſi quis quæcunque beneficia Eccleſiaſtica abſque ſimoniæ ingreſſu ex quovis titulo Apoſtolica, vel ordinaria collatione, aut electione, & electionis confirmatione, ſeu præſentatione & inſtitutione illorum,* 39

ad

Digitized by Google

ad quos illa pertinent , per triennium pacificè poſſederit (dummodo in beneficiis hujuſmodi , ſi Pontifici ex reſervatione generali in Corpore Iuris clauſa reſervata fuerint , ſe non intruſerit) ſuper iiſdem beneficiis taliter poſſeſſis moleſtari nequeat , nec non impetrationes de beneficiis ſic poſſeſſis factas irritas eſſe decernit , lites ſuper illis motas penitus extinguendo .

Utrùm autem hæc regula in poſſeſſorio tantùm ſuffragetur , non item , quo minus poſſeſſor triennalis in petitorio impugnari valeat , diſſentiunt DD. Et de poſſeſſorio duntaxat non pauci intelligunt cum Covar. *ad Reg. poſſeſſor. p.* 2. §. 10. *num.* 10. *concl.* 6. eo quòd juxta *Reg.* 1. *Iuris in* 6. beneficium Eccleſiaſticum non poſſit abſque Inſtitutione Canonica obtineri . Atque ita in ſuo tempore ſenſiſſe Dominos de Rota, teſtatur Gloſſator Regular. Cancell. Alphonſus apud Chokier. *in Comment. ad hanc Reg. num.* 18. Verùm probabilius videtur cum Alph. *c. loco* Paul. Laym. *in Th. mor. lib.* 4. *tr.* 2. *c.* 15. *num.* 4. Rebuf. *de Pacif. poſſ. num.* 10. Navar. *h. t. in* 2. *edit. conſil.* 30. quòd ſi adſit capacitas perſonæ , bona fides , & titulus juſtus coloratus , licet in veritate non ſubſiſtens , hæc regula convalidet titulum jure præſcriptionis , ideoque proſit etiam in petitorio quoad utrumque forum , idque ſatis probat textus regulæ ; ſi enim triennalis poſſeſſor non conſequeretur titulum , ejus beneficium ſemper de jure vacaret , nec eſſet ratio , cur ab alio impetrari non poſſet , vel ſaltem debuiſſet ei S. Pontifex impetrationem *novæ proviſionis* aut reſcripti : *etiam & proinde valere :* injunxiſſe . Item non bene verificarentur illa verba : *lites ſuper illis motas penitus extinguendo*. Nec poſſet dici *penitus* extincta lis , quæ foret ſuperſtes quoad principale punctum ſcil. petitorium . Ubi ergo textus non diſtinguit , nec nos diſtinguere debemus , *l. de pretio* . 8. *ff. de Publiciana* .

Adde etiam Pariſ. *De Reſignat. lib. XI. q.* 24. *num.* 25. *& ſeqq.* ubi docet , triennalem poſſeſſorem defendi contra privationem , quæ infertur ob non publicatam reſignationem , vel omiſſam promotionem intra annum ad ordines illos , quos beneficium requirit , vel per Extrav. *Execrabilis*; ob adeptionem ſecundi beneficii . Conſentit Chokier *ad eand Reg. num.* 86. Quando verò dicatur poſſeſſor habere titulum coloratum ſufficientem ad hanc Regulam vid. Chokier *d. l. num.* 85. Gomez. *ad hanc Regul. q.* 27. *& ſeqq.* Et quòd non proſit Regula circa beneficia unita , Gonzal. *glo.* 5. §. 7. *nu.* 8. Garc. *p.* 12. *c.* 2. *n.* 28.

Sed nunquid talis ipſo jure privatus , ſi beneficio inſiſtat , erit in mala fide, vel ſaltem in errore juris clari & notorii , qui non prodeſt ad præſcriptionem ? R. Quòd in his caſibus non tam agatur de convalidatione tituli , qui ex ſuppoſito eſt verus & validus , quàm de abolitione & extinctione pœnæ privationis , quæ cum ad ſui executionem requirat factum hominis , ſcil. cognitionem cauſæ ex parte Judicis Eccleſiaſtici , & dimiſſionem beneficii ex parte poſſeſſoris , non obligat in conſcientia ante ſententiam declaratoriam judicis , ut cum communi docet Laym. *in Theol. moral. lib.* 1. *tract.* 4. *cap.* 15. *num.* 6. Covar. *de Matrim. p.* 2. *cap.* 6. §. 8. *num.* 13. *&* 21. Text. *in cap. cum ſecundùm* . 19. *de Hæret. in* 6. & proinde poſſeſſor beneficii ipſo jure privatus nec contra conſcientiam , nec contra jura agit inſiſtendo poſſeſſioni uſque ad judicis ſententiam , quæ ſi per triennium intermiſſa fuerit , authoritate hujus Regulæ , pœna extincta cenſebitur . Et generaliter pœnas , licet ipſo jure commiſſas cum mala fide , id eſt , ſcientia illius pœnæ , præſcribi poſſe , communis eſt DD. concluſio teſte Barb. *in c.* 2. *de Præſcript. in* 6. *num.* 5. Navar. *in Man. cap.* 23. *num.* 66. Arnold. Rath. *in Tract. de Uſucap. c.* 2. *Aſſert.* 12. non obſtante textu *in dict. cap.* 2. *de Præſcript. in* 6. quem interpretatur Barb. *d. num.* 5. procedere in illo ſpeciali caſu bonorum ob hæreſim amiſſorum , ubi præſcriptio ponitur etiam contra Eccleſiam Romanam , cui illa bona acquirentur ; & admittitur minor , quàm centenaria , ſcil. 40. annorum , ſed tantùm in perſona liberorum Catholicorum bona fide poſſidentium res Patris , qui hæreticus ignorabatur . Ita ut hic bona fides non ſignificet juſtam retentionem in conſcientia , quam filii , imò ipſe hæreticus , ſemper habent ante ſententiam declaratoriam , ut præmiſſum , ſed potiùs ignorantiam criminis paterni , quòd ſi filii ſciverint , & non denunciarint , inducunt præſumptionem participationis contra ſe , & cenſentur indigni bonorum paternorum .

40 Quòd porro de *intruſis* hic & ſæpiùs alibi dicitur , ſciendum eſt *intruſos* dici , qui propria authoritate abſque Canonico titulo beneficium poſſident . Pariſ. *de Reſig. beneſic. lib.* 7. *q.* 1. *num.* 1113. Item magis ad propoſitum & ſenſum hujus Regulæ , qui ſe ingerunt in poſſeſſionem ſeu adminiſtrationem beneficii à Pontifice ſibi collati ante expeditionem Bullarum , ſeu literarum Apoſtolicarum , ut habetur in Conſtitutione 4. Iulii II. quæ incipit : *Romani Pontifices &c.* quæ quidem Conſtitutio principaliter loquitur de majoribus beneficiis & dignitatibus , nimirum Eccleſijs Cathedralibus , Monaſteriis , & Prioratibus , nec minorum beneficiorum mentionem facit , videtur tamen in Bulla Julii III. *Cupientes* ; etiam ad hæc extenſio fieri . Et docet Pariſ. *lib.* 10. *q.* 1. *num.* 20. quòd licet ex communi DD. traditione gratia dicatur perfecta per ſolam ſignaturam , quando Papa ſignat , ſeu ſubſcribit ſupplicationem per verbum : *fiat* , *ut petitur &c.* tamen adhuc iſta gratia ſit *informis* , & quaſi conditionata , antequam ordinaria collationis Bulla deſuper expediatur ; argumento Regulæ Cancellariæ XXVII. *De non judicando juxta formam ſupplicationum , ſed literarum expeditarum* . in cujus principio talis gratia ante literarum expeditionem *informis* vocatur ; ideoque generaliter capiens poſſeſſionem ex ſola ſupplicatione ſignata litteris non expeditis dicatur intruſus , omneque jus , quod in beneficio habet , amittat , & de cætero ad illud obtinendum inhabilis reddatur .

41 Huc etiam facit Regula LI. in qua declaravit Summus Pontifex , quòd nulli ſuffragari debeat diſpenſatio per ſolam ſignaturam , antequam literæ Apoſtolicæ ſuper ea confectæ fuerint , eo quòd in ſupplicationibus multa ſæpè inſerantur , & petantur , quæ omnia & ſingula per unum generale verbum *fiat* concedere , non ſemper eſt mens Pontificis , cùm in generali conceſſione non veniant ea quæ quis veriſimiliter non fuiſſet in ſpecie conceſſurus . *cap. in generali* . 81. *de R. I. in* 6. Utrum autem ſaltem in foro conſcientiæ liceat uti diſpenſatione ante expeditas literas Apoſtolicas ? dicitur in Lib. V. Tit. XXXIII. *de Privilegiis* .

42 In Regula LV. *De exprimendo valore beneficiorum* ſtatuitur , ut is , qui priùs habet beneficium , ſi novum à Papa impetret , teneatur utriuſque beneficii exprimere verum valorem , ſeu annuos reditus , & idem valor gratiis inſeratur , aliàs gratia ſit invalida , niſi impetrans priùs beneficium dimittere debeat . Ratio Regulæ eſt , ut conſtet Pontifici , an reditus unius Clerici per multiplicata beneficia non nimis , & in aliorum detrimentum augeantur .

43 Similiter in Regula LVII. *De expreſſione qualitatum beneficiorum* voluit Pontifex , quòd ſuper beneficiis Eccleſiaſticis fiat mentio de qualitatibus illorum , videlicet , an dignitates vel perſonatus , vel officia ſint ; item an curata vel electiva : aliàs gratiæ deſuper factæ ſint nullæ ; quæ qualitates , ſi non exprimantur , negativa deſuper expreſsè fiat , nimirum , quòd non ſit dignitas , beneficium electivum , officium , vel perſonatus , ut exponit Gloſſator ibid. Cujus Regul. ratio eſt , quòd juxta diverſas beneficiorum qualitates requiratur etiam major vel minor qualificatio , & ido-

idoneitatis in ſupplicante.

Cùm de jure gratiam vel reſcriptum Apoſtolicum non poſſit impetrare excommunicatus ſuper alio quàm excommuoicationis articulo. *c. 1. de Reſcriptis in 6.* Stylus autem Curiæ ſoleat in literis ſeu reſcriptis ſuper aliis cauſis, gratiis vel beneficiis impetratis inſerere abſolutionem à cenſuris, limitatam tamen *ad effectum literarum duntaxat conſeqdendum*, quo conſecuto reincidit in cenſuram, ſi quam habet impetrans, niſi aliter ſatisfecerit Eccleſiæ, & abſolutus fuerit, ideò ne ob prædictam abſolutionem in literis Apoſtolicis poni ſolitam, præſtetur occaſio cenſuras vilipendendi, & inſordeſcendi in illis, ſtatuitur in Regula LXVI. *de generali abſolutione à cenſuris ad effectum literarum Apoſtolicarum*. hanc clauſulam abſolutoriam *non ſuffragari non parentibus rei judicatæ, incendiariis, violatoribus Eccleſiarum, falſificatoribus, & falſificari procurantibus literas & ſupplicationes Apoſtolicas, illiſque utentibus, receptoribus & fautoribus eorum, ac res vetitas infidelibus deferentibus, vialatoribus Eccleſiaſticæ libertatis via facti, auſu temerario Apoſtolicis mandatis non obtemperantibus, & Nuntios vel Executores Apoſtolicæ Sedis, ejuſque officium impedientibus, qui propter præmiſſa vel aliquod eorum excommunicati à jure, vel ab homine per quatuor menſes ſcienter excommunicationis hujuſmodi ſententiam ſuſtinuerint, & generaliter quibuſcunque aliis, qui cenſuris extra caſus enarratos quomodolibet ligati in illis per annum continuum inſorduerint.*

45 In Regula LXVIII reſervat ſibi Pontifex omnia beneficia aliàs per regulas Cancellariæ reſervata, quæ vacarunt Sede Papali vacante, nec interim per Ordinarios de iis diſpoſitum, ſeu minus validè diſpoſitum fuit. Eſt enim hæc natura Regularum Cancellariæ, quòd cum morte ſingulorum Pontificum expirent, & ſede vacante nullam vim obtineant, ac proinè eo tempore beneficia vacantia (niſi per alias conſtitutiones perpetuas fuerint reſervata) Ordinarii rectè conferre valeant, qui hac in re ſibi invigilare ſcient.

46 In Regula LXX. declaratur, quòd Cardinales propter dignitatis prærogativam non comprehendantur ſub conſtitutionibus, aut regulis quibuſcunque Papalibus, niſi eorundem favorem concernant, vel ipſæ conſtitotiones edendæ de eorum Cardinalium vel majoris partis conſilio editæ fuerint, ſeu in eiſdem regulis & Conſtiturionibus facta fuerit ipſorum Cardinalium mentio expreſſa.

In Regula demum LXXI. declaratur, quòd in quacunque conſtitutione, & qnibuſcunque clauſulis non cenſeatur derogatum regulis Cancellariæ, niſi facta de illis ſpeciali expreſſa mentione.

Et hæc circa Regulas Cancellariæ, quantum ad materiam præſentis tituli dicta ſufficiant; qui plura deſiderat in aliis materiis, reperiet apud Authores, & Regularum Gloſſatores ſuperiùs citatos, & conſultò faciet recentiores ſemper Regulas à noviſſimis Pontificibus editas procurando & inſpiciendo propter novas clauſulas, quæ nonnunquam inſeruntur.

§. IV.

De Concordatis Germaniæ.

S U M M A R I A.

47. *De* Concordatis Germaniæ.
48. *Concordata Germaniæ an, & qua ratione ſint perpetua, ſecùs ac Regulæ Cancellariæ?*
49. *Beneficia vacantia in menſibus Papalibus poſſitne Ordinarius Germaniæ Sede Pap. vac. conferre?*
50. *Concordata reſtituunt jus electionis Eccleſiis, reſervatis tamen primis dignitatibus poſt Pontificales.*
51. *Concordata dant alternativam menſium.*
52. *Concordata an derogent* cap. ſtatutum. h. tit. in 6. & an Extrav. r. h. t.
53. *Annatæ de beneficii qualiter ſolvendæ?*
54. *Concordatis an Papa, præſcriptio, vel conſuetudo derogare poſſit?*

CUm olim circa Eccleſias & Eccleſiaſtica beneficia, corumque collationem frequentes in Germania lites & confuſiones eſſent res per Tractatum & Concordiam inter Nicolaum V. Summum Pontificem, & Fridericum III Imperatorem, aliosque Eccleſiaſticos & ſæculares Germaniæ Principes tandem compoſita, & à Nicolao Bulla confirmatoria (quæ in Bullario inter Conſtitutiones ejus primo loco ponitur) deſuper erecta eſt, cujus ſubſtantia conſiſtit in ſequentibus punctis. 47

I. Repetit ſummus Pontifex reſervationes beneficiorum Extravag. *ad Regimen*, quas ſuperiùs ſub *notabili quarto* enumeravimus, & per hoc iſta Extravagans, quæ primitus fuit tantùm temporalis ad vitam Benedicti XII. lata, hodie eſt perpetua.

Sed dubitari poſſet, an iſta perpetuatio per Concordata aliquid operetur ultra perpetuationem per Regulam primam Cancellariæ, in qua de eadem Extrav. etiam per ſingulos Pontifices innovatnr? Etenim, ut paulò ante præmiſimus, Regulæ Cancellariæ Sede Papali vacante nullam vim habent, conſequenter nec Extravag. *ad Regimen*. cujus obligatio in pleriſque tantùm ab illis dependet, niſi quatenus concordat cùm *cap. præſenti. 35. hoc tit. in 6.* Concordata autem ſunt perpetua, nec exſpirant morte paciſcentium, conſequenter videtur inferendum, ut Ordinarii Collatores poſſent beneficia per Extravagantem, *ad Regimen*. (idem eſt de beneficiis in menſibus per Rebulam IX. vacantibus) reſervata conferre Papali ſede vacante, id tamen non poſſint vigore Concordatorum, quæ per mortem Papę non expirant. Idem etiam dubium moveri poteſt (ut quæſtio hac occaſiooe generaliùs tractetur) de primis dignitatibus poſt Pontificales in Eccleſiis Cathedralibus, & principalibus in Eccleſiis Collegiatis, quæ in Regula IV. Cancellariæ, & in Concordatis reſervantur. 48

Verùm hìc inprimis advertendum eſt, quòd circa Extravagantem *ad Regimen*; rari caſus poſſint evenire, in qnibus dubitatio procedat: nam ſi beneficia vacent *apud ſedem* propter mortem in Curia aut vicinia, *juxta d. c. præſenti*. reſervatio eſt perpetua, quia *d. c. præſenti*. eſt conſtitutio perpetua clauſula in Corpore Juris; vacatio autem per privationem, depoſitionem, muneris, & conſecrationis ſuſceptionem, electionis, vel poſtulationis caſſationem, Epiſcopatus alteriusve dignitatis aſſecutionem non ſolet contingere Sede

Papali vacantē: quia tunc ſimilia non tractantur, ſed differuntur poſt aſſumptionem novi Pontificis; niſi forſan ponatur, quòd trimeſtre tempus datum promoto in Epiſcopum vivente adhuc Pontifice ad retinenda beneficia priùs obtenta, quo elapſo vacare incipiunt, *juxta cap. cùm in cunctis. 7. §. cùm verò de Electione*. elabatur Sede Papali vacante.

Vacatio quidem per obitum Cardinalium, ac aliorum Officialium Sedis Apoſtolicę poſſet evenire eadem ſede vacante: ſed in Extrav. *ad Romani. 14. h. t. inter com.* declaratum habetur, quòd etiam iſta beneficia cenſeri debeant jam vivente Pontifice per reſervationem fuiſſe affecta, & iſtam reſervationem etiam poſt mortem Pontifici durare.

Hanc porrò declarationem eo uſque extendunt DD. ut circa effectum reſervationis per Regulas Cancellariæ, aliaſve temporales conſtitutiones Pontificum poſt mortem eorum continuandum, notabilem diſtinctionem faciant inter reſervationes, quæ ſunt determinatæ ad certam perſonam, uti ſunt beneficia dictorum Cardinalium & Officialium Sedis Apoſtolicæ, vel ad certam Eccleſiam, uti Præpoſituræ, & primæ dignitates poſt Pontificales, & principales in Collegiatis: ac inter reſervationes, quæ ſunt introductæ ratione temporis & menſium Apoſtolicorum; ut priori caſu Regulæ cenſeantur vivo Pontifice ſtatim habuiſſe effectum, ut ipſa beneficia ſtatim fuerint affecta, & ſic etiam poſt mortem Papæ permanſerint, nullumque jus eorum conferendorum Sede Papali vacante Ordinariis competat; ſecus verò in caſu poſteriori; quia tunc, cùm ſit incertum, in quali menſe poſſeſſor beneficii ſit moriturus, & ipſum beneficium indeterminatum, Regulæ non habent effectum, niſi in ipſa morte beneficiati, quæ ſi contingant vacante Sede Papali, impedietur dictus effectus, utpotè Regulis jam per obitum Papæ ſublatis. Ita docet Gonzal. *ad Regulam* 8. *Cancell. §. 5. proœmiali. num.* 94. Barb. *de Offic. Epiſcopi. p. 2. alleg. 57. ſub num.* 62. & plures apud eum citati. Quæ diſtinctio licet forſan in theoria poſſet habere difficultatem, quia in dicta Extravagante non videntur comprehendi tot caſus, quot iſti DD. ponunt, ſed tantùm circa beneficia certarum perſonarum, & quæ reſeruantur per manus appoſitionem, & poſtea ſubjungitur, quòd hæc conſtitutio procedat circa beneficia, ut præmittitur (id eſt in caſibus ibi poſitis & præmiſſis) reſervata, & alias reſervationes ampliandæ non ſint in præjudicium Ordinariorum, quia tamen videmus paſſim DD. conſentire, & ratio paritatis inter unum & alterum ſatis eſt probabilis, volumus tantiſper acquieſcere.

De Parochialibus autem Eccleſiis ſpecialiter conſtitutum eſt *in c. ſi Apoſtolica. 35. h. t. in 6.* & pluribus declarat Gonzal. *d. §. 5. à num.* 225. quòd ſi eas quocunque modo etiam in Curia & apud Sedem vacare contigerit Sede Ap. ſt. vacante, libera ſit deſuper Ordinariis conceſſa diſpoſitio, ne diuturnior vacatio periculum animarum inducat.

49 Potiſſima igitur quæſtio remanet de beneficiis ſine cura vacantibus in menſibus Papalibus, an eorum reſervatio per Concordata ita perpetuetur, ut ſi contingat vacare Sede Papali vacante, nequeant ab Ordinariis conferri? Non poſſe conferri exiſtimat Barb. *dict. num. 62. verſ. unde inſertur*. Sed planè opinor, ſalva authoritate viri eximii Barboſæ contrarium theoricè dici & defendi poſſe. Argumentum rationi convenientiſſimum ſummo ex Brandeno *ſuper Concordatis Germaniæ q. 12. num.* 14. quòd per Concordata Summus Pontifex non voluerit conditionem Ordinariorum Germaniæ facere duriorem, illiſve plus detrahere, quàm Pontifices conſueverunt per Regulas Cancellariæ detrahere aliarum Provinciarum Epiſcopis. Illudque confirmo exinde, quòd nulla fuiſſet hujus detractionis ſufficiens ratio, & incongruè dixiſſet Nicolaus V. in Bulla Concordatorum in principio, quòd eadem Concordata non tantùm Sedi Apoſtolicæ, *ſed ipſi nationi Germanicæ ſint utilia & ſalubria*, ſi Natio Germanica ſuam conditionem præ aliis Nationibus concordando deteriorem feciſſet. Jam verò ſubſumo: ſed omnium Nationum aliarum Ordinarii poſſunt conferre beneficia in menſibus Apoſtolicis Sede Papali vacante, ut concedunt DD. cum Gonzal. *in §. 5. Proœmio n. 46. & n.* 53. ergo etiam Ordinarii Nationis Germanicæ, ne Concordata, & conceſſa menſium alternatio in favorem Ordinariorum introducta in eorum odium retorqueatur *contra vulg. c. quod ob gratiam 61. de R. I. in 6.* Hinc quoque in ſimili docet Brandenus *dict. q.* 12. quòd licet in Concordatis non ſit expreſſum, an beneficia reſignata in menſibus Papalibus extra Curiam ſint reſervata, quia tamen id expreſſū eſt in Regulis Cancellariæ, quòd non ſint reſervata, idem etiam in Concordatis locum habeat. Ad rationem dubitandi, quòd concordata & pacta non extinguantur morte paciſcentium. ℞. Id ſolum procedere eo ſenſu, ut iſta Concordata non indigeant nova reſuſcitatione, vel confirmatione novi Pontificis, ſicut Regulæ Cancellariæ, non verò ut exinde aliquid durius, quàm per Regulas Cancellariæ introductum cenſeri debeat: hoc enim non fuit de intentione paciſcentium, nec potuiſſet rationabiliter fuiſſe; aliàs autem notum eſt, quòd actus non operentur ultra agentium intentionem. *arg. l. non omnis. 19. ff. de Rebus creditis*. Negatur proinde omninò ſuppoſitum, quòd reſervatio ſede vacante aliquando in pactum & Concordiam deducta fuerit, quia ante Concordata nulla fuit Sede vacante (ſaltem in caſibus Extravag. *ad Regimen.* & Regularum Cancellariæ) reſervatio, & per Concordata non apparet expreſſè introducta. Dices, reſervationem menſium v. g. eſſe factam in Concordatis, & conſequenter etiam duraturam ſede vacante, ſicut ipſa Concordata. ℞. Reſervationem non eſſe noviter in Concordatis ſtatutam, ſed tantùm in Concordatis, & quidem ad eum prorſus modum, quo priùs ex parte S. Pontificis in uſu & vigore fuerat, ſcilicet Sede impleta, non vacante.

Confirmat prædicta, quod in formalibus terminis docet Gonzal. *gloſſ. 25. num. 9. & ſeqq. cum citatis ibidem.* nimirùm Concordata Germaniæ, cum reducant ad jus commune, eſſe favorabilia, ac pleniſſimè in ordinariorum favorem & contra Concedentem interpretanda, præſertim quia facta fuere cauſa unionis & tranquillitatis inter Eccleſiam Romanam, & Principes tam Eccleſiaſticos, quàm ſæculares, & propterea ſint favorabiliora indultis Cardinalium.

II. In his Concordatis Germaniæ §. *item placet* 50
nobis. concedit Summus Pontifex omnibus Eccleſiis Metropolitanis, Cathedralibus, & Monaſteriis liberam Prælati electionem; confirmationem verò in Eccleſiis Metropolitanis, Cathedralibus, & Monaſteriis exemptis ſibi indiſtinctè reſervat, cum plenitudine poteſtatis, aliquando loco perſonæ electæ aliam digniorem & utiliorem ſubſtituendi, ex cauſa tamen rationabili & evidenti, ac de Cardinalium conſilio. Addit præterea Pontifex, quòd præſentationes electionum à Sede Apoſtolica confirmandarum expectare velit juxta tempus & modum determinatum *in cap. cupientes. 16. de Electione in 6.* Quòd ſi intra id tempus præſentatæ non fuerint, vel præſentatæ minùs Canonicæ, jus providendi Eccleſiæ ad Summum Pontificem devulvetur.

Hinc patet, quòd S. Pontifex in hoc articulo partim acceſſerit ad Jus commune, reſtituendo ſcil. Eccleſiis jus eligendi Prælatum, quod priùs; habebant juxta totum Tit. VI. *de Electione*. & tantùm per Regulam ſecundam Cancellariæ (de qua ſuperiùs dictum) amiſerunt: partim verò à jure communi r. ceſſerit, de quo confir-

Digitized by Google

confirmatio electionis, & electione irritata proviſio Eccleſiæ gradatim per modum appellationis ad proximum ſuperiorem, nimirum electio Epiſcopi ad Archiepiſcopum, Archiepiſcopi ad Patriarcham ſpectabat. *c. nihil eſt 44. de Elect. c. quamquam. 18. eodem tit. in 6.*

Reſervat quoque S. Pontif. in hoc §. ad finem, Majores dignitates poſt Pontificales in Cathedralibus, & principales in Collegiatis, quæ reſervatio eſt quidem conformis Regulæ IV. Cancellariæ, ſed non tam extenſa, nec comprehendens alias dignitates Regulares de quibus in d. Reg. neque ulla in Concordatis fit mentio de Regula, vel tota ejus innovatione.

31 III. In §. *paces etiam nobis*. promittit S. Pontifex, quòd *per quamcunque aliam reſervationem gratiam expectativam, aut quamvis aliam diſpoſitionem* nolit impedire, *quo minùs de beneficiis & dignitatibus inferioribus quibuſcunque, cùm vacabunt in Februario, Aprili, Iunio, Auguſto, Octobri, & Decembri liberè diſponatur per illos, ad quos eorum collatio, proviſio, præſentatio, electis, ſeu quævis alia diſpoſitio pertinebit, reſervatione, aliave quavis diſpoſitione authoritate Apoſtolica factis, vel faciendis non obſtantibus quibuſcunque.*

Quoties verò aliquo vacante beneficio in Ianuario, Martio, Majo, Iulio, Septembri, & Novembri, menſibus ſpecialiter Sedi Apoſtolicæ reſervatis, non apparuerit infra tres menſes à die vacationis notæ in loco beneficii, quòd alicui de illo Apoſtolica authoritate proviſum ſit, ex tunc & non antea Ordinarius, vel alius, ad quem illius diſpoſitio pertinebit, libere conferre, & diſponere poterit.

In hoc igitur §. dum alternativa beneficiorum collatio inter S. Pontificem & Ordinarium ſtatuitur, derogatur quidem Juri communi, ubi ratione menſium beneficia reſervata non reperiuntur, in eo tamen hæc derogatio etiam ſavorabilis eſt, quòd reſervationes incertæ, & gratiæ expectativæ, quibus aliquibus jus dabatur ad primum beneficium vacaturum, quæ olim valdè frequenter ordinariam collationem impediebant, è medio ſublatæ ſint, & ita S. Pontifex latiſſimam ſuam poteſtatem conferendi beneficia totius mundi. *iuxta c. 2. h. t. in 6. & c. ſi Papa. 10. §. ſi autem de Privileg. in 6.* in gratiam Germanorum intra certos quaſi limites reſtringere voluerit: item quòd Regula IX. Cancellariæ, quæ tertio tantùm menſe Ordinariis poteſtatem conferendi beneficia concedit, in Germania locum non habeat.

Specialiter autem ſuper illo puncto *trium menſium*, intra quos juxta iſtum §. debet fieri collatio Papalis, emanavit declaratio Gregorii XIII. in Bulla: *Quæ in Eccleſiam &c.* quòd non ſtatim valitura ſit collatio Ordinarii, ſi intra tres menſes de proviſione Papali non conſtiterit, ſed tunc demùm, ſi intra illos tres menſes omninò proviſum non fuerit. Quamvis enim ex eadem Declaratione proviſus Papalis intra dictos tres menſes ſuam proviſionem ordinario notificare, & in loco beneficii publicare teneatur, ſi commodè poſſit, & temporis anguſtia non coarctetur, facilè tamen contingit, ut ob locorum diſtantiam vel proviſionis dilationem id fieri nequeat, & ſic proviſio Papalis ſuo effectu deſtitueretur. Videatur Georg. Branden. *ſuper Concordatis Germaniæ poſt qu. 12. notab. 1. num. 6. & notab. 2. num. 4. & 5.* & quæ diximus Lib. I. Tit. III. *De Reſcriptis. num. 23.*

32 Sed hic inſignis aliquando mota erat quæſtio, an per hunc locum Concordatorum, ubi trimeſtre collationi Papali præſcribitur, abrogatum cenſeri debeat *c. ſtatutum 3. h. t. in 6.* ex quo habetur, quòd niſi S. Pontifex beneficia vacantia in Curia, & propterea reſervata *intra unum menſem numerandum à die vacationis* contulerit, illi, ad quos eorundem beneficiorum aliàs ſpectaret collatio, valeant ea (tantummodo autem per ſe ipſos vel ipſis agentibus in remotis, per ſuos Vicarios generales cum ſpeciali ad hoc mandato) conferre? Dubium iſtud apud DD. hactenus non reperi deciſum, in facti tamen contingentia reſpondi, inhæreri poſſe generali juris Regulæ, quòd correctio jurium ſit ſtrictè accipienda, & facta in uno caſu non ſit trahenda ad alterum, ubi aſſignari poteſt diverſitatis ratio, *vulg. l. præcipimus in fin. C. de Appellat. c. cùm expediat. de Elect. in 6.* jam verò cùm textus Concordatorum ſtatuendo tempus trimeſtre loquatur tantùm de reſervatione menſium, nec in priori §. ubi de aliis reſervationibus tractat, alicujus temporis ad conferendum meminerit, meritò dicendum eſt, eas ſub diſpoſitione juris communis & *dicti c. ſtatutum*; reliquiſſe. Diverſitatem autem rationis circa beneficia vacantia in menſibus Papalibus, & alia vacantia in Curia, hanc adſtruere poſſumus, quòd beneficia vacantia in menſibus vacant in Germania & locis remotis, cujus vacationis notitia non ſtatim ad Papam defertur, ideoque longiori tempore ad conferendum indiget. At verò vacatio in Curia incipit Romæ, & ibi omnium primò innoteſcit, ut quia aliquis Romæ moritur, vel beneficio privatur, aut ad aliud promovetur &c. quemadmodum ſuperiùs explicatum. Inde eſt, quòd Summus Pontifex faciliùs poterit circa beneficia in Curia vacantia collationis terminum ſibi abbreviare.

Controvertunt quidem DD. *an d. c. ſtatutum h. t. in 6.* quatenus terminum *unius menſis* collationi Papali præfigit, etiamnum hodie procedat, vel abrogatum cenſeri debeat per *Extravag. 1. & Extravag. ad Regimen. 13. hoc tit. inter com.* ubi indefinita ſtatuitur reſervatio, & abrogantur omnes aliæ conſtitutiones, quatenus poſſunt iſtis obſtare: unde & abrogatum eſſe docet Garc. *de Benef. p. 5. cap. 1. num.* 89. cum aliis eo loco citatis.

Verùm cùm Extravagantes citatæ nullam prorſus mentionem faciant de illo *c. ſtatutum*; quod eſt conſtitutio Conciliaris lata in Concilio generali Lugdonenſi, cui non derogatur ſine ſpeciali mentione, teſte Sanch. *de Matrim. lib. 3. diſp. 26. num. 7. arg. cap. nonnulli. 28. ubi DD. de Reſcript.* ideò non deſunt Authores, qui magis & probabiliùs in favorem Ordinariorum inclinant, exiſtimantes, rectè defendi poſſe, adhuc hodie eſſe locum prædicto *c. ſtatutum*: ut niſi Papa *intra menſem* contulerit beneficium vacans in Curia, & reſervatum, manus Ordinarii Collatoris amplius ligatæ non ſint. Gloſſ. *in dict. cap. ſtatutum*. Quaranta. *in Summ. Bullar. v. beneficii reſervatio in additione verſ. controvertitur*. Barb. *de Offic. Epiſc. alleg. 57. num. 24. verſ. de his tamen*. Neque illa verba *in d. Extravag. 1. h. t.* poſita: *quæ apud eandem Sedem intra unum menſem à data præſentium hactenus* in Curia *vacaverint, computandum, & quæ ex nunc apud eam vacaverint, in futurum reſervamus &c.* clarè evincunt correctionem *d. c. ſtatutum*; quia in hac Extravag. S. Pontifex nullo verbo inſtituit quæſtionem, & conſequenter nec intendit decidere, intra quantum tempus hæc beneficia reſervata per ſedem Apoſtolicam conferenda ſint, ſed tantùm, quòd ea apud ſedem vacantia ſuæ collationi reſervet, cui reſervationi nihil præjudicat terminus unius menſis ad conferendum. Illa porrò verba: *quæ intra unum menſem à data præſentium hactenus vacaverint &c.* id ſolùm ſpecialiter conſtituunt, quòd cum alias leges ordinariè ſoleant tantùm futuris negotiis proſpicere, & nonniſi poſt certum tempus obligare, hæc Extravagans ſuam obligationem, vim & effectum non tantùm habuerit mox à die *data*, ſed etiam retrò per ſpatium *unius menſis*. Dices, non fuiſſe opus, ſolam reſervationem beneficiorum apud Sedem vacantium ſtatuere, quæ jam prius fuit ſtatuta *in c. 2. h. t. in 6.* Exiſtimo planè, hac objectione non paucos fuiſſe perſuaſos: ſed advertendum eſt, quòd illa Extravag.

Digitized by Google

licet in Corpore Juris ſit poſterior, in tempore *datæ* autem ſit longè anterior libro Sexto Decretalium, quia fuit data anno I. Pont. Bonifacii VIII. ut ex ſubſcriptione apparet, compilatio verò Sexti facta anno quarto ejuſdem Pontificis teſte Barb. *ad d. c. ſtatutum. num.* 2. qui utique non inſeruiſſet in Sextum illud *c. ſtatutum.* ſi fuiſſet per ſe ipſum abrogatum. Et licet reſervatio *c.* 2. *b. t. in* 6. jam fuerit lata ſub Clemente III. tamen non eſt novum, ut ſequentes Pontifices reſervationes ſuorum Anteceſſorum confirment, ſicut ex Regulis Cancellariæ docemur, ac tempore Clementis III. atque ante compilationem Sexti fuit illa conſtitutio quædam tantùm Extravagans, & paucis forſan cognita, unde expediebat, per Bonifacium VIII. innovari. Quòd demùm *d. Extrav.* 1. *b. t.* in Corpore Juris ſit poſterior, nihil ad rem facit: quia Extravagantes, cùm nullius Pontificis authoritate compilatæ ſint, debent referri ad ſuos authores, & tempus, quo datæ ſunt.

53 IV. In §. *placet ſimiliter*, declarat Summus Pontifex, qualiter *annatæ*, ſive fructus primi anni de Eccleſiis Cathedralibus, & Monaſteriis virorum ſcilicet exemptis à die vacationis Eccleſiarum juxta ſummam pecuniæ in Camera Apoſtolica taxatam ſolvi debeant; nimirum ut pro media parte infra annum à die, quo novus Prælatus poſſeſſionem pacificam totius vel majoris partis Eccleſiæ, & rerum ad eam pertinentium adeptus eſt, & pro alia medietate intra annum ſequentem ſolvantur. Quòd ſi contingat eandem Eccleſiam intra annum bis vacare, taxa tantùm ſemel debeatur, nec debitum hujuſmodi in ſucceſſorem in Eccleſia vel Monaſterio tranſeat.

De cæteris verò dignitatibus, perſonatibus, officiis, & beneficiis ſæcularibus ac Regularibus quibuſcunque, quæ authoritate Sedis Apoſtolicæ (præterquam vigore gratiarum expectativarum, aut cauſa permutationis conferrentur) ſolvantur annatæ, ſive medii fructus juxta taxam ſolitam à tempore poſſeſſionis intra annum, & debitum hujuſmodi ſimiliter in ſucceſſorem in beneficio non tranſeat, id eſt, ſi anteceſſor in beneficio taxam non ſolvit, ſucceſſor ejus pro ſua tantùm, non pro anteceſſoris taxa convenietur. Concedit quoque Summus Pontifex in hoc §. ut ſi quæ Eccleſiæ exceſſivè taxatæ ſint, poſſint deſuper à Sede Apoſtolica in partibus peti commiſſarii, qui taxam earundem Eccleſiarum juxta qualitatem rerum, temporum, & Regionum moderari, & attemperare valeant.

54 Demùm in hoc & præcedenti §. ſubjungitur, quòd iſta Concordatorum ordinatio ſemper duratura ſit, niſi in futuro aliquo Concilio de conſenſu Nationis Germanicæ aliter fuerit ordinatum.

Unde paſſim in dubium vocant DD. an S. Pontifex ſaltem de plenitudine poteſtatis valeat Concordatis abſque Nationis Germanicæ conſenſu, & extra Concilium generale derogare. Ratio pro parte affirmativa ſine hæſitatione (ut putat Brand. *loc. cit. q.* 8.) concludendi videtur, quòd plenitudo poteſtatis Pontificiæ nullis legibus adſtringatur, *l. princeps.* 31. *ff. de LL.* & S. Pontifici tanquam ſupremo Chriſti in terris Vicario libera ſit & pleniſſima diſpenſandi, ligandi, & ſolvendi facultas: atque hæc concordata ex parte S. Pontificis contineant meram gratiam Germanis conceſſam, cùm aliàs beneficiorum quorumlibet pleniſſima diſpoſitio ad ipſum pertinuiſſet. *c.* 2. *b. t. in* 6. gratia autem & privilegium ſubditis gratuitò conceſſum iterum arbitrio concedentis revocari poſſit, teſte Gloſſ. *in reg.* 16. *iur. in* 6. *v. manſurum.*

Attamen cùm Concordata (ſicut ipſum nomen præfefert) non ſint ſimplex gratia aut privilegium motu proprio, & merè gratuitò conceſſum, ſed vera pactatio & promiſſio utrinque acceptata, habens expreſſam clauſulam de non revocando adjunctam, & cum onere ex parte Germanorum, quòd nullum jus conferendi in Menſibus Papalibus, aliisque ibidem exceptis caſibus (utut illud fortaſſis ante Concordata poſſiderent) impoſterùm prætendere, & taxas Cameræ Apoſtolicæ fideliter ſolvere velint, cujusmodi Concordiæ etiam naturali iure obligant. *l.* 1. *ff. de Pactis.* & nomine Eccleſiæ & dignitatis, præſertim cum conſenſu Capituli ſive Cardinalium (ut in præſenti) factæ etiam in ſucceſſorem tranſeant, quemadmodum in Tit. *de Tranſactionibus.* dicitur; ideò non crederem, S. Pontificem facilè eò adducendum, ut his Concordatis extra Concilium generale, & ſine conſenſu Nationis Germanicæ derogaret, niſi ex publica & graviſſima cauſa, ex qua Principi conceſſum eſt, ius alteri quæſitum auferre. Aliàs autem Principem etiam de plenitudine poteſtatis ſuæ non eximi, quo minus pacta, utpotè iuris naturalis, ſervare teneatur, communis eſt ſententia: & privilegia per modum pacti conceſſa abſque grauiori cauſa revocari non poſſe tradit Paulus Layman. *in Theolog. mor. de LL. cap.* 23. *ſub. num.* 25. Qualiter item plenitudine poteſtatis abſque publica & neceſſaria cauſa uti non debeat Princeps in Lib. I. in Tit. *de Majorit. & obed.* explicavimus. Pariter in eodem Lib. I. in Tit. *de Conſtitut.* textum *in l. princeps ff. LL.* ubi Princeps legibus ſolutus eſſe pronunciatur, interpretati ſummus, procedere ſecundùm vim coactivam, quatenus ſummus Princeps à nullo alio ſuperiore, quem in terris non agnoſcit, cogi poſſit; non verò ſecundùm vim directivam, ſeu dictamen rectæ rationis, ex quo quiſque id iuris, quod in alterum ſtatuit, ipſemet ſervare debet, & Princeps legibus præſertim in iure naturali fundatis (niſi publica cauſa contrarium ſuadeat) morem gerere, veluti reſcriptum eſt *in l.* 4. *C. de LL. dignam eſſe vocem majeſtatè regnantis, legibus ſe alligatum Principem profiteri, & majus Imperio ſubmittere legibus principatum.* Idem planè in hac Concordatorum Germaniæ materia eleganter docuit Gonz. *ad Reg.* 8. *Cancell. Gloſſ.* 28. *nu.* 11. *& ſeqq.*

Quidquid demùm ſit de *poteſtate* Summi Pontificis, cui nihil omninò derogare intendimus, de *voluntate* eius ſatis convenit, quòd nunquam cenſeatur uti velle plenitudine poteſtatis, & Concordatis, ſuæque promiſſioni demere, niſi ſpecialem & expreſſam Concordatorum, ac iuſtæ cauſæ mentionem faceret, adeoque reſcriptum impetratum aduerſus Concordata ſine hac mentione ſubreptitium & inualidum cenſeri deberet. *arg. cap. cum ordinem.* 6 *c. nonnulli* 28. *& ibi Gloſſ. in V. fecerit mentionem. de Reſcript.* Non obſtat text. *in cap. dudum.* 14. §. *nos igitur. hoc tit. in* 6. quia dum ibidem Summus Pontifex Legato ſuo poteſtatem dedit conferendi beneficia reſignata, & vacantia intra terminos ſuæ legationis, illa fuit ſimplex gratia, non verò pactum & concordia, neque etiam habuit illas clauſulas & promiſſiones, quæ in noſtris Concordatis ponuntur, quòd nimirùm per nullam aliam reſervationem vel diſpoſitionem quamcunque, aut revocationem collatio Ordinariorum Germaniæ vigore Concordatorum ipſis attributa impedienda ſit.

Quid verò è contrario dicendum, ante Germanis præſcriptio, vel exceptio *de non receptis Concordatis*, vel quòd in uſu non ſint, ſuffragari poterit, quo minùs in aliquibus punctis ad Concordata teneantur, ut v. g. certa beneficia, quæ aliàs vigore Concordatorum eſſent de collatione Papali, Ordinarii Germaniæ citra ſpeciale privilegium conferre valeant, & recipientes in conſcientia tuti ſint, ſi ab antiquo & præſertim tempore immemoriali conſtanti uſu talia beneficia ſolita fuerint ab Ordinariis etiam poſt Concordata conferri? Nihil omninò Germanis hac in parte Brand. concedit *d. tract. ſuper Conc. German. qu.* a. *& ſeq.* non quidem præſcriptionem: quia propter decretum irritans (id eſt clauſulam omnes contrarios actus irritantem) in Concordatis

Digitized by Google

tis appoſitum deficit bona fides, titulus, & poſſeſſio, ſubſtantialia præſcriptionis requiſita, eaque de cauſa Clementem VII. declaraſſe refert, recipientibus beneficia contra Coocordata oon prodeſſe Regulam: *de annali, vel triennali*; quas Regulas ſuperiùs inter Regulas Cancellariæ deſcripſimus: non etiam exceptionem: *de non receptis Concordatis*, vel ſublato uſu eorum: quia ex textu Concordatorum apparet, ea fuiſſe à Germanis recepta & acceptata, & redarguendos potiùs, quàm juvandos eſſe ſubditos legem ſuperioris non recipientes, probatur per *c. ſi decreta. 2. diſt.* 20. ubi Nicolaus Papa, *ſi decreta*, inquit, *Romanorum Pontificum non habetis, de neglectis atque incuria eſtis redarguendi; ſi verò habetis, & non obſervatis, de temeritate eſtis corripiendi & increpandi.*

Verùm licet ipſe putem, tutius fore, Concordata undequaque obſervare, & hactenùs forſan ob incidentes & latè graſſantes hæreſes intermiſſa denuò in uſum deducere: interim tamen planè opinor ordinarios collatores & beneficiatos ſatis probabilibus argumentis per præſcriptionem & conſuetudinem excuſari poſſe, ſuppoſita illa pacifica continua, & longiſſima maximè immemorialis temporis poſſeſſione.

Enimverò circa *præſcriptionem* duo notiſſimi juris ſunt, in primis quòd præſcriptio ſaltem centum annorum, vel immemorialis etiam contra Sedem Apoſtolicam procedat. *c. ad audientiam*. 13. *c. cum vobis*. 14. *& c. ſi diligenti*. 17. *de Præſcript. authent. quas actiones. C. de SS. Eccleſijs*. Deinde quòd ea, quæ privilegio, regulariter etiam præſcriptione tanti temporis, de cujus initio non extat memoria, valeant acquiri. Text. & DD. cum Gloſſ. *in c. ſuper quibuſdam de V. S.* Quod autem opponitur decretum irritans inficere titulum & poſſeſſionem, id univerſaliter verum eſſe nullo ſufficienti Juris textu probatur: nam & conſtitutiones, in ſpecie Extravagans: *Ambitioſæ. de Rebus Eccleſ. non alienandis*; *inter Comm.* habent decreta irritantia actus contrarios, & tamen DD. paſſim præſcriptionem bonorum Eccleſiaſticorum admittunt. Ad ſummum ergo dictum decretum, & allegata declaratio Clementis VII. locum habere poſſet in poſſeſſione modici temporis, veluti annali vel triennali, in qua vix contingit, ut quis juſtam habeat decreti ignorantiam, ſi nimirum ponatur caſus, quòd alicui beneficium contra Concordata collatum ſit in Diœceſi tali, ubi de cætero integra Concordatorum obſervatio eſt: nam & aliàs non pauci DD. volunt, tantùm errorem facti, non verò errorem juris notorii effectum Regulæ de triennali operari, uti docet Laym. *in Theolog. mor. de Eccleſiaſt. beneficiis cap.* 15. *num.* 5. Secus verò ſe res habet in poſſeſſione longiſſimi temporis, ubi vel titulus non requiritur, ut in immemoriali, vel ſi requiritur, ſaltem titulus *pro ſuo* allegari poteſt, quando ordinarii Prælati ſibi invicem ſucceſſerunt, & jura ab Anteceſſoribus ſuis in ſe derivata bona fide (quam etiam de illis ſuis Anteceſſoribus præſumere poterant) Summo Pontifice vel Legato ejus necquidquam contradicente retinuerunt. *arg. l. fin ff. Pro ſuo* Gloſſ. *in cap. de quarta* 4. *in V. tueri X. de Præſcript.*

De *Conſuetudine* pariter incognitum non eſt, quòd ea tempore immemoriali, vel nonnunquam ſpatio duntaxat 40. annorum continuata vim habeat legibus poſitivis etiam Canonicis ſeu eccleſiaſticis derogandi. *tot. tit. de Conſuetud.* Textus porrò in *d. c. ſi decreta. diſt.* 20. rectè procedit, antequam legitima conſuetudo ſit introducta, ut tunc ſuperior ſubditos ad legis obſervantiam cogere valeat: quæ inſtantia & coactio ſuperioris adverſus tranſgredientes, vel omittens leges ſuas, ſi ceſſet, interim tempus ad introducendam conſuetudinem ſufficiens effluat, perit obligatio legis, aliàs ſi continuò locum haberet, quod *in d. c. ſi decreta*; dicitur, Titulus *de Conſuetudine* prorſus aboleri deberet.

Engel in Decretal. Lib. III.

Videantur, quæ de receptione & abrogatione legum in Titul. *de Conſtitut. ad fin.* & in Tit. *de Conſuetud.* traduntur.

Hæc hactenus de Concordatis Germaniæ, & univerſim de reſervationibus beneficiorum. Ulteriùs circa collationem Papalem ſit.

§. V.

De actuali collatione S. Pontificis.

S U M M A R I A.

55. *Collatio Papæ* motu proprio *qualiter differat ab ea, quæ fit ad ſupplicationem.*
56. *Reſcriptum*: etiam & perinde valere.
57. *Proviſio & mandatum quid, & qualiter differant?*
58. *Mandati Apoſtolici termini ſtrictè obſervandi: variis exemplis declaratur.*
59. *De ſignatura, Data ac expeditione literarum Apoſtolicarum.*

NOtandum I. Quòd multùm interſit, an Summus 55
Pontifex alicui conferat beneficium ad ejus ſupplicationem, vel an *motu proprio*: nam quæ non aliter quàm ad petitionem ſeu ſupplicationem alicujus conceduntur, cùm juris interpretatione cenſeantur ſapere aliquam ambitionem, non ſunt favorabilia, ſed reſtringenda. *c. 4. h. tit. in 6.* unde ſi ad petitionem alicuius Pontifex ſimpliciter mandet illi provideri de beneficio, tale reſcriptum tantùm de beneficio ſimplici intelligendum erit, non verò de curato, multò minùs de electivo, aut Canonicatu Eccleſiæ Cathedralis *d. c. 4. & c. in illis. 16. h. t. in 6.* Motu autem proprio tunc à Summo Pontifice beneficium conferri dicitur, quando id in reſcripto exprimitur, & clauſula: *motu proprio*; literis Papalibus inſeritur, licet forſan Beneficiatus pro tali Reſcripto ſupplicarit *c. ſi motu. 23. h. t. in 6.* Pet. Rebuf. *in Praxi benefic. in T. de Signatura gratiæ. num.* 18.

Habet porro hæc clauſula: *motu proprio*, duos notabiles effectus. Primus eſt, ut ſi alicui mandet Papa provideri de beneficio aliquo in diœceſi vacante & eo tempore plura vacent, hoc caſu conferri debeat id, quod majus & pinguius eſt: quòd ſi æqualia propè ſint beneficia, electionem habebit intra decem dies is, qui reſcriptum obtinuit. *c. ſi pluribus* 24. *h. tit. in 6.* Econtra ſi ad petitionem alicujus ſine præfata clauſula jubeatur conferri beneficium, vi talis reſcripti beneficium minoris valoris, vel ſi æqualia ſint, quod elegerit Ordinarius, impetranti conferre debebit. *d. cap. ſi pluribus*; nam in beneficiis, quæ *motu proprio* conceduntur, locum habet regula, quòd in beneficiis interpretatio ſit latiſſimè facienda. *dict. cap. 4. hoc tit. in 6.*

Alter effectus clauſulæ eſt, quòd reſcriptum *motu proprio* non reddatur invalidum, nec cenſeatur ſubreptitium, tametſi nullam faciat mentionem beneficii præhabiti. *d. cap. ſi motu & Clement. ſi Romanus. 4. eodem tit.* At verò in reſcripto ſimpliciter ad petitionem dato, ſi aliquod beneficium præhabitum qualecunque & utcunque minimum reticeatur, cenſebitur ſubreptio, & vires nullas habebit. *d. c. ſi motu*. Interim tamen clauſula: *motu proprio*, ſicut & clauſula: *non obſtante, quòd aliud beneficium obtinere noſcaris &c.* per ſe non operantur diſpenſationem ſuper pluralitate

beneficiorum incompatibilium, niſi aliis inſuper verbis S. Pontifex expreſſerit, ſed operantur tantùm, quòd gratia Papalis non debeat ſubreptitia & inutilis cenſeri *c. non poteſt* 2 *t. in fin. hoc tit. in* 6. *& ibi* Barb. *in Collect. nu.* 5. Covar. *in c. alma mater .p.* 1. *§.* 7. *n.* 2. Gonzal. *ad Reg.* 8. *Cancell.gl.* 15. *n.* 27. *& ſeqq.*

Notandum II. Si quis dubitet, proviſionem Papæ ex aliqua cauſa impugnari poſſe, vel eandem ob: aut ſubreptitie, id eſt, per falſi narrationem, aut veri occultationem obtinuerit, quòd tali caſu beneficio tanquam nulliter impetrato ſalva conſcientia frui nequeat, niſi aliud novum reſcriptum à S. Pontifice impetratit, quod Practici vocant Reſcriptum, *etiam & perinde valere;* in quo Summus Pontifex priorem gratiam confirmat, ac ratam habet, perinde ac ſi impetrans ab initio omnia narranda plenè & debitè narraſſet. Maximus effectus hujus Reſcripti eſt, quòd faciat valere gratiam à tempore primæ impetrationis, & ſic etiam illi fructus, qui ab eo tempore percepti ſunt, tuta conſcientia retineantur, dummodo de perceptione fructuum quoque in impetratione poſterioris Reſcripti: *perinde valere*, mentionem fecerit ſuplicans, qua de re videri poterit Pet. Rebuf. *in Praxi beneficiorum. in tit. de Reſcripto; etiam & perinde valere.*

57 Notandum eſt III. Quòd aliud ſit *proviſio Papæ*, & aliud *mandatum de providendo*. Proviſio eſt actualis collatio certi & determinati beneficii, ex qua proviſo ſtatim jus acquirit.

Si in aliqua Eccleſia Cathedrali certus tantùm numerus Canonicorum habeat præbendas & fructus, reliqui dicantur exſpectantes, ut apud plures Eccleſias in Germania moris eſt, tunc ſi S. Pontifex alicui in tali Eccleſia conferat Canonicatum, is omnibus aliis poſteriùs ſimiles canonicatus impetrantibus in aſſecutione præbendæ & fructuum præferendus erit, licet poſteriores priùs Ordinario literas præſentarint, vel in Canonicos recepti ſint: nam in literis gratiæ, quæ dantur ad beneficia, non attenditur tempus *præſentatæ*, ſed tempus *datæ*, ex quo ſtatim alicui jus quæſitum eſt, neque valet collatio talis præbendæ alteri facta licet ex ignorantia mandati Apoſtolici. *c. cum cui.* 7. *& c. ſi poſtquam* 13 *h. tit. in* 6. & diximus in L. I. in Tit. III. *de Reſcript.*

Solent Practici *proviſionem* aliam appellare *ſimplicem*, quæ communiter datur in beneficiis: & aliam proviſionem *novam*, quando quis ab inferiore collatore, ſcilicet Epiſcopo vel alio Prælato accepit beneficium nulliter & invalidè, vel ob reſervationem beneficii, vel ob aliquem defectum per Papam diſpenſabilem, tunc ſi Papa diſpenſet, aut ſuppleat defectus, concedatque beneficium retineri, dicetur reſcriptum Papale expeditum in forma *novæ proviſionis*. Quando verò ab ipſo Papa nulliter impetratur beneficium, non datur nova proviſio, ſed reſcriptum: *perinde valere*, ut præmiſſum. Videatur Rebuf. *in Praxi benefic. in tit. de Forma novæ proviſionis*. In privilegiis quoque & indultis conferendi beneficia reſervata ſolet inſeri clauſula, ut illi, quibus à privilegiato ſeu Indultario conferuntur beneficia excedentia certum & ibidem expreſſum valorem annuum in Camera Apoſtolica taxatum, teneantur à S. Pontifice intra proximos determinatos menſes novam proviſionem impetrare.

Mandatum de providendo eſt, quando S. Pontifex ſuas literas dirigit ad Ordinarium, vel alium, eique mandat, ut alicui clerico de beneficio plerumque indeterminato, tunc in diœceſi vacante, vel proximè vacaturo provideat.

58 Not. IV. Quòd hujus Mandati Apoſtolici fines & termini diligenter obſervandi ſint, ne mandatarius plùs faciat, quàm ſibi in reſcripto demandatur. Unde ſi Pontifex mandet, ut Clerico provideatur de beneficio proximè vacaturo, & ille Clericus negligenter omiſerit petere beneficium, quod primo vacare cœpit virtute hujus reſcripti non poterit ei deinde aliud proximè vacaturum conferri, quia de primo tantùm vacaturo intelligitur, niſi tamen fuerit jam ante receptus in Canonicum exſpectantem alicujus Eccleſiæ Cathedralis, cui hoc ipſo debetur præbenda quandocunque vacatura, vel niſi ex juſta ignorantia vel impedimento petitionem omiſerit. *c. ſi Clericus.* 11. *h. t. in* 6.

Item per mandatum ſimplex de beneficio civitatis non intelligitur beneficium Eccleſiæ Cathedralis, niſi ejuſdem mentio fiat, vel mandetur de beneficio Provinciæ. *c. quamvis* 4. *eodem tit. in* 6. neque beneficium curatum, neque electivum, ſed ſimplex; & ſi mandetur provideri de beneficio, quod ad alterius collationem pertinet, non procedet mandatum, ſi beneficium pertineat ad alterius inſtitutionem, vel præſentationem, vel ad plurium collationem conjunctim. *c. cum in illis.* 16. *h. tit. in* 6. & quòd circa collationem beneficiorum curatorum & electivorum non ſufficiat qualis mentio curæ vel electionis in mandato Apoſtolico facta, ſi talis mentio poſſit habere alium ſenſum & interpretationem quàm ut præcisè ad extenſionem gratiæ, & conferendum beneficium curatum ſeu electivum intelligatur, videantur exempla poſita *in Clementina* 1. *h. t.*

Similiter cui jubetur provideri de præbenda non Sacerdotali (id eſt quæ non habeat annexum ordinem Sacerdotii, & onus legendi miſſas) vel de præbenda integra (ubi in aliqua Eccleſia eſſent præbendæ quædam integræ, quædam dimidiatæ) vel de præbenda certi valoris, ei etiam volenti non poteſt ex mandato conferri præbenda ſacerdotalis, aut dimidia, vel minoris valoris *cap. cui de non Sacerdotali.* 27. *hoc tit. in* 6. Specialiter quoque excepta ſunt Xenodochia, leproſaria, & hoſpitalia, eorumque Eccleſiæ, & jura Spiritualia, ut hæc in generali mandato Papæ non cenſeantur comprehenſa, ſub quacunque verborum forma jubeatur alicui clerico provideri, niſi expreſsè de iis mentio fiat. *Clem.* 2. *h. t.*

Not. V. Quòd ſæpe apud authores mentio fiat *ſignaturæ Papalis*, & *datæ*, ac *expeditionis literarum*: is enim 59 eſt ſtylus Curiæ & Cancellariæ Romanæ, ut cùm primò porrigitur libellus ſupplex pro impetrando beneficio, ſuper eo notetur per quemdam officialem, qui *Datarius* appellatur, dies præſentationis, ſeu porrectionis, & hæc vocatur *parva data*.

Porrò dum S. Pontifici exponitur deſiderium ſupplicantis, ſignat ipſe, ſeu ſubſcribit, aut ſubſcribi mandat ſupplicationem per *fiat*, vel *conceditur* &c. adjunctis clauſulis, quas in reſcripto ſuper hac gratia conficiendo & expediendo inſeri & extendi vult: & iſta dicitur *ſignatura gratiæ Papalis*; cui deinde Datarius addit *datam* ſive diem, quo hæc gratia per S. Pontificem conceſſa eſt, quæ *data* regulariter intelligitur, quando Canones & Interpretes de *data* loquuntur, veluti quòd reſcripta gratiæ habeant ſuum effectum à tempore *datæ* &c. juxta *c. ſi eo tempore.* 9. *de Reſcript. in* 6.

Quamvis autem ex ſola *ſignatura* etiam ante expeditionem reſcripti, & literarum Apoſtolicarum dicatur gratia perfecta, & ſupplicanti jus beneficio quæſitum, id tamen intelligitur, ſi ſignatura jam habuerit adjunctam *datam*. Item ex ſola ſignatura ante expeditionem literarum per quandam conſtitutionem Pii V. quæ incipit: *Sanctiſſimus in Chriſto Pater &c.* ſub pœna amiſſionis gratiæ prohibitum eſt, apprehendere poſſeſſionem beneficii, & ante expeditionem literarum gratia dicitur *informis*, nec judicare nec diſpenſare licet juxta formam ſupplicationum literis non expeditis per Reg. Cancell. Alexand. VII. 26. & 51. de quibus ſuperiùs inter Reg. Cancell. ſub Reg. 36.

§. VI.

§. VI.

De Collatione, quæ fit per Legatos Sedis Apoſtolicæ, & Ordinarios inferiores.

SUMMARIA.

60. Legati Sedis Apoſt. *qualem poteſtatem habeant conferendi beneficia?*
61. *Collatores ordinarii qui cenſeantur?*
62. *Beneficiorum quinam incapaces exiſtant?*
63. *Beneficium invalidè adeptus an poſſit illud tuta conſcientia retinere?*
64. *Beneficia intra quantum tempus conferenda?*
65. *Beneficii collatio poſt 6. menſes facta an valeat?*
66. *Canonicatus Cathedralium Eccleſiarum quis conferat?*
67. *Parochiales Eccleſiæ quomodo conferendæ* per concurſum.
68. *Plura beneficia an poſſint uni conferri?*
69. Penſiones *quis valeat conſtituere in beneficiis?*

CIrca Legatos Sedis Apoſtolicæ huc referenda ſunt ea, quæ in Lib. I. in Tit. *de Officio Legati* dicta ſunt, nimirum quòd Legati ſint in triplici differentia, ſcilicet Legati *de Latere*, Legati *Miſſi*, ſive *Nuncii Apoſtolici*, & Legati *Nati*. Duobus poſterioribus de Jure communi regulariter non competit poteſtas conferendi beneficia, niſi ipſis ſpeciali privilegio detur, & quid ſentiendum de Nuntiis ſeu Legatis miſſis *cum facultate Legati de latere*, etiam ibidem explicavimus.

Legati *de latere* de Jure communi in Provincia ſuæ legationis poteſtatem habent conferendi beneficia: & cum quolibet Ordinario concurrunt, eſtque inter eos locus præventioni. Tex. & Gloſſ. fin. *in c. 1. de Offic. leg. in 6.* Imò non tantùm vacantia conferre, ſed etiam vacatura ſuæ collationi ad tempus, quo durat legationis officium, reſervare valent, dummodo nulli jus ad tale beneficium ante vacationem ejus concedant, ut inferiùs in tit. *de Conceſſ. præb. vel Eccleſ. non vac.* dicemus, & eundem Collatorem bina reſervatione non gravent. *c. præſenti 3. de Offic. leg. in 6.* Sed quid in Germania noſtra dicemus, anne Legatis *de Latere* eadem poteſtas poſt Concordata ſalva remanſit? Sanè Gonz. *ad Reg. 8. Cancell. Gloſſ. 25. num. 15.* diſertè docet, per Concordata Germaniæ Legatis non fuiſſe plus ademptum, quàm ne poſſint gratiis præventivis ſeu reſervatoriis (id eſt, reſervando beneficium ſuæ collationi ante ejus vacationem Ordinariorum impedire, non verò, quin poſt actualem vacationem cum quolibet Ordinario ſuæ Provinciæ concurrere valeant; tum quòd & ipſi cenſeantur Ordinarii; tum ne res inter alios acta & concordata ipſis præjudicet. Verùm hoc Germanis noſtris conſiderandum relinquo: cùm enim in Concordatis Pontifex expreſsè promiſſerit, quòd collationem Ordinariorum Germaniæ *reſervatione*, *aliave quavis diſpoſitione* (quæ generalitas verborum & disjunctio *aliave*, etiam de collatione intelligi poteſt. *arg. Reg. Canc. Alex. VII. 68. in fin.* confirmante id uſu clauſulæ in literis Pontificiis; *dummodo collatio beneficii ad nos pertineat) authoritate ſua factis vel faciendis non obſtantibus quibuſcunque* neutiquam velit *impedire*: non videtur Legatus poſſe, quod Pontifex facere non ſolet: nam utique impedirentur Ordinarii æquè per collationem, quàm reſervationem præſertim ipſius Legati, apud quem utpote in Provincia exiſtentem poteſt facilis eſſe præventio, unde præcipitarentur collationes ſine ſufficienti delectu perſonarum. Nec adeo urgent rationes à Gonzal. allatæ, quin reſponderi poſſit, mentem Concordatorum fuiſſe de Ordinariis Germaniæ, qui tales ſunt ratione dignitatum perpetuarum ibidem obtentarum, & quibus Jure immediato præſertim diœceſano beneficia ſubjecta ſunt. Prout in ſimili docet Barboſa *Iur. Eccleſ. un. lib. 2. cap. 5. num. 42.* quòd Legatus de latere non concurrat cum Epiſcopo ſeu Ordinario, cui conceſſa eſt *alternativa menſis* circa beneficia, quæ aliàs ratione ſecundi menſis forent Papæ reſervata. Ideoque res cum Sede Apoſtolica acta videtur etiam obtinere reſpectu illorum, qui Sedem Apoſtolicam repræſentant, & vices ejus agunt, quales ſunt Legati. *c. 1. & c. volentes 8. de Offic. Legati.* cùm teſte eodem Gonzal. *Gloſſ. 25. num. 9. & ſeqq.* Concordata ſint admodum favorabilia & latè interpretanda. Theoricum hoc dubium tantùm obiter in ſchola inſinuo, diſputent ulteriùs de eo in foro, quorum intererit.

Illud negandum non eſt, quin Legatis in Germania jus remaneat conferendi beneficia ad Sedem Apoſtolicam ex negligentiam inferiorum collatorum devoluta, non item beneficia reſervata, niſi ex ſpeciali privilegio. Gloſſ. *in c. 1. v. ampliori. de Offic. leg. in 6.* Barb. *d. c. 5. n. 42.*

Inter Ordinarios Collatores S. Pontifice, ejusque 61
Legato inferiores primus eſt Epiſcopus (comprehendendo hoc nomine etiam Patriarchas & Archiepiſcopos reſpectu ſuarum immediatarum diœceſium) qui quo ad omnia beneficia ſuæ diœceſis fundatam intentionem in jure habet. *c. cùm & plantare. 3. §. in Eccleſiis. de Privil. c. cùm ex injuncto. 12.* & ibi Panorm. *num. 2. de Hæret.*

Epiſcopis ſimiles ſunt alii Prælati exempti ſpeciale territorium & jurisdictionem quaſi Epiſcopalem habentes Gloſſ. *in c. 1. de Capell. Monach.* Panor. *in cap. in Lateranenſi 31. h. t. num. 4.* Sed & inferioribus Prælatis & Abbatibus jus conferendi beneficia ex ſpeciali fundatione, privilegio, aut præſcriptione competere poteſt.

Capitulo tamen Cathedralis Eccleſiæ ſede vacante, aut Vicario generali Epiſcopi ſine ſpeciali mandato beneficia ad collationem Epiſcopi ſpectantia (ſecus ſi proprio jure ad Capitulum pertinerent) conferre non conceditur; eſt enim collatio ſpecies donationis, quam regulariter rei alienæ adminiſtrator facere non poteſt. *cap. fin. de Offic. Vicar. in 6.* Gloſſ. *in c. his quæ. 11. de Major. & obedient.* præſentatos tamen à Patronis Capitulum & Vicarius inſtituere non prohibetur; nam cùm ex præſentatione jus acquiratur præſentato ad beneficium, inſtitutio accenſetur actibus juſtitiæ, & non donationi. *1. de Inſtitut. in 6.* Barb. *de Offic. Epiſc. alleg. 54. num. 70.*

Quæritur autem I. An omnes Clerici ſint capaces 62
beneficiorum Eccleſiaſticorum? Reſp. regulariter quidem omnes Clericos prima tonſura, aut minoribus tantùm ordinibus initiatos eſſe capaces beneficiorum, utpotè quæ in ſuſtentationem Clericorum ob divinum officium peragendum fundata ſunt, ab hac tamen regula non nullos excipi.

Ut I. qui ætatem à Concilio Trid. *ſeſſ. 23. de Refor. cap. 6. & ſeſſ. 24. de Reform. cap. 12.* determinatam non habent, nimirum 14. annorum in beneficiis ſimplicibus, 22. in dignitatibus & perſonatibus non curatis, & 25. in beneficiis curam animarum habentibus, ita tamen, ut annus ultimus inceptus ſufficiat.

II. Qui non habent illum S. Ordinem, neque intra annum ſuſcipere poſſunt, quem beneficium deſiderat. Non verò requiritur, ut promovendus v. g. ad parochiam

rochiam tempore collationis actu ſit Sacerdos, dummodo intra annum fieri poſſit. Trid. *dict. cap. 12. cap. ſi pro Clericis. 8. b. t. in 6.* Videantur quæ de ætate & ordinibus beneficiandorum pluribus tradidimus in Lib. I. Titul. XIV. §. 2. ubi in ſpecie etiam de ætate ad Canonicatus Cathedralium Eccleſiarum requiſita.

III. Irregulares, & innodati cenſuris Eccleſiaſticis, ſcilicet excommunicatione majore, interdicto perſonali, aut ſuſpenſione. *c. is. qui 18. §. is verò de Sent. excom. in 6. c. poſtulaſtis. 1. & c. fin. de Cler. excom.* Zoeſ. *h. t. num. 44. & ſeqq.* idque etiam procedit tametſi excommunicatio notoria, aut denuntiata non ſit: quia Extravagans Martini V. *Ad evitanda ſcandala &c.* ipſis excommunicatis nullum favorem facere intendit.

IV. Generaliter reiiciuntur indigni, qui nimirum moribus, & pietate, ac ſcientia ad beneficium adminiſtrandum commeodabiles non ſunt; & conferens indigno beneficium tenetur ad compenſationem damni, ſi quod Eccleſiæ vel aliis exinde datum ſit; atque Epiſcopum propter collationem indigno factam privari pro ea vice poteſtate conferendi, in qua Capitulum ſuccedat, docet Panorm. *in cap. cùm in cunctis. 7. §. fin. num. 4. de Elect.* Zoeſ. *hoc tit. num 41.* Vid. tamen contra Paſſer. *de Elect. cap. 29. num. 94.* Imò ſemper inter plures dignos dignior præferendus eſt. Text. *in cap. 1. Ut Eccleſiaſt. beneficia &c.* ibi: *quia non ex carnali affectu, ſed ex diſcreto judicio debuiſti Eccleſiaſticum beneficium & officium in perſona magis idonea diſpenſare.*

Volunt tamen DD. non eſſe peccatum contra juſtitiam, ſi omiſſo *digniori* ei conferatur, qui revera etiam *dignus eſt*, ideoque & collationem ſubſiſtere, & damnum, ſi quod inde emerſerit, cenſeri per accidens eveniſſe, nullamque propterea collatori, ſed ipſi tantùm damnificanti reſtitutionem imponi, à peccato verò ſaltem contra charitatem collator immunis non pronuntiatur. Zoeſ. *h. tit. n. 34. & ſeq.* Laym. *in Theol. mor. de Eccleſ. benefic. cap. 15. num. 8.* ubi *ſub num. 6.* præmonuit, *digniorıtatem* non eſſe præciſè ex ſcientia vel pietate deſumendam, ſed alias etiam qualitates attendendas, unde juxta circumſtantias loci & temporis majus Eccleſiæ bonum ſperari poſſit, atque hinc fieri, ubi v. g. Eccleſia debitis exoneranda, hoſtium invaſionibus liberanda, ut prudens in rebus agendis, potens opibus aut familia &c. doctiori, aut ſanctiori quandoque non immeritò præferatur.

63 Quæritur II. An incapax beneficii, & cui invalidè facta eſt collatio, poſſit tuta conſcientia frui beneficio, antequam ab ipſo per Eccleſiaſticum judicem auferatur? ℞. Si in jure & facto certum ſit, collationem eſſe ipſo jure nullam & invalidam (ſecùs ſi non dicatur *irrita*, ſed *irritanda*, aut dubium ſit de valore ejus, militantibus utrinque probabilibus rationibus, in quo melior poteſt eſſe poſſidentis conditio) beneficium & fructus, ſaltem non bona fide perceptos, etiam non expectata judicis ſententia, reſtitui debere, quia cauſa retinendi deficit, niſi poſt ablatum impedimentum, diſpenſationem, vel abſolutionem à cenſuris, obtentam tituli revalidationem à Papa, vel Ordinario collatore quis impetrarit. Imò ſcienter permanens in poſſeſſione beneficii nulliter obtenti, & perceptione fructuum dicitur contrahere vitium *intruſionis*, & intruſus in beneficio, idque in ſupplicatione pro revaliditatione tituli coram Summo Pontifice ſpecialiter exprimendum eſt, aliàs revalidatio cenſebitur ſubreptitia. Abbas *in c. cùm iam dudum. 18. h. t. num. 3.* Sylv. *V. Beneficium. 3. q. 18.* Notabile eſt, quod nonnulli DD. hic addunt, ſi nullitas collationis, & ipſa etiam intruſio occulta ſit, revalidationem tituli in foro conſcientiæ contingere hoc ipſo, quòd quis ab aliquo habente poteſtatem abſolvendi, vel diſpenſandi abſolutus vel diſpenſatus ſit. Vid. Laym. *d. cap. 15. n. 2.* Sanch. *de Matrim. lib. 8. diſp. 7. n. 12.*

64 Quæritur III. Intra quantum tempus beneficium vacans conferendum ſit: ℞. Intra 6. menſes computandos à die, quo notitia vacationis habita eſt, *c. 2. & c. quia diverſitatem. 5. de Conceſſione præbend.* Et hic terminus ſemeſtris dicitur *terminus Lateranenſis Concilii*, de quo frequens in canonibus mentio eſt, quia in dicto Concilio ſtatutus erat. Quòd ſi collator illum terminum 6. menſium elabi permiſerit, jure conferendi pro ea vice privabitur, idque in Eccleſijs cathedralibus in primis ad Capitulum, deinde Capitulo etiam negligentem ad Archiepiſcopum, & demum ad S. Pontificem devolvetur. Dico in Eccleſiis Cathedralibus primam devolutionem fieri ad Capitulum: ſecùs eſt in Eccleſijs Regularibus, aliiſque Conventualibus, quando Prælato competit jus conferendi aliquod beneficium: nam eò intra 6. menſes negligente collationem non ſuccedet Conventus, ſed Epiſcopus in non exemptis ſua, in exemptis verò Monaſteriis & Eccleſiis Apoſtolica authoritate tale beneficium neglectum conferre poterit, ita tamen ut quæ conſueverunt per ſeculares adminiſtrari, ſecularibus, quæ per Regulares, Regularibus conferat. *Clem. un. de Suppl. negl. Prælat.* Illud autem eſt ſpeciale, quòd in beneficiis Regularibus, quæ ſunt de menſa Prælatorum, ſeu ut inde Prælatus vel Religioſi ſuſtentationem habeant, non obſervetur terminus 6. menſium, nunquam enim propriè vacare dicuntur, cùm in ijs principalis Rector ſit Abbas, & exercens curam animarum tantùm Vicarius ad nutum Prælati amovibilis *d. Clem. un.* Joan. Honor. *h. tit. p. 4. num. 60.*

65 Quær. IV. An collatio poſt terminum 6. menſium facta indiſtinctè annullari debeat ℞. de rigore juris omninò irritari poſſe, quia facta eſt, poſtquam collator poteſtatem conferendi ex ſua negligentia amiſit. Verùm quia conſtitutio Concilii Lateranenſis non tam pœnam negligentium intendit quàm ut Eccleſijs vacantibus citò provideatur, propterea ſi ex poſt facto per celerem proviſionem mora quaſi purgata ſit, debet talis proviſio ſeu collatio de æquitate tolerari. *c. literas 4. de Suppl. negl. Prælatorum.*

66 Quær. V. Quis poſſit Canonicatus Eccleſiarum Cathedralium conferre? Satis conveniunt DD. quòd collatio Canonicatuum de jure ad ſolum Epiſcopum non pertineat, cùm & omnium Capitularium interſit, quales acquirant collegas, ideò ſuccedit regula: quod omnes tangit, debet ab omnibus approbari. *c. novit. 4. & ſeqq. de his quæ fiunt à Prælato. c. cum Eccleſia 31. de Elect.* Sed controvertunt, an collatio Canonicatuum pertineat ad Epiſcopum cum conſilio vel conſenſu Capituli, vel an ſimul ad Epiſcopum & Capitulum? Ubi prænotandum, quòd plurimùm interſit, an *ſimul ad Epiſcopum & Capitulum* pertineat collatio, vel an *principaliter ad Epiſcopum, cum conſenſu tamen, vel coſilio Capituli*; nam priori caſu Epiſcopo à collatione ſuſpenſo, vel mortuo poterit conferre ſolum Capitulum, & è contra; quia utriuſque æqualis eſt conſideratio. In altero autem caſu Epiſcopo mortuo vel ſuſpenſo non poterit ſe intromittere Capitulum, quia principalis collatio eſt penes Epiſcopum. *c. un. Ne ſede vacante in 6.* Item ſi collatio ſimul ad Epiſcopum & Capitulum ſpectet, tunc totum Capitulum vel major pars Capituli unam tantùm vocem habere cenſetur, & alteram Epiſcopus, ita ut ſi diſſentiant, & uni Epiſcopus, & alteri Capitulum conferre velit, neutra collatio valeat. Panorm. *in d. c. cùm Eccleſia num. 11.* Neque refert, tametſi aliqui Canonici cum Epiſcopo ſentiant; quia vota talium Canonicorum, qui pauciores numero ſunt, non attenduntur, cùm penes totum Capitulum una tantùm vox ſit.

His prænotatis ℞. In primis valere conſuetudinem,

Digitized by Google

dinem, quòd collatio Canonicatuum in menſibus Ordinariorum vacantium pertineat vel ad ſolum Capitulum, vel ad ſolum Epiſcopum, *d. cap. cùm Eccleſia. cap. ex parte* 10. *de Conceſſ. præbend. cap. ex frequentibus* . 3. *de Inſtitut.* Si verò de puncto juris loquamur, probabiliùs videtur, collationem Canonicatuum pertinere ſimul ad Epiſcopum & Capitulum, quia in ſæpè *d. cap. cùm Eccleſia* . reprobatur petitio Epiſcopi electionem Canonicorum ſibi ſoli vindicantis: ergò rectè infertur, eam nec ad ſolum Epiſcopum, nec ad ſolum Capitulum (abſtrahendo à conſuetudine) ſed ad utrumque ſimul pertinere, ſicut hanc ſententiam multoties in Rota Romana approbatam fuiſſe teſtatur Barb. *in Tract. de Canonicis . cap.* 54. Gonz. *ad Reg.* 8. *Cancell. gloſſ.* 45. *num.* 36. *& num.* 50. Joan. à Chockier *in Comment. ad eand. Reg. gloſſ.* 16. *num.* 3.

Et hæc de canonicatibus Cathedralium Eccleſiarum. In Collegiatis verò pertinere collationem ad præſentationem Prælati & Capituli, ac inſtitutionem Epiſcopi, docet Barb. *dict. loc.* Gonz. *d. l. num.* 46. *& num.* 50. Conſuetudo tamen locorum hìc quoque obſervanda erit, ex qua nonnunquam ſoli Epiſcopo, quandoque verò ſoli Præpoſito, ſeu Decano Eccleſiæ collegiatæ cum conſenſu ſui Capituli inſtitutio Canonicorum competit.

67 Quær. VI. Qualiter Parochiales Eccleſiæ conferendæ ſint? ℞. ex Conc. Trid. *ſeſſ.* 24. *de Reform. cap.* 18. Parochias non arbitrio Epiſcopi, ſed *per concurſum* conferendas eſſe: forma autem concurſus hæc præſcribitur, ut vacante Eccleſia parochiali per edictum publicum vocentur omnes adſpirantes ad talem parochiam, comparentes examinentur per examinatores certos in Synodo Diæceſana deputatos, & qui digni reperti fuerint, Epiſcopo denuncientur, ex quibus rurſus Epiſcopus eum eliget, quem reliquis digniorem judicarit. Quòd ſi beneficium curatum fuerit reſervatum, nihilominus Epiſcopus de jure inſtituet concurſum & digniorem S. Pontifici pro collatione denunciabit. Tex. in Trid. *d. cap.* 18. juncta Bulla Pii. V. *In conferendis*. Joann. à Chockier. *ad Reg.* 8. *Cancell. gloſſ.* 2. *num.* 10. Vid. etiam Gonz. *ad eandem Reg.* 8. *gloſſ.* 6. *à n.* 115.

Verùm excipiuntur ab hoc concurſu Parochiæ, quæ ad jus Patronatus laicorum pertinent, ita ut ille tantùm, quem Patronus laicus præſentarit, examinari debeat. Sin autem jus Patronatus Eccleſiaſticum fuerit, habebit locum concurſus, & Patronus Eccleſiaſticus illum præſentabit, quem digniorem inter probatos ab examinatoribus judicarit. *d. c.* 18. Trid. Deinde etiam in Bulla Pii V. *Ad exequendum &c.* excipiuntur Parochiæ monaſteriis, vel aliis Eccleſiis incorporatæ, in quibus non propriè Parochus, ſed tantùm Vicarius ponendus eſt.

68 Quær. VII. An & quando uni Clerico poſſint plura beneficia conferri? ℞. In primis diſtinguendum eſſe inter beneficia, quæ reſidentiam totius anni, vel majoris ejus partis requirunt, (uti ſunt de jure beneficia curata, Canonicatus, & ſimilia) & inter beneficia ſimplicia, quæ reſidentiam nullam, ſaltem de conſuetudine, exigunt, vel quorum reſidentia ſimul & ſemel facilè peragi poteſt. Plura beneficia ſpecialem reſidentiam requirentia ex natura ſua *incompatibilia* ſine diſpenſatione Sum. Pontificis nemo habere poteſt, ut præcedantibus quoque §§. circa Extravagantem. *Execrabilis* . & Regulam III. Cancellariæ iteratò traditum. Videri poterunt, quæ exactè docet Gonzal. *ad Reg.* 8. *Canc. gloſſ.* 15. *à num.* 10. ubi *num.* 15. adducit, licèt antiquiora jura de incompatibilitate beneficiorum loquentia tantùm curatorum meminerint, hodie tamen ex Concil. Trid. *ſeſſ.* 7. *cap.* 4. & variis Rotæ deciſionibus etiam alia beneficia perſonalem reſidentiam requirentia incompatibilia cenſeri, ac per aſſecutionem ſecundi vacationem primi induci. Sed *num.* 21. circa reſidentiam requiſitam nobilem explicationem ponit, quòd nimirum triplici modo poſſit in beneficiis reſidentia requiri: 1. abſolutè & reſpectu tituli atque ſub amiſſione ipſius beneficii. 2. tantùm ad certum tempus paucorum v. g. menſium. 3. continua quidem, ſed ſolùm cauſativa reſpectu fructuum, ut, qui non reſidet, ſolis fructibus careat, retento nihilominus beneficio: qua reſidentiæ differentia præmiſſa *num.* 22. *& ſeqq.* concludit, quòd tantùm in primo caſu, quando reſidentia eſt requiſita ratione tituli, inducatur propriè incompatibilitas & vacatio primi per aſſecutionem alterius, non verò in ſecundo & tertio caſu; quamvis Ordinarius ex authoritate Concilii Trid. *ſeſſ.* 24. *cap.* 17. *de Reform.* poſſit aliquando privare obtinentem plura beneficia, quàm honeſta ejus ſuſtentatio requirit.

Porro beneficia ſimplicia reſidentiam continuam ſingula non requirentia plura etiam uni conferri poterunt per Epiſcopum, dummodo unum non ſit ſufficiens ad honeſtam ſuſtentationem. Trid. *d. ſeſſ.* 24. *cap.* 17. & dummodo non ſint *uniformia ac ſub eodem tecto*, id eſt, in una eademque Eccleſia, v. g. duæ Capellaniæ in eodem altari ſub invocatione ejuſdem Sancti. *arg. cap. literas* . 9. *ubi DD. de Conceſſ. præb.* beneficia autem *difformia ſub eodem tecto*, quorum ſingula non ſufficiunt ad congruam ſuſtentationem, poſſe quem plura obtinere, à Sac. Congregatione declaratum dicitur. Vid. Garc. *de Benef. par.* 11. *cap.* 5. *num.* 165. Barb. *in Collect. ad d. cap.* 17. *Trid. & ad d. cap. literas*. Pro diverſa opinione circa beneficia uniformia vid. etiam Zerolla *in Praxi Epiſ. par.* 1. *V. beneficia* §. 7. *concluſ.* 6.

Cæterùm plura eſſent hoc loco dicenda de pluralitate beneficiorum præſertim curatorum, & reſidentiam requirentium, nimirum qualiter non ſit tutus in conſcientia, qui habens ſufficienrem & juxta conditionem ſui ſtatus Eccleſiaſtici honeſtam ſuſtentationem ex uno vel duobus plura alia à S. Pontifice expracticarur, ſicut docet Leſſ. *de Iuſt. & Iur. lib.* 2. *cap.* 34. *dub.* 28. *num.* 151. Item quænam inconvenientia ex pluralitate beneficiorum ſequantur: videlicet neglectus divinorum officiorum, & curæ animarum, luxus, aut avaritia, defectus Clericorum idoneorum ex defectu beneficiorum, & alia quæ enumerat Sum. Pontifex in d. Extrav. *Execrabilis hoc tit.* Sed quia hæc paſſim apud DD. leguntur, & ratio ac experientia dictat, ideò ulteriùs proſequi intermitto. *Circa ſublimes tamen & literatas perſonas, quæ majoribus ſunt beneficiis honorandæ, cum ratio poſtulaverit, per Sedem Apoſt.* (in hac beneficiorum pluralitate) *poterit diſpenſari*, ait S. Pontif. *in cap. de multa* 28. *in fin. hoc tit.*

Quær. VIII. Quis poſſit penſiones conſtituere, 69
ſive beneficiatum gravare, ut alteri de reditibus ſui beneficii certam quantitatem pecuniæ annuatim perſolvat? ℞. non eſſe dubitandum, quin S. Pontifex pro pleniſſima ſua in omnibus beneficiis poteſtate id poſſit. Epiſcopis quoque & Prælatis quaſi Epiſcopalem juriſdictionem habentibus aliquando hæc poteſtas eſt conceſſa non quidem pro libitu, ſed ex juſta & rationabili cauſa, atque ante collationem beneficii, v. g. pro bono pacis & concordiæ, ſi inter duos litigantes de beneficio unus cedere velit, conſtituta ſibi penſione; item pro ſtudio pauperum ſcholarium, pro utilitate Eccleſiæ &c. Barb. *de Offic. Epiſc. alleg.* 85. *ſub num.* 11. Prohibet tamen Concilium Trid. *ſeſſ.* 24. *de Reform. cap.* 13. ne Parochiales Eccleſiæ, quæ ſecundùm verum annuum valorem ſummam 100. Ducatorum non excedunt, penſionibus

aut

Digitized by Google

aut reſervationibus graventur. Vid. infra in Tit. *de Cenſibus num.* 5. & plura de penſionibus congeſſit Barb. *Iur. Eccleſ. univ. lib.* 3. *cap.* 15. Vid. etiam Laym. in Theolog. mor. *lib.* 4. *tract.* 2. *cap.* 18. ubi inter alia *num.* 4. ex Abbate *in cap. un. ut Eccleſ. benefic. ſine dimin. num.* 20. tradit, ſpectato jure communi, & ſecluſo ſpeciali privilegio aut conſuetudine in conſtitutione penſionis non requiri Patroni conſenſum, cùm per hoc temporale onus non præjudicetur Patrono, dummodo penſio moderata ſit.

§. VII.

De Primis Precibus.

SUMMARIA.

70. *De* primis precibus *Imperatoris*.
71. *De* primarum precum *conditionibus & effectu*.

70 PRo Coronide hujus tituli breviter dicendum, quid ſint *primæ preces Imperatoris*, & qualiter teneantur Ordinarii Collatores illis obtemperare?

Sciendum igitur, quòd Imperatori detur privilegium à Sum. Pontifice, ut in qualibet Eccleſia ſemel perſonam aliquam idoneam ordinario Collatori nominare poſſit, quam Ordinarius ad beneficium vacans omninò recipere teneatur; & iſta nominatio *primæ preces Imperatoris* appellantur.

Porrò de hoc privilegio Imperatoris antiqui etiam Canoniſtæ mentionem fecerunt, ut Specul. *in Tit. de præbend.* §. *reſtat. num.* 2. & Joan. Andreas *in cap. is, cui conceditur*. 19. *de Præbend. in* 6. Joann. à Chokier illud exactè refert, & variis quæſtionibus elucidat in ſpeciali tractatu, quem inſcripſit: *Scholia in primarias preces Imperatoris*. Idem noviſſimè præſtitit. P. Henr. Vvagnereck. S. J. *in Comment. Exeg. SS. Can. hoc tit. in* 6. *ad cap. is, cui*. 19. *fol.* 487. & quia hæc materia in Germania practica eſt, pauca ſaltem magis præcipua ſubnotabo.

71 Itaque I. poteſt Imperator ſuas preces interponere non tantùm in menſibus Papalibus, dummodo beneficia vacantia non ſint reſervata Extravag. *ad Regimen. hoc tit. inter com.* ſed etiam in menſibus Ordinariorum non obſtantibus Concordatis Germaniæ, quibus expreſsè derogatur in Indulto primarum precum circa finem, *verſ. nec non Concordatis, &c.* neque enim veriſimile eſt, Imper. Fridericum concordando cum Sede Apoſt. & Ordinariis Germaniæ voluiſſe ſuo & ſuorum Anteceſſorum antiquiſſimo privilegio renunciare, ſuiſque Succeſſoribus præjudicare. Chokier. *dict. Tract. ſect.* 4. *pag.* 59. Vvagnereck. *d. l.* §. 3. *verſ. in quibuſuis fol.* 492.

II. Poteſt quidem Imperator in omnibus Eccleſiis in Imperio ſitis primas preces concedere, ſub hac tamen moderatione, ut eundem Collatorem non niſi ſemel, id eſt, pro unico tantùm beneficio gravet, gravaſſe autem tunc cenſebitur, ſi preces ad effectum pervenerint. Unde ſi preciſta (id eſt, ille, cui preces conceſſæ ſunt) fortè matrimonium contrahendo precibus renuntiarit, vel ante adeptum beneficium, mortuus ſit, poterit Imperator pro alio novas preces ad eundem Collatorem porrigere.

III. Ut preces locum habeant, debet Collator ſaltem 4. beneficia conferre poſſe: quia ſi unicum tantùm, aut alterum conferendum habeat, non tenebitur preces Cæſareas admittere, ne facilè contingat, ut toto vitæ ſuæ tempore impediatur uti jure liberæ ſuæ collationis.

IV. Excipiuntur à primis precibus dignitates Pontificales, Archiepiſcopatus, Epiſcopatus, & primæ poſt illas, ut Præpoſituræ vel Decanatus (niſi aliundè forſan ex jure patronatus, aut ſpeciali privilegio jus præſentandi vel nominandi in aliquibus hujusmodi dignitatibus Imperatori competat) item dignitates primæ & Prælaturæ in Monaſteriis, & Eccleſiis Collegiatis, non autem dignitates inferiores, officia vel canonicatus etiam in Eccleſiis Cathedralibus.

V. Excipiuntur beneficia pertinentia ad jus patronatus Laicorum, utpote cui Pontifex nunquam intendit derogare, niſi exprimat.

VI. Ut preces effectum ſortiantur, poteſt Imperator ex authoritate Pontificia ſibi conceſſa aliquas perſonas Eccleſiaſticas in dignitate conſtituta ſuarum precum executores deputare, atque hi executores ex eadem authoritate Pontificia poterunt contra quosvis Collatores, Epiſcopos quoque & alios, ad quos preces directæ ſunt, etiam per cenſuras Eccleſiaſticas procedere, ut preces ad effectum redigantur.

Sed quis conferet Preciſtæ beneficium, quod *juxta Reg.* 1. *Iur. in* 6. ſine inſtitutione Canonica obtinere non poteſt, anne Imperator, vel Executor ejus, vel Ordinarius? Hanc quæſt. reſolvit P. Henr. Vvagnereck. *d.* §. 3. *in fin. fol.* 495. his verbis: *apparet ſtando in textu, niſi conſuetudine aliud ſit introductum, Cæſareas literas à Præciſta primùm offerendas fore executoribus à ſua Majeſtate deputatis, qui nullo deprehenſo ſubſtantiali vitio beneficia ipſis canonicè conferant, & Cæſaris poſtea preces ordinariis Collatoribus, ad quos ſpectat, porrigant, à quibus preciſta recipi debet, & in poſſeſſionem induci*. Rationes præmiſit; tum quòd Pontifex in toto indulto nullibi dederit poteſtatem conferendi Ordinariis ſed executoribus, Ordinariis verò injunxerit receptionem, id eſt, inductionem in poſſeſſionem; tum quòd Pontifex velit, ut canonica proviſio præcedat receptionem, *poſtquam*, ait, *ipſis canonicè proviſum fuerit &c.* Verùm pro Ordinariorum collatione videtur concludere Chokier *ſect.* 2. *verſ. undecimo quæritur. pag.* 27. licet nonnihil obſcuriùs loquatur: clariùs autem ejus mentem probant duæ formulæ *primarum precum*: ſcilicet Rudolphi, & Ferdinandi Imp. quas poſuit *in Proœm. pag.* 4. *&* 5. ubi preces fuerunt expreſsè ad ordinarios collatores directæ, iique ab Imperatoribus pro collatione & proviſione preciſtæ facienda requiſiti: ut ex hac practica obſervantia poſſit colligi ſenſus verborum Indulti: *nec non perſonas ipſas ad hujusmodi beneficia, poſtquam ipſis de illis canonicè proviſum fuerit*, videl. per Ordinarios, ad quos preces diriguntur, examinatis qualitatibus preciſtæ, & cæteris adhibitis, quæ requirit canonica inſtitutio, vel his recuſantibus, aut forſan circa beneficia reſervata, quæ ad eorum collationem non ſpectant per executores Cæſareos, *juxta earundem precum aut nominationum tenorem recipere & admittere* ſcilicet ad actualem poſſeſſionem, *debeant & etiam teneantur*, ipſi nimirum Ordinarii, vel ad quos pertinere ſolet; neque foret *juxta precum aut nominationum tenorem*, ſi Imperator directè requirat Ordinarii collationem in beneficio ad ipſum ſpectante & preciſta eo neglecto ab executore petat; neque puto fuiſſe intentionem Papæ, Ordinariis adimere ſuum jus conferendi, iiſque præferre extraneos executores, quod utique non rarò diſcordias & confuſiones moveret, ſed tantùm præcipere, ut nominationes Cæſareas admittant.

Illud quoque tradunt, quòd beneficium per preces interpoſitas reddatur affectum, ut tametſi Ordinarius alteri, quàm preciſtæ etiam ignoranter contulerit, tamen collatio invalida futura ſit. Ita Chokier *ſect.* 4. *v. vacaverint, & v. intra menſem, verſ. amplius dubitatur. pag.* 72. *& ſect.* 5. §. 1. *v. anteferri. pag.* 95.

VII.

Digitized by Google

VII. Poteſt Imperator pro una eademque perſona ad diverſos collatores ſuas preces interponere, quarum tamen precum non ille ſenſus eſt, ut à ſingulis iſtis collatoribus beneficia accipiat preciſta, ſed ut tantò certiùs ſibi de beneficio provideatur, ſi non in una, ſaltem in alia Eccleſia, qnare ſi ei de uno beneficio proviſum fuerit, ceſſabunt preces quoad reliquos Collatores.

VIII. Preciſta debet uti ſuis precibus, & per ſe vel per Procuratorem acceptare beneficium vacans intra menſem, poſtquam notitiam vacationis habuerit. Tex. Bullæ prim. prec. ibi: *quæ perſonæ, pro quibus preces & nominationes bujuſmodi factæ fuerint, infra menſem, poſtquam ipſis vacatio bujuſmodi beneficiorum innotuerit, duxerint acceptanda*, diuturna enim vacatio beneficiorum diſpendioſa eſt Eccleſijs. *cap. qaàm ſit. de Elect. in 6.*

An autem ſi Preciſta neglexerit acceptare primnm beneficium vacans, poſſit nihilominus petere ſecundùm? tractat Chokier *dict. ſect. 4. v. intra menſem. verſ. dubitatur ulteriùs. pag.* 68. Vvagnereck. *eod. v. intra menſem. quæſt.* 3. & licet inprimis conſundant negligentiam petendi primum beneficium cum variatione ſuper acceptatione jam facta, poſtea tamen uterque ita ſe declarat, quòd quidem acceptatione unius beneficii ſemel facta non concedatur variatio per jura, quæ regularirer electione ſemel facta mutationem non admittunt juxta vulgatum, quod ſemel placuit, amplius diſplicere non poteſt, *cap. quod ſemel.* 21. *cap. mutare.* 33. *de R. I. in 6. l. ſervi electione* 3. *in princ. ff. de Leg. 1. l. apud Auſidium.* 20. *ff. de Opt. leg.* At verò re integra poſſit aeeeptare primum vacans, ſi velit; ſin aliter, ſecundum & tertium expectare, propter illa verba generalia: *quæ duxerint acceptanda*. Videtur quidem obſtare *cap. ſi Clericus.* 11. *de Præb. in 6.* ubi mandatum, ut alicui de beneficio proximo vacaturo provideatur, intelligitur de primo, quo neglecto cenſetur extincta gratia; ſed ex mente Gloſſæ *ibid. v. ſi Clericus*. hic textus accipiendus eſt, ſi mandatum ſit reſtrictum ad beneficium primo vacaturum, quaſi illud verbum *proximo*, idem ſignificet, quod *primo*, prout ſuperiùs *t. 5. num.* 58. diximus mandati Apoſtolici terminos eſſe ſtrictè obſervandos. Minorennem quoque & impeditum excuſant, quo minùs eis lapſus menſis nocere poſſit. Chokier. *d. l. pag.* 72. Item menſe elapſo quamvis manus Ordinarii ampliùs ligatæ non ſint, quin alteri conferre poſſit, re tamen adhuc integra ſupereſſe locum precibus propter clauſnlam Bullæ inſertum, quòd non obſtent Preciſtæ conſtitutiones Apoſt. de inſinuatione gratiarum expectativarum & *diligentiis deſuper faciendis*. Chokier. *d. l. pag.* 67. Vvagnerek. *d. l. quæſt. 2. pag.* 493. Staphil. *de litt. grat. tit. de vi & effectu. v. non eſt omittendum*.

Cæterùm advertit Henr. Vvagnerek. *ad princ. prim. prec. v. ea tibi. pag.* 487. primas preces à Paulo V. conceſſas eſſe Ferdinando Imperat. in forma novæ gratiæ, nec fundari in ſola conſuetudine, interim propter tam antiqunm morem ſolere Imperatores etiam electos tantùm, & necdum confirmatos ſub ſpe ratihabitionis Pontificiæ illis uti etiam ante novam Bullam deſuper imperratam, ſicut *pag.* 488. exemplum recens ponit in electione Ferdinandi IV. ſel. m. Auguſtæ factam.

TITULUS VI.

De Clerico ægrotante vel debilitato.

SUMMARIA.

1. *Beneficiatus ægrotans non cogitur beneficium dimittere, ſed datur ei coadjutor.*
2. *Coadjutorem dare Epiſcopis vel aliis ad quem pertineat?*
3. *Coadjutor unde alendus?*
4. *Coadjutoris poteſtas.*
5. *Coadjutori an debeatur illa præcedentia, quæ principali?*
6. *Coadjutor an teneatur deſervire in divinis, caſu quo ipſe principalis non teneretur?*
7. *Coadjutor cum futura ſucceſſione datur tantùm à S. Pontifice.*
8. *Coadjutori an detur ſucceſſio, ſi priuſquam officium geſſerit, Principalis fuerit mortuus?*
9. *Coadjutoris Officium quando finiatur?*

TRaditur in hoc titulo, quòd Clerici beneficia- 1
ti in beneficiis canonicè inſtituti, ſeu ut Practici loquuntur, *inveſtiti*, ſi contingat eos in gravem & etiam perpetuam infirmitatem incidere, aut ad nimiam ſenectutem devenire, non propterea debeant, vel poſſint compelli, ut beneficium dimittant, *ne afflictis addatur afflictio*, ſed potiùs, ſi officio ſuo præeſſe non valeant, dandus ſit ipſis *Coadjutor*, eique de reditibus Eccleſiæ congrua ſuſtentatio aſſignanda. *cap. 3. & ſeqq. hoc tit.*

Dare autem Coadjutorem Epiſcopis, eorum- 2
que ſuperioribus regularirer ad Summ. Pontificem pertinet, niſi locus eſſet à Civitate Romana valde remotus; tunc enim, ne interim, dum Coadjutor Romæ petitnr, Eccleſiæ diſpendium patiantur, poſſet ipſe Epiſcopus ægrotus, vel aliàs ab executione ſui officii impeditus cum conſenſu majoris partis Capituli ſibi facere unum vel duos Coadjutores, & ſi Epiſcopus mentis inops foret, poſſet hoc ſolum Capitulum, vel duæ ipſius partes. *cap. un. hoc tit. in 6.* Quòd ſi autem Epiſcopus ad regendum inhabilis nollet ſibi aſſumere Coadjutorem, aut conſenſum Capituli requirere, vel à Capitulo legitimè conſtitutum acceptare, nihil aliud per Capitulum attentandum foret, quàm ut Summ. Pontifici ea res notificaretur, ab eòque diſpoſitio expectaretur. *dict. cap un. §. ſi autem.*

Inferioribus Clericis ab Epiſcopo datur coadjutor. *cap. 1. 3. & fin. hoc tit.* & in Concil. Trid. *ſeſſ.* 21. *de Reform. cap. 6.* decretum eſt, quòd illiteratis & imperitis Parochis, ſi aliàs honeſtæ vitæ ſint, Epiſcopi *etiam tanquam Sedis Apoſtolicæ delegati* coadjutores aut Vicarios pro tempore deputare, partemque fructuum eiſdem pro ſufficienti victu aſſignare, vel alirer providere poſſint qnacunque appellatione & exemptione remota.

Sed quid, ſi beneficium non babeat tantos re- 3
ditus, ut exinde poſſit beneficiatus ægrotus, vel aliàs impeditus & ſimul coadjutor ſuſtentari? Sunt, qui putent, potiùs alimenta danda eſſe coadjutori tanquam operario, qui dignus ſit mercede ſua, quàm bene-

beneficato nihil adminiſtranti. Verùm ſatis inhumanum videtur, beneficiatum ægrotum in alimentis negligi, quibus jam maximè indiget, & ad quæ ex titulo ſui beneficii, atque inveſtitura jus habet, addendo afflicto afflictionem contra *cap. 1. & cap. ex parte. 5. hoc tit.* Quare dicendum erit cum Barb. *in Collect. DD. ad cap. 3. hoc tit. num.* 4. ſi beneficium ſit Parochiale, parochianos compelli poſſe, ut in ſubſidium coadjutori de alimentis provideant: quia Parochiani ex perſona coadjutoris utilitatem ſpiritualem in adminiſtratione Sacramentorum percipiunt. Si verò beneficium fuerit ſimplex, habens tamen aliquam adminiſtrationem vel obligationem, quæ ab ægroto peragi non poſſit, & ob quam opus ſit coadjutore, exiſtimo debere Epiſcopum ſuccurrere coadjutori per collationem alterius beneficii, vel penſionis ex alio beneficio aſſignationem, nam ex juſta cauſa penſiones per Epiſcopum conſtitui poſſe *præcedenti titulo* diximus. Atque idem ſentiendum in Eccleſia parochiali, ſi Parochiani ſint inopes, vel ſine magna difficultate ad nova onera pro coadjutore perſuaderi vel adigi non valeant, idque non obſcurè inſinuat. Trid. *d. cap. 6.* dum in arbitrium Epiſcopi reponit, an coadjutori per aſſignationem fructuum, *vel aliter* providendum ſit.

4 Cæterùm ſi non ſpecialiter per ſuperiorem coadjutoris poteſtas limitetur, habebit is regulariter eandem poteſtatem, quam ipſe principalis, ita tamen ut ab omni alienatione bonorum ſive ad principalem ipſum, ſive ad Eccleſiam ſpectantium prorſus abſtinere debeat. Illud quoque in coadjutore Epiſcopi conſtitutum eſt, ut vel ipſi Epiſcopo ægrotanti, ſi ſanæ mentis fuerit, ac Capitulo ejus, vel ſucceſſori Epiſcopo, ſi priùs factum non ſit, adminiſtrationis ſuæ plenam rationem reddere teneatur. *d. cap. un. §. præſenti hoc tit. in 6.*

5 Nunquid autem coadjutori in Eccleſia, Capitulo, aliiſve locis eadem ſedes & prærogativa competet, quæ Principali? Diſtinguunt DD. inter Coadjutorem Dignitatis, & Coadjutorem Canonicatus: Coadjutori Dignitatis, nimirum Epiſcopi vel alterius Prælati dignitatem habentis, eandem ſedem & præcedentiam aſſignant, quæ competit ſuo Principali, cujus perſonam repræſentat. Coadjutori verò Canonici ultimum locum poſt omnes Canonicos in Perſona præſentes adſcribunt, eò quòd licèt hic coadjutor etiam repræſentet perſonam ſui Principalis, tamen ſemper magis fulgere cenſeatur, qui propriis, quàm qui alienis radiis. Et cùm iſta ratio etiam circa Dignitates procedat, ideò alii DD. præfatam doctrinam ita interpretantur, ut Coadjutori Dignitatis eandem quidem ſedem tribuant, quam habet Principalis, ſi ſit conſeſſus vel concurrentia cum aliis inferioris conditionis, vel certè cum aliis Coadjutoribus, Vicariis vel procuratoribus; non autem ſi concurrat cum aliis Prælatis ſuo Principali in dignitate æqualibus, & qui in perſona comparent; tunc enim licet forſan Principalis ob antiquiorem promotionem, ſpeciale privilegium, vel conſuetudinem haberet præ aliis præcedentiam, eadem tamen coadjutori non competeret. Vid. Garc. *de Benefic. par. 4. cap. 5. à num. 65.* & Deciſio Rotæ apud eundem *ſub num.* 148. ubi etiam de clauſula illa, qua coadjutoria cum omnibus prærogativis Principali ratione Canonicatus competentibus conceditur, & declaratur, eam non relevare, quòd præcedentia non competat præciſè ratione Canonicatus, ſed ratione antiquitatis ſive prioris aſſumptionis ad Canonicatum. Vid. etiam Gonz. *ad regulam 8. Cancell. Gloſſ. 5. §. 9. à num.* 102. Nav. *conſ. 8. de Major. & obed.* ubi conſuluit, non debere procuratorem Abbatis in Synodo inter alios Abbates præſentes habere locum ſui Principalis, ſed poſteriorem, & ex Decio allegat exemplum Regis Galliæ, qui præpoſuit Ducem Sabaudiæ Legato Venetiarum.

Illud quoque hic adnotari poteſt, quod docet 6
Garc. *d. cap. 5. ſub num. 38. & 61.* coadjutorem non poſſe pro Principali (ſubintellige, qui ſit ſanæ mentis) deſervire, vel vocem dare in Capitulo ſine ejus conſenſu, aut eo nolente. Item Principalem ſive coadjutum non teneri deſervire in divinis per coadjutorem illis caſibus, quibus aliàs propter infirmitatem aut legitimum impedimentum poſſet in abſentia fructus lucrari, juxta tradita ſuperiùs in Tit. *de Clericis non reſidentibus.* ne ſit deterioris conditionis cum coadjutore, quàm ſine ipſo, & ne coadjutoria, quæ datur in gratiam coadjuti, in ejus odium retorqueatur, ſi fortaſſis ob negligentiam coadjutoris fructus amittere, vel ſaltem coadjutorem cum difficultate convenire deberet, *arg. cap. quod ob gratiam. 61. de R. I. in 6.* ſed quia coadjutor datur ad ſupplendum defectum & impedimentum principalis, ideò hæc res ſecundùm prudens arbitrium temperanda videtur, & forſitan ſolùm procedet, ubi infirmitas vel impedimentum principalis eſt incidens, ſecùs verò ubi quaſi perpetuum, ut propterea coadjutor dari debuerit, & ea etiam intentione, ut loco principalis deſerviret, datus fuerit. Ante omnia autem inſpiciendus erit tenor conceſſionis coadjutoriæ.

Prætereà ſciendum eſt, quòd DD. coadjutoriam 7
aliam vocent *temporalem & revocabilem*, quia ſcilicet datur Prælato ob infirmitatem, ſenium aut certam cauſam impedito, quamdiu is vivit, vel impedimentum durat; aliam verò *perpetuam* ſeu *cum futura ſucceſſione*, per quam coadjutori jus tribuitur mortuo coadjutor in ejus officium & beneficium ſuccedendi. De his porrò coadjutoriis *cum futura ſucceſſione* ſtatuitur in Concil. Trid. *ſeſſ. 25. de Reform. cap. 7.* ut nemini in quibuſcunque beneficiis Eccleſiaſticis permittantur, tales enim conceſſiones beneficii vacaturi non nunquam periculoſæ ſunt, propter votum captandæ mortis, & ab alio quam S. Pontifice dari nequeunt, ut inferiùs in Tit. *de Conceſſ. præb.* dicemus. De ipſius quoque Summi Pontificis conceſſione *in d. cap. 7.* habetur, ut ſi quando Eccleſiæ Cathedralis aut Monaſterii urgens neceſſitas aut evidens utilitas poſtulet Prælato dari Coadjutorem, is non aliàs *cum futura ſucceſſione* detur, quàm hæc cauſa priùs diligenter à Summo Pontifice ſit cognita, & qualitates omnes in illo concurrere certum ſit, quæ jure & decreto Conc. Trid. in Epiſcopis & Prælatis requiruntur, aliàs ſuper his factæ conceſſiones ſubreptitiæ cenſeantur. Verùm quia Conciliorum non eſt ſupra Pontificem, nec valet ei legem imponere, à qua de plenitudine poteſtatis ſuæ recedere non poſſit, cùm in omnibus Conciliis Summi Pontificis authoritas vel expreſſè excipiatur, vel excepta intelligatur, *cap. ſignificaſti. 4. de Elect.* Trid. *ſeſſ. 25. de Reform. cap.* 21. ideò ſolent Summi Pontifices non obſtante ſupradicta Concilii conſtitutione, in gratiam magnorum Principum quandoque etiam minorennibus Coadjutorias *cum futura ſucceſſione* concedere, quamvis nec qualitates Epiſcopales, vel Abbatiales, nec manifeſta utilitas vel neceſſitas Eccleſiæ particularis concurrant, niſi forſan dicatur Eccleſiæ univerſalis utilitatem concernere, ut magni Principes, quorum authoritate plurimùm muniri poteſt Eccleſia, beneficiis afficiantur, & illorum familiæ conſerventur.

Sed quid dicendum, ſi eo tempore, quo Coa- 8
djutoria *cum futura ſucceſſione* impetratur à Summo Pontifice, Epiſcopus ſeu principalis coadjuvandus jam ſit mortuus, vel ſaltem moriatur, antequam literæ Papales adveniant, & coadjutor actu officium ſuſcipiat, anne deficiente hoc caſu coadjutoria ſaltem ſucceſſio

Google

ſucceſſio in beneficio locum habebit? Ratio dubitandi eſt, quod ſucceſſio in beneficio videatur dari propter coadiutoriam & adminiſtrationis merita, ideoque ceſſante cauſa ceſſare etiam debeat effectus. Nihilominus ex ſtylo Curiæ Romanæ receptum eſt, ut coadiutoria *cum futura ſucceſſione* cenſeantur duæ diverſæ gratiæ, quarum una deficiente altera ſubſiſtat. Imò idipſum ſolet in literis coadiutoriæ inſeri, ut ſucceſſioni in beneficio locus eſſe debeat, quamvis Coadiutor datus officium exercere per ſuam etiam negligentiam non inceperit, neque literas Papales Epiſcopo Coadiuto vel Capitulo præſentarit teſte Gonzal. *ad Reg.* 8. *Cancell. Gloſſ.* 5. *§.* 9. *num.* 53. *&* 56. ubi *num.* 57. aliquid ſimile ponit de diſpenſatione ſuper impedimento matrimonii & legitimatione prolis, quòd tametſi forſan ob ſupervenientem mortem alterius non poſſit contrahi matrimonium, obtineat tamen prolis legitimatio.

Et in hoc quidem ſatis conveniunt DD. quando Epiſcopus ſeu principalis coadiuvandus ponitur mortuus, vel reſignaſſe *poſt datam literarum Apoſtolicarum*, ubi gratia coadiutoriæ *cum futura ſucceſſione* ex parte Summi Pontificis iam perfecta fuit; at verò ſi *ante datam literarum* mortuus fuerit principalis, diſſentiunt: nam licet Gonzal. *cit. num.* 56. dicat obtinere futuram ſucceſſionem, etſi beneficium actualiter vacet *de tempore datæ*, Garc. tamen *de Benef. par.* 4. *cap.* 5. *num.* 132. expreſsè docet, tunc utramque gratiam corruere; coadiutoriam quidem, quia mortuo vel reſignanti non datur coadiutor; ſucceſſionem verò, quia datur dependenter à coadiutoria: cùm enim coadiutoria *cum futura ſucceſſione* ſit odioſa, exorbitans à iure communi, & cum præiudicio eorum, quibus ius electionis vel collationis competit, uti tradit Garc. *d. cap.* 5. *num.* 14. non licebit de uno caſu ad alium diverſum facere extenſionem, ut beneficium, quod collatum eſt cum coadiutoria, cenſeatur etiam ſine coadiutoria collatum: ſunt namque ſimilia reſcripta ſtrictæ interpretationis, quemadmodum in *Tit. præcedenti* de mandatis Apoſtolicis ſtrictè interpretandis exempla poſuimus. Unde etiam docet idem Garc. *d. l. num.* 134. ſi gratia coadiutoriæ ſubreptitia ſit, quia fortè ætas, aut infirmitas coadiuti, vel alia cauſa narrata non eſt vera, tunc gratiam quoque *futuræ ſucceſſionis* invalidari. Utra ex his ſententiis prævalere debeat in praxi, recentior ſtylus & uſus Curiæ deſuper conſulendus erit.

9 Quòd ſi Coadiutor *perpetuus*, ſeu cum *futura ſucceſſione* non ſit, aut Epiſcopus coadiuvandus ante datam coadiutoriam per mortem vel reſignationem de beneficio & officio ceſſerit, expirat coadiutoria, & iuriſdictio, ac adminiſtratio iure ordinario ad Capitulum devolvitur, neque enim Capitulo dabatur Coadiutor, neque iuriſdictio Capitularis ſede vacante in iure communi fundata per dationem Coadiutoris Epiſcopo facta adempta intelligitur, ſicut nec aliàs res inter alios acta tertio nocere debet. *l.* 1. *C. Res inter alios acta &c.* De hac materia Coadiutoriatum videri etiam poterit Barboſa *Iur. Eccleſ. univerſ. lib.* 3. *cap.* 10.

TITULUS VII.

De Inſtitutionibus.

SUMMARIA.

1. *Inſtitutio quid?*
2. *Præſentatus ante inſtitutionem occupans beneficium perdit jus ſuum.*
3. *Inſtitutio ad quem pertineat?*
4. *Inſtitutio alia quoad titulum, alia quoad poſſeſſionem.*
5. *Inveſtitura in beneficiis ſicut in feudis uſitata; & quotuplex?*
6. *Inveſtitura ad quem ſpectet, & qualiter fiat?*
7. *Inſtitutio authorizabilis eſt datio curæ animarum, omnibus Presbyteris neceſſaria.*
8. *Regulares pro cura animarum an approbandi ab Epiſcopo?*
9. L. Barbarius. De Offic. Prætoris. *habet etiam locum in ſpiritualibus.*

QUamvis *Inſtitutionis* vocabulo aliquando omnis omninò conceſſio beneficii, ſeu ſuſceptio ad Eccleſiam intelligatur *arg. cap.* 1. *&* 5. *hoc tit. cap.* 1. *de Reg. Iur. in* 6. propriè tamen loquendo, *inſtitutio eſt conceſſio beneficii ad præſentationem patroni facta*. Unde opponitur *collationi*, quæ eſt conceſſio beneficii omninò libera, quando nimirùm collator pro ſuo arbitrio ſine alterius præſentatione aliquem Clericum ad beneficium vacans aſſumit. 1

Eſt porrò hæc inſtitutio omnibus præſentatis adeò neceſſaria, ut ſi præſentatus, qui jus tantùm ad beneficium, non in beneficio habet, propria authoritate ante inſtitutionem beneficium occupet, fructus colligat &c. hoc ipſo jus ex præſentatione quæſitum amittat. *cap. avaritia.* 5. *de Elect. in* 6. Garc. *de Benef. par.* 11. *cap.* 12. *num.* 217. 2

Pertinet autem inſtitutio regulariter ad Epiſcopum loci, in quo beneficium ſitum eſt, *cap.* 3. *hoc tit.* attamen ad inferiores Prælatos quandoque ex conſuetudine, vel privilegio hanc poteſtatem etiam ſpectare poſſe probat textus *in cap.* 6. *hoc tit.* ſed ſi lis inter Epiſcopum & alium inferiorem ſuper jure inſtituendi oriatur, onus probandi non ad Epiſcopum, ſed adverſarium ipſius pertinebit: quia Epiſcopus habet fundatam intentionem in jure, ex quo inſtitutio ad eum ſpectare præſumitur, niſi contrarium probetur, *d. cap.* 3. *hoc tit.* 3

Inſtitutio alia eſt, per quam *titulus* beneficii confertur, quando Epiſcopus præſentato literas confirmatorias impertitur; & alia, per quam ipſius beneficii actualis *poſſeſſio* datur, quæ etiam *inveſtitura* vel miſſio in corporalem & actualem poſſeſſionem dicitur: neque enim quoad *titulum* inſtitutus beneficii *poſſeſſionem* propria authoritate ſine licentia vel introductione ſuperioris apprehendere debet, aliàs pœna ſaltem arbitraria ab Epiſcopo puniendus teſte Covar. *Variarum Reſolut. lib.* 3. *cap.* 16. *num.* 7. *&* 8. Imò ſi in tali poſſeſſionis apprehenſione violentia uteretur, priorem poſſeſſorem expellendo, tunc etiam omne jus ex inſtitutione quæſitum ipſo facto deperderet, per tex. & DD. *in c. eum qui.* 18. *de Præbendis in* 6. 4

Ritus inveſtituræ varii pro diverſitate locorum in

uſu

nſu eſſe ſolent : alicubi inveſtiendus coram Epiſcopo vel Vicario aut Conſiſtorio ejus facit profeſſionem fidei (quam profeſſionem omnibus beneficiatis injunxit Concilium Tridentinum. *ſeſſ.* 24. *de Reform. cap.* 12.) item & homagium ſeu juramentum obedientiæ , & fidelitatis Epiſcopo præſtandæ , deinde imponitur ipſi biretum adjunctis verbis inveſtituram ſignificantibus.

5 Sed cùm DD. in beneficiis ſicut in feudis , duplicem *inveſtituram* diſtinguere ſoleant :. unam *verbalem* , quæ fit per verba cum traditione alicuius ſigni ; & aliam *realem* , quæ fit per actualem introductionem in poſſeſſionem beneficii , vel rei feudalis , ideò dictus modus inveſtiendi potiùs verbali inveſtituræ accenſendus videtur , quæ ex plurium ſententia non ipſam actualem poſſeſſionem , ſed obligationem ſolùm ad traditionem actualis poſſeſſionis , vel ad ſummum licentiam propria authoritate vacuam poſſeſſionem occupandi inducit . Julius Clarus *in* §. *feudum quæſt.* 36. Reſtat propterea , ut verbaliter inveſtitus in ſuper actualiter in poſſeſſionem beneficii inducatur , quæ introductio de jure ad Archidiaconum ſpectat , *cap. ad hæc.* 7. *de Officio Archidiaconi* . aliquando tamen etiam ad Epiſcopum , vel delegatum ab eo , *juxta cap. licet Epiſcopus* . 28. *de Præbendis in* 6. ſi nimirùm id habeat conſuetudo , vel beneficium ſit litigioſum , & ab alio occupatum , quem expelli oporteat . Covar. *dicto cap.* 16. *num.* 7. imò ſi hæc inveſtitura realis nullam aliam ceremoniam Eccleſiaſticam habeat , quàm actualem introductionem in locum beneficii cum traditione clavium & jurium ac librorum attinentium , cùm ſit meri facti , etiam laico committi poſſe docet Zoeſ. *hoc tit. num.* 4.

Alibi verò in parochialibus ſaltem beneficiis tota inveſtitura verbalis & realis in ipſo loco parochiæ ſimul & ſemel à Commiſſario Epiſcopi peragitur , at-
6 que in die feſto , dum parochiani ad divina conveniunt , proponitur ipſis in Eccleſia novus parochus , qui & ibidem publicè juramenta fidei & obedientiæ deponit , ac inſignia parochialia accipit , quam *inveſtituram in ſpiritualibus* vocant , eaque peracta *inveſtituram* etiam *in temporalibus* tribuunt , deducendo novum parochum in domum parochialem claves , reditus , & fructus parochiales ipſi aſſignando , quam *aditionem temporalium* in quibuſdam locis Patroni , Advocati Eccleſiarum , & Domini Territoriorum privativè quoad Epiſcopum ſibi arrogant , licet de iure communi patrono præſertim laico præter jus præſentandi , & in ſpectionem in beneficio in ordine ad exceſſus Epiſcopo denuntiandos non ſit aliqua jurisdictio , vel poteſtas in beneficiatum , beneficium , aut reditus beneficiales conceſſa , ut paſſim Doctores in Tractatu *Iuris patronatus* atteſtantur , & probat Concilium Trid. *ſeſſ.* 25. *de Reform. cap.* 9. *verſ. patroni autem cap.* 2. *de Iudiciis* . quo igitur jure id faciant ipſos defendendum relinquo.

7 Præterea apud DD. quædam *inſtitutio authorizabilis* dicitur , quæ nil eſt aliud , quàm authoritas ſive jurisdictio conceſſa ad curam animarum exercendam ; quæ inſtitutio in parochialibus beneficiis omnem aliam inſtitutionem præcedere debet . Etenim Concilium Trid. *ſeſſ.* 23. *de Reform. cap.* 15. ſtatuit in hæc verba : *quamvis Presbyteri in ſua ordinatione à peccatis abſolvendi poteſtatem accipiant , decernit tamen ſancta Synodus , nullum etiam Regularem poſſe confeſſione Sæcularium etiam Sacerdotum audire , nec ad id idoneum reputari , niſi aut parochiale beneficium habeat , aut ab Epiſcopis per examen , ſi illis videbitur eſſe neceſſarium , aut aliàs idoneus judicetur , & approbationem , quæ gratis detur , obtineat , Privilegiis & conſuetudine quacunque etiam immemorabili non obſtantibus* Concordat ejuſdem Concilii *cap.* 11. *ſeſſ.* 25. *de Regularibus* . & Bulla Gregorii XV. *Inſcrutabili* . & Pii V. *Romani Pontificis* . 133. & Vrbani VIII. *Cùm ſicut accepimus* . Unde DD. in Summa dicunt , Sacerdotibus quidem in ordinatione dari claves Eccleſiæ ad ſolvendum & ligandum , exercitium verò iſtarum clavium , & jurisdictionem actualem conferri ab Epiſcopo . Imò poteſt ſucceſſor Epiſcopus ab Anteceſſore ſuo approbatos pro majori conſcientiæ ſuæ tranquillitate denuò ad examen & novam approbationem , ſi putarit neceſſarium , vocare , ut in dicta Bulla Pii V. §. 2. habetur.

Circa has conſtitutiones etiam notandum , quòd 8
non prohibeatur quidem Regularibus , quin eum licentia ſui Prælati etiam ſine approbatione Epiſcopi valeant audire confeſſiones aliorum Regularium ejusdem monaſterii , vel etiam diverſi , non autem ſæcularium etiam Sacerdotum , niſi illi ſæculares ſint verè de familia , & continui commenſales Regularium , qui ſcilicet in ipſo Monaſterio quotidiè aluntur Monaſterii ſumptibus , uti Congregatio Card. declaravit . Verùm in quibuſdam Diœceſibus Prælati Epiſcopo inferiores ab antiquiſſimis temporibus ante & poſt Concilium Trident. Regulares ad parochias ſuis Monaſteriis pleno jure incorporata & confeſſionem ſæcularium propria authoritate ſine approbatione Epiſcopi expoſuerunt , allegantes pro ſe , tum quòd *in dicto cap.* 15. *Trid. ſeſſ.* 23. excipiantur Regulares , *qui parochiale beneficium habent* , ergò parochiam habere & approbatum eſſe , & parochiam conferre atque approbare paria , connexa & correlativa videntur ; tum quòd *in cap.* 11. *ſeſſ.* 25. *de Regular.* excipiantur Abbates jurisdictionem *quaſi Epiſcopalem exercentes* . Iurisdictio autem *quaſi Epiſcopalis* præter ſpecialia privilegia certis Prælatis competentia , acquiratur etiam per incorporationem pleno jure , ſcil. *quoad ſpiritualia & temporalia* . Gloſſ. *in Clement.* 1. *in verbo proprii . de Rebus Eccleſiæ non alienandis* . Chokier . *de Iurisdictione ordinarii in exemptos. parte* 1. *quæſt.* 9. *num.* 9. *& parte* . 4. *quæſt.* 20. & quòd jurisdictio quaſi Epiſcopalis , & in ſpecie poteſtas approbandi confeſſarios *præſcriptione* præſertim immemorialis temporis acquiratur , docet Panorm. *in cap. cùm non liceat* . 12. *de Præſcript. num.* 17. Barb. *de Offic. Epiſc. par.* 3. *alleg.* 72. *num.* 185. *& allegat.* 127. *num.* 14. *allegat.* 129. *num.* 9. quibus tamen hodiè Epiſcopi locorum vigore Conſtitutionum ſuperiùs allegatarum contradicunt ; & poſſent adhuc pro utraque parte multa dici , ſed brevitatis cauſa ſuperſedemus , & majori judicio relinquimus.

Sed quid circa validitatem Sacramentorum cen- 9
ſendum , quæ Regulares non approbati ab Epiſcopo priùs adminiſtrarunt , antequam per ſententiam legitimi Judicis ad petendam approbationem condemnati ſunt ? Pro validitate reſpondendum : nam poſito etiam , approbationem Epiſcopi eſſe neceſſariam , quamdiu tamen bona fide , & cum titulo parochiali à Prælatis , quibus jus conferendi parochiam competit , exponuntur , & communi hominum exiſtimatione legitimi curati creduntur , à lege ſuppletur jurisdictio propter communem hominum utilitatem , qui non debent in re gravis momenti decipi , & locum habet , quod dicitur : *communis error jus facit* , quando defectus non eſt ex jure naturali vel divino , ſed tantùm ex humano poſitivo , ut in præſenti , *arg. l. Barbarius* . 3. *de Offic. Prætoris* . Joann. Sanch. *in Selectis diſp.* 44. *num.* 3. Tannerus *de Pœnitentia diſp.* 6. *quæſt.* 9. *dubio* 3. *ſub. num.* 53. Trulench. *in praxi Reſolut. Sacrament. lib.* 4. *cap.* 9. *dubio* 5. *num.* 13.

TITU-

Digitized by Google

TITULUS VIII.

De Conceſſione Præbendæ, & Eccleſiæ non vacantis.

SUMMARIA.

1. *Præbenda non vacans non conferenda.*
2. *Beneficium quot modis vacare dicatur?*
3. *Beneficium de jure vacans, & ab alio poſſeſſum impetrans debet facere hujus poſſeſſionis mentionem.*
4. *Beneficii vacaturi promiſſio non valet.*
5. *Expectativæ gratiæ hodie per Concil. Trid. ſublatæ.*

1 GEneralis Regula hujus Tituli eſt, quòd præbendam ant Eccleſiam non vacantem alteri conferre non liceat, & collatio de facto attentata nulla & invalida cenſeri debeat, cùm nemini jus ſuum ſine culpa ſua, aut cauſa publica auſſerendum ſit, *cap.* 1. *hoc tit.*

2 Ad cujus rei intellectum ſciendum eſt, beneficium triplici modo dici vacans. I. Enim aliquando beneficium vacat *de facto tantùm;* quia nimirùm *de facto* nullus eſt, qui actualiter poſſideat, adeſt tamen aliquis, qui titulum, & jus ad beneficium habeat, e. g. quando beneficiatus eſt vi deiectus, vel iniuſto metu ad actus ad beneficium reſignandum. Et hæc vacatio non ſufficit, ut alteri beneficium conferri poſſit quia revera tale beneficium non eſt vacans, quod de iure ad aliquem pertinet, licet is hic & nunc in poſſeſſione non ſit.

II. Beneficium aliquando vacat *de jure tantùm*, ut cùm aliquis illud detinet, ſed iniuſtè, v. g. ſi accepit ex collatione illius, qui ius conferendi non habuit: ſi ob crimen, aut ſuſceptionem ſecundi beneficii incompatibilis ipſo iure privatus ſit. Et hæc vacatio ſufficit, ut beneficium conferri, vel promitti poſſit, ita tamen, ut Epiſcopus, antequam novum beneficiatum in corporalem Poſſeſſionem introducat, priùs advocare debeat poſſeſſorem, an fortè ex diſpenſatione, vel alia cauſa ius retinendi beneficii habeat. *cap. licet Epiſcopus.* 28. *ubi Gloſſa. in verbo. retinendi. de Præbendis in* 6.

3 Deinde illud etiam ſpeciale eſt, quòd ſi quis velit beneficium de facto ab alio poſſeſſum à ſummo Pontifice impetrare, debeat huius poſſeſſionis in ſupplicatione facere mentionem, aliàs reſcriptum impetratum ſubreptitium cenſebitur. Textus & DD. *in cap. cum noſtris.* 6. *hoc tit.* Atque huc pertinet Regula *de annali poſſeſſore.* ſuperiùs in Tit. *de Præbendis.* inter Regulas Cancellariæ 35. relata.

III. Denique beneficium aliquando vocat *tam de jure, quàm de facto*, ut per mortem beneficiati, privationem vel liberam reſignationem. Et hæc vacatio eſt propriè dicta, & plena vacatio, ex qua poteſt, & debet alteri beneficium conferri.

4 Prætereà ad excludendum votum captandæ mortis alterius non tantùm beneficium non vacans actualiter conferri nequit, ſed etiam Epiſcopus, vel quicunque ordinarius collator alteri illud beneficium promittere in tempus, quo vacare incipiet, prohibetur. *cap.* 2. & 3. *hoc tit.* ita nt nec promiſſio in genere *de beneficio primo vacaturo* ſuſtineatur. *cap. ex tenore.* 13. *eod. tit.* Item licet de Jure Decretalium valuerit promiſſio generalior, v. g. ſi Epiſcopus promiſiſſet alicui beneficium, *quam primùm ſe facultas obtulerit, quam primùm potuerit &c. cap. accedens.* 34. *hoc tit.* id ipſum tamen deinde à Bonifacio VIII. *in cap.* 2. *eod. tit. in* 6. correctum eſt, ut ne talis quidem promiſſio valere, vel Epiſcopum obligare debeat, eò quòd ſub tali pallio verborum generalium in effectu latere videatur promiſſio beneficii primò vacaturi.

Qualiter etiam *mandata de providendo, & gratiæ, quæ expectativæ dicuntur, nemini ampliùs etiam Collegiis, Univerſitatibus, Senatibus, & aliis ſingularibus perſonis etiam ſub nomine indulti, aut ad certam ſummam, vel alio quovis colore concedi debeant, nec hactenus conceſſis cuiquam uti liceat*, vid. text. in Concil. Trid. & ibidem Declarat Card. ac Barb. *in Collect. ſeſſ.* 24. *de Reform. cap.* 19. Gonz. *ad Reg.* 8. *Cancellar.* §. 1. *Proœm. num.* 64. 5

Item in eodem Concilio Tridentino *dicto cap.* 19. ſtatutum eſt, ne quæcunque gratia ad vacatura beneficia, nec indulta ad alienas Eccleſias alicui etiam Cardinali ampliùs concedantur, quò tamen pertinent ea, & videri debent, quæ ſuperiùs in Tit. *de Clerico ægrotante.* circa coadiutorias *cum futura ſucceſſione* dicta ſunt.

Cæterùm quòd in eodem Concilio de *reſervationibus* quoque *mentalibus* fiat mentio, non eſt intelligendum de reſervationibus generalibus, quæ fiunt per Regulas Cancellariæ, & pro nulla certa perſona: quia in his reſervationibus non ſubeſt periculum captandæ mortis, quando nemo in ſpecie habet ius ad beneficium reſervatum, antequam vacet, ſed tantùm de reſervationibus, quæ pro certa aliqua perſona in ſpecie olim frequenter fiebant, quam perſonam ſi Pontifex non exprimebat, ſed in mente retinebat, dicebatur RESERVATIO MENTALIS. Gonz. *d. l. num.* 67. Barb. *d. cap.* 19. *Trid. num.* 4.

TITULUS IX.

Ne Sede vacante aliquid innovetur.

SUMMARIA.

1. *Sede* vacante nihil eſſe innovandum, *& tamen* juriſdictionem ad capitulum devolvi *qualiter, & quibus caſibus intelligatur?*
2. *Epiſcopo contra exemptos quando & ſub qua verborum forma detur juriſdictio?*
3. *Capitulum ſupplet juriſdictionem delegatam Epiſcopi, quando eſt caſus neceſſitatis.*
4. *Capitulum ſede vacante non poteſt conferre beneficia.*
5. *Quid ſi ſint beneficia ex negligentia inferiorum Collatorum devoluta?*
6. *Capitulum ſede vacante poteſt præſentatos inſtituere, & electos confirmare.*
7. *Nihil verò alienare, quòd ſervari poteſt, vel de reditibus Epiſcopalibus in ſuos uſus convertere. Conſenſum verò ad alienandum inferioribus dare non prohibetur.*
8. *Capitulum ſede vacante poteſt ea, quæ ſunt contentioſæ juriſdictionis, etiam ardua.*
9. *Poteſt ferre cenſuras & abſolvere.*
10. *Diſpenſare quando poſſit Capitulum?*

11. *De*

11. *De Capituli poteſtate faciendi ſtatuta, remiſſivè.*
12. *Enumerantur plura alia, quæ Capitulo ſede vacante competunt.*
13. *Capitulum ſede vacante non poteſt dare licentiam ordinandi, vel dimiſſorias intra annum, niſi arctatis.*
14. *Capitulum ſede vacante non poteſt litem ſuper iuribus Epiſcopalibus inſtituere, vel proſequi.*
15. *Capitulum debet ſede vacante conſtituere œconomum, & vicarium.*
16. *Monaſteriis vacantibus ad quem devolvatur Prælati iurisdictio?*
17. *Monaſterio vacante an conventus poſſit litem ſuper iuribus Monaſterii inſtituere?*

1 QUòd ex hac rubrica dicitur, Epiſcopali *ſede vacante non eſſe aliquid innovandum*, ſed omnia in ſuo ſtatu relinquenda uſque poſt confirmationem novi Epiſcopi, non eſt ita perpetuum, quin multas patiatur exceptiones: nam ex contrario ſtat alia Regula, quæ deſumitur *ex cap. his, quæ. 11. cap. cùm olim. 14. de Majoritate & Obedientiæ. cap. ad abolendam. 9. in principio de Hæreticis.* quòd videlicet *ſede vacante* Juriſdictio Epiſcopi tranſeat in Capitulum Cathedralis Eccleſiæ. Unde, cùm iſtæ duæ regulæ ſibi invicem adverſentur, laborant DD. de tertia aliqua conſtituenda, per quam ſciri poſſit, quandonam & in quibus caſibus alterutra ex præcedentibus locum habeat.

Sanè Panorm. *ad Rubricam hujus tituli* docet, regulam, quæ in Rubrica traditur, ita eſſe generalem, ut regulariter *ſede vacante* omnia prohibeantur innovari, niſi quæ ſpecialiter ſunt excepta, adeòque, ſi Capitulum velit aliquem actum exercere, debeat probare, quòd ille actus ſibi ſit à jure permiſſus.

Econtra Navarrus *in tit. de Electione. Conſil. 44. nu.* 3. putat regulam univerſalem & affirmativam eſſe pro Capitulo, ita ut omnia, quæ ſunt juriſdictionis Epiſcopalis, *ſede vacante* peragere valeat, niſi ſpecialiter reperiantur prohibita.

Receptior tamen hodie eſt diſtinctio, quam tradit Quar. *in Summ. Bullarii. v. Capitulum ſede vacante. ſub nu.* 4. Garc. *de Beneſ. par. 4. cap. 7. à num.* 44. Barb. *de Officio Epiſc. par. 3. allegat. 92. num.* 17. cum pluribus ibidem cit. Quòd nimirum in iis, quæ Epiſcopo defuncto, non tanquam Ordinario & Epiſcopo, ſed ex ſpeciali privilegio, commiſſione, vel *ut Sedis Apoſtolicæ delegato* etiam ab ipſo jure conſtituto competebant, item & in iis, quæ ſunt ex libera voluntate, nulla neceſſitate cogente, & quæ potiùs gratiam, quàm juſtitiam continent, habeat locum regula hujus tit. *Sede vacante nihil innovandum eſſe*, niſi ſpecialiter ſit permiſſum: at verò in aliis, quæ Epiſcopo *jure ordinario* competebant, item & in illis, quæ ſunt *contentioſæ juriſdictionis*, aut inſtante neceſſitate vel juſtitia expedienda procedat altera regula, quòd *Capitulum* in ſimilibus *ſuccedat in jurisdictionem Epiſcopi*, niſi ſpecialiter reperiatur prohibitum. Res tota ex particularibus exemplis magis apparebit.

2 Unde not. I. quòd Epiſcopus in multis caſibus poſſit contra exemptos & ſuæ juriſdictioni non ſubjectos procedere, tam de jure communi, ut in *cap. ad abolendam. 9. in fine. de Hæreticis. cap. irrefragabili. 13. §. cæterùm. de Offic. ordin. cap. 1. §. ult. de Statu regularium in 6. Clement. unica de Supple. neglig. Prælat. Clement. 2. de Statu Monach.* quàm noviſſimè de Concil. Trident. *ſeſſ. 5. de Reform. cap. 2. ſeſſ. 6. cap. 2. 3. & 4. ſeſſ. 7. cap. 6. 8. & 14. ſeſſ. 21. cap. 5. 7. & 8. ſeſſ. 22. cap. 3. 5. 6. 8. & 10. ſeſſ. 24. cap. 9. & ſeqq. Demùm ſeſſ. 25. cap. 8. & 9.*

Ubi advertendum eſt, hanc poteſtatem dari Epiſcopo ſub diverſa verborum forma, aliquando enim dicitur, ut contra exemptos procedere valeat, *tanquam Sedis Apoſtolicæ delegatus*, & in hac ſpeciali delegatione non ſuccedit Capitulum.

Aliquando verò datur ipſi poteſtas ordinaria, & tantùm removentur obſtacula, veluti dum dicitur: *non obſtantibus privilegiis, exemptionibus &c.* & tunc tanquam in poteſtate ordinaria ſuccedet Capitulum, ſicut tradunt Barboſ. *dict. loc. num.* 17. Quòd ſi dictum fuerit, Epiſcopum *etiam tanquam Sedis Apoſtolicæ delegatum* procedere poſſe, quamvis particula *etiam* videatur involvere utramque poteſtatem *ordinariam & delegatam*, adhuc tamen tali caſu Epiſcopus ex delegata Poteſtate procedere cenſetur, & ab ejus ſententia indiſtinctè ad Summum Pontificem appellatur, juxta doctrinam Barboſ. *dict. l. numero* 14. & conſequenter hic quoque Capitulum excludetur.

3 Notandum II. ſi neceſſitas expetierit, etiam in iis caſibus, in quibus Epiſcopus proceſſiſſe debuiſſet tanquam delegatus Papæ, ejuſdem vices ſuppleri, id licere Capitulo, præſertim ſi non ſit de proximo futurus ſucceſſor, ut advertit Quar. *d. l. verſ. quia indies.* ſecundum vulgatum, axioma, quòd in caſu neceſſitatis recedatur à Jure communi, & quòd non eſt licitum in lege, plerumque neceſſitas licitum efficiat. *cap. 4. x. de Reg. Iur.*

4 Notandum III. quòd Capitulum *ſede vacante* beneficia ad collationem Epiſcopi ſpectantia conferre non poſſit; cùm collatio potiùs gratiam, quàm juſtitiam contineat, & ſit ſpecies donationis, quam Capitulum facere prohibetur, *cap. 2. hoc tit.* niſi collatio ſimul & communiter pertineret ad Epiſcopum & Capitulum (ſicut in Titulo *de Præbend. §. 6. num. 61.* diximus) tunc enim vacante ſede ſolum Capitulum conferre poſſet. *cap. unico. hoc tit. in 6.*

5 Quid autem de beneficiis ex negligentia vel delicto inferiorum Collatorum ad Epiſcopum devolutis, an ea Capitulum ſede vacante conferre poterit? Pro utraque ſententia DD. refert Quaranta *d. v. Capitulum Sede vacante. verſ. 9. quæro.* demum concludit, hodie hanc quæſtionem non habere dubium propter Bullam Pii V. quæ omnia beneficia ſede Epiſcopali vacante Sedi Apoſtolicæ reſervavit. Attamen quia in Titulo *de Præbendis. §. 2. num.* 18. dictum fuit, valdè probabiliter defendi poſſe, has Bullas Extravagantes habentes beneficiorum reſervationes, præter eas, quæ in *Concordatis* continentur, non obligare in Germania, ideò abſtrahendo ab hac Bulla ſententia affirmativa pro Capitulo videtur mihi verior & æquior, quam ſequitur Panorm. *in cap. 2. hoc tit. ſub num.* 3. talia enim beneficia non ſunt propria, ſeu proprii fructus donari prohibiti hujus Eccleſiæ hic & nunc vacantis, neque eorum collatio tam favorem hujus Epiſcopi, utpotè ad quem non pertinebat immediatè, quàm ipſius beneficii, ne diutiùs cum ſui diſpendio vacare debeat, concernit.

6 Notandum item IV. quòd Capitulum poſſit præſentatos à patronis inſtituere, *cap. 1. de Inſtitut. in 6.* item & confirmare electiones inferiorum prælatorum. *cap. cùm olim, 14. de Majoritat. & obed.* quia hujuſmodi inſtitutiones & confirmationes debentur ex Juſtitia præſentatis & electis, qui Jus ad talia beneficia habent, ita ut ſi ipſis denegentur, appellare poſſint ad ſuperiorem: in libera autem collatione beneficii nulli in ſpecie Jus quæſitum eſt ante actualem collationem.

7 Notandum V. quòd Capitulum ſede vacante non tantùm alienare nihil poſſit *cap. ſi qua de Rebus.*

42. &

42. & *cap. precariæ* . 44. *cauſ.* 12. *quæſt.* 2. ſed nec poſſit de Iure ullum emolumentum , vel qualemcunque redituum Epiſcopalium Sede vacante obvenientium portionem in ſuos uſus convertere , vel inter ſe dividere , omnia verò debeat futuro Prælato (cum obligatione conficiendi inventarii & reddendarum rationum reſte Covar. *de Teſtamentis. cap* 12. *num.* 5.) fideliter aſſervare , *cap. hæc hujus placiti* . 38. *cap. non liceat* . 43. *cauſa* 12. *quæſt.* 2. *cap. quia ſæpe* . 40. *de Electione* . *in* 6. *Clement. ſtatutum* . 7. *de Electione* .

Notandum tamen VI. ſi res aliquæ ſervando non ſervabiles & tempore perituræ forent , eas tunc Capitulum rectè alienare poſſe , ſicut ipſa naturalis ratio dictat , iſtam prohibitionem alienationis in ſavorem Eccleſiæ introductam non eſſe in ejus diſpendium retorquendam . *vulg. cap. quod ob gratiam* . 61. *de Reg. Iur. in* 6. Panorm. *in cap.* 1. *hoc tit.*

Item etiam poterit Capitulum authoritatem ſuam in alienationibus per inferiores Prælatos & Clericos faciendis interponere , cùm & hæc authoritatis interpoſitio ſub exiſtente juſta cauſa ex Juſtitia debeatur . Panorm. *in dict. cap. cum olim.*

8 Notandum VII. quòd ea , quæ ſunt *contentioſæ Iurisdictionis* , poſſit Capitulum ſede vacante decidere & expedire , licet fuerint cauſæ arduæ , quemadmodum de cauſa hæreſis (quæ utique inter arduas computatur) quòd de ea Capitulum cognoſcere poſſit , textus eſt in *cap. ad abolendam* . 9. *de Hæreticis* , & *Clement.* 1. *§.* 1. *eodem tit.* Similiter quòd cauſas *matrimoniales* (quæ etiam majoris momenti cenſentur , *arg. cap.* 1. *de Conſanguin. & affinit.*) cognoſcere valeat Capitulum , ſatis probatur *ex cap. veniens* . 7. & *eius inſcriptione* . *De eo qui duxit &c.* Nec obſtat Concil. Trid. *ſeſſ.* 24. *de Reform. cap.* 20. ubi cauſarum *criminalium* & *matrimonialium* cognitio dicitur tantùm ad Epiſcopum pertinere : nam ibi Concilium ſolummodo excludit Archidiaconos , Decanos & alios inferiores Prælatos , non verò Capitulum *ſede vacante* , utpotè quod non habet inferiorem , ſed ipſam Epiſcopi Jurisdictionem . Barboſ. *in Collectaneis . ad dict. cap.* 20. *num.* 58.

9 Notandum VIII. quòd Capitulum etiam ſuccedat in poteſtate ferendi cenſuras , & ab iiſdem abſolvendi : quia hæc poteſtas non ad ordinem Epiſcopalem , ſed ad Jurisdictionem pertinet . Licèt verò tantùm de poteſtate *abſolvendi* habeatur textus *in cap. unico de Major. & obed. in* 6. idem tamen Interpretes de poteſtate *ferendi* cenſuras ſentiunt , cui enim poteſtas competit abſolvendi , illi cæteris paribus , maximè ſi jurisdictionem Epiſcopalem habet , etiam poteſtas ligandi competit *cap. Verbum*. 51. *diſt.* 1. *de Pœnit.* Et claves poteſtati Eccleſiaſticæ traditæ ſunt à CHRISTO ad *ſolvendum* & *ligandum* . Accedit quòd cenſuratio ſit nervus Eccleſiaſticæ diſciplinæ , & coercitio ſpectans ad jurisdictionem Eccleſiaſticam , conſequenter cui juriſdictio , etiam ea conceſſa intelliguntur , ſine quibus Juriſdictio cum effectu exerceri non poteſt , *L.* 2. *ff. de Iurisdictione* . *L. fin. ff. de Officio ejus , cui mandata eſt Iurisdictio* .

10 Notandum eſt IX. quòd Capitulum ex communi ſententia etiam poſſit diſpenſare in illis caſibus , in quibus potuiſſet Epiſcopus , quos ſuperiùs in Lib. I. in Tit. *de Major. & obed.* §. 4. retulimus. Sed hoc , ſi diſpenſatio ſit quaſi debita , & ſine periculo notabilis damni , aut ſcandali differri non poſſit , prout diſpenſationem aliquando ob gravem cauſam eſſe debitam docet Gloſſa *in cap. ut conſtitueretur* . 45. *diſt.* 50. *in V. detrahendum eſt* . & advertit Quar. *d. num.* 1. *Verſ.* 2. *quæro* .

Notandum X. quòd Capitulum ſede vacante poſſit facere ſtatuta , quæ etiam durent in tempus futuri Prælati . De quo puncto videatur Quaranta *ſæpè dicto. num.* 1. *Verſic.* 4. *Quæro* . & dicta ſuperiùs Lib. I. in Tit. *de Conſtit.* §. 2. *num.* 21. & 22. 11

Plura item alia , quæ ad jurisdictionem Epiſcopalem Capitulo ſede vacante competentem referuntur , enumerat Barboſ. *in Collectaneis ad cap.* 2. *hoc tit. à num* 4. & *Iuris Eccleſiaſtici Univerſ. lib.* 1. *cap.* 32. veluti quòd Capitulum ſede vacante poſſit recipere reſignationes beneficiorum , & in eorundem permutationibus authoritatem præſtare . 12

Ex cauſa beneficia unire , non tamen in ſuum ſavorem vel præjudicium ſucceſſoris Epiſcopi .

Ultimas defunctorum voluntates exequi , quatenus jure ordinario competit Epiſcopis.

Exigere rationes ab adminiſtratoribus piorum locorum .

Viſitare Diœceſin : Exigere charitativum ſubſidium : Concedere indulgentias : Confeſſarium inſtituere ad abſolvendum à caſibus Epiſcopo reſervatis : Aſſiſtere Matrimonio juxta formam Concili Trid. *ſeſſ.* 24. *de Reform. matrim. cap.* 1.

Notandum tamen XI. quòd Capitulum ſede vacante poſſit quidem concedere licentiam extero Epiſcopo Pontificalia in Diœceſi exercendi v. g. ſolenne officium celebrandi , Eccleſias vel Eccleſiaſtica paramenta conſecrandi , confirmandi &c. non tamen Ordines conferendi illis , qui ſunt de Diœceſi , in qua ſedes vacat , *intra annum* à die vacationis . Neque etiam iſtis diœceſanis literæ dimiſſoriæ ad alium Epiſcopum à Capitulo *intra annum* concedi poſſunt , niſi *arctatis* , hoc eſt iis , qui propter beneficium ſibi collatum aut conferendum , neceſſariò debent Ordines intra illum annum accipere . Trid. *ſeſſ.* 7. *de Reform. cap.* 10. Quando autem Capitulo ob arctationem ordinandi , vel vacantiam ultra annum conceſſum eſt dimiſſorias dare , poterit id etiam *in interſtitiis* diſpenſare . Barb. *in Collect. dict. cap.* 10. *Trid. num.* 12. 13

Notandum XII. quòd vacante Sede Capitulum Eccleſiæ Cathedralis non poſſit litem ſuper juribus Epiſcopi inſtituere vel proſequi , ſed tantùm ſuper juribus ipſum Capitulum concernentibus , ſicut cum Panorm. notant communiter DD. *in cap.* 3. *hoc tit.* non tamen propterea adverſarius illud tempus ad preſcriptionem contra Eccleſiam computabit , quia vacante ſede præſcriptio dormire dicitur prout Lib. II. in Tit. *de Præſcriptionibus*. explicatur. Dixi Capitulum Eccleſiæ Cathedralis , non poſſe litem inſtituere ; quid verò de Monaſteriis vacantibus , inferiùs ad finem exponam . 14

Notandum XIII. quòd propter difficultatem congregandi totum Capitulum præſertim in his , quæ celeritatem deſiderant ; item ob contradictionem aut diſcordiam , quæ oriri poſſit , ſi penes omnes ac ſingulos Canonicos adminiſtratio temporalium & ſpiritualium foret , à Concilio Trid. *ſeſſ.* 24. *de Reform. cap.* 16. conſtitutum ſit , ut Capitulum ſede vacante Oeconomum unum vel plures fideles decernat , qui rerum Eccleſiaſticarum & proventuum curam gerant . Item ad exercendam Jurisdictionem officialem ſeu vicarium intra *octo dies* poſt mortem Epiſcopi conſtituere , vel exiſtentem confirmare teneatur , qui ſaltem in jure Canonico ſit Doctor vel Licentiatus , vel aliàs , quantùm fieri poterit , idoneus : ſi ſecus fuerit , ad Metropolitanum deputatio hujuſmodi devolvatur ; & ſi Eccleſia ipſa Metropolitana , aut exempta , Capitulùmque , ut præfertur , negligens fuerit , tunc antiquior Epiſcopus ex Suffraganeis in Metropolitana , & propinquior Epiſcopus in exempta Oeconomum , & Vicarium poſſit conſtituere . Epiſcopus porrò ad 15

vacantem Eccleſiam promotus poterit ab iisdem Oeconomo & vicario, aliisque quibuſcunque officialibus & adminiſtratoribus, etiamſi fuerint de Capitulo, rationes exigere, & in officio ſuo delinquentes punire, ut in eodem *cap.* 16. *Trident.* habetur.

16 Notandum *ultimò* quòd hactenus dicta potiſſimum intelligantur de Capitulis Cathedralium Eccleſiarum. Quid verò dicendum ſit de Conventibus & Capitulis Monaſteriorum & aliarum Eccleſiarum inferiorum, non eſt una omnium ſententia. Sunt enim, qui ſimpliciter ſtatuant, mortuis vel ab officio ſuſpenſis, vel remotis Prælatis Juriſdictionem immediatè devolvi ad Epiſcopum, vel alium proximum ſuperiorem, qui Eccleſiæ vacanti conſtituat adminiſtratorem. Et pro hac opinione citatur Archidiaconus *in cap.* 2. *de Teſtibus in* 6.

Alii contrarium & præſertim in Monaſteriis vacantibus juriſdictionem ad Priorem clauſtralem, & Conventum in *ſpiritualibus*, *&* *temporalibus* devolvi aſſerunt, pro quibus allegatur Innocentius *in cap. cùm dilectus*. 8. *de Conſuetudine*. Textus *in cap. fin. de Regularibus in* 6. *& in Clement. ne in agro* §. *ſi quis autem*. *verſic. ſi quis verò*. *de Statu Monachorum*. Atque hanc ſententiam univerſali conſuetudine eſſe receptam teſtatur Tamburinus *de Iure Abbatum tom.* 2. *diſput.* 1. *quæſt.* 4. *num.* 5. eamque veriorem cenſet Panorm. *in cap. fin. de Statu Monachorum numer.* 8. ſaltem, ſi Eccleſia vacet per mortem aut reſignationem Prælati, ſi verò propter depoſitionem ex delicto, præſumptionem tunc eſſe etiam contra Capitulum, ideòque à Superiore dandum adminiſtratorem cum Joanne Andrea exiſtimat. Sed quia textus in *dict. Clement. ne in agro*. in ſpecie loquitur de Prælato ob delictum ſuſpenſo, & Tamburinus *dict l.* etiam ponit caſum, quo Prælatus à dignitate removetur, ideò hæc Panormitani exceptio videtur explicanda, ut tunc procedat, quando plures de Conventu ſunt ſuſpecti; generaliter autem Epiſcopo, vel Superiori non minùs ſede vacante, quàm impleta ſua juriſdictio ordinaria, quam alias in Monaſterium habet, ſalva manet.

17 Cæterùm quod docet Innocent. *in dict. cap. cum dilectus*. *num.* 1. & Felin. *in cap. edoceri*. 21. *de Reſcript. ſub num.* 7. Conventum vacante ſede poſſe litem ſuper bonis Monaſterii intentare, & procuratorem conſtituere, cùm Abbates non ſoleant habere propria bona, ſicut Epiſcopi, ſed ea communiter pertineant ad Monaſterium, putarem temperandum juxta ſententiam Panorm. *in cap.* 3. *hoc tit. num.* 5. ut procedat, ſi vacatio ſit diuturnior, & Authoritas Epiſcopi vel ſuperioris accedat, quia etiam in bonis communibus Epiſcopi & Capituli non conceditur Capitulo ſede vacante agere, ut communiter notant DD. *in dict. cap.* 3. *hoc tit.* & actionem inſtituere magni præjudicii, ac nonnunquam periculi eſt, atque voluntarium magis, quàm neceſſarium, quando citra damnum præſcriptioni (quæ ſede vacante non currit *cap. de quarta*. 4. *& cap. auditiis*. 15. *de Præſcriptione*) vel aliud in tempus novi Prælati differri poteſt.

TITULUS X.

De his, quæ fiunt à Prælatis ſine conſenſu Capituli.

SUMMARIA.

1. *Conſenſum, vel Conſilium requirere, quomodo differant in effectu?*
2. *Capituli conſenſus in quibus caſibus requiratur?*
3. *Parochiales Eccleſiæ an & quomodo poſſint uniri Monaſteriis vel Collegiis?*
4. *Capitulares Singulares, vel totum Capitulum ſi delinquat, qualiter procedere poſſit Epiſcopus?*
5. *Conſenſus vel conſilium Capituli quibus caſibus requiratur; an & qualiter declarare poſſit conſuetudo?*

PRo regula tenendum eſt, quòd Prælati omnia majora negotia cum *Conſenſu* vel *Conſilio* ſuorum Ca- 1
pitulorum expedire debeant; cùm *Conſenſu* tunc, quando expreſsè requiritur in jure; cùm *Conſilio* autem, quando jura quidem conſenſum Capituli nominatim non exigunt, res tamen gravis, & majoris momenti eſt.

Debet verò hic prænotari quòd inter requiſitionem *conſenſus* & requiſitionem *conſilii* magna ſit differentia: nam ſi requiratur *Conſenſus*, tenetur Prælatus ſequi id, quod major pars Capitularium concluſerit: ſi autem tantùm *conſilium* deſideretur, ſola conſultatio cum Capitularibus ſufficiet, abſque eo quòd Prælatus eorum opinionem ſequatur *cap. cùm olim.* 7. *de Arbitris. & leg. Item ſi unus*. 31. §. *fin. ff. de Receptis*, *qui arbitrium &c.* Sed nunquid fruſtra Prælatus conſultabit cum Capitulo, ſi non teneatur ſequi ſententiam Capitularium? R. talem conſultationem minimè eſſe fruſtraneam: quia ſaltem auditis rationibus Capitularium occurretur præcipitantiæ, & Prælatus meliùs deliberare & reſolvere poterit juxta illud: *oculi plus vident, quàm oculus*, & monitum Sapientis: *omnia faccum Conſilio, & poſt factum non pœnitebis.* Sylveſt. *Verbo conſilium*.

Conſenſus igitur Capituli I. in alienatione rerum 2
Eccleſiaſticarum, ſicut in *Tit. de Rebus Eccleſiæ non alienandis.* prolixiùs traditur.

II. Epiſcopus non poteſt ſine conſenſu Capituli, 3
vel licentia ſpeciali Pontificis Eccleſias Parochiales, vel earum fructus & reditus Monaſterio vel Collegio in perpetuum unire, *cap. Paſtoralis*. 9. *hoc tit.* Imò Epiſcopus ſui etiam Capituli accedente conſenſu menſæ ſuæ, aut ipſius Capituli non poteſt aliquam unire Eccleſiam, neque enim valet, ut quis in facto proprio ad ſuum commodum authoritatem ſibi præſtet. *Clement.* 2. *de Rebus Eccleſiæ non alienandis*. Et hodie in Concil. Trident. *ſeſſ.* 24. *de Reformat. cap.* 13. generaliter prohibetur, ne impoſterum parochiales Eccleſiæ Monaſteriis quibuſcunque aut Abbatiis, ſeu dignitatibus ſive præbendis Eccleſiæ Cathedralis, vel Collegiatæ, ſive aliis beneficiis ſimplicibus, aut hoſpitalibus, militiiſve uniantur. Excipi tamen Parochiales Eccleſias, quæ non ſunt actu, ſed habitu tantùm tales; item quarum uniones fiunt pro fundatione, dotatione, augmento, vel conſervatione Collegiorum, vel aliorum locorum piorum ad fidei Catholicæ defenſionem, & propagationem, bonarumque artium cultum, refert Barboſ. *in Collectan. ad dictum cap.* 13. *Trid. num.* 10. *& ſeq.*

III.

III. Quando Jus Patronatus competit Monaſterio vel Collegio, Prælatus non poteſt aliquem ſine conſenſu Capituli vel Conventus præſentare: quia hoc Jus non tantùm Prælato, ſed & Eccleſiæ vel Monaſterio competit: *cap. ea noſcituri. 6. hoc tit.* Atque idem generaliter cenſendum, quoties Capituli particulare intereſſe verſatur, ait Vallenſ. *hoc tit. num. 4. arg. cap. fin. hoc tit.* Quo facit *Reg. 29. de Reg. Iur. in 6.* & text. *in l. fin. C. de Auctor. præſt. quod omnes tangit ab omnibus debet approbari.*

4 IV. In Concil. Trident. *ſeſſ. 25. de Reformat. cap. 6.* conſtitutum, ut in Eccleſiis Cathedralibus vel Collegiatis Capitulum initio cujuslibet anni eligat ex Capitulo duos, quorum conſilio & conſenſu Epiſcopus, vel ejus Vicarius uti teneatur, ſi contra quoſdam de Capitulo procedendum fuerit: ita tamen, ut utriuſque Capitularis votum pro uno tantùm habeatur, & alterum ſit ipſius Epiſcopi. Quòd ſi uterque ab Epiſcopo diſſenſerit, tertius eligatur, & juxta eam partem, cum qua iſte tertius convenerit, diſcordia terminetur. Verùm ſub hac diſpoſitione Concilii tantùm comprehendi Capitula ab Epiſcopi ordinaria Juriſdictione exempta, referunt à S. Congregatione Cardinalium declaratum plurimi citati apud Barboſ. *ad idem cap. 6. num.* 3. In aliis igitur Capitulis non exemptis poterit Epiſcopus propria authoritate contra ſingulares de Capitulo ad ſummum cum conſilio aliorum procedere, quia reſte Joann. Honorio *hoc tit. in fine* non reperitur textus, qui in proceſſu contra aliquos de Capitulo conſenſum reliquorum exigat.

Quòd ſi totum Capitulum deliquerit, ſive jam id exemptum ſit, ſive non poſſe tunc Epiſcopum ſine adjunctis Capitularibus procedere, pariter à S. Congregatione deciſum referunt citati apud Barboſ. *dict. loc.* niſi delictum eſſet in perſonam Epiſcopi, vel contemptum ejus, vel ubi Epiſcopus haberet intereſſe; nam tunc ex eadem Cardinalium deciſione facultas procedendi contra Capitulum ad ſuperiorem devolveretur.

5 Cæterùm in aliis caſibus, ut in exercitio Juriſdictionalium, item in adminiſtratione rerum temporalium extra cauſam alienationis plerumque non conſenſum, ſed conſilium tantùm requiri, magis inter DD. convenit. Imò conſuetudine vel præſcriptione paſſim introductum eſſe, ut in pleriſque caſibus ſine conſilio vel conſenſu Capituli Epiſcopi procedere valeant, atteſtatur Stephanus Gratianus *diſceptationum forenſium cap. 100. num. ult.* Zerola *in Praxi Epiſcoporum. part. 1. Verbo Capitulum. num. 8.* Et quòd talis conſuetudo valida ſit, probat *Cap. ea noſcitur 6. hoc tit. & cap. 3. de Conſuetudine in 6.* Quòd verò Joannes Honorius *hoc tit. num. 21.* dicit, non requiri certi temporis lapſum ad conſuetudinem introducendam circa requiſitionem conſilii vel conſenſus, ſed frequentatos actus ſufficere, prout id etiam alii DD. tradunt in conſuetudine legis dubiæ declaratoria Panorm. *in cap. cùm dilectus 8. de Conſuetudine. num. 7.* Menoch. *de Arbitrariis. centuria. 2. caſu 83. num. 10.* id intelligo, quando verè dubitatur, an in aliquo ſpecifico actu conſilium aut conſenſus requiratur; ſecus ſi id Jure deciſum ſit, tunc enim etiam ea, quæ aliàs ad conſuetudinem contra legem introducendam ſuperiùs in Lib. I. *in Tit. de Conſuet.* requiſivimus, concurrere debent.

TITULUS XI.

De His, quæ fiunt à majore parte Capituli.

SUMMARIA.

1. *Capitulum convocare quis poſſit?*
2. *Capitulares abſentes quando vocandi.*
3. *Capitularium ſaltem duæ partes præſentes eſſe debent.*
4. *Unus vocandus non vocatus poteſt irritare actum.*
5. *Capitulum, ut dicatur aliquid feciſſe, requiritur Capitularis tractatio.*
6. *Capitulares debent eſſe in majoribus ordinibus.*
7. *An etiam in Monaſteriis?*
8. *Major pars Capituli trahit ad ſe minorem.*
9. *An ſufficiat majoritas reſpectiva?*
10. *Capitularium major & ſanior pars debet conſentire.*
11. *Capitulum an & qualia ſtatuta facere poſſit?*
12. *Fabricæ Cathedralis Eccleſiæ conſervatio ad quem pertineat?*
13. *Expenditur* cap. fin. hoc tit. *cum oppoſitione contrariorum, & ibi, an Pars major prævaleat, quando agitur de jure ſingulorum?*
14. *Subſcriptio Capitularium in inſtrumento ſuper actu Capitulari erecto qualiter facienda?*

TRaditur hoc loco modus procedendi in Capitulis Eccleſiarum tum Cathedralium, tum aliarum inferiorum, cujus quotidianæ materiæ ſeriem breviter aliquot notandis explicabo. 1

Notandum itaque I. quòd poteſtas convocandi Capitulum regulariter quidem ad Epiſcopum pertineat, qui vota ſingulorum exquirere, & ſecundùm ea concludere debeat, ſi tamen Epiſcopus abſens fuerit, vel de re & commodo ipſius Epiſcopi, aut negotio præcisè Capitulum ipſum tangente agatur, tunc non ad Vicarium ſeu Officialem Epiſcopi, ſed unum de Capitulo, ad quem de Jure vel conſuetudine ſpectat, v. g. Præpoſitum, Decanum, vel Seniorem illa poteſtas convocandi Capitulum pertinebit. Trid. *ſeſſ. 25. de Reform. cap. 6.*

Notandum II. quòd ad actus Capitulariter tractandos Canonici, qui à loco reſidentiæ abſunt, non debeant neceſſariò vocari, juxta Gloſſam communiter receptam *in cap. cùm inter. de Electione.* arg. *cap. 2. §. hoc jus porrectum* ibi. *majore parte ibidem ſervientium conſentiente &c. cauſa. 10. quæſt. 2.* exceptis tribus caſibus, quos notat Gloſſa *in cap. 2. de Teſtibus in 6.* videlicet I. in cauſa electionis novi Prælati. *cap. quia propter. 42. de Electione.* II. Quando recipitur aliquis in Canonicum, *cap. cùm in Eccleſiis. 33. de Præbendis in 6.* III. In ceſſationibus à divinis. *cap. quamvis. 8. de Offic. Ordin. in 6.* Volunt tamen aliqui DD. cum Panorm. *in cap. 2. hoc tit. num. 15.* idem, quod in his tribus caſibus conſtitutum eſt, etiam ad alias omnes cauſas magnas & arduas extendi debere, eò quòd vocatio abſentium ſit Canonicis favorabilis, & conſequenter ex paritate rationis amplianda, & ad ſimile vel majores cauſas extendenda, qua in re conſuetudo locorum potiſſimùm obſervanda. 2

3 Notandum III. illud eſſe rationi plurimùm conſentaneum, quòd præſentes Canonici extra caſum neceſſitatis, & periculum in mora, ac niſi contrarium alicujus loci conſuetudine introductum ſit, procedere non poſſint, niſi ſaltem duæ tertiæ Capitularium præſentes fuerint. v.g. ex triginta viginti, prout docet Panorm. *in dicto cap. 1. num. 16. arg. L. 3. & 4. ff. Quod cujusque univerſitatis nom.*

4 Not. IV. quòd illi, qui de Jure vel conſuetudine vocandi ſunt, omnes omninò & ſinguli vocari debeant, ita, ut juxta communiorem ſententiam, ſi vel unus citatus non ſit, poſſit agere de contemptu, & id, quod à reliquis actum eſt, ſi velit irritare, quia plus operatur contemptus unius, quàm conſenſus aliorum, *cap. quod ſicut. 28. & cap. bonæ memoriæ. 36. de Electione.* Panorm. *d. num. 16. v. dico tamen.*

5 Notandum V. ut actus dicatur factus à Capitulo, debent Capitulares fuiſſe congregati capitulariter, & cum iis tractatus habitus. Unde non ſufficiet, ſi ſinguli Canonici ſeorſim aliquid promittant, vel ſuam voluntatem declarent. Joann. Honorius. *hoc tit. num. 1.*

6 Notandum VI. non omnes Canonicos habere jus dandi votum in Capitulo, etenim in *Clement. 2. de Ætate & qualitate.* & Concil. Trident. *ſeſſ. 22. de Reformat. cap. 4.* conſtitutum eſt, ut tam in Eccleſiis Cathedralibus, quàm Collegiatis ſive ſæcularibus, ſive regularibus nullam vocem in Capitulo habeat, qui ſaltem Subdiaconus non ſit.

7 Sed dubitatur, an iſta conſtitutio in Monaſteriis etiam certorum Religioſorum locum habeat, in quorum Regulis à fundatoribus Ordinum conſtitutum eſt, ut quoties aliqua præcipua agenda ſunt in Monaſterio, omnes omninò etiam juniores ad conſilium convocari debeant? ℞. Probabiliter dici poſſe prædictam Trident. conſtitutionem nihil immutaſſe in ſimilibus Regulis, ſicut ex congregatione Cardinalium & Azorio notat Zypæus *in Analyſi Iuris Pontificii, hoc tit. num. 2.* Ratio eſt, quòd in dubio non cenſeatur Pontifex per generalem legem derogare particularibus ſtatutis, niſi id exprimat. *cap. 1. de Conſtitut. in 6.* Licet verò in Concil. Trident. & cit. Clementina etiam *Eccleſiarum Regularium* mentio fiat, poſſunt tamen illa verba commodè explicari de Eccleſiis aliorum Ordinum, qui talia ſtatuta particularia non habent. Videantur tamen, quæ ſuperiùs in Lib. I. in Titulo *de Electione. § 1. num. 6.* dicta ſunt.

8 Notandum VII. quando in Jure conſenſus Capituli requiritur, non eſſe neceſſarium, ut omnes Capitulares nullo excepto conſentiant, ſed ſufficere, ſi conſentiat *major pars*; nam quòd major pars Capituli facit, totum Capitulum feciſſe cenſetur; ita ut regulariter *major pars* ſecum trahat minorem etiam nolentem. *cap. fin. hoc tit. & l. quod major. 19. ff. Ad municipalem.*

9 Notandum tamen VIII. quòd, ut major pars Capitularium prævaleat, non debeat eſſe major reſpectu aliarum partium minorum, ſed reſpectu omnium Capitularium præſentium. e.g. ſi collatio beneficii pertineat ad Capitulum, in quo ſunt 12. Capitulares, & 3. vellent conferre Petro, 4. Paulo. 5. Joanni, nulla ex his vota attenderentur, ſed novus tractatus inſtituendus foret, donec in aliquem abſolutè major pars Capituli, nimirum in propoſito 7. ad minùs Capitulares convenirent. Textus & Gloſſ. *in cap. Eccleſia veſtra. 48. de Elect. & in cap. ſi cui 23. de Electione in 6.* ait tamen Zypæus *d. l. num. 1.* conſuetudine paſſim obtentum eſſe, ut etiam major pars reſpectu aliorum minorum, licet non ſit talis reſpectu totius capituli, attendatur, quod an verum ſit, ab uſu diſcendum erit: Conſuetudo enim, cùm ſit facti, & multa requirantur, ut Conſuetudo dicatur introducta, non præſumitur, ſed probari debet teſte Andrea Gaill. *Lib. 1. pract. Obſervat. obſerv. 36. in fine.*

Notandum IX. Conjunctim requiri, ut *major* & *ſanior* pars conſentiat, propterea ſi pars minor utatur melioribus rationibus, conſtet ex viris gravioribus & prudentioribus, rectè poterit contradicere parti majori, & quod per eam concluſum eſt, irritare, & ſi non audiatur, ad legitimum ſuperiorem appellare. Text. & DD. *in cap. 1. hoc tit.* Unde regulariter prohibentur dari ſuffragia, ſeu vota per fabas, aut lapillos, ſed quilibet ſuam mentem voce viva edicere debet, vel etiam in ſcriptis, ſi juſta cauſa interſit, ne palam vota dicantur, ut non tantum numerus, ſed & ſanioritas appareat. Panorm. *in cap. Eccleſia veſtra. 48. de Elect. n. 7.* 10

Notand. X Quòd Capitulo jus condendi ſtatuta circa negotia ipſum Capitulum concernentia DD. quidem paſſim attribuant, Abbas, Decius, & Felinus. *in c. cùm acceſſiſſent. 8. de Conſtitutionibus.* idem Abbas *in cap. 1. hoc tit. num. 14.* id tamen limitent, ut ſi ſtatuta ſint circa cauſas arduas & magni præjudicii, veluti augendas vel minuendas præbendas, novum aliquid circa reſidentiam Canonicorum inducendum &c. conſenſus Epiſcopi accedere debeat. *arg. c. ex parte. 12. de Conſtitut. c. cum conſuetud. 9. de Conſuetudine* Barb. *Iuris Eccleſ. univ. lib. 1. cap. 32. num. 16. & 18.* Imò contra Jus commune ne quidem cum conſenſu Epiſcopi (utpotè, qui ipſemet Juri communi ſubjacet) ſtatuere quidquam poſſit, niſi cum Authoritate vel approbatione S. Pontificis. *Clement. ne Romani. 2. in princ. de Elect.* Barb. *d. l. n. 17.* Zoeſ. *ad Tit. de Conſtit. n. 24.* 11

Notandum XI. Quòd Epiſcopus cum majori parte Capituli poſſit ſtatuere, ut quilibet Capitularium teneatur de ſuis reditibus contribuere pro neceſſaria reparatione Eccleſiæ Cathedralis, quamvis aliqui, ſed pauciores numero ex Capitularibus diſſentiant *c. fin. hoc tit.* Ubi ſciendum, quòd reparatio quidem Eccleſiæ Cathedralis principaliter incumbat Epiſcopo ex illis reditibus, qui ſpecialiter pro fabrica Eccleſiæ deputati ſunt, ſicut de Jure antiquorum Canonum quarta pars redituum Eccleſiaſticorum debebat pro conſervatione Eccleſiæ cedere. *cap. quatuor. 27. cum 3. ſeqq. cauſa 12. quæſt. 2.* quòd ſi verò illa quarta non ſufficiat, nec Epiſcopus dives ſit, locum habebit diſpoſitio hujus *cap. fin.* cui adſtipulatur textus *in cap. 1. de Eccleſiis ædificandis.* Et ſi demum nec Epiſcopus, nec Canonici ſuperabundantes reditus habeant, quibus citra defectum neceſſariæ ſuſtentationis ſuæ carere poſſint, licitum erit Epiſcopo cum conſenſu Capituli alios inferiores beneficiatos de ſuperfluis reditibus ad contributionem pro fabrica Eccleſiæ Cathedralis vocare, ac etiam reditus quoſdam vacantium beneficiorum eò deputare, Abbas & Barboſ. *in dict. cap. fin. hoc tit.* Videtur autem deciſioni hujus *cap. fin.* obſtare generalis doctrina, quæ traditur *in l. per fundum. 11. ff. de Servitut. præd. ruſtic. l. Sabinus. 28. ff. de Communi dividundo. cap. in re communi. 56. de Reg. Iur. in 6.* quòd videlicet major pars tantùm prævaleat minori, ſi agatur de rebus ad univerſitatem, quatenus univerſitatem pertinentibus, ſi verò agatur de rebus & jure ſingulorum (quemadmodum hìc de reditibus ſingulorum Canonicorum) tunc obtineat Regula 29. *jur. in 6. quod omnes tangit, ab omnibus debet approbari,* & plus valet unius contradictio, quàm conſenſus reliquorum, ſaltem quoad portionem, quæ ipſum contradicentem contingeret. 12 13

In hac difficultate notabili diſtinctione utuntur Gloſſ. Innoc. & Panorm. *in eodem cap. fin.* Utrùm ſcilicet agatur de rebus acquirendis, & quæ adhuc pertineant

neant

neant ad Eccleſiam , licèt ſint deputatæ ad perceptionem Canonicorum , vel utrùm agatur de rebus acquiſitis , & jam propriis factis ? Priori caſu cenſent procedere deciſionem *dict. cap. fin.* maximè ob favorem piæ cauſæ , in altero autem locum habere ſupra citatos Juris textus , in quibus dicitur , quòd Juri ſingulorum per majorem partem nequeat præjudicari . Quamvis autem *in l. juris gentium . 7. §. 17. & 19. ff. de Pactis* . ſtatuatur , ut ſi heres paciſcatur cum creditoribus defuncti de remittenda aliqua parte debiti , prævalere debeat conſenſus plurium creditorum , qui potiora debita habent , licet etiam hìc actiones ſive obligationes debitorum in creditorum bonis ſint. *l. qui actionem . 15. ff. de Reg. Iuris . l. id apud ſe. 143. ff. de Verb. ſignific. l. rem in bonis . 52. ff. de Acquir. rerum dom.* id tamen credandum eſt ita decretum fuiſſe ob favorem defuncti , ne facilè ſine herede futurus ſit , & bona ipſius propter æs alienum ſubhaſtentur cum non exigua honoris diminutione.

Putarem , in noſtro propoſito circa reparationem Eccleſiæ non incongruè addi poſſe , rationem alicujus ſpecialitatis eſſe , quòd reditus Eccleſiaſtici non ſimpliciter aſſignentur Canonicis , aut in eorum proprietatem tranſeant , ſed cum implicito onere ex Authoritate Canonum adſcripto concurrendi ad reparationem Eccleſiæ , ubi caſus neceſſitatis emerſerit ; & conſenſum majoris partis Capituli non tam requiri , an velint abſolutè contribuere , quàm an velint ſine contradictione , & ulteriori lite agnoſcere , hic & nunc eſſe caſum neceſſariæ contributionis , ita ut leges ſuperiùs in contrarium allegatæ intelligantur , quando exactio contra bona acquiſita ſingulorum fit citra ſpeciale onus ex Authoritate Juris ipſis bonis (ſaltem quatenus ad certas perſonas ſpectant) impoſitum ; prout in ſimili ex eadem ratione videtur procedere , quòd Imperator & Principes ſoleant ſtatibus & ſubditis collectas etiam de propriis acquiſitis ſolvendas imponere , dummodò pars major conſentiat , quia negari non poteſt vel ab ipſa naturali lege ſubditis , eorumque bonis ſuſtentationem congruam Principis impoſitam eſſe.

14 Notandum *poſtremò* , quòd ſi ſuper actis Capitularibus debeat erigi inſtrumentum ſeu ſcripturra , non ſit neceſſe , ut ſinguli Capitulares ſe ſubſcribant , ſed ſufficiat apprimere ſigillum ordinarium Capituli , & quibuſdam verbis in contextu inſtrumenti , vel inferiùs adſcribere , quòd Capitulum vel Collegium talis Eccleſiæ id fecerit . Panorm. *in cap. 4. de his , quæ fiunt à Prælatis . num. 7.* Minſingerus . *Centuria 1. obſerv. 76. & Cent. 3. obſerv.* 18. Excipiunt tamen DD. cauſam alienationis bonorum , & aliàs cauſas valdè arduas , in quibus cenſent ſingulorum nomina exprimenda eſſe , *arg. L. fin. C. de Vendendis rebus civitatis* . Bartholus *in L. 1. ff. de Albo ſcribendo* . ſed & hic conſuetudo locorum attendenda : multoties enim etiam in cauſis arduis tantùm Præpoſitus , Decanus & Senior nomine totius Capituli ſe ſubcribunt.

TITULUS XII.

Ut Eccleſiaſtica Beneficia ſine diminutione conferantur.

SUMMARIA.

1. *Beneficium quatuor modis diminuitur .*
2. *Beneficio non poteſt imponi novum onus , & ibi de primis fructibus .*
3. *Fructus vacantis beneficii ad quem pertineant ?*
4. *Beneficii diviſio quando fiat .*
5. *Beneficii diſmembratio quid , & quando liceat ?*
6. *Beneficii ſuppreſſio quando fieri poſſit .*
7. *De Miſſarum reductione .*
8. *Beneficia in Eccleſiis collapſis non debent ſupprimi.*
9. *Vnio beneficii quæ dicatur , & quis ejus effectus ?*
10. *Vnire beneficia quis poſſit .*
11. *Ad unionem beneficii requiritur cauſa & ſolennitas .*
12. *Vniones factæ poſſunt ab Epiſcopis revideri .*
13. *Vnire non poſſunt Epiſcopi beneficia diverſarum Diœceſium .*
14. *Vnire beneficia reſervata quando poſſit Epiſcopus .*
15. *Vniri hodie non poſſunt parochiales Eccleſiæ aliis beneficiis vel piis locis. Limitatur tamen ut ibi .*

1 QUatuor modis diminui dicitur beneficium : videlicet *per impoſitionem oneris , diviſionem , diſmembrationem , & ſuppreſſionem* , quæ omnes diminutiones regulariter ordinario collatori prohibitæ ſunt , niſi ex juſta aliqua cauſa , non tam quà collator , ſed potiùs quà judex Eccleſiaſticus & Epiſcopus aliquid hujuſmodi facere permittatur.

2 Igitur non poteſt collator beneficiatum aliquo onere reali vel perſonali gravare, aut partem redituum beneficii collati ſibi reſervare : quia pro collatione beneficiorum exigere munus à manu, lingua vel obſequio eſſe ſimoniam , inferiùs in Lib. V. in Tit. *de Simonia* . latiùs explicabitur , & in Concil. Trident. *ſeſſ. 24. de Reformat. cap.* 14. omnes conſuetudines improbantur , ex quibus in quacunque proviſione , collatione , vel admiſſione ad poſſeſſionem cujuslibet beneficii deductiones fructuum , ſolutiones , promiſſiones , compenſationes , quæ in pios uſus non convertantur , fiunt . Unde Paul. Layman . *in Theol. mor. lib. 4. tract.* 10. *cap ultim. §. 5. num.* 46. exiſtimat , exactionem *primorum fructuum* in quibusdam Diœceſibus uſitatam non bene ſubſiſtere, niſi ubi Trid. receptum non eſt.

3 Imò nec fructus tempore vacantis beneficii obvenientes ſuis uſibus applicare poterit collator , ſed eos futuro ſucceſſori reſervare debebit , niſi ex ſpeciali privilegio vel legitima & rationabili conſuetudine aliud introductum ſit , *cap. cum vos. 4. de Officio Ordinarii . cap. præſenti . 9. de Officio Ordinarii . in 6. cap. 5. de Exceſſibus Prælatorum.*

Interim tamen ex juſta cauſa poterit Epiſcopus beneficio penſionem imponere , ut ſuperiùs in Tit. *de Præbendis* dictum . Excipiuntur tamen in Concil. Trident. *d. ſeſſ. 24. cap.* 13. parochiales Eccleſiæ , quæ verum annuum valorem 100. ducatorum non excedunt , ut penſionibus vel reſervationibus nequeant onerari.

Item poterit Epiſcopus fructus beneficii vacantis

pro utilitate Eccleſiæ expendere, vel pro exſolutione debitorum nomine Eccleſiæ etiam Cathedralis (non verò nomine proprio niſi pro neceſſaria ſua ſuſtentatione, ut infra in Tit. *de Solut. ad finem.*) contractorum, vel ad aliam piam cauſam applicare. Innocentius *in cap. unico hoc tit num. 6.* & Panorm. *ibidem: num. 20.* Layman. *d. §. 5. num.* 46. Sed hæc fructuum reſervatio fieri debet ante, vel cum collatione beneficii; poſt collationem autem ſemel liberè factam ſine conſenſu beneficiati non rectè fieret, quia in Jure quæſito alicui præjudicati regulariter non poteſt. *l. id quod noſtrum. 11. ff. de Reg. Iuris.* Zoeſ. *hoc tit. num.* 2. Unde ſi cauſa aliqua neceſſitatis urgeat Epiſcopum ad conquirendam pecuniam, & nullum beneficium vacet, vel vacantium beneficiorum reditus ſufficientes non ſint, tunc ab omnibus Clericis ſibi ſubditis *charitativum ſubſidium* exigere poterit, de quo inferiùs in Tit. *de Cenſibus* agitur. Videri etiam poterit Barb. *de Officio Epiſcopi allegatione* 87.

4 *Diviſio beneficiorum* eſt, quando ex uno beneficio duo conſtituuntur. Et hæc quidem etiam prohibita eſt in *cap. Majoribus. 8. de Præbendis.* ex juſta tamen cauſa conceditur, ſi nimirùm ſufficiant reditus, & amplitudo beneficii, ac expediat ad divinum cultum augendum, vel debitè conſervandum, ut unum beneficium inter plures dividatur. *cap. vacante. 26. de Præbendis.* Ita poterit Epiſcopus ex una parochia duas facere, ſi una ita ſit dilatata, ut populus maximè tempore hyemali ad eam convenire commode non poſſit. *cap. 3. & fin. de Eccleſiis ædificandis.* Neque hic conſenſus parochianorum, aut prioris Eccleſiæ Rectoris ſeu Parochi requiretur; citari tamen debet, & audiri, ſicut etiam Patronus, ſi fortè rationabilem contradicendi cauſam habeant. Barb. *l. cit. alleg. 68. num. 4.* & *in Collectaneis. ad Conc. Trid. ſeſſ. 21. de Reform. cap. 4.*

5 *Diſmembratio beneficii* eſt, quando aliqua bona ſeu reditus à beneficio ſeparantur & alteri applicantur, remanente beneficio penes ſuum ordinarium Rectorem. Et hæc diſmembratio etiam interdicta eſt, *d. cap. Majoribus. 8. cap. Tua. 20. cap. niſi eſſent. 21. de Præbendis.* ex cauſa tamen permiſſa, ut *in d. cap. 3. de Eccleſiis ædificandis.* Ad eam requiruntur ſolennitates, quæ aliàs Ad alienationem rei Eccleſiaſticæ. Item vocatio & conſenſus beneficiati, de cujus præjudicio agitur, ſi tamen ſine rationabili cauſa conſentire nolit, fiet etiam eo invito. Juſta autem cauſa diſmembrandi plerumque cenſetur abundantia unius beneficii & indigentia alterius. Videatur Garc. *de Beneficiis. p. 12. cap. 2. & 3.* Barb. *de Officio Epiſcopi allegat. 67. num. 16.*

6 Demùm *ſuppreſſio* ſeu *totalis extinctio* alicujus beneficii, licet etiam ſine cauſa fieri non poſſit, *cap. ex parte 12. de Conſtitut.* ex cauſa tamen quoque admittitur. Ita enim ſtatuit Concil. Trident. *ſeſſ. 24. de Reform. cap.* 15. ut in Eccleſiis Cathedralibus & Collegiatis inſignibus, ubi frequentes & tenues ſunt præbendæ ſimul cum diſtributionibus quotidianis, ut ſuſtentando decenti Canonicorum numero, & gradui pro loci & perſonarum qualitate non ſufficiant, liceat Epiſcopis cum conſenſu Capituli, vel aliquot ſimplicia beneficia, *non tamen Regularia*, iis unire, vel ſi hac ratione provideri non poſſit, aliquibus ex dictis præbendis ſuppreſſis cum patronorum conſenſu, ſi de jure patronatus laicorum ſunt, quarum fructus & proventus reliquis præbendis & diſtributionibus applicentur, ad pauciorem numerum reducere, ita tamen, ut tot ſuperſint, quæ cultui divino celebrando valeant reſpondere &c. Quia verò Concilium Epiſcopo, & quidem ſub nomine Epiſcopi, non ſub nomine Ordinarii hanc poteſtatem ſupprimendi attribuit, ideo DD. cenſent, inferioribus Prælatis, Vicario Epiſcopi, vel Capitulo ſede vacante, utcunque iſti quaſi Epiſcopalem Juriſdictionem habeant, non competere, Barb. *ad dictum cap.* 15. *Trid. num. 5.* Garc. *dicta parte 12. cap. 2. num. 75. & ſeq.*

7 Eſt autem hìc advertendum, quòd non debeat extingui beneficium, ſi reſpectu redituum habeat nimis magnum onus plures Miſſas legendi, ſed potiùs ipſæ miſſæ debeant ad minorem numerum reduci. Et quidem in Concil. Trident. *ſeſſ. 25. de Reform. cap. 4.* habetur, quòd Epiſcopi in Synodo Diœceſana, item Abbates & Generales Ordinum in ſuis Capitulis generalibus poſſint pro ſua conſcientia reductionem facere, ita tamen, ut eorum ſemper Defunctorum commemoratio fiat, qui pro ſuarum animarum ſalute legata cum Miſſarum onere fecerunt. Et quòd ceſſante commodo redituum beneficii ex æquitate etiam imminui debeat onus Miſſarum tenet Riccius *in Praxi aur. for. Eccleſ. p. 4. reſol.* 105.

Verùm adfertur aliqua declaratio Cardinalium apud Barb. *in Collectaneis ad dictum caput. 4. num.* 14. ex qua tantùm illæ Miſſæ permittuntur ad minorem numerum reduci, quæ ex anniverſariis, vel legatis Defunctorum beneficio, & quidem ante Concil. Trident. acceſſerunt; quæ verò ex ipſa fundatione beneficio injunctæ ſunt, vel poſt Concilium per teſtatores ordinatæ, earum reductio ad Summum Pontificem pertinere dicitur. Sed dubito, an hæc declaratio ubique in praxi recepta ſit; quia plurimùm videtur reſtringere facultatem commutandi ultimas Defunctorum voluntates ab ipſo Concil. Trid. *hic & in ſeſſ. 22. de Reform. cap.* 6. generaliùs conceſſam. Videatur Lud. Miranda *in Man. Prælat. quæſt. 41. art. 24. ad finem.* Azor. *p. 2. lib. 6. cap. 24. qu.* 6. Etſi ſi erectio beneficii cum ſuis qualitatibus, imò & ſupreſſio ex juſta cauſa & cæteris requiſitis accedentibus (Barb. *de Offic. Epiſc. p. 3. alleg. 67.*) ab Epiſcopo dependet, cur non etiam ejus immutatio? De his etiam commutationibus ultimarum voluntatum videri poterit Moneta in ſpeciali tract. quem deſuper ſcripſit, & præſertim *in cap. 5.* ubi *n. 368.* docet decretum Tridentinum procedere, *etſi* numerus Miſſarum ſit impoſitus per donationem, aut actum inter vivos. Quod intellige, ſi non fuerit pro ſingulis Miſſis competens ſtipendium aſſignatum; ſecus in Miſſis votivis, quæ pro juſtis ſtipendiis ſingulatim à multis perſonis petuntur, quarum cumulus, licet fortaſſis multùm excreſceret, ut nonnunquam fieri ſolet in locis celebrium peregrinationum, ſine conſenſu tamen petentium non pateretur reductionem. Barb. *in d. c. 4. n. 9.*

8 Deinde ſi Eccleſiæ aliquæ vetuſtate aut alia de cauſa collapſæ ſint, ut propter inopiam nequeant reparari, non debent beneficia in illis exiſtentia proptereà extingui, ſed ad alias Eccleſias arbitrio Epiſcopi transferri, quantùm fieri poteſt, cum omnibus oneribus, & emolumentis, atque in illis Eccleſiis erigi altaria vel Capellæ ſub iiſdem invocationibus, ſub quibus priores erant. Trid. *ſeſſ. 21. de Reform. c. 7.*

9 *Suppreſſionis* quædam ſpecies eſt *unio beneficiorum*, quando ex duobus beneficiis unum erigitur: nam unio beneficii facta alteri acceſſoriè operatur extinctionem, & ſuppreſſionem nominis & tituli beneficii uniti, ita ut ampliùs beneficium dici non poſſit, ſed judicetur ut prædium ejus, cui fit unio, & ſi alias qualitates requirebat beneficium unitum, puta, quia fuit Eccleſia parochialis, & aliàs beneficium principale, v. g. dignitas aut Canonicatus, cui parochialis unita eſt, non attendentur ampliùs in Rectore principalis beneficii illæ qualitates unitæ Eccleſiæ, ut nimirum debeat habere ætatem 25. annorum ad beneficia curata requiſitam, ſi principale beneficium ex ſe curatum non ſit: accepiſſe Eccleſiam unitam per concurſum, intra annum fuiſſe promotus ad Sacerdotium &c. In ſumma beneficium unitum aſſumit naturam ejus, cui unitum eſt juxta vulgatam Juris regulam, quod acceſſorium ſequatur principale. Gonzalez *ad Regulam 8. Cancellariæ. Gloſſ. 5. §. 7. num. 2. & ſeqq.*

Digitized by Google

& ſeqq. Barb. *dicta parte 3. allegatione 66. num.* 34. Garc. *de Beneficiis par.* 11. *cap.* 2. *num.* 12. Et hoc, ſi unio beneficii ſuarit facta *acceſſoriè* , & *perpetuò*; ſi verò *æquè principaliter* , aut *ad tempus vel vitam* beneficiati , tunc hæc unio id ſolùm operatur , ut Rector unius ſit etiam Rector alterius beneficii, & utrumque beneficium maneat in ſuo priſtino ſtatu. Garc. *d. cap.* 2. *num.* 37. *& ſeq.*

Porrò unire beneficia , & Eccleſias ſuas ſuarum Diœceſium poſſunt Epiſcopi ; *cap. ſicut unire.* 8. *de Exceſſibus Prælatorum . cap. paſtoralis* . 7. *de Donationibus . Clement.* 2. *de Rebus Eccleſiæ non alienandis* . Idem DD. extendunt ad alios Prælatos , qui Jurisdictionem Epiſcopalem exercent , velut Legatus *de latere* in Provincia ſuæ legationis. Abbas *in d. cap. ſicut unire num.* 5. Capitulum *Sede vacante* , dummodò per talem unionem Jurisdictioni Epiſcopi nihil detrahatur . Quaranta *in Summa Bullarii Verb. Capitulum ſede vacante . quæſt.* 9. *Verſ.* 6. *limita* . Abbates item & alii Prælati Epiſcopo inferiores , qui in Eccleſiis ſibi pleno Jure ſubjectis Jurisdictionem *quaſi Epiſcopalem* exercent , præſertim ſi conſuetudo vel præſcriptio acceſſerit , prout cum pluribus citatis tradit Barb. *d. l. num.* 14. quamvis Gloſſa *in dicta Clement.* 1. *§. ad hæc . verbo . Ordinarios . de Statu Monachorum* , quam pro ſe allegat , parum ſit ſavorabilis , ſed potiùs annotatio marginalis ad iſtam Gloſſam , & meliùs argumentum ex Gloſſa *in Clement.* 1. *v. proprii . de Reb. Eccleſ. non alien.*

11 Ad unionem autem rectè faciendam duo requiruntur , cauſa & ſolennitas ; *cauſæ* quidem neceſſitatis vel utilitatis Eccleſiæ , ut quia una Eccleſia propter defectum redituum aut populi non poteſt commodè alere proprium Rectorem . *cap. expoſuiſti* . 33. *de Præbendis* . aut alterum beneficium , cui ſit unio , neceſſario indiget adjumento . *Solennitas* verò conſiſtit in eo , ut Epiſcopus unionem faciat cum conſenſu Capituli ſui, ſaltem ex poſtfacto accedente . *dicta Clement.* 2. *de Rebus Eccleſiæ non alienandis* . Non deſunt tamen , qui conſuetudinem non requirendi conſenſum Capituli admittant . Fuſcus *de viſitationibus . lib.* 2. *cap.* 26. *num.* 5. Garc. *dict. cap.* 2. *num.* 152. In utilitatem verò ſuam , aut Capituli ſui Epiſcopus etiam cum conſenſu Capituli unionem facere non poteſt, nec author eſſe ad proprium commodum , ſed id ad Summum Pontificem pertinebit . *dicta Clement.* 2. *in fine* .

Prætereà citari debent omnes , quorum intereſt , veluti patroni & inferiores Prælati, ad quos Eccleſiæ uniendæ aliquo modo ſpectant , eorumque conſenſus requirendus . *cap. ſuggeſtum* . 20. *de Jure patronatus . d. Clement.* 1. *§. ad hæc . de Statu Monachorum* . Conſenſus autem Rectoris , ſeu Poſſeſſoris beneficii uniendi non requiritur . *dicta Clement.* 2. ſed cùm beneficiatus canonicè inſtitutus jus quæſitum habeat , quod ipſi auferri non debet , videtur ea interpretatio adhibenda , ut ſine ipſius conſenſu ante mortem ſuam unio effectum habere non poſſit ; ita ſatis clarè probat textus in *cap. conſultationibus* . 4. *de Donat.* & in Concil. Trident. *ſeſſ.* 21. *de Reform. cap.* 5. ibi *ſine præjudicio tamen obtinentium* .

12 Cæterùm circa uniones quædam ab eodem Concil. Trident. conſtituta ſunt . Ut *in ſeſſ.* 7. *de Reform. cap.* 6. ubi Epiſcopus tanquam Sedis Apoſtolicæ delegatus cognoſcere poteſt , vocatis iis , quorum intereſt , an uniones etiam à S. Pontifice impetratæ habeant legitimas & veras cauſas , vel potiùs ſint ſubreptitiæ & cum detrimento Eccleſiarum . Et hæc circa uniones recenter impetratæ . Circa præteritas verò , ſicut tempore Concil. Trident. non ſuit amplior poteſtas data Epiſcopo, quàm ut illas poſſet revidere , quæ intra 40. annos factæ ſunt , ita etiamnum hodie idem dicendum erit , ut unio ante 40. annos facta reviſioni Epiſcopali non ſubjaceat ; tum quòd tanti temporis lapſus jure præſcriptionis regulariter ſuppleat defectus , ſi qui fuiſſent , & faciat præſumi, omnia legitimè acta fuiſſe : tum ne in rebus Eccleſiaſticis confuſio ſuſcitetur , quando poſt longiſſimum tempus probationes de ſolennitate , & juſta cauſa unionis non ſemper ſuperſtites ſunt , ac proinde multæ uniones cum gravi aliorum præjudicio forſan ſubverterentur.

In ſeſſion. 14. *de Reformat. cap.* 9. prohibetur , 13
ne beneficia diverſarum Diœceſium ſive curata ſive ſimplicia quacunque de cauſa etiam ad cultum divinum augendum perpetuò uniantur , ne per talem unionem limites Diœceſium confundantur . Unde quidquid olim tradiderint nonnulli DD. de Jure antiquo licuiſſe Epiſcopo unire beneficium ſuæ Diœceſis cum altero alienæ Diœceſis accedente conſenſu illius Epiſcopi , id tamen hodie per Concil. Trident. ſublatum eſt , & penes ſolum Summum Pontificem hæc poteſtas uniendi diverſarum Diœceſium beneficia remanſit , utpotè ad quem ſolùm pertinet diſponere ſupra Canones & Concilium , ac deſignare Diœceſium limites.

In ſeſſion. 21. *de Reformat. cap.* 5. permittitur 14
Epiſcopis etiam tanquam Sedis Apoſtolicæ delegatis , ut ex juſta cauſa poſſint facere uniones , quorumcunque beneficiorum ſuæ Diœceſis , licet illa forent generaliter vel ſpecialiter reſervata , aut qualitercunque affecta . Videatur Garc. *de Benef. par.* 12. *cap.* 2. *§.* 1. *à num.* 92. ubi *num.* 102. adſert declarationem Cardinal. quòd in beneficiis reſervatis debeat fieri unio ante illorum vacationem , nam poſtquam vacare cœperunt , pro ea vice plenè ad diſpoſitionem Summi Pontificis devoluta cenſentur .

In ſeſſion. 24. *de Reformat. cap.* 13. prohibetur , 15
ne *parochiales Eccleſiæ* imposterum uniantur Monaſteriis quibuscunque aut Abbatiis ſeu dignitatibus , ſive præbendis Eccleſiæ Cathedralis, vel Collegiatæ , ſive aliis beneficiis ſimplicibus , Hoſpitalibus aut Militiis.

Salvari tamen & excipi uniones , quæ fiunt pro fundatione , dotatione , augmento vel conſervatione Collegiorum , & aliorum piorum locorum ad fidei Catholicæ defenſionem , & propugnationem , bonarumque artium cultum , refert Gonzalez *ad Regulam* 8. *Cancellariæ . Gloſſ.* 5. *§.* 7. *num.* 7. Notanter autem dicitur de Eccleſiis *parochialibus* , in quibus ſcilicet actu cura exercetur ; quæ verò habitualiter tantùm ſine actuali curæ exercitio tales ſunt ; item & alia beneficia etiam ſæcularia non prohiberi per hoc decretum uniri Religioni etiam ad effectum , ut per ipſos Religioſos adminiſtrentur , ex Sanchezio *in præcepto . Decalogi tom.* 2. *lib.* 7. *cap.* 29. *num.* 187. *& ſequenti* tradit Barboſ. *de Offic. Epiſcopi . allegat.* 66. *ſub numero* 31.

TITULUS XIII.

De rebus Eccleſiæ non alienandis.

S U M M A R I A.

1. *Probibentur alienari immobilia & mobilia pretioſa; & quænam accenſeantur immobilibus.*
2. *Res ſervando non ſervabiles poteſt Prælatus alienare.*
3. *Item res immobiles exiguas.*
4. *Similiter res ab antiquo alienari ſolitas.*
5. *Quænam dicantur mobilia pretioſa?*
6. *Prælatorum poteſtas eſt amplior quàm tutorum.*
7. *Pecuniam poteſt Prælatus ſine ſolennitate expendere.*
8. *Concordatur c. terrulas 2. quæſt. 2. cum cap. ut ſuper. §. fin. hoc tit.*
9. *An valeat repudiatio legati vel hereditatis ſine ſolennitate; & ibi de legatis, quæ fiunt monaſteriis mendicantium. Item de acquiſitis per profeſſionem alicuius religioſi, an valeant alienari?*
10. *Quando Prælatus poſſit tranſigere ſuper re immobili?*
11. *Quales contractus veniant nomine alienationis?*
12. *Quando locatio ultra triennium valeat ſaltem quoad triennium.*
13. *An valeat locatio ultra triennium cum hoc pacto, ut ſingulis trienniis, fit nova locatio?*
14. *Ad valorem alienationis requiritur copulativè cauſa & ſolennitas.*
15. *Cujus ſuperioris conſenſus requiratur?*
16. *Videtur probabile (ſepoſito ſtylo curiæ) ut in alienatione facta alteri Eccleſiæ non requiratur ſuperioris licentia.*
17. *Alienatio rei Eccleſiaſticæ contra formam juris eſt nulla, & ab ipſo alienante revocari poteſt.*
18. *Pœnæ modò alienantium.*
19. *An rem malè alienatam reſtituendi ſit obligatio in conſcientia.*
20. *Eccleſia non tenetur invita rem malè alienatam recipere, ſed poteſt ex poſt facto adhibere ſolennitates.*
21. *Res malè alienata repeti poteſt una cum fructibus, cum diſtinctione tamen ibi poſita.*
22. *Res Eccleſiaſticæ an ſint præſcriptibiles?*
23. *Non currit præſcriptio vivo Prælato alienante, & contra eam datur reſtitutio in integrum.*
24. *Quid poſſit conſuetudo in hac materia alienationis?*
25. *Eccleſia revocans rem alienatam debet reſtituere pretium, ſed non niſi in quantum eſt facta locupletior.*
26. *Quis debeat probare, pretium in utilitatem Eccleſiæ eſſe verſum.*

IN hac quotidiana non tantùm Eccleſiaſticis, ſed etiam ſæcularibus cum Eccleſia contrahentibus ſcitu neceſſaria materia quàm plurimæ ſunt quæſtiones, & difficultates, quarum præcipuas antequam reſolvam, dicam priùs, quæ certiora & fundamentalia ſunt, ac mox dubitationes eò pertinentes ſubjungam. Itaque.

1 Certum eſt I. Quòd omnes res *immobiles*, ſive ſolo cohærentes, ut prædia, fundi, domus &c. & *mobiles pretioſæ*, ſive ad Eccleſias regulares, ſive ſæculares pertinentes alienari prohibeantur. *Extravag. ambitioſæ. hoc tit inter commun. & c. I. X. eod.* Atque *immobilibus* rectè annumerantur *Iura incorporalia*, ut quæ ad juriſdictionem pertinent: item ſervitutes prædiorum, jura piſcandi, venandi & ſimilia *cap. 2. hoc tit. in 6. & Clem. 1. Eod.* ſicut & cenſus annui, ſi ex fundatione vel aliunde in perpetuum conſtituti ſint pro ſuſtentatione miniſtrorum Eccleſiæ. *Clem. 1. §. cùmque annui reditus. de Verb. ſignific.*

Certum eſt II. quòd, cùm tantùm *mobilia pretioſa* alienari prohibeantur, ideò liberè poſſit Prælatus vendere, & diſtrahere frumentum, vinum, jumenta & animalia ſuperflua, aliaque, quæ ſine detrimento notabili ſervari non poſſunt; quia res hujuſmodi ſervando non ſervabiles etiam Tutores, & Curatores, quorum tamen poteſtas longè magis reſtricta eſt, quàm Prælatorum, ſine ſolennitate aliqua alienare poſſunt. *l. lex quæ 22. & l. tutores. 24. C. de Adminiſt. Tutor.* 2

Certum eſt III. Quòd etiam res *immobiles*, ſi valdè ſint exiguæ, longè diſtantes, & propter neceſſarias impenſas magis Eccleſiis oneroſæ, quàm utiles, Prælati ſine ſolennitate alienare poſſint. *cap. terrulas 53. cauſ. 12. quæſt. 2. cap. ad aures. 7. & cap. ut ſuper 8. §. poſſeſſiones X. h. t.* 3

Ita etiam res ab antiquo alienari aut in feudum vel Emphiteuſin dari ſolitæ, ſi rurſus ad Eccleſiam revertantur, denuò ſine nova ſolennitate alienari, ſeu in feudum vel in Emphiteuſin dari poterunt. *cap. 2. de Feudis. d. Extrav. ambitioſæ.* Et hanc eſſe communem concluſionem DD. ut res ſemel effecta alienabilis cum ſolennitate, efficiatur perpetuò alienabilis ſine ſolennitate, dummodo ſemper cum eadem Eccleſiæ utilitate alienetur, cum plurimis citatis dicit Riccius *in Praxi aur. par. 1. reſol. 26.* 4

Volunt tamen non minus communiter DD. ut res dicatur *ſolita alienari ab antiquo*, vel facta alienabilis, debeat præceſſiſſe una vel altera alienatio ſolennis & interim ſpatium 40. annorum elapſum eſſe. Sicut ex Deciſ. Rotæ Romanæ & cum multis AA. refert Riccius *d. l. n. 3.* & Barb. *Iur. Eccleſ. univ. lib. 3. cap. 30. num. 21.* inquit, Rotam in pluribus cauſis amplexatam eſſe illam ſententiam, quòd *alienari ſolitum* probetur, vel per duas alienationes cum curſu 40. annorum, vel per unam ſolenniter factam. Sed ex his. 5

Dubitatur I. Quænam dicantur *mobilia pretioſa*, ut alienari nequeant? ℞. Illa dici *mobilia pretioſa*, quæ ſunt de theſauro Eccleſiæ, vel quæ propter pretium, artem aut antiquitatem ſingularem ſplendorem Eccleſiæ conferunt. Reliquias quoque Sanctorum maximè verò, ubi perpetuæ ſepulturæ mandatæ ſunt, inter mobilia pretioſa rectiſſimè numerat, & ita de ſtylo Curiæ Romanæ obſervari dicit Ricc. *in Praxi aurea par. 1. reſol. 60.*

Cæterùm autem non videtur prohibitum, quin Prælatus poſſit aliqua pocula argentea alienare, veteres calices aut ornamenta pro novis æquè bonis ac pretioſis commutare, ſicut conſuetudo paſſim declarat: talis enim commutatio non eſt ita periculoſa Eccleſiæ vel damnoſa ſicut abſoluta venditio, aut donatio. Non obſtat, quòd omnium rerum mobilium, quæ ſervando ſervari poſſunt, alienatio quædam ſit Tutoribus interdicta, *d. l. 22. C. de Admin. Tutor.* Prælati autem ſint Tutores ſuarum Eccleſiarum, ut argumentatur Quaranta *Verb. alienatio Rei Eccleſ. num. 24.* 6
Nam reſpondetur, quòd Prælati tantùm in larga ſignificatione ſint tutores, cùm eorum poteſtas multò ſit amplior, quia eorum officium perpetuum, tutorum verò, qui curam pupillorum gerunt, officium tantùm temporale eſt. Unde etiam fit, quòd prælati moderatas donationes de rebus Eccleſiæ etiam merè gratuitas facere poſſint, *cap. 3. de Donat.* quod tamen tutoribus *ordinariè* prohibitum eſt. *l. tutor. 13. §. fin. ff. de Admin. Tutor.*

Dubitatur II. Utrum Prælatus pecuniam numeratam 7

Digitized by Google

tam poſſit libere ſine ſolennitate expendere? ℞. Quamvis regulariter pecunia numeretur *inter* res, quæ ſervando ſervari non poſſunt, ejuſque uſus conſiſtat in expendendo, nihilominus ſi aliqua ſumma pecuniæ ſpecialiter deſtinata eſſet ad bona immobilia emenda, vel Eccleſiam ædificandam, jam accenſeti bonis immobilibus, & ſine cauſa ac ſolennitate alienari non poſſe, docet Quar. *d. l. n.* 25. ſicut propter eandem rationem Tutor alicujus pupilli ex tali pecunia ad comparanda immobilia deſtinata nec ſibi, nec alii debita ſolvere poteſt. Text. *in l.* 3. *§. quid ergo*. 6. *ff. de Contraria tut. & utili act.* Atque idem eſſe, ſi aliqua ſumma pecuniæ ex providentia anteceſſoris ſpecialitet ſit deputata pro graviſſimis futuris neceſſitatibus.

8 Dubitatur III. Utrum res *immobiles exiguas* & modici valoris ita poſſit Prælatus alienare, ut ne quidem conſenſum Capituli babere teneatur? In *c. terrulas* 53. *cauſa* 12. *q.* 2. licentia datur Epiſcopo terrulas aut vincolas exiguas longè poſitas, & Eccleſiæ minus utiles, ſi neceſſitas fuerit, diſtrahendi etiam ſine conſenſu Capituli. Econtra *in c. ut ſuper*. *§. fin. h. t.* *Poſſeſſione* inquit Pontifex, *quæ Eccleſiæ minus ſunt utiles, pro aliis utilioribus de fratrum tuorum & ſanioris partis conſilio & conſenſu alienandi ſive commutandi liberam concedimus facultatem*.

In hac textuum varietate, vel contrarietate licet aliqui velint *d. c. terrulas*. per *c. ut ſuper*; abſolutè eſſe correctum; quia tamen in dubio expedit jura juribus concordare, ut evitetur jurium correctio, *c. cum expediat*. 29. *de Elect. in* 6. ideo placet concordatio, quam inſinuat Gl. *in d. §. fin. V. Aſſenſu*. ut ſcilicet textus *in eod. §. fin.* accipiatur de permutatione, & de re, quæ quidem in ſe eſt utilis, ſed tamen minùs utilis comparatione rei magis utilis: textus verò in *c. terrulas* accipiatur de venditione ſeu diſtractione alicujus rei, quæ in ſe & abſolutè ſpectata nullam vel exiguam utilitatem adfert.

9 Dubitatur IV. An Prælatus poſſit abſque ſolennitate repudiare hæreditatem, aut legatum ſuæ Eccleſiæ relictum.

In hac difficili & in jure non ſatis expedita quæſtione imprimis advertendum, non tam dubitari, an talis repudiatio ſine juſta cauſa *licitè* fiat, quàm an *validè*. Nam ratio naturalis dictat, Prælatum, qui conſtituitur ad rem Eccleſiæ utiliter gerendam, & commoda ejus procuranda, malè agere, & contra officium ſuum, ſi utilitatem & commodum Eccleſiæ repudiet. Imò non deſunt, qui cenſeant, Prælatum ſine juſta cauſa repudiantem hereditatem lucroſam, aut legatum utile, obligari ad reſtitutionem Eccleſiæ de ſuo faciendam, *arg. c. quicunque*. 2. *cauſa*. 12. *q.* 4. ubi Gl. *in V. aut neglectum*; & argumento ducto à tutore (cui aſſimilatur Prælatus) qui reſarcit id, quod cum potuit, non acquiſivit pupillo, *l quidquid*. 7. *C. Arb. tutelæ*. Sanch. *de Matrim. lib.* 6. *diſp.* 4. *num.* 15. *cum c. ibidem*. Henriq. Zoeſ. *h. t. n.* 7.

Tota igitur difficultas in eo reſidet, an talis repudiatio ſit *valida*, & illum, cui inde res acquiritur, in foro externo atque interno ſecutum, nec non repudiantem à pœnis contra malè alienantes in jure ſtatutas immunem reddat? Pro affirmativa pugnat, quòd à diverſis non ſit bona illatio præſertim in pœnalibus juxta vulgata; diverſa autem in jure æſtimentur alienare, & non acquirere, *l. ſi ſponſus*. 5. *§.* 13. *ff. de Donat. inter vir. & ux. l. quod autem*. 6. *in princ. & §.* 5. *ff. Quæ in fraud. cred.* conſequenter prohibitio alienationis non debeat trahi ad non acquiſitionem, prout ex eadem ratione poteſt ſolus Prælatus caducitatem Emphyteutæ remittere. Cujus ſententiæ eſt Sanch. *d. diſp.* 4. *num.* 11. *& ſeqq.* Sylv. *v. alienatio*. *num.* 14. Riccius *in Praxi aurea p.* 1. *reſol.* 92. Barb. *Jur. Eccleſ. univ. lib.* 3. *cap.* 30. *numer.* 42. Henr. Zoeſ. *h. t. num.* 6. *&* 7. inclinat Panorm. *in c. tua* 8. *De his, quæ fiunt à Præl. num.* 9. fatetur tamen in fine, rem eſſe dubiam. Addit verò ad declarationem hujus ſententiæ Sanch. *d. diſp.* 4. *num.* 17. eam intelligendam de repudiatione ſimplici, non autem de ceſſione aut permutatione in favorem & commodum alterius, quòd per talem ceſſionem hoc ipſo heteditas priùs deberet cenſeri adita, vel legatum agnitum, unde ſequeretur alienatio rei jam acquiſitæ. Item quòd contra talem repudiationem Eccleſiæ per reſtitutionem in integrum exemplo minorum ſuccurri poſſit. *l. ait prætor.* 7. *§. hodie*. 6. *& ſeq. ff. de Minor. junct. c.* 1. *X. De in integ. reſtit.* ibi: *Eccleſia jure minoris debet ſemper illæſa ſervari*.

Alii hereditatem à legato ſeparant, & licet in illa priorem ſententiam admittant, non tamen in iſto, ex ea differentiæ ratione, quod bonorum hereditariorum dominium non acquiratur Eccleſiæ ante hæreditatis aditionem, & proinde repudiatio non ſit alienatio, ſed mera non acquiſitio. *l. ſi ſponſus*. 5. *§. ſi maritus*. 13. *ff. de Don. inter vir. & ux.* At verò legatum, ſaltem certæ ſpeciei & purum, ſtatim à die mortis teſtatoris jure dominii tranſeat in legatarium. *l. legatum* 80. *ff. de Legat.* 2. *l. à Titio*. 64. *ff. de furtis*. Covar. *Var. Reſolut. lib.* 1. *c.* 9. *ſub num.* 5. Text. ad propoſitum notab. *in l. magis puto*. 5. *§. fundum*. 8. *ff. de Reb. eor. qui ſub tut.* ibi: *fundum autem legatum repudiare pupillus ſine prætoris authoritate non poteſt: eſſe enim & hanc alienationem, cum res ſit pupilli, nemo dubitat*. Nec ſufficit teſponſio Pan. *in d. c. tua. n.* 9. quòd ſit ſpeciale in pupillo adminiſtratione carente; quia J. C. requirit Prætoris authoritatem, adeoque nec adminiſtratio tutoris ad hanc repudiationem ſufficeret: proindè etiam circa Eccleſiam, quæ pupillo & minori comparatur, non ſufficeret Prælati, qui vices tutoris agit, ſed & Superioris, qui prætori aſſimilatur, authoritas requireretur. Nec ſatisfacit Sanch. *loc. cit. nu.* 12. quòd omiſſio lucri circa pupillum ſit impropria alienatio: quia J C. dicit *indubitata alienationem*, non quòd eam lucrari potuiſſet, ſed quòd de facto *res ſit pupilli*. Adde legatarium in legato pio non eſſe ſolum Prælatum, ut is pro ſuo libitu repudiare valeat, ſed totam Eccleſiam vel Monaſterium, imò principali teſpectu & ex fine legantis pro anima ſua ipſum Deum, à quo legata, donationes, vota, & promiſſiones piæ ſtatim acceptantur, ut ſæpiùs alibi dictum. Quare circa repudiationem talis legati idem quod de alienatione rei Eccleſiaſticæ ſtatutum cenſeri debere, probabiliùs tenet Azor. *Inſt. mor. p.* 2. *lib.* 9. *c.* 1. *q.* 12. & veriorem ac tutiorem opinionem dicit Quaranta *in Summa Bullarii v. alienatio rerum Eccleſ. num.* 23. & apud eum Molina *de Contractibus diſp.* 468. *num.* 11. Vaſq. *de Succeſſ. tom.* 1. *§.* 27. *num.* 23. Pinell. *de Bonis maternis*. *l.* 1. *p.* 3. *nu.* 103. *verſ. alia ampliatio*.

Sanè res iſta nullo claro jure determinata habetur, & utraq; ſententia ab authoritate intrinſeca & extrinſeca ad modum probabilis eſt, licet hæc poſterior videatur theoricè probabilior & tutior. Sed quidquid ſit de veritate prioris ſententiæ quoad acquiſitionẽ dominii ex legato repudiato, ſaltem propter ejus probabilitatem excuſaretur aliquis à pænis latis *in Extravag. ambitioſæ h. t. inter Com.* ut etiam notavit Quaranta *d. l. num.* 23. Singularis tamen eſt limitatio circa monaſteria mendicantium bonorum immobilium incapacia, ut ſi ipſis aliquid legetur aut donetur, illud ſine ſolennitate alienate & pretium accipere valeant, Quar. *d. l. ſub num.* 21. Qualia verò & quanta legata poſſint iſta mendicantium Monaſteria acceptare, videri debent ea, quæ babentur *in Clem. exivi. de Verb. ſignific.* & quæ tradit Roderiq. *Reg. qq. tom.* 2. *q.* 126. *art.* 1. Sanchez *in præc. Decal. tom.* 2. *lib.* 7. *c.* 26.

Porrò quod de legato Eccleſiæ dictum, ut ſine ſolennitate repudiari non poſſit, idem fortiù procedit in rebus immobilibus, aut mobilibus pretioſis Monaſterio

Digitized by Google

rio bonorum capaci per ingreſſum & profeſſionem alicujus acquiſitis, cùm *juxta auth. ingreſſi . C. de SS. Eccleſ.* Profeſſi abſque prævia diſpoſitione *de ſuaque dedicent Deo*. Imo docet Riccius *in Praxi aurea . p. 1. Reſol. 97. num. 1.* per ingreſſum non tantùm dominium, ſed etiam poſſeſſionem ipſo jure ad Monaſterium tranſire. Cui poteſt addi ratio: quia poſſeſſio manet radicata in perſona ingredientis, quæ deinde cum toto Monaſterio unam fictam perſonam conſtituit, ac propterea poſſeſſio ſimul cum illo tranſit, qui & omnia ſua in Monaſterium transfert, quemadmodum de uſufructu dicetur inferiùs Tit. XXXI. § 3. *num. 15.*

10 Dubitatur V. An ſi lis inſtituta ſit ſuper re immobili inter Eccleſiam & extraneum, Prælatus poſſit per *viam tranſactionis* à lite deſiſtere abſque alia ſolennitate? R. eſſe diſtinguendum, utrum Eccleſia ſit in poſſeſſione rei litigioſæ, vel utrum poſſeſſio ſit penes extraneum, & Eccleſia ſuſtineat perſonam actoris: priori caſu, ſi per tranſactionem deberet adverſario dimitti res immobilis, requireretur ſolennitas Juris, quia eſſet ſaltem poſſeſſionis alienatio; ſecus in altero caſu, in quo nulla videtur propriè intervenire alienatio, cum ex ſuppoſito nec certum jus, nec poſſeſſio penes Eccleſiam exriterit. Quaranta *d. V. alienatio. ſub n. 43. verſ. 12. limita.*

11 Certum eſt IV. quòd nomine *alienationis* in primis omnes contractus intelligantur, quibus dominium utile vel directum transfertur, ut donatio, venditio, permutatio, feudum, emphyteuſis & ſimiles. Deinde etiam omnes contractus, quibus non quidem dominium, ſed tamen poſſeſſio aut jus percipiendi fructus ex re Eccleſiaſtica ad longum tempus transfertur, cujuſmodi ſunt oppignoratio ſpecialis, uſusfructus, & elocationes ultra triennium factæ, *d. Extrav. ambitioſæ, & c. nulli. 5. & c. ad audientiam. h. t.* Verùm.

12 Dubitatur VI. An locatio *rei Eccleſiaſticæ* facta ad longum tempus v. g. ad 10. annos ſine ſolennitate tota quanta corruat, vel an ſaltem valeat quoad primos 3. annos, eò quòd elocatio *rei Eccleſiaſticæ* ad triennium etiam ſine omni ſolennitate permiſſa ſit? Pro valore talis locationis ſaltem quoad triennium facit Regula 37. *I. in 6.* quòd utile per inutile vitiari non debeat in his, quæ ſeparabilia ſunt, quemadmodum de Jure Civili, ſi quis una vice ultra 500. ſolidos donaverit, valet quidem donatio quoad 500. non autem quoad exceſſum, *L. ſancimus. 34. C de Donat.* Econtra quòd locatio ultra triennium facta totaliter nulla ſit, ſuadet Textus in *d. Extravag. ambitioſæ & in Clem.* 1. *h. t.* quę ſine diſtinctione talem contractum annullat; & videtur hìc habere locum vulgare dictum, quòd Prælatus voluit (videlicet locationem ultra triennium) non potuit, & quod potuit (videlicet locationem ad triennium) non voluit: eſt autem noti Juris, quòd in omni actu non tantùm *potentia* agentis, ſed & *voluntas* ejuſdem deſideretur, *c. cùm ſuper. 23. de Offic. Iud. deleg.* Sicut ex eodem fundamento teſtamentum coram 5. teſtibus regulariter & in dubio non valet in vim codicilli, nec matrimonium ſine Parocho contractum valet in vim ſponſalium de futuro.

In hac celebri controverſia notabili diſtinctione utitur Gutierrez *Canon. qq. lib. 2. c. 13. num. 7.* quòd ſi una tantùm indiviſibilis locatio facta ſit v. g. ſi una tantùm penſio conſtituta ſit pro toto decennio, vel ſi ex aliis conjecturis appareat, Prælatum non aliter locaſſe, & conductorem non aliter conducere voluiſſe, quàm ad integrum decennium, tunc talis locatio tota corruere debeat: quia contrahentium *voluntas* circa triennalem locationem deficit. Sin autem modo ordinario prędium Eccleſiæ locatum fuerit pro annua penſione, & ita diviſibiliter ad primum, ſecundum, tertium, & reliquos annos, tunc tollerari debebit locatio ad primum triennium juxta jura ſuperiùs pro affirmativa ſententia allegata.

Dubitatur VII. Utrum Prælatus poſſit prædium Eccleſiæ ſaltem cum hac clauſula ultra triennium, v. g. ad 9. annos locare, ut ſingulis trienniis ſit nova locatio? 13
Affirmativè reſpondet Bald. *in L. voluntas. 4. C. de Fideicommiſſ.* eò quòd interveniant diverſæ locationes, & ſingulæ non extendantur ultra tempus à lege permiſſum. Sed contraria ſententia verior eſt, quam tenet Cov. *Var. Reſol. 2. c. 16. num. 4.* Videtur enim tale pactum in fraudem legis inventum, cum in effectu nihil vel parum interſit, an res abſolutè locetur ad 9. annos, vel an prædicta clauſula adiiciatur, quia utroque caſu perceptio fructuum ad longum tempus contra intentionem legis ſeparatur. Conſtat autem, quòd contra legem facere, & in fraudem legis, ſive contra ejus intentionem facere æquiparentur, *c. fin. de Reg. Iur. in 6.* Quo etiam adſerri poteſt bonus textus *in Nov. 7. c. 3. in fin.* Unde non obſtat ratio Baldi, quòd ſint plures locationes verbotenus, in effectu tamen, ut dixi, eſt locatio ultra triennium, quia Prælatus ſe obligat, quòd poſt primum, imò ſecundum triennium finitum, denuò rem apud conductorem relinquere velit.

Certum eſt V. ut alienatio *rei Eccleſiaſticæ* alienari probibitæ valeat, duo copulativè requiri, videlicet 14
cauſam & ſolemnitatem. Cauſa eſt triplex: *neceſſitatis utilitatis, & pietatis. Neceſſitatis*, quando Eccleſiam urgent debita &c. *Utilitatis*, quando per alienationem major fructus procurari poteſt. *Clem. 1. h. t. Pietatis*, ſi captivi redimendi, ſi pauperes alimentandi, ſi templa vel cœmiteria ædificanda ſint. *c. aurum. 70. cauſa 12. qu. 2.*

Solennitas conſiſtit in tractatu habito cum Capitulo ſeu Conventu collegialiter congregato, ejuſdem vel ſaltem majoris partis conſenſu una cum conſenſu Superioris. Notanter dico, Capitulares debere eſſe *collegialiter* congregatos, ut alter alterius rationes audire poſſit. Abſentes tamen remotè non eſſe neceſſariò ad iſtum actum vocandos communiter apud DD. receptum eſt, dummodo ſaltem duæ tertiæ Capitularium (v. g. ex 30. 20.) in loco præſentes ſint. Panorm. *in c. 1. De his, quæ fiunt à majori parte Capit. num. 16. l. nulli. 3. ff. Quod cuiuſcunque univerſ. nom.* Roland. *Conſil. 90. nu. 19.* Barb. *Iur. Eccleſ. un. lib. 3. cap. 30. num. 8.* qua in re conſuetudo locorum præcipuè attendenda erit.

Porrò licet olim *Superioris* nomine venerit proximus ſuperior, ut in alienatione ab Abbate facienda Epiſcopus, *c. Abbatibus 41. cauſa. 12. q. 2. Clem. 1. h. t.* Imò in alienatione Epiſcoporum ſolus conſenſus Capituli requiſitus fuerit. *c. ſine exceptione. 52. d. q. 2.* hodie tamen de puncto juris loquendo ſatis certum videtur, quòd in omnibus alienationibus conſenſus S. Pontificis requiratur, *c. 2. h. t. in 6. & d. Extrav. ambitioſæ*, quæ *Extravagans* expreſsè pœnas ſtatuit alienantibus bona Eccleſiarum, Monaſteriorum, piorumque locorum quorumlibet inconſulto Romano Pontifice, ut etiam obſervat Zoeſ. *h. t. num. 13.* Dico de puncto juris hæc ſe ita habere, attamen de conſuetudine præſertim in Germania & locis remotis, unde difficilis aditus ad Papam eſt, *d. Extravagantem* receptam non eſſe ſaltem quoad hoc, ut etiam inferiores Prælati Epiſcopis ſubjecti teneantur in alienationibus conſenſum Papæ, & non Epiſcopi requirere, atteſtatur Zypæus *in Analyſi jur. Pontiſ. d. t. 1. num. 2.* & quòd *d. Extravagans* alicubi quoad aliqua tantùm recepta ſit, pariter refert Navar. *in Manuali c. 27. num. 150.* cum Sylv. Cajet. & aliis.

Cæterùm præfatis duobus requiſitis cauſa ſcil. & ſolennitate concurrentibus alienari poſſe res Eccleſiæ, licet cum hac conditione ei donatæ vel relictæ ſint, ne alienarentur, eò quòd veriſimiliter de tali caſu non cogitaverit, vel ſaltem non rationabiliter cogitare potuerit donator, ſeu teſtator, docet Barb. *d. cap. 30. n. 14.* cum Baldo. *in auth. res quæ C. Com. de legat. num. 23.* & aliis.

Dubi-

Digitized by Google

16 Dubitatur autem VIII. Utrum requirantur ſolennitates juris, ſi alienatio fiat ab una Eccleſia alteri Eccleſiæ. Affirmat Barb. in *Collectan. DD. ad c. 1. h. t. per text. in eod. c. 1. h. t.* Atque hanc eſſe praxin Curiæ Romanæ teſtatur Ricc. *in Praxi aur. p. 1. reſol.* 35. Verùm de puncto juris & extra Italiam (ubi praxis Curiæ Romanæ non ita attenditur, niſi & hic conſuetudine aliud receptum ſit) videtur non improbabilis ſententia negativa, ut fatetur Ricc. *d. reſol.* 35. hoc ſaltem ſenſu, ut ſi evidens cauſa utilitatis vel neceſſitatis ſubſit, ſuperioris licentia non requiratur, eò quòd finis prohibitionis de non alienandis rebus Eccleſiæ ſit in conſulendo indemnitati Eccleſiæ univerſalis, non verò Eccleſiarum particularium, idque plurimùm confirmatur *ex c. 2. h. t. in 6. & Extrav. un. eod. tit.* ubi dum ad alienationem conſenſus Pontificis requiritur, principaliter agitur de alienatione, quæ fit Laicis & ſæcularibus hominibus, ne res Deo dicatæ ad profanos uſus applicentur. Imò *in d. cap. 1. h. t.* agitur de alienatione Abbatis facta alteri Eccleſiæ, & tamen ibi nihil expreſsè de conſenſu ſuperioris, ſed tantùm de conſenſu ambarum partium dicitur.

Quòd verò Eccleſia ex contractu læſa etiam contra aliam Eccleſiam in integrum reſtituatur, cùm inter pariter privilegiatos melior ſit conditio ejus, qui certat de damno vitando, quam qui de lucro captando traditur *in c. auditis*. 3. ubi Panorm. *n. 8. De in integr. reſt. l. verùm. 11. §. item quæritur. 6. ff. de Minoribus*.

An autem, ſi Eccleſia, cujus bona alienantur, fuerit de jure patronatus laici, ejuſdem conſenſus neceſſarius ſit? refert affirmantes Barb. *d. cap. 30. ſub n. 9.* ipſe tamen addit, hoc per illos DD. dici quidem, ſed non probari, nec in praxi obſervari.

17 Certum eſt VI. quòd ſi alienatio *rei Eccleſiaſticæ* contra formam juris attentata ſit, tunc contractus non valeat, & res alienata non tantùm per ſucceſſorem Prælatum vel Capitulum, ſed etiam *per ipſum alienantem* revocari poſſit *c. 2. & 6. h. t.* quamvis enim regulariter contra factum proprium nemini venire concedatur, *l. cùm à matre. 14. C. de Rei vin.* fallit tamen, ſi factum ſit ipſo jure nullum, vel ſi non tam ex perſona propria, quàm ex parte Eccleſiæ per malam alienationem damnificatæ proprium factum impugnetur, Zoeſ. *h. t. n. 4.*

18 Prætereà verò *ex ſæpè d. Extrav. ambitioſæ* alienans, & is, in quem facta eſt alienatio, pœnam excommunicationis incurrunt, & beneficium, cujus res alienatæ ſunt, ipſo jure vacabit; & hoc, ſi inferioris conditionis beneficiatus alienans fuerit; ſi autem Epiſcopus vel Abbas aliquid malè alienaverit, eſt ipſi ingreſſus in Eccleſiam interdictus, ſicut *in c. Extrav.* habetur. Monet tamen Navar. *d. l. & conſil. 1. hoc t.* iſtas pœnas ipſo jure incurrendas non ubique receptas eſſe, & ubi etiam receptæ ſunt, tantùm habere locum circa alienationem cum effectu ſumptam, ſi nimirum res Eccleſiaſtica de facto emptori tradita ſit.

19 Dubitatur autem IX. Utrum recipiens rem Eccleſiaſticam ſine ſolennitatibus alienatam teneatur eam reſtituere in conſcientiæ foro, antequam per ordinarium judicium fori externi repetatur? Si res ita malè alienata ſit, ut nec juſta cauſa, nec ſolennitas intervenerit, utique recipiens eam cum damno & injuria Eccleſiæ retinere in conſcientia non poteſt, *c. ſi quis. 6. h. t.* At verò ſi quidem conſenſus Superioris aut Capituli non intervenerit, ſubſit tamen juſta cauſa, tunc quidam DD. à reſtitutione ante ſententiam judicis excuſant: cùm enim tali caſu nulla ſit commiſſa iniquitas, & adſint ea, quæ de Jure naturali ad valorem contractus requiruntur, non videtur, ajunt, obligatio reſtituendi in foro interno injuncta eſſe, antequam contractus in foro externo reſcindatur, Ricc. *d. p. 1. reſol. 7. n. 4.* Laym. *in Tract. de Legib. c. 16. in fin.* qua tamen de re videantur tradita Lib. I. Titt. II. *de Conſtitut. num. 54. & ſeqq.*

Dubitatur X. An ſi emptor rei Eccleſiaſticæ ſine ſolennitatibus alienatæ velit eam ultro reſtituere Eccleſiæ, teneatur acceptare Eccleſia, ſi malit contractum per adhibitionem ſolennitatum confirmare? Non poſſe contractum ex poſtfacto confirmari ſine utriuſque partis nova voluntate, tradit Zoeſ. *d. l. n. 23. arg. §. Tutor autem. 2. Inſt. de Auth. Tutor.* ex quo ordinariam regulam colligunt Interpretes, quòd ea, quæ ſunt de ſolennitate actus, non poſſint ad convalidandum actum ex poſtfacto intervenire. 20

Sed communiter receptum eſt, quòd contractus ab Eccleſia ſine ſolennitate factus ſit nullus tantùm in favorem Eccleſiæ, ſi nimirum ipſa velit contractum impugnare, quemadmodum ſi pupillus ſine Tutoris authoritate cum alio contrahat, hic quidem obligatur, non autem pupillus, *princ. Inſt. de Author. Tutor.* Unde ſi Eccleſia malit contractum confirmari per ratihabitionem ſuperioris (ut quia eſt in utilitatem Eccleſiæ, vel res interea meliorata eſt) hoc videtur omnino permittendum, prout textus eſt clarus una cum Gloſſ. *in c. ſi qua de rebus. 24. cauſa 12. q. 2.* tenet Panor. *in c. diverſis. 5. de Cler. coniug. num. 6.* Notum quoque eſt, ratihabitionem retrotrahi, & mandato æquiparari, *cap. 10. de R. I in 6.*

Nihil verò movere debet argumentum deductum *ex d. §. Tutor autem.* ubi dicitur, quòd auctoritas Tutoris in ipſo contractu pupilli, non poſt longum tempus intervenire debeat; nam reſpondeo, argumentum à pupillo ad Eccleſiam procedere in favorabilibus, quando circa Eccleſiam non habetur alia juris diſpoſitio, ſecùs autem in ijs, quæ Eccleſiæ oneroſa ſunt, & ubi habetur alia in *Iure Canon.* diſpoſitio, ſicut in *d. c. ſi qua de rebus.* Deinde auctoritas Superioris Eccleſiaſtici circa alienationem *rei Eccleſiaſticæ* non tam comparatur auctoritati Tutoris, quàm decreto Prætoris circa alienationem *rei pupillaris*, quod decretum antè, & poſt factum intervenire poſſe, teſtis eſt Honorius *h. tit. n. 2.*

Dubitatur XI. Utrum ſi res malè alienata repetatur ab emptore, reſtituenda ſit cum omnibus omnino fructibus, ſive emptor in *bona*, ſive *mala fide* fuerit? 21

Imprimis ſatis conveniunt, quòd emptor in vera *mala fide* exiſtens (id eſt, ſi ſciverit rem malè alienatam eſſe) teneatur ad omnes fructus reſtituendos, non tantùm ad eos, qui adhuc exiſtunt, ſed etiam ad æſtimationem & pretium eorum, quos conſumpſit, *c. ſi quis. 6. h. t. l. certum. 22. C. de rei. vind.* quia malæ fidei poſſeſſor nullum omninò jus habet ad lucrandos fructus, ne ex ſuo delicto, quod commiſit rem malè alienatam recipiendo, lucrum reportet. Idem quoque de eo communiter receptum eſt, qui ex ignorantia & *errore Iuris* non putavit requiri ſolennitates ad rem Eccleſiaſticam alienandam: nam *error Iuris* inducit ſaltem *fictam* malam fidem; & licet regulariter à pœna excuſet, tamen non prodeſt ad acquiſitionem & lucrum captandum: maximè in illis caſibus, ubi lex reſiſtit contractui, ſicut alienationi ſine ſolennitate factæ, *l. 7. & 8. ff. de Iuris & fact. ignor.* Fach. *lib. 8. Contr. c. 29.* Panorm. *in c. pen. hoc tit. n. 9* Barb. *in cap. ſi quis eod. t. n. 13.* Pro contraria tamen ſententia, ſi cui magis placet, videri poterit Covar *Var. Reſ. lib. 1. c. 3. num. 8.* & apud eum Innoc. Anchar. Card. & Immol. *in c. ad noſtram. 11. h. t.* Imò ipſe Fachin. *d. c. 29.* ita reſtrictè loquitur, ut errantem in jure poſſeſſori bonæ fidei eatenus comparet, quatenus non teneatur niſi fructus extantes, & ex quibus factus eſt locupletior, reſtituere.

Sed

Digitized by Google

Sed magna eſt difficultas, quid dicendum, ſi emptor ſuerit in *vera bona fide*, non errore juris, ſed *facti* deceptus? Puta, quia fuit à Prælato alienante perſuaſus ſolennitates debitas interveniſſe, conſenſum ſuperioris obtentum eſſe? Certi juris eſt, quòd bonæ fidei poſſeſſor fructus quidem *extantes*, (deductis tamen neceſſariis impenſis) una cum prædio reſtituere teneatur (niſi per triennium bona fide poſſederit, & inde ex titulo *pro ſuo* uſuceperit. Gl. & Bartb. *in l. ſequitur. §. fructus. ff. de Uſucap.* Covar. *d. cap.* 3. *ſub. num.* 7. *verſ. quarta concluſio.) conſumptos* autem lucretur pro *cultura & cura*, quam in prædium impendit, *l. certum.* 22. *C. de Rei vind. & §. ſi quis à non domino.* 35. *Inſt. de Rer. diviſ.* Attamen in emptore rei Eccleſiaſticæ malè alienatæ quidam hoc volunt eſſe ſpeciale, ut etiam æſtimationem & pretium fructuum conſumptorum reſtituere teneatur; tum quòd in *c.* 2. *h. t. in* 6. *& Clem.* 1. *eod.* dicatur *emptori nullum jus acquiri*, ergo nec jus lucrandi fructus: tum etiam, quòd jus lucrandi fructus tantùm detur *poſſeſſori*, emptor autem rei Eccleſiaſticæ ſit quidem ex ſuppoſito bonæ fidei, ſed non *poſſeſſor*, cùm Eccleſia, quæ pupillo æquiparatur, in contractu non ſolenni nec jus poſſeſſionis perdere poſſit. *L. magis puto.* §. 2. *ff. de rebus eor. qui ſub Tut. & L. pupillus.* 11. *ff. de Acquir. rer. dom.* Sed, ut verum fatear, contraria ſententia, quòd errans in facto lucretur fructus *ante litem conteſtatam conſumptos*, communior eſt, ut patet ex Panor. & Barb. *cc. ll.* & Riccio. *dict. p.* 1. *reſ.* 18. *num.* 3. pro eaque plurimùm ſtringit, *d. c. pen. h. t.* & urgentius text. *in L. bonæ fidei.* 48. *verſ. nec intereſt. ff. de Aquir. rer. dom.* ubi ex re *pupilli* fructus bonæ fidei poſſeſſor lucrari dicitur. Ad *d. c.* 2. *& Clem.* 1. poſſet accommodari reſponſio, quam *n. ſeq.* inſinuabimus, & prætereà dici, quòd priores textus generales nullam de fructibus mentionem facientes declarentur per alios magis ſpecificos.

22 Dubitatur XII. Utrum res Eccleſiaſtica poſſit ab emptore præſcribi? Si emptor in mala fide fuerit, non eſt magnum dubium, quòd præſcribere non poſſit, quia malæ fidei poſſeſſor nullo unquam tempore præſcribit. *c. fin. de Præſcript.* At verò quid dicendum ſit, ſi emptor fuerit in vera bona fide falſo perſuaſus, conſenſum ſuperioris & alias ſolennitates in alienatione interveniſſe, non eſt ſatis exploratum: nam in *cap.* 2. *h. t. in* 6. dicitur, quòd mala alienatione quidem cauſam præſcriptionis paret. Et Paulus IV. ſummus Pontifex abſolutè conſtituit, ut exceptio præſcriptionis contra repetitionem rei malè alienatæ opponi non poſſit.

Verùm communior eſt ſententia cum Ricc. *in Prax. aur. p.* 1. *reſol.* 32. Arnold. Rath. *in Tract. de Uſucap. c.* 4. *aſſert.* 2. *num.* 2. Barboſa *Iur. Eccleſ. univerſ. lib.* 3. *cap.* 28. *num.* 16. Præſcriptionem cæteris paribus, videlicet bona fide & poſſeſſione per 40. annos continuata accedentibus, locum habere: licet enim res pupillares præſcribi nequeant, res tamen Eccleſiæ præſcriptibiles eſſe deducitur paſſim ex Tit. *de Præſcript.* ubi contra res Eccleſiæ quadragenaria præſcriptio admittitur. Quod ipſum videtur confirmaſſe Pius IV. in ſua Bulla, quæ incipit: *Provida &c.* dum ibidem conſtitutionem Pauli IV. ad terminos Juris communis revocavit. Textum autem *in d. c.* 2. *h. t. in* 6. interpretantur de emptore, qui in errore juris fuit, credens ſolennitates ad alienationem non requiri. Barb. *in Collect. DD. ad d. c.* 2. *num.* 7. An autem generaliter cum errore juris non procedat præſcriptio, dictum eſt ſupra in Tit. *de Præſcriptionib.* §. 3. *quæſt.* 3. Poſſet forſan etiam textus in præſenti accipi de eo, qui ſcienter rem ſine debitis ſolennitatibus alienatam recepit; non obſtante objectione, quòd hic caſus non fuiſſet in deciſione dubitabilis, cùm jam ante conſtiterit *ex c. fin. de Præſcript.* malæ fidei poſſeſſorem non præſcribere; etenim circa contractus, qui habent ſaltem requiſita juris naturalis, videl. conſenſum mutuum, & juſtum pretium, an poſſeſſor in ordine ad præſcriptionem bonæ vel malæ fidei cenſeri debeat, potuit utique dnbitari, juxta dicta ſuperiùs *n.* 59. 23

Duo tamen notabilia hìc advertit Ricc. *l. ſupra cit.* I. quòd præſcriptio non incipiat niſi poſt mortem, vel deſpoſitionem Prælati malè alienantis, quia enim talis Prælatus non eſt facilè revocaturus rem alienatam, ideo ipſo vivent Eccleſia cenſetur carere legitimo defenſore per tex. *in c. ſi Sacerdotes.* 10. *cauſa* 16. *q.* 3. II. quòd contra præſcriptionem detur Eccleſiæ in integrùm reſtitutio, ſaltem ſi intra quadriennium nnmerandum à die, quo ſcivit præſcriptionem completam, illam reſtitutionem petierit, *c.* 1. *De in int. reſt. in* 6. De quo reſtitutionis beneficio ſuperius in Lib. I. ſpeciali titulo tractatum eſt.

Obiter hìc adnotare volui, me ſæpiùs à viris magnis & gravibus audiviſſe, quòd Imperator Ferdinandus II. glor. mem. generali edicto ſtatuerit, contra bona Eccleſiarum ſaltem ex fundatione competentia nullam omnino admittendam eſſe præſcriptionem, cujus edicti tenorem hactenus videre non potui. Inquirat de eo, cui in practica caſus obveniet.

Dubitatur XIII. Utrum ſolennitates ad alienationem requiſitæ poſſint per conſuetudinem alicujus loci abrogari? 24

Reſpondeo, quamvis ſolennitates alienationis à Summis Pontificibus introductæ, nec juris naturalis, nec divini ſint, ſed poſitivi tantùm, & ideo abſolutè loquendo per conſuetudinem abrogari poſſe videantur, cùm conſuetudo habeat vim legis, & deroget aliis legibus poſitivis prioribus. *c. fin. de Conſuetudine l. diuturna* 33. *ff. de LL.* Interim tamen, ſi per talem conſuetudinem damnificentur Eccleſiæ, non eſſet valida cenſenda juxta *c.* 1. *de Conſuetud.* Unde nulla conſuetudine introduci poteſt, ut alienatio ſubſiſtat, quam Prælatus facit ſine evidenti cauſa utilitatis, neceſſitatis, aut pietatis. Item quia conſuetudo debet eſſe rationabilis, *d. c. fin.* non eſſet autem *rationabilis*, ſi contineret periculum damnificandi Eccleſias; ideo conſuetudine introduci non poterit, ut inferiores Clerici vel Parochi irrequiſito Epiſcopo, vel alio Superiore bona ſuorum beneficiorum; vel etiam ſuperiores Prælati, non habito tractatu cum ſuis Capitulis, bona ſuarum Eccleſiarum alienare valeant. Sed illud conſuetudine introduci poteſt, ut conſenſus Summi Pontificis in alienatione inferiorum Prælatorum non deſideretur juxta dicta ſuperiùs *ſub certo* 5. *n.* 55. & Epiſcopi, ac Abbates præſertim *Exempti*, qui Jurisdictionem quaſi Epiſcopalem in ſuis Monaſteriis habere cenſentur, *in vulgaribus prædiis & rebus minoris præjudicii* præter ſuorum Capitulorum alterius ſuperioris conſenſum reqnirere non teneantur. Videatur Panorm. *in c. nulli.* 5. *h. tit. num.* 6. Barboſ. *ad c. cum cauſa* 8. *de Sent. & re jud. num.* 7.

Demum hìc addi poteſt, quòd Eccleſia revocans rem alienatam, ſive per viam nullitatis, ſive per viam *reſtitutionis* teneatur emptori reddere pretium, quod ab eo accepit, ne contra naturalem æquitatem cum aliena jactura locupleretur. *l. quod ſi minor* 24. *§. reſtitutio* 4. *ff. de Minor. l. ſi fundus.* 13. *§. fin. ff. de Rebus eorum, qui ſub tut. &c. l. utere.* 14. *C. de Præd. minor.* Sed hoc, quatenus ex pretio Eccleſia locupletior facta eſt, idque in ſuam utilitatem convertit: at verò ſi pretium penes Prælatum alienantem caſu perierit, aut malè conſumptum ſit, Eccleſia ad refundendum aliud pretium non tenebitur, ſicut ita circa minores (qnorum jure Eccleſia utitur, *c.* 1. *de in integr. reſt.*) revocantes res ſuas malè alienatas apertè conſtitutum eſt *in d. l. quod ſi minor* 24. *§. reſtitutio* 4. *l. patri.* 27. *§. item ex diverſo.* ibi. *juvenis autem* 25

cate-

Digitized by Google

catenus ex pretio reddere, quatenus ex ea pecunia factus eſt locupletior. ff. de Minor. l. prædiorum, 10. *C. de Prædiis minor.* ibi: *pro ea duntaxat parte te conveniri permittes, quam in facultates tuas erogatam eſſe conſtiterit*. Imò hoc ipſum, quòd pretium in utilitatem Eccleſiæ converſum ſit, ab emptore probandum eſſe, tradit Barb. *in c. ſi quis 6. h. t. ſub nu.* 9. & tenet Fachinæus 2. *Controv. cap.* 46. ubi tamen quoſdam diſſentientes allegat.

TITULUS XIV.

De Precariis.

SUMMARIA.

1. *Præcariæ quid?*
2. *Inter Precarias & Precarium differentia.*
3. *Precariæ an neceſſariò dentur cauſa remunerationis, vel gratis?*
4. *Precariarum conceſſio requirit alienationis ſolennitatem.*
5. *Precariæ irrationabiliter conceſſæ poſſunt revocari non obſtante pœna conventionali.*
6. *Precariarum renovatio quinquennalis cur ſtatuta?*
7. *Ex Precariis qualis detur actio. Item ex pactis nudis quando condictio ex canone vel lege?*

1 PRecariæ dicuntur contractus à jure Canonico introductus, quo alicui ad preces, & plerumque cauſa remunerationis fundus, vel res Eccleſiæ ad dies vitæ vel aliud tempus cum ordinaria alienationis ſolennitate conceditur, ea lege, ut ſingulis quinquenniis renovatio hujus conceſſionis petatur, *cap. 1. & ibi DD. hoc t.*

2 Dico I. Precarias eſſe contractum *Jure Canonico* introductum: quia in Jure Civili habetur quidem contractus, qui dicitur *Precarium*, ut *ff. & C. de Precario*. non autem contractus *Precariæ*, & præterea uterque contractus ab invicem plurimùm differt, nam de ſubſtantia Precarii eſt, ut ad nullum certum tempus res alicui gratis utenda concedatur, ac ad libitum concedentis revocetur, *l. 1. ff. de Precario*, adeò quidem, ut nec ex conventione partium tempus aliquod rectè apponatur Precario: cùm enim propria differentia Precarii ab aliis contractibus ſit, quòd ad nutum revocari poſſit, ſi tempus aliquod determinatum apponatur, tranſibit in aliam ſpeciem contractus, & fiet commodatum vel uſusfructus. *l. cum Precario*. 12. *ff. de Precario*. At verò *Præcariæ* non conceduntur indeterminatè, ſed ad dies vitæ, vel ad aliud longum tempus, neque revocantur antequam tempus in conventione expreſſum finiatur. *cap. fin. in fin. h. t.*

3 Dico II. Precarias *plerumque cauſa remunerationis* concedi, ita, ſi v. g. aliquis rem ſuam Eccleſiæ donaverit, poterit hæc res eidem viciſſim ad dies vitæ in Precariam concedi. Similiter poteſt aliquis precarias obtinere, licet de facto nihil Eccleſiæ donaverit, dummodò promiſſionem faciat, quòd poſt certum tempus vel ſaltem in tempus mortis velit Eccleſiæ aliquid largiri. Videatur textus *in c. hujuſmodi*, 3. & *cap. precariæ* 4. *cauſa* 10. *q.* 2. Imò textum convincentem non reperio, quòd de ſubſtantia precariæ ſit, ut præcisè cauſa remunerationis fiat, & plerique Interpretes hac de re mentionem non faciunt, nec remunerationem in conditione precariæ ponunt. Niſi quòd Joann. Honorius *hoc tit. num.* 2. doceat, precariam differre à precariis, quòd illa detur cauſa remunerationis ad inſtar temporalis & gratuiti uſusfructus in heredes non tranſitorii; *arg. c. precariæ, ubi Gloſſa in V. precariæ*. 10. *qu.* 2. & *c. ſæpè*. 72. *V. ſub precariæ*. 12. *q.* 2. iſtæ verò magis contractui Emphiteutico ad heredes quoque tranſitorio, niſi aliter conventum fuerit, aſſimilentur; ſed DD. paſſim & Gloſſæ *Precariam* & *Precarias* pro Synonimis accipiunt, & fortaſſis canones plurali numero uſi ſunt propter multiplicatas illas novationes quinquennales, quæ in hoc contractu fieri ſolent.

Dein non eſt de ſubſtantia precariæ, ut ſemper gratis concedatur, poteſt enim contrahi pro annua aliqua recompenſatione vel penſione. Pan. *in cap. 1. h. tit. ſub n.* 3. cum Gloſſ. *in c. ſæpè*. 72. *V. largitate*. 12. *qu.* 2. Quamvis Barb. *in Collect. ad princ. hujus tit. num* 9. cenſeat in precaria penſionem conſtitui non poſſe, & per hoc etiam ab Emphiteuſi differre, in qua annuus canon ſolvitur: ſed nulla probat Juris authoritate, ab Emphiteuſi autem ſufficienter differt precaria; tùm per repetitas renovationes; tùm quòd in precaria non tranſeat dominium utile in eum, qui precariam accipit, ſicut tranſit in Emphiteutam, & plerumque tantùm temporalis conceſſio ſit, teſte ipſo Barboſ. *d. lib num.* 8.

Dico III. ad conceſſionem precariæ requiri ordinariam ſolennitatem alienationis, de qua in *præced. Tit.* dictum cùm enim Extravagans *Ambitioſæ de Rebus Eccleſiæ non alien.* in omni locatione *ultra triennium* illam ſolennitatem requirat, ſequitur idem in conceſſione precariæ dicendum, quia & hæc in effectu eſt elocatio ultra triennium: ſcilicet ad dies vitæ, vel aliud longum tempus. 4

Præterea hic adnotandum eſt, quòd licet precariæ ritè & ad determinatum tempus conceſſæ non poſſint pro voluntate concedentium ante elapſum tempus revocari, *c. fin. in fine h. tit.* ſi tamen precariæ fuerint conceſſæ irrationabiliter & in damnum Eccleſiæ, ab ipſo concedente, aut ſucceſſore ejus jure ordinario per viam nullitatis, ſi debitæ ſolennitates adhibitæ non ſint, vel ſaltem per viam reſtitutionis in integrum revocari debeant, ut etiam in *dict. Tit.* generaliter de rebus Eccleſiaſticis malè alienatis explicatum. 5

Imò tametſi *pœna conventionalis* fuiſſet adjecta, ut v. g. contraveniens contractui precariæ 100. in pœnam ſolveret, nihilominus ſtatuit S. Pontifex *in c. 2. h. tit.* ut pœna anteceſſoris ſucceſſorem obligare non poſſit. Id quod Barb. *in Collectaneis ad idem cap. 2. num.* 5. interpretatur procedere, ſive ſucceſſor revocans precarias perdiderit cauſam in judicio ſive non: licet enim DD. velint, eſſe de natura *pœnæ conventionalis*, ut debeatur, quamvis contraveniens contractui juſtam litigandi cauſam habuerit, ſi modo in judicio condemnatus, & econtra contractus approbatus fuerit. *l. qui Romæ* 122. *C. duo fratres. ubi* Bartholus & Jaſon *ff. de Verb. oblig.* (quod ſecus eſt in *pœna legali* expenſarum Judicialium, ubi juſta litigandi cauſa excuſat. *cap. calumniam*. 4. & ibi Gloſſ. *in verbo. victori. de Pœnis*.) in præfato tamen *cap.* 2. pœna ſimpliciter ſublata intelligitur, ne metu ejus ſucceſſor à revocatione intentanda abſtineat. Facit tex. *in l. quæro*. 54. §. 1. *ff. Locati*.

Dico IV. Precariam ſingulis quinquenniis renovandam eſſe. *cap. 1. h. t.* quæ renovatio ex eadem ratione introducta eſt, ſicut inveſtitura in feudo à novo vaſallo vel dominio recipienda, ne ſcilicet lapſu temporis rei memoria pereat, & precariam accipiens rem Eccleſiaſticam, tanquam propriam poſſideat, *cap. ſæpè* 72. *cauſa* 12. *q.* 2. Unde DD communiter cum Pan. *in c. 1. h. tit. num.* 5. docent, quòd ſicut Vaſallus non petens inveſtituram feudum amittit, ita etiam accipiens precarias, & omittens quinquennalem renovationem. 6

Scho-

Digitized by Google

Scholaſtica hic adjungi poſſet quæſtio, an & qualis ex hoc contractu precariarum detur actio? Inprimis non eſt dubium: quin ex precariis detur actio: ſunt enim verus contractus, & pactum veſtitum cum Juris Can. aſſiſtentia & approbatione per ea, quę in Tit. *de Pactis* traduntur. Qualiter autem vocari debeat hæc actio, apud DD. altum ſilentium eſt. Dico proinde, vel agendum eſt in foro eccleſiaſtico, & conſtat in hoc foro nomina actionum non ſolere ſpecificari, dūmodo materia actionis, ſive ipſum jus petendi clarè in libello exprimatur; præſertim cùm in Jure Canonico etiam ex pactis nudis (quę utiq; nominatas actiones non habent) actionem plurimi DD. concedant, ut in Tit. *de Pactis*. dicitur, quam quidem actionem aliqui *condictionem* ex canone vocant: ſed & condictionis nomen & formula vix in SS. Canonibus reperietur. Deinde *condictio ex lege* vel *canone* tunc potiſſimùm & propriè datur, quando lex extra cauſam contractus imponit obligationem, veluti, ſi Epiſcopus petat Procurationem ratione viſitationis ſibi debitam, Parochus decimas &c. ſi enim verus contractus concurrat, datur propria actio ex illo contractu.

Si verò agatur in foro civili (quamvis etiam in iſto hodierna praxi formulæ actionum rarò uſitatæ ſint) tunc, quia in Jure Civili precariæ contractus incognitus, adeoque innominatus cenſetur, dabitur ex eo, ſicuti ex contractibus innominatis, actio præſcriptis verbis, *l. naturalis. §. ubi DD. ff. de Præſcript. verbis.*

Verumtamen, cùm Jus Civile ſupplementum præſtet Juri Canonico, & vice verſa jus canonicum civili. *cap. 1. de Novi operis nunciatione*, ideo ni fallor erroris argui non poſſet, qui diceret, ſicut in Jure Civili actio ex contractu aſſumit regulariter nomen ſui contractus, ut actio Precarii, commodati, locati, empti &c. ita eadem ratione non incongruè aſſeri, ex contractu precarium naſci *actionem precariarum*. Argumento eſſe poſſunt, quæ in ſimili circa actionem *Emphiteuticariam* tradit Harp. *ad §. 3. t. de Locat. & conduct. num. 576.*

Ex aliis verò pactis nudis ſpecificum nomen contractus non habentibus, ſi juxta multorum ſententiam de Jure Canonico detur actio, ea vocari poteſt, ſicut de Jure Civili in contractibus innominatis (quando enim Jus Canonicum aſſiſtit pacto, tranſit in contractum, ut in Tit. *de Pactis* dictum) *actio præſcriptis verbis*. Et demùm *condictio ex canone* competet ad inſtar *condictionis ex lege*, quando obligatio eſt citra verum contractum, nec alio ſpeciali nomine actio deſuper in Jure expreſſa eſt.

Circa contractum *precarii* (de quo rurſus in Tit. ſeq. dicendi occaſio occurret) ex *c. fin. h. tit.* adnotari poteſt, quòd non tantùm expiret per mortem ejus, cui conceditur (quia cùm ſit ſpecies beneficii perſonalis, & intuitu perſonæ datum cenſetur, nec ad Succeſſorem tranſit) ſed etiam per liberam revocationem concedentis. Econtra autem ſi ipſe concedens moriatur, non illicò res precario accepta reſtituenda erit, quia heres repræſentat perſonam defuncti, & niſi revocet, cenſetur continuare precarium à defuncto conceſſum. Imò tametſi Dominus rem precario conceſſam alienet, non eo ipſo expirat precarium, donec emptor illam rem à poſſeſſore avocaverit. *l. quæſitum 8. §. 2. ff. de Precario.*

Qualis autem culpa in precario præſtanda ſit, in *Tit. ſequenti* commodiùs explicabo.

TITULUS XV.

De Commodato.

S U M M A R I A.

1. *Commodatum quid? & an etiam detur in rebus immobilibus?*
2. *Commodatum eſt contractus gratuitus.*
3. *Quomodo differat à mutuo.*
4. *In commodato an detur compenſatio?*
5. *In commodato res perit commodanti, in mutuo ipſi debitori.*
6. *In commodato præſtatur leviſſima culpa, niſi fuerit contractum in gratiam utriuſque. num. 7.*
7. *Cur in precario præſtetur tantùm lata culpa?*
8. *Commodatarius quando caſum præſtet.*
9. *Commodata res æſtimato tradita an transferat periculum?*
10. *Mora quando faciat præſtare caſum; & ibi ſi res fuiſſet etiam apud dantem peritura.*
11. *In commodato an leviſſima culpa præſtanda ſit in conſcientia?*

COmmodatum eſt *conceſſio alicujus rei gratuita in cer-* 1
tum uſum, ut eadem ſpecie, & non alia ejuſdem generis nobis reddatur.

Dico I. Commodatum eſſe *conceſſionem alicuius rei*, 2
quo nomine, quamvis communiter tantùm veniant *res mobiles*, quæ de manu tranſire poſſunt, ut libri, equi, veſtimenta & ſimilia, *immobilia* autem ſeu ſolo cohærentia potiùs in uſumfructum concedi dicantur, nihilominus tamen, ſi res immobiles alicui gratis ſub nomine commodati concedatur, valebit contractus. *l. 1. §. 1. ff. h. t.* Quod idem etiam *in d. §. 1.* & in *l. ſi gratuitam 17. ff. de Præſcriptis verbis*. conſtitutum eſt circa *res incorporales*, nimirùm ſervitutes, habitationem, Jus paſcendi, &c.

Dico II. Commodatum eſſe *conceſſionem gratuitam*; 3
per hoc enim differt à *locatione*, quòd hæc fiat pro certa penſione, ſive æſtimatione uſus, ut infra ſpeciali Titulo dicemus. Unde licet apud Germanos precarium, commodatum, mutuum, & locatio eodem vocabulo *leichen*, *verleichen* nominentur, à parte rei tamen hæc plurimùm inter ſe differre, ſatis apparet, & mox ampliùs apparebit.

Dico III. In commodato *eandem rem in ſpecie* & non 4
in genere reſtituendam eſſe: eſt enim de natura commodati, ut dominium & poſſeſſio maneat penes commodantem ſolo jure utendi, & detinendi in commodatarium translato. *l. rei commodatæ 8. ff. hoc tit.* Quare differt commodatum à *mutuo*, quòd mutuum conſiſtat in rebus uſu conſumptibilibus, ut in frumento, vino, pecunia numerata ac ſimilibus, ac proinde non eadem res in ſpecie, ſed alia ejuſdem generis reſtituatur, *l 2. ff. de Rebus creditis*; tranſeatque dominium rei mutuatæ in mutuatarium, ex quo eam conſumere jure poteſt, dummodo ſuo tempore rem mutuo acceptam in genere reddat, ſcilicet frumentum pro frumento, pecuniam pro pecunia &c. ſed quia in commodato eadem res in ſpecie reſtituenda eſt, non poterit contrahi in rebus uſu conſumptibilibus: uno fermè caſu excepto,

Digitized by Google

exeepto ſi nimirum ad pompam vel oſtentationem volens dives comparere ab altero pecuniam vel frumentum ſibi commodari rogaret, ad quæ in ſpecie iterum reſtituenda ſe obligaret *l.* 3. §. *fin. ff. h. tit.*

5 Unde etiam in commodato non datur compenſatio. *l. ult. C. h. tit. ibi: prætextu debiti reſtitutio commodati non probabiliter recuſatur &c.* quia compenſatio tantùm habet locum in quantitatibus, quæ mutuam ſunctionem recipiunt, non ſpeciebus. Dari tamen poteſt retentio quaſi jure pignoris propter impenſas in rem commodatam factas *l. Creditoris.* 15. §. *ult. ff. de Furtis.*

Quòd ſi verò res commodata fortaſſis culpa Commodatarii deperiiſſet, & jam non de re ipſa, ſed pretio ejus reſundendo ageretur, compenſationi quoque locus foret; quia tunc revera quantitas ad quantitatem, ſive pecunia ad pecuniam (ex ſuppoſito, quòd commodans viciſſim eommodatorio pecuniam deberet) contribueretur.

Præterea inter commodatum & mutuum illa quoque eſt notabilis differentia, quòd ſi res commodata caſu fortuito ſine culpa commodatarii pereat, is non teneatur ad aliquam reſtitutionem, eùm res pereat ſuo domino, *c. unico. h. tit. l. in rebus* 18. *ff. eod.* dominium verò in re commodata maneat penes commodantem. *d. l. rei commodatæ.* 8. *ff. h. t.* & commodatarius ſit debitor certæ ſpeciei. Sed quia mutuatarius fit dominus rei mutuatæ, & ſimul eſt debitor generis, quod perire non poteſt, tametſi illa ſine culpa ipſius perierit, v. g. pecunia mutuò accepta per vim latronum ablata, vel incendio conſumpta ſit, aut famulus vel nuncius ab ipſo debitore ſine mandato & deputatione creditoris miſſus cum pecunia auſugerit, nihilominùs ad refuſionem tenebitur. §. 2. *Inſtit. Quibus modis re contrahitur obligatio.* *l.* 1. §. 4. *ff. de Obligat. & action.* Layman. *in Theol. mor. lib.* 3. *Tract.* 4. *cap.* 7. *num.* 4.

6 Reſtat ut videamus, quid in contractu commodati præſtari debeat, ideſt, ſi v. g. equus aut liber commodatus deterioretur, corrumpatur, aut omninò intereat? Hic repetenda ſunt ea, quæ in Lib. I. Tit. XXXV. §. 7. circa præſtationem doli, culpæ & caſus in contractibus tradita ſunt. Cùm igitur commodatum tantùm tendat in utilitatem recipientis, in eo leviſſima quoque culpa præſtanda erit, *c. unico hoc tit. d. l. in rebus.* 18. *ff. eod.* Non obſtat. §. 2. *Inſtit. Quibus modis re contrah. oblig.* ubi tantùm *cuncta cuſtodia.* in commodato requiritur: quia ibi ad concilianda Juribus jura poſitivus accipiendus eſt pro ſuperlativo, quando id apparet ex aliis legibus, ſicuti & ex *l.* 1. §. 4. *ff. de Obl. & act.* ubi dicitur commodatarium *ad exactiſſimam diligentiam* præſtandam teneri.

7 Porrò licet in commodato etiam leviſſima culpa præſtetur, ut dictum, procedit hoc tamen regulariter, ſi commodatum ſolius commodatarii gratia fiat; ſi verò commodatum fiat principaliter in gratiam Commodantis: exempli cauſa, ſi quis ſponſæ vel uxori ſuæ commodaverit ornamenta, quò honeſtiùs culta ad ſe deduceretur, dolus tantùm & lata culpa à ſponſa vel uxore præſtabitur *l.* 5. §. *interdum.* 10. *ff. hoc. tit.* Quòd ſi commodatum utriuſque cauſa fiat, levis culpa æſtimabitur, veluti inquit Juriſconſultus *in l. in rebus.* 18. *verſ. at ſi utriuſque ff. hoc. tit.* ſi communem amicum ad cœnam invitaverimus, tuque ejus rei curam ſuſcepiſſes, & ego tibi argentum commodaverim &c.

8 Speciale quoque eſt in contractu *precarii*, quòd licet *precarium* in gratiam ſolius accipientis contrahatur, nihilominus in eo nec levis nec leviſſima, ſed lata tantum culpa præſtetur, *l. quæſitum.* 8. §. 3. *ff. de Precario.* Rationem hujus ſpecialitatis communiter aſſignant DD. quòd *precarium* ex magna liberalitate dantis proveniat, qui rem ſuam alteri gratis ſine determinatione uſus vel temporis concedit, ut proinde non ſit veriſimile, quòd accipientem voluerit ad tam exactam cuſtodiam obligare. Deinde talis exacta cuſtodia propterea in *precario* deſiderari non poteſt, quia accipiens *precarium* in eo multùm gravatur, quòd id ad libitum concedentis revocari valeat, cùm econtra commodatum ante tempus præfixum & in contractu à partibus determinatum nequeat repeti. *c. fin. de Precariis, &c. unc. h. tit.*

9 Caſus autem fortuitus ſeu interitus, vel deterioratio rei ſine culpa commodatarii contingens in commodato non præſtatur, quia commodans manet dominus rei commodatæ, res autem, quæ caſu perit, ſuo Domino perit. Item commodatarius eſt debitor certæ ſpeciei, debitor autem certæ ſpeciei ejuſdem interitu liberatur, juxta vulgata Juris axiomata.

Excipiuntur tamen *in cap. unico h. tit.* tres caſus, in quibus etiam interitus fortuitus præſtandus veniat. I. Si culpa commodatarii caſum præceſſerit, e. g. ſi commodatarius uſus fuerit non ad uſum determinatum; ut ſi eidem commodatus ſit equus ad certum locum, ipſe verò aliò iuerit, & inciderit in latrones, aut ſi res caſu quidem immediatè pereat v. g. incendio vel furto, potuiſſet tamen commodatarius facilè auffugere, aut rem ſubducere *l.* 5. §. 4. *&* 7. *& l. in rebus.* 18. *ff. h. tit.* II. Si per ſpeciale pactum omne periculum in re commodata eventurum commodatarius in ſe ſuſceperit, contractus enim ex conventione legem accipiunt. *cap. contractus.* 85. *de Reg. Iur. in* 6. Volunt tamen DD. pactum non debere tantùm in generalibus terminis concipi: v. g. promitto me omnem caſum præſtiturum, ſed debere aliquos caſus in ſpecie exprimi, v. g. reſarciam damnum, ſive equus commodatus moriatur, ſive per milites auſferatur &c. eò quòd communiter receptum ſit, promiſſionem generalem, de damno quocunque modo & caſu dato præſtando non ſemper obligare. *l. fluminum.* 24. *ff. de Damno infecto l. ſed etſi.* 4. §. *quæſitum.* *ff. Si quis caution. &c.* Et aliàs nota eſt regula, quòd in generali promiſſione non veniant ea, quæ quis veriſimiliter in ſpecie non fuiſſet conceſſurus. *Arg. cap. qui ad agendum.* 4. *de Procuratoribus. in* 6. *c. in generali.* 81. *de Reg. Iuris in* 6. Unde frequenter partes effugia ac exceptiones opponere poſſent dicendo, ſe de hoc vel illo periculo in ſpecie non cogitaſſe.

10 De eo dubitatur, an ſi res commodata æſtimat tradita ſit, per talem æſtimationem omne etiam periculum translatum cenſeatur, quemadmodùm ſi marito res dotalis æſtimata tradatur *l. plerumque* 10. *ff. de Iure dot. l. quoties. C. eod. Tit.*

℞. Licet, quod in dote, etiam in re commodata videatur conſtitutum *in l.* 5. §. 3. *ff. hoc tit.* nihilominùs æquiorem eſſe ſententiam Panorm. *in c. unico hoc tit. nu.* 23. quòd æſtimatio rei transferat quidem periculum in accipientem in illis contractibus, quorum natura talis eſt, ut dominium rei transferri, atque ita æſtimatio adjecta quaſi venditionem operari poſſit, ſicut in dote, cujus dominium ſaltem *civile* aliàs in maritum tranſit. *Princ. Inſt. Quibus alienare licet &c.* cui & *naturale* tantò faciliùs accedere poteſt per emptionem, non quidem abſolutum, ſed juxta naturam dotis ſoluto matrimonio in ſpecie vel in pretio reuocabile. In cæteris autem contractibus, quorum natura non patitur transferri dominium, uti eſt commodatum, locatio & ſimiles, etiam periculum & caſus non transferatur, ſed æſtimatio ſolùm operetur, ut ſi culpa res intereat, dominus non teneatur ampliùs rei pretium probare: Adde, quòd in contractibus interpretatio fiat contra eum, in cujus poteſtate erat legem contractus apertiùs dicere,

juxta

Digitized by Google

juxta Regulam 57. Juris in 6. ſicut in propoſito in poteſtate commodantis fuit, rem ſub conditione expreſſa de preſtando caſu fortuito commodare. Textus verò *in d. l. 5. ff. 3.* congruè intelligi poteſt, quando præter æſtimationem rei ſpeciale inſuper pactum de caſu fortuito præſtando acceſſit.

11 *Tertia* demùm eſt exceptio, quòd commodatarius ad caſum fortuitum præſtandum teneatur, ſi poſt uſum expletum fuerit in mora culpabili, qua de re ſuperiùs *in Lib. I. Tit. de Pactis. §. 7. num. 26.* dictum.

12 Quærunt prætereà DD. an in conſcientia ad reſtitutionem teneatur, cujus culpa levi vel leviſſima, adeoque ſine culpa mortali res commodata interiit? e. g. qui librum commodatum in cubiculo reliquit, & egrediens clavem quidem detraxit, ſed non tentavit, an fortiter clauſum eſſet, & propterea cùm janua præter intentionem ſuam aperta remanſiſſet, liber ablatus ſit, &c. Affirmant DD. magis, ni fallor, communiter ex illo principio etiam ſuperiùs *in Lib. I. in Titulo II. de Conſtitutionibus*, tradito quòd *lex juſta in foro externo ſit etiam juſta in interno, niſi ſit merè pœnalis, aut in falſa præſumptione fundata*. Atqui hæc lex, quæ commodatario leviſſimam culpam præſtandam injungit, juſta cenſetur ex duplici capite: *primò*, quia cauſa gratitudinis naturalis id exigit, ut, qui rem gratis utendam accipit, eam diligentiſſimè cuſtodiat. *Secundò*, quia re pereunte alteruter debet damnum ſentire vel commodans, qui fuit beneficus, & nullam culpam dedit, vel commodatarius, qui beneficium accepit, & inſuper culpam qualem poſuit, æquiùs proinde eſt, ut hic potiùs ex ſua culpa, quam ille ſine culpa ex ſuo beneficio alteri præſtito damnum ſentire teneatur, culpa enim cuique ſua, non alteri nocere debet. Accedit, quòd iſtam reſtitutionem ex culpa leviſſima non tantùm leges Civiles, ſed etiam ſacri Canones *in cap. unico hoc tit.* expreſsè injungant: Canones verò non tantùm forum externum, ſed etiam ſalutem animarum & diſpoſitionem circa forum conſcientiæ reſpicere ſoleant. *c. 1. de Conſtitutionibus. in 6. c. 1. de Sepult. eodem libro.* Leſſius *de Juſtitia & jure lib. 2. cap. 8. nu. 46.* Layman *in Theol. Mor. lib. 3. tract. 4. cap. 8. num. 2.* Barb. *in Collect. ad c. un. hoc tit. n. 2. & 5.* & citati ibidem.

TITULUS XVI.

De Depoſito.

SUMMARIA.

1. *In depoſitarium non tranſit uſus rei, niſi aliquando præſumptivè.*
2. *Deponent habet privilegium perſonale prælationis.*
3. *In depoſito an dolus tantùm vel etiam lata culpa præſtetur?*
4. *Depoſitarius quando ad exactiorem cuſtodiam, culpam, vel etiam periculum obligetur.*
5. *Depoſitum poteſt pro arbitrio deponentis revocari.*
6. *In depoſito non admittitur compenſatio.*
7. *Depoſitarius an poſſit vel teneatur tantam curam rebus depoſitis adhibere, quantam ſuis.*
8. *Depoſitarius orto v. gr. incendio an teneatur res depoſitas ſuis præferre; & ibi qualiter probetur amiſſio rei depoſitæ?*
9. *Ex depoſito facto apud Prælatum non tenetur Eccleſia, niſi acceſſerit conſenſus Capituli.* De *Sequeſtro remiſſivè.*

DEpoſitum eſt *traditio rei cuſtodiæ tantùm cauſa facta. l. 1. ff. hoc tit.* Dico: depoſitum *tantùm cuſtodiæ cauſa* fieri: nam in depoſitarium regulariter non tranſfertur uſus rei depoſitæ, niſi aliud vel expreſsè agatur, vel tacitè ex præſumpta mente deponentis colligatur, ut quia amicus apud amicum pecuniam in ſacco non obſignatam depoſuit; quamvis nec hic depoſitario uſus cenſeatur aliter conceſſus, quàm ſi ſciat ſe tantundem poſſe in genere reſtituere. *l. die. 25. §. 1.* & ibi Gloſſ. *ff. h. tit.* 1

Ubi etiam ſingulariter notandum, ſi depoſitarius pecuniam depoſitam etiam cum licentia deponentis de facto expenderit, & aliis facultatibus lapſus ſit, ut prоpterea bona ipſius ſubhaſtari debeant, nihilominùs pro illis pecuniis competat deponenti *actio depoſiti*, ratione cujus perſonale privilegium habens cæteris creditoribus chyrographariis non privilegiatis anteponetur, ut proinde tali caſu non obſtante, quòd dominium propter uſum tranſlatum ſit in depoſitarium, manſerit tamen *depoſitum*, ſed *irregulare*, aut, ſi mavis, dicas, manſiſſe aliquem depoſiti effectum ex ſpeciali Juris privilegio. Quòd ſi verò uſuras ex pecunia depoſita deponens receperit, tunc etiam effectum depoſiti, ſcil. privilegium prælationis amittit. *l. ſi hominem. 7. §. quoties*, & ibi Barthol. & Gloſſ. *ff. eod. tit.* 2

In depoſito ordinariè *dolus & lata tantùm culpa* præſtatur, non verò levis, aut leviſſima; tum quia ſibi imputare debet, qui rem negligenti cuſtodiendam tradidit. *§. prætereà. 3. Inſtit. Quibus modis re contrahitur obligatio.* tum etiam, quia depoſitum non in utilitatem recipientis, ſed dantis cedit. *5. §. 2. ff. Commodati.* 3

Imò non eſt ſine controverſia, an in depoſito vel ipſa *lata culpa* ſine *dolo* commiſſa præſtanda ſit? Etenim *in d. §. 3. Inſtit. Quib. mod. re contrah. oblig. in d. l. 5. §. 2. ff. Commod. in l. 1. §. 8. l. ſi ſine. 20. ff. h. tit. l. contractus. 23. ff. de Reg. Iur.* expreſsè dicitur, in depoſito dolum duntaxat præſtari, non culpam. Communiter tamen DD. etiam hic dolo latam culpam connumerant per text. non minus expreſſum *in l. quod Nerva. 32. ff. h. t.* & clariùs *in l. 1. C. eod. l. 1. §. 5. ff. de Oblig. & act.* videturque ratio naturalis id ſuadere, cùm enim in depoſito re, ſeu receptione rei depoſitæ contrahatur obligatio, utique hæc eſt ad aliquam diligentiam ſaltem communem, nam eo fine depoſitum datur, & hæc eſt contrahentium intentio, non verò, ut depoſitarius ſe tantùm obliget, quòd dolum committere nolit, cùm ad dolum non committendum teneatur abſque omni contractu & obligatione. In citatis autem legibus nomine *dolo* etiam *lata culpa* intelligitur nomine *d. l. quod Nerva.* & quatenùs culpa excluditur à depoſito, id accipiendum eſt de *culpa levi*, quæ regulariter in Jure appellatione *culpa* venit, ſicut ſatis apparet ex *d. l. 23. ff. de R. I.* contractibus ibidem recenſitis. Quod verò Paul. Laym. *in Theol. mor. lib. 3. Tract 4. cap. 7. ſub n. 5.* docet, *d. l. 1. C. h. tit.* circa præſtationem *latæ culpæ* eſſe fundatam in præſumptione doli, arg. Gloſſ. *in c. 2. v. culpa. h. t.* nec habere locum in conſcientia, niſi culpa tam craſſa ſit, ut peccatum Theologicum & mortale conſtituat conſiderandum relinquo. 4

Verùm ab hac regula, quòd in depoſito tantùm dolus & lata culpa præſtetur, aliqui caſus excipiuntur, ut I. Si Depoſitarius non rogatus ultrò ſe obtulerit ad depoſitum recipiendum; tunc enim, quia per talem oblationem Juris interpretatione omnem diligentiam in re cuſtodienda ſimul promiſiſſe intelligitur, culpam etiam non tantùm levem, ſed & leviſſimam, excepto caſu fortuito, præſtare tenebitur, ut communiter DD. accipiunt textum *in l. 1. §.* 5

ſæpè.

Digitized by Google

ſæpè. 35. *ff. h. tit.* qua tamen in re aliter ſentire videtur Cludius *Tract. de Iure Sequeſtri. cap.* 11. *num.* 11. citatus apud Harpreebtum *in Inſtit. hoc tit.* §. 3. *num.* 28. nec omninò immeritò, quia ſi quis ut bonus vir & amicus ſe offerat in neceſſitate ad rem alterius cuſtodiendam ſatis durum eſt, ut hoc ſuum officium ſibi damnoſum ſit, & plus cæteris Depoſitariis obligari debeat, quin potiùs cenſeri juxta communem naturam depoſiti ſe obligare voluiſſe, cùm non minùs in his, quàm aliis caſibus liberem ſuerit deponenti apud hunc vel alium deponere, ac conſequenter ipſi quoque imputetur, ſi hujus perſonam elegerit. Quod verò attinet ad text. *in d.* §. *ſæpè*. non incongruè explicari poteſt, quando quis depoſito ſe offert, ubi alius adfuiſſet diligentiùs rem curaturus, & ita quaſi perſuaſione aliqua erga deponentem uſus fuiſſet. *arg. l.* 3. §. *interdum* 9. *ff. de Negot. geſtis*. §. 5. *Inſtit. de Oblig. ex quaſi contractu*.

II. Si Depoſitarius pro rei cuſtodia mercedem acceperit, ad levem ſaltem culpam præſtandam obligabitur juxta Regulam in Titulo *de Pactis*. §. 7. poſitam, quòd in contractu in utilitatem utriuſque contrahentium cedente levis quoque culpa præſtetur. *l.* 5. §. 2. *verſ. niſi fortè. ff. Commodati*, & hoc caſu depoſitum tranſibit in contractum locationis & conductionis, dum Depoſitarins accipiens mercedem, cenſetur operas ſuas ad rem cuſtodiendam locaſſe, *l.* 1. §. *ſi quis ſervum. ff. hoc tit.*

III. Si nominatim convenerit, ut Depoſitarius culpam vel etiam caſum in re depoſita præſtaret, ad id tenebitur: contractus enim ex conventione legem accipiunt, *d. l.* 1. §. *ſi convenit.* 6. *&* § *ſæpè*. 35. *ff. h. t. l. Iuris Gentium*. 7. §. *ſed & ſi quis. ff. de Pactis*. Quare ſi Depoſitarius rogatus, ut rem depoſitam diligentiſſimè cuſtodierit, id ipſum promiſerit, de culpa etiam leviſſima tenebitur, non autem econtra valet pactum, ne dolus præſtetur, id enim bonæ fidei & bonis moribus adverſaretur. *d. l.* 1. §. *illud*. 6. *ff. h. t. l. in commodato*. 17. *ff. Commodati l. contractus*. 23. *ff. de R. I.*

IV. Aliquando etiam caſus fortuitus in depoſito præſtatur, ſi culpa caſum præceſſerit. *cap.* 2. *hoc tit.* Sed quid, ſi *levis* tantùm *culpa* caſum præceſſerit, an nihilominus tenebitur Depoſitarius? ℞. Licet id velint nonnulli DD. apud Harprechtum in §. 3. *Inſtitut. Quibus modis recontrabitur obligatio. n.* 33. verins tamen eſt cum eodem Harprechto caſum non aliter præſtandum eſſe à depoſitario, quàm ſi illa culpa caſum præceſſerit, ad quam præſtandam ex natura contractus depoſitarius tenetur, nam aliàs ſeqneretur, quòd depoſitarius etiam levi culpa adſtringeretur contra claram juris deciſionem in *d.* §. 3. *& l.* 1. §. *ult. juncta l. quod Nerva*. 32. *ff. hoc tit.*

V. Si Depoſitarius fuerit in mora reſtituendi depoſitum, hoc eſt, ſi depoſitum ad repetitionem deponentis non reddiderit, cùm potuit, etiam interi-
6 tum ejus præſtabit, *l. ſi in Aſia*. 12. §. *final. ff. hoc tit.* Ubi & illud notandum, quòd licet depoſitum ad certum tempus contractum ſit: v. g. ad annum vel biennium, nihilominus deponens poſſit rem depoſitam pro arbitrio ſuo revocare, quia ſicut contractus principalis, ita &, temporis adjecto tantùm in favorem deponentis cedit. *l.* 1. §. *ſi depoſuero*. *ff. eodem tit. c.* 2. *verſ. ſane*. *X. hoc tit.*

7 Neque etiam compenſatio locum habet in depoſito *propter exuberantiam*, ut loqnuntur DD. *bonæ fidei* in hoc contractu. Unde tametſi deponens ex alia cauſa aliquid debeat depoſitario, non tamen poterit iſte rem depoſitam in compenſationem ſui debiti retinere, ſed ordinaria actione contra deponentem tanquam debitorem ſuum re depoſita priùs reſtituta experiri debebit. *cap.* 2. *hoc. tit.* & *l. ſi quis*. 11. *Cod. eodem*. Dico: *ex alia cauſa*; ſi verò ex eadem cauſa debitum ſit, nimirùm propter expenſas neceſſarias in rem depoſitam factas, æquitas ſuadet, dari retentionem uſque dum impenſæ ſolvantur: dummodo iſtæ expenſæ in facto & jure ſint liquidæ, & non altioris ſeu longioris indaginis. Harpr. *in* §. 3. *Inſtit. de Obligationibus, quæ re contrahuntur. n.* 54. Cæterùm ſi prædo etiam rem furto ablatam apud aliquem hujus deprædationis inſcium depoſuerit, & ex poſtfacto repetierit, tenebitur depoſitarius eam rem deponenti reſtituere, quamvis tunc ſciat eſſe prædonem; ſi tamen verus dominus rei ablatæ ſuperveniret, & rem à depoſitario peteret, potius ipſi, quàm prædoni deponenti reſtituere deberet. *l. bona fides*. 31. §. 1. *ff. hoc tit.*

Inſignis eſt Quæſtio, an reqniratur, vel ſufficiat, 8
ad tantam in re depoſita diligentiam adhibere, quantam quis adhibet in rebus propriis ejuſdem generis & valoris? adeòque ſi depoſitarins ſit diligentiſſimns in rebus propriis; teneatur etiam eſſe diligentiſſimus in depoſitis: vel econtra, ſi in rebus propriis ſit negligens, ſufficiat eandem diligentiam quamvis exiguam in rebus depoſitis adhibere.

Quantùm ad *Primum* quidam cenſent requiri non minorem alienis rebus diligentiam impendere, quàm propriis, tametſi in propriis aliquis foret diligentiſſimus, quibus favet textus *in l.* 32. *ff. hoc tit.* ibi: *neque enim ſalva fide minorem in iis, quàm ſuis rebus diligentiam præſtabit*: In *altero* verò exiſtimant, non ſufficere eam diligentiam adhibere rebus alienis, quam quis adhibet propriis, ſi in propriis ſit valde negligens, *arg. l. ſi conſtante*. 24. §. *ſi maritus*. *ff. Solut. matrimonio*. ubi dicitur, quòd perditio in rebus propriis ſit culpanda, in alienis etiam Punienda: Panorm. *in c.* 2. *hoc tit. n.* 7. Verùm in utroque difficultatis puncto contrarium videtur æquius: nam ſi diligentiſſimus in rebus propriis deberet etiam eſſe diligentiſſimus in re depoſita, niſi id facerer continuò ad leviſſimam culpam præſtandam obligareter in re, ex qua nullam utilitatem percipit, & ſic eſſet deterioris conditionis, quàm alii, qui in rebus propriis minus ſunt diligentes, ut rectè advertit Harpr. *d. loc. n.* 27. Text. verò *in d. l.* 32. forſan explicari poteſt de eo, qui ordinariam hominum diligentiam in rebus ſuis adhibet, & eandem in rebus alienis recuſat, propter illa verba in *ead. l.* poſita: *& ſi quis non ad eum modum, quem hominum natura deſiderat, diligens eſt*. Sed quia, ut verum fatear, verba ſequentia, *niſi tamen ad ſuum modum curam in depoſito præſtat, fraude non caret &c.* valde aguunt, illam particulam *non* in prioribus verbis perperam irrepſiſſe, ac legendum eſſe, *& ſi quis ad eum modum, quem hominum natura deſiderat, diligens eſt, niſi tamen &c.* ut etiam inſinuat Gottofr. *in not. ibidem lit. F.* ideò adhuc dici poteſt, in rigore Juris aliquando præſumi dolum, ſi quis minorem alienis rebus quàm propriis diligentiam adhibet, ſed hanc præſumptionem non eſſe Juris & de Jure, atque temperari debere juxta terminos æquitatis, conſideratis facti circumſtantiis, puta ſi deponens expreſsè ſub confidentia curæ propriarum rerum apud talem ſolertem hominem rem depoſuerit, iſque ſimpliciter ita recepit, ſi eadem facilitate potuiſſet res depoſitas pretioſiores, quàm ſuas, vel ſaltem æquè pretioſas curare, & non fecit &c. ut etiam paulò poſt dicemus.

Deinde contra deciſionem alterius puncti pugnat tex. *in ſæpè dict.* §. *præterea*. 3. *Inſtitut. Quibus modis re contrahitur obligatio ſecurus eſt*, inquit ibidem Imperator, *qui parùm cuſtoditam rem furto amiſerit, quia qui negligenti amico rem cuſtodiendum tradit, non ei, ſed ſuæ facilitati id imputare debet*. Adde *l.* 1. §. 5. *ff. de Oblig. & act.* Quod autem attinet ad textum *in d. l. ſi conſtante*. §. *ſi maritus*. dico, ibi non agi de negligentia & culpa *omiſſionis*, ſed agi de perditione, & culpa *commiſſionis*, ubi maritus mancipia ab uxore in dotem data ſeveriùs & truculentiùs tractavit, aliud enim eſt rem alie-

nam negſigenter cuſtodire, ſi etiam proprias non ſolear diligentius, & aliud rem alienam proprio ſacto poſitivo deſtruere: accedir, quòd à dote non ſemper ad depoſitum rectè inferatur, quia in rebus dotalibus, utpote ex contractu in gratiam Mariti & Uxoris iniro, levis etiam culpa præſtatur. *L. in rebus ff. de Iure dotium*. in contractu autem depoſiti lata rantùm, quæ dolo comparatur, ſed quis dolo comparet culpam, quando etiam res propriæ non diligentius cuſtodiuntur.

9 Alia eſt controuerſia non minùs ootabilis, an Depoſitarius orto inceodio vel irruptione hoſtium eueoieote teneatur potiùs res depoſitas, quàm ſuas ſaluare, ſi utraſque ſimol non poſſit? pro deponente facit, quod Summus Pontifex *in c. 2. h. t.* dicit: *bona fides abeſſe præſumitur, ſi rebus tuis ſalvis exiſtentibus alienas amiſiſti*.

Econtra pro depoſitario adduci poteſt illud vulgstum, *quod charitas incipiat à ſe ipſo*, ideoque non ſit alicui vitio verrendum, ſi prins de rebus propriis, quàm alienis ſollicitus ſit, *can. non licet 23. qu. 5.* In hac difficultate diſtinguendum erit, utrum res propriæ ſint pretioſiores, vel ſaltem æquè pretioſæ, quàm res depoſitæ, aut utrùm res depoſitæ ſiut pretioſiores. Priori caſo res propriæ præferri potorunt, noo aurem poſteriori, ſed tamen æquum erit, poſteriori caſu à deponente compenſationem aliquam exigere, propterea quòd Depoſitarius neglectis rebus propriis alienas ſaluauarit, cùm alterius negotium utiliter geſſerit, & ne officiom ſuum ſibi damnoſum ſit. Paoor. *in dict. cap. 2. hoc tit. num. 2.* Layman *in Theol. moral. lib. 3. tract. 4. c. 7. n. 7.* ubi adnotavit, aliud eſſe in commodatario, ut, ſi is res commodatas pretioſiores ſuis prætulerit, nihil poſſit eo nomine à commodante repetere, quia vi contractus in gratiam ſolius ipſius initi tenebatur ad exactiſſimam cuſtodiam: ſi tameoè conuerſo ſuas pretioſiores prætulerit commodaris minus pretioſis, etiam ad nihil teneatur, cùm non fuerit in culpa faciendo, quod facere quilibet diligentiſſimus Paterfam. pretioſiora utique prælaturus, licet in hoc poſteriori puncto contrarium doceat Molina *de I. & I. tom. 2. dyſp.* 296.

Qualiter autem probetur amiſſio rel depoſitæ? Videri poterit apud Panorm. *in d. c. 2. h. tit. num.* 8. ubi ſciendum, quod regulariter illi incumbat probatio, qui dicit, ſe depoſitum amiſiſſe, ſicut generaliter creditor probando debitum ſatis fondavit intentionem ſuam uſque dum à debitore ſolutio, vel alia exceptio contra debitum oppoſita probetur. *l. in exceptionibus. 19. ff. de Probat.* Interim: quia probatio amiſſionis nonnunquam eſt difficilis, ut quando res furto ablata dicitur, & tunc attenta qualitate perſonæ, temporis & circumſtantiarum ſiue concurreoribus aliis indiciis ad juramentum depoſitarii recurretur; quando enim actua ex ſua natura eſt talis, ut clam fieri ſolitus difficulter probari valeat, etiam leviores pleromque probationes juxta prudentis Judicis arbitrium admittuotur.

10 Ultimò huic Titul adootatur, quòd ſi depoſitum factum ſit apud Abbatem vel Religioſum alcujus Monaſterii, aut Epiſcopum, vel Canonicum Eccleſiæ, non teneatur Eccleſia vel Monaſterium, quia tale depoſitum penes perſonam, non penes Eccleſiam ceoſetur factum: & delictum perſonæ non nocet Eccleſiæ: *c. 1. h. tit. c. delictum. de Reg. Iur. in 6.* Leſſ. *de Iuſt. & Iure lib. 2. c. 27. n. 12.* tunc autem ceoſeretur depoſitum factum apud Eccleſiam; & eo deperdito Eccleſia conveniri poſſet, ſi in receptione depoſiti conſenſus Prælati & Capituli intervenisſet. Barboſ. *in Collectaneis ad dict. cap. 2. hoc tit. n. 9.*

Poſſent quoque hic plura dici de *Sequeſtro*, quod eſt ſpecies depoſiti, ſicut de eo agit prolixè Harpr. *Inſt. ad §. præterea. 3. Quibus mod. re contrab. Obligat. à num.* 59. Sed cum ſequeſtrum & ſequeſtratio plerumque ſit actus Judicialis potiùs, quàm voluntarius ex contractu partium, ideo ad ſpecialem Titulum *de ſequeſtratione poſſeſſionis & fructuum*, qui habetur ſupra *in Lib. II.* remittimus.

TITULUS XVII.

De Emptione & Venditione.

§. I.

Quid ſit, & qualiter contrahatur Emptio & Venditio.

S U M M A R I A.

1. *Emptio eſt contractus bonæ fidei.*
2. *Solo conſenſu initus.*
3. *Quarum rerum venditio valeat.*
4. *Emptionis pretium debet eſſe numarium, certum, & juſtum.*
5. Tradere & Dare *in ſenſu Iuris differunt.*
6. *Emptione perfecta periculum & commodum rei pertinet ad emptorem.*
7. *Ponuntur exceptiones.*
8. *In contractibus innominatis ante traditionem non tranſit periculum.*
9. *In emptione an tantùm de rigore Iuris tranſeat periculum ante traditionem?*
10. *Ad emptionis ſubſtantiam non eſt neceſſaria Scriptura.*

Alia Summaria poſt §. II.

E*Mptio & Venditio* congruè deſcribi poteſt, quòd ſit *contractus bonæ fidei, ſolo conſenſu initus de re ſive merce emptori tradenda, & pretio certo numario venditori dando.* 1

Dico I. Emptiooem eſſe cootractum *bonæ fidei*: quæ verba ſic accipienda ſunt, non quòd alli contractus ſint *malæ fidei*, ſed quòd per ea emptio diſtinguatur à contractibus *ſtricti Iuris*, oti ſunt mutuum & ſtipulatio, de qua contractuum diuiſione egimus in Lib. I. io Tit. *de Pactis* §. v.

Dico II. Emptionem & venditiooem eſſe contractum *ſolo conſenſu initum*: ſunt enim aliqui contractus, qui ſtatim ſuam perfectionem habent, ubi partes ſibi inuicem conſenſum præſtiterunt, ut emptio, locatio, ſocietas, mandatum, in quibus proinde traditio rei tantùm ad excutionem pertinet. Alii autem contractus non ſolo conſenſu, ſed per actualem rei traditionem celebrantur, ut mutuum, commodatum, depoſitum, & pignus. Quare tametſi promittam, quòd velim tibi mutuare pecuniam, commodare equum &c. antequam tamen actualiter id faciam, oon erit mutuum vel commodatum, ſed tantùm pactum nudum, ex qoo de Jure Ciuili noo datur actio. *l. 7. §. ſed cum nulla. 4. ff. de Pactis.* 2

Interim licet in emptione & venditione per ſolum conſenſum ſtatim naſcatur obligatio & actio, antequam tamen emptor totum pretium perſoluat, actio ex empto cum effectu intentari noo poterit, ſed licebit, venditori rem tanquam pignua retinere, uſque dum totum pretium accipiat. *l. Iulianus. 13. §. 8. ff. de Act. empti.*

Dico III. In venditioue agi, ut *res ſive merx emptori tradatur*; nomine rei ſeu mercis autem noo tantùm res corporales, ſed etiam incorporales, ut Jura & actio- 3

actiones intelliguntur. Imò aliquando ſpes ſola, ſive eventus dubius loco mercis habetur, ut ſi quis à piſcatore, vel aucupe tractum retis emerit, valebit emptio, & debebitur pretium, quamvis nihil captum ſit. *l. nec emptio. 8. §. 1. ff. de Contrahenda emptione.*

Ceterùm requiritur, ut res, quæ venditur, ſit in commercio hominum, id eſt, ab hominibus tanquam propria poſſideri poſſit. Unde res ſacræ & Spirituales ſine peccato ſimoniæ vendi nequeunt, ut in Titul. *de Simonia.* traditur. Item ſi quis liberum hominem vendiderit, v. g. ad triremes, vel manus hoſtium (idem eſt de emente, ſupprimente, vel donante) capitale crimen *plagii* committit. *l. 1. & paſſim ff. & Cod. Ad l. Cornel. de plag.* Quædam autem res ſunt, quæ in commercio quidem hominum exiſtunt, propter favorem tamen perſonarum, ad quas pertinent, ſine certis ſolennitatibus vendi non poſſunt, uti ſunt res Eccleſiæ pupillares, minorum, & dotales, de quibus in Jure Canonico & Civili ſpecialibus Tit. tractatur.

4 Dico IV. In emptione agi, ut emptor *pretium numarium* certum venditori *det*: Etenim ſine pretio emptio non ſubſiſtit §. *item pretium 2. Inſtit. h. t. l. cùm in venditione 36. ff. de Contrahenda emptione*, idque *numarium* eſſe debet, id eſt, in pecunia numerata conſiſtens; per quod differt emptio à permutatione, in qua res pro re datur. Quare non potero tibi meum equum pro aliquot modiis frumenti, vel urnis vini vendere, ſed talis contractus permutatio erit. *l. 1. §. 1. ff. de Contrahenda emptione.* Quòd ſi verò ab initio inter nos conventum fuiſſet de pecunia numerata, & ex poſtfacto per ſpeciale pactum ego loco pecuniæ à te reciperem frumentum, vel vinum, maneret adhuc emptio & venditio, quia cujuſcunque contractus initium, non executio ſpectatur. *l. pretii. 9. C. de Reſcindenda venditione.* Præterea pretium certum eſſe oportet vel certitudine ab ipſis contrahentibus determinata, vel relativa: valent enim tales venditiones: vendam tibi, *quanti ipſe emi*, *quanti in foro venditur &c.* Gomez. *Variar. reſol. tom. 2. c. 2. n. 9.* Item in arbitrium tertii etiam determinatio pretii rectè committitur, v. g. *vendo tibi*, *quanti Titius æſtimaverit*; quodſi Titius æſtimare noluerit, nihil contractum cenſebitur, eò quòd nullum conſtitutum ſit pretium. §. 1. *Inſtit. h. t.* In arbitrium autem emptoris pretium committi non poteſt, niſi, poſtquam ille pronuntiaverit, nova complacentia ex parte venditoris ſubſequatur, poſſet enim rem pro uno numo æſtimare, & ſic nugatoria fieret venditio. *l. quod ſæpè. 35. §. 1. ff. de Contrahenda emptione.*

Idem dicendum erit, ſi contrahentes in genere dicant, ſe jam conventuros de pretio, non erit venditio, ſed tantùm promiſſio de vendendo, *arg. text. in d. §. 1. Inſtit. h. t.*

Juſtum quoque ſit pretium, oportet, idque duplex eſt: unum *legitimum*, ſcil. à Magiſtratu taxatum, alterum *naturale* ex valore rei prudentum Judicio æſtimatum, & generaliter juſtum mercis pretium cenſetur quod loci conſuetudo approbat ſecundùm communem hominum æſtimationem ex abundantia, vel penuria illius, ordinaria acquirendi facilitate, aut difficultate, utilitate, vel uſu, aliiſque circumſtantiis. Vid. Laym. *in Theolog. mor. lib. 3. tract. 4. cap. 17. §. 1.* ubi multa notabilia ponit; & *num.* 4. quòd Magiſtratus non poſſit ſolis agricolis frumentum taxare, non taxatis ſimul aliis mercibus; & *num.* 9. quòd Magiſtratus non poſſit talibus decretis taxatoriis ad proprium commodum uti, vel amicis privatim inſinuare ante generalem eorum publicationem. Sed, inquis, cur in emptione multùm de juſto pretio ſolliciti ſumus, cùm tamen *in pretio emptionis & venditionis naturaliter licere contrahentibus ſe invicem circumvenire*, aſſerat J. C. *in l. in cauſæ. 16. §. 4. ff. de Minoribus*, R. Illud verbum *circumvenire* non eſſe accipiendum pro doloſa deceptione, aut enormi læſione, ſed pro ſolerti aliqua œconomica intra terminos juſti pretii, quod non conſiſtit in indiviſibili, ſed eſt ſummum, medium, & infimum, ſicut in §. *ſeq.* pluribus dicemus.

Demùm circa datam definitionem advertendum eſt, non fuiſſe gratis dictum, quòd merx debeat à venditore *tradi*, pretium autem ab emptore *dari*: nam inter *tradere* & *dare* in ſenſu Juris illa eſt notabilis differentia, quòd is, qui neceſſitatem *tradendi* habet, ſolummodò vacuam rei poſſeſſionem alteri conſignare teneatur, & præſtare, ut ei, cui tradidit, *rem habere liceat*, quamvis fortè tradens rei dominus non ſit, ſicut & venditio rei alienæ ſubſiſtit. *l. rem alienam. 28. ff. de Contrahenda emptione*: non quidem in præjudicium veri domini, qui eam à poſſeſſore nullo etiam reſtituto pretio vindicare poteſt, ſed in præjudicium ipſius venditoris, qui emptori pretium reſtituere, & ſi ſciens alienam vendiderit, inſuper refundere tenetur, quanti ejus intereſt, quòd re empta carere debeat. *tot. tit. ff. & Cod. de Evictionibus.* Quòd ſi venditor dominus fuerit, per traditionem ſtatim etiam emptorem dominum facit, *l. traditionibus. 20. Cod. de Pactis.* Si non fuerit dominus, non poterit plus Juris in emptorem transferre, quàm ipſe habeat. *l. nemo plus juris. 54. ff. de R. J.* & ideò ſolam uſucapiendi conditionem transferet, id eſt, emptor de tali traditione conſequetur *titulum*, ut rem emptam cæteris conditionibus accedentibus (de quibus ſuperiùs in Titul. *de Præſcriptionibus* egimus) uſucapere poſſit. *l. ex empto. 11. §. 1. & l. ſervus. 30. §. fin. ff. de Actionibus empti.* 5

At verò, qui rem *dare* debet, ad transferendum ejus dominium obligatur. Unde emptor non ſatisfacit ſuæ obligatione, ſi alienos nummos loco pretii exſolverit *dict. l. 11. §. 2.* Ratio diverſitatis illa aſſignari poteſt, quòd reſpectu venditoris ſit conventum ſuper certa ſpecie, & proinde illam tradendo ſatisfaciat ſuæ promiſſioni. Sed reſpectu emptoris ſit conventum ſuper genere, v. g. ſuper 100. fl. non determinatis, adeoque intelligantur illi fl. qui ſunt in dominio ipſius.

Porrò emptione & venditione perfecta, quod fit ſimul de pretio & merce conventum eſt, ſtatim omne periculum & commodum in re vendita contingens ad emptorem pertinet, quamvis ipſi res necdum tradita ſit. Itaque ſi domus vendita igne conſumpta ſit, equus mortuus, aut furto ablatus, emptoris damnum eſt, qui nihilominùs pretium dare venditori tenetur. Econtra ſi fundus emptus per alluvionem augeatur, id commodum etiam ad emptorem ſpectat. Similiter, ſi, quod ſæpè contigit, vinum vetus hodie v. g. venditum Juſto pretio, quo tunc communiter æſtimabatur, cras multò pluris valere incipiat ob vineas improviſo gelu & pruina noctu deſtructas, non propterea reſcindi poterit venditio, vel contra emptorem ad majus pretium agi, quia emptione mutuo conſenſu perfecta ſicut omne periculum, ita viciſſim omne commodum circa rem emptam eveniens emptoris eſt. §. 3. *Inſtit. hoc tit. & tot. tit. ff. de Periculo & commodo rei venditæ.* Et quamvis propter læſionem quandoque detur actio ad contractum reſcindendum, vel ſaltem pretium augendum, aut minuendum, ut §. *ſeq.* dicemus, id tamen intelligitur de illa læſione, quæ cum, & in contractu ipſo concurrit, non quæ poſtea accidentaliter ſupervenit. *l. ſi voluntate. 8. Cod. de Reſcind. vendit.* 6

Sed dices: ſi res debet perire ſuo domino, ut ſuperiùs in Tit. *de Commodato.* dictum, tunc ſequitur, quòd res vendita ante traditionem periens non emptori, ſed venditori perire debeat, cùm ante traditionem venditor adhuc dominus maneat. *l. traditionibus. 20. Cod. de Pactis.* Imò etiam poſt traditionem, niſi pretium conventum acceperit, vel ſaltem de eo emptori fidem habuerit, §. *venditæ. 41. Inſtit. de Rer. diviſ.* R. Speciale

ciale eſſe in emptore, ut licet is dominus non ſit, nihilominùs ex authoritate Juris periculum & interitus, ſicut & commodum rei emptæ ipſum reſpiciat. Ratio verò hujus ſpecialitatis præter authoritatem Juris congrua quadruplex aſſignari poteſt. I. Quòd venditor ſit debitor certæ ſpeciei & conſequenter ejuſdem interitu liberetur. II. Quòd emptione perfecta res jam aliquo modo ad emptorem ſpectare cenſeatur: nam is, qui actionem habet ad rem petendam, ipſam rem habere videtur. *l. is qui. 15. ff. de R. I. l. rem in bonis. 52. ff. de Acquirendo rerum dominio.* III. Quòd in arbitrio emptoris ſit rem ſoluto pretio ad ſe avocare, ergo ſi id facere negligat, & res interim pereat, ipſe in mora uel culpa fuiſſe cenſebitur. Deniquo quòd ad emptorem ſpectet omne commodum in re empta contingens, & ideò etiam de incommodo & periculo grauari debeat. *cap. qui ſentit. 55. de Reg. Iurit in 6.*

7 Ab hac tamen regula, quòd periculum in re empta ad emptorem pertineat, aliqui caſus excipiuntur, ut I. Si venditor in mora fuerit, & ſoluto pretio rem emptori reſtituere diſtulerit, ipſi mora & caſus conſequens nocebit. *c. mora. 25. de Reg. Iuris in 6.* II. Si culpa etiam levi venditoris res pereat: tenetur enim is de hac culpa, eò quòd emptio & venditio in utilitatem utriuſque contrahatur. *l. contractus. 23. ff. de Reg. Iur.* III. In venditione conditionali, ſi res ante eventum conditionis pereat, venditoris damnum eſt; ſed hoc de totali interitu rei intelligitur: nam particulare damnum ſive deterioratio rei in venditione conditionali ſuperveniens ad emptorem ſpectat. *l. neceſſariò. 8. ff. de Periculo & commodo rei vendita. l. fin. Cod. eod. tit.* Ratio autem differentiæ inter totalem interitum & particulare damnum illa datur, quòd res, quæ perit, tradi ampliùs non poſſit, & proindè nec perfici emptio, quæ ab initio propter conditionem adjectam perfecta non fuit: in damno autem particulari adhuc manet poteſtas tradendi, & conditio retrotrahitur, & cenſetur ab initio purè contractum. IV. Si res *in numero, pondere, & menſura* conſiſtens empta ſit: v. g. aliquot oves, certa pondera metalli, certi modii frumenti &c. cenſebitur talis emptio habere tacitam conditionem, *ſi ad V. numeratum, adpenſum, vel admenſum fuerit*, & conſequenter antequam id factum ſit, venditoris periculum eſt. *l. qui ſæpè. 35. §. 5. ff. de Contrahenda emptione.* Aliter tamen dicendum eſt, ſi res *in numero, pondere, aut menſura* conſiſtens non ad numerum vel pondus, ſed ex integro per *adverſionem* (vulgò *Ubers haupt*) ematur pro uno pretio: v. g. totum vini dolium, aut quidquid frumenti in horreo eſt pro 100. fl. tunc enim quantitas habet ſe per modum certæ ſpeciei, & omne periculum ad emptorem tranſibit. *l. ſi vina. 15. ff. de Periculo & commodo rei venditæ*, Quòd ſi ponatur caſus medius, in quo e. g. dicat emptor: emo totum dolium vini, & pro ſingulis menſuris dabo 10. crucigeros: verius eſt, talem venditionem non transferre periculum, ſed eſſe conditionatam, ſi menſura ſequatur, ut ſatis colligitur *ex dict. l. qui ſæpè. §. 5.* VVeſembec. *in Paratit. de Periculo & commodo rei venditæ. n. 3.*

8 Et hæc quidem in emptione & venditione ita procedunt, ubi contractus mutuo conſenſu ſtatim perfectus eſt; at verò in contractibus innominatis, *do ut des*, & ſimilibus, qui actuali ipſius rei traditione perficiuntur, & priùs tantùm pacta nuda cenſentur, ut in Tit. *de Pactis.* tradidimus, periculum & interitus ante traditionem ad eum ſpectat, qui tradere obligatus fuerit; ideòque re pereunte nihil ab altera parte debetur, & ſi quid forſan ſolutum erat, repeti poteſt. *l. ult. ff. de Condictione cauſa data.*

9 Non deſunt quidem, qui cum Vulteio *ad princ. Inſt. h. tit. n. 17.* etiam in emptione & venditione tantùm ſummo & ſtricto Jure periculum ante traditionem emptoris eſſe, aliud verò de æquitate dicendum, exiſtiment. Verùm quia tot apertiſſimis Juris textibus ea res ſtabilita eſt, non videtur veriſimile, quòd Jura in contractu bonę fidei circa materiam & caſus quotidie occurrentes ſolum rigorem & ſtrictum Jus attenderint. Et ille rigor præter alias rationes ſuperiùs adductas ex eo mitigatur, quòd viciſſim omne commodum in re empta contingens ad emptorem ſpectet. Unde & fructus rei venditæ juxta probabiliorem ſententiam etiam ante traditionem ad ipſum pertinent. *l. Iulianus. 13. §. ſi quid ſervo. 18. ff. de Actionibus empti l. fructus 13. & l. penult. C. eod. tit.* Videri etiam poterit Harpr. *ad §. 3. Inſt. h. tit. a. num. 13.* ubi aliquot objectionibus reſpondet. Illud quoque adnotari poteſt, quòd ſicut emptor emptione perfecta fructus rei nondum traditæ exigere, ita econtra venditor uſuras ſeu intereſſe ob lucrum ceſſans & damnum emergens de pretio non ſoluto petere poſſit. *d. l. Iulianus §. veniunt. 20. & l. 2. C de Uſuris;* & per ea, quæ in Tit. *de Uſuris* latiùs explicantur.

Finaliter & illud aduertendum eſt, quòd licet plerumque ſuper contractu emptionis & venditionis ſoleant literæ & inſtrumenta erigi, tamen contractus iſte etiam ſine ſcriptura ſubſiſtat, quæ ordinariè potiùs ad probationem, quàm ſubſtantiam ejus pertinet, niſi expreſsè conuentum ſit, ut ante ſcripturæ confectionem contractus plenum robur non haberet. *l. contractus. 17. & ibi DD. C. de Fide inſtrum. princ. Inſtit. h. t.* 10

---

§. II.

Qualiter impugnari & reſcindi poſſit Emptio & Venditio.

SUMMARIA.

11. *Emptio quando reſcindi poſſit propter læſionem in pretio.*
12. *Venditio poteſt reſcindi, quæ fit cum Medico vel Advocato.*
13. *Emptio an de Iure Canon. poſſit reſcindi propter quamcunque læſionem?*
14. *Theſaurus in re empta inventus ad quem ſpectet?*
15. L. 2. C. de reſcind. vend. *an proſit emptori?*
16. D. l. 2. *an poſſit renunciari?*
17. *Emptione reciſa ad quem pertineant fructus? & ibi de* Pacto addictionis in diem, & Legis commiſſoriæ, & de retrouendendo.
18. *De emptione nominum & actionum.*
19. *Actio* redhibitoria & quanti minoris *quando dentur, & quamdiu in utroque foro.*
20. *Venditor an teneatur aperire vitium occultum rei?*
21. *Venditio rei alienæ valet.*
22. *De evictione rei venditæ.*
23. *Pecunia aliena in ſolutum data, & à venditore ſuæ commixta an poſſit à vero domino vindicari?*
24. *De Iure retractus, ſeu Prothymiſeos, eiusque conditionibus & requiſitis.*
25. *Venditor an teneatur præciſè tradere, ſi malit intereſſe præſtare?*
26. *Venditione duobus facta uter præferatur?*

QUæritur. I. Utrum ex qualibet læſione circa pretium poſſit contractus impugnari? In hac quęſtione præſupponendum eſt, quòd pretia rerum non conſiſtant in indiuiſibili (niſi ſpecialiter à magiſtratu taxata ſint, ſed ex diuerſa hominum æſtimanatione ejuſdem 11

rei

Digitized by Google

rei poſſit eſſe triplex pretium, ſcilicet *infimum*, *medium & ſummum*: quod enim aliqui æſtimant 10. fl. hoc alii 11. alii 9. &c. Hoc præſuppoſito.

℞. Et dico, ſi pretium in contractu datum vel acceptum arbitrio boni & prudentis viri non ſit majus pretio ſummo, nec minus infimo, erit adhuc juſtum pretium, & conſequenter nulla concedenda erit contractus impugnatio. Quo ſenſu accipiendus eſt text. *in l. item ſi 22. §. 3. ff. Locati*, ubi dicitur, *naturaliter conceſſum eſſe, id quod pluris eſt, minoris emere &c.* Si autem pretium quantitatem ſummi aut infimi pretii juxta communem æſtimationem exceſſerit, diſtinguendum erit inter forum externum & internum: nam in foro externo ad multitudinem litium evitandam non ſuccuritur alicui, niſi ſupra dimidium juſti pretii deceptus fuerit, id eſt, niſi pro re minus valente 10. aliquis ne quidem 5. acceperit: quo caſu conceditur actio venditori contra emptorem, ut vel rem emptam reſtituat, vel id, quod deeſt juſto pretio, ſuppleat, *l. 2. Cod. de Reſcindenda venditione cap. cùm dilecti 3. h. t.* Excipiuntur quoque minorennes, ut ipſis propter læſionem gravem, quamvis non ſit ultra dimidium, per remedium extraordinarium *reſtitutionis in integrum* ſubveniatur *tot. tit. ff. de Minoribus. & Cod. de Reſtitutione in integrum minorum*; atque minoribus aſſimilantur Eccleſiæ, aliæque piæ cauſæ, ut *in Lib. I. in Tit. de Reſtitutione in integrum*; dictum eſt.

Præterea exceptio eſt, ſi aliquis juſto metu propter inſtans aliquod corporis periculum adactus eſſet, ut rem ſuam minoris venderet, is reſciſſionem contractus ex capite *metus* rectè peteret: *tot. tit. ff. Quod metus cauſa*: Quis verò dicatur *juſtus metus*, in eodem Tit. *ff. & Cod. & in Decretal.* Et *infra in Lib. IV.* Tit. I. §. 5. explicatur.

12 Specialiter verò ex eadem cauſa metus communis eſt DD. ſententia, quòd contractus propter læſionem gravem, quamvis ea non ſit ultra dimidium reſcindi poſſit, quem graviter ægrotus eum Medico, vel cliens durante lite cum advocato iniit, eò quòd talis contractus cenſeatur factus ex metu, ne infirmus vel Cliens a Medico vel Advocato deſeratur, & ita majus damnum in corpore, vel rebus ſuis patiatur. *l. ſi Medicus. 3. ff. de Extraord. cognit. l. Archiatri 9. C. de Profeſſorib. l. quiſquis. 6. §. 2. Cod. de Poſtulando.*

Attamen in foro interno omnis iniqua læſio reſarcienda eſt, niſi valdè modica ſit, & quæ facilè à læſo prævideri potuit, aut amicitia aliæve circumſtantiæ concurrant, ex quibus præſumi poſſit, quòd contrahentes ultrò ſibi damnum remittere & condonare voluerint. Leſſ. *de juſt. & Iure*, *lib.* 2. *c.* 21. *n.* 37.

13 Illud quoque hic adnotandum eſt, licet etiam Jure Canon. non reperiatur ſtatutum, quòd per viam actionis poſſit aliquis quamcunque læſionem in foro externo recuperare: quia tamen Judex Eccleſiaſticus judicare valet de omni peccato mortali, quamvis cæteroquin cauſa ad ſuum forum non pertineat. *c. novit. 13. de Iudiciis*; ideò ex communi ſententia receptum eſſe, quòd graviter læſus ex contractu, ſi non audiatur in foro Civili, poſſit per denuntiationem Evangelicam agere in foro Eccleſiaſtico, Fachin. *lib.* 2. *Controverſ. c.* 25. §. *eſt etiam controverſ. &c.* Interim ſi læſio non ſit valdè exceſſiva vel ſit altioris indaginis, vel timeantur aliæ incommoditates, ut quia contemnentur cenſuræ, dabitur anſa infinitis litibus, cavillandi quoſcunque contractus &c. propter has & ſimiles circumſtantias poſſe aliquando à Judice Eccleſiaſtico partes non audiri exiſtimo, *non enim quidquid Iudicis poteſtati permittitur, Iuris neceſſitati ſubiicitur*, *l. non quidquid 40. ff. de Iudiciis*; & ratio publicæ utilitatis, quæ in amputatione litium conſiſtit, privato alicujus commodo etiam de Jure Can. eſt nonnunquam anteponenda: ut exemplo præſcriptionum eodem Jure admiſſarum docemur.

Quæritur II. Quid dicendum, ſi emptor in domo 14
ſibi vendita inſignem theſaurum invenerit, anne venditor ad reſciſſionem venditionis, vel pro theſauro, aut æquivalente pretio contra emptorem agere poterit? ℞. Cùm theſaurus latens cenſeatur eſſe in nullius dominio, nec tanquam incognitus poſſideri. *l. 3. §. Nerva. 14. cum ſeq. ff. de Acquirenda poſſeſſione*; conſequenter etiam non cenſeatur fuiſſe venditoris, & proinde eo nomine læſionem ab ipſo venditore allegari non poſſe videtur, vel aliquod pretii augmentum peti, omni commodo rei venditæ juxta ſuperiùs dicta jam ad emptorem ſpectante, eſt enim theſaurus fortunæ donum, ut vocat *I C. in l. ſi is, qui. 63. §. 1. ff. de Acquirendo rerum dominio*; & Jure naturali eum in re ſua invenienti acquiritur. *§. theſauros. 39. Inſt. de Rerum diviſione*, Fachin. *lib.* 2. *Controverſ. cap.* 20. Quòd ſi verò emptor priùs ſciverit theſaurum latere in domo, & propterea illam emerit, ſunt, qui putent ſaltem ex æquitate venditori medietatem eſſe reſtituendam, quaſi hoc caſu in effectu perinde ſit, ac ſi emptor theſaurum jam tunc inveniſſet, quando res adhuc venditoris, ideoque aliena fuit. Videatur Harprechtus & DD. *ad §. theſauros.*

Quæritur IV. Utrum *lex 2. Cod. de Reſcindenda venditione*, quæ tantùm de venditore ultra dimidium læſo, 15
loquitur, etiam locum habeat in emptore, ſi is v. g. rem valentem 5. emerit pro 11. ℞. quamvis Cujacius *lib. 16 Obſervat. cap.* 18. putet, dictam legem tantùm in venditore procedere, eò quòd hic plerumque neceſſitate coactus vendat, undè magis ipſi ſubveniendum fuit, quàm emptori, qui liberè emit; nihilominùs communiùs receptum eſt id, quod de venditore ſtatutum habetur, etiam ad emptorem extendendum eſſe, tum quòd venditionis vocabulo etiam emptio contineatur. *l. veteres. 19. ff. de Action. empti.* tum etiam, quòd æquitatis ratio etiam ex parte emptoris ſubſit, ne ſcilicet venditor cum tam gravi illius jactura locupletetur. Fachin. *dict. lib.* 2. *c.* 16.

Quæritur V. Utrùm beneficio *l. 2. Cod. de Reſcin-* 16
denda venditione; contrahentes renuntiare poſſint? ℞. Duplicem eſſe renuntiationem: unam *generalem*, qua venditor renunciat omni legis auxilio, & promittit, ſe nulla via contra contractum venturum, alteram verò *ſpecialem* qua venditor in ſpecie promittit, quòd non velit remedium *dictæ legis* 2. intentare Renuntiatio *generalis* non excludit beneficium *dictæ legis*. 2. quia intelligitur tantùm de modica læſione, non verò enormi. *l. fin. §. Idem quæ deſiit. 3. ff. de Condictione indebiti. l. hæc adjectio. 192. ff. de Verbor. ſignif.* ſicut & aliàs in generali conceſſione non veniunt ea, quæ quis veriſimiliter non fuiſſet in ſpecie conceſſurus. *cap. in generali. 81. de Reg. Iur. in 6. Specialis* autem renuntiatio, quòd tollat beneficium *ſæpè dictæ legis*. 2. exinde probatur, quòd quilibet regulariter juri & favori ſibi conceſſo renunciare valeat *leg. penult. C. de Pactis. l. quæritur 14. §. ſi venditor. 9. ff. de Ædilitio edicto.* Fachin. *d. cap.* 20. *verſ. ſexta & ultima controverſia.*

Hic breviter adnotari poteſt, quòd reſciſſa em- 17
ptione propter immodicam læſionem fructus medii temporis ad emptorem tanquam dominum ſpectent, quam eſſe communiorem ſententiam cum Gomez, Guttierez, Leſſio & Molina contra Covar. *Var. reſ. lib.* 2. *cap.* 3. *num.* 9. aſſerit Layman. *in Theol. mor. lib.* 3. *tract.* 4. *cap.* 17. *ſ.* 1. *num.* 8. Aliud eſt ſi contractus reſcindatur propter pactum *additionis in diem*, id eſt, *ſi intra certum tempus alius majus pretium obtulerit, res inempta ſit*: vel propter pactum *legis commiſſoriæ*; videlicet *ſi intra certum tempus pretium ſolutum non ſit, res inempta eſto*: hæc enim pacta retrò & à principio reſolvunt, perinde ac ſi nullum dominium, vel jus in emptorem translatum fuiſſet, propterea neque fructus eidem acquiruntur, niſi in compenſationem ju-

Google

ſtarum expenſarum, ſi quas fecit. *l. item. 6. & l. imperator. 16. ff. De in diem addict. l. lege 5. ff. de Lege commiſſoria.*, An verò cum his pactis ejuſdem naturæ ſit pactum *de retro vendendo*, vid. Fachin. *lib. 2. Controv. cap.* 15. & Covar. *Var. Reſol. lib. 1. cap. 15. n. 6.* Molina *de I. & I. tom. 2. diſp.* 374. Tex. & DD. *in l. 2. C. de Pact. inter empt. & vend.*

18 Quæritur VI. Utrùm etiam debita & actiones emere liceat, & quidem minoris, quàm in ſe contineant: v. g. 1000. pro 500. &c. ℞. tantùm conceſſum eſſe emere actiones & debita, ſive, ut Jurisperiti vocant, nomina liquida, quæ ſcilicet non ſunt litigioſa, nec debent primum per multas contentiones Judiciales & ſententiam Judicis obtineri. *l. nominis. 3. Cod. de Hereditate vel actione vendita. l. 1. Cod. de Novat.* actiones autem litigioſas emere tam Jure Can. quàm Civili prohibitum eſt, *c. 2. de Alienat. Iudicii mut. & l. per diverſas. 22. cum l. ſeq. C. Mandati.* imò tales *Redemptores alienarum litium* ab agendo prohiberi debent; & ſi de facto egerint, ac obtinuerint in Judicio, poſtea verò appareat ipſos redemptores litis fuiſſe, non plus poſſunt petere à debitore victo, quàm in emptione actionis expoſuerint. Sed hac de re, & quando nomen, vel debitum liceat minoris emere, quàm in ſe contineat, dicemus *in Lib. V. Tit. de Uſuris.*

19 Quæritur VII. Quid Juris, ſi res vendita, occultum vitium habeat, v. g. pannus aduſtus, equus cæcus aut morboſus ſit? ℞. In ſimilibus caſibus duas actiones eſſe proditas, una eſt, quæ dicitur *redhibitoria*, & competit emptori per 6. menſes à die, quo vitium occultum innotuit, ut res empta venditori redhiberi, ſive reſtitui, & econtra pretium recipi poſſit.

Altera actio dicitur *quanti minoris*, quæ etiam datur emptori, qui licet ſciviſſet vitium rei, nihilominus fuiſſet empturus, minori tamen pretio, ut quanti minoris emiſſet, à venditore repetere poſſit. *l. 1. & tot. t. ff. de Ædilitio edicto.* Quòd verò actio *redhibitoria* minori tempore duret, quàm actio *quanti minoris*, quæ per annum integrum exerceri poteſt, rationem communiter aſſignant, quòd hæc confirmet contractum, & ad æqualitatem reducat, propterea magis favorabilis ſit, quàm illa, quæ contractum reſcindit.

Notat verò Panorm. *in c. final. de Præſcript. num. 11. & ſeq.* Covar. *in Relect. c. Poſſeſſor. de R. I. in 6. p. 2. §. 11. num. 7.* & Arnold. Rath. *in Tract. de Uſucap. cap. 2. aſſert.* 19. his actionibus ſemeſtre & annale ſpatium tantùm in foro externo ad ſuccidendas lites præfixum eſſe, in foro autem interno etiam dicto ſpatio elapſo remanere conſcientię obligationem contractum ad æqualitatem ex juſtitia commutativa reducendi. Quòd ſi ſcienter & dolo res vitioſa ignoranti emptori vendita ſit, atque per eam alia inſuper damna acceperit; v. g. ovis morbida gregem infecerit, ob tignum vitioſum ædificium corruerit &c. etiam his reſarciendis contra venditorem actio datur *l. Iulianus. 13. in Princ. ff. de Act. empti. l. ſi vina. 15. in fine. ff. de Peric. & commod. rei vend. l. 1. Cod. de Ædilit. act.*

20 Quæritur VIII. Utrùm ergo venditor teneatur dicere emptori, ſi res occultum vitium habeat? ℞. Affirmativè, ita enim declaratur *in l. 1. §. 1. ff. de Ædilitio edicto.* & naturalis æquitas ſuadet, ne emptor decipiatur. Quòd ſi tamen eſſet vitium externum, quod emptor facilè deprehendere poſſet, ſi rem diligenter inſpiceret, illud vitium non eſſe ſpecialiter per venditorem exprimendum (dummodo non ita occultet, ut emtor deprehendere nequeat) probat textus *in l. & quæ 43. ff. de Contrahenda emptione & l. 1. §. ſi intelligatur. 6. ff. de Ædilitio edicto*: ſibi enim imputare debet emptor, quòd rem diligentiùs non inſpexerit, vel peritiores ad inſpiciendum non adhibuerit, & cautiùs mercatus non fuerit. Prætereà ſi vitium rei ſit levius, ita ut uſum rei venditæ non impediat, quamvis fortè aliqualiter minorem faciat, non tenebitur illud vitium aperire. *d. l. 1. §. proinde. 8. & l. 4. §. 3. ff. de Ædilitio edicto.* licet autem ex hoc fundamento, quandoque excuſentur venditores, nunquam tamen poterunt rem tanti vendere, quàm ſi integra & ſine defectu foret aliàs tanquam peccantes contra juſtitiam commutativam, quæ æqualitatem inter pretium & mercem requirit, in conſcientia tuti non erunt, & ad reſtitutionem tenebuntur, uti pluribus notat P. Laym. *in Theol. mor. de Contractibus. cap. 17. §. 2. num. 15.*

Quæritur IX. Quid juris, ſi venditor vendat rem non ſuam, ſed alterius? Venditionem rei alienæ valere ad illum effectum, ut numi ſeu pretium emptoris fiat, & venditor teneatur efficere, quatenus emptor poſſit rem retinere, non tamen propterea præjudicare domino; quin ab emptore eandem vindicare valeat, textus eſt *in l. rem alienam. 28. ff. de Contrab. empt.* 21

Quòd ſi proinde verus dominus ſupervenerit, & rem ab emptore per ſententiam Judicis evicerit, emptor propter iſtam *evictionem* habebit regreſſum contra venditorem, ut ei non tantùm pretium reſtituat, ſed inſuper *quanti intereſt emptoris rem evictam non fuiſſe*. Verùm ut iſte regreſſus, ſive actio *de evictione* locum habeat, requiritur, ut emptor non ſolus litem peregerit, ſed ante judicium venditorem *laudaverit*, id eſt, ipſi denunciaverit litem ſibi motam eſſe, eumque ad ſe defendendum vocaverit. Item requiritur, ut res juſtitia exigente, non verò per injuriam & iniquitatem Judicis fuerit evicta, quia hoc caſu & contra Judicem de Syndicatu, & contra inibuum poſſeſſorem rei vindicatio ſalva maneret, *cap. fin. hoc tit. l. ſi per imprudentiam. 51. ff. de Evictionib. l. emptor fundi. 8. Cod. eodem tit.* ſecus ſi per imprudentiam vel contumaciam Advocati, quem emptor elegit, & multò magis, ſi per ipſius emptoris culpam aut contumaciam, vel quod ſcienter rem alienam emerit, evictio ſecuta ſit, ubi nulla contra venditorem actio dabitur. Barboſ. *in Collect. ad d. cap fin. num. 3. & 17.* In rebus donatis non tenetur donator præſtare evictionem, ne cui ſua liberalitas nimis damnoſa ſit. *l. Ariſto. 18. §. fin. ff. de Donationibus. & lib. 2. Cod. de Evictionibus.* quod tamen aliqui limitant in donatione remuneratoria, quæ ſpeciem ſolutionis preſefert. Item in rebus feudalibus, & emphyteuticis evictio quoque præſtanda uenit. Videatur Barboſ. & DD. *ad dict. cap. fin. & toto tit. ff. & Cod. de Evictionibus.* 22

E conuerſo ſi alienis nummis res empta ſit, tunc licet dominium rei acquiratur emptori, ſi res propria uenditoris fuerit, *l. 1. & l. pen. C. Si quis alteri, vel ſibi. l. ſi ex ea pecunia. 6. C. de Rei vind.* uindicatis tamen nummis à uero domino emptor euictionem illorum præſtabit. Si uerò uenditor alienos nummos ſolutos ſuis ita miſcuerit, ut diſcerni non poſſint, ceſſat contra eum uindicatio, & tantùm actio furti contra ſoluentem domino tribuitur. *l. ſi alieni. 78. ff. de Solut.* Videtur quidem obſtare *§. quod ſi frumentum. 28. Inſtitut. de Rerum diviſ.* poteſt nihilominùs dici cum Gloſſ. *in d. l. 78. v. accepit.* quòd ſicut aliàs in pecunia multa ſingularia recepta ſunt, *l. ſingularia. 15. ff. de Reb. cred.* ita etiam in propoſito propter continuum inter homines pecuniæ commercium: aliàs plerique incerti de dominio pecuniarum ſuarum forent, prout etiam contra Leſſium *lib. 2. cap. 20. dub. 18 num. 157.* tenet Layman. *d. cap. 17. §. 3. num. 23.* & eatenus ſaltem conſentit Harprechtus *ad d. §. quod ſi frumentum. num. 10.* ſi commixtio pecuniæ *bona fide* facta fuerit. 23

Caſus aliquot practici circa rem à fure emptam uideri poterunt apud Layman. *d. lib. 3. Tract. 4. cap. 17. §. 3. à num. 22.* 24

Quæt. X. quid ſit *jus retractus* & qualiter per id impugnetur uenditio? ℞. *jus retractus* ſiue, ut alio nomine voca-

Digitized by Google

vocatur, jus prothymiſeos aut noſtra vernacula *das Cinſtandrecht*, nihil eſſe aliud, quàm jus prælatinnis, quo proximus conſanguineus præfertum extraneo emptori in re immohili à ſuo conſanguineo vendita, & ideò eam oblato pretio retrahere, & ipſemet emere poteſt. Porrò hoc jus retractus, quia adverſatur libertati commerciorum, de Jure communi civili non videtur admitti, *l. dudum*. 14. *Cod. de Contrahenda emptione*, ſed ex cnnſtitutinne Friderici Imperatoris, quæ extat *in lib. 5. Feudorum tit.* 13. eſt introductum, & Jure Canon. *in cap. conſtitutus*. 8. *de in integrum reſtitutione*, ac conſuetudine Germaniæ, aliorumque Regnorum receptum ex ratione, ut res majorum in familia maneant, triſte eſt enim paternas & avitas domos in extraneos tranſire, arg. *l. in fundo*. 38. *ff. de Rei vindic. & l. lex quæ tutores* 22. *§. nec verò domum*. *Cod de Adminiſtrat. tutorum*; atque ejuſdem Juris *retractus* etiam lex veteris teſtamenti meminit, *Levit. c.* 25. *§.* 25. & hic retractus *gentilitius* vocatur. Qualirer verò etiam de Jure Communi Civ. detur aliquod jus prælationis, ſive retractus *legalis*, iſque competat domino in re emphyteutica, *l. ult. C. de Iure Emphyt.* Creditori & cognato in rebus authnritate judicis venditis. *l. cum bona*. 16. *ff. de Reb. author. jud. vend.* vicino erga vicinum alienantem extra communitatem, *l. un. C non licere habitatoribus*. Videantur textus citati & DD. ibidem.

Sed ut jus *retractus* gentilitii locum habeat, aliquot conditiones requiruntur, I. ut quis in ſuum & non alterius commodum retrahat, eſt enim hoc jus perſonale & alteri cedi nequit. II. Ut retrahit *intra annum & diem*, quod tempus juxta communiorem ſeptentiam currit à die ſcientiæ, ubi ſcilicet venditio retrahenti innotuit. *Tex. in tit. 9. in §. fin. lib. 2. Feud.* III. ut retrahens integrum pretium, qund emptor extraneus dedit, vel daturus fuiſſet, venditori perſolvat. IV. ut præter pretium etiam expenſas neceſſarias & utiles, quas emptor tanquam bonæ fidei poſſeſſor in re empta fecit, reſtituat; ſi tamen circa duas poſteriores conditiones in fraudem Juris retractus quidpiam ageretur, vel nimis magnum pretium ſummum notabiliter excedens, conſtituendo aut faciendo in rem emptam tantas imnenſas & meliorationes, qnas jure retractus utens ſine ſno detrimento refundere haud poſſet, Judicis officio aut arhitrio retrahenti ſuccurrendum foret, ne per dolum alrerius, qui nemini patrocinàri debet, jure ſun privetur; de quibus conditionibus videri poterunt, quæ prolixiùs tradit Tiraquellus *in ſuo tractatu ſpeciali de retractu*. Harprectus *tractu. in §. ult. Inſt. hoc tit. nu.* 258. *& ſeqq.* ubi etiam *num.* 286. notat, *jus retractus* non habere lncum in donatione, permutatione, tranſactione, diviſione, locatione, emphyteuſi, aut feudo. Item quòd Monaſterium ex perſnna Religioſi, cujus conſanguineus rem aliquam vendidit, nnn poſſit uti jure retractus, eo quod per talem retractum res non maneat in familia, & conſeqnenrer deficiat ratio retractus, docet Lauret de Franchis *de Controverſ. inter Epiſcop. & Regulares. parte*. 2. *quæſt. var. q.* 107. *pag. mihi*. 566. & ibidem Paſqual. *in addit. num.* 2. ubi plures allegat.

Quær. *poſtremò*, utrum reſcindi poſſit venditio, ſi venditor nolit rem tradere, ſed potiùs velit intereſſe præſtare emptori? Reſpondeo eſſe probahiliùs, quòd venditor præcisè teneatur ad rem tradendam, ſi eam tradere poſſit: qnia textus Juris paſſim hanc neceſſitatem tradendi venditori imponunt, ut *in l. ex empto*. 11. §. 2. *ff. de Actionibus empti*. §. 1. *Inſtit. hoc tit. §. aliæ autem*. 2. *Inſtit. de Donationibus juncta l. ſi quis argentum*. 35. *in fine*. *Cod. de Donationibus*.

Non obſtat, quòd *obligatus ad factum præſtando intereſſe liberetur*, ut communiter pro regula traditur, cùm indignum videatur liberum hominem præcisè ad factum compellere, venditor autem obligetur ad factùm traditionis, ergò &c. Nam reſponderi poteſt, quòd iſtud axioma tantùm procedat in factis ſervilibns, quæ per propriam perſonam expediri deberent, non verò in talibus, quæ per alium, vel per Judicem ipſum, ejusve familiam impleri poſſunt.

Sed quid ſi venditor rem eandem duohus ſucceſſivè vendiderit v. g. hodie Petro, cras Paulo, uter ex his debebit rem habere? Reſpondeo, ſi res neutri tradita ſit, is præferetur, cui priùs vendita eſt; tum quòd in pari cauſa is, qui prior tempore potior jure cenſeatur, *juxta Reg. 54. Iuris in 6.* tum etiam, quòd ſecunda venditio, quamvis ſit valida, cùm etiam rei alienæ venditio ſnbſiſtat, nnn tamen eſt licita, *l. qui duobus*. 21. *ff. ad Legem Cornel. de falſis*. Si verò res poſteriori non tantùm vendita, ſed inſuper tradita ſit, tunc quia in iſtnm præter actionem ex empto, etiam dominum translatum eſt, *l. traditionibus*. 20. *Cod. de Pactis*. & duo vincula fortiùs ligant, ideò præ altero priori remhabere debebit, ita tamen ut priori contra venditnrem actio competat ad conſequendum id, quanti ſua intereſt, quòd rem alteri vendiderit. Text. & DD. *in L. quoties*. 15. *C. de Rei vindic.* Exceptionem tradunt DD. in Eccleſia & Civitate, quæ ſecundum emptorem non obſtante traditione propterea excludunt, quòd in eas per priorem emptionem ipſo jure tranſierit dominium, *arg. l. ut inter*. 23. *C. de SS. Eccleſ.* nbi pro rebus Eccleſiæ & Civitati legatis, venditis, vel dnnatis, *vindicatio* (quæ non niſi domino competit *l. in rem*. 23. *ff. de Rei vind.* conceditur. Covar. *Var. Reſol. lib. 2. cap.* 19. *num.* 2. Barb. *Iur. Eccleſ. univ. lib. 2. cap.* 13. *num.* 12. Item ſi ſecundus emptor fuerit malæ fidei, & ſcienter rem priùs alteri venditam emerit, cenſent, ab eo quoque ex edicto Prætnris, *quæ in fraudem creditorum &c.* revocari poſſe; imò non requiri malam fidem, ſi res ex donato ſeu titulo lucrativo translata ſit. *l. quod autem. 6. §. ſimilimodo*. 11. *ff. Quæ in fraud. cred.* Covar. *d. c. 19. n.* 5. cum citatis *ibidem*. 26

TITULUS XVIII.

De Locato, & Conducto.

SUMMARIA.

1. *Locatio quid ſit, & qualiter conveniat cum emptione?*
2. *Quales res locari poſſit.*
3. *Locari etiam poſſunt facta, & operæ.*
4. *Propter ſterelitatem an remitti debeat penſio.*
5. *Conductori ædium an remitti debeat penſio, ſi nequeat inhabitare?*
6. *Penſio an poſſit augeri propter ubertatem fructuum?*
7. *De incendio orto in domo conducta, cujus ſit damnum, & cui incumbat pnobatio culpæ.*
8. *Locator operarum an & quando poſſit integram mercedem petere non præſtitis operis?*
9. *Locatio & conductio qualiter finiatur.*
10. *Conductor an poſſit deducere impenſas in rem conductam factas?*

Alia Summaria poſt §. unicum.

Locatio & *conductio* rectè deſcribitur, quòd ſit *contractus bonæ fidei ſolo conſenſu initus, quo de uſu rei alicujus pro certa mercede concedendo convenitur.*

Locator dicitur, qui rem alteri concedit, Conductor verò, qui re illa utitur. Habet iſte contractus cum emptionem & venditione maximam affinitatem & iiſdem penè Juris regulis conſtat, ut dicit Imperator *in princ. Inſtit. h. tit.* unde ſicut emptio & venditio eſt contractus bonæ fidei, & ſolo conſenſu perficitur (quæ verba qualem effectum habeant *in Tit. præcedenti in §. 1.* explicatum eſt,) ita etiam locatio & conductio: Item ſicut in emptione pretium debet eſſe certum, vel certitudine ab ipſis contrahentibus determinata, vel relativa, ita etiam in locatione.

Hinc ſi alicui rem in uſum concedam nulla conſtituta certa mercede, ſed dicam, quòd de ea jam convenire velimus, non erit locatio, ſed contractus innominatus: *facio ut des. &c. §. 1. Inſtit. h. t.*

Verùm in eo ſubſtantialiter differt locatio à venditione, quòd in venditione agatur ad transferendum dominium, in locatione verò tantùm ad uſum: & prætereà in venditione pretium debet conſiſtere in pecunia numerata, in locatione autem & in rebus fungibilibus conſiſtere poteſt veluti, ſi alicui meum fundum pro certis modis frumenti in ſingulos annos ſolvendis elocem. *l. ſi olei. 21. Cod. h. t.* Dico tamen in rebus fungibilibus, id eſt, quæ uſu quotidiano conſumuntur; nam ſi alicui agrum meum utendum concedam, ut ille mihi viciſſim bovem vel equum det, vel quoad proprietatem, vel ſolùm quoad uſum, non erit locatio, ſed iterùm contractus innominatus, nec ſolo conſenſu perficietur, at tunc demùm ſi res actualiter utrinque tradita ſit, prius verò pœnitentiæ locus erit, juxta naturam contractuum innominatorum *§. 2. & ibi. DD. Inſtit. hoc tit. l. ſi pecuniam. 5. ff. de Conditione cauſa data &c.* quia de re etiam *in Tit. de Pactis*, pluribus.

2 Locari poſſunt res omnes ſive mobiles, ſive immobiles, dummodò in uſu & commercio hominum ſint; neque tantùm res propriæ, ſed etiam alienæ & uſufructuariæ locari valent. Item conductor rem à ſe conductam alteri rurſus locare poteſt. *l. ſi tibi. 7. ff. h. t.* Ubi tamen notabile eſt, quòd ſi uſufructuarius rem, in qua uſumfructum habet, locaverit forſan ad quinquennium, & ipſe ſecundo vel tertio anno moriatur, eo ipſo cum jure uſusfructus etiam exſpiret locatio, adeò ut heres locatoris non ad intereſſe, ſed ſolam mercedem pro rato temporis, quo conductor re amplius uti non poteſt, remittendam teneatur, quia tempus illud ab uſufructuario locatore præfixum habet tacitam conditionem, ſi tamdiu vixerit: cùm enim uſusfructus ſit perſonalis & cum perſona exſpiret, *§. 3. Inſtit. de Uſufructu.* ideò locum habet, quod pro axiomate dici ſolet: *reſoluto jure dantis reſolvitur etiam jus accipientis. l. ſi quis domum. 9. §. 1. ff. h. tit.*

3 Prætereà non tantùm *res*, ſed & *facta* locari poſſunt, quod fit, cùm aliquis operam ſuam pro certa mercede alteri præſtare promittit, v. g. ſi cum murario conveniam, ut in mea area domum ædificet; cum nauta, ut me ad certum locum transferat, &c. Unde communiter duplex ſtatuitur locatio, *rerum* ſcilicet & *operarum* ſeu *factorum*. Sed in hac locatione factorum non adeò expeditum eſt, quis locator, quis conductor appellari debeat: juxta diverſas leges, & qui mercedem accipit, operas ſuas locare, & econtra opus faciendum conducere dicitur &c. Qua in re cùm parum interſit, breviter dici poteſt, quòd ſicut in locatione rerum, qui mercedem accipit, & rem alteri in uſum concedit, *locator*; ille qui verò, qui utitur, *conductor* vocatur, ita etiam, qui operas ſuas (quæ loco rei, & materia uſus ſunt) alteri præſtat, convenienter *locator*, & operis utens *conductor* appellatur, *arg. l. qui operas. 38. ff. h. t.* Quòd verò leges aliquando terminos confundant, ut *in l. ſed addes. 19. §. 7. & l. fin. ff. h. tit.* fortaſſis rationem habuerunt, quod alter alterum ad contrahendum invitarit, ut cùm aliàs locatio ſit prior conductione juxta Rubricam hujus Tit. *de locato & conducto*, ideò ſi artifex v. g. primo operas ſuas obtuliſſet, dictus fuiſſet eas locaſſe, & alter conduxiſſe; ſi verò priùs artificem pro opere faciendo adiiſſet, hic ſecundùm quaſdam leges dicebatur *opus faciendum locaſſe*, & artifex conduxiſſe.

His ita generaliter præcognitis aliquot quæſtiones ad praxim utiliores reſolvendæ erunt.

Quæritur proinde I. An ſi conductor fundi vel 4
prædii propter ſterilitatem anni nullos vel exiguos fructus percipiat, nihilominùs penſionem integram ſolvere teneatur? Reſpondeo certum eſſe, quòd propter ſterilitatem ſine culpa coloni provenientem debeat à locatore penſio remitti, niſi cum ubertate præcedentis vel ſubſequentis anni valeat ſterilitas compenſari. *c. 3. h. tit.* & dicitur compenſari ſterilitas ſecundùm Barb. *in eodem cap. 3. num. 19.* ſi Colonus in anno fertili tot fructus collegit, ut deductis impenſis ſufficiant pro ſolutione penſionis duorum annorum, ſcilicet fertilis & ſterilis. Sed diſcrepant DD. quanta, debeat eſſe ſterilitas, ut remiſſio facienda ſit? Aliqui tantam requirunt, ut deductis impenſis nihil remaneat conductori. Alii ſufficere putant, ſi vix tertia pars ordinariorum fructuum remaneat, ſicut habetur apud Panorm. in *d. c. 3. n. 13.* Mihi videtur vel arbitrio Judicis committendum, vel ex opinione vulgi & communi hominum circumcolentium æſtimatione dijudicandum eſſe, quænam ſterilitas juſtam cauſam præbeat remittendæ penſionis totius vel pro parte. Videatur Andreas Gail. *Lib. 2. Pract. Obſerv. obſerv. 23. num. 1.*

Addi etiam poteſt notabile reſponſum J. C. *in l. ex conducto. 15. §. ſi uno anno. 4. ff. h. tit.* ubi dato caſu, quòd dominus remiſerit, vel etiam donaverit penſionem pro anno ſterili, eveniente dein ubertate majore ſequentium annorum deciditur in *d. §. 4.* quòd Dominus valeat illam quoque penſionem remiſſam ſeu donatam repetere, quaſi remiſſio, aut donatio cenſeatur facta ſub tacita conditione, niſi ubertas ſufficiens ad compenſationem ſterilitatis ſubſequatur.

Quæritur II. An debeat penſio remitti, ſi con- 5
ductor domus ex juxta cauſa. v. g. ob irruptionem hoſtium, periculum ruinæ, metum contagionis &c. eandem non inhabitet? Reſpondeo & ex his & ſimilibus cauſis remittendam eſſe penſionem, ſi uſus rei ad longius tempus impediatur: cùm enim penſio detur propter uſum rei, & contractus locationis ſit bonæ fidei, in quo omnia ex bono & æquo judicari debent, profectò non foret æquitati congruum, nullum uſum ex re conducta percipere & nihilominùs integram penſionem perſolvere. *l. ex conducto. 15. §. 1. & ſeq. leg. habitatores. 27. §. 1. ff. h. tit.* Gail. *Obſerv. 23. n. 5. & 7.* Notat quoque Bartholus *in l. cùm in plures. 60. ff. h. tit. n. 1.* conductorem hoſpitii publici penſionis *remiſſionem habere*, ſi poſt conductionem ſuperveniat bellum, quo itinera impediantur, ut hoſpitibus eò non ſi tutus acceſſus: nam talis eventus ſterilitati rectè comparatur, cùm inquilinus nullum ex re conducta fructum percipiat, & hoſpitium non tam inhabitationis, quàm emolumenti & hoſpitum gratia conduxiſſe cenſeatur. Facit textus *in l. item quæritur. 13. §. exercitu. 7. ff. hoc tit.*

Quæritur III. Utrùm ſicut ex ſterilitate penſio 6
remitti debet, ita contra augeri & major peti poſſit, ſi magna fructuum ubertas eveniat? Reſpondeo regulariter penſionem ab initio contractus conſtitutam manere debere, cùm ex ubertate aliorum annorum debeat ſterilium compenſatio fieri, idque probat textus *in l. ſi merces. 25. §. vis major. 6. ff. h. tit.* ubi hæc verba leguntur: *modicum damnum æquo animo ferre debet colonus, cui immodicum lucrum non aufertur.* Barb. *in d. c. 3. h. tit. n. 20.* Excipiendus tamen eſt caſus ſu-

periùs

Digitized by Google

periùs ad quæſtionem primam annexus, ſi nimirùm penſio pro anno ſterili remiſſa fuerit. Item alium caſum excipit Molina *de Iuſtitia & Iure diſput.* 495. *num.* 23. ſi ubertas proveniat ex caſu fortuito extraordinario & priùs à contrahentibus non præviſo. E. G. ſi molendinum conductum propterea acquirat magnos reditus, quia ex inundatione aquarum omnia reliqua molendina in vicinia deſtructa ſunt, nam ordinaria penſio propter contractum bonæ fidei intelligitur ſtatuta *rebus ſic ſtantibus*, non autem in caſu notabilis mutationis ſupervenientis.

7 Quær. IV. An debeat penſio remitti, & cujus damnum locatoriſne, vel conductoris, ſi domus conducta incendio conflagrarit? In hac quæſtione duo extra controverſiam ſunt.

I. Non teneri conductorem ad aliquod damnum reſarciendum, vel penſionem ſolvendam, ſi incendium caſu fortuito, & ſine ſua culpa exortum ſit v. g. per fulmen, milites, aut malitiam exterorum hominum.

II. Item certum eſt, conductorem teneri, ſi ejus culpa ſaltem levi domus incenſa ſit.

Sed tertium eſt valdè dubium & controverſum, ſi neſciatur, an culpa, vel caſu incendium ortum ſit, ad quem tunc damnum pertineat, & quis probare debeat, culpa vel caſu accidiſſe? Facbinæus *Lib.* 1. *controv. cap.* 87. cenſet, conductori incumbere onus probandi, quòd ſufficientem diligentiam in cuſtodiendo igne adhibuerit, nullamque culpam ex contractu locationis præſtandam commiſerit, aliàs compenſaturum totum damnum ex incendio datum. etenim locator præſumptionem Juris pro ſe habet, quòd incendia plerumque culpa inhabitantium accidant. *l.* 3. §. 1. *ff. de Officio Præfacti vigilum. l. ſi vendita.* 1: *ff. de Periculo & commodo rei venditæ*. notum eſt autem, quòd præſumptio Juris transferat onus probandi in adverſarium, & is, qui præſumptionem pro ſe habet, ſufficienter cauſam ſuam fundaſſe intelligatur, uſquedum ex parte altera contrarium oſtendatur. Accedit quòd vix ſit poſſibile, ut locator valeat probare ea, quæ fiunt in domo, quam ipſe non inhabitat, ut proinde æquitate dictante illi potius imponenda videatur probatio, qui propter actualem inhabitationem ejus copiam habet. Videtur quoque in hanc Facbinæi ſententiam inclinare Harprec. *ad principium. Inſtit. hoc tit. num.* 46. Sed ſi conferantur ea, quæ tradit *ad* §. 2. *Inſtit. de Obligationibus*, *num.* 87. & quod *ad dictum principium num.* 44. præmiſit circa conductorem equi in via pereuntis, quòd locator teneatur conductoris culpam ob impoſitionem majoris oneris, aut uſum equi immoderatum &c. probare, ſatis repugnant, ut nihil certi hac in parte ex ipſo determinari poſſit.

Contrariam ſententiam, quòd locatori injungenda ſit culpæ probatio, ſuſtinet Andr. Gail. *Lib.* 2. *Pract. Obſerv.* 21. & Mynſingerus *Centuria* 6. *obſerv.* 88. cum aliis ibidem citatis, argumentum eſt in vulgatis Juris regulis, quòd actori incumbat probatio, *l.* 2. *ff. de Probationibus*. *l.* 4. *Cod. de Edendo*. & culpa vel delictum ac generaliter facta non præſumantur, ſed probari debeant, *l. merito*. 51. *ff. Pro ſocio*. *l. dolum*. 6. *C. de Dolo*. *l. in bello*. 12. §. *facta*. *ff. de Captivis*.

Licet verò in legibus pro anteriori ſententia allegatis dicatur, incendium plerumque culpa inhabitantium fieri, non tamen mox infertur, eſſe præſumptionem de tali culpa, quæ ex contractu locationis præſtanda ſit: cùm poſſet eſſe culpa leviſſima, quæ præſertim *in omittendo* conſiſtens obligationem reſarciendi damnum non inducit, ſicut etiam docet Gloſſ. in præſenti notabilis *in* §. *præterea* 3. *Inſtit. Quibus modis re contrah. oblig.* Deinde J.C. in *d. l. ſi vendita*. notanter ait, potuiſſe incendium negligentia ſervorum ortum fuiſſe, neque inde domino ſemper culpam imputari, nam ex communi doctrina dominus non aliter tenetur ex delicto ſui famuli, quàm ſi delinquat circa officium ſibi commiſſum, *arg. d. l. ſi vendita.* & *legis.* 1. §. *familiæ*. *ff. de Publicationis*. Unde ſi v. g. ſtabularius in ſtabulo candelam negligenter cuſtodierit, & incendium fecerit, dominus tenebitur, quia ipſi imputatur, quòd negligentis hominis utatur opera: ſi verò ſtabularius in culina aliquid coxerit, & ibi per incuriam domum incenderit, non tenebitur dominus, quia deliquit extra ſuum officium. Gail. *dicta obſerv.* 21. *num.* 6. ideoque ut conductor de incendio obligetur, vel ipſius culpa propria, vel certi hominis aut famuli circa officium ſuum delinquentis probanda erit, præſumptio autem illa, quòd plerumque culpa inhabitantium eveniat incendium, nimis generalis atque circa perſonas & qualitatem culpæ incerta, ac propterea ad idoneam probationem non ſufficiens videtur.

Quid ergò in hac controverſia ſtatuemus? Exiſtimo, cùm res iſta Jure aliquo claro deciſa non ſit, utramque ſententiam in Theoria probabiliter defendi, poſteriorem autem fermè magis eſſe probabilem: ita tamen ut illa præſumptio Juris, licet propter ſuam generalitatem & incertitudinem non faciat plenam probationem, præſtet tamen actori magnum adminiculum, ut aliis indiciis & imperfectis etiam probationibus concurrentibus nonnunquam, maximè ubi damnum incendio datum non eſt valdè grave, ſufficienter cauſam ſuam probaſſe dici poſſit ſecundùm ea, quæ in *Lib. II. ad Tit. de Probationibus* traduntur, quòd in cauſis civilibus etiam præſumptiones & imperfectæ probationes conjungi, ex iiſque ſententia ferri poſſit. Neque tamen conductor excludetur, quin per teſtes aut probationes contrarias poſſit ſe à culpa purgare juxta notum illud, quòd præſumptiones præſumptionibus, probationes probationibus enerventur *cap. in noſtra*. 22. *de Teſtibus*. *l. divus*. 7. *ff. de In integrum reſtitutione*. Quòd ad confirmationem prioris ſententiæ additum fuit, locatorem non habere copiam probationum circa ea, quæ fiunt in domo ab aliis inhabitata, propterea non ex toto convincit, cùm multoties extranei etiam homines caſu in domo incenſa, aut in vicina verſantes rei notitiam habeant, poſſitque locator petere, ut Judex ex officio domeſticos audiat, & ſuper cauſa & culpa incendii inquirat, quæ inquiſitio per ſe etiam incumbet Judici, quia incendium ſive dolo, ſive culpa exortum criminali judicio ſubjacet, per ea, quæ tradit Mynſing. *d. obſerv.* 88.

Quær. V. Utrum ille, qui *operas ſuas* locavit v. g. Advocatus, Medicus, Conſiliarius, famulus & ſimiles, ſi propter infirmitatem, vel aliud impedimentum operas ſuas non præſtiterit, nihilominus totam mercedem petere valeat? 8
℞. affirmativam eſſe de Jure probabiliorem ſaltem reſpectu illius anni, quo aliquis ſervire cœpit per textus ſatis claros *in l. qui operas*. 38. *ff. hoc tit. l.* 1. §. *divus*. 13. *ff. de Variis & extraord. cognitionibus*. *l. penult.* & *l. fin. Cod. de Condictione ob cauſam dat. l. poſt duos*. 15. *Cod. de Advocatis diverſorum judiciorum*. Harprecht. *ad princ. Inſtit. hoc tit. num.* 521. Gail. *lib.* 1. *obſerv.* 44. *num.* 12. Non obſtat, quòd in locatione *rerum*, ſi conductor nullam percipiat utilitatem, non teneatur mercedem ſolvere, ut ſuperiùs dictum: nam in locatione *rerum* merces præcisè datur propter fructus vel utilitatem actualiter percipiendam, in locatione autem *operarum* ſeu *factorum* merces etiam datur pro ipſa obligatione deſerviendi, & quòd v. g. Advocatus, vel Medicus, ſi conductor ejus opera indiguerit, & ipſe eam præſtare poſſit, præſtare omninò teneatur.

Alia verò movetur difficilis objectio ex *l. ſi pecuniam.*

cuniam. 5. *ff. de Condictione cauſa data*. ubi J. C. proponit quæſtionem, an ab eo, qui pecuniam accepit, ut Capuam iret, ſi tempore vel morbo impeditus non iverit, poſſit pecunia data condici ſeu repeti? & reſpondet, quamvis aliàs in conductione *operarum* ceſſet condictio, ſi locatur in culpa non ſit, quò minùs operas præſtet, juxta leges concordante ſuperiùs allegatas, hic tamen, cùm pœnitere liceat ei, qui dedit, antequàm alter ex parte ſua contractum quoque impleat, ideò repetitioni locum eſſe eatenus, ut is, qui obligatus & paratus ad eundem ſumptus ex hac cauſa fecit, per deductionem illarum indemnis ſervetur. Comparat ergò J. C. hunc contractum locationis operarum contractibus *innominatis*: *do ut facias: facio ut des*, *&c.* quorum natura eſt, ut lege contractus necdum utrinque impleta pœnitere liceat, ſicut *Titulo de Pactis*, trudidimus. Si pœnitere licet, conſequenter pecunia, ſive merces data ante operas præſtitas revocari poteſt, & ſi data repeti, multò magis promiſſa Advocato, vel Medico denegari poteſt, cui enim datur actio ad repetendum, ei multò magis datur exceptio ad retinendum. *c. qui ad agendum. 71. de R. I. in 6.* Similis textus eſt *in l. conducto. 15. §. Item cùm quidam. 6. ff. h. tit.* ubi quidam pactus fuit cum nauta, ut ſe ad certum locum deveheret, navi amiſſa dicitur repeti poſſe, quod datum eſt, quia nauta vecturam non præſtiterit.

Fateor amplam eſſe hac de re diſputandi materiam. Interim omiſſis aliorum laborioſis in hac difficultate explicationibus, puto diſtinguendum inter locationem operarum, cujus objectum eſt certum determinatum opus, vel negotium perficiendum, ac inter locationem operarum, cujus objectum non eſt tam opus ipſum aliquod ſpecificum, ſeu determinatum, quàm ipſa operandi ſeu deſerviendi obligatio ad certum tempus, vel propter annuum ſalarium conventum ad ſingulos annos reſtricta, ut fit in Profeſſoribus, Advocatis, Medicis & ſimilibus. Priori caſu videtur planè contractus ob bonam fidem & intentionem contrahentium habere tacitam conditionem, ut merces debeatur, ſi & quatenus opus aut negotium perfectum fuerit, juxta *d. l. ſi pecuniam*, & *§. Item cùm quidam*. Si tamen aliquid operis factum fuerit, & caſus ex parte operatoris inculpabilis ſupervenerit, quò minùs abſolvi poſſit, æquitas ſuadet, ut ſaltem pro ratione & tempore operarum merces arbitrio boni viri præſtetur, quo ſenſu explicanda eſt *l. Martius. 59. ff. hoc tit.* Altero autem caſu procedunt leges ſuperiùs ad principalem reſponſionem allegatę: quia tunc licèt ſingulis diebus non præſtentur operę, manet tamen ſemper præſtandi obligatio. Imò tametſi morte intra annum incidente operæ ampliùs præſtari nequeant, vel obligatio perdurare: nihilominùs cum initio anni, quo locatur operarum adhuc vixit, cenſetur obligatio conductori quaſi tradita, in eumque ſicut in emptione (aſſimilatur enim conductor emptori, & locator venditori *princ. Inſtit. h. tit.*) periculum interitus translatum.

9 Quæritur VI. Qualiter finiatur locatio & conductio? ℞. Hunc contractum ex variis cauſis exſpirare: I. Si tempus locationi præfixum elapſum fuerit; id verò, ſi locator rem repetierit; ſi autem tempore elapſo paſſus ſit conductorem adhuc uti re conducta, cenſebitur locatio ex tacito conſenſu utriuſque partis continuata. Debet tamen diſtinctio adhiberi, inter prædia ruſtica & urbana: nam in prædiis ruſticis, quorum fructus tantùm ſemel in anno proveniunt, cenſebitur conductio ad unum integrum annum tacitè renovata, neque ante id tempus conductor expelli poterit. In prædiis autem urbanis gratia ſolius habitationis ſive intra, ſive extra urbem exſtructis, & conductis, quorum commoditas ſingulis momentis cedit, cenſebitur quidem repetita locatio, ſed ſine certo tempore, & quamdiu inquilinus in domo manet, ac à domino toleratur, Text. & Barthol. *in l. item quæritur. 13. §. fin. ff. h. tit.*

II. Locatur etiam ante exactum tempus locationis rem locatam repetere poteſt, ſi conductor penſionem ſive mercedem juſto tempore non ſolverit; vel malè in re conducta verſetur; vel locator propriis uſibus rem ſive domum locatam ſibi neceſſariam eſſe doceat; vel ruinoſam reficere & inſtaurare velit: ſi tamen hujuſmodi neceſſitas inhabitandi vel reficiendi tempore locationis non imminebat, ſed poſteà primùm ſupervenerit. *cap. penult. h. tit. l. quæro. 54. §. 1. l. cùm domini. 56. ff. h. tit.*

Sed hic aliqua ſubnotanda ſunt: *primum* eſt, quòd licèt in allegatis textibus mentio fiat *de biennio*, ut ſi intra id tempus conductor penſionem non ſolverit, expelli poſſit, nihilominus plures DD. cum Barb. *in Collect. ad d. cap. penult. h. tit. n. 44.* & Harprechto *ad princ. Inſtit. h. tit. n. 71.* ſentiant, etiam ſtatim expelli poſſe, ſi debito & conſtituto tempore penſio ſoluta non fuerit, *arg. à contrario in l. 3. Cod. h. tit.* & textus citatos interpretantur, quòd in illis mentio *biennii* in narratione tantùm facti, non diſpoſitione juris ponatur, excepto ſpeciali caſu in *d. l. cùm domini. 56. ff. h. tit.* ſi ob diuturniorem abſentiam conductoris locator petat per magiſtratum res ejus aperiri & deſcribi, quòd cùm magni præjudicii ſit, ſaltem ante *biennium* abſentiæ fieri non debet. Mediam viam, quæ æquitati ſatis videtur congrua, tenet Pan. *in d. c. penult. n. 17.* ut tunc poſſit conductor etiam ante biennium expelli, ſi locatio non ſit facta ad longum tempus, & ſcilicet decem annos.

Alterum eſt, quòd circa tempus ſolvendæ penſionis, item & conductoris expulſionem præcipuè ad conſuetudines locorum attendendum, & propter contractum bonæ fidei plurimùm arbitrio Judicis & boni viri tribuendum ſit, ne per contractus ad humanæ vitæ ſocietatem conſervandam neceſſarios odia & diſſidia inter homines inducantur. Hinc in plerîſque locis uſus eſt, ut conductor etiam ex juſta cauſa priùs expelli nequeat, quàm ſibi antea aliquot menſibus per locatorem inſinuatum fuerit, ut de alia habitatione proſpiceret, nimis enim durum foret, quaſi ad horam cum rebus ſuis emigrare.

III. Si locatur vendiderit rem locatam alicui tertio, emptor non tenetur pati conductorem in re conducta, quamvis tempus conductionis necdum elapſum ſit: idque communiter de quovis ſingulari ſucceſſore, qui non ſit hæres locatoris, accipitur. *l. emptorem. 9. ubi DD. C. h. t. l. qui fundum. 32. ff. eod.* quia res inter alios acta tertio præjudicare non debet. Venditor autem ſive dominus, qui fundum ante tempus locationis elapſum vendidit, tenetur conductori, quanti ejus intereſt, quòd re conducta uti non poſſit, *l. ex conducto. 15. §. ubicunque. l. ſi in lege §. colonus. & l. ſi fundus. 23. ff. h. tit.*

IV. Quod de emptore & ſingulari ſucceſſore dicitur, id ipſum etiam DD. intelligunt de ſucceſſore in officio, vel dignitate, ita ut v. g. ſucceſſor Epiſcopi, vel Abbatis, vel Parochi poſſit revocare locationem à ſuo prædeceſſore factam: quamvis enim ſucceſſor hereditarius factum ſui defuncti præſtare debeat, ex cujus perſona lucrum ſentit, & in quem omnes actiones paſſivæ & activæ tranſeunt, *l. hæreditas. 62. l. ex qua perſona. & l. qui in Ius ff. de R. I. cùm à matre. Cod. de Rei vindic.* ſucceſſor tamen in dignitate vel officio, cùm omne ſuum jus non à defuncto, ſed ab electione, vel inſtitutione, & conceſſione ſuperioris habeat, regulariter non tenetur ſtare pacto ſui anteceſſoris, ſi illud pactum haberet cauſam continuam & etiam ſucceſſorem deberet obligare ad aliquid de præſenti faciendum vel

vel patiendum, niſi tale pactum nomine Eccleſiæ cum debita ſolennitate factum fuiſſet. Covar. *Var. Reſol. lib.* 2. *cap.* 15. *n.* 6. Guttietez. *Canon. qq. lib.* 1. *cap.* 36. Addunt tamen aliqui limitationem ex bono & æquo, ſi jam annus locationis ſit inchoatus, factæ impenſæ neceſſatiæ, terræ ſatæ &c. pro illo ſaltem anno ſucceſſor ſtare locationi debeat tanquam re non amplius integra. Bald. *in l. emptorem.* 9. *C. hoc tit. num.* 7. Card. Tuſchus. *V. Locatio. concluſ.* 419.

V. Sicut locator conductorem juſtis ex cauſis expellere, ita etiam vice verſa conductor juſta de cauſa domum conductam deſerere, & mercedem deducere poteſt, v. g. ſi domus minetur ruinam, ſi irruptio hoſtium vel deprædatio timeatur, ſi ſpectris vel tumultibus nocturnis inquietetur, *l. habitatores.* 27. *& ibi Gottofredus. ff. hoc tit.* Si verò conductor ſine juſta cauſa domum conductam deſeruerit, nihilominùs mercedem ex integro ſolvere tenebitur. *l. dominus.* 55. *§. fin. ff. hoc tit.*

Cæterùm morte locatoris, vel conductoris non finitur locatio, ſed ſi locator moriatur ante tempus locationis elapſum, ejus heres pati debet conductorem uſque ad præfinitum tempus inhabitare, cùm utpotè heres factum ſui defuncti præſtare teneatur, juxta ſuperiùs allegata; & è converſo, ſi conductor moriatur, heres ipſius eodem jure in conductione ſuccedit, quia repreſentat defuncti perſonam, & actiones defuncto competentes etiam in ipſum tranſeant. *§. fin. I. hoc tit. leg. hereditas,* 62. *ff. de R. I.*

10 Quæres VII. An conductor poſſit deducere impenſas, ſi quas fecit in rem conductam v. g. domum ruinoſam reficiendo, aliave utilia ædificia aut neceſſaria exſtruendo? Reſpondeo, *ſumptus* alios eſſe *Ordinarios*, qui fiunt ordinariè pro habendo uſu ex re conducta, veluti pro arandis & colendis agris, pro percipiendis fructibus, pro pabulo aut ferramentis equi conducti, &c. & hi non deducuntur, ſed eos conductor ſuo præſtare tenetur. Alii verò ſumptus ſunt *extraordinarii*, & iſti vel ſunt *neceſſarii*, ut ſi imminens ruina domus reparanda ſit, aut tectum pluviis pervium reſarciendum; vel *utiles*, ut ſi novæ arbores frugiferæ aut vites in fundum inſerantur: vel *voluptariæ*, ut ſi domus pingatur, hortus ornetur &c. Sumptus *neceſſarii* & *utiles* (ſi tamen utilitas eorum perpetua ſit, & non tantùm conductorem, ſed etiam dominum concernat) regulariter deduci poſſunt, vel certè dominus pati debet, ut eos conductor tollat, ſive auferat, ſi ſine deteriotatione ſtatus tolli poſſint. *l.* 19. *§.* 4. *l. dominus.* 55. *§.* 1. *& l. penult. ff. hoc tit.* Fachin. *Lib.* 1. *Controv. cap.* 85. *Voluptuariæ* autem impenſæ regulariter non deducuntur; niſi dominus exindè locupletior factus ſit, ut quia rem propter illas impenſas jam pluris vendidit aut elocare cœpit. Tollere tamen impenſas *voluptarias* ſine deterioratione rei conductor non prohibetur, *l. planè, & l. utiles; ff. de Petitione hereditatis.* Circa iſtud autem. *beneficium tollendi* impenſas utiles & voluptuarias eſt notandum, id tunc tantùm locum habere, ſi tollens aliquod commodum inde conſequatur, ſecùs verò, ſi ex mera invidia picturas v. g. corradere, ornatum horti deſtruere velit, *l. in fundo* 38. *verſ. conſtituimus. ff. de Rei vindic. non eſt enim malitiis hominum indulgendum, qui nihil aliud agunt, quam ut noceant;* inquit J. C. *in d. l.* 38. & ſibi imputare debet, qui in re aliena ſcienter tales impenſas fecit.

---

§. Vnicus.

De Contractu Emphyteutico.

S U M M A R I A.

11. *Emphyteuſis quid.*
12. *Emphyteuſis qualiter differat ab emptione, locatione, uſufructu & Feudo.*
13. *Emphyteuſis an requirat ſcripturam.*
14. *Emphyteuſis Eccleſiaſtica an poſſit in perpetuum conſtitui?*
15. *In Emphyteuſi Eccleſiaſtica an & quandò requirantur ſolennitates?*
16. *Emphyteuſin Eccleſiaſticam an poſſit Prælatus dare ſuis conſanguineis?*
17. *Emphyteuſis ad dominum reverſa an debeat dari cognatis ultimi Emphyteutæ?*
18. *Emphyteuſis quando amittatur ob non ſolutum canonem?*
19. *Quando ob deteriorationem.*
20. *Quando propter alienationem.*

De hoc contractu non tantùm agitur in Jure Civili *in Tit. Codicis. de Iure Emphyteutico* ac in *Novella* 7. *&* 120. neo non *in §.* 3. *Inſtitut. hoc tit.* ſed etiam in Jure noſtro Canonico ejuſdem fit mentio, *in cap. nulli.* 5. *de Rebus Eccleſiæ non alienandis.* in *Extravag. ambitioſæ. eod. tit. inter Com.* & *in cap. fin. hoc tit.* eſtque contractus uſu quotidianus, & cenſetur ille, qui à noſtris Germanis *Erbrecht* vocatur.

Emphyteuſis igitur græca voce *implantationem* ſeu *inſitionem* ſignificat: nam ex primæva natura & inſtitutione hujus contractus fuit, ut *emphyteutæ* res ſterilis & inculta ad uſum concederetur, eo fine, ut per implantationem, culturam & ſeminationem frugiferam & meliorem redderet. Licet verò talis cultura propriè tantùm agris & prædiis ruſticis conveniat, jure tamen & uſu receptum eſt, ut eodem verbo omne meliorationis genus intelligatur, & etiam domus ædificia in contractum emphyteuticum deduci poſſint, *arg. text. in Novell.* 7. *cap.* 3. *§.* 2. 11

Definitur contractus *emphyteuticus* apud Harprechtum *ad §.* 3. *Inſtit. hoc tit. num.* 4. quòd ſit *contractus Iuris gentium nominatus, bonæ fidei, ſolo conſenſu conſtans, quo dominus de dando prædio ſuo in perpetuum, vel ad tempus pro penſione annua in recognitionem dominii præſtanda colendo fruendoque cum aliquo paciſcitur.*

Olim quidem dubitabatur, an hæc pactio eſſet emptio vel locatio dicenda propter ſimilitudinem aliquam cum utraque, ut dicit Imperator *in d. §.* 3. *Inſtit. hoc tit.* poſtea verò à Zenone Imperatore *in l.* 1. *Cod. de Iure emphyteutico.* declaratum eſt, ſpecialem, proprium & à reliquis diſtinctum contractum eſſe. Enim 12 verò ab *emptionis* contractu differt *emphyteuticus*, quòd ille poſſit fieri tam ſuper rebus mobilibus, quàm immobilibus, hic autem duntaxat ſuper immobilibus: in illo certo conſtituto pretio nummario ordinariè transferatur dominium directum, ſi venditor dominus fuit, vel ſaltem uſucapiendi conditio, ſi non fuit; in iſto autem nec pretium ab initio conſtitui, vel intervenire neceſſe ſit, ſed ſolùm conſenſum ſuper annua penſione, ſive, ut vocari ſolet, *annuo*

canone

Digitized by Google

canone ſolvendo, quæ & ipſa penſio non præciſè in pecunia numerata, ſed in fructibus & aliis etiam rebus conſiſtere poteſt. Neque in Empbyteuſi transfertur dominium directum, ſed utile tantùm, ſeu quaſi dominium. Contingit tamen non raro, ut & ipſa Emphyteuſis (ſicut & Feudum, ut in *Tit. de Feudis*. traditur) vendatur, *l. 3. C. de Iure Emphyteutico*. ita tamen ut natura & leges Emphyteuticæ ſalvæ maneant. Prætereà quando res quoad dominium directum venditur, nibil ulteriùs præter pretium venditori præſtatur, & ſi res intereat, emptori perit; at verò in contractu empbyteutico præſtatur *annuus canon*, & interitus rei ſine culpa levi Emphyteutæ contingens ad dominum directum ſpectat, Empbyteuta impoſterùm à præſtatlone canonis liberato.

A *Locatione* differt *Emphyteuſis*, tùm quòd in locatione ſolummodo uſus, & quidem temporalis, in Emphyteuſi verò ſpecies aliqua dominii plerumqne perpetuò transferatur; tum etiam, quòd in locatione penſio ſolvatur tanquam juſta æſtimatio fructuum vel uſus, in Empbyteuſi autem principaliter in recognitionem dominii directi. Unde fit, ut inter fructus Emphyteuticos & annuum canonem *Stifft: oder Grundtdienſt* plerumque non ſoleat eſſe proportio, ſed potiſſima utilitas in laudemio, *in dem Vu: oder Zufall*, vel ut alibi vocatur, *in dem Pfunds Geldt*, quod domino in deceſſu prioris, & acceſſu novi Emphyteutæ ſolvitur, (eſtque de Jure communi. *in d. l. 3.* pars quinquageſima pretii, quo æſtimatur Emphyteuſis, ſecundum conſuetudines locorum autem aliquando major) conſiſtit. Item in locatione obveniente ſterilitate penſio remittenda eſt, non etiam in Emphyteuſi. Jul. Clarus. *lib. 4. ſent. §. Emphyteuſis. qu. 8. num. 8.*

Ab *uſufructu* Empbyteuſis diſtinguitur, quòd uſusfructus non transferat dominium utile, ſed ſit ſervitus tantùm perſonalis in ſolo uſu conſiſtens, quæ nec in heredes tranſeat, nec quoad jus ipſum in alium cedi vel transferri poſſit. *§. finitur. Inſtit. de Uſufructu. l. ſi uſusfructus. 66. ff. de Iure dotium*. Eſt quoque de natura uſusfructus, ut ad differentiam locationis & conductionis gratuito conſtituatur ſine annua penſione, quæ omnia ſe aliter habent in Emphyteuſi, ut hactenus dictum, & dicetur impoſterum.

Cum Feudo quidem convenit *Emphyteuſis*, quòd in Emphyteutam ſicut in Vaſallum tranſeat dominium utile, & ad heredes transmittatur: verùm in Feudo ſecus quàm in Emphyteuſi regulariter & ſecundùm ordinariam naturam Feudi tantùm ſuccedant heredes ſanguinis, agnati, maſculi, non extranei aut fœminæ, niſi aliter conventum ſit: item in Feudo regulariter non ſolvatur canon aut laudemium, econtra uerò Vaſallus obligetur ad præſtandum juramentum fidelitatis, ad exhibenda ſeruitia militaria, uel alia in pactum deducta, ad perendam renouationem inueſtituræ, quoties perſona Domini aut Vaſalli mutatur, prout hæc in *Tit. de Feudis*. prolixiùs explicantur.

Interim cùm naturalia contractuum poſſint per diuerſas pactiones immutari, argumento textus feudalis in *Tit. de Feudo non habente propriam feudi naturam*. & contractus ex conuentione legem accipiant. *cap. contractus. 85. de R. I. in 6. l. contractus. ff. eod. tit.* non eſt infrequens, quòd aliqua prædia ruſtica dicantur dari in feudum, ſed cùm talibus pactis & conditionibus, ut ab Emphyteuſi parum uel nihil diſſentiant.

13 Porrò quòd in definitione dictum eſt, contractum Emphyteuticum eſſe ex illis, *qui ſolo conſenſu perficiuntur*, non eſt omninò certùm: etenim magna inter DD. controuerſia eſt, an non ad perfectionem hujus contractus *ſcriptura* requiratur, nec priùs inter contrahentes naſcatur obligatio, quàm ſcriptura ſive inſtrumentum aliquod ſaltem privatum deſuper erigatur? Qui affirmativam ſequuntur cum Julio Claro *in d. §. Emphyteuſis. quæſt. 4.* fundantur in textu, *lib. 1. Cod. de Iure Emphyteutico*. in illis verbis: *ſcriptura interveniente &c.* quia ablativi caſus abſolutè poſiti conditionem importare ſolent, ut ſit ſenſus: *ſi ſcriptura intervenerit. arg. l. ab emptione. 58. ff. de Pactis. cum plurimis aliis ſimilibus*. Conditione autem non impleta actus quoque conditionatus valere non poteſt, quia conditio obligationem ſuſpendit, *tot. tit. ff. de Conditionibus & demonſtrationibus. & X. tit. de Conditionibus appoſitis*. Et in ſpecie ſi contractum aliquem in ſcriptis fieri placuerit ante ſcripturæ expeditionem validum non eſſe, ſatis conſtat ex *l. ſi contractus. 17. Cod. de Fide inſtrumentorum*.

Verùm licet hanc ſententiam communem dicat Clarus *cit. loco.* tamen apud Harprechtum *in §. 3. Inſtit. hoc tit. num. 57.* magnus cumulus Authorum, & plures rationes in contrarium allegantur: cùm enim prior ſententia unicè fundetur in allegatis verbis. *l. 1.* quæ videntur habere ambiguum ſenſum, & poſſe explicari de narratione facti, non diſpoſitione Juris: econtra verò in omnibus aliis contractibus etiam iis, qui cum Empbyteuſi proximam ſimilitudinem habent, ut emptione, locatione, feudo & cæteris, regulare ſit, ſcripturam non requiri de ſubſtantia contractus, niſi expreſsè ita inter partes convenerit, non erit propter ambigua verba unius legis à communibus contractuum regulis recedendum. Item cùm *in Novel. 7. in præfatione circa finem*. & *in Novelal. 120. cap. 5. V. in aliis. & cap. 6. §. 2.* ſpecialiter in Emphyteuſi Eccleſiaſtica conſtitutum ſit, ut ſcriptura interveniat, ſupponitur, vel ſequitur, in Emphyteuſi privata non eſſe neceſſariam.

Qui tamen priori ſententiæ adhærere vellet, haud difficulter reſponderet, non dici *in citatis Novellis*, quòd ſcripturæ ſolennitas propria tantùm ſit Emphyteuſi Eccleſiaſticæ, ſed quòd *in d. l. 1.* communiter de omni Emphyteuſi conſtitutum erat, id Imperator in Novellis etiam circa Eccleſiaſticam clariùs expreſſerit: potueritque fuiſſe ſpecialis conſideratio hujus contractus ab aliis, quia in hoc plures obligationes ſimul concurrunt, nimirùm circa dominium utile, canonem, laudemium, meliorationes, alienationem &c. ut ad evitandas lites magis, quàm in aliis fuerit ſcriptura requiſita.

Quid ergò ſtatuendum? Planè quia in præſenti difficultate de ſenſu & mente legum non ſatis conſtat, in praxi omnium primò ad conſuetudinem tanquam optimam legum interpretem, recurrendum eſt, *l. ſi de interpretatione. ff. de Leg.* Abſtrahendo verò à conſuetudine in Theoria utraque ſententia probabiliter defenditur: prior cum verbis legum magis conſiſtit, altera cum æquitate naturali, ex qua per mutuum conſenſum etiam abſque ſcriptura naſcitur Obligatio. *l. 1. ff. de Pactis*. Forſitan media via non incongruè tentari poſſet, & dici, per leges civiles, ac in foro externo circa contractum Emphyteuticum ſcripturam requiri non quidem ad ſubſtantiam contractus, ſed ad probationem judicialem manente naturali obligatione ex ſolo conſenſu, quæ ſicut in pactis nudis ſtringat quidem, præſertim in foro Interno, in judicio autem fori Civilis ad confuſiones & lites evitandas, non niſi probatio ejus per ſcripturam admittatur. Quemadmodum in ſtatutis Bavaricis *Tit. 21. num. 3.* ordinatum fertur, Empbyteuſim non aliter, quàm documentis literariis probari poſſe. In Auſtria quoque prætendens fundum Emphyteuticum neceſſe habet exhibere conceſſionem illius ſcriptam, vulgò *ein ordentliche von dem Grund: Herrn, oder deſſen Grundt Bu-*

Digitized by Google

Buchshandler unterſchiebene und geſertigte Getrebr , in qua conceſſione ſeu inveſtitura Emphyteutica fundus Emphyteuticus cum ſuis contiguis & vicinis , *mit den Untainern*, ac quantitate canonis , item (ſi non ſit Emphyteuſis nova) anterior poſſeſſor , & quo titulo in præſeuntem tranſtulerit , nominatim & clarè exprimi debent , quæ conceſſiones diligenter & de verbo ad verbum inſerendæ in Librum Emphyteuticum *in das Grund : Buch* , ut ſubortis litibus inde probatio deſumi poſſit . Aliud autem eſſe actum in foro externo probari non poſſe , vel actionem non admitti , & aliud obligationem natam non eſſe in *Tit. de Con-*
14 *ſtitutionibus . & in Tit. de Pact.* explicavimus .

Prætereà , quod definitioni inſertum eſt , *Emphyteuſim in perpetuum conſtitui poſſe* , rurſus diſputationem movet circa Emphyteuſim Eccleſiaſticam , an ea in perpetuum conſtitui , & in quoſcunque heredes tranſire valeat ? Enimverò in *Novella . 7. cap.* 3. conſtituit Imperator , ut Emphyteuſis Eccleſiaſtica ultra virum & uxorem (ſi tamen viri & uxoris nominatim in contractu mentio facta ſit) filios item ac nepotes non extendatur. Econtra *in Novel.* 120. *cap.* 6. conceditur abſolutè , ut Emphyteuſis Eccleſiaſtica , ac piorum locorum etiam perpetuè fieri poſſit . Ob hanc textuum diverſitatem DD. in varias ſententias abierunt , ut videre eſt apud Julium Clarum *in dicto §. Emphyteuſis . quæſt.* 28. *num.* 6. quibuſdam aſſerentibus , eſſe de natura Emphyteuſis Eccleſiaſticæ , ut ultra filios & nepotes in extraneos heredes non tranſeat , niſi ſpecialiter in conceſſione mentio heredum fiat : aliis econtra ad ipſum negantibus : eò quòd prædicta *Novella* 7. tanquam conſtitutio Principis ſæcularis aut non liget Eccleſias , *cap. Eccleſia* 10. *de Conſtit.* aut per *Novell.* 120. tanquam poſteriorem correcta ſit , vel certè ut tradit Gottofredus *ad d. cap.* 3. *in verbo : ad ſolam vitam* , tantùm de Eccleſia Conſtantinopol. loquatur.

Verùm cùm prior ſententia ſit multorum gravium DD. quos copioſè refert Clarus *dicto loco* , bonoque textu ſubnixa , & conſulat indemnitati ac utilitati Eccleſiarum , pro quarum favore in dubio convenit reſpondere . *l. ſunt perſonæ . ff. de Religioſis & ſumptibus funerum* . ideò non videtur temerè rejicienda ; proinde ad aliqualem diſſidentium opinionum conciliationem exiſtimo dicendum , non potuiſſe quidem ab Imperatore prohiberi , quin ex juſta cauſa & cum debitis ſolennitatibus Emphyteuſis Eccleſiaſtica in perpetuum & etiam pro heredibus extraneis concedi valeat , *arg. d. cap. Eccleſia . de Conſtit.* interim in dubio non præſumi datam in perpetuum , & mentionem heredum reſtringi ad proximos heredes ſanguinis , filios ſcilicet & nepotes , qui jure naturæ ſunt heredes , *l. cum ratio . ff. de Bonis damnatorum* . ut etiam inſinuat Gottofredus *dicto loco* : & allegat Alciatum *lib.* 2. *præſumptionum . præſumpt. ultima* . & licet prohibitio *dictæ Novellæ* . 7. non poſſit excludere Eccleſiam à conceſſione perpetua , poteſt tamen extraneos heredes legi Imperatoriæ ſubditos excludere à petitione , quando ipſis per Eccleſiam expreſſum pactum factum non eſt , vel ſaltem talia verba contractui inſerta , ex quibus ſufficienter appareat , mentem conceſſionis fuiſſe heredes quoque extraneos comprehendere . Quo ſenſu etiam exponenda eſt *Novella* 120. ut jura juribus concordentur ad correctionem jurium evitandam . *cap. cùm expediat* . 29. *de Electione in* 6. cum aliàs iſta Novella nullius correctionis circa *Novellam* . 7. meminerit . Quod verò dicitur , prohibitionem *Novellæ* 7. eſſe ſolummodo circa Eccleſiam Conſtantinopol. majorem , per textum ſatis evinci nequit , qui in *dicto cap.* 3. & *in cap. præced.* generaliter de omni Eccleſia , & *omnibus reliquis adorandis domibus* loquitur.

Circa Emphyteuſin Eccleſiaſticam illud adno- 15
tandum eſt , quòd licet ab initio res Eccleſiaſtica ſine debitis ſolennitatibus in Emphyteuſin dari nequeat , *Extravag. ambitioſæ de Rebus Eccleſ. non alienandis inter Comm.* ſi tamen *ab antiquo* (ſaltem ultra 40. annos ,) ſit ſolita dari in Emphyteuſin , & ab initio cum ſolennitate data fuerit , eaque denuo ad Eccleſiam revertatur , poſſit abſque nova ſollennitate iterum in Emphyteuſin concedi , dummodo non cum minori Eccleſiæ utilitate . *d. Extravag. ambitioſæ & cap.* 2. *de Feudis* . Riccius *Praxi aurea . parte* 1. *reſol.* 26. Imò non præcisè tenebitur Prælatus iterum dare in Emphyteuſin , ſed poterit in uſumfructum concedere , elocare , vel alium contractum deſuper facere , ex quo major Eccleſiæ utilitas proveniat : quia res ſemel facta alienabilis cenſetur perpetuò eſſe alienabilis , & meliorem facere conditionem Eccleſiæ Prælatus poteſt , deteriorem non poteſt . *cap.* 2. *de Donationibus* . Unde , ſi priùs Emphyteuſis data ſit ad certam generationem & privatis hominibus , non poterit ad Eccleſia reverſa dari in perpetuum ſine nova cauſa , & ſolennitate ; vel in Civitatem aliamvè univerſitatem , quæ nunquam moritur ; vel in potentiorem , qui ſit difficilis conventionis , conſorti.

Eſt verò litigium inter DD. an Emphyteuſin ad 16
Eccleſiam reverſam valeat Prælatus ſuis conſanguineis concedere ? Negativa ſententia , quam tenet Harprechtus *in §.* 3. *Inſtitut. hoc tit. num.* 197. fundatur *in Auth. quibuſcunque . Cod. de SS. Eccleſ.* & *in Novella* 120. *cap.* 5. ubi œconomis & venerabilium domorum ordinatoribus , eorumque conſanguineis interdicitur , Emphyteuſin & locationes , ſive hypothecas rerum ipſis venerabilibus domibus competentium accipere &c. Cujus conſtitutionis ratio eſt , ne iſti adminiſtratores Eccleſiæ fraudem & damnum inferre poſſint . *cap. decenter . diſt.* 89.

Verùm dicendum eſt , non reperiri aliquam conſtitutionem Canonicam ; ex qua conſanguinei Prælati debeant eſſe hac in parte deterioris conditionis , quàm alii , dummodò omnia bona fide & cum evidenti Eccleſiæ utilitate agantur.

Non obſtat dicta conſtitutio Juris Civilis : quia illa inprimis non loquitur de Prælatis , ſed tantùm de œconomis & ſimilibus adminiſtratoribus inferioribus Hoſpitalium & aliorum piorum locorum , quorum poteſtas longè reſtrictior eſt , quàm Prælatorum , magiſque in illos , quàm in iſtos cadit fraudis præſumptio . Deinde Prælatos tanquam perſonas Eccleſiaſticas præfata conſtitutio ex defectu juriſdictionis ligare non poſſet . Panorm. *lib.* 1. *Conſil.* 41. & Fachinæus *lib.* 7. *Controv. cap.* 31.

Utrùm autem Emphyteuſim finita generatione
aliove caſu ad Eccleſiam vel alium dominum rever- 17
ſam dominus teneatur dare cognatis ultimi Emphyteutæ , ſi petant , eoſque præferre extraneis perſonis , in utramque partem diſputant Interpretes apud Harprecht. *in d. §.* 3. *num.* 208. Etenim affirmativam præter alia argumenta ſuadere videntur notabiles textus : *in. l. Imperator* . 60. *ff. de Pactis* . & *in lib.* 5. *ff. de Privilegiis Creditorum* (quæ in Corpore Godofredi eſt 16. *in Tit. de Rebus authoritate Iudicis poſſidendis*) ubi , ſi bona debitoris vendantur , in emptione eorum creditores quidem cognatis , cognati autem extraneis præferuntur . Item *in l. jubemus* . 3. *§.* 5. *Cod. de Advocatis diverſorum Iudicum* , filii advocatorum , ſi idonei ſint , ad officium ſuorum parentum præmortuorum ante extraneos admittuntur . R. cum Andrea Gail. *Pract. Obſervat. lib.* 2. *obſervat.* 148. *num.* 2. Harprecht. *d. l.* eſſe quidem aliquam æquitatem ſeu benignitatem , ne dominus in nova conceſſione Emphyteuſis ad ſe

devolu-

denolutæ extraneos præferat conſanguineis ultimi Emphyteutæ, ſi rem .rurſus in Emphyteuſim concedere & non pro ſe aut ſuis reſeruare nelit: interim in rigore non eſſe obligationem vel jus petendi ex parte conſanguineorum: hæc enim obligario foret vel ex *pacto*, vel *lege*: non ex *pacto*, quia ſupponitur, juxta pactum Empbyteuticum rem eſſe liberè & pleno jute ad dominum reverſam, conſequenter ſicut aliàs quilibet in re ſua mederator eſt & arbiter *l. in re mandata. Cod. Mandati.* & qui jure ſuo utitur nemini facit injuriam. *l. nullus. 55. ff. de R. I.* ita etiam in Empbyteuſi ad ſe reverſa tanquam de re ſua dominus liberè diſponere poterir. Sed neqno *ex lege* apparet obligatio, quia non habetur hujus rei convincens aliquis textus; imò in *d. Novella. 7. c. 3. §. fin.* talis petitio conſanguineorum expreſsè removetur. Adde, quòd juxta communes Juris regulas (qnibus tamdin inſiſtendum, donec contraria exceptio oſtendarur) nemo invitus contrahere ant vendere reneatur. *l. invitos. 11. Cod. h. t. l. invitum. & l. dudum. Cod. de Contrah. empt.* Quod verò attinet ad rextus in contrarium adductos, putarem reſpondendum, eos loqui de diverſis caſibus, à quibus tanquam ſeparatis, ut dici ſolet, non eſt bona illatio: nam ibi ex publico officio proceditur vendendo bona & diſtribuendo officia, hic autem ex privato jure dominii: ibi nihil præjudicatur Judiei, ſi anteferat conſanguineos extraneis juxta præſcriptum legis, à qna ſnum officium haber, & dependet, hìc autem nimis videretur reſtringi naturalis facultas dominii, ex quo cuique conceditur diſponere de re ſua, prout libet.

Amittitur Empbyteuſis etiam in perpetuum conſtituta tribus ex cauſis: nimirùm *canonis ſeu penſionis intermiſſa ſolutione: deterioratione rei Emphyteuticæ; & ejuſdem rei circa conſenſum domini alienatione.*

18 Circa amiſſionem *ob non ſolutum canonem* diſtinguendum eſt inter Emphytenſim *Eccleſiaſticam*, ſeu ab Eccleſia conceſſam, & Emphyteuſim *privatam*, ſive conceſſam ab aliis privatis hominibus. *Privata* amittirur, ſi *per triennium* nullus canon ſolvatur domino. *l. 2. Cod. de Iure Emphyteut. Eccleſiaſtica* verò, ſi *per biennium: cap. fin. hoc tit.* licet dominus ad ſolvendum non monuerit; quando enim certa dies ſolutioni præfixa eſt, ea dicitur pro homine interpellare, niſi tamen Emphytenta moram purgaverit, & celeri ſatisfactione ſibi conſuluerit. *d. cap. fin.* Debet autem hoc biennium vel rriennium eſſe continuum, ita ut expelli non poſſir Emphyteuta, qui primo & quarto anno non ſolvit canonem, ſolvit verò ſecundo & tertio. Baldus *in authent. qui rem Cod. de SS. Eccleſ.*

Cæterùm intra quantum tempus Emphyteuta morem purgare poſſit, ur evitet privationem? diſcrepant DD. Quidam exiſtimant, ſufficienter purgaſſe moram, ſi citatus ad Judicem non incipiat litigare, ſed illicò paratus ſit ad ſolvendum: quæ ſententia non videtur convenire *dicto c. fin.* ubi ad privationem vel amiſſionem non requiritur monitio domini, ur dictum. Meliùs proinde dieitur tempus, intra quod conceditur moram purgare, debere eſſe modicum arbitrio Judicis vel prudentis viri, ita ut ſi elapſo biennio intra unnm vel alterum menſem pro circumſtantia loci & perſonarum non venerit cnm ſolutione canonis, is impoſterum neceſſariò audiendus non ſir, niſi dominus ultrò jus ſuum remittere velit. Gloſſ. *in d. c. fin. in verb. celeri* & Panorm. *ibid. n. 13.* Cenſetur porrò dominus remittere jus ſuum, ſi ſciens, veteres penſiones ſolutas non eſſe, novas receperit. Imò etiamſi receperit veteres, non remittere expulſionem ipſius Emphyteutæ, ſi de ea comminationem vel ſaltem proteſtationem de reſervatione ſui juris feciſſet, quæ tamen proteſtatio cum receptione novarum penſionum tanquam facto contraria non conſiſteret. Videatur Barboſa *in Collect. DD. ad c. fin. h. t. num. 117.* ubi etiam *n. ſeqq.* concludit, Prælatum Eccleſiæ Collegiatæ non poſſe remittere hanc caducitatem ſine conſenſu Capituli.

Ex cauſa *deteriorationis* amittitur Emphyteuſis, 19
ſi ex dolo, lata, vel levi culpa rem Emphyteuticam notabiliter deteriorem fecerit Emphyteuta, ita ur damnum non ſit leve, & forſan modico tempore recuperandum, ſed perpetuum vel ſaltem annis pluribus non reſarciendum: cùm enim primæva natura & inſtitutio Empbyteuſis ſit, ut res ſterilis melioretur, & ad culturam redigatur, ſi contrarium accidir, meritò hic contractus reſcindi, & annulari debebit. *Novella. 120. c. 8. Authent. qui rem. Cod. de SS. Eccleſiis.*

Ad *alienationem* quod attinet, ſciendum eſt, 20
concedi quidem Emphyteutæ, ut *emponemata*, ſive meliorationes ſuas, quas fecir in re Emphiteutica, ſicut & jus ſuum in alium rranſerre ualeat, (niſi tamen aliter in inſtrumento Emphytentico conventum fuerit) ſed ita ſi priùs domino denunciauerit, an ipſe pro eodem pretio, qnod revera extraneus dare paratus eſt, emere velit, ejuſque declarationem per dnos menſes expectarit. Quòd ſi irrequiſito dominio Emphyteuta rem vendiderir, & inſuper tradiderit, cadet jure ſuo, & dominns ſtatim ad ſe recipere poterir, nullo reſtituto pretio. *cap. fin. hoc. tit. & l. 3. Cod. de Iure Emphyt.* atque ibidem DD. & Interpretes.

Notanter autem de venditione loquimur, quia ſi Emphyteuta titulo lucrativo v. g. donationis, aut legati velit jus ſuum in alium transferre, communiùs docent (quibuſdam tamen diſſentientibus) id irrequiſito domino fieri poſſe. *arg. l. 1. Cod. de Fundo patrimoniali, & in l. ſi domus. 71. §. ult. ff. de Legatis 1.* ex ea differentiæ ratione, quòd in venditione non interſit Emphyteutæ, quis emat pro eodem pretio, ideòquæ meritò dominus præferendus ſit; in donatione autem ejuſdem interſit, cui ex cauſa gratitudinis vel receptæ vel reeipiendæ donet, dummodò jus directum domini in omnibus ſalvum conſervetur, & donatarius per authoritatem domini in poſſeſſionem inducatur.

Plurimas alias eirca hane materiam controverſias movent DD. nullo certo Jure determinatas, & in utramqne partem habentes ſuas rationes & DD. quæ videri poſſunt apud Julium Clarum, Harprechr. & Barb. *cit. locis.* Addatur & Layman. *in Theolog. moral. lib. 3. tract. 4. cap. 23.* Card. Tuſchus *verbo. Emphyteuſis.* Colendiſ. D. Collega D. Chriſtoph. *Bluemlacher in Tract. de Iure Emphyteutico, Vitalitio, & Iure precariæ.* Alvarus Valeſius *in Tract. de Iure Emphyteut.* Hodiè quando in multis per ſpecialia pacta alteratur ordinaria natura Emphyteuſis, potiſſimùm ad conſuetudines locorum recurrendum eſt.

Digitized by Google

TITULUS XIX.

De Rerum Permutatione.

S U M M A R I A.

1. *Permutatio quid?*
2. *Quomodo differat à contractibus innominatis, ac cum iiſdem conveniat.*
3. *Permutari quæ res poſſint.*
4. *In permutatione beneficiorum an poſſit redituum inæqualitas pecunia compenſari?*
5. *Permutatio beneficiorum qualiter facienda.*
6. *Permutatio beneficiorum poteſt aliquando ab Epiſcopo juberi.*

1 PErmutatio eſt contractus, per quem una certa ſpecies pro alia præſtatur, ut equus pro equo, annulus pro catena &c. Convenit quidem permutatio cum emptione, quòd in utroque contractu ad transferendum dominium agatur, differt autem, quòd in emptione non detur ſpecies pro ſpecie, ſed quantitas ſive pecunia numerata. Ubi adverte, id, quod apud Philoſophos dicitur *individuum*, apud J. C. dici ſpeciem, ſive corpus, & quod apud Philoſophos dicitur ſpecies, id apud J. C. appellari *genus*, vel *quantitatem*, ſi in numero, pondere, aut menſura conſiſtat.

2 Porrò permutatio quamvis proprium nomen habeat in Jure, & in eo differat à contractu innominato, do ut des, quòd hìc una ſpecies detur pro alia in genere v. g. equus pro alio equo incerto, in permutatione autem una ſpecies detur pro alia ſpecie certa & determinata v. g. hic equus pro hoc equo: item quòd contractus innominati plerumque à DD. cenſeantur ſtricti Juris, permutatio autem bonæ fidei. *§. actionum*, a 8. *& ibi* Interpretes *Inſtitut. de Actionibus*. Nihilominùs convenit permutatio cum contractibus innominatis, eorumque naturam participat, tum quòd etiam producat actionem *præſcriptis verbis*. *d. §. actionum*. *& l. 6. Cod. hoc tit.* tum quòd non perficiatur ſolo conſenſu, ſicut emptio & venditio, ſed per actualem rei traditionem; quare licet duo convenerint. Quòd velint res ſuas inter ſe permutare, antequam tamen id actualiter fecerint, pœnitere & à contractu recedere poterunt, quòd ſi unus de facto rem permutandam tradiderit, & alter econtra ſuam tradere nolit, dabitur tradenti actio, ut alter vel viciſſim rem tradat, vel acceptam reſtituat. *l. 1. §. fin. ff. hoc tit. l. 3. & ſeq. C. eod. t.*

3 Permutari poſſunt res omnes, quæ vendi, & econtra, quæ vendi non poſſunt, etiam permutari nequeunt. Unde ſicut res & Jura ſpiritualia citra ſimoniam pro pecunia vendi non poſſunt, ita nec permutari pro re aliqua temporali. *cap. fin. hoc tit.* Attamen una res ſpiritualis pro alia ſpirituali rectè permutatur, ut unum beneficium Eccleſiaſticum pro alio, jus decimandi competens in uno loco pro alio in altero loco commodiori &c.

4 Quærunt hoc loco Interpretes, an ſi duo beneficia inter ſe permutentur, quorum unum habeat majores reditus præ altero, poſſit iſte exceſſus redituum ab altero permutante pecunia vel alia re temporali compenſari? Ratio dubitandi eſt, quòd tali caſu pecunia non detur pro beneficio & re ſpirituali, ſed tantùm pro reditibus exceſſivis, qui temporales ſunt, neque id ipſum videatur conceſſum eſſe, *in cap. ad quæſtiones* 1. *hoc tit.* Communior eſt interpretatio, eſſe diſtinguendum, an duæ Eccleſiæ Conventuales ſeu Monaſteria velint Parochias, aut beneficia ſibi unita inter ſe permutare: vel an duo Clerici beneficiati? Priori caſu *ex dict. cap. ad quæſtiones*, licitum eſt, exceſſum redituum pecunia compenſare, quia pecunia datur pro ipſis fundis & agris, qui temporales ſunt, & per incorporationem ſive unionem transferunt in dominium Eccleſiæ Conventualis. Altero autem caſu talis compenſatio non eſt licita, cùm enim hìc principaliter fiat permutatio quoad ſpiritum, neque agri & fundi ſint in dominio beneficiati, ſed is tantùm jus ſpirituale vel ſaltem ſpirituali annexum habeat, fructus exinde percipiendi, non poſſet pecunia intelligi data pro ipſis fundis & agris, ſicut in priori caſu, ſed pro titulo ſpirituali & jure, ampliores reditus percipiendi, aliàs abſolutè beneficia ſine ſimonia vendi poſſent, ſi venditor diceret, ſe ipſum Titulum beneficii alteri donare, & tantùm reditus annuos vendere, quòd utique abſonum, & contra Jura foret. Text. *in cap. ſi quis objecerit. cauſa 1. quæſt. 3.* ibi: *quisquis horum alterum vendit, ſine quo nec alterum provenit, neutrum invenditum derelinquit*. Videatur Covar. *Var. Reſolut. lib. 1. cap. 5. num. 8.* Barb. *in Collectan. ad d. cap. 6. hoc tit. num. 1.* Layman. *in Theol. mor. lib. 4. tract. 10. cap. ult. §. 5. num. 52. & ſeqq.*

Illud tamen concedendum eſt, quòd ſi unus Clericus minùs fortè idoneus cum alio magis idoneo ſuum beneficium pinguius commutet, poſſit ei cum authoritate Epiſcopi in beneficio dimiſſo quaſi per compenſationem aliqua penſio ad tempus vitæ conſtitui. Navarrus *de Simonia conſilio*. 43. *num.* 4. & diximus ſuperius in *Titul. de Præbendis*. & in *Titul. Ut Eccleſiaſtica beneficia ſine diminut. confer.* ex quibus cauſis penſiones in beneficiis ab Epiſcopo conſtitui poſſint. Generaliter de hac materia an & quando pactum pecuniarium in permutationibus vel reſignationibus beneficiorum intervenire poſſit, vid. Suar. *de Simonia lib. 4. c. 33. & ſeqq.* Layman. *d. §. 5. num. 52.*

5 Cæterùm Clerici ſua inter ſe beneficia ſine conſenſu Epiſcopi permutare non poſſunt, aliàs hoc ipſo in pœnam ſua beneficia amittent, *cap. cùm olim*. 7. *hoc tit.* Imò præter conſenſum Epiſcopi, etiam conſenſum illorum requirere debent, qui jus conferendi, eligendi, uel præſentandi in talibus beneficiis habent, quibus contradicentibus, uel inuitis permutatio facta ipſo jure nulla erit, niſi in magnam Eccleſiæ utilitatem cedat. Garc. *de Benefic. p. 11. c. 3. n. 19. & 21.*

Forma autem & modus permutandi beneficia eſt, ut Clerici ea reſignent in manus Epiſcopi exprimentes, quòd id cauſa permutationis faciant, quo caſu arbitrati debebit Epiſcopus, admittendane ſit permutatio uel non, & ſi admittendam exiſtimauerit, nulli alteri, ſed præcisè ipſis permutare uolentibus hujuſmodi beneficia reſignata, conferre poteſt & debet. Idque etiamſi eſſent expectantes, quibus ex gratia Papali beneficium primò vacans debetur, vel etſi in menſe Papali vel ad manus Pontificis dicta reſignatio fiat, quòd non ſit abſoluta, ſed ſub conditione permutationis. *cap. un. hoc tit. in 6. & Clem. unica. eodem tit.*

6 Ultimò hìc adnotandum, quòd aliquando Epiſcopus poſſit cogere Clericum, ut ſuum beneficium cum altero permutet, ſi nimirùm ſit minùs idoneus ad adminiſtrandum, ſi cauſaverit ſcandalum in populo, inimicitias & perſecutiones patiatur, aut ſimilis aliqua cauſa neceſſitatis vel utilitatis Eccleſiæ ſubſit, *cap. quæſitum. & ibi* Panorm. *num. 7. & 8. hoc tit.* Pariſius *de Reſig. benefic. l. 5. qu. 3. num. 153. & ſeq.*

TITU-

Digitized by Google

TITULUS XX.

De Feudis.

Hæc materia feudalis in Jure quidem Can. duobus tantùm capitulis in hoc Titulo attingitur, in Corpore autem Juris Civilis ad finem duobus libris & pluribus titulis pertractatur. Propter utilitatem materiæ in foro tam Eccleſiaſtico, quàm Civili frequentiſſimam, ea, quæ principaliora ſunt, breviter explicabimus, reliqua apud copioſos feudorum Interpretes legi poterunt, cùm plurima incerti prorſus & dubii Juris ſint.

§. I.

Quid, & quotuplex ſit Feudum.

S U M M A R I A.

1. *De feudorum origine, & libris feudalibus.*
2. *Feudi definitio.*
3. *Vaſallus habet dominium utile.*
4. *Iuramentum fidelitatis qualiter præſtandum, ad quid obliget, & contra quas perſonas?*
5. *Vaſallus ad qualia ſervitia teneatur.*
6. *Feudum aliud proprium ſeu rectum, aliud improprium ſeu degenerans.*
7. *Feudum aliud novum, aliud antiquum, & quid inter utrumque interſit.*
8. *Feuda alia perſonalia, alia ex pacto & providentia, alia hereditaria.*
9. *Feuda alia Eccleſiaſtica, alia ſæcularia.*
10. *Feudum aliud Regale, aliud nobile, aliud ignobile?*
11. *Feudum aliud ligium, aliud non ligium.*
12. *Allodia ſeu allodialia bona, quæ dicantur.*

Alia Summaria poſt §. 2.

1 PRænotare in primis oportet, diverſas eſſe DD. opiniones de *feudorum* origine, dum alii à Romanis, alii à temporibus Juſtiniani, alii à Gallis derivant. Sed magis receptum eſt, à Longobardis, qui Italiam occuparunt, diuque poſſederunt, propriè inſtituta fuiſſe: in ipſis namque feudorum libris ſæpiùs mentio fit Longobardorum, & legum Longobardicarum, ut *in cap. 1. de Feudi cognitione. & cap. 1. de Contentione inter Dominum & fidelem*. Et multa vocabula feudalia arguunt linguam Longobardorum, quos Germanos, aut Germaniæ vicinos fuiſſe aſſerunt; velut Morgenatica, Marchia, Marchio &c. licet etiam antiquitus & apud alias Gentes extiterint aliqui contractus, ſpeciem quandam feudorum præſeferentes. Fach. *lib. 7. controverſ. cap. 1.* Harpr. *in Annot. ad Iulium Clarum in §. feudum. quæſt. 1. num. 11.*

Ipſum porrò jus feudale in Corpore Juris Civilis exiſtens ab incertis Authoribus potiſſimùm ex uſibus & moribus compilatum eſt: unde etiamnum hodie jus *conſuetudinarium* cenſetur, & Libri feudorum *uſus feudorum* frequenter à DD. in allegationibus ſuis vocantur; exceptis quibuſdam conſtitutionibus Imperatoriis inſertis, quæ ad jus ſcriptum pertinent. Quia tamen longiſſimo & immemoriali uſu totius Orbis Chriſtiani in judicio & extra hoc jus feudale receptum & practicatum eſt, ideò non immeritò authenticum ad cauſarum feudalium (& aliarum ſaltem in defectu, ubi à Jure communi ſecus diſpoſitum non eſt) deciſionem habetur. Clarus & Harpr. *d. §. feudum. qu. 2. & 3.* Obligat etiam Eccleſiaſticos, qui feuda poſſident, ratione illorum bonorum feudalium, *cap. cæterum. 5. de Iudic. & cap. ex transmiſſa. 6. de Foro competenti.*

Illud quoque advertendum, in antiquis Juris Corporibus tantùm extare duos feudorum libros, in recentioribus verò opera Cujacii J. C. alios ſuperadditos fuiſſe, quorum apud DD. ambigua eſt authoritas.

Feudum igitur à *fide* ſeu *fidelitate* ſic appellatum *Tit. Per quos fiat inveſtituræ. in fine.* rectè deſcribi poteſt, quòd ſit *benevola rei immobilis conceſſio cum translatione dominii utilis, ſub obligatione fidelitatis, & ſervitiorum honeſtorum.* Is qui feudum concedit, dicitur Dominus, vulgò *der Lehen-Herr*, is verò qui accipit, dicitur Vaſallus, vulgò *der Lehenmann*, vel *Lehen-Trager*. 2

Dico I. Feudum eſſe *benevolam conceſſionem*, eſt enim feudum ſpecies beneficii, & ordinariè gratis concedi ſolet à Domino, ut is pro ſuo honore conſervando, vel augendo Vaſallum ſibi ad fidelitatem, & ſervitia obligatum habeat, *arg. cap. 1. de Feudo dato in vicem legis commiſſoriæ*. Interim tamen non eſt de ſubſtantia feudi, ut merè gratuitò fiat: nam etiam feudum emi poſſe conſtat *ex cap. unico. de Natura feudi. & cap. unico. de Beneficio fratris*. Dummodò minori pretio ematur, quàm in ſe valeat, ut adhuc ſpeciem beneficii retineat.

Dico II. Eſſe *conceſſionem rei immobilis*, quo nomine non tantùm veniunt res corporales, & ſolo cohærentes, ut caſtra & prædia, ſed etiam jura incorporalia, quæ immobilibus accenſentur, ut jura piſcandi, venandi, juriſdictionem exercendi, vectigalia accipiendi, & ſimilia.

Dico III. In feudo transferri *dominium utile*: nam directum penes dominum, qui feudum concedit, remanet. Dicitur autem Vaſallus habere *utile dominium*, quia majus jus habet, quàm uſufructuarius: jus enim uſufructuarii cum perſona extinguitur, feudum autem, etiam ad heredes tranſit. Item uſufructuarii jus ita perſonale eſt, ut alteri cedi non poſſit ſed hoc ipſo, quòd uſufructuarius velit jus ſuum in alium transferre, exſpiret uſusfructus, & ad Dominum proprietatis revertatur, *l. ſi uſusfructus. 66. ff. de Iure dotium*. ſed vaſallus feudum acceptum alteri elocare, imò per modum feudi concedere, & ita alium ſubinfeudare poteſt. *c. unico. Per quos fiat inveſtitura, & c. unico. §. ſimiliter. de Lege Corradi.* qua de re inferiùs plura dicentur. Denique pro re feudali contra quemcunque poſſeſſorem etiam contra ipſum dominum, eam in præjudicium Vaſalli detinentem datur vindicatio teſte Zaſio *de Feudis, p. 6. n. 36.* quæ actio illi tantùm competit, qui dominium in re prætendit, *l. in rem. 23. ff. de Rei vindic.* 3

Dico IV. Vaſallum obligari, *ut domino ſit fidelis*, id eſt, quòd nihil contra dominum machinari, ſed eum conſilio, & auxilio juvare velit: hinc feudum à fide ſive fidelitate derivatum ſuperiùs diximus. Ad quem finem regulariter (niſi dominus ultra remittere velit) *juramentum fidelitatis* præſtare debet Vaſallus. Quòd juramentum qualiter præſtandum ſit, in conſuetudine potiſſimùm cujuslibet Regionis, partiumque conventione poſitum eſt. In Germania brevem formam uſitatam dicit Zaſius *p. 7. n. 16.* quòd Vaſallus utilitatem domini procurare, incommoda propellere, & in cauſis feuda- 4

feudalibus cotàm ipſo reſpondere velit. Sed licet juramentum iſtud ex actum non fuerit, nihilominùs ad fidelitatem Vaſallus obligatur, quia ea eſt de natura & ſubſtantia feudi.

Non tamen contra omnes ex cauſa fidelitatis Vaſallus dominum adjuvare tenetur, quidam enim excepti ſunt, velnti Imperator, vel Rex Romanorum., a. *Feudorum tit. 55. in fine*. Similiter & S. Pontifex tanquam Pater, & ſupetior univerſalis Eccleſiæ, *arg. cap. venientes*. 19. *X. de Iurejur.* Item Dominus antiquior, à quo Vaſallus jam priùs aliud feudum accepit. a. *Feudorum. tit. 28. in fine*. Adverſus Patriam quoque & ſua propria bona Vaſallus Domino aſſiſtere non renetur, Anne contra proprium Patrem? Id videtur affirmari *in d. tit.* 28. *in fine*. ſed quia Patri jure naturali debetur obſequium, & major fidelitas, quàm Domino, ideò ille textus congruè explicari poteſt de Patre, ſratre, aut filio ipſius Domini, non verò ipſius Vaſalli; & quidem tantùm In eum caſum, quo Dominus dictas perſonas ex cauſa publicæ utilitaris, vel alia juſta impugnare poteſt, aut ſe contra ipſos defendere neceſſe habet, quia generaliter Vaſallus in re inhoneſta & contra bonos mores Domino non obligatur. *cap fin. X. de Pactis*. Hæreticum etiam Dominum factum, vel excommunicatum, vel bannitum vaſallus interim, quamdin hæreſis, excommunicatio, vel bannum durat adjuvare non tenetur, *d. tit.* 28. *in princ.* Vid. Julius Clarus & Harpr. *in d. §. feudum quæſt.* 21. Schraderus *de Feudis p. 6. cap. 5. per tot.*

Dico V. Vaſallum teneri *ad ſervitia honeſta Domino exhibenda*. Quænam verò ſint talia ſervitia, principaliter ad pacta & conventiones, item ſpeciales locorum conſuetudines attendendum erit. Cæterùm de Jure feudali ſervitiorum nomine obligatur Vaſallus (ita tamen, ſi à domino requiſitus fuerit) ut dominum euntem ad bellum ſequi, & pro eo etiam propriis ſumptibus, ſi feudum pingue ſit, pugnare, vel alium æquè idoneum ſui loco ſubſtituere, vel certè mediam partem fructuum feudalium ejus anni Domino pro continuatione belli ſubminiſtrare debeat. *cap. 1. §. firmiter. de Prohibita feudi alien. per Fridericum*. Sed hoc ſi bellum ſit juſtum, ſin autem injuſtum fuerit Vaſallus Domino ſervire non tenetur, nec debet, niſi tantùm ad defenſionem ejus, non verò ad offenſionem iniuſtam alterius. Si dubitetur iuſtumne ſit bellum, an iniuſtum, ſervitia præſtanda erunt, quia in dubio ſuperioris mandatum præſumitur eſſe iuſtum.

6 Quod attinet ad diviſionem feudorum *prima* & principalis eſt, quòd feudum aliud ſit *proprium*, aliud *improprium*, ſive *degenerans*. Proprium dicitur, quod in omnibus veram naturam feudi retinet: ut, quòd ſit ſuper re immobili, quòd detur pro heredibus maſculis, & ſub obligatione fidelitatis, & ſervitiorum, quòd ordinariis modis acquiratur & amittatur. Improprium verò, in quo per pacta ſpecialia à propria natura feudorum receſſum eſt. Cuiuſmodi ſunt feuda *fœminea*, in quibus fœminæ etiam ſuccedunt: Feuda *franca*, in quibus nulla ſervitia præſtantur: feuda ad vitam tantùm conceſſa, ut feudum *Soldatæ*, *Cameræ*, *Cavenæ*, quando ex Camera, ærario, vel de victualibus Principis alicui pro certis ſervitiis præſtitis aut præſtandis quaſi merces ad vitam conſtituitur, de quibus eſt textus, *in c. unico. §. fin. Quis dicatur Dux. &c.* In dubio autem omne feudum præſumitur rectum & proprium: & ſi forſan in uno degeneret, in reliquis tamen adhuc propriam naturam retinet. *cap. unico. de Feudo non habente propriam naturam*. Unde licèt ad ſubſtantiam feudi ſcriptura non requiratur, qui tamen feudum improprium accipit, curare debet, ut ſcriptura deſuper fiat, aliàs in dubio feudum ordinarium vel proprium cenſebitur.

7 *Secunda* diviſio eſt, quòd feudum aliud ſit *novum*, aliud *antiquum*. Feudum *novum* dicitur, quòd noviter à Domino collatum eſt, *antiquum* verò, quod iam per ſucceſſionem à primo acquirente ad alios devolutum. Faciunt quidem nonnulli differentiam inter feudum *antiquum* & *paternum*: antiquum illud appellant, quod ab aliquo ex aſcendentibus ultra quartum gradum obtentum eſt: paternum verò, quod à Patre, Avo, Proavo, vel Abavo; ſed communiùs feudum paternum & antiquum inter ſe confunduntur, cùm quoad effectus iuris vix ſit aliqua differentia.

Porrò inter feudum novum & antiquum hoc in-
tereſt, quòd in feudo novo ſoli deſcendentes, id eſt, filii 8
& nepotes, nulli autem collaterales ſuccedant, ſed ſi Vaſallus moriatur non relictis deſcendentibus, feudum novum ad Dominum revertatur: in feudo autem antiquo etiam fratres & reliqui collaterales ad ſucceſſionem admittantur. Item ſi Vaſallus feudum novum renuntiaverit, vel ſine conſenſu domini alienaverit, id ad dominum revertitur, niſi pater filio in vivis renuntiaverit *cap. unico de Vaſallo decrepitæ ætatis*; feudum autem antiquum renuntiatum, aut malè alienatum ad agnatos devolvitur, quia ipſis jam ex antiquis inveſtituris jus quæſitum eſt in tali feudo, cui Vaſallus præjudicare non potuit, *cap. 1. Si de feudo defuncti contentio ſit &c.*

Nihil tamen obſtat, quin dominus poſſit feudum novum per modum & jure veteris concedere, cùm quilibet in re ſua ſit moderator & arbiter, *l. in re mandata* 21. *Cod. mandati*, & contractus ex conventione legem accipiant, *cap. contractus. 85. de R. I. in 6.*

Tertia feudorum diviſio eſt, quòd aliqua ſint *perſonalia*, aliqua *feuda familiæ* ſive *ex pacto & providentia*, vulgo *Stammen*, *Leben*, dicta, & aliqua *hereditaria*. *Perſonalia* dicuntur, quæ perſonam primi vaſalli non egrediuntur, ut ſunt feudum cameræ, ſoldatæ, & ſimilia. *Feuda familiæ*, ſeu *ex pacto & providentia* vocantur illa, quæ conceſſa ſunt in favorem & ad conſervationem certæ alicujus familiæ, ac in quibus tantum agnati maſculi à primo vaſallo deſcendentes ſuccedunt. Feuda demum *hereditaria* dicuntur, in quibus non ſolùm agnati primi vaſalli ſive acquirentis, ſed etiam quicunque heredes extranei ab inteſtato vel ex teſtamento venientes ſuccedere poſſunt.

Quartò dividuntur feuda *in Eccleſiaſtica* & *Sæcula-* 9
ria. Eccleſiaſtica dicuntur, quæ ab Eccleſiarum prælatis ex bonis ad Eccleſiam ſpectantibus conſtituuntur: ſæcularia verò, quæ à principibus vel dominis ſæcularibus, aut etiam Eccleſiaſticis, de bonis tamen patrimonialibus & temporalibus, dantur: nam hìc non tam perſona conſtituens, vel accipiens feudum, quàm res ipſa in feudum data, ſitne Eccleſiaſtica vel Laicalis, ſpectatur. Unde multi Epiſcopi & Prælati Eccleſiaſtici, qui ſpecialia territoria in feudum ab Imperatoribus acceperunt, ratione iſtorum territoriorum conſiderantur ut Vaſalli cæteri ſæculares, & ut Principes ac Status Imperii. Unde & jus gladii, quod utique tanquam Eccleſiaſticis non competeret, aliaque jura exercere poſſunt. Andreas Gail. *Lib. 1. obſerv. 30. num. 4. & ſeq.*

Quinta diviſio eſt, quòd feudum aliud ſit *Regale*, 10
aliud *Nobile*, & aliud *Ignobile*: *Regale* dicitur, quod ab Imperatore cum annexa regali dignitate, id eſt, cum jure Regalium, de quibus In *Tit. feudorum. Quæ ſint regaliæ*, conceditur, veluti Ducatus, Marchionatus, Principatus, aut Comitatus. Feudum *Nobile non Regale* dicitur, quod perſonam accipientis nobilitat ſine jure regalium, ſive deinde ab imperatore, ſive ab inferioribus Principibus jus nobilitandi habentibus concedatur; vel quod tantùm Nobilibus concedi ſolet. *Ignobile* denique feudum dicitur, quod nullam dignitatem vel nobilitatem annexam habet, ut ſi alicui pagus, domus aut prædium in feudum concedatur.

Sexta & ultima diviſio eſt, quòd feudum aliud ſit
11 *ligium*, aliud *non ligium*. Videtur hoc nomen derivatum à verbo *liga*, quod Italis fœdus & ſocietatem arctiſſimam ſignificat. Quare feudum *ligium* dicitur illud, in quo Vaſallus ſpecialiter uni domino obligatur, ut ei militare & ſervire teneatur contra quemcunque alium nullo prorſus excepto, *cap. 1. de Feudo ligio*. & juramentum ſummæ hujus fidelitatis ſpeciali nomine *homagium* appellatur, & jurans *ſe hominem alterius facere* dicitur, prout *in Clem. Paſtoralis 2. de Sentent. & de Re judicata*. Rex Siciliæ dicitur: *homaligius Eccleſiæ Romanæ*. Hujuſmodi autem feuda *ligia* nonniſi à ſummis Principibus ſuperiorem non recognoſcentibus dari poſſunt; aliàs enim neceſſariò ſuperior dantis in juramento fidelitatis excipi deberet. Item nemo poteſt à duobus Regibus feuda ligia habere: quia neceſſariò alterum à fidelitate exciperet. Romanus tamen Pontifex etiam in feudo ligio exceptus intelligitur, ut contra ipſum fidelitas jurari non poſſit. *arg. cap. venientes. 19. de Iurejuranda*, Joann. Koppen *Iuris Feudalis obſerv. 2. num. 33.* Feudum *non ligium* vocatur, ex quo Vaſallus ita debet fidelitatem domino, ut tamen alteri ex eadem, vel alia cauſa ſimilem fidelitatem præſtare valeat. Clarus *in §. feudum. qu. 11.* & ibi Harprechtus *in additionibus*. Neque omne feudum, quòd à ſummis Principibus datur, *ligium* eſt, niſi expreſsè id inveſtitura, vel juramento fidelitatis contineatur: cùm enim qualitas feudi ligii ſit ſupra communem naturam feudi, ideòque ex ſpeciali conventione dependens & facti, in dubio non præſumitur. Koppen. *dicto. num. 35.*

12 Feudis opponuntur *Allodia*, de quibus eſt titulus 54. *in Lib. 2. Feudorum*. Dicuntur autem *Allodia*, quæ ſunt cujusque propria abſque recognitione alterius domini directi, Germanis noſtris *freyeigene Guter*. Quidam hoc verbum planè peregrinum cenſent, alii compoſitum ex particula privativa *ab* & verbo *laudare*, quod Juris-Conſultis ſignificat authorem, vel dominum nominare, *l. authore. 7. Cod. de Evictionibus*. ut ſenſus ſit *abſque laudatione*, ſeu alterius domini recognitione. Et in his bonis propriè locum habet, quòd in re ſua quilibet ſit moderator & arbiter, *vulgat. l. in remandata. 21. C. Mandati*. cæteris tamen paribus, ſi ſcilicet homo ſui juris exiſtat, liberam adminiſtrationem habens, nec aliqua ſpeciali lege vel conventione prohibeatur.

---

§. II.

Quibus modis Feudum acquiratur.

S U M M A R I A.

13. *Feudum quot modis acquiratur, & inprimis de pacto & inveſtitura feudali.*
14. *Feudum an & qualis ſit contractus?*
15. *De ſubinfeudatione.*
16. *De inveſtitura feudali.*
17. *Feudum qualiter præſcriptione acquiratur.*
18. *In feudis regulariter non habet locum diſpoſitio teſtamentaria.*
19. *Agnatus poteſt repudiata hereditate feudum petere, non autem filius.*
20. *Fœminæ regulariter in feudis non ſuccedunt.*
21. *Fœminæ an ſuccedant in feudo franco, vel empto, vel Eccleſiaſtico? Remiſſivè.*
22. *In feudis tantùm ſuccedunt naturales & legitimi filii, non verò naturales tantùm; & quid de legitimatis?*
23. *Filii adoptivi excluduntur à feudis, item & natura imperfecti.*
24. *Clerici & Religioſi an ſuccedant in feudis?*
25. *Filius exheredatus an poſſit in feudo ſuccedere.*
26. *Aſcendentes regulariter non ſuccedunt in feudis, fallit ut ibi.*
27. *Collaterales qualiter in feudis ſuccedant.*
28. *Fratrum filii an in ſtirpes, vel capita ſuccedant?*
29. *Frater Germanus non excludit conſanguineum in feudis.*
30. *Collaterales an in feudis admittantur in infinitum; & qualiter computentur gradus? Remiſſivè.*
31. *An in uno feudo plures ſimul admittantur ad ſucceſſionem?*
32. *Vir & uxor an ſuccedant ſibi in feudo?*
33. *Filius non ſuccedit in feudo.*

TRibus potiſſimùm modis feudum acquiritur ſcilicet pacto cum inveſtitura, præſcriptione, & ſucceſſione.

De Pacto & Inveſtitura.

PActi nomine hic intelligitur contractus feudalis, quo dominus alicui rem ſuam jure feudi concedit, 13
ſive deinde id fiat gratis & ſpeciem habeat donationis, ſive pro pecunia aut re alia, & ſpeciem habeat venditionis vel permutationis.

Dico: *Contractus feudalis*; nam quòd feudum ſit 14
contractus conſuetudine ſive jure feudali *nominatus*, continens mutuam obligationem domini ad tradendum feudum; & Vaſalli ad fidelitatem & ſervitia, cum Barth. & aliis tenet Clarus *in dicto §. feudum quæſt. 6.* atque in eo tanquam nominato non habere locum pœnitentiam, addit Harprechtus *ibidem ſub num. 5.* Videtur etiam, utpote proximè ad Emphyteuſi, locationem, emptionem & donationem accedens, *ſolo conſenſu* perfici, *arg. c. 1. in fine, Qui ſucceſſores feudum dare teneantur*, ubi promiſſio de feudo obligat promittentem.

Præterea non tantum dominus directus alteri in 15
re ſua feudum conſtituere, ſed etiam ipſe Vaſallus in re feudali, & quidem ſine conſenſu domini alium ſubinfeudare poteſt, *cap. unico. de Lege Corradi*. Ita tamen ne fiat in fraudem prohibitæ alienationis. *c. 1. §. callidis. de Prohibit. alien. per Friderit.* vel in fraudem domini aut agnatorum, quo minùs ad eos reſoluto jure dantis feudi jus devolvatur. Item ut Domino directo ſervitia per vaſallum aut ſubvaſallum debitè præſtentur. Vid. Vult. *de Feud. lib. 1. cap. 10. n. 137. & ſeq.* & paſſim Feudiſtæ.

Sed quemadmodum in aliis contractibus non ſolis pactis, ſed traditionibus dominia rerum transferuntur, *l. traditionibus. Cod. de Pactis*. ita etiam in contractu feudali traditio accedere debet, quæ ſpeciali nomine *inveſtitura* appellatur.

Eſt autem *Inveſtitura*, alia propria, alia impro- 16
pria ſive abuſiva. Propria dicitur, quando vaſallus actualiter in poſſeſſione rei feudalis introducitur; Impropria verò, quando in curia domini vexillum, haſta, ſceptrum aut aliquid ſimile traditur vaſallo, exprimendo verbis idoneis, quòd hoc intentione inveſtiendi, & feudum concedendi fiat; atque hæc impropria inveſtitura neceſſariò coram Paribus curiæ, ideſt, coram aliis vaſallis ſaltem duobus, qui ab eodem domino feudum obtinent, fieri debet, niſi dominus nullos alios vaſallos haberet, vel propter diſtantiam locorum advocare non poſſet, vel ipſi venire recuſarent, aut feudum Eccleſiaſticum ſit, aut forſan conſuetudo & ſtylus Curiæ in contrarium; quibus caſibus inveſtitura etiam coram aliis teſtibus rectè conceditur. *c. 1. Quid ſit inveſtitura, & cap. unic. Si de inveſtitura inter-*
domi-

dominum & vaſallum lis oriatur. Quandonam autem renovatio inveſtituræ petenda ſit, inferiùs *in* §. 3. explicabitur.

De præſcriptione Feudi.

17 FEudum præſcriptione acquiritur, ſi quis rem domini tanquam feudalem per triginta annos poſſederit, & ſe pro vaſallo geſſerit, fidelitatem & ſervitia præſtando. *c. ſi quis per* 30. *Si de feudo defuncti &c.* Sed hoc, ſi adverſus dominum ſæcularem feudum præſcribatur: nam contra Eccleſiam vel Monaſterium ex communiori ſententia præſcriptio 40. annorum requiritur. argum. *auth. quas actiones, Cod. de SS. Eccleſiis. cap. ad aures, & paſſim. X. de Præſcriptionibus.*

In hac autem præſcriptione licet titulus non requiratur, ſicut nec in quavis longiſſimi temporis, niſi jus reſiſtat præſcribenti, quod non fit in propoſito, *cap.* 1. *de Præſcript. in* 6. bona fides tamen requiritur: etenim Jure Canonico, quo hac in parte, tanquam in materia peccati, Jus Civile corrigitur, nulla valet abſque bona fide præſcriptio. *cap. fin. de Præſcript. c. poſſeſſor.* 2. *de R. I. in* 6.

Porro ſicut res Domini, ita etiam ex contrario res propria Vaſalli à Domino tanquam feudalis præſcribi poteſt, ſi nimirum Dominus per 30. annos ab ipſo tanquam Vaſallo ſuo ſervitia exegerit; ſunt enim iſta correlativa, ideòque ſtatutum in uno, cenſetur etiam ſtatutum in altero, *l. fin. Cod. de indicta viduitate tollenda*. Vid. Vulteius *de Feudis. lib.* 1. *c.* 11. Julius Clarus. *in d.* §. *feudum. q.* 45. *& ibi*. Harpr. *in addit.*

An verò vice verſa res feudalis per præſcriptionem fieri poſſit allodialis, ſi à Vaſallo vel tertio, in quem alienatio talis rei feudalis contra jura facta eſt, tanquam allodialis longo tempore poſſideatur, inferiùs *in* §. 3. dicetur.

De Succeſſione in Feudo,

18 QUamvis circa res allodiales duo modi ſuccedendi ſint, unus ex teſtamento, & alter ab inteſtato, in feudis tamen regulariter nulla ſucceſſio ex teſtamento, ſed ab inteſtato ex jure ſanguinis locum habet, niſi feudum ita à Domino conceſſum fuiſſet, ut id liceret in quoſlibet heredes quocunque modo legitimo transferre. *cap. unic. in princ. de Sucesſione feudi.*

Cæterùm ne quidem parens inter liberos ita diſponere poteſt, ut in feudo inæqualiter ſuccedant, vel unus ſolus feudum poſſideat, & quaſi prælegati jure habeat, niſi feudum merè hereditarium ſit, ut dictum. Schrader. *de Feudis. p.* 7. *c.* 2. *n.* 3. & 12.

19 Item etſi Vaſallus illum agnatum, ad quem aliàs poſt mortem ſuam Feudum devolveretur, in teſtamento heredem ſeripſerit, is tamen repudiata hereditate v.g. propter æs alienum & onera hereditaria, ſolum feudum petere poterit; dummodò filius non ſit: nam filius hereditatem Patris repudiare, & feudum agnoſcere non poteſt, *cap. un. An agnatus vel filius. &c.* Rationem diſparitatis aſſignat Vultejus *lib.* 1. *cap.* 9. *num.* 237. quòd filius habeat feudum ſaltem aliqualiter ex beneficio Patris, à quo genitus eſt, adeoque durum ſit, ut per repudiationem hereditatis paternæ ejus memoriam negligat; & bona forſan ſubhaſtari faciat; agnatus autem non habeat ex beneficio teſtatoris, ſed primi acquirentis, licèt verò de jure communi hereditas pro parte adiri non poſſit, ſed vel tota adiri, vel tota repudiari debeat. *l.* 1. & 2. *ff. de Acquir. vel amittenda hered.* dicendum tamen eſt feudum ex antiquis pactis, & inveſtituris debitum, ſeparatum quid eſſe & diverſum ab hereditate. Vid. etiam Frachin. *lib.* 7. *Controv. cap.* 5.

Succeſſio igitur in Feudo, quæ ab inteſtato ſeu ex jure ſanguinis defertur, triplicem ordinem habet, nimitùm *Deſcendentium*, ut filiorum & nepotum: *Aſcendentium*, ut Patris vel avi: *Collateralium*, ut fratrum & aliorum conſanguineorum.

De Succeſſione feudali Deſcendentium.

SUcceſſio feudalis omnium primo debetur deſcendentibus, id eſt, filiis & nepotibus, utpotè quos ſicut in aliis bonis ratio naturalis & votum parentum ad ſucceſſionem vocat, *l. cùm ratio. ff. de Bonis damnatorum*. atque in eo convenit jus feudale cum jure communi, quòd in linea deſcendentium locum habeat jus repræſentandi, & ſi adſit filius Vaſalli defuncti, ex alio autem filio prædefuncto nepos, hic nepos repræſentet patrem defunctum, & unà cum filio ſuccedat. *cap. un. in princ. & ibi DD. de Succeſſione feudi*

Differt tamen jus feudale à communi, quòd de jure communi filii & filiæ nulla habita ſexus differentia ad ſucceſſionem admittantur. *Nov.* 118. *cap.* 1. & 4. de jure feudali autem regulariter fœminæ, & ex linea fœminina deſcendentes excludantur à ſucceſſione feudi; niſi feudum fœmineum ſit, id eſt, ſpecialiter pro fœminis datum, vel ſaltem mixtum, quòd Dominus expreſsè pro filiis & filiabus contulit. *cap. unico. de Feudo fœminæ. cap. unico. de Natura ſucceſſione feudi cap.* 2. §. *& quia vidimus. De his, qui feuda dare poſſunt*. An autem eo caſu, quo feudum fœmineum aut mixtum, excludatur fœmina per maſculos etiam remotiores in gradu, nec admittatur, niſi maſculis, ſive agnatis, ſive cognatis deficientibus? vid. text. *in d. cap. unico de Feudo fœminæ. cap.* 1. §. *ultimò. de Succeſſione feudi; cap.* 1. *De eo, qui ſibi vel heredibus, &c.* Fachin. *lib.* 7. *Controverſ. cap.* 42. 20

Similiter an fœmina ſemel à ſucceſſione feudi per maſculum excluſa perpetuò excluſa maneat, licèt ille maſculus ſine aliis heredibus deceſſerit, vid. textus *in lib.* 1 *feudorum tit.* 6. §. 1. & Fachin. *d. lib.* 7. *c.* 5. Si tamen fœmina ex defectu maſculorum ſemel feudum adepta, id retineret, licet ex poſt facto maſculus naſceretur, quia jure quæſito nemo ſine culpa privandus, & effectus jam in ſuo eſſe conſtitutus non ceſſat, licèt res deveniat ad eum caſum, à quo incipere non poteſt. *cap. factum.* 73. *de Reg. I. in* 6. Zaſius *de Feudis p.* 8. *n.* 53. Uno tamen caſu, inquit Vult. *d. c.* 9 *n.* 79. Maſculus etiam poſtea natus fœminam à feudo excludit, ſi nimirùm defunctus nullum quidem maſculum, ſed tamen uxorem prægnantem reliquerit, & illa poſtea filium pepererit; nam fictione juris is, qui in utero eſt, pro jam nato habetur, quando de ejus commodo agitur. *l.* 7. & *l. penult. ff. de Statu hominum.*

Rationes autem, cur fœminæ à feudis excludantur, variæ à DD. aſſignari ſolent, quarum præcipuæ ſunt, quòd ex primæva natura feudi finis & obligatio ejus ſit, præſtare Domino ſervitia militaria, ſervare fidelitatem, injurias ipſius propulſare, inter Pares Curiæ conſidere, & in cauſis feudalibus judicare &c. quæ omnia fœmineo ſexui non conveniunt, alienam enim ſuſcipere defenſionem virile officium eſt. *l. alienam.* 18. *C. de Procurat* ſicut & judicium ac munera publica ſubire. *l.* 2. *ff. de R. I.* Quòd ſi feudum ſit ex pacto & providentia ad conſervationem certæ familiæ datum, eo ipſo excluduntur fœminæ, quia per ipſas familiæ nomen non conſervatur; cùm per nuptias in alienam familiam tranſeant.

De feudo franco, item de feudo empto, an in his fœminæ ſuccedant, vid. Clarus *in* § *feudum. q.* 73. *num.* 7. & 8. *& ibi* Harp. *in Addit.* Fachin. 7. *Controv. c.* 37. & 39. ubi pro utraque ſententia ſunt DD. & rationes. 21

In feudo etiam Eccleſiaſtico nullo ſpeciali admiſſionis jure fœminas gaudere, niſi inveſtitura aut conſuetudo aliud ſuadeat, tradit Harpr. *d.lo.* 13. ubi dicit, hanc eſſe communem & veram doctrinam.

22 Porrò filii, qui ad ſucceſſionem feudalem vocantur, debent eſſe *naturales & legitimi ſimul*, id eſt, ex juſtis nuptiis procreati. Quare imprimis excloduntur *naturales tantùm*, ſeu ex concubina progeniti, de quibus eſt tex. *in §. naturales. Si de feudo defuncti content. ſit*. Ubi dicitur, *naturales filii licet poſtea fiant legitimi, ad ſucceſſionem feudi nec ſoli, nec cum aliis admittuntur*.

Verùm illa verba: *licet poſtea fiant legitimi*, communius DD. de legitimatis per reſcriptum Principis, vel Comitem Palatinum, adeoque per factum hominis, per quod alteri jus ſuum auferri non debet, intelligunt (niſi & hic cum conſenſu domini & agnatorum, ſi Feudum antiquum ſit, aut ex plenitudine poteſtatis concurrente publica cauſa expreſsè ad Feuda naturales legitimarentur. Fachin. *d. lib. 7. cap. 49. & ſeq.*) non autem de legitimatis legitimatione juris communis, ſcilicet per ſubſequens matrimonium, qui legitimè natis comparantur. Text. & DD. *in cap. tanta. ubi* Barb. *in Col. num. 17. X. Qui filii ſiat legitimi. & in Novella. 89. cap. reliqui.* 8. Minſing. *Centur. 5. Obſervat. 42. num.* 2. ubi ex præjudicio Cameræ dicit, veriorem & receptiorem ſententiam, eamque cum plurimis allegatis DD. rationibus, contrariorum reſolutionibus tuetur Harpr. *ad Princ. Inſtit. de Hæredit. quæ ab inteſt. num.* 315. & *ſeqq.* Fachin. *d. lib. 7. c.* 51. Adde Menoch. *de Præſumpt. lib. 4. præſumpt.* 81.

23 Adoptivi etiam filii à ſucceſſione feudi excluduntur, *§. adoptivus. Si de Feudo defuncti contentio ſit*. ne fortè invitus Dominus alium, quàm voluerit, Vaſallum acquirat, ut in ſimili dicitur, *in cap. unic. in fin. de Fratrib. de novo beneficio inveſtitis*. & ſicut nemini jus ſuum abſque publica cauſa auferendum, *l. reſcripta. 7. C. de Precibus Imperatori offerendis*. ita etiam ne quidem cum conſenſu Principis in præjudicium Domini & agnatorum arrogari aliquis extraneus cum hoc jure poteſt, ut in Feudis ſuccedat. *arg. l. 4. & 5. ff. de Natalib. reſtit.* Harpr. *ad Princ. Inſtitut. de Hereditat. quæ ab inteſtato. num.* 257. Præterea filii muti, ſurdi, cœci aut ſimiliter imperfecti, &c. Feudorum incapaces ſunt, ut habetur in *Tit. Feudorum. An mutus vel imperfectus, &c.* Item *in §. mutus. titul. Epiſcopum vel Abbatum &c.* niſi eſſet Feudum, in quo nulla præſtarentur perſonalia ſervitia, nec teneretur Vaſallus in Curia Domini comparere. Pluribus hos textus explicat Fachin. *d. lib. 7. cap.* 34.

Circa filios Clericos & Religioſos, an in Feudis ſuccedere, vel etiam priùs obtenta poſt aſſumptum ſtatum Clericalem, vel Religioſum retinere valeant? diverſi ſunt juris feudalis textus, & DD. opiniones.

24 Etenim *in §. qui Clericus. Si de Feudo defuncti contentio, &c. in cap. unico. v. ex hoc. de Feudo fœminæ, cap. unico. de Vaſallo milite, qui arma bellica depoſuit. cap. unico. in fine. An mutus vel imperfectus. &c.* generaliter Clerici & Religioſi Feudorum incapaces pronunciari videntur, *cùm deſinat eſſe miles ſæculi, qui factus eſt miles Chriſti: nec beneficium pertinent ad eum, qui non debet gerere officium*, ut dicitur *in d. cap. unico. de Vaſallo militiæ &c.* Econtra quòd etiam Clerici & Religioſi Feuda tenere poſſint, probatur *ex cap. unico. §. fin. de Capitulis Corradi.* in illis verbis: *Item ſi Clericus, veluti Epiſcopus, Abbas, beneficium habens à Rege datum non ſolummodo perſonæ, ſed Eccleſiæ, &c.* Pariter *ex cap. verum. 7. X. de Foro compet.* ubi Præpoſitus ſuper feudis, de quibus fuit conventus, jubetur coram Imperiali judicio reſpondere. Unde Canoniſtæ *ex eod. cap. verum, & cap. ex transmiſſa. eod. tit.* generalem concluſionem inferunt, quòd clerici in cauſis feudalibus coram Domino Feudi etiam ſæculari rectè conveniantur. Gloſſ. *in d. cap. verum. & ibid.* Panorm. *nu.* 2. & 13 Confirmat quoque communis uſus Germaniæ, ubi Epiſcopi, & alii Prælati Eccleſiaſtici Principatus & territoria in feudum ab Imperatore accipiunt. And. Gail. *lib. 1. pract. Obſerv. obſerv. 30. num. 4. & 6.*

Ex his igitur poſterioribus fundamentis dicendum eſt, Clericos & Religioſos, qui ſcilicet bona in communi poſſident, abſolutè feudorum incapaces non eſſe, præſertim ſi ſint feuda franca, vel in quibus ſerviriorum loco pecunia & cenſus annuus præſtatur, & multò magis, ſi Dominus ultro velit eos de feudo inveſtire, vel in feudi retentionem conſentiat. Textus verò ſupra pro negativa allegati explicari poſſunt de talibus feudis, ubi perſonalia vel talia ſervitia exiguntur, quæ per Clericos aut Religioſos decenter impleri nequeunt. Quòd ſi vaſallus ingrediatur monaſterium, feudum regulariter tantùm quoad vitam illius penes monaſterium manebit, ne domini conditio durior conſtituatur; cùm monaſterium nunquam moriatur, & feudum ordinariè non ad quoſvis, ſed tantùm ad heredes ſanguinis pertineat. Exceptis etiam feudis regalibus ſcilicet Regno, Ducatu, Comitatu & ſimilibus, quæ non tranſeunt ad monaſterium, vivente quoque vaſallo. Videatur Barboſ. *Juris Eccleſiaſt. univ. lib. 3. cap.* 31. Julius Clarus *in §. feudum. quæſt.* 78. Fachin. *dict. lib. 7. cap.* 35.

Demùm an filius exheredatus ſaltem in feudo ſuccedere poſſit? iterum diſcrepantes ſunt DD. opiniones, de quibus videatur Clarus & Harpr. *in Addit. d. l. qu.* 47. Schrad. *de Feud. p. 7. cap. 2. num.* 36. 25

De Succeſſione Aſcendentium.

Aſcendentes, nimirùm pater, avus & reliqui in feudo regulariter non ſuccedunt: niſi contrarium in inveſtitura expreſsè dictum, vel conſuetudine alicujus loci introductum ſit, *cap. unico in princ. de Natura ſucceſſionis Feudi.* Dico: *regulariter*: nam ſi feudum hereditarium ſit, & pro quibuſcunque heredibus datum, vel ſi filius ſit inveſtitus contemplatione patris & propter ſervitia à patre domino præſtita: item in feudo antiquo, quod per refutationem patris ad filium pervenit, etiam patrem ſuccedere, ſi filius ſine deſcendentibus moriatur, tradit Schraderus *dict. p. 7. cap. 6. nu. 3. & ſeq.* cum citatis ibidem. Ita tamen ut ſi defunctus fratrem reliquerit, is unacum patre ad ſucceſſionem admittatur, quia ſic de jure communi diſpoſitum *in Novella 118. cap. 2.* de jure feudali mutatum non reperitur, & alias recepta eſt doctrina, quòd in defectu juris feudalis ad jus commune recurratur, *cap. un. in fine. verſ. Strenuus. de Feudi cognitione.* 26

De Succeſſione Collateralium.

In hac ſucceſſione ante omnia diſtinguendum eſt inter feudum novum & antiquum: etenim in feudo novo regulariter ſoli deſcendentes ſuccedunt, non verò collaterales. Proindè ſi vaſallus moriatur non relictis filiis vel nepotibus, tametſi relictis fratribus, vel aliis conſanguineis, feudum novum ad dominum revertetur, *cap. unico. §. cùm verò. De his, qui feuda dare poſſunt. cap. un. de Succeſſione feudi.* 27

Sunt tamen ab hac regula etiam exceptiones, quas tradit Harpr. *in Addit. ad Clarum in d. §. Feudum. quæſt.* 79. *num.* 3. videlicet ſi aliter inveſtitura ſeu pacto feudali cautum, vel conſuetudine loci receptum ſit, ut etiam collaterales in feudo novo ſuccedant. Item, ſi v. g. duo fratres ſimul cohabitantes ex communibus bonis & impenſis ſciente domino Feudum acquiſierint, vel pro domino pugnarint, uno defuncto ſine liberis, alter ſuccedat, juxta text. in *cap. un. de Beneficio fratris.*

Cui

Cùi tamen cap. videtur è diametro obſtare, *c. un. de Fratr. de novo benefic. inveſtit.* niſi fortè ex eo concilientur quòd in uno caſu ſcientia, & quaſi tacitus conſenſus domini intervenerit, non verò in altero. Videatur etiam Roſenthalius *Tract. feudal. cap. 7. concluſ. 59. num. 6.* Vulteius *de Feudis. lib. 1. c. 9. num. 106.*

28 In Feudo autem antiquo etiam collaterales *agnati* (non *cognati*, niſi in caſibus, in quibus fœminæ admittuntur) ſuccedunt, & proximior excludit remotiorem. Ubi proximitatem ajunt non computari reſpectu primi acquirentis, ſed ultimi poſſeſſoris, ut ita frater defuncti patruum ſuum excludat, quamvis iſte ſit proximior primo acquirenti, *cap. unico §. ſi Capitanei*: *& ibi* Gothofredus *in verba prædict.* *De Feudo Marchiæ vel Ducatus. cap. unico. verſ. his verò deficientibus. de Succeſſione fratrum.* Quòd ſi defunctus duos habuerit fratres unus autem ex his præmortuus liberos reliquerit, iſti ex jure repræſentationis cum altero fratre ſuperſtite patruo ſuo in ſtirpem ſuccedunt, *c. un. de Succeſſione Feudi, & dict. cap. unic. de Succeſſione fratrum.* Si verò ſoli ſuperſint duorum aut plurium fratrum filii, an tunc in capita vel in ſtirpes ſuccedant? de jure Feudali ſatis deciſum non eſt, ideò recurrendo ad jus commune, *juxta d. cap. un. verſ. ſtrenuus de Feudi cognit.* magis inter DD. convenit, eos in capita ſuccedere. Clarus *in d. §. Feudum. q. 75. & ibi* Harpr. *in Addit.* Minſing. *cent. 3. Obſerv.* 94. Ubi refert hanc quæſtionem, an fratrum filii ſoli exiſtentes in capita ſuccedant, ab Imperatore Carolo V. in Comitiis Spirenſibus affirmativè deciſam fuiſſe. Ad cujus rei intelligentiam videri debent ea, quæ paſſim à DD. in *Titul. Inſtitution. de Hæreditat. quæ ab inteſtato*, traduntur, & nos inferiùs *eodem Titulo* dicemus.

29 Prætereà quamvis in allodialibus frater germanus ſeu duplicis vinculi juxta communem excludat fratrem conſanguineum, id eſt, defuncto tantùm à patre conjunctum. *Novella.* 118. *c. 3.* in Feudis tamen frater conſanguineus unacum fratre duplicis vinculi ex communiori ſententia ſuccedit: quia in Feudis nulla ratio habetur matris, vel illius vinculi materni, eo quòd per ſolum patrem Feudum acquiratur, & mater tanquam fœmina incapax & ad Feudum impertinens cenſeatur. Vulteius *dict. cap. 9. num. 221.* Schraderus *d. p. 7. num.* 14. atque ita in Cameræ judicatum teſtatus Andreas Gail. *Obſerv. lib. 2. Obſerv.* 151.

30 Sed nunquid in feudo antiquo collaterales tantùm uſque ad ſeptimum gradum vel etiam in infinitum ad ſucceſſionem admittantur, propter contrarios textus feudales multùm controvertunt DD. Nam pro ſeptimo tantùm gradu textus eſt *in Tit. 1. lib. 1. Feudorum. §. hoc quoque ſciendum. & in cap. unic. §. 1. de ſucceſſione feudi.* Econtra in infinitum collaterales admittit textus *in cap. unico. de Natura ſucceſſionis feudi. cap. un. Si Vaſallus Feudo privetur, cui deferatur.* Cenſet Fachinæus *lib. 7. Controverſ. cap. 27. in fine*, ſtandum eſſe his poſterioribus textibus, & priores explicandos de antiquioribus feudorum uſibus, ſucceſſu temporum mutatis, ſicut apparet *ex d. tit. 1.* ubi ab initio feuda nullam habuerunt ſucceſſionem, poſtea ad filios & nepotes, paulatim ad fratres & patrueles tantùm, & ita ulteriùs latiùs & latiùs fuerunt extenſa. Gail. *d. l. 2. Obſ.* 150. Minſ. *Cent. 2. Obſ. 95.* Clarus *in d. §. Feudum q. 79. n. 3.*

Qualiter autem computetur gradus conſanguinitatis in ordine ad primum acquirentem tanquam communem ſtipitem, potiùs ſecundùm jus Canonicum, quàm Civile, videatur Fachinæus *d. lib. 7. c. 26.*

31 Cæterùm in quibuſdam feudis unus tantùm ex agnatis aut filiis, aliquando plures ſimul in æquali gradu conſiſtentes ſuccedunt: nam feuda regalia, ſcilicet Regnum, Ducatus, Marchionatus &c. individua cenſentur, & in illis unus ſolus, plerumque primogenitus ſuccedit. Alia verò feuda non habentia regalem dignitatem ordinariè, niſi ſpeciali pacto vel conſuetudine aliud introductum ſit, dividua ſunt; & inter plures coheredes dividuntur, *cap. 1. §. præterea. de Prohibita feudi alienatione per Fridericum.* Vultejus *lib. 1. cap. 8. num. 72.*

De ſucceſſione mariti & uxoris; item & fiſci.

QUamvis in ſucceſſione allodialium deficientibus conſanguineis ordo ſuccedendi adſcribatur ma- 32
rito & uxori, *toto titul. ff. & Cod. Unde vir & uxor*, id tamen in feudalibus non procedit, niſi aliter expreſsè in pacto feudali dictum fuerit. *cap. unico. & ibi* Gothofredus. *An maritus ſuccedat uxori in beneficio.* Item ſi feudum ſit datum pro heredibus quibuſcunque etiam extraneis (quod tamen in dubio non præſumitur, & verbum heres regulariter *de herede feudali agnato* intelligitur) non debet maritus aut uxor eſſe deterioris conditionis, quam quilibet heres extraneus, per ea quæ tradit Clarus *d. lo. qu.* 83.

Similiter licèt in allodialibus aliquando aliis here- 33
dibus deficientibus bona fiſco addicantur. *toto t. C. de Bonis vacantibus.* id tamen in feudis locum non habet, quia deficientibus heredibus vaſalli non cenſentur bona vacantia, cùm dominium directum maneat penes dominum, cum quo juxta intentionem & naturam pacti feudalis, deficientibus agnatis utile dominum conſolidatur. Imò tametſi feudum datum fuiſſet pro heredibus quibuſcunque, adhuc fiſco non competeret ſucceſſio, quia fiſcus non dicitur jure & titulo hæreditario ſuccedere, ſed bona vacantia tanquam nullius occupare, ut paſſim notant Interpretes *ad dict. tit. Cod. de Bonis vacantibus*, & ad Titulum Inſtit. *de Hæreditat. quæ ab inteſtato.* Quid autem juris in caſu, quo vaſallus delictum committit dignum confiſcatione bonorum, an tunc etiam bona feudalia ad fiſcum, vel potiùs ad dominum devolvantur? in §. *ſequenti* dicemus.

---

§. III.

Quibus ex cauſis feudum amittatur.

S U M M A R I A.

34. *Alienatio feudi qualiter prohibita.*
35. *Alienationis pœna an tollatur recuperatione feudi? remiſſive.*
36. *Alienationis feudalis pœna an cenſeatur remiſſa taciturnitate domini?*
37. *Quæ feuda poſſint alienari.*
38. *Alienationi præſtitus conſenſus in dubio tantùm intelligitur de dominio utili.*
39. *Alienatiò etiam cum conſenſu domini facta an præjudicet agnatis remotioribus, & quid ſi præſcriptio acceſſerit?*
40. *Ius retractus locum habet in feudis.*
41. *Feudum ob alienationem amiſſum an ad dominum vel alios agnatos ſpectet? & ibi expenditur media aliqua ſententia.*
42. *Feudum malè alienatum an poſſit à tertio bonæ fidei poſſeſſore præſcribi?*
43. *Dominus non poteſt feudum in viso vaſallo alienare.*
44. *Inveſtituræ renovatio qualiter per vaſallum à domino petenda, & quæ ſit pœna negligentis.*
45. *De Feudi refutatione ſeu renunciatione.*
46. *Felonia quid; & quotuplex, & qualiter propter eam Feudum amittatur.*

47. *Feudum ob feloniam, ſeu delictum amiſſum an ad dominum, vel agnatos pertineat?*
48. *Feudum Eccleſiæ datum an ob delictum Prælati amittatur?*
49. *Feudi revocatio propter delictum vaſalli an competat etiam heredibus domini?*
50. *Dominus aliquando privatur proprietate feudi ob injuriam vaſallo illatam.*
51. *De judicio cauſarum feudalium, ubi de Paribus curiæ.*
52. *Sententia in cauſa feudali an præjudicet agnatis?*

EX quatuor principalibus cauſis feudum amittitur, ſcilicet alienatione, inveſtituræ renovatione, omiſſione, refutatione, & delicto, ſeu felonia. Videamus breviter ſeparatim de ſingulis.

De Alienatione Feudi.

34 ALienationem Feudi ſine conſenſu domini prohibitam eſſe, atque ob eam Feudum amitti, ex diverſis textibus ſatis apparet, ut ex Tit. *de Prohibita Feudi alienatione per Lotharium:* & Tit. *de Prohibita Feudi alienatione per Fridericum.* & pluribus aliis locis. Licet verò ſuper hoc fuerint olim variæ conſuetudines, & permiſſum ſaltem partem Feudi ex cauſa neceſſitatis etiam inconſulto domino alienare. *cap. un. in princ. de Alienatione Feudi. & cap. un. in princ. Qualiter olim poterat Feudum alienari*; poſtea tamen per dictas Conſtitutiones Lotharii & Friderici, generaliter Feudi alienatio ſine conſenſu domini interdicta fuit, ita ut ſi Vaſallus totum Feudum alienaverit, totum: ſi partem, partem amittere debeat. *cap. unico. de Vaſallo qui contra conſtitutionem Lotharii, &c.* Clarus *in §. Feudum, qu. 41. & ibi Doctorum additiones.*

Sed ad hanc amiſſionis pœnam incurrendam verbum alienationis accipiendum eſt cum effectu, ſecuta ſcilicet rei Feudalis venditæ actuali traditione. *arg. l. alienatum, 67. ff. de V. S.* & inſinuat textus in dicto *Tit. de Prohibita Feudi alienatione per Fridericum. §. Callidis.* ibi: *qui Feudum vendunt, & in alios transferunt &c.* Vultei. *de Feudis, lib. 1. cap. 11. num. 42.* atque traditionem per conſtitutum factam (ſi venditor Vaſallus non quidam realem poſſeſſionem tradiderit, dicat tamen, ſe à modo emptoris nomine poſſidere) ad hanc pœnam ſufficere, defendit Fachin. *lib. 7. Controv. cap. 86.*

35. Quid autem, ſi Vaſallus Feudum alienans pœnitententia ductus illud in continenti recuperaverit, anne pœnam amiſſionis evadet? rurſus controvertitur inter DD. & tractat Fachin. *d. lib. 7. cap. 84.* & Interpp. ad Tit. *Quid Juris, ſi poſt alienationem Feudi Vaſallus id recuperavit.*

36 Cæterùm ſentiunt magis communiter DD. (quibuſdam tamen diſſentientibus) quòd etiam tacitus conſenſus domini, qui colligitur ex ſcientia & taciturnitate ejus, ſufficiat ad valorem alienationis, & excludendam pœnam caducitatis. Idque non ſolùm ex vulgata Juris regula: *qui tacet, conſentire videtur*, quæ diverſas habet interpretationes, & limitationes, ſed potiùs quia præſente, ſciente, & tacente domino ceſſat ratio legis, alienationem Feudi prohibentis, cùm conſenſus domini non tam requiratur ad ſolennitatem actus, quàm ob præjudicium ipſius domini, quod, ſi potens avertere non avertat, ſibi imputare debet. *arg. l. qui patitur. ff. Mandati.* Fachin. *d. lib. 7. cap. 80.* Addit verò Clarus, *in d. §. Feudum. qu. 31. in fine.* dominum debere in hac taciturnitate notabili tempore ſaltem per annum perſeverare, ut tantò melius tacitus ejuſdem conſenſus intelligi poſſit: non enim tam eſt officium domini, ut alienationem impediat, cùm leges ipſæ prohibeant, quàm Vaſalli, ut conſenſum requirat. Ideòque dominus in continenti non contradicens non ſtatim præſumetur ſuum jus remittere, niſi longius taciturnitatis tempus, aliæve circumſtantiæ concurrant.

De Feudis, quæ alicui conceſſa ſunt *pro ſe & quibus dederit*, vel etiam *pro heredibus quibuſcunque*, plurimorum eſt ſententia, quòd ſine conſenſu domini valeant alienari. *per textum in cap. un. de Feudo non habente propriam naturam Feudi.* Videatur Vultejus *de Feudis, lib. 1. cap. 10. num. 91. & ſeq.* Item quòd Feudum poſſit abſque conſenſu domini alienari in proximum agnatum aliàs ſucceſſurum, indubitatam eſſe concluſionem refert additio finalis ad Clarum. *in dicta quæſt. 31.* 37

Illud autem, quod notat Fachinæus, *d. l. 7. cap. 83.* Schrad. *de Feudis, par. 8. cap. 4. num. 48.* notabile eſt, quòd ex probabiliori doctrina, ſive dominus expreſſè, ſive tacitè conſentiat, in dubio tantùm cenſeatur dare licentiam ad transferendum jus utile, quòd Vaſallus habet, ſine præjudicio ſui directi, cùm nemo præſumatur jactare ſuum, *l. cùm de indebito. ff. de Probationibus.* & Vaſallus conatur contrahere, non dominus, & conſequenter non eſt in Vaſalli poteſtate aut voluntate plus juris transferre, quàm ipſemet habeat. *l. nemo poteſt. ff. de R. J.* 38

Præterea hæc alienatio cum conſenſu domini in Feudo antiquo non præjudicabit agnatis, quo minus mortuo Vaſallo Feudum tanquam ad ſe devolutum, à quocunque poſſeſſore nullo reſtituto pretio (quòd emptor, ſi ignarus fuerit conditionis & qualitatis feudalis ab heredibus alienantis repetere poteſt) ne rem ſuam emere cogantur, vindicare valeant, niſi & ipſi alienationi conſenſerint. *cap. un. de Alienatione Feudi. cap. Titius. Si de Feudo defuncti contentio &c. cap. unico. Si unus ex fratribus &c.* 39

Imò tametſi proximior agnatus mortuo Vaſallo alienante intra 30. annos Feudum vindicare neglexerit, hanc tamen præſcriptionem, quæ ſolummodò actionem proximioris excluſit, reliquis agnatis, qui vivente proximiore agere non potuerunt, minimè præjudicare, contra Pinellum *in Auth. niſi triennale. Cod. de Bonis maternis*: pluribus defendit Fachin. *d. lib. 7. cap. 12.* cùm agnatis non conſentientibus in alienationem jus ex antiquis inveſtituris quæſitum & competens alieno facto auferri non debeat. *l. id quod noſtrum. ff. de R. J.* & receptum ſit Juris axioma, quòd non volenti agere non currat præſcriptio, nec extinguatur actio, quæ nec dum nata eſt, ſeu competere cœpit. *arg. l. ſicut.* ibi: *ex quo competere cœperunt. Cod. de Præſcriptione 30. annorum. l. 1. §. ad hæc. Cod. de de Annali exceptione.* Vid. etiam Arnoldus Rath. *in Tract. de Uſucap. cap. 4. aſſert. 12. & ſeq.*

An autem, & quatenus filii, vel agnati alienantis, qui ſunt heredes ejus, poſſint Feudum alienatum revocare, aut potiùs obſiſtat eis exceptio de evictione præſtanda *juxta l. vindicantem. ff. de Evictionibus. juncta l. cùm à matre. Cod. de Rei vindic.* videatur Fachin. *d. lib. 7. cap. 13. & 18.* cui addatur textus *in d. cap. unico. Si ex fratribus &c.* Arnoldus Rath. *d. cap. 4. aſſert. 13.*

Jus quoque *retractus* (de quo ſuperiùs in Tit. *de Emptione & ad ſuam.* actum eſt) in Feudis alienatis cum conſenſu domini competit proximiori agnato, vel iſto recuſante alteri remotiori. *cap. un. §. ſed & res. Per quos fiat inveſtitura. cap. un. Verſ. porrò. Qualiter olim Feudum alienari &c. cap. un. §. Titius. Si de Feudo defuncti contentio ſit &c.* Rarius tamen hoc jus retractus in Feudis antiquis utile videtur: vix enim ſine damno emet proximus agnatus Feudum illud, quod ex ſucceſſione gratis accipiet, vel eo negligente remotior in gradu, quod poſt mortem alienantis per proximiores abſque reſtitutione pretii revocabitur. *d. §. Titius.* niſi 40

pona-

Digitized by Google

ponamus jus revocandi ſeu vindicandi Feudum per domini & omnium agnatorum conſenſum alienationi præſtitum excluſum fuiſſe.

Reſtat adhuc celebris controverſia: ſi Feudi alienatio ſacta ſit ſine conſenſu domini, ob eamque cauſam amittatur, an ad dominum revertatur, vel ad proximiores agnatos pertineat? Et quidem in Feudo novo facilè conveniunt DD. quòd, cùm in eo agnatis non ſit jus quæſitum, Feudum alienatum domino aperiatur. At verò in Feudo antiquo ingens eſt diſceptatio, & plurimi pro utraque ſententia reperiuntur Patroni. Qui pro agnatis reſpondent, præter unum vel alterum textum *ex cap. unico. §. porrò. Qualiter olim poterat Feudum alienari, & d. cap. un. ℣. Titius. & ℣. Si Vaſallus culpam. Si de Feudo defuncti &c.* potiſſimùm ſe fundant in ratione, quòd agnatis in jure quæſito per alienum factum præjudicari non debeat, cùm factum cuique ſuum non alteri nocere debeat, juxta vulgatas Juris regulas; & ſi Vaſallus cum conſenſu domini alienans præjudicare non poteſt agnatis, ut paulò ante dictum, ergò multò minùs poterit domino diſſentiente. Hanc partem cum Baldo, Zaſio, Socino & aliis tuetur Clarus *in §. Feudum. qu. 66. num. 6.*

Verùm pro altera ſententia, & quòd Feudum malè alienatum ad dominum revertatur, plures exant Feudales textus, qui id ſatis apertè indicant, ut *in cap. unico. de Vaſallo, qui contra conſtitutionem Lotharii Regis Feudum alienavit.* ibi: *ſi totum, perdat totum: ſi partem, partem perdat, & ad dominum revertatur.* Idem dicitur *cap. unico. Quid Iuris, ſi poſt alienationem. &c. cap. Imperialem. verſ. callidis. de Probibita Feudi alienatione per Fridericum.* ibi: *venditor & emptor Feudum amittant, & ad dominum revertatur. cap. denique. fin. Quæ fuit prima cauſa beneficii amittendi.*

Neque bi textus diſtinguunt inter Feudum novum & antiquum, ſicut explicare volunt prioris ſententiæ AA. ergo etiam indiſtinctè de utroque intelligendi, *arg. l. de pretio. ff. de Publiciana.* Imò *in d. cap. denique.* in ſpecie proponitur caſus, quo Vaſallo delictum committente proximiores agnati cum domino concurrunt, adeòque de Fendo antiquo (circa Feudum enim novum non fuiſſet de agnatis dubitandi ratio) agitur & deciditur, quòd ſi delictum committatur in perſonam domini, tunc Feudum aperiatur domino, ut *banc ſaltem babeat ſuæ injuriæ ultionem*: ſi extra perſonam domini, ad proximiores agnatos devolvatur, & poſtea finaliter ſubjungitur: *ſi Vaſallus contra conſtitutionem Lotharii Feudum alienaverit, quia dominum contemnere videtur, ad dominum beneficium pertineat.*

Ad textus pro priori ſententia allatos dicitur, eos potiſſimùm loqui de Jure antiquiore Feudali, ubi alienatio certis caſibus permiſſa fuit, & de jnre retractus domino & agnatis competente, non autem de jure caducitatis propter alienationem ex poſterioribus legibus Feudalibus probibitam. Ad rationem in contrarium reſponderi poteſt, non debere alicui jus quæſitum auferri, vel per alienum factum præjudicari, niſi concurrat authoritas legis & natura contractus, quæ illud præjudicium per modum tacitæ conditionis involvat, ſicut in præſenti ea eſt lex & natura Feudalis, ut delicto in dominum commiſſo, Feudum ad ipſum, etiam in præjudicium agnatorum, revertatur. Atque banc ſententiam ſuſtinet Facbin. *d. lib. 7. c. 24.*

Alii media viam tenent cum Piſtorio *qq. Iuris lib. 2. p. 1. qu. 15. à num.* 32. Menoch. *lib. 4. conſil.* 304. *n.* 35. & *lib. 6. Conſil.* 534. *num.* 14. & aliis apud iſtos citatis, quòd quidem Feudum propter malam alienationem pertineat ad dominum, quamdiu alienans ſeu delinquens vivit, ſed poſt mortem ejuſdem ad agnatos revertatur. Quia textus Feudales allegati ſatis commodè in hunc ſenſum explicari poſſunt, eamque interpretationem videtur ſuadere textus *in cap. un. Culpam unius ex coberedibus &c.* & argumentum ductum à ſimili ex Jure communi (ad quod in dubio Jure feudali recurritur) ex *l. Statius Florus. §. Cornelio. ff. de Iure Fiſci. & l. cùm pater. §. bereditate. ff. de Legatis. 2.* ubi fideicommiſſum ex cauſa delicti confiſcatum in vita tantùm delinquentis apud Fiſcum manet, poſt mortem verò cæteris, quibus competit, reſtituendum eſt. Item accedit ratio æqnitatis, ne agnati tam facilè ex alieno facto contra communes Juris regulas jure quæſito priventur; præſertim ob ſolam alienationem, ubi non tam gravis culpa in dominum committitur, ſicut verba *in d. cap. denique. Quæ fuit prima cauſa &c.* inſinuant ibi: *quia dominum* contemnere videtur: verbum enim, *videtur*, frequentiùs ſimilitudinem aliquam potiùs, quàm proprietatem ſignificat.

Habet bic Lector ſtudioſus ſingularum ſententiarum rationes & argumenta, quæ unacum ſtilo ac conſuetudine Curiarum Feudalium conſideret, ac judicet.

42 An demùm Feudum ſine conſenſu domini alienatum poſſit à tertio bonæ fidei poſſeſſore taltem ſpatio triginta vel quadraginta annorum præſcribi? rurſus diverſæ & intricatæ ſunt DD. ſententiæ.

Inprimis diſtinguere oportet, an quæratur, nunquid tertius ille poſſeſſor valeat præſcribere abſolutum rei dominium, & ut ex feudali allodialis fiat? Vel an ſaltem quoad utile domininm, & ut ipſe impoſterum ſit Vaſallus dominio directo penes priorem dominum remanente?

Quòd attinet ad priorem quæſtionis partem, negativè reſpondet Harprechtus *ad princ. Inſtit. de Uſucap. numer.* 16. propter textns feudales *in cap. unico. verſ. præterea. De Capitulis Corradi* ibi: *ut liceat Dominis omnes alienationes feudi factas nulla obſtaute præſcriptione revocare. In cap. imperialem. de Probibita feudi alienatione per Frid.* ibi: *nullius temporis præſcriptione impedieute.* In *cap. unice. Si unus ex fratribus.* ibi: *ſiue ullo obſtaculo & temporis præſcriptione.* Licet verò per lapſum 30. annorum ex re allodiali poſſit fieri feudalis, ut ex *cap. ſi quis per 30. Si de feudo defuncti, &c.* præcedenti §. tradidimus, contrariorum autem eadem ſoleat eſſe ratio, ut proindè vice verſa ex re feudali eodem modo videatur fieri poſſe allodialis: nihilominus hic non valere argumentum à contrario, ubi eſt ſpecialis conſideratio in uno contrariorum, cenſet Harprecht. *d. l. num.* 171. Etenim, ut ex re allodiali fiat fendalis, nihil intereſt Reipublicæ, imò exinde numerus militum augetur pro ipſius Reipub. commodo. At verò ſi ex feudis efficiantur allodia, recuſantur dominis militaria ſervitia in Reipubl. præjudicium, ut *iu d. cap. imperialem. & in cap. un. iu princ. de Probibita feudi alieuatione per Lotbarium.* habetur.

Verùm præſcriptione triginta annorum, multò magis immemoriali, jus dominii amitti, tenet Andreas Gail. *Pract. obſervat. lib. 2. obſervat.* 160. aliique plures apud eum & Harprechtum *d. l. numer.* 168. citati. Eo quòd tanto tempore plena ſecnritas in rebus poſſeſſis tribuatur, atque interſit Reipub. ad minuendas lites, ne dominia rerum ſint in incerto. *l. ſicut. & l. omues. Cod. de Præſcriptione 30. annorum.* Textus autem Feudales in contrarium allegati ſecundùm hos DD. explicari poſſunt in eum ſenſum, ut domino in revocando feudo nulla præſcriptio ordinaria, vel nullius ordinarii temporis ſcilicet 10. aut 20. annorum obſtare debeat; cùm in hac ordinaria præſcriptione requiratur titulus, quem non præſtat mala alienatio ſine conſenſu domini facta, utpote per *d. cap.*

imperialem . ipſo jure nulla , caſſata , & irritata . Addit quoque Gail. *d. l.* in hac longiſſimi temporis præſcriptione non dari domino ex cauſa ignorantiæ in integrum reſtitutionem.

Quòd ſi proinde textus , & rationes utriuſque partis conſidero, videtur mihi hæc diſcordia conciliari poſſe per diſtinctionem inter ſeuda, quæ habent annexa ſervitia militaria pro Reipublicæ utilitate , & plerumque à Principibus dantur, qui jus gerendi bellum habent : ac inter feuda privata vel illa , quibus nulla talia ſervitia impoſita ſunt . In Prioribus ergo dici poteſt , procedere textus ſeudales , ut ex eorum adjuncta ratione apparet , non verò in poſterioribus , ubi publica utilitas in præſtandis ſervitiis militaribus, dum ex ſuppoſito nulla requiruntur, perpendi non poteſt , ideoque ceſſat ratio & anima legis, ſed potius verſatur Reipub. utilitas in amputandis litibus, & tollenda dominiorum incertitudine, quod fit per præſcriptionis conceſſionem.

Docet quoque Panorm: *in cap. ad audientiam*. 13. *X de Præſcript. n.* 17. & ipſe Harpr. *l. ſupra citato n.* 167. ab ipſo Vaſallo dominium directum adverſus dominum præſcribi poſſe , ſi per 30. annos (numerandos à die interverſæ poſſeſſionis , ubi ſcilicet ſeudalis qualitas in re poſſeſſa à Vaſallo negata eſt) inveſtituram non petiit , nec ſervitia præſtitit, adeoque rem ſeudalem , ut allodialem bona tamen fide & domino non contradicente , cæteriſque conditionibus ad præſcriptionem requiſitis poſſedit. Quod ſanè fieri non poſſet , ſi indifferenter in omnibus feudis præſcriptio ſublata fuiſſet : vix enim dabitur convincens ratio , cur ipſe Vaſallus contra dominum præſcribere valeat , & non etiam tertius bonæ fidei poſſeſſor.

43 Demum ſicut Vaſallus ſeudum alienare non poteſt ſine conſenſu domini , ita viciſſim ex communi DD. ſententia dominus nequit directum dominium, ſive Feudum & Vaſallum ſine ejus conſenſu in alium transferre , ne alium æquirat dominum & forſan duriorem , quàm ſibi ab initio per contractum Feudalem conſtituit. *cap. un.* §. *firmiter . in fine . de Probib Feudi alienat. per Frid.* niſi concomitanter cum univerſitate bonorum, ſi nimirum Princeps totam curiam ſeu territorium alienaret. Clarus *in d.* §. *Feudum. q* 28. *& ibi addit.* D. Andr. Gail. *de Pace publ. l.* 2. *c.* 15. *n.* 13. Vult. *de Feud. lib.* 1. *c.* 10. *num.* 71.

De amiſſione Feudi ob non petitam renovationem Inveſtituræ.

44 SEcunda cauſa, ob quam Feudum amittitur , eſt , ſi ceſſante legitimo impedimento *intra annum & diem* renovatio inveſtituræ petita non fuerit à Vaſallo , quoties perſona domini aut Vaſalli per mortem, vel alio caſu mutatur . *cap. un. Quæ fuit prima cauſa* , *&c.* Vultejus *de Feudis d. cap.* 11. *num.* 139.

Militibus tamen actu militantibus ad petendam renovationem inveſtituræ annus & menſis conceditur *c.* 1. *Quo tempore miles* , *&c.* Item impuberes infra 14. ætatis annum conſtituti , licet tutores habeant , veniam tamen merentur , ſi inveſtituræ renovationem neglexerint , *cap. un. de Prohibita Feudi alienatione per Fridericum*. Minorennes autem, qui 14. annum exceſſerunt, ſed necdum 25. compleverunt , non petentes renovationem de jure quidem amittunt Feudum , per extraordinarium autem remedium reſtitutionis in integrum illis denuò ad recuperandum ſuccurritur , nam hoc beneficium reſtitutionis de jure civili minorennibus conceſſum in titulo *ff. de Minoribus*. de jure Feudali non reperitur ademptum.

Cæterùm ſi propter mutatam perſonam domini petenda ſit inveſtitura , tempus non priùs incipit currere , quàm ſi Vaſallus reſciverit caſum eveniſſe , ex quo debeat in veſtituram petere . Quòd ſi perſona Vaſalli mutata fuerit, tempus novo Vaſallo computatur à die adeptæ poſſeſſionis Feudi , neque currit non poſſidenti ; modò diligentiam in avocanda ea penes alium exiſtente adhibeat , & lata ſua culpa non amiſerit . Clarus. *in* §. *Feudum. q.* 49. *num.* 8. *& ibi* Harpr. *in Addit. num.* 8. Nunquid autem omiſſa renovationis petitione purgatio moræ concedetur , ut Vaſallus brevi tempore poſt annum & diem veniens pœnam caducitatis evitare poſſit ? dubitatur ; & negativè reſolvit Schraderus *de Feudis p.* 6. *c.* 2. cum Baldo *in c.* 1. *Quo tempore miles* , *&c. n.* 3. & aliis pluribus : eò quòd regulariter in omnibus diſpoſitionibus , in quibus dies & pœna adjecta eſt , purgatio moræ non concedatur , niſi quatenus tolerabilis ignorantia aut legitimum impedimentum probatum fuerit . Contraria tamen ſententia , & quòd purgatio moræ in hoc caſu ob quamcunque excuſationem admittenda ſit , æquiorem cenſet Julius Clarus *in d. q.* 49. *num.* 9. præſertim, quia juxta communiorem opinionem ab eo *num.* 6. relatam , Feudum propter omiſſam inveſtituram non ipſo Jure, ſed per ſententiam amittitur . Adde Argumentum à ſimili ex contractu Emphyteutico , qui in multis convenit cum Feudo , ubi poſt terminum lapſum ſolutioni canonis præfixum conceditur celeri ſatisfactione ad evitandam pœnam amiſſionis moram purgare . *c. potuit. & ibi DD. X. de Locato.*

Eſt verò hìc adnot. ſi poſt diem & annum Dominus Vaſallum , qui repetitionem inveſtituræ neglexit, ad ſolita ſervitia admiſerit, & ut Vaſallum tractarit , cenſeatur juri ſuo renunciaſſe , & injuriam remiſiſſe. Clarus *d. loc. num.* 10.

Quòd ſi lis fuerit inter dominum & Vaſallum ſuper Feudo, non tenetur Vaſallus ea durante petere inveſtituram, juxta tradita Sonsbecbii *de Feudis p.* 9. *n.* 20. *& ſeq.*

Cui verò acquiratur Feudum antiquum ob non repetitam inveſtituram amiſſum , an domino an agnatis ? Non conveniunt DD. ut videre eſt apud Facbin. *lib.* 7. *c.* 25. ubi ipſe pro domino reſpondet , per textus Feudales *in cap. imperialem*. §. *præterea . de Prohibita Feudi alienatione per Frider.* ibi . *tranſacto hoc ſpatio Feudum amittat* , *& Feudum ad dominum redeat* . Item in *c.* 1. *Quæ fuit prima cauſa* , *&c.* ibi : *tanquam ingratus exiſtens beneficium amittit* . licet verò hìc non addatur , Feudum amiſſum ad dominum ſpectare , attamen quia ingratitudo hæc non alium , quàm dominum committitur , ſatis convincitur *ex cap. denique fin. eodem tit.* quòd non ad proximos conſanguineos , ſed ad dominum pro ultione ingratitudinis redire debeat . Alii , qui pro agnatis reſolvunt , & alii , qui mediam viam ingrediuntur , ut ſcilicet Feudum ſit apud dominum , quamdiu Vaſallus vivit , illis utuntur argumentis , quæ ſuperiùs de *amiſſione Feudi ob malam alienationem* retulimus , propterea ob paritatem rationis eodem modo in hac quæſtione , ſicut in illa judicandum erit.

De Amiſſione Feudi ex Refutatione.

AMittitur tertiò Feudum per refutationem ſeu renuntiationem : & hæc vel propria eſt , 45
vel impropria . Propria dicitur , quando ipſi domino feudum renunciatur : impropria verò , quæ & magis alienatio eſt , quando renunciatio fit agnato , vel extraneo . Porrò ipſi domino Feudum renunciari poteſt etiam juxta communiorem ſententiam invito : quia cuilibet ſuo beneficio & favori pro ſe introducto renunciare conceſſum ,

Google

ſnm, & quòd hoc ſit naturale contractus fendalis, ſatis probatur *ex cap. unico. de Vaſallo, qui contra conſtitutionem Lotb. &c.* Dummodo Vaſallus in fraudem non renunciet; ut ſi perceptis prius totius anni fructibus tunc primùm renunciare vellet, quando dominus opera & ſeruitiis ejuſdem maximè indigeret. Minſing. *Cent. 5. Obſ. 65.* Sonsbec. *de Feudis. p. 21. num. 116.*

Agnato verò, & multò minus extraneo Feudum refutari non poteſt, niſi is proximus ſit, & aliàs in Feudo ſucceſſurus; val conſenſua domini & reliquotum agnatorum accedat. Imò ſi Feudum antiquum ſit, nec refutatio domino facta agnatis præjudicabit, quin illud Feudum tanquam ex antiquis inveſtituris ſibi debitum peterc valeant. Minſing. *d. l.* Videatur etiam Vultejus *de Feudis lib. 1. c. 10. num. 76.*

De Amiſſione Feudi ob Feloniam.

46 F*Elonia* terminus Feudalis eſt, & delictum Vaſalli ſignificat. Sunt autem delicta amiſſionem Feudi inducentia in triplici differentia: alia enim directè in dominum committuntur: alia indirectè in offenſam & injuriam ejus redundant: alia denique nullo quidem modo dominum attingunt, quia tamen Vaſallum graviter infamant, ut in curia domini honeſtè ſtare non poſſit, ideò etiam Feudi incapacem reddunt.

Primi generis delicta ſunt, ſi Vaſallus domino ſervitia, vel etiam Feudum injuſtè abneget; ſi perſonam ejus aut bona invadat; ſi ſecreta domini revelet, fœdus & amicitiam cum hoſtibus domini contrahat; ſi dominum abſque juſſu Magiſtratu criminaliter accuſet, aut in eadem cauſa advocatum vel teſtem contra dominum agat; ſi dominum nec mortuum, nec lethaliter vulneratum in prælio deſerat. Ubi tamen communiter notant DD. quòd ſi Vaſallus ad eum caſum deveniat, ut moraliter certum ſit, ſibi moriendum, niſi fugiat, tunc impunè poſſit fugam arripere, quia vita propria præferenda eſt alienæ, & Vaſallus tenetur quidem ſubire pro domino periculum, non autem certam mortem.

Secundi generis delicta, quæ ſcilicet dominum tantùm indirectè tangunt, recenſentur, ſi Vaſallus cum uxore domini, vel cum filia, vel cum nepte ex filio, vel uxore filii, aut etiam ſorore domini, quamdin ea in familia domini eſt, peccaverit, vel peccare attentarit. Eandem pænam quidam extendunt ad quamcunque aliam gravem & inhoneſtam injuriam talibus perſonis in tam propinquo gradu domino conjunctis illatam, *arg. c. un. de Nova forma fidelitatis*; ubi Vaſallus jurare debet, ſe nunquam aliquid facturum, quod ad injuriam domini, aut ſuorum pertineat.

Præterea hoc referri poteſt, qnod tradit Gail. *lib. 1. Pract. Obſervat. Obſervat.* 17 Joan Koppoen. *Iuris Feudalis. Obſerv. 9. num. 11.* Vaſallum Feudo privari poſſe, ſi re Feudali abutatur, nimiam crudelitatem in ſubditos exerceat, eos turpiter emungendo, & immodicis operis cruciando.

Tertii demum generis delicta ſunt, ſi Vaſallus crimen læſæ Majeſtatis, parricidium: latrocinium, aut aliud grave crimen, ex quo maximam contraxit infamiam, perpetraverit. De quibus omnibus videatur textus *in Tit. Quæ fuit prima cauſæ beneficii amittendi. & in Titulo. Quibus modis Feudum amittatur.* Vultejus. *lib. 1. c. 11. per totum.*

47 Difficilis eſt Controuerſia, utrùm Feudum ex delicto Vaſalli amiſſum ad dominum vel ad agnatos revertatur? Duo hic indubitata ſunt. I. Quòd Feudum novam propter delictum amiſſum ad dominum redeat. II. Quòd ſi in Feudo antiquo delictum perpetratum ſit extra perſonam domini, agnatis non præjudicetur, *cap. 1. An ille, qui interfecit fratrem domini ſui &c.* Licet illud delictum tale ſit, ut bona delinquentis confiſcari debeant, nihilominus Feudum non confiſcabitur, quia delicta debent tenere ſuos authores. *l. Sancimus. Cod. de Pænis.* neque par unins malefactum domino & agnatis innocentibus præjudicium & pœna inferenda eſt. *c. non debet. de Reg. Iur. in 6.* niſi forſan ob crimen læſæ Majeſtatis ex primo capite Legis Juliæ, & cauſa perduellionis, ac inſidiarum in vitam Principis, totius familiæ nomen in perpetuam ignominiam aboleretur, tunc enim Feudum excluſis agnatis ad dominum reverteretur. Videatur Gail. *de Pace Publ. lib. 2. cap. 13. & 14.*

III. Quoque communiter traditur, quòd delicto in dominum commiſſo filiis & deſcendentibus præjudicetur: quia iſtorum major eſt cum delinquentem conjunctio & ejus perſonæ repræſentatio, atque magis præſumitur periculum, ne cum ſanguine etiam paternam malitiam participarint, ut dicitur *in l. quisquis. §. 1. Cod. Ad legem Iuliam Majeſtatis.* Imò quia textus Feudales *in cap. ſi Vaſſallos culpam. Si de Feudo defuncti contentio ſit*; & in *c. unico Si vaſallus Feudo privetur.* generaliter loquuntur de excluſione filiorum à Feudo ob delictum amiſſo, cenſet Fachinæus *lib. 7. Controv. cap. 23.* delictum etiam extra perſonam domini commiſſum filiis nocere, circa quod puuctum tamen non omnes DD. conveniunt.

Sed IV. valdè controverſum eſt, quid dicendum, ſi Feudum antiquum ſit, & Vaſallus directè in perſonam domini deliquerit? Potior DD. calculus videtur in eam convenire ſententiam, quòd Feudum domino aperiatur, etiam in præjudicium agnatorum, ut dominus habeat injuriæ ſuæ compenſationem; quam ſententiam probant Textus *in cap. Denique. fin. Quæ fuit prima cauſa &c.* & *in cap. 1. An ille, qui interfecit fratrem domini &c.* Fachin. *dicto lib. 7. cap. 22.* Gail. *d. cap. 13.* Cui non obſtat Textus. *in cap. un. Si Vaſallus Feudo privetur.* ubi dicitur Feudum ob culpam amiſſum ad agnatos pertinere: quia intelligendum eſt juxta datam ſuperiùs diſtinctionem, an culpa in perſonam, vel extra perſonam domini commiſſa ſit. Pariter non obſtat, quòd agnatis in feudo antiquo ius quæſitum ſit, quo ſine culpa ſua privari non debent: nam reſponderi poteſt, non eſſe ipſis ius quæſitum abſolutè & ſimpliciter, ſed iuxta naturam & regulas feudi, ac quaſi ſub tacita conditione, niſi Vaſallus ingratitudinem ſive feloniam commiſerit.

Alii hic rurſus mediam viam tenent, ut ſcilicet dominus deveat retinere feudum, quamdiu Vaſallus delinquens vivit, ſed poſt eius mortem agnatis reſtituere, de qua ſententia ſuperiùs *de amiſſione Feudi ob alienationem* dictum, & poteſt hìc cogitari, an ſtante hac ſententia compenſaretur domino iniuria in atroci aliquo delicto, ubi brevi reus morte è vivis tollitur? Item an non ſit diſparitas inter caſum, *l. Statius. §. Cornelio. ff. de Iure fiſci.* & præſentem, quòd fideicommiſſum non deſcendat à Fiſco, ſicut feudum à domino, qui directò offenditur, & ideò iniuriæ ſatisfactionem exigit.

De Feudis verò Eccleſiaſticis ſpecialis Textus eſt 48
in cap. finali. de Capitulis Corradi, quòd ob delictum Prælati vel Clerici, cui Feudum non intuitu perſonæ, ſed Eccleſiæ conceſſum eſt, dominus habeat ius repetendi, & retinendi Feudum, quamdiu delinquena vivit, vel in dignitate eſt, eo verò mortuo vel depoſito, aut reſignanre Feudum Eccleſiæ reſtituendum ſit. Sed hoc, opinor, ad ſummum obtinere in particulari aliquo feudo Eccleſiæ, per cuius oblationem dominus poteſt habere ſuæ iniuriæ aliquam compenſationem ſine magno damno Eccleſiæ. At verò, ſi ageretur de feudo totius v. g. Principatua, vel territotii, ſuper quo ex antiqua Fundatorum in Deum pietate Epiſcopatus aliquis fundatus eſt, & proinde ſine maximo damno Eccle-

Eccleſiæ ab ea vel ad tempus tolli minimè poſſet, non putarem ſupradictam feudalem conſtitutionem procedere; tum quòd delictum perſonæ non debeat nocere Eccleſiæ, *c. delictum.* 76. *&* ibi DD. omnes *de Reg. Iur. in 6.* tum quòd ex communi ſententia donatio facta Eccleſiæ non revocetur ob ingratitudinem Prælati, quia principalis Donatarius eſt Deus nunquam ingratus, Clarus *in §. donatio. quæſt.* 21. *num.* 5. Barb. *in Collectaneis ad cap. fin. de Donationibus num* 15. Neque eſt præſumptibile, quòd in is magnis & pro fundatione aſſignatis feudis Dominus aliquam tacitam conditionem revocationis ob delictum perſonæ, cui principaliter conceſſum non fuit, annectere voluerit.

49 Num autem ius revocandi feudum ob delictum commiſſum tranſeat etiam ad heredes domini, quando dominus ante mortem ſuam querelam contra Vaſallum non movit, nec apparet, quòd movere paratus fuerit? Vel ex adverſo, an Vaſallo ante revocationem Feudi mortuo contra heredes ius revocandi competat? videatur Clarus *in §. Feudum. quæſt.* 64. *& ſequenti.* aliique DD. per Harprechtum *in Additionibus ibid.* allegati; ubi in utroque caſu negativam dicunt eſſe communem, niſi dominus culpam Vaſalli ignoraſſet, vel aliter in inveſtitura cautum fuiſſet: partim quòd dominus ſciens iniuriam, & non vindicans, vel ſaltem de ea proteſtans cenſeatur remiſiſſe: partim quòd circa revocationem donationnm ex caſa ingratitudinis conſtitutum ſit *in l. fin. Cod. de Revocandis donationibus.*

50 Illud quoque prætereundum non eſt, quòd etiam Dominus fendo privari, idque Vaſallo acquiri poſſit, ſi eidem gravem iniuriam intulerit per Text. & Interpretes *in Tit. feudorum. Qualiter Dominus proprietate privetur.* Si verò Dominus aliud graue delictum committat, ob quod deportari, vel in bannum declarari mereatur, Vaſalli obligationem ad fidelitatem & ſervitia interim ſuſpendi, uſque dum dominus reſtituatur, tradit Andreas Gail. *de pace Publica. lib.* 2. *c.* 15. ubi *nu.* 15. aduertit, quòd confiſcatis bonis Domini ob crimen læſæ Maieſtatis ex primo capite Legis Juliæ, videlicet ob proditionem, vel inſidias in Imperatorem aut Imperium ſtructas, Vaſalli imposterum debeant Fenda ab Imperarore vel Imperio, qnibus illa appllicantur, recognoſcere.

De Iudicio Cauſarum Feudalium.

51 QUis iudicare debeat, ſi circa rem feudalem lis oriatur, plnribua dicitur in *lib. II. in Tit. de foro compet.* Summariter tres caſus diſtinguendi ſunt.

I. Si lis oriatur inter dnos Vaſallos eiuſdem domini, ut ſi alter partem Feudi, uel totum petat, quod alter poſſidet, tunc dominus iudex erit. *c.* 1. *§. præterea. de Prohibita feudi alienatione per Fridericum.* Licèt fortaſſis reus conuentus Clericus ſit; quia in cauſa feudali etiam Clericus coram Domino reſpondere debet, *c. verum. c. ex transmiſſa & ibi DD. de Foro competenti.*

II. Si lis oriatur inter Vaſallum & extraneum, vel etiam inter dominum & extraneum, ut quia extraneus aut dominium abſolutum, aut ſervitutem, aut quid ſimile prætendit, tunc cognitio judicalis ad ordinarium judicem ſpectat.

III. Si controverſia ſit inter Dominum & Vaſallum, ſubdiſtinguendum eſt, an agatur ſuper ipſa rei feudalis proprietate, ut quia Vaſallus negat rem eſſe Feudalem: vel an agatur ſuper jure aliquo accidentali, ut quia Vaſallus confitetur quidem feudum, ſed negat Domino ſervitia? &c. Priori caſu judex ordinarius iudicabit; poſteriori verò *Pares Curiæ*, & dicuntur *Pares Curiæ* reliqui Vaſalli, qui ab eodem domino Feuda tenent. Non tamen omnes Pares iudices erunt, ſed ii, quos dominus & vaſallus ad iudicandum elegerint: nam & dominus quoſdam eliget, & vaſallus quoſdam, atque iſti ſic electi iuramentum de rectè iudicando præſtabunt. *cap.* 1. *de Controverſia feudi apud pares terminanda.* Quodſi dominus Pares Curiæ non habeat, tunc vel apud Judicem ordinarium, vel apud arbitros litigium decidetur. Videatur etiam Joann. Koppen. *l. Feudalis Obſervat.* 10. Vulteius. *de Feudis lib.* 2. *c.* 2. Conſuetudine quoque, pacto inveſtituræ, vel ſtatuto particolari introduci poſſe aliud iudicium non adhibitis *paribus*, tradit Vult. *d. c.* 2. *num.* 41. Zaſ. *p.* 11. *num.* 10. Schrad. *p.* 10. *ſect. num* 44.

Utrùm demùm ſententia lata in cauſa Feudali contra Vaſallum præiudicet agnatis ad cauſam non citatis, videatur Fachin. *l.* 7. *Controv. c.* 103. qui contra alios affirmativè concludit. *arg. l. ex contractu.* 44. *ff. de Re iudicata.* ubi ſententia lata contra inſtitutum nocet ſubſtituto. Vid. tamen Text. & DD. *in l. ſæpe* 63. *ff. de Reiudicata.*

TITULUS XXI.

De Pignioribus & aliis Cautionibus.

SUMMARIA.

1. *Pignus quid, & quomodo differat ab hypotheca?*
2. *Pignus quotuplex.*
3. *Hypotheca tacita quibus caſibus conſtituatur.*
4. *Hypotheca mercium ceſſat poſt venditionem earum.*
5. *Pignus ſuper quibus rebus conſtitui poſſit.*
6. *Ex pignore datur realis actio contra quemcunque poſſeſſorem.*
7. *Hypothecarii creditores præferuntur chyrographarijs.*
8. *De Eccleſiæ prælatione in bonis debitoris ſui.*
9. *Pignoris diſtractio quando & qualiter liceat creditori, & ibi de pacto legis commiſſoriæ.*
10. *Pignoris fructus debet creditor in ſortem imputare, exceptis certis caſibus.*

P*Ignus* diverſimode ſumitur: aliqnando pro re ipſa in pignus data: aliquando verò pro contractu & obligatione pignioris. Hoc poſteriori ſenſu pignus rectè deſcribi poteſt: quòd ſit *obligatio legis vel hominis, qua res alteri obligatur in ſecuritatem debiti, ut ſi aliter ſatisfactum non fuerit, inde ſatisfieri poſſit.* Porro pignus propriiſſimè acceptum illud dicitur, quod Creditori traditur; unde & pignus inter contractus nnmeratur, qui re perficiuntur, & teſte J. C. in *l. plebs.* 238. *§. pignus ff. de V. S.* pignus à pugno dictum eſt, quod res pignori obligata manu tradatur. a

Si verò ſpecialiter conuentum ſit, nt res abſque traditione obligetur creditori (qnod plerumque in rebus immobilibus, vel oppignoratione omnium bonorum fieri ſolet) talis obligatio *hypotheca* vocatur: atque communis utilitatis cauſa introducta eſt, quia ſæpè contingit, quòd aliquis vel in peregrinatione, vel etiam domi ſuæ tot & tanta mobilia, quæ tradere, aut immobilia, quorum poſſeſſionem alteri cedere poſſet, non habeat. Communiter tamen pignus & hypotheca inter ſe confundnntur, nec quoad effectum multum diſcrepant *arg. l. res hypothecæ.* 5. *§.* 1. *ff. de Pignoribus.*

Notan-

Digitized by Google

Notanter dixi, pignus eſſe *obligationem legis vel hominis*: etenim pignus dividitur, quòd aliud ſit *legitimum*, ſive quod à lege ipſa introductum eſt, & aliud *conventionale*, quod ex conventione & conſenſu partium conſtituitur.

Pignus legitimum ſubdividitur, quòd aliud ſit *judiciale*, aliud *extrajudiciale*; judiciale, quod & *prætorium* dicitur, eſt, quando actor ex decreto Judicis ob contumaciam Rei, vel cauſam executionis mittitur in poſſeſſionem bonorum ipſius Rei, prout in *Lib. II. Decretal. in Tit. De eo, qui mittitur in poſſeſſionem* & in *Tit. de Sententia & re judicata* pluribus explicatur.

Legitimum extrajudiciale pignus, quod alio nomine *tacita hypotheca* vocatur, illud dicitur, quod lex in certis quibuſdam caſibus & contractibus favore certarum perſonarum conſtituit.

3 Ita hanc tacitam hypothecam I. habet fiſcus in boni cujuſcunque debitoris ſui ex contractu *l. 2. Cod. In quibus cauſis pignus tacitè contrahatur*.

II. Bona omnia tutoris & curatoris tacitè obligata ſunt pupillo vel minori pro adminiſtratione *l. pro officio. 20. Cod. de Adminiſtrat. tutorum*, & quia etiam Eccleſia utitur jure minoris, *c. 1. de In integrum reſtitut.* Ideò DD. idipſum extendunt, ut & bona Prælati, vel adminiſtratoris Eccleſiæ, aut etiam hoſpitalium ſint propter adminiſtrationem tacito pignore affecta. Panorm. *in c. ex literis. 5. h. t. num 11.*

III. Bona mariti ſunt uxori tacitè hypothecata pro reſtitutione dotis, & bonorum paraphernalium *l. unica. §. 1. Cod. de Rei uxoriæ actione*.

IV. Legatariis & fidei commiſſariis tacita hypotheca in bonis teſtatoris conceſſa eſt, *l. 1. Cod. Communia de legatis*.

V. Qui in rem emendam vel conſervandam pecuniam mutuam dedit, in eadem re tacitam hypothecam conſequitur. *l. qui in navem. 26. & l. quod quis. 34. ff. de Reb. auctor. Jud. poſſ. l. interdum 5. ff. Qui potiores in pignor.*

VI. Omnia illata vel invecta in domum conductam tacitè hypothecata ſunt locatori pro annua penſione, & deteriorатione rei conductæ. In prædiis tamen ruſticis non omnia illata, ſed ipſi tantùm fructus hypothecati cenſentur. *l. 2. & 4. ff. In quibus cauſis pignus tacitè contrahitur*. Dicuntur autem prædia ruſtica fundi & agri, vel etiam ædificia fructuum conſervandorum aut colligendorum gratia extructa. Prædia verò Urbana dicuntur, quæ inhabitationis cauſa ſive intra, ſive extra Urbem extructa ſunt.

4 Illud quoque notabile eſt, quòd ex communi DD. ſententia merces mercatorum in domum vel officinam conductam illatæ ſint quidem obligatæ locatori, ſed tantùm quamdiu in domo exiſtunt, ubi verò diſtractæ fuerint, jure pignoris liberantur, nec ab emptore per actionem hypothecariam revocari poſſunt, ne aliàs nimium damnificentur mercatores, qui propter periculum hypothecæ difficulter mercium ſuarum emptores reperirent. *Text. in l. cùm tabernam. 34. ff. hoc tit.* Videatur etiam Harprecht. *in § ult. Inſtit. Quibus modis re contrahitur obligatio. num. 12. & ſeq.*

Pignus conventionale etiam duplex eſt, unum generale, alterum ſpeciale. Generale dicitur, quando omnia bona obligantur, quod non tantùm de bonis præſentibus, ſed etiam futuris intelligitur, quamvis nominatim de futuris expreſſum non ſit. *l. fin. Cod. Quæ res pignori obligari poſſunt*. In hac tamen generali obligatione non veniunt ea, quæ quis veriſimiliter in ſpecie non fuiſſet obligaturus, ut ſunt ea, quæ ad uſum quotidianum deſerviunt, veſtes, ſupellex, inſtrumenta artis & ſimilia. *l. 6. ff. de Pignoribus*.

5 Speciale pignus illud dicitur, quando certa res in ſpecie alicui obligatur, v. g. hæc domus, hæc catena aurea, &c. & iſto jure pignoris regulariter affici poſſunt res omnes, quæ in commercio hominum ſunt; & econtra, quæ extra humanum commercium ſunt, etiam oppignorari nequeunt, veluti res ſacræ, ſanctæ, homines liberi, &c. *c. 1. hoc tit. l. 1. §. eam rem. ff. Quæ res pignori obligari &c.* Imò etiam ipſum pignus, quod creditor accepit, alteri ſuo creditori in pignus dare poteſt; ſed ſi penes primum creditorem per ſolutionem debiti, aut aliam liberationem jus pignoris ſublatum fuerit, reſolvetur & jus pignoris penes ſecundum creditorem juxta vulgatum axioma: quòd reſoluto jure dantis, reſolvatur etiam jus accipientis, quando ſcilicet à jure dantis non tantùm in produci, ſed etiam in conſervari dependet. Poterit tamen ſecundus creditor agere contra priorem, ut ſibi vel debitum ſolvat, vel aliud æquè bonum pignus tradat, *l. 1. Cod. Si pignus pignori datum ſit. l. cum debitore. 32. ubi Gl. ff. de Pignorat. actione*.

Effectus pignoris eſt, quòd afficiat rem ipſam, 6
& ideo Creditor res pignori obligatas à quocunque poſſeſſore per actionem hypothecariam, ſeu (ut *in §. Item ſerviana. 7. Inſtit. de Actionibus* vocatur) Servianam vel quaſi petere poſſit, attamen non prius contra tertium poſſeſſorem actio competet, quàm ſi debitor & etiam fidejuſſor ejus excuſſus fuerit, iique ſolvendo non extiterint. *Auth. hoc ſi debitor. Cod. de Pignoribus*. Item ſi debitor ſciente & conſentiente creditore pignus alienaverit, cenſebitur creditor obligationem pignoris remiſiſſe, & emptor ſecurus erit. *l. 2. Cod. de Remiſſione pignoris*.

Secundus effectus eſt, quòd ſi debitor propter 7
nimium æs alienum bonis cedat, vel obæratus moriatur, ibique plures creditores concurrant, ſemper hypothecarii præferantur perſonalibus ſeu chyrographariis Creditoribus; inter ipſos autem hypothecarios, qui prior tempore potior jure cenſetur, & præfertur illi, qui poſteriùs ſibi hypothecam conſtituit, niſi hic poſterior ſpeciale prioritatis privilegium habeat, ſicut mulier in bonis dotalibus: pupillus & minor in rebus ex pecunia ſua comparatis, vel in bonis tutoris ſui. Item qui in rem emendam, vel reficiendam, aut conſervandam pecuniam credidit, de quibus videatur *totus Titulus ff. & Cod. Qui potiores in pignore*. Andre. Gail. *Tract. obſerv. lib. 2. obſerv. 25.* Melonius & Beuterus *in Tract. de Jure Prælationis*.

Quòd Eccleſiæ & Monaſteria præponenda ſint 8
Creditoribus *Chyrographariis*. vulgo *den* Current *Schuldnern* licet expreſſam hypothecam ſibi non conſtituerint, omnes facilè admittunt: Sunt verò multi, qui etiam *hypothecariis* creditoribus anteponunt cum Melonio *de Jure Prælat. p. 2. n. 15.* Beuth. *lib. 1. cap. 5.* ea enim inquiunt, quæ Juris divini ſunt, & ad cultum divinum pertinent, non debent humanis legibus illigari, multòminùs ſupprimi, *l. Sancimus. Cod. 21. de SS. Eccleſ.* & ſumma eſt ratio, quæ pro Religione facit, *l. ſunt Perſonæ. 43. ff. de Relig. & ſumpt.*

Eamque ſententiam & nos amplectimur, eò quòd & mulieri ratione bonorum dotalium; & fiſco Jus prælationis habentibus expreſsè comparent Eccleſiam Tiraq. *privileg. 143. & 158.* Everhard. *in Top. in loco: à dote ad Eccleſiam; & in loco: à fiſco ad Eccleſiam; num. 16.* Pulchrè Franch. & Paſq. *de controv. Reg. par. 2. q. 96.* Jacob Schultz. *ad Modeſt. Piſt. quæſt. 129.* atque ita conſuetudine receptum eſſe teſtatur Joan. Koppen. *deciſ. 28. num. 25.* Si enim fiſcus præfertur hypothecariis, quia eſt cauſa Principis, ergo magis Eccleſia, quia eſt cauſa Dei Trid. *Seſſ. 25. de Reſor. c. 20.* ibi: *quæ eccleſiaſtici juris, tanquam Dei præcipua*, Deinde civitas habet prælationem, ergo & Eccleſia, quæ præfertur, vel ſaltem æquiparatur civitati. *l. ut inter. 27. Cod. de SS. Eccleſ.*

Sciet

Digitized by Google

Sciet tamen Eccleſia locuples erga depauperatos, & præſertim ſine culpa ſua ad inopiam redactos debitores, alioſque creditores, meminiſſe preclari moniti D. Ambroſii *in cap. aurum. 70. cauſa. 12. quæſt. 2.* videlicet ſubveniendo pauperum neceſſitatibus.

Idque multò magis procederet, ſi ex pecunia Eccleſiæ res empta probari poſſet, quo caſu ſicut pupillo tacita hypotheca eaque privilegiata conceditur. *L. itemque. 7. ff. Qui potior. in pig. L. 6. C. de Servo pig. dat.* ita non videtur Eccleſiæ deneganda, quæ *iure minoris* utitur *: c. 1. de In int reſt.*

Item in bonis adminiſtratoris ſui Eccleſiæ tacitam hypotecam exemplo minoris in bonis Curatoris, communiter concedunt DD. gl. ord. *in c. ex literis. 5. V. obligata, & ibi*. Panorm. *num. 11. h. tit.* Neguzant. *de pign. 4. membro 7. part. num. 120. cum ſeq.* Koppen. *d. num. 25. V. in Caſibus, &c.*

Minus dubium eſt, ſi Monaſterium vel Eccleſia crediderit, ut res aliis obligatæ v. g. domus vel hortea &c. reficerentur, ut ab excutione militari v. g. propter ſteuras Reipub. debitas, vel ab oppreſſione alia violenta bellica liberarentur, tunc enim non tantùm pupillo vel Eccleſiæ, ſed cuilibet hypotheca privilegiata conſtituitur, quòd ſuis expenſis ſalvum pignus fecerit. *in l. interdum. 5. cum ſeqq. ff. Qui potior in pign.*

Si Eccleſia vendat rem aliquam, & fidem de pretio habeat, emptoris autem bona ſubhaſtentur, & res extet; quamvis fortaſſis dici poſſit, quòd *fictione brevis manus* cenſeatur res ex pecunia Eccleſiæ comparata, quaſi Eccleſia mutuam pecuniam ad rem emendam dediſſet, *argum. l. rogaſti. 11. ff. de Reb. cred.* adeoque privilegiatam hypothecam habeat, juxta ſuperiùs dicta: melius tamen per *reſtitutionem in integrum* ſibi conſulit Eccleſia vel Monaſterium, nam tunc reſciſſo contractu dominium revertetur ad Monaſterium, & pro re vendita *Vindicatio* competet, qui autem *vindicat* futurus eſt ante privilegia, inquit Ulpian. *in l. ſi venerit. 24. §. in bonis. ff. de Reb. auctorit. judicis poſſid.* de quo reſtitutionis Privilegio ſuo loco pluribus agitur.

Tertiò ſi debitor in ſolutione ceſſaverit, tunc creditor pignus diſtrahere poteſt, & de pretio ſibi ſatisfacere, & quidem, ſi per pactum expreſſum poteſtas diſtrahendi data ſit creditori, is ſtatim jure diſtrahit, ſin verò de diſtractione nihil conventum ſit, tunc per trinam denuntiationem, non una die, ſed per intervallum 10. dierum faciendam debitor moneri debet, ut pignus per ſolutionem reluat; quòd ſi neglexerit, deinde pignus vendi poterit, Videatur Harpprecht *in §. ult. Inſtit. Quibus modis re contrahitur obligatio num. 237.*

Pactum autem, ut intra certum tempus debito non ſoluto pignus pleno jure acquiratur creditori, dicitur pactum *legis commiſſoriæ*, & tanquam uſurarium reprobatur; eo quòd pignus ordinariè plus valeat, quàm ipſum debitum. *c. ſignificante. 7. hoc tit. l. 1. & ſeq. Cod. de Pactis pignorum*. Si tamen creditor ita paciſceretur cum debitore, ut debito intra certum tempus non ſoluto pignus ipſi creditori juxta boni viri arbitratum pro juſto pretio vendatur, non committeretur pactum legis commiſſoriæ. *l. ſi fundus. 16. §. fin. ff. de Pignoribus*. Panorm. *in dict. cap. ſignificante num. 6.*

Poſtremò admodum adnotandum, quòd ſi res
10 frugifera ſit creditori oppignorata, & tradita, is ex tali pignore fructus non lucretur, ſed debeat in exonerationem ſortis principalis computare, niſi fortè aliquam partem loco intereſſe propter lucrum ceſſans aut damnum emergens vel aliam cauſam ab uſura excuſantem petere poſſit. Quare ſi ex re oppignorata per decurſum temporis tot jam fructus perceperit, ut ſummam capitalem adæquent, pignus debitori reſtituendum erit, *c. 1. & 2. de Uſuris c. cùm cont. 6. h. t. & l. 1. Cod. de Pignoratitia actione.* Exceptio tamen eſt in marito, qui pro dote uxoris ſibi debita accipiens pignus lucratur fructus propter onera matrimonii. *c. ſalubriter. 16. de Uſuris.* Item etiam in domino Feudi; qui ex re feudali ſibi oppignorata fructus percipere poteſt propter quandam dominii utilis cum directo conſolidationem, dummodò interim Vaſallo ſervitia remittantur. *cap. 1. X. de Feudis & c. conqueſtus 8. de Uſuris*. Qua de re amplius in *Lib. V. in Titul. de Uſuris* dicetur.

TITULUS XXII.

De Fidejuſſoribus.

§. I.

Qui dicantur & eſſe poſſint Fidejuſſores.

S U M M A R I A.

1. *Fidejuſſor quis dicatur.*
2. *Fidejuſſio an per quodvis pactum, vel etiam taciturnitatem fiat.*
3. *Fidejubere non poſſunt milites.*
4. *Neque Clerici, exceptis certis caſibus.*
5. *Fidejuſſio Clerici an non tantùm ſit illicita, ſed etiam invalida? diſputatur in utramque partem.*
6. *Fidejubere quando poſſint Religioſi, & Prælati Religionum.*
7. *De Fidejuſſionibus mulierum, & SC. Vellejano.*
8. *Ex Fidejuſſione quibus caſibus mulieres obligentur.*

F*idejuſſor* ab ethymologia dicitur quaſi fide ſua jubens & intercedens, ut alteri credatur: & juxta communiorem deſcriptionem eſt ille, *qui fidem ſuam pro principali debitore interponit, ac ejus obligationem in ſe quoque ſuſcipit, principali nihilominus manente obligato.*

Hæc Fidejuſſio hodie non ſolum per ſolemnem 2
ſtipulationem, ut olim, ſed per quodcunque pactum, ſponſionem, nuntium, vel epiſtolam (ſaltem ex generali præſertim Germaniæ conſuetudine, de qua ſtipulationum & pactorum Jura confuſa ſunt) rectè fieri poteſt. Imo *in l. cùm oſtendimus. 4. §. fin. ff. de Fidejuſſoribus tutorum*, deciditur, quòd ſi quis in judicio nominatus fidejuſſor patiatur nomen ſuum in acta publica referri, perindè teneatur, ac ſi verbis expreſſis fidejuſſiſſet. Id tamen non pauci Doctores cum Barth. *in d. l. 4.* exiſtimant ſolùm procedere in Fidejuſſoribus tutorum ob pupillorum favorem. Quando autem generaliter ex taciturnitate præſumatur conſenſus, pluribus tradunt Interpretes *ad c. qui in tacet de Reg. Juris : in 6.* & in præſenti materia videri poterit Antonius Heringius *in ſpeciali Tractatu de Fidejuſſoribus. cap. 7. à num. 32.*

Fidejubere poſſunt regulariter omnes, qui ejus ſunt conditionis, ut ſe & ſua obligare valeant, qui rectum rationis uſum, & liberam rerum ſuarum adminiſtrationem habent.

Specialiter verò prohibentur milites, quo minus 3
fidejubere poſſint. *l. milites. 31. Cod. de Locato.* ne à malitia abſtrahantur, & præſumptione cinguli militaris aliis graves exiſtant. Excipere ſolent Doctores niſi miles in rem ſuam, ſeu pro ſua utilitate, aut pro ſua etiam cohorte fideiuſſerit.

Ad exemplum militum de jure Canonico interdicitur Clericis Fideiuſſione, ne ſe ipſos ære alieno obruãt, ut

inde

Digitized by Google

inde cum dedecore ſtatus Clericalis, & damno Eccleſiaſtici officii ac reditum Eccleſiaſticorum in pios, non profanos uſus conuertendorum ad curias trahi & perpetuis litibus occupari debeant, *c. 1. & ibi* Doctores. *hoc tit.* Neque id tantùm iure Pontificio, ſed & Cæſareo ſtatutum reperitur, *in Novella Iuſtiniani. 123. c. 6. & Novella Leonis. 86.* quas leges ciuiles non idcircò allegamus, quaſi adſtruentes, Clericis à ſæcularibus principibus leges imponi poſſe, ſed ut tantò minùs aduerſus ſacros canones conquerantur laici, ſi videant etiam Imperiali iure clericos à ſimilibus oneribus immunes eſſe.

Verùm hic aliquot limitationes adferuntur, ut imprimis, quòd iſtæ conſtitutiones tantùm intelligantur de indiſcretis Fideiuſſionibus ſine cauſa neceſſitatis ſuſceptis, quas ſi frequentiores fecerit Clericus puniri meretur tanquam ſecularibus negotiis nimium ſe implicans *per text. in d. c. 1.* ibi: *Fideiuſſionibus inſerviat.* ubi illud verbum *inſerviens* actuum frequentiam denotat. Ceterùm pro indigente & in neceſſitate conſtituto aliiſque Fideiuſſoribus deſtituto Clerici fideiuſſionem non tantum non prohibitam, ſed & piam & meritoriam eſſe rectè cenſet Panorm. *in eod. c. 1. num. 3. & 4.* Gloſſ. *in cap. quod quibuſdam. v. Fideiubeat. eod. tit. per text. in cap. non ſatis diſt. 86.*

Deinde pro Eccleſiis ſuis, item pro aliis Clericis fideiubere clericis conceſſum eſt. *c. 2. & 4. h. t.* Gl. *in eod. c. 4. fideiubeat. & in c. te quidem. cauſa 11. q. 1. l. cum clericis. 25. §. 1. & l. omnes. 33. §. 2. Cod. de Epiſcopis & Clericis.* Eadem & potiori ratione qua Clerici pro Eccleſia ſua, & aliis Clericis, eidem pro ſe & in rem ſuam ſiue utilitatem propriam fideiubere poſſunt, cùm ordinata charitas incipiat à ſe ipſo, & quod quis alteri, utique conceditur, & ſibi præſtare, imò nonnunquam ſibi, quod alteri non poteſt *arg. c. 1. §. fin. de Poſtulando. l. qui ſtipendia Cod. de Procuratoribus.*

Utrum autem Fideiuſſiò clerici extra recenſitas exceptiones facta ſicut eſt illicita, ita quoque ſit inualida, ut nulla ex inde contra clericum Fidejuſſorem detur actio, dubitatur. Validam & obligatoriam aſſerit Panorm. *in c. 1. hoc tit. num. 7.* Barb. *in eod. c. 1. in fin.* cum Menoch. *de Præſumpt. lib. 2. præſumpt. 46. num. 15. & aliis.* Neque enim rarum eſt in jure noſtro, ut multa fieri prohibeantur, quæ tamen facta ſuſtinentur, prout dicitur *in c. ad Apoſtolicam. 16. de Regularibus.* & caſus *in cap. 3. hoc tit.* propoſitus videtur id omninò evincere. Facit & *l. 3. in fin. ff. h. t.* ubi Fidejuſſor non idoneus ex acceptatione creditoris idoneus efficitur. Accedit, quòd licet clericus prohibeatur reditus Eccleſiaſticos in alios, quàm pios uſus impendere, ſi tamen ſecus fecerit valeat juxta communem ſententiã translatio veri & irrevocabilis dominii, id quod tantò magis in fideiuſſione obtinebit, cùm Fidejuſſori per regreſſum & actionem contra principalem debitorem de indemnitate cautum ſit. *c. 2. h. t.* Adde demùm, licet clericis tabellionatus ſeu notariatus officium ſaltem circa ſæculares cauſas exercere prohibitum ſit, *cap. ſicut. 8. Ne Clerici vel Monachi, &c.* Valent tamen inſtrumenta de facto contra juris prohibitionem à clerico facta teſte Panorm. & Barboſa *in eod. c. 8.* Et hæc ſententia valdè communis & probabilis eſt, ac præſertim circa bona patrimonialia, induſtrialia, & pariſimonialia, clerici, & etiam circa bona proſpectu Eccleſiæ acquiſita, ubi ſumma Fidejuſſionis fuerit modica, quam clericus aliàs donare valeret, rectè teneri poteſt.

Contrarium tamen etiam non improbabiliter ſuſtinet Hering. *d. Tract. de Fideiuſſoribus cap. 7. à nu. 251.* quia in dubio lex prohibitoria facit actum non tantùm illicitum, ſed etiam invalidum, niſi valor ipſius aliunde colligatur, per textum notabilem *in l. non dubium. Cod. de Legibus l. pacta. 6. Cod. de Pactis. c. quæ contra 64.* ubi gloſſa & Henricus Caniſius *de Regulis juris in 6.* Quam proinde ſententiam, qui defendere volet, contrariis reſpondebit, *in d. c. conſtitutus. h. t.* non ſatis exprimi, an ille fidejuſſor fuerit Clericus vel Laicus, imò juberi à fidejuſſione ſine dilatione abſolvi; *legem porrò. 3. ff. eodem*, procedere de illis, quorum Fidejuſſio in privatum duntaxat eorum commodum prohibita eſt, non in publicum totius ordinis, ut Clericorum Circa translationem dominii in bonis proſpectu Eccleſiæ acquiſitis multum imprimis inter Doctores diſputatur, ut videre eſt apud illos qui de dominio Clericorum ſcribunt, deinde difficilius ſemper concedi & practicari poteſt, ut re non amplius integra ſolutum repetatur, quàm ut aliquis ad ſolvendum adigatur. Cautionem per regreſſum contra principalem debitorem plerumque infirmam eſſe, inde facilè patet, quòd Fidejuſſor regulariter tunc primum conveniatur, ſi principalis debitor ſolvendo non ſit ut propterea inanis ſit actio, quam debitoris inopia excludit, *l. nam is nullam. 6. ff. de Dolo.* poſtremo quidquid ſit, de valore inſtrumenti ſæcularis à Clerico Notario confecti, in eo poteſt aſſignari diſparitas, quòd in confectione inſtrumenti non ſubſit ratio damni ſicut in fidejuſſione.

De Religioſis, qui bona propria & patrimonialia, quæ obligare poſſent, non habent conſtitutum eſt, *in c. penult. hoc tit. & cap. 2. de Solutionibus*; quòd ex eorum fidejuſſione Eccleſia vel monaſterium non teneatur, niſi conſenſus Abbatis, & majoris partis Capituli intervenerit, aut in monaſterii utilitatem redundent. Imò *in d. c. 2. de Solutionibus*, Prælatus, qui pro alienis debitis Eccleſiam gravat, ſuſpenſionem ab adminiſtratione temporalium & ſpiritualium incurrit, ubi notanter advertit Panorm. *ibidem num. 9.* contra Hoſtienſem, quòd talis Prælatus in hac ſuſpenſione celebrans non fiat irregularis, cùm non ſit ſuſpenſus ab officio, ſed ab adminiſtratione tantùm, ſpiritualium autem adminiſtratio in proprio ſenſu explicari poteſt v. g. de ſuſceptione novitiorum ad religionem, vel profeſſionem, de correctione in capitulo & ſimilibus actibus, officium verò propriè importat Divinorum celebrationem; & notum eſt, in pœnalibus terminos ſtrictè accipiendos, & pœnam potius interpretatione mitigandam eſſe, *cap. in pœnis. 49. de Regulis Iuris in 6.* In re tamen modica Prælatus etiam ſine conſenſu expreſſo Capituli fidejubere poteſt, quia talia in quibus non vertitur notabile Eccleſiæ præiudicium, ſubiacent poteſtati adminiſtratoriæ, quemadmodum etiam donationes moderatas facere non prohibeatur *arg. cap. 3. ubi DD. de Donationibus.* quænam verò dicatur res, vel ſumma modica, in theſi determinari nequit, ſed arbitrio prudentis viri habito reſpectu ad monaſterii reditus diiudicandum erit.

De Senatus-Conſulto Velleiano.

PRæterea inter eos, qui fideiubere non poſſunt, numerantur mulieres, idque prolixè tractatur in Iure Civili *toto tit. ff. & Cod. Ad Senatus conſultum Velleianum* propter ſexus enim imbecillitatem & imprudentiam Succurrendum fuit mulieribus in fideiuſſione, utpote ad quam commiſeratione & non prævidentes imminentis damni periculum facilè inducuntur: ac verecundiæ ſexus repugnare viſum alienas defenſiones ſuſcipere, & virilibus officiis ſe immiſcere. Unde ſi de facto fideiuſſerint contra creditorem exceptio & ſi inſuper ſolverint ſoluti condictio ex præfato Senatus-Conſulto Velleiano mulieribus indulgetur, *l. 2. §. 1. l. quamvis. 8. §. interdum. 3. & paſſim. ff. Ad Senatus-Conſultum Velleianum.*

Utitur etiam lex non tantùm verbo *fideiuſſionis*, ſed & *interceſſionis*, quod generalius eſt & latius patet, ita ut quomodocunque mulier pro alio intercedat, vel prio-

priorem alterius obligationem in ſe recipiendo, conſtituendo, mandando, ex promittendo, defendendo, res ſuas pignori dando, vel novam obligationem pro alio inducendo v. g. mutuum pro eo accipiendo; vel ſimili beneficio protegatur, *d. l. 2. & d. l. 8. §. ſi cùm eſſem. 14. l. non diſtinguimus, §. 2. ff. de Receptis, qui arbitrium &c. l. Redemptores. §. 1. ff. de Rei vindicatione.*

Adeò hæc procedunt, ut mulier etiam pro conjunctiſſimis perſonis patre & liberis intercedendo non obligetur, *l. 3. & l. ſi paternam. 8. Cod. Ad Senatus Con. Vell.* Item licet maritus pro uxore non tamen è converſo uxor pro marito fidejubere valet, *l. 1. §. 3. Cod. Ne uxor pro marito.* neque uxoris ſimul cum marito fidejuſſio ſuſtinetur, *l. ſi ſine voluntate. 5. & Auth. ſi qua mulier. Cod. ad Senatus Conſ. Vell.*

Videtur quidem in contrarium obſtare textus *in c. ex reſcripto. X. de Iurejurando.* Ubi uxor, quæ cum marito fidejuſſit, adigitur ad implendam conventionem: ſed hunc locum interpretantur Doctores ſolummodo procedere in fidejuſſione jurata, de qua nominatim citatum c. loquitur, cùm tale juramentum nec vi, nec dolo præſtitum ſine diſpendio ſalutis æternæ ſervari poſſit, & inde etiam debeat, *arg. c. cùm contingat. 28. de Iurejurando.* ſicut pluribus aliis caſibus, de quibus mox dicemus, ſua fidejuſſione mulier obſtringitur. Gloſſ. *in d. c. ex reſc. in verbo uxorem* Panorm. *ibid. num. 9. &* Barb. *in Coll. num. 4.*

Cæterùm extra caſus ſpecialiter exceptos mulier non tantum in foro fori, ſed etiam in foro poli & conſcientiæ juxta communiorem Doctorum ſententiam beneficio Senatus Conſulti adjuvatur, tum ex illo principio de quo in *lib. I. in Tit. de Conſtitutionibus;* diximus, quòd lex juſta in foro interno, niſi fuerit merè pœnalis aut in falſa præſumptione fundata: tum etiam, quia alias inter bonos Chriſtianos perexigua, imò nulla foret beneficii utilitas, ſi mulier non obſtante juris privilegio nihilominus urgente conſcientia totum ex fidejuſſione debitum ſolvere teneretur, Gomezius, *lib. 2. variarum reſolutionum. c. 13. n. 16.* Molina *de Iuſt. & Iure diſp. 540.*

8 Porrò caſus illi, quibus mulier auxilio Senatus-Conſulti deſtituitur, ſunt primò, ſi mulier in rem ſuam & propriam utilitatem fidejuſſerit, *l. aliquando. 13. ff. ad Velleianum*, vel etiam prætium pro fidejuſſione acceperit, qua de re videatur textus, & ibi Interpretes *in l. antiquæ. 23. Cod. jam dicta titulo.*

II. Si pro libertate ſervi alieni, aut dote alterius mulieris interceſſerit, *l. Veterum. 24. & l. fin. Cod. eodem*, quod utique favore libertatis & dotium ita conſtitutum eſt.

III. Si major 25. annis poſt primam interceſſionem elapſo integro biennio ſe rurſus uni eidemque creditori obſtrinxerit, tenebitur à die hujus ſecundæ fidejuſſionis, *l. ſi mulier. 22. Cod. ad SC. Velleianum.* Notant verò Doctore hanc legem propter verba finalia ibidem expreſſa fundari in præſumptione juris & de jure; quòd nimirum mulier poſt tantum tempus, dum interea ſuo periculo conſulere debuiſſet, priorem interceſſionem repetens cenſeatur, non tam pro aliena, quàm propria cauſa intercedere, Joan. Andreas *in annotat. ad ſpeculatorem tit. de Præſumptionibus. §. ſpecies. num. 5.* quo ſuppoſito dici poſſet, circa forum conſcientiæ obſervandum eſſe, quod aliàs de præſumptionibus tradidimus, eas tunc demum in conſcientia ligare, ſi revera ſubſit, quod præſumitur.

IV. Non opitulatur mulieri Senatus-Conſultum, ſi decipiendi animo vel cùm ſciret ſe non teneri, pro aliquo interceſſerit, neque enim decipientes, ſed deceptæ merentur auxilium, *lib. 2. §. 3. ff. Ad S.C. Velleianum.*

V. Si creditor apud quem mulier fidejuſſit fuerit minorennis, non juvatur mulier exceptione Senatus-Conſulti, *l. ſi apud minorem. 12. ff. de Minoribus.*

VI. Ex probabiliori ſententia mulier huic beneficio non tantùm juramento, ut ſuperiùs dictum, ſed etiam ſimpliciter renuntiare poteſt, dum modo per notarium, vel alium de eo ſufficienter prius edocta & certiorata fuerit, atque maiorennis ſine vi aut dolo renuntiet, eſt enim hoc beneficium principaliter in favorem mulierum introductum, licet in conſequentiam publicam quoque utilitatem reſpiciat, proinde nihil videtur obſtare quin huic ſuo favori renuntiare valeant, *per text. in l. fin. §. penult. ff. Ad SC. Velleian. authent. matri & l. finali Cod. Quando mulier tutelæ officio fungi poſſit.*, vid. Andreas Gail. *lib. 2. pract. obſerv. obſerv. 77.* Fachin. *lib. 2. contrav. cap. 6.* Eamque renuntiationem ipſo facto cenſeri puto, ſi mulier non ignara Senatus-conſulti actualiter pro alio abſolverit, *l. 4. in fin. ff. ad SC. Velleianum, l. 1. l. 4. & l. quamvis. 9. C. eod. t.* & aliàs mulieribus proprio nomine contrahere ſolvere, & donare permittitur, *ſenatus enim obligatæ mulieri ſuccurrere voluit, non donanti, quia facilius ſe mulier obligat, quam alicui donat*, inquit iuris Conſultus *in d. l. 4.* adde *l. ſi mulier. 11. ff. & l. ſi adverſarius. 10. in princ. C. eod. tit.*

Illud verò adhuc notanter quidam adiiciunt, non ſtatim præſumi fæminam Senatusconſulto renuntiaſſe, licèt in inſtrumento ita ſcriptum fuerit, niſi revera conſtet eam fuiſſe prius de beneficio ſufficienter inſtructam, quia tales clauſulæ ſolent ex conſuetudine Notariorum adſcribi, & tametſi partibus præſertim ſimplicioribus prælegantur, ab iiſdem tamen non intelliguntur, Gloſſ. Barth. & Jaſon *in l. fin. §. item quæſitum. ff. de Condictione indebiti.* Andr. Gail. *d. loc. num. 4.* ſed huic contrarium ſtatuit Hering. in Tract. *de fideiuſſoribus cap. 7. num. 499.* aſſerens, pro inſtrumento eſſe præſumendum, donec aliud probetur. Cenſeo iudicem ex circumſtantiis facti arbitrari debere pro qua parte urgentio exiſtat præſumptio.

VII. Demum ſentit Hering. *d. cap. 7. num. 517.* ſine alio tamen authore & ideò liberum deſuper cuilibet relinquit iudicium) fæminas illuſtres, quæ actu regalia & iurisdictionalia ad inſtar virorum exercent, hac Senatus-Conſulti exceptione ſe tueri non poſſe, eò quòd virilibus officiis fungentes virili etiam iure uti debeant. Poteſt adiungi, quòd penes tales fæminas, quæ cum conſilio prudentum & ſuorum curialium omnia actitare ſolent, deficiat ratio Senatus Conſulti, quam de imbecillitate ſexus & infirmo iudicio attendit.

---

§. II.

Quæ cauſæ recipiant Fidejuſſores & de Fidejuſſorum beneficiis.

SUMMARIA.

9. *Fideiuſſionem quæ cauſæ recipiant vel non.*
10. *De fideiuſſorum quadruplici beneficio, & ibi de beneficio*

Digitized by Google

… neficio ordinis ſeu excuſſionis ,
11\. *De beneficio diviſionis.*
12\. *De beneficio cedendarum actionum ,*
13\. *De beneficio liberationis ,*

9 QUamvis regulariter omnes cauſæ fideiuſſionem admittant, neque tantùm principali obligationi, ſed & ipſi acceſſoriæ fideiuſſor accedere, & ſic fideiuſſoris fideiuſſor vulgo *Aftbürgen*, accipi poſſit, & non rarò ſoleat , *l. Græcè 8. §. fin. ff. h. tit.* Excipiuntur tamen inprimis cauſæ criminales , ubi pœna corporalis imponitur , ſecus ſi tantùm pecuniaria ; cùm enim nemo ſit dominus membrorum ſuorum , *l. liber homo 13. ff. Ad legem aquiliam* . hinc eſt , quòd nemo ſe ad pœnam alterius ſubeundam obligare valeat.

Item pro dote conſervanda fideiuſſor intervenire non debet , ne coniuges ſe invicem perfidiæ arguant , cùm concordia coniugalis omni lucro ſit præferenda , nec difficilior debeat eſſe uxor in credenda marito dote , quàm dum ei credit & tradit propriam perſonam . *l. 1. Cod. Ne fideiuſſores dotis dentur* . Si tamen maritus decoctor eſſet , & ad inopiam vergeret , non ſolùm fideiuſſores , & cautio ſuper dote recipi , ſed etiam dos ipſa repeti , & ſaltem ſequeſtrari , ac ad cenſum annuum collocari poſſet , unde maritus ſine ulteriori adminiſtratione ex ſolis fructibus ſibi conſignatis onera matrimonii ſuſtineret , *c. per veſtras . 7. de Donationibus inter virum & uxorem . l. ſi conſtante . 24. ff. Soluto matrimonio .*

Denique in contractu , cui lex expreſsè reſiſtit, fideiuſſor intervenire nequit ; quia cùm tunc principalis nec naturaliter , nec civiliter obligetur , pereunte principali obligatione , perit & acceſſoria . Aliud autem dicendum , ſi ſaltem naturalis obligatio ſubſit , veluti in pupillo pubertati proximo , aut minorenne ſine tutoris authoritate contrahentibus : quibus fideiuſſor cum efficaci obligatione accedere poteſt . *l. ſi pupillus , 127. ff. de Verb. oblig.*

Fideiuſſionis effectus is eſt præcipuus , ut ſi creditor ſolutionem à principali debitore conſequi non poſſit , fideiuſſorem convenire valeat , neque tantùm ipſe fideiuſſor tenetur , ſed etiam illo mortuo heres ipſius , prout regulariter omnes obligationes ex conſenſu , & contractu ſunt in heredes tranſitoriæ , *§. 2. Inſtit. h. tit.*

Verùm ne fideiuſſoribus officium ſuum nimis damnoſum ſit , iura iiſdem tria beneficia dederunt ; videlicet beneficium *ordinis* ſeu *excuſſionis* , beneficium *diviſionis* , & beneficium *cedendarum actionum* ; quartum etiam addi poteſt , beneficium *liberationis* .

Primùm igitur beneficium *ordinis* ſeu *excuſſionis* opponit fideiuſſor , ne ante principalem debitorem conveniatur . *Novel. 4. & auth præſenti . Cod. hoc tit.* Priùs enim in bonis ſuis excutiendus eſt principalis , & ſi ſolvendo non fuerit , tunc primùm contra fideiuſſorem procedendum erit.

Sunt tamen aliqui caſus in quibus fidejuſſor hoc beneficio deſtituitur , ut I. ſi illi renuntiaverit : quod non tantùm expreſsè fieri poteſt , ſed etiam tacitè & implicitè , ſi nimirum ſolverit non oppoſita beneficii exceptione , vel ſi (ut multi probabiliter exiſtimant) in inſtrumento fidejuſſionis , ſe tanquam principalem debitorem *als ſelbſt Schuldner und Zahler* , obligaverit . Videatur Harprechtus , *in §. plures , hoc tit. n. 30.* Fachin. *lib. 8. Controverſ. c. 54.*

II. In pœnam beneficium excuſſionis amittit fidejuſſor , qui malitiosè negavit fidejuſſionem , & poſtea convictus eſt . Barboſ. *tac. 2. h. tit. n. 6.*

III. Ceſſat hæc exceptio , ſi notorium ſit , principalem non eſſe ſolvendo , vel propter potentiam ſuam conveniri non poſſe : Mynſingerus *Cent. 2. obſer. 15.* Idem dicendum , ſi principalis extra Provinciam abſens fuerit , fidejuſſor autem præſens ; quo tamen caſu fidejuſſori , ſi petierit , concedendus erit terminus ad ſiſtendum principalem , *auth. præſenti . Cod. hoc tit.*

IV. Licet omnes exceptiones reales , quæ rem reſpiciunt , & vel ipſo jure vel ope exceptionis tollunt obligationem , velut exceptio doli , metus , pacti de non petendo , & ſimiles principali debitori competentes proſint quoque fidejuſſori , quo minùs ſolvere teneatur . *l. fin. ff. de Pactis* . In exceptionibus tamen perſonalibus principali competentibus fidejuſſor non iuvatur : Unde licet Clerici reſpectu creditorum , parentes reſpectu liberorum , donator reſpectu donatarii , & alii habeant exceptionem competentiæ , ut uſque ad ſaccum & peram iuxta vulgarem loquendi modum excutiendi non ſint , nec teneantur in plus , quàm reſervata congrua ſuſtentatione facere poſſint , de quibus in *Tit. ſeq.* dicemus , quia tamen iſtæ exceptiones , & ſi quæ aliæ ſimiles tantùm favorem perſonæ principalis reſpiciunt , ideo in iſtis caſibus fideiuſſor in ſolidum rectè convenitur.

Quod verò quidam apud Barb. *in Collect. cap. 2. hoc tit. nu. 7. & 9.* volunt , beneficio excuſſionis non eſſe 10
locum in foro Eccleſiaſtico , & generaliter , ubi ſummariter ex bono & æquo ſola facti veritate inſpecta proceditur , id non immeritò negat Fachin. *d. l. 8. c. 53.* quia in ſummariis iudiciis tantùm fruſtratoriæ & frivolæ exceptiones , quæ ad prolongandam litem faciunt , reiiciendæ , non verò relevantes , quæ ad cauſam pertinent . *Clement. ſæpe de Verb. ſignif.* hæc autem exceptio excuſſionis ſeu ordinis eſt ex ipſa natura cauſæ fideiuſſoriæ , utpote cuius obligatio eſt ſolùm in ſubſidium principali deficiente , nititur ſumma æquitate , ne fideiuſſor contra intentionem ſuam duriùs obligetur , eique actus charitatis alteri præſtitus nimis damnoſus ſit . Imò hanc exceptionem etiam poſt litis conteſtationem opponi poſſe ſaltem de æquitate , pluribus aliis ſentit , Anton. Hering. *d. tract. cap. 28. num. 21.* Andr. Gail. *Lib. 2. obſerv. 27. num. 3.* neque enim hæc exceptio eſt merè dilatoria , quæ tantùm differt actionem ad tempus , ſed inſuper tum ex intentione & natura fideiuſſionis , tum ex beneficio Juſtiniani in *d. Nov. 4.* iuxta eandem naturam & intentionem conceſſo in effectu eſt etiam obligationis peremptoria , ſi nimirum principalis debitor ipſemet ſolvendo exiſtat .

Secundum beneficium *diviſionis* locum habet inter 11
plures fideiuſſores , qui pro uno debitore & pro eadem ſumma fidejuſſerunt . Etenim ex natura fidejuſſionis ſinguli *in ſolidum* , id eſt , ad totam ſummam ſolvendam obligantur , & ſolvere tenetur is quemcunque creditor omiſſis aliis convenerit , niſi nominatim ita contractum ſit , ut quilibet fidejuſſorum tantùm in certam partem teneretur . Attamen Imperator Hadrianus ſua Epiſtola conceſſit beneficium *diviſionis* , ex quo totum debitum ſolvendum inter plures fideiuſſores pro æquis partibus diſtribuitur . Unde & alio nomine *beneficium Epiſtolæ Divi Hadriani* appellatur . *§. ſi plures . 4. inſtit. hoc titulo . l. inter 26. ff. eodem , l. fin. Cod. de Conſtituta pecunia .*

Ceſſat hoc beneficium I. ſi eidem fideiuſſores renunciarint , vel expreſsè indiviſim *ohnverſcheidentlich* ſe obligando , vel tacitè omiſſa diviſionis exceptione ſolvendo ; neque enim ipſo iure , ſed ope exceptionis inter plures fideiuſſores dividitur obligatio . *d. l. inter . 26. l. ut fideiuſſor . 39. ff. hoc tit.* poteſt tamen hæc exceptio etiam poſt litem conteſtatam opponi , teſte Heringio *dicto loco num. 31.* cum Barb. & DD. *in l. ſi dubitet. 10. ff. eodem* , quia ſaltem pro parte illa , quæ contingeret reliquos fideiuſſores , eſt peremptoria .

II. In pœnam amittunt beneficium , qui fideiuſſionem negaverint , & convicti fuerint . *l. ſi dubitet. 10. §. 1. ff. h. t.*

III. Non obtinet in pluribus fidejuſſoribus, qui in re pupilli pro tutore fidejuſſerunt, ne cum pupilli incommodo ſcindatur actio. *l. fin. ff. Rem. pupill. ſalvam fore.*

IV. Si reliqui fidejuſſores tempore litis conteſtatæ ſolvendo non ſint, beneficium quoque non prodeſt. Si verò poſt litem conteſtatam, & inter moras judicii bonis labantur, illud periculum ad creditorem pertinebit. *d. §. ſi plures. & l. inter. 26. cum ll. ſeq. ff. hoc tit.*

12 *Tertium* beneficium dicitur *cedendarum actionum*: quòd ſi enim fidejuſſor nec beneficio excuſſionis contra principalem debitorem, nec diviſionis adverſus confidejuſſores ex aliqua cauſa uti poſſit, hoc ſaltem à creditore, cui ſolvit, jure petet, ut ſibi actiones omnes tam reales, quàm perſonales contra principalem debitorem, & reliquos fidejuſſores, vel etiam pignorum poſſeſſores cedat.

Porrò beneficium iſtud reſpectu confidejuſſorum neceſſarium eſt: nam illi à ſolvente conveniri haud valerent, non quidem ex vero contractu, quia cum ipſis ſolvens nihil contraxit; nec etiam ex quaſi contractu negotiorum geſtorum, quia cum fidejuſſor ordinario jure (abſtrahendo à ſpeciali pacto) per ſe ſit in ſolidum obligatus, proprium magis, quàm alienum negotium geſſiſſe cenſebitur. *l. ut fidejuſſor. 39. ff. eod.* Contra principalem autem debitorem ceſſio actionum non quidem omnino neceſſaria eſt, cùm & aliàs fidejuſſori ſolventi pro principali competat actio mandati, vel negotiorum geſtorum: eſt tamen plerumque valdè utilis, quia creditor propter conſtituta pignora ordinariè pinguiorem actionem habet, quàm ſit actio mandati, vel negotiorum geſtorum, quæ tantùm perſonales exiſtunt.

Nunquid autem etiam poſt ſolutionem ceſſio actionum peti & fieri poterit? Ratio dubitandi eſt, quòd ſolutione debiti exſpiret obligatio & actio. *princ. Inſtit. Quibus modis tollitur. oblig. & l. pen. ff. de Solut.* ac proinde cedi nequeat, quòd in rerum natura eſſe deſiit, ſicut non entis qualitates, non ſunt. Verùm quia per ſolutionem tantùm exſpirat actio, quæ competebat contra fidejuſſorem, principalis verò debitor, cùm non ſolverit, adhuc maneat ipſo jure obligatus, & per ipſum reliqui etiam fidejuſſores, qui non ſolverunt (quamvis propter exceptionem ab ipſo creditore conveniri nequeant, ne eandem rem bis conſequatur) ideo valde probabiliter dicitur, quòd etiam poſt ſolutionem ab uno fidejuſſore factam actio tam contra principalem, quàm reliquos fidejuſſores utiliter per creditorem cedi valeat. Harpr. *in d. §. ſi plures. 4. hoc tit. num. 50.*

Quartum denique beneficium, quod fidejuſſores indemnes conſervat, eſt *liberatio*: nam certi ſunt, in quibus fidejuſſor agere poteſt contra principalem, ut ſe à fidejuſſione liberet, ſolvendo nimirùm creditori, vel alium idoneum fidejuſſorem, aut pignora ſubſtituendo. *Primus* caſus eſt, ſi principalis debitor nimis diu in obligatione permanſerit, ne continuum, & quaſi perpetuum ſit fidejuſſoris periculum; diu autem cenſetur ex interpretatione Doctorum 10. annorum ſpatium, vel prout judex arbitrabitur. *Secundus*, ſi principalis incipiat bona ſua dilapidare. *Tertius*, ſi fidejuſſor forſan prætermiſſo ordinis beneficio condemnatus fuerit. Et iſti tres caſus habentur, *in cap. fin. hoc tit. & in l. Lucius. 38. §. 1. ff. Mand.* præter quos adhuc alii à Doctoribus recenſentur, veluti ſi fidejuſſio tantùm ad certum tempus facta ſit; ſi fidejuſſor peregrè proficiſci, & diu abeſſe vellet: ſi inimicitiæ capitales inter fidejuſſorem & debitorem principalem culpa ipſius debitoris exortæ fuerint, &c. Videatur Harpr. *in §. ſi quid autem. 6. num. 7. & ſeq. inſt. hoc tit.* Andr. Gail. *Lib. 2. obſerv. 29.* & Ant. Hering. *dict. tract. de fidejuſſ. cap. 25. num. 12. & c. 30. n. 64.* ubi formulam hujus actionis proponit.

TITULUS XXIII.

De Solutionibus.

SUMMARIA.

1. *Clerici quale privilegium habeant circa ſolutiones debitorum.*
2. *Solvi poteſt etiam invito creditori.*
3. *Solutio facta pupillo vel minori an & quando liberet?*
4. *Solutionem particularem non tenetur creditor acceptare.*
5. *Solutio facta ab eo, qui ex diverſis cauſis debet, qualiter imputanda.*
6. *Solutio quando fieri poſſit ante diem adjectum.*
7. *De Solutione in certum locum deſtinata.*
8. *Solvere poteſt etiam alius pro ipſo debitore, & ita eum in actione famoſa liberare.*
9. *De Solutione, quæ fit rerum alienarum adminiſtratoribus.*
10. *Solutam pecuniam transferendam recipiens, ſi cum ea aufugiat, cujus ſit damnum.*
11. *Solutio poteſt fieri in alia ſpecie monetæ, niſi ſecus conventum.*
12. *Solvi non poteſt pro pecunia accepta corpus ſeu ſpecies.*
13. *Solutio qualiter facienda in caſibus mutata monetæ? prolixiùs tractatur.*
14. *Moræ præſtatio intelligitur de mora culpabili.*
15. *Compenſatio, quid, & quando locum habeat.*
16. *Compenſatio tacita admittitur, etiam ubi in foro externo denegatur.*
17. *De aliis Solutionis ſpeciebus.*
18. *Eccleſia, vel ſucceſſor in beneficio, vel Civitas quando teneantur ſolvere debita ab anteceſſoribus, vel adminiſtratoribus contracta.*

SOlutio eſt *totius rei debitæ idonea ſatisfactio, creditori per debitorem juſto loco & tempore præſtita.* Circa quam ea, quæ pro quotidiana praxi faciunt, breviter denotabimus.

Notandum igitur I. quamvis non minus Cle- 1
rici, quàm laici debita ſolvere teneantur, ſpeciali tamen juris privilegio munitos eſſe Clericos, ut propter debita incarcerari, vel excommunicari non poſſint, ſed ſi de facto non habeant, unde ſolvant, ſatis eſt, quòd caveant, & promittant de ſolvendo, ubi ad pinguiorem fortunam devenerint. Imò nec omnia bona, quæ de facto habent Clerici, creditoribus cedere tenentur, ſed exemplo militum gaudent beneficio *competentiæ*, ut non ultra, quàm deducta congrua ſuſtentatione facere poſſunt, conveniri valeant per text. & DD. *in c. Odoardus. 3. h. tit.* Dubitant hic Interpretes, an Clericus, qui æs alienum contrahit, valeat huic beneficio renuntiare? ex ea dubitandi ratione, quòd regulariter quilibet favori ſuo & privilegio renuntiare non prohibeatur. *l. pen. Cod. de Pactis.* Magis tamen receptum eſt, talem renuntiatione non valere, eò quòd dictum privilegium honorem totius Ordinis clericalis reſpiciat, ne Clericus obæratus in opprobrium ſui Ordi-

Ordinis mendicare cogatur, ſicut in ſimili de *privilegio foro* traditur *in c. ſi diligenti. de Foro competenti*. Quod verò attinet ad *d. leg. pen. cum ſimilibus*, ea procedit de favore & privilegio in privatum duntaxat commodum nnius vel alterius perſonæ introducto. Henr. Zoeſ. *hoc Tit. in Decretal. n. 5.*

Advertit autem Riccius *in Praxi aur. deciſione* 26. *& ſeq.* quòd Clericus negans debitum, & de eo per ſententiam condemnatus; vel qui dolo & ſub ſpe. *d. c. Odoardus.* debita, & æs alienum contraxit, non gaudeat dicto priuilegio, quod per omnia comparatur priuilegio ceſſionis bonorum. Sed id putarem admittendum quoad illa media compulſorialia, nt Clericus in talibus caſibus per cenſuras vel incarcerationem adigi poſſit ad ſolvendum; quòd verò etiam propterea omnibus bonis exui valeat, non eſt ſatis in Jure Canonico expreſſum, neque propter reuerentiam Ordinis clericalis facilè introducendnm; delictum enim cuique ſuum non alteri, minus Eccleſiæ ſeu Eccleſiaſtico honori nocere debet. *l. factum. 155. ff. de Regulis Iur. & c. delictum eodem in 6.*

2 Not. II. quòd creditori, qui rerum ſuarum adminiſtrationem haber, ſemper ſolvi poſſit etiam invito, dummodo in loco & tempore competenti: vel certè ſi creditor ſolutionem debito loco & tempore factam accipere nolit, licebit debitori eas pecunias magiſtratui conſignare, & ita ſe à debito principali, & ab uſuris impoſterum liberare. *l. obſignatione. 9. Cod. h. t.*

3 Dico: *ſi creditor rerum ſuarum adminiſtrationem habeat*: nam pupillo, vel minori ſine tutoris aut curatoris authoritate facta ſolutio non liberat debitorem, quin de pecunia forſan malè perdita denuo conuenire valeat; quia pupillus obligationem & actionem amittere non poteſt. Si tamen pecuniæ adbue exſtarent, vel in rem pupilli verſæ fuiſſent, daretur exceptio doli contra tutorem, vel pupillum bis idipſum, qnod habet, repetentem. *l. pupillo. 15. ff. hoc tit.* E conuerſo autem licet pupillus vel minor ſine authoritare tutoris vel curatoris ſoluere nequeant, ſicur nec res ſuas alienare, vel dominium transferre, ſi tamen de facto ſolverint, & pecunia penes creditorem perierit, ſolutio conualeſcit, & liberatio ſequetur, ne quod in fauorem pupilli introductum eſt, in ejus odium retorqueatur, ſi idem debitum iterato ſolvere teneatur. *l. quòd ſi fortè. 14. ff. fin. ff. eodem.*

4 Notandum tamen III. quòd creditor non teneatur particularem ſolutionem acceptare, v. g. ſi debitor mille florenorum hoc anno vellet ſoluere centum, & reliquum annis ſequentibus, &c. quia una obligatio una ſolutione tollenda eſt, & plerumque particularis ſolutio multa incommoda ſecumfert, cùm ejuſmodi pecunia ita minutim accepta, facilè conſumatur, nec ad emptionem rei immobilis frugiferæ, vel cenſus annuos rectè applicari poſſit. *l. tutor. 41. §. 1. ff. de Uſuris.* aliud autem dicendum, ſi debitor pecuniam ex diuerſis cauſis debeat, v. g. centum ex mutuo, centum ex empto, &c. tunc enim cùm diuerſa ſint debita, unum ſine altero exſolui poteſt, & credito acceptare tenetur. *lib. 1. C. h. t.*

5 Notandum IV. ſi qnis ex diuerſis cauſis debitor exiſtat, & aliquam pecuniæ ſummam exſoluat, nec tamen exprimat, in quodnam debitum velit ſolutionem imputare, quod ei liberum eſt, tunc quidem electio eſt creditoris, ſed is ita rem debitoris agere deber, uti ſuam propriam. *l. 1. ff. hoc tit.* ideoque in dubio, & quando non conſtat aliter de mente ſolventis cenſebitur talis ſolutio imputata in cauſam duriorem, & per eam extinctum illud debitum, quod maximè gravabat debitorem, *l. in his. 5. ff. Eodem*, e. g. ſi aliquod ex dilatione, aut inficiatione creſcit in duplum, tunc in dubio potiùs unum ex his debitis oneroſis, quàm illud ſimplex exſolutum intelligetur. Imò tametſi maior pecunia ſoluta ſit, quàm unum debitum expoſcat, ad huc tamen illud debitum, quod maximè debitorem premebat, ex toto, & proximum pro parte ſublatum erit. *l. cùm ex pluribus. 97. ff. h. t.* Illud verò eſt ſpeciale, quòd ſi ſimul uſuræ aliquor, v. g. annorum, & ipſum capitale debeatur, tunc priùs per ſolutionem uſuræ, quàm capitale ſublatæ cenſebuntur: quamvis enim expediret debitori, ſolutam pecuniam in capitale imputare, ut eo extincto nullæ etiam impoſterum uſuræ deberentur, non eſt tamen in poteſtate debitoris reſtantibus uſuris ſolvere capitale. *d. l. 5. §. 3. ff. h. tit.*

6 Notandum V. ſi debitum ſit in diem contractum, etiam ante illius diei exiſtentiam ſolui poſſe: quia dies in favorem debitoris adjectus cenſetur, cui proindè renuntiare non prohibetur, *l. ſtipulatio iſta. 38. §. inter 16. l. continuus. 137. §. 2. ff. de Verb. obligat.* niſi ob creditoris quoque gratiam & intereſſe certus ſolutioni dies deſtinatus fuiſſet; tunc enim in ſolutionem ante diem faciendam ipſum etiam creditorem conſentire oporteret. *l. eum qui. 15. ff. de Annuis legatis.*

7 Cæterùm ſi dies nominatim ſolutioni adjectus non ſit, quamvis de rigore omni die debitum repeti poſſit, quia in obligatione pura ſtatim ceſſit, & venit dies. *l. cedere diem. 213. ff. de Verb. ſignif.* ne tamen contractus eluſorii & ſine utilitate ac effectu cum damno humani conſortii reddantur, ſi v. g. mox eodem die pecunia mutuata repeteretur, æquitas omninò ſuggerit, aliquod tempus pro commoda ſolutione arbitrio boni viri & judicis intercedere debere. *l. quod dicimus. 105. ff. h. t. l. ſi dom. 71. §. 2. ff. de Leg. 1.*

Qualiter autem ſolutio ex condemnatione judiciali & re judicata facienda ſit, in Libro II. in Tit. *de Sent. & re jud.* dictum eſt.

8 Notandum VI. De loco ſolutionis diſtinguendum eſſe, an certus determinatus ſit, nec ne? nam ſi priùs, debitor non poteſt in alio loco ſolvere, neque creditor alibi petere, niſi forſan tergiverſaretur ad locum ſolutioni deſtinatum venire. *l. 1. & toto tit. ff. De eo, quod certo loco, &c.* ſi verò locus in contractu adjectus non ſit, tunc locum contractus, aut domicilii debitoris, quemadmodum in judicilialibus, in ſolutione competentem aſſerunt Doctores.

Notandum VII. quòd non tantùm ipſe debitor, ſed & quicnnque alius pro ipſo etiam ignorante vel invito ſolvere, atque ita eundem à debito liberare poſſit. *princ. Inſtit. Quibus modis tollitur obligatio. l. ſolvere. 53. ff. hoc Tit. l. manifeſti. 17. Cod. eodem.* Undè notabilem cautelam tradunt DD. qua amicus poſſit amicum actione injuriarum, vel alia famoſa conventum ab infamia liberare, ſi nimirum pro ipſo ignorante vel inuito ſolvat, ne reus principalis ſpontè ſoluendo cenſeatur confiteri crimen. *l. 4. §. fin. cum l. ſeq ff. De his qui notantur infamia.*

9 Notandum VIII. quòd etiam creditoris tutori, vel curatori, aut procuratori generali, cui omnium negotiorum adminiſtratio commiſſa eſt, & multò magis procuratori ſpeciale mandatum ad recipiendam ſolutionem habenti ſolui poſſit, non autem illi, qui tantùm ad movendam litem in judicio conſtitus eſt, niſi principalis ſolutionem ratam habuerit. *l. hoc jure. 86. ff. hoc tit.* Putatiuo procuratori ſolutio bona fide facta quidem etiam liberat debitorem, dummodo talis ſit, qui ſemel generale aut ſpeciale mandatum recipiendi pecunias reuera & ſcienter habuit, quod deinde creditor ignorante debitore revocavit; ſibi enim imputabit creditor, quòd de revocato mandato debitorem non admonnerit. *l. qui hominem. 34. §. 3. ff. hoc tit.*

Notandum IX. ſi ille, cui ſoluitur, nunquam aliquod mandatum habuerit, ſed frandulenter finxerit, ſe habere mandatum, & multò magis, ſi debitor proprio motu & voluntate alicui ſine creditoris præſcitu pecunias dederit, non liberabitur, niſi ſubſequente

Digitized by Google

10 creditoris ratificatione. Quare, ſi recipiens pecunias cùm iiſdem auſugerit, vel per deprædationem, aut caſum fortuitum amiſerit, nova ſolutio à debitore exigetur. *d. l. qui hominem.* 6. 4. *& ſeq.* Videtur quidem in contrarium facere, *l. argentum.* 20. *ff. Comod.* ubi is, qui argentum commodatum ſuo ſervo, qui communi exiſtimatione fidelis & idoneus credebatur, tradidit ad commodantem transferendum, liberatur, licet ſervus in itinere cum argento deprædatus ſit. Verùm inter tranſmiſſionem pecuniæ ex mutuo vel alio contractu debitæ rationem differentiæ aſſignat Panorm. *in cap. ſignificante.* 7. *de Pignoribus. num.* 8. quòd ſcilicet priori caſu tranſmittens pecuniam ſit debitor generis, & conſequenter Dominus, antequam creditor accipiat, in quem tenetur dominium ſolvendo transſerre; poſteriori verò is ſit dominus, ad quem res transmittitur, ac transmittens rem commodatam, depoſitam, vel oppignoratam, ſit debitor certæ ſpeciei, qui interitu ejuſdem liberatur.

11 Notandum X. niſi ſpecialiter conventum ſit, ut ſolutio in certa ſpecie monetæ fiat, non poſſe cogi debitorem, ut pecuniam in illa ſpecie reddat, in qua accepit, v. g. imperiales pro imperialibus, &c. ſed qui fortè centum imperiales in ſpecie accepit, poterit 150. florenos in parva pecunia reddere: quia pecunia recipit functionem in genere & regulariter magis attenditur quantum, quàm quid ſolvatur, *arg. l.* 1. *§.* 1. *& l. Titia.* 35. *ff. de Auro & argento legato.* Barth. *in l. Paulus.* 101. *ff. h. t.*

An autem pro aurea moneta mutuo accepta poſſit reddi argentea, magis videtur dubium, propter textum *in Novella* 4. *c.* 3. ubi aurum pro auro exigi conceditur. Nihilominus etiam hìc ad primam contrahentium intentionem reſpiciendum opinor: an ſub ea lege mutuati aurei, ut viciſſim tales redderentur: vel an non petente debitore, & ſponte à creditore, nihil aliud paſciſcente alterius pecuniæ loco aurei dati ſint: priori caſu procedet Novella; ut colligitur ex illis verbis; *ſi ardeat creditor aurum omninò quærens &c.* quæ Novella nihil novi circa hoc inducit, ſed principaliter diſponit, qualiter procedendum cum debitore auri, ſi aurum non habeat, ſicut eandem diſpoſitionem tranſſumptam habemus *in Authent. hoc niſi. Cod. hoc Tit.*

Altero verò caſu, etiam aurea pecunia æſtimationem & functionem in genere recipit, cùm tempore mutui contracti non tam qualitas, quàm quantitas pecuniæ conſiderata fuerit & interpretatio facienda contra creditorem, in cujus poteſtate erat legem contractus apertiùs dicere, ſicut notavit Gothofredus *ad l.* 3. *ff. de Rebus creditis. d. l. Titiæ.* ubi pro auro legato æſtimatio præſtari permittitur.

12 Verùm hoc ita procedit, ſi debitor pro pecunia accepta aliam pecuniam, licet diverſæ ſpeciei, reddere velit: At verò ſi pro pecunia offerat corpus aut ſpeciem v. g. equum, domum, &c. vel econtra pro corpore aut ſpecie pecuniam, invitus creditor acceptare non tenetur: haberet enim talis ſolutio ſpeciem emptionis, nemo autem invitus emere, vel vendere tenetur. *l. invitum.* 11. *Cod. de Contrahenda emptione.* & aliàs nota eſt regulas, *quòd aliud pro alio invito creditori ſolvi non poſſit, princ. Inſtitut. Quibus modis tollitur obligatio, & L. eum à quo. Cod. hoc tit.* Non obſtat *d. l.* 1. *§. & l. Titiæ. Item l. ſi quis argentum.* 35. *in princ. Cod. de Donationibus.* ubi certa pondo auri & argenti legata debens ſatisfacit æſtimationem in pecunia numerata ſolvendo: nam iſtæ leges, ut ex earum contextu manifeſtè apparet, procedunt, ſi teſtator non certum corpus argenti, veluti poculum, aut aliud vas argenteum in ſpecie legarit, tunc enim idipſum, & non ejus æſtimatio præſtanda foret, ſed quando in genere ponderis facit mentionem, quo caſu cenſetur, heredem ad nullum determinatum corpus ſed ad pondus alicujus argenti in genere, vel, quod in effectu idem eſt, ad valorem ejus adſtrinxiſſe, idque propter affinitatem, quæ eſt inter argentum ponderatum & numeratum, nam & nummis ſuum pondus & ex pondere nummi fiunt, atque numerus & pondus qualitas rerum fungibilium eſt.

Occurrit porrò celebris & huic loco accommoda quæſtio, quæmadmodum ſolutio facienda, ſi moneta 13 mutetur, id eſt, ex impoſitione & diſpoſitione Principis in valore ſuo aut materia augeatur, vel minuatur. Duplicem mutationem monetæ communiter diſtinguunt. DD. unam, quam vocant *intrinſecam*, & alteram *extrinſecam*. Intrinſeca eſt, quando materia ſeu ſubſtantia monetæ mutatur v. g. thaleri, aut alii nummi ſemicuprei cuduntur; &c. *Extrinſeca*, quando manente eadem bonitate materiæ valor ſive æſtimatio extrinſeca augetur, vel minuitur, quemadmodum circa annum 20. hujus ſæculi propter defectum pecuniarum valor thaleri ad 10. florenos excrevit.

Primò igitur caſu, ſi moneta *intrinſecè*, mutetur plerique conſentiunt, ſimpliciter inſpiciendum eſſe tempus contractus, & ſecundùm illam æſtimationem, & ſpeciem monetæ ſolutionem faciendam; quòd ſi antiqua moneta ampliùs non extet, ſolutio quidem in nova moneta fiet, ſed habita proportione & æſtimatione arbitrio boni viri ac conſiderato intereſſe lucri ceſſantis, vel damni emergentis ad valorem veteris monetæ, ita ut ſi vetus moneta fuerit melior, de nova aliquid ſupplendum ſit; ſi deterior, in nova aliquid detrahi poſſit. Textus & Interpretes. *in c. olim.* 20. *& cap. cum Canonicis.* 36. *de Cenſibus.* Neque enim, ut quidam in contrarium opponunt, tota ratio & ſubſtantia monetæ in æſtimatine extrinſeca à ſuperiore impoſita conſiſtit, cùm pro moderno Reipublicæ ſtatu etiam bonitas intrinſeca, & certum ipſius pondus quàm maximè conſideretur, ſicut moneta raſa tantò minùs valet, quantò plus auri vel argenti abraſum eſt. Item cùm hodie non ſit unum territorium Imperatoris, ſicut olim, ſed diverſiſſima aliorum Principum, moneta, quæ non habet intrinſecam bonitatem, in aliis territoriis expendi non poteſt. Facit huc *l. debitorem.* 99. *ff. hoc tit.* ubi dicitur, *debitorem* (convenientius Gloſſatores legunt, *creditorem*) non eſſe cogendum, ut in alia forma nummos accipiat, ſi ex hoc damnum ſit paſſurus. Barth. Salicet. & Caſtrenſis. *in l. cùm quid. ff. de Reb. cred.* Fachin. *lib.* 2. *Conſilio* 46. *num.* 9. Covar. *de Veterum Numiſmatum Collatione. cap.* 7. *unico. num.* 2. Andreas Gail. *Lib.* 2. *obſerv.* 73. *num.* 3. Valebit tamen conſuetudo, vel præſcriptio ſolvendi in moneta nova, non habita conſideratione materiæ prioris, quia talis conſuetudo tollit multitudinem litium. Bovius *deciſione* 327. *num.* 3. Panorm. *in dict. cap. cum Canonicis. in fine.* Sentiunt quoque nonnulli, quando in debito ſola determinatio certi numeri florenorum in genere interpoſita eſt, abſque eo, ut certam monetæ formam vel materiam nominando contrahentes præfigerent, quòd tunc in obligatione & ſolutione plus eſſe non videatur, quàm debita pecuniæ ſumma, & quantitas, quæ proinde etiam in moneta uſuali currenti tempore ſolvi poſſit.

Alterò autem caſu, *quando manente eadem bonitate intrinſeca valor extrinſecus monetæ mutatur*, difficillima inter Doctores diſceptatio eſt, an ad creditoris, vel debitoris lucrum aut damnum talis mutatio pertineat? v. g. ſi quis anno 1615. credidit alteri 100. florenos, anne dein quando thalerus crevit ad 10. florenos, tenebatur pro centum florenis decem tantùm thaleros acceptare; vel qui poſt auctum thalerum mutuos accepit centum imperiales, adeoque ſecundum æſtimationem illius temporis mille florenos, teneatur etiam hodie poſtquam thaleri valor ad florenum cum dimidio decrevit, integros mille florenos exſolvere?

In

In bac celebri controverſia Doctores cenſent ad conventionem partium principaliter attendendum: contractus enim ex conventione legem accipiunt, juxta *Regulam 85. iuris in 6.* Ponunt autem tres conventionis modos I. ſi nominatim conventum ſit, ut certa ſpecies monetæ, & certo numero redderetur v. g. centum thaleri, vel aurei in ſpecie. II. ſi nulla certa ſpecies & numerus monetæ determinatus, ſed quantitas in genere v. g. centum floreni pro centum florenis reddi perantur. III. ſi quidem mentio fiat de certa ſpecie monetæ, veluti thaleris aut ducatis ſolvendis, ſed quia numerus expreſſus non fuit, dubitetur, an contrahentes, ad monetæ determinata corpora, vel æſtimationem tantùm eorum reſpexerint. *Quartam* conſiderationem addunt: fueritne debitor juſto tempore & loco à creditore interpellatus in mora ſolvendi, an non?

Quod igitur attinet ad *primum* conventionis modum; *ſi moneta in certa ſpecie & numero expreſſè determinata ſit*, communis eſt ſententia teſte Paulo Layman. *in Theolog. moral. libro 3. Tract. 3. parte 1. capit. 5. num.13.* quòd ſuperveniens extrinſeca mutatio valoris lucro vel damno creditoris cedat, quia tot ſpecifica monetæ corpora ſolvenda, quot in pactum deducta ſunt, ſive valor eorum auctus ſive diminutus fuerit. Ejuſdemque ſententiæ allegat Cov. Abbatem, Molinam, & alios. Addit: dummodo pactio juſta fuerit; quia inter erat mutuaturis, qui aureos, vel thaleros ad illud tempus auctionis ſervaſſet, vel ſi æquale periculum tum fuerat augmenti & diminutionis, quod periculum diminutionis, cùm in ſe pariter creditor ſuſcipiat, non videtur iniquum, ut etiam in alio eventu commodum ſentiat & lucrum, *argum. cap. naviganti.* & quæ ibi tradunt Interp. *X. de Uſuris.*

Verum licet huic ſententiæ libenter ſubſcribam, quando mutatio monetæ non eſt exceſſiva, ſed modica; planè tamen ſubſiſto, quid dicendum, ſi augmentum, vel diminutio ſit gravis, imò etiam ultra duplum. Ponamus enim, quòd aliquis anno 15. hujus ſæculi acceperit mutuos centum imperiales cum pacto, ut totidem in ſpecie redderet, quos tamen nec ipſe mutuatarius aliter expendit, quàm pro centum quinquaginta florenis an non maximum ejus gravamen fuiſſet, ſi deinde ubi imperialis crevit ad decem florenos, debuiſſet centum imperiales in ſpecie & numero, adeoque tunc in effectu mille florenos reſtituere?

Quare cùm hic creditor agat ad intereſſe lucri ceſſantis, & ob prædictum periculum lucri & damni in ſe ſuſceptum, exiſtimo quidem, eo nomine aliquid rectè peti, ſed cum prudenti judicis moderatione, attendendo præcipuè certitudinem vel incertitudinem lucri, quod creditori deceſſit; & inſuper, qua utilitate debitor nummos acceptos expenderit, prout idipſum judicis arbitrium circa cauſas omnes, in quibus intereſſe prætenditur, requirit Imperator *in l. unica. Cod. de Sententiis, quæ pro eo, quod intereſt, proferuntur.* ibidemque ſtatuit, quòd in caſibus, vel contractibus, in quibus certa quantitas eſt in obligatione, intereſſe non debeat duplum illius quantitatis excedere.

Huc quoque referri poteſt, quòd docuimus ſuperius *in Titulo de Pactis.* nimirum etiam in illis contractibus, qui de jure civili ſtricti juris dicuntur, uti mutuum, & ſtipulatio, non excludi omnem interpretationem ex bono & æquo *per text. in l. placuit. Cod. de Iudiciis.* neque verba contrahentium ad caſus inſolitos, de quibus tempore contractus veriſimiliter cogitatum non fuit, cum rigore extendenda ſunt. *arg. textus in l. continuus. 137. §. cùm quis. ff. de Verb. oblig.* ibi: *non enim ſecundùm futuri temporis jus ſecundum præſentis æſtimari debet ſtipulatio.*

Circa *alterum* conventionis modum, *quando ſcilicet quantitas in genere ſine expreſſa monetæ ſpecie & corporum numero in pactum ſolutionis deducta eſt, ut v.g. in genere centum floreni redderentur*, major inter Doctores diſputatio eſt, an ſuperveniens monetæ mutatio ad commodum vel damnum creditoris, aut potius debitoris ſpectare debeat?

Argumenta & Authoritates pro utraque ſententia videri poterunt apud Fach. *l. 2. Contr. c. 9.* Quoniam verò ea de re nihil apertè in Jure deciſum reperitur teſte Harprechto *ad princ. Inſtit. Quibus modis re contrahitur obligatio. num. penult.* interim teneri poterit, quòd tradit Paulus Layman, (qui præ cæteris bas controverſias mutuatæ monetæ tempore ſuæ Profeſſuræ, ut ipſe teſtatur, ſibi crebrò occurrentes diligentiùs examinavit) *dicto cap. 5. num. 15.* ubi dicit, commodum & damnum probabiliùs ad debitorem pertinere; conſuetudine Imperii receptum eſſe, ut ſolutio fiat ſecundùm novam æſtimationem monetæ, atque Ferdinandum I. Anno M.D.LIX. in Comitiis Auguſtanis hanc poteſtatem feciſſe debitoribus ſolvendi in moneta noviter aucta ſecundùm extrinſecam æſtimationem; conſiſtit enim ſubſtantia nummorum potiſſimùm in æſtimatione extrinſeca ei a Principe impoſita. *l. 1. ff. de Contrah. empt.* eſtque hæc intentio Principis monetam mutantis, ut in defectu pecuniæ debitoribus ſuccurratur.

Attamen huic ſententię tres notabiles limitationes apponit ipſe Paulus Layman, *dicto l. n. 16.* ut non procedat I. Si mutatio monetæ non ſit facta à legitima poteſtate, ſed improba uſurariorum conſuetudine. II. Si non fuerit perpetua, ſed tantùm ad certum tempus v. g. durante bello ſtatuta, & III. Si intrinſecus quoque valor & bonitas mutata ſit, de quo ſuperiùs dictum. Sicut etiam Harprechtus *dict. l. n. antepen.* in hac difficultate primùm Judicis arbitrio tribuendum, ait, qui pro circumſtantia facti & temporis indemnitati Creditoris & debitoris, quantùm fieri poterit, proſpicere debeat.

Tertius conventionis modus: *quando in contractu mentio quidem certæ monetæ facta eſt, v.g. thalerorum, ſed nihil additum, an in ſpecie vel in æſtimatione reſtitui debeant*; videtur ad priorem deciſionem referendus, ut & hic debitoris commodum & damnum cenſeatur, tum quòd pecunia recipiat functionem in ſuo genere & æſtimatione. *arg. l. 1. ff. de Auro & argento legato*, tum quòd debitor ante ſolutionem ſit dominus, ad quem regulariter commodum & periculum rei ſpectat; tum denique quòd in dubio interpretatio fieri poſſit contra Creditorem, in cujus poteſtate erat, legem contractus & ſolutionis apertiùs dicere, atque de certa monetæ ſpecie nominatim paciſci. *l. ſtipulatio. 38. §. in ſtipulationibus. 18. & l. quidquid 99. ff. de Verborum obligat.*

Demùm *ſi debitor ritè interpellatus in mora ſolvendi* 14
fuerit, damnum, quod inde Creditori reſultat, reſarcire debet: *mora enim cuique ſua, non alteri nocere debet. cap. mora. 25. de Reg. Iur. in 6.* Sed & hic arbitrium boni viri aliquid valere debet. *arg. l. mora. 32. ff. de Uſuris.* nam juſta cauſa, impoſſibilitas dandi, vel magna difficultas nonnunquam à mora præſtanda excuſat *per tex. & Gloſſ. in l. quod te. 5. ff. de Rebus creditis.* Gloſſa *in d. c. mora. verbo. mora ſua.* Andreas Gail. *lib. 1. obſerv. 142. n. 2.* Ulterius circa materiam præſentis Tituli.

Notandum XI. quòd etiam *compenſatio* vim & 15
effectum ſolutionis babeat. *l. ſi debitor. ff. Qui potiores in pignore. & l. deduſſe ff. de Verb. ſignificat.*. Eſt autem *compenſatio crediti & debiti liquidi inter ſe contributio*: quando enim is, cui v. g. debeo centum, ex alio contractu viciſſim mihi centum debet, neuter alteri ſolvet, ſed utrumque debitum mutua compenſatione tolletur. Et quidem ille eſt notabilis effectus compenſationis, quòd non tantùm tollat obligationem, & ſiſtat curſum uſurarum ab illo die, quo per debitorem opponi-

tur, ſed etiam retrò à die, quo iſta duo debita concurrerunt, *l. 4. Cod. de Compenſationibus*.

Sed quid, ſi debita ſint inæqualia, veluti ſi tibi debeam mille, tu econtra mihi ducentos: ℞. nihilominus locum eſſe compenſationi quoad ſummam concurrentem, ſcilicet ducentorum florenorum. *dict. l 4.* Dices: ſi ex mille florenorum debitis vellem ſolvere ducentos, creditor non tenetur acceptare talem particularem ſolutionem juxta dicta ſuperiùs *Notando tertiò*, ergò nec tenetur acceptare particularem compenſationem, quia & compenſatio ſolutionis ſpecies eſt. ℞. negando conſequentiam, ex ea differentiæ ratione, quòd in compenſatione creditor retinens pecuniam mihi debitam cenſeatur quaſi ſibi ipſi particulariter ſolvere, proinde ſicut particularis ſolutio facta volenti creditori, quoad eam partem liberat debitorem, ita etiam particularis compenſatio, quæ, ut dictum, hoc ipſo cum voluntate creditoris fieri cenſetur, quòd pecuniam reciprocè debitam retineat.

Porrò ut compenſatio procedat, duo potiſſimùm concurrere debent. I. ut fiat circa res, quæ recipiunt functionem in genere ſuo, quales ſunt illæ, quæ in numero, pondere, & menſura conſiſtunt, ut pecuniæ ad pecuniam, frumenti ad frumentum &c. Quare non valebit compenſatio invito creditore, ſi debitor debeat pecuniam, & creditor equum, vel fundum: quia aliud pro alio invito creditori ſolvi non poteſt, & corpora habent incertam æſtimationem & pretium, ac tranſiret talis compenſatio in novum contractum emptionis, vel permutationis nemo autem regulariter invitus contrahere cogitur.

Habebit tamen locum retentio, ut ſcilicet alter rem debitam retinere poſſit, uſquedum ab altero ſibi ſatisfiat, niſi debitum tale fuerit, quod paratam executionem ſecum trahit *l. ſi non ſortem. §. ſi centum. ff. de Conditione indebiti*.

II. Requiritur, ut debitum ex utraque parte ſit liquidum, id eſt, quòd liquidò & apertè demonſtrari poſſit, *l. fin. Cod. de Compenſationibus*. Sunt autem quædam debita etiam liquida ſpecialiter excepta, ut compenſationem non admittant; videlicet ſi quid Reipublicæ ex cauſa vectigalis, vel tributi debetur. *l. 3. C. de Compenſationibus*: Si quis debitor ſit ex furto, rapina, vel ſpolio, item ex depoſito, vel commodato. *l. ultima. Cod. dict. tit. l. ultima. Cod. de Commodato*.

16 Attamen pro foro conſcientiæ exiſtimant Doctores, habere locum tacitam compenſationem, vel ſaltem retentionem, quoties rem mihi debitam per viam ordinariam Juris acquirere non poſſum, dummodò certum ſit, mihi deberi, licet fortaſſis ob defectum teſtium aut inſtrumentorum in foro externo probare nequeam; vel licet res ex depoſito vel commodato debeatur: Idque Juræ naturæ & gentium conceſſum aſſerunt Leſſius *de Iuſt. & Iure lib. 2. cap. 27. num. 16.* Layman. *in Theol. mor. lib. 3. tract. 3. parte 1. cap 1. num. 9.* cum aliis ibidem citatis. Qua tamen in re cautè agendum, ne quis in propria cauſa nimis partialis judex exiſtat, non ſine proximi læſione.

17 Notandum XII. Quòd debitor etiam liberetur, ſi creditor per *acceptilationem* dixerit, ſe acceptum habere, quod ſibi debetur, quamvis necdum acceperit. *§. 1. Inſtit. Quibus modis tollitur obligatio*: vel ſi debitori fecerit pactum; *de non petendo*.

Porrò tale pactum non tantùm fieri poteſt verbis expreſſis, ſed etiam tacitè cenſetur fieri, ſi creditor debitori ſuum chyrographum reſtituat, laceret, vel deleat. *l. 2. §. 1. ff. de Pactis*. Aliud tamen eſt, ſi creditor ſolùm pignus reſtituat debitori, per quam reſtitutionem non intelligitur debitum remiſſum, niſi alia indicia concurrant. *l. 3. ff. de Pactis*. Ratio differentiæ datur, quòd reſtituens chyrographum non poſſit veriſimiliter & prudenter aliam intentionem habere, quàm remiſſionem debiti: at verò reſtituens pignus poſſit habere intentionem, non quidem in totum liberandi debitorem, ſed tamen relevandi ejus conditionem, ne uſu & commodo rei ſuæ carere debeat.

Plures alios modos, quibus obligatio tollitur, & qui vim ac effectum ſolutionis habent, atque in Jure Civili & aliis Titulis prolixiùs tractantur, hic præterimus, uti ſunt *novatio*, quando una obligatio in aliam mutatur; *delegatio*, quando meus debitor ad mandatum meum promittit ſolutionem Creditori meo; *ceſſio nominis*, quando id, quod mihi alius debet, creditori meo in ſolutum cedo, quod etiam invito debitore meo facere poſſum. *l. 2. C. de Donat.* non tamen invito creditori meo, niſi aliis ſolvendi mediis deſtitutus ſim. *l. eum à quo. 16. junct. Auth. hoc niſi. C. de Solut. Confuſio*, dum creditor fit heres debitoris, vel econtra; *interitus rei* in ſpecie debitæ ſine culpa aut mora contingens; *res judicata*, *tranſactio*, *præſcriptio*, & ſi quæ ſunt aliæ ſimiles fictæ ſolutionis ſpecies.

An verò Eccleſia, vel Succeſſor in beneficio, aut Prælatura, vel civitas teneatur ſolvere debita ab Anteceſſore, vel Adminiſtratoribus contracta, & qualiter iſti Eccleſiam, vel civitatem obligare poſſint dictum eſt ſuperiùs in Lib. I. *in Tit. de Pactis*. *§. ult.* & in eodem lib. *in tit. de Tranſ.* Breviter hic tenendum, quòd regulariter Eccleſia vel civitas non teneatur, niſi fuerint debita contracta pro ejuſdem neceſſitate, vel utilitate. *c. 1. h. tit. l. civitas. 27. ff. de Reb. cred.* Idem tamen Juris eſſe, quando Anteceſſor contraxit debita pro ſua ſuſtentatione vel infirmitate, quia pro neceſſitate Eccleſiæ videtur contraxiſſe, quæ ipſum alere tenetur, tradit Barb. *in Collect. ad d. c. 1. num. 3.* ubi plures allegat. Addit quoque Succeſſorem obligari ad ſolvendas funeris expenſas pro ſuo Anteceſſore, niſi propria bona habuerit, tunc enim tenebitur heres ejus, ad quem illa bona Titulo hereditario deveniunt. 18

Demùm ſi quis errore ductus nec civiliter nec naturaliter obligatus pecuniam ſolverit, quam non debuit, datur ei repetitio per *conditionem indebiti*, de qua latè agunt Juris Civ. Interpretes in Tit. *ff. & Cod. de Conditione indebiti*.

TITULUS XXIV.

De Donationibus.

§. I.

Quid & quotuplex ſit Donatio, ejuſque requiſita.

S U M M A R I A.

1. *Donatio quid?*
2. *De donatione facta per pollicitationem quando obliget.*
3. *Ex donatione datur actio.*
4. *Donator habet beneficium competentiæ, non præſtat uſuras, aut fructus ex mora, nec evictionem.*
5. *Donatio an ſit ſtricti Iuris, vel bonæ fidei.*
6. *Donatio inter vivos, & donatio mortis cauſa qualiter differant.*
7. *De donatione ultra 500. ſolidos, & quibus caſibus valeat*

8. Donatio

8. *Donatio omnium bonorum valet ſaltem ad pias cauſas*
Alia ſummaria poſt §. 2.

1 **D**Onatio dicta eſt quaſi *doni datio*. *l. ſenatus* 35. §. 1. *ff. de Mortis cauſa donationibus*. donum autem eſt *datum gratuitum, quod neque ex juſtitia debitum, neque alteri viciſſim obligationem imponit*. Quamvis verò donatio communiter accipiatur pro ipſa actuali rei donatæ traditione, ipſa tamen etiam coventio de donando donatio appellari ſolet; & hæc conventio aliquando fit per ſtipulationem & promiſſionem, quando ſcilicet aliquis rogatus promittit ſe donaturum; aliquando per pollicitationem, ſi quis motu proprio ſe offerat, quod alteri rem donare velit.

2 Porrò circa pollicitationem huc referri debent, quæ ſuperiùs in Lib. I. *in Titulo de Pactis*. §. 1. dicta ſunt, nimirùm quòd pollicitatio non priùs obliget promittentem, quam ſi ab altera parte fuerit acceptata, ideoque poſſit ante acceptationem revocari. *l. nuda pollicitatio. Cod. de Contrahenda ſtipulatione*. imò per mortem donatoris contingentem ante donatarii acceptationem tanquam voluntate interrupta hoc ipſo revocetur. *l. 2. §. ſed quis donaturus* 6. *& l. abſenti*. 10. *ff. hoc tit.* Neque tamen ſemper verbalis acceptatio requiritur, ſed etiam ſigno, vel concurrentibus circumſtantiis & modo agendi ſola præſentia & taciturnitate aliquando donatio acceptata intelligitur per tradita Doctorum *ad cap. qui tacet. de Reg. Iur. in* 6. Quòd maximè locum habet, ſi debitori per donationem debitum remittatur, eò quòd debitor cenſeatur ſemper petere & deſiderare liberationem, ac conſequenter ſtatim in talem donationem conſentire. Franciſcus Canonus *in Comment. Iuris Civilis. lib. 5. cap. 8. num. 2.*

Specialiter autem tradunt Doctores in pollicitatione, vel donatione facta piæ cauſæ, quòd ea non requirat alterius acceptationem, ſed à Deo acceptari cenſeatur. Molina. *de Iuſt. & Iure tom. 2. diſp.* 263. *num.* 6. Barboſ. *Iuris Eccleſ. univ. lib.* 2. *cap.* 13. *num.* 29. cum pluribus ibidem in utramque partem citatis, & dictum ſuperiùs *in Tit. de Pactis*. §. 1. *num.* 4. ita tamen ut non ſtatim intelligatur donatio irrevocabilis, ſi quis tantùm propoſitum aliquid dandi vel faciendi coram aliis declararit, niſi veram actualem promiſſionem fecerit v. g. dicendo ad debitorem: 100. quos mihi debes, dono pauperibus vel Eccleſiæ.

3 De Jure Civili quoque communiter docent Interpretes, quòd licet aliàs ex pacto nudo cujus ſpeciem habet donatio ſine ſtipulatione aut traditione rei facta, non detur actio, Imperator tamen in *l. ſi quis argentum* 35. *C. h. t.* pro re ex donatione promiſſa abſolutè actionem conceſſerit quam condictionem ex illa *l. ſi quis argentum*. appellant. Poſſet forſan non incongruè etiam actio *ex donato* dici, per ea, quæ ſuperiùs *Tit. de Precariis*. diximus.

4 Interim ſive hac actione, ſive ex ſtipulatu conventus donator eatenus tantùm tenetur, quatenus deducta ſua ſuſtentatione, deductis itidem aliis debitis facere poteſt. *l. qui ex donatione*. 12. *& l. qui id* 33. *ff. hoc tit. l. divus Pius* 28. *ff. de R. I.* Neque ob moram ſive dilatam rei ſolutionem uſuras aut fructus præſtare cogitur *l. in ædibus*. 9. §. 1. *l. cùm de modo* 11. *& l. eum qui* 22. *ff. hoc tit.* Et denique ſi rem alienam bona fide ſuam æſtimans donaverit, quam vetus dominus ſuperveniens repetat & evincat, non poteſt donator à donatorio de evictione ad aliam rem, vel pretium, aut intereſſe præſtandum conveniri, niſi expreſsè promiſerit evictionis præſtationem, vel dolo & ſcienter rem alienam donarit, in quam donatarius expenſas fecerit *l. Ariſto* 18. *§. fin. ff. hoc tit. l. 2. Cod. de Evict.* quorum omnium ea eſt ratio, ne alicui liberalitas ſua nimis damnoſa ſit.

5 Eoque reſpectu donationem potius inter ſtricti Juris, quàm bonæ fidei contractus numerari aſſerit Juris Conſultus in *d. l.* 22. *ff. hoc tit.* quod dictum de donationibus privatorum intelligit Gottofredus in ſuis notis ibidem: donationes enim beneficia Principum eſſe latiſſimæ interpretationis, ſi non alicujus tertii, ſed ſolius dantis præjudicium concernant, probat tex. *in cap. olim*. 16. *de Verb. ſignif. & in l. beneficium*. 3. *ff. de Conſtit. Principum.* Idem circa donationem ad pias cauſas dicitur *in cap. cùm dilecti* 6. *hoc tit.* ita tamen, ut ad veriſimilem mentem donatoris reſpiciatur, teſte Panorm. *in eod. cap. 6. n.* 2. Videantur tradita ſuperiùs in Tit. *de Pactis* §. 5. *num.* 20.

6 Donatio dividitur, quòd alia ſit *inter vivos*, alia *mortis cauſa*. Donatio *inter vivos* illa dicitur, quæ ſtatim vivente donatore ſuum effectum habet, & exceptis certis caſibus (de quibus *in §. ſeq.*) irrevocabilis eſt. Donatio verò *mortis cauſa* in eo quidem convenit cum donatione inter vivos, quòd etiam præſenti & acceptanti fiat *l. inter* 38. *ff. de Mortis cauſa donationibus.* differt autem, quòd conferatur in tempus mortis, & effectum ſuum poſt mortem donatoris conſequatur, unde & ſpecies ultimarum voluntatum eſt, ſolennitatem 5. teſtium requirit, dominium transfert ſine traditione, legem falcidiæ admittit, ex quo eam Imperator legatis exæquavit. *l. ult. C. de Mortis cauſa donat.* ac ante mortem liberè revocari poteſt. Imò ſi intuitu certi periculi, v. g. certæ infirmitatis, naufragii, belli &c. talis donatio facta ſit, & donator ex illo ſupervixerit, eo ipſo revocata donatio cenſetur; ſecus autem ſi intuitu mortis naturalis quandocunque eventuræ aliquis donarit, tunc enim expreſſa revocatio requiritur, vel ſaltem tacita ſigno aut facto declarata, ut ſi rem donatam ſine neceſſitate donator alienarit, aut inter ipſum & donatarium graves inimicitiæ ſubortæ fuerint: item cenſetur revocata donatio, ſi donatarius ante donatorem præmoriatur, ſicut hac de re textus ſunt & ibi agunt Interpretes *in §. 1. Inſtit. hoc tit. l. 1. & 2. l. ubi ita* 27. & *l. ſi mortis*. 29. *cum l. ſeq. ff. de Mortis cauſa donat. l. non minus*. 19. *ff. de Rebus creditis.* Quòd ſi & donator & donatarius ſimul decedat v. g. in naufragio, ruina, aut bello, neque conſtet uter eorum præmortuus fuerit, in hoc dubio pro valore donationis, ut ea heredibus proſit, judicatur, *l. cùm hic ſtatus* 32. *§. ſi ambo*. 14. *ff. de Donatione inter virum & uxorem. l. ſi inter*. 8. *ff. de Rebus dubiis.* Covar. *Vari. Reſolut. lib.* 2. *cap.* 7. *num.* 5. ubi hunc caſum duorum vel plurium commorientium in ordine ad diverſos juris effectus prolixè tractat.

Non tamen omnis donatio, quæ in periculo mortis fit, donatio mortis cauſa dici debet, tametſi forſan mentio mortis fiat, quin potiùs in dubio donatio inter vivos judicabitur, præſertim ſi intuitu conſanguinitatis facta, ſi non adhibitis 5. teſtibus, ſi adjecto pacto de non revocando &c. *d. l. ubi ita*, 27. *& l. ſeq. l.* 42. §. 1. *ff. de Mortis cauſa donationibus*. Niſi ex aliis circumſtantiis, quòd quis donationem mortis cauſa facere voluerit, colligatur. Vid. Oldradus *conſil.* 124. Harp. *Inſtit. hoc tit. §. 1. n. 3. & ſeq.*

7 In eo quoque inter donationem mortis cauſa, & donationem inter vivos eſt notabilis diverſitas, quòd illa tanquam ultimæ voluntatis ſpecies, & pro libitu revocabilis, non ſit reſtricta ad certam quantitatem *d. l. ult. Cod. de Mort. cauſa donat.* Hæc verò non debeat 500. ſolidos (quo nomine hodie communiter 500. aurei, ſeu mille Imperiales intelliguntur, licet de Jure certò non conſtet, quanta fuerit olim vera ſolidi æſtimatio, ut videre eſt apud Covar. *de Veterum Numiſmatum collatione. cap. 3. §. 2. num. 5.* & *Variar. Reſolut. lib. 1. cap. 11. num. 3.*) excedere. *l. ſi quis pro redemptione*. 36. *in fine Cod. hoc tit. §. alia autem*. 2. *Inſtit. hoc tit.*

Sunt tamen aliqui caſus excepti in quibus donatio ultra 500. ſolidos ſuſtinetur, ut I. Si corã magiſtratu ſeu

ordinario competente judice fuerit inſinuata. Quæ inſinuatio pro utilitate utriuſque ſtatuta eſt; donatoris quidem, ne inconſultò præcipitetur, ad tantam ſummam donandam; donatarii verò, ut donationem factam tanto firmiùs probatam habeat. *d. l. Sancimus*. 34. *& l. ſi quis argentum*. 35. §. *penult. Cod. eod. tit.*

II. Excipiunt Doctores, ſi pro redimendis captivis, vel generaliter ad pias cauſas talis donatio fiat; tum quòd leges civiles non extendantur in præjudicium piarum cauſarum, & Eccleſiarum, quando actus aliàs jure gentium eſſet validus, argumento eorum, quæ de teſtamentis ad pias cauſas traduntur *in c. relatum. X. de Teſtamentis*, tum quòd donando ad pias cauſas & pro anima ſua non cenſeatur aliquis inconſultò agere. Textus *in l. ſi quis pro redemptione*. 36. *Cod. hoc tit.* Julius Clarus *lib. 4. ſentent. §. donatio, quæſt.* 17. *n.* 1. Antonius Gabrielis *lib. 2. commun. concluſion. Rubrica de donationibus. concluſ.* 1. *num.* 28. Cui tamen ſententiæ Harpr. *in* §. 2. *Inſtit. hoc tit. num.* 139. cum aliis contradicit propter tex. *in l. illud*. 19. *Cod. de SS. Eccleſiis. & in d. l. Sancimus* 34. §. 1. *& d. l. ſi quis argentum*. §. *ult.* Sed reſponderi poteſt, has civiles leges vel non valere in præjudicium Eccleſiarum, & piarum cauſarum, *arg. c. Eccleſia*. 10. *de Conſtit. & d. cap. relatum*, vel correctas eſſe *per d. l. Si quis pro redemptione*; quæ eſt reliquis legibus poſterior, ut ex ſubſcriptione ejuſdem legis patet; & etiam circa profanas donationes expreſsè correctoria priorum legum Codicis, & in ſpecie *d. legis Sancimus*. ex qua non niſi trecentos ſolidos abſque inſinuatione donare licuerat. Quamvis verò *d. l. ſi quis pro redemptione* 36. tantùm de redemptione captivorum nominatim loquatur, eadem tamen eſt ratio in aliis piis cauſis; ſi enim valet donatio cujuſcunque quantitatis pro redemptione captivorum, uti ibidem dicit Imperator, cur non generaliter donatio ad pias cauſas pro redemptione animæ propriæ juxta illud quod in SS. literis habetur *redime eleemoſynis peccata tua & redemptio animæ viri divitiæ ſuæ*. *Proverb.* 13.

Tertia exceptio eſt, ſi donatio illi facta ſit, cujus domus incendio vel ruina periit. *d. l.* 36. §. 2. *Cod. hoc t.*

IV. Si quis diverſis temporibus alicui donet, ita ut ſingulæ donationes 500. ſolidos non excedant, licet excedant omnes ſimul ſumptæ: quia in diverſis donationibus non eſt tantum periculum præcipitantiæ & jacturæ. *d. l. Sancimus*. 34. §. 3. *C. h. t.* ubi Imper. *in* §. 4. etiam illam quæſtionem decidit, an ſi quis donando ad annuam præſtationem ſeſe obliget, requiratur inſinuatio? & diſtinguit, an ad vitam tantùm donantis vel donatarii promittatur, & tunc nulla opus erit inſinuatione, cùm poſſit facilè poſt unum alterumve annum mors intervenire. Vel an etiam heredum mentio facta ſit, & tunc requiretur inſinuatio. Nec obſtat ibid. textus: *ſin autem heredum ex utraque parte mentio fiat, vel adiiciatur tempus vitæ &c.* quia ut notat Godofredus ex Cuiacio hæc verba non ſunt bene ex græco tranſlata, cùm in græcis exemplaribus legatur: *nec tempus vitæ adiiciatur &c.* Aliàs non poſſet hic textus congruè explicari, quin ſibimet contradiceret.

V. Donatio facta à Duce belli militibus etiam ſine inſinuatione ſubſiſtit. *d. l. ſi quis*. 36. §. 1. *C. eod.*

VI. Si Imperator alicui donet; non ſolùm quòd Imperator ſuis legibus non teneatur *l. Princeps ff. de LL.* ſed etiam, quòd indignum foret, Imperatoriam liberalitatem ad 500. ſolidos reſtringere. *d. l. Sancimus. in princ. v. excepit*. Id quod Doctores etiam ad Principes inferiores, & dominos territoriorum extendunt; tum quòd tales domini in ſuis terris poteſtate quaſi Imperatoria fungantur; tum quòd inconveniens ſit etiam horum liberalitatem tam arctis terminis concludere. Harprecht. *ad* §. 2. *Inſtit. hoc tit. num.* 145.

Demùm donatio, quæ fit ultra 500. ſolidos non vitiatur in totum, ſed tantùm quatenùs excedit prædictam ſummam, cùm in illis, quæ ſeparari poſſunt, regulariter utile per inutile non vitietur. *Text. in d. l.* 36. §. *ſi quid autem. & in Novel.* 162. *c.* 1. §. 2. *c. utile* 37. *ubi Gl. de R. I. in* 6.

Porrò an donatio omnium bonorum inter vivos facta valeat etiam cum inſinuatione? non eſt eadem omnium ſententia, id tamen contra plures negantes affirmat, & per textus ac rationes probat Harprecht. *Inſtit. hoc tit.* §. 2. *num.* 18. Atque multò magis procedit in donatione omnium bonorum facta piis cauſis, ut ea valida judicari debeat, ſicut docet Barb. *Iuris Eccleſ. univ. lib.* 2. *c.* 13. *n.* 17. Covar. *ad Rubric. de Teſtam. p.* 2. *n.* 13. ubi atteſtatur de communi per *Textus in c. Prælatum*. 19. *q.* 3. *c. fin. de Succeſſionibus ab inteſtato. l. jubemus*. 14. *in princ. verſ. verùm ſive teſtamento. Cod. de SS. Eccleſ.* Valet enim talis donatio jure naturali & gentium, jure autem Civili nec potuit in præjudicium Eccleſiarum irritari, nec fuit irritata, imò potiùs confirmata, ut in *d. l. jubemus. & in l. ſi quis argentum*. 35. §. *ſed & ſi quis*. 4. *C. h. t. l. ſi unquam*. 8. *Cod. de Revocandis donat.* Non obſtat, quòd donatio omnium bonorum auferat teſtandi facultatem: quia teſtamentum facere, vel non facere, cuique arbitrarium eſt, & propterea, qui illa facultate non utitur, non patitur injurioſam teſtandi inhibitionem, de qua ſolum intelligenda eſt objectio, cùm volenti non fiat injuria, & quilibet juri ſuo renuntiare valeat.

---

§. II.

Quinam donare poſſint, vel non.

SUMMARIA.

9. *Donare poſſunt regulariter omnes, qui ſunt capaces rationis, & habent adminiſtrationem rerum ſuarum, & ibi de filiof.*
10. *Donare non poſſunt rerum alienarum Adminiſtratores, niſi ex ſpeciali mandato, vel remuneratoriè.*
11. *Donare an & qualiter poſſint Prælati, & beneficiati.*
12. *De donatione inter virum & uxorem remiſſivè.*
13. *Donatio inter Patrem & Filium, an & quando valeat.*
14. *Donare liberis an Mater poſſit.*
15. *Donationem à parentibus factam an teneatur filius conferre? remiſſivè.*

Alia Summaria poſt. §. 3.

AD perſonas donantium quod attinet, quamvis regulariter omnes præſumantur habiles ad do- 9
nandum ex eo, quòd donatio ſit actus Juris naturalis & gentium, excipiuntur tamen aliqui, & inprimis omnes illi, qui adminiſtrationem rerum ſuarum non habent, adeoque alienare nihil poſſunt, ut pupilli, minores, furioſi, prodigi, quibus bonis interdictum eſt, &c. Filiusfamilias quoque extra peculium caſtrenſe vel quaſi abſque conſenſu Patris donare non poteſt, utpotè aliàs patri in proprietate, vel ſaltem uſufructu peculii præjudicaturus, hujus autem accedente conſenſu non tantùm inter vivos, ſed & mortis cauſa donare valet. *cap. penult. verſ. quamvis. de Sepulturis. in 6. l. filiusfamilias*. 7. *in princ. &* §. 4. *&* §. *fin. ff. hoc tit. l. tam is*. 25. §. 1. *ff. de Mortis cauſa donationibus*, quod circa

circa donationem mortis cauſa, ainnt, eſſe ſpeciale in filio familias, cùm alioquin donare mortis cauſa nequeat, qui teſtamentum facere non poteſt; *arg. l. cùm hic. 32. §. ſimiles. 8. ff. de Donatione inter virum & uxorem. l. 1. §. 1. ff. de Tutela & rationibus diſtrahendis*, ſicut & filius familias etiam patre conſentiente teſtamentum facere non poteſt. *d. l. cum ſſ. §. 1.*

10 II. Illi, qui adminiſtrationem tantum habent rerum ſine dominio, donare non poſſunt, veluti Tutores Curatores, Procuratores abſque ſpeciali mandato: donare enim eſt quaſi perdere, *d. l. filius familias.* tales autem conſtituuntur, ut res ſuorum principalium meliores faciant, non ut perdant. *c. 3. de Offic. Vicarii in 6. l. tutor. 22. & l. Lucius. 46. ff. de Adminiſtrat. tutorum.* Excipiunt donationes remuneratorias correſpondentes meritis & ſervitiis in principales collatis *arg. l. cùm plures. 2. §. 3. ubi Gloſſ. ff. de Adminiſtrat. tutor.* Barb. *in Collect. ad c. per tuas. 9. hoc tit. n. 4.*

11 III. Rei alienæ Adminiſtratoribus etiam accenſentur Prælati ac Rectores Eccleſiarum, ut de rebus ad ſuas Eccleſias pertinentibus immoderatas donationes facere nequeant, cùm ſuarum Eccleſiarum non ſint domini, ſed potiùs procuratores; & ſi de facto in detrimentum Eccleſiæ donare attentarint, tales donationes tanquam invalidæ à ſucceſſore revocari poterunt. *c. 2. & ibi DD. h. t.*

Dico autem immoderatas & graves donationes eſſe Prælatis prohibitas, quæ ſcilicet fiunt de rebus immobilibus, vel mobilibus pretioſis, aut exceſſiva ſumma pecuniæ. Donationes verò moderatæ juxta propor-
12 tionem redituum Eccleſiaſticorum, & conſuetudinem loci, præſertim ob benè merita & remuneratoriæ, vel ad pias cauſas pro diſcretione Prælati rectè fieri poſſunt, *c. 3. hoc tit. c. aurum. 11. q. 2.* Barb. *in d. c. per tuas num. 2.* Et hæc ſi Prælati vel beneficiati de rebus Eccleſiæ donare velint: idque potiſſimùm procedit in Prælatis Regularibus, qui propria bona & reditus non habent. Alii verò Prælati & Clerici Sæculares ſicut de bonis ſuis patrimonialibus, & induſtrialibus, liberè diſponere, ita etiam donare poſſunt; de bonis autem & reditibus proſpectu Eccleſiæ acquiſitis, quæ ultra congruam ſuſtentationem ſuperſunt, poſſunt quidem, imò tenentur ad pias cauſas donare & applicare, ſed ad profanas non niſi modicè & moderatè vel ex cauſa remunerationis, ut *in Tit. ſeq.* prolixiùs tradunt Interpretes.

IV. Donatio inter virum & uxorem, ex qua una pars ditior altera pauperior evadit, prohibita eſt, ne
13 vel nimius amor alterum ad paupertatem redigat, vel certè difficultas donandi & denegatio rei ab altero deſideratæ inimicitiarum & litium cauſam præbeat, qua de re *in Lib. ſeq. Titulo de Donation. inter Virum & uxor.* dicemus.

V. Pater filio, quem in poteſtate habet, donare non poteſt. *l. cùm de bonis. 11. Cod. hoc tit. l. donationes, quas parentes. 25. Cod. De Donat. inter virum & uxorem.*
14 Rationem communiter aſſignant, quod pater & filius juris fictione cenſeantur una perſona, & quod ex re Patris ad filium venit, dicatur eſſe *peculii profectitii*, cujus dominium eſt patris, & ſic pater quaſi ſibi ipſi donaret, ac eodem momento, quo dominium rei donatæ tranſiret ad filium, id mox ad patrem reverteretur. *arg. l. placet. 79. ff. de Acquirenda hereditate.* Quia tamen iſta ratio videtur nimis generaliter probare, ut pater vix ullo caſu poſſet filio efficaciter donare, nec apparet, cur illud acquiſitionis jus in favorem patris introductum ipſe pater donando remittere non poſſit, & huic ſuo favori renunciare, *arg. l. cùm oportet. 6. §. 2. verſ. fin. autem C. de Bon. quæ liber.* ideò planè dubito, an jura ſolam hanc ſubtilitatem attenderint, quin potiùs exemplo donationis inter virum & uxorem (in quo *Titul.* eandem materiam conjunxerunt) conſiderarint, poſſe nimio amore erga liberos parentes in vita ſua donando depauperari, aut occaſionem triſtis odii inter parentes & liberos, vel inter plures liberos ejuſdem patris præberi, ſi pater non donaret, cùm poſſet, aut uni plus reliquis donaret, ſicut confirmat hiſtoria Biblica *Geneſ. 37.* de Joſepho plus cæteris filiis à patre dilecto.

Interim ex cauſa etiam permittitur, ut pater liberis donet, videlicet ex cauſa dotis & donationis propter nuptias. *l. ult. C. de Dotis promiſſione.* ſtudiorum ſeu liberalium artium, aut etiam honeſti opificii, *arg. l. ſi paterno. 15. Cod. de Negotiis geſtis*; remunerationis, ob bene merita ſingularia à filio in patrem collata, *arg. l. cum pater. 77. §. rogo. 25. ff. de Legatis 2.* ceſſat enim his caſibus non tam prior, quàm poſterior aſſignata ratio, & ex tali cauſa facta donatio non tam libera donatio, quàm expenſa de jure filiis debita cenſenda eſt. Similiter ex cauſa militiæ armatæ, vel togatæ ſcilicet ad Gradum vel honorem adipiſcendum pater rectè donat, cùm talis donatio efficiatur *caſtrenſis peculii vel quaſi*, in quo filiusfamilias pro patrefamilias habetur, & libera ei deſuper diſpoſitio conceditur. *l. miles. 4. ff. de Caſtrenſ. peculio. l. jubemus. 9. Cod. de Silentiariis & decurionibus ſancta l. Advocati 14. Cod. de Advocatis diverſorum judiciorum.*

Sicut & generaliter filiis emancipatis & extra poteſtatem conſtitutis (quales hodie de conſuetudine Germaniæ cenſentur etiam matrimonio juncti & ſeparatim à domo patris degentes) pater validè donare poteſt *l. 2. & l. ſive emancipatis. 17. C. h. t.* tum quòd inter emancipatos liberos ceſſet ratio *profectitii peculii*, tum quòd erga emancipatos plerumque non ſit tam intenſa affectio, & propter ſeparatam habitationem ceſſent etiam à potiori reliqua pericula.

Matrem quoque & Aviam, vel avum maternum 15
liberis & nepotibus donare poſſe, docet Gomez. *Var. Reſol. l. 2. c. 4. in fine* cum Mol. & Leſſ. apud Paul. Layman *in Theol. moral. lib. 3. Tract. 4. c. 12. num. 1.* quia in his perſonis non obtinet patria poteſtas *§. fœminæ. Inſtit. de Adoptionibus.* & licet Matres ardentiùs diligant liberos, fœminis tamen donare prohibitum in jure non eſt, vel quia id ſaltem in magna quantitate facere non ſolent, *arg. l. ſed ſi ego. 4. §. 1. ff. Ad S. C. Vell.* vel ex defectu bonorum aut adminiſtrationis non poſſunt. Videtur quidem obſtare tex. *in l. 3. §. 4. ff. de Donat. inter virum & uxorem.* ubi prohibetur mater filio in poteſtate conſtituto donare, niſi ad caſtrenſe peculium. Sed reſponderi poteſt, ibi matrem tantùm fuiſſe prohibitam donare, quia per talem donationem eludebatur lex prohibens donationem inter virum & uxorem, cùm iure veteri quidquid filiofamilias undecunque donatum erat, totum id patri acquirebatur, utpote illo iure nondum introducta peculii adventitii diſtinctione, quam nouiſſimè Imperator Juſtinian. conſtituit *§. 1. ubi DD. Inſtit. Per quas perſonas cuique acquiritur.*

Confirmatur denique donatio facta filiofamilias 16
per emancipationem eius vel mortem patris, qui priùs non revocauit, *d. l. ſive emancipatis. 17. C. h. t. l. donationes. 25. Cod. de Donation. inter virum & uxorem.*

Cæterùm de controverſa illa quæſtione & potiùs ad materiam ſucceſſionum ac hereditatum pertinente, utrùm & quando donationem à Patre factam teneatur filius poſt mortem patris ad communem hereditatis diviſionem cum reliquis fratribus conferre, & tantò minùs ex hereditate paterna accipere? vid. Fachin. *lib. 9. Controverſ. c. 57. & ſeqq.* Paulus Laym. *d. c. 12. n. 13.* & Interpretes *ad Tit. ff. & Cod. de Collationibus.* Prolixè etiam tractat Harpr. *ad §. 2. Inſtit. hoc tit. n. 55.* de ſumptibus, quos pater pro filio ſtudiorum cauſa fecit, an teneatur conferre? & negativè concludit.

Digitized by Google

§. III.

De Revocatine Donationis.

S U M M A R I A.

16. *Donatio inofficioſa quæ dicatur.*
17. *Donatio quando revocetur propter ſuperventientiam liberorum.*
18. *Donatio facta piæ cauſæ non revocatur propter ſupervenientes liberos, niſi quoad legitimam.*
19. *Donatio revocatur propter ingratitudinem donatarii.*
20. *An hæc revocatio etiam detur heredibus & contra heredes.*
21. *Donatio facta piæ cauſæ, vel remuneratoria non revocatur propter ingratitudinem.*

Licet donatio facta à perſona, vel in re non prohibita, tanquam pactum legitimum jure naturali & civili obligatorium, regulariter irrevocabilis maneat, ſunt tamen aliqui caſus excepti, de quibus:

16 Notandum I. Si donatio fuerit tam immoderata & exceſſiva, ut per eam præjudicetur legitimæ filiis aut parentibus debitæ, talem donationem dici *inofficioſam*, & revocari poſſe ſaltem quo ad ſupplementum legitimæ, qua de re ſunt textus, & ibi agunt DD. *in l. 1. l. ſi filius, 4. & paſſim tot. tit. Cod. de Inofficioſis donationibus.*

17 Notandum II. Revocari poſſe donationem, ſi donatori poſt donationem liberi contra ſpem, & de quibus tempore donationis non cogitavit, naſcantur; *l. ſi unquam 8. Cod. de Revocandis donationibus.* ex ea ratione, quòd donator non cenſeatur habuiſſe animum & intentionem donandi etiam in illum caſum, quo ſibi liberi naſcentur, cùm nemo propriæ ſoboli extraneum præferre voluiſſe præſumatur. *l. cùm avus: 102. ff. de Condit. & demonſtrat.* & ſic talis donatio habeat tacitam conditionem, ſi liberi non ſupervenerint. Quamvis autem *d. l. ſi unquam.* tantùm de donatione inter patronum & libertum loquatur, quia tamen ratio legis generalis eſt, ideò & conſtitutio ejus generaliter ad alias quoque donationes ex communiori DD. ſententiæ porrigitur; & quod in *d. l. ſi unquam*, tantùm patroni & liberti mentio facta ſit, utique propterea contigit, quòd ſolus caſus de patrono & liberto fuerit Imperatori propoſitus, ut veriſimile ſit, idem omninò reſcriptum fuiſſe in quolibet alio donationis caſu. Fach. *Lib. 3. Controv. c. 85.* Adeò ut etiam donationes juramento firmatæ poſſint ex hac cauſa revocari, niſi juramentum vel pactum nominatim quoque in caſum naſcentium liberorum conceptum fuerit, cùm juramentum reguletur ſecundùm naturam actus, cui apponitur, & non extendatur ad incognita. *arg. cap. quemadmodum. de Iurejurando.* Julius Clarus *in §. donatio qu. 23. num. 1.* De remuneratoriis donationibus ſimiliter idem ſenſit Fachinæus *d. l. c. 89.* ſaltem quatenus arbitrio prudentis viri merita donatarii notabiliter excedunt.

Item volunt, quòd donator quidem tempore donationis liberos habens, ſi alii ſuper naſcantur, valeat donationem tantùm uſque ad ſupplementum legitimæ revocare, ut paulò antè dictum, at verò ſi nullos omninò liberos, neque ſpem eorum habuerit, tunc iis ſupervenientibus poſſit donationem totam revocare, per textum *in d. l. ſi unquam* & rationem ſuperius adductam. Harprecht *ad dict. §. 2. hoc tit. num. 179.*

Notandum tamen III. Quòd revocationi non ſit locus, ſi donatio fuerit modica, qualem etiam facere ſolent, qui liberos habent; quanta verò debeat eſſe donatio revocabilis, potiſſimùm arbitrio Judicis in ſingulis factis ex qualitate perſonarum, bonorum & damno filiorum determinandum eſſe cenſet Menochius *de Arbitrariis Iudicum. caſu 133. num. 2.* An verò donatio revocari poſſit, ſi liberi nati vivo adhuc donatore deceſſerint? pro utraque parte videantur authores & rationes apud Fach. *d. lib. 3. c. 90.*

Notandum IV. Donationem factam Eccleſiæ vel piis cauſis propter ſupervenientes liberos probabiliùs de rigore juris non revocari, niſi tantùm quo ad ſupplementum legitimæ; tum quòd Eccleſia cenſeatur jure filiorum, *argum. c. in præſentia. v. ſed etſi. de Probationibus & auth. ſi qua mulier. C. de SS. Eccleſiis*; tum quòd licet donator plùs præſumatur diligere liberos, quàm extraneum, non tamen plùs quàm Deum, cui principaliter, & animam ſuam, pro qua donationem ad pias cauſas fecit. Panorm. *in c. fin. hoc tit. in 6.* Sed opponitur textus difficilis *in c. fin. cauſa 17. q. 4.* ubi D. Auguſtinus refert factum S. Aurelii Epiſcopi, qui donationem Eccleſiæ factam propter ſupervenientes liberos donatori reſtituit; & ſubjungit, quòd potuiſſet quidem retinere *jure fori, ſed non jure poli.* ergo videtur D. Auguſtinus in ea fuiſſe ſententia, quòd donatio propter natos liberos *in foro externo* revocari nequeat, in *foro* autem *interno* etiam Eccleſiæ facta reſtitui debeat; quod utrumque noſtris aſſertis repugnat. Omiſſis aliis & aliorum reſponſionibus dico, ex hoc textu inprimis confirmari, quòd donatio facta Eccleſiæ *in foro externo* ſeu Judiciali excepta legitima non revocetur. Quod verò attinet *ad forum internum*, poſſe verba illa accipi non de obligatione juſtitiæ, ſed potiùs honeſtatis vel charitatis, ut cum Molina & Leſſio notavit Paulus Layman. *in Theol. morali lib. 3. tract. 4. cap. 12. num. 20.* quemadmodum talem honeſtatis obligationem oriri ex teſtamento non ſolemni docet Covar. *ad c. cùm eſſes, 10. de Teſtamentis num. 17.* & quòd verbum: *debet*; nonnunquam importet tantùm *honeſtatis obligationem*, ſicut in deſponſatione liberorum à parentibus facta, advertit Gloſſa *in c. 1. de Deſponſatione impuberum*, & Panorm. *ibid. num. 7.*

Notandum V. Propter ingratitudinem donatarii concedi quoque revocationem. Sunt autem 5. tantùm ingratitudinis ſpecies expreſſæ *in l. fin. Cod. de Revocandis donationibus*; nimirum ſi donatarius in donatorem impias manus injecerit: ſi atroces injurias verbales (ut à priori injuria reali fiat diſtinctio) in eum effuderit: ſi grave damnum rebus ipſius inferre præſumpſerit: ſi vitæ inſidiatus fuerit: & denique ſi conditiones ſeu conventiones in donatione appoſitas non impleverit. Unde quia Imperator *in d. l. fin.* ait ex his tantummodo cauſis revocari poſſe donationem, inferunt DD. quòd aliæ cauſæ, licet ad exheredationem liberorum ſufficientes, excluſæ cenſeantur, neque revocari poſſe donationem, quamvis donatarius donatorem captivum non redemerit, pauperem non alimentaverit, furioſum non curarit &c. Quare autem quatuordecim cauſæ pro exheredatione liberorum aſſignatæ ſint *in Novel. 115. c. 3.* & non tot ac tales pro revocatione donationis, illa videtur poſſe dari ratio, quòd liberi non tantùm obligantur malùm non agere contra parentes; ſed etiam ipſis poſitivè benefacere, utpote à quibus vitam, bona, & educationem acceperunt, neque pravis moribus ab iiſdem generare, ſeu familiæ notam inurere; unde non facit ſuum officium filius, ſi injuriam non inferat, niſi etiam egentem & in periculis conſtitutum juvet, & liberet, ſocietatem minorum, hæreticorum & aliam perverſam vitam declinet. At verò donatarius, qui tantùm unam vel alteram rem donatam accipit tenetur ſolùm injuriâ donatori non inferre,

re, aliàs ſi obligaretur rigoroſa aliqua obligatione etiam poſitivè benefacere donatori, donatio non eſſet mera liberalitas, ſed potiùs contractus onoroſus: *do ut facias &c.* alia quoque vita & mores donatarii ad donatorem non pertinent, excepta donatione feudi, de qua ſuperiùs *in Tit. XX.* egimus.

20 Notandum VI. Quòd jus revocandi donationem propter ingratitudinem ex parte donatoris & donatarii ſit ita perſonale, ut nec heredibus, nec contra heredes detur. Adeòque ſi donatarius ingratus moriatur, antequam donatio ab ipſo revocata ſit, ab heredibus ejus revocari non poterit: nam pœnæ ſuos tantùm authores tenere debent. Similiter econtra ſi donator moriatur, nec donationem in vita revocarit, heredibus ejus revocandi nullum jus relictum eſt, *l. his ſolis. 7. verſ. actionem. & l. fin. verſ. hoc tamen. Cod. de Revocandis donationibus.* Sed hunc poſteriorem caſum ita limitat Panormitanus *in cap. fin. hoc tit. n. 7.* & ibidem Barboſa *num.* 23. ut procedat, ſi donator injuriam ſcivit, & tempus revocandi habuit, ſi verò injuriam ignorarit, vel morte præoccupatus revocare donationem nequiverit, atque injuria tanta ſit, ut diſſimulaturus minimè fuiſſet, exiſtimant citati DD. donationem etiam per heredem revocari poſſe. Item quòd actio iſta revocatoria eo quoque ſenſu ſit perſonalis, ut non detur contra tertium poſſeſſorem rei donatæ, ſed præcisè contra ipſum donatarium ingratum, probat Harprecht. *in §. 2. Inſtit. hoc tit. num.* 167. contra Donellum *in Comment. Iuris Civilis lib.* 20. *c.* 9.

21 Notandum VII. Quòd donatio Eccleſiæ vel piæ cauſæ facta propter ingratitudinem Prælati revocari non poſſit; quia regulariter delictum perſonæ non nocet Eccleſiæ: *c. delictum. 76. de Reg. Iur. in 6.* Idque etiam ad eum caſum extendendum, quo Prælatus unà cum Capitulo ingratus foret, quia in donatione facta piæ cauſæ ex principali intentione donantis donatarius eſt Ipſe Deus, qui nunquam ingratus, ſed omnium gratiarum liberaliſſimus largitor. Barb. *in d. c. fin. num.* 15. Julius Clarus *lib. 5. ſententiarum, in §. donatio, q.* 21. *n.* 5.

Notandum denique donationem remuneratoriam non eſſe revocabilem propter ingratitudinem donatarii, niſi in quantum arbitrio prudentis viri merita excedit, talis enim donatio propter merita antecedentia potius exigit gratitudinem ex parte donatoris, quàm donatarii, nec proinde tam obligat, quàm compenſat, ſicut docet cum plurimis citatis Barboſ. *dict. loc. num.* 17.

TITULUS XXV.

De Peculio Clericorum.

SUMMARIA.

1. *Peculium quid.*
2. *Bona patrimonialia Clericorum, quæ dicantur.*
3. *Filiusfamil. poſt Clericatum non acquirit uſumfructum patri.*
4. *De bonis induſtrialibus Clericorum.*
5. *De bonis proſpectu Eccleſiæ acquiſitis.*
6. *An eorum dominium habeant Clerici.*
7. *De bonis parſimonialibus.*
8. *Suſtentatio Clerici poteſt deſummi ex reditibus Eccleſiaſticis, licet adſint bona patrimonialia.*
9. *Quomodo accipienda hæc congrua ſuſtentatio.*
10. *Clericus in officio diligentior plus poteſt impendere in ſui ſuſtentationem.*
11. *Quid veniat nomine piarum cauſarum quibus ſuperſunt eccleſiaſtici diſtribuendi.*
12. *Conſanguinei non ſunt ditandi ex bonis Eccleſiæ; poſſunt tamen juvari, ne egeant ſecundùm ſuum ſtatum.*
13. *Quænam dicatur notabilis quantitas redituum malè impenſorum.*
14. *Malè impendentes probabiliter excuſantur à reſtitutione, quamvis hæc illis pro tutiori conſulenda ſit.*
15. *Quæ ſunt comparata ex reditibus eccleſiaſticis aſſumunt naturam bonorum Eccleſiaſticorum.*

QUemadmodum de jure civili *peculium* dicitur illa pecunia, quam ſervus vel filiusfamilias à rationibus domini vel patri ejus permiſſu ſeparatam habet, *l. 5. §. fin. ff. de Peculio*, ita per quandam ſimilitudinem bona Clericorum, quæ ſeparatim à bonis immediatè ad Eccleſiam ſpectantibus poſſident, in hoc titulo *peculium* appellantur; vel generaliter peculii nomine cujuſque patrimonium & ſubſtantia poſſeſſa intelligitur: *l. cogi. 16. ff. ad S. C. Velleianum.* 1

Porro Clericorum peculium diſtinguitur in quatruplicia bona: quædam dicuntur *patrimonialia*, nimirum ex ſucceſſione parentum, aut cognatorum, vel donatione amicorum, aliàve profana cauſa acquiſita, in quibus plenum dominium & plena diſpoſitio tam inter vivos, quàm in ultima voluntate Clericis conceditur. *cap. quia de Teſtamentis.* Inſuper quæ filiusfamilias poſt clericatum aſſumptum acquirit, non ampliùs rationem peculii adventitii, ſed quaſi caſtrenſis habent, neque in iis patri uſusfructus debetur, *l. Sacroſanctæ. 34. juncta auth. presbyteros. Cod. de Epiſcopis & Clericis.* 2 3

Alia ſunt bona *induſtrialia*, ſeu *quaſi patrimonialia*, de quibus Clerici non minùs, quàm de præcedentibus liberè diſponere poſſunt; & dicuntur illa, quæ acquiruntur non tantùm ex profana induſtria vel officio, ſed etiam ex induſtria ſpirituali & extraordinariis functionibus, veluti ex miſſis votivis, anniverſariis & ſimilibus. Item docet Navarrus *de Reditibus Eccleſiaſticis, q. 1. monito.* 19. *n.* 2. & Zoeſ. *hoc tit. n.* 2. illas largitiones fidelium, quæ ſunt incertæ, & dantur Parochis propter ſpeciales functiones v. g. Baptiſmum, Nuptias, Sepulturas &c. & vulgò *reditus ſtolæ* vocantur, accenſendas eſſe *bonis induſtrialibus*. Licet aliter ſentiat Hoſtienſis *in ſumma hoc titulo num.* 3. ubi regulam putat, omnia illa bona eſſe proſpectu Eccleſiæ acquiſita, quæ clericus non acqui- 4
5 ſiviſſet, ſi Eccleſiam non habuiſſet.

De diſtributionibus autem quotidianis, quas Canonici propter ſingulas in choro præſentias accipiunt, major eſt difficultas; eas enim bonis proſpectu Eccleſiæ acquiſitis annumerat Navarrus *dict. q. 1. monito.* 30. *num.* 2. eò quòd directè ab Eccleſia dentur, & juxta Concilium Trident. *ſeſſ. 21. de Reform. c.* 3. tertia pars redituum ordinariorum in diſtributiones, ubi aliæ nimis tenues ſunt, converti debeat; nihil proinde videtur mutatum in qualitate bonorum, ſed tantùm in diſtribuendi modo. Hæc quidem ſententia tuta eſt; contraria tamen etiam non improbabiliter ſuſtineri poteſt cum Tuſco *lit. D, Concluſ.* 512. quòd iſtæ diſtributiones quotidianæ tanquàm denarius diurnus dentur ab Eccleſia propter ſpecialem induſtriam & diligentiam, neque veniant nomine fructuum Canonicatus; prout ſuperiùs in *Tit. de Clericis non reſidentibus* dictum, à multis percipi fructus canonicatus, à quibus non percipiuntur diſtributiones. Præſertim in illorum ſententia, qui docent, dominium bonorum *proſpectu Eccleſiæ acquiſitorum* non acquiri

quiri Clericis, confirmari poteſt opinio. Tuſci *ex c. unico. verſ. qui verò de Clericis non reſid. in 6.* ubi dominium deſtributionum Canonicis & Clericis expreſſè adſcribitur.

5 Alia ſunt bona *proſpectu Eccleſiæ acquiſita*; quæ ſcilicet conſiſtunt in ſtabilibus & ordinariis redditibus ex fundationibus beneficii, v. g. decimis, fructibus agrorum, aut rerum ad beneficium ipſum ſeu Eccleſiam ſpectantibus. De his Clerici non aliter diſponere poſſunt, quàm ut in ſuam congruam ſuſtentationem deſumant, & quod ſuperfluum eſt, in pias cauſas erogent; poſt mortem verò eorum omnia reſidua ad Eccleſiam de jure revertuntur, *cap. fin. 12. quæſt. 1. cap. 1. & 3. hoc tit. c. 1. cap. cùm in officiis. cap. tua nos de Teſtamentis*, Trid. *ſeſſ. 25. de Reform. cap. 1.*

6 Licet enim plerique RR. ſoleant Clericis in iſtis bonis dominium concedere cum Leſſ. *de Iuſt. & Iur. lib. 2. cap. 4. num. 43.* Zoeſ. *hoc tit. num. 3.* (contra Navar. *de Redditibus Eccleſiaſticis. q. 1. monito. 31. & ſeq.* Panorm. *in cap. cùm eſſes. 10. de Teſtamentis n. 29.* & alios antiquiores Deo vel Eccleſiæ adſcribentes horum bonorum dominium) tum quòd diviſio beneficiorum per Dionyſium Papam *in c. un. cauſa 13. q. 1.* inter Clericos facta ſuſtulerit illam antiquam bonorum communionem, & fructus cuilibet fecerit proprios, *arg. l. 1. Cod. Communia utriuſque judicii.* tum quòd in Concilio Tridentino *ſeſſ. 23. de Reform. c. 1.* argumento à contrario ſenſu Clerici reſidentes dicantur fructus beneficiorum ſuos facere; atque textus contrarios *in c. quod autem. 23. q. 7. c. res Eccleſiæ, & ſeq. 12. q. 1.* in Tridentino *d. c. 1. ſeſſ. 25.* ſoleant exponere, vel de primitivo ſtatu Eccleſiæ, ubi ante beneficiorum diviſionem omnia erant inter Clericos communia, *c. duo ſunt c. 12. q. 1.* vel obligatione reſtituendi ſuperflua pauperibus & ad pias cauſas; hoc tamen dominium non eſt ſimplex & abſolutum, ſed cum dicta reſtituendi obligatione reſtrictum & limitatum, eique applicari debent verba, quæ in definitione dominii ponuntur, quòd ſit *poteſtas liberè diſponendi de re ſua, niſi quatenus jure prohibeatur.*

7 Demùm ex his bonis Eccleſiaſticis quartum genus bonorum clericalium conſtituitur, videlicet *parſimonialia*, quæ clericus ſibi de congrua ſuſtentatione parcius vivendo ſubtraxit. Non eſt quidem eadem omnium ſententia, an de iſtis bonis Clerici pro ſuo arbitratu diſponere valeant; negant enim Panorm. *in dict. c. cùm eſſes. num. 27.* Sarmientus *de Redditibus Eccleſiaſticis parte 2. c. 8. num. 16* eò quòd ſacri Canones generaliter diſpoſuerint, ut bona Eccleſiaſtica ſuperflua non aliter quàm ad pias cauſas diſtribuerentur, non diſtinguendo, an ex parſimonia vel ex non indigentia ſuperſint. Verùm contrarium probabiliùs videtur cum Navarro *dict. q. 1. monito. 26.* Leſſ. *dict. cap. 4. dub. 6. n. 37.* quia pars redituum Eccleſiaſticorum reſpiciens congruam ſuſtentationem clerici libera eſt ab omni onere reſtituendi pauperibus, vel Eccleſiæ & liberè abſumi poteſt; conſequenter nullum fit præjudicium pauperibus vel Eccleſiæ, ſive Clericus in ſua alimenta & competentem ſuſtentationem conſumat, ſive parciùs vivendo conſanguineis vel amicis donet, aut ad alios uſus honeſtos licet profanos expendat.

Nec propterea ſequitur, quòd parcus & avarus ſit melioris conditionis, quàm liberalis integram competentem ſuſtentationem inſumens, qui nihil poteſt de redditibus Eccleſiaſticis ad profanas cauſas diſtribuere, ſicut inferunt prioris ſententiæ Authores: nam circa hoc punctum uterque cenſetur eſſe paris conditionis, quia illam partem redituum, quæ reſpicit congruam ſuſtentationem uterque liberè expendere poteſt, per accidens autem contingit, quòd in victu parcior expendat aliorſum, idque etiam liberali licebit, ſi velit parciùs vivere. Si verò ad ſorditiem uſque & dedecus ſui ſtatus vellet quis parcè, aut magis avarè vivere, non dubito, quin Epiſcopus talem ad decentem modum reducere debeat.

Porrò ut ſcias, quid hic veniat nomine congruæ ſuſtentationis, & deſtributionis ad pias cauſas, ſequentes regulas nota.

I. Tametſi Clericus alia bona habeat, nihilominus illis reſervatis poterit totam ſuam ſuſtentationem ex bonis & redditibus Eccleſiæ deſumere, quia dignus eſt operarius mercede ſua, & nemo ſuis ſtipendiis militare cogitur. Innoc. & Panorm. *in c. epiſcopus de Præb.* Quòd ſi Clericus ex bonis patrimonialibus vixerit antequam reditus Eccleſiaſticos percipere potuit, fas erit ei, poſteà ex redditibus Eccleſiaſticis tantundem inter bona patrimonialia computare. Leſſius *d. dubio. 6. n. 38.* Lugo. *de I. & I. diſp. 4. Sect. 3. n. 44.* 8

II. Congrua ſuſtentatio perſonæ non eſt quoad ſtrictam vivendi rationem accipienda, ſed etiam conſideratio ſtatus, & dignitatis haberi debet, ita ut Parochus nobilis vel Graduatus plus in ſuam ſuſtentationem impendere valeat, quàm alius minus litteratus, & humilioris conditionis, *arg. c. de multa, de Præb. & Extrav. execrabilis. Joa. XXII. de Præb.* Navar. *d. q. 1. num. 36.* Præterea nomine congruæ ſuſtentationis etiam intelligitur debita hoſpitalitas; non ſolùm illa, quæ fit erga pauperes & peregrinos, & maximè commendatur Clericis in Conc. Trid. *ſeſſ. 25. de Reform. c. 8.* ſed etiam hoſpitalitas urbana cum moderatione debita juxta ſtatum & qualitatem beneficii. † Item in eandem ſuſtentationem rectè imputantur moderatæ donationes remuneratoriæ & aliæ, quibus boni amici fiunt aut conſervantur, quia virtus liberalitatis pro qualitate & conditione ſtatus plurimùm decet virum honeſtum & ingenuum. Lugo *d. diſp. 4. ſect. 4. n. 66. & n. 73.* Generaliter pro regula tradit Molina *de I. & I. diſp. 145. n. 13.* congruitatem ſuſtentationis deſumendam eſſe ex uſu & conſuetudine virorum, qui ſunt ejuſdem conditionis ac timoratæ conſcientiæ. In omnibus verò modeſtæ honeſtatis & decentis frugalitatis ratio habenda eſt, & obſervandum, quod S. Bern. *in Epiſt. ad Fulc.* ſcribit: *Conceditur tibi*, inquit, *ut ſi benè deſervis, de altari vivas: non autem ut de altari luxurieris, ut de altari ſuperbias*, &c. & idem Bernard. *in Epiſtola. 42. ad Henr. Sen. Archiepiſc. clamant*, ait, *nudi, clamant famelici, conqueruntur & dicunt noſtrum eſt, quod effunditis, nobis crudeliter ſubtrahitur, quòd inaniter expenditur; noſtris neceſſitatibus detrahitur, quicquid accedit vanitatibus veſtris &c.* 9

III. Clericus, qui in adminiſtratione ſui officii diligentior eſt, quàm de Jure teneretur, v. g. crebriùs per ſeipſum audiendo confeſſiones, concionando, Miſſas legendo, docendo rudimenta fidei, viſitando & conſolando infirmos, &c. talis, inquam, Clericus poterit etiam plus boni viri arbitratu in ſuam ſuſtentationem impendere: & conſequenter ſi voluerit aliquantò parciùs vivere, plus bonis parſimonialibus vel induſtrialibus accenſere, juxta illud Apoſt. 1. *ad Timoth. 5. Presbyteri, qui benè præſunt, duplici honore digni habeantur, maximè qui laborant in verbo & doctrina*. Navar. *d. q. 1. mon. 29.* Molin. *diſp. 144. num. 23.* 10

IV. Nomine *piarum cauſarum*, quibus ſuperflua diſtribuenda ſunt, non tantùm intelliguntur pauperes, non habentes neceſſaria ad uſum, ſed etiam ii, qui carent neceſſariis ad ſuſtentandum ſtatum juxta ſuam qualitatem & conditionem. Deinde rectè quoque dicuntur ad pias cauſas diſtribui, quæ expenduntur in uſum Religioſorum, in fundandas Capellanias 11

aut

ant Miſſas, alimentationem alicujus ſtudioſi, quem ſui parentes, vel nolunt, vel non poſſunt in ſtudiis alere, in erectionem vel conſervationem Seminarii pauperum Scholarium, & univerſim quæcunque ad cultum Divinum vel ad miſericordiam, ſpiritualem vel corporalem alterius ordinantus. Lugo *d. diſp.* 4. *Sect.* 3. *n.* 37. *& ſect.* 4. *n.* 68.

V. In expendendis bonis ad pias cauſas poteſt ſe gerere Clericus, ut bonus Oeconomus, & ita aliqua pro futuris neceſſitatibus reſervare, quæ veroſimiliter timentur eventuræ. Non tamen debet hæc reſervatio tranſire in ſpeciem avaritiæ, ut Clericus velit nimis anxiè & Divinæ providentiæ parùm confidens, omnes caſus, qui quoquo modo evenire poſſunt, prævidere, † & interim nihil vel modicum in pias cauſas erogare, Nav. *d. q.* 1. *mon.* 25. *n.* 5. Lugo *d. diſp.* 4. *Sect.* 3. *n.* 41. *& Sect.* 4. *n.* 74.

12 VI. Licèt in Concil. Trid. *ſeſſ.* 25. *de Refor. cap.* 1. interdicatur quibuſcunque beneficiatis, ne ex reditibus Eccleſiæ conſanguineos familiareſque ſuos augere ſtudeant, ſed ſi pauperes ſint, iis ut pauperibus diſtribuant, &c. Nihilominùs ex communi ſententia non eſt damnandus Beneficiatus, ſi aliquantò plus in ſuos conſanguineos eroget, ne ſecundùm ſuum ſtatum egeant, vel ut honeſtiores in domo ipſius conſpici poſſint, quia ſtatus conſanguineorum humilium nonnihil elevatur per promotionem Beneficiati. † Sed non eſſe dandum conſanguineis, ex quo ſuperbi, otioſi aut malè vitioſi vivant, monet Nav. *d. q. mon.* 27. *num.* 4. *&* 5. Lugo. *d. Sect.* 4. *num.* 20.

13 VII. *Notabilis quantitas*, quæ in malè expenſis reditibus Eccleſiaſticis peccatum mortale conſtituit, non eſt eadem, quæ in furto ſufficit, ſed multò major requiritur; quia cùm in mala applicatione bonorum Eccleſiaſticorum non immediatè lædatur aliquis certus & proximus, ſicut in furto, ſiquidem ejuſmodi bona non magis debent diſtribui pauperibus, quàm applicari ad ornatum Eccleſiæ, vel alium pium uſum, ideò videtur ſufficere, quòd moraliter & à potiori bene diſtribuantur. Quare Joann. de Lugo *de I. & I. tom.* 1. *diſp.* 4. *Sect.* 3. *num.* 42. *verſ. fateor.* putat imprimis attendendam eſſe quantitatem redituum beneficialium, ita ut qui v. g. in centum ſuperfluis viginti malè impenderit, dicatur peccaſſe; non verò ille, qui in mille ſuperfluis tantùm 20. ad profanas cauſas expoſuerit; generaliter autem exiſtimat aliquem moraliter reditus Eccleſiaſticos benè impendiſſe, & à gravi peccato excuſatum eſſe, qui ex 100. 5. tantùm profanis rebus applicavit.

14 VIII. Conſulendum foret omnibus Parochis & Beneficiatis, ut ſi aliqua de reditibus Eccleſiaſticis malè impenderint in profanos uſus, de bonis ſuis patrimonialibus, vel parciùs impoſterùm vivendo reſtitutionem eis de neceſſitate incumbere, ut videre eſt apud Cov. *in c.* 7. *de Teſtam. num.* 10. Laym. *in Theol. mor. lib.* 4. *tr.* 2. *c.* 3. *ſub num.* 3. Interim omittentem hanc reſtitutionem non auderem facilè damnare, propter authoritatem aliorum DD. qui contrarium docent cum eodem Cov. & Leſſio *de I & I. lib.* 2. *c.* 4. *dub.* 6. *n.* 34. Docet quoque Lugo *d. diſp.* 4. *Sect.* 3. *n.* 48. accipientes à Clericis ſuperflua non expenſa in pios uſus non peccare, ſi modò Clericos ad donandum vel alienandum non incitent & inducant, quæ ſententia in rebus majoris momenti, & ubi accipiens non poteſt præſumere bono jure alienari, non caret ſcrupulo, & contrarium aſſerit Sanch. *lib.* 2. *Conſil. c.* 2. *dub.* 38. † Il-
15 lud tamen adnotandum eſt, quòd ea, quæ ex reditibus Eccleſiaſticis comparata ſunt, adhuc maneant ſub ratione bonorum Eccleſiaſticorum, & conſequenter in vivis ſint diſtributioni ad pia cauſas obnoxia, & poſt mortem ad Eccleſiam devolvantur, *c.* 1. *de Peculio Cleric.* aliàs facilè eluderetur obligatio diſtribuendi ſuperflua ad pias cauſas, quia ſi beneficiatus ex ſuperfluis emeret fundos aut prædia, vel econtrà, ſi frumentum & Decimas venderet, jam illa prædia comparata, vel iſtud pretium ex Decimus acceptum liberè expendere poſſet.

Ad materiam hujus Tituli etiam pertinent ea, quæ in Tit. ſeqq. *de Teſtamentis*, & *de Succeſſionibus ab inteſtato* tradentur.

TITULUS XXVI.

De Teſtamentis & ultimis Voluntatibus.

SUMMARIA.

1. *Teſtamentum quid?*
2. *Teſtamentum aliud in ſcriptis, & aliud nuncupativum & quomodo differat à Codicillo.*
3. *Teſtari de Iure Can. qui ſpecialiter prohibeantur, & ibi copiosè, an conſuetudine introduci poſſit, ut Clerici ad profanas cauſas teſtentur.*
4. *Teſtari ad pias cauſas an poſſint prohibiti de Iure Civili, & n.* 6.
5. *Teſtamenti factio an ſit Iuris gentium?*
6. *Filiusfam. an in Teſtamento ad pias cauſas teneantur habere conſenſum Patris.*
7. *Teſtari an poſſint excommunicati?*
8. *Teſtandi licentia Clericis à quo concedatur, & qualiter impetranda.*
9. *Teſtamentum Clerici ſecundùm Ius Can. factum valet ubique.*
10. *Teſtamenti ſolennitates, quæ ſint de Iure Can. & an per eas tollantur ſolennitates Iuris Civilis n.* 12.
11. *Teſtamentum in neceſſitate & extremis an requirat ſolennitates?*
12. *Teſtamentum de Iure Can. an requirat Parochum & teſtes de ſubſtantia, vel tantùm de probatione?*
13. *Vltima voluntas an poſſit Iure Canon. in alterius arbitrium conferri?*
14. *Legatum rei alienæ an valeat de Iure Can.*
15. *Filius gravatus an poſſit duas quartas detrahere?*
16. *Teſtamentum ad pias cauſas an requirat duos teſtes?*
17. *In teſtamento ad pias cauſas an poſſint in ſe relegata profana.*
18. *Teſtamento profano corruente an debeantur legata pia?*
19. *Falcidia vel Trebell. an detrahatur de relictis piis?*
20. *Heredis incerti inſtitutio an valeat in piis cauſis.*
21. *De commutatione ultimarum voluntatum.*
22. *In teſtamentis piis quis ſit Iudex, & Executor.*
23. *Filii ingratitudo purgatur per Religionem.*
24. *Fideicomiſſum*: ſi ſine liberis, *an tollatur per ingreſſum in Religionem.*

POſt actus inter vivos & contractus ad ultimas voluntates ſeu teſtamenta decendibus, quibus homines de *rebus ſuis* diſponere ſolent.

Teſtamentum ab Ethymologia nominis dictum ait Imp. *princ. Inſtit. hoc tit.* quòd *teſtatio mentis ſit*. Idque definit. J. C. *in l.* 1. *ff. Qui teſtam. fac. poſſ.* quòd ſit, *voluntatis noſtræ juſta ſententia de eo, quod quis poſt mortem ſuam fieri vult.* 1

Teſta-

Digitized by Google

Teſtamenti appellatione quamvis in genere & latè omnis ultima voluntas etiam minùs ſolennis, ut codicillus, teſtamentum militis, Patris inter liberos, ad pias cauſas &c. veniat, propriè verò ac ſpecialiter teſtamentum ſolenne intelligitur, quod omnes illas ſolennitates & requiſita habet, quæ præſcribuntur ab Imper. *in l. hac conſultiſſima 21. & paſſim Cod. de Teſt. §. 3. & ſeqq. Inſt. eod. tit.*

a Eſt porrò teſtamentum ſolenne duplex, unum *in ſcriptis*, ſive clauſum, quod teſtator ſua ipſius manu conſcriptum ſeptem teſtibus maſculis, puberibus, liberis, ad id rogatis, omnibus ſimul præſentibus, ipſumque teſtatorem videntibus offert, profitendo eſſe ſuum teſtamentum, inſuper ipſemet, ſi ſciat, ac poſſit, ſua manu coram teſtibus ſubſcribit, vel alius pro eo octavus teſtis & ſubſcriptor adbibetur, idque omnes ſeptem teſtes uno eodemque continuato tempore ſubſcribunt & ſubſignant.

Alterum eſt *nuncupativum*, quando teſtator viva voce coram illis ſeptem teſtibus heredem nuncupat, & voluntatem ſuam declarat. *d. l. hac conſultiſſima, & d. §. 3.* Quod poſterius teſtamentum tunc plerumque fieri ſolet, ſi inſtans mortis periculum ſolennem ſcripturam erigere non concedat, aliàs verò non ſolent teſtatores facilè ſuam voluntatem circa heredem & legatarios manifeſtare, ne cupiditate acquirendorum bonorum mors ipſorum optetur, aut etiam à malis hominibus procuretur.

Differt teſtamentum à Codicillo, quòd in hoc quinque tantùm teſtium numerus requiratur, neque in eo hereditas directè dari vel adimi poſſit, ſed tantùm per fideicommiſſum & verba precaria, ut ſcilicet heredes ab inteſtato hereditatem nominato heredi in codicillo reſtituant, qui propterea & quartam trebellianicam prius detrahent, *tot. tit. Inſtitut. & C. de Codicillis*.

Hanc teſtamentorum & ultimarum voluntatum materiam prolixè & integris libris exponunt Juris Civilis tum Conditores, tum Interpretes; nos quæſtiones illas, quæ præcipuè ad forum Canonicum ſpectant, reſolvemus.

3 Quæritur itaque I. an ſpecialiter de jure Canonico aliqui probibeantur teſtamentum facere? Quòd de Jure Civili prohibeantur teſtari ob defectum integri ſtatus & quòd ſui Juris non ſint ſervi, deportati, & filiifamilias in patria poteſtate conſtituti; deinde propter defectum rationis impuberes, furioſi, mente capti & prodigi, quibus à Magiſtratu bonis interdictum eſt; item propter defectum corporis ſurdi ſimul & muti, vel etiam muti tantùm, ſi ſcribere neſciant, pluribus tradunt Interpretes *ad tit. Inſtit. Quibus non eſt permiſſum facere teſtament. & ff. & C. Qui teſtamenta facere poſſunt*.

Specialiter verò de Jure Canonico prohibentur I. Clerici, ut de reditibus ſuorum beneficiorum (ſecus eſt de bonis patrimonialibus, induſtrialibus & parſimonialibus) teſtari nequeunt, licet inter vivos, dùm adhuc iſtorum bonorum dominium habent, ſi item ad pias cauſas & ſuam congruam ſuſtentationem diſponere valeant; poſt obitum enim illorum iſti reditus Eccleſiaſtici ipſo Jure ad Eccleſiam devolvuntur, *c. 1. & 3. de Peculio Clericorum. c. cùm in Officiis. 7. c. relatum. 12. hoc tit.*

An verò conſuetudine introduci poſſit, ut Clerici paſſim ad profanas cauſas teſtentur? Non deſunt pro & contra hanc conſuetudinem multæ graves authoritates & rationes, quas refert Cov. *in d. c. 7. n. 23. & ſeq.* Rem ita componunt Molina *de I. & I. diſp. 147. n. 27.* & Aror. *inſt. mor. p. 2. l. 7. c. 9. q. 1.* quòd per conſuetudinem Clerici *validè* teſtari poſſint, ſed non *licitè*.

Verùm ego conſidero ſubſtantiale requiſitum conſuetudinis (ſine quo nullum effectum habet) eſſe, ut ſit *rationabilis*, *c. fin. de Conſuet.* talem verò conſuetudinem, qua ſine peccato mortali ex ſententia Arorii & Molinæ uti non licet, & per quàm id, quod ex ſententia SS. Patrum & enixa conſtitutione Canonum pauperibus ac Eccleſiæ debetur, ad profanas cauſas diſtribuatur, eſſe rationabilem, ſanè mihi nemo perſuaſerit, & hinc non vana eſt vulgi opinio, vel experientia, quòd bona Clericorum apud Laicos heredes parùm fructificent. Accedit: quòd experientia conſtet per talem conſuetudinem non exiguum damnum inferri Eccleſiis, quando decedentibus Parochis omnia ad heredes devolvuntur, & interim Eccleſia vix ſarta tecta, nedum debita ornamenta & novus parochus vix media ſe alendi habet; ut vel ex hoc capite prædicta conſuetudo invalida videatur. *c. 1. de Conſuet. junct. c. cùm in officiis.* ibi: *nos indemnitati Eccleſiarum providere volentes, &c. hoc tit.* Quare illam valere conſuetudinem exiſtimo, quæ approbatur in *cap. relatum. 12. hoc tit.* ut Clericus poſſit aliqua de reditibus Eccleſiaſticis in ultima voluntate relinquere piis locis, pauperibus, & qui ſibi in vita aliquod ſervitii meritum exbibuerunt, ſive deinde iſti pauperes aut ſervientes ſint conſanguinei, ſive extranei.

Sed quid ad præcipuum Adverſariorum (defendentium ex conſuetudine *validam* ſed non licitam Clericorum diſpoſitionem) argumentum reſpondebimus? Quòd nimirùm Clerici ſint *veri domini* ſuorum redituum etiam ſuperfluorum, ideoque ſicut inter vivos ſaltem *validè* quamvis non *licitè* eos ad profanas cauſas alienare poſſunt ſine reſtitutionis onere, ita etiam per teſtamentum; cùm ex multis inſtantiis appareat, plurima fieri *illicitè* non tamen *invalidè &c.*

Profectò ſi hoc argumentum accuratè expendatur, non eſt tam ſolidum, ut prima fronte videtur. Nam inprimis palam eſt, hic *incertum per incertum probari*. Siquidem hæc omnia apud DD. planè dubia & controverſa ſunt, an Clerici ſuorum redituum ſuperfluorum ita habeant abſolutum, ſimplex, & irreſtrictum dominium, ut eos valeant validè & irrevocabiliter in alios profanos uſus transferre, ſine ullo reſtitutionis onere? contrarium enim ab authoritate plurium Doctorum & rationibus gravibus pulchrè oſtendit Paulus Laym. *in Theol. Mor. lib. 4. tr. 2. c. 3. num. 3. v. ad alteram quæſtionem*. Nec eſt ſemper bona conſequentia, hic eſt Dominus rei, ergo poteſt dominium ſuum in alium transferre. Licet enim hoc procedat, ubi dominium eſt abſolutum & liberum, non tamen ubi eſt certo modo reſtrictum, modificatum & limitatum. v. g. ſi teſtator jubeat hæredem dare pauperibus 100. non aſſignata ſpecie monetæ, heres erit debitor *generis*, & conſequenter ante ſolutionem veriſſimus Dominus. Quid, ſi in alios quàm pauperum uſus omnes facultates hereditarias inſumpſerit, anne liberatus eſt ab obligatione ſolvendi pauperibus? Minimè: planè quod teſtator heredibus, hoc Canones, hoc Fundatores ex Canonum interpretatione beneficiatis injungunt. *c. quod autem 23. q. 7.* Trid. *ſeſſ. 25. de Ref. c. 1.* Similiter cui fideicommiſſum familiæ relictum eſt, in vita ſua verus eſt Dominus, extra familiam tamen alienare non poteſt, &c. Unde rectè additur definitioni Dominii, quòd ſit poteſtas liberè diſponendi de re ſua, *niſi jure probibeatur*. Deinde etiam ex ſuppoſito Adverſariorum non eſt difficilè, inter actus inter vivos, & ultimas voluntates differentiam aſſignare. Nam dum Clericus ſuperfluos reditus alienat inter vivos, ipſe tunc & non alius habuit dominium: ſi verò diſponat per teſtamentum, teſtamentum incipit valere poſt mortem, *ad Hebr. 9. l. 1. ff. Qui teſtam. fac. l. 4. ff.*

de

Digitized by Google

de Adim. Leg. Poſt mortem autem non tantùm Clericus non eſt ampliùs Dominus, ſed *ipſo Iure* bona ejus proſpectu Eccleſiæ acquiſita ad Eccleſiam devolvuntur, cui proinde per ſuam diſpoſitionem præjudicare non poteſt, *Reſpondemus*, inquit Pontif. *in c. relatum. 12. h. tit quòd generaliter bona quælibet per Eccleſiam acquiſita, ei debent juxta Later. Conc. poſt acquirentis obitum remanere* Et infra. *Nec de jure in alios pro morientis arbitrio transferri* poſſint. Adde *c. cùm in officiis. 7. hoc tit.* ibi in fine: *ſive inteſtati deceſſerint, ſive aliis conferre voluerint penes Eccleſias eadem bona præcipimus remanere*. Adde c. 1. & 3. *de Peculio Cler.* Quo Jure ergo hæc bona ab Eccleſiis auferuntur & extraneis *validè* relinquuntur? Non ſanè *Iure ſcripto*, quia univerſi Canones reclamaor: ànne *conſuetudinariò*? Ita, aiunt adverſarii, *conſuetudinario*. Sed doceant, quæſo, me ſic argumentantem: Conſuetudo quæ non eſt *rationabilis*, non valet contra Canones. *tex. clarus in c. fin. de Conſuet.* non enim conſuetudo, ſed *corruptela* eſt. At verò hæc conſuetudo, ut Clerici ad profanas cauſas ſuo arbitrio teſtentur, non eſt *rationabilis*, ergo &c. minorem probo conſuetudo, quæ toties, quoties exercetur, invitat ad delinquendum, imò facit ſemper mortaliter peccare utentem illa, non eſt *rationabilis*, ſed conſuetudo, ut Clerici teſtentur ad profanas cauſas, non poteſt exerceri *licitè* & ſine peccato Clericorum, ergo eſt *irrationabilis* & *invalida*, ergo contra Canones nihil operatur. Major eſt lumine naturæ nota, quomodo enim poteſt eſſe *rationabile*, quod me conjicit in periculum, imò & damnum ſalutis æternæ. *tex. in d. c. fin.* ubi *ex periculo ſalutis* judicatur *corruptela, c. ex parte cum ſuo Summario de Conſuet. c. fin. de Præſcript.* Minor eſt adverſariorum Molinæ, Azorii, Leſſii & aliorum, conſequentia (ſalvo tamen meliori judicio) eſt noſtra. Ut nihil dicamus de damno Eccleſiarum, propter quod ipſum conſuetudines tanquam irrationabiles reprobantur *in c. 1. de Conſuet.* Quòd verò dicitur, multa in Jure eſſe *illicita*, ſed non *invalida*, *c. ad Apoſtolicam de Regular.* id verum eſt, ſi *illiciti* actus valor ſuſtineatur à *Iure* aliquo *valido* nimirum à juſta Lege, vel Canone, aut à juſta, legitima & rationabili conſuetudine, qualis in præſenti non eſt, ut oſtenſum.

Nihil quoque movere debet id, in quo contrariæ ſententiæ DD. plurimùm ſe fundant, quòd nimirum S. Pontifex non contradicendo videatur tacitè approbare prædictum uſum ad profanas cauſas teſtandi, quem vix poteſt ignorare, cùm in multis Orbis partibus practicetur. Præterquam enim quòd in noviſſimo Concil. Trid. *d. ſeſſ. 25. c. 1.* ſatis contradictum videatur, jam in ferè ſimili materia (videlicet circa pluralitatem beneficiorum à multis ſine legitima diſpenſatione & ſcrupulo obtentam) declaravit Pont. quod ſua taciturnitas non approbet tales uſus, qui non ſatis rationabiliter adverſus SS. Canones inducuntur, *multa*, inquit, *per patientiam tolerantur, quæ cum in judicium deducta fuerint, exigente Iuſtitia tolerari non debebunt. c. cùm jam dudum.* 18. ubi Gloſſ. *in v. patientiam. de Præb.* Demùm neque illud argumentum aliquid evincit, quòd S. Pontifex per privilegium concedat licentiam teſtandi Clericis ad profanas cauſas, quæ teſtatio ſi irrationabilis eſſet, non rectè per Pontificem concederetur. Multa namque in uno vel altero particulari caſu rationabiliter conceduntur, quæ tamen univerſaliter concedi *rationabiliter* non poſſent, veluti ſi inter conſanguineos in 2. vel 3. gradu ad Matrimonium, aut cum luſcis, illegitimis, vel alio modo irregularibus ad SS. Ordines diſpenſetur. Unde illa etiam conſuetudo præ cæteris tolerari poteſt, ſi Clerici antequam teſtentur, ſaltem licentiam Epiſcopi requirere debeant, ex cujus prudentia præſumitur neceſſitatibus communibus pauperum & Eccleſiarum ſatis proviſum iri. Ita ut non aliter concedat teſtandi facultatem, quàm ſi viderit indemnitati Eccleſiæ ſatis conſultum, eique aliqua ſaltem portio in tali teſtamento relinquatur. Videatur etiam pro hac noſtra ſententia Paul. Laym. *in Theol. mor. lib. 4. tr. 2. c. 3. num. 7.*

Addo tamen finaliter, antequam hæc conſuetudo authoritate ſuperiorum declaretur invalida, poſſe heredes Clericorum in foro interno excuſari ab authoritate extrinſeca magni nominis Doctorum, qui hanc conſuetudinem validam pronunciant.

II. Religioſi ante Profeſſionem quidem de bonis ſuis liberè diſponere poſſunt, poſt Profeſſionem autem jus teſtandi una cum liberæ voluntatis arbitrio, quod in Prælatum reſignarunt, amittunt. *c. fin. de Sepul. in 6.* Quare ſi abſque prævia diſpoſitione profiteantur, omnia illorum bona Monaſterio acquiruntur. *Auth. ingreſſi Cod. de SS. Eccleſiis & authent. nunc autem Cod. de Epiſcopis & Clericis*. Excipiunt communiter caſum *Canonis. ſi qua mulier.* 19. *q.* 3. *deſumpti ex Auth. ſi qua mulier. Cod. de SS. Eccleſiis* ubi Profeſſus, qui in ſæculo liberos reliquit, nec prius teſtatus eſt, etiam poſt profeſſionem bona inter liberos diſtribuere poteſt, reſervata Monaſterio una portione filiali. Sed de hac & aliis Monaſterii ingredientium diſpoſitionibus videantur à me tradita *inferius in Tit. XXXI. de Regul. & Transeunt. ad relig.*

III. Teſtamentum facere non poſſunt uſurarii manifeſti, antequam uſuras reſtituerint, vel ſaltem de reſtituendo idoneam cautionem præſtiterint, *c. 2. de Uſuris in 6.*

IV. Hæretici & hæreticorum receptatores, defenſores, & fautores. *c. excommunicamus.* 13. *§. credentes. de Hæret.* Quod tamen in locis, ubi hæreſis impunè graſſatur, & hæretici permixtim cum Catholicis vivunt, non practicatur, ſicut & multæ aliæ conſtitutiones in Jure contra hæreticos latæ.

V. Demùm teſtari nequeunt, qui Romanæ Eccleſiæ Cardinalem hoſtiliter inſequuntur, percutiunt, capiunt, vel ad id conſilium vel auxilium præſtant. *c. felicis. 6. de Pœnis in 6.*

Quær. II. an prodigi, filiifamilias, damnati ad 4
ultimum ſupplicium (quorum hodie bona non confiſcantur, excepto crimine læſæ Majeſtatis & hæreſis. *Authent. bona damnatorum C. de Bonis proſcriptorum c. vergentis. de Hæreticis*) Item & deportati, qui de Jure Civili teſtari prohibentur, ſaltem ad pias cauſas teſtamentum condere valeant? Pro negativa facit, quòd teſtamentum & diſpoſitio in tempus, quo aliquis ampliùs non eſt futurus dominus, ſcilicet poſt mortem, ſit merum Juris Civilis inventum, ſicut probat Vaſquez *Illuſtr. controv. lib. 3. c. 100. num. 3.* ergo quibus nec de Jure Civili, nec de Jure Canonico (quod ipſum in hac parte non reperitur differentiam à Jure Civili ſtatuiſſe) poteſtas teſtandi data eſt, nullo modo & ne quidem ad pias cauſas teſtari poterunt.

Verùm ſententia affirmativa ſemper mihi probabilior viſa eſt, videlicet quemlibet ad pias cauſas teſtari poſſe, qui Jure naturali ob defectum rationis incapax non eſt, ſicut etiam docet Riccius *in Praxi aurea parte 4. reſolut. 89.* Ideò enim in teſtamentis ad pias cauſas ſolemnitates Civiles non attenduntur, quia regulantur ſecundùm Jus gentium, ut communiter Doctores concedunt, de quo Jure non habemus ſolemnitates, ſed ſola voluntas defuncti, ejuſque probatio ſufficit, atqui omnes iſti, quos enumeravimus, licet quoad actus Civiles ſint inhabiles, ſunt tamen capaces actuum Juris gentium,

uſ

nt contractuum exceptionum, defenſionum & ſimilium. Optimus text. *in l. idem eſt*. 13. §. 2. *ff. de Teſtam. militis*. ubi: *deportati & ferè omnes*, inquit, J. C. *qui teſtamenti factionem non habent, à milite hæredes inſtitui poſſunt*, non utique ex alia cauſa, hoc J. C. reſponſum proceſſit, quàm quòd in teſtamento militis præcisè ad jus gentium reſpiciatur, quod deportati & ſimiles non amittunt. *l. ſunt quidem*. 7. §. 1. *ff. de Pœnis*. ergo ad pias cauſas teſtari potuerunt.

5 Quòd autem teſtamenti factio origine Juris gentium ſit, quamvis Jus civile certas ei ſolemnitates addiderit poſt Covar. *Var. Reſol. lib. 3. c. 6. n. 7.* Julium Clarum. *lib. 3. ſentent. §. teſtam. q.* 2. & plurimos alios demonſtrat Harprecht. *ad princ. Inſtitut. de Teſtamentis ordinandis, à num.* 62. Nam ſi Jus gentium eſt, quod apud omnes gentes peræquè cuſtoditur. §. 1. *Inſtit. de Iure nat. gent. & Civil.* ex variis, tum ſacræ, tum profanæ hiſtoriæ exemplis probari poteſt, teſtamenta & ultima elogia non ſolùm à Civibus Romanis, ſed apud diverſas gentes longè etiam ante jus civile conditum uſitata fuiſſe, ſicut refert Harprecht. *d. l. num.* 64. & Petrus Gregorius *lib. 7. de Repub. c.* 12. ipſaque naturalis ratio hominibus illum affectum de rebus ſuis in ultima voluntate diſponendi ſuggeſſit. Idque ſatis inſinuatur *in l. lege obvenire*. 130. *ff. de Verb. ſignif.* ubi dicitur, quòd lege 12. Tabularum, ſicque primo jure Romano & Civili teſtamentariæ ſucceſſiones confirmentur. Nemo autem dubitat, quin res confirmanda præexiſtat ante confirmationem, neque ordinariè confirmatio aliquid novi inducere, ſed præexiſtens ratificare cenſetur. *DD. ad cap. 4. de Confirmatione utili*.

Quæ verò in contrarium adferuntur, id ſolum probant, quòd ſicut aliàs Jus Civile juri naturali & gentium in hypotheſi & ſingulis factis addere & detrahere poteſt, ita etiam circa teſtamenta fecerit, eoque reſpectu, quoad ſuam ſolemnitatem & ultimam perfectionem teſtamentum Juris Civil. dicatur. Quemadmodum in ſimili matrimonium non ideò minùs contractus juris naturalis & gentium eſt, *princ. Inſt. de Iure Nat. Gent. & Civ.* quod hodie ex Concil. Trid. novas ſolennitates, ſcilicet præſentiam Parochi & teſtium requirat.

Accedit pro noſtra ſententia ratio, quòd leges Civil. non potuerint, nec Chriſtiani Imperatores veriſimiliter voluerint, aliquem habentem rerum ſuarum dominium jure gentium & teſtandi privare, quantum id expedit pro ſolute animæ ſuæ, & ad pias cauſas. Bonus textus *in l. 1. Cod. de SS. Eccleſiis*. ubi Imperator Conſtantinus *unicuique* nulla facta perſonarum diſtinctione, dat licentiam, *ſacris locis, quod voluerit, relinquere*.

6 De prodigo quidem negat Bartholus apud Panorm. *ad Rubric. hujus tit. num.* 10. quòd poſſit teſtari etiam ad pias cauſas, cùm ei non competat bonorum adminiſtratio, ſed magis comparetur pupillo & furioſo. Verùm iſta ratio convincens non eſt: nam minorennis quoque ſub curatore conſtitutus adminiſtrationem non habet, & tamen teſtari poteſt, ut noti juris *ex l. 5. ff. hoc tit.* Quòd verò prodigus, pupillo & furioſo comparetur, id verum eſt ratione prohibitæ adminiſtrationis inter vivos, quoad ipſam autem mentis integritatem res in facto conſiſtit, cùm per ſe loquendo diſponens ad pias cauſas & pro anima ſua non inconſultò agat. Sed ſpecialiter.

7 Quæritur III. circa filiumfamilias, an in teſtamento ſuo ad pias cauſas condito teneatur ſemper patris conſenſum adhibere? In *cap. penult. de Sepult. in 6.* ita legitur: *quamvis filiusfamilias abſque patris aſſenſu ſibi poſſit liberè eligere ſepulturam, pro anima tamen ſua præter ipſius aſſenſum (niſi peculium caſtrenſe aut quaſi caſtrenſe habeat) aliquid judicare non poteſt*. Ex quo textu plerique Doctores inferunt, filiumfam. poſſe quidem de bonis adventitiis diſponere ad pias cauſas, ſed non aliter, quàm conſentiente patre, Panor. *ad Rubricam hujus tit. num.* 10. Barb. *in Collect. ad d. c. pen. n.* 6. Et licet Bartholus *in l. 1. C. de SS. Eccleſiis*, teneat, filiumfam. ſaltem in iis, quibus pater uſumfructum non habet poſſe eo invito ad pias cauſas teſtari, cum tale teſtamentum non ex Jure Civili, ſed gentium reguletur; imò etiam profana teſtamenta in his bonis nonnulli defendant apud Harprech. *princ. Inſtitut. Quibus non eſt permiſſum facere teſtamentum. n.* 29. contrarium tamen docet Baldus *in dict. l. 1.* & Panormitan. *dict. num.* 10. per textum in *d. c. pen.* qui tantum peculium caſtrenſe & quaſi caſtrenſe excipit.

Verùm, ſi conſidero argumenta & rationes, quibus Doctores probant, conſenſum patris in teſtamento filii ad pias cauſas ſemper requiri, parùm me convincunt. Etenim, ſi ſpectetur Juris Civilis prohibitio, ea circa teſtamenta ad pias cauſas juxta hactenus dicta non obtinet: ſi præjudicium patris circa uſumfructum, nullum apparet, non tantùm in bonis pleno jure à filio poſſeſſis, ut per ſe patet, ſed etiam aliis adventitiis, quia poſt mortem filii pater loco uſusfructus acquirit partem proprietatis, nimirùm legitimam ſuam; ſicut ergo ea de cauſa & caſu, quo pater cum fratribus defuncti ſuccedit in parte coheredum fratrum non haberet uſumfructum, *authent. item hereditas. Cod. de Bonis quæ liberis & Novell.* 118. *c.* 2. ita nec prætendere poſſet in caſu coheredis Eccleſiæ, vel piarum cauſarum, eo etiam argumento, quòd piæ cauſæ in multis liberorum jure cenſeantur. Textus & DD. *in c. in præſentia*. 8. *de Probationibus*. Ut nihil dicamus, quoſdam Patres forſan rarò aut valdè parce conſenſuros in diſpoſitionem filiorum ad pias cauſas & pro animabus ſuis.

Potiſſima, fateor, difficultas eſt *in c. pen. de Sepulturis in 6.* Sed videtur, non incongruè explicari poſſe juxta veriſimilem mentem legislatoris, ut procedat, in quantum filius per ſuum judicium, & diſpoſitionem poſſet patri præjudicium inferre; ideoque intelligitur vel de peculio *profectitio*, quod totum eſt patris, ſicut ita inter ſe conciliantur *l. 1. §. 1. ff. de Tutela & rationibus diſtrahendis, & l. tam is* 25. §. 1. *ff. de Mortis cauſa donat* (quæ *lex* non poteſt loqui de peculio *adventitio*, cum jure Digeſtorum iſtud peculium fuerit incognitum. §. 1. *Inſtit. Per quas perſonas cuique acquiritur*.) vel certè, ſi textus noſter intelligatur etiam de peculio adventitio, tunc exaudiendus erit, ſi filius vellet patri in legitima nocere, aut cùm textus non utatur verbo *teſtari*, ſed *judicare*, hoc verbum tanquam indifferens etiam accipi poterit de actibus inter vivos, in quibus ſtatim transferretur dominium, & patri uſusfructus tolleretur. Exiſtimo proinde ſalvo doctiorum judicio in Theoria probabiliter defendi poſſe, valere teſtamentum, quod filiusfam. relicta patri competenti legitima etiam ſine ipſius conſenſu de quibuslibet bonis adventitiis ad pias cauſas conderet.

Quæritur IV. An non tantum hæretici, ſed 8
etiam generaliter omnes excommunicati, de jure Canonico teſtari prohibeantur? Reſpondetur, licet id voluerit quædam Gloſſa in *c. decernimus*. 8. *de Sententia excomm. in 6.* alia tamen Gloſſa *in eodem cap.* 8. *in propoſitione caſus*. aſſerit, communem Doctorum opinionem eſſe in contrarium, & conſentiunt citati apud Barb. *in Collect. ad d. c. 8. num.* 7. Eſt enim teſtamenti factio juris prohibitorii, & omnibus permiſſa, quibus expreſsè non prohibetur. Imò hoc ipſo, quòd jura ſpecialiter prohibuerint hæreticos,

non

non ſtatuendo idem generaliter de excommunicatis, procedunt vulgata juris axiomata, quòd exceptio firmet regulam in caſibus non exceptis, & conſtitutiones pœnales ultra caſus expreſſos prorogandæ non ſint.

Dices: excommunicatus aſſimilatur deportato, *arg. d. c. Decernimus*, ubi excommunicatus ab agendo, patrocinando & teſtimonio ferendo repellitur; deportatus autem ſaltem de jure civili & ad profanas cauſas teſtari prohibetur. Reſponderi poteſt, ſimilitudinem inter excommunicatum & deportatum non obtinere in omnibus, ſed tantùm in quibuſdam à jure expreſſis, proceduntque iſti effectus ex diverſa cauſa: deportatus enim enumeratos actus propterea facere nequit, quia privatur jure civitatis Romanæ, & deſinit eſſe civis Romanus, quo jure inſtitutum eſt, actionem in judicio proponere, teſtamentum ſolemne ordinare, &c. excommunicatus autem propterea, quia ipſi inhibetur fidelium communio ab Eccleſia, nec circa eum aliquid de juribus civitatis Romanæ ſtatuitur. Deinde deportatio eſt pœna vindicativa, & perpetua, excommunicatio verò medicinalis, ut peccator reſipiſcat, & ſatisfaciat mandatis Eccleſiæ, quod ubi fecerit, mox abſolvitur, & reſtituitur, ut *in tit. de Sententia excom.* pluribus traditur.

9 Quæritur V. Quid requiratur, ut Clerici de reditibus ſuorum beneficiorum teſtari valeant? Reſpondetur, requiri licentiam S. Pontificis, qui ſupremam poteſtatem habet contra jura diſpenſandi, & de beneficiis, eorumque reditibus diſponendi Covar. *in c. cùm in officiis 7. hoc tit. n.* 20. Et talis licentia ſemel conceſſa non expirat morte S. Pontificis: quia gratiæ regulariter non expirant morte concedentis, etiam re integra, *c. ſi cui. 36. de Præbendis in 6. c. Si ſuper gratia de Officio delegati in 6. cap. decet. ubi* Gloſſa & DD. *de Regulis Iuris. in 6.* Fach. *lib. 5. Controv. c.* 100. ubi etiam *c.* 99. rectè docet, eam teſtandi facultatem à Summo Pontifice conceſſam non eſſe reſtrictam (niſi verba Privilegii ſeu facultatis conceſſæ aliud expræſsè dicant) ad primum teſtamentum à Clerico conditum, ſed interpretandam eſſe juxta naturam actus, ad quem conceditur, ut nimirum pro arbitrio primum teſtamentum mutari, revocari & aliud condi poſſit, adeoque ut ſimpliciter Clericus valeat teſtatus decedere. Quamvis in hoc & priore puncto contrarium teneat Covar. *in d. c. cùm in officiis. n.* 21. quòd licentia teſtandi de reditibus Eccleſiæ, utpote contra jura & præjudicium piarum cauſarum, ſit odioſa & ſtrictè interpretanda.

In eo videtur major difficultas, an ſi Clericus priùs teſtamentum fecerit, & poſtea primùm licentiam impetrarit, hoc ipſo teſtamentum illud priùs factum convaleſcat, ſi nihil poſt impetratam licentiam circa id innovatum ſit? Rationem dubitandi facit textus *in l. Tribunus.* 20. §. 1. *ff. de Teſtamen. militari* ubi deciditur, non valere teſtamentum militis ante militiam ſine ſolennitatibus confectum, niſi miles ex poſt facto in expeditione conſtitutus per actum aliquem v. g. noviter ſignando, corrigendo, addendo, &c. priorem voluntatem confirmarit aut renovarit. Poteſt tamen defendi affirmativa cum Tuſco *V. Teſtamentum concluſ.* 145. eò quod privilegia accipiunt interpretationem ex intentione ſupplicantis & concedentis, quæ ſimpliciter fuit, ut Clericus poſſet cum teſtamento decedere, ſive facto ſive faciendo. Eſtque diſparitas inter teſtamentum Clerici & militis, quia privilegium clerici eſt ſimpliciter cum teſtamento decedendi; privilegium verò militis, ut non teneatur adhibere ſolennitates, eſt expreſsè in jure reſtrictum ad tempus actualis militiæ, ſeu expeditionis, quia tunc propriè ſubeſt ratio legis, quòd ob inſtantem belli neceſſitatem ſolemnitates adhibere non poſſit, vel non poſſe præſumatur.

Iſtud quoque adnotari poteſt, quòd Clericus 10
etiam in terris Imperii exiſtens probabiliùs non teneatur in ſuo teſtamento adhibere ſolennitates Juris Civilis, ſed ſufficiat, ſi ſecundùm jus Canonicum teſtetur. Ubi enim Jus Civile & Canonicum diſcrepant, Clerici non ſubjacent legibus civilibus, ſed canonicis. *c. quod clerici. 9. de Foro competenti*, & paſſim DD. *Tit. de Immunitate Eccl.* Barb. *in Collect. ad c. cùm eſſet. 10. hoc tit. n.* 2. Ubi dicit, quòd conſtitutio illius *cap.* 10. circa cauſas ad forum canonicum pertinentes obſervari debeat etiam extra terras Romani pontificis.

Quæritur proinde VI. quales ſolennitates de Ju- 11
re Canonico ad teſtamentum requirantur? De ſolennitatibus Juris Civilis obiter diximus ſuperiùs ad principium tituli, & præſcribuntur *in l. hac conſultiſſima.* 21. *Cod. h. tit.* De Jure Canonico difficilis textus eſt *in c. cùm eſſet.* 10. *h. t.* ubi Alexander III. ſic reſcripſit Hoſtienſi Epiſcopo: *propoſuiſti talem in tuo Epiſcopatu conſuetudinem obtinere, quod teſtamenta, quæ fiunt in ultima voluntate, penitùs reſcindantur, niſi cum ſubſcriptione ſeptem vel quinque teſtium fiant, ſecundùm quod leges humanæ decernunt; quia verò e divina lege, & à Sanctorum Patrum inſtitutis, & à generali Eccleſiæ conſuetudine noſcitur alienum, cùm ſcriptum ſit, in ore duorum vel trium ſtet omne verbum: Præſcriptam conſuetudinem improbamus, & teſtamenta quæ parochiani coram presbytero ſuo & tribus vel duabus aliis perſonis in extrema fecerint voluntate, firma decernimus permanere ſub interminatione anathematis, prohibentes ne quis hujuſmodi audeat reſcindere teſtamenta.* Ex hac porrò decretali duæ principaliores naſcuntur controverſiæ. Prima eſt, de qua.

Quær. VII. Utrùm per hanc Pontificiam con- 12
ſtitutionem univerſim correctum & abrogatum cenſeri debeat Jus civile, quatenus plures alias ſolennitates ad teſtamentum requirit, & propterea in utroque foro jus Canonicum circa teſtamenta obſervandum ſit? Affirmativam defendit Panor. *in eodem cap. Cùm eſſet. ſub num.* 8. eò quòd S. Pontifex expreſsè declaret leges civiles adverſari Juri Divino, ac SS. Patrum inſtitutis; atque hic agi de materia peccati facilè colligatur ex inde, quòd anathema dictetur impugnantibus teſtamentum non ſecundùm leges civiles factum, qualis cenſura non niſi propter peccatum mortale infligitur, in materia autem peccati Canones prævalere juris Civilis diſpoſitioni in *Proœmio Decretalium* explicatum.

Verùm communior eſt DD. ſententia potiori conſuetudine approbata, circa materiam teſtamentorum ad profanas cauſas diſponentium quodlibet jus in ſuo foro eſſe obſervandum: Jus Canonicum quidem in terris Romano Pontifici ſubjectis, Jus civile autem in terris Imperatoris & aliorum Principum. Citati apud Barb. *in Collect. in eod. cap.* 10. *n.* 2. *hoc tit.* Covar. *in eodem cap.* 10. *num.* 7. & 8. Neque enim ſolennitas teſtamentorum profanorum ad evitandas fraudes ſtatuta res ſpiritualis, aut contra ſalutem animarum eſt; imò dum doloſis machinationibus viam intercludit, potiùs ſaluti animarum conſulit, ut propterea nihil cauſæ videatur, cur à Jure Canonico damnari debeat.

Non obſtat argumentum Panorm. quòd leges civiles contrarientur Juri divino duos tantùm vel tres teſtes requirenti: nam S. Pontifex non dicit, quòd lex quinque vel ſeptem teſtes deſiderans ſit juri divino contraria, ſed à jure divino *aliena*, id eſt, diverſa: Jus etenim divinum non præcipit, quòd in omnibus cauſis præcisè duobus vel tribus teſtibus credi debeat, nec plures poſſint ſtatui, ſed tantùm declarat, quòd ordinariè duobus vel tribus teſtibus prudenter credatur; aliàs ipſe quoque Panormitanus

& plu-

Digitized by Google

& plurimi Juris Canonici Interpretes in hoc eodem *capit.* reſponderent contra jus divinum, dum ad ſubſtantiam teſtamenti præter duos teſtes (quibus tamen de Jure Divino credi deberet) etiam Parochum, vel, loco Parochi duos alios, adeoque quatuor teſtes requirunt. Et quomodo non foret contra Jus divinum, quòd *in c. nullam damnationem.* 2. *q.* 4. ad condemnationem. Epiſcopi 72. teſtes idonei & jurati ſtatuantur. Item quomodo non contra Jus divinum expreſsè dixiſſet ſummus Pontifex *in c. licet.* 23. *de Teſtibus.* quòd quædam ſint cauſæ, quæ plures, quàm duos exigunt teſtes?

Præterea etiam non obſtat, quòd anathema poſſit infligi impugnantibus teſtamentum coram Parocho & duobus teſtibus confectum; quia intelligitur, quando impugnans peccaret contumaciter contra juſtitiam, retinendo bona ex teſtamento alteri debita, in caſu, quo tale teſtamentum valeret, ſcilicet: in foro Canonico, & terris Pontificiis: utrùm autem in terris Imperii, & generaliter quando certò conſtat de voluntate defuncti, licet debitæ ſolemnitates adhibitæ non ſint, oriatur in conſcientia obligatio implendi voluntatem illam? pluribus dictum eſt in *Lib. I. Decretalium in Tit. de Conſtitutionibus*. §. 3. ubi pro & contra rationes & authoritates adduximus. Videri etiam poterit Cov. *d. loc. n.* 9.

13 Demùm ſingularem quamdam interpretationem ex Zenedo adfert Barb. *in Coll. ad d. c.* 10. *n.* 8. ex illis c. verbis: *teſtamenta quæ fiunt in ultima voluntate*, Item *quæ Parochiani in extrema fecerint voluntate &c.* ut ſcilicet correctio Juris canonici tantùm procedat circa ægrotos in extremis conſtitutos, qui ob inſtans mortis periculum ſolemnitates ordinarias adhibere non poſſunt. Hæc ſententia, utut aliquibus diſplicet, videtur mihi verbis textus, rationi, & æquitati non parùm conſentanea; haud equidem ignoro ultimam voluntatem dici quodlibet teſtamentum quandocunque confectum, ſed aliud eſt *ultima voluntas*, aliud teſtamentum *in ultima ac in extrema voluntate* confectum. Illud generalius & juris, hoc ſpecialius & facti eſt. Quem ſenſum non obſcurè arguit, quòd S. Pontifex in *d. c.* 10. Presbyteri ſeu Parochi, qui plerumque tantùm ſolet ab agentibus in extremis advocari, mentionem fecerit: quid enim ad profana teſtamenta aliàs fuiſſet qualitas Parochi neceſſaria? Rationi verò & æquitati videtur convenire hæc interpretatio: quia neceſſitati regulariter non cenſetur lex poſita, & ſicut tempore peſtis ex plurimorum Doctorum ſententia (vid. Gail. 2. *Obſerv.* 118. *n.* 18. & Minſing. *Cent.* 1. *Obſerv.* 96.) & in conflictu militari non requiritur ſolennitas, ſed tantùm probatio ultimæ voluntatis, ita ſimile poteſt eſſe judicium, ſi quis forſan ex inopinato caſu in periculoſum morbum & agonem mortis incidat, nec tempus adhibendis ſolennitatibus ſuperſit: ſatis enim durum eſt, ut quis in tali eventu jure diſponendi de rebus ſuis, quod tamen ſemper inter cauſas favorabiles numeratur, & jure gentium ei conceſſum eſt, ſine culpa ſua privetur. Unde poſſet non improbabiliter tentari *dictum c.* 10. non eſſe tam correctorium, quàm declaratorium juris civilis in utroque foro circa diſpoſitionem factam à moribundo, qui copiam teſtium & aliarum ſolennitatum ampliùs non habet.

14 Quæritur VIII. De altera controverſia ex eodem *c. cum eſſes.* 10. *hoc tit.* an præſentia Parochi, & duorum vel trium teſtium ſit de ſubſtantia teſtamenti, vel tantùm de probatione? Si *de ſubſtantia*, nullum erit teſtamentum aliter confectum: ſi *de probatione* tantùm, valebit quomodocunque factum dummodo de voluntate teſtatoris conſtet, ſive per ſcripturam manu propria nota & indubitata exaratam, ſive per teſtes abſque Parocho, ſive per confeſſionem adverſarii, aut ſimilem modum. Communior opinio videtur præſentiam Parochi & teſtium pro forma ſubſtantiali aſſignare. Pan. & Barb. *in d. c. cùm eſſet.* Cov. *ibidem n.* 23. Sed, ut verum fatear, inter alias opiniones DD. quæ mihi ſemper diſplicuerunt, aut certè non benè percepi, etiam hæc eſt: quia nec *textui*, nec *rationi* ſatis accommodare poſſum, idque ex ſequentibus cauſis. I. Quia S. Pontif. *in d. c. cùm eſſes.* reprobat ſolennitatem Juris Civilis, quæ eſt ultra probationem neceſſariam, ergo non fuit ipſius intentio, ibi exigere ſolennitatem circa teſtamenta, ſed tantùm probationem: ſi enim ex ſententia Panorm. & Cov. *cc. ll.* & in abſentia Parochi pro forma ſubſtantiali requiruntur ad minus 4. teſtes, quodnam fuiſſet tam grande motivum, ut S. Pon. cum objectione legum divinarum *duos tantùm teſtes* requirentium, tam graviter inveheretur in leges civiles, quæ 5. teſtes adeoque uno tantùm plures ſtatuunt, cùm & ipſemet uno vel duobus plures teſtes requiſiviſſet quàm Lex divina: ne proinde Pontifex ſibi ipſi contradicat, nihil eſt veriſimilius, quàm quòd ibi tantùm *probationem* non verò *ſolennitatem* deſiderarit; nam & ipſe tex. S. Script. ibid. allegatus, *ut in ore duorum vel trium ſtet omne verbum*, ad probationem ſolum modo pertinet. Nihil obſtat quòd etiam Parochi mentio fiat, quia ut rectiſſimè advertit D. Antonin. *apud Panorm. in* 2. *repet. d. c. cùm eſſes. n.* 13. S. Pontifex tantùm narrat *accidentia facti*, loquitur enim de teſtamento, quòd fit in *extrema voluntate*, hoc eſt, ab ægrotis & lethaliter decumbentibus, teſte Barb. *in eod. c. cùm eſſes. num.* 8. ubi plerumque Parochus ſolet ob animæ diſpoſitionem advocari. Cenſet quidem Panorm. hoc eſſe divinatorium. Sed, ſalva reverentia tanti viri, magis mihi videtur divinatorium, quòd S. Pontifex voluerit Parochi præſentiam, vel loco Parochi duos alios teſtes, ideoque ad minus 4. pro forma ſubſtantiali ſtatuere, quod poſteriùs, ſcil. ſuppletio 2. teſtium loco Parochi, in textu nec verbo inſinuatur. Et ſi Parochi præſentia eſt de forma, non poteſt per æquipollens ſuppleri. Text. & DD. *in §. tutor autem I. de Auth. tut.* ſicut & in matrimonio manifeſtum eſt. Trid. *ſeſſ.* 24. *de Reformat. Matrim. c.* 1. Quam difficultatem præſentiens Barb. *d. l. n.* 7. reſpondet, Parochum non eſſe *de forma cum decreto irritanti*, ſicut in Matrimonio, ſed tantùm per modum excellentioris teſtis. Anne hoc textus? Minimè. Mera ergo conjectura menti Canonis multùm diſſona, ut ex dictis & dicendis apparebit. Deinde vel Parochus eſt de forma ſubſtantiali, vel tantùm de probatione neceſſarius? Si priùs; habet per ſe implicitum decretum irritans, ex recepta regula, *quod non ſervata forma reſultet nullitas actus*. Si poſterius; Pontifex ſibi contradicit, & non ſervat Jus divinum, cùm præter 2. vel 3. teſtes inſuper Parochum ad probationem requirat.

II. Si dubitetur, an Lex vel Canon præſcribat certam formam ſubſtantialem actui, debet id decidi ex ſtilo & modo loquendi aliarum legum formas actibus præſcribentium, ſed ſi omnes ſimiles leges percurramus, ut in Matrimonio Trid. *ſeſſ.* 24. *de Ref. Matr. c.* 1. in alienatione rerum Eccleſiaſticarum. *Extrav. ambitioſæ*, *& t. t. de Reb. Eccleſ. non alien.* in alienatione rerum pupillarium *t. t. C. de Præd. minor.* in teſtamentis de Jure Civ. *d. l. hac conſultiſſima. C. h. t.* & pluribus aliis, conſtanter reperiemus, quòd leges non ſint contentæ, ſi dicant, actum ita factum valere, *ut in d. c. cùm eſſes.* ſed poſitivè ſtatuant & præcipiant, ita & non aliter debere fieri. Sanè non eſt bona conſequentia: actus hoc modo factus firmus & validus eſt, ergo hoc & non alio modo debet fieri; veluti ſi dicam, emptio coram teſtibus ſine ſcriptura valet, non propterea infertur, ergo emptio neceſſariò debet fieri coram teſti-

teſtibus. Item *in c. relatum.* 11. *h. t.* dicitur, quòd teſtamentum *ad pias cauſas* coram 2. teſtibus factum ſubſiſtat, & tamen ex communi & receptiſſima ſententia teſtamentum ad pias cauſas neque teſtes, neque aliam ſolennitatem, ſed tantùm probationem voluntatis deſiderat. Tiraq. *de Priv. piæ cauſ.* 1. *&* 2. Barb. *in eod. c. relatum n.* 4.

III. Non fuiſſet ratio præcipiendi, ut in teſtamentis merè profanis Parochus interveniret. Quid profanarum rerum diſpoſitio ad Parochum? vel enim teſtamentum exhibendum foret Parocho, & teſtibus *clauſum* vel *apertum?* Si *clauſum*; cur neceſſaria qualitas Parochi, ad rem ſibi incognitam: Si *apertum*; nimis magna eſſet obligatio, ut teſtator ante mortem ſuam teneretur invitus (ſecus ſi ſponte vellet *nuncupativè* teſtari) manifeſtare heredem & legatarios, nec non bona & ſubſtantiam ſuam, atque ita ſe periculo captandæ mortis, aliiſque incommoditatibus exponere, quod nulla lege Juris Civ. vel Canone eſt ſtatutum; nec ſine inconvenientiſſima divinatione aſſeri poteſt. Accedit, quòd hoc modo Parochis imponeretur nova obligatio ſuam præſentiam exhibendi teſtamentis profanis, quam utique tam parùm gratis exhiberent, quàm aliàs ad infirmos Sacramentorum cauſa accedunt, vel in matrimonio aſſiſtunt, indeque etiam difficultas teſtandi laicis pareretur.

IV. Si præſentia Parochi & teſtium ſtatuitur de Jure Canon. pro forma teſtamenti, tunc caſus, quo Parochus ipſe de bonis ſuis Patrimonialibus vel aliis facit teſtamentum, eſt indeciſus, vel certè per meram conjecturam & divinationem decidi debet, quia Parochus non eſt ex *parœcianis*, de quibus *c. cùm eſſes.* loquitur, nec propriè alium Parochum habet, ſed poteſt ſe ſubiicere cuilibet legitimè expoſito ſacerdoti. Si dicas, debere loco Parochi accedere 2. alios teſtes. Ubi hoc ex textu elicis? Erubeſce ſine textu expreſſo novam formam præſcribere. *Auth. conſideremus. Cod. de Triente & ſemiſſ.* Si per conjecturam laborioſè & anxiè textum explicas, cur non facilius & longè convenientiùs dicis, Parochum *in ſæpe d. cap.* 10. non poni *ordinativè*, ſed tantùm *narrativè*.

Inſtas: periculum evitandæ fraudis circa teſtamenta committi ſolitæ deſiderare plures teſtes. ℟. Hoc periculum poſſe quidem eſſe cauſam, ut plures teſtes ſtatuantur, ſed non eſſe cauſam neceſſariam, ex qua ſimpliciter ita ſtatui debeat, cùm veritas rei etiam ſine ſuperfluis ſolennitatibus, per alias legitimas probationes detegi poſſit. Tex. *in l. fin. C. de Fideicom.* Certè etiam in teſtamentis ad pias cauſas, vel ex invidia erga heredem ab inteſtato, vel alio modo; item in teſtamento militari, aut patris inter liberos poſſe fraudes committi, nemo rationabiliter dubitare poteſt, & tamen in his nulla ſolennitas, ſed probatio tantùm requiritur.

Concludo igitur, mihi videri probabiliſſimum mentem S. Pont. fuiſſe *in ſæpè d. c. cùm eſſes.* 10. *h. t.* non tam *ſolennitatem* aliquam ſtatuere, quàm *probationem* ultimæ voluntatis exigere, ſive (ut ex Joan. Grot. refert Cov. *in eod. c.* 10. *n.* 26.) teſtamenta ad ſolennitatem juris gentium reducere. Quam ſententiam illi præ cæteris amplecti deberent, qui cum eodem Panorm. *d. l. num.* 10. & copioſè relatis à Cov. *d. l. num.* 10. docent in conſcientia eſſe debitum, quod teſtator ſine omni ſolennitate reliquit, dummodo de ejus voluntate conſtet (quod idem & nos fatemur, ſi agatur de teſtamento, quod vel in territorio S. Pontificis, vel à Perſona Eccleſiaſtica, vel ad pias cauſas ſecundùm jus Canon. fieri potuit) qui SS. Canones ſolent ſe ad forum conſcientiæ præcipuè accommodare, *c. novit.* 13. *de judic. c. ut animarum.* 2. *de Conſtit. in* 6. Qua tamen de re videantur tradita ſuperiùs *de Conſtit.* §. 3. Quid autem dicendum ſit de caſu, quo teſtamentum debuit fieri ſecundùm jus civile, *in eod.* §. 3. tradidimus.

Sanè conſuetudo quorundam locorum etiam in terris Imperii eſt, ut ultimæ voluntates defuncti præſertim in extremis pronuntiatæ ſerventur, dummodo de illis legitimè per ordinarias probationes conſtet, licet ſolennitates juris civilis adhibitæ non ſint: de quali conſuetudine atteſtatur etiam Zoeſ. *hoc tit. n.* 27. Quòd autem conſuetudo valeat juri communi derogare, & multò magis illud declarare, paſſim tradunt Interpretes *ad c. fin. & tot. tit. de Conſuetudine.*

Quæritur IX. an de jure Canonico ultima vo- 15
luntas in alterius arbitrium committi poſſit, juxta textum *in cap. cùm tibi.* 13. *hoc tit.* ubi dicitur: *quòd qui extremam voluntatem ſuam in alterius arbitrium committit, non videatur decedere inteſtatus?* Quòd de jure civili heredis inſtitutio in alienum arbitrium conferri nequeat; ſi v. g. teſtator ita dicat: illum inſtituo heredem, quem Titius voluerit: textus eſt in *l. illa inſtitutio.* 32. *ff. de Hered. inſtit.* Utrum proinde hac in parte Jus Canonicum & civile inter ſe diſcordent, vel quis proprius *dict. c.* 13. ſenſus eſſe debeat, varii variè interpretantur, ut videre eſt apud Covar. *in eodem cap. num.* 13. Barb. *in Collect. ibidem num.* 2. Sequor fidem Fachinei *lib.* 5. *Controv. c.* 57. qui integram epiſtolam Innocent. III. refert, cujus fragmentum prius eſt *cap. cùm tibi* 18. *de V. ſignif.* & poſterius, *dict. cap. cùm tibi* 13. *hoc tit.* ut ex inſcriptione ab eodem Pontifice eidem Epiſcopo & verbis initialibus utriuſque capituli ſatis apparet. Ubi propoſita fuit quæſtio S. Pontifici, an cùm Epiſcopo à ſede Apoſtolica indulgetur, ut poſſit diſponere de rebus clericorum ab inteſtato decedentium, cenſeantur etiam illi inteſtati deceſſiſſe, qui in diſpoſitionem & voluntatem alterius ſuam committunt ultimam voluntatem? Quod igitur ad hanc quæſtionem *juxta d. c.* 13. *hoc tit.* reſcripſit Pontifex, tantùm videtur habere eum ſenſum, ut circa diſpoſitionem rerum clericalium nominatus à defuncto præferatur Epiſcopo, non ut propriè alium heredem inſtituat, ſed ut ex vera aut veroſimili mente defuncti ejus bona, quemadmodum feciſſet Epiſcopus, ad pias cauſas eroget. Innoc. Panorm. Covar. & alii *in eodem c.* 13. & ſic defunctus non erit quidem inteſtatus ad ſenſum hujus loci, videlicet, ut poſſit ſe intromittere Epiſcopus vigore indulti ſui diſponendi de rebus Clericorum ab inteſtato decedentium; quia ſaltem eſt quædam teſtatio mentis latiori modo loquendi, alteri committere, ut res ſuas vel per modum legati. *l. ſenatus.* 43 §. 2. *ff. de Legatis* 1. *& l.* 1. §. 1. *ff. de Legatis.* 2. vel pauperibus in genere, quos elegerit, *l. quis ad declinandam. Cod. de Epiſc. & Cleric.* diſtribuat: ſed an ſit in rigore & propriè teſtamentum dicendum, ac per hoc iuri civili derogetur, ibidem non deciditur, ut etiam explicat Fachinæus *dicto c.* 57.

Barboſa *in eod. cap.* 13. *n.* 2. exiſtimat, ſi bona alicujus diſpoſitioni committantur, perinde eſſe ac ſi ipſe heres inſtitueretur, & propterea tale teſtamentum utroque jure valere. Si enim valet inſtitutio iſta: Titius hereditatis meæ dominus eſto, *l. his verbis* 48. *ff. de Heredibus inſtit.* valebit etiam ſic concepta: Titii diſpoſitioni bona mea committo, quia dominium eſt jus diſponendi de rebus &c. Attamen, ſicut generaliter in teſtamentis potiſſimùm ad mentem, & intentionem defuncti reſpiciendum eſt, ita etiam in propoſito; quia poteſt alicui diſpoſitio de bonis imponi non tanquam domino, ſed tanquam executori: neque omne jus diſponendi importat dominium, ſed jus diſponendi de rebus ſuis: & omnis quidem dominus poteſt diſponere, ſed non è converſo, qui poteſt diſponere eſt dominus, ſicut in generali rerum alienarum adminiſtratore & procuratore cum libera manifeſtum eſt. Atque ita refert Covar. *dicto. num.* 13. lege Hiſpanica cautum eſſe, commiſſa alicui per defunctum teſtamenti ordinatione & diſpoſitione, poſſe ac debere hunc ſoluto ære alie-

alieno quintam bonorum partem in opera pia expendere, reliqua verò bona dare illis, qui defuncto ab inteſtato ſuccedunt. Et *n.* 23. advertit, non eſſe ſtandum judicio illius, cui teſtator commiſit voluntatis propriæ revelationem, niſi eam fuiſſe aſſerat teſtantis voluntatem, quæ ex conjecturis apparentibus veriſimilis eſt.

16 Quæritur X. an de jure Canonico legatum rei alienæ valeat? De jure civili legatum rei alienæ valere indubium eſt, dummodo defunctus ſciebat alienam eſſe; vel ſi ignorabat, legatarius conjuncta perſona ſit, cui veriſimiliter etiam ſciens alienam legaſſet, non quidem ad eum ſenſum, ut res legata invito domino proprietatis debeatur legatario, ſed ut heres teneatur rem à domino emere, & eam præſtare Legatario, aut ſi dominus bonis conditionibus & juſto pretio vendere nolit, æſtimationem communem legatario ſolvere. §. *non ſolum.* 4. & ibi paſſim DD. *Inſtit. de Legatis l. cùm alienam.* 10. *Cod. de Legatis.*

Verùm de jure Canonico valde difficilis eſt textus *in cap. filius noſter. hoc tit.* Ubi S. Pontifex *leges*, inquit, *ſæculi hoc habent, ut heres ad ſolvendum teneatur, ſi quis rem legaverit alienam; ſed quia lege Dei, non autem huius ſæculi vivimus, valdè mihi videtur iniuſtum, ut res tibi legatæ, quæ cujuſdam Eccleſiæ eſſe perhibentur, à te teneantur, qui aliena reſtituere debuiſti.* Diverſas Doctorum interpretationes in hunc textum adfert Pan. *ibid. n.* 5. *& ſeq.* ac tandem concludit, ſua opinione eſſe hac in re differentiam inter jus Civile & Canonicum admittendam, eò quòd verba textus ita convincant: & lucrum de re aliena legata videatur injuſtum, cùm extorqueatur ab herede invito, quando aperiè non conſtat de voluntate defuncti.

Alii cenſent ſpeciale eſſe in legato rei alienæ, ut ſi ea ad Eccleſiam pertineat, ſicut in caſu propoſito dicti *cap. filius.* legatum non valeat, neque æſtimatio debeatur, cùm res Eccleſiaſticæ non poſſint alienari, *tot. tit. de Reb. Eccleſ. non alien.* ideoque exiſtimentur quaſi extra commercium hominum: prout idem de jure Civili conſtitutum eſt in prædio Cæſaris legato, *l. apud Iul. §. fin. ff. de Legat.* 1. Gloſſa *in c. ſi Epiſc.* 12. *q.* 5. Innoc. *in d. cap. filius.* Barb. *ibid. ex Menoch n.* 3. quæ tamen ſententia diſplicet Panorm. *dict. loco.* quòd ſummus Pontifex non ſe fundet in qualitate rei Eccleſiaſticæ, ſed in injuſtitia cauſæ, & lege Dei; ac prædia in patrimonium Cæſaris redacta, de quibus Juriſconſ. *in dict. c. fin.* loquitur, minùs poſſint alienari, quàm Eccleſiaſtica niſi intelligantur de rebus ſacris, quæ verè extra commercium hominum judicantur.

Alii conſiderant, quòd jus civile præfato ſenſu admittens legatum rei alienæ nullam contineat iniquitatem; non quidem reſpectu veri domini quia is non cogitur rem ſuam vendere; nec reſpectu heredis quia etiam iſte ſuccedit ex mero titulo lucrativo, ut non poſſit de minori lucro legatarii non ex ſua propria, ſed ex teſtatoris ſubſtantia promanante juſtè conqueri, & teſtator potuiſſet plus in parata pecunia vel aliis rebus legatario relinquere: proinde ſentiunt nullam in hac materia inter Jus utrumq; differentiam conſtituendam eſſe, & textum in *d. c. filius.* exponunt de eo, qui ſub prætextu legum civilium volebat rem alienam inſcia vel invita Eccleſia, ad quam ſpectabat, retinere cit. apud Barb *in eod. c. n.* 5. Zoeſius *hoc t. n.* 25. Salicetus & Caſtrenſis *in d. l. alienam. Cod. de Legatis.*

Verùm videtur mihi hic aliqua ſingularis interpretatio adhibenda, quæ diſcordantes opiniones magna ex parte conciliet, & colligitur ex integra Epiſt. Gregorii (unde noſtrum capitulum deſumptum eſt) relata à Facb. *l.* 5. *Controv. c.* 38. quòd nimirum deciſio ejuſdem *c. filius.* procedat in illa facti ſpecie, cùm teſtator legavit rem alienam filiis ſuis inſtitutis, quibus modicum patrimonium reliquit: cùm enim deciſio juris civilis, ut re aliena legata heres teneatur redimere, aut æſtimationem præſtare, non fundetur in verbis expreſſis teſtatoris, ſed tantùm in præſumpta mente illius, adeoque in præſumptione, declarat Pontifex huic præſumptioni non eſſe ſtandum de æquitate canonica, & lege Dei ſive in foro conſcientiæ in ſimilibus circumſtantiis, ubi probabilius veritas non ſubeſt: & ſi teſtator ſciviſſet rem alienam, aut vires patrimonii ſui (quas ſæpè ignorant homines & ampliùs ſperant, quàm in iis ſit) tam tenues eſſe & forſan vix legitimę liberorum ſuffecturas, utique liberos legato rei alienæ gravare non voluiſſet. Cæterùm verò in herede extraneo & ubi ampla eſt hereditas, ac conjecturaliter teſtator voluit legatarium rem legatam aut ejus æſtimationem habere, non apparet ratio iniquitatis, cur debuiſſet Jus Canonicum à Civili recedere, ut præmiſſum. Conſentit nobiſcum Fachin. *d. c.* 38 & Cov. *in dicto c. filius, n.* 14.

Quæritur XI. An de jure Canonico filius gravatus hereditatem paternam per fideicommiſſum alteri reſtituere, poſſit duas quartas, ut loquuntur, id eſt præter *legitimam & Trebellianicam* deducere? Hæc controverſia movetur circa *c. Raynutius.* 16. *& c. Raynaldus* 18. *h. tit.* ubi tres diverſæ ſunt Doctorum ſententiæ, una ſimpliciter inter jus civile & canonicum differentiam ſtatuit, ut illo jure filius unam tantùm *l. jubemus. Cod. ad S. C. Trebell.* iſto autem duas quartas deducere poſſit, ſicut probat. Harprecht. *ad tit. Inſtitut. de Lege Falcidia.* 6. *t. an.* 12. 17

Alii diſtinguunt, an filius ſit purè gravatus reſtituere, ut tunc unam tantùm quartam debeat habere, ac Trebellianica imputetur in legitimam & vice verſa: an verò ſub conditione, aut in diem v. g. *ſi ſine liberis deceſſerit, &c.* ut tunc legitima, quæ die vel conditione gravari non poteſt, ſtatim detrahatur, evenieote verò tempore vel conditione Trebellianica. Atque hoc modo jus Civile per Canonicum declarandum cenſet. Pan. *in d. c. Raynut. n.* 25. Andreas Gail. *l.* 2. *obſerv.* 121.

Alii demùm nulla adhibita diſtinctione ſimpliciter utroque jure filio gravato præter legitimam inſuper Trebellianicam concedunt cum Fach. *lib.* 5. *Controv. cap.* 2. ita ut filius fideicommiſſo gravatus ſemiſſem, id eſt, ſex uncias ſive dimidiam partem hereditatis conſequatur. Hac nimirum computatione inita, ut ex aſſe hereditatis conſiſteote in 12. unciis filius pro legitima ſua hodierno jure detrahat trientem, ſeu 4. uncias, quia legitima eſt à reſtitutione excepta; ex reſiduis verò 8. unciis detrahat quartam partem jure Trebellianicæ, quæ erunt duæ unciæ & ſi cum illis 4. facient 6. uncias & hereditatis paternæ dimidium.

Sanè ſi in dubio jure aliquando pro favore perſonæ (qui non procedit ex privato affectu, ſed eſt in ipſo jure & ratione fundatus) inclinare oportet, *arg. c. fin. de Sent. & re jud.* exiſtimo, in concurſu filii & extranei heredis, dum uterque de lucro captando certat, magis eſſe filio, quàm extraneo favendum, & ideò hanc poſteriorem ſententiam rectè jure & æquitate defendi poſſe. Enimverò quod attinet ad jus Canonicum S. Pontifex in *allegatis capitulis* non ſe fundat in eo, quòd reſtitutio per teſtatorem fuerit ſub conditione injuncta, quæ eſt mera narratio facti, ſed in eo, quòd legitimam habeat filius jure naturæ, in qua gravari non poteſt, & propter quam non tenetur onus reſtitutionis ſubire, Trebellianicam autem ſicut quilibet alius extraneus heres reſtitutione gravatus, quo non debet filius eſſe deterior. Imò filius purè gravatus magis gravatur, quàm gravatus ſub conditione illa: *ſi ſine liberis deceſſerit*, cùm in iſto caſu filius per totam vitam ſuam accipiat omnes fructus & emolumenta ex integra hereditate, dum è contra jure gravatus denegata ſibi Trebellianica omni commodo hereditatis præter legitimam careret, unde magis purè,
quam

Digitized by Google

quam conditione gravato ſuccurrendum fuiſſet.

Circa jus civile major videtur difficultas, quia ex diverſis legibus, quas adducit Harprechtus *loco ſuperiùs cit.* non obſcurè colligitur, duplicem detractionem filio non competere. Attamen dici poteſt, quidquid fuerit de jure antiquo, noviſſimè aliud conſtitutum *in Novell.* 39. *c.* 1. ubi Juſtinianus ſe hoc innovare ait, quòd filio primo debeat conſervari legitima & deinde primum reſtitutiones & fideicommiſſa fieri poſſint. Cùm ergo verba legis novæ debeant habere aliquem innovationis effectum, planè non apparet, quid Imperator conſervando filiis legitimam innovare voluerit, quàm hoc, quòd jam non ampliùs ſecundùm antiquas leges legitima & Trebellianica confundantur, ſed illam filius gravatus jure præcipuo habere, & deinde ad inſtar cujuslibet extranei heredis Trebellianica gaudere debeat. Quod autem aliqui reſpondent, illud ſolùm innovari, quòd filiis non tantùm quarta, ſed triens aut ſemis reſervari debeat, ipſi textui repugnat, ubi hoc jam antè innovatum dicitur. Accedit, quòd *allegata capitula* juris Canonici ſint poſteriora Novellis, conſequenter ſicut aliàs jus civile minus clarum per jus canonicum apertius declaratur, Text. & DD. *ad c.* 1. *de Novi operis nunt.* ita etiam in præſanti.

Specialia quædam circa Teſtamenta ad pias cauſas.

PRæter illa, quæ ſuperiùs *in quæſt.* 2. *&* 3. circa perſonas ad pias cauſas teſtari valentes, non obſtante Juris civil. prohibitione dicta ſunt, hic ſpecialiter circa ſolennia teſtamenti ad pias cauſas, & modum exequendi aliquot quæſtiones ſubnectuntur.

18 Quæritur XII. Utrùm in teſtamento ad pias cauſas duo teſtes, de quibus ſit mentio in *c. relatum.* 11. *h. t.* ſint de ſubſtantia, ſeu ſolennitate eſſentiali, ita ut tale teſtamentum aliter factum non ſubſiſtat? Affirmativam non pauci ſuſtinent, eò quòd in jure extra teſtamentum patris inter liberos, & militis in actuali expeditione ſive conflictu conſtituti non reperiatur aliud ſine teſtibus approbatum, imò potiùs contrarium in *d. c. relatum.* ſtatuatur Menoch. *volum.* 3. *conſil.* 24. *n.* 57. Fach. *lib.* 4. *c. Controv. c.* 3. *verſic. quod attinet ad* 3. VVameſius apud Zoeſ. *hoc tit. n.* 22.

Verùm probabiliùs eſt, teſtamenta ad pias cauſas regulari præciſè ſecundùm jus gentium, neque in iis ullam ſolennitatem, ſed tantùm probationem requiri: Præterquam enim quòd à milite & quacunque cauſa favorabili bona ſit argumentatio ad Eccleſiam; & ſi valet teſtamentum ſine teſtibus favore militis vel patris aut liberorum, cur non potiori jure favore Dei & animæ? Deinde jus civile in præjudicium piarum cauſarum non potuit, & canonicum probabilius non voluit aliquid ſtatuere, quo faciunt ea quæ ſuperiùs *hoc eod. tit. q.* 2. *&* 8. diximus. Unde quòd in *d. c. relatum* de duobus teſtibus aſſeritur, id de probatione in illa contingentia facti, non de ſollennitate juris intelligendum eſt; & propterea valiturum teſtamentum ad pias cauſas, ſi aliundè v. g. per ſcripturam notoria & indubitata manu teſtatoris confectam etiam abſque teſte de voluntate ejus conſtare poſſit docet Laym. *in Th. mor. lib.* 3. *tract.* 5. *c.* 2. *num.* 3. *& ſeq.* Zoeſius *dicto num.* 22. Barb. *in d. c. relatum num.* 4. Boerius *deciſ.* 240. *num.* 4.

19 Quæritur XIII. an in teſtamento principaliter ad pias cauſas ſine ſolennitate condito inſerta legata profana valeant? negativè reſpondet Jaſon *in l. hac conſultiſſima.* §. *ex imperfecto. Cod. d. h. t. num.* 10. Julius Clarus. *in* §. *Teſtamentum: q.* 6. *n. ult.* per textum *in d.* §. *ex imperfecto, & in l. fin. Cod. Familiæ herciſc.* ubi expreſsè decidit Imperator, ſi in teſtamento non ſolenni patris inter liberos extranea perſona mixta ſit, quoad hanc teſtamentum non valere, ergo ſimile erit judicium de teſtamento ad pias cauſas. Affirmativam tamen ſententiam communiorem aſſerit Laym. *d. c.* 2. *n.* 10. & fatetur Jaſon. *d. l.* eamque tenet Covar. *in cap. relatum.* 11. *hoc tit. n.* 2. quia ſecundùm vulgatum juris axioma, principale trahit ad ſe acceſſorium, & proinde ſi teſtamentum ſine ſolennitate valet quoad heredis inſtitutionem vel majorem bonorum partem, valebit etiam quoad reliqua legata. Et confirmatur eodem argumento ducto à teſtamento patris inter liberos, ubi ex declaratione Novellarum legata inſerta pro extraneis ſubſiſtunt, *authent. quod ſine. Cod. hoc t.* Textus verò in dicto §. *ex imperfecto, & l. fin.* explicari poſſunt, ſi perſona extranea unacum liberis heres inſtituta ſit. Facit tamen Imperator in *Novell.* 107. *c.* 1. unde dicta authentica deſumpta eſt, mentionem, quòd talia legata dicta ſint à teſtatore coram teſtibus, quod fortè de probatione intelligendum eſt, ut enim ex contextu colligitur, ibi Imperator loquitur de teſtamento, quod non habet obſervationem ſolennitatum, & conſequenter neque teſtes ad ſolennitatem deſiderat.

Quæritur XIV. quid, ſi è converſo teſtamentum principaliter ad profanas cauſas conditum deficiat, propter omiſſas ſolennitates neceſſarias, aut quòd heres inſtitutus hereditatem non adeat: an ſaltem legata pia ibidem relicta debeantur? Etiam hic negativam tuetur Jaſon. *in dicto* §. *ex imperfecto,* & alii citati apud Covar. *in dicto cap.* 11. *num.* 2. *&* 4. quorum ratio eſt, quòd corruente principali corruat & acceſſorium, & regulare ſit, hereditate non adita nec legata deberi, *l. cum.* 14. *C. de Fideicommiſſis;* etiam favorabilia & pia & libertatis. *l.* 2. *C. Si omiſſa ſit cauſa teſta.* Verùm contraria ſententia probabilius defenditur cum Covar. *dicto num.* 4. *& in cap. Raynald.* 18. *hoc tit.* §. 3. *à num.* 23. Zypeo *in Anal. Juris Pontif. eod. tit. num.* 9. Tuſco *V. Legatum concl.* 109. *n.* 7. quia ut ſæpiùs hactenus repetitum, in relictis ad pias cauſas nulla ſolennitas juris poſitivi requiritur; eſt autem & hæc ipſa ſolennitas juris civilis, quòd legata ab aditione hereditatis dependeant, cùm teſtamentum inſpecto jure naturali non ſit aliquid indiviſibile; & veriſimilior cujuſque teſtatoris intentio cenſeatur, ut ſua diſpoſitio omni meliori modo valeat, quo poteſt; quidquid ergo jus civile circa legatum libertatis diſpoſuerit, circa legata pia & eccleſiarum diſponendi poteſtatem non habuit. Deinde etiam ſicut de jure civili hereditate non adita poſſunt bona defuncti ex reſcripto D. Marci alieni ſervo, cui libertas relicta eſt, addici, ad voluntatem ejus & libertates conſervandas data cautione de ſolvendo ære alieno hereditario, *l.* 2. *ff. de Fideicommiſſ. libert. vot. cit. Inſtit. De eo, cui libertatis cauſa bona addicuntur,* ita quoque fieri poteſt in piis cauſis. Covar. *dicto* §. 3. *n.* 26. Imo hodie *ex Novel.* 1. *cap.* 1. §. 1. herede ſcripto non adeunte hereditatem datur poteſtas legatariis & fideicommiſſariis adeundi & voluntatem defuncti implendi. Neque obſtat, quòd corruente principali corruat acceſſorium: quia id tantùm regulariter procedit, niſi adſit ſpecialis cauſa, ex qua acceſſorium ſuſtineatur. 20

Quæritur XV. An relicta ad pias cauſas debeantur, ſi teſtator quidem incepit facere teſtamentum, ſed morte præoccupatus non perfecit? In theſi communis eſt Doctorum ſententia, teſtamentum neque ad pias cauſas valere, ſi non tantùm in ſolennitate extrinſeca, ſed etiam in voluntate imperfectum fuerit, cùm defectus iſte ex jure naturali cenſeatur, ſcilicet perfecto conſenſu à jure naturæ ad quemlibet legitimum actum requiſito. Barb. *in c. Cùm tibi.* 13. *hoc tit. in fine.* Reiſnerus *de Teſtam. p.* 4. *cap.* 12. *num.* 11. *V. contrar. tamen.* Attamen potiſſima difficultas eſt in hypotheſi; quandonam in ſingulis factis diſpoſitio defuncti ratio-

Digitized by Google

ne voluntatis imperfecta reputatur? Exiſtimo neque hic certam regulam dari poſſe, ſed arbitrio prudentis judicis conſideratis facti circumſtantiis, rem committi debere, an videlicet teſtator tantùm propoſitum aliquid piis cauſis relinquendi habuerit; quod propoſitum tametſi coram aliis declaratum utique adhuc voluntas imperfecta eſt; vel utrum de facto enixam voluntatem poſuerit, quo caſu licet teſtamentum, quòd v. g. à legatis ad pias cauſas incepit, ad finem nòn perduxerit; ſed morte præoccupatus obierit, adhuc probabilius eſt, voluntatem circa legata pia, quæ tunc expreſſit, non fuiſſe imperfectam, Cov. *in c. relatum* 11. *hoc tit. n.* 14. Tiraqu. *de Privil. piæ cauſæ priv.* 7. Laym. *dicto c.* 2. *n.* 6.

21 Quæritur XVI. An ex relictis ad pias cauſas poſſit detrahi Falcidia vel Trebellianica, ſi teſtator legatis hereditatem exhauſit, ut hæredi ſua quarta pars, ei de jure debita, non remanſerit, aut per fideicommiſſum juſſerit hereditatem piæ cauſæ reſtituere. Circa Falcidiam habetur textus *in auth. ſimiliter. Cod. Ad l. falc. deſumpta ex Nov.* 131. *c.* 12. quòd ea de legatis piis non detrahatur, licet olim contrarium videbatur decîſum *l.* 1. §. 5. *ff. ad Leg. Falc.* Circa Trebellianicam verò textus quidem clarus non extat, quia tamen eadem utrinſque eſt ratio, propterea idam de hac quoque communiter ſtatuunt DD. copioſè relati à Tiraq. *dict. trac. priv.* 26 *& ſeq.* & Cov. *in c. Raynaldus* 18. *hoc tit.* §. 1. *n.* 13. neque enim detractio Falcidiæ vel Trebellianicæ tam eſt ex mente teſtatoris, quàm ex juris civilis diſpoſitione, *text. in d. c. Raynaldus in fine*, quæ lex piis cauſis præjudicare non valet, & utique teſtator in defectu bonorum maluit aliquid decedere heredi extraneo, quàm piis cauſis, quorum patrocinium poſt mortem quæſivit. Poteſt hoc loco applicari argumentum à teſtamento militis, in quo ceſſant iſtæ detractiones *l. in teſtamento. Cod. Ad legem Falcid. l.* 1. §. *denique ff. ad SC. Trebell.* quod argumentum procedere docet Everhardus *in Topicis, loco à milite ad Eccleſiam*. Nec obſtat nova conſtitutio Juſtiniani in *l. ſi quis.* 49. *C. de Epiſc. & Clericis*, ubi Imperator videtur ſupponere, quòd ad declinandam falcidiam piæ cauſæ debeant inſtitui heredes: quia hæc lex quoad falcidiam tantùm continet narrationem facti, ubi v. g. teſtator in perſuaſione veteris juris fuit; principalis verò ejus deciſio eſt, quòd ſi captivi redimendi in genere inſtituantur heredes, tale teſtamentum non valet expugnari ex eo, quaſi incertus heres eſſet inſtitutus.

Sed hæc in herede extraneo locum habent, nam filius ſuam legitimam etiam de legatis ad pias cauſas detrahere poteſt, quia legitima debetur filiis jure naturæ & gravari nequit. Tacit. *ſ. fin.* 17. *quæſt.* 4.

Sed quid, ſi una pia cauſa vel Eccleſia ſit heres inſtituta, & aliæ legatariæ, an ſaltem hic in caſu deficientis quartæ hereditariæ competet Eccleſiæ heredi contra alteram legatariam detractio falcidiæ? Pro utraque ſententia ſunt Authores apud Tyraquellum, *de Privilegiis piæ cauſæ, privil.* 26. Affirmativa tamen videtur probabilior ex recepto juris axiomate, quòd privilegiatus contra pariter privilegiatum non utatur privilegio, ſed jure communi, quando utriuſque par eſt conditio, & uterque certat de lucro captando, vel damno vitando: ſecus ſi unus de lucro captando, & alter de damno vitando, ubi magis ſavetur damnum evitanti, quàm lucro inhianti. *l. verum.* 11. §. *item quæritur.* 6. *& l. ſi minor.* 34. *ff. de Minoribus*: atqui in noſtro propoſito utraque pia cauſa vel Eccleſia eſt pariter privilegiata, & utraque certat de lucro hereditatis captando, ergo, &c. Unde non obſtat, quòd Eccleſia contra Eccleſiam non præſcribat minori tempore, quàm 40. annis, quia in præſcriptione non eſt utriuſque privilegiati par conditio, cùm una Eccleſia certet de lucro, altera de damno vitando. Item non obſtat *l. ſi quis* 49. §. 2. *Cod. de Epiſc. & Cler.* Quia ibi Epiſcopus non fuit heres inſtitutus, ſed executor à lege deputatus: imo licet fuiſſet heres, tamen aliud forſan diceretur in legato illo pro redemptione captivorum, ubi captivi certant & agunt de damno vitando, heres autem de lucro captando.

Quæritur XVII. Quando, & per quem debeat fieri executio teſtamenti circa ea, quæ ad pias cauſas relicta ſunt? Reſpondetur, niſi teſtator certum terminum præfixerit, de jure communi legata profana intra annum, & legata pia intra medium exſolvi debere. *Novella* 131. Quod ſi heres ſolutionem legatorum piorum ultra terminum juris eo uſque diſtulerit, donec in judicium vocetur, duplum ſolvere tenebitur. §. *ſi autem.* 19. *Inſtit. de Actionibus*, & univerſum, quòd heres monitus à judice non implens voluntatem defuncti intra annum perdat omne lucrum ex hereditate ſibi competens, conſtitutum habetur *in auth. hoc amplius. Cod. de Fideicom.* Sed ille terminus medii anni tantùm intelligendus eſt, ſi certa res, vel quantitas ad pias cauſas legata ſit; ſi verò teſtator heredem pro anima ſua aliquid facere juſſerit, v. g. Eccleſiam ædificare, &c. pro tali opere inchoando annus datur. *c.* 3. *h. t.* Poterit quoque Epiſcopus ex rationabili cauſa terminum anni medii reſtringere, & executores citiùs ad implendam voluntatem defuncti compellere: nam in legatorum præſtatione illud eſt obſervandum quod teſtator veriſimiliter voluit. *l. cùm res.* 47. *in princ. ff. de Legatis.* 1. planè autem veriſimile eſt, hanc fuiſſe teſtatoris mentem & deſiderium, ut legata, maximè quæ ad pias cauſas & pro anima ſua reliquit, quàm citiſſimè exſolverentur. Barb. *de Offic. Epiſc. parte* 3. *alleg.* 82. *n.* 24. Porrò executio legatorum, & relictorum ad pias cauſas in primis pertinet ad heredem teſtatoris, vel ad eum, cui teſtator talem executionem commiſit; quòd ſi teſtator nullum heredem vel executorem nominarit, ſed generaliter ſua bona juſſerit dari pauperibus, vel ſi executores deputati ſint negligentes, & ſaltem bis moniti ab Epiſcopo executionem prætermiſerit, tunc executor hujus teſtamenti erit Epiſcopus, ita enim in Trid. *Seſſ.* 22. *de Reform. c.* 8. Epiſcopus dicitur executor omnium piarum voluntatum, & idem probatur *in d. c.* 3. *in c. ſi heredes.* 6. *in c. tua nobis* 17. *h. t.*

22 Quæritur XVIII. qualiter executio facienda, ſi pauperes in genere, vel Eccleſia indeterminatè heredes aut legatarii ſcripti ſint? Ubi prænotandum, quamvis de Jure Civili heredis incerti inſtitutio vitiet teſtamentum, aliter tamen ſe res habet in teſtamento ad pias cauſas, ex illa ſpecialitatis ratione, quòd in teſtamento ad pias cauſas ipſe Deus principaliter inſtitui cenſeatur, & ita nunquam incertus heres ſit. *l. ſi quis ad declinandam* 49. *Cod. de Epiſc. & Clericis.* Barb. *in c.* 13. *h. t. n.* 6. Circa executionem verò ante omnia in ſimilibus caſibus ad præſumptam teſtatoris voluntatem recurrendum eſt. Unde ſi pauperes in genere inſtituti ſint, tunc pauperes conſanguinei aliis præferentur, conſanguineis verò deficientibus pauperiores minùs egenis, & pauperes illius loci, ubi teſtator vixit, extraneis anteponentur: eò quòd in dubio potiùs de conſanguineis, de pauperioribus, & de indigenis teſtator cogitaſſe præſumatur, niſi fortaſſis defunctus miles, aut ejus conditionis fuerit, ut quoſdam ad paupertatem ſcienter & iniquè redegerit tunc enim magis reſtitutionem ex lege juſtitiæ, quàm eleemoſinam deſideraſſe cenſebitur. Similiter ſi Eccleſia in genere inſtituta ſit, in dubio teſtator Eccleſiam ſuam Parochialem, in qua Sacramenta ſuſcepit, putaſſe intelligetur; quòd ſi in diuerſis Eccleſiis ſuſceperit Sacramenta, tunc ueriſimiliter illam cæteris prępoſuit, in qua ſepulturam elegit; ſi nullibi ſpecialem elegerit ſepulturam,

Digitized by Google

ram, penes arbitrium Epiſcopi erit, cui Eccleſiæ conſideratis omnibus circumſtantiis & neceſſitatibus relicta defuncti applicare velit Panor. & Covar. *in c. cum tibi. 13. hoc tit.*

23 Quæritur XIX. Utrùm aliquando ultima voluntas circa pias cauſas commutari, & quòd à defuncto ad certum uſum relictum eſt, ad alium applicari poſſit? Reſpondetur pro regula quidem tenendum, quòd ea, quæ largitione fidelium ad certum uſum pium deſtinata ſunt, ad illum & non ad alium (ſalva Sedis Apoſtolicæ poteſtate) debeant converti, ut dicitur *in clement. 2. de Religioſis domibus*. adeoque de jure communi tantùm S. Pontifici, & non niſi ex rationabili cauſa conceſſum eſſe pias defunctorum voluntates commutare, attamen hodie ex Concilio Tridentino *ſeſſ. 22. de Reform. c. 6.* etiam Epiſcopus tanquam Sedis Apoſtolicæ delegatus tales commutationes ex juſta & rationabili cauſa facere poteſt. Juſtas autem cauſas varias enumerat Barb. *de Officio Epiſcopi alleg.* 33. *à n. 7.* vidalicet ſi pecunia ad cartum uſum, v. g. ædificationem templi non ſufficeret: ſi intentio fundatoris omninò adimpleri non poſſit, veluti ſi pauper, cui aliquid relictum eſt, jam è vivis deceſſerit: ſi uſus non ſit neceſſarius, & poſſit res utiliùs applicari, puta ſi relicta ſit pecunia ad pingendam Eccleſiam ruinoſam: denique ſi Eccleſia, in cujus favorem aliquid relictum eſt, ſit negligens in explenda defuncti voluntate, ut quia non perſolvit Miſſas, quas defunctus fundavit. Verùm circa hoc ultimum advertendum eſt, quòd ſi tantus ſit Miſſarum numerus ex relictis defunctorum alicui Eccleſiæ impoſitus, ut illis nequeat ſatisfieri, vel propter tenuitatem fundationis non facilè inveniatur, qui velit ſe tali oneri ſubiicere, poſſit Epiſcopus in Synodo Diæceſana; item etiam Abbates & Generales Ordinum in Capitulis ſuis generalibus tales Miſſas pro ſua conſcientia ad minorem numerum reducere, ita tamen, ut eorum ſemper defunctorum commemoratio fiat, qui pro ſua anima aliquid Eccleſiæ reliquerunt. Trid. *Seſſ. 25. de Reformat. c. 4.* & dictum ſuperiùs *in Tit. ut Eccleſiaſt. benef. ſine dimin. conf. n. 7.*

24 Quæritur XX. Qualiter res agenda, ſi circa pias cauſas non tantùm executore, ſed & judice opus ſit, dum ſcilicet de valore relictorum controverſia movetur? Reſpondetur, tali caſu piis cauſis ab Epiſcopo procuratorem ad litem dandum, qui coram Epiſcopali judicio cauſam agat, & ſic in primis Epiſcopus judicis, dein ſententia pro pia cauſa lata executoris officio fungetur. Barb. *de Officio Epiſcopi parte 3. alleg.* 82. *n.* 14. Neque refert, tametſi adverſarius heres laicus fuerit, quia non poterit declinare forum Eccleſiaſticum, ſi ibidem cauſa introducta, & præoccupata ſit, cùm relicta pia cenſeantur mixti fori. *c. ſi hæredes. 6. hoc tit. l. hæreditas. 50. ff. de Petitione hered. Novell.* 131. *c.* 10. Guttierez *pract. quæſt. lib. 1. q. 44. n. 3.* Imò poteſt aliquando Epiſcopus etiam circa teſtamenta, & legata merè profana ſuam authoritatem interponere, ubi magiſtratus ſæcularis juſtitiam adminiſtrare neglexerit: committitur enim grave injuſtitiæ peccatum, quando juſta defuncti voluntas non impletur, ratione peccati verò etiam penes Epiſcopum eſſe juriſdictionem in laicos, communiter traditur. *in c. novit. 13. de Iudiciis.*

25 Notanter queque adjungit Barb. *d. alleg.* 82. *n.* 17. quòd executio piarum & ultimarum voluntatum non præciſè pertineat ad verùm Epiſcopum, ſed etiam ad quosvis alios Prælatos Epiſcopali juriſdictione, vel quaſi præditos, veluti Capitula Sede vacante, Abbates proprium territorium habentes, Archidiaconos & ſimiles. Idem docet Covar. *in c. Ioannes 19. hoc tit. num. 1.*

Demùm ad hunc titulum referri poteſt, quòd antehac tradidi *in Libell. de Privilegiis Monaſteriorum privil.* 13. quòd filius, qui ingratitudinem contra parentem commiſit, ſi Monaſterium ingrediatur, non valeat propter illam antecedentem ingratitudinem à parente exheredari, & ita Religio dicatur purgare ingratitudinem filii, ſicut ex *Novella* 123. *c.* 41. transſcripſit Gratianus *in cap. fin. 19. q. 3.* quem additio Reformarorum Decreti authoritate S. Pontificis Gregorii XIII. *in eodem cap. fin.* ſubjuncta ſatis vindicat à quorumdam calumnia, qui Gratiano imponunt, quaſi dictam Novellam minùs ſincerè tranſtulerit, & atteſtantur, quòd translatio Gratiani correſpondeat veteribus Novellarum exemplaribus: etenim ſupponendum, librum Novellarum, qui noſtris temporibus habetur, non eſſe primum Originale; nam Novellæ fuerunt primitus Græco idiomate ſcriptæ, & deinde per diverſos Authores diverſimodè in latinum translatæ, ita ut Gottoſ. *ad princ. Nov.* atteſtetur, ſe unam eandemque conſtitutionem multoties ſibi diſſimilem vidiſſe, & Henr. Aggylæum multas lacunas Hollandicæ editionis ſuppleviſſe, & patebit cuilibet legenti Novellas, quàm obſcurus in illis verborum ſenſus ſit, ut vix una ex integro abſque diſputabili interpretatione intelligi valeat, nec de facto habemus alicujus Principis authentizationem, quòd Novellæ noſtræ cum Originali concordent, cùm tamen è contra Greg. Pap. XIII. per litteras ad principium impreſſas Chriſti fidelibus notum fecerit, ſe opera Cardinalium, aliorumque eruditiſſimorum virorum Decretum Gratiani cum antiquiſſimis Codicibus contuliſſe, & ab erroribus emendatum perfectumque reddidiſſe. Adde Covar. *in c. Raynutius. 16. de Teſtam. n.* 28. Qua de re plura in illo *privilegio* 13. & in ejus *additione* dicta ſunt.

26 Item in eodem *libello privilegiorum* 16. inſervi, quòd ſi alicui hereditas, vel legatum relictum ſit, & ſi abſque liberis deceſſerit per fideicommiſſum ei ſubſtitutus fuerit extraneus, inſtitutus verò vel legatarius Monaſterium bonorum capax ingrediatur, expiret fideicommiſſum, & Monaſterium per modum filii ſuccedat. *Novell.* 123. *c.* 36. Et tradunt Panorm. & Doctores *in cap. in præſentia. 8. de Probationibus*. Videantur in hac materia ampliationes non tantùm circa Monaſteria, ſed etiam circa ſuſcipientes Ordines Clericales, atque limitationes, & copioſæ allegationes apud Barb. *in Coll. DD. ad d. c. in præſentia.* Sanch. *in Præcepta Dec. Tomo. 1. lib. 7. c. 16.*

TITULUS XXVII.

De Succeſſionibus ab inteſtato.

HAnc materiam prolixè tradunt Interpretes in *Tit. 1. Lib. 3. Inſtit. & in tit. ff. & Cod. De ſuis & legitimis heredibus, cum aliis concordantibus*; nos tantùm principaliora breviter explicabimus, ut ea, quæ in Jure Canonico circa ſucceſſiones Clericorum ſunt ſpecialia, meliùs intelligamus. Sit igitur.

16. *Conjuncti in aliquo conſortio vel Collegio etiam ſibi ſuccedunt.*
17. *Fiſcus quid, & quando ſuccedat?*
18. *Peregrinorum defunctorum bona qualiter diſtribuenda.*
19. *Fiſco quando deferantur bona damnatorum. Alia Summaria poſt §. 111.*

QUinque enumerantur Ordines Succedentium. Primus eſt *Deſcendentium* ſive liberorum. Secundus *Aſcendentium* ſeu parentum. Tertius *Collateralium*, id eſt, fratrum & aliorum conſanguineorum. Quartus Conjugum inter ſe. Quintus denique *Fiſci*, de quibus ordine agemus.

De Succeſſione Liberorum.

4 PRimò itaque ad ſucceſſionem vocantur liberi, & deſcendentes, tum ex voto parentum, qui utique malunt ſua bona devolvi ad filios, quàm extraneos; tum etiam ex æquitate, & Jure naturali, ut ex bonis paternis liberi alimenta conſequantur, *l. cùm ratio. 7. ff. de Bonis damnatorum.*

Sunt autem liberi in varia differentia, alii Spirituales alii affines, alii legitimi tantùm, alii legitimi & naturales ſimul, alii naturales tantùm, qui & rurſus ſubdividuntur, quòd alii ſint propriè naturales, alii ſpurii, alii ex damnato coitu, alii legitimati. Videamus de ſingulis.

Spirituales filii dicuntur, quos in baptiſmo vel confirmatione tenuimus. Et horum nulla ſucceſſio eſt, neque enim talis ſpiritualis cognatio rationem conſanguinitatis habet, ut dicitur in *c. 1. cauſa 30. q. 3.*

Similiter etiam filii affines ſive privigni ſuo vitrico non ſuccedunt, *l. 3. & 7. Cod. Communia de ſucceſſionibus.*

Legitimi tantùm, id eſt, adoptati & arrogati; qui ſola legis & Juris fictione filii cenſentur, quamdiu durat adoptio, patri adoptivo ab inteſtato ſuccedunt; ſi verò ipſo vivente emancipati fuerint, ceſſat ſucceſſio, niſi quòd filio arrogato, ſi abſque juſta cauſa emancipatus fuerit, quarta pars bonorum patris arrogatoris debeatur. De quibus videatur textus & Doctores *in tit. Inſtit. de Adoptionibus.*

Liberi naturales, & legitimi ſimul dicuntur ex juſtis ſeu legitimis nuptiis procreati: naturales, quia ſecundùm naturam à parentibus nati ſunt: legitimi, quia iſtam parentum conjunctionem per legitimum matrimonium lex approbat. Unde & à legitimis tantùm, & à naturalibus tantùm diſtinguuntur. Succedunt autem iſti liberi ſuis parentibus ſine diſtinctione, maſculi ſint an fœminæ; ſui Juris, an patriæ poteſtati ſubjecti; quidquid enim de jure veteri conſtitutum fuerit, hodie de jure novo in materia ſucceſſionum ſexus & patriæ poteſtatis, cognationis & agnationis differentia ſublata eſt, *Nov. 118. cap. 1. & 4. Authent. in ſucceſſione. C. de Suis & legitimis liberis &c.* Sed hoc in bonis allodialibus; in bonis autem feudalibus hodie attendi differentiam ſexus, & fœminas atque ex his deſcendentes à ſucceſſione Feudi excludi in *Tit. de Feudis* pluribus explicatur.

5 Item in quibuſdam locis conſuetudine & ſtatutis introductum eſt, ut pro conſervatione familiæ nobilium & perſonarum illuſtrium filiæ tantùm in bonis maternis æqualiter cum ſuis fratribus ſuccedant, in bonis autem paternis certa aliqua dote contentæ eſſe debeant.

Verùm hic controverſia ſuboritur, an talia ſtatuta vel conſuetudines valeant etiam illo caſu, quo filiabus minor portio pro dote aſſignatur, quàm de jure eſſet ipſarum legitima. Ratio dubitandi eſt, quòd legitima debeatur jure naturæ, quia ſuccedit in locum alimentorum, *Novella 1. in præfatione §. 2.* jus autem naturale ſit immutabile. *§. ſed naturalia. 11. Inſtit. de Jure natur. gentium & civili.* Reſpondetur, cùm conſuetudines & ſtatuta habeant vim legis, *l. omnes populi. 9. ff. de Juſtitia & jure l. diuturna. 33. ff. de LL.* ideò prædictas conſuetudines & ſtatuta, ex quibus filiæ minorem ſua legitima dotem accipiunt, tunc ſaltem valere exiſtimo, ſi filiæ ex illa dote, vel ex bonis adventitiis aut maternis, vel à marito congrua alimenta & ſuſtentationem habeat. Sin autem aliunde ſuſtentatio deficiat, tunc utique non obſtantibus talibus ſtatutis filiæ ex bonis paternis alimenta petere poterunt, quæ ipſi jure naturali debentur. *l. 1. §. jus naturale. ff. de Juſtit. & jure.* Quòd verò univerſim pro ratione dubitandi oppoſitum fuit, legitimam deberi jure naturali, reſponderi poteſt, id verum eſſe in quantùm legitima deſervit pro alimentis neceſſariis, non verò quoad quantitatem jure civili determinatam, & quòd præcisè debeatur tertia vel dimidia pars bonorum: hoc enim reſpectu legitima eſt tantùm juris civilis diſpoſitio, quæ per conſuetudinem, legem, aut ſtatutum contrarium tolli poteſt. Eachin. *lib. 4. Controv. cap. 31.*

Engel in Decret. Lib. 118.

Cæterùm in ſucceſſione deſcendentium hoc obtinet, ut non tantùm filii, qui vivunt, ſuccedant patri, ſed etiam ſi unus vel alter ex filiis præmortuus nepotes ſuperſtites reliquerit, iſti nepotes una cum filiis primi gradus ad ſucceſſionem vocentur, & repræſentent ſuum patrem prædefunctum, in ejuſque locum ſuccedant; ſed etſi plures ſint unius filii defuncti nepotes, non tamen plus accipient, quàm ipſorum pater, ſi viveret, accepiſſet, & ita dicuntur tales nepotes ſuccedere in ſtirpes. In capita verò fit ſucceſſio quando omnes heredes ſunt primi gradus, & hereditas in æquales portiones dividitur. E. g. ſi tres ſint filii & nullus nepos, hereditas dividetur in capita, & ſic in tres partes æquales. Si verò unus ſit filius & ex alio filio prædefuncto tres nepotes, hereditas dividitur in ſtirpes & tantùm in duas partes, unam capiet filius, alteram tres illi nepotes. Idem etiam juris eſt, ſi omnes filii præmortui ſint & ſoli nepotes ex diverſis filiis extent, quia adhuc ſucceſſio in ſtirpes fiet, ita ut ſi ex uno filio adſint duo nepotes, ex altero tres, hereditas tantùm in duas partes dividatur. *§. cùm filius. 6. Inſt. h. tit. l. 2. Cod. de Suis & legitimis. Novella 118. cap. 1.* 6

Naturales filii tantùm quamvis in genere omnes dici poſſint extra matrimonium nati, quorum nativitatem lex non approbat, propriè tamen illi dicuntur naturales, qui nati ſunt ex concubina domi loco uxoris retentæ, qualis concubinatus olim jure civili toleratus fuit *toto titulo ff. & Cod. de Concubinis.* hodiernis verò moribus & legibus, non tantùm in foro eccleſiaſtico contra concubinarios proceditur juxta Concilium Trident. *ſeſſ. 24. de Reform. Matr. cap. 8. & ſeſſ. 25. cap. 14.* ſed etiam in foro ſeculari. Iſtis quoque naturalibus liberis annumerant Doctores illos, qui ſuſcepti ſunt ex fœmina aliàs honeſta & seducta, teſte Harp. *ad princip. Inſt. hoc tit. n. 265.* 7

Porrò naturales liberi de jure non extantibus aliis ex legitimo matrimonio natis, neque uxore legitima, ſuccedunt patri una cum ſua matre in ſextante ſeu duabus unciis (id eſt duabus partibus, ſi hereditas in duodecim dividatur) æqualiter inter eos diſtribuendis; avo autem paterno non ſuccedunt, ſed neque patri, ſi juſti liberi aut legitima uxor adſit, ita tamen ut etiam hoc caſu alimenta illis ex bonis paternis arbitrio boni viri debeantur. *Novella 18. c. 5. & Novella 89. c. 12.* Matri autem etiam illuſtri & omnibus aſcendentibus per lineam maternam, una cum juſtis liberis naturales ſuccedunt, *l. ſi qua illuſtris. 5. Cod. ad S. C. Orfitianum. §. novißimè. 3. Inſt. jam dicto tit.*

Spurii, quamvis etiam generaliori vocabulo omnes illegitimi, in propria tamen ſignificatione

appellantur, qui ex muliere publica paſſim corpus proſtituente geniti ſunt. Et hi, cùm patrem incertum habere præſumantur *l. vulgo concepti* 23. *ff. de Statu hominum*, ſucceſſionem paternam prætendere nequeunt. Matri verò, quæ ſemper certa eſt, etiam cùm juſtis liberis ſuccedunt: niſi fuerit illuſtris, in qua talis publica libido magis reprobatur. Videatur Textus & Interpretes ad *tit. Inſt. de S. C. Orfitian.* & *dict. l. ſi qua illuſtris*, Covar. *de Matrimonio parte* 2. *cap.* 8. *§.* 5.

Ex damnato coitu vocamus, qui ex tali copula nati ſunt, quam lex damnat, & pœna afficit, quales ſunt adulterini & inceſtuoſi, à conſanguineis vel affinibus in gradibus ad matrimonium contrahendum prohibitis geniti, & iſti omni ſucceſſione, tam paterna quàm materna indigni judicantur; ita ut de Jure civili nequidem alimenta eis debeantur: *Auth. ex complexu. Cod. de Inceſtis nuptiis*, & *Novell.* 89. *cap. ult.* de æquitate tamen canonica illis alimenta juxta facultates parentum præſtanda, communiter traditur *per textum in cap. cum haberet.* 5. *De eo qui duxit*, &c. Ad conciliationem utriuſque juris poſſet forſan talis adhiberi interpretatio: ſenſum Juris Civilis non eſſe, quaſi iſtis filiis nulla prorſus debeantur alimenta, hoc enim fuiſſet indirectè parricidium talium liberorum concedere. *l. necare.* 4. *ff. de Agnoſcendis & alendis liberis.* quòd à mente Chriſtiani Imperatoris utique alienum fuit; ſed quòd præfatis liberis non debeantur alimenta ſecundùm ſtatum parentum, vel dignitatem eorum aut ſuam, quam nullam habere cenſentur: ut v. g. filius adulterinus vel inceſtuoſus comitis alatur ut comes, ſed ut privatus juxta neceſſariam vitæ conſervationem; non obſtante quòd *dict. cap.* 5. dicatur ſecundùm facultates parentum alimenta danda, quia aliud eſt ſecundùm facultates aliud ſecundùm ſtatum dignitatis. Non obſtante etiam, quòd hoc modo damnati non differrent à naturalibus, qui teſte Harp. *ad prin. Inſtit. h. tit. n.* 267. nec ipſi de familia patris cenſentur, neque arma aut inſignia familiæ ferunt: nam communi hominum æſtimatione honeſtioris ſtatus habentur naturales, quàm damnati, & ſecundùm hunc ſtatum, etiam alendi. Item puto non improbabiliter hanc quoque differentiam adjungi poſſe, quòd naturalibus detur actio contra patrem ejuſque heredes pro condignis alimentis, damnatis verò nulla competat actio, ſed tantùm officio judicis, juxta vitæ neceſſitatem, perſonæ & facultatum qualitatem alimenta decernantur. *arg. textus in d. cap.* 5. ibi: *ſolicitudinis tuæ intererit*, &c. qua tamen in re valdè diverſimodè loquuntur Doctores, ut videre eſt apud Cov. *d. c.* 8. §. 6. & Barboſam *in Collect. ad d. c. cùm haberet.* An verò dicatur natus ex damnato coitu, qui ex conjugato & ſoluta eſt natus (de qua etiam loqui videtur *d. c.* 5. ſi benè expendatur) pro utraque ſententia ſunt Doctores apud Covar. *d. c.* 8. §. 5. *n.* 22. Harp. *dicto loco n.* 348. ubi iſti contra alios affirmativam ſequuntur.

Poſſet item quæri, & in utramque partem diſputari, an cùm hodie omnis concubinatus & fornicatio puniatur in utroque foro, liberi inde nati quoad effectum ſucceſſionis debeant dici ex damnato coitu? Videatur Panor. *in cap. tanta* 6. *Qui filii ſint legitimi num.* 22. Harp. *dicto loco num.* 321. qui pariter contra alios ſuſtinent, non eſſe ſine textu expreſſo abrogationem veteris juris inducendam. Conſuetudo locorum præcipuè attendenda erit, prout lege Hiſpanica declaratum refert Covar. *dicto cap.* 8. §. 5. *n.* 23. illum propriè dici damnatum coitum, ex quo fœminæ imminet pœna mortis naturalis à lege ſtatuta.

8 Circa legitimatos ſupponenda ſunt ea, quæ infra *in Libro IV. in tit. Qui filii ſint legitimi* pluribus traduntur. Ad præſentem materiam breviter notandum, quòd legitimati per ſubſequens matrimonium ex communi Doctorum ſententia quoad omnia, ſcilicet dignitates, ſucceſſiones & reliqua legitimè natis æquiparentur: cùm enim non tam effectus naturæ, ſecundùm quam omnes æqualiter naſcimur, ſit, quàm legis diſponentis, ut aliquis pro legitimo habeatur, nihil intereſt, an lex alicujus nativitatem ab initio, vel ex poſt facto ratam habeat & approbet, atque effectum matrimonii ad tempus nativitatis retrotrahat. Textus & Interp. *in cap. tanta.* 6. *Qui filii ſint legitimi*, Barb. *in Collect. ibidem n.* 14. Adeò, ut etiam ex receptiori in praxi, & Cameræ Imperialis ſententia ad bona quoque feudalia taliter legitimati admittantur. Mynſing. *Cent.* 5. *obſerv.* 42. Andreas Gail. *lib.* 2. *obſerv.* 141. *n.* 2. Fach. *lib.* 2. *Controverſ. c.* 51. Qua de re dictum ſuperiùs *in Tit. de Feudis.* §. 2.

Porrò legitimati per reſcriptum principis, ut in bonis paternis ſuccedant, requiritur, quòd mater talium liberorum in uxorem duci non potuerit, vel ſaltem non pro dignitate, aut quia mortua eſt, vel aliàs latet. Deinde quòd nulli extent liberi ex matrimonio juſto procreati, quibus extantibus legitimati excluduntur, *l. imperialis.* 23. *Cod. de Nuptiis. Novella* 89. *cap.* 9. Poſſe tamen filium naturalem etiam extantibus juſtis liberis à Principe de plenitudine poteſtatis ad ſucceſſionem legitimari, dummodo pater pro tali legitimatione ſupplicans juſtorum liberorum mentionem fecerit, nec legitimato plus relinquat, quàm uni filiorum, cui minimum relinquit, docet Gail. *d. l.* 2. *Obſerv.* 142. *n.* 8. & *ſeq. arg. dictæ Novell.* 89. *cap.* 3. In qua *Obſervatione* idem Author etiam alia notabilia tractat, ut an præjudicium aliorum agnatorum conſideretur in legitimatione liberorum? An legitimatio non extantibus juſtis liberis facta irritetur his ſupervenientibus? An fœminæ excludantur per legitimatum, ubi ſtatutum eſt, quòd non ſuccedant extantibus maſculis? quæ ibidem videri poterunt. Eaſdemque quæſtiones etiam proponit Harpr. *ad princ. Inſtit. hoc tit. n.* 280. & *ſeq.* ubi ſingulas negativè reſolvit.

Notant quoque communiter Doctores, differentiam eſſe conſtituendum inter legitimationem & diſ- 9
penſationem: etenim legitimatus dicitur reſtitutus natalibus, & cenſetur prima ejus nativitas approbata, habeturque quoad omnia legitimus: diſpenſatio autem fit tantum quoad aliquos particulares effectus, ſicut in foro eccleſiaſtico frequens eſt, quòd Papa diſpenſet cum illegitimis ad ordines, vel beneficium; & hæc diſpenſatio eſt ſtrictæ interpretationis, nec extenditur ultra caſus, & effectus in ea expreſſos. Item cùm de Jure non ſoleant legitimari ſeu natalibus reſtitui, inter quorum parentes non potuiſſet conſiſtere matrimonium, uti ſunt inceſtuoſi & adulterini; ideò ſi talibus princeps extra ordinem gratiam facere voluerit, ex multorum Doctorum ſententia ſaltem in dubio potiùs diſpenſaſſe, quàm legitimaſſe cenſebitur, & tales diſpenſati non venient in diſpoſitione legis vel ſtatuti, quoties de legitimis vel legitimatis liberis aliquid ſtatuitur, niſi princeps de plenitudine poteſtatis nominatim aliter diſpoſuerit, vel ex verbis privilegii alia ejuſdem intentio colligatur, Andreas Gail. *dicta obſerv.* 142. *n.* 17. latè Covar. *de Matrimonio, parte* 2. *c.* 8. §. 8. & *ſeq.*

Ex hoc ſenſu forſan etiam intelligenda eſt regula Cancellariæ, quæ olim erat 48. hodie verò 50. *de Diſpenſatione ſuper defectu natalium.* ubi S. Pontifex in diſpenſatione ſuper defectu natalium, ut illegitimus poſſit ſuccedere in bonis temporalibus, vult poni clauſulam, *quod non præjudicetur illis, ad quos ſucceſſio bonorum ab inteſtato pertinere debeat*, quam clauſulam tantùm habere effectum, ut ſic diſpenſatus deficientibus aliis conſanguineis excludat fiſcum, & poſſit ſuccedere ex teſtamento, ſuſtinet Fachinæus *lib.* 3.

Controv.

Controv. cap. 62. Cujus ſententiam refert, nec reſutat Joann. à Chokier *in Commentario ad eandem Regulam*, quæ apud eum eſt 49. contra alios, qui putant, clauſulam intelligi de ſolis liberis naturalibus &. legitimis ſimul, non verò de conſanguineis collateralibus. Expediret ſanè ſuper hoc dubio juris intellectu Legiſlatorem, ipſum S. Pontificem, qui poſt creationem ſuam ſemper ſolet has Regulas renovare, conſulere *juxta l. 1. Cod. de Legibus*.

Defendit etiam idem Fachinæus *eodem libro diſp.* 58. legitimationem unius principis non ſuffragari in territorio alterius principis quoad bona ibidem ſita, ejuſque juriſdictionem ſpectantia.

De Succeſſione Aſcendentium.

10 SI defunctus nullos filios aut deſcendentes reliquerit, ſucceſſio defertur aſcendentibus ſeu parentibus. Inter hos autem ſemper proximior excludit remotiorem, nec datur jus repræſentationis; e. g. ſi defunctus reliquit matrem ſuam & avum paternum, ſola mater ſuccedet, quia inconveniens eſt, ut ſuperior repræſentet inferiorem, pater filium, &c.

Deinde aſcendentes nunquam excluduntur quidem à collateralibus, tametſi propinquioribus in gradu: ècontra autem nec ipſi omnino excludunt collaterales, quia fratres & ſorores duplicis vinculi, id eſt, defuncto ab utroque parente conjuncti una cum aſcendentibus ad hereditatem ſui fratris admittuntur. Imò ſi defunctus patrem & fratrem, & ex altero fratre jam mortuo filios reliquerit, iſti filii fratris jure repræſentationis una cum patre & fratre defuncti ſuccedent. *juxta Novellam.* 118. *cap.* 2. *&* 3. Et quia lex tantum fratres duplicis vinculi vocat ad ſucceſſionem cum aſcendentibus, ideò communiter DD. inferunt, fratres ex uno tantùm latere defuncto conjunctos, videlicet conſanguineos aut uterinos ab aſcendentibus excludi.

Aliter autem ſuccedunt aſcendentes, ſi ſoli ſint, & aliter ſi cum fratribus defuncti concurrant: nam ſi ſoli ſint, ſuccedunt in ſtirpes, & ſi defunctus reliquerit avum paternum ex una parte, & ex altera avum ac aviam maternam, hereditas dividetur bifariam, & medietatem capiet avus paternus, alteram inter ſe divident avus & avia materna. Si verò cum aſcendentibus concurrant collaterales, ſucceſſio fiet in capita, & in tot partes dividetur hereditas, quot ſunt perſonæ ſuccedentes, niſi fortaſſis, ut præmiſſum, filii ex uno fratre defuncto jure repræſentationis veniant, qui tantùm capient portionem ſui patris, quem repræſentant, *dict. Novell.* 118. *cap.* 2. *&* 3. Verùm hæc ita ſe habent, ſi de parentibus naturalibus & legitimis ſimul loquamur. Parentes verò legitimi tantùm, id eſt, adoptivi, filiis ſuis adoptatis, quando adoptio eſt facta ab extraneo, vel arrogatis non ſuccedunt, *DD. ad §. 2. &* 3. *Inſt. de Adopt.*

Circa parentes naturales tantùm jura ſucceſſionum ſunt correlativa, adeoque ſicut filius naturalis tantùm ſuccedit patri in duabus unciis, ita viciſſim eidem pater; & ſicut idem filius ſuccedit matri in univerſum, ita & vice verſa mater. *authent. licet. Cod. de Naturalibus liberis.* Similiter, ſicut ſpurii non ſuccedunt patri, cùm incerti præſumantur, & matri ex damnato coitu, neque patri neque matri, ita èconttra ſpuriis non ſuccedit pater ſeu patrem ſe allegans, & damnatis nec mater. *l. ſi ſpurius.* 4. *ff. Unde cognati, authent. ex complexu, Cod. de Inceſtis nuptiis.*

De Succeſſione Collateralium.

COllaterales illi dicuntur, qui quidem nec à nobis geniti ſunt, nec nos ab ipſis, ſumus tamen ex eodem ſanguine propagati, unde & conſanguinei noſtri appellantur. Ex his alii dicuntur *agnati*, qui ex linea paterna nobis conjuncti ſunt, alii *cognati*, qui ex linea materna; quamvis generaliori ſignificatione aliquando cognati omnes conſanguinei vocentur. 11

De jure antiquo Digeſtorum erat differentia in ſucceſſionibus conſtituenda inter agnatos & cognatos, & abſque extantibus agnatis non admittebantur cognati, hodiè verò in Novellis Juſtiniani jura agnationis & cognationis confuſa ſunt, & illa differentia ſucceſſionis ſublata. In feudalibus tamen adhuc diſcrimen inter agnationem & cognationem conſtituitur, hoc ipſo, quòd in Feudo ordinariè fœminæ, & omnes per lineam fœmininam deſcendentes à ſucceſſione Feudi excluduntur.

Inter collaterales primum locum obtinent fratres & ſorores. Sunt autem fratres alii *Germani*, ſive *duplicis vinculi* ab utroque parente conjuncti: alii *conſanguinei*, cum quibus eundem patrem, ſed diverſam matrem; alii *uterini*, cum quibus eandem matrem, ſed diverſum patrem habuimus.

Porrò fratres germani ſuccedunt defuncto excluſis conſanguineis & uterinis, ſi de bonis allodialibus loquamur; in feudalibus autem juxta communiorem ſententiam conſanguineos una cum germanis admitti, *in Titulo de Feudis*: dictum. Imò & fratrum germanorum liberi mortuis ſuis parentibus in eorum locum jure repræſentationis ac in ſtirpes ſuccedunt, excluduntque uterinos ac conſanguineos. Poſt fratres autem Germanos eorumque liberos primi gradus neque duplicitas vinculi, neque jus repræſentationi amplius attenditur, ſed inprimis fratres ex uno latere conjuncti vocantur, iis verò deficientibus ad reliquos conſanguineos ſine differentia; maſculi ſint an fœminæ, agnati vel cognati, ſucceſſio in capita devolvitur, & ſemper proximior in gradu excludit remotiorem, & qui in eodem ſunt gradu, ſimul admittuntur, *dicta Nov.* 118. *c.* 3. *& ſeq.* Quòd ſi fratrum filii ſoli fuerint, eos ſuo patruo vel avunculo non in ſtirpes, ſed in capita ſuccedere, ex frequentiori Doctorum calculo, verbis & mente legum, ac conſtitutione Caroli V. in Comitiis Spirenſibus lata probat Harpr. *ad princ. Inſtit. hoc tit. num.* 423. *& ſeq.*

Sed non eſt ſine difficultate, utrùm ſi defunctus fratrem conſanguineum & uterinum vel alios agnatos & cognatos in pari gradu reliquerit, atque iſti ſimul ſuccedant, debeat fieri diſtinctio bonorum, ita ut in bonis paternis frater conſanguineus vel agnati, in bonis autem maternis uterinus vel cognati ſuccedant? Talem diſtinctionem faciendam eſſe ſuadet textus *in l. de emancipatis.* 13. §. 2. *Cod. de Legitimis heredibus*. & docet Gloſſa *in authent. poſt fratres, in Verbo. filii. Cod. eodem titulo*. Covar. *in Epitome ſucceſſionum. num.* 8. & plures alii. Verùm cùm hodie in ſæpè dicta *Novella* 118. Juſtinianus fratres conſanguineos & uterinos, agnatos & cognatos ſine diſtinctione æqualiter ad hereditatem defuncti vocaverit, videtur menti Imperatoris conformius, ut hac in parte, quidquid fuerit de jure priorum legum, nulla differentia bonorum ſit adhibenda. Ratio rationis eſt; tum quòd bona, quæ ad defunctum pervenerunt, deſierint eſſe bona paterna vel materna, & ſint facta propria ipſius defuncti; tum etiam quòd aliàs illa æqualis agnatorum & cognatorum ad ſucceſſionem vocatio ſæpiſſimè deſtitueretur ſuo effectu, ſi nimirum defunctus vel tantùm paterna, vel tantùm materna bona haberet. Fach. *libr.* 6. *Controverſ.* 12

cap.

cap. 5. Hunnius *lib. 3. Variarum Reſol. Tractatu 1. quæſtion. 37.*

13 Circa fratres legitimos tantùm, ac naturales tantùm breviter notandum eſt, quòd legitimi tantùm ſeu adoptivi non ſuccedant ſibi invicem, niſi ab aliquo aſcendentium adoptati ſint *l. penult. §. 1. & ideò Cod. de Adoptionibus.*

Fratres naturales tantùm, ſicut & ſpurii tunc ſibi invicem ſuccedunt, ſi uterini ſint, ſive eandem matrem habuerint; non autem ſi diverſam, *l. 2. & 4. ff. Unde cognati.* Notat verò Covar. *de Matrimonio 2. parte 2. c. 8. §. 5. in fine.* ſi defunctus reliquerit fratrem ex juſtis nuptiis procreatum, & fratrem naturalem tantùm, illum huic præferri. De natis ex damnato coitu, an ſibi invicem ſuccedant, pro utraque ſententia videantur Doctores apud Covar. *d. loco. num. 16.* Fach. *dicto l. 6. cap. 10.* ubi ille quidem affirmativam ſequitur, iſti verò negativa magis placet, eò quòd in his damnatis nullum conſideretur naturale vinculum arg. *auth. ex complexu. Cod. de Inceſtis nuptiis.*

14 Demùm ad hunc ordinem collateralium etiam addendum, quòd ex probabiliori ſententia, licet quidam aliter doceant, collaterales in defectu propinquiorum ad ſucceſſionem admittantur quaſi in infinitum, quotcunque gradu ſint defuncto conjuncti, dummodò ſuam genealogiam probare poſſint *l. ſi 2. §. 1. ff. de Suis & legitimis. §. 3. Inſt. de Legitima agnatorum ſucceſſione.* Non obſtat *§. fin. Inſt. de Succeſſione cognatorum*, ubi dicitur, agnatos ſuccedere, licet in 10. ſint gradu, nam ibi decimus gradus tantùm pro exemplo remoti gradus, non verò pro reſtrictione ponitur, cùm non facilè conſanguinei inveniantur, qui ulteriorem gradum exactè probare valeant. Sed hîc benè attendendum eſt, ne conſanguinitas & affinitas inter ſe confundantur, quia affines nullum jus ſucceſſionis prætendere poſſunt *l. affinitatis. 7. Cod. Communia de ſucceſſionibus.*

De Succeſſione Conjugum, & ex aliquo conſortio conjunctorum.

15 QUantùm ad ſucceſſionem Conjugum ante omnia attendendum eſt, an conjuges aliqua pacta dotalia vel nuptialia inſtrumenta confecerint, in quibus frequenter diſponere & convenire ſolent, ut ſi unus ex conjugibus ſine liberis moriatur, tunc ad ſuperſtitem conjugem vel omnia, vel certa bona excluſis conſanguineis devolvantur, qualia pacta ex potiſſima Germaniæ conſuetudine valere & ex diverſis Cameræ Imperialis præjudiciis confirmata eſſe, teſtatur Mynſinger. *Cent. 2. Obſ. 33. n. 10.*

Quòd ſi nulla talis diſpoſitio inter conjuges præceſſerit, tunc primùm ſuperſtes conjux conjugi defuncto ab inteſtato in omnibus bonis ſuccedit, ſi nulli omninò extent conſanguinei ipſius defuncti; *l. unica. Cod. Unde vir & uxor.*

Aliquando tamen etiam extantibus liberis vel aliis conſanguineis uxor viro, & econtra vir uxori ſuccedit, ſi nimirum defunctus multa bona reliquerit, & conjux ſuperſtes pauper ſit, ne in opprobrium conjugis defuncti mendicare, aut aliàs non ſecundùm ſtatum ſuum decenter vivere cogatur. Iſto tamen caſu ſucceſſio non fit in omnibus bonis, ſicut in priori, ſed ſi tres vel pauciores adſint filii quartam partem bonorum, ſi plures ſaltem portionem virilem, id eſt, tantam, quanta uni ex liberis vel conſanguineis obtingit, conjunx ex bonis defuncti conjugis accipiet.

Eſt præterea differentia notabilis, an conjux pauper ſuccedat cum filiis, vel an cum aliis conſanguineis: nam ſi cum filiis ſuccedat, tantùm uſumfructum acquirit, proprietatem verò ipſis liberis ſervare tenebitur, neque de ea ullatenus diſponere poterit, ſed ſi ſuccedat cum aliis conſanguineis plenum dominium conſequitur. *Authent. præterea. Cod. Unde vir & uxor. Novell. 117. c. 5.*

Quemadmodum porrò in defectu conſanguineorum Jura ſucceſſionem conjugibus dederunt, propter perpetuum vitæ inter eos conſortium, divini ac humani juris communicationem, *l. 1. ff. de Ritu nuptiarum*; ita propter ſimile aliquod conſortium non extantibus cognatis aut conjuge ſuccedunt, & Fiſcum excludunt, conſortes ſeu Collegæ alicujus corporis ſive collegii Jure non reprobati, legio reſpectu commilitonis, ſocius imperialis liberalitatis (id eſt, quando duobus ſimul aliquid à Principe donatum eſt) reſpectu ſocii ſine legitimo hærede defuncti, Eccleſia reſpectu perſonarum divino ſervitio addictarum, qua de re textus ſunt *in l. 1. & 3. Cod. de Hereditatibus decurionum, l. unica. Cod. Si liberalitatis imperialis ſocius. &c. l. ſi quis presbyter. 20. Cod. de Epiſcopis & Clericis.* 16

De Succeſſione Fiſci.

FIſcus nomen ſuum traxiſſe creditur à fiſcis ſive ſportis, quibus pecuniæ publicæ olim aſportari & concludi ſolebant, alioque vocabulo etiam Camera, ſeu ærarium Principis appellatur. Quamvis autem fiſcus veniat Jure regalium, & originaliter tantùm ad ſummum Principem pertinuerit, hodie tamen etiam inferiores Principes & Domini territoriorum, qui in aliis quoque regalibus utuntur, imò in nonnullis locis etiam inferiores Judices & Magiſtratus Jura fiſci ex inveterata quadam conſuetudine ſibi arrogant. Reiger. *in Theſauro Iuris. lit. F. Fiſcus. num. 4. & 9.* 17

Igitur ſi nulli prorſus adſint legitimi heredes bona defuncti prætendentes, tunc per publicum proclama ſeu patentes literas in loco publico affixas vocari debent omnes conſanguinei, & qui in hereditate defuncti jus aliquod ſe habere exiſtimant. Quòd ſi tales literæ per hebdomades aut menſes aliquot juxta ſingulorum locorum conſuetudinem affixæ fuerint, & nullus heres vel actor apparuerit, tunc bona hereditaria tanquam vacantia fiſco deferuntur; niſi verò fiſcus illa intra quadriennium agnoverit, poſſeſſor bonorum ſe adverſus fiſcum præſcriptione tueri poterit. *l. 1. & tot. tit. ubi DD. Cod. de Bonis vacantibus.*

Speciale eſt circa peregrinos, quòd ſi in remotis locis moriantur, tunc omnis quidem cura adhiberi debeat, ut bona penes eos reperta ad ipſorum heredes deveniant, ſi verò propter diſtantiam locorum nullus heres indagari poſſit, talia bona nec fiſcus nec hoſpes, in cujus hoſpitio peregrinus deceſſit, ſed Epiſcopus loci occupare, & ad pias cauſas erogare debeat. *Auth. omnes peregrini. C. Communia de ſucceſſionibus.* 18

Aliquando fiſcus ſuccedit, excluſis omnibus aliis heredibus, nimirum in bonis illorum, qui atrocius aliquod delictum perpetrarunt, veluti crimen læſæ Majeſtatis, vel hæreſeos *l. quiſquis 5. Cod. ad legem Juliam Majeſtatis, c. vergentis, 10. de Hæreticis.* Quod tamen hodiè circa hæreticos in Germania toleratos non procedit, ſed niſi crimen ſpecialiter ſit exceptum, ordinariè in bonis damnatorum ad ultimum ſupplicium non priùs ſuccedit fiſcus, quàm ſi nec deſcendentes, nec aſcendentes, nec collaterales intra tertium gradum ſuperſint. Conjunx quoque damnati dotem ſuam vel donationem propter nuptias accipit, aut ſi ſine dote & pauper ſit, ſuccedet eo modo, quo ſuperiùs de ſucceſſione conjugis pauperis dictum eſt, idque de jure novo, licet olim bona damnatorum generaliter fuerint fiſco addicta, *Auth. bona damnatorum. C. de Bonis proſcriptorum.* Plura de fiſco videantur in *tit. ff. & Cod. de Iure fiſci*, quæ non pertinent ad præſentem titulum prolixiùs examinare. 19

Quo-

§. III.

Quomodo Perſonis Eccleſiaſticis ab inteſtato ſuccedatur.

S U M M A R I A.

20. *Clericis qualiter ſuccedatur in patrimonialibus;*
21. *Gradus ſucceſſionis qualiter computentur.*
22. *Quid ſi Clericus conſanguineos non habeat.*
23. *Clericis qualiter ſuccedatur in bonis proſpectu Eccleſiæ acquiſitis,*

20 SUppoſita illa diſtinctione bonorum clericalium, quam ſuperiùs *in Tit. de Peculio Clericorum* tradidimus, ad materiam præſentis tituli ſciendum eſt, quòd ſicut in bonis patrimonialibus, induſtrialibus & parſimonialibus plenaria diſpoſitio tam inter vivos, quàm in ultima voluntate Clericis conceditur, & in iis iure Laicorum utuntur, ita etiam, ſi inteſtati decedant, in his bonis proximi conſanguinei Clericorum iuxta ordinem in *præcedenti* §. poſitum ſuccedant. Gloſſa. *in c. 1. in verbo tradantur, & ibidem* Barb. *in Collect. DD. num. 2. hoc tit.* Henricus Zoeſius *eodem titulo num. 1.*

21 Neque in hac ſucceſſione computatio graduum ſecundum arborem canonicam (quæ tantum ad matrimonium pertinet, quod ſicut ex duabus perſonis conſiſtit, ita in eo duæ perſonæ ad unum gradum trahuntur) ſed ſecundùm arborem civilem inſtituitur, in qua generalis regula eſt, quòd tot ſint gradus, quot perſonæ à communi ſtipire deſcendentes ipſo ſtipite non computato. Unde ponamus, quòd defunctus reliquerit ex una parte filium ſui fratris, & ex altera patruelem, id eſt, filium patrui, ſi iam ex arbore canonica fieret computatio filius fratris & filius patrui æqualiter ſuccederent, cùm ea computatione uterque ſit defuncto in ſecundo gradu coniunctus. At verò iuxta computationem civilem filius fratris excludit patruelem etiam abſtrahendo à iure repræſentationis, quia patruelis eſt defuncto in quarto, filius patris autem in tertio gradu coniunctus. Videatur Card. Tuſcus *V. ſucceſſio. concl. 861. num. 91.* Circa liberos illegitimos Clericorum in ſacris conſtitutorum (ſecus volunt, ſi in minoribus tantùm) non habere locum ſucceſſionem, quàm ſuperiùs naturalibus tantùm adſcripſimus, & magis accenſeri adulterinis, quibus non hereditas ne quidem matris, ſed alimenta duntaxat (etiam ex reditibus beneficialibus. Laym. *in Theol. mor. lib. 4. tract. 2. c. 3. nu. 4.*) debeantur, docet Gloſſa *in c. per venerab. 13. V. Adulterinis;* & ibid. Panorm. *num. 22. Qui filii ſint legitimi.* Cov. *de Matrimonio p. 2. cap. 8. §. 5. num. 23.* Nav. *hoc t. conſil. 2.* & textus eſt *in l. ſacris. 45. Cod. de Epiſc. & Cler.*

22 Quòd ſi nulli extent conſanguinei Clerici defuncti, ſucceſſio in bonis ſupradictis ad Eccleſiam, cui Clericus beneficatus præfuit, tanquam ſpiritualem uxorem devolvitur, quo ſenſu intelligunt & interpretantur *c. quicunque. 12. q. 3. c. 1. hoc tit.* Gloſſa, Panor. & Barb. *ibid.*

Si verò defunctus Clericus nec conſanguineos, nec beneficium habuerit, tunc fiſcum Epiſcopalem ſuccedere, aſſerit Panorm. *in c. 1. hoc tit. num. 1. & in cap. 2. num. 2.* Epiſcopum enim habere fiſcum & fiſcalia iura, colligitur. *ex can. ſi quis contumax. & can. ſi quis deinceps. 16. q. 4.* & cum Gloſſa *in c. quia diverſitatem. V. præter ejus de Conceſſione præbendæ.* tenent communiter DD. citati apud Barb. *de Officio Epiſc. alleg. 107. num. 16.*

Videtur quidem hactenus dictis obſtare *c. 2. hoc tit.* ubi bona Clerici defuncti jubentur diſtribui in quatuor partes, & una Epiſcopo, altera Eccleſiæ, tertia pauperibus, & quarta parentibus aſſignari; ſed hunc textum ſpecialiter loqui de ſervis, qui olim manumiſſi in Presbyteros ordinati fuerunt (quibus civiliter non eſt cognatio ſaltem collateralium ſucceſſionem prætendere valens. *§. quòd autem. 6. Inſtit. de Cap. diminut. juncto princ. de Servili cognatione*) exponit Gloſſa, Panorm. & Barb. *ibidem.*

Poſſet quoque opponi *cap. Epiſc. 34. cauſa 12. q. 2.* ubi dicitur, quòd Epiſcopus, qui filios aut nepotes non habet, alium quàm Eccleſiam non debeat relinquere heredem; ergò videntur collaterales à ſucceſſione excluſi; ſed hunc locum de conſilio, non de præcepto interpretatur Gloſſa *ibidem V. alium,* & Covar. *in c. 1. de Teſtamentis. num. 5.*

In bonis proſpectu Eccleſiæ acquiſitis nulli here- 23
des præter Eccleſiam de jure ſuccedunt Text. & DD. *in c. 1. hoc tit.* Quòd ſi defunctus in diverſis Eccleſiis habuerit beneficia, bona ipſius inter Eccleſias juxta proportionem redituum ex ſingulis Eccleſiis perceptorum dividentur, *cap. relatum. 12. de Teſtamentis.* Cæterùm quid nomine Eccleſiæ intelligatur, ita diſtinguitur *in d. c. relatum.* ut ſi defunctus unum tantùm ſucceſſorem in beneficio habeat, v. g. Epiſcopus vel Parochus, tunc huic bona conſignanda ſint, qui ea cum reliquis Eccleſiæ bonis in timore Dei diſpenſet: ſi verò ſucceſſor defuncti ſit totum collegium Clericorum aut Canonicorum, tunc bona non ſunt tradenda ſucceſſori in Canonicatu, ſed ad communem Capituli maſſam conferenda.

Conſuetudine autem introduci poſſe, ut ſucceſſio in bonis Eccleſiaſticis ad Epiſcopum vel alium Prælatum Eccleſiaſticum pertineat, textus eſt, & ibi tradunt Interpretes *in c. fin. de Offic. ordinarii in 6.* Imò ſi quorundam locorum uſu & conſuetudine conſtanter receptum ſit, ut diſtributio, quæ fit *in cap. 2. h. t.* & de qua paulò antè dictum, videlicet inter Epiſcopum, Eccleſiam, pauperes, & cognatos, generaliter in bonis Clericorum ab inteſtato defunctorum obſervetur, non auderem improbare *arg. c. relatum. 12. de Teſtamentis.* An autem pariter conſuetudine introduci poſſit, ut generaliter in his bonis ad heredes ſanguinis devolvatur ſucceſſio? Videantur, quæ copioſius pro negativa dixi *in tit. præced. num. 3.* & Laym. *in Theologia morali. lib. 4. tractatu. 2. c. 3. num. 7.*

Illud demùm advertendum, ſi non conſtet, Clericum defunctum habuiſſe alia bona, in dubio, & ſi beneficatus fuerit, præſumi proſpectu Eccleſiæ acquiſita *c. 1. de Peculio Clericorum.* ideoque prætendentibus ſucceſſionem incumbet probatio, quòd adſint bona alterius qualitatis. Item quàmvis in ordine ad dominium pecunia non ſemper ſuccedat in locum rei, nec res in locum pecuniæ *l. qui vas argenteum. 48. §. fin. ff. de Furtis l. ſi ex ea 6. Cod. de Rei vindicatione*: aliud tamen eſt in bonis proſpectu Eccleſiæ acquiſitis in ordine ad obligationem reſtituenti Eccleſiæ, quæ ſemper talia manent, licet v. g. Clericus ex pecunia prædium emerit, *d. c. 1. & 4. de Peculio Clericorum.*

Et hæc circa ſucceſſionem in bonis Clericorum; circa bona autem Religioſorum & ingredientium Monaſteria pluribus dicetur inferiùs *in Titulo de Regularibus, & tranſeuntibus ad Religionem.* Sicut & reliqua materia ſuis locis tractatur.

TITU-

TITULUS XXVIII.

De Sepulturis.

SUMMARIA.

1. *Olim cadavera non licebat ſepelire in Eccleſia.*
2. *Cur Cadavera in locis ſacris ſepeliantur.*
3. *Ius funeraudi computatur inter jura parochialit.*
4. *Quilibet debet ſepeliri in Eccleſia parochiali niſi habeat ſepulturam electam, vel Majorum.*
5. *Vxor ſepeliri debet cum marito.*
6. *Quid ſi ſepulchra Majorum ſint in diverſis Eccleſiis.*
7. *Ad electionem ſepulturæ qualis ſolennitas vel probatio requiratur.*
8. *Non licet Religioſis parochiam alienam ingredi: ad tollendum funus.*
9. *Videtur congruum, ut maritus poſt uxorem defunctus cum eadem ſepeliatur.*
10. *Prælatus Regularis poteſt ſibi eligere ſepulturam.*
11. *Religioſus accedens in loco remoto extra Monaſterium poteſt ſibi eligere ſepulturam.*
12. *Novitius in Monaſterio ſepeliri debet, licèt antè mortem fuiſſet in propoſito redeundi ad ſæculum.*
13. *Cùm parochianus alibi eligit ſepulturam, debetur parocho portio Canonica, & quid veniat hoc nomine.*
14. *Qualiter prohibitum ſit aliquem inducere ad eligendam ſepulturam.*
15. *Tituli, an quibus aliquid accipi poteſt in ſepultura.*
16. *Non licèt propter mortuaria non ſoluta corpus inhumatum relinquere.*
17. *Qui non gaudeat ſepultura Eccleſiaſtica.*
18. *Gravis metus quando excuſet à transgreſſione legis humanæ.*
19. *Excommunicati etiam non denunciati privantur ſepultura niſi excommunicatio ſit occulta.*
20. *Se ipſos occidentes qualiter priventur.*
21. *Duellantes quando privandi ſepultura.*
22. *Suſcipientem duellum honoris defendendi cauſa aliquè ſaltem in conſcientia excuſant quod non videtur practicè admittendum.*
23. *Etiam ſuppoſita ſententia illa excuſante occumbens, in tali duello privetur ſepultura.*
24. *Multa ſunt ſine culpa vera, quæ non fiunt ſine culpa præſumpta.*

1 DIverſos apud diverſarum gentium Nationes extitiſſe modos procedendi cum corporibus defunctorum, heroico carmine narrat Silius Italicus & poſt illum Caſſanæus *in Catal. Gloriæ mundi. p. 2. conſid. 5.* alibi feris, alibi igni, aquis alibi aut aeri lenta tabe diſfluentia committebantur, &c. Sed inter Chriſtianos uſitatus mos eſt defunctorum corpora in terram defodere, ut juxta illud *Gen. 3. cap. V. 19. Homo de terra ſumptus,*
2 *& pulvis, rurſus in terram & pulverem revertatur.* In quem finem piè admodùm Majores noſtri cum ipſa naſcente Eccleſia conſtituerunt cœmiteria ſeu loca Deo conſecrata, in quibus fidelium cadavera tumularentur: quamvis olim prohibitum fuerit, nequiſpiam ipſa in Eccleſia (ubi Chriſtus immolatur, cui mors ultra non dominabitur) ſepeliretur. *c. præcipiendum. 15. cauſa. 13. q.* 2. poſteà tamen partim Jure, partim conſuetudine introductum eſt, ut Epiſcopis, Abbatibus aliiſque piis & honeſtioribus præſertim Laicis in ipſa Eccleſia locus ſepulturæ concederetur *cap. nullus 18. cauſa 13. q.* 2. † Quòd verò cadavera potiùs in locis ſacratis maximè propè templa conſtitutis, quàm in profanis ſepeliantur, ſit, ut minùs à ſpiritibus immundis vexentur, ut animæ conſequantur, patrocinium Sanctorum, quibus Eccleſia cum cæmiterio dedicata eſt, ut vivi templum intrantes ſæpiùs in ſuis precibus defunctorum & ibi ſepultorum memores reddantur. *c. cum gravia. 17. & c, animæ. 22. d, q.* 2.

Quæritur autem I. an omnes Eccleſiæ habeant jus 3 ſepeliendi defunctos? ℞. Jus funerandi computandum eſſe inter jura Parochialia, propterea cessante privilegio vel conſuetudine ne quidem Monaſteria, quæ populum aut Parochiam non habent, extraneos defunctos ſepelire poſſe, præter ſuos Religioſos Profeſſos & hoſpites itidem Religioſos apud eos morientes *c. 1. cauſa 16. q. 1. c. in noſtra. 10. h. t.* Dico ceſſante conſuetudine, nam hodie omnia Monaſteria vel ex privilegio vel conſuetudine jus ſepeliendi defunctos habere, ſaltem ſi ibi ſepulturam elegerint, refert Lancellotus *in ſuis Inſtit. de Sepult. §. 1. in gl.* & ſi juxta textum *in c. 2. in fine h. t. in 6.* valet electio ſepulturæ etiam in loco minùs Religioſo, ergò multò magis hodie in quolibet loco Religioſo ſepultura eligi poterit. Cæterum jus ſepeliendi, ac cæmiterium alicui Eccleſiæ per Epiſcopum rectè concedi, deciſionem Rotæ adducit Barb. *de Offic. Par. p. 3. cap. 26. n. 14.*

Quæritur II. An ergò quilibet in ſua Eccleſia Pa- 4 rochiali vel ejus cœmiterio ſepeliendus ſit. ℞. Imprimis attendendum eſſe, an defunctus certam aliquam ſepulturam in alia, quàm ſua Eccleſia Parochiali elegerit, quòd cùm Jura omnibus permittant etiam filiolam; ſine conſenſu patris, etiam in quacunque Eccleſia vel cæmeterio, ejus voluntatem implere modis omnibus oportet. *c. 4. cauſa 13. q. 2. c. 1. h. t. c. 4. & paſſim. Eod. in 6.* Sin autem inteſtatus quis deceſſerit, cujus tamen Majores certam pro ſua familia conſtituerint ſepulturam, in hac potiùs, quàm Eccleſia Parochiali tumulari debet. *c. 2. & 3. hoc tit. in 6.* Quòd ſi denique nec defunctus ipſe, nec Majores ejus certum ſepulturæ locum ſibi determinaverint, ad Eccleſiam ſuam Parochialem, quamvis extra eam mortuus fuerit, deferendus erit, dummodò ad illam commodè deferri poſſit. *d. c. 3. h. t. in 6.* adeò ut ſi quis alienum parochianum contra jus proprii Parochi ſepelierit, poſſit ad reſtitutionem cadaveris, cum omnibus, quæ occaſione ſepulturæ quomodolibet acceperit, conveniri. *c. ex parte. 5. & c. cùm liberum. 6. h. t. c. 1. Eod. in 6.* Porrò nomine Parochiæ non tantùm venit locus ubi quis *verum domicilium* habitationis perpetuæ tanquam civis & incola collocavit, ſed etiam *quaſi domicilium*, ſi nimirum in loco per notabile tempus, ut per majorem anni partem, aut de facto habitatit, aut ſaltem animo habitandi advenerit: iſtud enim *quaſi domicilium*, ex recepta DD. ſententia fundat juriſdictionem fori pœnitentialis ad recipienda Sacramenta & Eccleſiaſticam ſepulturam, Sanch. *de Matr. lib. 3. diſp. 23. num. 12.* Tuſc. *L. S. Concl. 198. num. 7* Deciſum eſt tamen *in c. 3. h. t. in 6.* quòd habens domicilium in civitate vel caſtro, quando ſe transfert in illam recreationis cauſa, vel ut ruralia exerceat in eadem, ſi non electa ſepultura ibidem decedat, non in Eccleſia dictæ villæ, ſed in ſua Parochiali, vel ſepultura Majorum debeat ſepeliri. Si defunctus in duobus locis æqualiter domicilium habuit, v. g. in uno per æſtatem, in altero per hyemem, & in duabus Eccleſiis Parochialibus Sacramenta frequentare ſoleat, in illa ſepelietur, in qua deceſſit, vel ſi extra utramque mortuus ſit; ad quam arbitrio propinquorum faciliùs deportari poterit: ubi enim duo vel plures habent æquale jus, & ſinguli in ſolidum ad rem, ordinariè

Digitized by Google

dinariè melior ſolet eſſe præoccupantis conditio, *arg. c. cùm plures. 8. de Offic. deleg. in 6.*

5 Circa uxores ſpeciale eſt, quòd ſicut in vivis relicta familia propria ſecutæ ſunt viros ſuos, ita poſt mortem non in ſepulchro familiæ, ſed maritorum tumulandæ ſint, niſi propriam ſibimet elegerint ſepulturam, vel niſi divortium perpetuum ex cauſa adulterii vel hereſis (ſecùs ſi temporale tantùm ex cauſa ſævitiæ, vel morbi contagioſi) intervenerit, nec id ante mortem reconciliatum ſit. Quòd ſi aliqua plures ſucceſſivè maritos habuerit, cum ultimo, cujus nomen & ſtatum retinuit, ſepelietur. Text. & DD. *in cap. unaquæque 3. cauſa. 13. q. 2. cap. 3. hoc tit. in 6.*

6 Quæritur III. Quid dicendum ſit, ſi ſepulchra Majorum ſint in diverſis Eccleſiis? ℞. In hac quæſtione tres caſus eſſe diſtinguendos. I. Si in una Eccleſia ſepultus ſit Abavus, Proavus, in alia verò Pater & avus, filius propter majorem coujunctionem cum Patre & Avo ſepelietur. II. Si Avus, Proavus, & Abavus in uno loco ſepulti ſint, Pater verò elegerit ſepeliri in alio, filius non cum patre, ſed potiùs cum Auo & Proavo ſepelietur, *per text. in c. fraternitatem 3. Ext. & c. is qui. 3. h. t in 6.* ubi dicitur, quemlibet in eo loco ſepeliendum eſſe, in quo parentes & majores *ab antiquo* ſoliti ſunt tumulari. III. Si Pater Avus & Proavus in diverſis locis tumulati ſint nonnulli cenſent, filium in Eccleſia Parochiali ſepeliendum eſſe quaſi hoc caſu ceſſet ſepulchrum Majorum; alii contra volunt, Patrem ſequi debere, *authoritate text. in c. unaquæque. 3. cauſa. 13. q. 2. §. item in novo.* Vid. Syl. V. *ſepultura. num. 8.* Mihi prior ſententia videtur verior; pro conciliatione tamen alteram runc amplector, ſi pater non ſimpliciter pro ſe tantùm, ſed univerſim pro ſua familia ſepulturam elegerit, de quo caſu non obſcurè loquitur text. *in d. §. item in novo.*

7 Quæritur IV. Utrum ad electionem ſepulturæ requiratur aliqua ſolennitas? ℞. Quamvis electio ſepulturæ ſit ſpecies ultimarum voluntatum. *ut per Gl. addit. in c. 1. hoc tit. in 6. in V. prædictos. arg. c. Ultima. 4. cauſa. 13. q. 2.* nihilominùs tamen, cùm ſit diſpoſitio ad *pias cauſas*, probabilius judico, nulla alia ſolennitate muniri debere, niſi quòd eligens ſit pubes *c. penult. h. t. in 6.* compos mentis, & ſufficienter conſtet de ejus voluntate: nam quòd favore militiæ *in tit. de Militari teſtam.* & favore Patriæ poteſtatis *in L. hac conſultiſſima. 21. §. ex imperfecto C. de Teſt.* conceſſum eſt, ut teſtamentum militis, & patris inter liberos nullam ſolennitatem, ſed tantùm probationem requirat, idem etiam DD. communiter & rectè *ad pias cauſas*, favore earundem, & propter ſalutem animæ, pro qua defunctus tale teſtamentum fecit, extendunt, & ita, ut ne quidem duo teſtes, de quibus fit mentio *in c. relatum. 11. de Teſtam.* ad ſubſtantiam neceſſarii ſint, Cov. *in c. relatum num. 12.* Tyraquel. *de Privil. piæ cauſæ. privil. 2.* Quòd verò ad probationem electionis ſepulturæ attinet, illa non nimis exacta requiritur, quia licèt præjudicium Parochialis Eccleſiæ intervehiat; id tamen non eſt valde notabile. Unde electionem ſepulturæ probari poſſe per teſtes ſingulares, & unum etiam concurrentibus, adminiculis, & quidem per ſolum Confeſſarium, cui tanquam interpreti voluntatis defuncti ſit fides habenda. *arg. l. 1. in fin. & ibi DD. ff. de V. O.* tradit Paſqual. *in Addit. ad Lauret. de Franch. in controv. inter Epiſc. & Regul. p. 2. q. 64. num. 3. & ſeqq.* Solum tamen propoſitum eligendi ſepulturam, antequam quis actu eligat, nihil operatur Lauret. de Franch. *d. q. 64.*

8 Quær. V. An Religioſi, quibus vel ob electam ſepulturam, vel ſepulchrum Majorum jus funerandi cadaver competit, poſſint propria authoritate illud de domo tollere, & per alienam Parochiam proceſſionaliter ad ſuam Eccleſiam deferre? ℞. Omnium primò attendendam eſſe loci conſuetudinem, vel ſpecialia pacta cum Parocho inita *arg. c. 1. de Pact. in 6.* Cæterùm abſtrahendo à ſpeciali conſuetudine, pacto vel privilegio, Juri conformius cenſeo non licere ad tollendum funus alienam Parochiam ſine licentia Parochi ingredi. *arg. c. un. 13. q. 1.* Pro qua ſententia etiam Bullam Leonis X. allegat Zypæus *in Annal. jur. Pont. t. de Sepult. num. 5. & ſeqq.* eo ferè modo, quo de Jure Civ. cuilibet quidem competit jus venandi, alienum tamen fundum ingredi à domino prohiberi poteſt. *§. feræ. 12. I. de Rer. diviſ.* Notandum proinde eſt, quòd Parochi corpora defunctorum in Eccleſiis Religioſorum humanda uſque ad Eccleſias præfatas aſſociare poſſint, & ibi permanere, non tamen cum ſtola, neque ibidem decantantes aut aliam functionem facientes. Ita ex Declar. Card. & Tamburino docet Petrus de Murga *in quæſt. poſt. p. 3. q. 7. num. 6.*

Quær. VI. An ſi uxor ſpecialem ſepulturam ſibi
elegerit, & ante Maritum defungatur, debeat Mari- 9
tus poſtea ſine electione ſepulturæ decedens cum illa ſepeliri? Panorm. quamvis prima fronte id affirmaverit, tamen mox in negativam magis propendere videtur *in c. de uxore 7. h. t. num. 7.* eo quòd Jura tantùm de Uxore loquantur, neque fæmineo vocabulo maſculi contineantur, ut ait J. C. *in l. ſi ita ſcriptum. 45. ff. de Leg. 2.* & uxor quidem virum, non autem Vir Uxorem ſequatur.

Ego puto non improbabiliter hoc modo diſtingui poſſe; ut ſiquidem Maritus habuerit *ſepulchrum Majorum*, debeat potiùs exemplo Patriarcharum cum ſuis patribus tumulari. Sin autem nec ſpecialiter *electam* nec *ſepulturam Majorum* habeat, & matrimonium in concordia tranſactum ſit, exiſtimo ſatis congruè dici poſſe maritum potiùs cum uxore, quàm in Eccleſia Parochiali ſepeliendum eſſe, etenim propter individuam vitæ ſocietatem, affectionem & unionem conjugalem Jus diſpoſuit, ut uxor ſepeliretur cum marito; quæ ratio cùm etiam ex parte mariti procedat, idem ſanè & circà hunc ſtatuendum erit *c. inter corporalia. 2. verſ. ſicut ergo de Translat. Epiſc.* quæ extenſio Juris ſatis ex præſumpta voluntate Mariti defuncti induci poteſt, ſi enim ſcit uxoris electam ſepulturam & non facit contrariam diſpoſitionem, videtur planè ob maritalem affectionem eandem tacitè ſaltem etiam eligiſſe, ut *quarum mens una fuit in Domino, eorum quoque corpora ſepultura non ſeparet*, ſicut in ſimili dicitur *in c. unaquæque 3. cauſa 13. q. 2.*

Quæritur VII. An Prælatus Regularis poſſit ſibi 10
eligere ſepulturam? Affirmativa communis eſt apud Paſqual. *in addit. ad Lauret. de Franch. p. 2. q. 61. num. 3.* arg. à contrario ſenſu *cap. fin. h. tit. in 6.* nam ibi decernitur Religioſos non poſſe ſibi eligere ſepulturam, qui cùm alterius poteſtati ſubjecti ſint, velle *proprium* non habent: unde cùm Prælati circa ea, quæ pertinent ad regimen Conventus & ſui ipſorum, habeant *ſuum velle*, poterunt eligere. Verùm advertendum eſſe ait Paſqual. *d. l.* quòd hujuſmodi electio, ſicut quælibet poteſtas, debeat eſſe rationabilis, unde nullam fore cenſet electionem ſepulturæ, ſi eligeret Prælatus in loco, quò deferri non poſſet ſine notabilibus expenſis: aut ſi ex tali electione læderetur honor & bona opinio Religionis, ſicut læderetur, ſi non appareret ſpecialis prærogativa loci electi, quæ eſſet præponderans motivum ad relinquendam rationabiliter ſepulturam in proprio Monaſterio.

Quæritur VIII. An Religioſi inferiores poſſint ſibi 11
eligere ſepulturam, ſi extra Monaſteria decedant? Etiam hic affirmativa communior & probabilior eſt, dummodo Religioſus ita remotè à ſuo Monaſterio decedat, ut ad id commodè deportari non poſſit: nam *in c. fin. h. t. in 6.* ubi Religioſis interdicitur electio ſepulturæ, apertè additur hæc exceptio, *niſi tam remotè à Monaſteriis moriantur, ut commodè ad ipſa deferri nequeant*

ant Paſq. *d. p.* 2. *q.* 60. *num.* 3. & plurimi apud eum cc. Facit text. *in cap. nimis iniqua*. 16. *de Exceſſ. Prælat.*

12 Quæritur IX. An Novitius, qui ſine electione ſepulturæ decedit, ſepeliendus ſit in Monaſterio, vel Eccleſia ſua Parochiali? Pro Eccleſia Parochiali reſpondet Pet. de Ubaldis *de Canon. Epiſc. cap.* 34. Angelus *in V. Sepult. num.* 26. eò quòd Novitii non ſint verè Religioſi ſeu de corpore Monaſterii. Nihilominus dicendum eſt, Novitios in ipſo Monaſterio ſepeliri debere, quia quoad pleroſque effectus (extra votorum obligationem) Religioſis connumerantur; nimirùm quoad Sacramentorum perceptionem, privilegium Canonis *c. Religioſo*. 21. *de Sent. excom. in 6.* & fori, Navar. *Conſ.* 5. *& 6. de Foro comp.* Sed quid ſi Novitius ante mortem fuiſſet in propoſito redeundi ad ſæculum, nunquid, quia tunc elegiſſet mori in ſæculo, cenſendus foret etiam extra Monaſterium elegiſſe ſepulturam? Negativa verior eſt contra Syl. *V. Sepultura qu.* 8. quia ſolum propoſitum non extrahit Novitium à ſtatu novitiorum, ſicut nec voluntas mutandi Parochiam ſubtrahit à Jure Parochi. *arg. l. domicilium*. 20. *ff. ad Municipalem, &c.* ſed requiritur factum ſolvens illum contractum, quo Novitius ſe tradidit experiendum Religioni, & ipſe acceptavit Religionem experiendam, Lauret. de Franch. *in Contr. inter Epiſ. & Regular. p.* 2. *q.* 57.

13 Quær. X Quid Juris habet Parochus, ſi Parochianus alibi elegerit ſepulturam? ℟. Quòd debeatur ipſi portio canonica de iis, quæ alteri Eccleſiæ, ubi ſepultura electa eſt, occaſione funeris obveniunt, ut qui Sacramenta adminiſtrando onus habuit cum vivente, poſt mortem ejus etiam de funere aliquod emolumentum participet. Si quis in duobus locis æqualiter habuerit domicilium, & in tertio elegerit ſepulturam, portio canonica inter utriuſque domicilii Eccleſias dividenda erit. *c.* 2. *hoc tit. in 6.* & quidem ſi de puncto Juris communis præſertim antiqui loquamur, hæc portio aliquando eſt dimidia, aliquando tertia, & aliquando quarta pars pro cujusvis loci conſuetudine, non tantùm de candelis, oblationibus, panno tumbæ, &c. ſed etiam de omnibus, quæ vel titulo inſtitutionis, vel legati defunctus pro anima ſua Eccleſiæ electæ ſepulturæ reliquerit. *c.* 4. *c. cùm ſuper*. 8. *c. certificari*. 9. *c. in noſtra*. 10. *h. t.* Specialiter tamen excipitur *in c. fin. de Teſtam.* quòd non ſit ſolvenda portio canonica de his, quæ pro fabrica Eccleſiæ, pro ornamentis, luminaribus, anniverſario, ſeptimo, vigeſimo, trigeſimo die, ſive aliis ad perpetuum cultum Divinum legantur. Et quamvis *in clem. dudum*. 2. *h. t. d. cap. fin.* videatur abrogatum, nihilominùs Gloſſ. *in d. clem. in §. verum.* & Cov. *in c. Officii. de Teſtam. in 6.* cenſent, eandem Clementinam utpotè correctoriam & ſtrictæ interpretationis non eſſe ultrà FF. Prædicatores & Minores, de quibus loquitur, extendendam. Dixi porrò de puncto juris communis hæc ita procedere: nam per Bullas & Privilegia ſpecialia, item multorum locorum conſuetudinem, Monaſteria, & Religioſorum Ordines, vel nullam omninò portionem canonicam, vel non niſi de funeralibus propriè dictis, quæ ſcilicet eodem die cum funere deferuntur, uti ſunt candelæ, pannos, oblationes, &c. perſolvere tenentur. Sicut etiam *d. Clem. dudum*. circa portionem canonicam reſpectu Prædicatorum per privilegium Sixti, & reſpectu Minorum per privilegium Pij V. abrogatam eſſe refert Syl. *V. Portio Canonica in fin.* & Miranda *in Man. Prælat. tom.* 2. *q.* 48. *art.* 8. Vide etiam Tambur. *de Iur. Alb. tom.* 1. *diſp.* 15. *q.* 17. Molina *de I. & I. tract.* 2. *diſp.* 215.

14 Quær. XI. An liceat Religioſis aut Clericis aliquem inducere vel perſuadere, ut in ſuis Eccleſiis eligat ſepulturam? ℟. Id ſub pœna excommunicationis S. Pontifici reſervatæ & reſtitutionis cadaveris jam ſepulti prohibitum eſſe *in c.* 1. *h. t. in 6. & Clem. cupientes*. 3. *§. ſanè de Pœnis*. Attamen rigor hujus conſtitutionis ita communiter temperatur, ut procedat in electione irrevocabili, quæ voto, juramento, aut alio pacto *perpetuo* concipitur, non verò in electione mutabili, quæ fit per teſtamentum, codicillum, aut aliam promiſſionem revocabilem. Item cùm textus loquatur de inductione circa proprias Eccleſias, non incurretur cenſura, ſi regulares inducant ad eligendam ſepulturam in aliena Eccleſia, pœnalia enim ſunt ſtrictè interpretanda. Paſqual. ad Lauret. de Franch. *d. p.* 2. *q.* 63. *n.* 2. *& ſeqq.* Angelus *in V. ſepultura nu.* 35. Nav. *in Man. cap.* 27. *num.* 103.

15 Quær. XII. Quomodo defendi poſſit conſuetudo, quæ undequaque inolevit, quòd pro ſepulturis pecunia accipiatur? In *cap. cùm in Eccl.* 9. *de Simonia*. dicitur horribile, quòd pro ſepulturis & exequiis mortuorum aliquid exigatur &c. Econtrà in *cap. ad Apoſtolicam*. 42. *de Sim.* damnantur Laici, qui id ſolvere recuſant, quod Clerici pro exequiis mortuorum juxta laudabilem conſuetudinem petunt. ℟. Non eſſe pro ipſa ſepultura, nec pro loco Deo conſecrato, tanquam pro rebus ſpiritualibus, aliquid temporale peti ſine labe ſimoniæ, *c. quæſta*. 12. *cauſa*. 13. *q.* 2. *c. abolendæ*. 13. *hoc tit.* 16 Verùm conſuetudine præſertim accedente non eſt iniquum, ſi aliquid petatur. I. pro conſervatione cæmiterii vel loci ſpecialis ſepulturæ, aut ſuſtentatione cantorum. II. propter ſpecialem laborem, ad quem ſepeliens, qui Parochus non eſt, non tenetur: ſicut in ſimili pro lectione Miſſarum ſtipendium accipi poteſt. III. pro ſuſtentatione Parochi, qui alias exiguos reditus habet. IV. Cùm decimæ *perſonales* paſſim in deſuetudinem abierint, & difficile fuerit hominum ſubſtantias, dum viverent, perſcrutari, ut ſciretur quantum quotannis lucrati fuerint, ideò fas eſt credere, in locum decimarum *perſonalium* mortuaria ſucceſſiſſe, & Parochos contentos fuiſſe, quòd ſibi poſt mortem cujuslibet ſummatim aliquid vice decimarum perſonalium exſolveretur. V. Quòd honor & præeminentia ſpecialis ſepulturę (dummodo illa præeminentia ſit propter reſpectum aliquem temporalem, ut quia eſt in loco ſublimiori & conſpicatiori) item obligatio Eccleſię, quòd nullum alium velit recipere ad locum electæ ſepulturæ, quàm eligentis familiam, ſit pretio æſtimabilis, cum plurimis tam Theologis quàm Canoniſtis cenſet Barb. *de Offic. Par. p.* 3. *c.* 26. *& ſeqq.* Sed admonſo in hac quæſtione, nullo modo eſſe licitum, ſed 17 contra Chriſtianæ pietatis officium & per Ordinarios caſtigandum, quòd propter exactionem pecuniariam ſeu mortuaria non ſoluta, defunctorum cadavera inhumata relinquantur. *c. ad abolendæ*. 13. *h. tit. Sacr. Congreg. Epiſc. quam ex Sylv. refert* Barb. *in Collect. DD. ad Conc. Trid. ſeſſ.* 25. *de Reform. cap.* 13. *num.* 36.

---

§. Vnicus.

Quinam ſint indigni Sepultura Eccleſiaſtica.

INdigni cenſentur, qui non ſunt de Eccleſia, videlicet Judæi & Gentiles, *c. Eccleſiam*. 27. *de Conſec. diſt.* 1. quibus etiam adnumerantur infantes Chriſtianorum, qui ante Baptiſmum deceſſerunt Si tamen infans ab obſtetrice, vel cum materia aut forma dubia, aut etiam, dum de ejus vita dubium erat, baptizatus ſit, ſepultura Eccleſiaſtica privari non debet; item ſi in utero matris maneat, unà cum matre illa ſepeliendus eſt, quia pars matris eſſe cenſetur, *l.* 1. *§. ex hoc ff. de Vent.*

Digitized by Google

de Vent. inſpic. ſi verò propter ſpem vitæ à præmortua matre exſectus fuerit (quod fieri debet, quando vita infantis ſervanda) nec tamen ſperatur, quòd vivus baptiſmum attigerit, extra locum conſecratum humabitur.

II. Indigni ſunt hæretici, atque omnes qui ipſis
18 in puncto hæreſis (non in aliis negotiis) favorem, auxilium, aut receptaculum præbent *c. 2. de Hæret. in 6.* Sed quia nonnunquam contingit, quòd familia alicujus potentis hæretici cum comminatione gravium malorum deſideret ſepulturam Eccleſiaſticam hæretici defuncti, ideò quæritur, an ad evitandum grave malum poſſit Parochus dictam ſepulturam concedere? Difficultatem facit *c. ſacris 5. De his, quæ vi metusvè cauſa &c.* ubi S. Pontifex dicit, quòd propter metum nullatenus liceat communicare cum excommunicato *quamvis enim*, inquit, *metus attenuet culpam, eam tamen non prorſus excludit cum pro nullo metu debeat quis mortale peccatum incurrere, &c.* Ex quo textu nonnulli concludunt, quòd metus non tantùm non excuſet à tranſgreſſione legis divinæ, aut naturalis, ſed nec etiam à tranſgreſſione legis humanæ, ſiquidem prohibitio communicationis cum excommunicato (de qua *in d. c. ſacris:* mentio fit) tantùm Jure humano Pontificio ſtatuta ſit; ſicut etiam videtur nullatenus poſſe licere, ut propter metum liceat contrahere cum conſanguinea intra 2. vel 4. gradum, licet id impedimentum tantùm Juris poſitivi ſit, neque debeat exiſtimari inſolitum, quòd lex humana etiam cum periculo mortis obliget, quemadmodum in legibus militaribus quotidianum eſt. Verùm ego puto diſtinguendum, an ſepultura hæretici vel quævis alia tranſgreſſio legis Pontificiæ petatur in contemptum Eccleſiæ, vel ex alia cauſa, v. g. ad ſplendorem familiæ conſervandum? &c. Priori caſu locum habebit text. *d. c. ſacris*. nam cooperari ad contemptum Eccleſiæ, non eſt tantùm lege humana, ſed utique etiam divina prohibitum juxta illud *Matth. 18. Qui Eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut Ethnicus & Publicanus*. Poſteriori autem caſu communior eſt ſententia, quòd gravis metus excuſet à tranſgreſſione legis humanæ, quia non eſt veriſimile legislatorem voluiſſe obligare in caſu tam extraordinario *l. nam ad ea 5. ff. de LL.* & cum magno alterius damno. Unde qui juſto metu adactus contraxerit cum conſanguinea, non peccabit per contractum, peccabit autem per copulam, cùm enim tale matrimonium propter impedimentum conſanguinitatis (quod metus tollere non poteſt, ſed tantùm excuſare à peccato) ſit nullum, copula conſequens non tantùm lege humana, ſed & divina prohibita erit. Verum quidem eſt, quòd dux belli poſſit imperare militibus, eoſque etiam ad periculum vitæ obligare, ſed id exigit ſalus publica & natura belli, atque ibi apertè conſtat de imperantis voluntate, & milites tam periculoſarum legum non ignari, nihilominus ſe ultroneè Ducis poteſtati ſubdiderunt. Syl. V. *Metus num. 7* Azor. *inſtit. Mor. lib. 1. c. 11. qu. 1.* Quòd ſi igitur contingat cum tam periculoſis minis peti ſepulturam Eccleſiaſticam non in contemptum Eccleſiæ, ſed pro honore familiæ, ut præmiſſum, Parochus non tenebitur cum gravi ſuo damno reſiſtere, ceſſante tamen periculo tale cadaver, ſi ab aliis dignoſci poſſit, iterum exhumari debet, ut clarè conſtitutum eſt *in c. ſacris 12. h. t.*

III. Indigni ſunt in excommunicatione aut interdicto degentes, ſi ante mortem ſaltem à ſimplici Sacerdote abſoluti non ſunt: quibus enim non communicamus vivis, etiam non communicare defunctis debemus. *d. c. ſacris. & c. fin. h. t. c. is, cui.* 20. *de Sent. excom. in 6.* ſi tamen ante mortem ſigna pœnitentiæ dederint, etiam poſt mortem abſolvuntur, & ſepulturæ Eccleſiaſticæ mandantur. *c. à nobis*. 28. *de Sent. excom. & d. c. is, cui.* Cùm autem hodie per Extravag. Mar-
19 tini V. *Ad evitanda ſcandala, &c.* nullus excommunicatus neceſſariò vitandus ſit, niſi fuerit per Ordinarium tanquam excommunicatus *denuntiatus*, vel ſit notorius *percuſſor Clerici*, ideò controvertunt DD. utrum hodiè excommunicati, qui vitandi non ſunt, ſepultura Eccleſiaſtica gaudeant? Affirmativam ſuſtinent Nav. *de Sepult. Conſ. 4.* & Paul. Laym. *in Theol. mor. lib. 5. tr. 5. c. 5. num. 8. circa finem* & plures apud eum citati, ex eo, quòd circa tales excommunicatos deficiat ratio *in d. cap. Sacris*, aſſignata. Nihilominus probabilius judico, ſi de excommunicatione conſtet publicè, non eſſe dandam Eccleſiaſticam ſepulturam, quia *d. Extravag.* non vult adiuvare excommunicatos, ſed tantùm fideles innocentes, ne facilè aliquam cenſuram incurrant. Cov. *in Relect. c. Alma Mater. de Sent. excom. in 6. p. 1. §. 2. num. 11.* Zoeſ. *ad hunc tit. num. 9.* Notanter dico: ſi excommunicatio ſit *publica*; nam ſi ſit occulta & fortè ſoli Parocho cognita, non erit ſepultura Eccleſiaſtica deneganda, quia privata ſcientia uti quidem licet quandoque in privato, non autem ad condemnationem in publico.

Quòd ſi quis notoriè excommunicatus de facto in loco conſecrato ſepultus eſſet fortè poſſet tolerari propter authoritatem DD. qui primam ſententiam docent, multa namque prohibentur, quæ tamen facta ſuſtinentur. *c. ad Apoſtolicam. 16. de Regularib.* maximè quando irritatio facti multa incommoda ſecum trahit, ut in noſtro propoſito exhumationem cadaveris, pollutionem & neceſſitatem reconciliandi Eccleſiam vel cœmiterium, præjudicium Parochianorum, qui interim propter pollutam Eccleſiam Sacrificiis, & ſepultura carere debent: ſicut in ſimili Cov. *in Relect. Clem. ſi furioſus. de Homicid. in pr. num. 9.* circa irregularitatem expoſiti, cujus parentes ignorantur, cenſet ob diverſas opiniones expoſitum ad ordines non facilè admittendum, admiſſum tamen tolerandum.

IV. Sepultura Eccleſiaſtica privantur omnes in notorio peccato mortali decedentes, uti ſunt in ipſo
crimine furti vel adulterii, &c. interempti *c. fures 31.* 19
cauſa 13. q. 2. Item ſibi mortem inferentes ex deſperatione vel iracundia *c. placuit. 12. cauſa 23. q. 5.* ſecus eſt, ſi ex fatuitate, vel ſi inflicto ſibimet vulnere letbali ante mortem pœnituerint. Imò in dubio non debet ſtatim præſumi, quòd peccaminosè ſibi ipſi mortem aliquis intulerit, niſi ex aliis conjecturis appareat. Nav. *h. t. Conſ. 7.* Cov. *Var. Reſ. l. 2. c. 1. n. 11.* Interim tamen quia communi hominum exiſtimatione creditur ex deſperatione & in malo ſtatu deceſſiſſe, qui v. g. in cubiculo ſuſpenſus aut in puteum præcipitatus reperitur, ideò ſi ex adverſo aliquæ conjecturæ adſint pro ipſo defuncto, quòd ex corruptione mentis, aut ab aliis ſuſpenſus ſit, vel quòd caſu in puteum deciderit, &c. ad evitandam qualem qualem hominum offenſionem fortè non inconſulto fiet, ſi tale cadaver de noctu ſine conſuetis ſolennitatibus in loco conſecrato ſepeliatur. Cæterùm ſubitanea morte extincti, etiamſi conſtet, quòd in vita ſæpiùs peccaverint, nihilominus ſaltem privatim pœnituiſſe cenſebuntur Tex. & Pan. *in cap. ex parte 11. hoc tit.*

V. Eccleſiaſtica ſepultura non gaudent, qui omiſerunt Paſchalem communionem, niſi ante mortem pœnituerint. *c. omnis utriuſque 12. de Pœn. & remiſſ.* An autem hac pœna affici poſſit, qui quidem tempore Paſchali omiſit communionem, ſed intra annum ſemel aut ſæpiùs eam peregit? Non putarem, cum enim privatio ſepulturæ ſit pœna valde gravis & infamis, videtur benigniori interpretatione temperanda *L. pen. ff. de Pœn c. odia. de R. I. in 6.* ut in *d. c. 12.* ſtatuta referatur ad omnia verba præcedentia, ſi nimirum aliquis nec *ſemel ſaltem* in anno confeſſus fuerit, nec communionem *ad minus* in Paſcha ſuſceperit, quæ non verificantur de eo, qui extra tempus Paſchale ſemel aut ſæpiùs confeſſus eſt. Accedit, quòd committentem contra

d. c. 12.

Digitized by Google

d. c. 12. ideò DD. tam graviter puniri exiſtiment quòd ſe ſuſpectum de hæreſi reddat, quaſi minùs curans *Pœnitentiæ* Sacramentum Barb. *in d. c.* 12. *num.* 11. id verò rationabiliter dici non poſſit de eo, qui intra annum hoc Sacramentum ritè ſuſcepit.

VI. Uſuratii manifeſti mortui antequam reſtituerint vel de reſtituẽdo cavarint. *c. 2. de Uſuris in 6.* Sed cùm materia uſurarum ſit altioris indaginis, & multi contractus ab uſura excuſari poſſint, ideò non erit facilè concedendum Parocho, ut propria authoritate ſine prævio Judicio Eccleſiaſtico tam gravem pœnem exequatur.

VII. Religioſi proprietatii, *c. 2. c. cùm ad Monaſterium de Statu Mon.*

VIII. Qui in Torneamentis non cauſa recreationis, & honeſtæ armorum exercitationis, ſed cum periculo vitæ inſtitutis decedunt, *cap.* 1. *de Torneam.*

21 IX. Demùm excluduntur à ſepultura Eccleſiaſtica, qui in duello etiam privato ſine patrinis & ſociis, cum ordinario tamen periculo vitæ, ex condicto, ſtatuto tempore, & in loco convento inſtituto, occumbunt, Trident. *S.* 25. *de Ref. c.* 19. *juncta Bulla Greg. XIII. Ad tollendum. & Clementis. VIII. Illius &c.* Quòd ſi tamen aliquis in duello quidem lethalitèr vulneretur, ſed extra illud receptis Sacramentis vel ſaltem datis pœnitentiæ ſignis moriatur, mihi videtur benignius, non eſſe privandum ſepultura Eccleſiaſtica, quidquid alii contradicant: quia Concilium tantùm loquitur de occumbentibus in duello, nec ex Bullis aliis evincitur: proinde locus eſt receptæ doctrinæ, quòd pœnæ potiùs interpretatione leniendæ, quàm exaſperandæ, nec ad caſus etiam planè ſimiles extendendæ ſint.

Præterea pœnæ duellantium non habent locum in illis, qui dum ſeſe invicem in platea offendunt, ſtatim ibidem dimicant; quia cùm termini pœnales ſint ſtrictè accipiendi, talis dimicatio non eſt propriè duellum, quod fit ex condicto & ſtatuto tempore, ſed potiùs repentina aggreſſio & defenſio. Item volunt nonnulli, calore iracundiæ excuſari à pœnis duelli, qui in continenti accederent ad locum aliquem, ibique dimicarent. Vid. cc. apud Barb. *in Collect. DD. ad Conc.* Trid. *ſeſſ.* 25. *de Ref. c.* 19 *num.* 13. *& ſeqq.*

22 Sed quid ſi miles in exercitu, vir equeſtris in Aula Regia, officio, dignitate Ducis, aut Principis favore ob ignaviæ ſuſpicionem excidere debeat, niſi identitem provocanti ſe ſiſtat. Item ſi ad pugnandum laceſſens alterum, crebra convitia & contumelias adiiciat, qua iſte moleſtia ſe liberando & ſubeundo dedecore aliter liberare non poſſit, niſi armis congrediatur, nunquid ſi talis provocatus in duello occumbat, ſepultura Eccleſiaſtica privari debebit? In ſimilibus circumſtantiis acceptantem duellum oblatum non animo occidendi provocantem, ſed gratia meræ defenſionis, ſaltem in foro interno excuſari putant Lucas Floroous *de duello.* 6. §. 2. Filliuc. *tom.* 1. *tract.* 15. *capit.* 5. *num.* 107. & 113. Laym. *in Theol. mor. lib.* 3. *tract.* 3. *p.* 3. *capit.* 3. *num.* 3. Nav. *capit.* 15. *num.* 3. & 4. Pro eadem ſententia ſpeculativè plures ratione faciunt, quas adducit Leſſius *de I. & I. lib.* 2. *c.* 9. *dubio* 12. *nu.* 83. Practicè tamen contrarium tenendum videtur propter malas conſequentias, & quòd plerumque aliud medium ſit conſervandi honorem, v. g. dicendo ad provocantem, ſe paratum fore, ſi per Eccleſiam liceret, vel provocantem experturum, quocum negotium habeat, ſi palam, & non proditoriè aggreſſus fuerit &c. Leſſius *d. l. num.* 84. Peregrin. *de duello.* *q.* 24.

23 Sed quidquid ſit de hac difficultate, an excuſetur qui merè defenſiuè duellum honoris cauſa ſuſcipit, quæ non eſt de præſenti inſtituto latiùs examinanda, interim tametſi ſupponerem ſententiam affirmatiuam, dicerem tamen occumbentem in tali duello non eſſe Eccleſiaſticè ſepeliendum, id quod euincere videtur Bulla Clem. VIII. *Illius vices, &c.* §. 5. ubi apertè ſtatuitur pœnas duellantium procedere, ſi unus miles cum altero etiam ex hoſtili caſtro, etiam ducum permiſſu, priuata tamen de cauſa duellum ineat: quale duellum profectò miles ſine ingenti apud totum exercitum diffamatione, & contemptu utique detrectare non poteſt. Ratio autem fundamentalis eſt, quòd ad execrationem & extirpationem alicujus grauis criminis (in genere talis) aut abuſus multa fiant ſine culpa vera, quæ non fiunt ſine cauſa aut culpa præſumpta; & ſæpe numero aliquis ex præſumptione mali damnetur, qui tamen reuerà eſt innocens: ita electus per ſimoniam alterius etiam ignoranter, dignitate priuatur, *c. nobis fuit.* 27. *de Simonia.* ita filii hæreticorum, item filii eorum, qui crimen læſæ Majeſtatis perpetrarunt, grauiter puniuntur, per priuationem bonorum, ſucceſſionum, dignitatum, &c. ut ipſis *mors ſit ſolatium, & vita ſupplicium*, quamuis ex ſua perſona nihil commiſerint. *c. vergentis.* 10. *de Hæret. l. quisquis. C. Ad L. Iul. Maieſt.* ita multorum locorum ſunt ſtatuta, ut cum armis deprehenſus in carcerem impingatur, imò nonnunquam illicò ſuſpendatur, nulla admiſſa excuſatione, quòd fortaſſis ad defenſionem contra hoſtem arma geſtauerit.

TITULUS XXIX.

De Parochiis & alienis Parochianis.

§. I.

De Parochiis.

SUMMARIA.

1. *Quid ſit Parochia & Paræcia.*
2. *Vt ab Epiſcopis fiat certa Parochiarum deſignatio Concil. Trident. mandat.*
3. *Quando & qualiter novæ parochiæ erigendæ.*
4. *Licitum eſt locorum Ordinariis ob cauſas rationabiles duas parochias in unam conjungere.*
5. *Quæ ſint jura parochialia.*
6. *Si conſtet Eccleſiam eſſe parochialem, fundatam habet intentionem in jure.*
7. *Ad probandam parochiam quatuor conjunctim requiruntur.*
8. *Parochiæ Monaſteriis incorporatæ, licet per Vicarios provideantur, retinent tamen omnia iura parochialia.*
9. *Non eſt idem beneficium curatum & Eccleſia parochialis.*
10. *Quædam beneficia ſunt actu curata, quædam tantùm habitu.*

Parochia dicitur locus, in quo degit populus alicui Eccleſiæ (quæ propterea parochialis vocatur) deputatus, certis finibus limitatus. Tuſc. 1. *p. Concl.* 94. *num.* 1. unde & frequenter in jure patrochia Paræcia appellatur, quod græce idem ſonat, ac Conventus, ſeu habitatio accolarum. 1

Perti-

Pertioet autem ad Epiſcopi officium Parochiarum fines & populum deſignare *c. nullus omnino.* rr. *cauſa.* 56. *q.* 7. Trid. *ſeſſ.* 24. *de Refor. c.* 13. ubi mandat, ut in iis Civitatibus & locis, ubi Parochiales Eccleſiæ certos non babent fines, ſed promiſcuè petentibus Sacramenta adminiſtrantur, Epiſcopi pro tutiori animarum ſalute, diſtincto populo in certas propriaſque Parocbias, unicuique ſuum perpetuum & proprium Parochum aſſignent, à quo ſolo licitè Sacramenta percipiantur &c.

Olim quidem conſtitutum erat *in c. nu.* 10. 3 *cauſa* 50. *q.* 3. ut non minùs quàm decem municipia ſive domus & familiæ Eccleſiæ parocbiali aſſignarentur: ſed rectiùs arbitrio Epiſcopi relinquitur, qui providere debet de tanto & tali parochiæ diſtrictu, ut populus ad divina commodè convenire, & parochus ex decimis & oblationibus congruè ali poſſit.

3 Quòd ſi parochianorum numerus in tantum excreſcat, vel locorum diſtantia faciat, quo minùs præſertim tempore hyemali populus ad unam Eccleſiam commodè conveniat, vel ægrotantibus Sacramenta deportentur, poterunt Epiſcopi novas parocbias etiam invitis prioribus rectoribus erigere & pro ſuſtentatione novorum parochorum competentem portionem ex reditibus matricis ſive antiquioris Eccleſiæ aſſignare, aut ſi neceſſe fuerit, populum ad alimenta (quæ ex priori Eccleſia ſatis haberi nequeunt) novis parocbis præſtanda compellere. Trideot. *ſeſſ.* 21. *de Ref. c.* 4.

Circa quam conſtitutionem Trid. deſumptam ex c. 3. x. *de Eccleſ. ædif.*

Not. I quòd Eccleſia matrix in nova parochia ex ſuo quaſi gremio erecta acquirat jus patronatus, ejusque rector ſive parochus poſſit præſentare Sacerdotem ad iſtam novam Eccleſiam, *d. c.* 3. *de Eccleſ. ædif.* ſi tamen partem ſuorum redituum contribuerit. Garc. *de Benef. p.* 5. *c.* 9. *num.* 57.

Not. II. decimas ad Eccleſiam matricem pertioentes non tranſire ipſo jure ad Eccleſiam novam, ſed in arbitrio Epiſcopi eſſe, an decimas vel alios fructus eidem aſſignare velit, Barb. *in Coll. ad d. cap.* 4. *Tridens. num.* 16.

Not. III. quòd Epiſcopus citare & audire debeat antiquæ Eccleſiæ rectorem & patronum, ſi fortè juſtam cauſam habeant contradicendi; & ſi fortè parochia ſit incorporata, ejus defenſio non ad vicarium curam exercentem, ſed ad Prælatum loci, cui parocbia incorporata eſt, pertinebit. Barb. *d. l. numer.* 11. *&* 14.

Not. IV. quòd ad evitationem novæ parochiæ erigendæ numeroſitati populi vel diſtantiæ locorum provideri poſſit per erectionem novæ capellæ (quæ & filialis dici ſolet) quæ ſit in poteſtate & proprietate parochialis antiquæ & in qua parochus vel Prælatus habens Eccleſiam incorporatam exponat Sacerdote principalis Eccleſiæ coadjutorem ſive vicarium. Rota apud Tamb. *poſt tom.* 3. *de iure Abbat. deciſ.* 32. *num.* 6. Barb. *de offic. Epiſc. alleg.* 68. *n.* 7.

4 Ex adverſo ſi aliqua parochia ad tantam paupertatem deveniat, ut ex ejus reditibus ſarta tecta conſervari aut Parochus ali nequeat, nec per unionem aliorum beneficiorum ſimplicium ei provideri poſſit, licet locorum ordinariis ex duabus parocbiis unam facere. Trid. *d. ſ.* 21. *c.* 5.

5 Porro ad Eccleſias parochiales pertinet jurisdictionem in foro pœnitentiali exercere, Sacramenta adminiſtrare, matrimonia ſolennizare, Euchariſtiam aſſervare, fontem baptiſmalem, cœmiterium & jus ſepeliendi defunctos habere, ut demùm ejus Rectori jus ſit decimas oblationesque percipere, teſte Innoc. & Panorm. *ad rubric. huius Tit.* Licet verò ex ſingulis his narratis juribus non præciſè probetur, nec ex eorum defectu ſemper reprobetur Eccleſia eſſe parochialis, cùm ſimilia poſſint etiam aliis Eccleſijs ex privilegio, vel conſuetudine, aut præſcriptione competere, quando tamen conſtat Eccleſiam eſſe parochialem, tunc quoad omnia iſta jura habet fundatam intentionem, ut ſi deſuper cum alia Eccleſiæ parochiali, ſed alteri onus probandi incumbat.

Attamen de hoc ipſo nonnunquam diſceptatur, quibus argumentis Eccleſia propriè parochialis eſſe convincantur: Quatuor requiſita conjunctim juſtificanda eſſe ad probandam parochiam ex dictis aliorum DD. & Rotæ Deciſ. colligit Barb. *de Parocho. p.* 1. *c.* 1. *num.* 37. *Primum* eſt, inquit, poteſtas fori pœnitentialis. *Secundum* locus certis finibus limitatus, in quo populus alicui Eccleſiæ deputatus degit. *Tertium*, ut Parochus curam exerceat nomine proprio. *Quartum*, ut ſacerdos tanquam rector ſingulariter & non cum aliis ad regimen parochialis Eccleſiæ admittatur. 6

Verùm circa hæc duo ultima requiſita advertendum eſt, quòd ea non Eccleſiam, ſed perſonam reſpiciant, id eſt, probanda ſint ad eum ſolummodo effectum, ſi quis contendat ſe eſſe verum & proprium parochum loci. De cætero ipſa Eccleſia ex primis duobus requiſitis ſatis probatur eſſe parochialis, frequens enim eſt, quòd Parocbiæ ſoleant Monaſteriis, Capitulis, Collegiis, aliisque beneficiis uniri, & incorporari, in quibus Sacerdos curam non proprio ſed vicario nomine, nec ſolus ſed cum aliis exercet. Interim ipſa Eccleſia retinet omnia parochialia jura, & ſi deſuper ſive Vicario, populo, Epiſcopo vel Extraneo lis moveatur, Monaſterium vel Capitulum, cui incorporata eſt, fundatam iotentionem habebit. Rota apud Tambur. *de Iure Abbat. tom.* 3. *deciſ.* 102. 7

Demùm advertendum eſt, non ſemper eſſe idem beneficium curatum, & Eccleſiam parocbialem. Nam Eccleſia ſive beneficium curatum generalius quid eſt, continens ſub ſe plures ſpecies; & quamvis Parochia ſine cura non ſit, poteſt tamen cura ſine parochia eſſe, ut in Eccleſijs, quæ Filiales appellantur; in locis noviter ad fidem converſis, vel ad habitandum accommodatis, in quibus necdum limites parochiales per Epiſcopum aſſignati ſuot. 8

Alia quoque beneficia ſunt curata non parochialia, quæ curam tantùm fori externi habent, ſive poteſtatem & jurisdictionem viſitandi, excommunicandi, abſolvendi, corrigendi, judicandi &c. Et hæc cura largè & impropriè cura dicitur teſte Barb. *de Parocb. p.* 1. *cap.* 1. *num.* 47. Cura autem propriè accepta eſt cura fori pœnitentialis & Sacramentorum adminiſtratio. Interim quoad incompatibilitatem, & reſidentiæ obligationem non eſt inter utriuſque curæ beneficia diverſitas, Trid. *ſeſſ.* 6. *cap.* 2. *ſeſſ.* 7. *cap.* 4. *ſeſſ.* 23. *cap.* 1. *de Reform.* 9

Sed & beneficia curata, quædam ſunt actu curata, io quibus de facto exercetur cura, quædam autem habitu tantùm curata, quibus nimirùm ex prima inſtitutione cura annexa fuit, ſed ea poſtea per unionem, privilegium, conſuetudinem, aliumvè caſum ſublata fuit: & hæc beneficia habitu ſolùm curata ad inſtar ſimplicium beneficiorum habentur, nec cadunt ſub diſpoſitionem Juris de curatis beneficiis loquentem, v. g. quoad incompatibilitatem, reſidentiam &c. Barb. *d. l. num.* 50. 10

§. II.

De Parochis, eorumque requiſitis, Officio & Poteſtate.

S U M M A R I A.

11. *Parochus & Plebanus quomodo differant.*
12. *Parochus unus in qualibet Parochia eſſe debet.*
13. *Requiſita Parochi, ætatis maturitas, morum gravitas & debita ſcientia.*
14. *Parochus ab initio non neceſſariò debet eſſe ſacerdos: ſed ſufficit quod ſit 25. annorum inchoatorum, & Minoribus conſtitutus.*
15. *Intra annum tamen debet ſuſcipere ſacerdotium, niſi Eccleſia ſit Collegiata.*
16. *Morum gravitas & bonum exemplum maximè in Parocho commendatur & requiritur.*
17. *Qualis ejus debeat eſſe ſcientia?*
18. *In quibus conſiſtat officium Parochi.*
19. *Qualiter Miſſæ ſacrificium pro ſuis ovibus Parochi offerre teneantur.*
20. *Quatenus teneantur ad reſidentiam perſonalem.*
21. *Parochus habet tantùm Iuris dictionem in foro pœnitentiali & Sacramentali, quam tamen etiam extra territorium privatim exercere poteſt.*

11 PArochum eſſe, qui parochiæ præeſt, conſtat. Et vocatur nonnunquam etiam Rector Eccleſiæ, ſcilicet parochialis, aut plebanus: quamvis propriè plebanus ſit, qui plebaniam habet, id eſt, Eccleſiam ſub ſe plures Eccleſias, vel Capellas habentem. Text. & Gloſſ. *in c. 1. ne Clerici vel Mon. in 6.* Barboſ. *I. E. V. l. 1. c. 18. n. 5.*

12 Poſſunt quidem, imò de Jure deberent in una parochia eſſe plures Clerici. *c. 3. de Vit. & hon. Cler.* (quanquam id de conſuetudine non ſervetur, nec ob exilitatem redituum pleiumque ſervari poſſit) unus tamen tantùm in una Eccleſia poteſt eſſe parochus: non plures: ſicut nec viciſſim unus in pluribus parochiis eſſe poteſt. *cap. cùm non ignores. 15 de Præbend.*

13 Porrò, cùm ars artium ſit regimen animarum, *c. cùm ſit. de Æt. & qual.* nemo debet id ſuſcipere, & in parochum conſtitui, qui idoneus non ſit. Dicuntur autem idonei, in quibus 3. concurrunt requiſita, nimirùm ætatis maturitas, morum gravitas, & debita ſcientia. *cap. cùm in cunctis. 7. §. inferiora. de Elect.*

14 Quòd attinet ad ætatem, in parocho requiſitam, ea eſt 25. annorum inchoatorum *d. §. inferiora* & *c. licet Canon. 14. eod. in 6.* Neque tamen Parochus ſtatim initio, quando ſibi confertur parochia, ſacerdos eſſe tenetur, dummodò ſit Clericus ſaltem in minoribus conſtitutus; *c. 2. de Inſtit. in 6. c. ſi pro Clericis. de Præb. in 6.* Nec obſtat textus *in cap. præterea. 5. de Æt. & qual.* cum Gloſſ. *ibid.* ubi dicitur, quòd non debeat ad regimen Eccleſiæ Parochialis aliquis, *niſi Subdiaconus ſit ad minus*, admitti. Nam ſtatim ſubditur: *diſpenſativè tamen in minoribus ordinibus conſtituti conſueverunt aſſumi.* Per quæ verba declaratur illud procedere de rigore Juris antiqui, & ſaltem de conſuetudine, quæ tacitam diſpenſationem inducit, iſtud non ſervari. Imò Jus illud antiquum & ſtrictum per *d. c. 2.* & *c. ſi pro Clericis.* indifferenter correctum eſſe docent Archid. Joan. Andr. & alii teſte Gloſſa *in d. c. ſi pro Clericis.*

15 Porro talis Clericus in minoribus vel ſacris conſtitutus intra annum à die adeptæ poſſeſſionis ſuæ parochiæ numerandum in ſacerdotem promoveri debet, aliàs, ſi intra hunc terminum, ceſſante legitimo impedimento, promotus non fuerit, elapſo anno ipſo Jure privatus erit *d. c. licet Canon.* & *c. commiſſa de Elect. in 6.* exceptis tamen Eccleſiis Collegiatis, etiamſi aliàs Parochiales ſint, & iis, qui ad earum regimen aſſumuntur: in his enim non habere locum hanc conſtitutionem, ut quis elapſo anno ipſo Jure ſit privatus ſed requiri, ut juxta antiquiores Canones monitio Epiſcopi præcedat, & ſi monitus aliquis non ordinatus fuerit, tum demum per ſententiam privari poſſit, declaratum eſt in *c. ſtatutum de Elect. in 6.*

Circa morum gravitatem recolantur tradita in 16
Tit. de Vit. & honeſt. Cleric. & quæ monet Concil. Trid. *ſeſſ. 22. de Reform. c. 1.* Optimè S. Greg. *l. 34. Mor. c. 30.* ait: *Non debet hominum ducatum ſuſcipere, qui neſcit homines bene vivendo præire, ne qui ad hoc eligitur, ut aliorum culpas corrigat, quod reſecare debuit, ipſe committat.* Certè quæ de Clericis generaliter ſtatuta ſunt circa bonos mores à SS. Canonibus multò magis in Parochis, qui aliis bono exemplo, non minùs, quàm verbo præeſſe debent, obtinere cenſenda ſunt.

Circa ſcientiam in Parocho requiſitam optandum 17
quidem foret, ut nonniſi optimè inſtructi in S. Theologia & SS. Canonibus aſſumerentur: quia verò id in tenuioribus præſertim Parochiis haud facilè haberi poteſt, ideo ſaltem in Parocho deſideratur, ut ſciat ea, quæ plebi ſunt ad ſalutem neceſſaria, nempe ut ſciat articulos fidei, & Decalogum, eaque aliis explicare poſſit, & inſuper ſufficienter ſciat ea, quæ pertinent ad Sacramentorum adminiſtrationem. Sotus *4. diſt. 25. art. 4. conc. 3.*

Officium & poteſtatem Parochi conſtare in cura 18
animarum & adminiſtratione omnium Sacramentorum (Confirmatione & Ordine exceptis, quæ muneris Epiſcopalis ſunt) conſtat. Quò pertinet etiam prædicatio Divini Verbi, & catechizatio puerorum, ac rudium, quæ in Concil. Trid. *ſeſſ. 24. de Reform. c. 4. ſpecialiter* eis commendatur. Item celebratio Miſſarum, maximè feſtivis, aut aliis ex fundatione præſcriptis diebus. Ubi iterum in d. Concil. *ſeſſ. 23. c. 1. in pr.* inſinuatur, quòd Parochi ex præcepto Divino (imò & naturali ratione) teneantur pro ſuis ovibus Sacrificium Miſſæ offerre.

Quòd tamen non eo ſenſu accipiendum eſt, quòd 19
ſemper totum ſacrificium principaliter pro ſubditis offerendum ſit, & nunquam poſſit Parochus ſecundùm aliam intentionem celebrare: ſed ſufficiet, ſi ſecundariò ſuarum ovium meminerit, & quandoque arbitrio boni viri principalem intentionem pro eis faciat. Barb. *de Offic. Par. p. 1. c. 11. n. 10.*

Ad prædictas autem functiones peragendas neceſ- 20
ſariam eſſe reſidentiam in parochia, manifeſtum eſt. Quæ Parochis multò ſtrictiùs, quàm Canonicis & aliis beneficiatis imponitur, præſertim à Concil. Trid. *ſeſſ. 23. de Reform. c. 1.* ubi cavetur, ut præter juſtam cauſam etiam licentia Epiſcopi in ſcriptis obtenta requiratur: quæ ſine gravi cauſa ultra duos menſes extendi non poteſt. Unde & licentia, ut cauſa ſtudii Parochus abeſſe poſſit olim *in c. cùm ex eo. de Elect. in 6.* ad ſeptennium protenſa, correcta hodie per idem Concilii Decretum cenſetur teſte Barboſ. *ibid. num. 55.* Vid. tradita ſup. *Tit. IV. de Cler. non reſid.*

Juriſdictionem in foro externo Parochus non ha- 21
bet, ſed tantùm in pœnitentiali: unde nec pœnas & mulctas externas infligere, nec cenſuras inferre, aut in foro externo ab iis abſolvere nec, cauſas audire & lites decidere poteſt: ſed ſi quæ hujuſmodi incidunt, ad Judicem Eccleſiaſticum, ſeu Conſiſtorium Epiſcopale referre debet. Poteſt autem non tantùm validè, ſed licitè quoq; poteſtatem & juriſdictionem ſuam non ſolùm in pa-

in parochia, verùm etiam extra parochiam exercere, irrequiſito licet Parocho loci dummodò privatim id fiat, confeſſiones v. g. excipiendo, aut alia Sacramenta adminiſtrendo ſibi ſubditis parochianis. Publicè autem & cum ſtola Eccleſiam vel Confeſſionale ingrediendo ſine licentia Parochi illius loci id facere non liceret, ne alienam Jurisdictionem videatur turbare: ſicut nec Epiſcopus ſine alterius Epiſcopi licentia in aliena diœceſi vel loco exempto jurisdictionem & Pontificelia exercere poteſt. *c. cùm Epiſcopus. de Offic. ord. in 6. Clem. 1. de Fore comp.* Plura de Parochis, eorumque obligatione & officio eorumque juribus, ex inſtituto tradita ſunt *in Manuali Parochorum.*

§. III.

De propriis & alienis Parochianis.

SUMMARIA.

22. *Quinam dicantur Parochiani proprii, vel alieni.*
23. *Quomodò in duobus locis quis poſſit habere domicilium & eſſe Parochianus.*
24. *Etiam quaſi domicilium alicubi habens habetur pro parochiano.*
25. *Parochiani tenentur Sacramenta ſuſcipere à proprio Parocho: & quid de conſuetudine?*
26. *Miſſam audire in diebus etiam feſtivis alibi poſſunt, ſi non adſit contemptus.*
27. *Si maior pars à Parochia abeſſe velit, parochus non debet tolerare.*
28. *Parochiani pro certa perſona in Parochum aſſumenda, vel contra eam ſupplicare poſſunt.*

22 PArochiani dicuntur, qui intra limites Parochiæ alicujus ſtabiliter habitant, & domicilium poſuerunt, ſivè Clerici ſint, ſive Laici: dicunturque proprii reſpectu ejus Parochi, in cujus parochia degunt, eique ſubſunt; reſpectu alterius, in cujus parochia domicilium non habent, alieni. Nec ſolùm reſpectu Parochi, ſed etiam Epiſcopi parochiani vocantur: quia diœceſes etiam nomine parochiarum nonnunquam appellantur, ut conſtat *ex c. pen. & ult. h. t.*

23 Quomodò domicilium conſtituatur, animo ſcilicet & facto, *L. domicilium.* cum Gl. *ibid. ff. ad Municipal.* jam diximus in *Lib. I. Decret. Tit. XI. §. 3. de Temp. ordinat.* Poteſt autem quis habere domicilium in 2. locis & parochiis, & ſic utriuſque parochi proprius parochianus eſſe. Quod tamen non ſtatim contingit, ſi in 2. locis aliquis domos, vel hortos habeat, vel ad villam in alia parochia ſitam, ſive cauſa recreationis, ſive ad exercenda ruralia venire ſoleat. *cap. is qui 3. de Sepult. in 6.* ſed tum demum, ſi utrobique ite inſtructus ſit, ut in ambobus locis ſe collocaſſe cenſeatur juxta text. *in l. aſſumptio. 6. §. 2. ff. Ad Municipal.* Ita erit, ſi quis in uno loco per æſtatem, in altero per hyemen habitare ſoleat: nam ad domicilium non requiritur, ut quis perpetuò ibi maneat, dummodo non recedet, niſi cum intentione redeundi. Ibi enim unusquisque domicilium habet, *unde rurſus non ſit diſceſſurus, ſi nihil avocet: unde cùm profectus eſt, peregrinari videtur, quod ſi redit, peregrinari jam deſiit.* ut loquitur Imperat. *in L. cives 7. C. de Incolis.*

24 Sed quid ſi aliquis longo tempore in aliqua parochia, in qua domicilium non habet, fortè propter ſtudia & negotia commorari debeat, aut velit, an non etiam iſte pro parochiano habendus erit? ℞. Affirmativè nam etiam per quaſi domicilium quis redditur parochianus, præſertim in ordine ad ſuſcipienda Sacramenta (excepto Sacramento ordinis) à Parocho & Prælato loci teſte Gloſſ. *in Clem. 1. de Privileg.* Panorm. *in c. cùm contingat. num. 29. de For. comp.* Laym. *Theol. moral. l. 5. tr. 6. c. 10. num. 5.* Hinc ſtudioſus v. g. Salisburgi exiſtens parochiam ſuam hic habere cenſetur: licet ſi diſcedat in patriam, etſi reverſurus ad ſtudia, etiam ibi propriam parochiam habeat, teſte Layman. *l. cit.*

Igitur ſicut Parochus parochianis ſuis tenetur ad Sacramenta miniſtranda: ita ipſi viciſſim tenentur in parochia ſua Sacramenta Euchariſtiæ & Pœnitentiæ frequentare, Miſſam audire, coram eo, ſi velint, matrimonium celebrare. Imò in *Clem. 1. de Privileg.* ſub excommunicatione reſervata prohibetur Regularibus, etiam exemptis, ne ſine ſpeciali licentia parochorum Extremam Unctionem, vel Euchariſtiam alienis parochianis adminiſtrent, aut matrimonium aſſiſtant. Verùm tam per privilegia Mendicantium, quàm per conſuetudinem ab hoc Juris rigore receſſum eſt: nam extra tempus Paſchale paſſim, non ſolùm Sacramentum Pœnitentiæ, ſed etiam Euchariſtiæ ſive apud Regulares, ſive in aliis Eccleſiis frequentari permittitur, ſcientibus & non contradicentibus Parochis, qui propterea tacitè conſentire cenſentur. De quibus plura Caſiſtæ. 25

Quod attinet ad auditionem Miſſæ, licet *in c. 2. h. t.* ſtatuatur, parochum alienos parochianos, qui propriæ parochiæ contempta ſuam volunt audire Miſſam, ab Eccleſia ſua abiicere debere. Item in *Extravag. Vices. de Tregu. & pace.* Religioſis Mendicantibus ſub excommunicatione inhibeatur, ne prædicent populum non teneri audire Miſſam diebus feſtis in propria Parochiali Eccleſia, niſi fortè juſtam cauſam ſe abſentandi habeat &c. Nihilominus de conſuetudine, ſi deſit contemptus, etſi juſta cauſa fortè non adſit, alibi ſine peccato Parochiani Miſſam audire poſſunt, præſertim poſt Declarationem Leonis X. PP. quàm refert Barb. *de Offic. Par. p. 1. c. 11. num. 15.* qua declaravit, omnes fideles, qui apud Mendicantes, dummodò non contempto proprio Parocho Miſſas audiunt, præcepto Eccleſiaſtico ſatisfacere, nec peccatum vel pœnam propterea incurrere. Quod idem innuitur in Concil. Trid. *ſeſſ. 24. cap. 4. de Reform.* ubi Parochianos tantùm monendos dicit, ut in propria Parochia Divina officia frequentent. Igitur, ſi contemptus deſit, excuſantur. Nec verò iſte contemptus, etiam ex repetitis abſentiis præſumitur: cùm alia delicta non præſumantur. 26

Interim ex cit. auctoritatibus Juris rectè adhuc inferri poteſt, ſi ferè omnes aut etiam major pars Parochianorum alibi, quàm in Parochia ſua Miſſam audiſe vellet, id à Parocho tolerari non debere. 27

Quæres. An Parochiani poſſint certam perſonam pro Parocho petere, aut oblatum ab ordinario collatore recuſare. ℞. Quoad primum nullum ius competere parochianis nominandi, vel eligendi ſibi Parochum: ſi tamen pro certa perſona ſupplicent, eaque cæteris paribus ſit æquè idonea meliùs facturum Ordinarium, ſi eum aſſumat, quàm alium invitis parochianis obtrudat: eò quòd hoc ipſo, ſi alia requiſita concurrant, ille qui parochianis eſt gratior, magis idoneus videatur, tanquam majori cum fructu præfuturus, *arg. c. quod DEI timorem. 5. de Statu Monach.* ubi Panorm. *num. 1.* Ad 2. dicendum, non eſſe in arbitrio Parochianorum oblatum Parochum recuſare. Supplicare tamen eis licebit, ſi rationabilem cauſam eum recuſandi habere ſe putent: ſicut in ſimili inſtare poſſunt, ut ſi Parochus ſuus malè vivat, à parochia amoveatur: ipſorum enim magnopere intereſt, ne ſub malo paſtore periculum incurrant per *t. in C.* 28

Digitized by Google

Maximian. diſt. 81. & Panor. *ibid.* Cæterùm quæ Jura parochiani ſuis Parochis debeant, circa decimas præſertim oblationes & ſepulturas, ſuis locis dictum & dicendum eſt.

TITULUS XXX.

De Decimis Primitiis & Oblationibus.

§. I.

Quid ſint, cui, & quomodo ſolvantur Decimæ.

SUMMARIA.

1. *Quid quotuplices ſint decimæ.*
2. *Decimæ quatenus ſint juris divini.*
3. *Pro Decimis Parochus habet intentionem fundatam in Iure.*
4. *Declaratio c. 2. de Reſtit. ſpol.*
5. *Monaſterium circa Parochiam ſibi incorporatam cenſe- ... tur loco Parochi.*
6. *Cui Parocho ſolvendæ ſint decimæ.*
7. *Quid ſint & cui debeantur Decimæ novalium.*
8. *Laici habentes Ius decimandi ex privilegio vel infeudatione non poſſunt exigere Decimas novalium.*
9. *Idem de Religioſis, qui jus decimandi à Laicis acceperunt.*
10. *Reſolvitur quæſtio, an Eccleſiaſtici habentes Ius decimandi ex privilegio poſſint petere decimas novalium?*
11. *Fallit in certis caſibus.*
12. *Parochus poteſt prohibere, ne decimæ ſeparentur ſe vel ſuo nuncio abſente.*
13. *An in ſolutione decimarum admittenda ſit impenſarum deductio?*
14. *De jure decimæ ſumptibus Parochianorum deferendæ ſunt in borrea Parochorum, velet tamen conſuetudo contraria.*
15. *Moram committenti nocet interitus Decimarum.*
16. *Decimæ non ſolutæ an ſequantur poſſeſſorem prædii?*
17. *Qualis actio competat contra tertium poſſeſſorem.*
18. *Reſpondetur ad contraria.*
19. *Exceptio circa decimas competentes Laicis ex privilegio.*

1 Decimæ ſunt pars decima fructuum tam terræ, quàm aliarum rerum Deo in recognitionem univerſalis dominii debita & ipſius miniſtris perſolvenda. Sunt autem decimæ aliæ *prædiales*, quæ ex fructibus prædiorum debentur, ut de vino, frumento, oleo, pomis, fæno, & ſimilibus. Aliæ *perſonales*, quæ debentur ex lucro humana potiſſimùm induſtria quæſito, ut ex mercatura, militia, ſtipendiis, aliiſque negotiationibus & obventionibus. Tertium quoque genus decimarum nonnulli conſtituunt, quas *mixtas appellant*, eò quòd partim quantùm ad productionem naturæ de prædialibus, partim quantùm ad accedentem induſtriam de *perſonalibus* participent, & hujuſmodi cenſent eſſe *decimas animalium*, ſeu ex fructu pecorum perceptas ut lanæ, lactis, ovorum, &c. Sed magis placet, iſtas decimas animalium ad *prædiales* referre, tum quòd in jure tantùm duo genera decimarum, ſcilicet *prædialium* & *perſonalium* exprimantur, *cap. ad Apoſtolicæ.* 20. *h. t.* tum quòd plùs in illis natura, quàm induſtria operetur; tum quia etiam in frumento & vino magna hominum induſtria accedere debet, & tamen nemo dixerit, decimas frumenti & vini perſonales eſſe.

Originem habere decimas ex Jure Divino nullus ambigit, (ſi *de prædialibus* loquamur, ſecùs de *perſonalibus* ut infra *in quæſt.* 7. dicetur) ut videre eſt *Levit.* 24. *Num.* 18. *Deut.* 14. An verò etiamnum hodie in novo teſtamento Juris divini ſint, ſicut aſſeritur *in c. Parochianos.* 14. & *c. tua nobis.* 37. *h. t.* inter antiquiores præſertim DD. gravis fuit concertatio, à qua illa quæſtio principaliter dependet, an decimæ per conſuetudinem, privilegium, vel præſcriptionem Parocho auferri poſſint. Sed omiſſis quæ fusè pro & contra paſſim adducuntur, hodie magis receptum eſt, decimas eatenus eſſe Juris divini, in quantum deſerviunt pro neceſſaria ſuſtentatione miniſtrorum Eccleſiæ, quia teſte Scriptura, *dignus eſt operarius cibo ſuo Matth.* 10. *℣.* 10. & Apoſtolus 1. *Cor.* 9. *℣.* 17. dicit: *Dominus ordinavit, ut qui Evangelium annuntiant, de Evangelium vivant, & qui Altari deſerviunt de Altari vivant.* Unde hoc reſpectu nec privilegio, nec conſuetudine tolli poſſe, infra dicetur. Cæterùm autem quòd præcisè decima & non major vel minor pars dari debeat, cenſent unam eſſe de legibus cæremonialibus & judicialibus, quæ per legiſlatorem hominem in novo Teſtamento acceptatæ obligant tantum ex Jure humano, *arg. c. un. de Purif. poſt part.* Vid. Azor. *Inſtit. mor. p.* 1, *lib.* 7. *c.* 23. Hen. Caniſ. *de Decim. cap.* 3. idque non parum confirmatur ex eo, quòd ſummi Pontifices pridem conceſſerint, & adhuc concedere ſoleant Religioſis, aliiſque privilegia exemptionis & immunitates à ſolvendis decimis, *c. ex parte cum ſeqq. h. t.* quod fieri non poſſet, ſi decimæ ſimpliciter Juris divini forent. 2

Decimæ Parocho propter ſpirituale miniſterium perſolvendæ ſunt, & ita quidem ad eum ſpectare cenſentur, ut ſi cum Monaſterio, Clerico vel Laico ſeu quocunque, qui Parochus non eſt, ſuper decimis litiget, non cogatur jus ſuum probare, quia fundatam intentionem habet in Jure, ex quo præſumitur, quòd decimæ ad ipſum pertineant, niſi Adverſarii contrarium oſtendant *c. cùm contingat, & c. cùm in tua. h. t.* Imò quamvis aliàs ſpoliatus ante omnia reſtituendus, ſpoliatus tamen à Parocho ſuper decimis non reſtituitur, niſi plenè de jure ſuo docuerit, *c.* 2. *de Reſtit. ſpol. in* 6. 3

Verùm hunc text. *c.* 2. *de Reſtit. ſpol. in* 6. putarem procedere in circumſtantiis caſus *ibid.* propoſiti, ſi nimirum ſpolia *aliquamdiu*, id eſt, modico tempore fuerit in poſſeſſione, & ita non tantùm contra illius jus decimandi, ſed etiam contra poſſeſſionem præſumatur. Aliàs enim daretur anſa Parochis aliorum jura liberè invadendi, litem movendi, pacem turbandi, ſcandala violentiarum excitandi &c. quod utique juri & æquitati conſentaneum non eſt, cùm regulare ſit, quòd etiam vero domino non liceat violenter poſſeſſionem rei ſuæ apud alium exiſtentem invadere ſub pœna amiſſionis dominii. *L. ſi quis in tantam.* 7. *C. Unde vi.* §. *ſed ne. l. de Vi. bon. rap.* & prædo etiam ſpoliatus reſtitui debeat. *c. in litteris.* 5. *de Reſtit. ſpol. l.* 1. *qui à me. ff. de Vi & vi arm.* à qua regula æquitate plena & paci Reip. conſulente non ita facilè recedendum, quin potiùs jura juribus concordanda, *c. cùm expediat. de Elect. in* 6. Sunt quidam, qui ex hoc textu ſtatuunt generalem *exceptionem* à regula, *quòd ſpoliatus ante omnia reſtituendus ſit*, quoties *jus reſiſtit ſpoliata & aſſiſtit ſpoliatori.* Hen. Can. *d. l. cap.* 16. Sed cùm *exceptio* potiſ- 4

Digitized by Google

potiſſimùm tantùm in hoc textu ambiguo ſundetur, qui ad concordiam jurium & pro bono pacis publicæ aliter explicari poteſt, non video quare neceſſe ſit hanc *exceptionem* generalem ex particulari textu ſtatuere, cùm alii textus non obſcurè pugnent in contrarium, videl. *c. 3. de Cauſ. poſſ. & prop.* ubi circa jus eligendi præſumptio fuit contra extraneos pro capitulo, ut proptereà Barb. *ad d. c. 2. de Reſt. ſpol. in 6. num. 8.* rectè differentiam ex modica poſſeſſione (de qua *in d. cap. 2.*) aſſignaverit. Item *in c. licet. 20. de Præb. in 6.* ubi detinens duas Parochias ſpoliatus ab Epiſcopo reſtituitur, cùm tamen contra ſpoliatum & pro ſpoliante faciat jus *c. de multa. X. & Extrav. execrabilis. de Præb.* Urget, quod alibi tradit Barb. *de Offic. Epiſc. p. 3. alleg. 127. num. 41.* Ricc. *tom. 4. reſ. 303. in fin. addit. ad Greg. XV. deciſ. 312.* quòd Epiſcopo circa Jura Epiſcopalia, in quibus habet juris aſſiſtentiam contra quemcunque non detur manutentio, quando adverſarius *eſt in poſſeſſione temporis conſiderabilis*, ergò nec in ſimili Parocho contra poſſeſſorem decimarum.

5 Quòd ſi Parochia ſit Monaſterio incorporata, tunc quantùm ad decimas Monaſterium cenſebitur loco Parochi, & tam contra Parochianos, quàm etiam contra Epiſcopum & Vicarium curam exercentem fundatam intentionem habebit *deciſ. Rota apud Tamb. de Iur. Abb. 3. deciſ. 102.*

6 Quæritur autem I. Cui Parocho ſolvendæ ſint decimæ, ſi quis in una parochia Sacramenta percipiat, in altera ſua prædia ſita habeat?

Hæc quæſtio deciditur *in c. ad Apoſtolicæ 20. h. t.* ubi Pont. reſpondet, Decimas perſonales ſolvendas eſſe Parocho Sacramenta miniſtranti, quantùm ad prædiales verò attendendam eſſe locorum conſuetudinem. Quid autem ſi nulla conſtans conſuetudo probari valeat, & propterea ad terminos Juris communis recurratur? ℟. de Jure eſſe probabilius, quòd decimæ prædiales illi Parocho, intra cujus Parochiam prædia ſita ſunt, perſolvi debeant, ne parochiæ limites confundantur, & plurimæ lites ſubnaſcantur. *c. cùm ſint homines. 18. eod. tit.* Idem dicendum de decimis *animalium*, quas ſuperiùs prædialibus annumeravimus, ut illi Eccleſiæ ſolvantur, in cuius territorio aluntur. Si in duobus paſcantur locis, pro diverſitate temporum, decima inter illas parochias dividentur pro rata temporis, niſi conſuetudo aliud habeat. Rebuſ. *tract. de decim. q. 8. num. 11.*

7 Quæritur II. Cui debeantur decimæ Novalium? Supponendum inprimis Novale aliquando ſumi *propriè* aliquando *impropriè*. *Propriè* dicitur locus priùs omninò ſterilis ad culturam redactus v. g. ſi ex ſylva extirpata, vel palude ſiccata agri fiant; aut ſi fundus, qui ab hominum memoria fuit incultus, denuò ad culturam redigatur, *c. quid per novale de Verb. ſig.* *Impropriè* autem, ſi in locum ante cultum novi fructus inſerantur v. g. ſi ex vinea aut prato fiat agere vel èccontra: vel certè prout in Jure Civili Novale dicitur terra præciſa, quæ anno inculta jacuit. *l. Sylva. 30. §. novale. ff. de V. S. d. c. quid per noval.* His præmiſſis. ℟. Si Novalia intra fines alicujus parochiæ exurgant, decimæ eorum debentur illi parochiæ; ſi verò in loco nullius parochiæ fiant. v. g. ſi ſylva, quæ inter duas Parochias jacens pro utriuſque termino fuit aſſignata, ad culturam redigatur, decimæ horum novalium debentur Epiſcopo, quia ipſe eſt Parochus loci, qui proprium Parochum non habet, *c. quoniam. 3. & ibi* Panor. *nu. 2. h. t.* Sed.

Quæritur III. An etiam Parocho debeantur Decimæ Novalium, ſi alius intra fines ſuæ parochiæ ius decimandi habeat ex privilegio vel infeudatione? In hac

8 quæſtione duo quaſi extra controverſiam ſunt. I. Quòd privilegium vel infeudatio aut emphyteuſis de decimis conceſſa *Laicis* non extendatur ad Novalia *propriè* dicta (bene autem ad *impropria*) quia talis conceſſio tum propter perſonam Laici non implentis ſpirituale miniſterium, ob quod dantur decimæ, tum propter præjudicium Parochialium Eccleſiarum, odioſum & reſtringendum eſt, *c. tua 25. in fin. h. t.* II. Quòd Religioſi, qui decimas acquirunt cum conſenſu Epiſcopi de manibus Laicorum juſtè detentium, *iux. c. cùm Apoſtolica. 7. De his quæ fiunt à Præl.* non poſſint ex translatione hujus Juris in ſe, decimas Novalium petere, ſicut nec ipſi Laici potuiſſent, ſecundùm vulgatas Regulas, quòd nemo plus Juris in alium transferre poſſit, quàm ipſe habeat, & ſurrogatum ſapiat naturam ejus, in cujus locum ſurrogatur. *c. 2. in fine hoc tit. in 6.*

9 At magna eſt diſſenſio; utrùm ſi *perſonis Eccleſiaſticis* privilegium decimandi à S. Pontif. conceſſum ſit, per tale privilegium etiam decimæ Novalium comprehendantur: Affirmativam cum Gloſſ. & Abbate *in c. ex parte 27. h. c. per tex. ibidem*, plerique veteres Canoniſtæ tenuerunt, ut refert Barb. *in eod. cap. ex parte. 27. hoc. tit.* ita enim ſonat text. *in d. c. ex parte, cùm tibi, quod majus eſt, ſit conceſſum; ut videlicet decimas de laboribus terræ Parochiarum tuarum cum integritate percipias, de Novalibus eas exigere ſatis potes: quia ubi majus conceditur, minus conceſſum videtur.* Econtrà Recentiores exiſtimant Privilegium decimandi etiam *Eccleſiaſticis* conceſſum non comprehendere decimas novalium, fundantur partim in communibus Juris regulis, quòd privilegia concernentia præjudicium tertii reſtringenda *c. olim de V. S.* item quòd privilegia non extendantur ad futura tempore conceſſionis non extantia. *c. fin. de Reſcript.* partim verò *in cap. 2. de Decim. in 6.* ubi ſatis clarè inſinuatur, quòd jus percipiendi decimas novalium debeat per ſpeciale privilegium concedi, & non contineatur in Jure percipiendi veteres decimas. Textum autem *in d. c. ex parte.* accipiunt de caſu, de quo loquitur, videlicet, quòd Prælatus poſſit petere decimas novalium de Parochiis ſuo Monaſterio incorporatis, in quibus loco Parochi eſt. Covar. *Var. Reſ. lib. 2. c. 17. n. 13.* Gutier. *Canon. qq. lib. 2. cap. 21. num. 120.* Barb. *in d. cap. ex parte num. 6.*

10 Puto in hac difficultate inprimis inſpicienda eſſe verba & mentem privilegii; nam ſi habeat verba ampla & ſavorabilia, ex quibus colligi poſſit, mentem privilegiantis ſe extendere etiam ad novalia *v. g. concedimus, ut omnes & quaſcunque decimas, vel omnem decimationem talis territorii percipere poſſis, &c.* dicendum erit tale privilegium etiam Novalia comprehendere, ſicut id ipſum ſecundæ ſententiæ authores admittunt. Gutier. *d. l. n. 25.* & fundamentum eſt in *d. c. ex parte*, ibi: *ut decimas cum integritate percipias, &c.* Cæterùm ſi privilegium ſine hujuſmodi verbis prægnantibus tantum in forma communi conceſſum ſit, utraque ſententia ſuis non deſtituitur argumentis & rationibus. Verùm cùm in cauſa & interpretatione novalium plurimum attendendum ſit ad præjudicium Eccleſiarum, *per text. in d. c. quid per Novale. in fin. de V. S.* nec non in qualibet cauſa favor litigantis (ſi ille non ſit privatus, ſed publicus & de jure) conſiderari debeat, *c. fin. de Sent. & re jud.* ideò putarem has diſſentientes opiniones aliqualiter ita conciliari poſſe: ſi nimirùm Parochus in hac quæſtione concurreret cum Monaſterio, quod ipſum etiam Sacramenta fidelibus diſpenſare ſolet, & idcirco magnum ſavorem meretur, juſque decimandi eſſet in parvo diſtrictu conceſſum, ita ut Parocho ſufficiens ſuſtentatio relicta fuiſſet, exiſtimarem primam ſententiam pro Monaſterio fore præferendam, eamqua confirmo *ex c. quia circa. 22. de Privil.* ubi remiſſio decimarum Epiſcopalium Monaſterio indefinitè facta extenditur etiam ad decimas poſſeſſionum futuri temporis, quas ſcilicet Monachi primùm

ex poſt facto acquirent; *cùm nihil*, inquit ibidem Pontifex, *exceperit, & potuerit excepiſſe, ac in beneficiis ſit pleniſſima interpretatio adhibenda, nec debeat una eademque ſubſtantia diverſo Iure cenſeri*. Quæ deciſio & rationes Pontificis optimè adduci poſſunt contra rationes pro ſecunda ſententia adductas; neque *text. in c. 2. h. t. in 6* adeò clarus eſt, quin reſponderi poſſit, eum non loqui de privilegio à S. Pontif. conceſſo, ſed ſi Religioſi decimas à Laicis acceperint, ſicut in fine declarari videtur, item ſi valdè grave præjudicium Parochorum vertatur. Interpretatio verò, quæ à Cov. & aliis adſertur ad *d. c. ex parte*. quòd nimirum loquatur de Jure communi & propriis Monaſterii Parochiis, in quibus Abbas loco Parochi eſt, non omnimodè ſatisfacit, tum quòd hoc modo non fuiſſet dubitandi ratio, quin decimæ novalium ad Abbatem pertinerent, utpotè nullo alio ibidem exiſtente, qui jura parochialia prætendere poſſet; tum quòd Pontifex non ſe fundet in Jure communi & proprietate parochiarum, ſed in eo, quòd *ubi maius conceditur, minus conceſſum eſſe videtur*. Quia tamen additur in textu, *de laboribus Parochiarum tuarum &c.* ideò hoc rectiùs accipitur de illis parochiis, non quæ *pleno Iure* pertinebant ad Monaſterium; (circà quas ut dictum, non fuiſſet dubitandi ratio) ſed in quibus Monaſterium habebat ſolùm Jus præſentandi, & decimas ex privilegio, ut etiam advertit Henric. Caniſ. *de Decim. cap. 11. num. 9.* Sin autem Parochus concurreret cum ſingulari aliqua perſona Eccleſiaſtica, vel cum Monaſterio quidem, ſed poſſet probare, per amplitudinem privilegii ſe multùm grauatum & vix habere congruam ſuſtentationem, tali caſu non dubitarem, alteram ſententiam in Parochi favorem amplecti.

11 Quæritur IV. Utrùm is, qui ex *præſcriptione* habet jus decimandi in aliena parochia, poſſit decimas noualium exigere? ℞. Eſſe diſtinguendum inter Novalia impropriè dicta, & Novalia propriè dicta. De Novalibus impropriè dictis, quando ſcilicet vinea ager fit, &c. præſcribens decimas de nouis fructibus petere poterit: quia jus decimandi in illo agro hactenus poſſedit, & præſcripſit. *cap. cùm in tua 30. h. t.* De Noualibus autem *propriè* dictis regulariter decimas petere non poterit, ſed ad Parochum pertinebunt: quia cùm in loco novalium ex defectu culturæ & conſequenter fructuum, nullam decimationem exercere potuerit, intrat regula, quòd non cenſeatur plus præſcriptum, quàm poſſeſſum. *cap. cùm contingat. 29. & ibi DD. hoc tit.*

Idem dicendum exiſtimo, ſi ex prato, in quo præſcribens nullas decimas fœni percepit, ager fiat. *arg. in d. c. cùm contingat*. Licèt enim hujusmodi Novale forſan in rigore ſit *impropriè* tantùm Novale, ſubeſt tamen reſpectu præſcribentis ratio, quæ in Novalibus *propriè* dictis militat, quòd nimirùm in tali loco nullum jus decimandi exercitum, poſſeſſum, & præſcriptum ſit.

12 Quæritur autem V. Utrùm præſcribens nullo caſu poſſit decimas de novallibus *propriè* dictis accipere? ſummus Pontifex *in d. c. cùm contingat*. generaliter excipit caſum, quo præſcribens poteſt aliquam *rationabilem cauſam* allegare, ex qua demonſtret decimas Novalium ad ſe pertinere. Porrò quænam ſit talis *cauſa rationabilis* ibidem non exprimitur, ſed Doctores unam vel alteram enumerant. Nimitum I. Si decimæ præſcriptæ ſint intra limites certi prædii & ibi pars aliqua inculta ad culturam noviter redigatur, maximè ſi pars illa minor ſit, quia una eademque res non debet diuerſo Jure cenſeri, & major pars ordinariè trahit ad ſe minorem. II. Si ex loco inculto præſcribens decimarum nomine aliquid ſaltem utilitatis priùs perceperit, v. g. ex ligno, glandibus, arundinibus &c. Vid. Gutierez. *l. 2. c. 21. num. 102.* Gilken. *de Præſcript. p. 1. c. 6. num. 281.* III. Videtur planè *cauſa rationabilis*, ſi præſcribens præter ordinarium jus decimandi inſuper præſcriptionem juris percipiendi decimas Novalium probare poſſit, demonſtrando videlicet, quòd hactenus de exurgentibus novalibus ſemper ſolitus fuerit decimas accipere, quæ tamen *præſcriptio*, ſi reſultet ex diverſis actibus reſpectu diuerſorum, videtur potiùs aſſumere naturam *conſuetudinis*, neque rarum eſt, ut idem actus diuerſo reſpectu nunc *præſcriptio* nunc *conſuetudo* dicatur teſte Panorm. *in cap. fin. de Conſuet.* veluti ſi Epiſcopus ſine conſilio Capituli ſoleat viſitare diæceſim reſpectu Capituli & Epiſcopi erit *præſcriptio*, reſpectu diæceſis & populi erit *conſuetudo*; poterit fortaſſis etiam huc accommodari doctrina Panorm. *in c. cùm in tua. 30. h. t.* & Harp. *ad tit. Inſtit. de uſucap. num. 253.* quòd ex præſcriptione ſpecierum reſultet præſcriptio generis.

Quæritur VI. An Parochus poſſit inhibere parochianis, ne decimas ſeparent, niſi ſe vel ſuo nuntio præſente? ℞. Affirmativè *arg. l. ſi ſuſpecta. 29. ff. de Inoff. teſt.* Spec. *in tit. de Decim. ad fin.* Covar. *lib. 1. cap. 17. num. 8. v. octav.* imò tametſi de conſuetudine contraria in aliquo loco decimatio abſente Parocho vel in horreo fieri ſoleret, ſi tamen Parochus poſſet probare, ſe multoties exinde defraudatum eſſe, juſtè peteret ab Epiſcopo iſtam conſuetudinem declarari inualidam, ex eo, quòd ſit damnoſa Eccleſiæ & occaſionem peccato præbeat, *c. 1. de Conſuet.*

Quæritur VII. An decimæ de integris fructibus, 13
vel de iis tantùm, qui ſuperſunt deductis impenſis neceſſariis ſolui debeant? ℞. Differentiam eſſe faciendam inter decimas *prædiales & perſonales*. In illis nulla fit expenſarum deductio, ſecùs in iſtis, *c. paſtoralis. 28. h. t.* Rationem hujus differentię communiter aſſignant, quòd decimæ *prædiales* debeantur eo modo, quo fuerunt inſtitutæ in veteri lege, in qua Deus non reſpexit ad Jus Civile futurum, quatenus ex illo verbum *fructus* interpretandum ſit, ſed id verbum *fructus* intellexit naturaliter, prout in fundo creſcunt, & Dei beneficio percipiuntur. At verò cùm decimæ *perſonales* debeantur ex ſola lege Eccleſiæ, nec ullum de illis in lege veteri ſit præceptum, meritò effectum eſt, ut in illis Jure humano inventis, & poſt Jus Civil. inſtitutis, verbum *fructus* civiliter (id eſt, deductis impenſis *l. fructus 7. ff. ſoluto Matrim.*) conſideretur Barb. *de Offic. Par. parte 1. c. 6. n. 181.*

Quæritur VIII. Utrùm parochiani teneantur pro- 14
priis ſumptibus deferre decimas in horrea Parochorum? Reſpondetur principaliter attendendas eſſe conſuetudines locorum, & diœceſium: valent enim conſuetudines, ut decimæ vel à Parocho aſportentur, vel ab ipſis parochianis deferantur. Gutier. *Canon. qq. lib. 2. cap. 21. num. 45.* abſtrahendo autem à conſuetudine magis communiter ſentiunt Doctores de Jure obligari parochianos, ut in horrea Parochi decimas deferant, ſuis etiam propriis ſumptibus, per text. & Gloſſ. *in cap. Revertimini. 65. 16. quæſt. 1.* Gutier. *dict. l. numer. 43.* Riccius *in praxi aurea. p. 2. reſol. 244.* Si ruſticus fue- 15
rit in mora ſolvendi, quando tenebatur ſoluere, & Parochus paratus erat accipere, interim verò decimę pereant, hic interitus ad ruſticum ſpectat, ſecùs ſi voluiſſet ſoluere & Parochus noluiſſet acceptare: mora enim ſua cuilibet nocere debet. *cap. mora de R. I. in 6.* Si tamen Parochus poſtea voluiſſet acceptare, & ruſticus non dederit, attenditur poſterior mora, *l. illud de Peric. & commod. rei vend.* Gloſſ. *in cap. cùm homines. 7. in v. fructibus collectis. h. tit.* Panor. *ibid. n. 7.*

Quæritur IX. An decimę non ſolutę ſequantur 16
poſſeſſorem prędii? Pone, quòd venditor prędii longo tempore non ſolverit decimas, nunquid Parochus poſſit illas decimas non ſolutas ab emptore petere? ℞. Affirmative, ita tamen ut emptor ſuum regreſſum ad com-

Digitized by Google

compenſationem damni propter evictas decimas contra venditorem habeat. Ratio deſumitur ex *l. Imperatores. 7. ff. de Publican. & l. prædiis. 36. ff. de Iure fiſci.* ubi ita de vectigalibus & tributis conſtitutum eſt, ut ea etiam *præteriti temporis* ſolvenda poſſeſſores prædiorum conveniri poſſint, eo quòd ipſa prædia potiùs, quàm perſonę obligentur. Unde rectiſſimè argumentum ad decimas deduci poteſt, tum quòd decimę (quę etiam *tributa egentium animarum* dicuntur, *c. decimæ. 66. 16. q. 1.* & ante omnia *tributa* propter prærogativam dominii generalia perſolvendæ ſunt, *c. cùm non ſit. 33. h. t.*) magis à prędio, quàm perſonæ debeantur, ſicut ea de cauſa etiam Judęi decimas *prædiales* ſolvere debent, *c. de terris. 16. ubi Gl. in v. perſolvendas h. t.* & habens prædia in alia Parochia, quàm ubi percipit Sacramenta, in illa, ubi eadem prædia ſita ſunt, decimas dare debet, ut ſupra *quæſt. 1.* dictum; tum quòd decimæ ſint *onus reale*, quod in quemcunque poſſeſſorem tranſit, atque ſi extent, utili vindicatoria (prævia actione *ad exhibendum* vel *communi dividundo*, ſi à reliquis fructibus ſeparatæ non ſint) aut ſi non extent, utili condictione *ex d. l. Imperatores,* junct. *c. 1. de Novi oper. nunc.* peti poſſint. *c. moderamine. 23. ubi Gl. in V. vindicent. 19. q. 1. c. paſtoralis. & c. cùm non ſit n. h. t.* Atque hanc ſententiam cum multis antiquis tradit Panorm. *in c. cum homines. 7. h. t. num. 6.* Riccius. *p. 2. reſol. 57.* Rebuf. *de Decim. quæſt. 9. num. 9.* ubi & aliud notabile referunt ex Fed. de Senis. *Conſil. 81. num. 2.* Si Parochus vel Eccleſia propter decimas malit venditorem convenire, quàm novum emptorem, qui fortè propter potentiam ſuam eſt difficilis conventionis, hoc eſſe ei concedendum, ne id, quod in favorem Eccleſiæ eſt introductum, ut novum poſſeſſorem convenire poſſit, in ejus odium retorqueatur, dum enim venditor prædium poſſedit, & fructus integros percepit, nata eſt contra eum actio perſonalis, ſeu condictio ex Canone ad ſolvendas decimas, quæ per venditionem prædii exſpiraſſe non videtur.

18 Verùm hæc, quæ hactenus dicta ſunt non admittit Henr. Caniſ. *de Decim. cap. 4.* & Henr. Zoeſius *eodem tit. num. 52.* eamque inter tributa ſeu vectigalia, & inter *decimas* differentiam conſtituunt, quòd onere *tributorum* ipſa prædia, onere verò *decimarum* ipſi tantùm fructus afficiantur; qua ratione, inquiunt, ſi prædia elocata ſint, non domini prædiorum, ſed conductores ſeu fructuum perceptores ad ſolvendas decimas obligantur. *c. dilecti. & c. à nobis. 24. & c. tua nobis. 26. hoc tit.*

Attamen hac contraria opinione Caniſii & Zoeſii non obſtante, (cui ſuam relinquo probabilitatem) videtur mihi prior ſententia Panorm. Riccii & aliorum *cc. LL.* optimè ex jure defendi poſſe, pro favore nimirum Eccleſiæ, quæ aliàs regulariter privilegia fiſci & Reipublicæ participat, quoties caſus eſt applicabilis. Ever. *in Top. à fiſco ad Eccleſiam.* Lauret. de Franch. *de Controv. regul. p. 2. qu. 96. & ibid.* Paſqual. *in addit.* Indubitatum autem eſt fiſci privilegium, ut novos poſſeſſores ob non ſoluta tributa convenire poſſit. *d. L. prædiis. 36. ff. de Iure fiſci. & L. Imperatores. 7. ff. de Publican. l. 2. C. Sine cenſu &c.* & tantò magis procedet argumentum *à fiſco ad Eccleſiam*, cùm decimæ magis quàm tributa privilegiata ſint & ante hæc perſolvi debeant. *d. c. cùm non ſit. 33. h. t.* Parùm verò convincit illa aſſignata inter & tributa & decimas differentia, quia hoc ipſum eſt in quæſtione, an ob decimas præcisè tantùm ipſi fructus, vel potiùs prædia propter fructus earum decimales obligata ſint, prout etiam *tributa fructuum impendia ſunt*, ut ait *I. C. in l. neque ſtipendium. 13. ff. de Impenſ. in reb. dotal.* & per *æs & libram* imponuntur juxta proportionem redituum ſive fructuum bonorum. Roland. à valle. *1. Conſ. 66. num 15.* Nec eſt bona illatio, conductores prædiorum tenentur ad ſolvendas decimas; ergo ipſa prædia non ſunt obligata. Imò redit hic iterum pulchrè argumentum à tributis ad decimas: nam per text. notab. cum expoſitione Gottofredi *in l. obſiſtere 10. C. de Annon. & tribut.* etiam tributa à colonis & emphyteutis ſolvuntur junct. *l. 2. C. de Iure Emphyteut.* & ſi iſti revoluto anni ſpatio intra 6. menſes non ſolverint tributa, domini prædiorum conveniuntur. Et in effectu per colonum non incongruè dici poteſt, dominum ſolvere decimas, utpote cui illud onus decimarum in ſua penſione decedit, & tantò minùs à colono accipit.

Si inſtes: tributa ſolvenda etiam data ſterilitate, decimas verò non niſi enatis fructibus, ideò parere, quòd illa præcisè prædiis, iſtæ fructibus adhæreant. Rt. ex hac inſtantia non plus evinci, quam quòd tributa ſimpliciter ſint onus prædiorum; decimæ verò ſub implicita conditione naſciturorum fructuum: præterquam quòd in magna ſterilitate, ubertate priorum vel ſequentium annorum aut aliorum bonorum ſeu prædiorum non compenſabili, ſaltem de æquitate etiam tributorum remiſſio facienda ſit, tanquam ceſſante cauſa. *arg. l. 1. C. de Omni agro deſerto.*

Deinde *decimatio* valdè ſimilis eſt exactioni *annonæ*, quæ de frugibus debatur, teſte Gottofred. *ad rubric. C. de Annon.* & tamen hanc tributis comparari vix dubium eſſe poteſt *ex rubrica & l. 1. C. de Annonis & tributis*, & quidem in ſpecie ad propoſitum noſtrum, quòd *annona* à defuncto debita non præſtetur à coheredibus pro portione hereditaria, ſed à poſſeſſore prædiorum frugiferorum, deciſum eſt in *l. 2. C. jam d. t.* Dico: *à defuncto debita*; quod ex inde ſatis apparet, quia ibi Imper. loquitur de *ære alieno* & iis, quæ heredes quatenus heredes, adeoque *ex perſona defuncti* ſolvere debent; de *futura* enim annona, ubi prædia hereditaria jam ſunt facta proprium Patrimonium heredis, non fuiſſet dubitandi ratio.

Addo tamen, cùm hæc argumentatio à tributis 19 ad decimas præcipuè favore Eccleſiæ & ob adminiſtrationem Divinorum procedat, eidem locum haud fore, ſi decimatio competat laico, vel Clerico ex titulo patrimoniali vel ſingulari privilegio.

---

§. II.

Quo fundamento aliis præter Parochum jus decimandi competere poſſit.

SUMMARIA.

20. *Eccleſiaſtici acquirunt decimas ex privilegio, incorporatione, præſcriptione, & donatione laicorum.*
21. *Quid requiratur ad præſcriptionem decimarum.*
22. *Laici quamvis ſint incapaces decimarum, poſſunt tamen aliquot modis eas habere.*
23. *Præſcriptione etiam immemoriali non poteſt laicus jus directum decimandi acquirere.*
24. *Neque etiam conſuetudine generali alicuius loci.*
25. *Laici multi habent decimas cum periculo animarum ſuarum.*
26. *Ex temporis immemorialitate præſumitur omni meliori modo pro decimis laicorum.*
27. *Quid interſit, an Laicus præſcripſerit decimas, vel an tantum ex præſumptione relinquatur in poſſeſſione.*
28. *Præſumptiones præſumptionibus eliduntur.*
29. *Ex immemorialitate non oritur præſumptio Iuris & de Iure.*

30. *Immemorialitas etiam tunc eſt, quando non conſtat de initio poſſeſſionis, licèt conſtet de contrario.*
31. *An tempus immemoriale debeat 100. annos excedere.*
32. *Negotiva probatur.*
33. *Qualiter probetur immemorialitas.*
34. *Notabilis limitatio in cauſa decimarum.*
35. *Prohibitio Concil. Lateran. poteſt conſuetudine abrogari.*
36. *Illa prohibitio videtur tantùm procedere in infeudatione perpetua.*
37. *Ex conſuetudine poteſt valere, ut unus laicus jus utile in alium alienet.*
38. *Obligationi præſtandi ſervitia feudalia, & canonem emphyteuticum poteſt præſcribi.*
39. *Ius utile poteſt quidem præſcribi contra laicos, ſed non contra Eccleſiam.*
40. *Præſcriptio non procedit contra prohibitionem Iuris publici.*
41. *Differentia, cur magis res Eccleſiæ immobiles præſcribi poſſint, quàm jus utile decimandi.*

QUamuis regulariter omnes decimæ ad Parochum ſpectare cenſeantur, ſunt tamen de Jure aliqui modi proditi, quibus jus decimandi ad alios non ſolùm Eccleſiaſticos, ſed etiam laicos transferri poteſt.

20 Enim uerò *Eccleſiaſtici* ex priuilegio Papali, per incorporationem Parochiarum Monaſteriis aut Canonicatibus factam, & per præſcriptionem decimas acquirunt. Item Laici, qui juſtè habent decimas, poſſunt eas alicui alteri Eccleſiæ, quàm ſuæ Parochiali, maximè verò cuidam Monaſterio ſolius Epiſcopi accedente conſenſu donare. *c. cùm Apoſtolica. 7. De his, quæ fiunt à Præl.*

Dico: ſi Laici *juſtè* habeant decimas; aliàs enim donatio à laico ne quidem præſcriptionis titulum parat, *c. dudum 31. & ibi Pan. hoc tit.* quod tamen limitat Rebuf. *tract. de Decim. c. 13. num. 93.* ut illi qui receperunt decimas à manibus laicorum, quamdiu vivant, præſcribere nequeant, ſecus verò eorum ſucceſſores in bona fide exiſtentes, ſaltem tempore immemoriali, neque ſucceſſori in dignitate nocet mala fides anteceſſoris, quia non ab ipſo, ſed à ſuperioris inſtitutione cauſam habet. Gl. ſing. *in c. cura. in fin. de Iure Patron.* quæ Gloſſa generaliter loquitur de præſcriptione, nec requirit immemorialem; & planè videtur, quòd ipſe titulus ſucceſſionis in beneficio vel dignitate, ex quo Prælatus vel beneficiatus etiam plerumque ſub juramento (quod in confirmatione ſeu inveſtitura præſtat) tenetur defendere & conſervare jura ſuæ Eccleſiæ, ſicut eſt juſtus titulus ad poſſeſſionem talium decimarum (ſuppoſito quòd aliunde neſciat vitioſam) *pro ſuo* adipiſcendam vel retinendam, ita etiam ad præſcriptionem ordinarii temporis 40. annorum. *tex. not. in L. fin. ff. Pro ſuo.*

21 Circà præſcriptionem decimarum notandum eſt, quòd allegans præſcriptionem contra Parochum debeat vel tempus immemoriale, vel ſaltem 40. annorum cum titulo probare, propter præſumptionem Juris, quæ militat pro Parocho & contra præſcribentem. *c. 1. de Præſcript. in 6. junct. cap. 2. de Reſtit. ſpol.* Idem dicendum circa Parochias Monaſteriis pleno jure incorporatas, ita ut decimæ earum non niſi 40. annis cum titulo contra Monaſterium præſcribantur, quia per incorporationem Monaſterium habetur loco Parochi. Deciſio Rotæ apud Tamb. *De Iure Abb. tom. 3. dec. 120. num. 11.* Quòd ſi autem præſcriptio allegetur contra aliam Eccleſiam, cui tantùm ex privilegio vel etiam præſcriptione decimæ competebant, ſufficiet poſſe probare poſſeſſionem bona fide per 40. annos continuatam *d. c. 1.* imo contra Clericum privatum vel Laicum 10. anni inter præſentes, & 20. inter abſentes cum titulo, & ſine titulo 30. ſufficient, quia hic nec præſumptio Juris adeſt, nec favor Eccleſiæ, ob quem quadragenaria præſcriptio requiratur. Pet. Rebuf. *de Decim. quæſt. 13. num. 100.*

Laici quidem de Jure omnes ſunt incapaces juris decimandi, tanquam ſpiritualis & propter ſpirituale Miniſterium competentis, *c. cauſam. 7. de Præſcript. & c. quamvis. 17. h. t.* Nihilominus L. ex privilegio Papali jus decimandi acquirere poſſunt: quia non excedit vires Papæ, Laicum ad jus ſpirituale habilitare & ſecundùm quid Clericis æquiparare, ſicut de facto ad jus patronatus, quod ſpirituale eſt, omnes Laici habilitati ſunt. 22

II. Ante Concilium Lat. quod probabiliter fuit habitum Anno ſalutis 1179. Vid. Henric. Caniſ. *de Decim. cap. 13. num. 6.* Laici poterant jus decimandi ab Eccleſia in feudum vel Emphyteuſim accipere, quia tunc tantùm acquirebant jus utile & temporale, non directum & ſpirituale, per dictum verò Concilium Lat. id prohibitum eſt, *c. 1. 16. q. 7.* Si tamen alicujus Majores ante Concilium decimas in feudum accepiſſent, is etiamnum hodie eas rectè retinere poſſet. *arg. cap. 2. §. ſanè. h. t. in 6.*

III. Per contractum locationis aut uſusfructus etiam laici decimas habere poſſunt, quia tunc nihil de dominio juris ſpiritualis in illos, ſed tantùm commoditas quædam percipiendi decimas, non tanquam ſibi ſed Parocho debitas transfertur.

IV. Quædam decimæ ſunt merè profanæ & *laicales*, quas olim Domini ſuis prædiis, deinde ſubditis in uſumfructum, feudum, vel Emphyteuſim datis tanquam loco tributi, penſionis annuæ vel Canonis imponebant, Greg. Tholos. *in Syntagm. Iuris. lib. 2. c. 20.* quo etiam referri poſſe videtur illa portio vini, quæ ex quibuſdam vineis, præſertim in Auſtria exigitur, & vulgo *Bergrecht* appellatur.

V. Laici converſi, ſeu religioſi de certo aliquo ordine, uti ſunt Equites Mellitenſes, Teutonici &c. decimas quoque poſſidere poſſunt. *c. 3. de Priv.* Panor. *in c. quamvis. 17. h. t.*

Præſcriptione autem etiam immemoriali ex communi DD. opinione laicus decimas, quoad titulum dominii *directi* acquirere non poteſt, quia eſt incapax poſſeſſionis, ſine qua non currit præſcriptio *cap. cauſam. 7. de Præſcript.* Unde non obſtat, quòd à quibuſdam in contrarium opponitur: videl. quidquid per privilegium acquiri poteſt, id etiam poſſit per præſcriptionem immemorialem, quam conſtat habere vim privilegii, per text. & Gloſs. *in cap. ſuper quibuſdam de V. S.* atqui jus decimandi laicos per privilegium acquirere poteſt, ut dictum, ergò &c. nam negandum eſt ſuppoſitum, quòd ex perſona laici detur immemorialis decimarum præſcriptio; datur quidem immemorialis *detentio*, quæ facti eſt; ſed ex defectu poſſeſſionis & propter Juris reſiſtentiam non datur immemorialis *præſcriptio*. 23

Similiter nec conſuetudine generali alicujus Provinciæ introduci poteſt, ut laici paſſim decimas jure dominii directi ſibi vindicent, quia imprimis hæc conſuetudo foret irrationabilis, ut laici ſine omni cauſa id habeant, quod Deo & Miniſtris ejus in recognitionem univerſalis dominii & propter ſpirituales labores debetur; deinde hæc conſuetudo damnificaret Eccleſias, eas decimis privando, meritò proinde invalidata intelligeretur *in cap. 1. de Con uetud.* Notanter autem hactenus loquor de jure *directo* decimandi: nam quid dicendum ſit de jure utili, paulò inferiùs exponam. 24

Grandis igitur eſt difficultas, quomodo defendendi ſint laici, qui paſſim in noſtris partibus decimas non ex titulo uſusfructus, vel locationis, ſed jure proprietatis ſibi vendicant, nec privilegium Papale, nec infeudationem ante Concilium Lat. factam oſtendere poſſunt,

poſſunt, neſciunt tamen quo jure vel titulo primitus acceperint?

25 Vereor, ne multi laici cum animarum ſuarum periculo decimas detineant *juxta text. in cap. prohibemus 19. hoc tit.* quando experientia conſtat, à tempore, quo hæreſes ordinem & tranquillitatem Eccleſiæ turbarunt, eò temeritatis perventum eſſe, quòd præſertim Patroni & Advocati Eccleſiarum jura & reditus Eccleſiaſticos, quaſi liberè in ſuam utilitatem convertant, Parochos & Beneficiatos etiam non requiſito Epiſcopo, & neſcio quibuſcum illicitis pactis inſtituant, deſtituantque. Quare optandum foret magnoperè, ut quidam laici ſaltem opulentiores ad eligendam viam tutiorem & exonerandam ſuam, aut ſuorum Majorum conſcientiam induci poſſent, ut decimas aliaque jura Eccleſiis Parochialibus reſtituerent. Verùm quia prædicti exceſſus non ſunt de omnibus laicis præſumendi, & ſatis colligitur ex Jure & DD. olim non fuiſſe infrequens, quòd laicis vel ob merita ſua in Eccleſiam, vel ob ipſius Eccleſiæ utilitatem, vel ex privilegio aut per contractum feudalem decimæ concederentur: idcirco in propoſita quæſtione duos caſus principales diſtinguo.

I. An laici habeant decimas à tanto tempore, ut nec de *initio* nec de *contrario* conſtet.

II. An habeant decimas à tanto tempore, ut de *initio* poſſeſſionis quidem non conſtet, conſtet autem de *contrario*, v. g. ex libris antiquis, vel inſtrumentis authenticis, ex quibus oſtenditur, quòd decimæ ante annos 100. vel 200. adhuc pleno jure penes Eccleſiam fuerint?

26 Quod attinet ad primum caſum, dico, quamvis laicus decimas preſcribere etiam tempore immemoriali non poſſit, operatur tamen hæc immemorialitas temporis, quòd ex ea præſumatur, anteceſſores laici omni meliori modo, ſive deinde per privilegium, ſive per infeudationem ante Conc. Lat. decimas acquiſiviſſe. *arg. cap. ſuper quibuſdam. de V. S. cap. 1. de Præſcript. in 6. l. hoc jure. §. ductus aquæ; ff. de Aq. quot. & æſtiv.* Pulchrè ad propoſitum loquitur Gilken. *de Præſcript. p. 3. cap. 8. num. 23.* Quamvis, inquit, 100 imò 1000. annorum poſſeſſio, ubi de non juſto primordio conſtat, non minuat poſſeſſionis cauſam, cùm in perſona poſſeſſoris & Majorum & Authorum ipſius tale jus coaleſcere non potuerit, *cap. cauſam. de Præſcript.* tamen ex quo de hujuſmodi exordio non conſtat, & tales res ſit, quæ ex cauſa laico acquiri poſſit, exiſtimando eſt, cùm tot annorum intervallo nemo ipſi quæſtionem moverit, juſtam quoque initii rationem fuiſſe: cùm enim tam varii ſint caſus, ex quibus inſtrumenta intercidere, vel interverti poſſint, videl. incendium, furtum, injuria concerpentium, vetuſtas ipſa omnia paulatim hauriens, infirmitas memoriæ ignorantium, quo loco quid poſitum aut conditum ſit, fiducia ſui juris ex tam longa & inconcuſſa poſſeſſione, non debet Eccleſia in tot humanæ conditionis caſibus occaſionem, quem ex inopinato caſu ſuo jure evertendi, aucupari, cujus fortè Majores propter optima in Eccleſiam merita decimas quaſi pro recompenſatione acquiſiverunt, quo etiam referri poſſunt, quæ infrà *num. 37.* dicentur.

27 Sed, inquies, quid intereſt, an Laicus præſcripſerit decimas, vel an in illarum poſſeſſione & perceptione relinquatur? ℞. Differentiam jam ſatis inſinuatam eſſe; ſi enim ponatur laicum præſcripſiſſe decimas, acquiſivit dominium juris, & id retinebit, tametſi aliquando poſt completam præſcriptionem emergat titulus & initium inhabile, quia impoſterum non amplius poſſidet decimas ex primo illo titulo, ſed ex jure præſcriptionis. Sin autem laicus tantùm ex præſumptione boni tituli, quæ oritur ex immemorialitate temporis relinquatur in poſſeſſione, privabitur hac poſſeſſione, ſi per Parochum de vitioſo initio convictus fuerit. Felin. *in c. accidentes. n. 6. & in c. cùm ex officii. n. 13. de Præſcript.* Non obſtat, quod dicit Vaſquez *illuſtr. Controv. p. 1. lib. 2. cap. 81. num. 12. & 13.* licet conſtet de uno titulo inhabili, nihilominus ex diuturnitate temporis de alio meliori ex poſt facto ſuperveniente præſumendum eſſe: eò quòd ex antiquitate temporis factum non tantùm unum, ſed etiam plura, ſi neceſſaria ſint, præſumantur. Non obſtat, inquam, utut enim hoc fortè procedat in aliis cauſis, in quibus Succeſſores ſaltem mediati in bona fide exiſtentes per longiſſimum tempus præſcribere poſſunt, tametſi Anteceſſores eorum fuerint in mala fide Fachin. *lib. 8. Controv. c. 27. verſ. non obſtant.* Cov. *de Præſcript. p. 2. §. 9. n. 7.* ſecùs tamen eſt in cauſa decimarum, in qua nulla præſcriptio laicum juvare poteſt. Propterea, quando Parochus probat vitioſum initium poſſeſſionis, habet triplicem fortiſſimam præſumptionem pro ſe: unam ex incapacitate laici, alteram ex jure ipſo, quo omnes decimæ ad Parochum ſpectare cenſentur. *c. 2. de Reſtit. ſpol. in 6.* tertiam ex demonſtratione vitioſi initii in poſſeſſione laici: dum contra laicus ſolam & unam præſumptionem ex immemorialitate temporis prætendere poteſt: notorium eſt autem, unam præſumptionem aliis præſumptionibus pluribus & fortioribus penitùs elidi ac enervari *arg. c. in noſtra. 4. de Procurat. l. divus. 7. ff. De in integ. reſtit.* Neque verum eſt 28
quòd quidam contendunt, ex immemorialitate temporis oriri præſumptionem Juris & de Jure, contra 29
quam non admittatur probatio in contrarium, etenim nulla eſt præſumptio Juris & de Jure, niſi quæ expreſsè in aliquo Canone vel lege contineatur, quod de immemorialitate temporis non reperimus, eamque ob cauſam contra probatam immemorialitatem admittendas eſſe probationes de vitioſo initio, rectè docet Arnold. Rath. *Tract. de Uſucap. c. 5. aſſert. 47. n. 2. & 3.* Henr. Caniſ. *de Decimis. cap. 9. in fin.* Fachin. *Controv. l. 8. c. 33.*

In *altero caſu principali* potiſſima difficultas dependet ab eo, an dicatur tempus immemoriale, quando quidem non conſtat, quo *initio* cœperit poſſeſſio, conſtat autem de *contrario*, quòd ſcil. ante tot & tot annos necdum apud anteceſſores moderni poſſeſſoris fuerit. Nam ſi dici debeat tempus immemoriale, de cujus initio non conſtat, habebit laicus præſumptionem juris ex immemorialitate temporis pro ſe, & relinquendus erit in poſſeſſione decimarum, uſque dum Parochus vitioſum initium oſtendat: licèt enim non deſint, qui cum Hoſt. *in c. cùm Apoſtolica. h. t. n. 10.* & Caniſio *de Decim. cap. 13. n. 9.* putant non ſufficere immemorialitatem temporis, contraria tamen ſententia æquitati magis convenit, ne quis ob difficultatem probationis facilè ſuo jure privetur, & ne nihil antiquitati temporis tribuatur Butrius & Imola *in d. c. cùm Apoſtolica*, aliique apud Cov. *lib. 1 Var. Reſ. c. 17. n. 5.* citati. Sanè hæc quæſtio non tantùm vix apud aliquem authorem in terminis reperitur, ſed à pleriſque confunditur, & nulla inter *contrarium* & *initium* diſtinctio adhibetur, ut per Gl. *in c. 1. in v. memoria. de Præſcript. in 6.* Maſcard. *de Probat. vol. 2. Concluſ. 1042.* imò *in d. c. 1.* expreſsè dicitur illa immemorialis præſcriptio, *cujus contraria memoria non exiſtit*. Verùm frequentiùs DD. ſupponunt, rectè dici poſſeſſionem immemorialem, quamvis conſtet, quòd aliquando contrarium fuerit, dummodo de initio præſentis poſſeſſionis non conſtet. Craveta. *de Antiq. tem. p. 4. ſect. abſolutis differentiis*, omnium clariſſimè Molina *de I. & I. tract. 2. diſp. 76. num. 3.* Facit Text *in c. ſuper quibuſdam. de V. S.* ibi: *ex antiqua conſuetudine à tempore, cujus non extat memo-* 30

ria,

ria, *& in L.* 3. §. *ductus aquæ*. *ff. de Aqua quot. cujus origo memoriam exceſſit*, *Iure conſtituti loco habetur*. Doctores autem & textus ſupra relati optimè cum hac opinione conciliari videntur per illum modum loquendi, quo utitur Menoch. *de Arbit. Iud. lib.* 2. *Cent.* 1. *caſu* 43. *n.* 2. Nimirùm, quòd illud dicatur tempus immemoriale, *cujus initii memoria non eſt in contrarium*. Bonus text. *in c.* 1. *de Conſuet. in* 6.

31 Nova eſt diſputatio, an ſit immemorialis poſſeſſio, quam conſtat infra 100. annos cæpiſſe, neſcitur autem, quando? adeoque an tempus immemoriale neceſſario debeat 100. annos excedere?

32 Affirmant Card. *in c. ſi diligenti*. *de Præſcript.* Molina. *d. diſp.* 76. *n.* 2. Cov. *de Præſcript. p.* 2. §. 3. *ſub n.* 9. Sed, ſi iſtorum DD. argumenta perpendo, parùm me perſuadent: etenim quòd ita inferant: centenaria præſcriptio requirit titulum *c. ſi diligenti. in fin. de Præſcript.* ergo immemorialis, quæ titulum non requirit, debet eſſe major centenaria; rectè negari poteſt conſequentia; quia quòd in in centenaria requiratur titulus, hoc ipſum in ſpecialem favorem Eccleſiæ Romanæ conſtitutum eſt, ne tam facilè per præſcriptionem damnificetur. Unde, quod addit Molina, præſcriptionem immemorialem eſſe magis privilegiatam quàm centenariam, verum eſt reſpectu præſcribentis, non verò reſpectu ejus, contra quem præſcribitur.

33 Quare in hac difficultate egò breviter ſic dicendum arbitror, quòd in illis cauſis, in quibus præſcriptio 40. annorum cum titulo procedit, probabilius ſit, ex nullo Jure evinci, quin etiam infra 100. annos ad effectum, quòd aliquis non teneatur probare titulum, detur immemorialis poſſeſſio, ſi teſtes ſaltem per 40. annos teſtentur de viſu proprio, quòd ſemper viderins rem in hoc ſtatu fuiſſe, & de cætero non audiverint de initio: quia tunc ſufficienter probatum eſt, quòd *origo memoriam exceſſerit*, prout id ſolùm ad immemorialem poſſeſſionem requiritur *in c. l.* 3. §. *ductus aquæ ff. de Aqua quotid. & æſt.* & quia de Jure civili in præſcriptione 30. & 40. annorum abſolutè non requiritur titulos, *l. ſicut. & l. omnes*, *C. de Præſcript.* 30. *annor.* de Jure verò Canonico per quandam correctionem ſit inductum, ut in præſcriptione 40. annorum requiratur titulus, ubi jus reſiſtit præſcribenti, *c.* 1. *de Præſcript. in* 6. videtur omninò congruum, ut hæc correctio ſtrictè accipiatur. *l. præcipimus. Cod. de Apell.* & non extendatur ad eum caſum, quo aliquis per famam & teſtes probare poteſt poſſeſſionem 40. annos longiùs, exceciſſe, & ita quidem, ut initii memoria non exiſtat, quamvis fortè 100. anni elapſi non ſint. Atque hujus opinionis (ex aliis tamen fundamentis) etiam eſt Craveta *de Antiq. temp. p.* 4. *ſect. abſolutis. differ. num.* 2. cum Gl. *in c. cùm nobis*. *v. cenſum. de Præſcript.* & Alexand. apud eundem Crav. *n.* 4. cit.

34 Interim tamen quia in cauſa decimarum non eſt locus præſcriptioni, ſed ſolum ex præſcriptione proceditur, ut jam ſæpiùs repetitum; ideò libenter conceſſerim, quando conſtat poſſeſſionem intra 100. annos cæpiſſe, neſcitur autem quando, poſſe tamen circumſtantias & conjecturas concurrere, ex quibus præſumptio temporis antiqui elidatur & pro Parocho (qui aliunde jam præſumptionem Juris pro ſe obtinet) ſufficienter probetur, laicum malam poſſidendi cauſam habere, niſi de legitimo titulo docuerit v. g. ſi conſtet poſſeſſionem multùm infra 100. annos cepiſſe, anteceſſores laici fuiſſe potentes hæreticos, ſi teſtes ſuper immemoriali producti varient, &c.

35 Poſtremò quæri poteſt, utrum ſaltem circa jus utile decimandi, cujus laicus non eſt incapax, conſuetudo vel præſcriptio aliquid operari valeat.

℞. I. Cum Canon. Lateran. Con. quo prohibetur, ne laici de decimis infeudentur, non ſit juris naturalis, aut divini, nihil putarem obſtare, quin per contrariam conſuetudinem abrogari poſſit, *arg. c. fin. de Conſuet. l. de quibus*, *cum ſeq. ff. de LL.* haud enim videtur irrationabile, quòd laicis decimæ in feudum concedantur cum authoritate Epiſcopi: ſi id ipſorum merita, vel Eccleſiæ utilitas expoſcat.

Deinde illam prohibitionem Concilii plurimi DD. tantùm accipiunt de infeudatione *perpetua* & in heredes tranſitoria, unde cùm correctiones Jurium non ſint extendendæ. *l. præcipimus. in fin. C. de Apell.* exiſtimant, etiamnum hodie poſſe per Epiſcopum aliumvè Eccleſiâ Prælatum decimas alicui laico ex juſta cauſa & cum ordinaria Juris ſolennitate ad tempus vitæ; vel aliud longum tempus in feudum vel emphyteuſim concedi. Gl & Abb. *in c. quamvis*. 17. *h. t.* Cov. *Var. Reſ. lib.* 1. *c.* 17. *n.* 5. 36

℞. II. Quamvis inter DD. controvertatur in *c. prohibemus*. 19. *h. t.* utrùm jus *utile* per unum laicum acquiſitum in alium rectè alienetur? nihilominus per conſuetudinem tales alienationes convalidari poſſe, quia in Jure dubio optima legum interpres eſt conſuetudo, *l. ſi de interpretatione*. 37. *ff. de LL.* & hinc non dubito, quin multæ decimæ ante Concil. Lat. ab Eccleſiis, per modum feudi vel emphyteuſis ſeparatæ ſint, quæ etiamnum hodie apud Laicos manent, non quidem ſemper jure hereditario, ſed per diverſas venditiones & alienationes bonorum ad eos devolutæ. Licèt autem laici, qui hujuſmodi decimas poſſident, nulla pro iis ſervitia aut fidelitatem ſecundum naturam Feudorum Eccleſiæ præſtent, non tamen ſtatim evincitur, quòd tales decimæ ab initio non fuerint per modum juris utilis conceſſæ, nam præſtatio ſervitiorum & fidelitatis juramentum non eſt ſubſtantiale, ſed tantum naturale contractus feudalis, unde pacto & conſequenter etiam præſcriptione illa obligatio tolli poteſt, quemadmodum dari *feudum Francum*, in quo nulla ſervitia præſtantur, & in feudo conceſſo Eccleſiæ non præſtari fidelitatem, *c. unic. Eccleſiam fidel. non fac.* nemo eſt, qui ignoret. Item quod obligationi præſtandi annuum canonem præſcribi poſſit per Emphyteutam, dicetur inferiùs *in* §. 3. *ſub n.* 7. Eſt tamen inter res feudales & emphyteuticas *profanas* ac inter *decimas* differentia, quòd illæ per præſcriptionem poſſint tranſire in *allodium*, non verò iſtæ, quia juris *directi* decimandi incapax eſt laicus. 37

Sed ait: quid valebit hoc jus *directum* apud Eccleſiam, ſi Laicus id non recognoſcat, nulla pro eo ſervitia, fidelitatem, canonem, aut laudemium præſtet? ℞. Sicut in aliis rebus præſcriptio contra Eccleſiam admittitur, ita etiam in his. Et unum ſaltem reperio hujus juris directi effectum, quòd nimirùm Eccleſia has decimas à laico poſſeſſas contra fiſcum vindicare poſſit, ſi laicus ſine legitimo herede defunctus bona vacantia reliquerit, aut crimen confiſcatione bonorum dignum commiſerit: in feudis enim & emphyteuticis domino directo præjudicari non poteſt. Utrùm autem S. Pont. pro plenitudine poteſtatis ſuæ non poſſet Eccleſias adverſus præſcriptionem laicorum catenus reſtituere, ut laici in recognitionem directi domini tenerentur de decimis poſſeſſis ſingulis annis certam aliquam portionem ſolvere, altioris indaginis eſt, & licet id foret æquitate plenum, ac Eccleſiis utile, vix tamen ſine cooperatione Imperatoris & Principum terrarum poſſet in executionem deduci. 38

℞. III. Hodie ſtante prohibitione Concilii Later. poſſe quidem laicum contra alium laicum ante Concilium infeudatum jus utile præſcribere, contra Eccleſiam autem poſt Concilium non poſſe, vel enim 39

ſciret

Digitized by Google

ſciret poſt Coneilium non licere habere decimas in feudum ab Eccleſia vel ignoraret? Si priùs, foret in mala fide *vera*; ſi poſterius eſſet in mala fide *ficta*, ſeu in ignorantia Juris, quę non prodeſt acquirere volentibus. *l. Iuris. 7. ff. de Iuris & fact. ignor. l. nunquam 31. in p. ff. de Uſucap.*

Sed ais: poſſe contingere, ut aliquis ſciat, non licere date feudum decimarum laicis poſt Concilium, & tamen ſit in bona fide, ſi nimirùm ipſe & ejus anteceſſores tempore immemoriali decimas ex titulo feudi poſſederint. ℞. Si in hac immemoriali poſſeſſione non conſtet de initio, omni meliori modo pręſumendum eſſe; Laici majores fortè ex privilegio & diſpenſatione ſpeciali tale feudum accepiſſe; ſin autem Parochus docere poſſit, quòd tantùm per privatas conventiones inter ſuos & laici anteceſſores (quamvis Epiſcopi authoritate accedente, feudum datum ſit) quantocunque etiam tempore non erit præſcriptum, ſicut enim pactis privatorum Juri publico derogari non poteſt, ita nec contraveniri prohibitioni
40 legis communis publicam utilitatem concetnentis per privatorum & particularium hominum præſcriptionem. Cui non obſtat, quòd res temporales Eccleſiæ immobiles vel mobiles pretioſæ alienari prohibitę,
41 nihilominus pręſcribi poſſint. Riccius *in Praxi aurea p. 1. reſ.* 32. nam diverſitatis ratio eſt iſta, quòd res Eccleſię temporales non prohibeanrur abſolutè devenire in manus laicorum, ſed tantùm ſine ſolennitatibus, quas curſus temporis, & bonę fidei poſſeſſio per 40. annos continuata ſupplere videtur. Sed circa decimas abſoluta eſt prohibitio, ne per viam etiam juris utilis ad laicos quibusvis cum ſolennitatibus transferantur.

---

§. III.

Qualiter detur immunitas à ſolvendis decimis.

S U M M A R I A.

42. *An & qualiter detur immunitas à ſolvendis decimis.*
43. *Religioſi qualiter de jure exempti à ſolutione decimarum.*
44. *Quorundam ſpecialia privilegia extra corpus juris, & qualiter intelligenda.*
45. *An habentes communicationem Privilegiorum, communicent privilegium immunitatis à ſolvendis decimis.*
46. *Conſuetudine etiam datur immunitas, ſed regulariter tantùm immemoriali.*
47. *Præſcriptione etiam Laici immunitatem acquirere poſſunt.*
48. *An præſtationibus annuis præſcribi poſſit, & quis ſit ſenſus L. cum notiſſimi §. fin. C. de Præſcript. 30. annorum.*
49. *Quanto temp. præſcribatur immunitas.*
50. *A reſtitutione decimarum ante completam præſcriptionem non excluſat conſumptio bona fide facta, aut triennalis poſſeſſio.*
51. *Eccleſia habet dominium in decimis nondum ſolutis in ſui favorem, non verò in ſui præjudicium.*
52. *Pupillus mutuans aut ſolvens manet dominus pecuniæ, quamdiu dominium ſibi eſt utile.*
53. *Clericus minorennis in beneficialibus habetur pro majorenne, ut poſſit agere in judicio, non verò, ut careat auxilio reſtitutionis in integrum.*
54. *Immunitas per contractum poteſt acquiri gratis, vel pro alia re ſpirituali.*
55. *Conciliacio* c. ſtatuimus, &c. veniens, de Tranſact.
56. *Abbates poſſunt dare conſenſum in alienatione rerum ad ſuas Parochias pertinentium.*
57. *Quo ſenſu pro re temporali poſſit acquiri immunitas.*
58. *Pauperes an ſint immunes à ſolvendis decimis?*
59. *Quis in cauſa decimarum ſit Iudex competens?*

NOn deſuerunt ex antiquioribus præſertim DD. 42
exiſtimantes neminem poſſe à ſolutione decimarum eximi; eo moti argumento, quòd decimæ ſint Juris divini & conſequenter per humanas inventionis non remiſſibiles. Verùm hanc ſententiam cum communiori ita limitandam cenſeo, ut exemptio à ſolvendis decimis dari non poſſit, ſi per eam congrua ſuſtentatio Parochorum adimeretur, etenim decimas non aliter eſſe juris divini, quàm in quantùm ad ſuſtentationem Clericorum neceſſariæ ſunt, jam ſupra *in §.* 1. explicavimus. Quare ſi Parochus aliunde ſufficientes reditus habeat, vel ſi ex decimis aliquorum tantùm Parochianorum congruè ſuſtentetur, rectè dicitur, dari exemptionem ſeu immunitatem à ſolvendis decimis per *privilegium Pontificium, conſuetudinem, præſcriptionem aut contractum.*

Per *Privilegium*, idque in Corpore Juris clauſum 43
Religioſi & alia pia loca diverſimodè per Canones à ſolutione decimarum eximuntur, quos diverſos Canones ita in ordinem redigit Gloſſa *in c. ex parte.* 10. *in V. laborum tuorum. b. t.* quòd nimirum Monachi in primitiva Eccleſia decimas dederint tanquam Laici. *arg. c. alia cauſa, & c. generaliter.* 16. *q.* 1. *cap. duo.* 1. *q.* 1. poſteà Paſchalis II. ſtatuerit, quòd nec Monachi nec Clerici communiter viventes decimas de ſuis laboribus ſolverent, *c. decimas.* 16. *q.* 1. tempore verò procedente Hadrianus Papa ſolis Ciſtercienſibus, Hoſpitalariis, Hieroſolimitanis ſeu Templariis conceſſerit hoc privilegium, ut de laboribus ſuis, quos propriis manibus, vel ſumptibus excolunt, decimas ſolvere non teneantur, alios verò Monachos tantùm in decimis Novalium ſuis manibus aut ſumptibus factorum; item & in hortis & nutrimentis animalium ſuorum exemerit. *d. cap. ex parte. cùm ſeqq. b. tit.* demum Innocent. III. in Concil. Later. privilegium Ciſtercienſium & aliorum *in d. c. ex parte.* reſpectu poſſeſſionum poſt dict. Concil. acquirendarum ſuſtulerit. Novalium autem nomine intelliguntur illæ terræ noviter per Religioſos ad culturam redactæ, de quarum cultura non extat memoria, ex quibus priùs Parochus nullas vel exiguas decimas percipiebat. *cap. fin. de Privil. & c. quid per Novale.* 21. *de V. S.*

Cæterùm extra corpus Juris per ſpeciales Bullas 44
multi Ordines Religioſorum exempti ſunt, non tantùm in novalibus, ſed etiam quibuſcunque terris, quas ſuis laboribus vel ſumptibus colunt. Sicut de Religioſis Congreg. Caſſinenſis, Camalduenſibus, Prædicatoribus, Carthuſianis, & pluribus aliis atteſtatur Barb. *in dict. c. ex parte. n.* 5. Sed hæc privilegia non extenduntur ad illas poſſeſſiones, quæ non ſunt Religioſorum propriæ, ſed ab aliis conductæ, *c. dilecti.* 8. *b. t.* Neque ad illas, quas Religioſi aliis vendiderunt, vel elocarunt, concernit enim privilegium tantùm perſonas Religioſorum, non extraneas, *c. licet.* 11. *b. t.* ſicut in ſimili, licet fiſcus de poſſeſſionibus, quas tenet, non ſolvat vectigal, emptores tamen & conductores ſolvere tenentur. *l. locatio.* 9. *§. ult. ff. de Publican.* Cæterùm verò, ſi in privilegio concedatur exemptio à ſolvendis decimis *de laboribus*, hic terminus non debet reſtringi ad ſola Novalia

Digitized by Google

lia ſed univerſas proprias poſſeſſiones propriis laboribus vel ſumptibus cultas. *cap. ad audientiam. 12. hoc tit.*

45 Quæritur autem, an illi Religioſi, qui in ſpecie quidem à ſolutione decimarum exempti non ſunt, attamen generalem commuoicationem privilegiorum cum exemptis habent, hoc ipſo etiam quoad decimas privilegiati cenſeantur. Negativè aliquoties fuiſſe in Rota decisum, refert Barb. *de Offic. Par. p.* 3. *c.* 28. §. 3. *num.* 41. quia immunitas à ſolvendis decimis eſt difficilis conceſſionis propter præjudicium Paroeborum *arg. cap. nuper.* 34. *h. t.* ut proinde locum habeat regula, quòd in generali conceſſiooe non veniant ea, quæ quis veriſimiliter io ſpecie non eſſet conceſſurus. *c. qui ad agendum. de Procurat. in* 6. & quia *dict. cap. nuper.* in quo ſimilia Privilegia abrogantur, eſt conſtitutio Coociliaris, cui non derogatur ſine expreſſa mentione. Nihilominus tamen notabiles limitationes ex aliis Rotæ deciſionibus ponit Paſqual. *in Addit. ad Lauret. de Franchis de Controv. inter Ep. & Reg. p.* 2. *q.* 72. *n.* 10. *& ſeqq.* quòd nimirùm io generali communicatione privilegiorum etiam veniat exemptio à decimis, ſi communicatio ſit talis, ut exprimat aliqua præjudicialia privilegia ſaltem in genere, vel adſit talis amplitudo verborum, ut ſignificet mentem commuoicantis ſe extendere ad omoia. Item ſi in privilegio communicato jam ſit inſerta clauſula derogatoria *dicti cap. nuper.* quia privilegium communicans commuoicat privilegium cum ſuis qualitatibus: præſertim ſi privilegium communicationis habeat annexam clauſulam: *quorum tenores &c.* quæ operatur, ut privilegia communicata cenſeantur literis commuoieationis de verbo ad verbum inſerta. Aceedit, quòd privilegia exemptionis à decimis dantur Religioſis iotuitu laborum, quos ſuſtinent in Eccleſia prædicando, & Sacramenta miniſtrando, ut dixit Rota *deciſ.* 795. *n.* 27. ergo æquitas ſuadere videtur, ut ejuſmodi privilegia ad Religioſos communicantes, qui ſimiles labores ſubeuot, pariter extendantur.

46 Per *conſuetudinem* quoque dari immunitatem à ſolvendis decimis, verior eſt ſententia: ita enim videmus decimas *perſonales*, item decimas minutas paſſim abrogatas eſſe, ſicut atteſtaotur DD. qui in diverſis Europæ partibus *de Decimis* ſcripſere. Sed hoc cum generali illa limitatione accipieodum eſt, ſi oimirum Parocho per talem conſuetudinem congrua ſuſtentatio noo ſubtrahatur. Præterea rectè advertit Paulus Laym. *in Theolog. mor. l.* 4. *tract.* 7. *c.* 6. *num.* 11. quamvis regulariter ad introducendam conſuetudinem adverſus legem Eccleſiaſticam 40. aoni ſufficiant; qoia tamen lex decimarum obligat ſub gravi peccato, non poſſe ordioariè immunitatem per conſuetudinem niſi tempore immemoriali introduci, ex quo ſcilicet ſucceſſores bona fide credant ſuis majoribus per privilegium aut alium titulum obligationem decimarum remiſſam eſſe: nam aliàs locum habebit text. *in c. cùm haberet de eo qui duxit &c.* qoòd *diuturnitas temporis peccatum non minuat, ſed augmentet*, & *in c. fin. de Conſuet.* quòd *tantò ſint graviora crimina, quantò diutiùs infelicem animam tenuerunt.*

47 Quod de conſuetudine magis de *præſcriptione* ſentieodum eſt: cùm enim præſcriptio in eo differat à conſuetudioe, quòd coofuetudo inducatur ab aliqua communitate, præſcriptio verò à ſingularibus perſoois, ſanè minùs præjudicabit Parocho, ſi unus vel alter per præſcriptionem à ſolutione decimarum ſe eximat, quàm ſi tota commonitas. Imò quamvis laici jus deeimandi tanqoam ſpirituale, & propter ſpirituale mioiſterium competeos acquirere noo poſſint per ſupradicta, immunitatem tameo eos præſcribere poſſe magis inter DD. convenit, quia per hanc nullum jus ſpirituale, ſed tantùm poteſtatem fructus ſuos integros percipieodi conſequuntur. Cov. *Var.* 48 *Reſ. l.* 1. *c.* 17. *n.* 10. Neque verum eſt, quod quidam docent *ex l. cùm noviſſimi. §. fin. C. de Præſcript.* 30. *ann.* obligationibus annuis abſolutè præſcribi non poſſe: oam cootrarium evioeitur *ex cap. de quarta, &c. ad audientiam. de Præſcript. l. eos.* 22. *C. de Uſur.* Quòd verò Imperator *in d. l. cùm noviſſimi.* dicat in iis obligationibus, quæ datiooem per ſingulos annos continent, præſcriptionis tempus non ab exordio obligationis, ſed ab initio cujuſque anni computaodum eſſe, &c. ita intelligi debet, quòd circa obligationem annuam duæ quaſi diverſæ præſcriptiooes concurrant; una, qua præſcribitur ipſi priocipali & generali annuæ obligatiooi, quæ ſe habet reſpectu omniom præſtationum annuarum; & altera, qua præſcribitur obligationi ſpeciali & ſecundariæ dandi res ſingulas aonis ſingulis: in illa preſcriptio computatur à die, qua primitus in ſolutione ceſſatum eſt. *l. pen. in fin. C. de Præſcript.* 30. *ann.* io hac à ſingulis annis vel menſibus, in quibus res illæ ſolvi debuiſſent. *d. l. cùm noviſſimi. §. fin. in pr.* Unde, qui v. g. per 50. annos decimas bona fide non ſolvit, non tenebitur quidem illas decimas reſtituere, quas primo decennio percepit, quia etiam reſpectu illarum 40. anni elapſi ſunt; oeque illas, quas ultimo decennio percepit, quia illæ poſt præſcriptionem jam completam perceptæ ſunt, illas verò, quas intermediis 30. annis percepit, reſtituere omninò tenebitur, cùm reſpectu illarum (oumerando præſcriptionem à ſingulis annis quibus ſolvi debuiſſent) ex defectu 40. annorum necdum completa ſit præſcriptio. Quam eandem interpretationem quondam docuit Reverendiſſimus Dominus Gregorius Kimpflee nunc Abbas Schyrenſis, Profeſſor & anteceſſor meus de hac Univerſitate noſtra olim ſua præclariſſima doctrina, nunc ſuis gratiis meritiſſimus. Videtur quidem in contrarium facere, quod Imp. *in d. l. cùm noviſſimi. §. fin.* exemplum ſubiiciat de Emphyteota (cujus etiam eſt obligatio annua) quòd oullo temporis curriculo rem Emphyteuticam tanquam propriam præſcribere poſſit. Sed, oiſi fallor, ex illo exemplo noſtra ſententia non parum confirmatur: nam Imperator vult dicere, quamvis Emphyteuta poſſit præſcribere obligationi daodi aonuum Canonem (alias enim fruſtra præmiſiſſet qualiter præſcriptiones circa obligatiooes anouas computari debeant) non tamen propterea poſſit prætendere quòd res quoad domioium *directum* ad ſe pertineat ex defectu ſcilicet poſſeſſionis, quam non habuit ut dominus *directus*, ſed taotùm ut Emphyteuta, quòd ſi inter verteretur Domino poſſeſſio v. g. per alienationem in eum, qui rem tanquam liberam & propriam poſſideret, tunc etiam uſucapio quoad dominium directum procederet, ut advertit Gloſſ. *in d. §. fin. v. conductori; & in l.* 2. *v. uſurpet. C. eod. tit.* Sed.

Quær. I. Quanto tempore immunitas à ſolvendis decimis præſcribatur? Diſtinguitur, an præſcriptio prætendatur contra Eccleſiam Parochialem, vel contra aliam Eccleſiam aut Monaſterium, vel omninò contra privatum Clericum aut Laicum: Io primo caſu requiritur cum titulo 40. annorum ſpatium, & ſine titulo tempus immemoriale *c.* 1. *de Præſcript. in* 6. Io ſecundo caſu 40. anni etiam ſine titulo ſufficiunt: & tertio, 10. cum titulo, & ſine titulo 30. juxta vulgata præſcriptionis Jura. Ante omnia tamen in hac immunitatis, ſicut in quavis alia præſcriptione *bona fides* requiritur, *cap. fin. de Præſcript.* ut ſcilicet immunitatem prætendens ſine contumacia aut fraude juſto errore ductus decimas hactenus ſolvere recuſarit, puta quia agrum tanquam immunem à decimis emit, venditore privilegium uel compoſitionem cum Parocho factam allegante; uel quia puta-

49

50

tiuum

Digitized by Google

tiuum ptiuilegium habet, aut ſui anteceſſores nunquam ab bominum memoria decimas perſolverint. Text. *in l. fin. ff. Pro ſuo.*

51 Quæritur II. An is, qui bona fide per 10. vel 20. annos decimas Eccleſiæ non ſolvit, ſi ex poſt facto ad ſolutionem decimarum condemnetur teneatur, non tantùm decimas fututi, ſed etiam præteriti temporis perſolvere? Videtur quidem negativè reſpondendum, cùm paſſim intet DD. conveniat, bonæ fidei poſſeſſorem, à quo tes poſſeſſa per ſententiam evincitur, non teneri ad reſtitutionem fructuum conſumptorum. *§. ſi quis à non Domino. 35. Inſt. de Rer. diviſ.* neque extantium, quos bona fide per triennium poſſedit, & conſequenter uſucepit. Barth. *in l. 4. §. fructus. ff. de Uſucap.* Reyger *in Theſauro Iur. v. fructus. n. 57.* Quòd autem præſcriptio triennalis & quælibet minor decennio etiam contra Eccleſiam procedat, communis eſt DD. *in auth. quas actiones. C. de SS. Eccleſ.*

Verùm hac ratione dubitandi non obſtante, puto etiam decimas præteriti temporis reſtituendas eſſe, niſi reſpectu ſingulorum annorum quadragenatia præſctiptio intervenerit; etenim alia eſt ratio fructuum; ex re aliena perceptorum, & alia decimarum; in fructibus præſcribitur dominium verum & *irrevocabile*, cùm priùs fuerint revera alieni & tantùm in quaſi ſeu *revocabili* dominio poſſeſſoris, ad eum principaliter effectum, ut excluſa actione *in factum* poſſeſſor eos jure conſumere potuerit. Harp. *in dict. §. ſi quis à non Domino. n. 56. & ſeqq.* In decimis autem præſcribitur obligationi, & actioni tanquam in quibus Eccleſia necdum *in ſui præjudicium* dominium habuerit, ſed actionem ſeu condictionem ex canone Gl. *in c. tua nobis. h. tit.* Conſtat verò, obligationes & actiones regulariter eſſe perpetuas & durare uſque ad 30. & contra Eccleſias uſque ad 40. annos *Princip. Inſtit. de Perpet. & temp. act. junct. l. omnes & l. ſicut. Cod. de Præſcript. 30. annor.* Neque in decimis rectè applicatur illa regula: quòd poſſeſſor bonæ fidei lucretur fructus: cùm decimæ reſpectu Parochi non ſe habeant per modum acceſſorii & fructuum, ſed ipſæ per ſe principaliter ſint in obligatione, ſicut ſi heres frumentum defuncto mutuatum ignarus mutui tanquam proprium conſumpſerit, non ideò minus ex mutuo tenebitur.

Sed nunquid veriùs eſt, quod docet Panor. *in c. commiſſum, & in c. tua nobis, h. t. n. 12.* decimas ante ſolutionem eſſe in dominio Eccleſiæ propter tex. *in c. moderamine. 16. q. 1.* ubi *vindicatio* pro decimis conceditur, quæ non niſi domino competere ſolet. *l. in rem. ff. de Rei vind.* & *arg. l. ut inter. Cod. de SS. Eccleſ.* in qua communiter notant Interpretes, quòd dominium in Eccleſiam etiam ſine traditione transferatur. ℟. Hanc ſententiam Panor. procedere, in quantùm eſt Eccleſiæ favorabilis, ut ſcil. poſſit decimas à tertio poſſeſſore vindicare. *c. cùm non ſit, & c. paſtoralis. h. t.* ut bonis parochiani ſubbaſtatis in decimis extantibus ante omnes privilegiatos creditores ponatur *l. ſi ventri. §. in bonis. ff. de Privil. Cred.* non autem ſi exinde aliquod præjudicium Eccleſiæ inferatur, ſi propreteà breviori preſcriptione damnificetur, ne quod in favorem Eccleſię eſt introductum, in ejus odium retorqueatur. *c. quòd ob gratiam de R. I. in 6.*

52 Quemadmodum in ſimili pupillus (à quo bonum eſt argumentum ad Eccleſiam, *cap. 1. de In integr. reſt.*) ſi abſque tutoris authoritate mutuam det pecuniam, vel ſolvat debitori, manet quidem adhuc dominus pecuniæ mutuatę vel ſolutę, & ſi extet, eam vindicare poteſt, *l. non omnis. 19. §. 1. ff. de Reb. cred. l. quòd ſi. 14. §. fin. ff. de Solut.* Sin autem pecunia conſumpta fuerit, aut perierit penes accipientes, pupillus in ſui prejudicium non cenſebitur habuiſſe dominium, ſed mutuum vel ſolutio convaleſcet, & condictionem in mutuo, vel liberationem in ſoluto operabitur, ob eandem ſcilicet cauſam, *ne quod in favorem &c.* 53 Pariter Clericus minorennis in beneficialibus cauſis habetur pro majorenne, unde & in iis procuratorem conſtituere, vel ipſemet agere poterit. *cap. fin. de Iudic. in 6.* Sed & hoc dum de favore ejus agitur. Quid ergo ſi inconſulta facilitate ductus ſuum beneficium, reſignaverit, anne exemplo minnorennium læſorum in integrum reſtituetur? Aſfirmativa magis recepta eſt ex eodem iterum fundamento, *ne quod in favorem.* Covar. *Var. Reſol. lib. 1. c. 5. n. 3.* Zoeſ. *ad tit. Decret. de in integr. reſt. n. 4.*

54 Quæritur III. Qualiter immunitas à ſolvendis decimis per contractum acquiri poſſit? Quòd per gratuitam & liberalem compoſitionem; item etiam pro re aut jure aliquo ſpirituali (*v. g.* ſi Religioſi obligati ad ſolvendas decimas pro immunitate ſe obligent ad faciendas conciones in Eccleſia parochiali) immunitas rectè acquiratur, ſatis colligitur *ex c. ſtatuimus, &c. veniens. de Tranſact.* 55 ita tamen, ut niſi Superioris Authoritas interveniat, talis contractus minimè obliget Parochum ſucceſſorem. *d. c. veniens.* quamvis enim ſucceſſor hereditatis factum ſui defuncti præſtare debeat, ex cujus perſona lucrum ſentit, & cùm in eum omnes regulariter actiones paſſivè & activè tranſeant. *l. cùm à matre. Cod. de Rei vind. l. ex qua perſona. 149. & l. qui in jus. 177. ff. de R. I.* Succeſſor tamen in dignitate vel officio, cùm omne ſuum jus non à defuncto, ſed ab electione, inſtitutione, vel conceſſione Superioris habeat, regulariter non tenetur ſtare pacto ſui anteceſſoris, ſi illud pactum non ſit jam abſolutum & expeditum (ut venditio, donatio &c. circa res ſine ſolennitate alienabiles) ſed habeat cauſam continuam, & etiam ſucceſſorem obligare deberet ad aliquid de præſenti faciendum vel patiendum, ut in remiſſione decimarum in futurum, in locatione rei Eccleſiaſticæ & ſimilibus, niſi tale pactum nomine Eccleſiæ, ſcil. cum conſenſu Superioris (vel in majoribus Eccleſiis cum conſenſu Capituli) factum ſit. Covar. *Var. Reſol. lib. 2. c. 15. n. 6.* Cutier. *Can. qq. lib. 1. c. 6.*

56 Quæritur IV. Quis in propoſito veniat nomine Superioris? Diſſonant inter ſe *capitula* in priori quæſtione citata; in altero Epiſcopi, in altero ſummi Pontificis Authoritas deſideratur. Libenter dicerem, Monachos, de quibus *in d. cap. veniens.* agitur, fuiſſe exemptos, vel ſub immediata juriſdictione Papæ, ſed quia non habeo hujus aſſertionis ſpeciale fundamentum, ideò ſatis placet, quod pro concordatione dicit Panor. *in d. cap. ſtatuimus.* nimirum diſtinguendum eſſe, an liberatio à decimis per contractum quæratur in perpetuum vel tantùm ad tempus? in primo caſu, quia relaxatur Jus commune & contractus induit ſpeciem privilegii, requiretur conſenſus ſeu authoritas Papalis, in altero autem caſu Epiſcopalis ſufficiet. Item ſolam Epiſcopi Authoritatem ſufficere cenſet Panorm. *d. l.* ſi contractus fiat ſuper jure decimandi dubio & controverſo. Licèt autem *per d. c. veniens:* in tranſactione (quæ tantùm fieri poteſt ſuper re dubia. *l. 1. ff. de Tranſact.*) requiratur conſenſus Papalis: nihilominus illum text. de tranſactione ſine cauſæ cognitione & evidenti utilitate Eccleſiæ parochialis inita intelligit Gl. *in d. c. ſtatuimus.* Barb. *in eod. c. veniens. n. 3.* Porrò quod de Epiſcopo dicitur, de Abbatibus quoque ſentiendum eſt circa Parochias ſuis Monaſteriis pleno jure incorporatas: quia ex communi DD. ſententia per talem incorporationem, juriſdictionem quaſi Epiſcopalem acquirunt, ut inter alia etiam authoritatem in alienatione rerum ad hujuſmodi parochias pertinentium interponere valeant.

Digitized by Google

leant. Psn. *in J. c. ſtatuimus. de Tranſact. n.* 4. Innoc. *in c. ſtatuimus. in fine.* Gl. *in Clem.* 1. *in v. proprii. de Reb. Eccleſiæ non alienand.* Kok. *de Iuriſd. in exempt. pag.* 1. *q.* 9. *n.* 7. *& pag.* 4. *q.* 20.

59 Quæritur V. An immunitas à ſolvendis decimis pro pecunia vel alia re temporali acquiri poſſit? Negativæ favet text. *in c. fin. de Rerum permutat.* eamque multi DD. ſequuntur cum Henr. Caniſ. *de Decimis cap.* 17. *n.* 18. Sed videtur mihi affirmativa ſatis probabiliter defendi poſſe, hoc ſaltem ſenſu, quòd per contractum v.g. emptionis, qui initur ſuper immunitate, cenſeantur decimæ, quatenus conſiderantur ut fructus impoſterum naſcituri, & decimationi obnoxii in proprio agro emi ſeu acquiri. Etenim valere emptionem fructuum, qui naſcituri ſunt, text. eſt *in l. nec emptio.* 8. *ff. de Contrah. empt.* Item quòd rem, quæ mea eſt, poſſim emere ſub conditione, & in illum eventum, ubi mea eſſe deſierit, apertè probatur ex *l. exiſtimo.* 61. *ff. jam dicto tit.* unde rectè advertit Barb. *in d. c. fin. n.* 2. Moneta *de Decimis. c.* 5. *n.* 130. quòd in illo *c. fin.* pecunia data ſit pro *decimationibus*, id eſt jure decimandi in alienis fundis, non verò pro immunitate & fructibus in proprio agro percipiendis. Dices: ſaltem Parochus accipiendo pecuniam pro immunitate vendet jus decimandi, quòd in agro habuit, vendere autem jus decimandi, quod ſpirituale eſt, ſimonia cenſetur. *d. c. fin.* ℟. Non eſſe propriè venditionem juris decimandi, ſed fructuum naſciturorum, ut dictum. Si enim eſſet propria venditio juris decimandi, deberet id emptori acquiri, emptor autem non percipit fructus tanquam decimator, ſed tanquam Dominus & ut jam ab onere decimarum liberos, ſicut ſuperiùs etiam de præſcribente immunitatem traditum.

58 Quæritur VI. Utrùm pauperes, qui non plus colligunt ex fructibus, niſi quantum ſibi & ſuæ familiæ ſufficit ad alimentationem, ſint immunes à ſolvendis decimis? Pro affirmativa, quam tenuit Melendus antiquus Canoniſta apud Innoc. *in c. licet. de Cenſ.* facit quòd non videatur Eccleſia velle obligare pauperes ad dandas decimas, quæ jubet, ut Clerici pauperibus liberaliter ſubveniant. *c. aurum.* 12. *q.* 1. Econtrà negativam communiter amplectuntur DD. cum Gl. fin. *in c. quia tua.* 12. *q.* 1. Sylv. *de Dec. n.* 13. Rebuſ. *de Decimis. q.* 5. *n.* 14. eò quòd decimę ſolvendæ ſint inſtar debiti *c. Parochianos.* 14. *h. t.* in debito autem non habeatur paupertatis reſpectus, niſi poſtquam debitor *bonis ceſſit*, & propterea quòd ad ſolvendas decimas non tantùm perſonæ, ſed agri & fundi ipſi obligati cenſeantur *c. de terris.* 16. *h. t.* debeanturque decimæ Deo in recognitionem univerſalis dominii, quod non tantùm divites, ſed & pauperes oportet recognoſcere. Utramque ſententiam ita conciliandam eſſe puto, quòd pauperes à ſolvendis decimis ipſo jure quidem liberati non ſint, debeat tamen ipſis remiſſio per Parochos fieri. Pan. *in c. cùm homines. num.* 5. *h. t.* Suar. *de Relig. tom.* 1. *l.* 1. *c.* 16. *ſub num.* 16.

59 Quæritur VII. pro Coronide hujus materiæ decimarum, quis in cauſa decimarum ſit Judex competens? Reſp. Cauſam decimarum (ſi *petitorio* agatur) accenſeri ſpiritualibus, *arg. de c. fin. de Rerum permut. c. Parochianos.* 14. *& c. tua.* 25. *h. tit.* ideoque regulariter ad Judicium Eccleſiaſticum pertinere. *d. c. tua. c.* 2. *de Iudic.* Dico: *ſi petitorio agatur*: nam ſi ſolùm agatur *poſſeſſorio judicio*, & v.g. Parochus, vel alius Eccleſiaſticus conveniat Laicum *interdicto adipiſcendæ, retinendæ, vel recuperandæ poſſeſſionis*, aut quæratur, an decimæ ſine fraude & integræ ſolutæ ſint? &c. plurimorum eſt opinio hanc cognitionem eſſe *mixti fori*, & etiam ad Laicum Judicem pertinere. arg. *c.* 2. *de Iureiur. in* 6. *junct. c. ult. de Foro comp. in* 6. ubi executio juramenti (quod utique ſpirituale eſt) ad utrumque Judicem pertinet, diverſa enim eſt poſſeſſio à proprietate. *l. naturaliter.* 12. §. 1. *ff. de Acquir. poſſ.* Henr. Caniſ. *de Decim. c.* 18. *n.* 13. Idem eſt, ſi ex contractu actio intentetur, quæ non tam jus decimandi, quàm ipſos fructus concernat, v.g. pro mercede locationis, vel pretio emptionis ſolvendo &c. Si tamen contra Eccleſiam vel Eccleſiaſticum agatur *poſſeſſorio*, vel alia actione, tantùm Eccleſiaſticus Judex erit. *c. ſi diligenti. de Foro compet.*

Quid, ſi Laicus contra Laicum agat petitorio judicio ſuper decimis ante Concil. Lat. vel per privilegium acquiſitis, & actor decimas ab altero poſſeſſas titulo hereditatis, legati, empti &c. ad ſe pertinere contendat? ℟. Non videri improbabile, tales decimas pręſertim conſuetudine accedente cenſeri inter alias res patrimoniales Laici, quæ Judicio ſæculari ſubjacent; dummodò non ſimul involvatur quæſtio tangens radicem juris decimandi ex SS. Canonibus dependentem, veluti an privilegium, infeudatio, vel alienatio Jure Canonico ſubſtiterit, articulus à Judice Eccleſiaſtico decidendus foret, *arg. c. tuam. de Ord. cogn.*

§. IV.

De Primitiis & Oblationibus.

S U M M A R I A.

60. *Differentia inter Decimas, Primitias, & Oblationes.*
61. *Quid debeatur nomine Primitiarum.*
62. *Primitiæ poſſunt abrogari per conſuetudinem.*
63. *Ex communi ſententia non eſt praeceptum faciendi oblationes.*
64. *In actibus meræ voluntatis non inducitur conſuetudo.*
65. *Quo fundamento procedat conſuetudo circa oblationes.*
66. *Etiam ſtante conſuetudine non peccat, qui aliquando omittit facere oblationes.*
67. *Parochianis non facientibus oblationes non debet Parochus negare Sacramenta.*
68. *Regulariter oblationes intra fines Parochiæ factæ pertinent ad parochum.*
69. *Oblationes factæ in Eccleſiis Regularium pertinent ad Regulares, de funeralibus tamen debetur Parocho portio canonica.*

INter DECIMAS, PRIMITIAS, & 60
OBLATIONES, hanc conſtat eſſe differentiam, quòd *Decimæ* ſingulis annis in recognitionem univerſalis Dominii de omnibus fructibus, *Primitiæ* tantùm ſemel de primis fructibus Novalium agrorum, & animalium in ſignum gratitudinis erga Deum, *Oblationes* ſine determinatione temporis, qualitatis aut quantitatis ex cauſa devotionis perſolvantur.

Diſcuſſa materia Decimarum circa Primitias & Oblationes.

Quæritur I. An nomine Primitiarum omnes 61
primi fructus debeantur? ℟. Primitiarum nomine in fructibus agrorum tantùm portionem aliquam, quę qua-

Google

quadrageſimam partem ipſorum fructuum non excedat, in animalibus verò non ipſum primogenitum in natura, ſed de ejus æſtimatione quadrageſimam vel ſexageſimam partem, juxta locorum conſuetudinem perſolvendam eſſe. Text. & Gloſſ. *in c. 1. hoc tit.*

62 Quær. II. An Primitiæ per contrariam conſuetudinem abrogari poſſint? ℟. Affirmativè, ita enim vix alicubi videmus primitias exſolvi, & quamvis primitiæ debeantur ex præcepto, tamen hoc præceptum in nova lege non eſſe Juris Divini probabilius exiſtimo, quemadmodum ſupra de præcepto ſolvendi decimas dictum eſt. Neque obſtat, quòd primitiæ debeantur ex gratitudine erga Deum, gratitudo autem conſuetudine tolli non poſſit; nam reſpondetur, quòd quidem gratitudo in genere (id eſt, ut aliquis non teneatur eſſe gratus erga Deum) utique nulla ratione tolli poſſit, in ſpecie autem, ut ex cauſa gratitudinis præcisè hoc vel illud ſolvi debeat, non apparet, cur tolli nequeat, poſſunt enim homines per preces aut alia pietatis opera ſuam erga DEUM gratitudinem demonſtrare.

63 Quær. III. An ſit præceptum aliquod ex quo Parochiani cogantur certis temporibus oblationes facere? Difficultatem movet. *cap. omnis Chriſtianus. 69. de Conſec. diſt. 1.* ubi hæc verba leguntur: *Omnis Chriſtianus procuret. ad Miſſarum ſolennia aliquid Deo offerre, & ducere ad memoriam, quòd Deus per Moyſem dixit, non apparebis in conſpectu meo vacuus. Etenim in collectio SS. Patrum liquidò apparet, ut omnes Chriſtiani offerre aliquid Deo ex uſu Sanctorum Patrum debent, &c.* Verùm communis eſt ſententia, nullum eſſe præceptum de oblationibus faciendis, imò de ratione oblationis eſſe, ut ſit ſpontanea juxta illud *Exodi*: *Ab omni homine, qui offert ultroneus accipietis eas.* Textum verò *in d. c. omnis Chriſtianus*, cum Gloſſ. DD. intelligunt procedere in caſu, quo Parochus congruam ſuſtentationem ex decimis non haberet. Pan. *ad Rub. de Parochiis. num. 3.* Guttierez *Canon. qq. lib. 2. q. 21. n. 139. & ſeq.* Ego quid in hac quæſtione ſentiam, ex reſolutione ſequentis quæſtionis apparebit.

64 Quæritur IV. Utrùm per conſuetudinem obligari poſſint Parochiani ad præſtandas certas oblationes? In Affirmativam paſſim conveniunt DD. *arg. c. ad Apoſtolicam. 42. de Simonia.* Sed videtur non leviter obſtare generalis doctrina, quàm tradunt Interp. *in c. Abbate. de V. S. & in l. 2. ff. de Via pub.* quòd in actibus meræ voluntatis non introducatur conſuetudo, neque præſcriptio. Reſpondet quidem Guttierez. *Can. qq. lib. 2. c. 21. n. 144.* hanc doctrinam fallere, quando de favore Eccleſiæ agitur; quæ tamen reſponſio non videtur in Jure aliquod ſolidum fundamentum habere, neque probatur in *c. veniens. 10. de Teſtib.* quod allegat Gutier. in quo licet dicatur, quòd Parochiani *conſueverint* vinum beneficiato dare, non tamen ibi exprimitur, qualiter hæc conſuetudo introducta ſit, ex pacto, vel propter neceſſariam ſuſtentationem Parochi, &c.

65 Quare puto hanc difficultatem aliter ſolvendam eſſe, & ut liberè dicam, quod ſentio, ad ſummum concedo, oblationes quoad *quantitatem & qualitatem* eſſe *meræ facultatis*, in genere autem & quoad ſe exiſtimo habere aliquod principium obligationis ex Jure divino *ex c. 23. Exodi* acceptum in nova lege per uſum SS. Patrum, ut ex *d. c. omnis Chriſtianus. diſt. 1. de Conſec.* ſatis apparet. Enim verò mihi planè perſuadeo authoritate text. nimis clari *in c. omnis Chriſtian.* olim in Eccleſia fuiſſe generalem uſum per illum Canonem confirmatum, ut fideles certis ſaltem anni feſtivitatibus inter Miſſarum ſolennia oblationes facerent: quare ſi in aliquo loco fideles id ipſum etiam hodie obſervent, videntur vel illum Canonem ab antiquo retinuiſſe, vel de novo in uſum deduxiſſe. Quòd verò Gl. *citatum Canonem* interpretetur procedere ſuppoſita neceſſitate Parochi; hanc interpretationem verbis textus generaliter loquentis non coreſpondere, & propterea *miſericordem* eſſe, notat aliqua gloſſella marginalis ſuppetaddita. Haud quidem diffiteor, quin Parochiani compelli poſſint ad faciendas oblationes Parocho, ſi aliunde congruam ſuſtentationem non habeat, id tamen non probatur, nec dicitur in illo text. *c. omnis Chriſtian.* ſed potiùs evincitur ex principio Juris Divini, & Naturalis ut is, qui ſervit Altari, vivat de Altari, &c.

Dices: ſi ſaltem quoad *quantitatem & qualitatem* oblationes ſunt meræ voluntatis, quomodo ergo per conſuetudinem introduci poteſt, ut Parochiani teneantur hoc & non aliud offerre, v. g. certam quantitatem ceræ, certum numerum ovorum, &c. ℟. Si tales oblationes ſint valde ab antiquo fieri ſolitæ, & Parochus cæteroquin nullas percipiat decimas *minutas*, planè credibile eſt, quòd ejuſmodi oblationes nec quoad *quantitatem & qualitatem* ſint *meræ voluntatis*, ſed ſint ſurrogatæ in locum decimarum *minutarum* arg. eorum, quæ *ſupra de Sepulturis q. 12. verſ. IV. Cùm decimæ.* diximus; & oblationes ſucceſſiſſe in locum *primitiarum* uſu abrogatarum cenſet Rebuf. *de Decim. q. 1. n. 25.* Quòd ſi autem Parochus ſimul percipiat decimas minutas, vel non percipiat quidem, prædictæ tamen oblationes in certa ſpecie primùm ante decennium v. g. inceperint fieri, cenſeo puncto Juris eſſe conformiùs, in iis non aliter induci præſcriptionem, vel conſuetudinem, quàm ſi Parochianis aliquando ab illis oblationibus ceſſare volentibus Parochus bona fide (ductus ſententia Gutierez ſupra *n. 64.* relata) contradixerit, & ita parochianos huic contradictioni acquieſcentes in putativa obligatione & ſe in poſſeſſione hujus juris perpetuò percipiendi certas oblationes conſtituerit, per ea quæ docet Gl. *in l. quæ luminibus. ff. de Servit. urb. prædior.* Arnold. Rath. *in Tract. de Uſucap. c. 4. aſſ. 3.* Cæterùm circa 66
hanc quæſtionem adhuc notari poteſt, quod dicit Sylv. *v. Decimæ. n. 4.* oblationes ratione conſuetudinis eſſe in præcepto, quomodo eſt ipſa conſuetudo, ſcilicet quòd offerat major pars populi, non autem ſemper ſinguli de populo, ſed ſolùm pro majori parte ſolennitatum, unde non erit alicui mortale, ſi oblationem nonnunquam intermittat.

Quær. V. An ſi Parochiani per conſuetudinem obligati ad faciendas oblationes, aliquando recuſent eas facere, liceat Parocho propria authoritate ſine Judicio Epiſcopi à Divinis Officiis & Sacramentorum adminiſtratione ceſſare. ℟. Negativè; tum quòd ſæ- 67
piùs ejuſmodi conſuetudines requirant cauſæ cognitionem, an legitimè introductæ ſint, & Parochus non debeat eſſe Judex in propria cauſa: tum etiam & vel maximè, quòd talis ceſſatio à Divinis videretur habere aliquam ſpeciem ſimoniæ, quaſi verò Parochus tantùm vellet Divina propter pecuniam & oblationes adminiſtrare. *arg. c. cùm in Eccleſiæ. 6. de Simon.* Gutier. *d. c. 21. num. 152.*

Quær. VI. Cujus ſint oblationes, quæ non fiunt 68
immediatè ipſi Parocho, ſed vel alteri Sacerdoti celebranti, vel certæ alicui imagini, aut in ſpeciali quadam Capella? ℟. Niſi offerentes aliud intenderint, aut conſuetudine & præſcriptione aliud introductum ſit, omnes oblationes intra fines alicujus Parochiæ factæ cenſebuntur eſſe de jure Parochiali & pertinere ad Parochum. *c. paſtoralis. 28. & c. quoniam 13. h. tit.* Pan. *in Rub. de Paroch. n. 4.* Zerola *in Praxi Ep. p. 1. v. Parochia. verſ. ad quintum* & communiter alii. Notanter autem dixi: *niſi offerentes aliud intenderint*: nam ſi v. g. Capella vel Eccleſia, in qua fiunt ejuſ-

Digitized by Google

ejuſmodi oblationes, indigent ædificatione, reparatione, aut (propter modicam ejus dotem) neceſſaria conſervatione, in dubio oblationes in ea potiùs intuitu ipſius, quàm parochi factæ cenſebuntur & conſequenter non Parocho, ſed Eccleſiæ ſeu Capellæ acquirentur. Riccius *in Praxi aur. p. 4. reſol. 297.* Rebuf. *de Decim. q. 1. n. 30.*

69 Quær. VII. An etiam oblationes, quæ fiunt in Eccleſiis Regularium, in quibus ipſi Regulares non habent jura Parochialia, pertineant ad Parochum? Affirmat Azor. *Inſtit. mor. p. 1. lib. 7. cap. 27. q. 13.* niſi Regulares ſpeciali privilegio, aut præſcriptione contra Parochum muniti ſint. Verùm quia hæc ſententia nullo juris fundamento ſubnixa, eſt contrarium dicendum cum Paſqual. *in addit. ad Lauret. de Franch. p. 2. q. 69. per text. in c. 1. de Stat. Mon. & c. nimis iniqua. de Exceſſ. Præl.* ubi diſertis verbis ſtatuitur, quòd nec Ordinarii locorum, nec Parochi poſſint Regularibus circa oblationes apud eos factas præjudicare. Quo faciunt etiam declarationes Card. quas refert Paſq. *d. l. n. 3.* & Petrus de Murga *in ſuis qq. p. 3. q. 8. a. 7. & 8.* Quòd nimirùm Regulares poſſint in Miſſa recipere oblationes fidelium, dummodo à perambulantibus per Eccleſiam ac ſimilibus æleemoſinarum extorſionibus abſtineant. Quid autem dicendum ſit de illis oblationibus, quæ fiunt in Eccleſiis Regularium occaſione ſepulturæ, quam apud eos Parochianus aliquis eligit, in *Tit. de Sepulturis.* dictum eſt, nimirùm quòd de Jure ex his oblationibus debeatur Parocho *portio Canonica*, ut qui Sacramenta adminiſtrando onus habuit cum vivente, etiam de funere ſentiat utilitatem.

TITULUS XXXI.

De Regularibus, & Tranſeuntibus ad Religionem.

§. I.

De Religione & ejus requiſitis.

SUMMARIA.

1. *Religio quid?*
2. *Religionis quis ſit finis.*
3. *Cur diverſæ Religiones in Eccleſia.*
4. *De origine Religionum.*
5. *Laus vitæ Monachalis à Juſtiniano Imperatore.*
6. *Tria vota ſubſtantialia religionis, & cur magis iſta, quàm alia.*
7. *Non habentes omnia tria vota non ſunt veri Religioſi, & poſſunt ad veram Religionem tranſire.*
8. *Ordines militares an ſint veri Religioſi.*
9. *In profeſſione Religioſa non requiritur ſpecifica trium votorum expreſſio.*
10. *Solennitas votorum conſiſtit in actuali ſui traditione.*
11. *In Societate emittentes vota ſimplicia cenſentur Religioſi.*
12. *Solennitas votorum eſt tantùm juris poſitivi.*
13. *Approbatio Religionis ad quem ſpectet.*
14. *Ad Monaſteriorum erectionem vel tranſlationem, quæ requirantur, remiſſivè.*
15. *Monachorum appellatione qui veniant. Alia Summaria poſt §. 2.*

Regulares & Religioſi dicuntur, qui ſub certa regula aut religione vota emittunt; unde *Regulares* & *Religioſi* dicuntur. Vocabulum quidem *Regulares* latiùs patet, & omnes ita appellari poſſunt, qui ſub aliqua *Regula* vivunt; *Religioſi* verò illi duntaxat propriè nuncupantur, qui votis ſubſtantialibus Religionis, ſcilicet *Caſtitatis*, *Paupertatis & Obedientiæ* adſtringuntur, ut mox amplius declarabimus. 1

Porrò *Religio* ex primæva ſua ſignificatione denotat excelſam illam virtutem, quæ inter omnes morales eſt præcipua, ac potiſſima juſtitiæ pars, qua Deo debitum cultum & honorem exhibemus, propter ipſius excellentiam, quatenus creationis & gubernationis rerum omnium eſt primum atque univerſale principium, ſicut ex S. Thoma tradit Miranda *in Man. prælat. tom. 1. quæſt. 1. art. 1.* Quod ipſum etiam Cicero ſolius naturalis luminis ductu agnovit, dum *2. Rhetor.* ait *Religio eſt ratio quadam natura, quam divinam vocant, quæ cultum & cæremoniam DEO affert.*

At verò magis ſpecificè & ad noſtrum propoſitum *Religio* ſignificat vivendi modum & ſtatum Religioſorum: poteſtque deſcribi cum Paulo Laym. *in Theol. Mor. lib. 4. tract. 5. c. 1. n. 1.* quod ſit, *fidelium ad Chriſtianæ vitæ, & charitatis perfectionem tendentium editis votis perpetuæ paupertatis, caſtitatis ac obedientiæ ſtabilis in communi vivendi modus ab Eccleſia approbatus.* Ex qua definitione.

Colligitur I. Quòd licèt diverſi ſint Religioſorum Ordines, unus tamen omnium ſit ſcopus & finis, *tendere ad perfectionem vitæ Chriſtianæ, & totum ſeſe addicere ad ſervitium & cultum divinum.* quam in rem præter innumeros S. Scripturæ textus, Mundi, divitiarum & voluptatum contemptum, Chriſti verò imitationem enixè commendantes, celebris eſt locus apud Mathæum *cap. 19.* ibi: *Si vis ad vitam ingredi, ſerva mandata.* (nota Regulam ſecularium, neque enim *omnes capiunt verbum*, quod ſequitur, *ſed quibus datum eſt, dicto cap. 19.*) *Si vis perfectus eſſe; vade, vende, quæ habes, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cœlo: & veni, ſequere me.* Dixi: *tendere ad perfectionem*: nam teſte S. Doctore *Religioſus non eſt tranſgreſſor profeſſionis, ſi non ſit perfectus, ſed ſi contemnat ad perfectionem tendere.* cùm Religio ſit ſchola virtutum, in qua ſicut in literaria aliqui citiùs, aliqui ſeriùs proficiunt. 2

Expediebat autem diverſos inſtituere in Eccleſia Ordines, quia propter diverſas Nationes, complexiones & naturas hominum aliqui perfectionem facilius in hoc, quàm in illo aſſequuntur, dum forſam hujus rigorem, vel illius laxitatem ſine corporis aut animæ periculo ferre non poſſent. Item convenientiſſimum erat, ut ornatiſſima Chriſti ſponſa Eccleſia *circumdata varietate* diverſarum virtutum & perfectionum ad exemplar & imitationem Chriſti, haberet in corpore ſuo diverſas membrorum operationes (juxta illud Apoſt. *ad Rom. 12. cum concord. 1. ad Corinth. 12. in uno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eundem actum habent, ita multi unum corpus ſumus in Chriſto, ſinguli autem alter alterius membra*) & quoſdam Religioſos ordinaret ad vitam contemplativam divinorum myſteriorum, atque canendas & pſallendas jugiter divinas laudes, quoſdam ad docendum, prædicandum, & ſalutaria fidelibus miniſtranda: ut etiam probat Miranda *in Man. Præl. tom. 1. q. 2.* 3

Cæte-

Digitized by Google

Cæterùm inſtitutum vitæ Religioſæ incepiſſe à temporibus Apoſtolorum (imò multi à Prophetis ſolitariis, & Joanne Baptiſta initium derivant) conformiter doctrinæ Evangelicæ temporalium deſertionem, ſoliuſque Chriſti imitationem ſuadenti *ex Act. Apoſt. 4. cap.* ſatis apparet. *Multitudinis credentium erat cor unum & anima una, nec quiſquam eorum, quæ poſſidebat aliquid ſuum eſſe dicebat, ſed erant illis omnia communia &c.* Unde S. Chriſoſt. *in lib. 3. contra Monaſt. vitæ vitup.* ait, Eccleſiam Dei fuiſſe initio veluti Monachalem Religionem, & Apoſtolos duxiſſe vitam religioſam, imò emiſiſſe vota Religionis ex Suarez, & aliis tradit Tambur. *de Iure Abb. tom. 1. diſput. 2. quæſt. 3. & 4.* Poſtquam verò dilatata fuit Eccleſia, & ex perſecutionibus gentilium diſperſa & diſſipata, ſenſim etiam abundavit iniquitas, & refrigeſcere cœpit charitas multorum, tunc ſancta illa & generalis fidelium communio ceſſavit, & tantùm penes paucos per Religioſorum ordinum fundatores, & inſtitutores conſervata fuit: ita enim jam S. Marcus Evang. in Alexandria, & Cletus ſecundus poſt Petrum Romanus Papa Monaſteria, & Cœnobia inſtituerunt, ſicut de his & omnibus ſubſequentibus Ordinum Fundatoribus prolixè agit Barboſa *Iuris Eccleſiaſt. univerſ. lib. 1. cap. 41.* Miranda *dict. tom. 1. q. 4.* Plurima poſſemus hic addere Religionis encomia, SS. Patrum teſtimoniis corroborata, non ſine magno ſplendore & utilitate Eccleſiæ inde obvenienti (teſte Concilio Trident. *ſeſſ. 25. de Regular. c. 1.*) comprobata, de quibus ante hac diximus in Libello *de Privilegiis Monaſteriorum*, & legi poterunt apud Hier. Platum *de Bono ſtatus Religioſi* & alios Aſceticos. Sufficiat ſtudioſis Juris Auguſtiſſima Autboritas & ſententia Juſtiniani Imperatoris *in Nov. 5. in præfat. Converſationis*, inquit, *Monachalis vita ſic eſt honeſta, ſic commendare novit DEO ad hoc venientem hominem*, ut *omnem quidem humanam ejus maculam detergat, purum autem declaret, ac rationabilis naturæ decentem, & plurima ſecundùm mentem operantem, & humanis cogitationibus celſiorem.*

6 Colligitur II. quòd ad ſtatum Religionis eſſentialiter requiratur editio trium votorum, quæ ſubſtantialia & ſolemnia dicuntur, ſcilicet *obedientiæ, caſtitatis, & paupertatis*, cum actuali ſui ipſius in Religionem traditione, de quorum votorum materia & obligatione infra *in Tit. XXXIV.* tractatur.

Cur autem hæc 3. vota potiùs, quàm alia utcunque pia Religionem conſtituant? ratio eſt, quòd per hæc vota homo propriè & totaliter ſe offerat Deo in holocauſtum: habet enim homo hæc tria principalia *Animam, corpus, & bona*: itaque aſſumptione Religionis *animam* offert per *obedientiam*, ponendo Prælatum vice Dei ſuper caput ſuum, *c. ſi Religioſus. 27. de Elect. in 6.* ſubiiciendo animam ſublimioribus poteſtatibus, & obediendo præpoſitis ſuis, quos credit ſibi loqui verbum Dei. *ad Rom. 13. ad Hebr. 13.* Et hoc eſt præcipuum votum, quia per id, quod eſt excellentiſſimum in homine, nimirum *anima* offertur & ſubiicitur Deo. *Extravag. quorundam. Ioann. 22. de Verb. ſignif.* Dein *corpus* offertur per *caſtitatem*, per quam efficitur *hoſtia vivens, ſancta, Deo placens, & templum Spiritus Sancti, ad Rom. 12. & 1. ad Cor. 6. & 7.* Demùm *bona* temporalia aut poſſeſſa, aut poſſidendorum cupiditas per voluntariam *paupertatem* ad Dei honorem, & ſervitium promptiùs exequendum dimittuntur, & offeruntur. *Matth. 19. Act. 4.* Erubeſcant ergo Acatholici, qui ſe veros Evangelii ſectatores jactitant, nec ullos hujus Evangelicæ perfectionis ſectatores inter ſuos ſectarios monſtrare valent.

7 Colligitur III. quòd illi, qui non omnia tria vota emittunt, Religioſi propriè dicendi non ſint; tanquam deficiente Religionis ſubſtantia, *arg. c. cùm ad Monaſterium, in fin. de Statu Mon.* & ita aliquando in facti contingentia reſponſum erat, Mulieres per modum Religioſarum & Monialium cohabitantes, quæ non haberent votum paupertatis, licet eſſent ſub directione alicujus Ordinis Mendicantium, licitè poſſe tranſire ad alium approbatum Ordinem etiam non mendicantium; eò quòd non eſſent propriè Religioſæ, & alia ipſorum vota cenſerentur tantùm ſimplicia, quæ in vota ſolennia veræ Religionis cujuſcunque commutari poſſunt, *c. ſcriptura. 4. & ibi* DD. *de Voto & voti red.*

8 Ordines quoque militares, qui caſtitatem tantùm conjugalem vovent, non eſſe propriè Religioſos, licet cenſeantur perſonæ Eccleſiaſticæ, docet Paulus Layman. *in Theol. moral. lib. 4. tract. 4. cap. 5. num. 5.* Teutonicos verò & ſancti Joannis Hieroſolymitani propriè Religioſos aſſerit cum Miranda & Henriq. *ibidem* cc. & refert Miranda *d. tom. 1. q. 50. art. 4.* quòd quidam profeſſus ordinem S. Joannis (vulgò de Malta) obtinuerit, ſolvi matrimonium ratum priùs contractum, ſecundùm ea, quæ in Tit. *de Converſ. conjugat.* dicemus.

9 Veruntamen hic advertendum eſt, quòd non præcisè sequiratur ſingulorum iſtorum votorum expreſſio in profeſſione, ſed quicunque religioſus, qui ſecundùm morem & conſuetudinem ſuæ Religionis à Sede Apoſt. approbatæ, vel unum etiam votum ex prædictis in profeſſione voverit, v. g. *obedientiam ſecundùm Regulam S. Benedicti, vel S. Auguſtini*, non minus obligetur voto *caſtitatis* & *paupertatis*, quàm ſi ea in ſpecie expreſſiſſet: etenim, qui vovet *obedientiam ſecundùm Regulam*, vovet omnia, quæ ſunt Regulæ ſubſtantialiter annexa, ſed non minùs voto *caſtitatis* & *paupertatis*, quàm *obedientiæ* ſunt Regulæ Monachali ſubſtantialiter annexa. *d. c. cùm ad Monaſterium.* ergo, eſtque promiſſio aliquando *implicita*, & ipſi actui, quem quis agit, concomitanter annexa, prout Clericus ſuſcipiendo SS. Ordines cenſetur vovere caſtitatem, licet non exprimat. *cap. un. de Voto. in 6.* & tacita profeſſio obligat ſine votorum expreſſione, ut *in §. ſeq.* dicemus, atque in jure Civili traduntur obligationes ex tacitis pactis, & ex quaſi contractibus ſine verborum extrinſeca promiſſione. *l. 2. ff. de Pactis, & tot. tit. Inſt. de Oblig. quæ ex quaſi contractu.* Innoc. *in c. conſulti. hoc tit. num. 1.* Nav. *in Comment. 1. de Regul. num. 18. v. vigeſimum quartum* Azor. *Inſtit. Mor. p. 1. lib. 12. c. 4. q. 2.* & communiter alii. Quid verò hac in re poſſit error, aut intentio contraria *in Tit. XXXIV.* dicetur.

10 Colligitur IV. ad ſtatum Religionis non ſufficere, ſi prædicta 3. vota quocunque modo emittantur, ſed concurrere debet actualis ſui in Religionem & Ordinem traditio, atque hujus traditionis ex parte Religionis acceptatio; ex qua traditione & acceptatione vovens ſe obliget Religioni, & viciſſim Religio voventi; quæ cenſetur eſſe iſtorum votorum *ſolennitas*, unde & *ſolennia* dicuntur, & *à ſimplicibus*, quæ quiſque privatim & ſeparatim tantùm Deo ſe obligando emittit, diſtinguuntur.

11 Speciale eſt circa PP. Societatis, quòd licet poſt biennium Novitiatus vota tantùm ſimplicia emittant, neque ſe Religio illis obliget, cum à ſuperioribus rurſus ad ſæculum dimitti poſſint; nihilominus Religioſi dici debeant, habeantque hæc vota ſicut alia ſolennia vim matrimonia irritandi, quæ ante dimiſſionem legitimam contracta ſunt, pluribus habetur in Bulla Greg. XIII. *Aſcendente Domino*. Neque hoc conſtituere fuit ſupra poteſtatem S. Pont. ut aliquibus videtur; cùm enim juris tantùm poſitivi conſideratio ſit, quòd aliqua vota habeantur pro *ſolennibus*, & aliqua pro *ſimplicibus* per textum expreſſum in *c. un. de Voto.*

Digitized by Google

in 6. quia in ordine ad Deum par eſt votorum obligatio; quædam autem dicuntur ſolennia propter aliquam ſolennitatem extrinſecam accedentem, ſcilicet publicam profeſſionem, & ſui traditionem in Religionem, aut S. Ordinis ſuſceptionem, ideò in arbitrio erit S. Pontificis (ad quem diſpoſitio juris poſitivi & humani pertinet) quænam vota pro ſolennibus ſaltem in effectu babere, & quales voventes (qui tamen 3. vota ſubſtantialia emittunt) Religioſos declarare velit, præſertim cùm circa hæc vota in Societate emiſſa illa ſit major præ reliquis ſimplicibus ratio, quòd ſaltem vovens ex parte ſua ſe irrevocabiliter obliget & tradat Religioni. Quò pertinet etiam, quod inferius in *Tit. XXXIV, §. 2, n.* 30. dicetur, poſſe S. Pontificem ex cauſa ſtatum Religioſum, & obligationem votorum ſolennium ab aliqno tollere, & diſpenſando auferre.

Colligitur V. non eſſe propriè Religioſos dicendos, qui vota quidem ſubſtantialia emittunt,
13 ſed non in Religione approbata. Hæc verò approbatio ante Concilium Lateranenſe, quod ſuit celebratum Anno 1216. & refertur *c. fin. de Relig. dom.* etiam Epiſcopis laicorum competebat, utpote quibus nullibi reperitur prohibita. Sed poſtea, ne nimia Religionum diverſitas confuſionem in Eccleſia faceret, interdictum eſt in d. Conc. Later. & in Conc. Lugd. *in c. un. de Relig. dom. in* 6. omnis licentia novos ordines ſeu Religiones inſtituendi ſine Authoritate & approbatione Sedis Apoſtolicæ, quæ ſola regulariter Conſtitutiones Conciliorum, aliaſque canonicas relaxan-
14 di & deſuper diſponendi poteſtatem babet, Miranda *in Man. Prælat. tom. prim. quæſtione* 3. *artic.* 6. Prætereà quæ requirantur ad erectionem, vel tranſlationem novi Monaſterii, vel alterius habitationis Religioſorum aut hoſpitii, inferiùs in *Titul. de Relig. domibus* & in *Tit. de Capellis Monach.* dicendi locus erit. Interim videri poterit Miranda *d. tom.* 1. *q.* 33. & prolixè Lauretus de Franchis *in tract. de Controv. inter Epiſc. & Regul.* cum additionibus Zach. Paſqualigi. *Part.* 1. *à num.* 399. *& ſeqq.* ubi Bullæ Clem. VIII. *Quoniam ad inſtitutam*. Gregor. XV. *Cùm alias*, & Urbani VIII. *Rom. Pontifex* hac ſuper materia editæ referuntur, & cum reſolutione
15 plurimarum difficultatum præclarè explicantur.

Poſtremò ad hunc §. notandum eſt, quod licet in rigoroſa ſignificatione nomen Monachi haud omnibus Regularibus conveniat, qui ob curam animarum, vel alias functiones inter homines verſantur, cùm Monachus ex græca ſignificatione denotet ſolitarium, & merè contemplativam vitam agentem; interim tamen, quia quilibet Religioſus intra clauſuram degens ſuo modo ſolitarius & à conſortio ſæcularium remotus eſt, neque id pro ſuo arbitrio frequentare poteſt, ideo *Monachorum* appellatione non tantùm in acceptione vulgi, ſed etiam in jure & apud DD. omnes fermè Religioſi comprehenduntur: niſi in aliqua materia ſpecialis ratio diverſitatis aſſignari valeat. *arg. c. ex parte, de Poſtulando, & ibi* Panorm. *num.* 1, Syl. *V. Religio.* 7. *q.* 1. Miranda *d. tom.* 1. *q.* 30. *art.* 5.

§. II.

De ingredientibus Religione, ubi de Novitiatu & Profeſſione.

SUMMARIA.

16. *Conſenſus parentum non requiritur ad ingreſſum in Religionem.*
17. *Quid, ſi parentes ſint inopes, quos ingrediens in ſæculo juvare poſſet.*
18. *Parentes an poſſint liberos offerre Monaſterio, & quid operetur hæc oblatio.*
19. *Cogentes vel impedientes fœminam circa ingreſſum excommunicantur.*
20. *Metus reverentialis non inducit hanc cenſuram, ubi aliæ quoque limitationes.*
21. *Maſculinum comprehendit fœmininum, ſed non econtra.*
22. *Vovens ingredi Religionem, ſi non ſuſcipiatur in uno Monaſterio, an teneatur aliud ingredi, item an obligetur ad perſeverantiam.*
23. *Quis poſſit admittere ad novitiatum, & profeſſionem.*
24. *De requiſitis validæ profeſſionis.*
25. *De profeſſione tacita.*
26. *Profeſſio invalida qualiter ratificari poſſit.*

HUnc §. paucis quæſtionibus magis practicis expediemus.

Quæritur itaque I. an ingreſſum in Religionem re- 16
quiratur conſenſus parentum? ℞. omninò quidem decens eſſe, & convenire reverentiæ parentibus debitæ, ut eorum conſenſus requiratur, attamen ſi conſenſum dare nolint, licebit etiam illis invitis ingredi. *c. cùm virum* 12. *in fin. h. tit.* ibi: *quæ in ætate nubili noſcitur conſtituta, quia liberum habet arbitrium, in electione propoſiti ſequi parentum non cogitur voluntatem*, & clarius *in c.* 2. *cauſ.* 20. *q.* 2. ibi; *ſi verò in fortiori ætate adoleſcentula ſervire Deo elegerit, non eſt poteſtas parentibus prohibendi*. Conſentiunt SS. Patres allegati apud Laym. *in Theol. Mor. lib.* 4. *tract.* 5. *c.* 4. *n.* 1. qui conformiter Evangelio *Lucæ* 14. docent, potiorem eſſe cauſam Dei & Chriſti, quàm parentum.

Sed quid, ſi parentes pauperes ſit, quibus filius 17
in ſæculo ſubvenire poſſet? ℞. Si neceſſitas parentum extrema, vel ſaltem gravis exiſtat, & filius habeat vel habere poſſit media ſubveniendi parentibus, tenebitur differre ingreſſum in Religionem, ex præcepto Naturali, quod dictat parentibus ſubveniendum, & juxta illud *Matth.* 9. *miſericordiam volo, & non ſacrificium*. Dummodo filius ſine proximo periculo peccandi mortaliter, & interitus animæ ſuæ in ſæculo manere queat. Si verò profeſſio jam emiſſa ſit, non poteſt filius ſine conſenſu Prælati exire ex Monaſterio, ut ſuccurrat parentibus (excepta neceſſitate extrema) nec etiam ad id obligatur: quia præceptum ſubveniendi parentibus eſt affirmativum, quòd obligat quidem ſemper, ſed non ad ſemper, & juxta conditionem perſonæ, ſalvoque ſtatu, cui quis ſe perpetuò obſtrinxit. Item videntur aliquando excuſandi filii, quo minùs teneantur abſtinere ab ingreſſu, ſi in ea ætate ſint, ut ante multos annos media ſuccurrendi parentibus ſperanda non habeant, & fortaſſis etiam tunc res incerta futura ſit, ne obligentur incertum & dubium commodum alte-

Digitized by Google

alterius temporale certiori bono proprio ſpirituali anteponere. Vid. de bac q. Paulus Laym. *d. c. 4. n. 1. & 2.* ubi etiam inqnit, neceſſitatem fratrum, ſororum debere eſſe graviorem quàm parentum, ut propter eam teneatur quis differre ingreſſum, cùm reſpectu illorum minor ſit obligatio, & Barboſa *Iur. Eccleſ. univ. lib. 1. c. 42. n. 20. & 26.*

18 Quęr. II. utrùm è contra parentes poſſint liberos abſque eorum conſenſu Monaſteriis offerre? Rationem dubitandi facir texrus *in c. Monachum. 20. q. 1. & in c. cùm virum. 12. b. t.* ubi dicitur quòd *Monachum aut paterna devotio, aut propria profeſſio faciat: quidquid borum fuerit alligatum, tenebit revertendi ad ſæculum aditu penitus interdicto.*

℞. Senſum iſtorum verborum ita communiter exponi à DD. quòd parentes (idque etiam plures de matre intelligunt *arg. c. quicunque. 20. q. 1.* & communem dicir Panor. *ubi infra)* poſſint quidem liberos impuberes Monaſteriis offerre ad eum effectum, ut ante pubertatem egredi nequeant, poſt pubertatem tamen ad obligationem Religionis perpetuam conſtituendam liberorum raeitua vel expreſſus conſenſus requiratur, præſertim bodie poſt Concilinm Trid. *ſeſſ. 25. de Regular. c. 15.* ubi generaliter annullatur profeſſio ante decimum ſextum ætaris annum emiſſa: Ur proinde obligatio parentum aſſimiletur deſponſarioni impuberum à parentibus factæ, quæ tunc demùm liberos firmiter obligar, ſi puberes facti ratam habuerint tacitè vel expreſsè. *c. à nobis 8. de Deſponſ. impub. & c. un. Eod. in 6.* Pan. & Innoc. *in cap. 2. boc tit.* Vall. *eodem tit. 6. a. n. 1.*

19 Quær. III. utrùm ſit aliqua pœna conſtituta in eos, qui perſonam cogunr ad ingreſſum in Religionem, vel ab ea impediunt? Hac de re habetur conſtirutio Conc. Trid. *ſeſſ. 25. de Regular. c. 18.* in his formalibus: *Anathemati S. Synodus ſubiicit omnes & ſingulas perſonas, cujuſcunque qualitatis vel conditionis fuerint, tam Clericos, quàm Laicos, ſæcalares vel Regulares, atque etiam qualibet dignitate fungentes, ſi quomodocunque coegerint aliquam virginem vel viduam, aut aliam quancunque mulierem invitam, præterquam in caſibus in jure expreſſis, ad ingrediendum Monaſterium, vel ad ſuſcipiendum babitum cujuſcunque Religionis, vel ad emittendam profeſſionem; quique conſilium, auxilium, vel favorem dederint; quique ſcientes eam non ſponte ingredi Monaſterium, aut babitum ſuſcipere, aut profeſſionem emittere, quoquo modo eidem actui, vel præſentiam, vel conſenſum, vel authoritatem interpoſuerint.* Circa eos verò, qui ingreſſum liberum impediunt, pergir Concilium ibidem: *ſimili quoque Anathemati ſubiicit eos, qui ſanctam virginum, vel aliarum mulierum voluntatem vel accipiendi, vel veti emittendi, quoquo modo ſine juſta cauſa impedierint.*

Porrò in hanc cenſuram excommunicationis latæ etiam incidere parentes, qui violenter cogunt vel
20 impediunt filias circa ingreſſum Religionis; ita tamen, ſi verum metum, ſeu coactionem poſitivam adhibuerint, ſecùs verò ſi metns fnerit tantùm reverentialis, dummodo non exceſſerit limites ſimplicis perſuaſionis, nec fuerir coajunctus cum minis verberum, alteriusve gravis mali, reſolvunr DD. citari apud Barb. *in Collect. ad d. cap. 18. Trid. num. 3. & 4.* Item *num. 8. & 9.* docent, non incurri cenſuram, ſi metus aut coactio quidem adhibita, ſed effectus ſcilicet ingreſſus ſecutus non fuerit: neque tunc, ſi puella fuerit coacta non ut habitum aſſumeret, ſed ut educationis cauſa in Monaſterio maneret.

Prætereà cùm Conſtitutio Concilii ſolummodo de fœminis loquatur, cenſent non comprehendi caſum, quo viri ſeu maſculi coguntur, aut im-
21 pediunrur. cc. apud Barb. *d. l. n. 6.* licet enim in ſenſu juris ſub maſculino tanquam digniori intelligatur regulariter etiam fœmininnm. *l. 1. ff. de Verb. ſign. cum coucord.* non tamen è contra ſub fœminino maſculinum. *l. ſi ita ſit ſcriptum. 45. ff. de Legat. 2.* præſertim in materia pænali & odioſa. *c. odia. De R. I. in 6.* ubi ne quidem ex paritate rationis ſolet fieri extenſio. Interim non eſt dubitandum, quin etiam boc caſu grave peccatum comirti poſſit injuſtè cogendo, vel impediendo, ſecundùm ea, quæ tradit Miranda *in Man. Præl. tom. 1. q. 16.*

Quær. IV. an is, qui fecit votum ingrediendi 22
Religionem, ſi in uno Monaſterio non ſuſcipiatur, teneatur aliud ingredi? Item an obligetur ad perſeverantiam in Religione? ℞. ad I. eſſe diſtinguendum, an quis in genere voverir aliquam Religionem ingredi, vel an certum tanrùm Ordinem, vel denique an certum Monaſterium? In primo caſu repulſam paſſus ab uno Ordine tenebitur alium ingredi, non ramen ſtrictiſſimum, aut valdè auſterum, quia in generali promiſſione non continentur ea, de quibus aliquis veriſimiliter non cogitavit. *c. in generali. 81. De R. I. in 6* Altero caſu non ſuſceptus in uno Monaſterio debet facere petirionem in alio ejuſdem Ordinis, ſi nullibi ſuſcipiatur, vel ſaltem non in tali Monaſterio, quod ſuæ vocationi correſpondeat, in quo quietè & religiosè vivere poſſit, voto tantiſper liberatus eſt. Tertio caſu parirer ſolvitur voto, qui non ſuſcipitur in illo Monaſterio, quod in ſpecie ſe ingreſſurum vovir. Vid Paulus Laym. *in Theol. Mor. lib. 4. tract. 5. c. 6.* ubi *n. 4.* contra alios docet, quòd ſi ex poſt facto Religioſi mutata voluntate parati ſinr repulſum ſuſcipere, denuò urgear vorum ad ingrediendum tanquam impedimento temporali remoto, niſi tamen notabilis mutatio intervenerit, & vovens v. g. bona fide ſponſalia contraxerit, aur in alio laxiori Ordine Novitiatum ingreſſus ſir.

℞. Ad II. qui enixam intentionem non habuit ſe ad ipſam profeſſionem quoquo modo obligandi, in dubio rantùm cenſetur ſe obligaſſe ad experiendam Religionem, unde ſi in Novitiatu bona fide uſus comperiat, ſibi Religionem non congruere, per ingreſſum ſuo voto ſatisfecir, & ad ſæculum redire poreſt. Laym. *d. l. n. 12.* Illud adhuc notari poteſt, quod vovens Religionem ſtrictiorem, quamvis Religionem laxiorem citra diſpenſationem, aut legitimam voti commnrationem non licitè ingrediatur, ſi tamen in ea profeſſionem fecerit, valeat profeſſio, quia votum illud ſimplex per ſolenne Religionia ſublatum eſt.

Quæritur V. ad quemnam pertineat ſuſceptio 23
Novitiorum, vel admiſſio ad profeſſionem? ℞. breviter: ubi non eſt conſuetudo contraria, ut pertineat ad ſolum Abbatem, juri eſſe conformius, ut ſuſceptio Novitiorum, & admiſſio ad profeſſionem pertineat ad Abbatem cum conſenſu Capituli, vel majoris partis Capirularium. *arg. cap. ea noſcitur. De bis, quæ fiunt à Prælatis &c.* Barb. *Iur. Eccleſ. un. lib. 1. c. 42. num. 146.* Qualirer verò debear in Monaſteriis Monialium Epiſcopus ante ſuſceptionem habitus, & profeſſionem per ſe, aut Vicarium, vel alium Commiſſarium explorare fæminæ voluntatem liberam, aliaque Religionis illius requiſita, videatur Concil. Trid. *ſeſſ. 25. de Regul. c. 17. & ibi* Barb. *in Collect. DD. & de Offic. Epiſcop. allegat. 100.*

Quær. VI. quænam requirantur, ut profeſſio in 24
Religione valida ſir? ℞. præter liberum cujuſque conſenſum non vi, aur metu extortum inſuper de Conc. Trid. *ſeſſ. 25. de Regularibus, c. 15.* requiri, ut in quacunque Religione tam virorum, quam mulierum profeſſio fiat poſt 15. ætati, & unum Novitiatus annum, adeò ut profeſſio aliter facta nulla ſir, nullamque inducat obligationem ad alicujus Regulæ,

Digitized by Google

Religionis, vel Ordinis obſervationem, aut alios quoſcunque effectus. Imò licet Novitius ultrò ſuo huic favori renuntiare, ſimulque Prælatus cum Conventu eum ante completum annum Novitiatus, vel 16. ætatis ad profeſſionem admittere vellet, nihilominus talis profeſſio invalida foret. De ſpeciali autem privilegio Monialibus Ord. S. Dominici, & qui cum iis communicationem privilegiorum habent, à Pio V. conceſſo, ut intra annum Novitiatus in articulo mortis valeant profiteri ad lucrandas indulgentias & alias gratias profeſſarum, & an hæc profeſſio quoad bona præjudicet heredibus? vid. Miranda. *in Man. Præl. tom. 1. q. 22. a. 10.* Præterea etiam ex communi DD. ſententia requiritur, ut annus Novitiatus ſit *continuus* & non interruptus; dicitur autem interruptus, ſi Novitius dimiſſo habitu exeat è Monaſterio animo revertendi ad ſæculum, licet ſtatim poſt unum, vel alterum diem pœniteat, & ad Monaſterium redeat, nihilominus Novitiatum denuo inchoare debebit. Non autem dicetur Novitiatus interruptus, ſi retento habitu certa aliqua ex cauſa v. g. curandæ infirmitatis cum licentia Prælati extra Monaſterium Novitius moram faciat. Miranda *d. q. 23. a. 4.*

Deinde hic adnotari poteſt, quòd completo anno Novitiatus non ſtatim reiiciendus, aut ſuſpiciendus ſit, ſed poſſit ipſi certa de cauſa forte ad meliorem probationem, ſi morbo laboret, uſque ad ceſſationem morbi profeſſio per aliquod tempus differri. Latè Barb. *d. cap. 42. n. 105. & ſeqq. in Collectaneis DD. ad dictum cap. 15. Trid.*

25 Quær. VII. Qualiter fiat tacita profeſſio, & an etiam hodie poſt Trid. locum habeat. ℟. de jure antiquo clarè conſtitutum eſſe, ut quicunque habitum Novitiorum ultra annum geſtaverit, aut actibus Profeſſorum propriis ſe ingeſſerit, vel ſi Novitius ante completum annum Novitiatus habitum Profeſſorum diſtinctum ab habitu Novitiorum ſuſceperit, & per triduum geſtaverit, hoc ipſo tacitè profeſſus, & Religioni obligatus cenſeatur, ſub ea tamen differentia, ut ſi tacita profeſſio fiat intra annum probationis, obliget alicui religioni in genere, ſi poſt annum autem expletum, obliget religioni illi in ſpecie, in quo facta eſt. *c. 1. & 3. h. t. in 6. Clem. 2. eodem tit.*

Porrò hanc tacitam profeſſionem per Trid. ſublatam non eſſe, magis inter DD. convenit, dummodo forma Trid. obſervetur, ut ſcilicet actus ille, per quem tacita profeſſio inducitur, à Novitio liberè, ſcienter, & cum intentione profitendi, atque poſt 16. ætatis annum, & unum continuum probationis fiat, atque viciſſim à Religione & monaſterio acceptetur. Barb. *ad dictum cap. 15. Trid. in fine* Miranda. *in Manuali Prælatorum. tom. 1. q. 24. a. 12.*

26 Quær. VIII. qualiter profeſſio nulla ratificari, & valida fieri poſſit. ℟. ſufficere, ſi is, qui nulliter profeſſus eſt, ſuam obligationem per actum etiam internum, & novum conſenſum renovet, neque requiri novum annum probationis aut novam acceptationem ſuperioris: ſupponimus enim annum probationis rectè tranſactum eſſe, & ſuperiorem, ac monaſterium in conſenſu circa acceptationem perſeverare. Navar. *hoc tit. conſilio* 27. Leſſ. *de Iuſt. & Iure lib. 2. c. 41. n. 67.* Non tamen cenſebitur ratificata profeſſio, ſi ex ignorantia nullitatis aliquis fecerit actus, quos ſolent Religioſi facere: cùm enim prior conſenſus fuerit invalidus, novus conſenſus requiritur, id autem, quod aliquis agit ex ſuppoſitione, vel opinione veteris obligationis, non importat novum conſenſum; quia ignorantis, & errantis non eſt conſenſus, quemadmodum ſi rem meam tibi dem, putans eſſe tuam, non propterea transferro dominium. *L. 3. §. ſubtilius. ff. de Condict. cauſa data.*

§. III.

De Diſpoſitione ingredientium, & juribus circa bona eorum.

S U M M A R I A.

27. *Ingrediens Religionem qualiter hodie poſſit de rebus ſuis diſponere* ex Concil. Trid. ſeſſ. 25. de Regular. cap. 16.
28. *Ampliatio & reſtrictio hujus conſtitutionis conciliaris.*
29. *An comprehendat diſpoſitionem ante Novitiatum?*
30. *An obliget etiam in terris Imperii?*
31. *Executio diſpoſitionis ab ingrediente factæ quando aſſumenda.*
32. *Novitius an teneatur adhibere in ſua diſpoſitione ſolennitates Iuris Civilis.*
33. *Religioſus non cenſetur propriè civiliter Mortuus.*
34. *Religioſus non benè comparatur cum ſervo, & ibi multæ diſparitates.*
35. *Ingredientem ſine diſpoſitione ſequuntur res ſuæ.*
36. *Monaſteria omnia etiam Ordinum mendicantium (exceptis Capucinis & Franciſcanis) hodie ſunt bonorum capacia.*
37. *Bona feudalia, emphyteutica an tranſeant ad Monaſterium?*
38. *Uſusfructus quo ſenſu acquiratur Monaſterio.*
39. *Novitii diſpoſitio ante profeſſionem mortui an valeat?*
40. *Novitio ſine diſpoſitione mortuo quis ſuccedat.*
41. *Patria poteſtas an & quatenus per ingreſſum in Religionem ſolvatur?*
42. *Pater ingrediens an amittat uſumfructum in adventitiis filii?*
43. *Filio ingrediente an Pater uſumfructum retineat?*
44. *Legitima an debeatur filio profeſſo in vita parentis.*
45. *Quid è contra ſi pater fuerit profeſſus an ſtatim legitima debeatur liberis in ſæculo relictis?*
46. *Pater ſine diſpoſitione profeſſus an & qualiter adhuc poſt profeſſionem inter liberos diſponere poſſit?*
47. Auth. ſi qua mulier. C. de SS. Eccleſ. *an ſit valida conſtitutio?*
48. *Diſponens ante ingreſſum an teneatur Monaſterio relinquere legitimam?*
49. *Profeſſus, quia acquirit omnia Monaſterio, an & quatenus teneatur Monaſterium ex ejus contractu vel delicto?*
50. *Fidejuſſor Religioſi illicitè contrahentis an obligetur.*

QUæritur I. an & qualiter ingrediens Religionem de rebus ſuis diſponere permittatur? ℟. Licet aliàs 27
quilibet rei ſuæ moderator ſit & arbiter, ac cœteris paribus, ſi ſcilicet legitimæ ætatis, ſui juris & ſanæ mentis; liberè de rebus ſuis diſponere valeat, *l. in re mandata. C. Mandati.* atque contractus ſemel initi fiant neceſſitatis, & regulariter irrevocabiles. *L. ſicut. 5. Cod. de O. & A.* quia tamen facilè accidere poteſt, ut ingreſſuri Religionem nimio zelo ducti, nec prævidentes inconſtantiæ & regreſſus, fortaſſis ob novam cauſam morbi aut aliud periculum bona ſua præmaturè in alios diſtribuant, ita ut, ſi ex poſt facto ad ſæculum redire vellent, aut deberent, magna egeſtate laborarent, ideo Concil. Trid. *ſeſſ. 25. De Regul. cap. 16.* pro favore ingredientium edidit conſtitutionem in hæc verba: *Nulla renunciatio aut obligatio anteà facta etiam cum juramento, vel in favorem cujuſcunque cauſæ piæ valeat, niſi cum licentia Epiſcopi ſive ejus Vicarii fiat*

intra

Digitized by Google

intra duos menſes proximos ante profeſſionem, ac non aliàs intelligatur effectum ſuum ſortiri, niſi ſecuta Profeſſione; aliter verò facta etiamſi cum hujus favoris expreſſa renunciatione, etiam jurata, ſit irrita & nullius effectus. Sed neque ante Profeſſionem, excepto victu & veſtitu Novitii vel Novitiæ illius temporis, quo in probatione eſt, quocunque prætextu à parentibus vel propinquis aut curatoribus ejus Monaſterio aliquid ex bonis tribuatur, ne hac occaſione diſcedere nequeat, quod totam vel majorem partem ſubſtantiæ ſuæ Monaſterium poſſideat, nec facile; ſi diſceſſerit, id recuperare poſſit: quin potiùs præcipit S. Synodus ſub anathematis pœna dantibus & recipientibus ante profeſſionem omnia reſtituantur, quæ ſua erant &c.

Itaque ex hoc textu ſatis conſtat, ut contractus vel obligatio ante Profeſſionem facta valeat irrevocabiliter, tria debere concurrere. I. ut fiat intra duos menſes proximos ante Profeſſionem. II. ut fiat cum licentia Epiſcopi vel ejuſdem Vicarii. III. ut Profeſſio ſubſecuta ſit.

Explicatur hæc Trid. conſtitutio per DD. quos plena manu refert Barb. *ad d. cap. 16. Trid.* & *de Offic. Epiſc. alleg. 99. num. 17.* ut præter donationes liberales comprehendat etiam renunciationem beneficiorum Eccleſiaſticorum, & officiorum ſecularium, fidjuſſionem, liberatione, qua Novitius Tutorem vel Curatorem ſuum reddendis rationibus liberat; item ut intelligitur de Profeſſione ſubſequenti valida, & non ſufficiat Profeſſio de facto tantùm emiſſa, ſi jure non ſubſiſtat, niſi ex poſt facto de novo ratificetur: & demùm ut locum habeat non tantùm de Minorennibus, ſed generaliter quibuſcunque etiam majorennibus, ut à S. Congregatione declaratum referunt cc. apud Barb. *de alleg. 99. num. 18.*

Reſtringitur verò eadem conſtitutio, ut non comprehendat contractus oneroſos v. g. emptionis, venditionis, permutationis &c. in quibus tantundem recipit Novitius, quantum dat: neque teſtamentum, codicillos aut donationes mortis cauſa, quæ ex ſua natura revocari poſſunt, ſi Novitius ex Monaſterio regrediatur, tanquam morte naturali vel civili non confirmata: neque victum aut veſtitum, quem pro ſe tribuit Novitius Monaſterio. Item in aliquibus Religionibus uſu receptum non eſſe, ut ab Epiſcopo petatur licentia diſponendi de rebus ſuis, ex Vega & Sanch. refert Barb. *d. cap. 16.* Trid. *n. 28.*

Denique multi DD. exiſtimant hoc Concilii De-
29 creto, quod expreſsè tantùm de Novitiis loquitur, non comprehendi obligationem, aut renunciationem factam ante Novitiatum adhuc in ſæculo. Alii verò contrarium ſuſtinent putantes, Concilium æquè de diſpoſitione in ſæculo facta, quàm in Novitiatu intelligendam eſſe, dummodo intuitu ingreſſus facta ſit. Vid. cc. apud Barb. *dd. locis*. Prioris ſententiæ fundamentum ſumitur ex communibus regulis, nimirùm, quòd correctio Juris vel conſtitutio pœnalis aut irritans contractus ſit odioſa & ſtrictè, prout loquitur, interpretanda: quòd volenti non fiat injuria: quòd damnum, quod quis ſua culpa ſentit: ſibi imputandum ſit, quòd ingrediens debuiſſet fuiſſe cautiùs mercatus &c. Poſterior ſententia fundatur in *mente* Concilii Trident. cujus intentio fuit præcavere, ne ingredientes ob præproperam bonorum diſtributionem à regreſſu impediantur, vel certe regredientes in paupertate vivere debeant: quæ ratio tantò magis etiam circa exiſtentes in ſæculo procedit, quando ipſi eventum Religionis, & ſupervenientes cauſas regreſſus minus prævidere poſſunt. Et aliàs frequenter eludi poſſet Concilium, ſi nimirum curarent Parentes vel conſanguinei, ut ante ingreſſum liberi renunciarent, ne deinde poſt ingreſſum poſſent retrocedere. Accedit etiam ratio æquitatis, quòd in dubio potior ſit conditio ejus, qui certat de damno vitando, quàm qui de lucro captando.

Quare ſi quis notabilem bonorum partem per donationem, aut alio modo intuitu ingreſſus inconſulta facilitate alienaſſet, ita ut ad ſæculum redire non poſſet, vel rediens magnum exinde damnum ſentiret, crederem ipſi ſaltem per beneficium reſtitutionis in integrum de æquitate ſubveniendum, idque non tantùm, ſi minorennis eſſet, ſed etiam ſi majorennis, ex illa generali clauſula Prætoris *in l. 1. ff. Ex quibus cauſis Majoris*. ibi: *ſi qua alia mihi juſta cauſa videbitur, in integrum reſtituam*. ad quam clauſulam toties deſcendendum, monet Ulp. *in l. ſed & ſi. 26. §. item inquit. ff. jam d. tit.* quoties *æquitas reſtitutionem ſuggerit*.

Quæritur II. an iſta conſtitutio Concilii Trid. 30
etiam in terris Imperii obliget? ℞. affirmativè. I. quia loquitur de Novitiis, qui quoad privilegium Canonis & fori alioſque effectus cenſentur eſſe de foro Eccleſiaſtico, *cap. Religioſo. de Sent. excom. in 6.* Navar. *conſ. 5. & 6. de Foro comp.* conſequenter in eorum diſpoſitionibus attenditur jus Canonicum *cap. quod clericis. de Foro comp.* Nec obſtat, quòd poſſint redire ad ſæculum: nam ad valorem contractus ſpectatur tempus & locus, quo initus eſt. *l. 6. ff. de Evict.* II. quia jus Civile ſuppletur per Canonicum ex cauſa præſertim æquitatis, *cap. 5. de Novi oper. nunc* licet verò hic jus Civile ſit contrarium in terminis generalibus. *l. in re mandata. C. Mandati.* non tamen in hoc ſpeciali caſu, ubi multa æquitas pro jure Eccleſiaſtico pugnat. III. quia cauſa, de qua diſponit Concilium, rectè numerari poteſt inter *Eccleſiaſticas*, cùm agatur de rectè ordinando ſtatu Eccleſiaſtico, & non impediendo regreſſu ex Monaſterio.

Quær. III. an executio diſpoſitionis ingredien- 31
tis ſtatim facienda poſt profeſſionem, vel expectanda ſit mors naturalis profeſſi? ℞. ſi ingrediens actum inter vivos v. g. donationem fecerit, talis actus, ſicut ſtatim obligat, ita ſtatim executioni mandandus erit. Si verò ingrediens diſpoſuerit per actum ultimæ voluntatis, teſtamentum, codicillum &c. (circa quam Novitius, qui actu Novitius eſt, non tenetur obſervare ſolennitates Juris Civilis, ſed poteſt ſe confor- 32
mare Juri Canonico, de cujus foro jam effectus eſſe cenſetur. *cap. quod clericis. de Foro comp.* Clarus *in §. teſtamentum. q. 28. num. 2 & ibidem* Harp. *in addit. num. 5.* Tamb. *de Iure Abb. tom. 3. diſp. 6. q. 28.* ſecùs ſi ante Novitiatum teſtetur; niſi quatenus diſponit ad pias cauſas. Salic. *in auth. ſi qua mulier. C. de SS. Eccleſ. arg. l. ex ea. 42. ff. de Milit. teſtam.*) ſi inquam, per actum ultimæ voluntatis diſpoſuerit ingrediens, tunc ſi Monaſterio aliquid relinquit, id ſtatim illi acquiritur, quia idem fieret, licet diſpoſitionem non feciſſet. *auth. ingreſſi. C. de SS. Eccleſ.* ſi verò reliquerit extraneis, conſuetudo locorum imprimis attendenda erit: à qua abſtrahendo, multorum eſt doctrina cum Barth. *in d. auth. ſi qua mulier. num. 10.* Panorm. *in cap. in præſentia. de Probat. num. 60.* quos ſequitur Covar. *in c. 1. de Teſtament. num. 6.* Sanch. *de Matrim. lib. 6. diſp. 17. num. 9.* eſſe diſtinguendum inter Monaſteria bonorum capacia & incapacia, ita ut in his profeſſio comparetur morti naturali, cùm dominium nec in communi, nec in particulari retineatur, unde niſi ſtatim fieret executio teſtamenti, dominium bonorum in vita Religioſi videretur eſſe nullius: in illis verò volunt mortem naturalem expectandam eſſe, interim bona à Monaſterio poſſideri niſi tamen ingrediens nominatim aliter diſpoſuerit. Adde Molinam *de Iuſtit. & jure diſp. 140. num. 4.* prout legata in vita teſtatoris præſtari, & aliquid *pro legato* in vita teſtatoris uſucapi poteſt. Colendiſs. meus olim D. Profeſſor Arnold. Rath. *in Tract. de Uſucap. cap. 3. aſſ. 21.*

Dices: etiam in Monaſteriis bonorum capacibus 33

Digitized by Google

profeſſus cenſetur *civiliter* mortuus. ℞. quòd Religioſus Profeſſus moriatur quidem mundo *ſpiritualiter*, non verò propriè *civiliter*, id eſt, quoad effectus juris civilis, aliàs nequidem cum conſenſu Prelati poſſet agere in judicio & minus judex eſſe, neque ſuccedere. Deinde *mors civilis* non confirmaret, ſed potiùs irritaret teſtamentum. §. 5. *Inſtit. Quib. mod. teſtam. infirm.* Quòd autem Religioſus non poſſit teſtari poſt profeſſionem, fit exinde, quòd ſuam voluntatem in alium reſignarit, ſicut arrogatus filiusfam. effectus. Minus Religioſus perdit *libertatem in ſenſu juris*, ita ut *ſervus* efficiatur; certè nec filius prohibente Patre pro ſuo libitu agere, aut teſtari poteſt, nihilominus homo *liber* non *ſervus* cenſetur: quamvis enim libertas deſcribatur, quòd *ſit naturalis facultas ejus, quod cuique facere libet*; additur tamen: *niſi quod vi, aut jure prohibeatur*. In cæteris quoque plurimum diſſimilis eſt ſimilitudo inter *monachum & ſervum*, ut ecce! ſervus nullo reſpectu quid proprium habere poteſt, ſed quidquid acquirit domino acquirit, etiam ignoranti & invito. §. *item vobis*. 3. *Inſtit. Per quas perſonas cuique acquir.* Monachus quamvis ex ſua particulari perſona nihil proprium habeat, ea tamen, quæ toti Monaſterio, etiam ipſi jure identitatis, quatenus in corpore Monaſterii eſſe habet, ſunt propria, ut paulò inferiùs ex dicendis apparebit. Servus ne quidem conſenſu domini poteſt munera publica vel judicialia obire, cùm dominus per ſuum conſenſum non poſſit derogare Juri publico. *l. Barbarius. ff. de Officio. Præt. l. 7. ff. de Teſtibus.* Religioſus cum conſenſu Prælati poteſt eſſe procurator in judicio. *Clem. 3. de Procurat.* Advocatus. *cap. 2. & ibi* Barb. & DD. *de Poſtulando.* imò & judex, ſcilicet Epiſcopus, vel vicarius Epiſcopi. Barb. *de Offic. Epiſc. alleg. 54. n. 22.* Servus non poteſt accuſare dominum, *l. pen. & fin. C. de his, qui accuſ. non poſ.* Monachus poteſt accuſare Abbatem etiam ſumptibus Monaſterii. *cap. ex parte. 11. de Accuſ.* Deinde ut innumera alia prætereamus, ſtatus ſervilis abjectus eſt & vilis, ſtatum autem Monachalem præter SS. Patres commendat Juſtinianus *in Novell.* 5. ut & 6. *præced.* dictum.

35 Quær. IV. quid juris nulla diſpoſitione facta ante profeſſionem? ℞. Quòd ſi ingrediens profeſſionem fecerit in Monaſterio ſine præcedenti diſpoſitione, hoc ipſo omnia ſua cenſentur tranſtuliſſe in Monaſterium. *auth. ingreſſi. C. de SS. Eccleſ. & auth. nunc autem. C. de Epiſcopis & Cler.*

36 Ubi etiam adnotandum, quòd hodie Concilium Trid. *ſeſſ. 25. de Regular. cap. 3.* conceſſerit, *omnibus Monaſteriis, & Domibus tam virorum, quàm mulierum, & mendicantium, exceptis domibus fratrum S. Franciſci Capucinorum, & eorum, qui Minores de obſervantia vocantur etiam quibus ex conſtitutionibus ſuis erat prohibitum, aut ex privilegio Apoſtolico non erat conceſſum, ut deinceps bona immobilia eis poſſidere liceat.*

37 Quid autem dicendum ſit de bonis feudalibus, fideicommiſſis, & Emphyteuticis, in quibus domini directi aliorumque præjudicium verſatur, ne eorum efficiatur durior conditio, cùm Monaſterium ſit alteriùs fori & difficilioris conventionis, & nunquam moriatur, adeoque nulla ſit aperturæ, ſeu caducitatis, aut laudemii ſpes? Videatur optimè pro favore Monaſteriorum Barboſa *Iur. Eccleſ. univ. lib. 3. cap. 31.* Tambur. *de Iure Abbat. tom. 3. diſp. 11. q. 4.* Sententia eſt probabilior talia bona poſſe ſaltem retineri à Monaſterio, quamdiu Religioſus vivit: quia ſi in ſæculo manſiſſet, potuiſſet iſta bona poſſidere ad vitam ſuam, ergo non debet eſſe deterioris conditionis, ſi Monaſterium ingrediatur.

Ad textus porrò feudales, qui in contrarium allegari ſolent, plures explicationes adducit Fachin. *lib. 7. controv. c. 34.* ex quibus illa videtur inter DD. receptior, quòd intelligendi ſint, de talibus feudis, quæ requirunt perſonale ſervitium, quod non ſit pecuniarium, nec per ſubſtitutum convenienter impleri poſſit; ſicut colligitur ex illa cauſali, quam tradit Feudiſta C. in tit. *de Vaſallo milite, qui arma bellica depoſuit*: ibi: *eò quòd deſinit miles eſſe ſæculi, qui factus eſt miles Chriſti, nec beneficium pertinet ad eum, qui non debet gerere officium.* Unde etiam in Regnis, Ducatibus, & ſimilibus dignitatibus non ſuccedit Monaſterium, quia requirunt perſonalem adminiſtrationem & præſentiam in Comitiis, bello &c. Cæterùm verò clericos & Monaſteria non eſſe ſimpliciter feudorum incapacia, conſtat ex tit. feud. *de Capitulis Corradi. in fine & c. verum. de Foro comp.* Fachin. *dict. c. 35.* Illud quoque hic adnotandum eſt, quòd ſi vaſallus vel emphyteuta faciat profeſſionem, non teneatur propterea Monaſterium renovationem inveſtituræ petere, vel præſtare laudemium, quia perſona vaſalli non mutatur (ſuppoſito quòd etiam eadem domini perſona perſeveret) cùm Monaſterium tantùm retineat feudum, vel emphyteuſim, quatenus Religioſus unam fictam perſonam cum Monaſterio conſtituit, quæ fictio identitatis perſonæ per mortem naturalem Religioſi ſolvitur.

Quemadmodum per eandem fictionem explicari poteſt, qualiter *uſusfructus*, quem aliquis in ſæculo habuit, ad Monaſterium tranſeat ſaltem quoad vitam uſufructuarii, cùm tamen uſusfructus jus merè perſonale ſit, & in alium transferri nequeat *L. ſi uſusfructus. 66. ff. de Iure dotium*, quia retinetur à Monaſterio, quatenus Religioſus uſufructuarius eſt membrum Corporis Monaſtici, & cum eo unam fictam perſonam conſtituit. 38

Quær. V. ſi novitius ante profeſſionem moriatur, valebitne ejus diſpoſitio vel donatio facta Monaſterio aut alteri?

℞. I. in caſu factæ diſpoſitionis per actum inter vivos, ſcil. renunciationem aut donationem plures DD. cenſent per mortem ante profeſſionem totam diſpoſitionem irritari, eòquòd in Concilio Tridentino *dict. ſeſſ. 25. de Regul. c. 16.* expreſsè dicatur, quòd quæcunque obligatio per novitium facta *non aliàs intelligatur effectum ſuum ſortiri, niſi ſecuta profeſſione*. talia autem verba, *non alias; non aliter*, debent in forma ſpecifica impleri, & non recipiunt aliquam modificationem per extenſivam interpretationem, teſte Jaſ. *vol. 3. conſ. 86. n. 16.* Deinde II. in eodem Concilii loco jubetur, ut *abeuntibus omnia ſua reſtituantur*, morientes autem dicuntur *abeuntes* apud Terent. in Phormione, *mortem obiit, & de medio abiit*. Denique III. etiam ante Concilium fuit probabile revocari donationem per mortem ante profeſſionem, ex præſumpta voluntate donantis. Atque ex his argumentis iſtam ſententiam cum pluribus DD. cc. amplectitur Sanch. *in præcepta Decal. tom. 2. lib. 7. cap. 5. n. 49.* 39

Verùm pro contraria ſententia & diſpoſitionis valore ſtat Paulus Fuſcus *de Viſitat. Epiſc. lib. 2. cap. 15. num. 17.* apud eundem Sanch. *dict. l. num. 48.* cui & ego ante hac in libello *De Privileg. Monaſt. Privil. 10.* calculum addidi, & multùm probabilis mihi videtur, licet pro priori plures numero DD. videam allegari, ponderandæ tamen, non numerandæ ſententiæ Text. & Gl. *in l. 1. Cod. de Vet. jure enuc.* Enimverò certi & notorii juris tam naturalis, quàm humani eſt donationem aliamve obligationem deliberatè, & circa res, ſuper quibus alicui diſpoſitio competit, factam eſſe perpetuam, niſi aliquis caſus oſtendatur ſpecificè in jure exceptus. *l. 1. ff. de Pact. l. ſicut. 5. C. de O. & A. & t. de Donat. cum concord.* Sed caſus mortis in novitiatu contingentis non eſt ſpecialiter exceptus, ergo &c. & quidem de jure communi non extare textum expreſſum hujus exceptionis in confeſſo eſſe debet.

Tota

Digitized by Google

Tota igitur difficultas pendet ex Concilio Trid. Sed quia intentio Concilii tantùm ſuit providere, ne vel ultimo momento regreſſus ex Monaſterio impediatur, ideo ubi ampliùs non eſt libertas regrediendi, ſcilicet poſt profeſſionem, vel morrem naruralem, tollitur etiam dicta Concilii proviſio, & habet locum, quod dicitur, ceſſante ratione legis, ceſſat ipſa lex *l. adigere. v. quamvis. ff. de Iure Patron.* & leges ita interpretandæ ſunt, ut verba intentioni, & non intentio verbis deſerviat. *cap. ſecundò.* 41. *de Apell. l. ſcire leges. ff. de LL.* Neque conveniens, ut quod in ſavorem Novitiorum ad avertendum damnum, & impedimentum regreſſus eſt introductum, in eorum odium retorqueatur, ut v. g. in periculo mortis, & extra ſpem profeſſionis conſtituti donare aut inter vivos diſponete nihil valeant. *cap. quod ob gratiam. de R. I. in 6.* indeque deterioris conditionis efficiantur, quàm quilibet alii homines.

Ad contraria non eſt difficile reſpondere: nam ad I. dici poteſt, quòd eſto verba: *non aliàs &c.* non recipiant modificationem, id tamen procedat in caſu, de qno ſecundùm intentionem legis vel conſtitutionis loquuntur, nt in propoſito, quando ſumus in terminis, ubi poteſt ſequi profeſſio, vel adhuc ſupereſſe regreſſus ad ſæculum, ſecùs in diverſo & ubi mors intervenit, nec impeditur libertas regreſſus, nec bonis opus eſt morienti. Accedit, qnòd profeſſio non ſit forma diſpoſitionis, quia eam non ingreditur, ſed tantùm conditio extrinſecè ſuperaddita.

Ad II. cuilibet facilè incidit, quòd Trid. verbo, *abeuntibus*, non intellexerit morientes, ſed abeuntes ex Monaſterio, neque enim modus loquendi, nec ratio eſt, *ut morientibus reſtituantur res ſuæ*. Unde licet morientes diei poſſint per phraſim *abeuntes*, ſed non dicuntur ad ſenſum hujus loci.

Contra III. facit, quòd ante Concilium Trid. docuit Panorm. celeberrimus SS. Canon. Interpr. *in cap. in præſentia. 8. de Probat. n. 67.* bona morientis ante profeſſionem acquiri Monaſterio, ſi ea expreſsè contulit Monaſterio, nec ante mortem voluntatem mutavit. Idemque poſt concilium ſcribens tenet Miranda *in Man. Præl. q. 23. art. 8. concl. 5.* Fachin. *Lib. 6. Controv. cap. 19.* Dices: ſi Novitius ſcivisſet ſe non aſſecuturum profeſſionem, forſan aliter diſpoſuiſſet, Replico, forſan non aliter, præſertim ſi pro cauſa pia, ſi pro anima ſua diſpoſuit, in dubio melior poſſidentis conditio; poſſeſſio autem pro voluntate in diſpoſitione facta expreſſa ſtare videtur. Interim non omninò negaverim, poſſe in aliquo ſpeciali caſu forſan tales circumſtantias concurrere, ut qui diſpoſuit in ordine ad profeſſionem, non cenſeri debeat idem voluiſſe diſponere in caſum mortis ante profeſſionem, quod prudens judex arbitrabitur.

Hactenus de diſpoſitione per actum inter vivos. Quòd ſi diſpoſitio facta ſit per actum ultimæ voluntatis, teſtamentum, codicillum, donationem mortis cauſa, ſicut iſta diſpoſitio ex magis communi DD. ſententia non comprehenditur ſub conſtitutione Concilii Trid. *d. c. 16.* ut tradit Barb. *de Offic. & poteſt Epiſc. alleg. 99. num.* 12. ubi penè innumeros authores accumulat, ita quoque ad eam non pertinebit ſupradicta Concilii clauſula, *ut non aliàs intelligantur effectum ſuum ſortiri, niſi ſecuta profeſſione*, ſed tanquam *ultima voluntas* morte confirmabitur.

Quær. VI. Si Novitius, abſque diſpoſitione de-
40 ceſſerit & ſaltem *tacitè* profeſſus non fuerit, an tunc Monaſterio vel conſanguineis debeatur hereditas? R. in utramque partem eſſe DD. apud Clarum *in §. Teſtamentum. quæſt. 28.* præcipuè verò apud Sanch. *in Præcepta Decal. lib. 7. cap. 3. num. 91. & ſeq.* Pro conſanguineis tamen reſolvit Panorm. *in dict. cap. in Præſentia. de Probat. num. 68.* eò quòd non ſit cauſa petendi ex parte Monaſterii, cùm ante profeſſionem aliquis cum effectu Religioſus non cenſeatur. *cap. Religioſo. 21. v. quamvis. De Sent. excom. in 6.* idemque tenet cum ingenti cumulo Authorum Sanch. *dict. l. n. 62. & cap. 5. num. 51.* Reprobat etiam *cap. 3. n. 96.* illam limitationem, quam quidam ponunt cum Fachin. *Lib. 6. Controv. cap. 19.* & aliis, niſi Novitius habuerit abſolutam voluntatem manendi in Religione. Nam iſta voluntas (quam ſupponuntur omnes Novitii ſaltem initio habere) non ſufficit ad perpetuò obligandum Monaſterio, niſi accedente expræſſa vel tacita profeſſione, præſertim hodie poſt Concil. Trid. *ſeſſ. 25. de Regular. c. 15.* ex quo nulla profeſſi obligat ante annum integrum Novitiatus expletum.

Quòd ſi Conſanguineos Novitius defunctus non haberet, putarem Monaſterio potiùs quàm Fiſco ſucceſſionem adſcribendam, ſi quis enim ex aliquo Collegio honeſto Decurionum, Militum, Naviculariorum &c. decedat ſine legitimis heredibus, bona ipſius non ad Fiſcum, ſed ad ipſum Collegium deſeruntur, *l. 1. & tot. t. Cod. de Hered. Decur.* At verò Novitius cenſetur eſſe de Collegio Monaſterii, cùm ibidem habeat forum judiciale & parœciale, item & privilegium canonis: Navar. *conſ. 5. & 6. de Foro comp. d. c. Religioſo.* ergo &c. Idque confirmatur *ex l. quis presbyter. 20. Cod. de Epiſc. & Cler.* ubi generaliter deciditur, quòd in bonis quarumcunque perſonarum ad vitam vel ſervitium Eccleſiaſticum deſtinatarum, ſi abſque legitimo herede deſungantur (quod tamen hodie in Religioſis *profeſſis* aliter ſe habet, in quorum bonis etiam conſanguinei excluduntur, quibus legitima non debetur. *auth. nunc autem. Cod. jam d. tit.*) non fiſcus, ſed Eccleſia ſuccedat. Adde text. *in l. 10. ff. de Iure fiſci.* quòd in dubiis quæſtionibus rectè contra Fiſcum reſpondeatur, idque tantò magis, ſi cum eo cauſa pia & favorabilis concurrat. *l. ſunt perſonæ. ff. de Religion. & ſumptſum.*

Quær. VII. De Patria poteſtate an, & quate- 41
nus per ingreſſum in Religionem ſalvatur? Conveniunt DD. quòd *circa perſonam* per ingreſſum ſolvatur Patria poteſtas, ſive Pater, ſive filius ingrediatur. Ratio eſt quo ad Patrem, quia cùm is jam ſit in poteſtate Abbatis, alium in poteſtate habere non poteſt: quoad filium verò, quia per profeſſionem prorſus ex domo Paterna, & Patris obedientia abſtrahitur, tranſitque in obedientiam Abbatis incompatibilem cum poteſtate ſæculari Paterna. Panorm. *in d. c. in præſentia. 8. de Probat. num. 54. & in cap. 2. h. t. n. 2.* Sanch. *in Præcepta Decal. tom. 2. lib. 5. c. 5. n. 29.* & alii communiter. Addunt item plerique, quòd patria poteſtas reſpectu filii ingreſſi ſolvatur, in quantùm eſt Monaſterio oneroſa, non autem in quantum eſt ſavorabilis, unde inferunt, filiumfam. per ingreſſum jura ſucceſſionis & ſuitatis non amittere. Additio ad Panorm. *dict. n. 54.* cum Barth. & aliis Sanch. *d. l. n. 30. arg. c. quod ob gratiam de R. I. in 6.* Adde *arg. ex Nov. 81. c. 2.*

Conveniunt præterea, quòd circa bona, quæ filio poſt profeſſionem adveniunt, Pater nihil juris acquirat; tum quòd jam cauſa acquiſitionis, ſcil. Patria poteſtas ſublata ſit; tum etiam, quòd ex ſpeciali privilegio Imper. omnia bona filiis poſt clericatum advenientia in numerum *quaſi caſtrenſis peculii* redacta ſint. *auth. Presbyteros. Cod. de Epiſc. & Cler.* Panorm. *in d. c. 8. n. 56.* Sanch. *d. tom. 2. lib. 7. c. 13. n. 44.* ubi ait, nullum à ſe viſum eſſe, qui circa hoc punctum dubitaret.

Tota igitur difficultas eſt circa bona adventitia filii, in quibus Pater ante ingreſſum ex jure Patriæ poteſtatis uſumfructum habuit, an eundem per ingreſſum ſuum amittat? Suppono tamen patrem ant

filium aliunde habere ſufficientia bona & media ad vitæ congruam ſuſtentationem: in præjudicium enim alimentorum non dubito quidpiam ſtatuendum haud eſſe, cùm ad ſubveniendum his perſonis conjunctis in neceſſitate ipſum quoque ingreſſum differendum ſuperiùs in §. 2. *q.* 1. *n.* 2. diximus.

42 Quòd ſi itaque Pater ingrediatur, triplex eſt ſententia. Una ſimpliciter affirmat amitti uſumfructum tanquam ceſſante cauſa Patriæ poteſtatis, alimentationis, adminiſtrationis, cui etiam adſtipulatur Fachin. *lib. 6. Controv. c.* 12, cujus tamen novum, ut vocat argumentum, quòd ſcil. uſusfructus in perſona patris conſiſtere, vel ad monaſterium utpote jus perſonale tranſire nequeat, ſolidum non eſt, qualiter enim uſusfructus poſſit ad Monaſterium tranſire ſuperiùs diximus, & explicat Sanch. *d. lib. 7. cap.* 13. *num.* 49.

Altera (quam probabiliorem reputat Sanch. *d. l. 7. cap.* 13. *n.* 70.) ſimpliciter negat amitti uſumfructum, eumque Monaſterio in vita patris adſcribit, cùm non appareat differentia inter uſumfructum paternum, & alium, generaliter verò *in auth. ingreſſi. C. de SS. Eccleſ.* ſtatuatur, ut ingreſſi omnia ſua tranſferant, & uſusfructus dependeat quidem à patria poteſtate in acquiri, ſed non in conſervari, poſſintque bona ſatis per officiales Monaſterii adminiſtrari, ſicut ſi pater in amentiam incideret & adminiſtrationi ineptus redderetur, non propterea uſumfructum amitteret.

Tertia ſententia uſumfructum dividit & pro medietate tantùm patri aſſignat, fundaturque *in l. cùm oportet. 6. §. 3. Cod. de Bonis quæ liberis.* ubi ſi pater filium è ſua poteſtate dimiſerit, in præmium emancipationis dimidia pars uſusfructus ei relinquitur, Atqui pater ingrediendo Religionem, non quidem formaliter per emancipationem, ſed ſaltem in effectu filium è ſua poteſtate dimittit, ergo &c. Et ita cum Barth. *in auth. idem eſt. C. jam d. t.* ſentit Panor. *in c. in præſentia. 8. de Probat. num.* 57. Syl. *v. Relig.* 6. *n.* 1. Armilla *eod. v. n.* 20.

Sanè hæc controverſia nullo certo jure determinata eſt, ſicut & plurimæ aliæ in hac materia & omnes relatas ſententias probabiles cenſet Sanch. *d. n.* 70. ut proinde privato Doctori difficile ſit aliquid decidere. In praxi ad conſuetudinem locorum, tanquam optimam legum interpretem, *l. ſi de interpretatione. ff. de LL.* & amicabiles compoſitiones potiſſimùm recurrendum. Abſtahendo verò à conſuetudine (cùm caſus iſte non ſit adeò freqnens) hæc poſterior ſententia videtur juri & æquitati magis conſentanea; juri quidem, quia pro neutra ex prioribus habetur clarior juris deciſio, cùm *d. auth. ingreſſi.* nullam mentionem faciat de uſufructu paterno, vel de caſu, quo pater ſuo facto, & voluntate filium è poteſtate dimittit: æquitati autem, qnia mediam viam tenet, & utrique parti aliquid attribuit, ſatis enim durum, ut Monaſterium integrum uſumfructum ex perſona patris in bonis filii retineat, & bona filii per officiales Monaſterii adminiſtrentur, pater verò adminiſtret nihil, filium non alimentet, non curam ejus gerat &c. Nec multùm urget inſtantia de amentia patris, quia ibi prærer cauſam miſerationis, *cum afflicto non ſit addenda afflictio. c. ex parte. 5. de Clerico ægrot.* ſaltem ex bonis patris alimenta præſtantur filio. Econtra tamen etiam ſatis durum foret patrem, qui antebac multam curam filio impendit, omni jure paterno, quod leges ipſi tribuunt, privare, cùm utilitas, quæ obvenit Monaſterio, etiam in ipſum aliquo modo redundet.

43 Quær. VIII. Quando ponitur filius ingreſſus Religionem, an tunc pater in ſeculo retineat uſumfructum, quem priùs habuit in bonis adventitiis filii? Rurſus gravis inter DD. concertatio eſt. Affirmativè pro favore patris reſpondet Sanch. *d. lib. 7. c.* 13. *n.* 39. eò quòd nulla poſſit eſſe ratio amittendi hnjus uſusfructus, quam ceſſatio patriæ poteſtatis, at verò jam ſuperiùs dictum eſt, uſumfructum ſemel acquiſitum non dependere à patria poteſtate in conſervari, & allegat *l. ult. C. ad Tertull. & l. 3. Cod. de Uſufructu.* quæ tamen hunc caſum in ſpecie non habent; poſſet verò *d. l.* 3. §. 1. aliquod argumentum ſumi. Citat prætereà in eandem ſententiam Authores quamplurimos, qui ibidem videri poterunt.

In Contrarium & pro favore Monaſterii præter paucos apud Sanch. *d. l. n.* 38. citatos inclinat Panor. *in d. c. in præſentia. n.* 56. ſed nullo efficaci argumento confirmat, relinquo tamen pro hac parte conſiderandum. I. Textum *in Nov. 5. cap.* 5. ubi Imperator vult, ut res profeſſi tranſeant *omninò* in monaſterium, ſed non tranſit *omninò*, quod tranſit quoad ſolam proprietatem. II. Valet argumentum à Republ. & Militia ad Religionem Everh *in Top. loco: à fiſco ad Eccleſiam, & loco: à milite ad Eccleſiam* Laureth. de Franchis *de Controv. inter Epiſc. & Regul. p. 2. q.* 96. *& ibidem* Paſqual. *in addit.* ſed qnando filius favore reipublicæ aut militiæ ob dignitatem vel cingulum liberatus à curia liberatur, à patria poteſtate liberatur quoad perſonam & bona, *Nov.* 81. *cap.* 1. ibid. *peculium eis donans, & liberi arbitrii eſſe præbens &c.* ergo &c. Et ſicut in illo caſu pater, in quantum gravatur ex amiſſione uſusfructus, relevatur ex honore filii, ita in iſto ex precibus, ex accommodatione ſancta & honeſta filii, & honore ſtatus Eccleſiaſtici, ex ceſſatione alimentorum, adminiſtrationis bonorum &c. Et licet aliàs nemo per factum ſuum poſſit alterius conditionem deteriorem facere, id tamen non procedit, quando deterioratio non eſt directè ex facto, ſed ex authoritate juris, ſicut ſi filius in caſu *d. Nov.* 81. dignitatem affectaret, & conſequeretur. Cùm igitnr pro utraqne parte ſint rationes & authoritates, ſi res in praxi ex conſuetudine, vel amicabili compoſitione decidi non poſſet, forſan non incongruè rentaretur iterùm via media, & dimidia pars uſusfructus patri, altera Monaſterio aſſignaretur, authoritate *d. l. cùm oportet. §. 3. C. de Bonis, quæ liberis,* pater enim conſentiendo in ingreſſum filii, in effectu idem præſtat, ac ſi emanciparet, nbi autem eadem eſt ratio, eadem cenſetur eſſe juris diſpoſitio. *l. non poſſunt.* 12. *cum l. ſeq. ff. de LL.*

Quær. IX. Quid ſtatuendum ſit de *legitima*, ànne hanc filio Religionem profeſſo teneatur parer adhuc] in vita ſua protinus conſignare? Negativam dicit indubitatam Jaſ. *in auth. ſi qua mulier. C. de SS. Eccleſ. n.* 56. quem refert & ſequitur cum aliis Sanch. *d. Lib. 7. c.* 10. *n.* 12. quia viventis non eſt hereditas. *l. qui ſuperſtitis. ff. de Acquirenda hered.* & legitima poſt mortem primùm computatur. *l. 1. §. ſi impuberi. ff. de Collat. bon.* Excipiunt tamen caſum, quo pater vergeret ad inopiam diſſipando bona ſua. Item ſicut in Matrimonio carnali pater tenetur dare dotem filiæ, & filio] donationem propter nuptias. *L. fin. C. de Dotis promiſſ.* ita pariter ad aliquid ſimile teneri, ſi filia, aut filius per ingreſſum in Religionem, aut ſuſceptionem SS. Ordinum ad ſpirituales nuptias tranſituri ſint, docet Sanch. *de Matrim. lib. 4. diſp.* 26. *num.* 7. Barb. *de Officio Epiſc. p. 2. alleg.* 19. *n.* 63. cum Baldo *in d. l. fin. &* pluribus aliis ibidem citatis, cùm admittatur argumentum à matrimonio carnali ad ſpirituale, *cap. inter corporalia. de Tianslat. Epiſc.* Everh. *in Top. loco à Matrimonio carnali ad ſpirituale n.* 4. 44

Quær. X. Quid è contra, ſi pater Religionem nem profiteatur, an ſtatim debeatur filiis in ſæculo relictis legitima, vel potiùs Monaſterium poſſit eam retinere, quamdiu pater vivit? Licet DD. ſatis conveniant, 45

Digitized by Google

veniant, quòd ſtatim debeatur legitima filiis, quando Monaſterium eſt bonorum incapax, quia tunc profeſſio aſſimilatur morti naturali; nec eſt cauſa retinendi ex parte Monaſterii, plurimi tamen in utramque partem ſecedunt, quando Monaſterium eſt bonorum capax. Etenim pro Monaſterio facit text. *in d. auth. ſi qua mulier.* ubi patre ſine diſpoſitione obeunte dicitur, filiis deberi legitimam, ergo ante obitum non debetur. Cùm & aliàs ordinarii juris ſit, legitimam in vita non deberi. *dict. l. 1. §. ſi impuberi. ff. de Collat. bon.* nec pater poſt profeſſionem debet eſſe deterioris conditionis, quàm priùs, ut ſuperiùs etiam de retentione bonorum feudalium & Emphyteuticorum dictum. Verùm pro filiis allegatur *c. cùm ſimus. 3. h. t.* ubi hæc quæſtio videtur deciſa (quamvis aliqui exiſtiment, ibi patrem jam fuiſſe mortuum, quia *ſucceſſionis* fit mentio) Item text. *in Nov. 5. c. 5.* in illis verbis: *poſtquam abrenuntians converſatus fuerit inter Monachos, nihilominus quarta debeatur filiis, aut ſupplementum ſi contigit jam eos aliquid accepiſſe, aut etiam quatenus totum eis detur.* Et quia *in auth. ſi qua mulier.* conceditur patri dividere bona ſua inter liberos. Durum denique foret, filios & cura paterna, & alimentis, & legitima carere debere, vel hæc eis continuò à Monaſterio præſtari. Atque hanc poſteriorem ſententiam probabiliorem reputat Sanch. *d. lib. c. 10. num. 3.* & multi alii apud hunc, & Barb. *in Collect. ad d. c. cùm ſimus.* citati. Planè cum textus juris pro neutra parte ſint ſufficienter clari, & rationes hinc inde militent, utraque ſententia in theoria probabiliter defendi poteſt, ſecunda verò præſertim propter ultimam rationem videtur magis practicabilis, Cov. *de Teſtam. c. 2. num. 12.* ad conſuetudinem, & amicabilem compoſitionem in his juris articulis potiſſimum recurrendum, uſque dum ſequatur clarior, quæ in multis optanda foret, competentis Legislatoris deciſio.

Theoricè qui defendere vellet primam ſententiam, reſpondere poſſet ad argumenta ſecundæ; in caſu *cap. cùm ſimus. hoc tit.* patrem probabiliter fuiſſe mortuum. In *Nov. 5. c. 5.* dici, quartam deberi; & *in d. auth. ſi qua mulier.* concedi diſpoſitionem, non determinari tempus ſolutionis; à Monaſterio poſſe interim præſtari curam & alimenta, in quantum æquum eſt.

Qui verò defenderet ſecundam contra primam, diceret, textum in *auth. ſi mulier.* poſſe accipi de obitu patris ante petitionem filiorum: hereditatem & legitimam non deberi in vita, niſi talis mutatio superveniat, quæ ſaltem ſecundum quid morti comparetur; in feudo & Emphiteuſi non tanti intereſſe domini, quanti filiorum in legitima, ut eam nunc propria patris cura deſtituti in ſuam utilitatem meliùs applicent.

46 Quær. XI. Quis ſit ſenſus, & valor *auth. ſi qua mulier. Cod. de SS. Eccleſ.* R. Speciale eſſe ex *dict. auth. & Nov. 123. c. 38.* quòd in ea concedatur patri profeſſo, qui liberos in ſæculo reliquit, etiam poſt profeſſionem bona ſua inter eos dividere, reſervata Monaſterio ſaltem virili portione, quantum ſcil. uni ex liberis aſſignat, ſicut ita communiter DD. *d. auth.* exponunt: quamvis in ea non expreſsè de profeſſo, ſed de intrante Monaſterium mentio fiat: verbum enim, *profeſſus*, non erat olim valde uſitatum, & verba *ingredi*, *intrare &c.* ſumebantur cum effectu. *arg. auth. ingreſſi. C. SS. Eccleſ.* neque de non profeſſo videbatur dubitandi ratio, an bona ipſius ſine diſpoſitione defuncti competerent Monaſterio, ut ſuperiùs dictum.

47 Attamen licet hæc conſtitutio, ejuſque interpretatio inter DD. valde communis ſit, & credatur canoniſata in Decreto Gratiani. *c. ſi qua mulier. 19. qu. 3.* vel ſaltem tacitè approbata à SS. Pontificibus, ut cenſet Sanch. *in præc. Dec. tom. 2. lib. 7. c. 9. num. 7.* quaſi pater ex authoritate juris ſit ad hanc diviſionem executor conſtitutus: Nihilominus Navar. *de Regular. conſil. 2. num. 53.* putat facilè defendi poſſe, talem diſpoſitionem factam poſt profeſſionem eſſe invalidam, nihilque liberis præter legitimam deberi, cùm non videatur fuiſſe in poteſtate Imperatoris Religioſum profeſſum, qui ſecundum Canones nec nolle nec velle habet, *c. ult. de Sepult. in 6.* ad teſtandum & diſponendum de bonis, quorum dominium poſt profeſſionem ampliùs non habet, idoneum & potentem reddere, vel bona jam concomitanter cum perſona Monaſterio acquiſita, *c. quanquam de Cenſ. in 6. c. ſi quis. 5.* ubi Panor. *n. 3. de Foro comp.* ex voluntare ſolius Religioſi denuò à Monaſterio ſeparare. *c. Eccleſ. 10. & ibi DD. de Conſtit.* Leges verò Civiles in Decreto Gratiani, ſicut & ipſum Decretum ad primævam authoritatem revocari, ſuperiùs *in Proœmio nu. 5.* traddidimus. Addi inſuper poteſt, quòd *d. auth. ſi qua mulier.* non ſit ſimpliciter relata in Decretum, ſed cum annexa *auth. nunc autem. C. de Epiſc. & Cler.* quæ habere videtur ſenſum contrarium & correctorium prioris, ibi: *judicio eius ceſſante lege diſponitur &c.* ut propterea jam olim quidam intellexerint *d. auth. ſi qua mulier.* de diſpoſitione in Novitiatu, & ſi non diſpoſuerit, objeritque ſcil. poſt profeſſionem, bona ejus, excepta legitima liberorum, competant Monaſterio teſte Gloſſa *in dict. c. ſi qua mulier. in V. ceſſante.*

Quær. XII. *Ex d. auth. ſi qua mulier.* an tantùm in 48
caſu illo ſit ſpeciale, quòd pater diſponens debeat portionem aliquam reſervare Monaſterio, cùm aliàs major pars bonorum apud Monaſterium manſiſſet, vel habeat locum in quovis Novitio vel ingreſſuro diſponente, ut debeat Monaſterio relinquere legitimam? Res iterum prorſus incerta eſt, & pro negativa videatur Panorm. *in c. in præſentia. 8. de Prob. n. 52.* Sanch. *d. lib. 7. c. 3. num. 8.* & alii apud eum cc. cùm non appareat ſufficiens juris textus, qui generaliter ſtatuat Monaſterio legitimam deberi, ſed potiùs libera detur diſponendi facultas. *Nov. 5. c. 5.* Pro affirmativa verò Covar. *de Teſtam. c. 2. n. 9. & 10.* & alii ibidem allegati. *arg. d. auth. ſi qua mulier.* & quòd Monaſterium habeatur vel loco filii. *arg. d. c. in præſentia.* vel propter continuam impoſterum alimentationem & curam ſuccedat quaſi in locum parentum; quam ob cauſam forſan tam repetitis vicibus Imperator voluit bona Religioſi ſine diſpoſitione profeſſi ad Moneſterium tranſire. Quæ ſententia videtur habere æquitatem ſaltem in Monaſteriis de paupertatis, maximè verò non extantibus liberis naturalibus & legitimis, eo ferè modo, quo filii parentes inopes, Eccleſia patronum pauperem propter beneficia ab iſtis perſonis accepta potius, quàm extraneos alere tenentur. Quia tamen hæc legitima non reperitur in jure tam rigoroſè injuncta, ſicut liberorum & parentum naturalium, ideò per omiſſionem ejus non rumpi totum teſtamentum, ſed ipſam ſolùm peti poſſe docet D. Anton. apud. Panorm. *d. c. n. 52.* & Covar. *d. n. 10.* Plura ad hunc §. pertinentia videantur prolixè & enucleatè tradita apud Sanch. *d. tract. in præc. Dec. tom. 2. lib. 6. & 7.* & quæ diximus in Libello *de Privilegiis Monaſt.* & in hoc Lib. III. in Tit. *de Teſt.* & in Tit. *de Succeſſ. ab inteſtato.*

Quær. XIII. poſtremò, an quia Religioſus pro- 49
feſſus propter votum paupertatis incapax dominii, quidquid acquirit, acquirit Monaſterio teneatur Monaſterium ex contractu, vel delicto illius? De qua quæſtione videri poterit Sanch. *in Decal. lib. 7. c. 31.* Molina *de I. & I. tom. 1. diſp. 140.* ubi diſtinguunt inter obligationes contractas ante ingreſſum, & contractas poſt actualem profeſſionem. Illis tenebitur monaſterium pro ratione bonorum ſibi per illum Religioſum

Digitized by Google

gioſum acquiſitorum, etiamſi poſt profeſſionem per hereditatem vel legatum adveniant, quia ſimilia bona cenſentur tranſire cum onere, ne monaſterium cum damno creditorum, quibus profeſſus, aut Monaſterium illum ſuſcipiendo per ſuum factum præjudicare non potuit, locupletetur. Obligationibus autem poſt profeſſionem contractis non aliter tenebitur Monaſterium, quàm ſi cum licentia legitimi ſuperioris expreſſa, vel ſaltem tacita (ut ſi ei adminiſtratio quædam commiſſa, ſi ad ſtudia miſſus ſit, & ibi ex rationabili cauſa ſumptus, aliamve obligationem exegerit) contraxerit, aut certè contractus in utilitatem monaſterii verſus probetur. Quo faciunt textus *in c. pen. de Fideiuſſ. c. 2. de Solutionibus. c. delictum de R. I. in 6. l. civitas. ff. de Reb. cred.* Cenſent tamen DD. præfati, & plures alii, contractus Religioſi ſine licentia Prælati initos comparari contractibus, quos pupilli, vel minorennes abſque tutorum vel curatorum authoritate ineunt cum majorennibus, qui ex parte quidem illorum inefficaces, ex parte verò illorum eatenus obligatorii ſunt, ut à tutoribus & curatoribus, ſi ita judicaverint expedire, ratihaberi & utrinque convalidari poſſint. *Princ. Inſt. de Author. tut.* Molina. *d. L. nu.* 22. Dummodo integer contractus ratihabeatur non ſeparando commoda ab oneribus: Sanch. *d. c.* 31. *n.* 30. *cum* Tiraq. *de retract. Convent. ad fin. tit. à num.* 4. *uſque ad* 16.

50 An demùm Religioſus illicitè contrahens ſaltem naturaliter obligetur, ut ei fidejuſſor validè & efficaciter accedere poſſit? pro utraque ſententia videantur rationes & Authores apud Sanch. *d. l. n.* 35. *& ſeqq.* ubi affirmativam tenet, eò quòd Religioſus licet non habeat *velle aut nolle* Canonicum & efficax, habeat tamen naturale (ſicut in emiſſione voti particularis, quòd Monaſterio non præjudicet, in peccando &c.) quod ſufficit ad naturalem obligationem conſtituendam & fidejuſſorem obligandum. *l. 1. in fin. ff. de Novat. l. ult. ff. de Jurejur. l. Marcellus.* 25. *ff. de Fidejuſſ.* præſertim ſi ſe fidejuſſor ut principalem debitorem obligarit.

---

§. IV.

De egreſſu ex Religione, & tranſitu ab una Religione ad alteram. Item & de promotis ad Epiſcopatum, vel aliud beneficium extra Monaſterium.

SUMMARIA.

51. *Novitius egrediens an teneatur ſolvere expenſas?*
52. *An & qualis profeſſio nulla dici poſſit?*
53. *Quinquennium datum ad reclamandum contra profeſſionem, fundatur in præſumptione.*
54. *Non currit impedito, vel ignoranti.*
55. *Dimittens habitum ante quinquennium debet ante omnia reſtitui, ſed non excluditur à petitorio.*
56. *Eiicere Religioſos ex Monaſterio an & quando liceat; & qualiter ejecti & fugitivi reducendi, & ad quid obligentur?*
57. *Ejecti & fugitivi cui acquirant.*
58. *Monaſterium reducens ejectos & fugitivos an teneatur ſolvere expenſas pro illis ab aliis factas, vel ejectis dare alimenta, ſi bona priùs intulerunt in Monaſterium? remiſſivè.*
59. *Tranſire ex uno ordine ad alium quibus conditionibus liceat.*
60. *Moniales an poſſint tranſire?*
61. *Mendicantes non poſſunt tranſire ad non mendicantes præterquam ad Carthuſianos; ad alios autem etiam de licentia Papæ tranſeuntes nulla ibi officia gerere poſſunt.*
62. *Tranſeuntes ſunt incapaces beneficiorum ſæcularium etiam curatorum.*
63. *Tranſeundi ad ordinem æqualem, vel laxiorem quis poſſit dare licentiam.*
64. *Tranſiens debet facere Novitiatum, & regrediens ante profeſſionem in priori Monaſterio recipi.*
65. *Tranſeuntium bona, cui Monaſterio cedant.*
66. *Religioſus factus Epiſcopus manet Religioſus, obligatur votis ſubſtantialibus, aliis verò particularibus obſervationibus Religionis tantùm ex honeſtate.*
67. *Religioſus factus Epiſcopus cui acquirat.*
68. *Expenditur tex.* in c. un. 18. q. 1.
69. *Religioſus promotus ad aliquod beneficium vel parochiam extra Monaſterium ad quid obligetur, & cui acquirat?*
70. *Prior ex alio Monaſterio aſſumptus cui acquirat.*
71. *Abbas ex alio Monaſterio aſſumptus efficitur & manet Monachus illius Monaſterii, cui præficitur.*

QUær. I. Utrùm Novitius, qui egreditur ex Monaſterio teneatur ſolvere expenſas, quas pro ipſo Monaſterium fecit in victu, veſtitu, morbis & aliis neceſſariis? Negativa communior eſt, tum ne Novitius ob prætenſionem expenſarum à libero egreſſu retineatur; tum etiam, quòd alimenta & neceſſaria dentur Novitio, quia ejus probatio ſimul reſpicit favorem Monaſterii, ne indignum ſuſcipiat, & quia ipſe viciſſim debet Monaſterio inſervire, per accidens autem eſt, quòd ratione morbi, vel alia cauſa quandoque inſervire nequeat: cùm etiam èccontra ſi labor excederet valorem expenſarum, non haberet Novitius proptereà jus aliquid exigendi. Exiſtimant tamen valere pactum aut conſuetudinem, ut expenſæ à Novitiis egredientibus, maximè in Monaſteriis Monialium ſolvantur. arg. text. in Trid. *ſeſſ.* 25. *de Regul. c.* 16. dummodo vi talis pacti, vel conſuetudinis Novitio egreſſus non prohibeatur, priuſquam expenſas ſolvat. *cap. non ſolùm. h. t. in* 6. Tamb. *de Iure Abb. tom.* 3. *diſp.* 6. *qu.* 9. *num.* 5. Laur. de Franchis. *de controv. inter Epiſc. & Reg. p.* 2. *q.* 50. 51

Quær. II. An & qua ratione profeſſio nullitatis argui, & profeſſus ad ſæculum redire poſſit? ℞. Quòd is, qui gravi metu adactus (etiam *reverentiali* ſaltem concurrentibus adminiculis, importunis perſuaſionibus, minis, odio &c. ut modeſta contradictio nihil juviſſet, Laym. *in Theol. mor. lib.* 4. *tract.* 3. *c.* 5. *num.* 6.) vel non in legitima ætate, aut Novitiatu nec dum expleto profeſſionem emiſit, vel intentionem profitendi non habuit, debeat hujuſmodi cauſas intra *quinquennium* à die profeſſionis numerandum coram legitimo ſuperiore, ſcilicet coram Prælato Monaſterii & ſimul coram Ordinario loci deducere. Quòd ſi per quinquennium tacuerit, impoſterùm non audietur, quia præſumitur *præſumptione juris & de jure*, contra quam probatio in contrarium non admittitur, tanto tempore ſaltem tacitè ſuam profeſſionem renovaſſe, aut ratificaſſe. Si verò quis etiam intra quinquennium propria authoritate habitum Religionis dimiſerit, ad Monaſterium redire cogendus, tanquam Apoſtata puniendus, nec ad cauſam aliquam allegandam admittendus erit Ita expreſsè ſtatutum eſt in Concil. Trid. *ſeſſ.* 25. *de Regular. c.* 19. 52

Verùm hæc conſtitutio rigoroſa Concilii patitur ſuas limitationes, quas ponunt DD. cc. apud Barb. *in Collect. ad c.* 19. & Tambur. *de Iure Abb. tom.* 3. *diſp.* 6. *q.* 35. 53

Digitized by Google

q. 35. *& ſeq.* Latè Sanch. *de Matr. lib. 7. diſp.* 37. *num.* 3. Nam I. cùm eo caſu, quo aliquis per *quiennium* tacuit, Concilium fundetur in præſumptione ratificatæ profeſſionis, ideò ſi ratificatio revera non intervenerit, talis putativus Religioſus in conſcientia obligatus non erit, quia præſumptio juris non obligat niſi veritate ſubexiſtente, in dubio tamen, ſi ipſimet profeſſus de validitate profeſſionis non ſatis certus ſit, ſtandum eſt præſumptioni juris in utroque foro. Sanch. *d. l. num.* 12. Utrùm autem certus de nullitate elapſo quinquennio poſſit clam fugere, vel occultè à Prælato dimitti, aut potiùs teneatur ratificare profeſſionem, pro utraque ſententia videatur Sanch. *d. l. nu.* 11. *&* 13. Tambur. *d. diſp.* 25. *n.* 4. II. Si quis ex juſta cauſa, vel ignorantia
54 tacuerit, ut quia metus continuò duravit, vel ignoravit nullitatem profeſſionis, tunc etiam poſt quinquennium reclamare, & ſaltem extraordinarium remedium reſtitutionis in integrum petere poterit. III. Illud pun-
55 ctum conſtitutionis *de dimittente habitum ante quinquennium*, benigniùs interpretantur DD. ex Tit. *de Reſtit. ſpoliatorum*, quòd ſcilicet abiiciens habitum ante omnia ſine admiſſione alicujus excuſationis debeat Monaſterio reſtitui, tanquam qui illud ſui poſſeſſione ſpoliarit, & pro exceſſu puniri, poſt pœnitentiam autem peractam ad petitorium, ſeu cauſas nullitatis allegandas nihilominus admitti. Sanch. *d. diſp.* 37. *n.* 3. *&* 4.

56 Quær. III. An & qualiter Religioſus profeſſus à Superioribus ex Monaſterio eiici valeat? Difficultatem facit *c. ult. h. t.* ubi dicitur: *Ne Religioſi vagandi occaſionem habentes ſalutis propriæ detrimentum incurrant & ſanguis eorum de Prælatorum manibus requiratur: Statuimus, ut præſidentes capitulis celebrandis, ſeu Patres, Abbates, ſeu Priores fugitivos ſuos, & ejectos de ordine ſuo requirant ſollicitè annuatim, &c.* & ſubjungitur, quòd iidem fugitivi & ejecti debeant vel ad Ordinem recipi, vel ſi id ſalva ordinis diſciplina fieri nequeat, in aliis Religioſis domibus ejusdem ordinis ad agendam pœnitentiam deputari. Verùm communior eſt DD. ſententia, profeſſum, qui in gravi crimine notoriè incorrigibilis eſt, vel ob criminis infamiam ſine gravi Ordinis detrimento tolerari non poteſt, licitè eiici reſecando carnem putridam, & ſeparando ovem morbidam, ut ex *c. cùm ad Monaſterium, & c. final. de Stat. Monach. cap. relatum. Ne Clerici vel Monachi. cap. cùm in Eccleſ. de Maior. & obed.* & diverſorum Ordinum Regulis à Sede Apoſt. approbatis cum pluribus aliis DD. docet Tambur. *de Iure Abbat. tom.* 3. *diſp.* 8. *q.* 7 *& ſeqq.* Sanchez. *in Decal. ſive Mor. lib.* 6. *cap.* 9. *u.* 3. *& ſeqq.* Laym. *in Theol. Mor. lib.* 4. *tract.* 5. *cap.* 13. Barboſa. *in Collect. DD. ad dict. cap. fin. h. t. nu.* 3. Lauretus de Franchis *de Controv. inter Epiſc. & Regulares cum addit. Paſqualigi. p.* 1. *u.* 957. *& ſeqq.* apud quos DD. multa notabilia circa ejectos & fugitivos invenies. Textum verò *in d. c. fin. h. t.* vel de ejectus in juſtè, vel emendatis accipiunt; vel, quod plerique magis approbant, in deſuetudinem abiiſſe ſentiunt, cùm non videamus à Prælatis practicari. Sed cùm conſtitutio illius *c.* ſit valdè rationabilis, & circumvagatio ejectorum in detrimentum ipſorum & contemptum Religionis cedat, conſiderandum foret, an non expediret meliùs in uſum deducere, quatenus id ſine gravi ſcandalo aut ordinis detrimento fieri poſſet, cum ſcandalo autem & damno Monaſterii non eſſe obligationem revocandi etiam fugitivos & apoſtatas notat Laym. *d. c.* 13. *ſub nu.* 7. Et quòd cum bujuſmodi hominibus reverti volentibus non ſit duriter agendum à ſuperioribus, ſed potiùs *inſtruendi ſint in Spiritu lenitatis, ad Galat.* 6. *ad Timoth.* 2. ex Decreto S. Congreg. Card. tradit Tambur. *dict. diſp.* 8. *qu.* 4. *n.* 2. Item quòd ejecti non obligentur quidem ſubſtantialibus votis, ita ut etiam obedientia ſaltem virtualiter perduret, quatenus juſtè revocari poterunt, & ipſi ſe emendare & ad reſuſceptionem diſponere tenentur, deobligentur tamen aliis particularibus obſervationibus ſui Ordinis, ut certorum jejuniorum, mortificationum, (non verò à geſtatione habitus, niſi in pœnam delicti eo privati ſint) etiam ex communiori tenent DD. præcitati, ubi plura videri poterunt.

Quæritur IV. Si Religioſi fugitivi & ejecti extra Monaſterium aliquid acquirant, cui ejus rei dominium acquiratur? De fugitivis certum eſt, quòd per ſuum factum Monaſterium jure, quod in eos habet privare non potuerint, ideòque unà cum acquiſitis omnibus ad Monaſterium cum aſſiſtentia Epiſcoporum revocari poſſint. *c. Abbates*, 16. 18. *q.* 2.

De alii verò, qui perpetuò ab aliquo Ordine eje- 57
cti ſunt, ut diximus, non ceſſant voto paupertatis obligari, quamvis juxta ſtatus ſui conditionem & exigentiam plenior intelligatur ipſis adminiſtratio & acquiſitorum diſpenſatio conceſſa, quàm Religioſis clauſtralibus actu ſub obedientia Prælati viventibus. Layman, *act. cap.* 13. *n.* 2. & Sanch. *dict. cap.* 9. *n.* 47. Major eſt difficultas, cui proprietatem rerum in vita ſua, vel poſt mortem extra Monaſterium contingentem acquirant?

Et quidem ſi ejecti, aliique Religioſi permanentes extra clauſtra viventes decedant, eorum bona tanquam ſpolia Cameræ Apoſtolicæ ex SS. Pontificum conſtitutionibus & multis Authoribus refert Paſqual. *in addit.* ad Lauret de Franch. *d. l. u.* 997. idemque de acquiſitis fugitivorum extra clauſtra decedentium cum Navar. *de Spoliis Cler.* §. 7. *n.* 4. tradit Layman. *dict. l. ſub n.* 3. Verùm cùm hæc ſpolia vix practicentur in Germania, adhuc dubium remanet, quid ibi dicendum, vel quid, ſtantibus etiam ſpoliis cenſendum de dominio Religioſi ejecti in vita ejus? Lauretus de Franchis. *dict. l. num.* 993. ait, domininm acquiri DEO, jus verò ſupremum adminiſtrandi ſummo Pontifici ejusdem Vicario, ſpeciale autem Eccleſiæ ſæculari vel Regulari, quam ejecti legitimè fnerint tranſlati, alioquin Epiſcopo. Sanch. *in Decal. ſive Mor. lib.* 7. *cap.* 33. *u.* 26. *& ſeqq.* docet bona huiuſmodi Religioſi pertinere ad Pontificem, vel Eccleſiam, vel Epiſcopum, inſtar bonorum, quæ vacantia dicuntur, non verò ad Monaſterium, quod iam ampliùs nullam cum eiecto communionem habet, niſi, ut *n.* 22. tradit, eiectio fuerit iniuſta, & circa eam ſolus Prælatus ſine conſenſu maioris partis Conventus deliquerit, cuius delictum non debet nocere Eccleſiæ, *vulg. c. delictum de R. I. in* 6. Cui ſuffragatur Abb. *in cap. un. de Infaut. & languid. expoſ.*

Nihilominus rectè defendi poteſt aliorum ſententia, qui pro Monaſterio concludunt, quia Religio per expulſionem ſolùm ſeparat à convictu Religioſum, ne cæteros inficiat, non autem abdicat à ſe iura, quæ habet contemplatione ipſius, imò tenetur procurare reductionem ipſius, & recipere redire volentem, ſi ſit emendatus iuxta. *d. cap. fin. de Regular.* innovato in Decreto S. Congreg. *de Regularibus Apoſtatis & eiectis*. Ita Paſqual. in *addit.* ad Lauret. de Franchis. *d. l. n.* 999. (de limitatione verò quam circa tranſlatos ad aliam Religionem, vel Eccleſiam ſubiungit, in *ult. qq.* agemus) & apud eum Molina *tom.* 1. *de I. & I. diſput.* 140. Leſſius. *lib.* 2. *de I. & I. cap.* 41. *num.* 112. & alii. Accedit, quòd Religioſus per ſuum factum incorrigibilitatis non debeat præiudicare Monaſterio, vel Monaſterium per actum iuſtitiæ & à Jure ſibi conceſſum in favorem & gratiam conſervandæ diſciplinæ Religioſæ damnum ſentire. Et ſi Religioſus eiectus ex communi ſetentia priorum etiã DD. adhuc manet verus Religioſus tribus ſubſtantialibus votis obligatus, iisque ſolennibus, quæ Religionem conſtituunt ſolennitas autem voti conſiſtat in traditione ſui ipſius & reciproca obligatione Monaſterii, ut ſuperius *in* [illegible] r. dictum;

dictum, ſequitur obligationem, & inde acquiſitionis cauſam eſſe reſpectu illius Monaſterii, cui ſe Religioſa per profeſſionem tradidit, quamvis interim ex parte Religioſi propter ſuummet delictum effectus hujus obligationis ſuſpendatur. Quemadmodum ſi filius ingratitudinem in patrem committat, ob quam ab eo juſte exhæredetur, domoque expellatur, donec ſibi debitè reconcilietur, caſu dein eveniente ut filius ante Patrem decedat, & bona adventitia vel caſtrenſia relinquat, nunquid innocens Pater à legitima ſucceſſione excludetur? Sanò non credo id ullo jure ſtatutum, aut rationabiliter ſtatui potuiſſe, ne Pater pro injuria ſibi illata non tantùm nullam ſatisfactionem habere, ſed inſuper pœnam amiſſæ hæreditatis filialis ſuſtinere debeat.

58 Utrùm verò Monaſterium reducens ejectos aut fugitivos teneatur ſolvere expenſas in eorum alimentationem neceſſariam factas, præſertim ſi bona fide & ex ignorantia fugæ vel ejectionis alimenta extra Monaſterium ipſis præſtita ſint? Item an ejectis, qui multa bona intulerunt Monaſterio, etiam durante ejectione præſtanda ſint alimenta? videatur Sanch. *in Decal. lib. 6. cap. 9. num.* 20. Surdus *de Alimentis tit. 7. q. 35. junct. q. 7.* Paſqual. *in addit. ad* Laurer. de Franch. *de Controv. inter Epiſc. & Reg. p. 1. n.* 992. *& num.* 1000. apud quem univerſim in materia ejectorum fugitivorum plurima notabilia enucleatè tradita legi poterunt, quo brevitatis cauſa remittimus.

59 Quær. V. An & quibus conditionibus poſſit Religioſus de uno Ordine ad alium tranſire? ℟. Cùm nullum votum vel promiſſio debeat impedire majus bonum, ideò Religioſus licet ſe uni Religioni per profeſſionem obligaverit, nihilominus Zelo melioris vitæ & majoris perfectionis poteſt tranſire ad ordinem ſtrictiorem petita tamen, quamvis non obtenta licentia ſui Prælati, & privilegia de non tranſeundo ordini conceſſa intelliguntur de tranſitu ex temeritate vel levitate. Ita communiter DD. ſumunt *c. licet* 18. *hoc tit.* Verùm hic ex Innoc. & Panorm. *ad d. c. licet*. Tambur. *de Iure Abb tom. 3. diſp. 7. q. 1. & ſeqq.* Barb. *in Collect. ad d. cap. licet*. Sanch. *in Decal. lib. 6. cap. 7.* Layman. *in Theol. Moral. lib. 4. tract. 5. cap. 6. num. 9. & ſeqq.* aliqua notabilia breviter ſubjungenda ſunt.

I. Circa tranſitum iſtum non conſideratur, quænam Religio ex fine ſuo perfectior, ſed quæ in externis obſervationibus magis rigida, & auſtera ſit, & quidem non tantùm ex primæva ſua inſtitutione, ſed ex moderna obſervatione in illo ipſo monaſterio, ad quod petitur tranſitus. *c. ſanè.* 10. *& ibi* Panorm. *h. t.* imò profeſſus Ordinem ex primæva Regula ſtrictiorem, ſi modo ex obſervatione ſit laxior, poteſt tranſire ad alium Ordinem ex primæva Regula laxiorem, ſed ex moderna obſervatione ſtrictiorem, dummodo non ſit ſpes futuræ reformationis in proprio ordine, vel nullum ſit Monaſterium ejuſdem ordinis obſervantiæ ſtrictoris in Provincia Sanch. *d. l. num.* 24. *& ſeqq.* Item Canonicos Regulares cùm profiteantur Regulam laxiorem, *c. quòd Dei timorem. 5. de Statu Monach.* poſſe ad Monachos tranſire ex S. Thoma, & Nav. tradit Laym. *d. l. num.* 11. non obſtante *c. mandamus*. 19. *q.* 3. quia intelligitur de veteri ſtatu Monachorum, quo dediti tantùm vitæ contemplativæ ſacra myſteria non tractarent.

II. Non ſtatim, ac petitur licentia, fas eſt Religioſo tranſire, ſed interroganti Prælato ſuas rationes tranſitus exponere debet, ab eoque per aliquod tempus reſponſionem exſpectare: quòd ſi ſuperior judicans cauſam eſſe juſtam, nihilominus deneget licentiam, nihil reſpondeat, vel alleget cauſam denegationis evidenter injuſtam, tunc demum abſque ulteriori licentia tranſire licebit. Si dubium ſit, anne Ordo, ad quem petitur tranſitus, ſtrictior exiſtat, aut potiùs temeritas, vel levitas, quàm Zelus & dictamen Spiritus S. ſubſit, ad ſuperiorem Prælati, qui aliàs in cauſa appellationis foret ſuperior, judicium pertinebit. Et præterea non priùs Monaſterio exire debet Religioſus, quàm certus ſit de ſuſceptione in altero Ordine, niſi Abbas ſpecialiter licentiam dederit Monaſterium ſtrictioris Ordinis, in quo ſuſcipiatur, quærendi. Tamb. *d. q. 1. n.* 11. *& ſeqq.* An autem tranſiens non petita licentia aut non injuſtè denegata, aut ex cauſa non ſatis legitima poſſit in alia Religione validè profiteri, vid. Sanch. *d. c. 7. num. 88. & ſeqq.*

III. Quamvis *d. c. licet. hoc tit.* tantùm de viris 60
Religioſis loquatur, communius tamen receptum eſt, etiam Moniales eo juris privilegio gaudere; ut ex cauſa majoris perfectionis (ſaltem ab Ordinario loci, vel ſuperiori Prælato, cui Monaſterium ſubjacet approbata) tranſire valeant. *c. 1. ibi.* Gloſſ. *in v. Virgines.* 20. *q.* 4. Neque refragatur Concilium Trid. *ſeſſ. 25. de Regal. cap.* 5. omnem egreſſum Monialium è clauſura prohibens, (de quo infra *in Tit. XXXV.* dicemus) quia non comprehendit hunc caſum legitimi tranſitus. Addit verò Tambur. *d. q. 1. num.* 26. ex Declarat. Card. quaſdam conditiones, ſub quibus Monialibus tranſitus conceditur.

IV. Circa Regulares mendicantes ſpecialis eſt 61
prohibitio ſub pœna excommunicationis Papæ reſervatæ, ne quis eorum ſine licentia S. Pontificis ad Ordinem non mendicantium, præterquam ad Carthuſianos tranſeat. *Extrav. 1. h. t. inter Com.* de qua tamen conſtitutione videri etiam potuerunt, quę tradit Sanch. *in Decal. lib. 6. c. 7. n.* 68. an ex juſta cauſa nunquam liceat ſuperioribus dare licentiam tranſeundi ad alios non mendicantes? vel an *d. Extrav.* fundetur tantum in præſumptione? ibi: *fucatis coloribus & ut liberiùs degant, beneficia monaſtica conſequi valeant*.

V. Ne tranſiens poſſit prætexere Zelum & interim occulta ambitione moveri vel Zelum commutare, ſtatuitur *in Clem. 1. h. t.* quòd mendicantes etiam licitè & cum licentia Papæ tranſeuntes ad non mendicantes apud hos nec prioratus, nec officia quæcunque etiam tanquam aliorum Vicarii obtinere, nec curam animarum pro ſe vel pro aliis gerere valeant, nec vocem in Capitulo habituri ſint. Sanch. *d. c. 7. n.* 125. Exiſtimat tamen Sanch. *d. c. 7. num.* 110. hac conſtitutione non comprehendi tranſeuntes ex juris communis permiſſione ad Carthuſianos.

VI. In Concilio Trid. *ſeſſ. 14. de Ref. cap.* 11. 62
conſtitutum eſt, ut nemo cujuſcunque Ordinis Prælatus, vel ſuperior vigore cujusvis facultatis aliquem tranſeuntem Regularem ad habitum & profeſſionem admittere poſſit, niſi ut in ordine ipſo, ad quem transfertur, ſub ſui ſuperioris obedientia in clauſtro perpetuò maneat, ac taliter tranſlatus, etiamſi Canonicorum Regularium fuerit, *ad beneficia ſæcularia etiam curata*, omninò incapax exiſtat.

Quæritur VI. An & qua ratione licere poſſit 63
aliquando ad æqualem vel laxiorem Ordinem tranſire? ℟. Si juſta ac rationabilis cauſa ſubſit, v. g. debilitas corporis ex infirmitate, vel ſenectute, aeris inconvenientia in loco Monaſterii, nec aliud ſit ejuſdem Ordinis intra Provinciam, neceſſitas parentum, quibus in Religione alia ſubveniendi occaſio eſt, tunc his & ſimilibus caſibus, quos enumerat Sanch. *dict. c. 7. num.* 72. & Tambur. *d. diſp. quæſt. 5. num.* 8. præſertim ſi profeſſio in minorenni ætate emiſſa fuerit, poſſe non tantùm ſummum Pontificem (quamvis tutiùs ſaltem ad laxiorem ab hoc petatur) ſe etiam inferiores Prælatos cum authoritate Epiſcopi, ſi Monaſterium exemptum non ſit, licentiam tranſeundi ad ordi-

Digitized by Google

ordinem æqualem, vel etiam laxiorem concedere, Doctores tam Veteres, quàm Recentiores aſſerunt. Sanch. *d. cap. 7. num.* 44. *&* 53. ubi dicit *communiſſimam ſententiam*. Tamburin. *d. q.* 5. Layman. *in Theol. Mor. lib. 4. tr. 5. c. 6. ſub n. 9. v. ad æqualem*, & alii apud hos citati, prout aliàs commutationem alicujus voti urgente neceſſitate vel rationabili de cauſa fieri poſſe, inferiùs in *Tit. de Voto*, &c. dicemus. Nec obſtare ajunt Concilium Trid. *ſeſſ.* 25. *de Regul. c.* 19. eò quòd ibi tantùm prohibeatur, ne quis vigore cujusdam privilegii, adeoque ſine juſta cauſa, aut cauſæ cognitione, vel legitimi ſuperioris Ordinis licentia ad laxiorem Ordinem transferatur. An autem etiam Conventus conſenſus accedere debeat, pro utraque ſententia videantur Doctores apud Sanch. *d. l. num.* 49. *&* 57.

64 Quær. VII. An tranſiens ab una Religione ad aliam debeat denuò Novitiatum facere? & quid, ſi intra annum pœniteat, an à priori Monaſterio recipiendus? ℞. Affirmativè quoad utrumque, quia inprimis hodie ex Concilio Trid. nulla profeſſio valet, niſi quis per annum Religionem priùs expertus ſit: deinde quia de Natura Novitiatus eſt, ut pœnitere liceat, & antequam aliquis in ſecunda Religione profiteatur, manet adhuc membrum prioris, in qua ipſi per profeſſionem jus quæſitum eſt, rectè ſequitur, quòd ad priorem Religionem redire, ab eaque ſuſcipi debeat. Imò tametſi à priori Prælato omninò licentiatus, & dimiſſus eſſet, id tamen vel ſub conditione ſecundæ Profeſſionis factum, vel abſolutè & ſimpliciter factum invalidum cenſeretur, cùm talis dimiſſio eſſet injuſta, & occaſionem vagandi Religioſo tribueret. Syl. *V. Religio*. 4. *n.* 5. Miranda *in Man. Præl. tom.* 1. *q.* 12. *art.* 18. *& ſeqq.* Laym. *d. c. 6. ſub. n.* 11.

65 Quær. VIII. Quid Juris circa bona illorum, qui ad aliam religionem tranſeunt? ℞. Eſſe diſtinguendum inter bona jam priori Monaſterio acquiſita & inter bona, quæ acquiruntur poſt translationem Religioſi. Priori caſu bona manent irrevocabiliter apud Monaſterium, cui ſemel acquiſita ſunt. Imò etiam illa bona priori Monaſterio acquiruntur, quæ cedunt, dum Religioſus in ſecundo Monaſterio Novitiatum agit, quia eo tempore adhuc reverà eſt Religioſus prioris Monaſterii, quod eum regredientem recipere debet, ergo eidem acquirit. Quod ſi Religioſus à mendicantibus bonorum incapacibus tranſeat ad non mendicantes v. g. Carthuſianos, bona, in quibus eo tempore, quo tranſiens erat in Religione mendicantium, conſanguinei ſucceſſerunt, etiam impoſterum apud eos manebunt, & ſimiliter quæ tempore Novitiatus in ſecunda Religione obveniunt, ad conſanguineos dovolventur. Poſteriori verò caſu, quando bona acquiruntur poſt profeſſionem in ſecunda Religione factam, ſubdiſtinguendum eſt, an ſecunda Religio ſit bonorum capax, vel non? Si ſit capax, talia bona ad eam pertinebunt, ex prædicta Regula, quòd quilibet Religioſus acquirat ſuo Monaſterio. Si ſit incapax, ut ſi quis à Benedictinis tranſierit ad Capucinos, & ei poſt profeſſionem ibidem emiſſam deferatur hereditas, hæc non priori Monaſterio, à quo per profeſſionem in ſecundo planè liberatus eſt, ſed conſanguineis acquiretur. Ita ex Declarat. Card. & deciſ. Rotæ Rom. tradit Barb. *I. E. V. lib. 1. cap.* 42. *num.* 91. Tambur. *d. tom.* 3. *diſp.* 7. *quæſt.* 6. *num.* 7. ubi plures allegat. Addit verò *n.* 9. aliud eſſe circa Moniales tranſeuntes, quæ poſſunt ſuas dotes ſecum ferre, & concordat, quod ex Congreg. Card. adducit *d. diſp. 7. q. 1. num.* 26. Videatur etiam Covar. *in cap. 1. de Teſtam. num.* 28. *uſque ad finem*.

66 Quær. IX. Ad quid obligetur Religioſus factus Epiſcopus, & cui acquirat? Religioſum poſſe in Epiſcopum eligi, licet Eccleſia ſit ſæcularis, conſtat ex *c. nullus Religioſus*. 28. *c. ſi Abbatem*. 36. *de Elect. in* 6. *Clem.* 1. *eod. tit.* Talem porrò Epiſcopum adbuc manere verum Religioſum tribus ſubſtantialibus votis obligatum (voto obedientiæ in S. Pontificem tanquam omnium Ordinum Caput & Generalem tranſlato; à quo ex cauſa depoſitus denuo poſſit ad Monaſterium reduci) communiter ſentiunt DD. indeque etiam habitum geſtandum teneri, patet *ex c. pen. in fin. de Vita & honeſt. Cler.* In Rituali tamen Romano per Clem. III. reformato conceſſum eſt Epiſcopis Regularibus, ut retento colore habitus ſuæ Religionis valeant ſe conformare cum Epiſcopis ſæcularibus in forma & figura illius. Saneh. *in Decal. lib. 6. cap. 6. num.* 2. *&* 22. Layman. *in Theol. mor. lib. 4. tract. 5. cap. 1. num.* 9. *&* 10. Aliis autem particularibus obligationibus & obſervationibus Religionis v. g. jejunii, ſilentii, certarum precum & mortificationem, abſtinentiæ à carnibus, &c. ſolummodo ex morali honeſtate adſtringitur. *c. un. 18. q. 1.* ibi: *quem Canonica electio à jugo Regulæ Monaſticæ profeſſionis abſolvit*. Gloſſ. & Barb. *in Collectaneis ibidem* Sanchez *dict. l. num.* 17. *& ſequentibus* Layman *dict. l. n.* 10.

Cùm igitur Epiſcopus Religioſus voto pauperta- 67
tis adſtrictus administrationem duntaxat (liberam & ſuæ dignitati congruentem) non verò dominium acquiſitorum adipiſcatur, ideò DD. concludunt, acquiſita undecunque ante confirmationem quoad dominium cedere Monaſterio, poſt confirmationem verò Eccleſiæ Cathedrali, ad quam Religioſus promotus eſt, per text. *in c. un.* 18. *q.* 1. Sanch. *d. tr. lib. 7. c. 32. nu.* 62. *& ſeqq.* Verùm quamvis libenter conſentiam, ſi de bonis poſt confirmationem *proſpectu Eccleſiæ* acquiſitis loquamur: plurimùm tamen ſubſiſto circa bona aliunde acquiſita v. g. ſucceſſione conſanguineorum, induſtria, parſimonia, &c. Etenim ſi in his quoque Eccleſiæ fieret acquiſitio, cauſa iſtius acquiſitionis eſſet vel *ſuperioritas*, prout filius acquirit patri ſervus Domino, ſubditus ſine legitimo herede decedens fiſco, vel *matrimonium & vinculum ſpirituale*, vel *ſpecialis contractus* vel *delictum*, vel *Conſtitutio Canonis*, *aut legis*, alia non incidit. Non *ſuperioritas*, quia Epiſcopus eſt caput & Prælatus Eccleſiæ, ipſius autem Epiſcopi Archi-Epiſcopus, & S. Pontifex. Non *matrimonium vel vinculum ſpirituale*, quia licet maritus teneatur alere & ſuſtentare uxorem (prout & Epiſcopus facere impenſas neceſſarias in Eccleſiam ſaltem de quarta. *c. quatuor. 27. cùm ſeqq. 12. q. 2.*) non tamen ei cætera acquirit, ut noti juris & uſus. Deinde ſi iſtæ duæ cauſæ forent, obtinerent etiam in Epiſcopis ſæcularibus, qui tamen non alia, quam bona proſpectu Eccleſiæ acquiſita eidem reſtituere tenentur, ut apud omnes inconfeſſo eſt. Non prætereà *ſpecialis contra-* 68
ctus & obligatio inde reſultans, quia ſuppono à Religioſo Epiſcopo nullum tale pactum exigi vel iniri, neque jure aliquo exigendum apparet. Non etiam *delictum*, ut per ſe patet. Non denique *conſtitutio Canonis*, *aut legis* hanc acquiſitionem imperare videtur, quia non video alium textum allegari, quàm *d. c. un. 18. q. 1.* cujus hæc ſunt formalia: *Statutum eſt, ut Monachus, quem Canonica electio à jugo Regulæ monaſticæ profeſſionis abſolvit, & ſacra Ordinatio de Monacho Epiſcopum facit, velut legitimus heres paternam ſibi hereditatem poſtea jure vindicandi poteſtatem habeat; ſed quidquid acquiſierat, vel habere viſus fuerat, Monaſterio relinquat, & Abbatis ſui, qui fuerat ſecundùm Regulam Sancti Benedicti arbitrio. Poſtquam enim Epiſcopus ordinatur, ad Altare, ad quod ſanctificatur, & titulatur ſecundùm ſacros Canones, quod acquirere poterit, reſtituat.* Planè hic textus in primis etiam pro Monaſterio allegari poteſt, loquitur enim

Digitized by Google

enim de Monacho, quèm jam *Sacra Ordinatio*, id eſt, conſecratio Epiſcopum fecit, hereditatem paternam vindicanta, eandemque eſſe Monaſterio relinquendam, innuere videntur illa verba: *vel habere viſus fuerat*: filius enim *hereditatem patris* jam in vira ejus *habere videtur*, jure ſcilicet *Suitatis* (quod non amitti per ingreſſum §. *præced.* diximus) §. *ſui autem. I. de Hered. qualit. & different.* Deinde illa varba finalia: *ad Altare ſecundùm ſacros Canones reſtituat*: convenientiſſimè tantùm de *bonis proſpectu Eccleſiæ acquiſitis* intelligi poſſunt hoc enim tantùm jubent *Sacri Canones cap. Epiſcopi.* 19. 12. *quæſt.* 1. *c.* 1. *& ſeqq.* 12. *quæſt.* 3. & hoc inſinuat illud verbum: *reſtituat*, id eſt, reddat ad Altare, quod ab altari accepit. Alia verò, quæ ab Altari accepta non ſunt, ſed aliunde, minùs propriè *ad Altare reſtitui* dicerentur. Cùm igitur nec verba conſtitutionis clara ſint pro communi DD. ſententia, nec ratio conſtituendi ſecundùm communem interpretationem appareat, putarem erroris convinci vix poſſe, qui contra prædictam communem ſententiam circa bona aliundè, quàm ex reditibus Eccleſiæ acquiſita pro ſummo Pontifice, vel pro Monaſterio doceret. Præſertim in ſententia illorum, qui tenent Epiſcopum Religioſum depoſitum vel renunciantem debere ad Monaſterium redire, nullo novo obedientiæ voto emiſſo, ſed priori reviviſcente, à quo tantùm per accidens liberatus extiterat, qua de re videri poterunt DD. apud Sanch. (qui tamen in alia eſt opinione, licet hanc probabilem reputet) *d. l. 6. c. 6. num.* 28. *&* 31. relati. Adde ſimilitudinem, quòd ſicut pater, è cujus poteſtate liberatur filius per Epiſcopalem dignitatem, *auth. ſed & Epiſcopalis. C. de Epiſc. & Cler.* non propterea privatur ejus ſucceſſione, ſi idem filius præmoriatur, *Nov.* 118. *cap.* 2. ibi: *ſive ſuæ poteſtatis, ſive ſub poteſtate fuerit, cui ſuccedunt.* ita pari ratione videtur Monaſterium non eſſe excludendum à ſucceſſione ſui filii ſpiritualis Religioſi, licèt is per Epiſcopalem dignitatem à poteſtate proprii Prælati exemptus fuerit; & ſicut in priori caſu adhuc remanet naturalis qualitas paternitatis, ita in iſto qualitas ſpiritualis filiationis, ex qua Religioſo Epiſcopo ſemper adhæſit Religionis & votorum obligatio.

69 Quæritur X. Ad quid obligetur, & cui acquirat Religioſus promotus ad aliquod beneficium, vel parochiam extra Monaſterium? De tali Religioſo, cùm non ſit conſtitutus in Magiſterio perfectionis ſicut Epiſcopus, ob quod oporteat eum eximere à jugo Regulæ, communis eſt ſententia obligari non tantùm ex morali honeſtate, ſed ex debito legali ad omnem obſervantiam ſuæ Regulæ, in quantum id commodè cum ſuo munere & laboribus conſiſtere poteſt. Sanchez *d. l. 6. cap. 6. n.* 36. Layman. *in Theol. mor. lib. 4. tract. 5. cap.* 1. *nu.* 11.

Cui verò acquirat Religioſus iſte, ſi beneficium non ſit Monaſterio incorporatum (data enim incorporatione utique Monaſterio acquirit major eſt difficultas? Pleniſſimam quidem adminiſtrationem cum onere tamen ſuperflua ultra congruam ſuſtentationem ex reditibus Eccleſiaſticis in pias cauſas erogandi conceditur, & in *parſimonialibus* liberam diſpoſitionem huic Religioſo relinquit Laym. *d. l. 4. tract. 2. cap. 3. num.* 11. ſed circa dominium, cujus ob votum paupertatis eſt incapax, diverſæ ſunt Doctorum ſententiæ, aliqui ſimpliciter pro Eccleſia, cui Religioſus inſervit; aliqui pro Monaſterio ſaltem in beneficio ſimplici reſpondent; aliqui diſtinguunt, ut bona proſpectu Eccleſiæ obvenientia acquirantur Eccleſiæ, aliunde verò quæſita Monaſterio. Videatur Sanch. *in Decal. lib. 7. cap.* 32. *num.* 71. *& ſeqq.* Laym. *d. tract. 5. cap. 7. num.* 17.

Qui cum Panorm. *in c. fin. h. t. nu.* 3. Monaſterium prorſus excludunt, in eo potiſſimùm ſe fundant, quòd Religioſus legitimè ad beneficium extra Monaſterium, maximè ex S. Pontificis authoritate promotus, deſinat habere communionem cum Monaſterio; eximatur ab obedientia ſui Prælati, & tranſeat in obedientiam Epiſcopi vel S. Pontificis. Verùm quia talem Religioſum depoſitum, vel renuntiantem teneri redire ad Monaſterium ſuum rectè docet Sanch. *d. l. 6. c. 6. ſub num.* 36. & ſpectato jure commnni & ipſius rei natura ſubiectum manere Prælato Ordinis in iis, quæ pertinent ad Regulam, nec obedientiam, quam præſtat Epiſcopo, eſſe ex voto, ſentit Layman. *d. tract. 5. cap. 1. num.* 12. ideò planè ſequitur, jus aliquod radicale in hunc Religioſum penes Monaſterium remanere, & inde cauſam acquirendi potiùs reſpectu Monaſterii, quàm Eccleſiæ, ſaltem in quæſitis aliunde præter reditus Eccleſiæ cenſeri debere; & huc pertinent etiam, quæ paulò ante de Epiſcopo Religioſo diximus.

Adde, quod tradit Layman *lib. 4. tract. 2. cap. 3. num.* 11. ea, quæ de bonis beneficiatorum ſæcularium in Jure & à Doctoribus ſtatuuntur, (Vid. *Man. Paroch. p. 4. cap. 4. & Tit. de Peculio Cleri.*) pleraque in effectu etiam in Beneficiatis Regularibus procedere, ita ut hi quoque bona *parſimonialia* habere poſſint. Unde ſicut beneficiati ſæculares tantum *bona proſpectu Eccleſiæ acquiſita*, quæ poſt mortem ſuperſunt, eidem relinquere tenentur, non verò *patrimonialia*; *induſtrialia*, *parſimonialia*, ita ſimile judicium erit de beneficiatis Regularibus Imò cùm beneficiatus ſive ſæcularis, ſive regularis obligatus ad ſuperflua in pias cauſas impendenda ſatisfaciat ſuæ obligationi, ſi Monaſteriis donet, quæ & ipſa nomine piarum cauſarum veniunt. Tyraq. *de Privil. piæ cauſæ in præf. V. primum igitur.* Lugo *de I. & I. tom. 1. diſp. 4 ſect. 3. num. 37. & ſect. 4. num.* 68. an non id ipſum cenſebitur factum, ſi Monaſterio acquirere dicatur? & an non ſaltem in illis locis hoc admittendum, ubi ex inveterato uſu, vel magis abuſu, bona Clericorum etiam proſpectu Eccleſiæ acquiſita, per ultimas quoque voluntates & ſucceſſiones liberè ad profanas cauſas diſtribuuntur? Ut tamen Eccleſiæ pro neceſſaria ejus conſervatione aliqua portio relinquatur, videtur æquitati omninò conſentaneum. *arg. c. 2. de Succeſſ. ab inteſtato.* 70

De Religioſo facto Priore alterius Monaſterii reſolvit Sanch. *d. lib. 7. cap. 32. num.* 81. ex Berolo *in cap. in præſentia. de Probat. num.* 549. quòd ſi aliquid ei relinquatur facta Prioratus mentione, vel acquirat aliquid ex re, vel ratione dicti Prioratus, acquirat prioratui, ſecùs ſi ſimpliciter aliquid ſibi obveniſſet ex teſtamento, vel ab inteſtato, vel aliunde: tunc enim cenſeretur contemplatione ſuæ perſonæ ſibi relictum & ideò acquireret ſuo Monaſterio, in quo profeſſus eſt. Sed hoc de Priore revocabili intelligitur, ut inſinuat Sanch. *d. l. in fine.* Prior autem ſtabilitus & perpetuus, ac etiam Abbas ex alio Monaſterio ritè aſſumptus efficitur de gremio & Monachus illius Monaſterii, & manet talis etiam renuncians dignitati, vel depoſitus, per ea, quæ docet Panor. *in c. cum ad Monaſterium. de Statu Monach. num.* 13. *&* Tambur. *de Iure Abb. tom. 1. diſp.* 13. *q.* 4. ideò ſimile judicinm erit de eo, quod generaliter de Religioſis ad aliud Monaſterium translatis, ſuperiùs *quæſt.* 8. poſuimus. 72

TITU-

TITULUS XXXII.

De Converſione conjugatorum.

SUMMARIA.

1. *Matrimonium ratum diſſolvitur per ingreſſum quoad vinculum, conſummatum autem tantùm quo ad cohabitationem,*
2. *Redditur ratio diverſitatis, & ibi quæ ſit ſignificatio Sacramentalis Matrimonii rati & conſummati.*
3. *An Pontifex juſtè concesſerit hoc privilegium?*
4. *Per legem communem poteſt Princeps aliquem privare ſuo Iure,*
5. *Reprobatur opinio illorum, qui putant, tantùm bimeſtre tempus dari conjugatis pro Novitiatu.*
6. *In Matrimonio ſæpe aliquis cogitur continere ſine culpa, ſed non ſine cauſa.*
7. *Copula antecedens Matrimonium non operatur, ut matrimonium dicatur ex ea conſummatum.*
8. *An culpa vi extorto impediat ingreſſum?*
9. *Profeſſio ſine licentia alterius Conjugis poſt Matrimonium conſummatum facta non valet, ut ſolennis, valet tamen ut votum ſimplex caſtitutis.*
10. *Nec convaleſcit Profeſſio ſine novo conſenſu, licet alter conjux ratificaverit, vel mortuus fuerit.*
11. *Propter adulterium unius poteſt alter ad Religionem tranſire.*
12. *An ſi Profeſſio non valeat niſi in vim voti ſimplicis, poſſit profitens liberè exire etiam non revocatus?*
13. *Quid, ſi conjunx dans licentiam ex poſt facto nolit ipſe quoque ingredi?*
14. *Per aſſumptionem Ordinum Clericalium non diſſolvitur Matrimonium.*

1 NOn tantùm homines cœlibes, ſed etiam Conjugati ad Religionem tranſire poſſunt, & per iſtum ingreſſum matrimonium priùs contractum diſſolvitur adhibita tamen diſtinctione inter matrimonium *ratum*, & *conſummatum*. Nam ſi matrimonium quidem *ratum* & in facie Eccleſiæ contractum, nec dum tamen per copulam carnalem *conſummatum* ſit, dantur his novis Conjugibus duo menſes ad deliberandum, an Matrimonium conſummare, vel Religionem ingredi velint. Quod ſi alter ex conjugibus ingreſſus fuerit, Matrimonium *ratum* etiam *quo ad vinculum* diſſolvetur, & alter in ſæculo remanens aliud matrimonium inire poterit, ſed tunc primùm, ubi ingrediens profeſſionem fecerit, *c.* 2. *&* 7. *h. t.* Hoſtienſ. *eod. tit. n.* 1.

Matrimonium autem *conſummatum* quamvis *quoad vinculum* diſſolvi non poſſit, ſi tamen alter conjunx cum expreſſa licentia alterius poſt conſummatum matrimonium ingredi, & alter etiam ſequi, vel ſaltem (ſi propter ſenium aut valetudinem de incontinentia ſuſpectus non ſit) voto ſimplicis caſtitatis ſe obligare velit, Matrimonium quoad *mutuam cohabitationem* ſicut per divortium ſolvetur. *c.* 4. *& ſeq. c. uxoratus* 8. *c. ad Apoſtolicam* 13. *hoc tit.*

2 Sed quare potiùs *vinculum* Matrimonii *rati* per ingreſſum in Religionem diſſolvitur, quàm *vinculum* Matrimonii *conſummati*? Rationem aſſignat Hoſtienſ. *h. t. n.* 7. quòd illa *coniunctio animorum*, quæ fit per Matrimonium *ratum*, tametſi verum ſit Sacramentum, & perfectum Matrimonium, tamen ſolùm ſignificet *coniunctionem Chriſti cum anima fideli per gratiam*, quæ coniunctio non eſt immutabilis, quia & in melius mutari ſive intendi, & etiam per peccatum omnino tolli poteſt. At verò *coniunctio corporum* & matrimonium *conſummatum* ſignificat *coniunctionem Chriſti cum Eccleſia* juxta illud Apoſtoli *ad Epheſ.* 5. *v.* 32. *Sacramentum hoc magnum eſt, ego autem dico in Chriſto & in Eccleſia*, quæ conjunctio omnino indiſſolubilis eſt.

Quær. autem I. Quomodo S. Pontifex potuerit in Matrimonio *rato* dare licentiam ingrediendi Religionem etiam altero Conjunge invito, & ſic alterum jure ex matrimonio quæſito privare? ℞. Cùm Matrimonium *ratum* ex ſua natura non ſit indiſſolubile, ideò rectè poteſt Papa juſta aliqua ex cauſa ejus obligationem & *vinculum* tollere, vel per diſpenſationem vel per procurationem majoris boni, & conceſſionem ingreſſus in Religionem. Nec obſtat, quòd alter Conjunx privetur jure ſuo ex contractu Matrimonii quæſito: nam ex juſta cauſa poteſt Princeps aliquem jure ſuo privare, maximè ſi id faciat per legem publicam & communem, quemadmodum factum videmus in lege *præſcriptionis*, per quam ei, qui patitur longo tempore rem ſuam ab alio poſſideri, aufertur dominium, & transfertur in poſſidentem, ne dominia rerum ſint incerta, & ut lites tandem finiantur. Neque propterea tales leges magnum gravamen habent, quia ſunt communes omnibus, quæ ſicut poſſunt obeſſe in uno caſu, ita poſſunt prodeſſe in altero, e.g. hoc anno præſcribitur contra me, altero fortaſſis ego præſcribam contra alium: in hoc Matrimonio uxor invito marito ingreditur Religionem, in altero invita uxore maritus &c. Deinde quia jam par legem generalem conſtitutum eſt, ut Religionem ante conſummationem ingredi liceat, ideò obligatio matrimonii non eſt omni ex parte pura & abſoluta, ſed habet tacitam conditionem: obligo me, niſi intra bimeſtre placuerit Religionem ingredi. Textus denique, qui ex ſcriptura poſſent in contrarium adduci, ut quòd *non liceat dimittere uxorem excepta cauſa fornicationis*: Item: *quos Deus Coniunxit, homo non ſeparet*; de matrimonio conſummato intelliguntur. *c.* 7. *h. t.* 3 4

Quær. II. An ſi unus ex Conjugibus ad Religionem tranſeat, alter debeat per integrum annum expectare, uſque dum ingrediens profeſſionem faciat? Non deſunt, qui putent, perſonis conjugatis tantùm *bimeſtre tempus* eſſe aſſignatum, intra quod Novitiatum agere, & poſt illud expletum vel profeſſionem facere, vel ad conjugium redire debeant, per textum in *d. c.* 7. *h. t.* quem ajunt etiam hodiè per Concil. Trid. non eſſe correctum propter ſpecialem rationem, quæ in conjugibus militat, ne ſcilicet conjunx in ſæculo expectans propter longiorem moram periculo incontinentiæ exponatur, Zoeſ. *h. t. n.* 21. Verùm cùm generaliter omnibus de jure antiquo annus probationis ſit conceſſus, *c. ad Apoſtolicam* 16. *de Regul.* cumque Trident. Conc. in quacunque Religione tanquam omninò neceſſarium ſine diſtinctione requirat, circa conjugatos autem apertè & in claris terminis contrarium non ſtatuatur, ideò probabilius eſt, etiam conjugatum ingredientem Monaſterium *annum Novitiatus* explere, & alterum conjugem interim expectare debere. Ita docet Sanch. *de Matrm. lib.* 2. *d.* 24. *n.* 4. Quòd verò in *d. c.* 7. *h. t.* dicitur, conjugem debere intra duos menſes ad Monaſterium tranſire, vel ad conjugem redire, accipiendum eſt de tempore deliberatorio, non de tempore Novitiatus, & in caſu illius capituli, ubi mulier à marito adhuc in ſæculo ſe ſeparavit. 5 6

Demùm circa id, quod obiicitur de periculo incontinentiæ, ſi alter coniunx tam diu expectare debeat, reſpon-

Digitized by Google

reſponderi poteſt per verbà Pontificis *in c. quoniam 5. verſ. ſi autem de carnali. Ut lite non conſtet*; quòd in matrimonio multi caſus emergant, in quibus conjuges ſine culpa, ſed non ſine cauſa continere coguntur: ut ſi alter ex morbo vel maleficio impotens reddatur, ſi lis ſuper aliquo impedimento Matrimonii inſtituatur.

7 Quæritur III. An copula ante Matrimonium habita cum ea, quam quis uxorem duxit, faciat, quo minùs liceat Religionem ingredi? Ratio dubitandi eſt, quòd ex multorum ſententia copula ante Matrimonium habita fictione Juris cenſeatur in ipſo matrimonio contigiſſe: unde fit, quòd liberi ante nati vel concepti per ſubſequens matrimonium legitimentur *juxta c. 2. & 6. Qui filii ſint leg.* Nihilominus tenendum eſt, talem copulam non impedire liberum ingreſſum ad Religionem, cùm extra matrimonium facta & merè fornicaria non faciat Matrimonium conſummatum, nec ſignificet conjunctionem Chriſti cum Eccleſia. Ad rationem dubitandi dicitur, illam fictionem Juris tantùm locum habere circa legitimationem liberorum, non autem generaliter, & eo caſu, quo de conſummatione Matrimonii & *ſignificatione ſacramentali* inquiritur, ubi proinde non ex fictione juris, ſed veritate proceditur.

8 Quær. IV. An copula vi aut metu ab uxore extorta impediat Religionis ingreſſum? Negativè reſpondet Sanch. *d. l. 2. diſp. 22. n. 6.* quia per violentiam mariti uxor jure ſuo privari non debuit, nec maritus ex ſuo delicto debet commodum reportare, ut hoc modo uxorem in Matrimonio retinere poſſit. Idem docet Gloſs. *in c. fin. in V. invitus diſt. 55.* Verùm contrarium probabilius videtur, quia talis copula verè facit virum & mulierem unam carnem, & matrimonium conſummatum, ut fatetur ipſe Sanch. *d. l. n. 4.* conſequenter inducit ſacramentalem ſignificationem matrimonii *conſummati*, ſcilicet conjunctionem Chriſti & vinculum indiſſolubile. Rationibus Adverſarioribus breviter reſponderi poteſt, uxorem quidem privari ſuo jure ſine *culpa*, non autem *ſine cauſa*, & maritum reportare commodum ex delicto non per ſe & directè, quatenus ex delicto, ſed potius indirectè & occaſione delicti, per ſe autem iſta indiſſolubilitas provenit ex conſummatione matrimonii, ut dictum.

9 Quæritur V. Quid Juris, ſi poſt conſummatum matrimonium conjux ignaro vel invito altero conjuge Religionem ingrediatur, ibique profeſſionem faciat? Reſpondeo talem profeſſionem non valere, & ideo profitentem liberè ab altera parte revocari poſſe. Quamvis autem revocatus mortuo conjuge non teneatur ad Monaſterium redire, cùm profeſſio non valuerit; quia tamen in profeſſione votum caſtitatis emittendo hoc ipſo promiſit nunquam exigere debitum conjugale, quod cùm in ipſius fuerit poteſtate, ideò quo ad hoc votum tenuit, non quidem tanquam *ſolenne*, ſed tanquam *ſimplex*, ac propterea non tantùm conſtante matrimonio ſine diſpenſatione debitum exigere, ſed nec eo diſſoluto aliud ſaltem licitè (validè tamen, utpotè cum voto duntaxat ſimplici) contrahere poterit, *c. 3. c. placet. 12. ubi DD. h. t.* Sunt quidem qui cenſent, talem invalidam profeſſionem habere ſaltem vim *voti Religionis impedimento ſublato*, eos tamen redarguit Sanch. *de Matrim. lib. 7. diſp. 34. n. 10.* per tex. *in d. c. 3.* ubi dicitur, *quod votum non tenuit, & ratione voti non tenetur ad religionem redire* idemque confirmatur *in d. c. placet.* ubi tantùm *conſultiùs* eſſe deciditur, ut uxor inſcio marito profeſſa, & revocata, eo mortuo ad Monaſterium redeat, *invita* autem *cogenda* non ſit.

Obiiciet fortaſſis nonnemo etiam contra obligationem voti ſimplicis caſtitatis, quòd is, qui voluit vovere caſtitatem in Religione, non hoc ipſo voluit etiam in ſæculo proinde habebit hìc locum: *quod potuit non voluit, &c.* ℞. Hoc argumentum poſſe aliquando obtinere in conſcientia, ſi vovens talem limitatam intentionem poſuerit, interim de jure præſumi quod voluit ſe eo modo obligare, quo potuit, juxta illud; *ſi actus non valet, ut ago, valeat omni meliori modo, quo poteſt. §. fin. & ibi DD. Inſtit. de Adopt.* Sanch. *d. l. num. 3.* Inſtas: quare non etiam alia vota, ſcil. *Obedientiæ & Paupertatis* profeſſione annullata valent in vim voti ſimplicis? ℞. quòd habeant majorem dependentiam & connexitatem cum Monaſterio, ut nemo rationabiliter præſumi poſſit, ad ea ſe voluiſſe extra Monaſterium obligare, nunquid enim maritus ex vi voti ſimplicis obediet uxori, aut eidem acquiret?

Quòd ſi circa votum non exigendi debitum inter cohabitandum, vel poſtea foret frequens periculum tranſgreſſionis, diſpenſatio deſuper peti poſſet, tutiùs quidem à S. Pontifice, probabiliter tamen etiam ab Epiſcopo, quia hoc votum non eſt illud votum ſimplex caſtitatis abſolutæ ſeu virginalis reſervatum, quòd circa redditionem debiti vovere non fuit in voventis poteſtate, ſed eſt tantùm votum non exigendi debitum *d. c. 3. & cap. placet h. t.* quod reſervatum non eſſe cum pluribus aliis docet Laym. *in Theolog. Mor. lib. 4. c. 8. nu. 8.* Imò etiam in voto ſimplici caſtitatis poſt contractum matrimonium in ordine ad petendum debitum eo durante diſpenſari poſſe per Epiſcopum ſentit Nav. *in Man. cap. 16. n. 30.*

Porrò profeſſio unius Conjugis ſine licentia alterius Conjugis facta per ratificationem, vel mortem alterius Conjugis in ſæculo relicti ex probabiliori ſententia non convaleſcit, niſi per novum conſenſum tacitum, vel expreſſum renovetur *Iuxta regulam. 18. Iur. in 6. quod ab initio non valet, tractu temporis convaleſcere non poteſt*; & quia prior conſenſus in religionem ſine licentia uxoris fuit invalidus, ergo novus omnino conſenſus requiritur. Sunt quidem, qui putant, talem profeſſionem valere ſub conditione, ſi conjunx conſenſerit, vel mortuus fuerit, ſed id potius divinatorium eſt, cùm nullo expreſſo textu probetur, ècontra autem in *cap. 3. hoc tit.* abſolutè dicatur, profeſſionem non valuiſſe. Sanch. *de Matrim. lib. 7. diſp. 34. num. 16.* Videtur quoque in contrarium facere, *c. conſuluit. 10. h. t.* ubi reſpondit Pontifex, quòd vir profeſſus mortua uxore nec ad ſæculum redire, nec matrimonium validè contrahere poſſit. Sed hic textus non loquitur apertè de noſtro caſu, quo maritus invita uxore Religionem ingreſſus eſt, imò non obſcurè ex verbis ibi poſitis colligitur, ipſam quoque uxorem ad Domum Regularem tranſiviſſe, & conſequenter ante profeſſionem licentiam tacitam, vel expreſſam dediſſe. 10

Ulterius etiam illud notatu dignum, quod adulterium unius conjugis ſicut cauſat perpetuum divortium, ita etiam faciat, ut Conjux innocens irrequiſito Conjuge adultero Religionem ingredi, in eaque validè profiteri poſſit, Navar. *h. t. Conſ. 7.* non tamen convaleſcet profeſſio ab initio inutiliter & ſine conſenſu Conjugis facta, licet Conjux in ſæculo ex poſt facto adulterium commiſerit, per ea, quæ ſtatim antea diximus. 11

Quæritur VI. An eo caſu quo profeſſio Conjugis non valuit, niſi in vim voti ſimplicis, poſſit is propria authoritate ex Monaſterio exire, quamvis ab altero Conjuge non petatur?

Pro affirmativa, quam tenet Sanch. *d. diſp. 34. n. 13.* facit, quòd profeſſione invalida non ſit cauſa, cur aliquis in Monaſterio retineatur. *arg. c. accedens. 17. h. t. & cap. 2. 33. q. 5.* ubi invalidè profeſſus proprio motu exiens non propterea reprehenditur. Econtra pro negativa, quam docet Gloſſ. & Panor. *in c. placet. 12.* fortiter ſtringit textus. *in eod. cap. placet.* in illis verbis: redire autem ad ſæculum non erat in ejus poteſtate. Cui accedit ratio, quòd talis profeſſio ſal-

tem

Digitized by Google

tem valeat ut votum ſimplex caſtitatis, propter quod tenetur vovens, quantum in ſe eſt, vitare omne carnale commercium uxoris.

In hac difficili quæſtione inprimis dico, Monaſterium poſſe expellere talem nulliter profeſſum, poſtquam ejus nullitatem cognovit: quia obligatio Monaſterii ad retinendum Religioſum tantùm provenit ex profeſſione, ergo ubi nulla eſt profeſſio, nulla quoque eſt obligatio ad retinendum, prout idpſum docet Sanch. *d. loc. ſub nu.* 16. Quòd verò attinet ad perſonam ipſius profeſſi exiſtimo eum obligari, ut nullitatem profeſſionis Monaſterio indicet propter defraudationem ejus & multa inconvenientia, quæ ex occultatione ſequi poſſent; participaret enim de reditibus Monaſterii ſine juſto titulo ad inſtar malæ fidei poſſeſſoris, ad actus capitulares jus non haberet &c.

Quòd ſi Monaſterium paratum foret eum per modum *Oblati* aut *Donati* non emittentis profeſſionem (de quibus Miranda *in Man. Præl. q.* 29. *art.* 2. *& ſeqq.*) retinere, adhuc obligatum puto; ut conjugem alterum de ſtatu ſuo certiorem reddat, cùm eum quoque per ingreſſum jure conjugali defraudarit, atque ab ipſo expectet, jure ſuo uti, & ad cohabitationem revocare velit, ſi revocaverit, parendum eſt, niſi forſan uxor ingreſſa mariti ſævitiam timeat, *c. literas de Reſtit. ſpoliat.* ſi revocare noluerit, ſit verò ſuſpectus de incontinentia, videtur adhuc reſtitutio corporis ex contractu matrimoniali debiti facienda, cùm debitor poſſit debitum etiam non petente creditore reſtituere, imò teneatur, ſi ex retentione alter in periculum peccati conjiciatur, ut mox in *ſeq. q.* dicetur; ſi de incontinentia ſuſpectus non ſit, de conſilio eſſe credo, ut procurato iſtius pari ingreſſu, vel ſaltem continentiæ voto ac expreſſa licentia invalidè profeſſus ſuam profeſſionem convalidet, & renovet. text *in d. cap. placet*. ſi perſuaderi nequeat, nihilominus tutius opinor (ſalva tamen probabilitate ſententiæ Sanchezii) & verbis ac menti *d. cap. placet* conformius, conjugem ingreſſum in Monaſterio manere debere, & quantum in ſe eſt, vitare conjugale conſortium, quod etiam in primo ingreſſu intendit. Neque enim illa verba: *redire ad ſæculum in ejus poteſtate non erat, ſed mariti*: facilè explicantur cum Sanch. *d. l. nu.* 15. id eſt; *deſerto marito profiteri*, *nec redire ad priſtinam coniugalem vitam*, quia *deſerto marito profiteri*, non eſt *redire ad ſæculum*, redire autem *ad priſtinam coniugalem viam* (quod intelligo circa exactionem & redditionem debiti) nec in poteſtate mariti eſt. Debitor poteſt quidem & debet etiam non petenti creditori rem reſtituere, in quantum is eſt rationabiliter invitus ad retentionem, vel ſaltem indifferens: ſi verò conſentiat, & debitor reſtituendo exponat ſe peccandi periculo, impediat majus bonum, ad quod ſe, in quantum potuit, obligavit, aliud planè dicendum videtur. E. g. Titio & Caio ſit communis ſervus, hic à Titio pro jure ſuo, quod in eundem habet, deputetur ad ſervitium Eccleſiæ, ita ut Caio intervertatur ſervi utendi copia, Caius licèt poſſit pro pari jure ſuo ſervum vindicare, ſi tamen ſcienter toleret, ac in communi uſu ſit frequens rixarum periculum, ſervus ipſe ſoleat Dominum pellicere ad malum &c. non video, quomodo Titius teneatur aut poſſit ſeruum communem pro ſua parte ad uſum Eccleſiæ deputatum ab ea auferre, & cum peccati periculo Caio non petenti, & opus illud bonum toleranti reſtituere.

Interim hæc manendi in Monaſterio obligatio non eſt directè ex voto, ſed potiùs ex præcepto vel declaratione S. Pontificis conſecutiuè ad votum, aut tanquam medium ad illud conſtante matrimonio tutius ſeruandum, uti ſunt clauſura, & alia ſtatuta in Monaſteriis, quæ ex votis ſubſtantialibus non ſunt, ſed ad ea ſeruanda ordinantur. Unde conjunx ab altero ad ſæculum reuocatus, eo mortuo, & ubi jam ceſſauit carnalis commercii occaſio, tantùm de conſilio, non verò de neceſſitate tenetur ad Monaſterium redire, *d. c. placet*; dummodo in ſæculo continenter viuere poſſit; quia obligatio voti non ceſſauit, niſi deſuper diſpenſatio impetretur.

Quær. VII. Quid ſtatuendum ſit, ſi Conjunx Conjugi expreſſam licentiam ingrediendi religionem dederit, ipſe verò in ſæculo remanens & ſuſpectus de incontinentia nolit ad Religionem tranſire? Communis eſt diſtinctio, an maritus dederit licentiam uxori ingrediendi Religionem, vel an è contra uxor marito? Priori caſu cenſent maritum ad ingreſſum in Religionem etiam per cenſuras cogi poſſe: quia hoc ipſo ſe ad ingreſſum in Religionem obligaſſe intelligitur, quòd Conjugi licentiam ingrediendi dederit, quam tamen ſe dare non poſſe ſcivit, aut ſcire debuit, niſi etiam ipſe ingrederetur. Altero autem caſu, ſi uxor, quę dedit licentiam marito, alleget, ſe ignoraſſe hanc obligationem, aliàs ſe non daturam fuiſſe licentiam, cùm ſibi nunquam animus fuerit ad Religionem, & dicat, mulierem excuſari, ſi ignorantia juris laboret. *l. cùm de indebito*. 25. §. 1. *ff. de Prob.* putant, eatenus audiendam, ut ſi periculum incontinentiæ ſit, nec perſuaderi ad Religionem poſſit, valeat Epiſcopus ex officio maritum etiam profeſſum ex Monaſterio evocare, & uxori reſtituere: qui tamen maritus poſt mortem uxoris ad Monaſterium redire teneatur, cum habita licentia uxoris validam voverit profeſſionem. Atque ita intelligunt Text. *in c.* 1. *h. t.* Gloſſ. & Panorm. *in d. c.* 2. *& c. ex parte*. 9. *eod.* 53

Verùm prior hujus diſtinctionis pars videtur nimis dura, & contra libertatem profeſſionis, & non poſſent non timeri peſſimi effectus & turbatio Religionis, ſi maritus contra omnem ſuam voluntatem ad Religionem cogeretur. Ipſum quoque *c.* 1. *h. t.* ſine data diſtinctione loquitur, & abſolutè concedit, ut conjugi nolenti ingredi Religionem conjunx profeſſus reſtituatur: ſicut etiam advertit Zoeſ. *h. t. n.* 14. Quare ego potius credo incumbere Monaſterio, ne conjugem Novitium ad profeſſionem admittat, antequam etiam altera pars Religionem ingrediatur, & ſpes certa ſit de ejus profeſſione. Quòd ſi de facto admiſerit, & alter Religionem ingredi renitatur, valdè videtur probabile, conjugem profeſſum in ſæculo exiſtenti & de incontinentia ſuſpecto indiſtinctè reſtitui poſſe: cum Innoc *in d. c.* 1. & aliis, quos allegat Sanch. *de Matrim. lib.* 7. *diſp.* 33. *n.* 12. quamvis ipſe priorem diſtinctionem ſequatur addit tamen *n.* 14. *in fine*, quòd differentia inter virum & uxorem intelligatur de foro externo, ubi juris ignorantia in viro non præſumitur, conſequenter innuit, aliud eſſe in foro animæ, quando vir ex ignorantia juris revera intentionem ſe obligandi ad ingreſſum non habuit in foro autem Eccleſiaſtico etiam habendam eſſe rationem fori animæ paſſim notatur *in c. novit. de Iudic. c.* 1. *de Conſtit. in* 6. & pluribus aliis locis & contra præſumptam ſcientiam juris admittendam eſſe probationem de ignorantia notat Sylv. *v. ignorantia*. *n.* 13. ea verò quæ interna in animo conſiſtunt, plerumque aliter quàm per juramentum probati non poſſunt. *cap. fin. Qui Matrim. accuſ. c. paſtoralis*. *de Except.* Gail. 2. *pp. OO.* 48. *n.* 24.

Quæritur poſtremò, utrum ſolvatur matrimonium, ſi maritus efficiatur *Clericus ſæcularis* & ſuſcipiat ſacros Ordines? Reſpondeo per ſuſceptionem ſacrorum Ordinum in ſæculari Clericatu nec matrimonium ratum, nec conſummatum diſſolvi, niſi uxor ultro Religionem ingredi vellet. Quia hoc privilegium diſſolvendi matrimonium tantùm Religioni conceſſum eſt, quòd ibidem conjunx profeſſus quaſi mundo mortuus cenſeatur, *Extrav. antiquæ*. *Ioann.* 22. *de Voto*. Ordines tamen validè ſuſcipiuntur, & votum ſolenne caſtitatis annexum habent, quod quidem uxori in petitione debiti non præjudicat, (cum jure ſuo ſine culpa privari non debuerit) ſed marito, & ita, 54

Digitized by Google

ne poſt mortem uxoris nec licitè nec validè propter votum ſolenne aliud matrimonium contrahere poſſit, ſed debeat ſtatum Clericalem reaſſumere vel Monaſterium ingredi. Sanchez *d. lib. 7. diſp. 38. n. 23.*

Quòd ſi uxor ſpontaneè conſenſerit, redderur licita Ordinatio, ſed juxta probabiliorem ſententiam, ſi uxor Religionem ingreſſa fuerit, aut ſaltem ob ſenium vel valetudinem de incontinentia non ſuſpecta votum ſimplex continentiæ emiſerit. *c. Epiſcopus, diſt.* 77. Vid. Sanch. *de Matr. lib. 7. diſp. 39.*

Plura ad hunc titulum enucleatè tradita videri poterunt apud Sanch. *de Matr. lib. 2. diſp. 18. & ſeqq. lib. 7. diſp. 32. & ſeq.* quò Lectorem, cùm caſus in praxi ſint rari, remiſſum velim.

TITULUS XXXIII.

De Converſione infidelium.

SUMMARIA.

1. *Contrahentes in infidelitate cum impedimento an ſint ſeparandi poſt converſionem amborum?*
2. *An & quando converſus poſſit repellere alterum conjugem non converſum.*
3. *Quinam intelligantur nomine infidelium?*

1 SI duo infideles inter ſe contraxerint matrimonium, id jure naturali validum erit, & propterea, ſi ambo ad fidem convertantur, ab invicem ſeparari nec poſſunt nec debent, tametſi fortè cum aliquo impedimento dirimenti jure tantùm humano Pontificio introducto v. g. in 2. & 3. conſanguinitatis gradu lineæ collateralis contraxerint, quia eo tempore, quo contraxerunt, non ligabantur jure Pontificio, utpote qui per baptiſmum nunquam in Eccleſiam ingreſſi, ejuſque ſubditi effecti ſunt: poſt converſionem autem talia impedimenta cenſentur primùm ſupervenire matrimonio & ideò illud non dirimunt, ſicut ſi inter Catholicos poſt contractum matrimonium aliqua affinitas ex parte uxoris induceretur; ut quia ipſius ſoror à marito cognita eſſet. *c. gaudemus. 8. de Divort.*

Si verò aliquis in Infidelitate plures uxores habuerit, primam, cum qua contraxit, retinere debebit, quia cum illa ſola verum fuit matrimonium, non obſtante, quòd fortaſſis eam ante converſionem repudiaverit: cùm talis repudiatio, quantum ad diſſolutionem vinculi matrimonialis non valuerit. *d. c. gaudemus verſ. quia verò.* Dico autem, ſi ambo convertantur: nam ſi unus tantùm converſus fuerit, nondum erit Sacramentum: quia matrimonium in utroque conjuge eſt unum numero Sacramentum, ſicut eſt unum numero matrimonium, ergò ſi in uno non eſt Sacramentum, nec erit in altero. Sanch. *de Matrim. lib. 2. diſp. 8. & 9.*

2 Matrimonium infidelium, quamvis conſummatum, poteſt diſſolvi, ex ſpeciali privilegio Chriſti in fidei favorem dato, & per Apoſtolum Paulum promulgato, ſi alter conjux ad fidem convertatur, alter autem in infidelitate pertinax nolit cohabitare, vel ſaltem non ſine contumelia vel blaſphemia Creatoris, & quin alterum ad peccatum pertrahat, ita enim inquit Apoſt. *1. ad Cor. 7. verſ. 15. quod ſi infidelis diſcedit diſcedat: non enim ſervituti ſubiectus eſt frater, aut ſoror ejuſmodi*; & id ipſum confirmatum eſt *in c. quanto 7. de Divort.* Interim non ipſo facto diſſolvetur matrimonium, quando infidelis declaravit ſe nolle cohabitare, ſed tunc primùm, ubi fidelis ad alias nuptias tranſierit; quare ſi ante contractas nuptias infidelis pœnitentia ductus etiam convertatur, à fideli priùs converſo ad conjugium recipi debet *d. c. gaudemus in fine de Divortiis.*

Si infidelis nolit quidem converti, velit tamen converſo pacificè cohabitare, is à converſo admittendus eſt. *Cæteris autem*, inquit Apoſt. *d. l. v. 12. dico ego, non dominus, ſi quis frater habet uxorem infidelem, & hæc conſentit habitare cum illo, non dimittat illam.* Sed quia per hæc verba inſinuare videtur Apoſtolus, non eſſe præceptum Chriſti, ut fidelis cohabitet infideli, ideò non pauci ſunt, qui putent, Apoſtolum ibidem tantùm *conſilium* tradidiſſe, & abſolutè loquendo matrimonium diſſolui poſſe, ſi alter conjux nolit converti, licèt velit pacificè cohabitare; imò etiam ipſam cohabitationem tantùm in primitiva Eccleſia, ubi in dies multi convertebantur ad fidem, propter ſpem converſionis permiſſam fuiſſe docent, hodiè verò, ubi refrigeſcente charitate magis periculum perverſionis eſt, dictam cohabitationem non ampliùs admitti. Quo faciunt text. *in c. 8. & 10. cauſ.* 28. *q.* 1. Verùm, cùm utraque ſententia multis DD. auctoritatibus & rationibus ſtabiliatur apud Sanch. *de Matr. lib. 7. diſp. 74. n. 8.* Ego puto in hac controverſia plurimùm eſſe tribuendum arbitrio Epiſcopi, ita ut ſi ex cohabitatione fidelis cum infideli ſperetur converſio infidelis, Epiſcopus admittens cohabitationem ſequatur priorem ſententiam, poſteriorem autem tunc, ſi ex dicta cohabitatione (ut communiter inter Judæos propter pertinaciam eorum & inconſtantiam in fide accidere ſolet) rationabiliter timeatur, fore periculum perverſionis.

Quæ autem hactenus, de infidelibus diximus, intelligenda ſunt de iis, qui nunquam baptiſmum ſuſceperunt, non verò de Apoſtatis, qui per baptiſmum in Eccleſiam ingreſſi, ejuſque ſubditi effecti, poſtea verò ad infidelitatem defecerunt: horum enim matrimonia, cùm ſemel fuerint Sacramentum, & baptiſmus imprimat characterem in anima, qui per abnegationem fidei deleri non poteſt, ideò ſunt & manent ſemper quoad vinculum indiſſolubilia Dico quoad vinculum: nam quoad cohabitationem, tanquam propter adulterium ſpirituale diſſolui poſſe, inferiùs Lib. IV. *Tit. de Divortiis* §. 2. dicetur. 3

TITULUS XXXIV.

De Voto, & voti redemptione.

§. I.

Quid ſit Votum, & quænam ejus requiſita, & obligatio.

SUMMARIA.

1. *Votum quid, & quomodo differat à propoſito.*
2. *Si dubitetur, fueritne votum, vel propoſitum, præſumitur non fuiſſe votum.*
3. *Votum aliud explicitum, aliud implicitum.*
4. *Voto obligatur etiam, qui non habuit animum ſervandi; ſecùs, ſi non obligandi.*
5. *Quanta deliberatio requiratur in voto, & quid ſi dubitetur, an fuerit ſufficiens deliberatio?*

6. *Qua-*

Digitized by Google

6. *Qualis error tollat obligationem voti.*
7. *Difficultates novæ emergentes, vel non prævifæ cur potiùs tollant obligationem voti, quàm contractuum.*
8. *Votum debet fieri Deo, ſaltem mediatè, ut ſi fiat Sanctis.*
9. *Votum debet eſſe de meliori bono; & ibi an res indifferentes, vel res bonæ ob malum finem voveri poſſint?*
10. *An & quando valeat votum contrahendi Matrimonium?*
11. *Voveri poſſunt etiam ea, quæ aliàs ſunt de præcepto.*
12. *Quanta ſit voti obligatio, & an detur parvitas materiæ?*
13. *Quamdiu executio voti differri poſſit, & an prævidens impedimentum, teneatur prævenire?*
14. *Quid ſi votum ſit partim de re poſſibili, partim impoſſibili?*
15. *An votum poſſit per alium impleri?*
16. *Exponitur* text. in c. quod ſuper. de Voto.
17. *Vota quatenus obligent Succeſſores.*

Alia Summaria invenies in §. ſeq.

1 VOtum communiter definitur, quòd ſit *promiſſio deliberata Deo facta de meliori bono*. Dico I. Votum eſſe *promiſſionem*; ut diſtinguatur à *propoſito*: nam propoſitum concipitur ſine actuali obligatione; unde qui propoſitum utcunque firmiter & efficaciter conceptum non ſeruauerit, peccati propterea reus non erit, quia nulla ſe obligatione obſtrinxit. *cap.* 3. *& ibi Gl. hoc tit.*

2 Contingit non rarò, ut homines dubii reddantur, anne *votum*, vel ſolùm *propoſitum* conceperint? In quo dubio poterit præſumi, non fuiſſe votum: quia *in dubio melior eſt conditio poſſidentis*. *c. in pari.* 65. *de R. I. in* 6. fuit autem talis dubitans priùs in poſſeſſione libertatis, qua eum non conſtat privatum eſſe. Item in dubio non eſt obligatio inducenda. *l. Arianus.* 47. *ff. de O. & A.* Henr. Zoeſ. ad *hunc tit. num.* 50. Suar. *de Voto lib.* 4. *cap.*
3 5. Non obſtat, quòd *in dubio tutior via ſit tenenda*: quia hæc regula plerumque eſt tantùm de conſilio, non de præcepto, niſi quis in dubio practico perſeveraret, neque ad ejus depoſitionem ſe reſolvere poſſet: tunc enim non liceret agere cum conſcientia practicè dubia. Item in dubia irregularitate orta ex homicidio, quando factum ſcilicet homicidium, vel mutilatio eſt certum & tantùm culpa incerta, ad quale quale ſcandalum & offenſionem hominum evitandam juſſit ſubinde Pontifex tutiorem viam & abſtinentiam ab Ordinibus eligi, *c. ad audientiam.* 12. *& c. pen. de Homicidio.*

4 Porrò hæc promiſſio aliquando eſt *implicita* & actui, quem quis agit, *annexa*: ut ſi Clericus ſuſcipiat SS. Ordines, quibus ſcit *votum Caſtitatis* annexum eſſe, hoc ipſo eandem promittere cenſetur. *c. un. h. t. in* 6. quemadmodum de jure Civili ſunt *tacita pacta* juxta *l.* 2. *ff. de Pactis*. & obligationes, quæ ipſo facto contrahuntur, & ex *quaſi contractu* appellantur. *toto tit. Inſtit. de Obligat. quæ ex quaſi contractu.*

Sed quid, ſi aliquis promiſſionem quidem votivam faciat, non tamen animum habeat illud votum ſervandi? e. g. ſi habens domi concubinam emittat votum caſtitatis, vel SS. Ordines Clericales ſuſcipiat, anne tale votum valebit? ℟. affirmativè: quia obligatio voti eſt diſtincta ab executione voti, nec ab ea dependet; unde rectè obligatio ſine executione conſiſtere poteſt, prout ſine dubio is, qui de facto votum non ſervat, nihilominus voto tenetur. Navar. *in Manuali c.* 12. *num.* 27. & in ſimili obligationem ad matrimonium B. Virginis cum S. Joſepho fuiſſe ſine intentione executionis infra in Lib. IV. *in Tit. de Condit. appoſ. n.* 10.

Engel in Decretal. Lib. III.

Aliud verò dicendum, ſi quis non tantùm non habuerit animum non ſervandi votum, ſed etiam non habuerit intentionem ſe obligandi, & verba merè extrinſecùs protulerit, intrinſecè autem contrariam proteſtationem fecerit; talis enim voto non obligabitur, quia nulla eſt obligatio ſine conſenſu tacito vel expreſſo, & ſi Clericus in ſuſceptione SS. Ordinum non habuerit intentionem vovendi caſtitatem, non obligabitur quidem ad cœlibatum ex voto, obligabitur tamen ex præcepto Eccleſiæ. Interim graviter peccabit: quia decipit Eccleſiam, quæ non vult alicui ſacrum Ordinem dari, niſi qui ſe caſtè victurum promiſerit, *c.* 1. *diſt.* 27. *& c.* 1. *diſt.* 28.

Quòd ſi quis ſuſcipiens SS. Ordines penitùs ignoraverit obligationem voti eſſe annexam, non videtur voto adſtrictus; quia ignorantia tollit voluntatem & conſenſum, niſi ut plerumque fit, habuerit generalem & implicitam intentionem ſe obligandi ad illa omnia, quæ conditio Ordinis requirit, quamvis in ſpecie de voto caſtitatis nihil ſciverit.

Dico II. votum eſſe *promiſſionem deliberatam*: ubi aliqui perfectam deliberationem, & majorem quàm ad peccatum mortale requirunt, ut Leſſius *de Voto*, *dubio* 1. *num.* 4. Alii autem probabiliùs ſtatuunt, eam deliberationem, quæ obligaret nos diabolo per peccatum mortale, ſufficere ad obligandum nos Deo per votum, ſi ſcilicet plena advertentia accedat, ut vovens ſibi præſens ſit, & ſine ſubitaneo motu vel animi paſſione judicium ac deliberationem perturbante advertat ſe vovere, Gutierez *Canon. quæſt. lib.* 2. *c.* 22. *a.* 7. *arg. c. ſunt qui opes* 3. *cauſa* 17. *q.* 4. *& c.* 2. *h. t.*

Quid, ſi dubitetur, an adfuerit ſufficiens deliberatio? Sunt, qui hoc, & ſuperiori caſu ſub *num.* 2. pari paſſu procedunt, cenſentque poſſeſſionem, & conſequenter præſumptionem ſtare pro *libertate*. Tutius tamen videtur, ut hoc caſu poſſeſſio & præſumptio pro voto aſſeratur: nam quando certum cum incerto concurrit, poſſeſſio regulariter ſtat penes id, quod certum eſt, ſicut in poſſeſſorio judicio, qui actus poſſeſſorios certos præſentes probat, præfertur illi, qui per petitorium diſputat, tales actus non fuiſſe legitimos, uſque dum revera non legitimos fuiſſe demonſtraverit. Atqui in iſta hypoteſi ſupponitur votum fuiſſe certò emiſſum, & tantùm dubitatur, an cum ſufficienti deliberatione, ergo poſſeſſio ſtat pro voto, in altero autem caſu conſtat, me priùs fuiſſe liberum, & dubitatur de ipſo voto, ergo poſſeſſio eſt penes libertatem. Vid. Sanch *de Matri. lib.* 1. *diſp.* 8. *num.* 10. & fuſius *lib.* 2. *diſp.* 41. *num.* 31. *& ſeq.* Zoeſ. *h. t. n.* 29.

Vota autem ex metu cadente in conſtantem virum emiſſa non obligant, cùm non ſint promiſſio voluntaria & libera, dummodo metus ſit injuſtus ab extrinſeco, & ad finem eliciendi votum incuſſus, vel ſaltem votum pro medio evadendi conceſſum, veluti *in c.* 1. *de his, quæ vi metusvè*. dicitur, non valuiſſe profeſſionem mulieris in Monaſterio, quæ ſuſpecta de adulterio à marito tradita fuit miniſtris occidenda, à quibus tamen dimiſſa erat ſub conditione, ut Monaſterium ingrederetur. Secùs eſt, ſi metus tantùm proveniat ab intrinſeco timore, vel ab extrinſeco quidem, ſed qui non ſit ad eliciendum metum incuſſus. Unde non eſt dubitandum, quin valeant vota metu naufragii, latronum, vel infirmitatis emiſſa. *c. ex parte.* 9. *de Conv. conj.* Suar. *lib.* 1. *de Voto c.* 7. Sanch. *de Matr. lib.* 7. *d.* 29. *a.* 5. 5

Circa errorem, aut deceptionem, qui aliquando in votis intervenit, diſtinguitur inter vota *ſimplicia* & *ſolemnia*: ſimplicia enim, cùm ſola voluntate voventis ſine actuali ſui traditione conſtituantur, non tantùm expreſſas, ſed etiam tacitas conditiones admittunt: ac proinde error in cauſa etiam merè impulſiva, ac circumſtantiis ſolùm accidentalibus notabiliter ta-

Digitized by Google

men rei ſtatum mutantibus obligationem voti tollere poteſt, ſi vovens ita conſtitutus ſit, ut non niſi in talibus circumſtantiis ſe obligare intendat; v. g. ſi voueat peregrinationem, quia putat eſse vicinam & facilem, aliàs non facturus tale votum, poſtea verò audiat eſſe remotam, difficilem & ſumptuoſam. Ita generalem regulam tradunt DD. Antonin. Angel. Sylv. Hoſtienſ. Navar. & alii plures apud Sanch. *de Matrimon. libr.* 10. *diſp.* 9. *num.* 15. quòd vouens non obligetur in eo eventu, quem excepiſſet, ſi tempore voti emiſſi de eo cogitaſſet: tum quòd in talem eventum cenſeatur ſe virtualiter noluiſſe obligare; tum quòd *in generali promiſſione non veniant ea, quæ quis veriſimiliter in ſpecie non promiſiſſet. c. in generali* 89. *de R. I. in* 6. *c. qui ad agendum*. 4. *de Procur. in* 6. *clem.* 2. *Eod. tit.* quam quidem doctrinam tunc veram cenſet Sanch. *dict. l. & num.* 16. ſi euentus ignoratus claudatur in virtute voluntatis vouendi, & non ſub objecto promiſſionis, aut ſit cauſa finalis: ut ſi quis voueat dare Paulo eleemoſynam, quem ignorat locupletem: ſecùs verò, ſi includatur in virtute aliorum actuum vel habituum, & claudatur ſub objecto promiſſionis, aut ſi ſit cauſa merè impulſiva, e. g. non vouiſſem Paulo pauperi eleemoſynam, ſi ſciviſſem ſuſem, ebrioſum &c. quia tamen pauper eſt, claudetur ſub objecto promiſſionis ſcilicet eleemoſynæ, & ideò votum obligat. Verùm hæc limitatio, quæ ob magnam ſubtilitatem, & plurimas difficultates ac ſcrupulos in ſingulis factis emerſuros, haud facilè poterit Confeſſariis, nedum confitentibus ad clarum intellectum explicari, non videtur mihi neceſſaria, ſed id potiſſimùm attendendum eſſe, an quis eventu ignorato præcognito voviſſet, vel non? ſi non vouiſſet, deficit perfecta voluntas in talibus circumſtantiis, ſiue jam ad objectum promiſſionis pertineant, ſiue non, & habet locum regula *d. c.* quòd *in generali conceſſione non veniant ea, quæ quis veriſimiliter in ſpecie non fuiſſet conceſſurus; & verba accipienda ſint ſecundum veriſimilem, atque adeo etiam habitualem intentionem proferentis. c. ſecundò.* 41. *de Appell.*

7 Non obſtat, quòd alii contractus non reſcindantur ob difficultates poſtea emergentes, quibus prævisis non fuiſſent initi, cùm aliàs nulla forent firma inter homines commercia, ſicut argumentatur Sanch. *d. l. n.* 14. Leſſius *de Voto dub.* 2. *num.* 10. nam reſponderi poteſt, in primis frequentiſſimas in jure eſſe reſciſſiones contractuum ob accidentia non prævisa, veluti ſi occultum rei emptæ vitium detegatur, ſi malus vicinus celatus fuerit &c. *t. t. ff. de Ædil. edict. & de Act. empt.* ſi conductor ædium ſpectris vexetur, latrones timeat, &c. *L. habitatores*. 27. *ff. Locati*. Deinde quidquid ſit de contractibus, qui ſimpliciter acceptantur ab hominibus, atque ad firmanda commercia & minuendas lites non facilè ſolent leges concedere reſciſſionem, vel admittere exceptionem deficientis conſenſus, aliud tamen eſt in voto, quod cùm principaliter fiat Deo, qui voluntatem noſtram & animi conſenſum perfectiſſimè cognoſcit, non cenſetur acceptare in illis circumſtantiis, quas non prævidimus, & ſi prævidiſſemus conſenſum minimè daturi fuiſſemus. Ceſſat etiam in votis minuendarum litium, & firmandorum commerciorum ratio, imò potiùs è contrario per nimiùm rigoroſam & ſcrupuloſam ſimplicium votorum obligationem lites & anxietates in conſcientiis generamus, & homines à meritorio vouendi actu deterremus. Layman. *de Voto cap.* 3. *num.* 4. nimis enim durum eſt dicere, quòd Deus me obliget ex mea voluntate (neque præceptum voti ſervandi aliter obligat, quam ex voluntate humana præſuppoſita) in tali caſu & circumſtantia, ad quam ipſe ſcit, quòd voluntas mea ſe non extenderit. Huc referri poteſt, quod cum Joann. And. & Molina tradit Zoeſ. *h. t. num.* 36. vouentem abſtinentiam vel jejunium diebus Veneris, non teneri, ſi Natalis Domini in diem Veneris incidat.

At verò *ſolemnia* vota, cùm per actualem ſui traditionem perficiantur, & regreſſio ex Monaſterio poſt profeſſionem emiſſam admodum ſcandaloſa ſit, regulariter non irritantur ex errore vel deceptione: quia cenſetur profeſſus ſe abſolutè & ſimpliciter obligaſſe ſine reſervatione alicujus tacitæ conditionis, ſi hoc vel illud fuerit &c. prout exemplum ponitur *in cap. ex parte* 14. *de Converſione coniugatorum*. Ubi mulier poſt matrimonium ratum ingreſſa eſt religionem, quia audivit maritum eſſe leproſum: reſpondet ibidem inter cætera ſummus Pontifex, quòd matrimonium fuerit diſſolutum, & valida profeſſio, ſi qua facta ſit, licet fortaſſis cauſa, quæ ad ingreſſum movit, falſa extiterit; hinc eſt, quòd illa regula: *dolus dans cauſam contractui bonæ fidei facit contractum nullum*, deſumpta *ex L.* 7. *ff. de Dolo*, non procedat in illis contractibus, qui per actualem ſui traditionem perficiuntur, ut in profeſſione religioſa, & matrimonio carnali, quorum annullatio propter ſcandalum non ita facilè admittenda eſt; niſi tamen error ſit circa ſubſtantialia Religionis, v. g. ſi ideò, aliquis certum Monaſterium ingrediatur, quòd putet in eo licere habere proprium alias nullo modo ingreſſurus. Vid. Sanch. *d. l. à num.* 18. Layman. *in Theolog. Moral. lib.* 4. *tract.* 4. *cap.* 1. *num.* 5.

Dico III. votum eſſe *promiſſionem Deo factam*; ſi 8
enim aliquis tantùm intendat ſe obligare homini, non Deo v. g. ſi quis promittat Confeſſario aut Parentibus certum locum vitare, promiſſio votum non erit, nec per ejus tranſgreſſionem ſacrilegium committetur. Non autem requiritur, ut votum immediatè Deo fiat, dummodo finaliter in Deum dirigatur, ſic votum ad Sanctos, vel eorum imagines factum verè votum eſt, quia ſaltem mediatè Deo fieri cenſetur, quatenus id, quod petitur, à Deo per interceſſionem Sanctorum impetrari ſperatur. *Syl. verbo Votum n.* 3.

Dico IV. votum debere eſſe *de meliori bono*: quia 9
ſi res *indifferens*, quæ moraliter nec bona nec mala ſit, & multò magis ſi ex ſe vel leuiter mala ſit, voueatur, inutile votum erit: niſi tamen res indifferens bono aliquo fine cohoneſtetur. Unde licet non obliget votum non intrandi certam domum, non geſtandi gladium, valebit tamen, ſi propter evitationem fortè periculi peccati fiat, vel ſi aliquis nimis affectus eſset erga talem actum indifferentem, & ideò pro ſui mortificatione voueret abſtinentiam ab eo.

De illis votis difficultas eſt, an valeant, in quibus res bona quidem vouetur, ſed ob finem malum v. g. ſi Dux ad injuſtum bellum proficiſcens votum faciat exſtruendi templum, ſi victor euaſerit, vel uſurarius voueat largam eleemoſynam, ſi uſuras integras à debitoribus perceperit? ℞. talia vota ordinariè non valere; quia facere votum ad impetrandam à Deo rem illicitam, vel tanquam in gratiarum actionem, quòd res illicita quaſi per Dei auxilium acquiſita ſit, eſt mala & blaſphema operatio, quia Deo adſcribit operationem peccati, quæ ipſi non congruit; niſi prædictæ conditiones quaſi pro tempore exſoluendi voti ſimpliciter facti ſtatuantur, v. g. quod vouens velit templum ædificare, vel eleemoſynam dare, poſtquam victoriam reportauerit, abſque intentione mediante voto talem illicitum finem conſequendi.

Alia eſt ratio, ſi quis rem bonam, jejunium v. g. aut eleemoſynam voueri ad finem impetrandi à Deo rem temporalem, licitam & honeſtam, vel in gratiarum actionem, quod obtinuerit V. g officium in aula, diues matrimonium &c. quia ſimilia à Deo tanquam eorum authore petere, uel pro impetratis gratias agere, bonum & honeſtum eſt.

Prætereà non ſufficit, ut uotum ſit *de re bona* 10
aliqua

Digitized by Google

aliqua quacunque, ſi per id præjudicetur *meliori bono*. Unde regulariter non valet votum contrahendi matrimoninm, quia per id impeditur continentia, & ingreſſus in Religionem, bonum *melius*, & perfectius, 1. *ad Cor.* 7. Trid *ſeſſ.* 24. *can.* 10. propterea in definitione dictum eſt, votum eſſe *promiſſionem de meliori bono*: nam Deo non poteſt eſſe gratum & acceptum, quòd aliqnis vouendo minus bonum hoc ipſo ſe obliget, quòd non velit amplecti majus bonum.

Dixi autem, votum matrimonii *regulariter* noo valere: na ab hac regula aliqui caſus excipiuntur, ut I. ſi per matrimonium poſſit procurari bonum publicum, pax, religio inter Magnates. II. Si fiat cauſa pietatis ad liberandam fœminam ex ſtatu vel periculo peccati, quod liberanti proficiet in remiſſionem peccatorum. *cap. inter opera* 20. *de Sponſ.* III. Si vovens ipſe frequenti periculo peccati obooxius ſit cui, aliter quàm per matrimonium haud facile mederi queat. Si tamen ex poſt ſperaret ſe cum Dei gratia contioere, & v. g. religionem ingredi poſſe, non obligaret votum in præjudicium ſtatus perfectioris. Sicut etiam in priori caſu volunt DD. votum non obligare cum excluſione Religionis, ſed tantùm conditionaliter, ſi aliquam ducturus eſt Zoeſ. *h. t. n.* 23. Layman. *d. l. c.* 2. *num.* 12. Suar. *lib.* 2. *de Vot. c.* 8. *n.* 23. Si quæras, cur potiùs juramentum de ineundo matrimonio alicui factum ſimpliciter obliget, *c. commiſſum.* 16. *de Sponſ.* & non etiam votum? Reſpondetur, votum fieri principaliter Deo, qui id non acceptat in præjudicium melioris boni, juramentum autem fieri homini cum Divina ſolùm atteſtatione, qui id ſimpliciter acceptat, quatenus ſibi inde jus & utilitas quæritur. Interim etiam juramentum habere tacitam conditionem, niſi *iurans maluerit religionem ingredi*, communiùs ſentiunt DD. ait tamen Pontifex *in d. c.* 16. tutiùs eſſe, priùs matrimonium contrahere, & poſtea ingredi, ſed id DD. explicant, ſi multum intereſſet ſponſæ vel ob infamiam, vel lucrum antenuptialis donationis ex ſtatuto &c. Vid. Sanchez *de Matr. l.* 1. *Diſp.* 43. *n.* 6. Zoeſ. *ad tit. de Spon. n.* 26.

21 Cæterum autem non tantùm ea, quæ *de conſilio Evangelico* ſunt, voueri poſſunt; ſed etiam ea, quæ ſunt *de præcepto* v. g. non blaſphemare, non fornicari, &c. ut aliquis ex gravitate & duplicitate obligationis tantò magis à peccato abſterreatur; nihil enim impedit aliquem circa eandem rem pluribus teneri, veluti ſi rem alienam, quam ex jure divino & naturali reſtituere debeo, etiam per ſpecialem promiſſionem me reſtituturum pollicear. Latiùs hæc proſeqnitur Leſſ. *de Voto dubio* 7. Laym. *de Voto c.* 2. Ulteriùs poſt explicatam voti definitionem circa ejus obligationem & executionem.

22 Quæritur I. quæ & quanta ſit voti obligatio? ℞. De fide certum eſſe, quòd omne votum validè emiſſum ex virtute Religionis obliget ad præſtandum id, quod voto promiſſum eſt, juxta illud *Deut.* 23. *verſ.* 22. *ſi nolueris polliceri, abſque peccato eris; quod autem ſemel egreſſum eſt de labiis tuis, obſervabis*, & illud *Pſal.* 75. *℣.* 12. *vovete & reddite Domino DEO veſtro.* eſtque tranſgreſſio voti peccatum ex genere ſuo mortale; quia violare fidem & promiſſionem Deo datam gravis culpa eſt; aliquando tamen ob parvitatem materiæ veniale eſſe poteſt, puta ſi ex materia voti levis aliqua pars ſubtrahatur, & votum pro majori parte impleatus, v. g. ſi vouens orare, Roſarium, unnm vel alterum *Ave Maria* omittat.

Quid, ſi tota materia voti ſit parva, v. g. ſi quis vonerit, ſingulis diebus orare unum *Ave Maria* & illud omittat? Adhuc venialem tantùm culpam eſſe docet Leſſius *de Voto dub.* 9. *num.* 58. & ita teſtatur *pleroſque* ſentire Recentiores. Conſulerem tamen pro tutiori, ne tale peccatum facilè in Confeſſione omittatur: quia aliqui graves DD. in diverſa ſunt opioione, Cajetan. *de Iuram. q.* 49. *art.* 7. Ang. *v. Votum.* 3. *q. ult.*

Deiode io foro etiam externo Eccleſiaſtico ille, qui ſcitur votum feciſſe, ad ejus obſervationem rectè compellitur: quia Eccleſia judicat de quouis peccato mortali, & præcavere debet, ne crimina committantur. *cap. novit. de Iudiciis. c. quod ſuper in fine.* 7. *de Fide inſtrum.* præſertim ſi Eccleſiæ, vel alterius interſit, votum impleri, nt quia aliquis voto ſe obligavit Eccleſiam ædificare, pauperibus vel terræ Sanctæ ſubvenire &c. *c. licet.* 6. *h. t.*

Quæritur II. Quamdiu executio voti differri poſ- 13
ſit? ℞. ſi certum tempus vouens ipſe ſibi determinaverit, illnd ſioe peccato elabi non patietur, ſi præviderit impedimentum illo tempore futurum, tunc votum priùs exſolvere debet; neque elapſo tempore, ſi votum non impleverit, hoc ipſo liber erit, ſed poſtea implere debebit, niſi votum ob ſpecialem Dei cultum ad hunc, & non ad alium diem determinatum ſit, v. g. ſi quis in feſto certi alicujus Sancti ſe jejunaturum promiſit, & illo die non jejunavit, peccavit quidem, ſed alio die jejunare non tenebitur. Imo tametſi præviderit impedimentum, non cogetur anticipare: qnia tunc ſolùm anticipatio præviſo impedimento eſt neceſſaria, quando obligatio eſt abſoluta, & tempus tantùm dilatio executionis, ſecus verò, ſi tempus ſit quaſi pars voti, & votum proprium diei onus. Suar. *de Voto lib.* 4. *cap.* 14. Zoeſ. *h. t. n.* 54.

Quòd ſi nullnm certum tempus vouens ſibi præfixerit, debet votum exequi, quàm primùm commodè poteſt, juxta illud *Deut.* 23. *verſ.* 21. *cùm votum voveris Domino non tardabis reddere: quia requiret illud Dominus Deus tuus; & ſi moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum* quemadmodum etiam in aliis obligationibus ab eo, qui ſe ſine certo tempore obligavit, res ſtatim peti poteſt, quàm primùm debitor facultatem ſolvendi habuerit. *L. promiſſor.* 21. §. 1. *ff. de Pecunia conſtit.* ita tamen ut juxta humanum modum & arbitrium boni viri hæc res accipiatur; neque enim, qui fortaſſis peregrinationem vouit, cogetur diebus ac noctibus, vel omni tempeſtate, & periculo & incommoditate contempta illam explere. *arg. text. notab. in l. continuus.* 137. §. 2. *ff. de Verb. obligat.*

Quæritur III. ſi votum pro aliqua parte ſit morali- 14
ter vel phyſicè impoſſibile, ntrùm ſaltem obliget quo ad partem poſſibilem? ℞. eſſe diſtinguendum, utrùm materia vouit ſit *dividua*, vel *individua*? Priori caſu locum habebit *Regula* 37. *Iuris in* 6. quòd *utile non vitiatur per inutile*; adeoque ſi vouens votum implere ſecundùm unam partem non poſſit, tenebitur ſecundùm eam, quam poteſt; quare qui vouit ſe jejunaturum tota ſeptimana, ſi ſingulis diebus id ſine periculo facere non poſſit, tenebitur illis diebus, quibus poteſt. Item qui vouit, ſe Eccleſiæ donaturum 1000. florenos, ſi propter ſupervenientem paupertatem totam ſummam dare nequeat, tenebitur ad illam partem, quam dare poteſt ſalva congrua ſua ſuſtentatione. Illam tamen exceptionem hic addunt DD. niſi pars impoſſibilis ſit *principalis*; & altera tantùm *acceſſoria*, & non aliter quàm reſpectu illius principalis promiſſa, unde qui vouit ſe peregrinaturum ad certam Eccleſiam, & ibidem oblationem facturum, ſi peregrinari non poſſit, non tenebitur oblationem eo mittere, juxta vulgatum, quòd *principale trahat ad ſe acceſſorium*, ſi tamen oblatio eſſet in magna quantitate promiſſa: tunc cenſeretnr illa principaliter eſſe in obligatione, & peregrinatio tantùm acceſſoriè, ideoque peregrinatione impoſſibili illa oblatio tranſmittenda foret; nam pereunte acceſſorio non perit principale.

Altero autem caſu, ſi materia voti ſit *individua*, tunc una parte impoſſibi non tenebitur vouens poſſibilem implere, v. g. qui vovit templum ædificare, & propter ſupervenientem inopiam totum ædificare non

poteſt, non tenebitur capellam ædificare Suarez *de Voto lib. 2. c. 2.* Generaliter autem tota hæc quæſtio potiſſimum ex intentione vouentis reſoluenda eſt, an voluerit ſe ad omnes partes voti collectiuè tantùm ſumptas, vel etiam ad ſingulas diuiſim obligare. In dubio, quando nec ex conjecturis conſtaret de intentione vouentis, ſuaderem obſeruationem partis poſſibilis: quia in dubio tutior via eſt tenenda ſaltem de conſilio; ſed multùm renitenti non auderem imperare: quia in dubio non eſt facilè inducenda obligatio. *L. Arianus. 47. ff. de Obligat. & act.* & votorum obligatio ex communi ſententia non eſt amplianda, ſed ſtrictè accipienda. *arg. c. ex parte ubi* Panorm. *de Cenſibus*. Item *in obſcuris quod minimum eſt, ſequimur. Regul.* 30. *iuris in* 6. Sanch. *de Matrim. lib. 9. Diſp. 35. n 8.*

Quæritur IV. An liceat votum per aliam perſonam
15 implere, vel an teneatur per aliam implere, qui per ſe ipſum non poteſt?

℞. I. Eſſe diſtinguendum inter vota *perſonalia, realia, & mixta*; votum *perſonale* eſt, quando ſolùm factum proprium promiſſum, ut jejunium, oratio &c. Votum *reale*; quando vouens promiſit ſe aliquid daturum v. g. eleemoſynam, aut dotem pro Eccleſia. Votum denique *mixtum*, quando præter donationem rei etiam ipſa actio, ſeu functio perſonalis promiſſa eſt, ut peregrinatio cum oblatione.

℞. II. Votum *perſonale* vel etiam *mixtum*, (ſi nullum impedimentum ex parte vouentis, de quo infra) per ipſam perſonam vouentem implendum eſt, nec per aliam impleri poteſt: quia illa tantùm & non alia obligata eſt. Neque hic locum habet regula, quod *quis per alium facit, per ſe ipſum feciſſe cenſetur*: prout eadem regula nec in aliis caſibus obtinet, in quibus ipſius perſonæ obligatæ factum, eiuſque induſtria maximè pro majori ſui mortificatione, promiſſa eſt. Votum autem *reale* aliquando per aliam perſonam impleri poteſt; ut ſi quis ſoluat pro me eleemoſynam, quam promiſi dare pauperibus; quia tunc cenſetur mihi donaſſe pecuniam, & ita *brevi manu* illa eleemoſyna de meo data eſſe, prout obſervat Sanchez *lib. 4. Moralium. cap.* 10. *n.* 10.

℞. III. Qui non poteſt votum *perſonale* v. g. jejunii aut orationis per ſe implere, non tenetur id implere per alium: quia actus non obligat ultra intentionem agentis, fuit autem intentio vouentis, ſuam tantùm, non alterius perſonam obligare, & quilibet vovet eo animo, ut velit ſe, non alium affligere. Illum tamen caſum excipit Sanch. *d. lib. 4. c. 15. n. 9.* Si votum *perſonale* non tam intendatur pro ſui afflictione, quàm pro utilitate alterius, v. g. ſi quis votum fecerit jejunii aut Miſſæ dicendæ pro redemptione animarum in purgatorio; quæ ſententia Sanch. videtur habere æquitatem, & propterea voventi conſulenda, cùm finis voti tali caſu etiam per alium obtineri poſſit. Si tamen vovens non poſſet facilè habere alium, per quem votum impleat, non foret cogendus, niſi fuiſſet ipſius intentio, implendi votum ſive per ſe, ſive per alium: nam in dubio quilibet præſumitur ſe tantùm obligare voluiſſe.

16 Sed bis opponi poſſet difficilis textus *cap. quod ſuper. 8. h. t.* ubi S. Pontif. decidit, quòd illi, qui fecerunt votum ſucurrendi terræ Sanctæ, ſi ob impedimentum perpetuum in propria perſona ire, aut militare nequeant, teneantur expenſas, quas facturi fuiſſent, tranſmittere, & votum per alios exequi. Hanc deciſionem non eſſe ex natura hujus voti (utpote quod potius *perſonale*, quàm reale ſit) ſed ex præſumpta mente voventis, qui in defectu ſuæ perſonæ ad expenſas ſe obligaſſe cenſeatur exiſtimat Paul. Laym. *d. L. c. in fine* cum Paul. Nav. & aliis. Verùm quia non eſt bene credibile, quod S. Pontifex voluerit quæſtionem voti, quæ immediatè conſcientiam tangit, ex præſumptione, non habente locum in conſcientia niſi veritas ſubſit, decidere, & verba *in d. c. 8.* ita ſimpliciter proferuntur, ut nulli ſuppoſito, vel præſumptioni inniti videantur: propterea magis puto, votum peregrinationis Hieroſolymitanæ, quod non cauſa devotionis, ſed in ſubſidium Terræ Sanctæ emiſſum eſt, accenſeri votis *realibus* vel *mixtis*, in quibus principale eſt id, quod eſt *reale*, ideoque habere locum, quod dicetur *in ſeqq. reſponſionibus*. Nam tunc votum dicitur tale, quando in eo principaliter conſideratur, & intenditur utilitas Eccleſiæ, vel piæ cauſæ, acceſſoriè autem devotio vel labor perſonæ, ſed in promiſſo ſubſidio Terræ Sanctæ utique principaliter intenditur utilitas Eccleſiæ Catholicæ, acceſſoriè autem perſonæ labor, qui bene & forſan fructuoſiùs poteſt per ſubſtitutum impleri: ergò &c

℞. IV. Vota *realia* per alium implenda ſunt, ſi per ipſum voventem impleri non poſſunt: quia nihil intereſt, an ipſe vovens, an alius ejus nomine etiam de ipſius ſubſtantia eleemoſynam expendat.

℞. V. In votis *mixtis* quantum ad eorum realitatem quæſtio dependet à præcedenti, an nimirum, ſi votum quoad partem obligationis perſonalis ſit impoſſibile, impleri debeat ſaltem quoad obligationem rei? proinde illa diſtinctio eſt adhibenda, quam ibidem tradidimus, an ſcilicet id, quod eſt, reale voti v. g. peregrinatio, & in ea oblatio, fuerit acceſſoriè vel principaliter in obligatione, item an intentio voventis fuerit ſe ad ſingulas partes voti diviſim obligare? Vid. Suar. *de Voto tit. 2. c. 1. & 2.* Laym. *d. l. c. 2.*

Quær. V. An & quatenus vota defuncti obligent 17
heredem? ℞. Rurſus diſtinguendum eſſe inter vota; nam vota *realia* regulariter omnia ad heredem tranſeunt, & per eum expleri debent; quia ſunt opus bonis defuncti annexum, quod conſequenter in heredem tranſmittitur. *c. ex parte 18. de Cenſibus*. Quamvis autem executio voti *realis*, quod defunctus fecit, ante omnia legata etiam pia fieri debeat, cùm obliget animam defuncti, ante alia verò debita, quæ Creditoribus debentur, votum non eſt ſolvendum: nam votum reale tantùm debetur ex *bonis* defuncti, non autem ſunt *bona* niſi *deducto ære alieno*. Quare ſi deductis debitis non remaneat tantùm, ut eleemoſyna vel donatio à defuncto per votum promiſſa poſſit ex toto impleri, ſufficit ſi heres impleat & exequatur, in quantum vires hereditatis patiuntur, Sanch. *d. c. 15. n. 39.* ita tamen ut nullam *Falcidiam vel Trebellianicam* detrabat: quia cùm in legatis piis, ad quæ defunctus non fuit obligatus non detur *Falcidiæ* detractio, *auth. ſimiliter. C. ad L. Falcid.* Tyraq. *de Priv. piæ cauſæ. priv. 26.* multò minus dabitur ſive ex Lege, ſive ex voluntate defuncti in voto, in quo defunctus propriam animam obligavit.

Vota *merè Perſonalia*, ut jejunia, peregrinationes, & ſimilia heres regulariter implere non tenetur: quia jura & obligationes, quæ perſonæ defuncti in individuo cohærebant, non tranſeunt in heredem, niſi ultrò ſe impleturum promiſiſſet, vel ſub hac conditione implendi votum heres inſtitutus fuiſſet. *c. licet. 6. & ibi DD. hoc tit.*

Neque ea vota, quæ nonnunquam faciunt communitates, oppida, vel civitates peregrinandi, jejunandi &c. in ratione voti & ſub reatu ſacrilegii obligant ſucceſſores, ſed potiùs ex pacto, conſuetudine vel ſtatuto, accedente approbatione expreſſa, vel ſaltem tacita Epiſcopi, qui etiam ejuſmodi leges vel conſuetudines diœceſanorum ex cauſa abrogare poteſt. Vid. Sanch. *d. c. 25. n. 19.* Laym. *d. c. 3. ſub n. 6.* Suar. *de Voto. l. 4. cap. 9. num.* 10.

In votis *mixtis* iterum attendendum eſt, an defunctus ita voverit, ut ſi id, quod fuit *perſonale* in voto non potuiſſet implere, ſaltem tenebatur implere id, quod

Google

quod fuit *reale*, vel an *perſonali* impoſſibili non tenebatur etiam ad *reale*? priori caſu heres tenebitur ad rem præſtandam, non autem poſteriori. Suarez. *d. lib.* 4. *cap.* 11.

---

§. II.

Qualiter Obligatio Voti tollatur.

S U M M A R I A.

18. *Votum tollitur quator modis.*
19. *Materia voti deficit, quando non eſt amplius de meliori bono.*
20. *Quotuplex ſit poteſtas Superiorum irritandi vota?*
21. *In directa poteſtate non attenditur an votum ſuperiori præjudicet? & ibi de votis Religioſorum.*
22. *Vota pupilli poſſunt etiam poſt pubertatem irritari, & ſucceſſor ſuperior poteſt irritare vota ſub ſuo Anteceſſore emiſſa.*
23. *Maritus qualiter poſſit irritare vota uxoris?*
24. *An uxor poſſit aliqua vota mariti irritare.*
25. *Votum irritatum an reviviſcat ceſſante poteſtate irritantis.*
26. *Qualiter, & à quo fiat commutatio voti?*
27. *Qualiter diſpenſetur in voto?*
28. *Quinque vota reſervata Papæ; & quænam?*
29. *Qua ratione poſſit fieri diſpenſatio in votis, cùm obligent ex jure divino?*
30. *An Papa valeat diſpenſare in votis ſolennibus Religionis, vel Clericatus?*

18 QUatuor modi ſunt, quibus votum rectè & validè emiſſum tolli poteſt, ita ut ampliùs obligatorium non ſit; I. *Si materia voti deficiat*; II. *Si à ſuperiore irritetur*; III. *Si commutetur*: & IV. *Si voventi diſpenſatio concedatur.*

19 *Materia* voti deficit, quoties opus DEO promiſſum propter aliquas ſupervenientes circumſtantias illicitum, aut etiam melioris boni impeditivum, vel omninò indifferens, adeoque non ampliùs Deo gratum, vel denique prorſus impoſſibile redditur. E. g. vouiſti non intrare certam domum propter periculum peccandi evitandum, ſi ex poſt facto periculum ceſſet, voto de obligaris. Vouiſti longiores peregrinationes, vel ſtatum cælibatus, aut Clericatus ſæcularis, ſed males jam ingredi Religionem, non impedieris ab iſtis votis: quia omne votum poteſt mutari in votum Religionis, cùm nullum votum obliget in præjudicium melioris & perfectioris boni. *c.* 4. *h. t.*

20 Poteſtas irritandi vota aliquando eſt *ſpiritualis*, aliquando *temporalis*, quatenus ſcilicet talia vota à voluntate ſuperioris, ſive is ſpiritualis, ſive temporalis ſit, dependent. Eſt autem prænotandum, quòd iſta dependentia à ſuperioris voluntate ſit in duplici differentia; una eſt per ſe & ſimpliciter dicta, in quantum voluntas vouentis ſimpliciter & abſolutè dependet à directione & voluntate ſuperioris, qualis eſt voluntas Relioſi reſpectu ſui Prælati, *c. ſi Religioſus* 27. *de Electione in* 6. Item filii impuberis reſpectu patris, vel tutoris, *c. mulier* 14. 32. *q.* 2. Altera dependentia eſt ſecundùm quid, & quaſi per accidens, videlicet ratione materiæ, in qua alterius juri vel poteſtati præjudicatur, ut ſi ſervus, filiusfamilias pubes, conjunx, Novitius aliquid voueat, quod ſine præjudicio & damno domini, patris, mariti, aut Monaſterii obſeruari non poſſit.

21 Igitur in caſu prioris dependentiæ datur ſuperiori directa poteſtas votum ſubditi irritandi, & annullandi, licet ſibi aut poteſtati ſuæ damnoſum non ſit: quia voluntas inferioris effectum non habet, nec à Deo acceptatur, niſi in quantum confirmata, vel tolerata eſt ſuperioris authoritate, ut conſtat *ex Lib. Num. c.* 30. Licet verò leges *iudiciales* veteris teſtamenti poſt aduentum Chriſti ceſſarint, ut ſuprà in Lib. I. *in Tit. de Conſt.* §. 1. *n.* 5. dictum, quatenus tamen ſunt de obligatoriæ, & favorabiles conſcientiæ, rectè poteſt ex iis diuinæ voluntatis interpretatio, an votum acceptet, vel non, deſumi, & *in c.* 2. *cauſ.* 20. *q.* 4. dicitur: *Monacho non licet votum vovere, & ſi voverit, frangendum erit.* Imò valebit talis irritatio, licet ſine cauſa fiat: quia etiam hoc caſu deficit conſenſus ſuperioris, ſine quo votum durare non poteſt; peccabit tamen juxta probabiliorem opinionem ſuperior ſaltem venialiter, ſi abſque juſta cauſa votum irritet; quia abutitur jure & poteſtate ſua, impediendo promptitudinem ſubditi ad exhibendum Deo cultum per votum. Leſſius *de Voto dubio* 10. *n.* 17.

Interim licet Religioſus aliter quodcunque votum vouere non poſſit, niſi ſub tacita conditione, ſi Abbas tolerauerit; quoad licentiam tamen, ſeu conſenſum ſuperioris petendum diſtinguendum eſt, an Religioſus votum fecerit in actione aliqua ſibi licita, & conceſſa, v. g. certas orationes priuatim dicendi: vel in actione quidem bona, Religioſo tamen ex certa cauſa probibita, v. g. peregrinandi extra Monaſterium? Priori caſu non tenebitur petere licentiam Prælati, ſed de facto obligabit votum, uſque dum ab Abbate aliunde reſciente, vel per generalem prohibitionem in Capitulo irritetur. Altero autem caſu obligabitur Religioſus ad petendam licentiam Abbatis: quia ſaltem ex voto tenetur facere, quantum in ſe eſt.

Præterea communiter tradunt DD. quòd pater vel 22
tutor poſſit irritare vota liberorum in impubertate facta etiam poſtquam illi ad pubertatem peruenerunt, niſi poſt pubertatem talia vota noua voluntate confirmarint. Ratio eſt, quòd parentibus atque tutoribus (quo nomine in defectu patris venit etiam auus paternus, vel in defectu aſcendentium maſculini generis etiam mater, cùm ad eam quoque jure naturali cura filii impuberis ſpectet) detur ſimpliciter poteſtas vota in impubertate facta irritandi, ac in ſimilibus attendatur primordialis natura obligationis, & qualitas agentis, dum actum fecit. Quemadmodum *in c. ult. de Sententia excomm.* percuſſio Clerici facta à puero impubere abſolvi poteſt ab Epiſcopo etiam poſt ejus pubertatem. Navar. *in Man. c.* 12. *n.* 71. Sanch. *lib.* 5. *Moral. c.* 30. *nu.* 14. Laym. *d. l. c.* 7. *n.* 11. Tradit etiam Sanch. *de Matrim. lib.* 9. *diſp.* 42. quòd vota uxoris, quæ tempore prioris matrimonii poterat vir, vel, ſi tunc erat impubes & innupta, pater aut tutor irritare, poſſit etiam ſuccedens maritus, utpotè qui etiam in locum patris & tutoris ſuccedit; idemque judicium ſit de alio quovis ſuperiore ſuccedente in officio, ut poſſit irritare vota ſub ſuo anteceſſore emiſſa, tametſi vota fuerint de licentia prioris mariti vel ſuperioris emiſſa: quia per hanc non potuit præjudicari ſucceſſori pari poteſtate functuro *c. innotuit.* 20. *de Elect.* ita tamen ut hoc caſu fiat irritatio ex juſta cauſa. Et hæc quo ad caſum primæ dependentiæ voventis ab ipſo ſuperiore.

In altero autem caſu, quando tantùm per accidens, & ratione materiæ voventis voluntas dependet à ſuperiore, votum inferioris ſui aliter ſuperior irritare non poteſt, quàm quatenus id ſibi, vel rei ſuæ damnoſum eſt. Unde ſi v. g.
uxor longam peregrinationem, jejunium, aut elee- 23
moſynam de bonis dotalibus voveat, non valebit votum, niſi ſub tacita conditione, ſi vir permiſerit. Imò licet maritus ſemel aſſenſum dederit, & uxori executionem voti ſui aliquamdiu permi-

ſerit, nihilominùs ex poſt facto ſententiam mutare & votum irritare poteſt, *c. manifeſtum. num. cauſa* 33. *q.* 5. Eadem eſt ratio de filiofamilias, ſi poſt pubertatem aliquid voveat, quod in dertimentum vel incommodum patris cedat, v. g. ſumptnoſam peregrinationem, abſtinentiam à carnibus, eleemoſynas ex bonis patris &c. ſecus autem eſt, ſi uxor voverit ſe donationem facturam Eccleſiæ de bonis ſuis *receptitiis*, aut filiusfamilias de *bonis Caſtrenſibus*; in talibus enim bonis non fit præjudicium marito, vel patri, cùm pleno jure ſpectent ad voventem, & conſequenter votum circa ea irritari non poteſt, *DD. mox citati*, & hæc ſententia quoad uxorem tanquam tutior ſuaderi poteſt.

Interim valdè probabile eſt, quod docet Sanchez *de Matrim. lib.* 9. *diſp.* 39. *n.* 4. *& ſeqq.* uxorem ſubdi marito non tantùm quoad materiam voti, ſed etiam quoad voluntatem; vir enim caput eſt mulieris *ad Eph.* 5. & mulier eſt ſub viri poteſtate. *Gen.* 3. videturque Deus ea de cauſa mulieris voluntatem ſubdidiſſe viro, quia mulier eſt levis, imprudens & facilis in emittendis votis, ideoque poſſe maritum omnia vota uxoris etiam continentiæ, non petendi debitum &c. ſicut pater filii impuberis irritare; ita enim hæc poteſtas marito *num.* 30. ſimpliciter conceditur; & confirmant dicta SS. PP. *in c. noluit.* 16. *& c. fin.* 33. *quæſt.* 5. D. Thom. 2. 2. *q.* 88. *art.* 8. *ad* 3. ibi: *nullum votum Religioſi eſt firmum, niſi ſit de conſenſu Prælati, nec uxoris, niſi ſit de conſenſu viri.* Imò ulteriùs putat Sanch. *d. l. n.* 16. quòd maritus poſſit irritare vota uxoris conſtante matrimonio emiſſa, ſed collata in tempus diſſoluti matrimonii: quia tempore emiſſi voti voluntas vouentis ſubdita eſt marito. Et *eod. lib.* 9. *diſp.* 40. *n.* 4. *& ſeqq.* quòd maritus poſſit irritare vota uxoris, etiam de ſua licentia emiſſa, quamuis peccet irritando ſine cauſa. Diuortio tamen facto ex cauſa adulterii nulla poteſtas irritandi eſt, *d. diſp.* 39. *n.* 8.

Sed an etiam econtra uxor aliqua vota mariti irritare valebit? ℞. Affirmatiuè, in quantum ea uxori in iure ſuo conjugali, quod habet in corpus mariti, vel in bonis ſuis præjudicant, ut ſi maritus voueat longam peregrinationem, & diuturnam abſentiam, donationem ex bonis dotalibus, & ſimilia. Sanch. *d. l.* 9. *d.* 45.

24 Uno tamen caſu jura propter publicam neceſſitatem Chriſtiani populi derogarunt poteſtati uxoris, quatenus ſcilicet maritus præter uxoris aſſenſum poſſit liberè vouere peregrinationem Hieroſolymitanam pro terræ ſanctæ redemptione, ſi nimirum in ea qualitate ſit, ut vel ipſe militare, vel milites ſecum ducere, aut ſuo conſilio militantibus adeſſe poſſit. *cap. ex multa.* 9. §. *penultimo h. t.* Similiter juri mariti vel uxoris derogatum eſt in voto religionis ante matrimonium conſummatum. *t. t. de Converſ. coniug.* Item Prælato in voto Religioſi ad ſtrictiorem Ordinem tranſituti, *c. licet*, 18. *de Regular.* Sanch. *d. diſp.* 39. *n.* 19.

25 Demùm hic quæritur, an reuiuiſcat votum ſemel irritatum, poſtquàm per mortem mariti vel patris ſubjectio ceſſauit? In hac quæſtione ſatis conueniunt DD. I. quòd votum Religioſi, vel impuberis à Prælato vel patre irritatum ſemper irritatum maneat: quia iſti habent ſimplicem & directam irritandi poteſtatem. II. quòd votum à muliere factum, antequam in matrimonium tranſivit, vel à ſeruo, antequam in poteſtatem Domini venit, poſſit quidem à marito vel Domino interim irritari, quatenus ſibi præjudicat, poſtquàm verò conjugium vel poteſtas dominica ceſſauit, votum incipiat, ut priùs obligare, quia non fuit ſimpliciter irritatum, ſed tantùm reſpectu dictæ poteſtatis, cui præjudicauit. Sed in III. diſſentiunt, an ſcilicet votum, quod uxor conſtante matrimonio, vel filius jam pubes, dum adhuc in poteſtate patris erat, emiſit atque irritatum fuit, obliget iterum, poſtquam matrimonium, aut patria poteſtas ſoluta eſt? Affirmatiua ſententia tutior eſt dummodo votum fuerit in omne vitæ tempus conceptum, & non præcisè ad ſtatum coniugii, vel certos annos, qui jam elapſi ſunt, reſtrictum, ut ſi uxor vouerit ſe tota vita aliquot diebus in hebdomate jejunaturam &c. Ratio eſt eadem, quæ in præcedenti articulo, quod ſcilicet irritatio voti conſtante matrimonio facta non fuerit ſimplex, & totaliter tollens obligationem voti, ſed ſolùm in quantum præjudicauit. Innocentius *in c. ſcripturæ* 4. *h. t.* Leſſius *de Voto dubio* 10. *n.* 86.

Quia tamen etiam pro contrario ſunt non pauci DD. cum Panorm. *in d. c. Scripturæ, & c. quidam.* 3. *de Converſ. coniugat.* Sanch. *d. l.* 9. *diſp.* 38. *n.* 16. ideò fortaſſis Epiſcopus in tali voto ad cautelam diſpenſare poterit: nam quando eſt dubium, an res egeat diſpenſatione, poſſe Epiſcopum diſpenſare, vel declarare, quòd non ſit opus diſpenſatione, tradit Garzias *de Beneficiis. parte* 6. *c.* 2. *n.* 10.

Per *commutationem* tollitur obligatio voti, ſi id, 26
quod antea erat promiſſum, in aliud opus bonum, & DEO gratum commutetur. Ad *commutationem* duo principaliter requiruntur, ſcilicet *cauſa*, & *ſuperioris authoritas*. Cauſa eſt vel difficultatis, vel utilitatis: *difficultatis*, ſi propter paupertatem, debilitatem corporis, periculum frequentis omiſſionis, aliaſue circumſtantias difficilis ſit voti executio; imò leuior etiam difficultas ſufficit, ſi votum in puerili ætate ex facilitate potiùs, quam arbitrio diſcretionis emiſſum ſit. *cap.* 2. *hoc tit.* Cauſa verò *utilitatis* eſt, ſi vouens pro opere Deo promiſſo aliud Eccleſiæ utilius, & DEO gratius præſtare paratus ſit. Quamuis autem authoritas ſuperioris non requiratur, ſi opus, in quod votum commutatur, manifeſtè Deo gratius ſit, ut ſi vouens vellet Religionem ingredi. *cap.* 4. *hoc tit.* vel ſi vouerit, ſe daturum Eccleſiæ certæ, & deinde velit dare pauperiori, & magis indigenti; quia in ſimilibus caſibus non tam violatur votum, quàm ſanctius, & ſolennius redditur; ſi tamen dubium ſit, quodnam opus omnibus conſideratis melius & Deo acceptius habendum, tunc authoritas, & arbitrium ſuperioris omninò interuenire debet *c.* 1. *& ibi DD. hoc tit.*

Porrò nomine ſuperioris non tantùm venit S. Pontifex, ſed etiam inferiores Prælati juriſdictionem Epiſcopalem habentes; ipſi quoque aliquandu Confeſſarii, vel ex Jubilæo, vel aliunde priuilegium commutandi vota obtinent.

Eſt tamen in *commutatione* obſeruandum, ut opus illud, in quod fit commutatio, moraliter, & arbitrio prudentis viri aliquo modo æquiualeat rei per votum promiſſæ. Interim nihil obſtabit, quin votum reale commutari poſſit in perſonale, vel ècontra, licet plerumque conuenientius ſit, ut reale in reale, vel etiam perſonale in reale commutetur: quia ordinariè onera realia etiam charitatem erga proximum, vel utilitatem Eccleſiæ concomitantem habent, niſi perſonale fuerit corporis afflictiuum, & certis peccatis reſiſtens, quod proinde expedit, ut in aliud ſimile, quod vouens perficere poſſit, conuertatur, v. g. jejunium in orationes quotidianas &c. In ſpecie autem de commutatione votorum, quæ à Confeſſariis fit tempore Jubilæi, & qualiter ſingula vota commutanda ſint, utiliter legi poterit R. P. Gobat *de duplici Iubilæo*.

Denique per *diſpenſationem* extinguitur votum, ſi 27
ſubexiſtente cauſa ejus obligationem Pontifex vel alius Prælatus etiam inferior juriſdictionem Epiſcopalem, aut ſpeciale priuilegium habens remittat. Cauſę autem diſpenſandi recenſentur, ſi votum ex minori deliberatione, ut in ira, metu, ætate puerili, vel aliqua animi perturbatione, non tamen auferente prorſus mentis judicium emiſſum ſit: ut deinde difficulter obſeruari poſſit; aut ſi aliqua magna, & publica

utilitas

Digitized by Google

utilitas per diſpenſationem obtinenda ſperetur, veluti ſi unicus heres alicujus Principatus vel inſignis familiæ votum caſtitatis fecerit &c. Et hæc diſpenſatio plerumque neceſſaria eſt in votis majoribus, quæ propter dignitatem materiæ non recipiunt aliquam æquivalentem commutationem; in minoribus autem magis commutatio, quàm diſpenſatio locum habet: quia obligatio Deo facta debet omni meliori, quo poteſt, modo impleri; unde & in ipſa diſpenſatione circa vota minora aliquod ſaltem opus bonum voventi loco voti peragendum injungitur.

Porrò in votis diſpenſare non tantùm poteſt S. Pontifex, ſed etiam inferiores Prælati juriſdictionem epiſcopalem habentes, *c. 1. & ibi. DD. h. tit.* videlicet Legatus Pontificis in Provincia ſuæ Legationis; Epiſcopus in ſua Diœceſi: Capitulum ſede vacante, Prælatus exemptus cum ſuis ſubditis, Archiepiſcopus cum ſubditis ſuorum ſuffraganeorum, non quidem ſemper, & ubique, ſed ſi quaſi per appellationem adeatur denegata diſpenſatione à ſuffraganeo, vel dum actu provinciam viſitat: quia extra appellationem & Viſitationem Archiepiſcopus in ſubditos ſuffraganeorum regulariter juriſdictionem non habet *c. Venerabilibus. 7. de Sententia excom. in 6. cap. fin. de Cenſibus in 6.*

Sunt autem *quinque vota* ſpecialiter *reſervata*, in
28 quibus nemo præter S Pontificem, vel cui is ex ſingulari privilegio conceſſit, diſpenſare poteſt, nimirum I. votum *perpetuæ caſtitatis*. II. votum *ingrediendi religionem*. III. votum *peregrinandi Romam*, ſeu ad limina Apoſtolorum. IV. peregrinandi *Hieroſolimam*, & V. peregrinandi *ad S. Iacobum Compoſtellam*. *Extrav. etſi dominici. fin. de Pœnit. & remiſſ. inter Com.*

Verùm, cùm hujuſmodi reſervatio à communi jure exorbitet, & Epiſcoporum poteſtati deroget, odioſæ & ſtrictæ interpretationis cenſetur, ac propterea non extenditur ad illa vota, quæ licet habeant cum iſtis aliquam ſimilitudinem, non tamen ſunt omninò, ac in ſpecie eadem. Quare non erit reſervatum votum *caſtitatem* ſervandi non perpetuò, ſed tantùm ad certos annos: nec votum *non petendi debitum conjugale*, vel *non nubendi*, aut *non fornicandi*: nec votum *ſuſcipiendi Ordines Clericales*: nec votum *conditionatum* (puta, ſi convaluero ex morbo ingrediar Religionem) ante conditionis eventum. Votum *ingrediendi Religionem ſtrictiorem*, ut liceat ingredi minus ſtrictam, vel permanere in minùs ſtricta: votum *pœnale* V. g. ſi fornicatus fuero, voveo me iturum Romam, etiam poſt pœnam commiſſam DD. mox citandi probabiliter non reſervatum ajunt, quòd non habeat naturam aliorum votorum, quæ ſimpliciter & directè fiunt ex affectu erga rem promiſſam & ob cultum divinum, ſed hoc fiat directè ob averſionem & deteſtationem peccati.

Votum quoque peregrinationis Hieroſolymitanæ nonnulli tantùm eo caſu reſervatum putant, quo factum eſt intentione ſubveniendi terræ ſanctæ contra hoſtes Chriſtiani nominis *argum. text. & Gloſſ. in cap. ex multa. 9. hoc tit.*

Denique in votis reſervatis diſpenſare poteſt Epiſcopus, quando eſt impedimentum adeundi S. Pontificem, & eſt neceſſitas accelerandi diſpenſationem, quod plerumque in voto caſtitatis contingit, poſtquam matrimonium jam contra votum contractum eſt, propter periculum quotidianæ incontinentiæ. In votis autem peregrinationum impedimentum frequentiùs ſolet eſſe tantùm temporale, ut propterea potiùs dilationem, quàm diſpenſationem requirant.

Sed & tunc Epiſcopo diſpenſationem concedunt, ſi ſubſit dubium juris, aut facti, an votum in talibus circumſtantiis obligatorium ſit. Item ſi votum reſervatum priùs S. Pontifex in aliud opus commutarit, tunc Epiſcopus ex nova cauſa denuò aliam commutationem facere poterit: neque enim aliud opus, in quod commutatio facta eſt, cenſebitur reſervatum, ex regula juris, quòd *ſubrogatum ſapiat naturam ejus, in cujus locum ſubrogatur*: quia procedit circa ſubſtantialia ſubrogati, ut circa obligationem, non autem circa accidentalia, ſi ea ſint ſtrictæ interpretationis, & non extendenda, ſicuti eſt reſervatio. Vid. Sanch. *de Matrim. lib. 8. diſp. 9. & ſeq.* Leſſ. *lib. 2. cap. 40. dub. 13.* Laym. *lib. 4. tract. 4. cap. 8. n. 8. & ſeqq.* Suar. *d. L. C. cap. 20.*

Sed inquies: quomodo Pontifex vel Epiſcopus 29
poteſt diſpenſare in voto, cum tamen votum obliget ex jure divino, in quo diſpenſatio non conceditur? ℞. Jus divinum aliquando obligare omnes per ſe, ſine omni præſuppoſita voluntate humana, ut in præceptis Decalogi & ſimilibus; ac in his verum eſt dicere, quòd diſpenſare non liceat; aliquando autem obligat jus divinum ex præſuppoſita obligatione humanæ voluntatis, & quamdiu iſta durat, ut in votis & juramentis; igitur ſi iſta obligatio humana per irritationem, commutationem aut diſpenſationem tollatur, ceſſabit etiam obligatio juris divini, quæ obligationi humanæ voluntatis tanquam fundamento innititur; quia non aliter obligat votum ex jure divino, quàm quatenus valet, & durat. Vid. Sanch. *de Matr. lib. 8. diſp. 6.*

Demum vulgaris eſt controverſia, an ſummus 30
Pontifex poſſit in votis ſolemnibus diſpenſare, adeoque efficere, ut Religioſus profeſſus poſſit rurſus ad ſæculum redire? Rationem dubitandi facit text. *in c. cùm ad Monaſterium. 6. in fine. de Statu Monachorum.* ubi dicitur, quòd *abdicatio proprietatis, ſicut & cuſtodia caſtitatis, ita ſint regulæ Monachali annexa, ut contra eam nec ſummus Pontifex poſſit licentiam indulgere.*

Nihilominus apud Recentiores, & DD. cc. communiùs receptum eſt, poſſe ſummum Pontificem etiam in votis ſolemnibus diſpenſare: quia ſolemnitas votorum eſt tantùm Juris poſitivi. *Text. in c. unico, h. t. in 6.* ergo ſi Pontifex tollat ſolemnitatem, quæ eſt juris poſitivi conſentiente maximè Religione, & remittente jus ſuum, quod habet in Religioſum, manet tantùm votum *ſimplex*; in voto autem *ſimplici*, quin Pontifex diſpenſare poſſit, nemo facilè dubitaverit. Ad text. *in d. c. cùm ad Monaſterium*, communis, & vera eſt reſponſio, quòd loquatur in *ſenſu compoſito*, quòd ſcilicet non poſſit diſpenſari in votis ſolemnibus cum Religioſo, ut maneat Religioſus; quia per talem diſpenſationem ceſſarent ſubſtantialia Religionis; non autem loquatur ibidem Pontifex *in ſenſu diviſo*, & quòd ſtatus Religionis totaliter ab aliquo tolli non poſſit.

TITULUS XXXV.

De Statu Monachorum & Canonicorum Regularium.

SUMMARIA.

1. *Religioſus non poteſt habere proprium pecuniarium, ſecus honoris, & juriſdictionis.*
2. *Prælatus poteſt Religioſo concedere aliquod peculium.*
3. *Legatum factum Religioſo, ut ad eum ſolum pertineat, an valeat?*

4. *Tacita*

4. *Tacita etiam ſeu præſumpta licentia excuſat à vitio proprietatis.*
5. *Religioſus proprietarius quas pœnas incurrat?*
6. *Paupertas habet gradus.*
7. *Religioſus peccans contra caſtitatem contrahit duplicem malitiam.*
8. *Votum obedientiæ in quantum obliget?*
9. *De clauſura & Monaſteriis Monialium quid ſtatuerit Concil. Trid.*
10. *Abbatiſſa an poſſit dare licentiam intrandi Monaſterii clauſuram?*
11. *Infantes & puellæ cauſa educationis an & qualiter poſſint admitti ad Monaſteria Monialium?*
12. *Excommunicatio ob ingreſſum in clauſuram probabiliter non eſt reſervata.*
13. *Mulieres ingredientes Monaſteria virorum poſſunt probabiliter à Cenſura excuſari.*

POſtquam in *præcedentibus Titulis* de Votis in genere, & de ingredientibus in Religionem præmiſimus, in præſenti ſpecificè ad obligationem *Votorum ſolennium, ſcilicet paupertatis, caſtitatis, & obedientiæ* deſcendimus. Quia verò de hac materia prolixè ſcribunt Theologi, & Commentatores in diverſas Ordinum regulas, ideo tantum pro ſummaria aliqua cognitione.

1 Not. I. quòd ex voto *paupertatis* obligentur omnes Religioſi, ne quid proprium habeant. *c. 2. 4. & 6. h. tit.* Intelligendum tamen hoc circa bona pecuniaria: dominium autem famæ & honoris; item jus eligendi, juriſdictionemque ſpiritualem, & beneficii titulum (ſecus de reditibus beneficialibus) proprium Religioſus habere poteſt, ut ex S. Thoma, Navarro, & aliis notat Layman *in Theol. mor. lib. 4. tract. 5. c. 7. num. 2.* Cæterùm verò *Proprium* hic non præcisè juridicè ſumitur, quatenus ſcilicet dominium importat, cùm Religioſus etſi maximè velit, tamen dominium de jure habere non poſſit, ſed accipitur ſecundùm terminos Regularis Inſtituti, & complectitur omne id, quod Religioſus contra voluntatem Prælati expreſſam, vel ſaltem rationabiliter præſumptam detinet, aut expendit. Laym. *d. l. num. 4.*

2 Dico: *contra voluntatem Prælati*: nam ex plurium DD. ſententia poteſt Prælatus Religioſo aliquod peculium in genere ad uſus honeſtos concedere, dummodo non ſimul poteſtatem revocandi à ſe abdicet, & Religioſus paratus ſit ad quamcunque Prælati avocationem id reſignare, ſtatutum autem Concilii Trid. *ſeſſ. 25. de Regul. c. 2.* tantùm de conceſſione perpetua, & irrevocabili DD. exponunt. Vid. cc. apud Barb. *in Collect. ad d. cap. 2. Trid. n. 3.*

3 Legatum quoque conditionatum in favorem alicujus Religioſi factum, ut res legata ad eum, & non ad Monaſterium pertineat, explicandum eſt (juxta conditionem perſonæ, *l. plenum. ſ. equitii. ff. de Uſu & hab.* & ne voluntas ultima pereat, *l. in contrahenda ff. de R. I. l. qui quadraginta. ff. Ad L. Fal.*) de ſolo uſu ejus cum licentia Prælati; Prælato conſentiente in uſum Monachi (diſſentiente enim corruit legatum) poterit Monachus huic uſui in favorem Monaſterii renunciare. Vid. Panorm. *in cap. 2. h. tit. n. 8.* Molina *tom. 1. diſp. 140. num. 20.* Sanch. *lib. 7. mor. c. 17. num. 9.*

4 Prætereà, ut Religioſus ſine peccato aliquid detinere, vel in ſuos uſus convertere poſſit, non ſemper expreſſa voluntas Prælati requiritur, ſed etiam tacita & præſumpta ſufficit, ſi res exiguæ quantitatis, & Religioſus rationabiliter præſumere poſſit, Prelatum, tametſi reſciret, non fore invitum; quod plerumque ex eo cognoſcitur, quando Prelatus multoties tantundem per expreſſam licentiam in uſum Religioſo conceſſit; ſemper tamen minùs de voluntate Abbatis præſumere poteſt Religioſus degens in Monaſterio, quàm extra in ſtudiis, aut Parochia, cùm in Monaſteriis bene diſciplinatis nullus ſpecialis præſertim pecuniarum uſus Religioſis concedatur, niſi illis, qui adminiſtrationem habent.

Pœnæ verò Religioſi proprietarii tres ſtatuuntur. 5 I. Privatio ſepulturæ Eccleſiaſticæ, ſi proprietas in magna quantitate fuerit. *c. Monachi. & c. cùm ad Monaſterium. h. t.* Licet autem ibidem jubeatur, ut etiam proprium inventum cum Religioſo ſepeliatur; ne tamen Monaſterio, ad quod pertinebat, ex delicto perſonæ damnum inferatur, cenſent DD. ſufficere aliquam partem illius proprii ſic ſepelliri. Barboſ. *ad d. c. cùm ad Monaſterium num. 5.* Et cùm ratio hujus conſtitutionis ſit, quòd talis proprietarius in peccato mortali deceſſerit, ut notat Gloſſ. ibidem; ideò antequam hæc graviſſima pœna infligatur, conſiderandum erit, an non adſint aliquæ conjecturæ pro defuncto, quæ hanc pœnam mitigent, aut excludant, ut quia ante mortem pœnitens facultatem reſtituendi non habuit: quia de tacito conſenſu Prælati bona fide præſumpſit, aliave rationabili cauſa retinendi nitebatur &c. II. privatio vocis activæ & paſſivæ in Capitulo per biennium, id eſt, ut ad actus capitulares talis proprietarius vocari non debeat, nec eligere, nec eligi poſſit. Trid. *ſeſſ. 25. de Regularibus. cap. 2.* III. expulſio è Monaſterio *d. cap. cùm ad Monaſterium*, cujus tamen loco Prælatus pro arbitrio ſuo potiùs aliam pœnam infligere debet, quia magis curandum, ut ad evitanda ſcandala Religioſi in congregatione contineantur, quàm expellantur. *cap. fin. de Regularibus.* juxta ea, quæ *in §. ult. Tit. XXXI.* dicta ſunt, & univerſim pœnas jure Canon. preſertim antiquiori ſtatutas de conſuetudine plerumque eſſe arbitrarias, tradit Vallenſis *ad Tit. de Pœnis. §. 4. in fin.* Deinde iſtæ pœnę tantùm procedunt, ſi Religioſus peccet contra paupertatem per illicitam rerum detentionem, non verò per illicitam alienationem, de qua conſtitutiones iſtæ pœnales non loquuntur, & ideò ad eam extendendę non ſunt, *cap. odia. de Regul. jur. in 6. & l. penult. ff. de Pœnis.* Porrò quę hactenus dicta ſunt, de ſingularibus Religioſis intelligi debent: nam Monaſterium in communi rectè bona poſſidere poteſt; imò omnes etiam Ordines mendicantes, qui fortè ex prima ſua inſtitutione erant bonorum etiam in communi incapaces, hodie fundationes, & bona immobilia acceptare poſſunt; exceptis Capucinis, & Fratribus Minoribus S. Franciſci, qui de obſervantia dicuntur. Trid. *ſeſſ. 25. de Reg. cap. 3.*

Habet enim paupertas ſuos gradus, & una major eſt altera, ita ut quęlibet notabilis reſtrictio adminiſtrationis rerum ſuarum paupertas ſuo modo dici poſſit, quemadmodum Apoſtolus *ad Gal. 4.* pupillum comparavit ſervo nihil habenti & omnis proprietatis de jure incapaci. *§. 1. Inſtit. de ſtipulat. ſervorum* ex eo quòd eſſet quidem dominus omnium; ſed ſub Tutoribus, nec bonorum ſuorum haberet adminiſtrationem. Unde & in Societate emittentes ſimplicia vota ſuo modo paupertatem habent, & Religioſi dicuntur, licet adhuc dominium radicale etiam in particulari retineant, ſed illud vinculatum & dependens à ſuperiore. Cęterum qualiter Religioſi habeant jus teſtandi, vel ſuccedendi in hereditatibus, vel cui acquirant, jam ſupra in *Tit. XXVI. de Teſtam. & XXVII. de ſucceſſ. ab inteſt.* item in Tit. XXXI. *de Regularibus.* dictum eſt. 6

Not. II. quod ex voto *Caſtitatis* teneatur Religioſus abſtinere ab omni delectatione venerea tam extra, quàm intra Conjugium, ita ut Religioſus peccans contra caſtitatem pręter violationem pręcepti Decalogi, etiam per tranſgreſſionem voti ſacrilegium, adeoque duplicem malitiam committat. Circa quod 7

pecca-

peccatum plura apud Theologos legenda erunt.

8 Not. III. Quod obedientia voveatur Prælato juxta cujuſcunque Ordinis Regulas ac Conſtitutiones, ita ut Prælati præceptum non obliget ſub culpa, niſi in illis, quæ aut directè aut indirectè ad obſervationem Regulæ pertinent. Unde non obligabit, ſi jubeat acceptare Epiſcopatum, vel Abbatiam in alio Monaſterio, aſſumere ſtrictiorem Regulam, quam quis profeſſus eſt &c. In iis verò quæ vel explicitè, vel virtualiter in Regula continentur, & ordinantur ad vitæ correctionem, Monaſterii, ejuſque diſciplinæ conſervationem, poteſt Prælatus imperare ſub culpa, eique non obedientes ſacrilegium committunt: non tamen cenſetur ſemper ſub culpa jubere, niſi ex verbis vel circumſtantiis id appareat, maximè ſi ſint talia, in quibus nec ipſa Regula, nec intentio fondatoris obligat ſub mortali, ſed tantùm ad pœnam ſuſtinendam, ſi quis tranſgreſſus fuerit. Imò nec ſemper juſtum & validum eſt, ut in materia leviori Prælati conſcientias ſubditorum ſub gravi culpa onerent. De hac obligatione ſtatutorum in conſcientia, & an Religioſi teneantur acceptare reformationem ſui Ordinis, ſuperiùs *in Lib. I. in Tit. II. §. 2. num.* 23. *&* §. 3 *num.* 36. dictum eſt. Vid. etiam Layman. *in Theol. Moral. lib.* 4 *tract.* 5. *cap.* 9.

9 Not. IV. Rectè conſtitutum eſſe in *cap. un. hoc tit. in* 6. & in Trid. *ſeſſ.* 25. *de Regular. cap.* 5. ut Epiſcopi in Monaſteriis Monialium etiam exemptis, ut Sedis Apoſtolicæ delegati, in ſubditis verò ut Ordinarii clauſuram rigoroſam procurent, & ad eam acceptandam Moniales per cenſuras, & invocationem brachii ſæcularis compellant; item ut Monaſteria Monialium extra urbem vel oppida exiſtentia, ſi fieri poſſit, intra urbes reducant, licet fortaſſis ante hac clauſura obſervata non fuerit, vel Monaſterium extra urbem fundatum ſit. Ulteriùs quoque ſtatuit Trid. *d. loco*, ut nulli Moniali poſt profeſſionem liceat exire ex Monaſterio etiam ad breve tempus quocunque prætextu, niſi ex aliqua legitima cauſa ab Epiſcopo approbata, indultis quibuſcunque, & privilegiis non obſtantibus. Ingredi autem Monaſteria monialium nemini liceat cujuſcunque generis, aut conditionis, ſexus, vel ætatis fuerit ſine Epiſcopi, vel Superioris licentia in ſcriptis obtenta ſub excommunicationis pœna ipſo facto incurrenda; licentiam autem Epiſcopus, vel Superior dare debeat tantùm in caſibus neceſſariis. Nomine autem Superioris etiam Abbatem, vel alium Prælatum venire, cujus Monaſterio Monaſterium Monialium annexum eſt, docet Tambur. *de Iure Abbatiſſarum. diſp.* 23. *quæſt.* 1. Porrò circa hanc Trid. conſtitutionem ulteriùs.

10 Not. V. Licet Abbatiſſa per ſe non poſſit alicui dare licentiam etiam ex juſta cauſa intrandi clauſuram (excepta magna neceſſitate, quæ legem non habet, puta incendii ruinæ, ſubitaneæ infirmitatis &c.) poſſe tamen Epiſcopum dare poteſtatem ipſi Abbatiſſæ, vel Confeſſario, ut in caſibus frequenter occurrentibus licentiam concedant, maximè ſi ipſe Epiſcopus propter diſtantiam commodè adiri nequeat, tradit Barb. *ad d. c.* 5. *Trid. n.* 6. Cauſæ autem neceſſitatis, & frequenter occurrentes ſunt, ſi Monialis vel ex Regula vel ex devotione confiteri deſideret, & propter infirmitatem aut ſurditatem commodè ad feneſtellam audi nequeat: ſi Medicus, aut Chyrurgus ad ægrotantem vocetur: ſi ſtructura aliqua in Monaſterio conficienda ſit, ob quam frequenter oportet introire operarios, ubi tamen ſemper talis proviſio debet fieri, ut omnia extra ſuſpicionem ſint. Ipſe quoque Superior, quòd cauſa viſitationis, aut electionis Abbatiſſæ cum decenti comitatu Eccleſiaſticorum poſſit ingredi clauſuram Monialium, habetur in Bulla Gregorii XIII. quæ incipit: *Ubi gratia, &c.*

Not. VI. Licet *ex allegato Trid. loco* prohibeatur omnibus generaliter ingreſſus in Monaſteria Monialium, nihilominus infantes diſcretione carentes, ſive ſeptennio minores nonnunquam admitti poſſe, communiter receptum eſt, ſecus autem dicendum de fatuis, ſeu adultis rationis uſu carentibus: quia ex mente Trid. non tantùm illi, qui peccare, ſed omnes, qui ad peccandum movere poſſent, à clauſura excluduntur.

11 Præstereà cùm Trid. etiam ſexus differentiam non habendam eſſe ſtatuat, ideo neque fœminæ abſque licentia, & juſta cauſa admitti debebunt, prout in ſpecie Epiſcopum non poſſe dare licentiam, ut vidua quamvis honeſta in habitu ſæculari inter Moniales commoretur, licet perpetuò ibi commorari vellet, Tambur. tradit *de Iure Abbatiſſarum diſp.* 24. *quæſt.* 14. *num.* 3. Interim puellas cauſa educationis ab anno 7. uſque ad 25. in Monaſteriis Monialium commorari poſſe, dummodo conſenſus Superioris & Abbatiſſæ ac Monialium accedat, & in loco ſeparato à dormitorio Monialium, ac ubi laboribus manuum Moniales vacare ſolent, habitent, nec ancillas, aut famulas ſecum introducant, docet & à ſacra Congregatione declaratum refert Quaranta *in Summa Bullarii. v. Monaſteria Monialium. §. puellæ*, Barb. *d. l. num.* 39. non enim videtur ſubeſſe periculum divulgandi mores ſęculares, & mundanos inter Moniales cum eorum ſcandalo, & perturbatione, ſi tales puellę, quàm ſi viduę recipiantur. Poſt completum autem 25. annum remanens in Monaſterio nullam propterea cenſuram incurrit, ſed Epiſcopus determinabit tempus, intra quod egredi, vel habitum induere debeat.

12 Not. VII. Quòd excommunicatio, quę incurritur per ingreſſum in Monaſterium Monialium, juxta communiorem ſententiam non ſit reſervata S. Pontifici, ſed à quolibet Confeſſario abſolvi poſſit: quia ubi lex abſolutionem non reſervavit ſpecialiter Pontifici, vel Epiſcopo, cenſetur eam etiam inferioribus permiſiſſe. *cap. nuper.* 29. *verſ. in ſecundo caſu. de Sent. excommunicat.*

Non obſtat dicta Bulla Greg. XIII. per quam videtur talis excommunicatio apertè reſervata: nam ibidem Pontifex revocavit omnia privilegia, & indulta, ex quibus nonnullis Ducibus, & Comitiſſis, ac ſimilibus perſonis licebat Monaſteria ingredi; & propterea in eos tantùm ſententiam excommunicationis reſervatam tulit, qui illa antiqua privilegia pertinaciter defendere, & vigore illorum Monaſteria Monialium ingredi præſumunt; unde qui ſine tali prætextu privilegiorum antiquorum Monaſterium ingrederetur, eum non incurſurum excommunicationem reſervatam Papæ, communiter inferunt DD. apud Barboſ. *d. l. num.* 74.

13 Not. VIII. Quòd conſtitutio Concilii Trid. de Monialibus non ſit extendenda ad Monaſteria virorum, circa quæ probabiliter dici poteſt, non eſſe generaliter cenſuram inflictam: in Monaſteriis virorum enim non reperitur aliqua inflictio; vel mulieribus ingredientibus, vel Religioſis mulieres introducentibus, neque præſertim in pœnalibus fœminino vocabulo mares intelliguntur. *l. ſi ita ſit ſcriptum.* 45. *ff. de Legat.* 2. aut cenſura ſine textu expreſſo ſtatuenda eſt. Quamvis interim ob circumſtantiam pravi finis, ſcandali, occaſionis peccati, aut tranſgreſſionis alicujus certæ Regulæ graviter inhibentis mulierum introductionem poſſit per eam aliquando grave peccatum committi. Et generalis prohibitio nulla tamen addita cenſura eſt *in cap. luminoſo.* 18. *quæſt.* 2. Solet quidem in contrarium allegari Bulla Pii V. quæ incipit: *Regularium*, & d. Bulla Gregorii XIII. *Ubi gratia*, Ubi in mulieres etiam intrantes Monaſteria viro-

virorum fertur excommunicatio reſervata. Nihilominus ſentiunt DD. quòd juxta reſponſionem ſub *priore not.* datam dictæ Bullæ tantùm loquantur de mulieribus magnæ dignitatis, quæ prætextu privilegiorum præſumunt quaſi violenter Monaſteria virorum intrare, eorumque pacem turbare. Suar. *tom. 5. de Cenſuris. diſp. 22. ſect. 6. num. 12.* Laym. *in Theol. mor. lib. 3. tract. 5. cap. 12. num. 4.* Refert autem Navar. *de Regularibus comment. 4. num. 62.* Pium V. declaraſſe ſuam Bullam univerſim de mulieribus ingredientibus Monaſteria virorum procedere. Sed reſpondet Laym. *d. num. 4. verſ. ſed. & ſi demus.* iſtam declarationem nec authenticè promulgatam, neque ſaltem in Germania ſecundùm eum rigorem receptam fuiſſe.

TITULUS XXXVI.

De Religioſis Domibus, ut Epiſcopo ſint ſubjectæ.

SUMMARIA.

1. *Religioſa loca quæ dicantur.*
2. *Monaſterium ſine Epiſcopi conſenſu ædificatum an poſſit deſtrui?*
3. *Monaſteria ædificandi licentia à quo petenda.*
4. *In Monaſteriorum ædificatione quæ obſervare debeat Epiſcopus.*
5. *Quid circa Monaſteria Monialium.*
6. *Monaſteria dupla ſcilicet virorum & mulierum ſimul probibita.*
7. *Religionis novæ approbatio pertinet ad S. Pontificem.*
8. *Epiſcopus habet fundatam juriſdictionem ſuper omnia loca Religioſa ſuæ diœceſis.*
9. *Epiſcopi juriſdictio in loca Religioſa quatenus ſe extendat.*
10. *Adminiſtratores piorum locorum tenentur ſingulis annis rationes reddere Epiſcopo; & alia circa eoſdem.*
11. *Fundationes Religioſorum locorum à quo & qualiter commutandæ.*

1 PRænotandum, quòd ſicut ad erectionem Eccleſiæ conſenſus Epiſcopi requiritur, ita etiam ad fundationem domus vel loci Religioſi. Et dicuntur loca Religioſa non tantùm Eccleſiæ vel Monaſteria, ſed etiam Hoſpitalia, Xenodochia, Leproſaria, aliaque ſimilia ad pium uſum cum authoritate Epiſcopi ædificata. Econtra verò Oratoria privata, hoſpitalia, & quæcunque alia ad honorem quidem Dei & pios uſus abſque tamen authoritate Epiſcopi conſtructa loca Religioſa non ſunt, nec immunitate Eccleſiaſtica, aliiſque privilegiis locorum piorum gaudent, pro arbitrio conſtruentium deſtrui, vel alienari poſſunt. Vid. Tuſc. *V. hoſpitalia. concl. 158.* Barb. *de Offic. Epiſc. p. 4. alleg. 75. à num. 25. & n. 32.* Docet tamen Lau-
2 retus de Franch. *de Controv. inter Epiſcop. & Reg.* & cum eo Paſqual. *in addit. p. 1. num. 461.* Monaſterium ſine licentia Epiſcopi ædificatum non poſſe pro arbitrio deſtrui, ſed jam cenſeri rem Deo dicatam, atque inter res Eccleſiaſticas. Proponemus materiam hujus tituli aliquot quæſtionibus magis obviis.

3 Quæſtio I. quis valeat licentiam concedere ædificandi nova monaſteria? Ex textu Concilii Trid. *ſeſſ. 25. De Regul. c. 3. in fin.* Item *c. de Monachis. 12. cauſa 18. q. 2.* videtur ſolius Epiſcopi Diœceſani licentia ſufficere, & ita docent Sorb. *ad compend. mend. v. ædificare. verſ. circa. §. 20.* Rodriq. *in qq. reg. tom. 2. q. 49. a. 3.* Verùm invenio, hos textus apud alios DD. ita exponi, ut licentia Epiſcopi requiratur quidem, ſed ſola non ſufficiat, principaliter verò S. Pontificis deſideretur. Barb. *de Offic. Epiſc. alleg. 26. n. 4.* Tambur. *de Iure Abb. tom. 3. diſp. 5. q. 1. n. 3.* Ad hoc probandum allegant. *c. un. §. confirmatos. h. tit. in 6. & un. de Exceſ. Prælat. in 6.* Attamen iſta jura non de quibuslibet Religioſis, ſed de Mendicantibus loquuntur, circa quos dici poteſt, ſpecialem eſſe conſiderationem, cum plerique in toto ſuo Ordine exempti, & S. Pontifici immediatè ſubjecti ſint; item quòd ex incertis eleemoſynis vivant, atque talis eleemoſynarum quæſtus aliis præjudicet, & gravis eſſe poſſit. Imò *in d. §. confirmatos.* tantùm egit S. Pontifex de extinguendis illis Ordinibus mendicantium, qui poſt Concil. Generale Lateran. fuerunt inſtituti. De Monachis autem (quo nomine in propria ſignificatione veniunt non mendicantes) nihil requiritur in jure Decret. contra *d. c. de Monachis. 18. q. 2.* mutatum. Idque non obſcurè confirmatur ex Bulla Urbani VIII. (de qua mox) in illis verbis: *Servata duntaxàt S. Canonum, & Concilii Trid. Decretorum forma de ſola Ordinarii licentia fundandi, erigendi &c.* Subintrant proinde vulgata jura, quòd exceptio de Mendicantibus firmet Regulam in aliis: & non cenſeatur plus de veteri jure correctum, quàm expreſſum, &c.

Allegabitur forſan adhuc Bulla Urbani VIII. *Romanus Pontifex* ubi revocantur quorumvis Ordinum privilegia conſtruendi nova Monaſteria *de ſola Ordinarii licentia &c.* Sed intentio hujus Bullæ (ut ex Summaria ejus inſcriptione, & contextu patet) non fuit, hic aliquid novi circa erectionem Monaſteriorum & conſenſum Superioris deſuper requiſitum ſtatuere, eſt revocare privilegia, quatenus obſtant Bullę Clem. VIII. *Quoniam ad inſtitutam*, & Greg. XV. *Cum alias fel. rec.* quæ Bullæ conſenſus Pontificii ad erectionem Monaſteriorum non Mendicantium neceſſarii neutiquam meminerunt. Senſus ergo illorum verborum: *de ſola Ordinarii licentia*: hic planè videtur, quòd ly *ſola* non dicat oppoſitionem ad ſimultaneam licentiam S. Pontificis, ſed ad alia requiſita, quæ ex præfatis Bullis præter *ſolam licentiam Epiſcopi* concurrere debent. Unde niſi forſan aliud ſtylo Curiæ Rom. receptum ſit, non reperio circa Monaſteria non Mendicantium textum juris, ex quo licentia Papæ neceſſaria convincatur.

Quæſtio II. Quid ergo præter *ſolam Epiſcopi licentiam* ad erectionem novi Monaſterii requiratur? 4
℞. in primis obſervandam eſſe Bullam Clem. VIII. *Quoniam ad inſtitutam.* ubi declarat, *locorum Ordinarios non poſſe licentiam ad novos Conventus cujuſcunque Mendicantium Ordinis* (in Bulla Greg. XV. eſt additum: *præſertim* Mendicantium) *in civitatibus & locis eorum ordinariæ juriſdictioni ſubjectis erigendos impertiri, niſi vocatis & auditis aliorum in ejuſdem civitatibus & locis exiſtentium Conventuum Prioribus, ſeu Procuratoribus, & aliis intereſſe habentibus, & cauſa ſervatis ſervandis cognita conſtiterit, in eiſdem civitatibus & locis novos hujuſmodi erigendos Conventus ſine aliorum detrimento commodè ſuſtentari poſſe. Si verò ab eorum in hujuſmodi cauſis ſententiis ad Apoſt. Sedem provocari & appellari contigerit, ipſos Ordinarios tamdiu erectionem novorum Conventuum ſuſpendere debere, quouſque ab Apoſt. Sede in eadem cauſa pronunciatum extiterit, Irritum &c.*

Deinde ſub Gregorio XV. factum eſt Decretum in hæc verba: *quòd de cætero Monaſterium, Conventus, Domus, Congregatio, vel ſocietas Religioſorum ſeu*

ſeu Regularium cujuſcunque etiam Mendicantium Ordinis, Societatis & Inſtituti, quocunque nomine nuncupentur, etiamſi de illis particularis expreſſa & ſpecifica mentio habenda eſſet, in quacunque civitate vel oppido, ſeu quocunque alio loco non erigantur, niſi in eo ſaltem 12. Fratres aut Monachi, ſeu Religioſi inhabitare, ac ex reditibus & conſuetis eleemoſynis ſuſtentari valeant, ac Priores, ſeu Procuratores aliorum Monaſteriorum, Conventuum, ſeu Domorum aliarum Religionum, vel Congregationum aut Societatum, ſeu Inſtitutionum hujuſmodi non ſolùm in prædictis, ſed etiam in aliis per quatuor millia paſſuum circumvicinis locis, ad id vocati & auditi fuerint, ac tali erectioni conſenſerint, vel aliàs Ordinariis locorum conſtiterit, Religioſos Monaſterii, Conventus, ſeu Domus Regularis ſic erigendi, ſeu erigendæ abſque detrimento Religioſorum in Monaſteriis ſeu Domibus anteà in Civitatibus ſeu locis hujuſmodi erectis degentium ibi in numero duodecim & congruè manu teneri & ali poſſe. Si verò novi Conventus, Domus, Congregatio, vel Societas hujuſmodi inſtituendæ erunt, nullique alii Regulares inibi reperiantur, Ordinarii locorum nihilominus diligenter inquirant, an locorum incolæ & habitatores, quorum & conſenſum requirant ac adhibeant, hujuſmodi duodecim Religioſos in Conventibus, ut præmittitur, inſtituendis commodè alere & manutenere valeant, &c.

Hæc duo Pontificia Decreta refert, & pluribus adjunctis quæſtionibus exponit Lautetus de Franchis *de Controv. inter Epiſc. & Regul. par. 1. à n. 399. uſque ad num.* 530. & apud eum Zach. Paſqual. *in addit.* Item Barboſa *de Officio Epiſc. p. 2. alleg. 26. à num. 5.* Tambur. *de jure Abb. Tom. 3. diſp. 5. q. 1.* atque his Bullis contraria Privilegia revocavit Urbanus VIII. ut *in præced. quæſt.* dictum, & Bulla revocatoria refertur apud cc. DD. qui & eaſdem conſtitutiones extendunt ad mutationem Monaſterii de uno loco ad alium; non verò ad ampliationem in eodem loco, neque ad hoſpitia, ut vocant, Religioſorum, cauſa duntaxat itinerantium abſque alio præjudicio erecta.

5 Quæ verò ſpecialiter obſervanda ſint in erectione Monaſterii Monialium vid. Barb. *d. l. ante num.* 8. & Concil. Trid. *Seſſ. 25. de Regular. c. 5. in fin.* ſtatuit his verbis: *Quia Monaſteria Monialium extra mœnia urbis vel opidi conſtituta malorum hominum prædæ & aliis facinoribus ſine ulla ſæpè cuſtodia ſunt expoſita, curent Epiſcopi & alii Superiores, ſi ita videbitur expedire, ut Sanctimoniales ex iis ad nova vel antiqua Monaſteria intra urbes, vel oppida frequentia reducantur, invocato etiam, ſi opus fuerit auxilio brachii ſæcularis, impedientes verò vel non obedientes per cenſuras Eccleſiaſticas parere compellant.*

6 Duplicia Monaſteria, id eſt Monachorum, & Monialium ſimul ædificare pridem inhibitum fuit. *c. definimus. 21. & ſeq. 18. q. 2.*

7 Demùm novam Religionem hodie non poſſet Epiſcopus recipere priuſquam ab Apoſt. Sede approbatam. *c. fin. hoc tit.* licet ante Concilium Later. ſecus fuerit, ut tradit Miranda *in Man. Prælat. tom. 1. q. 3. art. 6.*

8 Quæſt. III. An juxta Rubricam Tituli omnia loca Religioſa Epiſcopo, in cujus diœceſi ſunt ſita, ſubjecta eſſe debeant? ℞. Epiſcopum Diœceſanum habere fundatam intentionem in jure, quòd omnia loca Religioſa de ipſius juriſdictione cenſeantur, niſi ab adverſa parte ſpecialis exemptio probetur. *c. omnes baſilicæ. 10. 16. q. 7. c. monaſteria. 17. 18. q. 2. cap. 3. c. conſtitutus. c. cùm dilectus. hoc tit.* Qualiter autem probetur exemptio, & alia circa privilegium exemptionis, traditur *in Lib. V. Tit. XXXIII. §. IV.* videri etiam poterit Eraſmus à Chokier in ſpeciali Tract. *de Iuriſdictione Ordinarii in exemptos* Barb. *de Offic. Epiſc. p. 3. alleg. 105. & 106.* Tambur. *de Iure Abbat. tom. 3. diſp. 5. quæſt. 11.*

Præterea tametſi locus Religioſus uniatur loco Religioſo alterius diœceſis, nihilominus manebit ſub juriſdictione Epiſcopi, in cujus diœceſi ſitus eſt. *c. 2. hoc tit.* ſed quia per tales uniones fit aliqua diœceſium confuſio cum Ordinariorum & ſubditorum incommodo, ideo Concil. Trid. *ſeſſ. 14. de Ref. c. 9.* prohibuit Eccleſias & loca pia diverſarum diœceſium inter ſe uniri.

Quæſt. IV. Quouſque poteſtas & juriſdictio Epiſcopi in loca Religioſa extendatur? Præter juriſdictionem fori contentioſi, de qua *Lib. I. in Tit. de Officio Iudicis Ordinarii. Lib. II. Tit. de Foro competenti, & in Tit. de Appellat.* dictum fuit, item præter exactionem jurium Epiſcopalium, de quibus infra *in Tit. de Cenſibus, exactionibus & procurationibus.* ſpecialiter conſtituit Concil. Trid. *Seſſ. 22. de Ref. cap.* 8. ut *Epiſcopi etiam tanquam Sedis Apoſtol. delegati in caſibus à jure conceſſis omnium piarum diſpoſitionum tam in ultima voluntate, quàm inter vivos ſint executores, habeant jus viſitandi hoſpitalia, collegia quæcunque ac confraternitates laicorum, etiam quas Scholas, ſive quocunque alio nomine vocant, non tamen quæ ſub Regum immediata protectione ſunt ſine eorum licentia, eleemoſynas Montis pietatis ſive charitatis, & pia loca omnia quomodocunque nuncupentur, etiamſi prædictorum locorum cura ad laicos pertineat, atque eadem pia loca exemptionis privilegio ſint munita, ac omnia, ad Dei cultum, aut animarum ſalutem, ſeu pauperes ſuſtentandos inſtituta ſint, ipſi ex officio juxta SS. Can. ſtatuta cognoſcant & exequantur, non obſtantibus quacunque conſuetudine etiam immemoriali, privilegio aut ſtatuto.* 9

Deinde idem Concil. Trid. *ead. ſeſſ. 22. cap. 9.* decrevit, ut *Adminiſtratores tam Eccleſiaſtici, quàm laici fabricæ cujuſvis Eccleſiæ etiam Cathedralis, hoſpitalis, confraternitatis, eleemoſynæ, Montis pietatis & quorumcunque piorum locorum ſingulis annis teneantur reddere rationem adminiſtrationis Ordinario: conſuetudinibus & privilegiis quibuſcunque in contrarium ſublatis: niſi ſecus fortè in inſtitutione & ordinationem talis Eccleſiæ ſeu fabricæ expreſſè cautum eſſet. Quòd ſi ex conſuetudine, aut privilegio, aut ex conſtitutione aliqua loci, aliis ad id deputatis ratio reddenda eſſet, tunc cum iis adhibeatur etiam Ordinarius: & aliter factæ liberationes dictis adminiſtratoribus minimè ſuffragentur.* 10

Circa quas Concilii conſtitutiones videri poterunt, quæ copioſè congeſſit Barboſa *in Collect. DD. ibidem* & *in Tract. de Offic. & poteſt Epiſc. p. 3. alleg. 75.* & *Iuris Eccleſ. univ. lib. 2. c. 11.* Inter alia refert *in Collect. ad d. c. 9. Trid. n. 18.* ad hanc rationum redditionem non teneri Abbates, Præpoſitos; & Abbatiſſas Regularem vitam ducentes, prout atteſtatur reſolutum Armend. *in Addit. ad recompil. leg* Nav. *lib. 7. de Epiſc. num. 79. v. & Abbates.* Adde Zoeſ. *hoc tit. num. 2.* loquitur enim Concilium de puris adminiſtratoribus piorum locorum, Prælati autem Eccleſiarum, qui in iiſdem Eccleſiis per electionem, confirmationem, benedictionem, aliove titulo ritè inſtituti, & jus in re ac juriſdictionem conſecuti ſunt, utique pari jure cum meris adminiſtratoribus cenſeri non poſſunt, ſicut etiam notavit Panorm. *in cap. qualiter & quando. 24. de Accuſat. num. 25.* contra Gloſſam *in eod. cap. 24. v. redde rationem.*

Quod ſi hoſpitalia Monaſteriis, in quibus viget Regularis obſervantia, vel militari ordini ſubjecta fuerint, tota eorum cura & inſpectio ad Prælatum Ordinis ſeu Monaſterii ſpectabit. *Clem. 2. §. præmiſſa. h. tit.* Trid. *ſeſſ. 25. de Reform. cap. 8.*

Statuit præterea Concilium Trid. *de Reform. ſeſſ. 25. c. 8.* ut per cenſuras & amotionem ab adminiſtratione Ordinarius procedere poſſit contra adminiſtratores, qui juxta fundationem hoſpitalitatem non exercent, iique ad integram reſtitutionem fructuum in foro etiam conſcientiæ teneantur, quos neglecta hoſpi-

Digitized by Google

hoſpitalitate debita in ſuos uſus converterunt; & denique ut admiuiſtratores tantùm triennales conſtituantur, niſi in fundatione aliter inſtitutum fuerit.

11 Quæſtio V. Quis poſſit loca Religioſa ad certum uſum, vel pro certo genere perſonarum deſtinata ad alium uſum, vel aliud genus hominum transferre? Quamvis regula ſit *in Clem. h. t.* quòd ea, *quæ largitione fidelium ad certum uſum deſtinata ſunt, ad eum debeant, & non ad alium applicari, ſalva Sedis Apoſt. authoritate*, interim hodie in Concil. Trid. *ſeſſ.* 25. *de Reform. cap.* 8. conſtitutum eſt, ut ſi hoſpitalia ad certum numerum peregrinorum, infirmorum, aut aliarum perſonarum genus ſuſcipiendum fuerint inſtituta, nec in eo loco ſimiles perſonæ, aut perpaucæ reperiantur, poſſit Ordinarius cum duobus de Capitulo per ipſum eligendis fructus illorum hoſpitalium in alium pium uſum, qui eorum inſtitutioni proximior ſit, ac pro loco & tempore utilior, convertere.

Circa monaſteria ſpecialiter in Jure deciſum eſt, ut ſi Religioſi alicujus Monaſterii quacunque ex cauſa deficiant, non tamen propterea Monaſterium aut ejuſdem reditus menſæ Epiſcopali incorporari, vel Clericis ſæcularibus aut laicis concedi debeant, ſed alii Religioſi ex eodem Ordine, vel ſi ejuſdem ordinis haberi non poſſint, alterius Ordinis ſubſtituendi ſint. Quòd ſi nulli prorſus Religioſi reperiantur, qui velint tale Monaſterium acceptare, tunc Clerici ſæculares advocari poſſunt, ut quantum poſſibile à prima fundatione pro Religioſis facta non recedatur. Text. & Gloſſ. *in cap. inter quatuor. h. t. c. poſſeſſiones, de Reb. Eccleſ. non alien. cap. relatum.* 7. *Ne Clerici vel Monachi.* Licet porrò *in c. Clerici.* 2. *h. tit.* ſupponatur, ex authoritate Papæ poſſe quaſcunque fundationes liberè mutari, nihilominus etiam S. Pontifex non cenſetur à Jure communi recedere, aut plenitudine poteſtatis uti velle præſertim in præjudicium aliorum auferendo eis jus ſuum, niſi ex cauſa graviſſima, adeoque præcedente cauſæ cognitione, & in ſpecie exprimendo, quòd ex certa ſcientia, aut plenitudine poteſtatis procedat. *arg. c. licet.* 12. *de Offic. Ord.* Innoc. *in c. quæ in Eccleſiarum. de Conſtit. Reg. Cancell. de non tollendo jus quæſitum. c. quamvis.* 8. *de Reſcript. in* 6. Unde ſi de facto parte altera inaudita Bullas concedat de Monaſteriis aliiſque piis locis ad alium Ordinem vel ſtatum transferendis, meritò de ſub: aut obreptione ſuſpectæ cenſebuntur.

TITULUS XXXVII.

De Capellis Monachorum & aliorum Religioſorum.

§. I.

SUMMARIA.

1. *Beneficia alia ſæcularia, alia regularia, & quæ talia.*
2. *An in dubio omnia beneficia præſumantur ſæcularia?*
3. *Beneficium ſæculare qualiter in Monaſterio fundari poſſit.*
4. *Beneficia regularia regularibus, ſæcularia ſæcularibus conferenda procedit in ſimplicibus.*
5. *Regularis poteſt fieri Epiſcopus Eccleſiæ ſæcularis.*
6. *Etiam Præpoſitus vel Decanus Eccleſiæ Collegiatæ.*
7. *Vicarius quoque generalis Epiſcopi.*
8. *Etiam Parochus in Eccleſia ſæculari.*
9. *Quid obſervandum in promotione Regularium ad parochias.*
10. *Parochia quando dicatur incorporata quoad temporalia tantùm.*
11. *Parochia pleno jure unita quando dicatur, & quid in ea Monaſterium juris habeat.*
12. *Unio quædam dicitur pleniſſimo jure.*

NOmine Capellarum *in hoc tit.* non tantùm intelliguntur beneficia ſimplicia, quę propriè capellæ ſeu capellaniæ ſunt, ut ſupra in *Tit. de Præbendis.* dictum eſt, ſed etiam Prioratus, Præpoſituræ, Parochię, aliæque Eccleſię & beneficia ad Religioſos ſpectantia, & Monaſteriis unita.

Poſſent: in *hoc tit.* duo tractari inprimis *de unione* Eccleſiarum & beneficiorum, deinde de qualitate beneficiorum *Regularium*, juxta diviſionem illam, quam in *Tit. de Præbendis.* tradidimus, quòd beneficia alia ſint *ſæcularia*, alia *regularia.* ſicut etiam *de Unione* actum eſt ſuperiùs *in Tit. Ut Eccleſiaſtica beneficia ſine dimin. conferantur.* Hic breviter aliqua de beneficiis *Regularibus* dicemus.

Communis igitur diviſio beneficiorum eſt, quòd alia ſint *ſæcularia*, alia *regularia*; *ſæcularia* dicuntur illa, quæ vel ab initio pro Clericis ſæcularibus fundata ſunt, vel in quibus ex ſuccedente præſcriptione 40. annorum, vel legitima fundationis, ex authoritate Sedis Apoſtolicæ, commutatione (quæ commutatio tunc demum de jure rectè fieri cenſetur, ſi beneficia regularia nec per Religioſos ejuſdem, nec alterius Ordinis provideri poſſint. Text. & Gloſſ. *in c. inter quatuor.* 5. *de Relig. dom. cap. poſſeſſiones.* 10. *de Rebus Eccleſ. non alien. cap. relatum.* 7. *Ne Clerici vel Monach.*) Clericis ſæcularibus jus quæſitum eſt. 1
Regularia verò beneficia ſunt, quæ ſimiliter vel ex prima fundatione, vel ſuccedente præſcriptione, fundationis commutatione, aut unione ſeu incorporatione Regularibus conferuntur, ſicut tradunt Interpr. in *c. cùm de Beneficio.* 5. *de Præb. in* 6. Garc. *de Benef. p.* 7. *cap.* 10.

Porrò quamvis non omnes Capellaniæ, ſeu beneficia in Eccleſiis Monaſteriorum fundata hoc ipſo beneficia regularia ſint, aut per Regulares adminiſtranda, cùm ex voluntate Fundatorum dependeat, an pro Sæcularibus, vel Regularibus beneficium fundare velint: Interim quamdiu non apparet de contraria fundatorum intentione, tale beneficium in Monaſterio fundatum ſemper præſumetur regulare. Abb. *conſ.* 50. 2. *part. verſ.* 4. Rebuf. *in Prax. benef. c. quotuplex ſit beneficium n.* 6. Maſcardus *de Probat. Concl.* 172. *n.* 17. quia non eſt veriſimile, quò erigens beneficium cum onere legendi miſſas in Eccleſiis Regularium voluerit ab eo ipſos Regulares excludere, cùm potiùs contra videamus ab hominibus Religioſorum preces multùm deſiderari. Quòd verò aliqui docent, omnia 2
beneficia in dubio præſumi ſæcularia, eò quòd S. Petrus fuerit ſæcularis, rationem meritò miramur, cùm qualitas beneficiorum ex intentione fundatorum deſumenda ſit, neque S. Petrus fundavit omnia beneficia, imò tempore S. Petri nulla fuit beneficiorum diviſio, quam primum Dionyſius Papa introduxit. *c. un.* 13 *q.* 1. *c. paſtoralis. de his quæ fiunt à Præl.* Et Dionyſium, qui unus tantùm inter Pontificis hujus nominis numeratur, fuiſſe Græcum Monachum refert Bullarium *p.* 8. Accedit, quòd S. Chryſ. *in lib.* 3. *contra Monaſt. vitæ vitup.* dicit, Eccleſiam Dei fuiſſe initio veluti Monachalē Religionem & Apoſtolos duxiſſe vitā Religioſam,

Digitized by Google

ſam, nihil habuiſſe proprium, & vixiſſe in communi unanimiter in oratione. *Act. 4. c.* imò emiſiſſe vota Religionis ex Suarezio & aliis probat Tamb. *de Iure Abb. tom. 1. d. 2. q. 3. & 4.*

3 Præterea ut in Monaſteriis & Eccleſiis Regularibus fundetur capella ſeu capellania, ad quam debeat præſentari Clericus ſæcularis, non ſufficit ſola authoritas Epiſcopi, ſed etiam conſenſus Abbatis & Conventus requiritur, neque alicui invitis Monachis poteſt acquiri jus Patronatus, ſeu præſentandi Clericos ſæculares in eorum Eccleſia, ut rectè docet Garc. *d. c. 10. ſub. n. 37. in fin.* quia Epiſcopus non poteſt nova gravamina, vel onera Religioſis imponere, maximè quæ eorum Communitatem perturbent, prout foret, ſi Clerici ſæculares contra eorum voluntatem in Monaſterio jus aliquod prętendere poſſent. *cap. luminoſo, 18. q. 2.* Deinde etiam iſtud notabile eſt, quòd erigens altare & beneficium in Monaſterio non ſolus ſit futurus Patronus, ſed etiam ipſum Monaſterium debeat haberi pro compatrono, tanquam quod fundum conceſſerit, ut advertit Panorm. *in c. 3. de Eccl. ædif. n. 11.* Etenim *fundatio* ſeu *fundidatio* æquè eſt cauſa juris Patronatus, quàm *dotatio* (ſive redituum aſſignatio) vel *conſtructio*, ſive ædificatio; & ſi alius *fundaverit*, alius *dotaverit*, alius *ædificaverit*, tres erunt ejuſdem beneficii patroni, & niſi aliter inter ſe conveniant, ut v. g. alternis vicibus præſentent, omnes ad præſentandum admittentur; & ſi diverſos pręſentent, prævalebit is, qui majora vota habuerit; vel ſi paria ſint, quem Epiſcopus elegerit. Panorm. *in c. 1. de Iure Patron. num. 6.* Barb. *in Collect. DD. ad Conc. Trid. ſeſſ. 14. de Ref. cap. 12. num. 16.*

4 Quæſtionis eſt, utrum è converſo Regulares poſſint promoveri ad beneficia ſæcularia?

Certa quidem Regula eſt, quòd beneficia *regulariæ regularibus & ſæculariæ ſæcularibus* conferenda ſint. *cap. cùm de beneficio. 5. de Præb. in 6. Clem. 1. de Suppl. negl. Prælat.* Eaque de beneficiis ſimplicibus, Canonicatibus Cathedralium vel Collegiatarum Eccleſiarum ſatis recepta eſt, ita ut ſimilium Religioſi ſine diſpenſatione (extra unionem factam Monaſteriis per Epiſcopum ut *in §. ſeq. n. 17.*) incapaces cenſeantur, ut notant Barb. & DD. *in c. ſuper eo. de Regul.*

5 Attamen quoad beneficia curata hæc regula non æquè procedit. Nam inprimis, ſi beneficia habeant *Curam fori externi*, eorum capaces eſſe Regulares, † exinde manifeſtum redditur, quòd Religioſus etiam poſſit eligi in Epiſcopum, quamvis Eccleſia ſit *ſæcularis*. per tex. expreſſum *in Clem. 1. de Elect. c. nullus Religioſ. 28. & c. ſi Abbatem. 36 eod. tit. in 6.*

6 Idque complures extendunt, ut Religioſus etiam poſſit eligi in Prælatum ſeu Præpoſitum aut Decanum Eccleſiæ Collegiatæ ſæcularis. Gl. *in cap. 2. de Statu mon. in v. parochiales.* Abb. *in c. quod DEI timorem, de Statu mon. num. 5. &* ibidem Zachar. *q. 7.* Graffis *in aur. deciſ. p. 2. lib. 3. c. 2. num. 1.* Azor. *Inſtit. mor. p. 1. lib. 11. cap. 16. q. 13.* Leſſius *de I. & I. l. 2. c. 14. dub. 12. num. 99.* Sylv. *v. Religio. 7. q. 4. & 6.*

7 Vicarium quoque Epiſcopi generalem poſſe eſſe Religioſum cum licentia ſui Prælati, dummodo ſit natus legitimè (illegitimi enim per ingreſſum in Religionem legitimantur quidem quoad Ordines, ſed non dignitates. *cap. 1. de filiis presb.*) & habeat ſecum ſocium ſui Ordinis ex communi DD. ſententia tradit Barb. *de Offic. Epiſc. alleg. 54. n. 12.*

8 Quòd ſi beneficia habeant ſolùm curam *fori interni* uti Eccleſiæ Parochiales, an tunc ad ea promoveri poſſint Regulares? jam olim prolixè tractavit Gratianus in *cauſa. 16. q. 1.* ubi inprimis multas authoritates pro ſententia negativa adducit, quas deinde *incipiendo à c. doctos. 21.* per contrarias refellit, inter quas inſigne illud decretum Bonifacii Papæ relatum in *cap. ſunt nonnulli. 25. ead. cauſa 16. q. 1.* in hęc verba: *Sunt nonnulli nullo dogmate fulti audaciſſimè quidem zelo magis amaritudinis, quàm dilectionis inflammati aſſerentes Monachos, quia mundo mortui ſunt & Deo vivunt, ſacerdotalis officii potentia indignos neque pœnitentiam neque Chriſtianitatem largiri, neque abſolvere poſſe per ſacerdotalis officii divinitus ſibi injunctam poteſtatem; ſed omninò labuntur; neque enim B. Benedictus Monachorum Præceptor almificus hujus rei aliquo modo fuit interdictor, ſed eos ſæcularium negotiorum edixit expertes fore tantummodo, quod quidem Apoſtolicis documentis, & omnium SS. Patrum inſtitutis non ſolùm Monachis, ſed etiam Canonicis maximoperè imperatur. Nos verò tantorum Patrum inſtituti exemplis (quibus periculoſiſſimum eſt refregari) credimus à Sacerdotibus Monachis ligandi ſolvendique officium Deo operante dignè adminiſtrari, ſi eos dignè contigerit hoc miniſterio ſublimari.* Et ſanè ſi cura *fori externi* multas curas & diſtractiones à vita religioſa habens annexas poteſt committi Religioſo, vix apparet cur non etiam, imò multò magis cura *fori interni*. Experientia quoque comprobat, à fidelibus Laicis Sacramenta apud Religioſos multò libentiùs frequentari, de quorum ſpiritualitate & doctrina magis confidunt. In Concilio quoque Trid. *ſeſſ. 23. de Ref. cap. 15. & ſeſſ. 25. de Reg. cap. 11*, apertè ſupponitur Regulares poſſe ſęcularibus in cura animarum præeſſe. Unde communis eſt DD. ſententia Religioſos de jure generaliter capaces eſſe beneficiorum ſæcularium curatorum, & ita ob favorem *curæ* & utilitatem ſpiritualem animarum, eſſe exceptionem ab illa regula, quòd ſęcularia beneficia tantùm ſęcularibus conferenda ſint: per tex. Gloſſ. & Panorm. *in cap. quod Dei timorem. 5. de Statu Monach.* Leſſ. & Azor. *dd. ll.* Navar. *de Statu Monach. conſ. 11. & 12.* & plures alii quos refert Tamburin. *de jure Abbatum. 3. diſp. 9. q. 8. num. 4.* Garc. *de Benef. p. 7. cap. 10. n. 17.* & arguitur ex Concil. Trid. *ſeſſ. 14. de Ref. c. 12.* ubi ſpecialiter de Religioſis translatis ab uno ordine ad alium decernitur, quòd in Monaſterio manere debeant, & omnium beneficiorum *ſæcularium etiam Curatorum* incapaces ſint: unde cùm exceptio firmet regulam in caſibus non exceptis, rectè infertur alios Religioſos non translatos beneficiorum *ſæcularium Curatorum* capaces eſſe. Non obſtat *cap. 2. de Statu Monach.* quia ibi Concil. Later. tantùm prohibet ne ſinguli Monachi, id eſt, ſine ſocio in Parochiis habitent, & ſic magis pro nobis facit. Nec etiam *cap. 1. hoc tit.* quia ad evitandam jurium correctionem explicari poteſt, vel de antiquo ſtatu Monachorum, quando plerique erant Laici converſi, & pauci Sacerdotes, neque ſtudiis eruditi, *c. ex multa. de Voto*, & in perpetua clauſura vivebant ſicut Carthuſiani: vel quòd ſine conſenſu Epiſcopi populus per Monachum regi non debeat, Gloſſ. *in eod. cap. 1.*

Ratio autem eſt, quia utique non eſt inconveniens, ut quòd Religioſi per exercitia ſpiritualia in Monaſterio didicerunt, de eodem etiam alios inſtruant, juxta illud *Matt. 5. Qui fecerit, & docuerit, hic magnus vocabitur in regno Cœlorum*: & ſi teſte Hieronymo in *c. ſic vive. 26. & c. ſeq. 16. q. 1. multo tempore diſcendum eſt, quod poſtmodum doceatur, ne prius Magiſter eſſe debeat quàm diſcipulus*, eamque ob cauſam lata eſt ſanctio Conc. Trid. *ſeſſ. 23. de Ref. c. 11. & ſeqq. de interſtitiis temporum.* bonis moribus & probitate ordinandi obſervandis, (neque enim intra quadrantem anni, intra quem hodie in Sacerdotes promoveri ſolent prius toti mundo immerſi, tam facilè relinquuntur mores ſęculi & vitia, & experientia docet, quam citò revertantur ad vomitum) ſanè non parùm expectandum eſt à Religioſo, circa doctrinam Chriſtianam, conſolationem fidelium, pręſertim in mortis articulo, qui per multos annos à vitiis ſęculi purgatus, nonnunquam à puero inter

mera

mera pietatis exercitia, ac ſanctas meditationes enutritus eſt. Sunt quidem non pauci ex Recentioribus, qui dicunt, per quandam novam conſtitutionem Gregor. XIII. item per declarationem Cardinalium obtentum eſſe, ut Religioſi abſque diſpenſatione Sedis Apoſt. non poſſint ad curata beneficia ſæcularia promoveri, ut docet Garc. Sanch. & Gonzalez apud Tambur. *d. l.* ſed idem Tamburin. *in d. q. 8. num.* 14. & *ſeqq.* dictam conſtitutionem Gregor. XIII. nunquam fuiſſe uſu receptam teſtatur, cùm poſt eam contrarium practicatum & per Rotam deciſum, atque per Cardinales declaratum fuerit.

9 Verùm generaliter circa promotionem Religioſorum ad Parochias tria ſunt animadvertenda. I. Ne ad Parochias exponantur illi, qui indiſciplinatis moribus ſunt, & in Monaſterio contineri nequeunt, *qui enim domui ſuæ præeſſe neſcit quomodo Eccleſiæ Dei diligentiam habebit?* 1. *ad Tim.* 3. per tales enim, qui jam habita occaſione, *qua data portas uunt*, ſcandalizantur Parochiani, Prælatorum conſcientiæ onerantur, Monaſterium & Religionis fama gravatur. II. Ut ii, qui in Parochiis collocantur, ſi fieri poſſit cum ſocio ſui ordinis ſint. *cap.* 2. *&* 5. *de Statu Monach.* III. ne in perpetuum ibidem relinquantur, ſed ne nimis ſæcularibus curis & negotiis immergantur, quandoque pro renovatione ſpiritus ad Monaſterium revocentur, alio interim ſubſtituto. Non tamen ideò minus Religioſus erit Parochus, quòd, ſicut Clericus ſæcularis, ipſe vel ejus nomine Prælatus (in quem omnis Religioſi voluntas collata cenſetur) parochiam reſignet. Optimus tex. *in Clem. un. verſ. præmiſſa, de Suppl. neglig. Præl.* ubi dicuntur conſtitui poſſe ſpeciales Rectores Eccleſiarum & beneficiorum non ad menſam unitorum, qui poſſunt liberè ad clauſtrum revocari.

10 Quod attinet ad Parochias Monaſteriis unitas & incorporatas, ſciendum eſt, earum quaſdam unitas eſſe tantùm *quoad temporalia*, quaſdam autem *pleno jure*.

Unio *quoad temporalia* tunc cenſetur facta, quando decimæ, aliique reditus Parochiæ ſunt aſſignati Monaſterio, ſed jus inſtituendi Rectorem beneficii pertinet ad Epiſcopum, ſolo jure præſentandi Monaſterio relicto, & de hac unione loquitur *c. ſane.* 16. *q.* 2. ubi dicitur, quòd tales Parochiæ cum conſenſu Abbatis Sacerdotibus Epiſcopus committere debeat, qui de populi quidem cura Epiſcopis rationem reddant, Abbati verò pro rebus temporalibus ad Monaſterium pertinentibus ſubjectionem debitam exhibeant.

Quòd ſi pars tantùm decimarum fuerit ex certa Parochia Monaſterio data ſine jure inſtituendi, vel etiam præſentandi, tunc potiùs *diſmembratio beneficii*, quàm *unio* cenſebitur, neque Prælato circa Parochialia quidquam juris competet. Garc. *de Benef. pag.* 12. *c.* 2. *num.* 4.

11 *Pleno jure* dicuntur unitæ ſeu incorporatæ Parochiæ, quando præter jus percipiendi temporales reditus etiam adminiſtratio ſpiritualium, ſcilicet curæ animarum in Monaſterium translatum eſt, atque in tali Parochia Rector principalis cenſetur eſſe Abbas Monaſterii, iſque poteſtatem habet Vicarium aliquem curam exercentem exponendi *c.* 1. 16. *quæſt.* 2. Neque pro collatione talis Parochiæ Epiſcopus *concurſum* publicare poteſt, nec Abbas tenetur, Pius V. in Bull. *Ad exequendum.* Barb. *in Collectaneis DD.* ad Concil. Trid. *ſeſſ.* 24. *de Ref. cap.* 18. *num.* 16. Neque in ea locum habet terminus Lateranenſis Concilii, & ideo ejus collatio propter vacantiam ultra 6. menſes ad Epiſcopum non devolvitur, cum nunquam vacare cenſeatur, ex quo principalis cura penes Abbatem reſidet. *Clem. un. de Exceſſ. Prælat.* Joan. Hon. *in tit. de Præb. p.* 4. *num.* 60. Barb. *de Offic. Epiſc. part.* 3. *alleg.* 58. *num.* 16. Chokier *de Iuriſd. Ord. in exempt. p.* 1. *q.* 17. *num.* 9.

Porro in Parochiis *pleno jure* incorporatis poteſt Abbas exponere Vicarium tam regularem, quam ſæcularem (niſi in literis unionis expreſſè inſertum ſit, ut *per ſæcularem* deſerviatur) etiam abſque inveſtitura, & ita temporalem ad nutum ſeu voluntatem Prælati amovibilem; & tunc in his Parochiis non erit propria inſtitutio, ſed potiùs proviſoria adminiſtratio, cùm titulus beneficii ſit penes Monaſterium, ſicut hanc eſſe communem ſententiam refert Barb. *de Offic. Ep. d. p.* 3. *alleg.* 72. *n.* 109. cum pluribus ibidem citatis. Quibus adde Tamb. *de jure Abb. tom.* 3. *d.* 9. *q.* 8. *n.* 2. Leſſ. *de I. & I. lib.* 2. *cap.* 21. *dub.* 12. *n.* 98. Licet verò in Concil. Trid. *ſeſſ.* 7. *de Ref. c.* 7. data ſit poteſtas Epiſcopis, ut in Parochiis, Monaſteriis aut Collegiis quibuſcunque incorporatis Vicarium perpetuum ponere poſſint, etiamſi priùs ſemper Vicarius temporalis poſitus fuerit, declaravit tamen Pius V. in ſua Bull. *Ad exequendum.* 47. §. 5. hanc Trid. conſtitutionem non procedere in Parochiis, in quibus ſemper per Vicarios *regulares*, non *ſæculares* deſerviri conſuetum fuit, quia non eſt credibile fuiſſe intentionem Concilii omnia Monaſteria uno verbo privare jure ſuo, quod habent exponendi Regulares ad Parochias, vel certè ipſos Prælatos cogere, ut aliquem regularem tanquam perpetuum Vicarium inſtituant, & ita eundem quaſi ab obligatione vitæ Monaſticæ & obedientiæ in perpetuum abſolvant. Conſtituit quidem Pius V. *ibidem*, quòd Vicarius regularis debeat ſecum habere 4. ſocios ſui ordinis: ſed idipſum Greg. XIII. correxit & unum ſufficere decrevit. Tambur. *d. diſp.* 9. *q.* 18. *num.* 3. Deinde etiam notabile eſt, quòd in illis Parochiis, in quibus Vicarius ſæcularis exponitur, Epiſcopus non pro ſuo libitu poſſit inſtituere Vicarium perpetuum, ſed id debeat facere ex juſta cauſa, qua deficiente dabitur appellatio. Barb. *d. alleg.* 72. *num.* 190. Et præthereà, quia nonnulli Epiſcopi abutebantur poteſtate ſibi data in Concil. *d. c.* 7. *ſeſſ.* 7. & Vicariis perpetuis tantam portionem aſſignabant, ut vix aliquid Monaſteriis aut Collegiis de fructibus remanſerit, ideo curſus Pius V. in d. Bull. *Ad exequendum*, declaravit, quòd cujuſcunque valoris vel oneris Parochia fuerit, non debeat Vicario pro ſua portione major, quàm centum, nec minor 50. ſcutorum annuorum ſumma computatis omnibus etiam incertis emolumentis, & aliis obventionibus communiter percipi ſolitis aſſignari, niſi jam priùs ante deſignationem Epiſcopi Vicario plus fuerit dari ſolitum.

Prætereà Monaſteriis circa Parochias *pleno jure* incorporatas multa alia privilegia paſſim adſcribunt DD. ita ut Abbati præſertim Monaſterii exempti juriſdictionem quaſi Epiſcopalem concedant, ex qua proinde poſſit inſtituere, & deſtituere, & reſignationem beneficii (intellige ſi *Vicarius perpetuus* ſit, temporalis enim non eſt propriè beneficium) recipere. Chok. *de Iuriſd. Ord. in exempt. p.* 4. *q.* 67. *num.* 3. authoritatem in alienatione rerum Eccleſiaſticarum interponere. Gloſſ. *in Clem.* 1. *in V. proprii. de Reb. Eccl. non al.* beneficia *pleno jure* ſibi incorporata inter ſe, cùm expedierit, unire. Barb. *de Offic. Ep. p.* 3. *alleg.* 66. *num.* 14. viſitare, cùm inde deſcendat poteſtas puniendi, privandi & deſtituendi pulchrè Paris. *de Reſig. d. benef. p.* 1. *lib.* 7. *q.* 15. Chok. *d. q.* 67. *n.* 3. cenſuras Eccleſiaſticas ferre & promulgare, quia cenſuratio non eſt ordinis ſed juriſdictionis Epiſcopalis, Chok. *p.* 4. *q.* 20. *num.* 2. arg. eorum, quæ docet Covar. *in Relect. c. alma mater. de Sent. excom. in* 6. *p.* 1. §. 11. *n.* 1.

Alii tamen diſtinguunt inter unionem, quæ fit *pleno jure*, & eam, quæ fit *pleniſſimo iure*. Unionem

pleno

Digitized by Google

pleno jure appellant, quando ipſa qnidem Eccleſia eſt ſubjecta Abbati eum jure percipiendi remporalia & exponendi Vicarium, populus tamen ſubeſt Epiſcopo, quo caſu ipſum quoque Vicarium in iis, quæ pertinent ad curam animarum, debere approbari ab Epiſcopo, ejuſque juriſdictioni & viſitationi ſubeſſe ajunt juxta Trid. *ſeſſ. 25. de Reg. c.* 11. juncta Bulla Greg. XV. *Inſcrutabili*, ita tamen ut Vicarii ſive Regulares ſive ſæculares ponantur ad arbitrium ſuperiorum Regularium, non verò Epiſcopi, niſi quòd ab Epiſcopo curam animarum accipiant.

12 *Pleniſſimo* autem *iure* tunc unionem cenſent, quando non tantùm Eccleſia, ſed & populus ab Epiſcopo exemptus eſt. Barb. *in c. quoniam.* 21. *de Priv.* Abbas *in cap.* 2. *§. in Eccl. eod. tit.* Et hoc caſu nihil habet Epiſcopus in Parocbia, ſed Abbas juxta ſuperiùs dicta *n.* 11. locn Epiſcopi & Ordinarii cenſetur. Card. apud Barb. *in declar. prætermiſſis, ſuper Trident. dict. ſeſſ.* 25. *cap.* 11.

Interim in hac materia, in qua jura & DD. valde intricatè & confu è loquuntur, cenſeo plurimum tribuendum eſſe locorum conſuerudini, concordiis, & contractibus, & particularibus præſcriptionibus. Videatur Eraſ. Chokier. *de Iuriſd. Ord. in exemps. p.* 2. *q.* 50. Panorm. *in c. cùm non liceat.* 12. *de Præſcript. n.* 17. Barboſa. *de Offic. Epiſc. pag.* 3. *alleg.* 72. *n.* 185. *& alleg.* 127. *n.* 18. *alleg.* 128. *n.* 14. *& alleg.* 129. *n.* 9. Et ego in ſpeciali Tractatu *de Privilegiis Monaſteriorum. privil.* 46. *n.* 77. *& ſeqq.*

Quia verò parochiæ incorporatæ per Vicarios provideri ſolent, uti ex prædictis ſupra colligitur, de his §. *ſeqq.* plura ſubjungemus.

---

§. II.

De Vicariis Parochialium clesiarum.

SUMMARIA.

13. *Vicarii alii perpetui, alii temporales.*
14. *Vicaria perpetua eſt beneficium.*
15. *Inſtitutio authorizabilis poteſt præſcriptione acquiri.*
16. *Quis poſſit erigere Vicarias.*
17. *Parochiales Eccleſiæ hodie prohibentur uniri, fallit, ut ibi.*
18. *Incorporatio antiqua præſumitur facta fuiſſe legitimè.*
19. *Notabiles declarationes Concil. Trid. ſeſſ. 7. c. 7. circa poteſtatem Epiſcoporum inſtituendi Vicarios perpetuos in Eccleſiis unitis.*
20. *Cura animarum an ſit penes Vicarium vel exponentem?*

13 Vicarii dicuntur, qui beneficio alicui non tam ſuo, quàm alieno nomine præſunt, iique vel perpetui ſunt, vel temporales.

Vicarii *perpetui* ſunt, qui potiſſimum in Parochiis unitis & incorporatis Monaſteriis, Collegiis, Canonicatibus aliiſve piis locis per Epiſcopum inſtituuntur ad præſentationem Prælati vel Rectoris loci, eui
14 talis parochia incorporata eſt. Ideoque etiam Vicaria perpetua beneficinm propriè dictum eſt *cap. poſtulaſti.* 26. *de Reſcript.* & quæ in jure de beneficiis & beneficiatis ſtatuuntur, cæteris paribus etiam de Vicariis perpetuis accipienda ſunt.

Vicarii *temporales* dicuntur, qui ad beneplacitum Prælatorum & rectorum exponuntur, & deponuntur, *Engel in Decretal. Lib.* 111.

unde & Vicarii *ad nutum amovibiles* vocantur. Idque conceditur cum unione beneficii *pleno iure* quoad ſpiritualia & temporalia, ubi Epiſcopus non habet inſtitutionem vel inveſtituram, ſed ad ſummum tantùm inſtitutionem *authorizabilem* ſive approbationem quoad 15
euram animarum juxta Trid. *ſeſſ.* 23. *c.* 15. *& ſeſſ.* 25. *de Reg. cap.* 11. niſi & hæc ipſa approbatio vi privilegii aut præſcriptinnis ad inſeriores Prælatos pertineat. Panorm. *in cap. cùm non liceat. circa fin. de Præſcript.* Barb. *de Offic. Epiſc. p.* 3. *alleg.* 72. *num.* 185. *& alleg.* 127.

Erectio Vicariarum de jure communi quidem, 16
cùm ex poteſtate uniendi dependeat, non tantùm S. Pontifici, ſed etiam Epiſcopo competit, qui regulariter omnia beneficia ſuæ Diœceſis inter ſe, vel cum aliis piis locis ex rationabili cauſa & ſalrem cum conſenſu Capituli unire poteſt. *cap. ſicut unire. de Exceſſ. Præl.* At in Conc. Trid. *ſeſſ.* 24. *de Refor. cap.* 13. pro- 17
hibetur, ne parochiales Eccleſiæ uniantur dignitatibus vel præbendis Eccleſiæ Catbedralis, aliiſque beneficiis, vel piis locis. Nihilominus etiam ſtante bac conſtitutione Trid. ſacere poteſt Epiſcopus unione Parochiarum prn ſundatione, dotatinne, augmento vel conſervatione Collegiorum, Monaſteriorum & aliorum piorum locorum ad fidei Catholicæ defenſionem, bonarumque artium cultum, ut poſt Gonz. *gl.* 5. *§.* 7. *n.* 46. tradit Barb. *in Collect. ad dict. loc. Trid. & Iur. Eccleſ. univerſ. l.* 3. *cap.* 16. *num.* 34. non eſt tamen dubitandum, quin conſuetudine aut præſcriptione jus antiqunm retineri aut recuperari potuerit, ſecundùm vulgata conſuetudinis jura, quæ poteſtarem habet leges humanas vel abrogandi & antiquandi, vel abrogatas & antiquas renovandi, aut nnvas inducendi, prout Interpp. paſſim ad *Tit. de Conſuetud.* exponunt, ſed & in beneficiis ſimplicibus vel curam tantùm *habitualem* habentibus nibil immutatum legitur. Barboſ. *ad d. loc. Trid. num.* 10. ſicut ergo olim, etſi *ſæcularia*, potuit Epiſcopus loco Religioſo unire. Joan. Hon. *ad tit. Decret. de Præb. p.* 4. *num.* 63. ita eriam hodie; exceptio enim Tridentini tantùm de *Parochialibus Eccleſiis* firmat regulam in aliis Eccleſiis non exceptis, neque plus cenſetur de jure veteri mutatum, quàm expreſſum. *L. præcipimus.* 32. *§.* 6. *Cod. de Appellat.*

Poteſt etiam hic adnotari, ſi in antiquis literis 18
incorporatinnis non ſit expreſſus conſenſus Capituli, non tamen invalida debeat reputari incorporatio, cùm enim ex diururnitate temporis nmnia præſumantur legitimè acta fuiſſe. Dec. & alii *in l.* 1. *C. Qui admitti.* Bald. *Vol.* 2. *Conſ.* 511. rectè etiam hoc caſu præſumi poteſt, vel conſenſum interveniſſe, vel Epiſcopum conſuetudine aut præſcriptione non requirendi conſenſum contra Capitulum munitum fuiſſe.

Porrò in Concilio Trid. *ſeſſ.* 7. *de Ref. cap.* 7. po- 19
teſtas datur Epiſcopis, in beneficiis curatis, quæ Cathedralibus vel aliis Eccleſiis aut Monaſteriis unita ſunt, ponendi Vicarium perpetuum, cùm rertiæ partis fructuum aut maioris vel minoris arbitrio ipſorum Ordinariorum portionis aſſignatione. Verùm circa hanc Concil. conſtitutionem.

Not. I. Non poſſe Epiſcopum pro ſuo libitu, abſque iuſta & neceſſaria cauſa inſtituere Vicarium perpetuum, maximè ſi per talem inſtitutionem turbaretur bonum pacis, & lites ſubnaſcerentur, aliàs dabitur appellatio contra Epiſcopum. Garc. *de Benef. p.* 11. *cap.* 2. *n.* 8. Sanch. *in Præcepta Decal. tom.* 2. *lib.* 7. *cap.* 29. *num.* 191.

Not. II. Ex vi huius Decreti non poſſe Epiſcopum deputare Vicarium perpetuum, quando unio facta eſt per viam pacti & concordiæ à Sede Apoſt approbatæ cum clauſula de ſerviendo beneficio per Vicarum ad nutum amovibilem, quia ex clauſula

Digitized by Google

derogatoria in d. Decreto Concilii poſita non derogatur pactis, quæ ſpecialem mentionem requirunt. Sanch. *d. l.*

Not. III. Quòd neque in illis locis poſſit inſtitui Vicatius perpetuus, ubi ab immemoriali tempore ſemper per Vicarium ad nutum amovibilem deſerviri ſolitum ſuit, ut iterum docet Sanchez *d. l.* & Barb. *in Collect. ad d. l. Trid. u.* 16.

Not. IV. Neque in Parochiis Monaſteriis incorporatis, ubi per tegularem deſervitur, poſſe poni Vicarium perpetuum juxta Bullam Pii V. *Ad exequendum, ſ.* 5. de qua etiam teſtatus Barb. *c. l. n.* 17. vel enim Epiſcopus deberet ibidem exponere pro Vicario perpetuo Clericum ſæcularem, vel regulatem? Non primum: quia privaret Monaſterium ſuo jure, quod habet exponendi Religioſos; qualem poteſtatem ptivandi nec Concilium, nec alii Canones Epiſcopo tribuunt. Non ſecundùm: quia non poteſt Epiſcopus, nec debet Religioſum ab obedientia & revocatione ſui Prælati abſolvere, quod etiam Papa non facit, *c. ad noſtram.* 5. *e. porrecta.* 6. *de Confir. util.*

Not. V. Ne Epiſcopi abutantur poteſtate ſua in aſſignanda congrua portione Vicariis, ideo poſt Concilium conſtitutum eſſe à Pio V. in d. Bulla: *Ad exequendnm*, quòd cujuſcunque valoris vel oneris patochia ſuerit, non debeat Vicario pro ſua portione major, quàm centum, nec minor, quàm 50. ſcutorum annnorum ſumma computatis omnibus obventionibus aſſignari, niſi priùs Vicarius majorem portionem percipere ſolitus fuerit.

20 Quæri etiam poſſet, penes quem ſit cura animarum in unitis Eccleſiis, an penes Vicarium, vel Rectorem loci, cui unita eſt Eccleſia, vel penes utrumque? Rt. diſtinguendum eſſe inter Vicarios perpetuos & temporales: nam in Vicarios perpetuos cenſetur tota cura translata, adeo ut Rector loci principalis in dictam curam ſe ingerere audiendo ibidem confeſſiones, aliave Sacramenta adminiſtrando, non poſſit. In Vicatium antem temporalem ſeu ad nutum amovibilem tantummodo exercitium curæ transſertur, & ipſa cura adhuc penes Rectorem loci principalis reſidet, & ſi per eum exerceatur, intelligitur Vicarius tantiſper revocatus. Barb. *de Parocho. p.* 1. *cap.* 1. *n.* 53.

Alia de hac materia in *libel. de Privil. Monaſt. privil.* 46.

TITULUS XXXVIII.

De Jure Patronatus.

SUMMARIA.

1. *Ius Patronatus quid, & quis ejus effectus.*
2. *Patrono debetur honor præcedentiæ, & præſentationis, an etiam, ue ſine venia in jus vocetur? & an inſtitutio ſine ejus præſentatione ſit nulla?*
3. *Patronus an poſſit ſe, vel filios, aut conſanguineos ſuos præſentare.*
4. *Patroni jus quale ſit in Eccleſiis collegiatis.*
5. *Patrono incumbit onus inſpectionis, non tamen datur ei vera juriſdictio, vel adminiſtratio bonorum Eccleſia aut eorum uſurpatio, niſi ex conſtituto cenſu.*
6. *Patronus concurrit ad reparationem Eccleſiæ.*
7. *Patronus ad inopiam lapſus debet ab Eccleſia alimentari.*
8. *Ius Patronatus quotuplex?*
9. *Quid ſit jus Patronatus Eccleſiaſticum & Laicale.*
10. *Ius Patronatus poteſt competere omni laico ſine differentia ſexus vel ætatis, loco impuberum tamen præſentant tutores.*
11. *De differentiis Iuris Patronatus Laicalis & Eccleſiaſtici; & ibi de præſentatione accumulativa Patroni Laici, & tempore ad præſentandum.*
12. *Quid ſi jus Patronatus Laicum transferatur in Eccleſiam, aut vice verſa?*
13. *Patronis ignorantibus, impeditis, diſcordantibus, excommunicatis an currat tempus, & an poſt lapſum tempus poſſit Epiſcopus præſentationem admittere.*
14. *Patronus poſſeſſor an præſentare poſſit alio de proprietate contendente.*
15. *Ius Patronatus aliud hereditarium, aliud familiare, ſive gentilitium, & ibi quòd plures hæredis ſuccedant in ſtirpes.*
16. *Aliud activum & aliud paſſivum.*
17. *Aliud perſonale & aliud reale.*
18. *Ius Patronatus acquiritur ex 3. cauſis.*
19. *An hæ cauſæ conjunctim requirantur?*
20. *Ad Iuris Patronatus conſtitutionem an requiratur ſpecialis conſenſus Epiſcopi vel reſervatio?*
21. *Ius Patronatus an & quando acquiratur per ædificationem Eccleſiæ collapſæ?*
22. *Ius Patronatus qualiter ab uno in alium transferri poſſit.*
23. *Ius Patronatus ſpirituale eſt & per ſe vendi nequit, benè tamen acceſſoriè.*
24. *Ius Patronatus an tranſeat in conductorem, vel creditorem?*
25. *An in fiſcum?*
26. *Ius Patronatus qualiter amittatur.*
27. *Ius Patronatus extinctum an poſſit Epiſcopus de novo donare.*
28. *Advocati Eccleſiarum qui dicantur, & quomodo à patronis differant.*

Quid ſit Ius Patronatus, quis ejus effectus, & quotuplex.

IUs Patronatus deſcribit Barb. *Iuris Eccleſiaſtici univerſi lib.* 3. *c.* 12. *num.* 2. quòd ſit *Ius honorificum, oneroſum, & utile, alicui competens in Eccleſia, quam de ordinarii conſenſu conſtruxit fundavit vel dotavit.* Breviùs definit Hoſt. quòd, jus Patronatus ſit *poteſtas præſentandi Clericum ad beneficium vacans.* 1

Porrò effectus omnes Juris Patronatus 2. vulgatis verſiculis comprehenduntur:

Patrono debetur honos, onus, emolumentum.
Præſentet, præſit, defendat, alatur egenus.

Honor Patroni conſiſtit in duobus, videlicet in præcedentia & præſentatione: debetur enim Patrono honor proceſſionis, *c. nobis fuit.* 25. *h. t.* quo nomine non tantùm in Litaniis & ſimilibus proceſſionibus præcedentia intelligitur, ſed etiam quòd Patronus in Eccleſia patronata præcedentia dignioris ſedis, & loci prioritate in ſuſcipienda pace honorari debeat. Barb. *d. loco u.* 215. Quærit hoc loco Henr. Zoeſ. *h. t. v.* 27. an & ille honor debeatur Patrono, ne ſine venia in jus vocetur? Et id ſolùm de honeſtate, non verò neceſſitate eſſe aſſerit, eo quòd conſtitutio civilis & pœnalis, quæ tantùm de parentibus & patronis libertorum loquitur, non ſit ad alios diverſos patronos trahenda. 2

Ex præſentatione illum honorem habet patronus, quòd beneficium Eccleſiaſticum ſine ipſius conſenſu, & voluntate conferri validè non poſſit, ſed ſi de facto collatum ſit alteri, quàm illi, quem patronus præſentavit Epiſcopo, collatio annullari, & beneficiatus amoveri debeat. *c. ex inſinuatione.* 14. *h. t.* Docet tamen Barb. *de Offic. & poteſt. Epiſ. p.* 3. *alleg.* 72. *n.* 171. *& d. tr. I. Eccl. univ.*

univ. 3. *c.* 12. *n.* 164. quòd collatio beneficii abſque Patroni præſentatione non ſit ipſo jure nulla, ſed tantùm poſſit per Patronum contradicentem irritari, ad eum modum, quo electio poteſt irritari per capitularem non vocatum. Unde ſi Patronus intra tempus ad præſentandum à jure conceſſum non reclamaverit, manebit firma collatio.

3 Seipſum Patronus, licet Clericus ſit, ad beneficium præſentare non poteſt: debet enim eſſe diſtinctio inter dantem & accipientem. *c. fin. de Inſt.* nec convenit, ut aliquis ſe ingerat proprio motu Eccleſiaſticæ prælationis officiis; poterit tamen ſupplicare Epiſcopo, ut ſibi conferat beneficium, quia ſupplicando non dicitur aliquis ambitioſus, & ſe ingerere Eccleſiaſticis officiis, cùm ſupplicatio reſpiciat gratiam præſentatio autem juſtitiam. Panor. & Barb. ac DD. communiter *poſt text. in c. per noſtras.* 26. *h. t.*

Filios tamen ſuos vel alios conſanguineos ex communiori ſententia Patronus præſentare non prohibetur, ne ſint deterioris conditionis, quàm alii, quorum parentes nullum beneficium Eccleſiæ præſtiterunt, & hoc ipſum jus patronatus, quod in favorem fundatoris, ejuſque heredum introductum eſt, in eorundem odium retorqueatur. *c. quod ob gratiam, de R. I. in* 6. Nec obeſt *c. conſuluit. h. t.* ubi prohibetur, ne Patronus vel ſibi ipſi reſervet, vel filio concedat beneficium: quia intelligitur non de præſentatione, ſed de ipſa conceſſione ſive uſurpatione beneficii, quæ fit ſine authoritate Epiſcopi, ut ex textu ſatis apparet. Item ſi plures ſint Patroni ejuſdem beneficii, illi unum ex ſe ipſis nominare poſſunt, & nominatus licet non poſſit ſe ipſum ſive ſolus, ſive cum aliis præſentare, poteſt tamen præſentationem aliorum acceptare, & ipſe pro ea vice omninò à præſentatione ceſſare. Gl. *in d. c. conſuluit. h. t. in fin.* Azor. *Inſt. Mor. p.* 2. *lib.* 6. *c.* 21. *q.* 1. 2. *&* 3. Facit. *cap. cùm in jure* 33. *de Elect.* Henric Zoeſ. *h. t. n.* 33. *& ſeqq.*

4 Circa Monaſteria & Eccleſias collegiatas, in quibus per electionem aſſumitur prælatus, illud ſingulare eſt, non poſſe fundatorem ſeu Patronum nominare aut eligere prælatum, niſi Clericus ſit, & in fundatione cum conſenſu Pontiſ. jus eligendi ſibi expreſsè reſervaverit, vel aliunde per conſuetudinem aut præſcriptionem acquiſirit. Gl. & Barb. *n.* 3. *in c. nobis.* 25. *h. t.* neque etiam ad electionem inſtituendam, ſed primum poſt factam electionem ejus aſſenſum requirendum eſſe, prout in noſtris partibus uſitatum eſt, ut Imperatoris vel alterius Principis terræ poſt electionem perfectam conſenſus, ſive *placet* requiratur *d. c. nobis. h. tit.* Idque non tantùm procedit in caſu, quo ab initio Eccleſia collegiata vel conventualis fundata eſt, verùm etiam, ſi illa Eccleſia propriè patronata, in qua fundator hactenus poteſtatem præſentandi habuit, cum ipſius voluntate (vid. Laym. *in Theol. mor. lib.* 4. *tr.* 2. *c.* 13. *n.* 12.) erigatur in Eccleſiam conventualem, ita ut hoc ipſo Patronus jus patronatus non aliter retineat, quàm quoad alias præcedentias & conſenſum electioni jam factæ præſtandum. Præterea iſte conſenſus Patroni & approbatio electionis juxta veriorem ſententiam magis de honeſtate & in obſequium ac reverentiam Patroni, & quaſi in recognitionem fundationis, quàm de neceſſitate requiritur, ad eum principaliter effectum, ut ſi Patronus rationabilem contradicendi cauſam habeat, eam proponere poſſit; de cætero autem, ſi nihil aliud obſtet electioni, quò minus canonica cenſeri debeat, etiam invito Patrono valida, & per ſuperiorem confirmanda erit: videtur enim inconveniens, ut confirmatio prælati potiùs à voluntate patroni præſertim Laici, quàm ab electione Capituli vel judicio ſuperioris dependeat: & fruſtra daretur libera electio Capitularibus, ſi res tota in arbitrio Patroni conſiſteret. Panorm. *in cap. ſacro-ſancta de Elect. num.* 6. Barb. *d. l. num.* 4.

Engel *in Decretal. Lib. III.*

Onus incumbit Patrono imprimis, ut curam & inſpectionem habeat, quoad Eccleſiam & jus bona, ne malè alienentur, aut dilapidentur, & ſiquid in detrimentum Eccleſiæ fieri deprehenderit, nec beneficiatus honeſta monitione deſiſtere velit, id Epiſcopo denunciet *cap. filiis.* 31. 16. *quæſt.* 7. utque Eccleſiam, cujus advocatus dicitur *in cap. cùm autem. hoc tit.* defendat: non tamen debet Patronus veram aliquam juriſdictionem in beneficiatum uſurpare, neque viſitationem inſtituere, vel in adminiſtrationem Sacramentorum ſe ingerere. Trid. *ſeſſ.* 24. *de Ref. cap.* 3. *in fine verſ. Patroni.* niſi quòd de notabili negligentia circa divina beneficiatum admonere, & non ſecuta emendatione Epiſcopo denunciare valeat. Laym. *d. c.* 13. *ſub n.* 9. exactionem quoque rationum, vel adminiſtrationem Gazophylacii non ad Patronum, ſed ad Prælatum, aut miniſtrum Eccleſ. ſpectare, notavit Laym. *eod. c.* 13. *n.* 11. Patrono autem Eccleſiaſtico concedi exactionem rationum ſaltem aliquam in genere, licet non ita rigidam, probat text. *in cap. ex literis.* 7. *ubi* Panorm. *n.* 3. Barb. *n.* 12. *h. t. c. ſanè.* 16. *q.* 2. 5

Item patroni & advocati Eccleſiarum non poſſunt bona Eccleſiaſtica uſurpare, intercipere, aut in ſuos uſus convertere, nec beneficiatos in perceptione fructuum & redituum impedire ſub pœna excommunicationis & amiſſionis juris patronatus ipſo facto. Trid. *ſeſſ.* 22. *de Ref. c.* 11. *& ſeſſ.* 25. *de Ref. c.* 9. atque *in c. præterea.* 23. *h. t.* ſub pœna nullitatis contractus & excommunicationis (ſaltem ferendæ ſententiæ) prohibetur, ne advocati vel patroni Eccleſiarum aut vice-domini jus advocatiæ vel patronatus alienent, Eccleſias aut ſubditos earum exactionibus onerent, niſi ſpecialiter antiqui & moderati reditus ipſis fuerint conſtitui, quod tempore fundationis cum conſenſu Epiſcopi fieri poteſt. Pan. *in d. c. præterea n.* 4. *&* 5. *c. gravis. de Cenſibus.*

Deinde etiam *Onus* incumbit Patrono, ut juxta conſtitutionem Concilii Trid. *ſeſſ.* 21. *de Ref. c.* 7. ad reparationem Eccleſiæ concurrat, qua de re tamen, & cui incumbat reparatio Eccleſiæ ruinoſæ, dicitur inferiùs in *Tit. de Eccleſ. ædif.* Vid. etiam Laym. *in Theol. mor. lib.* 3. *tr.* 1. *cap.* 13. *n.* 10. 6

Emolumentum ſeu *utilitas* competens Patrono in eo conſiſtit, quòd cenſus, ſi quos in fundatione ſibi reſervavit, percipiat *d. c. præterea.* præſertim verò quòd egenus & ad inopiam lapſus ab Eccleſia alimenta petere poſſit, ſi ſeipſum honeſta profeſſione alere nequeat; de his tamen, quæ ſuperſunt deductis neceſſariis ad cultum divinum & miniſtrorum ſuſtentationem. Sed dices: de ſuperfluis tenetur Eccleſia omnes pauperes alere. *c. aurum.* 12. *q.* 2. *c. quod autem.* 23. *q.* 7. ergo hoc non eſt ſingulare Patroni privilegium? R. quòd Eccleſia debeat abundantiùs alere Patronum, quàm alios pauperes, habendo rationem ſtatus; item & familiæ ejus domeſticæ, uxoris & liberorum, moderatè tamen non ad luxum vel ſuperbam oſtentationem, Pauperibus quoque ſubvenit Eccleſia ex lege charitatis, Patrono ex lege juſtitiæ, qui & propterea actionem contra Eccleſiam inſtituere poteſt, niſi ingratus fuerit. Text. Pan. & Barb. *in c. nobis.* 25. *h. tit. c. contra.* 29. *c. quicunque* 16. *q.* 7. Barb. *J. Eccl. univerſ. lib.* 3. *c.* 12. *n.* 216. *& ſeqq.* Surd. *de Alim. t.* 1. *q.* 54. *t.* 4. *q.* 14. *n.* 21. *& q.* 18. *num.* 18. *& tit.* 7. *q.* 32. 7

Dividitur Jus patronatus I. & principaliter in *Eccleſiaſticum & Laicale.* II. in *hæreditarium & familiare,* ſive *gentilitium.* III. in *activum & paſſivum.* IV. in *reale & perſonale.* Sed cum iſtæ diviſiones propter ſpeciales effectus, quos habent, pleniorem indaginem deſiderent, ideo de ſingulis agendum.

Digitized by Google

De ſingulis ſpeciebus juris patronatus. De jure patronatus Eccleſiaſtico & Laicali.

IUs patronatus *Eccleſiaſticum* dicitur, quòd perſonæ Eccleſiaſticæ nomine & ratione Eccleſię, Capituli & Monaſterii competit, quamvis fortaſſis à Laico primitùs originem habeat, qui deinde id Eccleſiæ conceſſerit; ècontra *Laicale* dicitur, non tantùm, quod Laico competit, ſed etiam quod à Clerico ex patrimonio & ſucceſſione paterna vel alio titulo ſæculari obtinetur, Text. & Gloſſ. *in c. cùm dilectus*. 28 *§. nos igitur. hoc tit.*

10 Poteſt quoque jus patronatus competere non tantùm maſculo, ſed etiam fœminæ *c. ult. de Conceſſ. præb. c. ex literis. 7. h. t.* impuberi, illegitimo, teſte Laym. *d. c. 13. n.* 10. ubi etiam notat, quòd præſentatio à minorenne facta ſine curatore valeat, quia curator non datur minori ad ſpiritualia & Eccleſiaſtica. *arg. c. fin. de Iudic. in 6.* pro impubere verò tutor præſentat; volunt tamen & hunc præſentare, vel præſentationis tutoris contradicere poſſe, ſi ultra ſeptennium, & in annis diſcretionis conſtitutus ſit. Vid Garc. *de Benef. p. 5. cap. 9. §. 1. n. 186. & ſeqq.* Zoeſ. *hoc tit. num.* 40.

11 Regulariter autem (excepto tempore ad præſentandum, ut infra dicemus) ſemper magis privilegiatum eſt jus patronatus Laicorum, quàm Eccleſiaſticum, ut Laici habeant remunerationem aliquam fundationum ſuarum, & ad eas faciendas tantò magis invitentur. Eccleſiaſtici verò, cum raro jus patronatus habeant ex fundatione, ſed frequentiùs ex privilegio vel donatione, ideò tantùm favorem non mereri videntur. Differt igitur in effectu jus patronatus Laicale ab Eccleſiaſtico. I. Quòd Patronus *Laicus* non tantùm unum Clericum, ſed plures ſimul aut ſucceſſivè ad idem beneficium præſentare poſſit. *Clem. 2. h. t.* non quidem *privativè*, ſcilicèt revocando illum, quem primò præſentavit, ſed *accumulativè*, ut Epiſcopo relinquatur electio, quemnam ex iſtis pluribus præſentatis inſtituere velit, ſicut exponunt tex. *in c. cum autem. 24. h. t.* Panorm. *ibidem n.* 2. & Barb. *in Collect. n. 2. & 6.* cum aliis citatis. Quamvis textus circa denegationem *privationis* ſit obſcurior, & potiùs videatur in facto ſupponere, non fuiſſe à patrono primum præſentatum revocatum, quàm eam revocationem de jure denegare, & innuit Gloſſa. *in V. alium*, niſi forſam dicatur, primò præſentato reſpectu patroni tanquam in donatione ſibi facta & accepta eſſe jus quæſitum; quòd ipſi ab eodem auferri nequeat. At verò Patronus *Eccleſiaſticus* unum tantùm præſentare poteſt, qui ſi fuerit idoneus, non attenta alia præſentatione inſtituendus erit. *d. c. 24. & c. paſtoralis. 29. h. t.* Imò nec eo caſu, quando Patronus Eccleſiaſticus indignum præſentavit ad beneficium, alium præſentare permittitur, ſed potiùs libera beneficii collatio pro ea vice Epiſcopo relinquitur. *cap. inter dilectos. 11. de Exceſſ. Prælator.* quod aliter ſe habet in patrono laico, qui uno indigno præſentato alium dignum per accumulationem præſentare poteſt, dummodo tempus pręſentationis elapſum non ſit. Panor. & Barb. *in d. c.* 24.

Quid autem, ſi primus præſentatus per laicum revera fuerit dignus, & iniquè vel malitioſè per Epiſcopum rejectus, iſque iniquitatem rejectionis coram ſuperiora Epiſcopi per viam appellationis, vel querelæ demonſtraverit, interim verò ſecundò præſentatus de facto Inſtitutus ſit, anne prior ille rejectus vel iſte inſtitutus beneficium habebit? Reſpondeo, hanc quæſtionem eſſe deciſam *in c. quod autem. 5. & c. paſtoralis. 29. h. t.* ubi Pontifices reſcripſerunt, meliorem eſſe poſſidentis conditionem, adeoque de facto inſtitutum in beneficio relinquendum, ita tamen ut priori præſentato, & per malitiam rejecto Epiſcopus alia via providere teneatur. Sed quia paulò ante dictum eſt, licere Patrono laico plures accumulativè pręſentare, inter quos electio detur Epiſcopo, videtur inconveniens, ut Epiſcopus utendo jure ſuo pœnam incurrat, ex qua teneatur primo præſentato non inſtituto aliunde providere: ideo Panorm. *in dict. cap. paſtoralis. n. 9.* explicat hanc deciſionem tunc ſolùm procedere, quando Epiſcopus primum præſentatum *malitioſè*, ut textus loquitur, rejecit, videlicet ſine cauſa rationabili denegando inſtitutionem, & ita quaſi incitando patronum ad ſecundi præſentationem. Secluſo autem dolo non debere Epiſcopum propera inſtitutione primi intervertere tempus patrono ad ſecundum, ſi voluerit. præſentandum, qui fortè priori dignior erit, docet Zoeſ. *h. tit. n.* 50.

II. Differt Jus Patronatus Eccleſiaſticum & ſæculare circa concurſum, qui ad parochiales Eccleſias faciendus eſt, juxta Trid. *ſeſſ. 24. de Ref. c.* 18. de quo ſuperius in Tit. *de Præbendis. n.* 62. dictum.

Tertia differentia eſt, quòd ſi ſummus Pontifex ſive per ius commune, ſive per Regulas Cancellarię aut Concordata Germaniæ certa beneficia ſpecialiter ſuæ collationi reſervet, tales reſervationes & alię quęcùnque non intelligantur de beneficiis, quæ pertinent ad jus patronatus Laicorum, dummodo Laici illud jus habeant ex fundatione, dotatione aut conſtructione, & non ex privilegio vel præſcriptione, quia Pontifex nunquam vult derogare juri patronatus Laicorum, ne à fundationibus abſterreantur; & cùm ſummus Pontifex id facere non ſoleat, Legatus eius de latere facere non poteſt, ut ſibi & ſuæ liberæ collationi reſervet beneficia ad ius patronatus Laicorum ſpectantia, ſecus autem eſt in iure patronatus Eccleſiaſtico, cui Pontifex & Legatus per reſervationes præiudicare ſolent & poſſunt, quia ut ſupra notavimus, ius patronatus Eccleſiaſticum tantùm favorem in iure non habet. *cap. cùm dilectus. 28. hoc tit.* Barb. *de Officio Epiſcopi. alleg. 57. n. 26.* cuius rei aliquoties ſuperiùs in Tit. *de Præbendis* meminimus, ut ſub *num. 8. & 52.*

Quarta demùm differentia eſt ratione temporis, quia Patronus Eccleſiaſticus intra ſex menſes, Laicus autem intra quatuor pręſentare debet, aliàs ius providendi Eccleſiæ ad Epiſcopum, ſive eum, qui ius inſtituendi habet, liberè devolvetur. *cap. unico. §. finali, hoc tit. in 6.* Ratio fortaſſis huius differentię eſt, cùm patronus Eccleſiaſticus in eo gravetur, quòd unum tantùm pręſentare poſſit ad beneficium, in eo ſaltem relevetur, ut plus temporis habeat ad inquirendum de Clerico aliquo digno & habili.

Si Jus Patronatus à Laico fuerit donatum Eccleſię vel Monaſterio, efficietur prorſus Eccleſiaſticum, & tempus pręſentandi ſex menſium erit, *dict. cap. unica. hoc tit. in 6.* Sicut & vice verſa, ſi ius patronatus caſu aliquo v. g. cum univerſitate bonorum ab Eccleſia transferatur in Laicum, efficietur Laicale. quia mutata perſona mutatur & conditio rei. *arg. d. c. unico.* Zoeſ. *h. tit. n.* 52. 12

Quid autem ſi ex pluribus patronis unus tantùm ſuum ius donaverit Eccleſiæ, & ita ius patronatus incipiat eſſe mixtum, ſcilicet partim Eccleſiaſticum, partim Laicale? Reſp. Tali caſu etiam Laicis patronis competiturum tempus ſex menſium; eò quòd in una eademque re, quæ commodè dividi non poteſt, ſervanda ſit paritas, & magis dignum trahat ad ſe minus dignum, in odioſis autem Patronus Eccleſiaſticus non trahit ad ſe Laicum, qui non debet ſuo jure ſine culpa aut cauſa privari; unde ſi eiuſdem Eccleſiæ duo ſint Patroni, unus Eccleſiaſticus, alter ſæcularis, iique diverſos præſentarint, licebit patrono ſæculari variare & per accumulationem alium pręſentare.

Digitized by Google

tare. Notanter dico: *ſi diverſos præſentarint*: nam ſi ab initio uterque patronus præſentaverit unum eundemque, hic præſentatus neceſſariò inſtituendus erit, licet Laicus velit deinde alium inſuper præſentare, quia cùm jam ſemel obtinuerit amborum patronorum, & ſic majora vota, plus juris habet ad beneficium, quàm ille, qui ab uno tantùm patrono præſentatus eſt. Sicut generaliter, quando plures patroni præſentant, ille præfertur, qui plurium patronorum calculum obtinuit. Videatur Panorm. *in c. cùm autem. 24. n. 4. & in c. cùm propter. 27. in fine hoc tit.* Utrùm verò, ſi v. g. ex tribus patronis, fundatore, conſtructore, donatore, unus alteri ſuccedat, eidem ſit duplex votum, unum jure proprio, alterum jure ſucceſſionis? vid. Henric. Zoeſ. *h. t. n. 54.*

13 Cæterùm tempus ad præſentandum non currit Patrono ignoranti vel aliàs legitimè impedito, imò in dubio potiùs ignorantiam Patroni, quàm ſcientia præſumitur, niſi concurrentes circumſtantiæ, ut vicinitas loci, patroni præſentia aliud ſuadeant. *Arg. c. quia diverſitatem. 5. de Conceſſ. præbendæ.* Pan. *in c. cùm propter. 27. h. t. n. 3.* Zoeſ. *h. t. n. 57.*

Ad evitandam omnem diſputationem uſu apud nos receptum eſt, ut de beneficio vacante certioretur, & ad præſentandum per Epiſcopum moneatur. Notat quoque Barb. *de Offic. Ep. p. 3. alleg. 72. n. 170.* quòd Epiſcopus etiam poſt lapſum tempus valeat præſentationem patroni ex gratia admittere. *arg. c. 2. in V. liceat*: quòd importat arbitrium, *& cap. literas. de Suppl. neglig. Prælat.* niſi inciderit in pœnam privationis pro ea vice propter præſentationem indigni, fueritque patronus Eccleſiaſticus; ſecus etiam hoc caſu, ſi fuerit Laicus, qui poteſt accumulare. Vide eundem Barb. *Iur. Eccl. univ. d. lib. 3. cap. 12. n. 174. & ſeqq.* tex. *in cap. cum vos. de Offic. Iud. Ord.* Laym. *in Theol. mor. lib. 4. tr. 2. c. 13. n. 7.*

Excommunicato non currere tempus, niſi fuerit in mora petendi abſolutionem, tradit Zoeſ. *hoc tit. n. 58. arg. c. un. §. 1. Ne ſede vac. in 6.* atque *n. 59.* quòd Epiſcopus poſſit quidem inſtituere præſentatum à Patrono Laico excammunicato, licet non teneatur; non verò à Clerico, cui competit ratione beneficii; à quo per excommunicationem ſuſpenditur, & allegat deciſ. Rotæ. *526. in antiq.*

Si Patroni inter ſe diſcordes fuerint, & de ipſo jure patronatus inter ſe litigent, currit eis tempus, & niſi aliquis ex eis intra legitimum tempus præſentarit, devolutio fiet ad Epiſcopum, ſalvo tamen jure illius, qui evicerit, ut proxima vacatione liberè præſentare poſſit.

14 Quòd ſi unus ex litigantibus in poſſeſſione præſentandi fuerit, & alter de proprietate contendat, poſſeſſor præſentabit, nec removebitur præſentatus, licet de proprietate contendens victoriam in judicio obtinuerit, dummodo poſſeſſor in bona fide fuerit, ad quem ſicut in aliis, ita etiam hic perceptio fructuum ſpectat, eſt autem præſentatio fructus juris patronatus. *c. conſultationibus. 19. hoc tit. cap. querelam. 24. de Elect. c. cùm olim. 7. de Cauſa poſſeſſ.*

Et hoc quidem ita in dubio procedit, ſi præſentatio facta ſit ante litem actualiter in judicio introductam, an verò idem dicendum lite mota ſeu pendente? diſcordant DD. & non pauci volunt, præſentationem tunc recipiendam, ſed inſtitutionem uſque poſt finem litis differendam, propter tex. *in c. ex literis. 7. h. t.* Ibi: *antequam de jure patronatus controverſia eſſet ſuborta.* Eſtque ratio, quia lite pendente non poſſunt fructus percipi, qui re evicta non poſſunt reſtitui: ita poſt Gloſſ. *fin. in eodem c. 7.* tenet Panorm. *ib. num. 8. & 9.* Barb. *in Collect. ad d. c. ex literis. n. 11.* & inclinat Zoeſ. *h. t. num. 43.* Verùm mihi ſemper probabilius viſum eſt, etiam lite pendente patronum cum effectu præſentare poſſe, dummodo ipſa poſſeſſio in dubium non vocetur, quæ eſt ſententia Joan. & aliorum, de quibus atteſtatur Gloſſa *in d. c. ex literis.* Innoc. *ibid. in v. ſuborta.* Rochi de Curte *h. t. V. competens alicui. n. 43.* & Hoſt. *in ſumma h. t. verſ. quid juris*, & communem dicit Panorm. *d. l. n. 6.* poteritque textus *in dict. cap. ex literis*, & argumentum à contrario inde deductum congruè explicari de caſu, quo non conſtat, aliquem in pacifica poſſeſſione exiſtere, ſicut in facti ſpecie illius *cap. ex literis*. Miles probabiliter tunc prima vice præſentavit. Ratio autem eſt hujus ſententiæ, tum quia pendente lite non debet aliquis privari commodo ſuæ poſſeſſionis. *cap. 2. Ut lite pendente nihil innovetur.* tum, quia in præſentando ſolùm attenditur poſſeſſio juris patronatus. *cap. cum Eccleſia. de cauſa poſſeſſionis & proprietatis & cap. ex literis c. conſultationibus. hoc tit.* Non obſtat, quòd evincenti in petitorio fructus reſtitui debeant, *L. certum. 22. C. de Rei vind.* nam inprimis hæc regula fallit in iis fructibus, qui ex ſua natura ſunt tales, ut ſalvo uſu poſſeſſionis (qui per litem auferri non debet) reſtitui nequeant: ut ecce! pendente lite ſuper matrimonio poteſt maritus eo uti, *cap. 1. & 2. Ut lite pendente*, quomodo hi fructus reſtituentur? Deinde rectè etiam reſpondet Joannes Hon. *hoc tit. num. 58.* cum Ripa *in cap. cum Eccleſia. num. 93. in fine de Cauſ. poſſ. & propr.* quòd circa fructum juris patronatus deficiat ratio æquitatis, ex qua reſtitui debeat, cum jus patronatus non producat alios fructus, quos poſſeſſor lucretur, neque poſſeſſor præſentans inde locupletior evadat cum jactura proprietarii, ſicut contingit in aliis fructibus naturalibus, neque huic per ſe aliquid decedat, ſive ipſe poſſeſſor præſentet ſalvo jure ſuo poſt evictionem; quòd ſi petitor contra perſonam præſentati rationabilem oppoſitionem haberet, crederem ante inſtitutionem coram Epiſcopo audiendum.

Adde, ſi præſentatio lite pendente eſt valida & admittenda ex ſententia Innoc. Jo. Hon. *dd. LL.* Joan. And. *in cap. quoniam. ſub n. 7. hoc tit.* ergo acquiritur jus præſentato ad petendam & obtinendam inſtitutionem, eamque omnino ſuadet æquitatis ratio, cùm diuturnior vacatio Eccleſiis præſertim parochialibus diſpendioſa ſit. *cap. quàm ſit 6. de Elect. in 6. cap. 36. de Præb. in 6.* quę plerumque per proviſores interim datos non æquè benè, ac per proprios Parochos & Paſtores adminiſtrantur. Acquiritur autem poſſeſſio per unum actum præſentationis cum bona fide & ſecuta inſtitutione. Joan. Hon. *dict. loco n. 59.*

De aliis diviſionibus Iuris Patronatus.

SEcunda diviſio Juris Patronatus eſt, quòd aliud ſit *hereditarium*, & aliud *familiare* ſive *gentilitium*: *hereditarium* dicitur, quod tranſi ad quoſcunque heredes etiam extraneos; *gentilitium* verò, in quo tantùm ſuccedunt illi, qui ſunt de ſanguine & familia fundatoris. Res tota ex prima conſtitutione juris patronatus dependet: eſt enim in poteſtate fundatoris, an velit omnino remittere jus patronatus, vel ſibi tantùm aut familiæ ſuæ vel etiam aliis heredibus reſervare. In dubio autem quando non ſatis conſtat de mente fundatoris, omne jus patronatus cenſetur hereditarium, neque tantùm ad filios vel conſanguineos patroni, ſed alios etiam heredes extraneos devolvetur, niſi in fundatione, aut per conſuetudinem, vel præſcriptionem aliud introductum ſit. Licet verò, ut jam dictum, in dubio jus patronatus præſumatur hereditarium, eliditur tamen hæc præſumptio, & cenſetur potiùs gentilitiū, ſi in conſtitutione juris patronatus ſemper fuerit habita mentio familię & deſcendentiū, nunquā verò hereditarię qualitatis, quāvis expreſsè heredes extranei excluſi non ſint. Barb. *Iuris Eccl. univ.* 15

dicto lib. 3. *cap.* 12. *num.* 20. *&* 23. ubi etiam notat, quòd ad probandum jus patronatus gentilitium leviores probationes ſufficiant. Videtur addi poſſe ratio, quòd qualitas gentilitia magis ſit pro libertate Eccleſię, cùm faciliùs extinguatur familia, quàm hereditas.

Prætereà de iſtis heredibus & ſucceſſoribus in jure patronatus notandum eſt, quòd eorum ſucceſſio non fiat in capita, ſed in *ſtirpes*, ita ut ſi ex pluribus patronis unus mortuus fuerit, relictis e. g. tribus heredibus, iſti tres heredes unum tantum votum in præſentando habeant, adeoque inter ſe convenire debeant, ut in unum clericum præſentandum conſpirent, vel ut alternis vicibus ſinguli eorum præſentent, *Clement.* 2. *h. t.* Gonzal. *ad Reg.* 8. *Cancell. Gloſſ.* 45. *num.* 61. Steph. Grat. *Diſcept. forenſ. cap.* 521. *per tot.* Lamberiin. *de Iure patron. lib.* 1. *p.* 2. *q.* 1. *princ. art.* 25. *& art.* 27. *& lib.* 2. *p.* 3. *q.* 4. *princ. art.* 7.

16 *Tertia* diviſio eſt, quòd jus patronatus aliud ſit *activum*, aliud *paſſivum*. *Activum eſt*, ex quo Patronus poteſt præſentare ad beneficium, *Paſſivum* verò, per quod certi de aliqua familia (ſi idonei adſint) excluſis extraneis debent ad beneficium præſentari & admitti. Barb. *d. l. num.* 52.

17 *Quarta* demum diviſio eſt in *jus patronatus perſonale & reale*. *Perſonale* dicitur, quòd cohæret perſonæ fundatoris, vel hæredis ejus, ubicunque locorum is exiſtat: *reale* verò, quòd cohæret loco, ſcilicet caſtro, prædio & ſimilibus bonis, idque tranſit non tantùm ad heredem fundatoris, ſed etiam ad quemcunque poſſeſſorem talis boni, de quo reali jure patronatus in ſequentibus ſæpiùs mentio fiet.

Quibus modis acquiratur, & amittatur Ius Patronatus.

18 TRes ſunt cauſæ, ex quibus originaliter jus patronatus deſcendit, nimirum Eccleſiæ *fundatio conſtructio & dotatio*; reliqui verò patronatus omnes, & facultates, ſive privilegia quæcunque nominandi vel præſentandi clericos per Concil. Trident. penitus abrogantur, exceptis tamen illis privilegiis, quæ magnis principibus vel in favorem ſtudiorum generalium & univerſitatum conceſſa ſunt. Inſuper in eodem Concilio requiritur, ut is, qui jus patronatus prætendit, ejus titulum, ſcilicet fundationem, aut dotationem per authentica documenta probare debeat, niſi poſſit tanti temporis probare poſſeſſionem, quæ hominum memoriam excedat. Imò ſi prætendentes jus patronatus ſint perſonæ potentes, in quibus id jus plerumque ex uſurpatione & injuſta occupatione quęſitum præſumitur, exactior probatio ad oſtendendum verum titulum requiritur, nec immemorialitas temporis eis aliter ſuffragatur, quàm ſi præter reliqua ad eandem immemorialitatem probandam neceſſaria pręſentationes per 50. annos continuatas, quæ omnes ſortitæ ſunt effectum, authenticis ſcripturis demonſtrare valeant. Videatur textus Concilii *ſeſſ.* 14. *de Reformatione cap.* 12. *& ſeſſ.* 25. *de Reformat. cap.* 9.

19 Quærunt autem hoc loco Doctores, an copulativè requiratur, ut unus idemque Eccleſiam & fundaverit (id eſt, fundum dederit) & conſtruxerit & dotaverit? Ratio dubitandi eſt, quia in *d. c.* 12. Trident. dicitur, neminem poſſe obtinere jus patronatus, niſi qui Eccleſiam fundaverit & conſtruxerit. Nihilominus probabilius & magis communiter receptum eſt, fundationem, conſtructionem & dotationem non copulativè, ſed disjunctivè requiri, adeoque dari jus patronatus etiam illi, qui tantùm fundaverit, vel tantùm conſtruxerit, aut tantùm dotaverit. Ita enim *in c.* 3. *h. t.* ſolius fundatoris: & *in cap. nobis* 25. tantùm conſtructoris mentio fit, ac idem Concilium Trident. *dicto cap.* 9. non copulativè loquitur, ex quo poſteriori Concilii textu *illud caput* 12. rectè declarari poteſt, Barb. *in eod. cap.* 12. *num.* 16. Abb. *in cap. ad audientiam. n.* 10. *&* 11. *de Eccl. ædif.* Hoſt. *in ſumma hoc tit. num.* 2. Rota *p.* 1. *deciſ.* 498. *& p.* 4. *deciſ.* 565. *num.* 2. Quare ſi alius fundaverit, alius dotaverit, alius conſtruxerit, tres ejuſdem Eccleſiæ diverſi patroni erunt, & niſi inter ſe ultrò convenire velint, ut alternis vicibus unus tantùm ſemper ex illis præſentet, omnes tres ad præſentandum admitti debent, & ſi diverſos præſentent, pręvalebit is, qui majora vota habuerit, vel ſi paria ſint, quem Epiſcopus elegerit. *cap. quoniam.* 3. *ubi* Panormitan. *hoc tit.* Layman. *in Theol. Mor. lib.* 4. *tract.* 2. *cap.* 13. *num.* 18. *q.* 8. Item qui in Eccleſia Altare vel Capellaniam erexerit, ipſam Eccleſiam (ejuſque nomine Rectorem vel Prælatum) habere debet pro compatrona, tanquam quæ fundum erigendo altari dederit, niſi conſuetudine vel præſcriptione aliud introductum ſit. Panorm. *in cap.* 3. *de Eccleſ. ædif.* Prætereà notabile eſt, quod docet idem Panorm. *in cap.* 1. *hoc tit. num.* 6. Layman. *d. cap.* 13. *num.* 2. ſi plures ad fundi collationem vel ædificationem aut dotationem concurrant, ita ut ſinguli ſuas portiones ſive ęquales ſive inæquales conferant, omnes iſti patroni futuri ſint.

Illud etiam quæritur, an ad acquiſitionem juris patronatus ſpecialis conſenſus Epiſcopi, ac reſervatio fundatoris requiratur? Affirmat Henr. Zoeſ. *h. tit. num.* 4. quòd alias cenſeatur Eccleſiam potiùs liberè fundaſſe, & allegat Covar. *in Relect. cap. poſſeſſor. p.* 2. §. 10. *num.* 3. *in fine*, qui tamen non de quolibet patrono in inferiori beneficio, ſed de volente præſentare Prælatum ad Eccleſiam collegiatam loquitur. Sed video alios magis communiter ſentire, præter conſenſum Epiſcopi ordinario iure ad fundationem Eccleſię neceſſarium, non requiri ſpecialem conſenſum ad conſtitutionem iuris patronatus, nec expreſſam reſervationem fundatoris, dummodo contrarium actum non ſit, & illud jus remiſſum; eo quòd SS. Canones per ſe hoc privilegium remuneratorium conferant Fundatori. Barb. *in Collect. ad c. nobis.* 25. *hoc tit. num.* 2. *& Iur. Eccleſ. univ. lib.* 3. *cap.* 12. *num.* 35. Garc. *de Benef. p.* 7. *cap.* 9. *n.* 62. qui plures allegant. 20

Porrò non tantùm ex prima conſtructione vel dotatione Eccleſiæ acquiritur ius patronatus, ſed etiam, ſi poſt primam dotem conſtitutam novi fundi vel pecunia adiiciatur, verùm hoc non indifferenter de quavis nova reparatione vel dotatione accipiendum eſt, ſed de ea, quę Eccleſiam quaſi *ad non eſſe* redactam rurſus *ad eſſe* produxit, ut ſi priùs tota vel maiori parte collapſa ſit, ut reparata nova conſecratione indigeat, vel ſi prior dos iniuria belli aut quacunque ex cauſa interierit. Cęterùm autem, qui Eccleſiam tantùm à ruina pręſervat, vel in modica ſui parte reparat, aut etiam extante prima dote novas divitias adiicit, talis pius benefactor tantùm, non verò patronus dicetur. Patronus enim propriè dicitur quaſi pater Eccleſię, à quo habet, ut ſit Eccleſia, ſicut in Jure Civili patronus dicitur, qui ſervum antea quaſi pro non homine habitum, liberum & aliis hominibus in iure parem fecit. Garcias *de Beneficiis. par.* 5. *c.* 9. *n.* 50. 21

Hactenus de prima & originali conſtitutione iuris patronatus locuti ſumus, quod ex tribus tantùm enumeratis cauſis naſcatur. At verò ubi iam ſemel per unum ex fundatione, dotatione, aut conſtructione conſtitutum eſt, ad alium deinceps variis modis transferri poteſt, non tantùm per ſucceſſionem hęreditariam, de qua in pręcedentibus, ſed etiam per contractum & actus inter vivos, circa quam proinde iuris patronatus translationem.

Nota I. Quòd patronus laicus liberè ius ſuum

Eccle.

Eccleſiæ vel Monaſterio donare poſſit, etiam irrequiſito conſenſu Epiſcopi. *cap. unico hoc tit. in 6.* per quod corrigitur *cap. nullus. 17. X. eodem tit.* ubi prohibetur, ne Laicus aliquid Eccleſiaſtici juris irrequiſito Epiſcopo præſumat Monaſteriis donare, quod verò ulterius *in dicto cap. unico.* additur, per talem donationem juri Epiſcopi, qui eidem aſſenſum non prębuit, non derogari, intelligendum eſt juxta *c. paſtoralis. 7. de Donationibus*, ubi deciditur, ſi Epiſcopus cum conſenſu patroni viris Religioſis aliquam Eccleſiam ſimpliciter concedat, per talem conceſſionem non tantùm jus patronatus, ſed etiam, quidquid priùs Epiſcopus de fructibus illius Eccleſiæ percipere potuit, transferri.

Nota II. Quòd Laicus alteri Laico jus patronatus ſine conſenſu Epiſcopi vel ejuſdem Vicarii ad hoc ſpeciale mandatum habentis donare non poſſit, ut ex deciſionibus Rotæ Romanæ & aliis Doctoribus tradit Barb. *ſæpè cit. cap. 12. n. 246.* niſi alter Laicus fuerit compatronus: tunc enim, ſicut ad evitandam diſcordiam præſentationis valet inter plures patronos compoſitio, ut unus tantùm alternis vicibus præſentet, *Clem. 2. h. tit.* ita ex eadem ratione valere debet, ſi unus ex patronis in favorem alterius ſuo juri planè renuntiare velit. Piaſec. *in Praxi Epiſc. 2. cap. 5. n. 9.* Zerola. *p. 1. v. jus patronatus §. 2.*

Nota III. Quòd Eccleſia vel Monaſterium obtinens jus patronatus non poſſit alteri Eccleſiæ, minùs Laico illud jus donare ſine ordinariis ſolemnitatibus ad alienationem rei immobilia Eccleſiaſticæ requiſitis, quia jura iſta incorporalia rebus immobilibus accenſeri *in tit. de Rebus Eccleſiæ non alienandis.* demonſtratur.

23 Nota IV. Jus Patronatus, quamvis Laicis competat, nihilominus eſſe ſpirituale, aut ſpirituali annexum, & tantùm perſonam Laici ex privilegio Pontificis ad id eſſe habilitatam, adeoque ſine vitio ſimoniæ vendere, aut pro aliqua temporali permutari non poſſe. *cap. de jure. 16. h. t.* Quòd ſi aliquis defacto jus patronatus vendere, aut alio contractu improbato in alium transferre præſumat, præter excommunicationem à judice Eccleſiaſtico infligendam jus patronatus ipſo facto amittet, & Eccleſia deinceps libera erit. Trid. *dict. ſeſſ. 25. de Reform. cap. 9.* pretium quoque neque venditori, qui jus patronatus vendere non potuit, neque emptori, qui in mala fide fuit, ſimoniacè emendo, ſed potius Eccleſiæ, quæ per talem venditionem injuriam paſſa eſt, applicandum erit. Panor. *in dict. cap. 16. h. t. n. 3.*

Nota V. Licet jus patronatus tanquam ſpirituale per ſe vendi nequeat, ſi tamen *reale* ſit & annexum certis bonis, vel etiam certæ hereditati rectè acceſſoriè cum ipſis bonis aut hereditate vendi poterit, dummodo in venditione de jure patronatus ſpecialis conventio & propter id augmentum pretii non interveniat. Textus & Interpretes *in cap. ex litteris. 7. & c. cùm ſæculum. 13. h. t.* Suar. *de Simonia. cap. 28. n. 13.* Bonac. *de Simonia quæſt. 4. ſ. 11. n. 5.* ut autem jus patronatus cenſeatur *reale*, debet vel ex prima fundatione vel ſuccedente conſuetudine, aut præſcriptione ita eſſe introductum, ut ſemper poſſeſſoribus talium bonorum præſentatio competat, aliàs *perſonale* cenſebitur.

Nota VI. Etiam per contractum feudalem & Emphyteuticum cum univerſitate bonorum vel certis bonis transferri jus patronatus, ita ut ille, cui bona jus patronatus annexum habentia in feudum vel Emphiteuſim data ſint, liberè præſentare valeat. Item ſi maritus hujuſmodi bona in dotem acceperit, non uxor ejus, ſed ipſe præſentationem exercebit, cùm ad maritum dominium civile dotis, & jus percipiendi fructus ex re dotali pertineat. Menoch. *Conſ. 66. n. 27.* Mantie. *deciſ. 140. n. 2. & 13.* Barb. *ſæpe dict. c. 12. n. 223.*

Verùm quid de conductore talium bonorum dicendum ſit, multùm diſſentiunt Doctores propter textum ambiguum *in cap. ex litteris. 7. h. t.* ubi quidem dicitur, jus patronatus tranſire in illum, qui bona *ad firmam* tenet, ſed non ſatis explicatur, qualis contractus per iſta verba denotetur: quidam enim de locatione, quidam de contractu emphiteutico accipiunt. Omnium probabilior videtur ſententia Panor. *in eod. cap. 7. num. 5.* Barth. *l. 1. Cod. de Iure Emphyteutico. n. 8.* Menoch. *Conſil. 90.* eſſe diſtinctionem faciendam inter locationem ad longum tempus v. g. 10. annorum; & inter locationem, quæ fit ad brevius tempus: in locatione ad tempus longum dicendum eſt, ius patronatus tranſire in conductorem, non autem in locatione ad tempus modicum: tum quia conductor ad longum tempus habetur pro poſſeſſore. *L. 1. §. 3. ff de Superficiebus*, & fructus regulariter omnes, qui ſpecialiter excepti non ſunt, percipere poteſt, quod ſecus eſt in conductore modici temporis, qui non omnes omninò, ſed ordinarios tantùm fructus percipiendi ius habet: tum quia, quòd illa verba *ad firmam*, ſint termini linguæ Anglicanæ, ex quibus locatio ad tempus longum intelligitur, ut notat Barth. *dicto loco* & colligitur ex *eodem cap. 7. & ex c. 2. de Locato.* item *ex cap. querelam. Ne Prælati vices ſuas &c.* quæ *Capitula* Angliæ ſcripta ſunt, ut ex eorum inſcriptione patet. Non deſunt tamen, qui de locatione modici temporis idem volunt, niſi ius præſentandi fuerit nominatim exceptum, cum Barb. *in Collect. ad cap. ex literis. 7. h. t. ſub num. 4. verſ. ego tamen.* quo & inclinat Zoeſ. *h. t. n. 39.* Putarem quo præter conſuetudinem loci etiam attendendum, ſub qua amplitudine fiat locatiò, an ſcilicet tantummodo circa fructus ordinarios naturales conveniatur, vel an generaliter exercitium quoque aliorum iuriſdictionalium bonis adhærentium pacto includatur, iiſque conductor uti ſoleat, ut hoc caſu idem de iurepatronatus probabiliter cenſeri poſſit. 24

Nota VII. Quòd creditor, cui caſtrum aut bonum aliquod habens annexum ius patronatus appignoratum eſt, non poſſit uti illo iure patronatus, prout ſatis apertè deciditur *in c. cùm Bertholdus. 18. de Sententia & re judicata.* Ratio redditur à Panorm. *in dict. cap. 7. h. t. n. 5.* & Gloſſ. *in eodem c. 18. in fine.* quòd creditor fructus pignoris aliter percipere non poſſit, quàm ſi velit debitori reſtituere, vel in ſortem imputare; atqui, ſi præſentaret Clericum, iſque inſtitueretur, perciperet fructum, quem nec debitori reſtituere, nec in ſortem imputare valeret.

Nota ultimò, quòd publicatis & confiſcatis bonis patroni propter delictum eius etiã juspatronatus ad fiſcum deferatur, ex generali regula, quòd cum univerſitate bonorũ etiam tranſeat ius patronatus, ſed hoc ſi ius patronatus *reale* ſit, ſi verò ſit *perſonale*, extinguetur, & Eccleſia libera erit: ſi gentilicium, devolutio fiet ad alios conſanguineos, quibus delinquens in iure quæſito per ſuum factum præiudicare non potuit, iuxta regulam, quod factum cuique ſuum, non alteri nocere debeat. Barb. *dict. loc. n. 238.* Zoeſ. *eod. tit. n. 26.* argumento etiam poſſunt eſſe, quę de fideicommiſſo familię non confiſcando docet Fachin. *l. 4. Controv. c. 50.* & de Feudo *lib. 7. cap. 20.* 25

Amittitur ius patronatus. I. Si Eccleſia totaliter deſtruatur, vel etiam dos & reditus penitus deficiant, neque reviviſcet, licet Eccleſia rurſus ędificetur, vel dotetur, niſi prior patronus ad reædificandum vel dotandum concurrerit. II. Si patiatur patronus ex Eccleſia patronata fieri collegiatam aut Monaſterium, ex tunc enim ceſſabit pręſentatio, & ſuccedet electio. ſine conſenſu autem patroni ſtatus Eccleſię in eius pręiudicium mutari non poteſt. Mager. *de Advoc. cap. 10. numer. 372.* Guttier. *in cap. nobis 25.* 26

hoc t. num. 26. Laym. *in Theol. Mor. lib.* 4. *tract.* 2. *c.* 13. *num.* 12. III. deficientibus ſucceſſoribus aut extincta familia patroni. IV. per non uſum amittitur jus patronatus, ſi duabus ſaltem vicibus patronus non præſentarit: cùm enim jus patronatus ſit Eccleſiæ aliquo modo grave, & Epiſcoporum liberæ collationi præjudicans, èconta verò libertas Eccleſiæ favorabilis, ideo per omiſſionem duarum præſentationum cenſetur patronus ſuo juri renuntiaſſe, ſicut aliàs privilegia oneroſa per non uſum aut uſum contrarium facilè amittuntur. Barb. *dicto loco num.* 227. V. ſi patronus beneficiatum vel quemcunque Clericum Eccleſiæ patronatæ ſine cauſa neceſſariæ defenſionis occiderit aut mutilarit. *c. in quibuſdam.* §. *ſacri.* & *c. ad aures. de Pœnis.* VI. Si patronus fiat hæreticus, apoſtata vel ſchiſmaticus, ut notatur *in cap. final. de Hæreticis.* VII. Si patronus ſe ingeſſerit in perceptione fructuum beneficii, eos vel in proprios uſus convertendo, vel ſaltem impediendo, ne ad beneficiatum, aut eum, ad quem de jure ſpectant, perveniant. Trid. *ſeſſ.* 22. *de Reform. cap.* 11. VIII. denique ex eodem Concilio Tridentino *ſeſſ.* 25. *de Reform. c.* 9. ſtatutum eſt, ut qui jus patronatus ſibi competens contra canonicas ſanctiones per venditionem val alium titulum & modum prohibitum in alium transferre præſumpſerit, ipſo facto eodem privatus exiſtat.

27 Utrum autem Epiſcopus valeat jus patronatus extinctum de novo alicui Laico donare? videatur Riccius *in Praxi aurea p.* 3. *reſ.* 483. ubi negativè reſpondent, quia certis tantùm modis conſtituitur jus patronatus & Epiſcopus non poteſt Eccleſiis novum onus imponere. Non videtur tamen negandum, quin aliquando Laico præſertim minorenni, ſi v. g. ob non uſum amiſerit jus patronatus, poſſit Epiſcopus per reſtitutionem in integrum ſuccurere.

Sed & iſtud notabile eſt, quòd privatio juris patronatus ex cauſa delicti, tunc effectum habeat, ſi ſententia judicis declaratoria ſecuta fuerit, tametſi delictum notorium extiterit. Mager. *de Advocatia. c.* 15. *num.* 875. Gail. 2. *Obſ.* 51. *num.* 6. Grammst. *deciſ.* 15. *num.* 8.

28 Demum pro coronide breviter adnotandum, quòd licet, ut ſuperiùs dictum, patrono incumbat onus defendendi Eccleſiam, & propterea etiam Advocatus Eccleſiæ nuncupetur *cap. præterea.* 4. & *cap. cùm autem.* 24. *h. t.* in quibuſdam tamen Europæ partibus, præſertim verò in Germania & Gallia receptum ſit, ut quidam Advocati Eccleſiæ (germanicè Bugtherren) dicantur, qui patroni non ſunt, neque ex hoc ſolo titulo Clericum ad Eccleſiam vacantem præſentare poſſunt, niſi aliunde, puta ex fundatione &c. id ipſis competat. Munus igitur iſtorum advocatorum præcipuum eſt, Eccleſias contra violentas oppreſſiones defendere, curam & inſpectionem habere, ne bona Eccleſiæ malè diſſipentur, aut alienentur: & propterea etiam illis nonnunquam cum conſenſu Epiſcopi conſtituitur jus aliquam partem de fructibus Eccleſiarum ſive deinde in pecunia, frumento vel avena percipiendi, *d. c. præterea.* Advocatia & ea ſuprema competit Imperatori in ſuo Imperio reſpectu omnium Eccleſiarum tam majorum, quàm minorum. Item principibus & Dominis territoriorum circa Eccleſias in ſuis territoriis ſitas. Inferiores quoque Domini uti Comites, Barones & Nobiles hoc jus advocatiæ vel ex antiqua conſuetudine, vel ſpeciali contractu cum certis Eccleſiis authoritate ſuperioris inito ſibi vendicant.

Amittitur jus advocatiæ iis fermè modis, quibus jus patronatus, & in ſpecie (quod noſtris temporibus perſæpe contingit) ſi advocatus eo jure abutatur ultra cenſum ſibi conſtitutum uſurpando bona, fructus, aut jura Eccleſiæ, in perſonas Eccleſiaſticas dominando &c. *cap. in quibuſdam.* 12. *de Pœnis. c. generali. de Elect. in* 6. junct. conſtit. Frideric. *in tit. de Pace tenend. & ejus viol.* §. *publici latrones. verſ. quicunque advocatiam.* Gail. *lib.* 2. *obſ.* 54. *num.* 6. De iſto jure advocatiæ videri poterit inſignis tractatus, quem edidit Martinus Magerus, ubi rem totam latiſſimè exponit, & *cap.* 14. & *cap.* 16. prolixiùs tractat, qualiter ob non præſtitam defenſionem jus advocatiæ, & exigendi cenſum amittatur.

TITULUS XXXIX.

De Cenſibus, Exactionibus, & Procurationibus.

SUMMARIA.

1. *Epiſcopi poteſtas dividitur in legem Iuriſdictionis & legem Diœceſanam.*
2. *Cenſus quid, & quotuplex?*
3. *Cenſus novus poſt fundationem non poteſt imponi Eccleſiis, exceptis quibuſdam caſibus.*
4. *Seminarium Clericorum in qualibet Eccleſia Cathedrali erigendum.*
5. *Cathedraticum quid?*
6. *Solidi olim quantus valor?*
7. *Cathedraticum an poſſit tolli præſcriptione?*
8. *Charitativum ſubſidium quid.*
9. *Charitativi ſubſidii exigendi cauſæ.*
10. *Charitativum ſubſidium tantùm exigitur ab Eccleſiaſtici beneficiatis.*
11. *Non ſolutum exigitur à Succeſſore beneficii.*
12. *Monaſteria ſunt libera à lege Diœceſana & Charitativo ſubſidio, niſi exigatur à propriis Prælatis Ordinis.*
13. *Procuratio quid?*
14. *Procuratio poteſt ſolvi vel in natura, vel in pecunia.*
15. *Valet conſuetudo non ſolvendi procurationem.*
16. *Præter Procurationem non debet quid aliud à Viſitatoribus accipi vel exigi.*
17. *Procuratio non debetur à ſingulis Eccleſiis eadem die viſitatis?*
18. *Portio Canonica quid & quotuplex?*
19. *Qualiter exigatur de relictis ad pias cauſas, & decimationibus.*

IN *cap. dilectus.* 18. *de Offic. ord.* poteſtas Epiſc. dividitur *in legem Iuriſdictionis*, & *legem Diœceſanam*; 1
atque ut Gloſſ. ibid. interpretatur *lex Iuriſdictionis* illa dicitur, quæ conſiſtit *in dando*, ut in datione ordinum, beneficiorum, diſpenſationum, ſententiarum judicialium & ſimilium, lex verò *Diœceſana* eſt, quæ conſiſtit *in recipiendo*, & verſatur circa illas exactiones, quas Epiſcopus à ſuis Diœceſanis petere recipereque poteſt.

Porrò de iis, quæ ad *legem Iuriſdictionis* pertinent, frequenter hactenus in diverſis titulis diximus, hic autem principaliter de *lege Diœceſana*, ſive exactionibus Epiſcopalibus, quæ beneficiis Eccleſiaſticis (de quibus hactenus egimus, & in *hoc Libro in Tit. XII. ut Eccleſiaſtica beneficia ſine diminutione*, aut oneris additione conferenda diximus) imponuntur, tractatur. Habent iſtæ exactiones ſua ſpecialia nomina in Jure, alia enim

exa-

exactio dicitur *Cenſus*, alia *Cathedraticum*, alia *Charitativum ſubſidium*, & alia denique *portio canonica*.

De Cenſibus.

2 VAria cenſuum acceptio traditur à Cov. *lib.* 3. *Reſ. c.* 7. *n.* 1. magis propria eſt illa, quòd cenſus accipiatur pro æſtimatione bonorum in ordine ad tributa ſolvenda juxta *l.* 4. *ff. de Cenſibus*; vel etiam pro ipſo tributo annuo proportionaliter ſecundùm cuiusque facultates Principi ſolvendo ducta Ethimologia à *cenſendo* ſive æſtimando patrimonio. In noſtro propoſito cenſus nihil eſt aliud, quàm penſio quædam de proventibus certæ Eccleſiæ, aut beneficii Epiſcopo vel aliis de eiuſdem authoritate perſolvenda.

Dividitur iſte cenſus, quòd alius ſit *antiquus*, alius *novus*, uterque perpetuus vel temporalis. *Antiquus cenſus* dicitur, qui fuit impoſitus tempore fundationis vel conſecrationis Eccleſiæ: nam eo tempore non tantùm Epiſcopus ſibi ipſi, ſed etiam patronis & fundatoribus vel aliis quibuſcunque ex juſta cauſa & cum conſenſu Fundatorum moderatum cenſum conſtituere poteſt, per textum & *DD. in cap. præterea.* 23. *de I. patron. in cap. quanto* 16. *hoc tit.*

3 Econtra *novus cenſus* dicitur, quem Epiſcopus primùm poſt fundationem aut conſecrationem Eccleſiis imponit. De quo novo cenſu exſtat prohibitio Concilii Lateranenſis *in cap. prohibemus* 7. *hoc tit.* ne ab Epiſcopis, Abbatibus, vel aliis Prælatis novi cenſus imponantur Eccleſiis, nec veteres augeantur, nec partem redituum ſuis uſibus Prælati appropriare præſumant. Si quis verò aliter fecerit, irritum, quod egerit, habeatur, Gonzalez *ad Reg.* 8. *Cancell. Gloſſa.* 5, *num.* 40.

Verùm ab hac Concilii conſtitut. quidam caſus excipiuntur, in quibus permittitur Epiſcopus novum cenſum imponere. I. ſi Epiſcopus Eccleſiam aliquam à ſua Juriſdictione eximat (quod ex juſta cauſa & cum conſenſu ſui Capituli facere poteſt, tradit Barb. *de Offic. Epiſc. p.* 3. *alleg.* 89. *n.* 5.) in recognitionem beneficii cenſum & penſionem aliquam ſibi poterit reſervare, prout id ipſum facit Pontifex quando Eccleſiam à Juriſdictione Epiſcopi eximit, vel in ſuam protectionem ſpecialiter recipit, *cap. cùm venerabilis.* 21. *h. t.* non tamen poteſt Epiſcopus imponere cenſum Eccleſiæ, quam de manibus Laicorum eripuit. *c. Eccleſiis.* 9. *h. t.* II. dicta prohibitio Lateran. ex communi Doctorum ſententia tantùm intelligitur de cenſibus perpetuis, quibus ipſum beneficium perpetuò gravatur, non verò de cenſibus temporalibus, qui ad certos annos, vel etiam ad vitam beneficiati imponuntur, dummodò juſta cauſa interveniat. Cauſas autem juſtas conſtituendi novum cenſum vel penſionem recenſet Barb. *dict. p.* 3. *alleg.* 85. videlicet ſi ex duobus litigantibus de beneficio unus cedere velit reſervata ſibi aliqua penſione beneficii, *c. de cætero.* 5. *de Tranſact. cap. niſi eſſent de Præbendis*: ſi beneficiatus decrepitus aut ægrotus renunciet beneficio penſione tamen alimentorum loco ſibi data. Item pro ſuſtentatione pauperum ſcholarium, vel aliorum indigentium, aut pro neceſſitate Eccleſiæ Cathedralis ad eius reparationem, aut ad ſolvenda debita pro Epiſcopatu contracta. Illud addendum, quòd impoſitio penſionis debeat fieri beneficio vacante, nam eo impleto ſine conſenſu beneficiati fieri non poſſet, utpotè cui per collationem jus ad omnes reditus beneficii quæſitum eſt. Requirit etiam Barboſa *dict. alleg.* 85. ad impoſitionem penſionis conſenſum Capituli & alias ſolennitates ad alienationem rerum Eccleſiaſticarum requiſitas, ſed collato *n.* 2. 5 *&* 6. intelligendus videtur de cenſu ſeu penſione perpetua.

4 III. In Concil. Trid. *ſeſſ.* 23. *de Refor.* 4. *mat. cap.* 18. ſtatutum eſt, ut in qualibet Eccleſia Cathedrali Seminarium aliquod erigatur, in quo juvenes & adoleſcentes educentur, ac in diſciplina Eccleſiaſtica inſtruantur, ad quod Seminarium conſervandum, & ſuſtentandum poterit Epiſcopus omnibus quibuſcunque beneficiis ſuæ Diœceſis certam penſionem perpetuò imponere, ut *in eodem cap.* 18. latiùs habetur.

De Cathedratico.

CAthedraticum ſunt de Jure *duo ſolidi*, qui de reditibus Eccleſiarum Epiſcopo annuatim perſolvendi ſunt in recognitionem & honorem Cathedræ Epiſcopalis. *c. conquerente* 16. *&* *ibi* Gloſſa *de Officio Ordinarii*. Quia verò inter DD. non ſatis convenit, quantæ æſtimationis fuerit olim *ſolidus*, quam alii pro aureo, alii pro minori valore accipiunt, ut videre eſt apud Covar. *de Veter. Collat. numiſm. cap.* 3. *in princ. num.* 3. *& §.* 2. *num.* 5. *& Var. reſol. lib.* 1. *cap.* 11. *num.* 3. ideò hac in re ad conſuetudinem locorum attendendum erit, de qua alicubi major, alicubi minor pecunia ſolvitur. Gloſſa *in dict. c. conquerente, V. duos ſolidos.* Alio nomine hæc exactio etiam *Synodaticum* appellatur, eò quòd in Synodo Epiſcopali, quæ ſingulis annis ex præſcripto juris celebrari deberet, ab omnibus Parochis, & beneficiatis ad Synodum vocatis danda ſit, hodiè verò in multis locis uſu præceptum eſt, ut in Synodo Decanali ſive Conventibus & Capitulis ab Archipresbyteris & Decanis ruralibus celebratis ipſis Decanis loco Epiſcopi cathedraticum perſolvatur ad Epiſcopum deferendum. 5

Hanc exactionem duorum ſolidorum Epiſcopus ab omnibus Eccleſiis & beneficiatis ſuæ Diœceſis exigere poteſt, exceptis Monaſteriis, quæ regulariter ſunt *à lege Diœceſana* exempta, niſi ſpecialiter in uno vel altero caſu expreſsè in jure incluſa reperiantur. *cap. inter cætera.* 8. *cauſa* 10. *quæſt.* 3. *cap. cùm pro utilitate.* 34. *cauſa* 16. *quæſt.* 1. Barboſ. *de Offic. Epiſc. alleg.* 86. *in fin. & alleg.* 87. *n.* 45. 6

Utrùm autem præſcriptione aut conſuetudine Cathedraticum abrogari poſſit dubitatur? non pauci ſentiunt præſcribi contra Cathedraticum haud poſſe, niſi præſcriptione immemorialis temporis, quæ juxta *c. ſuper quibuſdam. de V. S.* vim privilegii obtinet. citati apud Barboſ. *dict. allegat.* 86. *num.* 44. Ratio eorum, quantùm conjicio; eſt, quòd cùm Cathedraticum debeatur in ſignum obedientiæ & reverentiæ Epiſcopo, ſicut contra hæc præſcribi non poteſt, ita nec contra Cathedraticum, ſicut nec contra Procurationem debitam ex viſitatione. *cap. cùm non liceat.* 12. *& c. cùm ex Offic.* 16. *X. de Præſcript.* ſed quia de præſcriptione Cathedratici non habetur textus expreſſus, aliunde autem conſtat, contra jura Epiſcopalia, imò contra ſubjectionem dari præſcriptionem, *c. de quarta. cap. auditis. de Præſcript. c. cùm Perſonæ. Eod. in* 6. Barboſ. *de Offic. Epiſc. p.* 3. *alleg.* 128. *num.* 3. *&* 8. ideò vix erraret, qui contrarium teneret, poteſtque dari differentia inter Procurationem & Cathedraticum, quòd illa, ſtante jure viſitandi, veniat ex naturali conſequentia, nec Epiſcopus abſterreatur à viſitatione, ſi debeat eam ſuis ſumptibus peragere, cùm dignus ſit operarius alimentis &c. Obedientia autem & reverentia poſſit exhiberi etiam præter ſolutionem Cathedratici, ſicut in Monaſteriis ad Cathedraticum non obligatis exemplum eſt; imò etiam contra procurationem conſuetudinem admittit Con. Trid. *ſeſſ.* 24. *de Reform. cap.* 3. 7

De Charitativo ſubſidio.

CHaritativum *ſubſidium* eſt quædam exactio extraordinaria propter manifeſtam & rationabilem cauſam cum charitate à ſubditis poſtulata. *cap. cùm Apoſtolus.* 8

Digitized by Google

lus. 6. hoc tit. ubi *probibemus*, inquit Concil. Lateran. *ne Epiſcopi ſubditos ſuos exactionibus gravare præſumant, ſuſtinemus autem pro multis neceſſitatibus, quæ aliquoties ſuperveniunt, ut ſi manifeſta & rationabilis cauſa extiterit, cum charitate moderatum ab eis valeant auxilium poſtulare.* Verùm hæc non ita accipienda ſunt, quaſi ſubditi pro ſuo arbitrio dare vel denegare poſſint charitativum ſubſidium, ſed licet ab initio cum charitate, & demonſtrata neceſſitate peti debeat, ex poſt facto tamen propter eandem neceſſitatem ex naturali æquitate & lege charitatis ſubditi omninò ad præſtandum auxilium obligantur, & compelli poſſent. Innocent. & Panorm. *in d. c. 6. h. t.*

9 Porrò juſtæ cauſæ petendi charitativum ſubſidium, quamvis omnes & ſingulæ in ſpecie exprimi facile non poſſint, & Textus tamùm in genere manifeſtæ & rationabilis cauſæ mentionem faciat, ideò potiſſimùm in judicio & conſcientia ſuperioris poſitum ſit, quænam talis rationabilis cauſa cenſeri debeat teſte Panormit. *in eodem cap. 6. num. 4.* Interim tamen unam vel alteram cauſam præ cæteris rationabilem referunt DD. ita in primis à ſacra Congregatione declaratum ajunt, novum Epiſcopum poſſe propter expenſas in ſui electione, confirmatione & conſecratione factas charitativum ſubſidium exigere. Præterea etiam ſufficiens cauſa petendi ſubſidium communiter reputatur, ſi Epiſcopus magnas fecit expenſas pro cauſis & negotiis totius Diœceſis. Item ſi debita pro bono communi Eccleſiæ vel totius Epiſcopatus contracta diſſolvere velit, ſi ex cauſa publica & neceſſaria ad Papam vel Imperatorem aut Concil generale vel provinciale venire debeat Bar. *de Offic. Epiſc. alleg. 87. a. 26. & ſeq.* Tamb. *de Iure Abba. tom. 3. diſp.* 10.

10 Exigitur autem charitativum ſubſidium tantùm à perſonis Eccleſiaſticis ratione ſuorum beneficiorum, non verò à Laicis, ut ex *dict. cap. conquerente. de Offic. Ordinarii & cap. 6. & 7. cauſa* 10. *quæſt.* 3. ſatis colligitur: licet enim *in dicto cap. cùm Apoſtolus hoc tit.* generaliter dicatur charitativum ſubſidium à ſubditis exigi poſſe, tamen in propria ſignificatione Diœceſani laici non dicuntur ſubditi Epiſcopi, quamvis quo ad aliqua ſpiritualia forum Eccleſiaſticum recognoſcere debeant, ut rectè not. Gloſſ. *in clem. 1. V. ſubditos de Foro comp.* Quòd ſi Epiſcopus non tantùm ſit Epiſcopus, ſed etiam Princeps & Dominus territorii, tunc qualiter ab illis, utpote veris ſuis ſubditis, ſteuras & collectas exigere valeat, noſtri fori non eſt, hic & nunc examinare, ſed ex generalibus Imperii legibus & utibus petendum. Notanter dixi, à perſonis Eccleſiaſticis ratione beneficiorum poſtulari charitativum ſubſidium; Unde Clerici, qui beneficium non habent, licet habeant ampla bona patrimonialia, vel qui beneficium quidem habent, ſed ita tenue, ut præter congruam ſuſtentationem nihil ipſis de fructibus ſuperſit, ad charitativum ſubſidium non obligantur, ut Navar.
11 reſolvit *de Cenſibus, conſilio* 5. & Barboſa *dicto loco num. 48. & ſequentibus*. Ubi etiam iſtud notabile ponit, quòd charitativum ſubſidium ab Anteceſſore in beneficio petitum & non ſolutum poſſit à ſucceſſore tanquam onus reale, & tributum beneficio impoſitum exigi. *arg. l. Imperatores. 7. ff. de Publ. & vectig.*

12 De Monaſteriis dubitatur, utrùm ad charitativum ſubſidium Epiſcopo teneantur? Pro affirmativa facit *text. in clem. 1. de Exceſſibus Prælat.* ubi dicitur, quòd Epiſcopi in exigendo charitatis ſubſidio ab exemptis eorumque ſubditis excedunt nimiùm contra eos. Unde à contrario videtur inferri poſſe, quòd moderatum ſubſidium à Monaſteriis & quibuscunque exemptis peti valeat. Nihilominùs ſententia negativa communiter recepta eſt, quia charitativum ſubſidium eſt de lege Diœceſana, à qua omnia Monaſteria ſunt exempta, niſi quatenus expreſſè reperiuntur comprehenſa. *cap. ne pro cuiuslibet. 16. quæſt.* 1. Non obſtat textus *dict. clement.* 1. quia intelligitur de exemptis & Monaſteriis habentibus parochias, vel Eccleſias ſæculares, quæ exemptæ non ſunt, ex quibus antequam ad monaſteria pervenerunt jura Epiſcopalia perſolvi conſueverunt, ita ut de illis etiam impoſterum perſolvi debeant. *clement. 1. h. t.* nam res tranſit cum ſuo onere & Monaſterio exempto non hoc ipſo omnes eius parochiæ exemptæ ſunt. *cap. ex ore 17. de Privilegiis.* Barboſ. *dicto loco num. 45.* Tambur. *de Iure Abbatum tom. 3. diſp. 50. qu. 4. num.* 3.

De Abbatibus & aliis Prælatis Eiſcopo inferioribus docet idem Tambur. *dict. lib. quæſt. 2. & 3.* quòd ſaltem ex conſuetudine & privilegio poſſint à Monaſteriis & Eccleſiis ſibi ſubjectis juſtis de cauſis (quas *dict. q. 3.* enumerat) charitativum ſubſidium exigese.

De Procurationibus.

P*Rocuratio* non eſt aliud, quàm victus & ſuſtentatio 13
debita Epiſcopo pro eo tempore, quo Eccleſias ſuæ Diœceſis viſitat danda ex reditibus Eccleſiarum viſitatarum. Licet enim Epiſcopi aliàs largos reditus habeant, ut tamen eò faciliùs permoveantur ad viſitationem Eccleſiarum, jure conſtitutum eſt, ut tempore viſitationis ſuis ſumptibus parcere, & procurationes ab ipſis Eccleſiis exigere poſſint, cùm ſuis ſtipendiis nemo facilè militare ſoleat. Circa iſtas procurationes primitus quidem conſtitutum fuit ab Innoc. IV. & Greg.
X. in c. 1. & 2. h. t. in 6. ne eorum nomine pecunia Viſi- 14
tatori daretur, ſed victualia ipſa in natura ſubminiſtrarentur, id tamen poſteà Boniſ. VIII. *in c. 3. eod. tit.* cor-
rexit & liberum reliquit viſitatis, utrùm pecuniam, vel 15
victualia dare velint, quod ipſum deinde Concil. Trident. *ſeſſ. 24. de Reform. c.* 3. confirmavit, adiiciens, ut in iis locis, & in quibus conſuetudo eſt, ut nec victualia nec pecunia, nec quidquam aliud à viſitatoribus accipiatur, ſed omnia gratis fiant, id omninò obſervetur.
Illud quoque, quod jam priùs in *dicto cap. 1. & 2. h. t.* 16
in 6. prohibitum erat, repetiit Concil. Trid. ne videlicet extra procurationem pecunia, aut munus quodcunque etiam oblatum à Viſitatoribus, vel iis, quos ſecum habent, accipiatur, conſuetudine quacunque etiam immemoriali non obſtante, adeò ut præter dupli reſtitutionem intra menſem faciendam, aliis inſuper pœnis à Synodo Provinciali determinandis accipiens puniri debeat.

Præterea advertit Panormit. *in cap. procurationes. 23. hoc tit. num.* 4. quòd Epiſcopus ſive Viſitator non poſſit computare expenſas, quas fecit in emendis aut conducendis equis, minùs æſtimare equos mortuos, veſtes detritas &c. cùm tantùm victualia, aut eorum æſtimationem accipere de jure permittatur, exceptionem aliqui ponunt apud Barb. *in Collect. ad d. c. 3. Trid. num.* 30. Prælato à S. Pontifice delegato, cui aiunt, deberi mercedes equorum, & viaticum, ut poſſit de loco ad locum commodè tranſire.

Cæterùm omnes quidem Eccleſiæ viſitatæ (exce-
ceptis Oratoriis privatis, *cap. fin. hoc tit.* & ex quorun- 17
dam ſententia Hoſpitalibus & ſimilibus piis locis. Zerola *in Praxi Epiſcoporum. p. 2. V. Viſitatio. c. 6. dub.* 7.) Procurationem viſitanti præſtare debent, ita ut nec Monaſteria ab ea exempta ſint, juxta Trident. *dict. cap. 3. & cap. ſopitæ. 14. hoc tit.* Si tamen Epiſcopus una die plures Eccleſias viſitaverit, non à ſingulis ſingulas procurationes exigere, ſed una tantùm procuratione pro illa die ſufficiente contentus eſſe debet, atque eam præſtandam non una ſola Eccleſia gravari, ſed etiam reliquæ illa die viſitatæ juxta proportionem ſuorum redituum concurrere debent per tex. & DD. *in cap. cum inſtantia. 17. §. ſanè & cap. procurationes. 23. X. hoc tit. c. 3. eod. Titulo in 6.*

De Portiom Canonica.

18 C*Anonica Portio* eſt pars aliqua, quæ ex inſtitutione Cauooum de iis, quæ in teſtamento relioquuntur Eccleſiis, item de decimis ad Eccleſias parochiales ſpectantibus Epiſcopo debetur: iotroducta eſt iſta portio ex ſimilitudine legitimæ patri vel patrono debitæ in bonis filii vel liberti, ad inſtar cuius viſum fuit in bonis Eccleſiarum certam portionem Epiſcopo adſcribere, qui quaſi pater & patroous ſpiritualis earum habetur & oomine Epiſcopi hoc loco intelligit Barb. *de Offic Ep. par. 3. alleg. 68. num.* 8. etiam inferiores Prælatos reſpectu Eccleſiarum ſibi ſubiectarum, io quibus habeot quaſi Epiſcopalem iuriſdictiooem.

Eſt autem hæc portio canõnica duplex, ut iam ſoſiouatum, una quæ debetur ex relictis Eccleſiæ, altera quæ debetur ex decimatiooibus, & cum regulariter de iure *quarta pars* relictorum vel decimarum aſſignata ſit Epiſcopo (oiſi conſuetudo tertiam partem introduxerit) ideò aliis nominibus hæc portio canooica
19 dividitur *ia quartam relictorum ad pias cauſas*, & quartam *decimarum*. Quod artinet ad *quartam relictorum ad pias cauſas* ſeieodum eſt, quòd de iure ex omnibus illis, quæ teſtator indeterminatè, ſive Eccleſiæ Cathedrali ſive inferioribus, quibuſcunqne Eccleſiis aut Monaſteriis legavit, Epiſcopus quartam vel tertiam partem iuxta locorum conſuetudinem exigere poſſit, *cap. requiſivisti. 15. de Teſtament.* Notanter autem dixi quæ teſtator *indeterminatè* Eccleſiis reliqoit; nam ſi expreſsè & in ſpecie pro fabrica Eccleſiæ, pro ornamentis, lumioaribus, pro Anniverſario, ſeptimo, vigeſimo ac trigeſimo die, ſive aliàs, ad perpetuum cultum divinum teſtator legaſſet, ex talibus relictis portio canonica oon deberetur. *cap. fin. de Teſtamentis.* Præterea ex textibus citatis communiter notant DD. quòd portio canonica tantùm exigatur ab Eccleſiis & locis piis noo autem ex iis, quæ perſonis relinquuntur, ut ideò noo debeatur portio canonica Epiſcopalis, ſi teſtator aliquid reliquerit pauperibus in geoere vel in ſpecie.

De quarta decimatiooom ſimiliter ſcieodum eſt, qood tempore, primitiuæ Eccleſiæ, quando Epiſcopi erant pauperes, ſtatutum fuerit, ut de oblatiooibus Eccleſiis factis ſumerent medietatem. *cap. antiquis.* 10. *q.* 1. & procedente tempore tertiam partem ex fructibus parochialium Eccleſiarum cum onere tameo fabricæ, id eſt, ot illas Eccleſias ruinoſas reficere tenerentur. *cap. unico.* 10. *quæſt.* 3. de jure recentiori tantùm Epiſcopis conceſſum eſt, ut de decimis ad Eccleſias parochiales pertioentibus, & non de aliis reditibus quartam partem ſine ooere tamen fabricæ accipere poſſiat. *cap. conquereate. de Officio Ordinarii. c. de quarta. de Præſcript.* plura de iſtis quartis tractare prætermittimus, quia jam paſſim in deſuetudinem abieruot, & quadraginta aonorum ſpatio poſſe cootra portionem præſcribi, text. eſt *in cap. de quarta. X. de Præſcript.* & plura videri poterunt apud Barboſam *de Offic. Epiſc. p.* 3. *alleg.* 86.

De portione canonica debita Parocho, quando quis extra Eccleſiam parochialem eligit ſepulturam, dictum eſt ſupra *in Tit. de Sepultura n.* 53. & textus ſuot *in cap. 4. cap. cum ſuper c. certificari. cap. in noſtra de Sepult. clem. dudum, eod. tit.*

TITULUS XL.

De Conſecratione Eccleſiæ, vel Altaris.

SI Judæi loca, in quibus Domino ſacrificia offerebant, divinis habebant ſupplicationibus conſecrata, multò magis apud Chriſtianos id fieri conveoit, ubi oon jam illa nmbratilia ſacrificia & præfigurativa tantùm ooſtrorum, ſed verum ſacrificium immaculati corporis & ſanguiois Domioi offertur.

§. I.

SUMMARIA.

1. *A quo & quibus ceremoniis Eccleſiæ ſint conſecrandæ?*
2. *Quibus caſibus deſtructæ & reædificatæ Eccleſiæ conſecrari debeant?*
3. *Specialis etiam conſecratio Altaribus impendenda eſt.*
4. *Quid ſit Altare portatile & fixum; Et quibus caſibus exſecreatur?*
5. *Calices & patenæ ſpecialiter conſecrari, & ex certa materia perfici debeat.*
6. *An conſecratio repetenda, ſi calici nova deauratio accedat?*
7. *Quare campanæ Eccleſiarum benedicantur & chryſmate iniungantur?*
8. *Veſtes & paramenta ad miſſam ſpectantia etiam benedicuatur.*
9. *Quibus de jure vel ex privilegio competat conſecrare & benedicere Altaria, Calices &c.*

COnſecratio Eccleſiarum facienda eſt ab Epiſcopo per ſignationem & uoctionem parietum cum oleo ſacro & aliàs cæremooias præſcriptas in Pootificali Romaoo, atque ante prandium ioter miſſarum ſolennia, de deceotia (non de neceſſitate) iu die feſtivo *cap. tua* 2. *h. tit. cap. omnes Baſilicæ* 3. *de Conſec. Diſt.* 1. Ugol. de *de Poteſtat. Epiſc. cap.* 28. Noo tameo priùs conſecranda eſt Eccleſia, quàm competens illi dns pro ejus cooſecratione aſſignetur, *cap. 1. q. 2. cap. cùm ſicut cauſa* 8. *h. tit.*

Quamvis autem Eccleſia oon debeat ſæpiùs, quàm ſemel conſecrari, ſi tameo dubitetur, an Eccleſia quaodoque fuerit conſecrata, præſumitur contra Eccleſiam, quòd ounquam fuerit conſecrata, niſi probationes aliquæ pro ea adſerri poſſiot, ac proinde deouò cooſeeranda erit: noo eoim intelligitur iteratum, quòd oeſcitur factum. *cap. Eccleſiæ* 18. *cap. ſolennitates Diſt. de Conſecr.* 16. 1. Probatur autem cooſecratio per ſcripturam vel cruces, quæ dum conſecratur Eccleſia, in parietibus ſiuot vel per unum teſtem aut ſamam aliaqoe indicia, quaodo enim de nullius præjudicio agitur, imperfectæ probatiooes admittnotur. Panorm. *in c. propoſuiſti. 4. hoc tit. n.* 6.

Item ſi Eccleſia tota, vel ex majori parte corruerit & reæ-

Digitized by Google

reædificata ſit, denuò conſecranda erit, licèt ex eadem materia reædificetur, quia nihilominus nova Eccleſia eſt, etſi prior forma interiit. Gloſſ. *in cap. de fabrica. 24. de Conſecrat. diſt.* 1. Nec diſtinguendum erit, an caſu corruerit Eccleſia, an ea mente tigna prò majori parte depoſita, ut reponerentur. Barboſ. *de Offic. Epiſc. p. 2. alleg.* 27. *num.* 15. Sed opponitur difficilis textus *in l. inter ſtipulantem*. 83. *§.* 5. *ff. de V. O. & in l. qui res.* 98. *§.* 8. *ff. de Solut.* ubi navis ea mente diſſoluta, ut ex iiſdem tabulis reficeretur, dicitur manere eadem navis. Exiſtimo reſponderi poſſe, in caſu *dd. legum* manere eandem navim quantum ad retentionem dominii & poſſeſſionis civilis ejus, qui per diſſolutionem navim non voluit interire: non autem quoad eandem numero formam, (quod tamen in conſecratione conſideratur) ſi enim per refectionem ex eadem materia eadem numero forma conſervaretur, malè dixiſſet J C. in *cc. LL.* quòd navis ſine intentione refectionis diſſoluta, & poſtea mutato conſilio ex ijſdem tabulis refecta alia navis ſit, ſola enim intentio diſſolventis, tanquam compoſito prorſus extrinſeca, nihil mutat in ſubſtantialibus compoſiti.

Deinde ſi magis moraliter loqui velimus, quidquid ſit de navi, certè in ædificio major eſt mutatio, neque ut eædem tabulæ, ita idem cœmentum, ijdem lapides & lateres eò, quo priùs fuerunt modo, accommodantur, ut vel hinc J. C. *in dict. l.* 83. *§.* 5. reſponderit, aliter de domo uſque ad aream depoſita, quàm de navi ſentiendum, ut illa etiam intentione reficiendi diſſoluta & reædificata alia ſit, niſi pauca tantùm tigna diſſoluta & repoſita ſint.

Non tamen erit opus nova conſecratione, ſi ſubſiſtentibus parietibus tectum corruat, quod rurſus de novo imponatur; vel ſi ſucceſſivè etiam ipſi parietes per partes reficiantur, & ita quidem, ut paulatim nec pars de primo ædificio ſuperſit (dummodo ſimul & ſemel totius vel majoris partis Eccleſiæ ruina & reparatio non fiat) quia his caſibus moraliter non cenſetur nova, ſed prior Eccleſia, ut ex mente omnium DD. tradit Barb. *in c. ligneis. 6. h. tit.* & pulchris exemplis confirmat Juriſconſ. *in l. proponebatur 76. ff. de Iudic.* quòd ſcilicet eadem legio militum, idem populus cenſeatur, licet prioribus hominibus emortuis novi ſubſtituantur; idem corpus hominis, licet ex novis accedentibus alimentis in dies reficiatur, ſpecie enim extrinſeca non mutata res eadem exiſtimatur. Quòd ſi Eccleſia amplificetur & nova pars addatur, quæ tamen minor ſit parte vetere remanente, etiam tunc nova conſecratione opus non erit, quia major pars trahit ad ſe minorem. *c. quòd in dubiis* 3. *h. tit.* Gloſſ. margin. *in dict. cap. de fabrica de Conſecr. diſt.* 1. *in v. innovata*. ubi addit ſufficere, ſi aqua exorcizata ſeu benedicta nova pars accedens aſpergatur.

Porrò ſpecialis conſecratio Eccleſiæ & ſpecialis altaribus intra eam exiſtentibus impenditur; unde confracto altari non tota Eccleſia, ſed ipſum tantùm altare; & viciſſim execrata Eccleſia propter ruinam & reparationem majoris partis ipſa quidem Eccleſia, non autem altare (ſi ſalvum & integrum permanſerit) conſecrari debebit.

3 Altaria autem omnia ſive portatilia, ſive fixa in ſuperiore parte lapidea eſſe debent, ad deſignandum, quòd ſacerdotes ſacrificantes annuntient mortem Domini, 1. *ad Cor.* 11. qui in ſepulchro lapideo tumulatus eſt. Sepulchrum quoque & ſigillum omnia altaria habere debent, id eſt, cavitatem aliquam, in qua reliquiæ Sanctorum recludantur, *c. placuit* 26. *de Conſec. diſt.* 1. Sylv. *V. altare. q.* 1. tex. *in dict. cap. placuit*; & quod uſus optimus legum interpres, *l. cùm de interpretatione. ff. de LL.* conſtanter in Eccleſia obſervatus demonſtrat, & introitus miſſæ indicat per illa verba: *quorum reliquiæ hic ſunt &c.* Altare quidem portatile eſt tabula lapidea, quæ de loco ad locum portari poteſt.

4 Altare autem fixum tam ex ſuperiori menſa lapidea, quàm ex inferiori ſtructura ſeu pede firmo eſſentialiter conſtituitur. Quare ſi in altari fixo ſuperior tabula a ſuo pede amota fuerit, exſecratum cenſebitur.

5 Cæterùm tam in Altari portatili, quàm fixo, ſi notabilis fractura acciderit, ſi reliquiæ extractæ ſint, imò ſi ſepulchrum tantùm vel ſigillum apertum, aut lapis claudens ſepulchrum fractus fuerit, execratur, & ad novam conſecrationem deveniendum erit. Innoc. & communiter alii *in cap.* 1. *h. tit.* Circa fracturas tamen plurimùm tribuendum eſſe arbitrio Epiſcopi, an & quando execratio facta dici debeat, monet Barboſ. *de Officio Epiſcop. alleg.* 27. *num.* 2. 6. & tantam eſſe debere, ut in nulla parte altaris calix cum patena, moraliter rem æſtimando, conſiſtere poſſit, ut ſi per medium altare tranſeat, ubi calix ponitur, habetur apud Laym. *in Theolog. moral. de Sacrif. miſſ. cap.* 6. *num.* 4. ubi *num.* 5. *v. id verò*; reprobat ſententiam illorum, qui putant amitti conſecrationem, ſi cornua altaris, in quibus unctio facta eſt, frangantur; eò quòd conſecratio intelligatur in eſſe toti altari & in majori ejus parte capiendo calici idonea conſervari. Addit etiam Barboſ. ex deciſ. Sacr. Congreg. Rit. lapidem altaris profanatum poſſe licitè vendi & applicari ad uſum profanum honeſtum & decentem.

6 Præter Eccleſias & altaria etiam calices & patenæ conſecrari debent, ut notum. Et hæc vaſa debent eſſe de auro vel argento, vel ob cauſam paupertatis ex ſtanno; non autem de ære aut auricalcho aut cupro, quia hæc propter æruginem vomitum provocant; nec ex ligno, ne ſanguis per poros imbibatur; nec ex vitro vel criſtallo propter fragilitatem; nec de lapide propter ineptitudinem. *c. vaſa & c. ut calix de Conſecr. diſt.* 1. Sylv. *V. Calix num.* 1. amittunt autem ſuam conſecrationem per amiſſionem formæ & uſus, ſicut contingit per notabilem fractionem, licèt illa fractio de facili iterum refici poſſit, ut ſi pes calicis à cuppa abrumpatur. Si tamen calix torneatilis foret, ſeparatio pedis à cuppa, quæ fit abſque fractione, non noceret: nam forma ex prima deſtinatione operis mutabilis non cenſetur interire per mutationem reparabilem; & aliam rationem adfert Laym. *c. l. num.* 6. quod ſcilicet in calice torneatili cuppa per ſe ſola conſecretur.

Non etiam amitti conſecrationem calicis per aliquos ictus à fabro inflictos, niſi per fractionem forma mutetur, ex Armilla *in V. Calix numer.* 4. & Azor. *Inſtit. moral. par.* 1. *lib.* 10. *cap.* 28. *quæſt.* 5. refert Barboſ. *dict. alleg.* 27. *num.* 39. quod notandum circa profanationem calicum vendendorum, vel commutandorum.

Quòd ſi diuturnitate temporis aurum in calice & patena abſumptum ſit, non propterea interit conſecratio, quæ toti calici & patenæ ineſt. Armilla & Sylv. *V. Calix.* Azor. *dict. l. q.* 6. & alii communiter. Attamen ſi nova deauratio accedat, an tunc repetenda ſit conſecratio, dubitatur? Sunt, qui negent apud Laym. *dict. l. num.* 7. eò quòd major pars conſecrata trahat ad ſe minorem in his, quæ inter ſe uniuntur, & quorum partes ſeorſim rationem & appellationem non habent: quòd in ſimili non ideò exſecrata dicatur Eccleſia, quia muri ejus pinguntur aut dealbantur. Ideoque ſufficere putant, ſi majoris reverentiæ ergò ob contactum manuum profanarum (poteſt enim ex cauſa rationabili laico v. g. aurifabro dari licentia contingendi vaſa ſacra Layman. *c. l. num.* 19.) aqua benedicta calix abluatur. Quibus addi poteſt, quòd etiam per ſacrificium Miſſæ nova ſanctificatio tribuatur. *c. de fabrica. 24. de Conſecrat. diſt.* 1. prout & in corporalibus manibus fœminarum lotis & mundatis accidit, ut poſtquam iterum deſuper celebratum eſt, non liceat laicis ea attingere. Et

hæc

hæc ſententia propter anthoriratem DD. & rationes valde probabilis eſt. Contrariam ſententism, quam cum Sylv. Armilla, Angelo & Tabiena *in v. Calix.* & Azor. *d. l. quæſt.* 4. aliiſque pluribus tenet Barb. *dict. loc. num.* 38. in praxi receptam teſtatur ipſe Laym. *c. l. num.* 6. ex eo quòd in calice pincipalis pars non conſideretur ex quantitate materiæ, ſed ex immediato contactu Corporis & Sanguinis Domini, quæ proinde, ſi nova non conſecrata accedat, conſecranda erit. Ad rationem contrariam reſponderi poteſt, quòd quidem major pars conſecrata trabat ad ſe minorem, niſi minor ſit pars principalior. Attamen ſtante hsc ratione difficile videtur cum Sylv. *v. Calix. n.* 2. & aliis ſuſtinere, quòd per abſumptionem auri non execretur calix, tanquam parte principali pereunte, niſi ſubtiliore diſtinctione inter partem *principalem* & *maiorem* inventa dicamus, conſecrationem quidem perire per interitum psrtis *maioris*, utpote ex quo totum ſuam formam amittit, non autem ſemper (niſi fortaſſis aliter in jure cautum ſit) per interitum partis *principalis*, quæ ſi non ſit ſimul pars *maior* in ratione quantitatis, non immutat formam totius, in quo propterea conſecratio adhuc conſervatur.

7 Præterea etiam Campanę Eccleſiarum benedicuntur & Chryſmate ungnntur, ut ſono quaſi ſacrato ad laudes divinas convocetur populus, repellantur hoſtes & dæmones, incantationes magicæ, fugentur noxiæ tempeſtates. Si hæc rident hæretici, irrideant Deum ipſum, ait Durand. *de Ritibus Eccleſ. lib.* 1. *c.* 25. *nu.* 4. qui *Num.* 10. præcipit populo: *plangentis ululantibus tubis, & erit recordatio veſtri coram Domino Deo veſtro, ut eruamini de manibus inimicorum veſtrorum.* Sed hæretici extra Eccleſiam ejecti & Satanæ traditi (teſte Auguſtino *in cap. omnis.* 32. *cauſa* 11. *quæſt.* 3. *ſicut enim in Eccleſia Chriſtus, ita extra diabolum eſt*) facilè deponunt arma ſpiritualia: pulſare negligit, quos quieto jure poſſidet: fœdus iis potiùs, quàm colluctatio eſt cum Apoſtolo *ad Ephеſ.* 6. *V.* 12. *Adverſus inſidias diaboli, adverſus Principes & poteſtates, adverſus mundi rectores tenebrarum barum contra ſpiritualia nequitiæ in cœleſtibus.* Verè illi nequam ſpiritus quondam cœleſtes, principes dæmoniorum *Matt.* 12. 24. rectores tenebrarum harum & exilii noſtri, qui in nos exules filios Evæ tantam poteſtatem exercent, ut ad oculum (niſi miſeri in noſtrammet perniciem cæcutire velimus) nobis quotidie monſtrant magi incantatores, energumeni ſive obſeſſi, peccatores in interitum temporslem & æternum ambulantes. Sed *& Crux Chriſti pereuntibus ſtultitia, nobis autem qui ſalvi ſimus, Dei virtus eſt.* In fide quidem reſiſtitur diabolo 1. *Pet.* 5. Sed in fide obſervante mandata DEI, *Math.* 19. *I. Ioan. cap.* 3. *in fine.* in fide, *cum bona conſcientia,* 1. *ad Tim.* 1. 18. in fide, *crucifigente & mortificante carnem cum vitiis & concupiſcentiis, ad Rom. c.* 8. *ad Gal.* 5. 22. *ad Coloſ.* 3. in libertatem vocati ſunt Chriſtiani *ſed non in libertatem carnis. d. c.* 5. *ad Gal.* in fide, dedita orationi & jejunio *Matth.* 17. 20. *Marci.* 9. 28. in fide, *non diligente mundum neque ea, quæ in mundo ſunt, concupiſcentiam carnis, concupiſcentiam oculorum & ambitionem ſpiritus, quæ non ſunt ex patre.* 1. *Ioann.* 2. in fide, *quæ Eccleſiam audit ut matrem,* aliàs non fides, ſed infidelitas eſt, *Matth.* 18. 17. qualem fidem an habeant hæretici, ſeipſos probent & judicent.

8 Veſtes quoque ſacræ & paramenta ad ſacrificium Miſſæ deſervientia benedici debent, ut tanto cum majori reverentia divinum ſacrificium peragatur. Amittunt hæc paramenta ſuam benedictionem, ſi eorum forma mutetur, ut ſi ex ſtola fiat manipulus, ex alba amictus &c. quia ſingulis paramentis ſpeciales benedictiones ſunt accommodatæ. Item ſi adeò lacerentur, ut ad uſum ſacrum deſervire ampliùs non poſſint, quo caſu fragmenta potiùs comburi, quàm ad uſum merè profanum applicari debent. Ugolinus *de Poteſt. Epiſc. cap.* 32. §. 1. *n* 6. Si laceræ veſtes ex materia non conſecrsta reficiantur, dummodo materis hæc ſit in minori quantitate, participat de conſecratione majoris partis *arg. cap.* 3. *h. t.*

Demùm conſecrationes & benedictinnes altarium, calicum, campanarum & reliquorum paramentorum ordinsrio jure quidem Epiſcopis competunt, nihilominus ex privilegiis & communicatione privilegiorum etiam inferioribus Prælatis competere poſſunt. Deinde conſuetudine multorum locorum recepta videtur ſententia Gloſſæ *in Clement. attendentes de Statu monach.* quòd generaliter Prælati habentes uſum inſulæ & baculi conſecrationes præfatas facere poſſint. Si enim tales Prælati poſſunt dare minores Ordines, & aliàs ordo Epiſcopalis ſecundùm Theologos eſſentialiter non differat ab ordine ſacerdotali, imò plus ſit conſecrare Corpus Domini quàm altare, calicem, &c. non eſt adeò inconveniens, ut vel per privilegium, vel per conſuetudinem ſaltem immemorialem alius etiam actus ordinis Epiſcopalis ſacerdotali acquiri poſſit. 9

Ex eadem quoque conſuetudine paſſim videmus Abbates exercere conſecrationes etiam pro aliis Eccleſiis, quàm ſuis. Ad declarstiones autem Cardin. quæ in contrarium emanarunt, dici poteſt, eas uſu receptas non eſſe, vel loqui tantùm de jure utendi Pontificalibus & benedicendi veſtes competenti ex privilegio ſpeciali non ex conſuetudine generali, ſicut etiam notavit Paſqual. ad Laur. de Franch. *de Controv. inter Epiſc. & Reg. p.* 2. *q.* 28. *n.* 3.

Sed & illud notabile eſt, quod docet Laym. *in qq. Can. de Præl. elect. &c. q.* 219. quòd Abbas ex privilegio Apoſtolico (idem ſi ex conſuetudine) ſemel habilitatus ad faciendas conſecrationes pro ſua Eccleſia tantùm, poſſit eas etiam facere pro aliis Eccleſiis, ſi ab Epiſcopo ei committatur. Adeſt enim poteſtas delegandi ex parte Epiſcopi, & capacitas exequendi ex parte delegati. Illa autem reſtrictiva clauſula privileg. *pro ſuis Eccleſiis tantùm,* intelligitur, ne faciat pro alienis authoritate propria, ſicut nec Epiſcopo cujuſvis privilegii prætextu in aliena diœceſi pontificalia exercere permittitur ſine licentia Ordinarii loci Trid. *ſeſſ.* 6. *de Reform. cap.* 5.

---

§. II.

De Reconciliatione Eccleſiarum pollutarum.

50. *Quando Eccleſia cenſeatur polluta.*
51. *Cur tantùm ob ſanguinis & ſeminis effuſionem, & non alia delicta Eccleſia polluatur.*
12. *Quid faciendum ſi Eccleſia polluatur per ſepulturam infidelis, hæretici &c.*
13. *An ſepultura cathecumeni, vel infantis non baptizati Eccleſia polluatur?*
14. *Cur locus ſacer potius cenſeatur pollui, per ſepulturam pagani &c. quàm decedentis in notoria peccato?*
55. *Pollutio Eccleſiæ fit per omne homicidium iniurioſum in ea perpetratum.*
16. *An polluta cenſenda ſit Eccleſia, ſi intra eam bannitus occidatur.*
17. *Quid ſit ſentiendum de ſacrilega occiſione viri ſancti;*

Digitized by Google

ſancti intra Eccleſiam?
18. *Non per mortem, ſed per injurioſam occiſionem intra Eccleſiam, polluitur Eccleſia.*
19. *Per quam vulnerationem cenſeatur pollui Eccleſia.*
20. *Quando per voluntariam ſeminis humani profuſionem polluatur Eccleſia, & quid de copula conjugali ſentiendum?*
21. *Si effuſio ſanguinis vel ſeminis fiat tantùm in parte vicina Eccleſiæ v. g. ſacriſtia &c. non cenſetur polluta Eccleſia.*
22. *Qui ſint effectus pollutionis.*
23. *Quid faciendum ſacerdoti, ſi durante miſſa contingat pollutio?*
24. *An per ſolam miſſam reconcilietur Eccleſia?*
25. *An Epiſcopus poſſit diſpenſare, ut ante reconciliationem legantur miſſæ.*
26. *An inferior Epiſcopo poſſit reconciliare.*

10 Eccleſia pollui dicitur, quando certæ quædam actiones turpes, indecentes, & loco ſacro injurioſæ (quas mox enumerabimus) in ea committuntur. Non poſſunt quidem revera & phyſicè ſancta à profanis & turpibus coinquinari *c. veſtra de Cohab. Cler. & Mul.* quia tamen domum Dei decet ſanctitudo, morali hominum exiſtimatione indecens reputatur, ut hoſtia immaculata & divinum officium offeratur in loco ſceleribus contaminato, antequam aliqua ejus loci expurgatio fiat.

Cenſetur autem pollui Eccleſia I. Per ſepulturam infidelis vel etiam fidelis excommunicati aut hæretici. II. Per homicidium aut ſanguinis injurioſam effuſionem. III. Per effuſionem ſeminis. Dices: quare pro-
11 pter ſanguinis & ſeminis effuſionem (de ſepultura quæremus paulò inferius) & non etiam ob alia delicta in Eccleſia patrata v. g. furtum, ſacrilegium, blaſphemiam, perjurium &c. polluitur Eccleſia? Vix dari aliam rationem, quàm quòd peculiariter circa enumerata delicta ita ab Eccleſia ſtatutum ſit, cum Valentia, Vaſq. & aliis putat Sanch. *de Matrim. lib. 9. d. 15. n. 4.* & ſequitur Barb. *de Offic. Epiſc. alleg. 28. num. 21.* Sed ignoſcet tanti viri, ſi non ſequar tam facilè confugientes ad *Leg. non omnium. ff. de LL.* quin potiùs exiſtimo eam fuiſſe rationem Eccleſiæ ſic ſtatuentis, quòd hæc duo crimina, ſcilicet ſanguinis & ſeminis effuſionem præ cæteris vitiis ſemper ſacræ paginæ à miniſterio divino excluſerint: effuſionem quidem ſanguinis, quòd contrarietur manſuetudini Chriſti, qui nullius ſanguinem, ſed ſuum innocentiſſimum pro nobis effudit: effuſionem autem ſeminis, quòd contrarietur immaculatæ hoſtiæ & Virgineæ proli. Si hæc ratio diſplicet, rogo mihi aſſignari aliquam, cur Clericus potius ob homicidium vel mutilationem reddatur irregularis, & non ob aliud quamvis gravius delictum? Cur à celebratione vel ſacra communione potius ob effuſionem ſeminis, quàm aliud peccatum abſtinendum? & cur etiam in veteri teſtamento quoad utrumque caſum Judæis fuerit præceptum à ſacris abſtinere?

12 Igitur I. ſi polluitur Eccleſia per ſepulturam infidelis, vel hæretici, aut excommunicati, ejus cadaver exhumari (dummodo ab aliis dignoſci poſſit) & Eccleſia vel Cœmiterium reconciliari debet, nec prius aliquis etiam Catholicus ibidem ſepeliri, vel ſacra fieri poſſunt. *c. Eccleſiam. 27. & ſeq. de Conſ. diſt. 1. cap. conſuluiſti. 7. hoc tit.* hodie tamen poſt Concil. Conſtant. & Extravag. Martini V. *Ad evitanda ſcandala*, niſi excommunicatus fuerit denunciatus aut notorius percuſſor clerici, probabilius non polluetur Eccleſia. Quidquid enim ſit, an talis excommunicatus non denunciatus poſſit ſepeliri in loco ſacro (de quo diverſas opiniones retulimus ſuperiùs in Tit. *de Sepulturis*) ſi tamen de facto ſepultus fuerit, magis eſt, ut dicamus non pollui Eccleſiam: quia quoad hoc punctum non agitur de favore excommunicati, ſed Eccleſiæ & aliorum fidelium, qui juxta d. Concil. Conſtant. non debent divinis officiis privari ob communionem cum excommunicato non denunciato.

Idem quod de excommunicatis non denunciatis, etiam de hæreticis ſervandum docet Nav. *Conſil. 10. de Hæret. & in Tract. de Orat. & horis Can. c. 21.* quæ ſententia pro uſu noſtræ Germaniæ deſervit, ubi cum hæreticis impunis eſt communio. Imò in noviſſimo bello Turcico auxiliares Copiæ à Principibus Acatholicis tranſmiſſæ, hoc expreſsè in pactum deduxerunt, & ab Eccleſiaſticis poteſtatibus deſuper conſenſum impetrarunt, ut milites Acatholici defuncti in Cœmiteriis Catholicorum (ubi propria Lutheranorum non adeſſent) ſepelirentur, quod ob caſum magnæ neceſſitatis ad obtinendum illud militare ſubſidium, & quia non fuit petitum in contemptum fidei Catholicæ, ſed potius ob honorem humanum, toleratum fuit.

Per ſepulturam etiam Cathecumeni & infantis Chriſtiani non baptizati pollui Eccleſiam tradit Zoeſ. 13
ad hunc tit. num. 13. Sed Ugolinus *de Poteſtate Epiſc. cap. 29. §. 5.* excipit Cathecumenos, qui cùm vi charitatis conjuncti nobis ſint, & ſeparari in ſepultura non debeant. Infantes Chriſtianorum non baptizati licèt ex uſu Eccleſiæ in locis ſacris non tumulentur, ſi tamen de facto contingeret ſepeliri, putarem probabiliter dici poſſe, non pollui locum ſacrum, quia ad hanc rem non habetur alius tex. quàm *cap. Eccleſiam de Conſecr. diſt. 1.* quod non loquitur de tali infante, ſed de vero pagano & infideli; in pœnalibus autem & odioſis termini ſunt propriiſſimè accipiendi. Nec eſt eadem rationis paritas, quia infideles & pagani veri formaliter deteſtantur fidem Eccleſiæ ejuſque hoſtes ſunt, at infantes Chriſtianorum magis fidem & perſonam parentum repræſentant, in quorum fide etiam baptizantur, & quia ad Baptiſmum ex fide & intentione parentum deſtinati ſunt, non video, cur magna irreverentia ex eorum ſepultura loco ſacro irrogetur, ſicut de Cathecumeno dictum. Nec etiam obſtat, quòd baptiſmus ſit janua ad Eccleſiam, & ante Baptiſmum nemo ſit intra Eccleſiæ gremium recipiendus: nam ex hoc plus non convincitur, quàm quòd infantes non baptizati non ſint in Eccleſia ſepeliendi; non autem ſtatim ſequitur, quòd ex eorum ſepultura Eccleſia polluatur: certè etiam omittentes paſchalem confeſſionem decedentes in peccato notorio excluduntur à ſepultura, & tamen ſepulti de facto non polluunt locum ſacrum, quia id in jure expreſſum non eſt.

Sed *quæres*, cur potiùs pagani, excommunicati, hæretici ſepultura polluitur locus ſacer, quàm ex ſepul- 14
tura decedentis ſine annua confeſſione, vel in notorio peccato &c. ℟. Præter authoritatem Canonis ſic ſtatuentis, ſi non convincentem, ſaltem congruentem rationem poſſe aſſignari, quia pagani & excommunicati aut membra Eccleſiæ non ſunt, aut ſi fuerunt, reſecta & ſeparata ſunt, & propterea ſicut in vivis ſine irreverentia inter divina officia tolerari non poſſunt, ita nec poſt mortem, juxta vulgarem regulam: *quibus non communicamus vivis, nec communicemus mortuis, c. ſacris de Sepult.* At verò reliqui peccatores utcumque graves non cenſentur à divinis vel ab Eccleſia excluſi, ejus membra permanent, quamvis arida, & ſicut in corpore phyſico membrum aridum per nervos & pellem reliqui corporis ſuſtinetur, nec non aliquali ſaltem calore vovetur, ita etiam iſti peccatores adhuc de corpore Eccleſiæ ejuſque meritis & ſuffragiis aliquod fomentum participant Covar. *in Relect. c. alma Mater. de Sent. excom. in 6. in princ. n. 7. & in §. 6. n. 3.*

II. Polluitur Eccleſia per omne homicidium in- 15
jurioſum in Eccleſia quocunque modo etiam per ſuffocationem aut occiſionem ſui ipſius factum *c. propoſuiſti.*

Digitized by Google

ſti. 4. *h. t.* & Gl. *in c. un. Eod. in 6.* Dico : *injurioſum*; unde per homicidium vel caſu vel cauſa defenſionis, vel ab amente aut infante factum non cenſetur fieri pollutio, quia, cùm non ſit delictum in occidente, non videtur fieri irreverentia Eccleſiæ. Volunt tamen DD. cum Barb. *de Offic. Epiſc. p.* 2. *alleg.* 27 *n.* 15. quòd ſicut Clericus & ſacerdos, qui templum Dei ſpirituale eſt, ex homicidio caſuali, ubi culpa intervenit, item & ex homicidio neceſſario, ſi modus inculpatæ tutelæ excedatur, pollutus & irregularis cenſetur, ita etiam templum materiale ob homicidium culpabile (quamvis non doloſum) reconciliatione indigeat.

16 Quid, ſi in generale bannum declaratus, in cujus vitam poteſtas omnibus data ſit & quidem ſub promiſſione præmii, in templo ab aliquo occidatur? Polluta cenſebitur Eccleſia, licèt enim reſpectu perſonæ occidentis & occiſi tale homicidium ſupponatur licitum & non injurioſum, eſt tamen injurioſum reſpectu loci ſacri, ſicut de alio maleſactore juſtè condemnato & in Eccleſia promerito ſupplicio affecto tradit Zoeſ. *ad hunc tit. n.* 5. Barb. *d. l. n.* 15. Obiter hic adnotandum eſt, quod etiam monet Molin. *d. l. & l. tract.* 3. *d.* 7. raro & non niſi ob gravem cauſam licere dare publicam poteſtatem cuilibet occidendi reum, tum ob alia incommoda, tum quòd tales rei Sacramentis deſtituti in corpore & anima pereant, quod utique Chriſtianæ manſuetudini repugnat; ideò etiam data poteſtate à Magiſtratu fori externi non videtur facile ejus uſus in conſcientia & foro interno admittendus, niſi ex vita maleſactoris proſcripti quotidianum periculum Reipubl. immineret, tunc enim publica ſalus ab occiſionis peccato ſicut in quocunque hoſte excuſaret.

17 De occiſione alicujus Sancti & juſti viri in Eccleſia etiam quæritur, an exinde polluatur Eccleſia? Affirmativa magis legitur apud Authores, eò quòd licèt ſanguis ſanctorum Martyrum conſecret potiùs, quàm fœdet Eccleſias, *text. in cap. fundamenta de Elect. in* 6. ipſa tamen nefaria & ſacrilega actio occidentis Eccleſiæ injurioſa eſt. Gloſſ. *in c. un. in v. ſanguinis hoc tit. in* 6. Zoeſ. *d. l.* Vall. *eod. tit. n.* 5. Ait tamen Gloſſ. *in fin.* locum ubi ſanguis effuſus eſt, non eſſe in reconciliatione abluendum.

18 Cæterum non polluitur Eccleſia, ſi quis morbo correptus, aut extra Eccleſiam vulneratus in eandem moriatur: non enim ipſa mors per ſe irreverentiam infert Eccleſiæ, ſed cauſa ſive occiſio in ea facta.

Quid autem dicendum, ſi quis in Eccleſia exiſtens foris prætereuntem, vel è converſo foris exiſtens ſtantem in Eccleſia jaculo conficiat? Communius receptum eſt, ut poſteriore tantùm caſu, quo conſummativè homicidium in Eccleſia contingit, cenſeatur polluta Eccleſia, non priori, in quo non propriè verificantur textus Canonici *cap. un. hoc tit. in* 6. *cap. tantùm. de Privil.* qui in pollutione Eccleſiæ loquuntur de morte aut ſanguinis effuſione in ipſa Eccleſia contingente, Zoeſ. *d. l. num.* 6. Barb. *d. l. n.* 26.

19 III. Polluitur Eccleſia non ſolùm per mortem, ſed etiam per vulnerationem injurioſam, ex qua ſequatur ſanguinis humani effuſio; quod verbum *effuſio* communiter DD. interpretantur de copioſo fluxu ſanguinis unde concludunt non ſufficere paucarum guttarum deſtillationem, vel ſi ex inflicto pugno ex naribus ſanguis profluat (niſi ex gravibus verberibus id accideret) neque ſola percuſſio, quamvis gravis, ſatis eſt, ſed ſanguis ſequatur neceſſe eſt, quia de ſanguinis tantùm effuſione textus Canonici loquuntur, qui in materia pœnali ultra propriam verborum ſignificationem extendendi non ſunt. Non tamen requiritur, ut ſanguis ipſam Eccleſiam contingat, dummodo intra Eccleſiam effuſus, licèt in veſtimentis abſorptus vel in vaſe collectus ſit. Vid. Barb. *d. l.* Navar. *in Manual. cap.* 27.

20 IV. Polluitur Eccleſia per voluntariam ſeminis humani profuſionem, ſive cum, ſive ſine complice factam, dummodò ea notoria & ſaltem per famam aut opinionem hominum publicata ſit, non autem ſufficit, ſi v. g. ſolus Parochus ex confeſſione ſciat, vel aliqui tantùm ex parochianis, penes quos non ſit periculum divulgationis. Sa. *v. Eccleſia. n.* 19.

Quid de copula conjugali in Eccleſia facta dicendum? Ratio dubitandi eſt, quòd, *c. ſi motum de Conſec. diſt.* 1. & *cap. ſignificaſti. de Adult.* ſolùm loquatur de profuſione ſeminis illicita & adulterina, in pœualibus autem termini ſint ſtrictè accipiendi, ut pro negativa ſententia argumentatur Pont. de *Matrim. lib.* 10. *cap.* 10. *n.* 13. Sa. *d. l. nu.* 14. Nihilominus apud authores receptius eſt pollui Eccleſiam propter irreverentiam, quæ per talem actum loco ſacro infertur, ad eum modum, quo ſuperiùs de executione facta in Eccleſia contra juſtè condemnatum ad mortem diximus Gloſſ. *in c. un. in v. ſeminis h. t. in* 6. Navar. *in Man. c.* 27. *num.* 252. Sanch. *de Matrim. lib.* 9. *diſp.* 15. *à num.* 7. poſſet verò contraria ſententia obtinere in caſu neceſſitatis, quo conjugati ab hoſtibus v. g. in templo obſeſſi aut concluſi alium locum exercendi copulam non haberent, & ſine periculo incontinentiæ abſtinere non poſſent, quia tunc neceſſitas facit licitum, quòd aliàs foret illicitum. Covar. *de Sponſ. p.* 2. *c.* 7. §. 2. *n.* 3. Zoeſ. *d. l. n.* 8. Barb. *d. l. num.* 48.

21 Eſt porrò circa has pollutionis ſpecies, quæ fiunt per ſanguinis aut ſeminis effuſionem advertendum, non pollui Eccleſiam, ſi vel ſupra illam in tecto, vel intra eandem in aliqua Crypta, aut juxta eam in campanili vel ſacriſtia, (dummodò hæc ſeparata ſit ab ipſo interno corpore Eccleſiæ, quod cenſetur à tecto interiori uſque ad pavimentum, & à porta interna majoris Eccleſiæ, uſque ad ultimum parietem internum nullo alio muro intermedio diſtinctum) pollutio contingat, quia, ut ſæpius repetitum, in materia pœnali & odioſa termini ſunt ſtrictè accipiendi. Vid. Fagund. *in* 5. *Eccl. præcepta. p.* 1. *lib.* 3. *cap.* 14. *à n.* 37. Sanch. *d. diſp.* 15. *à n.* 21. Item ſi pollutio contingat in gradibus Eccleſiæ vel ante januam extra ſcilicet clauſuram portæ internæ. Barb. *d. l. n.* 20.

Quòd ſi polluta ſit Eccleſia cenſebitur etiam pollutum cœmiterium tanquam acceſſorium, non verò è converſo, quia acceſſorium non trahit ad ſe principale. *c. un. h. t. in* 6.

22 Effectus pollutionis eſt, quòd in Eccleſia polluta antequam ab Epiſcopo per aquam cum vino, ſale & cinere, benedictam reconcilietur, non debeant ſacra vel divina officia fieri, neque mortuus ſepeliri, qui tamen de facto hæc faceret, temerarie quidem ageret & mortaliter peccaret, nullam tamen irregularitatem vel cenſuram incurreret. *c. is qui* 18. *de Sentent. excom. in* 6.

23 Si contingeret durante Miſſa pollutionem evenire v. g. per homicidium aut vulnerationem communiter diſtinguitur, an ante conſecrationem vel poſtea id accidat, itaut priori caſu Miſſa etiam cœpta deſerenda ſit, non verò poſteriori. Ugol. *de Offic. Ep. c.* 29. §. 7. *n.* 3. Fagund. *d. l. c.* 18.

24 Verùm ſi de facto poſt pollutionem Miſſa celebrata ſit, ſive bona ſive mala fide, jam Eccleſiam propter infinitam virtutem tanti ſacrificii haberi pro reconciliata putant Sa. *v. Eccleſia num.* 19. Caſtro. *de Lege pœn. lib.* 2. *cap. ult.* Cui opinioni videtur aliqualiter ſuffragari text. *in c. de Fabrica.* 24. *de Conſec. diſt.* 1. ubi dicitur, aliquando totius conſecrationis ſanctificationem per Miſſarum ſolennitatem impleri; tutius tamen eſt vera reconciliatione uti, quam ſacri Canones præſcribunt: neque enim *d. c. de Fabrica* continet hunc caſum, ſed juxta communem interpretationem alium, quando

do nimirùm parietes per partes reficiuntur & innoventur, ut *priori §.* dictum.

25 Si reconciliatio Eccleſiæ fieri tam citò commodè nequeat, poterit Epiſcopus ex multorum ſententia interim diſpenſativè concedere in ea fieri divina officia, ſicut poteſt in caſu neceſſitatis ad evitandum damnum ſpirituale vel temporale in alio jure poſitivo diſpenſare. Sa. *d. l.* Fagund. *d. l. c.* 14. *n.* 2. Alii verò exiſtimant, non eſſe facile ad iſtam diſpenſationem deveniendum, ſi interea in aliquo Oratorio cum Altari portatili poſſint divina fieri: cùm ſepultura tamen plerumque neceſſitas exigit diſpenſationem, neque alio modo facilè evitari poteſt.

Delegare autem reconciliationem alicui Sacerdoti ſimplici Epiſcopus non poſſet, quia eſt actus ordinis Epiſcopalis, *per text. expreſſum in c. aqua.* 9. *b. t.* niſi fortaſſis is Sacerdos aliàs ex privilegio Apoſtolico eſſet habilitatus ad faciendam talem conciliationem, ſicut ſuperioribus Fratrum Minorum à Leone X. tale privilegium conceſſum refertur, ut poſſint ſuas Eccleſias reconciliare. Roderiq. *tom.* 1. *reg. qq.* 19. *art.* 6. Henriq. *l.* 9. *cap.* 27. *num.* 6.

TITULUS XLI.

De Celebratione Miſſarum, & Sacramento Euchariſtiæ & aliis Divinis Officiis.

§. I.

De Celebratione Miſſarum.

SUMMARIA.

1. *Ante miſſam debet præmitti Matutinum cum Laudibus, ſed non eſt gravis obligatio.*
2. *Parochus diebus feſtivis Miſſam tenetur legere de præcepto, diebus autem ferialibus tantùm de honeſtate niſi habeat amplos reditus & ſit Parochus populoſæ civitatis.*
3. *Quid faciendum, ſi populus ita numeroſus ſit ut ad unam miſſam convenire non poſſit, vel ſolus Parochus ad miniſtranda Sacramenta non ſufficiat?*
4. *Propter neceſſitatem moribundi poteſt Parochus alteram miſſam eodem die celebrare & probabiliter etiam poſt ſumptam ablutionem.*
5. *Leges non extenduntur ad caſus inſolitos.*
6. *Votum non bibendi vinum non violatur, ſi in Miſſa ſumatur ablutio.*
7. *Particulæ conſecratæ repertæ poſt ablutionem poſſunt ſumi.*
8. *An liceat aliquando ſine paramentis celebrare.*
9. *Qualiter Parochus pro ſuis Parochianis miſſam offerre teneatur, & an pro una miſſa poſſit à duobus ſtipendium accipere?*
10. *Parochus ex fundatione obligatus ad plures miſſas hebdomade dicendas, ſi modico tempore impeditus fuerit, non tenetur illas miſſas perſolvere per Vicarium.*
11. *Parochus ſubſtituens Vicarium ad legendas miſſas non tenetur ei tantum dare, quantum ipſe ex fundatione percipit.*

POſt Horas Canonicas recitatas ad miſſam procedere poteſt Parochus; ita enim habent notæ Regulæ Miſſalis, ut propter meliorem diſpoſitionem ſaltem Matutinum cum Laudibus ante celebrationem præmittatur. Sed cùm inter Horas Canonicas & Miſſam nulla ſit neceſſaria connexio, ideò illam obligationem præmittendi Horas Canonicas plerique DD. non eſſe gravem exiſtimant, & contravenientem ad ſummum venialiter peccare, imò nullatenus peccare, ſi propter neceſſarias occupationes, aut aliam juſtam cauſam Horas commodè præmittere non poſſit. Leſſius *de I. & I. lib.* 2. *c.* 37. *dubio* 12. *n.* 81. 1

Circa Miſſarum lectionem obligatio incumbit Parocho, ut omnibus illis diebus, quibus Parochiani ex præcepto Eccleſiæ Miſſam audire debent, per ſe vel per alium celebret, quæ eſt communis omnium DD. in æquitate naturali fundata, nam ideò dantur Parocho decimæ & alii fructus, ut neceſſaria ſalutis adminiſtret. Quòd verò etiam extra dies feſtos Parochus Miſſas legere teneatur, verius eſt, nullum præceptum extare. Interim tamen id utique maximè decens eſt: imò ſi populus in aliqua civitate ſit numeroſus, & Parochus habeat ampliores reditus, eundem per Epiſcopum cogi poſſe, ut ſæpius in hebdomade celebret, cenſet Laym. *lib.* 5. *tr.* 5. *c.* 3. *ſub n.* 2. 2

Præterea ſi in aliqua Parochia populus ita numeroſus ſit, ut ad unam Miſſam convenire nequeat, vel unus Parochus adminiſtrandis Sacramentis ſufficere non poſſit, tenebitur Parochus & per Epiſcopum cogi poterit, ut alios Sacerdotes ſibi ad id munus rectè explendum adjungat. Trid. *ſeſſ.* 21. *de Ref. c.* 4. ſi autem Parochia fortè propter injurias belli depauperata pluribus Sacerdotibus alendis non ſufficeret, licentia datur Parocho (ſaltem cum conſenſu Epiſcopi, ne fiat abuſus) uno die duas Miſſas legendi; ſicut etiam ſi ob penuriam Sacerdotum unus deberet duas Parochias adminiſtrare, ut *ex cap. conſuluiſti.* 3. *h. t.* communiter tradunt Interpp. in quo *cap.* permittitur, ut Sacerdos ex cauſa neceſſitatis uno die poſſit plures Miſſas dicere. 3

Porrò quia in *d. c. conſuluiſti*, generaliter fit mentio neceſſitatis, propterea plures caſus referunt DD. in quibus ſit licitum ſecundam Miſſam dicere, qui cùm hodie ob numeroſitatem Sacerdotum parùm practicentur, ideò enarrare omitto. Videantur apud Nav. *in Man. c.* 25. *num.* 87. & 93. Inter eos caſus ille eſt præcipuus, qui etiam notatur per Gloſſ. *in d. c. conſuluiſti*, ſi nimirùm Sacerdos in Miſſa moneatur, quòd aliquis moribundus viaticum deſideret, nulla autem ſuperſit hoſtia conſecrata: tunc enim (cùm in ſolo pane conſecrare non liceat) altera Miſſa dici poterit. Si tamen Sacerdos ante communionem monitus fuerit, non erit neceſſe, alteram Miſſam incipere, ſed licebit partem ſuæ Hoſtiæ ad ægrotum deferre. Sa. *V. Euchariſtia. nu.* 15. Notant autem DD. communiter, quod Sacerdos duas Miſſas dicturus, in prima non debeat ſumere ablutionem, quod etiam diligenter advertendum eſt Sacerdoti, ſi prævideat ſibi imminere neceſſitatem duas Miſſas legendi. Interim multùm probabile cenſeo, ſaltem probabilitate intrinſeca à ratione deſumpta (*neque enim ſemper ex multitudine authorum quod melius iudicandum l.* 1. §. 6. *C. de Vet. Iur. enucl.*) etiam poſt ſumptam ablutionem licitè ſecundam Miſſam dici, ſi v. g. Parochus duas Parochias adminiſtrans in prima Miſſa per errorem ſumpſerit ablutionem, & alteram Miſſam propter feſtum & concurſum populi abſque magno ſcandalo omittere non poſſit: Item ſi unus vel plures moribundi Viaticum deſiderarent, eò quod præceptum Eccleſiæ, ne Sacerdos non jejunus celebret, non videatur in caſibus tam extraordinariis cum detrimento, aut ſcandalo fidelium obligare. *Ex his enim, quæ fortè uno aliquo caſu accidere poſſunt, Iura non conſtituuntur,*

nam

Digitized by Google

nam ad ea potiùs debet aptari jus, quæ frequenter & facile, quàm quæ rarò eveniunt. Verba ſunt *l.* 4. *&* 5. *ff. de LL.* ſicut ita ſi Sacerdos in introitu recordetur ſe jejunum non eſſe, Miſſam continuare poteſt. Et plurimùm facit ad mitigandum rigorem legis, quòd ſola ablutione ſumpta Sacerdos adhuc moraliter, & communi hominum acceptione jejunus reputetur, adeoque ſi iterato celebret, minor irreverentia ſubſit,
6 quàm ſi aliud quid per modum cibi ſumpſiſſet. Quemadmodum in ſimili Sacerdos vovens non bibere vinum, ſervat votum, tametſi in Miſſa ſumat ablutio-
7 nem. Barboſ. *in cap. ex parte.* 5. *hoc tit.* Et propiùs ad noſtrum propoſitum, Sacerdos poſt ſumptam ablutionem reperiens particulas, etiam quas ſcit conſecratas, ex recepta ſententia eas ſumere poteſt: quamvis autem id dicatur fieri ex eo, quòd cenſeatur talis ſumptio pertinere ad idem ſacrificium, nihilominus reverà ſumitur Corpus Domini poſt ablutionem, & quidem ſine gravi cauſa, cùm illæ particulæ poſſent reponi in aliqua Capſa vel Ciborio. Sanè ſi licèt mihi Corpus Domini ſumere poſt ablutionem in prima Miſſa ſine irreverentia, vix ratio adferri poteſt, cur non etiam ex gravi cauſa in ſecunda, cùm ſuppoſita juſta cauſa ſecunda Miſſa de ſe non ponat novam irreverentiam, aliàs nec etiam à non jejuno inchoari poſſet.

Verum quidem eſt, quòd Viaticum non ſit ſimpliciter neceſſarium ad ſalutem, maximum tamen fructum confert animæ, quo etiam privare admodùm durum eſt. Item Parochiani cæteri multùm ſcandalizantur, & in Parochum odio exardeſcunt, ſi aliquem patiatur ſine Viatico decedere. An non ergo expedit hæc evitare, quam probibere Sacerdotem poſt ablutionem (quæ plerumque non aduertitur à plebe) celebrare, quod jure Diuino non eſt probibitum & jure humane in ſimilibus circumſtantiis non expreſſum.

Dices ex hoc ſequi, quòd in propoſitis caſibus liceret etiam ſine veſtibus ſacris, & aliis paramentis celebrare, quia & hæc jure tantùm Eccleſiaſtico ſtatuta ſunt? ℞. Eſſe diſparitatem, quia defectus veſtium & paramentorum eſt excuſatio publica, & potiùs ſcandalizaretur populus in celebratione Miſſæ ſine paramentis, quàm in ejus omiſſione: ſumptio autem ablutionis plerumque contingit vel ignorante, vel non aduertente populo, ut nihil dicamus præceptum de veſtibus ſacris ſaltem originaliter & in veteri teſtamento fuiſſe juris diuini, & propter reuerentiam Sacrificio debitam, videri adhuc aliqualem rationem moralitatis retinere, & ideò grauiùs obligare. Deinde ex graui cauſa, licere Miſſam celebrare ſine ſtola, vel manipulo, ſine miniſtro, ſine Crucifixo, cum uno tantùm lumine, etiam quod non ſit ex cera, & in caſu grauiſſimæ neceſſitatis v. g. ob mortis periculum (dummodò non petatur in contemptum Fidei) licere etiam in communi & profano veſtitu celebrare, tradit Laym. *in Theol. mor. lib.* 5. *tract.* 5. *cap.* 6 *n.* 17.

8 Quod ad applicationem ſacrificii Miſſæ attinet, ratio naturalis dictat, & in Concil. Trid. *ſeſſ.* 23. *de Reform. cap.* 5. *in pr.* ſatis inſinuatur, quòd Parochi pro ſuis ovibus ſacrificium Miſſæ offerre teneantur, attamen id non eo ſenſu accipiendum eſt, quòd ſemper totum ſacrificium Miſſæ principaliter pro ſubditis offerendum ſit, & nunquam poſſit Parochus ſecundùm aliam intentionem celebrare: ſed ſufficiet, ſi ſecundario ſuarum ouium meminerit, & quandoque arbitrio boni viri principalem intentionem pro eisdem faciat. Barb. *de Offic. Par. p.* 2. *c.* 11. *n.* 10.

9 Alia eſt ratio, ſi quidam ex Parochianis ſpeciale ſtipendium Parocho offerant, ut pro ſe Miſſam faciat; tunc enim acceptans tale ſtipendium tenebitur ex juſtitia ſecundum eorum intentionem celebrare, & quidem ſi Parochus jam uni propter acceptum ſtipendium obligatus ſit, vel ex fundatione v. gr. Anniverſarii, jam habeat neceſſè ſecundùm certam intentionem celebrare, non poterit eodem die ab alio ſtipendium pro Miſſa accipere, & ita una Miſſa duobus ſatisfacere, niſi is, qui ſtipendium offert, hac de re certioratus ultrò contentus eſſe velit. Laym. *de Sacrif. Miſ. c.* 3. *n.* 4.

Sed quid ſi Parochus ex fundatione aliqua debeat in hebdomade unam aut plures Miſſas dicere, ia verò 10
infirmetur, anne tenebitur ſui loco alium Vicarium ſubſtituere, qui illas Miſſas perſolvat? Exiſtimo tolerabilem eſſe (maximè in Parochis aliàs tenues reditus & nullum Capellanum habentibus) ſententiam Petri Navar. *lib.* 2. *de Reſtit. cap.* 2. *n.* 210. quòd ſi infirmitas, aut aliud impedimentum, breui tempore, ſcilicet per unam aut alteram hebdomadem, imò etiam per menſem, ſit duraturum, non ſit præſumendum, quòd fundator voluerit obligare ad compenſationem; quemadmodum bonus dominus non ſolet propter modicam ægritudinem, aut impedimentum ſervi, eius mercedem deducere.

Dices, *in l. qui operas.* 38. *ff. Locati*, non ſit reſtrictio ad modicum tempus, ſed ſimpliciter dicitur, *qui operas ſuas locavit, totius temporis mercedem accipere debet, ſi per eum non ſtetit, quo minus operas præſtet.* Ad idem eſt text. *in l.* 1. *§. Divus. ff. de Var. & extra. cognit. l. poſt duos.* 15. *§.* 1. *C. de Advoc. diverſ. Iud.* ℞. Cùm fidelium animarum tam defunctorum, quàm vivorum interſit, ut piæ fundationes impleantur, ne divinis ſacrificiis priventur, &c. ideò allegati juris textus non incongruè explicari poſſe videntur *de locatione operarum*, quæ non poſſunt commodè per ſubſtitutum impleri, ubi *perſonæ induſtria* electa eſt, ut in Profeſſore, artifice, &c. vel certè ubi non eſt in contrarium veroſimilis intentio fundatorum, & æquitas ac fauor animarum, quibus non debent divina officia ſubtrahi.

Poteſt hìc etiam adnotari, quòd ſufficiat, ſi Parochus ſubſtituto ad legendas Miſſas det congruum, & in loco conſuetum ſtipendium, v. g. medium ſlorenum, quamvis ipſe ex fundatione pro qualibet Miſſa proportionaliter plùs accipiat, neque propterea reliquum habebit ſine cauſa, ſed propter illud onus, ex quo tenetur certas Miſſas, vel per ſe ipſum legere vel curare, ut per alium legantur, ſicut Medicus vel Aduocatus propter ſolam obligationem ſerviendi nonnunquam accipit ſalarium annuum, licèt dominus toto anno non indigeat. Non tamen permittitur aliis Clericis, qui pro una tantùm vel altera Miſſa ſtipendium accipiunt, talem negotiationem cum Miſſis inſtituere, & aliis rurſus pro minori mercede elocare. Declarat. Card apud Barb. *in Collect. ad Concil. Trid. ſeſſ.* 22. *de Sacrif. Miſſ. n.* 6. *& ſeq.*

---

§. II.

De Sacramento Euchariſtiæ.

S U M M A R I A.

12. *Euchariſtia danda eſt quoties rationabiliter petitur.*
13. *Videtur verius, quòd etiam quotidiè cæteris paribus peti poſſit.*
14. *Fallit in conjugatis.*
15. *Euchariſtia quandocunque petitur ad ægratum deferenda eſt reverenter cum comite & lumine.*
16. *Ad ſumptionem Euchariſtiæ requiritur diſpoſi-*

tio animæ , & corporis.
17. *Habens caſum reſervatum aliquando ante abſolutionem communicare poteſt.*
18. *Non habentes uſum rationis non ſunt ad Communionem admittendi.*
19. *Communicaturus qualiter debeat eſſe jejunus.*
20. *Ad ægrotum non debet Euchariſtia deferri cauſæ ſolius adorationis, ſi eam ſumere non poteſt.*
21. *Extra tempus paſchale quilibet Sacerdos poteſt quoscunque communicare.*

12 CIrca adminiſtrationem hujus Sacramenti Not. I.
Quòd Parochus regulariter teneatur dare SS. Eu-
chariſtiam, quoties pii ſubditi eam rationabiliter pe-
tunt, *ne parvuli petant panem, & non ſit qui frangat eis*.
Sed quæſtionis eſt, an cenſeatur rationabiliter petere,
qui ſingulis aut fermè ſingulis diebus peteret? Sanè pri-
ſcis temporibus peracta conſecratione in Miſſa omnes
adſtantes ſumebant Euchariſtiam Hurtado *de Sac. tom.*
2. tract. de Euchar. diſp. 9. diffic. 22. verſ. recentiores &c.
& in Concil. Trid *ſeſſ. 22. de Sacrif. Miſſæ cap. 6.* hæc
verba leguntur: *Optaret Sancta Synodus, ut in ſingulis*
Miſſis fideles adſtantes non ſolùm ſpirituali affectu, ſed Sa-
cramentali etiam Euchariſtiæ perceptione communicarent,
quò ad eos Sanctiſſimi hujus Sacrificii fructus uberior perve-
niret &c. † Quapropter dandam eſſe Euchariſtiam
etiam quotidiè petenti, ſi ex ordinaria ejus vitæ con-
13 verſatione colligi poſſet, quòd non ad vanam gloriam
captandam aut eum periculo irreverentiæ accederet,
per plura argumenta, & declarationem Cardinalium
14 concludit Joannes Sanchez *in ſelect. diſp. 22.* † In conju-
gatis quidem perſonis, qui carnali commercio inſer-
viunt, non immeritò hæc quotidiana communio dene-
gatur illo maximè die, in cujus nocte præcedente co-
pula conjugali uſi ſunt, ad majorem tanti Sacramenti
reverentiam ſervandam, & diſtractionem mentis evi-
tandam, juxta illud *Reg. cap. 21. Non habeo laicos panes*
ad manum, ſed tantùm panem Sanctum, ſi mundi ſunt pue-
ri maximè à mulieribus, manducent, &c. & juxta moni-
tum Apoſtoli, qui vult conjugatos abſtinere *ad tempus,*
ut vacent orationi.
15 Not. II. Quòd in caſu neceſſitatis videlicet inſtan
tis mortis teneatur Parochus non tantùm de die, ſed
etiam de nocte, inſtantibus quoque pluviis SS. Eucha-
riſtiam ad ægrotum deferre, quia ſalus alterius ſpiri-
tualis utique commoditati exiguę corporali anteponen-
da eſt. Quo verò ritu ſanctiſſima Hoſtia deferenda ſit,
ex conſuetudine ſingulorum locorum deſumendum
erit, eo ſemper obſervato, ut tanta, quanta poteſt,
ſanctiſſimo Sacramento reverentia exhibeatur. Unde
ille abuſus vel maximè tollendus eſt, quòd aliqui Eu-
chariſtiam quandoque ſine lumine, & comite deferunt,
quod graviter prohibitum eſt *in cap. ſanè. 10.*
hoc tit.
16 Not. III. Quòd Sacramentum Euchariſtiæ non de-
beat miniſtrari, niſi iis, qui *in anima & corpore* ad id
dignè recipiendum diſpoſiti ſunt. In anima diſpoſitio
requiritur, ut nullus ad communicandum accedat, qui
ſibi conſcius eſt alicujus peccati mortalis, niſi confeſ-
ſione Sacramentali præmiſſa. Trident. *ſeſſ. 13. de Sa-*
cramen. Euchariſt. cap. 7. Quòd ſi tamen ſoli Parocho ex
confeſſione novum eſſet aliquem indignè & non obten-
ta abſolutione ad communionem accedere cum aliis,
ei Euchariſtiam denegare non deberet, ne apud alios
infamare, & ſigillum confeſſionis prodere videatur.
Sed quid ſi pœnitens, qui commiſit caſum reſerva-
tum, habeat neceſſitatem communicandi, v. g. tem-
pora paſchali, ita ut ſine diffamationis periculo non
poſſit ſuperiorem adire & interim à communione ab-
17 ſtinere? ℟. Quòd tali caſu cenſeatur circa caſus reſer-
vatos deficere copia Confeſſoris & ideò poſſit is, qui
caſus reſervatos habet, obtenta abſolutione à non re-
ſervatis, & permiſſa contritione circa reſervatos ad
communionem accedere, ita tamen ut deinde quam-
primùm commodè poteſt, reſervatos confiteatur. *arg.*
text. in d. cap. 7. Trid. ſeſſ. 13. ibi: *Modo non deſit illis co-*
pia Confeſſoris &c. Eman. Sa. *v. Euchariſtia, numer. 13.*
Caſtro Palao *de Sacr. Pænit. ſect. 15. §. 4. num. 3.* Præte- 18
rea communicaturus debet habere uſum rationis, ut
ea, quæ ad perceptionem hujus Sacramenti pertinent,
juxta arbitrium prudentis Confeſſarii ſufficienter intel-
ligat. Unde infantes intra ſeptennium conſtituti, vel
continuò amentes non habentes dilucida intervalla re-
gulariter ad communionem etiam in mortis articulo
admittendi non ſunt.
In *corpore* requiritur diſpoſitio, quòd communi- 19
caturus ſit jejunus à media nocte diei præcedentis *jeju-*
nio naturali, id eſt, quòd nihil omninò priùs quamvis
minimum per modum cibi degluti verit, idque propter
reverentiam tanto Sacramento debitam, ut Corpus
Chriſti ante omnem cibum in corpus Chriſtiani intret
c. liquido. 54. diſt. 2. de Conſec. c. nihil. 7. qu. 1. Dico: *per*
modum cibi: nam ſi quis ſanguinem aliumve humorem
ex capite deſcendentem, aut inter eluendum os cum
ſaliva deglutiat aquæ guttulas, vel ſi julculum guſta-
vit, & illicò rejecit, etſi fortè guttas cum ſaliva deglu-
tiverit, non cenſebitur jejunium naturale violaſſe. Vid.
Laym. *l. 5. tract. 4. c. 6. num. 18.* Porrò iſtud jejunium in
illis tantùm requiritur, qui ſani extra periculum mor-
tis conſtituti communicare deſiderant. At verò qui-
bus periculum mortis inſtat, etiam non jejuni & quidem
ſæpiùs durante eodem periculo morbi (uno tamen vel
altero die interjecto) ſacram communionem accipere
poſſunt, cùm enim jejunium tantùm ſit de præcepto
Eccleſiæ, noluit pia mater illum caſum extremæ ne-
ceſſitatis, in quo maximè hoc ſanctiſſimo Viatico in-
digent fideles, comprehendere. Deinde requiritur
quòd recepturus SS. Euchariſtiam ita ſit diſpoſitus quo-
ad ſanitatem, ut v. g. propter expuitionem ſeu eructa-
tionem nullum ſit periculum irreverentiæ, quòd ſi du-
bitetur, an infirmus ſit retenturus ſacram Hoſtiam vel
potiùs iterùm ejecturus, nonnulli conſilium tradunt,
ut priùs cùm Hoſtia non conſecrata experimentum fiat
præmonendo tamen infirmum, quòd Hoſtia non con-
ſecrata ſit, ne eam erroneè adoret. Illud etiam notatu 20
dignum eſt, quòd Euchariſtia ad ægrotum deferri non
debeat cauſa ſolius adorationis, ſi eam ſumere non poſ-
ſit: ſicut à ſac. Congreg. Card. declaratum refert Zero-
la *in praxi Epiſc. p. 1. v. Euchariſtia. §. 5.* neque poſſe da-
ri hoc Sacramentum ſub ſpecie vini, ſi ægrotus non
poſſit accipere ſub ſpecie panis, tradit ex Suar. *tom. 3.*
diſput. 71. ſeſſ. 7. Barboſ. *de Offic. Par. part. 2. cap. 20.*
num. 44.
Not. IV. Quòd extra caſum extremæ neceſſitatis
non liceat aliis quàm proprio Parocho vel delegato ab
eo Sacramentum Euchariſtiæ Parochianis miniſtrare.
Imò *in Clem. 1. de Privil.* excommunicationem Papæ re-
ſervatam incurrere dicuntur Religioſi, qui ſine ſpecia-
li licentia Parochi aliquibus Sacramentum Euchariſtiæ
miniſtrant. Attamen poſt hanc Clementinam per va-
ria privilegia Regularium & diverſorum locorum con-
ſuetudines obtentum eſt, quòd in Eccleſiis præſertim
Religioſorum Sacra Communio liberè quibusvis pe-
tentibus diſtribuatur. † Et plurimi ſtatutum dictæ
Clementinæ tantùm de tempore paſchali intelligunt, 21
quia *in omnis. 12. de Pænit. & remiſ.* videtur injungi,
ut tempore Paſchali tam confeſſio quàm communio
apud proprium Parochum fiat. Cæterùm autem ſi ali-
quis extra tempus Paſchale ex cauſa devotionis com-
municare velit, id apud quemlibet Sacerdotem poſſe
cum multis DD. tradit Barb. *in Collect. DD. ad c. 6.* Trid.
ſeſſ. 22. de Sacrif. Miſ. in fin. quod ſatis probatur *ex eo-*
dem c. 6. dum enim ibidem optat Sac. Synodus ut fide-
les

les adſtantes in ſingulis Miſſis communicent, videtur planè licentiam dare, ut ſinguli Presbyteri Miſſas celebrantes quoſcunque petentes communicare valeant.

§. III.

De Horis Canonicis.

S U M M A R I A.

22. *Beneficiatus etiam curatus omittens Hora Canonicas tenetur ad reſtitutionem.*
23. *Controverſia an Parochus ad omnes fructus reſtituendos teneatur ex omiſſione Breviarii.*
24. *Æquior eſt ſententia, ut propter onera Parochialia poſſit aliquam partem deducere.*
25. *Æquitas rigori Iuris quando præferenda.*
26. *Beneficiatus in primis 6. menſibus omittens horus non tenetur ad reſtitutionem; ſecùs tamen videtur, ſi obligatio orandi incumbat ex fundatione.*
27. *Qualis attentio requiratur in orando Breviario.*
28. *Sine interna attentione recitans probabiliter poteſt excuſari à reſtitutione.*
29. *Qui Pſalmos unius horæ interruptim dicit ſine cauſa, peccet quidem venialiter, ſatisfacit tamen præcepto.*
30. *Similiter qui ex errore unum officium pro alio dicit.*
31. *Capellani Parochorum non tenentur ad reſtitutionem, ſi Breviarium omittant.*
32. *Parochus regularis quando teneatur ad reſtitutionem.*
33. *Quid de Vicariis perpetuis dicendum?*
34. *Quid veniat nomine pauperum & fabricæ Eccleſiæ, quibus facienda eſt reſtitutio.*
35. *Cauſæ excuſantes ab oratione.*
36. *Quandonam is, qui poteſt partem orare, ſed non totum, teneatur ad partem orandam.*

INter omnes convenit clericos beneficiatos teneri ad ſolvendas Horas Canonicas, prout text. ſunt *in c. fin. diſt. 92. c. 1. h. t. c. quia per ambitioſam 15. de Reſcript. in 6.* Id quod etiam de obtinentibus beneficium *curatum* 22 clatè expreſſit Leo X. in Conc. Lateranenſi in ſua Bulla, quæ incipit: *Supernæ diſpoſitionis. 5. §. 38.* Et Pius V. in alia Bulla, quæ incipit: *Ex proximo &c.*

Porrò omittentem Horas Canonicas, non tantùm graviter peccare, ſed etiam ad reſtitutionem fructuum *pauperibus, vel fabricæ beneficiorum* faciendam teneri, in dd. Bullis ſtatutum eſt. Eamque reſtitutionem hoc modo fieri debere declaravit Pius V. ut ſi aliquis totum Breviarium omiſerit, teneatur ad reſtitutionem omnium fructuum, qui ſi ſingulis diebus dividerentur, proportionaliter pro una die cederent: ſi verò omiſerit Matutinum, teneatur ad dimidiam partem unius diei: ſi alias omnes horas præter matutinum, ad alteram dimidiam: ſi unam tantùm horam, ad ſextam partem fructuum reſtituendam. Sed

23 Quær. I. An ſub hac diſpoſitione & diſtributione Pii V. etiam Parochi comprehendantur, ut ſi per unum diem Breviarium non oraverint, teneantur ad omnes fructus illius diei reſtituendos, vel potiùs poſſint ſibi aliquam partem propter onera Parochialia retinere.

Plerique ob textus generalitatem inter Parochos & alios beneficiatos non diſtinguunt. Azor. *Inſtit. mor. par. 1. lib. 10. cap. 14. q. 5.* Barb. *de Offic. Par. part. 1. cap. 20. num. 32.* Suarez. *de Hor. Canon. cap. 30. num 6.* Verùm non deſunt alii celebres Authores, qui magis æquitatem conſiderant, cenſentes quòd illa verba: *omnes fructus*, in Parochis (imò etiam in aliis beneficiatis, quibus onus reſidendi, dicendi Miſſas &c. incumbit) limitari poſſint ad omnes fructus correſpondentes Breviario: nam fructus non tantùm deberi exiſtimant propter Horas Canonicas, ſed potiùs propter onera alia, 24 præſertim verò Parochialia, Sacramentorum adminiſtrationem; ideoque reſtitutionem eorum propter non oratum Breviarium debere fieri proportionaliter arbitrio boni & prudentis viri, ita ut duas partes fructuum poſſit parochus computare pro labore parochiali, & unam pro Horis Canonicis: & conſequenter ſi v. g. portio redituum Parochialium unius diei fortè ſint 3. floreni, propter totum Breviarium omiſſum tantùm teneatur unum florenum reſtituere, cujus opinionis ſunt Lopez, Toletus, Sa, Sanchez, & alii cc. à Barb. 25 *d. c. 10. num. 33.* Ego hanc poſteriorem ſententiam magna æquitate nixam ſatis tutè practicari poſſe opinor, ſecundùm vulgatas juris regulas, quòd æquitas ſit rigori juris præferenda, ſi ſalva ratione recti ſermonis lex aliqua ex bono & æquo interpretationem recipere poſſit. *l. placuit. C. de Iudiciis.* Fachin. *lib. 1. cap. 3.* Maximè in pœnalibus & odioſis, in quibus ſemper benignior eſt interpretatio facienda, *ut pœna potiùs molliantur, quàm exaſperentur. l. penult. ff. de Pœn. c. odia & c. in pœnis de R. I. in 6.*

Quær. II. Quandonam incipiat obligatio reſtituendi propter non oratum Breviarium? ℞. Primùm poſt 26 ſex menſes numerandos à die adepti beneficii, ſicut in d. Bulla Leonis expreſsè habetur, & in Bulla Pii V. nihil hac in parte immutatur ſed ſolùm declaratur, quòd per primos ſex menſes non orans Breviarium ſine juſto impedimento graviter peccet. Licèt autem Sotus apud Navar. *de Oratione. cap. 21. num. 60.* videatur dubitare, utrum Pontifex potuerit tanto tempore non orantibus Breviarium reſtitutionem relaxare? nihilominus cum eodem Navar. rectiùs hic ſcrupulus reiicitur, cùm oratio Breviarii, & propter ejus omiſſionem conſequens reſtitutio tantùm Jure humano introducta ſit, quod S. Pontifex pro ſuo arbitrio vel omninò remittere vel certo modo temperare poteſt. In illis tamen beneficiis, in quibus fundator obligavit beneficiatum ad recitandas quotidie Horas Canonicas, procedere poteſt opinio Soti, ut etiam primis 6. menſibus naſcatur obligatio reſtituendi, quia in talibus beneficiis obligatio orandi Breviarium deſcendit ex Jure naturali, & etiam omittens peccat contra juſtitiam commutativam tanquam ſtipendiarius, qui non facit id, pro quo ſtipendium accipit, prout intelligendus videtur Suarez. *de Horis Canonicis c. 29. n. 7.*

Quær. III. Qualis attentio vel intentio requiratur 27 ad ſolvendas Horas Canonicas? ℞. Non aliam requiri, quàm ut orans verba integrè proferat, & id faciat ex propoſito tali modo Deum colendi, licet interim parum curet de intellectu verborum, quæ pleraque myſticum ſenſum habent, & ne quidem à viris doctis ſatis intelliguntur. Et propterea ſufficit, ut illa intentio colendi DEUM virtualiter perduret, quamvis ex humana infirmitate variæ diſtractiones interveniant, dummodo illæ diſtractiones omninò voluntariæ non ſint. Paul. Laym. *de Orat. & Horis Canonicis. cap. 5. n. 9. & ſeqq.* Docent quidem aliqui magni nominis DD. ut Durandus, Paludanus, S. Antoninus, Medina, Sylv. & alii cc. apud Laym. *d. c. 5. num. 10. v. contrariam.* non requiri aliquam internam attentionem, ſed ſolam externam circa verba integrè proferenda ſufficere. Verùm cùm leges debeant accipi ſecundum veriſi-

milem intentionem legiſlatoris *cap. ſecundò*. 41. *de Appell. L. contra legem*. 29. *ff. de LL. c. fin. de R. I. in* 6. prior ſententia utique eſt probabilior, eò quòd non ſit credibile, Eccleſiam voluiſſe ſolam illam materialem & externam prolationem verborum quacunque mente vel intentione factam præcipere, quia *in c. 1. h. tit.* profitetur, ſe velle explere illud Davidis: *Septies in die laudem dixi tibi* & illud: *Media nocte ſurgebam ad confitendum tibi*. Ac *in c. dolentes*. 9. *h. t.* præcipit, *ut ſtudioſè pariter, ac devotè* Horæ Canonicæ perſolvantur. Dicente item S. Hieron. *Audiant ij, quibus pſallendi in Eccleſia officium eſt, Deo non voce tantùm, ſed corde pſallendum*, & S. Bened. *in Reg. cap.* 19. *ſic ſtemus ad pſallendum, ut mens noſtra concordet voci noſtræ*. Quidquid enim ſit, an actus merè internos, qui in ſola animi cogitatione conſiſtunt, Eccleſia directè præcipere valeat, quod aliqui non improbabiliter affirmant, quamvis ob ſcrupulos conſcientiarum non ſemper expediret, nec Eccleſia ob defectum probationis transgredientes punire poſſet. *cap. cogitationis de Pœnit. diſt.* 1. poteſt tamen præcipere actus mixtos, partim internos, & partim externos, quatenus interna præparatio animi ad operis externi moralem perfectionem & ſubſtantiam neceſſaria eſt, v. g. intentionem conſecrandi in Miſſa, abſolvendi in pœnitentia &c. nam homo non tantùm quoad directionem externarum actionum, ſed etiam quoad directionem animæ ſubjectus eſt, juxta illud Apoſt. *ad Rom.* 13. *Omnis anima ſublimioribus poteſtatibus ſubdita ſit*, & paulò poſt: *non ſolùm propter iram* (id eſt pœnam fori externi) *ſed etiam propter conſcientiam*.

28 Quær. autem IV. An ad reſtitutionem teneatur, qui omni interna attentione voluntariè neglecta Horas recitaverit. ℟. Videri quidem tali caſu reſtitutionem pro tutiori conſulendam, quia eam imponunt cum Suar. *de Horis Canonis. cap.* 26. *num.* 25. alii quoque DD. ſi tamen pœnitens difficulter perſuaderi poſſet, non eſſet, meo judicio, multùm urgendus. Enim verò in propoſita quæſtione negativa ſententia admodum probabilis eſt: cùm Bullæ in principio hujus §. allegatæ tantùm imponant reſtitutionem *non dicentibus* Horas Canonicas, at is, qui ſine intentione, vel interrumptim dixit, non poſſet omninò haberi pro *non dicente*, aliàs autem odia reſtringenda ſint, neque pro peccato merè interno regulariter à jure pœna infligatur, *L. cogitationis. ff. de Pœnis*. Laym. *d. c.* 5. *ſub num.* 10. Medin. *de Orat. quæſt.* 15. *& ibi* Corduba *lib.* 4. *quæſt. Theol. quæſt.* 13. *circa fin.* Henriq. *lib.* 9. *cap.* 25. *num.* 5. Non obſtat, quod quidam in contrarium adducunt cum Suarez, *de Hor. Canon. cap.* 26. *num.* 25. *& ſeqq.* videlicet omittentem internam attentionem non ſatisfacere præcepto, teneri ad repetitionem Breviarii, &c. nam ℟. non ſatisfacere præcepto eo perfecto modo, quo deberet, adeoque ad evitandam culpam; ſatisfacere autem ad evitandam reſtitutionem: quia non conſtat, quòd Eccleſia obligationem reſtituendi etiam ad eam partem præcepti extenderit, ex qua tenetur recitans internam attentionem adbibere: nam & ſola externa attentio non eſt ſine omni fructu: ſi enim in choro pſalmodia decens fiat, ædificat audientes; ſi privatim recitetur Breviarium, præbet ſaltem occaſionem devotioni, & plerumque fit, ut vel incidenter interveniat bonus affectus, vel ſaltem piæ meditationes aut inſtructiones ex pſalmis & lectionibus memoriæ hæreant, & quaſi præter intentionem in animum irrepant.

Quod verò de neceſſitate repetendi Breviarium dicitur, ſi interna attentio omiſſa ſit, illud non eſt uſquequaque certum; negant enim Medina & Corduba *cc. ll.* ſed licet conceſſerimus, non tamen ſtatim ſequitur, quòd omittens repetitionem, teneatur ad reſtitutionem; vel hoc ipſo, quòd præcepto, in quantum *non dicentibus* injungit reſtitutionem, jam ſatisfecerit, quamvis non ſatisfecerit præcepto, in quantum etiam vult internam attentionem adhiberi, ſed id ſub nulla expreſſa pœna vel obligatione reſtituendi.

Quær. V. An ſatisfaciat præcepto, qui Pſalmos unius Horæ interruptim recitaverit vel officium ex errore mutaverit, unum pro altero dicendo? ℟. Quòd interruptio Pſalmorum ſit quidem aliqua irreverentia, & ctropterea peccatum, ſed ex communi ſententia tantùm *veniale*, & idcirco interrumpens etiam per unam vel alteram horam non tenebitur ad repetitionem, quia quilibet Pſalmus continet perfectam orationem. Quòd ſi alicui quædam occupatio incidat, quam commodè differre nequeat, interruptio planè culpabilis non erit Leſſ. *de I. & I. lib.* 2. *c.* 37. *dub.* 16. *num.* 57. Similiter etiam ſatisfecit præcepto, & ad repetitionem non tene- 30
bitur, qui unum officium præſertim ex errore pro alio dixit, quia ſubſtantia præcepti conſiſtit in eo, ut ſeptem Horæ Canonicæ quotidie dicantur, ut verò dicatur officium v. g. de Sancto, pertinet ſolùm ad ritum & accidentalem ceremoniam. Leſſ. *d. c.* 37. *dub.* 12. *nu.* 77. Sylv. *V. Hora. q.* 12. 29

Quær. VI. An Capellani ſeu Cooperatores Parochorum propter non oratum Breviarium teneantur ad aliquam reſtitutionem? ℟. Neg. quia ſuum ſalarium non accipiunt tanquam ex beneficio Eccleſiaſtico, ſed propter perſonale ſervitium & functiones Parochiales. Suarez. *de Horis Canonicis. c.* 22. *n.* 17. 31

Quær. VII. An regularis, qui eſt Parochus, teneatur ad reſtitutionem, ſi Breviarium omittat? Puto diſtinguendum, an Parochia ſit Monaſterio incorporata, & eam habeat Regularis tanquam adminiſtrator, & Vicarius temporalis ad nutum ſuperiori amovibilis, vel utrum non ſit Monaſterio incorporata, & eam habeat Regularis tanquam beneficium? In priori caſu propterea non erit facienda reſtitutio, quia Regularis tantùm percipit ſuam congruam ſuſtentationem, & quidem non tanquam ex beneficio, ſed propter adminiſtrationem Curæ, ipſum verò beneficium ejusque fructus ratione incorporationis ad Monaſterium ſpectare cenſentur; altero autem caſu Regularis eſt propriè beneficiatus, & conſequenter, juxta naturam omnium beneficiorum, fructus non aliter percipere poteſt, quàm cum onere recitandi Horas, vel reſtituendi. 32

Quær. VIII. Utrum Clerici ſæculares vel regulares, qui in Parochiis, Canonicatibus v. g. incorporatis Vicarii perpetui conſtituuntur, teneantur ob neglectum Breviarium ad reſtitutionem? Sanè de rigore affirmativa evinci poteſt ex eo, quòd Vicaria perpetua dicatur beneficium, *cap. poſtulaſti*, 26. *de Reſcript.* attamen ſi congrua portio talis Vicarii ſit valdè tenuis reſpectu onerum Parochialium, quæ ſubire cogitur, tunc ſuppoſita illa ſententia, quam ſuprà in *quæſtione I.* tradidi, vel ad nullam vel modicam tantùm reſtitutionem ob neglectum Breviarium tenebitur. 33

Quær. IX. Quid veniat nomine pauperum & fabricæ beneficiorum, quibus facienda eſt reſtitutio; ℟. Pauperum appellatione etiam venire Monaſteria, Eccleſias, & alia pietatis opera, nomine autem fabricæ beneficiorum non tantùm venire fabricam Eccleſiæ, ſed etiam domus, in qua beneficiatus habitat, vel alterius domus ipſius beneficii pro fructibus colligendis & conſervandis extructæ, & generaliter quidquid in perpetuum fructuum beneficii augmentum inſumitur. Barb. *de Offic. Par. p.* 1. *c.* 10. *in fin.* 34

Quær. X. Quænam ſint cauſæ excuſantes ab oratione Breviarii & conſequenter reſtitutione? ℟. Eſſe I. naturalem oblivionem. II. infirmitatem corporalem, ex qua vel ipſa rei evidentia, vel judicio medici oratio ſine magna difficultate, aut corporis periculo fieri nequit. 35

Digitized by Google

quit. III. gravem & repentinam occupationem, quæ ſine ſcandalo vel notabili damno proprio aut alieno intermitti non poteſt IV. diſpenſationem Pontificis. V. defectum Breviarii & impoſſibilitatem illud hic & nunc acquirendi, prout hæ cauſæ deductiùs videri poſſunt apud Suar. *de Hor. Canon. cap.* 26.

36 Quær. *poſtremò*. Utrùm is, qui ob ægritudinem, vel aliam culpam totum officium recitare non poteſt, teneatur ad partem recitandam, quam poteſt? Item an cæcus, vel is, qui Breviarium amiſit, teneatur recitare eam partem, quam memoria tenet? Affirmativam amplectitur Suar. *d. c.* 26. *n.* 27. eò, quòd unaquæque Hora ſit per ſe totum quoddam, & quod per modum Canonici officii covenienter dicitur, monet tamen in caſu infirmitatis corporalis non eſſe id ſcrupuloſè obſervandum. Sed Navar. *de Oratione c.* 11. *num.* 15. *v.* 8. Garc. *de Benef. p.* 3. *c.* 1. *nu.* 97. Leſſius *d. l. dub.* 9. *n.* 54. & alii dicunt, non teneri aliquem ad recitationem partis minoris, ſi majorem recitare non poſſit; tum quòd major pars regulariter ad ſe trabat minorem: tum etiam quòd recitatio Horarum ſit unum præceptum, & una actio moralis, quæ ſi non poteſt integrè fieri, non videtur ab Eccleſia mutilate præcepta: ſicut qui non poteſt audire totam Miſſam, non obligatur partem audire; item qui non poteſt abſtinere à carnibus, non tenetur abſtinere à cœna &c ut pro contraria ſibi ſententia adducit Suar. *d. l. n.* 22. Atque bane ſententiam cum Azor. & Rodriq. probabilem ait Laym. *de Hor. Can. cap.* 6. *num.* 1. *v. ſed dubitari*; ut propterea damnare non auſim eam ſequentem, quia plurium DD. authoritate & bona ratione firmatur. Nec multùm urget, quòd unaquæque Hora ſit per ſe totum, & convenienter dici poſſit, ut argumentatur Suar. ex hoc enim non plùs evincitur, quàm quòd convenienter ab Eccleſia ita præcipi potuiſſet, utrum autem præceptum ſit, ita mutilatè Canonicum Officium dicere, nobis non conſtat, & in dubio potius liberatio, quàm obligatio inducenda eſt. *L. Arianus ff. de O. & A.*

TITULUS XLII.

De Baptiſmo & ejus effectu.

SUMMARIA.

1. *Infans debet baptizari, quàm primùm commodè poteſt.*
2. *Miniſter Baptiſmi non ſolennis eſt omnis homo ratione præditus, dummodò habeat intentionem faciendi, quod facit Eccleſia, ſolennis autem Baptiſmi miniſtri ſunt Epiſcopi & Sacerdotes, quandoque etiam Diaconi.*
3. *Præſente digniore non debet baptizare inferior.*
4. *Circa Sacramenta extra caſum neceſſitatis ſemper tenenda eſt ſententia probabilior.*
5. *In caſu neceſſitatis probabiliter licet baptizanti uti materia dubia.*
6. *Item abluere partem baptizandi non principalem.*
7. *Quandò dubium occurrit de Baptiſmo legitimè collato, debet repeti ſub conditione.*
8. *In neceſſitate à Laico baptizatus non debet rebaptizari, niſi rationabile dubium ſubſit de valore Baptiſmi.*
9. *Non baptizatus ſalvari poteſt per Baptiſmum flaminis.*
10. *Monſtra quomodo & qualiter baptizanda?*
11. *Baptiſmus debet conferri in Eccleſiis. Fallit in filiis Magnatum.*
12. *Patrinus tantùm debet eſſe unus, vel ad ſummum unus & una.*
13. *Non requiritur certa ætas in Patrinis.*
14. *Parochus hortari debet, ut baptizando detur nomen alicujus Sancti, cujus tutelæ committatur.*

NOn repeto hic, quibus eum ſolennitatibus & cerremoniis Baptiſmus conferendus ſit, nam 1
ſuppono in his Parochos ſufficienter ex ſuo paſtorali libro inſtructos eſſe: ſed quaſdam tantùm in dubiis, quæ circa praxin Baptiſmi frequentius occurrere poſſunt, reſolutiones ſubnotabo.

Not. igitur I. Quòd parentes & alii, qui curam infantium gerunt, obligentur, ut eos, quàm primum commodè poſſunt, ad Baptiſmum afferant, nulla tamen certa dies determinatur, in qua infans baptizandus ſit, propterea conſuetudinem ſingularum Eccleſiarum attendendam monet Laym. *in Theol. mor. lib.* 5. *tr.* 2. *cap.* 6. *ſub. nu.* 8. imò Sotus *diſt.* 5. *q. un. art.* 3. non improbat illorum morem, ſecundùm quem baptiſmus in 8. 10. aut etiam 12. diem differtur. Sed tam longam dilationem ego ſemper diſſuaderem, quamvis enim non ſemper appareat periculum prætnaturæ mortis, ſemper tamen prudenter timeri debet, ne infans æternæ ſalutis jacturam patiatur, cùm improviſæ mortis quotidiana ſint exempla.

Not. II. Quòd miniſter Sacramenti Baptiſmi ſit omnis homo ratione præditus, etiam non orthodoxus, dummodo habeat generalem intentionem faciendi, quod facit Eccleſia, & adbibeat materiam ac formam eſſentialem. *c. in neceſſitate.* 21. *c. Romanus.* 23. *diſt.* 4. *de Conſ.* Trid. *ſeſſ.* 7. *de Baptiſmo. can.* 4. ita tamen, ut inprimis ſolennem Baptiſmum cum ordinariis Eccleſiæ ceremoniis tantum Epiſcopi & Sacerdotes conſerre poſſint, & etiam juxta probabilem ſententiam, Diaconi, ſi illis ob rationabilem aliquam cauſam Baptizatio à proprio Sacerdote commiſſa fuerit. Gl. *in c. Diaconos.* 13. *diſt.* 93. Laym. *d. l. c.* 7. *n.* 4. Alii verò inferiores Clerici & Laici non niſi in caſu neceſſitatis, quando ſcilicet præſens per culum mortis ſubeſt, ad baptizandum cum ſimplici ablutione, immerſione, vel affuſione aquæ, & prolatione verborum ſine aliis ſolennitatibus admittuntur; eo quoque ordinn (ad boneſtatem, non verò valorem Sacramenti) obſervato, ut præſente Presbytero non baptizet Diaconus, nec præſente Diacono inferior Clericus, nec præſentn Clerico Laicus, nec præſente viro fæmina. *c. mulier.* 20. & *c. in neceſſitate* 21. *diſt.* 4. *de Conſecr.*

Not. III. Quòd in axtrema neceſſitate multa liceant baptizanti, quæ aliàs minimè licerent. Etenim extra caſum neceſſitatis miniſter Sacramenti in his, quæ ad ſubſtantialia Sacramenti pertinent, non quamcunque opinionem probabilem, ſed ſemper certiorem & probabiliorem ſequi debet; at verò in caſu neceſſitatis etiam probabilem aliquam practicare poteſt; quia utique melius eſt, dubiam facere ſalutem infantis morituri, quam deſperatam relinquere, eo fermè modo, quo medici in agone omnia tentant, ut æger reconvaleſcat. Nec eſt quòd tali caſu irreverentia Sacramenti timeatur, utpotè quam probabilitas ſententiæ, zelus animæ ſalvandæ, periculum & timor inſtantis mortis penitus excludit, *non enim intervenit temeritas præſumptionis, ubi eſt diligentia pietatis* inquit, Pont. *in c. ſi nulla.* 113. *diſt.* 4. *de Conſ.* Unde.

Not. IV. Quòd baptizans ſemper quidem adlaborare debeat, ut materiam certam adhibeat, videlicet *aquam elementarem*; interim tamen ſi talem babere nequeat, & infans jamjam agonizet, probabiliter

Digitized by Google

vita ipſius inter tot humanos caſus commendata ſit.

TITULUS XLIII.

De Presbytero non baptizato.

SUMMARIA.

1. *Baptiſmus eſt janua ad Eccleſiaſtica Sacramenta.*
2. *Presbyter non baptizatus baptizandus & denuò ordinandus.*
3. *Presbyter non baptizatus an validè conferat Sacramenta.*
4. *Exceptio circa Baptiſmum & Matrimonium.*
5. *Sine Confirmatione validè recipiuntur Ordines.*

1 IN *hoc tit.* ponitur caſus, quo ordinatio repetenda eſt, nimirùm ſi quis non baptizatus ordinatus fuerit: eſt enim Baptiſmus janua ad Eccleſiam & reliqua Sacramenta, atque ſine eo nec licitè, nec validè ſuſcipiuntur, aut Characterem aliquem imprimunt, ut
2 proinde Clericus non baptizatus baptizari & denuò ordinari debeat *c. 1. & fin. h. t. c. ſi quis per ignorantiam. 59. cauſa 1. quæſt. 1.*

3 Porrò *dubia quæſtio eſt*, inquit Barb. *in Collect. ad c. 2. h. t.* in præſenti textu diſputari ſolita, utrùm ille, qui non baptizatus, ſe tamen baptizatum credens Ordines procuravit aſſumere, illos receperit, Chriſtive Corpus conficiat &c. Cui quæſtioni ita reſpondet Sylv. *in V. Baptiſmus 6. num. 3.* (ex S. Thoma cum quo concordant alii etiam DD. apud Barb. *d. cap. 2.*) dicit S. Thom. *in 4. diſt. 24. quòd non baptizatus non poteſt Ordinem recipere, nec conficere, nec abſolvere, piè tamen credi poteſt, quòd ſummus Sacerdos ſuppleat, quantum ad ultimos effectus Sacramentorum; & quod non permitteret hoc ita latere, quod inde Eccleſiæ poſſet imminere periculum. Alber. tamen putat talem, ſi ordinetur ad Sacerdotium, conficere, non in virtute ſua, ſed Eccleſiæ, quòd ſum. Ang. ſequitur, & falsò attribuit S. Thom. ſed primùm eſt verius*, hæc Sylveſter *c. l.* Quòd non valeant geſta ob communem errorem, quando eſt defectus in Sacramento ex jure divino dependens, quidquid aliqui ſentiant, rectè docet Sanch. *de Matrim. lib. 3. diſp. 22. n. 27.* cum citatis ibidem.

4 Baptiſmus autem à tali Sacerdote non baptizato acceptus repetendus haud foret, quia ejus Miniſter poteſt eſſe quilibet homo viator, etiam non baptizatus habens intentionem faciendi, quod facit Eccleſia. *c. in neceſſitate. 21. & c. Romanus. 23. diſt. 4. de Conſec.*

Item nec Matrimonium, cui talis Sacerdos adſtitit, repetendum docet Joan. Hon. *h. t. nu. 2.* Ratio eſſe poteſt, quia in Matrimonio Parochus, vel Sacerdos non requiritur ut Miniſter Sacramenti, quod contrahentes ſibi ipſis miniſtrare intelliguntur, ſed per modum excellentis teſtis; unde fit, ut etiam invitus vel excommunicatus validè aſſiſtat, Barb. *in Collect. DD. ad c. Trid. ſeſſ. 24. de Ref. Matr. nu. 70. & ſeqq.* & facit, quod tradit Sanch. *de Matrim. lib. 3. diſp. 22. num. 91.* valere Matrimonium, *licèt is, cui concedit Parochus licentiam aſſiſtendi Matrimonio, ſit merus Laicus, ſi communi æſtimatione & errore credebatur Sacerdos.*

5 Cæterùm, quæ de Presbytero non baptizato dicuntur, non ſunt extendenda ad eum, qui non præmiſſo Confirmationis Sacramento ordinatus eſt, ſine hoc enim, quamvis non licitè, validè tamen SS. Ordines recipiuntur, nec reperitur aliqua Cenſura in pœnam ſtatuta. Barb. *in Collect. DD. ad cap. 1. h. t. num. 3.*

TITULUS XLIV.

De Cuſtodia Euchariſtiæ, Chriſmatis, & aliorum Sacramentorum.

SUMMARIA.

1. *S. Euchariſtia decenter aſſervanda, & quomodo à Monialibus?*
2. *Quomodo à Parochis Euchariſtia ſervanda?*
3. *Quis teneatur ad Conſervationem lampadis ardentis ante SS. Euchariſtiam?*

IN *cap. 1. & 2. hoc tit.* jubetur ut ſacroſancta Euchariſtia & SS. Olea decenter, & ſub fideli cuſtodia aſſerventur, ne temeraria manus poſſit ad ea extendi. 1
Item ne ſuppellex vel bona profana in Eccleſiis reponantur, niſi cogat hoſtilis metus, quo ceſſante denuò ab Eccleſia tollenda ſunt. Et demùm ne paramenta Altaris ſint ſordida, quæ nonnunquam celebrantibus horrorem faciunt, ſed ut ſint decentia & munda.

In Concilio Tridentino *ſeſſ. 25. de Regular. cap. 10.* ſtatutum eſt, ut in Monaſteriis Monialium SS. Euchariſtia aſſervetur in publica Eccleſia, & non intra Chorum vel ſepta Monaſterii, non obſtante quocunque indulto aut privilegio. 1

Singulariter ad officium Parochi pertinet, ut SS. Euchariſtiam in loco decenti, mundo, & honorificè diligenter aſſervet, & frequenter ſaltem ſingulis ſeptimanis ſemel antiquas ſpecies, ne corrumpantur, ſumat & novas conſecret. Paul. Fuſcus *de Viſit. lib. 1. c. 5. n. 3.* item ex generali conſuetudine Eccleſiæ lampas continuò die, noctuq; ante Venerabile Sacramentum ardere debet; tum propter ejus reverentiam, tum etiam ut ingredientes Eccleſiam ſciant, ubi primum præſentiam Salvatoris noſtri adorare debeant. 2

Sed quis tenebitur ad præſtationem olei & conſervationem talis lampadis? R. Quòd ſi conſuetudo ſit in aliquo loco, ut parochiani ad conſervationem lampadis certas oblationes facere ſoleant, illa omninò obſervanda erit: ſin autem conſuetudo legitimè probari non poſſit, puto hanc quæſtionem decidi poſſe ex iis, quæ tum in jure communi *in tit. de Eccleſ. ædif. & repar.* tum in Concilio Trid. *ſeſſ. 21. de Ref. c. 7.* generaliter de conſervatione & reparatione Eccleſiarum conſtituta ſunt, ut nimirum conſervatio Eccleſiæ primò deſumatur ex fructibus & proventibus quibuscunque ad eaſdem Eccleſias quomodocunque pertinentibus, qui ſi non fuerint ſufficientes, tunc omnes Patroni, & alii, qui fructus aliquos ex Eccleſia provenientes percipiunt aut in illorum defectum omnes Parochiani, opportunis Juris remediis cogantur, quamvis autem hæ conſtitutiones in ſpecie de conſervatione lampadis non loquantur, quia tamen loquuntur generaliter *de inſtauratione* Eccleſiæ, utique de omnibus, quæ in Eccleſia neceſſaria ſunt, intelligendæ erunt: *nam quoties lege aliquid introductum eſt, bona occaſio eſt, cætera, quæ tendunt ad eandem utilitatem vel interpretatione, vel juriſdictione ſupplere*, inquit JC. *in l. nam ut ait 13 ff. de LL.* 3

TITULUS XLV.

De Reliquiis & Veneratione Sanctorum.

SUMMARIA.

1. *Papa ſolus approbat & canonizat Sanctos.*
2. *Abuſus in Sanctorum, reliquiarum, & imaginum veneratione tollendi.*
3. *Epiſcopus quid poſſit vigore Concilii Trid. in recognitione miraculorum & Reliquiarum?*
4. *An & qualiter liceat hominem cum fama ſanctitatis defunctum publicè vel privatim colere, de eo libros edere &c.*

1 IN duobus *Capitulis hujus Tit.* id ſolùm ſtatuitur, ne liceat, aliquem pro Sancto venerari, vel reliquias novas ad publicam venerationem exponere abſque ſummi Pontificis approbatione. Item ne veteres etiam Reliquiæ venales proſtent, aut nimis crebró præſertim extra thecas populo exhibeantur, unde potiùs earum vilipendium, quàm debitus honor ſubſequitur. Et demùm ut Prælati caveant, ne qui ad eorum Eccleſias cauſa devotionis accedunt ſeu peregrinantur, variis figmentis aut falſis documentis de Sanctis, eorumque reliquiis, & miraculis forſan ad faciendum turpem quæſtum & lucrum decipiantur.

2 Præterea hodie decrevit Concilium Trid. *ſeſſ. 25. in Decret. de Invoc. & vener. Sanct. ut omnis ſuperſtitio in Sanctorum invocatione, Reliquiarum veneratione, & imaginum ſacro uſu tollatur; omnis turpis quæſtus eliminetur; omnis denique laſcivia vitetur, ita ut procaci venuſtate imagines non pingantur, nec cruentur; & Sanctorum celebratione, ac reliquiarum viſitatione homines ad comeſſationes, atque ebrietates non abutantur: quaſi feſti dies in honorem Sanctorum per luxum ac laſciviam agantur. Hæc ut fidelius obſerventur, ſtatuit S. Synodus, nemini licere ullo in loco, vel Eccleſia, etiam quomodolibet exempta, ullam inſolitam ponere imaginem, niſi ab Epiſcopo approbata fuerit, nulla etiam admittenda eſſe nova miracula nec novas reliquias recipiendas, niſi eodem recognoſcentes & approbante Epiſcopo.*

3 Verùm quod in hoc Concilii textu de approbatione Epiſcopi circa nova miracula & novas Reliquias dicitur, non eo ſenſu intelligendum eſt, quaſi Epiſcopo detur poteſtas, aliquem pro Sancto declarandi, aut miracula, vel Reliquias hominis à Pontifice non canonizati vel beatificati authenticè approbandi, ſed id tantùm conceditur Epiſcopo, ut ſi circa aliquem Sanctum legitimè à S. Pontifice canonizatum, vel beatificatum, aut ſaltem communi Eccleſiæ uſu & conſenſu à longiſſimis temporibus pro tali habitum nova miracula & Reliquiæ proferantur, tunc talia non priùs recipienda ſint niſi Epiſcopus recognoverit & approbarit.

Cæterùm ſi quis homo probus cum indiciis & fama ſanctitatis deceſſerit, non poterit tamen Epiſcopus indulgere, ut talis ante approbationem S. Pontificis publica veneratione colatur, cum radiis aut diamdemate, aliiſque ſanctitatis ſignis pingatur, eidem tabellæ pictæ miracula continentes, vel alia anathemata appendantur, &c.

4 Si verò aliqui ex privata devotione, vel divino inſtinctu talem piè defunctum venerentur & invocent, atque gratias vel miracula ſibi obveniſſe aſſirment, tabellas offerant &c. licebit Epiſcopo ſuper aſſertis veritatem indagare, teſtes & documenta recipere, oblata in ſeparato & privato loco aſſervare, ut deſuper ſuo tempore Sedes Apoſtolica informari poſſit.

Libri quoque de geſtis, miraculis, revelationibus & ſimilibus talium hominum in opinione ſanctitatis exiſtentium non priùs imprimi debent, quàm Ordinarius adhibito conſilio Theologorum & aliorum piorum virorum recognoverit, eaque de re inſtructionem ad Sedem Apoſtolicam miſerit, ejuſque reſponſum acceperit; prout hæc omnia disertè habentur in duobus decretis Urbani P. VIII. quæ referuntur à Barboſa *in Collect. DD. ad c. 2. h. t. n. 6.* & inſerta ſunt In Bullario Angeli Cherubini. *Tom. 4. pag. 54. incip. Sanctiſſ. D. N.* & videri poterit prolixiùs idem Barboſa *in Tract. de Offic. Epiſc. p. 3. alleg. 97.*

TITULUS XLVI.

De Obſervatione Jejuniorum.

IN textu *hujus Tit.* enumerantur in primis Vigiliæ, quibus indicitur jejunium; deinde quòd propter neceſſitatem famis, vel infirmitatem corporalem, aut debilitatem poſſit in quadrageſima, vel aliis jejunii diebus dari licentia comedendi carnes, & in hoc ſit attendenda conſuetudo Regionum: *Preces tamen ſint pro talibus & cum talibus effundende, ne ipſis aliquatenus imputetur; cùm bonarum mentium ſit, ibi timere culpam, ubi culpa minimè reperitur.* Et demùm quòd ſi Natalis Domini incidat in feriam ſextam, tunc proptee excellentiam feſti liceat comedere carnes, exceptis illis, qui ex voto, aut regulari obſervantia tenentur abſtinere.

De hac materia communi & practica latè tractant Caſiſtæ, nos tamen etiam hic quædam ſcitu magis neceſſaria breviter ſubjungemus.

SUMMARIA.

1. *Jejunium incidens in bacchanalia poteſt anticipari.*
2. *Quales cibi interdicti in jejunio.*
3. *De Refectione.*
4. *De tempore refectionis.*
5. *Cauſæ excuſantes à jejunio.*
6. *Hæreticorum fides ex contemptu jejunii ſuſpecta, comparantur diſſolutis Monachis.*

QUibus diebus jejunia ſervanda ſint ex Calendario 1
ſatis apparet: niſi quòd Epiſcopus ex cauſa jeju-
nium transferre poſſit, ut ſi Vigilia S Matthiæ inci-
dat in triduum Baccanalium, ubi pauci ſervarent jeju-
nium, poterit id anticipari in Sabbatho. Laym. *lib. 4.*
tract. 8. c. 3. in fin. Conſiſtit autem jejunium Eccleſiaſti-
cum in tribus nimirum I. In delectu ciborum, ut abſti-
neatur à carnibus; & quidem de Jure Canonum non 2
tantùm à carnibus, ſed etiam lacticiniis, quæ trahunt
ſementinam originem, ſcilicet caſeo, lacte, ovis,
abſtinendum eſt. *cap. denique in 6. V. par eſt. diſt. 4.*
quod tamen Germaniæ conſuetudo immutavit. Imò
docent Gl. *in c. Presbyter c. 5. d. cauſ. 82. & in cap. admonere.*

2 *nere. 7. V. carnem.* 33. *q.* 2. Hoſt. *in ſum. de Obſerv. jejun.* Sylv. *V. Jejun. n.* 16. cum conceſſione lactis & ovorum etiam lardi & ſaginis uſum conceſſum intelligi, cùm formaliter non ſit caro; nec videatur major ratio in caſeo v.g. quàm in ſagimine &c. Verùm in noſtris partibus hactenus id non receptum eſt, nec facilè introducendum, ne paulatim in jejunii leges licentioſius peccetur. Interim monet Paul. Laym. *d.l.c.* 1. *n,* 5. propter authoritatem DD. ex cauſa inopiæ, vel alia facilius per Parochum concedi poſſe, ut v. g. loco butyri lardo vel ſagimine uti liceat.

3 II. Requiſitum eſt, ut in die una tantùm refectio fiat. Sed Sylv. *d. l. n.* 9. circa hoc refert diverſas DD. opiniones, ex quibus plerique ſentiunt, conſuetudine potiùs univerſali Eclleſiæ, quàm jure aliquo ſcripto plures comeſtiones in die probari. Hæc porrò conſuetudo in plerisque locis ita temperata eſt, ut liceat in meridie prandium & quidem ſolito largiùs (dummodo adhuc intra fines temperantiæ) & ſub veſperum modicam collatiunculam ſumere, cujus collatiunculæ quantitas & qualitas, cùm in jure determinata non ſit, ex rationabili conſuetudine conſideratis locorum & perſonarum plus minuſve cibi indigentium circumſtantiis deſumenda erit, ita ut potius quæratur in quantitate & qualitate ciborum aliqualis naturæ ſuſtentatio, quàm nutrimentum & ſatietas, Laym. *d.l.n.* 9. Azor. *l.* 7. *c.* 8. *q.* 7.

4 III. Requiſitum eſt, obſervare tempus refectionis, & hoc olim erat veſpertinum tantùm, prandio in cœnam mutato. *c. ſolent.* 50. *de Conſecr. diſt.* 1. *c. poſt paſcha.* 10. *diſt.* 76. Sed & hic conſuetudo tempus meridianum ſubſtituit, illudque notabiliter v. g. per unam alteramve horam comedendo anticipare ex cauſa nullum peccatum, ſine cauſa ad ſummum venialis culpa eſt. Rich. *in* 4. *diſt.* 15. *art.* 3. *q.* 8. Laym. *d. l. n.* 11.

5 Cauſæ excuſantes à jejunio ſunt, I. Juvenilis ætas; nam ante 21. ætatis annum completum non eſt jejunandi obligatio, eò quòd tunc corpus adoleſcens majori indigeat nutrimento, II. Ætas ſenilis juxta diſpoſitionem corporis & virium arbitrio prudentis viri taxandam. III. Infirmitas vel debilitas corporis, IV. Labor, occupatio & defatigatio corporalis, uti eſt in mechanicis, itinerantibus, infirmis &c. in conjugatis etiam ex continentia vel abſtinentia periculum animæ aut corporis paſſuris.

Iſtæ cauſæ ad ſumendam alteram largiorem refectionem in cibis jejunalibus ordinariè cujuſque conſcientiæ relinquuntur; ſed ad comedendas carnes declaratio vel diſpenſatio Epiſcopi, aut eo longiùs diſtante, proprii Parochi accedere debet, ne ſi res cuilibet privato arbitrio committatur, nimis quiſque partialis in propria cauſa judex ſit, & paulatim abſtinentia quadrageſimalis vitia comprimens, mentem elevans, Deum placans & promerens, Chriſti Domini exemplo auſpicata, Eccleſiæ continuo uſu & SS. Patrum doctrina confirmatè medio tollatur.

Sanè quod hæretici jejunium & jejunii meritum faſtidiunt, contemnunt, ex hoc ipſo fidem ſuam de falſitate ſuſpectam, imò & convictam faciunt, & ſe tantùm carnalibus deſideriis & deliciis immerſos oſtendunt: quot enim in veteri & nova lege jejunii exempla? *Exod.* 24. 34. *Deut.* 9. *Ioel.* 2. *Matth.* 4. 6. & 17. *Marc.* 2. *Ad Rom.* 13. 1. *ad Corinth.* 7. 2. *ad Cor.* 6. *Epheſ.* 5. *Teſſ.* 5. *Tit.* 2. *Act.* 13. 22. Quomodo gloriantur ſe Biblicos & Evangelicos, ſi omnia illa conſilia Evangelica, quæ in mortificationem corporis tendunt, 1. *Cor.* 9. *in fin. Ad Coloſſ.* 3. *ad Gal.* 5. angue pejus abhorrent, Certè *ſi ſecundùm carnem vixerimus, moriemur, ſi autem ſpiritu facta carnis mortificaverimus, vivemus. Ad Rom.* 8. Non ſufficit exemplo diaboli *Matth.* 5. legere, ſcire, & allegare ſcripturas, niſi ſimul obſervemus. Non meliùs mihi imaginor hæreticos in *arcta via*, quàm ex prædicatione Chriſti *Matth.* 7. tenet Eccleſia Catholica, quàm indiſciplinatos & diſſolutos Monachos in aliqua ſancta Religione; & non immeritò, à ſimilibus enim ſuam fidem didicerunt. Sed multi vocati pauci electi: Studeamus ergò ut *per bona opera certam noſtram vocationem & electionem faciamus.* 2. *Petr.* 1.

TITULUS XLVII.

De Purificatione poſt partum.

DEclaratur *in c. un. h. t.* quòd licet in Veteri Teſtamento mulieribus poſt partum certi dies erant præfiniti, quibus debebant abſtinere ab ingreſſu templi, iiſque expletis certum purificationis modum obſervare. *Levit.* 12. poſtquam verò illuxit veritas Evangelii, & evanuit umbra ac præfiguratio legis, non teneatur mulier ampliùs ex præcepto illo ab ingreſſu Eccleſiæ abſtinere, ſi tamen velit ex veneratione id facere, non eſt improbanda ejus devotio. Sicut hodierno uſu Eccleſiæ mulieres puerperæ ſolent certam benedictionem ante ingreſſum accipere. Sed authores, quos legi, non meminerunt alicujus præcepti circa hanc benedictionem. De uſu conjugii poſt puerperium videri poterit Sanch. *de Matrimon. lib.* 9. *diſp.* 22. allegatur hoc *cap. un.* ad probandum quòd leges cæremoniales veteris Teſtamenti per adventum Chriſti expirarint. De quo dictum eſt ſupra Lib. I. in Tit. *de Conſtitutionibus.* §. 1. *n.* 4. & 5.

TITULUS XLVIII.

De Eccleſiis ædificandis vel reparandis.

SUMMARIA.

1. *Eccleſia quid?*
2. *De variis Eccleſiarum appellationibus.*
3. *Epiſcopus in ædificatione Eccleſiæ debet ponere primum lapidem, poteſt tamen delegare.*
4. *Ad ædificandam Eccleſiam requiritur conſenſus Epiſcopi.*
5. *An Epiſcopus licentiam concedere valeat privata Oratoria conſtruendi?*
6. *Etiam requiritur dos congrua.*
7. *De forma Eccleſiarum, & verſus quam Mundi plagam erigendum primum altare.*
8. *De reparatione Eccleſiarum ruinoſarum.*
9. *Quomodo Eccleſiæ Parochiales ruinoſæ reparandæ.*
10. *Materialia deſtructæ Eccleſiæ in profanos uſus poſſunt converti.*
11. *Cœmiterium ab Epiſcopo non poteſt profanari.*
12. *Deſtructa Eccleſia non amittuntur privilegia vel indulgentiæ.*

ECcleſiam hoc loco accipimus non tam pro collectione ſeu congregatione Catholicorum, ſicut ex 1

Digitized by Google

ex Græca ſignificatione vocatur *in c. Eccleſia. 8. de Conſecr. diſt. 1.* quàm ſumpta denominatione continentis à ſuo contento pro ipſo materiali & manufacto templo Dei, & orationis domo; ad quam fidelium multitudo congregatur.

2 Solet autem Eccleſia variis nominibus in jure noſtro compellari: aliquando dicitur *Baſilica*: aliquando *Cathedralis*, aliquando *Collegiata*: aliquando *Regularis*: aliquando *Matrix* aut *filialis*: aliquando *Baptiſmalis* & *Parochialis*.

Baſilicam templum non conſecratum aſſerit Panorm. *in rub. tit. de Conſecr. Eccleſ. cum gl. in c. 1. de Relig. dom.* alii Eccleſiam principalem ſeu Regiam Græco vocabulo denotari ſentiunt, ad quam nimirum Princeps divini Officij cauſa venditare conſuevit. Barb. *Iur. Eccleſ. un. lib. 2. c. 1. n. 10.*

Cathedralis vocatur, quæ eſt ſedes Epiſcopi & principalis Parochia totius civitatis & diœceſis, & in ea eſt concurrens juriſdictio cum omnibus inferioribus Parochiis, ibidemque omnibus diœceſanis Sacramenta miniſtrari poſſunt. Barb. *Iur. Eccleſ. Univ. lib. 1. cap. 25. n. 19.*

Collegiata dicitur in qua adeſt aliquis ut caput, & Clerici, vel Canonici ut membra, qui congregantur capitulariter, habentque Sigillum & arcam communem. Barb. *d. l. 2. c. 6. n. 6.*

Regularis intelligitur erecta pro cohabitatione Religioſorum ſub certa & à Sede Apoſtolica approbata Regula viventium, qua de re partim ſuperiùs in Tit. XXXI. XXXV. XXXVI. & XXXVII. & videri poterit Barboſa. *de Offic. Epiſc. alleg. 26. à n. 4.* Lautet. de Franchiſ. *de Controv. inter Epiſc. & Reg. cum addit.* Zach. Paſqualigi. *p. 1. à n. 399. & ſeqq.*

Matrix Eccleſia licet propriè vocetur cathedralis *c. venerabili. 22. de Arb. ſign.* uſu tamen etiam inferior venit, quæ alias Eccleſias ſibi ſubjectas habet, quaſi *Mater* aliarum, quæ propterea *filiales* nuncupantur. Text. in Trid. *ſeſſ. 21. de Ref. cap. 7.*

Baptiſmalis eſt ubi ſunt fontes Baptiſmales pro baptizandis parochianis; & quamvis à baptiſmali non neceſſariò inferatur ad parochialem, tamen plerumque parochialis Baptiſmalis eſt, & ècontra, & fons baptiſmalis ſaltem non leve argumentum parochialis Eccleſiæ cenſetur. Quæ verò dicatur *parochia & parochialis Eccleſia*, & qualiter conſtituatur, ac probetur, diximus ſupra 19. in Tit. XXIX. de Paroch.

3 Ædificium porrò Eccleſiæ inchoari non debet, niſi priùs Epiſcopus ad locum accedat, ac cœmeterium publicè deſignet, ibique *crucem cum precibus figat*; & in jacendis fundamentis *primum lapidem* ponat Tex. & Gloſſ. *in c. nemo. 9. de Conſecr. diſt. 1.* non tamen requiritur, ut Epiſcopus perſonaliter iſta peragat, ſed poterit alteri v. g. Vicario, aut perſonæ in dignitate Eccleſiaſtica conſtitutæ delegare. Azor. *Inſtit. mor. p. 2. lib. 9. c. 9. q. 4.* Barboſ. *de Offic. Epiſc. p. 2. alleg. 26. num. 1.*

4 Conſenſus proinde Epiſcopi ad conſtruendam Eccleſiam neceſſarius eſt, ſaltem tacitus, ſi ſciens non contradicat, vel ratificatio ex poſtfacto accedens. Azor. *d. l. q. 6.* Barb. *d. alleg. 26. n. 2.* ubi addit, Epiſcopum prohibere non poſſe, ſi patronus dives velit Eccleſiam ſufficienter dotatam ſuis ſumptibus ampliare & exornare. Pariter etiam exempti, ſi in loco non exempto ædificare velint, conſenſum Epiſcopi habere debent, Text. & DD. *in c. auctoritate. 4. de Privil. in 6.* aliàs ædificatum acquiretur Epiſcopo *Text. in c. cùm olim. 14. verſ. præterea ubi gl. in v. revocari. X. de Privileg.* Chokiet. *de Iuriſd. Ord. in exemptos. p. 2. q. 45. num. 30.* Quænam verò ſpecialiter requirantur ad ædificanda Monaſteria Regularium, diximus ſuperiùs in Tit. *de Religioſis domibus*, & in Tit. *de Capellis Monachorum*.

Dubitari poſſet, an hodie Epiſcopus rectè licentiam concedat privata & domeſtica Oratoria conſtruendi, in iiſque celebrandi? Ratio negandi habetur in Concil. Trid. *ſeſſ. 22. de Sacrif. Miſſæ c. 8.* Verum interpretatio magis in praxi recepta eſt, quam etiam tradit Navarr. *de Privilegiis. Conſil. 5.* & Barb. *ad d. c. 8. n. 16.* quòd Concilium tantùm voluerit tollere abuſum, ne paſſim ſine rationabili cauſa in privatis domibus celebretur. Solent tamen tales licentiæ dari cum clauſulis: ut locus ſit decenter ornatus, à ſæcularibus negotiis liber, deſuper à conjugatis non inhabitatus. Item ut conceſſio intelligatur ſine præjudicio Parochialis Eccleſiæ, ne ibidem conciones, atque oblationes negligantur, & excipiantur dies Natalis Domini, Paſchæ & Pentecoſtes, in quibus ceſſante impedimento Eccleſia Parochialis frequentanda eſt, & demum, quòd in diebus feſtis audiendo miſſam in Oratorio privato non ſatisfaciant, qui non ſunt de familia perſonæ, cui licentia conceditur. Riccius *in Praxi aurea tom. 4. reſ. 298.* 5

Præterea ad conſtructionem Eccleſiæ deſideratur congrua dotatio pro conſervatione ipſius pro luminaribus, ſtipendiis miniſtrorum & cuſtodum, aliiſque neceſſitatibus. *c. nemo Eccleſiam. 9. de Conſecrat. diſt. 1.* Quòd ſi permittente Epiſcopo ſine dote conſtructa fuerit Eccleſia, neque fundator aut heres ejus ampliùs ſolvendo ſint, aut cum effectu conveniri poſſint, Epiſcopus de ſuo providere tenebitur. Text. & Gl. not. *in c. cùm ſicut. 8. de Conſecr. Eccleſ.* Antiquitus conſtitutum erat, ut cuilibet Eccleſiæ pro dote aſſignaretur *manſus unus* ab omnibus aliis ſervitiis liber, id eſt, tanta pars agri fertilis, quam par boum in anno colere poſſit. Text. & gl. *in c. 1. de Cenſibus.* Hodie pro circumſtantia temporum & locorum arbitrari ſolet Epiſcopus, quanta dos ſufficiat. 6

Forma Eccleſiarum ex antiqua traditione oblonga eſſe conſuevit, indicans naviculam Petri inter fluctus hujus mundi ſalvantem. Item Apoſtolos inſtituiſſe, ut ſi commodè fieri poſſit, altare principale verſus orientem erigatur, & Chriſtianos ex antiqua pariter traditione ſolitos verſus Orientem orare ex Clemente & aliis SS. PP. refert Azor. *d. p. 2. lib. 9. c. 3. q. 12.* Tradit verò Barboſa *Iuris Eccleſ. univ. lib. 2. c. 2. n. 19.* ex Toſtat. *ſup. Matt. c. 6. q. 91.* & aliis, quòd caput Eccleſiæ debeat *Septentrionem* reſpicere: id tamen non invenio apud Toſtatum *cit. loc.* ubi ſolùm de *Oriente* loquitur; forſan librariorum hic error irrepſerit. Et plures rationes hujus convenientis orationis adducit, præſertim cùm Chriſtus dicatur ad Orientem aſcendiſſe. *Pſal. 67. V. 34. ibi: Pſallite Deo, qui aſcendit ſuper cœlum cœli ad Orientem.* Et inde credatur venturus, juxta illud *Matth. 24. V. 27. Sicut exit fulgur ab Oriente & paret in Occidente, ita erit adventus filii hominis.* Qua in re non videtur magna difficultas facienda, ſicut pleraque templa videmus opportunitati locorum accommodata, in omni enim loco Deus, cujus ſunt omnes mundi cardines & plagæ, decenter adorari poteſt, ut etiam notavit Toſtatus *d. q. 91.* aſſerens ſuperſtitioſum fore, qui crederet, tantùm verſus Orientem adorari poſſe. 7

Circa reparationem Eccleſiarum ruinoſarum omnium primò attendenda eſt conſuetudo; alicubi enim, ut in Germania noſtra ipſæmet Eccleſiæ proprios reditus tum ex dotatione, tum ex oblatione, vel piis legatis collectos habent, ad fabricam Eccleſiæ, aliaſque ipſius neceſſitates procurandas deſtinatos: alicubi plebi & populo, quem curat Sacerdos, eadem reparandi obligatio incumbit &c. Quòd ſi nulla ſpecialis conſuetudo probari poſſit, vel reditus ad fabricam deputati deficiant, tenentur beneficiati, & qui ex Eccleſia utilitatem & fructus percipiunt. *c. 1. h. t.* ſi verò rector beneficii tot reditus non percipiat, ut ſalva 8

con-

congrua ſuſtentatione ſuas impenſas ferre poſſit, ad collectationem inter populum, cui ibidem ſacra adminiſtrantur, & vicinos devenitur. Vid Laym. *lib.* 4. *tract.* 2. *cap.* 13. *n.* 10.

9 Circa reparationem Eccleſiarum parochialium ruinoſarum obſervanda eſt conſtitutio Concil Trid. *ſeſſ.* 21. *de Ref. c.* 7. quòd nimirum Eccleſiæ parochiales (idem eſſe de omnibus parochialibus declaravit S. Congr. *in eodem c.* 7.) ex fructibus & proventibus quibuſcunque ad eaſdem Eccleſias quomodolibet pertinentibus reſtaurari debeant. Si verò dicti Eccleſiarum reditus ſufficientes non fuerint, tunc omnes patroni, & alii, qui fructus aliquos ex dictis Eccleſiis provenientes percipiunt, aut in illorum defectum parochiani omnibus opportunis remediis appellatione remota cogi ad reparationem poterunt.

Quia porrò Concilium patronos, alioſque ex Eccleſia utilitatem & fructus percipientes per copulam *E T* conjungit, videntur omnes ſimul juxta proportionē redituum & emolumenti arbitrio Epiſcopi taxandam in contributionē vocandi: nam omnes ſimul tangit regula, qui ſentit commodum, ſentiat & onus. In rectoribus tamen & beneficiatis deducenda priùs ſunt neceſſaria pro eorum ſuſtentatione congrua juxta decentiam vitæ clericalis, non ſecundùm exigentiam mundanæ dignitatis, ad quam ampliandam non dari beneficia, ſed potiùs pro alimento miniſtrorum Eccleſiæ & pauperum, ac augendo cultu divino refert Barb. *in Collect. ad. d. cap.* 7. *Trid. n.* 10.

Quod ſi ob notoriam egeſtatem nemo ex prædictis contribuere valeat, nec ſpes ſit futuræ reparationis, Eccleſia ruinoſa omnino deſtrui poterit, ac ejus jura & fundi dotales ad matricem Eccleſiam, ſi filialis ſit, vel aliam viciniorem authoritate Epiſcopi transferri. In hac porrò Eccleſia, ad quam fit translatio, erigendum eſt altare ſub eadem invocatione, ſub qua fuit Eccleſia diruta. Barb. *d. l. n.* 25.

Idemque de beneficiis ſimplicibus dicendum, quę fuerunt in Eccleſia collapſa, ut arbitrio Epiſcopi alicui altari vicinioris Eccleſiæ cum omnibus oneribus & emolumentis, ac prioribus invocationibus applicentur, ſicut in text. Trid. habetur.

10 Lapides verò & tigna deſtructæ Eccleſiæ quamvis olim non licuerit ad alium quàm Eccleſiaſticum uſum applicare ſcil. ad ædificationem alterius Eccleſiæ, *cap ligna.* 38. *de Conſecr. diſt.* 1. hodie tamen facultatem conceſſit Concilium Trid. *d. c.* 7. ut Eccleſiæ dirutæ (id eſt, tam locus ipſe quàm materialia. Rota apud Farin. *p.* 1. *in poſthum. deciſ.* 107. *n.* 2.) in profanos uſus non ſordidos, erecta tamen ibidem cruce, converti poſſint.

11 Non poſſe autem ab Epiſcopo profanari cœmiterium, ſicut Eccleſiam *in d. deciſ.* habetur. Item ligna picta vel alia materialia aliquo ſigno notata, ex quo noſcerentur fuiſſe Eccleſiæ, ad vitandum ſcandalum non poſſe applicari ad fabricam laicalem, ex Navar. *de Spol. Cler.* §. 18. *prope fin.* refert Barb. *in d. c.* 7. *Trid. n.* 24.

12 Eſt & notabilis doctrina Azorii *Inſt. mor. p.* 2. *lib.* 9. *cap.* 3. *q.* 13. quòd ſi Eccleſia deſtruatur ex incendio, tumultibus bellicis, vel ut de novo reædificetur, non propterea amittantur indulgentiæ vel privilegia tali loco conceſſa, ſed ad novum etiam ædificium extendenda ſint, licet aliud ſit, ſi in vindictam ſceleris authoritate ſuperioris aliquis locus deſtruatur.

TITULUS XLIX.

De Immunitate Eccleſiarum, Cœmiterii & Rerum ad eas pertinentium.

SUMMARIA.

§. I.

1. *Munus & immunitas quid ſignificet.*
2. *Immunitas Eccleſiarum & Eccleſiaſtica differunt.*
3. *Immunitas localis excludit profanas actiones ab Eccleſiis.*
4. *Immunitas localis ſeu jus aſyli quot protegat, vel non.*
5. *In Eccleſiis quales actus tolerentur ſalva earum reverentia.*
6. *Contractus in Eccleſia factus an valeat?*
7. *Immunitas localis protegens malefactores ſitne juris divini vel humani?*
8. *Circa immunitatem prævalent Canones legibus Civilibus.*
9. *Immunitati locali an poſſit derogare conſuetudo.*
10. *Immunitas quibus locis competat.*
11. *Immunitatem an reperiat confugiens ad Sacerdotem deferentem SS. Eucbariſtiam?*
12. *Immunitate non gaudens publici latrones, nocturni depopulatores agrorum, per aſſaſſinii crimen, vel proditoriè occidentes, & qui dicantur tales.*
13. *An ad excludendam immunitatem copulativè requiratur, ut delictum in Eccleſia, ſimul ſpe immunitatis commiſſum ſit?*
14. *Circa delictum in Eccleſia commiſſum plura notabilia.*
15. *Immunitas Eccleſiæ an protegat occidentem in duello?*
16. *Immunitas quando denegetur reis læſæ Majeſtatis.*
17. *Ad immunitatem an poſſit proclamare, qui jam vinctus per Eccleſiam aut Cœmiterium ducitur, vel è carcere aut manibus lictorum elapſus fuit.*
18. *Immunitas an detur etiam Clericis vel Religioſis delinquentibus.*
19. *Immunitas an detur Hæreticis, Gentilibus, aut Iudæis.*
20. *Immunitatis executio erga reum ad Eccleſiam confugientem, qui vel ea gaudet, vel non gaudet, qualiter fiat.*
21. *Immunitatem violantium pœnæ.*

Sicut *munus* in latino ſermone, & ſenſu Juris non 1
tantùm *donum*, ſed & *onus*, ac obligationem, ſeu functionem alicui impoſitam ſignificat; *l. munus.* 18. *ff. de Verb. ſig. & t. t. ff. de Muneribus & honor*, unde & *municeps*, quaſi communium onerum & munerum particeps dicitur. *l.* 1. §. 1. *ff. Ad municipal.* ita *immunitas* eſt vacatio & liberatio ab onere & obligatione *tt. ff. de Vacat & excuſ. munerum, ff. de Iure immunitatis.*

In præſenti quoque noſtro titulo congruè deſcribi poteſt immunitas, quòd ſit *Ius, quo loca, res, vel perſonæ Eccleſiaſticæ à communi onere ſeu obligatione liberæ ſunt & exemptæ.* Dividitur in *localem, realem & perſonalem.* De quibus diſtinctis §§. breviter ea referemus, unde

Digitized by Google

unde plurimæ aliæ quæſtiones paſſim à DD. tractatæ
2 potiſſimùm dependent.

Priùs autem notari poteſt, quòd licet non pauci DD. *immunitatem Eccleſiarum & immunitatem Eccleſiaſticam* promiſcuè appellent, *arg. Rubr. hujus tit.* alii tamen faciant differentiam, & *immunitatem Eccleſiarum* vocent immunitatem *localem*, immunitatem verò *Eccleſiaſticam* reliquam libertatem & exemptionem Eccleſiarum & Eccleſiaſticorum à juriſdictione & oneribus ſæcularium. arg. text. *in Extrav. 1. §. incendiarios. de Privileg. inter Com.* Proinde cenſent, in materia pœnali, ubi termini propriè & ſtrictè accipiuntur, pœnas in violatores *libertatis* ſeu *immunitatis Eccleſiaſticæ* latas ad violatores *immunitatis Eccleſiarum* ſive localis aut èconträ non eſſe extendendas. Riccius *in Praxi aurea. p. 2. reſ. 53. num. 2.*

---

§. I.

De Immunitate locali.

3 *Immunitas localis* in duobus conſiſtit, nimirùm ut actus profani & ſæculares in Eccleſiis non fiant; deinde ut maleſactores confugientes ad Eccleſias ibidem protegantur; de utraque præmittemus, quæ certa ſunt, & ſubjungemus, quæ dubia & controverſa.

Itaque inprimis in Eccleſiis, & cœmiteriis omnes negotiationes, nundinæ; profanæ ſocietatum conventiones, & conſilia ſub pœna arbitrio Ordinarii infligenda prohibentur. *c. 2. h. t. in 6.* Specialiter verò ab Eccleſiis arcentur contentiones & ſæcularium judiciorum ſtrepitus, adeò ut totus proceſſus judicialis, & ipſa etiam ſententia in loco ſacro lata ipſo jure nulla & ſine effectu ſit, *d. c. 2. §. ordinariis.*

Maximè autem immunitati Eccleſiarum repugnat, ſi ſanguinis forum efficiatur, & abſurdum eſt ac crudele, inquit Pontif. *in c. cùm Eccleſia. 5. hoc tit.* ibi judicium ſanguinis exercere, ubi eſt tutela refugii conſtituta. Unde *in eodem cap. 5.* præter nullitatem proceſſus etiam excommunicationis ac anathematis pœna jubetur inferri illis, qui cauſas criminales in Eccleſiis vel cœmiteriis agitant.

Prætereà comœdiæ profanæ, & ludi theatrales, choreæ, & convivia, aliæque actiones ſimiles prorſus à locis ſacris excludendæ ſunt. *cap. cùm decorem. 12. de Vita & honeſtate Clericorum.* Denique noviſſimè Conc. Trid. *ſeſſ. 22. in decreto de obſervandis & vitandis in Miſſa.* ita ſtatuit: *ab Eccleſiis muſicas eas, ubi ſive organo ſive cantu laſcivum vel impurum aliquid miſcetur; item ſeculares omnes actiones, profana colloquia, deambulationes, ſtrepitus & clamores arceantur, ut domus Dei vere domus Orationis videatur,* ac in ea Divinum Nomen ac Salvatoris noſtri cum omni reverentia & devotione adoretur *jux. tex. in d. c. 2. h. t. in 6.*

4 Quod attinet ad alteram immunitatis ſpeciem ſcil. *Ius aſyli* competens maleſactoribus ad Eccleſiam fugientibus pro certo tenendum eſt, quòd regulariter omnes non ſpecialiter in SS. Canonibus excepti hac immunitate gaudeant, ut ſi ad Eccleſiam vel cœmiterium confugiant, violenter extrahi, vel pœna corporali ſanguinis affligi non poſſint, quamvis gravia delicta commiſerint, ſed eorum pœna ſit in aliam pecuniariam vel Eccleſiaſticam commutanda, utque civiliter reſarciant partibus damna, quæ intulerunt. *c. reum. 9. cauſa 17. q. 4. cap. inter alia. 6. hoc tit.*

Certum tamen etiam eſt ab hoc privilegio exceptos eſſe publicos latrones, nocturnos depopulatores agrorum. *d. c. 6.* & qui ſpe immunitatis in ipſa Eccleſia, vel cæmiterio mutilationes membrorum, vel homicidia committunt. *c. fin. hoc tit.*

Unde neutiquam audienda eſt quorundam calumnia, quòd per hoc privilegium Eccleſiæ fiant ſpeluncæ latronum: quia Eccleſia non protegit eos, qui in eadem, & de immunitate impiè præſumentes delinquunt, neque pœnam tollit, ſed mitigat; quòd verò ex humana fragilitate delinquentes in Eccleſia refugium & veniam contra vindicem pœnarum ſeveritatem reperiant, optabile magis mortalibus, quàm abominabile cenſendum eſt.

Quas porrò juris communis exceptiones Greg. XIV. in Bulla: *Cùm alias.* confirmavit, & extendit his verbis: *ut laicis ad Eccleſias locaque Sacra & religioſa confugientibus, ſi fuerint publici latrones, viarumque graſſatores, qui itinera frequentata, vel publicas ſtratas obſident, ac viatores ex inſidiis aggrediuntur; aut, depopulatores agrorum, quive homicidia, & mutilationes membrorum in ipſis Eccleſiis, earumve cœmiteriis committere non verentur, aut qui proditoriè proximum ſuum occiderint; aut aſſaſſinii vel hæreſis, aut læſæ Majeſtatis in perſonam ipſiuſmet principis rei, immunitas non ſuffragetur.* Et revocat omnia privilegia pontificia judicibus laicis conceſſa procedendi contra reos ad Eccleſias confugientes extra caſus hic exceptos. De his exceptionibus vide infra *q. 6. & ſeqq.* Sed jam ex his certioribus præmiſſis.

Quær. I. An quia in ſacris canonibus tantùm negotia & judicia ſæcularia in Eccleſiis fieri prohibentur, ideò ſaltem tales actus, qui quidem non immediatè deſerviunt ad cultum Divinum ſunt tamen Eccleſiaſtici & pii, in Eccleſiis fieri poſſint? Affirmativa communior eſt. Ita enim omnia judicia Eccleſiaſtica etiam contentioſæ juriſdictionis in Eccleſia permitti, docet Gloſſa & Panorm. *in d. cap. 5. h. t.* arg. à contrario ſenſu *ex eodem cap.* deducto. Ita electiones Prælatorum in Eccleſiis inſtituere. *c. qua fronte. 25. de Appellat.* Synodum ſive Concilium in Eccleſia facere, de reformatione morum in Clero & populo tractare, de ædificiis & fabrica Eccleſiæ cum artificibus convenire licebit. Diſputationes quoque litterariæ, & promotiones ad gradus juxta antiquiſſimam multarum Academiarum conſuetudinem in Eccleſiis permitti poſſunt: dicitur enim ſcientia res Sanctiſſima *in l. 1. §. proinde ff. de Extraord. cognit.* utpote qua ad obediendum Deo & Principi vita ſubditorum informatur. *Auth. habita. Cod. Ne filius pro patre.* 5

Quær. II. An ſicut proceſſus judicii ſæcularis in Eccleſia factus eſt ipſo jure nullus, ita etiam contractus profanus ibidem celebratus? Pro affirmativa adduci poteſt vulgata juris regula, quòd ea, quæ contra leges fiunt pro infectis haberi debeant. *l. non dubium. 5. Cod. de LL.* & non videatur major eſſe ratio de judiciis, quàm de contractibus. Nihilominus contraria ſententia, ſcil. contractus in Eccleſia celebratos eſſe quidem illicitos, ſed non invalidos, magis communiter recepta eſt: quia cùm jura tantùm judicia expreſsè annullent, habet hic locum alia regula, quòd pœnalia non ſint ultra caſus expreſſos extendenda *c. odia. 15. de Reg. juris in 6* major etiam ratio prohibitionis circa Judicia, quàm contractus hæc aſſignari poteſt, quòd judiciales contentiones & ſtrepitus minus Eccleſiis conveniant, quàm contractus, qui in ſilentio expediri poſſunt. Illa porrò regula *ex l. non dubium* deſumpta varias habet limitationes, in noſtro propoſito unam tantùm adferimus, quod nimirum actus contra leges factus habeatur pro infecto, ſi actus ſit à legibus prohibitus ratione ſui, ut quia eſt iniquus, contra bonos mores, &c. *juxta c. fin. de Pactis*; non autem ſi tantùm ſit prohibitus ratione loci, niſi lex etiam in iſtum caſum (ut in judiciis) expreſsè decreverit nullitatem.

Quær.

Quær. III. Cujus juris ſit aſylum Eccleſiarum, naturalis ne vel divini, an potiùs humani & poſitivi, ac proinde, an contrario ſtatuto, vel coosuetudine mutari poſſit? ℞. aſylum Eccleſiarum, quo defenduntur malefactores ab ordinaria delicti pœna, probabilius videtur, non eſſe juris naturalis nec Divini, ſed humani & poſitivi niſi inquantum arcet judicem ſæcularem, ne propria authoritate actus juriſdictionis in Eccleſia & loco ſacro (qui utique jure Divino ab ejus juriſdictione exemptus eſt) exerceat. Licet enim in jure Divino & naturali præceptum ſit, Deum colendum, & locis ſacris reverentiam exhibendam, noo tamen inde rectè ad immunitatem reis præſtandam infertur, cùm èContra etiam crimina coercenda eſſe, jure naturali & Divino ſtatutum ſit. Item licet in lege Veteris Teſtamenti civitates refugii conſtitutæ eſſent, ut *Exodi* 21. *Num.* 35. *Joſue*. 20. *Deut.* 19. illæ tamen civitates tantùm illis, qui præter intentionem delictum perpetrarunt, patebant, oe injuſtam perſecutionem à propinquis occiſorum parerentur; aliis verò, qui ex odio per induſtriam, & per inſidias occiderant, civitates refugii minimè ſubſidio fuerant, ut ex textu S. Scripturæ. *Exod.* 21. *℣.* 13. *Deut.* 19. *℣.* 4. 5. *&* 6. *Joſue* 20. *℣.* 5. luculenter apparet. Et exinde leges veteris Teſtamenti, quæ morales, & in jure naturæ fundatæ non erant, per adventum Chriſti expirarunt. *cap. translato*, 3. *de Conſtitut. c. un. de Purif. poſt partum*. Ideò illa lex Moſaica in Novo Teſtamento noo ampliùs ex jure Divino obligat, ſed tantùm facit, ut per Pontifices, & legislatores humanos idem in novo Teſtamento ad majorem ſacrorum venerationem conſtitui rationabiliter potuerit quam venerationis convenientiam vel ipſis Gentilibus ratio dictavit, qui ad ſuos Flamines & Veſtales confugientes à verberibus & vinculis liberabant, ut ex Gellio & Plutarcho refert Gottofredus *in ſuis notis ad l. addictos*, 6. *C. de Epiſcop. audient. lit. B.* ſuadetque humanitatis benignitas, ut fragilitati humanæ ſaltem aliquod contra pœnarum acerbitatem remedium ſit.

8 Quamvis autem circa hanc immunitatem plures non ſolùm Canones, ſed etiam leges civiles, & ſtatuta ſecularium reperiantur, *ut toto tit. Cod. De his qui ad Eccleſiam. Item qui ad ſtatuas confugiunt, &* Novell. 17. *cap.* 7. ſi tameo inter leges & Canones contrarietas reperiatur, tunc etiam in foro ſæculari magis Canones obſervare debemus: quia ad Summum Pontificem, & judices Eccleſiaſticos ſpectat, illa decidere, quæ ad Eccleſias, earumque jura & reverentiam pertinent, ut cum plurimis cit. tradit Covar. *Variar. Reſolut. lib.* 2. *cap.* 20. *num.* 3. Hinc eſt, quòd licet *in d.* Nov. 17. *c.* 7. raptores virginum, adulteri & homicidiæ quicunque immunitate priventur, id tameo obſervata Juris Canon. diſpoſitione oon procedat, ubi præter ſpecialiter exceptos, omnes reliqui gaudere immuoitate dicuntur, quantumcunque gravia delicta perpetrarint. *c. inter alia*. 6. *& ibi.* Gl. *b. t.* Clar. *lib.* 5. *ſent. c.* 30. *n.* 9.

9 Coosuetudinem etiam io hac immuoitatis materia obſervandam eſſe, monet Covar. *dicto loco n.* 4. licet eaodem immunitatem notabiliter reſtringeret, tum quòd oon ſit juris naturalis aut Divini, ut dictum, & conſequenter contrariam conſuetudinem vel conſtitutionem admittat; tum etiam, quòd hæc immonitas non ſit valdè favorabilis, ſed ſtrictæ interpretationis, ne ſcelera maneant impunita, & homines tantò audacius delioquant cum magno Republicæ detrimento. Quæ ſententia tamen aliis diſplicet, quòd in tali conſuetudine deficiat expreſſus conſenſus S. Pontificis, qui potiùs immunitatem Eccleſiaſticam propugnare, quàm admiſſo contrario uſu tollere intendit, juxta Concil. Trid. *ſeſſ.* 25. *de Reform. cap.* 20. & Bullam Urbani VIII. *Roman. Pontif. de Anno* 1641. Sed faciunt pro Covar. ea, quæ *in Lib. I. in Tit. de Conſuetudine. num.* 19. *&* 23. dicta ſunt. Ac ſaltem in caſibus dubiis atque inter DD. controverſis aliquid tribueodum eſſe conſuetudioi legitimè probatæ exiſtimo. *l. ſi de interpretatione*. 37. *ff. de Legibus*. licet de cætero ipſe credam, non eſſe huic coosuetudini favendum, ſi immunitati oimium derogaret: cùm enim immunitas canonibus & legibus, & moribus etiam Gentilium ab omni ævo ſtabilita, io ratione divinæ venerationis & humanæ clemeotiæ fundata ſit, & inde propè ad dictamen aliquod oaturale accedat, conſuetudo contraria plerumque ratiooabilis & valida cenſeri non poteſt. *cap. fin. de Conſuetud.*

10 Quæritur IV. Utrum omnes omninò Eccleſiæ etiam necdum conſecratæ pollutæ, vel interdictæ hoc jus immunitatis habeant, & quid dicendum, ſi quis in monaſterium vel hoſpitale confugiat? De Eccleſiis, quæ licet conſecratæ oon ſint, in iis tamen cum licentia Epiſcopi miſſæ celebrantur, habetur textus expreſſus *in cap. Eccleſiæ*. 9. *hoc tit.* quòd immunitate gaudeant. De aliis Eccleſiis non conſecratis, io quibus nullæ adhuc miſſæ lectæ, textus quidem non habetur, quia tamen loca pia ſunt, & ad Divinum cultum deſtinata, etiam ipſis hoc privilegium à multis adſcribitur, quemadmodum etiam monaſteriis, hoſpitalibus, aliiſque ſimilibus piis locis cum authoritate Epiſcopi erectis, quia regulariter omnia privilegia Eccleſiis data etiam ad talia pia loca exteoduntur *l. omnia* 35. *Cod. de Epiſcopis, & Clericis*.

Item Eccleſia vetuſtate vel incendio aut bello diruta, noo amittit hoc immunitatis, ſicut nec alia privilegia, dummodo authoritate Superioris Eccleſiaſtici deſtructa noo ſit, & ejus reparatio ſperetur. De quibus omnibus copioſas DD. allegationes habet Barboſa. *Jur. Eccleſ. univerſ. lib.* 2. *cap.* 3. *num.* 59. 67. 72.

Quod verò de jure certum eſt, non tantùm ipſas Eccleſias, ſed etiam atrium in majoribus Eccleſiis ad 40. in minoribus & capellis ad 30. paſſus circum circa immunitatem habere, *cap. ſicut antiquitus*, 6. *cauſa* 17. *q.* 4. de conſuetudine non obſervari, nec ultra fines cæmiteriorum, aut fores Eccleſiæ immunitatem attendi, teſtatur Zerola *in Praxi Epiſc. p.* 1. *V. Immunitas*. §. 12. ipſum tamen cœmiterium ſive conjunctum cum Eccleſia, ſive ſeparatum, authoritate tamen Epiſcopi deſignatum & ſacratum hanc immunitatem habet. *cap. cùm Eccleſia*. 5. *ubi* Gloſſ. *in V. cæmiteriis. b. t.* Item ſi quis foribus Eccleſiæ clauſis limen aut murum ejus apprehenderit, cenſent DD. inde avelli per judicem ſæcularem non poſſe. Barb. *d. c.* 3. *num.* 65. Diana *Moral. Reſol. parte* 3. *Tit. de Immunit. Eccleſ. reſ.* 73.

11 De oratoriis etiam privatis plerique cooveniuot, quòd non habeant hanc immunitatem, quamvis ibidem miſſæ legantur: quia non ſunt propriè loca religioſa Deo dedicata, ſed pro arbitrio Domini domus poſſunt ad alios profanos uſus applicari. Clarus *Lib.* 5. §. *fin. num.* 7. Circa Eccleſiis *ſanguinis aut ſeminis profuſione pollutas* vel nomioatim per Epiſcopum *interdictas*, ne in iis Divina celebrentur, communis eſt Doctorum ſententia cum Hoſtienſi *in Summa hoc tit. n.* 9. Pan. *in c. Eccleſiæ*. 9. *b. t. num.* 8. *verſ. tertio quæro*. Suar. *de Relig. tom.* 4. *lib.* 3. *cap.* 9. & aliis quòd non admittant jus immunitatis, neque ideò minùs in reſpectu & reverentia habendæ ſint, cùm pollutio, & interdictum non ex culpa Eccleſiæ, ſed hominum circa eam delinquentium eveniant. Idque plurimùm confirmatur ex eo, quòd Clericus etiam ex propria culpa interdictus, aut excommunicatus nihilominus privilegia clericalia retineat.

12 Quæritur V. Utrùm Reus confugieos ad Sacerdotem

Digitized by Google

dotem portantem Euchariſtiam extra Eccleſiam apud eundem aſylum reperiat? Affirmativa communis eſt, ſi enim de jure civili immunitas conceditur illis, qui ad ſtatuas Principis confugiunt, *l. unica Cod. De his, qui ad ſtatuas &c.* cur non potius ipſi Chriſto Domino hoc privilegium adſcribatur? Deinde ipſis Eccleſiis potiſſimùm propter SS. Euchariſtiam & celebrationem Divinorum immunitas conceſſa eſt, ut meritò huc accomodari poſſit illud, *propter quod unumquodque tale, illud magis tale*. Et haud dubiè non cum minori irreverentia aliquis per lictores à Venerabili, quàm ab Eccleſia abſtraheretur. Panorm. *in cap. ſanè.* 50. *de Celebrat. miſſarum*. Clarus *lib. 5. ſent. §. fin. q.* 30. *num.* 24. Navar. *in Man. Confeſſ. cap.* 25. *num.* 15. Id quod locum habet, non tantùm ſi Sacerdotem, vel haſtam Baldachini apprehenderit, ſed etiam, ſi ſe perſonis aſſociantibus SS. Sacramentum immiſcuerit: quia illæ cum Sacerdote portante SS. Euchariſtiam unam Eccleſiam conſtituunt. Diana *Mor. Reſol. p. 1. tract.* 5. *Reſ.* 28. Barb. *Iur. Eccl. un. lib. 2. c. 3. n.* 69.

Quæritur VI. Quinam dicantur *publici latrones, nocturni depopulatores agrorum, per aſſaſſinii crimen*; item *proditoriè occidentes*, quos tum jus commune, tum Bulla Greg. XIV. ab immunitate excludit. ℞. ex magis communi interpretatione *publicos latrones* dici, qui interdiu & palam homines aggrediuntur, armati publicas vias obſident, tranſeuntes ſpoliant, reſiſtentibus quoque vulnera & cædes inferunt; quibus etiam accenſentur pyratæ, vel qui caſtra incolunt, unde erumpentes vicinis aut peregrinantibus damna inferunt. Differunt *à nocturnis depopulatoribus* agrorum, quòd illi palam, & publicè deprædentur, hi verò nocturno ſolùm tempore & latenter, aut ſegetes in agris devaſtant, aut aliàs agreſtibus, vel per itinera publica proficiſcentibus nocent. Panorm. *in cap. inter alia. 6. h. t. num.* 5. Barboſ. *in Collect. ibidem num.* 73. §. 42. Furtum autem ſimplex ſive de die, ſive de nocte patratum non excluditur ab immunitate, latrocinium enim & depopulatio dicunt aſſiduitatem, frequentiam, & quandam violentiam facinoris, aut ſaltem intentionem & propoſitum talis facinoroſæ vitæ.

Aſſaſſinos fuiſſe quoſdam infideles, qui accepta pecunia occidebant Chriſtianos, notat Gloſſa *in cap. 1. de Homicid. in 6.* Covar. *Var. Reſol. lib. 2. cap.* 20. *num.* 10. ubi docet, crimen aſſaſſinii, quod ſub gravibus pœnis perſequitur *d. cap. 1. de Homicid. in 6.* non committi, niſi infidelis à Chriſtiano pretio conductus alium Chriſtianum occiderit. Fatetur tamen communem opinionem eſſe in contrarium, cujus authores ponit *num.* 9. qui cenſent crimen *aſſaſſinii* committi ab omnibus, qui aut occiſorem conducunt, aut qui operas ſuas ad occidendum locant, additque hanc ſententiam eſſe conſuetudine receptam; quò facit, quòd tales videantur ſaltem ob qualitatem proditorii homicidii immunitate privandi. *arg. cap. 1. X. de Homicidio*.

Denique occidentes *proditoriè* dicuntur, qui extra rixam veneno, à tergo, vel aliàs nihil mali metuentem occidunt. Barb. *in Collect. ad d. c. inter alia. h. t. n.* 46. aliqui tamen ab eodem Barb. citati ſentiunt, homicidium proditorium propriè dici, quando nullus rancor vel inimicitia præceſſit, ſed v. g. alter alterum veneno, vel à tergo, aut de nocte occidit, ut poſſit habere pecunias, uxorem vel alias res ejuſdem: Et quia Bulla Greg. XIV. tantùm homicidii proditorii meminit, id non niſi in hoc poſteriori ſenſu accipiunt, aliiſque homicidiis etiam per inſidias & induſtriam, ubi inimicitia præceſſit, immunitatem concedunt. Vid. Diana *Reſol. Mor. p. 1. tract. 1. reſolut.* 5.

Unde per hanc Greg. conſtitutionem deciſa eſt illa controverſia, quæ ex jure veteri de homicidio *proditorio*, an tollat immunitatem, fuit diu multumque agitata. Utut enim *in c. 5. de Homicidio* (quod deſumptum *ex lib. Exodi.* 21.) ita legatur *Si quis per induſtriam occiderit proximum ſuum, & per inſidias, ab altari meo evelles eum, ut moriatur*; qui hunc textum in eum ſenſum interpretati ſunt, ut ſi Clericus aliquem per induſtriam occiderit, is degradari, & curiæ ſæculari legitimè puniendus tradi debeat, eò quòd hic textus non fuerit poſitus ſub titulo; *de Immunitate*, in quo nulla fit exceptio de homicidio *proditorio*. Alii tamen rectius idem *c. 1.* de quolibet homicida *proditorio* ad Eccleſias confugiente acceperunt, quia hic fuit ſenſus legis Divinæ, ex qua tranſcriptum eſt. Quemadmodum Joab qui duos Principes inſidioſè occiderat, cùm in tabernaculum & ad altare confugiſſet, ibidem juſſu Salomonis occiſus eſt. 3. *Reg.* 2. Videatur Covar. *Var. Reſol. l. 2. c. 20. n.* 7.

Quær. VII. An qui *in Eccleſia* delinquit, ſed *abſque ſpe immunitatis*, fortaſſis ex rixa ibidem caſu oborta; vel è contra qui *extra Eccleſiam* delinquit, ſed *ſpe immunitatis* ſtudio facinus prope Eccleſiam perpetrans, quo citius ad eam confugere poſſit, gaudeat immunitate, adeoque cupulativè requiratur, ut delictum *in Eccleſia* fiat, & ſimul *ſpe Immunitatis?* Hujus quæſtionis deciſio prorſus incerta, & altiori declaratione indigere videtur, habet enim plures pro utraque parte rationes & authores.

Qui negativè & alterutrum ſufficere tenent, fundantur non tam in verbis quàm mente conſtitutionis. *l. ſcire leges. 17. ff. de ll. c. Secundò. 41. de Appell.* eò quòd non ſit veriſimile, quòd Eccleſia illos in ſuam protectionem receptura ſit, qui eandem homicidio polluunt, ſicut fruſtra legis auxilium invocat, qui committit in legem. *c. quia fruſtra. 14. de Uſuris. Tex. in cap. fin. h. t.* & qui eandem ex propoſito receptaculum & quaſi ſpeluncam latrocinii faciunt: cùm privilegium mereatur amittere, qui eodem abutitur, *cap. privileg. 63. cauſa 11. quæſt.* 3. Licet verò Eccleſiæ non ſit imputandus abuſus ad eam confugientium, prout reſpondit Diana *p. 6. Tom. 1. de Immunit. Eccleſ. Reſ.* 10. videtur tamen hic negari poſſe ſuppoſitum, quòd in ſimilibus circumſtantiis Eccleſia aliquod præjudicium ſentiat, quin potiùs non tam accedat, quàm decedat ipſius reverentiæ & honori, ſi privilegio ejuſdem abutentes defendat. Et hujus ſententiæ eſt Barboſa *in Collect. ad d. cap. fin. h. t. n. 5. & Iur. Eccleſ. univ. lib. 2. cap. 3. num.* 109. cum citatis ibidem *& n.* 104.

Econtra alii utrumque conjunctim requirunt, nimirum ut delictum *in Eccleſia & ſimul ſpe immunitatis* commiſſum ſit, ideoque non excludi cenſent qui nihil cogitans de immunitate aliquem ex ſubitanea ira & rixa in Eccleſia, vel extra eam licet ſpe immunitatis occiderit. Quorum principalis ratio eſt, quòd textus in *d. c. fin.* hæc duo copulet, & in pœnalibus non ſit extenſio facienda. *vid. cap. odia. de R. I. in 6. cum concord.* Videantur iterum copioſè citati apud Barb. *d. cap. 3. n.* 103. *& num.* 109. Addunt aliqui inſtantiam de eo, qui virtute Jubilæi à reſervatis abſolvitur, quamvis ex propoſito ſpe Jubilæi illa perpetrarit. Sed (ut nihil dicamus, etiam incertum eſſe, an cum tali peccatore ſit cooperatura intentio Papæ, & præcipuè divina gratia conſequendum effectum jubilæi hujus, ſub cujus præſumptione deliquit) quidquid ſit circa forum internum, ubi pœnitentia ſuper temeraria præſumptione poteſt reconciliare gratiam, an verò idem ſit circa immunitatem, ubi magis in foro externo verſamur, quod poſt delictum non ſemper admittit pœnitentiam, Gloſſ. *fin. in cap. de his 6. de Accuſat.* ſicut & totam hanc controverſiam aliorum judicio relinquo; maloque in hac ſanguinis materia ab aliis diſcere, quàm docere.

Ulteriùs hic aliqua breviter ex Doctoribus adno- 54
tanda

Google

tanda ſunt. I. quidam ſentiunt, quæ de homicidio in Eccleſia commiſſo dicuntur, tantùm exempli cauſa dici, idemque eſſe de furtis, adulteriis, aliiſque delictis gravibus, ex quibus loco ſacro ſpecialis irreverentia infertur propter generalem ratinnem, quæ datur *in cap. fin. hoc tit.* quòd ſicut fruſtra legis auxilium invocat, qui comittit in legem, ita fruſtra ab Eccleſia ſperare debeat defenſionem, qui eandem offendit, & ſacrilegio violavit. Alii tamen hic iterum mitiùs ſentiunt, aſſerentes, quòd, cùm Bulla Greg. XIV. ad certam formam omnes caſus immunitatis redegerit, nec aliorum delictorum, quàm homicidiorum & mutilationum membrorum in Eccleſia mentionem fecerit, non ſit jam nec ex paritate, imò nec ex majoritate rationis in hac odioſa & pœnali materia ad alios caſus non expreſſos argumentandum. Diana. *Mor. p. 1. tract. 1. reſol. 1.* Farin. *in Tract. de Immunit. num.* 98. II. Ajunt, qui in una Eccleſia deliquit, non defendatur, tametſi ad aliam confugiat, quia qui unam Eccleſiam contemnit & offendit, omnes offendiſſe cenſetur. III. Qui unum tantum delictum in Eccleſia, & extra eam plura alia fecit, abſolutè extrahi & pro omnibus puniri poterit, quia ex quo ſemel in Eccleſia deliquit, indignnm ſe reddidit Eccleſiæ defenſione, Diſſentit tamen Covar. *ubi infra*. IV. Eccleſiæ feciſſe irreverentiam, & propterea indignus aſylo etiam ille ex DD. interpretatione cenſetur, qui vel in Eccleſia exiſtens alium foris ſtantem, vel è converſo, qui foris ſtans alium in Eccleſia occiderit, quia utroque caſu delictum in Eccleſia factum intelligitur; priori caſu quoad *Inchoationem* (ſufficit enim ut delictum dicatur in loco factum, ſi ibidem ſaltem initium ſumpſerit l. 1. *Cod. Ubi de Criminibus agi oporteat*,) poſteriori quoad *Conſummationem*. V. Nec illum gaudere immunitate docent, qui aliquem exiſtentem intra Eccleſiam per vim, aut dolum extraxerit, & foris occiderit, vel mutilaverit, cùm enim puniri quis debeat in eo; in quo deliquit, ita iſte qui alterum immunitate Eccleſiæ privavit, eadem quoque carere debeat. De hiſce porrò quinque notatis, de quibus textus apertos non habemus, nec etiam unanimem per omnia Doctorum conſenſum, videri poterit ille cumnlus Auth cit. à Barb. *I. E. V. lib.* 2. *cap.* 3. *num.* 110. *& ſeqq.* alleg. Card. Tuſcus. *L. E. concl.* 12. *à num.* 11. Covar. *Var. Reſol. lib.* 2. *cap.* 20. *num.* 25. Henr. Zoeſius. *hoc tit. à n.* 21. Covar. Diana. Farin. *cc. ll.*

15 Quær. VIII. Utrum qui in duello alterum occiderit, gaudeat immunitate? Negativa, quæ non quidem ex verbis, ſed mente legis deſumitur, probabilior videtur Barboſæ *d. cap.* 3. *num.* 101. Si enim etiam cadaver occiſi in duello Eccleſia non recipit juxta Trid *ſeſſ.* 25. *de Reform. cap.* 19. quis credat, ipſis occidentibus in Eccleſia refugium præſtari. Sed ut verum fatear, hæc ratio non eſt omninò convincens, quia probaret generaliter de quolibet delinquente manifeſto qui ſi in peccato illo decederet non datis pœnitentiæ ſignis, privaretur ſepultura Eccleſiaſtica, & urgemius de excommunicato, quem tamen gaudere immunitate tradit Covar. *Var. Reſ.* 2. *cap.* 20. *num.* 11. & Barb. *d. c.* 3. *num* 131. Proinde credo contrarium non improbabiliter defendi poſſe, & forſan ſæpiùs practicatum fuiſſe. Præſertim in illa ſententia, quòd hodie ſtante Bulla Greg. XIV. nullus caſus ſit ab immunitate exceptus, niſi ibidem nominatim expreſſus, ſicut refert idem Barboſ. *d. cap.* 3. *n.* 3. 120. *verſ. quæ quidem conſtitutio*. Deinde ſententia Barboſæ de duello propriè dicto & in jure damnato accipienda foret, quando ſcilicet alter alterum ad certum tempus, locum condictum, cum armis mortiferis & ordinario vitæ periculo invitat, non verò de rixa, vel aggreſſione ſubitò in domo vel platea facta, in qua ſi alter alterum occiderit, & ad Eccleſiam confugerit, ab ea haud dubiè immunis ſervabitur. Dummodo homicidium *proditorium* non fuerit, vel alia qualitas immunitatis excluſiva non concurrerit.

16 Quær. IX. Quinam *rei læſæ Majeſtatis* per Bullam Gregorianam excipiantur? ℞. verba Bullæ ſic explicari à DD. ut procedant tantùm de crimine in Summum Principem ſuperiorem non recognoſcentem, qui in jure propriè venit appellatione *Principis*, præſertim in materia odioſa, non item in inferiores Principes. Barb. *in Collect. ad cap. inter alia hoc tit. n.* 10. & quidem juxta textum Bullæ directè in perſonam Principis commiſſo, ſecus ſi indirectè in ſtatuam vel legatos ejus &c. Farinac. *in Tract. de Immunit. cap.* 13. *num.* 100.

17 Quær. X. An qui jam vinctus, & ligatus per cœmitarium, aut Eccleſiam ducitur, poſſit proclamare ad immunitatem, ut ibidem vinculis exſolvi, & liber dimitti debeat? Affirmativam ſe aliquando vidiſſe in praxi obſervatam teſtatur Caſſaneus *in Conſuetudines Burgundiæ Rubrica.* 1. *§.* 45. *num.* 121. Negativa tamen communior & Juri conformior eſt, quia talis propriè non avelſitur violenter ab Eccleſia, neque ullam violentiam in Eccleſia patitur, cum nunquam in eadem liber, ac ſui juris fuerit. Neque enim hoc alicubi conſtitutum reperimus, quòd Eccleſia de novo in libertatem eripiat, ſed tantùm quod in ea exiſtentem conſervet Covar. *Var. Reſolut. lib.* 2. *cap.* 20. *num.* 13. Hoſtienſ. *in Summa hoc titulo num.* 11. prout in ſimili, qui ad Sacerdotem portantem Euchariſtiam confugit, ibidem immunitatem reperit, non autem is, ad quem Euchariſtia in carcerem defertur. Verùm aliter ſe res habet, ſi quis è manibus capientium etiam per vim ſe exemerit, aut per rupto carcere elapſus ad Eccleſiam confugerit, talis enim jam ſe recepit in libertatem, in qua per Eccleſiam defenditur, ut obſervat Covar. *d. l. n.* 12. *& n.* 13. & conſentit Diana *Mor. Reſol. p.* 1. *tract.* 3. *Reſol.* 13. Laym. *in Theol. mor. lib.* 4. *tract.* 9. *cap.* 3. *num.* 9. *verſ. ſexto aliqui*. Sed obiicitur, talis profugus ſpoliavit judicem ſua præſentia, ergo debet ipſi reſtitui juxta regulam juris, quod *ſpoliatus ſit ante omnia reſtituendus*. ℞ Ad hanc regulam præter alias limitationes; quas in *Lib. II. in titulo de Reſtitutione ſpoliat.* tradidimus, etiam iſtam addi poſſe, quòd reſtitutio ſpoliati non fiat, quando agitur de periculo vitæ vel membrorum. *cap. literas*. 13. *in fin. de Reſtit. ſpoliat.*

18 Dubitatur XI. An Clerici & Religioſi delinquentes & ad Eccleſiam confugientes per judices Eccleſiaſticos extrahi valeant pro merito puniendi? Pro ſententia affirmativa plures rationes adduci poſſunt, inter quas tres ſunt præcipuæ. I. Quòd *cap. 6. hoc tit.* non de Clericis, ſed Laicis tantùm meminerit, dando maximè immunitatem contra ſæculares poteſtates, non Eccleſiaſticas. II. Quòd major ſit perſonalis immunitas Clerici, quæ ipſi conceditur ratione ſuæ conſecrationis, quàm quæ conceditur ratione loci, & nihilominùs delinquens rectè puniatur. III. Denique quòd aliàs Religioſi & Clerici in Monaſteriis aut Eccleſiaſticis domibus degentes ſemper impunè delinquerent.

In hac difficultate, quæ Doctores noſtros in diverſas opiniones traxit, ut videre eſt apud Barboſ. *dicto cap.* 3. *n.* 135. cenſeo diſtinguendum, inter pœnam Clerico ve Religioſo delinquenti infligendam. Etenim ſi agatur de pœna merè Eccleſiaſtica, quæ potiùs correctionem ſapiat, quàm vindictam in foro externo ſceleri debitam, utique immunitas Eccleſiaſtica nihil ſuffragabitur, quia non fuit intentio Summi Pontificis per immunitatem Eccleſiarum tollere morum correctionem, ſicut etiam Laici ad Eccleſias con-

Digitized by Google

conſugientes pœnam Eccleſiaſticam non evadunt. Si verò agatur de pœna propriè dicta & vindicativa, ut ſi Clericus torqueri, degradari, & curiæ ſæculari tradi, vel ad triremes, aut perpetuos carceres condemnari deberet, non video quare Clericus debeat eſſe deterioris conditionis, quàm Laicus, cùm tamen Eccleſia multò magis debeat tueri clericos tanquam ſibi ſervientes & addictos, & quorum curam ſpecialem habet, dummodo cætera ſint paria, ut ſcilicet crimen, quod Clericus commiſit ab immunitate exceptum, vel in Eccleſia, aut Monaſterio vel ſpe immunitatis commiſſum non ſit.

Ad argumenta contraria. ℞. & quidem ad 1. Quamvis *cap. 6. h. Tit.* Clericorum expreſſam mentionem non faciat, eos tamen non excludit, ſed generaliter loquitur de quibuſcunque delinquentibus. Etſi etiam apertè de Laicis loqueretur, non tamen cenſerentur per id excludi Clerici, ſed potius factum eſſet propterea, quòd caſus in Clericis rariùs eveniret, prout leges univerſim accommodari ſolent ad ea, quæ frequenter accidunt, *l. nam ad ea. 5. ff. de L.L.* In *ſecundo* non eſt bona conſequentia: Clericus perdit ex delicto privilegium perſonale, ergo etiam locale: cùm inter iſta duo privilegia non ſit neceſſaria connexio, & priùs ideò perdere debeat, ne in omnibus caſibus poſſit impunè delinquere. *Tertiò* ſatisfit ex eo, quòd Clerici in Eccleſia vel ſpe immunitatis delinquentes ab Eccleſia non defendantur. Vid. Barb. *d. c. 3. à n. 137.* Laym. *in Theol. mor. lib. 4. tract. 9. cap. 3. n. 11. verſ. ſed quid ſi Clericus.*

19 Quær. XII. An etiam *Hæretici*, *Gentiles*, *ac Iudæi* confugientes ad noſtras Eccleſias gaudeant immunitate? De *Hæretico*, qui propter ipſam hæreſin puniendus eſt, ſatis conſtat ex ſupra allegata Bulla Gregor. XIV. quòd immunitate non gaudeat. Sed etſi Hereticus propter alia delicta, quàm hæreſim ad Eccleſiam confugerit adhuc quidam volunt eum ab Eccleſia non defendi, utpote qui per hæreſim Eccleſiam univerſalem offendit. Alii tamen benignius cenſent, hæreticos propter alia delicta non eſſe privandos immunitate, cùm Bulla Greg. tantùm de reis in crimine hæreſis loquatur. Azor. *p. 2. lib. 9. quæſt. 9.* Quorum ſententia ſaltem in noſtra Germania, ubi Hæreticis cum Catholicis impunè & liberum commercium eſt, admittenda videtur, neque illi propter nimiam ſuam copiam & potentiam tam odio & violentia, quàm benignitate & clementia ad fidem trahuntur.

De *Iudæis & Gentilibus* diverſæ ſunt DD. opiniones, quorum aliqui ſimpliciter eis denegant immunitatem, ut Covar. *Variar. Reſ. lib. 2. c. 20 num. 11.* Clarus *lib. 5. ſent. §. fin. q. 30. num. 17.* Aliqui addunt limitationem, niſi parati forent, ſincero corde fidem amplecti. Laym. *d. tract. 9. c. 3. n. 22.* Aliqui demùm ſimpliciter illis immunitatem adſcribunt cum Sylv. *V. immunitas. 3. ſub n. 2. verſ. primum Iudæus*, & iſtorum ſententiam fuiſſe receptam à S. Congr. *Controverſ. Iuriſd. præpoſ.* refert Barboſa *Iuris Eccleſ. univ. lib. 2. cap. 3. num. 44.*

20 Quær. XIII. Circa modum procedendi cum reo ad Eccleſiam confugiente, & imprimis, an reus poſtquam ab Eccleſia egreſſus vel dimiſſus fuerit, poſſit à Judice ſæculari in vitâ & membris pro merito ſuo puniri? Negat Gloſſ. *in d. c. reum. 9. cauſa. 17. q. 4. in V. vel ad mortem.* Panorm. *in d. c. inter alia. 6. h. tit. num. 9.* eò quod reus hoc ipſo, quòd intra Eccleſiam ſe receperit, conſecutus fuerit impunitatem. Alii ècontra cum Henr. Zoeſ. *hoc tit. n. 38.* exiſtimant, hanc immunitatem præciſè cohærere loco, & reum tamdiu eſſe impunem, quamdiu in Eccleſia perſeverarit.

Utraque ſanè opinio patitur ſuas difficultates; prior trahit poſt ſe malos effectus: ſi enim quilibet homicida, aut malefactor ex hoc ſolo impunis evaſerit, quòd vel modicum ad Eccleſiam confugerit, quot erunt impunita delicta, & quàm audaces evadent delinquentes? Ex altera neceſſariò conſequetur alterutrum, ut vel ſine fructu futurum ſit Eccleſiarum privilegium; vel certè ipſis Eccleſiis onerosum, ſi delinquentem ſine periculo vitæ dimittere, vel ſine magno incommodo & quidem toto vitæ tempore reſervare non poſſent. Quare verbis Canonum & legum diligentiùs inſpectis.

Dico I. Rectoribus Eccleſiarum incumbere, ſervare vitam & membra confugæ, quod fiet, ſi pro ipſo ſtudeant apud ſæculares Magiſtratus impetrare veniam & remiſſionem pœnæ corporalis.

Dico II. Clerici tamdiu debent ſervare reum, nec eum ad examen vel inquiſitionem judicis ſæcularis tradere, quàm ipſe Judex priùs etiam jurato de impunitate ejus promiſerit, qui ſi juramentum violaverit, debebit in ipſum excommunicatio fulminari, *c. id conſtituimus. 36. cauſa 17. q. 4.*

Dico III. Cùm hæc ſit enixa voluntas Canonum & legum, ne reus ad Eccleſiam confugiens damnum in vita & membris ſuſtineat, ideò Judices ſæculares non tantùm ſalvâ juſtitia poterunt, ſed etiam tenebuntur pœnam corporalem remittere, ne hoc privilegium immunitatis inutile ſit reo, aut Eccleſiis onerosum, ſi eundem tamdium ſervare debeant. Si verò judices de facto recuſent, non videtur propterea in eos aliqua cenſura ferenda, cùm jura ſolùm innuant, ut negantibus impunitatem, negetur etiam rei extraditio; Et ſi inferior Judex recuſarit, apud ſuperiorem ejus inſtandum erit per Rectores Eccleſiarum, utpotè quibus abſolutè injungitur, ut vitam confugientis obtinere ſtudeant. Imò non videtur facilè acquieſcendum promiſſioni alicujus inferioris Judicis, qui ex conſuetudine vel privilegio & jure regalium jus aggratiandi, ſive remittendi pœnam ordinariam non haberet, ſed protinus ſuperior ejuſdem adeundus foret. Quòd ſi Judex de facto aliquem dolo ſub promiſſione impunitatis & multò magis, ſi per violentiam extraxerit, debet ei ſervari fides, aut Eccleſiæ reſtitui. Covar. *Var. Reſ. lib. 1. cap. 2. n. 16. in fin.* Farin. *de Immun. Eccl. n. 301.* Barb. *in Collect. ad d. c. inter alia. num. 34.* Clarus *lib. 5. ſent. cap. 30. n. 5.*

Dico IV. Si reus propria ſponte Eccleſiam egrediatur, videtur ultrò deſerere locale privilegium, ut innuunt illa verba *in d. c. id conſtituimus: Si ipſe reus de Eccleſia diſceſſerit, à Clericis non quæratur.*

Dico V. Si crimen, ob quod reus ad Eccleſiam confugit, ſit *mixti fori*, locus erit præventioni inter ſæcularem & Eccleſiaſticum judicem, prout in *Tit. de foro comp. p. 2. §. 2.* diximus, præſertim hoc caſu, ubi aliàs non pœna corporalis, ſed Eccleſiaſtica vel pecuniaria ob privilegium immunitatis eſt reo infligenda. Quod ſi judex ſæcularis cauſam præoccupaverit, aut merè civilis ſit (ut ſi debitor obæratus ad Eccleſiam confugerit) & reus non fidat perſonaliter, etiam habita impunitatis promiſſione, coram judice comparere, poterit in Eccleſia remanens agere per procuratorem, & ſi nec hunc deſtinarit, procedetur per decreta immiſſionis in bona ipſius, ſicut & alia executio tum ad obtinendam ſatisfactionem læſorum, tum ad pœnam contra bona fiet, *l. præſenti. 6. Cod. De his, qui ad Eccleſ. confug.* Quòd ſi de facto reus ab Eccleſiaſtico judice vel à ſæculari pecuniariter punitus Eccleſiam egreſſus fuerit, non poterit poſteà ampliùs de eodem crimine accuſari & puniri, ut per Gloſſ. *in d. c. reum*, & Panorm. *in c. 6. hoc tit. num. 9.* ubi non immeritò conqueritur, hæc frequenter à Judicibus ſæcularibus violari.

Dico VI. Non quidem prohiberi poſſe judici, ſi per

per cuſtodiam militarem animadverti cutet in reum, forſan clam de Eccleſia elapſurum; interim non poſſe impediri alimenta reo ſubminiſtranda, quia hoc modo reus per indirectnm ab Eccleſia extraheretur, vel in ea ſame necaretur. *l. præſenti 6. C. de his qui ad Eccl. confug.* Alimenta autem deſumenda ſunt imprimis ex bonis illius, qui ad Eccleſiam confugit, vel propinquorum ejus; his deficientibus reliqui fideles in concione vel alio modo commonendi erunt, ut ſciant ſe teneti ex lege charitatis extremè indigenti ſubvenire; ſi nemo ſuccurrat, Eccleſiæ *c. aurum. 12. q. 2.* atque Eccleſiaſticis, qui tenentur vitam & membra confugientis ſervare, alimentatio incumbet.

Dico VII. Si reus ſit de illis, qui Eccleſiaſtica immunitate non gaudent, docet quidem. Con. *Var. Reſ. lib. 2. c. 20. ſub n. 18.* reum tali caſu per Judicem ſæcularem propria authoritare etiam abſq; licentia Epiſcopi abduei poſſe. Verum incognita erat Cov. conſtitutio Gregor. XIV. *Cùm alias, &c.* ubi ſtatuitur requirendam eſſe licentiam Epiſcopi, vel ejus Vicarij, qui perſonam aliquam Eccleſiaſticam, quæ capturæ interſit, deputet & reum priùs ad curiam Eccleſiaſticam eiuſque carcerem, ſub cuſtodia tamen, ſi opus fuerit, ſæculari duci debere, atque ibidem per Judicem Eccleſiaſticum inquiri, an revera crimen ab immunitate exceptum commiſerit, quo comperto tunc demùm ſæculari judici plenè tradendum eſſe.

Præterea in hac Bulla expreſsè conſti utum eſt, cognitionem ſuper immnnitate ad ſolùm Epiſcopum, vel ejus officialem, non autem ad inferiores pertinere, & ſi caſus eveniat in loco exempto vel nullius diæceſis, ad viciniorem ſpectare Epiſcopum. Quid autem conſuetudo vel præſcriptio poſſit circa Jura Epiſcopalia, alibì ſæpius diximus.

21 Poſtremò non eſt omittendum, varias in jure pœnas eſſe conſtitutas adverſus eos, qui immunitatem localem violant, iniuſtè abripiendo reos ad Eccleſiam confugientes. *Prima* talis pœna de jure civili eſt capitalis, *l. 2. & l. præſenti 6. Cod. de His qui ad Eccleſiam confugiunt.* *Secunda* eſt pecuniatia, ut ſcilicet Epiſcopo nongenti ſolidi pro mulcta ſolvantur. *cap. ſi quis contumax. 20. cauſa 17. q. 4.* *Tertia*, ut violator immunitatis immunitate non gaudeat. *c. frater. 10. eadem q. 4.* *Quarta* publica pœnitentia Eccleſiaſtica arbitrio Epiſcopi taxanda, *dict. c. ſi quis contumax.* *Quinta* demum excommunicatio, quæ ex conſtitutione Greg. XIV. ipſo facto incurritur, eamqne inter reſervatas S. Pontifici numerat. Quaranta *in Summa Bullarij. V. caſus reſervati. pag. mihi* 203. & conſentit illud decretum S. Congreg. quod refert Barb. *de Offic. Epiſc. p. 3. alleg. 50. n. 286.* Interim tamen *alleg. 51. n. 72.* refert, tenere Riccium *in Praxi aurea Reſ. 333. n. 2.* abſolntionem ſpectare ad Ordinarium.

---

§. II.

De Immunitate Rerum & Perſonarum Eccleſiaſticarum.

22. *De Immunitate rerum & Perſonarum Eccleſiaſticarum, in quo conſiſtat.*
23. *Immunitas iſta ſitne Iuris Divini vel humani?*
24. *An detur bonis patrimonialibus Clericorum?*
25. *Onera antiqua rebus impoſita tranſeuat etiam ad Clericos.*
26. *An requiratur, ut illa onera antiqua ſiat impoſita jure dominij particularis, vel etiam potuerint fuiſſe* Engel in Decretal. Lib. III. *impoſita jure ſuperioritatis?*
27. *Eccleſiis & Clericis quando ob cauſam communis neceſſitatis poſſint collectæ imponi.*
28. *Clerici an juxta c. 2. h. t. teneantur ad defenderdam Vrbem contra hoſtes?*
29. *Clerici an teneantur ad vectigalia, vel gabellas?*
30. *Immunitas Eccleſiaſtica num poſſit conſuetudine immutari?*
31. *Legibus & Statutis Laicorum, item juriſdictione fori ſæcularis an & quando conſtringantur Clerici? remiſſivè.*

HÆc immunitas ſpecies, ut breviter dicam, in eo conſiſtit, quòd perſonæ Eccleſiaſticæ, & res 22 illarum ab omni ſæcularium dominorum juriſdictione, exactione & oneris impoſitione liberæ ſint, ac immunes, ſive deinde illa onera ſint *merè realia*, nimirum pecuniaria, & rebus Eccleſiaſticorum imponanda; ſive *merè perſonalia*, per ipſas perſonas Eccleſiaſticas expedienda; ſive denique *mixta*, quæ partim perſonas, partim res earum concernunt. *l. 2. cum ſua authent. Cod. de Epiſcopis & Clericis. c. 4. & 7. hoc. t. c. 1. & 3. eod. in 6.* (quod quidem *c. 3.* quatenus excommunicat Laicos etiam ſpontè à Clericis oblata recipientes, eſt revocatum *in Clem. un. eod. tit. junct. gloſſa.*) Atque hanc immunitatem acerrimè tuetur Summus Pontifex, dum ſingulis annis in die Cœnæ Domini violatores ejuſdem excommunicat, & abſolutionem ſibi reſeruat, ut in Bulla *Cœnæ. §. 18.* habetur. Quòd *cœnæ ferculum* multis proh dolor! non ſapit, caveant, ne ſint *de invitatis excuſantibus*.

Quæritur autem. I. An Jure Divino vel humano tantùm perſonæ & res Eccleſiaſticæ à juriſdictione & 23 exactionibus ſæcularium dominorum exemptæ ſint? Quamvis in *c. nimis. 30. de Iurejurando.* Concil. Trid. *ſeſſ. 25. de Reform. c. 20. in cap. quamquam. 4. de Cenſibus in 6.* apertè dicatur immunitatem Eccleſiaſticam *juris Divini* eſſe, non tamen deſunt DD. etiam Catholici, imò Theologi, quos refert Paulus Layman. *in Theol. mor. lib. 4. Tract. 9. cap. 8.* aſſerentes, immunitatem Eccleſiaſticam immediatè profectam eſſe ex Chriſtianorum & Imperatorum & Regum privilegijs, cum conſenſu totius Chriſtiani populi conceſſis, quæ exemptionum privilegia à SS. Pontificibus, aliiſque Eccleſiæ Prælatis non tantùm acceptata, ſed etiam proprijs Sanctionibus confirmata & defenſa fuerunt. Rationem aſſignant, quòd hæc immunitas nullibi in novo Teſtamento à Chriſto Domino ſtatuta legatur; quin potius ipſe Chriſtus. *Matt. 17.* pro ſe & Petro tributum Imperatori ſolverit; & Apoſtolus Paulus *Act. 25. cap.* ad judicium Cæſaris appellarit; & *ad Rom. 13.* velit, *omnem animam ſublimioribus poteſtatibus ſubditam eſſe*, & loquitur ibi de principibus & poteſtatibus ſæcularibus, quibus tributa præſtanda ſunt; & videtur conſentire D. Petrus *in Epiſt. 1. cap. 2. verſ. 13.* ubi ſcribit. *Subjecti eſtote omni humanæ creaturæ propter Deum, ſive Regi quaſi præcellenti. &c.* Textum verò in allegatis Canonibus accipiunt, quòd immunitas Eccleſiaſtica tantùm *originaliter* ſit juris divini, id eſt, quatenus antiqua lex, quæ jam expiravit, de Levitis, & eorum rebus diſpoſuit, ad eum modum, quo, inquiunt, decimas Juris Divini dicimus, & interpretamur text. *in c. Parochianos 14. de Decimis.* Addunt tamen hujus ſententiæ authores, quòd Principes hanc exemptionem revocare ampliùs non poſſint, tanquam à non ſubditis, & fundamento juriſdictionis ſublato, ſicut ex ijs notavit Laym. *d. c. 8. in princ. verſ. addunt tamen.*

Verùm hæc tanti non ſunt, ut à genuino Sacrorum Canonum ſenſu recedamus, & ad tortas interpretationes confugiamus: non enim rectè diceretur ho-

Digitized by Google

die *ju·is Divini*, quod olim tantùm in Veteri Teſtamento juſis Divini ſuit, ſi per adventum Chriſti expiravit, & ampliùs Juris Divini non eſt. Nec urget inſtantia de decimis, quia etiam decimas hodie Juris Divini dicimus, in quantum ſcilicet ad ſuſtentationem Parochi neceſſariæ ſunt, prout latè probat Azor. *Inſtit. mor. p. 1. lib. 7. c. 23.* Igitur quod in veteri Teſtamento *Num. c. 3. & 18. Exodi. 30. v. 12. junct. c. 1. verſ. 47.* circa Levitas à Deo ſtatutum ſuit, id non præciſè *judicalis* aut *ceremonialis*, ſed ſimul *moralis* legis & in naturali dictamine & æquitate fundatæ rationem habuit, vt Miniſtri Dei, in ſortem ejus ſpecialiter vocati & conſecrati à profana & ſæculari mundana juriſdictione eximerentur, prout in ſimili præceptum *de ſanctificando Sabbatho* dicimus partim cæremoniale, partim morale ſuiſſe, in quantum ſcil. naturalis ratio exigebat, quoſdam dies in honorem ſui Creatoris ſpecialiter deputare.

Deinde ſi Epiſcopi aliique Prælati per Spiritum Sanctum conſtituti ſunt Rectores Eccleſiarum. *Act. 20. verſ. 28.* & conſequenter legitimi Superiores & Judices earumdem, & rerum ac perſonarum ad ais pertinentium, veluti perpetuus Eccleſiæ Catholicæ uſus demonſtrat, non poteſt circa unum idèmque objectum, alia & toto genere diverſi ordinis poteſtas mundana & ſæcularis rationabiliter, ac ſine maxima confuſione concurrete. Quis item non palpet ſummam inconvenientiam, ut *Paſtores*, quos Chriſtus & Spiritus S. Prælatos Eccleſiaſticos & Sacerdotes conſtituit, ab *Ovibus* judicentur.

Cæterùm quod attinet ad I. Argumentum contrarium, hoc non rep:ritur ſcriptum, ergo nunquam fuit à Deo ſtatutum, &c. Id ſemper Eccleſia tanquam hæreticum rejecit: ſuſſicit enim ad Jus Divinum fundandum Eccleſiæ conſenſus aſſerentis aliquid juris Divini eſſe, ſive id habeat ex revelatione, ſive ex traditione juxta illud Pauli *2. ad Theſſal. 2. tenete traditiones, quas didiciſtis, ſive per ſermones; ſive epiſtolam noſtram &c.* Locus porrò Evangelij *Matth. 17. in fine.* ex quo alterum argumenrum deſumitur, potiùs pro nobis facit, quia ibi Chriſtus ſe & Petrum, & ita omnes Eccleſiaſticos exemplo Levitarum veteris teſtamenti liberos, & à tributis immunes pronuntiat. *Ergo liberi ſunt filij.* iunge *verſ. pſal. Ego dixi Dij eſtis & Filij excelſi omnes.* Quem & alios ſimiles textus de Sacerdotibus SS. PP. accipiunt, *c. Sacerdotibus. 41. cauſa. 11. q. 1.* ſed tantùm ad evitandum ſcandalum jubet pro ea vice tributum exſolvi, *ut autem non ſcandalizemus eos*, inquit, *da pro me, & te &c.*

Quod denique Paulus contra Iudæos ad Cæſarem tanquam ordinarium eorum & ſupremum Judicem appellarit, nihil contra nos infertur, cùm etiam hodie Clerici poſſint adverſus ſuos malefactores Laicos coram Judice ſæculari actionem inſtituere. *cap. cùm ſit generale. 8. de Foro compet.* Neque etiam id; quod ex Epiſto. Pauli *ad Rom. 13.* & Petri *1. c. 2.* adductum eſt, convincit, quia veriſſimum eſt, *omnem animam debere eſſe ſubditam ſublimioribus poteſtatibus*, ſed in competenti genere Juſiſdictionis, *Spirituales Spiritualibus, Laici Laicalibus.* Quòd autem ibidem Apoſtoli Regum & Ducum ſecularium meminerint, ratio ſuit, quòd exhortationem ſuam potiſſimùm ad populum diſexesint, utique ad amoliendam Judæorum calumniam, qui eos traducebant, quaſi prædicatione Euangelicæ libertatis populum ab obedientia Pſincipum & Magiſtratuum averterent, & ſeducerent.

Si quid demùm in primitiva Eccleſia, præſertim ubi propter ingentes perſecutiones emergere non potuit Eccleſiaſtica authoritas, ſibi princeps ſæculares in Eccleſia poteſtatis arrogarint, totum id non tam via Juris, quàm facti, & per uſurpationem practicatum eſt. Vid. Marta. *de Iuriſdict. p. 2. c. 6.* Laym. *d. cap. 8.* Barb. *Iur. Eccleſ. un. lib. 1. cap. 39. §. 2. num. 5. & 6. 5. n. 3.*

Quæritur II. Vtrùm etiam bona patrimonialia Clericorum gaudeant immunitate? Affirmant DD. quia magis dignum trahit ad ſe minùs dignum. *c. quòd in dubiis. 3. de Conſecratione Eccleſiæ.* Et quæ Religioſis adhærent, religioſa cenſentur, *l. quæ Religioſis. 43. ff. de Rei vindicatione* idque ſatis probatur *ex cap. quamquam. 4. de Cenſibus. in 6.* ubi dicitus, perſonas Eccleſiaſticas, *& res earum Iure Divino* exemptas eſſe. Similiter *in c. ſi Clericus. 5. de Foro compet.* Res Clericorum & Res Eccleſiæ quantum ad juriſdictionem ſæcularium evitandam pariſicantur, & notant Gloſſa & DD. communiter *in cap. fin. de Vita & honeſtate Clericorum.* Neque enim agi poſſet ſuper bonis Clericorum patrimonialibus in iudicio ſæculari, quin eo ipſo quoque perſona Clerici traheretur ad judicium & ſententiam Judicis Laici tanquam ejus juriſdictioni ſubjectus pati deberet. Itèm cùm tributa imponantur in ſignum & ratione ſubjectionis, & nonniſi ſubditis; Clerici autem ſubditi ſæcularium non ſint, meritò etiam in quibuscunque ſuis bonis tributa recuſant. Videtur quidem opponi poſſe, quòd tributa aliquando imponantur præciſè rebus, etiam cum perſona ſubdita non eſt; veluti dum verbi gratia Bavarus in rerritorio Saliſburgenſi bona immobilia habet, licet ea nunquam incolat. Sed ℟. talem reſpectu bonorum, quæ ſaltem per procuratorem, adminiſtratorem, conductorem &c. in alieno territorio poſſidet, cenſeri ibidem ſubditum, ſicut etiam Clericus alienigena dicitur ſubditus illius Epiſcopi, in cujus Diæceſi beneficium obtinet. *c. cùm nullus. 4. de Temp. ord. in 6.* Magiſtratus autem Laici ſubditus Clericus eſſe non poteſt. 24

Illud tamen non eſt prætermittendum, quòd bona Clericorum tantùm in conſequentiam participent exemptionem Eccleſiarum & Eccleſiaſticorum. Sunt verò quædam priuilegia bonis Eccleſiarum principalites conceſſa, quæ juxta communem ſententiam ad bona priuatorum Clericorum patrimonialia non extenduntur, ut reſtitutio in integrum, præſcriptio 40. annorum &c. Laym. *in Theol. mor. l. 4. tract. 9. c. 6. n. 10.* Prætereà quæ diximus, de bonis *allodialibus* accipienda ſunt: nam bona *feudalia* non tranſeunt pleno jure ad Clericum, ſed Dominus, qui ea concedit, certas ſibi conditiones, & jura reſervat. Unde etiam Clerici in iſtis bonis judicium Domini ſæculasis declinare non poſſunt, *cap. ex tranſmiſſa. 6. de Foro compet.*

Quæritur III. An ergò Magiſtratus ſæculares nihil omnino poſſint exigere ab Eccleſiaſticis, cùm tamen paſſim videamus contrasium practicari, ut Monaſteria, aliæq; perſonæ Eccleſiaſticæ ampliſſimas exactiones dare teneantus? ℟. Si ex bonis antequam ad Eccleſias vel perſonas Eccleſiaſticas pervenirent, certa & determinata quædam onera fuerint pendi ſolita, ea ex communi DD ſententia etiam impoſterum ab Eccleſijs aut perſonis Eccleſiaſticis ratione iſtorum bonorum perſolvi debent, quia res tranſit cum ſuo onere. Notanter autem loquor *de certis & determinatis oneribus* jam antea bonis, antequam ad Eccleſias devenerint, certo & ſtabili modo impoſitis: nam extraordinariæ contributiones, præſertim verò *capitationes*, quæ potiùs perſonis, quàm bonis imponuntus, à ſæcularibus pro ſuo arbitrio, & non concurrentibus illis, de quibus inferiùs *in q. 4* dicemus, citra læſionem immunitatis Eccleſiaſticæ exigi non poterunt, quidquid nonnunquam in contrarium practicetur, quam praxim Sacri Canones reprobant, & Pontifices quot annis ſub anathemate damnant. Barb. *Iuris Eccl. univ. lib. 1. c. 39. §. 5. n. 8. & in Collect. ad c. non minus. hoc tit. n. 6.* cum cc. ibidem. 25

Volunt quoque nonnulli DD. ut illa onera antiqua

qua

qua ſint impoſita rebus jure dominij particularis (puta quia illud bonum priùs erat proprium & camerale Principis) pacto cenſuali , feudali , vel empbiteutico &c. prout etiam in donatione facta Eccleſiæ admittuntur boneſtæ conditiones , cenſuum reſervationes &c. *c. cùm dilecti . 6. X. de Donat. c. præterea. 23. de Iure patron. c. verum . 4. de Condit. appoſ.* ſecùs verò, ajunt, ſi talia onera proveniunt ſolùm ex vi ſupremæ juriſdictionis territorialis, ſive lege tributaria, tunc enim mutata perſona , mutatur etiam conditio rei . Pro qua ſententia inter alios citatur Abb. *Conſil. 26. vol. 1.* Item deciſio Rotæ apud Barb. *iur. Eccleſ. univ. lib 2. c 39. §. 5. n. 8.*

Verùm quod attinet ad allegatum Abbatis conſilium , prout mihi ad manus eſt , ibi non loquitur de tributis antiquis ordinaria lege de ipſis bonis Principi terræ pendi ſolitis , ſed de novo aliquo ſtatuto quorundam Officialium terræ S. Geminiani , qui ſtatuerunt , ut omnia loca , etiam pia , quibus aliquid titulo lucrativo relinquitur , teneantur partem conſerre ad utilitatem Sacriſtiæ S. Geminiani ; & concludit , tale ſtatutum non valere , non quidem (ut circa finem conſilij expreſsè dicit) quòd Laici rebus ſuis aliquod onus imponere nequeant ad Eccleſias tranſiturum , ſed quòd hoc ſtatutum fuerit directè etiam de ipſis Eccleſijs & pijs cauſis conceptum contra *c. Eccleſiæ. 10. de Conſtit.* & onera per hoc ſtatutum impoſita non ſint certa & determinata rebus ab antiquo inhærentia , ſed effectus talis ſtatuti & oneris tunc primùm inciperet , vbi rei legatæ vel donatæ dominium in piam cauſam tranſijt , ot tunc teneantur piæ cauſæ vel earum Rectores ſolvere ; quod ſtatuendo efficere , utique extra poteſtatem ſtatuentium Laicorum fuit . Pariter deciſio Rotæ apud Barb. *d. l. n. 8.* relata , non tam de antiquis oneribus rebus , antequam Eccleſiaſticæ fierent , certo & ſtabili modo impoſitis , quàm de novis gabellis , collectis , & impoſitionibus loquitur , quibus cum conditionibus Clericis citra incurſum pœnarum imponi valeant . Alia autem videtur eſſe ratio de tributis , quæ Principes de omnibus poſſeſſionibus ſui territorij jure quaſi gentium pro ſua ſuſtentatione & in compenſationem curarum & defenſionis , ac juſtitiæ adminiſtrationis prædijs & bonis ſui territorij ab antiquò impoſuerunt , & exigunt , dummodo ea moderata ſint , ab antiquo certa & invariata , & Princeps ſoleat etiam Eccleſiaſticorum bonorum fidelem curam habere . *text. not. in c. tributum. 22. cauſa 23. q. 8.* Vnde Abb. Panorm. *in c. non minus. 4. hoc tit. ſub n 16. ad fin.* ita ſcribit : *Si poſſeſſio ſeu fundus perveniens ad Eccleſiam habeat certum onus annexum , ad illud tenetur , ſive habuerit illud onus ex privata diſpoſitione , arg. c. cùm dilecti. de Donatione & cap. quanta . de Cenſibus . ſive ex diſpoſitione publica , puta Principis , antequam perveniret ad Eccleſiam . Exemplum in tributa : nam qualibet poſſeſſio eſt ab antiqua onerata onere ſolvendi tributum Imperatori , ut in l. Imperatore. ff. de Publicanis . l. placet. C. de SS. Eccl. cap. 1. in fin. de Cenſibus . ideò dico , quòd Eccleſia tenebitur ad tributum ratione poſſeſſionis ſeu poſſeſſionum , quas poſtmodum acquiſivit , quod clarè innuit d. c. 1. & ibi plenè dixi. Fateor . quòd Italia , quæ eſt Princeps Provinciarum , non obligatur hodie ad hæc tributa , ut not. in l. 1. ff. de Cenſib. Idem dico in alijs oneribus , & quæ ratione naturali incumbunt ipſis rebus , ut reficere iter ante domum , l. 1. ff. de Via publ. not. Barth. in l. ad Inſtructionem. C. de SS. Eccl. Item in purgatione putei neceſſarij toti viciniæ , in qua eſt Eccleſia , ad quod not. Spec. in tit. de Cenſib. S. nunc dicendum. verſ. item pone quod vicinia. Ad alia autem onera , quæ imponuntur rebus ſecundùm neceſſitatem accidentem , puta Eccleſiam non teneri , quia non poſſunt res ad alia onerari , imò ex quo pervenerunt ad Eccleſiam , eximuntur ab omni exactione .* Hæc Abb. Panorm.

Paulus Layman . *in Theol. mor. lib. 4. tract. 9. c. 6. n. 4. & 6.* videbitur forſan magis ſupradictam ſententiam confirmare , ſed quia *num.* 3. inter onera realia etiam penſiones & *tributa* numerat , ac *c. num. 4. & 6.* pro ſua ſententia allegat Abb. *in c. fin. de Vita & honeſt. Cler. n. 22.* Gloſſ. *in cap. generaliter . 40. V. collationibus . 16. q. 1.* & *auth. item nulla . C. de Epiſc. & Cler.* in quibus omnibus locis non excluduntur tributa ordinaria & perpetua antiqua (imò c. Gloſſ. nominatim ait , tributa ab Eccleſia præſtanda) ſed tantùm ſuperindicta pro arbitrio Principis vel alterius Magiſtratus , & mutabilia , ac quæ potiùs perſonis tanquam ſubditis intuitu poſſeſſionum , quàm præcisè rebus ſine habitudine ad perſonæ qualitatem imponuntur ; hinc opinor , ejus dicta etiam in talem ſenſum accipienda eſſe , ſalvo meliùs intelligentium judicio , fateor tamen , etiam priorem ſententiam ſuis non deſtitutam eſſe rationibus.

Quær. IV. An ſaltem Eccleſiæ & Clerici contri- 27
buere teneantur , ſi publica neceſſitas , vel vtilitas non tantùm ſtatum Laicorum , ſed etiam Clericorum concernit , ut cùm terra vel civitas ab hoſtibus defendenda eſt , tempore peſtis ſumptus & proviſiones faciendæ &c. Ad hanc quæſtionem extant deciſiones *in c. non minus. 4. & c. aduerſus . 7. X. h. t.* vbi quidem etiam Eccleſiaſtici ad contributionem vocantur juxta naturale illud principium , qui ſentit commodum , ſentiat & onus , ſi tamen 4. concurrant. I. Vt neceſſitas vel utilitas ſit publica , quæ æquè principaliter ac directè (ſecùs ſi indirectè ac in quandam conſequentiam) ſtatum Eccleſiaſticum ac ſæcularem concernat. II. Vt Laicorum non ſufficiant facultates . III. Vt talis contributio vel collecta non imponantur Eccleſiaſticis authoritate Magiſtratus ſæcularis , ſed Eccleſiaſtici cum conſenſu Cleri. Et IV. vt niſi periculum in mora fuerit , deſuper Summus Pontifex conſulatur , cujus intereſt , communibus vtilitatibus providere . Vid. Pan. *in dd. cc.* & Barboſa *in Collect. ibidem.* & *in c. 2. h. t. & Iur. Eccleſ. univ. lib. 1. cap. 19. §. 5.* & Deciſio Rotæ ibidem *n. 8.* inſerta . Laym. *d. c. 6. à n. 7.*

Quær. V. Quomodo accipiendum ſit , quòd in *c.* 28
2. h. tit. dicitur , neminem per Eccleſiæ nomen à murorum vigilijs excuſari ? Diverſæ DD. interpretationes ita conciliari poſſe videntur , ut in magno periculo ex hoſtili obſidione imminente etiam Clerici , vel per ſumptus , aut ſervos , vel famulos ſuos vigilias murorum procurare debeant . Imò licèt Clericatus officium reddat aliquem inhabilem ad pugnandum . *c. ex multa. 9. §. X. de Voto.* & miles Chriſti deſinat eſſe miles ſæculi , *c. un. de Vaſallo milite qui arma belli depoſ. 2. Feud.* ac pia opera dicantur eſſe arma Clericorum . *c. non pila . 3. c. reprehenſibile . 19. & paſſim. cauſa 23. quæſt. 8.* in maxima tamen neceſſitate , & Laicis non ſufficientibus , etiam ipſos Clericos ad vigilias & defenſionem civitatis teneri (utpote per quam defenſionem juvantur ipſæ Eccleſiæ , & proteguntur perſonæ miſerabiles & innocentes) docet Panor. *in eod. c. 2. n. 6. & 7.* & putat pro ſua ſententia eſſe tex. ſing. *in c. petitio . 24. X. de Homicid.* ſed Gloſſ. ibidem *in v. remordet.* non conſentit.

Quær. VI. An Clerici teneantur ad vectigalia & 29
telonia , quæ Pontifices *pedagia , & guidagia* appellant. Gloſſ. *in c. ſuper quibuſdam . 26. de V. S.* Hac de re extat quoque deciſio *in c. quamquam . 4. de Cenſibus in 6.* ubi ſub cenſuris prohibetur , talia à Clericis , qui non cauſa negotiationis res ſuas transferunt , exigere . Et notat Barb. *ibidem in Collect. n. 6.* cum pluribus cc. quòd Clericus transferens fructus ſui beneficij ad vendendum non dicatur negotiari ; propriè verò negotiari dicitur , qui ex inſtituto more mercatorum emit , ut cariùs vendat , ſicut ex D. Thoma . *2. 2. q. 77. ar. 4. ad 2.* notavit Layman . *in Theolog. mor. lib. 3. tractat. 4. capit. 17. §. 7. num. 1.* Idem tenet Sylv. *V.*

Immunitas. r. num. 22. ubi etiam notat, quòd Clerici non teneantur ad gabellas, quæ à Magiſtratibus ſæcularibus ponuntur ſuper vino, carne, aut alijs victualibus.

4 Quær. V. Utrum conſuetudine alicujus Provinciæ poſſit tolli hæc immunitas Clericorum, quatenus à Principibus ſæcularibus liberè collectari valeant? ℞. Conſuetudinem contra Jus Divinum nihil operari poſſe, adeòque nec contra iſtam immunitatem, quæ per priùs dicta Juris Divini eſt Barb. *d. c.* 39. §. 5. *n.* 39. *verſ. ſeptimo quæro*. Sperell. *deciſ. fori Eccleſ. deciſ.* 37. *per totum, & præcipuè n.* 69. Duar. *in Bulla cœnæ. ca.* 18. *q.* 20 *n.* 5. Et ſi Jure Canonico ad introducendam conſuetudinem tacitus ſaltem conſenſus Pontificis requiritur, ut in Lib. I. *in tit. de Conſuetudine.* traditur; quis credat, in hac materia ullo modo conſentire Pontificem, qui non tantùm *in d. c. quamquam. de Cenſibus. in* 6. omnem hujuſmodi conſuetudinem tanquam corruptelam damnavit, ſed inſuper in Bulla *Cœnæ*, ſingulis annis contra violatores immunitatis cenſuras pronunciat.

Plura de hac materia videri poterunt apud Authores per decurſum citatos. Et de obligatione Iugum, & quando ſtatuta Laicorum obligent perſonas Eccleſiaſticas, tradunt DD. in *Lib. I. Decretalium in Titulo de Conſtitutionibus*. & nos diximus ibidem *in* §. 3. *n.* 35. Item de juriſdictione fori ſæcularis, quatenus coram eo Clerici conveniri non poſſint, dictum eſt *in Lib. II. in Tit. de Foro competente*.

TITULUS L.

Ne Clerici vel Monachi ſecularibus negotijs ſe immiſceant.

SUMMARIA.

1. *Negotia ſæcularia generaliter vitare debent Clerici.*
2. *Sanguinis effuſio ſive per judicium ſive per chirurgiam probibetur Clericis.*
3. *Clerici poſſunt eſſe Tutores & Procuratores perſonarum miſerabilium.*
4. *Officia ſæcularia non videntur probibita Clericis, qui propter territoria & bona, quæ ſub Principibus ſæcularibus poſſident, Iure ſæculari aliquo reſpectu cenſentur.*
5. *Tabellionis ſeu Notarij officium qualiter probibitum Clericis.*
6. *Ad ſtudia ſæcularia, ſcilicet Legum, Medicinæ, an & qualiter Clerici poſſint admitti?*

1 NEmo (vt inquit Apoſtolus. 2. *ad Timoth.* 2. ℣. 4. *militans Deo implicea ſe negotijs ſecularibus*. De quo proponitur *præſens titulus*. Atque in *c.* 1. *hoc tit.* inter negotia ſæcularia ponuntur pleraque, quæ ſupra *Tit. I.* Clericis evitanda diximus. Et præterea *in c.* 6. prohibetur, ne cauſa lucri negotientur; quod DD. intelligunt de negotiatione continua ad inſtar 2 Mercatorum Barb. *in Collect. ad d. c.* 6. Item *in c. penult. eod. tit.* vetatur ne Clerici dictent, aut proferant ſententiam Sanguinis, nec vindictam Sanguinis exerceant, nec, vbi exercetur, interſint, nec literas dictent, vel ulli ſcribant pro vindicta ſanguinis, aut viris ſeu Executoribus ſanguinis præponantur. Neque etiam artem Chyrurgiæ, quæ aduſtionem, vel inciſionem inducit, exerceant. Quando verò ex ſimilibus contrahatur irregularitas *In Lib. V. tit. de Homicidio*. commodiùs tractabitur. Et an Clericis interdicta ſit Chyrurgia, vel medicina abſque aduſtione vel inciſione, vid. Sanch *in Præcept. Decal. tom.* 2. *lib.* 6. *cap.* 14. *num.* 17.

Quod autem in *c.* 2. *&* 5. *h. t.* prohibetur ne Clerici ſint Miniſtri, Procuratores, Vice-Comites, Præ- 3 poſiti aut locum tenentes Sæcularium, patitur limitationem circa perſonas ſæculares miſerabiles vt pauperes, pupillos, viduas & ſimiles, qualium perſonarum tutelam & defenſionem Clerici non tantùm licitè, ſed & laudabiliter ſuſcipiunt. *d. c.* 1. *h. t. c. fin. diſt.* 86. Deinde hæc prohibitio ſuo modo limitanda eſt circa Præ- 4 latos Eccleſiaſticos, qui ſub Imperatore, vel alio Principe terras & bona temporalia poſſident, ratione quorum non ſecùs ac alij Domini ſæculares ad Comitia & Conſilia vocantur, & ibidem diuerſa officia ſuſcipiunt: cùm enim talia officia maximè cedant in vtilitatem Eccleſiarum, in quarum præjudicium aliàs per Dominos ſæculares nonnunquam multa inducerentur; ideò non eſt veriſimile, quod SS. Canones probibere voluerint, ſed potiſſimùm illa, quæ cauſa priuatæ avaritiæ cum neglectu divini ſervitij ab Eccleſiaſticis ſuſcipiuntur, ut ex *d. c. fin. diſt.* 86. colligitur.

Præterea quòd in *c. ſicut.* 8. *h. t.* ſtatuitur Clericum officio tabellionis ſeu Notarij fungi non poſſe, in- 5 telligendum eſt circa forum ſæculare, & actus merè ſæculares: in foro autem Eccleſiaſtico, & circa cauſas ac negotia ſpiritualia etiam Clericos hoc officium exercere poſſe, magis receptum eſt. Porrò ſi Clericus aut Religioſus ante Religionis ingreſſum legitimè Notarius creatus contra prohibitionem juris inſtrumentum fecerit, antequam ſibi exercitium huius officij à ſuo ſuperiore interdictum fuerit, valere tale inſtrumentum, eò quòd irritatio eius in jure non reperiatur, communior eſt ſententia cum Panorm. & Barb. *in eod. c.* 8. *h. t.*

Demùm quòd *in c.* 3. *& fin. h. t. & in c.* 1. *eod. in* 6. 6 non tantùm negotia, ſed etiam ſtudia ſæcularia interdicantur, ne ſcil. Clerici & Religioſi in publicis Uniuerſitatibus *Leges Ciuiles*, aut *Phyſicam*, id eſt, *Medicinam* audiant, volunt DD. hac conſtitutione pœnali & ſtrictæ interpretationis non comprebendi illos, qui privatim ad majorem intelligentiam juris Canonici, quod in plurimis ſcientiam juris Civilis ſupponit præcipuè circa contractus, hæreditates, &c. legibus ſtudent: Jtem nec eos, qui vt ſæculares dicta ſtudia abſolverunt, & deinde vt Clerici gradum accipere volunt Barb. *in d. c.* 3. *& fin.* Denique in multis Uniuerſitatibus, ſicut & in hac noſtra Salisburgenſi per privilegia Papalia iſta prohibitio relaxata eſt, vt Clerici & Religioſi ad lectiones Juris Civilis admitti poſſint.

FINIS III. LIBRI.

Digitized by Google

LIBER IV.

DECRETALIUM.

TITULUS I.

De Sponſalibus, & Matrimoniis.

VT hæc materia ob qnotidianam caſuum circa eam emergentiam ſcitu maximè neceſſaria innoteſcar, nonnihil explicatiùs eam tractabimus, iis tamen, quæ in particularibus titulis infra notanrur, eò reſervatis. Incipiendo igitur ab his, quæ præcedunt matrimonium, ſit.

---

§. I.

De Differentia inter Sponſalia, Matrimonium, Conjugium, & Nuptias.

SUMMARIA.

1. *Quid & quotuplicia ſint ſponſalia?*
2. *Diſputatio de quibuſdam verbis contrahentium, an importent ſponſalia vel Matrimonium, hodie inutilis.*
3. *Matrimonium quid & quotuplex?*
4. *Quid Matrimonium legitimum?*
5. *Quid ratum?*
6. *Quid conſummatum?*
7. *Quid ſit conjugium?*
8. *Quid nuptiæ?*

HÆc nomina in jure noſtro aliquando promiſcuè ſumuntur & tamen in propriis terminis inter ſe differunt.

1 Igitur Sponſalia à ſpondendo ſeu promirtendo dicta ſunt & alia ſponſalia *de futuro*, alia *de præſenti* nuncupantur. Sponſalia *de futuro* ſunr promiſſio futuri matrimonii, quæ fit per verba futuri temporis, ut: ducam re in uxerem: Sponſalia verò *de præſenti* ſunt ipſe contractus matrimonialis per verba præſentis temporis initus, ut: accipio te in meam uxorem, quibus verbis implicitè mutua cohabitatio, amor conjugalis, & tradirio corporum ſpondetur, ac idcircò ſponſalia appellantur.

2 Fuit quidem olim de quibuſdam verbis diſpntatio, an importarent conſenſum de præſenti, vel de futuro, ut ſi dictum erat: *volo te habere in uxorem*, cujus controverſiæ deciſio principaliter ex circumſtantiis & mente contrahentium deſumebatur, an ſcilicet voluerint ſponſalia, vel marrimonium contrahere? ſed hodie, quando poſt Concilium Tridentinum *ſeſſ. 24. de Reformatione Matrim. cap. 1.* nullum matrimonium ſine Parocho & teſtibus contrahi poteſt, arque ex generali Eccleſiæ ritu in ipſo templo ambo contrahentes ideò conveniunt, ut non ſponſalia *de futuro*, ſed ipſum matrimonium per verba cathegorica interrogante Parocho contrahant, vix ampliùs controverſiæ hujus videtur eſſe utilitas.

Matrimonium definitur in §. 1. *Inſtit. de Patria poteſt.* quòd ſit legitima viri & mulieris conjunctio individuam vitæ ſocietatem continens. Dividitur in Matrimonium *legitimum*, *ratum*, & *conſummatum*. *Legitimum* quamvis omne matrimonium dici poſſit, quod à jure improbatum non eſt, in ſpecie tamen illud dicitur, quod inter infideles contrahitur, & in ſolo legitimo ac naturali conſenſu conſiſtit, nec Eccleſiæ ratificationem habet, nec Sacramentum eſt. *Ratum* illud propriè appellatur, quòd per verba de præſenti contractum ab Eccleſia approbatum eſt, & rationem Sacramenti habet, cui tamen necdum acceſſir carnalis copula, de quo matrimonio accipienda eſt regula, *l. nuptias. 30. ff. de R. I.* quòd *nuptias non concubitus, ſed conſenſus faciat*. *Conſummatum* denique illud vocatur, quod per concubitum & carnalem copulam præcedente legitimo conſenſu de præſenti completum & conſummatum eſt. Notanter dico, debere conſenſum legitimum ſeu matrimonium ratum præcedere; nam ſi copula habeatur ante contractum matrimonialem, ex ea non inducetur matrimonii conſummatio, quia quod non eſt, conſummari non poteſt, ſed ante contractum matrimonialem non eſt matrimonium, ergo &c. Erit proinde talis copula merè fornicaria, nec indiſſolubilitatem alioſque effectus matrimonii conſummati (de quibus *in tit. de Converſione conjugatorum*) operabitur. 3 4 5 6

Conjugium autem dicitur à conjunctione; & omne quidem matrimonium conjugium dici poteſt, non tamen vice verſa omne conjugium matrimonium, ſi in rigore loquamur, nam matrimonium à præcipuo fine, qui eſt prolis generatio, nomen accepit, 7

mulier enim nubit ut fiat mater, inquit Gloſſ. *in §. 1. Inſtit. de Patria poteſt.* quare ſi ſenes, qui extra ſpem prolis ſunt, nuptias contrahant, talis contractus conjugium potiùs, quàm matrimonium appellabitur.

8 Nuptiæ demùm inde dictæ ſunt, quòd olim puellæ pudoris gratia ſe obnuberent, ſeu faciem velarent, dum viris dabantur, *nec illud. 8. cauſa. 30. q. 5.* Inde licet nuptiæ & matrimonium in jure plerumque confundantur, ut *tot. tit. ff. de Ritu nuptiar.* tamen etiam hodie *nuptiarum* nomine propriè illa ſolennitas, & pompa externa magis, quàm contractus ipſe matrimonialis intelligitur, quo ſenſu tempore Adventus & Quadrageſimæ nuptiæ prohibentur, id eſt, pompa nuptialis, non verò ipſe matrimonialis contractus, ſi abſque ſolennitate privatim ex cauſa inſtituatur, *cap. 4. de Feriis.*

§. II.

Quomodo contrahantur Sponſalia de futuro.

S U M M A R I A.

1. *Definitio Sponſalium.*
2. *Ad contrahenda requiritur mutuus conſenſus ſaltem implicitus.*
3. *Promiſſio gratuita non conſtituit ſponſalia.*
4. *Sponſalia inter abſentes contrahi poſſunt per litteras vel Procuratorem.*
5. *Procurator ad Sponſalia & Procurator ad alia negotia per tria differunt.*
6. *Parochus & teſtes non ſunt de ſubſtantia ſed de probatione ſponſalium.*
7. *De Arrhis vel pœna an Sponſalibus addi poſſint.*
8. *Circumſtantiæ indicant quando ſola taciturnitas vel ſimplex acceptatio conſtituat Sponſalia.*
9. *Simplex promiſſio ante revocationem ſemper valet.*
10. *Promittens matrimonium amicis Titiæ habentibus mandatum obligatur, ſin minus, non obligatur.*
11. *Verba: nullam aliam ducam niſi te, quid faciant.*
12. *Partem reſilientem poteſt compellere Eccleſia.*
13. *Virginem ficta promiſſione ſeducens tenetur eam ducere.*
14. *Notabiliter eminentioris ſtatus ficté (ſecus eſt, ſi verò & ſcienter) promittens poteſt ſe redimere pecuniaria compenſatione.*

1 JUriſconſultus in *l. 1. ff. de Sponſalibus.* definit ſponſalia, quòd ſint: *mentio & repromiſſio futu-*
2 *rarum nuptiarum*, ideò pro certò tenendum eſt. I. Ad ſponſalia conſtituenda neceſſariò requiri mutuum & reciprocum conſenſum viri & fœminæ ſuper futuris nuptiis: nec ſufficere, ſi tantùm pars promittat ſine repromiſſione ſaltem implicita alterius: nec ex promiſſione unius alteri quæri obligationem, niſi & ipſa promiſerit; quia promittens non cenſetur ſe aliter obligare, quàm ſecundùm naturam ſponſalium, & ſub tacita conditione, ſi etiam altera pars promittat.

3 Poteſt quidem aliquando fieri promiſſio ab una parte alteri *merè gratuita*, & ſine conditione repromiſſionis, ut ſi dives aliquis fœminæ ſibi in gravi morbo fideliter ſervienti pro remuneratione promittat matrimonium, cùm utique in ipſius ſit poteſtate, vel ſimpliciter, vel ſub conditione ſe obligare, dummodo conſtet de hac ſua voluntate & fœmina non renuat, ſed ſaltem tacendo acceptet talem promiſſionem. Interim tamen iſta promiſſio gratuita non habebit vim & effectum Sponſalium; unde ſi fœmina ex ſua parte etiam poſt acceptatam promiſſionem nolit contrahere matrimonium, ad id compelli non poterit: quia tantùm habuit virum ſibi obligatum, ipſa verò defectu repromiſſionis obligata non fuit, ſicut ſi donationem aliquam merè gratuitam acceptaſſet. Item ex tali promiſſione non naſcetur impedimentum *publicæ honeſtatis*, ſicut ex ſponſalibus, quo minùs mortua fœmina, cui promiſſio facta eſt, ſoror ejus à viro promittente in uxorem, vel è contra mortuo viro ejus frater à fœmina in matrimonium accipi poſſit.

Certùm eſt II. Sponſalia non tantùm inter præſentes, ſed etiam abſentes contrahi poſſe, ſcilicet 4 per literas vel Procuratorem: nam ad ſponſalia non requiritur ſimultaneus formaliter conſenſus, ſed ſufficit, ſi is, qui prior conſenſit, in hac ſua voluntate perſeveret, uſque dum etiam altera pars viciſſim conſentiat, prout id univerſim in aliis quoque contractibus, ut emptione, locatione &c. procedit & textus ſunt in *l. ult. ff. de Contrahenda empt. c. final. de Procur. in 6* Verùm Procurator, qui ad ſponſalia vel ma- 5 trimonium contrahendum, & ille, qui ad alios contractus ineundos deſtinantur, in tribus notabiliter differunt. I. Ut Procurator ex aliis contractibus dominum obligare poſſit, ſufficit, ſi *generale* mandatum habeat, omnia loco domini peragendi, vel Procurator *cum libera* adminiſtratione conſtitutus ſit, *l. Procurator. 58. & ſeq. ff. de Procurator.* ſed ſponſalia vel matrimonium Procurator aliter contrahere non poterit, quàm ſi hoc ei nominatim & *in ſpecie* demandatum ſit. *dict. cap. ult. de Procurat. in 6.* II. Procurator ad alia negotia conſtitutus ea per ſe tractare non tenetur, ſed poteſt alium ſubſtituere, non verò procurator ad ſponſalia vel matrimonium contrahendum; cùm enim cauſa matrimonialis maximi ſit præjudicii, ad hanc tractandam perſonæ induſtria electa cenſetur, & conſequenter ſine voluntate principalis alteri committi non poterit. Quod tamen etiam ad alia negotia valde ardua propter eandem rationem præjudicii extendit Menochius *de Præſumptionibus lib. 2. præſumptione 58.* III. Demùm in aliis cauſis, ſi principalis mandatum Procuratoris revocet in ejus abſentia, Procurator adhuc validè procedet, uſque dum ſibi de iſta revocatione innoteſcat, *Clement. un. de Renuntiatione l. Si mandem. 15. ff. Mandati.* At verò Procurator ſponſalium vel matrimonii etiam in abſentia revocari poteſt, ita, ut ſi dominus interim pœniteat, & coram proteſtetur, ſe nolle conſentire in actum à procuratore gerendum, Procurator invalidè contrahat, licèt hujus revocationis ignarus ſit, quod pro majori matrimonii libertate ita conſtitutum eſt *in d. c. ultimo. de Procurat. in 6.*

Certum eſt III. Ad ſponſalia de futuro præter 6 conſenſum mutuum nullam aliam ſolennitatem requiri, adeoque etiam ſine Parocho & teſtibus inita valere. Imò in ſponſalibus Parochus non facilè intereſſe deberet, ne in ipſius præſentia partes non tantùm ſponſalia, ſed ipſum etiam matrimonium cum aliorum præjudicio contrahant; nam in præſentia parochi & teſtium etiam extra Eccleſiam & Parocho invito matrimonium contrahi poſſe, ſuo loco dicemus. Interim ad futuram probationem, ſi fortè alterutra pars ſponſalia negare vellet, utique conſultum erit, vel teſtes adhibere, vel ſcripturam deſuper conficere.

Certum eſt IV. Ad libertatem matrimonii reti- 7 nendam in jure ſtatutum eſſe, ut ſponſalibus *pœna* non adiiciatur, adeoque non valere tale pactum: Si mihi non nupſeris, in pœnam centum florenos dabis. *cap. gemma. 29. hoc tit. l. Titia 134. ff. de Verborum obligationibus.*

Digitized by Google

ni'us. *l. penult. in fine. Cod. de Sponſalibus*. Sed non minùs certum eſt, in contractibus ſponſalium *arrhas* intervenire poſſe, ſcilicet annulum pecuniam, vel aliquid ſimile, ita ut ſi ille, qui arrhas dedit, contractum non ſervet, arrhas amittat; ſi verò alter, qui accepit, reſiliat, duplicatas reddere teneatur. *l. arrhis. 3. & d. l. penult. Cod. de Sponſalibus*. Cùm autem inter *pœnam*, & *arrhas* nulla in effectu videatur eſſe differentia, niſi quòd pœna tantùm promittatur, arrhę verò inſuper tradantur, ideò in ratione differentiæ inter utramque aſſignanda omnes DD. laborant, & cum Gloſſ. *in dict. c. gemma*. Sanch. *Lib. 1. de Matrim. diſp. 35. n. 2. in fine* Laym. *de Sponſalibus cap. 1. n. 8.* exiſtimant præter authoritatem legis vix poſſe aliam convincentem rationem aſſignari, & ideò reſpondendum eſſe *ex l. non omnium. 20. ff. de Legibus*, quòd *non omnium, quæ à majoribus noſtris conſtituta ſunt, ratio reddi poſſit*. Verùm ut declinemus miſerum refugium. *dict. l. non omnium*; ego ſoleo hanc interpretationem adhibere, videlicet, quòd non ſit in obligatione circa ſponſalia inter *pœnam & arrhas* differentia: ſicut enim *arrhæ* non perduntur nec duplicatæ reſtituuntur, ſi juſta cauſa ſubſit non ſervandi contractum, v.g. propter hæreſim, aut fornicationem alterius ex deſponſatis *d. l. penult. §. bis. illud Cod. de Sponſalibus*. ita etiam non obligat *pœna*, ſi ex juſta cauſa à contractu diſcedatur. Et è contra ſicut *arrhæ* debentur, ſi violatio pacti fiat abſque juſta cauſa, ita etiam *pœna*; quod poſteriùs, quamvis non omnes admittant, putantes nullo caſu ſtipulationem pœnæ valere, licèt ex injuſta cauſa contractus violetur: nihilominus contrarium probabilius defenditur cum ipſo Laym. *d. n. 8.* quia *pœnæ* adjectio tantùm probibita eſt, ne libertas matrimonii impediatur, at verò ſi *pœna* tantùm habeat iſtum ſenſum, ut ſolvi debeat, ſi abſque juſta cauſa contractus non ſervetur, nihil continet contra libertatem matrimonij: cùm etiam ſine pœna non liceat recedere à contractu, niſi ex cauſa rationabili, & à legibus approbata. Porrò circa iſta, quæ hactenus tanquam *certa* præmiſimus, aliquot controverſiæ occurrunt, nam.

8 *Dubitatur I.* Cùm ad principium bujus §. dictum ſit, in ſponſalibus non ſufficere promiſſionem unius, ſed neceſſariam eſſe repromiſſionem alterius ſaltem implicitam, quænam ſit talis implicita repromiſſio, an ſcilicet inducatur per ſolam taciturnitatem ejus, cui promiſſio facta eſt, an per expreſſam verbalem acceptationem, an per manus porrectionem, vel annuli acceptationem? ℞. I. Cùm in dubio potiùs liberatio, quàm obligatio inducenda ſit, *l. Arrianus. 47. ff. de Oblig. & act.* ideò ex ſola taciturnitate ejus, cui facta eſt promiſſio, ordinariè non conſtitui ſponſalia, niſi de mente tacentis ex circumſtantiis aliud colligi poſſit: nam licet ſit *Regula 43. Iuris in 6. Qui tacet, conſentire videtur*, tamen ſtatim ſubſequitur altera: *Is qui tacet, non utique fatetur, ſed nec negare videtur*. Quare dicendum eſt cùm communiori Interpretum ſententia, quòd conſenſus ex taciturnitate non ſit verus & naturalis, ſed tantùm præſumptus ex circumſtantiis & modo agendi, quæ præſumptio inprimis admittit probationem in contrarium, & deinde non habet locum in cauſis magni momenti, quia tacens videtur quidem conſentire in ſui favorem, non verò in magnum ſui præjudicium, præſertim in cauſis matrimonii, cùm jura non ſoleant facilè libertatem matrimonialem impedire. Hinc reſponderi poteſt brevius, quod tacens videatur conſentire, in quantùm eſt ſibi favorabile, ut ſcilicet adbuc meliùs deliberare, & demum vel promittere vel abnegare poſſit, non verò ut mox ſe viciſſim obligare & repromittere intelligatur. Gutierez *de Matrim. cap. 3. n. 1. & 2.*

℞. II. Quod de taciturnitate diximus, idem etiam; probabiliter extendi poſſe ad ſimplicem acceptationem, vel gratiarum actionem, ut ſcilicet tantùm in ſui favorem & ad ulteriorem deliberationem cenſeatur alter acceptaſſe, vel gratias egiſſe, eo quòd ob favorem libertatis matrimonialis in dubio non ſit facilè obligatio inducenda, ut dictum, & docet Sanch. *de Matrim. lib. 1. diſp. 3. n. 3. & 5.* Interim hic præcipuè ad circumſtantias attendendum erit; nam ſi actum fuerit de ſponſalibus hic & nunc contrahendis, v.g. in præſentia amicorum, nec altera pars petierit ulteriorem dilationem, vel alia verba aut ſigna dederit, ex quibus intentio non contrahendi ſponſalia declarari potuit, tunc etiam ſola acceptatio abſque expreſſa repromiſſione ſufficit Ratio eſt, quia promiſſio non poteſt aliter acceptari, quàm quatenus facta eſt, ſed præciſè facta eſt, cùm hac intentione hic & nunc contrahendi ſponſalia, ergo hoc & non alio modo potuit acceptari. Roſella & Sylveſter *in ſuis Summis Verbo Sponſalia. num. 1.*

Engel in Decretal. Lib. III.

℞. III. Si tractatus de ſponſalibus vel matrimonio præceſſerit, & mulier manum porrexerit, annulum vel alia dona acceptarit, cenſebuntur eſſe contracta, quia non tantùm verbis, ſed etiam ſignis juxta communem hominum intellectum conſenſum aut promiſſionem importantibus ſponſalia, ſicut & alii contractus celebrari poſſunt; alias muti ſimiles contractus inire non valerent. Deinde tacens cenſetur conſentire etiam in ſui præjudicium & obligationem, quando præter taciturnitatem alius actus poſitivus concurrit, ut notat Panorm. *in c. cùm virum. 12. de Regularibus. num.* 3. Sed hæc ita, ſi tractatus de ſponſalibus præceſſerit: nam cætero quin ſola manus porrectio, vel annuli aut alterius rei donatio non eſt ſufficiens ſignum, ex quo ſponſalia convincantur, quia poſſunt hæc & ſimilia meræ affectionis cauſa fieri. Sanch. *lib. 1. diſp.* 22.

Dubitatur II. An is, qui promiſſionem matrimonii alteri fecit, poſſit hanc promiſſionem revocare, antequàm altera pars acceptet, vel repromittat. ℞. cum Gutierez *dicto. c. 3. num. 6.* omnem promiſſionem matrimonii regulariter & in dubio (aliud eſt, ſi expreſsè de promiſſione mere gratuita conſtet, de qua ſuperius ſub *Certo* 1. diximus) cenſeri reſpectivam, atque habere in ſe tacitam conditionem, ſi pars altera ſtatim repromiſerit. Quare ſi hæc repromiſſio ſecuta non fuerit, licet fortè ſimplex acceptatio intervenerit, tunc deficiente conditione ceſſabit etiam obligatio ex parte promittentis, ac conſequenter nihil impediet, quo minùs revocari poſſit; ſi tamen promittens expreſsè non revocaverit, cenſebitur adhuc in ſua voluntate & promiſſione perſiſtere, ac alteri moram deliberandi concedere. 9

Accedit, quòd promiſſio unius partis ſit mera pollicitatio (eſt enim pollicitatio ſolius offerentis promiſſio) de cujus natura eſt, ut ante acceptationem partis alterius liberè revocari poſſit, ut *tot. tit. ff. de Pollicit.* traditur.

Nec obſtat, quòd de jure Canonico *in c. 1. & 3. de Pactis* omne promiſſum jubeatur impleri, ex quo textu quidam concludunt, pollicitationem de jure Canonico revocari non poſſe, non obſtat, inquam: quia textus accipiendus eſt de promiſſione acceptata, quæ fit purè, non verò de ſimplici pollicitatione, aut illa promiſſione, quæ fit ſub tacita repromiſſionis conditione.

Dubitatur III. An ſtatim irrevocabiliter obligetur, 10
qui v.g. coram amicis vel conſanguineis Titiæ ipſa abſente ſe reſolvit, quòd velit cum ea matrimonium inire?

℞. Non eſſe inprimis dubitandum, ſi dicti amici vel conſanguinei mandatum habuerint à Titia, ut ſuo nomine contraherent ſponſalia, promittentem irrevo-

Digitized by Google

cab'liter obligari: quià nihil intereſt, an quis cum principali vel ejus procuratore contrahat, at verò ſi conſanguinei ignotante Titia ejus nomine contraxerint, puto promiſſionem non obligare, tanquam ſponſalia vel pactum irrevocabile, ſed tantùm ut pollicitationem abſenti factam, quæ ante principalis perſonæ acceptationem adhuc revocari poteſt: quia de jure civili certum eſt, & de canonico non reperitur contrarium ſtatutum, quòd ſtipulatio in favorem tertii facta non valeat, ſtipulationes enim ad hoc inventæ ſunt „ ait Imperator *in §. alteri. 19. Inſt. de nutil. ſtipulat.* ut unuſquiſque ſibi acquirat, quod ſua intereſt. Ulteriùs etiam illud hic addo, quòd, licet promittens mandaverit conſanguineis, ut promiſſionem ſuam abſenti Titiæ inſinuent, ejuſque conſenſum deſuper requirant, nihilominus antequam Titia repromiſerit, promiſſio ex parte promittentis validè revocetur, quia conſanguinei in hoc caſu non ſunt plus, quàm procuratores ad contrahendum eum Titia deſtinati, Procuratorem verò in cauſa matrimonii etiam in abſentia revocari poſſe, jam alibi *ex c. ultimò de Procurat. in 6.* notavimus.

11 *Dubitatur IV.* An ſponſalia contracta intelligantur, ſi quis per verba negativa ita dixerit: *nullam aliam ducam niſi te?* Affirmat Menoch. *de Præſumption. lib. 3. præſumpt. 3. num. 8.* eum Abbate & aliis, quaſi prędicta verba ſimpliciter habeant hunc ſenſum: *Te ducam in uxorem*: eo quòd particula *niſi*, quando ſequitur negationem, importet affirmationem, ut cùm Judæi dixerunt: *Non habemus Regem, niſi Cæſarem*, ſenſus erat, *Cæſar eſt noſter Rex.* Verùm ego in dubio, quando agitur de valore ſponſalium (ſecus, quando agitur de valore matrimonii jam contracti, pro quo in dubio magis reſpondendum eſt, ut evitetur ſcandalum ſeparationis poſt diuturnam cohabitationem, *c. ultimo, de Sententia & re judicata*) pletumque ſoleo pro favore libertatis matrimonialis inclinare; tum quòd in dubio non ſit facilè inducenda obligatio, *dict. L. Arrianus.* 47. tum quòd matrimonia coacta ſoleant difficiles exitus habere, *c. requiſivit. 17. h. t.* Unde ad noſtrum propoſitum exiſtimo dicta verba & particulam *niſi* in pactis & promiſſionibus habere ſenſum conditionatum in hunc modum: *ſi aliquam ducturus ſum, tunc te ducam, & non aliam*; quemadmodum ſi dicam: *nulli domum vendam niſi tibi.* Interim non ſtatim infertur, quòd velim hic & nunc matrimonium contrahere, & promittere, vel domum vendere, cùm poſſim ab omni venditione vel matrimonio abſtinere: optimus textus *in L. ſi ſterilis 21. §. ſed etſi ff. de Actionibus empti.* niſi tamen ex adjunctis circumſtantiis alia poſſet colligi intentio promittentis, quòd revera voluntas ejus fuerit, ſponſalia contrahere, cùm non intentio verbis, ſed verba intentioni accommodari debeant, *c. ſecundò 41. de Appellat.* Covar. *de Matrimon. p. 2. c. 4. num. 3.*

12 *Dubitatur. V.* An ſponſalibus validè contractis, ſi altera pars nolit contractum ſervare, debeat à judice Eccleſiaſtico compelli? Rationem dubitandi facit *dict. c. requiſivit. 17. h. t.* ubi Pontifex eam, quæ jurata etiam ſponſalia contraxit, & nubere recuſavit, monendam potiùs ait, quàm cogendam, cùm coactiones difficiles ſæpe ſoleant exitus habere. ℞. Juri conforme & in praxi ubique receptum eſſe, ut pars illa, quæ abſque cauſa legitima à ſponſalibus reſilit, per cenſuras eccleſiaſticas, excommunicationem, aliaque opportuna remedia ad contrahendum matrimonium cogatur, idque probatur ex *cap. ex literis. 10. h. tit. & ex cap. 1. de Pactis*; aliàs haud dubiè fruſtrà longus & partibus valdè diſpendioſus proceſſus in judiciis ſuper contractis ſponſalibus admitteretur. Textum verò *in dict. cap. requiſivit.* DD. communiter interpretantur, ſi tanta ſit animorum averſio inter iſtos deſponſatos, ut judex periculoſum matrimonium prudenter timere poſſit, & pars malit cenſuras & omnia perferre, quàm matrimonium contrahere, tunc enim præſtat minus malum violatæ promiſſionis permittere, ut majus malum coacti matrimonii evitetur. Laym. *de Sponſalibus cap. 1. num. 4.*

Dubit. VI. An is qui ficto animo fœminæ promiſit matrimonium, tantùm ut ad peccatum induceret, teneatur eam in uxorem habere, ſi non ob conſenſum, ſaltem ad compenſationem fraudis & corruptionis? 13
℞. Si quis ſub ficta promiſſione matrimoniis corrupit virginem ex communiori DD. ſententia, quam allegat & ſequitur Sanch. *d. l. diſput. 10. n. 3.* tenebitur eam ducere etiam in conſcientia, nec ſufficiet illatam injuriam pecunia compenſare, niſi fœmina ultroneè acceptare velit. Hæc concluſio probatur textu & ratione. Textu quidem ex *cap. 1. de Adulteriis & ſtupro*, quod deſumptum eſt ex *lib. Exodi cap. 22. V. 16.* ubi hæc verba leguntur: *Si quis ſeduxerit virginem, dormieritque cum ea, dotabit eam & habebit uxorem.* Ratione verò probatur, quia juſtitia commutativa non tantùm petit reddi ęquale, ſed ut idem reddatur ex juſtitia debitum; ut ſi quis equum furatus ſit, non ſufficit reddere pecuniam, cùm aliud pro alio invito creditori reddi non poſſit, *L. 2. §. 1. ff. de Rebus creditis*, ſed hic ex juſtitia tenebatur habere conſenſum in matrimonium, quando altera pars viciſſim verè conſenſit, & inſuper corpus ſuum tradidit, ergo cùm poſſit reſtituere adhibendo dictũ conſenſum, tenebitur ad id, & non ſatisfaciet præſtando aliud.

Porrò, quia hæc ratio non tantùm in virgine, ſed generaliter de quavis fœmina etiam corrupta probare videtur, ideo non pauci exiſtimant, idem juris etiam in corrupta procedere. Alii tamen ſatis probabiliter ajunt in corrupta ſufficere, ſi injuria illata pecunia arbitrio prudentis viri taxanda compenſetur, eo quòd ducere corruptam, ubi nulla vera promiſſio præceſſit, non ſit æqualis compenſatio copulæ cum illa habitæ, ſed aliquid notabiliter exceſſivum. Niſi tamen eſſet vidua bonæ famæ, infamiamque ex copula contraheret, ob quam aliud matrimonium facilè invenire non poſſet, tunc enim prior ſententia valdè probabilis tenenda foret, quia damnum illatum non poſſet alio modo ad æqualitatem reduci, quàm per matrimonium. In dubio autem puella virgo præſumitur, ſicut virgo naſcitur, & neganti puellam virginem fuiſſe incumbit onus probandi. Panorm. & Barb. *in d. c. 1. de Adulteriis.*

Dubitatur VII. An ſictè promittens ſit in multò digniori conditione & ſtatu conſtitutus, quàm virgo decepta, teneatur eam ducere, vel poſſit compenſationem pecuniariam facere, & dotem conſtituere? Valdè probabilis eſt ſententia, ſufficere pecuniariam compenſationem, quia promittens non tenetur eam ducere ratione promiſſionis, quæ ex ſuppoſito tantùm fuit ficta, & invalida: nec etiam ratione juſtitiæ, cùm juſtitia non obliget ad reſtituendum plus, quàm damnum æſtimetur, ſed damnum corruptionis non æſtimatur tanti, quanti, ſi vir debeat ducere ſuo ſtatu notabiliter indignam, ergo &c. Notanter autem loquor de ficta promiſſioni: nam ſi quis verè & ſcienter promiſerit matrimonium fœminæ minus dignæ, maximè accedente defloratione, tenebitur eam ducere, ſi aliud grave ſcandalum vel damnum inde non oriatur, cùm enim ſit dominus rei ſuæ, & ſciverit conditionem alterius, cenſebitur voluiſſe liberè cedere juri ſuo, & nihil de exceſſu ſuæ conditionis prætendere. Videatur Sanch. *dict. diſp. 10. & diſp. 14.* Demùm in foro externo non creditur dicenti, ſe ficto tantùm animo promiſiſſe matrimonium, quia interna intentio ex actu externo præſumitur, *l. 1. C. Ad legem Corneliam de Sicariis & l. 5. Cod. de Injuriis.* niſi alia indicia pro ſe allegare poſſit, v. g. quòd prius 14

Digitized by Google

priùs hunc fictum animum coram amicis declaraverit, ita ut is ac aliis ſimilibus indiciis concurreotibus in ſupplementum ulterioris probationis juramentum præſtare valeat.

---

§. III.

Quibus modis diſſolvantur Sponſalia?

SUMMARIA.

1. *Sponſalia diſſolvuntur mutuo conſenſu.*
2. *Etiam jurata.*
3. *Sponſalia de futuro qualiacunque ſolvuntur per ſponſalia de præſenti.*
4. *Matrimonium contra interdictum Eccleſiæ vel Epiſcopi contractum eſt quidem illicitum, ſed non invalidum,*
5. *Sponſalia ſimplicia de futuro non ſolvuntur per alia ſponſalia de foturo etiam jurata &c.*
6. *Sponſalia ſemiplena impedimenti probatione ſolvuntur, ſed matrimonium tantùm plena.*
7. *Sponſalia per ingreſſum religionis quoad partem remanentem in ſæculo ſolvuntur.*
8. *At non etiam per ſuſceptionem ordinum clericalium, aut votum ſimplex caſtitatis, licet ſolvantur per votum ingrediendi religionem.*
9. *Solvuntur elapſo termino præfixo nuptiis.*
10. *Quando & quamdiu pars abſens expectanda?*
11. *Solvuntur ſuper veniente notabilis mutatione ex parte non mutata.*
12. *Quando Iudicis Eccleſiaſtici ſententias ſit neceſſaria?*
13. *Reſolvuntur breviter argumenta contraria.*

VArii modi ſunt diſſoluendi ſponſalia, quos per ordinem referemus, ſingulis etiam ſuas controuerſas quæſtiones adiungentes, itaque

1 Soluuotur I. Mutuo & uoanimi diſſenſu *cap. 2. h. t.* quod eoim ſolo conſenſu contractum eſt, contrario diſſenſu iterum diſſoloi poteſt, cùm oihil tam oaturale ſit, quàm unumquodque eo modo diſſolui, quo colligatum eſt. *l. nihil 35. ff. de Regulis Iuris.*

2 De ſpooſalibos juratis dubitaot aliqui, ao mutuo diſſenſo diſſolui poſſint? id eoim negare videtur Gloſſ. *in dict. cap. 2. in V. inducendi h. t.* argumeoto *c. ex literis. 10. eodem* Verius tameo eſt idem in iuratis ſpooſalibus procedere, quia iuramentum io fauorem hominis factum ab homine remitti poteſt, nec à Deo aliter acceptatur, quàm quateous ab homine, in cuius gratiam factum eſt, Barboſ. *in dict. cap. 2. num. 6.* Nec obſtat *cap. ex literis h. t.* quia non loquitur de diſſenſu mutuo, ſed tantùm de diſſenſu unius partis altera parte invita, ac repugnante

Dices: ſi ſponſalia etiam iurata mutuo diſſenſu liberè diſſolui poſſuot, quare ergo Pontifex *in dict. c. 2.* iubet deſpenſatos moneri, & induci, ut ſibi fidem præſtitam ſeruent, & tantùm ob metum maioris mali diſſolutionem concedit? Reſpooderi poteſt cum Innoceot. & Panorm. Pontificem hoc ſtatuiſſe ad tollendum ſcandalum plebeiorum, qui fortè poſſent exiſtimare per talem receſſum à ſpooſalibus iurameotum violari, & periurium committi.

3 II. Sponſalia de futuro, etiam quibus copula carnalis acceſſit, ſoluuotur per ſponſalia de præſenti, ſine matrimonium cum alia perſona contractum tanquam per vinculum fortius, & quod ratiooem Sacrameoti habet, *c. ſicut 22. h. t.* ſicut de iure ciuili re duobus vendita præfertur is, cui inſuper tradita eſt. *l. quoties. 15. Cod. de Rei vindicatione.* Interim hoc licitè & abſque ioiuſtitiæ peccato fieri non poteſt, & prior ſponſa derelicta ſponſum cum alia perſooa nuptias contraheorem ad intereſſe & compeoſationem ob violatam fidem utique coouenire poterit: nam fœminæ plerumque difficiliùs nubunt, ſi iam ſemel cum alio ſpooſalia, & ita oimiam familiaritatem habuerint. Item ſi propter aliquod impedimentum dirimens irritum eſſet matrimonium, obligarent adhuc priora ſpooſalia, quia noo præſtat impedimentum, quod de iure non ſortitur effectum. *c. non præſtat 52. de Regulis Iuris in 6.* Notaoter autem dico per ſponſalia de præſenti ſolui ſponſalia de futuro: nam alia ſponſalia de futuro ſtaotibus primis non tantùm illicita ſunt, ſed etiam invalida. *c. ſicut 22. & ibi Gloſſ. & DD. h. t.*

Quid ſi contra expreſſam prohibitionem Epiſcopi vel Eccleſię matrimonium cootractum ſit? an validum erit? Ratio dubitandi deſumitur, *ex c. 2. de Sponſa duorum* ubi dicitur, *accepiſti illam uxorem, quam alter ſibi deſponſavit; dimitte illam, quia nunquam poteſt ſibi fieri legitima.* Item *ex c. penult. eod. tit.* ubi Epiſcopo datur poteſtas irritandi matrimooium contra ioterdictum Eccleſiæ celebratum. Nihilominus indubitatè tenendum eſt, tale quidem matrimonium eſſe illicitum, ſed non iovalidum: quia matrimonium ſubſequens tanquam vinculum indiſſolubile, & Sacrameotum annexum habens ſemper diſſolnit priora ſponſalia de futuro, ut apertè deciſum eſt io *c. 1. & 2. de Matrim. contract. contra interdict. Eccl.* Ad text. priores. ℞. Eos loqui de caſo, quo prima ſpooſalia, ſuper quibus lis pendebat, noo erant de futuro, ſed præſeoti, adeoque verum matrimonium: quia ſponſalia de præſenti nunquam ſolvuotur per alia ſponſalia etiam de præſenti. Aliquaodo tamen matrimonium pendente lite cum tertia perſona contractum oullum redditur, ſi nimirum à ſummo Pontifice tale decretum impetratum fuerit, quo matrimooium peodeote lite non tantùm prohibeatur, ſed etiam iovalidetur; quia juxta ſuperiùs dicta Summus Pontifex contractum matrimonialem certis ex cauſis quandoq; irritare poteſt. Epiſcopus autem tale decretum dare noo poteſt, niſi haberet ex ſpeciali privilegio vel antiqua cooſuetudine, quia cùm non ſit ſupra jus, noo poteſt abrogare cit. textus juris Canonici, in quibus matrimonium pendeote lite cum tertio cootractum validum dicitur. 4

Sed dubitatur, quid dicendom, ſi ſponſalia prima tantùm fuerint ſimpliciter cootracta, ſecunda verò juramento vel carnali copula coofirmata? ℞. Nihilomioos priora ſponſalia obſervanda, & ſecunda invalida eſſe: etenim joramentum ſecundis ſponſalibus adjectum fuit de re iniqua, & in præjudicium tertii, ſcilicet prioris ſponſæ, conſequeoter ooo obligatorium, *c. cùm contingat. 28. in fine de Iurejurando. cap. non eſt obligatorium. 58. de Regulis juris in 6.* Similiter nec copula coofirmare poteſt ſecunda ſpooſalia: licet enim ante Trideot. ſponſalia per copulam tranſierint in verum matrimonium, & ſic diremerint omnia alia ſponſalia de futuro *cap. is qui fidem 30. hoc tit.* hodie tameo, quando matrimonium aliter contrahi ooo poteſt, quàm coram Parocho & teſtibus, copula in ſponſalibus merè fornicaria cenſetur, nec effectum aliquem juris habet. Si tamen poſterior ſponſa priorum ſponſalium igoara per copulam deflorata eſſet, & indè magnum damoom & honoris jacturam pateretur, prior verò leviter tantùm læderetur, tune ex æquitate quadam concedendum eſſet, ut potius cùm ſecunda, quàm prima matrimonium contraheretur, ut non improbabiliter docet Sanch. *de Matrim. lib. 1. diſp. 49 num. 6.* eò quòd prior ſponſa teneatur modicum damnum ſuſtioere ad evitandum proximi graviſſimum. 5

Sol-

Solvuntur Sponſalia III. ſi impedimentum aliquod dirimens, v.g. conſanguinitas, affinitas vel aliud hujuſmodi inter deſponſatos detegatur. In modo probandi tale impedimentum notabilis differentia eſt inter matrimonium & ſponſalia: nam matrimonium de facto contractum non dirimitur, niſi impedimentum plenè probetur, & in dubio potiùs pro matrimonio judicatur, cuius ſeparatio plerumque ſcandaloſa eſt, *c. ultimo de Sententia & re iudicata*. At verò in ſponſalibus de futuro, etiam ſola fama, dictum unius teſtis, vel alia ſemiplenam probatio de impedimento ſufficit, ut ſponſalia diſſolui poſſint & debeant: quia, cùm agitur de peccati ac matrimonii nulliter contrahendi periculo, in dubio ex communi omnium DD. pronuntiato & ſententia ſemper via tutior eſt eligenda, & potiùs ab ipſo matrimonio contrahendo abſtinendum. *cap. præterea 22. hoc tit. c. ſuper eo. 22. de Teſtibus c. ſuper eo. 2. de Conſanguinitate & affinitate*.

7 IV. Dubitari non poteſt, quin per ingreſſum in religionem Sponſalia diſſoluantur, cùm ipſum etiam matrimonium ratum per profeſſionem religioſam diſſolui poſſe *ex toto tit. de Converſione coniugatorum* apertum ſit. Nec obſtat, quòd Pontifex *in c. commiſſum. 16. h. tit.* tutiùs eſſe dicat, ut is, qui ſponſalia contraxit, prius fidem ſervet, atque matrimonium contrahat, & poſteà primùm ante conſummationem Religionem ingrediatur: quia Pontifex loquitur de ſponſalibus juramento confirmatis, & tutiùs conſulit juramentum implere, non quidem de præcepto, ſed de conſilio, ad euitandum ſcandalum plebeiorum, & ob reuerentiam iuramenti Barboſ. *in eod. c. 16. num.* 3. Verùm circa hoc punctum aliqua controuerſa ſunt.

I. An ſponſalia ſoluantur per ſolum ingreſſum in nouitiatum, vel primùm per profeſſionem? ℞. Licèt vinculum ſacramentale matrimonii non diſſoluatur, niſi per actualem profeſſionem Religionis, & conjux in ſæculo remanens durante alterius nouitiatu aliud matrimonium contrahere non poſſit, ut in *Libello. de Privileg. Monaſt. Privileg.* 33. *num.* 5. tradidi. Probabilius tamen eſt, ſponſalia *de futuro* ex parte remanentis in ſæculo ſtatim diſſolui, dum alter nouitiatum ingreditur, ita ut liberè poſſit aliud matrimonium inire. Ratio eſt, tum quòd ingrediens monaſterium hoc ipſo ex ſua parte renuntiarit ſponſalibus: tum etiam quòd altera pars non cenſeatur ad iſtum ſpecialem caſum ſe obligaſſe, ut tanto tempore exſpectare, & deinde ſponſum, cui poteſt reprobari, quòd Religioſum habitum exuerit, & toties ſigna inconſtantiæ dederit, recipere teneatur. Dixi autem, quoad partem remanentem in ſæculo ſolui ſponſalia, id eſt, ut illa pars ulterius ſponſalia obſeruare non teneatur; at verò ex parte ingredientis Monaſterium non aliter ſolvuntur ſponſalia, quàm ſecuta profeſſione, quare ſi remanens in ſæculo ultrò expectare, & regredientem ex monaſterio recipere velit, iſte ſic deſerens Religionem matrimonium recuſare non poterit: quia per ſuum factum non potuit jus alteri quæſitum auferre, niſi ſecuta profeſſione. Sylv. *verb. Sponſalia q. 10. caſu 2.*

8 *Dub. II.* An, ſicut ingrediendo Religionem licet ſponſalia diſſoluere, ita etiam ſuſcipiendo ordines Clericales? ℞. Negatiuè: quia priuilegium diſſoluendi matrimonium Religioni conceſſum eſt, quòd profeſſio religioſa magis aſſimiletur morti naturali, nec extenditur ad ordines Clericales, ut deciſum *in Extravag. Antiquæ de Voto & voti redempt.* & in tit. *de Oblig. ad ratiocin. non ordinandis*, generaliter prohibetur, ne quia in præjudicium alterius, cui aliqua obligatione adſtrictus, ordinetur. Si verò de facto aliquis poſt ſponſalia ſacros Ordines ſuſcepiſſet, matrimonium ampliùs contrahere non deberet, nec poſſet: quia ſacri Ordines ſunt impedimentum dirimens matrimonii. Interim talis ordinatus ex æquitatis ratione reſarcire deberet damna & expenſas ſponſæ, quas intuitu nuptiarum fecit, eademque expenſarum reſtitutio ſecundùm probabiliorem ſententiam etiam ab ingrediente Monaſterium fieri debet, *arg. L. ſi pecuniam 5. ff. de Condict. cauſa data &c.* & ne privilegium ingrediendi Religionem in nimis magnum alterius præjudicium extendatur, &c.

Dub. III. An non tantùm per ipſum actualem in-
greſſum, ſed etiam per *votum ſimplex* ingrediendi vel 9
ſeruandi *caſtitatem* adhuc in ſæculo emiſſum dirimantur ſponſalia? De voto ingrediendi Religionem communis eſt ſententia cum Nav. *in Manual. confeſſ. c. 22. ſub n. 27.* quòd ſolvat ſponſalia: cùm enim ſponſus liberè Religionem ingredi poſſit, conſequenter etiam eam poterit vouere, & deinde vi talis voti ingredi, & ſponſalia diſſoluere tenebitur. Unam tamen inſignem limitationem ponit Nav. *de Voto conſil.* 3. niſi ex tali voto ſponſa grave damnum ferat, ut quia ſpe matrimonii imprægnata eſt: tunc enim votum Religionis cum tanto damno alterius non eſſe gratum Deo, adeoque nec obligatorium exiſtimat.

De voto ſimplici caſtitatis, quamvis diſſentiant DD. illa tamen videtur probabilior opinio, per iſtud votum non diſſolvi ſponſalia, cùm nec juramentum, nec votum in alterius præjudicium obliget, proinde tale votum eatenus tantùm obligabit ipſum vouentem, quatenus id ex ſua perſona implere poteſt, ut ſcilicet contracto matrimonio debitum petere non audeat, ſed tantùm reddere, niſi legitimam diſpenſationem ab Epiſcopo impetrauerit. Nav. *dict. loc. num. 27.* Sanchez. *d. lib. 1. diſp. 46.*

V. Si ſponſalibus certum tempus & terminus con- 10
trahendi matrimonii ſit adjectus, eo elapſo, ſi matrimonium contractum non ſit, ſolvuntur ſponſalia, *c. ſicut 22. h. tit.* Quod eſt verum & obtinet, ſi tempus ad finiendam ipſam obligationem appoſitum & tanquam conditio adjectum ſit; ſecùs verò dicendum, ſi ſponſalia purè contracta, & poſteà primùm de die celebrandarum nuptiarum conventum ſit, tunc enim tempus non refertur ad obligationem, ſed ad executionem & quamuis elapſum ſit, manebit tamen obligatio ſponſalium, prout idem accidit in aliis debitis & contractibus, ſi debitor conſueto tempore non ſoluat. Panorm. & DD. *in eod. c. ſicut h. t.*

VI. Si ſponſus non habita licentia ſponſæ longum 11
iter & diuturnam abſentiam faciat, liberum eſt ſponſæ ad alias nuptias tranſire. *c. de illis 5. h. tit.* quantum autem debeat eſſe tempus abſentiæ, de jure quidem Canonicò nihil expreſſum habetur, ſed de jure Ciuili tamen adhibetur diſtinctio, ut ſi ſponſus abſit ex cauſa neceſſaria, teneatur ſponſa ſemper ipſius reditum expectare; ſi verò ex cauſa voluntaria, iuſta tamen & rationabili, ſufficiet expectare biennium, ſi ſponſus abſens moretur intra eandem Prouinciam, triennium autem, ſi extra eandem Prouinciam. Text. & Gloſſ. *in l. 2. Cod. de Sponſal.* Verùm licet plerique ſentiant hac in parte id, quod in iure Canonico non eſt deciſum, petendum eſſe à ciuili, *arg. c. 1. de Novi operis nunc.* illa tamen moderatio adhibenda erit, ut iudex Eccleſiaſticus non ita præciſè adſtringatur termino Juris ciuilis, quin aliquo propter periculum incontinentiæ, aut alias juſtas cauſas illum terminum abbreuiare, & licentiam ad alias nuptias tranſeundi ſponſæ concedere poſſit, quia in cauſis ſpiritualibus, præſertim ubi de periculo animæ agitur, plus tribuendum eſt iudicis Eccleſiaſtici, quàm legis Ciuilis diſpoſitioni, ut rectè etiam obſeruat Laym. *de Sponſ. c. 2. n. 13.*

VII. Si poſt ſponſalia alterutra pars cum aliqua 12
perſona extranea fornicetur, innocens poterit à ſponſalibus reſilire. Imò etiam ſponſo propter antecedentem fornicationem & corruptionem ſponſæ, quam tempore contractorum ſponſalium ignorabat, a ſponſalibus

libus recedere permittitur, non autem ſponſæ propter antecedentem fornicationem ſponſi; ex ea ratione differentiæ, quòd illud dedecus famæ corruptæ non ſimiliter æſtimetur in viro fornicationem commitente ac in fœmina, *c. quemadmodum. 25. & ibi DD. de Iureiurando.*

VIII. Denique ſolvi poſſunt ſponſalia etiam jurata propter quamcunque notabilem & gravem mutationem ſupervenientem, qua cognita ſponſalia non fuiſſent contracta, v. g. ſi notabilis deformitas, morbus contagioſus, famæ vel bonorum jactura, gravis inimicitia inter conſanguineos, qui ſe fortaſſis opponunt ſponſalibus, vel alia cauſa de nouo ſuperueniat, vel priùs ignota detegatur, *d. c. quemadmodum*. Sed hic duo adnotanda ſunt, *primò*, quòd in ſimilibus caſibus ſponſalia non ſoluantur ex parte ejus, qui ſoluendorum ſponſalium cauſa eſt, ſed tantùm ex parte alterius, utpote in cujus fauorem introductum eſt, ne mutatio ſuperueniens ſit ipſi nimis oneroſa, proinde ſi v. g. ſponſus huic ſuo fauori renuntiare, & non obſtante fornicatione, vel deformitate ſponſæ nihilominus velit eam in uxorem habere, non poterit id ſponſa recuſare. *Secundò*, ſi ſponſus cognita mutatione ſponſam carnaliter cognouerit, cenſebitur tacitè ſuo juri renuntiare & ſponſalia ratificaſſe.

12 Ultimò ſolet hic controuerti, an ad diſſoluenda ſponſalia ob cauſas hactenus recenſitas Judicis Eccleſiaſtici ſententia accedere debeat, vel ac deſponſati propria authoritate à ſe inuicem diſcedere poſſint? ℞. Si cauſa diſſoluendi ſponſalia ſit certa & manifeſta tam in Jure, quàm in facto, ita ut negari ab altera parte non poſſit, licere etiam ſine judicio Eccleſiaſtico à ſponſalibus recedere, niſi contraria in aliqua Diœceſi conſuetudo foret, ut rectè docet Sanch. *de Matrim. lib. 1. diſp. 69.* habent enim ſponſalia tacitam conditionem, ſi notabilis mutatio non interuenerit, ea ergo interveniente eo ipſo ceſſat obligatio ſponſalium, & conſequenter ſicut in aliis contractibus liber receſſus conceditur. Si tamen cauſa diſſoluendi ſponſalia occulta foret, & ſponſalia publicè contracta, tunc ad tollendum ſcandalum hominum judicis authoritas requiretur.

13 Cæterùm noſtræ concluſioni non obſtant text. contrarii *ex c. 3. de Divortiis c. 1. cauſa 33. q. 2. c. 12. de Deſponſatione impuberum*; quia vel loquuntur non de ſponſalibus, ſed de matrimonio, cujus ſeparatio ordinariè ſcandaloſa eſt, ſi abſque judicio Eccleſiæ fiat; vel de tali caſu, ubi cauſa diſſolutionis non eſt certa, & ſatis apertè manifeſta. Si conſuetudo ſit in aliquo loco, ut univerſim à ſponſalibus ſine præſcitu Ordinarii recedi non poſſit, ea exinde rationabilis eſt, ut appareat, an diſſolutis ſponſalibus non remaneat impedimentum publicæ honeſtatis juxta ea, quæ inferius §. 6. dicemus.

---

§. IV.

De Errore circa contractum Matrimonii.

SUMMARIA.

1. *Error alius in Perſona, alius in qualitate.*
2. *Error in qualitate non cauſat impedimentum, niſi in 3. Caſibus.*
3. *Quando dicatur error qualitatis redundare in errorem Perſonæ.*
4. *Conſenſus vel diſſenſus habitualis nihil operatur, & ibidem, quòd doloſa perſuaſio non irritet matrimonium, irritet tamen ſponſalia.*

Multa circa matrimonium contrahendum incidere poſſunt, quæ illud vitiare ſolent, & IMPEDIMENTA dicuntur, de quibus infra Tit. XVI. ſingulariter agemus; huc tamen præcipuè pertinent ex his tria, ERROR, VIS & METUS, & PUBLICA HONESTAS; circa Primum ſciendum, quòd

Error alius eſt in ſubſtantia ſeu perſona, ut ſi putans ſe contrahere cum Bertha contrahat cum Titia, &c. Alius in qualitate, v. g. ſi putans ſe ducere divitem ducat pauperem. 1

Porrò ſolus *error in Perſona* cauſat impedimentum dirimens, non item *error in qualitate*, niſi in tribus caſibus nimirùm. I. Si qualitas deducatur in conditionem expreſſam, v. g. duco te ſi ſis dives, &c. conditio enim ſuſpendit conſenſum, & dum deficit, etiam conſenſum, & conſequenter contractum deficere facit. II. Si error qualitatis redundet in errorem perſonæ, ſi videlicet contrahens non tam habuerit reſpectum ad qualitatem, quàm per ipſam qualitatem certam aliquam perſonam aliam & diſtinctam à præſenti ſibi determinaverit, v. g. ſi volens contrahere cum primogenita Titii contrahat cum ſecundò genita, ſi nimirùm non tam ipſam primogenituram, quàm perſonam primogenitam conſideret; vel ſi volens contrahere cum filia pulchra Titii, contrahat cum altera filia deformi non habendo reſpectum ad qualitatem pulchritudinis, quin potiùs ad ipſam perſonam, quam pulchritudo ab altera diſtinguit. 2 3

Sed quid ſi aliquis ita ſit diſpoſitus, ut tametſi sciret non eſſe illam, quam intendit, nihilominus contraheret: vel ècontra ſi ſciret non eſſe divitem vel nobilem, nullo modo contraheret, an his caſibus valebit, aut dirimetur matrimonium? ℞. Talem diſpoſitionem eſſe tantùm conſenſum vel diſſenſum *habitualem*, qui nec ad validandum, nec dirimendum matrimonium ſufficit, antequam aliquis actualem conſenſum vel diſſenſum ponat, v. g. dicendo, aut deliberatè cogitando contraho cum iſta, quamvis non ſit Titia, quam intendo; vel non conſentio in iſtam, niſi ſit dives; unde licet ſponſus ex falſa jactatione divitiarum ſponſæ doloſè perſuaſus ſit ad contrahendum matrimonium, tamen reſilire non poterit, quia illa regula, quòd dolus dans cauſam contractui bonæ fidei faciat contractum nullum, *iuxta l. Et eleganter 7. ff. de Dolo*, locum quidem habet in aliis contractibus ordinariis, ubi de rebus noſtri Patrimonii agitur, ut in emptione, locatione & ſimilibus: non autem in illis contractibus, qui traditione *ſui ipſius* perficiuntur, ut in profeſſione Religioſa, & matrimonio. *arg. c. dudum 20. & c. parte. 14. de Converſ. Coniug.* Guttier. *de Matrim. c. 89. n. 6.* Etenim in prioribus contractibus, cùm omnia ex bona fide agi debeant, Juris interpretatione cenſetur ſubeſſe illa tacita conditio: *ſi ita eſt, ut dicis &c.* at verò in poſterioribus, cùm regreſſio ex monaſterio, ſicut & ſeparatio matrimonii ſit ſcandaloſa, ideò profeſſio & contractus matrimonii cenſentur fieri ſine omni reſtrictione voluntatis, aut reſeruatione tacitæ Conditionis. 4

De errore Conditionis ſervilis vide infra Tit. IX.

§. V.

De Vi & Metu.

SUMMARIA.

1. *Differentia inter vim & metum.*
2. *Metus invalidat contractum matrimonialem.*
3. *Qui dicatur juſt us metus.*
4. *Metus reverentialis an ſit juſtus.*
5. *Metus non incuſſus ad eliciendam obligationem, vel propria culpa cauſatus non eſt juſtus.*

1 QUamvis *Vis & Metus* in propriis terminis differant, eo quòd *vis* ſit corporalis coactio de præſenti alicui illata, *metus* autem dicatur, mentis trepidatio inſtantis vel futuri periculi cauſa, quia tamen utrobique tollitur libertas conſenſus, ideò quòd in contractibus de *vi* dicitur, de *Metu* quoque cæteris paribus ſentiendum eſt, *l. 1. & ſeqq. ff. Quod metus cauſa.*

Porrò ex communi ſententia geſta ex metu regulariter ipſo jure valent, ſed tantùm per ſententiam judicis reſcinduntur habent enim cauſam obligationis, ſcilicet conſenſum, cùm etiam voluntas coacta ſit vo-
2 luntas, *l. ſi mulier. 21. §. penult. ff. Quòd metus cauſa.* Attamen communis etiam eſt ſententia, hanc Juris ſubtilitatem non attendi in ſpiritualibus, in quibus metu geſta ipſo jure nulla ſunt, præſertim in matrimonio, electionibus & votis, od quorum ſubſtantiam non qualiſcunque voluntas ſufficit, ſed omninò *libera* requiritur; ſpecialiter verò circa matrimonium pulchram rationem aſſignat Panorm. *in c. cum locum. 14. h. t. n. 7.* nimirùm, quòd metus, præterquam quòd non ſignificet omninò voluntariam conjunctionem Chriſti cum Eccleſia (quam Sacramentum matrimonii denotat.) aduerſetur etiam *bonis* matrimonii, ut *bono prolis*, cùm propter diſplicentiam coactus non intendat procreationi, & *bonæ fidei*, cùm propter inuitas nuptias conjuges facilè labantur in adulterium. Sed ut metus faciat impedimentum, debet eſſe juſtus, & ad eliciendam promiſſionem incuſſus.

Dico I. *Metum* debere eſſe *iuſtum*, qui ſcilicet in
3 virum conſtantem cadat. *c. ad audientiam. 4. De his, quæ vi metusve, &c. l. 6. ff. Quòd metus cauſa* cujus metùs plura paſſim in jure enumerantur exempla, ut carceris, ſervitutis, verberum, mortis, &c. *l. 3. & 4. l. qui in carcerem. 22. ff. d. t.* Licet autem jura loquantur de metu in virum cadente, nihilominus conditio perſonarum attendenda erit, ita ut levior metus in fæmina, quàm viro ſufficiat, & ideò ex parte mulieris requiritur metus, qui cadat in conſtantem mulierem, teſte Panorm. *in d. cap. cùm locum nu. 6.* & notabilem doctrinam ponit Barb. *in collect. ad c. ſacris. 5. De his, quæ vi, &c. verſ. pro reſolutione.* quòd ille dicatur juſtus metus, per quem aliquis eligit minus malum ad vitandum majus. Deinde nomine juſti metus is intelligitur, qui contra bonos mores irrogatur, non quem judex pro ſua juriſdictione facit *l. 3. §. 1. ff. Quod metus cauſa.* Unde ſine dubio valebit matrimonium, tametſi Judex Eccleſiaſticus ſponſum per arreſtationem, aut Cenſuras ad contrahendum matrimonium cum ſponſa ad ſponſæ inſtantiam compellat.

4 Celebris eſt Quæſtio, an *metus reverentialis* ſit *iuſtus metus*, an valeat matrimonium, ſi liberi aut ſubditi propterea contraxerunt, quia ob reverentiam parentum vel dominorum non ſunt auſi contradicere? Quòd talis metus juſtus non ſit, videtur euinci poſſe ex *l. ad invidiam. 6. C. De his, quæ vi, metusve cauſa. l. fidejuſſor. 26. §. 1. ff. de Pignor. l. ſi Patre. 22. ff. de Ritu nupt.* in quibus locis ſatis declaratur, quòd ſola *reverentia* pro juſto metu allegari nequeat. Econtrario æquè fortiter pugnat *l. pen. ff. de Furt. & l. 1. §. in ſumma. 6. ff. Quarum rerum actio non datur.* Ubi *metus & nimia reverentia* æquiparantur. In hac quæſtione omiſſis aliorum ſententiis breuiter ſtatuo, quòd *reverentia* ſuperiori debita non indiſtinctè pro injuſto metu allegari poſſit, aliàs nullus foret locus efficaci contractui inter dominum & ſubditum, vel in præſentia parentum, ſi prætenſione *reverentiæ* quælibet cauillatio concederetur, quo ſenſu accipiendæ erunt leges primitùs allegatæ. Sin autem præter *reverentiam* alia inſuper adminicula concurrant, ex quibus colligi poſſit, aliquem reuerà fuiſſe inuitum, ut inæqualitas contrahentium, periculoſæ minæ, importunæ perſuaſiones, & ut verbo dicam, ſi modeſta contradictio nihil juviſſet, tunc metus *reverentialis* etiam pro *juſto* metu habendus erit. Vid. Rota apud Farin. *in deciſ. crim. & teſt. deciſ. 242.* Cov. *de Mat. p. 2. c. 3. §. 6. n. 4.* Fachin. 2. *Controv. c. 96.* Guttier. *de Matr. c. 44. num. 31.*

Dico II. Metum debere eſſe ad eliciendam obliga- 5
tionem, ſeu promiſſionem incuſſum; quare valebit matrimonium, ſi propter delictum in carcerem conjectus ad fauorem judicis & ſui liberationem impetrandam cum ejuſdem filia contrahat; vel ſi puella in periculo latronum vel naufragii conſtituta alicui ad liberandum ſe promittat matrimonium. *Arg. l. metum. 9. §. 1. ff. Quod metus cauſa.* Illud etiam matrimonium valere probabile eſt, quod contractum eſt ab eo, quem Pater in delicto cum filia deprehendit, eique minitatus eſt mortem vel accuſationem niſi filiam duxerit: nam metus, in quem quis ſe propria culpa conjicit, maximè ſi in compenſationem damni illati exigatur matrimonium, ſicut in defloratione *jux. cap. 1. & 2. de Adult. & ſtupro.* non eſt ſatis iuſtus ad matrimonium irritandum. Guttier. *de Matrim. c. 76. n. 49.*

Prætereà ex noua conſtitutione Concilii Trid. *ſeſſ. 24. de Reform. matrim. c. 6.* inter raptorem & raptam, quamdiu hæc in poteſtate raptoris manet, matrimonium conſiſtere non poteſt, uti dicetur infra in Tit. XVI. *§. 1. n. 6.*

§. VI.

De Honeſtate publica.

SUMMARIA.

1. *Quid ſit publica honeſtas, & quomodo differat ab affinitate.*
2. *Differentia juris antiqui & hodierni circa honeſtatem publicam.*
3. *Hoc impedimentum non manet, ſponſalibus mutuo conſenſu diſſolutis.*
4. *Manet tamen, ſi ſolvantur ex qualibet alia cauſa.*
5. *Ex matrimonio in forma Tridentini non contracto non oritur hoc impedimentum.*
6. *Quid ſi quis cum duabus ſororibus ſucceſſivè contrahat ſponſalia?*
7. *An & quando hoc impedimentum oriatur ex ſponſalibus conditionatis.*

8. *An*

Digitized by Google

8. *An conſurgat hoc impedimentum ex matrimonio vel ſponſalibus à parentibus pro liberis contracto.*

1 Publica honeſtas eſt aliqua *quaſi affinitas*, quæ per *conjunctionem animorum* oritur, tam ex ſponſalibus de futuro, quàm præſenti.

Differt à *vera affinitate*, quòd hæc non tantùm ex *animorum conjunctione*, ſed *corporum & copula carnali* proveniat. Eſtque hujus publicæ honeſtatis ſeu quaſi affinitatis effectus, ut impedimentum dirimens matrimonii conſtituat, ita quidem, ut non tantùm ſtantibus primis ſponſalibus, ſed etiam illis diſſolutis eum prioris ſponſi vel ſponſæ conſanguineis intra certum gradum conſtitutis matrimonium nec licitè, nec validè contrahi poſſit, *c. ſi quis uxorem* 14. *cum ſeq. cauſ.* 27. *quæſt.* 2. Rem totam aliquot quæſtionibus expediam.

2 Quæritur I. An circa hoc impedimentum ſit aliqua differentiam inter jus antiquum & hodiernum?

℞. Olim de jure Decretalium ex unanimi DD. opinione hoc impedimentum diremiſſe matrimonium uſque *ad quartum gradum* incluſivè, & fuiſſe natum etiam ex ſponſalibus nullis & invalidis, dummodò non fuiſſent nulla ex defectu conſenſus, v. g. ſi alter fictè tantùm vel gravi metu adactus, vel errando in perſona conſenſiſſet, quo caſu deficiente conſenſu deficiebat etiam vera animorum conjunctio in ordine ad matrimonium, & conſequenter etiam publica honeſtas, quæ ex iſta conjunctione naſcitur, *c. unico h. tit. in 6.* Hodie verò conſtituit Trid. *ſeſſ.* 24. *de Reform. matrim, c.* 3. ut publicæ honeſtatis impedimentum primùm gradum non excedat, &, ſi ſponſalia quacunque ratione valida non fuerint, nullum oriatur impedimentum.

Verùm quia Conc. in terminis valde generalibus loquitur, & aliàs appellatione ſponſalium non veniat matrimonium, & ſponſalia de præſenti, ideò Pius V. in ſua Bulla *Ad Romanum* declaravit, hanc correctionem Trid. tantùm procedere in ſponſalibus *de futuro*, non autem *de præſenti*, in quibus adhuc hodiè antiqua jura obſeruari debent: cùm enim ſponſalia de præſenti, ſiue matrimonium *ratum* publicè in Eccleſia, *conſummatio* autem occultè fiat, & plerumque impedimenta matrimonii occulta ſint ſcandaloſum foret, ſi quis defunctæ uxoris (licèt matrimonium revera conſummatum non ſit) conſanguineam intra quartum gradum duceret, quæ communi hominum opinione affinis cenſetur. Barb. *ad d. l. Trid. n.* 7.

3 Quæritur II. An, ſi ſponſalia de futuro mutuo conſenſu diſſolvantur, maneat impedimentum publicæ honeſtatis?

Affirmativè reſpondet Sanch. *ſſ. de Matrim. lib.* 7. *diſp.* 68. *n.* 21. Verùm cùm in dubio impedimenta Matrimonii tanquam odioſa potiùs reſtringenda ſint, quàm amplianda, arg. *text. in Trid. ſeſſ.* 24. *de Reformat. matrim. c.* 2. *in princ.* ideò quidquid per rationes in utramque partem hic diſputari poſſit, S. Congr. Card. declaravit, non manere hoc caſu publicam honeſtatem, prout refert Barb. *de Offic. Epiſcop. p.* 3. *alleg.* 51. *n.* 288. Ratio fortè hæc aſſignari poteſt, quòd res quælibet eo modo diſſolvatur, quo modo colligata eſt, *l. nil tam naturale.* 35. *ff. de Regulis juris.* Sed publica honeſtas nata & colligata eſt ex mutuo partium conſenſu, ergo mutuo earum diſſenſu iterum diſſolvi poterit, &c.

4 Quæritur III. An idem ſit, ſi propter aliam notabilem mutationem ſupervenientem, v. g. deformitatem, inopiam, fornicationem ſolvantur ſponſalia?

℞. Sponſalibus hoc modo diſſolutis manere publicam honeſtatem: nam publica honeſtas eſt impedimentum perpetuum, quod etiam durat diſſolutis ſponſalibus, ſi illa ſponſalia aliquando fuerunt valida, ſed talia ſponſalia ex ſuppoſito fuerunt valida, & tantùm ex poſt facto diſſenſu unius diſſoluta ob ſupervenientem mutationem, ergò &c. Dices, in diſſolutione ob fornicationem intervenit diſſenſus utriuſque: nam fornicans frangendo fidem cenſetur diſſentire, & pars altera reſiliendo à ſponſalibus. ℞. Diſſenſum ex parte fornicantis eſſe tantùm præſumptum ſeu interpretativum: poteſt enim contingere, ut retinuerit affectum erga ſponſam lapſus humana fragilitate. Si verò ponantur ſponſalia his caſibus, inſuper verò mutuò diſſenſu diſſoluta, idem quod in priori quæſt. dicendum erit.

5 Quæritur IV. An ex matrimonio, quod non eſt contractum coram parocho proprio, & teſtibus juxta formam Trid. oriatur publica honeſtas? Pro affirmativa facit, quòd etiam hodie ſtante declaratione Pii V. publica honeſtas oriatur ex matrimonio qualitercunque nullo, dummodo non ſit nullitas ex defectu conſenſus.

Nihilominus negativa ſententia mihi videtur valde probabilis, quam etiam docet Sanch. *de Matrim. lib.* 7. *diſp.* 70. *num.* 17. eo quòd talis contractus ex defectu formæ ſubſtantialis non habeat formam aut figuram 2 matrimonii, ſicuti ſi propter aliud impedimentum matrimonium nullum eſſet, oritur verò publica honeſtas ex conjunctione animorum non qualicunque, ſed illa, quæ fit in forma matrimonii vel ſponſalium. Si tamen admittatur matrimonium clandeſtinum valere in vim ſponſalium de futuro, tunc etiam concedendum erit, ex tali matrimonio tanquam ex ſponſalibus uſque ad primum gradum naſci impedimentum.

6 Quæritur V. Quid ſi aliquis cum duabus ſororibus ſucceſſivè contrahat ſponſalia, quamnam in uxorem teneatur habere? Videtur, quòd neutram: non primam, quia ex ſecundis ſponſalibus licèt invalidis, ſi de præſenti ſint, naſcitur impedimentum publicæ honeſtatis reſpectu cuiuſuis ſororis, adeoque etiam reſpectu eius, cum qua priùs contraxit: nec etiam ſecundam, quia & reſpectu huius ex contractu priorum ſponſalium ortum eſt publicæ honeſtatis impedimentum.

℞. In dicto caſu illam eſſe retinendam, cum qua primitus contractus initus eſt, ſecunda verò ſponſalia cum altera, quamvis de præſenti fuerint, propter impedimentum publicæ honeſtatis invalida eſſe. Atque illud hic notandum, quod impedimentum publicæ honeſtatis non operetur retrorſum, ut vulgò DD. loquuntur, id eſt, quòd ſecundis ſponſalibus de præſenti etiam invalidis oriatur quidem impedimentum reſpectu aliorum conſanguineorum, non tamen in præjudicium illius, cum quo priùs ſponſalia contracta ſunt, per text. expreſſum *in c. unico h. t. in 6.* Aliud autem dicendum, ſi quis cum duabus ſororibus ſucceſſivè contraheret ſponſalia, & ſecundam etiam carnaliter cognoſceret: tunc enim neutram habere poſſet; non primam, quia ex copula nata fuiſſet vera affinitas, quæ etiam dirimit ſponſalia præcedentia, *c. ex literis.* 8. *De eo, qui cognovit.* Neque etiam ſecundam, propter impedimentum publicæ honeſtatis ex primis ſponſalibus ortum.

Quæritur VI. An & qualiter ex ſponſalibus conditionatis oriatur publica honeſtas?

7 ℞. Ex ſponſalibus ſub conditione contractis, v. g. ſi mille in dotem dederis, ſi parentes conſenſerint, &c. regulariter pendente conditione non oriri publicam honeſtatem; proinde, ſi ſponſa ante eventum conditionis moriatur, ſoror vel alia ex conſanguineis licitè & validè in uxorem duci poterit. *d. c. unico h. t. in 6.* Imò ſi quis juxta caſum in priori quæſtione poſitum cum duabus ſororibus ſucceſſivè contraxerit, cum prima de futuro, & ſub conditione, cum altera de præſenti & purè, quamvis hoc licitè & ſine peccato non fecerit,

cùm

cùm debuiſſet eventum conditionis expectare, nihilominus hanc ſecundam retinere tenebitur: quia cum ex primis ſponſalibus conditionatis orta non fuerit publica honeſtas reſpectu alterius ſororis, ideò ſponſalia de præſenti ſeu matrimonium cum ea contractum fuit validum, & diſſolvit priora ſponſalia de futuro, *c. ſicut*. 22. *h.* tit. Notanter autem dico: pendente conditione non oriri impedimentum publicæ honeſtatis; nam ſi appoſita conditio jam extiterit, & v. g. parentes conſenſerint, mille in dotem numerati fuerint, ſponſalia erunt purificata, & perinde cenſebuntur, ac ſi nullam ab initio habuiſſent conditionem. Præterea, ſi conditio etiam ſit præſentis, vel præteriti temporis, ut ſi ſis nobilis, ſi ſis artifex, &c. tunc quia talis conditio ſtatim ab initio non ſuſpendit ipſam obligationem, ſed jam tunc vel ſubeſt, vel non ſubeſt, & ita contracta ſponſalia ſunt valida vel invalida, ita etiam ſtatim ab initio oritur vel non oritur publica honeſtas. Unde quamvis fortaſſe ſponſa moriatur, antequam de conditione appoſita conſtet, an ſit nobilis; ſi tamen reverà fuerit, ejus ſoror validè in uxorem duci non poterit, nec attenditur, quòd primùm ex poſt facto illa conditio declarata fuerit.

8 Quæritur VIII. An oriatur impedimentum publicæ honeſtatis, ſi parentes vel alii nomine liberorum contrahant ſponſalia?

℞. Hujus quæſtionis deciſionem pendere ab ea, an & quando talia ſponſalia, quæ parentes pro liberis contrahunt, valida ſint, vel non? de qua *tit. ſeq.* *ſ*. 2.

TITULUS II.

De Deſponſatione Impuberum.

§. I.

De Ætate requiſita ad Sponſalia vel Matrimonium.

SUMMARIA.

1. *Alia ætas ad contrahenda ſponſalia, alia ad Matrimonium requiritur.*
2. *Quæ ætas requiratur ad ſponſalia?*
3. *Pubertas quando incipiat?*
4. *Quomodo & quando ſponſalia impuberum obligent?*
5. *Ex ſponſalibus impuberum naſcitur impedimentum publicæ honeſtatis.*
6. *Sola taciturnitas venientium ad pubertatem ratificat eorum priora ſponſalia.*
7. *Niſi fuerint ante annos diſcretionis contracta, ubi requiritur novus conſenſus.*
8. *Quæ ætas requiratur ad contrahendum matrimonium?*
9. *Valet matrimonium ex gravi cauſa ante annos pubertatis diſpenſativè contractum.*
10. *Matrimonium inter impuberes contractum an valeat ſaltem in vim ſponſalium?*

1 Aliam ætatem in ſponſalibus, aliam in matrimonio requiri palam eſt, quia in ſponſalibus tantùm uſus rationis, in matrimonio autem habilitas ad generandum conſideratur.

Licèt verò Juriſconſultus *in l.* 14. *ff. de Sponſalibus*; 2
dicat in ſponſalibus nullam certam ætatem definitam eſſe, nihilominùs hac in parte, ſicut univerſim in materia matrimoniali ſtandum eſt juri Canonico, quod tam in maſculis, quam fœminis 7. annos conſtituit, ut ante hanc 7. annorum ætatem ſponſalia validè contrahi minimè poſſint, nam ante hoc tempus homines non præſumuntur capaces uſus rationis ac diſcretionis, ut 3
ſatis intelligere poſſint, quid agatur, *c. literas hoc tit.* Porrò etiam poſt annum 7. contracta ſponſalia non inducunt irrevocabilem obligationem, quando aliquis in impubertate contraxit, adveniente deinde pubertate 4
(quæ in maſculo cenſetur poſt 14. & in fœmina poſt 12. completum ætatis annum, *l. fin. Cod. Quando Tutores eſſe deſinant*) ea irritare poterit. Quòd ſi unus tantùm contrahentium ſit impubes, alter autem adultus, hic ſimpliciter & irrevocabiliter obligabitur, impuberi verò, quando ad annos pubertatis pervenerit, liberum erit, ſponſalia ratificare, vel reſolvere, *c. de illis*. 9. *& ſeqq. eod.* tit.

5 Interim quia talia ſponſalia poſt annum 7. contracta ſemel fuerunt valida, quamvis ex poſt facto jure ſic permittente ab una parte reſolvantur, manebit tamen impedimentum publicæ honeſtatis, ita ut neuter ex ipſis deſponſatis cum alterius conſanguineis intra primum gradum contrahere valeat. *d. c. literas* 4. *eodem tit.*

6 Præterea etiam illud advertendum eſt: ad ratificationem ſponſalium in impubertate contractorum non requiri novum aliquem conſenſum, ſed ſolam taciturnitatem, & quòd pubes factus ſponſalibus jam contractis non contradicat, ſufficere; eo uſque etiam prior obligatio valet uſque dum per novum diſſenſum revocetur; ergo ſi ad pubertatem perveniens obligationem non revocavit, quando potuit, cenſebitur tacitè id, quod in impubertate geſtum eſt, ratum habuiſſe.

7 Secùs autem dicendum, ſi ſponſalia ante annos diſcretionis contracta ſint, tunc enim, quia prior obligatio nulla fuit, debebit per novum conſenſum verbo vel facto declaratum reiterari, Gloſſ. & DD. *in c. literas* 4. *hoc tit.*

8 Circa ætatem *matrimonio* neceſſariam ſciendum eſt, utroque quidem jure conſtitutam eſſe ætatem pubertatis, ſcil. in maſculo 14. & in fœmina 12. completos annos. *in princip.* §. 1. *Inſtit. de Nuptiis.* *L.* 4. *ff. de Ritu nuptiarum*. Illa tamen declaratio de Jure Canonico eſt adhibenda, quòd hæc ætas non ſit ita præcisè determinata, quin ante eam aliquando matrimonium contrahi poſſit, ſi nimirum *malitia ſuppleat ætatem*, & jam tunc ad generandum aliquis habilis inveniatur per text. & interpretes *in c. puberes*. 3. *c. de illis* 9. *& cap. ult. hoc tit.*

Sed quid ſi maſculus etiam poſt annum 14. vel fœmina poſt 12. ad contrahendum inhabilis ſit, an matrimonium inter eos contractum valebit?

℞. Affirmativè, dummodo ſpes ſit aliquando habilitatem adventuram, quia impotentia concumbendi non cauſat nullitatem matrimonii, niſi perpetua & incurabilis fuerit. Quid etiam an ſaltem ex cauſâ gravi 9
& publica v. g. inter magnos Principes ad conſervationem regnorum, vel pacis, matrimonium ante annos pubertatis contrahi poterit? ℞. Cùm determinatio ætatis ad contrahendum matrimonium non ſit juris naturalis vel divini, ſed poſitivi humani, nec impotentia concumbendi jure naturali dirimat matrimonium; niſi perpetua, ideò poteſt S. Pontifex matrimonium ante annos pubertatis ex cauſa aliqua gravi concedere, & de facto conceſſit, *in c.* 2. *eod. tit.* ita tamen, ut ſaltem Epiſcopus cauſæ cognitionem & diſpenſationem

nem interponat. Barboſa *in eodem cap. 2. num. 3.*

10 Demum & illud hic in controuerſiam vocatur, an indiſtinctè procedat deciſio *c. unici. §. idem quoque eodem in 6.* quòd nimirùm matrimonium inter impuberes contractum non valeat quidem ut matrimonium, ſed tamen ut ſponſalia de futuro juxta regulam: *Si actus non valet, ut ago, valeat tamen omni meliori modo, quo valere poteſt.* ℞. Pro fauore libertatis matrimonialis mihi videri probabilius S. Pontificem *in d. c. unico* loqui præſumptiue, quòd ſcilicet in dubio, quando non conſtat, an impuberes voluerint ſponſalia, vel matrimonium contrahere ob defectum ætatis, potiùs cenſeatur ſponſalia contraxiſſe; at verò, ſi conſtaret, quòd voluerint ipſum matrimonium contrahere; tunc quia ad valorem cujusuis actus requiritur voluntas & potentia, ideò ſuccedit alia regula ex *c. cum ſuper 23. de Offic. delegat. quod voluit*, ſic licet matrimonium, *non potuit*, & *quod potuit*, ſcilicet ſponſalia, *non voluit*, ſicut idipſum multi & plures numero (aliis tamen diſſentientibus) DD. docent de matrimonio ſine Parocho & teſtibus contracto, ut ne quidem in vim ſponſaliom valeat, niſi mens contrahentium fuiſſet, ſe omni meliori modo obligare, vel niſi ſponſalia de futuro præceſſiſſent, quæ utique per matrimonium inualidum ſubſecutum non fuiſſent extincta. Barboſ. *de Offic. Epiſc. alleg. 32, num. 143.* cum pluribus ibidem citatis.

---

§. II.

An Parentes pro Liberis, vel Liberi ſine conſenſu Parentum Sponſalia vel Matrimonia contrahere poſſint?

S U M M A R I A.

1. *Parentes poſſunt deſpondere liberos.*
2. *Quando & qualiter illa deſponſatio obliget?*
3. *Explicatur textus contrarius.*
4. *Quis nomine parentum & liberorum intelligatur?*
5. *Pupillus vel ſoror tutoris vel fratris tractatum expreſſo conſenſu ratificare debet.*
5. *Reſolvitur Hæreticorum contrarium arg.*
7. *An filii nubentes invitis parentibus exheredari poſſint.*
8. *Filius alimentandus, & filia pro ſtatu mariti dotanda eſt etiam invitis parentibus nubentes.*
9. *Quomodo & quando ſeculares Principes matrimoniis pœnam ſtatuere poſſint?*
10. *Parentes liberorum matrimonia ſine cauſa impedire non poſſunt, nec tamen impedientes excommunicationem incurrunt.*
11. *Quando parentum diſſenſus ſolvat ſponſalia?*

1 CErti & indubitati juris eſt, quòd parentes liberos ſuns deſpondere, & pro iis matrimonium vel ſponſalia contrahere poſſint, *c. honorantur. q. 23. cauſa 32. c. 1. hoc tit.*

2 Ita tamen hæc deſponſatio obligabit liberos, ſi præſentes fuerint, & non contradixerint, quamuis de cætero expreſſe conſenſum non declarauerint: quòd ſi minores ſeptennio vel abſentes fuerint liberi tempore illo, quo parentes contraxerunt, eorum liberorum ratihabitio & approbatio accedere debebit, tempore pubertatis adueniente; aliàs ſponſalia nulla erunt, nec inde publicæ honeſtatis impedimentum exſurget, *cap. unico. §. porro eod. in 6.* Imò ampliùs dico, licet pater liberos impuberes etiam poſt ſeptennium deſponderit, ij tamen, ſicut alia ſponſalia, quæ ante pubertatem contraxiſſent, adueniente pubertate irritare poſſent, juxta dicta *in §. præcedent.* ita etiam iſta: quia abſolutè verum eſt, quod matrimonium ſine conſenſu puberis validè contrahi nequeat, & conſenſus filiorum à parentibus in contrahendo matrimonio neceſſariò non dependeat.

Nec obſtat *cap. 1. eod. tit.* ubi dicitur, quòd filius, pro quo nondum adulto pater ſponſalia contraxit, ea debeat, ſi ad perfectam ætatem peruenerit, omninò adimplere. Nam hic *textus* explicari poteſt de debito honeſtatis ſi ſcilicet filius nullam rationabilem diſſentiendi cauſam habeat, non autem de debito præcepti, vel neceſſitatis. Panorm. *in eod. c. 1. n. 7.* 3

Cæterùm parentum vel liberorum nomine non tantùm pater, ſed etiam mater; item non tantùm liberi in poteſtate patria conſtituti, & legitimi, ſed etiam emancipati & naturales intelliguntur; quia diſpoſitio juris inter parentes & liberos non facit diſtinctionem, nec fundatur in poteſtate patria, ſed in affectione paterna, quæ ſanè ratio tam in patre, quàm in matre, tam in liberis in poteſtate quàm extra eam conſtitutis procedit, ut cum communi DD. tradit Gutierez *de Matrim. c. 13. §. 5.* 4

Aliud tamen ex communiori ſententia dicendum videtur, ſi tutor pro pupillo, frater pro ſorore præſente & non contradicente ſponſalia contrahat: hæc enim ſponſalia non ex eo ſolo valebunt, quòd pupillus vel ſoror non contradixerint: ſed inſuper requiretur, ut verbo factoue, vel priùs per mandatum, vel poſteà per ratificationem conſenſum ſuum declararint, quia in re tam graui non cenſetur ille, qui tacet, conſentire in ſui præjudicium, ac detrimentum, & jura id voluerunt ſpecialiter ſolis parentibus attribuere, ut eorum conſenſus pro filiorum conſenſu haberetur, non autem idem ſtatuerunt de aliis conſanguineis, ut rectè notauit Gloſſ. *in cap. 1. de Matrim. contract. contra interdict. Eccleſ. per text. ibidem.* Sanch. *lib. 1. de Matrimon. diſp. 27. num. 4.* Quare licèt fortè pupillus aut ſoror tutore vel fratre promittente reuerà internè conſenſerit, antequam tamen hunc conſenſum ſuum per ſignum externum expreſſerit, non obligabitur. Ratio eſt, quia promiſſio non acceptata non obligat, ſed talis promiſſio merè interna acceptari ab altera parte non potuit, ergo &c. 5

Opponunt quidē hæretici ſectantes hac in parte Jus Ciuile, Jure diuino & naturali eſſe præceptum, *honorare Parentes*, adeoque ipſis inuitis nil facere, præſertim in re ardua & magni alicuius momenti, in qua etiam ipſorum præjudicium verſatur; ut ſi filius cum dedecore ſuæ familiæ matrimonium cum ſatis ſibi impare in nobilitate v. g. vel diuitiis contrahat; atqui, inquiunt, ſtatutum jure diuino & naturali S. Pontifex & Conc. abrogare, vel immutare non poſſunt. Sed reſponderi debet, tantùm in genere jure diuino conſtitutum eſſe, *honorare Parentes*, at verò quòd in ſpecie matrimonium vel alius actus ſine conſenſu parentum factus valeat, vel non valeat, non haberi ex jure diuino, ſed ex declaratione vel conſtitutione Pontificia vel humana. 6

Quòd ſi hæretici ſuam ſententiam ex illo præcepto: *Honora patrem & matrem*; ſtabiliri volunt, neceſſariò etiam contra omnes ſuos DD. hæreticos concedere debebunt, in contrahendo matrimonio non tantùm patris, ſed etiam matris conſenſum requiri; quia tam pater, quàm mater honorari præcipitur, quod tamen juri Ciuili aduerſatur, ubi tantùm ejus parentis conſenſus deſideratur in cujus poteſtate liberi ſunt; notum autem eſt, matres non habere liberos in poteſtate. *§. fœminæ. 10. Inſtit. de Adoption.*

Interim tamen ſi liberi abſque rationabili cauſa incon-

Digitized by Google

inconſultis, vel inuitis parentibus matrimonia contrahant, id licitè non faciunt, & plerumque etiam mortalitet peccare, ac exinde puniti poſſunt, quamuis matrimonium ita contractum ſubſiſtat, & valeat.

7 Sed an propterea liberi à parentibus exheredari poſſint? controvertitur. Negatiua communiter recepta eſt, quia contrahere nuptias inuitis parentibus non recenſetur inter cauſas exheredationis, *in Novell.* 115. *c.* 3. aliunde autem communis doctrina, quòd ex aliis cauſis, quàm ibi expreſſis exheredatio non concedatur; eo quòd in pœnalibus & odioſis extenſio non facienda, *vulgato c. odia.* 15. *de Regulis juris in* 6. Harp. *ad §. fin. Inſtit. de Exhered. lib. n.* 66.

8 Porrò ſicut pater filio ſe inuito contrahenti nuptias, hereditatem, multò minùs alimenta denegare poteſt, ita enim filiæ ſine ſuo conſenſu nubenti dotem conſtituere debet, quia dos ſuccedit in locum alimentorum: ſub hac tamen moderatione, ut, ſi filia indigno & vilioris conditionis nupſerit, non teneatur pater dotem dare juxta conditionem & ſtatum filiæ, ſed ſtatum mariti, quia uxor ſequitur conditionem mariti, ſive deinde maritus fuerit dignior, vel vilior, *l. mulieres. Cod. de Incolis*, adeoque ſufficit eam ſecundùm conditionem mariti alimentare. Videatur Sanch. *l.* 4. *de Matrim. diſp.* 24.

9 Utrùm autem Principes ſæculares poſſint pœnas ſtatuere liberis ſine conſenſu parentum nubentibus? in utramque partem rationes afferri poſſunt. Quidam negatiuam reputant probabiliorem, eo quòd cauſæ matrimoniales & condere leges circa matrimonia ſint de foro Eccleſiaſtico, & non pertineant ad principes ſæculares, *Arg. c. sua in* 3. *de Ordine cognationum. c.* 1. *de Sponſal.*

Altera tamen ſententia etiam non eſt improbabilis, dummodo leges concipiantur de illo caſu, quo liberi ſine rationabili cauſa inuitis parentibus nubunt: nam quando actus eſt malus, tunc etiam Principes ſæculares poſſunt adjuvandi Juris Canonici gratia eundem probibere, & punire, præſertim ſi aliquo modo in præjudicium Reipublicæ rendat, ſicut hic, ubi ex nuptiis liberorum graues nonnunquam inimicitiæ inter parentes & conſanguineos proveniunt.

10 Econtra ſicut liberi non debent inuitis parentibus ſine rationabili cauſa nuptias contrahere, ita parentes peccant, ſi abſque cauſa liberorum matrimonia impediant, & multò magis, ſi eos ad certa matrimonia inuitos cogant; tum propter ſcandalum & malos exitus, qui ex inuitis nuptiis ſequuntur; tum etiam quòd liberos priuent jure ſuo, quod habent circa ſtatus electionem. An verò parentes ſine cauſa legitima impedientes matrimonia liberorum, vel ad matrimonia cogentes incidant in excommunicationem, quam tulit Trid. *ſeſſ.* 24. *de Reform. matrim. c.* 9. contra omnes impedientes libertatem matrimonii, dubitari poteſt? verius eſt non incidere; quia Conc. tantùm loquitur de Dominis & Magiſtratibus, qui ex vi juriſdictionis, quam in foro externo habent, ſubditos ad matrimonia cogunt, vel ab iis impediunt, conſequenter in materia odioſa & pœnali ad alias perſonas facienda non eſt extenſio. Guttier. *Canon. Quæſtion. l.* 1. *cap.* 29.

11 Unum adhuc notabile placet hic adſcribere, quòd licet diſſenſus patris non invalidet matrimonium jam contractum, ſi tamen ſola ſponſalia jam contracta ſint, & inde ex diſſenſu parentum & conſanguineorum fortè propter inæqualitatem contrahentium aut aliam cauſam magnum ſcandalum timeatur, vel alius malus exitus, poſſit Judex Eccleſiaſticus tale matrimonium prohibere & ſponſalia irritare, cùm virtus juſtitiæ non obliget ad actum peccaminoſum, ex quo notabiliter læditur charitas proximi, parentum pietas, & cognatorum amicitia diſſolvitur, ſicut docet Guttierez *d. cap.* 29. *numer.* 23. Sanchez. *libr.* 1. *de Matrimon. diſp.* 14. *num.* 3.

TITULUS III.

De Clandeſtina Deſponſatione.

SUMMARIA.

1. *Duplex ſolennitas matrimonii.*
2. *Quotuplex ſolennitas extrinſeca?*
3. *Pœna Sacerdotis omittentis denuntiationes.*
4. *Quibus diebus poſſint fieri denuntiationes?*
5. *Quando omitti poſſint?*
6. *Cauſæ, cur omitti poſſint?*
7. *De benedictione ſecundarum nuptiarum.*
8. *Pœna Sacerdotis benedicentis ſecundas nuptias.*
9. *Intrinſeca ſolennitas matrimonii.*
10. *Tridentinum per ſolennitatem intrinſecam invalidavit matrimonia clandeſtina.*
11. *Reſolvitur hæreticorum argumentum pro matrimonio clandeſtino.*
12. *Quis ſit proprius Parochus contrahentium?*
13. *Quis Parochus vagorum?*
14. *Parochus non ut miniſter, ſed ut teſtis excellens aſſiſtit.*
15. *An validè aſſiſtat alienus Parochus ex præſumpta licentia, vel ratihabitione.*
16. *Parochus non debet facilè credere dicenti ſe habere licentiam.*
17. *Inſignis diſputatio, an Parochus alienus validè adſtiterit matrimonio ex præſumpta licentia, quæ revera quidem data eſt, aſſiſtenti tamen non innotuit.*
18. *In matrimonio quales teſtes ſufficiant.*
19. *Neceſſitas vel ignorantia non excuſat ab obſervatione formæ.*
20. *Per plures concluſiones reſolvitur quæſtio de matrimonio contracto in loco, vel ab incolis non recepti Concilii.*

NE matrimonium eſſet clandeſtinum, Concil. Trid. duplicem ei ſolennitatem præſcribit, unam *extrinſecam* & accidentalem, alteram *intrinſecam* & ſubſtantialem. 1

Solennitas *extrinſeca* eſt, ut deſponſati ante actualem contractum matrimonii à ſuo proprio Parocho tribus feſtivis diebus in Eccleſia publicè denuncientur; ut Parochus mutuo deſponſatorum conſenſu interrogato dicat: Ego vos conjungo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti; ut ante ſacerdotalem benedictionem in templo ſuſcipiendam conjuges in eadem domo non cohabitent: hæc, inquam, ſolennitas extrinſeca & accidentalis eſt, ejuſque omiſſio non irritat matrimonium, omitti tamen ſine peccato & pœna arbitraria non poteſt: quia in præcepto eſt. Imò Parochum omittentem denuntiationes incurrere triennalem ſuſpenſionem tradit Barb. *ad Trid. ſeſſ.* 24. *de Refor. matrim. c.* 1. *a.* 31. *per text. in c.* 3. *§. Sane. h. tit.* Quod tamen ego non credo, nec textus hoc dicit, ſed tantùm loquitur de illo caſu, ubi parochus patitur aliquos in conſanguinitate vel aliquo alio impedimento exiſtentes contrahere. Et etiam iſto caſu non ipſo jure ſuſpen- 2 3

Digitized by Google

ſpenſum parochum, ſed primum per ſententiam Judicis Eccleſiaſtici ſuſpendendum eſſe non obſcurè ex eodem text. colligitur, aliunde autem nota eſt regula, quòd nulla cenſura ſine textu expreſſo ipſo jure infligatur, *arg. cap. is qui. 18. de Sentent. excomm. in 6.*

Cæterùm *denuntiationes* non ita præcisè in diebus feſtis fieri debere videtur, quin etiam aliis diebus, ubi v. g. propter litanias vel proceſſionem magnus concurſus eſt populi, fieri poſſint, ſicut notavit Barb. *d. l. n.* 23. Si contrahentes ſint ex diverſis parochiis, tunc in utriuſque parochia denunciationes faciendæ erunt; atque idem, ſi quidem jam tempore ſponſalium ſint ejuſdem parochiæ, ſed ante modicum tempus fuerint diverſarum: nam etiam tunc in parochia, ubi priùs vel unus tantùm, vel ambo habitaverunt, denuntiandi erunt, quia ibi melior habetur perſonarum notitia, an aliquo impedimento affectæ ſint.

5 Aliquando tamen denuntiationes vel prorſus omitti poſſunt, vel una tantùm pro tribus fieri, vel poſt contractum matrimonium differri, ſi rationabilis cauſa accelerandi matrimonij ſubſit, & licentia Ordinarij vel Vicarii accedat. Imò ſi neceſſitas valde magna & urgens fuerit, & commodus acceſſus ad ipſummet Ordinarium haberi nequeat, etiam ſolus parochus eam deſponſatis gratiam facere poterit, ut vel unam tantùm, uel poſt contractum matrimonium ante conſummationem (quam interim prohibere poterit ac debebit) denuntiationes faciat.

6 Plures autem ſunt cauſæ ordinariæ diſpenſandi circa denuntiationes, ut ſi contrahentes ſint in conditione, fortunis vel ætate admodum inæquales, unde minùs honorificè vel non ſine irriſione aliorum denuntiarentur. Item ſi duo jam diu cohabitarint, & pro conjugibus habiti ſint; ſi tempus quadrageſimæ, vel repentinus diſceſſus inſtet; & generaliter quoties notabilis utilitas contrahentium ſperetur, vel ex denuntiationibus demum aliquod notabile incommodum timeatur. Barb. *ubi ſupra n.* 62. Illis tamen caſibus, quibus remittuntur, vel differuntur denuntiationes ob cauſam accelerandi matrimonium, vel ſuſpicionem rationabilem, ne quidam ſe malitiosè oppoſituri ſint, aut ſimilem aliam conſiderationem, uſus obtinuit, ut juramentum à contrahentibus præſtetur, quòd in nullius præjudicium, & ſine omni impedimento Canonico contracturi ſint. Solennitas etiam *extrinſeca* eſt, ne conjugati ante Sacerdotalem benedictionem in templo ſuſcipiendam cohabitent. Trid. *ſeſſ.* 24. *de Reform. matr. c.* 1.

7 Circa ſecundas nuptias autem advertendum eſt, quòd benedictiones nuptiales, quæ à Sacerdote poſt copulationem in Eccleſia Neo-conjugibus impenduntur, ſint omittendæ in ſecundis nuptiis, niſi in primo conjugio neuter benedictionem accepiſſet, *c. 1. & 3. de Secund. nuptijs.* ut enim major ſit reverentia benedictionum, non ſolent ejuſdem rei benedictiones ſolennes repeti ſæpius; quod DD. etiam ad eum caſum extendunt, quò unus tantùm ex conjugibus jam in priori matrimonio ſuſcepiſſet benedictionem, puta ſi viduus ducat virginem: tum quòd *d. c.* 3. loquatur ſub disjunctione, ſi vir vel mulier ad ſecundas nuptias tranſierit; tum quòd benedictio non poſſit impendi uni parti, quin etiam impendatur alteri. Conſuetudinem tamen locorum in hoc caſu obſervandam monet Barb. *in eod. cap. 3. num.* 3.

8 Pœna Sacerdotis benedicentis ſecundas nuptias traditur *in c. 1. de Sec. nupt.* ut ab officio beneficioque ſuſpenſus Romam mittatur pro abſolutione; ſed quia hæc pœna videtur nimis auſtera, ideo imprimis ſentiunt aliqui, quòd non incurratur ipſo jure, ſed per ſententiam, & quòd miſſio Romam ſit ſublata per quandam extravagantem Ioannis XXII. ut refert Barb. *in eod. c. 1. n. 5. & 8.* Imo valde probabile eſt, quod docet Sanch. *l. 7. de Matrim. diſp.* 82. *n.* 30. pœnam eſſe arbitrariam, & illud. *c.* 1. intelligi de presbytero benedicente ſecundas nuptias, quæ prioribus nondum diſſolutis temerè contractæ ſunt.

Intrinſeca & ſubſtantialis ſolennitas eſt, ut matrimonium non aliter valeat, quàm *ſi contrahatur coram parocho, vel alio de ipſius, aut Ordinarij licentia, & duobus, vel tribus teſtibus.* Trid. *d. ſeſſ.* 24. *c.* 1. 9

Matrimonia quidem *clandeſtina* ſemper prohibuit Eccleſia, ut apparet *ex c. 1. & paſſim. cauſ. 30. q.* 5. non tamen invalidavit, uſque dum Trid. hanc ſolennitatem præſcripſit. Eſt quidem difficilis text. in *d. c. 1. cauſ. 30. q.* 5. ubi matrimonium ſine ſolennitatibus ibidem præſcriptis contractum dicitur non eſſe *legitimum*; & quamvis iſte terminus poſſit explicari de matrimonio *non licito*, tamen mox in *verſ. ita peracta.* additur: *aliter verò præſumpta conjugia adulteria potiùs & fornicationes judicate &c.* conſequenter etiam *invalida*: ſed cùm ex aliis Canonibus appareat matrimonium olim ſolo conſenſu contrahi potuiſſe, exiſtimo textum in *d. c.* 1. loqui *præſumptivè*, quòd ſcil. præſumatur contra matrimonium clandeſtinum, uſque dum verum matrimonium probetur, idque arguunt verba finalia *d. c. 1. niſi voluntas propria ſuffragaverit & vota ſuccurrerint legitimam.* 10

Hæc tamen ſolennitas non ad ſtatuenda ſponſalia de futuro requiritur, ſed præcisè circa ipſum matrimonium, ſponſalia autem de futuro adhuc hodie nullam aliam ſolennitatem præter mutuum conſenſum deſponſandorum requirunt.

Sed inquiunt hæretici, Eccleſia non potuit facere ex Sacramento non Sacramentum, ſed matrimonium clandeſtinum ante Conc. Trid. fuit Sacramentum, ergo &c.

℞. Eccleſia non potuit facere ex Sacramento non Sacramentum, directè, hoc eſt mutando vel tollendo materiam & formam determinatam à Chriſto, conceditur: indirectè hoc eſt mutando aliquid ſub directione & determinatione Eccleſiæ relictum, negatur. Ecce enim Chriſtus Dominus inſtituit quidem contractum pro materia Sacramenti matrimonij, ſed non omnem & quemcunque, ſed tantùm contractum *validum*, quis verò dicendus ſit contractus validus pro Sacramento matrimonij, ipſe Chriſtus Dominus non determinavit, ſed ſicut aliàs principes & legislatores ſæculares poſſunt leges contractibus præfigere, eóſque certis caſibus irritare, ut ex utroque Jure tam Canonico quàm Civili apertum eſt, ita pari modo ſummus Pontifex, qui contractum matrimonialem propter annexam rationem Sacramenti ſuæ juriſdictioni reſervavit, potuit eidem certas leges ſtatuere, & illis non obſervatis irritare, nihil autem propterea mutavit in ratione materiæ, quæ ſemper in contractu *valido* conſiſtit, unde & contractus clandeſtinus olim fuit materia Sacramenti, non quatenus *clandeſtinus*, ſed quatenus tunc temporis *validus*, in ſimili, ſicut qui poteſt corrumpere ſpecies panis & vini, poteſt indirectè irritare Sacramentum Euchariſtiæ, ita etiam Eccleſia poteſt indirectè irritare Sacramentum matrimonij ex juſtis cauſis contractum annullando. 11

Quoniam verò ſuperiùs dictum eſt, *intrinſecam & ſubſtantialem* ſolennitatem eſſe ex conſtitutione Trid. ut matrimonium contrahatur coram *proprio* parocho, vel alio de ejus aut *Ordinarij*, (quo nomine præter Epiſcopum etiam intelligitur Capitulum ſede vacante, Vicarius Epiſcopi generalis, Legatus *de Latere* in provincia ſuæ Legationis. Abbas habens proprium territorium. Barboſ. *ad dict. c. 1. Trid. n.* 98.) licentia, ſciendum eſt, *proprium* parochum eſſe, in cujus parochia vel ambo contrahentes, vel unus tantùm domicilium habitationis fixit, neque hic verum domici- 12

lium requiritur, ut ſcilicet habitatio ſit *perpetua* ſed *quaſi d micilium* ſufficit, ſi nimirum deſponſati per majorem anni partem actu in parochia habitarunt, vel animo habitandi advenerunt, licèt ibidem ſint non ut parochiani, & domum propriam habitantes, ſed ut conductores & famuli, vel quouis alio modo.

13 Si omnino *vagi* ſint contrahentes, qui nullibi conſtanter habitent, à quouis parocho copulari poterunt. Ordinarij tamen licentia & examen accedere debet, quia tales homines nonnunquam plures uxores diuerſis in locis ducunt, adeoque juramentum etiam ab eis exigendum eſt, quòd nullo impedimento canonico, vel alio matrimonio jam priùs ligati ſint, Trid. *ſeſſ.* 24. *de Matr. c.* 7.

14 Præterea licèt Parochus non requiratur tanquam miniſter Sacramenti, ſed ipſi contrahentes cenſeantur ſibi miniſtrare Sacramentum matrimonij, ipſe verò parochus perſonam excellentis alicuius teſtis exerceat, & proinde etiam inuitus, prohibitus, vel excommunicatus validè aſſiſtat, etiam extra parochiam ſuam, cùm ſit actus voluntariæ juriſdictionis. *L.* 2. *ff. de Offic. proconſ.* requiritur tamen ut ita ſit præſens, ut actum, qui agitur, percipere & intelligere poſſit.

15 Item ut alius, quàm proprius Parochus, validè aſſiſtat, proprij parochi licentia accedere debet, & non ſufficit ratihabitio ſequens; quæ enim ſunt de forma actus, non poſſunt per æquipollens impleri, *c. tutor autem.* 2. *Inſt. de Auth. tut.* Barboſ. *d. l. n.* 108. *& ſeq.* Menoch. *de Arbit. caſu* 453. *num.* 13. niſi fuerit ratihabitio de præſenti præſumpta ex tolerantia parochi ſcientis & non contradicentis. *l. qui patitur. ff. Mandati.* Sanch. *lib.* 3. *diſp.* 35. *nu* 10. & hæc ſententia, quòd non ſufficiat licentia ſubſequens, ita paſſim inter DD. & in praxi recepta eſt, & per eam euitantur multæ malæ conſequentiæ: quia plerumque, qui coram proprio parocho nolunt contrahere, impedimentis quibuſdam affecti ſunt.

16 Eſt quoque aduertendum Parocho alieno, ut non facilè credat dicentibus ſe habere licentiam à proprio parocho, niſi oſtendant aliqua ſaltem veriſimilia indicia, aut eſſent perſonæ nullatenus ſuſpectæ & fide dignæ, licet enim in ijs, quæ præciſè ad forum animæ ſpectant, credatur dicenti ſe habere licentiam, v. g. alieno Sacerdoti confiteatur, ſecùs tamen eſt in matrimonio, & alijs (v. g. abſolutio à cenſuris *c. ficut.* 39. *de Sent. excom.*) quæ etiam ad rectam fori externi gubernationem pertinent. Sanch. *d. lib.* 3. *diſp.* 47. Barb. *ad d. c.* 1. Trid. *ſ.* 24. *n.* 119.

17 Sed quid, ſi Parochus vel Ordinarius alteri Sacerdoti vel Parocho licentiam dederit ad aſſiſtendum, is verò ante acceptam notitiam huius licentiæ de facto adſtiterit matrimonio, anne valebit? Communiſſima DD. ſententia diſtinguit, an data ſit licentia ad inſtantiam alieni parochi, vel motu proprio; priori caſu cenſent ſufficere, quòd licentia fuerit data & inſinuata nuncio pro ea miſſo, altero autem caſu non habere effectum ante acceptam notitiam, idemque tametſi aliquis tertius (ſine mandato tamen parochi aſſiſtentis) licentiam impetraſſet argumento eorum, quæ de privilegijs tradi ſolent, quòd non priùs habeant effectum, quam privilegiato innotuerint. Ita Sanch. *d. lib.* 3. *diſp.* 36. Barb. *d. l. n.* 117. Hurtado *de Matrim. diſp.* 5. *difficult.* 13. & alij plerique, ut vix ſit reperire diſſentientem.

Verùm quià cardo & fundamentum (ut fatentur CC. DD.) conſiſtit in paritate ducta à privilegio, ideo res iſta theoricè examinata non eſt tam certa, quin omiſſa diſtinctione generaliter in hoc caſu pro valore matrimonij magna probabilitas adferri poſſit.

Etenim quòd privilegia habeant effectum à tempore, quo data ſunt, etiam ante acceptam notitiam, ab eod. Sanch. *d. l. ſub num.* 1. allegantur 12. magni nominis Doctores, & præter rationes & argumenta ibi adducta, etiam non parùm ſtringit, quòd in literis *gratiæ* (quibus accenſentur Privilegia) non attendatur tempus *præſentatæ*, ſed tempus *datæ*, ita ut ſtatim tunc, cùm datæ ſunt, parti jus quæratur, ſicut cum communi docet Rebuſ *in Praxi benef. in tit. differentiæ inter reſcripta gratiæ & juſtitiæ n* 5. *c. eam te. de Reſcript. cap. ſi eo.* 9. *eod. in* 6. Accedit, quòd in propoſito caſu ſerventur *finis & verba* Concilij Trident. *Finis* quidem, quia matrimonium contrahitur publicè coram parocho & teſtibus, & excluditur periculum abnegandi illud: *Verba* autem, quia data eſt *licentia* alieno Sacerdoti; utrum verò hæc licentia debuerit ipſi priùs innotuiſſe, hoc in Concilio non eſt expreſſum, & quamvis DD. id aſſerant, tamen fundamentum eorum admodum dubium & controverſum eſt. Cùm igitur de jure veteri (de quo tale matrimonium indubiè valuerat) non cenſeatur plus correctum, quàm expreſſum, *L. præcipimus.* 32. *in fin. C. de Apell.* & in dubio potiùs favendum matrimonio, *c. fin. de Sent. & re jud.* cujus irritatio eſt odioſa, & plerumque ſcandaloſa, ita ut vel ex unius Doctoris Claſſici ſingulari opinione ſuſtineri poſſit Sanch. *lib.* 1. *diſp.* 18. *num.* 7. atque æquitas rigori Juris ſit præferenda. *l. placuit* 8. *Cod. de Iudic.* plane opinor, probabilem eſſe hujus matrimonij valorem.

Videamus quid argumentis à Sanch. *d. diſp.* 36. *n.* 2. adductis reponi poſſit. I. *in c.* 1. *de Conceſſ. præb. in* 6. dicitur, privilegium prodeſſe à tempore ſcientiæ. ℞. inprimis eſſe allegationem partis; deinde ibi non deciditur, an non aliquando proſit à tempore, quo datum eſt, ſed alia quæſtio movetur, an nimirum, ſi agatur in privilegio de jure tertij, requiratur ut privilegium illi tertio innotuerit? & ideo pars dixit, ſufficere quòd innotuerit privilegiato.

II. In beneficio abſenti collato non acquiritur jus ante acceptationem. *c. ſi tibi abſenti.* 17. *de Præb. in* 6. Conſularis dignitas acquiritur literis præſtitis, id eſt, præſentatis, *l. fin. junct. gloſſ. C. de Conſul.* ſervo abſenti non quæritur libertas data ante certiorationem ejus. *L. qui abſenti.* 38. *ff. de Acquir. poſſ.* Donatio non confert jus donatorio ante acceptationem. *l. abſenti.* 10. *ff. de Donat.* Legitimatio liberorum per reſcriptum Principis deſiderat eorum ratihabitionem. *Auth. quib. mod. naturales.* §. *illud tamen col.* 7. ℞. ex his omnibus non rectè neceſſariò inferri ad privilegia, & multò minùs ad licentiam datam alieno parocho; quia in illis propterea requiritur alterius partis acceptatio, quòd trahant ſecum aliquam ejus reciprocam obligationem, ita beneficiatus tenetur ad onera beneficij, & ſubjectionem Epiſcopi: Conſul. ad onera conſularia: ſervus manumiſſus ad Jus Patronatus & operas libertorum: Donatarius ad antidora & evitandam ingratitudinem, *juxt. l. fin. C. de Revoc. don.* liberi legitimati, ad jus Patriæ poteſtatis. In privilegijs autem, præſertim verò diſpenſationibus gratuitis, vel licentia ad aſſiſtendum matrimonio (quam aſſiſtentiam parochus alienus per ſe paratus eſt facere) nulla talis reciproca obligatio eſt. Cæterùm *ex d. c. ſi tibi abſenti.* 17. *de Præbendis in* 6. non levo argumentum pro contrario deſumi poteſt, hoc ipſo, quòd ante notitiam quæratur beneficiato ſaltem jus ad rem, ita ut Epiſcopus illud beneficium ſine conſenſu ejus alteri nequeat conferre. Deinde in allegatis locis non deciditur, an ſecuta ratihabitione non quæratur beneficiato vel alijs jus in re a die primæ collationis ſicut in legatis, quæ etiam requirunt acceptationem & tamen cedunt à die mortis. Valorem autem matrimonij etiam quandoque poſſe eſſe in ſuſpenſo dicetur inferiùs in tit. V. *de Conditionibus appoſitis.*

III. Parochus non poteſt exercere juriſdictionem, quam ignorat ſe habere. ℞. cùm Parochus in matrimonio

nio potiùs teſtis, quàm judex aut miniſter ſit, ideó aſſiſtentiam matrimonialem non eſſe propriè exercitium juriſdictionis, aliàs parochus inuitus vel excommunicatus validè non aſſiſteret, quòd tamen docet Sanch. *Lib. 3. diſp. 39. & eod. l. 3. diſp. 21. n. 4.* & hoc ipſum eſt in quæſtione, an actus, qui ab alterius licentia dependet, non poſſit exerceri ex rationabili illius licentiæ præſumptione, præſertim quando jam actu data eſt, licèt adhuc incognita. Demùm etiam illa opinio Sanch. *d. diſp. 36. num. 7. & 8.* quà in caſu, quo per nuncium licentia petita eſt, requirit, ut ſaltem data licentia ipſi nuncio innotuerit juxta ea, quæ præmiſit *Lib. 1. diſp. 6. num. 20. & diſp. 7. n.* 35. non eſt extra controverſiam, quia multi & graves DD. apud eundem Sanch. CC. contraſentiunt. Quibus etiam poteſt addi Laym. *Lib. 1. tract. 4. c. 23. ſub n.* 10. ubi docet, ex petita & rationabiliter præſumpta diſpenſatione (ſi actu data ſit, quamuis necdum cognita) validè contrahi poſſe. Nam ex mente omnium DD. conceſſio quæcunque valet, quando concurrit conſenſus utrinſque, ſed quando unus petit, & alter dat, concurrit conſenſus dantis & accipientis, ſicut in ſtipulatione per interrogationem unius, & reſponſionem alterius ſtatim naſcitur obligatio, nec requiritur, ut interrogans reſponſionem denuò acceptet. Et in *clem. 1. de Procurat.* procurator conſtituitur, ſi unus per literas rogauerit, & rogatus literas ſine proteſtatione retinuerit.

Teſtes porrò, qui ad contractum matrimonij præ-
18 ſentes eſſe debent, non requiruntur omni exceptione majores; ſed ne matrimonia frequenti periculo nullitatis exponantur (ſicut teſtamenta, in quibus tam exacti teſtes deſiderantur) quoſcunque teſtes rationis compotes, & intelligentes rem, de qua agitur, etiam domeſticos, infames, fœminas, conſanguineos, &c. ſufficere tradit Barboſa *d. l. n.* 121.

Nulla tamen neceſſitas vel ignorantia excuſat ab
19 obſeruatione legis, quæ formam actui præſcribit, quatenus ea forma non ſeruata actus valere poſſit. Quare licèt ante repentinum diſceſſum contracturus Parochum vel teſtes habere non poſſet, vel homo rudis inuincibiliter ignoraret requiri, nihilominus ſine eorum præſentia inualidè contraheret. Text. in Trid. *ſ. 24. de Reform. matrim. cap. 1. in princ.* Sanch. *d. lib. 3. diſp.* 17.

Poſtremò breuiter inquirendum, quid cenſendum
20 de matrimonio contracto in loco, ubi Conc. Trid. in puncto reformationis matrimonij receptum non eſt? &

Dico I. ſi matrimonium contrahatur ab incolis talis loci, illud haud dubiè validum erit ſecundùm antiquos Canones, ex quibus ad ſubſtantiam matrimonij ſolummodo mutuus conſenſus & abſentia impedimenti dirimentis requirebatur, ubi enim lex noua promulgata vel recepta non eſt, non obligat. *c. in iſti* 3. *verſ. leges. diſt.* 4. Navar. *in Man. c. 23. n.* 41. Cho... *de Juriſd. ord. in exempt. p. 1. q. 50. n.* 8.

Dico II. Si quidam ex loco recepti Concilij excurrat ad locum non recepti Concilij & ibi contrahat cum incola illius loci, pariter valebit Matrimonium: cùm enim contractus matrimonij ſit indiuiduus, regulatur ſecundùm locum uniuscujuslibet ex contrahentibus. Sicut aliunde conſtat, proprium parochum ſponſi eſſe etiam proprium ſponſæ, ſi ex diuerſis parochijs ſint deſponſati.

Dico III. Si utraque pars emigrauerit ad locum non recepti Concilij *ſine fraude* & ex cauſa transferendi *verum* vel *quaſi* domicilium aut etiam per modum tranſitus, valebit matrimonium juxta morem illius loci contractum. Tum quòd contractus reguletur ſecundùm leges loci ubi celebratur, *l. ſi fundus. 6. ff. de Evict.* Gail. *lib. 2. Obſ.* 123. tum quòd peregrini ex probabiliori non obligentur legibus domeſticis. Non obſtat, quòd Trid. *inhabilitaverit perſonas* ad contrahendum ſine præſcripta ſolennitate, inhabilitatio autem perſonæ comitetur ipſam perſonam ſicut umbra corpus. Nam hoc procedit, quando perſona eſt in indiuiduo per ſententiam judicis inhabilitata, ſecus ſi inhabilitatio ſit generalis ex lege, tunc enim habet legis naturam, ut non obliget, ubi non eſt recepta, *arg. c. 2. de Conſtitut. in 6.* Sanch. *de Matrim. l. 3. diſp.* 18. Pont. *de Matrim. l. 5. c. 9. n. 2.* Barb. *de Offic. Epiſc. p. 2. alleg. 32. n.* 153. & alij ibid. magno numero citati.

Dico IV. Si excurſus ad locum non recepti concilij fiat hac ſola intentione contrahendi ſine proprio Parocho, adeòque *in fraudem legis* dubitant DD. an valeat matrimonium? Nam tranſiens ad talem locum & ibidem contrahens ſecundùm leges illius, videtur uti jure ſuo, adeoque nemini fraudem aut injuriam facere. *l. nullus videtur. 55. ff. de R. I. L. 3. §. 2. ff. de Lib. hom. exhib.* Intentio quoque mala, quamvis aliquando actum faciat *illicitum*, non tamen ſtatim *invalidum*, ut ſi quis Parochum corrumpat, ut ſe ſine denuntiationibus in fraudem prioris ſponſæ copulet: ſi filiusfamilias aut Clericus bona inter viuos alienent, eò quòd de his teſtari nequeant, &c.

Nihilominus à Sac. Cong. Card. deciſum & ab Urbano VIII. confirmatum eſſe, quòd matrimonium ita contractum inualidum ſit, refert Lugo *in Reſp. mor. dub.* 36. Barb. *de Par. c. 21. n.* 26. Boſſius *de Contract. Matr. c. 1. §.* 29. & pro hac deciſione facit, quòd fraus & dolus non debeant patrocinari. *c. ſedes. 15. de Reſcript.* quòd *contra legem* facere, & *in fraudem legis* æquiparentur. *l. contra legem. 29. cum L. ſeq. ff. de LL. L. ex facto. 43. §. fin. ff. de Vulg. ſubſt. L. 3. §. is autem. ff. ad S. C. Maced. cap. ult. de R. I. in 6.* ita in *l. hoc modo. 64. de Condit. & demonſt.* notanter conſtitutum eſt, ut ſi per fraudem præjudicetur Legi Reip. utili, ipſo jure reſcindatur, quod fraudandæ legis gratia factum eſt. Quis verò non videat, Concil. Trid. cum tanta præſtantiſſimorum virorum deliberatione concluſum, eſſe legem Reipub. utiliſſimam, & ſi id defraudari permittatur, januam aperiri raptibus & clandeſtinis deſponſationibus cum ingenti nonnunquam præiudicio parentum & priorum ſponſalium, aliorumque intereſſe habentium. Quare ad rationes contrarias reſponderi poteſt, negando, quòd jure ſuo utatur, qui legem defraudare cogitat. Deinde quòd mala intentio non *irritet* actum, ſi nihil mutet in ſubſtantialibus à lege requiſitis.

Dico V. Hæretici ſi permixti cum Catholicis, apud quos Concilium receptum eſt, viuant & in minori numero ſint, tenentur ſtatuto Concilij. *argum. l. quod major. 19. ff. Ad municip.* Declarat io Card. apud Cip. *Lib. 4. de Sponſal.* 16. Boſſius *de Contr. matrim. capit. 1. §. 24. num. 65. & §.* 28. ſunt enim hæretici per baptiſmum intra januam Eccleſiæ recepti, & ejus ſubditi effecti, ſubditus autem quamvis rebellis utique ad leges ſui Superioris tenetur. Inde etiam ſit, quòd Eccleſia magis hæreticos ad fidem compellat. *tot. tit. X. de Hæret.* quàm judæos & gentiles, qui non ſunt propriè ejus ſubditi, dicente Apoſt. *quid mihi de ijs, qui foris ſunt, judicare.*

Dico VI. Principes & Domini ſæculares poſſunt punire adjuvandi juris Eccleſiaſticis cauſa tales excurrentes, vel alia illicita matrimonia contrahentes, Sanch. *lib. 3. diſp. 47. n.* 13. laudabile eſt enim Principi Eccleſiam eiuſque ſtatuta defendere. *arg. c. excommunicamus. 13. §. moneantur. de Hæret. c. decernimus. 8. de Sent. excom. in 6. clem. un. de Iurejur. Extrav. unam ſanctam. de Major. & obed. inter Com.*

Dico VII. qui vice verſa ex loco non recepti Concilij veniunt ad locum, in quo receptum eſt, tenentur ſecundùm formam Concilij contrahere. Quidquid enim ſit, an & quando peregrinus teneatur ad

leges loci, per quem tranſit, (quod de legibus juris communis probabiliùs affirmatur cum Nau. *in Man. c. 25. nu. 120* Laym. *de ll. c.* 12. *n.* 3.) recepta eſt doctrina, quòd circa ſolennitatem contractuum teneatur. Sanch. *d. diſp.* 58. *num.* 26.

TITULUS IV.

De Sponſa duorum.

SUMMARIA.

1. *Polygamia damnata in fide Orthodoxa.*
2. *Cur, & quomodo in veteri teſtamento plures uxores conceſſæ?*
3. *Secundæ nuptiæ non admittuntur, niſi ſolutis primis per mortem aut diſpenſationem.*
4. *Quid ſi quis vivente prima uxore ſuperinduxerit alteram?*
5. *Quæ probationes requirantur ad probandam mortem alterius conjugis.*
6. *Quando uti liceat matrimonio ſecundo, ſi dubitetur de morte primi conjugis?*

1 DE fide Chriſtiana credimus damnatam eſſe *polygamiam*, nec uni viro licere habere ſimul & ſemel plures uxores, vel uni mulieri plures uiros, ut definit Tridentin. *Seſſ.* 24. *de Matrim.. can.* 2. & conſtat ex Euangelio *Matth.* 19. ubi Chriſtus dicit adulterium committi, ſi quis una uxore dimiſſa, aliam ducit, & revocat matrimonium ad primam inſtitutionem, ubi Deus unum virum & unam fœminam creavit: adverſatur enim polygamia fini ſaltem ſecundario matrimonij: quia impeditur cohabitatio matrimonialis pacifica: & ſi maritus erga unam uxorem magis affectus eſſet, quàm erga alteram, periclitaretur alterius caſtitas, & ita matrimonium reſpectu hujus uxoris minùs à marito dilectæ non eſſet remedium, ſed potiùs periculum peccati; unde cùm hoc impedimentum ligaminis Juris Divini & naturalis ſit, nulla conſuetudine, vel diſpenſatione humana tolli poteſt.

2 Quòd verò in Veteri Teſtamento Patriarchis & Judæis licuerit ſimul & ſemel habere plures uxores, dicendum eſt, DEUM Matrimonij & naturæ auctorem, in lege, quam ipſe poſuit, ad gentis ſuæ electæ multiplicationem diſpenſaviſſe, eamque diſpenſationem poſtea à generis humani Reparatore revocatam eſſe, argumento *cap. gaudemus.* 4. *de Divort.*

Id autem nunquam licuit, ut una mulier ſimul & ſemel haberet plures viros, quia talis cohabitatio impediret etiam finem primarium matrimonij, cùm ex ſententia medicorum raró, aut nunquam inde ſequi ſoleat prolis generatio; & deinde omnia jura pro patre & filio lata confunderentur, quia incertus pater eſſet.

3 Porrò ut hodie liceat inter Chriſtianos ad ſecundas nuptias tranſire, debet priùs matrimonium quoad vinculum fuiſſe diſſolutum, & ſiquidem fuerit matrimonium *ratum* per diſpenſationem Pontificis aut ingreſſum in religionem; ſi autem conſummatum, per mortem alterius conjugis.

4 Quòd ſi quis de facto contraxerit matrimonium vivente prima uxore, diſtinguendum erit, an mulier ſciverit, virum legitimam habere uxorem, vel an ignoraverit? Si ſcivit ab initio, vel ex poſt facto, & inſuper paſſa eſt ſe cognoſci ab eo (ſecus, ſi cognita nunquam fuiſſet,) tunc etiam poſt mortem primæ propter adulterium & fidem datam eſt impedimentum dirimens inter ipſos; ſi ignoravit ſecunda uxor vitam prioris toto tempore ante mortem eius, tunc in poteſtate quidem ſecundæ uxoris deceptæ eſt, ſeparari à viro putativo, eo quòd matrimonium mortua prima uxore non confirmetur, cùm conſenſus in matrimonium propter impedimentum fuerit illegitimus, vir tamen ſi mala fide egit, ratione promiſſionis & deceptionis compelli poteſt ad contrahendum de novo cum decepta, de quibus omnibus videatur text. & Gloſſ. *in c.* 1. *c. conveniens. &c. fin.* 7. *De eo, qui duxit &c.*

Quæres. Si alter conjux dicatur mortuus in remo-
tis locis, quales probationes ad demonſtrandam mor- 5
tem eius requirantur?

℟. Licet de jure civili uxoribus dubitantibus de morte mariti concedatur licentia ad alias nuptias tranſeundi, ſi maritus ultra ſpatium 5. annorum abſuerit, ut apertè conſtat *ex L. uxores. 9. ff. de Divort.* Aliud tamen de Jure Canon. conſtitutum eſt, ut ſcilicet poſt quanticunque temporis abſentiam non aliter permittatur conjux præſens ad ſecundas nuptias tranſire, quàm ſi certum nuntium de morte abſentis acceperit, text. *c. in præſentia.* 19. *de Sponſal.* neque nomine *certi nuntij* intelligendus eſt unus teſtis, aut fama de morte conjugis, ut quidam volunt apud Barb. *in eod. cap.* 19. *n.* 3. ſed illud verbum *nuntium* accipiendum eſt in *neutro* genere, ut ſignificet certam probationem & denuntiationem, cui in judicio fides adhiberi poſſit: cùm enim per tranſitum ad ſecundas nuptias poſſit conjugi abſenti & forſan adhuc viventi grave præjudicium fieri, non eſt æquum, ut hic tranſitus concedatur, niſi plena probatio de morte proferatur: interim tamen, quia ex parte præſentis poteſt eſſe periculum incontinentiæ, aliæque Juſtæ cauſæ, ex quibus ad ſecundas nuptias urgeatur, & aliàs noti juris eſt, quòd ob difficultatem probationes imperfectæ admittantur, per text. & DD. *in L. non omnes 5. ff. d. barbaris.* 16. *ff. de Re militari.* ideo etiam moralis certitudo de morte conjugis abſentis ſufficit, cui nimirum arbitrio judicis & prudentis viri rationabiliter credi poſſit, quamvis abſolutè infallibilis non ſit: unde ſufficiet, ſi cum uno teſte fama, aliæve circumſtantiæ concurrant, ut quia abſentia eſt diuturna, & abſens fuit ſenio vel morbis confectus, in periculo belli, latronum, naufragij, vel peſtis conſtitutus, poſt diligentem & longam inquiſitionem nullibi repertus. Ad majorem tamen cautelam uſus judiciorum obtinuit, ut quando rationabile dubium ſubeſt de morte prioris conjugis, licentia tranſeundi ad ſecundas nuptias à judice Eccleſiaſtico petatur, qui, ſi probationes minùs perfectæ ſint, ſolet juramentum conjugi, quòd vitam alterius conjugis nec ſciat, nec credat, deferre: quòd ſi de facto ante certum nuntium ſecundum matrimonium contractum ſit, ejus valor erit in ſuſpenſo, uſq; dum de rei veritate appareat.

Circa uſum autem talis matrimonij generalis quæ-
ſtio movetur à DD. an & quando ſit licitus, ſi dubitetur 6
de valore matrimonij? R. tres caſus eſſe diſtinguendos. I. ſi utrique conjugi ſaltem probabiliter conſtet de impedimento, aut uterque rationabiliter dubitet, uſus matrimonij ex neutra parte licitus erit. II. ſi unus ſciat impedimentum, aut rationabiliter dubitet, ſciens nec exigere nec reddere; qui verò dubitat, is ex ſua parte debitum quidem exigere non poteſt, alteri tamen parti in bona fide exiſtenti, & nihil dubitanti, ſi petet, reddere tenebitur, qua de re alibi plura dicuntur. III. ſi nec adſit ſcientia impedimenti, nec rationabile dubium, ſed tantùm ſcrupulus & levis anxietas, ad conſilium Epiſcopi, Parochi vel Confeſſarij deponenda erit, & licitus utrinque ſequetur matrimonij uſus, ſicut hac de re ſunt textus valde notabiles *in c. literas.* 13. *de Reſtit. ſpol. c.* 2. *de Secund. nupt. & cap. inquiſitioni.* 44. *de Sentent. excommunic.*

Digitized by Google

TITULUS V.

De Conditionibus appoſitis in deſponſatione, vel alijs contractibus.

SUMMARIA.

1. *Conditio, Modus, Demonſtratio, Cauſa.*
2. *Quid ſit Conditio?*
3. *Quid Modus?*
4. *Differentia Modi & conditionis.*
5. *Quid ſit Demonſtratio?*
6. *Quid cauſa?*
7. *Conditio vel Modus contra ſubſtantiam matrimonij illud annullat.*
8. *Conditio & Modus turpis vel impoſſibilis habentur pro non adiectis.*
9. *Tria bona ſubſtantialia matrimonij.*
10. *An conditio contra bona matrimonij, ſed honeſta matrimonium invalidet?*
11. *Reſolvitur argumentum contrarium.*
12. *Conditio vel modus impoſſibilis ioci cauſa adjectus præſumitur.*
13. *Sed hæc præſumptio eſt tantùm juris.*
14. *Conditiones turpes de præterito non invalidant matrimonium.*
15. *An ſponſalia invalidentur per adjectionem conditionis turpis vel impoſſibilis.*
16. *Sponſalia conſanguineorum ſub conditione, ſi Papa diſpenſaverit, contracta valent.*
17. *Reſolvitur argumentum contrarium.*
18. *Quando Parochi & teſtium præſentia requiratur ad matrimonium conditionatum.*
19. *Sponſi utentes copula non videntur recedere à conditione appoſita.*
20. *Cauſa & Demonſtratio qualiſcunque ſemper habetur pro non adjecta.*

SIcut omnes contractus non tantùm purè & abſolutè, ſed etiam conditionatè iniri poſſunt, ita quoque ſponſalia, & matrimonium; quia verò hodie quando poſt Concil. Trid. matrimonium coram parocho & teſtibus contrahi debet, inauditum eſt, id ſub conditione contrahi, ideo prætermittimus plurimas difficultates, quas fusè tractat Sanch. *de Matrim. toto lib. 5.* & aliqua tantùm, quæ ad intellectum Canonum & praxin maximè circa ſponſalia conditionata deſeruire poſſunt, attingemus.

Præſuppono ſponſalibus poſſe aliquid adijci, vel
1 ut *conditionem*, vel ut *modum*, vel ut *demonſtrationem*, vel ut *cauſam*, quæ omnino inter ſe differunt.

Nam *conditio* eſt, cùm aliquid adjicitur ſuſpen-
2 dens contractum, nec partes ante illius eventum obligari volunt, & explicatur per particulam *ſi*, v.g. ducam te, ſi mille dederis in dotem.

Modus eſt adjectio oneris, ad quod poſt contra-
3 ctum volumus alterum obligare, & ordinariè exprimitur per conjunctionem *ut*, v.g. duco te, ut mecum mercimonia exerceas. Differt à conditione, quòd modus non ſuſpendat obligationem principalem, ſed habeat ſuam obligationem propriam, ad quam implendam alter cautionem præſtare debet, & ſi fortaſſis non præſtiterit, non ſtatim propterea irritum eſt matrimonium, cùm principalis obligatio adhuc ſubſiſtat, ſed per judicem ad implendum modum compelli debet.

Si dubitetur, an adjectio ſit *conditio* vel *modus*, 4
quia contrahentes uſi ſunt verbis dubiis, attendendum erit, an non priùs voluerint ratam obligationem, quàm illa adjectio expleatur, & erit *conditio*, ſi verò priùs voluerint ratam obligationem, & poſtea primùm alterum grauatum ad aliquid faciendum, erit *modus*, ſicut docet Bartholus *in L. quibus diebus. 40. ff. de Conditionibus & demonſtrationibus.*

Demonſtratio eſt, quando ſignificatur aliqua qualitas in contrahentibus, & explicatur per relativum, aut 5
dictionem importantem aliquam qualitatem, v.g. duco te, quæ de tali ſtemmate es, &c.

Cauſa demum illa dicitur, quæ denotatur per di-
ctionem *Quia*, & indicat matrimonium, ſeu cauſam 6
contractus, v.g. duco te; quia diues es, &c. His præſuppoſitis.

Quæritur I. Quid juris, ſi matrimonio *conditio* vel
modus adjiciatur naturaliter vel ciuiliter *impoſſibilis*, id 7
eſt, ut per naturam, uel (cùm contra bonos mores ſit) per leges licitè impleri nequeat, ut ſi cælum tetigeris, ſi patrem, ſi inimicum meum occideris, &c.

De Jure Ciuili diſtinguitur inter contractus & ultimas uoluntates, ſiue teſtamenta, ſi de hujuſmodi conditionibus agatur. In contractibus conditio impoſſibilis ſtatim ab initio uitiat contractum, quaſi non cenſeantur habere animum contrahendi, qui conditionem impoſſibilem adjiciunt, *L. non ſolùm. 31. ff. de Obligationibus & actionibus. L. impoſſibilis. 7. ff. de Verborum obligationibus.* Modus autem impoſſibilis uel contra bonos mores non uitiat contractum, ſed uitiatur, & pro non adjecto habetur, v.g. dono tibi equum, ut cælum aſcendas, ut hæreticus fias, &c. ſicut ex communi docet Medina *de Iuſtit. & Iur. tom. 1. tract. 2, diſp. 28. §. impoſſibilis.* At uerò in teſtamentis & ultimis uoluntatibus conditio & modus impoſſibilis pro non ſcriptis habentur, propter ſingularem fauorem ultimarum uoluntatum, ut potiùs ſuſtineantur, quàm pereant, §. *impoſſibilis. 18. Inſtitut. de Heredibus inſtituendis.*

Circa matrimonia hujus quæſtionis deciſio habe- 8
tur *c. ultimo, h. tit.* ubi diſtinguitur: an tales conditiones ſint contra ſubſtantiam matrimonij, uel an aliunde ſint turpes, aut impoſſibiles? priori caſu dicitur eſſe nullum matrimonium ſub tali conditione contractum, poſteriori uerò ualere matrimonium & propter ejus fauorem, ſicut in teſtamentis conditionem haberi pro 9
non adjecta. Ad hoc autem ut ſciatur, quando conditio ſit contra ſubſtantiam matrimonij aduertendum eſt ſecundùm Gl. *in eod. cap. fin. in V. contra ſubſtantiam*, tria eſſe bona conjugij, nimirum *bonum fidei*, *bonum prolis*, & *bonum Sacramentis. c. omne. 10. cauſ. 27. q. 2.* Si jam conditio uni ex iſtis aduerſetur, dicitur contra ſubſtantiam matrimonij. *Bono prolis* aduerſatur conditio: ſi generationem prolis euitaueris, ſi uenena ſterilitatis ſumpſeris, &c. *Bono fidei*, ſi te adulterandam dederis pro quæſtu. *Bono* denique *Sacramenti*, quod matrimonium facit inſeparabile, ſi dicas: contraho tecum, donec aliam inueniam honore & opibus ditiorem, prout iſta exempla ponuntur *in d. c. fin. eod.*

Quæritur II. An idem dicendum ſit ſi conditio 10
adjecta aduerſetur quidem bonis matrimonij ſed ſit honeſta, v.g. contraho tecum, ſi mecum in perpetua caſtitate uiuere uelis? Pro affirmatiua facit, quòd dicta bona matrimonij non ſint neceſſaria in executione, alias ſterilitas uel adulterium ſemper diſſoluerent matrimonium, quia deficeret bonum prolis & fidei conjugalis. Item B. Virgo & D. Ioſephus uidentur nō potuiſſe aliter,

Digitized by Google

quàm hoc modo contraxiſſe, cùm jam priùs votum caſtitatis emiſerint, & hanc ſententiam probabilem dicit Sanch. *l. 5. de Matrim. d.* 10. *n.* 5. Contrariam tamen probabiliorem exiſtimamus cum eodem Sanch. quamvis enim dicta bona matrimonij non ſint neceſſaria in executione, & matrimonium eſſe poſſit ſine copula, debent tamen eſſe in obligatione: & mutua corporum traditio ſaltem quoad obligationem eſt de ſubſtantia matrimonij, ſine qua matrimonium perfectum dici non poteſt: eſt enim matrimonium viri & mulieris conjunctio, non qualiſcunque, ſed ordinata ad copulam, aliàs inter fratrem & ſororem matrimo-
11 nium dici deberet. De matrimonio B. Virg. dicendum eſt, non habuiſſe talem conditionem, ſed fuiſſe ſimpliciter contractum, quamvis neuter ex deſponſatis habuerit intentionem utendi copula: nam obligatio bene poteſt conſiſtere ſine executione, & cum propoſito intermittendæ executionis, præſertim quando per DEI revelationem notificatum eſt, nunquam ab altera parte executionem petendam, obligationem enim & executionem diverſa eſſe nemo dubitavit, atque in hunc ſenſum non obſcurè de matrimonio B. Virginis loquitur Auguſt. *in c. 3. cauſa 27. q. 2.*

12 Quæritur III. An & quando matrimonium cenſendum ſit adjecta conditione turpi vel impoſſibili, ſi aliquis revera non aliter, quàm ſub tali conditione ſe obligare intenderit?

Omnes DD. laborant, quo ſenſu Pontifex potuerit, vel voluerit conditiones turpes vel impoſſibiles à matrimonijs reijcere, & matrimonium pro ſimpliciter contracto habere, cùm tamen jure naturæ conſenſus ad matrimonium requiratur & ſine conſenſu matrimonium eſſe non poſſit, non intelligitur autem conſentire, qui noluit ſe obligare niſi ſub conditione turpi aut impoſſibili, juxta text. apertum *in L. non ſolum.* 31. *ff. de Obligationibus & Actionibus*. Breviter dicendum S. Pontificem in illo *c. final.* inducere præſumptionem, quòd ſcilicet quilibet præſumatur in contrahendo matrimonio, quoad negotium principale feriò agere, & obligationem ſuam purè facere propter reverentiam Sacramenti; conditionem autem impoſſibilem, uel joci cauſa vel ut modum (qui per ſuperiùs dicta, ſi impoſſibilis ſit, non obligat) adijcere, & cùm dubium ſit, an faciens conditionem impoſſibilem habuerit ſeriam intentionem vel contrahendi matrimonium, vel ponendi conditionem, jura in tali dubio pro favore matrimonii præſumunt.

13 Quæritur IV. An hæc præſumptio ſit & *juris & de jure*, itaut nulla probatio in contrarium admittatur; ut, qui revera non conſenſerit, niſi ſub conditione, nihilominus pro conſentiente habendus ſit?

℞. Eſſe præſumptionem *juris tantùm*, adeoque cedere veritati & aliis probationibus, ac fortioribus præſumptionibus elidi poſſe. Unde non rejicietur conditio, ſed potiùs matrimonium cenſebitur eſſe nullum, ſi ex variis qualitatibus & circumſtantiis, qualitate, affectu & intereſſe contrahentium colligi poſſit, quòd vel ideò conditionem impoſſibilem adjecerint, quòd nullo modo obligari voluerint, ut ſi nobilis dicat ruſticæ, contraho tecum, ſi montem aureum in dotem dederis; vel revera non aliter, quàm expleta conditione turpi, ut ſi hæreticus dicat Catholicæ, contraho tecum, ſi lutherana fias. Item ſi conditio adjecta non ſit ſimpliciter impoſſibilis, v. g. ſi pauperi, quæ credebatur dives, dicatur, contraho tecum, ſi mille in dotem dederis, non poterit præſumi conditionem tantùm joci
14 cauſa adjectam eſſe. Præterea etiam conditiones turpes de præterito, ut ſi patrem occidiſti, ex communi ſententia non rejiciuntur, cùm enim non invitent non ampliùs ad delinquendum, ſed jam ſupponantur extitiſſe, non ſunt hoc reſpectu turpes cenſendæ. Covar. *de Matrim. p. 2. c. 3. §. 2. n. 3.*

Quæritur V. An ſicut in matrimonio, ita etiam 15
in ſponſalibus de futuro conditiones turpes aut impoſſibiles rejiciantur, & ſponſalia pro abſolutè contractis habeantur. Affirmativa communis eſt apud Sanch. *dict. lib. 5. diſp.* 17. *num.* 2. eò quòd favor matrimonii videatur etiam ad ſponſalia extendendus, utpote quæ ſunt via ad matrimonium. Negativa tamen, quam tenet Zoeſius. *h. t. num.* 22. videtur mihi æqua & probabilior, quia *c. fin. eod. tit.* tantùm loquitur de matrimoniis, ſed ubi agitur de reſtringenda libertate matrimonii & inducenda obligatione, non eſt facilè obligatio extendenda.

Accedit, quòd *c. fin.* ſit correctivum Juris Communis, de quo in contractibus conditiones impoſſibiles non rejiciuntur, ſed vitiant contractum, *L. non ſolùm.* 31. *ff. de Obligation. & action.* Correctio autem juris eſt ſtrictè accipienda. *L. præcipimus.* 32. *in fin. Cod. de Appell.* Unde ulteriùs infero, ſi aliquis dicat: promitto tibi matrimonium, ſi mecum, concubueris, ſi me in tali ſcelere juveris, talem non obligari, niſi ſecuto concubitu, vel ſcelere.

Quæritur VI. An valeant ſponſalia vel matrimo- 16
nium contractum inter conſanguineos ſub conditione; *ſi Papa diſpenſaverit*, adeoque an pendente tali conditione alterutra pars reſilire & cum alio contrahere valeat, vel diſpenſatione obtenta novus conſenſus requiratur? Negant non pauci cum Sylv. *Verb. Matrim.* 3. *q.* 9. conditio enim, quæ dependet ex principis voluntate, inquiunt, eſt impoſſibilis, quia ordinario jure fieri non poteſt, *per text. in L. continuus.* 137. *§. cùm quis & L. inter ſtipulantem.* 83. *§. ſacram ff. de Verb. oblig.* Si ergo talis conditio; *ſi Papa diſpenſaverit*, tanquam impoſſibilis rejiciatur, utpote dependens ex Principis voluntate, ſponſalia vel matrimonium valere non poterunt, quia abſolutè conſanguinei ad contrahendum inhabiles ſunt.

Nihilominus dicendum eſt, non eſſe conditionem impoſſibilem & conſequenter valere contractum, dummodo ponatur caſus, in quo Pontifex ſolet diſpenſare, ſi nimirum conſanguinei non ſint in gradu valde propinquo, & ſimul habeant juſtam cauſam petendi diſpenſationem: quod enim frequenter, & quotidie fieri ſolet, non eſt impoſſibile, ſed diſpenſationes inter conſanguineos quotidie impetrari ſolent, ergo, &c.

Ad argumentum contrarium ℞. conditionem, quæ 17
dependet à principis voluntate reputari impoſſibilem, quando princeps id concedere non ſolet, niſi de extraordinaria ſua poteſtate & rariſſimis in caſibus &c. Præterea promittens fœminæ matrimonium ſub conditione: *ſi Papa diſpenſarit*, tenetur inſuper hanc diſpenſationem impetrare, quia qui obligatur ad principale, obligatur etiam ad acceſſorium, ſine quo principale haberi non poteſt. Sanch. *d. lib.* 5. *n.* 12. & 36.

Quæritur VII. Si hodie poſt Trid. contraheretur 18
matrimonium conditionatum, quandonam parochus vel teſtes intervenire deberent, an tempore contractus, vel poſtquam conditio extiterit?

℞. Utroque tempore, etenim ſi non intervenirent tempore contractus, dicerentur tantùm ſponſalia de futuro, non matrimonium, quia, ut ſæpe dictum, nullum hodie poſt Trid. eſt matrimonium ſine parochi & teſtium præſentia. Tempore verò exiſtentis conditionis, niſi intervenirent parochus & teſtes, non poſſent in foro externo teſtari, matrimonium verè & ſubſtantialiter contractum eſſe, ſed tantùm fuiſſe contractum inchoatum, pendentem, & adhuc ſolubilem, quod utique intentioni Trid. adverſatur, quod ideo parochum & teſtes requiſivit, ut de matrimonio in foro externo ad multa incommoda evitanda teſtificari valeant. Sufficit autem, ut ipſi contrahentes coram parocho & teſtibus affirment, conditionem eſſe impletam, nam hoc ipſo ſatis intelliguntur purificare contra-

contractum, licet parochus vel teſte per ſe conditionem impletam non viderint, teſte Laym. *de Matrim. p. 2. nu. 24.* qui tamen putat ſufficere, vt tempore contractus præſentia parochi & teſtium accedat.

19 Quæritur VIII. An hodie poſt Concil. Trident. ſi contrahentes poſt ſponſalia conditionata utantur copula carnali pendente conditione, cenſeantur per hoc à conditione receſſiſſe, & ſponſalia purè contraxiſſe? Licet ante Concil. certum fuerit, quòd copula accedens ſponſalibus tantam vim habuerit, vt non ſolùm conditionem à ſponſalibus ſuſtulerit, ſed etiam verum conſenſum de præſenti & matrimonium induxerit, quia præſumptione *juris & de jure*, contra quam non admittebatur probatio in contrarium, ſponſus non præſumebatur alio, quàm affectu maritali ſuam ſponſam cognoviſſe. *cap. is, qui fidem*. 30. *de Sponſal. c. per tuas*. *6. hoc tit.* Attamen hodie poſt Concil. Trident. quando matrimonium ſine parocho & teſtibus non ſubſiſtit, certum quidem eſt, quòd ſola carnalis copula non habeat ampliùs vim efficiendi matrimonium; an verò partes præſumantur, ſaltem à conditione appoſita receſſiſſe, dubitatur? Id aliqui ſatis probabiliter affirmant, eò quòd in hac parte Trid. nil mutaverit, adeòque ſub conſtitutione Juris veteris reliquerit. Zypæus *Conſultat. Canon. lib. 4. conſult. 1.*

Negativam docet Sanch. *lib. 1. diſput. 26. num. 22.* Fundamentum eſt, quòd hodiè poſt Trident. ceſſet ratio legis, quæ olim præſumebat receſſum à conditione per copulam: quia olim iſta præſumptio oriebatur, ne Eccleſia præſumeret delictum fornicationis, præſumpſit copulam factam affectu matrimoniali, & conſenſum de præſenti, quod hodie poſt Trident. non poteſt ampliùs fieri, cùm ſolus conſenſus de præſenti non ſufficiat ad matrimonium, ut diximus. Si tamen ex tali copula ſponſa grave damnum incurriſſet, ut quia eſſet imprægnata, diffamata, & inde difficiliùs nuptura, æquitas ſuadet, tale damnum per matrimonium compenſari, & priorem ſententiam amplecti. Pro cujus confirmatione forſan non incongruè dici poſſet, quòd illa præſumptio juris de copula conjugali non fuerit ratio adæquata Canonis tollentis conditionem, ſed etiam æquitas, ut damnum copulæ per matrimonium compenſetur, & alia præſumptio, quòd non facilè fœmina conſenſura ſit in copulam, niſi ſub certa ſpe matrimonij, quæ certitudo firmatur rejecta conditione.

20 Quæritur. IX. An, quod hactenus de *conditionibus* dictum eſt, id etiam procedat, ſi *demonſtratio* vel *cauſa turpis*, *impoſſibilis* aut *falſa* adijciatur, v. g. contraho tecum, quia ſterilis es, quia nobilis es, cùm tamen non ſit? ℞. Demonſtrationem vel cauſam per ſe ſumptam non quidem ſuſpendere, vel vitiare matrimonium, ſive ſit turpis ſive contra ſubſtantiam matrimonij, ſive falſa, ſed potiùs haberi pro non adjecta, arg. *l. falſa*. 33. *ff. de Condition. & demonſtrat.* quia tamen falſa cauſa vel demonſtratio inducit *errorem*, & *error* nonnunquam facit deficere conſenſum, & conſequenter matrimonium, ideò hic obſervanda erunt, quæ ſupra *Tit. IV. de Errore* dicta ſunt.

TITULUS VI.

Qui Clerici vel Voventes Matrimonium contrahere poſſunt.

§. I.

De Voto.

SUMMARIA.

1. *Quid & quotuplex ſit Votum?*
2. *Tantùm votum ſolenne irritat matrimonium.*
3. *Votum ſimplex contracto matrimonio impedit exactionem debiti.*
4. *Quid de voto ingrediendi religionem?*

Conſtat votum caſtitatis aliud eſſe *ſimplex*, aliud *ſolenne*, nimirum quod in Religione ab Eccleſia approbata emittitur, vel ſacris Ordinibus clericalibus annexum eſt. 1

Porrò tantùm votum *ſolenne* irritat matrimonium non autem votum *ſimplex*. Votum quidem ſimplex impedit matrimonium, & ſi contrahatur, pœnitentia Eccleſiaſtica mulctandi ſunt contrahentes, non tamen propterea annullatur, ut clarè deciſum eſt *in c. unico. de Voto in 6.* 2

Licet autem matrimonium cum voto *ſimplici* caſtitatis contractum valeat, votum tamen non expirat, ſed adhuc obligat ex parte voventis, in quantum ab eo ſervari poteſt, ut ſcilicet nunquam exigat, ſed tantùm alteri parti exigenti (cui votum alterius præjudicare non potuit) reddat debitum conjugale.

Attamen propter quotidianum periculum tranſgreſſionis conſulitur bujuſmodi voventi, ut ipſe vel alius ejus nomine diſpenſationem petat, quam ob periculum incontinentiæ & difficultatem adeundi Pontificem concedere ſolet Epiſcopus, cum ea moderatione, ut ſupplicans ſtante matrimonio jam contracto valeat reddere & exigere debitum conjugale, diſſoluto autem matrimonio per mortem alterius conjugis votum obliget, ſicut priùs &c. 3

Verùm alia eſt ratio de votis ingrediendi religionem, ſuſcipiendi ordines clericales, aut vivendi in celibatu, abſque expreſſo voto caſtitatis: cum talibus enim votis, licet matrimonium abſque peccato mortali & violatione voti contrahi non poſſit, contractum tamen valebit, neque hic erit abſtinendum à petitione debiti, quia necdum caſtitas actu promiſſa eſt, Sanch. *lib. 9. diſp. 33. n. 9.* 4

§. II.

De Ordine.

SUMMARIA.

1. *Ordines ſacri dirimunt matrimonium.*
2. *Quæ pœnæ ſint contrahentium in ordinibus ſacris?*
3. *Matrimonium non diſſolvitur per ſuſceptionem Ordinum ſicut per ingreſſum monaſterij. Et ordinatus efficitur irregularis.*

4. *In minoribus ordinibus validè contrahitur matrimonium.*
5. *In minoribus contrahens eſt ipſo jure privatus ſuis beneficijs; fallit tamen ſi tantùm ſponſalia de futuro contraxit.*

1 PОrrò Clerici in *maioribus ordinibus* conſtituti matrimonium contrahere nullatenus poſſunt propter votum caſtitatis, quòd Sacris ordinibus annexum eſt, & in quod ſuſcipiendò ſacrum ordinem ipſo facto conſentire cenſentur, quamvis alijs verbis non exprimant, *c. un. de Voto. in 6.* Si de facto contrahere præſumpſerint ad dimittendas mulieres & agendam pœnitentiam per ſuſpenſionis, & excommunicationis cenſuram compellendi ſunt, *c. 1. de Cler. coniug.*
2 imò *ex clem. un. de Conſang. & affin.* ipſo facto excommunicationem incurrunt, fiuntque irregulares, ita ut nec in ſuſceptis ordinibus miniſtrare, nec ad altiores valeant promoveri: in qua tamen irregularitate poſt peractam pœnitentiam diſpenſare Epiſcopo conceſſum eſt, dummodo cum vidua non contraxerint. *c. 1. & 2. h. tit. & c. 4. de Cler. conjug. cap. fin. de Bigam. non ord.*

Quid autem Juris, ſi poſt contractum matrimo-
3 nium aliquis laicus ſuſcipiat Sacros Ordines, anne tali caſu diſſolvetur matrimonium, ſicut ſuperiùs de ingreſſu in Religionem dictum? De hac quæſtione extat conſtitutio *in extravag. un. Ioan. XXII. de Voto.* quòd votum ſolennizatum per ſuſceptionem ſacri Ordinis dirimat quidem matrimonium poſt contrahendum, non autem matrimonium antea contractum, etiamſi id per carnis copulam conſummatum non ſit, eo quòd nec jure divino, nec per ſacros canones reperiatur hoc ſtatutum. Præcipit item S. Pontifex, vt ſi aliquis de facto poſt contractum matrimonium ordinatus fuerit, id tamen necdum conſummaverit, per Ordinarium inſtantèr moneatur & inducatur, vt Religionem ingrediatur, quòd ſi forſan renuerit adimplere ipſum, ſi uxor ejus inſtiterit, per cenſuram Eccleſiaſticam compellat contractum matrimonium conſummare. Cæterùm poſt contractum matrimonium ordinatus efficitur irregularis & manet talis etiam ſoluto matrimonio, ſi tamen Religionem approbatam ingreſſus fuerit, & profeſſionem tacitam vel expreſſam fecerit, poterit cum ipſo Epiſcopus diſpenſare. *d. Extravag. un.*

Sed quare potiùs ſacri Canones ſtatuerunt, ut per ingreſſum in Religionem diſſolveretur matrimonium ratum, quàm per ſuſceptionem ſacrorum ordinum? ℞. Illam (præter alias, quas refert gl. *in d. Extravag. un. in V. eſt cenſendum*) poſſe congruentiæ rationem aſſignari, quòd ingrediens Religionem cenſeatur ſpiritualiter mundo mortuus, *c. placuit. 8. vbi gl. in v. mortuus. 16. q. 1.* & ab omni conſortio prioris ſponſæ in perpetuum ſeparatus: è contra, quia tantùm ſacros ſuſcipiens in ſæculo remanet, multis occaſionibus & tentationibus expoſitus fit, ad relictam ſponſam mutata voluntate & reconcepto priſtino amore revertendi.

4 Clerici in *minoribus ordinibus* conſtituti matrimonium quidem contrahere poſſunt, ſed ſi contrahant, omnibus beneficijs Eccleſiaſticis privantur: quia ſimul voluptaribus & carnalibus deſiderijs, ac divinis & Eccleſiaſticis obſequijs vacare non valent, ait Pont. *in c. 3. de Cler. coniug.* & quòd hæc privatio *ipſo Iure* inducatur etiam ante ſententiam Iudicis, nec poſt contractum matrimonium tuta conſcientia clericus contrahens poſſit ampliùs percipere fructus ſui beneficij, innumeris penè authoritatibus probat Barb. *in Collect. ad c. 1. de Cler. coniug. n. 2.* cui non reſiſtit, quòd pœnæ in conſcientia ante ſententiam Judicis ſaltem declaratoriam locum non habeant; nam reſponderi poteſt, quòd ſupradicta privatio non proveniat propriè ex pœna, ſed magis ex *incompatibilitate* beneficij cum ſtatu matrimoniali, & ita ex interpretatiua renunciatione beneficij à Clerico per contractum matrimonij facta. Eſt autem hic notandum, quod de privatione beneficij dicitur, eſſe intelligendum ſi ipſum matrimonium actu contractum ſit; ſi verò ſponſalia tantùm de futuro Clericus in minoribus contraxit, necdum ſuo beneficio renunciaſſe cenſebitur, quia necdum ſtatum incompatibilem actu ſuſcepit. Sanch. *de Matrim. lib. 7. diſp. 46. n. 23.*

TITULUS VII.

De Eo, qui duxit in Matrimonium, quam polluit per adulterium.

SUMMARIA.

1. *Quid nomine criminis intelligatur?*
2. *Sola promiſſio non conſtituit impedimentum.*
3. *Quando & quæ machinatio conſtituat impedimentum.*
4. *Machinatio debet habuiſſe effectum.*
5. *Occiſio tam viri quàm fœminæ cauſat impedimentum.*
6. *Homicidium factum non cauſa matrimonij non cauſat impedimentum.*
7. *Adulterium & promiſſio diverſo etiam tempore facta cauſant impedimentum.*
8. *Soluta ignorans complicem eſſe uxoratum acceptans promiſſionem non contrahit impedimentum.*
9. *Qualis debeat eſſe promiſſio, vt cauſet impedimentum.*

HIc agitur de Impedimento CRIMINIS, cuius nomine in præſenti tantùm intelligitur *Crimen adulterij & Homicidij.*

Dicendum ergò, quòd ſolum adulterium per ſe 1
quidem non ſit impedimentum dirimens matrimonij, ſi tamen unacum adulterio concurrat matrimonij promiſſio, ubi legitimus mortuus fuerit; & multò magis, ſi de facto per verba de præſenti matrimonium attentetur, vel machinatio in mortem legitimi conjugis interveniat, ſtatim inſurget impedimentum criminis, & nunquam inter tales adulteros matrimonium eſſe poterit, *c. ſuper 3. c. ſignifi. aſti. 6. c. cùm haberes. 5. & paſſim h. t.* quod ad excludendum votum captandæ mortis ita ſtatutum eſt, ne, ſi talia matrimonia tolerentur, frequenter adulteri in vitam inſontis conjugis inſidias ſtruerent. Nunc autem.

Quæritur I. An ſola *promiſſio* ſine *adulterio* con- 2
ſtituat impedimentum dirimens, ſi v.g. uxor promittat alicui matrimonium, poſtquam maritus mortuus fuerit?

℞. Negativè, quamvis enim etiam ſola promiſſio poſſit inducere votum captandæ mortis, tamen impedimenta matrimonij, tanquam odioſa, potiùs reſtringenda ſunt, quàm ultra caſus in jure expreſſos extendenda, & majus eſt ſemper periculum, ſi promiſſio conjungatur adulterio, quàm ſi ſit ſola, cùm homines libidine excæcati maiora facinora temerè audere ſoleant. Pro hac concluſione textus eſt ſatis clarus *in c. ultim. eod.* Attamen talis promiſſio licèt non irritet matri-

Digitized by Google

matrimonium ex poſt facto per novum conſenſum contractum, ex ſe tamen non eſt obligatoria, neque vim ſponſalium habet; quia conſtante matrimonio de alio paſciſci turpe pactum reputatur, & aliquam ſaltem occaſionem captandæ mortis præbet, prout in ſimili de Jure ciuili pactum ſuper viuentis hereditate *plenum ſtrictiſſimi eventus*, & propterea inualidum dicitur. *l. ult. C. de Pactis.*

3 Quæritur II. An ſola machinatio in mortem conjugis abſque adulterio cauſet nullitatem matrimonii? Inter diuerſas DD. opiniones illa videtur probabilior, quòd machinatio unius ex deſponſatis non cauſet impedimentum, niſi conjuncta fuerit cum adulterio; ſecus autem, ſi uterque conſilio, auxilio, conſenſu aut conſpiratione ad mortem conjugis innocentis concurrerit, ita non obſcurè colligitur ex *c. 1. de Converſione infidelium*, ubi propter hoc ſolùm, quòd mulier cum alio viro ſoluto conſpirauerit in mortem ſui mariti, diſſoluitur inter ipſos conjugium, nulla facta mentione adulterii, quare reliqui text. qui de ſola machinatione loquuntur, de conjuncto adulterio explicandi ſunt, ut ultra caſus clarè in jure expreſſos non fiat impedimentorum extenſio. Panorm. & Barb. *in d. c. 1. de Converſ. infidel.*

4 Quæritur III. An requiratur, ut machinatio habuerit effectum, & conjux occiſus ſit?

℞. Affirmatiuè, quia in materia pœnali & odioſa verba ſtrictè & cum effectu accipienda ſunt, deducitur *ex c. ſi quis vivente. 5. cauſ. 31. q. 1.* ubi dicitur cum adultera contrahi poſſe matrimonium, niſi fortè vir aut mulier priorem maritum, qui mortuus fuerat, *occidiſſe* notetur.

5 Quæritur IV. An ſit verum, quòd impedimentum criminis tantùm ex occiſione uxoris naſcatur, è contra cùm de caſu, quo uxor mariti mortem procurat, nihil in jure diſpoſitum ſit, adeò nec ad eum tanquam rarius contingentem extendendum juxta *l. nam ad ea. 5. ff. de Legibus.* Sicut docent Victor, Ledeſma, Henriquez apud Gutierez *de Matrim. qu. 105. num. 10.* ℞. Nullam inter viri & uxoris occiſionem faciendam eſſe differentiam, ita apertè conuincitur ex *c. 1. de Converſ. infid. & in d. c. ſi quis vivente 5. cauſ. 31. q. 1.* quæ capitula de occiſione uxoria loquuntur.

6 Quæritur V. An oriatur impedimentum, ſi homicidium cum adulterio quidem concurrat, ſed factum ſit ex alia cauſa, quàm intentione ineundi matrimonii, v. g. ex rixa orta & ob injuriam illatam?

℞. Non oriri in tali caſu impedimentum probabilius videtur, quia ratio prohibitiua legis non ſubeſt in omni homicidio, ſed tantùm in illo, quod intentione matrimonii committitur, ne ſcilicet adulteri ſpe matrimonii illecti frequenter in vitam innocentis conjugis inſidientur. Sanch. *lib. 7. diſp. 18. n. 13.*

7 Quæritur VI. An ad conſtituendum impedimentum *criminis* requiratur, ut ſimul & ſemel concurrat promiſſio & adulterium?

℞. Sufficere, ſi utrumque ſit factum conſtante matrimonio priori, ſiue deinde acciderit eodem tempore promiſſio & adulterium, ſiue diuerſo, ut ſatis colligitur *ex c. ult. h. tit.* in illis verbis: *Ceterùm tolerari non debet, ſi priùs vel poſtea, cùm vixerit uxor ipſius, illam adulterio polluerit.*

8 Quæritur VII. Quid juris, ſi fœmina ſoluta peccet cum conjugato, ignorans eum eſſe conjugatum, ex poſt facto autem, cùm jam de hoc eſt certiorata, promiſſionem acceptet, vel de facto contrahat matrimonium? ℞. Tali caſu valdè probabiliter dici poſſe, nullum ſubeſſe impedimentum: quia illa copula ex parte fœminæ ob ignorantiam ſtatus conjugalis in altero non fuit formale adulterium, neque etiam adulterorum pœnam meretur, conſequenter nec iſtam, quæ à jure tantùm adulterio cum promiſſione matrimonii conjuncto infligitur Barboſa *in cap. 1. hoc tit. num. 2.*

Quæritur VIII. Qualis debeat eſſe promiſſio, quæ concurrens cum adulterio conſtituat impedimentum, 9
an debeat habere connexam repromiſſionem, vel an ſufficiat alterius partis promiſſio, acceptatio vel taciturnitas; & quid ſi ficta tantùm cum intentione alteram partem ad peccatum inducendi?

℞. I. Requiri promiſſionem, quæ habeat obligationem determinatam ineundi matrimonium cum adultera: adeoque non ſufficere, ſi v. g. adulter dicat: *niſi eſſem uxoratus, te ducerem, &c.* quia talia verba necdum continent actualem promiſſionem, ſed intentionem tantùm & propoſitum. Item & illa verba probabiliter excuſari poſſunt ab impedimento, ſi adulter dicat: *mortua uxore nullam aliam ducam niſi te*: cùm ita promittens non præciſè ſe obliget ad matrimonium, quin poſſit ab eo abſtinere, ut ſuperiùs *Tit. I. de Sponſal.* traditum. Non tamen requiritur, ut promiſſio ſit iuramento firmata, ſicut latè probat Sanch. *lib. 7. diſp. 79. num. 29.* contra quoſdam contrarium ſentientes.

℞. II. Quamuis ſola *promiſſio* ſine *repromiſſione* alterius partis ſufficiat ad conſtituendum impedimentum, ſi cum adulterio concurrat, quia Canones ſolius *promiſſionis*, nullibi autem *repromiſſionis* circa hoc impedimentum meminerunt, neceſſe tamen eſt, ut promiſſio ab altera parte per ſignum aliquod externum acceptetur, ſola autem interna acceptatio vel taciturnitas non ſufficit; tum quòd jura non ſoleant actui merè interno pœnam ſtatuere, ſicut dicitur, quòd cogitationis pœnam (in foro externo) nemo patiatur, *c. cogitationis. 14. de Pœnitentia diſt. 1. & l. cogitationis. 18. ff. de Pœnis*, tum etiam, quòd tacens in dubio non cenſeatur conſentire in ſui præjudicium: & cùm talis acceptatio ſit illicita, & delictum non præſumatur, *l. meritò. 51. ff. pro ſocio.*

℞. III. Etiam fictam promiſſionem ſufficere, dummodò altera pars ſeriò intellexerit, & acceptarit, quia tunc periculum captandæ mortis ſaltem ex parte acceptantis æquè ſubeſt, ac in promiſſione vera.

Demùm hic adnotari poteſt, non oriri impedimentum, ſi promiſſio adhuc durante priori matrimonio fuerit mutuo conſenſu remiſſa & diſſoluta: quia tunc perinde eſt, ac ſi nunquam impoſita fuiſſet, &c.

Neque etiam ab infidelibus impedimentum iſtud contrahitur, cùm iure tantùm Eccleſiaſtico ſit ſtatutum, ideoque matrimonium cum crimine in infidelitate contractum valebit, aut crimen tunc commiſſum non nocebit poſt baptiſmum, quo minùs cum adultera contrahi poſſit: niſi una pars tempore commiſſi criminis fuerit fidelis. Sanch. *lib. 7. diſp. 79. n. 42.*

Utrum autem hoc impedimentum contrahatur etiam ab ignorantibus inuincibiliter, colligi poterit ex iis quæ inferiùs *ad Tit. de Conſanguinitate & affinitate. §. 2. n. 11.* dicentur.

TITULUS VIII.

De Conjugio Leproſarum.

MOrbus *contagioſus* ſcil. lepra, morbus gallicus &c. ex magis communi DD ſententia eſt cauſa ſeparationis quoad cohabitationem, ſi iudicio Medicorum probabile corporis periculum alteri coniugi immineat: quia naturalis æquitas dictat ne matrimonii obligatio eo uſque extendatur contra veriſimilem intentionem contrahentium. Videtur quidem aduerſari difficilis

Digitized by Google

cilis text. *in cap. 2. hoc tit.* ubi Pontiex, *ſi virum*, inquit *ſive uxorem leproſam fieri contigerit, & infirmus à ſano carnale debitum exigat, generali præcepto Apoſtoli, quod exigitur, eſt ſolvendum, cuius præcepti nulla in hoc caſu exceptio invenitur*. Verùm, ut interpretatione legum & Canonum æquitas rigori præferatur. *l. placu t. 8. C. de Iudic.* poteſt hic text. intelligi cum Barboſ. *in d. cap. 2.* quando judicio Medicorum non eſt valdè notabile periculum, ſicut ordinariè in fœmina admittente virum morboſum contingere aiunt: vel de caſu, quo morbus ante matrimonium non fuit ignoratus, & proinde eo non obſtante conjuges, ſe ad cohabitationem obligaſſe cenſeri poſſunt: nam leproſis non eſt interdictum matrimonium contrahere, & licèt nemo ſit dominus membrorum ſuorum, *L. liber homo. 13. ff. ad Leg. Aquil.* ideoque ad actualem membri amiſſionem ſe nequeat obligare, ad periculum tamen corporale ſe obligare quandoque non eſt prohibitum, ut in militibus, nautis, aliiſque ſimilibus quotidianum eſt.

TITULUS IX.

De Conjugio Servorum.

SUMMARIA.

1. *Servi, qui dicantur.*
2. *Servitus an etiam hodie inter Chriſtianos locum habeat.*
3. *Homines proprii qui dicantur.*
4. *Servi an & qualiter poſſint Matrimonium contrahere.*
5. *Error in qualitate ſervili cur magis irritare poſſit Matrimonium, quàm in alia.*

1 SErvorum appellatione in jure non veniunt famuli noſtri temporis, qui nobis pro certa mercede vel gratis inſerviunt, & verè liberi ſunt, ſed illi, qui ex jure gentium, vel civili alieno dominio contra naturalem libertatem ſubiiciuntur, ita ut ad inſtar aliarum rerum noſtri patrimonii poſſideri, vendi & alienari poſſint, & ijolim habebantur, qui in bello capti erant: unde & mancipia quaſi manu capti dicebantur, & qui deinde ex hujuſmodi captis ancillis naſcebantur, licet ex congreſſu hominis liberi, etenim conditionem ſuæ matris & ſtatum ſervilem induebant, ut prolixè tradunt Interpretes in *tit. Inſtit. de Iure Perſonarum*.
2 Hodie verò inter Chriſtianos generali conſuetudine ſervitus ſublata eſt, ita ut capti in bello inter Chriſtianos geſto non fiant propriè capientium ſervi; tum ob dignitatem Chriſtiani Nominis & honorem ac memoriam libertatis, qua nos Chriſtus donavit: tùm quòd bella inter Chriſtianos Principes, adeoque inter cives Romanos geſta potiùs bella inteſtina cenſeri debeant, in quibus capti nec olim ſervi efficiebantur. In bello tamen, quod contra Turcas & Barbaros geritur, adhuc hodiè ſeruituti locus eſt, ea tamen inter jus antiquum & hodiernum differentia conſtituta, quòd olim Romani capti ab hoſtibus etiam apud Romanos pro ſervis habiti fuerint, & ſi teſtamentum apud hoſtes feciſſent, id nullum & irritum cenſebatur: hodiè verò Chriſtiani habent quidem captos Turcas pro ſervis, ſed non ſuos Chriſtianos captos à Turcis: quia indignum videtur, Chriſtianum à Chriſtiano cenſeri ſervum Turcarum & infidelium.

3 Prætereà licet in noſtra Germania & aliis vicinis locis reperiantur homines, qui proprii ſive vulgò *Leibeigne* vocantur, quos aliqui adſcriptios, qui ſcilicet fundo colendo perpetuo adſcripti ſunt; vel originarios, qui ex adſcriptitiis nati ſunt, cenſent, nihilominus tales homines proprii ſicut & adſcriptitii & originarii, licet fortaſſis primitùs ex ſervis deſcenderint, hodiè tamen verè liberi reputantur, niſi quòd maiori aliqua obligatione, quàm cæteri ſubditi ſuis dominis teneantur. Sanch. *de Matrim. lib. 7. d. 19. num.* 9. Gail. *de Pignorat. Obſervat. 8. n. 1.*

4 Porrò leges quidem civiles inter ſervos non matrimonium, ſed *contubernium* tantùm agnoſcunt *l. 3. C. de Inceſt. nupt.* attamen de Jure Canonico, quod in materia matrimoniali prævalet, verum matrimonium inter ſervos habetur, *c. 1. h. t.* ita ut non tantum inter ſervum & ancillam, vel etiam inter ſervum & liberam, vel ècontra matrimonium contrahi poſſit, dummodò error conditionis ſervilis non interveniat, ſed ſcienter libera cum ſervo, aut ingenuus cum ancilla contrahat. *c. ſi quis ingenuus. 4. cauſa 29. quæſt. 2.* Imò nihil intereſt, quoad valorem matrimonii, an dominus in matrimonium ſervi conſenſerit, vel non, *juxt. cap. 1. hoc tit.* quia matrimonium conceſſum eſt jure naturali & divino in remedium concupiſcentiæ, & propagationem generis humani, quod jus dominus ſervo auferre non poteſt; cùm ipſum jus Gentium, quod ſervitutes introduxit, non niſi ſalvo jure naturali & divino poteſtatem in ſervum domino dederit. Bar. *in d. c. 1. n. 2.*

Verùm per talem contractum Matrimonii inter ſervos initi non debet etiam Domino jus ſuum auferri vel minui: undè nec ancilla, quæ ſervo alterius domini nupſit, proprium dominum deſerere poteſt, neque maritus ſervus prætextu conjugii ſervitia domini negligere, ſed ita utrobique res temperanda eſt, ut ex imperio & occupatione Domini ſervus non impediatur ſuo tempore ab uſu matrimonii, & viciſſim ſervus ita moderatè uti debet matrimonio, ne Domino notabile præiudicium faciat, per text. & DD. *in ſæpè d. c. 1. h. t.*

Cæterùm quòd ex errore in conditione ſervili, ſi ſcilicet putans ducere liberam vel liberum, ducat ancillam vel ſervum, irritari poſſit matrimonium, *text. eſt in c. 2. & fin. h. t.* Quare autem magis errorem in conditione ſervili, quàm in alia qualitate v. g. nobilitate, divitiis &c. concedatur irritare matrimonium, hæc aſſignari poteſt ratio, quia ex qualitate ſervili valde grave præiudicium infertur, & ipſi ſubſtantiæ & fini matrimonii repugnans; cùm ſervus non poſſit abſolutam ſui corporis poteſtatem tradere: ſed tantùm quatenus ſervitia Domini admittunt; ſimiliter nec uxori perpetuò cohabitare; nec ſi quis ancillam duceret, proles tam ad ſe quàm potiùs ad Dominum pertineret, cùm partus ſequitur ventrem, id eſt, matris conditionem, ut mox dicemus.

TITULUS X.

De Natis ex libero ventre.

QUòd partus ſequatur ventrem , paulò aute diximus; adeoque non tantùm, ſi mater ſerva fuerit, partus naſcetur ſervus, licet pater fuerit liber, ſed etiam, ſi mater fuerit libera, quamvis pater ſervus, partus liber & ſui juris erit. Idque etiam tunc, ſi modò mater uno ex temporibus, ſcilicet vel tempore *Conceptionis*, vel *Nativitatis*, vel *medio* aliquandò libera extiterit, licet poſtea io ſervitutem reducta ſit: quia fictione Juris, is qui in utero eſt, pro jam nato habetur, quoties de ejus commodo agitur , & ſic eo tempore, quo mater libera fuit, Text. & Interpret. *in c. unic. h. t.* & clariùs *in l. 5. §. 2. & 3. & l. 7. ff. de Statu hominum*. Sed hæc circa ſtatum & conditionem ſervilem ita obtineut; de cætero inter homines liberos partus quoad dignitates & bonores non matris, ſed patris conditionem ſeqoitur, ſicut & ipſa mater ſeu uxor dignitatem & omnimodam conditionem etiam inferiorem ſui mariti: *l. fæminæ. 8. ff. de Senatoribus. l. 1. & l. mulieres. 13. C. de Dignitatibus*.

TITULUS XI.

De Cognatione Spirituali.

SUMMARIA.

1. *Quid ſit cognatio ſpiritualis?*
2. *Inter quos contrahatur?*
3. *Tantùm unus & una admittitur ad levandum baptizandum.*
4. *An, ſi plures levent infantem , omnes contrahant cognationem?*
5. *Ad contrahendam cognationem requiritur tactus baptizandi.*
6. *An principalis vel procurator levans contrahat cognationem?*
7. *An levans in caſu neceſſitatis contrahat cognationem.*
8. *Pater baptizans filium amittit ius petendi debitum.*

NOtum eſt, *cognationem* , quæ impedimentum dirimens matrimonii conſtituit, aliam eſſe *ſpiritualem*, aliam *legalem*, aliam *naturalem*, de duabus poſterioribus iu ſequentibus , de prima modò in hoc tit. agemus.

Cognatio ſpiritualis oritur ex Sacramento Baptiſmi
1 & Confirmatioois, atque hodie noo extenditur ultra perſonas in Tsid. *ſeſſ. 24. de Reform. matrim. cap. 2.* denuntiatas, ut videlicet patrinus tantùm ad baptizatum
2 ipſum & baptizati patrem ac matrem ; item baptizans ad baptizatum & baptizati parentes cognationem ſpiritualem contrahat. Similiter ut cognatio, quæ ex confirmatione oritur confirmaotem & confirmatum illiuſque parentes ac tenentem ſeu patrinum non egrediatur.

Unde nihil obſtat, qnin inter baptizatum, & filiam vel uxorem baptizantis, (ſnppoſito, quòd is laicus foret) vel patrini & inter baptizantem & levantem ſeu patrinum, vel inter ipſos patrinos, ſi vir & fœmina ſimul leveot, matrimonium conſiſtere poſſit, quamvis olim contrarium fuerit ſtatutum *in cap. 3. 4. & ultimo. h. t.*

Præterea conſtituit Trid. *in d. cap. 2.* ot unus tan- 3
tùm, vel ad ſummum unus & una baptizatum de baptiſmo ſuſcipiat, ut parochus antequam ad baptiſmum accedat, diligenter ab iis, ad quos ſpectat, nimirum parentibus ſeiſcitetur, quem vel quos elegerint, ut baptizatum de ſacro fonte ſuſcipiant, & eum vel eos tantùm ad ſuſcipiendum admittat , & in libro eorum nomina deſcribat, doceatque quam cognationem contraxerint, quòd ſi alii præter deſignatos baptizatum tetigeriut, cognationem ſpiritualem nullo pacto contrahent.

Ex quo text. Tsid. qui vult admitti unum & unam tantùm primitus advertendum eſt, non eſſe permiſſum, ut duo viri, vel duæ fœminæ conenrrant ad levandum inſantem , ſed debere eſſe homines diſparis ſexus, ot generatio ſpiritualis immitetur naturalem, & ita à Cardinal. declaratum refert Sanehez. *lib. 7. diſp. 57. n. 4.*

Sed qoid, ſi contra Concil. plures , qoàm duo le- 4
vaveriot, & parocbos eos admiſerit, an omnes contrahent cognationem? ℞. Si Trid. in aliqoo loco receptum non ſit, minns dubium eſt, quiu ſtandum ſit juri antiquo, ex quo omnes tangentes ſeu levantes contrahunt eognationem, *c. ult. eod. tit. in 6.* atqoe idem puto procedere, etiamſi Trident. receptum ſit, & parocbus per incuriam neglexerit deſignationem duorum ; qoia Trid. prohibeos plurium admiſſionem non irritat factum contra prohibitionem, niſi eo tantùm eaſu, quo *deſignatione facta* plures præter deſignatos baptizatum tetigerint, conſequenter etiam hoc eaſu res manet ſub diſpoſitione juris antiqui. Zoeſ. *hoc t. n. 7.* Saneh. *d. l.* 5
n. 15. Requiritur tameo, ut omnes *tangant*: ſine *tactu* enim neo contrabitur hæc cognatio, licèt baptizandus ſit adultus, quia cæremonia ſuſtentationis non eſt ab Eccleſia ad ſuſteotandam corporis infirmitatem , ſed ad ſignificandam animæ imbecillitatem inſtituta. Verba autem patrini ad ſubſtantiam hujus cognationis non requiri, communis eſt ſententia. Zoeſ. *d. l. n. 11.*

Quæritur etiam, quis contrahat cognationem ſpi- 6
ritualem, ſi patrinus non ipſe lever , ſed ſui loco procuratorem mittat? ℞. à Congr. Cardin. declaratum dici, principalem contrahere cognationem . Zoeſ. *d. l. n. 10.* Sa. V. *Matrimonium de Impedim. diriment. num. 3.* Si verò abſtrahatur ab hac declaratione) quæ debet vel uſu eſſe recepta, vel apparere in forma authentica cum ſigillo vel ſubſcriptione juxta mandatum Urbani VIII. quod refert Barb. *Iur. Eccleſ. univ. lib. 1. c. 4. num. 83.*) in jure probabiliter defendi poſſet , neutrum contracturum cognationem. Non *procuratorem* : quia non levaret ſuo nomine, nec haberet intentionem per ſe exiſtendi patrinus. Nec *principalem* : quia actu non tetigit inſantem, qui tamen contactus phyſicè factus videtur neceſſariò ad contraheodam haoc cognatinem requiri per omnes illos Canones, qui de hac cognatione loquuntur, ut paſſim io *cauſa 30. q. 1. 3.* & 4. quemadmodum de Jure Civili in actione famoſa condemnatus per procuratorem nec ipſe (quia ſententia lata eſt in procuratorem) nec procurator ejus (quia non ſuo, ſed alieno nomine egit) infamiam contrahit. *l. furti. 6. §. 2. & l. Servus. 14. ff. De his , qui not. infam.*

Circa Baptiſmum, qui in oeceſſitate à laicis eoo- 7
fertur, ſciendum eſt, quòd baptizans ad baptizatum & parentes ejus cognationem contrahat , levans verò probabiliter ab hac cognatione excuſetur, quia potius commoditatis cauſa, quàm ut patrinus infantem tenoiſſe

Digitized by Google

nuiſſe cenſebitur, cùm in caſu neceſſitatis nullæ obſeruentur patrinorum ſolennitates, nec talis tenens pro baptizato ſpondeat aut reſpondeat.

Quid autem, ſi Pater proprium filium baptizarit?

8 ℞. Contractum eſſe cognationem reſpectu matris, & ſi matrimonium nec dum initium ſit, ſed filius v.g. tantùm ex fornicatione conceptus, ampliùs ſine diſpenſatione contrahi non poterit, contractum verò matrimonium talis cognatio non diſſolvit, ſicut nullum aliud impedimentum matrimonio jam contracto ſuperveniens. Si tamen pater extra caſum neceſſitatis ſcienter proprium filium baptizaſſet, per antiquos Canones ſeparabatur ab uxore, per poſteriores verò id immutatum eſt, & conſtitutum, ut tantùm jus petendi debitum conjugale amittat, reddere autem teneatur. Vid. *cauſ.* 30. *q.* 1. Vallenſis *h. t. in fin.* Notanter autem dicitur, ſi extra caſum neceſſitatis aliquis proprium filium baptizarit; nam exiſtente neceſſitate jus petendi debitum conjugale non auferunt Canones.

TITULUS XII.

De Cognatione Legali.

SUMMARIA.

1. *Quid cognatio legalis?*
2. *Quid & quotuplex ſit adoptio?*
3. *Tantùm arrogatio inducit impedimentum.*
4. *Inter quos arrogatio inducat impedimentum de jure canonico?*
5. *Inter quos etiam de jure civili?*
6. *Requiſita ad adoptionem.*
7. *Ex unione prolium non naſcitur impedimentum.*

1 COgnatio Legalis dicitur, quæ primitus à Legibus Civilibus eſt inuenta, & deinde per Sacros Canones recepta *in c. unico h. t. & c.* 1. *cauſ.* 30. *q.* 3. Eſtque illa, quæ oritur ex adoptione. Adoptio verò dicitur actus legitimus, per quem is, qui filius non eſt, in filium aſſumitur.

2 Diuiditur *in arrogationem & adoptionem in ſpecie. Arrogatio* dicitur, quando homo ſui juris authoritate principis in filium aſſumitur, ac in arrogantis poteſtatem & familiam tranſit. *Adoptio* verò in ſpecie, quando quis in ſui patris naturalis vel aui poteſtate remanens in filium authoritate inferioris magiſtratus aſſumitur §. 1. & ibi interpretes *Inſt. de Adoptione.*

3 Naſcitur porrò impedimentum dirimens legalis cognationis ex communiori DD. non ex qualibet adoptionis ſpecie, ſed tantùm ex arrogatione, tùm quia illa conjunctio perſonarum, quæ ſubeſt in arrogatione, non reperitur in adoptione in ſpecie, cùm tantùm arrogatus in poteſtatem arrogantis ejuſque familiam ſicut filius naturalis tranſeat: tum quia in arrogatione propter ſimultaneam cohabitationem occaſione matrimonii contrahendi magnum fuiſſet incontinentiæ periculum, niſi leges matrimonium prohibuiſſent & ita omnem prætextum ſuſpectæ conuerſationis ſuſtuliſſent: aut denique, quia impedimenta extendenda non ſunt, cùm impediant libertatem matrimonii valdè fauorabilem, & conſequenter odioſa reputantur. Sanch. *lib.* 7. *diſp.* 63. n. 9. Zoeſ. *h. t. n.* 2.

4 Quod attinet ad perſonas, inter quas propter hanc cognationem matrimonium conſiſtere non poteſt, ſciendum eſt, in Canonibus non reperiri aliam prohibitionem expreſſam, quàm inter adoptantem & adoptatum, & inter filium vel filiam naturalem adoptantis & filium vel filiam adoptiuam, *d. c.* 1. *cauſ.* 30. *qu.* 3. *& c. unico h. t.*

In legibus tamen Ciuilibus major eſt & extenſior prohibitio, quam etiam de jure canonico ſequimur: quia tum *ex dict. cap.* 1. tum ex Rubrica *huius tit.* qua *de Cognatione legali* inſcribitur leges generaliter in hac materia à SS. Canonibus approbantur, ſicut & aliàs, quod deeſt juri Canonico, aliquando ex Ciuili ſuppletur, ſi utrumque eandem materiam pertractet. *c.* 1. *de Noui operis nuntiatione*. Panorm. *ad rubricam huius tit. num.* 1. & communiter alii. 5

Igitur imprimis inter eos, qui per adoptionem ſibi loco parentum & liberorum eſſe cæperunt, matrimonium etiam finita arrogatione contrahi non poteſt, velut inter adoptantem & adoptatum, ejuſque liberos & deſcendentes, inter adoptantem & adoptati uxorem, tanquam inter ſocerum, & nurum, & vice verſa, inter adoptatum & uxorem adoptantis tanquam inter nouercam & priuignum, *L. adoptivus* 14. *& L. quin etiam* 55. *ff. de Ritu nuptiar.* Deinde in linea collaterali ſiue inter eos, qui fratrum & ſororum locum obtinent, eo uſque ſe extendit impedimentum, quouſque patria poteſtas, proinde inter adoptatum & filiam naturalem adoptantis matrimonium conſiſtere non poteſt, durante adoptione & patria poteſtate.

Nec obſtat, quòd ex poſt facto per emancipationem aut mortem adoptantis poſſit hoc impedimentum ceſſare, non enim propterea matrimonium ab initio nulliter contractum conualeſcet, niſi nouus conſenſus accedat; habet enim hic locum regula, quod ab initio nullum eſt, tractu temporis conualeſcere non poteſt. *c. non firmatur*. 18. *de Regulis Iuris in* 6. ſicut ſi in alio impedimento diſpenſatio impetretur, poſtquam matrimonium jam contractum eſt.

Verùm ſi filia emancipata, adoptio poſt mortem adoptantis aut emancipationem adoptati finita, aut ſi filia naturalis tantùm, id eſt, illegitima, adeòque nunquam in poteſtate patris fuerit, matrimonium cum ea validè contrahetur. *l. per adoptionem*. 17. *& l.* 55. *§.* 1. *ff. de Ritu nuptiar. c. unic. h. t.*

Inter ipſos adoptatos ab eodem patre matrimonium non reperitur aliqua lege expreſſè prohibitum. Unde quidam probabiliter docent, poſſe filium adoptatum ducere filiam adoptatam, quia impedimenta dirimentia, cùm ſint odioſa & reſtringenda, ſine textu expreſſo etiam ex paritate rationis non ſunt facilè conſtituenda. Sanch. *d. l. n.* 28. Zoeſ. *h. t. n.* 6.

Poſtremò ex hactenus dictis facilè colligitur non ſtatim cenſeri aliquem adoptatum & legaliter cognatum, ſi forſan ex miſericordia in defectu priorum parentum tanquam filius alimentetur, niſi ſolennitates juris interueniant, videlicet ut arrogans 18. annis ſit major arrogato, ut ſi impubes ſit arrogatus, cauſæ cognitio adhibeatur, an expediat pupillo arrogatio, ut authoritas principis accedat, & alia quæ præſcribuntur in §. *cùm autem*. 3. *Inſtit. de Adopt. & l.* 2. *& l. final. C. eodem*. 6

Deinde quamuis in Germania *unicò prolium* (*ein Kindſchafft oder Erbverbürderung*) ſpecies ſit adoptionis, eiuſdemque ſolennitates requirat teſte Gail. *Lib.* 2. *obſerv.* 125. *n.* 6. *&* 8. Nihilominus verius puto, exinde non naſci impedimentum legalis cognationis: quia, ut prædictum, non omnis adoptio cauſat impedimentum, & talis unio non tam fit propter majorem conjunctionem perſonarum, quàm potiùs bonorum, ut diuerſorum matrimonium liberi æqualiter in bonis tam paternis, quàm maternis ſuccedant. Quare ſi viduus ducat viduam, & ambo jam priùs ex alio matrimonio habeant liberos, quos deinde per unionem conjungant, 7

Digitized by Google

gant, non obſtante hac coojunctione adbuc inter eos matrimonium eſſe poterit, cùm enim hæc unio prolium ſit de jure ſcripto incognita, & tantùm de conſuetudine introducta, leges nihil de ea conſtituerunt, ſine textu autem expreſſo aliquod impedimentum ſtatuere plane inconueniens videtur. *Auth. conſideremus., de Triente & ſemiſſe.*

TITULUS XIII.

De eo qui cognovit conſanguineam uxoris ſuæ vel ſponſæ.

SUMMARIA.

1. *Quid Inceſtus?*
2. *Superveniente poſt matrimonium ſaltem ratum affinitate per copulam inceſtuoſam pars delinquent perdit jus exigendi debitum.*
3. *Pœnæ inceſtus non extenduntur ad inceſtum cum propria conſanguinea commiſſum.*
4. *Textus contrarii explicantur.*
5. *Inceſtus etiam poſt mortem uxoris commiſſus annexas habet conſtitutas pœnas.*
6. *Inceſtus commiſſus ultra ſecundum gradum non habet annexas illas pœnas.*
7. *Vt Inceſtus mereatur pœnas, copula debet eſſe perfecta.*
8. *Pœnæ Inceſtus non extenduntur ad peccatum cum cognatis ſpiritualibus.*
9. *Confeſſarius non tenetur monere inceſtuoſum invincibiliter ignorantem ſuæ obligationis.*
10. *Sponſus committens peccatum cum conſanguinea ſponſæ conſtituit impedimentum dirimens.*

IN hoc titulo agitur de INCESTU, ex quo oritur *Impedimentum impediens* matrimonii, & ratione affinitatis etiam *dirimens*. de quo

1 *Not. I.* Si poſt matrimonium ratum vel conſummatum affinitas ſuperueniat, ut ſi vir conſanguineam ſuæ uxoris cognoſcat, vel ècontra uxor cum conſanguineo mariti peccet, tunc matrimonium quidem nec quoad vinculum, nec quoad cohabitationem diſſoluetur, ille tamen, cujus culpa orta eſt affinitas, nunquam ampliùs poterit petere debitum conjugale, ſed tantùm parti innocenti, ſi exigat, reddere, *c. 4. & 10.*
2 *h. tit.* Item mortuo conjuge innocente nullum aliud matrimonium licitè contrahere poterit, valebit tamen, ſi de facto contractum fuerit, *c. 1. eodem tit.* ſed hæc poſterior pœna, ſicut & alia multa impedimenta videntur in deſuetudinem abiiſſe, vel ſaltem, ut aliqui putant, per diſpenſationem Epiſcopi tolli poſſunt.

3 *Notandum II.* Quamuis nonnulli exiſtiment, aliquem inceſtum etiam cum propria conſanguinea commiſſum habere prædictas pœnas annexas, eo quòd grauior ſit inceſtus cum conſanguinea, quam cum affine; eſt Text. *in c. ſi quis viduam. 20. cauſ. 32. q. 7. & c. qui propinquam. 4. cauſa 35. q. 3.* abſolutè probibent inceſtuoſis matrimonium. Nihilominus veriùs videtur, enumeratas pœnas juxta Rubricam hujus tit. ſpecialiter tantùm illis inflictas eſſe, qui cum conſanguineis conjugis inceſtum committunt, adeoque tanquam odia extendenda non eſſe. Neque id rarum eſt, ut jura in determinandis pœnis non tam ad grauitatem delicti, quàm ad coercendam frequentiam & periculum reſpiciant, arg. textus notabilis *in l. 1. ff. de Abigeis.* Solet autem ſemper majus eſſe periculum, ne peccatum in conſanguineos coniugis, quàm proprios committatur.
Textus verò ſupra allegati, & ſi qui ſunt alii ſimiles vel 4
ſecundùm dictam rubricam explicandi ſunt, vel in eum ſenſum, quòd inter ipſos inceſtuoſus matrimonium conſiſtere non poſſit, Sanch. *l. 7. diſp. 15. n. 16.*

Notandum III. Inceſtum cum conſanguinea uxoris 5
etiam poſt mortem perpetratum puniri pœnis ſupra dictis, ut apertè deciſum eſt *in cap. tranſmiſſa. 4. hoc tit.* & ibi notant Bonac. & Barb. ac alii Canoniſtæ communiter contra quoſdam contrarium ſentientes.

Not. IV. Cùm hodiè juxta Trid. *ſeſſ. 24. de Reform.* 6
matrim. c. 4. non extendatur impedimentum affinitatis ex copula *illicita* ultra *ſecundum gradum*, ideò, ſi quis cognouiſſet conſanguineam uxoris ultra ſecundum gradum, non priuaretur iure petendi debitum, etſi cum conſanguinea ſponſæ id feciſſet, adhuc cum ſponſa matrimonium contrahere poſſet & deberet.

Notandum V. Quòd copula cum conſanguinea 7
uxoris debeat eſſe completa, & non tantùm attentata, vel imperfecta. Item cùm hæc conſtitutio ſit pœnalis, debet eſſe copula in ordine ad hanc pœnam promerendam culpabilis, & formaliter inceſtuoſa, adeoque non ſufficeret copula metu extorta ſaltem reſpectu illius, qui metum paſſus eſt, neque copula, quam quis habuit cum ea, quàm conſanguineam intra ſecundum gradum eſſe ignorauit.

Notandum VI. Quòd conſtitutio huius tituli tanquam pœnalis non ſit extendenda ad eos, qui peccant 8
cum cognatis ſpiritualibus vel legalibus coniugis v. g. cum patrino vel patrina eiuſdem: loquitur enim conſtitutio de conſanguineis uxoris, adeoque naturaliter cognatis, non de aliis.

Notandum VII. Quòd confeſſarius non teneatur 9
monere inceſtuoſum de obligatione abſtinendi à petitione debiti, ſi in bona fide ſit, & iſtam obligationem inuincibiliter ignoret, ac ſimul adſit periculum incontinentiæ & tranſgreſſionis, quia aliàs, qui priùs propter bonam fidem non peccauit, iam exponeretur periculo peccandi. Quòd ſi de facto monitus ſit inceſtuoſus, vel de ſe non ignoret; propter ætatem tamen vel alia de cauſa abſtinere non poſſit, Epiſcopo diſpenſare conceſſum eſt, ut ex communi praxi docet Sanch. *lib. 8. diſp. 11. num. 13.*

Notandum eſt *denique*, ſi ſponſus ſuæ ſponſæ ſororem 10
vel aliam conſanguineam cognoſcat, hoc ipſo naſcatur impedimentum dirimens affinitatis, ita ut ſponſa matrimonium abſque diſpenſatione ampliùs conſiſtere non poſſit, damnum tamen ſponſæ ex tali delicto illatum ſponſus reſarcire debet, per pecuniariam compenſationem, vel certè diſpenſationem impetrare.

TITULUS XIV.

De Conſanguinitate & Affinitate.

§. I.

De Conſanguinitate.

SUMMARIA.

1. *Quid ſit conſanguinitas?*
2. *Propugnatur definitio à D. Thoma data.*

3. *Expli-*

3. *Explicantur nomina Conſanguinitatem exprimentia.*
4. *Etiam ex copula illicita naſcitur Impedimentum conſanguinitatis.*
5. *Explicatur Conſanguinitas.*
6. *Linea quid & quotuplex.*
7. *Regula pro Conſanguinitate.*
8. *Regula Iuris Civilis circa Conſanguinitatem.*
9. *In quibus lineis, & qualiter matrimonium dirimatur?*
10. *Ad quotum gradum extendatur Impendimentum Conſanguinitatis?*

1 CONſanguinitas ſecundùm nominis Etbymologiam dicirur, quaſi ſanguinis unio, & conſanguinei, qui ab eodem ſanguine deſcendunt. Definit autem conſanguinitatem D. Thom. *in 4. p. diſt.* 40. *q. unic. a.* 1. quòd ſit Vinculum perſonarum ab eodem ſtipite deſcendentium, carnali propagatione contractum.

2 Non deſunt, qnibus diſpliceat hæc definitio, aiunt enim, exinde ſequi, omnes homines eſſe conſanguineos, eò quòd omnes ab uno ſtipite, ſcil. Adamo, deſcendant. Verùm Rt. verba D. Th. accipienda eſſe moraliter, & intelligi de ſtipite aliquo propinquo, cuius generationis gradus numerari & diſtingui poſſiot, cuiuſqne virtus in deſcendentibus perſeveret. Quamvis enim virtus Adami io omnibus deſcendentibus perſeveret ſecundùm ſimilitudinem ſpecificam, ſcil. humanitatem, oon tamen perſeverat ſecundùm qualitates certæ perſonæ & familiæ proprias, & ſic ſecundùm ſimilitudinem individuam, juxta quam avus & pareotes aſſimilant ſibi prolem, quæ eorum imaginem complexioniſque ac morum effigiem refert: nam virtus paterna non ſecundum totam ſuam perfectionem diffunditur io filios, ſed quo in plures generatiooes deſcendentes derivatur, eò debilior ac imperfectior redditur, ut tandem cum ipſa etiam ratio conſanguinitatis evaneſcat, quo ſenſu loquitur Iſid. *in cap. unico cauſ.* 35. *qu.* 4.

Sunt autem conſanguinei alii ex perſona patris, qui in jure dicuntur *agnati*, & idem nobiſcum nomen ac gentilitatis inſigne gerunt, alii ex perſona matris conjuncti, qui ſpeciali nomine *cognati* nominantur, quamvis generaliter etiam aliquando agnati cognati dicantur, cùm cognatio ſit genus ad *agnationem & cognationem in ſpecie*. Similiter ſi duo fratres eundem patrem habuerint, ſed diverſas matres, dicuntur *fratres conſanguinei*, ſi eandem matrem, ſed diverſos patres, *uterini*, ſi ex eodem patre & matre geniti ſint, *germani* ſeu *duplicis vinculi* nuncupantur. Porrò in ſucceſſionibus hereditariis præcipuè verò *feudalibus* diſtinctio ſit inter *agnatos & cognatos*, item inter *fratres duplicis vinculi & unilaterales*, ut frater *germanus* ſuccedat fratri defuncto ſolus excluſis fratribus ab uno tantùm parente ipſi conjunctis, & *agnati* regulariter tantùm ſuccedat in feudis excluſis *cognatis*.

Circa matrimonia tamen nulla talis diſtinctio adhibetur, ſed æquè impedimentum dirimens eſt inter agnatos, quàm cognatos, ſorores & fratres tam unilaterales, quàm germanos.

Prætereà quamvis de jure Civili neque *cognatio*, neque *affinitas* dicatur orriri, niſi ex juſtis nuptiis, *L. non facilè.* 4. §. *ſciendum.* 8. *ff. de Gradibus & affin.* de jure tamen Canonico tam *cognatio* quàm *affinitas* etiam ex copula illicita & ſoroicaria naſcitur neque illegitime natus ducere poteſt fæminam ab eodem patre vel matre, quamvis ex illegitima nativitate, ſibi conjunctam. Ipſe quoque textus civilis non de cognatione à natura introducta intelligendus eſt, ex qua illegitimus reverà etiam filius, vel frater aut cognatus eſt, *t. t. ff. & C. de Natur. lib.* Sed quòd oon ſit cognatus quo ad effectus J. C. qui cognatis adſcribuntur, ut circa ſucceſſionem hereditariam, tutelæ adminiſtrationem, nobilitatem familiæ &c. Utrum autem in eodem gradu cognatio vel affinitas orta ex copula illicita dirimat matrimonium, in quo dirimit orta ex copula matrimoniali, §. *ſeq. n.* 10. dicetur. 4

In cella vacua ſe fingi[illegible] [illegible]ſitum qui de ſui cum altero cogna[illegible]ant.

Diſtinguitur & explicatur conſanguinitas per lineas & gradus. *Linea* eſt ordinata collectio perſonarum ab uno ſtipite deſcendentium, diverſos continens gradus. *Gradus* eſt diſtantia perſonarum, qua cognoſcitur, quo intervallo conſanguinei ſibi invicem conjungantur. *Stipes* ex quo linea ducitur, & initium diſtinguen-

guendi gradus deſumitur, eſt illa perſona, à qua reliquæ, de quarum cognatione quæritur, deſcendunt, & in qua tanquam prima & una radice conveniunt, v. g. ſi de duorum fratrum filiis quæratur, eorum ſtipes eſt avus, non autem unus ex fratribus, quilibet ſiquidem genuit ſuum, non verò alterius fratris filium, ex avo ergo amborum fratrum filii mediatè tanquam ex radice deſcendunt.

6 Rurſus *linea* conſanguinitatis eſt triplex, ſcilicet linea *Aſcendentium* ſive parentum & avorum: linea *Deſcendentium* ſive liberorum & nepotum, quæ utraque linea etiam *recta* dicitur: & demum linea *Collateralium*, id eſt, eorum, qui nec à nobis geniti ſunt, nec nos ab ipſis, ſumus tamen eodem ſanguine propagati, ut noſtri vel parentum noſtrorum fratres & ſorores, aut eorum fratrum liberi.

Hæc *Collateralium* linea iterum dividitur, quòd alia ſit *æqualis*, quando uterque ex cognatis æqualiter diſtat à communi ſtipite, ſicut duo fratres vel eorum filii. Alia *inæqualis*, quando unus ex conſanguineis gradu remotior eſt, ut ſi me comparem cum filio mei fratris.

7 Aliter autem computantur gradus de jure Civil. aliter de jure Canonico; de jure Canonico triplex aſſignatur regula. Prima eſt: *in linea recta ſeu aſcendentium & deſcendentium tot ſunt gradus, quot ſunt perſonæ* (computatis mediis & extremis, de quarum cognatione quæritur) *una dempta*. Sive alio modo: *Tot ſunt gradus, quot ſunt generationes, uſque ad illam perſonam, de cuius cognatione quæritur*; v. g. ſi quæratur, quoto gradu ſit nepos avo conjunctus? Dico, avus, filius, nepos, ſunt tres perſonæ, una dempta, manent duæ, ergo duo gradus. Vel: avus genuit filium, eſt una generatio, & unus gradus; filius genuit nepotem, eſt ſecunda generatio, conſequenter ſecundus gradus, & ſic de cæteris.

Secunda regula eſt, *In linea collateralium æquali toto gradu conſanguinei diſtant inter ſe, quoto quiſque eorum à communi ſtipite*. Sic duorum fratrum filii ſunt ſibi in ſecundo gradu conjuncti, quia avus eſt communis eorum ſtipes, reſpectu avi autem uterque eſt nepos, & ſic in ſecundo gradu &c.

Tertia regula: *In linea collaterali inæquali remotior trahit ad ſe viciniorem*, id eſt, quot gradu remotior diſtat à communi ſtipite, toto diſtant inter ſe: ut autem ſciatur quoto gradu quiſque diſtet à ſtipite, advertendum eſt, quemlibet ex collateralibus reſpectu ſtipitis eſſe deſcendentem & in linea recta, adeoque adhibendam eſſe primam regulam.

8 De Jure civili una tantùm eſt univerſalis regula, ut ſingulæ perſonæ ſingulos gradus conſtituant, & ita tot ſint gradus, quot ſunt perſonæ: quæ à ſtipite deſcendunt, una minus, ſive ipſo ſtipite non computato. Unde duo fratres ex hoc jure ſunt ſibi in ſecundo gradu, fratrum filii in quarto conjuncti.

Rationem diverſitatis inter utramque computationem canonicam & civilem aſſignat Pontifex *in cap. ad ſedem 2. cauſ. 35. q. 5.* quòd computatio canonica ſit inſtituta circa matrimonium, quod ſemper inter duas perſonas contrahitur, & ſic ſemper duæ perſonæ in eodem gradu ponuntur, computatio verò civilis ſit inſtituta circa ſucceſſionem hereditariam, quæ de perſona ad perſonam devolvitur. Hinc eſt, ut quoties de hereditate vel actu alio præter matrimonium quæritur, in quo parentelæ reſpectus habetur, computatio fiat ſecundùm jus civili non tantùm in foro civili, ſed etiam Canonico, & inter Clericos, teſte Covar. *de Matrim. p. 2. c. 6. §. 6. n.* 8. Barb. *c. ult. n. 4. h. tit.*

9 Præcognita graduum & conſanguinitatis notitia ulterius dicendum eſt, aliter in linea recta, & aliter in tranſverſa ſeu collateralium dirimi matrimonium per conſanguinitatem. Etenim *in linea recta* propter reverentiam parentibus debitam communis eſt ſententia, prohibitionem eſſe in infinitum, prout in jure civili expreſsè conſtitutum eſt, *in L. nuptiæ. 53. ff. de Ritu nuptiarum. & §. 1. Inſtit. de Nuptiis*. Idque in jure Canonico circa hanc lineam apertè correctum non reperitur, in dubio autem jurium correctio non præſumitur, *c. cum expediat. 29. de Elect. in 6.* & quod deeſt juri Canonico, ex Civili ſuppletur, & vice verſa, *c. 1. de Novi operis nuntiat.*

In *linea tranſverſa*, quamvis olim de Jure Canonico antiquiſſimo ſimpliciter inter conſanguineos, quouſque gradus ac generationis memoria retineri poterat, matrimonia prohibita fuerint. *c. 8. h. t. c. in copulatione 18. cauſa. 35. q. 3.* Id tamen Jure poſteriori ad *ſeptimum*, & demum iure noviſſimo, quo hodie utimur, ad *quartum gradum incluſivè* limitatum & reſtrictum fuit, *c. non debet. 8. & c. ult. h. tit.*

Sunt quidem aliqui exiſtimantes, univerſim tam in linea *recta* quàm *tranſverſa* non extendi impedimen- 10
tum extra quartum gradum propter *d. c. non debet*, quod generaliter & ſine diſtinctione loquitur, ſicut docet Sanch. *L. 7. diſp. 51. n. 13.* quod tamen ex prædictis refutari poteſt, nec huic diſputationi parùm utili longiùs immoror, cùm conditio & brevitas vitæ humanæ ſine miraculo vix admittat videre deſcendentes in quinto gradu, &c.

De diſpenſatione autem tam ſuper hoc impedimento cognationis, quàm aliis, infra *Tit. XVI. §. 3.* dicetur, ubi etiam, quo iure, divinone an humano ſingula impedimenta, & cur aliqui gradus conſanguinitatis & affinitatis ultra prohibitionem iuris naturali ſtatuantur.

---

§. II.

De Affinitate.

SUMMARIA.

1. *Quid ſit affinitas, & quomodo contrahatur?*
2. *Vir & uxor ſunt principium affinitatis, non verò affines.*
3. *Quomodo affinitas habeat gradus?*
4. *Regulæ affinitatis traduntur.*
5. *Inter quos contrahatur affinitas?*
6. *Triplex affinitas de jure antiquo.*
7. *Copula perfecta conſtituit impedimentum affinitatis.*
8. *Etiam ex copula illicita naſcitur affinitas.*
9. *Differentia affinitatis orta ex copula licita & illicita.*
10. *Reſtrictio Trid. in impedimento affinitatis non extenditur ad conſanguinitatem.*
11. *Impedimentum affinitatis ex copula illicita, etiam ab ignorante contrahitur, ſicut & impedimentum criminis probabilius,*

AFfinitas eſt propinquitas perſonarum ex copula carnali proveniens de ſe non involvens conſanguinitatem. Clariſſimè hanc definitionem & nominis ethymologiam explicat J. C. *in L. non facilè. 4. §. 3. ff. de Gradibus & affin. Affines*, inquit, *ſunt viri & uxoris cognati, dicti ab eo, quòd duæ cognationes, quæ diverſæ ſunt inter ſe, per nuptias copulantur, & altera ad alterius fines accedat*. Ratio autem fundamentalis huius propinquitatis eſt, quòd vir & uxor per copulam efficiantur una caro. *Gen. 2. ℣. 24.* adeoque ſanguis unius dicatur

Digitized by Google

tur alterius ſanguinem tangere, & conſanguinei unius trahantur ad cognationem alterius, unde affinis, ſeu quaſi confines & propinqui appellantur. Porrò circa hoc affinitatis impedimentum.

2 *Not. I.* Virum & uxorem non eſſe inter ſe propriè affines, ſed principium affinitatis, & quaſi ſtipitem, ex quo affinitatis gradus numerentur, & diſtinguantur.

3 *Not. II.* Licet in dicta *L. non facile.* 24. §. 5. dicatur, affinitatem gradus non habere, id tamen intelligendum eſſe, quòd non habeat gradus ſicut conſanguinitas, quæ fit per diuerſas generationes; ſed affinitas etiam ex una copula contrahatur ad omnes conſanguineos alterius partis. De cætero autem ſicut unus ex conſanguineis propinquior eſt altero, ita etiam inter eos reſpectu affinitatis diuerſos gradus conſtituere neceſſe eſt, & utique magis propinqua affinitate mihi conjungitur ſoror uxoris meæ, quàm illius ſororis filius, aut nepos. Atque hoc intellectu non tantùm cognatis, ſed & affinibus ſuos gradus eſſe probatur *ex L. Iuriſconſultus.* 10. *ff. iam dicto tit. de Gradibus, & affin.*

4 *Not. III.* Computationem graduum in affinitate deſumi ex regulis hoc tit. §. *præced. a. 7.* traditis, nam circa affinitatem una eſt generalis regula; *quòd aliquis eo gradu ſit affinis alteri coniugi, quo gradu eſt alteri conſanguineus*, v. g. ſoror uxoris eſt uxori in primo gradu conſanguinea, conſequenter & marito in primo gradu affinis, & ſic de reliquis conſanguineis dicendum erit. Præterea ſicut in conſanguinitate alii ſunt nobis conjuncti in linea aſcendenti, alii in deſcendenti, alii in tranſverſa, ita eædem lineæ etiam in affinitate obſervantur, *aſcendentes* ſunt ſocer, ſocrus, vitricus, & nouerca: *deſcendentes* gener, nurus, priuignus, & priuigna: *tranſverſales* ſunt, reliqui uxoris vel mariti conſanguinei, qui ſpecialia nomina non habent, ſed ſimpliciter affines nuncupantur.

5 *Not. IV.* Quamvis omnes conſanguinei uxoris ſint affines marito, & è contra, intra ipſos tamen conſanguineos utriuſque partis non contrahi affinitatem, quæ cauſet impedimentum matrimonii.

Hinc eſt, quòd fratres ex altera parte poſſint ducere duas ſorores, pater & filius ex altera parte matrem & filiam ut clarè deciſum habetur *in cap. quod ſuper. 5. hoc tit.*

Not. V. De jure antiquo triplicem fuiſſe affinita-
6 tem, ſcilicet *primi, ſecundi, & tertii generis*, & ſingulas has affinitates obſtitiſſe matrimonio. *Primum genus* affinitatis erat inter virum & conſanguineos mulieris. *Secundum* inter virum & affines mulieris vel inter uxorem & affines mariti, vel inter unum conjugem & tertium aliquem, qui cum altera conjuge copulam habuit. *Tertium genus* affinitatis erat inter unum conjugem & alterius conjugis affines ſecundis generis, ita in his duobus poſterioribus generibus ex affinitate oriebatur affinitas ſicut colligitur ex *cap. 3. & cap. ultim. cauſ. 35. q. 3.* Verùm hodie tantùm *primum genus* affinitatis attenditur, reliqua verò nullum ampliùs impedimentum cauſant, prout conſtitutum eſt in Conc. Lateran. & habetur *in c. non debet. 8. h. tit.* Sed quid ſi in ſecundo genere affinitatis conſtituti ſint in linea recta, & ſe habeant per modum parentum & liberorum, v. g. ſi quis vellet ducere privignam vel novercam ſuæ uxoris defunctæ. Negant nonnulli inter tales perſonas conſiſtere poſſe matrimonium propter text. *in L. uxorem. 15. ff. de Ritu nuptiarum.* Meliùs tamen dicitur, quidquid leges ciuiles vel antiqui Canones circa ſecundum genus affinitatis diſpoſuerint, totum id per dictum Conc. Lateran. *& c. non debet*, generaliter abrogatum eſſe.

Notanter autem pono caſum de privigna aut nouerca uxoris, quæ cum uxori ſint affines, ſunt marito in ſecundo genere affinitatis conjunctæ, vera autem mater & vera filia uxoris, licet ex alio matrimonio habita, eſſet marito in primo genere affinitatis conjuncta, conſequenter in uxorem duci non poſſet.

Not. VI. Ad contrahendam affinitatem non ſuffi- 7
cere copulam attentatam, ſed requiri copulam perfectam & conſummatam, ex ſua natura aptam ad prolis generationem, quamuis generatio ſecuta non ſit, ut fuſè deducit Sanch. *Lib. 7. d. 6. n. 7. & ſeqq.* Nec obſtat. *c. Iuvenis. 3. de Sponſalibus. c. fraternitati. 7. De eo, qui cognovit conſanguineam, &c.* ubi etiam ex imperfecta copula dicitur ſequi impedimentum: quia iſta capitula intelliguntur de impedimento publicæ honeſtatis, quod non ex copula, ſed ex contractu ſponſalitio naſcitur, ut ſuperiùs ad *Tit. I. c. 6.* declaratum eſt.

Not. VII. Non tantùm ex copula licita ſiue matri- 8
moniali, ſed etiam illicita naſci impedimentum affinitatis inter virum, & conſanguineos fœminæ.

Not. tamen *VIII.* Inter affinitatem ortam ex copu- 9
la licita & illicita hanc eſſe in effectu differentiam, quòd impedimentum ortum ex copula *licita* dirimat matrimonium uſque *ad quartum gradum* incluſiuè; orta verò ex copula *illicita* hodie per Trid. *ſeſſ. 24. de Reformat. matr. c. 4.* tantùm ad *ſecundum gradum* reſtricta ſit; quod vel ideò neceſſe fuit ſtatuere, ne matrimonia eſſent periculo nullitatis expoſita, cùm affinitatas ex fornicatione ſit plerumque occulta & frequens.

An autem hæc reſtrictio Trid. etiam procedat in 10
conſanguinitate orta ex copula *illicita* dubitari poteſt, eò quòd conſanguinitas & affinitas quoad prohibitionem matrimonii æquiparentur, atque favorabile ſit pro libertate matrimonii reſpondere, & ejus impedimenta minuere. Probabilius tamen videtur circa conſanguinitatem nihil immutatum eſſe, ſi enim id voluiſſet Tridentinum, utique eadem facilitate, ſicut de affinitate expreſſiſſet, aliunde autem notum eſt, correctionem jurium ſine textu aperto non eſſe admittendam, *c. cùm expediat 29. de Electione in 6. L. præcipimus. 32. c. ult. Cod. de Appellationibus.* Nec verum eſt, quòd conſanguinitas & affinitas in omnibus pariſicentur, cùm major ſit coniunctio ex conſanguinitate, quàm affinitate. Item frequentiùs ex copula illicita oritur affinitas, quàm conſanguinitas, ut potiùs illa, quàm iſta periculoſa ſit matrimonio, & conſequenter ad pauciores gradus conſtringenda.

Præterea etiam in dubium fortè non nemo vocabit, an in tertio & quarto gradu affinitatis ortæ ex copula *illicita* non tantùm validè, ſed etiam licitè & ſine peccato matrimonium contrahatur ex ea dubitandi ratione, quòd olim ante Trid. nec licuerit, nec valuerit matrimonium in illis gradibus, Trid. autem tantùm diſpoſuerit de validitate contractus, & nihil dixerit de licentia contrahendi, ergò videtur ſub diſpoſitione juris antiqui reliquiſſe, *argum. d. L. præcipimus.* Verùm hoc dubium reſolutum eſt per bullam Pij V. quæ incipit: *Ad Romanum.* Ubi expreſsè declaratur, in prædictis gradibus liberè & licitè poſſe contrahi matrimonium, ſicut refert Nav. *in Man. confeſſ. c. 22. n. 42.* Illud quoque hic addendum eſt, quòd, dum Trid. reſtrinxit affinitatem ortam ex fornicatione, nomen fornicationis acceperit generaliter pro omni concubitu illicito, etiam adulterio, ſtupro, inceſtu &c. Teſte Sanch. *d. l. Diſpat. 67.*

Poſtremò etiam dubitatur, an ignorans invinci- 11
biliter impedimentum affinitatis oriri ex copula illicita, validè contrahat matrimonium cum conſanguinea intra ſecundum gradum fœminæ cognitæ conjuncta? Id affirmant nominati DD. apud Dian. *p. 10. tract. 13. reſ. 51.* Et Adam Burghaber *Cent. 2. Sel. Caſ. conſc. caſ. 54.* eò quòd hoc impedimentum ſit ſtatutum in pœnam delicti, pœna autem non contrahatur ab ignorantibus, ex qua ratione etiam aliqui ſuſtinent, nec impedimentum *criminis* contrahi ab ignorantibus. Verùm

Digitized by Google

rùm contraria ſententia receptior eſt teſte Burgbaber *d. l.* & de Dicaſtillo. *tract. 10. de Matrim. diſp. 9. n. 108.* quia hæc impedimenta non ſunt puræ pœnæ, ſed inhabilitationes perſonarum ex aliis juſtis cauſis: in *affinitate* ob reverentiam naturalem propinquitatis in *crimine* autem ad tollendum periculum captandæ mortis conjugis innocentis; poſt matrimonium tamen de facto bona fide contractum, & ſi impedimentum occultum ſit, ad matrimonium etiam contrahendum accedente præſertim juſta cauſa facilius forſan Epiſcopo diſpenſatio concederetur juxta doctrinam Eman. Sa. *V. Diſpenſatio n. 1.* Laym. *d. LL. c. 22. n. 4.* & Garc. *de Benef. p. 7. c. 2. n. 10.* quòd Epiſcopus poſſit in jure dubio diſpenſare, aut declarare.

TITULUS XV.

De Frigidis, & Maleficiatis, & Impotentia coeundi.

SUMMARIA.

1. *Impotentia eſt impedimentum dirimens matrimonii.*
2. *Quænam requirantur, ut impotentia dirimat matrimonium?*
3. *An ſterilitas vel ſenectus ſit impedimentum dirimens?*
4. *An valeat matrimonium in articulo mortis contractum cum concubina?*
5. *An & quomodo Hermaphroditus poſſit contrahere matrimonium?*
6. *Quomodo probetur, an impotentia ſit perpetua vel temporalis?*
7. *Quid juris, ſi diſſoluto primo, impotentia ceſſet in ſecundo matrimonio?*
8. *An ſeparari poſſint, qui ſcienter impotentes contraxerunt?*
9. *An impotentia ſuperveniens matrimonio rato illud dirimat?*
10. *Solutio textuum contrariorum cum 2. notabilibus.*

1 QUamvis nuptias non concubitus ſed conſenſus faciat, ut dicitur *L. nuptias 30. ff. de Regulis juris*, quia tamen conſenſus de mutua corporum traditione eſſe debet, ideò, ſi hæc conditio vel ex naturali indiſpoſitione, aut maleficio ſive magica incantatione ſit impoſſibilis, contractus jure naturæ nullus eſt, & invalidus, ſicut venditio, quæ etiam ſolo conſenſu contrahitur, nulla cenſetur, ſi fiat de re quæ tradi nequit aut in commercio hominum non eſt. Circa iſtud impedimentum.

2 Quæritur I. Quænam requirantur, ut impotentia dirimat matrimonium?

℞. Tria principaliter requiri. I. Ut ſit impotentia ad copulam perfectam, quæ per ſe ſit apta ad generationem, ſicut propterea Sixtus V. ex motu proprio *de Eunuchorum matrimoniis* prohibuit, & invalida declaravit matrimonia ab eunuchis utrinque exſectis contrahenda, qui licèt poſſint uti aliquo congreſſu, deſtituuntur tamen vero ſemine.

II. Requiritur impotentia perpetua, quæ ſcilicet nec ſucceſſu temporis, nec modo naturali & licito, nec ſine corporis periculo tolli valeat text. & DD. *in c. fraternitatis h. tit.* hinc licèt contrahentes ob ætatem juvenilem vel infirmitatem aliquot etiam annis ad conſummandum matrimonium inhabiles ſint, dummodo ſperetur aliquando ceſſaturum impedimentum, non debeant ab invicem ſeparari.

III. Requiritur, ut impotentia præceſſerit matrimonium, & non primum ex infirmitate, vel alio caſu matrimonio jam contracto ſupervenerit: obligatio enim ab initio rectè contracta non diſſolvitur, quamvis deveniat ad eum caſum, à quo incipere non poſſet, ſicut nec affinitas, nec aliud impedimentum matrimonio ex poſtfacto ſuperveniens id adnullare valet.

Quæritur II. An ſterilitas vel ſenectus ſit impedimentum dirimens matrimonium? 3

℞. Licet Felinus *in cap. cùm ſit 6. de Foro competenti. n. 15.* & Jaſon *Volum. 1. conſil. 115. num. 1.* exiſtiment, non minùs ſterilitatem, quàm impotentiam dirimere matrimonium, nec eſſe verè matrimonium, ſi v. g. fœmina ſexagenaria & ad generandum inepta illud contrahat, eò quòd finis matrimonii, ſcilicet prolis generatio deficiat; atque hinc factum, quòd jure antiquo Civili ex Lege Julia & Papia prohibitum fuerit contrahere matrimonium viris poſt annos 60. fœminis autem poſt 50. Contraria tamen ſententia tòtius Eccleſiæ uſu recepta; tunc quòd ſteriles & ſenes poſſint uti naturali copula per accidens tantùm inepta ad generandum; Imò aliquando contra ſpem generant prolem; tum etiam quòd matrimonium non tantùm propter prolem, ſed etiam in remedium concupiſcentiæ permiſſum ſit, eſto igitur, propter ſterilitatem proles obtineri nequeat, adhuc tamen alter finis ſubſiſtit, quòd ſit infirmitatis remedium, & humanitatis ſolatium, ut dicitur *in cap. nuptiarum. 41. cauſ. 27. quæſt. 1.* Unde etiam Juſtinianus Imperat. *in l. ſancimus. 27. Cod. de Nuptiis*, ſuſtulit dictam legem Juliam, & conceſſit in quavis ætate matrimonia contrahere, ſi tamen aliquis ſenex morbis, vel ætate ita exhauſtus foret, ut nulla arte medica ad actum conjugalem habilis reddi poſſet, talem incapacem eſſe matrimonii docent communiter DD. apud Barboſ. *in capit. 2. hoc tit. num. 6.*

Quæritur III. An valeat matrimonium in periculo mortis contractum cum concubina ad legitimandam 4
prolem priùs ex ea ſuſceptam? Quòd proles illegitima per ſubſequens matrimonium cum eius matre contractum legitima efficiatur, certi juris eſt *ex l. nuper. 11. C. de Natural. liberis. & c. tanta. 6. Qui filii ſint legitimi.* ubi hæc quæſtio explicatur, hic autem tantùm controverſia eſt, an valeat matrimonium eo tempore contractum, quo uſus ipſius ampliùs non ſperatur. Affirmativa tamen ſententia concordi DD. calculo recepta eſt, teſte Barb. *in d. cap. tanta num. 8.* & Covar. *de Matrim. p. 2. cap. 8. §. 2. num. 10.* partim quia infirmus morti propinquus non ſemper habet impotentiam perpetuam, ſed temporalem hic & nunc per accidens à morbo cauſatam; partim etiam, quia in tali matrimonio bonum prolis ſaltem eo reſpectu ſubeſt, quòd proles anteà illegitima, & quaſi pro non prole habita jam legitimetur, & quo ad omnes effectus juris vera proles efficiatur; imò Eccleſiæ conſuetudinem eſſe ait Laym. *de Matrim. p. 4. cap. 11. num. 6.* quòd morituris interdum ſuadeatur, ut concubinas, quibus diu adhæſerunt, in uxores accipiant; tum ut affectus eorum impudicus ſaltem ad finem conjugalem commutetur, tum ut proles legitimetur, &c.

Quæritur IV. An hermaphroditus valeat contrahere matrimonium? 5

℞. Eſſe diſtinguendum, an alterutro ſexu, ſcilicet fœmineo aut virili magis prævaleat, vel an in utroque æqualis ſit, quod ex inſpectione corporis à medicis facienda judicandum erit. Priori caſu poterit matrimonium

Digitized by Google

monium contrahere juxta prævalentem ſexum; altero autem caſu dabitut ipſi electio juxta quem vel.t matrimonium inire, debebit tamen cotam judice Eccleſiaſtico priùs jurare, quód tantùm eo ſexu, quem elegit, uti velit, nec eundem ſine in hoc, ſiue in alio matrimonio mutare, ſicut poſt Sylv. Armil. & Summiſtas communiter in *V. Herniaphroditus* tradit Sanch. *de Matrim. lib. 7. diſp.* 106.

6 Quæritur V. Qualiter probetur, an impotentia ſit perpetua vel temporalis?

℞. Hic non attendendum eſſe, an conjuges ultro confiteantur in judicio, ſe eſſe impotentes, eò quòd mutuæ cohabitationis pertæſi facilè colludere poſſent, & ſepatationem atque licentiam ad aliud matrimonium tranſeundi impetrare, ſed incumbere officio judicis Eccleſiaſtici, ut ſi veritas aliunde habeti non poſſit, inſpectionem corporis fieri jubeat, in viro quidem pet medicos, in fæmina autem per obſtetrices, & honeſtas matronas. Si igitur poſt inſpectionem appateant ſigna impotentiæ; ea vel ſunt manifeſta, quæ declarant impotentiam perpetuam, vel veriſimilia aut dubia? ſi manifeſta ſigna ſint, ſtatim ſeparatio conceditur, eſſet enim contra natutam permittere copulam imperfectam. Si veriſimilia ſint ſigna, & conjuges jam cohabitarint per aliquod tempus, quod vetiſimiliter etiam ſit ſufficiens ad probandam potentiam vel impotentiam, tunc divortium quidem concedi poteſt, ita tamen ut priùs à conjugibus juramentum cum ſeptima propinquorum manu vel vicinorum præſtetur, hoc eſt, ut ptiùs conjugati jurent, ſe poſt omnem operam adhibitam non potuiſſe conſummare matrimonium, & ſimul ſeptem ex cognatis (in iſtorum defectu ſeptem ex vicinis, vel his in tanto numero etiam deficientibus duo ſaltem teſtes bonæ famæ & vitæ) jurent ſe credere, quód conjugati verum dicant. Ubi advertendum, quòd conjugum juramentum ſit de *veritate*, teſtium verò *de credulitate*, & id ipſum jutamentum *de credulitate* etiam medicis ac fæminis inſpicientibus imponi ſolet. Si denique ſigna ſint dubia, triennium conceditur conjugibus, intta quod mattimonii conſummationem tentate poſſint, eo verò tranſacto, ſi nihil effecerint, tunc præſtito prædicto juramento ab invicem ſeparantur, & matrimonium fuiſſe nullum declaratur, atque ita diſtinguendo inter ſigna impotentiæ conciliari & explicari poterit *c.* 1. cum *c. laudabilem. 5. b. tit.* quæ capitula inter ſe diverſa videntur. Si conjuges diſcordent altero affirmante, altero negante, quòd intra triennium perfecta copula interceſſerit, nec ex inſpectione oculari certum aliquid aut vetiſimile appareat, potiùs viro (cum juramento tamen) credendum eſſe, quàm mulieri dicitur *in c. pen. cauſ.* 33. *q.* 1. *& cap.* 1. *b. t.* Sed iſta ptincipaliter procedunt, ſi impotentia appareat ex cauſa naturali, ſi autem judicetur eſſe ex maleficio, ſive magica incantatione, quamvis ſigna impotentiæ ſint manifeſta, nonnunquam ultra triennium (priùs ſpiritualia media adhibita non cenſeantur) atbitrio judicis differri poteſt ſeparatio, & interim iniungitur coniugibus, ut exorciſmis, orationibus, confeſſionibus, aliiſque piis opetibus ſtudeant à Domino Deo ſublationem maleficii impettare, ſi autem triennium vel tempus à Judice Eccleſiaſtico præfixum elapſum ſit, nec tamen maleficium ceſſatit, impoſterum coniuges tanquam perpetuò impotentes reputari debebunt, licet etiam ex poſtfacto maleficium fortè per miraculum aut ſolutionem ipſius malaficii vel per aliud maleficium contrarium, aut ſuperſtitiones tolli poſſit, quia tamen miraculum & maleficii ſolutio non eſt in poteſtate coniugum, maleficium autem alio maleficio vel ſuperſtitione tollere apud Chriſtianos illicitum eſt, ideò nihilominus impotentia perpetua cenſebitur, *c. ult. cauſ.* 33. *q.* 1.

7 Quæritur VI. Quód ſi poſt ſeparationem ex cauſa impotentiæ conceſſam & fortè iam aliud matrimonium contractum, ceſſet impotentia, an primum matrimonium redintegrandum, & ſecundum ſeparandum ſit?

℞. Si impotentia ſublata ſit per miraculum vel artem magicam, aut aliam viam præternaturalem, valere primam ſeparationem, & ſecundum matrimonium, quia impotentia ex ſe verè fuit perpetua, ut habetur, *in d. c. ult.* Si verò impotentia ceſſaverit modo naturali per uſum ſecundi matrimonii, ita ut veriſimiliter etiam in primo ſublata fuiſſet, dummodo coniuges debitam diligentiam adhibuiſſent, invalida cenſebitur prima ſeparatio & ſecundum matrimonium, adeoque primum redintegtandum erit, Text. & DD. *in c. fraternitatis. 6. b. t.*

Quæritur VII. An ſi contrahentes iam ante matri- 8
monium ſciuerint ſuam impotentiam, nihilominus deinde poſſint ſeparationem petere? Pro negatiua adducitur *c. 4. eodem*. Ubi iuxta ſummarium videtur decidi, quód ſcientet conttahentes cum impotentibus non ſeparentur, ſed ut ibidem ait Pontifex, *quas tanquam uxores habere non poſſunt, habeant ut ſorores*, proinde tales ſcienter contrahentes cum impedimento impotentiæ videntut ſibi invicem copulam remiſiſſe, & in affectu non tam ad mattimonium, quàm perpetuam vitæ ſocietatem & alia obſequia domeſtica ſeſe obligaſſe ſicut putant Innoc. & Panorm. *eodem c.* 4. Verùm longè probabilius puto cum Henric. Zoeſio *eodem tit. num.* 5. etiam ſcienter contrahentes cum impotentia poſſe ex poſtfacto ab inuicem ſeparari; quia certum eſt, tale matrimonium propiet impoſſibilitatem mutuæ corporum traditionis eſſe invalidum: ergo ex eo deſponſati ad perpetuam cohabitationem non tenentur. Sed neque ex contractu ſocietatis tenebuntur; tum propter incontinentiæ periculum; tum quód ſocietas etiam in perpetuum contracta diſſolui queat, ſi ſubnaſcantur rixæ & diſſenſiones, vel alia iuſta cauſa ſubotiatur, *L. ſi convenerit. 14. ff. Pro ſocio.*

Porro ad *d. c. 4. b. t.* ℞. Quòd impotentes contra ſuam voluntatem & inviti ſeparari non debeant. Attamen etiam hìc aliqua limitatio eſt addenda, quòd ſcilicet iſta voluntaria cobabitatio non aliter permittenda ſit, quàm ſi nullum periculum timeatur, ne inter iſtos cobabitantes actus imperfecti & illiciti exetceantur, ac propterea ex conſtitutione Sixti V. *de Eunuchorum matrim.* prohiberi debent, ne in eodem lecto impotentes condormiant.

Quæritur VIII. An impotentia, quæ ſuperuenit 9
poſt matrimonium ratum necdum tamen conſummatum, cauſet nullitatem matrimonii? Negatiua ſententia paſſim intet DD. recepta eſt, paucis diſſentientibus apud Sanch. *lib. 7. diſp.* 108. Ratio eſſe poteſt, quòd matrimonium ab initio rectè contractum non diſſoluatur, licèt ex poſtfacto aliquod impedimentum incidat, ſicut ſuperiùs *quæſt.* 1. diximus, ſed tale matrimonium fuit ab initio rectè contractum, cùm ex ſuppoſito tunc nullum adfuerit impedimentum, ergò &c. Et confirmatur *ex c. hi qui* 25. *cauſ.* 32. *quæſt.* 7. Ubi generaliter deciditur, matrimonium propter ſuperue-
nientem impotentiam non eſſe diſſoluendum. Textus, 10
ſi aliqui videantur contrarii, ut *in cap. quod propoſuiſti.* 18. *ead. quæſt.* 7. *& cap. ex literis* 3. *b. t.* explicandi ſunt de impotentia, cuius cauſa iam erat ante matrimonium. Duo tamen hic adnotanda ſunt. I. Quód cùm matrimonium ratum ex diſpenſatione papali diſſolui poſſit, talis impotentia ei ſuperueniens ſit iuſta diſpenſationis cauſa. II. Quód in dubio, an impotentia præceſſerit matrimonium, vel primùm poſteà ſuperuenerit, præſumendum ſit præceſſiſſe, ſicut valdè probabilitet docet Panot. *in c. fraternitatis. 6. eod. n.* 6.

TITU-

TITULUS XVI.

De Matrimonio contracto contra interdictum Eccleſiæ.

AD Interdictum Eccleſiæ pertinent pleraque Impedimenta tam impedientia, quàm dirimentia, de quibus hìc dicendum erit.

§. I.

De Impedimentis impedientibus matrimonii.

S U M M A R I A.

1. *Quid & quotuplicia ſint Impedimenta?*
2. *Impedimenta* impedientia *enumerantur.*
3. *Quid ſit Eccleſiæ vetitum?*
4. *Quid tempus Feriarum?*
5. *Quid Catechiſmus.*
6. *Raptus olim impedimentum impediens, hodie poſt Concilium Trid. dirimens.*
7. *Quatuor caſus excipiuntur à pœnis raptus.*
8. *Quid ſit ſuſceptus propriæ ſobolis?*
9. *Quid mors ſeu occiſio presbyteri?*
10. *Quid pœnitentia ſolennis?*
11. *Qui ſanctimonialem ad matrimonium ſaltem tentaverint, etiam cum alia perſona nunquam contrahere poſſunt.*
12. *Quænam impedimenta impedientia hodie in uſu ſint?*

1 DUplicia ſunt impedimenta matrimonii, *Impedientia* ſcilicet & *Dirimentia*. Illa dicuntur, quæ quidem ab initio impediunt & prohibent matrimonium contrahi, de facto autem contractum validum relinquunt, & ad ſummum præter reatum peccati aliam pęnam arbitrio Epiſcopi taxandam inferunt; iſta verò poſteriora non tantùm ab initio reſiſtunt matrimonio, ſed etiam contractum dirimunt, nullum & invalidum reddunt. Porrò impedimenta memoriæ cauſa ſequentibus verſiculis comprehenduntur:

Eccleſiæ vetitum, nec non tempus feriarum.
2 *Atque catechiſmus, ſponſalia, jungito votum.*
Inceſtus, raptus, ſponſatæ mors mulieris.
Suſceptus propriæ ſobolis, mors presbyteralis.
Aut ſi pœniteat ſolemniter, aut monialem.
Accipiat, prohibent hæc conjugium ſociandum.

3 Ad *Eccleſiæ vetitum* quamvis hæc omnia impedimenta referri poſſint, quia propter ea ab Eccleſia prohibentur matrimonia, ſpecialiter tamen hìc intelligitur prohibitio Epiſcopi, de qua jam actum eſt ſupra. *Tit. I. §. 3. n. 4.*

4 *Tempus feriarum* eſt illud, quo ſolemnes nuptiæ interdicuntur, & licet olim pluribus anni temporibus talis inhibitio fuerit, ut à diebus Rogationum uſque ad octavam Pentecoſtes, & tribus ſeptimanis ante feſtum D. Joannis Baptiſtæ *cap. non oportet.* 18. & paſſim *cauſ.* 33. *quæſt.* 4. *cap. Capellanus.* 4. *de Feriis*. Hodie tamen Trid. *ſeſſ.* 24. *de Reform. matrim. cap.* 10. abrogatis aliis feriis conſtituit, ut ſolemnes nuptiæ prohibeantur tantùm à Dominica I. Aduentus uſque ad Feſtum Epiphaniæ, & à die Cinerum incluſivè uſque ad Octavam Paſchæ. Præterea communiter inter DD. receptum eſt, idque à S. Congreg. Cardinal. declaratum, quòd in prædictis Feriis tantùm ſolemnis & externa nuptiarum pompa interdicatur, non autem ſponſalia de futuro, imò nec ipſum matrimonium, ſi ex juſta cauſa differri nequeat & privatim ſine publica pompa coram parocho & teſtibus ſaltem cum licentia Epiſcopi celebretur, ſicut notavit Barb. *in eod. c.* 10. *n.* 4.

Catechiſmi nomine intelligitur illa inſtructio fidei, quæ olim præcedere baptiſmum & ante januam Eccleſię cum catechumeno ſeu noviter baptizando jam adulto fieri ſolebat, juxta *c. ante baptiſmum* 54. *de Conſecrat. diſt.* 4. & quia habebat rationem alicujus paternitatis ſeu regenerationis ſpiritualis, ideò ſi baptizanda fuiſſet fœmina, inter eam & catechizantem oriebatur impedimentum impediens, non autem dirimens, *c.* 2. *de Cognatione ſpirituali in* 6. 5

De *Sponſalibus*, quatenus cum una perſona contracta impediant matrimonium cum alia, ſuperiùs *Tit.* I. §. 3. *n.* 3. Similiter de Voto in *Tit. VI.* & de Inceſtu *Tit. XIII. huius Libri* egimus.

Raptus hoc loco dicitur violenta Mulieris abductio; & quamvis olim Raptus fuerit tantùm impedimentum impediens, eo caſu quo alterius ſponſa fuiſſet abducta. *cap. ſtatutum* 34. *cauſa* 27. *q.* 2. de cætero autem non aliter annullarit matrimonium, quàm ſi Mulier abducta nunquam libere conſenſiſſet, hodie tamen Trid. *ſeſſ.* 24. *de Reform. Matrim. c.* 6. edidit conſtitutionem in hæc verba: *decernit S. Synodus, inter raptorem, & raptam, quàmdiu ipſa in poteſtate Raptoris manſerit, nullum poſſe conſiſtere matrimonium. Quodſi raptata raptore ſeparata, & in loco tuto, & libero conſtituta illum in virum habere conſenſerit, eam raptor in uxorem habeat; & nihilominus raptor ipſe, ac omnes illi conſilium, auxilium, & favorem præbentes, ſint ipſo jure excommunicati, ac perpetuò infames, omniumque dignitatum incapaces; & ſi Clerici fuerint, de proprio gradu decidant. Teneatur præterea raptor mulierem raptam, ſive eam uxorem duxerit, ſive non duxerit, decenter arbitrio Iudicis dotare.* 6

Ex hac conſtitutione apparet, raptum hodie eſſe impedimentum dirimens, ſi matrimonium eo tempore contrahatur, quo rapta in poteſtate raptoris eſt, etiamſi rapta liberè conſentiat, ut notat Barb *in eod. c.* 6. *n.* 9. & alii communiter.

Ibi tamen enumerat Barboſa aliquos caſus, qui à nonnullis DD. probabiliter excipiuntur ab hoc impedimento, ut I. ſi raptus non fuerit factus intentione matrimonii contrahendi, ſed libidinis cauſa. II. ſi fœmina invitis Parentibus ipſa tamen conſentiente abducatur. III. ſi propria ſponſa rapiatur. IV. ſi in aliquo caſu raro fæmina curaret rapi virum, eò quòd leges pręſertim pænales non extendantur ad caſus inſolitos. *L. nam ad ea* 5. *ff. de Legibus.* 7

Mors mulieris, ſive uxoricidium etiam impedimentum cauſat, ut Maritus occidens ſine ſpe alterius conjugali manere debeat. *c. interfectores.* 5. *cauſa* 33. *q.* 2.

Suſceptus propriæ ſobolis tunc inducit impedimentum, ſi quis extra neceſſitatem proprium filium baptizarit, aut eum tanquam Patrinus tenuerit: talis enim non tantum conſtante matrimonio perdit jus exigendi debitum conjugale, ſed etiam ab alio matrimonio contrahendo prohibetur. *c. de eo.* 5. *ubi* Gloſſ. & *DD. cauſa.* 30. *q.* 1. 8

Mors presbyteralis ſeu occiſio presbyteri etiam impedit occidentem, ne matrimonium contrahere poſſit. *c. qui presbyterum.* 2. *de Pœnitent. & Remiſſion.* quod tamen aliqui tantùm obtinere volunt, ubi quis in judicio de homicidio convictus, & condemnatus fuerit, ut docent Panorm. & Hoſtienſ. *eod. c.* 2. 9

Pœnitentia ſolennis dicitur, quæ ob crimina 10

Digitized by Google

graviota injungitur publicè petagenda, ita ut aliquis certo tempore ante Eccleſiam ſtare, vel domi jejunare, à geſtatione gladii, aut equitatu abſtinere debeat; quæ pœna olim valde frequens fuit. Intra hoc ergo Pænitentiæ tempus etiam mattimonium prohibetur. *c. de his. 12. & c. ult. cauſa 33. q. 2.*

11 Demum etiam illis interdicitur matrimonium cum quauis alia perſona, qui Deo deſponſata *Moniales* ſibi matrimonio jungere præſumpſerunt. *c. hi ergo. 23. cauſa. 27. q. 1.* Imo de jure Civili tales, qui vel tantùm attentarunt Moniales matrimonii jungendi cauſa, & multò magis qui rapuerunt, aut violarunt eaſdem, capitali ſupplicio puniuntur. *L. ſi quis. 5. C. de Epiſcopis & Clericis*. quam legem de vetbo sd verbum in corpus Juris Can. retulit Gratianus. *c. 6. de Pœnitent. diſt. 1.* qui ramen intelligendus eſt, quòd loquatur de Jure Civili, & foro ſæculari, non autem de foro Canonico: quia Eccleſia nulli infert pœnam ſanguinis, vel mortis ex quouis ſcelere, ſed tantùm cenſuras, pœnam carceris, aut alias ſimiles, niſi quòd aliquando ob delicti grauitatem etiam Clericos priùs degradatos Judici ſæculari tradat. *cap. cùm non ab homine. 10. de Iudiciis. c. novimus. 27. de Verb. ſignificat.*

12 Si quæras, an omnia prædicta impedimenta etiam hodie in uſu ſint? ℞. Quamuis conſuetudo abrogans legem non præſumatur, niſi probetur, nec à conſuetudine unius vel alterius loci rectè ad uniuerſalem conſuetudinem infetatur; nihilominus DD. quin in diuerſis orbis partibus de matrimonio ſcripſerunt, communiter atteſtantur, impedimenta impedientia uſu hodierno recepta non eſſe, ſi quatuor excipias, ſcilicet *Eccleſiæ vetitum*, id eſt intetdictum Epiſcopi, *Tempus feriarum*, *Sponſalia*, & *Votum*. Atque hanc conſuetudinem etiam operati, ut in omnibus impedimentis impedientibus (excepto Voto, & Sponſalibus, quæ jure divino & naturali obligant) diſpenſare poſſit Epiſcopus, tradit Sanchez *lib. 7. diſp. 27. num. 15.* Et Navar, *in Manuali Confeſſar.* (quod jam Nonsgenarius ſenex dedicauit Gregorio XIII.) *c. 22. num. 85.* teſtatur, quòd nunquam audiverit ſuper impedimentis impedientibus (intellige exceptis illis quatuor) diſpenſationem impetrari.

---

§. II.

De Impedimentis dirimentibus.

S U M M A R I A.

1. *Quid ſint Impedimenta dirimentia.*
2. *Enumerantur.*

1 IMpedimenta ditimentia, quæ non tantùm illicitum faciunt matrimonium, ſed & inualidum, his vulgatis verſiculis comprehenduntur.

2 *Error, Conditio, Votum, Cognatio, Crimen,*
Cultus diſparitas, Vis, Ordo, Ligamen, Honeſtas.
Si ſis Affinis, ſi fortè cierè nequibis

De his excepta *Cultus diſparitate* jam ſupra ſuis locis egimus, nempe de *Errore*, *Vi*, & *Publica Honeſtate*. in Tit. I. de *Ligamine*. in Tit. IV. de *Conditione*. in Tit. V. de *Voto & Ordine*. in Tit. VI. de *Crimine*. in Tit. VII. de *Cognatione*, & *Affininitate*. in Tit. XI. & tribus ſequentibus. de *Impotentia*, in Tit. præcedenti. Nunc reſtat dicendum

De Diſparitate cultus.

S U M M A R I A.

1. *Ex continuo uſu Eccleſiæ irritum eſt matrimonium fidelis cum infideli.*
2. *Matrimonium Catholici cum hæretica eſt illicitum, non tamen invalidum, & quidem in Germania?*
3. *Pacta, ut liberi aliqui in fide hæretica educentur, ſunt impia.*
4. *Contrahentes in infidelitate cum impedimento an ſint ſeparandi poſt converſionem amborum?*
5. *An & quando converſus poſſit repellere alterum conjugem non converſum.*
6. *Quinam intelligantur nomine infidelium?*

PRopter *diſparitatem cultus* irritum eſt matrimonium à fideli contractum cum infideli juxta illud Apoſt. 1
2. ad Corinth. 6. V. 14 *Nolite jugum ducere cum infidelibus &c.* quamuis autem hic textus, ſicut & alii, qui ex Scriptura & jure Canonico allegantur *ut c. cave. 15. c. non oportet. 16. & c. Iudæi. 10. cauſa. 28. quæſt. 1.* non loquantut in propriis terminis de irritatione, ſed tantùm prohibitione matrimonii fidelis cum infideli, tamen quod ex continuo uſu Eccleſiæ etiam irritum habeatur matrimonium fidelis cum infideli contractum, teſtis eſt Sanch. cum Soto, Bellarmino & aliis *Lib. 7. diſp. 1. n. 8.* citatis.

Matrimonium autem Catholici cum hæretica eſt 2
quidem illicitum, & ſine peccato non contrahibile, non tamen eſt invalidum: imò in Germania ac aliis locis, ubi hæretici permixti cum catholicis vivunt, planè non eſſe illicitum matrimonium Catholicæ perſonæ cum hæretica tenet Sanch. *d. l. 7. diſp. 72. num. 5.* Azor. *Inſtit. moral. l. 8. c. 21. q. 5.* quia illa coniugia inter Catholicos & hæreticos ineuntur inſtar aliorum contractuum ob communem pacem & tranquillitatem, dummodo Catholica liberè permittatur, & abſque perverſionis periculo in fide; quod periculum, quia ordinariè ſubeſt, difficulter excuſandi ſunt parentes, qui aliquando nulla neceſſitate cogente propter reſpectum aliquem merè temporalem v. g. honores, aut diuitias liberos ſuos cum hæreticis coniungunt. Pacta verò, ut 3
quidam ex liberis naſcituris in fide Catholica, quidam in hæretica educentur, prorſus impia & contra jus divinum pugnantia meritò aſſerit Sanch. *d. l.* Nav. *Conſil. 1. de Conſtit. n. 63.*

Quòd ſi duo infideles inter ſe contraxerint matrimonium, id jure naturali validum erit, & propterea, ſi ambo ad fidem convertantur, ab invicem ſeparari nec poſſunt nec debent, tametſi fortè cum aliquo impedimento dirimenti jure tantùm humano Pontificio introducto v. g. in 2. & 3. conſanguinitatis gradu lineæ collateralis contraxerint, quia eo tempote, quo contraxerunt, non ligabantur Jure Pontificio, utpote, qui per baptiſmum nunquam in Eccleſiam ingreſſi, eiuſq; ſubditi effecti ſunt: poſt converſionem autem talia impedimenta cenſentur primùm ſupervenire matrimonio & ideò illud non dirimunt, ſicut ſi inter Catholicos poſt contractum matrimonium aliqua affinitas ex parte uxoris induceretur, ut quia ipſius ſoror à marito cognita eſſet. *c. gaudemus. 8. de Divort.*

Si verò aliquis in infidelitate plures uxores habuerit, primam, cum qua contraxit, retinere debebit, quia cum illa ſola verum fuit matrimonium, non obſtante, quòd fortaſſis eam ante converſionem repudiaverit, cum talis repudiatio, quantum ad diſſolutionem vinculi matrimonialis non valuerit. *d. c. gaudemus verſ.*

quia

quia verò. Dico autem, ſi ambo convertantur: nam ſi unus tantum converſus fuerit, nondum erit Sacramentum, quia matrimonium in utroque coniuge eſt unum numero Sacramentum, ſicut eſt unum numero matrimonium, ergò ſi in uno non eſt Sacramentum, nec erit in altero. Sanch. *de Matrim. lib. 2. diſp. 8. & 9.*

5 Matrimonium infidelium, quamuis conſummatum poteſt diſſolui, ex ſpeciali privilegio Chriſti in fidei ſavorem dato, & per Apoſtolum Paulum promulgato, ſi alter coniux ad fidem conuertatur, alter autem in infidelitate pertinax nolit cohabitare, vel ſaltem non ſine contumelia vel blaſphemia Creatoris, & quin alterum ad peccatum pertrahat. ita enim inquit Apoſt. 1. ad Cor. 7. v. 15. *quòd ſi infidelis diſcedit, diſcedat: non enim ſervituti ſubjectus eſt frater aut ſoror huiuſmodi*; & idipſum confirmatum eſt *in c. quanto 7. de Divort.* Interim non ipſo facto diſſolvetur matrimonium, quando infidelis declaravit, ſe nolle cohabitare, ſed tunc primùm, ubi fidelis ad alias nuptias tranſierit; quare ſi ante contractas nuptias infidelis pœnitentia ductus etiam convertatur, à fideli priùs converſo ad coniugium recipi debet. *d. cap. gaudemus 8. in fine de Divortiis.*

Si infidelis nolit quidem converti, velit tamen converſo pacificè cohabitare is à conuerſo admittendus eſt. *Cæteris autem*, inquit Apoſtolus. *d. l. dico ego, non Dominus, ſi quis frater habet uxorem infidelem, & hæc conſentit habitare cum illo, non dimittat illam*. Sed quia per hæc verba inſinuare videtur Apoſtolus, non eſſe præceptum Chriſti, ut fidelis cohabitet infideli, ideò non pauci ſunt, qui putent, Apoſtolum ibidem tantùm *conſilium* tradidiſſe, & abſolutè loquendo matrimonium diſſolui poſſe, ſi alter conjux nolit conuerti, licèt velit pacificè cohabitare; imò etiam ipſam cohabitationem tantùm in primitiua Eccleſia, ubi in dies multi convertebantur ad fidem propter ſpem conuerſionis permiſſam fuiſſe, docent; hodie verò, ubi refrigeſcente charitate magis periculum perverſionis eſt, dictam cohabitationem non ampliùs admitti. Quo faciunt text. *in c. 8. & 10. cauſ. 28. q. 1.* Verùm, cùm utraque ſententia multis DD. auctoritatibus & rationibus ſtabiliatur apud Sanch. *de Matrim. lib. 7. diſp. 74. num. 7.* Ego puto in hac controuerſia plurimùm eſſe tribuendum arbitrio Epiſcopi, ita ut, ſi ex cohabitatione fidelis cum infideli ſperetur conuerſio infidelis, Epiſcopus admittens cohabitationem ſequatur priorem ſententiam, poſteriorem autem tunc ſi ex dicta cohabitatione (ut communiter inter Judæos propter pertinaciam eorum & inconſtantiam in fide accidere ſolet) rationabiliter timeatur, fore periculum peruerſionis.

6 Quæ autem hactenus, de infidelibus diximus, intelligenda ſunt de ijs, qui nunquam baptiſmum ſuſceperunt, non verò de Apoſtatis, qui per baptiſmum in Eccleſiam ingreſſi, eiuſque ſubditi effecti, poſteà verò ad infidelitatem defecerunt: horum enim matrimonia cùm ſemel fuerint Sacramentum, & baptiſmus imprimat characterem in anima, qui per abnegationem fidei deleri non poteſt, ideò ſunt & manent ſemper quoad vinculum indiſſolubilia. Dico quoad vinculum: nam quoad cohabitationem, tanquam propter adulterium ſpirituale diſſolvi poſſe, inferiùs *in Tit. XIX. §. 1.* dicetur.

§. III.

De Diſpenſatione ſuper impedimentis.

SUMMARIA.

1. *Quid abrogatio, irritatio, declaratio, & diſpenſatio?*
2. *Earum differentiæ.*
3. *Qualiter & qualia impedimenta tolli poſſint?*
4. *Quæ impedimenta non admittant diſpenſationem, & ibi quid de caſu Erdfurtiano?*
5. *Ad quotum gradum conſanguinitas dirimat matrimonium?*
6. *Ad quotum affinitas?*
7. *Cur jus poſitivum ad plures gradus impedimentum conſanguinitatis & affinitatis extenderit?*
8. *Decem cauſæ, propter quas diſpenſatio conceditur.*
9. *Quando diſpenſatio valeat impetrata per allegationem falſitatis aut ſuppreſſionem veritatis.*
10. *Exempla allegata falſitatis & ſuppreſſæ veritatis.*
11. *Quis præter S. Pontificem ſuper impedimentis diſpenſare poſſit?*

PRænotandum eſt obligationem legis alicuius ceſſare vel per *irritationem* vel per *abrogationem*, vel *declarationem*, vel *diſpenſationem*, quæ omnia inter ſe differunt. Nam *irritari* dicitur lex, cuius obligatio ſtatim ab initio non admittitur, v. g. ſi princeps nolit confirmare ſtatuta civium. *Abrogare* legem, eſt caſſare, poſtquam ſemel obligavit. *Declarare* eſt interpretari legem ex mente legiſlatoris de tali caſu non loqui, aut in eo aliquam vim obligandi habere. *Diſpenſatio* eſt relaxatio legis, ob juſtam cauſam in particulari aliquo caſu. 1

Unde differt *Diſpenſatio* primò ab *abrogatione* legis quòd abrogatio tollat totam obligationem legis in omnibus caſibus, in quibus priùs valebat, *diſpenſatio* autem tantùm in particulari caſu, & circa particulares perſonas. Item differt à *declaratione*, quòd *declaratio* ſupponat legem nunquam in caſu obligaſſe, *diſpenſatio* verò ſupponat obligationem, & tamen ob juſtam cauſam hic & nunc relaxet. 2

Quæritur ergo I. an omnia impedimenta matrimonii poſſint tolli ſiue deinde per abrogationem ſiue per diſpenſationem? Ad hanc quæſtionem præſciendum eſt, quædam impedimenta eſſe à jure naturæ & diuino ſtatuta, alia verò jure humano & Pontificio. In impedimentis jure humano introductis nemo dubitat dari poſſe diſpenſationem aut abrogationem: quia is, qui habet poteſtatem condendi legem, habet utique etiam poteſtatem abrogandi, & contrarium ponendi, cùm lex totam ſuam auctoritatem ab ipſo habeat. Nec tamen propter à rectè infertur, quòd lex abrogata fuerit irrationabiliter à Pontificibus lata, nam R. Non ſequi hoc eſt rationabile, ergo contrarium eſt irrationabile: quia propter rationem circumſtantiarum, loci & temporis, item propter imbecillitatem noſtri intellectus, qui non poteſt ſemper genuinam veritatem proſpicere, datur medium inter rationabile & irrationabile, ſcilicet magis rationabile. Optimus text. *in c. alma mater. 24. de Sentent. excom. in 6.* ubi Pontifex inquit, *Alma mater Eccleſia multa rationabiliter ordinat, quæ tamen rationabilius reformat*. In impedimentis jure naturali & diuino introductis non deſunt, qui doceant, poſſe ſummum Pontificem ex urgentiſſi- 3

ma aliqua cauſa, & de plenitudine ſuæ poteſtatia diſpenſare, quos refert Sanch. *Lib. 8. diſp. 6. n. 8.* quorum ratio ducitur à paritate, nimirùm quod ſicut recta Eccleſiæ gubernatio exigit ut Epiſcopus aliquando in lege Pontificis ob neceſſitatem & difficultatem adeundi Pontificem diſpenſare poſſit, ita etiam exigat eadem Eccleſiæ gubernatio, ut Pontifex quandoque diſpenſet in Lege Dei, qui adiri non poteſt. Contraria tamen ſententia verior videtur & conſormior uſui Eccleſiæ, quæ hactenus in nullo tali caſu diſpenſavit. Nec valet adducta paritas: quia Pontifex tanquam homo non potuit omnes caſus prævidere, qui ſubinde indigeant diſpenſatione, quod de DEO, qui perfectiſſimè omnia cognoſcit, convenienter dici non poteſt, ſicut notauit Barb. *Iuris Eccleſ. univerſ. lib. 1. cap. 2. n. 120.* & licet utilitas alicujus Regni procurari poſſet per diſpenſationem v. g. inter fratrem & ſororem, attamen indecentiá naturalis in tali caſu, & periculum, ne occaſione talis diſpenſationis inter fratres & ſorores frequens peccatum admiteretur, præponderat utilitati etiam alicujus regni, quod Deus, ſi velit & videat ſuas leges accuratè cuſtodiri, benè poteſt aliter, quàm per tale ſcandaloſum matrimonium conſervare; ex qua ratione ſcandali cum pluribus aliis citatis id etiam tenet Sanchez *d. l. num.* 10. quamvis de cætero putet ſummo Pontifici non eſſe ſemper denegandam poteſtatem diſpenſandi in jure divino, ſi modò detur cauſa, quæ vincat turpitudinem actus præcepto divino contrarii.

4 Quæritur II. Quænam ſint impedimenta jure naturali aut diuino introducta, quæ abrogationem aut diſpenſationem non admittant?

℟. Quamuis multa ſint impedimenta dirimentia matrimonii, interim tamen aliqua tantùm jure naturali aut diuino, cætera jure humano dirimunt matrimonium.

I. Igitur *iure naturali* dirimitur matrimonium, ſi deſit conſenſus, prout fit, ſi error in perſona interueniat, aut conditio appoſita deficiat, ſi violentia & metus grauis ad extorquendum conſenſum adhibeatur, ſi ratio naturalis deficiat, ut in amentibus. II. Si quis jam alio matrimonio ligatus ſit, de fide Chriſtiana credimus, non poſſe contrahi matrimonium cum alia. Refertur quidem Erdfurti extare tale monumentum, ubi alicui binæ uxores ſimul conceſſæ fuerunt, cùm priorem, quam amiſſam credebat, contra ſpem reciperet, & ſecundam ſuper inductam ob affectionem nollet dimittere. Verùm ſi retentio ſecundæ non fuit de facto attentata, ſed à Papa, ut dicitur, conceſſa, explicanda hæc res erit *Iuxt. c. 4. de Frig. & malef.* ut ſecunda non potuerit retineri per modum, *uxoris*, *ſed ſororis*. III. Si nimis propinqua ſit ſanguinis coniunctio &c.

5 Quæritur III. Uſque ad quotum gradum conſanguinitas jure naturali vel divino faciat irritum matrimonium? ℟. Inter aſcendentes & deſcendentes, item inter collaterales primi gradus ſcilicet fratrem & ſororem jure naturæ prohiberi matrimonium excepto caſu neceſſitatis, quo genus humanum aliter conſervari non poſſet, ſicut factum eſt in exordio mundi, & poſt diluvium. De cætero extra iſtum caſum neceſſitatis omnes gentes liberaliter educatæ à tali conjugio tanquam inhoneſto vel turpi abhorrent, eſtque inter tales perſonas naturalis pudor ac reuerentia, quam tolleret conjugium. In ſecundo verò gradu lineæ tranſverſæ, quamvis indecena ſit matrimonium contrahere, non tamen tale matrimonium eſt irritum jure naturæ, ita enim Abraham duxit Saram filiam fratris ſui teſte Auguſt. *In cap. quæritur*. 22. *cauſ.* 22. *q.* 2. Et Nachor duxit Melcham pariter ſui fratris filiam *Geneſ.* 11. *&* 29. Unde in *cap. Gaudemus*. 8. *de Divortiis*. concedit Pontifex, ut pagani, qui in ſecundo vel tertio gradu contraxerunt matrimonia, ſi ad fidem conuertantur, poſſint in talibus matrimoniis perſiſtere, quia tempore matrimonii contracti non erant ligati eccleſiaſtici ſtatutis; quaſi diceret Pontifex, matrimonium in ſecundo gradu conſanguinitatis contractum non tam jure naturæ, quàm eccleſiaſtica conſtitutione irritum cenſeri. Item in Trid. *Seſſ. 24. de Reform. matrim. cap. 5.* dicitur, *in ſecundo gradu* cum magnis principibus, & ex publica cauſa diſpenſari poſſe. Nec obeſt, quòd in veteri teſtamento *Levit.* 18. matrimonium etiam in ſecundo gradu veluti cum ſorore patris fuerit prohibitum: nam illæ leges non erant omnes *morales*, ſed quædam *judiciales* aut *ceremoniales* ſpecialiter pro Judæis traditæ, quæ per adventum Chriſti expirarunt, *c. unico de Puriſic. poſt partum*, prout in Trid. *ſeſſ. 24. de Sacram. matrim. can.* 3. anathema dicitur, qui negat Eccleſiam in quibuſdam gradibus prohibitis *in Levitico* diſpenſare poſſe.

Quæritur IV. An etiam in affinitate quædam ſit juris naturalis vel diuini prohibitio: Satis conueniunt DD. quòd in linea affinitatis tranſverſa ſive collaterali nullus gradus ne quidem primus ſit jure naturali adeo prohibitus, ut eo jure irritum faciat matrimonium; ita enim Jacob Patriarcha duxit Liam, & poſtea ſororem eius Rachaelem *Geneſ.* 29. Imo *Deuter.* 25. univerſim præceptum fuit Iſraelitis, ut, ſi fratrum unus ſine liberis decederet, alter uxorem eius acciperet, licèt interim jure gentium & naturali indecens eſſe videatur ſine gravi cauſa cum affinibus intra primum gradum contrahere propter reverentiam, quam aliquis debet fratri, cum quo uxor eius una caro reputatur, juxta illud *Levit.* 18. *Turpitudinem uxoris fratris tui non revelabis, quia turpitudo fratris tui eſt*. 6

Verùm quid dicendum ſit in linea recta affinitatis de matrimonio inter novercam & privignum, ſocerum & nurum &c. diverſæ ſunt DD. opiniones. Multi negant, multi affirmant, ſicut tradit Sanch. *lib. 7. diſp.* 66. & Laym. *de Matri. p. 4. c. 6. n. 5.* In praxi certum eſt, Eccleſiam non ſolere inter eos diſpenſare. Si autem caſus contingeret, ut aliqui ad fidem converterentur, qui priùs in infidelitate in linea recta affinitatis contraxiſſent, putarem ſummum Pontificem eſſe conſulendum, cùm aliàs tale matrimonium ſine ſcandalo vix tolerari poſſet propter auctoritatem affirmantium, jure naturæ eſſe irritum, vel ſeparari propter auctoritatem idipſum negantium.

Quæritur V. Quare jus poſitivum Eccleſiaſticum ultra prohibitionem juris naturalis adhuc alios gradus in conſanguinitate & affinitate indixerit. 7

℟. Id factum eſſe ex quatuor cauſis. I. Propter reuerentiam, quam ob communicationem ſanguinis cognati ſibi inuicem debent. II. Ne cùm conſanguinei & affines plerumque ſoleant ſimul eſſe, ſub prætextu conjugii frequens peccatum admittatur. III. Ne naturalis amor ex conſanguinitate aut affinitate ortus, ſi addatur amori & licentiæ coniugali nimis faciat effrænem libidinem. IV. Denique cauſa eſt politica, ut amicitiæ vinculum non tantùm inter conſanguineos conſtet, ſed per viam matrimonii etiam ad alios homines protendatur, & ita confæderatio ac ſocietas inter homines tantò melius conſervetur.

Cur autem Eccleſiæ prohibitio præcisè quarto gradu concludatur, & non ſit amplior vel reſtrictio, dicendum eſt, id propterea factum, quòd uſque ad illum gradum plerumque inter homines duret conſanguinitatis amicitia, ulteriùs autem deficiente iam ſanguinis virtute raró alter alterum ſpeciali amore tanquam conſanguineum vel affinem proſequatur.

Quæritur VI. Quænam ſint cauſæ, ex quibus concedi ſoleat diſpenſatio in gradibus à iure poſitiuo prohibitis? Decem tales cauſas refert Barb. ad Trid. *ſeſſ.* 24. *de Reform. matrim. cap. 5.* & DD. ibidem cit. 8

I. Eſt paupertas ſupplicantis propter quam ſuo

ſtatui

Digitized by Google

ſtatuì parem maritum habere non poteſt, quàm aliquem ex conſanguineis, vel affinibus.

II. Eſt anguſtia locorum, ſi in vicinia (ſicut plerumque in locis montanis fit) nullus ſit paris conditio-
8 nis, cum quo nuptiarum ſpes eſſe poſſit, & iſtæ duæ cauſæ humaniter ſunt conſiderandæ, ut procedant, licèt adſit aliquis, qui velit fœminam ducere, ſed ei ob ætatem aut mores valdè contrarius.

III. Si per matrimonium graves inimicitiæ inter conſanguineos vel affines componi poſſent.

IV. Evitatio magni alicuius ſcandali vel delicti.

V. Si locus ob milites vel piratas non ſit ſecurus, atque ad eum extranei accedere non ſoleant, quæ cauſa ad anguſtiam loci referri poteſt.

VI. Conſervatio famæ mulieris, v.g. quia jam paſſim dicitur à conſanguineo corrupta, & adeò nunquam vel difficiliùs nuptura eſt.

VII. Quia fæmina 24. annum excedens hactenus virum paris conditionis non invenit.

VIII. Eſt conſervatio divitiarum in familia.

IX. Eſt excellentia meritorum in Eccleſiam.

X. Proles vel copula habita cum conſanguinea, & multò magis, ſi matrimonium jam deſacto contractum ſit. Sed circa hanc cauſam advertendum eſt, quòd debeat ab initio abſuiſſe ignorantia conſanguinitatis, & in matrimonio debitæ ſolennitates fuiſſe adhibitæ, aliàs qui mala fide, aut ſub ſpe obtinendæ diſpenſationis peccavit, vel contraxit cum conſanguinea, non obtinebit diſpenſationem juxta Trid. *d. c. 5.*

9 Quæritur VII. An valida ſit diſpenſatio, ſi quis eam impetrarit allegando cauſam falſam, vel tacendo veritatem. Hæc quæſtio potiſſimùm dependet *ex Tit. de Reſcriptis*, ubi de valore reſcriptorum & gratiarum papalium ex inſtituto tractatur. Interim ad noſtram rem breviter dicendum eſt, falſitatem expreſſam aut veritatem occultatam aliquando eſſe cauſam finalem diſpenſationis, aliquando tantùm impulſivam; cauſa finalis tunc eſt, quando ea non exiſtente Papa non diſpenſaſſet, vel ſaltem non eo modo, quo diſpenſavit, ſed magis reſtrictè & clauſulatè; cauſa impulſiva eſt, quando cognita veritate ſuppreſſa aut falſitate expreſſa Papa nihilominus diſpenſaſſet, licet difficiliùs. Itaque ſi falſitas expreſſa, vel veritas occultata ſit cauſa finalis diſpenſationis obtentæ, talis diſpenſatio nulla erit, nec impetrans tuta conſcientia uti poterit, omnia enim reſcripta habent hanc tacitam conditionem, ſi preces veritate nitantur. *c. 2. de Reſcriptis*. Secus autem eſt, ſi falſitas expreſſa vel veritas occultata fuerit tantùm cauſa impulſiva, tunc enim nihilominus valebit diſpenſatio.

Dices, hoc ipſum eſſe planè incertum, quandonam Pontifex diſpenſaret, ſi falſitatem ac veritatem cognoſceret.

℞. Ex ſtylo Curiæ Romanæ, vel quando de eo non conſtat, ex arbitrio prudentis viri deſumendum eſſe, & hodie fermè omnes caſus, qui contingere poſſunt circa impetrationem diſpenſationis, complexus eſt Sanch. *de Matrim. toto lib. 8. præſertim diſput. 21. & ſeqq.* Cujus ſententiæ licèt non ſint infallibiles, niſi quatenus textu expreſſo nituntur, poteſt tamen vir prudens ex ejuſdem rationibus & authoritatibus, quas
10 allegat, ſuum judicium formare. Ut autem ex innumeris tantùm aliqua magis quotidiana referamus. I. Non erit valida diſpenſatio, ſi una tantùm cauſa in reſcripto allegata ſit, & ea falſa fuerit, quia licèt Pontifex poſſit ſine cauſa diſpenſare, id tamen in dubio non præſumitur facere, niſi ex cauſa expreſſa. II. Si non exprimatur, quòd copula intervenerit ſcienter cum conſanguinea, maximè ſpe diſpenſationis impetrandæ. III. Si impedimentum exprimatur ſub dubio, quod erat certum, v.g. ſi dicat, ſe dubitare, an votum caſtitatis emiſerit, & tantùm ad conſcientiæ tranquillitatem petere diſpenſationem; quia qui diſpenſat in impedimento dubio, non ſtatim diſpenſat in impedimento certo, vel ſaltem non eodem modo: nam dubium votum caſtitatis per diſpenſationem tollitur abſolutè, certum autem regulariter tantùm ad unum matrimonium, quo finito rurſus obligat. IV. Si impedimentum affinitatis ponatur pro conſanguinitate, vel ècontra: diſpenſatio enim eſt ſtrictæ interpretationis, & non extenditur ultra expreſſa. V. Si quis dicat, ſe in gradu remotiori v. g. in quarto, cùm ſit in tertio. Aliud autem eſt, ſi quis, cùm ſit in quarto, dicat ſe in tertio; quia tunc Pontifex diſpenſando in tertio cenſetur etiam diſpenſaſſe in quarto.

De eo olim inter DD. fuit magna controuerſia, an in linea collaterali inæquali ſit neceſſe non tantùm gradum remotiorem, ſed etiam proximum exprimere v. g. dicendo, quòd una perſona ſit ſtipiti in ſecundo, altera in tertio, conjuncta, eò quòd major videatur conjunctio, ſi alteruter ex conſanguineis ita propinquè ad ſtipitem accedat. Sed Pius Quintus anno 1566. in motu proprio, qui incipit: *Sanctiſſimus*, decidit, valere diſpenſationem abſque dicta expreſſione gradus propinquioris, ita tamen ut ex poſtfacto literæ declaratoriæ deſuper impetrentur, in quibus Pontifex declaret, priorem diſpenſationem valere, eas autem declaratorias tantùm ad tollendum ſcandalum requiſitas non deſiderari, ſi nullum ex tali diſpenſatione ſcandalum oriretur; ut quia res ad forum externum delata non eſt, & homines ignorant, an ſupplicantes omnia expreſſerint, docet Sanch. *d. l. diſp. 24. n. 31.*

Quæritur demum, an præter Pontificem in impedimentis nemo diſpenſare poſſit?

℞. Cùm inferior in lege ſuperioris nihil immutare 11
poſſit. *Clement. Ne Romani. 2. in principio de Elect.* ideò regulariter & in ordine ad matrimonium contrahendum nec Epiſcopus, nec etiam Legatus quivis Sedis Apoſtolicæ in impedimentis dirimentibus matrimonii diſpenſare poteſt, niſi ſpeciale privilegium à ſummo Pontifice habeat. Dico autem, regulariter & in ordine ad matrimonium contrahendum: nam communis & notabilis eſt exceptio, quòd Epiſcopus diſpenſare valeat iſtis concurrentibus. I. Quòd matrimonium jam publicè & præmiſſis denuntiationibus contractum ſit. II. Quòd ſit contractum bona fide, id eſt, abſque ſcientia impedimenti juxta Trid. *ſeſſ. 24. cap. 5.* ſufficit tamen, ſi unus ex conjugibus in bona fide fuerit. III. Quòd propter paupertatem & diſtantiam loci & incontinentiæ periculum difficilis ad ſummum Pontificem vel alium ex priviligio jus diſpenſandi habentem acceſſus detur. IV. Quòd impedimentum ſit tale, in quo ſoleat concedi diſpenſatio, adeoque non in primo aut ſecundo gradu conſanguinitatis. In affinitate autem ex copula illicita (puta ſi quis duxerit eam, cum cujus ſorore vel conſanguinea priùs peccavit) ipſe ſcio in primo & ſecundo gradu contracto jam matrimonio diſpenſationem ab Epiſcopo datam eſſe. V. Denique, quòd impedimentum ſit occultum; dicitur autem occultum, etſi unus vel alter ſciat, non tamen in loco divulgatum ſit. Videatur Sanch. *lib. 2. diſp. 40.* Hoc inſuper adnotari poteſt, quòd ſi dubitetur, an ſit impedimentum inter contrahentes, poſſit Epiſcopus declarare, nullum eſſe impedimentum, aut etiam ad cautelam diſpenſare, ſicut docet Garzias *de Beneficiis p. 9. cap. 2. nu. 10.* & Laym. *in Theol. Moral. de Legibus c. 22. n. 4.*

Digitized by Google

TITULUS XVII.

Qui Filii ſint legitimi.

SUMMARIA.

1. *Illegitimi in multis deterioris conditionis, quàm legitimi.*
2. *Natus conſtante Matrimonio præſumitur legitimus, licet uxor adulterium fecerit.*
3. *Matri aſſerenti filium illegitimum, an ſit fides habendu?*
4. *Natus ex Matrimonio putativo quando cenſeatur legitimus?*
5. *Conceptus ante Matrimonium, & natus in eo eſt legitimè natus.*
6. *Natus ante Menſem nonum quando habeatur pro legitimo?*
7. *Quid ſi poſt nonum Menſem?*
8. *De legitimatione per ſubſequens Matrimonium.*
9. *Sufficit matrimonium ratum, non tamen putativum.*
10. *Circa legitimationem* per ſubſequens Matrimonium *differentia inter Ius Can. & Civile.*
11. *Filii adulterini & inceſtuoſi non legitimantur.*
12. *Natus ex inceſtu Materiali, ignorata ſcil. conſanguinitate, an legitimetur?*
13. *Filii Clerici in minoribus conſtituti an legitimentur per ſubſequens Matrimonium?*
14. *De legimatione* per reſcriptum Principis, vel Indultum Comitis Palatini, *& eius effectu.*

POſtquam hactenus viſum eſt quænam ſolenni ates, & impedimenta, obſervari debeant, ut matrimonium rectè contractum dicatur, nunc in hoc Titulo, de Matrimonii effectu agitur, qualiter nimirum Liberi per matrimonium *legitimi* ſint, aut fiant.

1 Notandum itaque I. plurimùm intereſſe, an quis pro legitimè vel illegitimè nato habeatur: nam illegitimè natis cùm adhæreat ſemper macula paterni peccati, eorumque genitura à LL. reprobata ſit ideò in multis deterioris ſunt conditionis, quàm legitimè nati; ita etenim ad Ordines Eccleſiaſticos promoveri non poſſunt. *toto tit. de Filiis Presb non ordinand.* nec ad beneficia curata, vel Prælaturas. *c. cùm in cunctis. 7. c. innotuit. 20. de Elect.* tametſi per diſpenſationem aut ingreſſum in Monaſterium ad Ordines habilitari fuiſſent, niſi Pontifex ſpecialiter etiam quoad dignitates diſpenſaſſet *c. 1. ubi* Pan. & DD. *d. t. de Filiis Presb.* Item nec Patri nec Fratribus aut aliis Conſanguineis lineæ paternæ legitimè natis ſuccedunt, qua de re videantur, quæ in Lib. III in Tit. *de Succeſſione ab inteſtato.* dicta ſunt; & licet matri ſuccedant in allodialibus, & nonunquam Patri in duabus unciis, ut ibidem traditum, in bonis tamen feudalibus generaliter excluduntur. *in cap. naturales. in Titulo. Si de Feudo defuncti contentio ſit.*

2 Notandum II. Quòd natus conſtante matrimonio adeò habeatur pro legitimo, ut tametſi probari poſſit uxorem ſæpiùs adulterium commiſiſſe, nihilominus favore prolis potiùs ex marito, quàm adultero concepiſſe præſumatur *L. miles 11. §. defuncto. 8. ff. ad L. Iul. de Adult.* Interim hæc præſumptio, licet ordinarias probationes vel alias præſumptiones in contrarium non admittat, cedit tamen rei evidentiæ & veritati, ſi v. g. eo tempore, quo mulier concepit, & alio inſuper longiore maritus abſens, vel ob infirmitatem, aut aliam cauſam ad generandum patenter inhabilis fuerit. *l. filium. 6 ff. De his qui ſui, vel alieni iuris.* Sed quid, ſi uxor ipſamet fateatur partum adulterinum eſſe? Com- 3 munis eſt ſententia, filium, pro quo ſtat juris præſumptio, non teneri fidem habere huic maternæ confeſſioni, niſi evidentiores probationes concurrant. Text. cum Not. Gottofr. *in L. imperatores. 29. §. mulier. ff. de Probat.* Panorm. *in c. per tuas. 10. de Probat. numer.* 4. Andr. Gail. *Pract. obſ. lib. 1. obſ. 97. num.* 8. Layman. *in Theol. moral. lib. 3. Tract. 3. p. 3. cap. 14. num. 1.* apud quem ibidem plura de obligatione ex adulterio videri poterunt, quæ ad lib. V. ad Tit. *de Adulteriis & ſtupro* remittimus.

Notandum III. Non tantùm natos ex matrimonio validò eſſe legitimos, ſed etiam illos, qui nati ſunt ex 4 matrimonio putativo, quod revera quidem propter impedimentum aliquod occultum conſanguinitatis, aut ſimile fuit invalidum, publicè tamen credebatur validum: dummodò duo concurrant; nimirum *primò*, quòd ſaltem unus ex conjugibus putativis (tempore contractus) fuerit in bona fide & ignarus impedimenti. *Secundò*, ut matrimonium fuerit contractum publicè in facie Eccleſiæ, & præmiſſis denuntiationibus. *c. ult. §. ſi quis de Cland. deſpons. & c. pen. hoc tit.* Hic autem breviter circa utramque conditionem ſubnotandum I. quòd in dubio & pro favore prolis præſumatur potiùs ignorantia, quàm ſcientia impedimenti, teſte Cov. *de Matrim. p. 2. c. 8. §. 1. n. 5.* facit regula. *47. juris in 6.* ubi dicitur, *præſumi ignorantiam, niſi probetur ſcientia.*

II. Omiſſionem denuntiationis impedire legitimitatem prolis, quamvis uterque conjunx fuerit in bona fide, ſi culpabiliter, ſeu doloſè facta fuerit, non autem ſi juſta de cauſa & ex authoritate Epiſcopi, quia *d. c. ult. de Cland. deſponſ.* partim eſt latum in pœnam clandeſtinè contrahentium, partim verò fundatur in præſumptione, quòd ij, qui denuntiationes ad revelandum impedimentum inſtitutas omiſerunt, ſcientiam aut ſaltem affectatam tantùm ignorantiam impedimenti habuerint; ergò ſi in omiſſione denuntiationum nihil peccatum ſit, ceſſabit etiam pœna & præſumptio.

Notand. IV. Natos conſtante matrimonio haberi 5 in jure pro legitimis, licet ante matrimonium per copulam fornicariam concepti fuiſſent, ſicut apertè decidit Juſtin. Imperat. *in l. nuper. 11. verſ. & multò magis. C. de Naturalibus lib.* ubi etiam generaliter pronuntiat, quòd in quæſtionibus ſtatum liberorum concernentibus, pro favore eorundem non conceptionis, ſed Nativitatis tempus inſpiciendum ſit.

Sed dices, quomodo Imperator poteſt illos dicere legitimè natos filios, qui reverà non ex copula matrimoniali, ſed fornicaria nati ſunt? Reſpondetur, ut aliquis legitimè natu adicatur, non eſſe effectum juris naturalis, ſecundùm quod jus omnes æqualiter naſcimur ex viro & ex fœmina, ſed eſſe potiùs effectum legis (unde & legitimi dicuntur) & juris poſitivi, quod alicujus nativitatem approbat, eique jura legitimè natorum attribuit, ergò cùm Imperator tam in hoc caſu natos conſtante matrimonio, quamvis antea conceptos, & in priori caſu Pontifex natos ex matrimonio putativo bona fide contracto voluerit legitimè natos, ideo etiam à nobis tales dici, & haberi debebunt. Nec obſtat quod conſtitutio *d. l. nuper.* non habeatur expreſsè in Jure Can. vel conſtitutio *d. c. ult. de Clandeſt. deſp.* in Jure Civ. quia Jus Canonicum & Civile ſibi mutuum ſubſidium præſtant, ut quòd in uno deciſum non eſt, ex altero ſuppleatur, *iux. c. 1. de Nov. op. nunc.*

Sed quid ſi mulier pariat quidem in matrimonio, 6 ſed tam maturè, ut maritus qui ante matrimonium nego-

Digitized by Google

negotium eum ea non habuit, dubitare poſſit, an partus ſuus vel alienus ſit? Reſp. quamvis ordinarium tempus pariendi *novem menſium* æſtimetur, ſi tamen mulier peperit *ſeptimo menſe*, partus legitimus reputabitur, quia intra hoc tempus naturalem partum edi poſſe, ex ſententia Medicorum receptum eſſe tradit. I. C. *In l. ſeptimo menſe*. 12 *ff. de Statu hominum*. Idque non tantùm de completo menſe ſeptimo accipiendum eſt, ſed & ad initium ſeptimi menſis legitimum partum naſci, ſatis apertè probatur *ex L. 3. §. ult. ff. de Suis & legit. hæred.* ubi dicitur, quòd ex ſententia Hypocratis ab Imperatore Pio approbata 182. *die natus* legitimo tempore natus habeatur: jam ſi more Græcorum 30. dies pro menſe computentur, ut notat Gottofr. *ad eundem §. ult.* erunt *ſex menſes & duo dies*.

Motandum V. Non ita præcisè tempus nativitatis inſpici circa legitimitatem liberorum, quin aliquando potiùs tempus conceptionis conſideretur, ſi hoc ſit eis favorabilius. Unde qui in matrimonio conceptus, & mortuo patre natus eſt, haud dubiè legitimus poſthumus dicetur.

7 Quid autem ſi mulier poſt mortem mariti non pariat intra 9. menſes, ſed multò poſt, v. g. in menſe decimo aut undecimo. Reſpondetur ſicut ob diverſas naturæ qualitates mulier aliquando citiùs, ita etiam aliquando ſeriùs parere poteſt, ita quidem, ut omnes facile conſentiant partum in menſe decimo editum cæteris paribus, ſi nimirum mortuus ante mortem fuiſſet diſpoſitus ad generandum, legitimum cenſendum eſſe. De menſe 11. Difficultas aſſe videtur propter *Novellam*. 39. *c.* 2. ubi imperator partum 11. menſe perfecto editum vocat *impium*, & ait impoſſibile, ut conceptio ex marito defuncto in tantum tempus extendatur. Sed quia imperator de partu menſe undecimo perfecto & circa terminum anni edito loquitur, ideò concedendum quidem eſt, talem partum præſumptione juris haberi pro illegitimo, ſi tamen ad initium vel etiam medium undecimi menſis peperiſſet, & de cætero bonæ famæ & vitæ æſtimata fuiſſet, & maritus quoque ante mortem nullo generandi impedimento laboraſſet, pro favore prolis reſpondendum putarem, quia in dubio non præſumitur delictum *l. merito*. 51. *ff. Pro ſocio*. imò ipſam Novellæ præſumptionem circa partum poſt menſem undecimum natum per judicium Medicorum (quibus non dubito juramentum deferendum eſſe, quòd ita, ſicut dicunt, & non aliter in conſcientia ſentiant) elidi poſſe, ſi atteſtentur juxta diſpoſitionem naturæ mulieris partum ſine ſuſpicione tamdiu retentum eſſe, & concurrat bona mulieris apud vicinos exiſtimatio, quibuſdam exemplis probat Gottofred *in not. ad d. c.* 2. *Nov.* 39. *l.* 2.

8 Notandum VI. Quòd tanta ſit vis matrimonij, ut non ſolùm illi, qui in eo concepti, aut nati ſunt, ſed etiam qui antea ſunt geniti, poſt illud contractum legitimi habeantur. *cap. tanta*. 6. *hoc tit.* ubi prolixè Barboſa *in Collect. Doctorum*. Neque refert, an immediatè, vel poſt intervallum longioris temporis, aut aliarum nuptiarum illa fœmina in uxorem ducatur, ex qua priùs liberi per fornicarium congreſſum ſuſcepti ſunt. E. gr. nihil obſtabit legitimationi, ſi primò poſtquam filium ex concubina genuit, relicta concubina aliam in uxorem accipiat, & hac mortua tunc primùm concubinam ducat. Panorm. *in eodem cap.* 6. *n.* 3. & DD. communiter.

9 Notandum VII. Ad legitimationem liberorum ſolum matrimonium ratum ſufficere, nec requiri ejuſdem conſummationem: quia *in dict. cap. tanta*. dicitur, filios poſt contractum matrimonium eſſe legitimos, & nulla ibi ſit mentio conſummationis. Unde ſi contingeret Patrem ante conſummationem mori, vel ipſum matrimonium in periculo mortis contrahi, nihilominus filius legitimus haberi deberet. Barb. *in eod. c.* 6. *n.* 8.

Per Matrimonium autem putativum non legitimantur; quia quod eſt de jure nullum, nullum producit effectum; quare autem magis natus in matrimonio putativo legitimus cenſeatur, eſt, quia non eſt natus ex delicto, ſed in forma matrimonii ſuppoſita bona fide; ille verò ex delicto, ergo debet aliquid accedere legitimum, quod illud delictum cum effectu purget.

10 Notandum VIII. Quamvis de jure civili ad legitimationem liberorum duo videantur requiri. I. Ut dotalia inſtrumenta una cum nuptiis confecta ſint. *Novell.* 89. *c.* 8. II. Ut concubina ex qua illegitimus ſuſceptus eſt, fuerit domi loco uxoris detenta, adeòque ſine ſuſpicione, quòd ex alio fortaſſis conceperit. *l. nuper: in pr. C. de Natur. lib.* De Jure tamen Can. neutrum requiritur: quia text. *in d. c. tanta*. generaliter loquitur, ergo pro favore legitimationis etiam generaliter eſt accipiendus. Barb. *d. l. n.* 4. & 5. Atque hac in parte Jus Canonicum etiam in terris Imperii receptum eſt. Et merito quidem: tum quòd cum effectus legitimationis dependeat ex matrimonio, quod ad ſui ſubſtantiam non requirit dotalia inſtrumenta, ſolo mutuo conſenſu cum præſentia Parochi & teſtium ſufficienti. *c. is qui fidem*. 30. *de Spon.* Trid. *ſeſſ.* 24. *de Reform. matrim. c.* 1. & aliàs in dubiis matrimonio dependentibus ſemper magis jus Can. quàm Civile ſequi debeamus. *c. tuam*. 3. *de Ord. cog. c. lator*. 5. *h. tit.* tum etiam quòd hodie amplius non toleretur concubinatus, ideoque rarus vel nullus eſſet hodie tam favorabilis matrimonii effectus.

11 Notandum IX. Ad legitimationem liberorum per ſubſequens matrimonium requiri, ut ſaltem uno ex tribus temporibus inter parentes potuerit matrimonium conſiſtere, videlicet, vel tempore *conceptionis*, vel *medio*, vel tempore *partus*; quia liberi merè adulterini, inceſtuoſi, aut aliàs damnati in jure per ſubſequens matrimonium non legitimantur. Unde ſi v. g. aliquis ex adulterio conceptus & vivente legitimo marito natus ſit, non fiet legitimus, quamvis marito mortuo mater ejus ab adultero in uxorem ducatur; ſimiliter nec Jura legitimorum conſequitur, qui ex inceſtu cum conſanguinea genitus eſt, licèt poſt ejus nativitatem mater per diſpenſationem in uxorem ducatur, niſi ante nativitatem in utroque caſu impedimentum (in priori per mortem mariti, in altero per diſpenſationem) fuiſſet ſublatum: tunc enim ſaltem tempore medio aut partus potuiſſet inter parentes matrimonium conſiſtere. Text. & DD. *in cap. tanta. h. t.*

Sed hic quæritur, an ignorantia impedimenti patrocinetur filio? an qui v. g. natus quidem ex conſanguinea, parentibus tamen conſanguinitatem ignorantibus legitimus cenſeatur, ſi poſteà per diſpenſationem matrimonium contrahatur? Negativè reſpondet Barb. *in d. cap. tanta. n.* 42. partim ex generalitate textus *in d. c. tanta*. qui non diſtinguit, an parentes habuerint impedimenti ignorantiam, ſed ſolùm conſiderat, an inter eos tempore conceptionis vel nativitatis potuerit conſiſtere matrimonium: partim etiam quòd parentes peccantes non potuerint habere excuſationem ignorantiæ, quia dederunt operam rei illicitæ, *danti autem operam rei illicitæ, imputantur etiam, quæ præter ipſius intentionem ſequuntur. c. tua*. 19. *de Homicidio. & c. ult. eodem in* 6.

Contrariam tamen ſententiam aliquando in Rota Romana prævaluiſſe ex Caſſiodoro refert Barb. *d. l. n.* 41. eaque etiam apud nos in praxi recepta eſt. Ratio mihi videtur eſſe valde efficax, quòd talis filius non ſit natus ex formali inceſtu, nec parentes in tali caſu tanquam inceſtuoſi propter ignorantiam impedimenti

pœna

Digitized by Google

aliquando matrimonium fuiſſe contractum; tunc enim de iſto facto, an matrimonium contractum ſit, abſtrahendo à valore ejus, etiam Judex ſæcularis rectè
2 cognoſceret.

Sciendum II. Cauſas matrimoniales non ad quoſvis Judices Eccleſiaſticos, ſed tantum ad Epiſcopos, eorumque Vicarios pertinere. Unde Decani & Archidiaconi hanc cognitionem cauſarum matrimonialium ſibi de jure vindicare non poſſunt. Trid. *ſeſſ.* 24. *de Reform. c.* 20. in amplis tamen diœceſibus, ſicut in hac Salisburgenſi, ſolent Epiſcopi Archidiaconis cauſas matrimoniales in certo aliquo diſtrictu emergentes judicandas committere, & ſibi tantùm appellationem reſervare, ne partes cum magnis ſumptibus & temporis diſpendio cogantur ſemper Epiſcopale Conſiſtorium adire. Abbates quoque nonnulli exempti, qui totum territorium, & in eo juriſdictionem quaſi Epiſcopalem habent, quamvis ipſi de cætero Epiſcopi non ſint, etiam de cauſis matrimonialibus cognoſcere poſſunt; nam ad deciſionem iſtarum cauſarum non requiritur ordo Epiſcopalis, ſed juriſdictio.

3 *Sciendum eſt III.* Neminem poſſe propria authoritate conjugem ob quodcunque impedimentum ſine ſententia Judicis dimittere, licèt fortaſſis notoria conſanguinitas inter ipſos conjugatos poſt contractum matrimonium appareret. Imò ſi de facto e. g. maritus dimiſiſſet uxorem, ad recipiendam eam &
4 cogendus & inſuper pœna arbitraria mulctandus eſſet. *c.* 3. *&* 4. *de Divortiis*. Utrùm autem poſt talem receptionem licitus ſit uſus matrimonii ſuperiùs ad Tit. IV. *de Sponſ. duorum. num. 6.* dictum eſt.

5 *Sciendum IV.* Quòd non tantùm ipſi conjuges, vel illi, quorum intereſt, poſſint matrimonium accuſare, & impedimentum Judici notificare, ſed ſi fama ſpargatur, quoſdam conjugatos aliquo impedimento Canonico laborare, Judex de veritate ex officio inquirere debeat: imò quilibet de populo, cui impedimentum notum eſt, id judici proponere, & matrimonium accuſare permittatur, ne aliqui ſub ſpecie conjugij impunè adulteria vel inceſtus committant, dummodò non ſit præſumptio, quod ex odio aut malitia, vel ad extorquendam pecuniam accuſator alienum matrimonium turbare velit. *c.* 5. *h. t.*

Oritur autem præſumptio contra accuſatorem, ſi eo tempore, quo denuntiationes ante matrimonium in Eccleſia factæ ſunt, ipſe in loco præſens fuerit, nec contradixerit, & primùm poſt matrimonium contractum accuſationem inſtituat. Quare non erit facilè audiendus, niſi juramentum præſtiterit, quòd primùm ex poſt facto in veram notitiam impedimenti devenerit, & nulla malitia ad accuſandum moveatur. *c. ult.* ubi Panor. *n. 9. x. h. tit. &c.*

6 *Sciendum V.* Quamvis aliàs propria confeſſio dicatur optima probatio; ſi tamen conjugati ultrò faterentur impedimentum, e. gr. conſanguinitatis, impotentiæ, criminis, non propterea matrimonium ſtatim ſeparandum foret, niſi ex alijs conjecturis de veritate appareret, ne conjuges cohabitationis pertæſi colludere & impedimentum fingere poſſint, *c. ſuper eo.* 5. *De eo, qui cognovit*. Si verò conjuges non petant ſeparationem, ſed tantùm diſpenſationem, & ulteriùs cohabitare velint, creditur ſimplici eorum aſſertioni: quia hic nulla cauſa eſt, cur de falſitate ſuſpecti ſint: nam confeſſio non eſt in eorum favorem, ſed potiùs gravamen impetrandæ diſpenſationis.

7 *Sciendum VI.* Cauſam matrimonialem reputari in jure cauſam *arduam & magni præjudicij*, adeoque in ea non ſufficere qualeſcunque probationes, ſed requiri plenas & integras. Verùm hoc intelligendum eſt, ſi de matrimonio *jam contracto diſſolvendo* agatur. Sin autem agatur *de impediendo matrimonio*, quod necdum contractum eſt, tunc etiam ſemiplenæ probationes admittuntur, ut dictum unius teſtis, fama communis, vel alia indicia & conjecturæ, *c.* 2. *de Conſanguinitate & affinitate*. Ratio eſt, quia ex tali imperfecta probatione res ſit ſaltem dubia & periculoſa, in dubio autem & periculo tutior via eſt tenenda, & expedit ab initio impedire matrimonium, quàm cum periculo peccati admittere, ut fortaſſis ex poſt facto cum ſcandalo diſſolvi debeat.

Sciendum VII. Licèt regulariter conſanguineus 8
pro conſanguineo non ſit teſtis idoneus, ſi tamen agatur circa matrimonium de impedimento conſanguinitatis, potiùs conſanguinei quàm extranei pro teſtibus admittendi ſunt, eò quòd cenſeantur optimam habere ſuæ genealogiæ notitiam, & non facilè inceſtas nuptias in ſua familia toleraturi ſint. *c.* 3. *h. tit. c. ſuper.* 22. *de Teſtibus*.

Sciendum VIII. Si aliqui teſtes aliquid contra ma- 9
trimonium deponant, vel res ipſa in puncto juris controverſa ſit, tunc potiùs pro matrimonio, quàm contra pronuntiandum eſſe. *arg. c. finalis. de Sententia & re judicata*.

Sciendum IX. Cauſas matrimoniales tractandas eſ- 10
ſe *ſummariter*, & quantùm fieri poteſt, breviſſimè, ut longiores dilationes & fruſtratoriæ exceptiones ex officio Judicis amputentur, ne litigantes ob longiorem moram periculo incontinentiæ exponantur. *Clem.* 2. *de Judiciis. & Clem. ſæpe.* 2. *de Verborum ſignif.*

Sciendum X. Quòd ſententia lata in cauſa matri- 11
moniali non tranſeat in rem judicatam, etiamſi ab ea appellatum non fuerit, propterea ſi quandocunque novæ probationes impedimenti emerſerint, nova accuſatio inſtitui poterit, vel contra, ſi matrimonium ex falſis probationibus ſeparatum fuerit, & ex poſt facto de veritate conſtet, rurſus redintegrari debebit. *c. lator.* 7. *& ibi gloſſa de Sententia & re judicata*.

Sciendum XI. Quamvis aliæ actiones regulariter 12
extinguantur lapſu 30. vel 40. annorum *l. ſicut.* 3. *& l. omnes* 4. *C. de Præſcriptione* 30. *annorum*. Accuſationem tamen matrimonij poſt lapſum tanti temporis inſtitui poſſe: neque enim matrimonium ab initio invalidum tractu temporis convaleſcit, aut impedimentum tollitur. Hoc tamen concedendum videtur, quòd poſt mortem conjugum 30. vel etiam 20. annis elapſis non poſſit diſputari de valore matrimonij præteriti, e. gr. ut filius vel nepos à ſucceſſione hæreditaria excludetur; quia cum tali caſu jam ceſſaverit peccatum conjugum, non apparet ratio, cur diſpoſitio juris civilis, quæ poſt tantum tempus omnem actionem tollit, locum non habeat. Facit enim textus *in l. querela.* 12. *ubi* Bartholus & DD. *C. Ad legem Corneliam de falſis*.

Sciendum ultimò, in aliis quidem cauſis dubijs con- 13
ſulendum eſſe partibus, ut tranſactione vel amicabili compoſitione liti finem imponant. At verò in matrimonio, quando agitur ſuper impedimento Canonico, non eſſe permiſſam tranſactionem, neque juramentum voluntarium, vel compromiſſum aut alia ſimilia, quæ ſpeciem tranſactionis continent. *c. ult. de Tranſactionibus*. Quia ſuper illis tantùm admittitur tranſactio, quæ ſunt in poteſtate partium litigantium: non eſt autem in earum poteſtate cum impedimento Canonico in matrimonio permanere, vel ſine impedimento à matrimonio diſcedere, ergò. Super expenſis autem in lite factis, item ſi contra filium agatur, de valore matrimonij parentum jam defunctorum in ordine ad ſucceſſionem hæreditariam, tranſactionem procedere, nemo facilè dubitarit. Alia ad proceſſum judicialem in cauſa matrimonij pertinentia ex *Lib. II. Decretal.* deſumenda ſunt.

TITV-

Digitized by Google

TITULUS XIX.

De Divortiis.

SUMMARIA.

1. *Matrimonium aliud propriè tali, aliud impropriè, ſeu attentatum.*
2. *Magis interdum congruum eſt, impedimentum quovis modo tollere, quàm conjuges invitos ab invicem ſeparare.*
3. *Qualiter matrimonium nullum ex defectu conſenſus in alterutro reconvalidari poſſit?*
4. *Qualiter matrimonium ceſſante impedimento dirimente occulto reconvalidari debeat?*
5. *An ad reconvalidationem matrimonii debeant etiam repeti ſolemnitates?*
6. *An Parochus vel Confeſſarius teneatur monere habentes impedimentum, ſi id ignorent?*
7. *Matrimonium dupliciter diſſolvi poteſt, vel quo ad vinculum, vel quo ad thorum.*
8. *Matrimonium ratum duobus tantùm caſibus: Conſummatum verò nunquam, excepta morte, quoad vinculum diſſolvi poteſt.*
9. *Occurritur objectioni hæreticorum contendentium, ſaltem ob adulterium matrimonium conſummatum etiam quoad vinculum ſolubile eſſe.*
10. *Matrimonium conſummatum 6. de cauſis quoad thorum diſſolvi poteſt.*
11. *Ex ſolo adulterio matrimonium conſummatum quoad thorum in perpetuum diſſolvitur.*
12. *An ſicut maritus uxorem, ita uxor maritum propter adulterium dimittere poſſit?*
13. *An etiam oſcula, vel amplexus uxoris aut ſuſpicio tantùm adulterii divortium cauſare poſſint?*
14. *Quales probationes requirantur, ut iudex divortii ſententiam ex cauſa adulterii proferre valeat?*
15. *Ob paritatem delicti denegatur divortium, etiamſi pars innocens primùm poſt latam ſententiam adulterium committat.*
16. *Maritus uxori etiam indirectè tantum dans cauſam adulterii, divortium petere non poteſt.*
17. *Bona fides, uti & violenta oppreſſio, vel etiam metùs cadens in conſtantem mulierem excuſat à divortio.*
18. *Tollitur divortium ex condonatione injuriæ, & quando hæc condonatio fieri poſſit?*
19. *Si conjux innocens nocenti injuriam condonet, tenetur nocens acceptare, & ad cohabitationem redire.*
20. *Cur hæreſis ſit cauſa divortii?*
21. *An conjunx Catholicus teneatur recipere hæreticum poſt latam ſententiam revertentem?*
22. *Meritò etiam ob periculum peccati divortium fieri debet.*
23. *Demùm ex ſævitia conjugis rectè diſſolutio matrimonii petitur.*

Matrimonium aliquando diſſolvitur, quia invalidè contractum cum impedimento dirimente, quod quidem non eſt propriè matrimonium, ſed matrimonium *attentatum*: aliquando verò validè ubi initio contractum ex cauſa ſuperveniente.

§. I.

De Separatione Matrimonij ob nullitatem.

Matrimonium nulliter contractum proprie quidem & de jure matrimonium dici non poteſt; 1
dicitur tamen matrimonium impropriè ſeu de facto attentatum. Porrò matrimonium tale attentatum ob quodcunque impedimentum non aliter ſeparandum eſt, quàm accedente auctoritate Judicis Eccleſiaſtici. Eſt autem hic advertendum, quòd non ſemper invitis conjugibus matrimonium ſeparandum ſit, dummodò impedimentum vel cauſa nullitatis per diſpenſationem aut alium modum tolli poſſit. Imò ſi vir tantùm fuerit in mala fide, & fœminam ignaram impedimenti deceperit, videtur planè ex naturali æquitate ad tollendum impedimentum & diſpenſationem impetrandam cogi poſſe.

Quæritur autem I. An ſi nullitatis cauſa ſit occul- 2
ta, & uni tantùm parti cognita, aliquando convalidari poſſit matrimonium abſque eo, ut alteri parti ignoranti id ſignificetur, poſſet enim nonnunquam ex notificatione impedimenti oriri diſſenſio, perplexitas, infamia, aut aliud ſcandalum.

Reſponſio affirmativa communiter eſt recepta. 3
Quoad modum autem convalidandi diſtinguendum eſt, an matrimonium ſit nullum ex defectu conſenſus in alterutro, vel an ob aliud impedimentum dirimens occultum. Priori caſu convaleſcet matrimonium, ſi ille, qui fictè tantùm conſenſit, ex poſt verè conſentiat: neque enim ad matrimonium neceſſarius eſt conſenſus viri & fœminæ formaliter ſimultaneus, ſed ſufficit, quòd is, qui priori tempore conſenſit, in ſua voluntate perduret, uſque dum etiam pars altera conſentiat; aliàs matrimonium per procuratorem contrahi non poſſet, cùm principalis, qui procuratorem mittit, longo tempore priùs conſentiat, quàm altera perſona, ad quam procurator mittitur. Volunt tamen Doctores, ut iſte novus conſenſus non ſit merè internus, ſed per ſignum aliquod externum, veluti per verba, quæ coniugalem affectum indicent, aut per copulam exprimatur, quia ad eſſentiam Sacramenti requiritur ſignum viſibile. Licèt verò in tali caſu jam priùs adfuerit ſignum ſcilicet contractus extrinſecus matrimonii, & tantùm defuerit conſenſus; reputatur tamen hoc ſignum inſufficiens: quia tunc temporis, quando poſitum erat, fuit ſolummodo putativum & falſum.

Altero caſu, ſi occultum impedimentum ceſſarit, 4
v. g. in affinitate occulta diſpenſatio clam obtenta ſit; uxor legitima, de qua nihil ſciebatur, mortua ſit &c. requiritur quidem novus utriuſq; conſenſus: quia prior propter tale impedimentum erat invalidus: interim tamen non eſt neceſſe, ut uxor v. g. ignara nullitatis priùs de ea certioretur, & ita novus ipſius conſenſus petatur, ſed ſatis erit, ſi diſſimulata nullitate interrogationi de præſenti factæ conſentiat, ut ſi maritus dicat: *ſi non eſſes mea uxor, velles fieri? & de facto vis eſſe mea uxor, &c.* qua de re videatur Sanchez. *de Matrimonio. l. 2. d. 36.*

Quæritur II. An ad reconvalidationem matrimo- 5
nij debeant reiterari ſolemnitates Conc. Trid. ut ſcilicet denuo interveniat Parochus cum teſtibus.

℞. Eſſe diſtinguendum, an impedimentum ita occultum ſit, ut probari nequeat? vel utrum juridicè ſaltem

ſaltem per duos teſtes probari poſſit ? priori caſu ſufficet, quòd ſolemnitates ab initio adhibitæ ſint: quia earum effectus etiam impoſterum cenſetur durare, hoc ipſo, quòd marrimonium tali caſu negari facilè non poſſit, cùm conſtet de contractu publico, & non conſtet de impedimento. At in poſteriori caſu propterea ſolemnitates reiterandæ ſunt: quia ſine his ſubeſſet periculum, ne quandoque matrimonium negaretur, ſi nullitas in primo contractu propter impedimentum pròbari poſſet, & conſenſus novus ex defectu ſolemnitatum eſſet omninò occultus. Verùm ne paſſim divulgetur, quòd duo conjugati impedimento Canonico laborent, notabilis eſt cantela, ut Parochus vel confeſſarius petens licentiam à Parocho in præſentia duorum teſtium, qui poſſunt eſſe de conſanguineis aut aliis bonis amicis, partes coram ſe privatim conjungat.

6 Quæritur III. An ſi Confeſſarius vel alius quiſcunque ex privata ſcientia advertat, conjugatos habere ignorantiam impedimenti, teneatur eis impedimentum & nullitatem matrimonii indicare?

℞. Non teneri; imò plerumque non eſſe conſultum admonere conjuges in bona fide exiſtentes, ſi tamen iſta concurrant. I. Ut impedimentum ſit occultum & non ſit ſcandalum apud alios homines. II. Ut ignorantia non ſit mortaliter culpabilis, ſicut ordinariè ignorantia juris excuſat homines plebeos, fœminas, milites & alios ſimiles *l. cùm de indebito. §. 1. ff. de Probationibus*. & ignorantia facti excuſat omnes. III. Ut pœnitens nullum omnino dubium habeat de valore matrimonij: quia Confeſſarius vel alius vir doctus interrogatus de valore matrimonij tenetur veritatem dicere, ne cauſam erroris præbeat. IV. Ut prudenter timeatur diſſenſiones, infamiæ, periculum incontinentiæ, & alia ſcandala vel gravia incommoda. Ratio autem, cur iſtis concurrentibus rectè omittatur admonitio, iſta eſt: quia nemo obligatur ad actum inutilem & proximo nocivum; eſſet verò talis admonitio inutilis & nociva. tum propter incommoda ſubſequentia: tum quòd conjuges priùs in bona fide exiſtentes, per uſum matrimonij putativi non peccarint, jam autem poſt indicationem impedimenti periculo peccandi exponantur, ergò &c. Idque confirmatur ex *c. quia circa. 6. de Conſanguinitate & affinit. & c. ſi quis autem. 4. de Pœnit. diſt. 7.* Non obſtat difficilis textus in *c. 3. x. de Regulis Iuris*, ubi dicitur: quòd utilius ſcandalum naſci permittatur, quàm veritas relinquatur. Nam explicari poteſt de tali veritate, quæ ſine peccato taceri non poteſt, &
7 ad quam manifeſtandam aliquis tenetur, ut ſi partes ſint in mala fide, vel dubio aut culpabili ignorantia. Item Concionator aut Profeſſor publicus tenetur veritatem dicere, licèt fructus alicuius privati non ſperetur, ſed potiùs ſcandalum, quia talis doctrina ordinatur ad bonum publicum, ideò ob privatum alicujus malum non eſt intermittenda. Pluribus examinat hanc quæſtionem Sanch. *d. l. diſp.* 38.

---

§. II.

De Separatione Matrimonij validè contracti.

MAtrimonium validè contractum aliquando ſepa-
7 ratur vel quo ad *vinculum*, ita ut prorſus ceſſet eſſe matrimonium: vel tantùm quoad *thorum & mutuam cohabitationem*, manente vinculo conjugij.

Quo ad vinculum matrimonium ratum duobus
8 caſibus diſſolvitur, ſcilicet per ingreſſum in Religionem, & diſpenſationem S. Pontificis; quia matrimonium ratum, cùm tantùm ſignificet conjunctionem Chriſti cum anima fideli (quæ & magis intendi, & per peccatum tolli poteſt) non eſt indiſſolubile. At verò matrimonium conſummatum, cum ſignificet indiſſolubilem conjunctionem Chriſti cum unica ſponſa Eccleſia, nullo caſu, excepta morte naturali, quo ad vinculum diſſolvi poteſt: ita enim illam legem Hebræorum *Deut. 24. c.* ex qua licebat dare libellum repudij uxoribus, apertè & iteratò ſuſtulit Chriſtus *Matth. c. 5. & c. 19.* his verbis: *Moyſes ad duritiem cordis veſtri.* (intellige, ex diſpenſatione DEI) *permiſit vobis dimittere uxores veſtras, ab initio autem non fuit ſic. Dico autem vobis, quia quicunque dimiſerit uxorem ſuam, niſi ob fornicationem & aliam duxerit, mœchatur.*

Sed Hæretici ſuo more ſemper proni ad carnis libertatem (quam prohibet Apoſtolus *ad Galat. 6. ad*
Rom. 8. c.) & Evangelij jugum excutiendum, ergò, 9
inquiunt, ſaltem ob fornicationem uxoris ſolvetur matrimonium conſummatum, eaque dimiſſa licebit aliam ducere. Hunc errorem, quem plerique hæretici noſtri temporis amplectuntur, anathemate damnavit Concil. Tridentinum *ſeſſ. 24. de Sacramento Matrimonij Canon. 7.* & pluribus demonſtrat Bellarm. *lib. 1. de Matrim. cap. 15. & ſeqq.* etenim textus allegatus in hunc modum interpretandus eſt, ut illa exceptio de fornicatione uxoris referatur tantùm ad verba *præcedentia*, ut ſcilicet non liceat dimittere uxorem *excepta cauſa fornicationis*: non autem ad verba *ſubſequentia*, quaſi inſuper ob cauſam fornicationis aliam ducere liceat, ſicut cum S. Thoma *in 4. p. diſt. 35. quæſt. unic.* communiter Scholaſtici explicant. Doctrinam autem hæreticorum ineptam eſſe. I. Probatur ex interprete Chriſti Paulo Apoſtolo, qui *1. ad Corinth. 7.* inquit: *iis, autem, qui matrimonio juncti ſunt, præcipio non ego, ſed Dominus, uxorem à viro non diſcedere, quòd ſi diſceſſerit, manere innuptam, aut viro ſuo reconciliari*, ubi in prioribus verbis *præcipio, à viro non diſcedere*, loquitur Apoſtolus de diſceſſu injuſto, in poſterioribus autem de diſceſſu juſto, ſcilicet ob cauſam fornicationis, quem diſceſſum Chriſtus dicto loco permiſit, aliàs ſi etiam in poſterioribus locutus fuiſſet Apoſtolus de diſceſſu injuſto, non potuiſſet dare optionem uxori, an vellet innupta manere, aut viro reconciliari, ſed ſimpliciter debuiſſet jubere, ut ad virum revertetur: Deinde probatur ratione: quia ſi propter adulterium diſſolveretur conjugium, aperiretur janua infinitis repudijs, & conjunx volens eſſe liber tantùm adulterium committeret, & ita ex ſuo delicto commodum reportaret, atque ad alias nuptias pro libitu tranſire valeret.

Verùm matrimonium *conſummatum*, licèt quoad 10
vinculum diſſolvi nequeat, quoad thorum tamen & mutuam cohabitationem 6. de cauſis diſſolvitur. I. Propter adulterium. II. Propter hæreſin. III. Propter incitationem ad peccatum. IV. Propter ſervitiem. V. Propter ingreſſum in Religionem mutuo conſenſu factum. Et VI Propter morbum contagioſum.

Inſtant autem hoc loco iterum hæretici dicentes, ſi juxta noſtram explicationem is fuit ſenſus Chriſti, ut non liceat dimittere uxorem, excepta cauſa fornicationis, quomodo ergò hic ultra fornicationem plu-
res ſeparationis cauſæ conceduntur? ℞. Noſtram ex- 11
plicationem ulteriùs declarandam eſſe in hunc modum, ut ex ſolo adulterio liceat dimmittere uxorem in perpetuum, & etiam nolentem ac invitam: aliæ verò cauſæ hic enumeratæ ex ſua natura non ſint perpetuæ, vel certè non ſint contra voluntatem alterius partis, ſicut ingreſſus in Religionem mutuo conſenſu factus. Unde ceſſante hæreſi, periculo peccati, ſævitia & morbo contagioſo cohabitato ſeparata rurſus reſtaurari debebit, non autem ceſſante adulterio,

Digitized by Google

terio, quia fides coojugalis ſemel violata ſemper manet violata; & ſanè, ſi Apoſtolus. *ad Corinth. 7.* potuit concedere remporalem ſapatationem conjugum ex conſenſu cauſa orationis; potueruot utique etiam Pootifices ex alijs juſtis cauſis, ſcilicet propter periculom corporis vel animæ talem ſeparatiooem indulgere: etenim Pontifices tanquam Chriſti in terris Vicarij Apoſtoliea authoritate perfruuntur, iiſque ooo minùs quàm Apoſtolis jus divioum ioterpretari ae declarare coovenit.

---

§. III.

De Separatione propter Adulterium.

12 QUæritur I. Utrùm noo taotùm maritus uxorem, ſed etiam viee verſa uxor maritum propter adulterium dimittere poſſit? Affirmativa ſententia communis & vera eſt. Ratio enim huius divortij cooſiſtit in violatione fidei conjugalis, quæ baud dubiè non tantùm per adulterium uxoris ſed etiam mariti contingit, cùm conjuges non debeant ad imparia judicari. *c. gaudemus* 8. *h. tit. cap. ult. cauſa*. 32. *q.* 5. *c. placuit* 5. *eadem cauſa. q.* 7.

Noo obſtat quòd Chriſtus Dominus *Matth.* 5. *&* 19. tantùm de dimiſſione uxoris meminerit, quia intelligitur locutus fuiſſe de eo, quod frequeotius accidit, prout etiam in *d. c. ult.* ait Innoceotius, quòd viri frequentiùs ſoleaot mulieres de adulterio aeeuſare, quàm è contra mulieres viros ſuos. Item dici poteſt, quòd ibi Chriſtus tantùm de dimiſſione uxoris à Judæis interrogatus fuerit, & ideò juxta intetrogata reſponderit.

13 Quæritur II. An etiam propter oſcula, vel amplexus uxoris, aut ſuſpicionem taotùm adulterij poſſit cobabitatio diſſolvi? Pro Affirmativa facere videtur *l. conſenſu*. 8. §. 3. *Cod. de Repudiis*, ubi juſta divortij eauſa eſſe dicitur, ſi mulier iovito marito aliena cooniuia appetat, aut extra domum perooctet. Item textus *in lib.* 1. *feudorum tit.* 5. ubi ſtatuitur, quòd vaſallus feudum perdere debeat, noo tantùm, ſi cum uxore Domioi adulterium comiſerit, ſed etiam, ſi committere attentauetit, vel cum ea turpiter luſerit. Negatiua tameo ſententia verior eſt, quidquid enim leges ciuiles ſtatuerint & permiſeriot, ut ex alijs etiam pluribus cauſis, quam ex ſolo adulterio matrimoniom quoad ipſum vioculum miſſo libello repudij diſſolui poſſet, prout conſtat ex toto tit. *ff. & Cod. de Divortijs & de Repudiis*. Iſtæ tamen leges inualidæ reputaotur: quia cauſa matrimooij ſecuodùm Canones & Euaogelium tractaoda eſt, ubi matrimonium conſummatum quoad vioculum nonquam quoad cohabitatiooem ſolùm propter adulterium io perpetuum ſeparari conceditur, ut ſuperiùs diximus. Deinde ſi ab adulterio ad oſcula &c. argumentari vellemus, eſſet argumentum à *maiori* ad *minus*, quod utique in pœnalibus & odioſis extra caſus in jure expreſſos locum noo habet, cùm in pœnalibus ex recepta doctrina ne quidem à ſimili argumentum procedat. Unde etiam allegata conſtitutio feudalis ad cauſam matrimonialem tanquam multò grauiorem & majoris præjudicij trahenda non eſt. Hoc tameo rectè admittitur, quòd nomine adulterij veoiant etiam reliqui concubitus contra oaturam, ſecuodùm ea, quæ prolixè tradit Saochez *de Matrim. lib.* 10. *diſp.* 4.

14 Quær. III. Qualiter conſtare debeat de adulterio, & quales probatiooes requirantur; ut Judex diuortij ſententiam proferre valeat?

℟. Cùm delicta carnis ſint difficilis probationis, noo requiri teſtes de viſu ipſius peccati deponentes, ſed ſufficere coojecturas & præſumptiones violentas, ex quibus ſi non *phyſica*, ſaltem *moralis* certitudo inducatur, ut ſcilieet quilibet prudenter credere poſſit, adulterium commiſſum eſſe: quales autem ſint tales præſumptiones violeotæ, traditur per textum & DD. *in c. literis*. 12. *de Præſumpt.* & multis explicat Farioac. *in Praxi criminali. de Delictis carnis*, & Sanch. *d. lib.* 10. *diſp.* 12. Deſumuotur verò ex circumſtantia loci, temporis, & perſonarum, veluti ſi uxor aliàs malè diffamata aut ſuſpecta, ſola cum ſolo, tempore & loco ad peccandum apto depreheodatur. Oſcula etiam & tactus, quamuis ex ſe non conſtituant cauſam diuortij, ut dictum, coneurrentibus tameo alijs eircumſtaotijs valdè aggrauant præſumptionem adulterij.

Eſt verò aduertendum, quòd tales conjecturæ, ex quibus peccatum præſumitur, plenè probaodæ ſint per teſtes aut confeſſionem propriam uxoris: proio ooo ſufficiet, ſi e. gr. ſolus maritus dicat ſe actus ſuſpectos uxoris vidiſſe: quia in cauſa propria nemo teſtis idoneus reputatur, ex qua nimirùm aliquod commodum ſperat, ſicut bic, ubi propter adulterium uxoris maritus noo tantùm à jugo matrimooij liberatur, ſed inſuper uxoris dotem lucratur.

Quær. IV. An ſiot aliqui caſus, io qoibus propter adulterium non cooceditur diuortium? 15

℟. Varios eaſus eoumerari, qui facilioris memoriæ cauſa ad tria capita reduci poſſunt. *Primum* eſt paritas vel cauſa delicti in altero conjuge. *Secundum* excuſatio delicti à culpa. *Tertium* coneiliatio ſeu condonatio iniuriæ.

Ex primo capite denegatur diuortium I. ſi uterque coojux commiſerit adulterium, quia paria delicta mutua compenſatione tolluotur. *c. ult. de Adult. & c.* 5. *h. tit.* idque probabiliùs extenduot DD. ut ſi e. g. maritus etiam poſt latam diuortij ſenteotiam adulterium commiſerit, adbuc ad reeipiendam uxorem dimiſſam eogi poſſit: ſieut enim uxor ex primo adulterio amiſit jus quæſitum per contractum matrimonij, ita & multò magis maritus per ſubſequens adulterium amittet jus quæſitum per ſententiam: eſt enim jus ex matrimonio quæſitum multò fortiùs, quàm quæſitum ex ſententia Judicis, & eobabitatio matrimonialis fauorabilior quàm ſeparatio. Nav. *h. t. conſil.* 1.

II. Maritus diuortium petere noo poteſt, ſi uxori cauſam adulterij dederit, ipſam proſtituendo, vel oon probibendo, eùm potuiſſet, aut denegando debitum eoojugale, *c. ſi tu abſtinens*. 24. *cauſa*. 27. *q.* 2. 16

Sed quid ſi uxor ob nimiam mariti ſæuitiam fugerit ex domo, & extra eam adulterium commiſerit? Noo excuſari uxorem à diuortio, docet Sanch. *d. l.* 10. *diſp.* 5. *n.* 10. contra quoſdam alios grauiſſimos Doctores, eo quòd talis ſæuitia noo ſit directa adulterij cauſa. *Argum. c. ſignificaſti*. 4. *hoc tit.*

Nihilomious ſi mulier neceſſitate compulſa fugerit ad talem locum, ubi fuit periculo iocontioentiæ expoſita, ooo video, quomodo tale adulterium marito imputari ooo poſſit, qui inhumaoiter tractando coojugem, ei in effectu cohabitationem denegauit, & à loco periculoſo reuocare debuiſſet. Ad *d. c. ſignificaſti* reſpooderi poteſt, quòd ibi mulier ſine neceſſitate fuerit in loco periculoſo: vel quòd intelligatur, quando vir ooo tenebatur reddere debitum propter adulterium præcedens, ſicut ex caſu illius capituli iotelligitur. Ioterim licèt hoc caſu deoegetur diuortium, alia tameo pœoa adulterium uxoris rectè pooietur.

Ex ſecundo Capite ceſſat diuortium I. Si coojux probabiliter credens, alterum conjugem deceſſiſſe, 17

vel

vel matrimonium ex falſis probationibus conſanguini-
tatis vel alterius impedimenti ſeparatum ſit, alte-
ri nubat, niſi tamen jam certiorata de vita prio-
ris conjugis, aut valore prioris matrimonij perſti-
terit in ſecundo conjugio debitum reddens ac pe-
tens: tunc enim jam verè rea adulterij cenſetur,
ut rectè docet Hoſtienſis *in Summa. hoc tit. nu-
mer. 8.*

II. Si uxor per violentiam oppreſſa ſit, cui
reſiſtere non potuit; imò non improbabiliter tenet
Sylv. V. *Adulterium. n.* 10. quòd non tantùm vio-
lenta oppreſſio, ſed etiam alius juſtus metus cadens
in conſtantem mulierem excuſet à diuortio: licèt
enim metus non ſoleat in foro interno excuſare à
tranſgreſſione legis diuinæ præceptiuæ, & ita à pec-
cato, excuſat tamen quò ad pœnas legales, & ab
injuria marito illata, *arg. l. vim paſſa. n.* 39. *& l.
ſi uxor.* 13. §. *ſi quis.* 7. *ff. Ad legem Juliam. de
Adulteriis.*

III. Si quis uxorem acceſſerit, ſimulans ſe eſſe
maritum, cui uxor bona fide nihil mali cogitans
credidit, *c. in Electum 6. cauſa.* 34. *q.* 2. nam ſicut
hoc caſu bona fides tollit culpam adulterij, ita etiam
pœnam diuortij; ad probandam autem hanc conju-
gis bonam fidem ſufficere ejus juramentum, habi-
to reſpectu ad ejus honeſtatem & alias probabiles co-
njecturas, tradit Hoſtienſis *d. n. 8 caſu* 3.

Ex tertio Capite tollitur diuortium I. Si conjux
18 innocens expreſſis verbis injuriam & adulterium alte-
ri condonaverit, cùm quilibet poſſit juri ſuo renun-
tiare *l. penult. C. de Pactis.*

II. Cenſetur tacita condonatio, ſi innocens con-
ſcius adulterij cum altera parte nocente ſpontè ma-
trimonio vſus ſit, petendo aut reddendo debitum.
Notanter autem dico, debere id factum fuiſſe *ſcien-
ter & ſponte*: unde ex ſola adulterij ſuſpicione ſi-
ne apertis indiciis per uſum matrimonij ſibi non præ-
judicat innocens. Item ſi lite pendente ſuper adul-
terio iudex iubeat uxorem reddere debitum marito
accuſato, ne pendente lite commodo poſſeſſionis
priuetur, *juxta c. 2. Vt lite pendente nil innovetur*,
vel ſi maritus gravi metu uxorem ad uſum matri-
monii cogat, nullum inde exurget diuortio præju-
dicium.

III. Cenſetur facta reconciliatio & condonatio
iniuriæ, ſi innocens ſcienter & ſponte nulla neceſ-
ſitate etiam honeſtatis compulſus, familiarem ſe ex-
hibeat conjugi adulteranti cum eo ludendo, ridendo,
comedendo, & multò magis amplexus & oſcula dan-
do: nam per tales actus aboleri injuriam, docent
Gloſſa & Doctores communiter *in* §. *finali Inſtit. de
Injuriis.* Videatur Sanch. *dict. lib.* 10. *diſp.* 14.

19 Quæritur V. An ſi coniux innocens velit ultrò
reconciliari nocenti, teneatur nocens acceptare &
ad cohabitationem redire? Ratio dubitandi eſt,
quod innocens dimittendo adulterum dimiſerit jus
ſuum, quòd in ipſum habuit: remittentibus autem
jura ſua non ſit dandus regreſſus. *L. quæritur.* 14.
§. *ſi venditor. ff. de Ædilitio edicto.* Affirmatiua ta-
men ſententia verior eſt: quia diuortium ex cauſa
adulterij ſolùm in gratiam innocentis conceſſum eſt,
ergo non debet in ejus odium & incommodum re-
torqueri. *cap. quod ob gratiam.* 61. *de Regulis juris
in* 6. & ſententia non debet prodeſſe reo, contra
quem lata eſt. *L. evidenter.* 16. *ff. de Exceptione rei
judicatæ.*

Ad rationem dubitandi ℞. quòd per actionem &
ſententiam diuortij innocens non remittat ſuum jus,
ſed potiùs adulter jure ſuo, quod priùs in innocen-
tem ex matrimonio habuit, volente coniuge inno-
cente priuetur. Unde ulteriùs infertur, quòd adul-
ter non poſſit ad religionem tranſire inuito conjuge
innocente, niſi is monitus adulterum reſipiſcentem
& pœnitentem nolit recipere. Per textum & In-
terpretes *in c. gaudeamus.* 19. *de Converſione coniuga-
torum.*

---

§. IV.

De Separatione Matrimonij propter hæreſin, periculum peccati, ſævitiem, & morbum.

HÆreſim eſſe cauſam divortij, inter omnes con-
venit, in ratione autem aſſignanda diſcrepant. 20
Quidam putant, hoc propterea, quòd hæreſis ſit ſpiri-
tuale adulterium: In qua ſententia videtur fuiſſe Aug.
in c. idololatria. 5. *cauſ.* 28. *q.* 1. Alii exiſtimant, hæ-
reſim eſſe contra *bonum prolis*, eò quòd proles in vero
Dei cultu non educetur. Alii ob periculum animæ
id factum aſſerunt, ne hæreticus Catholicum per-
vertat. Alii demum in pœnam hæreſis ab Eccleſia
ſtatutum ſentiunt; quæ omnes rationes ſatis congruè
& probabiliter aſſignari poſſunt.

Cæterùm hanc ſeparationem propter hæreſim,
ſi fiat ante Judicis ſententiam, qua conjugem hære-
ticum declaret, non eſſe perpetuam, ſed eò uſque
durare, donec hæreticus ad fidem revertatur omnes
etiam facilè admittunt *juxta cap. 6. h. t.* Verùm non
levis eſt controverſia, an ſi hæreticus poſt ſenten- 21
tiam latam revertatur, recipiendus ſit ab altera parte
catholica. Negativam probabiliorem credit Sanch.
lib. 10. *diſp.* 15. *n.* 19. propter textum *in d. c. 6. hoc t.*
qui ſatis apertè pro hac ſententia loquitur, & confir-
matur *ex c. ult. de Hæreticis.* Ubi in pœnam hæreſis
omnes, qui aliqua obligatione hæretico adſtricti fue-
runt, abſolvuntur. Hanc ſententiam, quamvis ipſe
putem, de rigore juris valde probabilem, attamen de
æquitate illam cenſeo præferendam, quæ diſtinguit:
An conjux catholicus velit ad religionem tranſire, aut
in ſæculo remanere; ut priori caſu ex ſpeciali privi-
legio Religionis non teneatur recipere conjugem
ab hæreſi reverſum, ſicut deciſum eſt in *c. ult. de
Converſione conjugatorum*: poſteriori autem caſu reci-
pere omnino teneatur, tum quòd cauſa perpetui
divortii ſolùm adulterium carnale à Chriſto aſſigna-
tum ſit: tum quòd ſeparatio matrimonii periculum
incontinentiæ, & alia ſcandala ac damna non ſit fa-
cilè concedenda, præſertim, ſi uterque in ſæculo
vivere velit: tum denique, quòd id ſatis colligatur
ex *cap. quanto. in fine. h. t.* Ad contraria ℞. & impri-
mis *ad ult. de Hæreticis* quòd id tanquam pœnale
non extendendum ad obligationem matrimonialem,
quæ eſt ex Jure Divino. *ſecundò* quòd *c. 6. h. t.* ſit
explicandum juxta dictum *c. ult. de Converſione conju-
gat.* Atque hanc ſententiam communem & proba-
bilem agnoſcit ipſe Sanchez *dict. loc. n.* 18. Barboſa
in d. c. 6. n. 5.

Ob periculum peccati meritò etiam ſeparatur ma- 22
trimonium: ſi enim hoc licet propter morbum con-
tagioſum, ſcilicet lepram, aut ſimilem, & ita ob
periculum corporis, multò magis ob periculum ani-
mæ. Cenſetur autem tale periculum, ſi e. g. mari-
tus velit uxorem proſtituere, & lenocinium exerce-
re; ſi homines impudicos in domum introducat; ſi
ex uſura & furtis velit uxorem alere; ſi ad patranda
vel tegenda homicidia adhibere; &c. Propter alia au-
tem delicta conjugis, quæ in periculum animæ vel
corpo-

Digitized by Google

corporis alterius conjugis non redundant, divortium minimè concedi notant Doctores communiter per textum *in c. 2. h. t.*

23 *Ex ſævitia ſeu crudelitate* conjugis ideo rectè petitur divortium, quia nimis durum eſſet, obligationem matrimonii ad magnum corporis periculum extendere, nec veriſimile, quòd contrahentes cum tanto ſuo damno ſe ad cohabitationem obligare voſuerint. Porrò quanta ſævitia conjugis eſſe debeat, ut alteri divertere liceat, Doctores non uſque adeo conveniunt: ſunt enim, qui putent, tantùm ob vitæ periculum divortium concedi cum Barboſa *ad Rubric. ff. Soluto matrimonio. part. 2. n.* 31. Verùm communiùs receptum, etiam ob atrocia verbera non tantùm actu illata, ſed & quæ inferenda probabiliter timentur, rectè poſſe ſeparationem indulgeri: quia ratio ſuperiùs allata etiam hic locum habet; & facit. *l. conſenſu*. 8. *Cod. de Repudiis*. Hoc tamen intelligi non debet de levibus verberibus (habet enim maritus ex rationabili cauſa poteſtatem moderatè & leviter, non verò nimis exceſſivè caſtigandi nxorem, ſicut docet Abbas *in c. quemadmodum*. 25. *de Iurejurando*. & Sylveſter *V. Vxor. n.* 3.) neque de verberibus jam præteritis, quæ forſan ex aliquo extraordinario iræ calore illata ſunt, impoſterum non ſit magnum periculum ea ampliùs inferendi. Cæterùm cùm in caſu ſævitiæ plerumque periculum in mora eſſe ſoleat, non vitio vertitur conjugi, ſi propria authoritate à ſæviente recedat, nec reſtituitur, niſi à ſæviente idonea cautio de non offendendo præſtetur. Hæc cautio, quæ generaliter exigitur, quoties probabile periculum offenſionis imminet, præſtanda eſt regulariter per pignora aut fidejuſſores, ut mulier in eventum læſionis habeat, unde ſatisſactionem etiam pecuniariam propter injuriam exigere poſſit; quia *in cap. literas*. 13. *in fin. de Reſt. ſpoliat.* requiritur ſufficiens cautio, qualis eſt illa, quæ fit per pignora aut fidejuſſores. *L. ſi mandato*. 59. §. *ult. ff. Mandati*. qnòd ſi coniux ſæviens ob inopiam pignora aut fidejuſſores habere nequeat, ejus juramentum pro cautione acceptabitur. *auth. generaliter. Cod. de Epiſcop. & Cleric.* Si verò ſævitia conjugis cum tanto furore intenretur, ut alteri non poſſit ſufficienter cautum eſſe, aut fortaſſis maritus parùm ſit Religioſus, qui juramentum non multùm timeat, cobabitatio uxori injungi non debebit. *d. c. literas in fine*. Demum hoc divortium, ſicut alia, excepto eo, quòd fit ob adulterium, temporale eſt, vſque dum ſcilicet conjux miteſcat, & ad ſaniorem mentem redeat. Unde in praxi uſitatum eſt, ut Judex Eccleſiaſticus non proferat abſolutam diuortii ſententiam, ſed tantùm ad duos vel tres annos concedat tolerantiam, ut vocant, ut tantiſper probetur reſipiſcentia ſævientis.

De ingreſſu in Religionem videatnr tex. & tradita per nos, alioſque interpp. ad tit. *de Converſ. conjug.*

24 *Morbus contagioſus* ſcilicet lepra, morbus gallicus, &c. ex magis communi DD. ſententia etiam eſt cauſa ſeparationis quoad cobabitationem, ſi judicio Medicorum probabile corporis periculum alteri conjugi immineat; ut ſupra in Tit. VII. *de Conjugio leproſorum* diximus.

TITULUS XX.

De Donationibus inter virum & uxorem: & de Dote poſt divortium reſtituenda.

SUMMARIA.

1. *Donatio inter conjuges regulariter prohibita, valet tamen in certis caſibus.*
2. *Donatio inter conjuges confirmatur morte, etiam Civili, & profeſſione Religionis bonorum incapacis.*
3. *Poteſt in vita expreſsè vel tacitè revocari, non revocata retrotrabitur ad tempus quo facta eſt, niſi fuerit ultra 500. ſolidos.*
4. *De donatione inter ſponſos.*
5. *De dote, parapbernis, & donatione propter nuptias.*
6. *Pater tenetur dotare liberos, fallit ut ibi.*
7. *Maritus eſt dominus dotis; non item parapbernorum, & qualiter inde fructus percipiat.*
8. *Maritus an & quando valeat rem dotalem alienare?*
9. *Pro dote non præſtatur cautio, nec datur conſtante matrimonio repetitio, exceptis certis caſibus, & cui acquiratur poſt mortem?*
10. *Pacta dotalia an valeant, ubi agitur de univerſitate bonorum?*
11. *In dote quæ culpa & quando interius præſtetur.*
12. *Pro dote datur uxori actio bypotbecaria cum prælatione, ſed in parapbernis à die illationis.*
13. *Maritus vel beredes ejus in reſtituenda dote babent beneficium competentiæ.*
14. *Societas omnium bonorum an ipſo iure contrabatur inter coniuges?*
15. *De amiſſione dotis propter adulterium.*

MAteriam hujus tituli prolixè tradunt Interpretes Juris Civ. in ff. & Codice Titulo *de Donat. inter virum & uxorem.* in tit. *de Iure dotium.* & in tit. *Soluto matrimonio quemadmodum dos petatur*, ex quibus principaliora referemus.

Sciendum igitur I. Donationem inter conjuges regularirer probibitum eſſe, ne vel nimius amor alterum ad paupertatem redigat, vel certè difficultas donandi, & denegatio rei ab altero deſideratæ concordiam conjugalem lædat. Sed hoc, ſi ex tàli donatione una pars ditior & altera pauperior evadat. Unde ſi conjuges reciprocè ſibi donarint, vel uxor marito, ut dignitatem aliquam conſequatur, ex qua ipſa quoque participet; vel ſi maritus rem donatam malè conſumpſerit, nec inde locupletior ſactus ſit; ant maritus bereditatem ſibi ex teſtamento delaram, quæ aliàs nxori ab inteſtato competeret, in favorem ejus repudiet, irrevocabiles erunt huiuſmodi donationes. *l. ſi id.* 28. *l. ſed ſi*. 31. §. 7. *& l. quod adipiſcendæ*. 40. *ff. h. t.* Pluribus & enucleatè de his & aliis caſibus, in quibus donatio inter conjuges ſubſiſtit, vel non, agit Sanch. *de Matrim. lib. 6. diſp. 1. & ſeqq.* ſpecialiter *diſp.* 2. inquirit, utrum inter conjuges, qui veri non ſunt, ſed putativi valeat donatio? Et diſtinguit, an donans ſciverit nullitatem matrimonii, nec ne: priori caſu reſolvit valere donationem, non verò poſteriori. Item *diſp.* 6. tractat, an valeat donatio remuneratoria inter conjuges? 1

& con-

Digitized by Google

& concludit valere dummodo merita ſint æquivalentia, atque extraordinaria, quæ non fuiſſent aliàs ſtricto jure conjugali debita. An verò ſi maritus ignobilis, vel ſenex ducat nobilem, vel juvenculam, poſſit in compenſationem nobilitatis aut juventutis eidem donare? pro utraque ſententia videantur DD. apud Harprechtum *ad tit. Inſtit. de Donat. §. alia autem. 2. n. 32.*

2 Cæterùm morte conjugis donantis etiam hæc donatio confirmatur, ita ut heredes donationem revocare non poſſint. *l. 3. Cod. eodem tit.* Idem non tantùm de morte naturali, ſed etiam accidentali ſcilicet ultimo ſupplicio, vel Civili, ut deportatione, ſeu exilio perpetuo, item de profeſſione in Religione incapaci bonorum (ſecus in bonorum capaci, ubi mors naturalis expectanda foret) intelligit Sanch. *d. l. 6. diſp. 17.* Requirunt tamen DD. communiter, traditionem rei donatæ præceſſiſſe, per text. in *l. Papinianus. 23. ff. hoc tit.* quod multis modis explicat, & limitat Sanch. *d. lib. 6. diſp. 14. à n. 6.*

3 Quòd ſi verò conjux donatarius præmortuus, & donans ſuperſtes fuerit, vel ſi alio modo divortium intervenerit, aut conſtante etiam matrimonio placuerit rem donatam revocare tacitè vel expreſsè, concedetur revocatio. *c. fin. X. h. t.* & ibi Gl. Pan. & DD. communiter.

Quamvis enim aliàs nemo contra factum proprium venire permittatur. *l. cùm à matre. 14. Cod. de Rei vindic.* id tamen non procedit, ſi factum proprium ipſo jure nullum ſit: ſicut in ſimili de revocatione rei Eccleſiaſticæ malè alienatæ tradunt DD. *ad c. ſi quis. 6. de Rebus Eccleſ. non alienandis.* quòd autem donatio inter conjuges ipſo jure nulla ſit, patet *ex l. 3. §. ſciendum. ff. h. tit.* ibi: *ipſo jure, quæ inter virum & uxorem donationis cauſa geruntur, nullius momenti ſunt.* Licet verò ex parte donantis nullam obligationem nec naturalem nec Civilem ob Juris reſiſtentiam inducat, ex parte tamen donatarii nulla iniquitas committitur, ſi rem donatam tantiſper ex voluntate domini retineat, uſquedum per eum aut revocetur, aut morte confirmetur, indeque habebitur pro bonæ fidei poſſeſſore, & effectus donationis quoad lucrum fructuum trahetur retrò ad tempus factæ traditionis. *l. donationes, quas parentes. 25. Cod. h. t.* Illud quoque advertendum, ſi donatio fuerit ultra 500. ſolidos, ea debebit, vel apud acta fuiſſe inſinuata, vel expreſsè in ultima voluntate confirmata, & tunc iſta confirmatio, quoad exceſſum non retrotrahetur. Text. *in dicta l. donationes.*

4 Porrò quod de conjugibus hactenus dictum eſt, non eodem modo procedit inter ſponſos de futuro, inter quos donatio non eſt prohibita, habet tamen tacitam conditionem, ſi matrimonium ſequatur, niſi pactum de non revocando obſtet, vel culpa donantis matrimonium ſecutum non fuerit, vel copula poſt ſponſalia intervenerit, qua de re videatur iterum prolixè Sanch. *de Matrimonio. d. l. 6. diſp. 18. & ſequent.*

5 Sciendum II. Bona uxoris dividi in tres Claſſes, ut alia ſint *dotalia*, alia *paraphernalia*, & alia *receptitia*. *Dotis* nomine intelligitur pecunia aut res, quæcunque mobilis vel immobilis cauſa nuptiarum viro data ad ſublevanda onera matrimonii, ut ſcilicet ex ejus fructibus faciliùs uxorem & familiam alere poſſit. *l. pro oneribus. 20. Cod. de Iure dotium.* & in noſtra vernacula dicitur, *das Heis rath-Gut.*

Paropherna ſive *bona paraphernalia* vulgò *dat zugebrachte Gut*, illa dicuntur, quæ uxor marito ultra dotem attulit; dependet enim ex conventione, & pactis conjugum, quantum uxor in dotem dare, vel maritus accipere velit. *l. ſi ego. §. 3. ff. de Iure dotium.* quid autem inter iſta bona dotalia & paraphernalia in effectu interſit, paulò poſt dicemus. *Receptitia* demum illa ſunt, quæ mulier ſibi & ſuæ diſpoſitioni reſervavit.

Engel in Decretal. Lib. IV.

Sciendum III. Maritum accepta dote viciſſim uxori promittere aut obligare certa bona aut pecuniæ quantitatem, quæ *donatio propter nuptias* germanicè *die Miderlag*, vocatur: eaque cùm de Jure communi proportionata doti eſſe debeat *juxta Novel. 97.* inde fit, ut ſi mulier plura bona habeat quàm maritus, tunc tantùm aliqua in dotem, & reliqua pro paraphernis acceptari ſoleant. Imò in quibuſdam locis hanc æqualitatem inter dotem & donationem propter nuptias conſuetudo ſuſtulit.

Sciendum IV. Paternum eſſe officium, ut *dotem* 6
vel *donationem propter nuptias* ſuis liberis conſtituat. *l. ult. Cod. de Dotis promiſſione.* Ubi etiam decidit Imperator, quòd pater dotans filiam, vel pro filio faciens donationem propter nuptias de propriis, non de liberorum bonis id facere debeat, niſi nimia inopia oppreſſus ſit. Non tamen tenetur pater dotare filiam hæredicam. *Novel. 115. cap. 3. §. 14.* Nec turpiter viventem. *l. 19. Cod. de Inoff. teſt. & d. Novel. §. 11.* Nec eam, quæ ſe inſcio ante annum 25. ætatis nupſit indigno. *d. §. 11. v. ſi verò.* Indignum autem maritum intelligere oportet eum, qui turpitudine vitæ & infamia aliqua laborat, non qui inferioris ſit conditionis, per ea, quæ fusè tradit. Gail. *Lib. 2. pract. Obſervat. obſ. 95.*

Sciendum V. quòd maritus in re dotali *Civile* do- 7
minium habere cenſeatur, *naturali* tantùm, eòque ſopito penes uxorem remanente, ſicut explicant Interpretes *ad princ. Inſtitut. Quibus alienare licet.* Unde pro re dotali maritus contra quemcumque poſſeſſorem rei vindicationem ſuo nomine inſtituere poterit, fructus quoque ex eadem re dotali propter onera matrimonij pleno jure lucratur, adeo ut ſoluto matrimonio dos quidem ad uxorem revertatur, non tamen fructus, licet extantes ſint, dummodo non excedant ratum temporis, quo matrimonium duraverit, ut ſi maritus poſt primum quadrantem anni mortuus fuerit, non totius anni fructus, ſed quarta tantùm pars heredibus ejus debebitur. *l. dotis fructus. in 7. ff. de Iure dotium.*

At verò bonorum paraphernalium maritus nulla ratione dominus eſt, nec pro iis ſuo, ſed uxorio nomine & tanquam procurator (ſine mandato tamen) agere poteſt. Neque ex his bonis fructus pleno Jure lucratur, ſed tantùm poteſtatem habet, eos expendendi in communes uſus ſuos & uxoris. *l. ult. C. Pact. conventis tam ſuper dote. &c.* Quare ſi ſoluto matrimonio fructus paraphernalium extent, vel maritus inde locupletior factus ſit, vel invita uxore aliorſum, quàm in communes uſus expenderit, de Jure Civili, (niſi conſuetudo alicujus loci ſit in contrarium,) uxori reſtituendi ſunt, juxta doctrinam Menochii *de Præſumpt. lib. 3 præſumpt. 9.*

Sciendum VI. Quòd licet maritus ſubtili Juris ra- 8
tione dominus ſit rerum dotalium, eas tamen, ſi ſervando ſervari poſſint, ne quidem conſentiente muliere alienare valeat. *l. unic. §. cùm lex Iulia. 15. C. de Rei uxor. act. & tot. tit. ff. & C. de Fundo dotali. princ. Inſt. &* ibi latè Harp. & DD. *Quibus alienare licet.*

Falit tamen I. ſi dos æſtimata tradita ſit: quia hæc æſtimatio inducit venditionem, & efficit maritum verum dominum, ita ut ſoluto matrimonio non rem ipſam, ſed pretium eius reſtituere teneatur. *l. plerumque. 10. ff. de Iure dotium.* II. ſi mulier poſt biennium lapſum à tempore primi conſenſus iterum conſenſerit; quia lapſus tanti temporis, & repetitus conſenſus excludit præſumptionem, quòd à marito falſis perſuaſionibus inducta ſit. *Novel. 61. cap. 1. §. 1.* III ſi mulier abſque dolo aut metu juraverit, ſe non velle revocare rem dotalem alienatam. *c. cùm contingat. 28. de Iureiurand. & cap. 2. eod. tit. in 6.* IV. bona paraphernalia etiam

Digitized by Google

uxor alienare non prohibetur vel maritus conſentiente uxore. *l. 8. & l. ult. Cod. de Pact. conventis.*

9 Sciendum VII. Quamvis pro conſervatione dotis nec fidejuſſores, nec aliæ ſatiſdationes regulariter intervenire debeant, ne conjuges ſe invicem perfidiæ arguant, & ſi mulier ſuam perſonam non veretur credere marito, tantò minùs in credenda dote difficilis eſſe debet, *l. 1. & 2. C. Ne fidejuſſ. dot. dentur.* aliquando tamen etiam cautio pro dote conſervanda exigi, vel ipſa dos etiam conſtante matrimonio omnino repeti poteſt, ſi nimirum maritus bona diſſipando ad inopiam vergat. Atque hæc dos ſic repetita non penes uxorem remanere, ſed apud ſequeſtrum deponi vel alicui mercatori pro boneſto lucro credi debet, ut ex ejus fructibus maritus onera matrimonij ſupportare valeat, & ita ſola proprietas ſalvetur, *c. per veſtras. 7. h. tit. & ibi* Barb. *in Collect. n. 1.*

Aliæ etiam cauſæ repetendæ dotis conſtante matrimonio enumerantur *in l. mutus. 73. §. 1. ff. de Iure dotium. l. quamvis. 20. ff. Soluto matrimonio, Novel. 22. c. 39.* Veluti pro liberis prioris matrimonij: item parentibus, fratribus aut ſororibus egenis alendis, vel ſi captivi ſint, redimendis.

10 Sciendum VIII. Quòd ſoluto matrimonio per mortem, aut ingreſſum in Religionem, vel propter impedimentum dirimens detectum dos uxori vel hæredibus ejus, & ſimiliter donatio propter nuptias viro, eiuſque heredibus reſtituenda ſit, *l. un. C. de Rei uxor. act. & l. ult. C. Soluto matrim.*

Verùm huic Juris conſtitutioni derogatur, ſi inter conjuges pacta conjugalia confecta ſint, ut altero præmortuo ad ſuperſtitem dos vel donatio propter nuptias, aut alia etiam bona pleno jure pertineant: talia enim pacta valere conſtat ex *tot. tit. ff. de Pact. dotal. & l. ſi convenit. 6. C. de Pactis conventis.* Et ſiquidem de particularibus rebus ut de domo vel prædio dotali lucrandis agatur, omnes tale pactum libenter admittunt: at vero, ſi agatur de univerſali & mutua ſucceſſione conjugum in omnibus bonis, de puncto Juris magna eſt controverſia, quia pactis hereditas dari non poteſt propter periculum captandæ mortis ejus, cujus hereditas promiſſa eſt. *l. licet 19. C. de Pactis. & l. hæreditas. 5. C de Pactis conventis.* Nihilominus conſuetudine Germaniæ receptum eſt, ut pacta mutua & reciproca de futura ſucceſſione inter conjuges tolerentur teſte Andrea Gail. *Lib. 2. obſervat. 126. n. 3.* & Myſing. *Centur. 2. obſervat. 33.* proinde allegatæ leges explicari poſſunt, ut non loquantur de pacto conjugum, eòque mutuo & reciproco, cùm inter conjuges mutuus amor & viciſſitudo pacti excludat mortis captandæ periculum & ſuſpicionem.

11 Sciendum IX. in reſtitutione dotis veniri quidquid maritus dolo, lata vel levi culpa in re dotali deliquerit. *l. in rebus. 17. ff. de Iure dotium.* Si verò res dotalis ſine tali culpa mariti interierit aut deteriorata ſit, nil maritus ob eam cauſam præſtabit: niſi res fungibiles & ſervando non ſervabiles, ut pecuniam, vinum, frumentum, &c. acceperit: tunc enim, quia non rei in ſpecie acceptæ, ſed debitor generis eſt (quod perire non poteſt) nec eandem pecuniam, vel idem vinum reddere tenetur, ſed aliud ejuſdem generis & bonitatis, omne periculum ad ipſum pertinet. *l. res in dotem. 42. ff. de Iure dotium.* Idem eſt, ſi v. g. prædium dotale æſtimatum traditum ſit; hæc namque æſtimatio operatur venditionem, & transfert omne dominium & periculum in maritum. Si tamen additum ſit, ut vel rem vel pretium ſoluto matrimonio reſtituere maritus poſſit, tunc ejus tanquam debitoris erit electio, utrum reſtituere velit, re tamen non extante, æſtimationem omninò præſtabit; ſi extiterit res, etiam deteriorem ſine ſua culpa factam reddere poterit, quia tale pactum ſub alternatione conceptum, ut vel res vel pertium reſtituatur, arguit, non abſolutam venditionem fuiſſe, ſed in eum tantùm eventum, ſi maritus rem reſtituere non vellet, *l. plerumque. 10 in princ. & §. ult. cum l. ſeq. ff. de Iure dotium.*

Sciendum X. Quòd in repetenda dote uxor habeat privilegiatam hypothecam in omnibus bonis mariti & ante omnes alios creditores ſolutionem dotis accipere debeat *l. aſſiduis. 12. Cod. Qui pot. in pignor.* Vtrum autem præferatur creditoribus expreſſam hypothecam anteriorem habentibus? valdè controverſum eſt inter Juris Civ. Interpretes, & pro negativa videri poterit Andr. Gail. PP. OO. *lib. 2. obſ. 25. n. 10.* Barth. *in d. l. aſſiduis. n. 6,* cùm alijs apud Gail. cc. Pro affirmativa verò Myſing. *Cent. 4. obſ. 13.* Fachin. *Lib. 10. controv. c. 35.* Propter bona autem paraphernalia habet quidem uxor etiam tacitam hypothecam in bonis mariti, ea tamen non eſt privilegiata, ut anterioribus creditoribus præferatur, ſed computatur à die illationis, quo illa bona ad maritum pervenerunt, *l. ult. C. de Pact. convent.* Unde ob privilegia dotis conſultiùs eſſet uxori, omnia bona marito in dotem tradere. 12

Sciendum XI. Quòd ſi uxor, vel heredes ejus à marito vel heredibus (dummodo iſti heredes ſint liberi & non extranei) ſoluto matrimonio dotem repetant, maritus & liberi habeant beneficium competentiæ, ut non teneantur in plus, quàm reſervata congrua ſua ſuſtentatione ſolvere poſſunt. Idque tametſi tempore contracti matrimonij pactum contrarium appoſitum fuiſſet: nam tale pactum contra bonns mores & invalidum reputatur, cùm humanitatis ratio non patiatur, ut inter conjunctas perſonas tam ſevera exactio inſtituatur, & alter per alterum ad paupertatem redigatur. *l. maritum, 12. & l. alia cauſa. 15. ff. Soluto matrimonio.* 13

Sciendum XII. non levem eſſe controverſiam, an uxor ſoluto matrimonio non tantùm dotem repetere, ſed etiam ex aliis bonis conſtante matrimonio per maritum acquiſitis medietatem exigere valeat? Affirmant nonnulli propter text. *in c. 2. h. tit.* ubi bona conſtante matrimonio acquiſita inter conjuges dividi jubentur, & volunt ipſo jure inter conjuges omnium bonorum ſocietatem contrahi, ut æqualis ſit diviſio lucri & damni. Verùm communior eſt ſententia teſte Barb. *in Collect. ad d. c. 2. h. tit. n. 5.* cum cc. ibidem. Hanc generalem ſocietatem bonorum nullo Jure probari, & proinde text. *in d. c. 2.* intelligendum eſſe, ſi vel expreſſè de ſocietate conventum ſit, vel conſtante matrimonio res aliqua utrinque conjugi donata aut legata fuerit, vel ſi conjuges paribus expenſis, & communi nomine rem emant, aut denique pari labore (ut aliquando inter opifices & mercatores conſuetum) acquiſiverint. Non etiam obſtat *c. cùm ſocietas 17. cauſa 27. q. 2.* ubi inter conjuges ſocietas dicitur: quia intelligitur de ſocietate vitæ, non de ſocietate bonorum, *arg. l. 1. ff. de Ritu nupt.* 14

Sciendum XIII. quòd ob adulterium uxoris maritus lucretur dotem, & viciſſim uxor propter adulterium mariti donationem propter nuptias. *c. plerumq; 4. h. tit. l. conſenſu. 8. §. 5. C. de Repud. Nov. 117. c. 8. & 9.* ita tamen, ut hæc pæna non extendatur ad bona paraphernalia uxoris: cùm id in jure expreſſum non ſit, & odia extendi non debeant, ſicut rectè docet Sanchez *de Matr. lib. 10. diſp. 8. n. 10.* quidquid aliqui in contrarium ſentiant ex eo, quòd in *d. c. plerumque h. t.* dicatur mulierem, & dotem & dotalitium perdere. Etenim nomen *dotalitij*, non parapherna, ſed donatio propter nuptias ibidem intelligitur, eo ſcilicet caſu, quo ex pacto marito præmortuo ad uxotem pertinuiſſet. 15

Sciendum XIV. quòd hæc pæna per ſententiam judicis infligatur, & judex Eccleſiaſticus, qui eſt competens circa divortium, propter connexitatem cauſæ cenſeatur etiam competens circa dotem vel donationem propter nuptias, *c. 3. & ibi DD. h. t.* Quare ulteriùs notan-

Digitized by Google

notandum, quòd ante ſententiam non ſit obligatio in conſcientia tradendi dotem marito innocenti, ex recepta doctrina, quòd leges pœoales ante ſententiam judicis non ſoleant in conſcientia obligare. Item quòd interveniente reconciliatione tacita vel expreſſa, aut compenſatione propter mutuum adulterium, ceſſet hæc pœna hoc ipſo, quòd ceſſet divortium & ſententia judicis. Heredibus quoque aut contra heredes ante ſententiam (id eſt, ſi per mortem uniusconjugis matrimonium ante ſententiam ſolutum ſit) non dari hanc actionem, tradit Sanch. *d. l. n.* 13. & Zoeſ. *hoc tit.*

Sed quid, ſi poſt ſententiam latam conjuges iterum ad cohabitationem reconcilientur, anne dos ſemel amiſſa reſtituenda erit? Reſpondetur, nihil quidem obſtare, quin reconciliationi poſſit addi pactum, ut fiat ſalvo jure ex adulterio quæſito, interim ſi nihil exprimatur, cenſebitur matrimonium etiam quoad dotem redintegratum, ſicut & colligitur *ex d. c. plerumque.* & notat Barb. *n.* 12. *&* 14 Sanch. *d. l.* 10. *diſp.* 8. *n.* 21. Idem dicendum puto, ſi poſt ſententiam latam pars, quæ fuit priùs innocens, adulterium commiſerit: quia tunc ob paritatem delicti jus ex ſenteotia quæſitum amittit, & noviter adulterantem ad cohabitatiooem cogi poſſe in tit. *de Divortiis* diximus, & docet Barb. *in l. viro.* 40. *ff. Soluto matrimonio. num.* 3. Videatur tamen pro contraria Sanch. *d. lib.* 10. *diſp.* 9. *n.* 37.

Scieodum XV. quòd ſi extent ex eodem vel alio matrimonio liberi legitimi, tunc commiſſo adulterio per parentes eis ſervanda ſit dos & donatio propter nuptias quoad proprietatem, ita ut in extraneum alienaſi non poſſit, & conjux innocens non plus, quàm uſumfructum lucretur, per text. in *d. Nov.* 117. *c.* 8. ex qua Novel. interpretationem recipit *d. c. plerumque.* quod generaliter de amiſſione dotis loquitur: ſunt enim jura juribus concordanda, ut evitetur jurium correctio, *c. cùm expediat.* 29. *de Elect. in* 6. Sanchez *d. lib.* 10. *diſp.* 8. *n.* 12.

TITULUS XXI.

De ſecundis Nuptiis.

Licet *ſecundæ*, imò & *tertiæ* & ulteriores nuptiæ Chriſtianis permiſſæ ſint, ſicut contra quoſdam antiquos hæreticos relatos à D. Aug. *l. de Hæreſibus. c.* 26. clarè probatur ex Apoſtolo Paulo ad Romanos *c.* 7. *&* 1. *ad Cor.* 7. ibi: *ſi dormierit vir eius, liberata eſt, cui vult, nubat, tantùm in Domino, beatior autem erit ſi ſic permanſerit, &c.* & idem Apoſtolus 1. *ad Tim.* 5. *verſ.* 14. conſulit, *ut juniores viduæ nubant*. Legibus tamen civilibus exoſæ ſunt, & varijs pœnis affectæ fuerunt.

Sunt verò iſtæ pœnæ legales in duplici differentia, aliæ ſunt principaliter in odium ſecundarum nuptiarum, vel accelerati tranſitus, aliæ principaliter in favorem liberorum prioris matrimonij ſtatutæ. Primi generis pœnæ ſunt, quòd mulier intra aonum luctus nubens fiat infamis, nec ſecundo marito poſſit ultra tertiam bonorum partem relinquere, nec ipſa ſit capax hæreditatis ex teſtamento, vel ab inteſtato, nec legati aut fideicommiſſi, *l.* 1. *C. h. tit.* Et hæ pœnæ de Jure Canonico correctæ ſunt *in c. pen & ult. eod.* eò quòd videatur injuſtum per LL. civiles auferri poteſtatem quandocunque libuerit ad ſecundas nuptias tranſeundi, quam Apoſtolus *d. l.* abſolutè conceſſit.

Secundi generis pœnæ duæ ſunt principaliores. I. quòd coniux tranſiens ad ſecundas nuptias amittat proprietatem omnium bonorum, quæ à defuncto conjuge conſecutus eſt, eamque transferat ad liberos prioris matrimonij, neque alieoare poſſit. *l. fœminæ.* 3. *C. h. t.* II. Non poteſt in dotem dare vel alio titulo ſecundo conjugi plus relinquere, quam dederit uni ex filijs prioris matrimonij, cui minus reliquit. *l. hac edictali.* 6. *Cod. eod. tit.* Iſtæ porrò duæ pœnæ quamvis juxta communiorem ſententiam tam in marito quàm uxore ad ſecundas nuptias tranſeunte, locum habeant, per text. *in d. l.* 6. *& l. generaliter.* 5. *C. eod. Nov.* 22. *c.* 23. & quidam procedere velint, tametſi liberi ſecundis nuptijs conſenſerint, qua de re videantur Sarmientus, *Select. interp. lib.* 1. *c.* 4. & Fachin. *Lib.* 3. *Controv. c.* 65. ceſſabunt tamen, ſi liberi prioris matrimonij vel nulli extent, vel ante parentem binubum præmoriantur. *d. l. fœminæ.* §. 1. Ex quo ipſo ſatis apparet, has pœnas oon in odium ſecundi matrimonij introductas, neque propriè loquendo pœnas eſſe, aut delictum ſupponere; alias enim oon minus defunctis, quàm viventibus liberis infligendæ. III. Mater traoſiens ad ſecundas nuptias amittit filiorum tutelam, *l. ult. & auth. Sacramentum. Cod. Quando mulier tutelæ officio &c.* IV. Mater binuba amittit jus edneandi liberos prioris matrimonij, ita ut potius apud Conſanguieos educari debeant. *l.* 1. *C. ubi pupilli educari debeant.* Plura de his & alijs ſecundarum nuptiarum pœnis (ut quòd mater binuba perdat tutelam, item educationem liberorum, ſaltem ſi propterea circa educationem ſuſpecta ſit,) loogiores commentarios ſcripſerunt Jur. Civ. Interp. ad tit. *de Secundis nuptiis.* Quæ pleraq; etiam videri poterunt apud Sanch. *de Matrimonio. lib.* 7. *diſp.* 88. *& ſeqq.* Nobis ſufficiat ſcire, quòd iſtæ pœnæ in favorem liberorum introductæ Jure Canonico correctæ oon ſint. correctio enim Juris eſt ſtrictæ interpretationis, nec ad alios caſus trahenda. *l. præcipimus.* 32. *in fine. C. de Appell.* neque fuiſſet ratio, ut Pontifex abrogaret illas leges, quæ non tam odium ſecundarum nuptiarum reſpiciunt, quàm liberis prioris matrimonij proſpiciunt, quos parentes binubi plerumque negligere ſolent, omnemque ſuum amorem & ſubſtantiam ſecundis conjugibus addicere.

Iſtud adhuc quæri poſſet, an legato quod maritus relinquit uxori, poſſit adijci talis conditio, ut id uxor vel petere non poſſit, vel obtentum etiam amittat, ſi ad ſecundas nuptias tranſierit? R. Quamvis conditio, quæ primas hominis nuptias impedit, v. g. ſi puellæ aliquid legetur in teſtamento *ſi non nupſerit &c.* ſit de jure reprobata, & quaſi de jure impoſſibilis, in teſtamento habeatur pro non appoſita, & oihilominus legatum peti poſſit, quia Reipublicæ intereſt ex nuptijs homines multiplicari. *l. quoties.* 22. *l. cùm tale.* 72. *§. Mæviæ & l. Titiæ ſi non nupſerit.* 100. *ff. de Condit. & demonſt.* Imo de Jure antiquo etiam conditio obſtans ſecundis nuptijs fuerat rejecta. *l.* 2. *C. de Indicta viduitate.* Hodie tamen de Jure novo conſtituit Juſtinianus Imperator *in Novell.* 22. *c.* 43. *& ſeqq.* valere hanc conditionem, qua maritus cum certo aliquo legato uxori, vel uxor marito viduitatem indicit: & ſi legatarius velit habere legatum, debet præſtare cautionem, quòd id iterum una cum fructibus reſtituere velit, ſi ad ſecundas nuptias tranſiverit. Sunt enim ſecuodæ nuptiæ propter honorem & amorem conſervandum prioris conjugis & liberorum minùs favorabiles, & ideò faciliùs eorum impedimentum conceditur. Neque hoc de Jure Canonico correctum eſt; quia Caoones tantùm corrigunt leges, quæ abſolutè omnibus mulieribus intra annum luctus ouptias prohibent, teſtator autem non abſolutè prohibet nuptias, ſed tantùm ſub conditione, ſi conjux ſuperſtes lucro gaudere velit. Sanch. *l.* 7. *d.* 91. *& lib.* 1. *diſp.* 34. *num.* 30.

Google

Caſus matrimonialis perplexus & difficilis.

DUm hæc in Lib. IV. Decretalium ſcribo, proponitur mihi caſus admodùm rarus & intricatus, qui quidem longis abhinc annis, nimirum circa tempus Concilij Conſtantienſis & Baſileenſis contigit, poteſt tamen ejus deciſio etiam noſtris temporibus inſervire, & cum præ cæteris involvat illam practicam quæſtionem, *an & qualiter uſus matrimonij invalidè contracti ſit licitus, quando impedimentum eſt planè occultum, & uni tantùm parti cognitum*, nolui omittere, quin coronidis loco hic adſtruerem.

Rem geſtam oculatus, & in facto proprio teſtis omni exceptione maior deſcribit Joannes Nyder Ord. Præd. Theologus & Profeſſor ſuo tempore præſtantiſſimus *in Formicatorio l. 3. c. 3.* placuit eius verba formalia ponere, quia in plerisque verbis & circumſtantijs vis aliqua & conſideratio eſt.

Sequuntur verba formalia:

Me prædicante, inquit, *in Diœceſi Baſileenſi conſilii gratia ad me venit fœmina ſecundùm ſæculum non infimi ſtatus. Cùmque fletu tanto inundaret, ut Magdalenam alteram credidiſſes, niſi quòd ad pedes peccatoris non procidit, & ego quid haberet triſtitiæ ab ea quærerem, tandem ſubjunxit. Pater ego Peccatrix parata pœnitere omnibus modis mihi poſſibilibus, & ſatisfacere, & quatuor viros habui, & quem nunc habeo non eſt meus, cum his omnibus per verba de præſenti contraxi, & ex his viventes tres hodie ſuperſunt. Quibus auditis ſatis obſtupui, ſciens quòd talibus perplexitatibus ſummam oportet dare operam, ſi enodare quis quempiam velit. Vnde inviſtigata diligenter cauſa, quam priùs neſciveram, didici quòd de omnibus viventibus difficultas aderat, nam de mortuo, ſi quod fuit ligamentum, illud cum vitæ termino ſolutum erat. Primum enim virum ex viventibus percepi anteà cum quadam contraxiſſe, licèt clandeſtinè, & ita in foro conſcientiæ ab eodem liberam eſſe. Cùm ſecundo clandeſtinè etiam contraxerat, & conſummatum fuit matrimonium carnali opere, ſed ipſa hoc perjurio negante coram judice Eccleſiaſtico divortiata eſt ab ipſo viro ſecundo. Cum tertio verò poſtmodum contraxit in facie Eccleſiæ, cum quo jam domicilium habuit, & natos quoſdam. Et quid inter hos duos conſulerem, ut anima adulteræ ſalva fieret, anxius valde fui. Erant enim ambo viri animoſi ad arma nutriti, rebus ditati, amicis vallati, ad incontinentiam proni, & juxta communem exiſtimationem in conſcientiis valdè lati. Vnde vidi quòd quamvis jure fori fœmina uxor eſſet tertii, non tamen jure poli, ſed tantùm ſecundi, à quo perjurio mediante ipſa divortiata extitit. Et quodcunque iuberem videlicet, manere cum tertio, vel redire ad ſecundum, aut ab utroque ſe ſecernere, in foribus ſemper aderat ex una parte aut veriſimile homicidium, aut fœminæ adulterium, aut ulterius mortalis criminis periculum. Nam ſi iubere volui reditum ad ſecundum, ſequebantur hæc inconvenientia veriſimiliter, videlicet, primò quòd zelotypia motus tertius ſecundùm via facti invaderet, & occideret. Secundò quòd fœmina cum ſecundo manere nequiret, quia divortii celebratio obſtitit facta in iudicio Eccleſiæ, quam ob rem omni iure humano eam tertius à ſecundo obtinere poterat, imò excommunicare. Tertiò vita fœminæ ſic fuiſſet in periculo utriaque dum ille tanquam periuram, vel iſte velut adulteram trucidare valeret. Sileo de nota infamiæ ſuper iacto iuramento, quod periurium eſſe nemo niſi ipſa, & fortaſſis ſecundus ſciebat, quod propter contractum clandeſtinum probare contra eam non potuit, nec fœminæ crederetur verbis ſi ſe in hoc infamaret. Si denique ex adverſo fœminam ſinebam manere cum tertio, ſequebantur mala animæ in ipſa deteriora, quia quotiens à viro tertio cognoſcebatur, toties adulterium commiſit, non ſuo marito in hoc obediendo, quamquam ipſe hoc exigere poſſet, quem periurium putatæ uxoris latebat, non autem ipſa vice reciproca, quæ impedimentum non ignorabat. Et ſi ſuadere volebam, ut cum tertio velut ſoror eius caſta maneret, hoc quidem ipſa paratiſſimo ſubiiſſet animo, ſed ipſe velut incontinens iure exigendi debitum nullatenus carere voluiſſet, prout ex multis coniecturis videre poteram. Porrò ſi mediam viam fœminæ conſulere volui, videlicet, receſſum ab utroque, tam habitatione, quàm thoro, pericula multa intuebar obviare, quia ſi poſita eſſet in monaſterio, tunc nullæ prudentes eam ad profeſſionem recipere debebant viro vivente invito, nec ipſa periculo fraudulentiæ ſe exponere debuit. Si verò extra monaſterium latentiam ei conſulere volui, quod plus mihi placere cœpit, ut animam ſaltem ſalvare poſſet, terrebat me quòd pulchra facie, & ſexu fragilis vix tuta cuſtitute maneret, vel quòd tertius zelotypia motus fugientem letaliter invaderet. Neſcit enim iſte fœmineus ſexus fuga ſe, ſicut maſculinus, celare, vel tueri. Quid igitur aſſertivè conſulerem ad præſens non habui, niſi quòd pœnitenti reſpondi eam conſolando, ut Deum ſine intermiſſione pro ſua liberatione invocaret, eleemoſynas pauperibus (quia lucroſa valdè fuit) pro ſe & pro tertio viro erogaret, & quid ſibi conſulerem deliberatior factus, & ſimiliter alii prudentes viri parato animo omninò ſuſciperet. Ad quæ verba conſolata aliquantiſper abſceſſit. Intereà liberus conſului, quibus me iuvare non potuit. Redii ad fœminam & ultimum modum fugæ ſupratactum ipſi ſuaſi, Ad quem cùm ſe præpararet, de quo tamen mihi periculum non modicum corporis, ſibi maius, & fortè aliis imminere poterat, affuit divina gratia, quæ quæſtionis difficillimæ ſolutionem dedit facillimam. Sibi enim incidit, ut quotieſcunque vir tertius debitum exigeret, ipſa ſe per huiuſmodi obedientium lethalem infirmitatem contrahere fingeret, & ne id mendacium eſſet, ad animæ infirmitatem hoc mentem tenus apud ſe retorqueret, ex qua infirmitate animæ, ſcilicet per mortale crimen, certum eſt ſecundùm noſtram fidem quemque necdum animæ, ſed etiam corporis perpetuam mortem ſubire. Ita fecit ut cogitavit, & divina arridente gratia, vir prius incontinens fœminæ compati cœpit, quam in aliis veracem ſæpè eſſe didicerat, & uſque modo jam annis plurimis eam tantummodò ut ſororem habet intactam, nec de adulterio viri quicquam aliunde malè audivi.*

SAnè hunc caſum maximis difficultatibus intricatum eſſe nemo non videt.

Aſſimilemque iugi loris, quæ Gordius olim
Nexuit, atque Iovis Phrygij ſuſpendit ad aras.

Vt autem doctrina aliqua Canonica exinde capiatur, reſolvam breviter in aliquot quæſtiunculas.

I. Quo Jure polygamia prohibita, & an aliquo modo poſſit licere?

II. Matrimonium clandeſtinum quando fuerit validum, & quando, ac quare invalidatum?

III. An poſt Concilium Trid. ex matrimonio clandeſtino naſcatur naturalis & conſcientiæ obligatio?

IV. Utrum ſententia Judicis in cauſa matrimoniali tranſeat in rem judicatam?

V. Si quis probare nequeat, aut manifeſtare

line

Digitized by Google

ſine gravj damno vel periculo nullitatem matrimonij non audeat, ſi tamen certus, an liceat exigere vel reddere debitum conjugale ſaltem ad evitandum damnum vitæ, vel famæ (quæ vitæ comparatur *arg. l. juſta ff. de Manum. vind.*) vel aliud ſcandalum aut periculum?

VI. Quæ ſit cautela ad evitandum uſum matrimonij cognito impedimento.

VII. An medium, quod iſta fœmina apprehendit, fuerit juſtum & licitum?

VIII. An liberi ex ultimo matrimonio invalido nati fuerint legitimi?

Ad I. Quæſt.

Quo Iure polygamia prohibita, & an aliquo modo poſſit licere?

SUme reſponſionem ex hoc Lib. IV. *tit. IV.* An verò Deus poſſit diſpenſare, ut una uxor pluribus viris matrimonio jungatur? negat Bellarm. *lib. 1. de Matrim. c. 11.* Aſſerit Sanch. *de Matrim. lib. 7. diſp. 80. n. 15.* Si propè ſacrilegium eſt, ſummi Principis poteſtatem in dubium vocare, *L. 3. C. de Crim. ſacril.* quomodo præſumat ſcintilla infirmiſſimi intellectus humani abyſſum æternæ Sapientiæ intra certos limites coarctare? qua fronte dicat creatura Omnipotentiſſimo Creatori, figmentum fictori virtutis & poteſtatis infinitæ, *non potes amplius?*

Ad II. Quæſt.

Matrimonium Clandeſtinum quando & quare invalidatum?

REſpondetur, ante Concilium Trid. *Seſſione 24.* quæ fuit habita ſub Pio IV. Pontif. die XI. Novemb. Anno M. D. LXIII. ad ſubſtantiam Matrimonij ſolum conſenſum mutuum de præſenti abſque alia ſolemnitate ſuffeciſſe, ut ex *c. is qui fidem. de Sponſal. c. 1. & 2. de Cland. deſp.* & pluribus aliis locis ſatis apparet. Sed quia experientia docuit, ut ex præſenti caſu abundè patet, plurimas polygamias fuiſſe commiſſas & matrimonia clandeſtina contra Jus faſque abnegata, ideo per Concilium Trid. *d. Seſſ. 24. de Reform. matr. c. 1.* optimè conſtitutum eſt, ut nullum valeret matrimonium, cui *proprius Parochus & 2. vel 3. teſtes* non intereſſent. Dices, quomodo matrimonia clandeſtina ante Concilium Trident. valida fuiſſe pronuntiantur, cùm tamen repugnet expreſſus text. in *c. 1. 30. q. 5.* ubi pridem Evariſtus Papa ſtatuiſſe legitur in hæc verba: *Aliter legitimum non ſit conjugium, niſi ab his, qui ſuper fœminam dominationem habere videntur, & à quibus cuſtoditur, uxor petatur, & à parentibus & propinquioribus ſponſetur, & ſuo tempore ſacerdotaliter benedicatur &c. Aliter verò præſumpta non conjugia, ſed adulteria, vel contubernia, vel ſtupra, aut fornicationes eſſe non dubitate, niſi voluntas propria ſuffragaverit, & vota ſuccurrerint legitima.* Fateor, difficilis textus eſt, nec benè ſubſiſtere videtur communis interpretatio, quòd *non legitimum*, idem ſit quod *illicitum*, proinde matrimonium clandeſtinum ex hoc textu ſit quidem *illicitum*, ſed non *invalidum*, idque colligatur ex verbis finalibus, *niſi voluntas propria ſuffragaverit &c.* quomodo enim *validum* matrimonium eſt *potius adulterium fornicatio &c.* quàm *legitimum conjugium*? Deinde per ipſa verba finalia non parum intricatur textus, nam vel adeſt *conſenſus mutuus*, vel non? ſi adeſt, tunc etiam ſine enumeraris ſolennitatibus matrimonium erit *legitimum*: ſi abeſt, erit nullum, non ex defectu *ſolennitatum*, ſed *conſenſus*. R. poſſe ſuſtineri communem interpretationem declarando textum in hunc ſenſum, ut illa verba: *Aliter verò præſumpta non conjugia, ſed adulteria vel contubernia &c. eſſe non dubitate.* non tam contineant *deciſionem* invaliditatis matrimonij, quàm vehementem *præſumptionem juris* contra talia matrimonia. Hæc tamen *præſumptio* non eſt *juris & de iure* ſed *iure tantum*, cùm admittat probationem in contrarium *c. 1. & 2. de Cland. deſp.* & licet Pontifex dicat: *non dubitate*, attamen iſta verba rectè etiam de gravi *præſumptione iuris*, non eſt *dubitandum*, uſque dum contrarium probetur, veluti *non dubitatur*, decimas ad Parochum ſpectare, diœceſanum eſſe de juriſdictione Ordinarij, quamdiu contrarium non oſtenditur. Præterea cùm Pontifex *d. l.* matrimonia clandeſtina etiam *contubernia* vocet, forſan poterit adjungi alia explicatio deſumpta ex *c. is qui. &c. Chriſtiano. d. 34.* ubi Chriſtiano loco uxoris *concubina* permittitur, ad quem textum ibidem ſubnotatur, quòd *concubina* etiam olim dicebatur uxor ducta quidem *validè*, ſed *illicitè & clandeſtinè*.

In caſu igitur noſtro, qui contigit circa Annum Domini 1430. ideòque longè ante Concil. Trid. indubitatè tenendum eſt, matrimonium clandeſtinum, quod mulier cum illo viro, à quo ob periurium ſuum libera pronuntiata eſt, contraxit, tunc temporis valuiſſe, & fuiſſe verum matrimonium.

Ad III. Quæſt.

An poſt Trid. ex Matrimonio clandeſtino ſaltem in conſcientia naſcatur obligatio?

REſp. cùm Concilium Trid. contrahentes ſine parocho & teſtibus *ad ſic contrahendum omninò inhabiles reddat, & huiuſmodi contractus irritos & nullos eſſe decernat*, per hanc *inhabilitatem & irritationem* cenſetur ita efficaciter reſiſtere contractui, ut omnem eius & *civilem & naturalem* obligationem tollat per ea, quæ ſuperiùs *hac eadem p. 5. c. 1. pag. 254.* dicta ſunt, minimè etiam fuiſſet obtentus finis Concilii, nimirùm evitatio periculorum ex matrimoniis clandeſtinis oriundorum, ſibi obligatio, vel valor talium matrimoniorum in conſcientiæ foro relictus fuiſſet.

Utrum autem matrimonium clandeſtinum hodie ſaltem valeat in vim ſponſalium *de futuro*, ut contrahens ab initio clandeſtinè, poſteà publicas ſolennitates adhibere teneatur? videantur plurimi DD. in utramque partem relati à Barb. *in collect. ad d. c. 1.* Trid. *S. 24. n. 130.* & diximus aliquid *in p. 3. c. 5. §. 2. n. 10.* ſi fœmina, quæ aliàs iuris ignorantia facilius excuſatur, *L. cùm indebito. ff. de Probat.* per contractum clandeſtinum decepta & deflorata vel aliàs jam propè extra ſpem alterius conjugij ob clandeſtinum hoc matrimonium & cohabitationem poſita fuiſſet, affirmativa ſententia magis æquitati conſentanea foret. *arg. c. 1. de Adult. & ſtup.* & per ea quæ dicta ſunt *d. c. 5. §. 1. ſect. 2. n. 13.*

Ad IV. Quæſt.

An ſententia in Cauſa matrimoniali tranſeat in rem iudicatam?

NOn tranſire, etiam in hoc lib. IV. tit. XVIII. n. 11. dictum eſt, cùm enim tranſitus ſententiæ in *rem judicatam* fundetur potiſſimùm in tacito conſenſu, & approbatione eius, qui contra ſententiam potuiſſet appellare, & non appellavit, ideò propriè tantùm obtinet, quando agitur circa res patrimonij noſtri, quas pro noſtro arbitrio poſſumus alienare, aut vindicare, actionem pro iis competentem remittere &c. non verò in aliis rebus, quæ in noſtra diſpoſitione non ſunt, ut matrimonium, ob impedimentum dirimens invalidum, reddere validum aut vice verſa matrimonium reſcindere. Licet ergò ſecundus maritus in propoſito caſu, à quo mulier mediante periurio divortiata eſt, minimè appellarit, non tamen exinde mulier libertationem conſecuta eſt.

Ad V. Quæſt.

An cognita nullitate matrimonij non manifeſtabili, licitum ſit exigere uel reddere debitum?

QVo ad *petitionem* ſeu exactionem *debiti* difficultas non eſt, utique enim ex matrimonio nullo nullum ius petendi eſt, & activè accedere ad perſonam, quæ conjux non eſt, haud dubiè contra ſextum Decalogi præceptum eſt, aliaſque leges divinas, quæ omnem immunditiam, & carnalem commixtionem præter matrimonialem damnant. *1. ad Cor. 6. ad Gal. 5.*

Ardua autem quæſtio eſt, an ſaltem ad vitanda magna damna & pericula liceat reddere debitum? Pro negativa eſt textus valde clarus *in c. litteras. de Reſt. ſpoliat.* & *in c. inquiſitioni. 44. de Sent. excom.* ubi S. Pontifex reſcribit, quòd mulier conſcia nullitatis & impedimenti matrimonii ne quidem ad præceptum judicis ſub cenſuris emanatum poſſit abſque peccato mortali *reddere* debitum. Tales enim cenſuræ non ſtringunt animam & conſcientiam fœminæ, quia ſunt latæ ex falſa præſumptione, (quæ locum non habet in conſcientia, juxta dicta ſuperius *p. 5. c. 1. n. 8.*) cùm Judex fori externi, qui de occultis non judicat, præſumpſerit fœminam frivolè allegare impedimentum, cuius nullam probationem adſerre poteſt. Ratio autem principalis eſt, quòd conceſſa in ſimilibus circumſtantiis *debiti redditione*, ſequeretur, fornicationem, aut adulterium, quæ ſunt intrinſecè mala, ad vitandum vitæ aut famæ periculum licere, cùm tamen propter nullum metum liceat peccatum mortale admittere. *c. ſacris. De his quæ vi metuſve &c.* Et hanc ſententiam cum Sanch. *lib. 2. de Matrim. diſp. 39 n. 5.* Guttier. *de Matrim. c. 49. n. 1.* Barb. *in d. c. inquiſitioni. n. 3.* Gobat. *in Alphab. Matr. p. 2. n. 637.* docent plerique Theologiæ & Canonum Interpretes, eſto quævis ſcandala & damna ex denegatione debiti ſequantur, ut dicit Barb. *d. n. 3.*

Verùm teſtes Gobat, *d. l.* multi graves viri olim pronuntiarunt à culpa immunem, *qui reddit debitum ob metum mortis*, *alij, ſi ob mandatum Magiſtratus Eccleſiaſtici ignorantis illud impedimentum, tunc enim Judicem Eccleſiaſticum diſpenſare ex commiſſa ſibi poteſtate, ſi ſit juris Eccleſiaſtici*, in ſpecie autem pro hac ſententia affirmativa citatur à Sanch. *d. l. n. 2.* Magiſter *4. d. 38. in fine.* Hugo de S. victore *de Sacram. p. 11. c. 6. & alij.* Rationes quoque ſunt. I. Quòd juſtè poteſt alter *petere*, hoc poſſum imò aliquando teneor *reddere*, (licet juſtitia petitionis ſit tantùm putativa ex errore & perſuaſione hominum cauſata, ut in exemplis ſeqq.) ſed conjux alter in bona fide exiſtens juſtè poteſt *petere*, ut omnes fatentur, ergò &c. II. Ex multorum ſententia judex poteſt occidere reum & ipſe pati mortem, qui publicè habetur pro nocente, licet Judex privatim ſciat ejus innocentiam, Cov. *var. reſ. lib. 1. c. 1. n. 4.* cùm tamen occidere innocentem intrinſecè malum ſit. III. Similiter quamvis dare SS. Eucharistiam indigno ſacrilegium ſit, poteſt tamen Parochus, ſi privatim ſolùm ſciat indignum, unde à fortiori, ſed Parochus habet jus dandi SS. Eucharistiam iniquè petenti ad converſandam famam ejus, cur non etiam mulier ad converſandam vitam & famam propriam poteſt dare debitum marito non iniquè petenti? IV. Ratio prioris ſententiæ videtur niti falſo ſuppoſito, quòd *redditio debiti* quæ fit in figura Matrimonii publica opinione validi ac ei qui *juſtè petit*, ſit formale adulterium? fornicatio aut peccatum, tunc enim dici non poteſt, mulierem reddendo cooperari peccato, quando *petendo* peccatum non committitur. V. Confeſſarius qui novit aliquos habere impedimentum dirimens, quod ipſi invincibiliter ignorant, non tantùm non tenetur eos impedimenti admonere, ſi ex inde ſequeretur ſcandalum vel perplexitas, ſed inſuper ſi alteruter ex putativis conjugibus ex alia cauſa renuat *reddere debitum*, poteſt & debet poſitivè imperare, ut debitum reddatur, ſicut docet Sanch. *d. l. 2. diſp. 38. n. 8.* ſi ergo licet in uno caſu ſcienter permittere, imò & imperare copulam inter non legitimos conjuges, quare non in altero. Poteſt enim etiam Conjux conſcia nullitatis matrimonii in bona fide eſſe in ordine ad reddendum debitum, credens ex rationibus & authoritatibus hactenus adductis id ſibi licere, præſertim concurrentibus graviſſimis periculis, ni id fiat. VI. In ſententia contraria ſequuntur gravia pericula & damna corporis & infamiæ, perplexitates, deſperationes, incontinentiæ (ſupponuntur enim tales circumſtantiæ concurrere) in iſta autem nihil: & quamvis omnia illa eſſent parvi pendenda, ſi offenſa Dei eſſet manifeſta, aliud tamen videtur, ſi ſit dubia & incerta. Et ſi ex duobus malis minus eligi poteſt, cur non præ malo certo malum incertum? VII. Contra textus allegatos opponi poteſt alius *in c. paſtoralis. §. quia verò. de Offic. deleg.* Ubi Ordinarius jubetur ſententiam delegati Papalis executioni mandare, licet ſciat eſſe injuſtam. Deinde textus cc. loquuntur de illo caſu, quando impedimentum fuit deductum ad judicem fori externi, & mulier non timuit propalare, habuitque non tantum ſcientiam impedimenti, ſed etiam conſcientiam de non reddendo debito: neque præter excommunicationem alterius magni damni ibidem mentio fit. Nos vero ſupponimus, mulierem ſine gravi periculo (ut in caſu enarrato) impedimentum dicere, vel debitum negare non poſſe. Deciſio autem S. Pontif. in uno caſu tollit quidem in eo omnem probabilitatem contrarij, ſed non in diverſo.

Quid igitur dicendum? Sanè niſi tam gravi cenſura hanc poſteriorem ſententiam perſtringeret Sanch. *d. diſp. 39. n. 5.* ut aſſerat eſſe *falſiſſimam, & in fide periculoſam* (quod an verum ſit, aliorum judicio relinquo) vix non eam ſaltem probabilem adſtruerem. Verum non traducat, velle patrocinari ſententiæ, quæ pro periculoſa in fide à quibuſdam habetur, nolo pro hic & nunc à priori diſcedere. Reſponſiones ad argumenta poſterioris ſententiæ ad 3. priora videantur apud Sanch. *d. diſp. 39. n. 12.* Ad reliqua reſponderi poteſt, ſufficere, quòd habeatur deciſio S. Pontificis *in c. literas. & c. inquiſitioni.* reddere debitum cum ſcientia impedimenti eſſe peccatum morta-

mortale, qnale peccatum ob nullum metum committere permittitur. *d. c. ſacris De his quæ vi &c.* contra quam deciſionem argumentari non licet, *c. in iſtis. diſt. 4. c. ego ſolis. diſt. 9.* Ad *c. paſtoralis. §. quia verò, de Offic. deleg.* quidquid alij exinde probare velint, tam in criminalibus quàm civilibus cauſis licere Judici condemnare reũ contra propriam ſuam ſcientiam, ego tamen potius ijs accedo, qui exiſtimant, id præſertim in cauſis criminalibus minimè licere, ſed referendam eſſe cauſam ad ſuperiorem, coram quo Judex teſtimonium ſuæ ſcientiæ deponat, *arg. c. dilecto. de Teſtibus*, ſive deinde ſuperior credat, ſivè non, judex inferior erit excuſatus: quòd ſi eſſet præſentis inſtituti, poſſem pluribus rationibus propugnare, ideoque puto textum *in d. §. quia verò.* locum habere duntaxat in ſententia *iniqua*, quæ tranſivit in rem judicatam, & cujus iniqnitas ex tacita approbatione (de qua etiam paulo ante in q. 4. dictum) purgata eſt, ſecùs verò in cauſa criminali, matrimoniali, vel ipſo jure nulla, quæ in rem judicatam non tranſit.

Cœterùm quid cenſendum, ſi non habeatur vera impedimenti ſcientia, ſed tantùm credulitas vel dubium, ſuperiùs *in d. p. 3. c. 5.* traditum eſt, & declaratur. *in d. c. inquiſitioni. de Sent. excom.* & apud Sanch. *d. l. 2. diſp.* 41.

Ad VI. Quæſt.

Quæ ſint media ad evitandam redditionem debiti?

VAria enumerat Sanch. *d. diſp. 39. à n.* 13. I. Fugere in locum, ubi ſcandalum ceſſet, II. Matrimonio nondum conſummato ingredi Religionem. III. Petere divortium ex cauſa ſævitiæ & adulterij, ſi hæ cauſæ ſubſint. IV. Cohabitare ſicut frater & ſoror. jux. *c. Laudabilem. de Frigid. & malefic.* Subjungit tamen, hoc medio moraliter nunquam uti licere propter periculum incontinentiæ. V. Si impedimentum ſit juris Eccleſiaſtici tantùm, ut clam impetretur diſpenſatio, quam etiam Epiſcopus concedere poteſt, ut probat *in diſp. 40. eod. lib. 2.*

Quid autem dixiſſet vir doctiſſimus in propoſita facti ſpecie, ubi juxta recenſitas circumſtantias nullum ex his medijs profuiſſet? Non *fuga*, quia corpori & animæ periculoſa; non *Religio*, quia matrimonium cum altero vero marito erat conſummatum, & cum tertio communiter habebatur pro legitimè conſummato. Non *divortium*, quia cauſa non fuit. Non *cohabitatio*, qua propter periculum incontinentiæ uti non licet. Non denique *diſpenſatio*, quia impedimentum *ligaminis* eſt diſpenſabile, ut ſuo loco dictum.

Ad VII. Quæſt.

An medium quod fæmina apprehendit in noſtro caſu fuerit juſtum & licitum?

MAllem ſane aliorum deſuper judicium audire, quàm meum tenue in re difficili & perplexa edicere; & vix firmiter aliquid nunc certi ſtatui poteſt, quia difficultas *in facto* eſt, juxta circumſtantias loci, temporis & perſonarum, quæ modo præter narrationem ſupra poſitam incognitæ ſunt.

Conſidero quidem, ſicut ob damnum famæ, & multò magis vitæ, poteſt reſtitutio rei ad alium ſpectantis differri, Laym. *in Theol. mor. lib. 3. tr. 2. c.* 12. ita etiam reſtitutio corporis ex matrimonio alteri debiti.

Prout id in ſpecie & ad noſtrum propoſitum, quando prius cum una clandeſtinè, & poſteà cum alia publicè contractum eſt, aſſerit Sylv. *verbum debitum coniugale. in fine.* Item quòd *reſtrictiones mentales* ex juſta cauſa à mendacio excuſentur. Nav. *in c. humanæ aures. 22. q. 5.* Sanch. *l. 3. Mor. c. 6.* Zoeſ. *ad tit. Decret. de Iureiur. n.* 85. & denique quòd mulier piis operibus addicta, atque conſilio Joan. Nyder à doctrina & pietate commendatiſſimi & celeberrimi uſa non facilè debeat præſumi errorem inducta.

Interim tamen cùm fœmina juxta deſcriptionem Joan. Nyderi fuerit elegantis formæ, prona ad complexus virorum, quod toties iteratæ nuptiæ indicant, & ex parte altera viri ſuperſtites moribus militares, de incontinentia ſuſpecti, conſcientiæ latæ &c. Planè hoc medium in ſe ſpectatum (abſtrahendo a ſpeciali dictamine Spiritus Sancti, quod Legi non ſubiacet) ab initio quidem in defectu alterius medij tolerari, vix autem in plures annos practicari potuiſſet, juxta doctrinam Sanch. *d. diſp. 39. n.* 16. quis enim non videat, omnes tres perſonas, ſcilicet mulierem, maritum verum, & putativum fuiſſe incontinentiæ periculo affectu & effectu perpetrandæ expoſitas? Maritum *verum* jure ſuo ſine ſua culpa privatum, & inſuper potuiſſe inſtigante diabolo facilè cum alia illegitimum matrimonium attentare; Maritum *putativum* impeditum legitimas nuptias contrahere?

Sed qnod remedium? Jam præmonui, hanc *facti* potius, quàm *Iuris* quæſtionem eſſe. Prima *juris* ratio poſtulavit, mulierem ſeparari à viro *putativo*, & reſtitui *vero*; vel ſi hic ob cauſam adulterij nollet recipere, ſaltem à *putativo marito* manere ſeparatam, ne in adulterio, aut periculo ejus, perſeveret. Quomodo autem hoc executioni mandari potuit, abſque eo quòd mulier proclamaretur, & graviter puniretur tanquam adultera, polygama & periura?

Putaſſem maritum *putativum*, data bona opportunitate per Confeſſarium vel alios viros idoneos fuiſſe de nullitate matrimonij certiorandum, & diſponendum (qui utique jam ſine uſu matrimonii conſtitutus facilè conſenſiſſet) ut pateretur negotium ad Conſiſtorium Eccleſiaſticum tanquam caſum occultum deferri, à quo potuiſſet pronunciari divortii ſententia: *ex cauſa impedimenti occulti ſibi cogniti, & coram ſe legitimè probati*, & mulieri ob præcedens perjurium aliqua etiam occulta pœnitentia dictari, ſicut apud nos ſæpe deferuntur caſus occulti matrimoniales ad Conſiſtorium, qui ulterius non propalantur quemadmodum enim SS. Canones, non tantùm ad forum *externum*, ſed principaliter ad *internum* ordinantur. *c. novit. de Iudic. c. ut animarum de Conſtit. in 6.* ita etiam Judex Eccleſiaſticus, in quantum fieri poteſt, *fori interni* conſiderationem habere debet.

Dices, quomodo potuiſſet mulier probare impedimentum *ligaminis*, cùm ipſi tanquam periuræ, & propriam turpitudinem allegandi non fuiſſet habenda fides, *Arg. c. ſicut nobis. 9. x. de Teſtibus*? & in ordine ad ſeparationem matrimonii jam contracti plena probatio requiratur? R. Mihi videri, ſufficientem eſſe potuiſſe probationem ex his concurrentibus. I. Ex depoſitione veri mariti, jam priùs habita. II. Ex depoſitione nova ipſius fœminæ. III. Ex depoſitione Confeſſarii cum licentia revelandi ſigilli ſibi à pœnitente facta. IV. Ex circumſtantiis & diſpoſitione fæminæ, lacrymantis, pœnitentis, fugam periculoſam meditantis, à conjugii uſu cum maximo incommodo abſtinenti &c. Quod autem ex vehementibus præſumptionibus (præſertim in cauſis non capitalibus & ubi non agitur de ablatione vitæ aut membri) ſumi poſſit plena probatio, & exemplo Salomonis 3 *Reg. cap.* 3. aliquando definitiva ſententia ferri, notatur communiter per text. & DD. *in c. afferte. de Præſumpt.* Circa

text. quidem *in d. c. ſicut nobis*. inſignis eſt diſputatio, cui depoſitioni credendum ſit, ſi teſtis juratus poſteà dicat, ſe perjurium commiſiſſe? Probabilius eſt, judicem id ex circumſtantiis & præſumptionibus concurrentibus arbitrari debere. Fachin, *lib. 9. controv. c. 74.* Rota apud Farin. *in deciſ. crim. & teſtium. deciſ. 119. & 163.*

Obtenta hac divortii ſententia fuiſſet jam diſponendus verus maritus, (cui jam anteà erat cognitum mulieris delictum) ut ſimulato quaſi noxo affectu & diſſimulato priori clandeſtino contractu eam publicè in ſuam uxorem reciperet. quòd ſi noluiſſet, mulier debuiſſet in Monaſterio, vel alio loco ſibi non periculoſo degere. An autem mulier adultera ante latam divortii ſententiam invito marito poſſit ad profeſſionem recipi? videatur Sanch. *de Matrim. lib. 10. diſp. 10. n. 7.* quod communiter apud eum negatur, quia innocens non tenetur invitus dimittere nocentem, & ſi ſemel dimiſerit, poteſt denuò recipere.

Si caſus de præſenti foret, & circumſtantiæ loci, temporis, & perſonarum cognitæ, forſan melius conſilium incideret, interim hoc diſcurſus gratia libuit inſerere,

Ad VIII. & ult. Quæſt.

An ſeparato Matrimonio putativo Filij inde nati ſint legitimi?

EX ſuppoſita narratione, quòd matrimonium publicè in facie Eccleſiæ præmiſſis denuntiationibus, & ſine contradictione contractum, & unus ſaltem ex conjugibus in bona fide fuerit, proles legitimè nata cenſebitur. text. plane ad propoſitum, *in c. ex tenore pen. Qui filii ſint legitimi. c. 2. eod. tit. c. 3. §. ſi quis verò de Clandeſtin. deſponſ.* Hen. Zoeſ. *ad dict. tit. Qui filii ſint legitimi.*

FINIS IV. LIBRI.

LIBER

Digitized by Google

LIBER V. DECRETALIUM.

TITULUS I.

De Accuſationibus, Inquiſitionibus, & Denuntiationibus.

SUMMARIA.

1. *Quid ſit Accuſatio, & inſcriptio?*
2. *Pœna talionis hodie mutata eſt in arbitrariam.*
3. *Accuſatio inſtituitur ad vindictam publicam, etiam in delictis privatis.*
4. *Differentia inter actionem civilem, & accuſationem quoad libellum.*
5. *Laicus non poteſt accuſare Celricum niſi in criminibus exceptis, & ubi ſuam ſuorumve iniuriam proſequitur.*
6. *Nec Clerici vel Religioſi Laicos, maximè in cauſa ſanguinis.*
7. *Magiſtratus in genere moneri poſſunt à Parochis vel Concionatoribus de adminiſtranda in malefactores Iuſtitia.*
8. *Pro compenſatione damni ſibi illati agere poſſunt Clerici? etſi deinde mors rei ſequatur.*
9. *Inimici ab accuſando repelluntur, ſi ſit gravis inimicitia.*
10. *Reaccuſere licet accuſantem de maiori aut pari crimine.*
11. *Fratres & ſorores contra invicem ad accuſandum non admittuntur.*
12. *Nec pupillus, mulier, magiſtratus, miles &c.*
13. *Item liberi, liberti, alimentati, contra parentes, ſuos patronos aut alimentatores.*
14. *Pupilli, & mente capti accuſari nequeunt; ſed bene minores: quibus tamen nonnunquam pœna mitigatur.*
15. *Semel abſolutus de eodem delicto reaccuſari non poteſt.*
16. *Lapſu temporis 20. annorum aboletur accuſationis facultas.*
17. *Magiſtratus temporalis durante officio accuſari non poteſt: niſi de crimine notoriè vel circa officium commiſſo.*
18. *Contra abſentem præſertim contumacem quomodo procedatur in Accuſatione.*
19. *Reus contumax poſt annum habetur pro confeſſo & convicto: poteſt tamen purgare delictum ex poſtfacto.*
20. *Tam Accuſator, quàm Reus dari poſſunt in cuſtodiam.*
21. *Quando & quomodo in judicio criminali procedi poſſit ad capturam?*
22. *Incarceratio de Iure Canonico & conſuetudine etiam eſt pœna.*

IN hoc Libro V. Decretalium tractatur de variis delictis, eorumque pœnis, & punitione. Unde in hoc tit. 1. præmittitur, quòd triplici via crimen ad iudicium deferatur, ſcilicet per *accuſationem*, *inquiſitionem*, & *denuntiationem*.

---

§. I.

De Accuſationibus.

ACcuſatio eſt criminis alicuius hominis apud iudicem competentem inſcriptione interueniente legitima facta delatio ad vindictam publicam. 1

Dico I. accuſationem eſſe *declaratione criminis* apud iudicem competentem: cùm in criminalibus alia ſit iuriſdictio, quàm in civilibus, ideo quinam iudices, & quando de crimine rectè cognoſcant, videri poterit ſuperiùs in *Tit. de Officio Iudicis*, & *Tit. de Foro competenti*.

Dico II. *inſcriptione interveniente*: eſt autem *inſcriptio* nihil aliud, quam obligatio ſcripta, qua accuſator ſe obligat ad crimen obiectum probandum, vel ſi in probatione defecerit, ad pœnam talionis, id eſt, ad eam pœnam ſubeundam, quam reus pati debuiſſet, ſi crimen probatum fuiſſet. *l. 3. ff. de Accuſat. & l. ult. Cod. eodem tit.* Hæc tamen pœna talionis hodie mutata eſt in arbitrariam & extraordinariam, quia per eam multi ab accuſando deterriti fuerunt, & ita delicta impunita manſerunt, ut *in Tit. ſeq.* dicemus. 2

Dico III. accuſationem institui *ad vindictam publicam*. Licet enim delicta alia ſint *publica*, quæ ſtatum Reipublicæ perturbant & offendunt, & quorum accuſatio cuivis de populo datur, ut crimen læſæ maieſtatis, homicidii, adulterii, violentiæ publicæ, & reliqua, quæ enumerantur in *Lib. 4. Inſtit. de Publicis delictis*: alia

alia verò ſint delicta *privata*, quæ magis privati alicujus hominis, quàm Reipublicæ intereſſe concernunt, ut furtum, rapina, damnum iniuria datum, iniuria, &c. nihilominus ex quolibet delicto etiam *privato* agi poteſt non tantùm civiliter ad compenſationem damni ex delicto illati, vel ad pœnam actori applicandam, ſed etiam criminaliter ad pœnam publicam judicis authoritate corpori imponendam, vel ad pecuniariam fiſco inſerendam. *§. in ſumma. 10. & ibi DD. Inſtit. de Iniuriis.* Et hæc actio criminalis propriè *accuſatio* eſt. Ea quoque
4 differentia inter actionem civilem ex delicto & accuſationem notanda eſt, quòd libellus in actione civili poſt facti narrationem, & cauſam applicatam debeat habere concluſionem, ut ſciatur, quid & quantum actor petat: cùm in ipſius ſit arbitrio, vel totum, vel partem petere; in *accuſatione* autem ſufficiat ſola facti narratio, & obligatio ad probandum ſine concluſione ad pœnam, quia quando conſtat de delicto, tunc lex ipſa facit concluſionem ad pœnam, quàm remittere, vel moderari non eſt in Accuſatoris poteſtate.

5 Accuſare poſſunt regulariter omnes, qui non prohibentur. Sunt autem plures, qui ab accuſando prohibentur. Ut I. Laicus non admittitur ad accuſandum Clericum, propter reverentiam Clericis debitam. *c. 1. & ſeq. cauſa. 2. q. 7.* & quòd præſumatur eſſe infeſtus Clerico, ſicut dicit Pontifex *in c. 3. de Immunitate Eccleſ. in 6.* Niſi tamen Laicus iniuriam ſibi & ſuis à Clerico illatam perſequatur, *c. de cætero. 14. de Teſtibus.* Item in criminalibus exceſſivis, & atrocibus: ut ſimonia, hæreſi, ſacrilegio, & ſimilibus Laici bonæ famæ ad accuſandum admittuntur, imò etiam aliquando Laici malæ famæ, & perſonæ viles ſi Clericus talium perſonarum familiaritate priùs uſus, aut de crimine infamatus fuerit. *c. nulli 5. h. t.* Parochiani quoque & Patronus Eccleſiæ de crimine civiliter agere poſſunt contra Rectorem Parochiæ, vel beneficii, ut amoveatur à beneficio: quia ipſorum intereſt habere bonum Parochum.

6 II. Clerici aut Monachi non poſſunt accuſare Laicos, quia non debent ſe immiſcere ſæcularibus negotiis *toto tit. ne Clerici vel Monachi &c.* idque vel maximè, ſi delictum mereatur mortem, vel membri mutilationem: fierent enim accuſatores illata tali pœna irregulares, tanquam cooperantes ad mortem, vel mutilationem alterius, ſicut infra in tit. *de Homicidio* dicemus.

7 Interim nihil obſtat, quin Parochus vel Concionator abſque ſpeciali deſignatione hominis vel pœnæ in genere monere poſſit Magiſtratus, ut pro ſecuritate publica, & ad ſcandalum evitandum iuſtitiam admini-
8 ſtrent, & in malefactores inquirant. Item ſi Clericus non vindictam publicam, ſed compenſationem damni ex furto vel alio delicto ſibi illati perſequatur, poterit etiam ſuum malefactorem ad iudicium ſæculare deferre cum proteſtatione, quòd non faciat ad pœnam ſanguinis, ſed ad intereſſe ſuum conſequendum. Neque ipſi imputabitur ad irregularitatem, ſi deinde iudex ex officio malefactorem merita pœna etiam mortis afficiat: ſi enim Clericis omne ius agendi contra malefactores adimeretur, ipſorum vita & bona liberè aliorum prædæ expoſita forent. Text. notabilis *in c. 2. de Homicid. in 6.*

9 III. Inimicus Accuſati, & qui inimico cohabitat ab accuſatione repellitur. *c. repellantur. 7. & c. meminimus. 13. h. tit.* dummodò non ſit levis inimicitia, ſed capitalis, cuius æſtimatio, quamvis regulariter arbitrio iudicis relinquatur, communiter tamen ea cenſetur, ſi quis alterius vitæ, vel maiori parti bonorum inſidiatus ſit: item ſi eundem iam alia vice de gravi crimine per calumniam accuſavit. *c. 10. h. t.*

10 IV. Accuſator repellitur per reaccuſationem Accuſati, & dummodo reaccuſet de maiori crimine; ſi autem Accuſatus reaccuſare vellet de crimine pari aut minori, non audiretur, antequam accuſationis iudicium eſſet finitum: præſumeretur enim ex inimicitia, & ad eludendam accuſationem facere: neque enim relatione criminum, ſed innocentia, reus purgandus eſt. *l. ſi quis reus. 5. ff. de Publicis iudiciis.* Excipitur tamen ſi Accuſatus velit reconvenire Accuſatorem civiliter ad intereſſe, vel perſequi ſuam, aut ſuorum iniuriam. *l. 1. & l. neganda. 19. Cod. De his qui accuſare non poſſ.*

V. Frater fratrem vel ſororem accuſare non po- 11
teſt, ita quidem, ut accuſanti exilii pœna ſtatuatur: nimis enim inhumanum videtur, ut frater fratris publicam damnationem deſideret. *l. ſi magnum. 13. Cod. De his qui accuſare non poſſ.* niſi accuſatio fieret de crimine levi, vel ad propriam vitam conſervandam; ut quia frater fratri inſidias vitæ parat. *l. propter inſidias 14. Cod. iam d. tit.*

VI. Accuſare prohibentur enumerati in *l. qui ac-* 12
cuſare. 8. cum ll. ſeqq. ff. de Accuſat. ut Pupillus, Mulier, Magiſtratus, Miles, (ne ille ab officio, hic à militia avocetur) Suſpectus de calumnia, qui falſum teſtimonium ſubornatus dixit, Pauper, qui minùs quàm 50. aureos in patrimonio habet: præſumitur enim vel corruptus pecunia, vel ad extorquendam pecuniam accuſare: hi tamen omnes, ſi ſuam vel ſuorum injuriam perſequantur, ab accuſatione non repelluntur. *l. Hi tamen 12. ff. eodem tit.*

VII. Denique Liberi, Liberti, & à tenera ætate 13
Alimentati, ne quidem ſuam injuriam perſequentes Parentes, Patronos, aut Alimentatores criminaliter accuſare poſſunt, ſed tantùm civiliter convenire, ſi fortè rerum ſuarum jacturam ab iis ſunt paſſi. E. g. ſi pater filium à poſſeſſione expulerit, non de vi aut rapina, ex *l. ſi quis. 5. ff. ad L. Iul. De vi privata*, ſed interdicto recuperandæ poſſeſſionis contra patrem aget. *d. l hi tamen & l. iniquum. 17. Cod. Qui accuſare non poſſ.*

Sicut autem quidam ab accuſatione activa, ita alii 14
ab accuſatione paſſiva excipiuntur. Ut I. Pupilli, Furioſi & mente capti, utpote quibus ob defectum rationis delicta non imputantur. *l. infans. 12. ff. ad L. Corn. de Sicariis. l. divus. 14. ff. de Officio Præſidiis.* Minorennes verò qui exceſſerunt 14. ætatis annum, vel etiam Pupilli proximi pubertati & doli capaces accuſari quidem poſſunt, ſed pœna eiſdem interdum habita ætatis & imprudentiæ conſideratione pro diſcretione judicis mitigatur. *l. auxilium. 37. ff. de Minoribus. l. ferè*
in omnibus. 108. ff. de R. I. II. ſemel accuſatus, & per ju- 15
dicem abſolutus iterum accuſari non poteſt de eodem crimine, quia de delicto unius hominis ſæpiùs quæri non poteſt. *l. ſervi. 7. §. 1. ff. h. t. l. licet. 6. §. ult. ff. Nautæ, cauponæ &c.* quia tamen res inter alios acta aliis præjudicare non debet, ideo, ſi ſecundus accuſator ſuam injuriam perſequatur, & doceat primam accuſationem ſe ignoraſſe, vel certè primum accuſatorem prævaricatum eſſe, audiri debebit. *l. ſi quis. 11. Cod.*
eod. III. non poſſunt accuſari, imò nec ex officio puni- 16
ri, qui ante plures annos delictum commiſerunt: ita enim omnia delicta carnis regulariter abolentur lapſu quinquennii. *l. mariti. 29. §. ſex menſium 5. & §. quinquennium. 6. ff. ad L. Iul. de Adult.* excepto crimine raptus, item adulterii cum inceſtu vel violenta oppreſſione conjuncti, quæ de jure communi, ſcilicet ut cætera crimina, quæ delicta carnis non ſunt, ad ſui abolitionem 20. annorum lapſum requirunt. *l. vim paſſam. 39. §. præſcriptione. 5. ff. ad Leg. Iul. de Adult.* Arnold. Rath. *in Tract. de Uſucap. c. 4. aſſert. 21. & aſſert. 30.*

IV. Magiſtratus temporalis durante officio accu- 17
ſari non poteſt, niſi circa officium delinquat, vel crimen notorium ſit; in reliquis autem differtur accuſationis

Digitized by Google

tinnis executio uſque ad depoſitionem officii data interim cautione de judicio, *l. ſi adulterium. 33. §. ult. ff. ad L. Iuliam de Adult.*

18 V. Denique abſens à loco judicii accuſari non poteſt. *c. 5. cauſa 2. q. 8. & l. abſentem. 6. Cod. de Accuſat.* Sed hoc intelligendum eſt; quòd contra abſentem deduci & finiri non poſſit accuſatio, proponi autem poteſt, ut accuſatus citetur à Judice ad comparendum. Quòd ſi legitimè citatus non comparuerit, nec realiter citari, ſeu corporaliter apprehendi poſſit (quia fortaſſis profugus, aut Judex, ſubcuius diſtrictu latet, non præbet alteri Judici auxiliares manus) annotantur ejus bona, ideſt, à judice obſignantur, ſive arreſtantur; ut ſi intra annum redierit, & ſe purgaverit, integram rem ſuam recipiat, intra quem annum Judex res tempore perituras v. g. frumentum, vinum &c. vendere, & pretium apud ſe deponere debet. Sin autem annum per contumaciam elabi paſſus ſit, bona eius omnia annotata in fiſcum deferuntur. *l. mandatis. 5. ff. de Requirendis Reis vel abſent. dam.* niſi intra annum deceſſerit: quo caſu exſpirabit criminis cauſa & bona ſucceſſoribus reſtituentur. *l. 1. §. ult. ff. in cit. tit.* In Clericis autem accuſatis & contumacibus pœna relinquitur arbitrio Judicis eccleſiaſtici; ut propterea etiam contra Clericos per annotationem bonorum, vel ſi bona patrimonialia non habeant, per privationem beneficiorum aut cenſuras procedi poſſit. Id tamen monet Concil. Trid. *ſeſſ. 25. de Refor. c. 3.* ut Judices eccleſiaſtici ſive contra laicos ſive contra Clericos non priùs cenſuris, præſertim verò excommunicatione utantur, quàm ſi apprehenſioni perſonæ, vel bonorum locus eſſe non poſſit: ne ſi facilè & ex qualibet cauſa infligantur cenſuræ, contemnantur potiùs, quàm obſerventur.

Sed quid ſi Reus etiam poſt annum in contumacia perſtiterit, & fortaſſis nulla vel pauca bona habeat, quæ curet?

19 Reſp. Talem Reum propter contumaciam haberi pro confeſſo, & convicto criminis, cujus inſimulatur, ita ut pœna relegationis, infamiæ, vel excommunicationis etiam abſens mulctati poſſit. *l. abſentem. 5. ff. de Pœnis.* Quia tamen contumacia tantùm fictam ſeu præſumptam probationem inducit, ſententia autem ex præſumptionibus lata, præſertim in criminalibus, non tranſit in rem judicatam; cùm ceſſet præſumptio, quando de veritate conſtat, arg. *l. ſi qui adulterii 35. Cod. ad L. Iul. de Adult.* ideo ſi accuſatus ex poſtfacto ſuam innocentiam docere velit, audiendus erit. Minſing. *Cent. 2. Obſerv. 78.* bona verò ſemel fiſco ob contumaciam acquiſita, etiam demonſtrata innocentia, non reſtituuntur, quia hæc pœna contumaciæ eſt; niſi accuſatus non tantùm à crimine ſe purgaverit, ſed etiam à contumacia oſtendendo legitimum comparendi impedimentum. *l. 2. Cod. de Requirendis reis.*

20 Cæterùm ſi & Accuſator & Accuſatus in judicio compareat, uterque de jure in carcerem, ſeu cuſtodiam recipi, & ibi uſque ad deciſionem cauſæ manere debet: quia non tantùm Accuſatus, ſed etiam Accuſator propter pœnam calumniæ, ſi in probatione defecerit, de fuga ſuſpectus eſt. *l. ult. Cod. de Accuſat. l. 2. C. de Exhibendis reis.*

21 Verùm hic quæritur, an judex in criminalibus indiſtinctè poſſit incipere a captura, & reum accuſatum omnium primò in carcerem mittere? Hanc quæſtionem tractat Minſing. *Cent. 5. obſerv. 69.* ubi magis receptam eſſe ſententiam ait: quòd incarceratio & captura, non niſi præmiſſa cauſæ cognitione, & ſaltem aliquali inſtructione ac probatione delicti præcedente, non verò ad primam ſtatim delationem ſive accuſationem concedenda ſit, per text. notabilem *in l. 1. ff. de Cuſtodia reorum.* Quòd ſi criminis pœna non ſit corporalis, ſed tantùm pecuniaria, vel aliàs levis, vel ſuſpicionem fugæ non inducat, vel reus ſufficientia bona habeat, in quæ poſſit fieri executio, tunc ſola cautio per fidejuſſores aut pignora, vel aliquando per juramentum *de iudicio ſiſti*, & *iudicatum ſolvendo* ſine incarceratione ſufficiet: imò Magiſtratum indebitè incarcerantem poſſe de injuria coram ſuo ſuperiore per incarceratum conveniri, docet ibidem Minſing. *in fine* & probatur ex *l. nec Magiſtratibus 32. ff. de Iniuriis.*

Quia tamen hodie de jure Canonico in *cap. 3. de* 22
Pœnis. in 6. & paſſim de conſuetudine ſæcularium etiam judiciorum aliquando carcer non tantùm pro cuſtodia, ſed etiam pro pœna aſſignatur, ideò in levioribus quoque delictis, ſi tamen probata ſint, incarceratio frequenter ſtatuitur. Sin verò incarceratio fiat non pro pœna, ſed pendente accuſatione pro cuſtodia non debebit tunc reus nimis duro aut tetrico carcere conſtringi: eſt enim iniquum, ut priùs affligatur reus, & executio in ipſum fiat, quàm delictum probatum ſit. *l. 1. Cod. de Cuſtodia reorum*, niſi hoc nonnunquam fiat poſt ſemiplenam delicti probationem ad confeſſionem rei extorquendam.

---

§. II.

De Inquiſitionibus & Denuntiationibus.

S U M M A R I A.

23. *Quid ſit Inquiſitio? eſtque alia generalis, alia ſpecialis.*
24. *Inquiſitionem ſpecialem debet præcedere infamia vel indicia ſufficientia.*
25. *Puncta Inquiſitionis, item dicta & nomina teſtium reo pro ſui defenſione ſpecificè ſunt communicanda.*
26. *Non ſervato debito ordine, ſi reus ultrò confeſſus fuerit, non poterit proceſſum poſtea impugnare.*
27. *In inquiſitione contra regulares non publicantur nomina teſtium.*
28. *Quid ſit Denuntiatio, & quare introducta.*
29. *Denuntiatio alia Evangelica, alia Canonica, alia civilis, & quid ſit Evangelica?*
30. *Quid ſit Canonica denunciatio, & quomodo detur etiam ad proprium intereſſe conſequendum?*
31. *Quid ſit civilis denuntiatio, & quatenus in ea credatur miniſtris publicis?*

INquiſitio eſt inveſtigatio criminis à judice ex officio 23
facta: cùm enim non facilè reperiantur, qui velint ſe pro accuſatoribus gerere, onus probandi delictum in ſe ſuſcipere, & niſi probarint ſe ipſos ad pœnam obligare, ideo ne delicta maneant impunita, judicis officio incumbet, etiam ſine accuſatore in malefactores inquirere, ſicut in *l. congruit. 13. ff. de Officio Præſidis* jubetur, ut Præſes Provinciæ malos homines conquirat, & in *Novell. 128. c. 21.* mandat Imperator, ut Magiſtratus per ſe requirant malefactores.

Non obſtat vulgaris regula, quòd ſine accuſatore nemo damnandus ſit. *l. reſcripto. 6. §. ſi quis. 2. ff. de Muneribus & honoribus.* quia intelligitur, niſi fama aut indicia ſint loco accuſatoris, ut mox dicemus, aut reipublicæ interſit, aliquod delictum præcavere, aut extinguere.

Eſt autem *Inquiſitio* alia generalis, alia ſpecialis. Generalis inquiſitio eſt, quæ de nulla certa perſona inſtituitur, ſed generaliter de toto aliquo loco vel diſtrictu, ut ſi Epiſcopus viſitet Diœceſim, vel in civitate, aut Provincia dicantur graſſari latrones, & ideò Præ-

ſes

Digitized by Google

ſes milites emittat. Specialis autem inquiſitio eſt, quæ fit de certa aliqua perſona ſuſpecta de crimine.

24 Ad hanc inquiſitionem duo principaliter requiruntur. I. Ut præcedat diffamatio non tantùm à malevolis & paucis, ſed à pluribus & gravibus etiam viris, qui eundem de crimine ſuſpectum habeant, aut alia probabilia indicia contra ipſum militent; & ideò in judicio inquiſitionis accuſatoris loco cenſentur, reoque excipiente, quòd diffamatus non ſit, priùs deſuper cognoſci debet; nam judex inquirendo de certa perſona ſine præcedenti infamia & ſufficientibus indiciis peccat graviter, cùm diminuat eius honorem & exiſtimationem, niſi, ut præmiſſum, reipublicæ interſit aliquod
25 pernitioſum delictum præcavere. II. Capitula & puncta inquiſitionis ſunt reo communicanda, contra quæ poteſt excipere, de non facta legitima ſpecificatione loci, temporis, aliarumve circumſtatiarum: quia habita tali ſpecificatione reus poteſt faciliùs demonſtrare ſuam innocentiam, quòd fortaſſis in tali loco & tempore abſens fuerit. Item etiam dicta & nomina teſtium ſunt inquiſito publicanda, ut quid, & à quo ſit dictum appareat, eiuſque exceptiones defenſionales tam contra dicta, quàm perſonas teſtium admittendæ, ne per ſuppreſſionem nominum teſtium, & defenſionis excluſionem infamandi, aut falſum deponendi audacia præbeatur. *c. cùm oporteat. 19. c. inquiſitionis.* 21. *c. qualiter & quando. 24. h. t.*

26 Eſt tamen notabile, quòd ſi hic ordo obſervatus non fuerit, & iudex non præcedente infamia, vel non traditis capitulis ad inquiſitionem proceſſerit, reus autem non contra exceperit, vel proteſtatus fuerit, ſed forſan ſimpliciter crimen confeſſus ſit, non poſſit ex poſtfacto propter ordinem judiciarium non ſervatum confeſſionem revocare, vel proceſſum impugnare. *c. ad petitionem 22. x. h. t. & c. 1. eodem in 6.*

27 In Eccleſiis & Monaſteriis Regularium, ſi inquiſitio fiat contra Abbatem aut religioſum, dicta quidem teſtium, ſi illi regulares ſint, eſſe inquiſito communicanda exiſtimo, non autem nomina aut perſonas, ne exinde diſcordiæ & inimicitiæ oriantur, ac pax religionis turbetur. Quæ etiam cauſa eſt, cur in electione Abbatis vota & nomina eligentium non publicentur, ut in *Lib. I. in Tit. de Electione* traditur, ac in *d. c. qualiter & quando*, expreſsè habetur, quòd contra regulares præſcriptus inquiſitionis ordo non ſit neceſſariò obſervandus.

28 *Denuntiatio* eſt criminis alicuius apud judicem ſine inſcriptione delatio. Differt ab accuſatione, quòd licet denuntians teneatur facere aliquam probationem criminis, non tamen puniatur, ſi in probatione defecerit, dummodo appareat cum bono zelo, & non calumniandi animo ad denuntiationem proceſſiſſe: recipitur enim denuntiatio ad eum potiſſimum finem, & etiam noſtris temporibus uſitata eſt, ac loco accuſationis introducta, ut dein judex ex officio inquirat. *c. ult. hoc t.*

29 Dividitur *Denuntiatio*, quòd alia ſit *Evangelica*, alia *Canonica*, & alia *Civilis*. *Evangelica* dicitur, quæ intenditur ad ſpiritualem emendationem alterius, eamque debet præcedere una aut altera monitio, ſicut traditur in Evangelio *Matth. 18. ℣. 15.* his verbis: *ſi peccaverit in te frater tuus* (quo nomine omnis Chriſtianus intelligitur) *corrige ipſum inter te & ipſum ſolum: ſi te audierit, lucratus es fratrem tuum, ſi autem te non audierit, adhibe tecum adhuc unum vel duos, ut in ore duorum ſtet omne verbum, quod ſi non audierit eos, dic Eccleſiæ &c.* Si tamen monitio iſta privata nihil efficeret, poſſet fieri denuntiatio apud judicem eccleſiaſticum, etiam ea non præmiſſa, fruſtra enim aliquis obligaretur ad actum inutilem, Nav. *Conſilio 4. h. t.*

30 *Canonica* denuntiatio dicitur, quæ ex SS. Canonibus conceditur, ut ſi impedimentum denuntietur inter duas perſonas, quæ volunt matrimonium contrahere, vel aliud crimen contra Canones vel à perſonis eccleſiaſticis commiſſum. Non requirit monitionem præviam, neque tantùm ad emendationem ſpiritualem, ſed etiam ad pœnam Canonicam inſtituitur vel acceptatur. *c. qua propter 47. cauſa 2. q. 7.* Item ad hanc *Canonicam* denuntiationem etiam referri poteſt illa denuntiatio, quæ fit ad proprium intereſſe conſequendum. Quamvis enim ſæpius de jure civili non detur actio, ut propter læſionem ex contractu, quæ non eſt ultra dimidium juſti pretii. *l. 2. Cod. de Reſcindenda vendit.* nec contra heredem defuncti ex delicto à defuncto commiſſo, *l. unica Cod. ex delictis defunctor. &c.* In foro tamen eccleſiaſtico quoties adverſarius obligatur in conſcientia, poteſt denuntiari, & ad ſatisfactionem compelli, cùm Eccleſia judicet de quovis peccato mortali, *c. novit 13. de Iudiciis.* Videantur quæ dixi ſup. *de Foro compet.*

Civilis demum denuntiatio eſt, quam faciunt mi- 31
niſtri publici ad hoc à judice deputati, ut crimina in republica vel civitate commiſſa ſcrutentur, & ad judicium referant. Non creditur ipſis ſimpliciter, ſed concurrentibus indiciis movent judicem ad inquiſitionem inſtituendam, *l. ea quidem 7. & l. ſinguli 14. Cod. de Accuſat.* Puniuntur, ſi per calumniam detulerint. Sin autem aliquali ſaltem probabilitate ſunt ducti, excuſantur propter neceſſitatem officii, *l. 6. ff. de Cuſtodia reorum.*

TITULUS II.

De Calumniatoribus.

SUMMARIA.

1. *Quid ſit calumniari, & quæ calumniantis pœna?*
2. *In foro Canonico ex conſuetudine ferè omnes pœnæ hodie arbitrariæ.*
3. *Præſumptio calumniæ in accuſatore vel denuntiatore tollitur præſumptionibus contrariis.*
4. *Quid ſit prævaricari? Et quæ pœna iſtius?*
5. *Quis dicatur Tergiverſator & qualiter puniatur?*

TRadunt in hoc Titulo Interpretes, quibus modis delinquant accuſatores, ſcilicet *calumniando*, *prævaricando*, aut *tergiverſando*.

Calumniari eſt falſa crimina intentare, ſeu inno- 1
centem per malitiam in judicium deferre. Pœna calumniæ eſt, ut calumniator ultra condemnationem in expenſas factas ab accuſato, notetur infamia, & puniatur *talione*, id eſt, tali ſupplicio, quali crimine probato affectus fuiſſet reus. *l. 7. & ult. Cod. de Calumniatoribus.* De Jure Canonico in *cap. 1. hoc tit.* circa Clericos calumiante ſtatuitur pœna depoſitionis & exilij.

De conſuetudine in locum talionis ſucceſſit pœ- 2
na extraordinaria pro arbitrio Judicis, & hodie de Jure Canonico ex generali conſuetudine omnes ferè pœnas factas eſſe arbitrarias teſtatur Val. *hoc Lib. V. ad tit. de Pœnis. §. 4. in fine.*

Porrò licet Gloſſ. *in cap. 2. hoc tit. in verbo calumnian-* 3
di, generaliter doceat, hoc ipſo præſumi calumniam, ſi accuſator vel denuntiator non probat delictum; advertendum tamen eſt, hanc præſumptionem admittere probationem in contrarium, & concurrentibus aliis præſumptionibus & circumſtantiis ac juramento ac-

Digitized by Google

to accedente poſſe penitùs tolli & purgari, veluti ſi accuſatus prius delicto apud viros etiam graves infamatus fuerit, ſi accuſator delictum ſaltem ſemiplenè probaverit, ſi teſtes durante judicio ante examen mortui ſint: præſertim ſi neceſſitas officii, vel juſtus dolor ad accuſandum moveat, ut in perſonis publicis vel tutoribus circa res pupillares contingit, *L. 2. Cod. De his qui accuſare non poſſ.* Item in accuſante marito uxorem de adulterio. *L. 6. Cod. Ad L. Iul. de Adult.* prout rectè ad *cit. Gloſſ.* notavit Panor. *in c. 2. h. t. n. 5.*

4 *Prævaricari* dicitur ille, qui cùm accuſaſſet vel denuntiaſſet aliquem de crimine publici judicii, poſtea corruptus diſſimulavit veras probationes & adduxit inefficaces, vel quoquo modo adjuvit reum, ut abſolveretur. Pœna injungitur prævaricatoribus extraordinaria ſive arbitraria, *l. 1. & 2. ff. de Prævaricatoribus.*

5 *Tergiverſari* (quaſi per modum fugientis *tergam vertere*) dicitur, qui poſt litem conteſtatam ab accuſatione publici criminis prorſus deſiſtit, *Tergiverſationis* pœna ex Senatus conſulto Turpilliano ſtatuitur quinque librarum auri; vel alia extraordinaria, *L. 3. in fin. ff. de Prævaricatoribus*, ſed ex *l. 1. Cod. ut intra certum tempus criminal. quæſtio terminetur*; quarta omnium bonorum parte cum infamia *tergiverſator* punitur De Jure Canonico nulla certa pœna præſtituta eſt, ideo dici poteſt juxta ſuperiùs dicta, eſſe arbitrariam.

TITULUS III.

De Simonia, & ne aliquid pro Spiritualibus exigatur vel promittatur.

S U M M A R I A.

1. *Simonia nomen trahit à Simone Mago, eſtque ſpecies ſacrilegii.*
2. *Simonia etſi à SS. Canonibus dicatur hæreſis tamen poteſt eſſe ſine vera hæreſi.*
3. *Ponitur & explicatur definitio Simoniæ.*
4. *Eſt alia mentalis, alia conventionalis, alia realis.*
5. *Emptio & venditio circa Simoniam latè accipitur pro quovis contractu temporali.*
6. *Spirituali annexum 3. modis accipitur.*

1 SImonia delictum eſt, quod à Simone Mago nomen & originem traxit, is enim, ut in *Act. Apoſtolor. 8. c.* legitur, cùm vidiſſet, quòd per manus impoſitionem daretur Spiritus S. obtulit Apoſtolis pecuniam dicens: *date & mihi hanc poteſtatem, ut cuicunque impoſuero manus, accipiat Spiritum S.* cui reſpondit Petrus: *pecunia tua tecum ſit in perditionem, quoniam donum DEI exiſtimaſti pecunia poſſideri.* Eſt igitur *Simonia* ſpecies *ſacrilegii*, quam SS. Canones variis nominibus deteſtantur, prout in *c. reperiuntur. 7. cauſ. 1. q. 1.* appellatur execrabile flagitium, & in *c. 6. h. t.* dicitur peſtis ſui magnitudine alios morbos vincens. Ejus malitia conſiſtit in irreligioſa, & indigna tractatione rei ſacræ vel ſpiritualis, dum ita vilis putatur, ut in commutationem rerum temporalium venire poſſit, vel quòd dona ſpiritualia exiſtimentur eſſe in poteſtate & commercio hominum, & non potiùs à ſolius DEI gratia & gratuita voluntate dependere. Item hoc delictum valde perniitioſum eſt Eccleſiæ, ſi nimirum Prælaturæ Eccleſiaſticæ, ordines, beneficia & ſimilia potiùs ob turpe lucrum, quàm perſonarum merita & virtutes diſtribuantur.

Licet verò error Simonis Magi fuerit hæreticus, 2
dum putavit donum ſpirituale poſſe pretio comparari, & ideo etiam *Simonia* hæreſis vocetur in *c. 5. h. t. & c. Presbyter. 1. cauſa 1. q. 1.* nihilominus ſciendum eſt, Simoniam committi poſſe ſine iſto errore, & ab eo, qui pro ſpiritualibus accipit temporalia, quamvis non credat ſpiritualia vendi poſſe: quia etiam hoc caſu irreverentia ſpiritualium & indigna tractatio, ac violatio Evangelici præcepti: *gratis accepiſtis gratis date*, &c. concurrit, unde nomen hæreſis in *cit. c.* intelligendum eſt, quòd ſimonia origine ſua fuerit hæreſis, & etiam hodie eſſe poſſit, ſi ille error interveniat.

Definitur *Simonia* à Gl. communiter recepta *in princ. cauſa 1. verbo. Quidam*, quòd ſit *ſtudioſa voluntas* emendi vel vendendi aliquid ſpirituale, vel ſpirituali annexum.

Dicitur I. *ſtudioſa voluntas*; id eſt, deliberata cum 3
advertentia mali; nam voluntas & propoſitum diſtinguunt maleficia. Dividitur autem *Simonia* in *Mentalem*, quæ ſola voluntate committitur, nec in actum prodit exteriorem; *Conventionalem*, quæ in pactum deducta eſt; & *Realem*, ubi ultra pactum etiam traditio rei ſpiritualis acceſſit, de qua diviſione plura dicemus, quando inferiùs de pœnis *Simoniæ* agemus.

Dicitur II. *emendi* aut *vendendi*, quæ verba latè ac- 4
cipienda ſunt, ut includant omnem contractum, in quo res temporalis pro ſpirituali datur, qualis eſt permutatio, vel alius contractus innominatus, *do, ut facias, facio, ut facias*, &c.

Dicitur III. *aliquid ſpirituale*: id eſt, quodvis ſu- 5
pernaturale donum ad animæ ſalutem directè inſtitutum, vel *ſpirituali annexum*: quod annexum poteſt eſ-
ſe tribus modis: vel antecedenter, ut Jus Patronatus 6
ad beneficium, vaſa ſacra ad ſacrificium, &c. vel concomitanter, ut labor corporis in ſpirituali officio; vel conſequenter ut reditus beneficiorum; qui dantur propter ſpirituale officium. Sed hæc omnia, quia involvunt plures difficiles quæſtiones, in particulari magis *ſeqq.* §§. examinabimus.

Colliges autem in primis ex data definitione & ejus explicatione ad conſtituendam *Simoniam* tria debere concurrere, ſcilicet *pactum, pretium temporale: & mercem*, ſive rem ſpiritualem, aut ſpirituali annexam.

§. I.

De Pacto Simoniaco.

S U M M A R I A.

7. *Sine pacto non eſt Simonia formalis: & quid de muneribus datis ante collationem beneficii ad obligandum ex gratitudine collatorem.*
8. *Non eſt Simonia, ſi res temporalis detur tantùm ut incitamentum ad opus bonum.*
9. *Simonia eſt, etſi pactum cedat in favorem tertii, non dantis.*

NOmine pacti Simoniaci, ut jam præmiſimus, venit omnis contractus reciprocus, ſeu utrinque obligatorius, quo alter ad rem ſpiritualem tradendam obligatur. Adeo verò pactum præcedens eſt neceſſarium, ut ſine eo non reputetur *Simonia*, quamvis res temporalis pro ſpirituali detur. Unde qui liberè & ſponte

Digitized by Google

ſponte aliquid donat ei, à quo rem aut beneficium ſpirituale accepit, non propterea *Simoniam* committit: quia res ſpiritualis non eſt deducta in commercium & obligationem pro re temporali tanquam ejus pretio, ſed munus datum eſt oſtendendi animi grati cauſa, ſicut videmus tales donationes ſolere fieri Epiſcopis, qui conſecrant Eccleſias, vel altaria, dummodo eas tanquam ex juſtitia debitas non exigant, *c. etſi quæſtiones* 18. *h. t.* Si tamen in collationibus beneficiorum Eccleſiaſticorum fiant antecedenter ab eo, qui ſupplicat pro beneficio, licet fortaſſis poſſint excuſari à formali *Simonia*, quia non dantur tanquam pretium beneficii, ſed ut collator ex gratitudine antidorali obligetur ad beneficium conferendum: nihilominus, cùm ſaltem habeant in ſpeciem *Simoniæ* & movere poſſint animum collatoris ut indigno potius, quàm digno conferat beneficium; ideo propter ſcandalum, malam conſequentiam, & affectionem Simoniacam in foro externo pœnam merentur, in interno autem peccatum inducunt, arg. *text. in dict. cap.* 18. *verſ. quod autem*, nam munera excæcant ſapientes, & Apoſtolus vult non abſtinere nos tantùm à malo, ſed propter ſcandalum etiam *à ſpecie mali*.

8 Præterea ex veriori ſententia non eſt *Simonia*, ſi aliquid temporale detur non ut pretium, ſed ut incitamentum ad opus bonum, veluti ſi parentes donent liberis, ut Eccleſias frequentent; ſi hæretico promittantur nuptiæ, vel malefico infideli à Principe condonetur ſupplicium, ut fidem Catholicam ſuſcipiat, ſicut docet Laym. *in Theolog. morali de Simonia*, §. 2. *n.* 11.

9 Cæterum autem quamvis pactum non cedat in favorem dantis, ſed alicuius tertii, dicetur tamen Simonia commiſſa, ſi res ſpiritualis in obligationem deducta, prout in *c. nobis fuit*. 27. *h. t.* deciditur, caſſandam eſſe electionem ejus, cujus amici etiam ipſo ignorante pecuniam electoribus promiſerunt, niſi in fraudem electi vel eo contra proteſtante pecuniæ promiſſæ fuiſſent.

§. II.

De Pretio Simoniaco.

S U M M A R I A.

10. *Pretium ſimoniacum eſt omnis res temporalis, cùm datur pro re ſpirituali.*
11. *Dicitur etiam munus: eſtque triplex, à manu, à lingua, ab obſequio.*
12. *Propter pactum implicitum committitur etiam ſuo modo Simoniæ peccatum.*

10 Quamvis in emptione & venditione *pretium* conſiſtere debeat in pecunia numerata, & ſi alia res detur, quàm pecunia, v. g. bos pro equo non ſit emptio ſed permutatio. *L.* 1. *§.* 1. *ff. de Contrahenda empt.* quia tamen in materia Simoniæ nomine emptionis & venditionis intelligitur omnis contractus utrinque obligatorius, ideo etiam nomine *pretii* venit omnis res temporalis æſtimabilis vel utilis, quæ pro re ſpirituali datur.

Dico autem rem temporalem eſſe pretium Simoniæ: nam unam rem ſpiritualem dare pro alia re ſpirituali caret Simoniæ vitio, ſicut notant DD. communiter in *c. ſtatuimus*. 2. *& c. ſuper eo*. 7. *de Tranſact.* Gloſſ. *in cap. ad quæſtiones*. 6. *de Rerum permutat.* Unde non erit prohibitum, Reliquias ſacras cum aliis Reliquiis, beneficium cum beneficio, decimas unius Eccleſiæ cum decimis alterius permutare, dummodo obſerventur ſolennitates, quæ in permutatione beneficiorum, & alienatione rerum Eccleſiaſticarum requiruntur; de quibus in *Lib. III. tit.* 13. diximus.

Porrò pretium ſimoniacum ſcriptores Eccleſiaſtici ſolent etiam *munus* appellare, ut in *c. Salvator*. 8. 11
cauſa. 1. *q.* 3. eo ſenſu, non ut ſignificet donum gratuitum (ex quo non conſtitui Simoniam paulò ſuperiùs traditum eſt) ſed debitum ex obligatione, quemadmodum etiam de Jure Civili. *ff. de Muneribus & honoribus*. *munus* accipitur pro onere, ſervitio aut tributo.

Dividunt DD. pretium ſimoniacum in munus *à manu*, munus *à lingua*, & munus *ab obſequio*, eaque diviſio patenter traditur in *d. c. Salvator circa med. verſ. ideo qui eaſdem*, & clariùs in *c. ſunt nonnulli* 114. *cauſa* 1. *q.* 1. Munus *à manu* dicitur res quælibet temporalis æſtimabilis & utilis. Item etiam debiti vel obligationis remiſſio, ut ſi Epiſcopus ſuo creditori conferat beneficium, ut is viciſſim remittat debitum, ad quod Epiſcopus tenetur. Per munus *à lingua* intelliguntur laudes, preces, vel commendationes, v. g. apud Principem vel populum in alia cauſa pro eo interponendæ qui beneficium, aut rem ſpiritualem contulit. Denique per munus *ab obſequio* intelliguntur quælibet ſervitia vel obſequia alicui præſtanda ſub obligatione beneficii conferendi.

Verùm hic iterum advertendum eſt, quòd iſta munera tunc quidem conſtituant formalem Simoniam, ſi in pactum vel obligationem utrinque deducta ſint non ſi ab altera parte liberè & ſponte exhibita. Interim 12
ſi Epiſcopus patiatur v. g. aliquem famulum gratis vel pro modico pretio inſervire ſub ſpe recompenſandi per collationem beneficii Eccleſiaſtici, plerumque præſumi implicitum pactum ſimoniacum, & ſaltem committi peccatum propter ſcandalum & ſpeciem Simoniæ, & quòd inde beneficia non juxta qualitates perſonæ ſed obligationem privatam diſtribuantur, docet Suarez. *Tom.* 1. *de Religione. tract.* 3. *lib.* 4. *cap.* 30. *num.* 5. *&* Leſſ. *de Iuſtitia & Iure lib.* 2. *cap.* 22. *dub.* 20.

§. III.

De Re ſpirituali ſive materia & merce Simoniæ.

S U M M A R I A.

13. *Quomodo pro Sacramentorum adminiſtratione poſſit exigi licitè aliquid temporale?*
14. *Non licet Parochis ob denegatam pecuniam conſuetam denegare Sacramenta.*
15. *Pro Miſſis & precibus quomodo pecunia poſſit accipi?*
16. *Ex quibus cauſis conſuetudo accipiendi aliquid pro ſepulturis & Sacramentorum adminiſtratione poſſit admitti? conciliantur textus in* c. cùm Eccleſiæ, & c. ad Apoſtolicam h. t.
17. *An & quomodo res conſecratæ vendi poſſint?*
18. *Illicitum eſt rei conſecratæ uſum locare pro pretio.*
19. *Omnis actus juriſdictionis ſpiritualis regulariter ponit materiam Simoniæ.*
20. *Quid ſentiendum de ſtylo Curiæ Romanæ, quo pro diſpen-*

Digitized by Google

diſpenſationibus exigitur pecunia?

21. *Simoniacum eſt pro ingreſſu in Religionem vel ſuſceptione in Canonicum aliquid ex pacto petere: quod tamen declaratur.*

22. *Decimæ poſſunt in contractum temporalem deduci, quoad fructus & ius utile, non directum.*

23. *Ius decimandi in uno loco poteſt commutari cum iure decimandi in alio loco.*

24. *Ius Patronatus directè in contractum temporalem deduci non poteſt, ſed cum univerſitate bonorum vel re, cui adhæret, poteſt transferri.*

25. *Quid ſi in contractu ſpecialis mentio Iuris patronatus fiat?*

26. *Circa beneficia Eccleſiaſtica, contractus onerosi ſunt Simoniaci.*

27. *Annatæ tamen, vel primi fructus de conſuetudine etiam ab Epiſcopis peti poſſunt.*

28. *Reſignatio beneficii eſt Simoniaca, ſi pactum temporale etiam circa expenſas interveniat.*

29. *Penſio tamen reſignanti poteſt conſtitui.*

30. *Beneficia inæqualium redituum, ſi permutentur, exceſſus pretio compenſari non poteſt: ſed penſio poteſt conſtitui.*

31. *Quid in hac parte ſpeciale circa Monaſteria habentia parochias incorporatas?*

32. *Tranſactio ſuper lite beneficiali fieri non poteſt, dato temporali: ad redimendam tamen vexam aliquid dari poteſt, cum diſtinctione.*

QUænam dicatur res ſpiritualis, & ſpirituali annexa præmiſi in tertio membro definitionis, ſed in ſpecie.

Quæritur I. Si Sacramenta propriè ſint ſpiritualia,
13 ad ſalutem animæ directè inſtituta, quomodo ergo Parochi pro Baptiſmo, Confeſſionibus, miniſtratione Euchariſtiæ &c. pecuniam à populo exigunt?

℞. Quòd talis pecunia non exigatur tanquam pretium Sacramenti, quòd eſt inæſtimabilis valoris, ſed tanquam ſtipendium neceſſarium pro ſuſtentatione Miniſtrorum Eccleſiæ, nam juxta teſtimonium Chriſt. *Matth.* 10. *verſ.* 10. *dignus eſt operarius mercede ſua*, & Apoſtolus 1. *ad Corinth.* 9. ait, neminem ſuis ſtipendiis militare, & Dominum ordinaſſe, ut qui Evangelium annuntiant, de Evangelio vivant, & qui altari deſerviunt, de altari vivant.

Hic tamen advertendum eſt non licere parochis
14 ob denegatam pecuniam denegare ſacramenta, ſed debere alia via, aut apud Epiſcopum jus ſuum proſequi: alias enim non leve foret ſcandalum, ſpecies Simoniæ & grave parochianis aliis detrimentum, ſi ob modicam pecuniam ſalutaribus mediis fruſtrarentur, *c. audivimus.* 41. *& c. in tantùm* 36. *h. t.*

Quæritur II. Quo jure pro Miſſis vel precibus ad aliorum intentionem faciendis pecunia accipiatur?

℞. Etiam hìc pecuniam non dari ut *pretium* pro
15 Miſſa vel precibus, cùm utique ſit nulla proportio inter medium v. g. florenum & ſanctiſſimum Miſſæ Sacrificium, ſed pro mercede operis, & ſervitii, ad quod alicui gratis præſtandum non eſt obligatio ſecundùm allegatam Chriſti & Apoſtoli ſententiam ac decretum Concilii Agathenſis, relatum in *c. ult. cauſa* 1. *q.* 2. quòd etiam de ſpiritualibus dignus ſit operarius & Miniſter Eccleſiaſticus mercede ſua. Porrò hæc ratio etiam in eo procedit, qui aliàs ſufficientes reditus habet; cùm non propterea teneatur mihi gratis ſervire, niſi illi reditus in hunc finem ſint ei deputati, ſicut in Parocho, qui propterea percipit decimas, ut Sacramenta Parochianis adminiſtret. Unde ſi Parochis ex decimis vel aliis proventibus habeat abundanter reditus pro ſe & Capellanis ſuis, volunt plerique DD. eum pro adminiſtratione ſingulorum Sacramentorum nihil exigere poſſe, per text. *in c. cùm in Eccleſia* 9. *& in c. ſuam.* 29. *h. t.* Alii tamen ex diuturna conſuetudine tales exactiones excuſant, de hac autem conſuetudine.

Quæritur III. Quomodo inter ſe concilianda ſint,
dictum *c.* 9. *& c. ad Apoſtolicam.* 42. *h. t.* Ubi in priori 16
omnis conſuetudo exigendi aliquid pro ſepulturis, & Sacramentorum adminiſtratione damnatur: in poſteriori autem pontifex præcipit in ſimilibus pias conſuetudines obſeruari.

℞. *c.* 8. *&* 9. *h. t.* explicandum eſſe de tali conſuetudine, quæ non fuit legitimè & abſque peccato introducta, aut præſcripta, ut, quia Clerici aliàs ſufficientia beneficia habentes, nihilominus pro adminiſtratione Sacramentorum pecuniam exegerunt, & denegantibus pecuniam negarunt Sacramenta, vel ſepulturam, &c. apertè enim ibidem Pontifex loquitur de ſimilibus actibus peccaminoſis, ex quibus ait, non induci conſuetudinem, cùm diuturnitas temporis peccatum non minuat, ſed augmentet, *& tantò ſint graviora crimina, quò diutiùs animam tenuerunt obligatam.* Verùm alterum *cap. ad Apoſtol. h. t.* accipiendum eſt de tali conſuetudine, quæ ſine peccato, & ex rationabili cauſa eſt obtenta: plures autem cauſæ enumerari poſſunt, ex quibus talis conſuetudo ſit rationabilis & legitima. *Primò* ſi parochus non habeat ſufficientes reditus pro ſe, & Capellanis ſuis; neque iſta ſufficientia ita ſtrictè de quotidiano tantùm victu intelligenda eſt, quin etiam futurarum neceſſitatum aliqua ratio, ſine avaritia tamen, habeatur. *Secundò* ſi conſuetudo ſit immemorialis, & non conſtet, quo initio cæperit, videtur tutò obſervari poſſe; quia conſuetudo immemorialis habet vim legis & privilegii, atque poſſeſſio tanti temporis, quod hominum memoriam excedat, omnem præſumptionem mali excludit *cap. ſuper quibuſdam.* 26. *& ibi* Gloſſ. *& DD. de Verb ſignificat. l.* 3. *§. ductus aquæ.* 4. *ff. de Aqua quotidiana & æſtiva*, dummodo à violentis extorſionibus abſtineatur, & in quantitate præſertim reſpectu pauperum exceſſus non fiat. Unde ſolent Epiſcopi tales exactiones (quas vulgò de *ſtola* vocant) taxare & moderari. Circa ſepulturas *tertiò* ſpecialiter poteſt aliquid peti pro conſervatione cæmiterii, vel loci ſpecialis ſepulturæ, aut ſuſtentatione cantorum, vel propter ſpecialem laborem, ad quem is, qui parochus non eſt, non tenetur, ut ſi in alia Eccleſia, quàm Parochiali electa ſit ſepultura: item quòd honor & præeminentia ſpecialis ſepulturæ, ut quia eſt in loco ſublimiori & conſpicaciori (adeoque reſpectus temporalis) vel obligatio Eccleſiæ, quòd nullum alium velit recipere ad particularem ſepulturæ locum, quàm certam familiam, ſit prætio æſtimabilis, cum pluribus cit. docet Barboſ. *de Offic. Paroch. part.* 3. *c.* 26. *Quartò* cùm in pleriſque parochiis decimæ perſonales de lucro & negotiatione hominum ſolvi ſolitæ, & in pluribus etiam decimæ minutæ v. g. de ovis, lacte, pomis, lino, lana & ſimilibus in deſuetudinem abierunt, credibile eſt, quòd fortaſſis ex antiquis pactis inter Parochos & Parochianos in locum decimarum iſtarum aliæ particulares exactiones ſucceſſerint.

Quæritur IV. An res conſecratæ vel benedictæ, ut 17
Calices, Paramenta, Miſſalia, Cruces, Hiſpanicæ, aliaque ſimilia vendi poſſint ſaltem ratione materiæ, quam continent, quia fortè ex auro, vel argento ſunt; Canoniſtæ veteres plerique in ea fuerunt ſententia, tales res conſecratas, quamdiu conſecrationem retinent, vendi non poſſe, ſed ſi quæ ſint, quæ confractæ aut ſciſſæ amittere poſſunt conſecrationem, ut calices argentei, veſtes ſericæ &c. priùs tales res frangendas aut ſcindendas eſſe, ut deinde tanquam profanatorum materia vendi poſſint. Fundamentum eſt in *c. quis obiecerit* 7. *cauſa* 1. *q.* 3. ubi regula traditur, ut quando duo ſunt neceſſariò ſibi connexa, unam ſine altero vendi

non

Digitized by Google

non poſſit, & ponitur exemplum de Eccleſia conſecrata, quòd non poſſit vendi ratione mareriæ ſive ædificii. Item in *c. abolendæ*. 13. *de Sepultaris*. prohibet Ponrifex, ne pro ſepultura in cæmiterio ratione rerræ effoſſæ aliquid exigatnr, ſimilirer. *c. dictam*. 105. *cauſa*. 1. *q*. 1. *& c. non ſatis* 8. *h. t.* interdicitur, ne pro oleo, chriſmate, aut balſamo, ex quo chriſma conficitur, aliqnid petarur. Verùm Recentiores, præſertim verò Theologi, communiùs docenr, ex ſua natura non eſſe Simoniam, vendere præciſè materiam rei conſecratæ, quanti valeret, ſi conſecrata non eſſet, eò qnòd materia ſecundùm ſe ſpectata nibil ſpeciale ſir, & vendens pro ea priùs pecunias expoſuerit. Item in apportandis Crucibus Hiſpanicis, vel ſacris reliquiis ſumptus irineris & moleſtiæ æſtimetur.

Circa textus contrarios aiunt obſervandum eſſe; aliqua eſſe prohibita, quia *Simoniaca*, alia *Simoniaca*, quia *prohibita* quidem, hoc eſt, numerarl inter Simoniaca, non quòd propriè talia ſint, ſed quòd aliquam ſimoniæ ſpeciem habeant, & ideò à Jure Eccleſiaſtico probibeantur. Unde eoſdem texrus interpretantur procedere illis caſibus, quando exinde eſſer ſcandalum fidelium, vel ſi cum rebus conſecratis inſtitueretur quædam mercatura & negotiario, vel ſi materia cariùs æſtimaretur, quia conſecrata. His verò circumſtantiis ſepoſitis, non improbabiliter putant excuſari poſſe conſuetudinem, in qua talis materiæ venditio practicatur. Prolixè hanc quæſtionem examinant Suar. *de Simon. c.*
18 14. a. 4. *& ſeqq.* nbi *n*. 25. monuir, illicitum eſſe, rem conſecratam, v. g. calicem aur paramenta miſſalia locare pro pretio, cenſeretur enim venditus uſus rei, qui eſt ſpiritualis & ſacer, niſi fortaſſis pecunia peteretur pro reparatione rei dereriorатæ.

Quæritur V. An pro diſpenſationibus in impedimentis Matrimonii, Voti & ſimilibus accipere pecuniam ſit ſimoniacum?

19 ℟. Omnem actum juriſdictionis ſpiritualis regulariter ponere mareriam ſimoniæ, præſertim verò ſi talis actus circa forum inrernum, & relaxationem vinculi conſcientiæ verſetur. Unde etiam in Conc. Trid. *Seſſ.* 21. *de Reform. c.* 1. *Seſſ.* 24. *de Reform. c.* 6. *Seſſ.* 24. *de Reform. matrim. c.* 5. diſpenſationes, collariones ordinum, & conceſſiones dimiſſorialinm ac beneficiorum jubentur gratis fieri. In *c. ad aures*. 24. *h. t.* prohibetur pecunia accipi pro abſolutione ab excommunicatione. Et generaliter *in c. cùm ab omni*. 10. *de Vita & honeſt. Clericor.* & *c. ſtatutum*. 11. §. *inſuper. de Reſcript. in* 6. ſtatuirur, ut adminiſtratio juſtitiæ gratis fiat, quòd Judices Eccleſiaſtici propterea ſua beneficia habere cenſeantur.

20 Sed obiici ſolet ſtylus Curiæ Romanæ & Legatorum Pontificiorum, ex quo ſtylo diſpenſationes ſine pecunia non conceduntur. ℟. Cauſas hujus exactionis eſſe varias, & non ſolvi pecuniam tanquam pretinm diſpenſationis, ſed vel in ſuſtentarionem officialium, vel etiam ipſius ſummi Pontificis aut Legatorum eo modo, quo Parochis ob ſuam ſuſtentationem admittitnr exigere pecunias ab iis, quibus Sacramenta adminiſtrant. Item Judex delegatns Eccleſiaſticus, quamvis juſtitiam gratis debeat adminiſtrare, ſi tamen indigeat aſſeſſore, pro eo à partibus litigantibus ſalarium petere poteſt. *d. c. ſtatutum*. §. *aſſeſſorem autem de Reſcriptis*. *in* 6. Deinde pecunia pro diſpenſatione exacta aliquando imponitur à Pontifice in pœnam delicti præcedentis, ſicur in irregularitatibus ex homicidio, vel alio delicto provenientibus, aut in affinitare ex copula illicita contracta.

Quæritur VI. An pro ingreſſu in Religionem vel ſuſceptione in Canonicum poſſit pecunia peti?

21 ℟. Regulariter eſſe Simoniacum aliquid ex pacto petere pro ingreſſu in Religionem, vel ſuſceptione in Canonicum; eſt enim utique admiſſio in Religionem vel Canonicatum aliquid ſpirituale. *c. non ſatis*. 8. *cap. venient*. 19. *& c. quoniam* 40. *h. t.* Dico autem, ſi ex pacto aliquid peratur: nam liberalis oblatio ſuorum bonorum Religioni vel Eccleſiæ cuilibet permiſſa eſt. *l.* 1. *& auth. ingreſſi Cod. de SS. Eccleſiis*. Præterea commun a eſt Doctorum limiratio, quam etiam conſuetudo approbat, quòd in Monaſteriis non ſufficienter ſundaris, ſicut multa ſunt Monaſteria Monialium, poſſit fieri certa compoſitio pecuniaria pro alimentis, & ſuſtentatione ingredientis. Suarez *d. l. c.* 17. *n.* 7. *& ſeqq.*

Quæritur VII. An decimas liceat in contractum pro re temporali deducere abſque vitio ſimoniæ? 22

℟. Decimas poſſe tripliciter conſiderari. *Primò* ut ſunt ipſi fructus, qui ex alieno agro colligunrur, ut frumentum, vinum &c. & hoc ſenſu utique hos fructus vendere, vel commoditatem percipiendi alteri pro annua penſione elocare Parocho permiſſum eſt: quia fructus agrorum nihil ſpirituale ſunt. *Secundò* accipiunrur decimæ pro ipſo jure directo decimandi, quod eſt ſpirituale, vel ſpirituali annexum, quia competir propter ſpirituale officium Miniſtrorum Eccleſiæ, & primitus à Deo introductum eſt, ut homines ſolverenr decimas intuitu Dei Miniſtris eius in recognitionem univerſalis dominii. Propterea hoc jus directum decimandi in contractum venditionis, permutationis, aur tranſactionis pro re temporali deduci non poteſt. Attamen jus decimandi competens in uno loco, rectè poteſt mutari pro jure decimandi, competente in alio loco, ob maiorem fortaſſis commoditatem, vel eriam pro alia re, aut officio ſpirituali, ut ſi Monaſterium ſe obliget ad faciendas conciones in aliqna Parochia, viciſſim verò cum authorirate Epiſcopi Monaſterio aſſignetur jus decimandi in certo loco illius Parochiæ, res enim ſpiritualis non eſt pretium conſtituens Simoniam, ut ſuperiùs dictum eſt. *Tertiò* decimæ accipiunrur pro jure urili decimandi, prout olim ante Concilium Lateranenſe frequenter fuerunt datæ decimæ Laicis ab Eccleſia in feudum vel emphyteuſin, & tranſlatum fuir in ipſos jus urile decimandi; directo penes Eccleſiam remanente, co ipſo enim quòd jus decimandi directum ſpirituale ſit, eius incapaces de jure Laici cenſentur, niſi ſpeciali privilegio Pontificio ad id habilitentnr. *c. quamvis*. 17. *de Decimis*. Iſtud igitur jus utile decimandi, cùm ſpirituale non ſir, ſed temporalis titulus de nouo per contractum feudalem vel emphyreuticum creatus, ideò ex ſua natura non eſt materia ſimoniaca, & conſuetudine in multis locis receptum eſt, ut Laici decimas ſuas rurſus aliis vendant, quæ omnia magis declarari poſſunt ex iis, quæ ſupra *in Lib. III. in Tit. de Decimis* diximus. 23

Quær. VIII. An Jus patronatus ſit materia ſimoniæ? 24

℟. Jus patronatus nnmerari inter jura ſpiritualia, aut ſpiritnalibus annexa: eſt enim jus patronatns jus præſentandi Clericum ad beneficium vacans, ut *Lib.* 3. *in Tit. de Iure patronatus* plnribus explicavi: unde per ſe vendi ant pro temporalibus commutari non poteſt. *c. de iure*. 16. *de Iure patronat* Quod ſi de facto Jus patronatus vendere aut alio contractu improbato in alium transferre quis præſumat, præter excommunicationem à Judice Eccleſiaſtico infligendam, ipſo facto Jus parronatus amittet juxta Tridenr. *ſeſſ.* 25. *de Reformat. cap.* 9. Atque pretium ipſi Eccleſiæ per talem contractum injuria affectæ applicandum eſſe docet Panorm. *in eod. c.* 16. *n.* 3. Neque Jus patronatus ideò minùs ſpirituale eſt, quòd frequenter etiam Laicis competat; nam dicendum, Laicos ex ſpeciali juris & Ponrificis indulto ad hoc Jus ſpirituale habilitatos, & hoc reſpectu ſecundùm quid Clericis æquiparatos eſſe.

Verùm hæc ita ſe habent, ſi Jus parronatus per ſe & principaliter vendatur, at verò ſi Jus patronatus ſir reale, annexum certis caſtris, prædiis aut hereditati, tunc

tune venditis iſtis bonis etiam per conſequentiam in emptorem transferetur Jus patronatus, dummodo ſpecialis æſtimatio Juris patronatus non fiat. Text. & DD. *in c. ex literis. 7. & c. cùm ſæculum. 13. de Iure patronatus.*

Sed quid ſi v. g. venditor dicat, ſe caſtrum
25 cum Jure patronatus annexo vendere, nunquid & ipſum tunc Jus patronatus ſpecialiter venditum cenſebitur? Reſp. id colligendum eſſe ex toto pacto venditionis, an ſcilicet pretium intuitu Juris patronatus auctum ſit, quo caſu valebit quidem venditio Caſtri, ſed non Juris patronatus; imò tam Jus patronatus, quàm pretium ei correſpondens amittetur, juxta dicta. In dubio autem præſumetur Juris patronatus mentio, non cauſa venditionis, ſed declarationis tantùm facta eſſe, ut nimirùm emptor ſciat jura bonis annexa. Barb. *in d. c. 16. de Iure patron. n. 3.*

26 Quær. IX. An pro collatione beneficij Eccleſiaſtici permiſſum ſit abſque *ſimonia* accipere pecuniam? Reſp. in beneficijs Eccleſiaſticis regulariter omnes contractus oneroſos, in quibus pro beneficio aliquid temporale recipitur, eſſe prohibitos, per textus apertos in *c. ult. de Pactis. c. ſuper eo. 7. de Tranſaction. c. querelam. 55. c. tua nos. 34. h. t. & c. un. Ut Eccleſiaſtica beneficia ſine deminut. confer.* quamvis enim reditus, qui ex beneficio ſpirituali percipiuntur, temporales ſint; titulus tamen beneficij, ſeu illud jus, ex quo percipiuntur reditus, cùm detur propter ſpirituale officium, res ſpiritualis, aut ſpirituali annexa reputatur.

Interim poteſt ſummus Pontifex pro pleniſſima
27 ſua in omnibus beneficijs poteſtate de fructibus beneficiorum tempore collationis ſibi aliquam partem (quàm vulgo annatas, ſive primos fructus vocant) reſervare, vel eo nomine aliquid à beneficiato petere: Epiſcopis verò quamvis hoc de jure communi prohibitum ſit in *d. c. un. ut Eccleſiaſtica beneficia &c.* & in Conc. Trid. *ſeſſ. 24. de Refor. c. 14.* de conſuetudine tamen in multis Diœceſibus practicatur, ut beneficiatus loco primorum fructuum certam taxam perſolvere teneatur, quæ taxa datur non tanquam pretium beneficij, ſed pro ſuſtentatione Epiſcopi, & officialium eius, vel alijs neceſſitatibus, pro quibus poſſet Epiſcopus fructus beneficiorum vacantium applicare.

28 Quær. X. An in permutatione vel reſignatione beneficiorum poſſit committi Simonia? Suppoſitis iis, quæ in *Lib. I. in Tit. de Renuntiat. & in L. III. in Tit. de Rerum permut.* tradita ſunt dico breviter, omnem permutationem aut reſignationem beneficiorum cenſeri ſimoniam, in qua privato partium pacto pecunia vel aliud temporale intervenit. *c. ſuper hoc. 5. de Renuntiat.* adeò ut etiam iſtud pactum reprobetur, ex quo aliquis vult reſignare ſuum beneficium in favorem alterius, ſi viciſſim ab eo recipiat expenſas in obtinendo illo beneficio factas, *c. cùm pridem 4. & ibi DD. de Pactis.* Suarez *de Simonia. c. 5. n. 24.* Poteſt tamen Epiſcopus & multò magis ſummus Pontifex Clerico propter ægritudinem aut aliam inhabilitatem reſignaturo beneficium, vel in lite beneficiali ob bonum pacis ceſſuro pro ſuſtentatione eius aliquam penſionem de proventibus beneficij reſignati conſtituere. *c. niſi eſſent 21. de Præbendis.*

29 Quær. XI. An ſi beneficia permutanda ſint æqualium redituum, liceat paciſci, ut ei, qui minus beneficium accipit, pecuniaria compenſatio fiat? ℞. Id non poſſe fieri ex pacto partium, quia pecunia intelligeretur dari pro illo titulo ſeu jure ſpirituali ampliores reditus percipiendi; poſſet tamen emptor cauſa ſuſtentationis, ſi minus beneficium ad eam ſufficiens non ſit, aliam penſionem à pinguiori beneficio ſeparare, ſecundùm ea, quæ mox præmiſimus. Non obſtat difficilis textus in *c. ad quæſtiones. 6. de Rerum permut.* ubi Pontifex admittit talem compenſationem pecuniariam: quia communior eſt interpretatio, quòd hic textus
procedat tantùm in caſu, de quo loquitur: ſi videlicet 30
duo Monaſteria inter ſe permutent poſſeſſione Parochiarum ſibi incorporatarum, quæ poſſeſſiones reputantur inter alia temporalia Monaſteriorum bona. Secus autem eſt, ſi duo Clerici permutent beneficia, quæ permutatio aliter fieri non poteſt, quàm quoad titulum beneficij, cùm poſſeſſiones & prædia beneficij non ſint in dominio temporali Clerici.

Quær. Ultimò: An in lite beneficiali poſſit fieri
tranſactio ſine ſimonia, ut v. g. adverſarius accepta pe- 31
cunia à lite deſiſtat?

℞. Negativè per textus apertos in *c. conſtitutus. 4. & c. ſuper eo. 7. de Tranſact.* Sed quid ſi aliquis dicat ſe offerre pecuniam adverſario non pro beneficio litigioſo, ſed ne vexetur in judicio, ſive ut vulgò loquuntur DD. ad vexam litis redimenda. ℞. Eſſe diſtinguendum, an offerens pecuniam habeat jus in re, & beneficium de facto obtentum & poſſeſſum, vel tantùm habeat jus ad rem, ſicut præſentatus ante inſtitutionem vel electus ante confirmationem. Priori caſu admittitur tale pactum, dummodo non conſtet petitionem adverſarij eſſe manifeſtè injuſtam. Altero autem caſu reprobatur, quia per pecuniam ſterneretur via ad beneficium pacificè acquirendum, arg. *c. Matthæus. 23. hoc. tit.*

---

§. V.

De Pœnis Simoniæ.

33. *Quid ſit ſimonia confidentialis?*
34. *Simonia mentalis non habet pœnam in foro externo.*
35. *Simonia Conventionalis non habet pœnam ipſo jure, etſi ab una parte completa ſit: excepta confidentiali Simonia.*
36. *Simonia realis habet pœnas ipſo jure annexas tribus caſibus, in ingreſſu religionis, SS. Ordinibus, & beneficijs Eccleſiaſticis.*
37. *Pœnæ ſingulares ſimoniæ confidentialis.*
38. *In contractu ſimoniaco pretium à Iudice Eccleſiaſtico applicari debet Eccleſiæ, vel piæ cauſæ.*

Circa pœnas *ſimoniæ* reperenda eſt illa diſtinctio, 32
quam ſuperiùs in expoſitione definitionis tradidi, quòd ſcilicet alia ſit ſimonia *mentalis*, alia *conventionalis*, alia *realis*. Adde hic quartam ſpeciem, quòd alia ſit ſimonia *confidentialis*, hæc autem committitur ab illis, qui beneficium Eccleſiaſticum ſimplex aut curatum, regulare aut ſæculare alicui procurant eligendo, præſentando, inſtituendo, confirmando, vel reſignando cum certa confidentia, id eſt, expreſſo vel tacito pacto, ut is, cui procuratur, elapſo aliquo tempore ipſimet cedenti, procuranti, vel conferenti, aut alteri certæ perſonæ &c. (v. g. collatoris cognato, qui propter ætatem beneficij tunc temporis incapax eſt) reſignet, vel penſionem aut fructus ex ea præſtet.

Porrò ſimonia *mentalis* in foro externo nullam pœ- 33
nam habet, ſed cùm peccatum internum ſit, in ſolo animo conſiſtens, ſufficit per pœnitentiam fori interni illud expiare. *cap. ult. h. tit.* cogitationis enim pœnam in foro externo nemo patitur. *c. cogitationis. de Pœnitentia diſt. 1.* neque Eccleſia judicat de internis quoad pœnas inferendas, niſi in aliquem actum externum prodierint.

De ſimonia conventionali etiam ſatis conveniunt 34
DD. quòd non habeat pœnam, quæ ipſo jure inferatur,

poſſit tamen à Judice Eccleſiaſtico arbitrariè puniri, quia Canones dictantes pœnas ſimoniacis, non de ſola conventione, ſed actuali datinne & acceptione, aliave reali exactione loquuntur. Imò non paucorum eſt ſententia, ad incurrendas pœnas juris non ſufficere, ſi contractus ſimoniacus ab una tantùm parte completus ſit (excepta ſimonia confidentiali) ſed requiri, ut utrinque una pars dederit temporale, & altera ſpirituale. Cov. *in relect. regulæ peccatum p.* 2. §. 8. *nu.* 7. & Leſſ. *de Juſt. & jure lib.* 2. *c.* 35. *dub.* 27.

35 Realis Simonia in triplici tantùm caſu habet pœnas ipſo jure inflictas. *Primo* ſi commiſſa ſit in ingreſſu in Religionem, ut in præcedenti §. *q.* 6. *dictum*. Eſtque hoc caſu pœna excommunicationis ſummo Pontifici reſervata, dantibus & recipientibus impoſita, & ſuſpenſio Conventus ab officio. Item inhabilitas profeſſi ad manendum in illo Monaſterio *extravag* 1. *h. t.* putat tamen Leſſ. *d. l. dub.* 23. *hanc extrav.* non eſſe receptam, ut tales pœnæ ipſo jure incurrantur.

Secundò ſimonia commiſſa in ſuſceptione & collatione ordinum pariter habet pœnam excommunicationis ſummo Pontifici reſervatæ & ſuſpenſionis ab exercitio pontificalium reſpectu ordinantis, & ab exculſione ordinum reſpectu ordinati, ſicut in Bulla Sixti V. *contra malè promotos* habetur.

36 *Tertiò* ſimonia commiſſa in adeptione vel collatione beneficii Eccleſiaſtici præter excommunicationem reſervatam facit irritam collationem, proviſionem vel electionem ita quidem, ut neque per aliam collationem vel electionem promoveri poſſit ad illud beneficium, is, qui id priùs ſimoniacè obtinuit, niſi ipſo ignorante, & multò magis contrarium proteſtante ab aliis, & fortaſſis in fraudem ejus ſimonia commiſſa ſit. *c. ſicut nobis h. t. c. penult. de Elect. extravag.* 2. *h. t.*

37 Simoniæ confidentialis pœnas ſtatuit Pius IV. in Bulla, *Romanum Pontificem*: & Pius V. *in Bulla Intollerabilis &c.* ut annullata tali ſimoniaca collatione & reſervato illo beneficio ſedi Apoſtolicæ, Epiſcopi & ſuperiores committentes hanc ſimoniam, interdictum ingreſſus in Eccleſiam, inferiores autem excommunicationem reſervatam incurrant, & præterea ille, qui beneficium ſimoniacè accepit, non tantùm inhabilis fiat ad idem beneficium poſteà obtinendum, ſed etiam omnibus beneficiis priùs obtentis privetur, quod tamen DD. non de privatione ipſo jure, ſed per ſententiam judicis intelligunt cum Leſſ. *d. c.* 35. *dubio* 26. Iſtud quoque adnotandum eſt, quòd ad incurrendas pœnas ſimoniæ *confidentialis* non requiratur, ut contractus ex utraque parte ſit impletus, quia refertur ad diverſa tempora, unde ſufficiet, ſi Epiſcopus hoc pacto beneficium contulerit, & alter acceptarit, ut v. g. poſt quinquennium reſignetur conſanguineo Epiſcopi, quamvis illa reſignatio necdum intervenerit.

38 Sciendum poſtremò, quamvis aliàs de jure civili in contractu turpi, ſi tam dans, quàm accipiens turpiter ſeu contra bonos mores egerit, melior dicatur conditio poſſidentis. *l.* 2. *Cod. de Condictione ob turpem cauſam*: tamen in contractu ſimoniaco rectè per ſententiam judicis imperari poſſe., ut pretium Eccleſiæ injuriatæ vel pauperibus, aut aliis piis cauſis reſtituatur. *c. audivimus. h. t.* qua de re videri poterit Cov. *cit. loco* §. 2. *tit.* 4.

TITULUS IV.

Ne Prælati vices ſuas vel Eccleſias ſub annuo cenſu concedant.

SUMMARIA.

1. *Ratio prohibitionis hujus Tit.*
2. *Pœna contravenientibus ſtatuta.*

EX hoc titulo confirmatur, quod in ſuperiori 1.
tradidimus, videlicet juriſdictionem Eccleſiaſticam eſſe materiam Simoniæ, unde hic prohibentur Epiſcopi, aliique Prælati, ne vices ſuas, id eſt, ſuam juriſdictionem, vel etiam quodcunque aliud Eccleſiaſticum officium, ut Vicariatum, Archipresbyteratum, Decanatum, &c. aliis vendant pro temporali pretio, vel concedant ſub tali onere, ut ipſis annua penſio ſolvatur. Rationem etiam convenientiæ addit Barb. *in c.* 2. *h.* t. *n.* 2. ne illi, qui ſua officia pecunia acquiſiverunt, gravent homines pœnis & exactionibus pecuniariis, aut aliis modis potiùs lucro proprio, quàm ſpirituali fidelium commodo intendant. Quare magis congruit, ut Epiſcopus det ſuo Vicario & Officialibus ſufficiens beneficium vel ſtipendium pro labore, quem habent in adminiſtratione officii, ut ita gratis & ſine querela juſtitiam ſubditis exhibeant. Pœna hujus prohi- 2
bitionis ſtatuitur, ut officialis redimens officium pecunia privetur illo, & à Prælato poteſtas conferendi tale officium auferatur; quam tamen pœnam non ipſo jure, ſed per ſententiam judicis infligi, latiùs colligitur, *ex c.* 1. *&* 2. *h.* t. ubi textus non dicit, privatus ſit, ſed privetur, ſcilicet per Judicem ſuperiorem.

TITULUS V.

De Magiſtris & ne aliquid exigatur pro licentia docendi.

SUMMARIA.

1. *Quid nomine Magiſtri hic intelligatur?*
2. *Quales Magiſtri in Eccleſiis cathedralibus de jure, maximè Tridentini debeant conſtitui?*
3. *Magiſtri Theologiæ etiam abſentes gaudent fructibus ſuorum beneficiorum.*
4. *Et quid de aliarum Facultatum Magiſtris?*
5. *Magiſtri Theologiæ, ſi in ſua Eccleſia doceant, habentur etiam pro præſentibus in Choro.*
6. *Clerici ſtudentes cum licentia Epiſcopi Theologiæ vel Iuri Canonico etiam in abſentia gaudent fructibus beneficiorum.*
7. *Parochis & Curatis poſt Conc. Trid. non conceditur ampliùs talis licentia.*
8. *Prohibitio, ne quid accipiatur pro licentia docendi, eſt tantùm*

tantùm Iuris Eccleſiaſtici: niſi hæc licentia à Prælato eccleſiaſtico ex officio detur.

9. *Profeſſores poſſunt exigere ſtipendia pro doctrina.*

10. *Quando pro Gradibus Academicis aliquid liceat exigere?*

HUnc titulum Compilator annexit materiæ de *Simonia* propter prohibitionem exigendi aliquid pro licentia docendi: quia tamen generaliter etiam tractat de *Magiſtris*, de his quædam ſcitu digna præmittemus.

1 *Magiſtri* nomine hic intelliguntur tam SS. Theologiæ, & SS. Canonum, quàm aliarum facultatum aut artium liberalium Profeſſores, Lectores vel Doctores.

2 De his ſtatuitur in primis in *c. 1. 4. & ult. h. t.* ut in ſingulis Eccleſiis Cathedralibus conſtituentur Magiſtri, qui ſaltem Grammaticam doceant, aſſignata eis congrua præbenda, ſeu proventibus pro ſalario & ſuſtentatione: in Metropolitana verò Eccleſia habeatur etiam Magiſter SS. Theologiæ, cui ſimiliter à Capitulo providendum ſit. Deinde à Conc. Trident. *ſeſſ. 5. de Reform. c. 1.* conſtitutum eſt ut etiam in omnibus Eccleſiis Cathedralibus, ubi Civitas eſt populoſa & reditus ſufficiunt, Magiſter Theologiæ inſtituatur. Inſuper in Monaſteriis & Conventibus Regularium ſacræ Scripturæ Lectio habeatur.

3 Magiſtrorum docentium Theologiam etiam extra ſuas Eccleſias & beneficia, privilegium eſt, quòd non minùs, quàm ſi in iis reſiderent, fructus beneficiorum ſuorum integrè percipere poſſint, non tantùm per quinquennium, ſed quam diu in docendo perſiſtunt. *c. quia nonnullis. 4. h. t. & ibi DD.* Rebuffus *in Praxi beneficior. tit. Diſpenſatio, de non reſidendo. n. 25.*

Nec refert, quòd *in cit. c. fin.* videatur id reſtringi ad *quinquennium*: nam quinquennium illud refertur ad ſtudentes & diſcentes, non autem ad docentes, ut no-

4 tat Barb. *in d. c. fin. n. 5.* Quod de Magiſtris Theologiæ dictum eſt, etiam de Profeſſoribus SS. Canonum procedere tradunt DD. cum Panorm. *in c. licet 32. nu. 5. de Præbend.* De aliarum Facultatum Profeſſoribus ſecùs de Jure communi videtur: idem tamen etiam iſtis, ſi in publica Univerſitate doceant, conceditur per Bullam Eugenii IV. quam ad omnem Univerſitatem extendi, docet idem Barb. *in Conſult. Canon. l. 3. reſol. 88. dub. 1.* Videatur etiam Garc. *de Benefic. p. 3. c. 2. num. 56.* Specialiter autem circa Theologiæ Profeſſores à Gregorio XIII. conceſſum fuiſſe refertur in *Declarat. Card. ad d. c. 1. Concil. Trident. num. 12.* ut ſi in Eccleſia ſua doceant, non tantùm fructibus beneficii, ſed etiam quotidianis diſtributionibus, ac ſi in Choro deſervirent, gaudere poſſint, non tantùm pro iis horis quibus docent, ſed toto die.

5 Ut verò Clerici etiam in doctrina & ſtudiis proficiant, ſimili modo iiſdem conceditur in *in d. c. fin.* ut abſentes ex licentia ſui Prælati in ſtudio Theologico (idem eſſe de ſtudio Canonico tradunt DD.) gaudere nihilominis fructibus ſuorum beneficiorum poſſint, ſed per quinquennium, quo ſtudium prædictum abſolui facilè poteſt. Etſi autem Curatis & Parochis quoque in

6 *c. cùm ex eo 34. de Elect. in 6.* licentia ſimilis ad ſtudendum concedatur uſque ad ſeptennium, tamen poſt Conſtitutionem Concilii Trid. *Seſſ. 22. de Reform. c. 1.* illam licentiam non poſſe ampliùs concedi, determinatum fuiſſe à S. Congregatione Cardinal. refert Barb. *in c. relatum 4. de Cler. non reſid. num. 7.* cum pluribus citatis.

7 In altera hujus rubr. parte ſubjungitur prohibitio, ne pro licentia docendi, ſive pro obtinenda profeſſura aliquid temporale exigatis, ad quem talem licentiam vel profeſſuram concedere pertinet. Quia tamen pro-

8 feſſura liberalium artium ex ſe non eſt aliquid ſpirituale, imò nec ipſius Theologiæ, quatenus diſcurſus ſcholaſticus eſt, qui ut in ſchola proponitur, non ordinatur principaliter ad ſalutem animæ, ſed ad inſtructionem potiùs & eruditionem diſcipulorum, & ita actus naturalis eſt, licet ex conſequenti illa doctrina à diſcipulo accepta ad ſalutem animę accommodari poſſit ideò plerīſque placet, hanc exactionem pro licentia docendi eſſe tantùm Jure Eccleſiaſtico tanquam inconvenientem prohibitam, non autem propriè Simoniacam, niſi eo caſu, quo Prælatus Eccleſiaſticus, cui ex officio competit profeſſuram aliquam unà cum beneficio conferre, pro licentia docendi à beneficiato aliquid ſpecialiter exigat.

Non autem prohibetur in *h. t.* quin Profeſſores 9
poſſint exigere congruam mercedem & ſtipendium pro ſua doctrina, cùm id poſſent, tametſi doctrina inter ſpiritualia reputaretur, ſicut in *tit. de Simonia* de Clericis diximus, qui pro electione Miſſarum, vel aliis ſervitiis ſpiritualibus honeſtum ſtipendium habere poſſunt. *Nemo enim* teſte Apoſtolo *1. ad Corinth. 9. ſuis ſtipendiis militat, & qui ſeminat ſpiritualia, metere poteſt temporalia*: peccabunt tamen profeſſores artium contra juſtitiam commutativam, ſi habentes ſufficiens ſtipendium inſuper aliquid à diſcipulis exigant, niſi liberaliter offeratur, vel extraordinarium laborem aut inſtructionem, ad quam ex pacto ſtipendiali non tenentur, eis impenderint, ſicut tradit Panorm. *in c. quia nonnulli h. t. n. 3.* ſed

Inquies: ſi pro *licentia docendi* non licet exigere pecuniam, quomodo ergò pro gradu *Magiſterii & Doctoratus* ab Univerſitatibus exigitur, cùm tamen in tali gradu principale ſit docendi, & interpretandi licentia.

℞. In gradu Magiſterii vel Doctoratus plura poſſe 10
conſiderari, quæ ſunt pretio æſtimabilia: ut *primò*, labor & incommoditas examinantium, approbantium, & aſſiſtentis Univerſitatis in tali gradu. *Secundò* Gradus ipſe quatenus publicum teſtimonium ſcientiæ & doctrinæ. *Tertiò* honor temporalis per gradum collatus. *Quartò* communicatio privilegiorum gradui annexorum. Ex his ergò titulis meritò aliquid pro Gradibus Academicis exigi & accipi poteſt.

TITULUS VI.

De Judęis, Saracenis, & eorum Servis.

S U M M A R I A.

1. *Qui ſint & unde dicantur Saraceni?*
2. *Licitum eſt tolerare Iudæos, & magis tolerentur, quàm Hæretici?*
3. *Non permittitur tamen Iudæis novas ſynagogas ædificare, aut veteres ampliare.*
4. *Converſatio cum Iudæis & Infidelibus quatenus ſit prohibita?*
5. *Iudæi & Saraceni à Chriſtianis diſtincto habitu uti debent.*
6. *Pœnæ eorum tam Canonicæ, quàm Civiles, qui illicitum commercium cum infidelibus exercent.*
7. *Qualis converſatio cum Iudæis & Infidelibus licita eſſe poſſit?*
8. *Prohibitum eſt, Iudæis tribuere officium vel juriſdictionem inter Chriſtianos.*
9. *An liceat Infidelibus propter infidelitatem, &c. bellum inferre?*

10. *Iudæi & Infideles ad fidem directè cogi non poſſunt: indirectè tamen bene, ſi reſiſtant Evangelii prædicationi.*
11. *Invitis parentibus eorum filii non ſunt baptizandi: exceptis certis caſibus qui enumerantur n. 12.*
13. *Servi & filii familias ex Iudæis vel gentilibus converſi liberantur à poteſtate eorum.*

r QUinam ſint Judæi ſci licet adhuc cultores veteris
Teſtamenti, neganter Chriſtum fuiſſe DEUM,
& Redemptorem ooſtrum, ſatis omnibus notum eſt.
De *Saracenis* dubitatur quidem, nnde propriè nomen
& originem acceperiot, ac qualis ſit eorum religio,
traduntque communiter antiquiſſimi ſcriptores apud
Cov. *Variar. Reſol. lib. 4. c. 9.* quòd ab Agar uxore & ancilla Abrahæ & Iſmaele filio ejus deſcendanr (nnde &
Iſmaelitę aliquando vocantur) ut verò ſervilis originis
maculam declinarent, appellarunt ſe *Saracenos*, quaſi à Sara altera uxore Abrahæ libera ſtirpem ducerent;
Judæorum quoque ritur imitati ſunt. Interim in præſenti Tit. comprehendi omnes Mabometicæ ſectæ adjunctos, ſive ſint Turcæ, ſive Perſæ, Tartari, Ægyptii, aut ſimiles, ſcribit Barb. *in c. 6. b. t. n.* 3. & etiam
alios Paganos, ſeu quoſcunque Infideler intelligi, vult
Zoeſ. *eod. tit. n.* 3. Porrò in materia hujus tit.

2 Quæritur I. An licirum ſit Chriſtianis Principibns,
ut in ſuis terris tolerent Judæos?

℞. Affirmativè, quia ritur Judaici Evangelicam
veritatem adumbrant, & gens Judaica, quæ ita conſtanter ſuam progeniem, & traditiones ſuas à Moyſe
& Patriarchis derivat, teſtimonium aſſiduum præbet
ſacræ Scripturæ, ne ab Atheis hominibnr tanquam figmentum noviter excogitatum explodatur, eaque de
cauſa planè credibile eſt, quòd Deus gentem Judaicam
non penitùs deleri, ſed toto orbe diſpergi voluerit.
Pulchrè D. Auguſt. *contra Fauſtum c.* 23. inquit: *quid
eſt aliud hodie gens iſta, niſi quædam ſcriniaria bajulans legem & Prophetas ad teſtimonium aſſertionis Eccleſiæ, ut
nos bonoremus per Sacramentum, quod illa nuntiat per literam.* Cur autem minùs tolereoror Hæretici, imò *in
c. excommunicamus. 13. §. moneantur de Hæreticis.* omner Principes ſæculares jubeantur, expellere ex finibus ſuir bæreticor; Ratio eſt, quia majus perverſionir periculum inducunt hæretici, quàm Judæi, cùm
vix auditum ſit, aliquem ex Chriſtianis ad Judæos
tranſire. Dein Eccleſia poteſt in pœnam bæreſis hæreticor poſſeſſionibus ſuis tanquam rebelles ſubditos privare: quia ſemel per baptiſmum intra fidelium Chriſtianorum Eccleſiam recepti, & conſequenrer Romano Ponrifici, utpote ejuſdem Capiti, ſubjecti ſunt;
Judæi verò & cæteri Iuſideler nunquam per baptiſmum
intra Eccleſiam recepti, propriè ejus ſubditi non ſunt,
dicente Apoſtolo 1. *ad Corinth.* 5. ℣. 12. *Quid mibi eſt de
illis, qui foris ſunt* (hoc eſt extra Eccleſiam) *judicare?*
& prætereà eriam ob ſolam infidelitatem, niſi aliæ culpæ accedant, ſuir bonis ſpoliari non poſſunt, ut mox
dicemus.

3 Interim tameo quia nimia Iudęorum in locis Chriſtianir abundaotia ooo caret periculo apud rudem plebem, nec conveoit, ur in ranto vigore permittantur
ritur Iudaici cum frequenti blaſphemia Chriſtiani nominir: ideò ſtatuit ſummus Pontiſex *in c. con uluit 7.
b. tit.* ut Indæir quidem permitti poſſit veteres Synagogas ab antiquis temporibus obtentas reſtaurare, non
autem novas ædificare, vel altiores, ampliores, aut
pretioſiores teddere.

4 Quæritur II. An & quatenus Chriſtianir prohibita
ſit converſatio cum Iudæis & Infidelibus.

℞. Tum ad charitatem Chriſtianæ Religionis conſervandam, tum ad cavendum perverſionis periculum
probibitum eſſe Chriſtianis, ne aſſidua familiaritate
cum infidelibus, præſertim verò cum Judæis utantur,
ſicut in ſpecie interdicitur, ne aliquis Chriſtianus in
eadem domo cum Judæo habitet: ne Judæo Medico
utatnr, Judæorum azyma comedat, in eodem cum
ijs convivio vel balneo verſetur: ne quiſqnam Chriſtianorum Judæo continuò ſerviat, niſi locando operar ad
modicum tempus: ne nntrices Chriſtianæ nutriant Judæorum infantes intra ipſorum domum: ne Chriſtiani
& Judæi, vel alij infideles conjugia inter ſe ineant,
prout hæc omnia habentur per plura *cc. in cauſa. 28. q.
1.* Prætereà ut inter Chriſtianor & Judæos ſit diſtinctio,
& Chriſtiani ſciant Judæorum evitare conſortium,
mandat Pontiſex *in c. in nonnullis. 15. b. t.* ut Judæi & 5
Saraceoi utrinſque ſexus in terris Chriſtianorum debeant uti babitu, per quem à Chriſtianis diſcernantur,
& illir diebus, quibns ſingulariter celebratur memoria
Dominicæ Paſſionir, non debeant io publicum prodire.

Specialiter verò prohibitum eſt Chriſtianis, ne 6
tempore belli inter infideler & Chriſtianos, quarumcunque rerum cum infidelibus commercium babeant, ſub
pœna excommunicationis latæ ſententiæ, *c. quod olim.
2. b. tit.* Eſtque bæc excommnnicatio reſervata ſummo Pontifici circa eos, qui vel tempore belit vel
extra bellum cum Chriſtiaois equos, arma, ferrum,
naves, vel ligna oavium vendunt, vel quoquo modo
infidelium bella adjuvant auxilio vel conſilio, & inſuper talia facienter terum ſuarum dominio privantur,
ſiuntq; capientium ſervi, infames, inteſtabiles & inbabiles ad omnes actus legitimos, nec abſolvuntur ab
excommunicatione, oiſi totnm, quod ex damnato
commercio perceperint, & taotundem in ſubſidium
terræ ſanctæ de ſuo rranſmiſerint. Quòd ſi ſolvendo
non fuerinr, alijs gravibus pœnis ad terrorem aliorum
ſubijci debent, *c. ita quorundam. 6. c. ſignificavit. 11. & c.
ad liberandum. 17.* Bulla Cœnæ. *b. t. caſu.* 7.

De Jure civili merces prohibitas, quæ deſervire
poſſunt ad bellum, Barbaris vendentes poniuntur pœoa capitali & confiſcatione bonorum, *l. 2. Cod. Quæ res
exportari debeant.*

Quæritur III. Utrùm ſiot aliquæ cauſæ, quæ con- 7
verſationem cum Judæis & infidelibus à culpa excuſent? ℞. Principaliter tantùm illam converſationem
prohibitam eſſe cum infidelibus, quæ fit per modum
ſocietatis & familiaritatis, vel aliunde aſſidua & diuturna eſt. Quare qui caſu cum Judæo in eodem convivio vel balneo conveoit, noo teoetur ab eodem declinare. Item io illis locis, ubi Judæir conceditur mercaturam exercere, conſuetudo declarat, licitum eſſe
cum ipſis contractus emptionir, permutationir, aut ſimiles celebrare. Denique ſicut in omni lege aut tranſgreſſiooe excuſat magna neceſſitar corporalis ant ſpiritualis, ita etiam bic non eſt culpaodus, qui ex neceſſitate ſamis cum Jndæis manducat, qui Judæo medico
ntitur, ſi alinr curando morbo idoneur haberi nequeat, qui ſperans converſionem infidelir, cum eo familiariùs & frequentiùs converſatur.

Quæritur IV. An Judæis vel infidelibus poſſit à 8
Principe coocedi officium, vel juriſdictio aliqua in
Cbriſtianos. ℞. Id utroque Jure eſſe prohibitum, qnia
ſub tali prætextu Infideles Chriſtianis plurimùm ſunt
infeſti. *c. cùm ſit. 16. b. t. & l. ult. Cod. de Iudæis.* Uode ſi Princeps velit aliquos reditus ſuæ Proviociæ vendere Judæis, debet pro collectione iſtorum redituum
præficere Chriſtianum. *cap. penult. b. t.*

Quæritur V. Ao liceat Infideles bello expugnare 9
propter infidelitatem, idololatriam, aut alia eorum
peccata contra jus divinnm? Communior ſententia id
negat cum Mol. *de Iuſt. & jure. tract. 2. diſp.* 107. quòd
deficiat juriſdictio, ſine qua oon datur criminis punitio, niſi aliunde tales infideles ſubditi fueruot Magiſtratui Chriſtiano, vel injuriam intulerint Chriſtianis,

Digitized by Google

nis, aut alijs innocentibus, verbi gratia eos occidendo, immolando &c. juxta illud *Proverb. 24. ℣. 11. Erue eos, qui ducuntur ad mortem &c.* Verùm affirmativa ſententia videtur admodùm probabilis, quam nonnulli docent apud Molin. *d. loc. numer.* 1. maximè ſi conſenſus Pontificis accedat, cuius eſt defendere Divinum Jus, eique ratione peccati juriſdictio competit in omnes, ſi enim licet vindicare injuriam homini illatam, quare non etiam Deo illatam per idololatriam? ſicut ea de cauſa olim Judæis permiſſum fuit, multas gentes delere, ut in SS. literis
10 habetur.

Quæritur VI. An Judæi & Infideles cogi poſſint ad fidem Catholicam, aut liberi eorum invitis parentibus baptizari?

℞. I. Quamvis infideles, qui per baptiſmum nunquam de juriſdictione Eccleſiæ facti ſunt (ſecus de hæreticis, ut Tit. proximo dicemus) ad fidem cogi directè nequeant. *c. ſicut judæi. 9. h. t.* niſi aliquando indirectè, negando illis habitationem in terris Chriſtianorum; prinſquam ſe converterint: ſi tamen prædicatoribus Euangelij reſtiterint, aut licentiam prædicandi denegarint; plerique fatentur, licere tunc infideles etiam bello cogere & expugnare propter injuriam, quam inferunt Evangelio, dum eius prædicationem, quæ ex mandato Chriſti toti mundo debet innoteſcere, impediunt.

11 ℞. II. filii Judæorum & infidelium invitis parentibus ordinariè baptizandi non ſunt: quia nec ſine injuria parentum ab ipſis abſtrahi, nec ſine periculo perverſionis & injuria baptiſmi ipſis relinqui, vel reſtitui poſſunt. Ita communiter cum S. Thoma. 2. 2. *q.* 10. *a.* 12. tradunt DD.

12 Excipiuntur tamen aliqui caſus, ut I. ſi infans in articulo mortis, adeoque extra periculum perverſionis conſtitutus ſit. II. ſi ſemel à parentibus filius abſtractus iis ampliùs reſtitui non poſſit, ut quia mortui ſunt &c. III. ſi unus ex parentibus conſentiat, altero diſſentiente, conſentientis voluntas tanquam juſtior in favorem prolis præferenda eſt. IV. ſi prolem ad uſum rationis perveniſſe ſaltem ex quibuſdam indiciis probabiliter colligi poſſit, quia in illis, quæ ad ſalutem animæ pertinent homo à parentibus non dependent. V. denique, ſi liberi infidelium perpetuò amentes ſint, etiam invitis homo à parente à quibus propter amentiam perverti nequeunt) in fide Eccleſiæ baptizari poſſunt, ne omni remedio animę deſtituantur.

Quæritur VII. Quid juris, ſi ſervus aut filius fa-
13 milias alicujus Judæi vel Infidelis ultro & ſua ſponte fidem Catholicam ſuſcipiat?

℞. Tales ſervos hoc ipſo liberos fieri, neminem enim Judæorum licèt Chriſtianum ſervum poſſidere. *c. 1. & 2. h. t. & toto tit. Cod Ne Chriſtianum mancipium Hereticus vel Iudæus, vel Paganus habeat.* Circa filiosfamilias infidelium ad fidem converſos refert Joan. Honor. *h. t. num.* 24. ſtatuiſſe Paulum III. ut hoc ipſo liberati à patria poteſtate legitima & alia omnia bona ſibi competentia, & priùs à patre poſſeſſa, etiam invitis parentibus, tenere & poſſidere valeant, ita ut nihilominus jura ſuitatis, cognationis & ſucceſſionis retineant. Item ſi quæ à parentibus ex uſuris, aut quomodolibet malè quæſita ſint, & neſciantur veri domini, quibus ea reſtitui debent, idem Pontifex Paulus III. conceſſit, ut apud filios ad fidem converſos remaneant, cum aliàs piis cauſis applicanda forent.

TITULUS VII.

De Hæreticis.

SUMMARIA.

1. *Quid ſit hæreſis, & quòd in ea requiratur pertinacia?*
2. *Dubitans in fide, an ſit hæreticus?*
3. *Excuſatur ab hæreſi formali & pœnis hæreticorum.*
4. *Nondum baptizati non ſunt propriè hæretici.*
5. *Pœna prima hæreticorum excommunicatio reſervata, & quæ ad eam incurrendam requirantur?*
6. *Quinam hæretici dicantur materiales tantùm?*
7. *Factis quomodò manifeſtari poſſit hæreſis?*
8. *Excommunicationis pœna extenditur in hæreticorum fautores & defenſores.*
9. *Advertenda circa indicem librorum prohibitorum.*
10. *Libri hæreticorum de religione non tractantes in Germania non habentur pro prohibitis.*
11. *Epiſcopis ab hæreſi occulta conceditur abſolvendi facultas à Concil. Trid. quæ per Bullam Cœnæ non videtur ſublata.*
12. *Ex indultis particularibus Epiſcopis & Regularibus quibuſdam conceſſa eſt poteſtas ab hæreſi abſolvendi.*
13. *Aliæ pœnæ hæreticorum, ut irregularitas cum infamia inteſtabilitas, bonorum confiſcatio &c.*
14. *Irregularitas, maximè quatenus in liberos extenditur, uſu Germaniæ non ita ſtrictè ſervatur.*
15. *Hæretici incorrigibiles traduntur Curiæ ſæculari & ultimo ſupplicio afficiuntur.*
16. *In Germania hæreticorum pleræque pœnæ vix niſi circa hæreſiarchas novos locum habent.*

HÆreſis inquit S. Hieronymus in *cap. Hæreſis.* 27. 1
cauſa 24. *q.* 3. Græce ab *electione* dicitur, quòd ſcilicet eam ſibi unuſquiſque eligat diſciplinam, quam putat eſſe meliorem. Cæterùm ſecundùm rei ſubſtantiam & convenienter huic titulo *Hæreſis* deſcribitur, quòd ſit *error* contra aliquam fidei Catholicæ veritatem, cum pertinacia junctus in eo, qui fidem ſuſcepit.

Dico I. *hæreſis* eſſe *errorem contra fidem Catholicam*, id eſt, contra id, quod Pontifex, *quà Pontifex*, & ex Cathedra loquens, vel Concilium authoritate Pontificis legitimè congregatum tanquam veritatem Catholicam definivit, & eius contrarium ut hæreticum damnavit. Quare antequam controverſia aliqua Theologica ab Eccleſia definiatur, in utramque partem ſine nota hæreſis defendi poteſt. Quænam verò ſint ſingulæ propoſitiones ab Eccleſia damnatæ, ad inſtitutum Theologicum pertinet examinare. Pleraque videri poterunt in Conc. Trid. ubi in ſingulis *Seſſionibus* certi Canones propoſitionum damnatarum præſertim circa materiam Sacramentorum adjuncti ſunt.

Dico II. ad *hæreſin* pertinere *pertinaciam*, hoc eſt: quòd aliquis ſciens ſuam ſententiam eſſe contra Eccleſię definitionem & authoritatem, nihilominùs eam defendat, & ſequatur, unde qui ex ignorantia licèt craſſa & culpabili aliquid contra Eccleſiam credit, peccat quidem, quòd non laboret tam craſſam ignorantiam deponere, non tamen propriè & ſimpliciter hęreticus cenſentur, nec hęreticorum pœnis punitur, dummodò paratus ſit in fide meliùs inſtrui *cap. dixit*

Apoſtolus. 29. & *c. qui in Eccleſia*. 31. *cauſa* 24. *q.* 3. Excipiunt tamen aliqui, niſi ideò quis fidei veritatem inquirere prætermittat, quòd authoritatem Eccleſiæ & ſummi Pontificis parùm curet, talem enim hæreticis annumerant.

2 De eò, qui in aliquo fidei articulo dubitat, non levis eſt difficultas, an pro hæretico habendus ſit? Nam affirmativam ſententiam plurimi DD. ſuſtinent, & pro ea valdè urget *c. 1. h. t.* ubi apertè dicitur, quòd dubius in fide *infidelis ſit*. Et confirmatur ratione, quòd negare fidei articulum eſſe certum, utique ſit hæreticum, ſed dubitans vel explicitè vel implicitè negat articulum fidei eſſe certum, aliàs non dubitaret, ergo &c. Verùm quamvis ex unanimi DD. ſententia ſatis certum ſit, eum peccare, qui deliberatè dubitat de articulo fidei (niſi poſt advertentiam excutiat dubium, & captivet intellectum in obſequium fidei paratus doceri, ſeque Eccleſiæ authoritati ſubmittere, quo caſu actum fidei meritorium facit) non deſunt tamen, qui talem dubitantem à formali hæreſi, & hæreticorum pœnis probabiliter excuſant, quos allegat Barb. *in d. c.* 1. *n.* 2.
3 & 3. Ratio eſt, quia hæreſis eſt actualis electio erroris contra fidem, dubitans autem nondum aliquid elegit, cùm nec aſſenſum, nec diſſenſum habeat.

Unde ad Argumentum in contrarium reſponderi poteſt, quòd dubitatio non importet formaliter explicitam vel implicitam negationem poſitivam, ſed ſit potiùs aliquod medium affirmationis & negationis ſuſpenſivum, textus verò in *c. 1. h. tit.* commodam interpretationem recipit, quòd in foro externo quoad inquiſitionem inſtituendam hæreticus præſumatur, qui palam ſuam dubitationem jactat & pertinaciter in ea perſiſtit, non autem quòd hoc ipſo ſtatim de hæreſi convictus ſit.

4 Dico III. *hæreſin* committi ab eo, qui fidem ſuſcepit, hoc eſt, qui ſemel per Baptiſmum intra Eccleſiam receptus eſt, quare infideles nunquam baptizati, vel etiam catechumeni ſive credentes nondum baptizati, ſi aliquem articulum contra Eccleſiam teneant, hæretici propriè non ſunt, nec hæreticorum pœnis ſubjacent.

5 Porrò inter hæreticorum pœnas prima eſt excommunicatio ipſo jure illata, & ex Bulla Cœnæ Domini ſummo Pontifici reſervata; ad hanc tamen excommunicationem tres potiſſimùm conditiones requiruntur; I. ut aliquis ſit formalis hæreticus, non materialis, qui
6 ſolùm ex ignorantia non autem ex pertinacia hæreticam propoſitionem credit. II. Requiritur, ut hæreſis non tantùm in animo conſiſtat, ſed extrinſicus ſignificetur, quia Eccleſia in judicio fori externi non judicat de internis, nec punit ſolas cogitationes *c. cogitationis*. 14. *de Pœnit. diſt.* 1. Unde talis hæreticus purè mentalis à quolibet Confeſſario abſolvi poterit. III. ut actio externa, qua verbo & opere ſe aliquis hæreticum declarat, ſit mortaliter mala, & fiat animo profitendi vel defendendi hæreſin, proinde qui cauſa quærendæ inſtructionis alteri ſuam hæreſin in animo conceptam detegit, non propterea excommunicationem incurrit.

7 Sed quid ſi aliquis ab auditione Miſſæ vel Confeſſione abſtineat, aut in diebus abſtinentiæ carnes comedat, ex intrinſeco motivo hæretico, qui tamen hoc motivum per verba non exprimit? ℞. Si conſideratis circumſtantiis loci, temporis, & perſonæ homines moraliter talem actum, vel omiſſionem actus pro ſigno aliquo hæretico accipiant, non evitabitur excommunicatio, quia nihil intereſt, verbis an factis hæreſis demonſtretur. Sin autem conſideratis circumſtantiis morali hominum judicio nulla ſit ſuſpicio de hæreſi; quia v. g. creduntur carnes edi ex oblivione vel cauſa morbi, aut Miſſa omitti ex negligentia &c. non incurretur excommunicatio, licèt interim hæretica intentio lateat, quia actus externus moraliter & quoad judicium hominum hic & nunc non exiſtimatur malus, ſolus autem internus affectus non ponitur juxta dicta. Idem dicendum puto, ſi quis dicat, ſe non credere aliquem articulum fidei, ſed id ab aliis joci cauſa dictum accipiatur.

Prætereà in eadem *Bulla* & *in c. excommunicamus*. 8
13. §. *credentes hoc tit.* eadem excommunicatio reſervata lata eſt in hæreticorum receptatores, fautores, & defenſores: quæ tamen verba ita accipienda ſunt, ut illi ſolùm intelligantur, qui hæretico favorem & auxilium præſtant, non quatenus in aliis negotiis cum iis tractat, ſed quatenus hæreticus eſt, ut hæreſin ſuam faciliùs docere & defendere, aut manus Judicis effugere poſſit, quamvis de cætero ipſi receptatores fidem hæreticam non habeant, ſed ex cauſa forſan amicitiæ eum recipiant, argum. *l. 2. ff. de Receptatoribus*. Duę tamen limitationes adduntur à DD. *primò*: niſi perſona recepta ſit valdè conjuncta, ut Patris aut filii, iterum argum. *d. l. 2. Secundò* ut tunc ſolùm procedat excommunicatio, ſi ex receptione, vel favore malus effectus ſecutus ſit, & hæreſis propterea magis diffuſa, vel hæreticus judicium effugerit.

Ulterius ex dicta Bulla Cœnæ excommunicatione reſervata damnantur, qui hæretici librum hæreſin continentem, vel de religione tractantem ſine Apoſtolicæ Sedis licentia ſcienter legunt, retinent, imprimunt, vel quomodolibet defendunt. Ut autem ſciant Catholici, quos libros evitare debeant, de mandato ſummorum Pontificum certus index librorum prohibitorum editus eſt.

Circa tamen Indicem advertere oportet, duas eſſe claſſes librorum prohibitorum, in prima claſſe ponuntur omnes libri hæretici, & de Religione ex inſtituto tractantes, quamvis fortaſſis nullum manifeſtum errorem contineant: ſufficit enim, quòd ab hæreticis conſcripti, ideò periculoſi ſint atque huius primæ claſſis libri omnes ſub excommunicatione reſervata prohibentur. In altera verò claſſe ponuntur illi libri à quibuſcunque conſcripti, qui licèt hæreſin non contineant, aliunde tamen ſcandaloſam doctrinam, aut bonis moribus repugnantem tradunt: & iſti ſi in indicem librorum prohibitorum nominatim relati ſint, excommunicationem quidem annexam habent non tamen reſervatam; imò in Germania indicem quoad ſecundam claſſem non eſſe receptum, ait Paulus Layman. *in Theol. moral. lib. 2. tract. 1. cap. 15. ſub num.* 8. quod fortaſſis verum eſt circa pœnam excommunicationis, non autem utique ratione peccati, quod plerumque ob periculum perverſionis aut malæ delectationis ex lectione talium librorum committitur. 9

Illud verò communiùs notant Doctores, quòd libri ab hæreticis conſcripti ex uſu præſertim Germaniæ tunc ſolùm prohibiti ſint, ſi ex inſtituto de Religione tractent, non autem ſi de materia indifferenti v. g. de Jure, Medicina, Philoſophia aut aliis, licet quandoque obiter aliqua hæretica inſerant. Item quod parvitas materiæ (quam potiores ad lectionem unius paginæ in libro hæretico conſtringunt) à cenſura excuſet. 10

Porrò abſolutio ab iſta excommunicatione propter hæreſin lata principaliter quidem ad ſummum Pontificem ſpectat: ſi tamen hæreſis externo opere aut verbo expreſſa fuerit occulta, ſive à paucis cognita (quod aliqui ad decem perſonas reſtringunt) penes quos non ſit probabile divulgationis periculum, etiam Epiſcopo abſolutio conceditur, in Conc. Trident. *Seſſ.* 24. *de Reform. c.* 6. Licet verò multi doceant omnem facultatem in Concil. Trid. datam Epiſcopis abſolvendi ab hæreſi ſublatam eſſe per Bullam Cœnæ, quæ indiſtinctè iſtã abſolutionem Pontifici reſervat: nihilominùs cum 11

Digitized by Google

cum Bulla Cœnæ generaliter loquatur de hæreſi, Concilium autem ſpecialiter de hæreſi, & aliis delictis occultis in communi, in omni autem jure generi per ſpeciem derogetur, & leges naturales cedant ſpecialibus; ideo probabiliùs credo per Bullam Cœnæ Jus Epiſcoporum ademptum non eſſe cum illis, quos allegat Barb. *in Collect. ad d. c. 6. Trid. ſub num. 52. verſ. contra*. Quòd ſi hæreſis purè mentalis & interna fuerit, nullo externo verbo aut opere demonſtrata: vel ſi ex ignorantia ſolùm hæreticum aliquid creditum ſit, jam ſuperiùs diximus, nullam inde ex communiori ſententia incurri excommunicationem, & propterea ejus abſolutionem
12 cuicunque Confeſſario competere. Denique ex privilegiis & indultis particularibus plerique Epiſcopi, item nonnulli Religioſorum Ordines jus habent ab hæreſi, & aliis caſibus reſervatis abſolvendi, quæ tamen licentia non ſolet dari perpetuò, ſed ad certos annos: quibus elapſis ejus renovatio à Sede Apoſtolica petenda eſt.

13 Præter excommunicationem aliæ inſuper pœnæ in hæreticos ſtatutæ ſunt, ut I. irregularitas cum infamia, ex qua hæretici eorumque liberi uſque ad ſecundam generationem ex linea *paterna*, & uſque ad primam incluſivè ex linea *materna*, inhabiles ſunt ad SS. Ordines, & beneficia Eccleſiaſtica, etſi de facto ante hæreſin beneficia obtinuerint, illis ob crimen hæreſis ipſo jure privati ſunt, & pœna depoſitionis à SS. Ordinibus puniuntur. *c. 2. §. hæretici autem c. ut commiſſi. 12. & c.*
14 *ſtatutum. 15. h. t. in 6.* In Germania tamen hæc irregularitas poſt converſionem hæretici non ita strictè obſervatur præſertim circa liberos, dummodò ipſi boni Catholici ſint. II. Hæretici eorumque fautores, ſi per annum in excommunicatione perſiſtant, fiunt inteſtabiles activè & paſſivè, ita ut nec ipſi heredes inſtituere, nec heredes inſtitui poſſint. *c. excommunicamus. 13. §. credentes. h. t.* III. Bona hæreticorum de jure confiſcantur; ſiquidem Laici fuerint, à ſæculari Judice (poſtquam ſcilicet Eccleſiaſticus Judex aliquem hæreticum declaravit, quia cognitio de hæreſi fori Eccleſiaſtici eſt;) ſi verò Clerici à Judice Eccleſiaſtico, & applicantur bona Eccleſiæ, quibus inſervierunt. *c. vergentis. 10. & d. c. excommunicamus. §. damnati cit. tit. & cap. cùm ſecundùm 19. eod. tit. in 6.* IV. Filiifamilias liberantur ex patris heretici poteſtate, & vaſalli ac ſubditi de obligantur à juramento fidelitatis, ſi eorum dominus in hæreſin labatur. *c. ult. h. t. & c. 2. §. ult. eodem in 6.* Imò ſi domini temporales terras ſuas purgare hæreſi neglexerint, poſtquam fuerint requiſiti ab Epiſcopis, per Metropolitanum & Comprovinciales Epiſcopos excommunicantur, & niſi ſatisfecerint, intra annum ſignificantur ſummo Pontifici, ut tunc ipſe tales dominos honore & dignitate privatos, eorumque ſubditos à fidelitate abſolutos denuntiet, ac terras eorum exponat Catholicis occupandas. *d. c. excommunicamus. §. moneantur. & c. ad abolendam. 9. §. ſtatuimus. h. t. auth. ſi verò Cod. de Hæreticis.*

15 V. Demùm hæretici, qui parati non ſunt ſuum errorem corrigere & maximè, qui poſtquam ſemel hæreſin ex mandato Judicis Eccleſiaſtici ſolenniter abjurarunt, denuò in eam relapſi ſunt, traduntur judicio ſæculari, ibidemque morte afficiuntur, & conſuetudinem igne concremantur, ſicut tradit Julius Clarus. *Lib. 5. ſentent. §. hæreſis. n. 7.*

16 In Germania pleræque hæreticorum pœnæ fortaſſis tantùm locum habent circa hæreſiarchas, qui nova dogmata, velut novas hæreſes inveniunt, non autem circa Lutheranos & Calviniſtas, qui ex variis pactis & concordiis, ſi non conſentiente, ſaltem diſſimulante Pontifice (utpote quibus ob potentiam reſiſtere cum effectu non poteſt) hactenus inter Catholicos tolerantur.

TITULUS VIII.

De Schiſmaticis & Ordinatis ab eis.

SUMMARIA.

1. *Quid ſit ſchiſma & quomodo differat ab hæreſi?*
2. *Schiſma vix unquam datur ſine hæreſi.*
3. *Pœna Schiſmaticorum eſt excommunicatio.*
4. *Clerici ſchiſmatici non ſunt irregulares, niſi in ſchiſmate celebraverint.*
5. *Geſta à Schiſmaticis circa res Eccleſiaſticas ſunt irrita ipſo jure: excipitur collatio Ordinum, quæ ſervatis ſubſtantialibus valet, licet ordinatus fiat irregularis.*
6. *Etiam alia Sacramenta ab eis collata valent: excepta pœnitentia.*
7. *Inobediens S. Pontifici vel Epiſcopo quando non ſit ſchiſmaticus?*

Schiſma græcum vocabulum eſt, & idem quod *ſciſſura* a
ſignificat: committitur enim *ſchiſmatis* peccatum, cùm aliquis ſe ſegregat ab Eccleſiæ univerſalis unitate, prout ea eſt corpus myſticum ex diverſorum ſtatuum fidelibus tanquam membris inter ſe, & ſub uno capite Chriſto, ejuſque in terris Vicario annexis.

Dividitur ſchiſma in *purum* & *conjunctum cum hæreſi*. Schiſma autem *purum* non oponitur fidei, ſed charitati & paci, quando ſcilicet aliqui ex ſola malitia voluntatis non ſummo Pontifici quà tali obedire, vel reliquis Eccleſiæ membris uniti eſſe, v. g. ſi certum aliquod regnum conſtituat ſibi Epiſcopum, vel Patriarcham, cui in ſpiritualibus obediat, aut alios ſpeciales religionis cultus adbibeat, & non obtemperet mandatis ſummi Pontificis, quamvis de cætero non neget Pontificatum Romanum vel alios fidei articulos.

Schiſma conjunctum cum hæreſi eſt, quod præter ſeparationem ab Eccleſia inſuper in fide diſſentit, ut quia negat Romanum Pontificem eſſe Chriſti Vicarium, & Eccleſiæ caput, vel Euchariſtiam legitimè ſub una tantùm ſpecie diſtribui &c.

Verùm quamvis hæc diſtinctio ſpeculativè tantùm a
procedat, practicè tamen vix unquam dari purum ſchiſma, teſtis eſt D. Hieronymus in *c. inter hæreſin. 26. cauſa. 24. q. 3. nullum enim ſchiſma*, inquit, *non aliquam ſibi confingit hæreſin, ut rectè ab Eccleſia receſſiſſe videatur.*

Pœna ſchiſmaticorum eſt excommunicatio reſer- 3
vata in Bulla Cœnæ *caſu. 1.* quam tamen aliqui exiſtimant non extendi ad fautores, & receptatores, ſicut circa hæreticos; cùm id Bulla circa ſchiſmaticos non expreſſerit, in pœnalibus verò non ſit extenſio facienda, *c. odia. 15. de R. I. in 6.* Sed hoc fortaſſis verum eſt de excommunicatione reſervata, quòd autem fautores & auxiliatores ſchiſmaticorum incurrant excommunicationem (quam putat Gloſſ. non eſſe reſervatam) non obſcurè habetur, *in c. unic. circa fin. hoc tit. in 6.*

Licèt verò Clerici ſchiſmatici tempore, quo in ſchiſmate verſantur, ſint excommunicati, & conſequenter ſuſpenſi ab executione ordinum, & ſi parati non ſint ſe corrigere, poſſit in eos pœna depoſitionis proferri, *arg. c. qui contra. 32. cauſa. 24. q. 1.* Poſt peractam 4
tamen pœnitentiam, & abjuratum ſchiſma ab irre-

gulari-

gularitate eos excuſat Barb. *in c. 1. h. t. nu. 5.* eò quòd irregularitas non contrahatur ſine jure expreſſo, *c. is, qui 18. de Sent. excommunicat. in 6.* quam ſententiam intelligo, niſi Clerici in ſchiſmate celebraverint: nam celebrans poſt ſuſpenſionem efficitur irregularis, *c. 1. verſ. ſciturus. de Sentent. & re judicata. in 6.* Deinde cùm, ut ſuperiùs dictum, plerumque ſchiſma habeat adjunctam hæreſin, ideò quæ de hæreticorum pœnis tradidimus, etiam huc accommodari poterunt.

Præterea geſta à ſchiſmaticis circa collationes or-
5 dinum, beneficiorum, alienationes rerum Eccleſiaſticarum, vel alia, quæ juriſdictionis Eccleſiaſticæ ſunt, declarantur irrita *in d. c. 1. hoc tit.* Attamen circa collationem ordinum diſtinguendum eſt, an ſchiſmatici adhibuerint ſubſtantialia illius Sacramenti, quibus utitur Eccleſia, vel non? Priori caſu valet quidem collatio ordinum, ſed ordinatus eſt irregularis, & non habet executionem ſine diſpenſatione, niſi ignoranter à ſchiſmatico fuiſſet ordinatus: quo caſu Epiſcopo diſpenſare conceditur. *c. 2. & ibi* Gloſſ. *h. t.* Altero autem caſu deficientibus ſubſtantialibus deficit quoque ipſum Sa-
6 cramentum Ordinis. Eodem modo de aliis Sacramentis diſcurrendum eſt, ut à ſchiſmaticis priùs in Eccleſia ritè ordinatis validè conferantur, ſi formam Eccleſiæ obſervant, excepto Sacramento pœnitentiæ, quod extra articulum mortis à ſchiſmatico validè non confertur, quia requirit juriſdictionem, à qua ſchiſmaticus propter excommunicationem ſuſpenſus eſt. Demum
7 adnotari poteſt, non eſſe ſchiſmaticum propriè, nec pœnis ſchiſmaticorum ſubiacere, qui reſiſtit Pontifici, non quatenus *Pontifici*, ſed quatenus privato, particularem aliquam inimicitiam contra ipſum aut ejus familiam gerens, vel circa unum particulare tantùm mandatum propter ejus difficultatem Pontifici non obedit, in cæteris paratus obedire, quod ex data ſuperiùs definione ſchiſmatis ſatis colligi poteſt. Item neque is inter ſchiſmaticos numerandus eſt, qui tantùm ſe ſegregat ab Eccleſia particulari, v. g. obedientia certi alicuius Epiſcopi, paratus ſummo Pontifici obtemperare, quia ſchiſma eſt ſeparatio ab univerſali Eccleſia, ſicut docet Laym. *in Theolog. morali lib. 2. tract. 3. c. 11. ſub n. 4. & 6.*

TITULUS IX.

De Apoſtatis, & Reiterantibus Baptiſma.

SUMMARIA.

1. *Apoſtaſiæ triplex genus, à fide, ab obedientia, à religione, vel S. Ordine.*
2. *Apoſtaſia à fide quomodò differat ab hæreſi.*
3. *Quomodo committatur Apoſtaſia ab obedientia?*
4. *Quid ſit apoſtata à Religione, & quomodò differat à fugitivo?*
5. *Pœna huiuſmodi apoſtatæ eſt excommunicatio.*
6. *Quatenus liceat aliquando occultè ferre habitum Religioni vel deponere?*
7. *Clerici habitum vel tonſuram deſerentes apoſtaſiam ab ordine committere dicuntur.*
8. *Rebaptizantes & rebaptizati ſiunt irregulares.*

1 APoſtata idem quod retro abiens ſonat, & interpretatur in *c. non obſervetis. 26. verſ. qui autem cauſa. 26. q. 7.* Eſtque *Apoſtaſia*, ut eam communiter dividunt Doctores, triplex, videlicet apoſtaſia *à Fide*, ab *Obedientia*, *à Religione*, vel *ſacro ordine*.

Apoſtaſia *à Fide* quamvis omnis hæreſis dici poſſit, 2
propriè tamen differt ab hæreſi, quòd hæreticus credat in Chriſtum, & tantùm in quibuſdam articulis ab Eccleſia Catholica diſſentiat: Apoſtata verò prorſus à fide Chriſtiana ad infidelitatem, v. g. Paganiſmum aut Judaiſmum deficiat & propterea pœnæ hæreticorum ſuperiùs in *Tit. de Hæreticis* enumeratæ, non tantùm etiam in apoſtatis locum habent, ſed etiam quædam exaſperari ſolent pro gravitate tanti delicti.

Apoſtaſia *ab obedientia* generaliter quidem omne 3
peccatum dici poteſt, quia peccando non obedimus DEO & præceptis ejus: magis verò propriè apoſtaſiam ab obedientia committit, qui formaliter, & ex contumacia ſuperiori humano præcipienti legitima reſiſtir, & obedire penitus recuſat. Quòd ſi iſte ſuperior ſit ſummus Pontifex quatenus talis, tunc hæc Apoſtoſia ſchiſma dicitur, ut priori Tit. explicatum, atque huc referri poſſunt, quæ circa obedientiam ſuperioribus præſtandam dixi in *Lib. 1. Tit. 33. de Maioris. & obedient. ad finem*.

A Religione dicitur apoſtata, qui religionem ali- 4
quam profeſſus, non tantùm ſuum Monaſterium, ſed omnia etiam alia deſerit, & in mundo tanquam ſæcularis Clericus vel Laicus verſatur cum animo nunquam ad Religionem redeundi: ſi enim tantùm ad tempus vagaretur ſine licentia Abbatis, fugitivus potiùs, quàm apoſtata cenſeretur.

Pœnam hujus apoſtaſiæ tradit Miranda *in Manuali* 5
Prælat. tom. 1. quæſt. 11. c. 2. Quòd juxta privilegia Regularium tam Religioſus apoſtata, etiamſi habitum retinuerit, quàm ille, qui eum recipit, occultat, aut defendit, excommunicationem incurrat. Notanter autem dico: *juxta privilegia Regularium*: nam in corpore juris communis non eſt quidem dubitandum, quin talis Religioſus poſſit & debeat apprehenſione corporali, vel aliis mediis compulſorialibus deficientibus per cenſuras Eccleſiaſticas cogi ad Religionem redire, *c. quanto. 7. de Offic. Iud. Ordinar.* & *c. ult. de Regular.* ſed quòd ipſo facto ante ſententiam judicis ipſe ſi habitum retinuerit, vel ejus fautores excommunicationem incurrant, non reperio expreſſè conſtitutum, & ideò, quia talia particularia privilegia non obtenta in jure communi paucis ſunt cognita, imò fortaſſis non ſingulis Ordinibus conceſſa, plerumque ignorantia tali excommunicatione excuſare non poteſt, argum. *c. 1. & 2. de Conſtitut. in 6.* Hoc autem habetur in *c. 2. Ne Clerici vel Monachi. in 6.* quòd Religioſi temerariè dimittentes habitum ſuæ Religionis ipſo facto ſententiam excommunicationis (quæ tamen non eſt de reſervatis) incurrant. Dicitur verò *temerariè dimittentes*: id eſt, cauſa evagandi, ut inſinuatur in *princip. d. c. 2.* vel aliàs *ex cotemptu*. Secus autem, ſi dimiſſio habitus fiat ex aliqua cauſa, v. g. ſomni & quietis, balnei & infirmitatis, caloris, &c. Imò etiam minùs juſtam & honeſtam cauſam excuſare ab excommunicatione, ſi ob eam ad breve tempus dimittatur habitus, refert Barb. *in eodem c. 2. n. 8. & 9.*

Præterea licèt in Concilio Trid. *ſeſſ. 25. de Regular.* 6
c. 9. in fin. prohibeatur, ne alicui regulari detur licentia occultè ferendi habitum ſuæ Religionis; quòd etiam ad eum caſum extenditur, quo Religioſus vellet habitum ſuæ Religionis cooperire habitu Clericali, *Clement. 2. de Vita & honeſt. Cleric. ibi* Gloſſ. *in verbo extrinſeci.* Interim quia iſta lex non divina, ſed humana eſt, quæ non obligat cum gravi corporis periculo, ideò condemnandi non ſunt Religioſi, qui tranſeuntes per loca hæreticorum vel infidelium, ubi ipſis tale periculum imminet, occultè ferunt habitum ſuæ Religionis, vel neceſſitate ita cogente prorſus ad tēpus aliquod deponunt.

Porrò

Digitized by Google

7 Porrò ſicut Religioſi à Religione, ita Clerici ab ordine apoſtaſiam committunt, qui habitum & tonſuram Clericalem deſerunt. Non tamen reperitur excommunicatio ipſo jure illata, ſed ab Epiſcopo pro exceſſu puniri, & per cenſuras, vel alia media ad reaſſumendum habitum utique compelli poſſunt & debent; niſi fuerint Clerici in Minoribus, quibus liberum eſt à Clericatu recedere. Aliæ autem pœnæ, ut ſuſpenſio à beneficio, vel inhabilitas ad beneficia contra Clericos magis ſæculariter, quàm Clericaliter incedentes videantur in *d. Clement. a. de Vita & honeſtat. Cleric.* Verùm verò Clerici dimittentes habitum & tonſuram hoc ipſo perdant privilegia Clericalia, dicemus inferiùs in *Tit. de Sent. excommunicat.*

8 Altera pars rubricæ hujus tit. eſt *de Reiterantibus baptiſma*: ſunt enim certi hæretici Anabaptiſtæ dicti, qui hominem ſemel in infantia baptizatum in adultiori ætate, ubi ipſe profiteri fidem poteſt, dennò rebaptizant, quod grave ſacrilegium cenſetur, & ideò de jure civili ſcienter rebaptizans & rebaptizatus ultimo ſupplicio puniuntur. *l. 1. & a. C. Ne ſanctum baptiſma reiteretur*. De Jure Canonico baptizans & baptizatus eſt irregularis, & Clericus deponitur, Laicus verò excommunicatur, *c. a. h. t.* Quando autem is, de cujus baptiſmo dubitatur, poſſit iterum baptizari ſub conditione, ſi non eſt baptizatus, &c. dixi ſupra *in Lib. III. ad Tit. de Baptiſmo*.

TITULUS X.

De His, qui filios occiderunt.

SUMMARIA.

1. *Quid ſit Parricidium: & quando ab eo parentes occidentes liberos, vel e contra excuſentur?*
2. *Pœna Parricidij de jure Civili & Canonico.*
3. *Pœna fœminarum partum necantium.*
4. *Pœna parentum, qui infantes in lecto opprimunt inter dormiendum: qui tamen nonnunquam à culpa excuſantur.*

IN hoc aliqnot ſequent. Titulis agit Compilator de *homicidio*, & ejus ſpeciebus. Propter gravitatem delicti præmittit iſtum, in qno de *Parricidio* tractatur.

1 *Parricidium* enim quaſi parenticidium propriè committitur, ſi vel parentes liberos, vel liberi parentes occidant. Impropriè autem etiam *parricidium* dicitur inter collaterales & affines, puta fratres, ſorores, patrueles, conſobrinos, uxorem, virum, nurum, generum, vitricum, & privignum. Limitatur autem, parricidium non committi etiam in parentes & liberos, ſi in patriam perduelles fuerint: *Minimè* enim, ait notabiliter J. C. in *l. minimè. 35. ff. de Relig. & ſumpt. fun. Majores lugendum putarunt. eum, qui ad patriam delendam & parentes & liberos interficiendos venerit, quem ſi filius patrem, aut pater filium occidiſſet, ſine ſcelere, etiam præmio afficiendum omnes conſtituerunt.*

2 Cæterùm olim de jure Civili, ſi quis patrem aut matrem, avum vel aviam, aut liberos occidiſſet, incluſus culleo (ſive ſacco ex corio confecto, ut putat Gottofredus) cum cane & gallo gallinaceo, vipera & ſimia, proijciebatur in mare vel aliam aquam; ſi autem alios conſanguineos, vel affines occidiſſet, pœna capitali latrocinij afficiebatur. *l. pœna. 9. ff. Ad l. Pomp. de Parricidiis. & l. un. Cod. De his, qui parentes vel liberos occiderunt*. De Jure Canonico occidens filium in monaſterium detrudebatur ad agendam perpetuam pænitentiam. *c. 1. h. t.* Hodie autem de Jure Civili pœnam proiectionis in aquam non eſſe in uſu, refert Joan. Calvin. *in ſuo Lexico Iuris in verbo parricidium*. ſed aliam pro qualitate circumſtantiarum, ut gladium, vel rotam, cui interdum addantur forcipes candentes. De Jure Canonico ſimiliter pœna eſt arbitraria pro exceſſu augenda vel minuenda.

Frequenter committunt parricidium fœminæ ex 3
delicto prægnates, quæ ad occultandum peccatum, aut per medicinas abortum procurant, aut partum in utero, vel clam editum comprimunt, ſuffocant, aut in aquas proijciunt, quarum etiam pœna capitalis eſt, ſi vel partus vivus occiſus, vel abortus eo tempore fuerit procuratus, quo fœtus in utero exiſtens jam animatus erat, ut in *Conſtitutionibus pœnal. Carol. V. a. 131.* habetur, & in *l. ſi quis. 38. §. 5. ff. de Pœnis*. De Jure Canonico pœna iterum eſt arbitraria, etſi Clericus etiam levi culpa, v. g. joco apprehendendo mulierem prægnantem cauſam dederit abortui, efficitur irregularis, *c. ſicut. 20. de Homicidio*.

Præterea etiam iſtud non rarò accidit, nt matres 4
parvulos infantes ſecum in lectis ſuis ponant & inter dormiendum opprimant. Quare ob frequentiam hujus peccati in quibuſdam Diœceſibus oppreſſio infantium eſt caſus reſervatus Epiſcopo. Eius pœna de rigore Juris eſt pœnitentia trium annorum: quorum primus debet agi in pane & aqua. *c. ult. h. t.* ſed de conſuetudine pœna arbitraria & levior infligi ſolet pro qualitate culpæ. Imò aliquando talem oppreſſionem prorſus carere culpa refert Barb. *in eod. c. ult. n. a.* Nav. *in Man. c. 15. n. 13.* ſi ſcilicet lectus ſit ſatis amplus, & infans implacabilis, vel quia aliter à frigore defendi non poſſit.

TITULUS XI.

De Infantibus & Languidis expoſitis.

SUMMARIA.

1. *Homicidis annumerantur exponentes infantes, & quæ eorum pœna?*
2. *Expoſitus ſervus vel filius liberatur à poteſtate exponentis in odioſis.*
3. *A quibus præſtari debeant expoſitis alimenta?*
4. *Bona ab expoſitis vel languidis, à parentibus ſeu conſanguineis deſertis relicta, deferuntur ad hoſpitale, vel eos qui eorum curam geſſerunt, non ad fiſcum vel conſanguineos.*
5. *Quomodo dominus famulo ægrotanti teneatur ad alimenta, curam & ſalarium?*

CUm nihil interſit, an occidat quis, vel cauſam
mortis præbeat, teſte J. C. *in l. 15. ff. Ad l. Cornel.* 5
de Sicar. ideò homicidis non immeritò connumerantur illi, qui eas perſonas, quibus alimenta, & curam in languoribus ſeu infirmitatibus ſuis præſtare deberent, ut parentes liberis, vel liberi parentibus, exponunt, & derelinquunt, *necare enim videtur*, ait textus in *l. 4. ff. de Agnoſcendis liberis, non tantùm is, qui partum præfo-*

præfocat, ſed & is, qui abijcit, & qui alimenta deuegat, & is, qui publicis locis miſericordiæ cauſa exponit, quam ipſe non babet. Pœna huius delicti præſcribitur in *Conſtit. pœna. Carol. V. c.* 132. quòd mulier abijciens, vel exponens infantem pœna extraordinaria juxta conſilium prudentum affici debeat, ſiquidem infans adhuc ſuperſtes ſit; ſi verò propterea mortuus, juxta circumſtantiam periculoſæ ex poſitionis, in corpore aut vita puniri.

2 De Jure Canonico pœna eſt arbitraria, & præterea ſtatuitur *in c. un. h. t.* quòd filiusfamilias à patre expoſitus liberetur ex patria poteſtate (in quantum ſcilicet eſt filio oneroſa, non autem in quantum eſt favorabilis, ſcilicet quoad ſucceſſionem, alimenta, dotem, &c.) libertus vel ſervus à Patrono vel Domino expoſitus in ingenuitatem & libertatem eripiatur.

Porro infantibus expoſitis, quorum parentes igno-
3 rantur, præſtantur alimenta ab Eccleſia, ſi habet ſufficientes reditus. *c. aurum. 70. cauſa*. 12. *q.* 2. vel in hujus defectu à populo & communitate; niſi cùm ſpecialia loca & hoſpitalia pro talibus infantibus conſtituta ſint.

Quòd ſi expoſiti vel languidi à parentibus, &
4 conſanguineis deſerti, poſt mortem ſuam aliqua bona reliquerint, in illis hoſpitale, vel alius, qui eorum curam geſſit, excluſo fiſco & conſanguineis tanquam indignis ſuccedit. Nov. 115. c. 3. Surdus *de Alimentis tit. 6. q. 18. n.* 19. & quòd nutritor alicuius expoſiti expenſas ab illis repetere poſſit, qui nutrire tenebantur, docet Stephan. Gratian. *Diſceptat. forenſ. c. 265. n.* 41.

5 Quæri hoc loco opportunè poteſt: an & quatenus famulo ægrotanti teneatur dominus de neceſſaria cura providere? ℞. communiter DD. ſentire cum Bart. *in l. ſi cùm dotem. 22. §. ſui autem. 8. ff. Soluto matrim.* & Sylveſt. *in verbo famlia n.* 4. non teneri dominum ex lege juſtitiæ ad magnas expenſas in Medicos pro famulo faciendas; ſed tantùm ad tenues & alimenta quotidiana, ita tamen, ut ſi de facto dominus dives pro famulo majores expenſas fecerit, neque contrarium proteſtatus ſit, cenſeatur intuitu pietatis feciſſe, nec repetere poſſit, arg. *l. 1. & l. Alimenta. 11. Cod. de Negot. geſtis*. Utrùm autem eo tempore, quo famulus ægrotat, debeatur ipſi merces, tradidi *in lib. III. in tit. de locato. q.* 5. ubi affirmativè reſpondi per *l. qui operas. 38. ff. locati*. ſed ne iſta obligatio in immenſum & plures annos excreſcat, puto eatenus limitandam, ut procedat quoad illum annum tantummodò, quem famulus ſervire ſaltem inceperit, arg. *L. poſt duos*. 15. §. 1. *C. De Advocatis diverſor. judicior.* Deinde dominus, qui fecit majores expenſas in famulum ægrotum, poterit eas deducere juxta dicta.

TITULUS XII.

De Homicidio voluntario vel caſuali.

SUMMARIA.

1. *Homicidium aliud voluntarium, aliud caſuale, aliud neceſſarium: & voluntarium aliud directè, aliud indirectè tale.*
2. *Maleficis rectè jure Divino & humano mors infertur ſervato tamen Iuris ordine.*
3. *Ius vitæ & necis nec Dominis in ſervos hodie ampliùs permiſſum.*
4. *An bannitum liceat occidere?*
5. *Conditiones certæ requiruntur, ut hoc liceat.*
6. *Licentia occidendi proſcriptam rarò & non niſi ex gravi cauſa à magiſtratu concedenda, nec in conſcientia ſententia affirmativa facile eſt practicabilis.*
7. *Permiſſio Iuris Civilis de occiſione filiæ in adulterio deprehenſæ, vel adulteri non procedit de Iure Canonico, nec in conſcientia.*
8. *Quomodo excuſentur ab injuſtitia Leges Civiles præfatæ?*
9. *Occidens ſeipſum graviter peccat, & etiam in foro exterao meritò punitur.*
10. *Mutilatio membri proprij licita eſt ad conſervationem vitæ: non autem caſtitatis.*
11. *Bonum eſt corpus caſtigare & affligere moderatè, ſed ſine notabili vitæ periculo.*
12. *Ex ſpeciali Dei inſpiratione aliquando ſui ipſius occiſio permiſſa.*
13. *Indirecta ſui occiſio vel occiſionis permiſſio licita eſſe poteſt.*
14. *Occiſio alterius ad defenſionem ſuæ vitæ eſt licita cum moderamine tamen inculpatæ tutelæ.*
15. *Milites Nobiles & honeſtæ perſonæ non tenentur fugere ſi invadautur: & quid de Clericis?*
16. *Invaſus non tenetur expectare primum ictum aggreſſoris, ut ſe legitimè defendat.*
17. *Qualis paritas armorum inter invaſorem & invaſum requiratur.*
18. *Non tantùm licet, ſed etiam obligatio charitatis & aliquando juſtitiæ eſt proximum ab interitu liberare.*
19. *Filij ex naturali pietate tenentur ſubvenire parentibus: & quid de ſervis?*
20. *Quid interſit an quis ad defendendum proximum ex juſtitia, an charitate teneatur?*

1 HOmicidium eſſe hominis occiſionem, vulgò notùm eſt. Eius ſpecies Compilator in hac rubr. duas tantùm poſuit, ſcil. quòd aliud ſit homicidium *voluntarium*, aliud *caſuale*: ſed interpretes communiter tertiam ſpeciem addunt nimirùm homicidium *neceſſarium*, quod vel ex cauſa juſtitiæ, vel defenſionis committitur. Sed & iſta ſpecies non incongruè ad homicidium voluntarium referri poteſt, ſi homicidium diſtinguamus in licitum & illicitum.

Cæterùm homicidium *voluntarium* aliud eſt directè & plenè voluntarium, quod ex propoſito & intentione, opere, conſilio, vel auxilio committitur. Aliud *indirectè* voluntarium, ſeu ut DD. loquuntur, volitum in cauſa, quando quis agit talem actum, ex quo facilè prævidere poteſt homicidium ſecuturum, quamvis directè homicidium non intendat, ut ſi fœminam prægnantem percutiat, quæ deinde fœtus animati abortum facit; ſi explodat ſclopetum in loco, ubi frequenter homines tranſeunt, &c.

Homicidium *caſuale* eſt, quòd nec *directè* nec *indirectè* eſt volitum; ſive quod nec dolo, nec culpa commiſſum eſt, ſed mero caſu accidit. Quando autem & qualiter puniatur homicidium indirectè voluntarium, vel ſi culpa caſum præceſſerit, dicemus inferiùs, ubi de pœnis homicidij.

---

§. I.

In quibus caſibus licitum ſit homicidium.

21. *Pro defenſione mixta rerum & perſonæ licet occidere aggreſſorem.*
22. *Propter defenſionem ſolarum rerum ſeu fortunarum, an occidere liceat?*

2 QUæritur I. an & quateonr authoritate publica Magiſtratus, ſuperioritatis, vel dominij licitum ſit ſubditos aut ſervos occidere.

℞. Licitum eſt ex cauſa legibus comprobata & authoritate publica maleficis, hominibus, priùs legitime coovictis, mortem inferre, ita enim non tantùm ex profanis, ſed etiam SS. Legibus & litteris probatur, ut *Exodi.* 21. & 22. præſertim ibi *verſ.* 18. *maleficot non patieris vivere*. Ubi etiam plura ſupplicia pro variis maleficis enumerantur, & *ad Rom.* 13. *v* 4. ibi: judex *non ſine cauſa gladium portat. Dei enim miniſter eſt, vindex in iram ei, qui malum agit*. Nam cùm hominum ſocietas corpus quoddam ſit, planè, ſicut in humano corpore oeceſſarium eſt, putrita membra reſcindere, ne reliqua inficiantur. At verò ſi non ſervato juris ordine Domioi tyrannidem io ſubditos exerceant, ſine dubio graviter peccant, & propterea juriſdictionibus ſuis per ſuperiorem privandi ſunt, ſicut tradit Minſing. *Cent.* 5. *obſerv.* 8.

3 Licet etiam olim domini habuerint jus vitæ & necis in ſervos, poſtea tamen id eis ampliùs conceſſum non eſt, juxta *l.* 1. §. 1. *ff. de his, qui ſui vel alieni juris ſunt*, & hodie illa antiqua ſervitus inter Chriſtianos io deſuetudinem abiit: unde bodie domiois in ſubditos non dominium propriè dictum, ſeu ut ita loquar, patrimoniale, ſed juriſdictio tantùm competit,

4 Quæritur II. an bannitum, cuius occidendi poteſtas cuilibet à Magiſtratu publicè conceſſa eſt, etiam in conſcientia occidere liceat.

℞. Affirmativam ſententiam eſſe valdè communem, cùm enim Magiſtratus babeat poteſtatem occidendi malefactorem, eandem aliis rectè demaodare poteſt, quando propter ſugam rei per ordinarios Miniſtros exequendi occaſio non eſt, lex autem ſuperioris & mandatum juſtum in foro exteroo, etiam in foro interno juſtum cenſetur, dummodò adſint ſequentes conditiones

5 *Primò* ut talis occiſio fiat ex zelo juſtitiæ, non ex privata vindicta. *Secundò* ne fiat pendente appellatione, id eſt eo tempore, quo reus appellationem à tali ſententia banni, ſeu proſcriptioois interpoſitam coram ſuperiorem proſequitur. *Tertio*, ne extra territorium proſcribentis, *arg. l. ult. ff. de Iuriſdict. omni. judic.* & *c.* 2. *de Conſtitut. in* 6. *Quartò*, ut proſcriptus non ſit parens, filius frater, vel conjux, cui jure debentur alimenta, quem conſequenter occidere natura abhorret, naturalia autem jura per civilia immutari oon poſſunt. §. *ſed naturalia.* 11. *Inſtit. de Iure natur. gent.* & *civ.*

6 Verùm ut ut ſententia hæc communis ſit nihilominus Mol. *de Iuſt.* & *jur. tract.* 3. *diſp.* 7. benè monet, quòd rarò, & non niſi ob gravem cauſam liceat Magiſtratui dare publicam poteſtatem cuilibet occidendi reum; tum ob alia incommoda; tum quòd tales rei ſacramentis deſtituti, in corpore & anima pereant, utique Chriſtianæ pietati repugnat. Ita ex eadem ratiooe dicta ſententia affirmativa videtur mihi rarò in conſcientia practicabilis, excepto eo caſu, quo ex vita malefactoris proſcripti quotidianum periculum Reipublicæ immineret: tunc enim publica reipublicæ ſalus ab occiſione talis, hominis, ſicut cuiuſcunque hoſtis excuſaret.

7 Quæritur III. an ſicut de Jure civili patri permittitur adulterum, vel filiam in adulterio deprehenſam occidere, *l. patri.* 20. *cum ſeq. ff. ad L. Iul. de Adult.* & cuilibet marito occidere adulterum, ſi perſona vilis ſit, depreheoſum cum uxore (non tameo ipſam uxorem) *L. Gracchus* 4. & *ibi DD. C. ad L. Iul. de Adult.* Ita id ipſum de jure Canonico vel in ſoro interno licitum ſit?

℞. Negativè, nam quod attinet ad jus Canonicum, hoc jure propter manſuetudinem eccleſiaſticam non inſertur alicui pœna ſanguinis, & multò minùs à privatis inferri permittitur, prout textus eſt ad propoſitum ootabilis, in *c. inter hæc* 6. *cauſa.* 33. *q.* 2. Circa conſcientiam ratio deſumitur ex priori quæſtione, quòd contra Chriſtianam pietatem foret aliquem io corpore & anima perdere. Unde plerique DD. cen-
ſent dictas LL. Civiles non eſſe juſtas, ſi talem occiſio- 8
nem permittant poſitivè: quòd nimis durum ſit, inauditum & indefenſum, nec ſpiritualibus mediis munitum, à privatis occidi, & inde fieret, ut multoties ex ſola ſuſpicione homicidia contingerent. Secus ſi tantùm permittant negativè, id eſt, non approbando factum, ſed condonando pœnam propter nimium dolorem, prout in ſimili de jure Canonico non incurrit excommunicationem, qui in Clericum deprehenſum cum matre, filia, uxore, vel ſorore violentas manus iniicit. *c.* 3. *de Sent. excommunicat.*

Quær. IV. an liceat ſe ipſum occidere vel mu-
tilare? 9

℞. Deum quidem omnia alia animantia ſubjeciſſe poteſtati hominis. *Pſ.* 8. vitæ tamen & mortis humanæ poteſtatem ſibi reſervaſſe juxta illud *Sap.* 16. ℣. 13. *Tu es Domine, qui vitæ & mortis habes poteſtatem*, & J. C. *in l. liber homo.* 13. *ff. Ad l. Aquil.* inquit, neminem eſſe membrorum ſuorum dominum: quare qui ſeipſum occidit, vel mutilat, ordinariè non tantùm grave peccatum contra charitatem ſui committit, ſed etiam injuriam Deo infert, tanquam uſurpans poteſtatem Deo vel ſubordinato eius Magiſtratui competentem, propterea etiam io foro externo rectè punitur, ut inferiùs dicemus. Dico autem, *ordinariè*:
oam excipiuntur aliqui caſus. Ut I. vitandi majoris
mali cauſa licitum eſt ſe mutilare, vel mutilationem 10
procurare, ſi nimirùm ex mutilatione alicuius membri poſſis liberari ex periculo vitæ, quod in variis morbis cootingere poteſt. Ratio eſt: nam licèt homo non ſit Dominus membrorum ſuorum, eſt tamen cuſtos & cooſervator, ergo à Deo omnia illi conceſſa intelliguntur, quæ ad cuſtodiendum pertinent; atqui rectè cuſtodit, ſi ad conſervationem totius aliquam partem amputet, cùm utique ſit melius partem, quàm totum
perire, ergò. II. ut caro ſpiritui ſubijciatur, opus vir- 11
tutis & meritorum cenſetur, carnem moderatè affligere, illud Apoſtoli 1. *ad Corinth.* 9. ℣. 27. *caſtigo corpus meum, & in ſervitutem redigo &c.* dummodo non fiat cum notabili vitæ vel membrorum periculo, quod peccaminoſum potiùs, quàm meritorium cenſetur. Unde ob tuendam caſtitatem (quod olim quidam hæretici falsò exiſtimarunt) minimè licitum eſt, ſeipſum caſtrare, aut caſtrationem procurare, cùm hoc non ſit, neceſſarium medium ad conſervandam Caſtitatem, ſed per orationes, Jejunia, aliaque pia opera conſervari poſſit, *c.* 4. & 5. *diſt.* 55. neque ille textus Evangelij *Matth.* 19. ℣. 12. *ſunt Eunuchi, qui ſeipſos caſtraverunt propter regnum cælorum*, eſt intelligendus literaliter de *caſtratione* corporis, ſed ſpiritualiliter de voluntaria abſtinentia corporis. III. Excipitur,
ſi ex ſpeciali juſſu, vel inſtinctu Dei cauſam ſuæ 12
mortis aliquis præbeat, qua ratione SS. Patres excuſant quaſdam ſacras virgines, quæ timore violandæ Caſtitatis in perſecutionibus ſe in flumen præcipitarunt. Item Samſonem, qui *Iudic.* 16. concuſſis columnis domus ſe unacum Philiſtæis oppreſſit. *cap.*
ſi non licet. 9. *cauſa* 23. *q.* 5. IV. Excipiuntur, qui 13
oon directè ex propoſito malæ voluntatis in ſuam mortem cooperantur, ſed mortem ab alijs ſibi injuſtè illatam permittunt, ſe non defendendo: prout SS. Martyres,

Digitized by Google

tyres, item qui evitandi alienius magni damni cauſa ſe in periculum mortis conijciunt, veluti ſi effugiendo incendium aliquis ex alto deſiliat &c. de quibus plura videri poterunt apud Leſſ. *de Iuſt. & Iure. lib. 2. c. 9.*

14 Quæritur V. an & qualiter ob defenſionem proprij corporis liceat alterum occidere.

℞. Cùm defenſio ſui jure divino, naturali, & humano permiſſa ſit, atque vim vi repellere omnia Jura, omneſque leges permittant, *cap. 3. de Sent excommunicat.* ideo quod quiſque ob tutelam ſui corporis fecerit, alterum vulnerando, vel occidendo; tametſi in alterius damnum fecerit, jure feciſſe cenſetur. *L. 3. ff. de Iuſt. & jure.* ita tamen, ſi, ut ſolemus loqui, *moderamen inculpatæ tutelæ* non exceſſerit.

Conſiſtit verò hoc *moderamen* in eo, quòd invaſus arbitrio boni viri, conſideratis loci, temporis, perſonarum circumſtantijs, invaſori modo faciliori parcere non potuiſſet. Unde ulteriùs.

15 Notandum I. Quòd homo nobilis, miles, aut alius etiam honeſtioris conditionis non teneatur fugere, ſi ab alio impetatur: quia hoc ei ignominioſum reputatur, & cùm alter non habeat jus eum de via depellendi, rectè in ea perſiſtere poteſt, & vim vi repellere, quæ eſt communis ſententia DD. cum Panorm. *in cap. olim. 12. de Reſtitut. ſpoliat. num. 17.* & ſatis colligitur ex *Conſtitutionibus pænalibus Caroli V. c. 140.* Excipiunt tamen aliqui perſonas vilis conditionis, item Eccleſiaſticas, quibus potiùs occiſio, quàm fuga ignominioſa cenſetur, quæ ſententia ſaltem in foro interno tutior eſt. Panorm. *in c. ſuſcepimus. 10. hoc tit. num. 4.*

16 Notandum II. Quòd non teneatur invaſus expectare primum ictum, ſi ex indicijs præcedentibus ſatis certus ſit de percuſſione alterius, ſicut expreſsè habetur in *Conſtitutionibus pænalibus cit. loco.* meliùs enim eſt intacta jura ſervare, quàm poſt vulneratam cauſam remedium quærere, ut in ſimili dicitur in *l. ult. Cod. In quibus cauſis reſtitutio in integr. neceſſaria non eſt.*

Notandum III. Quamvis DD. communiter ve-
17 lint, requiri ad *moderamen*, ut fiat conflictus paribus armis, nec invaſorem inermem armis percuti poſſe, id tamen rectè explicat Nov. *in Manual. c. 15. ſub n. 3.* ut procedat, ſi inter invaſorem & invaſum ſit paritas in fortitudine, & conditione ſtatus. Quare damnandus non eſt, qui contra validum latronem cum fuſte venientem ſclopetum explodit; vel nobilis, qui contra plebeium non pugno ſed gladio ſe defendit, dummodò à majori violentia, quàm ad ſui defenſionem neceſſaria ſit, abſtineat.

Quæritur VI. an etiam ad defenſionem proximi liceat eius invaſorem occidere.

℞. Cùm mandatum divinum ſit, proximum di-
18 ligere, *ſicut ſeipſum*, ideò non tantùm licet, ſed etiam quilibet Chriſtianus obligatur, ſi commodè poſſit, proximum ab interitu liberare: *ſcriptum enim eſt*, inquit Pontifex in *c. ſicut dignum. 6. §. illi etiam. h. t. qui potuit hominem liberare à morte, & non liberavit, eum occidit &c.* Eſt autem hæc obligatio aliquando ex charitate tantùm, qua tenemur proximo; aliquando inſuper ex juſtitia, & quidem rigorosè cum proprio etiam periculo: veluti ſi alicui ex officio incumbat alios ab injurijs & damnis defendere, ut Principibus vel Magiſtratibus reſpectu ſubditorum; vel ex pacto & obligatione, ut Vaſallis reſpectu dominorum, à quibus feuda acceperunt. *c. 1. §. item qui Dominum, quæ fuit prima cauſa benefic. amit.* militibus reſpectu eorum pro quibus militant, & Ducum ſuo-
19 rum. *l. 3. §. ult. & 9. l. 6. §. 3. 8. & 9. ff. de Re militari.* filij quoque ex naturali pietate & gratitudine tenentur ſubvenire parentibus: quòd niſi faciant, hereditatis eorum redduntur incapaces, *Nov. 115. c. 3. §. 13.* famulos verò niſi tacitè vel expreſsè ad hoc conducantur, teneri ſolùm ex charitate, ut Dominum in quocunque periculo defendant, non verò ex Juſtitia commutativa, docet Mol. *de Iuſt. & jure tract. 3. diſp. 33. n. 9.*

Intereſt autem, an quis teneatur ex charitate vel 20
juſtitia; nam ex charitate non tenetur aliquis cum magno ſui periculo, ſecus ex juſtitia. Item ex Juſtitia oritur obligatio reſtituendi damnum, ſi non fiat, quod ex Juſtitia debetur; ex charitate verò oritur quidem peccatum, & quandoque pœna, ſi actus charitatis intermittatus, non verò reſtituendi obligatio.

Quæritur VII. an non tantùm pro defenſione corporis, ſed etiam rerum & bonorum liceat raptorem ſive aggreſſorem occidere?

℞. Si defenſio ſit mixta rei & perſonæ, id eſt, ſi
conſideratis circumſtantiis loci temporis & perſona- 21
rum periculum ſit, ne raptor non tantùm in bona, ſed etiam perſonam aliquid moliri auſus ſit, ſaltem ſi ei præſtita fuerit reſiſtentia, affirmativa ſatis inter DD. recepta eſt, per text. in *c. 2. hoc tit.* Unde de Jure Civili furem nocturnum impunè occidere licet, ſi abſque periculo capi, aut expelli nequeat: quia cùm nox reddat homines temerarios, dignoſci facilè non poteſt, an ad furandum vel occidendum veneſit, aut quale facinus tentaturus ſit. Diurnum autem furem tunc occidere licet, ſi ſe armis defendat. *c. 3. h. t. l. 4. §. 1. ff. Ad l. Aquil. l. furem. 9. ff. Ad l. Cornel. de Sicariis.*

Tota autem difficultas eſt, an idem dicendum, ſi nullum perſonæ periculum immineat? an ſi v. g. fur cum meo equo aut ſarcina jam aufugiat, quem adhuc telo vel ſclopeto inſequi poſſum, hoc mihi liceat? Negativam ſententiam de Jure Canonico maximè amplectitur Felinus in *c. 2. h. t. n. 4.* eamque videtur approbare Fach. *Lib. 2. Controv. c. 31.* fundamentum eſt in *eod. c. 2. h. t.* ubi aliud homicidium tantùm impunè dicitur, quod aliquis committit ſe & ſua liberando, adeòque non tantùm res, ſed & perſonam defendendo: item meliùs fondamentum in *c. ſuſcepimus. h. t.* in illis verbis: *expediebat*, ioqnit Pontifex, *potiùs poſt tunicam relinquere pallium, & rerum ſuſtinere jacturam, quàm pro conſervandis vilibus & tranſitoriis rebus tam acriter in alios exardeſcere &c.* & hæc opinio tutior eſt in conſcientia.

Interim ſi res eſſent valde magnæ æſtimationis, 22
& earum ablatio magnum damnum inferet, & fortaſſis paupertatem cauſaret, ne aliter ſive per Judicem, ſive quodcunque facilius medium res recuperari poſſent, non auderem damnare eum, qui contrariam ſententiam ſequeretur, quam docet Sylveſter *in verbo. Bellum. §. 2. q. 2.* & Leſſ. *de Iuſt. & jure. lib. 2. c. 9. dub. 11.* Rario eſt, quòd res ſint ad vitam neceſſariæ, ergò ſicut licet defendere vitam, ita etiam res. Item quòd, ut conſuetudo omnium Rerumpublicarum declarat, pro recuperatione ſolarum rerum liceat inter Principes ſuſcipere bellum, quamvis in tali bello nonnunquam aliquot millia hominum pereant. Daretur quoque occaſio furibus incognitis, ut tantò audaciùs delinquerent, ſi ſine metu poſſent res aliorum aſportare. Et confirmatur ex *c. delicto. 6. de Sentent. excommunic. in 6.* ubi Pontifex videtur ſupponere pro defenſione rerum licere uti gladio temporali. Item ex *l. 1. C. unde vi.* ubi rectè poſſidenti datur poteſtas ſuam poſſeſſionem vi defendere contra alium vim inferentem.

Ad contraria reſponderi poteſt, & quidem ad *c. 2. h. t.* illa verba: *te tuaque liberando.* aliquando poſſe accipi disjunctivè, ut ſenſus ſit: *te, vel tua &c.* Ad textum verò in *c. ſuſcepimus.* non incongruè dicitur eum

Digitized by Google

eum procedere, ſi res ablatæ fnerint viles, exigui momenti & damni, ut quia amittens aliàs opulentus eſt, vel ſi cognita perſona raptotis potuerint per Judicem, licèt fortaſſis non ita facilè, recuperari.

---

§. II.

De Pœnis Homicidij, & Obligatione compenſandi damnum datum per Homicidium aut vulnera.

23. *Quæ pœna homicidij de Iure Canonico, maximè in Clericos.*
24. *Quæ pœna de Iure Civili.*
25. *In Homicidio indirectè voluntario infligitur pœna arbitraria.*
26. *In delictis lata culpa non æquiparatur dolo, ut in contractibus.*
27. *Non præſumitur dolus, ſi quis occiderit aliquem armis ad mortem non uſitatis.*
28. *An & quomodo ebrio imputetur Homicidium in ebrietate cammiſſum? diſtinguuntur varij caſus.*
29. *Ebrietas, quæ non totaliter uſu rationis privat, excuſare tamen poteſt à pœna ordinaria.*
30. *Quid ſi plures ad aliquem occidendum intervenerint?*
31. *Quid Iuris, ſi vulneratus non ſtatim, ſed ex intervallo mortuus ſit?*
32. *Ei, qui occidit ſe defendendo, non ſervato moderamine, imponitur pœna extraordinaria.*
33. *Occidens ſeipſum Iure Canonico privatur ſepultura Eccleſiaſtica.*
34. *De Iure Civili eius bona confiſcantur: & quando hoc procedat?*
35. *Vulnerans ſeipſum quomodo puniatur?*
36. *Non obſtante pœna criminali homicidæ, ſeu vulnerantis debet ſatisfacere damnificato.*
37. *Impenſæ in Medicos, & lucrum ceſſans quoque reſtitui debet.*
38. *Non ſolùm vulnerato, ſed etiam aliis, qui inde damnum ſentiunt, fieri debet reſtitutio: & quid de creditoribus?*
39. *Si ultimo ſupplicio reus afficiatur, an nihilominùs fieri debeat ſatisfactio?*
40. *An pro vulneribus vel cicatrice debeat fieri ſatisfactio, & n. 42.*
41. *In foro pœnitentiali homicidæ rectè imponuntur pia opera pro anima defuncti.*
42. *Occidens non ſervato moderamine tutelæ quatenus teneatur ad ſatisfactionem & quid de duellante provocato.*

Sicut ad principium hujus Tituli diximus, aliud homicidium eſſe *directè* voluntarium, aliud *indirectè*. ſive qnod idem, aliud ex dolo & propoſito, aliud ex culpa commiſſum, ideo pro qnalitate facti alia & alia pœna ſtatuenda eſt.

Quæritur ergo I. Quænam ſit pœna homicidij directè voluntarij?

℞. De Jure Canon. Laicum excommunicari per
23 ſententiam judicis eccleſiaſtici, ſicut notavit Panor.
in c. 1. h. tit. n. 2. Clericum verò deponi: & ſi depoſitus incorrigibilis fuerit, excommunicari, & ſi nec ſic reſipuerit, anathematizari, (i. e. ſolenniter excommunicari: nimirum circumſtantibus Epiſcopnm Presbyteris candelas tenentibus, quas deinde in terram proijciant, ac pedibus conculcent juxta modum præſcriptum in Rituali, & in *c. debent.* 106. *cauſa.* 11. *q.* 3.) Et demum creſcente contumacia degradari & judicio tradi ſæculari, ſecnndùm leges puniendum. *c. cùm non ab homine.* 10. *de Iudiciis.* Solet autem nonnunquam pro qualitate facti pœna exaſperari, ut Clericus homicida ad diuturnos, imò aliquando perpetuos, carceres condemnetur. Præthereà in Concilio Trid. *ſeſſ.* 14. *de Reform. cap.* 7. ſtatuitur, ut homicida voluntarius, quamvis occultus, nec in judicio convictus nullo tempore ordinum vel beneficiorum eccleſiaſticorum capax ſit. Volunt tamen DD. communiter apud Jul. Clarum. §. *homicidium.* *n.* 21. Clericum homicidam eſſe quidem inhabilem ad beneficia poſtea obtinenda, non verò ipſo jure privatum beneficiis priùs obtentis, ſed privandum per ſententiam. Qualiter autem univerſim tam Laici, quàm Clerici ex homicidio, vel mutilatione contrahant irregularitatem, ſive inhabilitatem ad ordines & beneficia in §. *ſeq.* dicemus.

De jure civili *voluntarium* homicidium, ſiquidem 24
ex ira & vindicta commiſſum ſit, capitis amputatione punitur, ſi verò per inſidias aut latrocinium, rota & crurifragium adhibetur. *l.* 3. §. *penult. ff. Ad l. Cornel. de ſicar. juncta Conſtitutione pœnali Caroli V. a.* 35. Licet verò, in *d. §. penult.* ab hac pœna excipiantur nobiles & altioris conditionis homines, iiſque pœna deportationis & publicationis bonorum ſtatuatur: teſtatur tamen Mol. *Tr.* 3. *diſp.* 21. multarum regionum uſu & Nobiles ob homicidium *voluntarium*, pro qualitate facti capite puniri.

Quæritur II. Qualiter puniatur homicidium indirectè voluntarium, ſive culpa tantùm commiſſum? v. g. ſi quis lapidem in plateam deijciat, nec proclamaverit, vel bombardam in loco inſolito exploſerit, & ita aliquem ex tranſeuntibus occiderit.

℞. In ſimilibus caſibus, pœnam utroque Jure eſſe 25
extraordinariam, & pro qualitate culpæ, ac juxta conſuetudinem loci pro arbitrio judicis infligi, ita ut aliquando relegatio, aliquando pœna pecuniaria aut carceris imponatur. Eſtque hic advertendum, quòd
licet in contractibus lata culpa dolo æquiparetur. *l. quod* 26
Nerva. 32. *ff. Depoſiti.* non tamen in delictis, in quibus ad pœnam ordinariam infligendam non ſufficit lata culpa, ſed propoſitum, & directa voluntas occidendi requiritur; ut habetur in *l.* 7. *ff. Ad L. Cornel. de ſicar.* adde *Conſtitutionem Carolinam a.* 150. Unde ulteriùs non
dolo, ſed culpa, & abſque animo occidendi homici- 27
dium præſumitur (niſi aliunde de animo occidendi appareat) ſi quis armis ad occidendum ordinariè non uſitatis in altero mortem cauſarit, veluti ſi alter alterum pugno, lapide, baculo, cantharo, calceo ſive pede in rixa percuſſerit, ac exinde mors ſecuta ſit, prout pluribus declarat Farinac. *Oper. crimiaal. par.* 5. *Homic. concl.* 126. *n.* 127. *& ſeqq.*

Quæritur III. Quid dicendnm de eo, qui in ebrietate aliquem occidit?

℞. Et dico I. ſi ebrietas ſit tanta, ut omni uſu ra- 28
tionis privet, non imputabitur homicidium ebrio, quia deliberationem & propoſitum habere non potuit, ſed magis amenti & furioſo ſimilis eſt, quorum delicta non puniuntur. *Clement. un. h. t.* idque probabiliter etiam ad eum caſum extenditur, ſi aliquis voluntariè, ſed ſine intentione homicidij ſe inebriaſſet, deliquiſſet enim tunc ſe inebriando quidem, non autem occidendo, arg. *c. inebriaverunt.* 9. & *c. ſane.* 8. *cauſa.* 15. *q.* 1. Nec obſtat vulgare dictum *cauſa cauſæ eſt cauſa cauſati &c.* quia ℞. id intelligendum de cauſa directa, ex qua per ſe ſolet ſeqni malus effectus, ſive homicidium, qualis non ſemper eſt ebrietas.

Dico II. Si quis propter eà ſe inebriaverit, ut ad facinus audacior reddatur, jam concepto priùs occidendi

Digitized by Google

dendi propoſito, talis utique nullam excuſationem habet, ſed verè homicida voluntarius cenſetur. Similiter neque eum à pœna ordinaria immunem eſſe, qui levi tantùm ebrietate non privante uſu rationis oneratus occidit, docet Men. *de Arbit. caſu* 326. *n.* 7.
29 Interim non dubito, aliquando pœnam minui poſſe, ſi ebrietas non quidem totaliter, notabiliter tamen, & majori ex parte uſum rationis inverterit, *arg. l. omne delictum.* 6. *§.* 7. *verſ. per vinum. ff. de Remilitari.*

Dico III. qui ſolitus eſt in ebrietate rixari, & alios cædere, tenetur hanc occaſionem evitare, & à vino abſtinere: quare ſi ſe inebriaverit, & aliquem occiderit, dicetur homicidium ſaltem indirectè, ſeu in cauſa voluntarium, & culpabile commiſiſſe. Leſ. *de juſt. & jure lib.* 4. *c.* 3. *n.* 16. ideóque ſaltem pœna extraordinaria ſive arbitraria punietur, non tamen ordinaria: quia eo tempore, quo homicidium factum eſt, dolus propter nimiam ebrietatem & antecedenter deliberata & directa occidendi voluntas ex ſuppoſito abſuit.

Quæritur IV. Quid ſi plures in occiſioné alicujus intervenerint, & neſciatur, ex cujus percuſſione, aut vulnere occiſus interierit.

30 ℟. Si ex propoſito plures ad occidendum aliquem concurrerint, omnes ordinaria homicidij pœna puniuntur, licet unus tantùm occiderit. *Conſtitutio Carolina.* 148. *c. ſicut dignum.* 6. *§. illi. h. t.* ſi verò in rixa caſu oborta plures. v. g. ſtrictis gladijs adfuerint, vel plures percuſſerint, ſed unus tantùm lethale vulnus inflixerit, neſciatur verò quis, neque per tormenta, aut alias probationes veritas haberi poſſit, volunt communiter DD. tali caſu propter incertitudinem nullum capite, ſed omnes extraordinaria pœna puniendos eſſe: quia omnes aliquo modo rei ſunt, vel propter auxilium præſtitum, vel quód mortem non impedierint. Clarus *Lib.* 5. *ſent. §. homicidium. n.* 38. Covar. *in Relect. Clement. ſi furioſus. h. t. parte* 2. *§.* 2. *n.* 5.

Quæritur V. Quid juris, ſi vulneratus per aliquod tempus vixerit, & ideò dubitetur, an vulnus inflictum fuerit lethale: an potius ex imperitia Medicorum, inordinata vita, vel alio morbo ſuperveniente vulneratus deceſſerit?

31 ℟. Iudici incumbere, ut maturè vel per ſe, vel per delegatum adhibitis peritis Medicis & Chirurgis ſaltem duobus, ſi haberi poſſint, vulnus inſpiciat, qui Medici & Chirurgi juramentum præſtare debent, quód ſuam opinionem ſincerè edicere velint, ex quorum deinde Medicorum depoſitione, conſideratis alijs quoque circumſtantijs, judex ſuam ſententiam formabit. *Conſtitutio Carolina. a.* 147. Iulius Clarus *d. loco n.* 43. ubi *n.* 44. *ex Angelo & Gloſſ. in l.* 11. *C. de Emendatione ſervorum.* refert, quód vulneratus, qui ambulavit per triduum, vel qui vixit etiam in lecto decumbens ultra 40. dies, non præſumatur ex vulnere, ſed alijs potiùs accidentibus interijſſe.

Quæritur VI. Qua pœna ſit afficiendus, qui aggreſſorem occidit, non ſervando moderamen inculpatæ tutelæ, cùm ipſi fortaſſis in vita parcere potuiſſet?

32 ℟. Quamvis nonnulli cum Bal. *in d. l.* 11. *Cod. de Emend. ſerv.* putent ordinaria pœna afficiendum, eò quód generaliter habens animum occidendi ordinaria pœna puniendus dicatur in *l.* 1. *§. divus.* 3. *ff. Ad l. Cornel. de ſicar.* communiùs tamen receptum eſt, pœnam eſſe mitigandam, & extraordinariam ſtatuendam, eò quód aggreſſor ſibi imputare debeat damnum ex offenſione alterius ſecutum, & ignoſcendum aliquo modo ſit invaſo & provocato, ſi non potuit in continenti juſtam iram temperare, arg. text. *in l. ſi adulterium.* 38. *§. Imperatores.* 8. *ff. de Adulter.* ibi: *difficillimum eſt juſtum dolorem temperare, & ideo pœna eſt mitiganda &c.* Similis textus habetur in *l.* 1. *§. ult. ff. Ad L. Cornel. de Sicar.* in *l. qui eum.* 14. *§. ſi liberius.* 6. *ff. de Bonis liberior.* & docet Fach. *Lib.* 1. *Controverſiarum c.* 32.

Quæritur VII. Quæ ſit pœna occidentis aut, vulnerantis ſeipſum?

℟. De jure Canonico privatur ſepultura Eccleſiaſtica, dummodo conſtet, quód aliquis ſanæ mentis, & deliberatè ſe ipſum occiderit, adeoque in ſtatu malo & peccati deceſſerit, ut alibi de ſepultura tradidimus. De jure Civili occidentis ſe ipſum 33
bona fiſco applicantur, ſi tamen duo concurrant. 34
I. Quód id fecerit metu pœnæ promeritæ, non ex impatientia carceris, triſtitia, aut alia cauſa &c. II. Quód jam priùs crimen commiſerit habens annexam pœnam confiſcationis, ut læſæ Majeſtatis, hæreſis &c. ſicut habetur in *l. ult. §. item reſcripſit.* 2. *ff. de Bonis eorum &c.* & clariùs in *Conſtitutione Carolina. a.* 135. & tradit Fach. *loco ſupra cit. q.* 128. *num.* 77. Quod notandum contra quoſdam abſolutè docente bona occidentis ſeipſum ſemper confiſcari.

Porro ſi quis ſe tantùm vulneravit, præſertim
animo occidendi, videtur quidem alicubi præter infamiam etiam pœnam capitis ſtatui, ſi ſcilicet ex mera malitia, non ex impatientia doloris, luctu aut alia cauſa fecerit. *l. ſi quis.* 38. *§. ult. ff. de Pœnis, l. omne delictum.* 6. *§. qui ſe vulneravit.* 7. *ff. de Re militari.* magis tamen practicam credo opinionem, quam refert Farinac. *d. loc. n.* 34. quód vulnerans ſeipſum puniatur pro arbitrio judicis extraordinariè, ſicut vulnerans alterum. 35

Quæritur VIII. An & quatenus occiſor, vel vulnerator teneatur illis, quibus per homicidium, aut vulnus damnum dedit, compenſationem pecuniariam facere?

℟. Cùm pœna, quam occiſor, vel vulnerator in
corpore ſuſtinet, ad eum principaliter finem infligatur, ut injuria Reipublicæ & legibus illata vindicetur, aliiſque terror incutiatur, ideò quantum ad læſum & damnificatum alia ſatisfactio præſtari debet. 36

Unde I. In æſtimationem damni veniunt impen-
ſæ in Medicos & Chirurgos, ſeu generaliter in curationem vulneris factæ; *c.* 1. *de Injur. l. qua actione.* 1. *ff. Ad L. Aquil.* 37

II. Si vulneratus ejus conditionis ſit, ut quotidiano labore lucrum & victum quærat, quo lucro jam propter vulnus careat, etiam eo nomine compenſatio facienda eſt. *d. c.* 1. *& l. ult. ff. De his, qui dejecerunt, &c.* deducendæ tamen ſunt expenſæ, quas vulneratus quærendo lucrum feciſſet, v. g. ſi pingendo tabulam debuiſſet colores & alia materialia emere, quia non eſt lucrum, niſi deductis impenſis. Pro labore verò aut moleſtia corporis ex communiori ſententia nihil deducendum eſt, quia operarius libenter ſubit pro victu neceſſario & lucro talem laborem, licèt (cùm labor correſpondere debeat mercedi aut lucro, ſi deduceretur) plerumque nihil reſtitueretur, tamen interim vulnerator ſuo facto illud lucrum impendiviſſet, quod ſine dubio iniquum foret, Leſſ. *Lib.* 2. *c.* 9. *dub.* 19.

III. Homicida tenetur reſarcire damnum illis,
qui ex homicidio per ſe, & directè læduntur, hoc eſt illis, quibus defunctus ad alimenta, vel rem aliam præſtandam ex juſtitia obligatus fuit, qua nunc propter mortem ejus carere debent, prout ſunt liberi, parentes, & uxor, quibus jus petendi alimenta à defuncto competit. Item ex probabili ſententia creditores, qui propterea ſuo debito defraudantur. Pro quanto autem tempore debeat fieri æſtimatio alimentorum, 38

Digitized by Google

torum, niſi in theſi certò determinari poteſt: forſan enim occiſus diu vixiſſet, forſan naturaliter, vel alio caſu brevi fuiſſet, mortuus, ideò in qualibet hypotheſi conſideratis circumſtantiis perſonarum, ætatis, valetudinis, loci, & temporis judex vel tranſactionem inter partes procurabit, vel per ſententiam, quid ſibi æquum videatur, reſtitui jubebit. Leſſius *d. loc. dub.* 20. Quòd ſi liberi aut uxor ex bonis occiſio pinguem hereditatem acceperint, utique ipſis nihil reſtituendum eſt, cùm ex occiſione potiùs lucrum, quàm damnum ſentiant. Deinde plurimo-
39 rum locorum eſt conſuetudo, quòd ſi homicida fuerit affectus ultimo ſupplicio, nihil ampliùs ab ejus heredibus petatur, quaſi damnum vitæ pœna talionis ſatis compenſatum cenſeatur. Ubi tamen nulla eſſet talis conſuetudo, de puncto Iuris communiori ſententia id non obtineret, juxta dicta.

IV. Licet de jure non ſit aliqua reſtitutio facien-
40 da per modum pretii pro ipſa vita perdita, vel membro amiſſo, vel cicatrice manente, cùm corpus liberi hominis nullam recipiat æſtimationem, ut expreſsè habetur *in d. l. ult. ff. De his, qui effuderint vel dejecerint. & in l. 3. ff. Si quadrupes pauperiem &c.* nihilominus ob injuriam illatam & dolorem perpeſſum poterit judex reum in aliquam quantitatem pecuniæ condemnare, eamque læſo applicare.

Similiter V. Quamvis communiter ſentiant DD. quòd non teneatur occiſor pro anima defuncti ex juſtitia preces, vel alia pia opera offerre; tum quòd res diverſi ordinis & generis non veniant in commutationem, adeoque nec res ſpiritualis pro amiſſa re temporali & vita; tum quòd incertum ſit, an occiſus in tali ſtatu deceſſerit, ut pijs operibus viventium egeat, vel juvari poſſit: rectè tamen facturum
41 Confeſſarium ſi in foro pœnitentiali homicidam pro majori ſatisfactione ad talia opera pia pro anima defuncti obliget, docet Layman. *in Theolog. moral. de Injuſta læſione corporis. c. 6. ſub. n. 2.*

VI. Etiam tunc cicatricis aut deformitatis com-
42 penſatio facienda eſt, ſi contingat in fæmina, quæ propterea difficiliùs nubat, niſi dote aucta, talis enim fæmina verè damnum patitur pretio æſtimabile.

VII. Etiam ille ad reſtitutionem hactenus re-
43 cenſito modo tenetur, qui invaſorem occidit, vel mutilavit non ſervato moderamine inculpatæ tutelæ, cui ſcilicet ſine occiſione vel mutilatione parcere potuiſſet citra ſui periculum, ut præcedenti §. diximus, quem tamen aliqui valde probabiliter non in totum damnum, ſed juxta proportionem injuſti exceſsus condemnant; ſi verò occiſor non fuerit inſperatò invaſus, ſed expreſsè ad fatale duellum provocatus ab occiſo, eum communiter DD. à reſtitutione excuſant, quamvis duellando & occidendo peccaverit? quia occiſus per provocationem intelligitur ipſi dediſſe poteſtatem inferendi damnum, quatenus potuerit. Laym. & Leſs. *cit. locis & pluribus ibidem allegatis.*

Cæterum ſi homicidium non ſit dolo, ſed culpa commiſſum, qualis tunc culpa ad reſtitutionem ſufficiat, & ſi occiſor fuerit mortuus, antequam in judicium vocatus, an tunc heres ejus ad compenſationem damni teneatur, inferiùs *in Tit. 36. de Injuriis & damno dato* dicemus.

---

§. III.

De Irregularitate, quæ contrahitur ex homicidio, vel mutilatione.

44. *Quid ſit irregularitas:*
45. *Quare ex homicidio oriatur irregularitas?*
46. *Etſi originem habeat ex Iure divino Vel Teſtamenti, tamen in novo eſt tantùm Iuris Eccleſiaſticis.*
47. *Nunquam incurritur irregularitas, niſi ubi in Iure expreſſum eſt.*
48. *Dans operam rei licitæ probabiliter non incurrit irregularitatem, niſi ex culpa lata.*
49. *Reprobatur quorundam ſcrupulus circa periculum irregularitatis in levandis ægris:*
50. *Quando illicitæ rei operam danti ad irregularitatem imputetur homicidium præter intentionem ſecutum?*
51. *Mutilatio in materia irregularitatis debet ſtrictè accipi pro amputatione membri.*
52. *Quid nomine membri hic ſignificetur?*
53. *Mutilans ſeipſum etiam in minima parte irregularis fit.*
54. *An vulnerans incurrat irregularitatem, ſi vulneratus ex alio accidenti ſit mortuus?*
55. *Qui occidit ad defenſionem neceſſariam ſuæ vel alterius vitæ non fit irregularis.*
56. *Quid dicendum ſi ad defenſionem bonorum occiderit?*
57. *Pugnantes in bello iniuſto fiunt irregulares, etſi neminem occiderint.*
58. *In bello iuſto tantùm ij, qui propria manus occiderint vel mutilaverint.*
59. *Qui contra invaſores Reipubl. neceſſitate coacti pugnant, irregulares non fiunt.*
60. *Clerici adhortantes ad pugnandum in bello iuſto irregulares non fiunt.*
61. *Iudices & alii cooperantes ad iudicium ſanguinis fiunt irregulares: non autem inde ſpectante.*
62. *Clerici ſine metu irregularitatis civiliter agere poſſunt contra ſuos malefactores: cum proteſtatione tamen.*
63. *Clerici qui habent Iuriſdictionem criminalem per alios ſine irregularitate exercere poſſunt: & per ſe etiam maiorem pœnam in minorem commutare.*
64. *Epiſcopi diſpenſare non poſſunt in irregularitate ex homicidio voluntario, etiam occulto, proveniente, aut aliàs ad iudicium iam deducto. Benè in mutilatione & homicidio tantùm culpabili.*

I*Rregularitas* hoc loco nihil aliud eſt, quam inhabilitas, ſive impedimentum ad Ordines Eccleſiaſticos 44
ſuſcipiendos, vel ſuſceptos exequendos. Dicta eſt *irregularitas*, quaſi *exceptio à regula*: cùm enim omnes regulariter SS. Ordines ſuſcipere poſſint, ideo qui ſpecialiter excipiuntur & prohibentur, *irregulares* nominantur.

Cauſa hujus *irregularitatis*, quæ oritur ex homi- 45
cidio, vel mutilatione, non eſt, tantùm pœna delicti, ſed *defectu manſuetudinis & lenitatis*: indecens enim videtur, ut qui alienum ſanguinem fuderint, Chriſti mitiſſimi proprium ſanguinem pro nobis effundentis perſonam in Altari repræſentent, hoſtiam immaculatam, & incruentam Deo Patri offerentes. Unde fit, quòd hæc irregularitas non tantum ex homicidio, dolo, vel lata culpa, ſed levi, imò nonnunquam

quam licitè commiſſo contrahatur, ut mox declarabimus.

46 Porro hæc irregularitas originem quidem habet ex Jure Divino Vet. Teſtamenti, ubi Deus noluit acceptare ædificationem templi, & Sacrificationem à Rege Davide, eòquod multum ſanguinem effudiſſet, & plurima bella bellaſſet, ſed a filio ejus Salomone quietiſſimo, ſicut *Lib. 1. Paralip. c. 22.* dicitur. Verùm quia illæ leges cæremoniales Veteris Teſtamenti tanquam umbra & præfiguratio Novi Teſtamenti per adventum Chriſti expirarunt, *cap. un. ubi DD. de Puriſic. poſt Partum*, ideo iſta irregularitas, & ſi quæ alia ex cæremoniis veteris Legis non per Chriſtum ipſum, ſed per Pontifices in Eccleſia receptæ ſint, non ampliùs ex lege Divina, ſed Eccleſiaſtica tantùm & humana obligare cenſentur. Ex quo ulteriùs ſequitur, quòd ſicut in aliis legibus Eccleſiaſticis Pontifex po-
47 teſt declarare, diſpenſate, vel relaxare, ita etiam in hac lege irregularitatis. Iſtud quoque advertendum eſt, in nullo caſu incurri irregularitatem, nec per extenſionem, aut interpretationem inducendam eſſe, niſi quatenus in Canonibus expreſſum habetur, *c. is qui 18. de Sent. excommunicat. in 6.* His igitur fundamentis præmiſſis circa ſpeciales caſus.

Quæritur I. An ex omni prorſus homicidio, vel mutilatione quomodocunque contingente inducatur irregularitas? ℞. Non eſſe dubium, quin ex occiſione directè voluntaria & dolo commiſſa irregularitas ſequatur. At verò ſi abſque dolo ex facto alicuius præter intentionem eveniat homicidium, vel mutila-
48 tio, diſtingui ſolet, an occidens, vel mutilans dederit operam rei licitæ, an verò illicitæ? Si licitæ rei operam dederit, valdè probabilis ſententia videtur, quam tradit Paulus Laym. *loco ſupra cit. c. 10. n. 4. cum aliis ibid.* quòd ſecutum homicidium, vel mutilatio, non aliter imputetur ad irregularitatem, quàm ſi occidens, vel mutilans culpam latam commiſerit, ideſt, in præcavendo aliquo periculo eam diligentiam adhibere neglexerit, quam communiter omnes boni homines adhibere ſolent, etſi alij putent etiam culpa levi in tali caſu contrahi irregularitatem. Ratio verò aſſignari poteſt, quòd cùm hoc caſu circa culpam ad irregularitatem requiſitam aliquid in ſpecie in jure expreſſum non habeatur, ideò irregularitas tanquam aliquid odioſum & pœnale, ac impedimentum a SS. Ordinibus, potiùs reſtringenda, quàm interpretatione extendenda ſit, *vulg. c. odia. 15. de R. I. in 6.* Exempla pro
49 iſta parte habentur *in c. dilectus 13. cum tribus ſeqq. h. t.* quæ ibi videri poterunt. Præſertim autem reprobandus eſt quorundam ſcrupulus, qui vulnerato, vel ęgro ſubvenire recuſant levando, ne ſi fortaſſis inter eorum manus expiret, ipſi acceleraſſe mortem, & propterea irregulares cenſeantur: ſi enim irregularitas oritur ex lenitatis defectu, ſanè ex eius contrario, ſcilicet ipſa lenitate actus miſericordiæ, & charitatis Chriſtianæ oriri non poteſt. Nec eſt veriſimile, quòd Pontifices voluerint per Introductam irregularitatem tollere charitatem.

50 Si rei illicitæ opera data ſit, hoc eſt, factum, ex quo mors alicuius præter intentionem ſecuta eſt, ex ſe fuerit illicitum, & prohibitum agenti, commune habetur dictum, quòd *danti operam rei illicitæ imputentur*, quæ ſequuntur, licet diligentiam habuerit in pręcavendo damno, ſicut notatur *in ſummario ſuper c. continebatur 8. c. ſuſcepimus 10. & c. tua nos 19. h. t.* Verùm etiam iſtud dictum explicat Cov. *in Relect. Clement. ſi furioſus, par.* 2. §. 4. *n.* 10. ut homicidium caſuale danti operam rei illicitæ tunc ad irregularitatem imputandum ſit, quando actus ille illicitus ex ſua natura eſt ordinatus, vel periculoſus ad læſionem alterius, atque ex eo ſi non ſemper, ſaltem frequenter ſoleat homicidium, vel mutilatio conſequi: veluti ſi quis jaculetur, aut deiiciat gravia pondera in locum, per quem paſſim homines tranſire ſolent, ſi imperitus chirurgiam, vel medicinam exerceat ſpe lucri, & per modum profeſſionis ordinariæ (ſecus putarem, ſi quis in caſu neceſſitatis extremæ, & in defectu peritiorum ex miſericordia medicamentum, quod putavit expedire, adhibuerit) imperitia enim culpę annumeratur in his, qui artem aliquam profitentur, §. 7. *& ibi DD. Inſtit. de L. Aquil.* E contra ſi actus ex alio fine fuerit illicitus, non inducetur irrègularitas, ſi per accidens & caſualiter contingat homicidium (niſi alio modo agens in culpa ſaltem levi fuerit.) Unde non erit irregularis, qui gladium furto ablatum alteri bono animo donat, ſi donatarius ex poſtfacto illo gladio aliquem occidat, vel ſi Clericus, de quo exemplum ponitur *in c. dilectus 13. h. t.* domi ſuæ arreſtatus contra præceptum judicis foras equitaret, & equus effrenis factus aliquem obviantem occideret. 51

Quęritur II. Quid veniat nomine *mutilationis?* Cùm in ordine ad irregularitatem paſſim in Jure homicidio annumeretur mutilatio, ut *in c. 1. de Clericis pugnantibus cap. ult. h. t. in 6. & Clement. un. eod. tit.* Ideò ſciendum eſt, ex communi DD. interpretatione hunc terminum *mutilare* in materia pœnali eſſe propriè, & ſtrictè accipiendum, ut ſignificet totalem membri amputationem, ſicut colligitur *ex cap. Clericis 5. ne Clerici, vel Monachi &c. c. Archiepiſcopatu 4. de Raptor.* & propterea non ſufficiat ad irregularitatem, ſi quis tantùm alterum vulneraverit, aut membrum inutile reddiderit. Præterea plures docent cum Sylveſt.
in verbo Homicidium §. 10. num. 4. & Cov. *in Relect. Clement. ſi furioſus, hoc tit. par. 3. in princ. num.* 8. Quòd nomine membri intelligi debeat totum organum, ſive corporis pars aliqua principalis peculiarem in corpore functionem obtinens, ut manus, pes, oculus &c. & proinde excuſari poſſe ab irregularitate, qui alteri tantùm unum digitum, & ita tantùm partem membri, vel auriculæ cartilaginem abſciderit. Addit tamen Sylveſter *d. loc.* aliquam exceptionem, quòd ſcilicet per vulnerationem, debilitationem, aut digiti abſciſſionem, tunc quaſi jure talionis aliquis fiat irregularis, ſi alter propterea inhabilis ad Ordines redditus ſit, ut quia notabiliter deformatus eſt, vel pollicem aut indicem amiſit: ſed non exponit huius exceptionis ſpecia- 52
le, & expreſſum Juris fundamentum. Illud certiùs eſt, 53
quòd mutilans ſeipſum ex iracundia, vel impatientia irregularis fiat, in quacunque parte corporis ſeipſum mutilaverit, ut ex claris Juris textibus diximus *in Lib. I. in Tit. de Corpore vitiatis ordinandis, vel non*: quia major
eſt deformitas, & magis infamis actio in vulneratione 54
ſui, quàm alteriùs.

Quæritur III. quid ſi vulneratus fuerit mortuus, non quidem immediatè ex vulnere, ſed vel ex imperitia medicorum, vel morbo, aut alio caſu ſuperveniente, anne tunc ſaltem vulnerans cenſeatur irregularis? ℞. Si mors ſecuta ſit occaſione vulneris, quamvis non immediatè ex vulnere, ut quia febris, aut inflammatio ſupervenit, quam imperiti Medici curare non potuerunt, vulnerans erit irregularis: danti enim operam rei illicitæ imputantur, quę ſequuntur, *c. de cætero, 11. & c. ad audientiam 12. h. t.* Si verò mors contigerit prorſus a cauſa extrinſeca, veluti ſi etiam lethaliter vulneratum alius omninò occiderit, vel ſi vulnus fuit leviſſimum, & nullo modo periculoſum; Medicus verò, vel ipſe ęger nocivum medicamentum adhibuerit, his, & ſimilibus caſibus vulnerans nullam contrahet irregularitatem, *d. cap. ad audientiam in fine.*

Quæritur IV. An homicidium ob defenſionem corporis, vel rerum ſuarum commiſſum inducat irre-
gularitatem. ℞. Certum eſſe, quòd invaſus ab altero, 55
cui imminet vitæ periculum, ſi invaſorem mutilet, vel

vel occidat, non fiat aliter irregularis, quàm ſi moderamen inculpatæ tutelæ exceſſerit, id eſt, ſeveriùs cum adverſario egerit, quàm ad defenſionem neceſſarium fuerit. *Clement. un. h. t.* idemque dicendum cum Cov. *in Relectione eiuſdem Clement. parte* 3. §. *un. n.* 5. & Barb. *de Officio Epiſcopi allegat.* 51. *n.* 1 n. de illo, qui ob defenſionem ſui proximi eius aggreſſorem ſervato moderamine occiderit, cùm ad talem defenſionem quandoque ex charitate, quandoque ex juſtitia obligetur juxta ſuperiùs dicta. § 1. *q.* 6.

56 Verùm non æquè expeditum eſt, an irregularitatem incurrat, qui ad defenſionem bonorum raptorem occidit?

Etenim de jure antiquo affirmativa ſatis certa fuit propter textum in *c. ſuſcepimus.* 10. *in c. ſignificaſti.* 18. *& c. petitio.* 24. *h. t.* & cùm in *d. Clement.* tantùm ille excipiatur, qui mortem aliter vitare non valens ſuum occidit aut mutilat adverſarium, ideo videtur habere locum hìc vulgatum axioma, quòd *exceptio firmet regulam in caſibus non exceptis*, & conſequenter eſſe irregularem, quicunque vel relinquendo res ſuas potuiſſet mortem evitare, ut notat Gloſſa *ibidem, & in allegatis capitulis*.

Nec obſtat, quòd homicidium ſine culpa commiſſum excuſet ab irregularitate, tale autem homicidium ob defenſionem rerum quandoque ſit licitum., adeoque ſine culpa, per ea, quæ diximus in §. 1. *q.* 7. quia reſponderi poteſt tantùm homicidium caſuale., quod eſt ſine culpa, & præter intentionem excuſare ab irregularitate, non autem homicidium, etſi licitum, ex intentione commiſſum, ſicut in Judice ferente ſententiam ſanguinis paulò pòſt dicemus.

Quare ipſe puto, eandem ſententiam affirmativam eſſe hodie etiam tutiorem cum ijs, quos allegat., & ſequitur Paulus Laym. *in Theolog. Morali, de Injuſta læſione corporis.* *c.* 9. *num.* 3. ubi ex Nav. refert, ita de ſtylo Curiæ Romanæ ſervari. Videri tamen poterunt pro contraria ſententia Covar. *d.* §. *un. num.* 6. & Caſtro *de L. pœnali. lib.* 2. *cap.* 14. quorum ſententia non deſtituitur omni probabilitate eo ſaltem caſu, quo defenſio fuit mixta rei & perſonæ, & agebatur de magna quantitate bonorum ad ſuſtentationem ſui & ſuorum neceſſaria: cùm enim bona ſecundus ſanguis & vita hominis dicantur per Gloſſ. *in l. advocatos.* 2. *Cod de Advocatis diverſorum judiciorum.* ideò ſicut in conſervatione vitæ, ita etiam bonorum videtur *d. Clement.* utpotè in re favorabili, interpretationem recipere poſſe.

Quæritur V. an & quando Milites cenſeantur irregulares? ℞. Quamvis in *cap.* 1. 2. *&* 4. *diſt.* 51. generaliter Milites à SS. Ordinibus prohibeantur, nihilominus ſequens interpretatio recepta eſt. Et

Dicendum I. milites pugnantes in bello injuſto,
57 ex quo cædes factæ ſunt, fieri irregulares, licet ipſi propria manu neminem occiderint, idemque eſt, quoties etiam extra bellum plures concurrunt conſilio, vel auxilio ad unius hominis occiſionem, qui omnes irregulares fiunt, quamvis unus tantùm occiderit. *c. ſicut dignum.* 6. §. *ult. h. t. c. quod in dubiis,* 3. *de Pœnis*.

58 Dicendum II. qui in bello juſto pugnarunt liberè & ſpontè, gratis vel pro ſtipendio, tunc demum irregulares fieri, ſi aliquem propria manu occiderint, vel mutilarint (vulneratio autem non ſufficit juxta dicta ſuperiùs, *q.* 2.) licet fortaſſis ex poſt facto in periculo vitæ conſtituti id fecerint; quia *Clement. un. h. t.* tantùm illos excipit, qui mortem evitare non valentes occidunt; tales autem potuiſſent evitare non dando nomen militiæ: unde liberè cenſentur ſe periculo homicidij expoſuiſſe atque ideò perfecta lenitate carere,

Quòd ſi dubitent, an in tumultu bellico aliquem occiderint, & pro parte affirmativa ſint veriſimiles conjecturæ; in tali dubio tutior via tenenda eſt, & ab Ordinibus uſque ad diſpenſationem abſtinendum. *cap. petitio.* 24. *h. t.* Si verò leve tantùm ſit dubium, videtur melior eſſe conditio poſſidentis jus accipiendi Ordines. 59

Dicendum III. qui contra invaſores Reipublicæ vel civitatis neceſſitate coacti pugnant, cùm ſint in periculo vitæ, irregulares non fiunt, quamvis occidant. *arg. ſæpe d. Clement. un. h. t.* Non obſtat *d. c. petitio. h. t.* quia explicari poteſt de Clericis ſine neceſſitate pugnantibus, quando potuiſſet locus defendi per Laicos.

Dicendum IV. Clericos non fieri irregulares, qui in bello juſto hortantur, & invitant milites ad fortiter pugnandum, quamvis multæ cædes fiant, teſte Barb. *in d. c. petitio. n.* 2. arg. *cap. igitur.* 7. *c. omni timore*, & *c. hortatur.* 1 n. *cauſa* 23. *q.* 8. 60

Quæritur V. an etiam ob homicidum publica authoritate factum contrahatur irregularitas? Reſp. ex communi & recepta DD. ſententia irregulares fieri Judices, Aſſeſſores, Accuſatores, tabelliones, dictantes, publicantes ſententiam, aut litteras executionem homicidij, vel mutilationes continentes, & generaliter alios ad executionem hujuſmodi juvantes (non verò ſpectantes, qui ad mortem alterius nec directè nec indirectè cooperantur.) Textus & DD. *c. Clericis.* 5. *& c. ſententia.* 9. *Ne Clerici vel Monachi. & c.* Nav. *in Manuali.* *c.* 27. *n.* 212. 61

Notabile tamen eſt, quòd etiam Clerici ſine metu irregularitatis poſſint agere civiliter contra ſuos malefactores ad compenſationem damni, vel reſtitutionem rei ablatæ cum poteſtatione, quòd hoc non faciant ad pœnam ſeu vindictam, quamvis deinde Judex ex officio pœnam ſanguinis irroget, ne detur malis hominibus occaſio res Clericorum liberè deprædandi, ſi ſcirent ab iiſdem propter metum irregularitatis accuſari non poſſe, ſicut expreſsè habetur, in *c. h. t. in* 6. Item Clerici, qui ſimul ſunt domini, & Principes temporales, non poſſunt quidem ipſi perſonaliter dignoſcere & judicare in cauſa ſanguinis, poſſunt tamen eaſdem cauſas alijs ſuis officialibus delegare, & in genere jubere, ut fiat juſtitia. *c.* 3. *Ne Clerici vel Monachi. in* 6. pœnas quoque à ſuis Judicibus ſtatutas moderari poſſunt, & v. g. rotam promerito pœnam gladij dictare: quia hæc non eſt condemnatio ad mortem (quæ jam antea a judicibus ſæcularibus ſupponitur facta) ſed remiſſio & actus miſericordiæ. 62

Quæritur ultimò, quis poſſit in hac irregularitate diſpenſare? Reſp. Ordinariè diſpenſationem in Jure competere ſummo Pontifici, qui ſolus eſt ſuper Jus. *Clement. ne Romani.* 2. *in princip. de Electione.* Interim hodie in Concil. Trid. *ſeſſ.* 24. *de Reform. c.* 6. datam eſſe poteſtatem Epiſcopis diſpenſandi in omnibus irregularitatibus ex delicto occulto provenientibus, excepto homicidio voluntario occulto, & alijs deductis ad forum contentioſum, id eſt, de quibus in judicio litigare cœptum eſt. Unde, ſi irregularitas proveniat non ex homicidio, ſed ex mutilatione tantùm, quamvis voluntaria, vel ex homicidio culpabili, non tamen voluntario, vel ſi modus in defenſione exceſſus ſit, diſpenſare poterit Epiſcopus, dummodò factum non ſit deductum ad forum contentioſum, & occultum ſit. Poteſt autem dici *occultum*, quod non eſt propalatum, nec eſt eius propalandi periculum, quamvis unus vel alter ſciat, vel quamvis aliquando deductum ſit ad forum contentioſum, ſi ex poſt facto reus accuſatus ob defectum probationum tanquam innocens abſolutus ſit. Videatur Barb. *in Collectaneis ad dict. c.* 6. *Trid.* 63

TITULUS XIII.

De Torneamentis.

SUMMARIA.

1. *Torneamenta quid ſint & unde dicta?*
2. *Prohibitio & pœna eorundem, & harum revocatio* in extrav. un h. t. Joan. XXII.
3. *Prohibentur etiam agitationes beſtiarum propter vitæ periculum.*
4. *Qui pro mercede cum beſtiis dimicant, ſunt infames.*

1 TOrneamentum teſte Sylveſtro *in verbo*, *Torneamentum*, ſecundùm vulgare Italicum dictum eſt à circuitu & regreſſione pugilum, unde torneamentum appellat Pontifex in *c. 1. h. t.* nundinas vel ferias, in quibus milites ex condicto convenire ſolent & ad oſtentationem virium ſuarum temerè congredi.

2 Porrò quia ex iſtis torneamentis mortes hominum & animarium pericula ſæpe provenire ſolent, ideo non immeritò prohibentur tam de Jure Civili in *l. un. Cod. de Gladiator.* quàm de Jure Canonico in *d. c. 1. h. t.* ſub pœna privationis eccleſiaſticæ ſepulturæ, ſi quis ex pugnantibus in tali torneamento deceſſerit. Imò Clemens V. in quadam ſua Conſtitutione contra torneamenta inſtituentes, & eis favorem, auxilium, aut conſenſum præſtantes, ſententiam excommunicationis reſervatæ & interdicti in loca, ubi exerceri permittuntur, pronunciavit. Quas tamen pœnas Joannes XXII. in *extravag. un. h. t.* revocavit, ex ea cauſa, ut plures poſſent fieri exercitati milites pro ſubſidio terræ ſanctæ contra Barbaros mittendi, ſed hæc revocatio utique accipienda eſt de tali armorum exercitio, in quo, quantum fieri poteſt, præcavetur corporis & animæ periculum.

3 Eadem ratione, qua torneamenta, & ob cauſam periculi animæ & corporis, prohibentur etiam agitationes taurorum & ferarum beſtiarum, ne homines cum ijs periculosè in pugnam deſcendant, additurque pœna excommunicationis contra Dominos permittentes tales agitationes, & ibidem decedentes eccleſiaſtica ſepultura privantur, ſicut ex Bulla Pij V. refert Quar. *in Summa Bullar. verbo Torneamentum.*

4 De Jure Civili, qui pro mercede cum beſtijs in arena dimicant, vel aliquod præmium pugnæ in arena cum beſtis actæ accipiunt, infames efficiuntur. *L. 1. §. & qui operas. ff. de Poſtulando.*

TITULUS XIV.

De Clericis pugnantibus in duello.

SUMMARIA.

1. *Quid ſit duellum & ex quibus cauſis ſoleat committi?*
2. *Severa conſtitutio Concil. Tridentin. contra duellantes.*
3. *Referuntur aliæ conſtitutiones ſummorum Pont. qui pœnas duelli aggravarunt.*
4. *Clerici hodie cenſuras & inhabilitatem ad beneficia propter duellum ipſo facto incurrunt, à quibus ſolus ſummus Pont. poteſt abſolvere.*
5. *Excommunicatio contra duellantes lata ex Bulla Clement. VIII. eſt reſervata & an hæc reſervatio in Germania recepta.*
6. *Excommunicati quinam hodie ſint vitandi?*
7. *De quibus duellis & quomodo circa ea locum habeant pœnæ duellantium?*
8. *Qui ſpectantes duella pœnas incurrant?*
9. *Sepultura Eccleſiaſtica non privantur duellantes niſi in duello decedant.*
10. *Duo caſus, ex quibus duellum reddatur illicitum.*
11. *Quomodo provocatus alijs medijs, quàm duello honorem tueri poſſit?*

1 DUellum dictum eſt quaſi duorum bellum eſt enim *duellum* ſingularis pugna à duobus utrinque ſponte ſuſcepta, unde & *monomachia* appellatur in *c. monomachiam 22. cauſa. 2. q. 4.* id eſt, ſingularis ſive unius pugna à græco *monos*, quod eſt *unum* & *machia* pugna. Committitur autem *duellum* aliquando ad rei dubiæ probationem, ut ſcilicet vincens probaſſe credatur, & victus in probatione defeciſſe, qui modus apud antiquos uſitatus erat, ſi aliæ probationes in aliqua cauſa controverſa haberi non poterant. *c. 1. & 2. de Purgatione vulgari.* Aliquando committitur *duellum* ob alias cauſas, ut ex odio & gloriæ cupiditate, ſed quocunque modo fiat, regulariter *duellum* malum & peccatum eſt: nam priori modo eſt ſpecies purgationis vulgaris, per quam tentatur Deus, ideòque prohibita, ſicut inferiùs *de Purgatione vulgari* dicemus. Altero modo utique malum eſt, ex odio vindictæ aut gloriæ cupiditate vitæ periculum ſubire, vel alterum interimere.

2 Quare ſeveram conſtitutionem edidit contra duella Concilium Trid. *ſeſſ. 25. de Refor. c. 19.* ibidemque ſtatuit, ut Imperator, aliique Principes & domini temporales, qui locum ad Monomachiam, in terris ſuis conceſſerint, eo ipſo ſint excommunicati, ac privati dominio civitatis, caſtri, aut loci, in quo, vel apud quem duellum fieri permiſerint, ſi illum locum ab Eccleſia obtineant: qui verò pugnam commiſerint, & eorum patrini excommunicationis, bonorum ſuorum proſcriptionis, ac perpetuæ infamiæ pœnam incurrant, & ut homicidæ juxta SS. Canones puniri debeant, & ſi in ipſo conflictu deceſſerint, perpetuò careant eccleſiaſtica ſepultura. Illi etiam qui conſilium in cauſa duelli tam in jure, quàm in facto dederint, aut alia quacunque ratione ad id cuiquam ſuaſerint, nec non ſpectatores, excommunicationis, ac perpetuæ maledictionis vinculo teneantur.

3 Eandem Concilij conſtitutionem ſequentes Pontifices per ſuas Bullas non ſolùm approbarunt, ſed etiam ampliarunt. Ita enim Pius V. *in Bulla*, quæ incipit; *Ea quæ à Prædeceſſoribus &c.* plures alias pœnas addit, ut pœnas criminis læſæ majeſtatis, carceris, inhabilitatis ad teſtamentum faciendum & ſimiles, eaſdemque extendit ad eos, qui chartas provocatorias ſubſcribunt, affigunt, vel publicant, cum privatione beneficiorum & habilitate ad ea, ſi Eccleſiaſtici tale quid commiſerint. Gregorius XIII. *in ſua Bulla*, quæ incipit: *Ad tollendum &c.* extendit decretum Trid. ad omnes illos, qui ex condicto, ſtatuto tempore, & in loco convento duellum commiſerint, etiamſi nulli patrini, aut ſocij ad id vocati fuerint, nec loci ſecuritas habita, nec provocatoriæ literæ præceſſerint. Similiter Clemens VIII. *in ſua Bulla*, quæ incipit: *Illius vices &c.* confirmat, declarat, & extendit ſupradictas conſtitutio-

Digitized by Google

tutiones Apoſtolicas, ut locum habeant ubique terrarum, etiam circa milites ex privata inimicitia inter ſe duellantes, eorumque Duces talia duella permittentes. Circa has Pontificias conſtitutiones.

4 Notandum I. quòd licet olim Clericus offerens alicui duellum, vel oblatum ſuſcipiens, nullam propterea cenſuram, vel beneficiorum privationem ipſo facto incurrent, ſed tantùm per ſententiam fuiſſet deponendus, niſi cum ipſo Epiſcopus diſpenſaſſet, *c. 1. h. t.* hodie tamen tam excommunicationem, quàm privationem beneficiorum & inhabilitationem ad ea impoſterum obtinenda una cum infamia ipſo facto incurrat. à quibus pœnis non ampliùs Epiſcopus (niſi caſus eſſet occultus juxta Trid. *ſeſſ. 24. de Refor. c. 6.*) ſed tantùm ſummus Pontifex abſolvere poteſt. Barb. *in eod. c. 1. in 6.* & Joan. Honor. *ad hunc tit. n. 3.*

5 Notandum II. excommunicationem, quæ in Conc. Trid. propter duella infligitur, non eſſe quidem in ipſo Concilio Pontifici reſervatam, proinde ſtando ſoli Concilio poſſe à quocunque ſacerdote abſolvi: cùm enim Conditor Canonis abſolutionem à cenſura ſibi ſpecialiter non retinuit, eo ipſo conceſſiſſe videtur facultatem alijs relaxandi, ut dicitur *in c. nuper. 29. §. in ſecundo de Sentent. excommunicat.* Attamen Clementem VIII. pænas duellantium, earumque abſolutiones Sedi Apoſtolicæ reſervaſſe, notat Barb. *d. loco.* putat tamen Paulus Laym. *in Theol. mor. lib. 3. tract. 3. c. 5. ſub n. 4.* apud Germanos, alioſque Septentrionales hanc reſervationem receptam non eſſe.

6 Notandum III. quamvis olim quilibet excommunicatus fuerit ab alijs evitandus in colloquio, oratione, alijſque commercijs, & converſationibus, adeout communicantes cum excommunicato inciderint ſaltem in minorem excommunicationem. *c. excommunicatos. 17. cum ſeqq. cauſa. 11. q. 3.* hodie verò per quandam Extravag. Martini V. quæ incipit: *Ad evitanda ſcandala &c.* tantùm in duobus caſibus excommunicatum vitandum eſſe, nimirùm *primò*, ſi fuerit notorius Clerici percuſſor: & *ſecundò* ſi ob aliam cauſam (v. g. in præſenti ob duellum) contraxerit excommunicationem, & ſimul fuerit publicè per Epiſcopum tanquam excommunicatus denuntiatus, & proclamatus: ſicut hac de re inferiùs, *in Tit. de Sentent. excommunicat.* dicemus.

7 Notandum IV. *Conſtitutiones* ſupradictas procedere ſolùm de duellis ex condicto, ſtatuto tempore, & in loco convento, ac cum ordinario vitæ periculo inſtitutis. Quare non incurrentur pœnæ duellantium, ſi duo ſine præcedenti provocatione & aſſignatione loci & temporis ſubitò in platea rixas & pugnam incipiant, vel ſi duo pugnis tantùm aut armis ſolùm levioribus, ut plerumque ſoleat abeſſe commune periculum, ſecum dimicent. Item cum verba accipienda ſint cum effectu. *c. cùm ſuper. 23. de Officio delegati.* quorundam non eſt improbabilis ſententia non incurri pœnas duellantium per ſolam comparitionem in loco deſtinato, niſi duellum actu ſecutum ſit: in pœnalibus enim termini ſtrictè accipiendi ſunt, nec ultra caſus in jure expreſſos extendendi. Barb. *in Collectan. ad d. c. 19. Trid. n. 12. verſ. ſed contrarium.*

8 Notandum V. quòd de ſpectantibus dicitur, intelligendum eſſe de ijs, qui ſtudio ad locum duelli accedunt, & ex quorum præſentia duellantes redduntur audaciores. Quare non incideret in excommunicationem, qui caſu tranſiret locum duelli, & obiter aſpiceret, non figendo ibi pedem, vel qui ita latenter aſpiceret, ut prorſus à duellantibus non adverteretur.

9 Notandum VI. Pœnam privationis eccleſiaſticæ ſepulturæ illis tantùm infligi, qui in ipſo conflictu decedunt, ut verba Trid. *d. Seſſ. 25. c. 19.* ſonant, & ſimilis textus habetur, *in c. 1. de Torneament.* ubi dum ſepultura eccleſiaſtica propter torneamenta denegatur, adduntur hæc verba, *ſi quis ibi mortuus fuerit, &c.* Unde cùm in pœnalibus termini ſint ſtrictè accipiendi, nimis videtur durum, quod quidam docent apud Barb. *ad dict. loc. Trid. n. 20.* privandum eſſe aliquem ſepultura eccleſiaſtica, licet ob vulnus acceptum non ſtatim, ſed alio die moriatur, niſi fortè ſupponatur, quòd talis impœnitens decedat, quo caſu ſicut quilibet in peccato mortali decedens meritò carebit ſepultura. *arg. c. fures. 31. cauſa. 13. q. 2.* Illud fortè plus probabilitatis habet, quòd decedentes in loco duelli & conflictu ſepultura priventur, quamvis ante mortem ſigna pœnitentiæ dederint, aut etiam à Presbytero caſu interveniente abſoluti ſint: quia denegatio ſepulturæ non eſt præciſè ob deceſſionem in peccato, ſed in pœnam & deteſtationem duelli commiſſi, & ut homines tantò magis à duellis terreantur, ſtatuta; atque tali caſu verè impleta ſunt verba Trid. quòd aliquis in ipſo conflictu deceſſerit, ſicut ſatis evinci poteſt ex textu juncta Gloſſ. *in d. c. 1. de Torneamentis.* Interim etiam hic conſuetudo locorum attendenda eſt, quæ teſte Sanch. *in Selectis diſp. 36. n. 5.* in quibuſdam locis in contrarium viget, ut præſertim in duellis privatis & datis pœnitentiæ ſignis decedentibus ſepultura non negetur.

10 Notandum ultimò, duos tantùm caſus principaliores à DD. inferri, ex quibus liceat duellum. *Primus* eſt, ſi ex cauſa publica ſcilicet ad reipublicæ bonum, belli exitum, & ſecuritatem ab hoſtibus obtinendam, magis expedire Ducibus videatur, ut totum bellum in *duellum* reſolvatur, quale fuit inter David & Goliath. *1. Regum. 17.* *Alter* caſus eſt, ſi quis cauſa defendendi vitam, honorem, vel bona ſua cum aggreſſore congrediatur. Attamen ex hac cauſa ſolummodo ex parte provocati, non autem provocantis, redditur duellum licitum, & tunc demum, ſi provocatus aliud medium ſe defendendi non habeat, v. g. ſi in continenti duellum offeratur, nolenti acceptare verbera, vel vulnera immineant. Nam ſi intervallum concedatur, atque ad certum diem & locum provocatio fiat, ordinariè alijs medijs honor, vel fama conſervari poſſunt, vel adeundo ordinarium judicem, vel dicendo ad provocantem, ſe non recuſare pugnam, ſed duellum tanquam illicitum, & provocantem experturum, quo cum negotia habet, ſi palam & non proditoriè aggreſſus fuerit. Accedit, quòd tantùm apud vulgares, & plebeios homines honor recuſantis duellum periclitetur, non verò apud bonos & prudentes Chriſtianos. Et deinde quòd valdè dubium ſit, an ad defendendum honorem liceat vitam tanquam majus bonum periculo exponere. Videatur Leſſ. *de Iuſt. & Iure lib. 2. 9. n. 83.* Laym. *loco cit. c. 3. n. 3.*

TITULUS XV.

De Sagittarijs.

SUMMARIA.

1. *Prohibitio Sagittariorum etiam ad alia tela extenditur.*
2. *Procedit in bello injuſto, & multò magis, ſi in bello inter infideles & Chriſtianos fideles infidelibus deſerviant.*

1 IN hoc Tit. ſub pœna anathematis ſeu excommunicationis prohibet Pontifex, ne illi, qui in ejaculandis ſive mittendis ſagittis periti ſunt, hanc artem contra Chriſtianos exerceant; quæ conſtitutio eſt antiquitus lata, ubi frequens uſus ſagittarum fuit, quare hodie idem dicendum erit de illis, qui tormenta, & alias machinas bellicas contra Chriſtianos inſtruunt. Ad-
2 vertit tamen Joan. Honor. *ad hunc tit.* quòd hæc conſtitutio intelligenda ſit, ſi bellum ex parte illorum, quibus tales Sagittarij vel jaculatores ſerviunt, iniquum ſit. item Gloſſ. & Barb. *in c. un. h. t.* excommunicationem hic ſtatutam non eſſe latæ, ſed ferendæ ſententiæ: quod forſan procedit, ſi bellum inter Chriſtianos geratur, ſi autem bellum ſit inter infideles & Chriſtianos, tunc Chriſtiani, qui infidelibus deſerviunt, excommunicationem reſervatam, aliaſque pœnas incurrunt, de quibus *in cap. 6. & cap. quod olim 12. de Iudæis. & in extravag. un. Ioannis 22. & 1. inter communes eod. tit. de Iudæis.*

TITULUS XVI.

De Adulterijs & Stupro.

SUMMARIA.

1. *Species luxuriæ illicitæ enumerantur.*
2. *Quid ſit adulterium? & quomodo in hoc differat Ius Canonicum à Iure Civili.*
3. *Etiam in foro conſcientiæ gravius eſt adulterium cum conjugata, quàm ſoluta.*
4. *Quomodo agatur civiliter ex adulterio, & quæ ſit obligatio reſtitutionis.*
5. *Quibus caſibus ab obligatione reſtitutionis adulter excuſetur?*
6. *Pœna adulterij capitalis de Iure Civili in fœminis mitigata: & quid de conſuetudine?*
7. *Polygamia gravius puniri debet: & quando cum effectu cenſeatur contracta?*
8. *Quæ pœna adulterij de Iure Canonico.*
9. *Adulterium puniri debet, etſi uterque conjugam deliquerit.*

1 SIcut in Decalogo poſt homicidium prohibetur *Mœchia*, ita etiam poſtquam Compilator egit de *homicidio*, in hoc tit. ad delicta carnis progreditur. Cùm autem unus ſolus concubitus ſit licitus, ſcilicet matrimonialis, cæteri verò omnes Jure Divino & Canonico prohibiti, & in jure ſint plures luxuriæ ſpecies, ideo Farinac. *in Tract. oper. criminal. de Delictis carnis. q. 137. n. 3.* eas ſpecies ad ſequentia capita reducit, ſcilicet ad *fornicationem. concubinatum, ſtuprum, adulterium, ſodomiam, inceſtum, ſacrilegium & raptum*, quam diviſionem nos quoque imitaturi, convenienter rubricæ hujus tit. præmittemus.

§. I.

De Adulterio.

2 ADulterium quaſi tranſitus ad *ad alterius torum* dicitur ſecundùm Hoſtienſem *in Summa h. t. 6. quid ſit adulterium. n. 1.* Et quamvis de Jure Civili adulterium tantùm in nupta committatur. *l. 6. §. 1. & l. ſtuprum. 34. §. 1. ff. Ad l. Iul. de Adulteriis.* & non dicatur propriè adulterium, ſi committatur cum ſoluta: quia Ius Civile adulterium potiſſimùm conſiderat ex confuſione ſeminis, & incertitudine prolis, cùm ex parto fœminæ adulteræ neſciatur adulterinàne ſit proles, an propria mariti. De Iure verò Canonico, & quantum ad forum conſcientiæ adulterium committitur, etiamſi conjugatus cum ſoluta peccet: quia hoc jure læſio juſtitiæ & fidei conjugalis attenditur, & ne conjuges ad imparia judicentur, cùm ſimilem ſibi invicem debeant continentiam. *c. nemo. 4. cauſa 32. q. 4. & c. ult. ead. cauſa q. 6.* Interim tamen in hoc jure etiam
& circa forum conſcientiæ ſemper graviùs peccat 3
conjugatus, qui cum conjugata, quàm qui cum ſoluta congreditur: quia illo caſu non tantùm lædit fidem propriæ uxori debitam, ſed etiam jus alterius mariti, & frequenter liberorum ejus, ſi ex tali adulterio filius naſcatur, quem deinde veri liberi tanquam putativum
fratrem pro coherede habere, & pater alimentare debet. 4

Ex adulterio agitur vel *civiliter* vel *criminaliter*. Civiliter agit maritus contra uxorem adulteram, vel vice verſa uxor contra maritum ad divortium perpetuum, & amiſſionem dotis, vel donationis propter nuptias, ſicut in *Lib. IV. Tit. de Divortiis* explicavimus. Item Civilis obligatio etiam in conſcientiæ foro incumbit adultero, ſi ex aſſertione adulteræ, aliiſq; ſufficientibus argumentis ſibi perſuadeat, vel perſuadere debeat, prolem ex ſe genitam eſſe, ut reſtitutionem faciat marito, qui cùm ſe patrem credidit, prolem adulterinam alimentavit, vel dotavit; & deinde etiam compenſare debet damnum reliquis liberis legitimis, qui propter ſucceſſionem ſpurij læſi ſunt: quia adulter, vera cauſa hujus læſionis eſt; & conſequenter ſicut quilibet alius, qui alterum contra juſtitiam lædit in bonis, ad reſtitutionem meritò tenetur. Sed & ipſa mater adultera tanquam ſimultanea cauſa dictæ læſionis obligatur, ut vel prolem adulteram manifeſtet marito, aut aliis liberis, vel aliam compenſationem de proprijs bonis iiſdem faciat.

Excuſat tamen ab hac obligatione & reſtitutione 5
I. inopia adulteri vel adulteræ & defectus medij ad compenſandum. *l. nam is nullam. 6. ff. de Dolo malo.* II. Si ſciat adulter malum ab adultera compenſatum, vel certè compenſandum. III. Si crimen ſit occultum, & compenſatio tacita vel expreſſa, vel manifeſtatio adulterij fieri non poſſit ſine magno periculo vitæ vel famæ. Text. & DD. *in c. officij. 9. de Pœnitent. & remiſſionibus.* IV. Si adultera revelando nihil proficeret, utpote fidem non habitura omni probatione deſtituta, eum filius non teneatur credere, nec Jura præſumant eſſe adulterinum, quamvis mater adulterium commiſerit, niſi alia apertiora indicia concurrant. *c. per tuas. 10. de Probat. l. filium. 6. ff. De his qui ſunt ſui vel alieni juris. l. miles. 11. §. 10. ff. ad L. Iul de Adulteriis* V. Si adulter vel adultera verè dubitent, an partus ex adulterio, an verò ex marito conceptus ſit; valde probabile tale dubium à reſtitutione excuſare, quia in dubio debemus eſſe proniores ad abſolvendum, quam condemnandum & obligandum. *l. Arianus. 47. ff. de Oblig. & action.* & quia ipſi adulteri hactenus fuerunt liberi ab obligatione, & ſic in poſſeſſione libertatis, in dubio melior cenſeatur conditio poſſidentis. *l. in pari. 128. ff. de R. I.* Videatur de hac reſtitutionis obligatione Leſſ. *Lib. 2. c. 10. dub. 6. & 7.* Cov. *in Relect. c. peccatum. de R. I. in 6. parte 1. n. 8.*

Criminaliter agitur ex adulterio ad pœnam & 6
vindictam publicam adulteris imponendam. De Jure civili pro adulterio pœna gladij ſive ultimi ſupplicij conſtituta eſt in *l. quamvis. 30. in fine Cod. Ad l. Iul. de Adulteriis.* Quam deinde Iuſtinianus Imperator in fœmi-

Digitized by Google

fœminis adulteris propter ſexus fragilitatem mitigavit, ut circa illas ceſſante pœna mortis, verberatæ in Monaſterium detrudantur, eaſque marito intra biennium recipere liceat, biennio verò tranſacto, ſi maritus non recepit, toto vitæ tempore in Monaſterio ad agendam pœnitentiam manere debeant. *auth. ſed hodie. C. jam dict. tit.*

Verùm de conſuetudine & ex particularibus ſingularum Provinciarum ſtatutis raró adulteri maximè pro prima vice morte puniuntur, ſed potiùs pœna pecuniaria, fuſtigationis, carceris, relegationis vel ſimilis, ut proinde uſu locorum pœnam adulterij factam eſſe arbitrariam non immeritò aſſerat Farinac. *de Delictis carnis. tit. 16. q. 141. n. 72.* Monent tamen DD. & gravis peccati arguunt judices, qui in puniendis adulterijs nimis remiſſi ſunt, unde multoties maxima ſcandala imò & cædes proveniunt. Farinac. *d. l. n. 66.* Jul. Clar. *in §. adulterium. n. 7.*

7 Graviùs verò puniendum eſt illud adulterium, quod ſub ſpecie matrimonii committitur, & *polygamia* dicitur, cùm per eam Sacramento matrimonii magna irreverentia irrogetur, quando ſcilicet priore matrimonio adhuc ſtante & vivente conjuge, ſcienter ſimul & voluntariè cum alia perſona nuptiæ contrahuntur, cujus pœnam capitalem videtur ſtatuiſſe Carolus V. *in Conſtitutionibus pœnal. a.* 121. Sed hæc conſtitutio ita interpretanda eſt, ut non ſufficiat ſolummodò ſecundum matrimonium contractum eſſe, niſi etiam copula carnalis acceſſerit: habet enim ibidem Imperator tales polygamos pro adulteris, adulterium autem ſine copula non committitur. Item cùm Imperator tantùm ſtatuat pœnam viro vel fœminæ jam alio matrimonio ligatis, ideo hæc pœna non erit extendenda ad perſonam ſolutam, licet cum polygamo etiam matrimonium ineat ſcienter, maximè ſi fuerit fæmina, in qua nec pœna ordinaria adulterii de Jure civili locum habet, cùm eo jure adulterium non committatur in ſolutam, ſed conjugatam, ut dictum.

8 De Jure Canonico olim Laici contumaciter in adulterio perſiſtentes excommunicabantur. *c. intelleximus. 6. h. t.* & aliquando capilli ac veſtimenta eorum in ignominiam abſcindebantur. Hodie verò pœna eſt arbitraria, & quamvis crimen adulterii ſit mixti fori, tamen punitio circa Laicos plerumque relinqui ſolet judici ſæculari, atque ex decretis Conc. Trid. *ſeſſ. 27. de Reform. c.* 3. excommunicatio non debet fieri niſi in ſubſidium, quando alia media puniendi & coercendi deficiunt. Clerici quoque maximè pro primo adulterio non ſtatim deponi, ſed ad tempus ab officio ſuſpendi vel incarcerari ſolent. Deinde in *c. etſi Clerici. 4. §. de Adulteriis. de Iudiciis*, cum Clericis etiam ob adulterium depoſitis conceditur Epiſcopo diſpenſare.

9 Demum etiam circa materiam adulterii eſt advertendum, adulterium puniendum eſſe, tametſi uterque conjugum deliquerit, cùm delicta non debeant manere impunita. Nec obſtat illa regula, quòd *delicta paria mutua compenſatione tollantur.* quia hoc tantùm procedit in actione civili, ſi maritus, qui ipſe adulterium commiſit, vellet contra uxorem adulteram ad divortium agere, non autem ſi agatur *criminaliter* ad pœnam authoritate Magiſtratus infligendam.

§. II.

De Stupro.

SUMMARIA.

10. *Quid ſit ſtuprum & quæ ejus pœna de Iure Canonico?*
11. *An ſtuprator teneatur copulativè ad defloratam ducendam & dotandam?*
12. *Leges Divinæ judiciales antiqui Teſtamenti in novo receptæ poſſunt Iure vel conſuetudine limitari.*
13. *Deflorator ſub promiſſione matrimonii ſimpliciter eam tenetur ducere.*
14. *Puella deflorata præſumitur fuiſſe virgo, & ſeducta à defloratore: niſi aliæ præſumptiones ſint in contrarium.*
15. *Si deflorata nullum damnum patitur, ante ſententiam judicis deflorator ad nihil ei tenetur.*
16. *Stuprum violentum graviùs puniri debet, & etiam pœna capitali.*

Quamvis *ſtuprum* in latiore ſignificatione pleraſque alias luxuriæ ſpecies præter adulterium comprehendat. *l. ſtuprum. 34. ff. ad L. Iul. de Adult.* propriè tamen accipitur *ſtuprum* pro illicita Virginum defloratione, teſte Gratiano *in c. 2. §. cùm ergo. cauſa.* 36. *q.* 1. Pœna de Jure Canonico hujus delicti traditur in *c. 1. h. t.* per hæc verba: *Si ſeduxerit quis Virginem nondum deſponſatam, dormieritque cum ea, dotabit eam, & habebit uxorem. Si verò pater Virginis dare noluerit, reddet pecuniam, quam Virgines accipere conſueverunt.* Ex quo textus licet nonnulli antiquiores Canoniſtæ voluerint *copulativè* imponi, ut deflorator cogatur ad dotandam, & ſimul ad ducendam; nihilominùs recentiori tum DD. tum judiciorum ſententia magis receptum eſt, ut deflorator non præciſè ad matrimonium, ſed ſub alternatione, vel ad matrimonium, vel ad dotationem compellatur; in alternativis autem debitoris eſt electio, ideò ſufficit alterum impleri. *c. in alternativis. 70. de R. I. in 6. l. plerumque.* 10. *in fine. ff. de Iure dotium*, atque videtur declaratum in *c. 2. h. t.* ubi tantùm ſub alternatione aliquis ad matrimonium compellitur, niſi malit pœnam fuſtigationis, excommunicationis, ac intruſionis in Monaſterium ſubire: quæ etiam pœnæ ex communi interpretatione tunc demum infliguntur, ſi ob inopiam deflorator dotem præſtare nequeat, ut locum habeat, quod dicitur, *qui non habet in ære, luat in corpore.* 10 11

Nihil quoque in contrarium facit, quod dictum *cap. 1.* ſit ex lege divina ſcilicet ex antiquo teſtamento *Exodi 22.* deſumptum, ubi copulativè ponitur ut defloratur *& ducere & dotare teneatur.* Nam R. illam Legem non eſſe moralem, ſed judicialem, quales Leges per adventum Chriſti expiraſſe cenſentur, ac in novo teſtamento tranſumptæ, obligant tantùm ex Jure humano, & proinde poſſunt à legiſlatoribus humanis vel conſuetudinibus locorum certo modo temperari ac mitigari. Barb. *in eod. c. 1. h. t.* Imò hodie pœna excommunicationis & detruſionis in Monaſterium in deſuetudinem abiit, ac plerumque punitio hujus criminis ſicut aliorum, quæ ſunt mixti fori, ſolent judici ſæculari relinqui. Aliud autem dicendum, ſi quis non tantùm defloraverit virginem, ſed inſuper promiſſionem matrimonii ſive fictam, ſive veram fecerit; talis enim præciſè tenebitur defloratam ducere ſicut tradi- 12 13

dimus in *Lib. IV. Tit. de Sponſal. & Matrim.* §. 2. *n.* 13.

14 Cæterùm puella in dubio præſumitur virgo, & neganti virginem incumbit probatio, quòd priùs ab alio fuerit deflorata: ſicut quivis præſumitur bonus, donec probetur malus. *l. merita. 51. ff. Pro ſocio.* præſertim ſi puella parata ſit juramentum de ſua virginitate præſtare, cui credendum eſt, tum odio delinquentis, tum quòd talis aſſertio habeat præſumptionem naturæ pro ſe (cum virgo naſcatur) ait Farinac. *de Delictis carnis tit. 16. q. 167. a. 135.* Item etiam puellam ſeductam præſumi. v. g. laſcivis jocis, importunis perſuaſionibus, minis, vel muneribus tradit Barb. *in d. c. 1. n. 7.* ubi tamen *n. 9.* rectè addit, has præſumptiones aliquando per contrarias elidi, & diſpoſitionem ſæpe dicti *c. 1.* non habere locum, ſi fæmina, cum qua quis peccavit, fuerit vilis, vel minùs honeſtæ vitæ, paſſim vagans non ſervato verecundiæ pudore, vel alijs modis ſolita affectare impudicos amores, dùmmodò vilitas perſonæ non deſumatur ex paupertate vel conditione ejus, ſed ex vita & moribus, nam & pauperi deceptæ compenſandum eſt damnum per matrimonium vel dotem, ſi propterea diffamata difficiliùs nubat.

15 Annotari etiam poteſt quod communiter tradunt DD. defloratorem probabiliter ad nullam reſtitutionem ſaltem ante judicis ſententiam in conſcientia teneri, ſi deflorata nullum aliud inde damnum perpeſſa eſt, ut quia delictum prorſus occultum eſt, & fœmina alias nuptias vel de facto contraxit, vel impoſterum æquè facilè ac priùs contrahere poteſt. Leſſ. *Lib. 2. c. 10. dub. 2.*

In Clerico pœnam ſtupri arbitrariam, ſcilicet ſuſpenſionis, carceris, degradationis, vel depoſitionis pro qualitate perſonæ & circumſtantiarum concludit
16 Farinac. *cit. loc. num. 63.* Acriùs tamen ſemper punitur ſtuprum violentum, cujus pœnam circa Laicos capitalem conſtituit Carolus V. *in Conſtitut. pœnal. a. 119.* non tantùm ſi in virginem, ſed etiam ſi in quamcunque fæminam honeſtam maritatam, vel viduam talis violentia commiſſa ſit. His verò duobus vitiis juxta rubricam de adulteriis & ſtupro expeditis breviter ad alia carnis delicta tranſeamus.

§. III.

De Fornicatione & Concubinatu.

SUMMARIA.

17. *Quomodo fornicatio differat à ſtupro?*
18. *Fornicationem eſſe peccaminoſam & illicitam oſtenditur ex SS. Lit.*
19. *An & quæ pœna ſit fornicationis?*
20. *Fornicator tenetur alere prolem, non dotare, vel ducere uxorem, & quomodo probari poſſit, eſſe patrem prolis.*
21. *Concubinatus quid ſit de Iure civili & Canonico?*
22. *Etſi de Iure Civili nullam pœnam haberet, hodie tamen in utroque foro punitur.*
23. *Pœna Concubinariis & concubinis à Trident. ſtatuta.*
24. *Exponitur textus* in c. 4. & 5. diſt. 34. *ubi concubinæ permittantur.*
25. *Speciales pœnæ Trident. contra Clericos concubinarios.*

QUemadmodum ſtuprum, ita & *fornicatio* talem latam & ſtrictam ſignificationem habet: Lato 17
modo pro omni illicito concubitu ſumitur; creditur enim derivata hæc vox à fornicibus, id eſt locis occultis, in quibus olim ſcorta habitare, talia delicta patrare conſueverunt. Strictè verò & propriè ſignificat concubitum perſonæ ſolutæ cum ſoluta jam deflorata, & ad diſtinctionem aliorum ſolet fornicatio ſimplex dici. *c. 2. §. cùm ergo. cauſa 36. q. 1.*

Licet autem fornicatio apud quoſdam homines 18
adeo invaluerit, ut in profundum malorum deſcendentes contemnant, inſuper affirmare audentes, non eſſe peccatum: nihilominùs pro indubitato tenendum, & apud omnes Eccleſiæ DD. receptum eſt; non tantùm jure humano Canonico; ſed etiam Divino fornicationem, & quamcunque aliam luxuriam præter concubitum matrimonialem damnari, & ſub peccato mortali prohiberi. Ita enim Apoſtolus *ad Gal. 5. ℣. 19.* inquit: *manifeſta autem ſunt opera carnis: quæ ſunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, &c.* & mox ſubdit: *quoniam qui talia agunt, Regnum Dei non conſequentur.* Item *1. ad Corinth. c. 6. verſ. 15. neſcitis quoniam corpora veſtra membra ſunt Chriſti? tollens ergo membra Chriſti faciam membra meretricis? abſit, fugite fornicationem. &c.* & *ad Epheſ. c. 5. verſ. 5. hoc enim ſcitote, quòd omnis fornicator, aut immundus non habet hæreditatem in Regno Chriſti & Dei.*

Sunt quidem nonnulla loca, in quibus fornicatio impunè graſſatur, non tamen propterea fornicatio peccatum non eſt, aut tanquam licita approbatur, ſed tantùm diſſimulatur pœna, ne calidiores illæ nationes in graviora delicta ſcilicet adulteria; vel peccata contra naturam proruant: aliquando enim interduo mala, quorum utrumque evitari nequit, id quod minus eſt, etiam à probis viris diſſimulanter tolerari, docemur exemplis propoſitis in ſcriptura *Geneſis. 19. & Iudicum. 19.* textus notabilis in *cap. 1. ubi latè* Barb. *& in c. 2. verſ. eſt tamen diſt. 13. c. offerebat. 12. cauſa. 32. quæſt. 7.*

Pœna ſimplicis fornicationis quamvis de Jure 19
Civili nulla conſtituta ſit, ut apparet ex *L. ſi uxor. 13. §. 2. ff. Ad L. Iul. de Adult. & L. un. Cod. de Concubinis.* Hodie tamen tam circa Laicos quàm Clericos apud omnes bonos præſertim Germaniæ Magiſtratus ſimplex fornicatio arbitrariè juxta loci conſuetudinem punitur, Menoch. *de Arbitrariis caſu 288. n. 12.* Julius Clarus. *§. Fornicatio n. 6.*

Ad dotationem verò vel matrimonium ob forni- 20
cationem ſimplicem ſine qualitate ſtupri commiſſam fornicator non tenetur, debet tamen alere prolem, quam fæmina ex eo concepit, *c. 5. & ibi DD. De eo qui duxit, &c.* nec audiri ſolet, tametſi neget, eſſe patrem: nam ſi confeſſus vel convictus fuerit de copula, hoc ipſo præſumetur pater, niſi alium monſtrare poſſit. Quòd ſi plures cum eadem muliere commercium habuerit, recurritur ad circumſtantias, cui nimirùm, vel tempus partus, vel phyſiognomia prolis magis correſpondeat, imò aliquando favore prolis, ne ob defectum alimentorum intereat, juramento mulieris creditur. Qua de re videri poterit Berlichius *Conclus. 38. n. 41. & ſeqq.* His de fornicatione præmiſſis nunc de concubinatu dicamus.

Concubinatus de Jure Civili, & in ordine ad legi- 21
timationem liberorum per ſubſequens matrimonium tunc propriè dicebatur, ſi quis fæminam ſolutam domi loco uxoris detinuiſſet. *L. nuper. 11. Cod. de Naturalib. liberis* & per ea quæ diximus in *Lib. IV. in tit. Qui filii ſint legitimi.* In ordine verò ad pœnam promerendam Concubinatus rectè dici poteſt, ſi quis cum certa aliqua fæmina ſeu ſoluta, ſive maritata, ſive intra, ſive extra domum aſſiduam libidinem exerceat.

Licet verò de Jure Civili non fuerit concubinatui

natui

natui propriè tali (niſi ſimul habnit adjunctam qualitatem ſtupri, vel adulterij) pœna ſtatuta, ut colligitur ex toto *tit. ff. & Cod. de Concubinis*. Hodie tamen non tantùm in foro Eccleſiaſtico, ſed etiam Civili concubinatus acriùs, quàm ſimplex fornicatio punitur, & merito: cùm utique perſeverantia in crimine ſit circumſtantia aggravans, & tantò ſint graviora crimina, quantò diutiùs durant, ſicut dicitur in *c. ult. de Conſuetudine*, ac diuturnitas temporis peccatum non minuat, ſed augmentet, juxta *c. cùm haberet. 5. De eo, qui duxit, &c.*

23 Specialiter Conc. Trid. *ſeſſ. 24. de Refor. Matrim. c.* 8. ad extirpandum concubinatus crimen ſtatuit concubinarios tam ſolutos, quàm uxoratos cujuſcunque ſtatus, dignitatis & conditionis exiſtant, ſi poſtquam ab Epiſcopo, ſeu Ordinario etiam ex officio ter moniti ea de re fuerint, & concubinas non ejecerint, ſeque ab earum conſuetudine non ſejunxerint, excommunicandos eſſe, nec abſolvendos, donec reipſa admonitioni factæ paruerint. Circa ipſas quoque concubinas & mulieres ſive conjugatæ, ſive ſolutæ ſint, conſtituit Concil. *d. l.* ut ab Ordinariis locorum ex officio graviter pro modo culpæ puniantur & extra oppidum vel diœceſim, ſi id iiſdem Ordinariis videbitur, invocato etiam, ſi opus fuerit brachio ſæculari, ejiciantur, & huic conſtitutioni Concilij & prohibitioni concubinatus etiam in foro ſæculari parendum eſt: quia leges civiles in materia peccati correctionem à SS. Canonibus accipiunt, arg. *c. ult. ubi DD. de Præſcript.*

24 Neque ſcandalizari aliquis debet ex textu Concil. Toletani & B. Iſidori, qui refertur in *cap. 4. & 5. dist.* 34. ubi dicitur: *Chriſtianis aut uxorem, aut pro uxore concubinam habere licere*: nam in hoc textu nomine concubinæ non intelligitur ſcortum (nam hujus uſum, utpote jure Divino prohibitum, ſicut mox ante de fornicatione diximus, non potuiſſent SS. Patres permiſiſſe) ſed uxor per verba quidem de *præſenti* deſponſata, ſine tamen dotalibus inſtrumentis vel aliis ſolennitatibus, quæ olim ſaltem ad honeſtatem matrimonij requirebantur, juxta *c. aliter 1. cauſa* 30. *q.* 5. qualis uxor propterea ob defectum illarum ſolemnitatum non uxor, (quamvis revera uxor eſſet & matri-
25 monium ejus validum) ſed concubina, præſertim in foro externo & de Jure Civili dicebatur. Specialiùs verò circa Clericos & Miniſtros Eccleſiæ laboravit Concil. Trid. *ſeſſ.* 25. *de Refor. c.* 14. ut qui ſe Divino cultui addixerint, ab impudicitiæ ſordibus, immundòque concubinatu revocentur, populuſque hinc eos magis diſcat revereri, quo illos vitæ honeſtioris cognoverit. Statuit proinde ut Epiſcopus contra eoſdem Clericos concubinarios, qui ſuſpectas mulieres intra vel extra domum detinent, per privationem fructuum, ſuſpenſionem, privationem beneficiorum, & denique excommunicationem procedat juxta modum præſcriptum in *d. c.* 14. Qua de re etiam diai in *Lib. III. Tit.* 2. *de Cohabit. Cler. & Mul.*

---

§. IV.

De Sodomia, Inceſtu & delictis contra naturam.

26. *Quid ſit crimen Sodomiæ?*
27. *Pœnæ eius de Iure Canonico, præſertim in Eccleſiaſticos id committentes ſtatutæ.*
28. *Pœna Iuris Civilis contra Sodomitas, &c.*
29. *Quid ſit inceſtus & an cùm affinibus ex copula illicita committatur?*
30. *Reſtrictio per Concil. Trid. impedimento matrimonii Engel in Decretal. Lib. V. ad ſecundum gradum, etiam inceſtus cenſetur reſtrictus.*
31. *Peccans cum conſanguinea ſponſæ nondum cognitæ non propriè committit inceſtum. Item ſi peccat cum conjuncta tantùm cognatione ſpirituali vel legali.*
32. *Quæ pœna ſit inceſtus ſine matrimonio utroque Iure:*
33. *Pœna contrahentium inceſtuoſas nuptias.*

TUrpiſſimum, infame, ac homine ingenuo præſertim Chriſtiano, maximè indignum vitium, à Sodoma Civitate nomen traxit, quæ propterea una cum tota illa regione igne cælitus delapſo concremata eſt, ut *Gen.* 19. *c.* legitur, & in genere ſignificat omnem libidinem contra naturam, id eſt, quæ aliter peragitur, quàm rectus naturæ ordo ad procreationem liberorum inſtituit, ſive deinde id fiat cum beſtiis, ſive cum maſculis aut fœminis. Dividitur in Sodomiam propriè dictam, beſtialitatem & mollitiem, quorum nefandorum criminum longiorem deſcriptionem apud Germanos minùs iis deditos ob ingentem turpitudinem & infamiam libenter omitto & remitto ad Farinac. *Tract. de Delictis carnis. tit. 16. q.* 148. Julium Clarum *in Practica criminali.* §. *Sodomia.* & Aloyſ. Riccium *in Praxi fori Eccleſiaſtici parte 3. reſolut. 56. & ſeqq.* 26

Pœna *Sodomiæ* ex Jure Canonico eſt, ut Laici excommunicentur, Eccleſiaſtici verò beneficiis priventur & deponantur *c. at Clericorum*. 13. *de Vita & honeſtate Cler. c. Clerici. 4. de Exceſſibus Prælator*. Imò hodie ex *Conſtitutione* Pij V. edita anno 1568. Eccleſiaſtici tam dirum nefas exercentes omni privilegio Clericali, omnique beneficio, dignitate & officio Eccleſiaſtico authoritate ejuſdem conſtitutionis privantùr, ita ut per judicem Eccleſiaſticum degradati poteſtati ſæculari ſtatim tradantur, quæ de iis idem capiat ſupplicium, quod in Laicos huic vitio intricatos legitimis reperitur ſanctionibus conſtiturum. De qua Bulla eiuſque ulteriori interpretatione videri poterit Quaranta *in Summa bull. verbo, Sodomia*, & Riccius *cit. loc.* 27

De Jure Civili & in foro ſæculari olim hujus criminis pœna erat gladius *L. cùm vir nubit. 31. Cod. ad L. Iul. de Adult. §. item lex Iulia. 4. Inſtitut. de Publicis judiciis*. Ex *Conſtitutionibus* verò *pœnalibus* Carol. V. *a.* 116. hujus ſceleris rei igne comburuntur. Advertendum tamen eſt ex communi DD. ſententia, quòd iſtæ pœnæ locum tantùm habeant in *beſtialitate & ſodomia* proprie dicta, *mollities* autem pœna aliqua extraordinaria juxta qualitatem & frequentiam delicti pro arbitrio judicis puniatur, teſte Farinac. *d. l. num.* 3. & Riccius *loc. cit. reſolut.* 62. 28

Quod ad *inceſtum* attinet, iſte eſt *concubitus* cum conſanguineis vel affinibus. Nomine autem *conſanguineorum & affinium* illi tantùm intelliguntur, cum quibus matrimonium eſſe non poteſt, videlicet aſcendentes & deſcendentes in infinitum; collaterales verò uſque ad quartum gradum incluſivè. Quòd ſi *affinitas* oriatur ex copula illicita, tunc quamvis aliqui de Jure Civili teneant, non committi inceſtum, ſed tantùm ſimplicem fornicationem, eò quòd de Jure Civili videatur *affinitas* tantùm oriri ex matrimonio, non verò ex copula illicita, arg. *L. non facile 4. §. ſciendum. 8. ff. de Gradibus affinitatis*. De Jure tamen Canon. certum eſt, etiam ex copula illicita contrahi veram affinitatem, & conſequenter committit inceſtum, qui cum duabus ſororibus vel conſanguineis peccat. *c. diſcretionem. 6. De eo qui cognovit conſanguin. ux. c. in literis. 24. de Teſtibus*. Idemque in practica circa forum ſæculare & quoad pœnam inceſtus imponendam, receptum eſſe teſtatur Farinac. *q. 149. n.* 102. & de Jure quoque Civ. contrahi affinitatem ex copula illicita, & inde ſequi 29

inceſtum probat Cov. *de Matrim. part. 2. c. 1. §. 8. n. 3.* per *L. liberi. 4. Cod. de Nuptijs*, quæ prohibet ob affinitatem filium patris concubinam in uxorem ducere.

30 Illud tamen notabile eſt, quòd cùm hodie ex Conc. Trid. *ſeſſ. 24. de Refor. Matrim. c. 4.* impedimentum affinitatis ortæ ex copula illicita reſtrictum ſit ad ſecundum gradum, ideo ex probabili multorum ſententia non committet inceſtum, qui peccat cum conſanguinea in tertio vel quarto gradu eius, cum qua carnale commercium habuit, ſicut refert Barb. *in eod. c. 4. Trid. n. 12.*

31 Si quis verò peccet cum conſanguinea ſuæ ſponſæ nondum à ſe cognitæ, non dicitur propriè inceſtum committere: quia ſola ſponſalia ante copulam antecedentem non inducunt propriam affinitatem, ſed tantùm quaſi affinitatem, & impedimentum publicæ honeſtatis. Cov. *d. §. 8. n. 4.* Item nec cognatio legalis ſcil. adoptio vel ſpiritualis, quæ oritur per Baptiſmum vel Confirmatione cauſat propriè inceſtum, ut proinde mitiore pœna, quàm pro inceſtu caſtigandus ſit. Farinac. *d. loco num. 26. & 50.*

32 Committitur autem aliquando inceſtus ſine matrimonio, aliquando cum matrimonio, id eſt inceſtuoſas nuptias contrahendo. Pœna inceſtus ſine matrimonio commiſſi de Jure Canon. eſt, ut Laicus inceſtuoſus excommunicetur, Clericus verò omninò deponatur. Abbas & DD. in *c. etſi Clerici. 4. §. fin. de Iudic.* De Jure autem Civ. pœna inceſtus eſt eadem, quæ adulterij. *L. miles. 11. §. 1. junct. gl. in l. ſi adulterium. 38. ff Ad L. Iul. de Adult.* & ideo quidam DD. capitalem pœnam ſtatuunt, arg. *L. quamvis. 30. Cod. Ad l. Iul. de Adult.* Verùm cùm noſtris temporibus ferè nunquam pro adulterio pœna capitis imponatur, ſed alia arbitraria pro conſuetudine locorum, hinc etiam docet Farinac. *d. l. n. 11. & pluribus ſeqq.* pœnam inceſtus eſſe arbitrariam, quandoque tamen morte puniri, ſi commiſſus ſit cum illis, cum quibus Jure Div. & naturali prohibitum eſt matrimonium, ut cum liberis & collateralibus primi gradus, fratribus ſeu ſororibus. An autem pœna mortis imponatur, ſi deſcendentes ſint affines, puta ſi Vitricus peccet cum Privigna, Privignus cum Noverca? Affirmant id quidem nonnulli, ſed dubitat Far. *d. l. num. 67.* & videtur inclinare in mitiorem ſententiam, & pœnam arbitrariam.

Si inceſtus conjunctus ſit matrimonio, ſcienter-
33 que aliquis cum conſanguinea vel affine in gradu prohibito contraxerit, tunc de Jure Civili ſi perſona vilis ſit, verberata in exilium mittitur, bonis etiam eius confiſcatis, niſi liberi extent, qui fiſco præferuntur: ſi altioris conditionis fuerit, infamis redditur, & bonis quoque, non extantibus liberis confiſcatis, in inſulam relegatur. *auth. inceſtas. Cod. de Inceſtis nuptijs.* Covar. *d. §. 8. n. 5.* De Jure Canonico inceſtuoſas nuptias contrahentes, inſuper ipſo facto excommunicationem incurrunt. *Clem. un. de Conſanguin. & affinit.* à qua tamen excommunicatione juxta frequentiorem DD. ſententiam excuſantur, qui cum impedimento publicæ honeſtatis, cognationis legalis, vel ſpiritualis matrimonium contrahunt: quia *Clement.* tantùm loquitur de illis, qui cum conſanguineis vel affinibus contrahunt: in pœnalibus verò non debet fieri extenſio, juxta vulgatas juris regulas.

---

§. V.

De Raptu & Sacrilegio.

34. *Pœna raptus de Iure Civili.*
35. *Quomodo de Iure Canonico inter raptorem & raptam non poſſit eſſe matrimonium?*
36. *Pœnæ raptus ſpeciales à Concilio Trid. illatæ.*
37. *Pœnæ raptoribus ſponſæ conſtitutæ, quomodo ſint interpretandæ?*
38. *Et quid de conſuetudine ac conſtitutionibus Carolinis circa pœnam raptus?*
39. *Sacrilegium quid hic ſignificet?*
40. *Per violationem voti Caſtitatis committitur ſacrilegium, quòd tamen ex hoc præcisè pœnam ſpecialem non habet.*
41. *Pœna rapientis vel violantis fœminam DEO conſecratam.*
42. *Perpetrantes delictum carnis in Eccleſia ſunt Sacrilegi.*

CRimen *raptus* committunt, qui mulierem libidinis cauſa rapiunt, vel abducunt. Pœnam hujus 34
delicti ſtatuit Juſtinianus Imperat. *in l. un. Cod. de Raptu virginum*, ut raptores quarumcunque mulierum honeſtarum, ſive virginum, ſive viduarum, ſive ſibi, ſive aliis deſponſatarum capitali ſupplicio plectantur, & bona eorum omnia raptis mulieribus applicentur, nec unquam ſit licentia, ut raptæ mulieres raptoribus nubere valeant. Et ulteriùs declarat Imperator, non eſſe diſtinguendum, an mulier volens, vel invita rapta fuerit, eò quòd ſemper præſumatur fœmina dolo raptoris ad conſenſum inducta, eamque pœnam etiam extendit ad omnes alios, qui raptoribus auxilium, favorem vel receptaculum præbuerint.

Verùm quod in *hac L.* conſtituit Imperator, ut 35
inter raptorem, & raptam nunquam poſſit eſſe matrimonium, hoc de Jure Canonico & Conc. Trid. *ſeſſ. 24. de Reformat. Matrim. c. 6.* procedit, quamdiu rapta in poteſtate raptoris manſerit: ſi verò rapta à raptore ſeparata ſit, & loco tuto, ac libero conſtituta, poterit cum raptore de eodem Jure Concil. Trid. matrimonium contrahere.

Ad deteſtationem raptus addit tamen Concil. *d.* 36
loc. ut nihilominus raptor ipſe & omnes illi, qui conſilium, auxilium vel favorem præbent, ſint ipſo jure excommunicati, & perpetuò infames, omniumque dignitatum incapaces: & ſi Clerici fuerint, de proprio gradu decidant, teneaturque raptor mulierem raptam, ſive eam duxerit in uxorem, ſive non, decenter pro arbitrio Judicis dotare. Unde non pauci DD. apud Farinac. *de Delictis carnis q. 145. num. 96.* exiſtimant per matrimonium inter raptorem & raptam purgari & evitari poſſe pœnas à Jure Civili ipſis impoſitas.

Deinde quòd de raptu propriæ ſponſæ in *d. l. un.* 37
dicitur, non habere locum de Jure Canon. ſatis colligitur ex *c. 4. & 5. & 10. cauſa 36. q. 2.* & ſunt, qui valde probabiliter putant, Jus Civile eatenus cum Canon. conciliandum, ut raptus ſponſæ tunc ſolùm puniatur, ſi ſponſa ſit de futuro, & habens juſtam cauſam reſcindendi ſponſalia, vel cogitans intrare Religionem, contra voluntatem ſuam rapiatur, non verò ſi liberè in ſui abductionem conſentiat: quia pœnas interpretatione molliendas eſſe, docet J. C. *in l. penult. ff. de Pœnis.* Plura de hoc crimine videri poterunt apud Fari-

Farinac. *c. l. & aliós ibidem allegatos*, ubi etiam *à n.* 133. notanter advertit, textum in *d. L. un.* tantùm loqui de raptu fœminarum honeſtarum, ac proinde non puniri pœna ordinaria raptus, ſed mitiori, qui inhoneſtam ſeu meretricem rapuit.

38 Conſuetudo quoque locorum in hoc & aliis vitiis puniendis attendenda erit, & Imperator Leo *in ſua conſt.* 35. voluit tantùm raptum armis patratum, morte; ſine armis autem, mutilatione manus puniri. Si autem raptus ſit conjunctus cum ſtupro violenta oppreſſione locum habebit *Conſt. Carol. a.* 119. quam de ſtupro etiam ſuperiùs allegavimus.

39 Denique ut etiam de *Sacrilegio* aliquid addamus, *Sacrilegium* in genere dicitur omnis *rei ſacræ* violatio, ſeu indigna tractatio: in præſenti autem nomine *Sacrilegii* intelligimus illam ſpeciem luxuriæ, qua violatur corpus perſonæ DEO conſecratæ per votum continentiæ perpetuæ.

40 Quamvis autem *Sacrilegium* committatur, non tantùm ſi perſona violata, ſed etiam ſi violans voto caſtitatis adſtricta ſit: ut propterea hæc circumſtantia voti tanquam mutans ſpeciem neceſſariò in confeſſione exprimenda ſit, in foro tamen externo præter pœnas Eccleſiaſticas peccatum carnis committentibus inflictas, non ſunt aliæ determinatæ pro qualibet violatione voti, ſed arbitrio Judicis imponendæ, excepta illa, quæ infligitur ob violatam monialem, ſive fœminam DEO conſecratam.

41 Ulteriùs rapiens, vel violans monialem, ſi laicus ſit, de Jure Canonico excommunicatur, ſi autem Clericus fuerit, deponitur, & in Monaſterium detruditur. Similiter & ipſa monialis in carcerem, vel arctiùs in monaſterio ad agendam pœnitentiam includitur, *c. impudicas*, 55. *c. ſi quæ Monacharum* 28. *& c. ſi quis rapuerit* 30. *cauſa* 27. *q.* 1. De Jure verò Civili rapiens, vel violans Monialem capite punitur, ejuſque bona Monaſterio applicantur. *L. un. Cod. de Raptu virgin.* juncta *Nov.* 123. *cap.* 43. *& d. cap. ſi quis rapuerit.*

42 His Sacrilegis & violatoribus Monialium annumerat Farinac. *q.* 145. *n.* 32. etiam illos, qui delictum carnis in Eccleſia patrant, ſaltem ſi exinde ipſa Eccleſia polluatur, & reconciliatione indigeat. Qualiter autem generaliter puniantur illi, qui Eccleſias violant, iiſque injurias inferunt *Tit. ſeq.* dicemus.

TITULUS XVII.

De Raptoribus, Incendiariis & Violatoribus Eccleſiarum.

SUMMARIA.

1. *Raptores quinam dicantur?*
2. *Qui ex confidentia Iuris ſui violenter aliquid ab altero extorquent, de Iure perdunt Ius dominii, vel crediti: & quid de conſuetudine?*
3. *Rapina quomodo differat à furto?*
4. *Quomodo civiliter agatur pro rapina?*
5. *Pœna criminalis rapinæ quæ ſit?*
6. *Piratæ incidunt in excommunicationem Bullæ Cœnæ Domini.*
7. *Pœna incendiariorum eſt ignis de Iure Civili: & quomodo hoc procedat.*
8. *Si non dolo, ſed negligentia alicuius ortum ſit incendium, datur actio Civilis ad compenſationem damni.*
9. *Pœna incendiarii de Iure Canonico. Et quòd ſatisfactio etiam eius hæredibus incumbat.*
10. *Qui dicantur violatores Eccleſiarum?*
11. *Furtum, ſeu rapina rei ſacræ, è loco ſacro, Sacrilegium eſt,*
12. *Pœna rapinæ vel furti ſacrilegi pro qualitate delicti varia.*
13. *Pœnæ de Iure Canonico Eccleſiarum res vel jura invadentibus ſtatutæ.*
14. *Iniuriæ SS. Sacramento Euchariſtiæ illatæ graviſſimum Sacrilegium, & pœna ignis expiandum eſt.*
15. *Hæreticus tali caſu, etſi hæreſin abiurare velit tamen ultimo ſupplicia afficiendus eſt.*
16. *Etiam violantes Crucifixum & ſacras imagines pœna mortis afficiuntur.*

Raptores dicuntur, qui rem ab altero poſſeſſam per violentiam invadunt, & auferunt; hæc autem violentia aliquando fit lucri cauſa à ſceleratis hominibus, aliquando ex confidentia juris ſui, quando quis rem, in qua credit ſibi aliquod jus competere, ſine judicis authoritate ab altero privata violentia tollit. 1
Hujus poſterioris violentiæ pœna de Jure Civili conſtituta eſt, ut invaſor rem ablatam ante omnia reſtituere, & inſuper æſtimationem rei perſolvere teneatur, ſiquidem eius rei dominus non fuerit; ſin autem dominus; etiam dominium amittere debeat. *L. ſi quis in tantam* 7. *Cod. Unde vi*. Item qui debitum à debitore violenter ſine Judice extorſerit, jus crediti amittat, & actione criminaliter intentata tertia parte bonorum puniatur cum infamia. *L. extat* 13. *ff. Quod metus cauſa & l. ult. ff. ad L. Iuliam de Vi privata*. In multis tamen locis præſertim hæ pœnæ amiſſionis dominii & crediti non videntur uſu receptæ, ſed aliæ pecuniariæ, ſicut in Auſtria vim armatam puniri 500. imperialibus, & non armatam 50. refert Suttinger *in Proceſſu ſuperioris Auſtriæ obſer.* 154. Reſtituere verò rem ablatam etiam de hodierno ſtylo judiciorum ante omnia tenetur ſpoliator, nec auditur eum allegatione juris ſui, priuſquam reſtitutionem ex integro fecerit, juxta ea, quæ longiùs tradidimus Libr. II. Titul. *de Reſtitut. ſpoliat.* 2

Quod attinet ad alteram *rapinæ* ſpeciem, quæ fit lucri cauſa, illa quidem differt à *furto* propriè dicto, quòd *furtum* ex ſua natura & intentione furantis clam fiat, *l. 1. ff. de Furtis*. *Rapina* autem apertè & per vim domino illatam: interim etiam *rapina* ſpecies *furti* eſt, & raptor fur improbior dicitur in *l. item ſi* 14. §. 12. *ff. Quod metus cauſa*. Ex hac porrò rapina agitur vel *civiliter* vel *criminaliter*. *Civiliter* petitur rei ablatæ reſtitutio unà cum refuſione *lucri ceſſantis* & *damni emergentis*; & inſuper *triplum* pœnæ ipſi actori applicandæ, id eſt tantùm pecuniæ, quanti valet res ablata triplo æſtimata, prout hac de re prolixè agunt Interpretes in *Tit. Inſtit. de Vi bonorum raptorum*. 3 4

Criminaliter agitur contra raptores ad pęnas fiſco inferendas, vel (quod frequentiùs eſt, cùm raptores ob inopiam rarò poſſint pecuniam præſtare) ad pęnam corpori infligendam, ita qui cum armis & tumultu aliena invaſerit, & deprædatus fuerit, capite puniri jubetur in *l. 11. ff. Ad L. Iul. de Vi publica*. At ex *Conſtit. Caroli V. a.* 126. graſſatores & prædones, quamvis latrocinum ſeu homicidium non commiſerint, ſimiliter morte afficiuntur. De Jure Canonico *raptores* excommunicantur ab Epiſcopo illius loci, ubi rapinam fecerint, quamvis ipſi alienæ Diœceſis ſint, nec abſolvuntur, donec ſatisfaciant competenter, eademque excommunicatio proprio eorum Epiſcopo ſignificanda eſt, 5

Digitized by Google

eſt, ne eos recipiat ante plenariam ſatisfactionem. *c. 1. h. t.* ſpecialiter verò excommunicationem reſervatam ex
Bulla Cœnæ Domini caſ. 4. & 5. ipſo facto incurrunt piratæ & omnes illi, qui navigantes in mari Chriſtianos
deprædantur, vel naufragorum bona capiunt, de quibus etiam agit Nav. *in Manuali c. 17. n. 59.*

7 Quod ad *incendiarios* ſpectat, quàm grave & calamitoſum ſit per incendia hominibus nocere, quotidiana docet experientia: unde meritò contra *incendiarios*
iura pœnas exaſperarunt, prout inprimis de Jure Civili, qui ob inimicitias, vel rapinam alienas ædes incenderint, vivi exuri, vel beſtiis obiici iubentur, ita
tamen ut dignitas perſonæ vel parvitas damni ex incendio ſecuti, præſertim ſi extra civitatem, aut oppidum in villa vel caſa incendium factum ſit, pœnam minuant,
& decapitatio vel deportatio infligatur; *l. capitalium. 28. §. incendiarii 12. ff. de Pœnit. l. ult. ff. de Incendio, &c.*
De Jure quoque Imperii Carolus V. *in ſuis Conſtitutionibus pœnal. a. 125.* generaliter contra *incendiarios* pœnam ignis determinavit. Ob quam textus generalitatem quibuſdam videtur hodierno Jure non eſſe diſtinctionem faciendam, cuius conditionis ſint incendiarii,
vel quale damnum dederint, ſed indifferenter cremandos eſſe. Verùm cùm inter Chriſtianos rarò ſoleat ad combuſtionem hominis vivi propter deſperationis periculum deveniri, niſi ob atrociſſima delicta, & aliàs non ſit facilè priorum Jurium abrogatio præſumenda,
c. cùm expediat. 29. de Elect. in 6. ideò humanius eſt hanc Carolin. conſtitutionem iuxta priores leges civiles interpretari, & pœnam pro incendio aliquando ignis,
aliquando mitiorem, conſiderata qualitate perſonæ, damni & loci imponere, prout ſatis ex aliis ferè omnibus conſtitutionibus Carol. apparet, quòd Imperat. in ſtatuendis pœnis Jus commune ſequi voluerit.

8 Et hæc quidem ita ſe habent, ſi ut dictum eſt dolo & malitia incendium cauſatum fuerit, ſi autem ex culpa & negligentia alicuius ortum ſit incendium, tunc contra eum civilis tantùm actio ad compenſationem datur, & interdum etiam pro qualitate culpæ pœna extraordinaria non capitalis infligitur. *d. l. capitalium. §. incendiarii verſ. nam fortuita. ff. de Pœnis.* Quanta autem debeat eſſe culpa, ut aliquis ex ea ad integrum damnum reſarciendum teneatur, dicemus inferiùs in *Tit. de Iniuriis & damno dato.* Cuius ſit damnum, an locatoris vel conductoris, ſi domus conducta incendio flagraverit, dictum eſt in Lib. IV. Tit. *de Locato & con-
9 ducto. q. 3.* De Jure Canon. *incendiarii* excommunicandi ſunt, & privandi ſepultura Eccleſiaſtica, niſi ante mortem pœnituerint, & abſoluti fuerint, quæ abſolutio eis dari non debet, antequam per ſe vel per heredes ſuos læſis competenter ſatisfecerint. *c. peſſimam 32. cauſa 23. q. 8.*

Notanter dico, *vel per heredes*, nam licet de Jure Civ. heres ex delicto defuncti conveniri nequeat, niſi ex tali delicto factus ſit locupletior, vel lis cum defuncto conteſtata fuerit, *l. un. C. Ex delictis defunctorum in quantum hæredes &c.* De Jure tamen Canon. ad exonerandam conſcientiam defuncti, qui iure naturali tenebatur læſis damnum compenſare, etiam heres pro viribus hereditariis iiſdem ſatisfacere tenetur *c. in literis 5. h. t.* & cùm hæc materia tangat conſcientiam & favorem animæ, in ea Ius Civile à Iure Canonico correctionem accipit.

10 Tertia pars huius rubricæ eſt *de Violatoribus Eccleſiarum*: quo nomine cenſentur illi, qui Eccleſiis, vel rebus ſacris iniuriam inferunt, & *ſacrilegium* proinde committunt, vel lædendo immunitatem Eccleſiarum (de qua *immunitate*, eiuſque violationum pœnis diximus in *Lib. III. Tit. penult.*) vel rapiendo res ex Eccleſia, vel ſacra indignè & irreverenter tractando. Itaque rapina vel furtum tunc aliam ſpeciem mali inducit, &
ſacrilegium cenſetur primò, ſi res ſacra ſeu ad divinum cultum deſtinata de loco ſacro; *ſecundò* ſi res ſacra aut calix conſecratus de loco non ſacro; *tertiò*, ſi res non ſacra v. g. in Eccleſia ſecuritatis cauſa depoſita de loco
ſacro ſurripiatur. Quamvis autem aliqui circa poſterio- 11
ra duo furta, quæ ſcilicet fiunt de loco non ſacro, vel rei non ſacræ dubitent, an ſaltem de Jure Civili vera ſacrilegia dicenda ſint, propter textum in *l. divi. 5. & l. ſacrilegi 9. §. 1. ff. Ad l. Iul. pecul.* Communiùs tamen, maximè de Jure Canon. (cui potiùs competit aliquid de *ſacrilegio* determinare) receptum eſt, etiam in his duobus furtis committi *ſacrilegium*, per text. clarum in *c. quiſquis 21. cauſa. 17. q. 4.* & docent Sylveſter, Armilla, & Summiſtæ communiter *in verbo Sacrilegium*.
Ratio eſt, quòd utroque caſu irreverentia inferatur, aut rei, aut loco ſacro: & hic accommodari poteſt, quod dicit J. C. in *l. aut facta. 16. §. locus. 4. ff. de Pœnis.* locum facere, ut idem vel furtum, vel ſacrilegium ſit.

Eandem ſententiam ſecutus fuit Carol. V. *in Conſt. pœnal. a. 171.* ubi ſacrilega furta, eo quo nos modo in tres claſſes diſtribuit. Neque textus allegati ex Jure Civ. adeo urgent, quin reſponderi poſſit ex *cit. l. Divi* pro re in Eccleſia depoſita & ablata dari quidem actionem furti, ſi nimirum civiliter agatur, non tamen negari pœnam ſacrilegii, ſi accuſatio ad vindictam publicam inſtituatur. Item *l. ſacrilegi* accipiendam eſſe de aliis privatis ſacris, quæ aliàs fortaſſis apud Romanos in uſu erant, non verò de rebus ſacris ad ſacrificium Miſſæ deputatis, quod ſpecialiter publicum eſt.

Pœna rapinæ vel furti ſacrilegi pro qualitate ac 12
quantitate rei, ac modo rapiendi olim de Jure Civ. quandoque damnatio ad beſtias, vel in metallum, aut deportatio fuit, *l. ſacrilegii. 6. ff. Ad L. Iul. peculatus*, maximè verò capitis pœna ſtatuitur in *l. ſi quis in hoc genus. 10. & auth. de novo jure. Cod. de Epiſcop. & Cler.* contra eos, qui in Eccleſias irruentes SS. Miniſteria turbaverint, vel celebrare prohibuerint. Hodie ex *conſtitut. Carol. a. 172. & ſeqq.* ſi quis vaſa ſacra, ſive ex loco ſacro, ſive profano abſtulerit, & etiam ſi intentione furandi januas Eccleſiæ vel ſacriſtiæ vel alterius loci, ubi oblationes reponuntur, effregerit, vel illicitis inſtrumentis aperuerit, ultimo ſupplicio afficiendus eſt, mitigato tamen vel exaſperato ſupplicii genere pro qualitate & gravitate delicti ac circumſtantiarum. Si quis autem res non ita ſacras, velut candelabra, cereos, linteamina, vel res merè profanas in Eccleſia depoſitas ſine effractione, aut alia vi auferat, is ex *ead. Conſtitut. Carolin. a. 174.* graviùs quidem, quàm ſimplex furtum committentes, puniendus eſt, ita tamen ut hic gravitas rei ablatæ, famis neceſſitas, ætas, ac imprudentia delinquentis conſideretur, ac pro diverſitate circumſtantiarum maior vel minor pœna infligatur.

I. De Jure Canon. per *Bull. Cœn. art. 18.* excommu- 13
nicationem reſervatam ipſo facto incurrunt, qui territoria, bona, aut jura immediatè ad Eccleſiam Romanam vel Pontificem ſpectantia invadunt. II. Ex Trid. *ſeſſ. 22. de Reform. c. 11.* itidem excommunicationem reſervatam incurrunt, nec abſolvuntur, niſi poſt integram reſtitutionem, qui jura, fructus, quaſcunque obventiones Eccleſiaſticorum beneficiorum ſæcularium vel regularium, vel piorum locorum, quovis quæſito colore vel modo ſibi uſurpent, vel impediant, per ſe vel per alios, ne in Miniſtrorum Eccleſiæ vel pauperum, quibus debentur, uſum deveniant. Quòd ſi patroni Eccleſiæ id fecerint, etiam jus patronatus amittunt, & Clerici talia agentes inſuper beneficiis privantur, ac ad alia obtinenda inhabiles redduntur. III. Generaliter omnes, qui Eccleſias ſacrilegè invadunt, violant, vel deprædantur, cenſura excommunicationis coercendi ſunt: & quidem ſi hæc invaſio vel deprædatio fiat cum invaſione, effractione vel violentia,

Digitized by Google

tia, ex veriori ſententia invaſor ipſo facto non tantùm excommunicatur , ſed inſuper abſolutionem à ſummo Pontifice petere, vel alium, privilegium à caſibus reſervatis abſolvendi habentem, adire debet Text. Gloſſ. Panor. & DD. communiter *in c. conqueſti. 22. de Sent. excommun.* Si autem clam aliquis res ſacras violentia abſtulerit, magis inter DD. receptum eſt , talem non eſſe ipſo facto, ſed per ſententiam excommunicandum . Barb. *in eodem c. 22. n. 2. cum cit. ibid.* arg. *c. ult. de Furt.* ubi videtur ſupponi , furem rei ſacræ non indigere ipſo jure aliqua abſolutione à cenſura , niſi per Epiſcopum fuerit excommunicatus.

14 Demum ſciendum eſt inter violentias Eccleſiarum & ſacrilegium graviſſimum cenſeri, quod circa SS. Eucbariſtiam committitur , eam ſurripiendo , vel aliàs indignè tractando, pro quo delicto pæna ignis conſti-
15 tuta eſt à Carolo V. *cit. a.* 172. Et quamvis aliàs hæretico prima vice parcatur, ſi monitus pæniteat, & hæreſin abjurare velit , cùm Eccleſia non claudat gremium redeunti : ſi tamen abuſus eſt Sacramento SS. Eucbariſtiæ, ad abjurationem non admittendum , ſed prima ſtatim vice ultimo ſupplicio afficiendum conſtitutum refert Farinac. *de hæreſ. q.* 193. *n.* 39. à Paulo IV. ſummo Pontificem, & Clericos propter hoc immane ſcelus degradandos, & curiæ ſæculari tradendos eſſe , habetur
16 in *Lib. 2. Epiſt. Pii V. epiſt.* 1. Imò non tantùm ſacram Eucbariſtiam, ſed etiam Crucifixum , vel ſacras imagines irreverenter & contumelioſè tractantes pœna mortis afficiendos, docet Menoch. *de Arbitrariis caſu* 3. 9. *n.* 3. per text. *in l. ſi quis in hoc genus* 10. *Cod. de Epiſcop. & Cler.* ubi generaliter pro injuria Eccleſiis illata capitalis pæna ſtatuitur.

TITULUS XVIII.

De Furtis.

SUMMARIA.

1. *Quid ſit furtum, & quomodo à rapina & aliis invaſionibus differat?*
2. *Non tantùm ipſius rei, ſed etiam uſus, aut poſſeſſionis furtum datur.*
3. *Furtum aliàs illicitum, licitum redditur ob cauſam extremæ neceſſitatis.*
4. *An qui in extrema neceſſitate furtum fecit, poſteà cùm potuerit , reſtituere teneatur? probabiliùs affirmatur.*
5. *Pro furto olim dabatur tantùm actio Civilis : pro manifeſto in quadruplum; pro non manifeſto in duplum.*
6. *Sed ex Conſtitutionibus Carol. etiam pæna criminalis & mortis infertur.*
7. *Pæna mortis hodie pro furto conſtituta eſt , ob frequentiam delicti.*
8. *Quæ pæna furti de Iure Canonicò?*
9. *Clericus pro furto deponitur verbaliter , non realiter, niſi ſit incorrigibilis.*
10. *Clericus ob furtum verbaliter depoſitus , poteſt ab Epiſcopo reſtitui , & ad ordines habilitari.*

POſt rapinas, ſacrilegia & graviores rei alienæ invaſiones ad furta ſimplicia in *h. tit.* deſcendit Compilator.
1 Deſcribitur autem *furtum in l. 1. §. 3. ff. de Furtis*, quòd ſit *contrectatio rei fraudulosa lucri faciendi gratia, vel ipſius rei, vel etiam uſus eius aut poſſeſſionis* . Dicitur I. *contrectatio fraudulosa* ; ut fiat diſtinctio à rapina & alia violenta publica invaſione: furtum enim à furvo ſeu nigro dictum eſt, quòd clam & in obſcuro fiat , vel à fraude, ut inquit J. C. *in d. l. 1. in principio.*

Dicitur II. *lucri faciendi cauſa*: nam qui rem alterius etiam fraudulenter & malitioſè deſtruit , non proprii lucri cauſa, ſed in alterius odium , non erit fur cenſendus, nec infamis, vel aliis pænis furti puniendus , ſed actione ex *L. Aquilia* ad compenſationem 2
damni convenietur, ut dicetur inferiùs in Tit. *de Injuriis & damno dato* §. 2. Dicitur III. *vel ipſius rei , vel uſus aut poſſeſſionis*: etenim qui alteri rei ſuæ uſum per contractum commodati , vel locati ; vel ſimilem conceſſit ; ſi deinde eandem rem ante præfinitum tempus clam ab eodem auferat, non dicitur quidem furtum *rei* (utpotè quæ priùs ad ipſum pertinebat) ſed *uſus* commiſiſſe . Item ſi tertius rem commodatam auferat , is reſpectu commodantis furtum *rei* ; reſpectu verò commodatarii furtum *uſus* commiſit .

Porrò furtum Jure Div. & naturæ illicitum eſſe 3
tum ex præceptis Decalogi ; tum ex *c. l.* 1. §. 3. docemur. Unus tamen caſus exceptus eſt , in quo rem alteri ſubtrahere non eſt prohibitum , videl. caſus extremæ neceſſitatis, ſi fortè ſame vel alio incommodo perenndum eſſet. Ratio eſt , quòd in tali neceſſitate redeatur ad primam naturam, & res fiant communes : nam ab initio omnes res terrenæ in ſuſtentationem hominis communiter & indiviſim pro omnibus creatæ ſunt . Licet verò ex poſtfacto diviſio rerum inter homines intervenerit, hæc tamen diviſio non derogat rationi naturali, quæ dictat ex rebus temporalibus ſubveniendum eſſe hominum neceſſitati extremæ , ad quorum uſum ordinatæ ſunt. Unde S. Ambroſ. relatus in *c. ſicut* ij. 8. *diſt.* 47. *eſurientium panis eſt* , inquit , *quem tu detines , nudorum indumentum eſt , quod tu recludis &c.*

Quare ulterius conſequitur talem acceptionem non cenſeri domino injurioſam , eò quòd is jure naturæ conſentire teneatur, & non poſſit rationabiliter eſſe invitus, quin per res ſuas in extrema neceſſitate conſtituto ſubveniatur .

Nec obſtat *c. ſi quis propter neceſſitatem.* 3. *h. t.* ubi dicitur, furantem in neceſſitate jejunare vel reſtituere debere : nam communiter accipitur de furante in neceſſitate quidem, ſed non extrema, ubi alia media ſe alimentandi ſuperſunt , ſecundùm Covar. *in Relect. c. peccatum de R. I. in 6. p.* 2. §. 1. *n.* 3. vel certè, ſi quis nimis magnam quantitatem , plusquàm opus habuiſſet ſubtraxiſſet , juxta *Conſtitut. Caroli V. a.* 166.

Utrùm autem ad reſtitutionem teneatur , qui in 4
extrema neceſſitate furtum fecit, ſi ad pinguiorem fortunam deveniat, non immeritò dubitatur . Negativè enim reſpondet Silveſter *in verbo furtum q.* 5. ex eo , quòd res in neceſſitate fiant communes , & conſequenter propriæ occupantis, rem autem jure acquiſitam nemo reſtituere tenetur . Affirmativa tamen verior videtur, quam tenet Covar. *dicto loco n.* 4. nam in neceſſitate quidem omnia ſunt communia , ſed tantùm juxta rectæ rationis moderamen, quæ recta ratio in eo conſiſtit, ut alterius neceſſitas ſublevetur, & domino , ſi fieri poteſt nullum damnum inferatur : quod eveniet , ſi res aliena non ſimpliciter tanquam propria , ſed ſub ratio-
ne mutui accipiatur, & ſuo tempore habitis facultati- 5
bus reſtituatur .

Cæterùm pro furto ſimplici ſine armis, violentia, vel ſacrilegio patrato olim plerumque *Civilis* tantùm *actio* dabatur, ſcilicet contra furem *manifeſtum* (id eſt, deprehenſum vel inclamatum , antequam rem ad tutum locum deportaret) in *quadruplum* ; contra furem autem *non manifeſtum* in *duplum* . §. 3. & 5. *Inſtit. de Obligat. quæ ex delicto*, prohibuit enim Imperator Juſtinianus

nus in *nov.* 134. *c.* 13. ne pro furto aliquis mortem vel mutilationem membri ſuſtinere debeat.

6 Verùm Carolus Imperat. quamvis etiam hanc pœnam Civilem permiſerit in furtis minoribus infra 5. florenos (quo nomine Doctores florenos aureos ſive ſolidos & ducatos Ungaricos intelligi volunt cum Berlichio *p.* 4. *concluſ.* 43. *n.* 29.) *non manifeſtis*, *& in manifeſtis* circa perſonas honeſtioris conditionis, cum quibus ſpes aliqua emendationis eſſe poteſt, ſicut *a.* 157. habetur; in aliis tamen furtis, præſertim circa perſonas viliores capitale ſupplicium conſtituit, ita quidem, ut ſi furtum fuerit periculoſum, ſeu malè qualificatum, & fur armis ſe accinxerit, alias ædes conſcenderit, vel effregerit, vel certè furtum in notabili quantitate tertio iteratum ſit, viri laqueo ſuſpendantur, fœminæ verò juxta loci cujuſque conſuetudinem alio mortis genere afficiantur, habita tamen conſideratione ætatis & imprudentiæ delinquentis.

Si verò furtum prorſus ſimplex ſine armis vel effractione, aut aſcenſione extiterit, & prima tantùm vel altera ad ſummum vice iteratum, mitior quàm mortis pœna ſcilicet fuſtigationis vel relegationis infligitur: ſi tamen primum etiam furtum contigerit circa valde magnam quantitatem cum magno alterius damno, tunc pœna exaſperari, & juxta arbitrium Judicis, ac prudentum virorum etiam nonnunquam ad pœnam mortis procedi poterit, prout hæc omnia deductius traduntur in ipſo textu *Conſtitutionis Carolinæ d. a.* 157. *& ſeqq.* Videri etiam poterit Berlichius *cit. loc.* & Matthæus Stephani, qui in *Conſtitutione Carolinas ſpeciales annotationes* conſcripſit.

7 Sed dices: quo jure Carolus V. pœnam mortis pro furto conſtituit, cùm tamen nec in Veteri Teſtamento *Exod.* 22. neque Jure Juſtinianeo hoc delictum morte dignum judicatum fuerit? ℞. pro furto hodierno Jure conſtitutam eſſe pœnam mortis, non tam ob gravitatem delicti, quàm ob ejus frequentiam; ſi enim delictum aliquod nimis frequens in Republica eſſe incipiat, tunc ob bonum commune & tranquillitatem publicam conſervandam, ac ad terrorem aliis faciendum pœnas exaſperandas eſſe, tum ipſa ratio ſuadet, tum etiam ſatis conſtat ex *L.* 1. *ff. de Abigeis*, ubi dicit J. C. abigeos qui oves ex paſcuis abigunt, & furantur, gladio puniri non ubique, ſed ubi frequentius eſt id genus maleficii, alioquin in opus temporarium damnari. Nec obſtant leges Veteris Teſtamenti: quia illæ judiciales pro Judæis ſpecialiter latæ ſunt, nec adeo ligant in Novo Teſtamento, quin propter novas cauſas abrogari vel immutari poſſint.

8 De Jure Canonico non habetur pro furto circa Laicos ſpecialis pœna conſtituta, erit proinde arbitraria. Clerici verò propter furtum in notabili quantitate & maximè ſæpiùs iteratum, vel malè qualificatum imprimis fiunt irregulares, ut ad ordines promoveri non poſſint propter infamiam, quam ex tali delicto contrahunt. Sayr. *de Cenſur. lib.* 7. *c.* 10. *n.* 8. deinde pœna furti notabilis aut iterati in Clerico eſt depoſitio. *c. Preſbyter.* 12. *diſt.* 81. *c. cùm non ab homine.* 10. *de Judiciis.* Barb. *de Officio Epiſcopi p.* 3. *allegat.* 110. *num.* 10.

9 Eſt tamen hæc depoſitio *verbalis* tantùm, quando ſcilicet Clerico executio ſuorum ordinum, & promotio ad ulteriores ad perpetuum interdicitur, ſalvis interim adhuc privilegiis Clericalibus; non verò realis degradatio, quæ fit per detractionem habitus Clericalis, & traditionem Curiæ ſæcularis: propter furtum enim utcunque malè qualificatum Clericus nunquam ſolet tradi Curiæ ſæculari, cùm id in Jure Canonico expreſſum non habetur, niſi Clericus contemptis omnibus cenſuris Eccleſiaſticis prorſus incorrigibilis remaneat, *d. c. cùm non ab homine.* Licet verò leges Carolinæ ſine diſtinctione perſonarum pro furtis tertiò iteratis, vel malè qualificatis pœnam mortis ſtatuerint; notum
tamen eſt, quòd leges Civiles & Imperatoriæ præſertim verò pœnales non obligent Clericos, *c. Eccleſia.*
10. *& ibi Doctores de Conſtit.* Illud etiam adnotari poteſt, 10
quòd Epiſcopus Clericum ob furta depoſitum iterum reſtituere, & ad ordinem habilitare poſſit per textum *in c. etſi Clerici* 4. §. *de adulteriis de Judiciis.* Barboſ. *d. loc. n* 32. *cum aliis ibi allegatis.* Sicut non ita pridem in hac Diœceſi practicatum eſt, ſub iſta tamen moderatione, ut depoſitus priùs omnibus, quibus per furtum damnum intulit, ſatisfacere, & deinde ad evitandum ſcandalum (quia poſt reſtitutionem ſaltem aliqua læſæ æſtimationis nota remanet) alibi quàm in loco delicti admiſſi ordines ſuſcipere, & ſuſceptis miniſtrare juſſus fuerit.

TITULUS XIX.

De Uſuris.

MUltorum ingenia, plurium verò conſcientias torquet hæc materia de Uſuris; & ſi ulla alia, certè hæc difficilis & practica eſt, dum paſſim homines diverſas negotiationes cum pecunia inſtituunt, ex eaque lucrum quærunt, cùm tamen frequenter talia lucra illicita & uſuraria reputentur, ac non tantùm in foro interno peccaminoſa, ſed etiam in externo variis pœnis digna cenſeantur, ut proinde operæ pretium ſit rem totam ex fundamentis intelligere. Sit igitur.

§. I.

Quid ſit Uſura, & quo Jure prohibita?

S U M M A R I A.

1. *Uſura quid?*
2. *Uſura propriè tantùm in mutuo committitur, ſi pro eo aliquid temporale pretio æſtimabile exigatur.*
3. *Uſura quidem requirit pactum, ſed id aliquando eſt implicitum.*
4. *Uſuræ quædam licitæ, ſeu compenſatoriæ lucri ceſſantis, aut damni emergentis.*
5. *Uſuræ Jure Divino, naturali, & humano prohibitæ.*
6. *Qua ratione DEUS conceſſerit Judæis fœnus cum gentibus exercere?*
7. *Explicantur alii textus Scripturæ.*
8. *Cur Uſuræ etiam Jure naturali prohibitæ?*
9. *Sub nomine mutui poteſt aliquando latere alius contractus licitus.*
10. *Uſuræ non poſſunt aliqua lege permitti.*
11. *Peccant graviter contra Juſtitiam, qui Judæis vel aliis exercitium uſurarium concedunt.*
12. *An peccet debitor ſolvendo uſuras?*

VSuræ apud Latinos *uſum*, vel potius & magis accommodè ad ſenſum hujus loci *fructum* & utilitatem *ex uſu rei* provenientem ſignificat, veluti Cicero *in Verrem: cur pyratis* ait, *lucis uſuram dediſtis?* & idem *de Senectute*: *terra* inquit, *nunquam ſine uſura reddit, quod accepit.* 1

Google

accepit. Verùm ad præſentem materiam varias *uſuræ* deſcriptiones & definitiones adſerunt Interpp. ex quibus omnibus ſequentem colligo & definio, *uſuram eſſe quidquid ex mutuo temporale & pretio æſtimabile per pactum lucri cauſa ſorti ſeu debito principali accedit*. Conſideremus ſingulas hujus definitionis particulas.

Dico I. *ex mutuo*: nam uſura propriè tantùm in contractu mutui committitur, per tex. & DD. communiter *in c. 1. cauſa. 14. q. 3.* ſicuti & ſententia Chriſti paulò poſt citanda de ſolo mutuo loquitur. Eſt enim mutuum ex ſua natura contractus gratuitus, ubi regulariter ſufficit, pecuniam mutuò acceptam ſine alio additamento mutuanti reddere. In aliis verò contractibus, ut in emptione, venditione, permutatione, locatione & ſimilibus, poteſt quidem committi dolus vel iniquitas habens annexam obligationem reſtitutionis, ut ſi res cariùs juſto pretio, ut vitioſa vendatur &c. ſed non uſura propriè dicta, adeoque nec ibi pœnæ ſpecialiter contra uſurarios latæ locum habent, niſi quatenus aliquando *palliatum mutuum* continet, prout iſta omnia in hoc & etiam in ſequenti §. magis declarabimus.

Dico II. *Temporale*: ſi enim paciſcaris cum mutuatario, ut præter reſtitutionem pecuniæ mutuatæ teneatur tibi conferre beneficium Eccleſiaſticum vel dare rem aliam ſpiritualem aut ſacram, potiùs *ſimonia* quàm *uſura* commiſſa dicetur.

Dico III. *Pretio æſtimabile*: unde quamvis de Jure Civ. uſura propriè in pecunia numerata conſiſtere videatur *l. eos. 26. §. 1. & paſſim. C. h. t.* Panorm. *ad rub. huius tit. n. 4.* de jure tamen Can. (quod circa uſuras tanquam in materia peccati & conſcientiæ prævalet Juri Civili) uſura cenſetur, licet res aliæ quàm pecunia ultra ſortem à mutuatario exigantur, ut v. g. certam quantitatem frumenti ſolvat, & certas operas præſtet, ut actionem, quàm contra mutuantem habet, remittat, &c. *c. 2. & 3. cauſa 14. q. 3.*

2 Notanter autem loquor, ſi talia ultra capitale mutuatum exigantur: nam ſi, quod aliquando fieri ſolet, operario vel opifici volenti à te mutuare pecuniam, eandem tribuas cum pacto, ut is nullam quidem pecuniam reſtituat, ſed pro ea operas præſtet, vel opus aliquod conficiat, non erit uſura, ſed contractus licitus, atque idem, ac ſi operario, mercedem anticipatò dediſſes; dummodo operæ non pluris æſtimentur, quàm pecunia numerata.

3 Dico IV. *per pactum*: id eſt, ut mutuatarius ex obligatione contracta teneatur aliquid ultra ſortem principalem mutuanti ſolvere. Quare ſecus eſt, ſi mutuatarius propria ſponte ex mera liberalitate vel gratitudine mutuandi aliquid tribuat, prout in ſimili de Simonia dicitur, non eſſe Simoniam, ſi pro re ſpirituali abſque præcedenti pacto aliquid liberaliter oblatum accipiatur: ſi enim mutuatarius poſſet cuique alteri res ſuas donare, cùm quilibet rei ſuæ moderator ſit & arbiter, *l. in re mandata. 21. C. Mandati*; ſanè mutuans, qui ei mutuando beneficium præſtat, non debet eſſe deterioris conditionis, ut munus pro beneficio liberè oblatum accipere nequeat, cùm naturalis ratio hominibus obligationem *antidoralem*, ſeu reciprocæ gratitudinis erga benefactores imponat.

Interim tamen, quia *antidoralis* obligatio ordinariè tantùm moralem honeſtatem, non Juris vinculum, aut actionem vel exactionem inducit, neque obligat ad certum & determinatum gratitudinis actum in ſpecie, ſed ad aliquam gratitudinem in genere, ideo non auderem à peccato uſuræ, ſaltem *mentalis* excuſare illos, qui liberalitatem & gratitudinem non tam exſpectant, quàm torquent, & indigentibus hominibus non aliter mutuant pecunias, quàm ſub ſpe promiſſionis, & etiam exactione largæ remunerationis. Id quòd ſatis probat textus *in c. conſuluit 10. h. t.* ubi Pontifex uſurarium judicat illum, qui (utimur verbis ejuſdem cap.) *non alias mutuo traditurus, eo propoſito mutuam pecuniam credit, ut licet omni conventione ceſſante plus tamen ſorte recipiat*. Sunt tamen nonnulli, qui cum Leſſ. *de Juſtitia & jure l. 2. c. 20. num. 34. & 56.* hunc textum exponunt de eo caſu, quando non ſub ratione gratitudinis, ſed ſub ratione juſtitiæ & obligationis civilis aliquid ultra ſortem exigitur. Hæc tamen interpretatio non videtur textui generaliter & ſine tali diſtinctione loquenti ſatis convenire: nam obligatio civilis & juſtitiæ, cùm ex ipſo contractu mutui, utpote gratuiti, eſſe nequeat, neceſſariò ex conventione & pacto accedente eſſe deberet, Pontifex autem ſupponit omnem conventionem, quæ obligationem civilem inducat abeſſe, & in eo magis ſe fundat, quòd mutuans non velit aliter mutuare, quàm ut aliquid ultra mutuatam pecuniam quocunque deinde titulo vel colore ſive juſtitiæ, ſive gratitudinis, à mutuatario recipiat. Idque confirmatur *ex cap 2. verſ. alii & c. 3. verſ. ſi quis. cauſa 14. q. 3.* ubi SS. PP. *donativa & munuſcula* (intellige, non libera ſponte oblata ſed exacta) à debitoribus recipientes uſurarios reputant; *munuſcula* autem & *donativa* utique rationem juſtitiæ non habent, ſed remunerationis.

Ratio autem fundamentalis mihi videtur, quòd uſura principaliter prohibita ſit, ob gravamen indigentium, qui ſpe recipiendæ pecuniæ cum ſuo detrimento qualiber pacta etiam facilè ineunt. Eſt verò etiam gravamen indigentium, ſi ſciant, ſe pecunias aliter obtinere non poſſe, quàm ſi liberaliter donent mutuanti non ſine damno ſuarum facultatum, tales proinde donationes in effectu parùm differunt à pactis propriè uſurariis, quia utrinque lucrum ex mutuo eſt, non voluntate libera datum, ſed neceſſitate recipiendæ pecuniæ extortum. Quare cùm dicimus uſuram tantùm *ex pacto* eſſe; Ita explicari debet, ut ſit *ex pacto* vel etiam ex *tali actu*, qui pacto ſaltem tacito *æquivaleat*, atque hanc noſtram ſententiam docet Syl. *Verbo Uſura 5. 1. n. 1. & 2.* Cov. *Variarum Reſolut. l. 1. c. ult. n. 4.* & Navar. *in Commentario de Uſuris notabili.* 10.

Dico denique *lucri cauſa*, & quidem hoc lucrum debet eſſe ex mutuo tanquam fructus pecuniæ mutuatæ, non verò ex alia cauſa prorſus à mutuo ſeparata.

Ideo non erit uſurarius cenſendus Dominus vel Parochus, qui colono, vel parochiano mutuò dat frumentum pro ſemine, aut pecunias pro emendis rebus ad culturam agri neceſſariis, ea conditione, ut tantò diligentiùs & ſine diminutione penſionem annuam pro locato prædio ruſtico, aut decimas perſolvat: quia iſtæ penſiones & decimæ debentur ex alia cauſa, quàm ex mutuo ſcilicet ex contractu locationis & jure parochiali.

Item neque ille lucrum capit, ſed ſuum conſequitur, adeoque & ab uſura immunis eſt, qui debitori novum mutuum præſtat, eo pacto, ut id una cum vetere debito tantò citiùs ſibi reſtituatur. Henr. Caniſ. *de Uſuris cap. 1. n. 6. arg. c. 1. in fine h. t.*

Præterea aliquando à mutuatario aliquid exigi poteſt ultra ſortem per modum *intereſſe & compenſationis*, 4
quando ſcilicet ſua intereſt, pecuniam non dari mutuò. Unde DD. communiter & rectè uſuras dividunt, quòd aliæ ſint *merè lucratoriæ*; & propterea illicitæ, aliæ verò *compenſatoriæ*, & licitæ. Atque hoc intereſſe creditoris, ob quod fit compenſatio, rurſus duplex conſtituunt: unum, quod vocant *intereſſe lucri ceſſantis*, & alterum, *intereſſe damni emergentis*. Intereſſe *lucri ceſſantis* dicitur, quando creditor ex pecunia potuiſſet alibi honeſtum lucrum ſperare, ut ſi eandem mercaturæ, emendis prædiis aut reditibus annuis applicaſſet, &c. & nihilominus neglecto illo lucro in gratiam amici mutuam dederit, quo caſu non iniquè aliquid ultra ſortem petit creditor, ne officium ſuum & be-

Digitized by Google

& beneficium alteri præſtitum ſibi damnoſum ſit. *L. ſed ſi quis. 7. ff. Teſtam. quemadmodum aper.* Quamvis autem And. Gail. *Lib. 2. obſerv. 6. num. 2.* ex praxi Cameræ Imperialis non videatur admittere *Intereſſe lucri ceſſantis*, niſi in mercatore ſolito negotiari: communis tamen opinio eſt in contrarium, teſte Caniſio dicto *cap. 1. num. 8.* Navar. *in Man. Confeſſ. c. 18. nu. 211.* nam eadem æquitatis ratio, quæ facit, ut mercator æſtimare poſſit carentiam lucri, etiam in aliis ominibus militat, dummodo quantitas *intereſſe* hujus arbitrio boni viri æſtimetur & conſideretur, lucrum ſperatum potuiſſe variis ex cauſis & accidentibus incertum fuiſſe.

Intereſſe *damni emergentis* appellatur, quando creditor propterea aliquid exigit à debitore, quòd ob mutuatam pecuniam ipſe non tantùm lucro caruerit, ſed inſuper damnum aliquod in rebus ſuis paſſus ſit; ut quia ob defectum pecuniæ domus non reſtaurata corruit; vel quia mutuavit frumentum, & cùm id ſuo tempore non redderetur, creditor interea coactus fuit alibi cariori pretio frumentum emere, &c. Ubi ſanè debitor gravari non debet, ut creditorem indemnem ſervet, ne alteri per alterum iniqua conditio inferatur, *l. non debet 74. ff. de R. I.* & beneficium creditoris ſibi ipſi damnoſum ſit. De utroque hoc intereſſe *lucri ceſſantis & damni emergentis* textus eſt expreſſus: *in l. 3. §. ultimo ff., De eo, quod certo loco, l. un. C. de Sententiis, quæ pro eo, quod intereſt, &c.* Utrum autem intereſſe *lucri ceſſantis, & damni emergentis* in pactum deduci poſſit, aut peti, etiamſi debitor in mora non fuerit, & nunquam pro ſolutione interpellatus, *in §. ſequenti* dicemus ubi ſæpius de hac materia mentio incidet.

Poſt applicatam uſuræ definitionem reſtat, ut videamus, quo jure uſuræ probibitæ ſint. Et inprimis contra Carol. Molinæum *in Tractatu de Commerciis nu. 7. & 11.* pro certo tenendum eſt uſuras etiam juxta moderationem uris Civilis exercere, eſſe peccatum, ita ut qui contrarium pertinaciter affirmare auſus fuerit, in eum, tanquam hæreticum, animadverti debear juxta conſtitutionem Concilii Vienen. *in Clement. un. §. ſanè hoc tit.*

5 Etenim ex communi DD. ſententia uſuræ non tantùm Jure bumano Eccleſiaſtico, ſed etiam Divino & naturali prohibitæ ſunt: prout id expreſsè affirmat Pontifex *in c. 4. h. t.* ubi dicit: quòd *uſuras utriuſque teſtamenti pagina deteſtetur, &c.*

Quod igitur attinet ad Teſtamentum vetus, habetur *Deuter. 23. verſ. 19. non fœneraberis fratri tuo* (id eſt, qui ejuſdem fidei eſt, ſicut Apoſtoli omnes Chriſtianos appellarunt fratres *Act. 1. & 6. c.* & ſæpius alibi) *ad uſuram pecuniam, nec fruges, nec quamlibet aliam rem.* Item *Ezechielis c. 18. verſ. 8.* dicitur: *qui ad uſuram non commodaverit, & amplius non acceperit; hic juſtus eſt, & vita vivet.* Denique *in Pſalm. 14.* legitur eum *habitaturum in tabernaculo Domini, qui ingreditur ſine macula, operatur juſtitiam, loquitur veritatem, & pecuniam ſuam non dedit ad uſuram.* In novo Teſtamento *Luc. 6. cap. verſ. 35.* ait Chriſtus; *benefacite, & mutuum date nihil inde ſperantes*, hoc eſt, nihil ultra, quàm dediſtis, lucri cauſa recipientes.

6 Verùm contra iſtos Scripturæ textus aliqua argumenta opponuntur, quæ breviter referemus & reſolvemus. I. In illo loco *Deuter. 23.* dictum eſt, *non feneraberit fratri tuo, ſed alieno*; ergo viderur conſequens, uſuras non eſſe malum intrinſecè, & Jure naturæ probibitum, aliàs Judæis à Deo non fuiſſet conceſſum uſuras erga alienos ſive gentiles exercere, ſicut extra bellum, & ſine cauſa non licet occidere gentilem & infidelem, cùm occiſio innocentis intrinſecè & jure naturæ mala ſit. ℞. duplicem adferri hujus objectionis ſolutionem: prima eſt, quòd Judæis olim conceſſum fuerit uſuras exercere cum gentilibus ad vitandum majus malum, ne ſcilicet cum ſuis fratribus & Judæis id facerent. ſicut ex D. Thom. refert Caniſ. *dicto c. 1. n. 22.* aliquando enim inter duo mala, quorum utrumque evitari nequit, tolerari poteſt minus malum ad evitandum majus, non quidem approbando, ſed diſſimulando minus. Altera ſolurio, quæ magis mihi placet, eſt, quòd DEUS Dominus univerſi omnes gentilium facultates, & terras tradiderit in poteſtatem Judæorum, proinde cùm illas facultates potuiſſent gentibus per arma & bellum auferre, poterant etiam per uſuras, ſicut *Exod. 12. cap.* eiſdem Judæis conceſſum fuerit, ut Ægyptios ſpoliarent vaſis argenteis & aureis ac veſtibus ſibi commodatis. Quam interpretationem etiam probat Div. Ambroſius relatus *in cap. ultimo. cauſa. 14. q. 4. cui jure*, inquit, *inferuntur arma, huic jure indicuntur uſuræ, ſine gladio ſe de hoſte ulciſcitur, qui fuerit uſurarius exactor inimici.* Eſt tamen advertendum, quòd hoc ſenſu & caſu uſura ſumatur in generaliori ſignificatione pro quolibet uſu vel lucro, non in ſpecie quatenus ex pactum illicitum & malum intrinſecè; nam tunc *uſura* peccatum eſt, quando ex ſola cauſa mutui aliquid ultra ſortem accipitur; ſecus verò, ſi ex alia cauſa à mutuò ſeparata, ut *jure belli*, teſte D. Ambr. *in d. c. ult.* & multò magis jure Dominij jam prius ſibi à Deo addicti, quemadmodum etiam diximus, eſſe *uſuras compenſatorias*, in quibus ex cauſa *lucri ceſſantis, vel damni emergentis* aliquid ultra ſortem exigitur, quæ *uſuræ* quidem dicuntur, ſed *peccaminoſæ* non intelliguntur.

II. Opponitur alius locus apud *Lucam 19. c.* ubi Dominus reprehendit ſervum, quòd pecuniam ſuam *non dederit ad uſuram.* ℞. per hanc parabolam Chriſtum non approbare uſuras, ſed tantùm referre factum hominum, eoſque commonere, ut cum in iſtis lucris terrenis & perituris ſoliciti ſint, multò magis debeant eſſe ſoliciti in fructu bonorum operum, & lucro vitæ æternæ, ſicut etiam de villico defraudante, dominum ſuum ſimilis parabola apud eundem *Luc. 16. cap.* habetur. 7

III. Videtur, quòd ille textus *Luc. 6. c. mutuum date, nihil inde ſperantes*; ſit accipiendus tantùm de *conſilio*, non autem de *præcepto* Evangelico: quia dare mutuum non eſt de præcepto, ſed de conſilio & charitate. ℞. priorem partem hujus textus, videlicet: *mutuam date*, non eſſe quidem de præcepto, eſſe tamen partem alteram, *nihil inde ſperantes*. Quòd debet colligi ex textibus veteris teſtamenti prohibentibus uſuras, quos ſupra allegavimus. Nam Chriſtus non venit *ſolvere legem, ſed adimplere, Matth. 5. c. verſ. 17.* Similis textus habetur *Pſal. 75. verſ. 52. vovete & reddite Domino DEO veſtro*, ubi prius verbum *vovete*, non eſt præcepti, ſed poſterius *reddite*, juxta illud *Deuter. 23. verſ. 22.* ſi *nolueris polliceri, abſque peccato eris; quod autem ſemel egreſſum eſt de labiis tuis obſervabis, & facies ſicut promiſiſti Domino DEO tuo, &c.*

Quòd autem Jure Naturæ, ſive naturalis ratione uſura illicita ſit, probat Cov. *Var. Reſolut. lib. 3. c. 1.* & cum eo communiter DD. hoc argumento: vel enim creditor capit lucrum ex mutuo pro *ipſa ſorte*, vel pro *uſu* ejus: ſed neutro modo citra iniquitatem poteſt lucrum capere. Non enim pro ipſa *ſorte*: quia juſtitia commutativa, quæ in contractibus obſervatur, deſiderat æqualitatem, & non permittit, ut pars contrahens plus reddere teneatur, quàm accepit; ita in permutatione vel emptione pro equo valente in ſummo pretio centum florenos, non poteſt accipi alius equus, vel quantitas pecuniaria centum imperialium. Similiter ergo & in mutuo pro centum florenis mutuo datis non licet accipere plus, quam centum florenos. Sed neque pro *uſu* ſortis lucrum peti poteſt: quia uſus vel utilitas cujuslibet rei pertinet ad dominum, mutuatarius autem efficitur dominus rei mutuatæ (mutuum enim inde nomen accipit, quòd *ex meo tuum fiat. l. 2. §. 2.* 8

l. 2. §. 2. ff. de Rebus creditis ;) ergo ad mutuatarium & non ad mutuantentem *uſus* pertinet. Et cùm mutuum tantùm in pecunia, vino, frumento & ſimilibus rebus uſu conſumptibilibus conſiſtat, uſus ejus à dominio ſeparati non poteſt. *L. hoc Senatuſconſultum. 5. in fine. ff. de Uſufructu earum rerum quæ uſu conſum.* Hinc eſt, quòd in contractu locationis, ſi v. g. alteri per annum locem ædes meas, vel agrum meum magis quàm in mutuo aliquid peti poſſit ultra reſtitutionem domus vel agri: quia in hoc contractu locator manet Dominus, & conſequenter utilitas ex re ſua à conductore percepta ad ipſum reſpicere debet. Præterea locatio eſt rerum talium, quæ permanentes uſum & utilitatem adferunt, pecunia autem ex ſua natura ſterilis eſt, ejuſque uſus in exponendo ſeu abuſu conſiſtit. Quod & Ariſtoteles Divina lege deſtitutus ſolo lumine naturæ agnovit, dum *1. polit. cap. 7.* ait: *maximè præter naturam eſſe hunc acquirendi modum, ut in fœnore numus numum pariat.*

Si verò alicui iſtæ rationes nimis ſubtiles videantur, is apprehendat aliam, quam tradit Coraſius *Lib. 3. Miſcel. cap 21. n. 7.* quòd uſuræ ideò naturali æquitate inſpecta illicitæ ſint, cùm abſorbeant egentium fortunas, dum hi in neceſſitate conſtituti pecuniis à fœneratoribus ſub quacunque lege acceptis tandem ad ſummam inopiam redigantur, nova ſemper debita contrahentes. Item, quòd iniquum ſit, actum charitatis & ſocietatis humanæ, qui in mutui datione conſiſtit, ad proprium lucrum & alterius damnum convertere. Unde ſi quis objecerit contra priores rationes, creditorem ſaltem aliqua ratione comparari poſſe dominium retinenti, ſicut *qui actionem ad rem repetendam habet, rem in ſuis bonis habere videtur. L. 15. qui actionem. 15. ff. de R. I. L. id apud ſe. 143. ff. de V. S. L. rem in bonis. 52. ff. de Acquir. rer. dom.* Item quòd contractus ex conventione partium etiam contra vel præter ordinariam ſuam naturam legem accipiant. *c. contractus. 85. de R. I. in 6. l. contractus. 23. ff. eod. tit.* Sanè difficilis erit reſponſio, niſi juxta hanc poſteriorem rationem dicamus, allegatas Juris regulas non procedere, ſi exinde proximus contra æquitatem & Chriſtianam charitatem damnificetur, ita enim leges ex bono & æquo interpretari oportet, ut ſint conformes illi generali juris præcepto *alterum non lædere. §. 3. Inst. de I. & I. placuit 8. C. de Iudic.*

Non relevat creditorem, ſi dicat, ſe debere interim carere pecunia cum periculo, ne fortaſſis debitor planè depauperetur, & nunquam reſtituat, atque ideò ſe non iniquè aliquid ultra ſortem petere. Nam cùm ſit in arbitrio creditoris, an velit mutuare, nec ne, ſola carentia pecuniæ, quæ ex ipſius voluntate proceſſit, non eſt juſtus titulus ad aliquid ampliùs exigendum, niſi ſit conjuncta cum intereſſe *lucri ceſſantis, vel damni emergentis*. Periculum verò amittendæ ſortis aliquando quidem facit jus, ut rectè aliquid præter ſortem petatur; ſicut *in §. ſequenti* dicemus, ſed id tunc demum: ſi per pignora aut fidejuſſores non poſſit creditori ſatis cautum eſſe: debet quoque cogitare, etiam retentam domi pecuniam non fuiſſe extra omne interiùs periculum.

9 Deinde etiam hic obiter notari poteſt, ſi quis à te roget mutuum non cauſa neceſſitatis ſuæ, ſed utilitatis quærendæ, volens honeſtam negotiationem inſtituere, prædia emere, & lucrum ac fructus ex hac pecunia quærere, poteris cum eo tale pactum facere, ut is præter pecuniam acceptam teneatur tibi aliquam partem lucri reſtituere & communicare; talis namque contractus in effectu eſt ſpecies *ſocietatis*, contractus de jure gentium liciti, in qua alter pecuniam, alter operam confert, *§. 2. Inſtit. de Societate*. Imò ſicut in multis contractibus *mutui* nomen non habentibus, cum gravamine tamen proximi initis, poteſt latere implicitum mutuum & uſura, per ea quæ tradentur *in §. ſeq.* ita, cùm contrariorum eadem ſit ratio, ſub nomine *mutui*, præſertim à plebeis, & Jurium ignaris prolato, ubi proximi potiùs augmentum, quàm damnum quæritur, poteſt ſub eſſe implicitus alius contractus ſocietatis, emptionis, cenſus &c. ut inferiùs ad finem Tit. dicemus.

Cæterùm cùm uſura Jure divino & naturali pro- 10
hibita ſit, non poteſt ullo modo fieri licita, nec diſpenſatione Pontificis, qui non diſpenſat contra Jus Divinum & naturale, *c. ſuper eo 4. hoc tit.* Nec conſuetudine; quia Jus Divinum & naturale ſunt immutabilia. *6. ſed naturalia. 11. Inſt. de I. N. G. & C.* & diuturnitas temporis peccatum non minuit, ſed augmentat: ac multitudo peccantium non parit peccato patrocinium. *cap. ult. de Conſuetudine*: Nec favore piarum cauſarum, videlicet ob utilitatem Eccleſiæ, pauperum vel redemptionem captivorum. *dicto cap. 4. hoc tit. c. 1. & ſeq. cauſa. 14. q. 5. immolantis enim ex iniquo oblatio eſt maculata, & dona iniquorum non probat Altiſſimus. Eccleſ. 34. v. 21.* Nec denique ex legibus & ſtatutis Principum ac Dominorum ſæcularium: quia nec ipſi in materia peccati aliquid contra Jus Divinum ſtatuere poſſunt. *Clem. un. h. t.*

Unde quamvis leges civiles permiſerint uſuras perſonis illuſtribus, & negotiatoribus cum quadam moderatione, ut ſcilicet maximæ uſuræ eſſent *duodecim pro centum*, idque ſolum in *fœnore nautico*, ubi periculum erat mutuantis: communes verò uſuræ *octo, ſex*, vel etiam *quatuor pro centum*, ſicut ex *l. eos 26. C. h. tit.* interpretatur Leſſ. *l. 2. c. 20. n. 33.* has tamen leges non excuſare à peccato (niſi quatenus intereſſe *lucri ceſſantis* vel *damni emergentis*, aut juſta ratio *periculi* concurrit) contra Carolum Molinæum loco ſupra citato communiter ſentiunt Catholici Doctores.

Sed iidem DD. concedunt, ad vitandum majus malum valere legem, quæ certum modum uſuris ſtatuat, non quòd exinde uſuræ licitæ reddantur, ſed ne uſurarii cum alio prætextu *lucri ceſſantis, damni emergentis, aut periculi* nimium à debitoribus extorqueant; prout hodie in Imperio paſſim uſitatum eſt, *ut 5. pro* 100. exigantur. Quare qui ſecundùm talem moderationem uſuras exegerit, in foro externo, quantùm ad pœnas non cenſebitur uſurarius, eò quòd præſumatur, has uſuras non eſſe merè *lucratorias* ſed *compenſatorias* lucri ceſſantis vel damni emergentis, cum quilibet ex 100. facilè annuatim poſſit 5. lucrari, ſi pecuniam emendis prædiis aut alteri honeſto negotio applicet.

Interim tamen, ſi pecunia reverà apud mutuantem fuiſſet otioſa, & *nihil ſua interſit*, eam mutuo dari, volunt plerique, talem in foro interno ſeu conſcientia (ubi non ex præſumptione, ſed ex veritate proceditur) haud eſſe immunem ab uſura, præſertim ſi debitor neceſſitatis cauſa, non lucri & utilitatis, ſicut paulò ſuperiùs diximus, pecuniam mutuatam acceperit. Videatur Henric. Caniſ. *de Uſuris c. 1. n. 9.* Ubi ex verbis Receſſus Deputatorum Imperii Spiræ celebrati Anno 1600. et à Rudolpho II. confirmati demonſtrat, Jure Imperii 5. pro 100. tantùm ex præſumptione *lucri ceſſantis vel damni emergentis* permitti.

Præterea *in c. 1. h. t. in 6.* graviter, et ſub cenſuris 11
prohibet Pontifex, ne Chriſtiani, præſertim Eccleſiaſtici, in ſuis terris alienigenas exercentes uſuras habitare permittant: et mortaliter adverſus Juſtitiæ legem peccare Magiſtratus, ait Paul. Laym. *in Theol. moral. lib. 3. tract. 4. c. 6. ſub n. 4.* qui Judæis, aut aliis, uſurarum licentiam dant cum obligatione ſeu pacto magni tributi ſolvendi; ex hoc enim cooperantur peccato uſurarum, et inde fit, ut ad ſolvendum iſtud tributum Judæi vel alii uſurarii uſuras augere et pauperes magis opprimere cogantur.

Demum pro coronide huius §. etiam inquiren- 12
dum

Digitized by Google

dum eſt, an non tantùm creditor peccet exigendo uſuras, ſed etiam debitor eas promittendo? Negativa ſatis evincitur *ex c. debitores 6. X. de Iureiur.* Ubi dicitur, quòd debitor, qui ſub juramento promiſit ſolvere uſuras, teneatur hoc juramentum ſervare, quamvis poſtea authoritate Magiſtratus creditor compelli debeat, ut uſuras reſtituat. Unde ſubſumitur, obligatio, cui accedens juramentum validum eſt, & ſervandum, non eſt peccaminoſa, quia juramentum cum peccato & contra bonos mores non eſt obligatorium juxta regulam 58. *juris in 6.* ſed huic obligationi, qua debitor promitti ſolvere uſuras, poteſt accedere juramentum validum & ſervandum, ergo &c. Et quidem quòd debitor non peccet peccato uſuræ, res per ſe clara eſt, neque enim ipſe lucrum ex mutuo quærit cum alterius gravamine, ſed ipſemet gravatur, & alteri in re ſua lucrum concedit. Tota verò difficultas eſt, an non peccet debitor tanquam complex & conſentiens peccato creditoris? nam ſi debitor uſuras non permitteret, creditor exigere non poſſet, Apoſtolus verò *ad Rom. 1. cap. in fine* conſentientes peccato æquiparat peccatum facientibus. Nihilominus dici poteſt, illum conſenſum eſſe peccatum, qui non tam ex neceſſitate, quàm ex complacentia peccati procedit, vel qui eſt cauſa peccati in altero. At debitor promittens uſuras nec habet complacentiam in peccato uſurarum, vellet enim mutuum gratis accipere; nec movet creditorem ad uſuras exercendas, cùm is aliàs ita conſtitutus ſupponatur; ut ſine uſuris credere pecuniam nolit, ſed neceſſitate magis accipiendæ pecuniæ conſentit, veluti ſi latroni exigenti pecunias promittat, utique per hoc non dicetur peccaminoſè in peccatum latrocinii conſentire.

---

§. II.

De ſpecialibus quibuſdam Pactis, an ſint uſuraria?

13. *An oporteat intereſſe in pactum deducere?*
14. *Propter periculum aliquando poteſt aliquid exigi ultra ſortem.*
15. *Explicatur* c. naviganti, de Uſuris.
16. Montes pietatis *an uſurarii?*
17. *Diſputatio de pacto antichryſios.*
18. *Pactum de retrovendendo an licitum?*
19. *Olla fortunæ excuſatur ab uſura & ab iniquitate, non tamen expedit Reipub.*
20. *Venditor ob dilatam ſolutionem an poſſit pretium augere?*
21. *Sitne licitum emere chirographa debitorum pro minore pecunia?*
22. *Examinatur prolixè contractus* cenſualis.
23. *In ſpecie de cenſu perſonali, & qualiter differat à mutuo?*
24. *De Cambio, & eius lucro.*

13 QUæritur I. an intereſſe lucri ceſſantis, vel damni emergentis poſſit à creditore ſtatim tempore dati mutui in pactum deduci? Reſpondeo affirmativè: nam quòd juſtè poſſum exigere, poſſum etiam in pactum & obligationem expreſſam deducere. Imò ſi creditor ab initio hoc intereſſe in pactum non deduxerit, ex poſtfacto non poterit id aliter ab invito debitore petere, quàm ſi debitor in mora fuerit, hoc eſt, ſi interpellatus à creditore (qui voluit alibi honeſtum lucrum quærere, vel damnum emergens præcavere) non ſolverit: aliàs enim debitor rectè excipiet, ſi ſciviſſet, tanti creditoris ob mutuatam pecuniam intereſſe, ſe vel pecuniam ab ipſo non fuiſſe mutuam accepturum, vel certè interpellatum fuiſſe illicò ſoluturum. Si tamen mutuum ad certum tempus contractum ſit, tunc elapſo illo tempore, ſi debitor non ſolverit, hoc ipſo & ſine alia interpellatione conſtituitur in mora. Nam dies interpellat pro homine. Laym. *dicto loco nu.* 10. Navar. *in Manuali cap.* 17. *ſub n.* 211.

Quæritur II. an & quando ratione *periculi admittendæ ſortis* ſeu ſummæ capitalis mutuatæ poſſit aliquid exigi? Plurimi Doctores tam Recentiores, quam Veteres ſentiunt, res ſuas exponere periculo ob gratiam alterius eſſe pretio æſtimabile, cùm nemo teneatur gratis pro altero curas ſuſcipere, & res ſuas jactare; proinde creditorem citra iniquitatem poſſe aliquid pro hoc periculo exigere, ſi illud ſubeat mutuando debitori, & debitor vel non velit, vel non poſſit dare pignora, aut fidejuſſores in ſecuritatem debiti. Leſſ. *l. 2. cap.* 20. *dubio* 13. Cov. Arrog. Maior. & alii apud Salas *Tract. de Uſur. c.* 22. *n.* 33. ejuſdemque ſententiæ dicitur eſſe D. Thom. *Opuſc. de Uſur. c.* 10. Qua ratione etiam ſuſtineri poſſet talis contractus, ſi quis alicui det centum florenos eo pacto, ut ſi Sacerdos factus fuerit, & beneficium obtinuerit, reſtituat centum & decem florenos, ſin minus, nihil teneatur reſtituere. Item ſi quis mercatori trans mare eunti mutuet centum ea lege, ut ſi ſalvus redierit, reddat 120. ſi verò navis perierit, ipſe vel ejus heredes nihil reddere obligati ſint: dummodo in his & ſimilibus caſibus verum & probabile periculum ſit amittendæ ſortis mutuatæ, quodque periculum judicio prudentum virorum tanti valeat, quanti id æſtimat mutuator, & pro eo ultra ſortem petit. 14

Verùm contra hanc doctrinam pugnat expreſſus textus *in c. naviganti* 19. *h. tit.* ubi dicit Pontifex: *Naviganti, vel eunti ad nundinas certam mutuans pecuniæ quantitatem, pro eo, quod ſuſcipit in ſe periculum, recepturus aliquid ultra ſortem, uſurarius eſt cenſendus.* Diverſi diverſas excogitarunt huius *cap.* interpretationes, ex quibus duæ mihi videntur præferendæ. *Prima* eſt, quod in hoc textu omiſſa ſit particula, *non*, & legendum: *uſurarius non eſt cenſendus*, quòd valde arguunt verba ſequentia, dum ibidem ſtatim ſubjungitur: *ille quoque, qui dat 10. ſolidos, ut alio tempore totidem ſibi grani, vini, vel olei menſuræ reddantur; quæ licet tunc plus valeant; utrum plus vel minus ſolutionis tempore ſint valituræ, veriſimiliter dubitatur, non debet ex hoc uſurarius reputari.* Ecce hic inprimis Pontifex per illam particulam collectivam, *ille quoque*, videtur inter hunc & priorem caſum paritatem facere, aliàs enim poſuiſſet particulam aliquam adverſativam, v. g. *ille verò*, aut *ille è contra*. Deinde in poſteriori caſu propter periculum minuendi valoris earum rerum, quas mutuator loco pecuniæ ſtipulatus eſt ſibi dari, excuſatur ab uſura, ergo etiam & multò magis periculum amittendi totius capitalis ab uſura excuſabit, ubi enim eadem eſt ratio, eadem eſt juris diſpoſitio. 15

Si verò alicui magis placeat ſervare verba, prout vulgariter in corpore Juris ponuntur, is dicere poteſt *ſecundò*, textum *in dicto c. naviganti*, accipiendum eſſe de eo, qui, ut poſſit aliquid ultra ſortem lucrari, non vult aliter mutuare, quàm ſub tali pacto recepti in ſe periculi, hic propterea uſurarius ſaltem mentalis eſt, quòd cogat mutuatarium pecuniæ indigum tale pactum ſecum inire, qui fortaſſis mallet ipſe periculum (quod ſperat non adeo magnum futurum) ſubire, ne teneatur aliquid ultra ſortem ſolvere. Ita hanc interpretationem ex Syl. Medina & aliis adfert Leſſ. *dict. cap.* 20. *num.* 116.

Quæritur III. Quid ſint *montes pietatis*, & qua ratione ab uſura defendantur? Rx. *Montes pietatis* in Italia & aliis etiam locis eſſe uſitatos, & dici æraria publicè conſtituta, ut ad ea indigentes quaſi ad *montem* refugium

gium habeant, ne magis ab aliis uſurariis opprimantur. Nam ex his ærariis ſive *Montibus* datur mutuum indigentibus ea lege, ut pro mutuo pignus relinquere cogantur, & intra certum tempus recepto pigniore pecuniam mutuatam reſtituere, ac inſuper exiguum aliquid adiicere: ſin autem intra tempus præfinitum debitum ſolutum non ſit, pignus vendi poſſit, ut detracta ſorte, exiguoque illo adjecto reſiduum de æſtimatione
16 pignoris debitori reſtituatur.

Porrò quia, ut dictum, debitor ex his *Montibus* accipiens mutuum tenetur præter ſortem etiam aliquid ſaltem modicum adiicere, olim valde dubitabatur, an hoc inſtitutum *Montium* non eſſet uſurarium cenſendum? ſed Leo in Concilio Lateran. *ſeſſ.* 10. unà cum ipſo Concilio hos *Montes* tanquam pium inſtitutum approbavit, concedens Indulgentias adiuvantibus & erigentibus: prout in *Tom. Concil.* habetur. Item Concilium Trid. *ſeſſ. 22. de Reformatione. c. 8. 9. & 11.* inter *pia loca* etiam *Montes pietatis* numerat. Ratio verò, quòd iſti montes uſurarii non ſint, ea redditur, quòd in iis ultra ſortem aliquid detur non tanquam lucrum ex mutuo, ſed pro ſumptibus neceſſariis ad *Montis* conſervationem pro ſtipendio miniſtrorum, qui *montem* adminiſtrant, & ſemper parati eſſe debent ad mutuandum, ad pigniora recipienda, cuſtodienda, pro libris ra-
17 tionum cæteriſque neceſſariis.

Quæritur IV. quid ſit pactum *antichryſeos*, & an citra uſuram fieri poſſit? ℞. Anticryſim eſſe pactum inter creditorem & debitorem, ut creditor tamdiu pignore uti, & fructus ejus lucrari poſſit, uſque dum ſibi pecunia mutuo data à debitore reſtituatur: *antichryſis* enim græcè ſignificat *contrarium*, ſive *mutuum uſum* rei ſcilicet in pignus conceſſæ pro uſu pecuniæ mutuo datæ. Textus & DD. *in l. ſi pecuniam. 33. ff. de Pignoratitia act. & l. ſi is qui. 11. §. 1. ff. de Pignoribus.* De hoc igitur pacto magna eſt controverſia, an ſit uſurarium cenſendum? Enimverò pro negativa (quam ſuſtinet Alciatus *Lib. 2. d. un. c. 5* & alii apud Mynſingerum *Cent. 6. obſerv. 71.* & And. Gail. *Lib. 2. obſervat. 3.*) militant aliquot argumenta. I. quòd pactum *antichryſeos* disertè approbetur *in dicta l. ſi pecuniam. 33.* & *l. ſi is qui.* item *in l. ſi ea 17. C. h. t.* II. *in c. 1. x. de Feudis* dicitur dominum lucrari fructus ex re feudali ſibi à vaſallo oppignorata. III. *in cap. ſalubriter. 16. hoc tit.* decidit Pontifex, quòd maritus pro dote uxoria ſibi debita accipiens à ſocero pignus lucretur fructus hujus pignoris, & non teneatur ob fructus interim ex pignore perceptos minorem dotem acceptare. IV. nihil videtur continere iniquitatis, ſi creditor ex fructibus pignoris lucrum faciat propter culturam & curam, quam in illis ſerendis & colligendis impendit *arg. 6. ſi quis à non domino. 35. Inſtit. de Rerum diviſione*, ubi dicitur, bonæ fidei poſſeſſorem ex re aliena lucrari fructus ſaltem conſumptos propter culturam & curam, quam rei alienæ adhibuit. V. denique, ſi creditor emeret pignus pro ea ſumma, quam mutuare vult, cum pacto, ut pro eodem pretio liceret debitori, quandocunque placuerit redimere, validum eſſet pactum, & creditor haberet rem, ex eaque fructus perciperet, uſque dum ſibi à debitore pretium redderetur, *l. 2. C. de Pactis inter empt. & vendit.* ergò ſi hoc licet creditori per pactum emptionis, licebit etiam per pactum *antichryſios*; vel enim utrumque eſt juſtum, vel neutrum, cùm utriuſque idem ſit effectus, neque una via debeat permitti, quod alia prohibetur juxta regulam 84. *iuris in 6*

Verùm contraria ſententia & quod pactum *antichryſios* regulariter uſurarium reputetur, apud Theol. cum D. Thom. Cajet. Soto, & aliis, ac Juris Canonici interpretes hactenus prævaluit teſte Hen. Caniſ. *de Uſuris c. 5. n. 15.* Paulo Laym. *dict. c. 16. num. 17.* quibus adſtipulatur Panorm. *in c. 1. n. 2. h. t.* & Cov. *Var. Reſolut. l. 3. c. 1. n. 3.* Fundamentum eſt in *c. 1. & 2. h. t.* ubi apertè deciditur, fructus pignoris ſine uſura non cedere lucro creditoris, ſed imputandos eſſe in exonerationem ſortis, quatenus deinde minor ſors, ſeu minus capitale reſtituatur, quo plures fructus ex pignore percepti ſunt. Etenim ut præcedenti. §. dictum, uſura eſt, quidquid ex mutuo pretio æſtimabile per pactum creditor lucratur, ſed hic per pactum *antichryſios* mutuo accedens lucratur fructus pignoris, ergo &c. Huc enim facit *lex 1. 2. & 3. C. de Pignoratitia actione.* ubi clarè conſtituunt Imperatores, *ut fructus pignoris in ſortem imputentur.* Ita tamen hæc ſententia declaranda eſt, ut fructus non poſſint cedere mero lucro creditoris: ſecus autem ſi quoſdam fructus velit retinere jure compenſationis, ſcilicet ratione *lucri ceſſantis*, *damni emergentis*, *ſuſcepti periculi*, *vel expenſarum in cuſtodiendum pignus*, *vel colligendos fructus factarum*: non enim dicuntur fructus niſi deductis expenſis, *l. fructus. 7. ff. Soluto matrimonio.*

Ad argumenta ſuperiùs in contrarium allata reſponderi poteſt, & quidem ad *primum*, *l. ſi pecuniam*, *cùm aliis citatis*, nihil relevare, eo quòd leges Civiles permittentes uſuras, ac uſurarios contractus abrogentur per SS. Canones. *Clem. unica. h. t.*

Ad *ſecundum* dicitur, ſpeciale eſſe in feudo, ut dominus ex eo ſibi à vaſallo oppignorato fructus lucretur, *per d. c. 1. x. de Feudis. & c. conſequeſtus. 8. h. t.* quod & idem de emphyteuſi aſſerunt DD. dummodo interea vaſallo ſervitia, ſi quæ ex feudo præſtare debeat, & emphyteutæ canon remittatur. Rationem verò ſpecialitatis aſſignat Hoſtienſis & Panor. *in d. c. 1.* quòd hæc ſit natura feudi, & emphyteuſis, quam habet ex prima ſui inſtitutione, conventione, vel conſuetudine: cùm enim in feudo & emphyteuſi *directum* dominium maneat penes dominum, & tantùm *utile* tranſeat in vaſallum, & emphyteutam, per oppignorationem verò res tota revertatur ad dominum, videtur convenientius, ut ea potiùs ipſi domino, quàm alteri fructificet.

Tertium ſimiliter ſingulare eſt, quòd maritus ex re pro dote uxoris oppignorata fructus lucretur, idque ob compenſationem *lucri ceſſantis*; nam ſi dotem ipſam haberet, ex ea fructus omnes lucraretur propter onera matrimonij, quæ ſubire debet. *l. dotis fructum. 7. ff. de Iure dotium.* ergo cùm iſtud juſtum lucrum fructuum dotalium ob dotem non ſolutam marito abſit, meritò compenſationem facit ex fructibus rei pro dote debita oppignoratæ, prout idem facere poſſet creditor quilibet in pignore, ſi ſua intereſſet ratione *lucri ceſſantis* vel *damni emergentis*, ut dictum.

Ad *quartum* reſpondet Henr. Caniſ. *de Uſuris. c. 5. n. 25.* quòd ſibi imputare debeat creditor, qui *culturam & curam* ex contractu illicito in rem alienam impendit, ut propterea idem creditor non *bonæ fidei*, ſed *malæ fidei* poſſeſſori ſit potiùs comparandus, qui ob culturam & curam nullos prorſus fructus lucratur, ſed univerſos reſtituere tenetur, *l. certum. 22. C. de Rei vindicatione.* & licet fortè creditor fuerit in errore Juris putans, fructus pignoris poſſe ex pacto ſuo lucro acquiri, nihilominùs ſciendum eſt, errorem Juris non prodeſſe acquirere, & lucrari volentibus. *l. juris. 7. ff. de Iuris & facti ignorantia.*

Ad *quintum* dicendum eſt, inter emptionem pignoris cum pacto redimendi, & inter pactum *antichreſeos* magnam eſſe differentiam. Nam ſi creditor pignus emerit, deponitur qualitas *creditoris*, *mutui & pignoris*, & emptor efficitur *Dominus*, & fructus lucratur jure *dominii* ex re ſua. Et deinde re empta caſu fortuito v.g. incendio pereunte non poteſt ampliùs repetere pretium, quia res perit ſuo domino. *toto t. ff. de Periculo & commodo rei venditæ.* quæ omnia ſe aliter habent in pacto *antichreſeos*, ubi creditor non efficitur dominus pignoris, & conſequenter fructus percipit ex re aliena,

atque pignore ſine ſua culpa pereunte nihilominùs pecuniam mutuatam repetere poteſt. Interim licet emptio cum pacto redimendi ordinario Jure permiſſa ſit, *d. l. 2. C. de Pact. inter empt. & venditor.* & etiam *antichreſis* hoc pacto, ſicut & aliis titulis, ex quibus juſtè aliquid ultra ſortem exigitur, cohoneſtari poſſit, teſte Laym. *in Theol. moral. lib. 3. tract. 4. c. 16. num. 17* id tamen procedit, ſi omnia bona fide agantur, ſi nimirùm res juſto pretio vendatur: & creditor non ſit ſolitus uſuras exercere cogens debitorem pecuniæ indigum ad talem contractum, aliàs non mutuaturus: nam ex modicitate pretii, conſuetudine fœnerandi, & ſi rem intra certos annos non licuerit venditori redimere, aliquando emptionem cum pacto redimendi cenſeri contractum *uſurarium*, & præſumi tantùm fictam emptionem, in effectu autem eſſe mutuum cum lucro ex pignore, textus ſunt *in c. ad noſtram. 5. de Empt. & vendit. c. 4. de Pignoribus l. 3. C. Plus valere quod agitur &c.* & videri poterit Fach. *L. 2. Controv. c.* 12.

Similiter, ſi quis contenderet, antichreſin poſſe reduci ad aliquem contractum *innominatum*, *do ut des*, *facio ut facias &c.* concedo tibi uſum mei prædii, ut mihi concedas uſum tuæ pecuniæ &c. id fortaſſis tranſiret, ſi nihil in fraudem uſurarum attentaretur, & contractus *innominatus*, qui certam legem non habet, ſed totus ex conventione & *præſcriptis* partium *verbis* dependet & regulatur, *l. 3 & ſeqq. ff de Præſc. verb.* ita clauſuletur, ut neutri parti gravis, ſit notabiliter, præſertim ratione periculi interitus à mutuo differat: poſſunt enim contractus innominati naturam nominatorum aſſumere *l. 5. ff. de Præſc. verb.*

19 Quæritur V. utrum *olla fortunæ* paſſim in Germania uſitata contineat uſuram vel iniquitatem, ſi e. g. aliquis pro ſex crucigeris extrahat ſchedam ſignatam, & is, qui præeſt ollæ, debeat ipſi dare rem valentem centum floren. è contra, ſi alius imponat 30. flor. & pro illis meras ſchedas vacuas recipiat?

Reſpondeo, ollam fortunæ ſatis probabiliter ab *uſura*, & *iniquitate* defendi poſſe; ab *uſura* quidem, quia non intervenit contractus *mutui*, in quo ſolo propriè comitti uſuram ſuperiùs in §. 1. diximus: etenim hæc olla fortunæ non immeritò ad contractum emptionis & venditionis revocari poteſt, in quo pecunia pro pretio, & ſpes rei accipiendæ pro merce ſit, prout *in l. nec emptio. 8. §. aliquando ff. de Contrahenda emptione*, *aliquando*, inquit J. C. *ſine re emptio intelligitur*, *veluti cum quaſi alea* (id eſt caſus, fortuna, vel eventus dubius) *emitur*, *cum captus piſcium*, *avium vel miſſilium emitur*, *etenim emptio contrahitur*, *etſi nihil inciderit*, *quia ſpei emptio eſt*, & hinc qui v. g. à piſcatore vel aucupe pro imperiali emerit, quod media die capturus eſt, tenetur ſolvere pretium, etſi nihil captum ſit, & è converſo piſcator & auceps tenetur tradere, quod cepit, etſi longè pluris æſtimetur. *Ab iniquitate* quoque defendi poteſt *olla fortunæ*, dummodo de cætero fraudes in ſignatione, impoſitione vel extractione ſchedarum non committantur: quia in ea pretium non metimur ſecundùm valorem rei extractæ, ſed juxta ſpem & incertitudinem lucri vel damni. Verùm licet *olla fortunæ* in ſe & cæteris quibus nec *uſuraria nec iniqua* ſit, quia tamen non longè abeſt *à luſu alearum*, qui prohibetur *in toto tit. ff. de Aleatoribus*, & multæ circa eam fraudes committi poſſunt, atque curioſi pecunias prodigunt, illi verò, qui erigunt ollam, pecunias extra civitatem & provinciam avehunt, ideo à prudentibus Magiſtratibus non ſemper tales *ollæ* tolerantur.

20 Quæritur VI. Utrum uſuram committat, qui rem cariùs vendit propterea, quòd pretium non ſtatim numeretur, ſed ejus ſolutio in aliud longius tempus differatur? ℞ cum Pan. & aliis *in c. in civitate. 6. h. t.* talem contractum in foro quidem externo rarius cenſeri nomine *uſurarum*, cùm non ſit formale mutuum, in quo ſolo propriè uſura committitur, in foro tamen interno ſæpiùs eſſe *uſuram*, eò quòd hæc venditio ſaltem in effectu & implicitè contineat in ſe mutuum & venditor cenſeatur *brevi manu* pretium emptori uſque in tempus ſolutioni deſtinatum ſub uſuris crediaiſſe & mutuaſſe: ſicut tamen aliàs in mutuo propter *lucrum ceſſans* vel *damnum emergens* poteſt aliquid in ultra ſortem accipi, ita etiam in hoc venditionis contractu poterit venditor rem pluris æſtimare, ſi ſua interſit pretium non ſtatim perſolvi. Et prætereà ſi dubium ſit an res vendita tempore ſolutionis ſit plus vel minus valitura, & venditor non fuiſſet eam priùs venditurus niſi in ſingularem gratiam emptoris, propter iſtud dubium etiam venditor ab uſura excuſatur in dicto *c. 6. & c. ultimo verſ. ille quoque h. t.*

Quæritur VII. An uſurarius, vel illicitus ſit contractus, ſi quis alienum debitum, nomen, ſeu Chyrographum emat, aut ſibi cedi faciat pro minore quantitate, quàm in ſe contineat verb. grat. ſi pro debito 1000. flor. numeret 600. 21

℞ Imprimis ſatis tum jure, tum uſu receptum eſſe, credita, ſeu (ut Juris periti appellant) *Nomina* & Chyrographa tanquam mercem idoneam poſſe in contractum emptionis deduci etiam invito debitore, *l. nominis. 3. C. de Hæreditate vel actione vendita. L. 1. C. de Novat.* dummodo ſint debita *liquida*: nam alienas lites & debita illiquida ſeu controverſa & litigioſa emere ſeverè in Jure prohibitum eſt. Tex. & Interpp. *in l. per diverſas. 22. & l. ab Anaſtaſio. 23. C. Mandati. t. t. C. de Litigioſis.* Panorm. *ad c. fin. x. de Alien. jud. mut. cauſ. facta.* Vveſenb. *ad t. t. ff. de Hered. vel act. vendit.* Et quidem ſi in ejuſmodi debitis ambigua (de facto, non de Jure) aut difficilis ſit executio ſolutionis, ita ut pecunia ſine moleſtiis, vel ſumptibus à debitore acquiri non poſſit, vel ſi in favorem venditoris expoſitum pretium potuiſſet emptor alioſum cum majori lucro applicare, & ſic *lucrum ceſſans*, vel *damnum emergens* cum tali emptione concurrat, omnes conſentiunt, quòd debitum arbitrio boni viri conſideratis omnibus circumſtantiis poſſit etiam longè minoris emi, quàm in ſe contineat.

Verùm ſi debitum facilè obtineri poſſit, nec propter pretium aliquid *interſit* emptoris, non eſt una omnium ſententia, an tale debitum minoris emere liceat? ℞. eſſe diſtinguendum, an facilitas ſolutionis proveniat ex qualitate ipſius debiti, ut quia debitor ſemper paratus eſt illud ſolvere; vel an tantùm ex qualitate emptoris, ut quia is ex ſpeciali Principis gratia, vel alio ſingulari medio ſolutionem obtinere poteſt, quæ aliàs ægrè obtinetur.

Primum caſum magis ſpeculativum, quàm practicum cenſet Card. Lugo *de I. & I. tom. 2. diſp. 26. ſect. 7.* ſ. 1. *num.* 96. quòd vix contingat debitum emi ſine omni difficultate exactionis, periculo, vel intereſſe, ſi tamen contingeret, ut v. g. creditor pecuniæ indigus ob repentinum diſceſſum, vel aliud repentinum accidens mox à debitore habere non poſſet, ideoque alteri pro parata pecunia ſuum creditum liquidiſſimum venderet, ipſe putarem tutius fore in conſcientia, non licere tale debitum minoris emere, ſicut cum Medina, Sylv. & aliis docet Leſſius *de I. & I. l. 2. c. 21. n. 71.* nam inter mercem & pretium debet eſſe æqualitas, non eſt autem æqualitas ſi v. g. pro 100. dentur 90. & aliàs multæ uſuræ palliari poſſent, ſi uſurarius diceret, ſe nolle mutuare, velle autem ab illo, qui mutuum petit emere chyrographum 100 flor. pro 90. & ſic in effectu nihilominus 10. pro 100. lucraretur. Non eſt tamen omninò erroris damnanda altera ſententia, quæ concedit aliquando modicè minus pretium dati: quòd communi hominum æſtimatione minus valere cenſeatur pecu-

nia

Digitized by Google

nia futura, quàm præſens, ſicut minus eſt, actionem habere, quàm rem, *l. minus*. 204. *ff. de R. I.* neque emptio ſine omni prorſus commodo celebrari ſoleat. Innoc. & Panorm. *in c. in civitate*. 6. *b. t.* Nav. *in Man. c.* 17. *num.* 230.

In ſecundo caſu, quando facilitas ſolutionis per accidens provenit ex perſona emptoris, exiſtimat Leſſ. *d. l. n.* 76. & Molina *de I. & I. tract.* 2. *diſp.* 361. poſſe debitum emi citra injuſtitiam ſecundùm illam æſtimationem, quam conſiderata difficultate ſolutionis communiter apud alios & in foro habet: illud enim juſtum rei pretium cenſetur, quod communiter apud homines æſtimatur; ſicut in ſimili, qui gemmam ſine omni ſuo labore & ſumptu inventam aut donatam accepit, poteſt abſque injuſtitia eam tanti vendere, quanti communiter ſolet vendi ab iis, qui ſimiles gemmas magnis ſumptibus conquirunt. Fatetur tamen Leſſius ſæpe peccare tales emptores ſaltem contra charitatem (quod etiam grave peccatum eſt, quamvis ordinariè ad reſtitutionem non obliget) ſi miſeris & indigentibus hominibus non majus pretium perſolvant, cùm ipſi nonnunquam ingens lucrum reportent. Item Officiales Principum, qui ſe in ſolutionibus debitorum difficiles exhibent, & ita indirectè cogunt creditores ad ſua debita vili pretio vendenda, quæ ipſi coemunt, haud dubiè graviter contra juſtitiam peccant, & ad reſtitutionem obligantur. Leſſ. *d. l.* ſi enim poſſunt ſibi ſolvere, poterunt utique & aliis, quibus ex juſtitia debetur, & ſi creditores velint ultrò propter publicam neceſſitatem aliquid remittere, profectò juſtius eſt, ut illa portio remiſſa accreſcat ærario Principis pro publico bono, ne ſubditi gravioribus contributionibus onerentur.

Quid ergò, ſi creditor velit ſuum creditum minoris vendere, poteritne ab ipſo debitore, ſive is princeps ſit, ſive alius, minori pretio emi? ℟. Si debitor ipſe ſit cauſa difficilis ſolutionis, utique ſine iniquitate & onere reſtitutionis emere minoris non poterit; ſecùs verò, ſi propter inopiam aut alium caſum totum ſolvere nequeat: tunc enim non apparet, cur debeat eſſe deterioris conditionis, quàm quilibet alius extraneus, Nav. *d. l.* Leſſ. *d. l. n.* 70.

Advertendum tamen, ſi in præmiſſis caſibus, & juxta dicta aliquid contra Charitatem vel juſtitiam peccetur, hoc peccatum non ſtatim eſſe reducendum ad uſuras, & uſurarum pœnas: quia in *emptione*, & non in *mutuo* committitur, per tradita ſuperiùs *h. t. num.* 2. niſi in fraudem uſurarum mutuum tali aliquo contractu pallietur.

22 Quæritur VIII. quid ſit *contractus cenſualis*, an & quando *uſurarius* judicandus? *Cenſus* veteri Jure Romano à *cenſendo*, ſeu æſtimando dicebatur æſtimatio patrimonii ſubditorum, unde tributum Cæſari vel Magiſtratui ſolvere tenebantur, *l. forma* 4. *ff. de Cenſibus l.* 2. *&* 3. *C. eodem*, ſed & ipſum quoque tributum *cenſus* vocabatur juxta illud Matth. 22. *licet ne cenſum dare Cæſari &c.* De Jure verò Canonico & ad propoſitum *cenſus*, vel *contractus cenſualis* eſt jus per emptionem aut ſimilem contractum acquiſitum reditus annuos ex re, vel induſtria aliena provenientes percipiendi. Dico, ex *re* vel *induſtria*: nam *cenſus* dividitur in *realem* & *perſonalem*. *Realis cenſus* eſt, qui fundatur ſuper certa re una vel pluribus, e. g. ſi à Tertio emam jus percipiendi illos reditus, quos ipſe annuatim ex domo vel prædiis ſuis percipit. Quare hic cenſus, cùm realis ſit & rei inhærens, comitatur rem, ad quemcunque poſſeſſorem deveniat, ſicut ſervitus vel aliud onus reale.

Perſonalis cenſus eſt, qui fundatur ſuper certa perſona, quæ ſe obligat ad annuam penſionem, non tam reſpectu certæ rei, quàm potiùs reſpectu lucri acquiſiti ex propria induſtria, puta, ſi illa perſona exerceat negotiationem, opificium aut artificium; niſi quòd ſubinde ad debiti ſecuritatem certus fundus hypothecæ ſubiiciatur, non tamen cum jure, ex illo fundo fructus percipiendi.

Uterque cenſus tam *realis* quàm *perſonalis* plerumque ſolet habere pactum *redimendi*, ut ſcilicet ille, qui cenſum ex re vel induſtria ſua vendidit, poſſit hunc cenſum rurſus redimere, ſi emptori pretium pro venditione cenſus acceptum denuò reſtituat. Imò frequenter cenſus ex *utraque parte redimibilis* conſtituitur, ita ut non tantum venditor poſſit reſtituto pretio cenſum redimere, & ſe vel res ſuas ab hoc onere liberare, ſed etiam ipſe emptor poſſit venditori rurſus jus ſuum cedere, ab eóque pretium pro cenſibus datum repetere.

Verùm quia talis contractus cenſualis prima fronte nihil videtur differre à mutuo ſub uſuris contracto, quia & in mutuo debitor mutuum acceptum pro libitu reſtituere, & creditor illud repetere poteſt, interim uſuræ annuæ & penſiones ex mutuo præſtandæ ſunt, ideo inſpiciendum eſt, utrùm tales contractus cenſuales ſine peccato uſuræ ſuſtineri valeant?

℟. Itaque I. Cenſum *realem* ex parte ſolius venditoris redimibilem eſſe contractum licitum & non uſurarium, per expreſſam declarationem Pontificiam *in Extravag.* 1. *&* 2. *de Empt. & vend. inter com.* dummodo cenſus eo pretio ematur, quod conſuetudo loci, vel Magiſtratus juſtum decrevit, prout conſuetudine Germaniæ receptum, ut 5. floreni annui reditus emantur pro centum florenis.

Eſt etiam inter hunc *contractum cenſualem* & inter *mutuum* notabilis differentia, quæ ex communi DD. ſententia apertè colligitur in citatis *Extravagantibus*; nam in *mutuo* bonis & facultatibus debitoris caſu aliquo pereuntibus nihilominus pecunia mutuata cum uſuris repetitur; at verò in *contractu cenſuali* ſeu emptione cenſus *realis*, ſi res, ex qua reditus annuus ſive cenſus emptus eſt, intereat, cenſus quoque & facultas repetendi pretium interit.

Similiter ſi propter ſterilitatem aut aliam cauſam res cenſualis non tantos fructus proferat, ut integræ penſioni ſufficiant, non tenetur debitor ſeu venditor cenſus totum cenſum ſolvere, niſi antecedentium aut ſubſequentium annorum fertilitas talem ſterilitatem compenſet. Cujus ratio eſt, quòd hic contractus emptionis ſit, emptione autem perfecta periculum in re empta contingens ad emptorem pertineat, *toto t. ff. de Periculo & commodo rei venditæ*.

Non etiam obſtat, quòd contra hunc contractum cenſualem obiici ſolet, nimirum eſſe contra naturam pecuniæ & emptionis ut una pecunia alia pecunia ematur: cùm pecunia ſit tantum pretium ad alias res comparandas; item emptionem eſſe tantùm de re præſenti, in contractu autem cenſuali hic & nunc nulla res præſens ſit, quæ ematur: nam dicendum eſt, in contractu cenſuali non emi pecuniam tanquam mercem, ſed jus percipiendi pecuniam, prout etiam alia jura incorporalia rectè emuntur, & venduntur. Unde quia iſtud jus futuris temporibus percipiendi pecuniam ſtatim tempore emptionis à venditore cenſus conceditur emptori, ideò hoc reſpectu ſatis res empta præſens dici poteſt; veluti & fructus in agris, partus ex animalibus in futurum naſcituros jure vendi probatur *ex l. nec emptio*. 8. *ff. de Contrahenda emptione*.

Quod ſi cenſus *realis* non tantùm ex parte venditoris, ſed etiam emptoris, & ſic *utrinque redimibilis* conſtituatur, adhuc tamen non improbabiliter ab uſura defendi poteſt. Contractus enim ex conventione legem accipiunt, *c. contractus*. 85. *de R. I. in* 6. & illæ differentiæ inter mutuum & talem contractum paulò ante enumeratæ adhuc permanent.

Verum quidem eſt, quòd ex conſtitutione Caroli

V. in Comitiis Auguſtanis facta ſub titulo, *de Uſurariis contractibus*, ad cenſum licitum requiratur, ut ejus redemptio non ſit in arbitrio emptoris, ſed ſolùm venditoris: nihilominùs id intelligi poteſt, quòd in foro externo nonnunquam ex tali pacto uſura, & *palliatum mutuum* præſumatur, quæ præſumptio non habet locum in foro interno, ſi omnia bona fide agantur, & periculum intereuntis rei cenſualis penes emptorem maneat. Præterea ſimiles conditiones quatenus ea prohibent, quæ Juri naturali non adverſantur, non ubique eſſe receptas aſſerit Paulus Laym. *in Theol. moral. l. 3. tract. 4. c. 18. ſub n. 6.* Attamen in loco ubi non eſſet conſuetudo cenſum utrinque redimibilem conſtituere, tutius foret à tali contractu abſtinere propter illam fori externi præſumptionem & ſcandalum aliorum, ac periculum uſurariæ intentionis.

23 ℞. II. Cenſum quoque *perſonalem*, præſertim à ſolo venditore *redimibilem* (probabiliter etiam *utrinque redimibilem* per ea, quæ mox de cenſu *reali* diximus) ab uſura plurimi DD. defendunt: ſi enim aliæ præſtationes ſuper ſola perſonæ induſtria conſtitui poſſunt, prout fit in tributo Magiſtratui ſolvendo in decimis perſonalibus, in contractu ſocietatis &c. non apparet ratio, cur idem in cenſu *perſonali* fieri nequeat, cùm de æquivalentibus idem ſit judicium. *L. ult. ff. Mandati*. Differt autem hic contractus à mutuo. 1. Quòd conſtitui non poſſit, niſi cùm tali perſona, quæ ex ſua induſtria lucrum facit. 2. Si ex cauſa perſona cenſualis lucrum facere ampliùs non valeat, penſiones quoque annuæ ampliùs non ſolvantur. 3. Si cenſus ex parte ſolius venditoris *redimibilis* ſit, iterum differt à mutuo, quia mutuum non tantùm debitor ſponte ſolvere, ſed etiam creditor ab invito debitore petere poteſt.

Imò non deſunt magni nominis DD. qui cenſum *perſonalem & realem* conſtitui poſſe affirmant cum *pacto aſſecurationis*, ut nimirùm venditor ſuſcipiat in ſe periculum interitus, & re cenſuali pereunte, vel lucro ex induſtria perſonæ ſine culpa ejus ceſſante, venditor non quidem annuos cenſus perſolvere, ſed tamen capitale, ſeu pretium cenſus reſtituere teneatur dummodò hæc obligatio venditoris ipſi alio modo compenſetur ſcil. pretium cenſus augendo, vel quod in effectu idem eſt, minorem cenſum exigendo. Ita namque in aliis contractibus aperto Jure conceſſum eſt, ut contra naturam contractus periculum ex ſpeciali pacto ad alterum pertinere poſſit, puta in commodato ad commodatarium, in depoſito ad depoſitarium, *c. unico. de Commodato: l. 1. §. 6. ff. Depoſiti*. Verùm contra hunc *cenſum perſonalem*, & pactum *aſſecurationis* adducitur Bulla Pii V. quæ incipit: *Cùm onus Apoſtolicæ ſervitutis*, cui tamen ſimilis reſponſio aptari poteſt, quæ ſuperiùs circa conſtitutionem Carolinam data eſt. Prolixiùs hanc materiam *de Cenſibus* tractat Laym. *d. l. c. 18.* et Cov. *Variar. Reſolut. l. 3. c. 7.* Henr. Caniſ. *de Uſur. c. 11.* Leſſius *de I. & I. lib. 2. cap. 22.* aliique apud eos citati.

24 Quæritur IX & ultimò, quid ſit *cambium*, & quo titulo ex eo lucrum acquiri poſſit? Negotiatio iſta pecuniaria, quæ *cambium* dicitur, paſſim nota & uſitata, nihil eſt aliud, quàm permutatio pecuniæ pro pecunia, in qua ille qui rogatur, ut pecuniam commutet, *campſor*, ille verò qui rogat & ad cuius gratiam pecunia commutatur, *Campſarius* appellari ſolet; priſco enim vocabulo *cambire* vel *campſare* idem quod permutare ſignificabat, ſicut ex Priſciano refert Cov. *de Collatione veterum numiſmatum c. 7. num.* 4. Licèt verò etiam in *mutuo* pecunia pro pecunia detur, id tamen non fit cauſa permutationis, neque ſtatim tempore contractus in mutuo, ſicut in Cambio pecunia unius datur pro pecunia alterius, ſed ſolus creditor numerat pecuniam, ut in futurum vel eandem, vel aliam ejuſdem generis, & bonitatis recipiat, cùm ergò *cambium à mutuo* differat, conſequens eſt, quòd lucrum ex cambio quæſitum nomine *uſurarum* cenſeri non debeat, nec uſurarum pœnis ſubiaceat. Videamus tamen breviter, ex quibus cauſis aliquod lucrum citra iniquitatem ex *cambio* percipiatur.

Eſt autem præſciendum, *cambium* dividi in *manuale* ſive minutum: & in *cambium locale*. Cambium *minutum* ſeu manuale dicitur, quando pecunia unius formæ aut materiæ, permutatur cum pecunia alterius formæ aut materiæ, v. g. crucigeri aut ſeſtertij pro taleris, vel aureis, moneta Germanica pro Italica, Hiſpanica &c. Dicitur *minutum*, quia plerumque minor moneta commutatur pro majore, & *manuale*, quia ſtatim in eodem loco & tempore de manu ad manum viciſſim pecunia numeratur.

Locale cambium eſt, quando pecunia præſens commutatur cum pecunia diſtante in alio loco, quod cum ordinariè per literas fieri ſoleat, per quas campſor mandat ſuo correſpondenti, ut campſario certam pecuniæ quantitatem, quam ipſe campſor jam hic Salisburgi accepit, numeret Romæ, ideò etiam *cambium per literas* appellatur. Idque præcipuè ob utilitatem itinerantium inventum eſt, ne cogantur pecunias cum magno periculo & incommodo ſecum continuò deferre.

Porrò in *cambio minuto*, ſi v. g. aurei pro crucigeris commutandi ſint, ſolent campſores aliquid auctarii loco exigere, & frequenter pro quolibet aureo ſeſtertium vel groſſum. Cauſas hujus exactionis DD. aliquot allegant: *prima* eſt locatio operæ & obſequij, ſiquidem campſor debeat ſemper paratas habere diverſi generis pecunias, quemlibet ad cambium in ſuam domum intromittere, inde ſe & famulos hujus negotij expertos alere. Quod maxime procedit circa campſores, quibus obligatio tale cambium exercendi pro publica hominum utilitate à Magiſtratu impoſita eſt. *Secunda* cauſa eſt *lucrum ceſſans* vel *damnum emergens*, ut ſi campſor propoſuerat numos aureos aliò deferre, ubi pluris valent, & alibi merces emere, ubi alia moneta longè cariùs emuntur &c. *Tertia*, puritas materiæ, quia communi hominum judicio imperialis vel ducatus purus, nihil habens de cupro admixtum pluris æſtimatur, quàm moneta impura. Nec obſtat, quod quidam opponunt, æſtimationem materiæ non eſſe in poteſtate ſubditorum, ſed Principis monetam cudentis. Nam reſpondetur numos alio modo æſtimari à Principe, & alio à ſubditis: à Principe quidem numi *formaliter* conſiderantur, ut numi ſunt, & quatenus menſura rerum venalium, & ſolutionis debitorum: à ſubditis verò in cambio, & commutatione *materialiter*; & ut res ſui patrimonij, quæ in ſe meliores vel deteriores ſunt. Hinc etiam pro *quarta* cauſa aſſignant antiquitatem, raritatem, commoditatem conſervandi, numerandi, vel deferendi monetam. *Quinta* demùm eſſe poteſt, uſus ſeu expendibilitas, ut ſi in aliquo loco commutentur numi, qui poſſunt ibi expendi cum iis, qui expendi non poſſunt, iſti enim cùm non habeant ibi pretium, vel valorem, minoris æſtimantur.

Sed & in *cambio locali* campſores aliquod lucrum facere conſueverunt, ita ut ſi in exemplo campſarius hic Salisburgi numeraverit campſori centum imperiales; Romæ tantùm accipiat nonaginta quinque, & quinque cedant lucro campſoris.

Hoc verò lucrum, dummodò uſitatum in aliquo loco cambii modum, qui communi hominum æſtimatione non reputetur iniquus, non excedat, communiter defendunt DD. Inprimis enim campſores pro itinerantium utilitate ſolent ad hoc operas ſuas locare, famulos & ſcribas alere, libros rationum tenere, aliosq; ſumptus facere. Deinde campſor virtualiter ſaltem transfert pecuniam de loco ad locum, & liberat campſarium ab onere, ſumptibus, ac periculis, quę ipſe in transferenda

Digitized by Google

ferenda pecunia ſubire deberet, quod obſequium meritò pretio æſtimabile cenſetur. Plura de cambiis videri poterunt apud Leſſ. *de I. & Iuſt. lib. 2. cap.* 23. ubi difficultates pleraſque circa cambia ſatis exactè pertractat.

---

§. III.

De Reſtitutione & Pœnis Uſurarum.

S U M M A R I A.

25. *Obligatio reſtitutionis incumbit uſurariis etiam mentalibus.*
26. *Cur & an non idem in ſimonia mentali?*
27. *Iure Canonico etiam hæredes tenentur reſtituere.*
28. *Excuſatio à reſtitutione.*
29. *Res empta ex pecunia uſuraria non eſt reſtitutioni obnoxia, niſi deficientibus aliis mediis.*
30. *Contra tertium Poſſeſſorem non datur actio.*
31. *Aliæ pœnæ uſurariorum.*
32. *Parochi ſine judicio Ordinarii non debent aliquem uſurarium condemnare.*
33. *Oblationes quando recipiendæ ab uſurariis.*
34. *Ad ſepulturam non recipiuntur niſi præſtita ſatisfactione, vel cautione.*
35. *Nec teſtamenta eorum valent.*
36. *Iurium imperiti, qui juxta communem modum ſub nomine mutui accipiunt aliquid ultra ſortem, qualiter frequenter ab uſura excuſari poſſiut.*

25 SIcut quilibet iniquus rei alienæ detentor ad reſtitutionem tenetur, nec abſolvitur peccatum niſi reſtituatur ablatum *cap. peccatum. 4. de R. I. in 6.* ita etiam uſurarii ante omnia cogendi ſunt ad reſtitutionem eorum, quæ per uſuras contra Jus naturale, Divinum & humanum acquiſieverunt. Et cùm uſura rapinæ inſtar ſit, *c. ſi quis uſuram. 10. cauſa. 14. q. 4.* ideò uſurarii in utroque foro, tam interno quàm externo ad reſtitutionem adigi debent. In foro tamen externo non aliter quis ad reſtitutionem cæteraſque uſurariorum pœnas condemnandus eſt, quàm ſi fuerit uſurarius manifeſtus, ſcilicet per rei evidentiam, confeſſionem judicialem, aliaſve legitimas probationes convictus: Eccleſia enim & alii Judices externi non judicant de occultis, ne quandoque innocentes pro nocentibus puniantur, *cap. cum tu. 5. hoc tit. l. ult. Cod. de Probationibus*. In foro autem interno nulla opus eſt probatione, ſed ſua quemque conſcientia arguit. Hinc etiam non tantùm realis uſura, quæ aperto uſurario pacto commiſſa eſt, ſed & ſola *mentalis* in conſcientiæ foro ad reſtitutionem obligat, per textum & Doctores in *cap. conſuluit. 10. hoc tit.* Dicitur autem *mentalis* uſura, quando creditor non fuiſſet aliter pecuniam daturus indigo debitori, niſi ipſe debitor viciſſim, vel ſine omni pacto externo, vel ex pacto aliquo ſimulato, quoad externam ſpeciem non uſurario, creditori conceſſiſſet. Exempla deſumi poſſunt ex §. 1. *verſiculo. Dico quarto*, & ex §. 2. *q.* 2. & ſecunda interpretatione *c. naviganti*, & ex eodem §. 2. *qu.* 4. *in reſponſo ad quintum argumentum*.

26 Verùm hìc non levis eſt difficultas, quare in *ſimonia mentali* ſufficiat ſola pœnitentia & dolore erga Deum illud peccatum expiare ſine reſtitutionis obligatione, ut communiter tradunt Interpretes *in c. ultimo de Simonia* & non ſimiliter *in uſura mentali*? Inter varias explicationes, quas adferunt DD. illa videtur capto facilior, quam refert Barb. *in d. c. conſuluit num.* 4. quòd in *uſura mentali* injuria fiat debitori, qui invitus & neceſſitate coactus ſolvit; in *ſimonia* verò *mentali*, quæ ſine expreſſo pacto fit, plerumque ille, qui pro ſpiritualibus aliquid temporale offert, non ſit neceſſitate conſtrictus. Imò ſi ponatur caſus, ut v. g. Clericus in neceſſitate conſtitutus non poſſit aliter impetrare beneficium ad ſui ſuſtentationem, quàm ſi liberalem obligationem faciat Epiſcopo, vel patrono aliàs ſibi non collaturo, tunc æq; reſtitutionem faciendam eſſe in *ſimonia* hac *mentali*, quàm in *uſura mentali* non improbabiliter docet Dominicus Sotus *de Iuſtitia & iure lib. 9. q. 8. articulo. 1.* Neque etiam ex textu *d. c. ult. de Simonia*, qui obſcurior eſt, & diverſas interpretationes admittit, contrarium evincitur.

Cæterùm reſtitutio uſurarum vel debitoribus per uſuras læſis, vel heredibus eorum, aut in iſtorum omnium defectu pauperibus facienda eſt, *d. c. cùm tu. 5. hoc tit.* Ex adverſo quoque non tantùm ipſi uſurarii, ſed etiam heredes eorum, uſuras reſtituere tenentur. 27
Quamvis enim de jure Civili heres non teneatur ex delicto defuncti, niſi quatenus ex illo delicto ad heredem pervenit, & inde locupletior factus eſt, vel ſi lis cum defuncto conteſtata fuerit, ut tunc non tam ex delicto, quàm ex quaſi contractu litis conteſtatæ conveniatur, *l. unica C. Ex delictis defuncti in quantum hæred. conven.* De jure tamen Canonico heres ad exonerationem conſcientiæ defuncti tenetur pro viribus hæreditariis omnibus illis ſatisfacere, quibus defunctus damnum intulit, licèt ex illo damno hæreditas aucta non ſit, *cap. ult. de Sepulturis c. in literis. 5. de Raptoribus*. Et cùm hęc res ſalutem animæ concernat, & naturalis ratio ſuadeat, ut contra juſtitiam læſis damnum ex bonis ipſius lædentis compenſentur, ideò hanc conſtitutionem Juris Pontificii etiam in terris Imperii obſervandam eſſe non attenta lege civili, rectè docet Henric. Caniſ. *de Uſuris c. 7. ſub n.* 4.

Ab hac tamen reſtitutione excuſat notoria paupertas uſurarii, vel heredum ejus, uſque dum ad pinguiorem fortunam deveniant, *l. nam is nullam. 6. ff. de Dolo* & *d. c. 5. h. t.* Item ſi debitor ipſemet ſolitus ſit uſuras exercere, non audietur contra ſuum creditorem reſtitutionem uſurarum petens, niſi & ipſe priùs aliis, cum quibus uſuras exercuit reſtitutionem fecerit, nam fruſtra legis auxilium invocat, qui in legem peccavit, *c. quia fruſtra. 14. h. t.* 28

Sed quid ſi creditor ex pecunia uſuraria domos vel prædia emerit, anne hæc tanquam ſua debitor vel heres ejus petere poterit ſicut potuiſſet ipſam pecuniam uſurariam? ℞. De Jure rem non ſuccedere in locum pecuniæ, propterea qui ex aliena pecunia etiam inſcio vel invito Domino rem aliquam emit, ſibi acquirit hujus rei dominium, non alteri cujus pecuniæ fuerunt, niſi quòd ei aliam pecuniam reddere teneatur; per textum expreſſum *in l. qui aliena. 8. C. Si quis alteri vel ſibi &c.* & *l. ſi ex ea 6. C. de Rei vindicatione*. Si tamen creditor non habeat alia media ſatisfaciendi debitori propter uſuras, tunc cogetur talia bona vel in ſolutum dare, vel vendere, & de pretio uſuras malè acceptas compenſare, *d. c. 5. h. t.* 29

Quòd ſi talia bona jam in tertium alienata ſint, contra hunc tertium poſſeſſorem probabilius debitori nulla actio competit; non *perſonalis*, quia cum eo nihil contractum fuit; nec etiam *realis hypothecaria*: quia non habemus legem, quæ hypothecam in tali caſu concedat, niſi fortaſſis debitor, cum quo uſura exercita, pupillus aut minorennis fuerit, qui aliàs in re ex pecunia ſua comparata tacitam hypothecam habet, *l. idemque 7. ff. Qui potiores in pignore*: vel Eccleſia, quæ jure minoris utitur, *c. 1. De in integrum reſtit.* vel niſi alienatio in tertiũ facta ſit in fraudẽ debitoris, cùm creditor 30

uſurarius ſciret ſe aliunde debitori per uſuras læſo ſatisfacere non poſſe: tunc enim res alienata revocabitur, ſecundùm ea, quæ traduntur *in toto t. ff. Quæ in fraudem creditorum*. Covar. *Variarum Reſolutionum lib. 3. c. 3. ſub n. 6.*

Præter obligationem reſtitutionis aliæ quoque pœnæ in uſurarios conſtitutæ ſunt. Ut I. Infamia Juris, *l. improbum fœnus. 20. C. Ex quibus cauſ. infam. irrogatur.*

31 II. Privatio officii, & depoſitio in Clerico uſurario, *cap. 1. & ſeqq. 14. q. 4.* poterit tamen Epiſcopus poſt reſtitutionem & peractam pœnitentiam cum tali Clerico diſpenſare, *c. at ſi Clerici. 4. §. de adulteriis. de Judiciis.* Gloſſ. *in cap. præterea 7. v. ſuſpendas. hoc t.*

32 III. Laicos uſurarios Epiſcopus excommunicare poteſt, & prohibere, ne eorum oblationes tanquam malè quæſitæ in Eccleſiis recipiantur, ſub pœna, ut Eccleſiaſtici tales oblationes recipientes ab officio ſuſpendantur, et ad reſtitutionem acceptorum teneantur, *c. 3. & c. præterea 7. h. t.* Quod tamen intelligendum eſt, ſi aliquis uſurarius manifeſtus ſit, aut tanquam uſurarius in iudicio convincatur, & ſi appareant illi, quibus per uſuras damnum datum eſt: aliàs in dubio abſque declaratione Epiſcopi à privatis Parochis nemo tanquam uſurarius facilè proclamandus eſt: criminalia enim, quæ altioris indaginis ſunt, & magnum præiudicium, ac pœnas Juris ſecum trahunt, nec Parochus, nec Decanus ruralis judicare, ſed ad Epiſcopum referre debet. Tridentinum *ſeſſ. 24. de Reform. c. 20.*

33 Quòd ſi etiam nulli ampliùs exiſtant debitores, vel heredes eorum, à quibus uſuræ extortæ ſunt, tunc in horum defectu oblationes, maximè quæ in ſuſtentationem pauperum cedunt, faciendas & recipiendas eſſe habetur in ſæpe dicto *c. 5. h. t.* & inſinuatur *Luc. 16. c.* ubi Chriſtus dicit: *facite nobis amicos de mammona iniquitatis, ut cùm defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.*

34 IV. Uſurarii manifeſti ad Eccleſiaſticam ſepulturam non admittuntur, antequam uſuras pro modo & poſſibilitate facultatum ſuarum reſtituerint, aut ſaltem cautionem de reſtituendo præſtiterint præſentibus illis, quibus uſuræ debentur, aut in iſtorum abſentia coram loci Ordinario proprio, vel Notario, *cap. 2. h. t. in 6.* Imò in articulo mortis, & caſu neceſſitatis, quando Ordinarius loci, Parochus vel Notarius haberi non poteſt, quemlibet Sacerdotem, qui tunc temporis à peccatis abſolvere poteſt, etiam idoneum eſſe ad recipiendam talem cautionem, ut eam poſteà referat Epiſcopo, docet Sylv. *in verbo Reſtitutio §. 6. q. 1.* & Nav. *in Manual. c. 13. n. 218.*

35 V. Teſtamenta & ultimæ voluntates uſurariorum non valent, niſi ante mortem uſuras reſtituerint, vel de reſtituendo idoneam cautionem dederint. *d. c. 2. h. t. in 6.*

36 Demùm hoc loco notandum eſt, quòd homines rudes & indocti, qui ex ſua pecunia lucrum, & penſiones annuas accipiunt iuxta eum modum, quo alii viri honeſti, & probi facere conſueverunt, non ſint facilè de uſura condemnandi, quamvis ipſi non intelligant, quo iure vel titulo tale lucrum ſibi habere liceat: cùm enim lucrum ex pecunia variis ex cauſis cohoneſtari valeat, ut propter lucrum ceſſans, damnum emergens, implicitum pactum ſocietatis, emptionem cenſus, &c. ſatis cenſeri poſſunt in bona fide, qui proborum virorum imitantes exemplum ſibi proponunt, non aliter quàm iuſto, quo fieri poteſt, titulo lucrum ex pecunia quærere.

Imò licèt indocti contrahendo utantur verbo mutui, vel germanicè *ausleichen*, nihilominus cùm non intentio verbis, ſed verba intentioni deſervire debeant, *c. ſecundò requiris. 41. de Appellationibus.* Ideò ex mente iſtorum, qui omni meliori modo, quo de iure fieri poteſt, contrahere intendunt, ſimiles contractus in effectu non tam mutuum, quàm ſocietas implicita cum pacto aſſecurationis (quod fieri poteſt, ſi pro tali periculo aſſecurationis ſocio relinquatur maius lucrum, cùm contractus ex conventione legem accipiant) vel emptio cenſus realis aut perſonalis iudicari debent, præſertim quia apud Germanos ille terminus valde generalis eſt, & omnem fermè conceſſionem ſignificat ita docet Laym. *Lib. 3. tractatu 4. c. 18. n. 11. & 13.* cum Leſſ. Valent. & Maiore ibidem citatis. Aliàs enim innumeri condemnandi forent, non tantùm Laici, ſed & Eccleſiaſtici, qui ſub nomine & titulo *ausleichen* ultra ſortem ſeu capitale annuatim 5. vel 6. pro 100. exigunt, nec lucrum ceſſans nec damnum emergens, nec morale periculum interituri capitalis propter aſſecurationem pignioris & fideiuſſorum habent, & ſolum lucrum quærunt, *ne pecunia otioſa ſit.* Et ſanè ſi iniquitatem non à verbis, ſed ab effectu metimur, haud eſſe rationabile, indoctum, qui ſub nomine *mutui*, vel *ausleichen* accipit 5. pro 100. uſurarium aſſerere, & doctum, qui ſub nomine *cenſus* idem facit, abſolvere. Meminiſſe tamen oportet, quod ſemper hactenus monui; multos contractus excuſari poſſe, in quibus aliquid ultra ſortem accipitur, ſi fiant cum eo, qui ex mea pecunia negotiatur, & honeſtum lucrum quærit, ut mihi huius lucri partem tribuat, veluti in contractu ſocietatis expreſſo vel implicito, in quo alter pecuniam, alter induſtriam confert, contingit; aut ſi verè reditus annuos ex re vel induſtria habeat, quos ſine damno ſuo vendere poſſit, ſecus autem, ſi contrahatur cum debitore indigente, qui tantùm ad ſublevandas neceſſitates ſuas mutuam pecuniam accipit, & ſi reditus ex rebus vel laboribus ſuis provenientes vendere debeat, defectum neceſſariæ ſuſtentationis pati, & paulatim prorſus ad inopiam delabi cogatur: cum tali enim non eſt materia, vel merces, ſcilicet lucrum aut reditus, ſuper quibus poſſit fundari emptio, cenſus, vel ſocietas. Quòd ſi ab initio contractus habuerit ex re vel induſtria reditus, & hi ſine culpa ſua defecerint, hic defectus vel interitus ad emptorem cenſus ſpectat, ut is cenſum exigere non poſſit; ſicut etiam ſuperiùs dictum. Caveant igitur divites, ne pro tranſitorio & plerumque ingratis heredibus relinquendo lucro animæ detrimentum patiantur, theſaurizent ſibi potius theſauros in cœlo faciant Chriſtianæ Charitatis erga indigentes officium, & adimplere ſtudeant illam Chriſti ſententiam Luc. 6. *benefacite, mutuum date, nihil inde ſperantes.*

TITULUS XX.

De Crimine falſi.

SUMMARIA.

1. *Quid ſit, & quomodo committatur crimen falſi?*
2. *Qua pœna afficiantur falſi teſtes?*
3. *Falſum teſtem Iudex punire poteſt, etſi aliàs non ſit de eius juriſdictione.*
4. *Falſi crimen ſuo modo committit, qui pro teſtimonio dicendo pecuniam accipit, ſed non punitur pœna falſi ordinaria.*

5. *Ab*

5. *Ab hac pœna quoque excuſatur, qui tantùm in accidentalibus falſum dixit.*
6. *An teſtis qui aliud extra, aliud in judicio dixit, ut falſarius puniri poſſit?*
7. *Quomodò ſcripto falſum committatur: & quæ hujus pœna?* n. 8.
9. *Falſatores literarum Apoſtolicarum incurrunt excommunicationem Bullæ Cœnæ.*
10. *Quæ notanda in Bullis Pontificiis, ex quibus earum falſitas argui poſſit.*
11. *Aperiens literas alterius an falſum committat?*
12. *Quando literæ alienæ ſine injuria aperiri poſſint?*
13. *Mutatione nominis committitur etiam falſum.*
14. *Quibus modis facto committatur falſum?*
15. *Varii modi falſandi monetam; & quæ horum falſariorum pœna.*
16. *Pœna Alchimiſtarum de Iure Canonico.*
17. *Vſu quomodo falſum committatur: & quomodo tale puniatur?*
18. *Monitum de uſu & expenſione falſæ Monetæ.*

IUxta ordinem Decalogi, quo poſt furta & alias iniquas rei alienæ uſurpationes prohibetur, ne quis adverſus proximum falſum teſtimonium loquatur tractat Compilator in *hoc tit.* de iis, qui per falſitatem & dolum quoquo modo aliis nocere intendunt.

1 *Falſum* enim & crimen falſi ad propoſitum deſcribit Sylveſter *in verbo Falſarius n.* 5. quòd ſit *immutatio veritatis* cum dolo & jactura: nam qui ſine dolo per errorem falſum loquendo aut ſcribendo committit, vel qui ſine alterius læſione mentitur, pœna hujus criminis non tenetur, *l. quid ſit* 23. *ff. Ad l. Cornel. de falſis*, & *l. nec exemplum*. 20. *C. eod. tit.*

2 Committitur falſum quatuor modis, ſcilicet *dicto*, *ſcripto*, *facto*, & *uſu*. *Dicta* committunt falſum, & illud quidem graviſſimum teſtes, qui in judicio falſum teſtimonium dicunt. Hujus delicti pœna de jure Canonico circa Eccleſiaſticos eſt depoſitio, & in Monaſterum, vel carcerem ad agendam pœnitentiam detruſio, *c. ſi Epiſcopus* 7. *diſt.* 50. De Jure Civili pœna ordinaria falſi eſt deportatio, & omnium bonorum publicatio, *l.* 1. §. *ult. ff. Ad l. Cornel. de falſis* quæ pœna exaſperatur, & ultimum ſupplicium ſtatuitur, ſi quis contra accuſatum de crimine capitali falſum teſtimonium dixerit, *l.* 1. §. *prætereà ff. Ad l. Cornel. de Sicar.* Generaliter conſtituit Carolus V. *in Conſtitut. pœnal. a.* 107. ut in quacunque cauſa criminali falſum contra alterum jurans eadem pœna afficiatur, qua crimine probato afficiendus fuiſſet accuſatus. Conſuetudines etiam particulares circa punitionem falſorum teſtium maximè attendendas eſſe monet, variaſque pœnas pro diverſitate locorum recenſet Menoch. *de Arbitrar. iud. cent.* 4. *caſu* 306. & cùm teſtes, antequam deponant, juramentum *de veritate dicenda* præſtare debeant, ideò juxta conſuetudinem Imperii, quàm Carolus V. *cit. loc.* confirmavit, aliquando teſtibus perjuris, præſertim ſi in re magni momenti pejeraverint, duo priores digiti, quos in præſtatione juramenti erexerunt, per carnificem amputantur.

3 Prætereà notabile eſt, quòd de Jure Civili Judici teſtem coram ſe falſum deponentem, punire liceat, quamvis ille teſtis non ſit de ipſius Judicis juriſdictione, ſed aliunde evocatus, *l. nullum.* 14. *Cod. de Teſtibus l. penult. Cod. de Probat.* delictum enim tribuit juriſdictionem in delinquentem *l.* 1. *cum auth. qua in Provinciæ. Cod. Ubi de Crim. agi oport.* dummodo teſtis falſarius non ſit clericus, ſtudioſus, aut miles: iſti enim ſpecialia privilegia Juris habent, ut alibi delinquentes ad proprios ſuos Judices remitti debeant, qua de re dictum eſt prolixiùs in Tit. *de Foro competenti. Lib. II.* §. 4. & 5.

Porrò crimen *falſi* non tantùm ille committere dicitur, qui falſum teſtimonium præbet, ſed etiam qui 4
pecuniam accipit ad teſtimonium dicendum vel non dicendum, *l.* 1. §. 2. *ff. h. t.* neque enim pro teſtimonio dicendo pecuniam ex pacto accipere licet, cùm quilibet ſit obligatus ad teſtimonium veritati perhibendum *c. nolite timere.* 86. *cauſa.* 11. *q* 3. *c. non ſanè.* 15. *cauſa* 14. *q.* 5. & *tota tit. ext. de Teſtibus cogend.* niſi in compenſationem laborum, expenſarum, vel lucri domi neglecti, ſi teſtis procul ad judicium vocetur, & ibi moram facere debeat, *c. ſtatutum.* 11. §. *proferendo de Reſcriptis in* 6. Nihilominus virum talem à pœna ordinaria falſi excuſat, & potiùs arbitrariè puniendum cenſet Menoch. *d. Cent.* 5. *caſu* 310. eò quòd in proprietate verborum vix poſſit dici falſum committere, cùm veritatem non immutet, ſi, quod ſupponimus, de cætero verum teſtimonium dixerit; nec accipiendo pecuniam jurmento vel judici aut parti adverſæ injuriam infert.

Sed & ille communiter à pœna ordinaria *falſi* eximitur, qui in judicio falſum dixit non circa ſubſtan- 5
tialia cauſæ, ſed in quibuſdam circumſtantiis accidentibus vel extra capitula & articulos, ſuper quibus fuit interrogatus, quamvis hujus teſtimonium etiam circa ſubſtantialia vehementer reddatur ſuſpectum, ut iterum probat Menoch. *d. l. caſu* 307. & Julius Clarus §. *Falſum n.* 9.

Quòd ſi teſtis unum dixerit extra judicium, & 6
eius contrarium in iudicio, magis credetur id, quod in iudicio dixit, propter religionem iuramenti, & authoritatem iudicii: ſed an propterea tanquam falſarius puniendus ſit, dubitatur. Affirmat Barth. *in l. eos* 27. *ff. hoc tit. num.* 8. Negat verò Clarus *d.* §. *Falſum ſub num.* 5. Puto ad conciliationem non improbabiliter diſtingui poſſe, an teſtis extra judicium à litigante interrogatus falſum dixerit, ex quo litigans deceptus actionem inſtituerit, tranſactionem recuſaverit, expenſas judiciales fecerit, vel an tantùm in communi converſatione nihil cogitans de alicuius *intereſſe* falſum dixerit? Priori caſu videtur procedere opinio Barth. eò quòd tunc intervenerit immutatio veritatis cum dolo & jactura; poſteriori verò caſu opinio Julij Clari locum habet: quia falſum non committitur ſinè intentione nocendi, & tanquam ſolùm mendacem, non falſarium leviter puniendum cenſet Menoch. *caſu* 312. Hodie tamen raró pœna deportationis & publicationis bonorum infligitur, præſertim in delictis extra judicium commiſſis, quæ potiùs damnum privati alicuius hominis, quàm authoritatem Magiſtratus vel rempublicam concernunt: ideò in his potiùs pœna arbitraria, vel actio *de dolo*, vel *in factum* ad intereſſe conſequendum competet.

Scripto falſum committit Notarius, qui aut totum 7
inſtrumentum falſum in gratiam alicujus ſcribit, vel notabilem aliquam falſitatem doloſè admiſcet; item quicunque alius, qui aliena inſtrumenta in parte aliqua ſubſtantiali & conſiderabili radit, immutat, lacerat, vel ſupprimit, aut ſi alienum chirographum, manum, vel ſigillum imitatur & debitum, vel quid ſimile in ſui favorem, & alterius detrimentum ſcribit. *l.* 1. & *paſſim. ff. h. t.*

Pœna huius falſitatis ordinariè de Jure Civili eſt 8
deportatio, & omnium bonorum publicatio cum infamia: de conſuetudine verò teſte Claro & Menoch. *cit. loc.* eſt arbitraria pro qualitate perſonarum & quantitate damni dati. Specialiter verò excommunicationem reſervatam incurrunt non tantùm illi, qui Bullas ſive li- 9
teras & reſcripta Pontificia falſificant, ſed etiam qui tales falſas literas penes ſe habentes eas intra 20. dies, à quo falſitatem cognoverint, non deſtruxerint, aut reſignaverint, *c.* 4. *hoc tit.*

Quot modis autem committi poſſit falſitas circa 10
Bullas

Bullas Pontificias, diſertè recenſet Pontifex in *c. 5. eod. tit. & in c. quàm grave. 6.* ſubjungit, ſtylum eſſe Romanæ Eccleſiæ, quòd Pontifex ſoleat Patriarchas, Archiepiſcopos & Epiſcopos in ſuis literis *Fratres* appellare, cæteros verò Eccleſiaſticos & Laicos cuiuſcunque dignitatis *Filios*: item cùm uni tantùm perſonæ ſcribit, nunquam loquatur in plurali, *Vos* aut *Veſter*; ideò ſi literæ Pontificiæ proferantur, in quibus hæc obſervata non fuerint, illæ tanquam falſæ exiſtimari & reiici debeant.

11 Huc etiam quidam referunt illos, qui privatas alicuius literas deſigillant, & aperiunt. Verùm licèt hoc ſine peccato & injuria eorum, ad quos literæ pertinent, regulariter fieri nequeat, plerumque tamen DD. cenſent non eſſe pœnam ordinariam *falſi*, ſed aliam mitiorem & arbitrariam infligendam: niſi aperiens literas apertas oſtenderit adverſario, vel teſtamentum clauſum, aut aliàs literas publicas ſigillo publico Magiſtratus munitas aperuerit, cùm enim crimen falſi inter delicta publica numeretur, eius pœna ordinaria rariùs locum habet, ſi potiùs alicui privato, quàm publicæ authoritati, & paci reipublicæ injuria inferatur, *c. cùm olim 33. ubi* Innoc. & Panor. *de Officio iudiciis delegati l. qui teſtamentum 2. ff. hoc tit.*

12 Aliquando etiam privatæ alterius literæ ſine injuria aperiuntur, puta ſi id fiat jure belli, aut juſtæ defenſionis cauſa contra inimicum inſidias molientem, vel ad impediendum peccatum alterius, ut ſi Prælatus, parens, paterfamilias, præceptor & ſimiles ſuorum Religioſorum, filiorum, ſubditorum literas aperiant, rationabiliter metuentes, ne quid mali in iis contineatur.

13 Præterea inter falſarios hoc loco numeratur, qui nomen aut cognomen, genus vel parentes ſibi mutaverit, *l. falſi 13. & ibi Gotteſredus. ff. h. t.* ſed hoc, ſi cùm damno aliorum fecerit, aliàs ſi dolus & jactura proximi abſit, mutatio nominis præſertim ex cauſa rationabili prohibita non eſt; *l. un. Cod. de Mutatione nominis.*

14 *Facto* committunt *falſum*, I. venditores, qui falſis ponderibus vel menſuris utuntur, aut falſas merces diſtrahunt. His de Jure Civili communi pœna dupli & relegationis conſtituta eſt in *l. penult. §. 1. ff. h. tit.* Carolus V. *in Conſtit. pœnal. a. 113.* tales pro gravitate & frequentia delicti relegari, virgis cædi, aut aliquando etiam morte puniri voluit. II. qui alicui falſum partum ſuppoſuerit, ita tamen, ut de hoc crimine non quilibet de populo, ſed tantùm parentes, vel alii, quorum ratione hereditatis, aut alimentorum intereſt, agere permittantur, *l. 30. §. 1. ff. eodem*. III. Qui terminos & limites agrorum doloſè mutant, quorum pœna eſt arbitraria, pro qualitate delicti & perſonæ in corpore vel pecunia inferenda *toto tit. ff. de Termino moto. & Conſtitutione Carolina. a. 114.* IV. Qui propoſita edicta Magiſtratus dolo malo corrumpunt. *d. l. penult. ff. h. t.*

15 V. Qui monetam falſificant, quod poteſt fieri tribus potiſſimùm modis: *primò*, ſi quis cudat monetam, qui cudendi poteſtatem non habet: eſt enim jus cudendi monetam unum ex regalibus, quod tantùm ſummo Principi competit, & iis qui ex privilegio, aut conſuetudine legitima acquiſiverunt. Textus & DD. *in tit. Feud. Quæ ſint regalia*, & *in l. 2. Cod. de Falſa moneta.*

Secundò, Si quis monetæ publica authoritate cuſæ juſtum pondus abradat. *l. quicunque. 8. ff. h. t.* *Tertiò*, ſi quis monetam cudat aut fingat ex falſa materia, ex ſtanno, cupro, aut ſimili, &c. Primis duobus caſibus pœna arbitraria pro qualitate & frequentia delicti in corpore aut bonis infligenda. In tertio verò pœna ignis conſtituta eſt in *Conſtitut. Carolin. a. 111.* De Jure Canonico & circa Eccleſiaſticos non habetur in corpore Juris ſpecialis pœna in ſingulis iſtis caſibus conſtituta: erit proinde arbitraria, quæ aliquando ad pœnam depoſitionis extendi poterit, *arg. c. ad audientiam. 3. h. t.* Habetur quidem in *extravag. un. Ioannis 22. h. t.* pœna excommùnicationis reſervata lata in illos, qui monetam Regis Franciæ falſificant, ſed videtur quaſi ſpeciale aliquod privilegium Regis Franciæ, & ideò probabiliter non eſt numeranda inter generales pœnas falſariorum, ſicut colligitur ex Barb. *in Collectan. ad cit. extravag. & in Tract. de Officio Epiſcopi allegat. 50. ſub num. 188.*

Deinde in *extravag. un. eod. tit. inter Commun.* (quæ incipit: *Spondent quas non exhibent divitias pauperes Alchimiſtæ.*) ſpecialiter ſtatuitur, ut per alchimiam falſum aurum vel argentum conficientes, aut monetam inde cudentes vel expendentes tantundem de vero & bono auro pauperibus erogare, vel ſi ipſi, ut ordinariè contingit, pauperes ſint, pœnam aliam in corpore arbitrio Judicis unà cum infamia ſubire teneantur, et ſi Clericis fuerint, beneficiis obtentis priventur, & ad alia obtinenda inhabiles reddantur. 16

Uſu demùm falſum committitur, qui falſitate ab aliis conficta utuntur, ut qui teſtimonium, aut inſtrumentum, vel ſcripturam falſam in judicio ſcienter proferunt, qui falſam monetam doloſè colligunt, & expendunt, &c. Et hi quoque inprimis ad reſtitutionem damni dati tenentur, & deinde pro gravitate & qualitate delicti vel pœna ordinaria falſi vel arbitraria puniuntur, *l. Cornelia 9. §. 2. & l. falſi. 13. §. 1. & l. ult. ff. Ad l. Cornel. de falſis Conſtitut. Carol. d. loc.* 17

Circa uſum & expenſionem Monetæ falſæ etiam illud hic adnotari poteſt, quòd tametſi quis ex errore & deceptus falſam monetam acceperit, eadem tamen alios decipere non poteſt, ſed regreſſum ſuum tantùm contra eos, à quibus accepit, quærere debet: novum enim peccatum contraheret alios innocentes decipiendo, quod utique non licet. Imò licet bona fide falſam monetam in alios expenderit, ad reſtitutionem tenebitur ex juſtitia commutativa, ex qua omne damnum compenſandum eſt, ſicuti cum communi docet Silveſter *verbo. Falſarius. n. 8.* Mol. *de Iuſt. & jure tract. 2. tom. 3. diſp. 170. in fine.*

TITULUS XXI.

De Sortilegiis.

SUMMARIA.

1. *Quid ſit Sortilegium propriè.*
2. *Sortes aliæ diviſoriæ, aliæ conſultoriæ, aliæ divinatoriæ.*
3. *Sortes diviſoriæ intra & extra judicium ſunt licitæ.*
4. *Conſultoriæ ſortes, etſi aliquando licitæ, ordinariè tamen non ſunt uſurpandæ.*
5. *In cauſis beneficialibus & electivis ſpecialiter reprobantur, & quare?*
6. *In lite beneficiali admitti aliquando poſſunt.*
7. *Divinatoriæ ſortes ſunt omninò illicitæ.*

QUamvis *Sortilegium* propriè ſignificet obſervationem fortuiti alicujus caſus, juxta cujus eventum aliqua actio inſtituitur, vel occultum cognoſcitur, aut futurum 1

futurum prædicitur, generaliùs tamen ſub nomine Sortilegij & rubrica hujus Tituli quæcunque Divinationes, ſuperſtitiones, & magiæ intelliguntur, ideò quando & qualiter in ſingulis iſtis peccetur, breviter diſcutiemus.

---

§. I.

De Sortibus.

2 SOrtes communiter dividuntur à DD. in tres ſpecies, quòd aliæ ſint *diviſoriæ*, aliæ *conſultoriæ*, aliæ *divinatoriæ*.

3 *Diviſoriæ* ſortes, eæque licitæ, & Jure approbatæ dicuntur, per quas res vel jus aliquod inter plus dividitur, vel litigium dirimitur, ut ſi pluribus optio rei legatæ relicta ſit, & illi inter ſe in eligendo diſcordent. *l. ult. Cod. Communia de legatis*. ſi inter plures coheredes patrimonium defuncti & bona hereditaria ſorte dividantur. *l. 2. Cod. Quando & quibus quarta pars debetur &c.* & alijs caſibus, quos refert Gottofred. *in ſuis notis ad d. l. ult.* Ipſæ quoque judiciales controverſiæ quandoque ſorte dirimi poſſunt, ſi uterque litigans in ſortitionem conſentiat, eſt enim tunc ſpecies quædam compoſitionis, vel tranſactionis, ſicut *Proverb.* 18. ℣. 18. legitur; *contradictiones comprimit ſors, & inter potentes quoque dijudicat*. Sic etiam uſus præſertim bellicus obtinuit, ut plures rei mortis inter ſe ſortem mittere permittantur, quis ſolus ex omnibus ſupplicium ferre debeat, prout notavit Leſſ. *de Iuſt. & jure. lib. 2. cap. 43. n. 58.* & Divus Auguſt. ſcripſit quibuſdam, cùm civitas eſſet obſeſſa, & dubitaretur, quinam de Clero deberent exire, & quinam remanere ſorte rem decidendam eſſe, teſte Gloſſ. *in cauſa 26. q. 2. in principio*.

4 *Conſultoriæ* ſortes ſunt, in quibus occultæ veritatis manifeſtatio, aut conſilij alicujus directio à Deo imploratur: ita enim peccatum Achor, qui de Anathemate furtim ſurripuit, propter quod populus Iſraeliticus in bello cæſus fuit, ſorte deprehenſum eſt, *Iuſue* 7. ita Samuel in electione Saulis miſit ſortes in univerſas tribus Iſraeli. 1. *Reg.* 10. ita omiſſis aliis exemplis, quæ referuntur à Gratiano *cauſa 26. q. 2.* Matthias à Divo Petro per ſortem in Apoſtolatum aſſumptus eſt. *Actor.* 1. hinc etiam dictum illud *Proverb. Salomonis*, *c. 16. ℣. ult. Sortes mittuntur in ſinum ſed à Domino temperantur*.

Verum hæc exempla non ſunt de facili & ſine neceſſitate & reverentia, & fuſis priùs ad Deum precibus imitanda, quia cenſentur facta ex ſpeciali inſtinctu Spiritus S. & ſi paſſim temerè fiant, per ea Deus tentari videtur. *Non Matthiæ exemplo*, inquit Venerab. Beda relatus in *c. 4. d. cauſa 26. quæſt. 2. indifferenter ſortibus credendum eſt, cùm ſingulorum privilegia legem communem facere non poſſint. Si qui tamen neceſſitate aliqua compulſi DEVM putant exemplo Apoſtolorum ſortibus conſulendum, videant hoc ipſos Apoſtolos non niſi collecto fratrum cœtu & precibus ad DEVM fuſis egiſſe*. Quare etiam hodie de Jure Canonico in *c. ult. h. t.* electiones Prælatorum, quæ ſortibus fiunt, improbantur, eaſque ipſo jure nullas eſſe tanquam non obſeruata forma *cap. quia propter. 42. de Elect.* celebratas, rectè docet Zoeſius *h. t. n. 5.*

5 Quamvis porrò in aliis profanis cauſis lis per ſortem aliquando ſopiri poſſit, in cauſis tamen beneficialibus & electivis ſortes intervenire non debent: fieret enim tunc electio vel proviſio per ſortes, & daretur vitioſus ingreſſus ad beneficium, cùm regulariter aliter quàm per *inſtitutionem Canonicam* beneficium Eccleſiaſticum obtineri nequeat, juxta *Reg. 1. I. in 6.* Attamen ſi conſenſus ordinarii collatoris & rationabilis 6
cauſa accedat, aliquando etiam litem beneficialem poſſe per ſortes (ſicut per aliam tranſactionem & compoſitionem arg. *c. niſi. 21. de Præbendis.*) dirimi, non improbabiliter exiſtimat Suarez *de Relig. tom. 1. tract. de Superſtitionibus. c. 12. n. 12.*

Divinatoriæ ſortes dicuntur, quibus latentis veritatis manifeſtatio, vel conſilij directio non à DEO, conſequenter expreſsè vel implicitè à dæmone petitur, ideò ſuperſtitioſæ & peccaminoſæ ſunt. Imò tametſi ad tale *ſortilegium* ſacra ſcriptura, vel alij ſacri libri adhibeantur, ut ſi v. g. ex recitatione quorundam verſiculorum S. Scripturæ unà cum alijs ſignis adjunctis inquiratur de furto, vel alio delicto hominis &c. nihilominus illicitum, & ſub pœna inferendæ excommunicationis damnatum eſt in *c. 6. 7. & 9. cauſa 26. q. 5. & c. 1. extra h. t.* talis enim ſcripturarum applicatio à SS. Patribus vana & temeraria reputatur, proinde Deus per eam non facit revelationem vel miraculum, ſed potiùs diabolus, qui gaudet tali peccato hominum in contemptum SS. Literarum, & *transformans ſe in Angelum lucis*, teſte Apoſtolo 2. *ad Corinth.* 11. ſub ficta pietate decipit, & ad hanc deceptionem non curat etiam ſacra Scriptura uti: ſicut exemplum habetur in Evangelio *Matth.* 4. ubi dæmon tentando Chriſtum in eremo, allegavit illum verſiculum *Pſalm. 90. quia Angelis ſuis mandavit de te &c.* 7

Sunt autem præter ſortilegia *divinatoria* plures aliæ ſuperſtitiones, & divinationes, de quibus adhuc alia dicenda.

---

§. II.

De Superſtitione & Divinatione.

8. *Superſtitio quid ſit & quomodo committatur?*
9. *Quid ſit divinatio?*
10. *Fit dupliciter, pacto expreſſo, vel implicitò cum dæmone.*
11. *Quinam Mathematicorum nomine damnentur in Iure Civili?*
12. *Qualis prædictio ex aſtris admitti poſſit?*
13. *Divinationes illicitæ damnantur ſpecialiter per motum, proprium Sixti V.*
14. *Datur quædam chiromantia, ſeu phyſiognomia naturalis & non prohibita, quæ tamen & ipſa eſt fallibilis.*
15. *Quænam obſervationes ſomniorum ſint licitæ?*
16. *Pœnæ Iuris divinatoribus irrogatæ non extenduntur ad vanos obſervatores ſomniorum &c. ſine pacto dæmoniaco.*

QUamvis in largiori & generica ſignificatione omnis divinatio, vana obſervatio, ac etiam magica ſuperſtitio appellari ſoleat, propriè tamen loquendo *Superſtitio* eſt vitium oppoſitum religioni, & ſignificat cultum Dei falſum, quæ falſitas duobus modis contingit, vel ex parte objecti, adorando falſum Deum, vel creaturam pro Deo, quod eſt peccatum graviſſimum idololatriæ; vel ex parte modi, ſiquidem verus Deus colatur, ſed alio modo, quàm ab Eccleſia approbato, aut tali, qui ad ejus honorem vel ſpiritus devotionem non faciat, ſed potiùs inanis & vanus ſit, ut ſi quis ritibus & ceremonijs Iudaicis Deum colat: nam tunc ſignificatio cultus diſcordat à re ſignificata: cùm enim ceremoniæ veteris teſtamenti præfigurarent Chriſti ad- 8

ſti adventuri, quo adveniente expirabant, niſi quòd aliquæ ex certa & rationabili cauſa etiam in novo teſtamento à ſummis Pontificibus receptæ ſint. *c. un. de Purificatione poſt partum*. Item ſi quis in Oratione aut Miſſa certum numerum, colorem, aut ſitum candelarum pro certo aliquo effectu obtinendo adhibeat Quod etiam inſinuatur & reprobatur in Trid. *ſeſſ.* 22. *in decreto de obſervandis in Miſſa*. vel ſi quis velit dici Miſſam à Sacerdote, qui vocatur Joannes, ut inquit Nav. *in Manuali c.* 11. *n.* 24. vel ſi, quod alicubi in pagis apud rudem plebem uſitatum eſt, ut ſanctam Crucifixi vel aliam imaginem certis diebus butyro deliniant, quæ omnia & his ſimilia à Parochis & Ordinarijs locorum tanquam ſuperſtitioſa prohibenda eſſe, jubet Concilium Trid. *d. loco*.

9 *Divinatio* hoc loco dicitur ſignificatio occultorum ex pacto cum dæmone; dicta enim eſt divinatio quaſi divinitatis æmulatio, & divini appellabantur, qui divinitate ſe plenos ſimulabant, & aſtuta quadam fraudulentia hominibus futura conjectabant, ait Divus Aug. *in c.* 1. *cauſa*. 26. *q.* 3. ubi etiam varia divinationum & divinatorum genera, ut incantatores, ariolos, aruſpices, &c. commemorat & deſcribit, & de his eſt textus Sacræ Scripturæ *Levitici*. 19. ℣. 31. *non declinetis ad magos, nec ab ariolis aliquid ſciſcitemini*.

10 Porrò pactum divinationis cum dæmone aliquando eſt expreſſum, quando homo per expreſſam ſeu explicitam voluntatem aliquid à dæmone ſcire deſiderat; aliquando eſt implicitum, quando pro cognitione rerum occultarum ſignum aliquod vanum adhibetur, vel inſpicitur. Quale ſignum, cùm ex ſe non habeat poteſtatem à Deo vel natura, id quod deſideratur, ſignificandi, neque boni Angeli aliquid hominibus revelent abſque Dei voluntate & juſſu, ſequitur, quòd ab alia ſubſtantia intelligente videlicet à dæmone talis ſignificatio implicitè, ſive ipſo opere petatur. Qualiter vero dæmones, quamvis per lapſum perdiderint gratiam, retinuerint tamen virtutem ſibi concreatam, mira in his naturalibus, in quantum Deus non prohibet, operandi & cognoſcendi, eleganter & prolixè declarat D. Aug. *in d. q.* 3. *c.* 2 *& in c. nec mirum*. 14. *ead. cauſa* 26. *q.* 5.

11 Divinatoribus quoque annumerantur Mathematici in *toto tit. Cod. de Maleficis & Mathematicis*. Verùm hoc nomen non eſt accipiendum de illis, qui honeſtas & utiles Matheſeos diſciplinas docent, ſed de illis, qui Aſtrologiam judiciariam ſive divinatoriam exercent, qui ſcilicet ex aſtrorum inſpectione augurantur, & particulares fortuitos eventus, vel à libero arbitrio pendentes prædicunt, vel præteritos aut præſentes occultos effectus denuntiant, v. g. Titium eſſe vel futurum homicidam aut furem, matrimonium contracturum &c. Notanter autem dicitur, *ſi talia prædicant, quæ à fortuito eventu, vel libero hominis arbitrio dependent*: quia ſi hæc omnia tribuerentur aſtris, tolleretur libertas arbitrij, quod hæreticum foret affirmare. Cæte-
12 rùm verò ſi ex aſtrorum inſpectione prædicantur ea, quæ magis tanquam effectus naturales ab influxu ſiderum dependent, ut anni fertilitas, tempeſtates, morbi, morborum curationes, & his ſimilia, non erit divinatio illicita cenſenda, ſicut hac de re extat *Motus proprius* Sixti V. quem refert Quaranta *in Summa*
13 *Bullar. verb. Aſtrologia judiciaria*. ubi etiam in ſpecie damnantur facientes judicia & nativitates hominum, qui olim genethliaci vel horoſcopici dicebantur, teſte Auguſt. *cit. loc.* quibus de futuris contingentibus, fortuitiſque caſibus aut actionibus ex humana voluntate pendentibus aliquid eventurum affirmare audent, etiamſi proteſtentur, id ſe non certò affirmare. Inter alias quoque divinationum ſpecies in eodem motu proprio reprobatur. *Chiromantia*, per quam ex inſpectione manuum fortuiti & liberi eventus prædicuntur.

Eſt tamen etiam *Chiromantia* & *Phyſiognomia* naturalis non prohibita, per quam ex inſpectione membrorum & lineamentis corporum conjectura aliqua fieri 14
poteſt de hominis complexione, ingenio, propenſione quoad morbos & mores, quamvis circa mores talis conjectura ſit admodum fallibilis, cùm educatio hominis, ſocietas, regimen vitæ & rationis multa contra naturalem inclinationem mutare ſoleant: *ſub homine enim eſt appetitus ejus, & ipſe dominabitur illius. Geneſ.* 4. & quod ſubinde diſpoſitio unius membri malum indicat, per diſpoſitionem alter us membri in eodem corpore corrigitur. Proptereà qui *Phyſiognomiæ* majorem, quàm par eſt, fidem adhibent, frequenter peccatum temerarij judicij incurrunt.

Aliud genus *divinationis* eſt, quod fit ſine pacto dæmoniaco, & dicitur vana obſervatio, cùm ex aliquo caſuali eventu v. g. ex offenſione pedis, ſternutatione, conjectura de futuro contingenti ſumitur.

Quò etiam referri poteſt obſervatio ſomniorum, 15
licèt enim aliquando Deus viris ſanctis, vel etiam alijs ad finem aliquem ſpecialem per ſomnium aliquid revelet, ſicut exempla habentur de Ioſepho *Geneſ.* 40. & de Sancto Ioſepho & Magis *Matth.* 1. & 2. de quo non poteſt dari certa regula, ſed ex materia ſomni, & ad quem finem tendat, ac qualitatibus ſomniantis, aliiſque circumſtantiis interpretatio eſt facienda à viris probis & in hoc genere ſomniorum per ſpecialem Dei gratiam exercitatis. Ordinariè tamen ex ipſis SS. Literis ſomniorum obſervatio prohibita eſt, ut *Levitici* 19. *v.* 26. *Deuteronom.* 18. ℣. 18. & *Eccleſ.* 34. niſi quòd aliquando in ordine ad colligendam diſpoſitionem corporis ſomnia præſertim à Medicis obſervari poſſint, quia juxta abundantiam humoris cholerici, phlegmatici, melancholici, aut ſanguinei diverſa ſomnia in homine cauſantur.

Etſi verò pœnæ Juris contra divinatores & magos 16
conſtitutæ (de quibus pauló pòſt dicemus) non videantur infligendæ obſervantibus vanitates ſine pacto dæmoniaco, interim iſtæ obſervationes ex genere ſuo ſunt peccatum mortale, juxta illud *Pſalmi* 30. ℣. 7. *Odiſti obſervantes vanitates ſupervacuè*, & tunc præſertim etiam in foro externo ſaltem arbitrariè puniri poſſunt, ſi cum ſcandalo aliorum propalentur & doceantur. Excuſat tamen aliquando à mortali, ignorantia vel ſimplicitas, item quòd aliquis non certam fidem, ſed formidinem tantùm exinde concipiat.

§. III.

De Magia.

SUMMARIA.

17. *Quomodò differat Magia à Divinatione?*
18. *Pœna Magiæ & magorum, tam de Iure Canonico, quàm Civili.*

Sicut per divinationem petitur à dæmone rei occul- 17
tæ cognitio, ita per *magiam* alicujus operis effectio. Quare utrumque peccatum eandem fermè malitiam & deformitatem habet, ſcilicet ſocietatem expreſſam vel tacitam cum dæmone, & quæ de divinatione ejuſque pacto dicta ſunt, etiam ad magiam accommodari poſſunt, ita ut illa quoque ſuſpecta & tanquam ſuperſtitioſa ac magica cenſeri debeant, quæ ſpeciem pietatis habent, ſi aliqua admiſceantur vana & inuti-

Digitized by Google

& inutilia ad cultum Dei non pertinentia, v. g. quòd ſacra verba debeant dici ad aures jumenti ægri, quòd ſignum Crucis debeat formari cum characteribus ignotis, alligari tribus ſuniculis &c. quidquid enim præter Eccleſiæ conſuetudinem adhibetur ad operationem aliquam ſecuturam, quod naturalem vim non habet talem operationem efficiendi, ad magiam ſuperſtitioſam pertinet, ſicut poſt D. Thomam. 2. 2. *q. 96. a. 2. & 4.* pro regula tradunt communiter DD. Catholici, & præ cæteris videri poterit Delrio *in ſpeciali tract. diſquiſitionum magicarum*.

Pœnæ magorum & divinatorum, eorumque qui
18 libros de tali materia tractantes edunt, vel legunt, de Jure Canonico ſunt cenſuræ Eccleſiaſticæ, item incarcerationes, aliæque ſimiles arbitrio Epiſcopi pro qualitate delicti infligendæ, prout habetur in citato *Motu proprio* Sixti V. juncto *c. ſi quis Epiſcopus. 5. cum ſeqq. cauſa 26. q. 5. & c. 2. h. t.* De Jure Civili pœna gladii conſtituta eſt in *l. 5. Cod. de Maleficiis*. ex Conſtitutionibus verò Caroli V. qui per magiam aliis damna inferunt, igne cremari, qui autem ſine damno magiam exercent, arbitrariè puniri jubentur.

TITULUS XXII.

De Colluſione detegenda.

Colluſio hoc loco dicitur, quando accuſator, & reus inter ſe tacitè conveniunt, quòd à perſecutione criminis in judicium delati deſiſtere velint; qua tamen *colluſione* vel conventione non obſtante mandatur in *h. t.* ut Judex ex officio in crimina inquirat, eademque puniat.

Huc pertinent ea, quæ de Prævaricatoribus & Tergiverſatoribus in Jure Civili *ff. Ad Senatuſc. Turpil.* traduntur, & nos *ſupra Tit.* 2. attigimus.

TITULUS XXIII.

De Delictis puerorum.

1. *Pueris & quandoque etiam minorennibus mitigatur pœna delicti.*
2. *Quibus concurrentibus minoribus pœnæ mitigentur?*

1 Quamvis pueri doli capaces, & poſtquam ad annos diſcretionis pervenerunt, in furtis, perjuriis, aliiſque delinquere poſſint, ſemper tamen in puniendis eorum delictis pœna mitiganda eſſe dicitur in *c. 1. & 2. h. t. & c. ult. de Sentent. excommunic.* idque non tantùm in pueris, ſed etiam adoleſcentioribus & minorennibus, qui necdum ſunt viginti quinque annorum, interdum locum habet. *l. ferè in omnibus. ff. de R. I.*

2 Dico autem, *interdum*, ſi ſcilicet alia etiam concurrant, videlicet quòd minor non ſæpiùs deliquerit, quòd delictum non ſit valde atrox, quòd malitia ætatem non ſuppleat, quòd ſpes affulgeat melioris frugis &c. Ita enim eſt textus in *l. auxilium. 37. §. 1. ff. de Minor.* in delictis autem minor annis 25. non meretur in integrum reſtitutionem utique atrocioribus (ſupple & quæ in committendo conſiſtunt, ſecus quæ in omittendo, juxta *l. ult. ubi DD. Cod. ſi adverſus delictum.*) niſi quatenus interdum miſeratio ætatis ad mediocrem pœnam judicem adducit, videatur etiam Fach. *Lib. 1. Controverſ. cap. 71.*

TITULUS XXIV.

De Clerico venatore.

Clericis interdicta eſt Venatio clamoroſa cum canibus & ſaltibus. *c. 2. h. t.* Piſcari verò Clericis prohibitum non eſt, exemplo Apoſtolorum, quos piſcatores ad ſe Chriſtus vocavit, quique eandem artem etiam poſt converſionem exercuerunt, ut paſſim in Evangelio legitur. Rationem differentiæ inter Venationem & Piſcationem aſſignant, quod venatio propter ſaltus & clamores magis diſſolvat, & dehoneſtet Clericalem modeſtiam, nutriat otium & vitia, ac per crebram & immitem calidi ſanguinis animalium effuſionem excitetur in homine aſperitas, & truculentia contra Clericalem manſuetudinem.

TITULUS XXV.

De Clerico percuſſore.

Qualiter exemplo Chriſti manſuetiſſimi deceat Clericos manſuetudo, & dedeceat percuſſio & rixatio, hic traditur & textus ſunt *per totam diſtinct. 45. & ſeqq.* Ideoque pro exceſſu percuſſionis & qualitate delicti & delinquentis à ſuo ſuperiore arbitrariè puniri, & data incorrigibilitate etiam deponi debent. *cap. 1. hoc tit.*

Quòd ſi aliquando à Prælatis vel Judicibus & ſuperioribus Eccleſiaſticis cauſa diſciplinæ contra delinquentes corporalis caſtigatio adhibenda ſit, ut in *c. 2. de Adulter. in c. 4. de Raptor.* cum manſuetudine rigor eſt temperandus. *cap. diſciplina. 9. & ſeqq. cum Præfat. Grat. quæ incipit: Salomon. diſt. 45.*

Quomodo autem ex percuſſione, vel conflictu incurratur irregularitas, traditur in hoc Lib. in *tit. de Homicidio. & de Clericis pugn.* Item quòd Eccleſiaſticus Judex non inferat pœnam ſanguinis, in hoc lib. V. *in tit. de Pœnis.* tractatur. Et quòd Epiſcopus non debeat aliquem propriis manibus cædere, & contra doctrinam Apoſtoli 1. *ad Tim. 3. percuſſorem agere*, habetur *in c. licet. 23. diſt. 86.*

TITULUS XXVI.

De Maledicis.

SUMMARIA.

1. *Quid & quotuplex ſit Blaſphemia?*
2. *Blaſphemia etiam in Sanctos committitur.*
3. *Pœna Blaſphemiæ.*

Maledici

MAledici hoc titulo intelliguntur Blaſphemi: eſt enim *Blaſphemia* maledictio, ſive verbum contumeliæ adverſus DEUM.

1 Blaſphemia alia eſt *hæreticalis*, alia *ſimplex*. *Hæreticalis* dicitur, quæ continet falſitatem, dum DEO attribuitur, quod ipſi non convenit, ut eſſe peccatorem, &c. vel ab eo removetur, quod ipſi convenit, v. gr. quod non curet res noſtras, quòd non ſit omnipotens, &c. vel ſi creaturæ tribuatur, quod competit Creatori, ut ſi mulier amatium vocet Deum ſuum, inquit Laym. *Lib. 4. tract. 10. c. 6. n. 7.* quo ſenſu etiam Judæi in Evangelio dixerunt, Chriſtum blaſphemaſſe, dum ſe Filium DEI nominavit; putabant enim hoc ſibi tanquam homini non competere.

2 Quod porrò hic de Deo dicitur, etiam de Sanctis intelligendum eſt: ſicut enim Deus in Sanctis ſuis laudatur, ita & blaſphemia, quæ fuit in Sanctos, in DEUM redundat, ait D. Thom. 2. 2. *quæſt.* 13. *a.* 1. *in C.* & textus eſt *in c. 2 h. tit.*

Simplex blaſphemia eſt, quando aliquid mali imprecamur DEO, v. g ut pereat, vel etiam aliquod verum de ipſo enuntiamus per modum deſpectionis & indignationis contra ipſum, ut ſi quis blaſphemet per Crucem, Sanguinem, aut Sacramenta DEI. Dico autem, ſi hoc fiat *per modum deſpectionis* contra DEUM; nam ſi quis ex mala conſuetudine in rixa, vel ira contra hominem, aut jumentum ſine reflexione ad DEUM talia verba temerè & irreverenter proferat, non erit quidem propriè blaſphemia, erit tamen indigna uſurpatio Divini Nominis contra ſecundum Decalogi præceptum.

Pœna blaſphemiæ de Jure Canonico traditur in *c.* 2. *h. t.* quòd blaſphemus ſeptem feriis feſtivis debeat jejunare in pane & aqua, & ſeptem Dominicis diebus ſtare ante fores Eccleſiæ, die ultimo ligatus corrigia in collo ſine pallio, & calceamentis, ac inſuper per temporalem poteſtatem juſſu Epiſcopi pœna pecuniaria mulctari. Deinde qui blaſphemiam hæreticalem proferunt, de hæreſi ſuſpecti ſunt; proinde contra eos per Ordinarios locorum inquiſitio fieri debet. De Jure Civili pœna ultimi ſupplicii videtur ſtatuta blaſphemis in *novell 77. in fine*. Ex ſtatutis verò particularium locorum plerumque ſpeciales pœnæ blaſphemis infliguntur, ut fuſtigatio, ſectio linguæ, vel amputatio labii, &c. Commutantur tamen hæ pœnæ aliquando in arbitrarias ex qualitate perſonæ, ſcilicet ætate & dignitate ejus, ac qualitate blaſphemiæ, ſi levis fuerit, ſine ſufficienti deliberatione, ex ſubitaneo impetu iræ, aut in ebrietate prolata.

TITULUS XXVII.

De Clerico excommunicato, depoſito, vel interdicto miniſtrante.

SUMMARIA.

1. *Cenſura affectus, ſi exerceat actum ſui Ordinis proprium, fit irregularis; & quis cum eo diſpenſet?*
2. *Irregularis non redditur, qui actum, quem poſſet etiam Laicus: vel actum non Ordinis, ſed Iuriſdictionis.*
3. *Cauſæ excuſantes ab irregularitate.*

INter alios effectus cenſurarum Eccleſiaſticarum hic circa Clericos ſeu Clericales Ordines habentes eſt notabilis, quòd cenſuris ligatus, ſi actum ſui Ordinis proprium exerceat, irregularis, id eſt, ad Ordines, officia & beneficia inhabilis efficiatur, & quidem perpetuò, niſi per S. Pontificem cum eo diſpenſetur. *c.* 1. *de Sent. & re jud. in 6. c. is. qui.* 18. *& c. is cui.* 20. *de Sent. excom. in 6. c. 5. & cap. fin. X. h. t.* quando autem hodie Epiſcopo in irregularitatibus ex delicto occulto provenientibus diſpenſare concedatur, habetur in Concilio Trid. *ſeſſ.* 24. *de Ref. c.* 6. & dictum eſt ſuperiùs *Libro I ad tit. de Majoritate & obed.* §. 4. 1

Dixi, Clericum cenſuratum fieri irregularem, ſi actum ſui Ordinis proprium exerceat, v. gr. Sacerdos Miſſam legat, Diaconus in ſolenni officio Evangelium canat, &c. ſecus autem eſt, ſi talis actus fiat, qui poſſit etiam per Laicos exerceri, ut ſi baptizet non ſolenniter in caſu neceſſitatis, (quo ſenſu explicandum eſt *c. 1. de Cleric. non ord. min.*) ſi in privata Miſſa ad Altare deſerviat &c. Actus quoque, qui non ſunt tam Ordinis, quàm juriſdictionis irregularitatem haud inducunt, veluti ſi Epiſcopus cenſuratus judicium aut cenſuras ferat, diæceſin viſitet, beneficia conferat; ſi Parochus Matrimonio aſſiſtat (abſque tamen ſolenni benedictione) vel alteri licentiam ad aſſiſtendum concedat. 2

Præterеà etiam celebrationem ob gravem metum infamiæ vel ſcandali, alteriuſve mali (dummodo metus in contemptum Cenſurarum & Eccleſiæ non fuerit incuſſus) ab irregularitate excuſant DD. Item ſi in caſu neceſſitatis deficiente alio Sacerdote moribundis Sacramenta miniſtrentur, non enim videtur prohibitio & pœna Eccleſiaſtica ad hos caſus extraordinarios extendenda. Demùm etiam irregularitatem evitat, qui bona fide ex ignorantia Cenſuræ miniſtravit: vel qui ex conſcientia erronea credidit ſe cenſuratum, cùm revera non fuerit. Dubitans verò debet laborare de inquirenda veritate, & ſi poſt diligentiam adhibitam adhuc incertus remanſerit, poteſt depoſito dubio practico miniſtrare. Pluribus de hac Materia agemus in hoc Lib. in tit. *de Sentent. excom.* Interim vid. Zoeſius *h. t.* Suarez. *Tom. 5. de Cenſuris diſp.* 40. & alij paſſim de cenſuris ſcribentes. 3

TITULUS XXVIII.

De Clerico non ordinato miniſtrante.

SUMMARIA.

1. *Non ordinatus miniſtrans quando fiat irregularis.*
2. *Hodie traditur Curiæ ſæculari puniendus.*
3. *Poteſtas Ordinis an ſuppleatur* ob commune errorem.

SIquis Clericus officium ſuperioris Ordinis, quem nondum accepit, exercuerit, v. g. Subdiaconus uti Diaconus, vel uti Presbyter divina Miniſteria & Sacrificia peregerit, efficitur irregularis, quoad *ſuſceptos* autem arbitrio Epiſcopi ſuſpenditur & punitur, *c.* 2. *h. t.* Quòd ſi Laicus ſe fingens Clericum id fecerit, non tantùm quoad illum Ordinem, in quo miniſtraverit, ſed probabiliùs quoad omnes omninò irregularis cenſeri debet, per textum generalem *in d. c.* 1. ibi: *ab Eccle-* 1

ab Eccleſia abiiciatur , *& nunquam ordinetur* , ſicut ex Suar. docet Zoeſ. *h. t. n. 4. & 5.*

2 Hodie ex conſtitutione Clem. VIII. quæ incipit : *Etſi.* & refertur à Quar. *in Sum. Bull. V. Ordo. in fine.* & à Barb. *in c. 1. h. t. n. 7. & cap. 2. n. 2.* qui Miſſam celebrare, aut Confeſſiones audire nondum ordinatus Presbyter auſus fuerit, jubetur per inquiſitores, vel locorum Ordinarios tanquam Eccleſiæ miſericordiæ indignus è foro Eccleſiaſtico abiici, & ab Ordinibus Eccleſiaſticis, ſi quos habet, ritè degradari, ac à Judicibus ſæcularibus pro meritò puniri: eſt enim hoc peccatum & ſacrilegium graviſſimum, dum divinis Sacramentis illuditur, & fidelibus per falſitatem purus panis cum vino (qui per non Sacerdotem conſecrari haud potuit) pro Corpore & Sanguine Chriſti adorandus proponitur: idem dum fideles tali homini peccata ſua periculosè aperiunt, nec ab ipſo ob defectum clavium & juriſdictionis valent abſolutionem obtinere.

3 Quid autem circa defectum poteſtatis in adminiſtratione Sacramentorum *communis error* ſupplere poſſit, videatur latè diſputans Sanch. *de Matrim. lib. 3. diſp. 22.* ubi *n. 27.* docet, ſi conditio, poteſtas vel juriſdictio ex jure Divino aut naturali requiratur, non ſuppleri ob *communem errorem* ; quia authoritas Eccleſiaſtica, & gene aliter humana tantùm ſupplet defectus requiſitorum ex jure humano dependentium, qualia requiſita ſtatuere aut tollere in ipſius eſt poteſtate. arg. text. *in l. Barbarius. 3. ff. de Officio præt.* ibi : *verum puto nihil eorum reprobari, cùm populus Romanus etiam ſervo potuiſſet decernere hanc poteſtatem.* ſecùs ergo, ubi *non potuiſſet decernere*, ut circa defectum juris naturalis aut divini. Vid. etiam dicta ſuperiùs *de Preſbyt. non baptiz. n. 3. & 4.*

TITULUS XXIX.

De Clerico per ſaltum promoto.

PEr ſaltum promotus dicitur, qui omiſſo Ordine medio ad ſuperiorem aſcendit, v. g. qui omiſſo Diaconatu ordinatus eſt Presbyter.

Quamvis autem aliqui exiſtiment, taliter promotum eſſe abſolutè irregularem, magis tamen inter DD. convenit, eſſe tantùm ipſo jure ſuſpenſum, & quidem ſolummodo quoad illum Ordinem per ſaltum ſuſceptum, & irregularem tunc primùm, ſi in hoc Ordine ſuſcepto, vel in illo, quem ſuſcipere omiſit, miniſtraverit, ſicut tradit Barboſa *in Collect. DD. ad c. unic. hoc tit.*

Præterea hodie ex Concilio Trident. *ſeſſ. 23. de Reform. c. 14. in fine.* conceſſum eſt Epiſcopis, ut cum promotis per ſaltum diſpenſare poſſint, niſi, ut præmiſſum miniſtraverint, adeoque inſuper irregulares facti ſint, quo caſu Epiſcopi non aliter diſpenſare poterunt, quàm ſi delictum ſuſceptæ per ſaltum Ordinationis occultum fuerit, juxta Trident. *ſeſſ. 24. de Refor. c. 6.*

TITULUS XXX.

De Eo, qui Ordinem furtivè ſuſcepit.

ORdines *furtivè* ſuſcipere dicitur, qui abſque conſenſu Epiſcopi in numerum ordinandorum ſe ingerit, veluti ſi ſubterfugerit examen, & nihilominus in ordinatione comparuerit, vel eadem die præter minores Ordines etiam Subdiaconatum, vel duos ſacros Ordines acceperit.

Pœna hujus delicti eſt, quòd taliter ordinatus non habeat executionem Ordinis *furtivè* ſuſcepti, & inſuper inhabilis reddatur ad ſuperiores Ordines ſuſcipiendos.

Competit tamen Epiſcopo diſpenſatio in duobus caſibus. 1. Si furtiva Ordinum ſuſceptio non priùs fuerit ab ordinante ſub excommunicatione prohibita. 2. Si ordinatus Monaſterium ingrediatur, & ibi aliquamdium laudabiliter vivat, quo poſteriori caſu non tantùm Epiſcopo, ſed etiam Abbati diſpenſare conceditur. Text. & DD. communiter *in cap. 1. 2. & 3. h. t.*

Admittitur quoque *in c. 2. h. t.* conſuetudo, ſi qua ſit, ut eadem die minores Ordines cum Subdiaconatu ſuſcipiantur, idque per Concilium Trid. *ſeſſ. 23 de Ref. c. 11.* annale interſtitium requirens non fuiſſe correctum, ſive tali conſuetudini derogatum, docent multi graves DD. cum Barb. *in Collect. ad d. c. 2. h. t. n. 2. cc.*

TITULUS XXXI.

De Exceſſibus Prælatorum & Subditorum.

SUMMARIA.

1. *Prælatis probibentur exactiones iniquæ.*
2. *Epiſcopus non poteſt eximere Eccleſias inferioribus Prælatis ſubjectas, nec dividere Epiſcopatum vel unire: bene tamen Eccleſias inferiores.*
3. *Inferiores Epiſcopo non poſſunt cognoſcere de cauſa matrimoniali & ſimilibus.*
4. *Privati ſine ſuperioris licentia non poſſunt erigere collegia.*
5. *Pœna negantis Ius ſuperioris contra ſuum juramentum eſt depoſitio.*
6. *Probibentur Epiſcopis gravamina Religioſorum.*

CUm exceſſus dicantur, quoties Prælati vel ſubditi aliquid contra leges committunt, & qui omnes exceſſus enarrare vellet, pænè omnes materias præcedentium & ſubſequentium titulorum afferre deberet, ideò ad evitandam hanc ſuperfluam prolixitatem quædam tantùm, quæ in *h. t.* notabiliora ponuntur, referemus : reliqua verò in alijs titulis legi poterunt.

I. Igitur probibetur, in *c. 1. h. t.* ne Prælati gravent ſubditos iniquis exactionibus, quæ de re dictum eſt, *in* 1

Digitized by Google

eſt, *in Lib. III. in tit. de Cenſibus*. II. Non poteſt Epiſco-
2 pus Eccleſias inferioribus Prælatis ſubditas ab eorum
juriſdictione eripere. *c. 2. h. t.* III. Superior non de-
bet aliquid imperare inferiori contra privilegium ejus,
nec inferior tenetur parere, nec excommunicatio con-
tra privilegium lata obligat. *c. 5. & 7. hoc tit.* IV. Epiſ-
copatus unire, vel dividere nemo poteſt præter ſum-
mum Pontificem, & inferiores Eccleſias præter Epiſ-
copum & Epiſcopalem juriſdictionem habentem *cap.*
3 *ficut*. 8. *h. t.* V. cognoſcere de cauſa matrimoniali,
item pœnitentias publicas, vel indulgentias concedere
pertinet tantùm ad Epiſcopum, non ad inferiorem,
niſi ex jure ſpeciali, v. g. privilegij vel præſcriptionis
id ſibi competere, probare poſſit. *c. accedentibus*. 12.
4 *h. t.* VI. privati homines non poſſunt erigere Colle-
gium; nec ſibi conſtituere ſigillum, aliaſque jura Col-
legiorum attribuere ſine licentia ſuperioris. *c. dilecta*.
5 14. *h. t.* VII. qui contra juramentum ſeu homagium
Prælato præſtitum negat ipſum dominum ſuum, vel
de ipſo conqueritur coram Judice ſæculari, deponi de-
6 bet. *c. gravem*. 15. *h. t.* VIII denique prohibetur
Epiſcopis, aliiſque, ne Monaſterijs aut perſonis
religioſis gravamina inferant, eorum jura, & red-
ditus diminuendo, certum numerum Religioſorum,
Sacerdotum, & Laicorum ibidem taxando. *c. 16.
& 17. h. t.*

TITULUS XXXII.

De novi Operis Nuntiatione.

S U M M A R I A.

1. *Eccleſia non debet in præjudicium alterius Eccleſiæ ædificari, niſi ex juſta cauſa.*
2. *Novi operis nunciatio datur contra ædificantem Eccleſiam in præjudicium; & qualiter fiat.*
3. *Novi operis nunciati quis ſit effectus.*
4. *Ædificanti quale remedium detur contra nunciantem.*
5. *Ædificij inhibitio poteſt aliquando relaxari ſub cautione.*
6. *Ædificare licet cuilibet in fundo pro libitu. Fallit in 3. caſibus.*

1 INter alia requiſita Eccleſiæ ædificandæ numeratur, ne in præjudicium alterius Eccleſiæ ædificetur, cui nimirùm nocere poſſit, vel ob ædificij cohærentiam, vel occupando illius fundum, intervertendo juriſdictionem, oblationes &c. *c.* 1. & 2. *h. t.* niſi id fiat cauſa cognita permittente Epiſcopo, v. g. ob numeroſitatem populi, & amplitudinem parochiæ; vel aliam juſtam rationem. Trid. *ſeſſ. 21. de Ref. c* 4. *c.* 3. *x. de Eccleſ. ædif.* Barb. *Iur. Eccleſ. Univ. lib. 2. c. 2. n.* 6. & diximus in Man. Pat. *p. 1. c. 2. n.* 2.

Etenim ſicut in Jure Civili & rebus profanis, ſi
2 quis in alterius præjudicium novam fabricam molitur, nuntiari illi poteſt *novum* opus, per eum, qui ſibi præjudicium fieri autumat, ut eſt totus tit. *ff. & Cod. de Novi operis nuntiat.* ita etiam de Jure Canonico, & in cauſis Eccleſiaſticis, ſi v. g. una Eccleſia in præjudicium alterius Eccleſiæ ædificetur, ædificanti *novum opus* per Rectorem, vel Beneficiatum prioris Eccleſiæ rectè denuntiatur. Nam ut inquit Pontifex *in c. 1. h. t. ſicut leges non dedignantur SS. Canones imitari, ita SS. Canonum ſtatuta Principum conſtitutionibus adjuvantur.* Unde deſumitur illud axioma juris receptum, quòd Jus Canonicum & Civile ſibi invicem ſuccurrant, & quæ in uno deſiderantur, ex altero ſuppleri poſſint, ac debeant.

Hæc nuntiatio *operis novi* etiam privata cujuſcunque authoritate abſque decreto Magiſtratus (quod tamen, ſi periculum in mora non ſit pro majori ſecuritate adhibetur) fieri poteſt, & quidem non tantùm Domino ædificanti; ſed etiam fabris, opificibus, & ſervis, dummodo per hoc dominus reſcire valeat. *l. 1. §. 2. & l. de pupillo. 5. §. 3. & l. 10. cum ſeqq. ff. hoc. tit.*

Eſt autem effectus nuntiationis, quòd *novum opus* 3
faciens ab opere deſiſtere, & quidquid poſt nuntiationem ædificaverit, totum id ſuis ſumptibus demoliri teneatur, ſive jure, ſive injuria nuntiatio facta ſit. Imò licet ædificator vellet præſtare cautionem, quòd ſi litem in judicio perdiderit, opus poſt nuntiationem factum demoliri velit, talem tamen cautionem nuntiator invitus accipere non cogitur. *c. 1. & ult. h. t. l. 1. in princ. & §. 7. l. Prætor 20. prin. cum §§. ſeqq. ff. eodem*. Id quod publicæ utilitatis cauſa ita conſtitutum eſt, ut quilibet jus ſuum integrum faciliùs conſervare poſſit, nam ubi ſemel ædificatum eſt, durior cauſa redditur, & difficiliùs ad demolitionem devenitur; *quare meliùs eſt intacta jura ſervare, quàm poſt vulneratam cauſam remedium quærere*, ſicut in ſimili dicitur *in l. ult. C. In quibus cauſis reſtitutio non eſt neceſſaria*.

Interim ne detur anſa calumnioſis denuntiationi- 4
bus, inprimis per ædificantem, vel per Judicem peti poteſt, ut nuntiator juramentum præſtet, quòd non calumniæ cauſa novum opus nuntiaverit: *d. l. 5. §. qui opus*. 14. deinde nuntiator *intra tres menſes* de jure ſuo in judicio docere debebit, & ſi ex quocunque impedimento intra hoc tempus jus ſuum probare non poterit, fiet eatenus nuntiationis remiſſio, ut ædificans, data cautione per fidejuſſores, vel pignora de opere demoliendo in eventum perditæ cauſæ, denuò ædificare permittatur. *cap. ult. h. t. juncta l. un. C. eod.*

Aliam quoque declarationem addit Barb. *in eodem c. ult. n.* 2. quòd aliquando conſiderata naturali 5
æquitate (quæ rigori juris nonnunquam præferenda eſt *l. placuit*. 8. *Cod. de Iudicijs*.) arbitrarium ſit Judici non expectato lapſu trium menſium remittere nuntiationem ſub prædicta cautione, ſi nimirum ex inſpectione oculari vel aliunde ſaltem ſummariter appareat de injuria nuntiantis, & ècontra ædificanti ob factas bona fide magnas expenſas damnum ex mora tanti temporis immineret.

Poteſt præterea hic notari, quòd regulariter qui- 6
vis in domo ac fundo ſuo ædificare valeat, quidquid & qualiter ſibi placuerit, nec propterea à vicino prohiberi, nam ut loquuntur DD. ſi domus eſt mea, tunc eſt mea uſque ad cœlum & infernum. *arg. l. altius. 8. Cod. de Servitutibus & aqua*. licèt ex tali ædificio vicinus quandam incommoditatem ſentiat, ut quia eius domus obſcurior fit vel liberior proſpectus adimitur.

Excipiuntur autem tres caſus. I. ſi vicinus habeat in domo ædificantis ſervitutem urbanam ex pacto, teſtamento, vel præſcriptione, uti ſunt ſervitus *altius non tollendi: non officiendi luminibus, vel proſpectui*. Circa præſcriptionem tamen harum ſervitutum obiter hic eſt notandum, non hoc ipſo cenſeri præſcriptas ſervitutes, quòd vicinus longiſſimo tempore nihil in domo ſua ædificaverit, quia ædificare in domo propria eſt actus meræ facultatis, contra quem non inducitur præſcriptio, niſi aliquando ædificare volentem vicinus bona fide credens ſe jus habere prohibuerit, & acquieverit, ac per id vicinus prohibens quaſi poſſeſſionem

ſervi-

ſervitutis in domo vicini conſecutus ſit, ſine poſſeſſione enim non currit præſcriptio *juxta Regulam 3 in 6.* Et dictum eſt ſuperiùs in *Libro II. in Tit. de Præſcriptionibus.* §. 2.

II. Si ex novo ædificio vicini ædibus non rantùm quædam incommoditas, ſed etiam periculum damni & ruinæ immineat, rectè tunc ædificanti nuntiatur novum opus, ut cautionem *damni infecti* præſtet, ſcilicet ſe compenſaturum omne damnum, ſi quod ex ædificio alieri evenerit. *l. 1. §. nuntiamus. 17. ff. h. t. juncto toto tit. ff. de Damno infecto.* Dicitur *damnum infectum*, quod nunquam factum eſt, futurum tamen timetur. *l. 2. ff. eodem tit.*

III. Siquis tantùm ad vicini æmulationem eius ædes obſcurare, aut novas feneſtras contra domum, vel hortum eius aperire vellet. Præſumitur autem ad æmulationem facere, ſi ipſi ædificanti talis ſtructura non adfert utilitatem, *non eſt enim malitijs hominum indulgendum, qui nihil agunt, quàm ut noceant*, ait J. C. *in l. fundo. 38. ff. de Rei vind.* Menoch. *de Arbitr. caſ. 156. & de Præſumpt. lib. 6. præſumpt. 29. num. 28.*

TITULUS XXXIII.

De Privilegiis & Exceſſibus Privilegiatorum.

§. I.

SUMMARIA.

1. *Privilegium quid?*
2. *Priviligium aliud clauſum in Corpore Iuris, & aliud extra, & quid interſit?*
3. *Privilegium aliud reale, aliud perſonale, aliud corporale, aliud communiter perſonale.*
4. *Quid ſi dubitetur de qualitate privilegij?*
5. *Privilegium aliud contra, aliud ultra Ius.*

1 PRIVILEGIA deſcribuntur ab Ethymologia nominis. *in cap. 3. diſtinct. 3.* quòd ſint *leges privatorum*, quaſi *privatæ leges*: eſt enim privilegium Jus, vel indultum ſingulare in certæ perſonæ aut cauſæ gratiam à ſuperiore conſtitutum. Licet verò privilegium in ſe ſpectatum diſtinguatur à lege communi, quòd hæc communiter pro omnibus lata ſit, privilegium verò certarum tantùm perſonarum favorem reſpiciat, nihil tamen impedit, quin lege communi privilegium contineatur, quatenus tale privilegium ab omnibus alijs ſciatur, & perſonis privilegiatis ſervetur.

2 Unde dividitur I. Privilegium, quòd aliud ſit *clauſum in corpore juris*, aliud *datum per ſpeciale reſcriptum* Principis. *Clauſum in Corpore juris* eſt, quod inter alias leges Corpori juris inſertum eſt prout ſunt privilegia Eccleſiarum & Eccleſiaſticorum, quæ habentur paſſim tum in Jure Canonico, tum etiam Civili. *in tit. Cod. de SS. Eccl. & C. de Ep. & Cler.*

Privilegium ſtudioſorum, ne coram alio Judice, quàm Magiſtratu Academico conveniantur. *auth. habita. Cod. Ne filius pro patre.* & plura alia, ut privilegia pupillorum, minorennium, militum, fiſci, creditorum & ſimilia.

Econtra privilegium datum per *ſpeciale reſcriptum Principis* dicitur illud, quod extra Corpus juris certæ alicui perſonæ, communitati, vel loco per ſpeciales literas, vel diploma Bullam vel indultum conceſſum eſt.

Inter utrumque privilegium quoad effectum hoc intereſt, quòd privilegium *clauſum in Corpore juris* non debeat Judex ignorare, & propterea ſi contra tale privilegium privilegiato comparitionem in Judicio, vel quid aliud injungat, non teneatur privilegiatus obtemperare. *c. 5. & 7. de Exceſſibus Prælatorum*, ſi verò Judex mandet, vel aliquem citet contra privilegium ſpecialiter extra Corpus Juris impetratum, quod cùm ſit facti, ignorari poteſt, privilegiatus tenetur ſaltem pro reverentia Judicis comparere, & privilegium ſuum exhibere. *c. cùm perſonæ 7. h. t in 6. & l. ſi quis ex aliena. 5. ff. de Iudiciis.*

Deinde privilegia extra Corpus Juris plerumque ſunt temporalia & ſtrictæ interpretationis, nec extenduntur ultra perſonas, quibus conceſſa ſunt: privilegia verò clauſa in Corpore Juris ordinariè ſunt perpetua, & recipiunt interpretationem, ac aliquando ex paritate rationis extenſionem, ſicut ipſæ leges communes, prout à privilegio uni cauſæ piæ vel favorabili conceſſo rectè poſſe deduci argumentum ad aliam ſimilem cauſam ex communi DD. ſententia tradidi, *de Privilegijs Monaſteriorum. privilegio 36.* Lauret. de Franch. *de Controv. Regular. p. 2. q. 96. & ibi* Paſqual *in addit.*

II. Dividitur privilegium, quòd aliud ſit *reale*, 3
aliud *perſonale. l. privilegia. 196. ff. de R. I. Reale* dicitur, quod directè & principaliter conceditur reſpectu rei, loci, muneris, vel dignitatis, in conſequentiam autem perſonis, quæ talem locum, rem vel officium habent: eujuſmodi ſunt privilegia immunitatum à ſolvendis decimis vel tributis, aliæq; prærogativæ & jura ſpecialia certis prædiis aut officiis conceſſa; & quia talia privilegia cohærent rei, tranſeunt ad quoſcunq; Succeſſores & Poſſeſſores.

Perſonale eſt, quod principaliter perſonæ ſine contemplatione rei conceſſum eſt, & propterea etiam perſonam ſequitur, & cum perſona extinguitur. *d. l. privilegia. & c. privilegium. 7. de R. I. in 6.* Sed hoc, ſi privilegium ſit *merè perſonale* uni certæ ſingulari perſonæ conceſſum; ſunt enim quædam privilegia quaſi *mixta*, quæ ſcilicet certo corpori aut collegio perſonarum conceduntur, & ideò à quibuſdam privilegia *corporalia* nuncupantur, atque hæc non tantùm penes eos manent, qui de facto in tali corpore vel collegio vivunt, ſed etiam ad ſucceſſores eorum tranſmittuntur. Aliam etiam privilegiorum perſonalium ſpeciem conſtituunt cum Sylveſtro *V. privilegium. q. 2.* quæ vocant *communiter perſonalia*, quando nec uni ſingulari perſonæ, nec certo corpori, ſed certo generi perſonarum, uti minorennibus, militibus, & fœminis, privilegium conceſſum eſt, quæ aliquando etiam ad heredem eatenus tranſeunt, ut illis heres ſaltem ex perſona defuncti, & circa caſus, qui jam tunc in vita ejus evenerunt, uti poſſit. Ita ſi minor ex contractu læſus & intra tempus reſtitutionis mortuus ſit, beneficium reſtitutionis in integrum etiam heredi ejus indulgetur. *l. non ſolùm. 6. ff. De in integrum reſtitut.*

Sed quid ſi dubitetur, an *perſonale vel reale* ſit pri- 4
vilegium? ℞ Ante omnia formam verborum benè attendendam eſſe, an principaliter in rem, vel conditionem, vel potiùs in perſonam dirigantur. Ita ſi privilegium detur alicui Prælato ſub nomine dignitatis v. g. Tibi Epiſcope Salisburgenſis: non expoſito vel ſaltem poſtpoſito nomine proprio, cenſebitur *reale* & dignitati conceſſum. *arg. c. quoniam. 14. de Officio Delegati.* Panorm. *in c. mandata. 6. de Præſumpt. n. 2.* Item etiam natura privilegii conſideranda erit, an ſit tale, quod ordinariè etiam ſucceſſoribus concedi ſoleat, vel non.

Quòd

Quòd ſi neque ex his ſatis appareat, communiter diſtinguitur, an privilegium ſit *odioſum*, ut quia contra jus commune, vel in alterius præjudicium, vel an ſit *favorabile* continens meram gratiam citra alterius præjudicium? Priori caſu cenſebitur *perſonale*, juxta regulam, quòd odia reſtringenda ſint, & quæ à jure exorbitant, non debeant trahi in conſequentiam, *c. odia*. 15. *& c. quæ à jure*. 28. *de R. I. in 6.* Poſteriori verò *reale*, & habebit locum, quod dicitur. *in c. 16. de R. I. in 6. decet conceſſum à principe beneficium eſſe manſurum* & in *l. 3. ff. de Conſtitut. Principum*. beneficium Principis quàm pleniſſimè interpretari debere.

5 Hinc colligitur *tertia* diviſio, quòd aliud privilegium ſit *contra jus*, & conſequenter ſtrictæ interpretationis, ut exemptio à ſolvendis decimis, à juriſdictione Ordinarii &c. aliud ſit *ultra jus*, & interpretationis largioris, veluti poteſtas abſolvendi à reſervatis, diſpenſandi &c. quando ſcilicet ipſe actus ſive materia privilegii, non eſt quidem in ſe jure prohibita, ſed tamen non niſi certis perſonis conceſſa:

IV. dividitur, quòd aliud ſit datum *ad preces* ſive ſupplicationem privilegiati, aliud *motu proprio*, quod poſterius tunc tale cenſetur, ſi hæc ipſa clauſula (*motu proprio*) literis privilegij inſerta ſit, etiamſi fortè privilegiatus per ſe vel per alium pro eo ſupplicaverit. Textus & Gloſſ. *in c. ſi motu*. 23. *de Præbendis*. *in 6.* Eſt autem inter utrumque notabilis differentia, quòd privilegium *motu proprio* conceſſum non tantùm ſit altero favorabilius & pleniſſimæ interpretationis. *c. quamvis*. 4. *cum ibi notatis per Gloſſ. in Verbo pleniſſimè*. *de Præbendis*. *in 6.* ſed etiam non poſſit ſub: vel obreptionis arguit *d. c. ſi motu*. Econtra verò, quod ſine dicta clauſula ſimplici et ad preces conceditur, corruit propter falſa narrata, vel tacitam veritatem, quæ de jure aut ſtylo curiæ exprimi debuiſſet: ſubintelligitur enim ſemper illa tacita conditio: *ſi preces veritate nitantur*. *c. 2. & paſſim. de Reſcriptis*.

Quinta demùm diviſio eſt, quòd quædam privilegia ſint *merè gratioſa*, quædam verò *remuneratoria*, vel ſub reciproca privilegiati obligatione ad aliquid dandum vel faciendum conceſſa, adeòque *conventionalia*. Priora habent tacitam conditionem, ut durent, quamdiu Principi vel Succeſſoribus placuerit: poſteriora verò, maximè conventionalia ad inſtar aliorum contractuum ſunt perpetua, & non niſi ex urgentiſſima cauſa ad bonum publicum pertinente revocantur.

---

§. II.

Qualiter acquirantur Privilegia.

SUMMARIA.

6. *Ad privilegij conceſſionem an requiratur Scriptura? & ibi de Reg. Cancell. 25. & 53. quid in utroque foro operentur.*
7. *Quis poſſit privilegia concedere?*
8. *Privilegia non ſubditis conceſſa nequeunt revocari.*
9. *De communicatione Privilegiorum.*
10. *Privilegium an proſit à tempore datæ, vel notitiæ.*
11. *Privilegium acquiritur conſuetudine & præſcriptione.*

Alia Summaria poſt §. III.

6 PRimus acquirendi modus eſt ipſa actuali conceſſio ſuperioris, ad quam ex communi DD. ſententia non requiritur ſcriptura, ſed etiam oretenus facta ſubſiſtit. Text. *in Clem. 2. dudum §. nos etenim*. *& ibi* Gloſſ. *in verbo*. *de Sepulturis*. *Extrav. etſi Dominici 3. de Pœnit. & remiſſ.* Zoeſ. *h. t. num.* 3.

De ſtilo tamen Curiæ Romanæ & ex Regulis Cancellariæ Apoſt. Gratiæ ante expeditionem literarum dicuntur *informes*, & nulli ſuffragantur diſpenſationes in judicio vel extra, antequam ſuperijs literæ Apoſtolicæ ſint confectæ: quia quod S. Pontifex in ſignatura ad libellum ſupplicantis ſimpliciter per verbum *fiat* concedit, id deinde primum in literis Apoſtolicis cum certis clauſulis extenditur vel limitatur. Vid. *Reg. Canc.* 25. *De non judicando juxta formam ſupplicationis, ſed literarum expeditarum, & Reg.* 53. *Ut nulli ſuffragetur diſpenſatio, niſi literis confectis, & utrobique* Joann. à Chokier *in Comment. in reg. Canc.* 7

Utrum autem ſaltem in foro conſcientiæ uti liceat diſpenſatione vel gratia ante literarum expeditionem dubitatur? Negativa videtur verior Joanni à Chokier *ad d. reg. 53. n. 11.* eò quòd à tempore Pij V. in illa regula addita ſint verba, *in judicio vel extra cuiquam ſuffragetur &c.* allegat Garc. *de Benef. p. 4. c. 1. n. 13.* Et hæc ſententia tutior eſt. Altera tamen affirmativa non eſt improbabilis, quam docet Abbas, Rebuſ. Guttierez & alij apud Chokier *d. l. ſub n.* 10 & citati apud Zoeſ. *h. t. n.* 4. quibus adde Paulum Laym. *in Theol mor. lib. 1. tract. 4. c. 23. ſub n.* 10. Ratio adjungi poteſt, quòd gratia quoad ſuam ſubſtantiam (licet non quoad omnes qualitates) dicatur perfecta per ſolam ſignaturam. Barb. *Iur. Eccle. univ. lib. 3. c. 13. n.* 199. & quamvis Pontifices noviſſimè addant in regula, *in judicio vel extra*. tamen iſtud verbum *extra*, poteſt habere alium ſenſum, quam ut forum conſcientiæ reſpiciat: ne v. g. Epiſcopus vel parochus poſſit extrajudicialiter procedere ſecundùm gratiam ex ſola ſignatura. 8

Nomine autem ſuperioris, qui privilegia concedere valeat, præter ſummum Principem veniunt etiam inferiores Domini, ſaltem circa tales materias, de quibus ipſi legem vel ſtatuta concedere poſſunt. Neque refert, an privilegiatus ſit ſubditus privilegiantis, dummodo materia privilegij ſit ſub eius juriſdictione: ita poteſt Princeps alicui extraneo concedere privilegium, ut in ſuo territorio ſit liber à ſolvendis vectigalibus, ita Imperatores multa privilegia partim in jure communi, partim per ſpecialia diplomata Eccleſijs & Eccleſiaſticis conceſſerunt, quamvis non ſint ſub juriſdictione ſæcularium Principum. *c. quanquam. 4. de Cenſibus in 6.* Imò volunt DD. privilegium conceſſum non ſubdito, & in ſpecie Eccleſijs habere naturam pacti, conſequenter revocari non poſſe. Gloſſ. *in c. 16. de R. I. in 6. verſ. ex hac regula*. Innocent. & Panorm. & Felin. *in c. novit. 13. de Iudiciis*. Zoeſ. *h. t. n.* 39. 9 10

II. Acquiritur privilegium per *communicationem*, quando ſuperior privilegium, quod uni ſimpliciter conceſſit, etiam ad alterum extendit; ita privilegia unius Univerſitatis, vel Religionis ſolent communicari alteri Univerſitati vel Religioni, prout in *Lib. II. in Tit. 2. de Foro competenti*. dixi huic noſtræ Univerſitati in diplomate Pontificio & Cæſareo communicata eſſe omnia & ſingula privilegia aliarum Univerſitatum Italiæ, Galliæ & Germaniæ *non ſolùm ad earum inſtar, ſed pariformiter, & æquè principaliter &c.* Alia quoque exempla communicationis privilegiorum ſunt *in c. 2. h. t. in 6. l. omnia. 35. Cod. de Epiſcopis & Clericis*. *in l. penult. Cod. de Advocatis diverſorum judiciorum*. & ſpecialem tractatum *de Privilegiis ad inſtar.* id eſt, communicatis ſcripſit Horatius Mandoſius. 11

Eſt autem notandum, quòd regulariter hæc communicatio privilegiorum tantùm intelligatur de præſentibus tempore communicationis, & non comprehendat nova privilegia, quæ priori privilegiato poſt communicationem acceſſerunt: niſi amplitudo verborum

rum communicationis ſit talis, ut inde poſſit colligi mentem privilegiantis fuiſſe etiam circa futura. Econtra ſi privilegio *ad inſtar*, ſive communicationi addantur nova quædam privilegia, non propterea gaudebit ijſdem prior privilegiatus, cuius privilegia communicata ſunt: quia dantur ſecundo privilegiato ſine reſpectu ad primum, & aliàs privilegia ultra perſonas, vel res expreſſas ordinariè extendenda non ſunt.

Quòd ſi Privilegium alteri communicatum penes primum privilegiatum prorſus abrogetur, vel reſtringatur, non nocebit ſecundo privilegiato per communicationem: quia huius privilegium dependet quidem à priori in productione, ſed non in conſervatione, ſicut rectè docet Suar. *de Legibus*. *c.* 15.

12 Quæritur hoc loco, an privilegium ſtatim effectum ſuum habeat à tempore collationis, vel potiùs tunc primum, quando devenerit in privilegiati notitiam, ab eoque acceptatum fuerit? v. gr. an privilegiatus ſuper decimis & tributis non ſolvendis poſſit ceſſare in ſolutione decimarum vel tributorum à die dati, vel potius accepti privilegij? Communior ſententia diſtinguit, an ſuperior per ſe, & motu proprio, vel etiam ad inſtantiam alicujus tertij, ſine mandato tamen privilegiati contulerit privilegium, vel an privilegiatus ipſe vel per epiſtolam vel Procuratorem pro eo ſupplicaverit? Primo caſu non habebit effectum privilegium ante acceptationem, ſicut quælibet alia donatio, vel beneficij collatio, *l. abſenti*. 10. *ff. de Donat. l. qui abſenti*. 38. *ff. de Acquirenda poſſeſſione*. *c. ſi tibi abſenti*. 17. *de Præb. in* 6. niſi ſuperior velit privilegium ſtatim effectum ſuum habere, quod ab ejus voluntate dependet. Altero autem caſu ſtatim à die collationis incipit effectus: quia tunc quando privilegiatus ſupplicat, & ſuperior concedit, jam adeſt mutuus conſenſus, & conſequenter perfecta donatio, ſicut notat Silveſter V. *Privileg. n* 16. Sanch. *de Matrim. lib.* 3. *diſp.* 36. Vid. tamen quæ dixi *in Lib. IV. tit.* 3. *n.* 17. ubi argumenta pro & contra latius expendi, in ordine ad illam quæſtionem, an licentia à proprio Parocho data alieno Sacerdoti ad aſſiſtendum Matrimonio debeat neceſſario priùs huic innotuiſſe?

13 III. Acquiritur privilegium conſuetudine vel præſcriptione, præſertim illa, cuius initium hominum memoriam excedit, quæ communiter ipſi privilegio æquiparatur. Text. & DD. *in c. novit.* 13. *de Iudic.* & *in c. ſuper quibuſdam*. *de Verbor. ſignificat.* Sed & minori tempore videl. contra privatos 30. contra Eccleſiam 40. annorum ſpatio privilegium vel exemptio aliqua præſcribi poteſt. *cap. de quarta. c. cùm olim. de Præſcript.* dummodo illæ conditiones adſint, quæ *in tit. de Conſuetudine.* & *de Præſcript.* traduntur.

§. III.

Qualiter amittantur Privilegia.

SUMMARIA.

14. *Privilegium amittitur per interitum perſonæ aut rei privilegiatæ.*
15. *Gratiæ non expirant morte concedentis, & ibi de indulto conferendi beneficia reſervata.*
16. *Privilegium amittitur per abuſum, & ſi incipiat eſſe nocivum.*
17. *Privilegium amittitur per renunciationem expreſſam, niſi concernat publicum favorem.*
18. *Exempti an & quando ſuæ exemptioni renunciare poſſint, & quanta præſcriptio currat contra exemptionē? Engel in Decretal. Lib. V.*
19. *Latè examinatur difficilis quæſtio, quando per renunciationem tacitam, non uſum, aut uſum contrarium amittantur privilegia & ibi ſingularis interpretatio.* c. ſi de terra. 6. h. t.
20. *Privilegium quando ceſſet ceſſante cauſa finali.*
21. *Revocatione quando & qualiter amittantur privilegia.*

Alia Summaria poſt §. 4.

AMittitur privilegium I. per *interitum perſonæ*, aut 14
rei privilegiatæ; Perſonæ quidem, ſi privilegium perſonale, rei verò, ſi reale ſit. Veruntamen non indiſtinctè per interitum rei interit etiam privilegium reale ſed tunc demùm, ſi vel authoritate ſuperioris, vel aliunde ſine ſpe refectionis res privilegiata deſtruatur. Si verò per ruinam, bellum, aliumve caſum domus v. g. privilegiata corruat, conſervantur ejus privilegia, & reviviſcunt, ſi denuò reficiatur. *l. æde ſacra.* 73. *ff. de Contrahenda emptione.* Gloſſ. *in c.* 7. *in V. privilegium perſonale. de R. I. in* 6.

E converſo per mortem ſuperioris privilegium 15
concedentis regulariter non amittitur ipſum privilegium, etiamſi ſuperior re integra, id eſt, antequam privilegiatus ſuo privilegio utatur, deceſſerit, juxta receptum juris axioma, quòd *gratiæ etiam re integra morte concedentis non expirent. c. ſi ſuper.* 9. *de Officio deleg. in* 6. *c. ſi cui nulla.* 36. *de Præbendis in* 6. ita ſi quis obtinuerit privilegium à Pontifice vel Epiſcopo abſolvendi a reſervatis, diſpenſandi in certis caſibus, poterit uti ſuo privilegio etiam poſt mortem Pontificis, vel Epiſcopi concedentis.

Exceptionem tamen addit Pontifex *in d. c. ſi cui nulla. in fine.* circa gratiam, quæ datur per viam commiſſionis ſive delegationis, quæ non tendat in ipſius Commiſſarii, ſed alterius tertii favorem v. g. ut alicui perſonæ certæ cauſa cognita de beneficio provideat, diſpenſationem concedat, qualis gratia *facienda* dicitur, & expirat morte concedentis re integra, antequam delegatus commiſſionem ſuam executioni mandaverit; ſicut idem etiam accidit in reſcriptis juſtitiæ, per quæ cauſa aliqua judicialis ad commiſſionem Papæ ſpectans inferiori committitur, & delegatur, ejus delegati officium expirat morte delegantis re integra, *c. relatum.* 19. & *c. gratum.* 20. *de Officio delegati.* Diſtinguitur autem gratia *facienda* à gratia *facta*, de qua *in c. ſi ſuper.* 9. *de Offic. deleg. in* 6. quòd per illam tam proviſio vel diſpenſatio &c. quàm executio demandetur, in hac autem gratiam ipſam perficiat Pontifex, & tantùm alteri ejus executionem committat, quæ proinde gratia, cùm jam in vita S. Pontificis fuerit perfecta, debet etiam poſt mortem ejus executioni mandari.

Cenſetur præterea aliquando gratia per viam commiſſionis data eſſe in favorem ipſius commiſſarii vel delegati, ſi univerſalis commiſſio ad plures cauſas facta ſit v. g. ut ſemper authoritate Papæ talis de beneficiis reſervatis aliis providere, vel in certis caſibus diſpenſare poſſet, quæ morte concedentis non expirat. *d. cap. ſi cui nulla.* & *ibi* Barb. *in Collect. DD. num.* 1. Latè Sanch. *de Matrimon. lib.* 8. *diſp.* 28. Quid autem circa indultum conferendi beneficia reſervata ſpeciale ex *Reg.* 15. *Cancell.* videatur inferiùs *n.* 21.

Præterea etiam videtur addi poſſe illa limitatio circa privilegium motu proprio conceſſum, quòd per ſuperiùs dicta ad effectum producendum juxta communem requirat utriuſque conſenſum, & privilegiati notitiam & acceptationem, ſi ergo mors concedentis præveniat acceptationem, interrumpit voluntatem ejus, & conſequenter deficit utriuſque conſenſus, *arg. l. abſenti.* 10. *ff. de Donationibus. juncta l.* 4. *ff. Locati.*

II. Amittitur privilegium *per abuſum* privilegiati,

ſi occaſione privilegij delinquat, veluti ſi quis ſpe immunitatis in Eccleſia crimen committat. *c. ult. de Immunitate Eccleſ. c. ubi. 7. diſt. 74.*

III. Si privilegium cedere incipiat in grave aliorum vel communitatis detrimentum, ſaltem per ſententiam revocari poteſt. *c. ſuggeſtum 9. de Decimis. & c. penult. de Clericis non reſidentibus.*

17 IV. *Per renuntiationem expreſſam*, quæ fit per pactum, aut verbis expreſſis etiam amittitur privilegium; quia quilibet poteſt favori pro ſe introducto renuntiare. *l. penult. Cod. de Pactis.* Sed hoc, ſi privilegium præciſè favorem particularis perſonæ reſpiciat, ſecus verò ſi principaliter conceſſum ſit in favorem publicum, vel certi Ordinis, aut communitatis, vel ſi alterius, quàm ſolius privilegiati intereſſe in tali privilegio verſetur, quemadmodum Clerici privilegio *fori & Canonis* in honorem totius Ordinis Clericalis conceſſo renuntiare nullatenus poſſunt, *c. ſi diligenti. 12. de Foro competenti & c. contingit. 36. de Sentent. excom.* Item etiam exempti ſuæ exemptioni in præjudicium ſummi Pontificis, cujus juriſdictioni immediatè ſubſunt, renuntiare non valent. Panorm. *in c. cum tempore. 5. de Arbitris.* Hinc etiam eſt, quòd contra talem exemptionem non niſi centenaria præſcriptio, quæ ſola contra Romanam Eccleſiam currit, admittatur. Arnold. Rath, Profeſſor quondam meus colendiſſ. *in Tract. de Uſucap. aſſert. 38.* Facb. *lib. 1. conſiliorum. conſilio. 56. per textum. in c. 4. de Confirmatione utili. & in c. ad audientiam. 13. de Præſcript.*

18 Interim, quia privilegium non debet eſſe onerosum privilegiato, ne quod ob gratiam alicujus conceditur, in ejus diſpendium retorqueatur. *contra reg. 61. Iuris in 6.* ideò graves DD. ſuſtinent, quòd exempti cum ſuorum Prælatorum conſenſu (vel etiam ſine hoc, ſi à Prælatis irrationabiliter negetur) ſubjicere ſe poſſint Epiſcopo, ut ab eo abſolvantur à peccatis ac cenſuris, vel diſpenſetur cum eis in voto, juramento, irregularitate, caſu quo Epiſcopus, non autem Prælatus Ordinis talem facultatem haberet. Henriq. *lib. 7. c. 25. n. 2. & lib. 15. c. ult. in fin.* Molina *tract. 3. diſp. 61.* Laym. *in Theolog. mor. lib. 1. tract. 4. c. 23. ſub n. 7.*

19 V. Amittitur Privilegium per *renuntiationem tacitam*, quæ juris interpretatione cenſetur fieri per *non uſum privilegii*, aut *uſum contrarium*. Et in hoc quidem omnes DD. facilè conſentiunt.

Sed difficillima & propter diverſos utriuſque Juris textus plurimùm intricata controverſia eſt, quanto temporis ſpatio & quot actibus iſte *non uſus privilegii*, vel *uſus contrarius* debeat fuiſſe continuatus, ut dici poſſit privilegium ob *tacitam renuntiationem* amiſſum?

Etenim *in l. 1. ff. de Nundinis*, ait J. C. *nundinis impetratis à Principe, non utendo qui meruit, decennii tempore uſum amittit.*

In *l. voluntariæ. 12 C. de Excuſat. tutor.* reſcripſit Imper. *voluntariæ tutelæ munera privilegiis nihil derogant.* Cuius ſenſum exponit Salicet. & DD. communiter, quòd habens privilegium, ne teneatur tutelas pupillorum ſuſcipere, non præiudicet ſuo privilegio, ſi unam voluntariè ſuſcipiat.

In *c. cùm acceſſiſſent. 8. de Conſtit.* Eccleſiæ cuiſdam Canonici habuerunt ſtatutum à Sede Apoſt. confirmatum, ne primiceriatus, in eorum Eccleſia amplius dignitas eſſet, ſed fructus & proventus eius inter Canonicos diſtribuerentur, reſcripſit S. Pontifex hoc ſtatutum debere in ſuo robore permanere, *niſi poſtea dicti Canonici contravenerint, aliquem in primicerium eligendo.*

In *c. ſi de terra. 6. h. tit.* Alex. III. Abbati & Monachis S. Andreæ Ciſterc. Ord. deciſionem dedit in hæc verba: *Si de terra quam habetis in Parochia Canonicorum de Plautio, per triginta annos eis decimas perſolviſtis, eas ſibi de cætero integrè perſolvatis. Licet enim privilegiorum Romanæ Eccleſiæ beneficio Fratribus Ciſterc. Ord. indultum fuerit, quòd de laboribus ſuis nullas decimas perſolvere debeant, de privilegio tamen indulto tanto tempore vobis detrahere voluiſtis: cùm liberum ſit unicuique ſuo iuri renunciare, eoque modo non poteſtis vos in hac parte tueri.* In hoc igitur cap. in triginta annorum decurſu tacita privilegii renunciatio cenſetur. At

In *c. accedentibus. 15. eod. tit.* Innoc. III. *de quadraginta annis* reſponſum dedit: *Mandamus* inquit, *quatenus ſi Abbas & Monachi ſufficienter oſtenderint, quòd à Templariis decimas de Terris prædictis per quadragiata annos continuè perceperint ſine lite, vos ad præſtationem ipſarum Templarios compellatis; cùm enim tanto tempore contra privilegia decimas ſolverint, eis renuntiaſſe tacitè præſumuntur. Quòdſi in probatione defecerint, ab ipſorum impetitione Templarios abſolvatis.*

Circa iſtorum textuum diverſitatem varii varias excogitarunt conciliationes & reſolutiones, uti videre eſt apud Gloſſ. Panorm. & Barboſ. *cc.*

Prima conciliatio eſt Summarii *in d. c. accedentibus. 15. n. 4.* quòd quidquid ſit de iure Civili, de iure Canonico privilegia Eccleſiarum olim quidem tempore Alex. III. fuerint extincta lapſu triginta annorum, cùm & aliæ præſcriptiones rerum Eccleſiaſticarum olim nonunquam 30. annis fuerint admiſſæ. *c. Sanctorum. 3. de Præſcrip.* id tamen poſtea per Innoc. III. *in dict. c. accedentibus* ad 40. annos fuerit extenſum. Verùm hæc ſententia aliis non immeritò diſplicet, eò quòd longè ante tempora Alex. & Innoc. III. ab Anteceſſoribus Pontificibus & Juſtiniano Imper. præſcriptio quadragenaria fuerit introducta. *c. 2. 16. q. 3. c. de quarta. 4. & c. illud. 8.* (quod *cap.* eſt ipſiuſmet Alex III) *de Præſcript. auth. quas actiones. C. de SS. Eccleſ. Et d. c. Sanctorum.* Summarium & Gloſſ. de præſcriptione Eccleſiæ contra privatum interpretantur, ad eum modum, quo de jure Civili præſcriptio 30. annorum datur. *tit. Cod. de Præſcript. 30. annorum.*

Altera ſolutio eſt Gloſſ. *in d. c. accedentibus. in V. per XL. annos.* quòd privilegia perdantur eodem tempore, quo præſcribitur contra ius commune, quòd verò *in d. c. ſi de terra.* triginta annorum, & *in c. accedentibus.* quadraginta annorum mentio fiat, non eſſe diſpoſitionem *iuris*, ſed narrationem *facti*, quia ſcilicet in facti contingentia illorum Capitulorum ita accidit, quanto autem tempore contra ius commune præſcribatur Gloſſa ulteriùs non decidit.

Barboſa *in d. c. ſi de terra* quamvis *n. 4.* præfatam Gloſſæ interpretationem reiicere, tamen deinde *ſub n. 7.* planè cum eadem convenire videtur: dicit enim ſe exiſtimare, quòd allegati textus nec in tempore 30. nec 40. annorum, ſed in tacita renuntiatione ſe fundent, & iſtius tacitæ renunciationis præſumptio ex non uſu vel uſu contrario longo tempore etiam duntaxat decem annorum contra ipſas quoque Eccleſias inducatur.

Paulus Layman. *in Theol. moral. l. 1. h. t. tract. 4. cap. 23. n. 21.* cum Suarezio & aliis, quos citat, facit diſtinctionem inter privilegia *affirmativa*, quæ ſcilicet dantur ad aliquid faciendum, uti eſt privilegium nundinarum, vectigalium exigendorum &c. & inter privilegia *negativa*, quæ ſunt ad non faciendum v. g. immunitas à ſolvendis decimis, vectigalibus &c. Illa *de affirmativa*, ſi aliis ſint oneroſa cenſet amitti per *non uſum* lapſu decenii. *arg. d. l. 1. ff. de Nundinis.* nam & privilegium nundinarum inter oneroſa numerat Gloſſ. pen. *in c. ut privilegia 24. h. t.* cùm ſaltem oneri ſint Mercatoribus incolis, quo minus propter adventum exterorum res ſuas diſtrahere & lucrum captare valeant. Modo tamen utendi occaſio fuerit, alioquin non volenti agere non curret præſcriptio, ut ſi habens ius gladii lon-

Digitized by Google

dii longo tempore nullum maleſactorem cœperit. Vid. Gail. *lib. 2. obſerv. 60. n. 6.* Iſta veró *negativa* ait duplicivia amitti poſſe, vel per viam præſcriptionis (quod maximè procedit, quando Adverſarius aliquis eſt in poſſeſſione contra privilegium, ut *in d. c. accedentibus*) & tunc Ordinarium tempus præſcriptionis requiretur: vel per viam tacitæ renuntiationis, & tunc ſufficiet *actum contrarium* privilegio exercere, dummodo ex circumſtantiis, vel lapſu temporis præſumi poſſit actum contrarium animo renunciandi privilegio factum fuiſſe.

Addit verò exceptiones, ut I. circa privilegia nemini oneroſa tam affirmativa v. g. diſpenſandi, abſolvendi, conſecrandi &c. quàm negativa, v.g. non jejunandi &c. quæ ex plurium ſibi adſtipulantium opinione docet per non uſum aut uſum contrarium haud quaquam perire, cùm in ſimilibus non uſus vel uſus contrarius ſit actus liberæ voluntatis, qui non inducit præſcriptionem vel renunciationem: præſertim ſi privilegium non conſiſtat in uno ſolo actu, ſed habeat cauſam ſucceſivam & effectum reiterabilem *arg. l. voluntariæ C. de Excuſat. tut.* & idem docet in qq. Canon. *De Prælat. elect. Dilingæ diſp. q. 225.*

II. Tradit, privilegia conceſſa principaliter in favorem Eccleſiæ, alteriſve communitatis, non poſſe tolli per renunciationem particularium perſonarum v. g. Prælati, Cleri, niſi ſuperveniat tempus præſcriptionis legitimum. Cæterùm autem quid in ſpecie reſpondendum ſit ad textum *in d. c. ſi. de terra. h. t.* ubi tacita renunciatio Monachorum habetur pro ſufficienti, etſi tempus 40. annorum ad præſcriptionem requiſitum non fuerit elapſum, ulteriùs non explicat, ſed Suarez. *d. l. c. 34. n. 18. & 24.* & ex eo Barb. *in d. c. ſi. de terra. ſub. n. 7.* ſingulariter adnotavit, quòd hæc ſit privilegiorum natura, ut per non uſum amittantur, & ſub hac tacita conditione ab initio intelligantur conceſſa tam reſpectu Eccleſiarum, quàm aliorum.

Quid ergo in re tam perplexa ſtatuendum: ex pediret ſanè in hac DD altercatione, quæ in praxi frequenter magna præjudicia ſecum trahere poteſt, apertiorem juris declarationem habere, interim antequam ea ab aliquo S. Pontifice emanet, cuilibet liberum relinquo, quàm ex relatis opinionibus tanquam probabiliorem ſequi velit. Mihi, ſalvo meliori judicio, videtur diſſicultas omnium facillimè enodari per illam exceptionem, quam ſuperiùs ex Gloſſ. *in d. c. accedentibus. h. s.* atrulimus, nimirum quòd mentio de 30. & 40. annis *in dd. cc.* ſit tantùm narratio *facti*, non diſpoſitio juris, aliàs verò privilegia amittantur eodem tempore, quo contra jus commune præſcribitur. Hæc Gloſſ. quamvis textu expreſſo non firmetur, plurimum tamen rationabilis eſt, quia privilegium lex privata eſt, ut in *princ. tit.* dictum, & cum lege communi in cauſa deficiente & materiali convenit; Imò etiam majori ex parte in formali, & potiſſimùm tantùm in finali differt, quòd lex communis ad publicam utilitatem, privilegium verò ad privatam tendat, ex hac ipſa tamen differentia validum argumentum à majore ad minus duci poteſt; ſi enim lex communis publicam utilitatem concernens ſpatio v. g. 10. annorum per non uſum abrogari poteſt, ergo multò magis privilegium privatam tantùm utilitatem reſpiciens, præſertim ſi ſit contra jus commune, aut in præjudicium tertij, quod aliàs reſtringi meretur, & favorabilis eſt ad jus commune reductio. Abb. *in c. fin. de Conſuet. num. 19. &* Felin. *in c. cùm acceſſiſſent. de Conſtit.* de hac tamen reductione ad jus commune, quanto tempore fiat, & de doctrina Abbatis & Felini. *dd. ll.* videatur Gonzalez *ad reg. 8. Cancell. Gloſſa. 7. num. 9. & multis ſeqq.*

Sed jam videamus quanto tempore per non uſum, vel uſum contrarium juri communi derogetur? Fatetur Menoch. *de Arbitr. Iud. lib. 2. cent. 1. caſ. 83. n. 6.* non eſſe jure definitum tempus ad introducendam conſuetudinem contra legem & ideo judicis arbitrio relinquendum, qui juxta levitatem vel gravitatem materiæ, ſuper qua conſuetudo introducta prætenditur, etiam contra Eccleſias aliquando decem, aliquando quadraginta, & aliquando immemoriale tempus determinare debeat. Idem penè docet Vallenſis, *tit. Decretal. de Conſuetudine §. 2. n. 2.*

Alii verò diſtinguunt, an lex ab initio nunquam fuerit in uſum deducta; vel an fuerit aliquando deducta, ſed poſtea contrario uſu intermiſſa? Priori caſu cenſent ſpatium *decennij* etiam contra legem Eccleſiaſticam ſufficere, poſteriori autem contra legem Civilem decennium, contra Eccleſiaſticam 40. annos requiri Garc. *de Benefic. p. 7. c. 1. n. 137.* Navar. *in Man. confeſſ. cap. 23. n. 40. 41. & 62.* Eraſmus à Chokier *de Iuriſd. Ordin. in exempt. p. 1. q. 50. n. 26.* Zoeſ. *ad tit. Decretal. de Conſuetud. num. 24.* Laym. *in Theol. Moral. lib. 1. tract. 4. c. 3. n. 4.* ubi plures allegat.

Et iſta opinio videtur optimè ad noſtrum propoſitum accommodari, atque per eam plures textus & DD. inter ſe conciliari poſſe, ut ſcil. illi, qui amiſſioni privilegiorum ex non uſu quadraginta annos præſcribunt, intelligantur de privilegiis ſemel receptis & uſitatis; qui verò minori tempore v.g. 10. annorum contenti ſunt, intelligantur vel de jure Civili, vel etiam de jure Canon. in privilegiis, quæ nunquam in uſum devenerunt.

Specialis quidem adhuc ſupereſt ratio dubitandi circa *d. c. ſi de terra. 6. h. t.* ubi privilegium immunitatis à ſolvendis decimis pridem fuit Ordini Ciſt. conceſſum, & utique etiam ſaltem in alijs locis in uſum deductum, & tamen minori tempore, quàm 40. annis amiſſum. Sed ſciendum eſt, quòd privilegium Ciſterſienſium & aliorum monachorum, ne teneantur de laboribus ſuis dare decimas, ſit clauſum in corpore Juris. *c. decimas. 47. cauſa. 16. q. 1. c. ex parte. 10. cum ſeqq. X. de Decimis*, ideoque comparetur legi communi, juxta dicta ſuperiùs *ſub n. 2.* ſicut ergo lex potuit in uno loco fuiſſe, & non in altero, ita quoque tale privilegium, ſi ab erectione Monaſterij ejus uſus per longum tempus fuerit non tantùm intermiſſus, ſed inſuper contra privilegium nemine cogente actum, forſan autem nonnunquam talibus novis religioſis ex juſta cauſa per reſtitutionem in integrum ſuccurreretur. *Arg. L. un. C. Si adverſus uſucap. junct. c. 1. de In integr. reſt.* Quòd ſi quis in favorem Religionis interpretationem ſingularem tentare vellet, & dicere, hic nos verſari in caſu medio, ubi privilegium Ordini conceſſum partim receptum eſt, partim non receptum quoad ſpecifica loca, ideòque S. Pontificem, *in d. c. ſi de terra.* plus quàm 10. & minus quàm 40. annos ſcilicet 30. ſtatuiſſe, putarem non omni probabilitate deſtitui. Licet autem objici poſſet, idem conſequenter debere dici de alijs legibus, quæ in aliquibus locis receptæ, & in alijs receptæ non ſunt; aſſignabilis tamen foret diſparitas, quod inter locum & locum minor ſit connexio, quàm inter Monaſteria ejuſdem Ordinis, ut nihil dicamus, quòd ipſum per aliam legem vel Canonem (abſtrahendo à præſenti) deciſum non ſit, quanto tempore lex præſertim Canonica alicubi recepta in particulari loco aboleatur.

Cur autem Eccleſia minori tempore amittere debeat privilegium nunquam ab initio in uſum deductum quàm deductum & poſtea intermiſſum? ratio non incongruè aſſignari poteſt, quòd jus privilegij ſemel in uſum deductum quoad proprietatem & poſſeſſionem verè incorporatum ſit Eccleſiæ, ideoque ſicut alia jura incorporalia Eccleſiæ ſine debitis ſolennitatibus, aut legitima præſcriptione alienari nequeat, at verò privilegium, cujus uſus & poſſeſſio nunquam cœpta eſt, videtur comparari poſſe rei nunquam traditæ, ſeu Eccleſiæ bonis incorporatæ, prout in ſervitutibus alijſque

juribus incorporalibus uſus ſciente & patiente adverſario traditionis loco habetur *l. 3. ff. de Uſufructu. l. fin. ff. de Servitutibus. L. 1. §. 2. ff. de Servit. ruſt. præd.* quales res ex communi DD. ſententia etiam ſine ſolennitate renunciari poſſunt, cùm potius cenſeantur pleno jure non acquiri, quam alienari, *arg. l. 6. ff. Quæ in fraud. credit.* ut in Tit. *de Reb. Eccleſ. non alien.* diximus. vid. Sylv. *v. alienatio, n. 14.* Riccius *in praxi aurea. p. 1. reſol. 92.* & proinde hæc ipſa renunciatio per non uſum longi temporis vel uſum contrarium in privilegijs juxta naturam ipſorum facta cenſebitur.

Illa quoque non eſt contemnenda interpretatio Barboſæ *in d. c. ſi de terra. h. t. n. 3.* circa diverſitatem textuum *in eod. c. ſi de terra. & in c. accedentibus. h. t.* quòd *in c. accedentibus.* ideò 40. anni fuerint expreſſi, quia ibi agebatur de vera præſcriptione Monachorum contra Templarios, cùm de jure communi decimæ ad Monachos non pertinebant; at verò *in c. ſi de terra.* non fuerit opus præſcriptione ex parte Canonicorum, utpote ad quos in illo caſu jure Parochiali ſpectabant decimæ, ſed tantùm renuntiatione & amiſſione privilegij ex parte Ciſtercienſium, (quæ ex non uſu, vel potiùs uſu contrario longo tempore continuato præſumitur) eaque facta ipſo jure decimæ ad Canonicos redibant.

Textum porrò *in c. cùm acceſſiſſent. de Conſtitut.* ubi unico actu videtur renunciari poſſe privilegio, explicat Barb. *ibid. n. 8.* quòd iſtud privilegium non habuerit tractum ſucceſſivum, ſed unico effectu conſtiterit, & ideò per unicum actum contraventionis tolli potuerit, ſicut enim extinctio dignitatis (de qua in illo *cap.*) unico actu perficiebatur, ita contraventio unico actu facit, ut ea de nova erecta & privilegium revocatum cenſeatur. Quòd ſi verò privilegium haberet *tractum ſucceſſivum & effectum reiterabilem*, V. g. non ſolvendi decimas, vectigalia & c. cenſet cum Suar. *d. LL. lib. 8. c. 35. num.* 12. *& ſeq.* per unum actum contraventionis non amitti privilegium, dari tamen exinde adverſario quaſi poſſeſſionem in ordine ad præſcribendum contra privilegium.

20 VI. Perditur privilegium, ſi ceſſat *cauſa finalis*, ob quam datum eſt, ſecundùm regulam, quòd ceſſante cauſa ceſſet effectus, *c. cùm ceſſante. 60. de Appellat.* Interim cùm ordinariè (niſi aliter conſtet de mente concedentis) dependeat quidem privilegium à cauſa finali in produci, non verò in conſervari, ideò habebit locum alia regula 73. *Iuris in 6.* quòd factum legitimè retractari non debeat, licet caſus poſtea eveniat, à quo non potuit inchoari. V. g. ſi Monaſterio ob ejus temporis inopiam conceſſum ſit privilegium decimandi in aliena Parochia, vel exemptio à decimis in propriis agris, non expirabit hoc privilegium, licet Monaſterium poſtea facultatibus augeatur. Zoeſ. *h. t. n. 22.* Quare hic quintus modus amittendi privilegium tunc præcipuè procedit, ſi finis non tantùm ceſſet negativè, ſed contrariè, ſi ſcilicet uſus privilegij ratione mutatæ materiæ, vel circumſtantiarum fiat illicitus & injuſtus; vel ſi in ipſiuſmet privilegiati detrimentum cedat: veluti Clericus minorennis in cauſis beneficialibus agere poteſt in judicio ſicut majorennis. *c. ult. de Iudicijs in 6.* non tamen propter hoc privilegium tanquam majorennis à beneficio reſtitutionis in integrum excludetur, quod enim ob gratiam alicujus eſt introductum, non debet in ejus odium retorqueri. *c. quod ob gratiam. 61. de R. I. in 6.*

21 VII. demum amittitur privilegium *revocatione* concedentis, vel ejus heredum: eſt enim hæc ordinaria natura privilegiorum, ut ſub tacita revocationis conditione dari ſoleant, prout cum Gloſſ. communiter ſentiunt interpretes *ad c. novit. 13. de Iudicijs. & ad reg. 16. juris in 6.* Sunt autem hic aliqua breviter notanda.

I. Si ſuperior privilegio addiderit clauſulam, *ad beneplacitum meum, quamdiu voluero &c.* expirabit privilegium ſine alia revocatione ſola morte concedentis, quia per mortem interrumpitur ejus voluntas, & beneplacitum. *c. ſi gratioſè. 5. de Reſcriptis in 6. juxta L. 4. ff. Locati.* ſecùs eſt, ſi V. g. dixerit: *ad beneplacitum ſedis Apoſtolicæ, vel Epiſcopalis*: quia ipſa ſedes non moritur. *d. c. ſi gratioſè.* Item ſi dicitur: *donec revocavero &c.* nihil immutatur morte concedentis: quia ex vi & genuino ſenſu talium verborum requiritur poſitiva & actualis revocatio. Cov. *Variarum Reſolut. lib. 3. c. 15.* Illud quoque ſpeciale eſt ex reg. Cancell. 9. & 15. quòd *indultum ſeu privilegium conferendi beneficia reſervata* per creationem novi Pontificis revocetur, & conſequenter ejus renovatio denuò petenda ſit. Interim nihil videtur obſtare, quin ſede Papali vacante exerceri poſſit, præſertim ſi beneficia ſint tantùm ex regulis Cancellariæ reſervata, ut in menſibus Papalibus, regulæ enim Cancellariæ morte S. Pontificis expirant, & Sede vacante non obligant, ut *in lib. III. in tit. de Præbend.* dictum, ubi de regulis Cancellariæ & Concordatis Germaniæ actum eſt: huic non inconvenienter circa *indultum conferendi beneficia reſervata* pronunciari poteſt, quòd *vivat mortuo etiam ſummo Pontifice* (ut ſuperiùs *n. 16.* traditum) *& mortuis regulis Cancellariæ* (quæ Sede vacante non ligant) *Pontifice autem & regulis reviviſcentibus moriatur, & reſuſcitatione indigeat.* Inter Regulam autem 9. & 15. hoc intereſt, quòd in illa ſit quidem amplior derogatio & revocatio cum multis efficacibus clauſulis, ſed ratione reſervationis menſium tantùm; in Reg. autem 15. fit quidem generalis revocatio indultorum circa beneficia reſervata, ſed loquatur tantùm de indultis ad vitam alicujus, vel aliud certum tempus conceſſis, neque habeat valde amplas clauſulas, vid. Chokier *in reg. Cancell. ad reg. 8. Cancell. & reg. 14.* ubi *in reg. 8. Gloſſ. 14. a. 4.* etiam illud notabile ponit, quòd indulta & privilegia per has regulas revocata ſed Papali vacante mortuis regulis reviviſcant uſquedum denuo creato novo Pontifice revocentur, vel ab eodem approbentur.

II. Privilegia data non ſubditis aut cauſa remunerationis, vel per viam conventionis non revocari niſi ex cauſa publica, ſupra in §. 1. diximus. & docet Bald. *in L. ult. ff. de Senatoribus.*

III. Per legem generalem non derogatur particularibus privilegijs, niſi eorum mentio fiat, vel addatur clauſula: *non obſtantibus quibuſcunque privilegijs ſub quacunque forma conceſſis*: quia lex generalis tollit aliam generalem priùs latam ſibi contrariam, ſed non particularem legem, ſtatutum, vel conſuetudinem, *c. 1. de Conſtitut. in 6.*

IV. Lex generalis ſine expreſſa & ſpeciali mentione non tollit privilegia clauſa in Corpore juris, & priùs per legem generalem certis perſonis data. Imo etſi lex poſterior habeat clauſulam: *non obſtantibus privilegijs, &c.* volunt tamen DD. hanc clauſulam (niſi aliter conſtet de mente legiſlatoris) non intelligi de privilegijs clauſis in Corpore juris, utpote quæ non ſint ſimpliciter privilegia, ſed etiam leges communes. Barb. *ad principium hujus tit. num.* 8. V. g. ſi Pontifex mandat, fructus clericorum obœratorum de ſuis beneficijs ſequeſtrari per Epiſcopum ad ſolvenda debita non obſtantibus privilegijs; per hanc legem non cenſeretur comprehenſum privilegium *c. Odoardus. 3. de Solutionibus.* ex quo Clericus obœratus non tenetur in ſolidum, ſed quantùm facere poteſt deducta congrua ſuſtentatione, ſed fortaſſis tantùm privilegium exemptionis à Juriſdictione Epiſcopi. &c.

V. Si contra privilegium priùs conceſſum concedatur alteri novum privilegium vel reſcriptum, cenſebitur hoc poſterius privilegium per reſcriptum tacita veritate & ſubreptitiè obtentum, adeoque invalidum,

niſi de

Digitized by Google

niſi de priori fecerit mentionem. *c.* 1. *& c. cùm ordinem.* 6. *ubi* Gloſſ. *&* Panor. *de Reſcriptis. c. ex parte.* 12. *de Officio delegati.* vel niſi priùs privileginm fuerit generale, poſteriùs verò ſpeciale; generi enim per ſpeciem derogatur. *c. generi.* 34. *de R. I. iu* 6. & exemplum videri poteſt *in c. dudum.* 14. *…uos igitur. & c. quamvis tibi.* 30. *de Præbeudis in* 6. Sed & hoc ipſum non procederet, ſi per ſpeciale privilegium alteri in jure quæſito grave præjudicium oriretur teſte Pan. *in d. c.* 1. *de Reſcriptis.* & textus eſt *in c. ex tua.* 9. *de filijs Presbyterarum.*

Poſtremò privilegij revocatio, ut effectum habeat, debet privilegiato inſinuari a ſuperiore, ne aliàs plura incommoda ſequantur, ſi privilegiatus ex ignorantia revocationis uteretur ſuo privilegio, ex parte verò adverſa poſtea talis uſus vel actus inde ſecutus impugnaretur; ſi tamen revocatio fieret per legem generalem cum illa clauſula: *non obſtansibus quibuſcunque privilegijs.* ſufficeret generalis promulgatio, quæ aliàs in promulgatione legum ſervari ſolet. Sanch. *de Matrimonio. lib.* 3. *diſp.* 30.

---

§. IV.

In ſpecie de Privilegio Exemptionis à Iuriſdictione Epiſcopi vel Ordinarij.

SUMMARIA.

22. *Exemptio quid & quotuplex?*
23. *Exempti alij nullius diœceſis, alij in, ſed non de diœceſi.*
24. *Exemptio in capite & membris quid?*
25. *Eximere quis poſſit.*
26. *Exemptia acquiritur etiam præſcriptione.*
27. *Epiſcopus babet fuudatam intentionem contra exemptos, & ibi au pendente lite poſſit uti ſua juriſdictione.*
28. *Exemptio quibus verbis probetur.*
29. *In loco exempto uou poteſt Epiſcopus exercere contentioſam Iuriſdictione.*
30. *Poteſt tamen ibi celebrare divina, nou verò alios actus Ordinis exercere.*
31. *Epiſcopus procedit aliquanda contra exemptos ut delegatus, aliquando ut Ordinarius.*
32. *Exponitur* c. *s.* h. t. in 6.
33. *Regularem exemptum delinqueutem quis puniat.*
34. *Ab Epiſcopo procedente contra exemptos qualiter appelletur.*

CUm in *h. t.* frequentiſſima fiat privilegij *exemptionis* mentio, & in ptaxi crebra inter exemptos & Ordinarios ſint jurgia, ideò quædam ſaltem certiora ad intellectum Jurium & Authorum de hoc jure loquentium neceſſaria exponam.

22 Sciendum igitur I. *Exemptionem* eſſe privilegium, quo perſona aut locus à juriſdictione Epiſcopi vel Ordinarij ſubtrahitur, & ſummo Pontifici immediatè ſubijcitur.

Dico: *perſona* aut *locus*: eſt enim exemptio alia *perſonalis.* quæ certæ perſonæ, alia *localis*, quæ certæ Eccleſiæ, Monaſterio, vel etiam territorio conceditur. Poſſumus addere exemptionem *mixtam*, quæ ſcilicet *loco & perſonæ* adhæret, prout diverſi Religioſorum ordines non tantùm quoad ſua Monaſteria, ſed etiam ad perſonas ſuas, ubicunque exiſtant, exempti ſunt. *c. cum capella.* 16. *hoc tit.*

23 Sciendum II. exemptos alios dici *nullius Diœceſis*, *Engel in Decretal. Lib. V.* alios *in Diœceſi quidem, ſed nou de diœceſi.* *Nullius diœceſi* ſunt, qui habent ſpeciale territorium, ac populum exemptum, ubi juriſdictionem quaſi Epiſcopalem exercent, ac Ordinarij nomine veniunt, quamvis ipſi Epiſcopi non ſint, ſed tantùm Prælati, vel Præpoſiti aut ſimiles. *Iu diœceſi ſed non de diœceſi* dicuntur, qui quidem quoad ſuas perſonas, vel particularem aliquem locum V. g. Monaſterium exempti ſunt, certum autem populum aut territorium exemptum non habent, ſed intra fines certæ diœceſis ſive Epiſcopatus exiſtunt.

Sciendum III. Aliam exemptionem eſſe tam 24
in capite, quàm iu membris, quando ſcilicet non tantùm principalis locus, ſive Monaſterium aut Collegium exemptum eſt, ſed etiam omnes capellæ, beneficia & Parochiæ annexæ. Aliam autem *in capite tantùm*, quando tantùm ipſe principalis locus exemptus eſt, non autem annexæ Parochiæ, vel beneficia. *c. ex ore.* 17. *h. t.* Quo poſteriori caſu illud notandum eſt, quòd Abbas v. g. exemptus pro talibus locis non exemptis Epiſcopo reverentiam exhibere, ad Synodum diœceſanam comparere, ejuſque mandata ſuper illis membris ſuſcipere teneatur, ita tamen, ut in Synodo diœceſana prærogativam & primum poſt Epiſcopum locum obtineat. *d. c. ex ore.*

Sciendum IV. exemptionem præſertim in capite 25
& membris regulariter tantùm à ſummo Pontifice concedi, quia ipſe ſolus poteſt juri Epiſcoporum derogare; aliquando tamen ex juſta cauſa, & accedente Capituli conſenſu poſſe etiam Epiſcopum aliquam Eccleſiam ſuæ diœceſis à ſua juriſdictione eximere, & loco exempto unire, adeò quidem, ut talem exemptionem amplius revocare non valeat, docet Barb. *de Officio Epiſcopi. parte* 3. *allegat.* 89.

Sciendum V. exemptionem non tantùm acquiri 26
privilegio, ſed etiam præſcriptione 40. annorum maximè quoad membra non exempta, ſi caput exemptum ſit. *d. c. ex ore. & c. audîtis.* 15. *c. cùm olim.* 18. *de Præſcript.* Optimè Panor. *in c. cùm non liceat*, 12. *circa finem. de Præſcrips.* Non obſtat, quòd contra obedientiam & viſitationem non admittatur præſcriptio. *d. c. cùm non liceat. & c. cùm ex officio.* 16. *de Præſcript.* R. enim non poſſe præſcribi contra obedientiam *extinctivè*, ita ut nulli debeatur obedientia, poſſe tamen *translativè*, ut alteri quàm Epiſcopo, ſcilicet ſummo Pontifici vel Abbati obedientia exhibeatur. Barb. *d. p.* 3. *allegat.* 128. *n.* 3. *&* 8.

Sciendum VI. Epiſcopum habere intentionem 27
fundatam in jure contra omnes in ſua diœceſi exiſtentes, ita ut qui ſe exemptum dicit, hanc exemptionem coram viris prudentibus, & non ſuſpectis ab Ordinario deputandis probare debeat. *c. cum perſonæ.* 7. *h. t. in* 6. An autem pendente lite ſuper exemptione Ordinarius poſſit uti ſua juriſdictione, diſtinguitur *in eodem c.* 7. an is, qui ſe dicit exemptum, alleget privilegium validum; vel præſcriptionem una cum privilegio, quod licet in ſe minus forſan ſubſiſtat, præſtat tamen titulum præſcribendi; vel denique an ſe fundet in ſola præſcriptione alicujus privilegij. Primis duobus caſibus deciditur, ſuſpendendam eſſe Epiſcopi juriſdictionem, & alterum relinquendum in poſſeſſione exemptionis. In tertio autem caſu etiam pendente lite Epiſcopum uti poſſe ſua juriſdictione. Verùm hujus tertij caſus deciſio ita declaranda eſt, ut non procedat, ſi quis fuerit in poſſeſſione exemptionis longiori tempore & conſiderabili, ſicut ex deciſione Rotæ Romanæ probat Barb. *d. p.* 3. *allegat.* 127. *n.* 41. & tradit Oliv. Beltram. *in addit. ad Greg. XV. deciſ. rotæ.* 312. Riccius *in Praxi aurea tomo* 4. *reſolut.* 303. *in fine.* Eſt enim regula communis juris, quòd *pendente lite non debeat aliquis privari commodo ſuæ poſſeſſionis* ſecundùm Rubricam & text. *c.* 1. *&* 2. *Ut lite pendente nibil innovetur.*

in dubio autem non cenſetur derogatum juri communi, quod multis vigilijs fuit promulgatum juxta textum *in L. ſi quando. 35 in princ. Cod. de Inofficioſo teſtamento*. Quòd ſi per Epiſcopum vel Deputatos ab eo contra exemptionem pronuntiatum fuerit, dabitur appellatio ad ſedem Apoſtolicam, per quam appellationem denuò juriſdictio Ordinarij ſuſpenditur.

28 Quibus autem verbis in literis Apoſtolicis probetur vel concedatur exemptio, traditur *in c. per exemptionem. 9. & c. ſi Papa. 10. h. t. in 6.* videlicet ſi Papa dicat, aliquam Eccleſiam eſſe *exemptam*, *juris B. Petri*, *ad ſedem Apoſtolicam nullo medio* pertinere; vel ſi quoſdam *in ſpeciales ſubditos* recipiat. Non verò probatur exemptio, ſi quoſdam recipiat *in ſpeciales filios*; neque etiam ſi priora verba ponantur in literis, quæ non ſunt conceptæ principaliter ſuper exemptione, ſed ſuper alia cauſa: nam tunc talia verba, per quæ aliqua Eccleſia dicitur exempta, tantùm *narrativè* & potiſſimùm ex ſuggeſtione partium, non *diſpoſitivè*, & in ordine ad probandam exemptionem cenſentur inſerta. *d. cap. ſi Papa*.

29 Sciendum VII. locum exemptum, & locum extra diæceſint judicandum eſſe à pari, proinde ſicut Epiſcopus, vel quivis alius judex contentioſam juriſdictionem extra ſuum territorium exercere & ibidem pro tribunali ſedere non poteſt (niſi fuerit à propria diæceſi violenter expulſus) ita neque in loco exempto. *c. cùm Epiſcopus. 7. de Officio Ordinarij in. 6. Clem. unica de Foro competenti*.

30 Celebrare tamen divina, vel coram ſe facere celebrari etiam in Pontificalibus in loco exempto, eſt ſpecialiter conceſſum Archiepiſcopo & Epiſcopo *in Clem. Archiepiſcopo. 2. h. t.* dummodo ſub prætextu huius conceſſionis non uſurpet juriſdictionem in exemptos aut moleſtiam, vel gravamen illis inferat. Text. Barb. & DD. *in d. Clem.* ac locus exemptus ſit in Provincia, vel Diæceſi propria, adeoque ſecùs ſi *nullius*, vel alterius diæceſis fuerit. Alios quoque actus Ordinis Epiſcopalis, ut conſecrationes vel ordinationes facere in locis exemptis ſine licentia ſuperioris illius loci ac etiam Ordinarij, in cuius diæceſi locus exemptus ſitus eſt, non videtur conceſſum Epiſcopis *arg. Concilij Trid. ſeſſ. 6. de Refor. c. 5.* & notat Quar. *in Summa Bullarij. verb. Archiepiſcopi authoritas. ſub n. 32.*

31 Sciendum VIII. Epiſcopum habere certis caſibus in exemptos juriſdictionem aliquando *delegatam*, aliquando *ordinariam*: delegatam tunc cenſetur habere, quando in Canone ſive jure dicitur, ut contra exemptos *authoritate Apoſtolica* vel *tanquam Sedis Apoſtolicæ* delegatus procedat, ſicut diximus ſuperiùs *in Lib. III. in Tit. Ne Sede vacante. & in Tit. de Officio delegati*, & exempla paſſim occurrunt in Trid. quæ alijs locis juxta ſuas materias poſuimus. *Ordinaria* verò tunc datur Epiſcopo in Exemptos, quando ei ſimpliciter conceditur juriſdictio, vel illa clauſula additur: *non obſtantibus privilegiis & exemptionibus quibuſcunque*: tunc enim remoto exemptionis privilegio procedit Epiſcopus tanquam Ordinarius.

32 Præter alia habetur exemplum multùm allegari ſolitum *in c. 1. h. t. in 6.* ubi Epiſcopo datur ſimpliciter juriſdictio in Exemptos, ſi in ſua diæceſi extra locum exemptum deliquerint, contraxerint, aut pro re non exempta conventi fuerint. Attamen hanc interpretationem interpretatur Cov. *Practicarum qq. c. 11. n. 5.* quod procedat, ſi exemptio ſit certo loco circumſcripta, non autem ſi ſit mixta, loco & perſonæ annexa. Quæ interpretatio non tantùm confirmatur ex eodem *c. 1. §. in eos.* item *ex c. cum capella. 16. X h. t.* ſed etiam ex Concilio Trident. *d. ſeſſ. 6. cap. 3.* ubi contra Regularem exemptum extra Monaſterium delinquentem Epiſcopus non ſimpliciter, ſed tanquam Sedis Apoſtolicæ delegatus procedere poteſt. Ex hoc intelligitur de eo, qui ordinariè vel ſaltem per longius tempus ſolet degere extra Monaſterium, in loco non exempto, ſi verò delinquens extra Monaſterium ſoleat ordinariè in Monaſterio exempto vivere, primarius huius delicti judex erit Abbas. Trid. *ſeſſ. 25. de Regularibus. c. 14.*

Porrò ſi Epiſcopus procedat, ut delegatus Sedis Apoſtolicæ ab eo ad ſummum Pontificem tanquam delegantem, ſi verò ut Ordinarius ad Metropolitanum 34
appellandum erit. Barb. *d. p. 3. allegat. 92.* quia tamen ſummus Pontifex cum omnibus inferioribus judicibus concurrentem juriſdictionem habet, & quilibet omiſſo ſuo Ordinario poteſt immediatè apud Sedem Apoſtolicam agere, ut in tit. *de Officio Ordinarij* dicitur, ideò non videtur probibitum exemptis, indifferenter ad Sedem Apoſtolicam appellare, quod aliquando expedit pro cautela, ne ſucceſſivè inferiores judices majorem contra ipſos juriſdictionem quærant, præſertim quando dubium eſt, an Epiſcopus ordinaria vel delegata poteſtate procedat, veluti quando in Canone additur particula, *ut etiam tanquam Sedis Apoſtolicæ* delegatus procedere valeat.

Cæterùm Juriſdictio generaliter in aliquo caſu data Epiſcopis non comprehendet exemptos, niſi ſpecialis eorum mentio fiat. Conſuetudo quoque & præſcriptio contraria Juriſdictioni Epiſcoporum derogare poteſt; item & ſuplicatio apud Sedem Apoſtolicam cum expoſitione gravaminum; Sicut hæc & alia videri poterunt apud Barb. *locis cit.* & apud Eraſmum à Chokiet, qui ſpecialem tractatum *de Iuriſdictione Ordinaris in exemptos* edidit.

TITULUS XXXIV. & XXXV.

De Purgatione Canonica & Vulgari.

SUMMARIA.

1. *Purgatio quid ſit? eſtque duplex Canonica & Vulgaris.*
2. *Purgatio Canonica indicitur infamato de crimine, quod tamen non eſt notorium, nec ſufficienter probari poteſt.*
3. *Qua ſolemnitate ſiat purgatio Canonica.*
4. *De Iure Civili, & etiam de Iure Canonico in perſonis vilibus aut infamibus purgationi ordinariè locus non eſt.*
5. *Antiquus purgationis Canonicæ modus per lectionem Miſſæ, vel ſumptionem SS. Eucharistiæ.*
6. *Purgatio vulgaris eſt reprobata.*
7. *Tortura quomodo differat à purgatione vulgari.*

Purgatio eſt modus à Jure inventus, quo ſuſpectus & infamatus de crimine, qui per ſufficientes probationes de eo convinci non poteſt, cogitur oſtendere ſuam innocentiam. Et hæc *purgatio* alia eſt *Canonica* ſeu a SS. Canonibus ſtatuta & approbata, alia *vulgaris*, nullo ſcilicet legitimo modo introducta, ſed vulgi uſurpatione ac ſuperſtitione recepta. 1

Indicitur ergo *Purgatio Canonica* à Judice competente non cuilibet leviter ſuſpecto, ſed illi, contra quem fama publica apud maiorem partem populi, & viros quoque honeſtos ex probabilibus rationibus & indicijs (iuxta ea, quæ *Lib. II. de Probat. §. de famâ*. diximus) invaluit, ut tollatur ſcandalum populi & infama- 2

infamato per purgationem legitimam honor reſtituatur. *c. cùm in juventate*. 12. *& c. cùm dilectis*. 15. *in fine h. t. c. inquiſitionis*. 21. *§. quæſiviſti*. *& c. qualiter & quando* 24. *de Accuſat.* Neque debet purgatio iniungi, ſi crimen notorium ſit, vel aliis legitimis teſtibus probari valeat, tunc enim ordinarium iudicium formandum, & condemnationis ſententia ferenda eſt, ſed tantùm in ſubſidium deficientibus plenis probationibus. *d. cap. cùm dilectis*.

Solemnitas ordinaria ſive forma huius *purgationis*
3 eſt, ut infamatus de crimine præſtet iuramentum tactis Evangeliis, quòd crimen non commiſerit, & inſuper alios honeſtos ſui ordinis & conditionis (v. g. Prælatus Prælatos, Clericus Clerico) ſi haberi poſſint, vel in ipſorum defectu etiam alios iuxta numerum arbitrio Judicis taxandum adhibeat, qui ſimul iuramentum *de credulitate* deponant, quòd cùm habeant notitiam infamati, credant eum innocentem, & verè iurare, *cap. 5. & 7. h. t.* Quamvis autem iſti *compurgatores* non debeant admitti, ſi conſtet, eos minùs honeſtos eſſe, aut veriſimiliter amore erga infamatum aut pecunia corruptos, favore tamen rei, & ut Judex pronior ſit ab abſolvendum, quàm condemnandum, non oportet nimis ſcrupuloſam facere circa *purgatores* inquiſitionem. *c. conſtitutus*. 9. *h. t.* Quòd ſi reus in *purgatione* defecerit, id eſt, iuramentum præſtare non potuerit, aut *compurgatores*, qui eius notitiam habent, iurare noluerint, cenſebitur de crimine convictus, & pœnas Eccleſiaſticas promeritus. *d. c. 7. h. t. &. cap. de hoc* 11. *de Simonia*.

Dico, *pœnas Eccleſiaſticas*: nam de Jure Civili hæc
4 purgatio incognita videtur, niſi fortaſſis quoad perſonas illuſtres, vel alias quæ à tortura immunes ſunt, prout Reginam Sophiam de adulterio accuſatam, ſuo & ſeptem honeſtarum ac notabilium fœminarum iuramento ſe purgaſſe, ait Barb. *in c. 3. h. t. n. 2.*

De Jure igitur Civili & in gravibus delictis, ubi de pœna vitæ aut membrorum agitur, reus convinci debet per pleniſſimas probationes. *l. fin. Cod. de Probat.* vel ex propria confeſſione ſponte aut in tormentis facta, per ea quæ ſcripſimus II. *Lib. tit. de Confeſſis*. Imò etiam Jure Canonico perſonis vilibus, & aliàs infamibus, qui ad iuramentum ob periurii periculum admittendi non ſunt, torturam ſaltem leviorem ſine damno vitæ aut membrorum, aliquando propter enormitatem criminis inferri poſſe, textus eſt cum Gloſs. *in c. 1. de Depoſito*. & ita quidam apud Panorm. intelligunt textum in *cap. 1. h. t.* & pleniùs tradit idem Panorm. *in c. cùm in contemplatione. 6. extra de R. I.*

Erat olim alius quoque modus purgationis Cano-
5 nicæ, ut Sacerdos infamatus Miſſam legendo, & non Sacerdos ſive Laicus Euchariſtiam ſumendo in hæc verba: *Corpus Domini ſit mihi in probationem hodie*. innocentiam oſtenderent. *c. ſæpè*. 23. *& c. fin. cauſa* 2. *q.* 4. Qualiter etiam ipſi ſummi Pontifices apud Imperatores olim de criminibus accuſati, licet à nemine iudicari poſſent, nec Imperatoris iuriſdictionem agnoſcerent, ad tollendum tamen ſcandalum & demonſtrandam innocentiam ſe purgarunt. Barb. *in d. cap.* 5. *n.* 2.

Purgatio *vulgaris* diverſis modis olim fiebat, ut ni-
6 mirum ſuſpectus de crimine debuerit ferrum candens, carbones ardentes, aut aquam ferventem tangere, duellum cum accuſatore inire, & ſi ex his illæſus evaſiſſet, pro innocente habebatur; ſecus pro convicto. Hanc verò purgationem Canones damnarunt, & prohibuerunt, eò quòd per eam Deus tentetur ad faciendum miraculum, vel ſæpiùs certè auxilium dæmonis pro avertenda læſione invocetur. *c. Monam*. 7. *cauſa*, 2. *q.* 4. & *toto tit. de Purgatione vulgari*. Hinc etiam uſum quorundam iudicum, qui mulieres de magia ſuſpectas in flumen proiiciunt, & merſas pro innocentibus, ſuper-

natantes autem pro nocentibus habent, cum Martino Delrio *in diſquiſit. mag. lib. 4. c. 4. q. 5.* improbat Zoeſ. *h. t. n. 2.*

Quamvis autem aliquibus etiam *tortura* videatur 7
ſpecies purgationis *vulgaris*, apparet tamen differentia ſatis manifeſta in duobus. I. quòd *tortura* poſſit ſufferri naturaliter ſine miraculo, aliter quàm purgatio vulgaris, quæ v. g. fit per tactum ignis &c. II. quòd tortura adhibeatur non ad probationem criminis, ſed ad eliciendam confeſſionem urgente dolore. Quare tametſi tortus ex *tortura* læſus fuerit, vel dixerit, ſe *torturam* ſuſtinere non poſſe, non tamen pro convicto habebitur, niſi inſuper confeſſionem criminis non tantùm in *tortura* fecerit, ſed etiam extra *torturam* & conſpectum tormentorum poſitus in eadem confeſſione perſeverarit.

TITULUS XXXVI.

De Injuriis & Damno dato.

SUMMARIA.

1. *Quid ſit injuria: & quod non fiat ſine animo iniuriandi.*
2. *In dubio animus iniuriandi præſumitur: & quomodo animum iniuriandi defuiſſe probetur.*
3. *Etiam ex virtuali propoſito iniuriandi naſcitur iniuria.*
4. *Iniuria alia verbalis, alia realis.*
5. *Quid ſint famoſi libelli: & eorum pœna.*
6. *Quomodo committatur realis iniuria.*
7. *Iniuriam quis non tantùm in ſemetipſo, ſed etiam in perſonis ſibi ſubiectis pati poteſt.*
8. *Quando pro iniuria ſubdito illata ſuperiori actio competat.*
9. *An novitio iniuriato actio competat Prælato vel Monaſterio?*
10. *Actio iniuriæ quomodo civiliter, aut criminaliter proponatur.*
11. *De actione recantatoria ſeu ad palinodiam, conſuetudine introducta.*
12. *Actio iniuriarum tollitur lapſu temporis & diſſimulatione.*
13. *Subiectus poteſtati alterius invito ſuperiore iniuriam remittere non poteſt: bene tamen ſuperior etiam invito ſubdito iniuriato.*
14. *Morte iniuriantis & iniuriati moritur actio iniuriarum: excepta ſatisfactione pro iniuria reali.*
15. *Modus tollendi iniuriam verbalem uſitatus eſt retorſio.*
16. *In conſcientia etſi quis teneatur deponere odium & cupiditatem vindictæ contra iniuriantem, tamen non tenetur remittere actionem iniuriarum.*
17. *Crudelis eſt, qui famam negligit.*
18. *Iniuria levis & non ſcandaloſa rectius negligitur, quàm vindicatur.*
19. *Iniurians tenetur ad reconciliationem & reparationem iniuriæ.*
20. *Pignorationes, quæ Repreſſaliæ dicuntur, utroque Iure reprobantur.*
21. *Nec conſuetudine inter privatos introduci poſſunt.*
22. *Iure belli licitæ poſſunt eſſe repreſſaliæ.*

DE materia huius tit. pluribus aiunt Juris civilis Interpretes *in lib. 4. inſtitut. ad tit. de L. Aquil.*

& tit. de Injuriis. ut tamen eorum quæ magis notatu digna ſunt, aut conſcientiam tangunt, etiam in Jure Canonico notitia habeatur, potiora breviter referemus.

---

§. I.

De Injuriis.

1 QUamvis omne, quod *non jure*, ſive contra juſtitiam & æquitatem agitur, *iniuria* dici poſſit, hoc tamen loco injuriam intelligimus, qua contumelioſè ſeu per contemptum (contumelia enim à contemnendo dicta eſt, *princip. Inſtit. h. t.*) alterius corpus, honor, aut ſama læditur. Porro injuria quidem ſine *animo iniuriandi* non committitur, ſed ſi quis alteri in corpore, aut bonis ſine contumellia ex culpa aliqua nocuerit, ad tit. *de L. Aquil. & de damno dato* pertinet, nec damnificans injuriarum actione vel pœnis tenetur; ſimiliter ſi quis in colloquio verbum aliquod ad alterius injuriam pertinens joco, vel inconſideratè protulerit ſine intentione alteri nocendi; aut ſi furioſus, amens, vel inſans doli incapax, tale quid fecerit, ceſſabit injuriarum actio, quia injuria dolum requirit, *§. 11. Inſtit. h. t. l. 3. §. 1. & 3. ff. eod.*

2 Interim in dubio animus injurandi ex ipſo facto præſumitur adeo, ut neganti ſibi fuiſſe animum injuriandi incumbat probatio. *l. ſi non convitij. 5. C. de Iniuriis*. ubi tamen non requiruntur valde exactæ probationes, ſed etiam conjecturæ ex circumſtantiis concurrentibus deſumptæ ſufficiunt, vel juramentum, per quod probantur, ea, quæ in animo merè conſiſtunt teſte Harpr. *ad princ. Inſtit. h. t. n. 10. & ſeq.*

3 Præterea *injuria* naſcitur non tantùm ex directo injuriandi propoſito, ſed etiam ex virtuali, quæ intentio operis vocati ſolet, quando quis ſcienter talem actum agit, ex quo ſua natura alterius ſama læditur, prout *in l. 9. §. ult. l. item apud. 15. §. ſi quis 15 cum ſeqq. ff. h. t.* injuriarum actio conceditur adverſus eum, qui perſonam honeſtam ad impudicitiam allicere nititur. Quamvis enim id non injuriæ, ſed libidinis cauſa fiat, nihilominùs per talem pudicitiæ attentationem ſive appellationem, ut vocat Juriſconſ. *citatis locis* ipſo opere injuria inſertur perſonæ honeſtæ attentatæ, eiuſque honor & exiſtimatio minuitur.

4 Eſt autem *iniuria* duplex *verbalis & realis*. *Verbalis* fit per verba contumelioſa alterius honorem lædentia: imò etiam aliquando per objectionem eius, quod à parte rei verum eſt, injuria committi poteſt, quando id propalari vel ſcire non intereſt reipublicæ, aut ipſius objicientis, ut ſi alicui objiciatur, crimen revera commiſſum, quod jam præſcriptione temporis, ſententia judicis, aut condonatione Principis abolitum eſt, ſi legitimatus vocetur Spurius &c. Dico tamen, *niſi ipſius objicientis interſit hæc dicere*, v. g. ſi contra condemnatum & punitum de crimine publico excipiat de infamia quò minùs poſſit teſtem agere in judicio, vel ſi legitimato ſecum petenti hereditatem opponat defectum natalium, & quòd legitimati non ſuccedant.

5 *Iniuriæ verbali* etiam annumeratur ea, quæ ſcripto fit, & in jure *famoſus libellus* dicitur: quæ injuria, cùm in plurium notitiam deveniat, authore incognito, & homines etiam in dignitate conſtitutos magis, quàm aliæ ſimplices verbales diffament, ſeveriùs in Jure caſtigatur, ita ut non tantùm qui compoſuit, vel edidit, verùm etiam, qui ab alio compoſitum evulgavit, vel inventum non corrupit talem ſamoſum libellum, capitali pœna plecti jubeatur *in l. un. C. de Famoſis libellis*. Imò non intereſt, an verum crimen, quod etiam expediat reipublicæ ſcire, vel falſum in libello ſamoſo objectum ſit juxta *Conſtitutionem pœnalem* Caroli V. *a.* 110. idque ſingulariter in odium & extirpationem ſamoſorum libellorum, quamvis in ſimplicibus injuriis non ſcriptis circa veritatem objectam aliter ſe res habeat, ut mox præmiſſum, per *l. eum qui nocentem*. 18. *ff. h. t.* Prolixiùs hanc materiam de ſamoſis libellis tractat Harp. *ad §. 1. à n. 149. h. t.* ubi *n.* 210. ex diverſis textibus *Receſſuum Imperij* probat, pœnam *famoſorum libellorum* hodie plerumque eſſe arbitrariam, ita tamen ut maxime ob frequentiam hujus delicti in aliquo loco, *arg. l. 1. ff. de Abigeis*. vel qualitatem injuriæ, (ſi crimen capitale objectum ſit *a. Conſtitutione Carolina*). vel injuriantis & præſertim injuriati pœna meritò exaſperetur. Idem Harp. *ad §. in ſumma. n. 14. h. t.*

Realis injuria eſt, quæ facto aliquo irrogatur, ut ſi 6
quis alterum pulſet, verberet, domum vel habitationem ejus vi introeat, aut quid aliud ad illuſionem & contemptum alterius agat *l. lex Cornelia. 5. & l. item apud. 15. . generaliter. 27. ff. h. t.*

Patitur autem quis injuriam non tantùm directè in 7
ſemetipſo, ſed etiam per conſequentiam in perſonis
ſuæ poteſtati ſubjectis, prout injuria liberorum ad pa-
trem, uxoris ad maritum, Clerici vel religioſi ad Præ-
latum pertinet. *c. patitur. 2. & 1 i DD. Inſtit. h. t. l.* 1.
§. 3. l. 17. §. 10. ff. eodem. facit etiam *c. cùm Conſideres*.
15. in fin. juncta Gloſſ. de Sentent. excom. Ut tamen pro 8
injuria ſubdito vel Religioſo illata Domino vel Prælato
actio competat debet illa injuria ſubdito fuiſſe vel Re-
ligioſo immediatè illata, & aliquo modo in contem-
ptum Religionis, vel poteſtatis dominicæ redundare;
unde ſi, v. g. injuria ad Religioſum tantum indirectè
pertineat, veluti ſi parentes eius, aut liberi in ſæculo
relicti offendantur, ex communiori ſententia non vi-
detur, jus agendi competere Monaſterio, ſicut tradit
Lauretus de Franchis *de Controverſiis inter Epiſcop. &*
regular. p. 2. var. quæſt. q. 56. De Novitio Religionis eſt
controverſia utrùm injuria ei illata, & jus agendi, com- 9
ponendi, vel tranſigendi deſuper ad Monaſterium vel
Abbatem pertineat? In qua controverſia negativam te-
net idem de Franchis *cit. loco. q. 52.* quia Monaſterium
nondum habet jus in Novitium. Aſſirmativam tamen
cenſeo probabiliorem, quam ſequitur Paſqualigus *in*
addit. ad Laurei. de Franch. cit. q. 52. Licet enim Mo-
naſterium non habeat jus irrevocabile in Novitium,
quamdiu tamen in Novitiatu eſt, cenſetur ſubditus &
de juriſdictione Abbatis per ea, quæ tradit Tambur.
de jure Abbat. tom. 3. diſp. 6. q. 28. idque apertiùs confir-
matur ex eo, quòd injuria realis, v. g. percuſſio fa-
cta Novitio reputetur cedere in Monaſterij, & Reli-
gionis contemptum, & propterea percutiens Novi-
tium excommunicationem incurrat. *c. religioſo. 21. de*
Sentent. excom. in 6. ſi ergo injuria Novitij reſpicit Reli-
gionem & Monaſterium, meritò Prælato Religionis
pro ea actio conceditur.

Actio quæ pro *injuria* datur, dupliciter intentari
poteſt *civiliter* vel *criminaliter*: civiliter ut injuriatus 10
æſtimet *injuriam* pro certa quantitate pecuniæ, & illam
æſtimationem (quam tamen ne in immenſum fiat, con-
ſiderata perſonæ & injuriæ qualitate diſcretio judicis
taxabit) petat ſibi applicari: *Criminaliter* vero, ut
pecuniaria æſtimatio fiſco applicetur, vel alia pœna
pro arbitrio judicis iniurianti inſeratur, *§. in ſumma. 10.*
Inſtit. h. t.

Alia quoq; actio, moribus tamen potiùs & conſue-
tudine, quàm Jure ſcripto, pro iniuria verbali, eaque fal- 11
ſa inventa eſt, & actio ad palinodiam ſive recantatoria
dicitur, per quam petitur, ut iniurians iniuriam verba-
lem falſam publicè in iudicio revocet, & recantet; quæ
actio

Digitized by Google

actio recantatoria, cùm ſit mera condictio, ſeu repetitio honoris ablati, ideo per eam non excluditur alia actio & pœna injuriarum, ſicut in ſimili pro furto actio furti ad pœnam quadrupli, & condictio furtiva ad reſtitutionem rei ablatæ competit. *§. ult. Inſtit. de Furtis.*

12 Ceſſat autem injuriarum actio I. *lapſus temporis*: nam pro injuria verbali actio tantùm prætoria annalis, pro injuria autem reali (ſaltem in illis tribus caſibus, ſi pulſatus, verberatus, vel domus alcujus vi introita ſit) civilis perpetua, id eſt 30. annorum conceditur, ſecundùm communem interpretum ſententiam *in t. ſed lex Cornelia. 8. Inſtit. hoc tit.* II. Ceſſare facit actionem injuriarum *remiſſio iniuriæ* non tantùm expreſſa, ſed etiam tacita, quæ fit per diſſimulationem, ſi nimirùm injuriatus vel ab initio ſtatim injuriam ad animum non revocaverit, vel poſtea cum adverſario ſine neceſſitate loquatur, comedat, aliaque ſigna familiaritatis eidem exhibeat. *§. ult. Inſtitut. h. t. l. non ſolum. 11. §. 1. ff. eo-*
13 *dem.* Ubi tamen advertendum eſt, quòd illi, qui in aliena ſunt poteſtate, ut filii, Religioſi &c. injuriam ſibi illatam invitis illis, in quorum ſunt poteſtate, & quibus actio injuriarum conceſſa eſt, remittere non valeant, ècontra verò Pater vel Prælatus injuriam filio vel Religioſo illatam etiam eo reclamante condonare non prohibeatur, *l. ſed ſi unius. 17. §. planè. 22. ff. hoc tit.*

14 III. Etiam expirat injuriarum actio morte injuriantis vel injuriati ante litem conteſtatam: cùm enim actio *ex delicto* & pœnalis ſit, regulariter nec heredi nec contra heredes datur. Textus & DD. *in L. iniuriarum. 13. ff. h. t. l. un. Cod. Ex delictis defunctorum, &c.* Sed hoc ſi injuriatus contra heredes injuriantis pœnam proſequi vellet: ſi verò per realem injuriam in corpore vel bonis damnum accepit, rectè eo nomine civiliter ad compenſationem damni heredem pro viribus hereditatis convenire poterit, *c. ult. de Sepulturis & c. in literis 5. de Raptoribus.*

15 IV. Demùm tollitur injuria retorſione, quando injuria verbalis honoris tuendi cauſa per modum defenſionis naturalis & moderaminis inculpatæ tutelæ in ipſum injuriantem in continenti retorquetur, vel is ab injuriato mendacii arguitur. Cui non obſtat, quòd defenſionis jus tantùm detur adverſus futuram vel præſentem injuriam, non autem adversùs præteritam, quæ apud judicem non privatum judicanda eſt: ſicut non licet poſt moram longiorem repercutere eum, qui priùs percuſſit &c. Nam reſponderi poteſt, hæc quidem ordinariè ita ſe habere in injuria reali; injuriam verbalem autem ſemel prolatam, quoad ſonum verborum & in ſenſu phyſico jam evolarit & præterierit, in ſenſu tamen morali, & quoad apprehenſionem hominum, & ſuſpicionem ortam contra injuriatum durare, & ſemper præſentem cenſeri, donec per retorſionem vel iudicium acceptum depellatur. De qua retorſione multa doctè congeſſit Harp. *in §. hæc actio. 12. a. num. 9. Inſtit. h. t.*

16 Ad forum conſcientiæ quod attinet, in primis ex parte iniuriati ſciendum eſt, quòd is quidem teneatur deponere odium, & vindictę cupiditatem illicitam contra iniuriantem ſecundùm Chriſti pręceptum *Matth. 5.* non tamen teneatur remittere actionem iniuriarum vel alia media iuſta ad recuperandum vel tuendum honorem conceſſa: nam ex læſa bona fama alicuius non ſolùm ipſi infamato multa damna imminent, ſed etiam aliis hominibus contemnendi, ſcandali, & malam (quam de aliquo ſuſpicantur) vitam immitandi oc-
17 caſio datur. Unde Aug. *in c. nolo. 10. cauſa. 12. qu. 1. Duæ res ſunt*, inquit *conſcientia & fama; conſcientia neceſſaria eſt tibi, fama proximo tuo: qui confidens conſcientiæ ſuæ negligit famam ſuam, crudelis eſt, &c.* Eadem habet *in c. non ſunt audiendi. 56. cauſa. 11. q. 3.*

18 Interim ſi *injuria* levis ſit, & talis, quàm ex notoria probitate iniuriati homines veriſimiliter non ſunt credituri, vel cuius ſuſpicio per probam vitam facilè impoſterum aboleri poſſit, non tantùm ſanctiùs facit iniuriatus, ſi exemplo Chriſti patienter toleret, & dicat cum Aug. *in cap. ſenti. 51. d. cauſa. 11. qu. 3. Senti de Auguſtino, quid libet, ſola me conſcientia in oculis Dei non accuſet.* ſed etiam plerumque prudentiùs iuxta illud Taciti: *convitia contempta exoleſcunt, ſi iraſcaris agnita videntur.*

Ex parte *iniuriantis* in foro conſcientiæ obligatio 19
naſcitur, ut ſe cum *iniuriato* omni meliori modo reconciliet, ſecundùm ſententiam Chriſti *Matth. 5. Si frater tuus habet aliquid adverſum te; vade reconciliare fratri tuo*, eidem honorem ablatum reſtituat, iniuriam revocet, apud alios iterum, quantum poteſt commendet, ac compenſet damnum, ſi quod exinde iniuriatus perpeſſus eſt. Imò ſi etiam crimen alterius verum, quod tamen erat occultum, nec id ſcire Intereſſerit aliorum, vel reipublicæ, per iniuriam proditum ſit, & exinde alterius fama diminuta, adhuc tenebitur iniurians conceptam apud homines criminis opinionem, quantum ſine mendacio poteſt, abolere, v. g. dicendo ſe malèdixiſſe, iniuriam intuliſſe, (nam qui crimen occultum etiam verum iniuſtè prodidit, malè dixit & iniuriam intulit) ſimulque in aliis, quantum licuerit, commendando. Ceſſat verò hæc obligatio, ſi iniuriatus iniuriam condonarit, ſi ipſe quoque priùs iniuriantem alia iniuria affecerit, & famam reſtituere nolit, ſi iniuria apud homines non reprehenſa, vel oblivioni tradita, aut fama aliis modis recuperata ſit, ut infamati purgatione, vitæ probitate, prudentum virorum teſtimonio, qua de re videri poterit Paulus Laym. *in Theolog. moral. lib. 3. tract. 3. p. 2. c. 7. &* alii apud eum citt.

Iniuriis *in c. 1. h. t. in 6.* & *in Nov. 52. c. 1.* anume- 20
rantur illæ *pignorationes*, quibus una perſona, vel res eius pro delicto, aut debito alterius capitur, quæ vulgariter *Repreſſaliæ* (quaſi rei reprehentiones) vel græcè *antrolepſiæ*, id eſt *pignorationes hominum* vocantur. Etenim cùm naturali æquitati contrarium ſit, ut alter alterius odio prægravetur, *cap. non debet 22. de R. I. in 6.* alius ſit debitor, & alius non obligatus, pro eo debito exigatur; alius deliquerit & alius capiatur: cùm tamen pœnæ tantùm authores ſcelerum tenere debeant *l. ſancimus 22. C. de Pœnis.* Ideò Imperator *in d. Novel.* ſeriò mandavit iudicibus tales *pignorationes* punire, & ut in civili cauſa faciens pignorationem reddat quadruplum, & inſuper cauſam amittat, *In d.* autem *c. 1. h. t. in 6.* ſpecialiter circa perſonas Eccleſiaſticas conſtituit Pontifex, ut qui illis *Repreſſalias* inferre præſumpſerint, niſi eadem intra menſem relaxarint, ſententiam excommunicationis incurrant, vel ſi civitas, aut Univerſitas id fecerit, eccleſiaſtico ſubiaceat interdicto.

Verùm cùm adhuc hodie in diverſis locis frequens ſit repreſſaliarum uſus, & ſi v. g. quidam Salisburgenſis alibi debitum contraxerit, aut deliquerit, nec in eo loco amplius compareat, ut alii conterranei vel concives Salisburgenſes ibidem reperti, ipſi, vel res eorum arreſtentur, donec principalis debitor, vel eius nomine arreſtati ſatisfaciant: ideo controvertunt DD. an ſaltem conſuetudine tales *Repreſſaliæ* approbatæ cenſeantur. ℞. Ut *Repreſſaliæ* privatis hominibus indiffe- 21
renter permittantur, conſuetudine introduci non poſſe: nam cùm *Repreſſaliæ in d. c.* iuri naturali contrariæ declarentur, conſuetudine, quæ contra ius naturale nihil operatur, licitæ effici non poſſunt. *§. ſed naturalia. 11. ubi DD. Inſtit. de Iure natural. gen. & civ.* unde etiam talis conſuetudo *in d. c. 1. h. t. in 6.* non conſuetudo, ſed abuſus nominatur.

Ceterum verò iure belli quandoque *Repreſſ*[illegible]
ctè fiunt, ſi ſcilicet ſuperior, qui ius bell[illegible]

Digitized by Google

eas concedat, & ſubſit iuſta cauſa. Juſta autem cauſa aſſeritur per Aug. *in c. 2. cauſa 23. q. 2.* ſi gens vel civitas, quæ bello petenda eſt, vindicare neglexerit, quod à ſuis improbè factum eſt; vel reddere, quod per iniurias ablatum eſt. Ita ex dictis per Sylveſt. *in verbo Repreſſaliæ*, etiam colligit & concludit Covar. *in c. peccatum de R. I. in 6. p. 2. §. 9. n. 4.*

§. II.

De Damno dato.

SUMMARIA.

23. *Damnum hîc accipitur, quod actione l. Aquil. reparatur.*
24. *Differentiæ inter actionem de damno lucroſo furti &c. & damni dati ex L. Aquilia.*
25. *Actio legis Aquiliæ regulariter eſt in ſimplum, & quanti intereſt damnificantis.*
26. *Excipiuntur arbores furtim cæſæ, ob quas datur actio in duplum.*
27. *Si damnum vi datum ſit, civilis actio in quadruplum & præterea criminalis ad pœnam publicam datur.*
28. *Tempore Incendii, ruinæ, naufragii damnum dolo datum in quadruplum actionem habet.*
29. *Contra eiicientes vel effundentes in plateam publicam datur etiam actio de damno in duplum.*
30. *Actio legis Aquil. quomodò pœnalis ſit.*
31. *Ex eo quòd pœnalis ſit non datur contra heredes defuncti Iure Civili: ſecus de Iure Canonico.*
32. *Actio legis Aquil. datur etiam ex culpa leviſſima: ſed ſine culpa non datur.*
33. *Demoliri vicini ædes incenſas, arcendi incendii cauſa, ſpecies neceſſariæ defenſionis eſt.*
34. *Quid remedii alicui competat, ſi alterius animal ei damnum dederit.*
35. *Dominus tradendo animal domeſticum nocivum liberatur: ſecus ſi animal ferum natura ſua ſit.*
36. *Pro deiecto vel effuſo ex domo ipſe principalis habitator illius domus tenetur, etſi ipſe nihil fecerit.*
37. *Item exercitor navis, cauponæ, ſtabuli tenetur de damno à ſuis dato.*
38. *Is qui damnum ab alio datum ratum habuit, non propterea tenetur, & quare?*
39. *Regula Iuris de ratihabitione an procedat in delictis.*
40. *Ex conſilio regulariter nemo tenetur.*
41. *Quibus caſibus conſilium dans teneatur de damno ſecuto.*
42. *De damno tenetur, qui non impedivit, ſi ex iuſtitia tenebatur impedire.*
43. *Si plures ad damnum concurrerint, quomodò ab iis reſtitutia ſit facienda.*
44. *Eos, qui ſolvendo non ſunt, inopia interim excuſat.*
45. *Vbi nulla eſt propria culpa vel contractus, non eſt obligatio in conſcientia ad reſtituendum damnum ante ſententiam iudicis.*
46. *Si culpa etiam leviſſima intervenerit, probabilius eſt damnificantem teneri etiam in conſcientia.*
47. *Non omnis actio, quæ tanquam pœnalis contra heredes non tranſit, dici p. teſt merè pœnalis.*
48. *Lex Aquilia, quæ pœnalis, per ſe non obligat in conſcientia.*
49. *Quid ſi culpa ſit omninò vix æſtimabilis: aut culpa tantùm Iuridica? n. 50.*
51. *Vbi contractus intervenit etiam ſine culpa Theologica oritur obligatio reſtituendi.*
52. *Si contractu interveniente damnum datum, non aliter ex culpa quis tenetur, quàm ſecundùm naturam contractus.*

NOmine *damni* hoc loco non intelligimus illud, quod lucri cauſa alteri infertur, de quo *tit. de Furtis, de Raptoribus*, & *de Vſuris* agitur: ſed illud, ex quo damnificatus in corpore aut rebus ſuis detrimentum patitur ſine commodo, vel lucro damnificantis, ut ſi quis alterius ædes incendat, animalia occidat, veſtes laceret &c. hoc poſterius *damnum* in iure civili actione *legis Aquiliæ* recuperamus Propterea huc pertinent ea, quæ tum per ipſas leges, tum per illarum interpretes longius traduntur *in Lib. 4. Inſtitut. item in ff. & Cod. de l. Aquil.* 23

Sunt porro inter actionem, qua perſequimur damnum *lucroſum* v. g. furtum aut rapinam, & actionem legis Aquiliæ pro damno *non lucroſo* quoad effectum notabiles differentiæ: *Inprimis* enim condemnatus de furto rapina vel uſuris perdit honorem, & efficitur infamis, nec poteſt eſſe teſtis in teſtamento vel iudicio, nec advocatus, nec aliquam dignitatem vel ordinem eccleſiaſticum aſſequi, ut alibi propriis locis dictum; at verò de damno non lucroſo condemnatus honorem retinet, quia hic abeſt illa facti turpitudo, qua ex aliena iactura mediis illicitis proprium augmentum quæritur. Deinde conventus de furto aut rapina tenetur pro diverſitate caſus, an fur occultus vel manifeſtus fuerit in duplum, vel quadruplum ſecundùm ea, quæ traduntur *in § 5. Inſtit de Obligat. quæ ex delicto*, & *princip. Inſtit. de Vi bonor. rapt.* ſed in actione *legis Aquilæ* regulariter tantùm ſimplex æſtimatio damni, & quanti intereſt damnificantis *damnum datum non fuiſſe*, reſtituitur. *princip. Inſtit. & §. 10. h. t. de L. Aquil.* 24 25

Excipiuntur tamen tres caſus qui graviori pœna coercentur: ut I. ſi quis alterius arbores clam exciderit, in duplum eius, quanti arbor virens prudentum hominum iudicio valuit, condemnatur, deducta tamen ligni apud dominum manentis æſtimatione. Cùm enim arbores tardiùs ſuccreſcant, & præſertim frugiferæ multis uſibus deſerviant, earum deſtructio graviùs punienda legibus viſa fuit, *l. furtim. 7. §. ult. cum l. ſeq. ff. Arborum furtim cæſarum*. Dicitur autem *furtim cædere*, qui clam cædit, etſi non faciat furti cauſa. Quod ſi furti cauſa fecerit, etiam actione & pœna *furti* tenebitur. *d. l. 7. §. 1. & l. 8. §. 1. & 2. eodem tit.* 26

II. augetur pœna actione *modi*, quo damnum datum eſt: nam qui per vim & coactis hominibus dolo ſive ex propoſito damnum aliquod intulerit, civiliter convenitur in quadruplum, *l. 2. & ibi Gothofred. in V. judicium. ff. de Vi bonor. rapt.* criminaliter verò aliquando publicatione bonorum & deportatione, banno, vel relegatione punitur, ſicut non tantùm habetur *in ff. & Cod. Ad L. Iul. de vi publica, & de vi privata*, ſed etiam in *Conſtitutionibus Imperii*, quas refert, & ſpeciali tractatu illuſtrat Andreas Gaillus *de Pace publica*. III. Etiam aliquando ratione temporis pœna exaſperatur, ita ſi quis tempore calamitoſo, videlicet incendii, tumultus ruinæ, aut naufragii dolo malo, ſive ex propoſito damnum aliis dederit in quadruplum intra annum condemnatur, *l. 1. in princ. & l. 3. §. non ſolùm. ff. de Incendio, ruina &c.* 27 28

Poteſt etiam *quarta* exceptio addi circa eiicientes, vel effundentes in plateam publicam, qui ob damnum inde ſecutum in duplum conveniuntur, ut dicemus mox inferiùs. Interim licet regulariter, ut dictum, actio 29

actio *legis Aquiliæ* tantùm in ſimplum detur, habet tamen aliqualem nihilominus ſaltem pœnam adiectam,
30 quòd æſtimatio damni non fiat præcisè ſecundùm id tempus, quo datum eſt, ſed quanti plurimi res deperdita valuit retrò intra annum, vel 30. dies proximos; intra anuum quidem, ſi ex *primo capite legis Aquiliæ* agatur, nimirum pro occiſione ſervi, aut animalis, pecudum gregatim paſci ſolitarum nomine contenti; intra 30. dies verò, ſi agatur ex *tertio capite* pro vulneratione ſervi, vel occiſione animalis pecudum numero non contenti, vel pro combuſtione, corruptione, aut fractione rei inanimatæ. *§. his autem. 9. & §. 13. & 14. Inſtitut. de L. Aquil.*

31 Quia igitur hoc reſpectu actio *legis Aquiliæ pœnalis* eſt, per eam heres damnificantis Jure Civili conveniri non poteſt: hoc enim jure actiones pœnales in heredes non tranſeunt, niſi lis cum defuncto fuerit conteſtata, aut heres ex damno per defunctum dato locupletior effectus ſit. *d. . his autem. juncta. l. un. Cod. ex delictis defunctorum*. Verùm ut jam ſæpiùs in præcedentibus monui, hac in parte potius æquitati naturali, & Juri Canonico inſiſtendum eſt, quod in *c. ult. de Sepultur. & in c. literis. 5. de Raptor.* conſtituit, ut ad exonerandam conſcientiam defuncti heredes eius compelli debeant, ut pro viribus hereditatis ſolvant damna, quæ defunctus in vita ſua aliis intulit.

Præterquam enim, quòd non dimittatur peccatum, niſi reſtituatur ablatum. *c. peccatum. 4. de R. I. in 6.* ſanè iniquum eſt, ut heres omnia defuncti bona poſſideat, & damnificatus, cui defunctus jure naturæ ad compenſationem damni illati tenebatur, nullam inde debitam ſatisfactionem ſperare poſſit.

32 Porro ad reſtitutionem damni ex *lege Aquilia* non tantùm is tenetur, qui dolo malo damnum dedit, ſed etiam qui ex culpa levi vel leviſſima, v. g. qui per incuriam neglexit candelam extinguere, & domum incendit, qui inconſideratè in plateam deiiciendo tranſeunti nocuit &c. *l. in lege. 44 ff. Ad leg. Aquil.* non autem tenetur ille, qui quidem damnum intulit, ſed vel in nulla culpa fuit, vel priùs omnem diligentiam in præcavendo damno adhibuit, ut ſi ex arbore vel tecto ligna deiiciens proclamaverit, & tranſeuntes monuerit, ſi in loco ubi aliàs conſuetum eſt jaculorum & ſclopetorum exercitium, eo loco incautè ambulantem, quem non prævidit, vulneravit. *§. 4. & 5. Inſtitut. de Lege Aquil. cap. ult. h. t.* Illi quoque à reſtitutione damni dati immunes ſunt, in quos culpa ob defectum rationis cadere non poteſt, ut ſunt furioſi, & infantes, *l. ſed etſi. 5. § 2. ff. Ad leg. Aquil.* Item quod in bello juſto vel neceſſariæ defenſionis cauſa adverſario damnum infertur; compenſandum eſt, dummodo termini juſtæ defenſionis & moderaminis *inculpatæ tutelæ* non excedantur: quia tale damnum non *iniuria* ſed *iure* datum eſt, cùm *vim vi repellere omnia Iura permittant*, inquit Juris conſ. *in l. ſcientiam. 45. 3. qui cùm aliter. ff. iam d. tit.*

33 Ad hanc neceſſariam defenſionem refertur, ſi quis incendii arcendi cauſa, ne ad ſe ignis perveniat, vicini ædes incenſas demoliatur & deſtruat. *l. ſi quis. 49. ff. Ad leg. Aquil.* Volunt tamen aliqui cum Barth. *in l. 1. ff. ad leg. Rhod. de jacta.* ſi incendio aliquorum ædes diruantur, ne ignis latiùs evagari poſſit, hoc caſu æquiſſimum eſſe, ut tota vicinitas, quæ per deſtructionem talium ædium ab incendio præſervata, eſt, ad refuſionem damni concurrat, ſicut in ſimili *lege Rhodia* conſtitutum eſt, ut ſi in periculo naufragii levandæ navis cauſa quorundam res aut merces in mare eiiciantur, omnium navigantium contributione reſarciatur, quod pro ſalute omnium eiectum eſt: argumentum autem à ſimili, quando ſubeſt eadem æquitatis ratio in iure plurimùm valere, probat textus *in l. non poſſunt. 12. cum l. ſeq. ff. de Legibus.*

Præterea ſi alicuius animalia alteri damnum dederint, eorum dominus ob minus cautam cuſtodiam 34
tenetur; liberari tamen poteſt, ſi noxam, hoc eſt, ipſum animal, quod nocuit, tradiderit, etiamſi damnum amplius æſtimetur. *c. ult. h. t. & princip. Inſtit. Si quadrupes pauper. feciſſe dicatur.* non autem licet aliena animalia in agris, vel ſegete deprehenſa interficere, includere, vel aliud eis damnum inferre: cùm adverſùs dominum eorum ordinaria actio pro *damno dato* competat. Abigi proinde debent ſine damno, vel dominus admoneri, ut recipiat *l. quintus. 39. & l. quamvis. ff Ad leg. Aquil.*

Si tamen incluſio non fieret animo celandi, ſeu ſubtrahendi, ſed ut deveniatur in cognitionem domini, quia animalia fortaſſis ignota ſunt: vel ſi conſuetudo permittat talem incluſionem quaſi pro pignore, uſquedum dominus ſatisfaciat, tolerari poſſe cenſet Molin. *de Iure & Iuſt. tract. 2. diſp. 697. n. 23.*

Cæterùm quod diximus, dominum tradendo animal noxium pro damno dato liberari, non eſt intelli- 35
gendum etiam de animalibus ſua natura ferocibus, ex quorum traditione rarò damnificatus utilitatem vel ſatisfactionem conſequeretur. Quare ſi quis canem, lupum, urſum, leonem, aliudve ſimile animal etiam ligatum habuerit in loco per quam vulgò tranſitur, & inde homini in corpore damnum evenerit, dominus animalis arbitrio iudicis ob ſolam vulnerationem, & ob mortem ipſam in ducentos ſolidos, ſive aureos condemnabitur, ſi in aliis rebus, ut laceratione veſtis, vel fractione eius, quod portatur, damnum contigerit, in duplum condemnatio fiet. *§. ult. Inſtit. Si quadrupes pauperiem l. hi enim. 40. §. 1. cum ll. ſeqq. ff. de Additio edicto.*

Singulariter & publicæ utilitatis cauſa conſtitu- 36
tum eſt, ut ſubinde aliquis ad damnum per alium datum reſtituendum teneatur, ita ſi ex domo in plateam, per quam vulgò tranſitur, aliquid eiectum vel effuſum ſit, quod tranſeunti nocuerit, qui domum vel cubiculum, unde deiectum eſt, principaliter inhabitat, ad duplum convenitur, licet non ipſe, ſed alius effuderit, vel deiecerit. Idque propterea ſtatutum eſt, ut ſecura habeatur in publicis plateis ambulatio, & ut damnificatus faciliùs ſui damni compenſationem conſequatur, cùm aliàs multoties impoſſibile foret ipſum deiicientem in particulari per legitimas probationes demonſtrare. Ipſe tamen habitator ab eo, pro quo ſolvit, repetere poteſt, *l. 1. & toto tit. ff. de his, qui effuderint, vel diecerint.* Similiter etiam exercitor navis, 37
cauponæ aut ſtabuli tenetur de damno, quod per ſuos famulos viatoribus datum eſt, prout habetur, & pluribus traditur in *lib. 4. Inſtitut. in tit. de Obligat. quæ ex quaſi delicto, & tit. ff. Nautæ, caupones ſtabularii &c.* Quòd ſi quis mandaverit alteri damnum dari, nulla dubitatio eſt, quin mandans teneatur: quod enim quis per alium facit, perinde eſt, ac ſi ipſe feciſſet, *c. qui facit. 72. de R. I. in 6.*

Quid verò dicendum de eo, qui non mandavit, 38
ſed damnum ab alio in ſui gratiam datum ex poſt facto ratum habuit. ℞. Illum ſolùm teneri, qui dedit, non qui ratum, & complacentiam eius habuit: quia ratihabitio ſubſequens non eſt cauſa delicti, quòd ſupponimus, jam priùs perfectum eſſe, ut rectè docet Mol.
de Iuſt. & Iure tract. 2. diſp. 729. num. 3. Nec obſtat illa 39
juris regula, quòd *ratihabitio* retrotrahatur, & mandato æquiparetur. *c. ratihabitionem. 10 de R. I. in 6.* nam intelligitur tantùm in contractibus, & aliis cauſis nondum perfectis, & quæ ad ſui perfectionem, alicujus conceſſum, & ad ratihabitionem deſiderant. Item non obſtat. *c. cùm quis 23. de Sent. excom. in 6* ubi percuſſionem Clerici ſuo nomine factam ex poſt facto ratum habens, incurrit excommunicationem: ratihabitio enim percuſſionis Clerico illatæ, cùm ſit peccatum tendens

in

in contemptum ordinis Clericalis, rectè quidem puniri
poteſt per cenſuram excommunicationis, non tamen
ſtatim ſequitur, quòd ratihabens damnum ab alio da-
tum etiam ad reſtitutionem teneatur: quia ad obliga-
tionem reſtitutionis non ſufficit, quòd aliquis quocun-
que modo peccarit, & puniri poſſit: ſed quòd cauſa
damni dati extiterit.

De conſulente etiam eſt quæſtio, an ad reſtitu-
tionem teneatur, ſi ex ſuo conſilio, hortatu & perſua-
40 ſione aliàs damnum paſſus ſit, vel fecerit? ℞. Regu-
lariter quidem ex conſilio neminem obligari, cùm al-
teri liberum ſit conſilio uti vel non. *c. nullus. 62. de R. I.
in 6. v. tua tantùm. 6. Inſtit. de Mandato.* Mol. *de tract.
2. diſp. 698. n. 8.*

41 Excipiuntur tamen ab hac regula duo caſus, ſi
conſilium ſit fraudulentum ſive malitioſum, & detur
aliàs non facturo, v. g. ſuadeam iniuriato, ut ſe vindi-
cet, & iniurantem vulneret: ſi alicui ſuadeam, ut mu-
tuet debitori, quem ſcio non eſſe idoneum ad ſolven-
dum, eo fine, ut hanc pecuniam mutuatam ego ac-
quiram, quia ille debitor jam priùs ex alia cauſa tan-
tundem mihi debet, *d. cap. nullus, juncta l. & Gloſſ. quod
ſi cùm ſcires. 8. ff. de Dolo.* II. ſi pernitioſum conſilium
det is, qui attenta perſonæ aut muneris qualitate peri-
tiam, artem, vel ſcientiam profitetur in re, circa
quam dat conſilium: ut ſi Conſiliarius Principis in
damnum aliorum conſulat, ſi Medicus malè curet, vel
Advocatus malè patrocinetur &c. Quo caſu non tan-
tùm obligatio eſt ex dolo conſulentis, ſed etiam ex
culpa & imperitia: quia imperitia culpæ annumeratur
in his, qui artem aliquam profitentur, *l. qua actione. 7.
§ ult. cum l. ſeq. ff. Ad leg. Aquil.* Excuſari tamen poſſunt,
ſi verè probabili ſententia aliorum DD. ducti conſilium
dederint, ex quo pernitioſius effectus contra intentio-
nem ſecutus eſt

Illi quoque inter obligatos ad reſtitutionem nume-
42 rantur, qui damnum datum, cùm potuiſſent, non
impediverunt: quod tamen DD. intelligunt, ſi quis
ex juſtitia ſcilicet ratione pacti vel officii aut Magiſtra-
tus obligatus fuerit ad damnum alterius impediendum;
ſi verò ex charitate tantùm, ſicut quilibet Chriſtianus
debet alterum iuvare, dum poteſt, iuxta illud Chriſti:
*quod vultis, ut faciant vobis homines, hoc faciatis ipſis
&c.* tenebatur impedire, & omiſerit, non tenebitur
ad reſtitutionem: peccabit tamen & aliquando etiam
puniri poterit, præſertim ſi alia indicia occultæ ſocie-
tatis & conſpirationis cum damnificante concurrant, ut
in *c. ſicut dignum. 6. §. illi etiam, de Homicidio.* Mol. *d.
tract. 2. diſp. 735. num. 2.* Eſt porro hoc loco notandum,
ſi plures ſimul & ſemel circa idem damnum concurre-
rint, tunc ſi omnes fuerint æquè principales in inferen-
43 do damno, ſinguli teneantur in ſolidum, ſolutione
tamen unius reliqui liberentur, *l. ſi plures 17. ff. de Dolo.*
Si inter illos plures aliqui fuerint cauſæ primariæ dam-
ni, ut executores & mandatores, qui ipſis adhuc exe-
cutoribus principaliores ſunt: alii ſecundariæ ut conſu-
lentes, non obſtantes, receptantes & ſimiles: illi pri-
mo loco ad reſtitutionem obligantur; iſti verò in ſub-
ſidium & defectum, ſi priores ſolvendo non ſint. Quòd
ſi unus ex pluribus in ſolidum & præ aliis conveniatur
ſolus, ac ſolvat, regreſſum contra reliquos pro rata
habebit in foro interno, & etiam externo, ſi ante ſo-
lutionem fecerit ſibi à damnificato actiones contra alios
cedi, ne in pari cauſa ipſe ſit deterioris conditionis,
quàm alii, quibus æquè vel magis damnum imputan-
dum fuit.

Quod ſi denique omnes damnificantes ſolvendo
44 non ſint (ſicut plerumque inter milites in bello iniuſto
contingit) inopia tantiſper, uſque dum media ſolven-
di adſint, excuſat, *l. nam. 15. nulla. 6. ff. de Dolo.* Ne-
que tenetur aliquis ex cauſa reſtitutionis ſe ipſum neceſ-
ſariis alimentis privare, ſaltem in foro conſcientiæ,
cùm ordinato iure primùm ſpectetur proprii individui
conſervatio, & in neceſſitate famis liceat etiam aliena
ſubtrahere. Longius hæc deducuntur apud Molin. *cit.
loc. diſp. 719. & aliquot ſeqq.* item apud Paul. Laym. in
Theol. moral. l. 3. tract. 2. c. 5. & 6.

Demum non eſt omittenda vulgaris quæſtio an ſi-
cut in Jure civili damnum datum ex quaſi delicto, vel 45
quacunque culpa etiam leviſſima reſarciri debeat, ita
etiam in iudicio animæ & conſcientiæ. ℞. &

Dico I. ſi leges civiles iubeant damnum reſtitui ſi-
ne vera & propria culpa, ſicut tenetur habitator loco
deiicientis vel effundentis; nauta, caupo vel ſtabula-
rius pro delicto famuli, dominus pro damno animalis;
tales leges ex generali doctrina non obligant in con-
ſcientia ante ſententiam Judicis: quia cùm non fun-
dentur in contractu vel delicto proprio, cenſentur qua-
ſi pœnales ad eum finem latæ, ut homines in domibus
ſuis tantò accuratiores ad damna aliorum impedienda
reddantur: quin etiam inde arguitur, quòd iſtæ actio-
nes ad inſtar aliarum pœnalium contra hæredem non
dentur. *L. ſi verò. 5. §. hæc autem actio. ff. De his qui de-
iec. vel effuderint. l. ſi plurimum. 5. §. 1. in fine. ff. de No-
xal. actionib.* ſi tamen nauta, caupo vel ſtabularius pa-
cto promiſiſſet, ſi omne damnum quovis modo viatoris
rebus inferendum compenſaturum, tunc ex pacto etiam
in conſcientia obligatio naſceretur.

Dico II. ſi damnum culpa propria etiam leviſſima
datum ſit, probabilius in conſcientia ad reſtitutionem 46
tenebitur damnificans ex illo generali principio, quod
lex iuſta & obligans in foro externo, ſi merè pœnalis,
aut in falſa præſumptione non ſit fundata, etiam in fo-
ro interno iuſta & obligans cenſeatur. Quòd autem lex
civilis concedens actionem ex culpa leviſſima iuſta ſit in
foro externo, inde apparet, quòd cum alteruter de-
beat damnum pati, vel damnificans vel damnificatus,
utique iuſtius ſit, ut damnum ferat damnificàns, qui
in culpa fuit, quàm damnificatus, qui ſine
culpa.

Idque confirmatur, quòd eædem Leges Civiles
etiam Jure Canonico approbentur in *c. ult. h. t.* Cano-
nes autem non tantùm forum externum, ſed etiam ani-
marum periculum conſiderant, *c. 2. de Conſtitut. in 6.*
Nec verum eſt, quod quidam contendunt. *Legem* 47
Aquiliam quoad præſtationem culpæ leviſſimæ merè
pœnalem eſſe, conſequenter in conſcientia non obli-
gare, eò quod contra heredes actio ex ea competens
non detur. *L. inde Neratius. 23. §. hanc actionem. ff.
Ad leg. Aquil.* Etenim quamvis hoc argumento Lex iu-
dicetur pœnalis & ex delicto; non tamen ſtatim infer-
ri poteſt, eſſe merè pœnalem: Et ſi omnis actio à con-
ſcientiæ foro excluditur, quæ contra hæredes non tran-
ſit, nimis probatur etiam contra ipſos adverſarios,
quòd nimirum damnum dolo datum vel ex lata culpa
in conſcientia non obliget: quia Jure Civili nulla talis
actio, quæ ex delicto competit, contra heredem tran-
ſit, niſi inde locupletior factus, aut lis cum defuncto
conteſtata fuerit. *L. un. Cod. ex delictis defunctorum.* Igi-
tur alio modo diſtinguendum eſt, quod ſcilicet *Lex
Aquilia* tantùm pro parte ſit pœnalis, in quantum ex-
cedit æſtimationem ſimpli, & datur retro, *quanti
plurimi*, ut ſuperiùs circa initium huius §. dictum & 48
hoc reſpectu nulla eſt ante Judicis ſententiam in con-
ſcientia obligatio illum exceſſum reſtituendi. At verò
in quantum Lex Aquilia jubet ſimplicem æſtimationem
damni præſtari pœnalis non eſt, ſed æquitati naturali
conformis, & ſaltem Jure Canonico inſpecto contra
hæredes damnificantis competit, ſæpè cit. *c. ult. de Se-
pulturis & c. in literis. 5. de Raptoribus.*

Interim ſi culpa adeò leviſſima & exigua foret, ut 49
in morali æſtimatione hominum damnum inde ſecu-
tum majori ex parte caſui quàm culpæ adſcriberetur,
valdè videtur probabile, damnificanti non eſſe inte-
gram

gram damni reſtitutionem injungendam, ſed partis tantùm juxta proportionem culpæ & prudentis viri arbitrium, atque etiam in foro externo ſaltem de æquitate tali caſu tranſactionem inter partes à Judice procurandam eſſe, per ea, quæ tradit Laym. *l. 3. tract. 3. p. 1. c. 6. n. 4.*

50 Quid autem, ſi abſque peccato mortali vel veniali, adeoque ſine culpa Theologica, ſed ex culpa Juridicè tantùm æſtimata, ſive facto ſuo ſcienter, bona tamen fide, aut ſine deliberatione vel proviſione mali patrati, quis alteri damnum dederit, v. g. rem alterius, quam exiſtimavit ſuam deſtruendo, vel corrumpendo, ex incauto & indeliberato impetu aliquid per feneſtras eiiciendo, &c. Non oriri tali caſu obligationem reſtituendi in conſcientia ante ſententiam Judicis exiſtimant multi graves DD. relati à Paulo Laym. *cit. cap. 6. n.* 2. Quæ ſententia ſaltem ob authoritatem DD. ab extrinſeco probabilis eſt: ab intrinſeco autem videtur pati difficultatem non modicam: quia Lex Civilis his caſibus concedens actionem contra damnificantem in factum, quo alteri ſaltem materialiter injuſtè damnum intulit, vix eſt credibile, quòd merè pœnalis vel in falſa præſumptione fundata ſit, quin potius cenſeri debeat juſta & æqua, cùm factum cuique ſuum non alteri nocere debeat, & alteri per alterum iniqua conditio inſerenda non ſit. *L. non debet. 74. cum ſimilibus. ff. de R. I.* Addunt tamen plerique ex cit. DD. illam ſuæ ſen-
51 tentiæ limitationem, ut ſi v. g. ex commodato, locato, vel alio contractu, vel pacto teneatur mihi aliquis ad conſervationem rerum mearum, & damnum accidat culpa juridicè tantùm æſtimata, quæ ex natura illius contractus præſtanda eſt, licet non concurrat peccatum ſeu culpa Theologica, nihilominùs ob promiſſionem implicitam, quę fit ex natura contractus, teneatur mihi etiam in conſcientia ante ſententiam Judicis illud damnum reſarcire. Itaque

Dico III. Si natura alicuius contractus ſit, ut
52 in eo tantùm lata culpa, ut in depoſito, vel levis tantùm, ut in locato præſtetur, & in re occaſione contractus, vel uſus inde conceſſi (aliud ſi extra contractum vel uſum inde conceſſum) leviſſima culpa damnum contingat, non teneri damnificantem ad hujus damni reſtitutionem, ut ſi quis rem apud ſe depoſitam certa de cauſa ad alium locum domus ſuæ cautè quidem, ſed non cautiſſimè portarit, ideoque fregerit culpa ſua leviſſima, &c. Quando enim vi contractus licitè attingitur vel tractatur res aliena, nimis durum foret, aliquem ad majorem diligentiam obligare, quàm ipſa natura contractus exigit. Unde quod in *l. qua actione. 7. §. ult. ff. Ad leg. Aquil.* dicitur, aliquando propter unum idemque damnum factum ex locato, vel ex lege Aquilia agi poſſe, rectè explicatur, ut ex Leg. Aquil. actio quidem accommodetur, ſed ſecundùm naturam contractus locationis ad levem tantùm, non verò leviſſimam culpam præſtandam. Neque propterea ſupervacua erit Legis Aquiliæ actio, quòd ex locato agi poſſit, cùm ex Lege Aquilia propter pœnam quanti plurimi actor plùs conſequatur, quam ex locato Molin. *d. tract. 2. diſp. 697. ſub n. 8.*

TITULUS XXXVII.

De Pœnis.

S U M M A R I A.

1. *Pœnæ conventionales qualiter apponantur contractibus.*
2. *Pœnæ delictorum aliquando à Iure ſunt determinatæ, aliquando arbitrariæ.*
3. *Quando ſunt determinatæ, ſine cauſa à Iudice inferiori remitti vel mutari non poſſunt.*
4. *Propter varias cauſas & circumſtantias pœnæ aliquando augeri, aliquando minui debent.*
5. *Antiquorum Canonum rigoroſæ pœnæ plerẹque abierunt in deſuetudinem & hodie ſunt arbitrariæ.*
6. *Cenſuris non eſt facilè utendum à Iudice Eccleſiaſtico.*
7. *Variæ pœnæ præter cenſuras Iure Canonico uſitatæ.*
8. *Pœna carceris quomodo uſurpanda, & de pœna Canonica detruſionis in Monaſterium.*
9. *Ad pœnam etiam ipſo Iure illatam ante ſententiam Iudicis, ſaltem declaratoriam, exequendam nemo tenetur, niſi hoc ipſum ſpecialiter in Iure expreſſum ſit.*
10. *Pœnam exilii extra diœceſin tantùm Epiſcopus; Archiepiſcopus verò extra totam provinciam poteſt imponere.*
11. *Depoſitio verbalis quid ſit & quomodo fiat.*
12. *Quid ſit & quomodò fiat degradatio.*
13. *Degradatio actualis eſt actus ordinis Epiſcopalis.*
14. *Degradatum Eccleſiaſticus Iudex tradit curiæ ſæculari, efficaciter tamen pro ipſo intercedendo: & quomodo hoc intelligatur?*
15. *An Iudex ſæcularis circa degradatum novum proceſſum formare poſſit.*
16. *Etiam in caſibus à Iure non expreſſis ex graviſſimo delicto veniri poteſt ad degradationem.*
17. *Degradatus non ſemper debet tradi curiæ ſæculari: ſed poteſt etiam ad perpetuos carceres damnari.*
18. *In legibus pœnalibus in dubio mitior interpretatio facienda.*
19. *Circa mal-factores puniendos nec nimis clemens, nec nimis ſervus debet eſſe Iudex.*

PRæterea, quæ hactenus de diverſis pœnis criminum dicta ſunt, adhuc in *præſenti tit.* aliqua breviter adnotabimus.

Notandum igitur I. *pœnam* aliam eſſe ex *contractu*, 1
aliam ex *delicto*. Pœna ex contractu dicitur pœna *conventionalis* & conſenſu partium apponitur, ut nimirum certam quantitatem pecuniæ ſolvat is, qui contractum, tranſactionem vel compromiſſionem non ſervaverit. Eſt autem utile talem pœnam apponere contractibus, ut tantò firmiùs contractus obſerventur, & ne contra partem à contractu reſilientem ſit neceſſarium *intereſſe* probare, *l. ſtipulatio iſta. 30. §. alteri. 17. ff. de Verb. oblig.* Quòd ſi utraque pars contractui contravenerit, neutra pœnam petet, ſicut & alia paria delicta mutua compenſatione tolluntur, *c. conſtituit. 7. h. t.* ſi verò una pars non ſervarit contractum quoad aliqua tantùm, ut ſi ſub pœna tenebatur certo die centum v. g. ſolvere, &

Digitized by Google

re, & tantùm ſolverit 50. non tenebitur ad integram pœnam, ſed tantùm pro rata dummodo materia ſit dividua, ut quia in dando conſiſtit, vel pactum habeat plures articulos, in quorum uno contraventum ſit. *c. ſuam 9. & ibid.* Gloſſ. notabilis *in verb. perſolutis. h. t.* Plura ſpecialia circa pœnam, quæ compromiſſo ſeu arbitramento adiicitur, dicta ſunt *in Tit. de Arbitris*.

2 Notandum II. quòd pœnæ delictorum aliquando ſint in jure expreſſæ & determinatæ; aliquando verò, cùm lex ipſa quidem actum prohibet, ſed pœnam non ſtatuit, vel certè non abſolutè determinat, ſint *arbitrariæ* juxta arbitrium & prudentiam Judicis infligendæ, quæ nonnunquam etiam ad majores & capitales pœnas extendi poſſunt, ſi ita qualitas delicti, & particulares circumſtantiæ poſtulent. *l. hodie. 13. ff. h. t. l. ſacrilegij. 6. ff. ad L. Iuliam peculatus.* Menoch. *de Arbitrar. jud. cent. 1. caſu* 86.

3 Notandum III. Si pœna ſit à jure determinata, regulariter & ſine cauſa eam à Judice remitti, vel commutari non poſſe, nam facti quidem quæſtio in arbitrio eſt judicantis, pœnæ verò proſecutio non eius voluntati mandatur, ſed legis authoritate ſervatur, inquit Juriſconſ. *in l. 1. §. 4. ff. ad Senatuſconſultum Turpillianum.* niſi judex ſit S Princeps, vel qui jus aggratiandi, vel remittendi pœnas ex privilegio, vel conſuetudine habeat, ut hodierno tempore Princeps & Status Imperii.

4 Notandum tamen IV. Licet pœna ſit certo delicto determinata, propter particulares tamen circumſtantias, quæ in facto talis delicti concurrunt, & ipſum delictum aggravant vel minuunt, etiam inferioribus judicibus competere poteſtatem, ut à pœna *ordinaria* Juris recedere & aliam *extraordinariam* graviorem vel leviorem pro ſua prudentia & arbitrio imponere valeant. Ita aggravatur delictum, & conſequenter augetur pœna ratione loci, temporis, perſonæ, vel modi, ut ſi homicidium patratum ſit in Eccleſia, ſi in perſonam Eccleſiaſticam, vel ſanguine junctam, ſi proditoriè, vel per inſidias, ſi frequentia delinquentium jubeat ad terrorem pœnam exaſperari. *l. aut facta. 16. §. 1. cum §§. ſeq. ff. h. t.* Ita econtra diverſæ cauſæ minuentes pœnam enumerari poſſunt, ut dignitas perſonæ delinquentis, quando eſt corporalis pœna, *l. 8 ff. de Decurionibus, & l. ſi quis. 38. §. 3. ff. h. t.* ætas vel ſimplicitas, *l. ferè in omnibus. 108. ff. de R. I.* ſi delictum factum ſit ex culpa tantùm, non ex dolo vel propoſito, vel ſi in ebrietate, ut dictum eſt ſuperiùs *in tit. de Homicidio*, ſi delictum ſumpſerit initium à juſto dolore, ut quia in juſtè invaſus exceſſit neceſſariam defenſionem Fach. *Lib. 1. Conſ. c.* 37. quo facint tex. *in l. ſi adulterium. 38. §. Imperat. ff. ad Leg. Iul. de adult. l. quid cum major.* 14. §. *ſi libertus. ff. de Bonis libertor.* ſi deliquens crimen in inquiſitione, & multò magis extra judicium per propriam denuntiationem ſponte confeſſus ſit, ſaltem de jure Canonico, *c. inquiſitionis. 21. & ibi DD. de Accuſ.* quæ cauſæ ſicut & aliæ videri poſſunt apud Jul. Clarum *lib. 5. ſententiarum. §. fin. q.* 60. & apud Tiraquell. *in ſpeciali ſuo tract. de Pœnis temperandis*.

5 Singulariter jure Canonico eſt advertendum, quòd antiqui Canones in imponendis pęnis præſertim depoſitionis, vel degradationis, item in infligendis cenſuris fuerint proni & rigoroſi, quæ tamen hodie majori ex parte in deſuetudinem abierunt, adeo ut teſte Val. *h. t.* § 4. *in fine*, ſi non omnes, ſaltem pleræque pœnæ Juris Canoci factæ ſint *arbitrariæ*, & præſertim circa cenſu-
6 ras eccleſiaſticas mandavit Trid. ne judices eccleſiaſtici faciles ſint in illis ferendis, niſi omni alio modo deſtituantur, cum experientia doceat, cenſuras eccleſiaſticas levibus de cauſis latas, contemni potiùs, quàm obſervari. Trid. *ſeſſ. 25. de Ref. c.* 3.

7 Notandum V. quòd de Jure Canonico præter cenſuras eccleſiaſticas (de quibus inferiùs in Tit. *de Sent. excom.*) variæ ſint pœnæ, ut I. pœna pecuniaria, vel ſubtractio fructuum beneficialium, ſi Clerici beneficiati delinquant, quas tamen pœnas pecuniarias non poteſt Epiſcopus ſibi, vel ſuis officialibus de Jure applicare, ſed debet piis locis, vel pauperibus diſtribuere, ne videatur ex aliorum delicto lucrum affectare, *c. 2. h. t.* Trid. *d. c. 3. de Reform. in cauſis verò* & *ſeſſ. 23. cap. 3. Reform. cap. 1. verſ. ſi quis autem.* II. Pœna carceris: nam de Jure Canonico & etiam hodierno uſu Judicum ſæcularium carcer non tantùm eſt pro cuſtodia, ſed etiam pro pęna ad tempus, vel ſi cauſa tam atrox & capitalis ſit, in perpetuum quoque adhibetur. *cap. novimus. 27. de Verbor. ſignificat. c. 3. h. t. in 6.*

De Jure verò Civili ſcripto carcer pęna quidem ap- 8
pellatur, potiùs tamen pro cuſtodia, quàm pęna ultima ſtatuitur, *l. aut damnum. 8. §. ſolent ff. h. t.* & inde ſine gravi afflictione incarcerandos eſſe, ne ſqualore carceris pereant, jubet Imperator. *in l. 1. Cod. de Cuſtodia reorum.* Quod etiam hodie obſervandum eſt judicibus, ſi incarceratus necdum de crimine convictus ſit, dum in carcere graviùs affligi, vel omninò perire *innocentibus nimis miſerum, nocentibus verò non ſatis ſeverum eſſe dignoſcatur*, ait Imperator *eis. loco*. Ad hanc pęnam carceris etiam referri poteſt, quæ olim frequenter in uſu erat, detruſio in Monaſterium, non ut delinquens ibidem contra ſuam vel Abbatis & Conventus voluntatem profeſſionem faciat, ſed ut incluſus maneat, & pęnitentiam agat. *c. 2. de Adult. & paſſim alibi.*

III. Verberatio, ſeu modica caſtigatio corporalis, quæ non tranſeat in pęnam ſanguinis, *d. c. 2. & c. 1. de Calumniator. c. in archiepiſcopatu. 4. de Raptoribus.*

IV. Privatio beneficiorum, quæ pęna, ſicut &
ſubtractio fructuum beneficialium aliquando ipſo jure 9
infertur, aliquando per ſententiam judicis inferri mandatur: quo poſteriori caſu ad inſtar aliarum pęnarum non obligat in conſcientia, ut delinquens ultrò beneficio cedere, aut fructus beneficiales Epiſcopo, vel piis cauſis conſignare teneatur, antequam ſententia in judicio contra ipſum lata ſit. Sed & priori caſu obligatio in conſcientia non potiùs naſcitur, quàm ſi ſententia declaratoria ſequatur, qua judex pronuntiet & declaret, quòd delinquens pęnas Juris incurrerit, ut communiter tradunt interpretes, per *c. cùm ſecundùm. 21. de Hereticis in 6.* Niſi Canon ob certa aliqua delicta vel cauſas in ſpecie expreſſerit, quòd aliquis ipſo jure ſit privatus beneficiis vel fructibus etiam alia declaratione non ſecuta, ut in *extravag. ambitioſæ. de Rebus Eccleſiæ non alien.* & in Trid. *ſeſſ. 13. de Reform. cap. 1. verſ. ſi quis autem.*

V. Exilium vel relegatio. *c. 1. de Calumniatoribus:* 10
& quidem Epiſcopus poteſt relegare extra Dięceſim, Archiepiſcopus verò etiam extra ſuam totam Provinciam, *c. 1. & ibi* Barb. *n. 4. de Arbitris. c. ſuarum. 11. de Privilegiis.*

VI. Depoſitio; eſt autem depoſitio privatio or- 11
dinum Clericalium, eaque duplex *Verbalis* & *Realis*. *Verbalis* eſt, quando per ſententiam Epiſcopi vel Vicarii eiuſdem ſpeciale ad hoc mandatum habentis Clerico executio ſuorum ordinum, & promotio ad altiores in perpetuum interdicitur: qui tamen Clericus ita verbaliter depoſitus, ſeu quod in effectu idem eſt, perpetuò ſuſpenſus, manet adhuc Clericus Clericalibus privilegiis gaudens. *cap. cùm non ab homine. 10. de Iudiciis.* Barb. *de Offic. Epiſc. alleg. 110. num. 7.* Imò poſt peractam pęnitentiam cum tali depoſito Epiſcopus diſpenſare, & ordinibus ſuis eum reſtituere poteſt ſe-
cundùm dicta ſuperiùs in *Tit. de Furt. ad finem*. *Realis* 12
depoſitio, communiter *degradatio* appellatur, privat Clericum non tantùm executione ordinum, ſed etiam Clericatu, & omnibus privilegiis clericalibus, ut inſtar

Digitized by Google

ſtar Laici habeatur, ipſe tamen character SS. Ordinum, qui in anima imprimitur, indelebilis eſt, & auferri nequit: ideoque ſi contingeret, aliquem ex falſis probationibus condemnari & degradari, demonſtrata poſtmodum innocentia reſtitutus noviter ordinari non deberet; imò degradatus in caſu extremæ neceſſitatis, ſi ſacerdos foret, ex plurimum DD. ſententia aliquem abſolvere poſſet. Barboſ. *ad Trid. ſeſſ. 54. de Sacram. pœnit. c. 14. n. 13.* Fit autem *degradatio* cum certa ſolemnitate, quæ præſcribitur *in c. b r. in 6.* ut nimirùm priùs ſententia degradationis (quæ ibidem *degradatio verbalis* dicitur) feratur coram certo Epiſcoporum numero, ſcilicet in degradatione Presbyteri coram ſex, in degradatione Diaconi vel Subdiaconi coram tribus. *c. Felix. 4. & ſeq. cauſa. 15. quæſt. 7.* quorum tamen Epiſcoporum loco, ſi commodè haberi non poſſint, hodie ex Trid. *ſeſſ. 13. de Reform. c. 4.* conceditur, ut totidem Abbates, vel in iſtorum etiam defectu alii Clerici in dignitate conſtituti interſint; quòd ſi Clericus in minoribus conſtitutus degradandus ſit, hanc degradationem ſolus Epiſcopus ſine aſſiſtentia aliorum peragere poteſt.

Deinde poſt ſententiam latam degradandus ſacris veſtitus veſtibus manibus habens librum, vas, vel aliud inſtrumentum, ſeu ornamentum ad ordinem ſuum ſpectans, ac ſi deberet in officio publicè celebrare, ad Epiſcopum adducendus eſt: cui Epiſcopus ſingula ornamenta & veſtimenta ſingulariter aufert, incipiendo ab illo ornamento, quod in ultima ordinatione traditum fuit, & deſcendendo gradatim uſque ad primam veſtem, quæ datur in collatione tonſuræ Clericalis: tunc radetur caput illius, ne Clericatus veſtigium appareat. Addenda quoque in detractione inſignium Clericalium ſunt certa verba ablationem Clericatus ſignificantia, quæ in Rituali habentur, & ultimo loco hoc vel ſimili modo dicendum ab Epiſcopo. *Authoritate Dei omnipotentis, ac noſtra tibi auferimus habitum Clericalem, deponimus, degradamus, & exuimus omni ordine, beneficio, & privilegio Clericali &c.*

13 Porro *degradatio* actualis refertur inter actus ordinis Epiſcopalis, & ideo fieri poteſt, niſi ab Epiſcopo conſecrato. Gloſſ. communiter recepta in *c. tranſmiſſam. 15. verbo, de talibus. de Electione* Trid *d. c. 4.* ibi: *& per ſeipſum ad actualem degradationem.* Panorm. *in cap. non poteſt. 3. de Sent. & re judicata.*

Nihil tamen obſtat, quin prolatio ſententiæ degradationis per ſpeciale mandatum committi poſſit Vicario, & executio ſive actualis degradatio alteri Epiſcopo conſecrato, ſi proprius Epiſcopus impediatur, vel conſecratus non ſit, juxta ea, quæ ſupra *Tit. de Officio ordinarii. §. 4. dub. 1.* diximus.

14 Poſt *degradationem* reus degradatus traditur Judici ſæculari, qui in actu *degradationis* præſens eſſe debet: pro eo tamen Eccleſia intercedit, ne mortem patiatur. *c. novimus. 27. de Verbor. ſignificat.* licet verò *in eod. c.* dicatur, Eccleſiam debere *efficaciter* intercedere pro vita degradati: hoc tamen verbum, *efficaciter*, non eſt intelligendum, quòd Epiſcopus obligetur, ut reum liberet à pęna mortis, aliàs enim ipſæ leges Eccleſiaſticæ fruſtra juberent in enormibus criminibus degradatum tradi judici ſęculari ſecundùm lgees civiles puniendum, ſed hæc interceſſio *efficaciter*, id eſt, ſeriò, & ferventer facienda eſt, ad oſtendendam manſuetudinem Eccleſiaſticam, ne Epiſcopus faciens *degradationem* videatur mortem degradati deſiderare.

15 Nunquid autem judex ſæcularis poteſt degradato novum proceſſum facere, & de juſtitia cauſæ cognoſcere? ℞. Eſſe diſtinguendum, an crimen ſit merè Eccleſiaſticum, ut hæreſis, ſimonia, adminiſtratio Divinorum à non ſacerdote facta &c. vel an ſit mixti fori, ut homicidium, magia &c. priori caſu tenetur judex ſæcularis præciſè exequi ſententiam declaratoriam judicis Eccleſiaſtici ſine novo proceſſu. *c. ut inquiſitionis. 18. c. probibemus. de Hæreticis. in 6.* Altero autem caſu poterit iudex ſæcularis ab Eccleſiaſtico petere proceſſum, & ipſe quoque novum ſuper crimine facere, & pęnam, prout ſibi de iure viſum fuerit, ſtatuere. Panorm. *in c. 1. de Officio judicis ordinarii num. 12.* Cæterum crimina, ob quæ Clericus degradandus eſt, in ſuperioribus titulis, ubi in ſpecie de ſingulis delictis egimus, notata ſunt. Licet verò aliqui exiſtiment, nunquam poſſe deveniri ad *degradationem*, niſi in caſibus nominatim in 16
jure expreſſis, nihilominus magis probo, quod docet Panorm. *in c. etſi Clerici. 39. & in c. cùm non ab homine. n. 6. de Iudiciis.* Clarus *lib. 5. ſentent. §. fin. qu. 36. num. 47.* quòd etiam in aliis criminibus valdè enormibus & reipublicæ vel Eccleſiæ damnoſis, & generaliter, quoties Eccleſia non habet pœnam ſufficientem ad vindicandum ſcelus & terrorem aliis hominibus inferendum, poſſit à judice Eccleſiaſtico pęna *degradationis*, & traditio curiæ ſæculari ſtatui, ut in parricidio, latrocinio, veneficio damnoſo longiùs continuato &c. nam quòd ex cauſa pęna præſertim arbitraria aggravari poſſit, iam ante præmiſſum eſt; ordinariè verò propter furtum, homicidium ſimplex in rixa factum, adulterium, aut ſimile delictum, grave quidem, ſed non ex graviſſimis, Clericus non degradatur, niſi fuerit incorrigibilis, ſed aliis pęnis ac depoſitione verbali afficitur *d. c. cùm non ab homine.*

In illis quoque criminibus, quæ pęnam *degradationis* habent, non ſemper cogitur Epiſcopus degradatum tradere Curiæ ſæculari, ſed poteſt aliquando ad 17
proprios carceres perpetuò condemnare, ſi ita pro qualitate cauſæ vel perſonæ ſibi videatur, ſecundùm Gloſſ. *in c. de Hæretic. in 6.*

Notandum *ultimò*, in legibus pęnalibus eam interpretationem adhibendam eſſe, ex qua pęnæ potiùs mi- 18
tigentur, quàm exaſperentur: ideoque ſi in Jure vel in facto dubium occurrat, an crimen commiſſum, vel qua pęna puniendum ſit, regulariter ſemper iudex in mitiorem partem inclinare debebit, niſi concurrentes circumſtantiæ aliud ſuadeant, *l. perſpiciendum. 11. & l. penult. ff. hoc tit.* veluti ſi in Jure Canonico *depoſitionis* pęna ſtatuatur, non de *degradatione*, ſed verbali tantùm *depoſitione* ordinariè accipiendum erit. Ita etiam in Jure civili pęna capitalis aliquando non de vitæ naturalis amiſſione, ſed civilis tantùm, id eſt, deportationis, vel exilii intelligi poteſt, teſte Harp. *ad Tit. de Iniuriis. §. 1. n. 161.*

Interim circa reos legitimè de crimine convictos, 19
& præſertim illos, qui atrocia perpetrarunt, malam conſuetudinem contraxerunt, & exiguam vel nullam ſpem emendationis oſtendunt, non nimis clemens eſſe debet iudex, iuxta illud *Exodi. 22. verſ. 18. maleficos non patieris vivere*, & illud *Iſaiæ. 26. verſ. 10. miſereamur impio, & non diſcet iuſtitiam &c.* ne paulatim civitas, vel Provincia malis hominibus repleatur, & tales liberati graviora crimina perpetrent, quæ iudici non minima ex parte imputari poterunt. *Perſpiciendum igitur eſt judicanti*, ait Juriſconſ. *d. l. 11. ne quid duriùs, aut remiſſiùs conſtituatur, quàm cauſa depoſcat, nec enim aut ſeveritatis aut clementiæ gloria affectanda eſt.*

TITULUS XXXVIII.

De Pœnitentiis & Remiſſionibus.

SUMMARIA.

1. *Pœnitentia alia eſt publica, alia privata; alia ſolemnis, alia non ſolemnis.*

2. Solem-

Digitized by Google

2. *Solemnis non imponitur Clericis niſi depoſitis.*
3. *Publicè peccantibus etiam publica pœnitentia imponenda.*
4. *Quare à rigidioribus olim uſitatis pœnitentiis receſſum ſit.*
5. *De inſtitutione ſacramenti pœnitentiæ.*
6. *De materia & forma huius ſacramenti: & quòd etiam ſufficiat attritio.*
7. *Per literas, aut internuntium non licet confiteri.*
8. *Præceptum annuæ Confeſſionis & Communionis: eiuſque omiſſæ pœnæ.*
9. *De conſuetudine Confeſſio debet fieri in Paſchali tempore: & quid ſi tunc omiſſa, alio verò tempore anni facta ſit?*
10. *Quæ obligatio Medicis circa ægros à Iure impoſita admonendi de Confeſſione.*
11. *Quid ſit remiſſio & indulgentia?*
12. *Satisfactio Chriſti nobis applicari debet, ut proſit ad remiſſionem peccatorum.*
13. *Indulgentiæ aliæ totales & plenariæ, aliæ partiales, & quid ſit carena?*
14. *Clauſula: de pœnitentiis iniunctis &c. indulgentiis addi ſolita, non reſtringis indulgentiam, quin etiam intelligatur de iniungendis.*
15. *Quàm utile ſit lucrari indulgentias.*
16. *Indulgentias concedere principaliter pertinet ad Sum. Pontificem: & quas poſſint concedere Epiſcopi.*
17. *Remiſſio eſt actus Iuriſdictionis, & quomodo poſſit extendi ad non ſubditos?*
18. *Exempti poſſunt lucrari Indulgentias.*
19. *Epiſcopus etiam ſolùm confirmatus poteſt dare indulgentias.*
20. *Quid ſit Iubilæum.*

SIcut pœnæ, de quibus *præced. tit.* dictum, ad forum judiciale, inſtituta ſcilicet accuſatione vel inquiſitione ſuper criminibus, pertinent, ita *pœnitentiæ* ſpectant ad forum pœnitentiale, & expiationem conſcientiæ.

1 *Pœnitentiæ* aliæ ſunt *publicæ*, aliæ *privatæ*, ſive ſacramentales; erat enim hìc antiquioris præſertim Eccleſiæ uſus, ut peccata publica cum hominum ſcandalo patrata, non niſi publica confeſſione & pœnitentia coram Epiſcopo vel pœnitentiario ad hoc ſpecialiter conſtituto expiarentur: ſecretiora verò, & abſque majori ſcandalo facta confeſſione ſecreta & ſacramentali, *c. ſi peccaverit.* 19. *cauſa.* 2. *q.* 1. & *c.* 1. *h. t.*

Publica pœnitentia alia eſt *ſolemnis*, alia *non ſolemnis*. *Solemnis* pœnitentia eſt, quæ ſolemniter in Eccleſia cum cæremoniis certis indicitur & peragitur, quę cœremoniæ deſcribuntur *in cap. in capite.* 64. *diſt.* 50. ut ſcilicet ad initium quadrageſimæ publici peccatores & pœnitentes induti ſaccis & nudis pedibus ad Eccleſiam veniant, & inde à miniſtris Eccleſiæ certo ritu &
2 certis orationibus dictis expellantur. Hæc ſolemnis pęnitentia ſeparat pœnitentem à communione fidelium, & ſacramenrorum perceptione (exceptis mortis articulo) uſque ad plenam ſatisfactionem: quia verò etiam minuit exiſtimationem & famam pœnitentis, propterea Clericis niſi depoſitis imponi non debet: imo publicè & ſolemniter pœnitentes tanquam infames & irregulares ad Clericatum non admittuntur. *c. confirmandum.* 65. & *ſeqq. d. diſt.* 50.

Publica pœnitentia *non ſolemnis* eſt, quæ ex publica quidem confeſſione, ſeu publico delicto, ſed abſque cœremoniis Eccleſiæ indicitur, ut ſi alicui publicè iejunium vel peregrinatio imponitur, de quibus pœnitentiis videri poterunt Canones pœnitentiales, qui ſolent imprimi poſt Decretum Gratiani.

3 Iſtæ porro publicæ & ſolemnes pœnitentiæ, licet hodie parum in uſu ſint mandat tamen Concilium Trid. *Seſſ.* 24. *de Reform. c.* 8. ut publicè cum ſcandalo peccantibus publica etiam pœnitentia pro qualitate & gravitate culpæ imponatur; & ſic adimpleatur dictum Apoſtoli. 1. *ad Timoth.* 5. qui vult publicè peccantes palam eſſe corripiendos, niſi Epiſcopus judicaverit pro circumſtantia rei magis expedire, ut pœnitentia publica in ſecretam commutetur.

Illud quoque obſervandum eſt, quòd Canones
antiqui pœnitentiales in imponendis pœnis admodum 4
rigoroſi fuerint ob fervorem primitivorum Chriſtianorum, adeò ut pro uno peccato mortali ſeptem & plurium annorum pœnitentiam nonnunquam injunxerint: quia verò deinde dilatata Eccleſia, & refrigeſcente charitate ob gravitatem pœnitentiæ multi impœnitentes remanſerunt, & potiùs contempta pœnitentia in profundum malorum deſcenderunt, ideo pia mater Eccleſia ſuccedentibus temporibus de illo primo rigore aliquid remiſit, & pro ſua ampliſſima poteſtate ſolvendi & ligandi pœnitentias arbitrarias conceſſit.

Privata pœnitentia eſt illud pœnitentiæ & ſecretæ 5
confeſſionis Sacramentum, quod unanimi Eccleſiæ conſenſu tunc potiſſimùm à Chriſto inſtitutum creditur, quando reſurgens à mortuis inſufflavit in diſcipulos ſuos dicens: *accipite Spiritum S. quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta ſunt. Ioan.* 20. & *Matth.* 18. Cùm ergo hæc poteſtas retinendi peccata, à Chriſto conceſſa in Eccleſia exerceri non poſſit, nec dijudicari, quæ peccata remittenda vel retinenda ſint, quales pœnitentiæ injungendæ, quæ ad evitanda peccata conſilia danda, niſi peccatores ſua peccata recenſeant & ſuper ſingulis recenſeant, & ſuper ſingulis remiſſionem rogent, ideò Eccleſia Catholica contra hæreticos ſemper tenuit & docuit, oportere à pœnitentibus omnia peccata mortalia (non item venialia,) quorum poſt diligentem ſui excuſſionem conſcientiam habent cum circumſtantiis, non quidem omnibus, ſed ſaltem illis, quæ ſpeciem mutant, & peccatum de uno genere peccati in aliud tranſire faciunt, v. g. de fornicatione in adulterium, vel inceſtum &c. in confeſſione exprimere, ſuper quibus deinde recenſitis peccatis, & omnibus aliis, quæ diligenter cogitanti non occurrunt, à ſacerdote ad audiendas confeſſiones approbato & in pœnitentem ordinariam vel delegatam juriſdictionem habente judicium formetur, & abſolutio, niſi Pontifici vel Epiſcopo reſervata fuerint, impertiatur: ita tamen, ut in extrema neceſſitate, ſeu mortis articulo, vel periculo ſine recenſitione peccatorum, ſi ea ob moram periculoſa, vel defectum loquelæ impoſſibilis ſit, à quolibet ſacerdote de quibusvis peccatis, quomodocunque reſervatis abſolutio concedi debeat.

Declaravit Eccleſia præterea formam hujus ſacra- 6
menti eſſe in illis Miniſtri verbis: *ego te abſolvo &c.* preces verò quaſdam, ut *miſereatur &c.* & *Paſſio Domini &c.* laudabiliter de more Eccleſiæ adjungi ſolitas ad ipſius ſacramenti eſſentiam, formam vel neceſſitatem non ſpectare. Materiam autem eſſe ipſius pęnitentis actus, ſcilicet contritionem, confeſſionem & ſatisfactionem, & quidem nomine contritionis generaliter intelligi animi dolorem ac deteſtationem de peccato commiſſo cum propoſito non peccandi de cætero: neque tantùm illum perfectum actum charitatis erga Deum, quæ propriè contritio dicitur, quo deteſtamur peccatum ſuper omne malum tanquam repugnans ſummo bono dilecto per fidem cognito, ſed etiam illum dolorem imperfectum, qui *attritio* vocatur, & ex turpitudine peccati & pęnarum metu concipitur. Quamvis enim hæc imperfecta contritio ſine ſacramento, ſive actuali confeſſione non deleat peccata (ſicut tamen delet illa perfecta ſaltem in caſu, quo ſacramentum haberi non poteſt) cum ſacramento tamen ſufficit, prout hæc

Digitized by Google

ut hæc omnia habentur in Trid. *Seſſ.* 14. *de Sacram. pœnitent.* & eadem paſſim prolixiùs tractant Theologi morales & ſcholaſtici. Videri etiam poterunt, quæ de juriſdictione, & approbatione Confeſſariorum dixi in *libello de Parochi, in cap.* 2. *de Pœnitentia*.

7 Noviſſimè à Clemente VIII. declaratum refert Barb. in *cap. omnis.* 12. *b. t. num.* 12. non licere per literas aut internuncium abſenti ſacerdoti peccata ſua confiteri, adeò ut contraria ſententia tanquam omnino improbabilis damnetur, & eam tanquam probabilem admittentes vel defendentes (intellige ſi ſcienter & quaſi per contumaciam poſt cognitam hanc declarationem tenuerint) excommunicationem reſervatam incurrant.

8 Cæterùm Jure Eccleſiaſtico ſtatutum eſt in *cap. omnis utriuſque*. 12. *b. t.* ut hoc *privatæ* pœnitentiæ ſacramentum ab utriuſque ſexus fidelibus, poſtquam ad annos diſcretionis pervenerint, ſaltem ſemel in anno peragatur, & Euchariſtiæ ſacramentum ad minùs in paſchate reverenter ſuſcipiatur, temerè autem & ſine rationabili cauſa, ac proprii Parochi conſilio ſeu licentia omittentes vivi ab ingreſſu Eccleſiæ arceantur, & morientes Eccleſiaſtica ſepultura priventur. Quamvis verò in hoc Canone non ita expreſſè determinetur, quòd Confeſſio & Communio ſacramentalis præciſè in Paſchate ſingulis annis peragi debeat, & inde plerique inferant de jure ſatisfieri propoſito Eccleſiaſtico, ſi in quavis anni parte pœnitens peccata ſua confiteatur, ſicut concludunt citati apud Barb. *in eodem cap. omnis. nu.* 5. non obſtantibus etiam illis verbis, *ad minus in Paſcha*: quia videtur eſſe ſenſus, *ſi nullo alio tempore, ſaltem in Paſchate*: nihilominùs conſuetudo univerſalis Eccleſię introduxit, ut ſinguli fideles tempore Paſchali Sacramentum pœnitentiæ & Communionis peragere teneantur. Interim ſi quis alia anni parte confeſſus
9 fuiſſet, & communicaſſet, in Paſchate verò omiſiſſet, non putarem eum ex hac ſolùm cauſa ſepultura Eccleſiaſtica privandum: quia illa pœna in eos tantùm à Jure lata eſt, qui toto anno Pœnitentiam omittunt, & inde non leviter de hæreſi ſuſpecti redduntur. Licèt autem conſuetudine ex poſt facto introducta ſit obligatio præciſè confitendi in Paſchate, & huic conſuetudini laudabili contravenientes ſaltem arbitrariè puniri poſſint, & ſoleant, illam tamen valdè magnam pœnam privationis ſepulturæ non reperimus tali caſu inſtitutam: aliunde verò nota eſt regula, quòd in pœnalibus ſemper mitior interpretatio adhibenda ſit, nec pœnæ ultra caſus expreſſos facilè extendendæ, *l. penult. ff. de Pœnis c. odia de R. I. in* 6.

10 Medicis etiam ſpeciale præceptum datur in *c. cùm infirmitas* 13. *b. t.* & in Bulla Pii V. quæ incipit: *Super gregem Dominicum &c.* ut ad ægrotos vocati non tantùm nihil ſuadeant, quod peccaminoſum eſt, ſed ægrotos ante omnia admoneant, & inducant, ut confeſſionem præmittant; *cùm infirmitas corporalis*, inquit Pontifex in *d. cap.* 13. *nonnunquam ex peccato proveniat, docente Domino languido, quem ſanavit, Ioann.* 5. *vade & noli amplius peccare, ne deterius aliquid tibi contingat.* quod tamen quidam cum Nav. *in Manuali confeſſariorum cap.* 25. *num.* 61. intelligunt, ſi morbus periculoſus ſit, & ita etiam conſuetudo videtur declarare: quamvis magis optandum & menti & verbis Canonis conformius eſſet, etiam in aliis morbis gravioribus per expiationem peccatorum Deum ſibi priùs conciliare, tum quòd dilatio pœnitentiæ præſertim ægris periculoſa ſit; tum quòd ratio Canonis etiam in aliis, quàm lethalibus morbis locum habeat: tum denique quòd per dolores & moleſtias morbi æger multùm promereri & pro peccatis anteactis ſatisfacere valeat, ſi in ſtatu gratiæ per pœnitentiam conſtitutus ſit.

11 *Remiſſio* eſt condonatio ſatisfactionis, ſive temporalis pœnæ Deo pro peccatis debitæ, quæ remiſſio alio nomine *indulgentia* nominatur, *ca. quod autem.* 4. *b. t. juncto c. indulgentiæ.* 3. *eodem in* 6 Enimverò quòd Eccleſia ex poteſtate clavium ſibi à Chriſto *Matth.* 16. traditarum *ſolvit ſeu remittit in terris ſolutum etiam eſt in cœlis*. Hanc porrò remiſſionem facit Eccleſia per ſingu-
larem applicationem meritorum Chriſti & Sancto- 12
rum ejus: nam licèt Chriſtus infinitè Deo Patri ſuo ſatisfecerit pro peccatis omnibus, tamen hæc ſatisfactio non prodeſt ad remiſſionem peccatorum, niſi quatenus alicui applicatur, vel immediatè per ipſum Chriſtum, vel perceptionem Sacramentorum, vel per Vicarium Chriſti Romanum Pontificem: alias enim ſi Chriſtus per ſolam ſuam ſatisfactionem voluiſſet omnibus indiſtinctè omnia peccata remittere, & ſecuram ſalutem conferre, fruſtra inſtituiſſet Sacramenta, fruſtra peccatores non agentes fructus dignos pœnitentiæ à Regno cœlorum in multis Evangelii locis excluſiſſet, fruſtra Paſtori Eccleſiæ claves ad ligandum & ſolvendum conſenſiſſet. Neque propterea per ſatisfactionem noſtram aliquid detogatur meritis Chriſti, ut cavillantur hæretici, qui licentia & libertate peccandi ſeducti horrent pœnitentiam, & ſatisfactionem: quia hæc ipſa ſatisfactio non aliter vim & effectum habet, quàm ex ſatisfactionem Chriſti, à quo offertur Patri, & per quem acceptatur à Patre, ſicut declaravit Trid. *ſeſſ.* 14. *de Sacramento Pœnitentiæ c.* 8.

Dividuntur *indulgentiæ*, quòd aliæ ſint *totales* ſive 13
plenariæ, aliæ *partiales*: per illas remittitur tota pęnitentia & ſatisfactio, ſive in hoc, ſive in altero ſæculo ſuſtinenda; per has autem tantùm pars aliqua pęnitentiæ, ut ſi indulgentia unius anni, ſeptenni, 40. dierum concedatur, ſenſus eſt, remitti pęnitentiam, quæ aliàs ſecundùm rigorem Eccleſiæ tot annis, vel 40. diebus (quæ pęnitentia 40. dierum in Canonibus *carena* dicitur. *c.* 8. *de Accuſat.*) peragenda fuiſſet.

Sed hic movetur non inutilis quæſtio, an cùm li- 14
teræ indulgentiarum ordinariè ſecundùm ſtylum Curię Romanæ ſoleant habere adjunctam clauſulam; *de pœnitentiis iniunctis &c.* tales indulgentiæ etiam ſint intelligendæ de illis pęnitentiis, quæ per Confeſſarium quidem injunctæ non fuerunt, fuiſſent tamen ſecundùm gravitatem peccatorum, & de rigore Canonum pœnitentialium injungendæ? ℞. Benigniorem eſſe interpretationem DD. quòd hæc clauſula non ſit reſtrictiva indulgentiarum, ſed ampliativa habens ſubintellectam particulam *etiam*, ut ſit ſenſus: *etiam de iniunctis penitentiis &c.* nam præterquam, quòd indulgentiæ ſint gratiæ & favorabiles animæ, ideoque latius interpretandæ, juxta vulgatas juris regulas, Eccleſia quando concedit id, quod eſt majus, & difficilius concedi ſolet, intelligitur etiam in eodem genere conceſſiſſe, quod eſt minus. *c. ex parte* 27. *de Decimis*, ſed plus eſt, & difficilius conceditur remiſſio pęnitentiæ injunctæ, utpote Divino & humano præcepto debitæ, & per quam remiſſionem turbatur & impeditur inferioris judicis pęnitentiam injungentis juriſdictio, quàm concedatur remiſſio pęnitentiæ injungendæ, quæ incerta & determinata eſt, ergo conceſſa remiſſio ſuper injunctis pęnitentiis non immeritò etiam de injungendis explicanda erit.

Quæ interpretatio pręſertim hodierno ſtatu Eccleſiæ, ubi non amplius tam longæ & graves pęnitentiæ, ſicut olim injunguntur, adhiberi debet, cum aliàs nunquam vel rariſsimè indulgentiæ cum prædicta clau-
ſula: *de iniunctis pœnitentiis*, utilitatem adferrent. Pa- 15
norm. *in c. cùm ex eo* 14. *b. t. n.* 6. Suarez. *to.* 3. *diſp.* 50. *ſect.* 3. Unde ulterius notandum eſt, valdè utile eſſe pęnitentibus, ut ſtudeant indulgentias ab Eccleſia conceſſas lucrari, & divinæ Juſtitiæ potius per indulgentiam & remiſsionem Eccleſiæ, quàm per modicas pęnitentias à Confeſſariis iniungi ſolitas ſatisfacere.

16 Indulgentiarum conceſſio primò & principaliter ad ſummum Pontificem ſpectat, cujus eſt diſpenſare theſaurum Eccleſiæ ex meritis Chriſti & Sanctorum collectum, *extravag. 2. h. t. inter Comm.* Deinde verò per ſpeciale privilegium etiam à ſummo Pontifice inferioribus Prælatis concedi poteſt jus dandi indulgentias, ſicut conceſſum eſt Epiſcopis in dedicatione Eccleſiæ, unius anni, & in anniverſario ejuſdem dedicationis 40. dierum indulgentiam dare, & non ampliùs; ſive ab uno ſive à pluribus Epiſcopis Eccleſia conſecretur, *cap. cùm ex eo. 14. h. t.*

17 Eſt autem *remiſſio* actus *juriſdictionis* ſicut ligatio, cùm contrariorum eadem ratio cenſeatur, ideoque non prodeſt, niſi ſubditis remiſſio concedentis, alienis verò tunc ſolùm, ſi à propriis ſuis Ordinariis habuerint licentiam alienæ juriſdictioni & remiſſioni ſe ſubjiciendi: nam prorogatio juriſdictionis in ſpiritualibus fieri non poteſt abſque proprii Judicis, & paſtoris conſenſu. *c. quod autem. 4. h. t.*

18 Exempti tamen etiam lucrari poſſunt indulgentias Epiſcopales; nam in his favorabilibus, ſicut in commutatione & diſpenſatione votorum &c. probabiliùs etiam ſine ſpeciali licentia ſummi Pontificis, cui immediatè ſubſunt, poſſunt ſe ſubjicere juriſdictioni Epiſcopi, ne aliàs propter exemptionem ex gratia ſibi conceſſam ſint deterioris conditionis, quàm alii non exempti contra regulam, quòd id, quod ob gratiam alicujus eſt introductum, non debet in ejus odium retorqueri, *c. quod ob gratiam, de R. I. in 6.* Prætereà hic
19 actus juriſdictionis non habet neceſſariam connexionem cum Ordine Epiſcopali, quia eſt condonatio pœnæ extra Sacramentum & extra forum internum pœnitentiale, ideoque Epiſcopus tantùm confirmatus, quamvis non conſecratus, indulgentias rectè concedit, cùm per ſolam confirmationem tanquam Paſtor accipiat claves Eccleſiæ, quarum authoritate aliquem extra Sacramentum ſolvere, vel ligare poteſt, ut in tit. ſubſequenti dicetur. Panorm. *in c. accedentibus. 12. de Exceſſibus Prælatorum.*

20 Demum remiſſio ampliſſima eſt *Iubilæum*: ſicut enim in lege Veteri quinquageſimus annus *iubilæus & remiſſionis* dicebatur, quo Judæi debita & hypothecas aliaſque poſſeſſiones prioribus dominis remittebant, ſervos libertate donabant, *Levit. 25.* quæ *remiſſio* præfiguratio erat *remiſſionis peccatorum* adventu Chriſti faciendæ: ita Eccleſia in Lege nova pro ſolatia fidelium introduxit *annum Iubilæi*, in quo præter plenam remiſſionem peccatorum, alias inſuper gratias addere ſolet, ut liberam electionem Confeſſarii cujuſcunque, abſolutionem à reſervatis quibuslibet, commutationem votorum &c. Licèt verò de jure hic annus Iubilæi (qui olim primùm 100. deinde 50. anno conceſſus fuit) hodie 25. quovis concedatur illis tantùm, qui urbem Romanam & Baſilicas Apoſtolorum Petri & Pauli viſitaverint, ſuſpenſis interim omnibus aliis indulgentiis plenariis per orbem, ut fideles tantò diligentiùs Romam veniant ad lucrandum Jubilæum, ut in *extravag. 1. 2. & 4. inter Comm. h. t.* habetur: ſolent tamen Pontifices ſæpius pro ſuo arbitrio ex cauſa aliqua urgente ſcilicet ad conciliandum Deum & advertendum periculum imminentis mali frequentiùs per totum orbem Jubilæum ſive pleniſſimas indulgentias cum privilegiis Jubilęi non quidem per integrum annum, ſed aliquot hebdomades in quovis loco indulgere. Præ cæteris videri poterit Georgius Gobat in ſuo tractatu *de duplici Iubilæo*, in quo pro Confeſſariis multas utiles & practicas quæſtiones tempore Jubilæi occurrentes reſolvit.

TITULUS XXXIX.

De Sententia Excommunicationis.

Quamvis rubrica hujus tit. tantùm de *Sententia excommunicationis* inſcribatur, tractatur tamen hìc non tantùm de *excommunicatione*, ſed univerſim de *cenſuris* Eccleſiaſticis, quarum hactenus in diverſis materiis frequens mentio incidit. Sit proinde

§. I.

De Cenſura in genere.

S U M M A R I A.

1. *Quid dicatur & ſit cenſura?*
2. *Cenſura eſt ſpiritualis & medicinalis: nec fertur in perpetuum, excepta ſuſpenſione.*
3. *Cenſura non poteſt ferri niſi in Chriſtianos baptizatos, & viatores.*
4. *Quomodo defuncti excommunicari vel ab excommunicatione abſolvi poſſint?*
5. *Animabus in purgatorio conceduntur à S. Pontifice Indulgentiæ tantùm per modum ſuffragii.*
6. *Cenſura non poteſt ferri niſi pro delicto externo, & mortali.*
7. *Qualis contumacia & monitio ad inferendam cenſuram requiratur.*
8. *Quando cenſura ipſo Iure infertur, nulla alia monitio neceſſaria eſt.*
9. *Pro ſententia tamen declaratoria ferenda prærequiritur citatio illius, qui pro excommunicato v. g. eſt declarandus.*
10. *Ignorantia non tantùm facti, ſed etiam Iuris & probabiliùs ipſius cenſuræ ab ejus incurſione excuſat.*
11. *Quæ ſit differentia in effectu inter alias pœnas, ſeu irregularitatem, & inter cenſuras?*
12. *Eccleſiaſticis Prælatis competit poteſtas ferendi cenſuras; non Laicis: nec de Iure inferioribus Iudicibus Eccleſiaſticis, ut Archidiaconis, Archipreſbyteris &c.*
13. *Abbates habent poteſtatem prædictam.*
14. *Prælatis confirmatis etſi non conſecratis congruit poteſtas cenſuras ferendi.*
15. *Abbatiſſis illa poteſtas propriè non competit.*
16. *Cenſuræ privant bonis ſpiritualibus Eccleſiæ publicis, non privatis.*
17. *Si cenſura affectus ſe emendat cenſura tollitur, ſed non ſine abſolutione.*
18. *Cenſura alia eſt Iuris, alia hominis: & quæ eſt Iuris, alia latæ, alia ferendæ ſententiæ.*
19. *Quæ verba in jure importent cenſuram latæ vel ferendæ ſententiæ.*
20. *Cenſura ab homine poteſt ferri vel generaliter, vel in ſpecie in certas perſonas.*
21. *Cenſuræ extra ſtatutum ordinarium pro futuris culpis*

culpis ſunt de Iure probitæ.

22. *Cenſuræ generales ad finem revelationis cum quibus conditionibus fieri debeant.*

23. *Vicarius in arduis non venit nomine Epiſcopi, ſaltem ſi in Iure particula reſtrictiva apponatur.*

24. *Monitoria generalia quomodo ad revelandum vel denunciandum obligent.*

25. *Revelationes inde ſecutæ non faciunt fidem ad inquiſitionem criminalem: & de clauſula monitoriis apponi ſolita.*

26. *Cenſuræ tres ſunt ſpecies, Excommunicatio, Suſpenſio & Interdictum.*

1 CEnſura apud Romanos officium & dignitas Cenſorum, qui corrigendis civium moribus præerant, dicebatur: aliquando pro ipſa correctione, caſtigatione vel decreto illius Magiſtratus accipiebatur. Hinc etiam in Jure Canonico idem vocabulum receptum eſt ad ſignificandam caſtigationem, punitionem & correctionem delinquentium. Poteſt autem definiri *cenſura* in genere, quòd ſit pœna ſpiritualis, per quam homini baptizato delinquenti ac contumaci per Eccleſiaſticam poteſtatem quorundam bonorum ſpiritualium uſus aufertur, donec à contumacia recedat. Ita colligitur ex omnibus DD. de *Cenſuris* Eccleſiaſticis ſcribentibus, & habent ſingulæ hujus definitionis particulæ ſuas conſiderationes.

2 Dico I. *cenſuram* Eccleſiaſticam eſſe *pœnam ſpiritualem*: quia non verſatur principaliter circa bona temporalia, vel afflictionem corporis, ſicut pœnæ temporales, ſed circa privationem bonorum ſpiritualium, ſcilicet adminiſtrationis, vel perceptionis Sacramentorum, communicationis ſuffragiorum &c. ut ex dicendis apparebit. Non eſt tamen *cenſura* propriè pœna vindicativa ſceleris jam patrati, quin potiùs pœna medicinalis intendens futuram correctionem delinquentis contumacis, *cap. 1. in princ. h. t. in 6.* Unde *cenſura* regulariter in perpetuum, vel ad certum tempus ferri non debet, ſed ubi cenſuratus à contumacia reſipuerit, & ſatisfactionem pro delicto obtulerit, abſolvendus erit, *c. ex literis. 11. de Conſtitut.* Quod ordinariè verum eſt in *cenſura* excommunicationis & interdicti; ſed ſuſpenſio ab ordine vel beneficio nonnunquam per modum propriæ pœnæ vindicativæ, & ob culpas præteritas etiam non data ulteriori contumacia delinquentibus Clericis in perpetuum, vel ad tempus infligitur. *c. un. de Clerico venatore*, & tunc non retinent propriam naturam cenſuratum, ſicut notavit Panor. *in c. ſæpe contingit 44. de Appellat. n. 16.*

3 Dico II. cenſurandum debere eſſe *hominem baptizatum*: nam gentiles, qui nunquam per baptiſmum in Eccleſiam ingreſſi, ejuſque ſubditi effecti ſunt, & propterea etiam communicationem bonorum ſpiritualium, quibus per cenſuras priventur, cum Eccleſia non habent, cenſura non rectè afficiuntur, dicente Apoſtolo *1. ad Corinth. 5. V. 12. quid mihi eſt de iis, qui foris* (hoc eſt extra Eccleſiam) *ſunt judicare? nam eos Deus judicabit.* Addunt præterea DD. communiter, quòd homo cenſurandus debeat eſſe *viator*, id eſt inter vivos in hac mortali peregrinatione ad cœleſtem patriam conſtitutus, propterea concludunt, quòd in mortuos cenſura aliqua propriè dicta ferri non poſſit: mortui enim de juriſdictione Eccleſiæ ſubtracti ſunt, & eorum cauſa Dei judicio reſervatur: *neque de eo, qui in divino judicio conſtitutus eſt, nobis vas eſt aliud decernere præter id, in quo cum dies ju...nemus invenerit*, inquit Pontifex in *c. 1. & 4. cauſa 24. q. 2.* & Gelaſius Papa *in c. 2. ead. q. 2.* pro confirmatione adducit, quòd Chriſtus *Matth. 16.* per illa verba: *quæcunque ligaveris ſuper terram*, dederit quidem Petro poteſtatem ligandi ſuper terram, ſcilicet vivos, non verò in terra, id eſt, mortuos.

Opponitur autem contra hanc aſſertionem I. *c. ult. ead. cauſa 24. q. 2.* ubi probatur, quòd hæretici etiam poſt mortem valeant ab Eccleſia anathematizari. II. *c. à nobis. 28. h. t.* ubi decedens in excommunicatione, editis pœnitentiæ ſignis, permittitur etiam poſt mortem abſolvi, & addit ibidem Pontifex, quod in certis caſibus à Canonibus denotatis ligaſſe legatur Eccleſia mortuos & ſolviſſe. III. quòd Eccleſia concedat indulgentias pro animabus in purgatorio, adeoque juriſdictionem & poteſtatem clavium etiam in mortuos exerceat. 4

Verùm ob hæc argumenta, licèt ponderoſa, non videtur recedendum à dictis, quod plurium authoritate confirmat Barb. *in d. c. à nobis. num. 4.* R. Igitur ad *primum*, illud anathema, quod hæreticis poſt mortem dicitur, non eſſe excommunicationem directam, quæ directè intendatur in animam mortui, utpote jam de juriſdictione Eccleſiæ ſubtractam, ſed potiùs quandam execrationem vel excommunicationem tantùm impropriam & indirectam, quæ principaliter dirigatur ad ipſos fideles, qui prohibentur, ne cadaver defuncti hæretici ſepulturæ Eccleſiaſticæ mandent, vel pro ipſo publicas preces offerant, aut certè nonnunquam per tale anathema declaratur, hæreticos jam in vivis excommunicationem à Jure latam incurriſſe, & in ea deceſſiſſe &c. Ad *ſecundum* ſimiliter dici poteſt, abſolutionem, quæ decedentibus præmiſſis pœnitentiæ ſignis poſt mortem datur, non eſſe abſolutionem directam, ſed potius ſublationem illius prohibitionis, ex qua talis excommunicatus non poterat Eccleſiaſticæ ſepulturæ mandari, & participare fidelium orationes; vel eſſe declarationem, quòd mortuus ob data pœnitentiæ ſigna coram Deo abſolutus credatur. Ad *tertium*, communis eſt DD. ſententia, quòd Pontifex animabus in purgatorio non det indulgentiam per modum juriſdictionis, 5
eas à pœnis abſolvendo, ſed tantùm per modum ſuffragij, exhibendo Deo ſatisfactionem ex communi theſauro meritorum Chriſti & Sanctorum, adjunctis precibus, ut eam ſatisfactionem ad liberationem animarum miſericorditer acceptare dignetur, ſicut in terminis & pro certo tradit Laym. *de Indulgentiis c. 7. n. 3.* ubi etiam ſubnectit illam diſputationem, an tales Indulgentiæ infallibiliter liberent animas ex purgatorio, quæ cùm non ſit noſtri inſtituti, apud eundem authorem legi poterit.

Dico III. *Delinquenti & contumaci*. Porrò delictum, ob quod cenſura infligitur, debet habere tria adjuncta: I quòd ſit delictum *externum* aliquo opere externo demonſtratum, & non ſit merè in animo & cogitatione poſitum: quia judicium humanum fori externi (aliud eſt de foro ſacramentali pœnitentiæ) non cognoſcit de internis, & non imponit pœnam cogitationis. *c. cogitationis. 14. de Pœnit. diſt. 1.* Unde licet hæretici incurrant excommunicationem ipſo Iure, non tamen ille, qui hæreſim ſolùm in animo fovet, priuſquam verbo vel opere extrinſeco eandem manifeſtarit, & ita quidem, ut ab aliis propterea de hæreſi notatus fuerit, ſicut ſuperiùs in *Tit. de Hæreticis* pluribus explicavi. II. peccatum debet eſſe *mortale*, & non ſufficit veniale: nam cùm cenſura ſit ex maximis pœnis, debet eſſe commenſurata delicto, *c. nemo Epiſcopor. 41. & ſeq. cauſa. 11. q. 3.* quare præſertim in cenſuris, quæ ipſo jure inferuntur, hoc notabile eſt, quòd ſicut ob inadvertentiam, non ſufficientem deliberationem, vel parvitatem materiæ nonnunquam poteſt aliquis à peccato mortali, ita etiam poſſit à cenſura excuſari. III. Ut delictum habeat annexam contumaciam delinquentis: qui enim vult, vel à delicto reſipiſcere, vel pro eo Eccleſiæ per congruam pœnam, aut læſis per compenſationem damni ſatisfacere a cenſura abſolvi debet. Text. & Gloſſ. *in c. ex parte. 23. de V. S.* Pan. *in c.* 6

7 *qua fronte*. 25. *de Appellat. n.* 50. Unde ad valorem cenſuræ præſertim verò excommunicationis & interdicti requiritur ordinariè citatio legitima, & trina monitio præcedens cum intervallo dierum aliquot, ut cenſurandus ſufficiens tempus habeat ad exhibendam ſatisfactionem, vel proponendam defenſionem ſuam, *c. ſacro* 48. *h. t. c. Romana*. 5. *c. ſtatutum*. 13. & *c. conſtitutionem* 9. *u.* 1 Gl. & DD. *eod. tit. in* 6. Si tamen periculum in mora ſit, una etiam monitio peremptoria cum competenti termino, quem qualitas cauſæ patitur, ſufficit. arg. *l. contumacia*. 53. §. 1. *ff. de Re jud.* Et hoc ſi cenſura
8 ab *homine* ſeu judice feratur ab ipſo *Iure*, & ipſo *facto* incurratur, nulla quidem monitio judicis quoad incurſionem talis cenſuræ requiritur: quia jus cenſuram imponens, cùm ſit publicum, ſemper monere intelligitur, ne delictum illud habens pœnam cenſuræ committatur. *c. reprebenſibilis*. 26. *de Appell.* Attamen ſi is, qui cenſu-
9 ram v. g. excommunicationis incurriſſe dicitur, ab Epiſcopo vel Judice Eccleſiaſtico pro excommunicato declarandus, vel denuntiandus ſit, priùs legitimè citandus erit, eique juſta defenſio Jure naturæ omnibus conceſſa indulgenda, ut ſecundùm Juris ordinem appareat, an reverà ita peccaverit, ut meritò cenſuram incurriſſe judicari debeat; imò declarationem ſine præcedenti citatione factam (niſi in planè notoriis, quæ nulla poſſunt tergiverſatione celari) invalidam & irritam, docet Nav. *h. t. conſilio* 9. *nu.* 4. per Text. & Gloſſ. *in Clem.* 3. *de Cenſib.* & *in Clem.* 2. *de Pœnis*.

10 Ulteriùs ſicut ignorantia non affectata, nec omnino craſſa & ſupina excuſat à contemptu & contumacia, *l. ſi ignorans*. 50. *ff. Locati*, ita etiam excuſat à cenſura non tantùm ignorantia *facti*, ut quia v. g. percutiens noctu Titium ignoraſti eſſe Clericum, ſed etiam *Iuris*, quia ignoraſti legem vel prohibitionem ſub pœna cenſurarum, *c. propoſuiſti*. 2. *circa finem diſt.* 82. *c.* 2. *de Conſtitut. in* 6. Sylveſt. *verbo ignorantia n.* 14. Exiſtimat quidem Cov. *in Relect. c. alma mater. de Sent. excom. in* 6. *p.* 1. §. 10. *n.* 9. non evitari cenſuram, ſi aliquis ſciat actum, quem egit, eſſe prohibitum, licet *ignoret* cenſuram eſſe annexam, prout de Jure Civili malefici puniuntur ordinaria pęna legis, v. g. latrones rota, fures laqueo &c. quamvis ob ruditatem ignoraverint tam gravem pęnam delicto eſſe conſtitutam. Accedit quòd mutilans vel occidens irregularitatem incurrat, quamvis Jus irregularitatis ignoret.

11 Nihilominus contraria ſententia probabilior videtur cum Sylveſtro *dict. nnu.* 14. & Nav. *in Manuali confeſſariarum*, *c.* 27. *nu.* 274. nam propter ſolum peccatum, & inobedientiam contra legem divinam vel naturalem nulla incurritur cenſura, niſi ſimul concurrat inobedientia erga Eccleſiam, quæ tali peccato cenſuram appoſuit, ut ſatis probatur ex *d. c. propoſuiſti*. *diſt.* 82. ubi licet Clericis, jure divino incontinentia prohibita ſit, non tamen dicuntur cenſuram incurrere, antequam habeant notitiam alicujus legis Eccleſiaſticæ cenſuram inferentis. Item in *c.* 2. *de Conſtit. in* 6. dicitur, ſententiis per ſtatuta quorumcunq; Ordinariorum prolatis non ligari ignorantes; quod utique de ignorantibus ipſam cenſuram intelligendum eſt, cùm cauſa, ob quam cenſura infertur, ſit peccatum mortale Jure divino aut naturali prohibitum, quod illicitum eſſe omnibus facile cognitum eſt, atqui ignorans cenſuram quamvis ſit inobediens erga Deum, non tamen eſt inobediens erga Eccleſiam, arg. *d. l. contumacia*. *ff. de Re judicata*. Licet verò Gloſſ. *in d. c.* 2. *in verbo ſtatuta*: advertat, hoc tantùm procedere in cenſuris, quæ per ſtatuta particularia Epiſcoporum infliguntur, non verò quæ per S. Pontificem: idem tamen etiam circa Jus commune dici poterit: quia etiam hic ignorantia ab inobedientia erga Eccleſiam excuſat, & quamvis ignorantia Juris non excuſet, quoad invaliditatem actuum & contractuum, qui contra jura fiunt, excuſat tamen plerumque à pœna præſertim ſimpliciores item fœminas, minorennes, milites, *l. cùm de indebito*. 25. §. 1. *ff. de Probat.* & etiam alios, quando ignorantia non eſt craſſa & affectata, ut ſi cenſuræ in Bullis, vel *Corpore Iuris* contentæ à locorum Ordinariis non publicentur, vel uſu non obſerventur, neque enim cujuslibet eadem eſt profeſſio, ut *Corpus Iuris* & Bullas legat & examinet. Confirmatur etiam ex eo, quòd Pontifex in *eod. cap.* 2. principaliter cupiat animarum periculis obviare, & conſcientiæ favere, ſicut ex principio textus apparet, ſed hæc ratio periculi animarum, & favoris conſcientiæ æquè ſubeſt in cenſuris latis à Jure communi, quàm à particularibus ſtatutis, ergo idem utrobique Jus ſervandum erit. Quare non obſtant contraria: nam diverſa eſt ratio circa pęnas propriè dictas vindicativas in foro civili maleficis imponi ſolitas, & circa cenſuras: illę præciſè propter inobedientiam erga Deum, & vindictam ſceleris infliguntur, iſtæ verò cùm ſint potiùs pęnæ medicinales ab Eccleſia pręſcriptę, aliquam etiam contumaciam & inobedientiam ſaltem interpretativam erga ipſam Eccleſiam ſupponunt. Deinde quod attinet ad irregularitatem, illa etiam propterea ab ignorante incurritur, quia non eſt cenſura propriè dicta, ſed vel maculæ macula & defectus lenitatis, ut in homicidio vel bigamia, ad quam maculam contrahendam nulla requiritur irregularitatis ſcientia, vel pęna propria & vindicativa, ut in eo, qui cenſuris illigatus in divino officio miniſtraverit.

Dico IV. *Per Eccleſiaſticam poteſtatem*: quo nomine 12
(excluſis Laicis quibus non traditę claves Eccleſiæ, nec illis competit Eccleſiaſtica & ſpiritualia tractare, *c. decernimus* 2. *de Iudic.*) intelliguntur Prælati Eccleſiaſtici ordinariam juriſdictionem habentes, & quidem ſecundùm Innoc. *in cap. Archidiacono*. 5. *de Offic. Archidiac.* omnibus omninò etiam inferioribus judicibus Eccleſiaſticis, ut Archidiaconis & Archipresbyteris ſive Decanis jus ferendi cenſuras conceditur per *c.* 3. *de Offic. Iud. ordin.* Mihi ſemper probabilis & conſuetudini, quæ eſt optima legum interpres, *l. ſi de interpretatione*. 37. *ff. de Leg.* conformius viſum eſt, iſtis inferioribus judicibus, & Archidiaconis, Archipresbyteriſque non competere poteſtatem ferendi cenſuras, niſi ex commiſſione Epiſcopi, vel ſpeciali alicujus loci conſuetudine hoc habeant, ſicut de cenſura excommunicationis ſatis apertè probatur ex *d. c. Archidiacono*, ubi Pontifex dicit, de inſtitutione Eccleſiaſtica non competere Archidiaconis poteſtatem ferendi ſententiam, ſcilicet excommunicationis, ut ibidem cum Gloſſ. communiter explicant DD. ideoque dictum *c.* 3. *de Offic. ordin.* quod pro ſe allegat Innoc. rectè in eum ſenſum exponi poteſt, ut procedat ſupoſita commiſſione Epiſcopi, vel conſuetudine in contrarium: conſuetudo enim aliquando dat juriſdictionem aliàs de Jure non competentem *c. dilecti*. 4. *de Arbitris*: prout etiam in *Lib. I. in Tit. de Offic. Archipreſb.* tradidi. Abbates verò Monaſteriorum, ſicut majores 13
Archidiaconis & Archipresbyteris Prælati in ſtatu Eccleſiaſtico cenſentur, ita etiam major juriſdictio in ſuos Religioſos eis adſcribitur, ita ut cenſuras rectè ferre poſſint; quod non tantùm ex regulis ſingulorum Ordinum conſtat, ſed etiam Jure communi confirmatum eſt. *c. cùm in Eccleſiis*. 10. *de Majoris.* & *obed. cap. ſicut tuis*. 33. *ubi* Gloſſ. *in verbo. anathematis*. *de Simonia*. *c. ea quæ*. 8. *de Statu Monach.*

Præterea non requitur, ut Epiſcopi vel Prælati, 14
quibus de Jure ratione officii vel dignitatis juriſdictio ferendi cenſuras congruit, ſint conſecrati vel Sacerdotes, dummodò ſint ritè electi & confirmati: quia communiter & verè Scriptores Eccleſiaſtici cum divo Thoma. *in* 4 *Sent. diſt.* 18. *q.* 2. *a.* 2. duplices *claves Eccleſiæ* ad ligandum & ſolvendum aſſignant, nimirùm *claves Ordinis*, quæ in foro pœnitentiali dantur Sacerdotibus, & *claves Iuriſdictionis*, quæ extra Sacramentum Pœnitentiæ pro recta Eccleſiæ & ſubditorum gubernatione

Digitized by Google

tione tanquam gladius ſpiritualis Eccleſiarum Prælatis
15 conceduntur.

Sed quid de Abbatiſſis dicendum, anne cenſuras
in ſuas moniales vel alios ſubditos pronuntiare valeant?
Pro affirmativa facit textus in *cap. dilecta*. 12. *de Maiori*
& obedient. ubi dicitur, quòd Abbatiſſa ſuas Canonicas
& Clericos etiam ſuæ juriſdictioni ſubjectos poſſit ab of-
ficio beneficioque ſuſpendere. Verùm contrarium te-
nendum eſt, authoritate, *c. nova*. 10. *de Pœnit. & re-*
miſſ. ubi Pontifex fœminas *Clavium Eccleſiaſticarum* inca-
paces eſſe declarat. *Licet enim*, inquit. *B. V. Maria di-*
gnior & excellentior fuerit Apoſtolis univerſis, *non tamen*
illi, *ſed iſtis Dominus claves Regni cœlorum commiſit*. hinc
etiam in eodem *c. dilecta*, dicitur, Abbatiſſam excom-
municare non poſſe, quòd verò ibidem adjungitur, de
ſuſpenſione ab officio & beneficio, explicandum eſt
cum Panorm. illam ſuſpenſionem non fuiſſe cenſuram
propriè dictam, cujus traſgreſſio irregularitatem in-
ducat; ſed tantùm ſubtractionem fructuum, & prohi-
bitionem celebrandi, quam in aliqua Capella ſibi in
pleno jure ſubjecta Clericis illam capellam pro benefi-
16 cio obtinentibus Abbatiſſa fecit.

Dico V. Per cenſuras auferri cenſurato *uſum ſpiri-*
tualium quorundam bonorum. Pro cujus intellectu præ-
mittendum, *bona ſpiritualia* quædam eſſe *publica*, quæ
in diſpenſatione & explicatione Eccleſiæ conſiſtunt,
uti ſunt Sacramentorum adminiſtratio, & perceptio,
ſpiritualis juriſdictio, beneficia Eccleſiaſtica, item
ſuffragia, & ſatisfactiones, quæ pro omnibus fidelibus
tanquam uno corpore in Chriſto *ad Epheſ.* 4. ab Eccle-
ſia offeruntur, ita ut orationes, Sacramenta & alia
merita, quia opera, quæ fiunt ab omnibus, proſint
ſingulis de Eccleſia ſintque inter eos communia: Quæ
Sanctorum Communio in ſymbolo fidei appellatur ut plu-
ribus explicat Catechiſmus Romanus Pij V. *de ſymbolo*
fidei, *p.* 3. *c.* 3. Hæc erga bona ſpiritualia, cùm ſint in
diſpenſatione, & applicatione Eccleſiæ, illis privan-
tur, qui cenſura afficiuntur, pro diverſitate tamen cen-
ſurarum: quia non idem eſt cujuslibet cenſuræ effectus,
ut inferius de cenſuris in ſpecie dicemus. Alia verò
bona ſpiritualia ſunt *privata* & propria cujuſcunque, ut
ſunt dona gratiæ, fides, ſpes, charitas, aliæque vir-
tutes & pia opera quatenus præciſè ipſam perſonam &
animam operantis concernunt, atque his Eccleſia ne-
minem privare poteſt, quin quacunque cenſura liga-
tus hujuſmodi virtutes coram Deo meritoriè ad impe-
trandam remiſſionem peccatorum ſuorum operati poſ-
ſit, quamvis fortaſſe ob cenſuram communibus Eccle-
ſiæ ſuffragiis privetur.

17 Dico VI. & ultimò *donec à contumacia recedat*: eſt
enim ut in ſuperioribus expoſui, cenſura pœna *medici-*
nalis, non tam ad vindictam ſceleris, quàm correctio-
nem delinquentis intenta, & ideò regulariter non eſt
eis neganda abſolutio, ubi cenſuratus à contumacia
recedit, & ſe corrigere paratus eſt. Ipſo Jure tamen &
citra abſolutionem non tollitur cenſura, licet cenſura-
tus receſſerit. *c. cùm deſideres*. 15. *b. t.* niſi ille, qui
cenſuram tulit, expreſsè adjiderit hanc conditionem,
ut quàm primùm cenſuratus à contumacia receſſerit, &
integram ſatisfactionem præſtiterit, ipſo facto liber,
& abſolutus habeatur, quæ forma cenſuræ in uſu qui-
dem non eſt, valida tamen probatur à Covar. *in Relect.*
d. c. alma mater p. 1. §. 11. *n.* 5. à quonam autem & quali-
ter præſtetur abſolutio à cenſuris inferiùs in *fine huius tit.*
18 tractemus.

Cæterùm dividitur cenſura in communi, quòd
alia ſit lata à *Iure*, quæ ſcilicet in Canone, vel ſtatuto
aliquo continetur, alia ſit lata ab *homine*, ideſt Judice
Eccleſiaſtico, ſive ut breviùs dicam, alia cenſura ſit
Iuris, alia *hominis*. Cenſura *Iuris* ſive *Canonis* rurſus ſub-
dividitur, quòd alia ſit *latæ*, *alia ferendæ* ſententiæ,
hoc eſt, quòd alia *ipſo facto* incurratur, alia primùm à
Judice Eccleſiaſtico ex præſcripto tamen Juris infli ga-
tur. Verba cenſuram *latæ ſententiæ* importantia hæc
communiter aſſignantur *excommunicatum aut ſuſpenſum*, 19
prohibemus ſub excommunicatione ipſo Iure vel ipſo facto in-
currenda &c. *Ferendæ* autem *ſententiæ* verba talia cen-
ſentur: *qui hoc fecerit*, *excommunicetur*, *ab officio ſuſpen-*
datur &c. quòd ſi dubia ſint verba, ea in mitiorem par-
tem interpretari convenit *arg. l. pen. ff. de Pœnis*. *c.* 49.
de R. I. in 6. ita ut potiùs *ferendæ*, quàm *latæ* ſententiæ
cenſuram indicare judicentur, cujuſmodi verba ambi-
gua ſunt: *prohibemus ſub interminatione excommunicatio-*
nis, *ſub pœna ſuſpenſionis*, *anathema ſit &c.* niſi ex con-
textu verborum, vel qualitate materiæ, aut aliis Ca-
nonibus conſtet de mente legiſlatoris, quòd per talia
verba voluerit cenſuram *latæ* ſententiæ denotare prout
in Concilio Trid. in hæreticos eorumque errores ſæpiùs
anathema dicitur, quod de cenſura latæ ſententiæ intel-
ligendum eſſe, ſatis ex aliis juris locis ut toto tit. *de*
Hæreticis & *ex Bulla Cœnæ Domini* apparet. Cenſura *ho-* 20
minis etiam ſubdividitur in eam, quæ alicui certæ per-
ſonæ nominatim, & in ſpecie infligitur, & in eam,
quæ per generalem ſententiam indeterminatè profer-
tur, tales generales ſententiæ olim quandoque impo-
nebantur pro futuris culpis, ut ſi quis furtum fecerit,
excommunicatus ſit, vel etiam pro culpis jam præteri-
tis, ſi ſatisfactio pro iis intra certum tempus non eſſet
ſecuta. Verùm *in c. Romana*. 5 §. *caveant*. *h. t. in* 6. pro-
hibentur cenſuræ & ſententiæ (intellige extra Cano- 21
nem, & ſtatutum ordinarium) quæ pro futuris culpis,
vel pro omiſſa ſatisfactione culpæ præteritæ imponun-
tur: niſi offenſa vel mora in ſatisfaciendo non tantùm
timeatur, ſed etiam poſt monitionem præmiſſam &
præfixum ſatisfactionis terminum actualiter commiſſa
ſit, textus *in d. c. Romana juncta* Gloſſ. *in verbo offenſa*.

Solent quoque à nonnullis judicibus Eccleſiaſticis 22
ſententiæ generales proferri *ad finem revelationis*, ut vo-
cant, pro rebus deperditis vel ſubtractis contra eos,
qui rem deperditam inventam non reſtituunt, vel ſcien-
tes injuſtum rei alienæ detentorem non indicant. Iſtæ
ſententiæ aliquot conditiones requirunt. I. Ut fiant
monitionibus præmiſſis, per quas detentor vel inven-
tor rei alienæ conſtituatur in vera & actuali contuma-
cia. Trid. *Seſſ.* 25. *de Reform. c.* 3. ibi: *quæ fiunt monitio-*
nibus præmiſſis &c. II. Ut ferantur tantùm ab Epiſcopo,
non ab inferioribus Prælatis. Trid. *d. loc.* an autem Vi-
carius Epiſcopi virtute generalis mandati poſſit talia
monitoria & cenſuras concedere, pro utraque parte
DD. & Cardinalium declarationes refert Barb. *de Offi-*
cio Epiſcopi allegat. 96. *n.* 6. & 7. Sed cùm in materia gra-
vi & tangente conſcientiam verſemur, mihi videtur tu-
tior via eſſe tenenda, ut Vicarius Epiſcopi ſine ſpecia- 23
li mandato tales cenſuras non debeat proferre: nam
Concilii Trid. formalia ſunt, ut à nemine prorſus præ-
terquam ab Epiſcopo decernantur; & quamvis nomi-
ne Epiſcopi regulariter etiam veniat Vicarius, id ta-
men non ſemper procedit in negotiis magis arduis, præ-
ſertim ubi jura meminerint Epiſcopi cum aliqua parti-
cula reſtrictiva, ut *ab Epiſcopo tantùm* vel *à nemine pror-*
ſus, *quàm ab Epiſcopo &c.* III. requiritur, ut talia mo-
nitorialia vel cenſuræ non dentur niſi in ſubſidium or-
dinariæ executionis realis, propterea ſi alia via conſta-
re poſſit de injuſto rei alienæ detentore, vel res ipſa
recuperari, abſtinendum erit à cenſuris, Trid. *ibid. d.*
c. 3. IV. Res, pro quibus monitoria conceduntur, non
debent eſſe exigui momenti, quia cenſura non niſi ex
gravi cauſa ferenda eſt. Quanta autem debeat eſſe ſum-
ma ablata vel deperdita arbitrio Epiſcopi relinquitur.
Refert Riccius *in Praxi aurea p.* 1. *reſolut.* 250. de ſtylo
Curiæ Romanæ non concedi monitoria cum cenſuris
niſi ſumma ſit ſaltem 50. aureorum.

Cæterùm autem hæc monitoria non obligant ad 24
revelandum vel denuntiandum, qui circa ſuam aut ſuo-

rum (contra quos teſtimonium dicere non cogitur, uti ſunt proximi conſanguinei, de quibus in *Lib. II. in Tit. de Teſtibus* dictum) infamiam id facere non poſſunt; quamvis ſi rem alienam ipſi non detineant, alio honeſto modo, quo fieri poteſt, ſcilicet clam vel per tertium reſtituere teneantur: nec etiam illi ad revelandum obligantur, qui rem non certò ſciunt, & ſaltem

25 per unum conteſtem probare nequeunt, vel qui jure compenſationis rem ſine alterius injuria detinent. Et demum tales revelationes non faciunt fidem in ordine ad inquiſitionem, vel pœnam criminalem contra denuntiatum, unde uſus obtinuit, ut monitoriis inſeratur clauſula: *nolumus autem, quod ex revelatione hujuſmodi; ſi eam fieri contingat, niſi pro civili intereſſe & civiliter tantùm agi poſſit: alias revelatio ipſa neque in judicio, neque extra fidem faciat:* prout hæc & plura alia, ſi quandoque caſus evenerit, in hac materia legi poterunt apud Barb. *cit. allegat.* 96. & Ricc. *d. loc. reſolut.* 244. *& ſeqq.*

26 In ſpecie dividitur cenſura in excommunicationem, ſuſpenſionem & interdictum, *c. quærenti* 20. *de Verb. ſignificat.* irregularitas verò & depoſitio propriè vel cenſuræ non ſunt, ſed vel pænæ vindicativæ non medicinales, vel defectus aut inhabilitates ad ordines ſuſcipiendos, uti eſt irregularitas, quæ ex defectu corporis, vel legitimorum natalium provenit, hinc etiam habens facultatem abſolvendi à cenſuris, non poteſt abſolvere ab irregularitate vel depoſitione, quæ diſpenſationem requirunt.

Ceſſatio à divinis (de qua inferiùs, ubi de interdicto agemus) factum potiùs eſt illorum, qui à divinis ceſſant, quàm quòd ſententiam juris & Judicis contineat, & ideò etiam cenſura non eſt, neque qui eam violat, irregularitatem incurrit, quam tamen incurrit cenſuras propriè dictas tranſgrediens, *c. 1. de Sententia & re judicata in 6.*

---

§. II.

De Excommunicatione & ejus Effectu.

S U M M A R I A.

27. *Quid ſit excommunicatio?*
28. *Anathema & excommunicatio quomodo differant vel conveniant.*
29. *Excommunicatio dividitur in majorem & minorem: ſed nomine excommunicationis ſimpliciter prolato intelligitur regulariter major.*
30. *Forma & requiſita excommunicationis, & quod debeat in ſcriptis ac cum cauſæ expreſſione ferri.*
31. *Excommunicatus debet eſſe de juriſdictione & territorio excommunicantis.*
32. *Si excommunicatio non feratur per modum ſtatuti, ſed ſententiæ particularis, poteſt ligare ſubditum etiam extra territorium conſtitutum.*
33. *Sententia cum executione quomodo ferri poſſit extra territorium?*
34. *Peregrini an ligentur cenſuris pro aliquo delicto latis?*
35. *Poſſunt leges in aliquo loco ex aliqua cauſa ferri, quæ etiam peregrinos ſub cenſura comprehendant.*
36. *Regulariter tamen hujuſmodi cenſuris non cenſentur obligari peregrini.*
37. *Communicantes excommunicari non poſſunt.*
38. *Effectus primarius excommunicationis eſt, quòd privet communione Eccleſiæ & diſtinguitur triplex communio.*
39. *Merè interna communione excommunicatio non privat: benè externa.*
40. *Excommunicatus non poteſt eſſe Judex, Notarius, Advocatus, &c. niſi excommunicatio ſit occulta.*
41. *Ut poſſit eſſe teſtis, ſolet quandoque priùs ad cautelam abſolvi.*
42. *Etſi non poſſit agere, poteſt ſe tamen in judicio defendere: ſed non reconvenire.*
43. *Excommunicatus poteſt etiam exceptionem compenſationis in judicio opponere.*
44. *Excommunicationis exceptio in qualibet parte litis, & poſt ſententiam contra executionem opponi poteſt: Et ſi notoria ſit, à Judice ex officio excommunicatus repelli poteſt.*
45. *Excommunicatus pro abſolutione impetranda poteſt agere, vel appellare, debet tamen ſaltem ad cautelam priùs abſolvi.*
46. *Quid ſit hæc cautela, ad quam datur abſolutio?*
47. *Omnis etiam civilis Communio excommunicato negatur: & quæ hujus Communionis nomine intelligantur?*
48. *Quibus caſibus Communio cum excommunicato ſit licita & quid de cauſa utilitatis.*
49. *Metus gravis licitam facit Communicationem.*
50. *Excommunicatus publicus publicè debet vitari, privatus privatim.*
51. *Tantùm illi majorem excommunicationem incurrunt, qui communicant cum excommunicato in crimine.*
52. *Frequenter communicantes ſine cauſa poſſunt, prævia monitione per ſententiam excommunicari.*
53. *Poſt extravagant. Martini V. tantùm 2. caſibus communio cum excommunicato extra crimen prohibetur.*
54. *Dicta Conſtitutio ipſis excommunicatis ſuſpenſis vel interdictis nullum favorem præſtat: unde ipſi Communioni ultrò ſe ingerere non poſſunt.*
55. *Excommunicati tolerati pro favore fidelium retinent exercitium juriſdictionis.*
56. *Conſtitutio Concilii Conſtantienſis præfertur in hac materia Conſtitutioni Concilii Baſilienſis.*
57. *Excommunicatus privatur uſu activo & paſſivo Sacramentorum.*
58. *Clerici ſcienter communicantes cum excommunicato in Divinis Officiis, etiam majorem excommunicationem incurrunt.*
59. *Excommunicatus privatim tenetur orare Horas Canonicas.*
60. *Excommunicatio reddit inhabilem ad beneficia: non autem privat obtentis.*
61. *Fructus beneficii amittit excommunicatus non ipſo jure, ſed privari poteſt per Judicem.*
62. *Extravag. Martini V. etiam locum habet in participatione Sacramentorum: & quomodo hoc procedat?*
63. *Sine ulla neceſſitate vel ulla utilitate ſpeciali ab excommunicato non licet petere adminiſtrationem Sacramenti.*
64. *Excommunicati etiam tolerati nullo modo ſe ultro poſſunt ingerere Sacramentorum adminiſtrationi: & contra faciendo fiunt irregulares, ut nu. 68.*
65. *Qui in cenſura celebrat vel miniſtrat in Divinis, fit irregularis.*
66. *Ad hanc irregularitatem incurrendam requiritur actus Ordinis, & ſcientia cenſuræ.*

67. *Excuſatus à culpa excuſatar etiam ab hac irregularitate.*
68. *Clericas non requiſitus ſi ultrò ſe ingeſſerit Divinis Officiis contrahit irregularitatem.*
69. *Minor Excommunicatio tantùm privat uſu paſſivo Sacramentorum.*
70. *Reddit tamen inhabilem ad dignitatem vel præbendam.*
71. *Hodiè tantùm incurritur propter Communionem cum excommunicato: etſi olim etiam per ſententiam inferetur.*
72. *Ab eas quis abſolvat?*

27 EXcommunicatio eſt cenſura Eccleſiaſtica, per quam homo Chriſtianus à Communione Eccleſiæ ſeparatur. Hæc cenſura inducta in Eccleſiam creditur tum ex poteſtate ligandi Eccleſiaſticis Prælatis à Chriſto tradita, tum ex illis verbis *Matth. 18 V. 17. ſi Eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut Ethnicus & Publicanus, &c.* tum etiam ex facto Apoſtoli, qui 1. *ad Timoth. 1. in fine*, quoſdam incorrigibiles Sathanæ tradidit: quem locum de excommunicatione interpretatus Divus Auguſtin. in *c. omnis. 32. cauſa 11. q. 3. quia extra Eccleſiam*, inquit, *diabolus eſt, ſicut in Eccleſia Chriſtus: ac per hoc quaſi diabolo traditur, qui ab Eccleſiæ Communione removetur.*

28 Cenſura *Excommunicationis* etiam alio nomine ſæpiùs in Jure *Anathema* dicitur: *Anathema* enim græcè in genere ſignificat ſeparationem & diviſionem à reliquis rebus; aliquando cauſa honoris, prout Anathema dicuntur Divorum dona, quæ in templis ſuſpenduntur; aliquando & frequentiùs cauſa execrationis & damnationis, prout hæreſes & hæretici, aliique peccatores incorrigibiles ab Eccleſia anathematizantur &c. Interim licèt *Excommunicatio* & *Anathema* eſſentialiter non differant, differunt tamen quoad ſolemnitatem: nam *Excommunicatio* ſola ſententia Judicis Eccleſiaſtici in ſcriptis concepta profertur, *c. 1. hoc tit. in 6. Anathema* etiam cum quibuſdam cæremoniis ad terrorem aliorum peragitur, quales cæremoniæ præſcribuntur in *c. debent 106. cauſa 11. q. 3.* ut 12. Presbyteri Epiſcopum circumſtent, & poſt latam anathematis ſententiam lucernas ardentes, quas in manibus tenent, humi projiciant, & pedibus conculcent; cui ſolemnitati aliæ quoque maledictiones & execrationes verbales addi ſolent, quas quoad effectum plùs operari, quàm ſimplicem excommunicationem cenſet Covar. *in Relect. ca. alma Mater hoc tit. in 6. p. 1. §. 6 num. 8.* & colligitur ex *c. nemo Epiſcoporum dict. cauſa 11. q. 3.* hinc etiam eſt, quòd in *c. cùm non ab homine. 10. de Iudiciis*, contumax contra Eccleſiam primùm excommunicari, deinde verò creſcente contumacia anathemate puniri jubeatur.

29 Dividitur communicatio in *majorem*, quæ ſimpliciter ſeparat à communione fidelium, & in *minorem*, quæ tantùm ſeparat ſecundùm aliquid, nimirum à Sacramentorum perceptione, non autem ab alia communione fidelium, aut Eccleſiaſticis ſuffragiis, ut inferiùs dicemus; ſi tamen in jure excommunicatio feratur, regulariter de *majore* non *minore* intelligendum eſt, niſi ex contextu verborum aliter de mente Legiſlatoris appareat, *c. ſi quem 59 h. t.*

30 Forma excommunicationis eſt, ut in primis fiat per talia verba, quæ ſufficienter eam ſignificent, nimirùm *te excommunico*, *à fidelium communione excludo*, & alia ſimilia. Deinde ut feratur in ſcriptis, & quidem cum cauſæ expreſſione, quamvis in aliis ſententiis judicialibus cauſa, quæ Judicem movit, non ſoleat ſententiæ inſeri, *cap. Sicut. 16. de Sentent. & re judicata.* Et demùm ut exemplum hujus ſcripturæ tradatur excommunicato intra menſem, ſi tamen excommunicator fuerit requiſitus, *dict. cap. 1. hoc tit. in 6.* Cætera quoque requiſita in priori. *1. de Cenſuris in genere* enumerata, ut monitiones præcedentes, culpæ gravitas & contumacia etiam huc pertinent.

Enzel in Decretal. Lib. V.

Præterea is in quem excommunicatio fertur, debet eſſe ſubditus excommunicanti quoad ſpiritualem 31
Juriſdictionem: nam ſupra juriſdictionem ſuam, aut extra territorium Jus dicenti impunè non paretur. *L. ult. ff. de Iuriſdictione.* Dico autem, *extra territorium*, ideò ſi Epiſcopus ſtatutum vel ſententiam generalem proferat, ut omnes, qui furtum vel aliud grave delictum commiſerint, excommunicati ſint: hæc cenſura non afficiet etiam proprios ſubditos Epiſcopi, ſi extra Diœceſim ejus vel territorium tale delictum perpetraverint, *c. 2. de Conſtitut. in 6.* Aliud autem eſt, ſi excom- 32
municatio non feratur per modum ſtatuti, ſed per modum ſententiæ particularis in certam & determinatam perſonam particularem contumacem, quæ aliàs ratione domicilii quoad ſpiritualia ſubdita eſt Epiſcopo, quamvis hic & nunc extra Diœceſim commoretur: talis enim ſi prius legitimè de ejus contumacia in parendo & comparendo conſtet, etiam abſens excommunicari rectè poterit per tradita à Panor. *in c. ult. de Foro competenti. num. 42.* Ratio differentiæ inter ſtatutum & ſententiam particularem hæc aſſignari poteſt, quod ſtatutum cohæreat loco *d. c. 2.* ſententia vero conſtringat perſonam ſubditi, quatenus etiam extra territorium ſubditus eſt. *c. ex tuæ. 11. §. 1. de Clericis non reſident. c. tuæ 3. Ut lite non conteſtata.*

Oppones, ſententia cum executione non poteſt 33
ferri in alieno territorio ſine requiſitione & licentia Judicis illius territorii, *c. poſtulaſti. 14. de Foro compet.* ſed excommunicatio eſt ſententia cum executione, quæ ſtatim privat excommunicatum communionem fidelium Sacramentis, & Eccleſiæ ſuffragiis, ergo in alieno territorio fieri non poteſt. ℞. Ad majorem, illam tantùm executionem prohiberi in alieno territorio, quæ factum hominis requirit in eodem territorio peragendum, & verſatur circa res externas viſibiles, ut ſi quis in alieno territorio perſonaliter capi, vel bonis temporalibus privari deberet, non autem per illam, quæ fit ſine facto hominis per ipſam legem, & in rebus inviſibilibus, ut eſt excommunicatio, per hanc enim non turbatur aliena juriſdictio, ſicut per priorem, prout ſimilis inſtantia etiam eſt de infamia, qua abſens contumax per ordinarium ſuum judicem rectè notari poteſt, ſi ita qualitas delicti poſtulet.

Alia eſt difficultas, an generali ſtatuto alicujus
Diœceſis, quod certum aliquod delictum ſub excom- 34
municatione *latæ ſententiæ* prohibet, obligentur etiam peregrini & foreſes, qui ibi tranſeunt, & tale delictum committunt.

Pro affirmativa facit, quòd ratione delicti aliquis efficiatur de juriſdictione illius loci, ubi delinquit, quamvis de cætero alienigena ſit, *c. ult. de Foro compet. l. 1. cum auth. qua in provincia. Cod. Ubi de criminibus agi oporteat*, ſed omnes, qui ſunt de juriſdictione Epiſcopi excommunicantis, incurrunt cenſuram per ſtatutum ejus prolatam, ſi delictum ſub excommunicatione prohibitum perpetrant, ergo, &c. Et ita docet Gloſſ. *in c. à nobis. 21. in verbo ſubditi h. t.* Econtra negativam docet Paulus Laym. *c. 4. n. 4.* per text. *d. cap. à nobis* ubi deciditur, quòd ſtatutum ferens excommunicationem tantùm ſubditos obliget, peregrini autem licet ob delictum habeant locum in foro delicti, ſi contra Jus commune naturale aut Divinum delinquant, non tamen ſunt propriè ſubditi illius loci, nec etiam particularibus locorum ſtatutis, per quæ tranſeunt, regulariter obligantur. ℞. &

Dico I. ſi peregrini ignorent cenſuram, quamvis ſciant actum, cui cenſura annexa eſt, per ſe eſſe prohibitum, excuſantur à cenſura, quod eſt contra Gloſſ. *in d. c. à nobis*, probatur tamen *ex cap. 2. de Conſtitut. in 6.* & ijs, quæ in §. præcedenti de contumacia tradidimus.

Dico II. ſicut in qualibet republica poſſunt 35

certæ leges ferri ob bonum commune alicujus loci, quæ etiam peregrinos comprebendant, uti ſunt leges vectigalium, prohibitio de non extrahendo ſrumento, geſtandis armis, aut vendendis probibitis mercibus, &c. ita etiam nihil opponitur, quin Epiſcopus ex certa aliqua cauſa talem cenſuram ſtatuere valeat, quæ etiam peregrinos perſtringat, ſi eorum peccatum cedat in ſpeciale ſcandalum, vel damnum ſuæ Diœceſis, prout in quibusdam locis ſub excommunicatione prohibitum eſt, ne videntes theſaurum Eccleſiæ, aut celebres bibliothecas quidquam de rebus ſacris, reliquiis Sanctorum, aut libris clam ſurripiant.

36 Dico III. regulariter & in dubio, quando non ſatis conſtat, an intentio vel cauſa fuerit in lege comprebendi peregrinos, eos juxta poſteriorem ſententiam probabiliter excuſari poſſe à cenſura per text. *in d. cap. à nobis juncta Gloſſ. in c. qua contra. a. in verbo, peregrini. diſt.* 8. Cùm enim leges accipi debeant de caſibus dubitatis, *l. 1. §. 2. ff. Ad Municipalem*, ſanè niſi dict. *c à nobis*, intelligatur de peregrinis, ſed potiùs juxta expoſitionem Gloſſæ *ibid.* de illis, qui prorſus ſunt extra Diœceſin Epiſcopi, non fuiſſet ratio dubitandi, quia nemo Epiſcopus tam ignarus credendus eſt, ut putet ſe poſſe etiam in aliena Diœceſi leges & ſtatuta ferre. Magis hæc declarari poterunt de iis, quæ in materia *de legibus & in Lib. I. Decretàl. in tit. de Conſtitut.* circa peregrinos an & quatenus legibus locorum, quæ tranſeunt, teneantur, tradi ſolent.

37 Illud etiam hic adnotari poteſt, quòd Univerſitates, Capitulum, Monaſterium, vel Collegium quodcunque collectivè ſumptum ſimul excommunicari non poſſit: ſed illi nominatim & in ſpecie, qui ex tali Collegio nocentes & rei fuerint, ne aliàs innoxii hac pœna excommunicationis, quæ eſt maxima in Eccleſia, afficiantur, *c. Romana. 5. h. t. in 6.* Interdictum autem in totam aliquam communitatem, terram, vel civitatem, licet ibidem plures innocentes ſint, rectè proferri, inferiùs dicemus.

38 Effectus excommunicationis eſt generalis, quòd privet excommunicatum communione fidelium. Hæc verò communio fidelium triplex à DD. aſſignatur merè interna, merè externa, & mixta. Merè interna communio eſt, qua fideles per fidem & charitatem inter ſe & cum Chriſto uniuntur, ac per iſtam unionem quilibet per privatam ſuam devotionem non tantùm pro ſeipſo, ſed etiam pro altero aliquid apud DEUM de congruo promereri poteſt juxta illud *Pſalm. 118. ℣. 63. particeps ego ſum omnium timentium te, &c.* & illud *Geneſ.* 18. ubi DEUS propter decem juſtos in civitate Sodoma voluit parcere aliis peccatoribus. Hac autem merè interna communione non privatur excommunicatus, quin abolita culpa peccati per contritionem etiam ante abſolutionem pro ſe ipſo apud DEUM promereri valeat, & alii fideles in privatis ſuis orationibus illius memores eſſe poſſint. Et licet publica ſacrificia, vel col-
39 lectas nomine Eccleſiæ pro excommunicato offerre conceſſum non ſit, quia communibus Eccleſiæ ſuffragiis privatus eſt, ex privata tamen & propria intentione non prohibetur Sacerdos in *memento* pro excommunicato orare, ſicut docet Silveſt. *in verbo Excommunicatio.* §. 1. *num.* 20. Merè externa communio conſiſtit in communione fori judicialis, & alio externo fidelium commercio, colloquio & convictu.

40 Hinc I. excommunicatus non poteſt eſſe judex, *c. ad probandum. 24. de Sent. & re judic.* quamvis autem hic textus tantùm de judice delegato & in cauſa Eccleſiaſtica loquatur, idem tamen generaliter de judicibus etiam ſæcularibus communiter ſentiunt DD. arg. *c. penult. cauſa 15. q. 6.* ubi ſubditi excommunicatorum, quamdiu in excommunicatione perſtiterint, ab eorum obedientia, fidelitate & conſequenter etiam juriſdictione abſolvuntur, & quia judicis excommunicati juriſdictio ſuſpenditur, ideo etiam, quæ vi juriſdictionis agit, irrita cenſentur, *d. c. ad probandum:* ſiquidem excommunicatio notoria ſit, ſi verò occulta, & communi hominum opinione judex pro non excommunicato habeatur, acta ejus propter communem hominum errorem, qui non debent in re tam gravi decipi, ſuſtinentur, Gloſſ. *in eod. c. ad probandum. verbo, innodatus.* Textus notabilis in *L. Barbarius. ff. de Officio prætoris.* II. excommunicatus non poteſt eſſe Notarius, & tabellio, & ſi de facto inſtrumentum fecerit poſt excommunicationem, illud reiiciendum eſt, nec fidem in judicio meretur. Zoeſ. *hoc tit. n.* 98.

III. excommunicatus non poteſt eſſe Advocatus, Procurator, vel teſtis pro altero, *c. decernimus. 8. h. t. in 6.* Ad teſtem tamen quod attinet, ne cauſa teſtium 41
defectu pereat, ſolet teſtis excommunicatus priùs *ad cautelam* abſolvi, & ita eius teſtimonium recipi, *c. venient. 38. in fine de Teſtibus.* Gloſſ. *in dict. cap. 8. in verbo, teſtificando.*

IV. excommunicatus non poteſt etiam pro ſe ipſo agere in judicio *d. c. decernimus*, conveniri tamen tan- 42
quam reus & debitor in judicio, ibique ſe defendere rectè poteſt: tum ne propter excommunicationem reportet commodum, ſi creditoribus ſuis reſpondere vel ſatisfacere non teneretur; tum etiam quòd legitima defenſio Jure naturæ conceſſa non auferatur per excommunicationem, ideo etiam excommunicatus in judicio conventus ſuas exceptiones proponere, appellare, judicem ſuſpectum dicere non probibetur: reconvenire autem actorem ſuper alia cauſa in eodem iudicio non poteſt, quia reconventio non eſt exceptio, ſed actio, *c. cùm inter. 5. de Except.*

An autem excommunicatus in indicio poſſit obiicere exceptionem compenſationis, ſi actor ex alia cauſa ſibi aliquid debeat, dubitari poteſt ex eo, quòd excommunicatus non poſſit petere in iudicio, ſed tantùm ſe defendere, compenſans verò cenſeatur petere, per text. in *L. ſi quis 14. juncta L. ſeq. ff. Rem ratam haberi.* Probabilius tamen videtur cum Zoeſ. *h. t. nu.* 94. etiam 43
exceptionem compenſationis ab excommunicato opponi poſſe, poteſt enim excommunicatus opponere exceptionem ſolutionis, & quamlibet aliam peremptoriam, *d. c. 5.* ergo etiam exceptionem compenſationis, quia hæc etiam eſt peremptoria, & vim ſolutionis habet: *dediſſe enim intelligendus eſt, qui compenſavit*, ait Juriſconſ. *in L. dediſſe. 76. ff. de Verbor. ſignif. L. ſi debitor. 4. ff. Qui potiores ſint in pignore. L. 4. Cod. de Compenſat.* adeo ut etiam ei, qui iuravit ſe ſoluturum, exceptionem tamen compenſationis tribuat. Fach. *lib. 1. Controverſ. cap. 7.* Non obſtat textus *in allegat. LL.* quia ibidem non dicitur, quòd opponens compenſationem cenſeatur actor in judicio, & per viam actionis petere, ſed tantùm cenſeatur contravenire pacto *de non petendo*, ſi quod prius debitori feciſſet.

Cæterùm excommunicationis exceptio, quam- 44
vis *dilatoria* tantùm ſit, nihilominus in qualibet parte litis opponi poteſt, dummodo excipiens intra 8 dies excommunicationem probare valeat: imò ſi excommunicatio notoria ſit, judex etiam ex officio, & adverſario non petente excommunicatum repellere poteſt. *cap. exceptionem. 12. & cap. 1. de Except. in 6.* Si verò de excommunicatione oppoſitum non fuerit ante ſententiam, valebunt quidem acta judicialia una cum ſententia (niſi judex ipſe excommunicatus fuiſſet, tunc enim defectu juriſdictionis ſententia corrueret, per ſuperiùs dicta) contra executionem talis etiam ſententiæ adhuc excommunicatio obiici, et ita ipſa executio impediri poſſet, *c. 1. de Except. in 6.*

Sed quid ſi excommunicatus velit pro ſua abſolu- 45
tione agere, et in illa cauſa, ob quam eſt excommunicatus? ℞. Niſi ipſe excommunicator velit abſolvere debitè

ab

ab excommunicato requiſitus, poſſe excommunicatum ad ſuperiorem excommunicantis, ſcilicet Archiepiſcopum, Legatum Pontificium, vel ad ipſum Pontificem appellare, qui ſuperior debet appellantem excommunicatum abſolvere *ad cautelam*, etiamſi excommunicator vel adverſarius, ne abſolvatur, ſe opponat; niſi excommunicator dicat, quòd pro manifeſta offenſa ſeu exceſſu tulerit excommunicationem: tunc enim ad probandam hanc manifeſtam offenſam terminus octo dierum (vel alius pro diſtentia loci, quia hodie de ſtylo Curiarum omnes ferè termini ſunt arbitrarij) conceditur, ſique offenſa manifeſta probata fuerit, non erit danda abſolutio, antequam excommunicatus emendam, ſive ſatisfactionem præſtiterit. Si verò dubia fuerit offenſa, & aliquo modo excuſabilis videatur, non erit abſolutio *ad cautelam* deneganda, prout hujus rei deciſiones ſunt ad praxin valde notabiles in *c. qua fronte*. 25. *de Appellat.* & *c. per tuas*. 40. *h. t.* & *in c. 2. eod. tit. in 6.*

46 Porrò nomine *cautelæ* ad quam datur abſolutio intelligitur illa cautio *de judicio ſiſte*, & *judicatum ſolvi*, quæ ſolet à litigantibus ad ingreſſum litis præſtari ſecundùm Eccleſiæ cujuſcunque conſuetudinem, *d. c. per tuas*. de qua cautione etiam diximus in *Libro II in tit. de Iurejurando. in* §. 2. *in princ.* ubi aliquando hanc cautionem per fidejuſſores & pignora aliquando per juramentum præſtari, aliquando prorſus omitti, ut in poſſeſſionibus immobilium bonorum tradidimus.

47 V. propter privationem communionis *merè externæ* prohibita eſt excommunicato cum fidelibus, & fidelibus cum excommunicato omnis humana politica & civilis communio vel ſocietas, quæ fit per verba, ſigna, literas, commercia, cohabitationem vel amicitiæ ſigna, ut amplexus vel ſalutationes, quæ omnia his verſiculis comprehenduntur.

Os, orare, vale, communio, menſa negatur.

Os, id eſt oſculum vel collocutio, *Orare*, participatio in divinis, de qua inferius, *Vale*, ſalutatio vel familiaritas quæcunque juxta præceptum S. Joan. *epiſt.* 2. ibi: *nec Ave ei dixeritis*, & *c. Communio*, commercium vel contractus cum excommunicato; validos tamen eſſe tales contractus, quamvis non licitos docet Panorm. *in c. veritatis.* 8. *de Dolo & contumac. n.* 35. *Menſa*, cohabitatio in eadem Camera & convictus juxta illud Apoſtoli. 1. *ad Corinth.* 5. *cum ejuſmodi nec cibum ſumere*, &c. ſicut prædictum verſiculum declarat Silveſt. *in verbo excommunicatio.* 5. 5 *n.* 2.

Sunt tamen aliqui caſus excepti, in quibus *communio* merè *externa* cum excommunicatis permiſſa eſt, eoſque Gloſſ. *in c. cùm deſideres*. 15. *h. t.* & Silveſter. *d. l. num.* 4. memoriæ cauſa hoc verſiculo complectitur.

Utile, lex, humile, res ignorata neceſſe.

48 Itaque I. propter *utilitatem propriam* poteſt aliquis communicare cum excommunicato, exigendo ab illo debita, ne ex cenſura lucrum reportet. *c. ſi verò*. 34. *h. t.* Et quamvis aliqui DD. valde generaliter, & Indiſferenter utilitatem pro cauſa communionis allegent; Juri tamen conformius eſt, non niſi ex magna utilitate, quæ ſit conjuncta cum aliqua neceſſitate communionem permiſſam eſſe, ut in ſubſidio corporali vel ſpirituali, quo aliquis indiget, nec ab alio, quàm excommunicato facilè habere poteſt: vel ſi ad illam utilitatem excommunicatus jam prius ex contractu, vel alia cauſa obligatus fuerit: aliàs enim gratis fuiſſent interdicta cõmercia cum excommunicatis, & prætextu *utilitatis* tota prohibitio de nõ communicando cum excommunicatis facilè eluderetur, ſicut etiam inſinuat Silveſter *dict. n.* 4. Propter utilitatem quoque ſpiritualem ipſius excommunicati cum eo communicare licet, ut ſi quis ei in his, quæ ad abſolutionem vel ſaltem ipſius animæ pertinent, colloquatur, quamvis incidenter etiam alia extranea immiſceat, *c. cum voluntate*. 54 *h. tit.* qua ratione etiam prædicatio Verbi Divini publica coram excommunicatis permittitur in *c. reſponſo*. 43. *hoc tit.* II. *lex conjugalis* facit, ut conjuges ſibi invicem communicare poſſint, quamvis alteruter excommunicatus ſit *c. quoniam multos*. 103. *cauſa* 11. *q.* 3. & *c. inter alia*. 31. *hoc tit.* III. *humile*, id eſt humilitas ſubjectionis, quem debent liberi erga parentes, ſervi erga Dominum, Religioſi erga Prælatum, Clerici erga Epiſcopum, facit, ut hi teneantur cum excommunicato ſuperiore, ſicut priùs eis licitum erat, communicare, dummodo cum iſtis non etiam communicent in ipſo crimine, propter quod excommunicatio lata eſt, *dict. cap. quoniam multos. juncto c. inter alia. hoc tit.* IV. ignorantia, quæ non ſit craſſa & ſupina vel affectata, ſive *Iuris* ſit, ut quia aliquis ignorat legem prohibentem communionem, ſive *facti*, ut quia ignorat cenſuram latam vel contractam eſſe. V. demum propter neceſſitatem excuſatur, qui alimenta ſua, aut quæcunque neceſſaria, quæ aliunde de facili habere non poteſt, ab excommunicato petit, vel ejus conſortium evitare non poteſt, *d. c. ſi verè* 34. *h. tit.*

Utrum verò excuſetur, qui cum excommunicato 49
communicat ob ſolum timorem, diximus *in Lib. I. tit. De his, quæ vi, metuſve cauſa fiunt.* ubi etiam reſponſum affirmativum dedimus, ſi metus ipſe gravis ſit, niſi ſimul communio cum excommunicato petatur in contemptum Eccleſiæ. Quòd ſi nulla adſit communionis cauſa, vitandus eſt excommunicatus, etſi excom-
municatio ſit publica & notoria, evitari debet publicè: 50
privatim verò, ſi privatim tantùm fuerit cognita. *c. cùm non ab homine*. 14 *h. t.* Porrò qui ſine juſta cauſa cum excommunicato communicat, quamvis de jure antiquorum Canonum eandem cum excommunicato, ſcilicet majorem excommunicationem videatur incurriſſe, per *c. excommunicatos*. 17. *cum ſeqq. cauſa*. 11. *q.* 3. poſtea tamen aliter conſtitutum & declaratum eſt per Pontifices, ut tantùm illi incurrant majorem ex-
communicationem, qui cum excommunicato com- 51
municant, ſive participant *in crimine*, hoc eſt, qui ipſi conſilium, auxilium vel favorem præſtant in illo delicto, propter quod excommunicatus eſt: hujuſque excommunicationis abſolutio ad eum pertinet, qui alteram excommunicationem tulit, ob quam iſta contracta fuit. *c. nuper*. 29. & *c. ſi concubinæ*. 55. *h. tit.* Alij verò qui cum excommunicato communicant extra crimen, ut in aliquo commercio, colloquio, vel convictu, *minorem* tantùm excommunicationem (quæ ſolum privat *paſſivo* uſu ſeu perceptione Sacramentorum non alia communione fidelium, ut inferius dicemus) contrahunt, & ex plurium ſententia peccatum tantùm veniale committunt, niſi nimis frequens communio excommunicatum pertinaciorem redderet, quo caſu etiam nonnunquam mortalis culpa committitur.

Poteſt etiam aliquando Epiſcopus eos, qui cum 52
excommunicato nimis frequenter communicant ſine juſta cauſa, vel quorum communicatio nociva & ſuſpecta timetur, per ſpecialem ſententiam majori excommunicatione innodare, dummodo id faciat trina monitione, vel (ſi periculum in mora ſit) una pro tribus cum intervallo aliquot dierum præmiſſa & inſuper eos, qui monentur, nominatim facta ad valorem talis cenſuræ expreſsè requiritur *in c. ſtatuimus. juncto. c. conſtitutionem*. & *c. ſtatutum*. *h. t. in 6.*

Verùm hodie ob communicationem cum iis, qui excommunicationem *Iuris* incurrerunt, rariùs *minor* excommunicatio contrahitur: quia in Concilio Conſtantienſi *circa annum* 1414. facta eſt quædam *Conſtitutio*, poſtea à Martino V. edita (unde & *Extravagans*

gans

gans Martini V. vocatur) & à Leone X. *in Concilio Lateranenſi* confirmata, quæ incipit : *Ad evitandæ ſcandala &c.* ubi probibitio non communicandi cum excommunicatis ex parte fidelium innocentum generaliter ſublata eſt, exceptis duobus caſibus: nimirùm *primò*, ſi excommunicatus publicè fuerit à ſuo Judice Eccleſiaſtico tanquam excommunicatus denuntiatus & proclamatus *Secundò* ſi quis ob ſacrilegam manuum injectionem in Clericum excommunicationem Canonis notoriè incurrerit, ut factum ejus nulla tergiverſatione celari poſſit & nullo Juris ſuffragio excuſari. In his ergo duobus caſibus omnia illa locum habent, quæ hactenus de evitatione excommunicatorum diximus.

54 Additur verò in eadem conſtitutione : *per hoc autem non intendimus ipſos excommunicatos, ſuſpenſos vel interdictos in aliquo ſublevare, vel quomodolibet eis ſuffragari*. Quare per hanc Conſtitutionem ipſi cenſurati directè nullam gratiam conſequuntur, nec ſine peccato ultrò ſe ingerere communioni poſſunt, aut actus juriſdictionis, ſi judices ſint, exercere: niſi fuerint à fidelibus requiſiti, in favorem quorum talis communicatio vel juriſdictionis exercitium cedat: quia major eſt prohibitio, ne excommunicati communicent cum fidelibus, quàm vice verſa fideles cum excommunicatis. *cap. illud. 5. circa fin. de Clerico excommunicato miniſtrante*.

Cæterùm judex excommunicatus toleratus poteſt
55 adminiſtrare partibus juſtitiam, diſpenſare, abſolvere à cenſuris, & alia facere, quæ in commodum fidelium cedunt. Unde etiam dicendum eſt, judicem excommunicatum ante denuntiationem toleratum hodie retinere exercitium juriſdictionis pro commodo & favore fidelium innocentium, qua de re Suar. *de Cenſuris diſp. 14. ſect. 2.*

Attamen poſt Concilium *Conſtantienſe* celebra-
56 tum fuit eodem ſæculo *circa annum* 1435. Conſilium *Baſilienſe*, quod etiam permiſit communicationem cum communicatis ante denuntiationem: excepit verò non tantùm percuſſores Clericorum, ſicut Concilium Conſtantienſe ſed generaliter omnes, qui per evidentiam facti notoriam aliquam excommunicationem incurriſſent. Ideoque non deſunt, qui cum Sylveſtro *verbo. Excommunicatio. §. 5. n. 9* putent, hanc conſtitutionem *Baſilienſem* tanquam Jus poſterius derogans priori univerſim circa omnes notorios excommunicatos, ut etiam hodie ante denunciationem evitari debeant, obſervandum eſſe. Nihilominus Conſtitutio *Conſtantienſis* magis inter DD. & generali conſuetudine recepta eſt, utpote à Martino V. & Leone X. confirmata: cùm è contra acta Concilii *Baſilienſis* à Sede Apoſtolica confirmata non ſint, imò revocata ab Eugenio IV. exceptis paucis quibuſdam Conſtitutionibus circa cauſas beneficiales à Nicolao V. approbatis, inter quas non eſt illa de vitandis excommunicatis notoriis, ſicut etiam refert Laym. *de Excommunicatione. c. 4. n. 1.*

Mixta demùm, ſive partim *externa* partim *interna* communicatio eſt, quæ in exterioribus actionibus, vel cæremoniis conſiſtens interiorem ac ſpiritualem fructum ex propria inſtitutione continet, quò ſpectat uſus tam *activus* quàm *paſſivus*, id eſt, adminiſtratio & perceptio ſacramentorum, Eccleſiæ ſuffragia, quæ in ſacrificio, aliiſve publicis officiis ad Deum pro univerſa Eccleſia funduntur, item ſatisfactiones Chriſti & Sanctorum, quæ ex communi Eccleſiæ theſauro per indulgentias fidelibus applicantur. Hac ergo commu-
57 nione etiam privatur excommunicatus, ut inprimis ſacramenta ſuſcipere, vel adminiſtrare ſine peccato mortali non poſſit; valent tamen ſuſcepta vel adminiſtrata, excepto ſacramento Pœnitentiæ, quod ob cenſuram excommunicationis, niſi præmiſſa abſolutione, invalidum redditur: nam reſpectu ſuſcipientis quoad hoc Sacramentum eſt indiſpoſitio, quia non poteſt priùs à peccatis, quàm à cenſuris abſolvi; reſpectu verò adminiſtrantis eſt defectus juriſdictionis, quæ eadem per cenſuram auffertur. In neceſſitate tamen vel mortis periculo adminiſtratio vel perceptio ſacramentorum excommunicatis permiſſa eſt, quia hoc caſu pia Mater Eccleſia, nolens mortem peccatoris, nullam cenſuram reſervavit, quin à quolibet ſacerdote etiam excommunicato, quibuslibet cenſuratis & peccatoribus abſolutio ſacramentalis licitè & validè impendi poſſit, Trid. *ſeſſ. 14. de Sacram. Pœnit. c. 7.* Deinde excommunicatus privatus omnibus Eccleſiæ ſuffragiis & indulgentiis, ut pro eo publicè orare; vel ſacrificare non valeat. Imò cum Miſſæ ſacrificium aliaque Divina officia in Eccleſia celebrantur, excommunicatus intereſſe non debet, & ſi monitus non deceſſerit, nova excommunicatione Papæ reſervata afficitur. *in Clement. gravis. 1. h. t.* poteſtque opera aliorum fidelium de Eccleſia violenter expelli, arg. *c. veniens. 16. h. t.* & Cle- 58
rici ſcienter recipientes excommunicatos ad Divina officia *majorem* excommunicationem incurrunt. *c. ſignificavit. 18. hoc t.* alii verò Laici ſimul in Eccleſia exiſtentes, ſi excommunicatus exire nolit, vel expelli non poſſit, tenentur ab eo diſcedere, & ſacerdos, qui necdum Canonem, Miſſæ incepit, Divinum officium intermittere : quia cum excommunicato in oratione communicare prohibitum eſt. *c. nuper. 29. & c. reſponſo. 43. h. t.* non tamen ſub pœna *majoris* excommunicationis, niſi in illo caſu, quo Clerici ſcienter & voluntariè recipiunt excommunicatum ad Divinum Officium. Conciones verò audire, vel privatim in Eccleſia orare, quando non celebrantur Divina officia, nec alii fideles conveniunt ad communem orationem, non prohibetur excommunicatus. *dict. c. reſponſo*. Quòd ſi 59
excommunicatus ſit Clericus, qui ratione Ordinum vel beneficii tenetur ad horas Canonicas, non deobligatur, quin eas etiam durante excommunicatione privatim perſolvere teneatur, ne ex ſuo delicto commodum reportet. Panorm. *in c. 2. de Clerico excommunicato*. Suarez. *de Cenſuris diſput. 12. ſect. 1. & 2.*

Prætereà excommunicato hæc mixta & ſpiritualis 60
communicatio cum fidelibus, omneque Divinum Officium publicum ac exercitium Eccleſiaſtici numeris prohibitum eſt, ideo etiam ad omne beneficium inhabilis & incapax redditur, ut ejus præſentatio, inſtitutio, electio, vel confirmatio ipſo jure invalida cenſeatur, nec beneficium vel dignitatem tuta conſcientia retinere poſſit. *c. poſtulaſti. 7. & c. ult. de Clerico excommunicato*. Si verò excommunicatio poſt beneficium ſemel legitimè adeptum ſupervenerit, non propterea illo beneficio privatur excommunicatus. Licet autem fructus beneficiales tali excommunicato ſubtrahi poſſint, ut tantò magis ad ſatisfactionem & abſolutionem 61
petendam urgeatur, *c. paſtoralis. 53. §. verum. de Appellat.* probabiliùs tamen & verbis *cit. c. paſtoralis*. conformius eſt, hos fructus non amitti ipſo Jure propter ſolam cenſuram, ſed primùm per ſententiam judicis, ſicut docet Gloſſ. *in d. §. verum. in V. ſubtrahantur.* niſi fructus ſpecialiter dentur propter certum Officium Divinum vel Miniſterium, quòd excommunicatus tempore excommunicationis per ſe, vel per alterum nequeat adimplere.

Quæres, an hodie per Concilium Conſtantienſe 62
Extravagantem Martini V. circa iſtam mixtam communionem aliquid immutatum ſit ? ℟. Ex communi & recepta DD. ſententia per *cit. Extrav.* non tantùm in profanis, ſed etiam in ſpiritualibus conceſſam eſſe communicationem, cum excommunicatis qui denuntiati aut notorii Clericorum percuſſores non fuerint : ut proinde fideles etiam ab excommunicatis ſacerdotibus

bus nondum denuntiatis ſacram petere, & recipere poſſint. Quod tamen ita temperandum erit, ut procedat, ſi quis rationabiliter exiſtimet & præſumat ſacerdotem excommunicatum per contritionem à peccato receſſiſſe, & paratum eſſe ad abſolutionem petendam, quamvis eam necdum obtinuerit: aliàs enim, ſi quis ſciat, vel moraliter credere & intelligere poſſit excommunicatum in contumacia & peccato perſiſtere, non licebit extra caſum neceſſitatis ab eo ſacramenta petere, & ei ita occaſionem ad ſacrilegè miniſtrandum offerre &c. Volunt quoque non pauci DD. tunc demum rectè peti ſacramenta ab excommunicato, ſi alius non adſit, nulla cenſura innodatus, qui æquè faciliter & utiliter adminiſtrare valeat, ut videre eſt apud Suar. *de Cenſur. diſp.* 11. *ſect.* 4. *n.* 10. & Sanch. *de Matr. lib.* 7. *diſp* 9. *n.* 7. Licèt verò ipſe Sanch. *cit. loco. n.* 8. probabilius cenſeat, ex vi Conſtitutionis Conſtantienſis generaliter loquentis indifferenter ſine qualibet neceſ-
63 ſitate ab excommunicatis peti poſſe ſacramenta: prior tamen ſententia magis tuta & verior videtur, non quidem ex illa ratione, quam aliqui aſſignant, quòd petens ſacramenta ab excommunicato cooperetur ipſius peccato, & ad peccatum invitet eum: quia negari poteſt ſuppoſitum, quòd excommunicatus adminiſtrando ſacramenta peccet, ſi priùs per contritionem ſe à culpa purgaverit, & à contumacia receſſerit, fueritque à fidelibus requiſitus, cùm ad requiſitionem fidelium non denegetur excommunicatis in ſacris & profanis cum iiſdem fidelibus communio; non, inquam, hæc ratio convincens eſt, ſed potiùs ratio indecentiæ, ſcandali & contemptus cenſurarum ordinariè conſequens, ſi excommunicatis & ab Eccleſia præciſis ſine omni neceſſitate ad cujuslibet requiſitionem ſacramentorum adminiſtratio concedatur: quod utique non fuit intentio Concilii Conſtantienſis. ita verò leges interpretandæ ſunt, ut *non intentio verbis, ſed verba intentioni inſerviant*, *c. ſecundò requiris.* 41. *de Appellationibus. l. ſcire leges.* 17. *ff. de Legibus*. Interim ut ab excommunicato jure petantur ſacramenta, non requiritur neceſſitas extrema, ut ſi quis moribundus petat baptiſmum, vel abſolutionem, ſed etiam communis, vel magna utilitas ſufficit, maximè circa parochum, quia aliàs obligatus eſt ad ſacramenta fidelibus adminiſtranda, ut ſi die feſto parochiani miſſa carere deberent, ſi æger petat Euchariſtiam.

64 Notanter autem ſemper dico, excommunicatos *non denuntiatos* communicare poſſe in ſpiritualibus cum fidelibus, ſi ab his fuerint requiſiti; quia ut ſuperiùs dictum, per Concilium Conſtantienſe ipſis excommunicatis directè nulla gratia facta eſt, ideoque non requiſiti ſacramentorum adminiſtrationi, vel alteri fidelium communioni ſe nullatenus ingerere poſſunt, abſque peccato gravi mortali, ſi de ſpiritualibus & adminiſtratione ſacramentorum loquamur, nec beneficium aliquod Eccleſiaſticum validè recipere, tametſi denuntiati non ſint. *c. poſtulaſti.* 7. *& ibi* Barb. *num.* 7. *de Clerico excommunicato*. Alia eſt quæſtio, an & quando ſacerdos vel Clericus excommunicatus celebrans vel miniſtrans in Divino Officio fiat irregularis, & quid hodie poſt Concilium Conſtantienſe? ℟ De Jure Com-
65 muni Clericum excommunicatum, ſuſpenſum, vel interdictum, vel in loco interdicto celebrantem, vel in Divinis Officiis miniſtrantem contrahere irregularitatem, à qua non poſſit niſi per ſummum Pontificem abſolvi, *c.* 1. *de Sent. & re judicata. in* 6. *cap. is qui*, 18. *h. t. in* 6. Et quamvis hi duo textus non loquantur in ſpecie de cenſura excommunicationis, ſed tantùm ſuſpenſionis, & interdicti, ac in tit. *de Clerico excommunicato*. excommunicati miniſtrantes, ſi incorrigibiles fuerint, per ſententiam jubeantur deponi, & nihil ibi de irregularitate ipſo jure contracta dicatur: nihilominus unanimis eſt omnium DD. ſententia idem quod in ſuſpenſione & interdicto, multò magis in excommunicatione majore procedere, quia excommunicatio major in ſe complectitur ſuſpenſionem & interdictum perſonale, qui enim excommunicatus eſt, ab officio quoque ſpirituali hoc ipſo ſuſpenſus & interdictus eſt, & ſemper gravior culpa reputatur excommunicatum ab Eccleſia præciſum, quàm ſuſpenſum miniſtrare. Idque ſatis confirmatur ex *c. ſi quis.* 7. *cauſa* 11. *q.* 3. & clariùs ex *c. ult. de Clerico excommunicato*. ubi Pontifex dicit, quòd ligatus minori excommunicatione, ſi celebret, non incurrat irregularitatem: ergo manifeſtè colligitur, aliud eſſe de celebrante in majore excommunicatione, quòd irregularitatem incurrat.

Dico autem, Clericum *celebrantem*, vel in Divi- 66
no Officio *miniſtrantem* fieri irregularem: quia tantùm actus ordinis ſub hac pœna prohibiti ſunt, non item actus Juriſdictionis, vel alij Eccleſiaſtici, quamvis etiam illi durante cenſura illicitè exerceantur. Non ergo erit irregularis Epiſcopus, qui excommunicatus beneficium confert, cauſas judiciales audit, &c. beneficiatus, qui fructus beneficij percipit, Parochus, qui matrimonio aſſiſtit abſque ſolemni & ſacerdotali benedictione; quia in matrimonio Parochus non requiritur tanquam Miniſter, ſed tanquam teſtis excellens, Zoeſ. *ad tit. de Clerico excommunicato. n.* 16 Ex- 67
cuſantur quoque ab irregularitate, quorum celebratio culpabilis non eſt: quia hæc irregularitas eſt pœna magna, quæ nonniſi ob gravem culpam infligenda; ut qui in caſu neceſſitatis, & periculo mortis conſtitutis Sacramenta miniſtrat; qui cenſuram occultam habentes celebrationem ſine infamia omittere nequeunt; qui cenſuram latam ignorant, & probabiliter etiam, qui de ea rationabiliter dubitant: nam licet in dubio tutior via ſit tenenda, ut potius à celebratione abſtinere deberet dubitans, non tamen pœna irregularitatis à Canonibus in illos lata, qui ſcienter poſt excommunicationem celebrant, videtur ad dubitantes extendenda, cùm pœnæ ſint ſtrictæ interpretationis, optimus textus in *c. illud.* 5. *de Clerico excommunicato*. Quòd ſi irregularitas contracta per celebrationem, vel miniſtrationem non fuerit notoria, ſed occulta, hodie poſt Trident. *ſeſſ.* 24. *de Reformat. c.* 6. etiam Epiſcopo diſpenſatio conceditur.

Porrò poſt Concilium Conſtantienſe, ſi Clericus 68
non requiſitus ultrò ſe ingeſſerit Divinis Officiis, contrahit irregularitatem, ſicut priùs; quia ut ſuperiùs dictum, ipſis excommunicatis nulla gratia facta eſt. Secus autem ſi à fidelibus juſta de cauſa requiſitus fuerit: tunc enim extra culpam, conſequenter & irregularitatis pœnam eſt. Si dubitaretur, an adfuerit ſufficiens cauſa ad celebrationem, poſtquam celebrans fuit à fidelibus requiſitus, crederem, eum probabiliter ab irregularitate excuſari poſſe propter authoritatem Sanch. ſuperiùs citati & aliorum aſſeclarum, qui ſolam requiſitionem ſine juſta cauſa ad celebrationem & evitationem irregularitatis ſufficere putant. Etenim ad præcavendum peccatum ab initio quidem tutior via tenenda eſt, poſt actum verò patratum ad minuendam pœnam favorabilior ſententia nonnunquam eſt recipienda, teſte Covar. *in princip. Relect. Clement. ſi furioſus de Homicidio. n.* 9.

Hactenus de principalioribus effectibus majoris 69
excommunicationis dictum. Minoris excommunicationis is effectus eſt præcipuus, quòd privet uſu *paſſivo* Sacramentorum, & ea ligatus ſine peccato (quod DD. communiter mortale cenſent tanquam contra prohibitionem in re gravi) non poſſit ante abſolutionem aliquod Sacramentum percipere, neque matrimonium contrahere, quia & ipſum Sacramentum eſt. Uſu autem *activo* ſeu collatione Sacramentorum minor excommunicatio directè non privat, neque irregularis

Digitized by Google

gularis efficitur, qui eadem ligatus celebrat, vel Sacramenta adminiſtrat. *c. ult. de Clerico excommunicato*. Quia tamen aliqua ſaltem irreverentia cenſ tur, excommunicatione minori ligatum ſine ratinnabili cauſa Sacramenta diſpenſare, priuſquam abſolutionem impetret, ideo propter hanc irreverentiam, quamvis non adeo magnum peccatum, ſaltem veniale committere conſerentem Sacramenta, magis communiter DD. & Interpr. *dict. cap. fin.* concludunt per illa verba in *eodem c.* poſita, peccat autem conſerendo Sacramenta &c. Videantur cit. apud Barb. *in eod. cap. ult. n. 6.*

70 Ex boc autem principaliori effectu minoris excommunicationis alius quaſi ſubordinatus conſequitur, quòd nimirum bac cenſura ligatus non poſſit eligi vel aſſumi ad aliquam dignitatem, vel Eccleſiaſticam præbendam: eò quòd beneficiati præſertim Sacerdotes debeant ſuſcipere Sacramenta; talis autem excommunicatus fit à ſuſceptione Sacramentorum remotus, ideoque ſcienter facta electio minore excommunicatione ligati de Jure irritanda eſt. Eligere tamen vel conferre beneficia non probibetur: quia minor excommunicatio non privat communione fidelium vel juriſdictione. *d. c. ult. & c. de illa.* 39. *de Electione*. qua de re in *Lib. I. in tit. de Electione* tractari ſolet.

71 Cæterùm excommunicatio minor incurritur, ſi quis in caſu prohibito cum excommunicato ſcienter communicarit, ut dictum ſuperiùs; Jure verò antiquorum Canonum minor excommunicatio etiam cenſebatur, quæ alicui per ſententiam inferebatur quoad particulares tantùm quoſdam effectus, & præſertim à communione altaris ad certum tempus removebatur. *c. ult. juncta Gloſſ. cauſa.* 3. *q.* 4.

72 Abſolvere ab hac cenſura quoad forum internum poteſt quivis legitimus Confeſſarius: quoad effectus fori externi & capacitatem electionis ac beneficiorum ordinarius Judex Eccleſiaſticus. Plura de abſolutione ab excommunicatione etiam ab ea, quæ ob percuſſionem Clerici incurritur & generaliter ab aliis cenſuris trademus inferiùs in §. *ult. h. tit.*

---

§. III.

De Suſpenſione & Interdicto.

S U M M A R I A.

73. *Quid ſit ſuſpenſio?*
74. *Dividitur in ſuſpenſionem ab officio & à beneficio, totalem & partialem.*
75. *Suſpenſio ab officio per ſe non continet Suſpenſionem à beneficio, & è contra, limitatur certis caſibus, & ſi ſuſpenſio ſit perpetua.*
76. *Nec ſuſpenſus ab Ordine eſt ſuſpenſus à Iuriſdictione.*
77. *Suſpenſus ſimpliciter ab Officio ab Ordine & Iuriſdictione ſuſpenſus cenſetur.*
78. *Suſpenſus à beneficio percipiendo fructus non fit irregularis, ſed tamen perdit beneficium.*
79. *Etſi in dubio Epiſcopus ſuſpendens à beneficio, cenſeatur ſuſpendere à beneficiis tantùm ſuæ diœceſis, poteſt tamen ſuſpendere etiam à beneficiis alibi obtentis.*
80. *Clericus ab Ordine vel Officio ſuſpenſus ubique pro tali eſt habendus.*
81. *Quid ſit interdictum Eccleſiaſticum, & quomodo differat ab excommunicatione?*
82. *Omnis definitio in Iure periculoſa.*
83. *Interdictum aliud locale, aliud perſonale, & iterum aliud generale, aliud ſpeciale, & quomodo differant?*
84. *Interdictum locale continet in ſe perſonale, quoad eos qui cauſam interdicto dederunt.*
85. *Interdicto populo non eſt interdictus Clerus vel è contra, & interdicto Clero non cenſentur interdicti religioſi.*
86. *Quomodo in interdicto locali poſſint comprehendi innocentes.*
87. *Innocens nonnunquam ſentire poſſunt damnum ſine culpa, ſed non ſine cauſa.*
88. *Quare magis ſubinde interdictum feratur contra omnes, quam excommunicatio contra ſingulos.*
89. *Referuntur quidam caſus, in quibus ferri ſolet Interdictum Eccleſiaſticum.*
90. *Quomodo ipſo Iure incurritur interdictum, requiritur tamen ſententia declaratoria Iudicis Eccleſiaſtici.*
91. *In cauſa debiti pecuniarij ſine licentia Papa interdictum ferri non poteſt: licet aliàs non requiratur.*
92. *Quomodo Divina Officia hodie tempore interdicti generales celebrare liceat.*
93. *Quorum ſacramentorum adminiſtratio tempore interdicti ſit permiſſa.*
94. *Matrimonium vi interdicti generalis & localis non cenſetur probibitum, bene tamen interdictis ſpecialiter & perſonaliter.*
95. *Quinam tempore interdicti priventur ſepultura Eccleſiaſtica.*
96. *Interdicti ſi in loco ſacro illicitè ſepeliantur, exhumari tamen non debent, ſecus eſt de excommunicatus.*
97. *Religioſi ex ſpeciali privilegio etiam in loco interdicto ſepeliri poſſunt.*
98. *Pœna Clericorum interdictum Divinorum celebratione violantium eſt irregularitas.*
99. *Quid ſit interdictum ingreſſus in Eccleſiam, & quem effectum babeat?*
100. *Pœna dominorum temporalium & aliorum interdictum violantium.*
101. *Quomodo Ceſſatio à Divinis differat ab interdicto: & quòd per eam non prohibeatur ſepultura Eccleſiaſtica.*
102. *Qui ceſſationem poſſiat indicere.*

Suſpenſio eſt cenſura prohibens Eccleſiaſticos uti ſuis juriſdictionibus, & Juribus Eccleſiaſticis: etenim hæc cenſura, cùm non privet communione fidelium, Sacramentorum perceptione, ſed functionibus Eccleſiaſticis, propriè tantùm Clericos & Eccleſiaſticos afficit. 73

Dividitur ſuſpenſio in ſuſpenſionem *ab officio*, 74 qua Clerico executio ſuorum ordinum, vel aliarum functionum, quæ ipſi ratione Ordinis, aut muneris Eccleſiaſtici incumbunt, interdicitur: & in ſuſpenſionem *à beneficio*, qua fructus ſui beneficij percipere prohibetur. Utraque ſubdividitur in *totalem & partialem*. *Totalis* eſt, qua quis ab omni prorſus officio vel perceptione omnium omnino fructuum ſuſpenditur. *Partialis* autem qua unus ſpiritualis actua officij prohibetur, ut ſi Epiſcopus à collatione ordinum & beneficiorum, ſacerdos ab exceptione confeſſionum ſuſpenditur, vel ſi beneficiato tertia vel quarta pars fructuum ſubtrahatur.

Porrò cenſura ſuſpenſionis tanquam pœna eſt ſtrictæ interpretationis *c. odia. de R. I. in 6. l. penult. ff. de Pœnis*. 75

Digitized by Google

Pœnis. & ideo ſuſpenſi *ab officio* per ſe non includit ſuſpenſionem *à beneficio*, nec vice verſa ut ſatis apertè colligitur ex *c. inter ſollicitudines*. 10. *de Purgatione Canonica*. & docet Navar. *in Manual. Confeſſariorum c. 27. n. 160*. Suar. *de Cenſuris*. *diſp. 26. ſect. 3. n. 4.* niſi ſuſpenſio *ab officio* eſſet perpetua, & in effectu depoſitio, runc enim ſaltem per ſententiam totaliter depoſitus, vel ſuſpenſus privandus beneficio eſſet, quia cùm beneficium detur propter officium & functiones Eccleſiaſticas, qui in perpetuum officio privatus eſt, meritò etiam beneficium amittere debet Gloſſ. *ad princip. q. 3 cauſa. 1. verb. annexa*. ita tamen ut depoſitus ſaltem alimenta ab Eccleſia habeat, ne in opprobrium ordinis Clericalis mendicare cogatur, ſaltem quamdiu non apparet de ejuſdem incorrigibilitate & perſeverantia in contumacia, ſicut tradit Gloſſ. *in c. ſtudeat. 39. in V. & ſui. diſt.* 50. Panor. *in c. paſtoralis. 53. §. verùm. de Appellationibus. n. 16.* Item ſi fructus beneficij præcisè percipiantur propter ſingulos actus officij, ut propter celebrationem Miſſarum certarum, ob præſentiss in Choro &c. tunc qui tale officium per ſe vel per ſubſtitutum implere neqnit, ex conſequenti etiam fructus beneficij lucrati non poteſt.

Propterea ob ſtrictam pænalium interpretatio-
76 nem ſuſpenſus ab ordine non cenſetur ſuſpenſus à
Juriſdictione Eccleſiaſtica, quam ut Judex exercet,
& cum ordine ſacro neceſſario connexa non eſt. Et è
converſo ſuſpenſus à Juriſdictione poteſt ea facere,
quæ merè Ordinis ſunt, ut celebrare, in altari miniſtrare
&c. ſuſpenſus autem ſimpliciter ab Officio cenſetur
ſuſpenſus tam ab Ordine, quàm Juriſdictione, qui officium
utrumque complectitur. Suarez. *cit. loco ſect.* 4.

Quòd ſi ſuſpenſus ab officio ſe eidem culpabiliter
77 ingeſſerit, irregularitatem contrahit. *c. 1. de Sent. &
re judicata. in 6.* ſecundùm ea, quæ *ad finem prioris c.*
de excommunicató celebrante, vel in Divinis miniſtrante
diximus: nam quæ ibidem circa excommunicatos,
attenta etiam Conſtitutione Concilij Conſtantienſis
tradita ſunt, ad ſuſpenſos ab officio quoque perti-
78 nent. At verò ſuſpenſus à beneficio; ſi eidem ſe ingerat,
& fructus percipiat, non efficitur quidem irregularis,
ex communi tamen ſententia beneficium perdit
ipſo jure *c. cupientes*, 16. §. *cæterùm*. *de Electione in 6.*
Solet proinde ſuſpenſo ab officio dari œconomus, qui
reditus colligat, & eoſdem juſſu Epiſcopi pijs cauſis
applicet, alimenta tamen neceſſaria beneficiato tribuat.
Si Clericus habeat beneficia in diverſis Diœceſibus, &
79 ab uno Epiſcopo ſuſpendatur à beneficiis, runc hæc
ſententia ſuſpenſionis ſimpliciter prolata in dublo intelligitur
tantùm de beneficiis in illius Epiſcopi Diœceſi
obtentis, quia ſententia pœnalis non eſt extendenda,
ſed nihil impedit, quin Epiſcopus poſſit Clericum
ſuſpendere etiam à beneficiis alibi obtentis, arg.
80 *c. poſtulaſti. 14. de Foro compet.* ſi ab Officio vel Ordine
ſuſpenſus fuerit, Clericus etiam alibi pro tali habendus
erit, donec abſolutionem impetraverit, non obſtante
quòd extra territorium jus dicenti impune non pareatur.
l. fin. ff. de Juriſdict. quia hæc regula procedit in ſtatuto,
quod non ligat extra territorium *c. 2. de Conſtitut.
in 6.* non verò in ſententia particulari, quæ afficit ſubditum
etiam extra territorium. Gloſſ. & Panor. in *d. c.
paſtoralis. §. verùm. de Appellat.* pront in ſimili notatus
infamia in uno loco & prohibitus poſtulare, etiam alibi
infamis & prohibitus intelligitur, *l. ex ea. 9. ff. de Poſtulando*.

An antem & quatenus ſuſpenſus incapax ſit juris eligendi vel beneficiorum, ad *tit. de Electione* remittimus.

De Interdicto.

INterdictum Eccleſiaſticum ab interdicendo ſeu pro- 81
nibendo ſic dictum, deſcribit Silveſt. *Interdictum. nu.
2.* quòd ſit *ſeparatio* à Jure vel à Judice facta a certis ſacramentis
& omnibus Divinis Officijs & Eccleſiaſtica
ſepultura. *c. non eſt vobis. 11. de Sponſalibus, & c. quod
in te. 11. de Pœnit. & remiſſion.* Hæc quidem deſcriptio
ſi verba præciſè ſpectentur, etiam excommunicationi
conveniri videtur, in eo tamen differt excommunicatio
ab *interdicto*, quòd excommunicatio ſeparet à Divinis
propter denegatam communionem fidelium cum
aliis fidelibus in ſacris & profanis; at verò *interdictum*
non ſubtrahat aut deneget directè communionem fidelium,
ſed tantùm Divinorum diſpenſationem ſive
participationem. Item *interdictum* ferri poteſt in locum
vel communitatem, ut comprehendat nocentes
cum innocentibus, excommunicatio autem tantùm in
certas & determinatas perſonas nocentes. *c. Romana.
5. hoc tit. in 6.* Quare pleniùs fortaſſis definiri poſſet *interdictum*,
quòd ſit cenſura in locum vel perſonas lata,
prohibens ſacramenta quædam, Divina Officia, &
ſepulturam interdictis miniſtrari. Non eſt tamen in
Jure circa definitiones magna ſollicitudo ponenda, 82
quia materiæ Juridicæ propter ſui amplitudinem & caſuum
diverſitatem non patiuntur tam exactas definitiones:
unde & omnis definitio in Jure periculoſa dicitur.
l. omnis definitio. 202. ff. de R. I.

Dividitur interdictum in *locale & perſonale*. *Loca- 83
le* eſt, quod directè afficit certum locum, in quo Divina
Officia prohibentur. *Perſonale* verò, quod directè in
perſonas profertur, quibus Sacramenta denegantur.
Utrumque ſubdividitur in *generale & ſpeciale*. Interdictum
locale generale eſt, quo locus à pluribus communiter
inhabitatus interdicitur, ut regnum, civitas,
caſtrum, &c. *locale ſpeciale* eſt, quo particularis locus
ſacer v.g. certa capella & Eccleſia afficitur. Et quidem
interdicto *locali generali* civitatis, caſtri aut oppidi, &c.
etiam ſuburbia & continentia ædificia, quamvis propriis
muris ſint determinata & diſtincta, comprehenduntur,
ne facilè eludatur interdictum, ſi prohibitis
Divinis Officiis in civitate, populus pro iis audiendis
ad ſuburbia exiret. Item in interdicto *locali ſpirituali* interdicta
Eccleſia cenſetur etiam interdictum cæmeterium,
vel capella vicina; ſed tamen in his non ſufficit,
ut cæmeterium vel capella vicina ſit Eccleſiæ, ſed requiretur,
ut contigua & moraliter non ſegregata. *c.
ſi civitas. 17. hoc tit. in 6.* Interdictum *perſonale generale*
eſt, quòd fertur directè in ipſos homines ſcilicet communitatem,
collegium, populum, &c. & propterea
locus ipſe vel Eccleſiæ in tali loco exiſtentes non ſunt
interdictæ, quin ibidem poſſint Divina officia celebrari,
atque etiam ad ea admitti peregrini, viatores, &
omnes alij habitatores loci, qui non ſunt membra communitatis
interdictæ, vel qui ex poſt facto per mutationem
domicilij aut alio modo membra eſſe deſierunt:
dummodo ab his Divinis Officijs ſine tumultu publico
per occluſionem januarum, aut ſimilibus medijs poſſint
ipſi interdicti arceri. Deinde qui interdicto *perſo- 84
nali*, quamvis *generali*, affecti ſunt, non poſſunt etiam
ut ſinguli nec in loco proprio, nec in alieno divina audire.
In interdicto autem *locali generali*, qui culpabiles
non ſunt, nec interdicto cauſam dederunt per ſe, vel
per auxilium, conſilium aut favorem ſuum (nam interdictum
locale continet in ſe *perſonale* circa eos, propter
quorum delictum vel cooperationem ad delictum
interdictum poſitum eſt) poſſunt licitè extra locum
interdictum Divina audire. *c. ſi ſententia. 16. h.
t. in 6.*

Sed &

Digitized by Google

85. Sed & iſtud notabile eſt, quòd interdicto populo alicujus civitatis non intelligatur interdictus Clerus, nec vice verſa interdicto Clero populus. *d. c. ſi ſententia*. Eſt quoque communis DD. ſententia, quòd interdicto Clero non cenſeantur interdicti Religioſi, niſi de mente interdicentis aliud appareat: quamvis enim Religioſi per ſuſceptionem ordinum etiam tranſeant ad Clericatum & ſint Clerici, *cap. legi epiſtolam*, 36. *cauſa* 16. *q.* 1. quia tamen communi hominum acceptione nomine Cleri intelliguntur Clerici ſæculares, hinc eſt, quòd in materia odioſa & pœnali termini ſecundùm communem ſignifitionem accipiendi ſint, & non facilè ad talem interpretationem deveniendum, ex qua civitas omni prorſus Divino officio tam apud ſæculares Clericos, quàm apud Regulares carere debeat. Tamb. *de Iure Abbatum. to.* 2. *diſp.* 16. *q.* 5. *n.* 5.

Interdictum *perſonale ſpeciale*, ſive *particulare* eſt, quod fertur non in communitatem, quatenus communitas eſt, ſed in ſingulares perſonas unam vel plures propter earum delictum, vel culpam, ſive deinde exprimantur illarum perſonarum nomina, ſive in genere dicatur, quòd ſinguli in tali negotio culpabiles interdicti ſint.

86 Durum forte videbitur ex hactenus dictis, quòd in interdicto *generale locali* vel *perſonali* etiam innocentes comprehendantur, cùm tam graves pœnæ non niſi auctores delictorum tenere debeant. *l. ſancimus*. 22. *Cod. de Pœnis*. Dicendum eſt tamen innocentes per interdictùm *generale* non puniri *directè*, ſed tantùm ſentire damnum per accidens, quatenus & quamdiu in loco vel communitate interdicta verſantur: ſi enim directè punirentur vel afficerentur interdicto, ſicut ipſi culpabiles, tunc ne quidem extra locum interdictum Divina audire poſſent, quod tamen ſecus eſt, juxta *d. c. ſi ſententia. h. t. in* 6.

87 Sæpius autem innocentes ſentire poſſe damnum ſine culpa quidem, ſed non ſine cauſa, patet, ex *c. quoniam*. 5. *verſ. ſi autem de carnali. Ut lite non conteſtata. l. quiſquis*. 5. §. 1. *Cod. Ad leg. Iul. maieſtatis*. Item exemplo juſti belli, in quo multi innocentes pereunt, qui ad tale bellum culpam non poſuerunt, quod per accidens contingit, quia ſcilicet aliter finis belli juſti obtineri non poteſt. Ita enim accidit in interdicto *generali*, quod ſolet poni ob publicam aliquam & gravem cauſam, quando ſcilicet Rectores principales aut potiores alicujus loci vel communitatis ſunt culpæ obnoxii, & nolunt pro eo ſatisfacere. Sed inquis, quare non potiùs ipſi delinquentes
88 excommunicantur, quàm ut totus locus, vel communitas interdicatur. ℞. Id fieri, vel quia incerti ſunt culpabiles, & ſi in genere ferretur excommunicatio contra ſingulos, qui fuerint culpabiles, plerique contemnerent talem cenſuram, quia non crederent ſe culpabiles, vel diverſas excuſationes in peccatis quærerent; vel quia Rectores & potentes, qui fortaſſis non curarent excommunicationem ſuæ perſonæ, debent magis curare interdictum *generale*, ne populus propter eorum culpam interdicto affectus contra eos exaſperetur.

89 In ſpecie autem cauſas & caſus, in quibus ipſo Jure ſtatuitur interdictum, enumerat Sylveſter. *V. Interdictum*. 4. Ut ſi civitas det auxilium, vel conſilium, ut capiatur Cardinalis vel Epiſcopus, aut invitus in aliquo loco detineatur. *c. felicis*. 5. *de Pœnis in* 6. *Clem. ſi quis ſuadente*. 1. *eodem. tit. de Pœnis*. ſi Eccleſiaſtici contra immunitatem ſuam à ſæcularibus Magiſtratibus realibus, vel perſonalibus oneribus graventur. *c. quamquam* 4. *de Cenſibus. in* 6. ſi repreſſaliæ contra Eccleſiaſticos concedantur, nec intra menſem relaxentur. *c. un. de Iniurijs. in* 6. & plures alij caſus, qui apud cit. authores videri poſſunt. Interim
regulariter in caſibus, quibus ipſo Jure ponitur inter- 90
dictum, neceſſe eſt, ut accedat cognitio, vel declaratio judicis eccleſiaſtici; tum ut legitimè conſtet, an delictum ſit tale & revera patratum, quod interdictum ſecum trahat: tum ne nocentes juris ignorantia excuſentur: tum denique quòd Concilium Conſtantienſe quantum ad evitationem in Divinis requirens denuntiationem, loquatur non tantùm de excommunicatis, ſed etiam ſuſpenſis & interdictis.

Sed & illud notabile, quòd in *extrav. providè*. 91
2. *h. t. inter Comm* prohibeatur, ne propter pecuniarium debitum ſine ſpeciali, & expreſſa licentia Papæ Provinciæ, Civitas, Caſtrum, villa, locus vel territorium interdicto ſupponatur. Quod verò hic de licentia Papæ dicitur, in hoc ſpeciali caſu locum habet. Cæterùm autem interdictum etiam ſine licentia Papæ ponere poſſunt judices ordinarij eccleſiaſtici, quibus aliàs jus ferendi cenſuras competit, dummodo juſtitia cauſæ adſit, & monitiones debitæ præmittantur.

Porro ad effectum *interdicti* quod attinet, ſcien- 92
dum eſt, olim inprimis Miſſas, & omnia divina officia in ſingulis Eccleſijs loci interdicti prohibita fuiſſe, quod tamen deinde Bonifacius VIII. in *c. alma mater*. 24. *verſ. adjicimus. h. t. in* 6. ita limitavit, ut tempore interdicti (quod DD. communiter de interdicto locali generali intelligunt, non verò de ſpeciali alicujus Eccleſiæ, quia aliàs hoc interdictum ſpeciale redderetur prorſus ſine effectu) ſingulis diebus in Eccleſijs & Monaſterijs Miſſæ celebrentur, & alia Divina Officia dicantur, ſicut priùs, ſubmiſſa tamen voce, januis clauſis, ac excommunicatis & interdictis expulſis, campanis etiam non pulſatis, quibus Divinis Officiis Canonici & Clerici non autem reliqui de populo intereſſe debeant. In feſtivitatibus autem Natalis Domini, Paſchæ, ac Pentecoſtes (quod DD. probabiliter ad totum triduum iſtorum feſtorum extendunt) & aſſumptionis Virginis glorioſæ (quibus Martinus V. addidit feſtum Corporis Chriſti cum Octava) pulſentur campanæ, & januis apertis, alta voce Divina Officia ſollenniter celebrentur, excommunicatis prorſus excluſis, ſed interdictis admiſſis, quibus ob reverentiam harum ſollennitatum præfatis diebus participatio Divinorum conceditur: ſic tamen, ut illi, propter quorum exceſſum interdictum eſt poſitum, alteri, in quo celebrantur Divina, non appropinquent.

Alter effectus interdicti eſt, quòd regulariter pro- 93
hibeatur ſacramentorum adminiſtratio & participatio, niſi ſpecialiter quædam Sacramenta in Jure excepta ſint. Excipitur autem in interdicto *generali* (& probabiliter etiam *locali ſpeciali* teſte Sylveſtro *in V. Interdictum*. 5. *n.* 9.) Baptiſmus & Confirmatio. *c. reſponſo*. 43. *h. t. & c. quoniam*. 19. *eod. in* 6. item Pœnitentia & abſolutio à peccatis, quæ non tantùm ægris, ſed etiam ſanis tempore interdicti miniſtrari poteſt; dummodò excommunicati non ſint, vel propter eorum culpam interdictum non ſit poſitum. Priori enim caſu non recipiuntur ad pœnitentiam, niſi priùs fuerint abſoluti à cenſura, nec poſteriori culpabiles in interdicto, niſi pro culpis ſuis priùs ſatisfecerint, vel de ſatisfaciendo idoneam cautionem præſtiterint, quamvis ab ipſa interdicti cenſura necdum abſoluti ſint. *d. c. alma mater*. Euchariſtia quoque ſaltem in mortis articulo conceditur. *c. permittimus*. 57. *h. t.* & in feſtis ſupra nominatis, propter illa verba in *d. c. alma mater*. poſita, *præfatis diebus participationem permittimus Divinorum &c.* quæ verba in favorem animarum latiùs interpretanda ſunt, ut non tantùm auditionem Divinorum, ſed & participationem ſacræ Communionis comprehendant.

Matri-

94 Matrimonium etiam tempore interdicti ex communiori DD. ſententia non creditur eſſe prohibitum, præſertim ſi fiat abſque ſolenni copulatione & benedictione in Eccleſia: quia illa tantùm ſacramenta cenſentur eſſe prohibita, quæ ab Eccleſia diſpenſantur: Sacramentum autem Matrimonij ipſi contrahentes ſibi miniſtrant, & Parochus in eo non tanquam Miniſter, ſed potiùs teſtis reputatur. Pan. *in c. non eſt vobis*. 11. *de ſponſalibus*. *n.* 8. & Nav. *d. n.* 9. ſed hoc in interdicto *locali*, vel *perſonali generali*. In interdicto autem *ſpeciali perſonali* videtur probabilius, eos, qui ex ſua culpa ſpecialiter interdicti ſunt, non poſſe durante hoc interdicto licitè (ſed tamen validè) matrimonium contrahere: quia generaliter ab omnium ſacramentorum perceptione prohibiri ſunt, non ſecus ac minore excommunicatione ligati, de quibus ſatis conveniunt DD. quòd matrimonium nequeant contrahere; atque ita conciliari poſſe exiſtimo diverſos authores, quorum aliqui matrimonium tempore interdicti concedunt, alij negant. Putat quoque Cov. *in Relect. c. alma mater. hoc tit. in* 6. *p.* 2. §. 2. *ſub. nu.* 7. circa ſolemnitatem & benedictionem matrimonialem faciendam tempore interdicti obſervari poſſe conſtitutionem. *c. alma mat.* ut ſcil. ad inſtar aliorum Divinorum Officiorum fiat januis clauſis, vel etiam apertis in feſtis ibidem memoratis.

95 Tertius effectus interdicti eſt, quòd in eo decedentes priventur eccleſiaſtica ſepultura. *c. quod in te*. 51. *de Pœnitent. & remiſſion.* In interdicto tamen *locali generali*, qui ſpecialiter ex ſua culpa interdicti non fuerint, non poterunt quidem ſepeliri in loco interdicto, ſed poterunt ad alium locum ſa-
96 crum non interdictum transferri, arg. *c. ſi ſententia*, 16. *h. t. in* 6. Quòd ſi contingat contra prohibitionem Juris aliquem interdictum ſepeliri in loco ſacro, non erit is extrahendus: quia hoc non habetur in Jure ſtatutum: & licet aliud ſit de excommunicatis, ut illi denuo exhumari, & è loco ſacro ejici debeant. *c. ſacris*. 12. *de Sepulturis*. Nihilominus hæc tam ſevera pæna non ad alium caſum in Jure non expreſſum eſt extendenda, & ſpecialis ratio eſt circa excommunicationem, quòd ea ex ſua natura ſeparet excommunicatum à reliquorum fidelium conſortio, quod ſecus eſt in interdicto, ut ſuperiùs etiam tradidimus. Imò etiam illa corpora interdictorum, quæ tempore interdicti extra locum ſacrum ſepulta ſunt, ſublata cenſura ad locum ſacrum referenda eſſe, ſi id commodè fieri poſſit, docent communiter Authores Nav. *in Manuali confeſſor. c.* 27. *ſub. n.* 176.

97 Præterea Clerici & Religioſi, qui interdictum ſervarunt, ſpeciale privilegium Juris habent, ut in loco etiam interdicto, abſque pulſatione tamen campanarum, ſepeliri poſſint, *d. c. quod in te*.

98 Quartus effectus eſt, quòd violantes interdictum pœnas Juris incurrant: & *in primis* quidem Clerici perſonaliter interdicti, vel in loco interdicto celebrantes, aut actum ſui ordinis exercentes, irregulares efficiuntur, à qua irregularitate tantùm per ſummum Pontificem abſolvi poſſunt.
99 *c. is qui*. 18. §. *is verò*. *h. t. in* 6. Et quoad hanc pœnam irregularitatis interdicto perſonali ſimili eſt interdictum *ingreſſus in Eccleſiam*, per quod aliquis prohibetur in Eccleſia Divina celebrare vel audire. *c. is cui*. 20. *h. t. in* 6. non tamen ibidem extra tempus Divini officij privatas orationes perſolvere, aut extra eccleſiam in privato oratorio celebrare. Nav. *d. loc. nu.* 170. Cujus interdicti frequens eſt mentio in Jure, ut in *c. Romana*. 5. *& c.* 2. *de Cenſibus. in* 6. *c. præſenti*. 9. *de Officio ordinar. in* 6. in Trid. *Seſſ.* 6. *de Refor. c.* 1. ac pluribus alijs locis, & plerumque infligi ſolet Prælatis Eccleſiaſticis propter eorum culpas, cùm ſit mitior cenſura, quàm excommunicatio vel ſuſpenſio ab officio, ne per eam impediatur Prælatus in alijs ſpiritualibus & temporalibus ſuam juriſdictionem exercere.

Secundò domini temporales, qui compellunt 100
Clericos in loco interdicto celebrare, & ipſi quoque interdicti, qui juſſi recuſant exire de templo, excommunicationem Pontifici reſervatam incurrunt, *Clem.* 2. *h. t. Tertiò* quoque excommunicationem non tamen reſervatam incurrunt, qui interdictos in loco ſacro, vel alios in loco interdicto ſcienter ſepelire præſumpſerint. *Clement.* 1. *de Sepulturis*. *Quartò* in Religioſos etiam tam exemptos, quàm non exemptos excommunicatio (quæ pariter non legitur reſervata) lata eſt in *Clement.* 1. *hoc tit.* ſi interdictum à Pontifice vel alijs ordinarijs latum violarint interdictos ad divina officia admittendo.

Interdicti quandam ſimilitudinem gerit *ceſſatio* 101
à Divinis, quæ tamen non eſt propriè cenſura, ſed potiùs ipſum factum, quo ſuſpenduntur organa Divinæ laudis, & ab ipſis Divinis Officijs ceſſatur propter gravem aliquam injuriam Eccleſiæ illatam, ut injuriantes reſipiſcant; & quod deliquerunt, emendent. Differt propterea etiam quoad effectum ab *interdicto*, quòd *ceſſatio* non afficiat perſonas, ſed tantùm locum, & ſic extra locum, in quo à Divinis ceſſatum eſt, liceat cuilibet Divina audire, neque Clericus irregularis efficiatur, ſi in ipſo loco ceſſationis Divina celebraverit, quàmvis id ſine gravi peccato facere non poſſit, imò etiam excommunicatio in violatores ceſſationis extendatur *in d. Clement.* 1. §. *in ceſſationibus*. *hoc tit.* De ſepultura dubitant DD. an in loco ceſſationis concedatur? Sed probabilius eſt, eam concedi: quia prohibitio expreſsè in Jure monſtrari non poteſt, neque enim in pœnis, ubi termini ſunt ſtrictè & propriè accipiendi, per excluſionem Divinorum Officiorum excluſa intelligitur ſepultura, cùm ſit aliquid diverſum.

Cæterùm *ceſſationem à Divinis* indicere poſſunt 102
Prælati Eccleſiaſtici ordinariam juriſdictionem habentes, Capitula Cathedralium Eccleſiarum ſede vacante: Et Epiſcopi poſſunt dare licentiam aliis etiam Capitulis & Conventibus Regularium vel ſæcularium Eccleſiarum, ut ob juſtas cauſas à Divinis ceſſare valeant, dummodò in tali ceſſatione obſerventur ea, quæ præſcribuntur, *in cap. ſi Canonici*. 2. *& cap. quamvis*. 8. *de Officio ordin. in* 6. ut ſcilicet vocatis abſentibus de Capitulo deliberetur de *ceſſatione*, & cauſa *ceſſationis* inſtrumento publico vel literis patentibus inſeratur, & tradatur ei, contra quem ceſſatur, ac denique intra menſem cauſa coram Pontifice vel ordinario judice deducatur. Videatur Sylveſter *V. Ceſſatio à Divinis* & Joan. Honor. *ad hoc titul. numer.* 90.

De

Digitized by Google

§. IV.

De Abſolutione à cenſuris & in ſpecie de abſolutione ab excommunicatione contracta ob percuſſionem Clerici.

SUMMARIA.

103. *Cenſura quandoque eſt nulla, & tunc non eſt obſervanda à cenſurato, ſi uallitas eſt manifeſta.*
104. *Triplici ex capite cenſura redditur nulla ex defectu Iuriſdictioais, cauſæ & proceſſus.*
105. *Appellatio poſt cenſuram latam facta non habet effectum ſuſpenſivum.*
106. *Cenſura an ſit valida ſi lata ſit in innoceatem, in foro tamen externo convictum, aut èconrra ſi lata ſit ſine ſafficientibus probationibus, ſed contra verè reum?*
107. *Poteſt cenſura iu foro externo valere, etſi iu foro interno non valeat.*
108. *Cenſura in foro externo invalida eſt etiam invalida in foro interno.*
109. *Cenſura per modum ſtatuti, aut in monitorijs lata poteſt quis obligari iu foro conſcientiæ etſi nibil contra eum probari poſſit. Sententia tamea declaratoria in foro externo ſine probatioUibus ferri uou poteſt.*
110. *Cenſara ſine citatione & monitione lata eſt omnind nulla: niſi contumacia ſit notoria, aut periculum ſit in mora.*
111. *Trina mcuitio non eſt de ſabſtantia cenſuræ, niſi in duobus caſibus.*
112. *Cenſuræ juris invalidæ eſſe poſſunt ex defectu Iuriſdictionis, vel non publicationis, aut ob coutrariam conſuetudinem.*
113. *Epiſcopi, eorumque ſuperiores cenſaram Iuris uon incurrunt, niſi eorum fiat mentio ſpecialis.*
114. *A cenſura hominis is abſolvit, qui tulit, aut cui is commiſit, aut eius ſucceſſor.*
115. *In articulo mortis nulla cenſura reſervata eſt, & quilibet ſacerdos poteſt abſolvere pro foro interno: ſed poſt reconvaleſcentiam abſolutus ſe debet præſentare ſuperiori, aliàs iu cenſuram reincidet.*
116. *Superior qui habet concurrentem Iuriſdictionem cum inferiore prælato, poteſt abſolvere à cenſara ab ipſo lata: & quid de legatis Apoſtolicis reſpectu Epiſcoporum:*
117. *Superior, qui non habet concurrentem Iuriſdictionem, non poteſt abſolvere, uiſi via appellationis adeatur, aut Prælatus inferior in ſua cauſa cenſuram tulerit.*
118. *In Monoſterij excommunicati per Abbatem ab ipſo abſolutionem obtinere debent.*
119. *Cenſuræ Iuris aliæ reſervatæ, aliæ non reſervatæ.*
120. *Privilegium Epiſcoporum & Regalarium abſolvendi & diſpenſaadi circa caſus reſervatos ſummo Pontifici procedit tautùm pro foro conſcientiæ.*
121. *Quænam cenſuræ ſint reſervatæ S. Pontifici?*
122. *Quomodo excuſari poſſit, quòd Bullæ & Cenſuræ in ijs contentæ alicubi non ſint receptæ.*
123. *Quid faciendum, ſi quis dubitet an cenſara ſit reſervata?*
124. *A cenſuris Iuris & ſtatutorum uon reſervatis cuivis Epiſcopo, vel iu foro conſcientiæ Confario abſolutio competit.*
125. *De cenſura Canonis.* ſi quis ſuadente. 17. q. 4.
126. *Qui Clerici in Sacris conſtituti privilegio Canonis gaudeant, vel non.*
127. *Vt Clerici in minoribus idem privilegium habeant: requirantur conditiones à Trident. Concil. præſcriptæ.*
128. *Quid de Clericis conjugatis?*
129. *Regulares omnes gaudent eodem privilegio: & quid de Eremitis?*
130. *Maſculinum etiam iu materia huius Canonis comprehendit fœmininum.*
131. *Clerici etiam ſeipſos percutientes incidunt in cenſuram Canonis, poſſunt tamea ab Epiſcopo vel Prælato ſuo abſolvi; ſi percuſſio uon ſit enormis.*
132. *Ex ſpecialibas privilegijs Prælati regulares etiam ab enormi abſolvuut.*
133. *Ad dictam ceaſuram incurrendam reqairitur gravis iniaria, in qua animus & effectus concurrat.*
134. *Ceuſura incurritur, etſi Clericus in ſui percuſſionem conſentiat: qaod declaratar.*
135. *Quid nomiue violentæ mauus injectionis hìc intelligatur?*
136. *A ceaſura Canonis tam ignorantia Iuris, quàm facti excuſat.*
137. *Excuſatur etiam, qui Clerico privilegio Clericali privato violentiam infert.*
138. *Si caaſa defenſionis fiat, aut diſciplinæ.*
139. *Defectus deliberationis ſafficientis vel parvitas injuriæ pariter excuſat.*
140. *Magiſter vel propinqaus Laicus Clericum iu maioribus Ordinibus conſtitutum caſtigandi per verbera jus nou habet.*
141. *Prælatus Eccleſiaſticas caſtigandi poteſtatem non per Laicos, ſed Clericos exercere debet, ne cenſuram incurrat: & quid de captura vel tortura?*
142. *Ebrietas qaomodò excuſet à cenſara?*
143. *Ab iſta cenſura Canonis Legatus à Latere & Nuncius Apoſtolicus abſolvere poſſunt, ſed cum differentia:*
144. *Mulieres, Moniales, Clericos impuberes, vel aliter impeditos pervenire ad S. P. ejuſve Legatam, Epiſcopus poteſt abſolvere.*
145. *Quid de potentibus?*
146. *A percuſſione levi indifferenter abſolvere poteſt Epiſcopus: & quæ dieatur leviſſima, levis, gravis, vel enormis?*
147. *In dubio percuſſio potiùs iudicari debet gravis quàm levis.*
148. *Privilegiam Epiſcopale abſolvendi à Cenſara Canonis extenditur etiam ad alios Iuriſdictionem Epiſcopalem vel quaſi habeutes.*
149. *Conſaetudine poteſt obtineri, ut abſolutio in foro conſcientiæ impenſa, etiam in foro externo acceptetur.*

REpetenda eſt inprimis hoc loco illa cenſurarum
diſtinctio, quam ſuperius *in* §. 1. circa finem aſſi- 103
gnavimus, quòd ſcilicet cenſura alia ſit lata ab *homine*
ſcilicet judice, & alia à *Iure* ſive *Canone*, Igitur quod at-
tinet ad cenſuram hominis prænotari debet, frequen-
ter contingere, ut ea ipſo Jure nulla irrita ſit, adeoque
abſolutione non indigeat, ſed ſolùm ut à ſuperiore de-
claretur nulla, ſi fortè contra talem cenſuram appella-
tio ad eum interponatur. Imò ſi nullitas ſit manifeſta &
notoria, etiam citra appellationem cenſura à cenſurato
non obſervari poterit: quia quod eſt de Jure nullum,
nullum

Digitized by Google

nullum producit effectum, & ut ex Gabriele refert Laym. *de Cenſuris in communi. c. 6. n.* 2. Si quis publicè excommunicetur & denuntietur *nulliter*, ipſe ex adverſo publicare poterit cauſam, propter quàm ipſa ſententia cenſuræ eſt nulla. Dico tamen: *ſi nullitas ſit manifeſta & notoria:* in dubio autem vel quando cauſa non eſt ita publicè cognita, querela ad ſuperiorem deferenda eſt, ut is de juſtitia cauſæ cognoſcat, & interim ſententia ſaltem in foro externo præſertim ad evitationem ſcandali obſervanda: quia ut inquit Greg. *c. 1. cauſa. 11. q. 3. ſententia paſtoris ſive iuſta ſive injuſta* fuerit, timenda eſt. Et Pontifex in *c. per tuas. 40. verſ. non igitur. h. t.* conſtituit, ut ille, qui allegat ſe poſt appellationem interpoſitam excommunicatum, vel in forma excommunicationis intolerabilem errorem expreſſum, debeat pro excommunicato haberi antequam ſuam cauſam coram ſuperiore probarit.

Redditur autem cenſura *nulla* & irrita ex triplici
104 potiſſimum capite. I. ex *defectu juriſdictionis* quæ vel nunquam penes cenſurantem extitit, veluti ſi excommunicatus non ſit ſubditus; vel quæ fuit ab eo ante latam ſententiam revocata, ut à delegato per delegantem; vel quæ fuit per appellationem interpoſitam ſuſpenſa. Proinde ſi excommunicatio, vel alia cenſura in aliquem ab inferiore judice lata ſit, poſtquam ille ad ſuperiorem verbis vel facto (ſcilicet iter ad ſuperiorem arripiendo, nuntios mittendo,) & c. appellavit, invalida cenſebitur, *d. c per tuas. & c. ad audientiam. 34. c. dilectis. 52. de Appellat.* Si verò poſt cenſuram lata appellatio
105 interponatur, habet quidem hæc appellatio effectum devolutivum, ut cauſæ cognitionem ad ſuperioris tribunal devolvat, ſed non ſuſpenſivum, quin interea cenſura lata executionem ſecum trahat, & effectum tam diu ſortiatur, uſque dum à ſuperiore vel declaretur nulla, vel relaxetur, ſicut deciſum eſt *in cap. is cui. 20. §. ſanè. h. t. in 6.*

II. Invalidatur cenſura ex defectu *iuſtæ cauſæ*; ſi nimirùm deſit gravitas culpæ vel contumaciæ, qualem culpam & contumaciam in omni cenſura requiri ſuperiùs *in* §. 1. explicatum; præſertim verò ſi cauſa falſa vel injuſta ſit, non tenebitur cenſuratus ad cenſuræ obligationem & obſervationem, ut dictum, & facit textus in *c. cui eſt. 46. cauſa. 11. q. 3.*

106 Sed quid ſi cenſuratus revera ſit innocens, per falſas tamen probationes, vel vehementes præſumptiones in judicio convictus ſit; vel è contra, ſi judex in aliquem pronuntiarit cenſuram propter culpam revera ab eo patratam, de qua tamen legitimis probationibus non eſt convictus: an his duobus caſibus valida cenſura cenſebitur?

℞. Breviter in *primo* caſu valere cenſuram in foro externo, ut v. g. excommunicatus denunciatus publicè vitari, & ad actus judiciales admitti non debeat; quia quàm diu falſitas probationum & præſumptionum demonſtrari non poteſt, talis ſententia eſt juſta in foro externo, & conſequenter etiam inſtar juſtæ cenſuræ ſuum effectum habebit. At verò quantum ad forum
107 internum nihil operabitur talis cenſura, nec privabit cenſuratum ſuffragiis Eccleſiæ, nec peccabit ex ſua parte, ſi ſepoſito ſcandalo cum aliis communicaverit: quia cenſura, cùm ſit pœna, non poteſt directè obligare innocentes, quatenus innocentes ſunt, ſed talis ex ſuppoſito in conſcientia eſt innocens, ergo eum cenſura in conſcientia obligare non poteſt. Et huc rectè accommodatur dictum Pontificis in *c. 1. de Sent. & re judicata in 6. quòd æterni tribunal Judicis illum reum non habeat, quem injuſtè judex condemnat.*

In *ſecundo* caſu pro foro externo invalida eſt cenſura: cùm enim ex communi & recepta DD. ſententia in foro externo, maximè ubi de abſolutione rei agitur, judex publicam perſonam agens debeat judicare de publicis actis & probatis, non ex privato animi motu. *c. quamvis. 75. cauſa. 11. q. 3.* planè deficiet juſta cenſuræ cauſa in foro externo, & propterea nulla erit cenſura, ſi ut ſupponimus cenſuratus le- 108
gitime convictus non fuerit. Sed & quoad forum internum probabilius videtur, talem cenſuram eſſe invalidam: quia cùm cenſuratio ſit actus fori externi, non aliter obligat in conſcientia, quàm quatenus in foro externo eſt validus, & Juri conformis. Videri poterit circa hactenus dicta Paulus Laym. *d. c. 6. ſub n. 2.* & Bonac. *de Cenſuris in communi diſp. 1. q. 1. puncto. 11.* Hanc tamen poſtremam concluſionem ulteriùs declarandam puto, ut procedat, ſi Epiſcopus quatenus judex eccleſiaſticus aliquem propter crimen non legitimè probatum per ſententiam particularem cenſurare vellet; aliud autem ſi Epiſcopus vel ſummus Pontifex tanquam paſtor communis per legem, ſtatu- 109
tum, vel ſententiam generalem ad eradicandum certum aliquod vitium cenſuram ferat quæ, ipſo Jure incurratur, tunc enim in foro conſcientiæ ea afficietur, qui delictum perpetravit, etiamſi in foro externo nequeat probari, licet ut talis in foro externo tanquam cenſuratus denuntiari valeat, etiam legitima probatio procedere debeat, quæ probari poſſunt ex illis principiis, quæ circa obligationem legum pœnalium poſt ſententiam judicis vel Juris latam *in Lib. I. tit. de Conſtit.* tradi ſolent. Item ſi contra aliquem ſint indicia, quòd rem alienam contra juſtitiam detineat, de qua in judicio convinci non poſſit, non prohibetur Epiſcopus concedere monitoria, ſive cenſuras legitimis monitionibus præmiſſis, de quibus §. 1. *hujus tit.* dictum, quia talia monitoria non ſunt ſententiæ condemnatoriæ ſimpliciter, ſed tantùm ſub conditione, ſi habuerit contra juſtitiam, & non reſtituerit.

Tertia nullitatis cauſa eſt, ſi ſubſtantialis proceſſus judicii obſervatus non ſit, & Judex proceſſerit contra aliquem non citatum, & non defenſum. Hæc 110
tamen nullitatis cauſa patitur ſuas controverſias: & inprimis non deſunt, qui velint, cenſuram eſſe quidem injuſtam, non tamen invalidam, licet nulla citatio vel monitio, præceſſerit. arg. *c. 1. c. cùm ſit Romana. 5. in fine. de Appell* ubi dicitur Apoſtulum aliquem abſentem & irrequiſitum excommunicaſſe. Item arg. *cap. illud. 5. de Clerico excommunicato.* ubi videtur approbari excommunicatio etiam non præmiſſa monitione prolata. Nihilominus communiter inter DD. receptum eſt, cenſuram nulla prorſus monitione præmiſſa regulariter nullam eſſe; quia cenſura non infligitur niſi ob contumaciam, contumacia autem non datur ſine monitione. Quare non obſtat *d. c. cùm ſit Romana.* quia id convenienter verbis textus explicari poteſt de eo caſu, quo delictum & contumacia alicujus notoria eſt, atque monitio parum vel nihil profutura; & ſic dici poteſt, quòd Apoſtolus non requiſiverit quidem illum excommunicatum per edictum peremptorium, ſæpius autem per epiſtolas ſuas abſtinere à peccatis præmonuerit, Gloſ. *eod. c. cùm ſit Romana. verbo irrequiſitum.* Barb. *in c. ſacro. 48. h. t. n. 5.* Ad *c. illud. de Clerico excommunicato* dici ſimiliter poteſt, ibi contumaciam fuiſſe notoriam, quod arguunt illa verba ibidem poſita: *cum factum ipſum in partibus illis non poſſit eſſe non notorium &c.* Quod ſi periculum in mora ſit, & res longiorem dilationem non patiatur, valebit cenſura etiam monitione non præmiſſa, Gloſſ. *in cap. cùm medicinalis. 1. in verbo. temerarius. hoc tit. in 6.*

Deinde etiam dubitatur, an trina monitio, quæ 111
in *d. c. ſacro. h. t* ante cenſuram requiritur, ita ſit de ſubſtantia, ut vel una omiſſa cenſuram irritam reddat? Sed magis receptum eſt, cenſuram eſſe quidem iniuſtam, ſed non invalidam, ut ex textu in *c. Romanas. h. t. in 6.* notavit Gloſſ. *in verbo iniuſta.* Exceptis duobus

Digitized by Google

caſibus, in quibus trina monitio etiam ad valorem cenſuræ requiritur. I. Si excommunicatio feratur in participantes cum excommunicato, *c. ſtatuimus.* 3. *h. t. in* 6. II. Si cauſa delegato committatur cum clauſula, *ut præcedente canonica monitione cenſuras proferat.* Barb. *in d. c. ſacro. h. t. n.* 5. Covar. *in ſæpe. d. c. alma mater. h. t. in* 6. *p.* 1. §. 9. *n.* 7.

112 Cenſura *Iuris* etiam aliquando invalida eſſe poteſt, ſi nimirùm deficiat juriſdictio ex parte legem condentis; ut quia Prælatus inferior ſummo Pontifice vel alienos ſubditos, vel proprios etiam, extra territorium tamen proprium, per ſtatutum aliquod cenſura conſtringere intendit. *c.* 2. *de Conſtitut. in* 6. qua de re videatur in *principio* § 2. *huius tit.*

Præterea multæ cenſuræ Juris tum in antiquis Canonibus, tum in novis Bullis contentæ præſertim in remotis locis extra Italiam uſu receptæ non ſunt, vel contraria conſuetudine abrogatæ, quod inde accidit, vel quia habent materiam, quæ non poteſt in omnibus Orbis partibus propter diverſos nationum mores practicari; vel quia per locorum Ordinarios nunquam ſufficienter publicatæ fuerunt: cenſura autem non publicata non obligat ſubditos: quia non intelligitur priùs vera eorum contumacia arg. *c. cùm infirmitas.* 13. *ibi: poſtquam per Prælatos locorum fuerit publicata*, *& c. de Pœnitent. & remiſſion.* Interim nihil obſtat, quin talem cenſuram, quæ ipſo Jure infligitur, licet eatenus non obſervetur, nihilominùs Epiſcopus, vel Iudex Eccleſiaſticus ex illa cauſa, ob quam de Jure dictatur, poſſit per ſententiam infligere.

113 Illud quoque hìc adnotari debet, quòd Epiſcopi & Superiores Prælati nullam cenſuram Juris incurrant, niſi ſpecialis eorum mentio in Canonibus fiat: idque ne Pontificalis officii executio & Epiſcopalis juriſdictio cum damno vel periculo Eccleſiaſtici ſtatus impediatur. *c. quia periculoſum.* 4. *h. t. in* 6.

114 Quòd ſi cenſura *hominis* vel Juris valida ſit, abſolutione opus eſt cenſurato. Sciendum proinde; quòd à cenſura *hominis* principaliter non abſolvat alius, quam ille ipſe, qui eam tulit, vel cui is abſolvendi poteſtatem commiſerit & delegarit. *c.* 3. *de Offic. Iudic. ordinar. cap. ab excommunicato.* 41. *& ibi* Gloſſ. & DD. *de Reſcript.* Si mortuus vel dignitate privatus fuerit, qui cenſuram tulit, non propterea exſpirat cenſura, ſed jus abſolvendi ad ſucceſſorem devoluitur. *c. ſi Epiſcopus* 40. *cauſa* 11. *q.* 3. Et nomine ſucceſſoris ſede vacante in Eccleſia Cathedrali venit Capitulum: quia ſuccedit in juriſdictionem Epiſcopi. *c. un. de Majorit. & obed. in* 6. In Monaſteriis verò & Collegiatis Eccleſiis abſolutio Epiſcopo, vel alteri ordinario, cui tali loca immediatè ſubſunt, competit. quia ſede vacante in Monaſteriis & Collegiatis Eccleſiis regulariter juriſdictio Prælati defuncti non eſt penes Conventum, ſed ad Ordinarium redit, ab eoq; adminiſtratores in ſpiritualibus & temporalibus conſtituuntur.

115 In articulo mortis nulla quidem cenſura reſervata eſt, quin eam quilibet ſacerdos etiam de cætero non approbatus ad curam animarum, vel ipſemet cenſura affectus abſolvere valeat. Trid. *Seſſ.* 14. *de Pœn. c.* 7. *& ibi* Barb. *n.* 13. ſed ſi in articulo mortis conſtitutus periculum evadat, ſuperiorem cenſuram ferentem accedere debet, ut pro cenſura ante illata & culpa patrata ſatisfactionem præſtet, ab eoque etiam in foro externo abſolutionem impetret: nam illa abſolutio à privato ſacerdote facta tantùm valet pro foro animæ & non poteſt Juri Epiſcopi & foro externo præjudicare. Aliàs ſi talis abſolutus in articulo mortis poſt reconvaleſcentiam non ſe præſentarit Epiſcopo ceſſante impedimento, ubi commodè poterit, reincidet in cenſuram ipſo Jure, *c. eos qui.* 22. *h. t. in* 6.

116 Ad ſuperiorem cenſurantis etiam aliquando pertinet abſolutio, adhibita diſtinctione, an ſuperior habeat cum inferiore concurrentem juriſdictionem, ita ut ſubditi inferioris, ſint etiam ſubditi ſuperiori, ſitque inter eos locus præventioni vel an habeat juriſdictionem ab inferiore prorſus ſeparatam. Si ſuperior habeat juriſdictionem concurrentem, ut Papa in tota Eccleſia, ejuſque Legatus de Latere in Provincia ſibi decreta cum omnibus inferioribus Prælatis, Provinciales & Generales Regularium cum ſubordinatis eorundem Regularium ſuperioribus, tunc æquè à ſuperiore cenſurantis, quam ab ipſo cenſurante abſolutio peti poteſt, niſi quòd hodie univerſim circa Legatos Pontificios etiam de latere dictos conſtituerit Trid. *Seſſ* 24. *de Reform. c.* 20. ne quarumque facultatum vigore cauſas ad forum Eccleſiaſticum ſpectantes in prima inſtantia Ordinariis locorum præripiant, conſequenter rectè inferri poteſt, abſolutionem à cenſura Epiſcopi, quæ cauſæ cognitionem requirit, in prima inſtantia extra viam appellationis ad Legatum hodie non pertinere, quidquid olim ſtatutum ſit *cap.* 1. *de Offic. legati.* & in *c. eos qui.* 22. *h. t. in* 6. cui per verba Trid. ſatis derogatum intelligi poteſt.

Si verò ſuperior non habeat concurrentem juriſdictionem cum inferiore, ſed ſeparatam, quamvis ſuperiorem, ſicut Archiepiſcopus, eſt quidem Ordinarius ſuorum ſuffraganeorum, in ſubditos autem eorum regulariter immediatam iuriſdictionem non habet. *c. paſtoralis.* 9. *de Officio ordinarij.* *c. venerabilibus.* 7. *h. t. in* 6. tunc tantùm per viam appellationis & poſtquam ab inferiore obtineri non poteſt, à ſuperiore abſolutio petenda eſt, eaque appellatio gradatim interponenda, ut v. g. excommunicatus ab Archidiacono in Diœceſi ſuffraganei, priùs ad ipſum Suffraganeum, & demùm ad Archiepiſcopum appellet. Sed ſi excommunicatus aliquis ſit à ſuffraganeo propter cauſam, quæ ipſum ſuffraganeum concernat (prout Epiſcopus poteſt aliquem pro ſuorum jurium defenſione cenſuris afficere, & ita quaſi gladio ſpirituali ſe & ſua tueri. *c. delicto.* 6. *& d. c. venerabilibus.* 7. *h. t. in* 6.) tunc quia Epiſcopus in propria cauſa pars eſt, ſimpliciter contra eum, apud Archiepiſcopum querela deponi & pro abſolutione inſtari poteſt. *d. c. venerabilibus.* Qualiter autem hoc caſu Archiepiſcopus ante abſolutionem audire debeat ſuffraganeum, an propter offenſam manifeſtam fortè excommunicationem tulerit, vel ſi offenſa ſit dubia, qualiter tunc ante proceſſum in cauſa principali *ad cautelam* abſolvendus ſit excommunicatus, dictum eſt ſuperiùs in §. 2. *poſt verſiculum*, *merè externa communio &c.* 117

In Monaſterij Regularium excommunicati per Abbatem, ab eodem abſolutionem obtinere debent; quia Abbas in prima inſtantia eſt judex ordinarius ſuorum Religioſorum per ea, quæ tradidi *de Privilegiis Monaſteriorum privilegio.* 48. Si verò Abbas abſolutionem recuſarit, vel injuſta excommunicatio dicatur, ad Epiſcopum appellatio dabitur, qui cauſam cenſuræ ab Abbate requiret, de ejuſque veritate indagabit, & ſi injuſtam cognoverit, relaxabit, ſi juſtam, excommunicato ſatisfactionem & emendationem iniunget, & non aliter, quàm ad eam præſtandam parato abſolutionem impendet. Panorm. *in c. reprehenſibilis.* 26. *de Appellat. n.* 11. 118

Inter cenſuras Iuris, quæ per Canones & Bullas Pontificias, vel ſtatuta particularia, & ſententias generales Epiſcoporum feruntur, differentia conſtituenda eſt. Quædam enim ex his ſunt reſervatæ, quædam non. A reſervatis ordinariè & extra articulum mortis, aut ſpecialem commiſſionem vel privilegium nemo abſolvere poteſt, niſi author legis & cenſuræ, qui ſibi eandem cenſuram reſervavit. Trid. *Seſſ.* 14. *de Sacramento pœnitentiæ.* *c.* 7. 119

Hodie ex eodem Concilio *ſeſſ.* 24. *de Reform. c.* 6. ſpeciale privilegium acceperunt Epiſcopi, ut in omnibus cenſu-

cenſuris & irregularitatibus occultis ſummo Pontifici reſervatis abſolvere, & diſpenſare valeant. Simile privilegium diverſi Religionum Ordines à ſummo Pontifice per ſpecialia reſcripta impetrarunt, & tempore Jubilæi omnibus Confeſſarijs concedi ſolet.

120 Verùm advertendum eſt circa hanc privilegiatam abſolutionem, quòd ea regulariter (niſi ex verbis privilegij aliter conſtare, vel conjici poſſit de mente privilegiantis) tantùm pro foro conſcientiæ, ac ſalute animæ ac Divinæ offenſæ reconciliatione valeat; non verò in foro externo & reſpectu vindictæ ob culpam patratam Reipublicæ debitæ, quin taliter abſolutus & accuſari & puniri poſſit, atque ſi de cenſura eius in foro externo conſtet, adhuc quoad effectus fori externi pro cenſurato habeatur, uſque dum abſolutionem etiam in illo foro obtineat; ut disertè tradit, & ex Stylo Curiæ Romanæ aliiſque rationibus probat Covar. *in c. alma mater. h.t. in 6. p.* 1. §. 11. *n.* 15. unde in *d. c. 6. Trid.* expreſsè additur illa *clauſula*, ut Epiſcopi à reſervatis Pontifici poſſint abſolvere (*in foro Conſcientiæ*) quæ verba licet aliqui interpretentur, quòd abſolutio debeat fieri in confeſſione ſacramentali, communior tamen ſchola DD. teſte Barboſ. *in eod. c. 6. n. 47.* docet, hunc eſſe ſenſum prædictorum verborum: *in foro conſcientiæ*, quòd Epiſcopus quidem proſit etiam extra confeſſionem abſolvere à reſervatis, ſed hæc abſolutio non proſſit quoad forum externum, ut dictum. Interim ſi in foro externo accuſator non appareat, vel culpa manifeſta aut ſcandaloſa non ſit, poſſe judicem fori externi diſſimulare cum taliter abſoluto in foro conſcientiæ, tradit Navar. *Conſil. 4. in fine de Fide inſtrumentorum.*

121 Porrò cenſuras ſummo Pontifici reſervatas præter 20. caſus contentos in Bulla Cœnæ Domini adhuc ex aliis Canonibus & Bullis 88. refert & explicat Barb. *de Offic. Epiſcopi. p. 3. allegat. 5. n. 57.* quarum plures nos convenienter materiæ, ſuper qua latæ ſunt, in aliis tit. adſcripſimus. Et hic iterum attendendum erit, ut uſus & conſuetudo locorum circa receptionem talium cenſurarum obſervetur. Ipſam quoque Bullam Cœnæ Domini, quamvis ſingulis annis in die Cœnæ Domini promulgetur; & renovetur, in multis locis præſertim Germaniæ & ſeptentrionalibus receptam non eſſe, & proinde ibi etiam ab hæreſi manifeſta contra dictam Bullam abſolvere conſueviſſe Epiſcopos, cum Becano teſtatur Laym. *de excommunicatione. c. 5. ſub n.* 2. & Nav. *conſil.* 1. *n.* 74. *in ſummariis.*

122 Sed huic dicto, quòd Cenſuræ Bullæ Cœnæ & aliæ ſimiles non ubique receptæ ſint, obſtant duo difficilia: *primum* eſt, quòd ex ſtylo Curiæ Romanæ Bullæ omnes Romæ tantùm promulgatæ obligent etiam in aliis orbis partibus, ſicut tradit Eraſmus à Chockier. *de Iuriſdict. ordin. in exemptos p. 1. q. 50. n. 5. Alterum* eſt, quòd non videatur eſſe in poteſtate ſubditorum, obedientiam ſummo Pontifici debentium Bullam recipere vel reijcere.

Reſp. Tamen ad primum, quidquid ſit de Bullis aliarum materiarum, ſpeciale eſſe in cenſuris, quòd ad earum obligationem requiratur, ut non tantùm Romæ, ſed etiam per Prælatos locorum publicentur. *cap. cùm infirmitas.* 13. *de Pœnitentiis & remiſſionibus.*

Ad ſecundum repeti fortè poſſunt verba Gratiani in *c. in iſtis. 3. diſt. 4. leges inſtituuntur, dum promulgantur, firmantur, dum moribus utentium approbantur.* quamvis enim legibus Pontificiis obediendum ſit, tamen etiam contra legem Pontificiam admitti rationabiles cauſas & conſuetudines, conſtat ex toto *tit. Decretal. de Conſuetudine.*

Hoc verò diligenter diſcernendum eſt, non poſſe quidem rationabile eſſe, ut peccata, quæ v. g. in Bulla Cœnæ Domini damnantur, ut hæreſis, violatio immunitatis Eccleſiaſticæ, & deprædatio naufragantium, falſificatio Apoſtolicarum literarum &c. licitè & impunè committantur: hoc tamen conſideratis quorundam locorum circumſtantiis poſſe eſſe rationabile, quòd ibidem propter talia delicta non incurratur ipſo facto cenſura ſummo Pontifici reſervata: ut quia loca ſunt valde remota à ſummo Pontifice, & difficilis eſt abſolutionis obtentio, & quia homines ibidem ſunt proclives ad hæreſin vel ſchiſma, quòd ſi durius cenſuris conſtringantur, periculum eſt, ne facilè in contemptum Romani Pontificis & actualem hæreſim prolabantur.

Si quis dubitet de obligatione alicuius cenſuræ reſervatæ, & ſe in alterutram partem nequeat reſolvere, pro tutiori pacificatione conſcientiæ confeſſarium privilegiatum, quales plerique ſunt de Ordine Mendicantium, accedere poterit.

Quòd ſi Author Canonis, vel cenſuræ eandem ſibi non reſervavit, eius abſolutio Epiſcopo vel etiam ſaltem quoad forum conſcientiæ proprio Parocho vel Confeſſario competit *c. nuper. 29. verſ. in ſecundo caſu. h.t.* & cenſuris Juris quoad abſolutionem inferioribus Sacerdotibus competentem annumerari poſſunt cenſuræ, quæ per generales ſententias Epiſcoporum feruntur, v. g. ſi Epiſcopus edictum faciat, ut quiſquis furtum ſacrilegum commiſerit, excommunicatus ſit: quia tales cenſuræ potiùs rationem ſtatuti, quàm particularis ſententiæ Judicis habent, præſertim cùm quoad obligationem ſemper benignior interpretatio facienda ſit Navar. *in Manuali c. 27. n. 44.* & Cov. *in d. c. alma Mater. p.* 1. §. 12. *n.* 4. 124

De Cenſura reſervata ob Percuſſionem Clerici.

INter cenſuras reſervatas nulla ferè magis recepta eſt, & ab hominibus cognita, quàm iſta, quæ ob percuſſionem Clerici incurritur, & habetur in Canone Concilij Lateranenſis, *ſi quis ſuadente. cauſa.* 14. *q.* 4. (unde & privilegium *Canonis* dicitur) cujus verba hæc ſunt: *Si quis ſuadente Diabolo hujus ſacrilegii reatum incurrerit, quòd in Clericum vel Monachum violentas manus injecerit, Anathematis vinculo ſubjaceat, & nullus Epiſcoporum illum abſolvere præſumat (niſi mortis urgente periculo) donec Apoſtolico conſpectui præſentetur, & eius mandatum ſuſcipiat.* 125

Notandum igitur I. Quòd nomine Clericorum, quorum percuſſio ſub cenſura prohibita eſt, veniant inprimis Clerici in ſacris Ordinibus conſtituti, etiam excommunicati, ſuſpenſi, verbaliter depoſiti vel irregulares, dummodò non ſint actualiter degradati, vel dimiſſo habitu vel tonſura negotiis ſæcularibus ſe immiſcentes & ab Epiſcopo ſuo tertiò moniti non emendarint *c. in audientia.* 25. & *c. contingit.* 45. *h. t.* imò etiam trina monitio Epiſcopi non requiritur, ſi Clericus ſe enormitatibus immiſceat, & dicitur ſe immiſcere enormitatibus, ſi bella & ſeditiones in populo commoveat. *c. cùm non ab homine.* 14. & *c. perpendimus.* 23. *h.t.* Item excuſatur à cenſura, qui manus violentas injecerant in Clericum, cum matre, ſorore, aut filia turpiter inventum, quod DD. non tantùm de ipſo actu carnali, ſed etiam de amplexibus turpibus, & converſationibus in locis ſuſpectis communiter interpretantur: modò non ex dolo & colluſione Clericus ad dictas perſonas invitatus fuiſſet, ut deprehenſus ibidem vapularet, neque etiam evitatur cenſura, ſi Clericus cum alijs perſonis extraneis, vel remotioribus in gradu præter nominatos deprehenſus percuſſus fuerit. *c. ſi verò.* 3. & *ibi* Barb. *n.* 7. & 8. *hoc tit.* Navar. *in Manuali c.* 27. & 84. 126

127 Notand. II. Quòd clerici etiam in prima tonſura vel minoribus exiſtentes gaudeant hoc privilegio Canonis non tamen omnes, ſed illi, qui habent conditiones requiſitas à Concil. Trid. *ſeſſ.* 23. *de Refor. in c.* 6. qui nimirùm vel beneficium Eccleſiaſticum poſſident, vel habitum & tonſuram clericalem deferentes alicui Eccleſiæ ex mandato Epiſcopi inſerviunt, vel in ſeminario clericorum, aut in aliqua Schola, Univerſitate de licentia Epiſcopi quaſi in via ad maiores ordines ſuſcipiendos verſantur.

Licet verò Concilium *d. l.* non loquatur in ſpecie de privilegio *Canonis*, ſed *fori* tantùm, nihilominus à privilegio fori ad privilegium Canonis, tanquam à maiore ad minus bona eſt argumentatio, & ſi ob defectum præmiſſarum conditionum non habet clericus privilegium *fori*, quod Jure Divino eſt datum *c. quanquam. de Cenſibus. in* 6. multò minùs habebit privilegium *Canonis*, quod Iure tantùm humano (reſpectu cenſuræ reſervatæ) eſt conceſſum. Non autem vice verſa ab amiſſione privilegii Canonis ad privilegium fori rectè infertur: cùm hoc tanquam Iure Divino competens difficiliùs amittatur. Unde etiam clericum enormitatibus ſe immiſcentem non perdere fori privilegium & proinde captum ad Iudicem Eccleſiaſticum remittendum eſſe, cum communi docet Panorm. *in c.* 1. *de Apoſtatis*. & Barb. *in d. c. perpendimus. n.* 2.

Clerici quoque conjugati ſi cum unica & virgine
128 contraxerint, & inſuper habitum & tonſuram deferant, ac de mandato Epiſcopi alicui Eccleſiæ inſerviunt, Canonis & fori privilegium habent. *c. un. de Clericis coniug. in* 6. juncto Trid. *d. c* 6. ſi verò bigami fuerint, aut viduas vel corruptas duxerint, perdunt clericale privilegium, & prohibetur eis, ne ulterius clericalem habitum portent. *c. un. de Bigamis in* 6.

129 Notandum III. Quòd nomine Monachorum, quibus ſimiliter ut Clericis privilegium Canonis indulgetur, veniant quorumcunq; Ordinum approbatorum Regulares, & non tantùm viri in Ordinibus conſtituti, ſed etiam converſi Laici & Moniales; imò Novitij ac Novitiæ, quàmdiu habitum Religionis geſtant, *cap. non dubium.* 5. *cap. de monialibus.* 33. *hoc tit. & cap. religioſo.* 21. *eodem in* 6. De Eremitis aliiſque ſimilibus, qui Monachalem vitam imitantur, ſed non emittunt tria vota ſubſtantialia, nec vivunt in Religione à Sede Apoſtolica approbata, diſtingui ſolet, an ſint ſub obedientia alicuius Prælati vel Epiſcopi & recepti in forum & Iuriſdictionem Eccleſiaſticam, tanquam perſonæ Eccleſiaſticæ, vel utrùm ſuo arbitrio talem vivendi normam teneant? priori caſu erit eis privilegium *Canonis* concedendum, non autem poſteriori cum. Navar. *in dict. c.* 27. *n.* 29. & Sylveſtro & Zerola *in Praxi Epiſcop. Eremita.*

Notandum IV. Quòd verbum, *ſi quis* in Citato
130 Canone poſitum, ſicut & regulariter in alijs materiis utriuſq; ſexus homines comprehendat. *l.* 1. *ff. de Verbor. ſignificat.* modò ſint doli & cenſuræ capaces, id eſt, non amentes, non infantes &c. Mulieres tamen, & illi, qui delictum percuſſionis in impubertate commiſerunt, atq; alii, qui ſui Iuris non ſunt, ab Epiſcopo Diœceſano à cenſura hujus Canonis abſolvi poſſunt.
131 *c. mulieres* 6. *& c. ult. hoc. tit.* Ipſi quoque clerici Monachi vel Moniales ſe invicem percutientes incidunt in eandem canonicam cenſuram, cujus tamen abſolutio in ipſo jure quandoque eſt inferioribus Prælatis reſervata: nam clerici, ſi in communi & ſimul vivant, v. g. in Eccleſia collegiata, ac ſe invicem percutiant, abſolvi poſſunt ab Epiſcopo, niſi percuſſio fuerit valdè enormis, *c. quoniam.* 9 *de Vita & honeſtate Clericorum.* Quamvis autem Gloſſ. *ibid. in V. qui ſimul vivant*, hunc textum interpretetur de Regularibus; nihilominus de clericis ſæcularibus probabiliùs intelligendus eſt: tum quòd ponatur ſub Rubr. *de Vita & honeſtate Clericorum.* & in dubio *textus* recipiat interpretationem ex *Rubrica*: tum etiam quòd in princip. illius *c. quoniam.* expreſſè Pontifex loquatur de clericis, qualiter eos poſſint Epiſcopi ad communem vitam & cohabitationem diſponere. Regulares ſe invicem percutientes, vel qui ante Religionis ingreſſum ob percuſſionem clerici vel Monachi in Canonem inciderunt, abſolvuntur ab Abbate ſeu Prælato ſui Ordinis & Monaſterij, niſi valdè enormis fuerit exceſſus, & ad mutilationem membri ſeu ſanguinis profuſionem (intellige ex gravi vulnere, non naribus, vel exigua cutis læſione) ſit deventum, aut in Epiſcopum vel Abbatem violenta manus injecta, quibus caſibus abſolutio eſt ſummo Pontifici reſervata. *cap. cùm illorum* 32. *c. Canonica.* 30. *hoc tit.* Solent tamen plerique Religionum Prælati ſpe- 132
cialia privilegia à ſummo Pontifice impetrare, ut etiam à percuſſione enormi abſolvere valeant. Si Regularis aliquis clericum ſæcularem percuſſerit, ab Epiſcopo abſolvitur; ſi non fuerit enormis percuſſio. *cap. religioſo.* 21. *& ibi Gloſſ. in eo V. caſu. hoc tit. in* 6. alias à ſummo Pontifice, ſi fuerit enormis percuſſio nec Abbas ſpeciali privilegio munitus ſit. *dict. c. cùm illorum.* Si Regularis unius monaſterij percuſſerit Regularem alterius monaſterij per utriuſque Monaſterii Prælatum abſolutio danda eſt. *dict. c. cùm illorum. verſ. ſi verò clauſtralis.* Quod ita interpretatur Mol. *de Iure & Iuſt. tract.* 3. *diſp.* 60. *num.* 5. ut abſolutio & executio pœnæ fiat per Prælatum rei percutientis tanquam per ordinarium jus Iudice cum conſenſu tamen & præſcientia Prælati offenſi tanquam actoris perſequentis injuriam ſui Religioſi, niſi iſte Prælatus actor maluerit totum negotium alteri Prælato committere.

Quòd ſi in imponenda pœna hi duo Prælati diſſentiant, tertium aliquem arbitrum aſſumendum cenſet Mol. *cit. l.* Moniales ſive ſe invicem ſive alios clericos percuſſerint ab Epiſcopo, in cuius diœceſi Monaſteria ſita ſunt, abſolvuntur, quia non expedit eis, ut pro abſolutione evagentur, *dict. cap. de Monialibus.* 33. *h. t.*

Notandum V. Quòd illa verba Canonis *ſuadente* 133
Diabolo, ſignificent gravem injuriam, & in ratione ſacrilegii mortale peccatum, ita tamen ut hæ duo concurrant, ſcilicet animi interna affectio & intentio, qua aliquis clerico graviter nocere cupit; & externus effectus, ſeu ipſa gravis læſio actu patrata: quare ſi quis v. g. habuerit intentionem ex occulto lapide vel jaculo graviter feriendi clericum, ſed aberraverit, vel quacunque cauſa impeditus non fecerit, peccavit quidem propter hunc malignum affectum coram Deo mortaliter, excommunicationem tamen non incurrit. Navar. *dict. c.* 27. *n.* 87. tum quòd ſola cogitatio mentis non puniatur per humanas leges, *c. cogitationis.* 14. *de Pœnitentia diſt.* 1. tum quod præſertim in legibus pœnalibus verba accipienda ſint cum effectu. *cap. cùm ſuper.* 23. *de Officio delegati.* & etiam de communi praxi criminali non ſoleat ordinaria pœna legis puniri conatus ad delictum, niſi effectus ſecutus ſit.

E contrario ſi quidem externa læſio, gravis fuerit, non autem ex dolo vel intentione, ſed caſu vel culpa patrata, ut ſi quidem per injuriam domo quid ejectum tranſeunti clerico nocuerit, etiam non incurretur cenſura: quia cenſura non incurritur, niſi ob peccatum mortale. Læſio autem externa non eſt peccatum mortale, ſi animus lædendi non adfuerit. Licet verò aliquando ex læſione non mortali ſequi poſſit peccatum mortale, ſi nimirum graviter lædens obligatus ad reſtitutionem damni ex leg. aquil, eam cum potuit, non fecerit, cenſura tamen propter omiſſionem reſtitutionis non reperitur in Canonibus ſtatuta.

Sed

Sed quid ſi Clericus ultro in ſui percuſſionem con-
134 ſentiat? fortè ſecutus illud conſilium Evangelicum. *Matth. 5. v. 39. ſi quis te percuſſerit in dexteram maxillam, præbe illi & alteram.* aut volens ſatisfacere pro offenſa alteri illata ultro ſe offerat ab verbera, an tali caſu percutiens incurret cenſuram? ex ſpeciali ratione dubitandi, quòd *volenti non fit injuria*, neque dolus: ſine injuria autem & dolo facta percuſſio non habeat cenſuram, ut dictum.

Nihilominus etiam hoc caſu percutientem affici excommunicatione clarè deciſum eſt *in c. contingit. 36. hoc tit.* quamvis enim huic Clerico volenti, & offerenti ſe ad verbera in particulari non fiat injuria, fit tamen injuria Ordini Clericali, cui ipſe per privatum ſuum conſenſum derogare non poteſt. Aliud foret ſi ex joco percutiatur Clericus, vel dum in die paraſceves perſonam Chriſti agit: quia in tali percuſſione abeſt animus injuriandi, & actio ipſa externa non eſt injurioſa Ordini Clericali. Imò tametſi percutiens haberet privatam vindictæ cupiditatem, peccaret quidem, probabiliter tamen a cenſura excuſaretur; quia actio externa, cui ſoli cenſura infligitur, in morali hominum acceptione non eſt ſtatui clericali inju-
135 rioſa.

Notandum VI. quòd per violentam manuum injectionem in Clericum non tantùm intelligatur percuſſio, ſed quælibet injurioſa afflictio corporalis, ut ſi in publica vel privata cuſtodia detineatur; ſi per violentiam veſtibus aut rebus ſuis exuatur; ſi quis eum hoſtiliter inſequatur, ut in fluvium vel foſſam cum equo decidat, &c. *c. nuper. 29. & ibi D. D. h. t.* Præterea expreſsè in Jure deciſum eſt, quòd non tantùm ipſi percuſſores Clericorum, ſed & mandantes, conſulentes (ſi percuſſio actu ſecuta ſit) conſentientes, non impedientes (ſaltem ſi ex officio impedire tenebantur) item percuſſionem ſuo nomine factam ratam habentes excommunicationem incurrant. *c. mulieres. 6. §. illi verò. c. quantæ. 47. h. t. c. cùm quis. 23. eod. in 6.*

Notandum VII. quòd aliquæ violentæ manuum
136 injectiones in Clericum à cenſura excommunicationis excuſentur, Ut *primò* per ignorantiam tolerabilem, id eſt, non craſſam vel affectatam Juris vel facti. Juris quidem, ſi quis invincibiliter ignoret cenſuram excommunicationis ob Clerici percuſſionem eſſe ſtatutam, juxta ea quæ *in §. 1. hujus tit.* tradidimus. Facti autem, ſi quis ignoret eum, quem percutit, eſſe Clericum, eamque ignorantiam, ſi in foro externo res agatur, & dubitetur, juramento paratus ſit probare, *c. ſi verò. 4. h. tit.* Si quis volens percutere Titium Clericum, forſan noctu percutiat Sempronium Clericum, quem novit ex inceſſu eſſe Clericum, putat tamen eſſe Titium, perinde incidet in excommunicationem, ac ſi Titium percuſſiſſet: quia ipſius intentio fuit Clericum percutere, quem etiam agnoſcendo Clericum deliberatè percuſſit, quamvis in perſona erraverit, quo confert textus in *l. eum qui nocentem. 18. §. ſi injuria. ff. de Injuriis.* ubi Juris Conſ. ait: *ſi injuria mihi fiat ab eo, cui ſum ignotus, aut ſi quis putet me eſſe Lucium, cùm ſim Caius, prævalet, quod principale eſt, injuriam mihi facere velle, & ideo injuriarum habeo actionem.* Covar. *in d. c. alma mater. p. 1. §. 10. n. 15.* Secus dicendum, ſi quis volens manum aut lapidem injicere in Titium Clericum, ab eo erraverit, & caſu tetigerit Cajum Clericum: quia in hoc caſu intentio nocendi fuit reſpectu Titii, ſed effectus non eſt ſecutus, reſpectu autem Caii effectus quidem eſt ſecutus, ſed deliberata intentio defuit, at verò in priori caſu ponimus fuiſſe deliberatam intentionem percutiendi Clericum Sempronium, licet fuerit pro alio habitus, ut conſideranti patebit.

137 *Secunda* excuſatio eſt, ſi violentia inferatur Clerico incorrigibili poſt tertiam monitionem Epiſcopi, vel enormitatibus ſe immiſcenti, ut ſuperiùs ſub *n.* 1. dictum eſt.

Tertia, ſi percuſſio Clerici neceſſaria ſit ad defenſionem corporis, bonorum vel pudicitiæ in perſona propria vel proximi moderamine inculpatæ tutelæ, *c. ſi verò. 3. & c. ex tenore. 10. h. t.*

Quarta excuſatio eſt attenuatio culpæ ex cir- 138
cumſtantiis, ſi nimirùm ex ſubitanea *ira*, paſſione, ſine ſufficiente deliberatione percuſſio facta ſit, qualis in neceſſaria defenſione ſui vel rerum ſuarum cum aliquali exceſſu moderaminis inculpatæ tutelæ facilè contingere poteſt, vel ita levis ſit percuſſio, ut arbitrio prudentis viri & juxta moralem hominum acceptionem ad peccatum mortale non pertingat, ubi autem eſt excuſatio à mortali, eſt etiam excuſatio à cenſura.

Quintò excuſatur Magiſter vel Præceptos, qui 139
diſciplinæ cauſa moderatè caſtigarit diſcipulum Clericum. *cap. 1. ex tenore. 10. cap. cum voluntates. 54. hoc tit.* Item etiam patres vel propinqui, qui juxta *l. ſi filius. 3. Cod. de Patria poteſtate. & l. un. Cod. de Emendatione propinquorum.* correctionis cauſa moderatè Clericis de ſua familia verbera intulerint. *d. cap. cum volunta. in fine.* qua tamen in re hæc interpretatio eſt adhibenda, ut ſi Magiſter, præceptor, vel pater, vel propinquus ſit Laicus, tantùm jus habeat corrigendi & puniendi Clericos in minoribus conſtitutos, non autem in ſacris & majoribus ordinibus, ſicut ſatis apertè colligitur ex *d. cap. cum voluntate*; & docet Gloſſ. & Panorm. *ibidem*, atque communem ſententiam teſtatur Mol. *de Juſt. &*
Jure to. 1. tract. 2. diſp. 228. & tract. 3. diſp. 56. num. 6. 140
Ratio eſt, quòd haud dubie indecorum ſit ſtatui Clericali & plurimùm vileſcat clericalis reverentia, ſi Laicis poteſtas corrigendi per verbera in Clericos in ſacris conſtitutos concedatur.

Non obſtat, quòd SS. Ordines Clericales non eximant filium à patria poteſtate, excepta Epiſcopali dignitate *l. ſacroſanctæ. 34. auth. ſed Epiſcopali. Cod. de Epiſcopis & Clericis*, conſequenter adhuc ſaltem patri jus caſtigandi filium Clericum remaneat. Nam R. filium eximi à patria poteſtate, in quantum præjudicat ſtatui Clericali; & ſi quoad bona ſua poſt Clericatum acquiſita (ſecus eſt de bonis ante Clericatum acquiſitis, quæ manent ſub patria poteſtate) eximitur filiusfamilias Clericus à patria poteſtate, ut hæc bona jure quaſi caſtrenſis peculii cenſeantur, & patri in illis nihil juris competat, ſed filiusfamilias tanquam emancipatus liberam habet diſponendi facultatem *d. l. ſacroſanctæ. cum auth. Presbyteros. C. de Epiſcopis & Clericis.* ergo multò magis eximetur quoad ſuam perſonam, in quantum id exigit honeſtas ſtatus Clericalis.

Sextò etiam excuſatur Prælatus Eccleſiaſticus, ſi 141
correctionis cauſa & ratione officij vel juriſdictionis Clericum vel Monachum juxta gravitatem culpæ caſtigatione corporali aff. cerit. *d. c. ex tenore. & c. cum voluntate.* ſi modo id faciat per ſe vel per alium Clericum aut Monachum. Si verò per Laicum fecerit, tam Prælatus mandans, quàm Laicus mandatum exequens cenſoram incurrit. *c. univerſitatis. 24. h. t.* Qui textus etſi de ſolis Prælatis religioſis loquatur, eum tamen communiter de omnibus Prælatis Eccleſiaſticis intelligi, tradit Barboſ. *ibidem. num. 3.* ubi etiam cum aliis DD. addit, quòd ſi neceſſitas urgeat, & ſi Clericus vel Monachus aliter quàm per Laicos à facinore compeſci vel capi non poſſit, aut conſuetudo ſit, ut Eccleſiaſtici per Laicos incarcerentur, vel in enormibus delictis ligentur & torqueantur, &c. nullam incurri cenſuram, & probat textus *in cap. ut famæ. 35. verſ. laici hoc tit.*

Septimò demum etiam ebrietas aliquando excuſare 142
poteſt, ſi ſufficientem rationis uſum adimat, tametſi

aliquis voluntariè ſe inebriaverit: quia licet peccaverit ita ſe inebriando, non tamen peccavit percutiendo ex defectu ſcilicet rationis, cenſura autem non pro peccato ebrietatis, ſed pro peccato percuſſionis ſtatuta eſt; niſi aliquis jam priùs habuiſſet deliberatam intentionem percutiendi Clericum, & ſtudio ſe inebriaverit, ut contra excommunicationem prætendere poſſet, vel ad facinus audacior redderetur, tunc enim non tantùm ebrietatem ſed etiam percuſſionem voluntarie admiſiſſet.

Notandum VIII. quòd præter ſummum Pontifi-
143 cem à cenſura excommunicationis abſolvere poſſit Legatus *de Latere*, & quidem omnes undecunque advenientes: Legatus autem *miſſus*, ſive *Nuntius Apoſtolicus* tantùm eos, qui ſunt in Provincia ſuæ legationis: Legatus verò *natus* non plus juris habeat circa abſolutionem, quàm alius Ordinarius, *c. excommunicatis. 9. c. quod translationem. 4. de Offic. Legati*.

Notandum IX. quòd etiam quibuſdam caſibus
144 Epiſcopo abſolutio concedatur: & I. ſi percutiens ſit mulier, vel monialis. *c. mulieres 6. c. de Monialibus*. 33. *h. t.* II. ſi ſit impubes, quamvis poſt pubertatem primùm petat abſolvi. *c. ult. h. t.* III. ſi Clerici in communi viventes ſe invicem percuſſerint. *c. quoniam. 9. de Vita & honeſtate Clericorum*, ſecus ſi alij Clerici ſeparatim viventes ſe invicem percuſſerint, niſi percuſſio fuerit levis, *c. 1. h. t.* IV. ſi Religioſus percuſſerit Clericum ſæcularem *c. Religioſo* 21. *hoc tit. in 6.* V. ſi quis habeat impedimentum rationabile, ex quo ad ſummum Pontificem, vel ejus Legatum accedere nequeat: ſed hoc caſu, ſi impedimentum ſit perpetuum, ſimpliciter abſolvitur ab Epiſcopo præſtita cautione *de ſatisfaciendo mandatis Eccleſiæ & parti læſæ*; ſi verò impedimentum ſit temporale, inſuper cautio exigenda eſt, quòd abſolutus, quamprimùm potuerit, ſedi Apoſtolicæ ſe præſentare velit, ut eius mandatum de ſatisfaciendo Eccleſiæ læſæ ſuſcipiat, quòd ſi neglexerit ceſſante impedimento ſe præſentare, in cenſuram
145 reincidet ipſo Iure *c. de cætero.* 11. *c. ea noſcitur.* 13. *c. quamvis.* 58. *h. tit. c. eos, qui.* 22. *eodem in 6.* VI. potentes Domini etiam abſolvuntur ab Epiſcopo, debet tamen Pontifex priùs de ſtatu ipſorum informari *c. mu-*
146 *liere. 6. h. t.* VII. ſi percuſſio ſit lævis. *c. pervenit* 17. *h. t.* Eſt autem hic notandum, quòd percuſſio quadrupliciter dividatur. *Prima* eſt *leviſſima* & venialis, quæ non habet cenſuram. *Secunda* eſt mortalis quidem, ſed comparatione aliarum *levis*. *Tertia* eſt *gravis* ſive mediocris, à qua Epiſcopus tantùm abſolvit Clericos ſimul viventes, vel Religioſos percutientes Clericos. *Quarta graviſſima* ſive *enormis*, à qua regulariter non abſolvit Epiſcopus, niſi mulieres, moniales, impuberes, non ſui juris, vel impedimento laborantes. Quænam autem dicatur in ſingulis factis percuſſio levis, mediocris vel enormis, relinquitur arbitrio Epiſcopi, qui circumſtantias facti, ſcilicet læſionem locum, tempus, modum, perſonam tam læſi, quàm
147 lædentis diligenter conſiderabit, ita tamen ut in dubio potius judicet percuſſionem eſſe gravem, & ab ea ſe abſolvere non poſſe, quàm ut declarando levem, occaſionem præbeat lædendi ſtatum Eccleſiaſticum, ſicut habetur in quadam *extrav.* quam in terminis refert Navar. *in Manuali c.* 27. *n.* 92. & Mol. *To.* 2. *tract.* 3. *diſp.* 27. *n.* 1.

148 Notandum *ultimò*, quamvis Mol. *d. tract.* 3. *diſp.* 59. aſſerat, quòd inferioribus Prælatis (exceptis Abbatibus reſpectu ſuorum Religioſorum, de quibus ſuperiùs ſub *notabili* 4. dictum) qui Epiſcopi non ſunt, etſi Epiſcopalem juriſdictionem habeant, ſicut Capitulum Cathedralis Eccleſiæ ſede vacante, non competat jus abſolvendi in caſibus, quibus poſſet Epiſcopus abſolvere, eò quòd Canones tantùm Epiſcopis hoc privilegium concedant: contrarium tamen magis videtur Iuri conſentaneum, ſicut de Capitulo ſede vacante textus eſt ſatis clarus *in c. unic. de Majoritate & obedientia in 6.* ubi generaliter conceditur, ut à cenſuris ſive Iuris ſive *hominis*, à quibus poſſet Epiſcopus abſolvere, id etiam poſſit Capitulum ſede vacante, & de ſuperioribus Conventualibus Religionum exemptarum & aliis Prælatis juriſdictionem *quaſi Epiſcopalem* habentibus, quòd abſolvere poſſint in caſibus, in quibus poſſent Epiſcopi, docent complures apud Barb. *ad Concilium Trident. Seſſ.* 24. *de Reform. c. 6. ſub n.* 7. & 8. cùm enim privilegia juris favorem animæ concernentia latè ſint interpretanda, & hic tantùm de juriſdictione, non de Ordine Epiſcopali agatur, nihil intereſt, an quis Epiſcopus ſit, vel Epiſcopalem juriſdictionem habeat. 149
In Germania & aliis partibus ſeptentrionalibus, unde difficilis eſt acceſſus ad Papam, ſolent quidam Epiſcopi & regularium Ordinum Confeſſarii ſpecialia privilegia impetrare, ut etiam à gravi percuſſione Clerici abſolvere poſſint ſaltem in foro conſcientiæ, & ſi alicubi conſuetudo ſit, ut talis abſolutio etiam pro foro externo acceptetur, tolerari poterit: nam quòd abſolutus coram Deo adhuc in foro externo quo ad judicialia, & alia ſimilia pro excommunicato habeatur, Iure tantùm humano ſtatutum eſt, & conſequenter contraria conſuetudine immutari poteſt.

TITULUS XL.

De Verborum Significatione.

SUMMARIA.

1. *Verba alicuius diſpoſitionis in propria ſignificatione ſunt accipienda.*
2. *Verba intelligenda ſunt cum effectu.*
3. *In verbis potiſſimùm attendi debet mens & intentio diſponentium.*
4. *In contractibus ſit interpretatio contra eum, qui legem potuit apertiùs dicere, ſervata tamen æquitate.*
5. *Verba ſunt ſemper intelligenda ſecundùm ſubjectam materiam, & naturam actus.*
6. *Auctores, qui de Verb. ſignificatione ſcripſerunt.*

CUm in Iure & hominum diſpoſitionibus ſæpe dubitari poſſit de *ſignificatione verborum*, ut in *Digeſtis* Iuris Civilis ſpecialis de hoc Titulus ad finem ſubnectitur, ita ſimiliter Compilator Decretal. in fine operis hunc tit. ſubjecit. Quia verò *ſignificatio verborum* per totũ Ius diffuſa paſſim in propriis materiis & locis tradita eſt, & omnes verborum Iuris ſignificationes hic repetere nimis longum foret, hinc omiſſis aliis breviter tantùm quaſdam Regulas circa verborum intelligentiam & interpretationem, quæ circa actus & diſpoſitiones hominum occurrunt, afferemus: nam de *interpretatione Legum* jam diximus in *tit. de Conſtit.* §. 4. *n.* 74. & *ſeqq.*

I. igitur verba cujuſcunque diſpoſitionis ſunt *in propria ſignificatione & ſecundùm communem uſum hominum* accipienda. *l. non aliter.* 69. *ff. de Leg.* 3. idque etiamſi materia ſit ſtrictæ interpretationis, ac præjudicialis alteri. Ioann. Henr. *h. t. n.* 1. niſi fortè aliter conſtet de mente diſponentium, quam tamen allegans debet probare. Gloſſ. *in d. l. non aliter. verb. teſtatorem.* Item ſi ex verbis ſequeretur aliquid abſurdum, 1
vel

vel diſpoſitio redderetur inutilis, tunc verba potiùs ſunt impropriãnda, quàm ut diſpoſitio pereat, *c. Abbati 25. hoc tit.* Honor. *l.c. a. 2.* Hinc.

2 II. verba intelligenda ſunt *cum effectu*, ita ut aliquid operentur, nec ſint ſuperflua. *l. 1. §. hæc autem verba. ff. Quod quiſque Iuris &c. l. 3. in pr. ff. de Iurejur. c. relatum. 4. de Clericis non reſident.*

3 III. In verbis potiſſimùm attendi debet mens diſponentium: quia *verba intentioni & non intentio verbis debet deſervire. c. ſecundò requiris. 4. de Appellat. c. intelligentia. 6. hoc tit.*

4 IV. In contractibus, ſi verba ſint ambigua, interpretatio fit *contra eum, qui legem potuit apertiùs dicere. c. contra eum. 57. de R. I. in 6.* Ita tamen, ut quantùm fieri poteſt, ſervetur æqualitas inter contrahentes, *l. penult. C. Communi dividundo.* & ut ratio *æquitatis* habeatur. *l. ſi id quod. 7. ad fin. ff. de Reſcind. vendit. l. placuit. 8. Cod. de Iudic.*

5 Denique ſemper verba ſunt intelligenda ſecundùm *ſubjectam materiam* & *naturam actus* vel contractus *l. 15. §. ſi una. 4. & ibi* Barth. *ff. Locati.* Plura de interpretatione verborum videri poſſunt apud Barboſ. *in Tract. Varior. axiom. 222.*

6 Et circa hanc materiam de *Verborum ſignificatione* ex inſtituto ſcripſerunt Albericus de Roſate *in Dictionar. Iuris* Ang. Barboſ. *in Tract. de Appellativis Iuris & dictionibus uſu frequentior.* Item Lexicon Juris præter alios *in præfat. ibidem* ab Hermanno Vulteio relatos edidit Joannes Calvinus: Denique *Theſauros Iuris* addiderunt Chriſtoph. Beſoldus, Arnoldus Reygerus & alij.

TITULUS XLI.

De Regulis Juris.

SUMMARIA.

1. *Auctores de Regulis Iuris ſcribentes.*
2. *Utilitas Regularum Iuris.*
3. *Non ex Regulis Ius, ſed ex Iure Regula deſumpta eſt.*

Sicuti *Digeſta* Juris Civilis, ita pariter *Decretales* hoc tit. *de Regulis Iuris* clauduntur: in quo variæ regulæ toto Jure alias ſparſæ velut in unum faſciculum collectæ ob oculos ponuntur, ſpecialiter autem in *Lib. 6. decretal.* Bonifacius VIII. 88. *Regulas Iuris* recenſet.

Verùm quia iſtarum exactior declaratio longiorem tractatum requireret, & pleraque ex jam ſuperiùs dictis forent repetenda, lectorem ad illos auctores, qui ex inſtituto in *dictas Regulas Iuris in 6.* commentati ſunt, remitto. Inter quos ſunt Dynus, 1 Petrus Peckius, Henricus Caniſ. *in Summa Iuris Canonici.* Barb. *in Collect. ad lib. 6. Decretal.* & alij.

Illud tamen moneo circa *Regulas Iuris.* quam- 2 vis utile ſit eas in Corpore Juris relegere, & quantùm fieri poterit, eas memoriæ mandare, cùm valeant pro confirmatione dictorum, & in caſibus in Iure non deciſis inde argumentum deſumi poſſit, atque in dubio potior ſit cauſa eius, pro quo Regula facit, donec adverſarius aliud Ius in contrarium oſtendat, ut inquit Gloſſ. fin. *ad rub. de R. I.* valde tamen decipi eos, qui putant, ſe totum Ius ex iſtis *Regulis* intelligere: cùm illæ materiæ, quas iſtæ *Regulæ* ſummariſſimè perſtringunt, habeant maximam amplitudinem, & infinitæ propemodum ſint circa has Regulas exceptiones. Unde meritò Iuris Conſultus in *l. 1. ff. de R. I.* dixerit, *non ex Regulis Ius, ſed ex Iure Regulam eſſe deſumptam:* 3 quaſi diceret: fundamenta Iuris ex aliis titulis priùs addiſcenda & deinde primum per Regulas Iuris in memoriam revocanda. Sufficiant igitur hactenus à nobis tradita fundamenta, ut exinde & Canones & alii Canonum Interpretes ſatis intelligi poſſint; labores verò noſtri in toto hoc *Collegio Canonico* ad DEI Ter-Optimi Maximi, DEIparæque Virginis, Omniùmque Cœlitum honorem & gloriam, ac Proximi utilitatem impenſi ſunto.

FINIS LIBRI V. DECRETALIUM.

TRACTATVS
DE
PRIVILEGIIS
ET
JURIBUS MONASTERIORUM
Ex Jure Communi deductus.

Præfatio de Origine, Inſtituto & Fructu Monaſteriorum, unde tot Privilegia & Favores merentur.

1. *Origo & antiquitas Monaſteriorum.*
2. *Ordo S. Benedicti jam. durat in duodecimum ſæculum.*
3. *Diverſorum Ordinum unus finis.*
4. *Quare diverſi Ordines inſtituti.*
5. *Præconia SS. PP. & Scripturæ de Inſtituto Monaſtico.*
6. *Quid ſplendoris & utilitatis Religio conferat Eccleſiæ.*
7. *Quot Pontifices, Cardinales, Patriarchæ, Epiſcopi, Sancti, Scriptores, Viri docti, ex ſolo ord. S. Benedicti prodierint.*
8. *Religio vera mater dignitatum, Apoſtolatus & ſcientiarum.*
9. *Juſtinianus Imp. extollit vitam Monaſticam.*
10. *Odium Religioſorum periculoſum fidei.*
11. *Reſpondetur querelis aut calumniis, quæ vulgo Religioſis opponuntur.*
12. *Quid ſæculari Imperio conferat Religio.*
13. *Ex recenſitis meritis Monaſteriorum fit concluſio ad propoſitum.*

LEctor benevole, exhibeo tibi *Privilegia Monaſteriorum*, non quidem ea, quæ ſingulis in particulari hinc inde ſpecialiter à Pontificibus vel Imperatoribus conceſſa ſunt, de quibus mihi ſufficienter non conſtat, ſed ea tantùm, quæ *ex Iure communi* pro favore omnium deduci poſſunt.

Puto laborem profuturum non tantùm Monaſteriis, ſed etiam Iudicibus, Advocatis, Studioſis, & reliquis omnibus tam ſæcularibus, quàm Eccleſiaſticis, quibus aliquando cum Monaſteriis circa contractus, hereditates, aliaſve prætenſiones negotium eſſe poterit. Ut verò facilius in noſtram ſententiam traharis, & hæc *Privilegia* jure optimo in Monaſteria collata non dubites, hanc brevem diſſertationem, *De origine, inſtituto, & fructu Monaſteriorum* præmittere volui.

In Exordio naſcentis Eccleſiæ, cum ferveret *Charitas*, quæ diffuſa erat in fidelium cordibus per Spiri- 1
tum Sanctum, *omnium credentium erat Cor unum & anima una, nec quiſquam eorum, quæ poſſidebat, aliquid ſuum eſſe dicebat, ſed erant illis omnia communia*, erantque quotidie unanimes in oratione, communicatione & fractione panis, ut *Act. 4. cap. & paſſim* legitur. Poſtquam verò dilatata eſt Eccleſia, & ex perſecutionibus Gentilium diſperſa & diſſipata, ſenſim etiam *abundare cæpit iniquitas & refrigeſcere charitas multorum*, tunc ſancta illa & generalis fidelium communio ceſſavit, & tantùm penes paucos per Religioſorum Ordinum Fundatores & Inſtitutores conſervata fuit.

Ita enim jam S. Marcus Evang. in Alexandria, & Cletus ſecundus poſt Petrum Romanus Papa Monaſteria & Cœnobia inſtituerunt. Quos deinde Anno ſalutis 369. (pluribus enim antea annis ob graviſſimas Eccleſiæ perſecutiones hinc inde tantùm in ſpeluncis & eremis pij fideles & Monachi deliteſcebant) *S. Baſi-*
lius in Eccleſia *Orientali* & *S. P. Benedictus* circa annum 2
500. (adeoque ante undecim ſæcula ſcil. *mille ducentos* prope annos in Eccleſia *Occidentali*. & ſuccedentibus ſæculis alij & alij ſancti Viri imitati ſunt. De quibus prolixè agit Barboſa *Iur. Eccleſ. univ. lib. 2. c. 41.*

Licet verò diverſi ſint Religionum Ordines, unus
tamen omnium eſt ſcopus & finis *totum ſeſe addicere ad* 3
ſervitium & cultum Divinum, & tendere ad perfectionem vitæ Chriſtianæ, ſcilicet *declinare à malo, & facere bonum* Pſal. 36. vel, ut ait Apoſtolus, *Renovari ſpiritu mentis & induere novum hominem, qui ſecundum Deum creatus eſt in juſtitia & ſanctitate veritatis. Ad Epheſ. 4. & ad Coloſſ. 3. 9.* vel ut Zach. in *Cant.* dicit, *Servire Domino in ſanctitate & juſtitia omnibus diebus vitæ.*

Expediebat autem, diverſos inſtituere in Eccleſia Ordines, quia propter diverſas Nationes, humores & naturas hominum, aliqui *perfectionem* facilius in hoc,

quam

quàm in illo aſſequuntur, dum forſan huius rigorem, vel illius laxitatem ſine corporis aut animæ periculo ferre non poſſent. *Vnuſquiſque ſicut vocavit Deus, ita*
5 *ambulet*, 1. *ad Cor.* 7.

Porrò vitam Monaſticam miris elogiis SS. Patres exornarunt. *Hæc Angelorum militia eſt*, inquit S. Ambroſius *Epiſt.* 25. *ſemper eſſe in Dei laudibus: Orationibus crebris conciliare atque orare Dominum ſtudeat, lectione vel occupationibus continuis mentem occupant, ſeparati à cœtu mulierum ſibi invicem vitam præſtant, & cuſtodiam. Qualis hæc vita, in qua nihil ſit quod timeas, & quod imiteris plurimum? Nonne in Monaſteriis* (pergit Laur. Iuſtin. *in opuſc. de Monaſtic. Conver. c.* 18.) *frequentiſſimæ devotionis lacrymæ, compunctionis gemitus, ſuſpiria pietatis, compaſſionis & charitatis ad Deum inceſſanter effunduntur vota? ſanè quod Religionis, quod ſanctitatis, quod unitatis, quod in eiſdem agitur laudis, glorificat Deum, lætificat Angelos, prodeſt juſtis, terret Dæmones, patrocinatur ſæculo & peccatores ad pœnitentiam flectit. O ſacer ſtatus Religioſi famulatus*, addit Ioan. Gerſon de imit. Chriſti lib. 3. c. 11. *qui hominem Angelis reddit æqualem, Deo placabilem, Dæmonibus terribilem, & cunctis fidelibus commendabilem.*

Imò jam in *veteri Teſtamento* de ſtatu Religioſo non obſcura præconia Spiritus Sanctus tradidit. Ita enim Moyſis morituri prophetica benedictio *Deut.* 33. ſuper Tribum *Levi* (quæ fuit ſpecialiter addicta ad ſervitium divinum) optimè Religioſis & *ſervis Dei novi Teſtamenti* accommodari poteſt. *Perfectio tua*, ajebat, *& Doctrina tua viro ſancto tuo, quem probaſti in tentatione, & iudicaſti ad aquas contradictionis, qui dixit patri ſuo & matri ſuæ neſcio vos, & fratribus ſuis ignoro vos, & neſcierunt filios ſuos. Hi cuſtodierunt eloquium tuum & pactum tuum ſervaverunt, Iudicia tua O Iacob, & legem tuam O Iſrael, ponent thymiama in furore tuo & holocauſtum ſuper altare tuum. Benedic Domine fortitudini eius, & opera manuum illius ſuſcipe, percute dorſa inimicorum eius, & qui oderunt eum non conſurgant.* Ita D. Baſilius illum verſum Pſal. 131. *ecce quàm bonum & quàm iucundum habitare fratres in unum* &c. de vita Religioſorum in commune viventium intelligit. Ita S. Bernardus *cant.* 4. id quod Spiritus S. ad Sponſam Eccleſiam dicit, *Dentes tui ſicut grex tonſarum*, de Religioſis pulcherrimè interpretatur.

Concilium quoque Tridentinum *ſeſſ.* 25. *de Regular. c.* 1. in hæc verba commendat Monaſticum Inſtitu-
6 tum: *Non ignorat ſancta Synodus, quantum ex Monaſteriis piè inſtitutis & rectè adminiſtratis in Eccleſia Dei ſplendoris atque utilitatis oriatur. Splendoris* quidem ex cultu divino & vitæ ſanctimonia ac repræſentatione primævæ innocentiæ, *Vtilitatis* autem ex continuis precibus, ex converſione peccatorum, ex multorum ingeniorum, quæ alias in plebeo pulvere deliteſcerent, aut perirent, erectione, ex juventutis & fidelium inſtructione, afflictorum conſolatione, pauperum & hoſpitum alimentatione, Sacramentorum adminiſtratione, verbi divini prædicatione, librorum doctiſſimorum editione, ſcientiarum promotione, Fidei defenſione, & alijs quam plurimis pijs & utilibus operibus.

7 Vis adhuc ſcire, quid *ſplendoris*, quid *utilitatis* Religio contulerit Eccleſiæ? Lege diſſertiſſimam orationem Nicolai Vernulæi, quàm *in vol. ſac. orat.* in laudem S. Benedicti habuit, ubi ex ſolo Ordine S. Benedicti Pontiſ. Max. 46. Patriarchas 52. Cardinales 200. Archiepiſcopos 1600. Epiſcopos 4600. Sanctos, qui ab Eccleſia coluntur, 55700. enumerat. Neque tantam copiam velut creditu difficilem reijcies; ſi obſerves, quòd hic Ordo jam in duodecimum ſæculum conſiſtat, & aliquando (teſte Vernulæo *c. l.*) cœnobia virorum triginta millia, virginum verò millia quindecim poſſederit.

Lege etiam Hyeron. Platum ex Soc. IESU (Teſtes tibi produco non domeſticos S. Benedicti, ſed extraneos) in tractatu ſuo pio & docto *de bono ſtat. Relig. lib.* 2. ubi *cap.* 28. quorundam Pontificum ex Religione S. Bened. aſſumptorum virtutes & optimum regimen ſummariè complectitur & deprædicat. Et *cap.* 32. viros doctos & Scriptores, qui per XI. ſæcula ex Ord. S. Bened. floruerunt non omnes quidem (Vernul. enim plus quàm 15000. numerat) ſed celebriores recenſet. Audiantur etiam verba Petri Ribadineiræ ex Soc. IESU *lib.* 2. *vitæ S. Ignatii c.* 24. & eum refert P. Matth. Vveiſſ. *in Lycæo Bened. in Prolog. Neque vero pueros fingebant Monachi S. Benedicti*, inquit, *ad omnem tantummodo virtutis laudem, ſed etiam diſciplinis & omniſcientiarum genere inſtruebant. Nam & in Germania, & in Gallia & in Anglia magna eam laude docuerunt, & Collegia habuerunt, quemadmodum nunc nos* (ſcil. PP. Soc.) *habemus, in quibus doceant, quæ nunc nos docemus. Atque ea re tantopere floruit Ordo S. Benedicti & ſanctiſſimis doctiſſimiſque viris abundavit, quorum doctrina univerſum illuſtravit Eccleſiam.* Inter cæteros autem penè innumeros memoria dignus eſt S. Alcuinus ſive Albinus, de quo ſcribit Platus *d. c.* 32. *quòd is Caroli Magni Magiſter ſuæ ætatis doctiſſimus habitus ſit, ita charus Carolo, ut eum delicias ſuas appellaret, cuius etiam prudentiæ Pariſienſem Academiam, quam Roma illuc tranſtulerat ordinandam commiſit.* Hanc ipſam, quam profitemur, Iuris Canon. ſcientiam non minima ex parte à Religioſis S. Bened. Gratiano, Nicolao Abbate Panormitano, Angelo Cherubino, Tamburinio & aliis accepimus.

Quid, quod Orbis pars maxima fidem Chriſtianam Benedicto debeat? ita namque per Gregorium Anglia, Hiſpania per Leandrum, Germania per Bonifacium, Belgium per Amandum, Polonia & Hungaria per Adalbertum, Suecia per Stephanum, Litvania per Brunonem, Gaſcovia per Albonem, Sclavonia per Bonifacium, India Occidentalis per 12. Monachos ex Monte Ferrato fidem ſuſcepit.

Quod denique tum paſtoralis dignitas, tum gentium ad fidem converſio, tum ſcientiarum perfectio nullibi melius, quàm ex Monaſtico Inſtituto incrementa ſumat, pluribus demonſtrat Platus *d. l.* 2. *c.* 29. *& ſeq.*

Addamus etiam præmiſſis Monaſteriorum encomiis felieiſſimum Imperatorem noſtrum Iuſtinianum, qui Monaſteriis & Eccleſiis non pauca privilegia indulſit, is *in Nov.* 5. *in præfat.* eleganter Monaſticum Inſtitutum deſcribit: *Vita Monachalis*, inquit, *ſic eſt honeſta, ſic commendare novit Deo ad hanc venientem hominem, ut omnem humanam eius maculam abſtergat, & faciat rationabili naturæ decentem, plurima ſecundum mentem operantem & humanis cogitationibus celſiorem.* Liceat mihi adſcribere monitum Concilii Trid. *c.* 25. *de ref. cap.* 20. quod hortatur omnes Chriſtianos Principes, ut *imitentur anteriores optimos & Religioſiſſimos Principes, qui res Eccleſiæ ſua inprimis authoritate & munificentia auxerunt,*
nedum ab aliorum iniuria vindicarunt. Timendum enim 10
videtur Principibus, ne injuriæ & inſidiæ, quas quidam Pſeudo Catholici Monaſteriis inferunt, toti Eccleſiæ & Imperiis ſuis perniculoſæ ſit, quando nimirum conculcato ſtatu Eccleſiaſtico prævalet *carnis libertas* ut vocat Apoſtolus *ad Gal.* 6. 13. bona eius diripiuntur ad luxum, exulat pietas, cum pietate fides, (teſte eod. Apoſt. *ad Timoth. c.* 1. *v.* 19. ibi *repellentes conſcientiam circa fidem naufragaverunt*, & *c.* 3. *v.* 9. ibi: *habentes myſterium fidei in conſcientia pura*,) cum fide pax & rerum omnium tranquillitas.

Sed unde tam ſancto inſtituto varias calumnias impingunt Monacho Maſtyges? referam cauſas, quas opinior principaliores *Prima* eſt *malitia*, ex qua non tam Religioſis, quàm Religioni & pietati inimici ſunt; *quid mirum* inquit D. Auguſt. epiſt. 136. *Si homines ſervis*

Digitized by Google

vis Dei detrahunt, & qui eorum vitam pervertire non poſſunt, ſamam decolorare nitantur, cum ipſum Deum Dominum eorum quotidie blaſphemare non ceſſent, cum eis diſplicet, quicquid contra eorum voluntatem facit.

Secunda cauſa eſt, quòd à Religioſis ex Monaſterio dimiſſis (quos haud dubiè nonnunquam expediret intra clauſtra retinere *inſtruendo eos in ſpiritu lenitatis, ad Gal. 6. ad Tim. 2.* vel aliis mediis cohibendo, ne cum ſcandalo & deſpectu Ordinis vagari cogantur, *vid. c. 7. de Offic. Ord. & c. ult. de Regul.*) aut aliis *particularibus* delinquentibus faciunt illationem *univerſalem* ad alios. Sed *cùm diligentibus legem Dei non ſit ſcandalum, Pſal.* 118. advertant pii fideles, quòd in omni ſtatu mali bonis permixti ſint, potiuſque juxta monitum D. Hyeron. Ep. 34. *reſpiciant Paulum confitentem, quàm Iudam negantem.* Et ſi Eccleſia *tota pulchra & ſine ruga & macula* dicitur *Cant. 4. & ad Epheſ. 5.* licet in ea plures ſint mali, qui per *ſpatioſam viam* deſcendunt, quanto minus decedere debet honori Monaſteriorum, in quibus rariores ſunt mali, quàm boni. Quòd ſi in uno aliquo Monaſterio omnes, quod abſit, mali forent, non tamen id Religioni imputandum, ſed Paſtorum negligentiæ, nec propterea deſperandum, quin ſub alio gubernaculo diſciplina reſtaurari valeat.

Tertia cauſa eſt *ſuſpicio*, tantùm eorum, qui omnes *ſuo pede*, id eſt, ex ſuiſmet pravis inclinationibus metiuntur. Neſcio, an in quibuſdam malus vitiorum habitus plus impellat ad malum, quàm in aliis bonus virtutum habitus & ſancta educatio retrahat: & impellat ad bonum: ſomnus cauſatur ſomno, ſupprimitur vigilantia: ignis generat ignem, perit, niſi nutrias. Et hoc eſt, quod ſuperius *in Nov. 5. in præf.* dixit Iuſtin. Imp. *quòd vita monachalis faciat hominem humanis cogitationibus celſiorem.*

Quarta cauſa eſt, quòd plerique ſibi imaginentur, Religioſos ſtatim ut convertuntur, debere eſſe *perfectiſſimos*, ſibi autem licere pro libitu vivere. Decet haud dubiè, ut Religioſi bono exemplo & vitæ ſanctimonia ſæcularibus præluceant, quò majorem erga ipſos reverentiam & confidentiam habeant, *nihil enim eſt* inquit Concil. Trid. *ſeſſ. 22. de Ref.* c. 1. *quod alios magis ad pietatem & Dei cultum aſſiduò inſtruat quàm eorum vita & exemplum, qui ſe divino miniſterio dedicarunt, &c.* Inte-
11 rim conſiderent ſæculares, Monaſteria eſſe ſcholas virtutum, in quibus, ſicut in litterariis, aliqui citiùs, aliqui ſeriùs proficiunt, aliqui prorſus deficiunt, non tamen idcirco ſcholæ damnandæ, in quibus plurimi proficiunt. Audiant etiam S. Baſilium *in Conſtit. Mon. 7. Sæculares*, ait, *neſcio quam opinionem de Religioſis ceperunt, quaſi una cum ſtatu ipſam etiam naturam mutarint, & aliam quandam induerint plane ab humana diverſam, ac perinde ac ſi carne & corpore carerent, ita eos nullis aut ferè nullis cibis uti velint &c.* Et *in ſermone de rerum abdicatione* idem S. Baſilius inquit, *an non tibi videntur etiam matrimonio junctis lata fuiſſe Evangelia? vides igitur, non à Monachis modo, ſed etiam ab iis, qui uxorem habuerint, rationem exactum iri, utrùm ex Evangelii præſcriptis vixerint, &c.* Item S. Chryſoſt. *in lib. 3. contra Monaſt. vitæ vitup. Hoc eſt planè* dicit, *quod orbem univerſum evertit, quòd Monachis opus eſſe arbitramur ſumma bene vivendi, diligentia cæteris autem licere negligenter vivere.* Et poſt pauca: *cùm* Chriſtus *jubet per anguſtam viam ingredi, non Monachos ſolos, ſed omnes omnino homines eo imperio convenit, &c.*

12 *Quinta cauſa* eſt *invidia temporalium bonorum*, quæ Monaſteria poſſident. Mira res! Sæcularibus utcunque impendant divitias, non invident. Monaſteriis quæ aliquot ſæculis cum magna Eccleſiæ utilitate ſteterunt, & à quibus ipſi eorumve parentes aut liberi multa beneficia ſpiritualia & temporalia acceperunt, vel accipere poſſunt, invident. Sanè Apoſtolus 1. *ad Cor.* vult ſervos Dei *ſine ſolicitudine eſſe*, ut Deo liberius & integrius vacare poſſint, quod fiet, ſi temporali ſuſtentatione ſufficienter proviſi ſint. Qualiter autem applicentur temporales Monaſteriorum reditus, præter eos, quos Principibus terræ quotannis in magna quantitate tribuunt, dicemus inferius *Priv.* II. *n.* 3. ob quas pias expenſas, quas ibi enumerabimus, præſertim verò charitatis erga indigentes officium planè credendum eſt, ſingulari Dei benedictione reditus Monaſteriorum non tantùm non minui, ſed lata etiam incrementa ſumere. Denique hæc hominum *malevolentia*, quæ ſemper invenit cavillationes (juxta illud Matth. 11. *Venit Ioannes neque manducans neque bibens, & dicunt Dæmonium habet, venit filius hominis manducans & bibens, & dicunt ecce homo vorax & potator vini &c.*) & adverſus quoſvis pios Ordines ſua prætendit gravamina, rectiùs à bonis fidelibus contemnitur.

Poſtremò ex his omnibus ad noſtrum propoſitum
inſero & concludo: ſi Monaſteriorum Inſtitutum tam 13
antiquum, & per ea tantus Dei honor, tanta animarum ſalus, tantus Eccleſiæ ſplendor & utilitas procuratur, imò ſi ipſum ſæculare Imperium non modicas vires ſumit, dum non tantùm olim Religioſorum opera multarum gentium barbara durities ad fidem & jugum mitigata eſt, ſed etiamnum hodie multorum effrœnis temeritas ſancta Religioſorum inſtructione melius nonnunquam cum ingenti Reip. bono, quam vindice gladio cohibetur, dum ex publicis privatiſque Religioſorum ſcholis ad obediendum Deo & Imperatori vita ſubjectorum informatur, *auth. habita. C. ne filius pro Pat.* ac viri illuſtres ac Patres Patriæ efformantur: Si inquam, hæc ita ſe habent, nemo ſanè bonæ mentis negarit, Monaſteria ſummum in jure & apud Chriſtianos *favorem*, *omniaque Privilegia*, quæ hic expreſſimus, & *aliis favorabilibus cauſis* (de quibus ſingulatim Priv. XXXVI. dicemus) conceduntur, jure optimo promereri. Iam ergo rem ipſam aggrediamur, & ſingula privilegia, quæ *ex Iure communi* deduci poſſunt referamus.

PRIVILEGIUM I.

Pro conſtruendo vel ampliando Monaſterio poteſt aliquis cogi ad vendendam domum vel fundum ſuum.

1. *Extenditur Privilegium etiam ad venditionem ſervitutis, & partis in re communi.*
2. *Reſtringitur, ut non procedat cum magno damno alterius.*
3. *Quis ſit executor hujus Privilegii.*

VT ordiamur à fundamentis, præmittimus hoc inſigne Monaſteriorum Privilegium, quod cum Baldo & Ang. in *L. 1. ff. ſol. matr.* Felin. *in c. omnes diſt. 1.* tradunt communiter DD. & fundatur in *L. ſi quis ſepulchrum ff. de Relig. & ſump. fun.* ubi licet diſponatur de ſepulchro & via, eadem tamen ratio & favor religionis, qui pro ſepulchris facit, etiam circa monaſteria & quidem urgentiùs ſtringit.

Ampliatur hoc aſſertum, ut Vicinus poſſit cogi
ad vendendam monaſterio ſervitutem *altiùs non tollendi*, 1
ſaltem quatenus indiget monaſterium: quia eadem iterum eſt ratio, quæ de via ad ſepulchrum in *d. l. Si quis ſepulchrum* Riccius p. 1. *deciſ.* 138. Item ut ſocio mandante conſtrui Eccleſiam in domo vel fundo communi teneatur alter ſocius vendere partem ſuam; ſicut ſi ſervo communi legata eſt libertas ab uno ſocio, tenetur alter partem

Digitized by Google

partem vendere *l. 1. C. de Com. ſerv. manum junct. ſ. final. 3. de Donat.* Baldus *ibidem* Laur. de Franch. *de controver. inter Ep. & Regul. p. 2. n. 446.*

2 Verùm ad æquitatis moderamen reſtringendum eſt hoc privilegium, ut non procedat ſiquis ex venditione domus nimis magnum detrimentum, quod commodam æſtimationem prudentis viri non reeiperet, pateretur, v. g. ſi inſignia Palatia nobilis familiæ demoliri deberent, vel aliunde antiqnitas aut excellentia ædificii ſingularem ſplendorem Civitati conferret, &c. Deſumitur hæc limitatio *ex ſæpe d. L. ſi quis ſepulchrum*, ibi: *Iudex de opportunitate loci proſpiciat ne vicinus magnum patiatur detrimentum.*

3 Sed quis etit judex competens ad exequendum hoc Privilegium? Reſponden non tantùm eſſe Magiſtratum ſæcularem loci, ſed etiam ipſum Epiſcopum, qni mediantibus Cenſuris poteſt & debet privilegia Ecelesiarum defendere. Franch. *d. l n. 440. & 442. in rubricis.*

ADNOTATIO.

HOc Privilegium multis durum viſum eſt, eò quòd *in L. ſi quis ſepulchrum de Relig. & ſumpt. fun.* tantùm agatur *de via* vendenda *ad ſepulchrum*, quæ minoris eſt præjudicii quàm domus; & privilegium alteri præjudicans non ſit extendendum &c. ℞. & repeto, quòd etiam ſupra *num.* 2. monui ante omnia incumbere officio Judicis de tali loco prnvidere, ne Civibus damnum inferatur. Si autem Mnnaſterium ſperetur utile futurum Civitati (ſed non utique ſemper expedit, nova Monaſteria ædifieare, & novos Religioſos aſſumere) ad augendum Divinum cultum & pietatem hominum, aut ſtudia litteraria, non video, quare utilitas publica non ſit præferenda privatæ: tamen idem fieret, ſi contra hoſtem carnalem civitas munienda, & domus alicuius prn munitinne neceſſaria foret, quare non ſimiliter, ſi civitas mnniatur Divino cultu contra hoſtes ſpirituales.

Ad contraria dico: licet ſit minus præjudicium in *via*, tamen major utilitas eſt in *Monaſterio*, & ſaltem hoc babetur ex illa *L. ſi quis*, quòd favor Religionis faciat exceptionem à regula leg. *invitum C. de contrab. empt. & L. nec emere C. de Iure delib.*

Ad alterum reſpondi *priv.* XXXVI. *num.* 2. Poteſt hie addi inſtantia de extenſione in ſavorabilibus cauſis, quòd ſucceſſin Legitimatorum *per ſubſequens matrimonium* ex unanimi DD. ſententia extendatur ad feuda, majoratus, &c. licet matrimonium in articulo mortis contractum ſit, quidquid ex hac ſententia aliis heredibus præjudicetur, neque apertis juris textibus aliquid deciſum ſit.

PRIVILEGIUM II.

Monaſteria ſunt exempta à Iuriſdictione & exactione ſæcularium Dominorum.

1. *Non poteſt defendi conſuetudo contra immunitatem Eccleſiaſticam.*
2. *Quando verum ſit, legem non acceptam non ligare.*
3. *Qualiter applicentur reditus Monaſteriorum.*
4. *Benedictio Moyſis ſupra Eccleſiaſticos.*
5. *Argumenta, quibus probatur immunitas Eccleſiaſtica eſſe Iuris divini.*
6. *Reſpondetur ad contraria.*
7. *Qualiter exactio facienda ab Eccleſiaſticis in publica neceſſitate.*
8. *Quando Eccleſiaſtici ſubjacent exactionibus Principum ſæcularium.*

MAximum boc Privilegium omnibus Eccleſiaſticis & Eccleſijs competens annis ſingulis in die *Cœnæ Domini* rennvat, & cum fulminatinne excommunicationis contra inobedientes promulgat S. Pontifex. Multis non ſapit boc *Cœnæ* ferculum, ſuut *de invitatis excuſantibus*. Sed an prnpterea excuſati? Conſuetudo eſt in contrarium, inquiunt, lex non recepta
1 non ligat. Sed conſiderent hoc exemptionis privilegium eſſe *Iure divino* ſtatutum, ut apertè declararunt Pontifex & Concilium Trid. 8. 25. *de refor. c.* 20. *c. nimis de Iurejur. c. quanquam, de Cenſ. in 6.* Contra jus divinum autem conſuetudo quæ tantùm ab hominibus introducitur, nperari nibil poteſt, nec valet quæ in detrimentum Eccleſiarum tendit, *c. 1. de conſuet.* * Dein-
2 de fatemur pro regula circumferri, legem non receptam non ligare: ſed id verum, ſi vel lex debitè promulgata, vel diſſimulante legislatore in uſum deducta nnn ſit. At verò ſi legislator inſtet & urgeat, legem ſuam recipi præſertim, quæ ex *Iure divino* obligat, ſanè non capimus, quomodo in poteſtate ſubditorum obedientiàm debentium ſit, legem recipere vel rejice-
3 re. * Sed abutuntur divitiis ajunt; Vah! *Zelus amaritudinis*! Quare non dieunt, replent conventus numeroſa fratrum corona, nbi non longis abbinc annis maximus defectus erat, augent chorum & divinas laudes, accumulant preces pro ſalute Reipub. mittuntur magnis ſumptibus Religioſi ad ſtudia, redduntur apti ad curam animarum, ad defenſionem fidei & Eccleſiæ, ad inſtituendam bonis artibus juventutem, quam in multis cœnobiis, prnpriis conſequenter nna modicis alunt expenſis, in peregrinos & pauperes largam hoſpitalitatem exercent. Anne bona conſequentia, nonnulli ſæculares abutuntur divitiis ad luxum, ditant exteras nationes cum eviſceratione Patriæ fructum referentes modieum aut nullum (ubi fœlicibus illis ſæculis in Eccleſias, in Hoſpitalia, in pauperes liberali pietate uſi fuerunt) ergone ſuis bonis ſpoliandi? Si Beneficiatus vel Prælatus Eccleſiæ malè in rebus Eccleſiaſticis verſetur à Patrnno commonendus eſt, & data perſeverantia apud legitimum ejus Superiorem pro correctione inſiſtendum, non ſpoliandus, *c. filii 6. q. 7.*
4 * Sane ad Eccleſiaſticos utpote Levitas novi Teſtamenti pertinet illa Benedictin aut Prophetia, quam *Deut.* 33. Moyſes moriens pronuntiavit ſuper Levi: *Ponent thymiama in furore tuo, & holocauſta ſuper altare tuum: Benedic Domine fortitudini ejus, & opera manuum illius ſuſcipe, per cute dorſa inimicorum ejus, & qui oderunt eum, non conſurgant.* Pnrrò ut id, quod ſuperius obiter attigimus, videlicet hanc exemptionem Eccleſiaſticorum eſſe *Iuris divini* paulò deductius remonſtremus; videamus quibus ratinnibus id ſolidetur.

5 Igitur in primis nemini dubium eſt Levitas in veteri Teſtamento & res eorum jure divino exemptas & ab omnibus nneribus immunes fuiſſet, *ut conſtat c. 3. & 18. Num. ex cap. 30. Exod. Verſ. 12. junct. cap. 1. verſ. 47.* boc autem ſtatutum non tantum fuiſſe *cæremoniale*, ſed etiam ex parte *morale*, conſequenter etiam obligans *in novo Teſtamento*, inde ſuaderi poteſt, qund naturali rationi conveniat, quod Eccleſiaſtici novi Teſtamenti, qui in locum Levitarum ſucceſſerunt, & Deo ſpecialiter dicati, & *in ſortem ejus vocati ſuut*, à ſæculi & mundana poteſtate eximantur; prnut in ſimili dicimus præceptum de *ſanctificando Sabbatho* partim *cæremoniale*, partim *morale* fuiſſe: in quantum ſcilicet naturalis ratio exigebat qunſdam dies in honorem & cultum ſui Creatoris ſpecialiter deputare. Deinde in novo Teſtamento id

Digitized by Google

to id non obſcurè per Chriſtum innovatum eſt, dum *Matth.* 17. tantùm ad evitandum ſcandalum (*ne autem ſcandalizemus eos*, inquiens, *Vade &c.*) pro ſe & Petro tributum ſolvit, de cætero autem ſe & Petrum & in Petro tanquam Capite & Primate Eccleſiaſtici ſtatus omnes Eccleſiaſticos *liberos* pronuntiavit, ergo *liberi ſunt filii*. Junge verſ. pſal. *Ego dixi dii eſtis & filii excelſi omnes*, quem & alios hujuſmodi textus de *Sacerdotibus* SS. PP. accipiunt *c. Sacerdotibus* 11. *q.* 1.

Demum ſufficit nobis ad dicendum aliquid *Iuris divini* authoritas Concilii & Pontificis & ſic Eccleſiæ conſenſus, ſive deinde id habeat ex traditione ſive ex revelatione juxta illud Pauli *ad Theſſalon.* 2. *cap.* 2. *Tenete traditiones, quas didiciſtis ſive per ſermonem ſive per epiſtolam noſtram*. 6 * Unde hoc argumentum: *non eſt ſcriptum in ſacris litteris, ergo non tenendum*, ſemper Eccleſia tamquam *hæreticum* rejecit. Quod verò adverſarii reſpondent cit. textus juris accipiendos eſſe in eum ſenſum, quòd exemptio Eccleſiaſticorum *originaliter* ſit juris divini, id eſt, fuerit in veteri Teſtamento ad eum modum, quo decimæ juris divini dicuntur *in c. Parochianos X. de Decim.* profectò torta nimis eſt interpretatio, quomodo enim abſolutè & ſine diſtinctione hodie dicitur *Iuris divini*, quod hodie non eſt Juris divini & olim tantùm fuit? Inſtantia de decimis nihil ad rem facit, quia Decimæ non tantùm olim, ſed etiam hodie Juris divini ſunt, ſaltem in quantum congruæ ſuſtentationi Clericorum neceſſariæ ſunt, ut latè probat Azor. *p.* 1. *l.* 7. *c.* 23. Pariter non ſuffragatur contrariæ ſententiæ, quòd Paulus *Actor.* 25. ad Cæſarem appellarit & ab eo ſe velle judicari dixerit: nam præterquam, quod non erat tunc alius, qui Paulum poſſet liberare ex poteſtate Judæorum, quam Cæſar, nihil fuit inconveniens, quòd ad Cæſarem tanquam Ordinarium Judicem Judæorum & Romanorum, à quibus patiebatur injurias, appellarit: cùm etiam hodie Clerici poſſint de ſuis malefactoribus laicis coram Judice ſæculari agere *c. cum ſit generale* 8. *de For. compet.*

7 Quid ergo ſi neceſſitas vel utilitas publica ſit non tantùm ſtatum Laicorum ſed etiam Monaſteriorum concernens v. g. cùm Patria ab hoſtibus defendenda, &c. anne nihilomagis Monaſteria contributionibus onerari poterunt? ℞. in ſimilibus caſibus, cùm is qui ſentit commodum, æquum eſt, ut ſentiat & onus: ideo etiam Eccleſiaſtici ſuam partem conferre debebunt: non tamen ſoli, neque ex authoritate Magiſtratus ſæcularis, ſed ſi Laicorum non ſufficiant facultates, Prælati Eccleſiaſtici rogandi ſunt, ut ſuis ſubditis collectas imponant, & quidem ſi periculum in mora non ſit, etiam S. Pontifex prius conſuli debet, cujus intereſt communibus utilitatibus Eccleſiæ providere, ut expreſſè habetur in *c. non minus & c. adverſus* 7. *de Immun. Eccleſ.*

8 Si tamen ex bonis antequam ad Eccleſias pervenerint, certa & determinata quædam onera vel tributa Principibus ſæcularibus fuerint pendi ſolita, ea ex communi DD. ſententia etiam impoſterum perſolvi debent, quia res tranſit cum ſuo onere, tex. *in cap. tributum & ſeq.* 23. *q.* 8. notanter loquor de exactionibus & de oneribus *certis & determinatis*, ut excludantur exactiones extraordinariæ pro arbitrio Principis imponendæ.

In bonis quoque feudalibus, quæ Eccleſiaſtici à ſæcularibus Dominis recognoſcunt, certa Juriſdictio Domino directo competit, quia non abſolutè, ſed ſub certis reſervationibus talia bona in Eccleſiaſticos tranſeunt, *c. ex tranſmiſſa. De foro comp. &c.*

ADNOTATIO.

QUòd exemptio Eccleſiaſticorum ſit *Iuris divini*; pluribus explicat Martha *de iuriſdict. p.* 2. *c.* 6. Dices, ergo Prælati peccant contra Legem divinam dando aliquid principibus ſæcularibus. ℞. Si abſque gravi cauſa hoc privilegium negligant Prælati aſſentiendo exactionibus ſæcularium, peccabunt utique *c.* 3. *de Immunit. Ecc. in* 6. ſi verò ex recuſatione gravis mali periculum eis immineat, non peccabunt, quamvis enim tranſgreſſio divinę Legis *præceptivæ* ex nullo metu concedatur, ſecus tamen eſt in Lege divina *permiſſiva* ſeu *privilegiante*, quæ directè obligat Laicas poteſtates, & privilegio afficit Clericos. Id ipſum docemur exemplo Chriſti *Matth.* 17. qui ad evitandum ſcandalum contra privilegium Divinum tributum ſolvit.

Ad n. 3. *circa fin. ditant exteras, nationes &c.* Non improbo peregrinationes, quæ virum perfectum reddunt, *ſapiens enim in terram alienigenarum gentium pertranſiet*. *Eccl.* 36. ſed eas, quæ fiunt maximis apparatibus & ſumptibus, quibus de imprudenti œconomia vel apud exteros ludimur, & permittuntur Iuvenculis, qui antequam maturæ & ſe regentis ætatis ſint, ſtudiaque (quibus in provinciis ob varias diſtractiones parum invigilant) cum fructu abſolverint, nihil quod ſtatutum Politicum & utilitatem Patriæ, ſed meras vanitates obſervant, reverſi nec togæ accommodi, quia illiterati, nec ſago, quia effœminati.

Ad num. 8. Exactio iſta fortaſſis provenit ex pactis antiquis, quando principes occupantes terras bello dederunt ſubditis terras *in feudum vel allodium* ſub pactis, ut ad ſui ſuſtentationem quotannis aliquid contribuerent, & in bello ſibi ſuccurrerent, ipſi verò principes Patriam defenderent. Unde non ſtatim ſequitur: Princeps petit exactionem *ab antiquo* ſolvi ſolitam, ergo exercet juriſdictionem in Clericos; quia exactio non eſt ſemper actus juriſdictionis, aliàs nec creditor à debitore petere poſſet.

Pluribus hoc priv. II. exaggerandum quidam putarunt, ajunt enim, quòd Laicis multa millia, imò milliones poſſidentibus, & pluribus ampliſſima ſtipendia in Principum aulis ob inutile ſervitium aut artificium habentibus prætermiſſis onus maximum Eccleſiaſticis imponatur, contra *c. adverſus de Imm. Ecc. & c. non minus. eod. tit.* ubi Pontifex dicit, quòd ſub quibuſdam poteſtatibus ſæcularibus deterior videatur conditio Sacerdotii Chriſtiani, quàm olim Judaici ſub Pharaone, qui reliquis Judæis in ſervitutem actis, Sacerdotes eorumque poſſeſſiones in libertate permiſit. Sed malo hanc provinciam alii, quibus melior dicendi facultas, ſubeant.

PRIVILEGIUM III.

Monaſteria ſunt exempta à lege Diœceſana Epiſcopi.

1. *Quæ dicatur lex Iuriſdictionis.*
2. *Quæ lex Diœceſana.*
3. *Monaſteria quoad exemptionem à lege diœceſana habent fundatam intentionem in iure. Sunt tamen aliqui caſus excepti.*

4. *Con-*

4. *Contra exactionem portionis Canonicæ valet præſcriptio 40. annorum.*
5. *Quid de charitativo ſubſidio.*

POteſtatem Epiſcopi, præterquam quòd principaliter dividatur in Poteſtatem *Ordinis* & poteſtatem *Iuriſdictionis*, etiam diſtingui in legem *Diœceſanam* & legem *Iuriſdictionis* vulgò notatur ex *c. dilectus*. 18. *de Offic. Ord.* Sed in exponenda iſta diſtinctione multùm laborant DD. ut videre eſt apud Pan. *in eod. cap. dilectus num.* 4. Communiter tamen recepta eſt interpretatio Gloſſæ in *dict. cap. dilectus*, & Sylv. *in V. Epiſcopus num.* 8. * ubi cenſent ea, quæ in *dando* conſiſtunt, id eſt,
1 quæ Epiſcopus *dare* debet, ſive jam ſint de poteſtate *ordinis*, ut dare confirmationem, ordines, conſecrationem, &c. ſive de poteſtate *Iuriſdictionis* ut conferre beneficia, dare curam animarum, ſententias judiciales, referenda eſſe ad *legem Iuriſdictionis*, latiùs nimirum accepto vocabulo *Iuriſdictionis*, ut etiam ea, quæ ordinis ſunt, comprehendat quatenus ſcilicet Epiſcopus poteſtatem *ordinis* exercere non poteſt niſi in quos *Iuriſdictionem* habet.

Illa verò quæ conſiſtunt in *recipiendo*, id eſt, quo-
2 rum recipiendorum Epiſcopus jus habet, cujuſmodi ſunt exactio Cathedratici, quartæ Mortuariorum, quartæ Decimarum, Charitativi ſubſidii &c. ad *legem Diœceſanam* pertinere ſentiunt.

Igitur ab hac *lege Diœceſana* omnia Monaſteria regulariter exempta ſunt, non verò à *lege Iuriſdictionis*, niſi etiam quoad iſtam ſpeciale privilegium haberent *c. 1. 10. q. 1. c. cùm pro utilitate c. ne pro cuiuslibet 16 q. 1.* Dico autem, *regulariter*, nimirum in omnibus caſibus, in quibus expreſsè contrarium non reperitur ſtatutum. * Habent ergo hac in parte monaſteria fundatam inten-
3 tionem in Iure, ut ſi ab ipſis aliqua exigantur, quæ ad legem Diœceſanam pertinent, non ipſa ſuam exemptionem, utpote, quæ ex jure communi patet, ſed Epiſcopus ſubjectionem & exceptionem à regula probare debeat, reperitur autem talis exceptio in duobus caſibus, ſcilicet ſi Epiſcopus viſitet Monaſterium, ut ipſi detur *procuratio*, id eſt, alimenta pro tempore viſitationis, *c. ſopitæ, &c. venerabili. De Cenſ.* Item ſi quid Monaſteriis legetur, de hoc legato pio *Canonica portio* ſive quarta pars Epiſcopo debetur *c. requiſiviſti v. ſecutus autem. De teſtam.* quod tamen hodie paſſim in deſuetudinem abiit, * dum Monaſteria contra hanc
4 Epiſcoporum exactionem præſcripſerunt, quòd autem talis præſcriptio valeat & curſu quadraginta annorum compleatur textus eſt expreſſus *in c. de quarta X. de præſcript.*

De *Charitativo ſubſidio*, quod Epiſcopi pro publi-
5 ca neceſſitate vel ùtilitate ſuæ diœceſis vel Eccleſiæ Cathedralis à ſubditis ſuis Eccleſiaſticis exigere poſſunt, *juxta c. cùm Apoſtolus 6. de Cenſ.* dubitatur, an etiam à Monaſteriis rectè petatur? Rationem dubitandi facit tex. *in clem. 1. de exc. ſſ. prælat.* ubi dicitur, quòd *Epiſcopi in exigendo charitativa ſubſidia ab exemptis eorumque ſubditis excedunt nimium contra eos*. Unde à contrario videtur inferri poſſe, quòd moderatum ſubſidium à Monaſteriis & quibuſcunque exemptis exigi valeat. Negativa tamen ſententia verior eſt, quia *Charitativum* ſubſidium accenſetur *Legi Diœceſanæ* teſte Innoc. in *c. 1. de ſtatu Monach. nu. 2.* Gloſſ. & Ioan. And. *in d. c. cùm dilectus de Offic. Ord.* & non reperitur aliqua expreſſa exceptio, quin ab eo Monaſteria exempta ſint. Nec concludit argumentum *à contrario*, quando ex eo reſultat iurium correctio. Everhard. *in loco à contrario*. Textus ergo *d. clem. 1.* ſumit ſuam interpretationem ex *clem. 1. de Cenſ.* & intelligitur de Monaſteriis & exemptis habentibus Parochias, quæ exemptæ non ſunt, & ex quibus, antequam ad Monaſteria pervenirent, iura Epiſcopalia perſoluta ſunt, quæ propterea cum ſuo onere ad Monaſteria tranſiverunt, niſi vel privilegio vel præſcriptione aliud obtentum ſit *c. ex ore de Privileg.*

ADNOTATIO.

AD *n. 5.* Sententiam noſtram de Charitativo ſubſidio cum pluribus cit. docet Barb. *de off. Ep. p. 3. alleg. 87. n. 45.* Dices, ſi Princeps ſæcularis poteſt onerare Monaſterium ob neceſſitatem publicam, ergo etiam Epiſcopus? Item ſi utilitas ſit totius Diœceſis, redundabit etiam in Monaſterium, & conſequenter, qui ſentit commodum &c. ℞. 1. Sicut Princeps poteſt onerare Monaſteria in defectu Laicorum, & ex licentia Pontificis, ita idem non eſt negandum Epiſcopo, ſi aliorum ſubditorum Eccleſiaſticorum non ſufficiant facultates, & licentia Pontificis accedat, ſine qua privilegium iuris communis Monaſteriis auferri non poteſt. ℞. 2. Illam Regulam, *qui ſentit commodum &c.* habere locum, niſi ſit ſpecialis exceptio, aliàs etiam Diœceſani Laici tenerentur *ad charitativum ſubſidium*, quod tamen eſt contra communem ſententiam DD. niſi Diœceſani ſint ſimul ſubditi temporales, ut in hac Diœceſi Salisburgenſi. Conſuetudinem autem vel præſcriptionem poſſe aliquid valere hac in re negare non audeo.

PRIVILEGIUM IV.

Monaſterium tollit irregularitatem ortam ex defectu natalium.

1. *Procedit privilegium etiam quoad ordines ab illegitimo ſine diſpenſatione ſuſceptos.*
2. *An ad conſequendum hoc privilegium neceſſe ſit facere profeſſionem: relinquitur ſub dubio.*
3. *Epiſcopus poteſt in iure dubio diſpenſare aut declarare.*
4. *Bulla Sixti V. de illegitimis ſublata per Gregorium XIV.*

QUod nati extra legitimum matrimonium ad ordines promoveri non poſſint, certi & indubitati iuris eſt, *t. t. de filiis Presb. non ordin.* ſed non minus certum eſt *ex c. 1. eod. t.* quòd illegitimus Monaſterium ingreſſus hoc ipſo ad omnes ſacros ordines ſuſcipiendos habilitatus ſit, ita tamen, ut Prælaturam non accipiat: quo nomine etiam beneficia curata intelligit Pan. *in eod. c. 1.* Tamb. *de Iure Abbat. tom. 1. diſp. 5. q. 14 n. 3.* Vid. Nav. *Conſil. 6. de filiis Presb.* Hoc privilegium DD. duobus modis notabiliter extendunt. I. quòd non 1
tantùm procedat quoad Ordines ſuſcipiendos, ſed etiam quoad uſum Ordinum ſuſceptorum, ſi fortaſſis illegitimus non habita diſpenſatione ſuper natalibus ante ingreſſum ordines ſuſcepiſſet. Nec obſtat, quod diſpenſatio contra Iura ſit ſtrictæ interpretationis: quia intelligitur de diſpenſatione conceſſa particulari perſonæ & per reſcriptum, non autem de diſpenſatione conceſſa per legem communem & favore Religionis, Barb. *ad d. c. 1. n. 2. verſ. deinde colliget.*

II. Nonnulli cum Fr. Emman. *qq. Regul. tom. 1. q.* 2
13. art. 4. & Roderiq. *in compend. qq. Regul. reſol. 76 n. 7.* aſſerunt, irregularitatem non ſolum tolli per profeſſionem, ſed etiam per ſolum ſuſceptionem habitus religioſi, adeoque profeſſione etiam non ſecuta, vel annullata,

Digitized by Google

nullata, ſublatam tamen cenſeri irregularitatem, ſicut de illis, qui ex Societate Ieſu poſt ſimplicia vota edita dimiſſi ab ijſque abſoluti ſunt docet Sanch. *in præcept. Decal. tom. 2. lib. 5. c. 5. n. 14.* Iſtam ſententiam non impugno, quia Privilegium Religionis eſt à nominatis DD. traditum; & juvari poteſt ratione, quòd jura non expreſsè requirant profeſſionem, aliunde autem conſtet, quòd appellatione Monachi vel Religioſi in favorabilibus quandoque veniant Novitii, ut quoad Privilegium Canonis & fori. Nec approbo, quia diſplicet multis DD. citatis à Barb. *d. c. 1. num. 2.* videtur enim non gaudere favore Religionis, qui eam deſerit, nec Religioſus aut Monachus eſſe cum effectu, qui Profeſſionem non fecit. Valeat proinde hæc ſententia apud Epiſcopos ordinantes quantum valere poteſt, fortaſſis huc accommodare licebit illam doctrinam, quam tradit Garc. *de benef. p. 7. c. 2. n. 10.* Sa. *V. diſpenſatio n. 1.*
3 Laym. *in Th. Mor. de legibus c. 22. n. 4.* quòd ſcil. Epiſcopus poſſit in jure dubio in gratiam alicujus diſpenſare, aut certè declarare, atque alterutram ſententiam amplecti.

Illud quoque hìc admonendum eſt, quòd quidem Sixtus V. illegitimis probibuerit Religionis ingreſſum, & ita hoc privilegium quaſi irritum fecerit, attamen Greg. XIV. eam Sixti conſtitutionem per Bullam *Circumſpecta Romani &c.* revocaverit.

PRIVILEGIUM V.

Monaſterium facit irregularitatem contractam ex Ordinibus furtivè ſuſceptis diſpenſabilem per Abbatem.

1. *Ordines furtivè ſuſcipiens eſt irregularis?*
2. *Quando dicantur Ordines furtivè ſuſcepti.*

1 QUamvis in irregularitate præter Summum Pontificem ordinariè nemo diſpenſare valeat *cap. 1. de Sent. & re jud. in 6.* favore tamen Religionis eſt conſtitutum, ut ſi quis *furtivè* Ordines ſuſceperit, idque ordinator ſub interminatione anathematis probibuerit, talis quidem nec in ſuſceptis miniſtrare, nec ad altiores poſſit promoveri, ſed ſi Monaſterium ingreſſus fuerit, concedatur non tantùm Epiſcopo, ſed etiam Abbati cum eo diſpenſare, *c. 1. 2. & 3. de eo qui furt. ord. ſuſc.*

2 Dicitur autem *furtivè* quis ordines ſuſcipere quatuor modis: I. quando ſine conſenſu Epiſcopi aut Examine in numerum ordinandorum irrepit. II. Quando præter minores ordines eadem die etiam Subdiaconatum accipit. III. Quando quis eadem die ad duos ſacros ordines ſe ingerit. IV. Quando per ſaltum, id eſt, omiſſo medio ordine, v. g. Diaconatu ad Preſbyteratum promovetur. Vall. *d. t. n. 1.*

ADNOTATIO.

AD *num. 1.* Hodie in *irregularitate* diſpenſat Epiſcopus, ſi oriatur ex delicto occulto, ut ſi ordinum furtiva ſuſceptio occulta ſit, Trid. *ſ. 24. de Reſor. c. 6. & ibi* Barb. *in collect.*

PRIVILEGIUM VI.

Monaſteria ſunt exempta à ſolutione decimarum de novalibus ac de hortis, quos ipſa colunt, & animalibus, quæ nutriunt.

1. *Per ſpecialia privilegia immunitas iſta amplius extenditur.*
2. *An habentes generalem communicationem privilegiorum participent etiam privilegium exemptionis à decimis.*

PRivilegium iſtud in Jure communi omnibus Monaſteriis & Religioſis conceditur, *c. ex parte 10. de Decim.* Extra Jus commune autem per ſpeciales Bullas multi Ordines Religioſorum ſunt exempti non tantùm in Novalibus, ſed etiam quibuſcunque terris, quas ſuis laboribus & impenſis colunt. Sicut de Religioſis Congreg. Caſſin. Camaldunenſibus, Prædicatoribus, Carthuſianis & aliis atteſtatur Barb. *in d. c. ex parte nu. 5.* 1
Utrum autem habentes generalem communicationem privilegiorum cum ejuſmodi privilegiatis Ordinibus communicent etiam in ſpecie privilegium exemptionis à ſolutione decimarum? tradidi in *Lib. III. Decret Tit. de Decimis §. 3. n. 45.* ubi dixi id regulariter negandum, eò quòd exemptio à decimis propter præjudicium Parochorum ſit difficilis & non comprehendatur in generali conceſſione *arg. c. qui ad agendum, de Procurat. in 6. & c. nuper de Decimis*. Dico tamen *regulariter*. Nam ſi communicatio exprimat aliqua præjudicialia privilegia 2
ſaltem in genere, vel adſit talis amplitudo verborum, ut ſignificet mentem communicantis ſe extendere ad omnia, præſertim ſi habeat annexam clauſulam: *quorum tenores &c.* atque Monaſterium habens communicationem, ſuſtineat multos labores in Eccleſia prædicando, docendo, & Sacramenta miniſtrando, his, inquam accedentibus circumſtantiis dicendum eſt, in generali communicatione Privilegiorum etiam Privilegium immunitatis à ſolvendis decimis comprehendi. Paſqual. ad Laur. De Franch. *de controv. inter Epiſc. & Reg. p. 2. q. 72. n. 10. & ſeqq.*

ADNOTATIO.

VIdebitur fortaſſis huic privilegio derogatum per *c. nuper de Decim.* aut per *c. 1. in fin. de V. S.* verùm in *d. c. nuper* tantùm tollitur privilegium, quod Ciſtercienſibus competebat, ne de quibuſvis poſſeſſionibus, non tantùm *Novalibus*, ſi eas propriis ſumptibus excolerent, tenerentur decimas dare. In *c. 1. de V. S.* advertit Gl. quòd ibi Pontif. loquatur de fratribus Templariis & Hyeroſolimitanis, qui ſunt Laici ſine ordine Clericali, ut ſolvant decimas, non quibuſcunque Parochis, ſed quodammodo ſibi ipſis, ſeu Clericis ſui Ordinis.

PRIVILEGIUM VII.

In Monaſteriis poteſt quilibet ſibi aut ſuæ familiæ eligere Sepulturam.

1. *Hodie hoc Privilegium etiam aliis Eccleſiis communicatum eſt.*
2. *Quid debeatur Parocho ex iis, quæ Monaſterio occaſione funeris obveniunt.*

ANte Decretalem Bonif. VIII. quæ habetur in *c. 2. de Sepult. in 6.* poterat hoc aſſertum inter ſpecialia Monaſteriorum Privilegia melius, quàm hodie computari. Etenim de Jure antiquo pluribus placuit, neminem poſſe dimiſſa Eccleſia ſua Parochiali alibi eligere Sepulturam, niſi in loco Religioſo ſeu Monaſterio, ubi crebrius divina Officia celebrantur, ſicut inſinuat textus *in d. c. 2.* & notat Gloſſa ibidem, * 1 Ar verò hodie Bonif. VIII. conceſſit, ut in qualibet Eccleſia etiam minus Religioſa electio ſepulturæ valida cenſeatur.

2 Præterea licèt de jure debeatur Parocho portio Canonica, id eſt, tertia vel quarta pars eorum, quæ à defuncto obveniunt loco electæ ſepulturæ *cap. 4. c. cùm ſuper c. certificari c. in noſtra de ſepult.* Specialiter tamen excipitur *in c. fin. de Teſtam.* quòd non ſit ſolvenda portio Canonica de his, quæ in ſpecie pro fabrica Eccleſiæ, pro ornamentis, luminaribus, anniverſario ſeptimo, vigeſimo, trigeſimo die, ſive aliis ad perpetuum cultum divinum legantur. Imo per particularia privilegia & locorum conſuetudines multa Monaſteria vel nullam omnino portionem Canonicam, vel nonniſi de funeralibus propriè dictis (quæ ſcil. in eodem die cum funere deferuntur, uti ſunt candelæ, pannus, oblationes &c.) exſolvunt, prout hæc & plura circa jus eligendi ſepulturam retuli in *Lib. III. Decretal. Tit. de Sepulturi.*

PRIVILEGIUM VIII.

Monaſteria gaudent immunitate locali.

1. *Quid ſit immunitas localis.*
2. *Privilegia data Eccleſiis competant etiam aliis piis locis.*
3. *Omnes malefactores regulariter defenduntur hac immunitate, ſunt tamen quidam excepti.*
4. *Hæc immunitas eſt tantùm Iuris humani.*
5. *In hac immunitatis materia prævalent SS. Canones legibus Civ.*
6. *Conſuetudo etiam attendenda eſt.*
7. *Aſylum competit etiam Eccleſiis non conſecratis, pollutis, aut interdictis.*
8. *An ad amittendum aſylum conjunctim requiratur, deliquiſſe in Eccleſia & ſimul ſpe immunitatis.*
9. *Plura notabilia circa delinquentes in vel penes Eccleſias.*
10. *Duellantes an gaudeant immunitate.*
11. *Eccleſia non eripit jam vinctum in libertatem ſi per eam ducatur, conſervat tamen profugum ex vinculis.*
12. *Notabilis exceptio à regula: ſpoliatus eſt ante omnia reſtituendus.*
13. *Clerici & religioſi an gaudeant immunitate?*
14. *Quid de hæretici & gentilibus?*
15. *Quid de excommunicato?*
16. *Vnde deſumenda ſint alimenta pro fugiente ad Eccleſiam?*
17. *An liceat circa Eccleſiam, in qua reus latet, Iudici ſæculari ponere cuſtodiam militarem.*
18. *An à Iudice ſæculari poſſit puniri reus violenter abſtractus aut expulſus?*
19. *Qualiter procedendum cum indignis hac Immunitate?*
20. *Pœnæ violantium immunitatem localem.*

IMmunitas iſta nihil eſt aliud, quàm *Ius Aſyli* competens malefactoribus ad Eccleſiam confugientibus, ut inde per Judices abſtrahi & pœna corporali affligi non poſſint, ſed eorum pœna debeat in Eccleſiaſticam commutari. 1

Licet verò hoc privilegium principaliter Eccleſiis datum ſit, tamen etiam ad ipſa ſepta Monaſterii ex communi ſententia DD extenditur, ſicut & ad hoſpitalia & alia pia loca cum authoritate Epiſcopi erecta: quia regulariter omnia privilegia Eccleſiis data etiam talibus locis communicantur *in L. omnia C. de Epiſc. & Cler.* 2

Porrò cùm hæc materia ſit quotidiana & practica, examinabimus prolixius. 3

Pro certo inprimis tenendum eſt, quòd omnes regulariter malefactores, qui non ſpecialiter ſacris canonibus excipiuntur, hac immunitate gaudeant, ut inde abſtrahi, & pœna ordinaria puniri non poſſint, ſed eorum pœna ſit in aliam Eccleſiaſticam commutanda *c. inter alia de Immunit. Eccleſiaſt.* Certum tamen etiam eſt ab hoc *Privilegio immunitatis & aſyli Eccleſiaſtici* exceptos eſſe publicos latrones & nocturnos depopulatores agrorum, qui ſcilicet publicas vias obſident, & tranſeuntibus ex propoſito inſidiantur, aut nocturno tempore ſegetes in agris devaſtant & depopulantur, *d. c. inter alia.* Item illi qui *ſpe immunitatis* in ipſa Eccleſia vel ejus Cœmiterio mutilationes membrorum, aut homicidia committunt *c. fin. eod. tit.* Præterea ex jure novo videlicet Bulla Gregor. XIV. incip. *Cùm alias 7.* conſtitutum eſt, quòd rei in crimine hæreſis vel læſæ Majeſtatis, item aſaſſini vel quicunque hominem proditoriè & per inſidias (id eſt, veneno à tergo, de nocte aut aliàs nihil mali metuentem) occiderint, Immunitate Eccleſiaſtica priventur. Vnde per hanc Gregor. conſtitutionem deciſa eſt illa controverſia, quæ ex jure veteri de homicidio proditorio, an tollat immunitatem, fuit diu multumque agitata & cum illa conſonat *cap. 1. de homicid.* Ex his verò certioribus præmiſſis.

Dubitatur I. Cujus Juris ſit aſylum Eccleſiarum; Naturaliſne vel divini, an potius humani & poſitivi, ac proinde an contrario ſtatuto vel conſuetudine mutari poſſit? R. eſſe juris humani. Licet enim in Jure divino & naturali præceptum ſit, Deum colendum & locis ſacris reverentiam exhibendam, non tamen indè ad immunitatem reis præſtandam infertur, cùm è콘tra etiam crimina coercenda eſſe omni jure naturali & divino ſtatutum ſit. Item licet etiam in lege veteris Teſtamenti civitates refugii conſtitutæ eſſent. *Exod. 21. N. 35. & Deut. 4. cap.* illæ tamen Civitates potiſſimum tantùm illis, qui præter intentionem delictum perpetrarunt, patebant, ut ex tex. S. Script. apparet, & leges veteris Teſtamenti quæ morales non erant ſed tantùm cæremoniales & judiciales per adventum Chriſti expiraſſe cenſentur *c. tranſlatio. De conſtit. c. un. De Pariſ. poſt pars.* 4

Quamvis autem circa hanc immunitatem non tantùm

Digitized by Google

tantùm Jûris Canon: ſed & civiles Conſtitutiones habeantur *ut tit. C. de his qui ad Eccleſias. Item qui ad ſtatuas confug. ut & Nov. 17. c. 7.* Si tamen inter LL. & Canones contrarietas reperiatur etiam in foro ſæculari Canones obſervare oportet, quia vel S. Pontif. & judices Eccleſiaſticos ſpectat ea decidere, quæ ad Eccleſias earumque reverentiam & jura pertinent. Cov. *var. reſ. lib. 2. c. 20. n. 3.*

Hinc eſt quod licet in *c. Nov. 17.* Raptores Virginum, adulteri & homicidæ quicunquæ immunitate priventur; id tamen obſervata juris Canon. diſpoſitione non procedat, ubi ultra ſpecialiter exceptos omnes reliqui gaudere immunitate dicuntur quantumcunque gravia delicta perpetrarint, *c. inter alia 6. & ibi* Gl. *De Im. Eccleſ.* Clar. *lib. 5. ſent. c. 30. n. 9.* Conſuetudinem etiam
6 in hac Immunitatis materia obſervandam eſſe rectè monet Cov. *d. l. n. 4.* licet eandem notabiliter reſtringeret; tum quòd non ſit Juris naturalis, aut divini, ut dictum: tùm etiam quòd hæc Immunitas non ſit valde favorabilis, ſed potiùs ſtrictæ interpretationis ne ſcelera maneant impunita & homines tantò audaciùs delinquant. Quare quod de Jure certum eſt, nòn tantùm ipſas Eccleſias, ſed etiam atrium in Majoribus Eccleſiis ad 40. paſſus, in minoribus capellis ad 30. circum circa immunitatem habere *c. ſicut antiquitus. 17. c. 4.* de conſuetudine vix alicubi obſervatur Zerola *in Praxi Ep. p. 1. v. Immunitas §. 2.*

7 Dubitatur II. An etiam Eccleſiæ non conſecratæ, pollutæ, vel interdictæ habeant hoc privilegium? Affirmamus, quia non ideo minus ſunt pia loca ad cultum divinum erecta & pollutio vel interdictum non provenit ex culpa Eccleſiæ ſed aliorum, *c. Eccleſ. 9. de Immun.* Hoſt. *in ſum. eod. tit. n. 9.*

8 Dubitatur III. An qui in Eccleſia delinquit, ſed abſque ſpe Immunitatis, fortaſſis ex rixa caſu ibidem obortas, vel è contra qui extra Eccleſiam delinquit, ſed ſpe immunitatis ſtudio facinus prope Eccleſiam perpetrans, quò citiùs ad eam confugere poſſit, gaudeat immunitate, adeoque *copulativè* requiratur, ut delictum *in Eccleſia* fiat, & ſimul *ſpe immunitatis*? Reſpondeo, quamvis nonnulli exiſtiment S. Pontificem *in cap. fin. h. t.* illis tantùm denegare immunitatem, qui conjunctim & in Eccleſia delinquunt & ſpe immunitatis id faciunt. Verius tamen eſt, etiam alterutrum ex his ſufficere nec defendi eum, qui vel *in Eccleſia* cogitans de Immunitate, vel extra ſed *ſpe immunitatis* & cum intentione confungiendi ad eandem crimen admiſerit. Etenim fundamentum denegatæ immunitatis in iſtis caſibus illud eſt, quòd indignus cenſeatur defenſione Eccleſiæ, qui Eccleſiam offendit, prout fruſtra legis auxilium invocat, qui comittis in legem, *c. quia fruſtra de Vſur.* Et privilegium meretur amittere, qui privilegio abutitur, & ſub ejus prætextu delinquit *c. Privilegium 11. q. 3.* quod ſane fundamentum in utroque jam recenſito caſu locum habere nemo èſt qui non facile deprehendat.

Ulterius hìc quædam breviter ſubnotanda ſunt. I.
9 quæ de homicidio in Eccleſia commiſſo dicuntur, tantùm exempli cauſa dicuntur, idemque eſt de furtis, adulteriis, aliiſque delictis gravibus, ex quibus loco ſacro ſpecialis irreverentia infertur. II. qui in una Eccleſia deliquit, non defendetur tametſi ad aliam confugiat, quia qui unam Eccleam contemnit & offendit, omnes offendiſſe cenſetur. III. qui unum tantùm delictum in Eccleſia, extra eam plura alia commiſit, abſolutè extrahi & pro omnibus puniri poterit, quia ex quo ſemel in Eccleſia deliquit, indignum ſe reddidit Eccleſiæ defenſione. IV. Eccleſiæ feciſſe irreverentiam & propterea indignus aſylo etiam ille cenſetur, qui vel in Eccleſia exiſtens alium foris ſtantem, vel è converſo, qui foris ſtans aliquem in Eccleſia occiderit; quia utroque caſu delictum in Eccleſia factum intelligitur, priori quoad inchoationem (ſufficit enim ut delictum dicatur in loco factum, ſi ibidem ſaltem initium acceperit *L. 1. C. ubi de Crim. ag. op.*) poſteriori quoad conſummationem. V. Nec ille gaudebit immunitate qui aliquem exiſtentem intra Eccleſiam per vim, vel dolum extraxerit, & foris occiderit vel mutilarit, cùm enim puniri in eo quis debeat, in quo deliquit, meritò iſte, qui alterum immunitate Eccleſiæ privavit, eadem quoque carere debet. De hiſce porrò notatis licet textus apertos non habeamus, nihilominus cum Immunitas Eccleſiaſtica non ſit extendenda, ne facinoroſi evadant impunes, ſufficit nobis ratio quæ anima legis eſt, & ille cumulus Authorum citatus à Barb. *Iuris Eccl. V. lib. 2. c. 3. n. 10. & ſeqq.*

Dubitatur IV. Utrùm qui in duello alterum occiderit gaudeat immunitate? Negativa, quæ non quidem ex verbis ſed mente legis deſumitur, probabilior videtur cum Barboſ. *eodem c. 3. n. 101.* Si enim etiam cadaver occiſi in duello Eccleſia non recipit jux. Trident. *Seſſ. 25. de Reform. c. 19.* quis credat ipſis occidentibus in Eccleſia refugium præſtari. Sed hæc de Duello propriè dicto & in jure damnato accipienda ſunt, quando ſcilicet alter alterum ad certum tempus, locum condictum cum armis mortiferis, & ordinario vitæ periculo invitat, non verò de rixa vel aggreſſione ſubitò in domo vel platea facta, in qua ſi alter alterum occiderit & ad Eccleſiam confugerit ab ea immunis ſervabitur. 10

Dubitatur V. An qui jam vinctus & ligatus per Cœmiterium aut Eccleſiam ducitur, poſſit proclamare ad Immunitatem, ut ibidem vinculis exſolvi, & liber dimitti debeat? 11

Affirmativam ſe aliquando vidiſſe in Praxi ait Caſſanæus *in conſuetudines Burgundiæ rubr. 2. §. 5. n. 121.* Negativa tamen communior & juri conformior eſt: quia talis non avellitur propriè violenter ab Eccleſia, cùm nunquam in eadem liber aut ſui Juris fuerit: neque enim hoc alicubi conſtitutum reperimus, quòd Eccleſia de novo in libertatem eripiat, ſed tantùm quòd in ea exiſtentem conſervet. Cov. *loc. ſup. cit. n.* 13. Hoſt. *in ſum. h. t. n.* 11. prout in ſimili qui ad Sacerdotem portantem Euchariſtiam confugit ibidem immunitatem reperit, non autem is, ad quem Euchariſtia in Carcerem defertur. Verùm aliter ſe res habet, ſi quis perrupto carcere elapſus ad Eccleſiam confugiat, talis iam ſe recepit in libertatem, in qua per Eccleſiam defenditur ut rectè obſervat Con. *d. n.* 13.

Sed dices talis profugus ſpoliavit Judicem ſuam præſentia, ergo debet ipſi reſtitui, iuxta regulam quòd ſpoliatus ſit ante omnia reſtituendus. ℟. ad hanc regulam præter alias limitationes quas in *Lib. 11. in Tit. de Reſt. ſpol.* tradidimus etiam iſtam addi poſſe: quòd reſtitutio ſpoliati non fiat, quando agitur de periculo vitæ vel membrorum *c. literas. in fin. de Reſt. ſpol.* Conſuetudine tamen in quibuſdam locis contrarium practicari aſſerit Caſſan. *nu.* 115. Conſuetudinem autem plurimum valere in materia immunitatis jam in antecedentibus monui. 12

Dubitatur VI. An Clerici & Religioſi delinquentes & ad Eccleſiam confugienter per Judices Eccleſiaſticos extrahi valeant pro merito puniendi. Cenſeo diſtinguendum inter pœnam Clerico vel Religioſo delinquenti infligendam. Etenim ſi agatur de pœna merè Eccleſiaſtica, quæ potius correctionem ſapiat quàm vindictam in foro externo ſceleri debitam, utique immunitas Eccleſiaſtica nihil ſuffragabitur, quia non fuit intentio Summ. Pontif. per immunitatem Eccleſiaſticam tollere morum correctionem, ſicut etiam Laici ad Eccleſias confugientes pœnam Eccleſiaſticam non evadunt. Si verò agatur de pœna propriè dicta & vindicativa, ut ſi Clericus torqueri, degradari, & Curiæ ſæculari tradi vel ad triremes aut perpetuos carceres condemnari deberet, non video 13

Digitized by Google

video quare Clericus debeat eſſe deterioris conditionis quàm Laicus, cùm tamen Eccleſia multò magis debeat tueri Clericos tanquam ſibi ſervientes & addictos & quorum curam ſpecialem habet, dummodo cætera ſint paria, ut ſcilicet crimen quod Clericus commiſit ab immunitate exceptum vel in Eccleſia aut Monaſterio, ſive ſpe immunitatis commiſſum non ſit.

14 Dubitatur VII. An etiam hæretici Gentiles ac Judæi gaudeant immunitate? Negamus, quia indigni cenſentur, ut ab Eccleſia defendantur, qui eandem contemnunt. Panorm. *in c. 9. h. t. n. 6.* Cov. *d. c. 20. nu. 11.* niſi parati forent ſincero corde fidem amplecti.

15 Dubitatur VIII. An excommunicatus v. g. occidens aut mutilans Clericum gaudeat immunitate? Affirmativa adeo communis eſt apud DD. quos magno numero refert Barb. *d. c. 3. n. 131.* ut vix ſit reperire diſſentientem, eò quòd excommunicatus non directè contemnat Eccleſiam, aliunde autem apertè excluſus ab immunitate non habeatur.

Verùm cedimus tantorum DD. authoritati, non rationi: videtur enim nobis fortiùs in contrarium urgere, quod non ſit veriſimile, illum defendi ab Eccleſiis, qui vivus & mortuus excluſus eſt. Prout ſupra etiam de Duellante diximus.

16 Dubitatur IX. Quis debeat præſtare alimenta confugienti ad Eccleſiam, & quid cenſendum de praxi quorundam Judicum qui cuſtodiam circa templum ponunt, nec quidquam de alimentis admittunt, ℞. alimenta primò ex facultatibus ipſius rei confugientis ad Eccleſiam vel propinquorum ejus, qui ipſi ex humanitate naturali ſubvenire tenentur, deſumenda eſſe: ijs verò deficientibus reliqui Chriſtiani in Concione vel alio modo commonendi erunt, ut ſciant ſe teneri ex lege Charitatis extremè indigenti ſubſidium præſtare, quòd ſi nemo alius velit id Charitatis officium facere, Eccleſia facere debebit, utpote quæ S. Ambroſio teſte *in c. aurum 12. q. 2.* aurum habet, non ut ſervet, ſed ut eroget, & ſubveniat in neceſſitatibus.

17 Quantùm ad cuſtodiam militarem qua per Iudices ſæculares ſolet circumdari Eccleſia, dicendum eſt, non licere quidem per talem cuſtodiam impedire alimenta reo adminiſtranda, quia hoc modo reus per indirectum ex Eccleſia extraheretur vel in ea occideretur, & ita immunitas eluderetur: non tamen eſſe reprobandum, ſi propterea Cuſtodes circa templum ponantur, ne reus planè effugiat, & impunis evadat, nam immunitas Eccleſiæ coheret loco; nec probibet Iudicem ſæcularem extra Eccleſiam ubicunque inſidiari facinoroſis, neque etiam reum confugientem ad Eccleſiam omninò à pœna liberat, ſed tantùm tuetur, ne in ipſa Eccleſia damnum patiatur.

18 Dubitatur X. An Index ſæcularis poſſit punire illum, quem vel ipſi Rectores Eccleſiarum injuſtè expulerunt, vel lictores in Eccleſiam irruentes per violentiam abſtraxerunt? ℞. ad utrumque negativè, quia neque Rectores Eccleſiarum; neque Iudex aut Miniſtri ejus poſſunt reum ad Eccleſiam confugientem jure immunitatis jam quæſito privare jux. notam J. Regulam, quòd *Ius ſuum nemini ſine ſua culpa auferendum ſit*, habebit proinde hic locum alia regula, quòd *ſpoliatus ſit ante omnia reſtituendus*, ut rectè docet Iul. Clarus *lib. 5. ſent. c. 30. n. 2.*

19 Sed quæres, quid faciendum, ſi reus ad Eccleſiam confugiens ſit ex illis, qui immunitate eccleſiaſtica indigni cenſentur? ℞. hic iterum attendendam eſſe Bullam Gregorii XIV. quæ incipit: *Cùm alias &c.* ubi Pontifex conſtituit, ut hoc caſu Iudex ſæcularis reum ab Eccleſia extrahere valeat, requirendam eſſe licentiam Epiſcopi vel ejuſdem Vicarii, qui aliquam Perſonam Eccleſiaſticam, quæ capturæ cum minimo tumultu faciendæ interſit, deputare debeat, nec inferiorum Prælatorum licentiam ſufficere, & multò minus ipſum ſæcularem Iudicem propria authoritate Eccleſiam ad capiendum reum ingredi poſſe, niſi Epiſcopus debitè requiſitus licentiam injuſtè denegaret. Præterea ordinavit Pontif. in eandem Bulla, ut poſt capturam reus non immediatè ad Curiam ſæcularem ſed Eccleſiaſticam ejuſque carcerem ſub cuſtodia tamen, ſi opus fuerit, ſæculari duci debeat, atque ibidem per Iudicem Eccleſiaſticum inquiri, an revera crimen ab immunitate exceptum commiſerit, quo comperto tunc demum ſæculari Iudici plenè tradendus erit.

Poſtremò non erat omittendum varias in jure pœnas eſſe conſtitutas in eos, qui immunitatem localem violant injuſtè abripiendo reos ad Eccleſias confugientes Prima talis pœna de Iure Civili eſt, ut violator immunitatis tanquam reus læſæ majeſtatis ultimo ſupplicio puniatur *L. 2. & L. præſenti C. De his qui ad Eccl. conf.* Secunda eſt pecuniaria, ut Epiſcopo 900. ſolidi ſive aurei pro mulcta ſolvantur *c. ſi quis contumax 17. q. 4.* Tertia ut Violator immunitatis Eccleſiaſticæ immunitate non gaudeat. Quarta publica pœnitentia Eccleſiaſtica arbitrio Epiſcopi taxanda *d. cap. ſi quis*. Quinta demum Excommunicatio quæ ex conſtitutione Greg. XIV. ipſo facto incurritur, eamque inter reſervata S Pontifici numerat Quaranta *in ſum. Bull. V. Caſus reſervati pag. mihi* 203.

PRIVILEGIUM IX.

Faciens profeſſionem in Monaſterio, ſine præcedenti diſpoſitione hoc ipſo omnia ſua cenſetur tranſtuliſſe in Monaſterium.

1. *Bona feudalia, fideicommiſſa, & emphiteuſes tranſeunt in Monaſterium ad vitam Religioſi.*
2. *Propter profeſſionem vaſalli aut emphyteutæ non petitur renovatio inveſtituræ, nec præſtatur laudemium.*
3. *Vſusfructus qua ratione tranſeat in Monaſterium.*
4. *Diſponens ante profeſſionem an teneatur adhibere ſolennitates Iuris Civ.*
5. *Sententia negativa non eſt favorabilis Monaſteriis, propterea diſtinguitur inter eum qui in Novitiatu diſponit & eum qui prius.*
6. *Diſpoſitio ingredientis an confirmetur profeſſione vel morte naturali.*
7. *Suſpendimus iudicium in quæſtionibus ſequentibus valde dubiis, Monaſteriis tamen aut ſæcularibus præjudiciabilibus.*
8. *Iudici incumbit favorem Religionis attendere, aut ſaltem in dubiis litibus tranſactionem procurare.*
9. *An filio debeatur legitima vivo Patre Religionem profeſſo?*
10. *Quid imputetur in legitimam filii.*
11. *An ab ingrediente ſit Monaſterio in ſua diſpoſitione neceſſario aliquid relinquendum.*
12. *Monaſterium ſuccedit in locum parentum.*
13. *Si nihil relinquatur non rumpitur totum teſtamentum.*
14. *Auth. ſi qua Mulier. an habeat aliquam vim & obligationem reſpectu Monaſterii.*
15. *Sententia negativa nititur forti ratione, & facili reſponſione ad contrarium.*

16. *Religioſus profeſſus an poſſit revocare teſtamentum prius factum.*
17. *Qualiter ingrediens poſſit inter vivos res ſuas alienare.*

DEſumitur hoc aſſertum ex auth. *nunc auth. C. de Ep. & Cl.* & auth. *ingreſſi, C. de SS. Eccleſ.* ubi ita expreſsè conſtitutum habetur, ſed difficultas eſſe videtur an etiam bona feudalia, fideicommiſſa familiæ, item & emphytheutica transferantur in Monaſterium? ℞. talia bona poſſe retineri à Monaſterio, quamdiu
1 Religioſus vivit, quia ſi Religioſus in ſeculo manſiſſet, potuiſſet iſta bona poſſidere ad vitam ſuam, ergo non debet eſſe deterioris conditionis, ſi Monaſterium ingrediatur: neque enim Clerici & Monaſteria ſunt feudorum incapacia, ut conſtat ex lib. feud. *ex tit. de Capitulis Corradi in fin. & ex c. ex tranſmiſſa de For. comp.* Vid. Fach. 7. *cap.* 35. Verùm poſt mortem Religioſi prædicta bona ad alios conſanguineos vel dominum directum revertentur, quia feuda (niſi ſint merè hereditaria pro heredibus quibuſcunque data) item fideicommiſſa familiarum non ad quoſvis heredes, ſed tantùm ad eos, qui de certa ſunt familia, pertinent ad illius familiæ ſplendorem & propagationem. Emphyteuſis quidem ad extraneos heredes devolvitur, in ea tamen Monaſterium propterea non ſuccedit, quòd Domini directi conditio durior conſtitueretur; cùm enim Monaſterium nunquam moriatur *arg. L. proponebatur, ff. de Iudic.* nunquam etiam Domino deberetur *laudemium*, niſi quod aliquando novum pactum fiat cum Monaſterio, ut loco laudemii certa aliqua pecunia vel res alia certo tempore, præſertim verò ſi Prælatus moriatur, vel novus eligatur, perſolvatur. Vid. Tambur. *de iure Abb. tom.* 3. *diſp.* 11. *q.* 4.

2 Illud quoque hic adnotandum, ſi Vaſſallus vel Emphyteuta faciat profeſſionem, non teneatur Monaſterium *renovatione Inveſtituræ* petere vel præſtare *laudemium*, quia perſona Vaſalli non mutatur, cùm Monaſterium tantùm retineat feudum vel Emphyteuſin, quatenus Religioſus profeſſus unam fictam perſonam cum Monaſterio conſtituit, quæ fictio identitatis perſonæ per mortem naturalem Religioſi ſolvitur, & propterea etiam fideicommiſſum, feudum & Emphyteuſis à Monaſterio recedit. Quemadmodum per eandem
3 fictionem explicari poteſt, qualiter uſusfructus, quem aliquis in ſæculo habuit, ad Monaſterium tranſeat, ſaltem quoad vitam uſufructuarii, cùm tamen uſusfructus jus merè perſonale ſit, & in alium transferri non poſſit. *L. ſi uſusfructus. 66. ff. de Iure dotium.*

4 Utrùm autem faciens diſpoſitionem ante ingreſſum teneatur adhibere ſolennitates Juris Civ. hic non importunè quæritur? Et quidem ſi Monaſterio aut piis cauſis velit relinquere res ſuas, non eſt tantum dubium, quin abſque dicta ſolennitate id facere poſſit, ut paulò poſt dicemus. Item ſi per donationem aliumque ſimilem actum inter vivos diſponere intendat, nulla ſolennitas, ſed probatio tantùm neceſſaria erit. Tota ergo difficultas verſatur circa diſpoſitionem per modum teſtamenti, & ad profanas cauſas, ſi v. g. amici aut conſanguinei heredes inſtituantur? Etiam hoc caſu non requiri ſolennitatem Juris Civ. dummodo teſtamentum contemplatione ingreſſu factum ſit, docet Clarus *in §. teſtamentum, quæſt.* 28. *numer.* 2. & ibidem Harp. *in addit. num.* 1. poſt Barth. Bald. Decium & alios ibidem cc. argumento à militibus ſæcularibus (quibus conceditur ſine ſolennitate teſtari, etiam eo caſu, quo proximè accingendi ſunt militiæ. *L. pen. & t. tit. ff. de Milit. teſt.*) ducto ad milites ſpirituales, qui pugnant pro defenſione ſpiritualium, & animarum, quæ omnibus temporalibus præferenda ſunt.
5 *c. ſolitæ v. quod autem de Maior. & obed.* * Verùm cùm hæc ſententia parum ſit favorabilis Monaſteriis, quibus per teſtamenta auferuntur bona aliàs ipſis debita, ideo ad ſummum eam admittimus, ſi quis, dum actu Novitius eſt, talem diſpoſitionem faciat, tunc enim jam translatus ad forum Eccleſiaſticum (licet poſſit regredi ſicut Clericus in minoribus conſtitutus) non videtur legibus civilibus, ſed Jure potius Canonico obligari, *c. quod Clericis de Foro comp.* Faciunt tradita à Laur. de Franch. & Paſqual. *in addit. de Controverſ. Reg. p.* 2. *q.* 48. Tamb. *de Iure Abb. tom.* 3. *diſp.* 6. *qu.* 28. Contrarium autem putamus dicendum cum Salicet, *in auth. ſi qua mulier C. de SS. Eccleſ.* & ſequacibus, quando diſpoſitio fieret omninò extra Monaſterium, ubi aliquis nec de foro Eccleſiaſtico eſt, nec *confeſtim* recipiendus ad veram militiam ſpiritualem, ſcil. ad profeſſionem, ſed tantùm ad hujus militiæ tyrocinium, optimus textus *in l. ex eo* 42. *ff. de Milit. Teſtam.* Non obſtat *Nov.* 5. *c.* 5. ubi Juſtin. Imp. dat licentiam ingreſſuris Monaſterium, ut rebus ſuis prius uti poſſint, *quo voluerint modo*: nam intelligitur vel de actibus inter vivos nullam ſolennitatem requirentibus, vel de *modo* diſtribuendi quid, quantum & cui placuerit, non verò de *modo* formæ & ſolennitatis: neque enim credibile eſt Imperatorem voluiſſe ex teſtamento non ſolenni tam facile adimere bona Monaſteriis, quæ *in d. Nov.* 5. *c.* 5. & *d. Auth. ingreſſi*, voluit præ omnibus aliis heredibus (exceptis liberis) iiſdem competere, præſertim cùm teſtamenta extra Monaſterium condita multis dolis ſint obnoxia.

Præterea quæritur, an executio diſpoſitionis ingredientis Monaſterium ſtatim facienda ſit poſt profeſ- 6
ſionem, vel exſpectanda ſit mors naturalis profeſſi? ℞. ſi ingrediens actum inter vivos v. g. donationem fecerit, talis actus, ſicut ſtatim obligat, ita ſtatim executioni mandandus erit, ſi verò ingrediens diſpoſuerit per actum ultimæ voluntatis, teſtamentum, codicillum &c. tunc ſi Monaſterio aliquid reliquit, id ſtatim Monaſterio acquiritur, quia idem fieret, licet diſpoſitionem non feciſſet, *d. auth. ingreſſi.* Sin autem extraneis reliquerit, conſuetudo locorum inprimis attendenda erit, à qua abſtrahendo multorum eſt doctrina cum Barth. *in auth. ſi qua mulier. C. de SS. Eccleſ. nu.* 10. Panorm. *in c. in præſentia. De Prob. nu.* 60. quos ſequitur Cov. *c.* 2. *de Teſtam. n.* 6. Sanch. *de Matrim. lib.* 6. *diſp.* 17. *n.* 9. eſſe diſtinguendum inter Monaſteria bonorum capacia & incapacia, ita ut in his profeſſio Religioſi æquiparetur quoad executionem teſtamenti morti naturali, in illis verò mors naturalis expectanda ſit, & interim Monaſterium bona poſſidere debeat, niſi ingrediens nominatim aliter diſpoſuerit.

Plures adhuc aliæ quæſtiones hoc loco ventilandæ 7
forent, quæ cùm incerti prorſus Juris ſint, malumus in iis judicium noſtrum certis de cauſis ſuſpendere. Referemus nihilominus *remiſſivè* ſingularum quæſtionum ſtatus & authoritates, ſit in arbitrio Religioſi, & boni Judicis alterutram ſententiam conſideratis locorum conſuetudinibus & circumſtantiis, expenſis itidem decidendi rationibus amplecti, ſcietque obſervare, quod *ait I. C. in l. ſunt Perſonæ* 43. *ff. de Relig. & ſumpt. fun. ſummam eſſe rationem, quæ pro Religione facit*, atque in dubio præferre ſententiam pro cauſa magis favorabili *cap. ult. de Sent. & re jud.* aut certè ſi abſoluta pronuntiatio pro alterutra parte videatur nimis dura, conſultò faciet tranſactionem inter Monaſterium, & ſuum collitigantem habita conſideratione opulentiæ unius & indigentiæ alterius omni meliori modo procurando, ad quam aliquando in lite valde intricata præſertim diuturna per media compulſorialia partes adigi poſſe docet Panorm. *in c. cum inter de Elect. num.* 9. Barb. *de Offic. Ep. p.* 3. *alleg.* 79. *n.* 9. *per tex. in c. placuit & paſſim in diſt.* 90. Laym. *in Theol. mor. lib.* 1. *tract.* 1. *cap.* 5. *num.* 16. *V. quæres*, ubi etiam addit licere aliquando Judici in cauſa valde dubia, quam poſt accuratam diſcuſſionem decidere non poteſt, cuique parti dimidium adjudicare, quod

Digitized by Google

quod an extra caſum, & viam tranſactionis procedat, diverſæ ſunt DD opiniones, quas examinare non eſt hujus loci & inſtituti.

8 *Prima* igitur talis *quæſtio* eſt, an ſi Pater Religionem profeſſus habeat liberos in ſæculo, teneatur ipſe, vel Monaſterium ejus loco, dare in vita ſua legitimam iſtis liberis, aut ex natura correlativorum filius profeſſus legitimam ſuis parentibus, caſu, quo fortaſſis bona adventicia aut ſimilia ab aliis, quàm à parentibus acquiſita baberet?

Pro affirmativa eſt tex. *in c. cùm ſimus de Regular.* &
9 ibid. docet Barb. *n.* 2. cum aliis allegatis. Negativa è contra fundatur in communi regula, quòd viventis non ſit hereditas, nec quamdiu adhuc jus eſt utendi bonis, ſcil. ante mortem naturalem (quod in propoſito ſaltem competit Monaſterio una cum Religioſo) computatio aut executio legitimæ fiat. Ita ſuſtinent multi DD. apud eundem Barb. *d. l. n.* 1. *cc.* qui etiam ſimul ad *d. c. cùm ſimus* reſpondent, ibi veriſimiliter Patrem jam fuiſſe mortuum, cùm filius petierit legitimam *ex ſucceſſione* ſibi debitam, ſucceſſioni autem ante mortem regulariter locum non eſſe conſtat. Notanter hic
10 adjici poteſt, quod Juſtin. *Nov.* 5. *c.* 5. ſtatuerit, ut in legitimam filiorum imputetur dos & donatio propter nuptias, vel ſi quid aliud eis à parentibus donatum fuerit.

11 *Secunda eſt quæſtio*, an faciens diſpoſitionem ante profeſſionem teneatur Monaſterio relinquere portionem aliquam per modum legitimæ? Negat Pan. *in c. in præſentia de Probat. n.* 52. eò quòd *in Nov.* 5. *c.* 5. abſolutè detur poteſtas ingredienti diſponendi, prout vult, & ſpeciale ſit *ex auth. ſi qua mulier. C. de SS. Eccleſ.* in parentibus, ut ſi poſt profeſſionem velint diſponere inter liberos, teneantur ſaltem unam portionem filialem ſuo Monaſterio reſervare, cum aliàs totum, extra legitimam liberorum, fuiſſet Monaſterio acquiſitum.

Affirmat autem quæſtionem D. Antonin. apud eundem Pan. *d. l.* Gloſſ. quam allegat Barth. *in auth. ſi qua mulier n.* 3. & videtur approbare Cov. *de Teſtam. c.* 2. *n.* 10. *verſ. ipſe verò.* Ratio eſſe poteſt vel quòd Monaſterium habeatur loco filii, *arg. d. auth. ſi qua mulier,*
12 *&c. in præſentia de Probat.* * vel potius, quòd Monaſterium jam quoad ſpiritualem regenerationem, & directionem, ac continuam alimentationem toto vitæ tempore duraturam ſuccedat in locum parentum, æquitas proinde ſuadere videtur, ut jure parentum in exigenda portione legitima uti poſſit, juxta regulam, quòd ſurrogatum participet jure eius, in cuius locum ſurrogatur; quæ ſanè non minima ratio fuit, cur Juſtin. Imp. tam enixè, & repetitis vicibus conſtituerit, ut ingredientis omnia bona ſaltem ſine prævia diſpoſitione, Monaſterio acquirantur. Idque in Monaſteriis non bene dotatis aut depauperatis, maximè verò non extantibus liberis naturalibus, tantò magis procedere videtur, eo ferè modo, quo filii parentes inopes, Eccleſia Patronum pauperem, propter beneficia ab iſtis perſonis accepta potius, quàm extraneos alere tenentur.

13 Illud tamen multi fatentur propter defectum legitimæ Monaſterio relictæ non corruere totum teſtamentum, ſed tantùm peti poſſe legitimam. Vide Covar. *d. c.* 2.

14 *Tertia eſt quæſtio*, utrùm Imp. *in auth. ſi qua mulier C. de SS. Eccleſ. deſumpta ex c. ſi qua mulier. Nov.* 123. potuerit parentibus (quod aliqui etiam ad liberos reſpectu Parentum ob correlationem extendunt, aliis tamen diſſentientibus Vid. Barb. *ubi infra nu.* 18.) dare licentiam teſtandi inter liberos poſt profeſſionem ubi nullum amplius babent dominium *juxt. Nov.* 5. *c.* 5. & bona iam de facto Monaſterio acquiſita excepta legitima liberorum? Communis ſententia affirmat, eò quòd *d. auth.* ſit in Decretum Gratiani relata *c. ſi qua mulier.* 19. *q.* 3. & ita ſaltem tacitè approbata à Pontificibus, qui illud Decretum in Scholis & Judiciis recipi patiuntur. Neque aiunt, hæc diſpoſitio eſt propriè teſtamentum factum à Domino bonorum, ſed diviſio inter liberos facta tanquam ab adminiſtratore ab ipſo iure ad hunc effectum conſtituto. Ita Barb. *in collect. ad d. auth. ſi qua mulier. n.* 5. *&* 12. Molina. Leſſ. Sanch. & alii apud eum citati.

Negat etiam Navar. *de Regul. conſil.* 2. *n.* 23. cuius 15
ſententia firmiori videtur niti ratione, & pro ea dici poteſt, Imperatorem non habuiſſe poteſtatem diſponendi circa bona de facto Eccleſiæ per translationem Perſonæ in ſtatum Eccleſiaſticum acquiſita, (ſunt enim bona perſonæ concomitantia eiuſdemque gaudent exemptionis, & fori privilegio, *cap. quanquam, de Cenſ. in* 6. *c. ſi quis* 5. ubi Panorm. *num.* 3. *de Foro compet.*) aut obligandi Monaſterium ut ea extraderet illis, quibus Religioſus jam profeſſus (qui ſecundùm Canones nec nolle nec velle babere cenſetur, *c. ult. de Sepult. in* 6. per novam diſpoſitionem reliquiſſet, quia conſtitutiones Civ. etiam de cætero favorabiles, ſi aliquam obligationem contineant, & non habeant rationem meri privilegii, non ſtringunt Eccleſias, *c. Eccleſia* 10. *& ibi DD. de Conſtit.* Quod verò dicitur, eandem auth. à Gratiano in Decretum relatam, à Pontificibus tacitè approbatam cenſeri, facile, meo quidem judicio, reſponderi poteſt, eo modo cenſeri approbatam, quomodo fuit relata, at non fuit relata ſimpliciter, ſed cum annexa auth. *nunc autem C. de Ep. & Cler.* quæ prorſus habet contrarium ſenſum priori authenticæ, ut legenti patebit, ergo &c. per quam reſponſionem fieret abſtractio ab illa quæſtione, an omnia dicta Gratiani habeant auctoritatem legis & ſint approbata à Pontificibus.

Quarta eſt quæſtio, utrum teſtamentum ante in- 16
greſſum factum poſt profeſſionem revocari poſſit? notanter autem loquor de teſtamento, actus enim inter vivos ſtatim irrevocabiliter obligant, ſi eo modo facti ſint, quo inferiùs dicemus. Negant Panorm. *in d. c. in præſentia num.* 61. Cov. *d. c.* 2. *nu.* 9. Fachin. 6. *c.* 15. & alii cc. à Barb. *ad Trid. Seſ.* 25. *de Regul. c.* 16. *num.* 20. Rationem aſſignant, quòd Religioſus poſt profeſſionem nec dominium, nec jus teſtandi babeat, nec teſtamentum debeat ab alterius ſcil. Abbatis, ſicut nec filiifam à patris arbitrio dependere, cum tamen Religioſus ſine conſenſu Abbatis *nec nolle nec velle* habeat, *cap. fin. de Sepult. in* 6. Contrarium docet Barth. *in dict. auth. ſi qua mulier num.* 14. Aretin *in l.* 1. *ff. de Teſtam. num.* 5. Jaſon *in d. auth. ſi qua mulier num.* 33. & quidam alii apud Barb. *d. n.* 20. *v. contra.* Si enim juxta ſuperiùs dicta, teſtamentum in Monaſterio bonorum capaci non confirmatur ante mortem naturalem Religioſi & dominium interim manet penes Monaſterium, & eatenus penes Religioſum, quatenus cum Monaſterio unam fictam perſonam conſtituit (nam Monaſterium non pro muris, & ædificiis, ſed collectione Religioſorum accipitur) ergo nihil videtur obſtare, quin à Religioſo cum conſenſu Abbatis revocari poſſit, ſi non faciendo teſtamentum aliud ſaltem prius lacerando, & declarando ſe velle pro favore Monaſterii ab inteſtato decedere, *l.* 1. *§.* 3. *ff. de His quæ in Teſtam. de l. pen. C. de Teſtam.*

Pro coronide hujus materiæ de diſpoſitione ingre- 17
dientium Monaſterium, & quia hactenus circa ſolennitatem, executionem, & revocationem diſtinximus actus *inter vivos* ab actibus *ultimæ voluntatis*, hic adiicienda eſt quæſtio, an ergo ingredientes quoſcunque actus inter vivos validè, & irrevocabiliter celebrare poſſint? ℞. licet aliàs quilibet rei ſuæ moderator ſit, & arbiter, ac cæteris paribus, ſi ſcil. legitimæ ætatis, ſui juris & ſanæ mentis ſit, libere de rebus ſuis diſponere va-

leat, *l. in rè mandata. C. Mandati*, atque contractus ſemel initi ſiant neceſſitatis & regulariter irrevocabiles, *l. ſicut. C. de O. & A.* quia tamen facilè accidere poteſt, ut ingreſſuri Religionem nimio zelo ducti, nec prævidentes inconſtantiæ & regreſſus, fortaſſis ob novam cauſam morbi aut aliam, periculum bona ſua præmaturè in alios diſtribuant, ita ut, ſi ex poſt facto ad ſæculum redire vellent aut deberent, magna egeſtate laborarent, ideo Concil. Trid. *Seſſ. 25. de Regul. cap. 16.* pro favore ingredientium edidit conſtitutionem in hæc verba: *Nulla renunciatio aut obligatio antea facta etiam cum juramento, vel in favorem cujuſque cauſæ piæ valeat, niſi cum licentia Epiſcopi ſive ejus Vicarii fiat intra duos menſes proximos ante profeſſionem, ac non aliàs intelligatur effectum ſuum ſortiri, niſi ſecuta profeſſione, aliter verò facta etiamſi cum hujus favoris expreſſa renunciatione, etiam jurata ſit irrita, & nullius effectus. Sed neque ante profeſſionem, excepto victu, & veſtitu Novitii vel Novitiæ illius temporis, quo in probatione eſt, quocunque prætextu à parentibus vel propinquis aut curatoribus ejus Monaſterio aliquid ex bonis tribuatur, ne hac occaſione diſcedere nequeat, quod totam vel maiorem partem ſubſtantiæ ſuæ Monaſterium poſſideat, nec facilè ſi diſceſſerit, id recuperare poſſit: quin potius præcipit S. Synodus ſub anathematis pœna dantibus & recipientibus, ne hoc ullo pacto fiat, & ut abeuntibus ante profeſſionem omnia reſtituantur quæ ſua erant, &c.*

Itaque ex hoc textu ſatis conſtat, ut contractus vel obligatio ante Profeſſionem facta valeat irrevocabiliter, tria debere concurrere. I. Ut fiat intra duos menſes proximos ante profeſſionem. II. Ut fiat cum licentia Epiſcopi vel ejuſdem Vicarii. III. Ut Profeſſio ſubſecuta ſit.

Explicatur hæc Trid. conſtitutio per DD. quos plena manu refert Barb *ad d. c. 16. Trid. & de Offic. Epiſc. alleg. 99. n. 17.* ut præter donationes liberales comprehendat etiam renunciationem beneficiorum Eccleſiaſticorum & Officiorum ſæcularium ſaltem quæ fiunt in favorem alicujus certi, fidejuſſionem, liberationem, qua Novitius Tutorem vel Curatorem ſuum à reddendis rationibus liberat; item ut intelligatur de profeſſione ſubſequenti valida, & non ſufficiat profeſſio de facto tantùm emiſſa, ſi jure non ſubſiſtat, niſi ex poſt facto de novo ratificetur: Et demum ut locum habeat non tantùm de Minorennibus, ſed generaliter quibuſcunque etiam majorennibus, ut à Sac. Congregatione declaratum referunt cc. apud Barb. *d. allegat. 99. num. 18.*

Reſtringitur verò eadem conſtitutio, ut non comprehendat contractus oneroſos v. g. emptionis, venditionis, permutationis &c. in quibus tantundem recipit Novitius quantum dat: neque teſtamenta, codicillos aut donationes mortis cauſa, quæ ex ſua natura revocari poſſunt, ſi Novitius ex Monaſterio regrediatur, tanquam morte naturali vel civili non confirmata: neque victum aut veſtitum, quem pro ſe tribuit Novitius Monaſterio. Item in aliquibus Religionibus uſu receptum non eſſe, ut ab Epiſcopo petatur licentia diſponendi de rebus ſuis, ex Vega & Sanch. refert Barb. *d. c. 16.* Trid. *n. 28.*

Denique multi DD. exiſtimant hoc Concilii Decreto, quod expreſsè tantùm de Novitiis loquitur non comprehendi obligationem, aut renunciationem factam ante Novitiatum adhuc in ſæculo, alii verò contrarium ſuſtinent putantes, Concilium æquè de diſpoſitione in ſæculo facta, quàm in Novitiatu intelligendam eſſe, dummodo intuitu ingreſſus facta ſit. Vid. cc. apud Barb. *dd. locis*. Prioris ſententiæ fundamentum ſumitur ex communibus regulis, nimirum, quòd correctio Juris vel conſtitutio pœnalis aut irritans contractus ſit odioſa, & ſtrictè, prout loquitur, interpretanda: quòd volenti non fiat injuria: quòd damnum quod quis ſua culpa ſentit, ſibi imputandum ſit: quòd ingrediens debuiſſet fuiſſe cautius mercatus, &c. Poſterior ſententia fundatur in *mente* Concil. Tridentin. cujus intentio fuit præcavere, ne ingredientes ob præproperam bonorum diſtributionem à regreſſu impediantur, vel certè regredientes in paupertate vivere debeant: quæ ratio tantò magis etiam circa exiſtentes in ſæculo procedit, quanto ipſi eventum Religionis, & ſupervenientes cauſas regreſſus minus prævidere poſſunt. Et aliàs frequenter eludi poſſet Concilium, ſi nimirum curarent parentes vel conſanguinei, ut ante ingreſſum liberi renunciarent, ne deinde poſt ingreſſum poſſent retrocedere. Accedit etiam ratio æquitatis, quòd in dubio potior ſit conditio ejus, qui certat de damno vitando, quam qui de lucro captando. Nos hanc quæſtionem, quæ ſicut ſæpe evenire, ita multis tam Monaſteriis, quàm ſæcularibus præjudicare poteſt, cùm hic & nunc nec Judices ſimus nec conſulentes cum ſuperioribus *n. 7. & ſeqq.* relatis, *indeciſam*, & Lectori, conſideratis utriuſque partis rationibus, judicium relinquimus.

ADNOTATIO.

HOc privilegium egregiè in favorem Monaſteriorum multis proſequitur Barboſa *I. Ecc. Un. lib. 3. c. 31* qui omnino videri poterit.

Ad textus *feudales* contrarios plures explicationes adducit Fach. *lib. 5. Cont. c. 35.* ex quibus illa videtur inter DD. receptior, quòd intelligendi ſint de talibus feudis, quæ requirunt *perſonale ſervitium*, quòd non ſit *pecuniarium*, nec per *ſubſtitutum* impleri poſſit, ſicut apertè colligitur ex illa cauſali, quam tradit feudiſta I. C. in tit. *de Vaſallo Milite, qui arma bellica depoſuit, eo quòd deſiit miles eſſe ſæculi, qui factus eſt miles Chriſti, nec beneficium pertinet ad eum, qui non debet gerere officium.*

Unde etiam in Regnis, Ducatibus & ſimilibus dignitatibus non ſuccedit Monaſterium, quia requirunt perſonalem præſentiam in comitiis, bello &c. bene autem in aliis feudis, licet habeant iuriſdictionem annexam; non enim eſſet ratio impediendi ſucceſſionem non propter iuriſdictionem, quia ea poteſt exerceri per officiales Monaſterii, ſicut in aliis bonis Monaſterii, cùm aliàs nec *allodialia* habentia iuriſdictionem transferrent in Monaſterium: non etiam ratione incapacitatis feudi, quia Monaſteria eſſe feudorum capacia conſtat ex tit. *de cap. Corr. in fin.*

Ad n. 6. in fin. adde rationem diſparitatis inter Monaſteria bonorum capacia & incapacia, quòd in his profeſſio magis aſſimiletur morti naturali, quia dominium nec in communi nec in particulari retinetur, & niſi ſtatim fieret executio teſtamenti, dominium bonorum in vita Religioſi eſſet nullius.

Dices in Monaſteriis bonorum capacibus profeſſus cenſetur *civiliter* mortuus. ℟. Quòd Religioſus profeſſus quidem *ſpiritualiter* moriatur mundo, non verò *civiliter*, id eſt, quoad effectus juris civilis, aliàs ne quidem cum conſenſu Prælati poſſet agere in judicio, & minus Judex eſſe, neque ſuccedere; deinde mors civilis non confirmaret, ſed potiùs irritaret teſtamentum §. 5. *Inſt. quib. mod. teſt. infir.* quod autem Religioſus non poſſit teſtari poſt profeſſionem, fit exinde, quòd ſuam voluntatem in alium reſignarit, nec amplius ſui juris ſit, ſicut arrogatus filiusſ. effectus. Minus Religioſus perdit *libertatem* in ſenſu juris, aut efficitur *ſervus* iux. dict. *priv. XI.* certè nec filius prohibente patre pro ſuo libitu agere poteſt, nihilominus

nus

nus homo *liber non ſervus* eſt. Quamvis enim libertas deſcribatur, quòd ſit *naturalis facultas eius, quod cuique facere libet*, additur tamen: *niſi quid vi aut iure prohibeatur.*

Ad eundem n. 6. in fin. ibi *niſi ingrediens aliter diſpoſuerit*, adde Molinam *de I. & I. diſp.* 140. *n.* 4. ita legata poſſunt in vita teſtatoria præſtari & aliquid *pro legato* in vita teſtatoris uſucapi poteſt, Ratb. *Tract. de Vſuc. c.* 3. *aſſ.* 21.

Ad n. 17. Quæres, an illa conſtitutio Conc. Trid. etiam in terris Imperii obliget? ℞. Affirmativè. I. Quia loquitur de Novitiis, qui ſunt de foro Eccleſiaſtico, ergo in eorum diſpoſitionibus attenditur Ius Canonicum, *c. quod Clericis de Foro comp.* Non obſtat quòd poſtea redeant ad ſæculum, nam ad valorem contractus ſpectatur tempus & locus, quo ini us eſt, II. Quia jus civile ſuppletur per Canon. ex cauſa æquitatis *c.* 1. *de Nov. op. nunci.* licet verò jus civile ſit contrarium in terminis generalibus *l. in re mandata C. Mand.* non tamen in hoc ſpeciali caſu, ubi multa æquitas pro jure Eccleſiaſtico pugnat. III. Quia cauſa de qua diſponit Trid. rectè cenſeri poteſt inter *Eccleſiaſticas*, cum agatur de impediendo regreſſu ex Monaſterio.

PRIVILEGIUM X.

Monaſterium ſuccedit Novitio ſine legitimis heredibus defuncto.

1. *An Monaſterium ſuccedat Novitio extantibus Conſanguineis? remiſſivè.*
2. *Non extantibus Conſanguineis excludit fiſcum.*
3. *Donatio ante profeſſionem facta Monaſterio non irritatur, licet profeſſio morte præventa ſit.*

1 QUidquid ſit, an Monaſterium ſuccedat Novitio ſine Teſtamento defuncto, ſi Conſanguineos habet, & ſaltem *tacitè* profeſſus non ſit, quod aliqui affirmant, aliqui negant apud Clarum *in §. Teſtamentum q.* 28. Fachie. 6. *Controv. c.* 19. Barb. *in auth. ingreſſi.*
2 *C. de SS. Eccleſ. n.* 5. Mol. *diſp.* 140. *nu.* 2. * Sanè ſi Conſanguineos Novitius defunctus non habeat, putamus Monaſterio potiùs, quàm Fiſco Succeſſionem adſcribendam.

Nam ſi quis ex aliquo Collegio honeſto aut corpore Decurionum, Militum, Naviculariorum &c. decedat ſine legitimis heredibus, bona ipſius non ad fiſcum, ſed ad ipſum Collegium deferuntur *l.* 1. *& t. t. C. de Hered. Decur.* At verò Novitius cenſetur eſſe de Collegio & corpore Monaſterii, cùm ibidem habeat forum Judicale & Parochiale, item & privilegium Canonis, ergo &c. idque confirmatur *ex l. Si quis Presbyter* 20. *C. de Epiſc. & Cler.* ubi generaliter deciditur, quòd in bonis quarumcunque perſonarum ad vitam vel ſervitium Eccleſiaſticum deſtinatarum, ſi abſque legitimo herede defungantur (quod tamen hodie in Religioſis *Profeſſis* aliter ſe habet, in quorum bonis etiam Conſanguinei excluduntur, quibus legitima non debetur: *auth. nunc autem. C. iam d. t.*) non fiſcus, ſed Eccleſia ſuccedat. Facit etiam tex. *in l.* 10. *ff. de Iure fiſc.* quod in dubiis quæſtionibus contra fiſcum rectè reſpondeatur.

3 Sed quid, ſi Novitius intra duos menſes proximos ante profeſſionem inter vivos donaverit res ſuas Monaſterio, & poſtea ante Profeſſionem tacitè vel expreſsè emiſſam deceſſerit, anne Monaſterium res ſibi donatas petere vel retinére poterit? Ratio dubitandi ſumitur ex Concil. Trident. *ſeſſ.* 25. *de Reg. cap.* 16. ubi quæcunque renunciatio aut obligatio antea facta effectum non aliter ſortiri dicitur, quàm ſecuta profeſſione.

Verùm non obſtante hac dubitandi ratione exiſtimo donationem eſſe validam & irrevocabilem, quia intentio Concilii tantùm ſuit providere, ne vel ultimo momento regreſſus ex Monaſterio impediatur, ergo ubi amplius non eſt libertas regrediendi, ſcil. poſt profeſſionem vel mortem naturalem, tollitur etiam dicta Concilii diſpoſitio, & habet locum, quod dicitur, ceſſante ratione legis ceſſat ipſa lex. *l. adigere v. quamvis ff. de Iure Patron.* & leges ita interpretandæ ſunt, ut verba intentioni, non intentio verbis deſerviat, *c. ſecundò.* 41. *de Appell. l. ſcire leges ff. de LL.*

ADNOTATIO.

AD *n.* 3. Dices, quando præſcribitur forma actui, non habet locum illa Regula *ceſſante cauſa &c.* ſicut ſi matrimonium coram 100. hominibus ſine Parocho contraheretur, ℞. Profeſſionem non eſſe *formam* diſpoſitionis, quia eam non ingreditur, nec ejus ſolennitatem, ſed tantùm eſſe conditionem, à qua dependeat diſpoſitionis executio.

PRIVILEGIUM XI.

Religioſus quidquid acquirit, acquirit Monaſterio.

1. *Claudicat ſimilitudo inter Monachum, & ſervum.*
2. *Iuſtin. extollit ſtatum Monachalem.*
3. *An ut Religioſus teneatur ad paupertatem, neceſſe ſit eam expreſsè vovere.*
4. *Fugitivi acquirunt Monaſterio. An etiam ejecti? remiſſivè.*
5. *Quid de bonis tranſeuntium ab una Religione ad aliam.*
6. *Quid, ſi legetur Religioſo aliquid ſub conditione, ut ad ipſum, & non ad Monaſterium pertineat?*
7. *Prælatus poteſt Religioſo concedere peculium ad honeſtos uſus & ex cauſa.*
8. *An Monaſterium teneatur ex contractu Religioſi?*

NOn tantùm bona, quæ Religioſus ante profeſſionem habuit, cedunt Monaſterio, ut ſuperius explicavimus, ſed etiam quæ poſt profeſſionem ſive per propriam induſtriam, ſive per alienam largitionem acquirit: etenim Religioſus propter votum paupertatis proprium aliquid habere non poteſt.

Non tamen exinde inter Religioſum, & ſervum 1
paritas eſt, ut quidam imperiti ſibi imaginantur. Nam ſervus nullo reſpectu quid proprium habet, ſed quidquid acquirit, domino acquirit, etiam ignoranti, & invito. Monachus quamvis ex ſua particulari perſona nihil proprium habeat, ea tamen quæ toti Monaſterio, etiã ipſi jure identitatis quatenus in corpore Monaſterii

eſſe habet, ſunt propria. In aliis quoque valde claudicat ſimilitudo, & ut ſexcentas diſparitates prætereamus: ecce ſervus ne quidem cum conſenſu domini poteſt munera publ. vel judicalia obire, cùm dominus per ſuum conſenſum non poſſit derogare Juri publico, quòd ſervum à talibus muneribus prohibuit *L. Barbarius ff. de Offic. Præt. L. 7. ff. de Teſtibus*. Religioſus autem cum conſenſu ſui Prælati poteſt eſſe Procurator in judicio. *Clem 3. de Procurat.* Advocatus *c.* 2 *&* ibi Barboſ. *& DD. de Poſtulando*, imò & Judex ſcil. Epiſcopus vel Vicarius Epiſcopi Barb. *de Offic. Ep. alleg.* 54. *num.* 22.
2 * Denique ſtatus ſervilis abjectus eſt & vilis, *Converſationis autem monachalis vitæ* teſte Juſtiniano, *Nov. 5. ſic eſt honeſta ſic commendare novit Deo ad hoc venientem hominem, ut omnem quidem ejus maculam detergat purum autem declaret & rationali naturæ decentem, plurima ſecundùm mentem operantem & humanis cogitationibus celſiorem.* Sed ad propoſitum.

3 Q. I. utrum Religioſus, qui non vovit expreſsè *paupertatem*, ſed tantum obedientiam ſecundùm regulam, ſicut in quibuſdam Religionibus uſitatum, nihilominus ſit incapax *proprietatis*? Reſp. affirmativè, quia tria vota *caſtitatis*, *paupertatis*, *& obedientiæ*, ſunt Religionis ſubſtantialia & inquit Pontifex, in *cap. cum ad Monaſterium de Statu Monach.* adeo annexa regulæ Monachali, ut contra ea nec S. Pontiſ. poſſit licentiam indulgere. Quare qui ſe per votum ad religionem ejuſdemque regulæ obſervantiam obligavit, hoc ipſo etiam implicitè & per neceſſariam conſeqoentiam obligavit ſe ad ea, quæ ſunt religionis & regulæ ſubſtantialia Innocent. *in cap. conſuet. de regul. numer.* 1. *Nav. in Comm.* 1. *de Reg. n.* 18. *v. vigeſimum quartum.* Azor. *inſt. Mor. p.* 1. *l.* 12. *c.* 4. *q.* 2. & communiter alii &c.

Q. II. Utrum etiam Religioſi *fugitivi* aut *ejecti* ac-
4 quirant Monaſterio? De fugitivis certum eſt, quòd per ſuum factum Monaſterium Jure, quod in eos habet, privare non potuerint *c. Abbates* 18. *qu.* 2 De illis verò qui perpetuò ab aliquo ordine *ejecti* ſunt, inprimis conveniunt DD. quòd tales non liberentur voto *paupertatis*, ſicut non deſinunt eſſe Religioſi; Unde nihil tanquam proprium ſibi poſſunt acquirere, ſed ſolùm jus habent ea ſibi quærendi, quibus præcisè & de facto ad ſuſtentationem indigent. Azor. *d. l. c.* 16 *qu.* 4. Navar. *comment.* 2. *de Regul. num.* 33. Palaus *p.* 3. *tract.* 16. *diſp.* 3. *punct.* 19. *num.* 5. Tota igitur difficultas eſt, cui ergo proprietas bonorum per Religioſum ejectum acquiratur. Sunt qui Monaſterio, ſunt, qui Epiſcopo vel Eccleſiæ cui Religioſus ejectus inſervivit, adſcribant. Videatur Leſſ. *de I. & I. lib.* 2. *c.* 41. *n.* 112. Molina *diſp.* 140. Pan. *in c.* 1. *de infant. expoſ.*

Quær. 3. Cui Monaſterio acquirat Religioſus qui ab una Religione ad aliam tranſivit, ſicut in *c. licet* 18.
5 *de Regul.* cuilibet Religioſo conceditur ex zelo perfectionis ad ſtrictiorem ordinem tranſire? ℟. eſſe diſtinguendum inter bona jam priori Monaſterio acquiſita, & inter bona quæ acquiruntur poſt tranſlationem Religioſi; priori caſu, bona manent irrevocabiliter apud Monaſterium, cui ſemel acquiſita ſunt, imò etiam illa bona priori Monaſterio acquiruntur, quæ cedunt dum Religioſus in ſecundo Monaſterio Novitiatum agit, quia eo tempore adhuc reverà eſt Religioſus prioris Monaſterii, quod eum regredientem recipere debet, ergo eidem acquirit.

Quòd ſi Religioſus à mendicantibus bonorum incapacibus tranſeat ad non mendicantes v. g. Carthuſianos, bona in quibus eo tempore, quo tranſiens erat in religione mendicantium, conſanguinei ſucceſſerunt, etiam impoſterùm apud eos manebunt, & ſimiliter quæ tempore Novitiatus in ſecunda religione obveniunt ad conſanguineos devolventur.

Poſteriori verò caſu, quando ſcilicet bona acquiruntur poſt Profeſſionem in ſecunda Religione factam ſubdiſtinguendum eſt, an ſecunda Religio ſit bonorum capax, vel non, ſi ſit capax, talia bona ad eam pertinebunt, ex prædicta regula, quòd quilibet Religioſus acquirat ſuo Monaſterio. Si ſit incapax, ut ſi quis a Benedictinis tranſierit ad Capuccinos, & ei v. g. deferatur hereditas aliqua, hæc non priori Monaſterio à quo per Profeſſionem in ſecundo planè liberatus eſt, ſed conſanguineis adquiretur, ita ex Declarat. Card. *& Deciſ. Rotæ Rom.* tradit Barb. *I. E. V. lib.* 1. *c.* 42. *n.* 91. Tamb. *de Iure Abb. tom.* 3. *diſp.* 7. *q.* 6.

Quær. 4 Quid cenſendum, ſi Religioſo aliquid legetur in teſtamento, vel donetur ſub hac conditione, ut ad eum, & non ad Monaſterium pertineat? 6
℟. cùm actus præſertim ultimarum voluntatum ita interpretandi ſint, ut valeant potiùs, quàm ut pereant; *L. in contrahenda ff. de R. I. L. quinquagința. ff. ad L. Falc.* & verba Teſtatoris debeant intelligi ſecundùm conditionem perſonæ. *L. plenum. §. Equiti. ff. de Uſu & hab.* ideo prædicta conditio in hunc modum exponenda erit, ut commoditas ſola & uſus pertineat ad talem Religioſum; quod ſi Abbas conſentire nollet, corrueret Legatum tanquam deficiente conditione Barth. *in auth. excipitur. C. de Bon. quæ liber.* Panorm. *in c. Monach. de ſtatu Mon. n.* 8 Molin. *diſp.* 140. *num.* 20. Si tamen Prælatus conſentiat, Monachus verò uſum & commoditatem ſibi competentem Monaſterio reſignet, valida erit reſignatio juxta regulam, quòd quilibet favori ſuo renuntiare poſſit. *L. penult. C. de Pact.* Sanch. *l.* 7. *mor. ca.* 7. *n.* 9.

Quær. 5. An ergo Prælatus poſſit dare licentiam ut 7
Religioſus certum aliquod peculium habet? ℟. Sententiam eſſe fermè uſu receptam, poſſe Prælatum alicui Religioſo aliquod peculium ex rationabili cauſa (ut quia in ſtudiis vel alia adminiſtratione aut expeditione extra Monaſterium verſatur) in genere ad uſus honeſtos concedere, dummodo ita concedat, ut non ſimul poteſtatem revocandi à ſe abdicet, & Religioſus paratus ſit ad quamcunque revocationem Prælati id reſignare. Unde ſtatutum Concil. Trid. *ſeſſ.* 25. *de Regul. c.* 2. quòd non liceat Superioribus bona ſtabilia ſeu immobilia alicui Religioſo concedere etiam ad uſumfructum, uſum, adminiſtrationem vel Commendam, à pleriſque tantùm de conceſſione perpetua & irrevocabili intelligitur. Vid. cc. apud Barb. *ad d. c.* 2. *Trid. n.* 2.

Quær. 6. An, quia Religioſus omnia acquirit Mo-
naſterio, teneatur Monaſterium ex contractu ipſius, 8
vel ad debita ſolvenda? ℟. non teneri, niſi quatenus tacitè vel expreſsè eſt Religioſo commiſſa aliqua adminiſtratio. Quòd ſi ex facultate ſuperioris verſetur aliquis in ſtudiis in loco diſtanti, vel in aliquo alio negotio, obligatetur Monaſterium ad ea, quæ ibi prout attenta qualitate perſonæ vel negotii recta ratio poſtulat, contraheret: quoniam eo ipſo quod ad id mittitur cenſetur illi conceſſa facultas celebrandi eiuſmodi contractus. Aliis vero contractibus, quos Religioſus ultra adminiſtrationem ac facultatem tacitè vel expreſsè ipſi conceſſam iniret, licet in hoc ſenſu obligaret ſecum contrahentes Monaſterio ſive proprio ſive Monaſterii nomine contraheret, quod in poteſtate Monaſterii eſſet illos ratos habere, non tamen obligaret Monaſterium, quatenus non poſſet non habere illos ratos. Ita in terminis docet Molina *d. diſp.* 140. *n.* 22. cum Innoc. Pan. Navar. & aliis, cuius verba placuit deſcribere, quia ſcio deciſionem apud nonnullos eſſe exoſam. Utrùm autem ſaltem fideiuſſor pro Religioſo interveniens obligetur, vid. apud eundem Molin. *n.* 23. *c. pen. de Fideiuſſ. & c.* 1. *de Solut.*

ADNO-

2.

ADNOTATIO.

AD *num.* 2. Adde ſervus poteſt vendi., manumitti cum peculio , quæ ſe aliter habent in Monacho , *c. cùm Monaſterium* , *de Stat. Mon.* Item ſervus non poteſt accuſare dominum. *L. pen. & fin. C. De his qui acc. non poſſ.* Monachus poteſt accuſare Abbatem etiam ſumptibus Monaſterii *cap. ex parte* , 11. *de Accuſ.*

Ad num. 3. Adde inſtantiam de Clerico ſuſcipiente majores Ordines , quibus cum votum caſtitatis annexum ſit , hoc ipſo Clericus id implicitè vovere cenſetur , *c. un. de Vot. in* 6. Eſt enim promiſſio non tantùm *expreſſa* , ſed etiam *tacita & implicita* , quoties agitur talis actus , qui ſecum trahit obligationem . *L.* 2. *& 4. ff. de Pact. & 1. t. Inſt. de Oblig. ex quaſi contr.* Nec curatur , licet profeſſus *habitualiter* ita fuerit diſpoſitus , ut ſi ſciviſſet ſe obligandum ad *paupertatem* , non feciſſet profeſſionem , quia *habitualis* diſpoſitio non attenditur in illis contractibus , qui *traditione ſui* perficiuntur, ſicut matrimonium & profeſſio Religioſa. Dixi *in Lib. IV. Decretal. de Sponſal.* §. 4. *num.* 4. imò quamvis *actualem* diſſenſum ad paupertatem poſuiſſet profitens , licet tunc *ex voto* non obligaretur , eſſet tamen incapax proprietatis ex diſpoſitione *Regulæ & iure communi d. c. cùm ad Monaſterium* , *& c. ex parte* , *c. de Accuſ.*

Ad num. 4. Si Religioſus *iniuſtè* ejectus ſit , omnes fatentur talem ejectionem non nocere Monaſterio, quod ſine culpa jure ſuo privari non debet : neque delictum Prælati nocet Eccleſiæ *c. delictum de R. I. in* 6. Idem videtur dicendum , ſi ejectus ſalva diſciplina regulari potuiſſet reconciliari Monaſterio , & tantùm per Prælatum ſtetit quo minus reconciliaretur *arg. cap. ult. de Regular.*

PRIVILEGIUM XII.

Monaſterium ſolvit jus Patriæ Poteſtatis.

1. *Aſſertum procedit in favorem non in odium Monaſteris.*
2. *Bona obvenientia filio poſt profeſſionem cenſentur eſſe quaſi caſtrenſis peculii.*

1 **H**Oc aſſertum ita ſimpliciter tradit Panorm. *in c. in præſentia de Prob. num.* 54. Sed notabilem ampliationem ponit additio ad Panormin. *d. l. cum* Bald. Barth. Paul. de Caſt. ut procedat in quantum patria poteſtas eſt Monaſterio oneroſa , non autem in quantum eſt favorabilis . Unde filiusf. per ingreſſum in Monaſterium jura Succeſſionis , & ſuitatis non amittit.

De uſufructu etiam Patri in bonis adventitiis filiifam. competenti , aliqui non improbabiliter ſtatuunt, eum per Profeſſionem filii quidem amitti, & conſolidari cum proprietate , non autem per Profeſſionem Patris . Qua de re diverſæ DD. opiniones videantur apud Panorm. *d. l.* Molina *d. d.* 140. *num.* 8. *&* 12. Fach. 6. *cont. cap.* 12. Cujus novum , ut ipſe appellat argumentum (ex quo probare vult Patre Religionem profeſſo uſumfructum redire ad filium) neminem movere debet, putat enim uſumfructum neque in Perſona Patris , conſiſtere , neque tanquam jus merè *perſonale* , in Monaſterium transferri poſſe ; quod fundamentum falſum eſſe jam ſuperius in Privileg. IX. *num.* 2. *&* 3. diximus.

Hoc apud omnes in Confeſſo eſt , quòd in illis bonis quæ filio Religionem profeſſo poſt Profeſſionem adveniunt , Pater nihil juris habeat , ſicut omnia bona filiis poſt ſuſceptum Clericatum advenientia in numerum quaſi caſtrenſis peculii redacta ſunt. 2

ADNOTATIO.

RAtio privilegii eſt quoad *patrem* , quia cùm is jam ſit in poteſtate Abbatis, alium in poteſtate habere non poteſt : quoad *filium* verò, quia per profeſſionem prorſus ex domo paterna & patris obedientia abſtrahitur , tranſitque in obedientiam Abbatis incompatibilem cum poteſtate ſæculari paterna . Quod quidem quoad perſonam filii omnes libenter concedunt , ſed tota difficultas eſt circa *uſum fructum* patri in bonis filii competentem . *Negantium* fundamenta duo ſunt præcipua , 1. Quòd uſumfructum per ingreſſum filii amitti , non habeatur in jure ſtatutum . 2. Quòd filius per ſuum factum non poſſit patri præjudicare . Affirmativa tamen ſententia valde probabiliter defendi poteſt . 1. ex textu *N. 5. cap. 5.* ubi Imperator vult , ut res profeſſi immediatè tranſeant *omnino* in Monaſterium , ſed non tranſit *omnino* quod tranſit quoad ſolam proprietatem . 2. valet argumentum à *Repub.* & *militia* ad *Religionem* ut priv. XXXVI. demonſtrabitur, ſed favore Reipub. & militiæ omnis dignitas aut cingulum valens à curia liberare , liberat etiam à patria poteſtate quoad perſonam , & bona N. 81. c. 1. ibi : *peculium eis donans* , *& liberi arbitrii eſſe præbeas &c.* ergo &c. Et ſicut in priori caſu pater in quantum gravatur ex amiſſione *uſufructus* , relevatur ex honore filii , ita in altero ex precibus ex accommodatione ſancta , & honeſta filii , & honore ſtatus Eccleſiaſtici . 3. Ceſſante patria poteſtate tanquam cauſa ceſſat effectus retentio uſusfructus *L. 3. in pr. C. de Bon. mater.* Ad contraria R. ad 1. eſſe legem *in d.* N. 5. quæ in dubio pro favore piæ cauſæ explicanda : juxta Priv. XXXXII. Et argument. *leg. ex nov.* 81. quod ſufficit *L.* 13. *ff. de LL.* Ad 2. dico, quod filius præjudicet patri per ſuum factum ex authoritate Legis , ſicut ſi affectaret dignitatem & conſequeretur.

Panorm. in *d. cap. in præſentia de Probat.* in ea eſt opinione , quòd patri ſaltem remaneat *dimidia* pars uſusfructus *arg. L. 6. §. 3. Cod. de Bon. quæ libr.* ubi hoc ita eſt ſtatutum in præmium emancipationis.

Quòd patria poteſtas ceſſet in quantum eſt *oneroſa* non autem *favorabilis* Monaſterio , & ita filius retineat Jura *ſuitatis* , iterum probatur argumento *d.* N. 81. *c.* 2. & ex reg. *quod ob gratiam alicuius eſt introductum* , *non debet in eius odium retorqueri c. quod ob gratiam* , *de Reg. I. in* 6.

PRIVILEGIUM XIII.

Monaſterium purgat Ingratitudinem Filii.

1. *Demonſtratur hoc Privilegium ſatis probari ex Decreto Gratiani.*
2. *Decretum Gratiani emendatum non tantùm eſt Romæ, ſed paſſim imprimitur, & diſtrahitur.*
3. *Privilegium probatur ſcriptura authentica, & teſtibus.*
4. *In antiquis ſuffit imperfecta probatio.*
5. *Temerarium eſt Gratianum arguere falſi.*

1 PRivilegium iſtud ab Imperatore Iuſtiniano conceſſum Monaſteriis, ut filius Religionem ingreſſus propter antecedentem ingratitudinem exheredari non poſſit, aperte tradit Gratianus *in cap. fin.* 19. *qu.* 3. Quia verò in vulgatis Codicibus Nov. 123. *c.* 41. ex qua Gratianus illud *cap. fin.* deſumpſit, non habet eadem formalia, quæ ponit Gratian. ideo in controverſiam à quibuſdam vocatur, utrùm hoc Privilegium ex eodem *c. fin.* ſufficienter probetur. Et ſufficienter probari, credimus ad oculum (ſepoſito tantiſpet affectu contrario) demonſtrari poſſe.

2 Supponendum inprimis, librum Novellarum, qui noſtris temporibus habetur non eſſe primum *originale*, à Iuſtiniano Imperatore vel de eius mandato conſcriptum, fuerunt enim Novellæ primitus Græco idiomate ſcriptæ, & deinde per diverſos authores diverſimodè in latinum translatæ, ita ut Gotofr. *ad princ. Nov.* atteſtetur, ſe unam eandemque conſtitutionem multoties ſibi diſſimilem vidiſſe, & Henricum Agylæum multas lacunas Holoandrinæ editioni, ſuppleviſſe. Nec de facto habemus alicujus Principis authentizationem, quòd Novellæ ità & non aliter, ſicut in vulgatis exemplaribus habentur, in Originali fuerint, vel quòd ea interpretatio ex Græco genuina & vera ſit. Cum tamen ècontra Greg. XIII. per litteras ad principium Decreti impreſſas univerſis Chriſti fidelibus notum fecerit, ſe opera Cardinalium aliorumque eruditiſſimorum virorum, Decretum Gratiani cum antiquiſſimis Codicibus contuliſſe, & ab erroribus emendatum perfectumque reddidiſſe; Atque hic emendatus Gratiani Codex non tantùm extat Romæ ſed Anno 1606. Lugduni impreſſus ubique diſtrahitur, & habet titulum: DECRETUM GRATIANI EMANDATUM ET ANNOTATIONIBUS ILLUSTRATUM, CUM GLOSS. GREG. XIII. PONT. MAX. JUSSU EDITUM. AD EXEMPLAR ROMANUM DILIGENTER RECOGNITUM. Et in hoc emendato Decreto ſupra poſitum Privilegium expreſsè habetur inſertum, ac præterea id in antiquis Novellarum codicibus extitiſſe atteſtatur *additio* (utique authoritate Pontificis Gregorii appoſita, ut colligitur ex præfat. Decreti ad Lectorem) *ad d. c. fin.* 19. *q.* 3. & Covar. ex Harmenop. *in c. Raynutius de Teſtam. nu.* 28.

3 Porrò ex iſtis omnibus breviter ſormo tale argumentum: Privilegium quod non extat in *Originali* & deſideratur in quibuſdam *copiis* non tamen *authenticis*, probari poteſt ex aliis copiis magis authenticis & teſtibus &c. Subſumo: ſed noſtrum Privilegium deſideratur in vulgatis Novellarum exemplaribus diverſimode ex Græco translatis nec authentizatis, & probatur per emendatum Decretum & Teſtes, ſcilicet Gratianum, ipſum Pontificem *in nota additionali* & Covaruviam, ergo ſatis probatur, Ut nihil dicamus, quòd in antiquis Privilegiis, præſertim quando cum antiquitate temporis favor Religionis concurrit, etiam imperfecta probatio ſufficiat, ſicut generaliter in antiquis teſtes de auditu, famam, ſcripturam minus authenticam, nota eſt & recepta ſententia. 4

Quod vero aliqui apud Covar. exiſtiment, Gratianum in cauſa Monachorum fuiſſe ſuſpectum ſanè mihi valde temerarium videtur, delictum *falſi* de Viro Religioſo & magnæ authoritatis præſumere, quare enim non potius præſumitur de quibuſdam Laicis, quòd in odium Religioſorum Novellam Iuſtin. depravarint. Religioſum etiam in cauſa ſui Monaſterii eſſe teſtem idoneum præcipuè quando ipſe hic & nunc in ſpecie non ſentit utilitatem abundè probatur *ex c. inſuper c. cum nuncius* 12. *de Teſtibus. cap. etſi Chriſtus.* 26. *in fin. de Iureiur.* 5

ADNOTATIO.

AD n. 2. additio Reformatorum Decreti authoritate Pontificis adjuncta ad *c. ult.* 19. *qu.* 3. ita ſonat, *Hoc caput expreſſè habetur apud Iulianum Anteceſſorem* N. 123. *cap.* 59. *in quo aliqui Gratianum reprehenderunt, qui hanc Iuliani epitomen minimè videre poterant.*

Ad Num. 3. Novellarum vulgata editio habetur pro authentica quidem ex conſuetudine in quantum non apparet de contrario per alias probationes. Ipſum verò *c.* 41. N. 123. non eſt contrarium *d. c. fin.* 19. *qu.* 3. ſed tantùm non habet eadem formalia, ergo nihil impedit, quin ex alis interpretatione, quod ei deeſt, ſupplestur. Dices, etiam *Scripturam ſacram* variè ab interpretibus transferri, non tamen ideo minus eſſe authenticam. Reſp r. ſolam *vulgatam lectionem antiquam latinam* ſacræ Scripturæ eſſe authentizatam per Conc. Trid. *ſeſſ.* 4. in illo Decreto *de Canoniſcrip. V. ſi quis autem* ℟. a. ſicut S. Hierun. quædam ſupplevit quæ in 70. Interpretibus deſiderabantur ut illud *ex Ægypto vocavi filium meum, habetur in Lectione Homil. in feſto Innoc.* ita etiam Iulianus ex eoque Gratianus potuit aliquid ſupplere, quod deſideratur in vulgatis Nov. Codicibus.

PRIVILEGIUM XIV.

Hereditatem delatam Religioſo capit Monaſterium etiam eo repudiante.

1. *Religioſi perdunt Ius ſuccedendi.*
2. *Pater tenetur inſtituere filium Religioſum.*
3. *Diſſenſus Religioſi in adeunda hereditate non præjudicat Monaſterio.*
4. *An Religioſi ſuccedant in Maiorata, remiſſivè.*

SI Monaſterium bonorum capax ſit, tunc Religioſi ejuſdem non tantùm in Teſtamento heredes ſcribi poſſunt, ſed etiam ſuis parentibus & conſanguineis *ab inteſtato* ſuccedunt, omneſque tales hereditates Monaſterio acquiruntur per tex. & DD. *in L. Deo nobis.* 56. §. 1. *C. de Epiſc. & Cler.* Adeò quidem, ut teſtamentum, in quo Pater Filium Religioſum non inſtituit, 1

ex cauſa

ex cauſa *præteritionis* expugnari poſſit. teſte Viv. *tom. 2 com. opin. tit. de Inſtitut. & ſubſt. pag.* 82. *n.* 10. & ſtatutum excludens Monachos à ſucceſſione invalidum & contra libertatem Eccleſiaſticam pronunciet Barboſ. *in d. L.* 56. *n.* 15. Cov. *in Relect. c. quamvis. de pact. in* 6. *p.* 3. §. 2. *n verſ.* Marta *de Iuriſd. p.* 4. *caſ.* 25. Decius *in c. Eccleſia. De Conſtit. n.* 49. ubi atteſtatur opinionem eſſe communem.

3 Porrò nihil Monaſterio præjudicabit licet Monachus hæreditatem delatam repudiet, tum quia conſenſus aut diſſenſus Monachi in Iure effectum non habet. *c. ſi. Religioſus. de Elect. in* 6. *c. ult. de Sepult. in* 6. tùm etiam, quòd Religioſus comparetur filiofam. qui licet repudiet hereditatem ſibi delatam, patri tamen non præiudicabit, quo minus eo invito adire poſſit, *l. fin. C. de Bon. quæ lib.* Barth. *in l.* 1. *de Valg. ſubſt. n.* 21. Fachin. 6. *controv. c.* 17.

4 Utrùm autem Religioſi non tantùm in ſimplicibus hereditatibus, ſed etiam in *feudis* & *Majoritatibus* ſuccedant, videatur affirmans Barboſa *in Collect. ad auth. ingreſſi. C. de SS. Eccleſ. n.* 13. *& in tract. Iur. Eccleſ. Vn. lib.* 3. *c.* 31. *n.* 3.

PRIVILEGIUM XV.

Hereditatem delatam Religioſo capit Monaſterium etiam eo mortuo ante additam hereditatem.

1. *Religioſus vivo Teſtatore decedens nihil tranſmittit in Monaſterium.*
2. *Secùs ſi poſt Teſtatorem decedat.*
3. *Religioſus retinet Ius ſuitatis.*

1 SI Religioſus vivo adhuc Teſtatore, adeoque ante delatam hereditatem deceſſerit, ſatis convenit inter DD. quòd tunc Monaſterium nihil prætendere poſſit, cùm enim viventis non ſit hereditas, nihil juris in ea potuit Religioſus in Monaſterium tranſferre, ſed ſolam ſpem, quæ evanuit, ubi primùm Religioſus per mortem deſiit eſſe filius Monaſterii. Ita ex Viv. refert Barb. *in d. l. Deo nobis. num.* 14.

2 At verò ſi Religioſus mortuus ſit poſt Teſtatorem, & ita iam poſt declaratam hereditatem, iſta mors non nocebit Monaſterio, quin hereditatem petere poſſit, nam cùm Religioſus omnia acquirat Monaſterio, iſta hereditas delata, & ius eam adeundi iam ſemel fuit Monaſterio acquiſitum, ſicut docet Panorm. *in c. in præſentia, de Probat. n.* 77. & Fach. 6. *controv. cap.* 18.

3 Et hæc Concluſio vel maximè procedit, ſi de hereditate *paterna* agatur, ubi non tantùm ex ratione prædicta, quòd ſcilicet Monaſterio ius adeundi iam quæſitum ſit, ſed etiam ex capite *ſuitatis* (quæ per Profeſſionem non tollitur) in Monaſterium hereditas non adita tranſmittitur. Barb. *d. l. num.* 14. Barth. *in l. ſi infanti. C. de Iure delib. n.* 10.

PRIVILEGIUM XVI.

Monaſterium ſuccedit in Fideicommiſſo ſi ſine liberis &c.

1. *Explicatur aſſertum.*
2. *Extenditur.*
3. *Reſtringitur.*

SI alicui hereditas vel legatum relictum ſit, & *ſi abſque liberis deceſſerit* per fideicommiſſum ei ſubſtituatur extraneus, inſtitutus verò vel Legatarius Monaſterium bonorum capax ingrediatur, expirabit fideicommiſſum, & Monaſterium per modum filii ſuccedet. 1

Hoc Privilegium communiter colligunt & tradunt DD. *ex c. in præſentia.* 8. *de Probat. & Novella* 123. *cap.* 37. Idque extendit Panorm. *in eod. c.* 8. *n.* 48. ut procedat, tametſi adiectum ſit, *ſi ſine liberis legitimis ex ſuo corpore procreatis deceſſerit*, quia adhuc teſtator non de Monaſterio, ſed liberis *adoptatis* & *naturalibus tantùm* excludentis cogitaſſe cenſeretur. 2

Ceſſare tamen videtur hæc præſumptio pro Monaſterio, ſi fideicommiſſum ita conditionatum ad propagationem inſignis alicuius familiæ inſtitutum eſſet, tunc enim bona ad ſummum in vita tantùm Religioſi apud Monaſterium manerent, eo verò mortuo ad ſubſtitutos de familia probabilius pertinerent. Vid. Guttier *Can. qq. lib.* 1. *c.* 23. Cov. *var. Reſol. lib.* 2. *c.* 19. *n.* 6. *& ſeq.* 3

ADNOTATIO.

HOc privilegium apertè traditur in Nov. 123. *c.* 38. his verbis. *Si quis ſub conditione nuptiarum, ſive liberorum ſive dotis cauſa, antenuptialis donationis donaverit ſive reliquerit ſuis liberis ſive alii cuicunque perſonæ hereditatem ſive legatum aut ab initio purè relinquens eis, oneret eos ſubſtitutione aut reſtitutione, aut ſub una prædictarum conditionum reliquerit vel donaverit, ſubſtitutiones verò vel reſtitutiones eis fecerit adjectis condititionibus quibuſcunque ex iis, quæ ſuperius enumeratæ ſunt: ſancimus, ſi perſonæ talibus conditionibus ſubjectæ ſive maſculi ſive fœminæ Monaſteria ingrediantur, aut Clerici Diaconiſſæ aut Aſceteriæ fiant, tales conditiones invalidas & pro non ſcriptis eſſe* & paulò poſt: *in perſonis enim quæ Monaſteria ingrediuntur. Monaſterio res ſub conditione donatas aut relictas cum alia eorum ſubſtantia competere volumus.* Nota præterea ex hoc textu, quòd etiam illa conditio habeatur pro non adiecta, ſi quis ita legaverit: *Titio ſi non Religionem ingreſſus fuerit lego* 100.

PRIVILEGIUM XVII.

Monaſterium non conficiens Inventarium non tenetur in ſolidum aut ultra vires hereditatis.

1. *Monaſterium per ingreſſum Religioſi non acquirit eius bona titulo hereditario, & ideo non tenetur ultra vires bonorum.*

2. *Sed*

2. *Sed idem eſt licet titulo hereditario ſuccedat.*
3. *Nov. 1. c. 2. non obligat in conſcientia.*
4. *Monaſterium reſtituitur contra aditam hereditatem.*

DUplici caſu poteſt hac de re Monaſterio controverſia moveri. 1. Si bona ingredi[ent]is æri alieno, obnoxia occupaverit. 2. ſi ipſi Monaſterio ex Teſtamento cuiuſdam extranei, vel ex perſona alicuius Religioſi hereditas obvenerit, quæ per Monaſterium noo confecto inventario adita ſit.

1 Pr[i]mo caſu & vivente Religioſo Monaſterium non tam *jure hereditario*, quàm potiùs jure *acquiſitionis univerſalis* (ſicut olim arrogator) ſuccedit, & ideo etiam non principaliter, ſed tantùm oomne Religioſi ob debita prius contracta, nec ultra vires bonorum conveniri poteſt. *Arg. §. 3. Inſtit. de Aquiſ. per arrog.* ita docet Barth. *in auth ingreſſi. n. 57. & in auth. ſi qua mulier. n. 16. C. de SS. Eccleſ.* Paoorm. *in d. c. in præſentia. n. 75.*

2 Sed & ſecundo caſu boc Privilegium Monaſterio tribuunt Panorm. *in c. 1. de Teſtam.* Barth. *in l. 1. C. de SS. Eccleſ.* Bald. *in l. ult. C. de Iure delib.* Caſtr. *in auth ſicut .. de SS. Eccleſ.* Ratio eſt, quia conſtitutio *Nov. 1. c. 2.* ubi heres non conficiens inventarium etiam ultra vires hereditatis de ſuo tenetur creditoribus, fundatur partim in præſumptione fraudis, quòd heres non conficieos inveotarium bona hereditaria ſurripuerit & occultarit, ut ex ipſo textu ſatis luculenter apparet, cuiuſmodi præſumprio non cadit in Eccleſiam, partim verò dicta conſtitutio eſt *pœnalis* lata in pœnam neglecti Inventarii (nec enim *quaſi contractus aditionis* videtur eſſe in immenſum ultra æquitatem & communem hominum iotentionem) & quod heres occaſionem fraudi dederit, per text. *in d. c. 2. Nov.* ibi: *dabit eis pœnas exactioſuæ malignitatis &c.* pænales autem conſtitutiones Imperatorum non ligant Eccleſias. *c. Eccleſia 10. de*
3 *Conſtit.* * Ex quo etiam infertur, heredem quemcunq; non teneri in conſcientia ultra vires hereditatis ſi revera oon ſufficientia bona io hereditate inveoerit.

4 Quòd autem Eccleſia habeat *reſtitutionem in integrum*, ſi ex aditione hereditatis lædatur, ſuo loco inferius dicemus, utitur enim Eccleſia jure minoris *c. 1. de In integr. reſt.* cui ſubvenitur, ſi hereditatem minùs lucroſam adierit. *L. ait prætor. 7. §. ſed & ſi. 5. ff. de Minor.*

ADNOTATIO.

AD Num. 4. Meritò recipiendum eſt boc privilegium, quia nec defuncto, nec creditoribus eius præjudicat; non defuncto, quia cum potius honore afficit, ne bona ejus propter æs alienum ſubhaſtentur, nec creditoribus quia illi etiam confecto *inventaria* non haberent plus, ſi ſupponamus nibil amplius in hereditate fuiſſe.

Argumenta contraria ſunt. 1. Lex Inventarij etiam Iure Canonico recepta eſt in c. *Raynaldus inf. de Teſtam.* ℞. illud c. patenter loqui de Laicis. 2. Obligatio *ultra vires* non eſt ex pœna vel præſumptione fraudis, ſed ex *quaſi contracta* aditæ hereditatis. ℞. obligationem quaſi contractus ſupponere tacitum conſenſom & æquitatem: nemo autem prudens conſentit in ſui damnum, nec actus agit ultra intentionem agentis v. g. ſi muſicus canat, aut hiſtrio ludat, non teneor ad maximam mercedem, ſed ordinariam; nec eſt æquitas ut Eccleſia quæ nec defunctum nec creditores ex amiſſione Inventarij læſit, nihilominus creditoribus de ſuo ſolvere debeat, quod ooo habuiſſent confecto inventario. 3. Heres & defunctus cenſentur eadem perſona, ergo ſicut defunctus fuit obligatus *in ſolidum*, ita & heres. Reſp. antecedens eſſe verum in bonis hereditarijs. 4. Quamvis non cadat præſumptio doli in Monaſterium, cadit tamen in adminiſtratores ejus. Reſp. Prælatum eſſe Inſpectorem; de nde delictum perſonæ non nocere Monaſterio. Quòd ſi etiam hæc ratio foret imponendi pœnam Eccleſiis non iniungentibus ſuis officialibus confectionem Inventarii tamen eam ſtatuere non fuit in poteſtate Imperatoris *c. Eccleſia. 10. de Conſtit.* 5. Etiam multi Laici ſunt boni viri in quos non cadit doli præſumptio. Reſp. hoc eſſe veriſſimum, & propterea Laicos nihil in hereditate defraudantes non teoeri in cooſcientia ultra vires hereditatis; interim in foro externo eſſe præſumptionem *iuris & de iure* contra quam non admittitur probatio in contrarium.

PRIVILEGIUM XVIII.

Quod relinquitur Monaſteriis in Teſtamentis non requirit Juris Civilis ſolennitates.

1. *In relictis ad pias cauſas non requiruntur conditiones Iuris Civ. nec ſolennitas, ſed tantùm probatio.*
2. *Secundum Teſtamentum principaliter ad pias cauſas conditum, revocat primum conditum ad profanas.*
3. *Excommunicatus poteſt teſtari ad pias cauſas.*

ET ſi de Jure Civilij invalidum ſit Teſtamentum, ſi is, qui fecit, Teſtamenti factionem non habuit, ut ſi fuerit deportatus filiusfam. prodigus, cui boois interdictum eſt, damnatus ad ultimum ſupplicium, mutus, ſurdus, aut cæcus. *t. e. Inſtit. quibus non eſt permiſſ. fac. Teſtam.* Item ſi non adhibuit 7. Teſtes omni exceptione majores, & reliquas ſolennitates præſcripta *in L. hac conſultiſſima. C. de Teſtam.* aliter tamen ſe res habet, ſi Teſtamentum ad pias cauſas condatur aut Monaſteriis aut pijs cauſis aliquid relinquatur, tunc enim omnes illos qui ſufficienti ratione prædiri & Jure naturali ad teſtandum habiles ſunt, licet de Jure Civili prohibiti teſtari poſſe, nullamque *ſolennitatem* exemplo Teſtameoti militaris & Patris inter liberos ſed *probationem* tantùm ultimæ voluntatis requiri aſſerimus, ſive deinde bæc probatio fiat per Teſtes, etiam fæmioas, ſive per Scripturam. Neque intereſt, an Teſtator partim teſtatus, partim inteſtatus deceſſerit, an filiis legitimam *titulo inſtitutionis* reliquerit, an heredem inſtituerit &c. per textum & DD. *in c. relatum 11. de Teſtam. c. 4. de Sepult. in 6. l. 1. de SS. Ec.* Tiraq. *de Privileg. piæ cauſæ. Privileg. 1. & 2.* & communiter DD. Et cùm hìc de favore animæ agatur, pro qua tale legatum relinquitur, ideo banc conſtitutionem oon tantùm de Iure Canonico & in terris Pontificiis, ſed etiam io terris Imperii locum habere communis & vera eſt ſententia. Tiraq. *d. l. in princ.* 2
* Præterea per Teſtamentum ſecundum principaliter ad pias cauſas etiam abſq; ſolennitate conditum revocari primum factum ſolenniter coram 7. Teſtibus tradit Tiraq. *d. l. priv. 2.* cum Caſtr. Alex. & pluribus, aliis.

3 De *excommunicato* dubitatur an Monaſterio aliquid relinquere poſſit? Cùm enim in excommunicatione decedat videtur ceſare favor animæ. Affirmativam tamen credimus eſse veram: quia non ſtatim perdita eſt anima eius, qui in excommunicatione decedit, cùm poſſit quo ad Deum per cootritionem internam

fuiſſe

fuiſſe abſolutus. Per textum notabilem *in c. à nobis 17. de Sent. excom.* Et deinde licet deeſſet favor animæ, ſubeſſet tamen favor piæ cauſæ.

ADNOTATIO.

AD Num. 1. Licet DD. Paſſim conveniant, in teſtamentis *ad pias cauſas* remiſſas eſſe ſolennitates teſtamenti præſcriptas *in L. hac conſultiſſima C. de Teſtam.* volunt tamen aliqui, eos, qui de jure civili teſtamenti factionem non habent, ut deportati, filijſ. &c. ne quidem etiam *ad pias cauſas* teſtari poſſe, contra quos expreſsè & præ cæteris clarè noſtram ſententiam tenet Riccius in *in praxi aur. p. 4. Reſp. 89.* Ratio utriuſque partis eſt eadem: iden enim in teſtamentis ad pias cauſas ſolennitates civiles non attenduntur, quia regulantur ſecundum *Ius Gentium*, de quo non habemus ſolennitates, ſed ſola voluntas defuncti ejuſque probatio ſufficit. Atquis omnes iſti, quos enumeravimus, quamvis quoad actus civiles ſint inhabiles, ſunt tamen capaces actuum *iuris gentium*, ut contractuum & ſimilium. quòd autem teſtamenti factio origine *iuris gentium* ſit, præclarè & fuſè demonſtrat Harprecht. *ad princ. tit. Inſt. de Teſtam. ordin à n. 62.*

Accedit ratio, quòd LL. Civiles non potuerint, nec Chriſtiani Imperatores veriſimiliter voluerint, aliquem habentem rerum ſuarum dominium jure gentium & teſtandi privare, quantum id expedit pro ſalute animæ ſc. ad pias cauſas facit optimus tex. in *L. 1. C. de SS. Eccl.* ubi Imperator Conſtantinus *unicuique* dat licentiam, ſacris locis quòd voluerit relinquere.

Dices 1. *damnati ad ultimum ſupplicium* bona acquirunt *fiſco*, ergo teſtari non poſſunt. ℞. id hodie non obtinere, excepto crimine læſæ majeſtatis *auth. bona damnatorum. C. de Bon. proſcript.* & hæreſis, *c. vergentis, de Hæret.* In reliquis autem criminibus ſuccedunt aſcendentes & (*iuxta d. auth.*) Collaterales uſque ad tertium gradum; item uxor accipit dotem & donationem propter nuptias, vel ſi matrimonium ſine dote ſit, partem bonorum juxta *auth præterea. C. Vnde vir & uxor.* retinent ergo hodie *damnati* dominium rerum ſuarum, & quamvis poſt ſententiam latam fiant *peregrini*, & amittant jura *civitatis Romanæ*, non tamen amittunt ea, quæ ſunt *juris gentium*, ut teſtationem *ad pias cauſas*, dummodo liberis aut parentibus relinquant *legitimam*.

Dices 2. Filiusf. etiam de jure Canon. ad pias cauſas diſponere non poteſt ſine conſenſu patris, c. 4. *de Sepult. in 6.* ℞. illud *cap.* intelligi vel de *peculio* tantùm *profectitio*, quod totum eſt patris, ſicut ita inter ſe conciliantur. *L. 1. §. 1. ff. de Tut & rat. diſtrah. & L. 25. de mort Cauſ. donat.* vel ſi intelligitur etiam de *peculio adventitio*. Hunc illud verbum *judicare*, trahendum eſt ad actum *inter vivos*, per quem ſcilicet ſtatim fiat rei traditio & patri auferatur uſusfructus. At verò per teſtamentum patri non præjudicatur: quia jam loco uſusfructus accipiendo legitimam acquiret partem proprietatis; ſicut ſi una cum fratre defuncti ſuccederet ex communi in parte coheredis uſumfructum non haberet, ſolutum enim per mortem eſt jus patriæ poteſtatis conſequenter & effectus ejus, ſcilicet *uſusfructus* retentio.

PRIVILEGIUM XIX.

Ex Legibus vel fideicommiſſis Monaſterio relictis non detrahitur Falcidia vel Trebellianica.

1. *Heredi debetur quarta.*
2. *Non detrahitur ex legatis pijs.*
3. *Legitima filiorum gravari non poteſt.*
4. *Monaſterium heres detrahit falcidiam ex relictis alteri Monaſterio.*

QUod heredi in Teſtamento vel ab inteſtato venienti debeatur ad minimùm *quarta pars* hereditatis, & proinde ſi Teſtator tam magna & multa legata fecerit, ut heredi ſua *quarta* non remaneat, poſſit per L. Falcidiam de ſingulis ligatis proportionaliter tantum detrahere, quantum ſufficit ad complendam *quartam*, & ſimiliter ſi Teſtator juſſerit totam hereditatem per *fidei commiſſum* alteri reſtituere, heres quartam partem ex S.C. Trebelliani co deducere valeat, ſatis conſtat *ex t. t. ff. & C. ad L. Falcid. & S. C. Trebel.* 1

At verò ſi Monaſterijs aut pijs cauſis fideicommiſſum vel legatum relictum ſit, ex communi ſententia integrum abſque ulla detractione reſtitui debet per *textum in auth. ſimiliter. C. ad L. Fal.* qui textus licet tantùm de *Falcidia* loquatur, favore tamen piæ cauſæ & propter *identitatem* rationis etiam ad *Trebellianicam* extenditur, videantur innumeri DD. relati à Tiraq. *de priv. piæ cau. priv. 26. 27.* 2

Sed hæc in herede extraneo locum habent, nam filius ſuam *legitimam* etiam de legatis ad pias cauſas detrahere poteſt, quia *legitima* debetur filiis iure naturæ & gravari non poteſt, prout pulchrè D. Auguſt. *in c. fin. 17. q. 4. inquit, ſi quis exheredato filio heredem fecerit Eccleſiam, alterum quærat qui ſuſcipiat non Auguſtinum, & Deo propitio neminem inveniet &c.* 3

Sed quid ſi Monaſterium ſit heres & alteri Monaſterio legatum relictum ſit, anne hoc caſu locus erit *Falcidiæ?* Affirmamus, eo quòd privilegiatus contra pariter privilegiatum non utatur Privilegio, ſed jure communi. Ang. *in d. auth. ſimiliter* Salic. *in auth. qui rem C. de SS. Eccleſ.* Videri tamen etiam poſſunt diſſentientes apud Tiraq. *de priv. 26. V. Contrarium.* 4

ADNOTATIO.

AD Num. 1. Ratio etiam hujus privilegij aſſignari poteſt, quòd *falcidia* ſit tantum juris civilis diſpoſitio, cui pia cauſa non ſubiacet. Item argumentum eſt, quòd in teſtamento *militis* (à quo procedit argumentum *ad pias cauſas*) ceſſet falcidia *L. in teſtamento C. ad L. Falcid. L. 1. § denique. ff. ad Trebell* Eſt quoque hæc ſententia ex præſumpta voluntate defuncti, qui utique in defectu bonorum maluit aliquid decidere heredi extraneo (cuius amicitia poſt mortem non indiget) quàm pijs cauſis quæ poſt mortem patrocinantur animæ. Non obſtat *L. 1. . ad municipium ff. ad L. fal.* quia correcta diei poteſt per *N.* 131. *c.* 12. Divinatoria autem eſt expoſitio illius textus, *Nov.* quaſi heres fuerit in dolo; quod ibi nec verbo dicitur.

Nec

Nec obſtat *L. ſi quis* 49. *C. de Ep. & Cler.* Ubi Imper. videtur ſupponere, quòd ad declinandam Falcidiam piæ cauſæ debeant inſtitui hæredes. *R.* Imperatorem non dicere hoc debere fieri, ſed narrare factum, *ſi fiat.*

Ad Num. 3. Quidam exiſtimarunt hanc exceptionem declarandam eſſe, ut procedat, niſi adſint legata *profana*, à quibus poſſit filius legitimam detrahere, cùm legatarij non debeant eſſe melioris conditionis, quàm heres extraneus, qui nonnunquam ob favorem piæ cauſæ totam *quartam* perdit. Huic ſententiæ oon repugno, illud adiecerim quòd licet plures doceant legata ad pias cauſas tanquam *æs alienum* deduci & ſic totam hereditatem & *quartam* heredis minui argumento ducto à *libertate L. ſi univerſæ C. de legat.* id tamen non procedat circa legitimam filij, quæ debetur iure naturæ & nec per pia legata gravari, vel diminui poteſt, *c. fin.* 17. *q.* 4. idenque ſuam quantitatem ſumit iuxta proportionem omnium bonorum paternorum etiam computatis piis legatis, licet ab his noo detrahatur, ſed à profanis.

Ad Num. 4. Non obſtat quòd unum Monaſterium non præſcribat contra alterum niſi 40. annis, quia io *præſcriptione* non eſt utriuſque privilegiati par conditio, cùm unum Monaſterium certet de lucro, alterum de damno vitando. Item non obſtat *L. ſi quis* 49 *C. de Ss. Eccl.* quia ibi Epiſcopus non eſt heres, ſed executor, imo licet eſſet heres, tamen aliud dicendum foret in legato pro redemptione captivorum, ubi captivi certant de damno vitando, & heres de lucro captando.

PRIVILEGIUM XX.

Donatio ultra 500. ſolidos facta Monaſterio valet abſque Inſinuatione.

1. *Donatio ultra* 500. *ſolidos regulariter invalida eſt abſque inſinuatione.*
2. *Fallit in pijs cauſis.*
3. *Aliæ item exceptiones de Iure communi.*

1 Licet generaliter iovalidetur donatio ultra 500. ſolidos (quo nomine plerumque 500. aureos ſeu 1000. Imperiales intelligunt) niſi coram magiſtratu fuerit inſinuata. *L. ſancimus* 34. *& L. ſi quis argentum.* 35. *§. ult. C. de Don.*

2 Excipitur tamen donatio facta piis cauſis & Eccleſiis teſte Julio Claro *in §. donatio q.* 17. *n.* 1. Ratio eſſe poteſt, tùm quòd Leges Civiles in dubio non extendantur in præiudicium Eccleſiarum, tùm etiam quòd donando ad pias cauſas & pro ſalute animæ ſuæ non cenſeatur aliquis inconſultò agere. tex. *in l. ſi quis.* 36. *in pr. C. de Don.*

Præterea etiam ex Jure communi Civ. valeret do-
3 natio ultra 500. ſolidos facta Eccleſiæ, ſicut cuilibet alteri. 1. Si pro reparatione incendii vel ruinæ donatum ſit. *l. ſi quis* 36. *§.* 2. *C. de Don.* 2. Si diverſis temporibus donationes fiant, ita ut ſingulæ non excedant 500. ſolidos, quamvis excedant ſimul ſumptæ *d. L. Sancimus* §. 3. 3. Si Imperator qui ſupra Leges eſt, donet *d. L. Sancimus*, quod DD. etiam ad principes & Dominos territoriorum extendunt cum Harprechto *in §.* 2. *Inſt. de Donat. n.* 145. 4. Demùm Donatio quæ fit ultra 500. ſolidos non vitiatur in totum, ſed tantùm quatenus excedit prædictam ſummam. *d. L. ſi quis* 36. *§.* 3. *& Nov.* 162. *c.* 5. *§.* 2.

ADNOTATIO.

A Num. 2. In contrarium facit *L. illud.* 19. *C. de Ss. Eccl* ſed dici poteſt, principes ſæculares non poſſe ſuis ſubditis legem imponere circa contractus in præiudicium Eccleſiæ, maximè ſi directè de Eccleſia diſponant. *c. fin. de For. comp. in* 6. Item *d. L. illud.* videtur correcta per *L. ſi quis.* 36. *in pr. C. de Don.* quæ eſt poſterior & lata *poſt conſulatum Lampadii & Oreſtis*, ſi enim valet donatio cuiuſcunq; quantitatis pro redemptione captivorum, ergo valet generaliter pro redemptione animæ ſuæ & ab una pia cauſa ad aliam bona eſt argumentatio.

PRIVILEGIUM XXI.

Valet donatio omnium bonorum facta Monaſterio.

Donationem omnium bonorum tam præſentium, quàm futurorum, regulariter non valere communiter tradunt DD. *in L. omnes §. Lucius. ff. Quæ in fraud. cred.* Sed quidquid ſit de veritate huius ſententiæ, exceptio ab ea communis eſt ſi talis donatio facta ſit piæ cauſæ. Barb. *I. E. V. lib.* 2. *c.* 13. *n.* 17. Clarus. *d. §. donatio. q.* 20. *n.* 3. Cov. *in Rubr. de Teſtam. §.* 2. *n.* 6. *tex. in c. perlatum* 19. *q.* 3.

PRIVILEGIUM XXII.

Donatio facta Monaſterio non revocatur propter ingratitudinem Prælati.

1. *Procedit aſſertum, etſi Prælatus cum Conventu ingratus eſſet.*
2. *Quænam ſint cauſæ ingratitudinis, ex quibus revocetur donatio.*
3. *Quare plures cauſæ ſint exheredationis.*
4. *Ius revocandi donationem eſt perſonale.*

Donationem revocari poſſe propter ingratitudinem Donatarij, patet *ex L. fin. C. de Revo. donat.* ſed 1
facta Eccleſiæ vel Monaſterio, licet Prælatus etiam una cum Conventu ingratus eſſet: quia in donatione facta piæ cauſæ principalis Donatarius eſt Deus, Barb. *in c. fin. de Donat. n.* 15. Clarus *d. q.* 20. *n.* 5.

Ad materiæ declarationem obiter hic addimus, 2
5. tantum ingratitudinis ſpecies eſſe expreſſas *in d. l. fin.* propter quas donatio revocari poſſit. 1. ſi Donatarius in Donatorem impias manus iniecerit. 2. ſi atroces iniurias (*verbales*, ut a priori iniuria fiat diſtinctio) in eum effuderit. 3. ſi grave damnum rebus ipſius inferre præſumpſerit. 4. ſi vitæ inſidiatus fuerit. 5. denique ſi conditiones ſeu conventionis in donatione appoſitas non impleverit. Unde quia Imperator *in d. l. fin.* inquit, ex his tantummodo cauſis revocari poſſe donationem, communiter DD. inferunt, quòd aliæ cauſæ licet ad exheredationem liberorum ſufficientes excluſæ cenſeantur: ne-

Digitized by Google

tur: neque revocari poſſit Donatio, quamvis Donatarius Donatorem captivum non redemerit, furioſum
3 non curaverit &c. Quare autem 14. cauſæ pro exberedatione liberorum aſſignatæ ſint *in Nov.* 115. *c.* 3. & non tot &, tales pro revocatione Donationis, iſta videtur aſſignari poſſe ratio, quòd liberi non tantùm teneantur malum non agere contra parentes, ſed etiam teneantur ipſis *poſitivè* benefacere, utpore à quibus vitam, bona, & educationem acceperunt, & non facit ſuum officium filius, ſi patri iniuriam non inferat, niſi etiam egenti & in periculis conſtituto ſuccurrat: at verò Donatarius qui tantùm unam vel alteram rem donatam accipit, tenetur potiſſimùm iniuriam Donatori non inſerre, aliàs ſi teneretur etiam *poſitivè* benefacere Donatori, Donatio non eſſet mera liberalitas, ſed potius contractus oneroſus *do, ut facias* &c. * Demùm etiam iſtud adiici
4 poteſt, quod Jus revocandi donationem propter ingratitudinem, ex parte donatoris & donatarii ſit ita *perſonale*, ut nec heredibus, nec contra heredes detur. *L. his ſolis. 7. v. actionem. & l. fin. v. hoc tamen. C. de Revoc. don.* vid. tamen Barb. *in cap. fin. de donat. num.* 23.

ADNOTATIO.

AD Num. 1. Cape inſtantiam: ſi quis donaret fratri alicuius principis, ſperans beneficium à principe, profectò non revocaret donationem propter ingratitudinem fratris, quia ex donantis intentione principalis donatarius eſt Princeps, à quo ſperat remunerationem, ita etiam, quamvis Prælatus ingratus ſit, Deus tamen (cuius intuitu donatio facta eſt, & ad quem dicuntur pertinere bona Eccleſiæ Trid. *ſeſſ.* 25. *c.* 20.) liberaliſſimus remunerator eſt. Adde aliam rationem, quòd delictum perſonæ non noceat Eccleſiæ *ut priv.* 26. *ex c. delictum de R. I. in* 6.

PRIVILEGIUM XXIII.

Donatio facta Monaſterio non revocatur propter ſupervenientiam liberorum.

1. *Redditur ratio aſſerti.*
2. *Explicatur difficilis text. in c. fin. 17. q. 4.*
3. *Quanta debeat eſſe donatio, ut propter liberos revocari poſſit, eſt in arbitrio Iudicis.*

1 TAmetſi ſupponatur illa ſententia, quam multi tradunt *in l. ſi unquam C. de Revoc. donat.* (quibuſdam diſſentientibus & putantibus *d. l.* tantùm in Patrono donante ſuo liberto procedere) ut donatio revocari poſſit, ſi poſt eam donatori contra ſpem naſcantur liberi, quia ſi cogitaſſet de ſuperventuris liberis, veriſimiliter non fuiſſet tantam donationem facturus: Nihilominus aliud dicendum erit in donatione facta piis cauſis, quia licet quilibet cenſeatur plus diligere liberos ſuos, quàm extraneum, non tamen plus quàm Deum, quàm animam ſuam, &c. Ideo etiam ceſſat donationis revocatio, niſi in quantum eſt neceſſaria ad complendam legitimam liberorum. Cov. *var. reſ. c.* 19. *n.* 5. Panorm. *in d. c. fin. de don. u.* 6. Non obſtat *c. fin.* 17. *q.* 4 ubi refert D. Auguſt. factum Aurelii Epiſcopi, qui Donationem ſuæ Eccleſiæ factam Donatori propter ſupervenientes liberos reſtituit. & ſubdit Auguſtinus quòd *Iure poli*, retinere non potuiſſet.

Reſponderi poteſt, non potuiſſe retineri rem donatam *Iure poli*, in quantum fuit neceſſaria *pro legitima* liberorum, ſecus in quantùm ſuperabundavit; nec ſatis conſtat, an ipſe Epiſcopus univerſa reddiderit, & ſi reddidiſſet, tamen facta Sanctorum non ſtatim inducunt præceptum. 2

Advertere etiam hic oportet non quamlibet donationem propter ſupervenientiam liberorum ex Iure communi revocari poſſe. Si enim ſit exigua, qualem facere ſolent etiam qui liberos habent, ceſſat revocatio; quanta autem debeat eſſe donatio revocabilis, univerſaliter determinari non poteſt, ſed ex qualitate perſonarum, divites ne ſint, an pauperes, & ex damno filiorum, arbitrio prudentis Judicis diſcernendum erit. Menoch. *de Arbit. Iud. caſu.* 133. *n.* 2. 3

ADNOTATIO.

AD Num. 1. adde, quòd aliquis ſaltem tantundem cenſeatur diligere animam ſuam, quantum liberos ſuos, atqui ſi uni ex liberis donatio facta ſit propter ſupervenientiam aliorum non revocatur niſi quoad legitimam. *L. 2. & 5. C. de Inoffic. donat. ergo, &c.*

Dices, has rationes rectè quidem procedere, ſi liberi vellent revocare donationem factam Eccleſiæ; at verò ſi ipſe donator revocet, ceſſabit præſumptio, quòd plus diligat animam ſuam. &c. ℟. Talem mentis declarationem eſſe iniuſtam, & irrationabilem ac proinde jure non admittendam, Sicut ſi quis donationem factam filio emancipato vellet revocare in gratiam novi amici extranei, quem diceret, ſe magis diligere quàm filium.

Contra interpretationem *c. fin.* 17. *q.* 4. obiicies, ſi illa verba, *non autem Iure poli*, intelligenda tantùm ſint de *legitima*. ergo S. Auguſtin. prius malè dixit, quòd *Iure fori* retinere licuiſſet, quia *legitima* ne quidem *Iure fori* retineri poteſt. Reſp. quòd illa verba *Iure fori* poſſint habere interpretationem *ſub prætextu Iuris fori*, ex quo jure donatio dicitur irrevocabilis: ſicut ita explicamus *c. filius 5. de Teſtam.* ubi Pontifex dicit, quòd propter LL. Civiles aſſerentes valere Legatum rei alienæ, non liceat rem alienam invito domino detinere, quem tamen etiam de Jure Civili detinere non licet, niſi heres redemerit.

℟. 2. S. Auguſtinum probabiliter ſcripſiſſe ante illos Impp. qui propter ſupervenientiam liberorum conceſſerunt revocationem donationis, & ideò dixiſſe, quod *Iure fori*, retinere potuiſſet.

Reſp. 3. Auguſtini authoritatem tanquam Doctoris Scholaſtici eſſe *probabilem*, non *deciſivam*, & Decretum Gratiani ex communi ſententia revocari ad *primævam authoritatem*, & quòd Ss. Patres etiam in multis articulis conſcientiam tangentibus inter ſe fuerint contrarii cuilibet facilè patebit, qui vel parum Decretum Gratiani (quod exinde etiam *Concordia diſcordantium Canonum* dicitur) inſpexerit.

PRIVILEGIUM XXIV.

Pollicitatio facta Monaſterio irrevocabiliter obligat, etiam nemine acceptante.

1. *Pollicitatio qualiter differat à pacto.*
2. *Aſſignatur ratio Privilegii.*
3. *Pollicitatio debet diſtingui à propoſito.*

Pollici-

1 *Pollicitatio* eſt ſolius offerentis promiſſio *L. 3. ff. de Pollicit.* differt à *pacto*, quòd pactum ſit duorum conventio ſive promiſſio ab altera parte accepta. Item quòd pactum ſimul ac perfectum eſt, ſtatim Iure naturali obliget *L. 4. ff. de Pact. Pollicitatio* verò non prius obliget promittentem, quàm ſi ab altera parte accepta fuerit, ac proinde prius liberè revocari poſſit *L. 2. §. ſed ſi donaturus*, *& L. abſenti ff. de Donat. L. nuda pollicitatio C. de Contrah. ſtipul.*

2 Verùm ſi Pollicitatio facta ſit Eccleſiæ, Monaſterio, vel alteri piæ cauſæ, ſtatim obligat etiam nemine acceptante, cùm cenſeatur facta principaliter ipſi Deo, qui, ſi ſit bona ſtatim acceptat. Molina *de I. & I. diſp.* 263. *n.* 16. Felin. *in c. 1. de Pact. in 7.* Barb. *I. E. V. lib. 2. c. 13. n.* 29.

3 Interim tamen non ſtatim cenſeri debet *Pollicitatio*, ſi quis tantùm *propoſitum* aliquid dandi vel faciendi coram aliis declararit, ſed neceſſe eſt, ut veram actualem promiſſionem fecerit v. g. dicendo ad debitorem, 100. quos mihi debes, dono Monaſterio vel Eccleſiæ &c.

ADNOTATIO.

AD Num. 2. adde aliam rationem: valet argumentum à Repub. ad Eccleſiam, ſed *pollicitatio* facta Civitati vel Reipub. cauſa honoris acquirendi ſtatim obligat *L. 3. ff. de Pollicitat.* ergo etiam facta Eccleſiæ cauſa ſalutis acquirendæ, vel cauſa alicujus commodi temporalis.

PRIVILEGIUM XXV.

In Monaſterium transfertur dominium ſine traditione.

1. *Fundamentum Privilegii.*
2. *L. quoties C. de Rei vind. non habet locum in Eccleſiis.*
3. *Dominium & Poſſeſſio bonorum ingredientis acquiritur Monaſterio.*

1 HOc Privilegium DD. communiter colligunt ex *l. ut inter C. de SS. Ecc.* ubi pro rebus Eccleſiæ legatis venditis vel donatis, *Vindicatio* (quæ nonniſi domino competit *L. in rem ff. de R. Vind.*) conceditur Barb. *d. c.* 13. *n.* 12. Leſſius *lib. 2. c.* 21. *n.* 141. Anton. Gabr. *commun. lib. 3. tit. de exempt. Conc. 2. num.* 15. *&* alii communiter.

2 Unde ulterius inferunt, quòd in re vendita Monaſterio, non habeat locum *L. quoties* 15. *C. de R. Vind.* in qua lege diſponitur ut re duobus vendita, præferaturis, cui inſuper tradita eſt. Hæc ergo diſpoſitio ceſſare videtur in Monaſterio vel in Eccleſia, in quam jam ante traditionem tranſivit dominium, & conſequenter ei vindicatio contra quemcunque Poſſeſſorem competit, ut cum Barb. *d. L n.* 14. docent magno numero ibidem citati.

3 Illud quoque hic notanter ſignari poteſt, quòd in bonis ingredientis Monaſterium per ipſam Profeſſionem, non tantùm *dominium* acquiratur Monaſterio, *auth. nunc autem C. de SS. Eccleſ.* ſed etiam *Poſſeſſio* ſine alia apprehenſione teſte Barth. in *auth. Ingreſſi nu.* 59. *& auth. ſi qua mulier. n.* 17. *C. De SS. Eccl. text. in L. ſi adopta vero ff. de Precario.*

PRIVILEGIUM XXVI.

Delictum Prælati, vel Religioſi non nocet Monaſterio.

1. *Declaratur exemplis.*
2. *Quid, ſi Religioſi omnes delinquant?*
3. *Quid de Prælato vaſallo committente Feloniam?*

DEſumitur hoc Privilegium *ex c. Delictum 76.* ubi Gloſſa aliique ſcribentes omnes *de Reg. I. in 6.* omne quod Prælatus vel Religioſus commiſerit crimen læſæ Majeſtatis, hæreſis, vel aliud quod habet annexam pœnam *confiſcationis bonorum*, non tamen propterea bona Monaſterii confiſcanda erunt. 1

Item ſi Procurator Monaſterii commiſerit crimen falſi in judicio, vel aliud propter quod debeat cauſam perdere, non ideo Monaſterium jacturam cauſæ patietur.

Imò ſi Religioſi omnes in aliquo Monaſterio delinquant, & incorrigibiles ſint, non propterea bona Monaſterii ad profanos uſus transferenda, utpote quæ ſemel ad cultum divinum deſtinata ſunt, ſed expulſis incorrigibilibus alii ejuſdem Ordinis, vel in horum defectu alterius Ordinis inducendi ſunt, ſi nulli prorſus Regulares tale Monaſterium ſuſcipere velint, tùm demum & non prius, ad Clericos ſæculares non autem ad Laicos transferendum erit *jux. c. inter quatuor de Relig. dom. c. relatum 7. Ne Clerici vel Monachi c. poſſeſſiones de Reb. Eccleſ. non alien.* 2

In Feudis Eccleſiaſticis id ſpeciale eſt, quòd ob Feloniam, ſeu delictum à Prælato commiſſum amittatur quidem Feudum, ſed ſolummodo tam diu maneat apud Dominum quamdiu Prælatus delinquens vivit, & in dignitate eſt, eo verò depoſito vel mortuo ad Eccleſiam revertatur, *cap. ult. de capit. Conradi.* Fach. 7. *Contr. c.* 12. *circa finem.* Clarus *in §. feudum qu.* 67. *& ibi additio* Harprecht, ſi verò Prælatus inveſtituram non petiiſſet debito tempore, & ſic tantùm *in omittendo* peccaſſet, crederem Eccleſiæ, per *reſtitutionem in integrum* ſuccurri, per ea quæ tradit Barboſa *in Collect. ad l. 2. C. ſi adverſus delictum n. 7.* 3

ADNOTATIO.

AD n. 1. Poteſt quidem aliquando Prælatus nocere Monaſterio in illis quæ conſiſtunt *in omittendo* ob publicam utilitatem, ut præſcriptione, vel ob judicii authoritatem, ut in neceſſaria exceptione vel defenſione omiſſa, non tamen cum effectu, quin Eccleſiæ detur reſtitutio Vid. Gloſſ. *in d. c. delictum de R. I. in 6.* 1

Ad n. 3 Sed quare potius feudum, quàm donatio propter ingratitudinem Prælati revocatur juxta dicta priv. 22. Reſp. Cùm feudum regulariter ſit *contractus oneroſus* habeatque annexam obligationem ſervitii, ceſſat illa ratio, quod principaliter cenſeatur datum DEO. Si autem ponamus tale feudum, quod per ingreſſum Vaſalli eſt acquiſitum Monaſterio, iterum ingratitudo Prælati non nocet, quia proprius Vaſallus ſcil. Religioſus ex cujus perſona Monaſterium retinet feudum (juxta dicta priv. 9.) non eſt ingratus. Demum ſi feudum fuiſſet datum Eccleſiæ principaliter intuitu pietatis, ſicut olim principes ſæculares fundarunt Epiſcopatus

Digitized by Google

tus & Abbatias, non crederem perdi propter ingratitudinem Prælati, eò quòd collatio feudi cenſeatur principaliter facta in Deum, qui nunquam ingratus eſt, ut ſuperiùs de donatione facta Eccleſiæ dictum.

PRIVILEGIUM XXVII.

Tempore interdicti Generalis in Monaſteriis poſſunt privatim celebrari Miſſæ & divina Officia.

1. *Hoc Privilegium etiam aliis Eccleſiis conceditur.*
2. *Tempore interdicti poſſunt pulſari campanæ ad concionem & Angelicam Salutationem.*
3. *Abbates poſſunt benedicere, & conſecrare paramenta Eccleſiaſtica.*
4. *Clericis, & Religioſis conceditur ſepultura Eccleſiaſtica.*
5. *Interdicto Clero non cenſentur interdicti Religioſi.*
6. *Euchariſtia poteſt miniſtrari Religioſis etiam extra articulum mortis.*
7. *In 5. anni feſtivitatibus ſuſpenditur interdictum.*

1 IDem Privilegium aliis quoque Eccleſiis commune eſt; ut *interdicti* tempore in iis poſſint divina officia celebrari *ſingulis diebus*, inquit Pontifex, *in c. alma mater de ſent. excom. in 6. in Eccleſiis & Monaſteriis Miſſæ celebrentur, & alia divina Officia dicantur, ſicut prius ſubmiſſa tamen voce & ianuis clauſis, excommunicatis & interdictis excluſis, & campanis etiam non pulſatis*. Quod *de pulſu campanarum* dicitur, de illo intelligitur, quo
2 populus ad divina convocari ſolet, non autem quo ad concionem vel ad Angelicam Salutationem.

3 Poſſunt quoque Abbates tempore interdicti localis benedicere ornamenta Miſſalia, conſecrare calices & campanas &c. dummodo publicè non faciant, ſed *ianuis clauſis* ut præmiſſum. Cùm hæc non ſint Sacramenta, ſed tantùm ordinata ad Sacramentalia, ut tradit Tambur. *de Iure Abb. tom. 2. diſp. 16. q. 5. in fin.*

4 Item tempore interdicti, licet aliis denegetur Eccleſiaſtica ſepultura, Clericis tamen & Religioſis, qui interdictum ſervarunt, ea conceditur *c. quod in te 11. de Pœnit. & remiſſ.* Tamb. *d. l. q. 7. n. 2.*

5 Porrò ſi *Clericus* alicuius Civitatis interdictus ſit, hoc *interdictum* ex communi ſetentia ad Religioſos non extenditur, quia Religioſi veniunt nomine Clerici in favorabilibus, ſed non in odioſis, ut cum multis cc. docet Tambur. *d. q. 5. n. 5.*

6 Cætera de *interdicto* qualiter nimirum eo tempore omnia Sacramenta præter Baptiſmum, Confirmationem & pœnitentiam, ac etiam Sacramentum Euchariſtiæ ſolùm tamen in articulo mortis (exceptis Religioſis quibus per Privilegia Pontificum indultum dicitur, ut etiam extra articulum mortis communicare poſſint Tamb. *d. l. q. 6. n. 3.* & Layman, *ubi infra*) prohibeatur. Item quòd in 4. anni feſtivitatibus ſcilicet Nativitate Domini, Paſchæ, Pentecoſtes, & Aſſumptionis B. V. (quibus etiam Martinus V. addit Feſtum Corp. Chriſti) ſuſpendatur *interdictum* & divina Officia publicè celebrare liceat, videantur apud Paulum Layman, *in Theol. mor. lib. 1. tr. 5. p. 4. c. 2.* & alios paſſim de cenſuris ſcribentes.

PRIVILEGIUM XXVIII.

Pro Monaſterio eſt actio popularis.

1. *Quænam dicatur actio popularis.*
2. *Valet judicium actum cum procuratore Eccleſiæ non habente Mandatum.*

DIcitur *actio popularis* quæ cuilibet de populo competit, cùm tamen aliàs nemo rectè agat, niſi ſua interſit, vel ab alio procurator ad litem conſtitutus ſit. 1
Igitur pro Monaſterio quilibet ad agendum admittitur, ut v. g. legata exſolvantur, ut ei reddatur quod debetur, prout in ſimili favore pupillorum introductum eſt, ut quivis de populo eorum tutores ſuſpectos accuſare poſſit. §. 3. *Inſt. de ſuſp. Tutor. L. nulli §. ult. C. de Ep. & Cler.*

Ex quo ulteriùs etiam iſtud conſequitr, quòd ſententia lata in favorem Eccleſiæ cum Procuratore illegitimè conſtituto valeat Barb. *d. l. n.* 36. Tiraq *priv.* 151. *Roman. in auth. ſimiliter C. ad L. Falc. & Conſ. 9. n.* 3. 2

ADNOTATIO.

AD *n.* 2. Sed quid, ſi ſententia lata ſit contra Monaſterium? Reſp. quòd quilibet poſſit prodeſſe, non autem obeſſe Monaſterio *c. quod ob gratiam de R. I. in 6.* niſi qui ſciente & non contradicente Monaſterio procurator extitiſſet *L. qui patitur ff. mand.* ita tamen ut, & hic Eccleſiæ reſtitutio in integrum concedatur.

PRIVILEGIUM XXIX.

In Proceſſu Edictali & concurſu Clericorum præferendum eſt Monaſterium.

1. *Ex omnium ſententia Eccleſiæ habent Privilegium perſonale.*
2. *Probabilius eſt præponi hypotecariis.*
3. *Res ex pecunia Eccleſiæ ſicut & minoris comparata eſt eidem tacitè obligata.*
4. *Bona adminiſtratoris etiam obligantur Eccleſiæ.*
5. *Si Monaſterium crediderit in reficiendum pignus vel conſervandum ex Iure communi habet hypotecam privilegiatam.*
6. *Si Eccleſia vendiderit rem aliquam & fidem de pretio habuerit, poteſt reſtitutionem in integrum petere & rem vindicare.*
7. *Qui vindicat præcedit Privilegiatos.*

QUod Eccleſiæ, & Monaſteria præponenda ſint Creditoribus *Chyrographariis* vulgò *ben* Current. *Schuldnern*, licet expreſſam hypothecam ſibi non conſtituerint, omnes facilè admittunt: Sunt verò multi qui etiam *hypothecariis* creditoribus antepouunt, cum Melonio *de Iure Prælat. p. 2. n. 15.* Beuth. *lib. 1. cap. 5.* ea enim, inquiunt, quæ Iuris divini ſunt, & ad cultum divinum pertinent, non debent humanis legibus illigari, 1

Digitized by Google

gari, & multò minus ſupprimi *L. Sancimus C. de SS. Eccl.* & ſumma eſt ratio quæ pro Religione facit *L. ſuus Perſonæ ff. de Relig. & ſumpt.* Eamque ſententiam, & nos amplectimur, eò quòd, & mulieri ratione bonorum dotalium, & fiſco Jus Prælationis habentibus expreſsè comparent Eccleſiam Tiraq. *privil.* 143. *&* 158. Everhard. *in Top. in loco à dote ad Eccleſiam, & in loco à fiſco ad Eccleſiam v.* 16. pulchrè Franch. & Paſq. *de controv. Regul. part.* 2 *quæſtione* 96. Jacob Scult. *ad Modeſt. Piſt. quæſt.* 129. atque ita conſuetudine receptum eſſe teſtatur Ioann. Koppen *deciſ.* 28. *n.* 25.

3 Idque multò magis procederet, ſi ex pecunia Eccleſiæ res empta probari poſſet, quo caſu ſicut pupillo, tacita hypotheca eaque privilegiata conceditur. *L. idemque* 7. *ff. Qui potior in pig. L. ult. Cod. de Serv. pig. dat.* ita non videtur Eccleſiæ deneganda quæ *Iure minoris* utitur, *c.* 1. *de in Int. reſt.*

4 Item in bonis adminiſtratoris ſui Eccleſiæ tacitam hypotecam exemplo minoris in bonis Curatoris, communirer concedunt DD. gl. ord. *in c. ex literis V. obligata, & ibi* Panor. *n.* 11. *de Pign.* Neguzant *de pign.* 4. *membro* 7. *part. num.* 120. *cum ſeq.* Koppen *d. nu.* 25. *V. in Caſibus &c.*

5 Minus dubium eſt, ſi Monaſterium vel Eccleſia crediderit, ut res aliis obligatæ v. g. domus vel horrea &c. reficerentur, ut ab executione militari v. g propter ſteuras Reipub. debitas vel ab oppreſſione alia violenta bellica liberarentur, tunc enim non tantùm pupillo vel Eccleſiæ, ſed cuilibet hypoteca privilegiata conſtituitur, quòd ſuis expenſis ſalvum pignus fecerit *in L. interdum* 5. *cum ſeqq. ff. Qui potior in pig.*

6 Si Eccleſia vendat rem aliquam, & fidem de pretio habeat, emptoris autem bona ſubhaſtentur, & res extet; quamvis fortaſſis dici poſſit, quòd *fictione brevis manus* cenſeatur res ex pecunia Eccleſiæ comparata, quaſi Eccleſia mutuam pecuniam ad rem emendam dediſſet *arg. L. rogaſti* 11. *ff. de Reb. cred.* adeoque privile-
7 giatam hypothecam habeat, jux. ſuperiùs dicta: melius tamen per *reſtitutionem in integrum* ſibi conſulit Eccleſia vel Monaſterium, nam tunc reſciſſo contractu dominium revertetur ad Monaſterium, & pro re vendita *Vindicatio* competet, qui autem *vindicat* futurus eſt ante Privilegia, inquit. Ulpian. *in L. ſi ventri* 9. *in bonis ff. de Priv. Cred.* de quo reſtitutionis Privilegio infra pluribus agemus.

ADNOTATIO.

AD num. 2. Adde ſi fiſcus præfertur hypothecariis quia eſt cauſa Principis, ergo magis Eccleſia, quia eſt cauſa DEI *Trid. ſeſſ.* 25 *c.* 20. ibi: *res Eccleſiæ quæ Dei ſunt.* Deinde civitas habet prælationem, ergo & Eccleſia, quæ præfertur vel ſaltem æquiparatur civitati, *l. ut inter. C. de SS. Eccleſ.*

PRIVILEGIUM XXX.

Res Monaſteriorum non præſcribuntur niſi 40. annis.

1. *Ex multorum ſententia hoc Privilegium tantùm procedit in rebus immobilibus.*
2. *Congruum eſt ut idem de mobilibus ſaltem prætioſis dicatur.*
3. *Præſcriptio non currit vivo Prælato malè alienante.*
4. *Tempore vacantis Eccleſiæ dormit Præſcriptio.*
5. *Quidam Religioſorum Ordines gaudent majori quàm quadragenaria præſcriptione.*
6. *Monaſteria exempta non amittunt exemptionem niſi præſcriptione* 100. *annorum.*
7. *Monaſterium reſtituitur in integrum contra præſcriptionem.*
8. *Tempus reſtitutionis numeratur à die cognita præſcriptionis.*

SI de rebus *immobilibus*, & Juribus *incorporalibus*, quæ immobilibus accenſentur ſermo ſit, hoc aſſer- 1
tum apud omnes receptum eſt, *c. illud c. de quarta & paſſim de Præſcriptionibus cap.* 1. *eod. in* 6. *Nov. III. in princ.* De rebus verò *mobilibus* de Jure Civili quidem ſatis expeditum eſt, ad eorum præſcriptionem non requiri annos 40. ſed triennium ſufficere *auth. quas actiones C. de SS. Eccleſ.* attamen cùm conſtitutio Civilis non obliget Eccleſias *c. Eccleſiæ* 10. *de Conſtit.* & de Jure Canonico non fiat aperta inter res mobiles & immobiles diſtinctio, ſed in *d. c. illud* generaliter dicatur, quòd minor præſcriptio adversùs Eccleſiam quàm 40. annorum non admittatur & æquè jura res *mobiles* quàm *immobiles* apud Eccleſias conſervari velint, nec ſine ſolemnitate alienari, ut inferiùs dicetur, monet Panorm. in *cap.* 1. *de In integ. reſt. poſt n.* 12. contrariam ſententiam, quòd videlicet nulla differentia inter res mobiles & immobiles facienda ſit, pro favore Eccleſiæ æquiorem & tenendam eſſe, ejuſdemque opinionis allegat Hoſtienſ. in *eod. c.* 1. *de In integr. reſt.* quòd ſaltem *in mobilibus pretio-* 2
ſis, quæ abſque ſolennitate nequeunt alienari *Extravag. ambitioſæ de Reb. Eccleſ. non alien.* valde congruum videtur.

Illud præterea hic addimus, quòd tempus præſcri- 3
ptionis incipiat primum poſt mortem vel depoſitionem Prælati malè alienantis, quia enim talis Prælatus non eſt facilè revocaturus rem alienatam, ideo ipſo vivente Eccleſia cenſetur carere legitimo defenſore, *c. ſi ſacerdotes* 16. *q.* 4 Ricc. *p.* 1. *reſ.* 32.

Nec minus iſtud notabile eſt, quòd tempore va-
cantis Eccleſiæ Prælato mortuo, vel in hæreſim aut 4
ſchiſma prolapſo, dormiat præſcriptio contra Eccleſiam, & totum illud tempus Eccleſiæ vacantis de præſcriptione ſubducatur, nec in computationem temporis ad præſcriptionem requiſiti numeretur *c. de quarta & cap. audiſtis de Præſcript. cap.* 1. *& ult. ne ſede vacante &c.*

Refert etiam Colendiſſimus meus olìm Dominus 5
Profeſſor Arnoldus Rath. *tract. de uſucap. c.* 5. *aſſ.* 35. Monaſteria quædam & Ordines ſpecialiter eſſe privilegiatos, ut majori quàm 40. annorum præſcriptione gaudeant, & ita Monaſteriis Benedictinorum ab Eugenio *Sexagenariam*, Ordinibus mendicantibus & Ordini Ciſtercienſi primùm in Hiſpania & deinde per Communicationem in Superiori Germania *centenariam* præſcriptionem à diverſis ſummis Pontificibus conceſſam eſſe.

Monaſteria *exempta* etiam *centenariæ* præſcriptio- 6
nis jure ſe tueri poſſunt, ſi de amittenda *exemptione* agatur, ita ut minori tempore huic exemptionis privilegio per Epiſcopum vel alium non præſcribatur, quia agitur de Jure Romanæ Eccleſiæ, contra quam non currit alia quàm centenaria præſcriptio. D. Rath. *d. l. aſſert.* 30. cum Fach. *lib.* 1. *conſil.* 56. *per tex. in cap.* 4. *de confirmat. util. & cap. ad audientiam.* 13. *de Præſcript.*

Cæterùm præſcriptio non infert damnum irrepa-
rabile Monaſteriis quin exemplo Minorum. *L. un. C. ſi* 7
adv. uſucap. contra præſcriptionem in integrum reſti-
tuantur intra quadriennium computandum à die quo 8
præſcri-

Digitized by Google

præſcriptionem completam agnouerint , cum Eccleſia jure minoris ſemper debeat illæſa ſeruari *c. 1. de In integr. reſt.*

ADNOTATIO.

AD Num. 2. ad rationem quòd præſcriptio ſit ſpecies alienationis *L. alienationis. 28. de V. ſig.* ergo ſicut in alianatione *mobilia pretioſa* Eccleſiæ comparantur *immobilibus* , ita etiam in præſcriptione.

Deinde advertendum eſt , quòd authenticæ in Cod. poſitæ tantùm probent , quantum . Novellis correſpondent , ex quibus deſumptæ ſunt , at verò *d. auth. quas actiones* . habet plura admixta , quàm *n. 131. c. 6.* unde deſumpta eſt , nec ibi Imp. circa *triennii* præſcriptionem , & minus circa *mobilia pretioſa* aliqnid decidit ; & ſi decidiſſet , tamen id Eccleſias non obligaret . *c. Eccleſia de Conſtit.* neque incongruè dici poſſet, quòd Imperator generaliter *pro temporalibus præſcriptionibus* , ſubſtituerit *quadragenariam* , & tantum exemplum dederit de præſcriptione 10. & 20. annorum , exempla autem non reſtringant , ſed declarent.

Adde Num. 8. Si tamen ultra tempus præſcriptionis adhuc alij 40. Anni lapſi fuiſſent, multis placet tunc etiam Juri petendæ reſtitutionis præſcriptum eſſe, eo quòd lapſu tanti temporis pereat omnis actio.

PRIVILEGIUM XXXI.

Monaſteriis competit beneficium reſtitututionis in integrum.

1. *Quando competat reſtitutio.*
2. *Remedium extraordinarium non datur quando adeſt ordinarium, niſi iſtud ſit pingnius.*
3. *Quibuſcum conditionibus detur reſtitutio.*
4. *Reſtitutio ſit una eum fructibus.*
5. *A quonam Iudice petatur Reſtitutio.*
6. *Petita reſtitutio contra ſententiam regulariter ſuſpendit executionem.*

1 ECcleſiæ , & Minnorenihus competere hoc beneficium ſi vel in Judieio , vel extra ex facto ſuo læſi ſint v. g. allegationem , exceptionem aut appellationem intra terminum legitimum ommiſerint , ſi rem minus juſto pretio vendiderint , aut pluris emerint , ſi ex permntatione hereditatis aditione , aliove pacto aut actu damnum ineurrerint , apud omnes in confeſſo eſt *ex c. 1. & 4. t. t. de In integ. reſt. & t. t. ff. de Minor* .

2 Eſt autem *reſtitutio in integrum* remedium Juris *extraordinarium* , qno læſi in eum ſtatum , in quo ante læſionem fuerunt per Officium Judicis reponnntur . Dicitur eſſe remedium *extraordinarium* , quia tunc primnm datur quando læſo nulla alia actio ſupereſt *L. in cauſæ ff. de Min.* niſi tamen remedium extraordinarium eſſet pinguius , ita enim minor vel Eccleſia ex contractu ultra dimidium juſti pretij læſa poteſt ommiſſo remedio ex *L. 2. C. de Reſc. vend.* reſtitutionem in integrum petere , cùm hæc ſi pinguius remedinm , partim quia in ea non eſt neceſſarium probare læſionem *ultra dimidium* ſed gravem , & notabilem : partim etiam ſit emptor ex *d. L. 2.* conveniatur , erit in ipſius arbitrio an rem redhibere vel juſtum pretium ſupplere velit , ſi verò reſtitutio in integrum contra ipſum petatur , poterit præcisè ad reſtitutionem rei emptæ compelli. Abb. *in cap. cùm dilecti de Empt. & vend. n. 5.* Cov. *var. reſol. lib. 1. c. 3. n. 11. v. tertio hinc &c.* Datur hoc beneficinm non tantùm Eccleſiæ contra Laicos , ſed etiam contra aliam Eccleſiam , ſicut minori contra alium Minorem , qnia in pari cauſa melior eſt conditio ejus , qui certat de damno vitando , quàm qui de lucro captando . *c. auditis* , ubi Panorm. *n. 8. de In integr. reſt. L. verum. 11. ff. de Minor.*

3 Debent autem 3. potiſſimum conditiones concurrere ut reſtitutio in integrum locum habeat . 1. ut petatur intra *quadriennium* quòd minori quidem currit à principio anni vigeſimi ſexti quando ſcilicet factus eſt major *l. fin. C. de Tempor. in integr. reſtitut.* Eccleſiæ autem à die læſionis . *Clemen. un de In integ. reſtit.* eſt tamen magis recepta DD. ſententia hoc tempus ab initio eſſe *utile* , ut non eurrat Eccleſiæ ignoranti læſionem , nam *in c. 1. & 2. de Reſt. in integr. in 6.* dicitur, quòd Eccleſia poſt quadriennium non ſit audienda , *ſi negligenter* ommiſerit petere reſtitutionem ; ergo aliud dicendum , ſi non ex negligentia , ſed ignorantia reſtitutio omiſſa ſit . Iaſon. *in auth. quas actiones C. de SS. Eccleſ.* Georg. Everh. *Vol. 2. conſil. 50. n. 21.* 2. requiritur probatio læſionis , niſi ex ipſa actus v. g. præſcriptionis allegatione id ſatis appareat *cap. cùm veniſſent , & c. conſtitutus d. t. L. ait Prætor. 7. §. pen. L. verum. 11. §. 3. & paſſim ff. de Minor.* In Camera tamen practicatum dicit Mynſ. *Cent. 4. ob. 17.* ut minores qui appellationem ommiſerunt ſine alicujus læſionis probatione ad appellandum reſtituantur , eò quòd appellationis ommiſſio ſatis probabilis ſit læſio. 3. requiritur ut læſio contigerit dolo adverſarij vel inconſulta facilitate læſi vel occulto rei vitio , vel ex negligentia adminiſtratoris , ſi verò caſu fortuito damnum evenerit , v. g. domus empta incendio conflagarit , &c. reſtitutioni locus haud erit *L. verum . 11. §. 4. & ſeqq. ff. de Minor.* Porrò res una cum fructibus ſaltem *extantibus* reſtituenda eſt , tam de Jure Civ. *L. quod ſi minor. §. reſtitutio l. patris , ſi pecuniam ff. d. Minor L. ſi prædium C. de Prædiis Minor , &c.* qnam de Jure Can. teſte Covar. *var. reſol. lib. 1. c. 3.* & Barb. *in c. ad noſtram , de Reb. Eccleſ. non alien. n. 2.*

4 Petitur reſtitutio ordinariè à Judice adverſarii ex generali regula , quòd actor forum rei ſequatur *l. 2. C. ubi , & apud quem reſtit. pet.* Eccleſiæ tamen hoc Privilegium multi DD. attrihuunt , quòd reſtitutionem in integrum contra Laicum etiam coram proprio Judice Eccleſiaſtico petere poſſit *per c. 1. de In integr. reſt. c. pen. de Reb. Eccleſ. non alien.* Gutierez *canon. qq. lib. 1. c. 34. n. 10.* Si contra ſententiam petatur reſtitutio , v. g. propter exeeptionem ommiſſam , inſtrumenta noviter reperta &c. ipſe Iudex qui ſententiam tulit reſtituere poterit tex. ſummatium , & Caſtr. *in l. 2. C. ſentent. reſcind. non poſſe* . Gail. *1. ob. 114. n. 3.*

5 Demum petita reſtitutio poſt latam ſententiam ſuſpendit executionem *l. un. C. in integr. reſt. poſt. ne quid novi fiat* , niſi cauſa reſtitutioni eſſet altioris indaginis , & veriſimiliter tantùm ad protelandam litem peteretur , quo caſu fieret executio præſtita cautione de reſtituendo in eaſum victoriæ *c. ſuſcitata . 6. de In integr. reſtit.* Minſ. *cent. 1. O. 48. & Cent. 6. c. 8.*

ADNOTATIO.

6 AD num. 1. Adde unum notabile , quòd ſit in poteſtate Eccleſiæ ex contractu vel actu ſui adminiſtratoris damnificatæ , an velit adminiſtratorem convenire vel reſtitutionem in integrum perere , imò ele-

cta una via adbuc dabitur regreſſus ad aliam *L.* 2. 3. & 5. ibi *nullo eis præjudicio per electionem generando C. ſi tutor vel Curat. interven.*

Ad n. 4. Egregia hoc loco moveri poteſt quæſtio, an ſicut is, qui ſcit eſſe alienam, eamque poſſe à ſe per *vindicationem* auſerri cenſetur malæ fidei poſſeſſor, & tenetur omnes fructus etiam *conſumptos* reſtituere *l. certum* 22. *C. de Rei vind.* ita etiam, qui ſcit, rem poſſe à ſe per *reſtitutionem in integrum* avocari? Reſp. Negativè cum Covaruv. *Var. Reſol. lib.* 1. *c.* 3. *num* 5. Videtur autem hæc quæſtio fundamentaliter pendere ab ea, utrùm qui eum minores vel Eccleſia contraxit, ex quo contractu, minor vel Eccleſia damnum accepit, teneatur in conſcientia rem reſtituere, antequam per *in integrum reſtitutionem* petatur, ſuppoſito, quod contractus cœteroquin validus fuerit? Innoc. *in c. quia plerique De immun. Eccleſ.* & ibidem etiam Panorm. *n.* 28. diſtinguunt, an cum, vel ſine *dolo* læſio contigerit? ſi *ſine dolo*, negant reſtitutionem debere fieri ante ſententiam judicis, ſi *cum dolo*, aſſirmant. Ego hoc poſterius diſtinctionis membrum ſic opinor eſſe declarandum, ut ſi quidem *dolus* dederit cauſam contractui, ita ſcil. ut niſi illa doloſa perſuaſio interveniſſet, Eccleſia non fuiſſet contractura, res etiam ante Judicis ſententiam reſtituenda ſit; *dolus* enim dans cauſam contractui facit contractum nullum. *L. & eleganter* 7. *ff. de Dolo*. Sin autem dolus tantùm inciderit in contractum, puta, quia in pretio deſraudatio facta eſt, &c. cenſeo, in animæ quidem judicio faciendam eſſe reſtitutionem ſeu ſupplementum juſti pretii & compenſationem damni, ſicut fieri deberet, tametſi ſine omni dolo læſio facta fuiſſet; non tamen debere rem ipſam reſtitui: etenim læſio per ſe non facit contractum invalidum, & conſequenter non impedit, quo minus res ejuſque dominium ex contractu acquiſitum retineri valeat; unde etiam poſſeſſor fructus percipit non ex re aliena, ſed ſua. Sed dices, ſi talis *jure dominii* rem retinet, & fructus percipit, ergo ab ipſo amplius avocari non poterunt. Reſp. dominium in re, & ſtuctibus acquiſitum, quoad effectum eſſe *revocabile*, juxta dictas leges, quæ una cum re etiam fructus reſtitui volunt.

PRIVILEGIUM XXXII.

Res Monaſteriorum ſine ſolennitatibus Juris alienari non poſſunt.

1. *Probibentur alienari immobilia & mobilia pretioſa, & quænam accenſeantur immobilibus.*
2. *Res ſervando non ſervabiles poteſt Prælatus alienare.*
3. *Item res immobiles exiguas.*
4. *Similiter res antiquo alienari ſolitas.*
5. *Quænam dicantur mobilia pretioſa.*
6. *Prælatorum poteſtas eſt amplior quàm tutorum.*
7. *Pecuniam poteſt Prælatus ſine ſolennitate expendere.*
8. *Concordatur c. terrulas. 12. q. 2. cum c. ut ſuper §. fin. de Reb. Eccleſ.*
9. *An valeat repudiatio legati vel bereditatis ſine ſolennitate?*
10. *Quando Prælatus poſſit exigere ſuper re immobili.*
11. *Quales contractus veniant nomine alienationis?*
12. *Quando locatio ultra triennium valeat ſaltem quoad triennium?*
13. *An valeat locatio ultra triennium cum hoc pacto, ut ſingulis trienniis ſit nova locatio?*
14. *Ad valorem alienationis requiritur copulativè cauſa & ſolennitas.*
15. *Cuius Superioris conſenſus requiratur?*
16. *Videtur probabile (ſepoſito ſtilo curiæ) ut in alienatione facta alteri Eccleſiæ non requiratur ſuperioris licentia.*
17. *Alienatio rei Eccleſiaſticæ contra formam juris eſt nulla, & ab ipſo alienante revocari poteſt.*
18. *Pœnæ malè alienantium.*
19. *An rem malè alienatam reſtituendi ſit obligatio in conſcientia.*
20. *Eccleſia non tenetur invita rem malè alienatam recipere, ſed poteſt ex poſtfacto adhibere ſolennitates.*
21. *Res malè alienata repeti poteſt una cum fructibus, cum diſtinctione tamen ibi poſita.*
22. *Res Eccleſiaſticæ ſunt præſcriptibiles.*
23. *Non currit præſcriptio vivo Prælato alienante, & contra eam datur reſtitutio in integrum.*
24. *Quid poſſit conſuetudo in hac materia.*
25. *Eccleſia revocans rem alienam debet reſtituere pretium, ſed non niſi in quantum eſt facta locupletior.*
26. *Quis debeat probare, pretium in utilitatem Eccleſiæ eſſe verſum?*

IN hac quotidiana non tantùm Eccleſiaſticis, ſed etiam ſæcularibus cum Eccleſia contrahentibus ſcitu 1
neceſſaria materia quàm plurimæ ſunt quæſtiones, & difficultates, quarum præcipuas antequam reſolvam, dicam prius quæ certa, & ſundamentalia ſunt, ac mox dubitationes eo pertinentes ſubjungam. Itaque.

Certum eſt 1. quòd omnes res *immobiles* ſivè ſolo cohærentes, ut prædia, ſundi, domus &c. & *mobiles pretioſæ*, ſive ad Eccleſias regulares, ſive ſæculares pertinentes aliehari prohibeantur: *Extrav. ambitioſæ de Reb. Eccleſ. non alien. inter Commun.* & *t. t. X. eod.* atque *immobilibus* rectè annumerantur *Iura incorporalia*: ut quæ ad Juriſdictionem pertinent; Item ſervitutes prædiorum, jura piſcandi, venandi & cenſus annui, ſi ex fundatione vel aliunde in perpetuum conſtituti ſint pro ſuſtentatione miniſtrorum Eccleſiæ *Clem.* 1. §. *cumque annuus reditus de Verb. ſig.*

Certum eſt 2. quòd cùm tantùm *mobilia pretioſa* alie- 2
nari prohibeantur, ideo liberè poſſit Prælatus vendere, & diſtrahere frumentum, vinum, jumenta & animalia ſuperflua, aliaque quæ ſine detrimento notabili ſervari non poſſunt; quia res hujuſmodi ſervando non ſervabiles etiam tutores & Curatores, quorum tamen poteſtas longè magis reſtricta eſt, quàm Prælatorum, ſine ſolennitate aliqua alienare poſſunt. *L. lex quæ* 22. & *L. Tutores C. de Admin. Tutor.*

Certum eſt 3. quod etiam res *immobiles* ſi valde ſint
exiguæ, longè diſtantes, & propter neceſſarias impen- 3
ſas magis Eccleſiis oneroſæ, quàm utiles, Prælati ſine ſolennitate alienare poſſint, *c. terrulas* 12. *q.* 2. *c. ad aures & cap. ut ſuper §. poſſeſſionis x. h. t.*

Item etiam res ab antiquo alienari aut in feudum 4
vel Emphyteuſin dari ſolitæ, ſi rurſus ad Eccleſiam revertantur, dennò ſine nova ſolennitate alienari, ſeu in feudum vel Emphyteuſin dari poterunt, *c.* 2. *de Feudis d. Extrav. ambitioſæ*. Et hanc eſſe communem Concluſionem DD. ut res ſemel affecta alienabilis cum ſolennitate, efficiatur perpetuò alienabilis ſine ſolennitate, dummodo ſemper cum eadem Eccleſiæ utilitate alienetur cum plurimis citatis dicit Riccius *in prax. aur. p.* 1. *reſol.* 26.

Volunt tamen non minus communiter DD. ut res dicatur *ſolita alienari ab antiquo*, vel facta alienabilis debeat præceſſiſſe una vel altera alienatio ſolēnis & interim ſpatium

ſpatium 40. annorum elapſum eſſe. Sicut ex Deciſ. Rotæ Roman. & cum multis AA. refert Riccius *d. l. nu.* 3. Sed ex his certis.

5 Dubitatur I. Quænam dicantur *mobilia pretioſa*, ut alienari nequeant? ℞. illa dici *mobilia pretioſa*, quæ ſunt de theſauro, Eccleſiæ vel quæ propter pretium, artem aut antiquitatem, ſingularem ſplendorem Eccleſiæ conſerunt. Reliquias quoque Sanctorum maximè verò ubi perpetuæ ſepulturæ mandatæ ſunt, inter mobilia pretioſa rectiſſimè numerat, & ita de Stylo Curiæ Romanæ obſervari dicit Ricc. *in prax. aurea p.* 1. *reſol.* 60.

Cæterùm autem non videtur prohibitum, quin Prælatus poſſit aliqua pocula argentea alienare, veteres calices aut ornamenta pro novis æquè bonis ac pretioſis commutare, ſicut conſuetudo paſſim declarat: talis enim commutatio non eſt ita periculoſa Eccleſiæ vel damnoſa ſicut abſoluta venditio, aut donatio. Non obſtat quòd omnium rerum mobilium, quæ ſervari poſſunt, alienatio quædam ſit Tutoribus interdicta, *d. L.* 22. *C. de Admin. Tutor.* Prælati autem ſint Tutores ſuarum Eccleſiarum ut argumentatur Quaranta *V. alie-*
6 *natio Rei Eccleſ. n.* 24. * Nam reſpondetur quòd Prælati tantùm in larga ſignificatione ſint Tutores, cùm eorum poteſtas multò ſit amplior, ex quo eorum Officium eſt perpetuum, quàm Tutorum, qui curam pupillorum gerunt, quorum Officium tantùm temporale eſt. Unde etiam ſit, quòd Prælati moderatas donationes de rebus Eccleſiæ etiam merè gratuitas ſacere poſſint, *c.* 3. *de Donat.* quod tamen Tutoribus *ordinariè* prohibitum eſt. *L. Tutor.* 13. *§. fin. ff. de Admin. Tutor.*

7 Dubitatur II. Utrum Prælatus pecuniam numeratam poſſit liberè ſine ſolennitate expendere? ℞. quamvis regulariter pecunia numeretur inter res, quæ ſervando ſervari non poſſunt, ejuſque uſus conſiſtat in expendendo, nihilominus ſi aliqua ſumma pecuniæ ſpecialiter deſtinata eſſet ad bona immobilia emenda vel Eccleſiam ædificandam, jam accenſeretur bonis immobilibus, & ſine cauſa ac ſolennitate alienari non poſſet: ſicut propter eandem rationem Tutor alicujus pupilli ex tali pecunia ad comparanda immobilia deſtinata, nec ſibi nec aliis debita ſolvere poteſt. Tex. *in L.* 3. *§. quid ergo ff. de Contr. act. tut.* atque idem eſſe ſi aliqua ſumma pecuniæ ex providentia anteceſſorum ſpecialiter ſit deputata pro graviſſimis futuris neceſſitatibus docet Quaranta *d. l. n.* 25.

8 Dubitatur III. Vtrum res *immobiles exiguas* & modici valoris, ita poſſit Prælatus alienare, ut ne quidem conſenſum capituli habere teneatur? * *In c. terrulas* 12. *q.* 2. licentia datur Epiſcopo terrulas aut vineolas exiguas longe poſitas & Eccleſiæ minus utiles ſi neceſſitas fuerit diſtrahendi etiam ſine Conſenſu Capituli. E contra *in c. ut ſuper §. fin. x. de Reb. Eccleſ. poſſeſſiones*, inquit Pontifex, *quæ Eccleſiæ minus ſunt utiles pro aliis utilioribus de fratrum tuorum & ſanioris partis conſilio & conſenſu alienandi ſive commutandi liberam concedimus facultatem.*

In hac textuum varietate vel contrarietate licet aliqui velint *d. c. terulas* per *c. ut ſuper* abſolutè eſſe correctum, quia tamen in dubio expedit Iura Juribus concordare, ut evitetur Iurium correctio *c. cùm expediat. de Elect. in* 6. ideo placet concordatio quam inſinuat gl. *in d. §. fin. in V. aſſenſu* ut ſcilicet, textus *in eod. §. fin.* accipiatur de permutatione, & de re quæ quidem in ſe eſt utilis, ſed tamen minus utilis comparatione rei magis utilis: textus verò in *c. terrulas*, accipiatur de abſoluta venditione ſeu diſtractione alicuius rei, quæ in ſe abſolutè ſpectata nullam vel exiguam utilitatem adfert.

9 Dubitatur IV. An Prælatus poſſit pro re immobili aut mobili pretioſa ſuæ Eccleſiæ donata, vel in teſtamento relicta accipere pretium, aut tale legatum, vel donationem omnino repudiare.

Ratio dubitandi eſt, quòd tantùm alienatio ſit Prælatis interdicta, talis autem repudiatio rei, quæ prius ad Eccleſiam non pertinuit videatur potius non acquiſitio, quàm alienatio ut exiſtimat Sylveſt. *V. alienatio nu.* 14. *facit l.* 6. *ff. Quæ in fraud. cred.* Sequitur Riccius *in praxi aurea p.* 1. *reſol.* 92. & ideo iſta ſententia probabilis eſt. Sed negativa ſententia probabilior videtur, cùm enim non tantùm rei *in ſpecie* legatæ dominium ſtatim à die mortis Teſtatoris tranſeat in Eccleſiam, ſicut & in quemvis legatarium *L. legatum.* 80. *ff. de Leg.* 2. *l. à Titio.* 64. *ff. de Furtis*, ſed etiam dominium rei inter vivos donatæ Eccleſiæ, licet traditio non ſequatur, ut ſuperius Priv. 22. diximus, conſequenter qui pro legato aut donato, pretium acciperet, vel omnino repudiaret hoc ipſo rem in dominio Eccleſiæ exiſtentem alienaret. Quaranta *d. loco num.* 23. Prior autem opinio in legato quantitatis, generis, vel conditionato forſan melius procederet, in qua propter incertitudinem dominium non ſtatim transfertur. Sed dices, etiam purum legatum *ſpeciei*, non aliter transire in legatarium, quàm ſi id agnoverit, ergò ſi Prælatus repudiaverit, erit adhuc potius non acquiſitio, quàm alienatio.

Reſp. 1. non requiri *poſitivam* agnitionem, ſed legatum ſimpliciter tranſire in legatarium, ſi non repudiaverit *d. l.* 80. quam repudiationem Prælatus acquiſito jam ſemel dominio ipſi Eccleſiæ, juxta dicta facere non poteſt. Reſp. 2. Legatarium in legato pio non eſſe ſolum Prælatum ut is pro ſuo libitu repudiare valeat, ſed totum Monaſterium, imò aliquo reſpectu & ex fine legantis, ipſum Deum, à quo legata & donationes piæ ſtatim acceptantur, ut ſuperiùs in *Priv.* 24. *n.* 2. dictũ fuit.

Singularis tamen limitatio eſt circa Monaſteria Mendicantium bonorum immobilium incapacia, ut ſi ipſis aliquid legetur aut donetur, illud ſine ſolennitate alienare & pretium accipere poſſint Quaranta *d. l. ſub n.* 2.

Porrò quòd de re legata aut donata Monaſterio vel Eccleſiæ bonorum capaci dixi, ut ſine ſolennitate alienari nequeat, idem eſt de rebus *immobilibus* aut *mobilibus pretioſis* Monaſterio per ingreſſum, & profeſſionem alicujus quæſitis, nam & horum plenum dominium per Profeſſionem in Monaſterium translatum eſt. *Auth. ingreſſi C. de S. Eccl.* Ricc. *in prax. aur. p.* 1. *reſol.* 97. Si tamen ex poſtfacto primùm ex perſona profeſſi per mortem v. g. Conſanguinei ejuſdem Monaſterio obveniret aliqua hereditas non videtur improbabile, quod eam prælatus ante aditionem ſine ſolennitate ex juſta tamen cauſa alias in conſcientia tutus non foret, repudiare poſſit, quia tali caſu tantùm non acquireret, nihil verò propriè alienaret; tum quòd res hereditariæ non acquirantur heredi ante aditionem: tum etiam, quòd aditio hereditatis nonnunquam propter onera hereditaria, aut latens æs alienum, ſi non periculoſa, ſaltem parum proficua eſſe ſoleat. Si tamen ex poſt appareret lucroſam fuiſſe hereditatem, Eccleſiæ ſicut minori reſtitutionem concedendam non ambigo. *L.* 7. *§.* 6. *cum ſeqq. ff. de Minor.*

Dubitatur V. An ſi lis inſtituta ſit ſuper re immo- 10
bili inter Eccleſiam & extraneum, Prælatus poſſit per *viam tranſactionis* a lite deſiſtere abſque alia ſolennitate Reſp. eſſe diſtinguendum, utrum Eccleſia ſit in poſſeſſione rei litigioſæ, vel utrum poſſeſſio ſit penes extraneum, & Eccleſia ſuſtineat Perſonam Actoris: priori caſu ſi per tranſactionem deberet adverſario dimitti res immobilis, requireretur ſolennitas Iuris, quia eſſet ſaltem poſſeſſionis alienatio, ſecus in altero caſu, in quo nulla videtur propriè intervenire alienatio, cùm ex ſuppoſito nec certum jus, nec poſſeſſio penes Eccleſiam extiterit. Quaranta *d. V. alienatio ſub num.* 43. *verſ.* 12. *limita.*

11 *Certum eſt* 4. quòd nomine alienationis imprimis omnes contractus intelligantur quibus dominium utile vel directiunm transfertur, ut donatio, venditio, permutatio, feudum, Et Emphyteuſis, & ſimiles. Deinde etiam omnes contractus, quibus non quidem dominium, ſed tamen poſſeſſio aut jus percipiendi fructus ex re Eccleſiaſtica ad longum tempus transfertur, cujuſmodi ſunt opignoratio ſpecialis, uſusfructus & elocationes ultra triennium factæ *d. Extrau. ambitioſæ. & c. nulli & c. ad audientiam de reb. Eccleſ.* Verum.

Dubitatur I. An locatio *rei Eccleſiaſticæ* facta ad longum tempus v. g. ad 10. annos ſine ſolennitate tota quanta corruat, vel an ſaltem valeat quoad primos 3. annos, eò quòd elocatio *rei Eccleſiaſticæ* ad triennium etiam ſine omni ſolennitate permiſſa ſit; Pro valore talis locationis ſaltem quoad triennium facit Regula. 37. *Lin 6.* quòd utile per inutile vitiari non debeat in his quæ ſeparabilia ſunt, quemadmodum de jure Civili ſi quis una vice ultra 500. ſolidos donaverit, valet quidem donatio quoad 500. non autem quoad exceſſum *L. ſancimus C. de Donat.* è contra quòd locatio ultra triennium facta totaliter nulla ſit, ſuadet Textus in *d. Extrauag. ambitioſæ & in Clem 1. de Reb. Eccleſ.* quæ ſine diſtinctione talem contractum annullat, & videtur hic habere locum vulgare dictum, quòd Prælatus voluit (videlicet locationem ultra triennium) non potuit, & quod potuit (videlicet locationem ad triennium) non voluit: eſt autem noti Iuris, quòd in omni actu non tantùm *potentia* agentis ſed, & *voluntas* ejuſdem deſideretur *c. cùm ſup. 23. de Off. Iud. Deleg.* Sicut ex eodem fundamento teſtamentum coram 5. Teſtibus regulariter, & in dubio non valet in vim Codicilli, nec matrimonium ſine Parocho contractum valet in vim ſponſalium de futuro.

12 In hac celebri controverſia notabili diſtinctione utitur Gutierez *canon. qq. lib. 2. c. 13. n. 7.* quod ſi una tantùm indiviſibilis locatio facta ſit v. g ſi una tantùm penſio conſtituta ſit pro toto decennio vel ſi ex aliis conjecturis appareat, Prælatum non aliter locaſſe, & conductorem non aliter conducere voluiſſe quàm ad integrum decennium tunc talis locatio tota corruere debeat, quia contrahentium *voluntas* circa triennalem locationem deficit Sin autem modo ordinario prædium Eccleſiæ locatum fuerit pro annua penſione, & ita diviſibiliter ad primum, ſecundum, tertium, & reliquos annos, tunc tolerari debebit locatio ad primum triennium juxta jura ſuperiùs pro affirmativa ſententia allegata.

13 Dubitatur. II. Vtrum Prælatus poſſit prædium Eccleſiæ ſaltem cum hac clauſula ultra triennium v. g. ad 9. annos locare ut ſingulis triennijs ſit noua locatio? Affirmativè Reſpondet Bald. *in L. voluntas C. de Fideicommiſſ.* eò quòd interveniant diverſæ locationes, & ſingulæ non extendantur ultra tempus à lege permiſſum. Sed contraria ſententia verior eſt, quam tenet Covar. *var. reſ. c. 16. n.* 4. Videtur enim tale pactum in fraudem legis inventum, cùm in effectu nihil vel parum interſit an res abſolutè locetur ad 9. annos vel an prædicta clauſula adijciatur, quia utroque caſu perceptio fructuum ad longum tempus contra intentionem legis ſeparatur. Conſtat autem quòd contra legem facere, & in fraudem legis, ſive contra ejus intentionem facere æquipatentur *c. fin. d. Reg. Iur. in 6.* quo etiam adſerri poteſt bonus textus *in Nov. 7. c. 3. in fin.* Unde non obſtat ratio Baldi quod fiot plures locationes verbotenus, in effectu tamen, ut dixi, eſt locatio ultra triennium, quia Prælatus ſe obligat quòd poſt primum, imò ſecundum triennium finitum denuo rem apud conductorem relinquere velit.

14 *Certum eſt* 5. ut alienatio *rei Eccleſiaſticæ* alienari prohibitæ valeat, duo copulativè requiri, videlicet *cauſam & ſolennitatem*. *Cauſa* eſt triplex: *neceſſitatis*, *utilitatis*, & *pietatis* *Neceſſitatis* quando Eccleſiam urgent debita &c. *Utilitatis* quando per alienationem major fructus procurari poteſt *Clem. 1. de Reb. Eccleſ.* *Pietatis* ſi captivi redimendi, ſi pauperes alimentandi, ſi templa vel Cæmiteria ædificanda ſint *c. aurum 12. q. 2.*

Solennitas conſiſtit in tractatu habito cum Capitulo ſeu conventu collegialiter congregato ejuſdem vel ſaltem majoris partis conſenſu una cum conſenſu Superioris. Notanter dico, Capitulares debere eſſe *collegialiter* congregatos, ut alter alterius rationes audire poſſit, abſentes tamen remotè non eſſe neceſſariò ad iſtum actum vocandos communiter apud DD. receptum eſt, dummodo ſaltem duæ tertiæ capitularium (v. g. ex 30. 20.) in loco præſentes ſint. Panorm. *in c. 1. de his, quæ fiunt à majori parte Capit. n.* 16. qua in re conſuetudo locorum præcipuè attendenda erit.

15 Porrò licet olim *Superioris* nomine venerit proximus ſuperior, ut in alienatione ab Abbate facienda Epiſcopus *c. Abbatibus 12. q. 2. Clem. 1. h. t.* imò in alienatione Epiſcoporum ſolus conſenſus Capituli requiſitus fuerit *c. ſine exceptione d. q. 2.* hodie tamen de puncto Iuris loquendo ſatis certum videtur, quod in omnibus alienationibus conſenſus S. Pontificis requiratur *c. 2. h. t. in 6. & d. extrau. ambitioſæ* quæ *Extravagans* expreſsè pœnas ſtatuit alienantibus bona Eccleſiarum, Monaſteriorum, piorumque locorum quorumlibet inconſulto Romano Pontifice, ut etiam obſeruat Hen. Zoeſ. *De reb. Eccleſ. n.* 12. Dico de puncto Iuris hæc ſe ita habere, attamen de conſuetudine præſertim in Germania, & locis remotis unde difficilis aditus ad Papam eſt *d. Extrau.* receptam non eſſe ſaltem quo ad hoc ut etiam inferiores Prælati Epiſcopis ſubjecti teneantur in alienationibus conſenſum Papæ, & non Epiſcopi requirere, atteſtatur Zypæus *in analyſi I. Pontifici. d. t. n.* 2. & quod *d. Extrauagans* alicubi quo ad aliqua tantum recepta ſit, pariter refert Navar. *in manuali c. 27. n.* 150. cum Sylu. Cajetan. & aliis.

16 Dubitatur autem utrum, requirantur ſolennitates Iuris, ſi alienatio fiat ab una Eccleſia alteri Eccleſiæ. Affirmat Barb. in *Collectan. DD. ad c. 1. de Reb. Eccleſ. per tex. in eod. c. 1. h. t.* atque hanc eſſe praxin Curiæ Romanæ teſtatur Ricc. *in prax. aur. p. 1. reſol.* 35. Verum de puncto Iuris, & extra Italiam (ubi praxis Curiæ Romanæ non ita attenditur, niſi, & hic conſuetudine aliud receptum ſit) videtur non improbabilis ſententia negatiua, ut fatetur Ric. *d. reſol.* 35. hoc ſaltem ſenſu, ut ſi evidens cauſa utilitatis vel neceſſitatis ſubſit, ſuperioris licentia non requiratur, eò quòd finis prohibitionis de non alienandis rebus Eccleſiæ ſit in conſulendo indemnitati Eccleſiæ univerſalis, non verò Eccleſiarum particularium, idque plurimum confirmatur *ex c. 2. de Reb. Eccleſ. in 6. & Extrauag. eod. tit.* ubi dum ad alienationem conſenſus Pontificis requiritur, principaliter agitur de alienatione, quæ fit Laicis, & ſæcularibus hominibus, ne res Deo dicatæ ad profanos uſus applicentur. Imò *in d. c. 1. de Reb. Eccleſ.* agitur de alienatione Abbatis facta alteri Eccleſiæ, & tamen ibi nihil expreſsè de conſenſu ſuperioris, ſed tantum de conſenſu ambarum partium dicitur: quòd verò Eccleſia ex contractu læſa etiam contra aliam Eccleſiam in integrum reſtituatur ſuperius Priv. 31. n. 2. diximus.

17 *Certum eſt* 6. quod ſi alienatio *rei Eccleſiaſticæ* contra formam Iuris attentata ſit tunc contractus non valeat, & res alienata non tantum per Succeſſorem Prælatum vel Capitulum ſed etiam *per ipſum alienantem* revocari poſſit *c. 2. & 6. d. t.* quamvis enim nemini regulariter contra factum proprium venire concedatur, *L. cum à matre. C. de Rei vind.* fallit tamen ſi factum non ſit ipſo jure nullum, vel ſi non tam ex perſona propria, quàm ex parte Eccleſiæ per malam alienationem damnificatæ proprium factum impugnetur, Zoeſ. *de Reb. Eccl. non alien. n.* 4.

Præterea verò *ex ſæpe d. Extrau. ambitioſæ* alienans,

& is

Digitized by Google

& is in quem facta eſt alienatio pœnam excommunicationis incurrunt, & beneficium, cujus res alienatæ ſunt, ipſo jure vacabit, hoc, ſi inferioris conditionis beneficiatus alienans fuerit; ſin autem Epiſcopus vel Abbas aliquid malè alienaverit, eſt ipſi ingreſſus in Eccleſiam interdictus, ſicut *in c. Extrav.* habetur. Monet tamen Navar. *d. l. Conſil.* 1. *de Reb. Eccleſ. non alien.* iſtas pœnas ipſo jure incurrendas non ubique receptas eſſe, & ubi etiam receptæ ſunt, tantùm habere locum circa alienationem cum effectu ſumptam ſi nimirum res Eccleſiaſtica de facto emptori tradita ſit.

19 Dubitatur autem I. utrum recipiens rem Eccleſiaſticam ſine ſolennitatibus alienatam teneatur eam reſtituere in conſcientiæ foro antequam per ordinarium judicium fori externi repetatur? Si res ita malè alienata ſit, ut nec juſta cauſa, nec ſolennitas intervenerit, utique recipiens eam cum damno & injuria Eccleſiæ retinere in conſcientia non poteſt *c. ſi quis 6. d. t.* at verò ſi quidem conſenſus Superioris aut Capituli non intervenerit, ſubſit tamen juſta cauſa, tunc quidam DD. à reſtitutione ante ſententiam Judicis excuſant, cùm enim tali caſu nulla ſit commiſſa iniquitas & adſint ea, quæ de Iure naturali ad valorem contractus requiruntur non videtur, ajunt, obligatio reſtituendi in foro interno injuncta eſſe, antequam contractus in foro externo reſcindantur, Ricc. *d. p.* 1. *Reſ.* 7. *nu.* 4. Laym. *in tract. de legib. c.* 16. *in fin.*

20 Dubitatur II. an ſi emptor rei Eccleſiaſticæ ſine ſolennitatibus alienatæ velit eam ultro reſtituere Eccleſiæ, teneatur acceptare Eccleſia ſi malit contractum per adhibitionem ſolennitatum confirmare? Non poſſe contractum ex poſtfacto confirmari ſine utriuſque partis nova voluntate tradit Zoeſ. *d. L. nu.* 23. *arg. § Tutor autem Inſt. de Auth. Tutor.* ex quo ordinariam regulam colligunt Interpretes, quòd ea, quæ ſunt de ſolennitate actus, non poſſint ad convalidandum actum ex poſtfacto intervenire. Sed communiter receptum eſt, quòd contractus ab Eccleſia ſine ſolennitate factus ſit nullus tantùm in favorem Eccleſiæ, ſi nimirum ipſa velit contractum impugnare, quemadmodum ſi pupillus ſine Tutoris authoritate cum alio contrahat, hic quidem obligatur non autem pupillus *princ. Inſt. de Autor. Tutor.* Unde ſi Eccleſia malit contractum confirmari per adhibitionem ſuperioris (ut quia eſt in utilitatem Eccleſiæ, vel res interea caſu aliquo deteriorata eſt,) hoc videtur omnino permittendum, prout textus eſt clarus una cum Gloſſ. *in c. ſi qua de rebus* 12. *q.* 2. & tenet Panor. *in c. diverſis, de Cler. Coniug. in 6.* Notum quoque eſt, ratihabitionem retrotrahi & mandato æquiparari *c.* 10. *de R. I in 6.* Nihil verò movere debet argumentum eductum, *ex d. §. Tutor autem*, ubi dicitur, quòd auctoritas Tutoris in ipſo contractu Pupilli, non poſt longum tempus intervenire debeat, nam reſpondeo argumentum à Pupillo ad Eccleſiam procedere in favorabilibus, quando circa Eccleſiam non habetur alia Juris diſpoſitio, ſecùs autem in iis, quæ Eccleſiæ oneroſa ſunt, & ubi habetur alia in *Iure Can.* diſpoſitio ſicut in *d. c. ſi qua de rebus*. Deinde authoritas Superioris Eccleſiaſtici circa alienationem *rei Eccleſiaſticæ* non tam comparatur auctoritati Tutoris, quàm decreto Prætoris circa alienationem *rei pupillaris*, quod decretum ante, & poſt factum intervenire poſſe, teſtis eſt Honorius *d. tit. de Reb. Eccleſ. non alien. n.* 2.

21 Dubitatur III. Utrum ſi res malè alienata repetatur ab emptore reſtituenda ſit cum omnibus omnino fructibus, ſive emptor in *bona*, ſive *mala fide* fuerit?

Inprimis ſatis conveniunt, quòd emptor in vera *mala fide* exiſtens (id eſt, ſi ſciverit rem malè alienatam eſſe) teneatur ad omnes fructus reſtituendos, non tantùm ad eos qui adhuc exſtant, ſed etiam ad æſtimationem & pretium eorum, quos conſumpſit *cap. ſi quis §. d. t. L. certum C. de R. Vind.* quia malæ fidei poſſeſſor nullum omnino jus habet ad lucrandos fructus, ne ex ſuo delicto, quod commiſit rem malè alienatam recipiendo, lucrum reportet. Idem quoque de eo communiter receptum eſt, qui ex ignorantia *& errore Iuris* non putavit requiri ſolennitates ad rem Eccleſiaſticam alienandam: nam *error Iuris* inducit ſaltem *fictam* malam fidem, & licet regulariter à pœna excuſet, tamen non prodeſt ad acquiſitionem & lucrum captandum: maximè in illis caſibus ubi lex reſiſtit contractui ſicut alienationi ſine ſolennitate factæ *l. 7. & 8. ff. de Iuris & fact. ignor.* Fach. *lib. 8. contr. cap.* 29. Panorm. *in c. pen. de Reb. Eccleſ. non alien. n.* 9. Bar. *in cap. quis eod. t. n.* 13. Cov. *var. reſ. lib. 1. c. 3. n.* 8.

Sed magna eſt difficultas quid dicendum, ſi emptor fuerit in *vera bona fide*, non errore Juris ſed *facti* deceptus? puta, quia fuit à Prælato alienante perſuſus ſolennitates debita interveniſſe, conſenſum ſuperioris obtentem eſſe? certi Juris eſt, quod bonæ fidei poſſeſſor fructus quidem *extantes*, (deductis tamen neceſſariis impenſis) una cum prædio reſtituere teneatur, *conſumptos* autem lucretur pro *cultura* & *cura* quam in prædium impendit *L. certum C. de Rei vind. & §. ſi quis à non domino Inſt. de Rer. diviſ.* Attamen in emptore rei Eccleſiaſticæ malè alienatæ quidam hoc volunt eſſe ſpeciale; ut etiam æſtimationem & prætium fructuum conſumptorum reſtituere teneatur, tùm quòd in *cap. 2. de Reb. Eccleſ. in 6. & Clem. 1. eod.* dicatur, *emptori nullum Ius acquiri*, ergo nec jus lucrandi fructus: tum etiam, quòd jus lucrandi fructus tantùm detur *poſſeſſori*, emptor autem rei Eccleſiaſticæ ſit quidem ex ſuppoſito bonæ fidei, ſed non *poſſeſſor*, cùm Eccleſia quæ pupillo æquiparatur, in contractu non ſolenni nec jus poſſeſſionis perdere poſſit. *L. magis puto §. 1. ff. de Reb. cor. qui ſub Tut. & L. pupillus 11. ff. de Acquir. rer. dom.* Sed ut verum fatear, contraria ſententia, quòd errans in facto lucretur fructus *ante litem conteſtatam conſumptos*, communior eſt, ut patet ex Panorm. & Barb. *cc. ll.* & Riccio *d. p. 1. reſol. 18. n.* 3. pro eaque plurimum ſtringit *d. c. pen. de Reb. Eccleſ. non ali.* & urgentius text. *in L. bonæ fidei* 48. *verſ. nec intereſt ff. de Acquir. rer. dom.* ubi ex re *pupilli* fructus bonæ fidei poſſeſſor lucrari dicitur.

Dubitatur IV. Utrum res Eccleſiaſtica poſſit ab 22
emptore præſcribi? ſi emptor in mala fide fuerit vel in errore Juris, non eſt magnum dubium quòd præſcribere non poſſit, quia malæ fidei poſſeſſor nullo unquam tempore præſcribit *c. fin. de Præſcript.* & error juris non prodeſt ad præſcribendum *L. nunquam* 31. *ff. de Uſucap.* At verò quid dicendum ſit, ſi emptor fuerit in vera bona fide falſo perſuaſus, conſenſum ſuperioris, & alias ſolennitates in alienatione interveniſſe, non eſt ſatis exploratum: nam in *c. 2. de Reb. Eccleſ. in 6.* dicitur, quòd mala alienatio ne quidem cauſam præſcriptionis paret. Et Paulus IV. Summus Pontifex abſolutè conſtituit, ut exceptio præſcriptionis contra repetitionem rei malè alienatæ opponi non poſſit.

Verùm communior eſt ſententia cum Ricc. in *prax. aur. p. 1. reſol.* 32. præſcriptionem cæteris paribus, videlicet bona fide & poſſeſſione per 40. annos continuata accedentibus, locum habere; licet enim res pupillares præſcribi nequeant, res tamen Eccleſiæ præſcriptibiles eſſe conſtat ex *toto Titul. Decret. de Præſcript.* quod ipſum videtur confirmaſſe Pius IV. in ſua Bulla quæ incipit, *Provida &c.* dum ibidem conſtitutionem Pauli IV. ad terminos Iuris communis revocavit. Textum autem in *d. c. 2. h. t. in 6.* interpretantur de emptore, qui in errore Juris fuit, credens ſolennitates ad alienationem non requiri Barb. *in Collect. DD. ad d. c. 2. n.* 7.

Duo tamen notabilia hic advertit Ricc. *l. ſupra cit.* 23
quæ etiam nos ſuperius Privil. 30. adduximus. 1. quòd

Digitized by Google

præſcriptio non incipiat niſi poſt mortem, vel deſpoſitionem Prælati malè alienantis, quia enim talis Prælatus non eſt facilè revocaturus rem alienatam, ideo ipſo vivente Eccleſia cenſetur carere legitimo defenſore per text. *in cap. ſi Sacerdotes 16. quæſt. 3. 2.* quòd contra præſcriptionem detur Eccleſiæ in integrum reſtitutio, ſaltem ſi intra quadriennium numerandum à die quo ſcivit præſcriptionem completam, illam reſtitutionem petierit *c. 1. de In integ. reſt. in 6.* de qua reſtitutione ſupra actum eſt.

24 Dubitatur V. Utrum ſolennitates ad alienationem requiſitæ poſſint per conſuetudinem alicujus loci abrogari?

Reſpondeo, quamvis ſolennitates alienationis à Sum. Pontificibus introductæ nec Juris naturalis, nec divini ſint, ſed poſitivi tantùm, & ideo abſolutè loquendo per conſuetudindem abrogari poſſe videantur, cùm conſuetudo habeat vim legis & deroget aliis legibus poſitivis prioribus *c. fin. de conſuetudine L. diuturna ff. de LL.* Interim tamen ſi per talem conſuetudinem damnificarentur Eccleſiæ, non eſſet valida cenſenda juxta *c. 1. de conſuetud.* Unde nulla conſuetudine introduci poteſt, ut alienatio ſubſiſtat, quàm Prælatus facit ſine evidenti cauſa, utilitatis, neceſſitatis aut pietatis. Item quia conſuetudo debet eſſe rationabili *d. c. fin.* non eſſet autem *rationabilis*, ſi contineret periculum damnificandi Eccleſias, ideo conſuetudine introduci non poterit, ut inferiores Clerici vel laici irrequiſito Epiſcopo vel alio Superiore bona ſuorum beneficiorum, vel etiam ſuperiores Prælati, non habito tractatu cum ſuis Capitulis, bona ſuarum Eccleſiarum alienare valeant. Sed illud conſuetudine introduci poteſt, ut conſenſus Summi Pontificis in alienatione inferiorum Prælatorum non deſideretur *iux. dict. num. 15.* & Epiſcopi ac Abbates præſertim *Exempti*, qui Juriſdictionem quaſi Epiſcopalem in ſuis Monaſteriis babere cenſentur, *in vulgaribus prædiis & rebus minoris præiudicii*, præter ſuorum Capitulorum ſuperioris conſenſum requirere non teneantur. Videatur Panorm. *in c. nulli h. t. num. 6.* Barboſ. *ad cap. cum cauſa 8. de Sentent. & re iudic. num. 7.*

25 Demum hìc addi poteſt, quòd Eccleſia revocans rem alienatam, ſive per viam *nullitatis*, ſive per viam *reſtitutionis* teneatur emptori reddere pretium, quod ab eo accepit, ne contra naturalem æquitatem cum aliena jactura locupletetur *l. quod ſi minor. §. reſtitutio ff. de Minor. l. ſi fundus §. fin. ff. de Rebus eorum l. uter. 14. C. de Præd. minor.* Sed hoc, quatenus ex pretio Eccleſia locupletior facta eſt, idque in ſuam utilitatem convertit; at verò ſi pretium penes Prælatum alienantem caſu perierit, aut malè conſumptum ſit, Eccleſia ad refundendum aliud pretium non tenebitur, ſicut ita circa minores (quorum jure Eccleſia utitur, *c. 1. de In integ. reſt.*) revocantes res ſuas malè alienatas apertè conſtitutum eſt *in d. l. quod ſi minor. §. reſtitutio l. patri §. item ex diverſo* ibi: *juvenis autem eatenus ex pretio reddere, quatenus ex ea pecunia factus eſt locupletior. ff. de Minor. l. prædiorum C. de prædiis min.* ibi: *pro ea duntaxat parte te conveniri permittet, quam in facultates tuas erogatam eſſe*
26 *conſtiterit*, * imò hoc ipſum, quòd pretium in utilitatem Eccleſiæ converſum ſit, ab emptore probandum eſſe, communis eſt ſententia apud Barb. *in c. ſi quis 6. de Reb. Eccleſ. non alien. ſub n. 9.* eamque tenet Fachinæus *2. Contr. c. 46.* ubi tamen quoſdam diſſentientes allegat.

ADNOTATIO.

AD Num. 9. Dum ibidem dico, Prælatum ſine ſolennitate poſſe repudiare hereditatem ex perſona alieujus Religioſi Monaſterio obvenientem, declarandum puta, ut hoc non ſit *certum*, ſed ut ibidem dixi *non improbabile*, juxta ſententiàm Riccii & rationem n. 9. citatam, quia non eſt alienatio juris *in re*, ſed juris *ad rem*, adeoque potius *non acquiſitio arg. l. 6. ff. quæ in fraud. Cred.* Deinde ut ſi hereditas majoris momenti, & conſiderationis ſit (in quo reſpectus ad Monaſterium habendus, quia præſertim conſuetudine accedente Prælati in maioribus Monaſteriis ampliorem adminiſtrandi poteſtatem habent) obſervetur, quod in tit. *de his quæ fiunt à Prælatis &c.* traditur, Prælatos majora negotia cum conſenſu vel conſilio capituli expedire debere.

PRIVILEGIUM XXXIII.

Monaſterium diſſolvit Conjugium.

1. *Matrimonium ratum diſſolvitur per ingreſſum quoad vinculum, conſummatum autem tantùm quoad cohabitationem.*
2. *Redditur ratio diverſitatis & ibi quæ ſit ſignificatio Sacramentalis Matrimonii rati & conſummati.*
3. *An Pontifex juxtè conceſſerit hoc Privilegium?*
4. *Per legem communem poteſt Princeps aliquem privare ſuo lure.*
5. *Reprobatur opinio illorum, qui putant, tantùm bimeſtre tempus dari coniagatis pro Novitiatu.*
6. *In Matrimonio ſæpe aliquis cogitur continere ſine culpa ſed non ſine cauſa.*
7. *Copula antecedens Matrimonium non operatur, ut Matrimonium dicatur ex ea conſummatum?*
8. *An copula vi aut metu ab uxore extorta impediat religionis ingreſſum?*
9. *Profeſſio ſine licentia alterius Coniugis poſt Matrimonium conſummatum facta non valet ut ſolennis, valet tamen ut votum ſimplex caſtitatis.*
10. *Nec convaleſcit Profeſſio ſine novo conſenſu, licet alter coniux ratificaverit, vel mortuus fuerit.*
11. *Propter adulterium unius poteſt alter ad Religionem tranſire.*
12. *An ſi Profeſſio non valeat niſi in vim voti ſimplicis poſſit profitens liberè exire etiam non revocatus?*
13. *Quid, ſi coniunx dans licentiam ex poſtfacto nolit ipſe quoque ingredi?*
14. *Per aſſumptionem Ordinum Clericalium non diſſolvitur Matrimonium.*

NOn tantùm homines Cælibes, ſed etiam Conjugati ad Religionem tranſire poſſunt, & per 1
iſtum ingreſſum Matrimonium prius contractum diſſolvitur, adhibita tamen diſtinctione inter Matrimonium *ratum* & *conſummatum*: nam ſi Matrimonium quidem *ratum* & in facie Eccleſiæ contractum, nec dum tamen per Copulam carnalem *conſummatum* ſit, dantur his novis Conjugibus duo menſes ad deliberandum, an Matrimonium conſummare vel Religionem ingredi velint. Quòd ſi alter ex Conjugibus ingreſſus fuerit, Matrimonium *ratum* etiam *quoad vinculum* diſſolvetur, & alter in ſæculo remanens aliud Matrimonium inire poterit, ſed tunc primùm ubi ingrediens profeſſionem fecerit *c. 2. & 7. de Converſ. Coniug.* Hoſtienſ. *eod. tit. n. 14.*

Matrimonium autem *conſummatum* quamvis *quoad vinculum* diſſolvi non poſſit, ſi tamen alter Conjunx cum expreſſa licentia alterius poſt conſummatum Matrimonium ingredi, & alter etiam ſequi vel ſaltem (ſi propter ſenium aut valetudinem de incontinentia ſuſpectus non ſit) voto ſimplicis caſtitatis ſe obligare velit

Matri-

Matrimonium quoad *mutuam cohabitationem* ſicut per divortium ſolvetur *c. 4. & ſeq. c. uxoratus 8. & cap. ad Apoſtolicam 13. de Converſ. Conjug.*

2 Sed quare potius *vinculum* Matrimonii *rati* per ingreſſum in religionem diſſolvitur, quàm *vinculum* Matrimonii *coſummati*? Rationem aſſignat Hoſtienſ. *d. t. n. 7.* quòd illa *conjunctio animorum*, quæ fit per Matrimonium *ratum*, tamen verum ſit Sacramentum, & perfectum Matrimonium, tamen ſolum ſignificet *Conjunctionem Chriſti cum anima fideli per gratiam*, quæ conjunctio non eſt immutabilis, quia & in melius mutari ſive intendi, & etiam per peccatum omninò tolli poteſt. At verò *conjunctio corporum* & Matrimonium *conſummatum* ſignificat *conjunctionem Chriſti cum Eccleſia* (juxta illud Apoſtoli *ad Ephеſ. 5. c. Sacramentum hoc magnum eſt, egò autem dico in Chriſto & in Eccleſia*) quæ conjunctio omnino indiſſolubilis eſt.

3 Quæritur autem I. quomodo Summus Pontifex potuerit in Matrimonio *rato* dare licentiam ingrediendi Religionem etiam altero Conjuge invito, & ſic alterum jure ex Matrimonio quæſito privare?

℟. Cùm Matrimonium *ratum* ex ſua natura non ſit indiſſolubile, ideo rectè poteſt Papa juſta aliqua ex cauſa ejus obligationem & *vinculum* tollere, vel per diſpenſationem vel per procurationem majoris boni & conceſſionem ingreſſus in Religionem. Nec obſtat, quòd alter Conjux privetur jure ſuo ex contractu Ma-
4 trimonii quæſito: nam ex juxſta cauſa poteſt Princeps aliquem jure ſuo privare, maximè ſi id faciat per legem publicam & communem: quemadmodum factum videmus in lege *præſcriptionis*, per quam ei qui patitur longo tempore rem ſuam ab alio poſſideri, auffertur dominium, & transfertur in poſſidentem, ne dominia rerum ſint incerta & ut lites tandem finiantur. Neque propterea tales leges magnum gravamen hebent, quia ſunt communes omnibus, & ſicut poſſunt obeſſe in uno caſu, ita poſſunt prodeſſe in altero. Ex. g. hoc anno præſcribitur contra me altero ſortaſſis ego præſcribam contra alium, in hoc matrimonio uxor invito marito ingreditur Religionem, in altero invita uxore, maritus &c. Deinde quia jam per legem generalem conſtitutum eſt, ut religionem ante conſummationem ingredi liceat, ideo obligatio Matrimonii non eſt omni ex parte pura & abſoluta, ſed habet tacitam conditionem, obligo me, niſi intra bimeſtre placuerit religionem ingredi. Textus denique qui ex Scriptura poſſent in contrarium adducit, ut quòd *non liceat dimittere uxorem excepta cauſa fornicationis*. Item *quos Deus conjunxit homo non ſeparet*, de matrimonio conſummato intelliguntur *c. 7. de Converſ. Conjug.*

5 Quæritur II. An ſi unus ex Conjugibus ad religionem tranſeat, alter debeat per integrum annum expectare uſque dum ingrediens Profeſſionem faciat: Non deſunt qui putent, perſonis conjugatis tantùm *bimeſtre tempus* eſſe aſſignatum, intra quod Novitiatum agere, & poſt illud expletum vel profeſſionem facere vel ad conjugium redire debeant, per textum in *d. c. 6. d. t.* quem ajunt etiam hodie per Concil. Trid. non eſſe correctum propter ſpecialem rationem, quæ in conjugibus militat, ne ſcilicet conjunx in ſæculo expectans propter longiorem moram periculo incontinentiæ exponatur Zoeſ. *d. t. n. 71.* Verùm cùm generaliter omnibus de jure antiquo annus probationis ſit conceſſus, *cap. ad Apoſtolicam 16. de Regul.* eumque Trid. Conc. in quacunque Religione tanquàm omnino neceſſarium ſine diſtinctione requirat, circa conjugatos autem apertè & in claris terminis contrarium non ſtatuatur, ideo probabilius eſt etiam conjugatum ingredientem Monaſterium *annum Novitiatus* explere, & alterum Conjugem interim expectare debere, ita docet Sanch. *de Matr. l. 2. d. 24. nu. 4.* quòd verò in *d. c. 7. d. t.* dicitur, Conjugem debere intra duos menſes ad Monaſterium tranſire vel ad conjugem redire, accipiendum eſt de tempore deliberatorio, non de tempore Novitiatus, & in caſu illius Capituli, ubi mulier à marito adhuc in ſæculo ſe ſeparavit.

Demum circa id quod objicitur de periculo incon- 6
tinentiæ, ſi alter conjunx tam diu expectare debeat, Reſponderi poteſt per verba Pontificis *in cap. quoniam verſ. ſi autem de carnali ut lite non conteſt.* quòd in matrimonio multi caſus emergant, in quibus Conjuges ſine culpa, ſed non ſine cauſa continere coguntur: ut ſi alter ex morbo vel maleficio impotens reddatur, ſi lis ſuper aliquo impedimento Matrimonii inſtituatur.

Quæritur III. An Copula ante Matrimonium ha- 7
bita cum ea, quam quis uxorem duxit, facit, quo minus liceat religionem ingredi? Ratio dubitandi eſt, quod ex multorum ſententiæ copula ante Matrimonium habita fictione Iuris cenſeatur in ipſo Matrimonio contigiſſe: unde fit quòd liberi ante nati vel concepti per ſubſequens Matrimonium legitimentur *juxta c. 2. & 6. Qui filii ſint leg.* Nihilominus tenendum eſt, talem copulam non impedire liberum ingreſſum ad Religionem, cùm extra Matrimonium facta & merè fornicaria non faciat Matrimonium conſummatum, nec ſignificet conjunctionem Chriſti cum Eccleſia. Ad rationem dubitandi dicitur, illam fictionem Iuris tantùm locum habere circa legitimationem liberorum, non autem generaliter, & eo caſu, quo de conſummatione Matrimonii & *ſignificatione Sacramentali* inquiritur, ubi proinde non ex fictione Iuris, ſed veritate proceditur.

Quæritur IV. An copula vi aut metu ab uxore ex- 8
torta impediat religionis ingreſſum? Negativè reſpondet Sanch. *d. l. 2. diſp. 22. n. 6.* quia per violentiam Mariti uxor jure ſuo privari non debuit, nec Maritus ex ſuo delicto debet commodum reportare, ut hoc modo uxorem in Matrimonio retinere poſſit. Idem docet Gloſſ. *in c. fin. in V. invitus diſt. 35.* Verùm contrarium probabilius eſt, quia talis copula verè facit virum & mulierem unam carnem & Matrimonium conſummatum, ut fatetur ipſe Sanch. *d. l. nu. 4.* conſequenter inducit ſacramentalem ſignificationem matrimonii *conſummati* ſcilicet conjunctionem Chriſti & vinculum indiſſolubile. Rationibus adverſariorum breviter reſponderi poteſt, uxorem quidem privari ſuo jure *ſine culpa*, non autem *ſine cauſa*, & maritum reportare commodum ex delicto non per ſe & directè, quatenus ex delicto, ſed potius indirectè, & occaſione delicti, per ſe autem iſta indiſſolubilitas provenit ex conſummatione Matrimonii ut dictum.

Quæritur V. quid Juris, ſi poſt conſummatum 9
matrimonium Conjux ignaro vel invito altero Conjuge religionem ingrediatur, ibique profeſſionem faciet? Reſpondeo talem profeſſionem non valere, & ideo profitentem liberè ab altera parte revocari poſſe. Quamvis autem revocatus mortua Conjuge non teneatur ad Monaſterium redire, cùm Profeſſio non valuerit, quia tamen in Profeſſione votum caſtitatis emittendo hoc ipſo promiſit nunquam exigere debitum Conjugale, quod cùm in ipſius fuerit poteſtate, ideo quo ad hoc votum tenuit, non quidem tanquam *ſolenne*, ſed tanquam *ſimplex*, et propterea non tantùm conſtante matrimonio ſine diſpenſatione debitum exigere, ſed nec eo diſſoluto aliud ſaltem licitè contrahere poterit *c. 3. & c. placet ubi DD. de Converſ. Conjug.*

Porrò Profeſſio unius Conjugis ſine licentia alte- 10
rius Conjugis facta per ratificationem vel mortem illius Conjugis in ſæculo relicti ex probabiliori ſententia non convaleſcit, niſi per novum conſenſum tacitum vel expreſſum renovetur *juxta regulam 18. I. in 6. Quod ab initio non valet tractu temporis convaleſcere non poteſt*, & quia prior conſenſus religionem ſine licentia uxoris fuit invalidus, ergo novus omnino conſenſus requiritur. Sunt quidem qui putent, talem

Profeſſionem valere ſub conditione, ſi conjux conſenſerit vel mortua fuerit ſed id potius divinatorium eſt, cùm nullo expreſſo textu probetur, ècontra autem *in c. 3. d. t.* abſolutè dicatur. Profeſſionem non valuiſſe Sanch. *de Matrim. lib. 7. diſp.* 34. *num.* 16. videtur quoque in contrarium facere, *cap. conſuluit d. t.* ubi reſpondit Pontifex quod vir profeſſus mortua uxore nec ad ſæculum redire, nec matrimonium validè contrahere poſſit. Sed hic Textus non loquitur apertè de noſtro caſu quo maritus invita uxore religionem ingreſſus eſt, imò non obſcurè ex verbis ibi poſitis colligitur, ipſam quoque uxorem ad domum regularem tranſiviſſe, & conſequenter ante Profeſſionem licentiam tacitam vel expreſſam dediſſe.

11 Ulterius etiam illud notatu dignum, quòd adulterium unius conjugis ſicut cauſat perpetuum divortium ita etiam faciat ut conjux innocens irrequiſito Conjuge adultero religionem ingredi, in eaque validè profiteri poſſit, Navar. *de Converſ. Coniug. Conſ. 7.* non tamen convaleſcet Profeſſio ab initio inutiliter, & ſine conſenſu Conjugis facta, licet Conjux in ſæculo ex poſt facto adulterium commiſerit, per ea quæ ſtatim ante diximus.

12 Quæritur VI. An eo caſu quo Profeſſio Conjugis non valuit niſi in vim voti ſimplicis poſſit is propria authoritate ex Monaſterio exire, quamvis ab altero Conjuge non petatur?

Pro affirmativa quam tenet Sanch. *d. diſp.* 34. *nu.* 13. facit, quòd Profeſſione invalida non ſit cauſa, cur aliquis in Monaſterio retineatur, *arg. c. accedens 3. d. t. & c. 2. 33. q. 5.* ubi invalidè profeſſus proprio motu exiens non propterea reprehenditur. Econtra pro negativa quam docet Gloſſ. & Panorm. *in c. Placet 12. d. t.* fortiter ſtringit textus *in eod. cap. placet*, in illis verbis: redite autem ad ſæculum non erat in ejus poteſtate; cui accedit ratio, quòd talis Profeſſio ſaltem valeat ut votum ſimplex caſtitatis propter quod tenetur vovens, quantum in ſe eſt vitare omne carnale commercium uxoris.

In hac difficili quæſtione ego inprimis dico Monaſterium poſſe expellere talem nulliter profeſſum poſtquam ejus nullitatem cognovit: quia obligatio Monaſterii ad retinendum Religioſum tantùm provenit ex Profeſſione, ergo ubi nulla eſt Profeſſio nulla quoque eſt obligatio ad retinendum: prout idipſum docet. Sanch. *d. loc. ſub num.* 16. Quod verò attinet ad perſonam ipſius profeſſi, puto diſtinguendum, an præter nullitatem Profeſſionis aliam juſtam cauſam ingrediendi habeat. v. g. infirmitatem, debilitatem ad ſuſferendum rigorem, gravè cum aliis diſſidium &c. vel an nullam talem cauſam allegare poſſit: priori caſu amplector ſententiam Sanchezij, poſteriori verò Gloſ. & Panorm. *cit. loc.*

13 Quæritur VII. quid ſtatuendum ſit, ſi Coniux Coniugi expreſſam licentiam ingrediendi religionem dederit, ipſo verò in ſæculo remanens & ſuſpectus de incontinentia nolit ad religionem tranſire? Communis eſt diſtinctio, an maritus dederit licentiam uxori ingrediendi religionem, vel an ècontra uxor marito: priori caſu cenſent maritum ad ingreſſum in religionem etiam per cenſuras cogi poſſe: quia hoc ipſo ſe ad ingreſſum in religionem obligaſſe intelligitur, quòd Coniugi licentiam ingrediendi dederit, quam tamen ſe dare non poſſe ſcivit, aut ſcire debuit, niſi etiam ipſe ingrederetur. Altero autem caſu ſi uxor, quæ dedit licentiam marito alleget, ſe ignoraſſe hanc obligationem, aliàs ſe non daturam fuiſſe licentiam, cùm ſibi nunquam animus fuerit ad religionem; & dicat, mulierem excuſari, ſi ignorantia iuris laboret. *L. cùm de indebito 25. §. 1. ff de Prob.* putant, eatenus audiendam, ut ſi periculum incontinentiæ ſit, nec perſuaderi ad religionem poſſit, valeat Epiſcopus ex officio Maritum etiam profeſſum ex Monaſterio evocare, & uxori reſtituere, qui tamen Maritus poſt mortem uxoris ad Monaſterium redire teneatur, cùm habita licentia uxoris validam fecerit Profeſſionem. Atque ita intelligunt Textum *in c. 1. d. t. De Converſ. Coniug.* Gloſſ. & Panor. *in d. c. 2. & c. ex parte 9. eod.*

Verùm prior hius diſtinctionis pars videtur nimis dura, contra libertatem Profeſſionis, & non poſſent non timeri peſſimi effectus & turbatio religionis, ſi maritus contra omnem ſuam voluntatem ad Religionem cogeretur. Ipſum quoque *c. 1. d. t.* ſine data diſtinctione loquitur, & abſolutè concedit, ut Coniugi nolenti ingredi Religionem Coniux profeſſus reſtituatur: ſicut etiam advertit Zoeſ. *h. t. num.* 14. quare ego potius credo incumbere Monaſterio, ne Coniugem Novitium ad Profeſſionem admittat, antequam etiam altera pars religionem ingrediatur, & ſpes certa ſit de eius Profeſſione. Quòd ſi de facto admiſerit, & alter religionem ingredi renitatur valde videtur probabile, Coniugem profeſſum in ſæculo exiſtenti & de innocentia ſuſpecto indiſtinctè reſtitui poſſe.

Quæritur poſtremò, utrum ſolvatur Matrimonium, ſi Maritus efficiatur *Clericus ſæcularis*, & ſuſcipiat ſacros Ordines? Reſpondeo per ſuſceptionem ſacrorum ordinum in ſæculari Clericatu neq; Matrimonium ratum, nec conſummatum diſſolui niſi uxor ultro religionem ingredi vellet. Quia hoc Privilegium diſſolvendi Matrimonium tantùm religioni conceſſum eſt, quòd ibidem Coniunx profeſſus quaſi mundo mortuus cenſeatur. *Extrav. antiquæ Ioann. 22. de voto.* Ordines tamen validè ſuſcipiuntur, & votum ſolenne caſtitatis annexum habent, quod quidem uxori in petitione debiti non præiudicat, (cum iure ſuo ſine culpa privari non debuerit) ſed Marito, & ita, ut poſt mortem uxoris nec licitè nec validè propter votum ſolenne aliud Matrimonium contrahere poſſit, ſed debeat ſtatum Clericalem reaſſumere vel Monaſterium ingredi Sanchez *d. lib. 7. diſp. 28. n. 23.* 14

ADNOTATIO.

AD Num. 9. Obiicies qui voluit vovere caſtitatem in Religione, non hoc ipſo voluit etiam in ſæculo, proinde habebit hic locum Regula, *quod potuit non voluit, &c.* Reſp. hoc argumentum poſſe aliquando obtinere in conſcientia, ſi vovens talem limitatam intentionem poſuerit, interim *ex d. c. placet 12. de converſ. Coniug.* præſumi, quòd voluerit ſe eo modo obligare quo potuit, iuxta illud: ſi actus non valet ut ago, valet omni meliori modo, quo valere poteſt. *§. fin. & ibi DD. de Adopt.* Inſtas, quare non etiam alia vota ſcil. *obedientiæ & paupertatis* profeſſione annullata valent in vim voti *ſimplicis*? Reſp. quod hæc habeant maiorem dependentiam, & connexitatem cum Monaſterio; ut nemo rationabiliter præſumi poſſit, ad ea ſe voluiſſe extra Monaſterium obligare. Si in praxi hic, caſus eveniret ſuaderem diſpenſationem petendam, quam contracto Matrimonio in ordine ad petendum debitum eo durante dari poſſe ab Epiſcopo plurium eſt ſententiam, cum Navarus *in Manuali capit.* 16. *num.* 30.

Ad Num. 11. Dices, debitor etiam non requiſitus poteſt debitum reſtituere creditori, ſed maritus in ſuo corpore eſt debitor uxoris iuxta illud: *vir poteſtatem ſui corporis non habet, ſed mulier, &c.* ergo, &c. Reſp. Maiorem eſſe, veram niſi debitur per talem ſolutionem non petente creditore faciendam exponat ſe peccandi periculo.

Ad Numer. 13. Dices, qui ſcit ſe obligari ex eo, quod

quod facit, *tacitè* vult obligari, qui tacitè vult obligari tenetur ac ſi expreſſè promiſiſſet, ſicut ex eo capite Clericus obligatur ad votum caſtitatis SS. Ordinibus annexum, ergo &c. ℞. Majorem procedere ex *præſumptione* non ex *veritate*, & ideo non eſſe obligationem in conſcientia, niſi *veritas* ſubſit, prout etiam Clericus qui non habet intentionem ſe obligandi ad caſtitatem, non tenetur *ex voto* ſed *ex præcepto Eccleſiæ* abſtinere à matrimonio. Quòd autem illa præſumptio etiam in foro externo non ſit *juris & de jure* & neque ex præcepto Eccleſiæ teneatur conjux invitus ad ingreſſum, niſi prius verum actualem conſenſum poſuerit, ſatis colligitur *ex c. de converſ. conjug.* & in dubio non eſt facilè obligatio inducenda, ne impediatur libertas profeſſionis, quam præſertim Conc. Trid. variis locis *ſeſſ. 25. de Regul.* voluit integram eſſe, & ex coacta profeſſione ſcandala in Monaſterio oriantur.

PRIVILEGIUM XXXIV.

Per Profeſſionem in Monaſterio tolluntur omnia vota præcedentia.

1. *Ratio Privilegii & exceptio ab eo.*
2. *Vota poſt Profeſſionem emiſſa poteſt Abbas irritare.*

1 HOc egregium nec longè à priori diſtans Monaſteriorum Privilegium tradunt DD. communiter ex *c. Scripturæ 4. de Voto*, & præ cæteris Sanch. *in præcept. Decal. tom. 2. lib. 5. c. 2. nu. 36.* & ex eo Barb. *in eod. c. 4. num. 2.* Ratio eſt, quòd cum omnia vota Deo promiſſa ſint opera particularia, contineantur eminenter in ipſa Religionis Profeſſione, per quam ſe, & omnia ſua dedicat profitens divino obſequio moriens priori vitæ, & nihil nec propriam voluntatem ſibi reſervans. Excipit tamen Sanch. *d. l. nu. 45. & 47.* vota *realia* v. g. dandi eleemoſinam, &c. ſi jam parti intimata, atque tunc per acceptationem ei Jus quæſitum foret. Item illa vota realia quæ à defuncto emiſſa heres præſtare tenetur.

2 Porrò poſt Profeſſionem Relioſus aliter quodcunque votum vovere non poteſt, niſi ſub tacita conditione ſi Abbas toleraverit, unde Abbati competit poteſtas vota ſuorum Religioſorum directè irritandi *cap. 2. 20. q. 2.* Interim quoad licentiam, ſeu conſenſum Abbatis petendum diſtinguendum eſt, an Religioſus votum fecerit in actione ſibi licita & conceſſa, v. g. certas orationes privatim dicendi, &c. vel an in actione quidem bona, Religioſo tamen certa ex cauſa prohibita v. g. peregrinandi extra Monaſterium, &c. priori caſu Religioſus non tenebitur petere licentiam Prælati, ſed de facto obligabit votum, uſque dum ab Abbate aliunde reſciente vel per generalem prohibitionem in capitulo irritetur; altero autem caſu obligabitur ad petendam licentiam, quia ſaltem tenetur ex voto facere quantum in ſe eſt. Vid. Leſſ. *de Voto dub. 10. ubi n. 70.* ait, Superiorem ſaltem venialiter peccare, ſi abſque rationabili cauſa irritet votum ſui ſubditi, quod abutatur ſua poteſtate impediendo promptitudinem ejus ad exhibendum Deo cultum per votum.

PRIVILEGIUM XXXV.

Monaſteria gaudent omnibus Privilegiis piarum cauſarum.

MOnaſteria eſſe *pias cauſas*, quia ad Religionem ad ſpecialem cultum divinum, ad vitam ſanctam inſtituta, per ſe clarum eſt, & omnes ubique id aſſerere teſtatur Tyraq. *de priv. piæ cauſæ in præf. V. primum igitur.*

Plurima autem Privilegia *piarum cauſarum* enumerant DD. quorum 54. ponit Barb. *I. Ecc. V. lib. 2. c. 13.* & Tiraq. in d. tract. 167. recenſet, ex quibus præter hactenus dicta aliqua adhuc magis notabilia referemus.

PRIVILEGIUM XXXVI.

Monaſteria participant Privilegia fiſci, libertatis, militum, alimentorum, dotis, minorennium, & Reip. dummodo caſus ſit applicabilis, & in jure contrarium non ſit diſpoſitum.

1. *Redditur ratio extenſionis circa ſingulas iſtas cauſas favorabiles.*
2. *Reſpondetur objectioni, quòd Privilegia extendenda non ſint.*

ITa præter Everhardum *in Top. in loco à fiſco ad Eccleſiam, à dote ad Eccleſiam, à milite ad Eccleſiam, & militibus*, tradit Lauret. de Franch. *de controv. Reg. p. 2. q. 96.* & ibidem Paſqual. *in addit.* Tiraq. *in variis Privilegiis piarum cauſarum*. Ratio addi poteſt de ſingulis.

Si enim *fiſcus* propterea eſt privilegiatus, quia eſt 1
cauſa Principis, multò magis idem erit in Eccleſia, cujus cauſa eſt Dei, rex. in Trid. *Seſſ. 25. de Reformat. cap. 1.* ibi *res Eccleſiaſticas quæ Dei ſunt* &c. & in eadem *ſeſſ. 25. c. 20.* ibi: *quæ Eccleſiaſtici Juris ſunt tanquam Dei præcipua, ejuſque patrocinio tecta*, &c. *Si libertas* favorabilis quia eximit à ſervitute, reddit hominem naturæ, quæ omnes liberos genuit, non minus favorabiles erit Religio, quæ non tantùm liberat ex poteſtate dominica, ſed etiam ex captivitate perpetua Diaboli, & facit ut teſte Apoſtolo, *in Chriſto omnes liberi ſumus.*

Si *Militia* favore digna eſt, quia corporalibus armis tuetur Patriam, tantò magis erit Religio, quæ contra inimicos viſibiles & inviſibiles armis pugnat ſpiritualibus, quæ utique temporalibus longè validiora ſunt, ut exemplo Moyſis docemur, quo orante extenſis manibus in monte Horeb, vincebat Populus Iſraeliticus, eo autem remittente vincebatur, *Exod. 17.* huc quoque referri poteſt, quod eleganter dicit, Laurentius Juſt. *in opuſc. de Monaſt. Converſ. quid aliud*, inquit, *eſſe dixerim Religioſorum Monaſteria & Deo ſamulantium loca, quàm ſtadia militaria atque ſpiritualia caſtra pugnantium, &c.*

Si *alimenta* magnum in Jure favorem habent, quia ad ſuſtentationem corporis neceſſaria, ſane Eccleſia, & Religio, quæ conſervat animam tantò id ſibi

magis vindicabit, quantò anima corpori eſt præſtantior juxta illud Chriſti *Matth. 6. v. 25. nonne anima plus eſt quàm eſca.*

Si *Mulierum pupillorum & Minorennium* bona ſingulariter Jura protegunt, quia alienæ curæ commiſſa multorum ſunt captionibus obnoxia, meritò etiam bona Eccleſiæ à legibus protegenda ſunt, quia à diverſis Officialibus adminiſtrantur & multorum invidiæ ac inſidiis ſunt expoſitæ.

Si denique *Reipub.* favendum, quia nimirum Res publica aut publica res eſt, commune bonum concernens, quis audeat Eccleſiæ negares ex cuius precibus & divinis Officiis doctrina & inſtructione commune fidelium bonum procuratur. Et religiones continere formam perfectiſſimæ Reipublicæ probat Platus *de Bono ſtatus Relig. lib. 2. c. 35.*

2 Nihil autem movere debet quod aliqui in contrarium opponunt, videlicet Privilegia eſſe ſtrictè interpretanda nec ad alios caſus extendenda *c. quod alicui 74. de R. I. in 6. L. quod verò 14 ff. de LL.* Nam R. id debere intelligi de Privilegio conceſſo per particulare reſcriptum, non autem per legem communem, nam tunc ſicut aliàs Lex communis extendi poteſt ad caſus alios quàm expreſſos, ſi ſit eadem ratio & utilitatis cauſa *L. non poſſunt 12. cum ſeq. ff. de LL.* ita etiam Privilegia per legem communem conceſſa; præſertim quando ſatis conſtat de mente legis, quod velit illas cauſas ad quas fit extenſio omni favore proſequi, & jam ipſa lex tales extenſiones fecerit ſicut in *cap. 2. & c. auditis de in int. reſt.* Jus minoris extenditur ad Eccleſiam, & *in L. ut inter C. de SS. Ecc.* Eccleſia cum civitate comparatur, imò eidem præponitur. Licet verò in omnibus præcedentibus caſibus talis extenſio ab ipſa lege facta non reperiatur, habebit tamen locum quod dicit I. C. *in l. nam ut ait 13. ff. de LL. quoties aliquid lege introductum eſt, bona occaſio eſt cætera quæ tendunt ad eandem utilitatem, vel interpretatione, vel certè Iuriſdictione ſupplere.*

PRIVILEGIUM XXXVII.

Legata Monaſteriis relicta habent Privilegia, quæ generaliter in jure piis cauſis dantur.

1. *Referuntur aliquot Privilegia legatorum ad pias cauſas.*
2. *Legata pia ſolvenda ſunt intra annum medium, & ibi pœna.*
3. *Arbitrio Epiſcopi poteſt reſtringi terminus.*
4. *Quis ſit executor legatorum piorum?*
5. *Piæ voluntates defunctorum an poſſint commutari.*
6. *Exceſſivus Miſſarum numerus per defunctos impoſitus poteſt reſtringi.*

1 HÆc Privilegia videri poterunt apud Tiraq. *piæ cauſæ* ex quibus aliqua notabiliora referemus. Ita *Priv. 33. & 34.* docet, quòd etiam hereditate non adita peti poſſint legata ad pias cauſas actione perſonali & hypothecaria. Item *Priv. 35.* quòd ex duobus Teſtamentis in dubio id præſumatur poſterius, in quo legatum eſt ad pias cauſas. Item *Priv. 41.* quod alienatio rei legatæ ad pias cauſas non inducat revocationem. Item *Priv. 66.* quòd legatum rei alienæ etiam ignoranter à Teſtatore factum piis cauſis valeat, ſicut valeret relictum perſonæ conjunctæ *L. cum alienam C. de Legat.* eſt enim Deus Pater noſter & Eccleſia Mater noſtra *c. qui abſtulerit 6. 12. q. 2. c. ſi quis iraſcitur 13. q. 2.*

2 Præterea quamvis legata profana ante annum heres exſolvere non teneatur, ad legata tamen pia præſtanda (niſi opus aliquod faciendum v. g. ædificium, legatum ſit, pro quo inchoando annus datur *c. 3. de Teſtam.* intra medium annum obligatur. *Nov. 131.* quòd ſi heres ſolutionem *legatorum piorum* ultra terminum Juris eo uſque diſtulerit, donec in judicium vocetur, duplum ſolvere tenebitur. *§. vi autem, Inſt. de Act.*

3 Poterit quoque Epiſcopus ex rationabili cauſa terminum anni medii reſtringere, & executores citius ad implendam voluntatem defuncti compellere, nam in legatorum præſtatione illud eſt obſervandum, quod Teſtator veriſimiliter voluit *L. cum res 47. in pr. ff. de Leg. 1.* planè autem veriſimile eſt, hanc fuiſſe mentem Teſtatoris & deſiderium, ut legata præſertim ad pias cauſas, quæ pro anima ſua reliquit, quàm citiſſimè exſolverentur, facit tex. in *d. L. 47.* ubi dicitur, quod ſi heres copiam rei legatæ habeat, non debeat in illius præſtatione moram facere Barb. *de Off. Ep. p. alleg. 82. num. 24.*

4 Executio legatorum & relictorum *ad pias cauſas* inprimis pertinet ad heredem Teſtatoris vel ad eum, cui Teſtator talem executionem commiſit; quòd ſi Teſtator nullum heredem vel executorem nominarit, ſed generaliter ſua bona juſſerit dari pauperibus vel Eccleſiæ & ſi executores deputati ſint negligentes, & ſaltem bis moniti ab Epiſcopo executionem prætermiſerint, tunc executor talis Teſtamenti eſt Epiſcopus, ita enim in Trid. *ſeſſ. 22. c. 8.* Epiſcopus dicitur executor omnium piarum voluntatum, & idem probatur *in c. 3. c. ſi heredes c. tua nobis 27. de Teſtam.*

5 Poſtremo notandum eſt, quòd ea quæ largitione fidelium ad certum uſum pium deſtinata ſunt, ad illum & non alium (ſalva Sedis Apoſtolicæ authoritate) debeant converti ut dicitur *in Clem. 2. de Relig. Domin.* adeoque de Jure communi tantùm S. Pontifici, & non niſi ex rationabili cauſa conceſſum eſt, pias defunctorum voluntates commutare. Attamen hodie ex Concil. Trid. *ſ. 22. c. 6.* etiam Epiſcopi, tanquam *Sed. Apoſt. Delegati*; tales commutationes ex juſta & rationabili cauſa facere poſſunt quas juſtas commutationis cauſas enumerat Barb. *de Offic. Ep. alleg. 83. d. n. 7.*

6 Sed nec iſtud eſt prætereundum, quòd ſi tantus ſit Miſſarum numerus ex relictis Defunctorum alicui Eccleſiæ impoſitus, ut illis nequeat ſatisfieri, vel propter tenuitatem fundationis, non facilè inveniretur, qui velit ſe tali oneri legendi Miſſas ſubjicere, poſſit etiam Epiſcopus in Synodo Diœceſana, item etiam Abbates & Generales Ordinum in Capitulis ſuis generalibus tales Miſſas ad minorem numerum reducere, ita tamen, ut eorum ſemper defunctorum commemoratio fiat, qui pro ſua anima aliquid Eccleſiæ legarunt. Trid. *ſ. 25. de Reform. c. 4.*

PRIVILEGIUM XXXVIII.

Mandatum factum in favorem Monaſterii non expirat re integra morte mandantis.

1. *Mandatum expirat regulariter morte mandantis re integra.*
2. *Fallit in cauſis favorabilibus.*

1 MAndatum morte mandantis expirare *re integra*, id eſt, ſi negotium nec dum tractari captum, noti

Digitized by Google

noti Juris eſt *L. inter cauſas*, *L. ſi præcedente ff. mand. L.
nulla dubitatio*, *& L. mandatum C. eod.* ſed ſi aliquis v. g.
mandaverit Procuratori ſuo, ut Monaſterio (idem eſt
de aliis piis cauſis) 100. ſolveret, mandans verò ante
a ſolutionem mortuus ſit, Procurator poſt mortem eius
nihilominus ſolvere tenebitur, argumento ducto ab
aliis ſavorabilibus cauſis in quibus mandatum morte
mandantis non finitur: veluti ſi quis juſſerit puellæ do-
tem dare *L. ſi ego ff. de I. dot.* aut ſervo libertatem *L. ſi pa-
ter ff. de manumiſſ. Vind.* ita Prætet Bald. *in auth. ſi qua
mulier. col. ult. v. 4. not.* & Tiraq. *d. L. Priv.* 132. docet
Cov. *var. reſol. lib.* 3. *c.* 14.

PRIVILEGIUM XXXIX.

Pactum ſuper viventis hereditate valet in favorem Monaſterii.

1. *Quibus modis deferatur hereditas.*
2. *Pactis non acquiritur hereditas.*
3. *Fallit in milite & pia cauſa.*

1 Cùm duo tantùm ſint modi quibus hereditas ad ali-
quem devolvitur, ſcilicet ex *lege*, *i* ſive *ab inte-
ſtato* & ex *voluntate defuncti* ſcilicet ex *teſtamento*, ne-
que viventis ſit hereditas, ideò pactis hereditas,
2 dari non poteſt, præterquam quòd hujuſmodi pacta
plena ſint triſtis exitus, periculum *captandæ mortis*
involvant *L. ult. C. de Pact.* atque eiuſmodi pacta alia
ſunt *affirmativa*, de ſuccedendo, alia *negativa*,
ſeu quibus futuræ hereditati renuntiatur, uttaque
reprobata, niſi is, de cujus hereditate agitur con-
ſenſerit, & in ea voluntate uſque ad extremum vitæ
ſpiritum perſeveraverit *d. L. ult. L. 3. C. de Collat.*
3 Nihilominus tamen quia inter milites tale pactum
ſuper futura hereditate ſuſtinetur *L. licet C. de Pact.*
ideo idem favore piæ cauſæ merito dicendum videtur
cum illis, quos allegat Tyraq. *priv.* 105. tùm quòd Pri-
vilegia militum extendantur ad Eccleſiam, ut ſupe-
rius priv. 35. dictum, tùm quòd minus periculum *ca-
ptandæ mortis* ſit reſpectu Eccleſiæ, quàm militum?
tùm denique quòd de voluntate eius, de cujus heredi-
tate pactum initur, ſemper magis præſumi poſſit, ſi
ad pias cauſas ordinetur, quàm ſi ad profanas. Sed hæc
videntur locum habere quatenus pactum ſuper futura
hereditate concernit favorem Religionis, non verò
quatenus eius damnum, ut ſi hereditati Monaſte-
rio competituræ renuncietur, niſi & hic conſuetudo
loci aliud habeat.

PRIVILEGIUM XL.

Pro favore Monaſterii tenetur Reus edere ſua Inſtrumenta Actori.

1. *Arma non ſunt ſumenda ex domo adverſarii.*
2. *Fallit in Fiſco & piis cauſis.*
3. *Additur limitatio.*
4. *Quando de jure communi Reus teneatur edere ſua inſtru-
menta.*

1 Quamvis regularites actor propiis documentis in-
ſtructus ad judicium venire debeat, nec ex do-
modo adverſarii arma ad ipſum conficiendum deſume-
re, *cap. 1. de Prob. L. qui accuſare 5. C. de Edendo.* com-
muniter tamen exceptionem ſtatuunt in piis & favora- 2
bilibus cauſis Ioan. And. *in annot. ad Spec. in tit. de edit.
inſtrum §. videndum &* Panor. *in d. c. 1. n. 19.* Tyr. *priv.*
155. argumentum ſumitur à fiſco qui in cauſis Civili-
bus (non criminalibus) etiam ſtatim à principio ratio-
nes & inſtrumenta rei petere poteſt ad ſuam intentio-
nem fundandam *L. 3. ff. de Edendo. L. 2. §. 1. & 2. ff. de
I. fiſc.* Et ſi in *L. 1. C. de Edendo*, generaliter ad officium
Judicis pertinere dicitur, ut reus ex cauſa ſua inſtru-
menta edat, planè ſufficiens cauſa ad movendum Judi-
cem erit favor Eccleſiæ, & ne quis eam cum detrimen-
to animæ ſuæ damnificet. Hoc tamen videtur mihi ex 3
æquitate naturali addendum, cauſas pias debere ſal-
tem aliquas conjecturas pro ſe allegare poſſe, ne earum
adminiſtratores & procuratores aliis facilè lites ſine ſuf-
ficiente fundamento movere audeant, quod ſatis inſi-
nuat Ioan. And. *c. l. In exemplo ibi propoſito.*
Cæterum ex Jure communi Eccleſia ſicut quilibet 4
alius privatus poteſt petere inſtrumentorum editionem
1. Si inſtrumenta fuerint *communia*, quæ ſcilicet vel ra-
tione materiæ quam continent, vel ratione proprieta-
tis, vel quia communi ſumptu & ſollicitudine conſe-
cta inter partes litigantes communia ſunt, ita teſta-
mentum defuncti ab omnibus in ea nominatis & inter-
eſſe habentibus commune eſt: ita inſtrumenta quæli-
bet defuncti inter Coheredes communia ſunt; item in-
ſtrumenta inter ipſos contrahentes ſuper contractibus
confecta ſicut & acta Judicialia inter partes litigantes
communia cenſentur. 2. Si inſtrumenta Originalia
communia ſint deperdita & exempla ſeu copiæ extent
penes Reum, licet illa ſint ipſius rei propria quia pro-
priis pecuniis redemit & exemplari fecit, nihilominus
defectus probationis & originalium Communio Juſta
cauſa cenſebitur, ut Judex ex officio tales copias edi
iubeat. Innoc. & Panorm. *in c. 1. de Prob. argumento d.
L. 1. C. de Eden.* 3. Si actor ex aliis probationibus inten-
tionem ſuam principalem fundaverit, & tantùm circa
quæſtionem incidentem, vel ad probandam replicatio-
nem aut quantitatem debiti petat inſtrumenta Rei v. g.
Calendarium aut librum rationum &c. Judex Reum
cogat ad edendum *L. Titius heres 48. & L. Creditor 52.
in prin. ff. de Act. emp.* Barth. & Bald. *in L. 1. §. editiones,
ff. de Edendo.*

PRIVILEGIUM XLI.

Judex circa cauſas Monaſteriorum debet officium ſuum impertiri etiam non imploratus.

Vulgaris quidem eſt regula, quòd Judex officium
ſuum non niſi imploratus & requiſitus alicui ex-
hibere teneatur *L. 4. §. hoc autem iudicium ff. de Dam. in-
fecto.* Sed communis eſt DD. ſententia, bono & Reli-
gioſo Judici incumbere ut Eccleſiarum & piarum cau-
ſarum indemnitati etiam proprio motu conſulat, eiſ-
demque ſuccurrat, ut pluribus authoritatibus probat
Tyraq. *privil.* 152.

PRI-

PRIVILEGIUM XLII.

In dubio pro Monaſterio eſt judicandum.

PRobari poteſt hoc aſſertum *ex c. fin. de Sent. & re iud.* ubi deciditur, quòd duobus Judicibus diverſas ſententias proferentibus prævaleat illa, quæ eſt pro cauſa favorabili. *Et ſumma eſt ratio* inquit *I. C. in L. ſunt perſonæ ff. de Relig. & ſumpt. fun. quæ pro Religione facit*, ita omnes ubique ſcribere teſtatur Tyraq. *priv.* 149.

PRIVILEGIUM XLIII.

Monaſterium non obligatur ex mutuo niſi probetur verſum in ejus utilitatem.

1. *A civitate ducitur argumentum ad Eccleſiam.*
2. *Quid juris ſi mutuum à Prælato cum conſenſu capituli acceptum? remiſſivè.*

1 CIvitas (inquit Ulp. in *L.* 27. *ff. ſi certum pet.*) *mutui
datione obligari poteſt, ſi ad utilitatem eius pecuniæ
verſæ ſint, alioquin ipſi ſoli, qui contraxerunt non Civitas
tenebitur.* Idem jus civitatis ad Eccleſias transferunt DD.
& ſatis colligitur ex Auth. *hoc jus porrectum in fin. C. de
SS. Ecc. c. pen. X. de fideiuſſ. c.* 1. ibi *pro neceſſitate Eccleſiæ
contracta deſolution.* Sed an hæc probatio verſionis in
utilitatem Eccleſiæ ſi Prælatus vel adminiſtrator unà
2 cum conſenſu Conventus ſeu Capituli mutuas pecu-
nias acceperit controverſia eſt? De qua videatur Fach.
2. *Controv. c.* 73.

PRIVILEGIUM XLIV.

Monaſterium poteſt exceptionem non numeratæ pecuniæ etiam ultra biennium opponere.

1. *Quid ſit exceptio non numeratæ pecuniæ,*
2. *Hoc privilegium conſequitur ex priore.*

1 SI debitor in chyrographo fateatur ſe accepiſſe pe-
cuniam mutuam, & ex poſt facto conventus ſuper
mutuo neget ſibi pecuniam aliquando ab Actore ſeu
Creditore numeratam eſſe, idque intra biennium fe-
cerit, audietur eatenus, ut in Actorem transferat
onus probandi, pecuniam numeratam fuiſſe, poſt
biennium verò elapſum de foro Civili abſoluta ſol-
vendi obligatio conſtituitur. Præſumitur enim *præ-
2 ſumptione juris & de jure* (contra quam non admittitur
probatio in contrarium) Chyrographum tanto tempo-
re relicturus non fuiſſe apud Creditorem niſi pecuniam
accepiſſet, *t. t. Inſtit. de Litt. obl.* attamen exceptio in
Monaſterio ex priori privilegio conſequitur: ſi enim
Creditor non poteſt cum effectu agere ad ſuum debitum conſequendum, niſi probet in utilitatem Eccleſiæ converſum, profectò non Monaſterio ſed ipſi pecuniæ numeratio probanda incumbet tradit etiam Tyraq. *priv.* 154. Cum Baldo *in auth. hoc ius porrectum C. de SS. Eccl.*

PRIVILEGIUM XLV.

Beneficia regularia, tantùm regularibus conferenda ſunt, & in dubio beneficium fundatum in Monaſterio præſumitur regulare.

1. *Quænam dicatur beneficia ſæcularia.*
2. *Quando beneficium regulare poſſit commutari in ſæculare.*
3. *Quænam regularia.*
4. *In Monaſterio fundatum beneficium præſumitur regulare,*
5. *Mala conſequentia S. Petrus fuit ſæcularis, ergo omnia beneficia præſumuntur talia.*
6. *Conſenſus Abbatis & Conventus requiritur ut in Monaſterio fundetur beneficium ſæculare, eritque tunc Monaſterium Compatronus.*
7. *Beneficiorum ſæcularium incapaces ſunt Religioſi.*
8. *Poſſunt autem eligi in Epiſcopos.*
9. *Item promoveri ad dignitates Eccleſiarum collegiatarum.*
10. *Item ad Parochias ſæculares.*
11. *Conſilium à quodam traditum circa promotionem Religioſorum ad Parochias.*

COmmunis beneficiorum diviſio, eſt, quòd alia 1
ſint *ſæcularia*, alia *regularia*; *ſæcularia* dicuntur
illa, quæ vel ab initio pro Clericis ſæcularibus funda-
ta ſunt, vel in quibus ex ſuccedente præſcriptione 40. 2
annorum, vel legitima fundationis ex authoritate ſe-
dis Apoſtolicæ, commutatione (quæ commutatio
tunc demum de jure rectè fieri cenſetur, ſi beneficia
regularium nec per Religioſos ejuſdem, nec alterius
Ordinis provideri poſſint Tex. & Gloſſ. *in c. inter qua-
tuor 3 de Relig. dom c. poſſeſſiones. 10. de Rebus Eccleſ.
non alienandis cap. relatum 7. ne Clerici vel Monach*) Cle-
ricis ſæcularibus jus quæſitum eſt. *Regularia* verò be- 3
neficia ſunt, quæ ſimiliter vel ex prima fundatione,
vel ſuccedente præſcriptione, fundationis commuta-
tione, aut unione ſeu incorporatione (de qua ſeq. priv.
dicemus) regularibus conferuntur, ſicut. tradunt In-
terpp. in *cap. cùm de Beneficio. 5. de Præb. in* 6. Garc. *de
Benef. p.* 7. *c.* 10. Porrò quamvis non omnes Capella- 4
niæ, ſeu beneficia in Eccleſiis Monaſteriorum funda-
ta hoc ipſo beneficia regularia ſint, aut per regulares
adminiſtranda, cùm ex voluntate fundatorum depen-
deat, an pro ſæcularibus, vel Regularibus benefi-
cium fundare velint: Interim quamdiu non apparet
de contraria fundatorum intentione, tale beneficium
in Monaſterio fundatum ſemper præſumetur regulare
Abb. *conſ.* 50. 2. *part. verſ.* 4. *cap.* Rebuf. *in prax. benefic.
tit. quotuplex ſit beneficium n.* 6. Maſcardus *de Probat. Con-
cl.* 175. *n.* 17. quia non eſt veriſimile quòd erigens bene-
ficium cum onere legendi miſſas in Eccleſiis Regula-
rium voluerit ab eo ipſos Regulares excludere, cùm po-
tiùs contra videamus, ab hominibus Religioſorum
preces multùm deſiderari. Quòd verò aliqui docent, 5
omnia beneficia in dubio præſumi ſæcularia, eò quòd

S. Petrus

S. Petrus fuerit ſæcularis, ineptam rationem meritò miramur, cùm qualitas beneficiorum ex intentione fundatorum deſumenda ſit, neque S. Petrus fundaverit omnia beneficia, imo tempore S. Petri nulla fuit beneficiorum diviſio, quam primum Dionyſius Papa introduxit *c. un. 13. q. 1. c. paſtoralis. De his quæ fiunt à Præl.* Et Dionyſium, qui unus tantùm inter Pontifices hujus nominis numeratur, fuiſſe Græcum Monachum refert Bullarium pag. 8. accedit quod S. Chryſoſtom. *in lib. 3. contra Monaſt. vitæ vitup.* dicit, Eccleſiam DEI fuiſſe initio veluti Monachalem Religionem, & Apoſtolos duxiſſe vitam religioſam nihil habuiſſe proprium, & vixiſſe in communi unanimiter in oratione *Act. 4. cap.* imo emiſiſſe Vota Religionis ex Suarezio, & aliis probat Tambur. *de iure Abb. tom. 1. diſp. 2. quæſt. 3. & 4.*

6 Præterea ut in Monaſteriis & Eccleſiis Regularibus fundetur capella ſeu capellania, ad quam debeat præſentari Clericus ſæcularis non ſufficit ſola authoritas Epiſcopi, ſed etiam conſenſus Abbatis & Conventus requiritur: neque alicui invitis Monachis poteſt acquiri jus Patronatus, ſeu præſentandi Clericos ſæculares in eorum Eccleſia, ut rectè docet Garc. *d. c. 10. ſub n. 37. in fin.* quia Epiſcopus non poteſt nova gravamina, vel onera Religioſis imponere, maximè quæ eorum Communitatem perturbent, prout foret, ſi Clerici ſæculares contra eorum voluntatem, in Monaſterio jus aliquod prætendere poſſent, *c. luminoſo 18. q. 2.* Deinde etiam iſtud notabile eſt, quod erigens altare & beneficium in Monaſterio non ſolus ſit futurus patronus ſed etiam ipſum Monaſterium debeat habere pro Compatrono, tanquam quod fundum conceſſerit, ut advertit Panorm. *in c. 3. de Eccl. ædif. nu. 11.* Etenim *fundatio* ſeu *fundi datio* æquè eſt cauſa juris Patronatus, quàm *dotatio* (ſive redituum aſſignatio) vel *conſtructio* ſive ædificatio, & ſi alius *fundaverit*, *alius dotaverit*, *alius ædificaverit*, tres erunt ejuſdem beneficii patroni, & niſi aliter inter ſe conveniant ut v. g. alternis vicibus præſentent, omnes ad præſentandum admittentur, & ſi diverſos præſentent, prævalebit is, qui majora vota habuerit, vel ſi paria ſint, quem Epiſcopus elegerit. Panor. *in cap. 1. de iure Patron. n. 6.* Barb. *in Collect.* DD. ad Conc. Trid. *ſ. 14. de Ref. c. 12. n. 16.* Utrùm autem è converſo Regulares poſſint promoveri ad beneficia ſæcularia? hic quoque breviter inveſtigandum eſt.

7 Imprimis conveniunt DD. quòd beneficiorum ſæcularium ſimplicium, ut Canonicatuum in Eccleſiis Cathedralibus, vel Collegiatis incapaces ſint Religioſi juxta regulam communiter receptam, quòd ſæcularia beneficia ſæcularibus, regularia regularibus conferenda ſint, niſi conſuetudine vel præſcriptione aliud introductum ſit & notant Barb. & DD. in *c. ſuper eo. de regul.*

8 Deinde certum eſt, quòd Religioſus poſſit eligi in Epiſcopum, quamvis Eccleſia ſit ſæcularis ut expreſsè habetur *in Clem. 1. de Elect. in c. nullus Religioſus. 28. & c. ſi Abbatem 36. eod. tit. in 6.* idque nonnulli extendunt, ut Religioſus etiam poſſit eligi in Prælatum

9 ſeu Præpoſitum, aut Decanum Eccleſiæ Collegiatæ ſæcularis. Abb. *in c. quod Dei timorem de ſtatu Monach. n. 5. & ibidem* Zabarella *n. 5. q. 7.* de Graffis *in aur. deciſ. p. 2. lib. 3. c. 2. n. 7.* Azor. *inſt. mor. p. 1. lib. 12. ca. 19. qu. 13.* Leſſius *de I. & I. lib. 2. c. 14. dub. 12. num. 99.* Sylv. *v. Religio 7. q. 4. & 6.*

10 De beneficiis autem *curatis* inferioribus ſcilicet Parochialibus ſæcularibus magna eſt diſſenſio eamque controverſiam jam olim prolixè tractavit Gratianus in *c. 16. q. 1.* ubi imprimis multas authoritates pro ſententia negativa adducit, quas deinde *incipiendo à c. Doctos 21.* per contrarias revellit, inter quas inſigne eſt illud decretum Bonifacii Papæ relatum in *c. ſunt nonnulli 25. ead. cauſa 16. q. 1.* in hæc verba: *Sunt nonnulli nullo dogmate fulti audaciſſimè quidem zelo magis amaritudinis quàm dilectionis inflammati aſſerentes Monachos quia mundo mortui ſunt & Deo vivunt ſacerdotalis officii potentia indignos neque pœnitentiam neque Chriſtianitatem largiri, neque abſolvere poſſe per ſacerdotalis officii divinitus ſibi injunctam poteſtatem: ſed omnino labuntur. Neque enim B. Benedictus Monachorum Præceptor almificus hujus rei aliquo modo fuit interdictor: ſed eos ſæcularium negotiorum edixit expertos fore tantummodo, quod quidem Apoſtolicis documentis, & omnium SS. Patrum inſtitutis non ſolùm Monachis, ſed etiam Canonicis maximopere imperatur. Nos verò tantorum Patrum inſtituti exemplis (quibus periculoſiſſimum eſt refragari) credimus à Sacerdotibus Monachis ligandi ſolvendique officium Deo operante dignè adminiſtrari: ſi eos dignè contigerit hoc miniſterio ſublimari.* Unde communis eſt DD. ſententia paucis diſſentientibus Religioſos de jure capaces eſſe beneficiorum ſæcularium Curatorum, & ita ob favorem *curæ* & utilitatem ſpiritualem animarum, eſſe exceptionem ab illa regula, quòd ſæcularia beneficia tantùm ſæcularibus conferenda ſint, per tex. Gloſſ. & Pan. *in c. quod Dei timorem 5. de ſtatu Monach.* Leſſ. & Azor. *dd. LL.* Navar. *de ſtatu Monach. conſ. 11. & 12.* & plures alii quos refert Tamburin. *de jure Abb. tom. 3. diſp. 9. q. 8. nu. 4.* Garc. *de benef. p. 7. c. 10. nu. 17.* & arguitur ex Conc. Trid. *ſ. 14. de Refor. c. 11.* ubi ſpecialiter de Religioſis translatis ab uno ordine ad alium decernitur, quòd in Monaſterio manere debeant, & omnium beneficiorum ſæcularium *etiam Curatorum* incapaces ſint. Unde cùm exceptio firmet regulam in caſibus non exceptis, rectè infertur alios Religioſos non translato beneficiorum *ſæcularium curatorum* capaces eſſe. Non obſtat *c. 2. de ſtatu Mon.* quia ibi Concil. Later. tantùm prohibet ne ſinguli Monachi, id eſt, ſine ſocio in Parochiis habitent. Nec etiam *c. 1. de capell. Mon.* quia ad evitandam jurium correctionem explicari poteſt, vel de antiquo ſtatu Monachorum, quando plerique erant Laici converſi, & pauci Sacerdotes, neque ſtudiis eruditi *c. ex multa, de Voto*, & in perpetua clauſura vivebant ſicut Chartuſiani: vel quòd ſine conſenſu Epiſcopi populus per Monachum regi non debeat. Gloſſ. *in eod. c. 1.* Ratio autem eſt, quia utique non eſt inconveniens, ut quod Religioſi per exercitia ſpiritualia, & ſtudia litteraria in Monaſterio didicerunt, de eodem etiam alios inſtruant, juxta illud *Matth. 5. qui fecerit, & docuerit hic magnus vocabitur in regno Cælorum*, & ſi teſte Hieronymo in c. *ſic vive 26. & c. ſeq. 16. q. 1. multo tempore diſcendum eſt, quod poſtmodum doceatur, nec prius Magiſter eſſe debeat quàm Diſcipulus*, eamque ob cauſam lata eſt ſanctio Conc. Trid. *ſ. 23. de Ref. c. 11. & ſeqq. de interſtitiis temporum* (neque enim intra quadrantem anni tam facilè relinquuntur mores ſæculi & vitia) bonis moribus & probitate ordinandi obſervandis, ſanè non parùm expectandum eſt à Religioſo, circa doctrinam Chriſtianam conſolationem & inſtructionem fidelium præſertim in mortis articulo, qui per multos annos à vitiis ſæculi purgatus, non nunquam à puero inter mera pietatis exercitia, ac ſanctas meditationes enutritus eſt. Sunt quidem non pauci ex Recentioribus qui dicunt, per quandam novam conſtitutionem Gregor. XIII. item per declarationem Cardinalium obtentum eſſe, ut Religioſi abſque diſpenſatione ſed. Apoſt. non poſſint ad curata beneficia ſæcularia promoveri, ut docet Garc. Sanch. & Gonzalez apud Tambur. *d. l.* ſed idem Tamburin. in *d. q. 8. n. 11. & ſeq.* dictam conſtitutionem Gregor. XIII. nunquam fuiſſe uſu receptam teſtatur, dum poſt eam contrarium practicatum & per Rotam deciſum, atque per Cardinales declaratum fuerit.

Verùm generaliter circa promotionem Religioſorum ad Parochias, quidam vir prudens conſuluit duo 11
eſſe animadvertenda 1. ne ad Parochias exponantur illi, qui indiſciplinatis moribus ſunt, & in Monaſterio

Digitized by Google

rio contineri nequeunt; *qui enim domui ſuæ præeſſe neſcit quomodo Eccleſiæ Dei diligentiam habebit* 1. *ad Tim* 3. per tales enim, ajebat ille, qui jam habita occaſione *qua data & porta ruunt*, ſcandalizantur Parochiani, Prælatorum conſcientiæ onerantur, Monaſteriorum & Religionis fama gravatur. 2. ut ii qui in Parochiis collocantur ſi fieri poſſit cum ſocio ſui ordinis ſint *c.* 2. *&* 5. *de ſtatu Monach.* & non in perpetuum ibidem relinquantur, ſed ne nimis ſæcularibus curis; & negotiis immergantur, quandoque pro renovatione ſpiritus ad Monaſterium revocentur, alio interim ſubſtituto. Hinc quorundam Epiſcopatum ſtilus ut Religioſi præſentati ad Parochias non inveſtiantur abſolutè ſicut Clerici ſæculares, ſed addatur clauſula: *ſalva tui Præſulis revocatione*, quod Conſilium an expediat vel qualiter in uſum deducendum ſit, Prælatorum judicio relinquo.

Dices, ergo tali caſu alterabitur qualitas beneficii, & Rector non erit perpetuus, ſed potius temporalis vicarius ad nutum amovibilis? R. inprimis conſuetudinem alicujus diœceſis multa poſſe mutare circa ordinarias regulas beneficiorum, quæ nec ex jure naturali, nec divino ſunt, ſi ita videatur exigere ſalus animarum. Deinde non obſtante illa clauſula vel poteſtate Abbatis revocandi Religioſum ex Parochia, adhuc Religioſus cenſebitur Parochus & quidem perpetuus, ſicut enim non minus Clericus ſæcularis eſt Parochus perpetuus, quamvis ex poſtfacto Parochiam reſignare, vel ea ob certas cauſas privari valeat, ita planè Religioſus erit Parochus perpetuus licet poſſit ex cauſa revocari, vel certè ipſe, aut Prælatus eius loco (utpote in quem tota Religioſi voluntas collata cenſetus) Parochiam reſignet.

PRIVILEGIUM XLVI.

In Parochiis Monaſterio pleno Iure incorporatis poteſt exponi Vicarius ad nutum Prælati amovibilis.

Multæ quidem Parochiæ diverſis Monaſteriis *unitæ*, & *incorporatæ* ſunt; non tamen omnes eodem modo, & jure, nam quædam ſunt unitæ quoad *temporalia* tantùm, quædam verò pleno jure.

De Unione quoad temporalia.

1. *Quando dicatur unio quoad temporalia.*
2. *Præſentatio de jure debet fieri à Prælato cum conſenſu capituli.*
3. *Patronus Eccleſiaſticus tantùm præſentat unum, Laicus poteſt plures.*
4. *Qualiter fiat concurſus in Eccleſia patronata.*
5. *Patronus Eccleſiaſticus habet ſex menſes ad præſentandum, Laicus quatuor.*
6. *Patronis litigantibus currit tempus.*
7. *Lite pendente ſuper petitorio præſentat poſſeſſor.*
8. *Laicus poteſt donare jus patronatus Monaſterio.*
9. *Quibus aliis modis Monaſteriis acquirat jus patronatus?*
10. *Ius patronatus à Laicis perveniens ad Monaſterium fit Eccleſiaſticum.*
11. *Quid, ſi ex pluribus Patronis Laicis unus tantùm jus ſuum donaverit Eccleſiæ.*

HÆc unio tunc cenſetur facta, quando decimæ vel alii reditus Parochiæ ſunt aſſignati Monaſterio ſed jus inſtituendi Rectorem beneficii pertinet ad Epiſcopum, ſolo jure præſentandi ipſi Monaſterio relicto, & de hac *incorporatione* loquitur *c. ſane* 16. *qu.* 2. ubi dicitur, quòd tales Parochiæ cum conſenſu Abbatis Sacerdotibus Epiſcopus committere debeat, qui de populi quidem cura Epiſcopis rationem reddant, Abbati verò pro rebus temporalibus ad Monaſterium pertinentibus, ſubjectionem debitam exhibeant. 1

Quod ſi pars tantùm decimarum fuerit ex certa Parochia Monaſterio data ſine jure inſtituendi vel etiam præſentandi, tunc potius *diſmembratio beneficii*, quàm *unio* cenſebitur, neque Prælato circa parochialia aliquid juris competet. Garc. *de benef p.* 12. *cap.* 2. *num.* 4.

Porrò circa *ius præſentandi* ſeu *patronatus* Monaſterii competens aliqua breviter notanda ſunt. I. Si jus præſentandi competat Monaſterio vel Collegio, tunc Prælatus ſine conſenſu maioris partis capituli aliquem præſentare non poteſt, niſi antiqua conſuetudine vel præſcriptione aut privilegio aliud obtentum ſit *c. ea noſcitur* 6. *De his, quæ ſiunt à Præl.* 2

II. Prælatus ſive Patronus *Eccleſiaſticus* unum tantùm præſentare poteſt, qui ſi fuerit idoneus non attenta alia præſentatione inſtituendus erit, *tex. & DD. in cap. cum autem* 24. *de Iur. patronatus*, imo nec eo caſu quando patronus *Eccleſiaſticus* indignum & inhabilem præſentavit ad beneficium, alium præſentare permittitur, ſed potius libera beneficij collatio pro ea vice Epiſcopo relinquetur *c. inter dilectos* 11. *de Exceſ. Prælat.* quamvis hæc aliter ſe habeant in Patrono *Laico*, qui non tantùm unum Clericum, ſed plures ſimul aut ſucceſſivè ad idem beneficium præſentare poteſt, non quidem *privativè* ſcilicet revocando illum quem primò præſentavit ſed *accumulativè*, ut Epiſcopo relinquatur electio quemnam inſtituere velit, *d. c.* 5. *& c. paſtoralis* 29. *de Iure patron.* ſicut ſæpe jus patronatus *Laicorum* in jure magis privilegiatum eſt, quàm *Eccleſiaſticorum*, ut Laici habeant remunerationem aliquam fundationum ſuarum, & ad eas faciendas tantò magis invitentur. 3

III. Ubi ſervatur conſtitutio Conc. Trid. *ſeſſ.* 24. *de Reform. c.* 18. ut Parochiæ non arbitrio Epiſcopi, ſed *per concurſum* conferantur, tunc hic concurſus etiam locum habebit, ſi Patronus ſit Eccleſiaſticus (non autem ſi Laicus) fietque citatio per edictum, ac concurſus & examen omnium ad Parochiam vacantem aſpirantium, atque examine peracto, ſi plures digni reperti ſint Patronus Eccleſiaſticus habebit electionem, & quem ex pluribus dignis elegerit, vel eum, qui ſolus dignus repertus fuerit Epiſcopo præſentabit, ut *d. c.* 18. Trid. habetur. Hic tamen *concurſus* non obtineret in Parochiis Monaſterio *pleno iure* incorporatis, ut inferius dicemus. 4

IV. Licet Patronus Laicus tantùm habeat *quatuor menſes* ad præſentandum, Patrono tamen Eccleſiaſtico *ſex* indulgentur, quo tempore elapſo ſi præſentatus aliquis non fuerit, libera collatio ad Epiſcopum vel eum qui jus inſtituendi habet devolvetur, *c. un.* 6. *fin. de Iure Patron. in* 6. ex ea fortaſſis differentiæ ratione, quòd cùm Patronus Eccleſiaſticus in eo gravetur, quòd unum tantùm præſentare poſſit ad beneficium, in eo ſaltem relevetur, ut plus temporis habeat ad inquirendum de Clerico aliquo digno & habili. Sed hoc tempus non currit Patrono ignoranti vel alias legitimè impedito, imo in dubio potius ignorantia quàm ſcientia præſumitur, niſi concurrentes circumſtantiæ, ut vicinitas loci, Patroni præſentia, &c. aliud ſuadeat. Quibuſdam locis receptum eſt, ut tempus vacantiæ Patrono notificetur, & is ad præſentandum moneatur. 5

Si de

6 Si de ipſo jure patronatus litigium ſit inter duos
currit interim tempus ſalvo tamen jure ipſius, qui evi-
7 cerit, ut proxima vice liberè præſentare poſſit. Quòd
ſi unus ex litigantibus in poſſeſſione fuerit, & alter de
proprietate contendat, præſentabit poſſeſſor etiam pen-
dente lite, nec removebitur præſentatus, & inſtitu-
tus, eſto de proprietate contendens evicerit, tum
quia pendente lite non debet aliquis privari commodo
ſuæ poſſeſſionis, *c. 2. ut lite pend.* tum quia in præſen-
tando ſolùm attenditur poſſeſſio *c. cùm Eccleſia de Cauſ.
poſſ. & propr. & cap. ex litteris &* ibi Gloſ. *fin. de Iur. pa-
tron.*

8 V. Licet Laicus alteri Laico (niſi ſuo compatro-
no) aut Eccleſia alteri Eccleſiæ vel Laico ſine anthori-
tate Epiſcopi & ſolennitatibus ad alienationem requiſi-
tis jus patronatus donare non poſſit. Barb. *I. E. V. l. 3.
c. 12. n. 246.* Patronus tamen Laicus liberè jus ſuum Ec-
cleſiæ vel Monaſterio cuicunque donare poteſt etiam
irrequiſito conſenſu Epiſcopi per tex. expreſſum *in cap.
un. de Iur. Patron. in 6.* per quem videtur corrigi textus
in c. nullus 17. X. de iur. patron. quòd verò ulterius in *d. c.
un.* additur, per talem donationem juri Epiſcopi, qui
eidem aſſenſum non præbuit, non derogari, intelli-
gendum eſt juxta *c. paſtoralis. 7. de donat.* ubi decidi-
tur, quòd ſi Epiſcopus cum conſenſu Patroni viris re-
ligioſis aliquam Eccleſiam ſimpliciter concedat, per
talem conceſſionem non tantùm jus patronatus, ſed
etiam quidquid fortaſſis priùs Epiſcopus de fructibus il-
lius Eccleſiæ percipere potuit, transferatur, quod non
fiet eo caſu ubi Epiſcopus in donatione à Laico facta
aſſenſum non præbuit.

9 Præterea etiam aliis modis jus patronatus poteſt
acquiri Monaſterio, ut ſi Eccleſiam fundaverit, do-
taverit aut conſtruxerit, ſi bona, quibus jus patrona-
tus annexum eſt, per ſucceſſionem hereditariam ex
teſtamento vel ingreſſum in religionem Patroni Laici,
vel venditionem in Monaſterium transferantur nam jus
patronatus tranſire cum univerſitate bonorum, quibus
tanquam reale annexum eſt, & cuicunque poſſeſſori
competit, traditur *in c. ex litteris, & cap. cum ſæculum,
de iur. patronatus*, ſi verò jus patronatus ſamiliare ſit &
jure ſanguinis competat, tunc Patrono Religionem in-
grediente jus patronatus tantùm ad vitam eius penes
Monaſterium manebit. Tamb. *de iur. Abb. tom. 3. diſp.
9. q. 23.* Illud tamen advertendum, quòd ſi jus patro-
natus ſine incorporatione Parochiæ Monaſterio com-
petat tunc nihil juris habeat Monaſterium reditus paro-
chiales in ſuos uſus convertendi. Trid. *ſ. 22. de Ref. c.
11.* niſi Abbas regularem ſui Monaſterii præſentarit ad
Parochiam iſque ab Epiſcopo inſtitutus fuerit, qui ea,
quæ ultra ſuam congruam ſuſtentationem ſuperſunt,
Monaſterio acquirit juxta dicta ſuperius priv. 11.

10 VI. Si jus patronatus à Laico pervenerit ad Eccle-
ſiam vel Monaſterium efficietur prorſus Eccleſiaſticum
11 & tempus præſentandi 6. menſium erit *d. c. un.* Quid
autem ſi ex pluribus Patronis unus tantùm ſuum ius do-
naverit Eccleſiæ, & ita ius patronatus incipiat eſſe
mixtum, ſcilicet partim Eccleſiaſticum partim Laicale?
℟. Tali caſu etiam Laicis Patronis competiturum tem-
pus 6. menſium, eo quòd in una eademque re, quæ
commodè dividi non poteſt, ſervanda ſit paritas, &
magis dignum trahat ad ſe minus dignum. In odioſis
autem Patronus Eccleſiaſticus non trahit ad ſe Laicum,
qui non debet ſuo iure ſine culpa privari. Unde ſi eiuſ-
dem Eccleſiæ duo ſint Patroni, unus Eccleſiaſticus &
alter Laicus, iique diverſos præſentarint, licebit Pa-
trono ſæculari variare & *per accumulationem* alium præ-
ſentare. Notanter dico ſi diverſos præſentarint, nam
ſi ab initio unum eundemque præſentaſſent, hic præ-
ſentatus neceſſariò inſtituendus eſſet, quia cùm jam
ſimul obtinuiſſet amborum Patronorum, & ſic majora
vota plus juris haberet ad beneficium quàm ille, qui ab
uno tantùm Patrono præſentatur, ſicut generaliter
quando plures Patroni præſentant, ille præfertur, qui
plurium Patronorum calculum obtinet. Vid. Pan. *in c.
cum autem 24. num. 4. & in c. cum propter 27. in fin. de iur.
Patron.*

De Vnione pleno jure.

1. *Quæ ſit unio pleno jure.*
2. *In Parochiis pleno jure unitis non datur concurſus aut vacantia.*
3. *In iis exponitur vicarius amovibilis.*
4. *Declaratio Concil. Trid. ſ. 7. c. 7.*
5. *Varia jura Abbati circa Parochias has adſcribunt DD.*
6. *Alii diſtinguunt inter unionem pleno, & pleniſſimo iure.*
7. *Conſuetudo interpretatur & abrogat legem.*
8. *Quid cenſendum, ſi novæ bullæ in præiudicium Monaſteriorum impetrentur.*
9. *Notabilis deciſio Panorm. circa præſcriptionem iurium Epiſcopalium.*
10. *Interpretatio c. cùm non liceat, & c. cum ex officii; De præſcript.*
11. *Quodnam ſit tempus immemoriale? remiſſivè.*
12. *Iura Epiſcopalia poſſunt etiam præſcribi 40. annis & ab Abbatibus non exemptis.*

P*Leno jure* dicuntur unitæ ſeu incorporatæ, Paro- 1
chiæ quando præter jus percipiendi temporales re-
ditus etiam adminiſtratio ſpiritualium ſcilicet curæ ani-
marum in Monaſterium translatum eſt, atque in tali
Parochia Rector principalis cenſetur eſſe Abbas Mona-
ſterii, iſque poteſtatem habet Vicarium aliquem cu-
ram exercentem exponendi *c. 1. 16. qu. 2.* Neque pro 2
collatione talis Parochiæ Epiſcopus *concurſum* publicare
poteſt, nec Abbas tenetur. Pius *V. in Bull. ad exequen-
dum*. Barb. *in collectaneis DD. ad Concil. Trid. ſeſſ. 24. de
Ref. c. 18. n. 16.* Neque in ea locum habet terminus La-
teranenſis Concilii, & ideo eius collatio propter va-
cantiam ultra 6. menſes ad Epiſcopum non devolvitur,
cùm nunquam vacare cenſeatur ex quo principalis cura
penes Abbatem reſidet. *Clem. un. de exceſſ. Præl.* Joan.
Honor. *tit. de Præb. n. 60.* Barb. *de Offic. Ep. p. 3. allegat.
58. n. 16.* Chokier. *de iuriſd. ord. in exemp. p. 1. quæſt. 17.
num. 9.*

Porro in Parochiis *pleno iure* incorporatis poteſt 3
Abbas exponere Vicarium tam regulare quàm ſæcula-
rem (niſi in litteris unionis expreſsè inſertum ſit, ut
per ſæcularem deſerviatur) etiam abſque inveſtitura, &
ita temporalem ad nutum ſeu voluntatem Prælati
amovibilem, & tunc in his Parochiis non erit propria
inſtitutio, ſed potius proviſoria adminiſtratio, cùm
titulus beneficii ſit penes Monaſterium, ſicut hanc eſ-
ſe communem ſententiam refert Barb. *de Offic. Epiſc. d.
p. 3. alleg. 72. num. 109. cùm pluribus ibidem citatis* quibus
adde Tamb. *de I. Abb. tom. 3. d. 9. q. 8. nu. 2.* Leſſ. *de I.
& I. lib. 2. c. 41. dub. 12. n. 98.* Licet verò in Conc. Trid. 4
ſ. 7. de Ref. c. 7. data ſit poteſtas Epiſcopis ut in Paro-
chiis, Monaſteriis aut Collegiis, quibuſcunque in-
corporatis Vicarium perpetuum ponere poſſint etiamſi
prius ſemper Vicarius temporalis poſitus fuerit, decla-
ravit tamen Pius V. in ſua Bull. *ad exequendum 475. §. 5.*
hanc Trid. conſtitutionem non procedere in Parochiis,
in quibus ſemper per Vicarios *regulares* non *ſæculares*
deſerviri conſuetum fuit, quia non eſt credibile fuiſſe
intentionem Concilii omnia Monaſteria uno verbo
privare jure ſuo, quod habent exponendi regulas ad
Parochias, vel certè ipſos Prælatos cogere, ut aliquem
regu-

regularem tanquam perpetuum Vicarium inſtituant, & ita eundem quaſi ab obligatione vitæ Monaſticæ, & obedientiæ in perpetuum abſolvant. Conſtituit quidem Pius V. ibidem, quòd vicarius regularis debeat ſecum habere 4. ſocios ſui ordinis. Sed id ipſum Greg. XIII. correxit & unum ſufficere decrevit. Tamb. *d. diſp.* 9. *q.* 18. *n.* 2. Deinde etiam notabile eſt, quòd in illis Parochiis in quibus Vicarius ſæcularis exponitur Epiſcopus non pro ſuo libitu poſſit inſtituere Vicarium perpetuum, ſed id debeat facere ex juxta cauſa, qua deficiente dabitur appellatio Barb. *d. alleg.* 72. *num.* 190. Et præterea quia nonnulli Epiſcopi abutebantur poteſtate ſibi data in Concil. *d. c. 7. ſ. 7.* & Vicariis perpetuis tantam portionem aſſignabant, ut vix aliquid Monaſteriis aut Collegiis de fructibus remanſerit, ideo rurſus Pius V. in d. bulla. *ad exequendum:* declaravit, quòd cujuſcunque valoris vel oneris Parochia fuerit, non debeat Vicario pro ſua portione major quàm centum; nec minor 50. ſcutorum annuorum ſumma computatis omnibus etiam incertis emolumentis & aliis obventionibus communiter percipi ſolitis aſſignari, niſi jam prius ante deſignationem Epiſcopi Vicario plus fuerit dari ſolitum.

5 Præterea Monaſteriis circa Parochias *pleno Iure* incorporatas multa alia privilegia paſſim adſcribuunt DD. ita ut Abbati præſertim Monaſterio exempto Juriſdictionem quaſi Epiſcopalem concedant, ex qua proinde poſſit inſtituere, & deſtituere, & reſignationem beneficii (intelligè ſi *Vicariatus perpetuus* ſit, temporalis enim non eſt, propriè beneficium) recipere Chok. *de iuriſd. ord. in exempt. p. 4. q. 67. n.* 3. authoritatem in alienatione rerum Eccleſiaſticarum interponere Gloſ. *in Clem.* 1. *in V. proprii de Reb. Eccleſ. non al.* beneficia *pleno Iure* ſibi incorporata inter ſe cum expedierit unire Barb. *de Off. Ep. p. 3. alleg.* 66. *num.* 14. viſitare, cùm inde deſcendat poteſtas puniendi, privandi & deſtituendi pulchrè Paris *de Reſig. benef. p. 1. lib. 7. q.* 15. Chok. *d. q. 67. num.* 3. Cenſuras Eccleſiaſticas ferre & promulgare, quia Cenſuratio non eſt ordinis ſed Juriſdictionis Epiſcopalis Chok. *p. 4. q. 20. nu.* 2. arg. eorum quæ docet Cov. *in relect. c. alma mater de Sent. excom. in 6. p. 1. §. 11. n.* 1.

6 Alii tamen diſtinguunt inter unionem, quæ fit *pleno Iure*, & eam quæ fit *pleniſſimo Iure*. Unionem *pleno Iure* appellant, quando ipſa quidem Eccleſia eſt ſubjecta Abbati cum jure percipiendi temporalia, & exponendi Vicarium populus tamen ſubeſt Epiſcopo, quo caſu ipſum quoque Vicarium in iis, quæ pertinent ad curam animarum debere adprobari ab Epiſcopo, eiuſque juriſdictioni, & viſitationi ſubeſſe aiunt iux. Trid. *ſ. 25. de Reg. c.* 11. in ncta Bull. Greg. XV. *inſcrutabili*; ita tamen ut Vicarii ſive regulares ſive ſæculares ponantur ad arbitrium ſuperiorum Regularium, non verò Epiſcopi, niſi quod ab Epiſcopo curam animarum accipiant.

7 *Pleniſſimo* autem *iure* tunc unionem cenſent, quando non tantùm Eccleſia, ſed & populus ab Epiſcopo exemptus eſt. Barb. *in c. quoniam 21. de Priv.* Abb. *in c. 2. §. in Eccleſiis eod. tit.* Et hoc caſu nihil iuris habet Epiſcopus in Parochia, ſed Abbas iuxta ſuperiùs dicta *nu.* 5. loco Epiſcopi & Ordinarii cenſetur. Cardin. apud Barb. *in declar. prætermiſſis Trid. ſuper d. ſ. 25. c.* 11.

Interim in hac materia, in qua jura & DD. valde intricatè & confuſè loquuntur, cenſeo plurimùm tribuendum eſſe locorum conſuetudini, concordiis, & contractibus & particularibus præſcriptionibus. Etenim *conſuetudinem* valere etiam contra legem ſcriptam quamvis *Conciliarem* facilè probari poteſt ex iis, quæ paſſim de authoritate conſuetudinis traduntur. Unde communis eſt doctrina, quòd lex non recepta non liget, & lex nunquam recepta aboleatur per lapſum 10. annorum Garc. *de Benef. p. 7. c. 1. n.* 137. recepta autem aliquando, ſed poſtea per 40. annos (ſi ſit lex Canonica) intermiſſa pariter expiret. Vid. Eraſ. Chokier. *de iuriſd. Ord. in exemp. p. 1. q.* 50. ubi de receptione Conc. Trid. ex inſtituto tractat. ſicut experientia conſtat idem Concil. Trid. in multis Diæceſibus quoad varia *reformationis* puncta uſu haud recipi, prout conferenti textum Conc. & praxim locorum facile patebit.

8 Sed quid ſi novæ Bullæ & declarationes Cardinalium proferantur, per quas multa in præjudicium Monaſteriorum ſtatuantur? ℞. Cùm hujuſmodi conſtitutiones nonnunquam una tantùm parte informante impetrentur ita inprimis interpretandæ ſunt, ut non præjudicent Monaſteriis in jure per Privilegium, contractum, incorporationem aut præſcriptionem quæſito; tum quòd princeps non cenſeatur alicui velle auferre jus ſuum. Minſ. *Cent. 4. c. 8. n. 4. & 5.* Rayger. *in Theſauro iur. v. Princeps n.* 109. tùm etiam quòd per conſtitutionem generalem Pontifex non intendat derogare particularium locorum & ſingularium perſonarum conſuetudinibus, ſtatutis & conſequenter etiam contractibus *c. 1. de Conſt. in 6.* Accedit, quòd juſtè ſuſpendatur obligatio alicuius legis, nec illicò parendum ſit, quando juſta cauſa eſt contra eam ſupplicandi uſque dum ſuper gravaminibus S. Pontif. ritè informetur eaque vel rejiciat vel acceptet, *c. paſtoralis de fide inſtrum.* Navar. *Conſ. 20. n. 2. de reſcript.* Chokier. *d. tract. p. 2. q. 44. v. tum quia.* Salas *de LL. diſp. 13. ſect. 4. n.* 20.

9 Quod attinet ad *præſcriptionem* jam olim caſum ventilavit, & decidit Anteſignanus & lumen Canoniſtarum Panormitanus *in c. cum non liceat circa fin. de Præſ.* cuius verba formalia hic attexímus: *Quidam Abbas exemptus habens in Monaſterio ſuo certam Parochiam poppuli non exempti, exercuit curam animarum per Monachos ſuos nunc uni nunc alteri committendo, prout videbatur ſibi expedire, nec unquam recepit ipſe curam ab Epiſcopo, nec ab eo fuit ipſe Abbas vel Præpoſitus curæ per eum viſitatus, & hoc duravit per tantum tempus, de cuius initio non eſt memoria, nunc Epiſcopus vult viſitare, & allegat 3. Iura. 1. quòd contra viſitationem non currat præſcriptio cap. cùm ex officii, de Præſcript. 2. quòd Abbas non poteſt per ſuos Monachos curam exercere, ſed hoc debet facere per Capellanum, qui curam populi ab Epiſcopo debet habere c.* 1 *de Capell. Monach. 3. quòd jus inſtituendi quoad curam populi non poteſt præſcribi per inferiorem Epiſcopo cap. cùm ſatis de Off. Archidiac. & ibi tenuit* Hoſt. *Et profectò circa hoc multa poſſunt ſcribi quæ brevitatis cauſa omitto, & concluſivè teneo contrariam. Cùm enim Abbas non intendat ſeipſum præſcribere, cùm ſubſit ſuo ſuperiori, ſed potius præſcripſit contra Epiſcopum, ut ipſe committat curam & præpoſitum curæ viſitet, corrigat, & caſtiget, non eſt impugnanda præſcriptio, quia poteſt præſcribere jura Epiſcopalia, ut in c. auditis, & cap. cùm olim de Præſcript. ipſe verò Abbas viſitabitur à ſuperiori ſuo cùm ſit exemptus, & ſic ceſſat prima objectio Epiſcopi, Non obſtat 2. quia procedit niſi ſit conſuetudo in contrarium, ut per Monachos cura exerceatur, ut not. in Clem. ne in agro §. cæterum de ſtat. Monach.* Ioan. And. *in c. ſtatutum de Elect. in 6. Ex his colligitur 3. objectio dico enim quod imo valet præſcriptio ut in d. c. auditis & in d. cap. cùm olim & ſenſit* Innoc. *in d. cap. auditis.* Ioan. And. *in c. cum venerabilis de cenſib. & in c. litteras, de Reſtit. ſpol. & junct. gl. tex. in c. accedentibus de Exceſſ. Prælat.* Huic doctiſſimæ deciſioni & quod jura Epiſcopalia exemptio, item conceſſio curæ animarum per præſcriptionem Abbatibus acquiri poſſint addatur *cap. 2. de Capell. Mon. c. ex ore. verſ.* Nos igitur ubi gl. *& cap. cum olim X. de Priv. c. cum perſonæ 7. de priv. in 6.* & in 10 ſpecie circa *curam animarum* Barboſa *de Off. Epiſc. p. 3. alleg. 72. n.* 185.

Eam quoque objectionem, quòd contra obedientiam viſitationem & procurationem nulla ſit admittenda conſuetudo vel præſcriptio *c. cùm non liceat & c. cum ex officii de Præſcrip.* ita reſolvit Barb *d. p. 3. alleg.* 128. *n. 3. & alleg. 129. n.* 9. quòd obedientia & viſitatio ex-

extin-

Digitized by Google

tinctivè præſcribi non poſſit, ita ſcil. ut nulli competat viſitatio, & nulli debeatur obedientia, ne dentur Acephali ſicut locuſtæ, poſſit tamen præſcribi & obedientia & viſitatio *translativè* id eſt, ut alteri quàm Epiſcopo, nimirum Abbati vel S. Pontifici obedientia exhibeatur, & viſitatio competat.

11 Quodnam autem dicatur *tempus immemoriale* de quo Panor. loquitur tradidi in Man. Paroch. *p.3.c.1. nu.7. & ſeqq.* ubi dixi *tempus immemoriale* rectè appellari, ſi teſtes deponant de viſu poſſeſſionis per 40. annos & ulterius non recordentur *de initio* hujus poſſeſſionis, quamvis probari poſſit, aliquando *contrarium* fuiſſe: Item ad effectum non probandi titulum etiam intra 100. annos dari
12 *immemorialem.* Licet verò Panor. in allegata facti ſpecie tantùm de *immemoriali præſcriptione* & Abbate *exempto* loquatur, certum tamen eſt, quòd omnia illa jura quorum Pan. meminit & omnia alia, etiam quadraginta *annorum* curſu & ab Abbatibus quoque non exemptis *privativè* quoad Epiſcopum præſcribi valeant, *c. de quarta c. auditis* & *c. illud de Præſcript. c. 1. eod. in 6.* Pan. *in d. c. cùm non liceat in fin. & in d. c. auditis verſ. ſecundò* dicit gl. *de Præſcript.* Barb. *d.p.3. all.127. nu. 18. c. cum perſonæ de Priv. in 6.*

ADNOTATIO.

AD Num. 12. Licet in præſcriptione *immemoriali* nō requiratur *titulus*, hoc ipſo enim *immemorialis* non foret, ſi de *titulo* adeoq; de *initio* poſſeſſionis conſtaret, in *quadragenaria* tamen præſcriptione jurium Epiſcopaliū videntur DD. *titulum* deſiderare *arg. c. 1. de Præſcript. in 6. & c. cùm perſonæ de Priv. in 6.* Sed niſi poſſit oſtendi privilegium dubium aut putativum, aut probari fama privilegii, vel contractus cum Epiſcopo ſimiliter dubius aut putativus (ſi enim privilegium aut contractus de jure eſſet validus, non eſſet opus præſcriptione) valde notabile eſt, quod docet Gl. *in c. de quarta V. tueri de Præſcript. & in c. cura 11 V. legitima circa fin. de iure patron.* & commendat Pan *in d. c. de quarta 4. nu. 9.* quòd primus quidē poſſeſſor ſine *titulo* annis 40. præſcribere nequeat, ſucceſſor tamen ejus, jam ex ipſa *ſucceſſione* habeat *titulum*, dum habet juſtā cauſam jura à ſuo anteceſſore inderivata conſervandi, *arg. l. ult. ff. pro ſuo.* Unde, ni fallor, eo modo, quo ſucceſſor *hereditarius* res à defuncto relictas poteſt uſucapere *pro herede t.s. ff. pro herede* ita etiā ſucceſſor *in dignitate* ea titulo *pro ſuo*, eſt enim titulus *pro ſuo*, alius *generalis*, qui cum omnibus aliis titulis concurrit, alius *ſpecialis*, qui per ſe ſufficit ad præſcriptionē, quando ſcilicet aliis titulis deficientibus tamen juſta cauſa eſt rem poſſidendi, *d. l. ult.* Arnold. Rath. *in tract. de uſucap. c. 3. aſſ. 4.* Neq; ſucceſſori *in dignitate in bona fide*, quæ propter decurſum longiſſimi temporis præſumitur *l. pen. C. ſi diligenti de præſcript.* Farin. *in Repert. Iudic. q. 96. n. 13. & 14.* exiſtenti nocet *mala fides* anteceſſoris, ſicut de jure Civ. *mala fides* defuncti nocet *heredi*, cum ſucceſſor *in dignitate* non ſit eadem perſona cùm defuncto, ſed omne jus habeat ab electione & ſuperioris confirmatione, non verò ſicut *heres* à perſona ſui anteceſſoris Gl. & Pan. *d. L.* Ioan. Hon. *ad tit. Decretal. de Præſcript. n. 24.* Lyng. *in c. poſſeſſor de R. I. in 6.* addi fortaſſis poſſet, quòd in præſcriptione jurium incorporalium *ſcientia & patientia*. Adverſarii habeatur loco tituli, *L. ſi quis diuturno ff. ſi ſervit. vind. l. apparet. 5. *. pen. ff. de itin. act. priv.* Gl. *not. in c. cum Eccleſia V. propter brevitatem temporis de cauſ. poſſ. & propr.* Ioan. And. *in c. 1. in v. titulum de Præſcript. in 6.*

Sed quid, ſi Monaſterium in Parochia ubi vi incorporationis tenebatur per *ſæcularem* deſervire, variaverit & longiſſimo tempore modo per *ſæcularem*, modo per *Regularem*, deſervierit, anne inducta erit aliqua præſcript.

℞. Si *ſæcularis* Vicarius æquè ac *Regularis* ſine inveſtitura & ad nutum amovibilis ea poſitus fuerit, nihil video obſtare, quin cæteris paribus eatenus præſcriptio locum habeat, ut à modo in Monaſterii ſit poteſtate qualemcunque Vicarium exponere. Si enim ex præſcriptione beneficium *ſæculare* poteſt fieri *Regulare*, & ècontra, *c. 5. de Præb. in 6.* Non eſt ratio cur etiam illi clauſulę incorporationis per præſcriptionem derogari non poſſit. Prætereà exiſtimo in hac cauſa *quadragenariam* præſcriptionem etiam *ſine titulo* procedere, quia in *quadragenaria* pręſcriptione non requiritur *titulus* niſi ſit *præſumptio juris* contra præſcribentem, *c. 1. de Præſcript. in 6.* non autem ſufficit quælibet *præſumptio*, ſed requiritur *præſumptio cum forti reſiſtentia*, ut rectè explicat Covar. *var. reſol. lib. 1. c. 17. n. 7.* Pan. *in cap. ſi diligenti verſ. adverto de præſcript.* Rath. *in tract. de uſucap. c. 3. aſſ.* 33. talia autem *reſiſtentia* non videtur eſſe in propoſito cùm jura concedant commutationem beneficiorum ex præſcriptione, & Regulares capaces ſint parochialium Eccleſiarum, ut ſuperius demonſtratum, unde præſumptio hic tantùm orietur ex literis incorporationis, non ex *iure communi*, quod tamen requiritur, *in d. c. 1.* Deinde *immemorialis* præſcriptio frequenter hic intervenire poteſt; & obſervandum, quòd non ideò minus ſit *immemorialis* quamvis doceatur de *contrario* per litteras incorporationis, fortaſſis ultra 100. annos obtentas, dummodo non conſtet de *initio* præſentis poſſeſſionis. Molina *de I. & I. tract. 2. diſp. 70. n. 3.* & dixi *in Man. Paroch. p. 3. c. 1. n. 11.*

PRIVILEGIUM XLVII.

Monaſteria habent jus eligendi Abbatem, ideo non ſubjacent proviſioni papali, primis precibus, aut juri patronatus.

1. *Ius eligendi ablatum Monaſteriis per Reg. Cancell. reſtitutam eſt per Concordata Germaniæ.*
2. *Quid ſint primæ preces Imperatoris.*
3. *Quem effectum habeat jus patronatus in Monaſteriis.*

OPtimum hoc juris beneficium probè agnoſcunt Monaſteria, quæ ſuę religionis Abbatem habent, & verè patrem & paſtorem cui non tantùm pecuniæ *commendatæ*, ſed oves ſunt propriæ & vocem eius audiunt &c. Licet verò de jure communi hoc jus *electionis* Monaſteriis tributum ſit, ut conſtat *ex t.t. de Elect.* poſtea tamē Pontifices per Reg. *Cancellariæ* reſervarunt ſuæ diſpoſitioni & proviſioni pręter Eccleſias Patriarchales, Primatiales, Archiepiſcopales, & Epiſcopales, omnia etiam *Monaſteria virorum* valorem annuum ducentorum florenorum auri excedentia ut in *reg. 2. Cancell.* habetur. Deinde per *Concordata Germaniæ* inita Anno 1448. inter Frideric. III. alioſq; Principes & Prælatos Germaniæ, & Nicolaum V. S. Pontif. (quæ in Bullario noviſſimo inter Bullas Nicol. V. primo loco ponuntur) Monaſteriis jus *electionis* denuò reſtitutum eſt. 1

Præterea poteſt quidem Imperator ex privilegio Pontificis in omnibus Eccleſiis in imperio ſitis *primas preces* concedere, ideſt, in qualibet Eccleſia, ſemel tantùm, aliquam perſonam idoneam nominare, quam Ordinarius ad beneficium vacans omnino recipere teneatur, dummodo Collator ſaltem quatuor beneficia conferenda habeat, & beneficia non ſint de jure Patronatus Laicorum, attamen ab his *primis precibus* excipiuntur dignitates electivæ, & primæ in Eccleſiis Cathedralibus, Collegiatis & Monaſteriis, prout refert Ioan. à Chokier *in ſpeciali ſuo Tractatu*, quem inſcripſit, *Scholia in primarias preces Imperatoris.* 2

Rurſus qui fundavit, conſtruxit, vel dotavit Eccleſiam conſequitur *ius patronatus*, ut Clericum idoneum ad talem Eccleſiam tanquam beneficiatum præſentare valeat, quem Epiſcopus debet neceſſariò cæteris paribus inſtituere: Si verò aliquis erexerit Monaſterium vel Eccleſia *patronatus* in Monaſterium converſa ſit, alius eſt effectus 3

effectus juris patronatus: nam tunc fundator ſeu Patronus non poreſt nominare aut eligere Pręlatum(niſi Clericus ſit & in fundatione cum conſenſu Pontificis jus eligendi ſibi expreſſè reſervarit, vel aliunde per conſuetudinem, ant præſcriptionem acquiſierit. Gl. & Barb. *n. 3. in c. nobis 25. de jur. Patron.*) neque etiam ad electionem inſtituendam, ſed primùm poſt factam electionem eius conſenſus requiretur. Imo hunc ipſum conſenſum magis de honeſtare, quàm neceſſitate deſiderari, communior eſt ſententia, ut ſi Patronus rationabilem contradicendi cauſam habeat eam proponere poſſit, de cætero autem ſi nihil obſtet electioni, quo minus Canonicè cẽſeri debeat, etiam invito Patrono validam & confirmandam eſſe: videtur enim inconveniens ut confirmatio Prelari, potius à voluntate Patroni pręſertim Laici(cùm tamen Laici aliàs juris eligendi incapaces ſint) quàm ab electione Capituli vel judicio ſuperioris Eccleſiaſtici dependeat, & inſinuat tex. in *d.c.nobis*, dum dicit, Patroni aſſenſum honeſtius requiri Barb. *d.l.nu.4.* Pan. *in c. ſacroſancta de Elect. in 6.*

ADNOTATIO.

POtuiſſent in hoc privilegio multa addi de Jure *Advocatiæ*, quod Principes, aliiq; domini prætendunt in Monaſteriis, ſed quia eſt prolixioris materiæ & indaginis, ac potius ex particularibus privilegiis, concordiis & contractibus dependet quàm ex *iure communi*, ideo Lectorem remitto ad Eraſmum à Chockier *in ſpeciali tractatu ſuo de Advocatiis feudalibus*, & Martinum Mageרum *de Advocatia armata*.

PRIVILEGIUM XLVIII.

Abbates Monaſteriorum habent juriſdictionem ordinariam.

1. *Quænam dicatur ordinaria juriſdictio.*
2. *Fundamenta, ex quibus demonſtratur competere ordinariam juriſdictionem.*
3. *Novitii pertinent ad juriſdictionem Abbatis.*
4. *Iuriſdictionem poteſt Abbas delegare, & in figura judicii exercere.*
5. *Abbas quid poſſit quando crimen meretur depoſitionem.*
6. *Abbates exempti habent in ſuos Regulares juriſdictionem quaſi Epiſcopalem.*
7. *Ideo diſpenſant in irregularitatibus & caſibus occultis.*

5 JUriſdictionem ordinariam tam in *Criminalibus* quàm *Civilibus* cauſis, ſive circa *regularia ſtatuta* ſive circa alia negotia in Regula non comprehenſa agatur, competere Abbatibus in ſuos Religioſos liquidò ex jure demonſtrari poteſt. Etenim *ordinaria juriſdictio* illa ex mẽte omnium DD. appellatur, quæ competit *ex officio & jure Magiſtratus*, daturq; vel à *lege ſcripta*, vel à *conſuetudine*, vel à *Principe*, aut *Repub.* vel *Collegio honeſto* non reſtrictè ad unam vel alteram particularem cauſam (ſicut in Judice delegato) ſed *perpetuò* roto ſcilicet officii tempore, ita ut talem juriſdictionem habens *ordinariè* tanquam Judex adiri poſſit.

2 Videamus nunc, an hæc omnia circa juriſdictionẽ Abbatibus competentem concurrant. Et inprimis clarum eſt, quòd talem juriſdictionem ſibi vindicent Abbates ratione ſui *officii magiſtratus & ſuperioritatis* quam gerunt *perpetuò* ſuper ſuos Religioſos, & non ſit ipſis in uno vel altero particulari caſu commiſſa.

Secundò datur hæc juriſdictio *de lege* & quidem primitus *Divina*, quæ præcipuè Prælatis *ligandi ſolvendique poteſtatem* conceſſit, ut probat Tamb. *de iur. Abb. tom. 2. diſp. 7. q. 3.* Deinde verò & apertiùs *ex leg. Canon. ſcripta* ex qua Abbatibus conceditur poteſtas *excommunicandi*, quę utiq; maguam juriſdictionem, & cognitionem ſuper arduis cauſis ſupponit cùm *excõmunicatio* ſit de majoribus pœnis Eccleſiaſticis *c. cùm ab Eccleſiarum*, & *c. quanto de Off. Ordin. c. ſicut tuis de Sim. c. cùm in Eccleſiis 10. de Major. & obed.* ſignanter *in c. ea quæ de ſtat. Monach.* dicitur, quòd Abbas poſſit punire & corrigere Monachos, ſecundùm Regulam & Apoſtolica inſtituta, adeoq; etiam tanquam Judex & ſi extra Regulam delinquant, & arguitur ex Conc. Trid. *ſ. 25. de Reg. c. 14.* Item in *c. ſuſcepimus, & in c. ſicut ex litterarum de Homic.* Prælatus Regularis cognovit & ſumpſit informationem ſuper homicidio, eique & non Epiſcopo Pontifex, quid faciendum ſit, reſcripſit, cùm tamen homicidium non ſit culpa in Regula comprehenſa.

Tertiò hanc juriſdictionem habent Abbates *ex conſuetudine* ita enim Navar. *Conſ. 6. de For. comp. & comment. 2. de regul. ſuper Canon. non dicatis n. 63.* teſtatur ſe nullum vidiſſe Monaſterium, in quo privilegio vel conſuetudine non ſit obtentum, ur Prælatus non tantùm cognoſcat de illis, quę tangunt regulam, ſed univerſim de omnibus.

Quartò hæc juriſdictio data eſt *à Principe* Eccleſiaſtici ſtatus ſcil. Romano Pont. qui Religioſorum Ordines & Prælatorum ſuperioritates approbavit, jus eligendi Abbatem conceſſit, & Regulam confirmavit, proinde ſicut in Regula S. Benedicti habetur, ut Abbas poſſit de majoribus culpis, de fratribus incorrigibilibus pęnas ſtatuere, excommunicationem ferre, ita id ipſum à S. Pontifice Regulam confirmante conceſſum intelligi debet, alias enim non conceſſiſſet Pontifex in *d. c. ea quæ de ſtat. Monach.* ut Abbas delinquentes corrigat *ſecundùm regulam S. Benedicti.*

Quintò qui *à Collegio honeſto* eligitur, & eidem præficitur, habet juriſdictionem ordinariam ſaltem in civilibus in eos, qui ſunt de Collegio *L. fin. C. de Iuriſd. om. jud.* atqui Religioſi elegerunt Abbatem, eumque vice Dei ſuper caput ſuum poſuerunt, *c. ſi Religioſus 27. de Elect. in 6.* ergo, &c.

Extenditur hæc juriſdictio etiam ad Religionis Novitios, ut & iſti non coram Judice ſæculari, ſed Abbate conveniri debeant, quamvis enim verè Religioſi adhuc non ſint, cenſentur tamen de corpore Monaſterii, & perſonæ Eccleſiaſticæ, cùm ſint in via ad profeſſionem, ſicut aliàs cingendus pro cincto habetur *arg. c. Religioſo de Sent. excom. in 6. L. pen. ff. de Mil. teſtam.* Nav. *de foro comp. conſ. 5. & 6.* Tamb. *de I. Abb. tom. 3. diſp. 6. q. 28.* 3

Porrò cum, ut demonſtratum, juriſdictio Abbatum ſit *ordinaria*, ea & delegari ſive per Commiſſarium exerceri *L. 3. de iuriſd. L. un. C. Qui pro ſua iuriſd.* (de delegatione legi in theſibus de *Foro comp. c. 1. §. 2.*) item & figura judicii, ſeu uſitatus Tribunalium ſtilus adhiberi rectè poterit, quia *Ordo judiciarius* non ad ampliarionem juriſdictionis, ſed ſavorem publicum, ne ex præcipitarione iniquitas committatur, introductus eſt, latè hanc materiam examinavit & ſecundum dicta decidit Panorm. in *c. ſi quis contra 4. de For. comp. n. 42. & ſeqq.* 4

Licet verò communiter teneant DD quòd Abbates non poſſint delinquentibus religioſis pęnam *depoſitionis* vel *degradationis* infligere, cùm auferre ordines videatur habere aliquam connexionẽ, & dependentiam à poteſtate *ordinis Epiſcopalis*, ut cum Panor. *in d. c. ſi quis n. 43.* tradit Barb. *de Offic. Ep. p. 3. alleg. 110. n. 25.* cum Sylv. Bonac. & aliis. Poſſunt tamen inprimis cognoſcere de *qualitate facti*, an mereatur *depoſitionem*, ſicut quilibet Judex cognoſcere poteſt, an ſua ſit iuriſdictio *L. ſi quis ex aliena ff. de Iudic. L. 2. ff. Si quis in jus voc. c. ſuper litteris de reſcript.* & diximus *de Foro compet.* Deinde illud hic maximè eſt advertendum, quòd Antiqui Canones propter rigorem primitivæ Eccleſiæ fuerint proniores ad imponendam pænam *depoſitionis*, qui hodie ut plurimum in attociſſimis uſu recepti non ſunt, ut rectè monet Bonac. *de cenſuris diſp. 4. punct. un. 2.* Multum notabile eſt, quòd tradit Vallenſ. *ad tit. de Pœnis §. 4. in fin.* Hodie ex generali conſuetudine de iure Canon. omnes ferè pœnas fa- 5

ctas

ctas eſſe *arbitrarias*, & pro diſcretione Judicis(conſequẽter etiam Abbatis, cùm & is in criminalibus Judex ſit) conſideratis circumſtantiis moderari poſſe, quod ſaltem in delictis non enormiſſimis & necdum data incorrigibilitate, *c. cùm non ab homine de Iudic.* & circa perſonas regulares (quarum alias tota vita pænitentia eſt) admittendum exiſtimarim facit textus *in c. inquiſitionis* 21. *de Accuſat.* ubi dicitur, pœnas poſſe iuxta perſonæ merita, & qualitatem exceſſus à Judice temperari, excepta irregularitate, quæ ipſo iure contracta fuiſſet.

6 Circa Abbates *exemptos* præſertim verò ſpeciale territorium habentes breviter hic adiiciendum eſt, quòd in ſuos Regulares, item in ſuos Domeſticos & familiares Laicos, ac alios pleno exemptionis iure ſibi ſubiectos iuriſdictionem quaſi Epiſcopalem habere cenſeantur, ita ut ea quæ ex poteſtate *iuriſdictionis* (*non ordinis*, cùm *ordine Epiſcopali* careant) in iure competunt Epiſcopis reſpectu ſuorum Diœceſanorum eam etiã iſtis Abbatibus concedantur. Eraſ. Chokier *de Iuriſd. Ord. in exempt. p.* 4. *q.* 20 *n.* 1. *& ſeqq.* Si enim cura Monaſteriorum exemptorum non competit Epiſcopis, nec per S. Pontif aut eius Commiſſarios ſemper commodè exerceri poteſt neceſſe eſt, quòd penes cuiuſque Religionis vel Monaſterii exē-
7 pti Prælatos relicta fuerit. Tamb. *de iur.* Abb. *tom.* 2 *diſp.* 1. *n.* 2. in ſpecie exemplum pro praxi quotidiana utile ponit Barb. *de Offic. Epiſc. p.* 2. *alleg.* 39. *nu.* 18. nimirum quòd poteſtas data Epiſcopis in Concil. Trid. *ſ.* 24. *de Refor. c.* 6. ad Abbates *exemptos* quoq; extendatur, ut poſſint diſpenſare in omnibus *irregularitatibus* & *ſuſpenſionibus ex delicto occulto provenientibus*, *excepta ea quæ oritur ex homicidio voluntario & exceptis aliis deductis ad forum contentioſum*, *item delinquentes in quibuſcunque caſibus occultis etiam ſedi Apoſtolicæ reſervatis abſolvere*.

Cæterum qualem undequaque poteſtatem habeant Abbates in Religioſos, nimis prolixum nec huius inſtituti foret examinare, videantur integri Tomi, quos *de iur. Abbatum* Tamburinus conſcripſit.

PRIVILEGIUM XLIX.

Abbates Monaſteriorum poſſunt conferre minores Ordines, & habent uſum Pontificalium quorundam.

1. *Abbas confert minores aliquando etiam non benedictus.*
2. *Hodie tantùm regularibus ſubditis.*
3. *Poteſt tamen ordinare Novitios.*
4. *Item alienos ſubditos cum dimiſſoriis.*
5. *Abbates quorum Pontificalium uſum habeant.*
6. *Abbas ex privilegio vel conſuetudine poteſt habilitari ad actum ordinis Epiſcopalis.*
7. *Abbati ſemel habilitato poteſt ſimilis actus ab Epiſcopo etiam pro alienis Eccleſiis delegari.*

1 POteſt igitur Abbas conferre minores ordines *c.* 1. *d.* 69. *& c. cùm contingat de Æta. & qual.* omnes quatuor, quamvis in Jure tantùm *de prima tonſura & lectoratus* videatur mentio fieri, ut ex declar. Cardin. refert Piaſec. *in praxi Ep. p.* 1. *c.* 1. *n.* 7. ſi tamen Abbas Presbiter ſit & *benedictus*: imo etiam non *benedictus*, ſi Epiſcopus tertiò requiſitus benedictionem negarit, *c.* 1. *de ſuppl. neglig. Præl.* vel id babeat ex privilegio Eugenii IV. vel Julii II. ſicut Abbates triennales Congreg. S. Juſtinæ de Padua Tamb. *d. tom.* 2. *diſp.* 2. *q.* 4.

2 Olim quidem etiam *Laicis* ordinariæ & quaſi Epiſcopali juriſdictioni ſubjectis Abbas minores Ordines dare poterat tex. & gl. *in c. Abbates de Priv. in* 6. hodie verò non niſi *regularibus ſubditis* juxta Trid. *ſ.* 23. *de Ref. c.* 10.

Utrùm autem etiam Novitiis, vel alienis Religio-
3 ſis aut ſubditis cum licentia propriorum Prælatorum valeat Abbas minores ordines impertiri? Pro utraque ſententia videri poterunt DD. relati à Barb. *ad d. c.* 10. *Trid. n.* 3. *& ſeqq.* Tamb. *d. diſp.* 2. *q.* 7. *&* 10. Mihi, ſalvo meliori judicio, affirmativa videtur probabilior. Quod enim attinet ad novitios, illi ſanè cùm juriſdictioni Abbatis ſubjecti ſint, & in via ſint ad Religionem, ac in cæteris quoque gaudeant Religionis privilegiis in materia favorabilis rectè *Regulares ſubditi* appellari poſſunt, & minimè expedit, ut Novitii pro ſuſcipiendis ordinibus extra Monaſterium mittantur.

Cur verò alieni ſubditi cum licentia propriorum Prælatorum non poſſint ab Abbate ſuſcipere minores ordines, non apparet prohibitionis ratio; qui enim poteſt actum per ſe in ſuos, poteſt etiam in alienos ex delegatione. Concil. autem Trid. *d. c.* 10. tanquam prohibitiorium pœnale & odioſum reſtringendum eſt, quòd Abbas authoritate propria non poſſit alios quàm ſuos *Regulares ſubditos* ordinare, ſicut Epiſcopus ſine dimiſſoriis non poteſt ordinare alios, quàm ſuos Diœceſanos. 4

Præterea habent Abbates uſum mitræ, & baculi, benedicunt veſtes, & paramenta ſacerdotalia ac cætera omnia in quibus non intervenit ſacra unctio, quamvis autem videantur iſta potius ex ſpecialibus indultis, quã jure communi competere *arg. c. ut Apoſtolicæ de Priv. in* 6. Cùm tamen antiquiſſima eius rei ſit præſertim Germaniæ conſuetudo, ut ſi non omnia ſaltem pleraque Monaſteria dictis privilegiis utantur, non incongruè dici poteſt *ex iure non ſcripto*, id eſt generali conſuetudine *§. ſine ſcripto* 9. *Inſt. de Iur. nat. gent. & civ.* Monaſteriis competere. Ex eadem quoque conſuetudine paſſim videmus Abbates exercere eadem privilegia nõ tantùm in & pro ſuis Monaſteriis, ſed etiam pro aliis Eccleſiis. Ad Declarationes autem Cardinalium, quæ in contrarium emanarũt, dici poteſt eas uſu receptas non eſſe, vel loqui tantũ de iure utendi Pontificialibus & benedicẽdi veſtes competenti ex privilegio ſpeciali, non ex conſuetudine generali, ſicut etiam notavit Paſqu. ad Laur. de Fr. *p.* 2. *q.* 28. *n.* 3. 5

Imo conſuetudine aut privilegiis in multis Monaſteriis obtentum eſt, ut Abbates quædam, quæ alias propriè *ordinis Epiſcopalis* ſunt, exercere poſſint, v. g. conferre ordines Sudiaconatus, conſecrare Calices, altaria portatilia, reconciliare ſuas Eccleſias & c. Armilla *v. calix in fin.* Sa. *eod. v. n.* 3 Laym *in Theol. mor. de ſacr. ord. c.* 13. *n.* 9. *&* 10. Cùm enim Epiſcopatus ſecundùm Theologos non ſit diſtinctus Ordo à Preſbyteratu Laym. *d. l. c.* 3. *n.* 6. & in *ſenſu diviſo* ſpectata maior ſit poteſtas *conſecrandi Corpus Domini*, quàm conſecrandi Calicem vel Altare (in *ſenſu* tamen *compoſito* maior eſt Epiſcopatus Sacerdotio ſimplici, ſicut totum maius ſua parte) ideo non videtur excedere vires Pontificis aut etiem cõſuetudinis ut Abbati ſacerdoti, qui poteſt maiorem conſecrationem facere, etiam poteſtas faciendi minorem addatur. 6

Sed & iſtud notabile eſt, quod defendit Paul. Laym. *in quæſtionibus Canon. de Prælatorum elect. &c. q.* 19. quòd Abbas ex privilegio Apoſtolico ſemel habilitatus ad faciendas Conſecrationes pro ſua Eccleſia tantùm, poſſit eas etiam facere pro aliis Eccleſiis ſi ab Epiſcopo ei committatur. Cui ſimile eſt, quod docui in *Lib. III. Decret. Tit. XLI. n.* 15. Fratribus minoribus poſſe ab Epiſcopo delegari reconciliationem Eccleſiæ *pollutæ*, cùm babeant privil. à Leon. X. ut ſuas Eccleſias reconciliare valeant. 7

Ratio eſt, quia adeſt poteſtas delegandi ex parte Epiſcopi, & capacitas exequendi ex parte delegati. Non obeſt, quòd in privilegio Abbas tantùm acceperit poteſtatem pro ſuis Eccleſiis faciendi Conſecrationes, quia hoc intelligitur, ne faciat pro alienis authoritate propria ſicut nec Epiſcopo cujuſvis privilegii prætextu in aliena Diœceſi Pontificialia exercere permittitur, niſi ex licẽtia ordinarii loci jux. Conc. Trid. *ſ.* 6. *de Reform. c.* 5.

ADNOTATIO.

AD Num. 3. audio hanc ſententiam in variis Diœceſibus practicari & antiquiſſimo uſu receptum eſſe.

ſe. Non obſtat *Declaratio Cardin.* à quibuſdam in contrarium allata. Quia circa eam multa poſſunt dici, ut I. ut jura juribus concordentur *c. cùm expediat De Elect. in 6.* fortaſſis intelligatur juxta aliam *declarationem* quam refert Tambur. *de iure Abb. tom. 2. diſp. 2. q. 7. nu. 2.* ut ſcilicet non ſufficiat generalis Epiſcopi licentia, ſed pro ſingulis ordinandis ſpecialis ſit neceſſaria II. quòd lex generalis non tollat particularem conſuetudinem vel ſtatutũ, niſi hoc exprimat *c. 1. in Conſtit. in 6.* III. quòd lex non recepta non liget, vel per contrariam conſuetudinem abolere poſſit. Si verò dicatur legem debere recipi, id eſt verum, ſi Pontifex inſtet & urgeat eius receptionem non obſtãte contraria qualibet conſuetudine. IV. refert Barb. *Iur. Ecc. un. lib. 1. c. 4. n. 83.* ex Moderno *de ſupplic. ad Sanctiſſ. p. 2. c. 30. §. 5. n. 4.* Vrbanum VIII mandaſſe *ne Declarationibus Cardinalium* ſive impreſſis ſive manuſcriptis aliqua fides adhibeatur in iudicio vel extra, niſi in authentica forma, ſolito ſigillo & ſubſcriptione. Emin. Cardinalis Præfecti ac Secretarii eiuſdẽ Congregat. munitę fuerint.

PRIVILEGIUM L.

Abbates Monaſteriorum ſunt in dignitate & habent præcedentiam.

1. *Quid ſit dignitas.*
2. *Abbas eſt capax delegationis Papalis.*
3. *Quid poſſit delegatus.*
4. *Qualis præcedentia competat Abbatibus.*

1 HAbere *dignitatem Eccleſiaſticam* is dicitur qui habet prærogativam in Eccleſia tam in Choro, quàm Capitulo cum juriſdictione & adminiſtratione ſibi perpetuo aſſignata ſicut ex decis. Rot. Roman. & Commun. DD. tradit Tamb. *in decis. Rotæ, quæ habentur poſt tom. 3. del. I. Abb. deciſ. 4. & 5.* Cùm ergo hæc omnia in Abbatibus concurrant, nemo facile negaverit, eos in dignitate cenſeri.

Porrò cum Abbates *in dignitate* conſtituti ſint, rectè illis cauſæ per Sedem Apoſtolicam delegantur *iux. c. ſtatutum de Reſcript. in 6.* cùm tamen aliis, quam *dignitatem perſonarum vel Canonicatum Cathedralis Eccleſiæ obtinentibus* Pontifex nunquam ſoleat cauſas delegare, adeo ut *reſcriptum*, in quo aliis, quàm dictis perſonis delegatio facta eſt, *falſum* cenſeatur, tex. & DD. *in d. c. ſtatutum.* 2

Præterea Abbates talem delegationem conſecuti omnes ſuam juriſdictionem impediẽtes, vel in judicium venire detrectantes ex authoritate Apoſtolica diſtrictione ſeu cenſuris coercere poterunt, etiamſi litteræ commiſſionis id non contineant, vel perſona coercenda Epiſcopus ſit, aut ſua dignitate maior Abbate irem non cogetur Abbas delegatus à Pontifice cauſam per ſe tractare, ſed rurſus alteri etiam ſe majori ſubdelegare valebit, eumque ad ſuſcipiendam hanc delegationem compellere, prout hæc omnia habentur *in c. 5. c. ſane c. paſtoralis* 28. *c. ex litteris* 29. *de Officio deleg.* & dixi de *Foro comp. c. 1. §. 2.* 3

Rurſus cùm Abbates propter juriſdictionem & uſum Pontificalium eleventur ſuper cæteros Preſbyteros, & Clericos, & valde propè ad Epiſcopos accedant, hinc eſt quòd præcedant non ſolùm cæteros Clericos ſæculares, ſed etiam in dignitatibus & perſonatibus inferioribus ac Canonicatibus conſtitutos. Pãn. & Decius *in c. decernimus de Iudic.* Bald. *in cap. paſtoralis de Offic. Del.* Caſſan. *in Cath. gloriæ mundi p. 4. conſid.* 32. Nav. *de Maior. & obed. conſ. 4. n. 2.* Sed hanc præcedentiæ materiam non ignoro odioſam, eamque libenter prætereo & lectorem ad cc. authores, item conſuetudines locorum, particulares preſcriptiones, pacta & privilegia remitto. Atque hæc de *Privilegiis & Iuribus Monaſteriorum* ad majorem Dei Deiparæque Virginis Honorem breviter dicta ſunto. 4

INDEX TITULORUM

Secundum Ordinem Alphabeticum.

Prior numerus Privilegium, alter paginam indicat.

A

Abbates Monaſteriorum habent Iuriſdictionem Ordinariam. 48. 610
Abbates ſunt in dignitate & habent præcedentiam. 50. 612
Abbates poſſunt conferre Minores Ordines, habent uſum Pontificalium quorundam. 49. 611
Alienari non poſſunt res Monaſteriorum. 32. 594
Actio pro Monaſterio eſt popularis. 28. 591

B

Beneficia regularia tantùm regularibus conferenda ſunt & in dubio beneficium fundatum in Monaſterio præſumitur regulare. 45. 604

C

Conditio, ſi ſine liberis &c. vel ſi nupſerit, &c. reiicitur in favorem Monaſterii. 16. 585
Creditoribus aliis in proceſſu concurſus præfertur Monaſterium. 29. 591

D

Decimas de novalibus bestiis & animalibus non ſolvunt Monaſteria. 6. 574
Delictum Prælati, vel Religioſi non nocet Monaſterio. 26. 590
Dominium transfertur in Monaſterium ſine traditione. 25. 590
Donatio ultra 500. ſolidos facta Monaſterio valet abſque inſinuatione. 20. 588
Donatio om[...]onorum facta Monaſterio, valet. 21. 588
Donatio facta [...]naſterio non revocatur ob ingratitudinẽ prælati, 22. 588
nec propter ſupervenientiam Liberorum ex parte Donatoris. 23. 589

E

Exempta ſunt Monaſteria à iuriſdictione ſæcularium. 2. 572
Exempta ſunt Monaſteria à lege Diœceſana Epiſcopi. 3. 572
Electio Abbatis competit Monaſteriis, adeo non ſubiacent proviſioni papali primis precibus Imper. aut iuris Patronatus. 47. 609
Exceptio non numeratæ pecuniæ, datur Monaſterio etiam ultra biennium. 44. 604
Eligere ſepulturam poteſt quilibet in Monaſterio. 7. 575

F

Falcidia vel Trebellianica non detrahitur de relictis Monaſterio. 19. 569

H

Hæreditatem delatam Religioſo capit Monaſterium etiam eo repudiante. 14. 584
Hæreditatem delatam Religioſo capit Monaſterium etiam eo mortuo ante aditionem. 15. 585

I

Immunitate locali gaudent Monaſteria. 8. 575
Interdicti tempore in Monaſteriis licet celebrare divina. 27. 591
Inventarii omiſſio nõ obligat Monaſteriũ ultra vires hereditatis. 17. 585
Ingratitudo filiy purgatur per ingreſſum in religionem. 13. 584
Irregularitas ex defectu natalium tollitur per ingreſſum in Monaſterium. 4. 575
Irregularitas contracta ex Ordinibus furtivè ſuſceptis ſit diſpenſabilis per Abbatem. 5. 574
Iudex circa cauſas Monaſteriorum debet officium ſuum impertiri non imploratus. 41. 603
In dubio pro Monaſterio eſt iudicandum. 42. 604

L

Legata Monaſteriis relicta habent illa Privilegia quæ generaliter legatis ad pias cauſas competunt. 37. 602

M

Matrimonium diſſolvitur per Monaſterium. 33. 598
Mandatum factum in favorem Monaſterii non expirat re integra morte mandantis. 38. 602
Monaſterium non obligatur ex mutuo, niſi probetur verſum in eius utilitatem. 43. 604

N

Novitio ſine legitimis heredibus defuncto ſuccedit Monaſteriũ. 10. 582

P

Profeſſus ſine præcedente diſpoſitione omnia ſua cenſetur transferre in Monaſterium. 9. 577
Patria poteſtas tollitur per profeſſionem Religionis. 12. 583
Præſcriptio tantùm quadragenaria procedit contra Monaſteriũ. 30. 592
Privilegia piarum cauſarum participant Monaſteria. 35. 601
Privilegiis fiſci, libertatis, militum, alimentorum, dotis minorennium & Reip. gaudent Monaſteria. 36. 601
Pollicitatio in favorem Monaſterii obligat nemine acceptante. 24. 589
Pactum ſuper viventis hæreditate valet in favorem Monaſterii. 39. 605
Parochia incorporata, quid iuris tribuant Monaſteriis. 46. 606

R

Religioſus quidquid acquirit, acquirit Monaſterio. 11. 581
Reſtitutio in integrum datur Monaſterio. 31. 593
Reus favore Monaſterii tenetur edere ſua inſtrumenta. 40. 605

S

Solemnitates Iuris Civ. non ſervantur in diſpoſitionibus factis in favorem Monaſterii. 18. 586

V

Vota præcedentia tolluntur per ingreſſum in Religionem. 34. 601
Vendere cogitur aliquis domum ſuam ad conſtruendum vel ampliandum Monaſterium. 1. 570

F I N I S.

VA 1
1531 289

Digitized by Google

Google